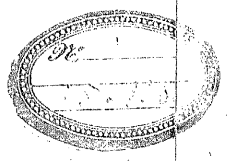
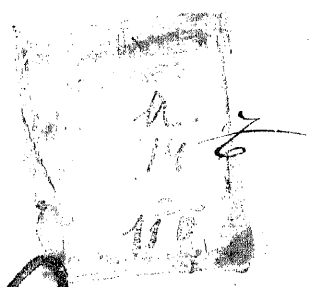

2.a. 5-50

7 400-40
MADE IN SPAIN

YL-5139

ZACH. I. IRA MAGNA EGO IRASCOR SVPER GETES. ET SAGITAS MEAS COMPLEBO IN EIS DEY 32.

DIONYSII

CARTHVSIANI OPERVM MINORVM
Tomus Primus, cui hæc insunt.

Compendiū philosophicū	Lib. I.	Epistola, qua de quibusdam rationem reddit,	Lib. I.
Compendiū Theologicū	Lib. I.	De natura eterni & veri dei	Lib. I.
De donis spūs sancti	Tract. III.	De autoritate Pape & generalium conciliorum	Lib. III.
De laudib' sup'laudabilis dei	Lib. I.	De regimine præfulum	Lib. I.
Laudes passionis amarissimæ	IV.	De vita & regimine archidiaconorum	Lib. I.
Inflamatoriū diuini amoris	Lib. I.	Cōtra pluralitatē beneficiorum	Lib. I.
De sacramento altaris	Dialo. I.	De Simonia	Lib. II.
Expositio MISSAE	Lib. I.	Contra ambitionem	Lib. I.
De sacra communione frequētia	Lib. I.	De uita canonicorum	Lib. I.
De sacramento Eucharistiæ	Dialog. I.	De plurium Beneficiorum usurpatione	Lib. I.
De munificētia & beneficij dei	VI.	De uita curam animarum habentium	Lib. I.
De distantia perfectionis diuinæ & humanæ	Lib. I.	De ueneratione sanctorum	Lib. I.
De institutiōe scholasticorum	Lib. I.	De prædestinatione	Lib. I.
De laudibus gloriōsæ uirginis MARIE	Lib. III.	De particulari iudicio singulorum	Lib. I.

Apud sanctam Vbiorum Coloniã Iohānes Soter excudebat, Anno M. D. XXXII.

Cum gratia & priuilegio Cæsareo ad sexennium.

CONVERTE NOS DEVS SALVTARIS NR: ET AVERTE IRA TVAM A NOBIS PSAL 84

Encomium D. Dionysii Carthusiani, cognomento doctoris extatici,
 autore Alardo Aemstelredamo.

Si bona pars sacrae scripturae creditur esse
 Afflatus, superum numine proueniens,
 Quo sine caelestis frustra penetralia mentis
 Vestiges, acri praeditus ingenio,
 Iure sibi excelsam Dionysius occupat arcem,
 Qua facer aethereo spiritus axe uenit.
 Sapius extaticus plus septem permanet horas,
 Viuit, & est uitae nescius ipse suae.
 Haud equidem sine mente reor, sine numine diuini
 Corpore seclusa est mens fruitura deo.
 Redditus inde sibi, caelesti numine plenus,
 Plenus & afflatu, spirat ubique deum.
 Tum sacra diuino diffundit pectore uerba,
 Quae damus his doctis excutienda libris.

Eiusdem Phalecium.

Ne damnes, laceres ue, rideas ue
 Quod sit plana phrasis, stylusque simplex,
 Non ascitus, & hinc & inde sumptus,
 Istis quo Dionysius libellis
 Conscriptis rudiusculis sit usus.
 Nam uili pretiosiora saepe
 Testa materiaeque conteguntur.
 Ornari quid opus, modo doceri
 Res contenta latis sit expetenti?

*Ex commissione Officii S. Inq[ui]sitionis
 hanc h[ab]uisse expurgatam, et
 ad praescriptum Indexi expurgato-
 rii anni 1562 die 2. Ianuarij
 anni 1562*

Emman. P[er]dial[is]

SANCTISSIMO IN

CHRISTO PATRI AC DOMINO D. CLEMENTI

VII. Romanae sedis atque uniuersalis ecclesiae diuina prouiden-
 tia pontifici, Frater Petrus Leydenfis Carthusiensium in
 Colonia prior, post oscula pedum sancti
 tatis sese commendat.

IRVM FORTASSE MULTIS VI-
 debit sanctissime pater, quod priuatus ego mo-
 nachus, atque adeo eremita, apostolice aulim scri-
 bere celsitudini. Verum hac in re tam longe a me est
 turgida quaeuis praesumptio, quam a sanctitate tua
 omnis abest elatio. Quare sicut beatitudinis
 tuae excellentia filium non spernit: ita paruitalis meae
 humilitas patrem accedere non metuit. Quis enim
 ad patrem filio accessum ueter? Quis filio irascatur,
 patrem si diligit, si suggerat eidem, si denique quod in rem sit utriusque consulat?
 Mihi ne formidem ut quis succedat (ubi omnes & ecclesiae membra & tui sumus
 filii) si, ut corpori, ut fratribus meis, ut filiis tuis aegrotis, cura sanitasque a pa-
 ternitate tua adhibeat, tuae supplicem sanctitatis? Quid uelim praesentis reor
 sanctitas tua. Neque enim meae tantum, sed multorum filiorum ne dicam omnium
 nomine, beatitudinem tuam conuenio. Curam quam exposcimus, REFOR-
 MATIONEM uocamus ECCLESIAE. Ad quam licet permulta
 sint quae beatitudinem tuam non tam inuitare debeant quam stimulare: operae pretium ta-
 men est, quid nos quoque piosque omnes moueat, non tacere. Cur audeamus omnes
 pro ecclesiae integritate reparanda, concilium ut statuatur generale, tuae san-
 ctitati supplicare, primum sane ac praecipuum est, quod cum omnes, tum
 potissime tuam debet excitare sanctitatem, gloria dei. Quae enim (licet omni-
 bus in dominicae uinae cultura operandum sit) adeo debet zelus comedere do-
 mus dei, atque tuae sanctitatem pater? Quippe cui rerum summa a deo commissa est.
 Cui dictum est, Quicquid ligaueris super terram &c. Qui iussus es dominicas
 pascere oves. Cui potestatis commissa est plenitudo. Qui Christi agis uicari-
 um in terris, de cuius manu requiretur quaecumque perierit anima. Quocirca
 uide beatissime pater, quanta sint quae te uel cogere debeant, ut pro anima-
 bus deo reducendis concilium statuatur, idque propter gloriam dei, ad quam tu
 praeter ceteris quarendam tam es addictus, quantum mortalibus cunctis uerius tu
 omnium praestas. Quid, quod ad tuum quoque officium attinet scandalum amo-
 uere pusillorum, ignorantium clamare aliud quam, PAPA concilium colligere me-
 ruit. Sanctissimus reformationem non quaerit. Christi uicarius populus & pup-
 pas renuit deferere. Cleri lasciuiam pontifex non corrigit. Animarum per-
 ditionem apostolicus non sentit. Rector ecclesiae, concilii remedia non admitit.

Hæ beatissime pater calūnię, quātū putas nos piosq; oēs, q; de tua sanctitate longe aliter sentiunt, exulcerant: quantum ue ediuerso eos, qui tuam sanctitatem ignorantes hæc credunt, scandalizant: Num propter gloriam dei non fatius foret uel hoc scandalum tollere: & quā in iuste derogetur sanctitati tuæ, quāmq; plane mēriantur omnes, qui curiam tuam & auaritiæ & luxuriæ obnoxiam ferunt, omnibus nō tam conatu quā facto monstrare? Itaq; sit uel hoc nō inter nouissima, quod ad ecclesię reformationē manū tibi admoueat, uidelicet famæ tuæ purgatio: quę uel propterea tam impie laceratur, conspuitur atq; traducitur. Adeo enim hæc opinio omnium penē gentium animos obsidet, ut nisi concilium institueris generale, aliud nunquam, quā ecclesię reformationi aduersari papam credant. Quod quā foret impium, si uerum esset: imō quā inique in te dicatur, si (quod sentimus) fictum sit, tu pater cōsidera. Equidem taceo, quod à plerisq; tuæ sanctitati infestis, perperam euulgatur, non adsentiri posse ad seruandum concilium & papam & pontifices, ut puta sacramento astrictos. Absit à piorum cordibus hæc credere. Est tamen aliud præterea, quod ad conciliū uniuersale congregādum æque urget, statuum uidelicet omnium generalis corruptio: cui haudquaquam medebitur quispiam, nisi concilium cōsensusq; coeat oīm. Quid enim in ecclesia non est contaminatum? quid non corruptum? quid non inuersum? Quid inter ecclesiasticos integrum hodie perseverat? Quid inter nobiles manet decorum? quid syncerum inter plebeios? Confusa, collapsa, infecta, uulnerata, mutila & polluta sunt omnia. A planta pedis usq; ad uerticē capitis, non est sanitas. Vide ergo noster beatissime pater, quā sit necessariū sapientiū cōsilio, piorū adminiculo omniū, atq; adeo uniuersi cœtus fideiū unanimes consensu, mortua resuscitare, fracta reparare, restaurare abolita, exterminare impie introducta, destruere uitia, iniqua psequi, bona amplecti. Nō hic recēdeo sectas & hæreses ab ecclesia discedentiū. Taceo dogmatū impietates. Calūnias hereticorū p̄mitto. Hęc tātū ante oculos sint tuę beatitudinis quęso, quā misera sit animarum strages, quā impia simplicitas seductio, quā nulla in ecclesia obedientia, quā nulla uirtus in hominibus, quā corrupti mores nobilium, quā effrenis luxur sacrum, quā detestabilis prælatorū fastus, quā monachorū petulātia, quā plebeculæ cōmunis arrogātia, quā otiosa, quā corrupta, quā deniq; p̄ncipio sua diuinitas uita. Hęc pater sanctissime, nunquid nō sunt corrigēda? p̄fecto maxime. Verum prohibebit fortasse sanctitas tua, ne hæc deinceps fiant. Quasi hæc nō fuerint iam olim uerita. Quando ecclesię defuere præcepta? Quæ leges, uita non prohibent? Contra peccata omnia probe sancitum est, sed minus bene obtemperatur. Nunquam reflorescit ecclesia, si alter abſque altero existimabitur reformandum. Omnibus succurratur necesse est, quia omnia languēt. Id autem quomodo fiat, nequaquam melius quā omnium statuum congregatione consultatur. Status statum, ordo ordinē,

uir uirū

uir uirū accusat: sed qui melior fiat, nemo est. Arguūt omnes, sed nemo se ipsum reprehendit. Reformationem optat unusquisq; at à seipso quis incipit? Quia igitur oēs lapsi sumus, & nemo seipsum erigit, colligamur in unū uniuersi, & sub te patre potiora ecclesię membra quomodo corrigantur, omnes consultemus. Absit à patre, ut filiorum desideria tam pia non laudet. Clamant pro concilio uniuersi. Optant quō deo (cuius tu prouidentia præfides) queant reconciliari. Non per te stet quo minus procedat quod unus maxime potes promouere. Moueat te dogmatum impiorum uarietas, moueant heresum classes, excitent te abusionum scēditates, & ut multa simul dicam, bonarum institutionum te uulnerent inuersiones, legumq; ac traditionum sanctarum transgressiones: Quibus omnibus aut in melius mutandis, aut planē abrogandis, ac nouis denuo instituendis, cōsulto opus esse generali concilio, negare quis poterit? Nā & si de his quæ fidei sunt, de his quoq; de quibus semel pronunciauit ecclesia, dubitari non debeat: expedit tamen non raro, propter mutationes temporum & hominum, ea quoq; quæ olim & probe instituta fuerant & religiose seruabantur, nunc aut moderari aut mutari, aut penitus tolli, præsertim ubi præcepta solum in animarum sunt laqueum, puta quæ à nemine seruantur, aut ut uenatio pecuniarum possit suspicari, pro nummis relaxantur. Certissimum est, quod beatitudini tuę non minus ac piis omnibus bonarum institutionum siue abusus siue contemptus, æque ut impietates displicent: quādoquidē tam multis bonæ etiā spei hominibus hæc ansam præbēt ab ecclesię unitate ab obedientiaq; Rom. ut desciscāt. Hęc ita esse cū nemo ignoret, q̄s est, q̄ suas scēditates nō propugnet, uel saltem mordicus teneat? Crebrescūt mala, augenturq; quotidie. Spernitur clerus. Exosa habentur monasteria. Sed interim nihilominus ab omni clero ita uiuunt, ut uita eorum scandalizans, prorsus indigna sit quę diligat. Præstet laicis clerus bene uiuēdo, & suis tūc gaudeat immunitatibus. Verum beatissime pater, hæc quidem lugemus, sed mederi nō possumus. Tuum est remedium ponere. Tuū est ò pater, qui gregis dominici es pastor & custos, omnes ad uniuersale incendium extinguendum, quemadmodum olim à patribus factitatum est, conuocare. Contagiosa hæc lues longius grassata est, quā ut absq; generali reformatione possit eradicari. Ad est nunc tēpus ad hoc maxime opportunum: nempe quando cum heretici tū omnes cōcilium uniuersale desiderant. Siquidem nisi mores corrigantur omnium statuum, maxime autem prælatorum, frustra speratur ut hæreses abrogentur. Accedit præsidio, quod Imperatorē habemus Christianissimū iuxta ac potentissimum: qui ut nemini iusta negat, ita pontificibus & clero maxime, quæ sunt illorū, tribuit. Quē nisi haberemus beatissime pater, de fide, de dei cultu, de religione, de obedientia deniq; Romanæ ecclesię penitus iā actū foret. Veꝛ ut dixi, Imperatorē habemus, cuius & boni ament uirtutē, & mali tremant potentiam. Nam quis à mille annis religione, iusti

a iiii tia;

tia, pietate, integritate, ut opes interim, potētiā regnāq; taceam, hunc Imperatorem uicit unquam: Quis fide, mansuetudine, prudentia Carolum V. (quem diuina utinam uirtus faciat nobis immortalem) antecessit? Imò quis comparari meruit? Ut & hæc addamus, Romanam sedem quis adeo ueneratus est? Quanta pietas in deum uel inter hæc tempora pessima in eo hactenus enituit? Quanta religio, quam sincera deuotio in ipso inter impios etiam, & in deum pariter ac ecclesiā perfidos perseverauerit? Hic cū perinde cōciliū desideret, nec illo plus ecclesiæ reformationē quispiā optet, ut puta qui pro deo, pro fide, pro ecclesia, pro pace & tranquillitate imperii, & opes & uires, ultro impendat, labores & contemptum sustineat, inobedientiam atq; rebellionem suorum dissimulet: quid putas faciet, si uniuersę ecclesię cœtus conueniat: si de moribus sanctis, si de piis dogmatibus, si de abusibus tollendis, si de corrigendis uitiis tractetur? Hactenus ferē solus pro his à conforre imperii, à prolibus, à patria, ab amicis, à subditis penē exul, & sæpe inter inobediētes ut alienus, cū sit princeps omnium, defudat: qd faciet, cū patrē ecclesię: cū Christi uicariū propter ecclesię reformationē uiderit se humiliare, gloriā spernere, pecunias cōtere, atq; se ipsum quoq; & cardinales reformādos cōcilio generali submittere? Quam lōga in tēpora ueniet tūc nomē ò pater beatissime tuū? quot seculis adhuc huius Clemētis celebrabitur clemētia, si Curia tua, si clerus, si monachi, si deniq; oēs te pastore, te pontifice reformētur? Hæc quomodo fiant, quō instituantur, quomodo seruentur, beatissimus pater nostri ordinis Dionysius, secretorū diuinorū dum uiueret familiariter conscius, & in sacris literis non minus illuminatus quā doctus, probè conscripsit. Siquidem hanc necessitatem (quæ ipsius quoq; temporibus licet minor atq; modo nō defuit) prouidit: scribens propterea statui omnium quō suum uniusquisq; decorem seruet incōtaminatū, stilum accōmodauit & tempori & professioni. Maior etiā illi cura fuit corda quā aures mulcere: propterea stilo usus est scholastico, nec admodum exacto: in quo tamē quāta fuerit in uiro dicendi uis, quāta deuotio spiritus, quanta deniq; persuadēdi efficacia, facile sentitur. Huius lucubrationes & opera (licet penē restent innumera) ut huic sancto ecclesię negotio nos quoq; inseruiamus, B. T. pater sanctissime offerimus, nostri cōmēdationē & apostolicam bñdictionē à sanctitate tua humiliter postulantes.

Quā omnipotens deus ad ecclesię reuolutionem confortet, atque incolumem diuq; felicem ad gloriam suam conseruet.

AMEN.

(*)

PROPOSITIONVM ARTICVLORVMQVE, HOC EST, OMNIUM QVAE HOC PRIORE D.

Dionysii à Rickel Carthusiani operum Tomo continetur, Elenchus. COMPENDIUM PHILOSOPHIAE, SIVE ELEMENTATIO philosophica, continet propositiones CXL.

1. **R**ECIOSIOR est sapientiā cuius opibus. Procem. um. fol. 1. a Philosophia uarijs modis accipitur, & iuxta hoc multipliciter distinguitur. Ibidem. Quæadmodū philosophia multipliciter sumitur, ita & uarijs modis atq; in multas partes seu species diuiditur. Eodem b.
2. Philosophia proprie sumpta in tres partes diuiditur, puta in naturalem, ethicam ac mathematicam: structus uero accepta in physicā, mathematicam metaphysicamq; partitur. fol. 2.
3. Septem sunt artes liberales, inter quas nec artes mechanicæ, nec physica & metaphysica computantur. Ibidem.
4. Quinq; sunt prædicabilia, decem prædicamenta, quatuor prædicata. Eodem b.
5. Hæc nomina actus, potentia, causa, principium, habitus, essentia, substantia, esse, natura, uirtus, mensura, forma, materia, primū, secundū & consimilia multa, uarijs modis tam in philosophia q̄ in libris theologis accipiuntur. Ibidem.
6. Actus multipliciter sumitur. Ibidem.
7. Potentia in potentiam actiua ac passiuā diuidit, ac pluribus sumitur modis. Ibidem.
8. Causa describit q; sit, ad cuius esse sequitur aliud. fol. 3.
9. Varijs modis causa diuiditur. Ibidem.
10. Principiū est id, à quo aliquid incipit, producit aut procedit. Ibidem.
11. Habitus secundū unā acceptionem est unū decem predicamentorū, secundū aliā est species qualitatis, secundū tertiam est postprædicamentū. Eod. b.
12. Essentia appellatur id à quo fluit esse tanq; à causa intrinseca ac formali principio. Ibidem.
13. Substantia primo ac proprie sumpta dicitur res per se subsistens. Ibidem.
14. Ens & esse multipliciter accipiunt ac diuidit. fol. 4.
15. Unū & ues, ac bonū, convertibilia sunt cū ente & ratione, nō re distinguit ab illo, atq; ab inuicē. Ibi.
16. Natura pluribus modis accipitur, diuiditur ac distinguitur. Eod. b.
17. Virtus sumitur multis modis. Ibidem.
18. Mensura aliquando transcendenter accipitur. Ibi.
19. Forma à formando aut informando nomen accipit. Ibidem.
20. Materia appellat quæ recipit esse à forma. fol. 5.
21. Primū & secundum correlatiue dicuntur. Ibidem.
22. Quatuor sunt causę rei naturalis, & tria principia eius in fieri, ac duo in esse. Eod. b.
23. Formę substantiales naturalium res uerè afferunt esse partim ab intra, & partim ab extra, difficillimū tamē est q̄liter hoc ipsum sit intelligēdū. Ibidem.
24. Omnium corporalium res materia est aliquo modo una, & aliquo modo diuersa. fol. 6. b.
25. Materia aut non est de essentia materialium substantiarum, aut est pars minus principalis essentiarum eorumdem. fol. 7.
26. Materiam primā nō posse stare nudam, communis assertio est. Eod. b.
27. Individuationis principiū, causa seu ratio est id, à quo individuum habet esse limitatū & singulare, unum numero. Ibidem.
28. Elementa in mixtis quodammodo manent, & aliter quo modo non. fol. 8.
29. In eodem cōposito non nisi unū consistere formā substantialem, probabilis est opinio: quæ tamē multis rationibus & experimentis uidet cōtraria. Ibidem.
30. Totum & pars uarijs modis accipiuntur & diuiduntur. Eod. b.
31. Formarum substantialium diuersi sunt gradus ac ordines. Ibidem.
32. mineralia nuncupantur quæ ex mineris gignunt in terra. fol. 9.
33. In corporibus mixtis non est perfecta cōmixtio, nisi concurrant & confluant quatuor elementa. Ibi.
34. Repilia, gressibilia, uolatilia & natatilia, ab inuicē distinguuntur. Eod. b.
35. In omni ente creato, cōpositio, distinctio, ac multiplicitas aliqua assignatur. Ibidem.
36. Simplicitas duplex est, una actualitatis, alia potestatis. Ibidem.
37. Quæstio ista an esse & essentia in rebus creatis realiter distinguant, uidet difficilis & pro utraque parte probabilis: at tamen uerius reor q̄ naturaliter idem sint. Ibidem.
38. Quædam sunt difficulter cognoscibilia, propter suę eminentiam entitatis, quædam ob suę entitatis deficientiam. fol. 10. b.

DE ANIMA.

39. Cognitio animæ rationalis uehementer excellētior est confere ad contemplationē creatoris, atq; totius noticiam uniuersi. fol. 11. a.
40. In anima rationali sunt quinq; sensus exteriores, ac totidem (ut probabilius fertur) interiores. Ibi.
41. Duplex intellectus consistit in anima, pura agens & possibilis. Eod. b.
42. Anima humana uere est rationalis & intellectiua formaliter. Ibidem.
43. Rationalis anima, nō sic est corporis forma, quin etiam illud informādo est eleuata, & in se congruenter subsistens. fol. 12. a.
44. Nō est necesse hominē in omni actu intellectus uo phantasma aliquod speculari. Ibidem.
45. Absurdissimus fuit error Auerroris, in cunctis hominibus eundē numero intellectus supponentis. fol. 13. a.
46. Rationalis anima secundū ueram philosophiam est immortalis. Ibidem.
47. Difficile est uere exprimere quid Aristoteles sentierit de animæ rationalis immortalitate. Eod. b.
48. Rationalis anima est quasi colligatio, horizon & cingulus entium ordinis uniuersi. fol. 14. a.

DE CORPORIBVS COELESTIBVS.

49. Corpora celestia Plato & eius prædecessores atq; sequaces cōmuniter opinati sunt esse naturę elementaris: Aristoteles uero probauit tenuissimū & postum. Ibidem.

Materia

ARTICVLORVM I. TOMI OPERVM

51 Materia proprie dicta in corporibus celestibus est ponenda. fol. 15. a
52 Causam incorruptibilitatis celestium corporum videtur Plato melius assignasse quam alij. Ibi.
53 Excellentiores philosophi corpora celestia animata dixerunt. eod. b
54 De motoribus ac motibus, & numero celestium corporum, multiplex existit opinio. fol. 16. a
55 Præterea de motibus celestium corporum multiplex & diversa fuit philosophorum opinio. eod. b
56 De numero quoque orbium opiniones sunt variae. Ibi.
57 Varijac distincti sunt effectus celestium orbium luminariumque eorum, fol. 17. b
58 De celestium orbium mutua propinquitate, spissitudine, graditate, & proportione, certas sententias referare, imbecillitatem transcendit inquisitionis humanæ. fol. 18. a
59 Certum est sphaeras celestes esse perspicuas, non autem sic certum est an caeli visibile sit. eod. b
60 Planetæ coordinati sunt locis, proprietatibus, coloribus coloriformibus, ut luminibus, influentibus, motibus effectibusque distincti. Ibi.
DE INTELLIGENTIIS.
61 Intelligentia in universitate ac ordine creaturarum tenet primatum, tanquam inter creaturam primam causam similior, ceterisque perfectior, fol. 19. a
62 Differentia intelligentiarum ab invicem penes hoc attenduntur, quod magis aut minus fortiter sunt de actu aut potentia. eod. b
63 Quævis intelligentia simplices appellatur, aliqua tamen in eis compositio ponitur. Ibi.
64 In intelligentiis non videtur materia proprie dicta esse ponenda. Ibi.
65 Intelligentia est sua essentia, quod idem dicitur seipsa. fol. 20. a
66 Numerus intelligentiarum secundum philosophos sumitur penes numerum celestium orbium qui moventur, aut penes numerum motuum celestium corporum. Ibi.
67 Quod à theologis dicitur angelus, hoc à philosophis substantia separata & intelligentia nuncupatur. eod. b
68 Intelligentia ab invicem specificè distinguuntur, quemadmodum caeli & orbis planetarum. Ibi.
69 Intelligentia & anima rationali potest ab invicem & ab essentibus subiectorum suorum realiter distinguuntur. Ibi.
70 Non congruit in intelligentiis intellectum agentem & possibilem tanquam realiter differentes potentias ponere: at tamen intellectum & voluntatem in ipsis ab invicem realiter discernere, est rationale. fol. 21. a
71 Omnis intelligentia ab quo intelligibilibus speciebus, itemque insalubilibus scientiis exiit plena, per quas tam superiora quam inferiora cognoscit. Ibi.
72 Intelligentia in cognoscendo assimilantur causæ primæ. eod. b
73 Nulla intelligentia ex lumine naturali ac propria potestate intellectualem, valet intelligere causam primam plenè & comprehensivè, seu quantum ad quod est. Ibi.
74 Omnis intelligentia absolute loquendo finita est. fol. 22. a
75 Non videtur naturæ rationalis animæ repugnare, neque per naturam impossibile esse, intelligere in hac vita substantiam separatam clarè & immediate quantum ad quod est. Ibi.
76 Beatitudo tam intelligentiæ quam animæ intellectualem in actu intellectus & contemplatione primæ causæ consistit. Ibi.

DE DEO

77 In universitate res & causas, atque moventium ac gubernantium esse unum ens, primum, æternum, ac in causatum primum, causas movens ac regens, evidenter ac multipliciter demonstratur. eod. b
78 Deus est ipsum esse ac bonitas pura, incomprehensibilisque maiestas, cui cum infinita excellentia inest & convenit quicquid (absolute loquendo) melius est inesse & habere quam deesse. Ibi.
79 Deum esse, aut esse per se notum, aut facillime copiosissimeque probabile. fol. 23. a
80 Quemadmodum deum esse naturalibus rationibus demonstratur, ita & ea quæ necessarii rationibus ostenduntur, de inesse ac convenire queunt probari demonstrative. Ibi.
81 Causa prima, universa & singula in propria sua luce ac sapientia clarissime intuetur, perfectissime noscit, providentialiter ordinat ac disponit. eod. b
82 Ea quæ de deo & creaturis dicitur, non conveniunt eis univoce, nec omnino æquoque, sed potius analogice. Ibi.
83 Perfectionalia nomina quantum ad naturam & rem per ea designata, & secundum se sumptam, eminentius, prius magisque proprie deo conveniunt quam creaturis, quævis quoque modum intelligendi quo ea cognoscimus, sit e contrario. Ibi.
84 Deus non est genus nec species, neque in genere aut aliqua specie, nec individuum aut persona in aliquo prædicamento contenta. fol. 24. a
85 Causa prima per nihil superadditum individuatur sed de se, ex se, per se, est maxime una & subsistens, ac primo & summe diversa ab alijs. Ibi.
86 Deus est omnium prima causa in triplici genere causæ. eod. b
87 Totum universum à prima causa productum est & profluit emanatione intellectualem, liberali ac libera, non emanatione naturali aut emissionem essentiali ac necessaria. Ibi.
88 Prima causa in sapientia sua æterna instituit ordinem universi & per se ipsam primo ac immediate executam est & digestam eum in creaturis. fol. 25. a
89 Non videtur creaturæ repugnare ab æterno esse creatam, absolute loquendo: quævis ex suppositione ei repugnet quia de facto sic est: quod omnia simul cum tempore, non ab æterno producta sunt. Ibi.
90 Multipliciter dicitur aliquid unum. eod. b
91 Verum & veritas varijs modis dicuntur, ac multipliciter rebus conveniunt. Ibi.
92 Bonum cum ente convertitur: sed sicut verum superaddit enti comparisonem seu ordinem ad intellectum, sic bonum superaddit enti comparisonem & habitudinem ad effectum seu voluntatem. fol. 26. a
93 Omne creatum in quantum procedens à deo, in ratione triplicis causæ fortiter unitatè, unitatè ac bonitatem. Ibi.
94 Solus deus est essentialiter sanctus & virtuosus, ac impeccabilis ex natura: hinc res rationales & intellectualem indigent superadditis eis scientiis atque virtutibus. eod. b
DE VIRTUTIBUS.
95 Quemadmodum natura humana compositio est quæ natura angelica, sic homo pluribus eget virtutibus quam angelus. Ibi.
96 Moralibus virtutibus indiget homo in primis. Ibi.
97 Triplex est modus & status vitæ humanæ. fol. 27. a
98 Homo tripliciter consideratur, & secundum hoc triplici eget prudentia, Ibi.
Virtu

D. DIONYSII A' RICKEL CARTHUSIANI, ELENCHVS

99 Virtutes morales in genere dicitur esse duodecim. Ibi.
100 Passio proprie est motus seu affectio sensuum appetituum: quæ inquantum est naturalis motio quædam, nec utuperabilis est neglaudabilis. eod. b
101 Nomina passionum multipliciter capiuntur. Ibi.
102 Anima prudens, sapiens, virtuosus, est sicut regnum bene dispositum, regio pulchra, & quoddam uniuersum, propter quod homo minor mundus vocatur. fol. 28. a
103 Virtutum quædam sunt intellectuales, quædam morales, quædam diuinæ, theologicæ quoque nonnullæ, & aliquæ cardinales. Ibi.
104 Finis virtutum est felicitas, quæ homo in omnibus debet præcognoscere, intendere ac summe appetere. eod. b
COMPENDIUM THEOLOGIAE CONTINET PROPOSITIONES 159.
Comparete vobis sapientiam sine argento, & columnam vestram subijcite iugo eius, Procentium DE THEOLOGIA.
Vicquid in Elementatione philosophica de deo inductum est & probatum, in Elementatione hac theologica est tanquam verum & ratum præsupponendum. fol. 30. a
DE DEO.
1 Rite ac clare intelligens quod Aristoteles in prima philosophia idonee subtiliterque deduxit ac comprobavit, puta quod deus sit purus actus, facillime capere valet alia multa que theologij distat ac prolixè in theologicis libris suis pertractant, probat & prosequuntur. Ibi.
2 Deum esse simplicissimum esse purèque bonitatem, æternam veritatem, interminabilem maiestatem, ens quoque omnifarie ac infinite perfectum, & cætera ita expressa, euidenter & copiose testatur scriptura. eod. b
3 Deus naturaliter, essentialiter, totaliter, pure ac infinite bonus est, & bonitas ipsa. Ibi.
4 Solus deus quomodolibet & omniformiter, substantialiter & per se bonus est. fol. 31. a
5 Quemadmodum esse seu qui est, asserit propriè nomen dei, ita & sanctum hoc nomen tetragrammaton, iteque adonat. Ibi.
6 Quædam conveniunt metaphorice deo, quædam proprie, quædam affirmative, quædam negative, quædam absolute seu substantialiter, quædam relative, quædam substantialiter, quædam adiective. eod. b
7 Quatuor modis aliquid de deo cognoscimus. Ibi.
8 Etiam ea quæ proprie de deo prædicari ac affirmari dicuntur, magis proprie de ipso negantur & auferuntur. fol. 32. a
9 In libro de Theologia symbolica tractatur sanctus Dionysius de his que metaphorice capiuntur deo: in libro autem de diuinis nominibus, de appellationibus quæ proprie ei conveniunt: in libro demum de diuinis characteribus, de proprietatibus atque nominibus pertinentibus ad diuinæ & increate personæ, ad emanationes quoque ad intra: in libro vero de mystica theologia, de excellentissima dei congnitione & vita hac, quæ est per omnem ablationem & negationem de ipso. Ibi.
10 Quæstio magna est, an in vita præsentis possit homo intuitiva cognitione deum cognoscere. Ibi.
11 Sicut philosophi ex lumine naturali nouerunt utrumque & incommutabilis deitatis unitatè, sic sancti theologi ex revelatione diuina cognouerunt in simplicissimo deo veram esse trinitatem personarum distinctiõnem. eod. b

Quemadmodum superessentialis ac superprestantissimæ trinitatis notitia, nulla potuit unquam naturalitate inueniri aut demonstrari, ita nec potuit philosophice demonstratiuis rationibus improbari. fol. 33. a
In scriptis gentium quædam leguntur, ex quibus nonnulli putant ipsos gentibus innotuisse superessentialissimam trinitatè, aut saltem patris æterni eiusque unigeniti deitatem. Ibi.
Rationes quæ ad suppgloriosissimæ trinitatis probationem inducuntur, non minus idoneæ sunt & fortes ad probandum interitum, quam illæ quæ ad oppositum proponuntur. eod. b
Argumenta cum pro fide superessentialis trinitatis contra eandem inducta, solubilia sunt. fol. 34. a
Deus pater intelligendo seipsum, sui ipsius conceptum intra se proteret, ac verbum æternum in se intellectualiter genuit. eod. b
Filius dei est consubstantialis deo patri. Ibi.
Pater & filius intendo ac diligendo se inuicem, produunt amorè quendam spiritum & increatum qui dicitur spiritus sanctus. fol. 35. a
Dux sunt emanationes in deo ad intra, una intellectus & per modum naturæ, alia uoluntas & per modum liberalitatis. Ibi.
Quædam conveniunt diuinis & increatis personis proprie, quædam appropriate. eod. b
Quicquid absolute dicitur in diuinis, de qualibet superbenedicta persona singulariter prædicatur, similiter de duobus, & de tribus simul acceptis. Ibi.
Tres sunt in diuinis relationes personales, seu proprietates personarum consubstantiarum: quatuor uero relationes, & quinque notionis. Ibi.
Omnia iam prætracta sunt in deo una & eadè simpliciter essentia: iccirco tanta distinctio nec unitas, nec simplicitas diuinæ repugnat. fol. 36. a
Inter attributa diuinæ naturæ non est realis neque formalis distinctio, sed rationis dicitur taxatè præter ac ultra personale distinctionem est ponenda in diuinis ulla distinctio ex rei natura, ut aliqui opinantur. Ibi.
Summæ & increate personæ ab invicem distinguuntur per solas relationes reales ac personales, non per aliquam absolutam. fol. 37. a
In superbeatissimis personis est omnis perfecta ac sancta ratio mutua dilectionis pentus infinitæ, mutua quoque dulcedine superdulcissima ac mutua perfruitionis interminabiliter gaudiose. eod. b
Quædam in diuinis interdum sumuntur absolute seu essentialiter, interdum relative seu notionaliter. Ibi.
Propositiones in quibus relativa & notionalia in diuinis attribuantur essentialibus & absolutis, sapienter & pie sunt exponendæ. fol. 38. a
Simpliciter concedendum est, quod deus genuit deum & aduersarios obiecta facillime confurant. eod. b
Absolute concedit, quod deus est unus & trinus: at tamen difficultas est in explanatione propositionis istius. Ibi.
Cum filius dicitur natus de substantia patris, propositio de, consubstantialitatem & habitudinem originis notat. Ibi.
In diuinis tres res relative acceptæ sunt una res absolute & substantialiter sumpta. fol. 39. a
Filius à patre natus est non propria uoluntate nec

ARTICVLORVM I. TOMI OPERVM

nec necessitate, sed natura ac intellectu. Ibid.
Multiplex in deo assignatur potentia, quae tamē in re est simplex & una, atq; in se uniuoce dicta: sed per comparationem ad actus distinctos, analogice dicitur. Ibid.
In incomprehensibili trinitate una persona non est alia prior. Ibidem
Generatio filij dei mensuratur aeternitate, & omne tempus excedit. Ibi.
Spiritus sanctus procedit a patre & filio, saquam amor amborum. fol. 40. a
Quamuis spiritus sanctus procedat a patre ac filio per uoluntatem liberalit; emanatione, non tamē ut creaturae, nec ita q; possit aut potuerit nō produci. Ibid.
Amor in diuinis tripliciter sumit, ut puta essentialiter & notionaliter ac relatiue seu psonaliter. eo. b
Spiritus sanctus procedit a patre & filio in eo q; unum sunt. Ibidem
Quemadmodum pater & filius & spiritus sanctus sunt unus creator, & unum effectuum uniuersorum principij: sic pater & filius dici possunt unus spiritus sancti spirator, ac unum & idē eius principium. Ibidem
Spiritus sanctus est mutuus amor, quo se diligunt pater & filius, estq; nexus & osculū, cōmunitō & amplexus amborū. fol. 41. a
Duplex est missio spiritus sancti, puta inuisibilis ac uisibilis: idē dicendum de filio. Ibi.
Persona in diuinis non dicitur absolute. eo. b
Idea est similitudo rei creabilis aut creatae in diuina mente consistens. Ibidem
Solutus deus perfecte est aeternus. fo. 42. a
Quemadmodū simplicissima dei essentia, omnē essendi perfectionē in se excellētissime cōprehendit, ac uarijs designatur nominibus: sic clarissima deificientia omnem perfectionē & eminentiā cognoscendi includit, & per respectū ad diuersa obiecta ac uarios actus, appellatiōes plures foris. Ibi.
Prima, principalis originalisq; causa seu ratio p̄g destinationis electorū, ex parte dei sumēda ē. eo. b
Nec prouidentia dei mutabilibus ac contingētib; rebus, nec praedestinatio aeterna rationalib; creaturis necessitatem imponit. f. 43. a
Deus in circumscripibilis & immensus uarijs modis est in rebus. eo. b
In deo liberrima est uoluntas. fol. 44. a
Rationalis creatura suam uoluntatē conformare ac subdere debet uoluntati diuinā. Ibid.
DE PRODUCTIONE REVM A DEO.
Temporale initium productionis uisibilium & inuisibilium creaturaz, spiritus sanctus per Moysen compendiose deprompsit: in principio, ingēs, creauit deus caelum & terram. eo. b
Auctoritas ista, in principio creauit deus caelum & terrā, multipliciter potest exponi. Ibid.
Scriptura exordij libri Geneseos tractans de operibus sex dierū, tripliciter potest exponi. Ibid.
Doctrina dicētium spirituales creaturas uidelicet angelos, simul cum mundo sensibili esse creatos, uerior & rationabilior esse uidetur q̄ postea dicētium huius oppositum. fo. 45. a
Quatuor coaequata recte censentur. Ibid.
Caelum empyreum sufficētī auctoritate sanctorū esse cōiunctur, eo. b

DE ANGELIS.
Angeli in ordine uniuersi primū & summū obtinent locum secundū theologos, prout in Elementatione philosophica de intelligentijs dictum est secundum philosophos. fol. 46. a
De distinctione angelorū ab inuicem sunt opiniones diuersae. Ibidem
DE HIERARCHIIS.
Angelorum tres hierarchiae & nouem ordines assignantur. fo. 47. a
Ordines mediā hierarchiae coelestes dicuntur & sunt dominationes, uirtutes & potestates. eo. b
Principatus, archangeli & angeli, chorifunt infimae hierarchiae angelicae. Ibid.
Coelestij hierarchiaz: dispositionē angelicorūq; ordinum distinctionem, aliquatiter capere possumus p ea quae in tereno cernim; principatu. Ibid.
Assignatio distinctionis ordinū angelicorū a Diuino Dionysio uadit, uerior subtiliorq; uidet. f. 48. a
Ordo hierarchiaz angelicorū spiritūū consistit in mutua cōmunicatione donorū: ipsis distributorū, & in purgatione, illuminatione & perfectione eorum adinueniem. eo. b
Angeli sancti mutuo colloquuntur modis partium nobis notis, parim incognitis. Ibid.
Ex praedestinatione ac iussione omnipotentis conuenit angelis homines custodire. folio 49. a
Inter angelos: creationē & lapsū aliqua existit mora, quae breuis & modica. Ibid.
An angeli in solis naturalib; fuerint cōditij, an potius in supernaturalibus gratiae donis & charitate, difficile ualde est certitudinaliter scire ac distinguere. eo. b
Aliqui angelorum mox post suam creationē per superbiam corruerunt. Ibid.
Etiam in daemonebus quaedam manet prelatio & aliquis ordo. fol. 50. a
Ordo ac prelatio in angelis sanctis cessabunt, cōpleto extremo iudicio quo ad exteriora obiecta, non autem quantum ad distinctionē perfectionis in donis naturae & gratiae ac gloriae. Ibi.
Angelos sanctos: quidam perhibentur ministrates, alij assistentes. eo. b
Numerus angelorū ineffabiliter magnus est & incōprehensibilis nobis in uita praesenti. Ibi.
Positio illa dicētium, q̄ tot homines saluabuntur quot angeli stantes manserunt, uideē incerta. Ibi.
In angelis sanctis secundum theologos incomparabiliter maior est beatitudo, perfectio & gloria, q̄ in intelligentijs secundum philosophos: opiniones: non tamen uniformitas & immobilitas tanta in angelis est, ut in intelligentijs posuerunt philosophi. fol. 51. a
Multiplex cognitio test & cōuenit angelis factis. Ibi.
De quolibet ordine angelorū alij conuulsi dicunt: ueritatem multo plures stantes māsērit. eo. b
Homines electi & sancti ad angelos: ordines uarios post uitam hanc assumuntur, iuxta diuersitatem & congruentiam meritorū suorū. Ibid.
Inter angelos bonos & malos continua & proprie dicta pugna consistit: sed inter angelos bonos pugna nō ē proprie, sed metaphorice sumpta. f. 52. a
Esse in loco diuersis diuersimode attribuitur: deo uidelicet transcendenter & incircumscripibiliter; angelis, diffinitiuē: corporalibus rebus, commenturatur.

D. DION. A' RICK.
furatiue: supremo caelo, per partes suas. Ibi.
Animā rationalis ab eodem est effectiuo immediate creata principio a quo & angelus, & ad eundem finem supernaturale desuper ordinata. eo. b
Rationalis anima in ratione formae & donis naturae angelo exat inferior: in ratione autem finis & donis gratiae ac gloriae, angelo est aequalis. Ibid.
DE ANIMA RATIONALI.
De origine & finali institutione animae rationalis multo aliter docet scriptura, quam philosophorum phalanx. 52. a
Sicut de primordialij animae rationalis institutione ac fine, ita de totius mundi productione, duratione & cōsummatione, diuersimode docuerunt philosophi ac sancti theologij. Ibid.
DE CONDITIONE HOMINIS.
Primos generis humani parentes condidit deus, non solum in naturalibus, sed & in gratuitis donis. eo. b
Sicut de angelis, ita de primis parentibus diuersa habetur opinio, an in gratia gratū faciente & charitate sint conditi. 54. a
Tam corpus Adae ex limo terrae, q̄ corpus Euae ex costa Adae ab omnipotente deo immediate formatum est miraculose. eo. b
Si primi parentes in paradiso praeruaricati non essent, proles utriusq; sexus ex ipsis generata seu gignenda, post egressum ex utero aut confestim, aut solito nūc cursu celerius habuisset pfectionē sciētię ac p̄tū in aia soliditate q̄q; ac robur in corpore. eo. b
In paradiso fuisse generatio per sexum unionem sine libidine, non sine delectatione. 55. a
In innocētiā statu homines a paradiso terrestri ad paradysum coelestem sine intermedia poena ac morte fuisse sigillatim completo uita suae curriculo, mox translati. Ibi.
DE PECCATO ORIGINALI.
Originale peccatum est priuatio originalis uirtutis ac gratiae debitae inesse, ad quod multiplices poenae inflictae sunt & consequutae in homine. Ibi.
Peccatum originale formaliter unum est, materialiter plura. eo. b
Effectus ac poenae originalis peccati multiplices sunt & graues. eo.
Originale peccatum dici potest peccatum naturae, quemadmodum actuale peccatum dicitur peccatum personae. eo.
Originali peccato non debetur post uitam hanc poena sensus, sed poena damni. 56. a
In statu innocētiā fuisse in paradiso diuinitas hominum in naturalibus accidentalibus atq; gratuitis. Ibid.
Fuisse praeterea in innocētiā statu ordinata prelatio. Ibid.
Paradisus terrestris est amoenissim; fructu osissim; & quietissim; locus, parsq; eleuatissima terrae. eo. b
Diuersitatem animarum rationaliū in aptitudine & capacitate, in inclinatione & inge-

CARTH. ELENCHVS
nolitate ad scientias & uirtutes afferunt quidam causari ex diuersa corporis dispositione, alij ex ingenita animarum institutione. Ibidem
Animae a corporibus separate, uarijs modis ac multa cognoscunt, quae antea non nouerunt. eo. b
Antiqui sacratissimi celeberrimij doctores ecclesiae, tam Latini quam Graeci, eundētib; scripturae canonice auctoritatibus moti, inducti, conuicti, concorditer assilunt uniuersa coelestia corpora esse elementariae naturae, atq; ex primordialij materia in exordio creata, esse formata. 57. a
Coeli a diuersis theologis diuersimode numerantur. 58. a
Anima rationalis ad sui creatoris imaginē ac similitudinem est creata: similiter & homo. Ibid.
Omnipotens deus in numero, pondere & mensura constituit uniuersa. eo. b
Imago & similitudo dei tanto eminentius resplendet in intellectu alibus creaturis, quanto ipsae intellectuales creaturae sunt excellentioris speciei perfectiorisq; gradus, & ordinis altioris. 59. a
In omnibus creaturis specialiter manifestat, resplendet, & attenditur tria haec attributa, creatoris potentia, sapientia, bonitas. eo. b
DE INCARNATIONE CHRISTI.
Ad redimendum genus humanum, incarnatum est uerbum dei aeternum. eo. b
Multiplici ratione sapientissime declarata, nulla purā creatura fuisse idoneā & condignā ad redimēdū totū genus humanū. 60. a
Saluatore generis humani decentissimū fuit esse hominem uerum, sanctum & innocētem, totius peccati expertem. Ibid.
Incarnatio uerbi aeterni, maiestati & puritati, incōmutabilitati, & excellētiā suae deitatis, in nullo est derogans, sed charitati eius, bonitati ac pietati summe & ineffabiliter decet & congruens. Ibid.
Sapientia, omnipotentia, bonitas, charitas, misericordia, iustitia, liberalitas dei, in sua incarnatione ac ceteris suae humanitatis mysterijs eminentius, magnificentiusq; resplendent, q̄ in creatione & gubernatione totius mundi. eo. b
Nō nisi uenustissimā, pulcherrimā & decoratissimā humanitatē de cuius uerbo aeterno assumi. eo. b
Eodem instanti quo desuper creata est anima saluatoris exuberantissime est repleta cunctis excellentissimis supernaturalibus donis, eius statum, dignitatem & perfectionem decentibus. 60. b
In Christo utraq; natura mansit integra & perfecta, idcirco communicatio idiomatū habet in ipso locum in qua quid propter quid dicitur sapientialiter est pensandum. 61. a
Humanitas Christi se habet ad personam uerbi assumens ut instrumentum animatum, proprium, coniunctum & immediatum.

ARTICVLORVM I.

rum: quemadmodum corpus organicum se habet ad animam rationalem ipsum informantem, uiuificantem, mouentem & gubernantem. 61.b
119 Multa conueniunt Christo ratione naturæ assumptæ, ut esse prædestinatum, esse sacerdotem & sacrificium, esse aduocatum, intercessorem & mediatorem. ibi.b
120 Christus à primo suæ incarnationis momẽto promeruit excellentissime. 62.a
121 Christus caput est omnium electorum, ac totius militantis ac triumphantis ecclesie. ibi.a
122 Passio Christi ex parte passi, summe meritoria & fructuosissima fuit. ibi.a
123 Anima Christi tẽpore passionis fuit i maximo gaudio beatificæ fruitionis, in uehemẽtissimo itẽ dolore passionis & cõpassionis. 62.b
124 Effectus dominici passionis multi ac maximi sunt. ibi.
125 In saluatore tempore passionis nulla fuit redundantia consolationis à superiorianimæ suæ parte in partem eius inferiorem, sensitiuã & corporalem. ibi.
126 Tempore passionis separata est anima Christi à corpore suo, & e conuerso: ideo uere mortuus est: utrumq; tamen mansit uerbo æterno ac diuinæ naturæ unicum. 63.a
127 Saluator sua humiliatione, crucifixione & contumeliosissima deiectione meruit glorificari, exaltari, & uiuorum ac mortuorum iudex constitui. ibi.
128 Christo absolute loquendo debetur patriæ cultus: ac tamen ei secundum naturã assumptam, debet dulcis uel potius hyperdulcis ueneratio sancta. ibi.
129 Christo conuenit natiuitas duplex, & filiatione solum una. 63.b
130 Incarnatio potissime deicit unigenitũ dei, non patrem nec spiritum sanctum. ibi.
131 Passiones animæ quæ sunt quædam affectiões appetitus sensitui, fuerunt uere i Christo tempore passionis & ante: ac aliquanto postea. ibi.b
DE INSTITVTIONE SACRAMENTORVM.
132 Dominus ac saluator euangelicæ legis dator & institutor, ante recessum suum a saculo isto, per ascensionem in celum septẽ instituit sacramenta nouæ & euangelicæ legis, tanq; septem medicinalia uasa, per quæ uirtus, gratia & meritum omnium horum quæ assumpsit, fecit pertulitq; pro nobis, applicantur hominibus. 63.b
133 Baptismus est regeneratio spiritalis, & ceterorum iamua sacramentorũ. 64.a
134 De essentia sacramenti confirmationis sunt forma eius atq; materia: tamen ad consistẽtiam alia quatuor requiruntur. ibi.b
135 In alijs sacramentis Christus uirtualiter per suos continetur effectus: in eucharistiæ autem sacramento, uere, substantialiter incoõprehensibiliterq; consistit. ibi.
136 Poenitentia sacramentum est nobis in hac uita maxime necessarium, & uelut alter baptisimus, ac secunda post spirituale naufragium tabula. 65.a
137 Extrema unctio sacramentum est sapientissimè institutum, ad quod quinq; concurrunt, & duo potissime ad eius effectum pertinent. 65.b
138 Ordo ut est sacramentum ecclesie, est sacri signaculum & spiritalis potestas, data ministris ecclesie ad consecrandum, tractandũ amministrandũq; alijs ecclesiastica sacramenta ac documenta, ad prolificadum spiritaliter in ipsa ecclesia. 66.a
139 Matrimonium sacramentum est ceteris partim carnalibus, nihilominus spiritale, & gratiõ contentiuum ac collatiuum. 66.b
140 Nunquam defuit humano generi remediũ contra originale peccatum. ibi.
141 Inter sacramenta ecclesie inueniuntur excellentia & excessiua, unum tamen absolute loquendo est dignissimum. ibi.
DE GRATIA.
142 Gratia in scripturis & dictis sanctorum uarijs modis accipitur. 67.a
143 Gratia gratum faciens, est qualitas ac habitus supernaturalis, essentiam intellectuales creaturæ perficiens, atq; in esse quodam supernaturali dei formi, accepto ipsi deo, & ad promerendum uitam æternam idoneo, eam constituens. ibi.
144 Gratiã gratum facientem & charitatem aliqui dicunt realiter esse idem, ac sola ratione differre ab inuicem, alijs opinantur oppositum. ibi.
145 Gratia pluribus modis diuiditur. 67.b
DE VIRTVTIBVS.
146 Multiplex est uirtutis diuisio. ibi.
147 Tres sunt uirtutes theologicæ & diuinæ, fides, spes, charitas, per quas anima rationalis deo in uita hac desponsatur atq; præcipue conformatur. 68.a
148 Fides catholica est uirtus diuina, radius primæ ueritatis, lumen sapientie incitæ, intellectum irradians & inclinans ad assentiendum firmiterq; adherendum uniuersis quæ deus credi præcepit ac reuelauit. 68.a
149 Fides Christiana fundamẽtũ habet firmissimũ, & efficacissimã ac copiosissimã probã. 68.b
150 Spes fidei eõdẽdẽdẽ, necessaria ualde, nequaquã defraudãscõstanter in deo sperantem. 69.a
151 Timor ex spe alijsq; diuersis oriẽ causis, multipliciter quoq; diuiditur. 69.b
152 Charitas uirtutũ om̃ũ est suprema, & formatarum ac uita & imperatrix, sine qua nihil acceptum est deo. 69.b
q. De donis spiritus sancti.
153 Septẽ sunt dona spiritus sancti, q̃ inter habitũ aĩæ post uirtutes theologicas primatum in dignitate sortita sunt. 70.a
154 Ad hominem ut est animal rationale ac sociale, spectant uirtutes politicæ. 70.b
DE BEATITVDINIBVS.
155 Octo beatitudines assignantur. 71.a
DE FRVCTIBVS SPIRITUALIBVS.
156 Duodecim sunt fructus ab ap̃to assignati. ibi.
DE FINE MUNDI.

TOMI O PERVM:

157 Quamuis finem mundi inferioris, & diem uniuersalis iudicii nemo queat determinare certitudinaliterq; præscire, at tamen quædam illos præcedunt, quibus uisus & cognitio, certum erit generationem & corruptionem in elementis & mixtis cito totaliter terminandas. eod.b
DE EXTREMO IVDICIO.
158 Uniuersale erit iudicium, quod Christus in natura assumpta efficit. ibi.
DE FINALI RETRIBVTIONE.
159 Sicut electi in celo empyreo omnifelicitate & gaudio inexcogitabiliter implebuntur, sic reprobis & iniusti in inferno omni supplicio, calamitate, tristitia erunt perpetue inenarrabiliter adimpleri. 72.a
DE NATVRA AETERNI ET VERI DEI continet articulos 62.
Scimus quoniam filius dei uenit & dedit nobis sensum, ut cognoscamus uerũ deum, Prologus. 73.b
Væ sit præsentis editionis intentio: & de modo procedendi in opere isto. eod.b
De utilitate cognitionis diuinæ, quæ per naturalem rationem acquiri potest & disci. 74.a
De causa motiua atq; finali huius lucubrationis. ibi.
De cognitione dei insatigabiliter requirenda. eod.b
De moderamine in diuinotum inuestigatione seruando. 75.a
An deum esse sit per se notum. ibi.
Qualiter ex cõsideratione motuũ atq; mobilitium perducamur ad unius immobilis entis, & primi motoris, qui deus est, cõtempationem. 76.a
In quo genere causæ posuerunt philosophi deum sublimem esse primum motorem. eod.b
Quo modo intelligendum est, quod aliqui summi doctores dei dicit moueri, ac motum seu mobilem. 77.a
Quo modo ex ordine causarum atq; effectuum demonstratur esse diuinum. ibi.
Demonstratio quod deus est ex ordine rerum in perfectione. eod.b
Ostenso, qd deum esse oporteat, ex cõtemplatione regimini uniuersi. 78.a
Quotuplici uia conscendat intellectus humanus ad creatoris noticiã ex rebus creatis. eod.b
Explanatio quorundã nominum sine quorum noticiã ista intelligi nequeunt. 79.a
Quod esse deo propriissime conuenit: & de qualitate seu modo esse diuini. eod.b
Quod deus est essentialiter bonus: & qd natura dei est bonitas: & qd nulla res post deum sit essentialiter bona. 80.a
Quid sit prius ac principalius nomen dei bonum, uel ens. eod.b
Er est demonstratio per rationes naturales, qd non sit nec esse possit nisi unus uerus deus. 81.b

D. DION. A' RICK. CARTH. ELENCHVS

19 Quod deus æternus est ueritas primã & exemplaris, omniscipueritatis creatæ causãfonalis. ibid.
20 Cur deus dicitur actus purus, & qd uile sit hoc intelligere, eõ qd multa pulchra sequuntur ex hoc. 82.a
21 Quod deus proprie appellatur essentialis, ab usu autem substantia. eod.b
22 An hoc nomen deus sit maxime proprium deo, uel communicabile etiam alijs: an sit nomen naturæ uel actionis seu operationis. 83.a
23 De nomine domini tetragrammaton. eod.b
24 Quod deus est infinitus, & qd infinitas sit intrinseca proprietas diuinæ naturæ. ibi.
25 An deus sit sibip̃si infinitus. 84.b
26 Quod immensitas dei quatuor respicit. ibi.
27 De incircũscriptibilitate dei: & quomodo deus dicitur esse ubiq; per essentiam, præsentiam atq; potentiam. 85.a
28 Quod solus deus æternus est secundum cõpletam æternitatis rationem. 86.a
29 De incomprehensibilitate diuinæ naturæ, & de uarijs rationibus incomprehensibilitatis diuini esse. eod.b
30 An cognitio quam de diuina natura per ablationem habemus, sit potior ea noticiã quæ per positionem de deo habetur. 87.b
31 Et est introductio quæstionis difficultis, scilicet an aliquid de deo sublimi affirmatiue & substantialiter prædicatur. 88.a
32 Et est affirmatio responsionis inductæ ex testimonijs Damasceni & Hugonis atq; doctoris deuoti. eod.b
33 Resolutio & concordia horum quæ dicta sunt, & sibi uidentur contraria. 89.a
34 Quod non obstantibus his quæ de diuinæ naturæ incomprehensibilitate & incognoscibilitate inducta sunt, ueram habeamus de deo benedictio & sancto noticiã. eod.b
35 De simplicitate diuini esse. ibid.
36 De incommutabili stabilitate diuinæ essentia. 90.b
37 Quod deus æternus est uirtus uita, purissima, nobilissima, delectabilissima æterna literq; perfecta. 91.a
38 Quam conuenienter deus dicitur intellectus uniuersaliter agens. eod.b
39 Quod intellectus diuinus cognoscit perfecte atq; distincte æternaliter & immaterialiter omnia genera, species & indiuidua, tã substantiæ q̃ accidentium: omnia quoq; quæ esse possunt. 92.a
40 Quod in deo idem sunt intelligens, intellectus, species intelligibilis, intellectio & obiectum. eod.b
41 Quod diuinã cognitio uaria nomina sortitur secundum diuersitatem eorum quæ sub ea cadunt & comprehenduntur. 93.a
42 Quod in mente diuina sunt res factarum idea. ibi.
43 De libertate primi entis. 94.a
44 De uoluntate primi principij. eod.b

45 Quod quamvis absolute necessarium sit deum scire ac intelligere quicquid scit atq; intelligit, non tamen absolute necessarium est eum uelle seu diligere quacumq; uult seu diligit. 95.a
46 An diuinæ uoluntatis possit causa seu ratio assignari: an etiam semper impleatur. Ibi.
47 An diuina uoluntas sit proxima causa rerum & propria. eod.b
48 An primum principium sit causa rerum per esse suum, seu per naturam: & qualis sit emanatio rerum à deo. 96.a
49 De regimine & prouidentia mentis diuinæ. Ibi.
50 De omnipotentia dei, & immensitate diuinæ potentie. 57.a
51 Confirmatio prædictorum de omnipotentia dei ex uerbis Dionysii, Augustini & Anselmi: de potentia quoq; dei absoluta & ordinata. eod.b
52 Quomodo misericordia & iustitia in deo sunt. 98.a
53 De beatitudine & infinita delectatione ac sincerissima uoluptate supergloriosissimi & superbeatissimi dei. eod.b
54 De supersplendenti lumine, atque luciflua claritate diuine essentie. 99.a
55 An lux, splendor, lumen & radius proprie deo cõueniant, uel potius transsumptiue seu metaphorice. eodem b
56 Confirmatio prædictorum ex uerbis Augustini, Anselmi & Hugonis. 100.b
57 De pulchritudine summæ naturæ & speciositate diuinæ essentie. Ibi.
58 De superexuberanti & superfluui dulcedine bonitatis diuinæ. 101.a
59 De desiderabilitate diuinæ bonitatis. 102.a
60 De superessentiali & infinita sanctitate mentis diuinæ. eod.b
61 De incomparabili excellentia dei, eo q; de ipso & creaturis nihil dicat uniuoce: In quo declaratur q; deus nō est genus neq; in genere, nec species neq; in specie, neq; indiuiduum uel suppositum sub aliquo genere prædicamentali contentum. Ibi.
62 De uarijs nominibus dei, quæ diuersimode sibi cõueniunt. 103.a
TRACTATVS PRIMVS DE DONIS SPIRITUS SANCTI cõtinet articulos 18.
Quis hominum poterit scire cõsiliu dei, aut quis poterit cogitare quid uelit deus, nisi tu dederis sapientiam, & miseris spiritum tuum de celis: Proccium 104.a
1 De numero & ordine donorum spiritus sancti. Ibi.
2 De triplici genere studiosoꝝ. eod.b
3 An dona à uirtutib; realiter distinguat. 105.a
4 Cur dona hæc dicuntur potius dona spiritus sancti q; patris uel filij, cum tamen opatritinitatis sint indiuisa. Ibi.
5 Cur potius hæc septē dicuntur spiritus sancti q; alia bona diuinitus data. eod.b
6 Quod inter uirtutes theologicas atq; mo-

rales, dona in dignitate medio modo se habeant. Ibi.
7 De duplici ractore ac regula actuum humanorum. 106.a
8 Quod sicut uirtutes efficiunt hominem bene dirigibilem seu mobilem à ratione, sic dona à spiritu sancto. Ibi.
9 An dona spiritus sancti sint aliquid fixum ac radicatum in rationali creatura: uel cetera sint habitus quadam. eod.b
10 De donis secundū doctrinā doct. deuoti. Ibi.
11 De numero & distinctione donoz inter se, secundū traditionē doctoz sancti. 107.b
12 De connexionione ac distinctione donoz secundum Anselmum. Ibi.
13 An spiritus sanctus detur eis quibus dona ipsius donantur. 108.a
14 An dona sint connexa sicut uirtutes. Ibi.
15 Quomodo intelligēda est ramicatio gratiæ in uirtutes ac dona. eod.b
16 Quæ sit distinctio doni. Ibi.
17 De subiecto donorum. Ibi.
18 De obiecto donoz. 109.a
TRACTATVS SECVNDVS DE DONIS SPIRITUS SANCTI, cõtinet articulos 36.
Per sapientia sanati sunt quicq; placuerit tibi dñe ab initio, Proccium. eod.b
1 Quid sacra scriptura de triplici sapientia loquitur. Ibi.
2 De triplici sapientia fallacia uana: quam reprobatur diuina scriptura. 110.
3 De uaria distinctione supernaturalis sapientie. Ibi.
4 Quod sapientia supernaturalis ac theologica, ad intellectum dumtaxat respiciens, nō sit donum spiritus sancti. eod.b
5 De sapientia quæ uere ac proprie est donū spiritus sancti. Ibi.
6 De bipartito iudicio. 111.a
7 Quomodo donum sapientie à ceteris donis distinguitur: quam uirtutem theologiam sapientie donum perficiat, Ibi.
8 De necessitate doni sapientie. eod.b
9 De effectibus doni sapientie. Ibi.
10 An sapientia quæ est donum sit speculatiua uel practica. 112.a
11 Quod sapientie donum omnibus gratiam gratificantem habentibus inest, & eis dumtaxat. eod.b
12 Quomodo sapientia appellatur timor uel charitas. Ibi.
13 Confirmatio omnium prædictorum ex dñi cõsuetudine diuini. Ibi.
14 Qualiter sapientia ista dignissima acquiratur à demino: quomodo etiam augetur ac perficiatur. 113.b
15 Quod donum, sapientia & uirtus charitatis diuinæ, proportionabiliter crescunt simul atq; decrescunt. 114.a
16 De triplici gradu doni sapientie. eod.b
17 De dignitate & laude testimonijs scripturæ de dono sapientie. Ibi.
18 Quomodo dicat Apostolus, Noli altum sapere, & non plus sapere q; oportet. 115.a

D. DIONYSII A RICKELE CARTHVSIANI, ELENCHVS
19 De spiritali die atq; interno cõiuiuo, quæ donum sapientie gignit in mente, quæ sedes est sapientie. eod.b
20 Quæ beatitudo correspondet dono sapientie. 116.a
21 De multiplici acceptione intellectus. Ibi.
22 Quod intellectus qui est donum spiritus sancti, re aliter distinguatur ab intellectu qui est habitus intellectus naturalis. Ibi.
23 In quibus intellectus qui est habitus intellectus ac naturalis, & intellectus qui est donum spiritus sancti, differunt atq; conueniunt. eod.b
24 Quid sit ipse intellectus qui est donum spiritus sancti. Ibi.
25 Quod donum intellectus radio solis optime comparatur: & de effectibus seu actibus huius doni secundum doctorem diuinum. fol. 117.a
26 Solutio dubitationis de unitate doni intellectus. eod.b
27 De necessitate doni intellectus. Ibi.
28 Qualiter intellectus & fides simul haberi ualeant de eodem. 118.a
29 An intellectus qui est donum, sit speculatiua an practica. Ibi.
30 An donum intellectus omnibus gratiam gratificantem habentibus, inest. Ibi.
31 Quod nemo habet donū intellectus, nisi qui gratiam gratificantem à deo adeptus est. eod.b
32 De distinctione & conuenientia inter dona sapientie & intellectus. 119.a
33 De tribus in distinctione donoz obseruandis. Ibi.
34 Qualiter donum intellectus obtineatur, conferretur ac perficiatur. eod.b
35 De gradibus doni intellectus. Ibi.
36 Quæ beatitudo correspondet dono intellectus: quomodo etiam fides dicatur fructus doni intellectus. 120.a
TRACTATVS III. DE DONIS SPIRITUS SANCTI continet articulos 50.
Ego sapientia habito in consilio, & eruditus inter suum cogitationibus, Proccium. eodem b
1 Quid donum consilij non sit idem quod uirtus prudētiæ, nec sit ipsa uel bonitas, uel uirtus uel yndūm. Ibi.
2 De triplici acceptione consilij. Ibi.
3 De necessitate doni consilij: & quomodo consilij appelleretur donum spiritus sancti. 121.a
4 Quid sit ipsum consilium quod est donum, & de triplici actu ipsius. Ibi.
5 De dono consilij secundū doctorem diuinū. eod.b
6 De aliquali elucidatione prædictoz. 122.a
7 De gradibus boni consilij: & q; donū istud omnibus gratiam gratificantem habentibus inest secundum aliquem gradum. Ibi.
8 De modo proficiendi in dono consilij. 123.a
9 An donum consilij perseueret in patria. Ibi.
10 Quæ beatitudo correspondet dono consilij. eod.b
11 De quinquaginta gratia circa consilium. Ibi.
12 De fortitudine prout est uirtus. Ibi.
13 De fortitudine secundū quod donum, quomodo distinguatur à fortitudine quæ est uirtus: & cur ultra eam requiritur. 124.a
14 Quod donum cõsiliij fortitudine dirigat, & de obiecto atq; subiecto fortitudinis q; doni existit. Ibi.
15 Per quæ donum fortitudinis incrementum sortitur ad perfectionem. eod.b (Ibi).
16 De laude doni fortitudinis: & quæ uirtutē pficiat,

De dono fortitudinis secundum doctrinam doctoris diuini. 125.a
De gradibus atq; effectibus doni fortitudinis. eod.b
Quomodo fortitudinis donum in patria perseuerat: quod etiam inter beatitudines ei correspondet. 126.a
De triplici scientia. Ibi.
An illa scientia qua fides saluberrima gignitur, nutrit, defendit, roborat, sit donū spiritus sancti. eod.b
De scientia quæ donū spūs sancti appellat. Ibi.
De dono scientie secundum sublimem diuini doctoris doctrinam. 126.a
De subiecto, obiecto & causa doni scientie. eod.b
De gradibus atq; effectibus & necessitate doni scientie. Ibi.
Quomodo donū scientie acquirat & pficiat. 127.a
An scientia sit speculatiua uel practica. Ibi.
Quæ beatitudo scientie dono sit correspondēs. eod.b
De laude huius scientie ex testimonijs sacre scripture. Ibi.
Quomodo donum scientie spiritalem diem facit in anima. 128.a
De interno conuiuiuo doni scientie. Ibi.
An donum scientie maneat in beatis. eod.b
De triplici acceptione pietatis. Ibi.
Quid sit pietas ista q; est donū spiritus sancti. Ibi.
Qualiter pietas ista à pietate quæ est uirtus moralis distinguitur: quomodo etiam differat à laetitia & misericordia. fol. 129.a
De dono pietatis secundum sententias diuini doctoris. eod.b
Quid de dono pietatis finaliter scire oporteat. Ibi.
Quod per donum pietatis deo singulariter cõloremamur. 130.a
Quid in beatitudinibus & fructibus dono pietatis correspondet. Ibi.
De gradibus pietatis. eod.b
De essentia, obiecto atq; origine timoris. Ibi.
De speciebus timoris. Ibi.
Quis horū timoz sit donum spiritus sancti. 131.a
An timor filialis de quo communiter loquētes loquuntur, qui est charitatis effectus seu actus, sit donum spiritus sancti. Ibi.
De dono timoris secundū doctorem diuinū. eod.b
De effectibus doni timoris. fol. 133.a
An donum timoris sit infimum inter dona: & de operatione donoz in dignitate. Ibi.
Quomodo donū timoris maneat in patria, ac quæ beatitudo ei correspondet. eod.b
Quomodo quædam dona dicantur locanda ad dexterā, quædam ad sinistram, & quomodo ex septem donis nascantur septem præclaræ uirtutes. 134.a
Per quæ modum dona fuerunt in Christo. eod.b
DE LAVDIBVS SVPER LAUDA-BILIS DEI. Opusculum.
L Aus dei ut bonus. fol. 141.a
L Aus dei ut ens. Ibi.
L Aus dei ut uiuens. eod.b
L Aus dei ut sapiens. Ibi.
L Aus dei ut uerus & ueritas. 142.a
L Aus dei ut uiuus & unitas. Ibi.
L Aus dei ut omnipotens. eod.b
L Aus dei ut pulcher. Ibi.
L Aus dei ut perfectus. fol. 143.a
L Aus dei ut simplex. Ibi.
b u Lau dei ut infli-

ARTICVLORVM I. TOMI OPERVM

Laus dei ut infinitus. *Ibidem*
 Laus dei ut felix. *eodem.*
 Laus dei ut incommutabilis. *folio 14. a*
 Laus dei ut uolens & liber. *Ibid.*
 Laus dei ut sanctus. *Ibid.*
 Laus dei ut iustus. *eod. b*
 Laus dei ut misericors. *145. a*
 Laus dei ut amans. *Ibid.*
 Laus dei ut æternus. *eod. b*
 Laus dei ut incomprensibilis & ineffabilis. *Ibi.*
 Laus dei ut excellens. *146. a*
 Laus dei ut idea & exemplar. *Ibi.*
 Laus dei ut prouidentiam habens. *Ibi.*
 Laus dei ut prædestinator & reprobator. *eod. b*
 Laus dei ut terribilis. *Ibid.*
 Laus dei ut dulcis. *147. a*
 Laus dei patris. *Ibi.*
 Laus filij dei. *eod. b*
 Laus spiritus sancti. *148. a*
 Laus super benedictæ trinitatis. *eod. b*
 Laus uerbi incarnati. *Ibid.*
 Laus dei de rationibus incarnationis. *149. a*
 Laus dei de perfectione humanitatis Christi. *Ibid.*
 Laus dei de sapientia Christi. *eod. b*
LAUDES DEI EX SCRIPTURA CANONICA huius testamenti.
 Laudes dei ex euangelio de Christi diuinitate. *Ibi.*
 Laus dei ex euangelio de Christi præcurfore. *150. a*
 Laus dei ex euangelio de Christi incarnatione. *Ibi.*
 Laus dei ex euangelio de Christi humana generatione. *Ibid.*
 Laus dei ex euangelio de Christi baptismo, tentatione ac alijs. *eod. b*
 Laus dei ex euangelio de sermone Christi ad Nicodemum. *Ibi.*
 Laus dei ex euangelio de Christi signis & uerbis documentis præcursoris. *Ibi.*
 Laus dei ex euangelio de uerbis Christi ad Samaritanam. *151. a*
 Laus dei ex euang. de diuersis Christi miraculis. *Ibi.*
 Laus dei ex euang. de sermone Christi in morte. *eod. b*
 Laus dei ex euang. de eodem. *Ibi.*
 Laus dei ex euangelio de diuersis Christi miraculis. *fo. 152. a*
 Laus dei ex euangelio de sublimibus quibusdam Christi documentis. *Ibid.*
 Laus dei ex euangelio de Christi diuinitate. *eod. b*
 Laus dei ex euang. de dictis factisq; Christi. *Ibi.*
 Laus dei ex euangelio de diuersis Christi uerbis, gestis & miraculis. *Ibid.*
 Laus dei ex euangelio de uocatione interna & eu charitatis alijsq; uerbis ac signis Christi. *153. a*
 Laus dei ex euangelio de Christi transfiguratione, doctrina, miraculis. *Ibid.*
 Laus dei ex euangelio de uarijs doctrinis Christi. *eod. b*
 Laus dei ex euangelio de uarijs Christi documentis & uerbis. *Ibid.*
 Laus dei ex euangelio de sublimi Christi doctrina atq; miraculis. *Ibi.*
 Laus dei ex euangelio de Christi doctrinis & die iudicij. *154. a*
 Laus dei ex euangelio de aliquibus uerbis Christi sublimibus. *Ibi.*
 Laus dei ex euang. de alta Christi doctrina. *eod. b*

Laus dei ex euang. de Christi diuinitate. *Ibi.*
 Laus dei ex euang. de diuersis magnificentijs pro ramis palmarum. *155. a*
 Laus dei ex euang. de Christi doctrinis atq; opib; *Ibi.*
 Laus dei ex euang. de Christi doctrinis. *eod. b*
 Laus dei ex euang. de futuro iudicio. *Ibi.*
 Laus dei ex euang. de Christi doct. atq; mysterijs. *Ibi.*
 Laus dei ex euang. de cœna domini. *156. a*
 Laus dei ex euang. de sermone Christi post cœnam. *Ibi.*
 Laus dei ex euang. de eodem. *eod. b*
 Laus dei ex euang. de eodem. *Ibi.*
 Laus dei ex euang. de eodem. *Ibi.*
 Laus dei ex euang. de eodem. *157. a*
 Laus dei ex euang. de passione Christi. *Ibi.*
 Laus dei ex euang. de eadē Christi passione. *eod. b*
 Laus dei ex euang. de Christi resurrectione. *158. a*
LAUDES DEI EX EPISTOLA PAVLI AD ROMANOS. *Ibi.*
 Laus dei epistola prima ad Corinthios. *159. b*
 Laus dei ex epistola secunda ad Corinthios. *160. b*
 Laus dei ex epist. b. Pauli apoli ad Galatas. *161. a*
 Laus dei ex epist. Pauli apostoli ad Ephesos. *Ibi.*
 Laus dei ex epistola Pauli apostoli ad Philippenses. *162. a*
 Laus dei ex epistola Pauli ad Colossenses. *Ibi.*
 Laus dei ex epistola prima ad Thessalonicenses. *eod. b*
 Laus dei ex secunda ad Thessalonicenses epist. *Ibi.*
 Laus dei ex prima ad Timotheum epistola. *163. a*
 Laus dei ex secunda ad Timotheum epistola. *Ibi.*
 Laus dei ex epistola ad Titum. *eod. b*
 Laus dei ex epistola ad Hebræos. *Ibi.*
 Laus dei ex Canonica Iacobi. *164. b*
 Laus dei ex prima Canonica Petri. *165. a*
 Laus dei ex secunda Canonica Petri. *eod. b*
 Laus dei ex prima Iohannis Canonica. *166. a*
 Laus dei ex secunda & tertia Iohannis Cano. *eod. b*
 Laus dei ex epistola Iudæ. *Ibi.*
 Laus dei ex Actibus apostolorum. *Ibi.*
 Laus dei ex Apocalypsi. *167. a*
 Laus dei ex creationis opere. *168. a*
 Laus dei de ope distinctionis & ornatus. *Ibi.*
 Laus dei de eodem. *eod. b*
 Laus dei de angelicis spiritibus. *Ibi.*
 Laus dei de cœlo empyreo. *Ibi.*
 Laus dei de ordine Seraphin. *Ibi.*
 Laus dei ex Cherubin. *169. a*
 Laus dei de Thronis. *Ibi.*
 Laus dei de dominationibus. *Ibi.*
 Laus dei de ordine Virtutum. *Ibi.*
 Laus dei de ordine potestatum. *Ibi.*
 Laus dei de ordine Principatum. *eod. b*
 Laus dei de ordine archangelorum. *Ibi.*
 Laus dei de ordine angelorum. *Ibi.*
 Laus dei de eius dignatione ad nos. *Ibi.*
 Laus dei de hierarchijs communiter. *170. a*
 Laus dei de gradibus hoim elector; in patria. *Ibi.*
 Laus dei de numero & ordine cœlestium corporum. *Ibi.*
 Laus dei de elementis, & mundi dispositione. *eod. b*
 Laus dei de dispositione terræ. *Ibi.*
 Laus dei de impressionibus. *Ibi.*
 Laus dei de consummatione mundi. *fo. 171. a*
 Laus dei de beatitudine electorum. *Ibi.*
DE LAUDES DEI EX EPISTOLA PAVLI AD ROMANOS. *Ibi.*
DE LAUDES DEI EX EPISTOLA PAVLI AD ROMANOS. *Ibi.*
 Individuum

D. DIONYSII A RICKEL

Individue trinitatis, per modū horarum. *eo. b*
 Laudes siue horæ de domini lesu amarissima passione. *177. a*
INFLAMMATORIVM DIVINI AMORIS continet articulos 20.
 Quid dominus deus tuus requirit a te, nisi ut diligas eum in toto corde tuo, & in tota anima tua, & omnibus uiribus tuis, & ambules in uis; ipsius, Procerium. *181. b*
Qualiter procedendum sit & ascendendum ad supergioriosissimi dei amorem. *182. a*
 Responso hominis ad hæc. *co. b*
 Responso & informatio Christi ad præacta & obiecta. *Ibi.*
 Inquisitio circa iam dicta, & cur non exaudiamur a domino iuxta uocum. *183. a*
 Quid sit contritio uera & poenitentia salutaris, & quam cito corruiat in culpas mortales, q. nō extat sollicitus uitare & fugere ueniales. *co. b*
 De compendio proficiendi & inflammandi in sancto ac spirituali amore. *184. a*
 De secundo modo ac medio excrendi & inardescendi in dei timorem. *eod. b*
 De tertio incentiuo & exercitatio profectus, atq; incendio diuini amoris. *185. a*
 De quarto instrumento ac medio profectus diuine dilectionis. *co. b*
 De quinto modo ac medio inflammatiōe & augmentatio diuini amoris. *186. a*
 De sexto inflamatorio charitatis. *co. b*
 De septimo inflammatiōe dilectionis diuine. *co. b*
 De octauo incentiuo diuini amoris. *eod. b*
 De nono excitemento & exercitatio proficiendi & incalescendi in sancto & spiritali deitatis amore ex eius effectibus. *187. a*
 Exercitatio & inflammatio sui ipsius ad æstante dei amorem ex dictis. *188. a*
 Quid sit uere ex charitate diligere deum, & de actibus effectibusq; diuini amoris, ex quibus probabiliter noscitur, q. deus salubriter diligat. *Ibi.*
 Inuectio Christi in hominem. *co. b*
 Inuectio Christi in Christianum. *189. a*
 Inuectio Christi in religiosum. *190. a*
 Prosequutio increpationis istius, & conclusio huius dialogi. *co. b*
DE SACRAMENTO ALTARIS ET missæ celebratione continet articulos 33.
 Quicumq; manducauerit panem hunc, uel biberit calicem domini indigne, reus erit corporis & c.
 Procerium. *fo. 191. b*
De diuersis nobis sacramenti altaris. *192. a*
 Cur hoc sacramentum eucharistia appellatur. *Ibi.*
 Quod hoc sacramentum aperiissime nominatur memoriale. *eod. b*
 Qualiter sacramentū istud sit cibus & potus. *193. a*
 De rationibus ob quas sacramentum hoc uariatim appellatur. *co. b*
 Cur sacramentum hoc uocetur communio. *194. a*
 De rationibus aliorum quatuor nominum sacramenti. *Ibi.*
 Diffusor declaratio prædictorum qualiter Christus secundum utrang; suam naturam, sit cibus rationabilium creaturarum, & q. eucharistia sit sacramentum summi diuini amoris. *co. b*

CARTHUSIANI, BLENCHVS

Quod in mensa altaris Christus uere realiter assit, & cōtineat i forma assumptæ humanitatis. *196. a*
 Prosequutio huius materie. *co. b*
 De dignitate sacramenti altaris. *Ibi.*
 De præclarissima dignitate potestatis ac ordinis sacerdotalis euangelicæ legis. *197. b*
 De preparatione ad celebrationem. *198. a*
 Quam uirtuosa, sancta & ex cæptis debeat sacerdotum uita consistere. *eod. b*
 Quod tota conuersatio sacerdotis debet esse cōtinua ac realis preparatio ad celebrationem, & gratiarum actio pro beneficijs dei. *199. a*
 De quatuor principaliter attendendis ante celebrationem, imo & in ea. *co. b*
 Quid sit deuotio, & de deuotione ad celebrandū requisita & sufficiente. *200. a*
 De multiplici deuotione, & specialiter de deuotione supererogationis, quam celebrationem decet habere. *201. a*
 An deuotio semper oriatur ex dei amore. *co. b*
 De effectibus sacramenti. *202. a*
 Prosequutio huius materie, utputa de præclarissimis effectibus atq; fructibus sacramenti istius. *203. a*
 De modis Christi sub sacramento & effectibus, & de reductione eor; quæ alijs de ista materia dicunt ad prædicta. *co. b*
 Commendatio sacramenti huius ad celebrandū & communicandū alliciens. *204. a*
 Meditatio deprecatoria ac deuota ad celebrationem fructuosam preparatoria. *205. a*
 Oratio de eodem. *eod. b*
 Oratio secunda de eodem. *206. a*
 Qualiter eucharistia sit sacramentum, & utrum sit unum sacramentum, uel plura. *co. b*
 An in forma uerbor; sacramenti istius consistat aliquid uis signaturalis creata ad transubstantiationē casualiter aliquo modo concurrentens. *270. a*
 Inquisitio circa quædam contenta in tractatu curiuldani deuotij. *co. b*
 De materia sacramenti huius. *208. a*
 De formis consecrationum corporis & sanguinis Christi. *co. b*
 Introductio uerborum quorundam ex tractatu curiuldani uiri illuminati. *209. a*
 Allogutio amorosa ad Christum, dispositiua ad cōmunicandū, & regaratoria p. beneficijs dei. *210. a*
EXPOSITIO MISSÆ, LIBER VNVS, continet articulos 39.
 Memoria fecit mirabilia suorum misericors & miserator dominus: eam dedit uimentibus se. Procerium. *211. a*
Quid sit deuotio. *Ibi.*
 De deuotione quæ ad digne celebrandum requiritur & sufficit ad salutem, non tamen ad perfectionem. *eod. b*
 De deuotione perfecta & pura, quæ decet habere celebrantē, propter tantū sacramenti dignitatē. *212. a*
 De quatuor considerandis a sacerdote ante celebrationem. *co. b*
 De uis; quibus specialiter carere oportet sacerdotē, quæ ad modū in ueteri testa. figuratū est. *213. a*
 De partibus missæ. *co. b*
 De locidē & cōtēstidē sacerdotis & osculo altaris. *Ibi.*
 De introitu missæ. *214. a*
 De kyrielectione. *co. b*

ARTICVLORVM

10 De hymno angelico, Gloria in excelsis deo... 11 De salutatione & oratione sacerdotis ante epistola...

TOMI OPERVM

5 Quod oēs religioſæ ac ſpirituales perſonæ ad obedē... 6 Quod ex iam dictis pater pro parte reſponſo ad quæſita...

D. DIONYSI A RICKEL CARHVSIANI, BLENCHVS

24 De mirabili diuinæ potestatis cōmunicacione, dū hominibus omnipotens signorum miraculoſe...

23 De uita contēplatiua atq; diuina. 24 De excellētia quōndā emeritoꝝ hoīm eod. b...

16 Per quam uirtutem electissima uirgo Maria potissime disponebat ad hoc, qd facta e mri dei 276.a
27 De natiuitate sancti sanctorum ex dulcissima ac sublimi Maria. eod.b
28 De mirabilibus dei in dulcissima ac piissima Maria peractis. 277.b
29 Adhuc de mirabili excellentia benedictae & glorificandae Mariae. Testimonium quoq; astrologi curiosam de ea. & qualiter ipsa adhuc in carne mortali uiuente, uiri sancti profundi sensus eam uideri optabant ac festinabant eod.
30 De dulcissima, familiari ac sancta cohabitatione Chrii ac matris sue uirgine in seculo isto. 278.b
31 De beatitudine Mariae dulcissime in hac uita. 279.a
32 De florido lectulo spodi celestis & eius singularis sponsae uirginis genitricis. eod.b
33 De hilaritate regis Messiae ac eius genitricis uirginis. 280.a
34 De corporali pulchritudine benedictae & gloriosae Mariae. eod.
35 De precipua bonitate harmoniae & complexionis Mariae dignissima. eo. b
36 An aliquis supernaturalis atq; sensibilis splendor in beatissima Mariae apparuerit uultu, suauitatisq; odori in sacratissimo corpore eius. 281.a
37 In qua aetate gloriosissima uirgo concepit Chrii. eo.
38 Quod ea quae de incarnatione filij dei & excellentia sanctissimae Mariae asserimus, deitati non derogent. eod.b
LIBER II. DE LAUDIBVS GLORIOSAE UIRGINIS MARIAE, continet articulos 27. Sapientia ubi inuenitur & quis est locus intelligetia? Prooemiu. 282.a
1 Qualiter intelligendum sit uerbum sancti Anselmi, dicentis optimam piissimamq; Mariam tanta puritate respenderit, qd maior sub deo intelligi neq;. eo. b
2 Qualiter plenitudo gratiae inerat uirgini gloriosae. 283
3 De excellentia doni sapientiae gloriosissimae uirginis Mariae. 284. a
4 De excellentia glorificandae Mariae in sapientia, qd est donum gratiae gratis datae. eo. b
5 An desiderata uirgo Maria habuerit etiam usum & ministerium praefatae sapientiae atq; scientiae alios informando. 285. b
6 De naturali sapientia & scientia glorificandae Mariae. eod.
7 Quod sacratissima Mariae uita fuit maxime contemplatiua. 286. a
8 Quod mitissima atq; dulcissima uirgo Maria praec omnibus sanctis post Chrii in hac uita altissimae contemplationi splendore resplicuit. eo. b
9 De speciebus contemplationis, & qd gloriosae in illis feminens fuit genitrix uirginalis. 287. a
10 Quod ad mystice theologiae perfectione affectuosissima ac mitissima uirgo praecunctis uirgibus excellenter peruenit. 288. a
11 De excellentia contemplationis Mariae mundissimae comparatione contemplationis aliorum. eod. b
12 An glorificandissima uirgo Maria uidit deum per speciem in hac uita. 289. a
13 Obiectio contra praedicta & eius solutio. eo. b
14 Quod pie credendum sit, mitissimam ac tranquillissimam uirginem Mariam multa ab unigenito suo secum comorante, interrogasse ac didicisse. 290. a

15 De ingeniositate atq; ingenuitate Mariae dulcissime. eod. b
16 Quod laudabilissima uirgo Maria sermos filij sui praecunctis audius auduit, clarius intellexit, & amplius inde profecit. eod.
17 An beatissima uirgo Maria agnouerit trinitatem personarum in deo ante qd filij dei concepit. 291. a
18 Quod benedicta uirgo Maria dono prophetiae fuerit ornata. eod. b
19 An benedicta & gloriosa uirgo Maria habuit cetera dona gratiae gratis datae, uidelicet gratiam sanctorum, operatione uirtutum. i. miraculorum, discretionem spirituum, interpretationem sermonum, genera linguarum. 292. a
20 Quod in donis intellectus & consilij, praestantissima uirgo Maria post Chrii praestantissima fuit. eod. b
21 Quam praegregate prudentiae fuit suauissima ac diuinitissima uirgo Maria. 293. a
22 De perfectione scientiae & cognitionis summe & benedictae Mariae secundum quosdam. eod.
23 Qualiter benignissima uirgo Maria dicatur mundi saluatricis, ac filio suo cooperata in mundi redemptione. eod. b
24 Quam conuenienter Maria dignissima nuncupetur mundi illuminatrix, & de beneficijs nobis ipsam collatis. 294. a
25 Quod diuinitissima uirgo Maria certissime cognouit filium suum passurum. eod.
26 De excellentissimo Mariae purissime incrementum in donis spirituum sancti, in missione & infusione eiusdem paracliti. eod. b
27 De profectu theoretico contemplationis assidue, & uehementissimo profectu quotidiano misericordissime ac tranquillissime uirginis Mariae post ascensionem filij sui. 295. a
LIBER III. DE LAUDIBVS VIRGINIS MARIAE, continet articulos 30.
1 Vna est coluba mea, perfecta mea. Prooemiu. 295. b
2 De claritate & certitudine fidei praemadae & glorificandae Mariae. eod.
3 De perfectione & excellentia spei in deiformi & serenissima uirgine Maria. 296. a
4 De ardentissima atq; purissima charitate diuinae & gratiosae Mariae ad deum. 297. a
5 De naturali dilectione Mariae illustrissimae ad filium suum unigenitum secundum naturam eius assumptam. eo. b
6 De feruētissima charitate ad proximos, ac calidissimo zelo animae Mariae sanctissime. 298. a
7 Quam plene & eminenter glorificanda & optima uirgo Maria, duo charitatis praeccepta in hac uita impleuit. eod. b
8 De amorosis & ignitis affectibus beatissimae matris ac dominae, quibus seruebat, sacra loca filij uisitando post ascensionem ipsius. 299. a
9 Quod ad originalis iustitiae perfectione & eminentiam, illustrissima uirgo Maria praecclarissime est perducta. 300. a
10 Quam excellenter morales ac cardinales uirtutes erant ac praefulgabant in ipsa. eo.
11 De temperantia, honestate, pudicitia, modestia ac uerecundia purissimae uirginis gloriosae Mariae. eo. b
12 De fortitudine, constantia ac stabilitate inuictissimae ac uictoriosissimae Mariae clarissimae. 301. a
13 De misericordia & pietate gloriosae Mariae. 302. a
De ma-

14 De magnitudine pietatis & misericordiae admirabilis ac celestis Mariae ex uerbis patrum scriptorum. eo. b
15 De religione & deuotione benignissime ac sublimis Mariae. 303. a
16 De mansuetudine & patientia excellentissimae uirginis Mariae. eod. b
17 De ineffabili ac profundissima humilitate Mariae De obedientia, diligentia, ac quotidianum, immo assiduum incessantibus praestitit sapientissimae ac deiformis Mariae ueris, spiritalibus, copiosis ac indefinitis. 304. a
18 Quam amanda ac ueneranda sit nobis uirginea mater salutis, qd multa ac magna sint nobis per eam collata beneficia desuper. Ibid.
19 De dulcedine uirginis gloriosae. 307. a. (simae. co.
20 De supernaturali ac plena pulchritudine Mariae dignissime.
21 De perpetua uirginitate Mariae sanctissimae, & de immunitate eius ab omni peccato. eo. b
22 De uehementissima affectuosissimae Mariae compassione in filij sui passione. 308. a
23 An gloriosa & benedicta uirgo Maria, filio suo in cruce pendente, habuit gaudium ex consideratione fructus dominicae passionis. eo. b
24 Cur Christus sapientia patris, uoluit suam dilectissimam matrem, passioni suae esse praesentem. 309. a
25 An sacratissima uirgo Maria fuerit baptizata. eod.
26 Veri praestantissima uirgo Maria caetera qd euangelice legis accepit sacramenta, & specialiter an coenae De duodecim primitiis uirginis Mariae. eod. b
27 De uirtute & efficacia nois huius Mariae. 310. a
LIBER QVARTVS, DE LAUDIBVS GLORIOSAE UIRGINIS MARIAE, continet art. 18.
1 Postus est thronus matri regis quae sedet ad dexteram eius, Prooemium. 311. a
2 Quod Christo per resurrectione & ascensione glorificato, benedictissima uirgo Maria coepit etiam in hac uita coelestiformiter glorificari. eo.
3 Quod dignissima uirgo Maria coepit uita huius curriculo, uere sit mortua: & de specialibus gratijs ei circa mortem concessis. eo. b
4 De quatuor primis gratijs istis. eo.
5 De quinta gratia circa mortem beatae uirginis Mariae collata, qd scilicet corpore & anima sit glorificata, & gloriosissime in caelis assumpta. 312. a
6 An ex uerbis magni & sancti Dionysij queat probari, sacrosanctam dulcissimamq; Mariam in corpore & anima esse assumptam. 313. a
7 Quam diuinitissima uirgo Maria post Christi ascensionem uixerit in hoc mundo. eo. b
8 Ex reuelationibus sanctae Brigittae, de modo & tempore assumptionis praestantissimae uirginis. 314. a
9 Introductio testimonij Ioannis Damasceni, de assumptione plenariae Mariae piissimae. eod.
10 Qualiter supergloriosissima trinitas uenerit ad caelos electissimae uirginis obuiauit, & qd incomparabiliter gloriosae eam suscepit & glorificauit. eo. b
11 De summa & ineffabili felicitate & gloria amantissimae Mariae. 315. a
12 De processione illa solenissima, qd de incarnatione, sua praestantissima genitricis migrat a corpore, deduxit eam uniuersitate celestis militie usq; summi caeli. 316. a
13 Adhuc de eadem materia, & qd sincerissimae uirgo Maria super oes choros angelorum sit eleuata, Christi ore ad os alloquens, & osculo ad osculum intuens. 317. a
14 De ineffabili iucunditate, quam habet beatissima uirgo Maria in uisione corporali ac interiori humanitatis filij sui. eod. b

14 De honore & gloria, quam deus incarnatus suae dilectissimae matri coram uniuersis beatis in triumphanti ecclesia incessanter impendit. 318. a
15 De dilectione ac ueneratione, quas uniuersa triumphantis ecclesiae impendit reginae caeli. eod. b
16 De iucunditate & gloria quam habet optima uirgo Maria in caelis electis & beatis. 319. a (ginis. eo. b
17 De dotibus gloriosissimae corporis felicissimae uirginis An praestantissima uirgo Maria triplici aureola, ac triplici fructu decoretur in gloria. 320. a
DE MVTV COGNITIONE SANCTORUM in patria, continet articulos 15.
1 Pater gloriae det uobis spiritum sapientiae in agnitione eius, Prooemium. Ibid.
2 Propter qd rationale creatura deo creauit. 321. a
3 Quod propter supernaturalae beatitudinis rationalis creaturam deus condiderit. lb.
4 Quomodo deus omnia in seipso cognoscit. 321. b
5 Quod beati dei clare uidentes, non comprehedunt dei, nec oia uidet in eo, qd in eius essentia splendet aur eo. b
6 Quae sint illa qd oes beati uident indefinita. (tinent. eo. b
7 Autoritates quaedam scripturae, ex quibus alicui apparere potest qd beati uideant in deo, quicquid in toto ambitu creaturae, seu in toto mundo consistit: & quod autoritates illae sint intelligendae. Ibid.
8 Quod sancti in regno caelesti distinctissime noscunt omnes se cum in regno existentibus: & de innumeraibili multitudine angelorum. eod. b
9 Quod aeterna uita a corpore separata intelligat. 323. a
10 De dotibus beatorum in patria caelestis paradisi. eo. b
11 De claritate corporum gloriosatorum: & an erunt transparentia. lb.
12 Quod beati secreta conscientiarum & cogitationum suarum mutuo intuentur. 324. a
13 Solutio ad principalem quaesitionem. Ibid.
14 De essentia, perfectione ac maiestate dei aeterni. eo. b
15 De ineffabili & inestimabili gaudio praemij essentialis sanctorum in regno caelesti. 325. a
16 De accidentali praemio beatorum. eo. b
LIBER PRIMVS DE AVTORITATE papae & generali concilio continet artic. 41.
1 Cōfiteor tibi pater dne caeli & terrae, Prooemiu. 327. b
2 De uniuersali autoritate ac praesidentia papae super tota ecclesia, seu uniuersos fideles simul acceptos, secundum catholicos doctores, tam Graecos qd Latinos. 328. a
3 De mirabili excellentia & plenitudine potestatis domini papae, ex uerbis sancti Bernardi ad Eugenium papam, ex quibus praehabita confirmant. eod. b
4 De potestate, dignitate ac praesidentia papae secundum Tho. in Summa contra gentiles, & sup. 2. Sent. 329. a
5 De dispensatione ecclesiasticae hierarchiae instar hierarchiae angelicae, secundum diuum Dionysium, S. Bernardum, B. Thomam & Hugonem de sancto Victore, ex quibus probat, qd in tota ecclesia unum praesidentem potestatem: De potestate & excellentia papae, atq; de casibus. eo. b
6 Ad ipsum specialiter pertinentibus ex Raymundo, & ex Summa Pisana, item ex Summa confessorum. 330. a
7 De excellentia, potestate ac praesidentia papae secundum Bonauenturam & Durandum de sancto Portiano, itemq; secundum Durandum qui fuit ordinis sancti Francisci. 331. a
8 De subordinatione, limitatione & subiectione potestatis seu autoritatis papalis sub uoluntate, lege atq; imperio Christi. Ibidem
9 Qualiter liceat summo pontifici dispensare. 332. a
De praeci-

De precipua difficultate in negotio ecclesie... De autoritate & preadicta summi pontificis... De rationibus propter quas quidam iam temporis asserunt concilium esse super papam...

De autoritate & preadicta summi pontificis... De rationibus propter quas quidam iam temporis asserunt concilium esse super papam... De autoritate & preadicta summi pontificis...

De triplici regimine & triplici politica ecclesie... De potestate & prelatione dñi papae super uniuersam ecclesiam militante...

De potestate & prelatione dñi papae super uniuersam ecclesiam militante... De potestate & prelatione dñi papae super uniuersam ecclesiam militante...

ARTICVLORVM I. TOMI OPERVM

Iesu Christi omnes... De aliquibus uicijis... Quae debeat esse... Qualiter deinde... De diligentia... Quae diligens debeat... Quae praeterita... Quod ecclesiastica... Quae circa spectat... Quales debeat... De quibusdam... Ex uerbis... Quae districte... Quae praecipua... An liceat... An episcopi... Quod episcopi... Qualiter praesul... DE VITA ET REGIMINE ARCHIDIA- CONORVM...

De sapientia atq; prudentia ad archidia. pntente. 407.a Quam timorati ac diligenter debeant archidiaconi sua exercere officia. 408.a Quae charitativae, custodite atq; humiliter in omnibus habere se debent archidiaconi & universi praedicti. 409.a De modo & forma ab archidiacono observandis in usibus quibus usitandi sunt clerici ac curati (tado. co. b) & parochiani. 409.a Qualiter uisitandi ac reformandi sint parochiani. Ad quales ac quantam scientiam teneantur presbyteri, curati & eorum uicarii, & ad quos libros habendos sint per archidiaconos ac synodum inducendi. Ibi. De diligentia in uisitando habenda, & quae uiciorum atq; danabile sit uisitando peccata. 409.a Quae archidiaconi debeant personaliter, nisi impedimento excusentur legitime, uisitare: alioquin non mittant ad uisitandum nisi idoneos. 409.a Contra periculosa, uiciosa atq; danabilia consuetudine uisitandi, & pecunia recipiendi a fornicariis. 409.a Contra incontinentiam sacerdotum & clericorum, & quae illi sit praecipue uisitanda ac digne corrigenda. 409.a Quae ineffabiliter periculosa sit uita sacerdotum & clericorum incontinentium. 409.a Quae districte prohibentur sacerdotibus & clericis mulieribus cohabitare. 409.a Quales poenae ac poenitentiae debeantur sacerdotibus ac clericis incontinentibus, secundum iura antiqua. 410.b De poenis nunc infligendis sacerdotibus clericisque incontinentibus. Ibi. Contra promotionem insufficientium ad archidiaconatus officium. 411.b Ex uerbis sanctorum de periculositate pluralitatis beneficiorum. 412.a De clericis ex dictis sancti Bernardi. 413.a Exhortatio ad contemptum omnium mundanorum, ad desiderium aeternorum, ad contemplationem diuinorum, ad puram, alacrem persecucionem atq; executionem operum uirtuosorum. 414.a CONTRA PLURALITATEM BENEFICIORVM, continet articulos 19. Lata est porta & speciosa uia quae ducit ad perditionem, & multi sunt qui intrant per eam. Prologus. 415.a De causa motiua & materia, & de forma ac modo processus huius opusculi. 416.a Ad qualem conuersationem teneantur Christiani. 416.a Quam uirtuosa & exemplaris esse debet uita cuiuslibet Christiani. 416.a De perfectione & excellentia euangelicae legis. 417.a Ad qualem conuersationem teneantur canonici. 418.a Qualis esse debeat conuersatio sacerdotum euangelicae legis. 418.a Contra pluralitatem beneficiorum, ex his quae in libro uersitatis boni conscripta sunt. 419.a Contra pluralitatem beneficiorum, ex dictis Gulielmi Parisiensis episcopi. 419.a Contra pluralitatem beneficiorum, ex dictis sancti Thomae. 420.a Contra pluralitatem beneficiorum, ex Summa uirtutum & uitorum. 422.a De eadem materia ex Summa Vlrici. 423.b De quinque casibus in quibus licet uni habere plura beneficia. 424.b In quibus consistat honestas ministrorum ecclesiae, & quid fer quantum debeat iudicari sufficere clerico pro competere: sustentatione ipsius. 425.a

An clerici

D. DION. A' RICK. CART. B LENCHVS.

An clericus qui de suo patrimonio seu bonis proprijs potest sustentari, licite possit bona ecclesiae in suis conuercere usus. 426.a Quae uiciorum sint impetranda seu suscipienda ecclesiastica beneficia. eodem b Quasi debeat esse hospitalitas clericorum. 427.a De periculositate pluralitatis beneficiorum. eodem b Ex scriptis sancti Bernardi ad clericos pntentibus. 428.a Disputatio contra pluralitatem beneficiorum ex dictis sanctorum patrum. eodem b DE SIMONIA LIBER PRIMVS continet articulos 18. Gratias accipere gratis dare. Proemium. 429.a Quid sit Simonia. eodem b De alia descriptioe Simonie, & de duplici Simoniae. 430.a Quam detestabile & enorme sit uicium Simonie. 430.a De origine Simonie & nominis ratione. eodem b Qualiter Simonia diuersimodo committatur eodem b An liceat religiose exigere aliquid a personis religiose ingressum petentibus, & de rationibus quae non. 431.a Confirmatio rationum istarum ex dictis summorum pontificum. 432.a Argumentatio ad partem oppositam. 432.a De triplici ratione ad quaestionem hanc ipsam. 433.a Quae harum responsionum sit uerior atq; securior, magisq; uideatur seruanda. eodem b Quod ille modus exigendi aliquid temporale a persona recipienda, quae quidam religiose uirtuosus nunc habet periculosus sit atq; illicitus, & de improbatione opinionis quorundam praehabita, secundum unum sensum ipsius. 433.a Demonstratio plenior, quod non liceat religiose exigere aliquid temporale a personis religiose ingressum petentibus, nisi forsitan (ut dictum est) post absolutam, gratuitam ac simplicem receptionem ad ordinem. 433.a Prosecutio disputatioe istius ex alijs uarijs consideracionibus. 434.a Trarium inductarum eodem b Qualiter religiose consulte & caute ac pure habere se debent circa personas recipi cupientes. 435.a De cautela ordinis Carthusiensis in uitando omnem simoniacam prauitatem. eodem b De his quae consideranda sunt religiose, quae sub paupertatis praetextu dicuntur aliquae petere a recipiendis siue receptis. 436.a Qualiter religiose regulare ac reuocare debet (436.a sua intentione, sperando & recipiendo aliquid temporale pro spirituali a persona recepta aut alijs. eodem b DE SIMONIA LIBER SECVNDVS continet articulos 10. Pecunia tua tecum sit in perditionem. Praefatio. 437.a Recitatio scripti doctoris praefati. eodem b Quod intentio duarum constitutionum apostolicarum in praeducto scripto allegatarum, non est illa quam autor scripti illius assignat. 438.a Qualiter in his in legibus humanis sit necessaria. 439.a Quod religiose per se ipso quo alicui personae recipi cupienti spiritualia primo gratis exhibent, obligent se ad sustentandam eandem personam, si dum cum ipsis est: Ideo contra dictione includat, quae quidam religiose dicunt saepius gratis spiritualia exhibere, & tamen ante absolutam receptionem personae, ad annuale probationem exigunt aliquid temporale, sine cuius solutione seu exhibitione nolunt personam ad habitum ac probationem nouitiam immo nec ad professionem recipere, quae aliunde apta sit eodem b Confirmatio praedictorum ex doctrinis sanctorum patrum. 440.b Roboratio praedictorum, quod scilicet ab ingressu aut ingressis religiose, temporale nil exigendum sit ex his,

quae in Decreto ex sacris concilijs & summorum pontificum canonibus alijque scripturis introductae eode Praedictorum affirmatio ex dictis praecipuorum doctorum. 441.a Solutio rationum, quae in scripto praefato inducuntur ad comprobandum, quod a persona petente religionis ingressum possit temporale quid exigi, & super hoc pactio fieri, & certa exprimi summa. 442.a Declaratio quae istae solutiones sint de mente S. Thomae ex uerbis eiusdem ac aliorum doctorum. 443.a Adhuc confirmatio praedictorum ex uerbis sanctorum, & qualiter possint reprobata exigi post graui tam susceptionem personae. eodem b CONTRA AMBITIONEM LIBER UNVS continens articulos 22. Reges gentium dominauerunt eorum, & qui potestatem habent super eos beneficii uocantur. Proemium. 444.a Ambitio quid sit. eodem b Cur ambitio sit peccatum, & qualiter homo uarijs modis in hoc uicium incidat. eodem b De uarijs causis propter quas omne Christi fidelis, praesertim religiosus, omnem ambitionem penitus abhorrere debet ac fugere. 445.a Quod ambitio ualde odienda sit ac repellenda omni Christiano, potissime autem religioso, propter ipsam eius enormitatem, & quod ea sit uiciorum in seipsa eodem b De grauitate & uilitate ambitionis ex uerbis sanctorum. eodem b Quam detestabilia atq; uita bilis sit ambitio, propter diuersa mala eam concomitantia & eidem annexa ex uerbis Gregorij. 446.a De uicijis multis & magnis ex ambitione manantibus & de incorrigibilitate ambitioforum. 447.a De rationibus ex parte hominum sumptis, propter quas summe uitanda & odienda est ois ambitio. 448.a Confirmatio praedictorum ex uerbis sanctorum patrum. 448.a De rationibus detestandi ac repellendi omnem ambitionis insaniam, sumptis ex parte dei. 449.a De causis fugiendi ambitionem ex parte loci quo degimus. eodem b De rationibus aspernandi ambitionem, sumptis ex parte temporis uitae praesentis. eodem b De uarijs rationibus propter quas ambitio specialissime ac uehementissime religiose omni est abhorrenda, ex doctrina sancti Dionysij. 450.a De eadem materia ex dictis Cassiani. eodem b De eodem ex sententijs Climachi. 451.a De peruersitate & temeritate religiosorum ambitioforum ex dictis sancti Bernardi. eodem b Quam grauia crimina oriuntur frequenter etiam inter religiose ex ambitionis stultitia. eodem b Contra eos qui cito post suam conuersionem aut religionis ingressum optant praesente: & quod in officijs non sunt ponendi, nisi uirtutibus consolidati. eodem b De cauta ac uigilantissima euitatione totius stratim ab exordio conuersionis, & de quotidiana arguolimita examinatione propriae conuersationis. 452.a De signis ambitionis. eodem b De remedijs ambitionis. 453.a Contra ambitionem ex uerbis sancti Cyrilli episcopi. eodem b DE VITA CANONICORVM, CONTINET ARTICULOS 28. Maledictus homo qui facit opus dei, negligenter. Praefatio. 453.b De originali institutione & prima inchoatione canonicorum. eodem b

Confir-

ARTICVLORVM I TOMI OPERVM

3 Confirmatio predictorum ex uerbis sanctorum patrum, & cur clerici sic uocentur, & quare data sint eis a populo...

2 De parte & excellentia patris ordinis sacerdotalis, est dictis sanctis patrum & catholicorum doctorum...

3 Qualiter sacerdos tempore sacerdotij sui representat Christum, & configuratur eidem...

4 De quibusdam alijs clarissimis proprietatibus atque nominibus, quae sacerdotibus conueniunt...

5 Quam uirtuosa, spiritalis atque diuina debet esse conuersatio sacerdotum, precipue curatores...

6 Qualis debeat esse conuersatio sacerdotum, ex Decretalibus...

7 De preceptis & dogmatibus apostolicis ad sacerdotes De prudentia & scientia ad sacerdotes & clericos ordinandos...

8 Quomodo homo iuste se habere debet in emendo & uendendo...

9 De exhortatione ad orandum frequenter & deuote, & de expositione orationis dominicae...

10 Quomodo homo iuste se habere debet in emendo & uendendo...

D. DION. A' RICK. CART. ELENCHVS.

ac frequenter. 493.b
39 Qualiter habere se debet confessor circa confitentes in audiendo, instruendo, interrogando & absoluen do...

Quantum uita dicitur sunt sacerdotibus & clericis in fo- lu comixtione sacilegæ, sed etiam incauæ in specu- ones, colloqui des familiariter & iocundis...

ARTICVLORVM I.

- 18 Qualiter rector debeat pueros informare. 525.b
19 Qualiter exercere debeat rector correptionem & correctionem in suis discipulis. ibi.
20 Qd rector scholarium doceat pueros oia studia & exercitia sua ad ultimum finem ac ueram salute principaliter ordinare. 526.a
61 Qd interdum indulgendum atq; utendū sit moderato solatio, recreatione seu ludo. eo. b
22 De socio fideli ac studioso habendo. ibid.
23 De his quæ ualent ad bene docendum. 527.b
24 Quod superiores in uillis seu urbibus debeant providere, ut i ipsi sint literati idoneiq; rectores scholarium. 528.a
25 De abusionibus breuiter, prout ad præsentem spectat materiam. eo. b
26 De pertinentibus ad magistros scholarium, & qualiter suam debent rectificare intentionem, ne pro actibus & communicationibus spiritalibus temporalibus aliquid intendendo aut exigendo Simoniam incidant prauitate m. ibid.
DE PROVIDENTIA, PRAEDESTINATIONE & PRÆSCIENTIA DEI, q; ad hois aeternā salutē, continet articulos 16
Quia omnis disputatio & determinatio incipi debet a nomine & c. Prooemium, 529.a
1 In quo differunt prædestinatio & providētia. eo. b
2 Quomodo se habeat prædestinatio ad electionem dilectionem, gratiam & gloriam. ibidē
3 Quis possit prædestinare. ibidē
4 Quis possit prædestinari. 530.a
5 Quid sit prædestinatio. ibidē
6 Vtrum prædestinatio causam habeat, & specialiter præsentiam meritorum. ibidem
7 Vtrū prædestinatio ponat aliquid i prædestinato. eo. b
8 Vtrū prædestinatio sit certa, uel an falli possit. 531.a
9 Vtrū prædestinatio numerus sit certus & finitus. ibi.
10 Vtrū aliquid sit certa & finita sua prædestinatio. eo. b
11 Vtrum prædestinatio possit iuari precibus & alijs bonis sanctorum. 532.a
12 Quid sit prædestinatio malorum. eo. b
13 Vtrum possit aliquis prædestinatus reprobari, & aliquis reprobatus prædestinari. 533.a
14 An sint plures prædestinati uel reprobi. eo. b
15 Quod uoluntas dei reprobans malos non est irrationabilis, nec iniqua, nec iniusta et odiosa. ib.
16 Quod deus nulli est causa peccati, & quomodo intelliguntur autoritates contrariae. 534.a
Appendix eorum quæ in superiori libello de Prædestinatione dicta sunt, Venerabilis & eruditi patris D. Petri Bloemeweng de Leydis, dignissimi prioris Carthusiæ Colonienfis. eodem b
DE PARTICVLARI IUDICIO SINGVLORUM Collocutoribus Fratre & Dionysio, Dialogus, continens articulos 40
Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisq; prout gessit, siue bonum siue malum. Prologus. 535.b
1 Quaestio sit tris circa prologum præinductum, & responsio ad eadē. 536.a
2 De loco ac tpe particularis iudicii aiat; credē. 537.a
3 De particulari iudicio aiat; ex dictis b. Thom. eo. b
4 Ex dictis domini Bonauenture, Alexandri de Hales & aliorum doctorum de eadem materia, & præsertim de modo, forma ac duratiōe particularis iudicii. 538.
5 Confirmatio eorum quæ dicta sunt de loco & tempore particularis iudicii, ex uerbis sanctorum pa-

TOMI OPERVM

- trum & præcipuorum doctorum. 539 a
6 Obiectiones cōtra præhabita, & rissio ad eadē. eodē
7 Solutio instantiarum istarum. eod. b
8 Responsio ad autoritates, quibus aliqui probare conati sunt, q; animæ iudicentur a Christo anteq; egre diantur a corpore. 540. b
9 Declaratio ex reuelationibus sanctæ Brigittæ uiduę, q; animę iudicā post egressum a suis corporib;. eo.
10 Confirmatio prædictorum ex his quæ in libro de obitu sancti Hieronymi recitantur. 541. a
11 An Christus quasi in cruce positus appareat singularis ante mortem. eodē. b
12 Vtrum horum iudiciorum duorum uideatur magis horribile ac timēdum, particulare ne an gñale. 542. a
13 Quam metuendum sit particulare iudicium. eo. b
14 De penis purgatorij. 543. b
15 Solutio obiectionum præcedentis articuli. 544. a
16 Qualiter animæ separatæ ac dæmones possint affligi & torqueri ab igne corporeo 545. a
17 De quorundā doctorū positione, circa modū quo in corpore spiritus affligitur ab igne materiali. 546. a
18 Quid uerū uideat de modo quo animæ separatæ ac dæmones affliguntur ab igne materiali. eodem. b
19 Profectio declarationis, qualiter animæ ac dæmones possint tam dire affligi a corporeo igne. 547. a
20 Demonstratio p exempla, q; acerbissime patiātur animæ defunctoꝝ ab igne purgatorij & inferni. eodē. b
21 Quid sentiendū uideatur de uisione Tondali militis, & an uisio illa facta sit anima Tōdali in corpore, an eo ueraciter mortuo. 548. a
22 Introductio dubioꝝ quæ circa hæc oriūtur. 549. a
23 De quibusdā in uisione monachi Anglicanicōcētis. 550. a (ibidem)
24 De purgatorio sancti Patricij. 550. a
25 Dubiorum circa hæc orientiū propositio. eodē. b
26 De triplici uisione. eodem
27 Ex quibus queat cognosci aut persuaderi, quod uisiones & reuelationes, illuminationes & consolationes sint uerę a deo. 551. a
28 Quod uisiones Tōdali et monachi Anglicani, & que de purgatorio Patricij factæ sunt uideantur uerę & fide dignæ. eodem b
29 Solutio dubiorum quæ circa uisiones Tondali mota sunt supra articulo 22 eodem
30 An aiat in purgatorio satis puniat, & igne purgatorio satis purgare mox euolet i paradisu celestē. 552. a
31 Persuasiones, ex quibus apparet quod animæ in purgatorio satis purgata, primo ingrediantur paradysum terrestrem, deinde celestem. eodem b
32 An minima purgatorij pœna sit maior quacunq; pœna uitæ præsentis 554. a
33 De acerbitate penarū purgatorij & inferni. eodē. b
34 De præparatione quotidiana ad mortem & ad morte iudicium 555. a
35 Qualem debeat homo imaginationem de morte ac moriente suo cordi imprimere atq; assidue diligenter reuoluere. eodem b
36 De tentationibus quæ agētib; in extremis accide re solent, & de remedijs contra eas. 556. a
37 Qualiter assistendum sit mox morituris, & quomodo ipsi se debeant habere. 557. a
38 Orationes a migraturo dicendæ, uel ab his qui affuerint ei. eodem b
39 De specialibus orationibus tempore mortis. 558. a
40 Quam charitatum sit & benignum subuenire defunctis. 559. b

FINIS.

AD LECTOREM.

Exhiliteri D. patris Dionysii a Rickel Carthusiani doctissima simul ac piissima aliquot opuscula candidellector, non temere ijs principem dedimus locū, quæ ab eo sunt de philosophia pariter ac Theologia ut succincte ita & docte conscripta: habita in hoc nō tā dignitatis quā in doctrinæ atq; adeo naturæ ratione. Iis siquidem pius ille pater lectoris animū, priusq; ad altiora conscendat, componit ac format, & quo pacto utraq; sint tractanda studia, q; breuissime cōmonstrat. Nec est quod hic uereare tibi obtusum iri spinosas illas philosophiamū argutias, a quibus tam abest q; qui maxime: qui potius diuerso philosophandi more, que uel excentis uoluminibus uixdū aliq; cōsecuti sunt, pauculis quibusdā propositionibus, partim ijs quas maximas dialectici uocant, quæ non possunt non esse certissimæ, partim definitionibus, quæ uel Aristoteles teste, demonstrationū sunt principia, præctice. Atq; in hoc scribendi genere ut Mathematicarū rerum scriptores est imitatus, ita & inscribendi nomenclaturā ab illis est mutuatus. Siquidē & illi suas lucubrations Elementa ferē nominant, id quod apud Latinos, ut cæteros taceam, Iordanū, apud Græcos Euclidem factitasse cōstat. Tu ergo quisquis tandem es, hæc elementa audius perlegas oportet: sine ijs enim cætera illius scripta assequi facile non dabitur. Vale.

D. DIONYSII ARIKEL CARTHVSIANI, COMPENDIUM PHILOSOPHIAE.

RETIOSIOR EST SAPIENTIA CVNCTIS opibus, & omnia quæ desiderant, huic nō ualent cōparari. Proter 3. Incretam sapientiā dei cōstat uniuersis creatis in infinitum præctiorem consistere. Porro sapientia intellectualis creaturæ est duplex una philosophica, alia theologica: & de utraq; innumerabiles libri sunt editi: nec omnibus uacat aut libet legere omnes. Expediit ergo utraq; compendiose perfringere, & de utraq; specialē summariumq; componi tractatum, in quo eminentiores comprehendant sententiæ: seu materiet quod quantū desuper à totius fonte sapientiæ fuerit condonatum, agere iam conabot. Cumq; philosophia ad theologiā sit dispositua, à philosophica sapientia inchoabo: Vnde & opus hoc Elementationem Philosophicam reor intitulantium, in quo per propositiones procedam, quibus breuissimane etiam commentaria.

Sapientia duplex

Titull rano

PROPOSITIO PRIMA.

PHILOSOPHIA uarijs modis accipitur, & iuxta hoc multipliciter diffinit. Quod est, quoniā diffinitio determinate atq; præcise exprimit & declarat diffinitum. Porro philosophia primo cōmunissime sumit pro quacunq; rerū notitia, & sic ita describitur: Philosophia est rerū diuinarū & inferiorum seu creatarū cognitio. Vnde philosophi sunt uocati, qui quorumlibet rerum causas, rationes, proprietates, actiones & opera studuerunt agnoscere. Sicq; sumpta philosophia, theologia includit, quoniā rerū diuinarū agnitio, theologia nuncupatur. Secundo philosophia cōmuniter capit pro creatoris ac creaturarū notitia, naturali ratione reperibili seu reperia, sicq; taliter diffinit: Philosophia est entis increati aut creati scientia, naturali lumine innote scēs: & ita distinguit à credendorū notitia. Tertio stri tē accipitur, pro naturali rerū agnitione formata, hoc est uirtutibus decorata, præsertim summi boni amore, saltē naturali & acquisito: iuxta quē sentum in Phædone loquitur Plato: Si quem uideris ægre ferre cum debeat mori, ne quaq; philosophus fuit. Itemq; Vir in philosophia ducens uitā, confidit cum debeat mori, maximis fretū iri bonis. Et denuo: Non est, inquit, philosophi circa oblectamēta tactus aut gustus uersari. Hinc octauo de ciuitate dei sanctus differuit Augustinus: Verus philosophus dei amator est, quia philosophus amator sapientiē dicitur: deus autē uera ac summa sapientia perhibetur. Et rursus ibidē: Primū ac uerum bonū nominat Plato deum, iccirco philosophum uult esse dei amatore: ut quoniā philosophia ad uitam tendit beatam, fruens deo, beatus sit qui deum amauerit. Postremo assignantur & alia: quæ dā philosophiæ descriptiones, quæ ad præinductas facilliter reducunt, ut dum in Didascalogon ait Hugo: Philosophia est disciplina, omniū humanarū ac diuinarū rerum rationes plenarie inuestigans. Et iterum: Philosophia est amor sapientiē quæ nullus est indigena.

Philosophia: acceptiones

Theologia

Plato

Augustinus

Philosophia: descriptiones

AD LE-

gens uiuax mens, & sola rex primæua est ratio. Hęc diffinitio ad etymologiam pertinet rationis. Etenim philos Græce amicus Latine dicit, sophia uero sapiētia interpretat. Quod autē subiungitur, sapiētię de increata sapiētia dictū uidetur, quę sola nullo eget, & uiua mens est omnium; ratio prima: ratio in quā exēplaris, idealis ac summe causalis. Rursus: Philosophia est ars artiū, uniuersorū rationes probabiliter scrutans. Et item: Philosophia est meditatio mortis assidua. Hęc descriptio per effectū est tradita, atq; potissime ueris conuenit Christianis, qui seculi uanitate ac uoluptate calcatis, cōuersatione disciplinari & regulari instar cœlestis patrię uiuunt, sapiētię uirtutibusq; intenti. Hanc demū philosophię descriptionē beatus Ambrosius à Platone datā affirmat. Siquidem in Phædone Plato testat: Reuera philosophantes morti se præparant. Aduertant hoc & erubescant nostri philosophi ac studentes, ambitioni, locupletationi, carnalitati magis quā ueritati atque uirtutibus insistentes.

PROPOSITIO II.

Philosophię diuisio.

Quemadmodū philosophia multipliciter sumitur, ita & uarijs modis atq; in multis partibus seu speciebus ipsa diuiditur. Communi quippe philosophię diuisio est in philosophiam reālē & rationalē. Philosophia realis appellatur, quę de obiecto reali tractat & loquitur. Obiectū quoq; reale, est opus creatoris siue nature. Philosophia uero rationalis tractat de entibus rationis, quę sunt humanę rationis effectus, ut sunt uerba, propositiones, argumentationes. Deniq; philosophia rationalis diuiditur in grāmaticam, quę docet cōgrue loqui in logicā, quę docet uerū a falso discernere in rhetoricam, quę docet ornate effari. Hinc istę tres partes philosophię rationalis, etiā sermocinales dicuntur: quę adhuc multipliciter subdividuntur, utpote grāmatica in permissiuam & prohibitiuam ac præceptiuam. Præceptiua quoq; in orthographiā, etymologiā, dialypticam & prosodiam. Præterea logica diuiditur in naturalē & artificialē. Artificialis in utentē & docentem. Docens in ueterem artē & nouam. Ad ueterem spectat liber p̄dicamētorū, ad quē amminiculatur liber p̄dicabiliū Porphyrii, & liber perihementias. Ad nouam uero pertinent, liber priorum, qui est de syllogismo in contracto: liber posteriorum, qui tractat de syllogismo de mōstratio, hoc est necessarie probatio: liber topicorū, qui est de syllogismo probabiliter cōcludētē: liberq; elenchorū, qui est de syllogismo apparenter solum probante. Rhetorica item in nouam ueterēq; partitur, de quibus in libris Tullij ac alibi agitur. At uero philosophia realis subdividitur in speculatiuam & practicā. Speculatiua est cuius finis immediatus & proprius est cōtemplatio ueritatis, circa quā ueritatē quę in physicam, mathematicā, metaphysicāq; secatur. Physica de cōiunctis materię secundum rem & rationem pertractat. Mathematica de cōiunctis materię secundū rem, & abstractis ab ea secundū rationē, uidelicet de quantitate continua & discreta determinat. Metaphysica de separatis secundum rem & rationem considerat principaliter ac directe. Insuper per physicę quinq; sunt libri, secundum quod subiectum physicę, quod est ens mobile seu potius corpus mobile, quinupliciter consideratur: Primo scilicet in contracte seu in communi, de quo in libro agitur physicorū: Secundo in contracte ad ubi, de quo fit mentio libro de cœlo & mundo: tertio ad formam mixti imperfecti, de quo in libro meteororum. Quinto ad formam mixti inanimati, ut libro de mineralibus. Insuper libri physicę partiales ac speciales sunt libri de anima, liber de animalibus & plantis, libri quoque paruorum naturalium, puta de respiratione & inspiratione, de iuuentute & senectute, de breuitate & longitudine uitę, de sanitate & egritudine, de nutrimento & nutribili, de sensu & sensato, de memoria & reminiscētia, de somno & uigilia, de causa motus animalium. Amplius partes seu species mathematicę sunt arithmetica, quę tractat de numero secundum se: & musica, tractans de numero sonoro seu contracto ad sonum: estq; scientia arithmeticę subalternata. Hinc arithmetica & musica sunt de quantitate discreta. Alię uero duę partes mathematicę sunt de quantitate continua, puta geometria, quę est de quantitate continua secundū se: & astronomia, quę agit de quantitate continua contracta ad motum. Interea philosophia realis practicā, cuius finis est operatio, diuiditur in actiuam & factiuam. Actiua in ethicam, œconomicam, politicam. Ethica est de regimine hominis per uirtutes morales, quo ad propriam suam personam, propter quod & monastica nuncupatur. Œconomica uero est de regimine hominis per respectum ad domum siue familiam: hinc & domestica nominatur. Politica autem est de regimine cōmunitatis ciuilis, seu

seu hoīs ut est caput aut pars cōmunitatis ipsius. Porro factiua partitur in septē artes mechanicas, quę sunt ars lanificij, ars uenandi, ars militadi, ars nauigandi, ars agriculturę, ars medicinę, arsq; fabrilię, ad quas ceterę reducuntur. Verū iam dictis obijci pōt, qđ logica agit de prædicamentis, quę sunt entia positiua realia: & ita non esset philosophia rationalis & sermocinalis, sed magis realis. Rñdetur, qđ logica tractat de illis non inquantū sunt talia, imo sic agitur de ipsis in metaphysica: sed ut substā actibus rationis, uidelicet ut sunt grā generalissima: iuxta quod loquit Auicenna, qđ logica est de intentionibus secundis ad iūctis primis, hoc est, prout fundatę sunt super primas, id est super ipsas res essentias seu naturas. Secundum demū intentionē uocat ipsos respectus seu logicas rationes ac habitudines per intellectum adinuentos, & fabricatos circa primas intentiones, ut sunt rationes specię ac generę &c. inquantū huiusmodi: puta huiusmodi gñalitates quę extra animā nihil sunt. Rursus obijci p̄inductis, quia ut patuit, philosophia est amor ac studiū sapiētię, non eius quę instrumentis explicat, ut est architectura, agricultura & consimilia: sed illius quę sola res primæua est ratio. Et respondendū, qđ idem actus potest pertinere ad philosophiam secundum suam propriam rationē, atq; ab ea excludi secundū suā administrationē: sic agriculturę ratio extat philosophi, administratio rustici.

Artes mechanicę septem. Obiectio

Responsio

Alia obiectio.

PROPOSITIO III.

Philosophia proprie sumpta in tres partes diuiditur, puta in naturalē & ethicam ac mathematicam: strictius uero accepta in physicam, mathematicam metaphysicāq; partitur. Hinc diuisio philosophię præcedenti propositione inducta, datur de philosophia ualde cōmuniter dicta: Philosophia uero minus cōmuniter considerata quę est notitia ex naturali lumine patens, tam de ente reali qđ de ente per rationē formato, in naturalē, & ethicam ac mathematicam est diuisa: & de ea sic sumpta intelligitur diuisio ista. Vnde xi. de ciuitate dei loquit Augustinus: triplicem diuisionē philosophię Plato primus dicitur inuenisse. Octauo quoq; de ciuitate: Celebriores in grę, philosophi de deo senserūt, qđ in ipso est causa subsistendi, ratio intelligendi & ordo uiuendi quorū primū ad philosophiā naturalē pertinet, secundū ad rationalē, tertiu ad moralē. Deniq; in hac philosophię diuisione per naturalē etiā mathematica & metaphysica designant: Philosophiā uero strictē ac multū proprie sumptā, quę est de ente naturali duntaxat, Aristotiles vi. metaphysicę in physicam, mathematicā metaphysicāq; diuisit.

Philosophię diuisio

PROPOSITIO IIII.

Septem sunt artes liberales, inter quas nec artes mechanicę, nec physica & metaphysica cōputantur. Artes namq; liberales sunt triuū, id est tres scientię rationales grammatica, logica, rhetorica: atq; quadruū, id est arithmetica, musica, geometria, astronomia, quę artes uocantur sunt liberales: qm̄ liberales id est expeditas & exercitatas exigunt mentes: quia subtiliter de res disputant causis: & rursus, quia antiquitus liberi tantū, id est nobiles eis cōsueuerūt studere: Plebei uero & ignobiliū filij in mechanicis studuerunt ob operandi peritiam. Verū ex his sequi uidet, qđ physica quoq; & metaphysica inter liberales cōputandę sunt artes, cum & septē præfatis artibus subtiliores, nobiliores & liberes confistant, imo ad eas illę septē disponunt & ordinant. De hoc in suo Didascalon loquitur Hugo: Logica & mathematica ordine addiscēdi sunt priores qđ physica, & ad eam quoddammodo instrumenti uice funguntur, id est, per modū instrumenti disponūt, quibus unū quęq; primū informari oporteat, hinc in septē liberalibus artibus decreuerunt antiqui suos specialiter instruēdos, in quibus tantā utilitatē esse senserūt, ut qui has scientiā primū firmiter accepisset, ad alia scientiā notitiā facilius pueniret. Sūt etenā quasi optima quędam instrumenta ac rudimenta, quibus intellectu uia parat ad plenā notitiā uerioris philosophię: hinc triuū atq; quadruū nomē sortitę sunt, eo qđ his tanq; quibusdam uix uiuax animus ad secreta philosophię introeat. Nemo tunc dignus magistri noi uidebatur, qui non has septē artes nouisset: quas tam studiose didicisse leguntur, qđ eas memoriter retinebant, atq; ex eis rationes regulasq; sumperunt ad soluendū celeriter dubia quęq; eis proposita, ideo tūc tot sapientes fuerūt, qđ plura cōscripserunt qđ nos legere ualeamus. Porro scholares nostri aut nolūt aut nesciūt modū congruū in discēdo seruare: hinc multos habemus studentes, paucos sapientes. Ex his patescit præfatas septē artes liberales uocari, nō qđ ceteris sint scientiis naturalibus digniores, sed qm̄ ad digniores uidelicet physicā, mathematicāq; præcipue conferunt ac disponunt.

Artes liberales septem.

Obiectio

Responsio

PROPOSITIO V.

Quinq; sunt predicabilia, decē predicamēta, quatuor predicata. De predicabili bustracat in libro suo Porphyrius: de predicamētis Aristoteles in libro Predicamentorū: de predicatis idē in libris Topicorū. In quibus uerbis non sumit predicabile pro omni eo quod potest aut aptū esse predicari de alio: Nec predicamentū pro omni eo quod assidue de aliquo prædicatur: nec predicatū pro omni illo quod actualiter prædicatur de aliquo, sed secundū speciales ac proprias rationes ista sumuntur. Prædicabilia quippe dicuntur ac distinguuntur & numerantur secundum diuersos modos dicendi seu predicandi de inferioribus suis in quid aut in quale: siue inferiora illa cadant sub arte siue non. Prædicata uero distinguuntur penes uarios modos inprehendi suis subiectis, de quibus per dialecticā artē possunt ostendi. Prædicamenta autē sunt generalissima gēa, de quibus nil uniuoce enuntiat. Porro sufficientia quatuor predicatoꝝ sic assignatur: Omne prædicatū inest suo subiecto: aut ergo conuertibiliter, aut non: si conuertibiliter, hoc cōtingit dupliciter: quia aut exprimit esse subiecti, & ita est diffinitio, quæ & terminus nominat, quā infra se quasi includit, i. significatiue terminat esse diffinitio: aut non indicat esse rei, & ita est propriū. Si secundū hoc quoq; dupliciter accidit: quia aut est de essentia sui subiecti, & ita est genus: aut non, sicq; est accidens. Hæc tetigisse sufficiat, ut alibi tradita ad memoriā reuocentur. Cūq; de sex ultimis prædicamentis Aristoteles modice scripserit, Gilbertus Porretanus episcopus de eisdē diffusius in libro sex principioꝝ differuit.

PROPOSITIO VI.

HÆC nomina, actus, potentia, causa, principii, habitus, essentia, substantia, esse, natura, uirtus, mensura, forma, materia, primū, secundū, & cōsimilia multa, uarijs modis tam in philosophia quā in libris theologicis accipiuntur. Quod est, quia secundū subiectam materiā loqui oportet: & sermo rei, non res sermōni debet esse subiectus. Eiusdem quoq; rei diuersæ ac multæ sunt proprietates: & quod respectu unius est primū atq; superius, & per modū actus se habet, respectu alterius est secundū & inferius, seip; potentialiter habet: Quæadmodum anima rationalis per cōparationē ad substantias separatas, magnæ imperfectionis cōsistit: respectu autē irrationaliū corruptibiliumq; formarū, grandis est excellentiæ. Istud infra frequenter patebit de singulari.

PROPOSITIO VII.

Actus multipliciter sumitur. Actus nāq; ut est participium ab hoc uerbo agor, est idem quod factus siue productus: potest etiam esse nomen adiectiuum. Communiter uero accipit substantiue, estq; quartæ declinationis, & idē quod actio, ut cum dicimus: actus secundus præsupponit actum primū: quoniam agere præsupponit esse: & rursus, q; substantia separata est indefinenter in actu intelligendi. Cumq; actus sic sumptus perfectio sit agentis, consequenter actus extense accipitur pro quacūq; forma tam substantiali, q; accidentali, suum subiectum intrinsece perficiente & actuante: & ita anima appellatur endechia seu actus primus corporis, quod uiuificat, animat & informat. Deniq; quia res actuatur, perficitur & formatur, non solum à principio intrinseco formaliter ei inexistente, sed à principio quoq; extrinseco seu causa efficiente: hinc etiā causa prima uocatur actus imo & actus purus: & intelligentiæ actus dicuntur orbium quos mouent, atq; effectiui quos producunt, &c. Iuxta philosophum actus est principii mouendi alterum secundum quod alterum: estq; transcendens, & in omni genere reperitur: nam & differentia perficit speciem. Similiter species naturam designat quæ est forma & actus, & item perfectio indiuiduorū suorum. Iuxta hūc sensum quicquid perficit, actuatur, mouet aut alterat aliud, nuncupatur actus & forma illius: Vnde scientiæ & uirtutes sunt actus & formæ, perfectiones & ornamenta rationalium creaturarum. Nec actus ita acceptus differt directe ab habitu, sed eum includit. Iuxta præhabita deus secundum diuinū Dionysium est esse & forma omnium rerum: ac iuxta Philosophū morus cœli seu cœlum per suū motum est uita inferiorum, quod infra exponetur.

PROPOSITIO VIII.

Potentia in potentia actiua ac passiuā diuidit, ac pluribus sumit modis. Hoc euidenter ostendit. Nā & deus dicit potēs, ac sua potētia, cū in ipso sint idē essentia potētia, actio seu esse & posse, ac agere: qd nō nisi de actiua potētia ueritate sortit. Materia q; prima uocat potētia, imo potētia pura: quæ admodū deus dicit actus purus: q; de potentia passiuā uerificatur, de qua testat Philosophus: Potētia est principii mouēdi seu transmutādi ab altero secundū qd alter: quod intelligēdi est de potētia transcendēter accepta

Predicabilia.

Predicata.

Predicamēta.
Predicatoꝝ ratio uel sufficientia.

Actus

accepta, quæ in omni gēne inuenit, secundū q; actus ex potētia diuidit ipsum ens, unde uidet q; actus & actiua potētia reipsa coincidat: & sicut actiua potētia est principii agēdi in aliqd seu quippiā producēdi, sic passiuā potētia est principii & origo recipiēdi mouēdi, impressionē & influxū ab alio. Alio modo potentia cōtractius caput ut est species aut pars speciei predicamētis qualitatatis, cuius secundū species, naturalis potētia uel impotētia noīat. Porro diuinus Dionysius in omni re creata distinguit esse, posse & agere, seu essentia, potentia & operationē. Insup potētia frequēter relationē includit, seu qdā relatio est secundū q; potētia p potestate, autoritate uel iurisdictionē accipit, quā licet nōnulli aliud esse dicant nisi spōtaneā subditōꝝ subiectionē, uerius tamē sentit esse realis relationis. Passiuā demū potētia p potētilitas appellat.

PROPOSITIO IX.

Causa describitur, q; sit, ad cuius esse sequitur aliud. Quod est, quoniam causa relatione dicit ad causatū: sicq; qd ad esse, id est ad formale causæ rationē sequit, esse effectū, qui aliud est à causa, saltē in causatione realiū causis aut & causationib; secundū rationis considerationē non ita oportet, cum & differentia cōstitutiuā sit speciei, de qua nihilominus prædicatur, species quoq; causa in diuidui nominet, in quantum natura specifica in indiuiduo formaliter esse legit, & tale causatū formaliter à sua causa distinguit, hoc est, secundū rationē, nō aut realiter, cū specie de indiuiduo certū sit prædicari. Insup ad esse causæ, i. ex causæ existētia & uirtute aliud sequit, pura effectus. Hinc causa respectu sui effectus, se habet per modū perfecti, & cōcēditatē includit, ac ipsa causalitas alii cuius pfectionis est signū, atq; ex plenitudine quādā procedit. Propter qd unū quodq; dicit perfectū, cū pōt sibi ipse simile generare. Hinc iuxta Platonē, causalitas est diuina quæ dā proprietates: qm causæ est influere, seq; cōmunicare: unde & rationē boni sortit. Boni nāq; est se diffundere, & suam bonitatem communicare.

PROPOSITIO X.

Varijs modis causa diuidit. Primo quippe diuidit causa in causam increatā & causam creatā. Causa increata simpliciter prima est & una dicitur, quæ est de^o omnipotens & excelsus, à quo omnibus deriuatū est esse & uiuere, Aristotele teste. Porro causa creata & secunda, multiplex perhibet, ut puta uniuersalis & particularis. Causa uniuersalis uocat causa cōmunis & generalis, quæ pluribus influit & multa producit, præsertim quæ in uno quouis genere ac ordine prima est: iuxta qd dicit, q; in omni gēne primū est maximū atq; potissime causatiuū, in causis directe essentialiter uel subordinatis. Præcipue quoq; uniuersales causæ appellantur, quæ in omnia ista inferiora sub orbē lunæ cōtenta, puta in totam spherā actiuorū & passiuorū agunt ac imprimunt: de quibus causis tractat liber de Causis intitulus. Quæ etiā causa nūcunpanf causæ primariæ, ac à philosophis quatuor esse feruntur, uidelicet deus, intelligentia, anima nobilis, cœlū, seu uis causalis cœlestib; corporibus influit. Quatuor in quā sunt in cōmuni. Nā quis prima causa sit simpliciter una numero tantū, intelligentiæ tamē ac animæ nobiles secundū philosophos, & orbis cœlestes sunt plures. Porro causa particularis cōtinet q; paucior: est causa, & magis limitatā causalitatē sortita est. Iccirco nil phibet eandē causam respectu diuersorū & uniuersalē nominari & particularē. Insup causa diuidit in causam naturālē & supernaturālē. Causa naturalis asserit, quæ secundū solitū cursum ac ordinē rebus naturaliter indit, operatur. Causa uero supernaturalis, quæ altiori efficit modo, & supra cursum ac ordinem reorū in miraculosis patet effectibus. Itēq; causa diuidit in causam per se, & in causam per accidens: In causam quoq; principālē & instrumentālē: Itēq; in causam directe agentē, & causam sine qua non. Et rursus in causas essentialiter subordinatas seu coordinatas & in causas accidentāliter connexas. In causam item intrinsecā, & in causam extrinsecā: atq; in causam in fieri, & in causam in esse. Postremo causa diuidit cōmuni diuisione in causam efficientem, finalem, formalem ac materialem, de quibus infra dicitur.

PROPOSITIO XI.

Pincipii est id, à quo aliqd incipit, producitur aut procedit. Quod est, quia principium antecessionem quandam designat, ut puta durationis temporis, originis aut naturæ: & quis causa principiumq; coincident, principii tamen uidet esse cōmuniū causatiua q; omnis causa est suo modo principium, nō econtrario: cum & punctus dicatur principium lineæ, cuius causa nō est, nisi secundum imaginariū fluxū. Nihilominus principium diuidi potest quemadmodū causa. Est nāq; increatum principii, à quo uniuersa cœtera profluxerūt: & omnis multitudo ab uno manauit. Est quoq; principii creaturū

Causa quid.

Causæ diuisio.

Causæ primariæ quatuor

Causa participatiua

Causa naturalis
Causa supernaturalis

Principii quid

Principii & causa coincidunt.

creatū, quod multiplex esse constat, uidelicet generale & particulare, intrinsecū & extrinsecum, reale & prædicamentale: decem enim prædicamenta dicuntur decem principia rerū sicq; deinceps proportionabiliter, sicut de causā diuisione inductum est.

PROPOSITIO XII.

Habitus acceptio- nis

Habitus secundū unā acceptiōne est unū decē prædicamentōz, secundū aliā est species qualitatis, secundū tertiā est post prædicamentū. Primo mō à Gilberto sic diffinit: Habitus est corpus, & eoz quæ circa corpus sunt, adiacētia. Secūdo modo accipitur pro qualitate difficulter remobili à suo subiecto, puta firmiter radicata in illo. Tertio mō importat habitudinē quandā, seu ordinatiōe alioz: gñm ad ipsam substantiā: quīs em̄ ex parte habitus sumat unū speciale prædicamentū qd̄ dicitur habitus, attamen ex parte rei habitus speciale non ualet accipi prædicamentū, quia res illa in pluribus reperit prædicamentis, sed inde, hoc est à re habita, post prædicamentū suscipit: Nam & si res habita, secundū q̄ res naturæ nō sit de logica cōsideratione, nihilominus reductio eius ad suū prædicamentū, coordinatio quoq; ipsius ad habentē, spectat ad logicū: quæ coordinatio nomine habitus, prout est post prædicamentū, significat. Deniq; tria prima prædicamenta quæ sunt substantia, quantitas, qualitas dicuntur entitatē simpliciter absolutā: quæ tū puta ad aliqd̄, dicitur formaliter entitatē pure relatiuā: cætera sex, quāuis formaliter dicantur quid absolutū & quandā tenuem entitatē, tamē qd̄ respectiui includūt: causant quippe ex cōparatione quatuor alioz ad aliqua. Actio em̄ causat à naturali substantiæ potētia, cōparata ad illud quod agenti secundū potētia talē subiectū: Passio uero ex naturali potētia passiuā, cōparata ad agens: Quando autē, ex adiacentiā tēporis ad tē tēporalē: Vbi, ex circūscriptiōne actiua loci, atq; passiuā locati: Positio, ex ordinatiōe partiu inter se in toto & in loco: Habitus autē ex cōparatione rei habitæ ad habentē: sicq; designat applicatiōe rei habitæ ad habentē, secundū quā res habita figurat ad habentis figurā. Vex, in cōmuni usu loquendi, sumimus habitū secūdo modo prædicto, puta pro qualitate difficulter delebilis: sicq; habitus est qd̄ mediū inter potētia atq; actū, ut sapiētia inter intellectū & cōtēplationē: hinc homo doctus dormiens, nec actu cōsiderans, dicitur sapiētis habitualiter, non actualiter: Cūq; potētia perficiat per habitū, & habitus ordinat ad actū, recte potētia cōparat somno, in quo actus sensitiuæ potētia totaliter cessat: habitus autē somno, in quo imperfectus est actus potētia: actio uero uigiliæ, in qua expeditus & liber est potētia actus

sex ultima prædicamenta unice consistunt

Collatio potētia, habitus & actionis

PROPOSITIO XIII.

Essentia, forma & natura coincidunt

Essentia appellat id à q̄ fluit esse tāq; à causa intrinseca, ac formali principio. Quod est, quia essentia rei est uera ei⁹ natura ac ppria forma. Porro natura rei uocat, qd̄ est ppriū & intrinsecū eius: nil autē est magis primū & propriū atq; intrinsecū entis, quā sua essentia seu natura: quanq̄ primū agēs, qd̄ est deus oipotēs, dicat inuimius rebus per influentiā ac realē præsentia, imō & per suę simplicitatē infinitatis in circūscriptibile penetrationē: forma quoq; dicitur quæ dat esse, hinc essentia, forma & natura coincidunt, quanq̄ distinctas habeat rationes. Esse etiā reze effectiue fluit ac deriuat à causa efficiente, formaliter uero ab essentia seu natura aut forma. Amplius, essentia abstractiue dicta uidet ab ente, quæ admodū humanitas ab hoc noie homoi: abstracta uero naturā & formā concretī, ac eius essentiā exprimunt. Cūq; ens primo ac principaliter de substantia prædicet, & secundario de accidente, palā q̄ essentia primo principaliterq; substantiis cōpetat, accidentibus uero secundū qd̄. Quæ admodum etiā substantiæ incorporales, intellectuales, perpetuæ, sunt nobiliores & eminentiores substantiis materialibus, ac sensibilibus rebus, ita nomen & ratio essentiæ principaliter competit illis, quanq̄ substantia & item essentia logice fando uniuoce utriq; conueniant. Veruntamen essentia abstractiue accipitur, non ab ente qualitercunq; sumpto, sed ab ente reali, cui soli conuenit habere essentiam: non autē ab ente rationis aut priuatiui: Nam & priuatio, ac negatio, atq; secundæ intentiones, & figura, aliquo modo entia nuncupantur, quæ tamen nequaquā perhibent habere essentiā. Essentia ergo dicitur ab ente positiuo reali, qd̄ in decē prædicamēta diuidit. Præterea cū diffinitio essentiā diffinitū enūtiat & designet, recte ipsa essentia etiā qd̄ dicitur noiat, propter qd̄ cōmuniter dicitur, qd̄ diffinitio exprimit qd̄ est rei: & qd̄ diffinitio est, qd̄ est esse rei, significans.

PROPOSITIO XIII.

Substantia primo ac pprie sumpta dicitur res per se subsistēs. Quod est, qm̄ substantia & accidēs diuidit immediate & pprie ipsum ens, analogica nō uniuoca diuisione: & sicut accidēs est qd̄ alteri inest, innitit ac inheret inherētiōe informatiua, nil existēs

de subiecti sui essentia: sic substantia dicitur res per se subsistēs, alteri aduētiē nō inherēs. Hinc essentielles partes substantiæ, nō pprie sed reductiue appellatur substantiæ, & in prædicamēto substantiæ collocantur, ut materia, forma substantialis euidē, qd̄ & de integralibus, substantiis partibus uerificat. Porro substantiā Phūs diuidit in substantiā primā, puta indiuiduū, cuius est primo potissimūq; subistere tā pprie species ac gñi, q̄ accidētibus formis. In substantiā quoq; secundā, ut sunt species & gña prædicamēti substantiæ, q̄ secundario, i. in indiuiduis, & p̄ indiuidua sua accidētibus seu etiā superioribus suis substantiis. Hinc nomē substantiæ, prout à substantia uocatur, primis substantiis primo atq; potissime cōgruit: sed prout à substantiā do noiat, secundis substantiis potius cōpetit, species nāq; & gña, esse specificū ac generalitū largiūt formaliter indiuiduis sub se cōtēntis. Insuper substantia rationis sumitur pro ipsa rei essentia, aut etiā pro quacūq; entitate: ut cū nomen describitur esse pars orōnis substantiā significās. Substantia quoq; uocatur possessio seu facultas, ut cū in Euāgelio pater legitur filijs suis de dīse substantiā. Rursus substantia sumitur pro stabili consistētia, seu uigoroſa pmanentiā, iuxta illud Psalmi. Infixus sum in imo profundū, & nō est substantia. Præterea diuidi solet substantia in materiā, formā atq; cōpositum ex utroq;. Rursus diuiditur in substantiā separatā, puta incorporalē, immaterialē, & in substantiā corporalē. In substantiā quoq; omnino intellectuale, ut sunt intelligentiæ: in substantiā partim intellectuale partimq; irrationalē, uidelicet rationalē humanā, & in substantiā irrationalē, quæ ultra multiplicitate potest subdiuidi. Corpora demū celestia dixerūt philosophi aiata. Postremo Alherus testat septe esse substantias simplices, quæ sunt causa prima, intelligentia, aia, materia, forma, cœlū & elementū. Vex his septe simplicitas ualde dissimiliter conuenit, imō quibusdam eoz non analogice tātum, sed & prorsus æquiuoce. & em̄ prima causa simplex asserit p̄ totius potētialitatis & imperfectionis exclusionē: Materia uero per totius actualitatis atq; perfectionis carentiā. Celestia quoq; corpora & elemēta, ex materia & forma cōposita demonstrantur, quīs cōparatione mixtoz quodāmodo simplicia queāt dici.

Substantia diuisio.

Psalm. 68.

substantie simplices septem.

PROPOSITIO XV.

Ens esse multipliciter accipitur ac diuiditur. Hæc quippe cōmuniſſima & abſolutiſſima sunt, nec ppria & cōmuniōra ualet notificari: imō ens est primū secundum Auicennā, qd̄ cadit in intellectu: esse quoq; ut in lib. de Causis expressum est, prima est reze creatæ, & nō est lat⁹ neq; cōmuniō eo, qm̄ esse est ante uiuere, sentire & intelligere. Veruntū postunt hæc aliquo modo describi & notificari, dicendo qd̄ ens est qd̄ habet aliquo modo distantia ac recessum à nihilo, habēs quid positiuū nihilitati cōtrariū. Esse uero est primus actus ipsius entis, actus utiq; substantiui, immanēs & getus, unde & esse uerbū substantiuū uocatur. Porro ens esse diuiditur in ens esse increatū, qd̄ est pfectiōnaliter infinitū ac independēs, penitus simplex & oimode unū: atq; in ens esse creatū, qd̄ necessario est finitū, depēdens ac multiplex, in quo aliquid actualitatis & potentialitatis consistit. Rursus ens diuiditur in ens reale, & ens rationis. Ens uero reale diuiditur in decem prædicamēta, & item in substantiam & accidens, seu in ens simpliciter, & in ens secundū quod reddit in idē. Accidens itē in nouē prædicamēta secatur, nō q̄ sit gen⁹ ad ea, aut uniuoce de ipsis dicat, cū illa sint gña gñaliſſima. Insuper esse diuiditur in esse essentia, & esse actualis existentia, de quibus infra tangetur.

Ens. Esse. Entia diuisio.

PROPOSITIO XVI.

Vnum, & uerū, ac bonum, cōuertibilia sunt cū ente & ratione, nō re distinctiuitur ab illo, atq; ab inuicē. Quod est, qm̄ omne ens est unū, hoc est indiuisum à se, ac diuisum ab alijs: imō qd̄ aggregatiue est unū, aliquam habet ac participat unitatem: similiter multitudo, similiter omne ens est uerū: & quantum habet de entitate, tantū de ueritate. Hęc etem ueritas rei conuenit omni enti, in quantum habet naturā ac specie correſpondentē ac consonā, similēq; idē: seu rationi exēplari quā habet in mēte diuina, ad cuius imitationē producta est secundū super dignissimi ac super sapientissimi creatoris præordinatiōe ac institutionem æternam. Omne insuper ens bonum est bonitate nature, nec quippiam est tam uile, quin aliquid habeat bonitatis, appetibilitatis ac utilitatis: quod euidenter pateret, si uniuersæ eius proprietates, uires & efficaciz innotescerent nobis, cum & uenenosissima quædam, ut basiliscus, draco, cerastes, uirtutes mirabiles ac medicas in se uires materiasq; includant. Hinc optime dixit Philosophus, non posse esse aliquid purū malum: & si tale quid esset, seipsum corrumpere, quod Plato quoque ac diuus Dionysius pleni⁹ expresserunt. Cumq; unum quodq; tam diu permaneat, quam diu remanet indiuisum

Platonici,
Proclus.

à se, & bonū sit cōseruatiū rei in se, recte dixerūt Platonici, bonū & unū coincidere, nec di-
stingui ab inuicē, sed muruo cōcomitari. Ad qd̄ insinuandū Proclus Platonicus in Elemē-
tatione sua theologica fastus est: Omne bonū unitiū est participantū ipso, & ois unitio bo-
num, & bonū unū idē. Bonū nanq; est omniū entiū saluatiū, propter quod appetibile omni-
bus extat. Porro qd̄ saluatiū & contentiū est substantiæ singulorū, est ipsum unū disp-
sio uero unū quodq; facit exire à substantia. Hinc rursus fatetur: Ois multitudo participat
uno. Veruntū unū, & uerū ac bonū, adhuc aliter multipliciter capiūt & diuidūt.

PROPOSITIO XVII.

Natura unde
dicta.
Naturæ acce-
ptiones.

idea quid.
Natura quid.

Natura plurib⁹ modis accipit, diuidit ac diffinit. Quod est, quia nomen natura à uer-
bo hoc nascor deriuatificq; primo designat essentia rei, prout ex ea act⁹ aut ope-
ratio oritur, & ita hoc nomē cōmune est tam increatæ essentiæ q̄ creatæ. Vnde
ut asserit Hugo: Antiqui naturā primo sumpserūt pro ideali & exemplari ratione
rei creatæ in mēte diuina. Idea q̄ppe est factiū rerū principiū in summo opifice, sic quoq;
raliter diffinit: Natura est quæ cuiuslibet rei propriū esse largit. Secūdo naturaliter sur-
mitur pro quiditate rei specifica, & sic eā diffinit Boethius: Natura, inquit, est unāquāq;
rem informans specifica differentia, i. essentia distinguēs specificæ. Tertio appellatur natu-
ra uis causalis, consimiliū procuratiua, & diffinitur hoc modo: Natura est uis insita rebus,
ex similib⁹ similia procreās, ut est uis generatiua. Quarto accipit pro naturali seu innata in-
clinatione aut operatione, proprietate sicut natura grauiū dicitur ferri deorsum, & natura
leuiū ferri sursum, atq; natura cholericū est cito irasci. Quinto determinate, prout in Physi-
cis reperitur, ut cū dicitur: Natura est principiū mot⁹ & quietis eius in quo est, per se. Sexto
cōmunissime pro omni eo, qd̄ intellectu cōcipi potest, ut dū ait Boethius: Natura est eaz̄ re-
rum quæ cū sint, intellectu quoquo modo capi possunt. Septimo pro quacūq; re, quæ uel
agere potest uel pati, & sic tam forma q̄ materia noiatur natura. Cūq; naturale à natura no-
men accepit, potest naturale tot modis dici quot natura, puta qd̄ alicui conuenit ex sua na-
tura, aut ex innata dispositione, aut à creationis exordio. Rursus uocat naturale, qd̄ agitur
aut pcedit secundū cursum, legē, ordinē ue naturæ. Naturalia rursus dicitur, de q̄bus na-
turales seu physicæ tractāt sciētia.

PROPOSITIO XVIII.

Naturale.

Naturalia.

Virtutis acce-
ptiones.

Virtus quid.

virtutis diui-
sio.

Psalmo 17.

Virtus sumitur multis modis. Primo nāq; accipitur p̄ extremo seu maximo de
potentia, ut cū ait Philosophus: Virtus rei p̄satur penes maximū in qd̄ potest.
Secūdo pro actiua potētia seu naturali uigore, sicq; in omni re creata ponūtur ef-
sentia, potentia, actio: & sicut nihil est expers naturalis & propriæ opationis, aut
actionis, aliter ad finē suæ institutionis nō posset peringere; sic nulla res expers est natu-
ralis cuiusdā potētiæ seu uirtutis. Tertio pro habitu uirtuoso, quo uiuūt bene & laudabiliter
agitur: & ita cōiter capitur, atq; in libro Ethicorū diffinitur: Virtus est quæ habentē pficit,
& opus eius bonū reddit. Itēq; Virtus est habitus intellectiuis in medio consistens &c. qd̄
tū de morali accipitur. Vex uirtus cōiter sumpta, in uirtutē intellectuālē, morālē, cardina-
lem, theologicāq; diuiditur, ut infra tractabitur. Quarto specialiter capitur pro fortitudi-
ne, quæ est uirtus cardinalis: ut cū in libro Sapiētia legitur, q̄ ipsa sapiētia tēperantiā, pru-
dentiā, iustitiā & uirtutē, i. fortitudinē docet. Quinto pro ope uirtuoso, forti seu strenuo, et
iuxta illud Macchabæorū: Ut uirtus de negotio iudicaret. Sexto pro causa totius nr̄æ uir-
tutis, sicut in Psalmo legitur: Diligā te dñe fortitudo mea, ubi alia litera habet, Diligā te do-
mine uirtus mea. Septimo pro speciali choro & ordine angelorū, q̄ appellātur uirtutes.

PROPOSITIO XIX.

tempus.

Aeuum.

Forma unde
dicta.
Forma duplex

Mensura aliq̄ trāscendēter accipitur. Quod est, quia in omni gñe ac ordine, pri-
mum dicitur esse mēsurā ac regulā secundorū ac ceterorū in ordine illo: q̄a cer-
tificātur & mensurātur p̄ primū illud: nēpe quo illi primo fuerunt uiciniora &
similiora, eo in ordine illo sunt p̄fectiora. sicq; creator opotens dicitur uniuersū
soḡ mēsurā. Deinde mēsurā ad quātitatem magis p̄tinere uidetur, cū & tēpus mēsurā tēpo-
raliū res uocetur: atq; ut diuersa mēsurentur ac certificētur eadē mēsurā, oportet eā cōsi-
stere unīformē. Aeuū uero quod p̄petuorū & separatarū substantiarū appellatur mēsurā, al-
terius est naturæ. Sūt etiā diuersæ corporales mēsuræ ad suā categoriā spectantes.

PROPOSITIO XX.

Forma à formādo aut informādo nomē accepit. Hinc duplex est forma, puta for-
ma foris manēs, seu seorsum & separatim existēs extra illud quod format, quēadmo-
dum forma sigilli permanet in sigillo extra cerā sic quoq; deus, & intelligentiæ &
ideæ

ideæ mentis diuinæ ac formæ practicæ intelligentiæ, per quas inferiora cognoscunt, pro-
ducunt & formant, formæ uocant inferiororū: unde formæ quæ sunt in materia, à formis quæ
extra materiā sunt, dicuntur fluxiue. Alia est forma informās, ut sunt formæ materialiū res:
& illæ sunt duplices, puta substantiales & accidentales. Insuper forma substantialis est du-
plex, uidelicet forma partis, ut anima, quæ est corpis forma intrinseca: & forma totius, sicut
humanitas est forma indiuidui hominis. Porro quod aliquid format aut informat, largitur
& imprimat ei aliquid esse, ideo forma substantialis datur materię esse substantiale spe cifi-
cū: formæ uero accidentales dant suis subiectis esse secundū quid, quod est esse accidentale.
Hinc forma describitur ita: Forma est quæ dat esse: quod de formis informatiuis scipue dicit
Porro forma dicitur informare dupliciter: Primo, p̄ intrinsecā unionē, ut forma substantialis
Secūdo p̄ subiectionē & inhesionē, ut formæ accidentales. Subiectū autē formæ substantialis, di-
cit materia primasubiectū uero formæ accidentalis, totū cōpositū. Cūq; forma cōferat esse,
proprietates & actus eius sunt agere & mouere, perficere, actuare, fulcire & cōseruare. Pro-
pterea cū loquimur de re quacūq; secundū eius distinctam & propriam rationem, dicimur
loqui de ea formaliter: ut si dicamus, albū disgregat uisum. Itaq; forma substantialis est qua-
si riuius fontis primi, & tanq; scintilla ignis immensū, & uelut radius lucis supremæ: estq;
ornamentum & pulchritudo eius cuius est forma: Propter quod Plato metaphoricē lo-
quēs, datorem formarum uocauit patrem, formam uero prole, materiam autē materculā.
Aristoteles quoq; differuit formam esse quid diuinum & optimum ac appetibile. Amplius
formarum substantiarum aliqua sunt uitales, aliqua nihil de uita participant: Vitaliū de-
mum quædā sunt irracionales, ut formæ brutorū, quæ sunt omnino immerse materiæ: quæ-
dam rationales, quæ non sunt totaliter corporibus suis immerse.

PROPOSITIO XXI.

Materia appellatur quæ recipit esse à forma. Quod est, quia materia est tanq;
passiua potentia expers actualitatis, & indigens forma ac naturali appetitu, ap-
petens eam quæ admodum turpe pulchrum. Diuiditur quoq; in materiam pri-
mam & secundā. Materia prima nunq; in rerum natura per se est, nec unde con-
sistit, sed per rationem considerata, quasi abstracta ab omni forma substantiali & acciden-
tali, nominatur prima materia: quæ ut talis, non est quid, quia substantiale esse non habet:
nec quanta, cum ut sic à dimensionibus sit remota: nec qualis, quia ab omni qualitate est se-
questrata. Eadem uero materia ut formis subiecta & actiua, uocatur secundasiceq; realiter
sunt una materia, quæ admodū homo iā nudus, deinde uestitus, substantialiter idē est homo.
Insuper materia duplex est, puta priuatiōi annexa, ut generabiliū corruptibiliūq; materia:
alia cuius capacitas propria sua forma fert repleta, ut materia celestiuū corporū. Quidā inte-
rim materiā diuidūt in corporālē & spiritalē, de qua re infra tangetur. Ex his innotescit, q̄
proprietates materiæ sunt, pati, moueri, subsistere & subijci, recipere, perfici, actuari, indige-
re, dependere, cōseruari in esse: hinc nomen materiæ non solū attribuit materiæ primæ &
secundæ præ tacto iā modo sumptis, sed rebus quoq; ex materia & forma substantiali cōpo-
sitis, quæ & res artificialiū extant materiæ, sicut ferrū est materia clauis, lignū lecti. Vnde &
triplex assignat materia, scilicet in qua, ex qua, & circa quā, hinc subiectū sciētia uocat eius
materia, materia utiq; circa quā. Cōformiter obiectū potētiæ dicitur eius materia, quā uis obie-
ctū illud sit forma, ut color qui est obiectū uisus, imo quibuscūq; aliquo mō cōueniunt p̄
inductæ proprietates materiæ, quodāmodo ascribit nomē materiæ, seu materialiter se habe-
re ita q̄ intelligentia per cōparationē ad primā causam potētiāliē & materialiter habet se
in quantum ab illa dependet, cōseruat, illuminat perficit: & quando fit sermo de secun-
dum id quod est, non secundum completam seu formalem rationem ipsius, dicimur loqui
de ea materialiter.

PROPOSITIO XXII.

Primū & secundum correlatiue dicuntur. Primū em̄ ordinē & habitudinē
denotat ad secundū. Verūtamen in eo quod simpliciter & omnifarie seu uniuersaliter
fateri primū est, nulla est ad inferiora atq; secunda, seu posteriora realis relatio,
sed cōtrario. Porro primū multipliciter dicitur, uidelicet uniuersaliter seu sim-
pliciter: & ita non est, nisi unū principiū, qd̄ est deus æternus, qui uniuersa præcedit digni-
tate, causalitate, æterna duratione, altissima dominatione, & breuiter concludendo, excellē-
tia absolute & penitus infinita. Dicitur quoq; primū particulariter & determinate, sicut in
omni gñe ac ordine res: dicitur unū primū: sicq; est unū primū inter cetera. Itēq; primum
aliquid

Forma quid

Materia diuisio.
Materia prima

Materia secun-
da

Materia tri-
plex
Subiectū, ma-
teria circa quā.

Loqui materi-
aliter quid.

Primum

aliquid appellat ratione ecclesiasticae dignitatis, seu prelaturae aut principatus. Rursus dicitur aliquid primū ratione cōmunitatis in prae dicando. Quaedā etiā dicitur prima secundū uiam generationis, quae posteriora sunt ordine naturae & perfectionis. Deniq; ex his facile est pensare, qualiter aliquid multipliciter nominetur secundum.

PROPOSITIO XXIII.

Causae quatuor.

Quatuor sunt rei naturalis, & tria principia eius in fieri, ac duo in esse. Quod est, quia res naturales dictae naturales à natura, quae est principium intrinsecū motus & quietis, essentialiter constant, atq; intrinsece cōponitur ex materia & forma, in quas & resoluunt: & illae sunt causae eius intrinsecae essentialisq; partes. Causae uero eius efficiens & finalis, sunt causae extrinsecae: similiter forma substantialis atq; materia sunt intrinsecae ac substantiālia eius principia in essendo, & factio esse: Verūtamen cū nil generet nisi subternat, & subit subiectū seu materia carens forma, ad quae generatio tendit ac terminat, idcirco priuatio quoq; id est carentia formae producendae seu educendae cū aptitudine existendi fertur principii rei naturalis inferi, & causa sine qua non, & quasi per accidens: quia materia accidit esse forma priuatiua. Postremo finis appellatur maxima causa, & causa causarum, magisq; influit: quā finis mouet efficientē, efficiens materiā, qua mota inducitur forma: & ea adepta cessat motus quantum ad rei productionē, procedit tamē per motū & actionē ad finis adaptionē, qui processus est ad rei perfectionē.

PROPOSITIO XXIII.

De substantialibus formis opinionibus uariis Platonis opinio, Auicennae, Anaxagorae

Aristotelis

Formae substantiales naturalium reū uere asseruntur esse partim ab intra, & partim ab extra: difficillimū tamen est qualiter hoc ipsum sit intelligendū. Quod est, quā quidā philosophi opinati sunt formas huiusmodi esse omnino ab extra, quidā uero omnino ab intra. Plato nanq; dixit eas ab idealibus formis profluere, Auicenna autē à datore formarum, hoc est ab intelligentia ultima sphaerae, actiuorum & passiuorum uidelicet, regioni elementorum atq; mixtorum praesidente. Anaxagoras uero asseruit, eas penitus esse ab intra, sic q; concreatae seu cōnatae & cōcausatae sint ipsi materiae, lateantq; in ea, & per generationem deducantur à latitatione & esse abscondito ad manifestū ac euidentē esse. Porro Aristoteles rationabilis tenuit & probauit, q; sint partim ab intra, & partim ab extra non q; ipsae formae partē suā essentiae sortiantur à causa intrinseca aut à materia, partē quoq; suā essentiae à causa extrinseca pura efficiente, cū formae illae sint incorporales ac simplices: sed q; ante suam productionē in materia seu semine aliquo modo consistat, utpote potentialiter uel apertudinaliter & incōplete, & per agentia uniuersalia ac particularia, hoc est per motū & influentiam caelestium corporum, & per causas particulares generatiuas producuntur ac esse actuale cōpletū. Hanc mediam uiam Peripatetici sunt sequuti, & Christiani philosophi cōmuniter tenent. Nihilominus remanet difficultas, quō istud sit intelligendū, an scilicet essentiam formae educendae ante suā educationē, uere realiter in materia praexistat aut aliqd ipsius essentiae, quāuis secundū esse incōpletū, an non: & de hoc sunt duae opiniones famosae ac celebres: una affirmans formas naturales, substantiales à creationis principio in materia inchoatas, & habitualiter seu in habitu quodā cōfuso praexistere secundū esse formale, formale nondū formatū: quae admodū secundū logicā considerationē, differentiae speciei existunt in genere indeterminate: sicq; formas esse ptinet ab intra, non sic quin hoc ipsum esse sit à causa prima efficiēte ipsius materiae creatore: deinde per causas efficiētes deduci ipsas formas ad esse cōpletū formarum distinctas. Deniq; opinio alia dicit, formas non esse taliter in materia inchoatas, imo nihil essentiae earundē realiter in materia ante educationē existere. Itaq; primae opinionis motiua sunt, quia si formae non essent sic inchoatae, imo secundū totā suā essentiam educerentur, uiderētur creati, quae admodū anima rationalis: cū creati sit ex nihilo rem producti. Rursus, quod nequaquā in alio est, nequit ex eo educi: ergo si nihil formae educendae in materia seu semine praefuit, forma nequaquā inde educit. Iterū: Materia appetit formā, appetitus uero ex similitudine oritur, ergo materia iam aliquid formae est fortitimo: si nihil suae essentiae est in materia ante q; educat, esset tota ab extra. Idē uidet fuisse de beati Augustini intentione, qui super Genesim & libro de Trinitate fatet, materiā rationibus seminalibus atq; causalibus esse fecundā: Quarto quoq; super Genesim: Omnia, inquit, haec ex insitis rationibus illis, quas tanq; seminaliter sparsit in mundo creator, prodire noscūt. Et alibi: Omnium quippe reū quae corporaliter uisibilibusq; nactū, occulta quae dā semina in huius mundi corpore latent elementis: Ipse nanq; creator uniuersorum, conditor est inuisibilium seminum: quia quae cumq; nascendo ad nostros prodeunt oculos, ex occultis illis seminibus

Opiniones Peripateticorum duae

Prioris opinionis motiua

Augustinus.

nibus sumūt progrediēdi primordia, ac debite magnitudinis incrementa, & figurarū distinctiones. Hinc innotescit, quod rationes hae feminales sunt originales, itemq; causales rerum radices: & ita apparet, quod sint formae in materia inchoatae, cū nil aliud cernatur in materia assignabile, quod sit omnium horū nascētium tam radicalis coelementalis atq; intrinseca causa, Verūtamen huic opinioni multa obijciunt: si em̄ in materia ponat inchoatio ista formarum, rite inquit: Vtrū p formae inchoationē intelligēdē sint ipsae met formae inchoatae, an aliud: si ipsae met formae, quae erunt, an forma sic inchoata sit realiter ipsa forma quae educet, ita si formae inchoatae & formae educendae sint numero una eademq; essentia: Si sic, forma illa erit omnino ab intra, & tota praefuit in materia: et iuxta Anaxagorae estimationē erroneā, quodlibet erit in quolibet: sicq; reuera opinio illa ponit latitationē formarum. Porro si forma inchoata & forma educenda non sunt realiter eadē forma, nec eiuſdē essentia: ergo nihil essentiae ipsius formae in materia praerat, imo tota erit ab extra: Cūq; forma sit in essentia sua simplex ac indiuisibilis, dici nō ualet q; pars suae essentiae, non tota sua essentia in materia extitit ante educationē. Interim si dicat, q; tota praefuit ibi, & tota (quantū ad suā essentia) sic educata, nō tñ totaliter neq; cōplete, hoc multipliciter reprobatur. Quia cū esse ab essentia fluat, imo secundū multos realiter sit idē cum ea: si tota essentia ibi sit, erit ibi proprius actus scilicet esse, cum formae proprium sit dare esse. Sequitur itē, q; forma substantialis, sicut & accidentalis, recipit magis & minus: nec ista positio distat ab Anaxagora, de quo constat q; nō dixit omnes formas substantiales aequae cōplete inesse materiae: imo etiā incidit in Pythagorae phantasiam, qui imaginabatur formā ligni tam perfectam q; formā leonis: sed propter materiae indispotionē, exercere nō posse in ligno operationē uitales tamq; excellentē, ut in leonis corpore faceret. Insuper formae brutorum ex sua natura uitales sunt: & ubicunq; realiter essentialiterq; cōsistunt, realiter uiuunt, nec possunt realiter permanere in corporibus, in quibus amplius nequeūt operari: qd certū est esse de mēte Philosophi, alioquin mortales constituerent: Si ergo anima mortales sunt in materia inchoata, sequitur q; in eadē parte materiae quae successiue capax est omnium animarū seu formarū illarū, semel sint uniuersae animae irrationales, brutorum, terrestrium, piscium, auium, uere uitales ac uitae: ex quo alia plura prorsus absurda concluderētur. Hanc disputationē doctor solennis diffuse efficaciterq; profequitur, asserens q; in ueritate opinio illa inchoationē ponens formas, à positione Anaxagorae non differt nisi in modo loquendi: quod & satis apparet ex hoc, q; uenerabilis ac deuotus ille doctor diuinus Bonauentura in scripto secūdi sententiarum questione decima octaua inter cetera profert: Constat rationē feminalē esse potentiam actiuam, materiae inditam: & rationē hanc esse essentiam formae, cum ex ea fiat operatione naturae, quae non producit quicquid ex nihilo. Deniq; in scripto secūdi quinta distinctione asseruit, q; sicut se habent globus rosae & rosa aperta, sic forma inchoata & forma educata seu inducenda: ex quo euidenter cōsequitur, q; essentialiter ac realiter idem sint, nec differant nisi secundū esse cōpletum & incompletum: quod & doctor ille concedit, atq; in idem redire uidentur scripta Alberti, Vlrici & aliorū sequentium atq; dicentium: Materia est primū subiectū formarum, in quo est quaedā habitualis potestas habitus uel confusus continens omnes formas de materia educendas. Hic quoq; habitus cōfusus essentialiter distinguitur à natura materiae: distinguitur etiam à formis prout sunt in termino generationis, nō essentialiter, sed penes esse: quia in habitu illo formae sunt secundū esse confusum: in termino autē generationis quaelibet forma habet esse distinctū ab alijs, qui habitus est materiae concreatus, & tanq; splendor quidam totā generabilitū & corruptibilitū perlustrans materiam: Haec illi: Vbi quae erunt occurrunt, quid sit habitus ille confusus: An sit quid unum simpliciter, aut unum aggregatiue: & si est quid unū simpliciter, non est realiter nisi unius formae essentia: sicq; illa educata habitus ille cessaret: si uero est unum aggregatiue, quaeritur an sint multae essentiae, multarum formarū educibilium: quo concessio mox sequitur quod iam illatū & reprobatum est, puta omnes illas formas, quantum ad suas essentias, in quacunque parte materiae contineri. Denique quicquid in rerum natura & extra animam est, ex ipsa sua essentia demonstratur esse quid unum, dicente Boethio: Quicquid est, ideo est, quoniam unum numero est: ideo irrationabile uidentur ponere habitum talem confusum & indistinctum. Rursus secundum Albertū, essentia & esse sunt idem in re: quid est ergo dicere, q; forma in materia praexistit per suā essentiam, non quantum ad suum esse: nisi forsitan per esse intelligatur aliquis modus essentiae ipsius formae, quod in Anaxagoricū cadit errorē ut patuit. Hinc alia tenet positio, q; forma

Prioris opinionis obiectiones.

Bonauentura.

Boethius

materia non sunt in materia & qualiter inchoate: imo nec proprie inchoate, nisi potentialitas seu aptitudo materiae ad formam, seu receptibilitas formae in materia, appellet inchoatio formae: & quia ratio feminialis non fit aliquid essentiae ipsius formae, quae dicitur inchoata & educenda, sed fit uirtus actiua cum suis passiuis, ut calor & frigus, uirtus & forma rei quae primis rebus indiuiduis primo collatae sunt per opera sex dierum, ut ex eis quasi ex quibusdam seminibus produceretur & multiplicaretur res naturales. Hinc Augustinus de uirtutibus actiuis & passiuas quae sunt principia generationis ac motuum naturalium rebus, rationes feminales appellat. Hae uirtutes ac rationes primo considerantur ut sunt in deo secundum rationes ideales secundum quod ut sunt in elementis mundi in quibus simul a principio mundi productae sunt, in quibus sunt tanquam in uniuersalibus causis: Deinde tertio prout per tempora successiones producuntur in hac plata istorum animalium tanquam in particularibus causis: Quarto, ut sunt in seminibus quae ex plantis & animalibus producuntur. Haec & multa consimilia super hac quaestione scribit Thomas: Henricus uero in Quodlibetis: Ista, inquit, quinque se habent per ordinem in eodem, materia, potentia, subiectum, ratio feminialis & semine. Materia nominat quandam absolutam substantiam, in quantum materia per essentiam suam differt a qualibet forma ac omni dispositione formali, estque fundamentum omnium susceptionum: potentia uero essentia designat materiae sub respectu ad formas suscipiendas, cum indifferentia tamen ad omnes secundum quod non est in motu, nec transmutatione ad ipsas, neque in actu sub aliqua earundem nec ut disposita ad transmutationem ad ullam formam determinatam: sicque potentia notat respectum in materiae fundatam essentiam. Porro materia appellatur subiectum, in quantum est actu sub tali forma, quod per corruptionem est illius unica transmutatione & immediate potest aliam recipere formam, quod non semper materiae conuenit: Sicque Philosophus distinguit duplicem materiae potentiam, proinquam scilicet & remotam, hoc est immediatam ac mediatam. Ratio autem feminalis prout de ea uniuersi consentiunt, est aliquid in materia aliud ab eius essentia quod inclinatur atque determinatur ipsam materiam in transmutationem ad actum formae: semen uero proprie nuncupatur subiectum quod est materia, habens in se rationem feminalem per aliquid formae determinationem. Interim quaelibet hae opinionum famulosos habet defensores: attamen ista quam sanctus Thomas, Aegidius, Henricus, Richardus, & alij multi sequuntur, rationabilior esse uidetur: nec sequitur hinc, quod forma quae dicitur educi, creetur: quoniam ad eam productionem praesupponitur atque requiritur materia cum uel formatiua, & cum alijs causis secundis causaliter concurreribus. Ratio quoque feminilis actiua extat principium. Ista hic breuiter tacta sufficiat, de quibus super secundum sententiarum distinctione septima, distinctione quoque decima octaua diffuse descripsi, scriptam iam nominatorum doctorum, Alexandri etiam de Hales, Guilielmi Parisiensis, Petri de Tarentasia, Vlrici, & Scoti plenius recitando.

PROPOSITIO XXV.

OMnium corporaliu rebus materia est aliquo modo una, & aliquo modo diuersa. Nempe dum loquimur de materiae unitate, loquimur de ea secundum quod ad ipsam consistit ultima resolutio materialiu rebus. Hinc de unitate materiae contingit loqui tripliciter, secundum quod ad materiam tripliciter, fit & stat materialium resolutio ultimata. Naturalis namque generationem & corruptionem considerans, uersatur circa materiam, prout materia est generationis & corruptionis principium ac subiectum, iuxta quem modum materia in solis inferioribus reperitur. Cumque omnia inferiora ista, uidelicet mixta & elementa sint inuicem transmutabilia, quorum omnium resolutio ultima consistit in materia prima priuationi formae annexa, ideo naturalis seu physicus inferior, qui circa generationem & corruptionem negotiatur, asserit ac fatetur uniuersorum generabilitatem & corruptibilitatem materiam secundum se consideratam esse eandem, id est eiusdem naturae ac rationis. Porro Physicus uniuersalis superior, considerans ipsam materiam seu naturam mutabilem, siue ad situm siue ad formam, perpendit omnem passionem seu mutationem in superioribus & inferioribus per quam mutabilia sunt ad situm esse ex paritabilitate mobilis, cuius principium extat materia aut contrarietate, cuius subiectum est materia ipsa: iccirco resoluunt ad materiam cunctas corporaliu passionem & motionem, atque ob hoc affirmat uniuersorum corporaliu tam caelestium quam inferiorum eandem esse materiam in communi secundum se consideratam. Metaphysicus uero considerat naturam omnium creaturae, praesertim substantiae in qua attendit actus essendi, quae formalargitur & stabilitas existendi per se, quam consistit id cui innititur forma, hoc est materia. Cumque per se esse, quod est actus substantiae, in spiritalibus ac corporalibus dicat communitatem non aequiuocationem, imo communitatem generis ac rei, non analogicam duntaxat,

taxat, iccirco oportet recurrere ad principium unitatem. Unde secundum metaphysicum in omnibus per se entibus consistit materiae unitas. Itaque physicus negat materiam esse eandem in uniuersis corporalibus, quoniam non considerat materiam secundum eius essentiam, sed quantum ad eius esse, atque ut est subiectum pro modo praetactum: certumque est materiam aliquid esse habere in corruptibilibus, quod non habet in incorruptibilibus. Metaphysicus demum attendit materiam non solum quo ad naturam esse, sed & quantum ad eius essentiam. Cumque omni forma & esse abstractis non sit repere, imo nec fingere in materia diuersitate, asserit materiam in omnibus esse unam secundum essentiam suam & speciem. Denique quoniam eminentiori modo inducat metaphysicus quod inferiores scientiae, hinc asserentes in omnibus eandem esse materiam, alius eleuati sunt, & melius iudicauerunt. Materia namque dupliciter potest cognosci: primo per omnem formam & actualitatem formalium priuationem & abstractionem tanquam intellegibile tenebra: Cognitionem autem per analogicam est cognitio per habitudinem quandam: Habitudo uero materiae est per potentiam ad formam: estque cognitio ista per materiam compositionem ad formam, mediante potentia. Potentia quoque materiae dupliciter potest comparari ad formam: Primo in quantum materia praebet formam fulcimentum in ratione entis, & ita considerat eam metaphysicus: aut huiusmodi ratione mobilis, sicque ea considerat naturalis. Itaque duplex modus iste cognoscendi & considerandi materiam, est ratio & origo praefatae diuersitatis opinionum de materiae unitate in omnibus: ideo per istam distinctionem & responsionem poterit concordari opinionum illarum diuersitas. Hac responsione sequutus est Bonauentura: Auicena quoque prohibuit omnem corporaliu unam esse materiam, cuius commutator obiecit, quod materia quantum in ipsa est, est in potentia ad qualem formam, nec simul esse potest sub pluribus substantialibus formis. Si ergo materia in cunctis corporalibus eadem est ratio, potest caelestium corporum materia alias formas recipere, similiter materia inferiorum, formas caelestium. Huic opinionem Auerois, sanctus Thomas consentit, dicens materiam ex sua natura esse passiuam potentiam: ideoque distinguunt per proprium actum, id est formam substantialem, ad quam directe ordinatur, quae admodum potentiae distinguuntur dicitur per actus & obiecta. Vtraque opinionum istarum probabilis est: & huic secundae opinionum magis consentiunt Richardus, Petrus, Vlricus, Durandus, imo & Alexander atque Albertus. Veritatem prima illa positio uerior rationabiliorque uidetur, ex qua etiam, ut apparet & tactum est, potest competere concordantia assignari. Interim quod potentiae dicitur distinguuntur per actus, uerificat potius quantum ad innorescentiam seu manifestationem distinctionis potentiae, quam quo ad distinctionem efficientiam, cum eadem sint principia essendi & distinguendi: potentia una ab alia distinguere, quam uis operaretur. Insuper si materiae diuersorum praetacto modo per ordinem et habitudinem suam ad proprias formas distingueretur, materiae primae nobiliorum formarum, essent per se nobiliores materiis formarum ignobiliorum, et ita non essent pure potentiae. De his super secundum sententiarum, distinctione duodecima dicitur est plenius,

PROPOSITIO XXVI.

Materia aut non est de essentia materialium substantiarum, aut est pars minus principalis essentiae earundem. Quod est, quia essentia rei appellatur quidditas eius, quae est forma totius, & qua profluit esse rei specificum, & ita est quod actuale, formale, secundum. Cumque materia sit passiuum potentia, recipiens, non praestans nec effluens esse, uidetur quibusdam non pertinere ad essentiam substantiae tanquam uera pars quidditatis, sed solum ut intrinsecus terminus fluxus formae substantialis actuantis informantisque ipsam materiam. Hac opinionem Albertus & eius sequaces sequuntur: sed quoniam iuxta Boethium & communem doctrinam, substantia in materia forma & compositum ex utroque diuiditur, atque materia pars essentialis seu substantialis ipsius compositi nuncupatur, ita quod natura specifica materialium substantiarum, includit materiam tanquam partem sui essentialis, uidetur alijs quod materia quoque ad essentiam materialium spectet rebus tanquam essentiae pars, quamuis minus principalis: Nam si per se sit passiuum potentia non emanans nec exerens esse, attamen ut iam actiua & fecundata a forma, itansque in eius contactum, & esse ab ipsa forma sortita, cooperatur, necessarioque confluunt ad esse quidditatiuum specificum. Praeterea sicut materia non habet esse nisi a forma, ita nec forma rationali anima dempta ualet existere sine materia, cuius est formae subsistere & eam fulcire ac sustentare. Hanc opinionem Thomas, Aegidius ac alij plures sequuntur, argumentantes ex hoc, quia essentia est id quod per definitionem significatur: definitio autem naturalium seu materialium rebus non formam solum, sed et materiam comprehendit, ut cum dicitur: homo est substantia seu animal constans ex anima rationali et corpore: Nec definitio talis datur per additionem, cum res naturalis sit ens compositae essentiae. Hinc recte Boethio super praedicamenta, uia. I. essentia seu natura, designat compositum. Auerois quoque 7. metaphysice: Natura inquit, generalitatem est quid mediu, id est ex materia et forma compositum, Auicena itidem factus est, corporalium quidditatem

Augustinus

Materia

Potentia

Subiectum

Ratio feminilis Semen

Post sententias scriptus hiecliber.

Triplex de materiae unitate consideratio, Naturalis

Metaphysica

Materia dupliciter cognoscitur

Potentia materiae dupliciter comparatur

Alberti opinio

Thome opinio Natura

quidditate esse compositionem formæ & materiæ .i. quid unitum ex forma atq; materia quod de illorum materia propinqua et propria rite accipitur.

PROPOSITIO XXVII.

Materia prima

Materia prima non posse stare nudâ, cõmunis assertio est. Quod est, quia materia prima est quedâ potetialitas pura, et inter creata entitas simplicissima, per totius actualitatis ac formalitatis exclusionem: ideo per se sumptâ sine forma in rerû natura, actualiter esse impossibile reputat: præsertim quia diuinus Dionysius protestat, per se boni-entia non ente participari. Iam materia, ut expositores elucidant, ad Plato quoq; asserit: Propter quod Proclus de præcipiis: Materia quidê ex uno subsistens, entis secundum se expers est: Specie hinc Augustinus angelum prope deum materiâ prope nihil cõditum fatetur. Amplius forma est que dat esse: quod deum resuscipit, produci, creari generari uel phibetur: corrupti uero, dum ipsum esse amittit. Iccirco affirmant cõplures, quod materiâ sine forma esse realiter, cõtradictione sit implicata: nec ab omnipotente fieri queat. Vex his alij contradicunt, ut Henricus: oportet, inquit, falsam quorundâ imaginationem excludere, qui affirmant materiâ de se non esse nisi purâ potentiâ, ita: quod omni substantia careat forma, mox cadit in non ens: sed quâuis creata sit prope nihil, & quasi mediâ quoddâ inter ens & non ens, attamen in se est quædâ natura entitasque reales ac positua, realis habes effectus, atque substantia capax formæ: ideo possibilis esse ipsius non sit simpliciter à forma dependens, sed potius e conuerso: imo est susceptibilis esse per se, tanquam per se creabile, ac propria habens ideam in deo. Nec minus potens est deus materiâ conseruare quam creare: Et sicut cõseruat eam in esse per formâ, sic potest eam conseruare per propriâ incrementam potetiam, etiâ magis quam accidens, quæ plus quam materia distat à per se subsistente substantia. Denique quidam de materia negant, amplius id negaret de accidente, nisi oppositum cõstaret ex fide. Hanc opinionem sequitur Scotus: non est, dicit, contradictio, materiâ esse sine omni forma: quoniam unum absolutum distinctum, & prius alio absolute, potest absque contradictione esse sine illo. Materia autem est huiusmodi absolutum. Quod uero asserit, omne esse à forma procedere, intelligitur de esse cõpleto specifico. Huic positioni consentio quantum ad hoc quod ait in fine non implicare. Postremo de his diffusius scriptum super secundum sententiarum distinctione duodecima.

PROPOSITIO XXVIII.

Scoti opinio

Indiuiduationis principium, causa seu ratio est id, à quo indiuiduum habet esse limitatum & singulare, unumque numero. Quod est, quia de ratione indiuidui est esse hoc aliquid: Cuius in eodem non sit nisi unum esse substantiale specificum, consistat quod res ab eodem habet esse & hoc esse: nec esse & hoc esse rei distinguuntur realiter, sed ratione duntaxat. Denique certum est, quod causa extrinseca & effectuum principium ipsius esse rei in diuidualis, est causa producens, i. creans, generans aut educens: resque producta eo ipso quo est terminus realis productionis, est quid singulare, indiuiduale signatum: quoniam agere, pati, esse & fieri, sunt suppositorum seu singularium res. Rursus quicquid est in re: natura actualiter consistens, est quid numero unum: solus quippe intellectus causat uniuersalitatē in entibus: ideo indiuiduari nulli conuenit rei, nec forme, nec speciei secundum suum esse reale, sed solum secundum esse abstractum & logicum, quo sibi competit ratio cõmunitatis seu uniuersalitatis, hoc est aptitudo existendi in multis seu cõmunicabilitas ipsa & fluxus in determinatus, quorum nullum conuenit rei secundum suum esse actuale, existẽtiale, reale, imo proprio suo esse existẽtiali determinata est & singularis: unde esse dicitur suppositorum: hinc neque materia hæc, nec quantitas, est causa indiuiduationis nature aut formæ, nisi secundum logicam considerationem seu abstractiue loquendo de formis. Porro asserere, quod materia hæc materia resignata sit indiuiduationis principium, uidetur oppositum in adiecto, sermo incultus, & propositio falsi cansemet ipsam: cum materia hæc & signata dicat quid indiuiduat, sicque quod materiâ ita signauit & limitauit, potius esset indiuiduationis principium. Insuper materia de se est maxime in determinata, potentialis, confusa & illimitata: non ergo est limitatio in indiuiduationis principium, sed potius forma quæ distinguit & separat, materiâque determinat & eius confusionem decorat. Rursus cum cõpositio prima præcedat secundam, uidelicet unio formæ substantialis cum materia sua unionem materię cum accidente, consequens est, materiâ prius determinari, signari & cõtrahi per formam substantialem quam quantitatem & qualitatem. Amplius, sicut forma generaliter sumpta ferè esse in multis, & cõmunicabilis pluribus dicitur, sic & materia. Itaque, sicut forma dat esse materiæ, sic hæc forma huic materiæ largitur hoc esse: sicque forma multo plus determinat indiuiduatque materiâ, quam e contrario. Si autem obijciatur, quod forma de se cõmunicabilis

Singulariū est agere, pati, esse &c.

Materia prius determinat per formam substantialem, quæ per quantitatem & qualitatem, obiectio

municabilis est multis, et in materia recipit, atque per hoc limitatur et indiuiduatur. Respondendum, quod ista & consimilia obiecta ex apprehensione præcedunt phantasma. Nunquam enim forma cõmunis sed solum singularis informat quacumque materiâ, estque forma prius ordine nature singularis forma, in quantum est suo modo terminus realis productionis, & existentiâ habes quam informent, actus, determinetue materiâ: sicut esse prius esse quam agere. Nec forma in materia determinat, indiuiduat aut limitat, nisi in quantum impossibile est eam simul plures informare materiâ: uniuersalitate autem in formis ac rebus efficit intellectus.

Responso.

PROPOSITIO XXIX.

Elementa in mixtis quodammodo manent, et aliquo modo non. Quod est, quia, ut ait Philosophus, mixtio alteratorum non corruptorum est unio. Verumtamen hoc uerbum uideatur obscurum: unde nonnullis est uisum, quod elementa in mixto substantialiter manent remissa, quantum ad suas qualitates, & quo ad eas ad cõterpantiam quandam redacta, non autem quantum ad substantias suas remissa: attamen sic, quod formæ eorum substantiales in mixto non habent esse liberum sed ligatum, nec euidens & ornatum, sed latens & quasi confusum. Hanc opinionem sequitur est Auicenna: Secunda opinio est quam tenuit Cõmetator, quod elementa manent in mixto remissa secundum suas substantias, seu quo ad formas suas substantiales, & item quantum ad formas suas accidentales: sicque cõcessit Auerrõis, quod formæ elementorum substantiales (eo quod imperfecte sunt) suscipiunt magis et minus. Tertia opinio est, quod formæ elementorum in mixtis non manent realiter, sed uirtualiter tantum, eo modo quo formæ substantiales perfectiores dicuntur in se uirtualiter continere formas substantiales inferiores: ut trigonum in tetragono cõtinet, et uegetatiuum in sensitiuo. Hanc opinionem Thomas atque Aegidius sicut sequuntur, quæ est imo uerior. Quarta opinio est, quod formæ elementorum quantum ad suas effectus in mixto non permanet, sed uirtualiter permanere ferunt, propter cõuenientiam formæ mixti cum formis elementorum: quemadmodum similitudines extreme dicuntur manere in qualitatibus medijs, ut albedo & nigredo in rubedine seu rubore: non quod rubor ex albedine & nigredine realiter cõstet, cum sit forma simplex, sed cõuenientiam habet cum illis. Hæc est opinio Scoti: qui etiâ tenet ad cõpositionem mixti non oportere elementa realiter cõuenire atque misceri. De his opinionibus super secundum sententiæ distinctione xv diffusius est tractatum. Materia quippe ista reuera difficilis, & disputationibus imo & contentionibus patens est, sicut & tanta tantorum declarat dissensio. Quanta uero in eo quod ait, elementa in mixti generatione replere non concurrere, est Aristoteli ac cõmuni doctrinæ euidenter contraria.

Mixtio quod de elementorum mixtionem.

Prima.

Secunda opinio

Tertia.

Quarta.

PROPOSITIO XXX.

In eodem cõposito non nisi unam consistere formam substantialem, probabilis est opinio: quæ tamen multis rationibus & experimentis uidetur cõtraria. Quod est, quoniam forma substantialis dat esse simpliciter, ideo sicut in eodem non est nisi unum esse & una natura specifica, ita probabile est, non nisi unam formam esse substantialem in uno cõposito: quod et de mente uidetur fuisse Aristotelis asserentis, quod formæ substantiales inferiores & imperfecte ac præuigæ manent uirtualiter in forma substantiali perfectiori se quente, quemadmodum in figuris in tetragono trigonum, atque in numeris, minor numerus in maiori. Id quoque quod aduenit enti in actu, accidens perhibet. Et rursus, generatio ab alteratione distinguitur, quod generatio est de non esse simpliciter, ad esse simpliciter: alteratio autem de non esse secundum quid, ad esse secundum quid. Sed & cõpositio secunda, quæ est accidentis cum substantia, cõpositionem primam, quæ est materię cum forma substantiali, præsupponere fertur: nempe, materia cum sit pura potentia, nec origo, nec causa, neque subiectum potest esse accidentium accidentaliue formarum, nisi formata & actuata forma substantiali, à qua suscipit esse: sine quo nec stare potest, nec agere, neque causare. Verumtamen huic positioni obuiat multa que rite præstantem atque acute cõsideratem, uidetur ad aliter sentiendum quasi cõpellere. Sequitur namque ex illa opinione, quod in omni corruptione fiat resolutio usque ad primam materiâ: sicque nec eadem quantitas numero, nec eadem quantitas maneat in mortuo & corrupto, quæ fuit in generato et uiuifico: uerbi gratia, in homine decollato, aut subito mortuo, non remanet idem numero color, aut calor, eadem uel cicatrix, nec eadem numero dimensio aut figura, imo eodem momento quod anima recedit à corpore, educit tibi alia forma substantialis, quæ siue per se, seu unam cum suo corpore oportet bit fateri esse causam, etiâ in instanti omnium accidentium quæ apparerit, & sit in mortuo corrupto, quod non uidetur posse defendi: quoniam forma illa cadaueris et corporeitatis in sua materia nequaquam requirit figuram illam et dimensionem staturæ talis, quæ et esse apparerit et sit in corrupto, neque causa instantaneæ ualeat eas producere, imo nec talis color, nec speciem eadem calor, neque huiusmodi

Generatio.

Alteratio.

Quæstio

modi cicatricem. Præterea in hominis generatione, præparaciones & dispositiones, qualifi-
 cationes, figuratiões & organizationes multę procedūt, q̄b^o corpus seu caro, aut embryo, ad
 rōnalis aīe infusionē aptat. Querit ergo an in ipsa hoīs gñatiōe, seu aīe rōnalis infusione cor-
 rūpant effectū defināt omnes illæ præcedentes ac præuīe figuratiões, organizationes, seu
 figure & lineamēta, cōplexio, calor & dispositiones consimiles, an eēdem numero maneant:
 Si corrūpant, ergo in animæ infusione nouæ ac alię præcedentibus in specie similes instan-
 taneæ producunt, imo & p̄cedētes fuissent mutiles, q̄niā anima iā infusa per eas nil opatur,
 cū tñ omnia illa p̄paramenta, organizationes, qualificatiões p̄cesserūt, quatinus anima per
 eas tanq̄ per organa & dispositiones suas exerceat operationes. Deniq; si anima in sua infu-
 sione posset omnia illa de nouo producere, etiā in instāti aut subito, nō oportuisset embryo-
 nem p̄ tot dies disponi, organizari & figurari. Nec aliquo modo ueritatē fortit, q̄ anima in
 sua infusione pōt omnes illas accidentales formas, quantitatū & qualitatū producere, ad q̄s
 tot motus atq; influx^o cœlestiū corpōz necessarij sunt & concurrunt, imo nec illa instāta
 nec possent produci nisi per creationē & sup̄naturali uirtute, quæadmodū corp^o Christi in
 beatissimę uirginis utero fuit organizatū ac preparatū. Amplius, ut testat Auertois, signū
 sapientiæ est, ut que quis profert, experientię nō repugnet: Præacta uero positio experi-
 mentis cōtrariatur. Hinc probabilis reor, q̄ in eodē nō sunt simul plures formæ substantia-
 les, nec formā corporeitatis, prout substantialem nominat formam, dico in esse corpori ani-
 mato simul cū anima, sed ipsam in anima uirtualiter cōprehēdit, sicut & cæteras formas infe-
 riores. Nihilominus dimētionū, figuratiōū, & ceteras formas accidentales, q̄ uidentur in cor-
 pore corrupto aut mortuo remanere, eas dē nūero manere, saltē ad temp^o cōsentio, nūq̄ tamē
 materia nuda cōstitit, nec sine dimētionib^o, ut quiddā aiūt, interminatū, q̄ eodē instāti, q̄
 p̄cedēs forma definit esse, ac materiā informare, educit aut inducit alia: propter qd̄ gñati-
 o unius, corruptio appellat alterius, sicut idē est instans, qd̄ nūcupat ultimū instans existē-
 tię formę prioris, & primū instans nō esse ipsius, ac primū instans existētię, atq; præsentię
 formę sequentię, q̄ & supplet uicē & locū formę prioris, sicut per æquiualentiam permanet
 prior forma, quoniam tantū est ac si maneret. Idcirco nec accidens migrat ab uno subiecto
 in aliud, cum tam materia quā dimensio remaneat eadem, formaq; sequens est uicē alteri-
 us. Hinc nec compositio secunda primam præcedit, imo dignitate prima præcedit, & tēpo-
 re simul sunt ambæ. Hec sobrie dixerim, quia materia ista difficilis est nō pagē, in qua solen-
 niores doctores diuersi inueniunt, propter quod infra certitudinē esse censetur. Vnde &
 imbecillitas humani patet ingenij, cum & ipsa anima rationalis ignoret, an ipsa sit sola in cor-
 pore suo, an & alias formas substantiales habeat secum, quod & de animabus doctissimoz
 dico uirorum. De his super secundum sententiāz scripti diffusius.

Obiectio alia

PROPOSITIO XXXI.

Totū integra-
le totum uniuersale
totū potestati-
uum
Totum essen-
tiale
Totū diffiniti-
uum

Totū & pars uarijs modis accipiuntur & diuiduntur. Quod dā nāq; est totū in-
 tegrale, ut qd̄ ex partibus cōstat quātitatiuis, ut domus: quod dā uniuersale, ut ge-
 nus: quod dā potestatiuū, ut hierarchia, regnū, & etiam anima, cuius totius natura
 est atq; proprietatis, q̄ in parte sua eminetiori continet cōplete: in partib^o uero cę-
 teris per aliquā potestatis participationē: quod dā quoq; est totū essentialē, ut quod in sub-
 stantiales sui diuidit partes, ut homo in corpus & animā. Itē totū & perfectū interdū pro-
 eodē sumuntur, totū quippe & perfectū ac omne in una acceptione coincidunt. Est insuper
 totū quoddam diffinitiuū, utpote diffinitio ipsa ex genere ac differentia, tanquam ex essen-
 tialibus partibus cōstans: propter quod totū istud diffinitiuū ad totū essentialē reducitur:
 Et eī sicut materia & forma sunt partes reales cōpositi, sic genus & differentia secundū ra-
 tionis exercitiū partes sunt speciei. Cūq; totū & pars sint aliquo modo opposita, utpote re-
 latiuę, & quot modis dicit unū oppositorū, tot modis & reliquū, iccirco multiplex est pars,
 sicut est multiplex totū. Est nāq; pars integralis, ut partes, domus, pes hominis: Pars substantia-
 lis, ut anima animalis: Pars potestatiua, ut ducatus, regni: Pars subiectiua, ut species gñis:
 Pars diffinitiuā, ut genus & differentia.

Pars multi-
plex

PROPOSITIO XXXII.

Formæ elemē-
tates

Formæ substantialiū diuersi sunt gradus ac ordines. Quæ dā em̄ sunt formæ pu-
 re elementares, ut formæ quatuor elementoz, q̄bus non inest altior gradus intrin-
 secę atq; specificę dignitatis: sed una eorū est qd̄ dicitur dignior alia: utpote quod
 elemētōz est simplicius, subtilius atq; formal^o, eodē dignius actiuusq; cōsistit: alie
 sunt

sunt formæ mixtionales, ut formę mixtoz: non q̄ formę substantiales mixtoz sint mixte,
 eū omnis forma sit quędam pura & simplex essentia, sed q̄ mixta diuersitate mixtionū spe-
 cificam formæ substantiales mixtoz specie distinguantur. Porro mixtoz quędam sunt
 mineralia, ut quę in terræ uisceribus ex mineris gignuntur, quoz diuersæ sunt formę &
 formæ specie differentes: Alia sunt pure corporea, nil uitę participantia, quoz formę ne-
 quāq; uitales sunt: alia aliquid uitę participant ut uegetatiua: alia uitā sortiuntur, eminetio-
 ris speciei ac ordinis, ut sensitiua: puta animalia in quibus sunt innumerabiles speciei, non
 tamē simpliciter infinitæ: Deniq; hoz sunt quę dā aquatica, quę dā terrestria, quę dā æreæ:
 in quibus oib^o tam diuersę ac multę sunt speciei, ut ā nobis ne queant numerari, nec disti-
 nctē cognosci: Nonnulla uero etiā rationalē & intellectuālē sortita sunt uitā de quoz diuer-
 sitate, gradu ac specie, uarię extiterunt philosophoz opinionēs: Platonicū quippe calodæ-
 mones, cacodæmones, & catodæmones posuerunt, de quibus Apuleius in libro de deo
 Socratis tractat. Insuper tam isti q̄ Petipatetici cuncta cœlestia corpora animata esse phi-
 losophati sunt: De his infra distinctius differetur.

Mixta multi-
plicia

PROPOSITIO XXXIII.

Mineralia nuncupantur quæ ex mineris gignuntur in terra. Mineralia quippe
 sunt materialia & propinqua taliū rez principia: Et inter mineralia cōputantur
 metalla: quoz speciei sunt aurū, argētū, electrū, stannū, plumbū, æs, ferrū, quæ
 omnia generatim ex uaporibus humidis ex terræ resolutis, uirtute solis, ac syde-
 rum in terra retentis. Hinc metalla liquibilia, atq; ductibilia perhibentur: Lapides uero & si-
 milia quæ nō malleant neq; fundūtur, ex exhalatione producūtur sicca infra terrā retēta.
 Diuersificantur quoq; speciei metalloz secundū maiore aut minore depurationē & puri-
 tatē materię, seu uaporis resoluti ac penes uarietatē digerētis caloris: inter quæ metalla pu-
 rius atq; pretiosius fertur aurū, deinde argentū: iuxta maiore minorem uē depurationē for-
 tiuntur metalla cōmuniter diuersas origines: Vnde aurū inuenitur se quēter inter fluuiosę
 arenas, ob copiam & caliditatē arenę huiusmodi argentū uero in uenis terrę aut lapidum:
 Porro gēma effexica exhalatione magis aut minus depurata nascūtur. Vez in minerali-
 bus istis mirę quę dā inueniuntur uirtutes ac magnificę actiones, quas ex quinta essentia
 dicuntur sortiri, qm̄ prorsus transcendunt elementarē & corporalē inferiorū uim ac natu-
 rā: non q̄ aliquid cœlestiū corpōz realiter huc descendat, rebusq; istis cōmiscetur, sed q̄
 mineralia ista motu, lumine & influentia cœlestiū orbiū ac stellarū producta, uires quas dā
 secretas & operationes præclaras inde participant: nec solū ab illis, imo & ex ipsos quoz
 motoribus: Et tēz quę dā huiusmodi uim habent lætificandi, ut aurū: quę dā sanguinē con-
 stringendi, ut sapphirus: quę dā acuum intellectū: quę dā efficiunt calidū: quę dā baiulantē
 inuisibile redere asseruntur: & quod mirabilis reputatur, quędam huiusmodi dicuntur
 dæmones refrenare: quod qualiter uez fit, & de præactis scripti cōpletius super secundū
 sententię: hinc inde, & alibi.

Mineralia que

PROPOSITIO XXXIII.

In corporibus mixtis non est perfecta cōmixtio, nisi concurrant & confluant quatuor
 elemēta. Aqua nāq; cū sit decies subtilior terra, in decupla proportiōe penetrat par-
 tes terrę, & decies ipsa terra est rarior: non tamen undiq; penetrat terrā perfectē, qm̄
 aliquam habet grossitiem: Aer uero cū sit decuplo subtilior aqua, & per consequens
 centuplo subtilior terra, in centupla proportiōe adhuc intimius se profundat, penetran-
 tiusq; pmiscet in mixto: Ignis autē cū sit decies rarior aere, ac per hoc cēties rarior aqua, atq;
 millesies subtilior terra, in proportiōe millefca profundius, undiq; penetrat in corpore
 mixto usq; ad intima, ac potissime efficit motū. Deniq; animalū corpora in se habent natu-
 ram quatuor elemētōz, primo, ut sint ad sentiendū idonea: Secūdo, quatenus ad motum
 sint apta: Tercio ut ad operationē multiplicē existāt disposita: Quarto, quatenus in ratione
 mixtionis consistant perfecta: Tactus quippe primus est sensuū & alioz fundamentū, in
 quo prædominari oportet terrā quantū ad molē. Ad hoc quoq; q̄ mixtū sit ad sentiendum
 idoneū, necesse est in eo prædominari ignē, quantū ad suam uirtutē puta calorem: Calor quip-
 pe & spiritus, instrumenta sunt sensitiuę uirtutis: Inchoat em̄ motus in omnibus sensibus
 per ignis subtilitatē. Requiritur ergo terra ut corpus sit solidū: exigitur aqua, quæ partium
 continuationē cohærentiamq; efficiat: aer quoq; ut rarefactionē inducat: & ignis qui alte-
 ret, mobilitatē quoq; & agilitatē præcipue conferat.

Tactus sensuū
primus

PROPOSITIO XXXV.

Reptile
Gressibilia
Volatilia
Naratilia

Repetilia, gressibilia, volatilia, & natatilia, ab inuicē distinguuntur. Reptile nāq; uocatur, quod uno simplici motu processiuo toto se corpore rapit, nec utitur distinctis ac specialibus mēbris ad motū puta ala, pede, aur pennula. Gressibilia appellantur quæ pedibus gradiuntur: Volatilia alis ferunt: Natatilia pennulistāq; remis procedunt. Porro reptiliū quædam extant terrestria, quædam aquatica: Reptile em uocat qm̄ repit & repēdo se rapit in motū, qd pluribus modis peragitur: Quædam equidē rapiūt se uirtute costarū, ut serpentes: quæ dā ui annulorū quorundā, ut animalia annulosa: quæ dā ui oris, ut uermes quidā qui ore terræ affixo, totū corpus suū post se trahunt: quæ dā se pennulis mouent, ut pisces: Insup in uolatilibus consistit in uolando diuersitas: quædam etenim nūc se ad altiora attollūt, nūc se ad inferiora deponūt, atq; eosdē ascētionis motus frequentius repetūt: Alia nūc dextrorsum, iā sinistrorsum diuertūt, ita q; par; procedūt in ante: Alia grandifestinantia tendūt in anteriora: moxq; eadē celeritate reuertunt in posteriora: & diu hoc ipsum cōtinuāt. Quæ dā se flechtūt in gyro, & subito ac frequēter hmoi mor^o exercēt, iā paulo latius, mō cōtractius: Nonnulla tremulis, ac sæpe reuerberatis alis se in eodē suspēdūt loco diutius: Alia mox ut se cōcufferint ad uolādū, expedite uolāt: celeriter qdā cōcuffione alarū ac corpus motiōe se præparāt ad uolādū uolantēq; tarditer. Consimiles uarietates natandi considerari queunt in piscibus.

PROPOSITIO XXXVI.

INonni ente creato, cōpositio, distinctio, ac multiplicitas aliqua assignat. Quia ut patuit, extrema uniuersitatis simplicissima sunt, & p se ac primo diuersa, utpote deus sup̄gloriosus, qui est purus actus in seipso infinite, oisformiterq; perfectus & materia prima. In cæteris inter ista extrema contētis, inueniunt actus & potētia, hoc est aliqd habēs se per modū actus, seu actiui & formalis, ac motiui principij: aliqd q; se habēs p modū potētiæ, passiuū mobilis, pfectibilisq; principij, cuius est perfici & moueri: Vnde p modū materię habet se. Deniq; quāto creatū plus de actū seu de actualitate sortitū est, tanto primo ac summo enti propinquus atq; similius perhibet, & magis perfectū censet altiorisq; speciei. Quo autē de potētilitate plus habet, eo imperfectius est, magisq; indigens, & speciei declinū oris. Interea quicqd perficit aliud, respectū illius se habet ut act^o: & qd perficit, se habet instar potētiæ: Hinc actus & potētia in diuersis diuersimode assignant: In rebus em̄ corporeis forma substantialis est actus, materia uero potētia: q duo realiter distinguuntur. Rursus in illis actus est natura specifica, seu forma totius, potentia autē suppositū: q cū de se inuicē affirmant, non realiter, sed ratione distincta sunt. Amplius his concordat ductū illud cōmune, q in omni re creata est cōpositio quæ dā, ex qd est & q est intelligendū: per qd est potētile principij, seu ipsum subsistēs, & per quo est actū seu formā: Rursus in creaturis fert esse cōpositio qdā ex esse atq; essentia, ita q ipsum esse est actus essentia: sicq; esse esset quo est, & existentia qd est. Vex de hoc paulo post diligentius differet, & an realiter distinguant, scrutabit. Præterea in rebus creatis distinguif esse, posse & agere: ac ea ad diuersa spectant prædicamenta, quorū essentia impermixte dicuntur diuersē realiter.

PROPOSITIO XXXVII.

Simplicitas duplex est, una actualitatis, alia potentialitatis. Simplicitas nanq; spectat ad unitatē, & eam concomitat: Cūq; non sit sine necessitate ponenda pluralitas, quanto qd minus eget alterius, tanto plus conuenit ei esse unū & simplex. Propterea primū & summū ens est pure ac omnifarie unū & simplex, cuius simplicitas est simplicitas actualitatis & perfectionis, per totius potētilitatis ac indigentie exclusionē: & quanto creatū de tali simplicitate plus participauit, tanto pfectius est, & prime causæ propinquus: sicq; intelligentiæ simplices appellant. At uero simplicitas potētilitatis est, per carētiā actualis atq; formalis pfectionis: Et quanto qd hoc mō simplicius est, tanto indigentius impfectiusq; cōsistit. Itcirco in gñabilibus & corruptibilibus rebus cōpositiora sūt: simpliciora uero impfectiora: Vnde homo est cōpositissimus, quia plura includens, pluresq; uires & actiones habens, ac inferiorū formas uirtualiter continens. Porro materia & elementa sunt simplicissima inter ista inferiora. In substantijs autē separatis simpliciora sunt perfectiora, puta plus de actualitate & minus de potentialitate sortita.

PROPOSITIO XXXVIII.

Quæstio ista an esse & essentia in rebus creatis realiter distinguant, uidet difficilis & pro utraq; parte probabilis: attamē uerius reor q naturaliter idē sint. Hæc etenim quæstio uetus est, & ab antiquo solēns pro utraq; parte habuit defensores

sensores, sicut & modo: Nā & Auicenna & Algazel opinati sunt, q realiter distinguant ab inuicē in eodē, loquēdo de esse actualis existētiæ: quā opinione sequuti sunt Thomas, Aegidius, Bonauertura, Gulielm^o ac alij plures. Porro Cōmentator uidet sensisse cōtrariū: & hæc opinio est, q res seu essentia, & natura, ac qd ditas rei perfecte pōt intelligi, nō intelligēdo qd de ei^o esse, imo uere intelligēdo ipsam nō esse: qd stare nō posset, si essent idē re: Intelligūt nanq; essentia rosæ quidditasq; tonitruū dū diffiniunt, quāuis existentialiter nō sint, etiā in medio hyemis. Itaq; Thomas tractatu suo De esse & essentia, arguitur: Quicqd nō est de intellectu quidditatis & essentia, hoc est adueniēs extra, & facies cōpositionē cū essentia: qm̄ essentia sine his q sunt partes essentia, intelligi neq; sed ois essentia intelligi pōt absq; hoc, q intelligif aliqd de esse suo. Possumus em̄ intelligere qd sit homo aut phœnix, & tñ ignorare an esse habet in re; natura, ergo esse est aliud ab essentia. Vex ad hoc dici possit, q esse & essentia realiter idē sunt, ideoq; im possibile est intelligi essentia nō intelligēdo ipsū esse materialiter siue realiter, puta quantū ad id qd est: Nihilominus intelligi pōt essentia nō intelligēdo esse ipsius formaliter, hoc est, nō intelligēdo ipsum esse secundū propriā rationē q dicit esse, quæ admodū intelligimus cursum quantū ad suā qd dicitur, prout est nomē significās p modū quietis, & ignoramus an qd actualiter currat: attamē cursus & currere realiter idē sunt. Præterea species non est de intellectu gñis. Nihilominus genus & unaq; species eius realiter idē sunt, cū genus de qlibet sua specie prædicet. Rursus quāuis species nō sit de sui gñis intellectu, nō tñ facit realē cōpositionē cū eo, nec essentialē distinctionē ab ipso, cū sint idē realiter quis non cōuertibiliter. Istud euidentius elucescit. Nihilominus Bonauertura, Gulielm^o Parisiensis, Aegidius, & alij qdā præctā opinionē sequunt dicētes: Cū ois creatū habeat esse ab alio, & in potētia sit ad illud, ac ipsum esse participet, nō est ipsum esse: aliq; esset esse in se & p se subsistēs nō receptū, & actus purus ac penitus simplex. Porro Héricus in pluribus Quodlibetis & Sūma, his fortiter cōtradicit: Oportet ingens circa hæc primo excludere falsā imaginatiōe de participatiōe min^o esse: iccirco sciēdū q creaturā participare esse a deo, intelligi pōt dupliciter: primo ipsā creatā essentia cōcipiēdo, qm̄ substratū aliqd, ipsūq; esse qd participat qm̄ receptū in illa tanq; formā seu actū essendi q dicit esse, prout corpus dicit albū, recepta in se albedinis forma, qd sonare uident vba Boethij afferentis: In creaturis aliud est ipsa essentia creaturæ, aliud esse ipsius, propter qd aliq; opinat, q creaturæ se habēt ad deū participādo esse ab ipso, quæ admodū aer ad solē, recipiēdo lucē ab illo, ita q sicut aer de se obscur^o est, nec claritatis luce perfundim̄ nisi a sole, sic creatura est ex p̄s ipsius esse nisi a deo participet illud. Secūdo intelligi pōt, q essentia creaturæ accipiat, ut qd abstractū per intellectū indifferēs ad esse & nō esse, qd de se nō ens, habēs tñ formale in deo idē p quā est in deo ens quod dā antequā fiat ens in propria natura ac specie: quæ admodū qlibet res est ens in deo, iuxta illud: Quod factū est in ipso uita erat. Et tunc fit ens in actu, cū deus eā producit ad similitudinē idæ quā habet de re illa in se: & q ex hoc dicit participare esse, qd est illius idē similitudo, qā essentia creaturæ in quātū est effect^o dei, est quædā similitudo ipsius. Nō aut similitudo dei impressa rei, qua creatura participat esse, est aliqd præter essentia creaturæ realiter distinctū ab eā: iccirco erroneus est prim^o ille intellect^o participadi ipsū esse a deo, nec est intellect^o, sed imaginatio magis phantastica. Nō em̄ imaginari debet essentia creaturæ, sicut aer indifferēs ad obscuritatē & luminositatē, sed uelut radius qdā in se natus subsistere, productus a sole. Itaq; creatura participat esse dei, per hoc q in sua natura est qdā diuini esse similitudo: sicut imago sigilli, si in se subsisteret extra cerā, esset in sua essentia similitudo sigilli, nō p aliqd supadditū ei. Hinc in creaturis esse, nō ē aliud ab essentia. Nec in hoc est potius dubitādū de esse & entitate rei, q de bonitate, ueritate & unitate ipsius, q sunt realiter idē cū essentia rei, qm̄ ab eo eodē res hēt esse, & q sit bona ac uera, & una, uidelicet iquātū in sua essentia est qdā similitudo bonitatis, & ueritatis ac unitatis diuinæ. Vñ secūdū Philosophū quarto Metaphysicę, in nullo differūt homo & unus homo, q homo ens: ideo multū errauit Auicēna dicēdo, q ens & unū significāt dispositiōes essentia ad ditas. Deniq; si esse est aliud ab essentia, aut est res increata aut creatā nō increata, cū de^o nō sit eē res creaturæ, nisi causaliter, ergo est res creaturæ aut creatā nō hēt esse a se, ergo hoc esse hēt esse participatiū & acq̄sitū. Si ergo esse participatiū & acq̄sitū est aliud ab eo cui^o est, qro de illo esse an sit aliud ab eo cui acquiruntur: sicq; procedetur in infinitū: aut denominetur ad aliqd esse qd non sit aliud ab eo cuius est: & qua ratione stat in una essentia & in eius esse, ita q unū & idem sunt, eadem ratione in alijs. Præterea esse illud aut est substantia, aut accidens: si sub

Arguria

Solutio

Hérici opinio

Creatura dupliciter participat esse a deo. Primo Boethius

Secundo

Auicēne error

stantia, ergo aut forma, aut materia, aut quid ex utraq; cōpositū: sicq; esset essentia aut pars eius: si accidens, ergo substantia habet esse, & accidens suū, & non per se nec primo, imō accidens illud per quod habet esse, magis est ens per se, & primo q̄ substantia, quod est contra omnē philosophiā ac rationē: & si est accidēs, dic in quo prædicamēto? Præterea iuxta Aristotelis documenta, omnis entitas positiua realis, est in aliquo de cem prædicamētoꝝ, estq; uel substantia, aut accidens, nec est medium: & si dixeris q̄ esse habet se medio modo inter accidēs atq; substantiā, uideretur hoc esse figmentū à nullo authenticorū: prolātū: Aut em̄ est per se subsistens, aut essentialis pars subsistētis, & ita erit substantia: aut est inherens alteriq; innitens, non ualēs stare in se, neq; per se, & sic accidēs esset. Rursus nihil agit nisi in actu, nec potest aliquid operari nisi realiter actualiterq; consistēs: propter quod actus secundus dicit præsupponere actū primū, uidelicet esse: si ergo essentia realiter differt à suo esse, ipsa nō poterit exercere, effluere, producere, causare, aut cōferre ipsum esse. Insuper esse ē primū inter creata & formalissimū, cōmunissimū, actualissimūq; eorū, ut in libro de causis asseritū ipso sublato nil remanet aliorū: ergo nec forma substantiālis, imō nec forma sepeata, ut intelligētia, remanet qd in actu, ipso esse sublato, sed forma ex propria atq; intrinseca ratione est actus: ergo hoc ei neq; auferrī p̄ ablationē extrinseci, saltē forme realiter à se distincte. Postrimo realiter distincta pōt oipotēs separe, sepatimq; cōseruare, potissime dū nullū eorū est accidēs, nec pura potētia: pōt ergo creator essentia saltē intelligētē cōseruare in reꝝ natura, sine actuali esse seu existētia eius: ergo hoc facto essentia intelligentiæ actualiter erit, puta permanens in reꝝ natura: & actualiter non erit, quia ab actuali existentia realiter separata: sicq; contradictoria simul stabūt. Rursus essentia ex propria ratione est recessus à non esse & aliquid positiuū extraintellectū, ac terminus productionis realis, ut hęc seu in supposito, imō per se sine reali adiuncto in separatis: ergo sine omni superaddito conuenit ei esse. Interim aduertendū, quia ut in fine quinti Metaphysicæ suæ loquitur Auicēna, duplex est esse creaturæ, uidelicet esse essentiæ, qd est esse quidditatiuū, quod exprimit diffinitio rei, & cōuenit ei ex propria ratione, quod omnes concorditer fatentur realiter idē esse ipsi essentiæ: aliud est esse actualis existētiæ, cōpetens enti, ut est effectus creatoris & terminus productionis realis, de quo esse est præfens controuersia: Hinc (ut testatur doctor solēnis) unū & idem in re, uocatur & est essentia comparatū ad deū, consideratū sub ratione causę exēplaris formalis formantis, qui iuxta idealē suæ mētis conceptum præstituit, instituit, & præfixit unicuiq; rei essentiam & naturā specificam: & hoc idē uocatur & est ipsum esse seu actualis existentia, prout cōparatur & refert ad deum acceptū sub ratione causę efficiētis, cuius est rem ad extra producere. Est ergo Alberti & Henrici positiuo, q̄ esse atq; essentia nō differunt in re, sed ratione, intētionē, habitudine, seu relationē: ita q̄ esse quod est actus essentiæ, relatū ad essentia à qua fluit, uocat esse essentiæ: inquantū uero participatur ab eo quod est, quod accipit esse secundū q̄ tangitur causalitate quadā causę efficiētis, uocatur esse actualis existentie. Hinc Henricus decimo fassus est Quodlibeto: Essentia creata, inquantū per seipsam absq; omni absoluto ei superadiuncto, est similitudo quadā diuinæ essentiæ acceptæ in ratione causę formalis exemplaris, habet q̄ esse essentiæ cōuenit ei: inquantū uero sic sumpta, est effectus diuinæ potentie sumptæ sub ratione causę efficiētis, habet q̄ conuenit ei esse existentie.

PROPOSITIO XXXIX:

Quædam sunt difficulter cognoscibilia, propter suæ eminentiam entitatis, quædā ob suæ entitatis deficientiam. Quod est, quoniam sicut se habet res ad esse, ita ad cognosci, & quantū unū quodq; habet de entitate, actualitate & formalitate, tū & de cognoscibilitate. Hinc excellentiores essentiæ ut intelligētia, dicunt manifestissima natura, hoc est euidentissima cognoscibilitatis ex sua natura. Sed qm̄ inter potentiam cognoscentē, & eius obiectū oportet esse proportionē, mensq; humana in ordine intellectualium animorū sit ultima, hinc ad illorū sublimiū & separatorum nouitiā est defectuosa ac debilis, quæadmodū noctuæ uisus ad intuitū solis. Aliqua demum sunt modicissima entitatis, ut materia prima q̄ entia successiuę nature, et eis annexa, ut motus et tēpus, momentū in motu, instās seu nunc in tēpore, punctū in linea: circo de horū entitate et proprietatibus multæ fuerunt opinionēs propter quod Philosophus sensie, tēpus partim habere suū esse in reꝝ natura, et partim in anima. Sanctus uero Augustinus in libro Confessionū opinatus est, tēpus nil esse nisi protentionē intellectus seu animæ circa rem tēporalē: alij putauerunt tēpus esse ipsam tēporaliū reꝝ durationē. Porto Aristoteles diffiniuit

Esse creaturæ duplex.

Augustinus Tēpus quid

uit, q̄ tēpus sit numerus seu mensura motus, secundū prius & posterius, i. quantū ad priorē posteriorēq; motus partē. Nonnulli imaginantur tēpus realiter esse motū, non cuiuscūq; rei, sed mobilis primi. Constat autē ex his q̄ quædā sunt res permanentis naturæ, quædā successiuę. Vç de tēporis entitate & proprietatibus distinctionē eius ab æternitate & æuo, dictum est plenius super primum et secundū Sententiarum.

PROPOSITIO XL.

DE ANIMA.

Cognitio animæ rationalis uehementer excellenterq; confert ad contēplationē creatoris, atq; totius nouitiā uniuersū. Quod est, quia in anima rationali relucet conditoris imago, & tam superiora q̄ inferiora creata resplendēt, & uirtualiter seu similitudinariē continētur ac representantur in ipsa: Anima quippe per cognitionē & dilectionē capax est dei, & suo assimilatur creatori per sapiētiam & charitatē ac uirtutū constantiā, & per cæteros habitus & actus intellectuales, ita q̄ sicut superbeatissimi creatoris uita in seipso, & suū p̄suis & omnium contēplatio amoroſa, atq; dilectio contēplatiua, sic uita animæ rite dispositæ est contēplatio ac dilectio creatoris ac creaturæ: in ipso. Per actus quoq; iustitiæ, per directionē prudentiæ, per fortem & inauertibilē adhæſionē cū bono honesto, per puram occupationē in omni actu uirtutis, ac detestationē & fugam totius fceditatis, inordinationis & carnalitatē conformat, accepta et clara efficitur uniuersorū principio simplicissimo essentialiter sancto ac iusto & superſapientissimo deo. Deniq; anima cū formis substantialibus inanimatorū cōmunicatiōē & assimilationē habet in essetū formis uegetabilium in esse & uegetabiliter uiuere: cū formis animalium in esse, uiuere, sentire, mouere ac informare: cū angelis & separatis substantijs, in intelligere intellectualiterq; diligere, ac cæteris actibus scientiæ, sapientiæ ac uirtutū, imō & in subsistentia per se ac immortalitate, cū superincōparabili etiam deo in actibus iam prætactis: & item, q̄ sicut deus omnipotens & immensus se habet ad uniuersum illud regendo, uiuificando, conseruando, ac demū in ipso toto & in qualibet eius parte existendo, sic anima rationalis ad suum se habet corpus, existens tota in toto, tota in qualibet eius parte: nec sic corpus suum informat, quin & manēdo in corpore sit aliquo modo sup corpus eleuata & libera, ac insuper p̄ se subsistens, prout hoc infra patebit. Amplius, sicut creator altissimus cuncta constituit in esse naturali, sic anima ponit materialia cūcta in esse intelligibili: Quæadmodum etiam uniuersa in deo causaliter idealiterq; relucet et continētur, ita in anima uirtualiter et similitudinariē omnia representantur. Præterea omne ens, substantia accidens uel consistit: omnis quoq; substantia aut corporalis est, aut incorporealis: conformiter omne accidens est uel materiale aut immateriale: et ecce hæc omnia in homine, qui potissime est suus intellectus seu anima inueniuntur. Recte ergo ac merito ipse homo minor mundus uocatur, et omnis creatura ipsaq; anima est quodāmodo oia. Itaq; qui animā rationalē hominem uel cognoscit, omnia aliquo modo intelligit: imō per hoc q̄ in anima intellectuali actū et potētiam consistere speculamur, scimus et assignamus, modū qualiter in intelligētis ualeat esse, et sit gradus, ordo, pluralitas specierū, prout hæc infra elucidabūtur.

PROPOSITIO XLI.

In anima rationali sunt quinque sensus exteriores, ac totidē (ut probabiliter fertur) interiores. Et quidē in numero sensuum exteriorum omnes concordant: attamen tactū multi affirmant unū materialiter, puta ex parte subiecti, quia per totū corpus extenditur, qui nihilominus formaliter diuersificatur, et in plures diuiditur species, secundum quod plurimum contrarietatum est perceptiuus. Veruntamen omnia illa tactus obiecta in una communi conueniunt ratione tangibilis: propter quod magis aptetur nonnullis, q̄ tactus quoque sicut et uisus formaliter unus sit. Porro de numero interiorum sensuum est duplex opinio: una, q̄ quinque, sint, utpote sensus communis, cuius est exteriorum sensuum recipere species, et inter eas distinguere: et alius sensus, cuius est huiusmodi similitudines referuare, quem aliqui imaginationem, alij phantasiam appellant: Tertius demum sensus interior ponitur, ad quem pertinet ex speciebus sensatis sensu exteriori elicere species forinsecus non sensatas, quem admodum ouis uiso lupo, mox inimicitiam nocumentū uel apprehēdit, et fugit: hæc uis in brutis æſtimatiua, in hominibus cogitatiua nuncupat. Quarto uero sensus interior, memoria dicitur: est huiusmodi species retinere. Porro inter hos duos sensus ponunt nonnulli aliū intermediū sensum, qui formas imaginatas uarijs modis diuidit

Anima quoque patet uarijs modis essentialibus assimilari

De interiori sensu numero, opinio duplex
Prima
Imaginatio
Phantasia

Memoria

diuidit & componit formas ex eis similitudinē rei nunq̄ sensatæ, ut dū ex specie auri quod uidiuimus, & similitudine montis quē intuiui sumus, imaginamur aureum montē, quæ operatio homini inest, non brutis. Hanc opinionē sequutus est Auicēna & Algazel ac Albertus, qui inter imaginationem & phantasmam distinguunt. Auerois uero ad hanc operationē ait sufficere uim imaginatiuā, quod & Thomæ probabilius uisum est. Assignantur itē quinque sensibilia cōmunia, sic uocata, quoniam unūquodq; eorū pluribus exterioribus percipitur sensibus; nec sunt sensibilia per accidens, quia per se operantur ad modum sentiendi diuersa, quæ sunt magnitudo, morus, figura, numerus, & quies: hæc cū alibi habeantur undiq; diffusæ, breuiter sufficit tetigisse. Postremo qm̄ uis cogitatiua seu estimatiua apprehendit aliquid tanq̄ conueniēs, seu nociuū: et rursum tanq̄ arduum seu difficile ad obtinendū, aut euitandum, hinc in hac potentia fundatur, atq; in eius organo subiectatur uis sensibilis appetitiua, quæ in concupiscibilem irascibilemq; diuiditur.

PROPOSITIO XLII.

DVplex intellectus consistit in anima, puta agens & possibilis. Quod est, quia supremus actus animæ rationalis est immaterialis, uniuersalia ac diuina cognoscere: cūq; cognitio eius intellectiua interior ac uniuersalis ab exteriori sensitiua ac particulari inchoetur, depēdeat ac procedat, indiget quadā ui inorganica, immateriali ac libera, qua à sensibilibus speciebus ac phantasmatis eliciat ac abstrahat species intelligibiles, generales, à materia saltem signata, & appendicib' ac conditionibus eius depuratas ac liberatas, quæ sint uniuersalium quidditatum representatiuæ: sicq; anima intellectiua ex speculatione atq; notitiā causatorū, & particularium tēporalium, & contingentium rerū, ad primarū & uniuersalium causarū, ad necessarios & inuariabilium diuinorūq; proficiat ac pingat. Porro ista uis animæ intellectus agēs uocat: Cū em̄ intellectus humanus primo sit impletus, nudus, capax receptiuusq; specierū, oportet in anima intellectiua esse quiddā actiuū principii, p̄ qd̄ fiat actus intelligēs: natura nāq; nō deficit in necessarijs, imō unicuiq; rei largitur uirtute exequēdi propriū actū. Vnde dixit Philosoph' tertio de anima, q; in omni natura in q̄ est aliquid omnia fieri, etiā aliqd̄ est omnia facere. Hinc rursum intellectū agentē comparat luminī, eo q; habeat se ad phāsmata sicut, lumē solis ad colores: qm̄ sicut color luce solis p̄ se mouet & actuat uisum, ita phāsmata lumie intellectus agētis qm̄ clarificatum, formatum, imbutū, irradiatum, diffusiuū est similitudinis depuratæ ad intellectum possibilem, cooperatē, ut tactū est, intellectu agente. Veruntamen materia ista multū extat difficilis: uerba quoq; Aristotelis sunt obscura, propter quod præcipui Peripatetici ea uarijs modis exposuerūt, & circa hoc diuersimode opinati sunt, et grauius errauerūt. Et posset hic queri utrum intellectus agens intelligit. Ad qd̄ octauo Quo dlibeto respondit Hæricus q; nō, cui obuiare uidetur, q; tertio de anima Aristoteles protestatur, q; intellectus agēs semper intelligit, & non nunc quidem intelligit, nunc uero non, quo circa expositores catholici asserūt, q; quantū in ipso est, semper intelligit. Præterea actio quæ phāsmate abstrahit speciem, est actio uitalis & intellectualis: ergo cognoscit quid agat, præsertim cū teste Philosopho, sit possibili intellectu præstantior, & actu ens ac preparatus: Propter quod uidetur super seipsum & super actū propriū reditū: si autē ipse intelligit, nō erit necesse intellectū possibilem ponere. Quo circa dicendū uidetur, q; anima per sensū exteriorē & interiorē, per imaginationē & uim cogitatiuā gradatim ad purā & intellectualē proficiscens notitiā, p̄ intellectu agentē tanq̄ per lumē spirituale sibi cognatū irradiat super phantasma, et abstrahit ab eodē intelligibilem speciem, ita q; ipsius intellectus agentis non est proprie intelligere elicitiue, sed potius depositiue, inquantū sic præparatorie cooperatur ad actū intelligendi formaliter. Dicitur etiā separatus, quoniā nō est organica materialis uirtus: et itidē, quia est actu ens, cum sit essentia quædam corpori non immerfa.

PROPOSITIO XLIII.

Anima humana uere est rationalis & intellectiua formaliter. Quod est, quoniam omnis res creata specie suscipit à p̄fectioe sua essentiali, intrinseca, propria et suprema quā habet in sua natura: quæ p̄fectio est species, id est pulchritudo eius interior, & essentialis ornatus superior. Homo autem rationalis est creatura, & rationale est differentia eius: atq; ex naturali ipsius uirtute cōuenit ei uis discursiua & intellectualis cognitio, imō & simplex apprehensio ueritatis in multis: contemplatio quoq; diuinorū & æternorū ac prorsus immaterialiū rerum: certumq; est, q; ad horum intuitū & amorem per

intellectus cur
separatus dicit

per nullā organicā pertinere ualeat potētiam, per nullā uim cognitiuā sensitiuam, per nullā corporalē aut materialē uirtutē: hæc etem uires ultra gradū propriū nequeunt erigi, neq; ad insensibilia eleuari: Ratio ergo inorganica et immaterialis est uis: similiter intellectiua potentia, uniuersaliū intuitiua: utiq; eadē uirtus innata, quæ ut discursiua ex notis ad incognita, ratio appellatur, quantū uero uerorū simplici mētis ic̄tu interno apprehēsiua, intellectus uocatur. Deniq; istud unūquodq; ueraciter sapiēs in seipso assidue experitur, q; utiq; ex sua natura exercere potest huiusmodi actus, & ita se eleuare ad separata & immaterialia illa obiecta, imō usq; ad contemplationem super simplicissimi dei. Insuper unicuiq; creaturæ innata, & à primo suo effectiua principio est collata uis exercendi propriam operationem, per quam pertingere potest ad naturalem & proprium suum finē, suæq; institutionis & productionis p̄fectionē finalē, ac eius obiectum: aliōqui natura in neccessarijs esset deficiens. Homo igitur in sua natura specifica substantiali p̄ forma, rationalis & intellectualis est potentia, & tam intellectū agentē, cuius est species in te, ligibiles denudare, abstrahere, illustrare: q; intellectū possibilem, cuius est eas recipere, conseruare, ac per eas cognoscere, habet in se, ut uere ingenitas uires in essentia suæ anime radicat, atq; ex eo fluentes, quæ admodum ignis in sua natura calorē habet ac leuitatem. Hinc eluceat, q; intellectiui principii, i. anima rationalis intellectualis, est uere substantialis forma hominis humaniq; corporis, cui & immediate coniungitur, cū illud ad eius susceptionē sufficiens, uer fuerit preparatum.

Ratio
intellectus &
ratio, uirtus,
eadem

Anima ratio-
nalis, est for-
ma substanti-
lis hominis

PROPOSITIO XLIII.

Rationalis anima, nō sic est corporis forma, quæ uetia illud informis dō est eleuata & in se congruenter subsistens. Quod est, qm̄ naturalis potentia non est eminentior, liberior, independētior, q̄ essentia à qua fluit, atq; substantia cui innititur, & in qua subiectatur: Cū igitur iuxta probata intellectus sit uis inorganica simplex, nulli immixta, ad altissimorū intuitum eleuata, nequaquā ipsa substantia animæ corpori est immerfa, neq; ab ipso totaliter comprehensa, sed esse eius in ipsa perseverat quo ad suū supremum: nec sic illud communicat corpori, quin & in eodem ipsa per se uere subsistat. Quod quoniam anima rationalis uniuersas formas inferiores in se uirtualiter comprehendit, sicut numerus maior minor est: ic̄circo substantiale esse animæ rationalis tam fecundū, excellens & plenum est, ut & corpori communicetur, & illud essentia & sustentet, uiuificet, moueat ac informet, secundum q; inferiores formas uirtualiter in se complectitur, continet & includit. Nihilominus in quantum intellectualiter uitale, & cum separatis substantijs intellectualitatis habens consortium, in se libere permanet, subsistens ac separatū: Nē pe id exigat uenustissimus ordo mundi, atq; pulcherrima rerū connectio, ut in ter formas totaliter separatas in se libere subsistentes, ut sunt intelligentiæ, & inter formas innumeratas, in ter tæ inseparabiles, ab eadem sint formæ modo medio se habentes, ut tactum est, utpote animæ rationales. Veruntamen anima talis existens in corpore non proprie est personā, cum sit substantialis pars hominis, nec habens esse omnino in se & per se subsistens, quamuis subsistat per se aliquo modo, sicut expressum est. Propterea quod sanctus Gregorius Nyssenus frater beati Basilij in libro suo de Homine, protestatur animam etiam in corpore consistentem esse personam, quod Albertus quoq; allegat & approbat, moderatū dū n̄ censetur, non extendendum: ut dicatur persona, large sumpto hoc nomine, quia est rationalis essentia, per se aliquo modo subsistens. Postremo nec proprie uerum est, q; homo sit anima rationalis, utens corpore: quanq; Plato id dixerit. Hugo quoq; de sancto Victore & alij quidam, asserentes materiam non esse aliquid essentia rei naturalis: homo nanq; est animal, anima autem non est animal, cum animal sit corpus animatum sensitiuum.

Anima per
na quō sit

Gregorius
Nyssenus.

Contra Plato-
nem

PROPOSITIO XLV.

Non est necesse hominem in omni actu intellectiua phantasma aliquod speculari. Quod est, qm̄ agere sequitur ipsum esse à quo procedit: modus quoq; agēdi parificatur modo essendi: ideo sicut esse animæ rationalis, quantum ad gradum suū supremum, est liberum & super corporis existentiam eleuatum, subsistens & stans in se: sic actio animæ rationalis quo ad gradum suū diuiniorem, uidelicet cognitio intellectiua, contemplatio pura & intuitiua non reflexa, est absq; corporis coniunctione & independēs, ab illa consistens & manens in simplici mente. Porro si in istis, & actionem Aristotele teste oportet intelligentem phantasmata speculari, imō diuino & factissimo Dionysio protestate: Impossibile est nobis resplendere diuinū radium, nisi circum-

Ratio primi

Obiectū

Responfo uelatu uarijs tegumētis sensibilibus formay: Dicendū, q̄ aliter iudicandū est de re, quo ad suum exordiū, & aliter quo ad suū processum. Cūq̄ intellectiua nostra cognitio a sensitua incipiat, rite cōceditur, q̄ intelligentē in suā intellectiōnis primā uo exordio, & in obliuio: recordatione ac noua in structiōne, necesse sit speculari phantasmata: Cū autē scientiam est adeptus, & intelligibili specie informatus, potest uti scientia, & actualiter contēplari, intelligere, considerare, nequaquā ad phantasma se conuertendo, imo hoc puritate intelligentiæ impediret, contēplationisq̄ claritate ac aciem offuscaret. Deniq̄ species illa intelligibilis a materialibus appendicibus iam depurata, in intellectu lumine conspicies, sufficienter repræsentat suū obiectū seu naturam cuius est species, imo h̄mpidius q̄ si ad phantasma retorquetur: ergo per ipsam naturam intelligibilis clare & sufficienter conspicitur, quæ admodū in ea satis pure relucet. Amplius sensibilia exteriora ab interioribus sensibus cognoscuntur per species in interioribus sensibus reseruatā, etiā in exterioribus obiectis absentia: nec opus est species illas intus contentas ad exteriora reflectere. Cum ergo species intelligibilis in intellectu persistens, clarior uigorosiorq̄ consistat ad repræsentandū suum obiectū seu intelligibile, q̄ species illa interioris sensitiuæ potētia ad repræsentandū obiectum sensibile, consistat non oportere in omni actu intellectu ad phantasma respicere: Cuius aptū assignatur exēplum: Quoniam uolēs transnauigare, indiget nauē: & uolens ascendere, eget scala: cum uero ad concupitū peruenierit locū, non indiget instrumētis & administrantibus illis, ad manendum & agendum ibidē. Præterea iuxta Aristotelis documēta libro de Anima & alibi: Si anima hominis nec habet neq̄ habere potest aliquam operationē intellectuā a corporis cōmunionē liberam & immunē, sentiendum est ipsam esse a corpore inseparabile ac mortalem: si uero habet huiuscemodi actionē, immortalis cōsensus est. Sed multimo precipui horū qui dicunt animam sine speculatione phantasmātū intelligere non ualere, fatentur animā naturaliter immortalē: atq̄ hoc ipsum sensisse Philosophū naturalē etiā ratione hoc idonee posse probari: ergo sibi ipsi contrarij sunt, asserendo animā non posse intelligere sine phantasmātū speculatione, & tamen eam immortalē existere, ac naturaliter separabile esse a corpore. Et item, si Aristoteles sensit q̄ anima rationalis sit immortalis, ergo sensit q̄ iuxta sensum inductū sine phantasmātū aspectione intelligere queat. Quod si responderint sicuti solent, q̄ anima separata habet alium modū essendi, & per consequens alium modū intelligēdi: iam in ista solutione est fallacia petitionis principij. Hoc quippe restat probandum, q̄ anima possit separari a corpore: nec potest probari, nisi probet q̄ existens in corpore habeat actionē, in qua cōmunicet neq̄ concurrat corpus seu uirtus organica, aut sensus interior ac phantasma. Interim præinducta magni & diuinissimi auctoris Dionysii ipsas non adiuvat: certū est equidē, q̄ princeps ille Theologorū docuerit nos ad diuinoꝝ cognitionē duplici modo ascendere, puta symbolice & anagogice. Symbolicus ascensus est ex sensibilibus & materialium rerū cōsideratione, ad immaterialiū ac diuinoꝝ & superpurissimi primi entis speculationē assurgere. Anagogicus demū ascensus est, ex irradiatione theoricæ luminis intellectualisq̄ radij, & immaterialium essentiarū notitia, ad primæ ueritatis ac diuinoꝝ contēplationē erigi & perducere. De prima ergo assurrectione, non de secunda hac superductione, suscipiendā est illa auctoritas. Hinc primo capite mysticę theologiæ edocet sanctus ille, ut in anagogica illa cōtēplatione ac mystica uisione relinquamus & transcendamus nos ipsos, & sensibilia uniuersa ac cuncta creata, sicq̄ ad super substantialē diuinæ & increatæ caliginis radium eleuemur. Quibus consonat, quod præcipuus ille gigas, Platonē loquor, qui (ut octauo de Ciuitate dei differuit Augustinus) cæteris gentiū Philosophis longe lateq̄ prælatius est, docuit: Nēpe (ut nono de Ciuitate dei recitat sanctus & subtilissimus Augustinus) summus deus secundū Apuleiū Platoniciū, sic a Platone laudat, q̄ ipse solus, qui nequit humani sermonis penuria uel modice cōprehendi aut exprimi, uix a sapientibus uiris, cū se uigore animi tantū possibile est a corpore abstraxerint, contēplatur ipsumq̄ interdū uelut in altissimis tenebris rapidissimo coruscamine, instar supercandidissimi luminis intermicare: qd plane non nisi in pura & maxima a cunctis corporeis abstractiōe peragitur. Hoc & Aristoteles tetigisse uidet, dicēdo: q̄ uita nostra aliquando ad momentū talis est, qualis æternaliter est uita primi principij. Verūtāmetē sanctus Thomas in libris suis sapissime fatet, hominē in hac uita intelligere non posse nisi specularando phantasmata, imo in scripto secundi fatetur, mentē humanā ab angelo non posse immediate illuminationē ac reuelationē suscipere, sed per applicationē luminis mentis angelicæ ad phantasmata sensus interioris: quia nec species in intellectu angelico existētēs proportio-

nate sunt intellectui hominis: quod, ni fallor, stare nō ualet, qm̄ inter recipientē & receptū, & inter applicatē & eū cui se applicat, oportet esse proportionē, cōuenientiā & conformatiōē. Cūq̄ intellectiua uis animæ sit inorganica & immaterialis, super tempus atq̄ continuum eleuata, ac primæ & increatæ lucis signaculū & imago, incomparabiliter proportionatior cōformiorq̄ cōsistit menti angelicæ & luminis speciebusq̄ eius: capacior quoq̄ applicationis & irradiationis illius q̄ phantasma, quod est corporalis materialis uel similitudo rei sensibilibus, in interiori sensu consistens: potestq̄ angelus uniuersalitate ac simplicitate suā: intelligibiliū species per se immediate proportionate capacitati intellectus humani magis q̄ grosso illi phantastici. Præterea species & ideæ mentis diuinæ incōparabiliter simplices sunt in essendo & uniuersaliores in repræsentando, q̄ species intellectus angelici: nihilominus angeli sancti a deo immediate possunt illuminari, suntq̄ capaces irradiationis diuinæ immediate: ergo multo plus illuminabilis est mens humana immediate ab angelo. Adhuc autē in prima parte Sūmæ 76. quæstione factus est sanctus doctor: Anima humana in uniuersitate formay in nobilitate suprema est: hinc sua uirtute intantū excedit corporalē materiam, q̄ habet potentiam quandam ac operationem, in quibus nullo modo cōmunicat corpus, uidelicet uim & actionē intellectualem: hoc ipsum affirmat & probat in Sūma contra gentiles libro secundo: & si ista ita se habet, consequens est, q̄ actualis intellectio est sine conuersione & speculatione phantasmatis, ita q̄ ad eam non requiritur cooperatio & concursus sensitiuæ potētia interioris, nec repretatio & speculatione phantasmatis inibi existētis: alioqui corpus cū sua potentia in illa operatione cōmunicaret. Postremo hoc sensisse uidet Boethius circa finē de cōsolatiōe philosophiæ: Hominē, in gēns, aliter sensus aliter imaginatio, aliter ratio, aliter intelligētia cōtuet: Sēlus em̄ figurā in subiecta materia, constituta: Imaginatio uero solā sine materia, indicat figurā: Ratio uero hanc quoq̄ trāscendit, speciemq̄ quæ singularibus inest, uniuersali cōsideratione perpendit: Intelligentiæ autē celsior oculus, simplici formā pura mētis acie cōtuet. Ratio q̄q̄ cū uniuersale qd respicit, nec imaginatione nec sensibus utēs est. Hæc positio Platonici sunt sequuti, itēq̄ Peripatetici, q̄ dixerit hoīem in hoc statu separatas cognoscere posse substantias, quo ad qd, ut Auicēna, Algazel, Auertrois, Alexander, Euēpote, Alphorabius, Abubathar, Theophrastus, Themistius.

PROPOSITIO XLVII.

Absurdissimus fuit error Auertrois, in cunctis hominibus eundē numero intellectū ponentis. Ideo nanq̄ ostensum est animā rationālē ex sua natura esse rationālē & intellectuālē, quod & unusquisq̄ in seipso certissime experit. Porro Auertrois refuga legis ac Christi hostis, Christianæ religionis sapientiam detestabā, impissime asserēs animā humanā esse mortālē, nec intellectuālē potētiam realiter esse in ea, sed in substantiā separata, quā finxit animabus nostris uniri per irradiationē super phantasmata: ex qua utiq̄ unione homo nequaquā formaliter ac elicitiue intelligeret, sed solū intelligeretur: Nēpe cū intelligere sit immanens actus in ipsa intellectuā potētia, uere, realiter in hēsiue, formaliterq̄ consistit: & ipsam ac intellectuālē essentiā, cuius est uis illa, denominat: estq̄ mirabile de homine illo, q̄ tam uehementer errauit. Etēn̄ supremam uim animæ existentem in hēsiue in ea, putauit uim cogitatiuam, quæ & intellectuū passiuus uocatur. Itaq̄ quod de Pythagorā dixit Philosophus, q̄ multa sciens ignorauit seipsum, de misero isto Auertroē dici potest.

PROPOSITIO XLVII.

Rationalis anima secundū ueram philosophiam est immortalis. Quod est, quia ut Anaxagoras dixit & Aristoteles approbat, intellectus separatus est & immixtus, nulli quod habens cōmune, puta immaterialis & inorganica uirtus, de qua Aristoteles loquens: Separetur, inquit, hoc ab hoc. Intellectiū a sensitiuo tanq̄ perpetuū a corruptibili. Hinc uniuersi Peripatetici atq̄ Platonici, qui cōcesserūt intellectu uere esse uim animę ei innatā, & formaliter ac intrinsece cōuenientē ac in hærētē, senserūt humane animā immortalē: qd & Plato cæteris philosophis diuini in Phedone & Mēnone ac Thimēo clarissime factus est & probauit. Deniq̄ Proclus Platonicius in elemētatione sua theoricā efficaciter ac subtilissime id monstrauit: Omne in quibus, ad seipsum cōuersiū est incorporeū: nullū em̄ corporale ad seipsum est conuersiū: alioqui unaqueq̄ pars eius cuilibet parti coniungeret, & totū totū nec partes distarent ab inuicē, ac in finita pertrānsiretur. Ex his in alio theorematē Proclus adiecit: Omne ad seipsum cōuersiū, habet substantiā ab omni corpore separabilē: si em̄ inseparabile sit a corpore, nō habebit operationē separatam.

Alia ratio

Alia ratio

Exemplum

Contradictio in uerbis quorundam

Ad diuinoꝝ cognitionem ascensus duplex Symbolicus Anagogicus

Platonis laus

Phantasma qd

Boethius. Hominē aliter cōtuet sensus, imaginatio, ratio, intellectus generia.

Auertrois error

Proclus.

Immortalitas animae sit qua decem.

ratam à corpore: Impossibile nãq; est substantiã à corpore inseparabilis operationẽ esse se paratã, aliã operatio esset præstantior substantiã à qua exit, & minus indigens, ac per se ma his sufficiens: hoc idẽ in libro de causis asserit, & probat. Amplius huius immortalitatis ani mae ponit Auicenna sexto de naturalibus decẽ signa: Primũ est, qd omnis uirtus organica, corpore destructo, destruitur: intellectus uero corpore deficiente, amplius conualefcit. Se cõdum est, qd nulla uis organica est ad seipsam reflexiua, nec actus proprii cognitiuã: intel lectus autẽ redit ad se, & propriũ actum cognoscit. Tertium, qd intellectus agit immediate, seipso nõ organo mediante. Quartũ qm recipit formã intelligibile à materia & eius appẽ di cib? ac cõditõibus penitus depuratã. Quintũ, qm potissima intellectus obiecta sunt prõx sus immaterialia, incorruptibilia & aeterna. Sextũ, quoniam uis intellectiua in feminibus magis fortificatur uis aut organica in feminibus assidue debilitatur. Septimũ, qd uis organi ca post fortiorẽ obiectõz apprehensionem minus fortis est ad suam operationem: intelle ctus uero e contrario. Octauum, qd nulla organica uis apprehendit & sentit qualitatem suo organo perfecte assimilata: Calefactus quippe non sentit sibi simile calidum, nec ethicus propriũ calorẽ, quãuis intensum: quia in habitu sibi simile conuersus est: sed intellectus sibi magis assimilata, melius apprehendit. Nonum, qd intellectus concipit infinitũ & uniuersale, quod est ubiq; & semper, quod nulli organice cõpetit potentie. Decimũ, qd intelle ctualis operatio melius & expeditius post separationem à corpore exercetur, imo corpõris necessitudines plurimũ eam impediunt. Insuper sola intellectualis essentia est appetiti ua boni, honesti, ac permanentie sempiternae, naturali etiã appetitu: Anima uero rationalis est talis: qd naturale desiderũ nequaquam in toto frustrat, aia huiusmodi rite ppetua phibet. Postremo ad hoc sunt theologica argumẽta multo efficaciora: qd ad istud probãdũ ualẽt oĩa, qbus ostendit fides catholica esse à deo, & nouũ ac uetus testamẽtũ desuper esse datũ ac cõfirmatũ, imo ã tot in nouo præcipue testamẽto sunt à morte resuscitati, ut nõ sit de hoc ueritate ambigendũ.

PROPOSITIO XLVIII.

De anime im mortalitate Aristoteles qd sentit.

Difficile est uere exprimere quid Aristoteles senserit de anime rationalis immor talitate. Quod est, quoniã exercitatissimi in libris ipsius, & in philosophia do ctissimi, ualde diuersimode sentiunt inde: Thomas etem & Albertus, Aegidius ac alij plures, asserunt Aristotelẽ sensisse animã rationale perpetuã & incorrupti bilẽ esse, quod ex præactis eius auctoritatibus probant: Alij ut Gulielmus Parisiensis, libro de uniuerso, ac alij multi, præsertim hi qui Nominales uocant, fatentur Aristotelẽ tenuisse qd rationales anime sint mortales, qd probant ex uerbis eius, nũc introducẽdis. Porro Henri cus differuit in difficultatibus istis præcipuis, puta de mundi aeternitate, anime immorta litate, prouidentia dei, de unitate intellectus in cunctis hominibus, & consimilibus nonnul lis, toto studiũ sui tẽpore Aristotelẽ dubitasse, & inter utrãq; partẽ ex diuersis considerati onibus fluctuasse, iã qd fauorabilius esse loquutũ pro una parte, iã pro alia, secundũ qd uno tẽ pore fortiora sibi uidebat habere moriua pro parte una, & alia hora pro alia: Itaq; in Quod libetis suis Henricus: Mihi ait nõ uideat mig, qd hoies dubitat qd Aristoteles senserit de his, an intellectus sit idẽ numero in diuersis: & utrum intellectiua essentia sit corporis actus & forma: imo (ut arbitror) ipse Aristoteles super his semper in dubio fuit, nec inde unũ certũ quid diffiniuit. Hinc undecimo Metaphysicæ loquitur: Causae mouẽtes præcedũt, qdã ue ro sunt simul, ut si homo est sanus: simul sunt homo & sanitas eius, hoc est, causa materialis atq; formalis. Si autẽ aliqd manet, posterius inquirendũ: in aliquibus nãq; nil prohibet, ut si est anima talis nõ tota, sed intellectus. Rursum euidẽs est ipsum non asseruisse intellectiũ princi piũ esse actũ & formã materiã, nec etiã id negasse: circõ nõ cõstat, an posuerit unũ o im hominũ intellectũ, an plures pluriũ. De his scribit hic doctor proluxe, prout super eundẽ Sententiãz in duxi, & tandem concludit, qd Aristoteles magis uideatur diuersitẽ ad hoc, qd sit idem numero intellectus in hominibus uniuersis, & quod anima hominis sit mortalis. Enim uero cum mundum dixerit esse aeternum, si animas rationales sensisset immortales, concedere habuisset infinitas iam esse animas separatas: non em̃ concessit animas transcor porari. Non autẽ admisit multitudinem actũ infinitã in rebus permanentis naturæ. Firmiter quoq; dixit primo Cœli, nihil esse perpetuũ à parte posteriori, quod non fuerit cõperpe tuũ à parte anteriori. Si ergo sensisset animã immortale, concessisset omnĩ hominũ animas ab aeterno fuisse: quod non sensit, determinando in eodẽ formã non præcedere, nec fuisse ante materiam suã. Vnde cõstat, qd in naturali philosophia nunq; asseritiue depropfit, animã immortalem ac separabilem esse corporis formã: alioqui in Metaphysica, in qua præsup

Henricus.

ponit

ponit determinata in naturali philosophia, nequaquam hoc sub dubio & conditione proposuisset ac reliquisset. Deniq; sicut inter Christianos & Latinos philosophos est cõtrouersia hæc de sentimẽto Philosophi de re ista, sic fuit & inter Græcos ac Arabes, etiam infideles. Auertois em̃, Alexãder & Abubiarther dixerunt, sensisse Philosophũ, qd anima sit mortalis: Auicenna uero & Algazel pluresq; alij, dixerunt cõtrariũ. Postremo opinio illa dicentiu, eundẽ numero esse in cunctis hominibus intellectũ, tã absurda, rudis & falsa est, qd credere nequeo Aristotelẽ hoc unq; sensisse. In libris uero de secretis secretorum, & de morte & pomõ, & in quibusdam suis epistolis, immortalitatẽ animæ fassus est euidenter.

PROPOSITIO XLIX.

Rationalis anima est quasi colligatio, horizon & cingulus entium ordinis uniuersali. Quod est, qm anima rationalis oēs inferiores formas in se uirtualiter cõprehendit, & cõ oibus aliq; habet cõmune. Nã cũ ordo sit intimus rebus, hoc in omni re; gñe inuenit, qd distãti in distans sit transitus & cõnexio qdã per mediũ, qd cõueniẽtiã quandã præcipuã habet, tã cũ supremo gñis inferioris, & tamẽ illud in perfectio ne transcendit, qũ in infimo gñis seu ordinis superioris, à quo infimo in perfectione deficit & occubit. Sic quippe anima rationalis, cũ formis brutorũ, in qbus summa uis cognitiuã est æstima tiua, in hac ipsa potentia cõuenit atq; in ea excedit. Vnde in anima rationali uis illa apel latur cogitatiua, quæ apprehendit naturã, ut in hoc particulari: propter quod etiã nominat̃ intellectus passiuus. Insuper cũ angelo seu separata substantia cõuenit anima in intellectuãlitate, in qua nihilominus imperfectior est etiã infimo angelo: Hinc ipsa rite uocatur ligamẽtũ ac nexus superiorũ ac inferiorũ, atq; horizon seu zona diuidẽs inter ea: cũ utraq; extremo rã partim cõueniẽs partimq; differens, plus habens de actualitate q̃ inferiora: ideo species rerũ concatenatæ, ac in star numeroz se habere dicuntur, ita qd sicut in numeris unitatis additiõ sine subtractione uariat specĩ, ita in entibus uniuersa additiõ & subtractiõ essentialis perfectiõnis seu gradus, intrinsece & quidditatiue cõpletionis speciem mutat. Propterea diuinitus Dionysius ait: Sapientia creatoris, fines primõz, nec ita principijs secundõz, puta in finem ordinis superioris cũ supremo ordinis inferioris, & rursum differuit supremũ generis inferi oris cũ infimo generis superioris conueniẽtiã grandem sortitur, non tamẽ perfecte actin git illud. Hoc in omnibus potest perpẽdi, puta in infima specie animalis, ac suprema specie plantæ &c. Hinc Proclus testatur: Omnĩ diuinõz ornatũ summa ultimis assimilantur su perpositõz. In libro quoq; de Causis asseritur: Esse quod est post eternitatẽ & supra tẽpus, est anima: quoniã est in horizonte aeternitatis & supra tẽpus. Itemq; inter rem cuius substã tia & actio sunt in momento aeternitatis, & inter rem cuius substantia & actio sunt in momento temporis, existens est medium, & est illud cuius substantia est in momento aeternita tis, & actio in momento temporis. Cum enim continuatio seu cõnexio non sit nisi in rebus similibus, necesse est ut inter extrema sit res tertiã media. Hinc demũ in ordinibus rerum, se cundum dicitur pactum in umbra primi, uidelicet intelligentia in umbra causæ primæ, & anima intellectualis in umbra intelligentiæ.

Cogitatus uis in rationali anima. Intellectus passiuus

Dionysius

Proclus

PROPOSITIO L. DE CORPORIBVS COELESTIBVS.

Corpora coelestia Plato & eius prædecessores atq; sequaces, cõmuniter opi nati sunt esse naturæ elemẽtaris: Aristoteles uero probauit tenuitq; oppositi tũ. Quod est, quia dixerunt coelestia corpora esse producta ex primordiali & quasi informi materia, quæ interdũ aquæ nomine designat, ex qua orbes coelestes cõstare dixerunt: Stellas uero & planetas igneas esse naturæ sunt opi nati. Nã & orbes in diaphaneitate & spicuitate aquis assimilari dicebant: Stellas uero igni in calore & luce. Porro Aristoteles libro de cœlo & mũdo sup his aliã philosophiã induxit, probãs coelestia corpora alterius esse naturæ & elemẽtis simpliciora atq; nobiliora, ab omni quoq; cõtrarietate elemẽtariq; qualitate immunia, itã qd nec grauiã extãt nec leuiã: cui? opi nionis fumpsit occasiõ ex speciali & proprio motu eoz, puta circulari: & quia incorrupti bilia, & ab omni peregrina impressione ac corruptiua in naturaliq; alteratione sunt aliena. Deniq; opinio ista inualuit, de qua tamẽ qd sentie dũ uideat, sup secũdũ Sententiãz expressũ est. Interim uero loquẽdo ut plures, sic pot̃ teneri, quãq; ut onsum est, beatissimi patres Am brosius, Augustinus, Basilius, ex proposito reprobent illã positionẽ, & tã ipsi q̃ gloriosi do ctiores ecclesiæ Hieronymus, Athanasius, Gregorius Nazãzenus, Chrysostrõmus, Cyrillus, Theophi

Platonis & sequentiũ de cele stibus corpori bus opinio.

Opinio Ari stoteliã

Procerũ eccle siæ opinio, Ari stoteliãe cõtra ria

Damasceus

ueniunt, quia uoluntas mea maior est nexu uestro. Hinc quoque asserit Damascenus libro secundo: Omne creatum uertibile, imo (ut addit) etiam angelus, secundum gratiam, non ex natura habet immortalitatem. Verum in his alij habent alium modum loquendi, dicentes quaedam creata ex sua natura esse incorruptibilia, immortalia & indissolubilia, quoniam in sua natura non habent corruptionis aut mortalitatis principium aut radicem puta materiam priuati oni annexam, neque contrarias qualitates in se inuicem actiuas & passiuas: Verum ista faciliter poterunt concordari, nec est dissentio nisi in uerbis: Nempe, cum omne creatum in quantum creatum sit ex nihilo, & in nihil uertibile, atque indefinenter indigeat creatoris conseruatione, qua si ad momentum priuaretur, protinus in nihilum laberetur: constat quod hoc respectu nullum creatum, secundum quod tale, sit indissolubile: nihilominus quaedam creata in quantum sunt sine contrarietate ac priuatione, incorruptibilia asseruntur ex sua natura. Cumque prima omnium rerum causa sit omnipotens dei uoluntas, idque unicuique creature sit naturale, quod dei uoluntas sibi ab exordio uoluit & praefixit naturale consistere, palam quod Plato in uerbis iam habitis primam ac principalem incorruptibilitatis celestium corporum causam recte expressit, quamuis & proximam causam incorruptibilitatis sint aliam.

PROPOSITIO LIII.

Plato Aristoteles Anicenna

Excellentiores philosophi corpora celestia animata dixerunt. Hanc etiam Plato asseruit in Timaeo & alibi, quem in hoc Platonicum sunt sequuti. Idem octauo Physicorum, & in libro de Caelo & mundo Aristoteles probat ac sentit, imo libro de anima solem nominat patrem deorum atque uirorum. Auicenna quoque nono Metaphysicorum suarum testatur caelum esse animal deo obediens. Hoc ceteri Peripatetici fassii sunt: Nempe in omni genere ac ordine rerum primum est per se & ante id quod accidens dicitur, imo & primum tale est potissimum & propriissime dicitur in huiusmodi ordine: Cuius caeli sit mobile, primum mouetur per se, hoc est a motore intrinseco, proprio & coniuncto, puta ab anima. Rursum celestia corpora cum sint ceteris corporibus digniora, causaliora ac separatis substantialibus propinquiora, perfectissime formis substantialibus informata uidentur. Hinc autor libri de Causis testatur: Omnis anima nobilis tres habet operationes, uidelicet operationem animaliter quoniam mouet corpus caeleste, & per illud corpora inferiora: operationem quoque intellectualem, quia scit res: & operationem diuinam, quoniam praeparat naturam per uirtutem diuinam quam sortita est a prima causa. Hinc rursus Philosophus differentias positionis dicit ex natura rei ac propriae esse in caelo. Veruntamen grandis est difficultas, qualiter corpora celestia cum sint pura & simplicia, non organica nec complexioneata, ab animabus ualeant actuari & informari, & anima lia nuncupari, cum animal sit substantia sensitua. Porro animae illae non uidentur sensiuas uires haberet quoniam illae operationem suam neque sit exercere, nisi per corpora organica & complexioneata: forma uero solum intellectiua non uidetur posse consistere intrinsece substantialisque actus & forma materiae, praesertim si ad intelligendum non indigeat alicuius sensus obsequio neque phantasmatibus animae illae nobiles, quibus scientiae concretae essent, non indigerent. De his ergo difficile est certum quid diffinire, atque philosophi quam theologi super his diuersa senserunt. Nam & Anaxagoras ab Atheniensibus pulsus est urbe, eo quod solum dixit lapidem lapidem uel ardentem, utpote nihil uitae aut deitatis in ipso consistere, prout in de Ciuitate dei recitat Augustinus: Rabbi Moyses uero & multi Hebraeorum doctores senserunt corpora celestia intellectualiter animata ac uiua: siquidem Rabbi Moyses in secunda collatione: Caeli, inquit, animalia sunt rationalia, creatorem contemplantia: nec sunt solum secunda & non uiua, ut insipientes existimant, imo ut probauerunt philosophi, sunt animalia creatori obediencia & ipsum laudantia, cantantque ei canticum grande ac laudem sublimem, quod etiam ex lege Moysi & prophetis ostenditur. His Rabbi Moysi uerbis consonare uidetur quod gloriosus ait Hieronymus, illud Ecclesiasticae primo exponens: lustrans uniuersa in circuitu pergit spiritus. Per spiritum, inquit, Salomon intelligit solum, eo quod animal sit, et spirare et uigere, oesque orbis suo expleat cursu. At uero Augustinus super Genesim atque in Enchiridio, ac libro de Ciuitate dei, istud magis relinquit sub dubio. Interea Thomas de hac re in diuersis locis diuersimode est loquutus: In scripto namque secundi Sententiarum, asserit catholicam fidei repugnare, asserere quod celestia corpora animata consistant: quod talis opinio idololatriae fuit occasio: In Summa autem contra Gentiles libro 20. testatur non pertinere ad fidem, siue sic aliter sentiat. Siquidem de his quae fidei sunt, non licet ambigere: Augustinus autem istud sub dubio dereliquit. Verum in prima parte Summae septima questione loquitur: Inter eos qui celestia corpora asserunt animata, et inter dicentes contrarium, differentia modica est aut nulla: quia secundum utroque

Anaxagoras

Rabbi Moyses

Hieronymus

Augustinus Thomas

Repugnans in uerbis Thomae

Albertus Verborum Thomae concordant

Motus cuiusque orbis triplex

Alia de egi motu opinio

anima caeli non est nisi intellectiua, ideoque non potest corpori uniri ut forma substantialis, sed solum ut motor. Hinc corpora illa dici nequeunt animata nisi a quibus, & per similitudinem quandam, qua motores eorum eis appropriantur & assistunt ad mouendum, quemadmodum anima corpori, quod informat. Quibus uerbis repugnare uidetur quod in Summa contra Gentiles libro secundo deprompsit dicendo: Quia Auerois opinio est suam, qua tenet eundem numero intellectum in omnibus esse hominibus, ex dictis Aristotelis nititur roborare, restat monstrandum, quod secundum Aristotelis documenta intellectum principium uniatu corpori immediate ut forma. Deinde probat ibidem, quod secundum Aristotelem corpora celestia sint uere ac proprie animata (ut modo partim inductum est) ex quibus concludit intentum, quod scilicet intellectum principium seu anima intellectiualis, nec sensitiuas nec uegetatiuas uires sortita, sit uere intrinseca substantialis; forma corporis, utpote caeli. Verum tamen etiam Albertus libro de Coaetate uis concordat praehabitis uerbis Thomae: Non est, inquit, contradietio inter sanctos atque philosophos de animatione caelorum: Nam dicimus quaedam intelligentia in orbibus deo sunt dependentes in motibus orbium, & illae intelligentiae dicuntur animae orbium, non uniuoce cum animabus hominum &c. Veruntamen, sicut dixi, concordatio ista non uidetur ad rem consistat enim quod Peripatetici posuerunt intelligentias & animas nobiles realiter esse distinctas, imo animas illas ab intelligentiis esse productas, ut & Auicenna opinatur, & in libro de Causis frequenter asserit. Hinc quoque Albertus allegat Auicennam sexto de naturalibus, in libro suo de Caelo & mundo dicentem, quod caelum habet animam & phantasiam, cui obedit tota materia mundi inferioris. Ex his patet huius materiae difficultas, quia de hac re tot & tanti philosophi atque theologo tam diuersimode sapuerunt, imo & hi idem in scriptis suis distinctis. Nam & sanctus Basilius in suo Hexameron, Damascenus quoque libro secundo, fortiter astruunt celestia corpora animata non esse: ad quod item Hieronymus super Esaiam & alibi magis declinat. Denique sancti patres Ambrosius, Gregorius, Beda, Bernardus, duas rationales creaturas uidelicet angelum & hominem a deo creatas fatentur nec inter huiusmodi creaturas computant caelos. Hinc tutius reor secretum istud creatori committere, nec de incertis asserere loqui: nam & caelos asserere animatos, est articulus Parisiensis excommunicatus a domino Stephano Parisiensis episcopo, theologiae doctore, & ipsa uniuersitate. Haec breuiter tacta modo sufficiant, de quibus super secundum Sententiarum quarta distinctione multo plenius scripsi.

PROPOSITIO LIIII.

De motoribus ac motibus, & numero celestium corporum, multiplex existit opinio. Ptolemaeus in Almagesto affirmat non intelligentias, sed solum dei uoluntatem caelos mouere. In idem redire uidetur quod Alpetragius in tractatu Scientiae secretorum astrologiae, quae sibi asseruit reuelata, testatur caelos immediate moueri uirtute diuina, quam perhibet fortius operari in superioribus caelis quam inferioribus, secundum gradus minoris a deo distantiae: His consonare uidetur, quod in scripto secundo Sententiarum Albertus ex uerbis sancti Ambrosii ac Damasceni concludit. Hinc dicimus, quod omnia ista mouentur iussu ac dispositione diuina, atque quod deus omnipotens omnium horum est motor. Nihilominus alibi sepe fateatur Albertus, quod quilibet orbis a propria intelligentia tanquam a speciali motore mouetur. Porro uniuersum quod dixerunt animata esse celestia corpora, posuerunt ea moueri ab animabus suis tanquam a motoribus propriis intrinsecis & coniunctis: ab intelligentiis quoque tanquam a dirigentibus ac regulantibus ipsas animas in mouendo, et ita a deo tanquam a causa prima uniuersali, efficiunt non immediate, & sicut a causa finali summam ac finaliter desiderata, quae mouet omnia, quae admodum desideratum mouet desiderium seu desiderantem ac operantem, & finis agentis: sicque philosophi posuerunt triplicem causam motus uniuersuiusque orbis celestis, uidelicet desit tanquam causam primam & uniuersalem: intelligentiam, tanquam causam specialem extrinsecam: & animam nobilem, ut causam specialem intrinsecam. Haec fuit celebrior philosophorum opinio, quam constat fuisse de mente Aristotelis, Auicennae, Algazelis, Auerois, Alphorabij, Theophrasti. Noster uero qui non asserimus caelos animatos, fateamur, ad eorum motus sufficere substantias separatas, quae intelligentiae & angeli nuncupantur. Postremo (ut recitat Bonauentura) aliqui opinantur quod caelum mouetur a propria forma substantiali, utpote a natura, quoniam habet quantitatem & figuram, per quas abile est ad huiusmodi motum: habet etiam lucis perfectionem ac formam, quae inter ceteras formas corporales est magis actiua, & quasi medium tenens inter formas corporales ac spirituales: sicque per uirtutem huiusmodi formae atque naturae mouetur celestia corpora motu orbiculari, multo fortius & sufficientius quam elementa motu recto. Nec oportet ministerium intelligentiae aut animae adhibere, quae admodum nec ad motum elementum. Nec obstat

quod recedit ab eodem loco ad quem mouetur: quoniam cœli proprie non mouetur ad locum, sed circa locum: nec pars existens in oriente, mouetur ad occidentem, quasi locum illum determinate intendat: sed quia intendit moueri orbiculariter, quod sua natura conueniens est. Verum ista opinio communiter non tenetur, cum & motus naturalis successiue fiat inuentior, motusque cœli sit uniformis: res quoque existens in loco sibi conaturali non mouetur a natura in eo, sed ad eum, si extra eum existat.

PROPOSITIO LV.

Platonis opinio

Opinio Aristotelis
Astrologorum opinio
Planetae cur et rarietate dicitur.
Epicyclos & eccentricorum ratio

Praeterea de motibus cœlestium corporum multiplex & diuersa fuit Philosophorum opinio. Item Plato in Timæo asseruit non ipsos orbis moueri, sed stellas in eis: nec ullam stellam esse fixam in orbe, imo moueri in eis sicut mouet piscis in aqua, & auis in aëre: quæ opinio sequutus est Ptolemæus. Porro Aristoteles libro de Cælo expressit uniuersas stellas, ipsos quoque planetas in suis esse orbibus fixos instar clauis in rota, nec moueri nisi orbium motu: Interim astrologorum communis opinio est, stellas in firmamento fixas consistere: septem uero planetas non esse in suis sphaeris fixos, iecirco uocari erraticos non quod incerto, fortuito aut erroneo motu ferantur, sed multiplici ac difformi respectu aliorum cœlestium corporum. Hinc & epicyclos atque eccentricos posuerunt, ut ea quæ in cœlestibus apparent corporibus, queant saluare, puta retrogradationes, depressiones, eleuationes, stationes progressionisque planetarum. Aristoteles uero opinatus est unum orbem uelocius moueri quam alterum, sicque dum unus orbis multum præcedit, planeta eius uidetur planetam alterius sphaeræ præcedere: Propter quod retrogredi alter uidetur. Hæc autem Philosophus dixit, ne cogere tur fateri sphaeras secari seu diuidi, si planetae proprio motu & quasi erratico mouerentur in eis. Verum tamen opinio astronomorum præualere uidetur: stella namque quæ non nisi motu sua sphaeræ mouetur, non ualet nunc magis nunc minus terræ appropinquare, cum omnes sphaeræ existunt cœntrici: sed per astrologica patet, & ab astrologis probatum est experimentum, quod planetae iam amplius a minus terræ propinquent. Hinc coacti sunt astrologi ponere motum planetarum in eccentricis circulis, quorum una pars ut aux seu eleuatio maxime remouet & distat a terra: altera uero magis ad terram accedit. Cõformiter de epicyclo patet hoc: si enim planeta moueretur duntaxat suam motu sphaeræ, cum sphaeræ proprio motu moueretur ab oriente in orientem, sic si planeta quicumque aliqua nocte consisteret ex directo alicuius stellæ fixæ, sequente nocte eam præcederet, cuius oppositum frequenter in aliquibus planetis uideamus. Igitur præter motum sphaeræ oportet in eis ponere motum retrogradationis, quod fit in epicyclo, in quibus planeta extat retrogradus, stationarius aut directus: Nec tamen sphaera diuiditur, quia eccentricus circulus ponitur inter duas superficies sphaeræ, cuius una medietas magis accedit ad superficiem sphaeræ concauam, altera ad conuexam: & mouetur hic circulus infra sphaeram, cum sit sphaeræ contiguus, motusque eius mouet planeta, habens eccentricum sine epicyclo, ut sol. Porro si habet epicyclo cum eccentrico, epicyclo dicitur moueri in eccentrico, sicut eccentricus mouetur in sphaera. Epicyclo quippe est sphaericum corpus contentum infra eccentricum: propter quod potest in eccentrico proprium motum habere. Insuper aliquid dicunt demonstratiue non esse probatum, oportere eccentricas & epicyclos poni, sed interim sic teneri, quoniam nondum inuentus est modus quo conuenientius possint saluari ea quæ apparent in motibus planetarum, quod & sanctus Thomas fatetur. Sunt demum qui sentiunt omnia illa posse saluari per solam uirtutem motoris cuiuscumque planetæ. Nonne idem motor potest eandem rem motibus ualde uarijs ac diuersis mouere in eodem spatio seu medio, & nunc eam eleuare, modo deprimere, regenerare & sistere, prout nouerit expedire: quantum circa & contra hoc multa inquiri possunt & obijci.

PROPOSITIO LVI.

Formæ multipliciter determinatur

Primo

Secundo

Tertio

Error Auerrois

De numero quoque orbium opiniones sunt uariæ. Aliqui enim ponunt supra firmamentum, quod est cœli stellatum, duos mobiles cœlos, ut Tebith. Formæ quippe multipliciter determinantur & contrahuntur, primo per materias in quibus recipiunt: ad quod cum suo motu æstimat deseruire cœli nonum seu chrySTALLINUM, totaliter uniforme. Verum cum prima res producta sit esse illius, determinationem in inferioribus attribuunt quidam mobili primo. Determinantur quoque formæ in materijs uarijs modis, per quantitates, magnitudines & figuras, lineamenta atque figuras: ad quod cœli stellatum deseruit, propter quod innumerabiles stellæ in eo sunt positæ. Rursus determinatur formæ in suis materijs per uarias qualitatũ cõtemperationes: ad quod planetae cum suis orbibus operantur ac insuunt. Quæuis autem Auerrois totum corporeum sphaericum cingens elementa, quod est supra sphaeram ignis dicitur

dicitur esse cõtinuum unum: quod tam a naturalibus quam a mathematicis euidenter improbatum: communiter tamen tenetur, quod sub cœlo stellato seu firmamento ad minus sunt septem cœli & sphaeræ septem planetarum: sed quia difficile est uidere quomodo planetae, si in orbibus suis fixi non sunt, imo proprijs motibus feruntur, circulos suos non diuidunt, quidam de sphaeris numeroque sphaerarum ipsorum planetarum diuersimode opinati leguntur. Nempe ut etiam Scotus in scripto super secundam Sententiarum testatur, differentia triplex deprehenditur in motibus planetarum: Una in latitudine, quia non semper eadem planeta ab immobilibus polis æque distat a secunda in longitudine, quia diuersi planetae zodiacum æqualiter non percurrunt: tertia in eleuatione & depressione, quoniam idem planeta inter duos plus centro terræ propinquat, quandoque inde plus distat, ut probat Ptolemæus in Almagesto: & patet de Marte: quia dum est in superiori parte sui orbis, auge, apparet notabiliter minor quam dum est in opposito, in parte inferioris augis: Idem probatur de luna: quoniam ipsa ac sole existentibus prope caput & caudam draconis, ecliphs non semper æqualiter durat, sed modo diutius, aliquando breuius: quod accidere nequit, nisi quia luna quandoque plus aliquando minus ingreditur umbram terræ, sic quod ubi transit diameter lunæ, diutius moratur umbra pro se, cum ubi sit diameter umbræ longior quam prope conum. Si etiam negare tur ista eleuatio atque depressio solis ac lunæ, nec ex parte unius neque ex parte alterius possit assignari quantitas umbræ: semper etenim umbra in altum æqualiter porrigeretur, & esset ibidem quantitatis æqualis: semper quoque luna quando æqualiter esset prope conum, æque esset prope umbram. Itaque ex his & alijs considerationibus Ptolemæi, supponenda est eleuatio atque depressio iam præacta. Porro primam distantiam secundum duas differentias, ut puta longitudinis & latitudinis, possit forsitan quis saluare, attribuendo motum planetæ unum cœlum per exitum polorum cœlestium motuum, ponens polos cœli stellati exire polos noni cœli, & per consequens circa polos illos immobiles describere circulos paruos, præter cœlum octauum, super polos suos: non tamen contrario motu moueri motui cœli noni, sed ad partem eandem: atque quod polus octauum cœli minus efficienter recepit influentiam illam quam cœlum nonum, ideo polus ille non complet circulum, dum punctus in cœlo nono circulum complet. Cumque polus cœli inferioris a circulatione deficiat, primam uocat interstitutionem quam secundum eum supplet motus cœli inferioris in polo illo. In cœlo autem octauo perfecte supplet quantum ad longitudinem, sed quantum ad latitudinem necessario est differentia: nam polus exit polum: quoniam motus factus super polum cœli inferioris, quamuis compleat motum huius cœli circa polum superiorem quantum ad longitudinem, tamen non ualet uere esse circulus alicuius stellæ motus in circulo inferiore, sed sphaera: quia non redit ad punctum eundem a quo motus incepit. Itaque per diuersitatem polorum quorundam cœlorum ab alijs, & per interstitutionem primam & suppletionem, & specialiter in quibusdam stellis, per hoc quod non situantur in medio cœli sui, nititur dare fundamenta ad saluandum differentias longitudinis latitudinisque in motibus planetarum: & hoc non ponendo aliquod cœlum inferius moueri contra motum cœli sui superioris, ut talis, sed ponendo cœlum superius moueri ad eandem partem ad quam inferius, attamen minus efficaciter: quoniam naturale est, quod uirtus recepta in aliquibus naturaliter ordinatis, efficacius recipiatur in proximioribus. Hæc demum doctrina satis uideatur naturalibus consonare principijs, si per eam possent saluari apparatus omnia secundum longitudinem & latitudinem in motibus planetarum: stationes quippe & retrogradationes, processionisque in motibus planetarum per eam forsitan possint saluari, sicut & ipse saluare conatur in quibusdam de polis: Tertia uero differentia, scilicet depressionis & eleuationis impossibile est saluare, ponendo omnes cœlos esse eccentricos: sic enim si planeta non exit cœlum suum, sed tantum partem eius, & illa pars cœli qualitercumque moueatur, semper æque distat a centro, pro eo quod totum illud cœlum mundo concentricum, ubicumque stella fuerit, semper æque eleuabitur & æque deprimetur per respectum ad centrum suum. Quamuis demum necessarium non esset propter duas differentias ponere epicyclos atque eccentricos secundum Ptolemæum aliosque astronomos, propter tertiam tamen differentiam necessarium est: quo supposito ad propositum concluditur, nulli planetae ad suum motum sufficere unum cœlum. Accipitur ergo uerbi gratia, cœlum Saturni: si ponatur eccentricum mundo, cum cœlum octauum sit mundo concentricum, moueaturque cœlum Saturni: succedit ergo aux huius cœli opposito augis, si aux huius non intrat cœlum stellatum, ut duo corpora essent simul, sed tantum attingebat oppositum augis, & minus est distans a centro terræ quam aux, quod non attinget superficiem concauam cœli stellati, uel erit uacuum ibi. Non ergo potest uitare inconueniens

In planetarum motibus differentia triplex

In æqualitate eclipsium tunc

Alperagius

Alperagii doctrina rebus naturalibus quod consonet,

ueniens de scissione aut similitate uel uacuo, nisi attribuendo ad minus unicuique planetæ tres coelos terræ circūdantes, quos duo extremi habent superficies ultimas, puta superius cō uexam & inferius concauā. Habent quoque illæ duæ superficies alias duas, utpote superius concauā inferiusq; cōuexā, eccētricas mūdo: & inter illas duas superficies erit tertius orbis qui dicitur deferens, eccētricus illis duabus superficiebus deferentibus. Propter quod dū illi reuoluentes quācumq; partē moueantur, non sequitur uacūū, si spissior pars unius est cō tra partē minus spissam, ferens inter hos duos reuolūtes superiorē & inferiorē, sicq; ex mo tione eius nō sequitur uacūū neq; scissio, qm̄ superficies ambæ sunt eccētricæ superficiebus intra quas continētur atq; mouētur: sicq; stella fixa in parte una huius deferētis quandoq; erit in auge, quando uidelicet pars in qua est, directe supponitur parti spissiori inferioris re uolūētis, & superponitur parti minus spissæ superioris reuolūētis, quia tunc maxime à cen tro terræ distabit. Insuper cū Mercurius habeat deferens circa quos centrū mouet, & non circa terrā ut deferens lunæ, sed ex una parte describendo circulū parūū, ut patet in Alma ger distinctione sexta, sequitur qd orbis deferentis concentricus est reuoluentibus, sub pri mo uidelicet & infimouccirco est ibi ponere ad minus quinque orbis reuolūtes & quatuor deferentes, imo & præter istos oportet epicyclos ponere, qui non sunt orbis magni terræ circūdantes, sed parui orbis situati in determinata parte orbis circūdantiū terram, & hoc qm̄ maior est eleuatio stellæ: quandoq; q̄ aliās: quæ eleuatio esse nequit ex sole deferentē Statio itē & retrogradatio facilius saluātur per epicyclū. Vex̄ quicquid sit de epicyclis, cœli mobiles terræ circūdantes erunt ad minus 25, uidelicet 21, planetarū. Postremo cœlū non potest cedere stellæ, sed aer & ignis rebus per ipsos motus: cū omne corpus naturaliter in corruptibile, sit naturaliter indiuisibile. Hæc Scōtus ex quibus elicitur quanta sit in ista ma teria opinioū uarietas, quæ citra certitudinē est. Nec mirū est, quia (ut scriptū est Sapientia nono) difficile inuenimus q̄ in terra sunt: q̄ autē in cœlo sunt q̄ inuestigabit: At uero Plato q̄ dixit stellas moueri in cœlo sicut mouet pisces in mari, & cœlū stare cōcedere, quasi innum erabilia corpora cœlestia ab inuicē re distincta, imo & indiuisua q̄ & retulit aiata. Cuius opinioni obstitit quod Iob 73, legit, Cœli solidissimi sunt quasi ære fusi.

PROPOSITIO LVIII.

Variæ distincti sunt effectus cœlestium orbium luminariumq; eorū. Quod est, qm̄ peritissimi expertissimiq; astronomorū principes ac magistri per experi menta & exercitia multa ac diuturna reppererunt oportere ponere cœlū cry stallinū seu aqueū, deinde cœlū stellatū, atq; sub illo septē orbis planetarū: quā uis nanq; theologi quidā, aliqui quoq; astrologi testati sunt firmamentū, hoc est sphaeram octauā quæ dicitur cœlū stellatū, cū septē orbibus planetarū ad inferiorū productionē suffi cere, rationabilis tamen tenet nonam etiā sphaerā requiri: apertū est esu in cœlo octauo du plicē esse motū: unū diurnū ab Oriēte in Occidentē, aliū lentum & longiturnū, qui magno in anno cōplet. Similiter in planetarū orbibus ac planetis uarij motus sunt: nec queunt eidē simplici corpori ab eodē motore uniformi (ut ferē) inesse. Secundo quia cū cœlū stellatū sit tāta uarietate stellarū ornatū, tamq̄ diuersum in partibus, motibus & operationibus suis, nō concedet ipsum existere mobile primū, quod cū primo motore specialē debet conuenientiam possidere in suo genere, in simplicitate, uniformitate, motu & actione. Tertio, quoniā (ut in Timæo disseruit Plato) orbem cœlestē creator in circulos duos reflexit, puta in sphaeram aplanē, i. in primū mobile, quod est unius simplicis ac uelocissimi motus, atq; in circuli planes, i. sphaeram octauā motūū diuersorū, qui nequeūt esse sphaeræ eiusdē. Motus nāq; aplanēs est super polos mundi & super polos æque distantes ab æquinoctiali ad tropicū æstiuale & ad tropicū hyemalē. Motus uero planēs est super polos circuli æquinoctialis & super circulos ab æquinoctiali æque distātes ad partē utrāq;. Quarto quoniā cū in inferioribus sit diuersitas in figura: diuersitas quoq; generationis & alterationis ac motūū aliorū ad hæc causanda sunt orbis ac cœli difformes in partibus & in motu. Rursus in inferioribus est uniformitas quædā, seu cōuenientia in esse specifico, & itē in esse generico oportet ergo qd sit cœlū aliquid uniforme influens uirtutē ad conseruationē speciei ac generis, quod oportet uniforme esse in partibus suis ac motūū, quod cœlū dicimus crystallinū. Deniq; multæ sunt difformitates in cœlo, uidelicet dextrū & sinistrū, ante & retro, sursum & deorsum: ad Austrū nāq; est ante, & retro ad Aquilonē: sursum uero & deorsum in eleuatione ac depresso ne præfatis: seu prout unius planeta præualeat uirtuti alterius, & prout unius ascēdit in epicyclo, & alter descendit: & unus dirigitur, alter uero stat aut retrocedit, iuxta quod ait Al bumasar:

Cœli crystalli nū ab astrologis postū, ob multas causas Prima, Motus duplex in octauo cœlo

Tertia, Plato.

Quarta.

Multæ in cœlo difformita tes.

bumasar: Qz si sol ascēdit super Mercuriū & lunā, & adiuuatur à Marte, facit longitudinē serenitatis & lenectutis: si e cōtrario fuerit, significabit humiditatē & pluuias lōgas. Deniq; Ptolemus in Quadripartito, & Albumasar in Introductorio maiori, fatentur qd fixarū sphaera stellarū mouet contenta in terra, ad imprimendū eis multitudinē figurarū generabiliū & corruptibiliū re: sphaera uero Saturni propter siccū & frigidū, quæ abundat & do minantur in eo causaliter, habet in omni generabili & corruptibili mouere ad consentitiā & retentionem: quia tam siccū q̄ frigidū parit potentia retentiuā: Sphaera autem Iouis per calidū & humidū, quæ dominantur in eo sicut in signo, habet mouere calidū & humidū, quæ sunt generationis principia in omni cōplexionato. Porro sphaera Martis propter calidū & siccū dominantia in eo, mouet ad calidū uisium, quod superfluoꝝ est consumptiuū impediētium generationē. At uero sphaera solis propter lumen in eo prædominans, accedendo mouet ad generationē, & recedendo ad corruptionē. Sphaera autē Veneris propter calidū & humidū quæ sunt in ea tēperate, mouet humidū cōplexiona le, quod est quasi materia generationis & augmenti in inferioribus. Porro orbis Mercurij, propter multiplices suos motus multū difformes, mouere habet fluxibile humidū, p̄sertim aëreū, ad uniuersas figuras & formas. Sphaera demū lunæ cū sit infima, mouet humidū ele mētare aqueū, ad hoc qd moueat ad mixtionē generabiliū & corruptibiliū terrenorū. Itaq; uniusquisq; orbis cū suo planeta mouet ad unū in speciali, atq; ad illud cōplendū adiuuat omnium superiorū uirtutes sphaerarū: quoniam generaliter uex̄ est in omni natu ra, qd sicut superiora uirtutibus suis informant inferiora, sic inferiora restringunt atq; deter minant superiora ad aliquod speciale.

PROPOSITIO LVIII.

DE cœlestium orbium mutua propinquitate, spissitudine, granditate, cōproporti one, certas sententias referare, imbecillitatē transeendit inquisitionis humane. Quod est, quia humana cognitio à sensitua apprehensione sumit exordij: cūq; de nobis ipsis & infimis rebus tā modicā habeamus uerā ac certā scientiā, certū est qd de cœlestibus illis corporibus, quæ uel solo uisu agnoscimus, uel (ut multi existimant) nec uisu nec alio exteriori apprehēdimus sensu, per modicā habemus certā notitiā. Hoc qd innotescit hinc, qd hi qui in astrologia peritiores fuisse narrantur, tam dissentientes ab inuicem extiterunt. Denique quidam orbis illos se inuicem contingere opinati sunt: cuius opi nionis omnes fuisse uidentur qui eosdem orbis dixerunt suo contactū & motu suauissi mam facere melodiam, sicut in libro de Cœlo de Pythagora fertur, qui & sonum illum cor poralibus auribus se audisse perhibuit: in quo constat eum fuisse deceptum, aut confinxit se hoc ipsum, quemadmodum & in eo qd affirmauit animas transcorporari, seq; recordari, qd in bello Troiano fuit miles dictus Euphorbius, atq; fuisse se ibidem ab Achille occisum, sic & præteritis temporibus se in diuersis fuisse corporibus. Veruntamen dixit sonum illū à nobis non percipi, quia connatus est nobis, sic qd ab exordio audiuimus eum. Amplius hu ius opinionis uideretur fuisse & Tullius sexto de Republica, somnum recitans Scipionis, quo legitur: Implebat aures eius sonus dulcisonus, qui pulsū & motu efficitur cœlestium orbium: quod exponēs Macrobius, allegat Platonem in libro suo de Republica protestan tem: Cœlestium motus sphaerarū, numeris musicis exhibetur. Theologi quoq; gentiliū pu ta poetæ, dixerunt nouem esse musas cœlestes, hoc est octo sphaerarum harmoniacos so nos, unamq; consonantiam maximam ex illis omnibus resultantem. Ad quod allegari pos sit quod Iob 38, expressum est: Quis enarrabit cœlorum rationem? aut concentū cœli dor mire quis faciet? Verum hoc & quædam iam tacta, de intellectuāli consonantia spiritaliq; melodia exponitur, de qua Cassiodorus dicit: Harmonia cœli humano nequit explicari sermone, quam animo tantum ratio dedit, auribus natura non prodidit: & iuxta hunc sen sum, motus cœlestium corporum inuicem cōmensurabiles & proportionales consistunt. Præterea alij quidam dicunt, orbis cœlestes ab inuicem multū distare: Vnde in scripto se cundi de premissis Albertus: Nil de hoc uerius respondetur, nisi quod responderunt phi losophi, qd sphaeræ ab inuicem multum distant, & una super aliam plurimum exaltetur. Porro Rabbi Moyses plus adiecit, affirmans quod quælibet sphaera in spissitudine ha beat uiam quingentorum annorum, tantumq; spatij sit inter sphaeram & sphaeram: quod an uerum sit, nouit qui uniuersa in numero, pondere, & mensura constituit, imo & cir ca hoc grauis mox quæstio oritur: Cuius naturæ esset intermedium spatium illud, & utrum motu sphaerarum diuidatur: quod si dicatur, corruptibile uideretur. Interim si minima

Saturni sphaera

Iouis.

Martis.

Solis.

Veneris.

Lunæ.

Quod orbis inuicem cōtin gāt, quorundā opinio.

Cassiodorus

De distantia orbis opinio.

Rabbi Moysi opinio.

Quæstio.

minima stella uisibilis maior est tota terra, quid de sphaerae magnitudine sentire oportet? Nec dubitū quin sicut unum elementum maius est alio, puta superius inferiōre, sic orbis orbis: Verius autē opinor, quod inuicem se contingunt: et eam mediū illud, aut elementaris aut celestis esset naturae.

PROPOSITIO LIX.

Certum est sphaeras coelestes esse perspicuas, non autē sic certū est, an coelū uisibile sit. Quod est, quoniam uidemus stellas in firmamento fixas per septē orbēs planetarū: ergo sphaerae illae perspicuae sunt seu transparentes. Deniq; quidā (ut Guilielmus libro de uniuerso) imaginantur, quod quantū aēr excedit aquā in raritate & subtilitate, aērem quoq; ignis elementaris: tantū etiā orbis lunae ignē sicq; consequenter orbis celestis quantū altior, tantū sit rarior: quo concesso concludetur, quod coelū exteriori uisui nequaquā extē uisibile. Vēs his obijci potest, quia ut ait Auērois, & sanctus Thomas frequēter allegat, impossibile est per naturā aliquod corpus esse igne elementari rariū seu subtilius: euidenter quoq; uisui nostro corporali obijcitur & apparet obiectū quoddā corporeū sphaericū, terminans uisum: sed & galaxiam uidemus, & scriptura consonare uidet: Videbo in quiens, coelos tuos. Et Esaiās: Leuate, inquit, in excelsum oculos uestrōs, & uidete quis creauit haec. Ad haec quidā respondēt: quod sicut non uidemus aērem purū, nec ignē elementarem, ita nec coelū, nisi in parte stellata: quia quo corpora sunt superiora, eo & nobiliora: & quo nobiliora, eo & rariora: ita quod uidemus, est quoddam confusum resultans, quantū ad apparentiam uisui nostri, ex aere, igne & coelo: Quē admodum si corpora plura acciperemus, quorū unū quodq; esset tam tenue, quod nullū eorū per se uisum nostrum a remotis sufficeret terminare: sed plura simul id possent, si ita ordinaretur, quod unū eorū esset alio maius, distantia inter ea existentē: tunc etenim uisus a remotis respiciens, iudicaret ea esse unū sensibile, nec apprehenderet inter ea distinctionē, apparetq; sibi quoddā confusum ex eis: ut si obijcitur uisui plures parietes uitrei, unus ante aliū diuersimode lumē participantes. Veruntamen siue uideamus coelos, ut dicit una opinio, siue non, constat quod in ista opinione cōtinentur aliqua falsa, quia nec sol est minoris nobilitatis quā planetae eo altiores, imo multo maioris, nec uidetur rarior eis: Stella quoq; est densior pars sui orbis, nihilominus est nobilior pars illius. Alij dicunt, quod id quod iudicat homo se uidere in parte coeli nō stellata, simile sit colori, existens in parte coeli nō stellata aut coelo crystallino, causatū ex naturali luce ipsius coeli & lumine quod capit a sole ac stellis: quia nec pars illa tanta est densitatis, quod in ea possit lux aggregari, sicut in parte stellata: propter quā aggregationē non possimus in parte stellata uidere simile illud colori, quod uidemus in parte octauae sphaerae non stellata crystallino uel coelo: nec illa pars coeli qua uidemus simile illud colori, est tantae raritatis, ut purus aēr: propter quod potius potest in ea esse quā aggregatio luminis, quā in aere puro: ideo pars coeli non stellata celum uel crystallinum, magis ualet terminare uisum quā purus aēr, aut ignis purus, quod & uidetur probabile.

PROPOSITIO LX.

Planetae coordinati sunt: locis, proprietatibus, coloribus, coloriformibus uel luminibus, influentijs, motibus effectibusq; distincti. Quod est, quia, ut patuit, omnes stellae fixae in eodem sunt orbe firmate, quilibet autē planeta propriū habet orbem. At uero luna infimus est planeta, & proxima orbi Mercurij: lumen a sole sortitur, estq; probabile, quod caeteri quoq; planetae uniuersaeq; stellae, lucē suā a sole recipiant. In contigua quadā mutatione est augmenti detrimētū uel luminis sui, in ea qua nos aspicit parte, cū iugiter plena dicatur in superficie qua respicit solem. Maculas habet ob uicinitatē & cōmunionē eius cum orbe terrestri & elementari. Corniculata interdū apparet, quia pars eius nō illustrata celatur. Regina coeli uocatur, eo quod sol tanq; medius planetarū proprietates participet omnium, & eas cū lumine suo transfundit ad lunā, quae receptas ad inferiora transmittit. Frigida extat & humida. Super aquas sortitur dominiū, quē admodū stelle pleiades. Fluxum & refluxum causat in mari & fluuijs, ac brachijs eius. Quolibet mense signa percurrit zodiaci, & ab eius motu accipitur mensis. Luminare maius appellat quantū ad apparentiam, cum utiq; omni stella superioribusq; planetis sit minor. Deniq; post lunam ascendentem Mercurius proximus ponitur secundum Ptolemē: aliosq; astronomos magistros cōmuniter: quanq; Aristoteles opinatus sit, solem proximū esse lunae, quia a luna tantūmodo eclypsat. Mercurius autē cū sole iugiter graditur, propter quod alijs minus uidetur, nec amplius quā triginta gradibus unq; a sole distare censetur. Eloquentiā dicit ministrare di-

Obiectio.

Responsio.

Comparatio.

Alia opinio.

Luna proprie tunc.

Mercurius

positiue, ac praesente seminiibus, atq; trecētis 38. diebus cursum suum cōplere. Mercurio demū immediate superponitur Venus seu Lucifer; calidus humidusq; consistens: dū solem praecedat, Lucifer nuncupatur: dum sequitur, Vesper seu Hesperus nominatur. Caeteris planetis, dempto sole, ac stellis uidetur splendidior atq; maior, quāuis Iupiter in ueritate multo maior fulgidiorq; consistat: sed ob distantiam uehementer extensiorē non ita apparet. Cursum suum cōplere in 348. diebus. At uero sol in planetarū est medio, ueluti rex in regno: qui (ut cōmuniter fertur) est octies maior terra: secundū Ptolemā uero centies & quadragies ea est maior: quem philosophus patrem uirorū ac deorum appellat. Luminosus & calidus, fonsq; sensibilis lucis, admirabile opus summi opificis. Primus in ordine lucidorū stellarum illuminat, quas nihilominus luminis sui excessu offuscatur. Accessu suo in zodiaco generationis est causa, & in nouationis in terra, ueris atq; aestatis: recessu autē suo corruptionis ac hyemis. In multis euidens est sui creatoris imago, & oculus mundi uocatur. In quolibet signo diebus triginta moratur: & decē horis: cuius causalitates, uires & effectus: in terra uisceribus, in generatione diuersorū metallorū & lapidum pretiosorū & super terrā, in generatione terrae nascentiū & animantiū, pisciū, auū, iumentorū ac bestiarum: in interstitijs aeris, in productione meteoricarū impressionū, in illuminationibus & influentijs celestium corporū ac alijs distincte & plene capere nō ualemus: ideo praecelare obiectū est speculandi excellentiam, omnipotentiam, sapientiā superpulcherrimā ac super splendidissimā cōditoris. Annū efficit proprio motu, diem autē motu mobilis primi, i. quē habet a mobili primo. Vulnere lenit, corda exhilarat dum propinquat. Insuper Mars nocuius asseritur, quoniā siccus & calidus, ad irā & iram ac bella disponens, igneus & radiosus uidetur. In quolibet signo 40. diebus moratur: Veruntamen nec ipse nec alter planeta directe nocuius est, sed multipliciter confersens, ut in Elementatione theologica exponetur. Iupiter autē instar lactis clarus & candidus, in qualitatibus temperatus, puta calidus & humidus, ad orbē Saturni accedēs & Saturno propinquans, pallorē uidetur contrahere. In quolibet signo moratur per annū. Post solem uocat maximū corpus inter sydera & planetas, atq; post ipsam stellā nomine, inter uniuersales maxima, pulcherrima & efficacissima. In duodecim quoq; annis suū perficit cursum, & uitae ac pacis amicus est. Postremo Saturnus cœlo stellato uicinior, est sicctus & frigidus: ideoq; nocuius asseritur. Ex uicinitate eius ad solē, calor solis remittitur. Ex sua natura est pallidus, sed ex approximatione sua ad Iouem, redditur clarior. Infortunior & cladiū dicitur causa, ipsoq; dominante foetus debilior nascitur. Nocumenta eius temperat Iupiter. In quibus signo moratur per menses triginta, ideo cursum suum cōsummat triginta annis.

Venus. Lucifer. Hesperus.

Sol.

Mars.

Iupiter.

Saturnus

PROPOSITIO LXI.

DE INTELLIGENTIIS

Sntelligentia in uniuersitate ac ordine creaturarum tenet primatum, tanquā inter creata primae causae similior, caeterisq; perfectior. Quod est, quoniam prima causa quae est deus supergloriosus & benedictus, uniuersa instituit ac produxit, ut sua perfectio & maiestas in ipsis resplendeat. Cumq; ipse sit purus actus & simplicissimamens, essentialiterq; sapientia ipsa in se subsistens, in qua realiter idem sunt essentia intelligens, intellectiua potentia & intellectio actualis, constat quod in primo ordine ac summo genere rerum produxit & collocauit substantiam separatam, intellectualem ac simplicem, incessabiliter intelligentē, cui conueauit ac indidit sapientiam atq; scientiam, in qua substantia non sunt nisi uires intellectiuae, non sensitiuae, & quae non indiget suam perfectionem ex creaturis per corpus aut sensum acquirere: imo in se subsistens, a sui exordio in suo genere est perfecta. Deniq; omne agens producit sibi simile: propter quod effectus dicitur participata suae causae similitudo, omnis quoq; creatura dicitur radius creatoris: Causatum namq; praexistit in sua causa, nec aliquid dat alteri, nisi quod praehabet in seipso. Hinc dixerunt Platonici, quod omnis processio se cū dorum a primo, & cōuersio eorumdem ad illud, per similitudinem efficitur utrorumq; ad inuicem. Hinc prima & superiora in creaturis creator omnipotens decreuit & uoluit sibi esse similia. Propterea huiusmodi creaturas Peripatetici nominauerunt intelligentias, quia non uiuunt nisi uita intellectuali, quae tantum praedominatur in eis, tamq; excellenter, indefinenter ac deiformiter, est, uiget ac floret in ipsis, imō tam gaudiose, tam feliciter & praecelare, quod abstractiue intelligentiae nuncupantur: Velut si quis tam sapiens esset, quod sapientia diceretur: Veruntamen

Platonici.

Intelligentiae curdiciae.

d runtamen

runtamen in ipsis realiter differunt substantia & operatio, & esse & agere. Idcirco de ipsis Aristotelis dixit, qd sunt entia simplicia, optimā uitā ducentia, & de suis sufficientia. Postremo superditissima causa prima naturaliter bona ac infinite liberalissima, mere gratis ac pura liberalitate uniuersa constituit & causauit, ut suam bonitatem, opulentiam, beatitudinem, perfectionem, rebus comunicaret: & hoc utiq; sapienter ac ordinatē à summo cardine entium, & à primo creato usq; ad infimū. Intelligentiæ ergo quæ in primo ac summo rebus ordine sunt constitutæ, præ cæteris bonitatem, felicitatem, perfectionem atq; diuinitas gloriæ supergloriosissimi creatoris participauerunt exuberanter & copiose.

PROPOSITIO LXII.

Differentiæ intelligentiarum ab inuicē penes hoc attenduntur, qd magis aut minus fortitæ sunt de actu aut potentia. Quod est, quia ut dictū est & supra expositū, sola prima causa est purus actus, nil profusus de potentialitate, materialitate & limitabilitate habens admixtum. Omnis uero intelligentia, eo ipso quo creata passiuè & dependenter ac indigenter se habet ad causam primā, cuius manutentionia & influentia indiget incessanter. Verū quantū uicinior ac consimilior est causæ primæ, seu immediatius ab ipsa procedens, eo plus habet de actualitate, formalitate atq; intrinsicæ perfectione in sua natura ac specie, tantoq; minus de potentia. Porro quod distantiore est ab illo, tantū plus habet de potentia, & tantū minus de actu: ac per hoc assignamus specificam differentiam inter substantias separatas, qd una in sua natura plus habet de intrinsicæ & essentiali actualitate quàm alia & minus de potentialitate: atq; per hoc intellectualitas in una sublimior perfectiorq; consistit quàm in alia, puta altioris gradus eminentiorisq; ordinis. Hinc intelligentia non est actualitas pura aut illimitata, sed potentialitati coniuncta, dependens & limitata, ad genus speciemq; contracta, ac sua essentiali differentia coartata & circumscripta: idcirco ubi finitur eius perfectio, ibi ipsius imperfectio inchoatur. Veruntamen has differentias & species specialissimas intelligentiarum, determinate, præcise ac distincte inuenire ac noscere non aut uix ualemus, sed hoc scimus, quod quo eminentiores sunt actualitatis & purioris intellectualitatis, eo lymphidius creatorem altissimum contemplantur, ac altiori modo seipsas & alia norunt.

Intelligentiæ distinctas & species, homo esse qui nō pot.

PROPOSITIO LXIII.

Quamuis intelligentiæ simplices appellentur, aliqua tamen in eis compositio ponitur. Quod est, quia in omni re creata sunt, quod est & quo est: seu actus & potentia, forma & esse, esse & essentia: quæ à diuersis diuersimode exponuntur, ut declaratum est supra. Porro qui in intelligentiis spiritualium ponunt materiam, illam nominant quod est, & formam illius quo est: Qui uero in illis negant esse materiam, per quod est designant potentiam, per quo est actum. Porro qui inter esse & essentiam distinctionem fatentur realem, per quod est intelligentiæ quidditatem, essentiam, seu naturam in quantum recipit esse à prima causa, atq; per respectum ad eam se habet instar passiuæ potentiæ ac materialis principij: unde in libro de Causis, intelligentia fertur habere yliathym: Per quo est uero intelligenti ipsū esse: Potest quoque per quod est designari suppositum, per quo est natura specifica. Interim quia præ habitum est hoc rationabilius apparere, qd esse & essentia in creatis nō realiter, sed ratione seu formaliter tantummodo distinguantur: Dicendum qd in intelligentiis inter actum & potentiam non est realis distinctio: Ipsa quippe intelligentiæ essentia, in quantum à primo ente dependens, influxum, conseruationem, illuminationem recipiens, finita, imperfecta ac indigens, rite uocatur potentia. Nihilominus appellatur & actus, in quantum est forma diuina perfectione ac primæ causæ influentiis fecundata, exerens à se esse, atq; sufficiens ad subsistendum in se, & formaliter præbens & exhibens sibi esse, uocatur actus. At tamen etiā realis distinctio in intelligentiis reperitur: quippe in quibus essentia, scientia, species intelligibilis, actus intelligendi, & actus uolendi, realiter ab inuicem differunt.

In intelligentiis quid sit quod est & quo est.

For: legēdū, uariā ferat.

Actus & potentia in intelligentiis, quid sint.

PROPOSITIO LXIII.

Intelligentiis non uidetur materia proprie dicta esse ponenda. Quod est, quia processus rerum à supersimplicissimo deo per assimilationē quandam efficitur: idcirco supra creata non uidetur intantum à creatoris simplicitate occubere, qd in ipsis sit realis diuersitas inter essentialia naturæ eaq; principia, compositioq; realis ex materia & forma

& forma. Præterea forma est finis materiæ, quæ admodū perfectū imperfecti: nec est forma unitor materiæ, nisi indigeat ea ad essendū atq; agendū. Cum ergo intelligentia sit forma tam sublimis, deiformis, fœcūda & actualis, qd per se sufficit atq; idonea est operari, subsistere ac manere, nulla ei necessitas est neq; comoditas, ut materiæ uniatur: præsertim cū actio nes intellectuales per elongationem à materia excedat ac liberius exercatur. Nec sequitur, qd in intelligentiis sit materiæ proprie sumpta: quia in ipsis sunt proprietates quædā materiæ, puta recipere, dependere, perfici, alterari: nō est uniuocose sunt in illis & in materialibus rebus. Nempe in intelligentiis sunt spiritaliter solum, & prout necessario consequuntur omnem entitatē, imo & omnem formalitatē ac perfectionē creatam. Et enim omne quod est citra deum, & causatum aut concausatum ab ipso, eo ipso quo tale necessario est dependens, indigens, ac quicquid est ac habet, à deo recipiens ac sortitum. Quod si ideo in intelligentia consistit materiæ, quoniam conueniunt ei proprietates præ tactæ, accipio formā illius materiæ, & quæro, an in ipsa quoq; sit compositio ex forma & materiæ: Si sic, ergo in intelligentia una & eadē sunt plures formæ atq; materiæ, imo & infinitæ: nam ibitur in infinitū, accipiendū rursus formā illius materiæ: Si uero dicatur qd non probō qd imo: quia & illi formæ eo ipso quo quid creatū est, insunt proprietates materiæ, puta dependere, recipere, indigere, perfici, & suo modo moueri ad suam materiā, ad operationē & ad ultimū finē. Veruntamen magni philosophi, itēq; præclari theologi & ingeniosissimi tractatores senserūt oppositum, puta Origenes in Periarcho, Augustinus in pluribus locis, Plato etiā & magni Platonici, Proclus in elemētatione, Auicebron in libro fontis uitæ, Plotinus & Apuleus, quos, sequuti multi doctores scholastici ac famosi theologi: si quidē Bonauertura, Petrus de Tarsata, Richardus de media uilla, Scotus & alij quidā, dicūt spiritalē materiam esse in angelis ac intelligentiis: Thomas uero, Albertus, Aegidius, Guilielmus Parisiensis, Henricus, Viricus, Durandus cū suis tenent oppositū, quibus in hoc magis consentiendū uidetur: Cū & Philosophus, de anima intellectū humanū featur immixtū, immaterialē, inorganicū: quanto magis de intellectu intelligentiæ senserūt hoc: De his super primū Sententiæ distinctione octaua & super secundū, distinctione 3, scripsi diffuse præfatoris scripta doctorū: introducendo. Postremo ex eis dem ostēditur anima rationalis esse immaterialis & incorporealis, quod & Richardus de sancto Victore fateatur, de ipsis quoq; de monibus. Quoy: omniū dicta roborantur ex hoc, qd diuinus Dionysius angelos frequenter perhibet incorporeales & immateriales. Quod si anima dicatur composita ex materiā spiritali ac forma, querendum est, an anima dicat, & sit quid compositū ex materiā & forma: & constat qd imo, iuxta istā opinionem: quæretur ergo an forma huius compositi sit anima: & sic erunt in homine anime duæ: & utrū forma seu anima illa consistet ex materiā & forma: & arguet ut supra.

Questio.

Questio.

Responsio Questiones aut.

PROPOSITIO LXV.

Intelligentia est sua essentia, quæ indiuiduatur seipsa. Quod est, quia intelligentia est simplex & per se subsistens forma, cui ex propria perfectione & excellentia cōpetit non recipi in alio, ut forma informatē aut inharētē. Indiuiduationē itaq; habet à causa prima effectiue: ex se uero formaliter, ut est ens tam excellens qd cōperit ei in se & ex se subsistere, ac per se stare sine fulcramento ac receptaculo. Rursus personalis discretio seu suppositalis distinctio conuenit intelligentiis, ut sunt termini realis productionis: ratione quoq; suæ existentie actualis, ut constat ex dictis superius de causa atq; principio indiuiduationis. Porro uniuersalitatē in rebus non facit nisi abstrahens intellectus: singularitatē uero parit causa efficiēs, & alia quædā sicut expressum est. Hoc est quod in libro de Causis asseritur & probatur: Omnis intelligentiæ fixio & essentia est per puram bonitatem, quæ est causa prima. Itemq; omnis substantia simplex est stans per seipsam, id est per suam essentiam.

PROPOSITIO LXVI.

Numerus intelligentiæ secundū philosophos sumitur penes numerū celestium orbū qui mouentur, aut penes numerū motū celestium corporū. Hæc propositio Aristotelis est duodecima primæ philosophiæ, eodēq; secundū eū cōnectio sit in entibus ordinis uniuersis, nec plures sunt substantiæ separatæ q; exigit ordo ac motus celestium, regimēq; & cōsistētia mūdi, puta tot quot sunt orbis aut celestium corporū: motus nā & conformis est numerus motū seu motū atq; mobiliū. Hinc Peripatetici cōmuniter tradiderūt decē esse intelligentiās simul cū ea quæ spheræ præsidet actiue & passiuæ. Veruntamen argumentatio ista modici est uigoris: Non em̄ principalis actus

Intelligentiæ secundū Peripateticos decē.

aut finis precipuus intelligentiæ est orbes mouere, inferioraq; regere, sed primæ causæ cõ
templationi intendere. Porro numerus qui in substantijs ponitur separatis, non est nume
rus materialis ex cõtinua diuisione cõsurgens, aut corporaliũ diuersitate procedens, estq; de
genere quantitatis, imo est numerus formalis, qui ex substantiali seu essentiali re: distin
ctione aut personali discretione confurgit.

PROPOSITIO LXVII.

Intelligentia &
angelus forma
liter distinguu
tur.

Quod à Theologis dicitur angelus hoc à philosophis substantia separata & intelli
gẽtia nũcupat. Quod est, qm̃ sicut philosophi prima & excellentissima inter
creata intelligentias appellarũt, ita hæc ipsa à theologis angeli nũcupant: nihilo
minus formaliter distinguunt. Intelligentiæ nãq; uocãt ab eminetia & perfe
ctione intelligẽdi, atq; p cõparationẽ ad regimẽ uniuersi in ministerijs ope
ribusq; naturæ prout sunt causæ uniformitatis celestiuũ motuũ, & directiuarũ, aut etiã effe
ctiuarũ ac executiuarũ uniformitatis illius corpora mouet cœlestia, atq; p ea agũt in inferiora, lu
mine, motu & influẽtia: nec mouet, imo secũdũ philosophos, loco & opatione extãt immo
biles: neq; descendunt, nec in assumptis corporibus apparẽt hominibus, quod & de superiori
bus angelis diuinus testat. Dionysius. Propter qd̃ retulit Auicẽna, qd̃ substantia separata
quæ in lege dicunt deo assistere & superiores cõsent, à philosophis intelligentiæ noiant. Ange
li uero dicũt, prout in ministerijs gratiẽ altissimo obsequiũt, & sup̃naturali beatitudine pfru
ũt. Hominib; qd̃ apparẽt, loquũt, reuelãt, auxiliãt. Quidã tñt (ut Albert; in cõmẽto sup̃ librũ
de Causis, & in scripro secũdi sentire uidet, qd̃ nũ sunt hęc eedẽ psonæ, sed ex his patet cõcor
dia. Nihilominus dici fortassis posset qd̃ nũ sint hęc idẽ numero psonæ, sicut nec angeli q̃ assi
stũt, & angeli q̃ ministrãt ac emittũt, prout in Elemẽtatione Theologica exponet.

PROPOSITIO LXVIII.

Intelligentiæ ab inuicẽ specificẽ distinguũtur, quẽ admodũ cœli & orbes planetarũ. I
stud à philosophis concorditer sic tenet: Vnũquodq; etẽm cœli ex sua tota constar
materia, similiter unusq;q; planetarũ estq; appropriatio grãdis & proportio ingẽs inter
motores orbũ ipsosq; orbes. Verũtamẽ de isto possit difficultas oriri apud theologos
quorũ nonnulli affirmant, uniuersos cœlorũ motores de eodẽ choro ac ordine esse, oēs quoq;
spiritus sup̃nos ad eundẽ ordinẽ pertinẽtes, eiusdẽ existere speciei: ex qbus consẽq; uideret,
oēs intelligentias speciei esse eiusdem: sed de his in Elemẽtatione Theologica erit tractatus.
Qualiter autẽ forma eiusdẽ speciei indiuidualiter plurificet, remanet quæstio: Et respõdet,
qd̃ per id̃ qd̃ est indiuiduationis principiũ, qd̃ (ut parũt) aliq; asserũt esse materiã, aliq; materiã
signatã, aliq; quantitã, qbus oibus cõtradietũ est supra. Hinc quidã doctor cõtra positionẽ
sancti Thomæ obijciẽs: Hanc (inquit) Cõmẽtator secũdo de aia reprobãt, qã indiuiduũ per
hoc est indiuiduũ, per qd̃ est in actu qd̃ non est ipsa materia. Auicenna quoq; 2. Metaphysi
cẽ suarũ, eo qd̃ materia indifferẽs sit & indistincta. Verũtamen obijci põr, qm̃ 1. Metaphysicẽ
ait Philosophus: Quæcũq; sunt plura numero, sub eadẽ uidelicet specie, materiã sortiũtur:
quo dicto sũt, de hoc nil amplius addẽt: sicq; per uerba illa insinuat, qd̃ in solis materialib;
possibile est sub eadẽ specie plura indiuidua esse: & hoc nisi tota materia sub una forma sit
cõprehensa, sicut in sole & luna. Vnde primo Cœli cõcludit, qd̃ nequẽ sit esse plures cœli seu
mundi, qm̃ cœli & mundus ex sua tota constant materia. Ad quod poterit responderi, qd̃
materia in rebus sensibilibus est principiũ indiuiduationis, quantũ ad manifestationẽ, non
quo ad efficientiã aut causationẽ. Postremõ qui dicũt materiã indiuiduationis principiũ,
imaginantur in substantijs separatis nõ posse esse plura supposita sub specie una: imõ & esse
in illis tot species quot indiuidua: quod ut cætera taceã, est articulus Parisius excommuni
catus & condemnatus, & improbabitur postea.

PROPOSITIO LXIX.

Intelligentia & anima rationali potentia ab inuicẽ & ab essentijs subiectõrũ suõrũ
realiter distinguuntur. Quod est, quia ut diuinus Dionysius sanctus pius protestatur, in
simplicissimo deobb summa & infinitã ipsius simplicitatẽ sunt idem in re, esse, posse &
agere: hoc est essentia, potentia & actio: quæ tria sunt in cæteris diuersa. Rursus quod
operatur immediate per suam essentia, eius operatio est idẽ quod sua essentia, ut uidemus
in deo: si ergo in intelligentia rationaliq; anima, intellectus seu uis intellectiua esset realiter
ipsa intelligentia & anima, in eisdẽ actuale intelligere, esset eas: esse. Præterea sicut ait Magi
ster Sentẽtiarũ lib. primõ: Intellectus & uolũtas sunt naturales uires & accidẽtia aia, suntq;
in gñe qualitatis, similiter in intelligentiã: ideo esse nõ ualẽt realiter idẽ qd̃ intelligentia & aia.
Insuper

Quæstio,
Responsio.

Obiectio
Aristotelis.

Responsio.

Articulus Pa
risiensis.

Insuper cõmuniter dicitur, qd̃ fluũt ab essentia, & ita sunt eius effectus, nec realiter idẽ quod
ipsa. Amplius distincti ac proprii actus à distinctis & propriis actiuis principijs oriuntur:
nã simile procedit à simili, & omne agens simile sibi producit. Cum ergo intelligere & uelle
sint actus specie differentes, progrediuntur à potentijs distinctis specificẽ. Præterea idẽ in
quantũ idem non operatur diuersa, sed idẽ. Intellectiua ergo creata essentia non est imme
diata causa tam diuersorũ ac differentiuũ actuum, secũdũ qd̃ in seipsa est una & simplex, sed
prout in suis uiribus multiplex est, & uarijs modis se habens. At uero iuxta Philosophum
actus & potentia diuidunt ipsum ens, & quodlibet genus entis, & in eodẽ genere reponuntur:
ergo intellectiua potentia & actualis intellectio eius in eodẽ sunt generẽ: Certũ est autẽ
qd̃ actiones intelligendi atq; uolendi non sint in genere substantia: ergo neq; potentia ex
qbus procedunt. Adhuc autẽ quẽ admodũ corpus ad diuersa opera exercenda egeret mẽbris
diuersis, quæ ab inuicẽ realiter sunt distincta: ita intellectualis essentia ad actus differentes
indiget potentijs ita distinctis. Insuper si in anima idem sunt esse & posse, tam incessabiliter
erit in actu potentia, q̃ indefinenter est in actu uitæ. Hanc positionẽ in Summa sua libro se
cundo fortiter tenet Guilielmus Antifiodorensis episcopus, affirmans opinionẽ contrariã
de inuirtuosam: quia attribuit creaturẽ quod deo est propriũ, puta qd̃ in creaturis sint idem
esse & posse, quod soli cõuenit creatori. Vex; his obijciunt uerba beati Augustini, in quibus
sentire uidetur, qd̃ uires animæ sint re in anima ipsa: ad quod Magister primo libro euidẽter
& sufficienter respondit, qd̃ scilicet idẽ dicuntur cũ anima, quia in eadẽ anima fundant
essentia. Attamẽ sicut in prima parte Summæ quæstione 79. Thomas declarat, Augustinus
dicendo intellectũ, uoluntatẽ, memoriã esse idẽ in anima, non accipit tria illa, ut sunt poten
tiæ, sed pro actuali intelligence, uolitione & memoracione: certũq; est, qd̃ sic sumpta nõ sint
realiter idẽ inter se, neq; cum anima, nisi iuxta responsonẽ Magistri.

PROPOSITIO LXX.

Non congruit in intelligentijs intellectũ agentẽ & possibile tanq; realiter differẽ
tes potentias ponere: attamen intellectũ & uoluntatẽ in ipsis ab inuicẽ realiter
secerne, est rationabile. Quod est, quoniã intelligentijs speciei intelligibiles
sunt cognatæ, nec indigent eas à rebus phantasmaticisq; abstrahere, & abstra
ctas in se recõdere ac seruare, imõ indelebiliter sunt eis impressæ: Hinc & si ponãt in eis intel
lectũ & agẽs intellectus possibilis, nõ hoc erit inuocẽ sicut in nobis ponũt. Verũtamẽ quẽ
admodũ causa prima uocãt intellectus uniuersaliter agẽs, & supra omne genus ordinẽq; con
sistens, sic in intelligentia possit poni intellectus in certo genere agens & actiue se habens,
ac propriũ actũ elicituẽ producens, imõ & idẽ intellectus per respectũ ad primam causam
possit uocari possibilis, quia ad creatorẽ & primũ omnium illuminatorẽ intelligibiliãq; spe
cie: influxorẽ passiuẽ se habet, sicut & omne creatũ. Intelligentiã quoq; inferior ita quodã
modo ad intelligentiã superiorẽ se habet, quoniã illuminatur ab illa, uultumq; suum projicit
super lumen illius, ut perferriatur ab ea, ut in libro de Causis narratur.

PROPOSITIO LXXI.

Omnis intelligentia ab æuo intelligibilibus speciebus, itemq; infallibilibus sciẽtijs
extitit plena, per quas tam superiora q̃ inferiora cognoscit. Quod est, quoniã
intelligentia ex sua natura ac specie tantæ est excellentiæ, qd̃ connaturale ac pro
priũ ei est actionibus intellectualibus incessanter intendere: ideo sicut igni cõna
tus est calor ac leuitas, sic intelligentijs scientia & intelligibilis forma. Præterea intelligen
tia ab exordio felix est naturali felicitate, moxq; ut creata est, se creatam cognouit, atq; ad
creatorẽ protinus se conuertit per contẽplationẽ sincera, naturalẽ amorẽ & gratitudinẽ de
bitam secũdũ Peripateticorũ philosophiã: ideo ab initio suæ cõditionis habuit ea quæ ad
naturalẽ beatitudinẽ obtinendã exigebantur, utpote sapientiam intellectualem, munditiã mẽ
tis, scientiam re: totiusq; ordinis uniuersi, perfectionẽ quoq; uirtutũ heroicarũ, multõ subli
mius q̃ ex naturalibus suis adipisci ualet homo mortalis. Recte ergo deprompsit Auerrois,
Intelligentia est agens infallibilitate & non errans: Aristoteles quippe sensit nec in substan
tĩs separatis, imõ nec supra sphærã lunæ posse accidere malum, hoc est nec malũ culpã,
nec malũ poenale: quanq; ueritas sacratissimæ fidei aliter protestet de angelis. Insuper intel
ligentiæ sunt causæ executrices & instrumentales, causæ primæ omnipotentis subseruien
tes in productione & gubernatione inferiorũ. Causæ utiq; sapientiales intellectualiter ope
rantes: ideo in se cõtinent formas intelligibiles practicas suõrũ effectuum. Deniq; quõ ex
cellentiores sunt dignitate naturæ specificæ, eõ primũ uniuersorũ principiũ super beatissi
d 3 mum

Obiectio,
Responsio.

Auerois,
Aristoteles

Intelligentiæ
sunt causæ ex
ecutrices &c.

num creatorē à suo primordio clarius agnouerunt, iocundius contēplare sunt, atq; intentius dilexerūt: deinde se ipsas ac inuicē sed & per propriā essentia unaquēq; intuet se ipsam, suū etiā creatorē, inquantū illius maiestas in sua relucet essentia.

PROPOSITIO LXXII.

Intelligentiæ in cognoscendo assimilantur causæ primæ. Quod est, quoniā modus agendi parificatur modo essendi: ideo quod intelligentia per suæ naturæ nobilitatem, simplicitatē, actualitatē, propinquior est primæ causæ, eō similitior ei est in intelligēdo. Porro primæ causa in qua summa consistit simplicitas & nulla diuersitas, se ipsam & cūctā per propriā cognoscit essentia, maxime unam ac simplicē: que quāuis in se sit una, at tamen uniuersorū est exēplaris ratio & idea, per quā uniuersa & singula distinctissime atq; plenissime intelliguntur à mente diuina. Hinc intelligentiæ quo primæ causæ sunt propinquiores, eō per pauciores & uniuersaliores formas seu species intelligibiles intelligūt plura, etiā magis distinctē q̄ intelligentiæ inferiores & à prima causa distantes: non utiq; loco, sed dissimilitudine, per species plures et minus uniuersales. Cumq; species intelligibiles intelligentiæ deriuentur ac deducantur ab idealibus rationibus mentis diuinæ omnium causatiuis et representatiuis, queunt et ipsæ intelligentiæ per species sibi à mēte diuina impressas non solū genera ac species rerū, sed particularia quoq; cognoscere, præsertim quantum ad perfectionem sciētiæ intelligentiæ requiritur, deest et pertinet. Hoc totū est quod in libro de Causis inducitur: Omnis intelligentia est plena formis: Veruntamen ex intelligētis sunt quæ continent formas plus uniuersales, et ex eis sunt quæ continent formas minus uniuersales: quod consequenter ibidem exponitur iuxta sensum nunc tactum. Vex de his super secundum Sententiæ distinctione tertia copiose cōscriptum est. Constat itaq; scientia intelligentiæ non est discursiua sed deiformis et intuitiua, ita q̄ intuendo genus intelligit species eius, et intelligēdo principia, intuet cōclusiones quæ deducūt ex illis.

Causa prima cūcta per propriā cognoscit essentiam.

Intelligentiæ quomodo cognoscunt.

Intelligentiæ scientia nō est discursiua.

PROPOSITIO LXXIII.

Nulla intelligentia ex lumine naturali ac propria potestate intellectuāli, ualet intelligere causam primā plene & cōprehensiuē, seu quantum ad quid est. Quod est, quoniā causa prima est incomparabilis & infinita excellentiæ super omne creatum, & est supra omne genus ac super omnem ordinem rerū, quoniā ipsa est purus & incircūscriptibilis actus, & esse perfectionaliter ac penitus infinitum: Vnū quodq; aut tantū habet de intelligibilitate, quantum de actualitate, formalitate & perfectione: Hinc prima causa est prorsus immensæ intelligibilitatis ac cognoscibilitatis: uis aut intellectuā intelligentiæ est finita in se, & capacitatis finitæ: ergo est adæquata cognoscibilitati causæ primæ, imo infinite distat, deficit & occumbit ab illa. Rursus inter potentiam & obiectū oportet esse proportionē, quæ non est inter finitū ac infinitū, imo inter intellectuā comprehensionis sue cognoscentē, id est, intelligentē obiectum tam clare ac plene, sicut ex sua natura cognoscibile est, necessārio requirit proportio proprie sumpta: Ideo causa prima sibi soli est plene ac prorsus comprehensiuē perfectēq; cognita: nec ulla creata essentia potest eam representare, quantum ad quid est. Insuper scire est rem per causam cognoscere: quod uis est de scientia mentis creatæ: siquidē deus super sublimis, quāuis causam sui non habeat, nihilominus scit perfectē se ipsum: Intelligentia autē est mens creata: iccirco non scit nec plene intelligit causam primam: ueruntamen intelligit & scit eam, prout ex creaturis potest cognoscere, & per species creatas ac lumine naturali. Vnde in libro de Causis habetur: Omnis intelligentia scit quod est supra se, & quod est sub se: Veruntamen scit quod est sub se, quoniam ipsa est causa eis: & scit quod est supra se, quoniam acquirat bonitates ab eo. Postremo iuxta Philosophū intellectus noster se habet ad cognitionē separatæ substantiæ, quæ admodū uisus uel spectationis & noctuæ ad lumen solis: sed prima causa incomparabiliter plus excedit & uincit omnē mentem creatam q̄ intelligentia intellectu humanū: non ergo præualet lumine naturali ad intuitum lucis in creatæ primæ causæ, prout in se ipsa in propria luce & claritate ac puritate consistit, pertingere: quāuis iuxta sanctæ fidei documenta, uniuersi beati supernaturali cognitione illam facie ad facie beatifice contēplentur. Hinc rursus in libro de Causis asseritur: Causa prima est superior omni narratione: quoniā ipsa est super omnē causam, & non narratur nisi per causas secundas.

PROPOSITIO LXXIII.

Omnis

Omnis intelligentia absolute loquēdo finita est. Quod est, quoniā omne creatū ad certū gradum essentialis perfectionis contractū est, qui gradus per essentialē & propriā eius differētiā designat. Rursus quicquid ex nihilo est productū ac dependēs, eo ipso quo tale potēiale est imperfectū, finitū ac indigēs: Conformiter de omni eo q̄ in certo esse genere & differētiā habet, est finitū. Postremo uniuersa creata sunt inuicē coordinata & aliquid habent super se, nec unū est alio infinite perfectius aliis in eodē ordine non essent contenta. At tamen in libro de Causis intelligentia dicitur finita inferius, & finita superius: quā ipsa est simplex essentia in materia non recepta, nec corporali receptaculo limitata: sed hoc non est esse infinitū, nisi secundū quid atq; improprie.

PROPOSITIO LXXV.

Non uidetur naturæ rationalis animæ repugnare, neq; p naturā impossibile esse, intelligere in hac uita substantiam separata clare & immediate quantum ad quid est. Quod est, quoniā ordo est intimus rebus intantū, q̄ species rerū se habent ut numeri atq; ut species numerorū, in quibus unitas addita aut subtracta specie mutat. Hinc anima rationalis in umbra intelligentiæ fertur creata, sic q̄ in finitæ intelligentiæ maxime est propinquior: Descensus quippe & influentia intelligibilium specie: à causa prima in mentes creatas paulatim & ordinate occumbit, & deficientior particulariorūq; efficiit intantum, q̄ animæ rationali, quæ sub infima intelligentia ponitur, atq; intelligentia obumbrata uocatur, naturale conueniensq; consistit corpori, ut formā substantiale uniri, & per eius ministerium per sensitiuas potētiās species rerū haurire, recipere, ac per intellectu agentem abstrahere ac depurare, sicq; in intellectu possibili depuratas reponere ac seruare. Porro dum intellectus animæ fuerit naturalibus scientiis decoratus, ipsaq; anima uirtutibus purgata animi heroicæ perornata, sanctificata, exercitata ac eleuata, iā aptissima facta est luminis intelligentiæ, mox pure & immediate uniri, de super illustrari, deiformiter intelligere ac contēplari, sicq; intantum luce intelligentiæ sibi propinquioris perfundi, & intentiones atq; impressiones ab eā tā copiose ac radiose suscipere, ut per eas intelligentiā ipsam clare conspiciat quo ad quidditatem ipsius: hoc nempe ordo earum, cōproporatio et cohabitudine uidentur exigere. Præterea mens humana est in creatæ lucis imago est atq; signaculū, ex sua specie super tempus et cōtinuum sublimata, diuinarumq; illustrationum tantō excellentius susceptiua, quantum per uirtutes consummatas ac supremos habitus intellectuales deiformior fuerit facta. Talis ergo effecta, tanquā secreta & consiliaria spirituum supernorum, ab eisdem est ordinate ualdeq; copiose illuminabilis, ac proxime eisdē unibilis. Insuper præcipuum contrariæ opinionis motiū est, q̄ anima in hac uita non possit sine phantasmate speculatione intelligere, quod improbatū est supra. Hinc præcipui Peripatetici Auicenna, Algazel, Auerois, Alexander, Alphorabius, Abubather ac alij quidam facti sunt, probauerunt ac defenderunt, intellectum nostrum in hoc statu ac corpore ad huiusmodi intuitionem substantiæ separatæ posse conuergere, non obstante, quod quidam ipsorum ut Auerois, Alexander, Abubather opinati sint, animam hominis esse mortalem, imo & intellectum animæ uim esse organicam putauerit Alexander: quanto magis qui animam immortalem fatentur, intellectum quoq; inorganicum cognoscūt, debent huic obrepere doctrinæ: Veruntamen præfati philosophi in modo intelligendi substantiam separatam in hac uita, erant dissentientes: nec reor modum illum sufficere, quē quidā eorū assignauerunt, prout hoc alibi est ostensum. De hac re Albertus in tractatu suo de intellectu & intelligibili subtiliter philosophatus uidetur.

Anima rationalis in umbra intelligentiæ uel creata.

Anima intelligentiæ obumbrata.

Mō humana imago signaculū increatæ lucis.

Propositione 45.

Albertus.

PROPOSITIO LXXVI.

Beatitudo tam intelligentiæ q̄ animæ intellectuā in actu intellectus & contēplatione primæ causæ consistit. Quod est, quoniā beatitudo est optima actio nobilissima potētiæ ac uirtutis, circa præstantissimū uelans obiectum: intellectuā autē potētiā cæteris uirtutibus extat præelator, sine cuius directione atq; regimine uoluntas quoq; est cæca ac tyrānizans. Deniq; ab intellectuāli uel rationali perfectione tam intelligentiā q̄ anima humana speciem suscipit ac sortitur, certumq; est omnē rem in celo & terra speciem sortiri ab eminentiori & ultimata sua perfectione essentiali intrinsecat quod totū super quartū Sententiæ: & alibi copiose probatū est. Hinc Philosophus de cimo Ethicorū felicitatē contēplatiuā in contēplatione optimi speculabilis affirmat consistere, & intellectuā phibere esse summā uim animæ: hoc ipsum egregius Plato in Timæo, Phedone

Peripateticorum error.

Memnone ac alibi frequenter testatus est. Veruntamen Peripatetici quidam constituerunt animæ rationalis naturalē felicitatē in cognitione substantiæ separatæ, à qua & animas hominū æstimabant immediate productas, uidelicet in contēplatione intelligentiæ ultimæ, quod totū censetur erroneū; at tamen uerisimile est hoc non dixisse philosophos illos præcipuos, nisi in quantū anima per contēplationē intelligentiæ redderetur ad cognitionē primæ causæ magis idonea, cū & modicū id quod de ea cognoscere possumus, præstantius de siderabiliusq; consistat, q̄ tota cognitio quā de creaturis habere ualeamus. Intellectus demū humanus bene dispositus in cognitione creaturæ & effectus, nō q̄scit nec q̄rat, nec cōtētat.

PROPOSITIO LXXXVII.
DE DEO.

Deus

Uniuersitate rerum & causarum, atq; mouētium ac gubernantiū esse unū ens, primū, æternū & incausatū primū, causas mouens ac regens, euidēter ac multipliciter demonstratur. Quod est, quia uidemus ad oculū, ordinē esse in rebus in toto uniuerso, & itē in genere entīū. In omni autē ordine deuenitur ad primū ac ultimū. In ordine itaq; regē, est aliquod primū ac summū quod deum uocamus, quē admodū etiam infimū ac ultimū entium est pura potentia, res indigentissima & imperfectissima, maxime quoq; dependens: sic primū summūq; entium est purus actus nullius penitus egēs, & omnino in seipso perfectus ac omnifarie independens. Idem ostenditur ex genere ac ordine causarū & causarū. Cernimus quippe multa esse causata, quæ aliunde suū esse sortita sunt: et si igitur deuenire ad aliquod causans incausatū alioqui res in infinitū, nec esset status nec ordo in causis: præsertim autē in causis essentialiter subordinatis oportet cōsistere statū. Porro causans incausatū necessario est æternū, cum nil fuerit ante ipsum, nec aliquid queat causare seipsum. Præterea hoc probatur ex ordine mouentium atq; mobiliū, in quibus non potest ascensus esse in infinitū, imo necesse est unū esse primū motorem tam in mouentibus efficienter q̄ in his qui mouēt per modū causæ finalis, qui motor est summus, solus ac uerus deus, summū, uere & incōparabile bonū ab omni suo modo finaliter desideratū, uniuersorūq; ultimus finis, motor non motus, efficiens non effectus, finis finiens non finitus, separatissima forma oīa formans, à nullo formatus, ab omni materiali proprietate pure immunis. Amplius hoc monstrat ex ordine & naturæ regentiū, in quibus necessariū est esse unū primū summū gubernans, propria auctoritate præsidens, propria potestate ceteris dominans, ex propria sapiētia legē gubernandi instituens ac præfigens, atq; ex fonte prouidentię suę moderans ac disponēs uniuersa subiecta. Entia nepe, ut dixit Philosophus, nolunt male disponi: Pluralitas quoq; principū mala, optimus uero principatus monarchicus: unus ergo est princeps, qui est deus excelsus & gloriosus, cui nullū dicere potest, quare sic facis: cū ipse sit regula prima ac summa mēsurā totius iustitiæ ac uirtutis, quē scimus naturaliter & essentialiter pure infinitūq; bonū, sanctū ac sapientem.

PROPOSITIO LXXXVIII.

Deus est ipsum esse ac bonitas pura, incōprehensibilisq; maiestas, cui cū infinita excellentia inest & conuenit quicquid (absolute loquendo) melius est in esse & habere q̄ deesse. Quod est, quia ipsum esse est actualitas prima ac fundamētalis formalitas, uniuersis & singulis appetibiles, à cæteris cunctis bonitatibus, formalitatibus perfectionibusq; præsuppositū & tanq̄ pelagus, infinitū omnia reliqua cōprehendens, includens & continens. Ideo ipsum dicit primū nomen dei cuius esse omnē essendi nobilitatē, perfectionē, beatitudinē, cū superinfinita ac simplicissima eminentia habet & possidet, cui esse creatū si cōparet, magis nō esse q̄ esse uidetur. Deniq; hoc esse, cum & ipsemet deo sit præamabilissimū omniq; creato summe desiderabile & optandū, in quo nil defectuo sitatis, nil mali, nil imperfectionis potest esse admixtū, coniunctū, adueniens: cum in seipso sit infinita simplicitatis atq; æternæ incōmutabilitatis, in quē nullatenus cadit neq; recipit accidens, cōstat q̄ ipse sit totaliter, omniformiter, interminabiliter bonus, in tantū q̄ eius natura est bonitas pura: ideo omnē bonitatis perfectionē sine mēsurā & sine cōplectitur. Interea huius entis maiestas, beatitudo & gloria, immensitas, pulchritudo, dulcedo, omnipotentia, sapiētia, liberalitas ac libertas, à nulla queunt mente creata plenarie cōprehendi: tum quia, ut tactū est, æternæ sunt, nec causam habent: tum ob infinitū suę actualitatis & cognoscibilitatis excessum: tum propter omnimodā suā simplicitatē, qua in deo ex natura sua penitus idē sunt: nec est inter eas formalis distinctio, ut quā imaginat, sed solū secundū rationē aut intentionē, ut sup̄ primū sētentiæ, abundantissime est ostēsum. Postremo, quicquid in sua ratione

Homeri dictū.

ratione designat perfectionē simpliciter dictā, puta realitatē non includentē aliquid perfectioni repugnans, hoc est materialitatē, potentialitatē, dependentiam, imperfectionē aut indigentiam, id conuenit deo cū excellentia interminata, est q̄ in deo, imo potius est ipsemet deus, non prout est in rebus creatis, sed in finite perfectus atq; sublimis. Ecce q̄ super gloriosissimus ac super beatissimus est deus noster: ei igitur totis congraturamur præcor deus, eumq; totis uiribus ueneremur, formidemus ac diligamus, ammiramur, laudemus & extollamus.

PROPOSITIO LXXXIX.

Deum esse, aut est per se notū, aut facillime copiosissimeq; probabile. Quod est, quia (ut asserit Damascenus) oibus naturaliter inrita est cognitio existendi deū: atq; (ut addit Anselmus) cū deus sit ipsum bonū perfectū, & esse purū ac infinitū, quo nil maius aut actualius cogitari potest aut concipi, per se notū est deū esse, cū ipse formaliter sit suū esse, propter quod cogitari non potest non esse: Et si quis dicat aut cogitet deū non esse, quē admodū ait Psalmista: Dixit insipiens in corde suo, non est deus: nō intelligit propriā uocē, nec aduertit sensum uerborū suorū, imo loquitur uelut brutū, instar eorū qui prima principia negauerunt. Huic positioni consentit Albertus super librum de Causis, Bonauentura quoq; in scripto primi ac breuiloquio pauperis, Aegidius etiam ut uidetur. Porro Thomas, Henricus, Scotus ac alij multi, dicunt q̄ non sit notum per se, quāuis euidentissime queat probari. Denique ueniente adhuc sancto Anselmo quidam acuti ingenij scripsit contra argumentū Anselmi inter cætera loquens: fertur esse quēdam pulcherrima regio: hec ergo uocatur. n. & arguitur hoc modo. n. est pulcherrima regio, ergo talis regio est: ita in simili deus est quo nil maius cogitari potest, ergo tale ens est. Nescio quē insipientiore putabo, an insipientem qui dixit in corde suo non est deus, an cum qui putat argumentū hoc sequi. Cancellarius item Ioannes fatetur discursum illū Anselmi in ueritate esse sophisticium: quid autē circa hæc sentiam, in scripto primi sētentiæ expressi. Siquidem discursum illum puto uere idoneum esse, & de necessitate concludere, nō tamen tenere in alijs huiusmodi argumentum: nec mirum, si in hoc aliquid singulare competat ei qui omnino & omnimode est perfectus, ac ipsum superplenissimum esse ideale separatū in seipso subsistens. Præterea deum esse iam multipliciter probatum est: Nihilominus aliqui somniant id demonstrari non posse, quod falsum est, cum tota res uniuersitas clamet: Ipse fecit nos & non ipsi nos: & omne imperfectum, cōmutabile ac dependens, necessario præsupponat ens absolute, perfectum, necessariū, independens, à quo fluat & conseruetur: sic & omne cōpositum & unitū præsupponit simplex & unū. Omnis itidem multitudo derivatur ab uno. Amplius quicquid alicui conuenit non secundū q̄ ipsum, per aliquā causam cōuenit ei: q̄d enim causam non habet, est immediatū & primū: ita cōuenit q̄ sit per se, & secundum q̄ ipsum: & q̄d tale est, non excedit illud cui sic cōuenit. Hinc esse nō potest duobus aut pluribus cōuenire per se & secundū q̄ ipsum, sed uni dūtaxat, alijs uero participationē ab illo.

PROPOSITIO LXXX.

Quemadmodū deū esse naturalibus rationibus demonstrat, ita & ea quæ necessarii rationibus ostēdunt, deo inesse ac cōuenire, queūt probari demonstratiue. Quod est, quia huiusmodi consequuntur necessario ad hoc q̄ deus est. Demonstratū est autē q̄ deus est purus actus, & ipsum esse omnino perfectū, independens, nō indigēs: Ex q̄ necessario sequit, q̄ deus est infinitus & incircūscriptus: Nepe q̄d per potentiam coarctat, aut per differentiam limitat, uel per materiā terminat, nequaq; est purus actus, sed potentialitari admixtū est. Nec tale ens est absolute perfectū, imo quo perfectio rei finitur, ibi eius imperfectio inchoat: Hinc deū esse in finitū in seipso, in sua essentia, in omnipotentia, in sapientia atq; in omni perfectione & gloria, & ipsum quoq; per transcendentiam esse ubiq; ac omnia penetrare, & uniuersorūq; essentias illabi, & itē unū dūtaxat esse, potest uerissime demonstrari, & multipliciter ac ostēsiue iam ante probatū: quāq; aliqui cōtradiciunt, aliter sentientes, atq; in hoc cōcutientes. Deniq; quicquid cōuenit deo, cū infinita utiq; excellentia conuenit ei, & cū exclusionē omnimoda sui oppositi: quæ admodū sapiētia cū infirmitate & perfecte conuenit deo omnipotēti, q̄ nil prorsus insipientiæ aut minorationis sapientię potest in eo consistere. Simili modo cū deus in sua natura sit prorsus perfecte in finite atq; purissime simplex, nequaq; potest in ipso esse aliqua distinctio formalis, seu non identitas ex natura rei inter essentialia attributa ipsius: Præterea cū dictū sit, superprestantissimum, superessentialē & superincomprehensibilissimum deum ideo esse ac appellari purum actum, quoniam eius est cætera uniuersa mouere, actuare, perficere, neq; ab aliquo moti

Philos.

Arguitur

Philos.

Deus est infinitus.

ueri, actuari aut perficere hinc qui pro modulo suo clare intelligit qd deus est actus purus, saltem quantum ad quia est, etiam suo modo clare perpendit qd ipse sit penitus inuariabilis, in tempo- ralis, illocalis, æternus, ac sibi in se super sufficientissimus, super delicosissimus, & super pul- cherrimus ac eminentissime simplex: quæ omnia super certissime constant de ipso.

PROPOSITIO LXXXI.

CAUSA prima, uniuersa & singula in propria sua luce ac sapientia clarissime intuet, perfectissime noscit, prouidentia ordinar ac disponit. Quod est, qm sapi- entia dei est eius essentia, ideoq; perfecta & infinita, cuius intuitu nil euadit, atq; in ipsa tanq; in primo causali principio cuncta ex- plicite lucet, uirtualiter continetur, idealiter, sapietialiter ac prouidentia- liter presentatur, comprehenditur, resplendet. Deus ergo omnipotentem suam uirtutem conspiciendo, cernit in eo omnia in quæ potest & quæ pro- ducit, producit & producturus est. Similiter suam intuendo essentiam, uidet cuncta quæ re- ludent in ea, quæ una consistens & manens est uniuersorum, imo innumerabilium ac infinitorum: idea exemplaris ratio, similitudo aut species. Deus ergo est omnia regens: & sicut in libro de Causis probat, omnia regit per finem decoris, i. cum summo decore: nec aliter machina uniuersa, in qua sunt tot contraria tanq; diuersa, tam multa & magna, stabilis permaneret ac solitu- cursum seruaret, prout de hoc fidelis Boethius quarto & quinto de Consolatione Philoso- phie sapienter ac diffuse effatur. Etiam in omni gubernantium multitudine oportet ad unum primum gubernans, imperialiter præsidens, generaliter dominans, regendiq; legem alijs influens deuenire: alijs ubi multitudo, ibi consuetudo, non stabilis ordinatio.

PROPOSITIO LXXXII.

EA QUÆ de deo & creaturis dicitur, non conueniunt eis uniuoce, nec omnino equi- uoce, sed potius analogice. Quod est, quonia deus multo plus, imo in infinitum ma- gis excedit omnem creaturam substantiam, q; creatura substantia accidens: non enim una crea- ta essentia transcendit aliam dignitate & perfectione specifica infinite. Deus uero omne creatum excedit in infinitum, & tamē tanta est eminentia substantiæ supra accidens, qd com- mune genus non habet, nec ens de eis prædicat uniuoce, ideo multo minus de deo & rebus creatis quicquid uniuoce dicitur. Et si dixeris, imo: constat qd non, quia nec esse, neq; per se subsistere, nec sapienter iustum, uel esse conuenit eis uniuoce, i. eadē ratione, imo deo conue- niunt ista & consimilia per modum infinite sublimiorē q; alijs, utpote per se independentē; imparticipanter, essentialiter, non inhaerēter: creaturis uero participatiue, imperfecte & in genere certo secundum gradum determinatum: nec creatura substantia per se subsistit propria uir- tute, nulli alteri innitendo, imo magis innititur uirtuti ac cōseruationi primæ causæ, & ma- gis dependet ad creatorē q; accidens ad subiectū. Creatura quoq; non est essentialiter sua sa- piētia neq; iustitia. Veruntamen non prorsus æquiuoce conueniunt ista ipsis, qm creaturæ ali- quid ueræ entitatis, bonitatis substantialisq; substantiæ ac sapiētia à creatore participant: nec aliter ex rebus creatis possemus aliquid ueræ & proprie ac affirmatiue de creatore cog- noscere, concludere, enūciare, imo fallacia æquiuocationis accideret: non analogice cōpe- tunt eis, hoc est deo per prius, creaturis uero per analogiam, i. habitudinē, proportionē ac ordinē quendam ad creatorē, qui suā bonitatē, perfectionē ac opulētiam ipsis cōmunicat se- cundum gradum & diuersitatē multiplicē, quāuis per modum infinite inferiorē q; in ipso sunt. Hinc quoq; hæc attributa seu perfectionalia prædicata non dicuntur de deo, nec cōpetunt ei solum per causam, ut dicatur bonus, sapiens, sanctus ideo tantum, quonia causa est bonitatis, sapiētia & sanctitatis creaturæ: sic quippe dici posset etiam lignū & lapis.

PROPOSITIO LXXXIII.

PERFECTIONALIA nomina quantum ad naturam & rem per ea designatam & secundum se sumptam, eminentius, prius magisq; proprie deo conueniunt q; creatis: quāuis quo ad modum intelligendi quo ea cognoscimus, sit e contrario. Quod est, quia ex crea- turis deū agnoscimus duplici modo, uidelicet affirmatiue & negatiue: quicquid enim bonitatis & perfectionis in rebus uidemus creatis, creatori ascribimus tanq; fontali prin- cipio & exemplari ac perfectissimæ causæ, in qua supereminētissime cōtinetur & est, quicquid bonitatis & perfectionis in effectibus reperitur: ideo talia primæ causæ per affirmationem ascribimus. Veruntamen quia per modum infinite sublimiorē & perfectiorē q; capere possumus & q; in rebus creatis sunt, in ipso consistunt, in tantum qd de ipso & creaturis uniuoce non dicitur: iccirco iuxta diuinū Dionysium, uerius ac principaliter auferuntur atq; negant de ipso. Itaq; bonitas, ueritas, esse & uiuere, sapiētia & potestas ac consimilia, absolute loquēdo & quan-

Deus omnia regit

Deus excedit omne creatum

Dei ex creaturis dupliciter agnoscimus. Affirmatiue.

Negatiue.

& quantum ad rei naturam, hancq; bonitatis perfectionem, ueritatem & eminentiam, primo & pro- priissime ac perfectissime deo conueniunt, in tantum qd cōparatiue loquēdo nullus bonus, nullus sapiens, nullus perfectus, potens, ens & uiuens, nisi ipse: nec creaturis conueniunt, nisi parti- cipatione per modum tanq; riuli atq; radioli. Porro in ipso sunt unum simplicissimum ac super- ditissimum esse, superexuberantissimum ac superperfectissimum fons incircūscripta & super- purissima lux, actualissima & beatissima uita ac fecundissima causa.

PROPOSITIO LXXXIII.

DEUS non est genus nec species, neq; in genere aut aliqua specie, nec indiuiduum aut persona in aliquo prædicamento contenta. Quod est, quonia ut iam fre- quenter innouit, deus super gloriosus essentialiter sanctus est, purus & illimitatus ac prorsus incircūscriptibilis actus, indeterminabilis in contrahibilitateq; natu- ra: genus autē designat ens determinatum, contrahibile ac perfectibile per differentiam contrahentem, cui ex sua natura non repugnet consideratio talis. Porro ut patuit, talis con- sideratio in deo ex sua natura cum sit actualitas pura atq; formalitas in finita, nullatenus con- uenire censetur: nullatenus igitur genus est. Rursus iuxta dialecticos, & Auicenna atque Themistius cæteri q; Peripatetici concorditer hoc testatur: Genus se habet per modum po- tentialis: ab eo quoq; quod per modum passiuæ potentiæ ac materialis principij se habet, in re sumit. Cūq; deus sit super purissimus actus, omnē potētiā proprietatē ac materialē con- ditionē excludat à se, nequaquam ratio generis in eo locū fortit. Deniq; nec deus est species: Quæ ad- modum enim genus importat naturā potentialē, cōtrahibile determinabileq; ex sua natura, sic species dicit naturā contractā, actualitā, determinatā: quod illimitatē & incircūscripte non cō- uenit deitati, non ergo est species. Amplius quod in genere non est, species esse nequit, cum omnis species sit & contineatur sub genere suo. Insuper genus dicit naturā generalē ad diuersas perfectiones specificas se indifferentē habentē, & nullā earū actualiter in cludentē: species autē designat naturā per certā & specialē differentia ad specialē gradū essentialis perfectio- nis determinatā: deus autē est illimitata essentia ad nullā specialē perfectionem cōtrata, sed uniuersaliter illimitabiliterq; perfecta, nequaquam ergo est species. Si demum obijcias, qd deus iux- ta Theologos prædicatur de tribus increatis personis, solo numero differentibus: atq; qd secundum Theologia Magistros duo prædicamenta sunt in diuinis, puta substantia itemq; relatio. Respondendū qd tres illæ super benedictæ personæ non sunt plura, sed essentialiter unū: nec substantia, sed relationibus distinguuntur: iccirco nec proprie in eo qd quid est, sed in eo qd ad aliquid deus prædicatur de eis. Præterea dū duo prædicamenta asserunt esse in deo, nomē prædicamenti extense accipitur pro eo quod per modum prædicamenti se habet. Hinc innotescit qd deus non sit indiuiduum, neq; persona in aliquo prædicamento pōnda, cum nec generis nec speciei sibi cōueniat ratio. Istud quoq; magister Sententiæ primo fatetur, & ex uerbis cōprobat Augustini quinto de trinitate, ut in Elementatione theologica indu- cetur. Præterea quia & hi qui deū in prædicamento esse affirmant, iam memoratas cōcedunt præ- missas, constat qd cōtrouersia inter illos & huius positionis actores uerbis sit potius q; rea- lis: aliter namq; & laxius sumunt prædicamentū, & genus ac speciem. Veruntamen ista doctri- na uerior subtiliorq; consistit, ac amplius ad reuerentiā pertinet deitatis, quā & profundio- res philosophi fasti sunt esse extra & supra omne genus ac ordinē reū, quāto magis Christi- anos hoc fari fateriq; decet, cū & diuinus ac magnus Dionysius, præsertim in libro de My- stica theologia tam euidenter doceat hoc. Postremo probatū est paulo ante, deo & crea- turis nil uniuoce cōuenire: Non ergo in eodē sunt genere, cum genus dicat uniuoce de cōtētis sub eo.

PROPOSITIO LXXXV.

CAUSA prima per nihil super additum indiuiduatur, sed de se, ex se, per se, est maxi- me una & subsistens, ac primo & summe diuersa ab alijs. Quod est, quonia ipsa est purus actus in nullo receptus, atq; essentia excellentiæ infinite, uniuersa & singula infinite, incōparabiliter improporcionabiliterq; transcendens: iccirco summe & sine cōparatione conuenit ei ex se & per se, in seipsa in cōmiscibiliter in contamina- bilitateq; subsistere, nec per differentia proprie sumptā, sed per propriā essentia à cūctis distin- guit. Propter qd in libro de Causis asserit, qd causa prima per propriā bonitatē indiuidua est, & de se maxime hoc. Proclus itaq; Vnū inquit: hoc est per se deus, cui nec uniuersa deorū catena cōparabilis ē, tātā ens illud in se & per se excellentiā est fortitū. De q; Porphyrii q; disse- ruit, qd ipse est deus: alius quæ polus, tellus, pōtusq; cōtremū, ac ipsa numina phorrefcūt. Itaq; sicut gēna generalissima dicit ab inuicē primo diuersa, & differentia ab inuicē per se diffe- rentes

Deus nec est genus, nec in genere.

Deus nec species est, nec in specie.

Obiectio.

Responsio.

Deus indiuiduus non est aut persona aliter prædicantēti.

rentes, & itē materia prima ab alijs seipsa distincta: ita, imo' & incomparabiliter plus ac eminentius causa prima per se ab omnibus est diuersa: propter quod multoties ait Henricus, qd deus est per se singularitas quædam separata, subsistens, diuersa ab omnibus. Infinita igitur fuit imperitia imo dementia Dauid de Dinanto perhibētis deū & materiam primā esse idem, eodē qd utruq; simplicissimū quid consistat, neq; per differentiam aliquā ab inuicē distinguuntur. Oñsum est namq; qd eorū simplicitas sit extreme diuersa. Etenī simplicitas dei est per totius potentialitatis exclusionē: simplicitas autē materiæ primæ, per totius actualitatis priuationem. Consimiliter quod Socrates fertur dixisse, qd deus sit anima mundi, nisi metaphorice intelligatur dictū, erroneū esset. Porro (ut sanctus testatur Gregorius) deus est ante omnia non solus, post omnia non præuentus, in omnibus non inclusus, extra omnia non exclusus, super omnia non elatus, infra omnia non oppressus, utpote in suis ipsius superessentiali simplicitate æternaliter, incommutabiliter incircūscriptibiliterq; persistens.

PROPOSITIO LXXXVI.

Deus est omnium prima causa in triplici genere causæ. Quod est, quoniam ipse est omnium causa prima efficiens, à qua omnibus derivatū est esse & uiuere. Causa quoq; formalis seu exemplaris cuncta ideali ratione intellectualiter agens: Est item omnium causa finalis tanq; summū bonū, ad quod omnia ordinantur, & qd ad sui ipsius maiestatem declarandū atq; ad propriam gloriam & honorē condidit uniuersa. Ipse ergo est omnium finis ac felicitas obiectalis. Participatio uero suæ bonitatis, contentio excellentiæ suæ, representatio & relucētia suæ perfectionis in rebus est finis & beatitudo formalis. Deniq; istud nouerunt philosophi, & quidam eorū demonstratiue probauerunt: Nullū enī imperfectū mutabile ac finitū potest esse æternū & incausatū, seu ens per essentiam, nec ens per essentiam propriam, puta independens pōt esse imperfectū, finitū ac indigens: quia quod conuenit rei ex se, propria scilicet ratione & ex sua natura, non ex alia causa non potest esse minoratū in eo, imo' necessario cōuenit esse perfecte ac plene. Rursus omnis multitudo necessario est ab uno similitur in causis est status. Est igitur una prima & maxima causa, à qua omnia simplici emanatione fluxerunt: nec huius oppositū concludit Philosophus, quinimo (ut in libro de Substantia orbis Auerois fastus est) nunq; Aristotelis intentio fuit asserere, qd cœlū esset à prima causa solū per dependentiam & cōseruationē, & non etiam per realem productionē. Iccirco qd aliqui dicūt Aristotelem id sensisse, deuiant ualde. Insuper ipsam quoq; primā materiam docuit Plato fluxisse ab ente primo, affirmans omnē pluralitatē ac multitudinē processisse ab uno, quod Proclus quoq; Platonis discipulus in Elementatione sua Theorica exprimens: Extremū, inquit, entium, i. materia, simplicissimū est sicut & primū, quia à solo primo processit. & denuo: Materia quidē subiectū existēs omnium, ex omnium causa ens processit. Verū qualiter ista stent, cū his quæ libro secundo inducit Magister ex uerbis Ambrosii affirmantis, qd Plato posuit tria increata, uidelicet opificē, deum, exemplar, materiā in collectis super secundū Sententiæ, est introductum.

PROPOSITIO LXXXVII.

Totum uniuersum à primā causa productum est & profluxit emanatione intellectuali, liberali ac libera, nō emanatiōe naturali aut emicatiōe essentiali ac necessaria. Quod est, qm̄ primo ac summo agente conuenit nobilissimo modo operari ac facere, quod est operari sapienter per intellectū, iuxta præconceptā operis rationem, quæadmodum in libro Fontis uitæ depromsit Auicebron. Vnde in primo Timæi dixerunt philosophorum decor & flos Plato, qd dei uoluntas sit omnium prima causa, & qd uoluntate cuncta effecit. Auicenna quoq; & Algazel processione re: à primo principio comparauerunt productioni artificiorū ab artifice. Veruntamen multi præcipuorum philosophorū imaginati sunt deū suā bonitatē cōmunicasse creatis necessitate quadā naturæ, nō libere, ita qd non potuit eam ipsis non cōmunicasse, nec aliter fecisse quā fecit: nō qd uoluit aut coactione impulsus sit ad creandū, sed qd ex superabundanti ac liberalissima sua bonitate nequieuit se continere, siquidē eius uoluntas necessario uoluit, qd intellectus & sapientia eius certū sit & dictauit melius, decentius ac conuenientius esse, uidelicet suam bonitatē diffundere ac mundū producere, sicut & fecit. Deniq; cū ipse sit naturaliter bonus, naturaliter uult bona, nec potest ea nō uelle, nec decuit eū differre. Ista fuit philosophorū prudentia, & ut apparet Aristotelis quoq; intentio asserētis, qd unū & idē eodē modo se habens facit idē, atq; quod ab uno simplici inuariabiliter agente nō procedit immediate nisi unū. Hinc opinati sunt multi dū ab æterno fuisse. Verū in his deuiasse noscuntur: quāuis, n. agens naturale eodē modo se habens

habens sit determinatū ad unū, attamen agēs intellectuāle sapientissime operans liberē est ad utruq;. Cūq; deus essentialiter sapiens sit & sapiētia ipsa, ac summa libertas, uniuersa & singula uno intuitu cōprehendens, ac simul non successiue æternaliter noscēs ac intellectu aliter operans, ideo conuenit ei plura simul producere libere prout uult, quæadmodū ea simul agnoscit, nec aliqui necessario uult, nisi propriā bonitatē, quæ est sibi ratio uolendi diligendiq; alia, quæ nec bona sunt ex se, nisi propriā bonitatē, quæ est sibi ratio uolendi diligendiq; alia, quæ nec bona sunt ex se, sed quia uoluit ea esse, ac suam bonitatē participare, sicq; uoluit ea non quasi bona ex se, sed quia uoluit ea ideo bona sunt, qd non attenderunt præacti philosophi.

PROPOSITIO LXXXVIII.

Prima causa in sapiētia sua æterna instituit ordinē uniuersi & per seipsam primo ac immediate executā est & digessit eum in creaturis. Quod est, quoniam ordo uniuersi est quid optimū in eodē: iccirco à summo bono directe & effectiue profluxit. Rursus sapientis est ordinare & cuncta ordinate peragere. Itē essentialis re: ordo, & nexus ac colligatio uniuersi immediate consequitur naturas ac species rerum habentes in instar numerorū: Naturas autem & species entium instituit in se, ac constituere foris in rebus, solius est dei: ideo ipse per se immediate, nullo creato agente, concausante, condidit mundum, i. uniuersas intelligentias ac orbis cœlestes, & elementa ac rerum naturas, hoc est prima indiuidua specierum. Verum circa hoc etiam maiores philosophi grauiterrauerunt, opinantes à simplicissimo & inuariabili deo prorsus uniformiter se habente, nō profluxisse per creationem immediate, nisi summam ac primam intelligentiam, atq; ab illa secundam intelligentiam esse creatam. Itaq; Auicenna nono Metaphysicæ suæ: In prima inquit intelligentia, eo ipso quo à primo agente creata est, necessario cepit esse ac fuit possibilis seu potentialitas quædam: Hinc intelligentia illa intellexit mox tria, uidelicet causam primam, & propriam actualitatem, propriam quoq; potentialitatem. In quantum intellexit primam causam, processit ab ea intelligentia secundam: in quantum uero intellexit propriam actualitatem, produxit primam animam nobilem, quæ est anima primi mobilis cœlestis: in quantum autē intellexit propriam potentialitatem, creauit corpus cœlestis illius. Conformerter intelligentia secunda creauit tertiam, & secundam animam nobilem, ac corpus orbis eius, & ita deinceps usq; ad decimam & ultimam intelligentiam, à qua dixerunt creati animas rationales, & elementa inferioresq; formas de potentia educi materiæ. Itaq; isti philosophi asserbant, qd prima intelligentia, prout se intelligit conditam à summo deo, quam cernit cæteris clare, irradiatur & impletur lumine tanto, tam exuberanter, qd emicat se & splendorem quemdam producit, qui est intelligētia secunda. Intelligens denum suam potentialitatem, eiecit quasi umbram à se, puta corpus cœlestis superioris. Verum ista positio nō solum erronea est, sed item hæretica, cum solus deus creator sit, nec creare conueniat finitæ potentia: iamq; ostensum sit, qd sicut omnipotens deus plura, imo' & omnia simul præcise inuēit, sic potest & eadē simul efficere: quia nec minor est eius potētia in exequēdo & operando, q̄ sapientia sua in intelligendo ac disponendo.

PROPOSITIO LXXXIX.

Non uidetur creaturæ repugnare ab æterno esse creatā, absolute loquendo: quāuis ex suppositione ei repugnet, quia de facto sic est: qd oia simul cū tempore, nō ab æterno producta sunt. Quod est, quia istud non implicat neq; impossibile deo est, nec creaturæ repugnat directe: non enī de ratione effectus est hic aut nūc, nec oportet causam duratione præcedere suū effectū, cū uideamus ignē eodē instanti quo generatur, lucere & splendore emittere, ac calore imprimere. Deniq; si sol ab æterno fuisset, radius quoq; ipsius æternaliter extitisset. Nec deus oipotēs impotēior fuit ab æterno ad creandū sine tēporali exordio, qd sol ad sui radij diffusionē. Deniq; Augustinus in multis locis id protestat, ponēdo exēpla de pede atq; uestigio: Si pes ab æterno stetit in puluere de sole ac radio: de uirgulto & umbra eius in aqua: Naturalis quippe effectus coæuus est aut esse pōt suæ causæ. Rursus sicut non implicat, hunc lapidē tōra hac die fuisse, & tamē in primo instante huius die esse creatū: ita nec implicat, creaturā ab æterno fuisse, & tamen in primo instante existētē suę cōditā esse. Istud qd Plato, Aristoteles cū suis sequacibus cōcesserūt: sufficit qd ppe ad rationē creationis aliqd uere esse productū ex nihilo, ita qd nō esse præcessit ipsius esse prioritate originis & naturæ: nec exigit ratio, qd præcesserit tēpore. Veruntamē etiā qdā magni doctores tenēt huius oppositū, ut Alexander, Albertus, Hēricus & alij multi. Aliq; uero dicūt, qd nō in reb' pmanētis, sed successiue nature istud, repugnet: Ad

Philosophorū error.

Auicennæ de intelligentiæ productione opinio.

quod fortia habent motiua; imò rationes dicentium nõ esse possibile creaturam ab eterno fuisse, nõ minus sunt fortes rationibus philosophorum, qui mundi æternitatem ponebant: quãuis nec illæ nec istæ uideantur demonstratiuæ.

PROPOSITIO XC.

Vnũ diuersis diuersimode conuenit. Primo.

Multipliciter dicitur aliquid unũ. Quod est, quoniã unũ est transcendens, quæ ad modũ ens circum diuersis diuersimode conuenit. Primo autẽ & maxime, quia in se subsistens, nullam in se includit quæ ab inuicẽ realiter distinguant, imò nec aliqd habet in se, qd ab ipso realiter sit distinctũ: sicq; solũ ens primũ est unum ac simplex, quod substantialiter est id quod habet, puta sua potentia, sua iustitia ac sapiẽtia sua, & ita de uniuersis attributorum sua sapientia est sua iustitia, sua clementia, sua potestas. Porro cũ quolibet alio attributorum sua sapientia est sua iustitia, sua clementia, sua potestas. Porro cũ istud nulli cõpetit creaturæ: quia nec intelligentiæ, in qua necessario realiter differunt esse & agere, essentia & sapiẽtia, sapiẽtia quoq; & iustitia, & consimilia multa, ut intelligere, uelle, gaudere, substantia, beatitudo, intetio. Quò ergo uerificat quod prefati Peripatetici asserunt, à prima simplici & inuariabili causa non procedere immediate nisi unũ simplex: cũ in prima intelligentiã tãta inueniat diuersitas, tãta cõiunctio, presertim secundũ Auicẽnã & suos, dicentes esse & essentia in intelligentiis realiter cõ distinguuntur: nec dubiũ quin prima causa intelligentiis cõcreauit omnẽ quã habet perfectionẽ, & diuersitatẽ sapientiæ & uirtutũ, ac simul in eis produxit essentia existentiãq; earũ. Veruatamẽ post primã causam maior unitas in intelligentiis perhibet, in quibus nõ est essentialiũ partiũ, puta materia ac forme distinctio, cũ sint in se subsistentes ac simplices forme, neq; realis diuersitas inter quod est & quo est, seu inter esse & essentiam, iuxta probabiliorẽ (ni fallor) opinionẽ, nec tanta sicut in cæteris differentia ac multiplicitas potentia; atq; habitũ, ac operationũ, tã immanẽtium quòt indiuidua, loquendo de speciebus specialissimis non sunt plura actualiter unũ in specie, quãuis species illa abstracte cõsiderata dicat quãtũ in se est, cõmunicabilis multis. Tertiuũ est unũ gñe, sicq; plures intelligentiæ, unũ sunt, siue solo numero, siue & specie distinguantur: quia sub genere hoc quod est substantia incorporea, continetur, imò & sub genere proximiori, quãuis illud nos lateat. Quartũ est unũ analogia prout substantia & accidens appellant unũ in ente. Quintũ est unũ aggregatione, sicut exercitus. Quod autẽ affirmat Boethius, omne qd est ideo est, quoniã unũ numero est: accipi potest de omni existẽtialiter ente: qm̃ esse existẽtiae suppositio est aut singulariũ. Insuper sicut quæ dã est simplicitas perfectionis qua deus & intelligentiæ simplices nominant per exclusionẽ potentialitatis aut materia; quæ dã uero est simplicitas imperfectionis per exclusionem actualitatis & formæ, qua materia prima & elementa dicuntur simplicia, quibus perfectiora sunt mixta: sic duplex est unitas. Nam & elemẽta & materia magis sunt unum unitate imperfectionis, quã mixta. Certum est ergo, quod omne unum creatum subsistens, sit unum & nõ unum, hoc est, aqualiter unum, & aliquo modo non unum, puta non pure & omnifarie unum, sed unum & item unitum, id est, ex pluribus constans, aut plura in se habens & continens. Hinc Proclus differuit: Omne unitum alterum est à per se uno. Et rursus: Omne quod sit unum, participatione unius fit unum: secundum autem quod sustinet participationem unius, unũ est. Itemq; Omne quod participat unum, & unum est & non unum.

PROPOSITIO XCI.

Veritas rei.

Veritas propositionis.

Veritas propositionis quid. Veritas creata & increata. Simile. Aliud simile.

Veritas uitæ doctrinæ & iustitiæ.

Verum & ueritas uarijs modis dicuntur, ac multipliciter rebus conueniunt. Quod est, quia quæ dã est ueritas rei quæ est ipsa natura, seu entitas eius: quæ dã est ueritas propositionis, quæ est in propositione tanq; in signo, in intellectu autẽ ut in subiecto. Vnde dixit Philosophus: Bonũ & malũ, sunt in rebus: uerũ & falsum, in intellectu. Hinc ueritas ista describitur, quod sit ad quatuor seu cõformatio intellectus ad re in intellectu. Deniq; est ueritas creata & ueritas increata: & sicut ab uno uultu in diuersis speculis plures resfulget, resultat ac representant similitudine sua ab una æterna increataq; ueritate deriuant, imprimunt ac fulget uarię ueritates in creaturis ac rebus naturis: Quæ admodũ illud: sic omnium creaturarum ueritates in diuina resfulgent essentia tanq; in superlucidissimò speculo, quæ ueritates in mente diuina sunt idæ & exemplares rationes creaturarũ, de quibus in secũdo Timæi differuit Plato: deus ut mens, cuius uisus contemplatioq; intellectus idearum genera contemplantur in intelligibili mundo. Amplius ueritas diuidi consue-

uit in ueritatẽ uitæ, ueritatẽ doctrinæ, & ueritatẽ iustitiæ. Veritas uitæ, est conuersatio legibus atq; præceptis diuinis regulata ac conformata, recteq; rationi ac uirtutibus conforma. Veritas uero doctrinæ, est ipsa instructio, falsitatibus atq; erroribus carens. Veritas demum iustitiæ, est æquitas ipsa à fictione duplicitateq; aliena, seu uera iustitia, nec nimium rigorosa, nec nimis laxa: De his in compendio theologico seu elementalione theologica aptior locus est differendi. Est etiam ueritas quæ dicitur uirtus moralis, per quam quis in uerbis & factis se habet synceriter prout intus intendit. At uero ueritati rei quæ essentialiter ueritas est, puta ueritati increatæ apponitur uanitas quædam, omni rei creatæ communis, quæ est defectibilitas à uero, pleno & incommutabili esse. Vnde Salomon loquitur: Vanitas uanitatum & omnia uanitas. Hæc uanitas appellatur interdum labilitas creaturæ, quia de se labilis uertibilisq; consistit in nihil, sicut ex nihilo est creata, nisi desuper cõseruaretur. Postremo ueritas adhuc dupliciter sumitur: Primo, prout falsitati opponitur: Secũdo, prout opponitur permixtioni: iuxta quem modũ dicimus uerũ aurum, cui nihil metalli alterius est admixtum: sicq; soli conuenit deo, cui nihil de non esse, nihil priuationis, nil potentialitatis, nil diuersitatis aut extraneitatis admixtum est. Essentiæ quoq; seu naturæ rei ueritas duplici ratione asseritur: Primo, quia per eam res ipsa ostendit se sicut est quantum est de se, quamuis hoc nullus cõsideret: sicq; ueritas est ratio per quam ens est ipse intellectus obiectum: quoniã nisi res nata esset ostendere quod est, non posset intelligi: Verum tamen ratio illa non est primo intellecta, sed res absolute. Secundo inquantũ res per suam essentiam conformat conceptioni intellectus diuini, & rationi suę exẽplari atq; idæ: quã habet in eã. Hinc loquitur Auicẽna: Veritas rei est proprietas sui esse, quod stabilitũ est ei.

PROPOSITIO XCII.

Bonum cũ ente conuertitur: sed sicut uerum superaddit enti comparisonem seu ordinem ad intellectum, sic bonum superaddit enti comparisonem & habitudinem ad effectum seu uoluntatem. Quod est, quoniã ens absolutius sumitur q̃ conuertibilis eius: hæc namq; proprietatẽ aliquam enti superaddunt, & hoc in ratione seu intellectu cõsiderantis, nil autem reale in ipsa re, in qua nihilominus proprietatis istę ac uarię considerationes fundantur: Res namq; creata non precise foritur à deo esse simpliciter dictũ, sed & conforme suo exẽplari in creatore ac appetibile uoluntati, imò & creatanti qui diligit eũ cõtã quæ fecit inquantum sunt bona: Itaq; solus deus est ens substantialiter bonum, & ipse est naturaliter infiniteq; bonus, ac bonitas separata, exemplaris, fontana, quomodo libet & omniformiter bona, cuius respectu alia sunt quasi non bona. Porro aliud est bonũ creatũ, certo gñe ac specie limitatũ, qd diuidi potest sicut & ens: & quantum quid plus habet de entitate tãto plus habet de substantiali hac bonitate participata. Alia est bonitas accidentalis, ut pulchritudo cõueniensq; cõplexio, acumen ingenij, presertim naturalis dispositio & inclinatio ad profectũ scientię ac uirtutũ: unde nonnulli bonæ ac egregiæ indolis nũ cupantur. Alia demum ac maior est bonitas spiritalis, mentalis, interior intellectuãli habitũ & acquiratæ, naturalisq; uirtutũ & actuum earundẽ, ex quibus nonnulli quoq; gentiles boni & uirtuosi uocati sunt, imò & quidam eorũ leguntur fuisse uiri heroici, ut de Platone asserit Augustinus, & de Socrate & Hectore Aristoteles protestatur. Insuper alia est altior bonitas gratiæ ac infusæ uirtutũ, altissima autẽ est bonitas gloriæ, de quibus in sequenti editione de o præstante tractabitur. Præterea nullum est ens essentialiter malum, imò (ut probauit Philosophus) si tale quid esset, destrueret semetipsum: circo nequaquã ponendum est summũ malũ, tanq; ens positiuũ ac natura totaliter mala, imò unũ solũ est purũ, perfectũ, infinitũ & incomparabile bonũ, à quo quicquid entitatis, quicquid bonitatis in alijs est, deriuatur, iuxta illud Procli Platonici: Omnia qualitercunq; participantia bona, præcedit qd primũ bonũ, & quod nihil aliud est quã bonũ: cætera quippe aliquid defectibilitatis, potentialitatis & uanitatis habent admixtũ, iuxta sensum præactũ: iccirco iuxta Boethium, non sunt quomodo libet ac omniformiter bona. i. secundum omnẽ respectũ: quia nec cõparatio ne boni infiniti, nec respectu originis suæ, ex qua, utpote nihil, neq; inquantũ defectibilitatẽ, uanitati & labilitati in nihil, admixta.

PROPOSITIO XCIII.

Omne creatum inquantũ procedens à deo, in ratione triplicis causæ foritur unitatẽ, ueritatẽ ac bonitatẽ. Quod est, quia inquantũ emanat à deo accepto in ratione causæ efficientis, habet unitatem qua indiuisa est à se ac diuisa ab alijs, habens proprium esse, prout est terminus productionis realis, puta creationis à deo im-

Alia ueritatis diuino.

Dens substantialiter bonum. Bonũ creatũ.

Bonitas accidentalis.

Bonitas spiritalis.

Bonitas gratiæ. Bonitas gloriæ.

Nullũ est ens essentialiter malum.

Creatum etiã à creatore foritur, scilicet unitatẽ.

Virtutem.
Sanctatem.

mediate aut mediate: Porro prout fluxit a deo sub ratione causæ formalis seu exemplaris, sortitū est veritatem, qua suo increato exemplari (ut patuit) conformatur, conformatione qualiscunq; imitationis, non similitudinis naturalis. Postremo secundū q; processit a deo in ratione causæ finalis, adeptū est & participavit bonitatē, & ordinatur ad summū bonū ac vltimū finē: sic quoc; factū est in ponderē. i. in eleuatione ad congruū finem: sed ut factū est a creatore per modū causæ exemplaris, constitutū est in mensura. i. in determinato gradu ac ordine suæ speciei ac generis: atq; ut prodit a creatore in genere causæ efficientis, facta est in numeris essentialium partium quibus constat, seu actus & potentia, aut quod est & quo est, prout hæc in editione de Fonte lucis, & Semitis vitæ, & in opusculo de Venustate mundi ac pulchritudine dei, diffusus sunt expressa. At vero diuinus Dionysius perhibet etiam pulchrum conuerti cum ente: Siquidē in omni creato perfectio ipsa specifica quædam est pulchritudo. Hæc uero in Elementatione Theologica sunt plenius referenda.

PROPOSITIO XCIII.

Solus deus est essentialiter sanctus & uirtuosus, ac impeccabilis ex natura: hinc rationales & intellectuales indigēt superadditis eis sciētis atq; uirtutibus. Quod est, quoniā deus est ens simpliciter primū, simplicissimum in se & per se, omnimode omniformiterq; perfectum, nō ordinatum ad aliud: iccirco nō conuenit ei nec indiget perfici per aliquid superadditū ei, neq; per actū aut habitum ab eo distinctum, imo sua essentia est sua sapientia atq; scientia, suaq; uirtus ac sanctitas: nec diuersificantur in eo bonitas naturæ bonitasq; uirtutis. Nec potest errare, deficere aut peccare, cū error, defectus seu culpa contingat per recessum ab ultimo fine, qui est ipsemet deus, qui a seipso recedere nequit aut elongari. Creaturis uero rationalibus ex sua natura peccabilitas inest & conuenit, eo ipso quo creaturæ sunt, puta factæ ex nihilō: iccirco ex seipsis habent uanitatem conuictam, atq; ad culpam procliuēs sunt sibiipsis relictae, nec eas esse est perfectū in se, imo habitibus actibusq; scientiæ ac uirtutū perfici egent potissime super naturalibus donis gratum facientes, uirtutibusq; infusus sicut patebit.

PROPOSITIO XCV.
DE VIRTUTIBVS.

Vemadmodū natura humana cōpositior est q̄ natura angelica, sic homo pluribus eget uirtutibus q̄ angelus. Quod est, quia ut dictū est, homo cū oīni creatura aliquid habet cōmune, & ex carne mortali & anima rationali est cōstitutus, appetitū habēs sensitiuū ac intellectuū. Anima quoq; rationalis in sua natura ualde est defectuosa & imperfecta, ita se habēs in uniuersitate ac ordine intellectuū naturæ, sicut materia prima in ordine entiuū, cū intellectus animæ in sui exordio sit tanq; tabula rasa. Caro item spiritui est rebellis, & sensualitas rationi: sed & ratio ad errores extat procliuēs, nec minus prona est ad peccata uolūtas. Porro angelus simplicis est nature scientias & uirtutes sibi possidens concreatas. Itaq; quo homo in seipso indigentior imperfectiorq; consistit, & a creatore suo distantiōr, dissimilitudine tanta non loco, eo pluribus eget auxilijs ad hoc q; suo creatori iungatur ac beatificetur in ipso, & pluribus ac difficilioribus motibus & actibus ad ipsum pertingit, uitijs reluctatur, perfectionē fortitur: Hæc autē auxilia, instrumenta ac media, sunt exercitia bona, scientiæ ac uirtutes, & assidui actus earum.

PROPOSITIO XCVI.

Virtutes morales que dicat.

Moralibus uirtutibus indiget homo in primis. Quod est, quia uirtutes morales dicuntur per quas passionēs sensitiui appetitus refrenatur, moderantur, laudabilesq; reddunt. Ipsa quoq; prudētia, cuius directione & discretionē hoc fit, uirtus uocat moralis. Appetitus quippe ex se cæcus est, indigens regi & reclusi carilumine rationis, ne impetu suo ferat & ruat præcipitando seipsum. Ratio igit per prudētia informata, qualiter gubernādus sit appetit' inferior sensitiuus tāq; seruus, ut ratio obrēperet in ipsum imprimi appetitū sensitiuū, reprimēs inmoderatos motus ac impetus eius, & assuesciēs ipsum ad appetendū moderate sua obiecta, & ad profectū ad eā tendendū in ea secundū recte rationis censurā. In hoc nanq; consistit regula & mensura refrenationis & reclusiōnis sensitiui appetitus, ut afficiat & moueat ad sensibilia sua obiecta, & eadē profectuat aut fugiat, secūdu q; expedit rationi & appetitui intellectuū ad proficiendū in sapientia, sciētia atq; uirtutib' ad beatitudinē obrinēdā. Quod si aliter ad sensibilia, delectabilia, utilia aut honesta afficiat aut tēdat, inordinate se habet, peccat & bestialiter agitatur, nisi forsitan modicus sit excessus.

PROPOSITIO XCVII.

Triplex

Triplex est modus & status uitæ humane. Quod est, quoniā homo est quāsi horizon & mediū uniuersi. Cū em̄ ex sensuali & intellectuali constet natura, per partē sensitiuā, hoc est per uires sensitiuas, cognitiuas ac appetitiuas, atq; corruptibile corpus cōmunionē habet cū irrationabilibus mortalibus creaturis partē brutis. Porro per partē intellectuā, per rationē & liberā uolūtatē immortalēq; animā summi dei similitudine insignitā, cōueniētā quādā cū deo & intelligentijs est fortitus: attamē per rationalē naturā in propria specie collocat, secundū q; per naturale lumen & uim rationis discursiuus est, a notis ad ignotasq; cognitionē progreditēs, sciētiasq; acquirēs tā ex alijs instructione q; propria inuentione, præcipue tamē in exordio usus rationis sug, ex alijs doctrina, q; etiā multiplici adminiculo indiget, potissime in infantia, pueritia & adoleſcētia, imo & frequēter deinceps, usq; in uite finē. Hinc homo est naturaliter animal sociale, ciuile. Luxta hæc distinguitur triplex genus uitæ humane, uidelicet bestiale, ciuile, diuinū. Nēpe si homo passionū impetū insequat, cōcupiscētis ac quiescēs, & delectationibus sensualitatis intus, nec irrationabiles motus refrenās, uitā ducit brutale, uile & foedā, bestijs uiliōr, imō de cies milies omni bruto deterior: quæadmodū em̄ homo ratione regulatus atq; uirtutibus ordinatus ac decoratus, est animal optimū: ita si ratione deiecta uitijs passionibusq; deseruiat, est animal pessimū. Interim si per rationē renitat peccatis, & passionibus dominē, aut saltē dominari incipiat, ac inter homines legaliter, pacifice, socialiter, iuste & laudabiliter cōuersetur, uitā ducit ciuilem̄: aut toto conatu intellectualibus uacet, diuina se ceterur, cœlestia ac æterna contēpletur, uirtutes in termino perfectionis adeptus & uir heroicus iam effectus, uitā gerit diuinā, cōtēplatiuā nob quā ducēdā etiā qdā philosophi in solitudine degere elegerūt.

PROPOSITIO XCVIII.

Homo tripliciter consideratur, & secundū hoc triplici eget prudētia. Quod est, quoniā homo primo consideratur ut est quædā particularis persona, sicq; indiget uirtutibus decorari moralibus, quibus perficitur circa seipsum ad bene regendū suipsum personā: & eget prudētia ethica, de qua & præactis uirtutibus tractat in libro Ethicoy; Philosophus. Secūdo cōsiderat homo ut caput, rector & dñs domus seu patrifamilias, & sic œconomica eget prudētia, q; docet efficaciter gubernare propriā domū atq; familiā, de qua prudētia in libro Ōeconomicoy; tractat. Tertio homo cōsiderat ut rector cōmunitatis: & taliter sumptus prudētia eget politica, quæ cōmunitatē regere edocet de qua in libro Politicorum fit mentio.

PROPOSITIO XCIX.

Virtutes morales in genere dicunt esse duodecim. Quod est, quoniā istæ uirtutes circa sensibilia uersant obiecta, circa quæ refrenant ac ordinant appetitū sensitiuū tā concupiscibilem̄ q; irascibilem̄, ne circa illa inordinate & intemperate afficiatur: aut sunt directrices in huiusmodi actibus moderandi, ut prudentia & species eius: aut circa operatiōes humanas uersant, sicut iustitia. Deniq; hæc uirtutū numerus & sufficientia uno modo sumuntur ex parte subiecti, quia prudentia in ratione consistit, iustitia in uoluntate. Alij decē in appetitu sunt sensitiuo, aut essentialiter, aut per quādam impressionē, quæ uirtutes tendunt & ordinantur in bonū rationis, quoniā moderatiuæ sunt passionū, atq; custodiūt bonū rationis, uitia remouendo: Hinc prout ex diuersis obiectis surgūt diuersæ passionēs. Aut ex eodē obiecto diuersimode apprehenso accipiūt diuersæ uirtutes morales, secundū q; in passionibus istis aliud & aliud mediū inuenit secundū ordinē cūdiuū rationis. At uero passionēs surgunt & oriuntur uel ex bono sensibili, aut ex malo huiusmodi disposita, aut ergo ex bono aut malo sensibili simpliciter dicto, aut ex bono seu malo tali ut arduo: & si ex huiusmodi malo, aut ergo ex malo tali ut futuro aut pſenti: si futuro, sic gñant in nobis due passionēs, q; sunt timor & audacia: timor, dū a malo refugimus: audacia, dū illud aggredimur: que passionēs in irascibili collocat. Inter q̄s uirtus moralis media ponit fortitudo, q; est medietas inter illas, potissime in periculis belli ac mortis: Si autē passionēs nascūt ex malo presenti nobis aut nostris illato, oriē ira, appetitū uindictā: qua rā si decitat homo, gñat timiditas: Inter q̄s passionēs mediat mititas, & ipsas refrenat, estq; in irascibili sicut & hæc passionēs. Si demū passionēs nascantur ex bono sensibili simpliciter sumptor: estq; distinguendū secundū q; triplex ex huiusmodi bonū, puta delectabile & utile ac honestū: si ergo oriat passio ex bono tali præſente, uocat delectatio, quæ est in cōcupiscibili, sicut & uirtus eā reprimēs q; reperiētā nūcupat: delectatio tamē ista est duplex, secundū q; duplex est delectabile tale, uidelicet secundū tactū, aliud penes gustū: Delectationē tact' frenat castitas, aliā uero

Homo modū uniuersi.

numera: uel tripliciter genit.

Homo tripliciter considerat: Primo.

Secundo.

Tertio.

Virtutū sufficiētia.

uero sobrietates: Si autē passio producatur ex bono huiusmodi ut futuro, uocatur concupiscentia, quam & castitas habet reprimere. Porro si passio generetur ex bono utili, nominatē cupido quis cupido potius dicat uitū in hac re excessiuū q̄ solum naturale affectionē. Circa huiusmodi autem passionis refrenationem ponitur duplex uirtus moralis, quoniam bonum utile duplex est, puta mediocre seu commune, & arduum: circa mediocre est liberalitas, circa arduū, magnificentia: estq; liberalitas in concupiscibili, magnificentia in irascibili. Si demum passio surgat ex bono honesto, uocari potest honorificentia: Circa cuius reformationem duplex est uirtus moralis, una circa mediocres honores, quae honoris amatiua uocatur, atq; in concupiscibili ponitur: alia circa magnos honores quae magnanimitas nuncupatur, & ab immoderato illorum restringit affectu, & in irascibili collocatur. Insuper quoddam est bonum sensibile hominis per respectum ad alios, prout communicamus cum proximis in uerbis aut factis: quantum ad communicationem in uerbis, ponitur uirtus moralis quae dicitur ueritas, per quam recte se in suis habet sermonibus, ut nec iactator sit neq; fictus. Communicatio uero in actibus aut consistit in ludicris circa quae eutrapelia ueratur, quae in talibus medium tenet: aut in alijs quotidianis operibus, circa quae affabilitas locum sortitur, ut nec nimis blandus sit homo, nec dycolus. Hęc superficialiter magis quam magistraliter dicta sint, de quibus in speciali opusculo de passionibus animae plenius scripsi.

PROPOSITIO C.

Peccati quid Stoici.

Passio proprie est motus seu affectio sensitiui appetitus: quae in quantum est naturalis motio quaedam, nec uituperabilis est neq; laudabilis. Quod est, quoniam propter ea quae insunt nobis a natura non laudamur nec uituperamur. Peccatum quoq; est recessus ab eo quod est secundum naturam. Veruntamen Stoici asserēbāt passiones has animae morbos, & uituperabiles esse ac malas: quia per passiones intelligebāt irrationabiles motus atq; inordinatas sensitiuae partis affectiones. Vnde & adiecerunt, q̄ non cadunt in sapientem: Et iuxta hunc modū etiam quidam theologi de passionibus sunt loquuti, praesertim qui in philosophia Platoniorū instructi fuerūt. Peripatetici uero dixerunt, sicut in propositione hac dictum est: uerum horum dicta facilliter recordantur, quoniam nomine passionis diuersimode usi sunt. Certum est autem, q̄ cibum & potum appetere, temporalia affectare, honorem a subditis requirere, conthoralem amare, non sit malum in se, nec simpliciter uituosum, sed tanq̄ indifferens, quod per rationis diligentiam laudabiliter fieri potest: & itē immoderate, si rationis uigilantia desit.

PROPOSITIO CII.

P. sionum nomina.

Amor.

Spes.

Cōcupiscentia.

Sapientia.

Philos.

Ecclesi.

Danic.

Delectatio.

Ira.

Timor.

Nomina passionum multipliciter capiuntur. Quod est, quoniam nomina passionum sunt haec, amor, concupiscentia, spes, delectatio, ira, timor, tristitia, timiditas, cupido &c. de quibus constat q̄ uarijs modis sumantur. Amor nanq; interdum pro charitate seu intellectuali amore suscipitur, unde & philosophia amor sapientiae appellatur: quandoq; uero pro inordinato affectu, iuxta illud: Amor & odium peruerunt iudicium. Aliquando pro naturali complacentia boni sensuali praesentis, & ita est passio prima ac propria. Conformiter spes communiter dicitur esse theologica uirtus, nec ita est passio: sed prout designat tendentiam appetitus sensitiui in bonum sensibile nondū obtentum. Desideriū quoq; seu concupiscentia duplex est, urpote sensitiuum & intellectiuum. Nam & in libro Sapientiae fertur: Concupiscentia sapientiae dedecet ad regnum perpetuum. Atq; in libro Psalmorum: Concupiscit & deficit anima mea in atria domini. Communiter tamen pro sensuali & inordinata affectione accipitur, iuxta illud: Post concupiscentias tuas non eas. Et rursus: Concupiscentia subuertit cor tuum. Consimiliter delectatio nonnū quam in bono accipi solet, dicente Philosopho: Philosophia mirabiles delectationes habet sibi admixtas: Itemq; signum uirtutis est delectatio siens in opere interdum in malo, ut cū uita bestialium hominum nominatur uoluptuosa. & rursus: Temporale est quod delectat, aeternum quod cruciat. At uero ira frequentius in malo accipitur, & unum de peccatis mortalibus perhibetur: uerum in quantum passio, dicit simplicem ultionis affectum, qui bonus consistere potest & malus, secū dum q̄ uindicta inferri potest zelo iustitiae & praua commotione. Vnde distinguitur ira in iram per zelum, & in iram per uitium. Praeterea timor est multiplex ualde: est etenim timor naturalis, qua mortem horremus: timor sensuali, quo incōmoda corporis nimis ueremur: timor intellectualis, qua a summo bono & salubri perfectione elongari & separari metuemus. Hinc triplex timor distinguitur, puta seruilis, in-

stialis & filialis. Tristitia quoq; est multiplex, puta immoderata, secularis, absorbens, de amissione atq; carentia boni terreni, carnalis, mundani. Vnde & Salomon factus est: Spiritus tristis excicat ossa. Et denuo: Sicut tinea uestimento, & uermis ligno, ita tristitia nocet cordi. Vnde in Ecclesiastico legitur: Tristitiam longe expelle à te, multos em̄ occidit tristitia, & non est utilitas in ea. Alia est tristitia bona & ordinata, praesertim de culpa & propria defectuositate ac elongatione à salute & gloria. Hęc breuiter hic tetigisse sufficiat, de quibus in praetacto tractatu de Passionibus animae diffuse conscriptum est.

PROPOSITIO CII.

Anima prudens, sapiens, uirtuosa, est sicut regnum bene dispositū, regio pulchra, & quoddā uniuersum, propter quod homo minor mundus ponat. Quod est, quā sicut in toto mundo est unus rex & dominus, ceteris omnibus praesidēs, ita in anima rationali est ratio uis suprema, ceteris uirtutibus dominans: cui dicitur ceterae uires recte obediunt, ipsa anima est totū potestatiuū laudabiliter ordinatū, in quo diuersae sunt uires & actiones tanq̄ gentes rite dispositae. Hinc sicut in regno ac ciuitate est pax dum cuncti inferiores superiori suo congrue parent, ita in anima dum uires uegetatiuae ac sensitiuae per rationē uere prudentem ac sapientem quantum possibile est, efficaciter gubernant: quamuis enim obiectis suis sibi praesentatis, & applicatae suis materijs, non queant non operari: ratio tamen eas potest suis obiectis atq; materijs applicare, & in de retrahere. Praeterea sicut in uniuerso sunt regio caelestis superior, in qua iugiter quiescunt ac regio elementaris inferior, in qua meteoricae impressiones sunt uariae, inquietudo, tempestas, tumultus: Ita in anima rationali est portio intellectiua quasi caelestis: quae dicitur prudentia, sapientia atq; uirtutum regitrix, quieta, clara ac stabilis perseverat: tanq̄ in parte sensitiua, tanq̄ in Elementorum regione, uariae permutationes ac passionum strepitus oriuntur, quae partem intellectiuam nequeunt perturbare. Insuper sicut in uniuerso sunt substantiae intellectuales & irrationales, ita in anima sunt uires rationales & irrationales, imō & quaedam se medio modo habentes, quae rationem participant, & aliquo modo ei obediunt: propter quod uirtutum & uirtutum subiecta dicuntur, ut de appetitu patuit sensitiuo. Itaq; anima prudens, sapiens, uirtutibus perornata, pre nobilis ualde & splendida ac deformis est creatura: quae aut uitijs feruit, passionibus uincitur, deordinata consistit, omni bruto est uilior, omni mostro deformior, omni cadauere abominabilior atq; foetidior: ideo usq; ad sanguinem oportet concupiscentijs reluctari, tentationibus uitijsq; reniti, ac semper suadere uirtutibus: quod qui nō facit, nequaquā condignus est philosophus nuncupari, ut in Phaedone disseruit Plato, ubi & contestatur: Reuera philosophantes morti se preparant. Non est philosophi circa uoluptates elcarum & potuum ac Venereorum uersari: uir in philosophia ducēs uitam, confidit cū mori debeat maximis fretum iri bonis. Anima philosophi uestimentoq; continent ornatum, & ea quae corporis sunt, ipsumq; in honorat ac despicit corpus, ac fugit praecipue ab eodem, & pura intelligentia fruens, speculatur unumquodq; syncere.

PROPOSITIO CIII.

Virtutum quaedā sunt intellectuales, quaedā morales, quaedā diuinae, theologicae quoq; nonnullae, & aliquae cardinales. Quod est, quā intellectus & uoluntas sunt uirtutū subiecta, & appetitus sensitiuus uterq; ut aliq̄ dicitur: quā in eodē subiecto sunt uirtus & uitiū sibi contrariū. Veruntamen cū uirtutes sint spirituales qualitates, apparet alijs, q̄ in appetitu sensitiuo, qui est uirtus organica, & cuius subiectū est materiale esse, non ualeant subiectiue atq; realiter, sed per impressionē ac redundantia solū à parte intellectiua in sensitiua. Virtutes itaq; morales quae directe circa passionū refrenationē ac refectionē uersant, in sensitiuo sunt appetitu, siue per inhesionē, siue per impressionē: prudentia autē in intellectu est practica: similiter ars, sapientia uero & scientia, & intellectus qui est habitus principiorum, in speculatiuo sunt intellectus: sunt quippe quinque hi habitus intellectuales, qui & uirtutes intellectuales aliquando nominantur, large sumpto uirtutis uocabulo: proprie nanq; scientia, ars & intellectus praefato modo acceptus, uirtutes non sunt, quia ab eis non dicimur uirtuosi, imō uirtus & scientia ab inuicem distinguuntur, ac mutuo se perficiunt ac decorant, ita quod scientia sine uirtute appellatur informis. Porro uirtutum moralium quatuor principales dictae sunt cardinales, ut temperantia, fortitudo, prudentia atq; iustitia. Virtutes autem diuinae dicuntur heroicae ac perfectae, seu illae quae immediate circa diuina uersantur. Platonici demum, praesertim Plotinus, qui (ut in libro de Ciuitate dei asserit sanctus Augustinus) melius intellexit Platonem, & Macrobius

Tristitia, Prouet. 17. & 25. Ecclesiast. 30.

Homo minor mundus.

Plato.

Intellectus & uoluntas, uirtutū sunt subiecta.

Virtutes morales quae sunt in appetitu sensitiuo.

Habitus intellectuales quinque.

Virtus & scientia distinguntur.

Virtutes cardinales quatuor.

Virtutū diuinarum secundū Platonem.

D. DIONYSII A' RICKEL CARTHUSIANI,

crobius, distinxerunt uirtutes in uirtutes purgatorias, politicas, animiq; purgati & exemplares. Ista hic breuiter fati sit tetigisse, de quibus in Elementatione theologica diffusius est tractandum.

PROPOSITIO CIIII.

Felicitas hominis duplex.

Finis uirtutum est felicitas, quam homo in omnibus debet præcognoscere, intendere ac summe appetere. Quod est, quia uirtutes ad beatitudinem ordinantur, & ipsa felicitas est operatio optima uirtutis dignissima. Hinc de duplici hominis felicitate philosophi sunt loquuti, puta de felicitate politica uite præsentis, in actu perfectæ prudentiæ constituta, quæ est ualde imperfecta felicitas, & admodum breuis ac iniqua, curis & distractionibus plena, attamen bono communi deseruiens, sicq; assimilans hominem præfidentem deo omnipotenti, omne seculum gubernanti ac bonitatibus adimplenti: Hinc causalitas ac prouidentia, communicatio quoq; bonorum de super concessorum, sunt proprietates diuinæ. Alia est beatitudo maior & uerior, ac magis continua, quæ (ut de cimo dicitur Ethicorum) est speculatio optimi speculabilis, quod est primum ens, ueritas summa, incomparabile super dignissimumq; obiectum: speculatio inquam non informis, nuda, insipida, algens: sed formata, undiquaque perfecta, id est, omni uirtutum perfectione constipata, ornata, dulcis, amorosa, præferuida. Nempe si uera prudentia sine cæteris uirtutibus non habetur, quanto minus sapientia ista, cuius actus est ista felicitas, quæ & in uita hac aliquo modo obtinetur, inchoatur & prægustatur, atq; in regione cælesti perpetue possidetur. Ipsa ergo est finis totius philosophicæ exercitationis ac studij fructus, & primum uirtuorum laborum, bonum finale, quod in cunctis intendere & optare debemus, ac eius amore a uirtuorum spurcitijs abstinere, uirtutum splendore fulgere, peccatis & passionibus iugiter dominari. Etenim (ut in secundo Timæi clarissimum illud iubar philosophorum Plato disseruit) uictribus animabus ad stellarum contubernium & mansiones sydereas patet ascensus, acturis ibidem uirtutibus beatam. In Phædone quoque & Memnone, ac libro de Prophetijs fatetur, quod anima recte philosophata & pure, hinc migrans, in genus & societatem scãdit deorum: uicte uero & for didæ descendunt in barathrum, disponente sic deo deorum, qui pater & iudex est omnium.

REVERENDISS. IN CHRISTO PATRI PRINCIPI ET DOMINO, DOMINO

Georgio Lubusianæ & Ratzburgensis Ecclesiarum Episcopo, Ioannes Romberch à krypse Theologus & Prædicator. S. P.

In cæteros Christianæ religionis utriusq; Ecclesiastici nẽpe & secularis status illustrissimos principes & dños Ecclesiæ procures, hanc inclytam Vbiõ: urbem Coloniam Agrippinam, cũ inuictissimo Romano Imperatore semper Augusto Carolo V. ac gloriosissimo Ferdinando eius germano Hungariæ tum & Bohemiæ, nunc quoq; hic iam electo & in Aquensi oppido cũ maxima gloria & triumpho coronato R. Rege ingressos, nõ sine animi delectatione plurima mihi obtigit dignissime præfui tecũ, apud Reuerend. in Christo patrem & dñm, dñm Thomã Cæpigi Episcopi Feltrẽsem, atq; D. D. Ioãnem Fabriũ Episcopi Viennensem, meos præcipuos & singulares amicos & fautores (id quod tum corã te ipsã cõprobasti) colloquiũ, ubi tuas aspectus & dulcis sermo, quo non nihil propensius uidebare in rem meã, ac multũ faueres homini hæcenus facie ignoto, me profecto mihi in modũ pellexere in tui obseruantia & amorẽ: Postera autẽ die calcar adiecit ultro currẽti celeberrimus doctor Cõradus Vuimpina à Fagis, qui te a deo mihi cõmẽdauit de mox probitate & præclarissima uitæ sanctimonia simul ac multijuga eruditione, ut nõ modo per beatos cõsisterim Lubusianæ ac Ratzburgensis Ecclesiæ populos, quibus tam doctus, tam q; uigilans pastor, cuius multiplices uirtutes superent famã alioqui gloriosissimã, obligisset: uerũ & Academicam illã nobilẽ Francordiam iuxta Oserã haud immerito gloriari de tãto principi, gubernatore, rectore & moderatore, priuilegiozq; conseruatore: qui ut sit oim studiorum fautor, amator & promotor, ita præcipue istec conetur cũ gratia Illustrissimi principis & dñi D. Ioachimi Marchionis Brandẽburgi, sacri R. Rompij Archicamerarij & Electoris &c. doctissimos accerfire uiros, qui iuuentutẽ in bonis disciplinis instituant, & sacris doctrinis erudiant, enutriãt & prouehant, ad Catholicã fidei defensionẽ aduersus huius turbatissimi seculi ueritatis flores. Hinc (ni me mea fallat opinio) non tã uocabulo q; merito imitariis Mosen, imitariis & Aaronẽ, ut in tabernaculo dñi aut a deo discas, aut populũ doceas, quæ duo sunt Episcoporiũ opera, ceu q; diligentissime tecũ reuoluas, tantã debere Pontificis conuersationẽ & eruditionẽ esse, ut oes motus & gressus, & uniuersa eius opera notabilia sint: Nẽpe qui ueritatẽ mente concipiat, & eam toto habitu retonet & ornatur, ut quicquid agit, quicquid loquitur, doctrina sit populoz. Hæc olim scripsit Aurelius Augustinus Episcopus Hipponensis, a quibus iã & tu Lubusianus & Ratzburgen. antistes, nec pili quidẽ lati discedis: ut pote qui multo studio & labore in illa tua Academia Francordiana (cuius nũc Cancellarius es) fundamẽtũ uidere possis prælegẽdo cũ laudabili omniũ auditoroz testimonio, sacros canones & patrum sanctiones, instituta & decreta: quibus mores hominũ rite institueres, conformiter ad diuinã legẽ: quõ ordinationes & constitutiones (quas uocant humanas) tanq; illi conformes nec usq; repugnant, ducere q; maxime debebunt. Nunc uero populo tuo Pastor ab omnibus haberiis præfectus, qui non reipsam (quod propheta pluribus exprobrat) pascas, sed gregẽ tibi cõmissum: ut nõ tam nomen honoris q; operis, uidearis sumpsisse, quin potiũ humeris tuis impositũ ferre. Quæ admodũ barbarus ille Hieronymus faciundũ putabat, ubi in Epistola 47. super illud Pauli ad Timotheũ: si q; episcopatu desiderat, bonũ opus desiderat, dixisset: Opus (inquit) non dignitatẽ, labores nõ delicias: opus per quod humilitate decrescat, nõ fastigio intumescat. Audies itaq; te cũ magna cõstantia uigilare super domesticas oues (quod Gregorius per necessariũ scribit in Capitulo Oportet dist. 81.) ne lupinis morsibus, id est diabolis inimicis latent, ut duplici honore ob huiusmodi presidentiã dignus mihi uideare. Ne autẽ horz qui ppiam non facile credere, effecit tuæ propriæ manus ad me syngrapha, p. capellanũ tuũ missã, q; de uetustioribus authorib; approbatõz libris tibi cõparadis sollicitabare. Et qm his didici amatorẽ te esse præcipuũ sanæ doctrinæ, putabã officij mei esse te certiorẽ reddere, q. quoz libri in hac urbe chalcographoz typis procudãt: id qd cũ Reuer. pater & D. Thomas Cæpigi simul atq; tua dñatio in collegiis à me sciscitabamini: Et ut interim taceã ep̃as & oratiões uarias (cuiusmodi est ornatissima illa funebris oratio p. R. p. & d. Ioãnem Fabriũ corã C. M. & principib; in exquisiis illustrissimẽ dñg. d. Margarete Archiducissẽ Austrig habitã) & id genus alia: ex correctione nostra sub prælo sunt (præter opera præclarissima celeberrimi D. Cõradi Vuimpinæ) Cõmẽtaria D. Dionysii à Rickel Carthusiani (uiri diuino spiritu afflari, ut deuotissima studioz eius monumẽta ostendunt) in psalteriũ & diuersa alia eiusdẽ opuscula, non minus adfectum ad superos sustollentia, q; intellectu erudiant: inter quæ oblatũ est mihi hæc diebus posteaq; hinc Regẽ Romanoz coronandũ comitatus es cũ cæteris principibus ad Aquigranũ opusculũ quoddã perbreue, de Sacræ Theologiæ principijs, quod proinde Elementationẽ Theologicã uocat, quod centũ quinquaginta nouẽ integrat propositiõibus seu conclusionibus theologicis: de deo uidelicet, eius diuinitate, natura, nominibus, attributis & prædicatis, alijsq; diuinitatem ipsam & personarum pluralitatem concernentibus: de rerum creatione & angelorum conditione, natura & statu: de anima rationali, de protoplasto Adamo & illius casu, & peccõ originali: de generis humani per Christi incarnationem & passionem redemptione: de sacramentoz Ecclesiæ institutione, essentia, uirtute & effectu: de gratia & uirtutibus, tum Theologicis cũ moralibus, cæterisq; ad salutem hominum necessarijs: de fine mundi & extremo iudicio, atq; gaudijs beatorz adẽoz, ut compendio quodam uniuersam Theologiam complexus uideatur. Si quando sacratissime antistes à tot negotioz occupationibus cũ proprijs tum Ecclesiæ tuæ, & Illustrissimi ac serenissimi Marchionis, qui sedulo tuis utitur prudentissimis consilijs, te feruari uel ad futuratã horulam contigerit, non te penitebit forsã (post alios præclarissimos auctores, quibus referentissima tua bibliotheca teat penẽ innumeris, huius auctoris opera obiter perlustraste: Nec deterreat te stili leuitas: quandoquidẽ ueritas ipsa uerboz lenocinio nõ egeat: & tu malis alta diuini spiritus senã sub familiari eloquio & phrasi cõmuni, q; comatas sine fructu orationis solijs simillimas. Quod si hæc pro tua humanitate boni consulas, animum mihi facies, ut studeam oportune in maioribus tibi gratificandum: Vale. Ex ædibus Prædicatorum in Colonia die Lunæ sextadecima Ianuarij, Anno post natum saluatorem M. D. XXXI.

D. DIONYSII A RICKEL

CARTHYSIANI, IN COMPENDIVM THEOLOGIAE.

PRÆFATIO.

Ioan. 17.
Prouerb. 8.
Sapient. 7.

Philipp. 2.
Ioan. 10.

Esa. 11.
Iacob. 3.

Echi. 6.
1. R. hero.
1. Moral. c. 22.
Iob. 28.

1. Cor. 11.

Omparate uobis sapientiã sine argento, & collum uestrũ subijcite iugo eius. Ecclesiastici ultimo. Quã uehemter ac summe cupienda & requirenda sit nobis sapientia, docuit atq; testatus est Christus sapientia dei patris, in actu sapientiã beatitudinẽ rationalis creaturã consistere perhibens, cũ deprompsit: hæc est uita æterna, ut cognoscant te uerũ deũ: hinc melior est sapientia cunctis opibus, & oia quã desiderãtur, huic non ualent cõparari. Deniq; ipsa est speciosior sole, & super omnẽ dispositionẽ stellã: luci cõparata, inuenitur prior: quod si de increata sapientia, quã est unigenitũ filius patris æterni, dictũ intelligatur, clare ac uerum censetur, quoniã ipsa omnipotẽti genitori prorsus æqualis est, imò substantialiter unũ cũ illo: Ego (inquit) & pater unũ sumus. In cuius sapientiã clara ac fructiua uisione, uera & plena consistit felicitas: siquidẽ ipsa, & pater ac spiritus sanctus, unũ totius nostrã salutis obiectũ sunt, causa & dator, quẽ admodum unus, solus ac uerus deus esse noscunt. Præterea sapientia illa creata, quã inter septem dona spiri- tus sancti primatũ sortitur, præclarissimus habitus est, intellectu illustrans, lumine solis splẽdidior, omninq; astro micans lucidius, de qua ait scriptura: Quã defursum est sapientia, primũ quidẽ pudica est, deinde pacifica, modesta, suauis, bonis cõsentiens, plena misericordia & fructibus bonis: quod constat sapientiã hanc salubrẽ sine cæteris uirtutibus non habere: nec minz, cũ & teste Philosopho, prudentia (quã uirtus est cardinalis) uirtuosis duntaxat in sit hominibus: hinc tam de increata q̃ de creata sapientiã rite exponit quod sanctus Iob loquitur: Sapientia ubi inuenit, & quis est locus intelligentiã: nescit homo pretiũ eius, nec inuenit in terra suauiter uiuentiũ. Nõ dabit aurũ obryzũ pro ea, nec conferet tinctis Indiã coloribus, neq; lapidi sardonio pretiosissimo, uel sapphiro: perditio & mors dixerit, aurib; nostris audiuimus famã eius. Insup est sapientiã quãdã quã à bonis & malis ab electis ac reprobis põt haberi, quẽ sicut desuper potest infundi, sic & ab hominibus potest addisci: propter quod scholastica & acquisita aliquãdo nuncupant unde & inter dona gratiã gratis datã cõputatur, de qua dixit Apostolus: Alij per spiritũ dat sermo sapientiã, alijs sermo sciẽtiã. Hæc est scripturã: notitia, eruditio in Theologicis libris sanctoꝝ, in scriptis quoq; doctoꝝ, ac eminens quãdam in lege diuina & resoluta peritia, qua fit homo idoneus ea quã fidesi sunt declarare, probare, ueri. Ab hac sapientia dicuntur doctores Theologie, seu magistri scripturã, sumendo Theologiam prout ad informem quoq; & acquisitam diuinorum notitiã se extendit. Strictius uero theologia accipitur pro sola formata & lapida diuinorũ notitia, quã realiter est sapientia ipsa, quã donum est, quã sapientiã quo ad gradum suum ac statu perfectum, nominatur mystica theologia, de qua diuinus Dionysius in libro Mysticã Theologie differuit. Est item sapientia quẽdam naturalis, philosophica, acquisita, de qua tractãt philosophi in cuius actu contemplatiuam felicitatem Aristoteles statuit decimo Ethicorũ qui & Metaphysicã Theologiã appellat. At uero increata sapientiã, uerbũ æternũ, unigenitũ patris, nostrã mortalitatis tegimẽ assumere est dignata, ac nostrã naturẽ indumẽto opera, umbrã quandã proiecit a se ac diffudit in terrã, hoc est doctrinã suã & fidẽ, ac euãgelicã legẽ nostrã imbecillitati & capacitati cõtempertã, proportionatã, aptatã, tanq; infinite lucis ac luminositatis suẽ radiũ, quasi obnubilatũ, atq; immẽsẽ suã superstantissimẽ dilectionis flãmã fumãtẽ ac scintillantẽ. Euãgelica quippe doctrina uarijs similitudinib; parabolis & figuris est inuoluta, ipsaq; fides cognitio est obscura, quẽ admodũ nobis cõnaturale est p̃ sensibilibilia ad immaterialiũ notitiã ac diuinorũ amorẽ ascẽdere ac deducẽ. Interim ex Christi documẽtis in quatuor Euãgelij exaratis, tanq; ex fontibus saluatoris hausta, sumpta, deriuata & edita sunt innumerabilia pene uolumina patrũ & catholicorũ doctoꝝ, ex quibus fluxit riuus singẽs, fluuius copiosus, aqua redũdas ac lympida, puta liber Sertianũ, ex patrũ codicibus cõpilatus: ex quo demũ profluxerũt riuuli doctrinã, fluueta sciẽtiã: quã plures, uidelicet scripta & cõmetaria scholasticorũ doctoꝝ, sup librũ Sertianũ, quorũ sapientia dicta nup in unũ collegi, quatuor uolumina grãdia ex eisdẽ cõpingẽs sup quatuor libros Sertianũ præclaros.

Postremo

ELEMENTATIO THEOLOGICA.

50

Postremo quoniã omnia illa perlegere memoriterq; tenere difficile est nec omnibus uacãs, intẽdo in isto opusculo ex illis summam quãdã perfringere, utiliora & pulchriora in unũ redigere, ac Theologiã cõpendiũ cõpilare, qd Elementatio Theologica poterit appellari.

PROPOS. I. DE THEOLOGIA.

Vicquid in Elementatione Philosophica de deo inductũ est & probatũ, in Elementatione hac theologica est tanq; uerũ & ratũ supponẽdũ. Quod est, qm eadẽ nõ sit infructuose sepi iterãda, nec irrationabiliter repetẽda, estq; uitãda prolixitas, & breuitas studẽdũ. Deniq; Philosophia ancilla ẽ Theologicẽ facultas, utpote dispositiua ad eã: Multa quoq; sunt, q; prinẽ ad utrũq; sub ratione ac respectu diuersis, uidelicet deũ esse, deũ esse oipotẽtẽ, inuariabilẽ & æternũ, aiam rationalẽ cõsistere immortalẽ: q; ad naturalẽ spectãt philosophiã, in quãtũ ratione qunt pro bari humanã ad Theologiã uero, secũdũ q; etiã sunt desup tradita, & in scripturis cõtẽta: Ex quibus habet aliquis dubij huius, utrũ idẽ ualeat esse scitũ & creditũ. Rõdet nãq; q; idẽ materialiter nõ formaliter cadere põt sub fide atq; sciẽtia. Præterea in Elementatione Philosophica multipliciter est ostẽsũ q; deus sit, & q; ipse sit uniuersorũ primũ principiũ, causa suprema ac sup gloriofus creator, cuncta in esse cõseruãs, gubernãs, mouẽs & ordinãs. Insup q; ipse solus simpliciter sit pfectus, ac pfectionaliter, intẽsue atq; formaliter in finẽ, in omni prorsus perfectione, excellẽtia, sanctitate & glia, in omni pulchritudine, dulcedine, tranquillitate, sapientiã, potestate ac sup beatissima libertate, & cõsimilia multa de ipso sunt introducta ac demõstrata, prout philosophica naturaliq; ratione fieri põt aut solet. Verũtamen de his non sunt testimonia scripturarum subiuncta & allegata.

Propositione 77, deinceps

PROPOS. II. DE DEO.

Itẽ ac clare intelligẽs qd Aristoteles in prima philosophia idonee subtiliterq; deduxit ac cõprobauit, puta q; deus sit purus actus, facilius capere ualet alia multa quã Theologi diffuse ac prolixẽ in Theologicis libris suis pertractãt, probant & prosequunt. Quod est, quia ut in Elementatione philosophica patuit, quãuis actus & potẽtia multipliciter capiant, proprie tamẽ sumunt se cundũ q; actus diffinit ac dicit esse principiũ mouẽdi, trãsmutandi, pfcientiũ ue aliud aut aliter, secũdũ q; tale. Potẽtia uero asserit esse principiũ mouẽdi, trãsmutandi aut pfcientiũ ab alio. Ideo dũ quippiã mouet aut trãsmutat se ipsum (secũdũ q; animalia perhibet mouere seipsum) ex alia parte, natura seu proprietate, cõuenit ei moueri & moueri, trãsmutare & trãsmutari, actuare atq; pfcicere, & actuari & pfciri. Itaq; deus sublimis ac adorãdus ferẽ actus purus, qm ipse in seipso est simplex essentia ac separatiuissima forma, cui ex propria eminẽtia & natura conuenit cætera uniuersa producere, mouere, mutare, actuare, pfcicere, neq; ab aliq; moueri, moueri, pfciri aut qcũ recipere accidentale. Deniq; ex hoc primo concludit, imò & apud intelligẽtes irrefragabiliter demõstrat, q; sup pfectissimus deus sit pfectionaliter infinitus, ita q; in finitã hæc formalis & actualis, sit prima atq; intrinseca deitatis proprietãs puta diuinã naturã & increatã illã prorsus mũdissimã simplicissimãq; essẽtiã imẽdiãte cõsequens ac directẽ. Hinc igit actus purus necessario est infinitus, qm in ipso nequaquã est materialis limitans, neq; differẽtia cõtrahẽs, neq; potẽtia terminans, hoc est potẽtialitas seu differẽtia ad particularẽ & certũ aut circũscriptũ, aut determinatũ pfectionis gradũ coartãs, imò actus hmoi uniuersaliter nõ particulariter, totaliter nõ partialiter, incircũscriptibiliter nõ terminabiliter, oiformiter ac omĩfarie est in seipso pfectũ, ergo & infinitũ. Quod eĩ pfectionaliter infinitus est, atq; in omni pfectione uniuersaliter sine mẽsura & sine cõpletũ ac plenũ, in finite pfectione est eo qd finitã cõstitit pfectionis. Ex his itidẽ cõstat deũ prorsus immaterialẽ incorporalẽq; esse, nec loco circũscribi, nec tẽpore cõprehẽdi, ac prorsus immobilẽ inuariabilẽq; cõsẽdũ. Nec obstat q; scitũ Dionysius ac Plato dixerũt deũ moueri, qm illud moueri nõ aliud intellexerũt, q; in actu procedere. Hinc insup clarẽ deũ essẽtialiter esse sanctũ, sapientẽ ac infinite potentẽ, & incõparabiliter simplicẽ, ita q; ipse est suũ esse ac uiuere, & intelligere: itẽq; q; ipse sit purissima unitas, sũma & incõparabilis bonitas, superpulcherrima ueritas, honorãdissima metuẽdissimaq; maiestas. Ex quibus amplius cõprobat, q; deus nequaquã in gñe sit, nec species, neq; in specie, nec indiuiduũ aut psona alicuius gñis pãdicamẽtalis, sed sup omne genus & ordinẽ rez interminabiliter & incõparabiliter eminẽs, p̃ dens ac sublimis: Unde nec aliqd de ipso & creaturis uniuoce predicat. Ex eodẽ õndit, q; totũ uniuersum cõparatiõẽ super gloriofissimi creatoris, est tanq; puluis exiguus: & q; ipse oia intra se cõtinet, ambit, imò & penetrat, ac ipsas entitiũ qd ditates illabit, proximior rebus q; ipsemet sibi

Propositionib. 6. 7. 8.

Deus est actus purus.

Deus infinitus.

Ratio infinita.

Deus immaterialis. Obiectio nis cõsuetudo. Varia dei attri bua. Deus nõ est in genere.

Deus infinite excedit omẽ creaturam.

f z sibi

sibi ipse propter qd esse in oibus p essentia, potētia atq; presentia phibet. Hęc oia uarijs modis queunt probari, & in Elementatione Philosophica sunt ostensa, ac cōsequuntur ex hoc, qd deus est purus actus.

PROPOSITIO III.

D eum esse simplicissimū esse purūq; bonitatē, æternā ueritatē, interminabilē maiestatem, ens quoq; omnifarē ac infinite perfectū, & cetera iam expressa, euidenter & copiose testat scriptura. Quod est, quia ut recitat Exodi, cū Moses deū interrogasset, qd est nomen tuū, deus oipotens per angelū ei respondit: Ego sum qui sum, hæc dices filijs Israhel: Qui est, misit me ad uos. Vnde elicit, qd esse, seu, QVI EST, sit propriū dei nomen, loquendo de ipso ESSE in sua omnimoda plenitudine, infinitate & excellentia sumpto: sic enī abstractissime, simplicissime ac perfectissime consideratū, soli conuenit creatori, cū eminētia penit' infinita, ita qd cōparatione illius increati, infiniti ac supprectissimi esse, omne esse creatū est quasi nō esse, quæ admodū respectu sapiētīę dei, sapiētia naturalis humana est uelut in sapiētia. Vnde ad Rom. ult. scripsit Ap'ls: Soli sapiētī deo honor & gloria. Hieremīæ quoq; decimo habet: Stultus factus est ois a sciētia sua. Propterea sanctus Iob loq; deo: Quis pōt facere mūdū de immūdo cōceptū semine? nōne tu q; solus es? Itēq; deus inq;: Solus est, & cōgregationē eius q; auertere pōt: Sic & Hieremias testat prophetā: Qui creauit oia, ipse est. Porro (esse) cōsideratū in quadā logica abstractione, cū indeterminatione & gñalissima cōmunitate, nō est propriū deo, sed de ipso & creatis analogice dicit. Esse ergo diuinū & increatū, nō est particulare, quasi ad certū & determinatū gradū essendi cōtractū, nec uniuersale quasi indeterminatū & indistinctū ab alijs, tanq; uniuersorū esse formale. Nihilominus particulare, imō & singulare à qbūdā uocat, qm̄ uni soli cōueniēs, & per se à cūctis differēs ac distinctū, propria q; superessentialis excellentia indiuiduū & separatissimū. Deniq; (esse hoc) dici pōt uniuersale, ratione suę summę & gñalissime causalitatis, & rursus ratione suę incontractissime & illimitatissime perfectionis, qm̄ omnē perfectionē, nobilitatē eminētīęq; essendi in se, essentialiter ac simplicissime cōprehēdit: quæ oia in ipso sunt unū infinitū superpurissimū esse, ut in libro de diuinis nobis magnus Dionysius protestat. Præterea octauo de Ciuitate dei uidet beatus Augustinus sentire, qd Plato per interpretē didicit Mosēs libros, præsertim qm̄ præallegata uerba dei ad Mosē. Ego sum q; sum &c. Plato uehemētē tenuit ac diligentissime cōmendauit nēpe in primo Timæi effat: At illi esse solū cōpetit, iuxta uerā sincerāq; rationē. Hinc & scētūs dixit Hilarius, esse, non est accidens deo, sed subsistēs ueritas, manēs causa, & naturalis gñis proprietates.

PROPOSITIO IIII.

D eus naturaliter, essentialiter, totaliter, pure ac infinite bon' est, & bonitas ipsa. Quod est, qm̄ bonū cū ente cōuertibile est, nec ei reale qd superaddit, sed respectu ac ordinē ad affectū, ita ut ens dicat bonū, inquantū ex sua natura & proprietate est appetibile. Porro natura dei ipsimet deo summe & incōparabiliter extat amabilis & amāda, cōplacētissima ac supdilecta, imō causa & ratio amādī q; cūq; alia, cū nihil aliq; amabile sit, nisi inquantū aliqd diuine bonitatis participat. Cūq; ens & bonū se inuicē cōsequat, qd dicitur est de incōparabili & immēsa excellentia diuini increatūq; esse, uere pronūtiari pōt de eminētia bonitatis diuinæ, uidelicet ipsum altissimū deū tā in finitē cōsistere bonitatis, ut eius respectu nil creatū sit bonū quātūlibet in suo gñe bonū dicat: quod in Euangelio Christus insinuās: Nemo, inquit, bonus nisi deus. Etenī ipse solus infinite amabilis appetibilisq; consistit. Deinde ipse cūctis creatis summe & incōparabiliter est amādus & affectandus: Primo & maxime, propter suā propriā purā & incōparabilē bonitatē. Secūdo, qd ab ipso oibus nobis deriuatū & cōmunicatū est esse & uiuere, imō quicqd boni habemus & sumus in donis naturæ & gratiæ. Tertio, qm̄ nec ad momentū sine ipsius actuali conseruatione in his bonis persistere ac manere ualemus. Quarto, propter supernaturalia beneficia eius, potissimū propter ea quę unigenitus dei pro nostra salute assumpsit, fecit ac passus est, ac propter uniuersas misericordias eius nobis gratiose ac prorsus ineffabiliter pie exhibitas. Quinto, ob præfātissima ac opulētissima ipsius promissa, quæ nec oculus uidit, nec auris plene audiuit, nec in cor hoīs ascēdit. Insuper bonū est quod cōmunicatū & diffusū est sui. Quid ergo tam bonū ut deus, qm̄ liberalitate ac prorsus gratuite, & omnino pueniēte amore tā copiose, exuberāter, generaliter ac specialiter, tā multipliciter ac multiformiter suæ bonitatis diuinitas cōmunicauit creatis per oēm gradū ordinē res, a summo usq; ad infimum, nec quicq; reliquit suæ bonitatis participatione totaliter expers. Inferioribus quoque de necessarijs abundanter prouidit, imō nec ipsi ingratas ac impijs prouidere, parcere

QVI EST, siue ESSE propriū nomen dei.

Iob. 14.

Hier. 7.

Marci. 10.

Deus multiplici ratione nobis diligendus est.

I. Corin. 2.

parcere, bene facere cessat. Hinc Lucæ sexto ait Saluator: Ipse benignus est super ingratos & malos, qui (ut fertur Matthæi quinto) solē suum facit occidi super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Recte ergo sanctus Dionysius protulit, qd diuinus amor non reliq; deū sine germine esse. Plato quoq; optimus inquit erat. Porro ab optimo in uida longe re-legata est omnia ergo uoluit sibi similia esse, prout uniuersūq; natura extitit capax. Præterea purā & infinitā suā bonitatē deus incōparabiliter plenius atq; sublimius declarauit in cōmunicatione illa æterna ad intra, qua pater totā suæ deitatis plenitudinē, & omnes diuinitas gloriæ suæ, per generationē æternā cōmunicauit, & dedit unigenito suo, pater itē & filius per æternam processionē, spiritui sancto.

PROPOSITIO V.

S olus deus quomodo libet ac omniformiter, substātaliter & per se bonus est. Quod est, quoniā id quomodo libet ac omniformiter bonū est, quod qualitercūq; consideret, atq; secundū omnē sui habitudinē & cōsiderationē, est bonū: quod ei solūmodo cōpetit, quod non participatiue aut aliunde, sed substātaliter, per se & ex se bonū est, pura deo: quod qualitercūq; uere consideretur, nulla ratio mali cuiuscūq;, nulla defecti-bilitas, nulla imperfectio, potentialitas, indigentia aut possibilitas non essendi in eo reperit & hoc dumtaxat conuenit enti increato, imparticipato, perfectionaliter infinito & independēti. Porro omne creatū quantūcūq; formaliter bonū ex sua natura ac specie, effectiue tamen a deo profluxit, atq; hoc ipsum quod formaliter bonū est, cōuenit ei inquantū conformatur rationi suæ ideali & exemplari quā habet in mente diuina, cui rationi creator omnipotens ipsum uoluit confirmari: sicq; deus uoluit res, non quoniā bonæ, sed quia uoluit eas, ideo bonæ sunt. Quæ cum ita se habeant, constat qd bona creata non sunt omniformiter & quomodo libet bona, quia ex nihilo sunt, & ex se laberētur in nihil, nisi desuper cōleruaret, suntq; potentialitati, imperfectio & indigentia ac dependentia multiformi permixta. Quæ admodū etiā ubi eorū perfectio terminat, eorū imperfectio inchoatur: sic ubi bonitas eorū finitur, eorū malū priuatiue aut negatiue acceptū, incipere perhibetur ac scitur. Ex his patet solutio quæstionis, quā in libro de Hebdomadibus mouet Boëthius, imō quā sanctus Ioannes Romanæ ecclesiæ diaconus, postmodū pontifex summus ac martyr, a Boëthio sciscitabatur, qualiter scilicet substātia creatæ in eo q; sunt, bonæ sunt: cū tamē non sint substātia bona, seu substātaliter aut per essentiam bonæ. Etenī omne quod est, in eo quod est, seu eo ipso quo est, bonū est, cū bonū & ens conuertantur, & entitas rei ac esse ipsius sit bonitas eius, ac bonitas quæ dā in se formaliter considerata. Ad quod iam patet solutio: Bona quippe creata sunt bona per participationē & effectiue ex deo: formaliter tamē, hoc est ex propria ratione & specie bona sunt. Veruntamen non sic, quin ex creatoris sapientiali & originali institutione simpliciter prima, hoc ipsum eis cōueniat. Itaq; bona creata non sunt substātia bona, aut per essentiam, seu substātaliter bona. i. bona imparticipata: nihilominus multa creata sunt substātia bona. i. bona quæ sunt substātia, ut angelus, homo, lapis: & multa sunt accidentalia bona. i. bona quæ dā quæ sunt accidentia, ut in nouē pdicamentis contenta. Consimiliter non sunt bona per essentia. i. omnino ex se & imparticipanter: formaliter tamen sunt bona per essentiam. i. per propriā formam & speciem, quæ admodū homo per se formaliter rationalis censetur, quia ex sua ratione ac natura seu propria specie id conuenit ei.

Dubitationis resolutio.

PROPOSITIO VI.

Q uæ admodū ESSE seu QVIEST, asserit propriū nomē dei, ita & sanctū hoc nomē terragramaton itēq; adonai. Quod est, quia ut patuit ESSE seu QVIEST dicitur nomen dei, quia designat abyssalē ac infinitā plenitudinē, & absolutissimā perfectionē diuini increatūq; esse, quod tanq; pelagus quoddam immensum, omnem nobilitatē & superexcellētiam essendi continet in se: & hoc idē designat dignissimū nomē istud terragramaton מן diuinitus reuelatū, quod ut Rabi Moyse fatetur, penitus absolute designat diuinā essentiam, prout in se ipsa est sine omni respectu & habitudine ad creata, atq; ut aliq; contentantur, significat diuinā essentiam ut incōmunicabile. i. inplurificabile, & ut fari sic liceat, ut omnimode singularē. Deniq; super illud Exodi sexto: Loquutus est dñs ad Mosē dicens: Ego sum qui apparui Abraham & Isaac, & Iacob, & nomen meū Adonai non indicauit eis, dicitur expostores, qd adonai notat uniuersale dominium, & interpretatur omnī uniuersaliter deus, sicq; soli cōuenit deo, qui per Esaiam deprompsit: Ego dñs, hoc est nomen meū. Etenī ipse solus propria imparticipata & illimitata

Tetragrammaton.

Adonai.

potestate uniuersorū liberrime dicit, iuxta illud Psalmi: Qui dicit in uirtute sua in æternū. Cui, ut ait scriptura, nullus dicere potest: cur ita facis? De quo Iob 36. habetur: Ecce deus excelsus in fortitudine sua, & nullus ei similis in legislatoribus. Quis ei dicere potest, operatus es iniquitatem? Itaque nomen istud adonai, est propriū deo, quāuis nō tā absolutū, reuerētia ac mysticū, ut nomen hoc tetragramaton. Propter quod lingua Hebræe perit, & in scripturis edoctū, affirmat Exod. 6. q̄ legit: Nomen meū adonai &c. scriptū nō est adonai אדנאי, sed tetragramatō אדנאי, quod ab Hebræis tantæ sanctitatis ac reuerētiæ reputat, ut nominari nō debeat, nisi à summo sacerdote, & solū in benedictionibus quæ sūt in templo: ideo loco eius pronūtiat hoc nomen adonai: uelut si apud Christianos hoc nomen deus tantæ honorabilitatis & sanctitatis consisteret, quod exprime dū nō esset nisi à Romano pōtifice: atq; ob hoc, ubi cūq; scriptū esset loco eius pronūtiaret hoc nomen creator seu dñs. Hinc quoq; ut quidā non inepte dixerūt, hoc nomen QVIVEST SEU ESSE, est maxime propriū deo: primo ob suā significationē: designat nāq; non aliquā formā, sed ipsum esse: deus uero potissime est suū esse. Secūdo ob suā cōmunitatē: nā alia nomina sunt aut minus absoluta, aut min⁹ cōmunita, iccirco quasi informāt & determināt ipsum esse. Vnde & minus proprie cōpetit deo, quī est simplicissimū ac separatissimū esse. Tertio ob suā significationē: designat etem esse, ut in præsentī: deus autē æterna præsentia inuariabiliter est in seipso. Porro hoc nomen bonus, propriissime conuenit deo secundū quod est principiū emanationis suæ ad intra suæ ad extra.

Qui est, dicit propriū deo.

PROPOSITIO VII.

Quædā conueniūt metaphoricè deo, quædā proprie, quædā negatiue, quædā absolute seu substantialiter, quædā relatiue, quædā substantialiter quædā quodammodo adiectiue. Quod est, quāuis creatura relecta aliqd pfectionis diuinæ: quātū ad hoc, p eam deus potest aliquāliter designari ac nominari: Veruntamē aliqua perfectio nō talē significat, cū proprietate diuinæ perfectioni, puritati, bonitati ac simplicitati euidēter contrariante, ut materialia: ideo p̄dicant de deo improprie, utpote metaphoricè, tranſumptiue seu trāslatiue, hoc est per metaphorā aut similitudinē quandā: sic quippe deus dicitur leo, propter suū imperterribile ac insuperabile robur: & agnus, ob mansuetudinē: uitis, ob fecunditatē: aqua quæ huiusmodi mox in sua natura & proprietate, scēditatē, uilitatē, no ciuitatē aut irrationabilitatē grandē includit, ideo non dicitur de deo, ut draco, canis, asin⁹, lutū, simus, præsertim quæ de deformitatē culpe importat, ut satanas. Porro proprie deo conueniūt, quæ pfectionē simpliciter denotāt, ut esse, uita, sapiētia, uirtus, quæ in sua ratione im̄ pfectionē adiunctā non cōprehēdunt, & absolute loquēdo, melius est ea inesse & habere, q̄ ipsis carere, imō talia q̄tū ad rē & naturā, atq; pfectionē per ea significatā, uerius, excellētius magisq; proprie cōpetit deo q̄ creaturis, quātū est ex parte rei, quāuis nō quantū ad modū quo nos ea intelligere possumus: Nepe sicut iam prælibatū est, esse & bonitas tā eminēter ac uere deo cōueniūt, ut eius respectu nostrū esse sit quasi non esse, & nostra bonitas malitia uideatur: idē de uita & sapiētia constat. Deniq; quæ sic proprie deo cōueniūt, affirmatiue de ipso enūtiāt: quæ aut improprie, de eo aptius ueriusq; negant, dicēdo deus nō est leo, agnus aut uitis. Absolute demū deo conueniūt, quæ eius essentia exprimit, & in prædicamēto substantiæ collocantur: relatiue uero, quæ habitudinē denotāt, quorū quædā designant relationē ad creaturas, quæ non est in deo realiter, in quo nec accidere cadit nec deperdētia ad creaturā: quædā autē relationē dicit ad intra, ut pater & filius in diuinis, quæ & proprie cōpetit deo. Demū substantiue enūtiāt de deo essentia, bonitas, intellectus. Adiectiue ut sapiēs, iust⁹: de quibus constat, quod non secūdū rē, sed iuxta modū significandi aut supponēdi adiectiue dicunt de ipso. Itē: aliqua prædicant de deo in cōcreto, aliqua in abstracto: quædā ab æterno, quædā ex tēpore, ut quæ denotant actū quod in creatura: quæ aut insinuant effectū in creatura, habitu aut potētia, ut misericors, clemēs, æternaliter deo conueniūt. Postremo nomia relationū conſequentiū actionē immanētē, intellectus uolūtatē: dei, æternaliter cōpetit deo, ut p̄definitionatio, p̄ficiētia, prouidētia & idea.

PROPOSITIO VIII.

Quatuor modis aliqd de deo cognoscimus. Quod est, quia ut scētus Dionysius in pluribus scribit locis, primo aliqd ascribimus deo affirmatiue, dicēdo: deus est bonus. Secūdo negatiue, dicēdo: deus non est a creatura cōprehensibilis. Tertio causaliter, ut dū dicimus: deus est fortitudo & spes nostra. i. causa totius fortitudinis nre ac spei: & rursus dū oēm rē pfectionē deo ascribim⁹, tāq; primæ oīm causę, atq; fontali uniuersorū principio. Quarto præeminēter, nā quāuis uniuersorū pfectiones præexistāt in deo, hoc tamē est p̄ modū infinite eminētiore q̄ capere ualeamus. Deniq;

niq; affirmatio minus apte conuenit deo q̄ negatio, eo quod ipse sit prorsus incōprehensibilis ac ineffabilis nobis: sicq; conueniētius dicimus, deus nō est irrationabilis neq; insipiens, q̄, de⁹ est rationabilis & sapiens. Hinc primo mysticè Theologiæ ca. magnus Dionysius: Necessē est, inquit, omnem perfectionem in deo fateri ac ponere, tanq̄ in primordiali entium causā & rursus easdem principalius remouere & negare de ipso, tanq̄ super omnia existēte ac substantialiter superposito uniuersorum principio. Hoc namq; est deum uere cognoscere & laudare, ipsum super substantialē ac infinite omnibus celliore, per omnium ablationē & abnegationem ab ipso super substantialiter conueniri, glorificare ac hymnizare.

PROPOSITIO IX.

Etiam ea quæ proprie de deo prædicari ac affirmari dicūt, magis proprie de ipso negant & auferūt. Quod est, quā quod sit deus penitus ignoramus, prout hoc in Elementatione philosophica declaratū est & ostensū: imō quicquid ei cōuenire affirmamus, multo aliter & infinite eminētius conuenit ei q̄ intelligere possumus: iccirco prædicata & attributa quantūcūq; perfectionalia, uerius ab eo negantur q̄ de ipso affirmant, loquēdo de ipsis secundū quod nos in statu præsentī cognoscere ea ualeamus. At uero de deo cognoscimus quod non est, & quia est, & quod oīs perfectio cōpetit ei: sed quod sit in seipso, determinate & distincte agnoscere, omnē naturālē superat rationē: sicq; intelligēdū est quod diuinus Dionysius ult. mysticè Theologiæ dicit ca. quod deus nec est uita, nec uiuēs, nec lumē, nec lucēs, nec bonus, nec bonitas, nec uerus, nec ueritas, nec deus, nec deitas, nec unū, nec unitas, nec trinit⁹ nec trinitas: nō quia nō cōueniūt ei uere & sumē, ac proprie ex parte rei significatæ, sed quia non cōpetunt ei per modū quo apprehendimus ea neq; ut sunt in rebus creatis, nequiuero ce cū eis dē, imō p̄ modū oīm mēti creatæ: incōprehensibilē, cōprehensione proprie dicitur. Nec em̄ per creatā formā aut speciem intelligibilē cognosci potest deitas clare, ut in propria luce cōsistit, sed oīs similitudo creatā à clara & plena ac adequata representatione super purissimæ deitatis occūbit ac deficit infinite.

PROPOSITIO X.

In libro de Theologia symbolica tractat sanctus Dionysius de his quæ metaphoricè cōpetūt deo in libro autē de diuinis nominibus, de appellationibus quæ proprie ei cōueniūt: in libro demū de diuinis characteribus, de proprietatibus atq; nominibus p̄tinētibus ad diuinā & increatas personas, ad emanationes quoq; ad intra: in libro uero de Mystica theologia, de excellētissima dei cognitione & uita hac, quæ est per omnē ablationē & negationē de ipso. Quod est, quā symbolū dicit signū alicui⁹ significatiuū, aut certe aliqd adiuicē collectio, quæ admodū articulos fidei in unū collectio symbolū fidei appellat: & ut ipse sacratissimus Dionysius interpretat, symbolū est sensibile aliqd pro intelligibili designando assumptū: sicut panis & uinū pro spiritali & diuina refectione accipiunt cōmuniter autē dicit symbolū, quicquid est rei spiritalioris significatiuū. Itaq; symbolica theologia est sermo seu sacra sciētia uel scripturā, docens & declarās qualiter nomia corporaliū rē ac motuū, simplicissimo deo conueniant, ut leo, agnus, uitis, ira, furor, figura & mēbra, de quibus & consimilibus in symbolica theologia, id est in libro sic intitulo tractatur. Porro in libro de diuinis nominibus, de intelligibilibus dei appellationibus agit, puta qualiter bonus & ens, uiuens ac sapiens nuncupetur: quæ nomina proprie ei attribuuntur, propter quod appropriate diuina uocata sunt nomina. Porro character dicitur signū distinctiū, præsertim signū spirituale, immateriale, configuratiuū: Vnde & quædam sacramēta characterem imprimere affirmantur. Ad Hebræos quoq; ubi de unigenito dei filio dicitur: Qui cum sit splendor gloriæ & figura substantiæ eius. In Græco habetur, ὡς χαρακτὴρ τοῦ θεοῦ, i. Character substantiæ eius. Hinc diuini characteres nominant in summa & super beatissima trinitate, proprietates personales ac notionēs, quibus super gloriosissimæ increatæ personæ ab inuicem distinguuntur: de quibus & quæ emanatione ad intra in libro de diuinis characteribus determinatur. Postremo mystica theologia est secreta, sancta & profunda deitatis agnitio, ac abditissima mētis cū deo loquutio, qua deo unū tāq; prorsus incognito, quantū ad quid sit, eo quod agnoscat uniuersis infinite sublimior, ac incōprehensibilis penitus, cum scire sit rē per causam cognoscere: ipse autē quod solus uere æternus est, causam non habet.

PROPOSITIO XI.

Quæstio magna est, an in uita præsentī possit homo intuitiua cognitionē deum cognoscere. Quod est, quonia sanctus Dionysius in epistola ad Gaīū monachū ait: Si quis uident deum intellexit quod uidit, nō ipsam uidit, sed aliquid eorum quæ sunt, hoc est aliquid diuinorum effectuum. Itemq; diuinæ tenebræ, quas inuisibilem &

Symbolū.

In sacramētō Eucharistiæ re manent canis species panis & uini mutata substantia. Theologia symbolica.

Hebræi.

i. Post.

Dionysius.

Damascenus.

Incomprehensibile abundantia lucis in creatura appellat, cooperiuntur omni lumini, & absconduntur omni cognitioni. Damascenus quoque primo libro ita inquit: Oportet singulis eorum quae de deo dicuntur, non aestimare significare quod secundum substantiam est, sed quod non est ostendere autem habitum quandam, aut aliquid eorum a quibus separata atque distinguit, aut aliquid eorum quae affeunt naturam aut operationem. Insuper generatim continentur profundiores theologi & philosophi, quod deus quantum ad quid est, sit prorsus ignotus: non ergo eum in uita hac in intuitu agnoscimus, quod multi concedunt dicentes, quod deum in praesenti non noscimus, nisi quia est, & in communi, non conceptu quiddam dicitur & intellectu distincta ac propria, quae ad modum qui cognoscit de homine solum quod animal sit. Verum istis obijcit, quoniam intelligere est quoddam spiritale intueri: multa autem de deo intelligimus, quae ei soli dumtaxat conueniunt, ut cum dicimus: deus est actus purus, deus est esse increatum, actualissimum, infinitum: deus est ens absolute perfectum. Quauis autem ista non intelligimus tam perfecte & clare, sicut ex sua natura intelligibilia sunt, nec clare per speciem sicut in patria cognoscunt, attamen aliquantulum intelligimus ea, atque hoc ipsum intelligere est aliquid intueri: ergo intuitiua cognitione cognoscimus eum ita, quod intellectus noster ipsum attingit, & aciem suam directe figit in ipsum. Praeterea cum dico, deus est actus purus, esse plenum & increatum, ens infinite perfectum, aliquid est huius intellectum obiectum, in quod figuratur intellectus, & quod utique apprehendit: nec aliqua huius aut consimilium enuntiationum uerificatur de aliquo obiecto creato, ergo mens intelligendo haec, fertur in ipsum uerum deum, & pertingit in ipsum, quod est intuitiue cognoscere eum, quod & alij quidam concedunt: quauis intuitio ista sit per similitudines speciesque creatas, ac multum obscura, praesertim comparatione beatificae uisionis in regno. Difficile ergo est istud problema elucidare: etiam si concedatur, quod deum praeterea modo intuitiue intelligimus: uidetur quod eius essentiam pariformiter intueamur, cum ipse sit sua essentia, quauis quod ipsa sit nequaquam clare intelligamus. Qui igitur haec secundam positionem cupit tueri, ad auctoritates inductas poterit respondere, quod intelligentes deum in uita hac, dicuntur non ipsum deum intellexisse, sed aliqua horum quae circa ipsum sunt: quae non contempserunt deum sicuti est in seipso in propria deitate & luce, & quod sit, sed prout ex suis potest cognosci effectibus & donis gratiae ac naturae.

Consuetudo.

PROPOSITIO XII.

Propositionibus 29-77.

Trinitas personarum cognoscitur ex scripturis Ioan. 17. deinceps. Math. 28. & Marc. 16. Actuum. 2.

Ioan. 5.

Actuum. 9. 2. Corin. 12.

Iste author in libro Dialogorum probat ex scripturis trinitatem personarum.

Sicut Philosophi ex lumine naturali nouerunt uere & incōmutabilis deitatis unitatem, sic sancti Theologi ex reuelatione diuina cognouerunt in simplicissimo deo ueram esse trium personarum distinctionem. Huius theorematum prima pars ex deductis in Elementatione philosophica patuit copiose: alia pars declaratur, quoniam gloriosi Apostoli ex ore dei incarnati didicerunt adorandae trinitatis mysterium, tam ante uerbi incarnati passionem praesertim in sermone facto post cenam quam postea, maxime quando in monte Thabor post resurrectionem, ante suam in caelum ascensionem precepit eis de: Euntes in mundum uniuersum praedicare euangelium omni creaturae, baptizantes omnes gentes in nomine patris & filij & spiritus sancti. Porro post ascensionem missio in die sacratissimo Pentecostes desuper spiritu sancto, edocuit eos aliosque discipulos hanc fidei ueritatem, ac caetera euangelicae legis mysteria luculentissime per illuminationem clarissimam paracliti spiritus sancti, quae ad modum post cenam sponsondit atque deprompsit: Multa inquit habeo uobis dicere, sed non potestis portare modo: Cum autem uenerit ille spiritus ueritatis, docebit uos omnem ueritatem. Item quod paraclitus spiritus sanctus quem mittet pater in nomine meo, ille docebit uos omnia. At uero beatissimum Paulum Apostolum post hoc conuersum, docuit trinitas summa in raptu, quando tribus diebus ac noctibus iacuit soporatus spirituque absorptus, audiens uerba arcana quae non liceat homini loqui. Marcus demum & Lucas Euangelistae creduntur fuisse de numero septuaginta discipulorum, cum apostolis quoque spiritum sanctum accepisse. Praeterea in ueteri testamento electi prophetae super benedictae trinitatis secretum diuinitus didicerunt, & in suis uoluminibus quidam eorum multifarie expresserunt, pro ut magister Sententiarum libro primo distinctione secunda partim ostendit, atque in lib. Dialogorum de fide Catholica diffusius est inductum. Postremo in Euangelica lege fides haec trinitatis euidentius est descripta & propalata quam olim in ueteri testamento: nec enim oportuit neque expediens fuit rudi populo Iudaeorum ad plurimum deorum cultum procliu tantae profunditatis mysterium plenius reuelari, quin potius obscuritatis tegi ac tegumentis inuolui, ita tamen quod nihilominus studiosioribus in lege peritis satis daretur intelligi.

PROPOSITIO XIII.

Quemad

Quod

Vt admodum superessentialis ac superpraestantissima trinitatis notitia, nulla potuit unquam naturali ratione inueniri aut demonstrari, ita nec potuit philosophicae demonstratiuis rationibus improbari. Quod est, quoniam fides catholica, potissime articulus fidei de trinitate personarum in deo, omnem transcendit inuestigationem humanam naturalemque rationem, quia deus trinitas creaturas non produxit quatenus in personis distincta, sed ut in essentia ac potestate simplex & una, ac indistincta in deitatis natura. Fides quoque non habet meritum, cui humana ratio praebet experimentum. Insuper uoluit creator omnipotens ut rationalis creatura se tota suo subiecerat creatori, maectans se illi in sacrificium salutarem ac uiuam, intellectum proprium auctoritati scripturarum per fidei plene subdendo propter dei reuelantis reuerentiam ac sanctitatem qui nec falli ualeat nec fallere. Unde dixit Apostolus: In captiuitate redigentes omnem intellectum in obsequium Christi. Denique in uniuersitate entis creati nullibi inuenimus personale distinctionem & unam numerum in personis distinctis essentia. Amplius in nulla re uidetur personalis distinctio ita repugnare secundum naturalem rationis censuram simplicitati ipsius rei, sicut in deo: imò in nullo ente uidetur distinctio personarum sic contrariari naturali ratione, sicut in simplicissimo primo principio deo omnino potest: distinctissimum appere esse cernere qualiter simul stent simplicissima unitas & realis distinctio. Quod etiam in puro actu possit generatio esse passiuam, & quomodo tres personae distinguant realiter relatione, ac unum sint in essentia & deitatis natura, cum tamen relatio in diuinis nil reale superaddat essentiae? Postremo tanquam maxima est in omni philosophia, nec ab ullo philosopho negata, quod quae eadem sunt uni tertio singulari, sunt eadem inter se in qua etiam maxima omnis (nisi fallor) syllogisticus fundatur discursus: quae tamen uidetur fallere in diuinis, cum tres superlatiue personae sint, eadem uni numero diuinae essentiae, & nihilominus ab inuicem realiter distinctae. Non igitur est stimandum, quod aliquis unquam philosophus seu alia persona humana, in lumine pure naturali repperit aut cognouit trinitatem aut pluralitatem personarum in simplicissimo esse deo. Verum tamen quantum cupimus haec fidei Christianae assertio uideatur mirabilis, irrationabilis & incomprehensibilis esse, nulla tamen unquam potuit humana & naturali ratione conuincitur, imò olim haereticorum & philosophorum infideliumque obiecta, a sanctis patribus catholicisque doctoribus uere & efficaciter sunt soluta. Cumque haec diuinissima fidei doctrina sit de super reuelata, & per innumerabilia signa, miracula, prodigia, uirtutes ac testimonia approbata, & roborata, ut alibi copiosissime est probatum, constat quod contra eam nulla queat demonstratio introduci aut militare: Vero namque non uerum, sed falsum opponitur.

PROPOSITIO XIII.

In scriptis gentiliū quaedam legitur, ex quibus nonnulli putant ipsi gentibus innotuisse superexcellētissimā trinitatē, aut saltē patris aeterni eiusque unigeniti deitatem. Quod est, quia in libro confessionum beatus recitat Augustinus, se in lib. Platonico repperisse atque legisse quantum ad sensum, quauis sub alijs uerbis, in initio Euangelij sancti Ioannis, in principio erat uerbum, usque ad id: Fuit homo missus a deo. Decimo quoque de Ciuitate dei disseruit quendam dixisse Platonem, quod exordium Euangelij sancti Ioannis merito aureis literis scriberetur, & in eminentioribus ecclesiae aut repleto locis suspenderet ad intuendum a cunctis. Praeterea Trismegistus in libro de uerbo perfecto: Dominus inquit, uniuersorum & omnium factor deorum, secundum fecit dominum: quia hunc fecit primum post se, & solus ac unus, & bonus uisus est ei atque plenissimus omnium bonorum, & in eo laetatus est. Hic est filius dei benedictus, cuius nomen humano ore non potest nominari, nec ab hominibus indagari, super homines enim est: hunc deus dilexit unigenitum. Hinc de nouo est loquitur: Monas genuit monadem, & in se suum reflexit ar dorcum quibus uerbis etiam spiritus sanctum, quod aduersus amorem est patris ac filij, tetigisse uidetur. His consonat quod lib. de Ciuitate. August. refert dixisse Silbyllam: Ipsum uestrum cognoscite dominum dei filium esse. Amplius in eodem uolumine istius Augustini ita inquit: Magnus ille Platonicus Plotinus, quod praeter ceteris Platonem melius intellexisse laudat, manifeste descripsit in lib. suo de tribus sumis substantijs, de deo patre & uerbo, in mente paterna, a patre primo producta: quod de patre ac filio dictum uidetur. Item glossa Exod. octauo. Magi inquit, Pharaonis defecerunt in tertio signo, quoniam ad notitiam tertiae personae in diuinis pertingere neque uerunt. Nepe de tota gon id est summo patre & uerbo, in mente profuete ab ipso, philosophati sunt: unde apparet quod saltē deitatem patris & filij cognouerunt. Denique decimo de Ciuitate. dei Augustinus enarrat, quod Porphyrius in libris Eglogon posuit tria principia, puta deum patrem, deum filium, & medium utriusque quod obscure expressit. Verum ad haec iuxta praehabita respiciet, quod nulli praeterea innotuit ex lumine naturali ac propria praesentatione trinitas summa, neque quod de patre unigenitum habeat sibi consubstantialē, coeternum & coequalē, si aliquid inde nouerunt,

Trinitas non potest naturaliter demonstrari. I. ratio.

Gregorius. II. ratio. III. ratio.

1. Corin. 10. III.

V.

VI.

VII.

Conclusio.

Trinitas non potest efficienter impugnari.

Augustinus. I. II.

III. Mercurius Trismegistus.

Augustinus. III.

V. Solutio rationum.

Ad primum.

fiue

Philosophi no cognouerit trinitate ex propria naturali lumine.

Ad secundum.

Confutatio.

Alia respo.

Ad tertium.

Ad quartum.

Ad quintum.

Rationes in specie pugnant res contra trinitate diluuntur pro positione proxima. Prima.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

fuit aut ex reuelatione, aut alterius instructio: ut enim in libris de Ciuitate & Doctrina Christiana recitat Augustinus, Plato curiosus & studiosus in ad discendo quæcumq; utilia, descendit à Græcia in Aegyptum ac Iudæam, ut uideret libros Moysi ac prophetas, & Salomonis, quos per interpretem didicit, & multa ex eis accepit ac suis inseruit libris: sicq; de patre & filio aliqua potuit nosse. Nam & sacratissima Catharina in sua contra philosophos disputatione, legit Platone allegasse de incarnatione unigeniti dei, dicentem: deus est certus, rotundus & decurratus. Porro q; Augustinus in libris Platonice ait se reperisse initium euangelij sancti Ioannis, quidam soluunt dicendo: q; uerz est, sumendo uerbū pro ratione ideali, prout Auicebron Platonice in libro Fontis uitæ affirmat deum omnia operari per uerbū intus conceptū, non pro persona intellectualiter nata. Cui solutioni obijci possit: quia sic uerz non esset quod asserit Augustinus, se legisse in libris illorū hoc ipsum quod significat per uerba initij euangelij sancti Ioannis. Ideo dici pot, q; Platonici qui in libris suis sensum initij euangelij illius expresserunt, habuerunt hoc non ex propria adinuetione, sed aliquo modo præfacto. Nam & Salomon Prouerbiorū octauo de æterna generatione increatae ac genitæ sapientie dei patris, quæ est uerbū æternū, multum expressit loquutus est, ipsa sapientia per ipsum loquente: Dominus possedit me initio uiarū suarū, anteq; quicq; faceret à principio: ab æterno ordinata sum ante colles ego parturiebar: quando præparabat celos, aderam. At uero uerba Trismegisti inducta non uidentur per omnia consonare sacræ scripturæ de deo patre ac filio: quia non dicimus filium dei factū, sed genitū: nec esse secundū deum aut dñm, sed eundē deum cū patre. Hoc nihilominus possit saluari, dicendo q; Trismegistus accepit facere multū extense, prout se extēdit ad gignere: siquidē etiā Prouerbiorū octauo ubi nostra habet translatio, Dñs possedit me, alia translatio continet, dominus creauit me. Et dicit quidā expositor ibidem, q; creare sumit ibi extense, prout se extendit ad generare. Filij quoq; dicat secundū deū, secundū q; nos fatemur filij esse secundā in diuinis personā: & si tam recte sensit de filio dei, non hoc habuit ex seipso, imò hoc Prouerbiorū 30. Salomon est effatus: Quis (inquiens) fuscitauit omnes terminos terræ, quod nomen eius, & quod nomen filij eius, si nostri: Interea uerbū illud: Monas genuit monadē, quidā asserunt dictum ad designandū, q; unus uerus deus genuit unum mundū propter sup̄flus amorem. Veruntamen agnoscendū, q; Platonici posuerunt à summo deo, quē patre uocabant, immediate fluxisse productamq; esse mentē quandā præ cæteris cunctis deo ualde consimilē & perfectā, omn̄ reꝝ rationibus plenā, & uniuersorū speciebus refulgentē, deiformē ac splendidā quā uerz ac dei filij nuncupabant, ut infra plenius referet Plotinus demū per tres summas substantias intellexit deū patre, & uerz ac animā mundū: & forsitan hæc ipsa uocauit Porphyrius tria principia. Nos aut tres adorandas personas unū principij, non tria principia appellamus: sicut & unū deū unūq; creatorē, non tres deos, tres uel creatores. Postremo quod primo ait Philosophus: Trinarius omnis, i. perfectus est numerus: & nos ipsi adhibuimus nosmetipsos magnificare unū deū, creatorē eminentē, proprietatibus eorū quæ creata sunt, non est dictū q; in deo sit trinitas personarū secundū Philosophū, sed q; gentiles in sacrificijs & orationibus cultus diuini trinario utebantur, propter illius numeri perfectionē, & quia perfectio reꝝ cōmuniter in trinitate quadā consistit. Veruntamen uerba illa Philosophi sunt obscura, & à diuersis diuersimode exponunt. Nā & uerbis illis præmisit Philosophus, hic numerus est omnis, i. perfectus, & reꝝ significat trinitatem; nos uero non extraximus eum nisi à natura rerum, & retinimus ipsum similem legi earum.

PROPOSITIO XV.

Rationes quæ ad supergloriosissimæ trinitatis probationē inducuntur, non minus idoneæ sunt & fortes ad probandū intētū, q̄ illæ quæ ad oppositū proponunt. Quod est, quia nec istæ nec illæ sunt demonstratiue, ut patuit uerz utiq; uidentur probabiles. Porro instantiæ quæ in oppositum inducuntur, pro parte breuiter tactæ sunt, ut q; quæ uni tertio singulari realiter idem sunt, inter se realiter idem sunt, neq; realiter distinguuntur: pater ergo & filius nequaquam abinuiem realiter sunt distincti, quin uterq; realiter idem sit quod deitas seu diuina essentia, quæ est quid singulare seu numero unum. Rursus uero deo cum sit purus actus, nullatenus uidetur competere generari, produci, spirari. Præterea de ratione dei est quod sit ens primū, independēs, incausātū, quod non conuenit personæ productæ ac generatæ. Insuper actiū est præstātus passio, pater ergo generas & filius generatus nequeunt dignitatis esse æqualis. Amplius, deus est ens uniuersaliter simpliciterq; perfectū: si ergo pater & filius sunt duæ distinctæ personæ, sequitur

sequitur q; nullus eorum sit summe ac uere perfectus: Aut enim in nullo differunt, & sic non essent duæ personæ, sed una tantū: Aut in aliquo differunt, & sic neuter esset perfectus, cum unius perfectio alteri personæ deesset. Adhuc aut quicquid producitur de se, est in potētia ad esse & imperfectū: quod ne quaquam conuenit uero deo. Itē diuina essentia est res intellectualis naturæ, & quid unum numero per se subsistens, ergo est persona: non ergo est communicabilis alteri, ut filio atq; spiritui sancto. Postremo res genita & res ingenita non sunt realiter idē: filius ergo non est diuina essentia, quæ nequaquam est genita. Ista & consimilia contra fidem superdignissimæ trinitatis obijciuntur. At uero pro fide hac non minus idonee ac robuste arguitur. Primo, quoniam exuberantia bonitatis est ratio communicationis & diffusio: cumq; in deo sit superplēnissima in dō omnino immēsa exuberantia, plenitudo ac opulētia bonitatis, palā q; in ipsa sit communicabilitas infinita: ergo potest proportio atq; sibi gemen, puta infinitū producere. In deo quoq; idem & simul sunt posse & agere: & omnis uero creati entis productio centralis est & punctalis, comparatione communicabilis immūse: igitur præter eam est productio in deo ad intra. Præterea omne ens in meliori est dispositione dum est in actu sibi ex propria sua natura conueniente, & ad quam apertitudine habet naturalem, q̄ dum non est in huiuscemodi actu: deus aut æternaliter in optima sui dispositione consistit, ex propria quoq; suæ interminabilis bonitatis exuberantia & natura inest & cōuenit ei immēsa cōmunicabilitas, sicut expressum est: ergo æternaliter est in actu plenario communicabilis illius, puta producens germen sibi æquale. Insuper in deo est omnis perfectio, ergo summa fecunditas, paterna autem fecunditas extat præcipua, sicut & ipsa generatio est emanatio magis perfecta: quia in eā id quod emanat assimilatur perfectius suæ emanationis principio: est ergo in deo incomparabiliter perfectio. Rursus in deo est omnis & plena synceræ ac sanctæ delectationis ac gaudij ratio, quod esse non posset, nisi in coessent charitatis delicij, ad quas requiritur diligens & dilectus ac condilectus: quoniam charitas magis proprie dicitur esse ad alterum q̄ ad seipsum, imò & magis sentitur ad alterum, & fortissima quoq; est dum adest tertius, scilicet condilectus, qui sit quasi nexus & uinculū mutue dilectionis amboꝝ. Præterea quid iocūdius, qd dulcius potest excogitari, q; q; in sup̄gloriosissimo deo sit triū eternarū ac inuariabilium personarū societas inuariabilis & æterna inter quas sit propinquissima & omnifarie summa cognatio, sicq; psonalis distinctio, ut tamē sit inter eas substantialis identitas ac numero una uolūtas: Propter qd neq; discordia, neq; dissentio inter eas ualet oriri aut esse: quæ item cū infinita delectatione se inuicē in decenter inueantur, & clare ac penitus cōprehensue intelligant, immensam quoq; cōplacētiam mutuo habeant, atq; cum dilectione intensue infinita ac superadentissima se inuicem complectantur, in quibus sit plena, naturalis ac superliberalissima prorsus communicatio, superdulcissima pax ac omniformiter infinita beatitudo. His delicijs deum priuare conat, qui personarum in eo denegat trinitatem.

PROPOSITIO XVI.

Argumenta tam pro fide superessentialis trinitatis, q̄ contra eandē inducta, solubilia sunt. Quod est, quoniam neutra demonstratiua existit, qd de oblectis contra hæc si de inductis patescere in presentia sufficere: Nepe qd primo obijcit, qd eadē sunt uni tertio singulari, sunt eadē inter se uerz est, si cōuertibiliter idē sit illi tertio singulari, nulla aut increata adoranda psona est cōuertibiliter idē qd diuina essentia, aut deitas uera, neq; e contrario. Ad secundū dicendū, q; in deo q; est purus actus non est passio alij uera ac proprie dicta, quoniam productio filij atq; spiratio seu processio spiritus sancti passiuæ significatione, quoniam ex nostri intellectus imbecillitate aliter eas capere & exprimere non ualemus, imò q̄libet increata psona est purus actus: ab emanatione q; diuina ad intra remouenda est ois imperfectio q; in creaturæ emanationibus reperit, ois uidelicet potētalitas, de pēdētia, inferioritas, posterioritas ac indigētia. Ex quibus patet solutio tertij. Et tē q̄libet psona increata est uere ens primū, æternū, puta uerus deus, ens q; independēs, nec sibi ipsi etiā relicta esset aut fieret nihil, nec in nō esse dilaberet, sicut nec facta est ex nihilomec in ea nō esse pcedit esse, cū idē numero habeat esse qd psona à qua procedit, & eandē essentia. Nec nome cause in diuinis locū fortitur, quoniam causa uocat ad cuius esse sequitur aliud. Græci tamen extensius sumunt nomen cause, prout includit principij, dum unā personā in diuinis fatentur causam alterius. Itaq; tres adorandæ personæ sunt unum ens primum, sicut & unus deus, & unū uniuersorū principij: quia in hac trinitate nihil prius aut posterius, nihil magis aut minus. Veruntamen prioritas originis admittit in diuinis, q̄ nō est prioritas tēporis aut duratiōis, nec dignitatis.

Ad

Athanasius in Symbolo fidei.

VI.

VII.

VIII.

IX.

X.

XI.

XII.

XIII.

XIV.

XV.

XVI.

XVII.

XVIII.

XIX.

XX.

XXI.

XXII.

XXIII.

XXIV.

XXV.

XXVI.

XXVII.

XXVIII.

XXIX.

XXX.

Ad quartum. Ad quartum respondetur, qd actiuum est praestantius passio proprie sumpto, quod scilicet de potentia transit in actum, & per modum indigentis se habet, ac perfici indiget ab agente, quod in diuinis constat non esse. Ad quintum respondeo, qd qualibet diuina persona est absolute ac infinite perfecta, nihilominus una per realem relationem differt ab alia, & quauis relatio unius personae secundum suum nomen & rationem actum & proprietate non sit in alia, artamen secundum id quod realiter est, in qualibet est persona: siquidem unaquaeq; in diuinis relatio est substantialiter ac realiter ipsa diuina essentia deitasq; plenitudo: quae cum in qualibet sit increata persona, uere ac plene, omnem prorsus imperfectionem ab unaquaq; excludit. Aliqui uero aliter respondent ad istud, sed ista responsio aprior reputatur. Ad sextum solutio est, qd quicquid producitur, i. de non esse ad esse perducitur, est in potentia & imperfectum. Ad septimum respondetur, qd diuina essentia posset iuxta ueterem modum loquendi dici persona, ut libro de Trinitate loquitur Augustinus, eo modo quo Iudaei & Gentes philosophi loquuntur de ratione personae in deo, uidelicet absolute: Theologi uero utuntur nomine personae in diuinis relatiue, ut infra pandetur. Nihilominus diuina essentia ratione suae infinitatis & exuberantiae penitus infinita, manet comunicabilis, quod in creaturis non inuenit. Ad ultimum respondetur, qd in diuinis res generans scilicet pater, & res genita puta filius, distinguuntur realiter puta suppositaliter, uterq; tamen est diuina essentia: cui proprie faciendo nec generare conuenit nec generari, sed absolutissime designatur, quam & pater habet ex se & non alium de, atq; eandem numero comunicat filio, ideo de utroq; praedicatur quoniam alia ac alia ratione conuenit personis nomen personae & nomen essentiae: nec inconueniens est in eadem diuina essentia, ob suam fontalem infinitatem & exuberantiam perfectionale prorsus immensam, esse & fundari tam id quod distinctionis est ratio, qm illud quod identitatis est causa.

PROPOSITIO XVII.

Deus pater intelligendo seipsum, sui ipsius conceptum intra se profert, ac uerbum aeternum in se intellectualiter gignit. Quod est, qm deus est simplicissima ac superlascientissima mens, incommutabilis & aeterna: ideo seipsum aeternaliter & inuariabiliter intuetur, atq; quod intra se de seipso intelligit & cognoscit, hoc intra se dicit & exprimit: quod autem sic intra se loquitur, uerbum ipsius uocatur, uerbum utiq; intelligibile & internum, emanans & immanens, hypostaticum & subsistens, constitutuale ac plenarie representans, in quo quicquid patris est, plene omnino ac lympidissime splendet ac declaratur, iccirco imago patris perfecta ac naturalis censetur. Filius quoq; patris rite ac proprie nuncupatur, quia secundum rationem similitudinis procedit ac gignitur. Progreditur quippe a patre per intellectum, cuius perfectio consistit in assimilatione seu conformitate intelligentis ac intelligentiae suae ad rem intellectam. Deniq; cum deus omnipotens cognoscat perfecte seipsum, ipse est in seipso sicut cognitum in cognoscente. Cognitum autem secundum rationem qua est in cognoscente, est species, ratio, similitudo & uerbum cognoscens ac cogniti, hoc est, uerbum, similitudo & ratio: quam cognoscens habet de seipso cognito aut alijs. Cumq; pater aeternus seipsum & omnia caetera unico actu intelligendi plene ac perfecte agnoscat, unico uerbo se & oia inter se loquitur: propter qd uerbum hoc est patris imago, & caeterorum exemplar, species ac ratio: nec sunt plura principia, plures uel filij in diuinis.

PROPOSITIO XVIII.

Filius dei est consubstantialis deo patri. Quod est, quia in simplicissimo deo realiter idem sunt essentia, potentia & actio: iccirco filius a patre sic immediate generatur, qd inter patrem generantem & filium, nullum est medium distinctum a patre: & quauis in solo patre sit generatiua potentia ad generandum actiue, haec tamen in re est ipsa patris substantia & actio: hinc de substantia patris filius immediate dicitur natus. In rebus uero creatis genitum procedit a generante per potentiam & actionem realiter differentes ab inuicem, atq; a generante & ab eius essentia: hinc in creaturis non est eadem numero substantia seu natura in generante & genito, seu patre & filio. Deniq; in generali loquendo de ratione patris proprie sumpti, est qd sit res de sua substantia producens simile sibi: hinc & patri in diuinis id conuenit, & omne generans naturam suam comunicat genito, & essentiali similitudinem sui imprimit ei, hoc est similitudinem specificam suae naturae producit in illo, sicut & ignis ignem producendo. Porro agens creatum in alienam agit materiam, iccirco natura sua multiplicat in genitis, estq; solum eadem specie in gignente & generato. Itaq; & pater in diuinis filio suo naturam suam, ueram uidelicet deitatem comunicat & dat

Prima Respo. so.

Secunda Respo. so.

Tertia Respo. so.

dat, quemadmodum filius in Euangelio protestatur: Pater quod dedit mihi, maius omnibus est. Unde subiicit: Ego & pater unum sumus. Cumq; in diuina essentia omnis perfectio includatur, puta omnipotentia, infinita sapientia, pulchritudo immensa, beatitudo et gloria interminata, filius ait ad patrem: Omnia tua mea sunt, & mea tua sunt. At uero pater aeternus filium generando non agit in aliud, neq; in materia imprimit aliena, sed imaginem sui ipsius perfectam, pulchram & plenam in seipso producit, actione immanente, non ad extra progredienter: sic eorum essentia patris eadem numero est, & manet in filio. Praeterea communiter uerbum est, qd natura rei relucet in sua imagine: id quoq; quod intelligitur resplendet ac representat in uerbo ac specie seu forma intelligibili, intelligetis ac intellectus. Cumq; deus pater seipsum intelligendo pariatur filium, qui est ipsius imago & uerbum, imo & species ac idea omnis rei creatae, constat qd patris essentia in unigenito suo relucet, representatur & continetur plene & clare, quemadmodum ipse filius est naturalis, perfecta & plena patris imago: in filio igitur patris essentia uere est. Cumq; diuina essentia cum sit actus purus, multiplicari non possit, sicut nec uera deitas, prout in Elementatione Philosophica est ostensum, certum relinquitur, qd in patre ac filio eadem numero essentia deitasq; consistant.

PROPOSITIO XIX.

Pater & filius intuendo ac diligendo se inuicem, producant amorem quendam spirituum & increatum, qui dicitur spiritus sanctus. Quod est, quoniam pater aeternus & unicus filius eius intelligendo ac intuendo se inuicem, super clarissime ac aeternae complacentiam habent in inuicem, intensiue immensam & superdulcissimam, ut infra probabitur. Cumq; in utroq; sit una uoluntas, quemadmodum una essentia, ex praeracta intuitione super lympidissima & complacentia mutua scaturit & emanat, diffunditur ac spiratur, exilit & procedit amor communis, liberalissimus & subsistens, qui recte appellatur spiritus sanctus. Amor quippe intensus ac uehemens est, tanq; tendentia & impulsus, uiuax & uniuersus amantis in dilectum, quae tendentia atq; impulsio nomine spiritus ac spirationis inuicitur, quo nomine flatio designatur. Hinc filius post resurrectionem suam insufflans in discipulos & dicendo (Accipite spiritum sanctum) declarauit spiritum procedere a se sicut a patre. Deniq; nec intellectualibus & rationalibus creaturis amor ab amate progreditur, nisi per uerbum conceptum seu apprehensionem, cum & bonum intellectualiter cognitum sit uoluntatis obiectum. Insuper cum natura sit operationis principium, & uoluntas sit immediata dilectionis origo, atq; in patre & filio sit numero eadem natura ac uoluntas, non irrationabiliter credimus & fatemur spiritum sanctum a patre & filio tanq; ab uno principio sempiternae procedere, nec esse creatum, sicut nec uerbum aeternum: cum non de nihilo sit in esse productus, sed de spirantis substantia: non tamen dicendus est filius, quoniam non procedit secundum rationem assimilationis & conformationis, potius uero secundum rationem cuiusdam impulsiois & unionis, aut affectionis ad alium, ideo appellatur amor: haud dubium, quin spiratus ac spiritus sanctus sumendo complexum hoc in uirtute dictionis unius, possitq; uno nomine nuncupari zelus, id est, uehemens amor in alium.

PROPOSITIO XX.

De sunt emanationes in deo ad intra, una intellectus & per modum naturae, alia uoluntatis & per modum liberalitatis. Quod est, quoniam intellectus & uoluntas sunt digniores & simpliciores potentiae quae in rebus inueniuntur creaturis & diuiniotibus, quae & praecipue ac excellentissime sunt in deo, cuius natura est intellectualis, operatio quoq; & emanatio ad intra, per intellectum conuenit ei per modum naturae, cuius est aliquid sibi simile procreare: hinc productio uerbi aeterni generatio nominatur, estq; emanatio naturalis in ratione conformationis consistens. Porro effusio uoluntatis ad intra est amoris productio, & uocatur actiua spiratio, per modum liberalis donationis se habens, quia ad uoluntatem spectant liberalitas, datio, amor, amplexus & unio: non qd spiritus sanctus a patre & filio sic libere ac liberaliter sit procedens, qd contingenter emanet, aut usq; potuerit non procedere a patre & filio: sic enim potuisset non esse, nec esset uerus deus, nec necessarium esse habes. Verum & ipsa uoluntas est quaedam natura, & per respectum ad ultimum finem seu summum bonum se naturaliter habet, necessarii tendens in illud. Productio ista etiam consequenter dicitur naturalis & necessaria, quemadmodum productio uerbi aeterni concomitanter uocatur uoluntaria, summeq; placita patri, puta summe conueniens & placentissima ei. Postremo generare ac spirare proprie competunt ipsis personis, sicut & agere dicitur esse suppositorum, tanquam his quae agunt: intellectus uel

Ioan. 17. 1111. ratio.

Propositio 77 & deinceps.

ratio.

Ioan. 20.

11.

111.

Modus procedendi spiritus sancti. Spis pater dicitur zelus.

Probatio patris & filij.

Probatio fecunditatis patris.

Generare & spirare competit proprie personis.

ro & uoluntati attribuuntur, tanq̄ ei quo agit ipsa persona, quemadmodum Socrates est qui uidet atq; intelligit. Vis autem uisua est quæ uidet, seu uis per quam uidet: conformiter intellectus est quo intelligit.

PROPOSITIO XXI.

Vædam conueniunt diuinis & increatis personis proprie, quæ dâ appropriate. ¶

¶ Quod est, nam illa dicuntur proprie cõuenire, attribui & inesse diuinæ personæ, quæ ei duntaxat conueniunt, & id per quod in esse & proprietate constituit personam: in diuinis quippe per relationes personæ constituitur, atq; ab inuicem distinguuntur: hinc paternitas, personæ patris conuenit proprie: filiatio filio: processio seu passua spiratio, spiritui sancto. Cumq; pater à nullo sit, appropriatur ei eternitas, & etiã prinitas, iteq; potentia, unitas quoq;: Aeternum nanq; uocatur sine principio, & primus ante quem nullus. Ab unitate quoq; deriuatur omnis pluralitas: sic à patre cætera cuncta. At uero quoniam filius procedit à patre per intellectum, iccirco quæ ad intellectum specialiter pertinet, sunt filio propria aut appropriata: Propria quidem, ut illa quæ cõueniunt ei soli, ut uerbû, imago, proles interna, ars nata, sapientia genita. Appropriata uero, ut æqualitas, sapientia, ars, idea, pulchritudo. Præterea, quoniam spiritus sanctus profluit ab utroq; per uoluntatem: hinc ad uoluntatem spectantia propria sunt aut appropriata spiritui sancto: Propria, ut amor spiratus, donum secundum unam acceptionem, amplexus ac nexus patris & filij: Appropriata, ut pax, tranquillitas, iocunditas, unctio, paracletus, communio, bonitas, benignitas, munificentia ac dulcedo. Deniq; pulchritudo ad intellectum, ueritatem & sapientiam spiritualiter ac specialiter pertinet, quemadmodum bonitas, liberalitas, pietas ad effectum: ideo eternitas dicitur esse in patre, species in imagine, id est pulchritudo in filio, qui est ueritas ac sapientia dei patris: nam & pulchrum uocamus quod uisum oblectat: Filius autè patri simillimus est, splendor gloriæ, candor lucis æternæ, immaculatissimum speculû radiantissimusq; character substantiæ patris: Recte igitur filio pulchritudo seu species appropriatur. Postremo usus est in munere, id est communicatio in dono seu spiritu sancto, qui est commune profluuium patris & filij, flumen pacis, communicator & dator omnis boni creati, ens summe proficuum & comunicatiuum, pax, oculû, ac iocundissimû & uere dulcissimû bonû, quo pater filiusq; fruuntur atq; deliciant, æternaliter quoq; congratulantur.

PROPOSITIO XXII.

¶ Vicquid absolute dicitur in diuinis, de qualibet super benedicta persona singulariter prædicatur, similiter de duabus, & itè de tribus simul acceptis. ¶ Quod est, quoniam in diuinis sola relatio distinctionis realis est ratio: Essentia autè est ratio unitatis: Personæ uero relatiue dicitur ad inuicem, ideo una non est alia: quicquid uero absolute sumitur ibi, unum manet & in diuisum, nec plurificatur. Deniq; duo tantummodo prædicamenta in deo ponuntur, quæ proprium modum seruant: cetera ut quantitas & qualitas, quamuis per modum quantitatis aut qualitatis significet, attamen in substantiam transeunt, nec quantitatiue aut qualitatiue ibi tenentur. Itaq; pater est diuina essentia, pater est æterna sapientia, pater est omnipotentia: similiter filius, itemq; spiritus sanctus, pater quoq; & filius. Conformiter pater & filius ac spiritus sanctus sunt ipsa deitatis essentia, & unus deus ac deitas ipsa, imò sunt unus dominus, unus immensus, unus æternus, unus omnipotens, unus iustus, sanctus & sapiens, iuxta illud in symbolo: Non tres omnipotentes, sed unus omnipotens: quod uerum est, sumendo substantiue hæc adiectiua. Porro si adiectiue accipiantur, cum adiectiua à suis substantiuis numerum sortiuntur, cõcedendum est: pater & filius sunt duo immensi, pater autem & filius & spiritus sanctus sunt tres immensi, id est, tres immensæ seu infinitæ personæ.

PROPOSITIO XXIII.

¶ Resunt in diuinis relationes personales, seu proprietates personarum constitutiue: quatuor uero relationes, & quinque notiones. ¶ Quod est, quia relatio in diuinis dicitur personalis: quia constitutiua est certæ personæ, ut paternitas ipsa personæ patris: filiatio, constitutiua est filij: processio spiritus sancti, quæ relationes dicitur & proprietates personarum constitutiua, eo quod unaquæq; ipsa cõueniat tantum uni personæ. Verunt duæ diuinæ personæ realiter producuntur a personis non à relationibus neq; à proprietatibus istis, puta filius à patre, spiritus sanctus à patre ac filio: Proprietates uero & relatiues dicuntur personarum constitutiua: secundum modum causæ formalis, & iuxta considerationem rationis,

rationis, quemadmodum differentia cõstitutiuua est speciei, quæ tamè in re est species ipsa, sicut rationale est homo. At uero quatuor relationes sunt in diuinis, puta paternitas, filiatio, processio communis spirationis, quia pater & filius referuntur ad spiritum sanctum, cuius sunt unus fons, unus spirator, quemadmodum pater & filius & spiritus sanctus sunt unus rerum creator. Quinq; demum sunt notiones, quæ ita uocantur, quia per eas innoscuntur personæ: sunt quæ rationes cognoscendi distincte personas: pater nanq; primo cognoscit per hoc quod non est ab aliquo: sicq; notio eius est innascibilitas seu inprincipiabilitas, prout innascibilitas non solum excludit natiuitatē (sic quippe conueniret etiã spiritui sancto, qui non est natus neq; nascibilis) sed omnem inprincipiabilitatem seu producibilitatem ab aliquo. Secundo pater agnoscitur per hoc, quod est principii filij: sicq; paternitas est notio eius. Tertio per hoc, quod est una uel unum cum filio principium spiritus sancti: & ita communis spiratio est notio utriusq; unde non appellatur proprietates hæc ipsa communis spiratio, quia non conuenit uni duntaxat personæ. Præterea filius cognoscitur per hoc, quod est à patre nascendo: & sic eius notio est filiatio, atq; per hoc quod alius uidelicet spiritus sanctus est ab eoriscq; innoscitur communi spiratione, ut est dictum de patre. Postremo spiritus sanctus innoscitur per hoc quod est à patre ac filio: sicq; notio eius fertur processio seu passua spiratio. Nec in deo accipitur alia notio spiritus sancti proprie loquendo, quod nulla persona diuina est ab eo: notio etiã cõcernit personam quæ nomē est dignitatis, non autē spectat ad dignitatē, non esse principii increate atq; personæ.

PROPOSITIO XXIII.

¶ Omnia iam prædicta sunt in deo una & eadem simplex essentia: iccirco tanta distinctio nec unitatis, nec simplicitati diuinæ repugnat. ¶ Quod est, quoniam in diuinis nulla est compositio realis, nulla distinctio substantialis, nec ulla accidentalis additio, nec essentialis diuersitas: sed quicquid in deo est, simplicissima unitas ac una purissima existit essentia. Nec enim realis relatio in diuinis aliquid in re superaddit essentia, nec personæ ex substantia & relatione quasi ex diuersis realitatibus constant. Essentia & relatio differunt seu distinguuntur ratione: sed una relatio realiter differt ab alia, quemadmodum una persona ab alia. Porro distinctio illa rationis inter absoluta & relatiua in deo, fundamentum habet in re: quia diuina essentia quod in seipso est prior ac ditior, eod plures perfectiones in se simplicissime comprehendit, ac pluribus considerationibus satisfacit. Ideo & quod absolute est rationis, & substantialis perfectionis, & item quod relatiua est proprietatis respectiueq; actionis, in ipsa fundatur atq; fontaliter continetur, & ipsa est id quod paternitas, secundum quod est in patre à nullo: in filio autè est id quod filiatio, prout per generationem filio comunicatur: sic & in spiritu sancto est id quod processio, prout per communem spirationem à patre & filio comunicatur spiritui sancto: nec in his distinguit nisi per relationes, quæ non constitunt substantialem, sed personalem inter personas distinctionem.

PROPOSITIO XXV.

¶ Inter attributa diuinæ naturæ non est realis neq; formalis distinctio, sed rationis duntaxat: nec præter ac ultra personalem distinctionem est ponenda in diuinis ulla distinctio ex rei natura, ut aliqui opinantur. ¶ Quod est, quia ut sancti edocuerunt & constantur, quicquid præter personarum distinctionem in deo consistit, super simplicissima atq; purissima unitas est ac mera identitas, nec est in hoc ex natura rei non identitas aliqua. Porro attributa in deo dicuntur prædicata perfectionalia & absoluta, quæ ex natura rei magis eminenter ac proprie competunt deo q̄ creaturis, quâuis conueniant & creatis, ut sunt bonitas, sapientia, uita, potestas, iustitia: Itaq; inter hæc quidam imaginantur esse distinctionem ex natura rei, hoc est ex propria ipsorum attributorum natura, seclusa omni cõsideratione intellectus creati: quã distinctionem uocant formalem, ac mediū inter distinctionem realem distinctionemq; rationis, & esse quandam non identitatē. Quibus primo obijcitur, quod inter distinctionem realem & rationis non uidetur media esse: quoniam idem & multa, idem & differēs, passionēs & proprietates sunt entis: sed nihil est nec esse potest nisi ens reale, quod habet esse præter operationem animæ, & ens rationis quod habet esse per solam animæ actionem: ergo præter distinctionem realem & rationis alia non est. Præterea quicquid conuenit rei ex sua natura, conuenit ei remota omni operatione intellectus: Si igitur inter attributa dei sit formalis distinctio ex rei natura, omni operatione intellectus seclusa, illa esset realis, quod nullus admittit. Insuper non est sine necessitate ponenda in eodem pluralitas: ideo iuxta philosophos, compositio rei est indigentia signum & argumentum si enim cõpositum in altero cõponētium totam suam perfectionem haberet, altero cõponētium non

Appropriata patris.

Filiis propria.

Spiritus sancti propria.

Pulchritudo appropriatur suo. 1. Corin. 1. Sapient. 7. Communicatio spiritus sancti.

Prædicamenta in deo.

Athanasius.

Relationes.

De notionibus

Innascibilitas. Paternitas.

Communis spiratio.

Filiatio.

Processio.

Cõtra Scot. uide Barthe. Maximi Boni. in li. de formalitatib. cap. 10. re Clypsum Tho. quæst. 10. art. 1. cõtra Herue. q̄ 1. quæst. 2. & q̄ 1. 9. Ratio 1. 11.

111.

III.

V.

VI.

VII.

VIII.

IX.

X.

XI.

f. Memph. lec. §. Tho. 17. tex. com. 10.

XII.

XIII.

Objectiones.

I.

II.

III.

egeret, & esset simplex: quemadmodum ergo diuini esse perfectio est pura, mera ac penitus infinita, ita & eius simplicitas est mere ac pure immensa: in sua igitur pura & summa simplicitate simplicissime habet & possidet omnem prorsus perfectionem, ita quod attributaliu perfectionu in ipso contentarum nulla consistit distinctio ex ipsorum natura. Denique si in deo & simplicissimo esse diuino una attributalis perfectio esset formaliter distincta ab alia, nulla earum esset in se simpliciter uniuersaliterque perfecta, nec aliaque in se simplicissime contentiu: quoniam nulla res in se in omnimoda simplicitate continet & includit perfectionem formaliter ex natura rei distinctam a se. Amplius quemadmodum sapientia dei omnem mentis create capacitatem, & omnem creatam sapientiam infinitè excedit, sic & simplicitas dei: ergo diuinitati ei repugnat omnis non identitas, & omnis ex natura rei distinctio: cum omnis mens bene disposita dicitur ac protestetur id esse simplicius, in quo nulla est non identitas, nec ulla ex sua natura distinctio quod id in quo est. Præterea interminabilis esse dei est sua immensa simplicitas, sua infinita perfectio, & sua immensa opulenta prorsus illimitata, ita quod omnia ista ex sua natura sunt summa ac superpurissima unitas, totius non identitatis expers ac nescia: & quicquid in ea est in omniaria simplicitate, est absolute, extreme ac infinite perfectu ac opulentissimum, nullo non eodem indigens, nec quid tale admittens: sicque esse diuinum, æternu & increatum est in seipso perfectio separata subsistens, illimitata, in omnimoda simplicitate comprehendens, imò potius uere super substantialiter ac simplicissime consistens, quicquid pertinere potest aut excogitari ad perfectionem, ita quod sine omni distinctione & sine omni non identitate ex sua natura est infinita potentia, immensa sapientia, interminabilis pulchritudo, incomparanda dulcedo, uirtus & sanctitas, beatitudo, nobilitas, & quicquid huiusmodi poterit concipi. Adhuc autem ista non stant simul, quod in aliqua re ex sua natura sit summa, perfecta, pura identitas talis ac tanta, quod maior cogitari non ualet, imò infinite maior quod cogitari aut concipi queat, & nihilominus sit in ea ex sua natura non identitas aliqua aut formalis distinctio. Amplius cum super simplicissimo deo conueniant infinita aut certe innumerabilia attributa, essent in eo infinita aut innumerabiles non identitates, quæ uni purissime simplicitati ac simplicissime unitati non congruunt. Rursus, unum quodque tantò perfectius ac purius tale est, quantò impermixtius suo opposito: sicut autem tantò est purius, quantò minus habet adiunctu de alieno metallo: nec ista stant simul, quod aliqd sit prorsus ac pure albißimū aut aurum mūdistimū, at tamē aliqd alieni coloris aut metalli alteri? cōtineat in eo. Multo igitur impossibilius est aliqd esse albißimū, & tamē innumerabiles distinctas coloreitates, seu non albedinitates sibi esse adiunctas, conformiter impossibile oīno uidet in simplicissimo esse diuino innumerabiles non identitates, aut formales ex rei natura distinctiones consistere. Denique teste Philosopho, unū in substantia facit idem in quantitate, æquale in qualitate, simile quæ ad modum ergo in deo in absolutis & essentialibus est summa atque purissima unitas, ita & proportionata simplicitas: Hinc fertur in libro de Causis in commento quartæ propositionis: In esse puro & uero, quod est deus, non est multitudo aliquorum modorum: multominus est ibi innumera bilis multitudo non identitatum ac formalium ex natura rei distinctionum. Iterum in eodem assertur libro: Primum est diues per seipsum, & diues in alijs: & significatio huius est unitas eius, non quia unitas eius sit sparsa in ipso, imò unitas eius est pura, quoniam est simplex in fine simplicitas. Additur quoque ibidem: Si quis uult scire quod causa prima est diues in se, projiciat mentem suam super res compositas, & inquiret de eis inquisitione perscrutatar inueniet enim omne compositum esse diminutum, ac indigens aut alio, aut rebus ex quibus componitur: Res autem simplex, quæ est bonitas pura, est una & unitas: Hinc demum in Elementatione theologica Procli Platonici continetur: Omne unitum alteri est à per se unior. Omne namque unitum participat aequaliter uno, ideo unum est & non unum: quod uero per se unum est, nequaquam unum est & non unum: quia est unum pure in quo nihil non unū. Porro de his super primū Sententiæ distinctione secunda scripti diffuse, ac declarauit esse de mente præcipuorum scholasticorum doctores, Thomæ, Alexandri, Alberti, Bonauenturæ, Petri, Richardi, Aegidii, Henrici ac aliorum. Verum his obijci potest, quod tot contradictiones & oppositiones de diuinis enūtiant, nepe essentia & persona, ad minus formaliter distinguuntur: Persona enim in diuinis generat, uidelicet pater: Persona quoque generat, ut filius: essentia autem nec generat nec generatur: persona etiā multiplicatur, non essentia. Itē intellectus in diuinis est productiuū principiu uerbi, non uolūtas: Volūtas etiā est principiu productiuū spūs sc̄ti, non intellectus. Itē: cum spūs sc̄tus sit ab utroque eius processio, præponit generationē ubi æterni, intellectū quod uolūtas: ergo inter ista est ordo, & ex natura rei distinctio, præsertim quæ ab æterno sic

sic fuit, nec ratio aut consideratio hæc aliquid facit ad ista. Similiter inter ideas uidetur formalis distinctio, & deus ab æterno distinctis proprijsque ideis cuncta cognouit quæ ab exordio condidit. Verum ad omnia ista & consimilia, quæ quibusdam ad contentionem procliuibus & singularitate gaudentibus, & quasi in sua subtilitate lætantibus, uidentur efficaciter magna, est una solutio, puta quod deus omnipotens omnifarie uniuersaliterque perfectus, omnem perfectionem in se simplicissime ac unitissime uel potius unitissime ac identissime comprehendens suo superopulentißimo, superperfectissimo infinitoque esse, uniuersis nostris considerationibus, conceptibus, imò & contradictionibus, hoc est affirmationibus & negationibus uerissime atque plenissime satisfacit, ita quod ual de distincta, uaria & diuersa ei conueniunt, secū dum quod ipse uarias perfectiones, imò innumerabiles in se habet, ita quod aliquod conuenit ei secū dum quod habet in se hæc perfectionem aut proprietatem quod non conuenit ei secū dum aliud, non quod in ipso & suo super simplicissimo esse sit ulla ex natura sua attributio: distinctio, aut modorum pluralitas, sed omnimoda totius perfectionis super simplicissima plenitudo, & superditissima æternalis possessio. Itaque dico, quod huic super dignissimo, simplicissimo & superexuberantissimo deo conuenit ad intra æternaliter generare, secū dum quod in se habet perfectionem foecundissimam intellectus: & spirare, prout habet in se perfectionem amorosissimam uoluntatis: ordinare quoque, secū dum quod habet in se sapientiam summam: saluare & indulgere, secū dum quod habet pietatem & misericordiam: punire, ut habens iustitiam, sicque de alijs. Hinc sanctus faterur Bernardus: Deus amat ut ueritas, nouit ut ueritas, sedet ut aequitas, dominatur ut maiestas, regit ut principium, tuetur ut salus. Hæc hic breuiter tetigisse sufficiat, de quibus omnibus super secū dum Sententiæ plenius scripti hæcque responsione auctoribus diuini Dionysii, Damasceni, Bernardi, Anselmi ac aliorum corroborari ac declarari. Postremo Ockam & alij quidam distinctionem formalem inter essentiam & relationem, seu inter absolutam & relatiuam in diuinis concedunt. Doctor uero irrefragabilis Alexander & alij plures, tenent contrarium, quibus magis consentientes autem qui inter attributa præfato modo ponunt distinctionem formalem, ad synceram diuinæ simplicitatis contemplationem, uero non attingisse.

PROPOSITIO XXVI.

Summæ & increatæ personæ abinuitè distinguuntur per solas relationes reales ac personales, non per aliqua absoluta. Quod est, quoniam sicut ostensum est, quicquid in diuinis dicitur absolute, commune est tribus adorandis personis, atque in eis essentia continet unitatem: ratio ita uero trinitatem. Hinc reprobat opinionio dicentiu, relationes in diuinis extra affixas & assistentes, non inexistentes, quasi non uere sint in personis, sed foris adiunctæ per rationem, non quod aliquid præter deum fuerit ab æterno, sed quod relationes non essent quid reale in diuinis, sed superadherent personis tantu respectum aut habitudinem rationis. Huius opinionis fuit Gilbertus Porretanus episcopus, qui in Remensi concilio in præsentia sancti Eugenij papæ atque beati Bernardi, suum reuocauit errorem. In quæ nihilominus aliqui posteros incidisse censentur, dicentes personas in diuinis non distinguuntur per relationes, sed per aliqua absoluta: cuius contrariu sacratissimus Dionysius libro de Diuinis characteribus, sanctus Augustinus libro de Trinitate, Boethius quoque in suo de Trinitate tractatu, Damascenus etiā libro primo, itemque gloriosus Bernardus libro de Consideratione: sed & Anselmus libro de Processione spiritus sancti, Hugo, Richardus ac doctores scholastici pene omnes cõcorditer docent. Nihilominus Guilielmus Parisiensis libro suo de Trinitate affirmat ac probare conatur, quod personæ diuinæ distinguuntur per absolutam, & quod relatio neque in deo, neque in creaturis aliquid sit reale: quæ doctorem laudo, in hoc non laudo, imò hoc ultimū eius uerbu, quod scilicet relatio nil dicat reale, contra excellentiores philosophos est atque theologos, ut copiose & clare ostensum est alibi. Alij asserunt personas distinguuntur per differentes modos habendi essentiam: quoniam pater habet eam à seipso, id est non ab alio: filius à solo patre, spiritus sanctus ab utroque. Verum ab his sciscitandū, quid dicant hos modos habendi essentiam: an quid absolutu, an respectiuu: si quid absolutu, improbat hoc dictum sicut prænarata opinio: si respectiuu, coincidit cum uera responsione. Aliqui quoque dixerunt, quod relationes sunt ipsæ personæ: tamen in abstracto proferuntur, iuxta modu loquendi quod dicimus: rogo tuam clementiam. i. te clementem uero dicuntur ipsæ proprietates, quibus personæ constituuntur ac distinguuntur, quæ in re sint ipsæ personæ. Postremo contra opinionem illam erroneam, quod personæ per absolutam distinctionem sint, ita arguitur: Ea que sola ratione, non realiter abinuitè distinguuntur, non sunt ratio realis ac suppositalis distinctionis in alijs: proprietates autem absolutæ in deo non distinguuntur realiter, ergo nec personæ per eas. Præter

III. Diluio.

Bernardus.

Error Gilberti.

Personæ in diuinis non distinguuntur per absolutam.

Ratio I.

reasi per proprietates absolutas distinguuntur personæ, hoc potissime erit per eas quæ ap- propriantur personis, & eis magis cõueniunt, quemadmodum patri appropriat potentia, filio sapientia, spiritui sancto clementia, per quas tamen non distinguuntur, cum unicuique di- uinæ personæ conueniant. Deniq; cum auctores opinionis istius non proferant quæ sint proprietates illæ absolute per quas distinguuntur personæ secundum eos, uidetur eorum opinio esse fictitia: si autem dicant quod ignorant, nec sine reuelatione queant agnosci, quæri- tur unde ipsi nouerint eas aut esse cognoscant, cū neque ex scripturis, neque ex sanctis doctori- bus suā probent opinionē, imò ex scripturis & dictis sanctoꝝ probetur oppositū, nec inni- tātur nisi per suafidibus propriæ rationis, & adinuentionibus argumentationis humane, quod in materia fidei ualde cauedum est. Hanc disputationē hic amputo, quoniā super primū Sē- tētiæ distinctione 25, diffuse profequutus sum eam.

PROPOSITIO XXVII.

IN superbeatissimis personis est omnis perfecta ac sancta ratio mutua dilectionis pe- nitus infinita, mutue quoque complacētis super dulcissimæ ac mutua perfruitionis in- terminabiliter, gaudiose. Quod est, quoniā cause seu rationes dilectionis sunt bonitas cognitio, similitudo, propinquitas, beneficentia, pulchritudo, cõcordia. Cū igitur que- libet super benedicta persona sit bonitas perfectionaliter infinita, & unaquæque earum aliā clarissime ac penitus comprehēsiue cognoscat, cõsimillimæ quoque sint seu absolute æqua- les, incõparabiliter quoque propinquæ intantum, ut non solum persona secunda genita sit à prima, & tertia ab utraq; procedat, imò & substantialiter unum & idem sint in cunctis quæ absolute dicuntur de ipsis, & insuper deus pater totam suam essentiam deitatisque plenitudi- nem ac omnes gloriæ suæ diuinitas unigenito suo æternaliter communicauerit, prorsus ple- narie, pater item & filius spiritui sancto, quælibet etiam adoranda persona sit pulchritudi- nis, amoenitatis & suauitatis interminatæ, nec solum sint æternaliter inuariabiliterque concor- des, sed etiam eiusdem numero uoluntatis, constat quod omni bonitate ac perfectione æqualē, de- lectatur & complacentiam habet in eo prorsus infinitam: similiter filius cernens se totum quod est & habet suscepisse à patre, tanquam inmensam esse maiestatem & gloriam sui super di- lectissimi patris, gloriatur in patre gloriatione intensiue immēsa, ac cum iocunditate omni- farie infinita intpicit & amplectitur patrem, ac super deliciosissime fruitor ipso: Conformi- ter pater & filius cõplacent sibi in spiritu sancto, ac diligunt eum tam infinite & super plenif- sime sicut se ipsos, ipsoque super suauissime perfruuntur sicut & ipse illis. Ecce quæ superbeatissi- ma est uita summa & ineffabilis trinitatis simplicissimi & incõprehensibilis dei.

PROPOSITIO XXVIII.

QUædam in diuinis interdum sumuntur absolute seu essentialiter, interdum relati- ue seu notionaliter. Quod est, quoniā nomina quædam ac uerba quædamque de- signant id quod unicuique personæ diuinæ commune est, aliqua uero id quod cuiuslibet earundē est proprium aut certe duabus tantummodo conuenit. Nepe cū dicim⁹, deus creat, deus accipi pōt tā relatiue quæ absolute: quia creare est actus toti supran- ctissimæ trinitati conueniēs ac cuiuslibet personæ: uiccirco cū dicitur, deus mūdū creauit, deus est reus creator, noie dei potest intelligi simul trinitas summa, & itē tā pater quæ filius & etiā spiritus sanctus. Cū etem ait scriptura, deus oīa fecit per uerbu suū æternū, sic filiu accipit deus relatiue pro sola patris persona. Porro dum asserit Augustinus, deus erat ubera lam- bens, & sydera regēs, capitur deus relatiue pro filio solo. Cū aut in hymno cantat: Veni cre- ator spiritus: spiritus sanctus appellatur creator & uerus deus. At uero cū dicimus, deus in- telligend se ipsum, intra se profert ac gignit uerbu æternū, deus capit relatiue pro solo pa- tre æterno, qui dicitur pater reali relatione, ac proprie dicta paternitate. Similiter intelli- gere sumitur ibi notionaliter, non absolute pro actu intelligendi, seu actuali intellectione: sic em̄ quælibet diuina & increata persona seipsam intelligit, non tamen uerbu & filium inter se profert & gignit: sed intelligere ibi accipitur pro interna & intellectuali conceptione fec- cunda ad intra, propria soli patri: Filius aut intelligit patrem, similiter spiritus sanctus, que- libet quoque persona seipsam & alias duas, sumendo intelligere absolute & essentialiter. At uero nomen hoc uerbum & uerbum hoc, dicere, in diuinis proprie capiuntur solum relati- ue, seu

Probatio pri- ma de pa. re.

ii. de filio.

ue, seu notionaliter, puta pro unigenito filio dei patris, & pro interna prolotione producti- oneque uerbi æterni. Quandoque uero metaphorice atque improprie pro apprehensione, cogi- tatione seu intellectione formata, aut intelligibili ratione, uel similitudine rei intellecte: Vn- de quidam philosophi loquuti sunt, deum omnia fecisse per uerbum intus cõceptum, i. per idealem rationem: & quod scriptum est. Genesis primo: Dixit deus, fiat lux: fiat firmamen- tum &c. Itemque in Psal. Ipse dixit & facta sunt: de qualibet potest diuina persona ac simul tota super gloriosissima trinitate exponi: quis de solo patre intelligatur, secundum quod di- cere in diuinis notionaliter sumitur. Postremo amor & amare atque diligere in diuinis ali- quādo absolute & essentialiter capiuntur, sicque unaquæque æterna persona est amor & amans, & diligit semetipsam ac alias, iuxta illud: Deus charitas est: sic quippe in amore & dilectione non designatur nisi habitudo amantis ad rem amatam: aliquando uero relatiue seu notio- naliter, sicque importantur habitudinem rei procedentis per modum amoris ad suum princi- pium & e contra, intelligendo per amorem, procedentem amorem, qui est spiritus sanctus: & per diligere, ipsum spiritum: & ita amor est nomen personæ, & diligere est uerbum notio- nale. Conformiter eadem dictio interdum designat notionem, seu relationem & proprie- tatem, aliquādo actū: ut hoc nomen processo, quod significat actū, cū dicitur, quod in diuinis est duplex processo: aliquando uero est nomen relationis personalis spiritus sancti. Rursus processo in diuinis aliquando extense accipitur pro emanatione ad intra: & ita communis est generationi uerbi æterni, & effluxioni spiritus sancti: Vnde filius in Euangelio: Exiui (inquit) à patre: & denuo: Ego ex patre processi. Cumque nomina ad emanationem ac nomi- nationem spiritus sancti spectantia, non sint nobis tam patula, ut ea quæ ad filij emanationē appellationemque spectant, nomen istud processo emanationi spiritus sancti appropriatur. Interim hæc nomina, pater & generatio, etiam nonnunquam in diuinis minus proprie commu- niter sumuntur ratione creationis, adoptionis, iustificationis &c. Vnde & rori trinitati iu- giter dicimus: Pater noster quies in cœlis, Et Iacobus ait Apostolus: Volūtariē genuit nos uerbo ueritatis,

PROPOSITIO XXIX.

PROPOSITIONES in quibus relatiua & notionalia in diuinis attribuuntur essentialibus & absolutis, sapienter & pie sunt exponenda. Quod est, quia in talibus absolutā pro relatiuis ponuntur, ut cum dicitur: deus genuit deum: sensus est, pater genuit filium. Similiter cum in symbolo patrum cantamus: Deum de deo, lumen de lumine, deum uerum de deo uero: quoniam filius est lumē natum de patre lumine sempiterno: nec tamen pater & filius sunt lumina duo, sed unum numero lumen: nec idem lumen genu- it semetipsum, quia lumini increato non conuenit gigni nec gignere, nisi relatiue sumpto pro patre & filio: hinc diuinæ essentia quæ absolute & abstractissime sumitur, non conue- nit generare nec generari, nec spirare neque spirari. Veruntamen antiqui & sancti doctores ac patres, magis respicientes ad rem quæ ad sermonis proprietatem, interdum loquuti sunt dei essentiam & naturam esse natam: ut cum in libro de Trinitate ait Hilarius: per genera- tionem uiuentis naturæ ex natura uiuente. Augustinus quoque septimo de Trinitate: Pater (inquit) & filius sunt una sapientia, sicut & una essentia: singularis sapientia est de sapien- tia, sicut essentia est de essentia. Ambrosius item, imò & diuinus Dionysius libro de diuinis nominibus, consimilia protulerunt: quæ omnia iuxta iam tacta sunt exponenda, ut sensus sit: Sapientia est de sapientia, & essentia de essentia, id est, filius qui est æterna sapientia ac di- uina essentia, est de patre, qui est ipsa sapientia atque essentia. Conformiter natura uiuens na- ta est ex natura uiuente, hoc est filius qui est uiuens natura ac deitas summa, est natus ex pa- tre, qui est eadem uiuens natura ac deitas. Iuxta hunc sensum est intelligendum quod in li- bro de Fide ad Petrum dixerunt Augustinus: Deus cum uerbum genuit, id quod ipse est genuit. i. pater genuit filium, qui est id quod pater. i. eadem essentia, non eadem persona. Ve- runtamen abbat Iochim, Richardo quoque de sancto Victore, qui magister Sententi- arum fuerunt contemporanei, uehementer displicuit, quod ipse magister negauit essentia generare essentia & contra eundē scripserunt: postmodū uero Innocentius papa in gene- rali concilio determinauit pro magistro. Insuper quod libro contra Maximinum Ar- rianorum episcopum loquitur Augustinus: Filius dei non genuit, non quia non po- tuit, sed quia non oportuit: ita est exponendum: quod filius non genuit, non quia non po- tuit, id est ex impotentia filij non fuit quod non genuit filium deum, seu uerbum æternum,

Phil. 2.

III De spiritu sancto. Ioan. 4.

Ioan. 16. Ioan. 4.

Math. 5. Jacobi. 1.

Symbolum Nicenum.

Hilarius, Augustinus.

Ambrosius Dionysius.

De Sum. trinit. & fide catho. c. Firmiter & Danamus

D. DIONYSII A' RICKEL CARTHUSIANI,
ed non oportuit. i. ei non conueniebat. Eadem quippe est potentia in patre & filio, sed non eodem modo: quia in patre est non ab alio, atq; ad generandum actiue: in filio autem est ab alio, puta a patre & ad generandum passiuem non q; essentia aut potentia generetur in filio, quonia non est terminus generationis, sed q; per generationem filius accipit essentiam q; a patre.

PROPOSITIO XXX.

Simpliciter concedendum est, q; deus genuit deum: & aduersarioꝝ obiecta facilliter confutantur. Quod est, quoniam deus pater genuit filium deum. Cumq; obijciatur: Si deus genuit deum, aut ergo genuit se deum, aut alium deum: si se deum, ergo genuit semetipsum, quod intellectus abhorret: si alium deum, ergo non est tantum unus deus. Ad quod respondetur, q; neutrum horum est concedendum: quoniam deus non dicitur genuisse deum, nisi quoniam persona genuit personam, pater uidelicet filium. Veruntamen quidam concedunt, q; pater genuit alium deum, id est alium seu aliam personam quae est deus, seu alium entem aut existentem deum, qui tamen non est alius deus q; pater: Per quod soluitur, cum ita arguitur: Si deus pater genuit deum, aut genuit deum qui est deus pater, aut deum qui non est deus pater: si primum, ergo idem generauit seipsum: si secundum, non est unus dumtaxat deus. Et respondendum, q; pater genuit deum, qui non est deus pater: non tamen genuit alium deum: q; si replicetur: Genuit deum, qui non est deus pater: Distinguendum est, quia aut sensus est, genuit deum, puta filium, qui non est deus pater: hoc uerum est: aut sensus est, genuit deum qui non est deus pater. i. qui non est deus qui est pater: hoc falsum est, quoniam unus & idem deus est pater & filius ac spiritus sanctus.

PROPOSITIO XXXI.

Absolute conceditur, q; deus est unus & trinus: attamen difficultas est in explanatione propositionis istius. Quod est, quoniam in diuinis sunt tres personae & una essentia, imo & unus tantum modo deus: deo asserit deus unus & trinus. Sed obijci potest, quia in diuinis non est nisi essentia & persona, sed nec diuina essentia est trina, necq; persona: quia nec pater, nec filius, nec spiritus sanctus est trinus. Itaq; intuumdum, q; teste Isidoro trinitas dicitur quasi trium unitas: deus autem interdum sumitur absolute: quandoq; supponit pro una persona, ut cum dicimus, deus generat: interdum pro duabus, sicut cum dicitur, deus spirat: nonnunquam pro tribus simul, ut ibi: deus est trinitas: quonia una & eadem deitas est in patre ac filio, & simul in patre & filio ac spiritu sancto: iccirco cum dicitur, deus est unus ac trinus, hoc nomen deus in distincte supponit pro tribus personis: & haec dictio unus, supponit formam tantum: atq; uox ista trinus, significat ternarium theologicum personarum, prout in distincte supponuntur per nomen hoc deus: quia determinat illi ternarium in personis, secundum q; sunt unus naturae. Insuper dici potest, q; in hac propositione deus est unus & trinus, si deus supponit essentiam, ut in composito, in communi seu in distincte: sicq; ratione essentiae dicitur unus, ratione autem suppositioꝝ trinus. Itaq; dici posset, q; deus supponit rem habentem in se deitatem, uidelicet deum absolute consideratum, qui est unus ratione indiuisibilis deitatis: et trinus ratione trium suppositioꝝ, quae sunt tres personae relatiue acceptae, in quibus omnibus est deitas una: Propterea deus est uere unus, ob immutabilitatem deitatis: & trinus, ob trium personarum relatiuam distinctionem. Interim si quaeratur, an deitas seu diuina essentia possit uocari trina: Respondetur, q; nomen hoc trinus, importat trinitatem ut in concretionem: & ita quasi pluribus inheret hinc de illo dicitur tantum, quod concretionem unitatem importat, ut deus: iccirco conceditur ista: deus est trinitas: quia deus supponit personam, non deitas. Verum obijci potest illud in hymno: Te trina deitas unamq; poscimus. Ad quod poterit responderi, q; abstractum ibi ponitur pro concreto. Postremo dum in symbolo dicitur: Unitas in trinitate, & trinitas in unitate ueneranda sit: non designatur numerus in unitate essentiae, sed personarum numerus: dicuntur subsistere in unitate essentiae, quae admodum in creaturis supposita asserunt esse in natura sua specifica. Veruntamen non conceditur, q; trinitas sit trina, quia in sinuaretur non uem res esse in deo: Etenim cum dicitur trinitas est trina, ratione numeri importati significat multiplicationem eiusdem numeri in seipsum, cum trinitas importat distinctionem in suppositis, de quibus simul sumptis enunciat: estq; trinitas quasi nomen collectivum in diuinis.

PROPOSITIO XXXII.

Cum filius dei dicitur natus de substantia patris, praepositio de, co substantialitate & habitudine originis notat. Quod est, quia haec praepositio de, multipliciter in creaturis accipitur: quia interdum pure materialiter, ut cultellus de ferro: quandoq; pure originaliter, ut cum dicitur, radius est de sole: aliquando pure originaliter

Obiectio.

Dilutio.

Obiectio.

Dilutio.

Obiectio.

Dilutio.

Alia responsio
iii. responsio.

Dubitatio.
Solutio.

Obiectio.
Dilutio.

De praepositio
in creaturis.

liter, ut de mane. i. post mane sit meridies: nonnunquam simul seu mixtim materialiter ac ordinatim, sicut in creaturis filius est de substantia patris. In diuinis autem non est materia, sed substantialiter, ut filius de essentia patris: aliquando originaliter, ut filius de persona patris: interdum ordinaliter, ut Christus de aeterno factus, est temporalis: aliquando mixtim substantialiter & originaliter, ut cum filius dicitur natus de substantia patris: quia in nomine substantiae co substantialitas designat atq; in nomine patris origo natiuitatis exprimit. Porro in creaturis filius natus est ex substantia patris, id est ex parte substantiae, non ex tota eius substantia: nec est ibi co substantialitas naturae eiusdem in numero, sed in specie: quia in homine patre, & filio eius, non est eadem numero substantia atq; humanitas in diuinis autem filius est ex tota patris substantia, estq; in utroq; eadem numero natura. De his dictum est plenius super primam sententiam quinta distinctione.

PROPOSITIO XXXIII.

In diuinis tres res relatiue acceptae sunt una res absolute & substantialiter sumpta. Quod est, quoniam tres personae relationibus solis distinctae ac relatiuis proprietatibus constitutae, uidelicet pater & filius & spiritus sanctus, sunt unus deus: & trinitas summa, est simplicissima deitas una: sed & quaelibet increata persona est diuina essentia, similiter duae simul, tres quoq; simul acceptae sunt ipsa diuina essentia, & unus creator ac dominus. Hinc asserit Augustinus, q; ipsa trinitas est quaedam summa res, qua sola fruendum est. Et quia magister sententiarum istud asseruit, abbas Ioachim affirmavit eum insanisse, cum tamē ipse Ioachim insanauerit magis: sed nequaquam est opinandum, q; summa res illa in diuinis sit aliquid ultra aut praeter personas: cum sit diuina essentia, quae non est nisi in personis, & quae realiter atq; identice predicat de omni illo quod est in deo realiter, quod ad id quod est in deo.

PROPOSITIO XXXIII.

Filius a patre natus est non propria uoluntate nec necessitate, sed natura ac intellectu. Quod est, quoniam filius est uerbum patris, quod est emanatio intellectus, hoc est persona nata a patre per intellectum ipsius estq; emanatio illa penitus naturalis & intellectualis, non uoluntaria, ita q; possit non esse, nec uoluntas est emanationis illius principium: attamen uoluntaria est quasi concomitanter, quoniam summe uolita ac placita est uoluntati patris aeterni, delectabilissima, connaturalissima ac delectabilissima ei, cui co placet omne bonum, & qui summe uult omne bonum, quod in ipso est, & omnem actum quem agit, praesertim ad intra. Non est quoq; necessaria necessitate uolentiae ac coactionis nec indigentiae: necessaria etiam est necessitate naturae & immutabilitatis, quae admodum necessarii est deum esse ac generare, quia uoluntas non habet se antecedenter nec principianter ad actum essendi ac generandi, sed concomitanter. Praeterea haereticus de quo xv. de Trinitate recitat Augustinus, taliter arguebat: Si deus genuit filium, aut genuit uolens aut nolens: si uolens, ergo potuit non generare eundem, nec filius dei esset filius naturae, sed uoluntatis: si nolens, ergo miser extitit, aut coactus in generando. Haereticus inquam ille non considerauit multiplicem distinctionem necessitatis, nec qualiter uoluntas dupliciter habere se potest ad uolentem: iccirco catholicus recte conuicit illum haereticum sciscitando, utrum deus pater sit deus uolens an nolens: si uolens, ergo uoluntate non natura est deus, & posset non esse deus: si nolens, ergo infelix est: qua interrogatione confusus & conuictus obmutuit ipse haereticus.

PROPOSITIO XXXV.

Multiplex in deo assignatur potentia, quae tamen in re est simplex & una, atq; in se uniuoce dicta: sed per comparisonem ad actus distinctos, analogice dicitur. Quod est, quia in deo est potentia ad actus intrinsecos, immanentes ac naturales absolute consideratos, puta ad intelligendum atq; uolendum: & potentia ad actus interiores non rationales relatiue acceptos, puta ad generandum & ad spirandum: & rursum potentia ad operationes ad extra, hoc est ad creandum ac gubernandum. Itaq; potentia in deo dicitur uno ac primo modo robur actus diuinae naturae ad essendum ac permanendum in se, & per se inuariabiliter in aeternum. Secundo, potentia in deo uocat robur naturae, in persona ad communicandum se perfecte, non solum per modum naturae & actum intellectus, quae uis uocat potentia generandi, sed & per modum amoris actumq; uoluntatis, quae appellatur potentia spirandi. Tertio, potentia in diuinis dicitur respectu naturalium actionum, quae sunt intelligere, uelle. Quarto, respectu operationum ad extra, & quilibet ista potentia est ipsa simplicissima deitatis essentia, nec inter eas est realis differentia nisi inter generationem & spirationem prout relatiue sumunt: & quis nomen potentiae dicat de potentia ista uniuoce, prout sunt unum in re. Attamen analogice dicitur de eisdem consideratis secundum rationes distinctas: Sic etenim prima dicitur illa, quae est robur naturae diuinae, ad consistendum aeternaliter in se: quoniam

De praepositio, in diuinis.

Augustinus.
Error abbatis
Ioachim.

Confutatio
101.

Potentia dicitur
uniuoce.

i.

ii.

iii.

iiii.

Potentia dicitur
analogice.

i.

illa potentia est ipsa natura, a qua secundum rationem intelligendi alia fluunt potentia. Cuius naturalis potentia immediatus ceteris fluant ab essentia seu natura, quae admodum ipsa natura esse non ualet sine naturali operatione: Ideo illa est secunda potentia & prior secundum ordinem intelligendi, quae potentia communicationis ad intra, sicut prior est perfectio rei in se quae in respectu ad aliam. Tertia extat potentia, quae uirtute naturae est in persona ad actum communicationis eiusdem naturae, estque naturali ordine prior quae creandi potentia: quia immediatus natura consequitur comunicabilitas sui secundum se, quae in participatione per similia. Potentia autem in diuinis analogice dicitur, praesertim respectu potentiae actionum ad intra, & operationum ad extra. Verum pro ut radicantur in una deitatis essentia, sic sunt potentia numero una atque uniuoce dicta: sed per comparationem ad actus diuersos est inter eas ordo analogiae, quia per prius dicitur potentia de potentia productiua ad intra, quae de potentia creatiua: sicut generatio ad intra est prior creatione. Et si in istis & dicas, quod commune & essentiale est ante proprium ac personale, cum hoc in essentiali fundetur. Cum ergo creandi potentia comunior abolutioneque consistat quae generatiua potentia, cum sit tribus personis comunis, nec relationem dicar reale, uidetur quod prior sit illa. Et respondendum, quod in diuinis comune et essentiale seu absolutum est ante proprium & personale, seu relatiuum secundum rationem intelligendi, quando commune accipitur per se, non quando accipitur cum respectu ad creaturas, imo tunc ratione respectus adiuncti est posterius proprijs personarum. Postremo sicut in sole potentia lucendi in se illum nandi que alia, resoluendi ac constringendi ex parte solis est eadem, & ex parte actuum differens analogiamque habens: ita de potentia creandi & generandi censendum est.

PROPOSITIO XXXVI.

In incomprehensibili trinitate una persona non est alia prior. Quod est, quoniam tres super beatissimae personae sunt coaeternae, imo in tribus personis est numero una aeternitas, ante quam penitus nulla res est. Denique in ipsis est una essentia & natura, & quicquid dicitur absolute: ideo neque essentia, nec natura, nec maiestate una est alia prior, similiter nec duratione, nec tempore, nec loco, nec situ, nec causalitate. Itaque personae ad inuicem dicuntur relatiue: Relatiua autem sunt simul natura, imo posita se ponit, & perempta se perimit: nec unum eorum est prius alio intellectu, cum unum sit de ratione & intellectu alterius. Nihilominus pater est principium filij: pater quoque & filius sunt principium spiritus sancti. Principium quippe appellatur a quo quid procedit: Non tamen conceditur, quod pater sit filij causa: quoniam causa est ad cuius esse sequitur aliud: una uero diuina persona non est aliud quae alia, cum aliud noceat diuersitate substantiae: imo nec proprie conceditur, quod filius sit principiatu a patre, ne putetur pater posterior. Verum tamen Graeci fatentur, quod pater sit filij causa, & ita, quod filius sit principiatu a patre, quia large hominibus his utuntur. Porro, si in istis: quoniam implicare uideatur, quod principium non sit prius illo quod procedit ab ipso: cum principium sit fons, & procedens a principio riuus: pater quoque necessario est aliquo modo prior filio suo, & inter personas oportet aliquid ordinem esse. Dicendum, quod ordo dicitur per comparationem ad quoddam principium: Hinc sicut principium multipliciter dicitur, puta secundum situm, ut punctus: secundum intellectum, ut principium demonstrationis: & secundum singulas causas: sic ordo in diuinis designat principium secundum originem, absque prioritate omni praetacta, qui ordo dicitur ordo naturae secundum Augustinum: imo quo alter prior sit altero, sed quo alius procedit ab alio. Dicitur quoque ordo naturae, non quod diuina natura ordinetur, sed quod ordo in personis secundum naturalem originem attendatur: Nam ubi pluralitas sine ordine, ibi confusio. Rursus quauis sint idem essentia & natura, potius tamen ordo naturae quae essentiae nunc cupatur, quia natura quodammodo rationem includit principij: Nam dicitur a nascendo, in quantum ex ea quid oritur.

PROPOSITIO XXXVII.

Generatio filij dei mensuratur aeternitate, & omne tempus excedit. Quod est, quoniam generatio illa est actio naturalis, non recens, neque de nouo adueniens, nec ulli mutationi subiecta: hinc non est in fieri, neque in facto esse, sed in inuariabili essentia: tamen exprimitur per praeteritum, ne nondum perfecta aut in completa putetur, quae per futurum: Nec sequitur, filius dei natus est, ergo incepit, & aliquid eo est prius, & fuit quando non erat. Actio namque naturalis est coeua ageti, & multa sunt a quodam principio, non tamen illo posteriora, ut splendor a luce, radius a lumine, calor ab igne, umbra a uirgulo stantem in littore, uestigium a calcante. Ideo ex caetissimus fuit sceleratissimus Arrius, negans filium patri coaeternum, cum & secundum philosophos mundus fuerit a deo, & tamen a deo profusus, a quo omnibus communicatum est esse & uiuere. Porro in his ubi materia & dispositio

no praecedunt esse completum, & generatio est uia ac medium de non esse ad esse, non sunt simul generari & genitum esse.

PROPOSITIO XXXVIII.

Spiritus sanctus procedit a patre & filio, tanquam amor amborum. Quod est, quoniam processio ad intra in diuinis non est nisi per actionem immanentem, quae in natura pure intellectuali non est nisi actio intellectus & uoluntatis. Hinc sicut generatio filij est per modum internae probationis metalis, sic processio spiritus sancti est per modum liberalissimae ac primae gratuae donationis, quia amor qui est primum donum, in quo cetera dona ponantur, ab amante profluit in amatum, & ab amato refluit in amantem, tanquam amicitia mutua utriusque: Etenim spiritus sanctus procedit in alium, & manet in seipso distinctus: nec ista opposita sunt: in quantum enim refertur ad patrem & filium, ut ad unum sui principium, sic manet in seipso ab utroque distinctus per oppositionem relatiuam: Verum in quantum procedit in ratione personalis amoris, procedit a patre in filium, a filio in patrem: Processio quippe secundum se non exigit nisi distinctionem procedentis ab his, a quibus procedit: attamen ratione specificationis, qua est per modum amoris, conuenit personae: sic procedenti essentia patris ac filij in uinculo amoris, qui est ipsemet spiritus sanctus. Hinc sanctus Ioannes in prima sua affirmat Canonica: Deus charitas est, & qui manet in charitate &c. Itaque sicut pater generat uirtute naturae, prout natura est & intellectus, prout natura dicitur uis in fita rebus ex similibus similia procreans: sic pater & filius uirtute naturae: ut uoluntas est naturaliter amans summum bonum, spirat personale amore qui est spiritus sanctus. Nam & quauis plures sint actus uoluntatis, principalis tamen inter eos est amor: ideo penes ipsum attenditur processio personalis, quae etiam in se includit omne quod est uoluntatis, quae admodum filius procedens, ut uerbum intellectus includit in se omne intellectuale apprehensionem, siue sit ueri siue boni. Denique in processione creaturae a deo duo considerantur ex parte creatoris, puta diuina natura, ex cuius plenitudine & perfectione producit & exemplatur omnis perfectio creaturae: & item uoluntas creatis, ex cuius liberalitate non necessitate naturae haec omnia creaturis praestant. Praesupposita autem emanatione diuinae personarum ad intra, oportet illa esse rationem & causam omnis emanationis ad extra. Hinc sicut processionem creaturae imperfectione representantium perfectionem diuinae naturae, reducimus in emanationem perfectae ac naturalis imaginis, plenae sine continentis perfectione diuinae, puta in filium tanquam in principium & exemplar, ac rationem emanationis creaturae a deo secundum imitationem naturae: ita oportet quod in quantum processio creaturae est ex liberalitate uoluntatis diuinae, reducatur in unum principium, quod sit ratio totius liberalis collationis. Hoc autem est amor, sub cuius ratione omnia a uoluntate conferuntur: ideo oportet in diuinis esse personam procedentem per modum amoris, nepe pater & filius: non solum secundum quod unum sunt, sed etiam in quantum sunt distinctae personae: necessario sociantur quodam amicitiali amore, cum teste Philosopho, amicitia sit beatitudo, aut beatitudo sine ea non est: quia nullius boni possessio iocunda est sine consortio, imo uniuersae iocunditates atque deliciae rationalium creaturae super mutuum fundantur amorem.

PROPOSITIO XXXIX.

Quauis spiritus sanctus procedat a patre ac filio per uoluntatem liberaliorem emanationem, non tamen ut creaturae, nec ita quod possit aut poterit non produci. Quod est, quia & ipsa uoluntas uult aliqua de necessitate, uidelicet finem, quae (ut dicitur in tertio Ethico) naturaliter uolumus, nec est quod beatius esse non uelit. Aliasque scilicet cet media uult uoluntas non de necessitate: Hinc uoluntas comparat ad finem ut natura: ad media autem ut uoluntas, in quantum uult secundum electionem ferri in ea. Deus itaque secundum modum & actum uoluntatis producit spiritum sanctum, in quantum uult propria bonitate quae alioque est finis: ideo emanatio spiritus sancti necessaria immutabilisque consistit, quoniam bonitate sua deus necessario & immutabiliter uult. Conformeriter pater & filius qui sunt eadem bonitas summa, se necessario ac naturaliter diligunt: unde & emanatio spiritus sancti concomitater est naturalis, secundum quod uoluntas est quae da natura, imo appropriate loquendo, quae admodum intellectus ut natura, est ratio principijque productionis filij: ita uoluntas ut praetacto modo natura dicitur principium ac ratio emanationis spiritus sancti, quod procedit secundum modum uoluntatis, concomitante natura seu ratione naturae, tamen per modum uoluntatis. Insuper sicut per diuinam naturam ut non ab alio habita seu accepta, est facta ditas in patre ad producendum personam diuinam per modum naturae, & derat natura ut est patris: ita per uoluntatem diuinam ut non accepta per inspirationem, est facta ditas in patre & filio ad producendum personam per modum uoluntatis de natura, ut est patris & filij, non per modum naturae.

Eadem

iii.
Obiectio.
Dilutio.
Ratio.
ii.
iii.
Obiectio.
Dilutio.
Ordo naturae.
Augustinus.
Error Arrii.

i. Ratio.
i. Ioan. 4.
ii.

Ad eam ergo naturam dei quae est de ratione intellectus ac uoluntatis ipsius, ut est de ratione intellectus, est ratio productionis filii, quae productio ob omnimodam suam perfectionem adaequat totam naturam diuinam uirtutem: ideo impossibile est aliquam personam emanare per modum uoluntatis ut naturaliter tantum agentis, sed liberaliter potius, directe & immediate, attamen etiam naturaliter ex consequenti, prout ipsa uoluntas natura est neque hinc sequitur, quod persona liberaliter sic procedens possit non procedere: quia productio comprehenditur in perfectione existentiae, quam requirit diuina essentia: quoniam propter infinitam suam perfectionem atque superexuberantissimam suam fecunditatem, apta est taliter communicari duabus personis, & esse eadem numero in tribus reatiuis suppositis. Emanatio uero creaturae non sic comprehenditur intra perfectionem existentiae diuinam essentiae. Praeterea spiritus sanctus procedit ut amor: Primo, quoniam ipse est amor, & procedendo est mutuus amor amborum. Secundo, quia est quid productum ex essentiali amore in deo, secundum quod in diuinis actibus essentialibus sunt ratio personalium actuum seu emanationum adintra, ut dictum est. Postremo, spiritus sanctus est mutuus amor procedens a patre in filium, & e contra, non quasi in subiectum, sed ut in obiectum: nec procedit per recessum ab uno in alium, sed ueluti per affectionis illocalem tendentiam seu impulsum.

PROPOSITIO XL.

Amor in diuinis tripliciter sumitur, ut pote essentialiter & notionaliter ac reatiue seu personaliter. Quod est, quoniam omnis perfectio conuenit deo: siccirco & amor, dilectio seu charitas sicque amor absolute consideratus conuenit unicuique diuinam personam, nec dicit relationem realem nec processionem, & tam duae quae tres simul acceptae sunt unus amor ac eadem charitas, iuxta illud: Deus charitas est. Et sicut sapientia dei est eius essentia, ita & amor seu charitas eius absolute & essentialiter sumpta. Secundo accipitur notionaliter, & ita designat rationem processionis personae spiritus sancti, estque ipsa communis spiratio existens in patre & filio, quae & referuntur ad spiritum sanctum. Tertio capitur reatiue seu personaliter, sicque importat processionem & relationem realem, atque significat procedentem per modum amoris personam, uidelicet spiritum sanctum. Per istam distinctionem argumenta multa soluantur, & quae uidentur dissonantia, concordantur: Nam & amor primo modo acceptus, quauis toti communis sit trinitati, tamen spiritui sancto appropriatur, quoniam ei plus competunt ratio proprietatisque amoris.

PROPOSITIO XLI.

Spiritus sanctus procedit a patre & filio in eo, quod unum sunt. Quod est, quoniam ratio producendi spiritum sanctum, est uoluntas fecunda in patre ac filio, non accepta ab alio per spirationem: quae uoluntas in patre & filio una & eadem est: ipsa quoque uis spiratiua quae in patre & filio una & eadem est numero. Rursus cum agere sit suppositorum, eadem actio non procedit a duabus aut pluribus personis, nisi per id in quo ununtur & unum sunt. Verumtamen actio potest ascribi tamen ipsi agenti, quae formali seu proprio actionis principio si agenti, sic spiritus sanctus procedit a patre & filio ut sunt distinctae personae, quia ab eis pluribus ac distinctis procedit tanquam amor & nexus amborum, quibus non conuenit connecti nec mutuo se amare, nisi in quantum sunt duo: si autem actio ista attribuitur formali agenti principio, puta uoluntati fecundae, aut spirandi principio, sic spiritus sanctus procedit a patre & filio in quantum sunt unum, sicut expositum est.

PROPOSITIO XLII.

Quemadmodum pater & filius & spiritus sanctus sunt unus creator, & unum effectuum uniuersorum principium: sic pater & filius dici possunt unus spiritus sancti spirator, ac unum & idem eius principium. Quod est, quia spirator nomen est substantiuum, creans uero adiectiuum: Hinc dicere possumus, quod pater & filius sunt duo spirantes, propter distinctionem suppositorum, non autem proprie, quod sint duo spiratores, propter unam atque eandem spirationem: adiectiuum quippe a substantiuis ac suppositis numerum fortuntur, substantiam uero a seipsis secundum formam significatam per ipsa. Cumque in patre & filio sit una uis spiratiua, & una actiua spiratio, recte dicuntur unus spirator. Rursus nomen uerbalis significat agendi principium per modum quietis, prout natum est denominare suppositum. Cumque una sit uis spiratiua in duobus, prout nata est dici de illis, siccirco dicuntur unus spirator, quia spirator designat uim spiratiuam ut in persona per modum quietis. Veruntamen quidam tenent oppositum, imo aliqui magnam in uno loco dixerunt, sicut nunc dictum est, & alibi dixerunt oppositum.

Propo

11. S. iho. 4. par. 4. 36. ar. 4. ad 7. oppositum 1. den. dist. 4. & alibi. Sed Per. de Berg. soluit contradictionem in concordantiis Dubio 119.

PROPOSITIO XLIII.

Spiritus sanctus est mutuus amor, quo se diligunt pater & filius, estque nexus & osculum, communitio & amplexus amborum. Quod est, quoniam iuxta praeracta ad summam & perfectissimam dilectionem tres requiruntur personae, puta diligens, dilectus ac condilectus, qui sit quasi uinaculum & fomentum dilectionis amborum, quae ad modum cernimus maritum & conthoralem intensus inuicem se amare, dum prolem habent communem, nempe pater & filius necessario sunt prima dualitas, eo modo quo conuenit eis esse duos, cum & paternam fecunditatem oportuit esse primam, quemadmodum generatio quae perfectissima est emanatio, necessario prima est imperfecta nanque ad perfectum aliquid reducuntur. Haec demum dualitas tertiam necessario exigit unitatem, quae communis societas sit illius: haec est primae societatis beatissimum foedus, primi quoque amoris exuberantissimus fructus primae uis, primus complexus, gaudium ac dulcedo, primae pacis uinaculum, sempiterna inuariabilisque concordia ac primum complacitum. Et recte spiritus sanctus uocatur donum primum ac aeternale, in finitae diuitiae imminorabilis in deficiensque thesaurus, fons omnis gratiae ac uirtutis, charitas quae se complectuntur pater & filius, de qua in uniuerso exuberat ingens suauitatis ubertas. Quemadmodum uero fons & principium totius paternitatis ac generationis est pater ille primus aeternus: sic unigenitus eius per appropriationem fons & causa est omnium cognitionum ac luminum, uerbumque illud aeternum increatum, loquela & sermo dei patris, origo, causa & institutor est omnium loquelarum: sic & omnium bonarum amicitiarum & concordiarum, omnium societatum, deliciae, complacentiarum ac foederum fontale principium rite asseritur spiritus sanctus. Denique pater & filius se inuicem diligunt spiritu sancto, prout diligere sumitur in diuinis reatiue seu notionaliter. Potest enim res nominari per id quod procedit ab ea, & significatur ut terminus actionis, quae ad modum dicimus: arbor haec floribus floret & ignis calefacit calore: sicque pater & filius amant se mutuo spiritu sancto. Potest quoque res denominari propria actione, ut dicimus: arbor flore & floritione: sic etiam pater & filius se diligunt spiritu sancto, prout diligere essentialiter capitur in diuinis. Nam & ita unaqueque persona diuina est amor seu charitas, & amans seipsam ac aliam per suam essentiam, per quam est & sapiens atque intelligens.

PROPOSITIO XLIII.

Dvplex est missio spiritus sancti, puta inuisibilis atque uisibilis: & idem dicendum de filio. Quod est, quoniam spiritus sanctus cum sit uerus deus, est utique in circumscripibilis & immensus, inuariabilis et prorsus in se ipso immobilis: ideo missio eius non est intelligenda per suipsius mutationem, aut loci uariationem, seu localem recessum aut motum, sed mitti perhibetur ratione suorum effectuum, praesertim gratuitorum: sicut dum gratiae suae infundit charismata, per quae mentem creatam sanctificare & inhabitare asserit. Dumque infusio talis sit per sensibilium demonstrationem, & apparitionem signorum seu specierum aut rerum, uocat uisibilis missio: inuisibilis uero, quoniam nil tale apparet foris. Exterior demum apparitio signi uel rei adhibet, ad ostendendum alius ipsam inuisibilem missionem seu infusionem paracleti. Porro in qualibet huiusmodi missione dat intelligi mittens & missus, & terminus missionis. In mittente quoque notatur auctoritas respectu missi: Hinc pater quia a nullo procedit neque producitur, mitti non dicitur: Filius uero quia a solo est patre, ab eo solummodo mittitur: nisi quod secundum naturam assumptam fertur missus a spiritu sancto, quemadmodum per Esaiam fatetur: Et nunc dominus misit me & spiritus eius. Itemque spiritus domini super me, eo quod unxerit me, ad euangelizandum mansuetis misit me. Imo sic Christus dicitur missus a tota super beatissima trinitate, a qua eius humanitas est producta, ac uerbo aeterno unita, quauis a solo sit uerbo assumpta. Hinc & filius secundum deitatis potentiam ac naturam misit se secundum assumptam naturam: proprie autem loquendo, spiritus sanctus non mittit seipsum, quia non habet respectu suipsius auctoritatem seu productiuam diffusionem. Insuper spiritus sanctus dupliciter dicitur mitti, primo ad charitatis & gratiae infusionem, ut in baptismo & iustificatione: Secundo ad infusam charitatis & gratiae augmentationem. Conformiter missio filii dei est duplex, inuisibilis scilicet, qua & frequenter ante incarnationem est missus: atque uisibilis, potissime per incarnationis mysterium. Rursus quemadmodum opera filii & spiritus sancti ad extra in diuisa sunt & inseparabilia, sic missio eorum inuisibilis: sed appropriate dicitur filius mitti, dum ea sunt in nobis, quoque propria principia filio appropriant, quando uidelicet illuminamur ad uerorum salubriam agnitionem, quae est effectus

h sapientiae

i.

ii.

Spiritus donum primum.

iii.

iiii.

v.

Missio diuina: riu personarum dicitur.

Pater non mittitur.

Esai. 48. Esai. 61.

Filius mittit seipsum.

Spiritus sanctus mittitur.

sapientiae increatae, quae filio appropriatur. Spiritus sanctus uero mitti censetur, dum ea producuntur in nobis, quorum principia propria appropriantur spiritui sancto, ut dum accendimur charitate. Denique spiritus sanctus proprie dicitur dare seipsum, cum & sponte aliquis donec seipsum dat quippe ut deus, & datur ut donum: atque qui habent charitatem ac uirtutes, & dona gratiae grauius facientis, spiritum sanctum habere dicuntur, quo ad libitum fruuntur nunc imperfecte & interdum, in futuro indefinenter in sempiternum. Postremo ministri ecclesiae & praelati spiritum sanctum non dant nisi improprie, puta ministerialiter & dispositiue in sacramentorum exhibitione, aut alio modo disponendo hominem ad spiritus sancti receptionem. Postremo de inuisibili missione spiritus sancti, scriptum est: Secretum tuum domine quis sciet, nisi tu dederis sapientiam, & miseris spiritum tuum de caelis. De missione quoque spiritus sancti in eodem legitur libro: Emitte illam (puta sapientiam) de caelis sanctis tuis.

Spiritus sanctus dicitur seipsum.

Sapientia.

PROPOSITIO XLV.

Persona in diuinis non dicitur absolute. Quod est, quia ut patuit, quod absolute accipitur in diuinis non multiplicatur, atque de pluribus personis simul sumptis singulariter praedicatur, ut pater & filius sunt una essentia: sic autem dici non ualet, quod pater & filius sunt una persona. Nec etiam nomen persona accipitur in diuinis pure relatiue instar aliorum, quae directe ex propria ratione relationem important: cum & diuina essentia sit res & substantia intellectualis naturae, per se subsistens atque persona, prout philosophi & Iudaei trinitatem in deo negantes, loquuntur de persona in diuinis, dicentes deum esse personam. Unde in libro de Causis asseritur, quod causa prima est de se maxime haec. Verge (ut Augustinus septimo de Trinitate expresse fatetur) persona in diuinis consueuit accipi absolute: sed ad satisfaciendum importunitati haereticorum, Catholici uti ceperunt nomine persona ut relatio, & interim sic sunt usi Theologi, prout designat suppositum relationis proprietate constitutum, & ab alijs personis distinctum: hinc aliqui protulerunt, quod significet relationem subsistentem in diuina natura: uel ut alij aptius dixisse feruntur, diuinam & increatam substantiam relationis proprietate distinctam: Sicque persona in diuinis designat substantiam simul & relationem: substantiam, quasi per modum fundamenti ac materialis relationem, per modum formalis & completiui: non quod persona in diuinis composita sit ex diuersis realiter uel distinctis, quia relatio in diuinis nil reale superaddit essentiae, quauis sit realis relatio distincta realiter a suo correlatiuo.

Vide Caprolium, secundum di. 27. quae. 1.

In diuinis plures ideae.

Idea infinita in deo.

PROPOSITIO XLVI.

Idea est similitudo rei creabilis aut creatae in diuina mente consistens. Quod est, quoniam supersapientissimus deus uniuersa sapienter operatur, & cuncta proprijs rationibus noscit, nec eas accipit aliunde: sed propriam intelligit deo essentiam omni perfectione plenissimam, conspicit eam uarijs modis a creatis ac creandis & creabilibus imitabilem ac participabilem: sicque diuina essentia a diuino intellectu taliter apprehensa & cognita appellatur idea: Imo una & eadem simplex essentia plurium est idea: estque plures ideae, non propter pluralitatem, diuersitatem aut distinctionem existentem in deo, sed per comparisonem & relationem ad ideata: quae relatio ex parte dei ac idearum solum est rationis. Etenim superbeatissimus deus unico simplicissimo actu intelligit suam essentiam ab innumerabilibus, imo & quantum est ex parte ipsius, ab infinitis rebus participabilem: Ideo essentia diuina innumerabilium est idea. Infinita quoque ideae in deo esse dicuntur: Nempe secundum quod deus essentiam suam intelligit, secundum talem aut talem gradum bonitatis aut perfectionis a suis effectibus imitabilem, secundum hoc diuina essentia perhibetur horum sive aliorum idea, similitudo, species, ratio & exemplar: Hinc deus omnipotens uniuersa & singula proprijs ac distinctis rationibus seu ideis cognoscere fertur. Denique deus est entium causa triplici modo cauandae, seu triplici genere causae: Est namque omnium causa exemplaris atque efficiens, & finalis. Unde in quantum est causa exemplaris, intuetur & concipit in se rationem ac speciem cuiuslibet sui effectus, ac ordinem rerum in seipso instituit, determinat & praescribit, sponte ac libere in se statuens, quid cuique daturus sit. Quemadmodum etiam plura, imo & omnia simul in se conspicit & uult cum uniuersis circumstantijs accidentijsque eorum, sic plura ac omnia simul produxit aut condere potuit, & singula quaeque prout aeternaliter ordinauit, opportuno praestituroque

praestituroque tempore exequitur & producit. Ideo ordinem rerum, diuersitatem effectuum, multitudinem specierum, causas secundas ascribere, & unum creatum ab alio creato esse creatum asserere, stultum est. Itaque ideae sunt tanquam super splendidissimi ac exuberantissimi fontes, ex quibus profluunt ac profluant uniuersa, incommutabiles rationes, exemplaria fixa, formae aeternae omnium formatiuae, nullae informatiuae, purae & separatissimae in sola diuina mente consistentes, non extra & praeter eam in se subsistentes, & ab inuicem realiter differentes: imo omnes sunt una supersimplex essentia dei qui unica specie, puta propria essentia intelligit uniuersa. Patet ergo ex his quae idea sit principium cognoscendi, in quantum exemplar, est quoque principium producendi, cum sit ipsa diuina potentia ac natura. Postremo de ideis recte differuit Augustinus: Ideae sunt formae principales, rationesque aeternae ac incommutabiles, quae ipse formatae non sunt, ac per hoc aeternae consistunt: quae diuina intelligentia continentur, ac ingitur eodem modo se habent: & cum ipse nec orientur nec intereant, secundum ipsas tamen producitur & formatur quicquid oritur & interit. Tanta denum uis consistit in ideis, ut sapiens esse nemo queat, eis non intellectis.

Augustinus describens.

PROPOSITIO XLVII.

Solus deus perfecte est aeternus. Quod est, quoniam ad aeternitatem proprie sumptam incommutabilitas plena exigitur: propter quod diffinitur, interminabilis uita: tota simul perfecta possessio. Solus uero deus simpliciter inuariabilis est. Omne namque creatum quodammodo aliter habet se dum est, & antequam fuit: estque in ipso deo dependens, indigentia & compositio aliqua, cum esse & posse ac agere distinguatur in ipso: sed & successio atque uarietas quarundam actionum in ipso reperiuntur. Nullum ergo creatum ad increatum esse immutabilitate, simplicitate, uniformitatem & stabilitatem pertingit, imo infinite deficit & occumbit ab eis: ideo nec perfecte rationem aeternitatis sortitur, sed aliquantulum participat, sicut & immutabilitatem, simplicitatem & uniformitatem. Nilominus deus dicitur semper fuisse & fore: quia aeternitas eius omne tempus includit, & ipse altissimus omni tempore coexistit.

Boetius.

PROPOSITIO XLVIII.

Quemadmodum simplicissima dei essentia, omnem essendi perfectionem in se excellentissime comprehendit, ac uarijs designatur nominibus: sic clarissima dei scientia omnem perfectionem & eminentiam cognoscendi includit, & per respectum ad diuersa obiecta ac uarios actus, appellationes plures sortitur. Quod est, quoniam sola dei essentia penitus infinite perfecta est, ac perfectionaliter infinita, sicut ostensum est. Conformer scientia dei cum substantialiter sit ipsius essentia, nequaquam minus perfecta est quam ipsa essentia. Enim uero hoc utique derogaret summo & incommensurabili deo, quod eius scientia diceretur minor aut inferior eo. Deus ergo uniuersa & singula tam quae sunt, fuerunt & erunt, tam quae possibilia sunt, imo & infinita quae nunquam erunt, infinitasque species numerorum, & omnem contingetiam, circumstantiam, dispositionem, manerem rerum in seipso aeternaliter & quasi praesentialiter distinctissime, perfectissime infallibiliterque cognoscit, cognoscendo sui ipsius essentiam, in qua omnia idealiter & exemplariter splendent: Propriam quoque omnipotentiam in qua cuncta uirtualiter continentur, atque a qua in definerent dependunt & conseruantur, cognoscendo etiam propriam sapientiam prorsus immensam, a qua totus entium ordo, tota rerum distinctio, uniuersa demum cognitio, & omnis potentiae ac obiectorum cohabitudo fontaliter ac sapientissime profluxerunt, instituta sunt & manutinentur. Ideo ait scriptura: Intelligit insipientes in populo, & stulti aliquando sapite. Qui plantauit aurem non audiet: aut qui finxit oculum, non considerat. Praeterea deus sciendo omnipotentiam suam, scit utique omnia ad quae illa extenditur quae facit: & ideo nil prorsus eius subterfugit aut euadit intuitum. Porro haec super gloriosissimi dei cognitio in se summe simplex, & una in quantum intuetur & noscit omnia quae realiter & principaliter sunt, dicitur uisio seu uisionis scientia: in quantum uero agnoscit ea quae non sunt, nec fuerunt, nec erunt, sed sibi possibilia extant, appellatur cognitio simplicis intelligentiae: Prout autem cognoscit ea quae bene, laudabiliter sunt, approbatio nominatur: atque ut noscit futura, praescientia seu praescientia nuncupatur: in quantum autem eorum est quae a deo agenda sunt, dicitur dispositio seu prouidentia: dicitur quoque praedestinatio, respectu electorum & saluandorum: reprobatio autem aut praesentia respectu damnandorum. Nec scientia dei causatur a rebus, imo potius causa est rerum. Malorum uero culpa in quantum huiusmodi, non est causa effectiua, sed permissiua. Postremo cognitio dei, respectu sui ipsius ac diuinorum, sapientia recte uocatur.

Psalm. 39.

Scientia dei sortitur diuersa nomina.

Visio. Cognitio simplicis intelligentiae.

Approbatio, Praescientia, Prouidentia, Praedestinatio, Reprobatio, Sapientia.

Pro intellectu eorum que circa hanc propositionem dicuntur, & de veritate ad defensionem S. Thomae vide Cap. prelosum. Sent. dist. 4. 1. 4. Romani. 6. 11. Ephe. 1. 2. 3. 4. &c.

PRima, principalis originalisq; causa seu ratio predestinationis electorum, ex parte dei fumenda est. Quod est, quia nec electorum merita, nec prescientia meritorum illorum sunt predestinationis causa aut ratio, sed gratia. i. gratuita bonitas, ac mera pietas seu pia voluntas dei: ut ad Romanos atq; Ephesios docet Apostolus: Non enim temporale quid, aut operatio creaturae est causa aeterni, id est increatae ac aeternalis preordinationis divinae: nec illi qui confinxerunt merita hominum esse causam predestinationis, intendebant quod merita illa quae sunt actus aut opera creaturae, sint causa predestinationis: sed quod prescientia meritorum existens in deo, sit ratio quodammodo predestinavit: quod super Ioannem & alibi ex proposito reprobatur Augustinus. Attamen quidam magni doctores hoc opinati sunt, praesertim Alexander & Henricus, dicentes quod deus decrevit quibusdam gratiam se daturum, quia praesciuit eos gratia bene usuros, quae opinio super primum Sententiarum est reprobata. Alij ergo dixerunt, quod loquendo de predestinatione & reprobatione in generali, & simul de toto predestinationis effectu, nulla sit causa aut ratio ex parte creaturae, praesertim quantum ad propositum miserendi finaliter quo ad predestinatos, & quantum ad propositum non miserendi reprobis: Nihilominus ex parte dei aliquam possumus assignare rationem loquendo in communi, cur aliquos predestinavit voluitque salvari, & alios reprobavit: videlicet ut misericordia sua in predestinatis reluceat, in reprobis vero sua iustitia. Porro loquendo de his in speciali, cur scilicet magis elegit & predestinavit istum quam illum, nullam possumus causam rationemve assignare, nisi dei liberrimam voluntatem, imo ut aliqui dicunt, in veritate huius rei nulla est causa aut ratio, nisi mera ac libera summa dei voluntas, quod & scriptura in multis locis videtur pretendere: quemadmodum nulla alia apparet dabilis ratio, cur deus omnipotens essentialiter sanctus & bonus, de dit uni parti materiae nobilioris formam quam alteri in prima rerum creatioe: sicut & nulla est ratio, cur artifex lapidum quae dispositorum unum ponit sublimius, alium bassius, nisi mera eius voluntas: sed quia haec horribiliter sonant, & super dignissimi dei voluntas irrationabilis esse non queat, neque tyrannica, nec personarum acceptor, neque iniusta: praesertim cum ipsa dei super benedicti voluntas sit essentialiter id quod sapientia atque iustitia eius. Hinc alij sentiunt, quod vere in sapientia dei sit ratio recta & digna, etiam in speciali, cur istum magis quam illum predestinavit: quamvis ratio illa interim lateat viatores. Harum duarum opinionum primam sequuntur Thomas, Petrus, Richardus ac alij multi: aliam, Bonaventura & alij quidam. Porro positio illa quam sequitur Thomas videtur consonantior esse scripturis, cum & in Exodo dominus dicat: Miserebor cui voluero, & clemens ero in quem mihi placuerit. Vnde Apostolus intulit: Ergo cuius vult miseretur, & quem vult indurat. Dicit itaque mihi: quid adhuc queritur? Voluntati eius quis resistit? O homo tu quis es qui respondes deo? Denique Christus in Euangelio predestinationem & reprobationem ad dei patris retulit voluntatem ac placitum: Confiteor (inquiens) tibi pater domine caeli & terrae, quia abscondisti haec a sapientibus & prudentibus, & revelasti ea paruulis: etiam pater, quoniam sic placitum est coram te. Interea si quaeratur, an demerita reprobationis sint causa aeternae reprobationis eorum. Ad hoc Augustinus & Magister libro 1. praescripti quocumque doctores respondent, quod non: Et addit ibi Richardus: Demerita hominis non sunt causae suae reprobationis, nisi quantum ad connotatum, quod est temporalis obduratio & futura damnatio: Obduratio nis enim sunt causa effectiua & meritoria: futurae vero damnationis sunt meritoria causae. Praeordinationis autem ad aeternam damnationem, ad quam ab aeterno praordinatus est reprobos, non sunt effectiua causa nec meritoria. Haec responsio roboratur autoritate Apostoli de Iacob & Esau ad Romanos scribentis: Cum nondum nati fuissent aut aliqui egressent boni aut mali, non ex operibus, sed ex uocante dictum est: Iacob dilexi, Esau odio habui. Verumtamen obijci potest: Reprobatio qua deus ab aeterno reprobavit praescriptum, est praeordinatio eius ad poenam: sed praordinare aliquem ad poenam damnationis, nisi propter ipsius demeritum est iniustum: hoc ergo non conuenit deo. Respondetur, quod aliquem praordinare ad poenam, ita quod sine culpa detur ad illam, iniustum est: praordinare uero quem ad poenam, ita ut sine suis demeritis non damnetur, & tamen ipsa demerita non sint ratio praordinationis ad poenam, non est iniustum. Verum his rursus obijci: Quia danatio non est bona, neque a deo uolita, nisi quoniam iusta: non ergo deus uoluit aliquem reprobare aut ordinare ad poenam, nisi propter ipsius culpa. Cuius deus non sit prius ultor quam aliquis sit peccator: non prius aliquem uult punire quam uideat peccatorem. Itaque primus actus uoluntatis divinae non uidet esse reprobare, quod est uelle danare: alioquin

Alia opinio.

Exo. 33. Roma. 9.

Matth. 11.

Reprobatiois causa.

Roma. 9. Obiectio.

Dilutio.

Infantia contra responsione.

alioquin uideretur deus uelle punire sine praesentitu culpa, quae sit ratio uolendi punitioem: sic quod oportuit reprobum, puta Iudam aut alium, primo offerri uoluntati divinae sub ratione iniqui, & antequam deus uoluit ipsum punire, & priusquam eum reprobauit. Etenim considerando eum in puris naturalibus non reprobauit eum, ut sic ex ista instantia quae fortis uidetur, Alexander & Henricus ad praetactam suam positionem uidentur induci. Insuper contra responsionem quam sequitur Thomas, sic arguit Bonaventura: Ambrosius in dei loquens persona, ad Romanos asserit: Dabo gratiam ei quem scio toto corde reuersum ad me post errorem, itaque aduertendum, quod in hac quaestione non quaeritur, utrum aeternum dei propositum, seu effectio aut reprobatio eius habeat causam, quantum ad uoluntatem dei seu actum eius, quem constat esse aeternum: sed quantum ad ordinationem uoliti ad uoluntatem diuinam. Et si quaeretur ratio causalis aut meritoria, responderetur quod non habeat causam. Si autem quaeratur ratio congruitatis aut concordantiae, quidam respondent, quod uoluntas dei est sibi ipsi causa seu ratio: nec est alia ratio cur istud elegit, nisi quia ei sic placet: & haec est sufficiens per omnia ratio, quoniam ipsa est causa causae, & ratio rationum: & eo ipso quo ei sic placet, rectum est propter summam rectitudinem eius, quae etiam est causa & regula omnis recti alterius: sed cauendum ne dum dei uoluntatem uolumus commendare, derogemus eidem. Si enim non esset alia causa, quare deus istum elegit non illum, nisi quia ei sic placet, iam dei iudicia non essent occulta sed manifesta: cum unumquodque facilius hanc possit intelligere rationem, nec dei iudicia dicerentur mirabilia, sed uoluntaria. De hac rescribit Bonaventura diffuse, de quibus pertranseo, quoniam super primum Sententiarum tam eius quam aliorum scripta diligenter ac copiose induxit. Postremo omnibus hinc inde pro uiribus solite perscrutatis atque persatis, cum Scoto concludo de istis opinionibus ac ista materia, quia ad Romanos disputat Apostolus, ego in fine disputationis totum tanquam in perscrutabile derelinquo, cum ipso exclamans Apostolo: O altitudo diuinae sapientiae & scientiae dei, quam incognoscibilia sunt iudicia eius.

PROPOSITIO L.

Nec prouidentia dei mutabilibus ac contingetibus rebus, nec predestinatio aeterna rationabilibus creaturis necessitate imponit. Quod est quoniam sapientia dei aeterna, est totius ordinis rerum ac differentiae omnium specierum causa fontalis, & ipsa instituit naturalis entium cursum: ideo uult, ut unum quodque procedat, moueat, gubernet & operetur secundum suam naturam, capacitatem & proprietatem: propter quod increata sapientia perhibetur attingere a fine usque ad finem fortiter, atque disponere uniuersa suauiter. i. secundum propriam eorum naturam. Cuius differentiae entis sunt necessarii & contingens, naturale seu determinatum ad unum, & indeterminatum ac liberum, uniforme & mutabile: exigit ordo rerum, imo & actor naturae id iubet, ut quaedam necessario uniformiter quod proueniunt, quaedam uero contingenter ac libere: itemque difformiter. Denique uirtus & influentia superiorum causarum in inferioribus & causatis recipitur secundum dispositionem & modum inferiorum, in quibus materia est contingentia, radix & uaria habitudo, complexio, difformitas & influxus, diuersitate causat multiplex ac differentes effectus, ita quod influentia una interdum impedit effectum alterius, imo per artem obuiatur & praevaletur influxioni caelestis: propter quod dictum est: Sapiens dominabitur astris: ut si planetarum influxus disponat ad febres, peritus medicus medicinalia applicando illas repellit. Hinc & fata quis inclinant, non tamen necessitant: imo per rationis censuram, per metum poenae & praemiorum promissa, per informationem prudentie studium uirtutum, praesertim per auxilia gratiae ac per diuina charismata penitus deuincunt immoderantiam passionum, inclinationes uitioe innatae ex corruptione naturae, & scelera ac peccata, ita quod corruptissimi ac pessimi integerrimi fiunt & optimi. Nec obstat quod deus omnipotens cuncta ab aeterno certissime ac infallibiliter praecognouit, imo in ipso aeternitatis momento quasi praesentialiter intruetur. Eius namque cognitio non tollit a rebus quod naturale est ipsis, praecipue cum practica eius scientia causa sit rerum. Denique cognitio cum sit actio cognitio scientis non cogniti, nisi dum quis cognoscit seipsum, est secundum modum & naturam cognoscentis, non cogniti: rei. Vnde eandem rem aliter noscitur sensus exterior, aliter sensus communis interior, aliter imaginatiua, aliter cogitativa, aliter ratio practica, aliter intellectus speculatiuus. Nec ex hoc res ipsa mutatur, nec quod sua naturae est, ei aufertur. Quauis ergo super excellentissimus deus uniuersa & singula iuxta incomparabilem eminentiam suae perfectionis distincte ac plene, infallibiliter atque certissime intueatur, praenoscatur, disponatur: nihilominus multa contingenter ac libere peraguntur, nec ordo rerum aufertur: & quis per comparisonem ad prouidentiam dei certus sit ordo causarum, attamen connectio illa agentium in seipsis, & per re-

vide solutionem in Cap. pri. Sen. dist. 41. quae sit.

Voluntas diuina est sibi ratio legendi & reprobandi.

Diuina neque unum perscrutari, Roma. 11.

Sapient. 3.

Fata non necessitant.

Rectitudo diuinae scientiae non imponit necessitatem rebus.

spec̄tum ad inferiora manet suae naturae, puta mutabilis in contingentibus & rationalibus. creaturis: sicq; praeuifa, praerordinata, praedestinata aliter queunt accidere, & praedestinatus potest damnari, praescitius quoq; saluari, loquendo de eis materialiter & in sensu diuino, non autē loquendo de eis formaliter & in sensu composito: Estq; in talibus necessitas consequētię, non consequētis: necessitas quoq; conditionalis, non absoluta. Postremo huius contrarium opinari, non solum erroneū est atq; haereticum, sed & extremae demū amentiae: cum unusquisq; in seipso palam experiatur se liberi esse arbitrii incoactaeq; uoluntatis: quod qui negat, p̄cens magis q̄ ratione erudiri meretur. Quod si omnia de necessitate acciderent, inutile esset consulere: nec tormenta prauissimis, nec praemia deberentur uirtuosis hominibus. De his nuper super Boethium de Consolatione plenius scripsi, eundē literaliter ac spiritaliter seu mystice exponendo.

PROPOSITIO LI.

Deus est in seipso.

Trinitas est in seipsa.

vna persona est in alia.

i.

ii.

iii.

Deus est in creaturis.

i.

ii.

Hebrae. 4.

Deus diuersimode est in diuersis.

Proverb. 15.

Deus in circūscriptibilis & immensus uarijs modis est in rebus. Quod est, quoniam in seipso sempiternae quiescit, nec tendit in aliud, nec alteri rei innititur, nec indiget aliquo, nec aliud aliquid sibi aequale est. Est quoq; in se tanq; in ultimo fine eo modo, quo ipse sibi ipsi esse finis asseri potest: quia nō ordinatur ad aliud. Deniq; cum condidit mundum, non cepit esse in mundo per aliquam sui mutationem, nec quasi in loco, aut aliquo sibi commensurato: sicut nec mutaretur, si mundus esse desineret. Insuper super beatissima trinitas est in seipsa, sicut & unaquaeq; diuina persona: quae libet quoq; in creata persona est in qualibet alia inconfusibiliter & circuminseparabiliter, cum quaelibet sit immanens, & inseparabiliter simul sint adaequate nulla aliam excedente. Rursum quaelibet consistit in alia, quoniam trium superreuerendissimarum, supersanctissimarū & superessentialium personarum est una essentia, & unaquaeq; ipsarum est ipsa essentia: quae cum in qualibet sit persona, uere perhibetur unaquaeq; persona in qualibet alia esse. Praeterea cū personae in diuinis correlative dicantur adinuicem, & unum relatiuorum diffiniatur per aliud, personae istae superdignissimae sunt inuicem secundum q̄ una est de intellectu alterius. Iterum personae in diuinis producunt seu producuntur per emanationem adintra, actionemq; immanentem: ideo uerbum aeternum a patre non gignitur per exitum & recessum ab ipso, sed aeternaliter manet in sinu patris, imo in medio cordis paterni: conformiter spiritus sanctus manet in patre & filio, tanq; in uno principio, & sicut mutuus amor amboꝝ. Sunt rursus in se inuicem, sicut cognitum in cognoscēte, ut fructum in fruēte, & ut amatum in amante. Amplius, deus unus simplex & trinus in omnibus creaturis, secundum q̄ creaturae ipsius sunt uere, est per essentiam, praesentiam & potentiam: Per essentiam uero, quia sua infinita & incircūscripta essentia est in omnibus, & largitur omnibus naturam & esset & per seipsum, non per causas secundas uniuersa creauit, ac mundum sensibilem: Et item per potentiam: quoniam suae potestati cuncta subduntur, & sua uirtute omnia manutener in esse, sine cuius conseruatione nec ad momentum possent subsistere: Et etiam per suam praesentiam, ita quod uere & personaliter ac cognoscitiue omnibus praesens est, omnia quoque nuda & aperta sunt oculis eius. Hinc innotescit, q̄ supergloriosissimus deus in omnibus est per illapsum, ita q̄ essentia rerum illabitur: nec solum infra terminos quantitatis, sed & demū infra terminos essentiae eaz; substantialiter adest & est, estq; proximior rebus q̄ ipsemet sibi, aut essentialia eaz; principia, quod sibi soli est propriū. At uero in uirtuosis est uiatoribus per gratia: in cōprehensoribus & beatis, per gloria: in Christo per hypostaticam unionē, intelligendo hoc de uerbo aeterno duntaxat. Porro in impijs & demōnibus ac damnatis non dicitur deus esse simpliciter, imo ut Salomon protestatur, Lōge est dñs ab impijs: Haec quippe dicunt naturā ut deformatā per culpam. Dicitur tamen esse in illis cū additamento, & secundū quid, puta per iram seu ultionē, ut in dextel ut informiter cognitum in noscente: in bonis uero est, ut formate cognitum & dilectum in cognoscente ac diligente: atq; in sacramentis est per multiplicem gratiam sacramentalē. Specialiter uero in sacramēto eucharistiae est uerbi persona ac deitas per concomitantiam quandā, ut infra dicet. Postremo quaedam dicūt naturā cū naturali deformitate, scēditate aut corruptiōe, in quibus propter indecentiā, horrorem aut uilitatē nō dicitur deus esse, ut in stercoribus & cloacis. Nec dicimus deum esse in loco circūscriptiue nec diffinitiue, quoniam nullus est commensuratur, nec ipsum in tra se claudit: nec ita in uno est loco, ut non sit in quolibet alio.

Hinc

Gregorius.

Hinc ipse solus est in loco transcendentē: atq; in Moralibus super Tob sanctus fatetur Gre gorius: Deus est ante omnia, non solus: post omnia, non praegentus: super omnia, nō elatus: infra omnia, non oppressus: inter omnia, non inclusus: extra omnia, nō exclusus: etsi adhuc innumerabiles infinitiq; mundi confisterent, omnes illos deus gloria, sua incircūscriptibili maiestate atq; praesentia adimpleret. Nec tamen super simplicissimi dei infinitas, magnitudo, maiestas ruditer imaginanda est per modū corporeae aut quantitatiuae extensionis, cū eius infinitas non sit nisi innumēra simplicitas, infinita sapientia, sanctitas, gloria, beatitudo, perfectio. Dicimus uero de specialiē esse & habitare in caelo empyreo, quoniam ibi eminentius operatur, clariusq; conspicitur, & euidentius se praesentat.

PROPOSITIO LII.

In deo liberrima est uoluntas. Quod est, quoniam solus deus seipsum plenarie diligit: hoc est tā perfecte intensiueq; infinite, sicut ex sua natura amabilis est. Volūtas quoq; ad felicitatē requiritur: quoniam felix uocatur cui assuit & insunt uniuersa quae uult: & inordinate nil uult. Hinc sicut felicitas, ita uoluntas & sancta libertas excellentissime conuenit deo: in quo uolentia cadere nequit, imō cui nullus potest resistere: in cuius ditiōe cuncta sunt posita, & qui nulli est obligatus, nisi fortassis inquantū diligentibus fideliterq; colentibus eum, seipsum promittit in praemium & beneficium. Hinc q̄ quidam philosophi dixerunt in deo uoluntatem non esse, intelligendum est de uoluntate desiderij, quod est boni habendi non dum adepti nec habiti, non de uoluntate immobilis complacentiae. Deniq; uoluntas dei prout in ipso deo consistit, estq; uolūtio eius, qua uult aliquid fieri aut nō fieri absolute, quae & uoluntas beneplaciti solet uocari, semper & certe implerur. Distinguitur autem uoluntas dei in uoluntatem antecedentem, qua deus uult aliquid secundum unum respectum, sicut uult omnes homines saluari in quantum sunt rationales creaturae, ad aeternam felicitatem ordinatā & conditā, ac Christi sanguine liberatā: & in uoluntatem consequentem, qua uult aliquid simpliciter seu absolute, omnibus hinc inde pensatis: & ita uult plures damnari propter eorum excessus. Rursum diuidit uolūtas dei in uoluntate beneplaciti, & in uoluntate signi: sicq; uoluntas dei frequēter appellat iussio, prohibitio aut consiliū eius: de quibus constat q̄ aliquando adimplentur, interdum non. Vnde oramus: Fiat uoluntas tua, sicut in caelo & in terra. Permissio quoq; contra quam nil fieri ualet, imō nil nisi deo agente aut permittente: nec deus quicquam permittit nisi rationabiliter & iuste, secundum tenorem & ordinem prouidentiae suae. Ideo uoluntate beneplaciti simpliciter dicta, non uult fieri mala culpa, in quantum huiusmodi: sed prout iniqui merentur iuste relinqui, ac de malo in peius corrūere, suo modo uult ea, praesertim secundum q̄ ex malis illis ipse bonus, sapiens atq; omnipotens deus decreuit multa bona elicere: Nam & ipse tam bonus ac sapiens perhibetur, q̄ non permetteret fieri mala, nisi uellet & posset inde elicere bona.

Voluntas dei multiplex.

1. Timo. 2.

Math. 6.

August. in libro confessionum.

PROPOSITIO LIII.

Rationalis creatura suam uoluntatem conformare ac subdere debet uoluntati diuinae. Quod est, quia & ipse super benedictus creator hoc iubet & exigit, obedientia quoq; requirit: estq; iustissimum, & honorificentia dei consistit in hoc. Deniq; conformatio ista intelligenda est quantum ad actum uoluntatis creatae, non tamen semper in uolendo & nolendo ea quae uult deus aut quae non uult: imō frequēter uolumus & optamus opposita his quae uult deus, & nolimus quae uult ipse: quemadmodū deprecamur pro omnium infidelium cōuersiōe, pro uniuersorum salute, quoz; multi sunt reprobi & praesciti. Consistit ergo cōformatio, obeditio, & subiectio ista in hoc, ut ea uelin q̄ deus uult nos uelle: & ea nō uelim q̄ ipse uult nos nō uelle: atq; ut hec uelimus seu nō uelimus, eo mō & sine ut ipse instituit, puta ordinate ad dei gloria & honorē, & itē ex charitate. Praeterea sicut fons omnis iustitiae ac totius regula aequitatis deus altissimus uult quēdā uno modo, non alio modo: quae dam uoluntate antecedente, non uoluntate consequente: & quae dam secundum quid, seu conditionaliter aut quantum in se est, quae dam uero simpliciter & absolute ita de nobis est sentiendum: quamuis enim nos camus multos esse uocatos & reprobos, paucos uero electos: attamen modo praetacto optamus omnes saluari: & quamuis nobis constaret de certis personis q̄ reprobae sint, nihilominus sub conditione, in quantum adhuc uiatores sunt, possemus earum optare salutem. Haec demum de uoluntate proprietate sumpta, non de appetitu solum naturali aut sensuali sunt suscipienda.

Math. 21.

PROPOSITIO LIIII.

Emporale initium productionis uisibilium & inuisibilium creaturarum, spiritus sanctus per Moysen compendiose deprompsit. In principio, inquit, creauit deus caelum & terram. Quod est, quia de mundi principio, duratione, causa, formatione & distinctione multi inter philosophos & poetas fuerunt errores. Quidam enim dixerunt, machinam mundi atque perpetuas in corruptibilesque substantias non esse creatas, neque productas a summo ac uero deo, sed tamen dependere ab eo in permanendo, mouendo ac operando: quod Henricus in Quodlibetis frequenter Aristoteli affirmat sensisse. Veruntamen infra probatur, id Aristotelem non sensisse. Porro Epicurus cōstituit innumerabiles esse mundos, ex fortuito atomorum concursu formatos. Democritus quoque hoc dixit de isto sensibili mundo. Empedocles demum quatuor elementa asseruit omnium compositorum materialia esse principia: Litem uero & amicitiam esse principia rerum formalia effectiuas: Cuius errorē impiissimus Manichaeus & Marchion partim sequuti sunt, perhibentes duos esse deos, unum essentialiter bonum ac lucidum, alium essentialiter malum & tenebrosum. Nonnulli opinati sunt deum immediate non creasse nisi unam intelligentiam seu mentem splendidissimam, à qua caetera essent creata immediate aut mediate. Hos consimilesque errores exclusit exordium istud scripturae canonicae: In principio creauit deus caelum & terram, tanquam dicat: Mundus non est aeternus nec increatus, nec deo creatori coaeternus, neque ab aliquo ente citra & infra deum existente productus, neque ex praegiacente materia aeditus: sed immediate ab uno summo deo de nouo creatus.

PROPOSITIO LV.

Auctoritas ista, In principio creauit deus caelum & terram, multipliciter potest exponi. Quod est, quia quod fertur in ea, in principio, tripliciter explanatur: Primo, in principio, id est ante caetera, ne putetur aliqua creatura ante sensibilem mundum esse producta, quae mundum istum produxerit, ut sceleratissimus Arius haeresiarum titulus est, asserens summum deum immediate & diu ante hunc mundum creasse mentem quandam sublimem, & illam postmodum deo iubente mundum creasse. Secundo sic: In principio, id est in uerbo aeterno, quod in Euangelio protestat ego principium. Omnia quippe per ipsum facta sunt, non quod non sint immediate facta à deo patre, sed quia unigenito filio appropriata ratio exemplaris, idea, ars, sapientia: Certumque est, quod pater in sapientia & arte sua per exemplarē idealem rationem condidit omnia. Caeterum pater & filius sunt unus deus, unum principium & unus immediatus mundi creator, per quod excludit haeresis Manichaeorum, duos ponentium creatores, unum inuisibilem, alium uisibilem corruptibilem rerum. Tertio sic: In principio, id est in exordio temporis, ac simul cum tempore, creauit deus caelum & terram, atque in principio temporis instanti: Creatio namque mundi instantanea fuit: quoniam super gloriosissimo omnipotenti, ac profus in finitatem potentiae deo conuenit agere in instanti, cui nec impossibile neque difficile est omne uerbum. Sicut itaque in principio condidit caelum & terram, id est superiora & inferiora, intelligendo per haec duo extrema etiam intermedia atque contenta in caelo & terra, hoc est spirituales & intellectuales substantias, puta angelos & homines, quae in principio, id est in exordio seculi, & inter opera sex dierum seu infra spatium illud producti sunt: sicque per caelum specialiter potest intelligi coelum empyreum, quod creatum eo dem instanti sanctis angelis est repletum: sed de his plenius est dicendum.

PROPOSITIO LVI.

Scriptura exordii libri Geneseos tractas de operibus sex dierum, tripliciter potest exponi. Quod est, quia sermo diuinus ait: Qui uiuit in aeternum creauit omnia simul. Ex qua auctoritate sanctus Augustinus occasione sumpsit dicendi, quod totus mundus sicut nunc stat, pariter in eodem momento ab omnipotente deo creatus sit, puta omnes angeli atque caelestia corpora, & quatuor elementa ac prima diuidua species, quae indiuidua deinceps ex maris & foeminae commixtione gignuntur: successione uero & interualla sex dierum exponit de die spirituali, sic tamen quod expositio sua nihilominus literalis sit, non mystica, intelligendo per diem illustrationem à deo factam in mente angelica: Quemadmodum enim natura angelica recte uocatur lux, sic illuminatio eius dicitur dies: sic quoque sex dies sunt unus dies, non quantitatiuus motu solis causatus, sed menti angelicae praesentatus secundum sex rerum distinctiones, penes quas numeratur, hoc est illuminatio facta angelis de sex dierum operibus, sic quod secundum diuersa rerum cognitarum genera dies ille sic numerat: sic quoque successio illa dierum & ordo, non est temporis, sed naturae. Denique expositio ista uidetur rationi

Priopinio.

Epicurus, Democritus, Empedocles, Manichaeus.

Secun. opinio.

Gen. 1.

Principium triplex dicitur sumitur.

Arius.

Joan. 8. Joan. 1.

Manichaeus.

Luce. 1.

Eccles. 8.

Oia in instanti creata asserunt secundum Augustinum.

oni plus consona, cum omnipotenti conueniat agere in instanti: Perfectissimorumque actori commpetat opus perfectum, non confusum, in determinatum, in distinctum, in ornatum producere. Veruntamen quoniam expositio ista non uidetur textui Geneseos consonare, ut patet textum ipsum inspicienti, magisque spiritualis & mystica quam literalis consistere, ideo omnes doctores sancti tam Graeci quam Latini, qui ante Augustinum fuerunt uel ante eum scripturam istam exposuerunt, sequuti sunt literam, & textum literaliter, prout sonat exposuerunt, quod utique uidetur securus: quoniam in his quae fidei sunt, ratio magis est retorquenda, flectenda, trahenda ad scripturam & eius intentionem, quam conuerso ipsa scriptura & fides ad rationem. Hinc sancti praefati, Gregorius quoque, Beda, Strabus, Hugo & alij plures, fatentur res esse creatas per interualla sex successiuorum dierum. Veruntamen horum est duplex opinio: una dicentium, quod omnia fuerunt primo creata in materia confusa, sola forma corporeitatis informata. Alia, quod elementa fuerunt propriis formis substantiabilibus à principio actuata, nondum tamen locis ac uiribus & proprietatibus secundariis determinata, distincta ac decorata: sicque opus creationis temporaliter fit sequutum opus distinctionis, deinde opus ornatus. Hanc expositionem etiam magni doctores scholastici, Alexander, Bonauerura, Gulielmus Parisiensis, & dominus Antiodorensis cum suis sequuti sunt: Thomas uero, Albertus, Vtricus, & (ut uidetur) Aegidius, ad expositionem Augustini declinant: attamen sanctus Thomas fatetur, quod si lux & dies in spiritualibus metaphoricè dicantur non proprie, expositio illa Augustini dici non posset literalis, sed mystica. Porro in prima parte Summae alibi quod restatur, quod non proprie sed metaphoricè in spiritualibus rebus dicantur: unde alicui posset uideri, quod sanctus doctor sequendo expositionem Augustini tanquam literalem atque dicendo, quod lux, splendor & dies, non nisi metaphoricè in spiritualibus rebus dicantur, uideatur sibi ipsi contrarius. De his super Genesim, & super secundum Sententiarum diffusè conscripsi.

Alia opinio.

1. par. q. 67. art. primo.

PROPOSITIO LVII.

Doctrina dicentium spirituales creaturas uidelicet angelos, simul cum mundo sensibili esse creatas, uerior & rationabilior esse uidetur quam positio dicentium huius operis positum. Quod est, quoniam totum uniuersum, quod & integer mundus appellatur, est unum perfectum, totale, integrum & proprium opus primi actoris ac perfectissimi creatoris, quod simul, non diuisum aut separatim ab eo produci condecuit, saltem quo ad partes suas praecipuas. Unde & scriptum est: Qui uiuit in aeternum, creauit omnia simul. Istud demum scripturae a hinc inde sentire uidetur, cum in Ecclesiastico scriptum sit: Primo omnium creata est sapientia, & intellectus prudentiae ab aeterno. In Psalmo autem asserit: Initio tu domine terram fundasti. At uero quod Graeci dixerunt, spirituales substantias diu ante sensibilem mundum creatas, ne deus uideretur per tot milia annorum ante hunc mundum solus immunicusque fuisse, & sine suo cultu ac honorificentia maiestatis suae, modicum probat: quia nec ipse bonorum eget nostrorum, nec ex cultu & honorificentia nostra aliquid perfectionis aut gloriae in seipso ei accrescet: immunicentiam demum & solitudinem excludit à deo emanatio illa aeterna ad intra ac super beatissimae societatis & consistentiae trinitatis, sed & quodammodo pluralitas idearum in ipso. Denique quantumcumque perhibeantur angeli diu ante mundum sensibilem conditi, cum non fuerint ab aeterno, possunt innumerabilia annorum milia imaginari praecessisse, quibus diceretur deus immunicus exstitisse ac solus. Amplius, lapsi nunquam fuerunt diuinae essentiae clara per speciem uisionem beati, aliam non peccassent nec corruissent: creatio autem eorum non diu praecessit lapsum ipsorum, ut ostenditur: nec lapsi sunt ante sensibilem mundi productionem, cum e caelo sint lapsi, in tartarumque seu aërem caliginosum praecipitati. Veruntamen opinio illa Graecorum non est irreuerenter abijcenda, aut tanquam erronea contemnenda, praesertim propter reuerentiam sanctorum praesulum & doctorum Athanasii atque Gregorii Nazanzenis: quorum uterque tanta fuit auctoritatis in scripturis, quod nemo unquam contradicere eis praesumpsit. Gloriosus autem Hieronymus & beatus Hilarius eiusdem fuerunt opinionis. Consimiliter uir angelicae puritatis abbas Serenus, ut in collationibus patrum abbas Cassianus describit & approbat.

Eccles. 18.

Sapient. 1.

Psal. 101. Opinio Graecorum.

Impugnatio.

11.

Dicta patrum pie interpretanda.

PROPOSITIO LVIII.

Quatuor coeque uae recte censentur. Quod est, quoniam quae quae uocantur, quae in exordio mundi simul sunt facta, quae sunt angelus, coelum, materia, tempus: non quod materia fuerit nuda producta, sed noie materiae cointelligenda est forma materiae co-causata, seu prima confusa materia, de qua caetera facta leguntur. Interca

Varia de coe-
queuis senten-
tia.

Interea iuxta diuersas expositiones textus Genesis de prima reze productione, oportet de his quatuor coequaueis diuersimode loqui. Si enim Augustinū sequamur dicentē, mundum simul factū, distinctū, ornatū, sicut iam stat: tempus non fuisse ante motum, sed magis econtrario, tanq̄ causatum à motu. Hinc ista coequaueoz enumeratio procedit secundū positionem dicentū, in formitatem materiæ tēpore præcessisse eius formationē, iuxta sensum præhabitū, cuius præcessionis necesse est aliquam fateri mensuram: & ita tempus illud non fuit mensura motus primi mobilis, sed alicuius alterius corporis, cuius motu fiebat prima diez distinctio. Vel tempus illud communiter sumitur pro mensura cuiuscunq; successione aut mutationis, prout in angelicis actionibus & motibus ponit tempus discretū. Sunt igit̄ quatuor coequauea loquendo in generali, quantum ad angelū: quoniam angeloz species ac personæ simul factæ sunt plures ualde. Similiter iuxta Augustinū per cælum intelligenda essent uniuersa cœlestia corpora, quæ perhibet simul creata. Beda uero, Strabus, Rabanus, imo & sanctus Gregorius, per cælum in exordio factū intelligunt cælū empyreum. Quæ si queratur, cur locus & motus non dicuntur coequauea, quæ admodum tempus dicere possumus, quoniam nomine cœli satis exprimitur locus: cum cælū illud secundū Damascenū, sit contentia .i. locus contentiuus uisibilium & inuisibilium. Porro locus proprie sumptus, ut est species quantitatis, est accidens substantiæ continentis: sicq; nomine substantiæ talis datur intelligi. Postremo, sicut iam patuit, tempus quod ponit coequaueū, est in plus q̄ motus proprie dictus: uel unū aliud comprehendit, seu designatur per aliud.

PROPOSITIO LX.

Dubitatio.
Responsio.

Basilii.

Bonauentura.

Hieronymus.

1. Corin. 5.

Hebræ. 6.

2. Corin. 12.

Luce. 10.

Cælum lumi-
nosum.

Pri. opinio.

Secund. opinio.

COELUM empyreum sufficienti auctoritate sanctorū esse cōiungitur. Quod est, quoniam sanctus præsul diuinus Basilius in suo scribit Hexameron: Sicut damnati in exteriores tenebras abiguntur, sic pro suis iustitijs remunerandi restaurant ac collocantur in ea quæ extrasensibilem mundum est luce, atq; ibidem quietis domesticum formentur, quod rotunditate conclusum ac spissum est. Præterea ut Bonauentura quoq; testatur, de hoc cælo empyreo Damascenus exponit id Genesis primo: In principio creauit deus cælum & terram: Nec de alio cælo uerificatur, quod denuo asserit libro secundo: Cælum est contentia uisibilium & inuisibilium creaturarū, haud dubiū quin cūctarū. Hieronymus quoq; in Sermone de Assumptione multa expressit, quæ non nisi de cælo empyreo aptissime intelliguntur, imo & Paulus apostolus de eodem loquit̄: Scimus, quoniam si terrestris domus nostra dissoluatur, quæ edificatiōem à deo habemus, domū nō manufactam in cœlis. Et rursus: Præcursor pro nobis introiit Iesus in cælū. Itemq;: Nō in manufacta sancta Iesus introiit, exemplaria ueteroz, sed in ipsum cælum, ut appareat nunc uultui dei pro nobis. Vnde & denuo dixit: Ipse ascēdit super omnes cœlos. Nō dubium quin usq; ad cælū empyreum, in quo corporaliter residet Christus: & intra quod, quātū ad assumptā continet naturam, uidelicet infra cōuexum: et intra concauū cœli illius, usq; ad quod se raptum perhibuit sanctus Apostolus. Hoc itaq; cælū empyreū & supremū est omnium corporoz maximū, luce clarissimū, situ summū, perpetue fixū, immobile, natura purissimū, regio beatorū, in quo facti sunt angeli uniuersi, & de quo proiecti sunt angeli delinquentes, sicut restatur saluator: Vidi Satanā sicut fulgur de cælo cadentē. Quod optime correspondet tā beatis spiritibus q̄ corporibus glorificatis: Spiritibus in quā beatis per congruentiā, eo q̄ inter corpora simplicissima sit naturæ, iugiter uniforme, incorruptibile, luminosum: sicq; exterior dispositio mansionis ac loci illius correspondet interiori dispositioni ciuiū superiorū, exteriori quoq; dispositioni corporū glorificatorū. Verū tamen corporale habitaculum illud gloriosis spiritibus necessariū nō est, neq; ad subsistendū, neq; ad contemplantū. Nihilominus decuit eos in tam nobilissimo poni throno: testēq; locus contemplationis, quæ ad modū ecclesia materialis est locus orationis. Interim de luminositate cœli empyrei uide rit incertum, an claritas eius sit corporali perceptibilis uisu. Et enī sanctus Basilius in tertio sui Hexameron uidetur sentire, quod imo, affirmans cælū illud superadiare mobili cælo, nec tamen eius fulgorem penetrare hoc ipsum, propter ipsius densitatē, siue ob alias causas cōtingit hoc, quas super secundum Sententiarū tangit Richardus: Cælum, dices, empyreum nō est stellatū, sed per totū uniformiter luminosum: quibus luminositas illa lateat sensus mortalium: uel quoniam impropotionalis est oculis non glorificatis: Vel quia aquæ quæ super firmamentū sunt, non sunt traductiue claritatis illius: uel ob nimiam eius distantiam multiplicatio sua non protenditur usq; ad uisum nostrum: uel quia non adest ei influētia dei ad hoc, ut scilicet multiplicet se sensibiliter usq; ad nos. Alij opinantur, quod claritas cœli empyrei nō sit

fit perceptibilis uisu exteriori, sicut nec claritas ignis elementaris in propria sphaera: quoniam non est claritas condensata. Siquidem causa claritatis sensibilis est congregatio partium diaphani ut ceruimus in crystallo. Insuper an cælum empyreum influentiam habeat in hæc inferiora, dubium habet: de qua re opiniones sunt duæ: Verum de his & alijs materiæ concernentibus istam, dictum est plenius super secundum Sententiarum, distinctiōe secunda. Postremo constat ex his, quod cælum empyreum esse, non solum habetur auctoritate sancti Basilij, sed & Bedæ ac Strabi, quamuis quidam id dicant: Strabus quippe & Beda, ut allegatum est supra, fassi sunt cælum empyreum mox ut factum est, sanctis angelis fuisse impletum: quod tamen intelligendum non est de corporali repletione, neq; de ea qua anima replet corpus, sed de proportionata & congruente decoratione, in habitatione & distinctiōe, quantum ad mansiones patriæ per sapientiam dei ibi formatas.

Corollarium.

PROPOSITIO LX.
DE ANGELIS.

Angeli in ordine uniuersi primum & summum obtinent locum secundū theologos, prout in Elementatione philosophica de intelligentiis dictum est secundum philosophos. Quod est, quia ut docet scriptura, angeli sunt spirituales intellectualesq; creaturæ, quibus naturales scientiæ ac uirtutes sunt concretae, à uilitate materiæ & corporali contagione mundæ ac liberæ: nihilissimæ quoq; personæ: creatorē præ cæteris purius iugiter contemplantēs, ac primo capaces illustrationis ac reuelationis diuinæ. Hinc deus omnipotens perhibetur angelis condidisse prope se, id est similem sibi inter creaturæ materiæ uero prope nihil. Hinc angelus non est forma naturaliter inuibilis corpori aut materiæ, tanq̄ forma substantialis informis: quia ad exercendum seu obtinendum suas perfectiones & operationes naturaliter sibi cōuenientes, non indiget materiæ unione aut corporis cōmunionē. Cumq; forma sit finis materię, non unitur materiæ aut corpori, nisi indigeat illis ad subsistendū atq; agendū quæ sibi conueniunt. Hinc constat angelū ab anima rationali distingui specificē, & ei multipliciter præminere: cum anima rationalis in sua natura tantæ sit decliuitatis, quod naturaliter conueniuntur corpori, ut per eius obsequium & ministerium sensuum adipiscatur scientias & uirtutes distincte, quarum consui generalisq; habitus ac seminaria quædam concreati & innati sunt ei. Veruntamen quoniam species rerum instar numerorum connexæ sunt, angelus infimus & anima rationalis, quantum ad naturalia grandem habent conuenientiam in ordine & genere suo: propter quod anima in umbra intelligentiæ dicit facta. Deniq; teste Gregorio angelus nomen officij est potius q̄ naturæ. Angelus nanque nuncius interpretatur. Cumq; uniuersi illi incorporei animi sint administratorij spiritus in ministerium missi propter electos, ut infra dicitur, omnes communi uocabulo angeli nuncupantur. Alio modo angelus nomen est speciale spirituum infimi chori superni, quorum est minima nunciare ac singulis præesse hominibus. Insuper uniuersi illi spiritus cœlestes communi nomine dicuntur uirtutes: eo quod expediti sint & efficacis potentiæ ad exequendum facilliter, quicquid eis diuinitus iussum fuerit aut commissum.

Propositi.

Augustinus.
Angelus est for-
ma subsistens.

Angelus sancti
differtur.

Hebræ.

PROPOSITIO LXI.

DE distinctiōe angelorū abituicem sunt opiniones diuersæ. Quod est, quoniam quidā quibusdā uerbis philosophi immoderatus inhæretes, dicunt in angelis tot species esse quot in diuina: ita quod quilibet angelus a quolibet alio differet specificē, & impossibile sit plures eiusdē species cōsistere, eo quod distinctio sumpta ex parte formæ, sit essentialis atq; specificæ distinctio autē sumpta ex parte materiæ, numeralis seu indiuidualis censetur. Hinc iuxta philosophū, ea quæ ex tota sua constant materia, non multiplicantur, nec solo numero distinguuntur: propter quod non sunt plures mundi, nec plures soles: quomagis immateriales substantiæ sub eadem specie specialissima nequeunt multiplicari. Verū ista opinio (ut cætera taceam) est articulus erroneus Parisiis condemnatus, atq; à dno Stephano Parisiensi episcopo, doctore in theologia eximio, approbatae uniuersitate doctorū theologicæ facultatis, excommunicatus. Nempe ut Quodlibeto II. narrat Henricus, præsul ille cū sua uniuersitate circa hoc tres condemnauit articulos: Primus est

Primā opinio.
S. Tho. 4. par. q.
50. ar. 4.
Vide Paul. de
Sōcimo 2. me-
ta. q. 51. Et Ca-
retanum super
de Ente. & et-
sentia ca. 5. q.
9.
Impugnatio
opinionis.
Sed uide Car-
preo. 2. Sentē.
distict. 3. q. 1.
cōclu. 3. ubi sol-
uit omnia argu-
menta.

q̄

q̄ deus non possit multiplicare indiuidua sub una specie sine materia: Secundus, q̄ forma non recipiunt diuisionem seu multiplicationem, nisi secundum materiam: nisi intelligatur de formis ex materiae potentialitate eductis: Tertius, q̄ ex quo intelligentia non habent materiam, deus facere nō posset plures speciei eiusdem. His uerbis subiungit Henricus: Hinc sancti nostri testatur in qualibet specie angeli plura indiuidua esse. Eadem scribit Richardus: Alexander quoq; opinionem hanc reprobatur: cui Bonauentura consentiens: Aliqui (inquit) dixerunt, q̄ in angelis tot sunt species quot indiuidua, quorum opinio presumptuosa uidetur, cum ad hoc non appareat aliqua ratio cogens, & neq; per scripturas, neq; per dicta sanctorum, neq; per officia angelorum innoscatur nobis t̄tam in eis esse diuersitatem: imō sicut in inferioribus conspicimus, quōd omne animal naturaliter appetit consortium consimilis sibi in specie, & delectabilius illi conuiuit: ita in angelis esse uidetur, quorum naturale desiderium frustrari non ualeat. At uero secunda opinio est pr̄fatae opinioni primae omnino contraria, asserens omnes angelos eiusdem speciei consistere: quam opinionem Albertus in scripto Secundi, & Gulielmus libro de Vniuerso, ac alij quidā sequuntur q̄bus obijciunt: Quia ut ait Magister libro secūdo, probabile est q̄ angeli secundū gradum & perfectionem naturalium suorum se primo conuerterūt ad creatorem: non enim per carnis fragilitatem sensualitatis uel passiones retraherentur: si igitur uniuersi angeli eiusdē sunt speciei, unde tanta in eis distinctio gratuitorū, excellentiarū, praesidentiarū, officiorū & dignitatum? Ait quoq; Magister & doctores communiter, q̄ distinctio ordinū & chororū in angelis partim sit & inchoatiue à natura, & partim ac completiue à gratia, ita q̄ qui eminentiores sunt in donis gratiae & gloriae, excellentiores etiam sunt in donis naturae & perfectione specificae: nec apparentiam habet: q̄ si omnes angeli eiusdem consistere speciei, q̄ tanta fuisset differentia in conuersione eorū ad creatorem, q̄ quidam eorū essent defummiis illis ordinibus Seraphim ac Cherubim, quidam de infimis. Rursus cum credibilius sit praeter angelum & hominem, non esse aliquam rationalem & intellectualem creaturam, si omnes angeli eiusdem sunt speciei, non est nisi una species specialissima intellectualis naturae altior naturae humanae, quod uidetur ualde absurdū, cum anima rationalis ita se habeat in ordine intellectualium naturarū, quemadmodū materia prima in ordine entium, ut in Elementatione Philosophica est deductū: quo constat, q̄ ualde multae sunt species intellectualium creaturarū seu angelorū homine altiores: alioqui angelica natura non uideretur tam magnae excellentiae, cum in nullo suo supposito naturam humanam excederet, nisi in uno gradu dignitatis specificae. Praeterea de primo illo apostata, qui & summus extitit angelorū, scriptū est: Tu si signaculum similitudinis, plenus sapientia, & perfectus decore. Quocirca sanctus scribit Gregorius: Angelus ille non ad similitudinē dei factus, sed signaculum similitudinis perhibetur ut quōd in illo subtilior seu sublimior est natura, eō similitudo dei in ipso euidens in fine tur expressa: per quod ostenditur, q̄ altioris extet naturae q̄ alij. Hinc tertia ac probabilior refert positio, q̄ angeli eiusdem chori ac ordinis, sunt speciei eiusdem, quemadmodū etiam Alexander, Bonauentura & alij multi senserunt: nec tamen asserere audeo, q̄ omnes angeli eiusdem ordinis, eiusdem sunt speciei specialissimae: cum diuinus Dionysius in eodē ordine angelorū testetur esse supremos, medios ac infimos. Cum ergo obijciatur, q̄ differentia sumpta ex parte formae specificae est, non indiuidualis, Respondet Albertus: q̄ hoc non est uniuersaliter uerū, nisi in logicis & naturalibus tantum, non aut in ciuilibus. In ciuilibus namq; multiplicatio est ad ministeria per ordinationē politici sapientis: dispositio autem & ordinatio regni coelestis atq; angelicae hierarchiae similia est politici & ciuilibus, q̄ logicis & naturalibus. Hinc sicut in ecclesiastica hierarchia, & principatu terreno decet supremos praelatos ac reges plures habere ministros eiusdem naturae, ac dignitatis atq; officii: ita in principatu regis altissimi: quemadmodū etiam pulchrior esset festio ac processio in qua plures essent archiepiscopi, plures episcopi, plures abbates & archidiaconi, multi quoq; reges, multi duces, multiq; comites ac barones, q̄ unus aliquis duntaxat talis. Praeterea fundamentū opinionis q̄ in angelis tot sunt species quot indiuidua, est hoc, q̄ principū indiuiduationis est ipsa materia, seu materia signata aut quantitas, quod totū reprobatur est in Elementatione philosophica: cum & materia de se sit quid indeterminate: Materia uero signata sit quid indiuiduatum, non indiuiduationis principium: quantitas quoq; sit accidens substantia posterius in esse causalitate ac dignitate. Cumq; solus intellectus in rebus causet uniuersalitatem, nec aliquid producatur nisi hoc aliquid aut ens particulare, formaeq; sit quae distinguit & separat forma, eo ipso est realiter quid particulare & indiuiduale quo est terminus

Secunda opinio, q̄ omnes angeli sunt eiusdē speciei. Impugnatio. l.

ii.

Propositio 4.

Ezech. 28.

Tertia opinio.

Ad primam rationem.

Vide Paulum de Senecino 12 metaph. q. 49. & 50. & 51. Propositione 28.

nus realis productionis siue creationis, & item ratione existentiae actualis eo modo, quo cōuenit ei produci & esse. Esse namq; est superpositum & particulariū rerum, similiter agere deo forma nequit materia actuare, formare, aut informare, nisi prius sit saltem prioritate naturae. Hinc q̄ opinio illa affirmat animas rationales in diuiduari per corpora sua, nihil est: cū animae illae hoc ipso q̄ sunt termini creationis à deo, sunt particulares in indiuidualibus formae: quod totum super secundum Sententiam & in Elementatione praetacta seu compendio Philosophiae declaratum est & probatum diffuse.

Propositio 26.

PROPOSITIO LXII. DE HIERARCHIIS.

Angelorum tres hierarchiae & nouem ordines assignantur. Quod est, quoniam hierarchia sacer principatus interpretatur: Cumq; omniū deū colētū unus sit princeps summus, principalis, imo & immediatus, quantum ad apicem mentis seu uerticem uoluntatis, quae à solo creatore immediate accenditur & impressionem sortitur, potest ex hac parte omnium tam uiatorum q̄ comprehensorum in charitate & gratia gratum faciente existentium, una hierarchia censeri ac nuncupari: quemadmodum Augustinus duas esse asserit ciuitates, unam dei, aliam Babylonis: ciuitatemq; dei constitui charitate dei crescente usq; ad contemptum sui: ciuitatē uero Babylonis, amore sui crescente usq; contemptum dei. Porro ex parte communis subiectae principi sancto, diuiditur principatus seu hierarchia in hierarchiam angelicam seu coelestem, & in hierarchiam ecclesiasticam seu terrenam & subcoelestem. Hierarchia etenim ex parte subiectae multitudinis dicitur una, quae loquendo in generali uno & eodē modo suscipit gubernationem illuminationemq; principis. Cumq; homines directionē rectam & illustrationem sumant à deo sub sensibilibus formis, similitudinibus & figuris, atq; per fidem & ministerium angelorum: Angeli autē in intellectuali puritate, immateriali sinceritate & euidenti certitudine clara & deformi notitia, constat has duas hierarchias abin uicem esse distinctas. Interim angeli gloriosi & sancti, quāuis omnes immediate à super gloriosissimo deo illustrentur beatifica uisione, atq; eorum cognitione quae directe ad principalem beatitudinem essentialēq; premium pertinent, aut protinus concomitantur uisionē felicitatem: at tamen quantum ad aliorum notitiam, & quantum ad rationes & causas, circūstantias & habitudines operum dei seu diuinorum effectuum, & quātum ad gratiarum mysteria & eorum notitiam, quae ad accidentale pertinent premium, omnes non illuminantur, nec edocentur à deo aequaliter nec aequae immediate. Ideo quo ad hęc & horum cognitionem, perceptionem & dispensationem seu amministrationem, triplex assignatur hierarchia in angelis, secundum q̄ ista tripliciter seu sub triplici differentia cognoscuntur & recipiuntur ab ipsis. Deniq; quo angeli sancti sunt deo propinquiores, cui tātō propinquiores consistūt, quō nobilioris naturae & actualioris sunt speciei, eo in cognoscendo & modo ac medio cognoscendi sunt deformiores, hoc est deo similiores: deus autē omnipotens in se per unam suam essentiam uniuersa & singula perfecte ac distincte intelligit. Cūq; operationes angelorum ab eorundem intellectibus orientur, palam q̄ iuxta diuersum modum intellectus ipsorum sumatur distinctio hierarchiarum in illis, atq; diuersitas operationis praelaturae & ordinationes eorum. Praehabitu quoq; est q̄ quemadmodum iuxta philosophos, omnis intelligentia plena sit formis, ita q̄ intelligentiae superiores habent formas uniuersaliores, per quas plura noscunt & magis perfecte q̄ intelligentiae inferiores, per formas, id est, intelligibiles species quas habent minus uniuersales: sic iuxta theologos omnes angeli pleni sunt formis seu intelligibilibus speciebus sibi cōcreatis ac inditis, superiorumq; angeli uniuersalioribus formis. Veruntamen in cognitione rationum operum diuinorum, & in contemplatione modi ac circūstantiarum, itemq; processuum & exequutionum, iudiciorum & mysteriorum, dispositionum & providentiarū altissimi proficere queunt ac crescere usq; ad extremum iudicij diem. Itaq; angelis primae ac summae hierarchiae angelicae cōuenit in ipso totius sapientiae fonte super sapientissimo deo conspiciere diuinorum operum & eorum quae tacta sunt, rationes: imo & proprietarū actionum rationes & causas, quia per eos deus inferiora dispensat ac regit. In hac demum hierarchia ordines tres ponuntur, qui distinguuntur penes tria, quae in arte operatiua considerantur. Primum est ipse finis secundum ratio operis in mente artificis: tertium applicatio rationis huiusmodi ad effectum. Primum igitur ordinis primae hierarchiae est in ipso deo, secundum q̄ ipse est omnium ultimus

Augustinus.

ii.

iii.

Ordines primae hierarchiae.

finis

Seraphim. finis, rationes diuinorum operum conspicere, atq; de his ab eo immediate doceri sicq; in ipso ualidius inflammaré. Hinc primus ille chorus Seraphim appellatur, quod incendentes interpretatur: Finis namq; seu bonum, obiectum est appetitus & causa amoris. At uero ad secundum ordinem & medium chorum primæ hierarchiæ pertinet effectus & opera, iudicia & mysteria dei in ipsis eorum intelligibilibus & exemplariis rationibus, prout in deo scientiarum domino sunt, contemplari. Hinc ordo hic Cherubim, id est, plenitudo scientiæ. Ad tertium uero eiusdem hierarchiæ ordinem spectat conuerti in deo qualiter Ipsemet deus à creaturis participetur per applicationem rationum operi suorum ad suos effectus: Ideo angeli ordinis huius Throni, id est, sedes uocantur, ab inhabitatione & requietione dei in ipsis.

De secunda hierarchia. **PROPOSITIO LXIII.**
Ordines mediæ hierarchiæ celestis dicuntur & sunt dominationes, uirtutes & potestates. Quod est, quia ad hanc pertinet hierarchiam attendere & cernere diuinorum operum rationes, secundum q; in causis uniuersalioribus creatis considerantur & continentur. Hinc huius quoq; hierarchiæ tres ordines perhibentur, secundum tria quæ ad uniuersales causas præsertim intellectuales pertinere noscuntur. Primum est præordinare agenda: Propter quod supremum huius hierarchiæ ordo, dominationes uocatur: Dominos quippe est, de agendis præordinare atq; præcipere. Vnde in artificialibus artes supremæ & architectonicæ, sunt præceptiuæ. Secundum est præcipua quædam uis exequendi quod iustum est, quod ad medium huius hierarchiæ pertinet chorum, qui uirtutes dicuntur, ab efficacia, promptitudine & celeritate agendi & exequendi præcepta. Tertium est impedimenta exequutionis auferre, aduersariisq; resistere, quod ad potestates quæ sunt hierarchiæ huius chorus tertius creditur pertinere: ad quem spectat demonum malignitate compescere ab effectu, ne quæcum uolunt & possunt, hominibus noceant ac rebus humanis. Veruntamen hæc angelicorum officia ordinum, & alia, non sunt principales actus eorum: ideo non oportet ut præcise sint tot personæ angelicæ in quolibet choro, quot ad ista officia requiruntur atq; sufficiunt, sicut errantes philosophi putarunt, tot dumtaxat esse substantias separatas seu intelligentias, quot sunt orbis aut celestium corporum motus, ut in Elementatione Philosophica est narratum.

Principatus. **PROPOSITIO LXIII.**
Pincipatus, archangeli & angeli, chori sunt infimæ hierarchiæ angelicæ. Quod est: Nam ad hierarchiam hanc spectat rationes pendere operum diuinorum in ipsis effectibus, & prout applicantur eisdem, præsertim rationalibus creaturis. Hinc & huius hierarchiæ ordines sunt tres, puta principatus, ad quos pertinet communitatibus præsidere, seu singulis gentibus directe præesse: sicut Michael uocatur princeps ecclesiæ, qui & olim præfuit synagogæ. Vnde in Daniele recitatur, de principe Gregorum, principe quoq; Persarum. Secundus Archangeli dicitur, quos est nuntiare maiora & concernentia bonum commune: quemadmodum Gabriel archangelus nuntiavit beatissimæ uirgini uerbi incarnationem æterni, & Danieli certum tempus aduentus passionisq; Christi, ac Zachariæ natiuitatē præcursoris illius. Archangelos etiam aliqui ferunt prælati principibusq; præesse. Angeli demum proprie nuncupantur, qui minora denuntiant, & singulis præ sunt hominibus, ac concernentia uniuersumq; commodum & salutem prospiciunt, annuntiant & procurant. Deniq; ista celestium hierarchiarum angelicorumq; ordinum distinctio, multum est imperfecta & generalis, quemadmodum & ipsos penitus imperfecte cognoscimus. Qui autem angelicos spiritus & eorum naturas ac species, gradus, actus, officia, distinctius nosceret, eorum etiã ordines, operationes, obsequia posset plenius, determinatius, lucidius assignare: propter quod diuinus & sacratissimus Dionysius in eodē ordine perhibet esse summos, medios ac infimos.

Dionysius **PROPOSITIO LXV.**
Celestium hierarchiarum dispositionem, angelicorumq; ordinum distinctionē aliquantulum capere possumus per ea, quæ in terreno cernimur principatu. Quod est, quia ecclesiastica hierarchia instituta est atq; disposita instar angelicæ hierarchiæ, quæ uis illa perfecte representare non ualeat. Porro in ecclesiastica hierarchia spiritalis q; ciuilibus regiminis cernimus aliq; subditos: officii, cōmissionē & amministrationē habere immediate circa præsentis personam, cuiusmodi sunt cubicularij, consiliarij, secretarij assessoresq; aut archiprælati regis: quibus assimilantur ordines primæ hierarchiæ

Cōparatio hierarchiæ celestis ad ecclesiasticam.

chiæ, quorum distinctio sumitur penes tres actus, qui ad perfectam cum deo unionem concurrunt & exiguntur, qui sunt feruens dilectio spectans ad Seraphim: clara cognitio, quæ spectat ad Cherubim: firma tentio, comprehensio siue fruitio, quæ ad thronos est pertinet. Veruntamen quodlibet huiusmodi ordinum suppositū his tribus præditum est, licet quicq; ordo ab eo sortiatur nomen, quod uel specialius aut eminentius cœlitus accepit. Quidā uero officii, prælati aut principes deputati sunt gubernationi cōmunitatis in generali, quorum quidam habent ordinare, disponere ac iubere quid alij agere debeant: quod in cœlesti hierarchia ad dominationes dictum est pertinere. Alijs competit auctoritas & potestas exequendi per se siue per alios, quod in cœlestibus pertinet ad uirtutes: quibus quidā attribuantur signa & miracula perpetrare, aut etiam (ut aliqui opinantur) corpora cœlestia mouere ac regere: Alijs competit arcere ac tollere impedimenta boni regiminis, quod in angelicis spiritibus spectat ad potestates. Deniq; in principatu terreno quibusdam committitur regimen certæ provincie, aut certi oppidi, aut particularis personæ: sic in hierarchia, ut patuit cœlesti ac infima. Interim circa hæc Gregorius & Bernardus aliam habuisse considerationem uidentur, assignando & distinguendo ordines mediæ hierarchiæ penes diuersitatem prælationum: ordines uero infimæ hierarchiæ penes diuersitatem ministerationum. Prælatio quippe in angelis triplex est: Vna qua superiores angeli præsent, & iubent inferioribus: quod secundum hos sanctos, pertinet ad dominationes: Alia qua præsent hominibus, quod pertinet ad principatus: Tertia qua principantur demonibus, quos refrenant: quod spectat ad potestates. Cōformiter ministerium angelorum est triplex: Vnum in operando, quod secundum sanctos istos pertinet ad uirtutes, quarum est miracula facere: Aliud in docendo ac nuntiando, quod uel maiora, quod est archangelos: uel minora, quod est officium angelorum. Itaq; Gregorius & Bernardus in expositione distinctionis officiorū ordinum horum, magis attendunt exteriora obsequia: quia secū dum eos Angeli nominantur qui nuntiant minima: Archangeli, qui maiora: Virtutes hi, per quos miracula frequentius fiunt: Potestates, qui aduersarios reprimunt spiritus: Principatus uero, qui & bonis præ sunt spiritibus: Dominationes, qui alijs imperant.

PROPOSITIO LXVI.
Asignatio distinctionis ordinum angelicorum à diuino Dionysio tradita, uerior subtiliorq; uidetur. Quod est, quoniam ipse inter ordines ipsos distinguit exactissima consideratione significationis nominum, per quæ ipsi ordines designantur, & prout à magistro suo beatissimo Paulo accepit: hinc in libro de Angelicâ hierarchia dicit: Nomen hoc seraphim, denotat in spiritibus illis primi ordinis, incessabile calidissimumq; acutum circa diuina, & excedentē feruorem sempiternæ motionis in deū, in quē attentissime & irremissibiliter & superferuidissime transferuntur, nunq; in aliud desiderabile declinantes. Significat quoq; hoc nomen in ipsis clarificatiuam & illuminatiuam uirtutem, qua inferiores angelos purgat, illuminant ac sibi assimilant, ac magis accendunt ex consideratione horum quæ illis reuelant: & quantum ad hoc, ipsos in deo magis simplicificant, reducant ac figunt. At uero nomen cherubim, insinuat in mentibus chori illius uim excellenter cognitiuam, diuinorum secretorum intuitiuam, atq; post seraphim exuberantius susceptiuam illustrationis diuinæ, de cuius re dūdantia inferioribus copiose diffundunt, ac sibi prouiribus assimilant ipsos. Porro nominatio throni, pandit in spiritibus illius tertij ordinis esse eleuationem sublimem ab omni subiectione indigna liberam, qua inuisibiliter superferuntur hierarchiæ secundæ, ac circa deum altissimum toto conatu in concussibiliter collocantur, tãquam eminenter capaces inhabitationis & in sessionis illius per tranquillitatem immobilem, sicut uere deiferi, familiariter apti ad susceptionem super aduentus dei in ipsos. Insuper nomen dominationum significat in spiritibus chori illius in media hierarchia supremi libertatem præcipuam ab omni seruitute indigna, subiectioneq; indecenti ac promptitudinem ad sursum ferendum per primam hierarchiam: ita q; in dissolubilem sortiti sunt dominationem super angelos inferiores se, quibus ordinatissime præsent per reductionem eorum ad totius domini fontem ac principem: cui se ipsos & illos assimilare intendunt & satagunt, quibus præsent incessanter, nulla tamē tyrannica oppressione. Deniq; nomen uirtutum designat in spiritibus chori illius robustam, & profus efficacem fortitudinem exercendi & prosequendi omne quod eorum ordini congruit, iuxta uires & gratias, quibus altissimo conformantur: nec unq; debilitari aut minorari in talibus, imò ad supersubstantialem dei uirtutem uigoroſe sustolli. Nomen etiam potestatum pandit in mentibus

Dominatiōes.

Virtutes.

Potestates.

Aliorum sententia.

Dominatiōes.

Principatus, Potestates

Virtutes.

Archangeli Angeli.

Seraphim.

Cherubim.

Throni.

Dominatiōes.

Virtutes.

Potestates.

tibus chori illius esse uim ordinariam, qua inconfusibiliter coordinantur uirtutibus & dominationibus, atq; ad influxiones diuinas suo ordini competentes connaturaliter quoq; se habent ad hierarchiam sequentē, ut eam sibi conformem quatenus capax est sursum agendo illam poterint, simul atq; benigne ad pleniorē diuinorum luminū participationē. Præterea nominatio principatū denotat principatū animorum chori illius respectu duorum ordinū inferiorū, & q̄ ordinatione conuenienti deducunt archangelos ac angelos ad primū principū uniuersæ ordinationis hierarchiæ, ac simul cū illis conuertuntur ac creatorē, & pariter cōformātur eidem influendo & recipiendo, ac ordinate agendo in omnibus diuinæ ordinationis principatū, per pulche representant. Porro nomen archangeloy insinuat in ipsis ordinis huius substantijs esse uirtutem, qua principatibus proxime uniuntur & supponuntur, ac angelis superponitur cū utroq; choro cōmunicātes, ac medium inter eos tenentes, Quemadmodū em̄ à principatibus sursum agūtur in his quæ ex illoꝝ illuminatione agnoscunt, & per hoc deo amplius conformantur, atq; ex eius effectibus accendūtur in ipso: ita & ipsi archangeli ad angelorum se ordinem habent ipsis cōmunicando & reuelando quæ habent & norūt. Postremo angelorum chorus est infimus & ecclesiasticæ hierarchiæ proxime superpositus reuelans hominibus, ac eis denūtiāns quæ à superioribus intellectualiter sibi notificāt. Quāuis em̄ uniuersū beati deū immediate in seipso clare per speciem cōtemplent: nō tamē omnes æque multa cognoscūt in ipso, nec æque clare: sed & eorundē diuinorum effectū plures rationes cognoscūt in deo angeli superiores q̄ inferiores. Veruntamen nec superiores nec inferiores angeli in ea crescūt cognitione & dilectiōe, in qua beatitudo eorū principalis essentialiter sita est, hoc est in beatifica uisione & fructiua dilectione superincōparabilis trinitatis, q̄ est unicū sūmū & immediatū obiectū, causa & fons totius felicitatis.

PROPOSITIO LXVII.

Ordō hierarchicus angelicorum spirituum consistit in mutua cōmunicatione donorum ipsis distributoꝝ, & in purgatione, illuminatione & perfectione eorū ad inuicem. Quod est, quia angelicæ mentes deo fruentes supra & ultra naturalem capacitatem & dispositionem factæ sunt deiformes, imō & deificæ, diuinæ & increatæ bonitatis proprietatibus exuberantissime adimpletæ: Cumq; proprietates boni sit se cōmunicare, impartiri, diffundere; constat q̄ beatissimi illi angelici spiritus copiosissime se cōmunicent ac diffundāt superioribus uero inferioribus hinc quicq; quod in seipso nō habet, in alijs possidet: & mutuo suauissime sibi congaudent tanto exuberantius, quanto se inuicem ardentius ac perfectius diligunt. Deniq; charitas uirtus est unitiua, comunicatiua & diffusiuā, quæ & amantē transfert & transformat in dilectum: quæ si perfecta sit, nō retinet sibi aliquid proprium. Beatissimi ergo illi supermundani intellectūs, ac plēdidissimi animi supercelestes, cum in omni sancta dilectione perfectissimi ardentissimiq; consistant, diuitias suas spirituales internas mutuo sibi impartiuntur, ac lucē sapientiæ suæ concipiunt suis communicant ac summe adimplent, quod princeps dixit apostolorum: Vnusquisq; sicut accepit gratiam, in alterutrū illam administrantes. Hinc superiores angeli dicūtur inferiores purgare, illuminare & perficere: Purgare in quā non à tenebris culpæ, neq; ab ignorantia aliqua culpabili, sed à perfectionis & cognitionis minoratione, & quadam dissimilitudine, reuelādo illis aliquid de abdītis atq; mysterijs diuinorum effectuum, iudicioꝝ operūq; magnalium, ex quorū agnitione etiā amplius accendūtur qui taliter illustrantur: sicq; perficiuntur & crescunt in spectantibus ad præmiū & gaudium accidentale. Et quis superiorū sit inferiores sic illuminare: uniuersi tamen adinuicē sibi loqui possunt spiritali loquutione, quam nec localis impedire ualet distantia.

PROPOSITIO LXVIII.

Angeli sancti mutuo colloquūtur modis partim nobis notis, partim incognitis. Quod est, quoniam angeli sancti mutuo sibi insinuant suos conceptus per mentis conuersionem & uolitionem, qua uolunt ut alteri innotescat quod conceperunt: & ad hoc habent inuisibilia signa, & nutus ac gestus intelligibiles, spirituales, nobis ignotos, quos tamē inter dū, in imaginarijs uisionibus aut sensibilibus apparitionibus per sensibilia quædā ostēdūt hoībus, quæ admodū recitat Zacharias propheta: Angelus loquebat in me, egrediebatur, & alius angelus egrediebatur in occursum eius, & dixit: Curre, & loquere ad puerū istū. In Daniele dicitur propheta angelus quædā superior ait ad Gabrielē: Gabriel fac istū, puta Danielē intelligere uisionē: Angelus uero superior Michael creditur existisse, Insuper

Principatū.

Archangeli.

Angeli.

1. Corin. 13.

Augustinus in speculo clericorum.

1. Pet. 4.

Zach. 12.

Daniel. 8.

Insuper angeli sancti se inuicem in deo conspiciunt: & que intra se habent & apprehendūt sic conuertuntur in lumine increato per illustrationem in ipsis factam ab illo. Quāuis autē nōnulli audeant dicere angelos superiores nunq̄ ab inferioribus aliquid dicere, nec illuminari ab ipsis. Et itē q̄ angeli superiores de omnibus quæ cognoscunt, inferiores illuminent: at tamen istud uidetur ualde incertum. Siquidē de his quæ certis angelis desuper spiritaliter committuntur, etiā specialia quædam eis dem insinuari credūtur: & quæ quosq; specialius concernunt, determinatius eis diuinitus reuelant. De quibus ipsi quāuis inferiores sint ordinis, poterunt superioribus pandere: quod nouerunt magis diuinitus q̄ illi, quem admodum sacratissimus Gabriel de cōcēntibus dominicā incarnationē, ac beatissimā uirginis personam nouerat quædam, quæ angeli multi eo superiores usq; ad Christi ascensionem ignorabant. Vnde & tunc inter se de talibus cōquererantur, ut diuinus Dionysius protestatur, & sanctus Bernardus in epistola ad uenerabilem Hugonem de sancto Victore tetigisse probatur: imō & sic per apostolorū prædicationem, potestates illarū supernarū aliquid didicisse monstratur ex uerbis Apostoli ad Ephesios asserentis, ut innotescat in cœlestibus &c. Postremo sic natura illa angelica nostram transcendit notitiā, ita & modi quibus angeli gloriosi loquuntur adinuicem. Superiores quoq; angeli inferiores illuminant de omnibus quæ cognoscunt quantum ex speciali aliqua causa & habitudine ad inferiores est pertinens, & hoc opportune.

PROPOSITIO LXIX.

Ex præordinatione ac iussione omnipotentis conuenit angelis homines custodire. Quod est, quoniam deus naturaliter bonus, & essentialiter charitas ipsa, quāuis per se solū sine difficultate regere ualeat uniuersa, & mouere atq; producere cuncta, quæ producit & mouet per causas secundas: nihilominus ad pleniorē suarū bonitatis & charitatis declarationē cōmunicauit creaturis, præsertim intellectualibus, uim causalem & prouidentialem ac gubernatiuā: sicq; instituit, ut una creatura huiusmodi alia regat, doceat, & cooperetur ei ad bonū, quatinus per hoc inter eas amplius roboretur & foueatur dilectio: Hinc & singulis hominibus præfecit angelos singulos in custodes ab exordio natiuitatis in utero, à quibus hoies ab infantia à uarijs præseruātur periculis, & à multis ac grauius peccatis, atq; ad utilia ac salutaria instigantur & diriguntur, docentur & illustrantur, qui & intercedunt pro sibi cōmissis, ac angelis tenebrarū resistunt, nec in toto deserunt sibi cōmissos quamuis ingratos & duos, durante hac uita: quāuis interdum ad tempus dicantur eos relinquere, dum in magna mala poenæ aut culpæ labuntur. Deniq; Christus secundū quod aliquo modo uiator, custodē habuit angelū. Antichristus quoq; angelū habebit cum stodem, per quē retrahet à quibusdā excessibus, nec deseret totaliter ab angelo illo, nisi fortasse dum in tantam elationē blasphemiamq; prorumpet, q̄ deum esse se mētietur. At uero angelos sanctos qui cōmunitatibus præfunt, aliqui dicunt de ordine principatuum esse, alij opinantur q̄ angeli qui prælati & principibus præfident, sint de principatuum choro: & qui prouincijs, de choro sint archangeloy. Cūq; iuxta præhabita in quolibet ordine angelorū sint primi, & medij ac ultimi, probabile est superiores spiritus in ordine principatuum maioribus regnis atq; imperijs præfidere, & minores minoribus. Conformiter de archangelis respectu prælatoy ac principū, & de angelis respectu hoīm pie potest credi, uel forsan magis electis hominibus præfunt angeli eminentiores. Postremo cum infimus ordo angelicus immediate superpositus sit hominibus, angeli isti sancti qui singulis præfunt hominibus, de infimo ordine perhibent, quos & ualde feruenter diligere, inuocare & uenerari debemus, & regitari eis dē specialiter, etiā unusquisq; angelū sibi cōcessum. Habet itē quilibet angelū malū sibi in exercitium datū, ut uictoriosi illi reluctando gloriosius coronetur.

PROPOSITIO LXX.

Inter angelorū creationem & lapsum aliqua extitit mora, quāuis breuis & modica. Quod est, quia ut ait Magister libro secūdo, & cōmentatores ibidem, angeli non sunt mali creati neq; beati, neq; in primo suarū creationis instanti potuerunt peccare, ut communiter fertur. Cumq; post suā creationē protinus se ad deū conuerterint, uel ab ipso auerterint, sequi uidetur q̄ per modicā fuerit morula inter eorū creationē & lapsum. Verē circa hunc punctū sunt opinionēs plures ac uarię, nec est in hac re evidens certitudo, cum aliqui dicant illos protinus post primū instās creationis peccasse, & confestim cecidisse: ita q̄ duplex fuit in illis ruina: Prima ab innocentia seu gratia in peccatū: secunda quasi localis à cœlo in aërem caliginosum. Alij opinant, q̄ ad aliquantulā durationē & morā fuerunt in

Angeli inferiores nihil contra superiores.

Eph. 3.

Christus habuit angelū custodem.

Vide b. Tho. 1. par. 6. ar. 6. Capitulū 2. scilicet dist. 7. u. opinio.

caelo, infra quam princeps tenebrae ostendit angelis uniuersis suae elationis conceptum; & eis per suadere conatus est ut sibi consentirent. Ipsi quoque de hoc deliberauerunt, & quidam eorum impijssimo de derunt consensum, alij renuerunt. Denique de isto quaesito aliter habent respondere, dicentes angelos fuisse creatos in charitate & gratia, & hi qui tenent oppositum, ut patebit. Alioqui demum imaginantur, inter creationem angelorum & lapsum plures morulas incidisse, in quibus paulatim ad grauiora prolapsi sunt crimina, ut paulo post

PROPOSITIO LXXI.

Angeli in solis naturalibus fuerint conditi, an potius in supernaturalibus gratiae donis & charitate, difficile ualde est certitudinaliter scire ac diffinire. Quod est, quia haec quaestio est de facto, quae ex sola creatoris uoluntate dependet, nec ex scripturis canonicis de hoc habetur certa doctrina, aut clara responsio: Hinc super hoc diuersi sunt diuersimode opinati, quibusdam sanctorum auctoritatibus innitent; & quidam dixerunt, quod in gratia gratum faciente creati sint, dicente super Genesim Augustino, quod deus fuit in angelis simul condens gratiam, ac largiens gratiam: Itemque Bonam uoluntatem quosfecit in angelis, nisi qui eos fecit cum sua bona uoluntate, id est casto amore? Alij tenent oppositum, cum idem denuo factus sit Augustinus: Natura angelica primo informiter est creata. Porro dicentes quod in charitate & gratia sint producti, concedunt quod primus actus eorum meritorius fuit uirae beatae, puta ex charitate procedens & gratia: Quibus obijciunt quia sic nullus eorum peccasset, & omnes protinus beatitudinem accepissent pro praemio, praesertim quia (ut etiam isti fatentur) angeli beatitudinem sunt sortiti immediate post primam suam conuersionem ad deum per charitatem: nempe ad quod se primo conuerterunt, ad id se totaliter & integre conuerterunt. Ad quod isti respondent, quod primo omnes se conuerterunt ex charitate ad deum, & beatitudinem meruerunt: non tamen protinus omnes beati effecti sunt, quoniam quidam eorum mox apposuerunt obstaculum transgrediendo. Quod non uideretur idonee dictum: quoniam deus influit unicuique secundum suam capacitatem, dignitatem & meritum. Si ergo angeli reprobi actualiter meruissent felicitatem aeternam, deus ut apparet, eis protinus inflixisset salutem, sicut & alij: non enim eodem instanti potuerunt mereri aut demereri: ergo si peccauerunt, post instantem meritoriam conuersionem peccauerunt, & ita in eis praemium non fuisset immediate sequutum meritoriam conuersionem. Praeterea si Lucifer se conuertisset primo ad creatorem ex charitate, habuisset utique intensissimam actualem delectationem ad ipsum, & tanto praeter ceteris perfectiorem & ardentiorum, quanto illis in naturalibus atque gratuitis fuit perfectior: sicque praeter omni creatura tunc perfectissimus extitisset: quomodo ergo protinus in instanti & immediate post tantam charitatis & gratiae sublimitatem, ad tantam impietatis barathrum corruisset: praesertim cum a distanti in distans non fiat motus aut transitus, nisi per medium, ut sanctus Dionysius protestatur, atque ut in Periarchon loquitur Origenes: Nullus eorum qui in perfecto extiterit gradu, simul ac subito dissipatur ac perditur, sed paulatim & per partes potest euacuari. Interim constat quod angeli per sola naturalia non potuerunt supernaturalem felicitatem promereri, nec deo esse accepti, nec sine ueste nuptiali, quae charitas est, nuptias gloriae introire: ergo si in gratia non fuerunt creati, obtinuerunt merueruntque eam de congruo, quod in ipsis erat, agendo, ante meritoriam suam conuersionem ad deum: imo, ut quidam affirmant, habuerunt & fidem, cum fuerint uiatores: nec sine fide uiator queat deo placere, nec sola naturali ratione potuerunt cognoscere mysterium super beatissimae trinitatis.

PROPOSITIO LXXII.

Aliqui angelorum mox post suam creationem per superbiam corruerunt. Quod est, quoniam cognoscendo se & omnem excellentiam eis desuper conditam, non retulerunt se ad creatorem cum humili recognitione & uera gratitudine: sed in se ipsis complacentiam uanam habentes, proprium appetierunt honorem, malentes iuxta propriam uoluntatem uiuere & regnare, quae se deo ordinate subicere, eiusque lege atque imperio moderari ac gubernari. Hinc proprie loquedo eorum peccatum fuit ambitio, in quo continentur & comprehenduntur auersio mentis eorum ad deo, complacentia uana in se, negligentia debita considerationis & relationis superiorum, numerumque suorum ad primum fontem munificentissimū deū. Denique ex sua elatione & uitiosissima ambitione consequenter ad inuidiam prolapsi: Nepe ut moris est ambitiosorum, contra maiores murmurare, & illos: ex celeritate inuidere, ac illis aduersari, a quibus considerant ipsis posse resisti, seque optato primatum posse frustrari: Ita spiritus illi maligni a deo auersi, & ad suam honorificentiam excellentiamque

tiamque reflexi, proprio creatori inuiderunt quodammodo, hoc est omnipotentiae eius, ne eis obstitere, eiusque honori ac gloriae, ne ipse solus omnibus ad placitum dominaretur, & ipsi obli-garentur eius legibus regi ac coartari. Hinc priuati, usurpatum inordinatissimumque uoluerunt assumere principatum, impia libertate, tyrannicū quoque imperium. Interim quamuis nonnulli doctores opinati sint, unquamque reprobos angelos ex seipso sine alterius suggestione & instigatione suam concepisse superbiam, communior tamen & uerior reputat doctrina dicentium, quod unus & primus illos consideratione pulchritudinis ac eminentiae suae permotus, inductus & delectatus, primo nefandissimam ac prorsus intolerabilissimam concepit ambitionem: cupiens iuxta propriam uoluntatem caeteris uniuersis angelis dominari, praesidere, praecipere, sicut in naturalibus & forsitan in gratuitis uidit se illis excellentiorem: Mox demum suam appetentiam alijs insinuauit, & ut sibi consentirent, seque sibi subicerent, persuasit: quorum aliqui sibi mox adhaeserunt, sub ipso & eius imperio se putantes maiorem habituros libertatem, quae sub dei dominio: hinc simul cum suo principe corruerunt, ac eius saeuissime dominationi iusto dei iudicio usque in praesens subiecti sunt. Unde & angeli eius uocantur, quae admodum & Christus in euangelio reprobis se comminatur dicitur: Ire maledicti in ignem aeternum, qui parati estis diabolo & angelis eius. In Apocalypsi etiam legitur: Draco pugnabit & angelus eius, Ex his elucefcit ineffabilis enormitas peccati primi illius apostatae, qui non solum uniuersis angelicis spiritibus, sed totum etiam corporali creaturae, totique cupiebat mundo praeesse, & totum uniuersum a supereminensissimo creatore auertere. Deinde inuidit primo homini, & totum eius posteritati, quos prauidit gloriae adepturos quam ipse amisit. Postremo sanctus Bernardus in sermone nibus suis tangere id uidetur, quod Lucifer specialiter inuidebat unigenito filio dei: quoniam filio appropriatur aequalitas patris, ad quam ille insipientissime anhelabat. Et rursus, quod homini inuidebat: quia iam prauidebat humanam naturam assumenda a deo, a quo ipse potius cupiebat assumi: Circa quod multa possent inquiri, de quibus libro de Uniuerso magna inducit digressionem Gulielmus. Postremo ex his probabilis esse uidetur, quod Lucifer de supremo fuerit ordine angelorum, imo & primus in ordine illo, (& hoc sanctus Gregorius papa expresse determinat) & in caelo empyreo fuerit factus: quanquam Damascenus libro secundado sensisse uidetur, quod in caelo aereo sit creatus, & terrestri profuerit orbi, puta de angelorum infimo choro existens. Augustinus autem super Genesim ista reliquit sub dubio. Sed determinatione sancti Gregorii aequum est consentire: Non enim uerisimile est, quod impijssimus ille in tantam prorupisset superbiam, nisi se caeteris angelis uidisset praecleariorem, qui ci quamuis sublimiori adherendo, enormiter peccauerunt: quia in hoc rectum iustitiae ordinem, ac debitam obedientiam reliquerunt formam ac seriem: uelut si miles obedientiae militariae principi contra regis edictum.

PROPOSITIO LXXIII.

Etiam in daemionibus quaedam manet praeratio & aliquis ordo. Quod est, quoniam ordo atque praeratio inter angelos partim & quasi inchoatiue ac materialiter est a natura, partim uero & completiue a gratia, quae & in maioribus a natura maior creditur extitisse. Quamuis autem in daemionibus non manserint nec sint charismata gratiarum, naturalia tamen in eis manserunt: & quantum ad hoc, ordo dignitatis specificae remanet in eisdem, ac quaedam peruersa praeratio, quantum ad abusum multiplicem. Unde qui ex natura & specie aliores consistunt, super inferiores quandam praerationem sortiti consunt. Denique propositione iam patuit praecedenti, quod angeli reprobi adhaerendo ipsi Lucifero, suae iniquitatis demerito subiecti sunt durissimo ac crudeli eius dominio: sicque & ipse inter angelos suos quosdam constituit praerationes, in quibus non est uerus ordo iustitiae, sed falsa quaedam similitudo: quemadmodum inter latrones eorumque principem. Itaque sicut prima ad Corinthios tertio asserit glossa: Quando durat hic mundus, angeli angelis, homines hominibus, & daemones daemionibus praesunt: post diem uero iudicij, praeratio haec daemionum quantum ad exteriora cessabit.

PROPOSITIO LXXIIII.

Ordo ac praeratio in angelis sanctis cessabunt, completo extremo iudicio quod ad exteriora obsequia, non autem quantum ad distinctionem perfectionis in donis naturae & gratiae gloriae. Quod est, quia completo generali iudicio, omnia erunt in beatis ad ultimam perfectionem redacta: & omnis potentia erit in ipsis ad actum reducta, nec amplius erunt in ipsis nouae purgationes, illuminationes & perfectiones. Porro dona, perfectiones & connexiones naturalium & gratuitorum, ac munera gloriae in ipsis perpetue remanebunt,

Luciferi p...
sione caeteri
apostatauerit.

Math. 25.
Apocal. 12.

Priopinio.

iiopinio.

Obiectio.

Dilutio.

Confutatio.

i.

ii.

iii.

Mar. 22.

Hebrae. 11.

1 Cor. 15.

cum uetustissimo inuolabiliq; decore. Hinc patet qualiter intelligendum sit quod ad Corinthios scribitur Apostolus: Christus euacuabit omnem principatum & potestatem.

PROPOSITIO LXXXV.

Angelorum sanctorum quidam perhibentur ministrantes, alii assistentes. Quod est, quoniam assistentes angeli appellantur qui sic diuini uultus contemplationi intenti sunt, sicq; in circumscribibili super sanctissimi creatoris maiestati assistunt & praesto sunt, atq; cum reuerendissima inclinatione, profundissima admiratione, ac suauissima increata & infinita dulcedine eius degustatione uacant & coassistunt, q; ad exteriora ministeria nunq; saltem regulariter loquendo mittuntur. Ministrant uero, qui sic beatissima deitatis uisione fruuntur, q; interdum ad exteriora quaedam annunciana, implenda aut exequenda mittuntur: certumq; est, q; ad superiores ordines spectet assistere, praesertim ad tres ordines summam hierarchiam, atq; ad dominationes ministrare uero ad tres ordines infimam hierarchiam, quorum officia circa ecclesiasticam hierarchiam uersantur. Duo autem ordines inferiores mediae hierarchiae, uidelicet potestates & uirtutes, quasi medio modo se habent, ut ex praedictis elici potest: Nihilominus uerum est quod sanctus de promissis Apostolus: Omnes administratorij spiritus sunt in ministerium missi, propter eos qui hereditatem capiunt salutis. Superiores quippe mittuntur in uisibili missione ad angelos inferiores, quos illuminant, dirigunt, & eis quaedam agenda committunt: Inferiores uero mittuntur ad operandum aliquid forinsecus, circa corporeas inferioresq; creaturas. Itaq; quatuor sunt ordines angelorum assistentium, quinquaministrantium: hinc in Daniele habetur: Milia militum ministrabant ei, & decies milies centena milia assistebant ei.

PROPOSITIO LXXXVI.

Numero angelorum ineffabiliter magnus est & incomprehensibilis nobis in uita presenti. Quod est, quonia principalis ratio creationis angelorum est, ut in ipsis creatoris reluceat bonitas, representetur maiestas, & ipsi maiestate & gloria eius conspiciant, admirentur, diligant, uereantur, collaudent: quod tanto excellentius fit, quanto maior est multitudo & numerositas beatissimorum illorum angelorum spirituum, in clytissimorum militum regis omnipotentis. Etenim si (ut Salomon dixit) in multitudine ministrorum dignitas regis, & in paucitate plebis ignominia principis, omne regem gloriae, principem dignitatis & excellentiae infinitae, decantissimum est in maximo illo empyreo caeli palatio inenarrabiliter copiosum habere exercitum angelorum: ac ciuium supernorum non tamen simpliciter infinitum, quia in numero, pondere & mensura constituitur uniuersa. Idcirco illud Iob: Nunquid est numerus militum eius per hyperbolen dictum, ad infinnam daminae stimabilem angelorum pluralitatem: Deniq; ut diuinus Dionysius loquitur: Quemadmodum caelestia corpora excedunt quasi incomparabiliter in magnitudine corpora inferiora: sic angeli sancti in multitudine superant numerum omnem inferiorum. Praeterea uniuersa si angeli custodij hominum deputati, de infimo angelorum sunt choro: quo constat non pauciores in infimo angelorum ordine consistere angelos benedictos, quam in toto hoc mundo sunt homines, aut unquam fuerunt simul. Verum quis estimare preualeat, quoniam in mundo sunt altiores, tanto plures in se continent angelos uenerandos splendidos: sicq; in ordine seraphim forsitan in duplo sunt plures sacratissimae mentes seraphicae, quam angeli in ordine infimo. Hinc & sancta Brigitta in reuelationibus suis fatetur, quod numerus angelorum sanctorum tantum excedit multitudinem hominum uniuersorum, quam unquam simul iam essent homines uniuersi qui unquam fuerunt, sunt & erunt, adhuc unicuique homini deputari possent ad minus decem angeli gloriosi, hoc est, quod adhuc in decuplo plures sint angeli beati quam homines cum ceteris.

PROPOSITIO LXXXVII.

Offitio illa dicentium, quod tot homines saluabuntur quam angeli stantes mauerunt, uidetur incerta. Quod est, quonia si iam inducta de innumerosa angelorum multitudine uera sunt, nequaquam tot homines sunt saluandi quot angeli perstiterunt. Attamen sanctus Gregorius dicit, quod aequalis sit numerus hominum electorum, & angelorum bonorum, probans hoc autoritate scripturae Deuteronomij, quo habetur: Statuit terminos populo rum iuxta numerum angelorum dei: quocirca sciendum, quod Hebraica ueritas iuxta translationem Hieronymi habet sic: Constituit terminos populo rum iuxta numerum filiorum Israel, quod ad litteram exponitur de filiis Israel & populis in eorum circuitu demoratis, pro tempore introductionis Israelitarum in terram promissionis sub Iosue. Unde per Moysen antea iam dixerat: A' de-

A' deferto & Libano & fluuio magno Eufrate usq; ad riuum Aegypti erunt termini uestri Ipsi quoq; Iosue dominus iussit. Sorte eis diuides terram: pluribus dabis maiorem, & paucioribus minorem. Probatio autem per scripturas non tenet, nisi ex sensu literali. Praeterea quauis iuxta praehabita angeli quinq; ordinum inferiorum mittantur, & angeli quatuor ordinum superiorum assistant, nihilominus secundum summum illius theologi d. Dionysii documeta, plures sunt personae angelice assistentes quam ministrantes: quia, ut ait, quod chorus angelicus altior est, eo plures in eo sunt angeli. Etenim digniora in rebus magis intenta & multiplicata censentur, quod tamen non tenet in omnibus: cum & in militante ecclesia, quo praerati sunt dignitatis sublimioris, eo sunt numero pauciores. Hinc & positio illa Gregorij consonat Platoni eorum doctrinis dicentium, quod multiplicatio rerum est per distantiam ac recessum a primo uno ac simplicissimo ente: sicq; perfectiora & superiora in rebus consistenter pauciora. Nihilominus dictis diuini & magni Dionysii reor magis consentiendum, cum ab apostolo Paulo & apostolicis uiris fuerit super his informatum. Attamen positio Gregorij multi magni doctores sequuntur, praesertim Gulielmus libro de Uniuerso: quoniam ut in Apocalypsi asseritur: Latera ciuitatis illius supernae aequalia sunt. Cumq; ex angelis sanctis & electis hominibus construat urbs illa caelestis tanquam ex duobus parietibus, apparet quod utriusq; numero sint aequales. Consultissimum tamen opinor de his caeterisq; incertis cum incauta assertionem nil loqui.

PROPOSITIO LXXXVIII.

In angelis sanctis secundum theologos incomparabiliter maior est beatitudo, perfectio & gloria, quam in intelligentijs secundum philosophorum opiniones: non tamen uniuersitas & immobilitas tanta in angelis est, ut in intelligentijs posuerunt philosophi. Quod est, philosophi in naturali lumine stantes, non asciperunt substantias separatis nisi naturalem felicitatem, naturales quoq; diuntaxat uirtutes, & perfectiones non supernaturales, nec beatificam uisionem, qua deus super beatissimus & immensus uidetur clare per speciem, & immediate ac inreuelata in sua essentia. Peripatetici tamen dixerunt, substantias separatas loco & operatione immobiles, & aeternitate, id est a uo non successiuo mensurari. Theologi uero in lumine fidei ac gratiae ambulantes, fatentur substantias illas supernaturalibus plurimis perfectionibus decorari, in creaturae bonitate ac diuina infinita dulcedine in se ipsa plene et contentatiue iugiter frui: et quantum ad hanc felicitatem, actionem et consistentiam, mensurari participata aeternitate, utpote a uo, in quo non extat successio. Aliae demum operationes circa obiecta creata, et quantum ad accidentalem earum beatitudinem ministeriumq; extremum, conueniunt angelis respectu quoque tempore quodam discreto mensurari dicuntur, & successio aliqua, quamuis non temporalis continentia, ponitur in eisdem. Mittuntur namque & mouentur de caelo in terram & de loco ad locum: quis non sic successiuo ut corpora, nisi forsitan per accidens in assumptis corporibus. Aliqua quoque de nouo circa praedicta intelligunt, quantum ad accidentale praemium crescit atq; proficiunt usq; in diem iudicij.

PROPOSITIO LXXXIX.

Multiplex cognitio inest & conuenit angelis sanctis. Quod est, quia ut in Elementatione philosophica patuit, angelis concretae sunt scientiae & uirtutes, & ab exordio suae creationis impletae fuerunt intelligibilibus formis exemplatis & deriuatis ab idealibus formis mentis diuinae, per quas ordinem intelligunt uniuersis & particularia, atq; se in uicem ac suos effectus in inferioribus, quantum ad ipsorum spectat naturam & perfectionem congruit eorumdem per propria quoque essentia & uirtute causale multa cognoscunt, imo et deum secundum quod in suis relucet ac uide effectibus. Interea de scientia angelorum, quam ante conuersionem suam ad deum & supernaturalem beatificationem habebant, opiniones sunt uariae: quibusdam dicentibus, quod non nisi naturalem habebant scientiam, quod & aliam multiplicem supernaturalem habuerunt notitiam, super sanctissimam uidelicet trinitatis incarnationisq; uerbi aeterni: non tamen angeli reprobi suam prauiduerunt ruinam. In conuersione autem ad deum data est angelis electis beatifica uisio deitatis, & clara per speciem cognitio super deliciofissimam trinitatis. Cognitio quoque rerum creatarum in deo, qua diuinam intuendo essentiam, conspiciunt in eadem de creaturis tantum quantum ad earum statum, felicitatem, habitum & perfectionemq; pertinent: ideo sciunt a quibus diligantur, inuocant, colant, & quicquid ad eorum honorificentiam exhibebit: Itaq; easdem res sciunt in uerbo & in diuina essentia, secundum quod illa est exemplar, idea & ratio rerum, speculatioq; uoluntati, in qua uniuersa relucet: non quod uicta & singula in ipso respicienda ab uniuersis beatis in ipso cernunt: quia ostendit se illis secundu quod uult, & quantum uult, & qualiter uult, atq; secundum dignitatem, capacitatem, dispositionem meritumq; illorum.

Deute. 11. Nume. 33. Iosue 9. 11.

Apoc. 4.

Propo. 71.

Vide B. Thot. 1. par. q. 54. deinceps. Et Cap. 2. sen. dist. 2. q. 2. de cognitione angelorum.

Hebrae. 1.

Dan. 7.

1.

Prouer. 14.

Sap. 11.

Iob 25.

11.

Dionysius.

111.

1111.

7.

Gregorius.

Deute. 32.

Cognitio angelorum duplex. Gen. 1.

Hinc in angelis esse perhibetur duplex cognitio, puta matutina & uespertina: quæ distinctio ex uerbis sumitur Augustini, qui sex dies quibus deus describit produxisse hunc mundum, exponit de uno intelligibili spiritali q; die, puta angelica cognitioe, sex generibus reum distinctas sic; cognitio angelorum qua ipsas res uidetur in deo ut sic, uocatur matutina: quoniam esse rerum ideale & primordiale in deo, præcessit esse earum in propriis suis naturis, & prius ac clarius est eodem, quemadmodum mane prius est uesperat: cognitio autem qua noscunt res prout in seipsis subsistunt, & in suis naturis dicitur uespertina: quia ut sic, mitius clara est & sequitur illam, sicut effectus causam. Veruntamen angeli sancti uidet etiam in uerbo æterno creata, prout in seipsis subsistunt, & item per species concreatas. Nam idem cognosci potest per media plura: puta eadem conclusio per argumentum demōstratiuum & topicum: tunc tamen fertur esse alia & alia cognitio. Postremo cognitionem hæc angelorum alii afferunt triplicem esse, scilicet matutinam & uespertinam, ut dictum est, & meridianam qua deum conspiciunt in seipso, quæ instar meridiei uere ardentissima est atq; clarissima: & hæc cum cognitione matutina coincidere potest, cum eadem possit esse cognitio beatorum qua deum per suam essentiam uidet, & alia in ipso. Patet demum ex introductis, q; in angelis præmium non præcessit meritum, sed e contrario.

PROPOSITIO LXXX.

De quolibet ordine angelorum alii corruisse creduntur: ueruntamen multo plures stantes manserunt. Quod est, quia ut patuit, primus cadentium de supremo extitit choro supernorum spirituum, cuius suggestio de singulis choris alii consenserunt, & secum ruerunt. Vnde & demones seu angeli lapsi, nominibus angelicorum ordinum designantur, dicente Apostolo: Non est nobis fluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates. Deniq; de primo illo apostata de promptu Ezechiel: Tu cherub extentus & protegēs, repleta sunt interiora tua iniquitate: & eiecit te de monte sancto dei: qui quamuis de ordine seraphim fuerit, tamen cherub non seraphim appellatur: quoniam à diuini amoris ardore recedens, ex eminentia sue sciētie occasionem sumpsit elationis: Cherub quippe plenitudo sciētie interpretatur. Idem probatur ex hoc quod 4. Regū 6. Elizeus suo dixit ministro de angelis bonis: Plures nobiscum sunt q̄ cum illis. In angelis quoq; non fuit tantum incētiuum peccandi ut in hominibus, sed sapientia multo præclarior, & nulla carnis fragilitas fomitis' ue corruptio: Iccirco non peccauerunt tam multi ut homines, imò in eis uerificatur quod dicitur: malum est ut in paucioribus, cum sit contra inclinationē naturæ: In hominibus uero ob nimiam pronitatem in malum & fomitis corruptionem, ac carnis fragilitatem, & intellectuæ partis debilitatem, uerificatur quod ait Philosophus: Bonum est in paucioribus, malum in pluribus. Imò & quod ait scriptura: Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt. Præterea ut in Euangelio loquitur Christus: Mulier per quam æterna sapientia designatur, habet drachmas decem, & unam amisit. Vnde elicitur q; unus angelorum cecidit: ordo: non q; de solo uno choro prolapsi sint, aut unquam decem fuerint ordines angelorum, sed q; tam multi ruerūt, ut unus chorus ex eis possit constare. Nec obstat q; in Apocalypsi asseritur draco tertiam partē stel larum traxisse post se in terram: quoniam ibi ponitur numerus determinatus pro indeterminate, ad insinuandum q; ualde multos deiecit. Cumq; tam innumerabiliter multi sint demones, ita ut comparentur multitudini atomorum quæ mouentur in aëre, constat q; in aëre multo magis multi sint angeli sancti.

PROPOSITIO LXXXI.

Omnes electi & sancti ad angelorum ordines uarios post uitam hanc assumuntur, iuxta diuersitatem & congruentiam meritorum suorum. Quod est, quoniam super naturalis felicitas ad quam angeli & homines sunt creati, non conferuntur eis iuxta specifi cam dignitatem, sed secundum meritorum diuersitatem & gradum. Vnde dixit Saluator: In domo patris mei mansiones multæ sunt (hoc est) uarij gradus premiorum, secundum diuersitatem & exigentiam meritorum. Porro angeli suam beatitudinem meruerunt una charitatiua conuersione ad creatorem. Cumq; possibile sit uiatores in huius caliditate exilij ad totam charitatem tanq; charitatiuam ad deū conuersionem pertingere, saltem paulatim & successiue, quantam angeli ante suam beatificationem habebant: constat q; ipsis patificari queat in gloria, imò & multis eorum præferri: quibus probabile sit, q; nemo omnibus illis præemineat, præter Christū & eius dignissimā genitricē: Iccirco in Euangelio ueritas protestatur, q; qui illi regno digni habebuntur, erūt sicut angeli dei. Deniq; istud ualde ratio-

Eph. 6. Ezech. 28.

Psal. 13. Luc. 17.

Antihypophora Apoc. 12.

Ioan. 13.

Math. 22.

Rationabile est, esse innumerabiles homines boni pro illa felicitate tot annis, tantis temporibus tam indefesse laborauerint, tam dura & inmanissima tormenta perpeffi sint, tam strenue contra animarum suarum inuisibiles hostes, imò & contra propriam uoluntatem & infectissimam carnem, immundissimū quoq; ac deceptorium mundū sint præliati: tot gemitus atq; suspiria, tot orationes & lachrymas feruentissimosq; affectus emisserint & obtulerint deo, ac eū tam syncretissime semper dilexerint, & pro eius honore ac honoratione ab aliis tam constanter fideliterq; conati sint, q̄ felicitate angeli tam celeriter q̄ faciliter sunt adepti. Nec obstat uilitas & defectuositas conditionis humanæ: imò quod declinior itemq; fragilior est natura, eo commendabilius & gloriosius ei est tam strenue, uirtuose, spiritaliter, diuurne, laboriose & proptere, uictoriose ac feruide peregrisse. Itaq; sicut de singulis angelorum ordinibus alii corruerunt, ita ad singulos eorum dē alii homines sufficienter purgati eleuantur: prout etiam sanctus Gregorius in homilia de angelis euidēter affirmat, particulariterq; profequitur & declarat. Sanctus quoq; Ambrosius super psalm. Beati immaculati: Vnde & B. Augustinus 12. de Ciuitate dei disseruit, q; in regno cœlesti una erit societas, et una ecclesia electorum, angelorum et hominum. Decepti sunt ergo, qui uel solas uirgines, aut solos perfectos ad angelorum equalitatem per duci dixerunt. Propterea quoq; caute sumendum est quod in sermone de Assumptioe gloriosissime uirginis scripsit beatus Hieronymus: Quāuis sanctis hominibus similitudo angelicæ felicitatis promittitur, ueritas denegatur: quod satis obfcure prolatus censetur. Postremo ex his quidam eliciūt, q; in fantuli ab originali peccato purgati, qui nullum proprium meritum habuerunt, constituunt decimum chorū beatorum in triumphanti ecclesia: in cuius signum describitur mulier decem drachmas habuisse: ad quem etiam chorum pertinere creduntur naturaliter atq; totaliter stolidi ab originali mundati, qui nunq; personaliter meruerunt nec demeruerunt.

PROPOSITIO LXXXII.

Inter angelos bonos et malos continua et proprie dicta pugna consistit: sed inter angelos bonos pugna non est proprie, sed metaphoricè nūcupata. Quod est, quoniam angeli boni et angeli mali sibi inuicem aduersantur: cum angelis boni sagagant homines adiuuare, defendere et saluare, eosq; custodiant: Angeli uero prauī ad oppositū studēt: nec tamen ex his ullus labor aut dolor accrescit angelis iam beatis. Hinc in Apocalypsi habetur: Factum est prælium in cœlo: Michael & angeli eius præliabātur cum dracone. Porro inter angelos sanctos, qui & angeli pacis uocantur, perpetua inuolabilisq; cōsistit concordia, iuxta illud: Potestas & terror apud deum est, qui facit concordiam in sublimibus suis. Veruntamen inter ipsos pugna metaphoricè sumpta existere fertur, dū unusquisq; pro bono eorum qui sibi commisi sunt, aduocat & patrocinatur. Interim quod Gabriel archangelus loquitur Danieli: Princeps regni Persarum restitit mihi uiginti & uno diebus: exponit Hieronymus de angelo malo Persis ad exercitiū dato, qui restitit Gabrieli, populum Israëliticum ad uitia incitando, sicq; eius liberationem impediendo, pro qua Daniel tunc orauit: cuius preces Gabriel obtulit deo. Gregorius autem exponit hoc de angelo sancto Persarum custode, qui restitit Gabrieli tam diu, non per mentis dissensum & animi contrarietatem, cum omnes angeli sancti diuinæ sint uoluntati plenarie cōformati: sed in quantum causam populi sibi commisi persequeretur, & rationes allegauit pro eo quas ad diuinum referebat iudicium, & eius præstolabatur sententiam: Gabriel uero pro plebe Iudeorum stetit. At uero angeli tenebrarum quamuis in malis concordent, interdum tamen ex mera malitia contra se inuicē resurgere & pugnare legunt, & quidā eorum a principe suo flagellati narrantur, quia non satis multa mala patratint.

PROPOSITIO LXXXIII.

Esse in loco diuersis diuersimode attribuitur: deo uidelicet transcendenter, & incircumscripibilitate: angelis, diffinitiuè: corporalibus rebus, commensuratiue: supremo cœlo, per partes suas. Quod est, quoniam infinitus & super beatissimus deus nullo circumscribitur loco, nulliq; deest locos: ubi eminentius operatur, euidentius se ostendit, præclariusq; resurgit ac representatur, ibi specialius esse & habitare asseritur. Porro angeli & animæ separatæ in loco proprie non sunt, imò ut fatetur Boethius, propositio apud sapientes nota per se est, q; in corporalia non sunt in loco: quod de existēdo in loco per commensurationem ad locum est intelligendum: nil quippe loco commensuratur & cōfiguratur nisi corporeū & quantū superficiē habēs. Vex substantiæ separatæ cēsent cē in loco

Gregorius, Ambrosius, Augustinus.

Corollarium primum. Corollarium secundum.

Opinio quorundam.

Luc. 17.

Apoc. 14.

Iob 25.

Dani. 10. Hieronymus.

Gregorius.

Deus in loco.

Angelus in loco.

loco diffinitive: quia sic in uno sunt loco q̄ non in alio, pro eodē momento. Mittunt quōq; de loco uno ad aliū, & ratione operationis suae feruntur in loco consistere, atq; in caelo empyreo pro congruentia specialē, sicut prae habitū est. Ratione autē suae incorporealis consistētia & immaterialis naturae, non videntur habitū dinē aut determinatōne habere ad locum, non q̄ eorū essentia non sit in se & in sua perfectione specifica terminata, sed q̄ nec in essendo nec in permanendo, neq; in agendo actione immanente sibi naturali ac propria ad corpora ulla aut corporale locū dependēt: non igitur sunt ubiq; nec simul in pluribus locis, nec in loco punctali esse cōpetit eis: nec enim sunt magnae quātitatē aut parvae, sed prorsus in sua essentia in extēsi: at tamen quantitatis sunt uirtuales, & in ea unus est alio maior: atq; per applicationē suae uirtutis & operationis ad corporalia, in loco dicuntur esse maiori aut minori. Haec est antiquorū doctōrū doctrina, quibus obuiare uidetur articulus Parisiensis sub domino Stephano Parisiensi antistite condemnatus, quo dicitur substantiam intellectuale separaram, ut angelū aut intelligentiam, non esse in loco, nisi per operationē suā, error. Alius quoq; articulus huic consimilis fuit ibi cōdemnatus. Hinc Henricus qui reprobationi articuloꝝ illoꝝ interfuit: Petrus etiā de Tharētasia, atq; Richardus de Mediauilla, & alij quidā qui postea extiterunt, & Parisienses doctores fuerunt, simpliciter acquiescunt determinationi praesulis & uniuersitatis Parisien. concedendo angelū esse in loco & in uniuerso corporeo, etiam per suā substantiam, dato q̄ circa corporalia nil operetur: quod cum sit difficile capere, aliqui absolute respondent & tenēt sicut iam iuxta antiquos expressum est, adiciens, q̄ excommunicatio pontificis se extra prouinciam non extendit. i. extra territorium iurisdictionis episcopi. De his super secundū ex doctōribus diffuse tractatum est. Postremo re ipsa certum & planum est, infra caelum empyreū omnia uisibilia & inuisibilia contineri: sed quaestio est, quid naturae substantiae immaterialis conueniat, ad quod & hic & in Elementatione philosophica est introducta responsio. Vniuersi demum doctores Graecorum sancti, qui angelos ante mundū sensibile putabāt creatos, dixerūt, sicut iuxta antiquis modo expressum est.

PROPOSITIO LXXXIII.

Anima rationalis ab eodem est effectiuo immediate creata principio à quo & angelus, & ad eundem finem supernaturalem desuper ordinata. Quod est, quia creare est proprium summo omnipotentiq; deo, cum sit actus infinitae potentiae, quae sola potest de nihilo facere, quia non esse distat ab esse in infinitum. Quocirca inueniuntur etiam multi philosophi, quorū nonnulli putabant nil posse creari, nec aliquā causam posse creare, imò omne quod produci dicitur produci ex aliquo materiali principio: quod quamuis uerificetur de his quae naturali seu physica sunt productione & successiuā mutatione, simpliciter tamen loquendo ueritate non habet: quoniam omne imperfectum potentiale, materiale, corruptibile & mortale, imò & ipsam materiam necesse est profufluxisse ab ente primo, actu puro inuariabiliq; agente, ut ante ostensum est: quod posteriores doctores & meliores intelligentes philosophi, falsi sunt omnia quae citra deū sunt, emanasse à deo, & hoc mediate aut immediate: incorruptibilia quoq; creata corporea, simplici emanatione prodijisse à causa prima. Porro in explanando modū emanationis rege per participationem ab ente per essentia, multipliciter errauerunt: siquidē quidā illoꝝ causis creatis ac secundis, praesertim intelligentijs, uirtutem & actū creādi attribuerunt, dicentes unā intelligentiā creatā ab alia, & animas rationales ab intelligentia ultima, ut supra in ista editione, & ante in Elementatione philosophica est relatum ac improbatū. Idcirco catholice atq; secundū uerā philosophiā tenendū est, q̄ uniuersae animae rationales à uero deo immediate creatae sunt, creantur aut creabuntur: nec simul sunt cōditae, & stellis comparibus posita, sed successiue, id est una post aliā, & sigillatim corporibus earū sufficienter dispositis: quorū si aliqua in eodē sint instanti plene ad animarū susceptionē disposita, in eodem instanti animae eorundem creantur & infunduntur, quemadmodū Augustinus testatur: Anima creando infunditur, & infundendo creatur: quia eodem instanti quo creatur, corpori suo infunditur. Praeterea sicut praetactum est & plenius ostendetur, ad eundem finem supernaturalem, beatitudinem aeternalem, beatificam dei claram & facialem uisionem, angelus & anima ab adorando creatore sunt ordinati & conditi.

PROPOSITIO LXXXV.

Rationalis anima in ratione formae & donis naturae angelo extat inferior: in ratione autem finis & donis gratiae ac gloriae angelo est aequalis. Quod est, quoniam anima rationalis est inferioris gradus, & speciei ac ordinis quam angelus, naturaliter

Hi articuli quo ad doctrinā B. Thomae reuocari sunt.

Capreolus 2. sen. dist. 2. q. 1.

1. phys. text. cō. 57. Vide Paulum de Sōc. 12. metaph. q. 15.

Auicennae opinio.

Augustinus.

naturaliter quoq; unibilis corpori, ut forma specifica parsq; cōpositi, quatenus in corpore per ministeriū sensuū perficiatur scientijs, & adificatur uirtutes: Angelus uero multo altioris est speciei, nec indiget corpore ut dictū est plenius. Veruntamen quoniā ad beatitudinē ordinantur eandē quā sine gratia: charismatibus adipisci nunq̄ quierunt, recte dicuntur in ratione finis & supernaturalibus gratiae ac gloriae muneribus pares. Nā etsi plurimi angeli sint in his animabus multis eminentiores, multae etiā animae sancte pluribus angelorū agminibus in his superiores consistūt, quae usq; ad supremē caelestis hierarchie choros cōfiscant, imò absolute loquendo, duae praeelectissimae animae, ut anima Christi & anima gloriosissimae uirginis, uniuersis angelicis spiritibus praetate sunt plurimū: imò anima Christi incōparabiliter. Quae beatissimae animae cunctos purgant, illumināt, atq; perficiunt angelos benedictos: quia à deo copiosius de diuinis illustrant mysterijs: de quorū nonnullis ipsa itidē felicissima uirgo ab unigenito suo etiā secundū filij sui assumptā humanitatē, exuberanter illustratur. Postremo ex hac distinctione refulget, qualiter uerificetur quod Augustinus allegat & approbat, magnū illū Platoniciū Plotinū asseruisse, animā rationalem non habere super se nisi diuinam & increatam naturam.

PROPOSITIO LXXXVI.

DE ANIMA RATIONALI.

De origine & finali institutione animae rationalis multo aliter docet scriptura, q̄ philosophorū phalanx. Quod est, quoniā tam Platonici q̄ Peripatetici philosophati sunt, ab aeterno fuisse animā rationalem: Platonici autē uniuersas animas rationales dixerunt simul cū intelligentijs ab aeterno creatas, atq; in stellis animarū numero paribus collocatas: opportunis quoq; temporibus sigillatim uniri corporibus. Peripatetici uero dixerunt in uno eodemq; actū non precedere potentia, nec formā substantialem suam materia: ideoq; animas rationales produci de nouo, dum suis uniantur & infunduntur corporibus: Attamen quoniam mundū putabāt ab aeterno fuisse, posuerunt hominum generationē, ac animas eternaliter extitisse. Porro quid de animarū immortalitate ac naturali eae beatitudine, quā solam nouerunt, senserint, in Elementatione philosophica est expressum. At theologica ueritas animam rationalem protestatur nequaquā ab aeterno fuisse, sed de nouo creatam, infra aut post temporale mūdi exordium: sicq; primo corpori humano infusam: quod corpus non fuit motu caelestium corporū ex semine humano successiue modo naturali nunc consueto formatū, complexionatū, organizatū, sed omnipotentis dei uirtute repente, perfecte supernaturaliterq; ex limo terrae paratum, cui tunc protinus anima à deo immediate creata unita est & infusa. Deinde ex coacta & latere primi illius hominis facti in sexu, statura atq; aetate uirili, formatū est corpus primae mulieris, uiro illi matrimonialiter sociatae, ad propagandū genus humanū, tā propter complendū ordinē uniuersū, q̄ ad reparandū in caelo empyreo ruinā creaturae angelicae, & ad obtinendū finaliter post huius uitae decursum in caelo empyreo felicitatē plenariā carnis & animae. Interim haec doctrina nequaquā naturali ratione inuenta est neq; innotuit, aut conficta est, sed diuinitus reuelata, & supernaturaliter tradita, ut infra pandetur.

PROPOSITIO LXXXVII.

Sicut de primordiali animae rationalis institutione ac fine, ita de totius mundi productione, duratione & consummatione, diuersimode docuerunt philosophi ac sancti theologi. Quod est, quia ut in Elementatione philosophica est ostensum, philosophi mundū opinati sunt ab aeterno fuisse, attamen esse increatū: quemadmodū, si sol aeternaliter extitisset, splendor seu radius eius ab aeterno fuisset, nihilominus profufluxisset & productus esset à sole. Afferunt quoq; nō solū corpora caelestia & elementa, sed etiā generationes mixtorū, & corruptibilia eorū indiuidua sine fine durare eadē specie. Porro secundū fidē & scripturas totus mūdus de nouo creatus est, & cōputat certū tēpus q̄ fuit, generatio q̄q; & corruptio, uniuersaq; mixta secundū se tota, hoc est secundū formā & materiā corruptibilia destruent. Insuper sicut praetactū est, docet scriptura, corpora caelestia & elementa, ac prima mixtorū indiuidua per interualla sex dieꝝ facta, distincta, ornata, & hominē sexto die: quae tā scriptura tripliciter potest (ut tactū est) explanari. Mundū demū sensibile docet scriptura peracto extremo generali iudicio innouandū, maiori uide licet claritudine ueritatis, ut infra cōpletus deducetur. Deniq; quāuis doctrina haec fidei uisa sit philosophis irridenda intantū, q̄ beatissimo Paulo eā Atheniensibus predicāte, irridentes loquuti sunt: Nouorū demoniorū uide est esse annuntiator. Itēq; quid uult seminiuerbius hic dicere?

Prop. 64.

Gene. 1.

Gene. 1.

Act. 17.

k Atta

bus super Iob loquitur: Si primū parentē nulla peccati putredo corrupisset, nequaquā ex se gehennā filios generaret: sed qui nunc per redemptorē saluantur, solum ab illo electi nascerentur. Quia autoritate probatur, qd si primi parentes non peccassent, nullus reprobus nasceretur, protoplastosq; posteri mansissent à peccato immunes, uirtute iustitię eis collatę, diuina prouidentia opitulante. Hinc & sanctus Anselmus in libro, Cur deus homo, effatur: Propter transgressionē primorū parentū, posteri eorundē originali iustitia sunt priuati in tantū, qd filij ire nascuntur, ergo & propter illorū obedientiā consequuti fuissent à deo originalem iustitiā. Et iterū protestatur: Si primi parentes perstitissent, filios genuissent heredes paternę iustitię. In libro quoq; de conceptu uirginali: Si Adā (inquit) ad eos quos generaturus erat, ne quiuisset iustitiā suam producere, nequaquā potuisset iniustitiā suam transmittere. Itē idē fatef Anselmus: In hoc apparet magnitudo bonitatis diuine & plenitudo gratię eius, qd qualis extitit primus homo iustitia & felicitate, tales genuisset mon qd sola propagatione existerent tales, sed quoniam propagati dono dei tales efficerentur. De hoc rursus libro, Cur deus homo, Anselmus conscripsit: Quamuis primi parētes uicta tentatione nondum prouherentur ad illam angelorū æqualitatē, in quam manendo fuerant peruenturi, in illa tamen qua erant iustitia, si tētati p̄qualuissent, ita confirmarentur cū omni sua propagatione, qd ultra peccare non possent, quemadmodū quoniam uicti, peccauerunt ita, qd sunt infirmati: ut quantū in ipsis est, plus peccato esse non ualeant: Quis enim ualeat dicere, plus ualuisse iniustitiā ad ligandū in seruitute, q̄ ualere iustitiā ad confirmandū in spiritus libertate. Hinc demum 14. de Ciuitate dei sanctus asserit Augustinus: Nulli de posteris primorum parentum fuissent morituri, si primus homo non fuisset transgressus.

PROPOSITIO XC.

TAm corpus Adę ex limo terrę, q̄ corpus Eę ex costa Adę ab omnipotēte deo immediate formatū est miraculose. Quod est, quoniā miraculose effectus totum ordinē & potestātē causale naturę creatę transcendentes, creatori sunt proprij: quamuis circa quędā concurrentia ad illos, & concernentes ipsos, causę secundę, ut angeli seu homines aliquod possint ministeriū exhibere: Vnde & talia facere asseruntur dispositiue & ministerialiter, aut precibus ac meritis impetrande ut fiat, quę admodum dicimus, qd Iosue fecit stare solē & lunā spatio diei unius: sed solius omnipotentis imperio, seu uirtute sunt talia immediate & effectiue: Sic quoniā corpus Adę supernaturaliter est formatū, organizatū, complexionatū repente, constat illud factū immediate à deo: quod & de corpore Eę ex laterę uiri formato, rite sentitur, siue hoc factū sit per supplementationem materię aliunde, siue per multiplicationē materię costę in semetipsa. Pręterea tā corpus Adę q̄ coniugis eius fuit mixtū ex quatuor elementis, in quibus corporibus terra prędominabatur, quo ad corporis molem & quantitatem, deinde aqua: deo significata est materia illa nomine limo terrę, quantum ad uirum: aer autem & ignis prędominabantur in illis uirtute, sicut in cęteris.

PROPOSITIO XCI.

SI primi parentes in paradiso pręuaricati non essent, proles utriusq; sexus ex ipsis genita seu gignenda, post egressum ex utero aut confestim, aut solito nunc cursu celerius habuisset perfectionē scientię ac uirtutū in anima, soliditatē quoq; ac robur in corpore. Quod est, quia in prolibus illis dispositioni animę proportionata fuisset & correspondens dispositio corporis: quemadmodū ergo uerior uisa est positio dicentium, qd in paruulos illos transfusa fuisset originalis iustitia, unā cū iustitia gratuita ac gratumfaciente, gratia & confirmatione in bono: sic & uerior nūc uidetur doctrina ponentium, qd proles illę mox de uentre egressę, sortitę fuissent sufficiens robur ac consolidationē in suis corpusculis ad gradiendū, & ad necessaria peragenda: aut si non statim, cito tamen, celeriusq; ualde q̄ modo: & hoc beatus Augustinus in libro de Baptismo paruulorū, sensit ac persuadet credibile, exēplo pecorū: quę nata protinus currunt ad pastū. Primo tamen tenera fuissent illa corpuscula, ut egredi possent uia angustā: usum etiā linguę ad loquendū paulatim discendo obtinuissent, quāuis celerius q̄ nunc. Veruntamen de his sunt duę opinionēs: quibus dā dicentibus, qd mēbra illorū paulatim fuissent consoli data, & gressui apta effecta: & qd addiscendo & inueniēdo acquiruissent scientiā, & successiue profecissent in sciētijs atq; uirtutibus. De his quippe 2. Sententię tractat Magister, & secundā istā opinionē magis approbare uidet, quę multi doctores sequunt: Iccirco in his & consimilibus quę infra ceteritudine sunt, non conuenit multū assertorie loqui. Postremo aliqui opinantur,

Anselmus.

Augustinus.

Iosue.

Augustinus.

nantur, qd quamuis paruuli illi non habuissent mox geniti usum scientię ac rationis censuram, scientiam tamen habuissent sibi innatam, qua tempore opportuno, imo & cito uti cępissent. Nec dubium quin parentes illorum uirtutes lignorum paradisi scientes, applicatioe & usu illorum paruulis suis profuissent in multis.

PROPOSITIO XCII.

IN paradiso fuisset generatio per sexuū unionē sine libidine, non sine delectatione. Quod est, quia transgressio non mutauit ordinē desuper institutū: Cumq; sit naturalē homines per conmixtionē maris ac fœminę nasci, id ibi quoq; fuisset. Vnde & ante transgressionē constituit actor naturę sexus distinctionē, proportionataq; organa ad emissionē susceptionēq; feminis: sed quia pars sensitua & caro fuissent rationis imperio obtemperantes, ad eius dictamen aptę accepissent dispositionē ad coitū, quē tunc nunq; homines appetissent, nec exercuissent nisi desiderio prolis ad dei obsequiū, atq; ad obtinendū eter nam beatitudinē procreando. Deniq; delectatio pure naturalis, in quantum talis non erat culpabilis, imo si ad finē debitū referat, cōsistit laudabilis, sed & meritoria unā cū suo actū, dū actus ille ex charitate procedit: ex qua in paradiso in deniabiliter fuisset progre diens. Interim q̄ natura humana in paradiso fuisset uiuacior, purior, integrior, & in omni sensu pcepti bilior, eod quoq; delectatio illa fuisset intensior, pręsertim quia tunc homines cognouissent omnē cōmixtionis huiusmodi actū esse fructuosissimum, puta prędestinati in diuini diu prę creatiū: Nec enim conuenissent infructuose aut sine prole sequente, nec post impregnationē fœminę, nisi post partū. Hinc & probabiliter creditur, qd æqualis fuisset uiroꝝ mulierūq; numerus: nec uirginitas fuisset tunc uirtus, nec conseruata ab aliquo. Postremo cōmixtio illa sine omni indecentia extitisset, neq; à spiritalibus actibus impediuiisset, sicut nūc sua uoluptate rationem absorbet.

PROPOSITIO XCIII.

INnocentię statu homines à paradiso terrestri ad paradysum cęlestē sine intermedia pœna ac morte fuissent sigillatim cōpleto uitę suę curriculo, mox translati. Quod est, quia tūc habuissent certā suę uitiōis durationē, & incolatus illius mensurā sibi à deo pręfixā, sicut & modooideo tēpore illo cōpleto, transissent ad gloriā: nec purgatorij tunc fuisset. Deniq; de unum quęq; electorum in æterna sapientia sua pręordinauit ad certum beatitudinis gradum, & tempus pręstituit, infra quod mereatur eundem quo cōpleto, tollit eū de seculo istota & tunc fuisset peractum. Sic & de reprobis statuit, quantū facinorū pondus ab uno quoq; uelit sufferre: quo adimpleto, protinus auferūtur de medio. Vnde dominus dixit ad Abraham: Nondū completę sunt iniquitates Amorrhęorū. Et apud Hieremiā legitur Iudæis dictum: Non poterat uos dominus ultra sustinere, propter malitiam studiorum uestrorum. Christus item in Euangelio: Implete, inquit, mensuram patrum uestrorum. Veruntamen aliqui opinantur, qd uniuersi in paradiso mansissent, quosq; cunctis procreatis electis, simul fuissent translati & glorificati, quod non reor: quia quandiu mansissent ibidem, fuissent in cōtinuo assiduo ue profectus: qd priores ualde excreuissent in merito ultra postremos, deinde in pręmio.

PROPOSITIO XCIIII.

DE PECCATO ORIGINALI.

Riginale peccatū est priuatio originalis iustitię ac gratię debite inesse, ad qd multiplices pœnæ inflitę sunt & cōsequutę in homine. Quod est, quia peccatū ex sua ratioe est quędā priuatio: sicq; originale peccatū defecit est priuatiuus primę & primordialis iustitię primis parētibus sic collatę, qd fuit in posteros transfundēda: quibus postea priuatio illa qd damno imputat a deo, inquitū omnes suo modo fuerūt in primo parēte, ueluti in radice, in qua deformata & uitiata fuit ipsa natura: quemadmodū & multa mēbra in uno sunt corpore, & indiuidua multa in specie una. Veruntamen hoc peccatū non sic postea imputatur ut ipsimet Adę, neq; ut propria & actualia eorū peccata: etenim Adā illa transgressionē tanq̄ actuali peccato, dānationem meruit sempiternā, sicut & postea actualibus suis peccatis mortalibus. Postea autē Adę illo originali peccato non meruerunt priuari, neq; priuantur aliquo bono naturę, do no' ue gratię aut glorię, eis ex propria natura aut specie debito, sed quibus dā supernaturalibus bonis, quę ex sola creatoris bonitate & liberalitate fuissent sortiti, si primi parētes nō fuissent transgressi: quibus & ea conditione supernaturalia illa bona pręstita erāt seu promissa,

Gene. 17.
Hier. 44.

Matth. 23.

missa, q̄ & posteris praeferatur, si ipsi parentes dei preceptū nō uoluerūt. Iccirco in isto originalis peccati imputatione & transfusione ad posteros, nulla prorsus posteris irrogat iniuria. Cuius apud assignatur exemplū. Ut si rex aut princeps terrenus prester alicui militi castri aut bonū feudale: huiusmodi pacto, q̄ beneficiū illud deuoluat ad posteros filios, dū modo miles ipse principi suo miserit subditus ac fidelis: alioqui tā ipse q̄ eius posteritas do no illo priuetur. Quod si miles ille pactū transgrediat, & principis sui aduersarij iniuriato ribusq; consentiat, haud dubiū, quin tam ipse q̄ sua posteritas beneficio iuste priuentur col lato: quippe quod nec proprio eis iure, sed solo gratuito principis debebatur statuto. Deniq; etiā iuxta iura ciuilia interdū filij pro solo patris sui excessu regno pellunt & exhae redantur.

PROPOSITIO XCIV.

S. Tho. 12. q. 83. artic. 2.

Peccatū originale formaliter unū est, materialiter plura. Quod est, quia formaliter non est nisi praefata iustitia ac gratia originalis carētia ita secundū nonnullos est immediate ac directe in ipsa animā rationalis essentia, in qua etiā dicunt gratiā esse. Vnde ex immediata coniunctione animā & carnis infecta dicunt animā originale peccatū contrahere. Porro materialiter peccatū istud plurificatur & plura cōplectitur, utpote quatuor uulnera animā ex illo sequuta, quae sunt ignorantia in ratione, malitia in uoluntate, concupiscentia in uis concupiscibili sensitiua, infirmitas in irascibili sensuali: quae quatuor uulnera sunt potius quaedā habitualia mala & peccandi radices, q̄ actualia peccarant malitia intelligatur pronitas ad mala culpa: concupiscentia, procliuas appetendi in ordinate: ignorantia, pronitas deuiandi. à uero salubri in firmitas, debilitas resistendi iniuriam: atq; hoc modo fertur peccatū originale sitū in quatuor uiribus animā, quae sunt uitiorum & uirtutum subiecta, uidelicet ratio & uoluntas, ac uterq; appetitus sensitiuus praenominatus: sic etenim unū est quasi aggregatiue tanq̄ malorum congeries. Vnde de ipso ait psalmi sta: Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum. Specialiter quoq; uis concupiscibilis est infecta, uisq; generatiua: Vnde & magis sentitur in eis, q̄ in tactu.

PROPOSITIO XCVI.

Effectus ac penae originalis peccati multiplices sunt & graues. Quod est, quoniā in originali iustitia includebantur plurima bona, multaq; bona fuerunt ei annexa: pertinebat quippe ad illā essentialiter & per se ordinatio & subiectio carnis sub anima, sensitiuaq; partis sub ratione, & rationis ac uoluntatis sub deo & lege diuina. Deinde annexa fuit tali iustitia impassibilitas & immortalitas aliqua corporis, quae potuit non mori, ut patuit: habitatio paradisi, praesidentia ac dominiū super irrationalia: his omnibus priuati sunt primi parentes & posteris sui. Iam praedicta quatuor uulnera animae, expulsiō à paradiso terrestri, incolatus huius exilij, uariae poenae, calamitates & anxietates uitae praesentis, fames, sitis, lassitudo, mors & consumilia quaedā, sunt effectus & merces, poena & ultio originalis peccati: quae nihilominus naturalia sunt naturae humanae secundū se nude consideratae, cum omne mixtū secundū se quantū ad naturalia sua sit corruptibile, est uiuū sit, est mortale, passibile &c. De his poenis aliquid tetigit deus in Genesi loquens Adā: Maledicta terra in opere tuo &c. Et Eua: Multiplicabo & rumnas &c. Hinc in Ecclesiastico legitur: Occupatio magna creata est omnibus hominibus, & iugū graue super omnes filios Adā, à die exitus de uentre matris eorū, usq; in diē sepulturae in matre eorū. Hoc ipsum falsus est sanctus Iob: Homo (inquiēs) natus de muliere, breui uiuēs tēpore, replet multis miserijs. Hinc innotescit q̄ felicē, tranquillā deliciofamq; uitā duxissemus in paradiso, si nō interuenisset peccatū: iccirco super optimo & super munificentissimo creatori debemus intime regratiari, qui quantū in se fuit, tot ac tanta nobis bona largiri decreuit.

PROPOSITIO XCVII.

S. Tho. 1. par. 4. 100. ar. 1.

Originale peccatū dici potest peccatū naturae, quē admodū actuale peccatū dicitur peccatū personae. Quod est, quoniā omne peccatū aliq̄ modo uoluntariū rite censet, ergo & originale, quē admodū em̄ est q̄dā bonū concernēs naturā, & q̄dā dā cōcernēs personā ita quaedā est culpa naturae, quaedā est culpa personae: & sicut ad culpā personae requiritur & concurrat uoluntas personae peccantis, ita ad culpā naturae, concurrat ac sufficit uoluntas in ipsa natura. Sic ergo defectus originalis iustitiae collatē primis parentibus, rationē quandā culpae sortitur in posteris, secundū q̄ uoluntate contingit primi parentis, in quo ipsa natura primordialiter rota fuit. Cumq; peccatū hoc non sit directe uitij personae in posteris, sed uelut per accidens inquantū persona talē habet naturā, iccirco non sequitur q̄ sit in potestate prolium primorum parentum originali peccato carere.

Propo.

PROPOSITIO XCVIII.

Originali peccato non debetur post uitam hanc poena sensus, sed poena damni. Quod est, quoniā in peccato sunt duo, puta formale, quod est mētis deordinatio à debito fine, seu eius à summo bono auersio, cui appropriate debet & correspondet poena dāni, quae est diuinā atq; beatificā uisionis carētia: Aliud in peccato est materiale, quod est inclinatio aut contractio mentis humanae ad commutabile bonū, ad propriū cōmodum aut honorem, uel negligētia siue omisio debiti boni: cui prauae conuersioni debetur & congruit poena sensus, hoc est sensibilis poena, ob inordinatā delectationē in re creata, iuxta illud Apocalypseos: Quantum glorificauit se & in delicijs fuit, tantum date ei tormentū & luctum. Porro in originali peccato non est aliquis posterorū proprius actus nec delectatio, sed solū in sititio originalis carētia: iccirco poena dāni non sensus ei debetur: nec est doctorum cōmunis traditio. Aliqui tamen imaginantur oppositū quibusdam uerbis beatorum Augustini atq; Gregorij innitentes, qui sancti patres circa hoc extreme uidentur loquuti: nec obstat quod sanctus Iob dixit: Deus multiplicabit uulnera mea, etiā sine causa: Nempe in praesenti, ubi est locus merēdi ac demerēdi, deus interdū infligit poenā, nō pro propria patētis culpa, sed pro incrementō gratiae eius & gloriā: atq; pro poena paruulorū innocētū in originali decedētū, de altissimū neq; probari crudelis, cū nil subtrahat eis dē, q̄ eis aliq̄ iure debet.

PROPOSITIO XCIX.

In statu innocentiae fuisse in paradiso disparitas hominū in naturalibus, accidentalibus atq; gratuitis. Quod est, qm̄ una causarū institutionis speciei humanae est reparatio ruinā angelicae: de quolibet autē choro ac ordine angelorū aliqui corruerunt, ergo de numero hominum electorum in innocentiae statu quidam promeruisse ad singulos angelorum choros per duci. Cum ergo tanta sit differentia felicitatis ac gloriae angelorum nouem chororum caelestium, praesertim infimi ac supremi, constat q̄ proportio nabiliter grandis fuisse distinctio gradus, profectus & perfectionis hominum, ad tam distinctos ordines angelicorum spirituum eleuandorū. Praeterea in statu innocentiae corpora hominū fuisse diuerse cōplexionis, caelestij quoq; corporū influentijs subdita: sicq; ex naturalibus causis corporalibus tam intrinsecis q̄ extrinsecis fuisse ad uirtutū ac scientiarū profectū magis & minus dispositi, inclinati, aptati, tamq; diuersimoda indole diuersi diuersimode usi fuisse: Hinc patet q̄ unus alio extitisset ingeniosior, pulchrior atq; robustior. Insuper liberi fuisse arbitrij eminentiori modo q̄ nunc: ideo ex uarijs causis paritiam tractis, unus magis intense q̄ alius se dedisset ad spirituales profectus. Deus quoq; tunc sicut & nunc unū pra alio gratiose ac dulciter praenunisset, secundū q̄ ad altiora charismata ac gloriae dona eum praedestinasset. Similiter angelicis inspirationibus ac diuinis instinctibus unus pra alio ac quiescisset perfectus: siquidem etiā in innocentiae statu affuisset hominibus angelos custodia, praesertim si homines non fuisse ibi confirmati in gratia: imo & si in ea confirmati fuisse, quia adhuc uiatores extitissent & potuissent proficere: nam & Christus angelum habebat custodem, & beatissima uirgo.

PROPOSITIO C.

Fuisse praeterea in innocentiae statu ordinata praeratio. Quod est, quoniā in angelicis hierarchijs sunt dominationes, praerelationes & principatus, quantum magis in paradiso. Deniq; sicut iam patuit, in statu innocentiae unus fuisse alio in donis naturae & gratiae, in sapientia naturali & acquisita, in sapientia quoq; infusa spiritali ac supernaturali, in scientijs atq; uirtutibus maior & altior, & de sua exuberantia alijs communicasset, fuisseq; ibi actus hierarchici purgatio, illuminatio, perfectio. Parentes quoq; sobolium amministrassent, & ad perficiendū ardentē admonuissent: & quō in omnibus fuisse perfectior dilectio tam fraternā q̄ diuinā, eō copiosius sibi inuicem fuisse cooperati ad omne bonum, secundū q̄ statui illi congruisset. Veruntamen de praerelatione charitativa, ordinata ac iusta quae ad profectū inferiorem non ad cōmodum praesidentij ordinatur ac tendit, quae nec libertati repugnat, intelligēdū est istud: nec in illa necessaria fuisse uis coercitiua per poenā, imo in statu illo poena non potuit prece dere culpam. Porro dominatio seu praeratio quae ad proprium tendit cōmodum, & subditum in seruitutem redigit, uere libertati contraria pro peccato inflicta est, aut culpam sequuta: & quantum ad hoc uerificatur quod sanctus deprompsit Gregorius: Si primus homo non peccasset, natura omnes genuisset aequales.

PROPOSITIO CI.

k 4 Paradisus

Anthypophora Iob.

Correlatiū.

I.

II.

III.

III.

VI.

I.

II.

III.

Gregorius.

Paradisus terrestris est amoenissimus, fructuosissimus & quietissimus locus, parsq; elevatissima terræ. Quod est, quia ut patuit, congruebat innocentiæ statui, in quo fuisset omnium decus uirtutum, imperturbabilis tranquillitas, mentis incorruptibilitas, imò & impassibilitas corporis, incessabilis cultus dei, securitas sempiterna.

Hinc libro secundo asserit Damascenus: Paradisus manibus dei plantatus, uniuersæ exultationis ac gaudij præputariū, est in oriente, omni terra excelsior, temperato, tenuissimo atq; purissimo aëre circumfulgens, florentibus plātis comatus, bono plenus odore, repletus lumine uniuersæ pulchritudinis, & superexcedēs intelligētiā formę humanę. Est enim regio quędam digna diuina conuersatione & habitatione eius, qui ad imaginē dei fuit creatus: in quo nullum irrationabilium habitabat: in quo debuit homo hymnis & laudibus dei iugiter esse intentus. Qui paradisus altior creditur esse monte Olympo, propter quod aquę diluuij nõ deuenere ad eum; Nihilominus aptissimus fuit & est habitationi humanę: quoniã fontē habet in medio suo irrigantem uniuersam superficiem suã; cuius humore & frigiditate temperatur aër ibidem ut humanę respirationi conueniat. Hinc q; paradisus pertingere perhibetur usq; ad sphærã lunę, non uidetur intelligendum de corporali extensione, sed imitatio proprietate: quoniam locus est immortalitatis, quietis & pacis, in quo peregrinæ impressiones ac tēpestates nequeunt esse: quod sine melioris sententię præiudicio dico de altitudine situs paradisi: quã in antiquissimis libris habet, q; beatissimus Thomas apostolus prædicauit paradisum usq; ad orbem lune pertingere, quod dictum communiter ascribitur Bedę. At Strabo, qui & contestatur, q; paradisus à nostra habitatione longomaris ac terrę distat protracti, abdita regione, quę creditur sita in oriēte ultra equinoctialē uersus meridiē, & sicut in Almagesto loquitur Ptolomęus de habitantibus ultra equinoctialē, an aliqui ibi sint, scientiam nõ habemus: quia ex nostris regionibus nemo illuc peruenit. Porro secundus fluius paradisi qui Gion dicit, & defluēs per Aegyptiũ, Nilus uocat, de plaga ultra equinoctialē descendit. Paradisum autē quidam intellexērūt spiritaliter solum, alij corporaliter tantum, alij uerius exposuerunt ipsum utroq; modo. Verūtamen Aristoteles libro Meteororũ testatur regionem sub circulo equinoctiali esse inhabitabilē propter estum. Verum de his super secundum Sententię distinctionē decima septima diffusus est tractatum.

PROPOSITIO CII.

Diuersitatem animarũ rationalium in aptitudine & capacitate, in inclinatione & ingeniositate ad sciētias & uirtutes asserunt quidam causari ex diuersa corporis dispositione, alij ex ingenita animarum institutione. Quod est, quoniã species se habent ut numeri: ideo formę eiusdem speciei sunt quę perfectę in sua natura, nec una est in gradu altiori q̃ alia ex essentialibus suis. Itcirco q; unus homo est ingeniosior & indolis melioris q̃ alter, non uidetur posse contingere ex parte animę quãrum ad naturalia sua, sed solum ex diuersa corporis dispositione. Sed his obuiare uidetur, q; frequenter homines peioris complexionis sunt capaciores, & indolis melioris. Experientia quoq; uidetur docere, q; anima unius constituta est in gradu altiori & potentiori quã anima alterius. Vnde agere potest, influere atq; imprimere in alterius animã, & actionē illius ligare, operationem motũq; impedire, ut non solum Platonicis, sed quidã etiam Peripateticis, Aui cenna Algazelq; testati sunt. Huius secundę opinionis, quantũ ad causam diuersitatis prætractę in animabus humanis, fuit Magister Sententię, quem Bonauerura, Richardus, Petrus & alij multi sequuti sunt: Thomas uero, Albertus, Aegidius & alij plures sequuti sunt primã opinionē, quę & philosophiã magis consonare cęsetur. Nihilominus pro secundã opinionē militat Parisiensis articulus iste: Dicere q; anima Christi non fuit altioris gradus melioris uel dispositionis in sua natura q̃ anima Iude, error est. Alius quoq; articulus qui ait: Pondere æqualitate in animabus rationalibus, error est.

PROPOSITIO CIII.

Animæ à corporibus separatę, uarijs modis ac multa cognoscunt, quę antea non nouerunt. Quod est, quã modus agendi & cognoscendi sequitur modũ essendi: Cumq; modus essendi animę separatę extet liberior, simplicior & intelligibilior q̃ animę adhuc carni mortali coniunctę, consequens est ut actibus intellectiuis liberius acutius, in definitiuis uacet, q̃ anima corpori iuncta. Deniq; uirtus quod magis unita, eo ad operandũ cęsetur magis idonea: Cumq; in anima separatã non maneat nisi uires intellectiue, patet q; ad actus suos magis sint uigorosæ. Rursum animabus in hac uita innumerabilia occurrūt impedimēta, contēplationũ & intellectualiũ uirtuosarũq; actionũ, ex parte

ex parte corporalium necessitatũ, infinitatũ, curarũ, persequitionũ, concupiscentiarũ & ceterarũ sentitiarũ partis passionũ, tentationũ atq; tumultuũ humanorũ, à quibus omnibus animæ separatę sunt liberę: nisi quę adhuc pœnis afficiuntur ob sua delicta quę per supplicia & mœrores, per angustias & timores à puritate, acumine, libertate & perfectione intellectiualium actuum non parũ retardantur, distrahantur, impediuntur. Porro purificatę & sanctificatę, ac fonti totius sapientię iam beatificę cõmunitę, multa conspiciunt, tũ in speculo super splēdidissimę deitatis, tũ in sibi inditis speciebus, tũ ex illuminationibus & reuelationibus angelorũ & animarũ ipsius in gloria sublimiorũ. Ex sciētis itē & memorijs ac intelligibilibus formis, secum ex hac uita delatis, multa queunt perpendere, imò & spiritali collatione cũ spiritibus ex præsentis exilio illuc deductis. Deniq; animæ in purgatorio existētes ex reuelatione angelorũ ac ciuiũ supernorũ multa cognoscunt, imò & alloquuntur ac susurrantur spiritũ malignorũ, itēq; ex denūciatione animarũ illuc uenitũ: Scire ueritatem modus existētię ac natura separatorũ spiritũ nostrũ intellectu pro maxima parte tractat, ita & modis quibus agnoscuntur nonnulli de talibus satis audacter loquũt & de incertis nimis certo pronūtiēt.

PROPOSITIO CIIII.

Antiqui sacratissimi celeberrimiq; doctores ecclesię, tam Latini q̃ Gręci, euidenti bus scripturę canonicę auctoritatibus moti, inducti, cõuicti, cõcorditer fassi sunt uniuersa cœlestia corpora esse elemētarię naturę, atq; ex primordiali materia in exordio creatã, esse formata. Quod est, quoniã sancti patres sua ingenia in captiuitatem humiliter redigentes in Christi obsequiũ, penantes beatissimũ Mosen nõ sensu humano, sed instinctu diuino & ex spiritu sancto descripsisse mundi productionē: maluerūt uero ac simpliciter tenori scripturę illius intellectus suos subijcere, q̃ tãtã auctoritatis scripturarũ ad humanas ratiocinationes & philosophica documenta retorquere atq; deflectere. Cũq; scriptura canonica in sui exordio apte Mose describēte affirmet: In principio creauit deus cœlũ & terrã: terra autē erat inanis & uacua, & tenebrę erāt sup facie abyssi, & spūs dei ferebat sup aquas. Dixitq; deus, fiat lux & facta est lux: & uidit deus lucē q; esset bona, & diuisit lucē à tenebris, appellauitq; lucē diē, & tenebras noctē: factũq; est uespere & mane, dies unus. Dixit quoq; deus: Fiat firmamētũ in medio aquarũ, & diuidat aquas ab aquis. Et fecit deus firmamētũ, diuisitq; aquas quę erāt sub firmamento ab aquis quę erāt sup firmamētũ: uocauitq; firmamētũ cœlũ & c. Iuxta hũc modũ describūt ibidē, sol, luna ac sydera quarto die producta. Hinc antiq; doctores cõmuniter docuerūt, primã reę productionē cõpletã per interualla sex dierũ, ita q; prima die creata sunt cœlũ & terra, intelligendo nõ cœli cœli uespereũ, q; eodē instãtu quo conditũ est, sanctis angelis est repletũ nomine autē terrę intelligendo substantiã quatuor elementorũ adhuc confusã, cõmixtã, & nondũ ornata. Eodē quoq; die formata est lux, i. substantia solis, nondũ plenitudinē suę luciditatis, causalitatis atq; uirtutis sortita: quas (quã die quarta à creatore suscepta) quarta die factus. phibetur Genesis primo: & ita exponit diuinus & sacratissimus Dionysius ab Apostolo Paulo instructus, quarto capitulo de diuinis nominibus. Pręterea à loco terrę quę in imo iacebat, alia tria elementa erant commixta, & usq; ad cœlum empyreum quasi uaporabiliter instar aquę porrecta, extenta: sicq; secunda die fecit deus firmamentum, i. cœlũ stellarũ, ad diuidendum & median dum inter aquas quę sunt super cœlum, & eas quę erāt sub cœlo. Vnde concluditur, q; firmamentum sit factum ex aquea illa materia sic diffusa. Et item secundum diuinum Dionysium: Lux illa seu solis substantia ex materia consistit elemētari, primo die creata: sicq; tenuerunt Hebręorum doctores, etiam illi qui Christi præcesserunt aduentum. Vnde & Iosephus fidelis eorum historiographus in suo Geneleos primoq; Antiquitatum libro differuit: In principio creauit deus cœlum & terrã: sed dum terra ad aspectum non ueniret, & profunditate aquarum à tenebris operiretur, deus iussit fieri lumen post hoc secũda die cœlum super omnia collocauit & ei crystallum, id est, aquam instar crystalli solidam circumfigens, humidum eum & pluuialem, ad utilitatem quę fit ex imbris terrę congrue fabricatus est. Pręterea his Iosephi uerbis consonant quę libro secundo inducit Magister ex dictis catholicis sanctorũq; patrũ: Simul, in quib; uisibiliũ reę materia, inuisibiliũq; natura est cõdita: Corporaliũ qdē materia cõfusa & pmixta, formã discretiõis & distinctionis nõ habēs, donec postea formaret & distinctas reciperet formas ac species. Dicta est q; in formis secundũ Hieronymũ, Gregoriũ, Bedã & alios plures: nõ q; omni caruerit forma, cũ nullũ corporeũ sine forma existere ualeat: sed q; in quadã cõfusione & permixtione subsistens, nondũ pulchrã, apertã & distinctã acceperat formã. Deniq; prima illa molēs

Damascenus.

Altitudo paradisi.

Strabo.

Gen. 2.

Opiniones de paradiso.

7. Metaph.

Opinio II.

S. Tho. 2. par. q. 59. ar. 1. ad 2. dicit q; anima Christi est sita per ois creatura.

1.

II.

III.

III.

Cognitio asarũ scripturę nobis incerta est.

Gen. 1.

Dionysius.

Iosephus.

Petrus Lombardus.

moles ibi creata est, ubi modo formata consistit terra quoque tunc subdies erat in medio lo-
co, ubi & modo est, ceteris tribus elementis in una confusione permixtis: & erant circū quaque
in modum nebule cuiusdam obpana, suspensa atque porrecta, quousque nunc summitas corpore
reæ pertingit naturæ. i. usque ad cœli empyreum: quæ materia in superiori sui parte rarior,
leuior atque subtilior fuit, de qua esse credunt aquæ quæ super cœlos esse legunt. Lux quoque
quæ prima die legitur facta, corpus lucidum fuit, uelut splendida nubes, non de nihilo, sed
de præiacenti materia factū, quod & creditur factū in partibus quas sol modo illustrat: po-
tuitque in aquis illis lucere, quæ multo fuerant rariiores quæ modo, quoniam nondum erant congrega-
te in loco uno. Itaque factū est firmamentū in medio aquarū, in quo fixa sunt sydera: cui sup-
positæ sunt aquæ quæ in aere sunt, & terra, & cui superpositæ aquæ de quibus ait propheta
ad dominū: Extendis cœlū sicut pellem, qui tegis aquis superiora eius, hoc est cœlū sydere,
quod de aquis creditū factū: Crystallinus etenim lapis (cui magna firmitas & perspicuitas inest)
constat ex aquis: & certe author naturæ, qui sub cœlo ligat aquas in nubibus, ut non erumpant
simul deorsum: potest & super sphaeram cœli glaciali soliditate aquas suspendere, &
ne fluant, firmare: quæ qualiter cūque ibi sint, eas ibi esse non dubitamus. Hæc pauca in secun-
do Sententiarū ex dictis sanctorum patrum & doctorū plenius continentur, quæ præta-
ctis scripturæ Canonice auctoritatibus fulciuntur, consonant & concordant. Vnde rursus
Psalmographus cecinit: Laudate eum cœli cœlos, & aquæ quæ super cœlos sunt, laudent
nomē domini. Atque in Daniele: Benedicite a quæ omnes quæ super cœlos sunt, domino. Hinc
sanctissimi doctores Gregoriorum Athanasius atque Gregorius Nazanzenus, quorū uterque tan-
te auctoritatis extitit in scripturis, quod nemo fidelium unquam ausus fuerit contradicere ipsi: cū
quoque Basilius & frater eius Gregorius Nyssenus excellens philosophus, beatus Cyrillus,
Chryostomus, Theophilus, Didymus ac alij multij doctores etiā Latinorū, gloriosus Hieronymus,
Ambrosius, Gregorius, Beda, Rabanus, Strabus, Hugo, cum alijs multis sequuti
sunt textum Genesis, prout apertissime sonat, & facti sunt cœlestia corpora elementaris esse
naturæ. Propter quod libro secundo Damascenus testatur: In principio aqua super omnem
terrā redundauit, & fecit deus firmamentū separans per medium aquam quæ erat supra fir-
mamentum, & aquam quæ sub firmamento est. Huius autem gratia deus super firmamentum
esse aquā imposuit propter solis & ætheris calidissimū feruorē: mox enim post firmamentum
æther expansus est: sed & sol & luna cum stellis in firmamento sunt: & nisi superiaceret aqua,
inflammatū iam utique esset à calore firmamentū. His uerbis Damasceni multorū uerba con-
cordant sanctorū, præsertim magni Basiliij in suo Hexameron. Beatus quoque Ambrosius in
suo Hexameron contestatur: Cum dicant uolui orbem cœli stellis aduentibus resurgente:
nōne diuina prouidentia necessario id prospexit, ut infra orbē cœli, & supra orbē redū daret
aqua, quæ illa feruentis axis tēperaret: Ordine seriemque scripturæ sequamur, quæ ait: Dixit
deus, fiat firmamentū & diuidat aquas ab aquis: sed illi, puta quidam philosophi quintum
astruunt esse corpus: ne cogatur cœlum concedere corruptibile esse: sed hi nihil proficiunt,
cū uideant portionē mēbri ceteris dissimilē, labem corpori magis ad ducere quæ decorē. Scias
ergo etiā aquas quæ super cœlos sunt, esse de hæc natura aquarū quas nostri. Hæc & multa
consimilia scribit Ambrosius ex intentione ac proposito reprobans eos, qui præter natu-
ras elementorum asserunt esse quintā essentiam, nec cœlum esse elementaris naturæ, contra
quos similiter loquitur Augustinus: ideo nihil agunt qui uerba sanctorū nituntur cū opini-
one Aristotelis concordare. Præterea inter doctores scholasticos præcipui, in scriptis suis
super secundū Sententiarū his consonant: Etenim irrefragabilis doctor Alexander in scripto
secundū: Cœlū, ait, quod dicitur firmamentū, uidet esse ex eadē informi materia, de qua scri-
ptū est Genesis primo: Spiritus domini ferebatur super aquas. Idem fatetur Antiochodoren-
sis in Summa sua libro secundo, Gualterus quoque Parisiensis libro de Vniuerso: Sed & Alber-
tus fatetur in scripto secundi. Nobis rationabilius esse uidetur, quod ait Magister, tria uide-
licet elementa fuisse cōfusa, permixta, & usque ad summū cœli summītatē porrecta, & aquas
super cœlū esse uerissime, ac cætera prout narat Magister. Demū de his in Elementatione
philosophica dicta sunt aliqua. Interim his obijci potest quod Thomas in scripto secundi
affirmat, beatissimū Dionysium Aristotelē esse sequutū pene in omnibus, atque in isto, quod cor-
pora cœlestia non sunt elementaris naturæ. Nam & quarto capitulo de diuinis nominibus
loquitur: Cœlū & sydera in generabile & inuariabile habet naturā. Ad quod uidetur dicen-
dū iuxta nunc introducta, quod gloriosus præsul, doctor & martyr Dionysius, in ualde multis
ab Aristotele recessit, etiā in ista materia: quia nec cœlū concessit ab æterno fuisse, nec eius
morum

Phil. 103.

Phil. 149.

Daniel. 3.

Damascenus.

Quintā in scia- tur essentiam.

Propositione.

Vide Cap. 2. Sen. dist. 12. q. 1. conclud. 1. & 2. &c.

motū perpetuum duraturū: imo, ut modo monstratū est, solem dixit primo die factum, ex
prima illa informi materia, & quarto die formatum, per receptionē maioris lucis atque uirtu-
tis: quo constat, quod Aristotelē non sit sequutus circa substantiam & naturam, ac inuariabili-
tatem cœlestiū corporū. Nec dicit cœlū prorsus ingenerabile esse, cū & in Genesis scriptum
sit: Istæ sunt generationes cœli & terræ. Denique etiā secundum philosophos elementa non
sunt quo ad se, tota corruptibilia, neque de nouo generabilia, nec iuxta præhabita, cœlestia
corpora sunt proprie corruptibilia, eo modo quo mixta, in se contrarietate habentia, quibus omne
creatū sit ali quo modo corruptibile, imo & annihilabile, atque confestim in nihilū relaberet,
sicut ex nihilo est productū, si ad momentū omnipotētis dei cōseruatione destitueret. At ue-
ro etiā in alijs multis diuinus Dionysius Platonē magis quæ Aristotelē esse sequutus, ponēdo
bonū ante ens, & asserēdo quod materia prima sit quod bonū, quibus non sit ens. Postremo corpora
cœlestia Plato dixit ex sua natura esse dissolubilia, quia cōposita: Omne (inquiens) in cōm-
solubile nunquam tamen dissoluetur nec corrūpēda, quia creator omnipotens sic eorum in se
ca coniunxit principia, quod a principio instituit ac præcepit ea ab inuicē nunquam distūgi. Sic quippe
inducit Plato in primo Timæi deū ad cœlos ac sydera proloquētē: Opera mea uos, natura
quod dem dissolubilia: me tamē sic uolente, nunquam dissoluentur: quoniam maior est uoluntas mea, ne-
xu uestro. Quod dictū sequit Damascenus libro secundo. Hæc quoque in Quodlibetis ual-
de id approbat, concordatque uerbis sancti Ambrosii in Hexameron disertis: Ego qui pro-
fundum maiestatis dei, ex ætatisque artis eius excellentiam cōprehendere nequeo, nō me di-
spulatorijs libramētis cōmitto atque mensuris, sed omnia in eius reposita a summo potestate,
quod uoluntas eius fundamentū sit uniuersorum, & propter eam mundus hic maneat. Quo cō-
stat hoc unicuique rei esse naturale, quod omnipotens, superlatissimus imperiosissimusque
creator ei uoluit, instituit, iussit consistere naturale. Ideo in Timæo asserit Plato: Dei uolun-
tatem si quis dixerit rerum certissimam esse originem recte eum putare consentiū. Amplius
descriptioni sancti Mosi de reg. formatione ex cōfusa & in determinata materia, Plato quæ-
dam in primo concordat Timæi: Omne, inquit, uisibile corporeum, motu importuno fluctuans,
neque unquam quiescēs, ex inordinata iactatione redegit in ordinē, sciens ordinatum formam
confusis inordinatisque præstare. Nempe, ut in libro de Ciuitate dei sentire uidetur Augusti-
nus, Plato in Aegypto per interpretem Mosi didicit libros.

Gene. 2.

Luc. 7.

2. Cor. 12.

Propositione 50.

PROPOSITIO CV.

Cœli à diuersis theologis diuersimode numerant. Quod est, quia Apostolus ait
se raptum usque ad tertium cœlum, sicque assignantur tres cœli, uidelicet cœli ratio-
nale, quod est homo iustus & sapiens, seu anima uirtuosa, quæ est tēplum, & thro-
nus ac sedes sapientia: congregatio quoque fidelium, frequenter cœlum uocat, & re-
gnum cœlorū, præsertim in Euangelio & Apocalypsi. Secundum est cœlū intellec-
tuale, ut angelus sanctus, & angelorum exercitus, ordo & chorus. Tertium est cœlū super-
substantiale, quod est super beatissimæ trinitatis gloria, celsitudo, maiestas, omnia intra se continens, ambi-
ens & transcendēs: ad cuius clarā contēplationē raptus extitit Paulus Apostolus. Vel, pri-
mū est cœlū materiale: secundū, spirituale: tertium, superessentiale. Alij dicunt tres esse cœ-
los principales, puta cœlū stellatū, quod dicit firmamentum: cœlū crystallinū seu aqueum,
quod & nona sphaera uocatur: primumque mobile: alij tamen opinantur super hoc cœlum
esse adhuc unum mobile cœlum, & esse decem mobiles cœlos, & cœlum empyreum quod
est totum luminosum ac uniforme, ac si totum firmamentum esset tam clarum & splendi-
dū, sicut pulcherrima & radiantissima eius stella. Sub his cœlis sunt septem cœli planeta-
rū, quorū utique planetarū, cuiuslibet quidam tres orbis attribuunt, ut in Elementatione philoso-
phica est expressum. Deinde cōputant adhuc alij cœli, in quantum proprietates cœlestiū or-
biū in altitudine situs claritateque lucis, causalitate aut capacitare participat, quos alij asse-
runt esse sex, secundū quod tria ponunt interstitia, ignis terraque aeris: sicque exprimitur cœli aeris,
æthereum, olympium &c. Omnes hi cœli ambiunt aquam & terram.

PROPOSITIO CVI.

Animas racionales ad sui creatoris imaginē ac similitudinem est creata: similiter &
homo. Quod est, quoniam Genesis primo legitur deus dixisse: Faciamus hominem ad
imaginē & similitudinē nostrā: quod nequaquam ab oportere prolatū est ad designandū
quod homo quātū ad corpus sui formationē & mēbrorū lineamētā sit factus ad dei ima-
ginē & similitudinē: quod si deus in propria sui deitatis essentia sit corporalis, aut corporaliter,
figuraliter seu linealiter circūscriptus, ut quā rudissimi & indoctissimi putauerūt hereticij: imo
& sim

Omnipotētia
dei.
Sapientia.
Bonitas.

IN omnibus creaturis specialiter manifestantur, resplendent, & attenduntur tria hæc attributa, creatoris potentia, sapientia, bonitas. Quod est, quia in rerum creatione, atq; in creaturarum magnitudine & multitudine, considerat ac lucet dei omnipotentia, sapientia quoq; summi artificis ac primi opificis, patet in re: ordinatione, distinctione & gubernatione: Bonitas uero illius innotescit in entium conseruatione, & multiplici utilitate ac directione eorum ad finem unicuiq; conuenientem. Potentia actum elicit, sapientia dirigit, bonitas perficit: & sicut hæc tria in deo sunt unum, ita inseparabiliter operantur: Potentia namq; sapienter & benigne elicit actum, & opus exercet: Sapientia potenter & benigne dirigit, ordinat, distinguit & regit productas: Sic & bonitas potenter ac sapienter conseruat, mouet, perficit, regit quæ condita sunt. Potentia tam sapiens & benigna est, q non efficit aliquid essentialiter malum, imò nò nisi bonum: nec fineret fieri mala culpa, nisi posset, & sapientialiter ac prouidentialiter uellet inde elicere bona. Sapientia quoque tam potens & bona est, q in gubernatione rerum, nihil relinquit prorsus inordinatum: sic & bonitas dei tam potens sapiensq; consistit, q nil frustra neq; inaniter agit, nec ullum bonum uirtutis irremuneratum relinquit.

PROPOSITIO CX.
DE INCARNATIONE CHRISTI.

AD redimendū genus humanū, incarnatū est uerbum dei æternum. Quod est, quia ut tactū est, per primā & originalem primi parentis transgressionem in ipso hoie primo perijt eius posteritas, ita q originali iustitia iusto dei iudicio est priuata, dānatiōi obnoxia facta, nò solū terrestri paradisi habitatiōe indigna effecta, sed cœlestis quoq; paradisi salute & gl'ia destituta, ut supra etiā p̄ exēplū est declaratū. Porro primus humanæ propaginis parens, originali peccato, quod in ipso etiam actuale existit ac mortale, infectus, uitiat, corruptus, hoc est in naturalibus læsus, atq; gratuitis destitutus ac spoliatus, nò sic potuit sua penitentiali contritione, satisfactiōe ac meritis originalis iustitiæ conformitate, innocentie donum, gratiam gratam facientem, charitatem, ac cæteros habitus uirtutum & donorum charitati annexos & necessarios, ad salutem sibi ipsi ac suæ posteritati recuperare ac promereri, sicut hæc ipsa spiritualia præclara charismata potuit ante suam læsionem, corruptionem & lapsū sibi ac suis posteris tollere, demereri ac perdere: Nempe ante suam ruinam natura tota humana fuit in ipso pulchra & integra, tanq; in principio ac radice. Hinc illa persona ut talis & tanta, taliterq; à suo creatore honorificata & instituta, potuit habere & habuit actionē in seipsum, & in suam posteritatem redundantem ac transeuntem: imò sicut per actionē præuaticatam & iniquam, redundauit in grauissimum nocentum: sic per actionem triumphalem & obedientialem redundasset in potissimum ac saluberrimum bonum, ita q nullus posteriorum ipsius perisset. Præterea genere humano sic perditō & damnato, super sancta & irreprehensibilis dei iustitia dictauit, imò ab æterno instituit ac decreuit, non redimere nec iustificare ac saluare genus humanum, neq; originali illi peccato ignoscere, ac eius auferre reatum, nisi per satisfactorem, reconciliatorem & redemptorem tam dignum, efficacem & innocentem, q meritum eius charitas & iustitia redundarent & pertransire possent in uniuersum humanum genus, ita q tam accepta uel potius acceptiora magisq; grata & placita essent deo creatori, q hominis primi demeritum, inobedientia, transgressio, displicuerūt eidē. Porro talis satisfactor in genere humano, imò in toto mundo inueniri nequiuit, sic q pura consisteret creatura, ut mox ostendit: Propterea deus pietatis & misericordie penitus inimitabile nolens genus humanum in toto perire, nec aliunde deceptos corporales ac frugales permittens omni auxilio atq; remedio destitutos, excogitauit & statuit in infinita sapientiæ suæ profunditate, congruentissimū, super rationabilissimū ac subtilissimū modum succurrendi, medendi ac saluberrime prouidendi humano miserabili generi, puta per incarnationem uerbi æterni, quod in unitate personæ esset deus & homo: sicq; ex assumpta humanitate haberet promereri, satisfacere, pati, condolere ac mori. Ex hypostatice uero coniunctione, cū increata diuina persona, puta uerbo æterno, presertim ex ipsa uerbi deitate, haberet omnem superabundantissimā, inexhaustibilē, & quasi immensam idoneitatem, efficaciam, dignitatem, promerendi, satisfaciendi, subueniendi deperdito generi, corruptæ quoq; & destitutæ naturæ. Hac ratione sancta ecclesia & sacratissima fides Christiana fatet & euangelizat dei patris unigenitū, incarnatū, & uerū hominē factū absq; omni derogatione suæ maiestatis.

PROPOSITIO CXII.

Multiplici

Multiplici ratione sapientissime declarat, nullā purā creaturā fuisse idoneā & cōdignā ad redimendū totū genus humanū. Quod est, qm̄ sicut deus essentialiter sc̄tus est dignitatis & honorabilitatis oiformiter infinita: ita transgressio præceptorum ipsius infinita quodāmodo enormitate fortit: sig de quod maior ac dignior est præceptor & legislator, eo grauioris iniquitatis est eius præuaticari præceptū, continere sanctitatem, inhonorare bonitatem, dignationē, clementiam eius. Rursus quo plures ac fortiores sunt rationes obediendi & humilian di se deo, eo iniquus est non obtemperare eidē. Omnes aut præcipue rationes obediendi alicui, qm̄ est ex parte eius cui obediendū est, cōsistunt in oipotente, uidelicet summa auctoritate, maiestas altissima, paternitas uera, munificētia maxima: & qm̄ ipse nos fecit, & quicqd habemus boni, largitus est: Eius itaq; beneficia in naturalibus & gratuitis, & promissa ipsius in gloriæ donis innumerabilia & ineffabilia sunt omnino. Quam itaq; stimabilis ergo uitio sitatis est talē ac tm̄ dnm̄ nò curare & transgredi eius iussa? Rursus cū natura communis sit ex se cōmunicabilis illimitate in infinitū, patet q illimitate pro uniuersis eius indiuiduis satisfacere sit satisfactiōis dignitatis & efficaciam infinite. Tanta quoq; est dignitas gratiæ gratū facientis & gloriæ electorū in patria, q nullo queunt merito creature pure procurari pro specie tota: aptissimū igit fuit gñi humano desuper prouideri ac dari saluatorē uirtutis, ac græ copiosissimæ & immensæ, cuius uirtus & meritū, bonitatis, gratia, ualor, acceptabilitas tam incōparabiliter transcenderēt omne demeritū & offensam primi parentis, quatenus omni ex parte abū dantissime succurrat fragilitati, indigentiæ, indignitati & insufficientiæ naturæ humanæ. Talē ergo & tantū mediatorē, saluatorē & auxiliatorē dignatus est pater æternus prouidere ac dare hoibus, ut per unionē & connexionem ad ipsum, p̄ fidē, uirtutē meritūq; illius, gratiā & gloriā cōsequant, mediātibus sacramētis ipsius, si assit facultas ea recipiēdi.

PROPOSITIO CXIII.

Saluatorē gñis humani decentissimū fuit esse hoiem uerū, sanctū & innocentē, totius peccati expertē. Quod est, qm̄ mediator & reconciliatorē cōgruit cōmunicare & cōuenire cū parte utraq; ut manū suā possit ponere in ambobus. Cū ergo satisfactor et saluator iste sit reconciliator gñis humani cū deo, & inter deū offensū offensorēq; hoies mediator, cōgruentissimū fuit, ut homo esset prorsus innocuus p̄ oia placēs: non angelus & deus, sed deus & homo: cū parte æterno in uera cōmunicans deitate: cū hoibus itaq; in uera & sanctificatissima humanitate. Præterea eum q offendit, satisfacere cōgruebat: homo aut offendit & pdidit, ergo satisfactor et expiatorē tanti piaculi esse hoiem cōuenientissimū fuit: q ut in omnibus summe esset acceptus et placēs, debuit omni culpa carere, omni uirtutū p̄fectione fulgere.

PROPOSITIO CXIII.

Incarnatio uerbi æterni, maiestati et puritati, incōmutabilitati, et excellentiæ suæ deitatis, in nullo est derogas, sed charitati eius, bonitati ac pietati summe et ineffabiliter decens et cōgruens. Quod est, qm̄ incarnatio. i. humanatio unigeniti uerbi ac filij dei, facta est et cōpleta in instanti totius super beatissimæ trinitatis, omnipotentē uirtute, et supernaturalissima opatione, absq; omni cōmixtione et cōedatione, et sine omni mutatione, minoratione, ac coartatione naturæ diuinæ & increatæ p̄sonę, per eleuationē & assumptiōnē naturæ humanæ in deū, hoc est ad æterni uerbi personā, & per suppositionē naturæ assumptæ in esse personali & hypostatice uerbi æterni sic, q in eodē esse hypostatice, increato, super plenissimo & immenso, in quo persona filij dei æternaliter est subsistens natura humana ab illo assumpta, à primo incarnationis in stāti actualiter est cōsistēs, uere supposita, sustentata & constabilita in illo: nò ut ipsa natura assumpta existat suppositū, sed cū natura diuina & assumptæ eā persona suppositū unū cōstitues: nò q natura assumpta personalitati uerbi quicq; p̄fectionis adiecerit, sed q persona illa increata ac adorāda, q æternaliter subsistebat in sola natura diuina, ab incarnationis primordio fuit subsistēs etiā in assumpta natura humana, nihil noui ab illa recipiens, sed suā p̄sonalitatem subsistētēq; illi cōmunicas tūc & taliter, quando & qualiter ab æterno facere id inuariabiliter disposuit ac decreuit. Præterea cū charitas sit uis unitiua, transformatiua, imò & idētificatiua diligētis cū dilecto: Bonitatis quoq; proprietates sitē diffundere, cōmunicare, largiri: Pietatis itē proprietates sit cōpati, misereri, succurrere: constat q unigenito dei, qui essentialiter charitas est, & charitas utiq; inimita, ac bonitas pura, pietasq; immensa, excellentissime congruebat se suæ rationali creaturæ tam intime ac proxime inseparabiliterq; unire, & se ei tam exuberantissime cōmunicare, atq; tam benignissime ac munificentissime eidē auxiliari, parcere, mederi, ac de uera prouidere salute: & hæc fuit diuinæ maiestatis dignatio summa, miseratio plena, cōmunicatio liberalissi-

Obedientiā rationes in deo consistunt.

Gratiæ gratū facientis dignitas.

Deus cur homo factus.

Unigenitus dei essentialiter est charitas, bonitas & pietas.

ma: cuius maiestatis quò maior est eminentia, eò & maior est dignatio benignitasq; ipsius.

PROPOSITIO CXIII.

Sapientia, omnipotentia, bonitas, charitas, misericordia, iustitia, liberalitas dei, in sua incarnatione ac cæteris suæ humanitatis mysterijs eminentius, magnificentiusq; resplendent, q̄ in creatione & gubernatione totius mundi. Quod est, qm̄ maius fuit diuinæ incircumscribibilis maiestatis naturam atq; humanæ fragilitatis essentiam in unam couire personã q̄ res ex nihilo procreare. Nam quis non esse et esse, seu nihil & aliqd dicatur infinite distare ab esse & ente seu aliquo, sed imaginariam tantum incomparabiliter quoq; plenius, mirabilius & indicibilius comunicauit, ostendit & declarauit deus dei filius suam bonitatem, charitatem, munificetiam, dignationem, misericordiam, humanitati assumptæ, uniendo eam suæ deitati immediatam, proximam & hypostaticam unione, comunicandoq; ei suam personalem substantiam eandem numero, suppositam illi in suo esse personali in creatore, in quo ipse secundum deitatem æternaliter est subsistens, q̄ comunicando rebus creatis dona & beneficia sua creata, ac se ipsum solùm modo obiectiue ad inuendũ, possidẽdũ, fruendũ. Insuper charismata gratiæ donaq; gloriæ à primo incarnationis instanti inæstimabiliter præclariora contulit assumptæ humanitati, q̄ alicui alteri creaturæ. Rursus incõprehensibilis altitudo sapientie creatoris, impercircutabilisq; profunditas consilij super gloriosissimam trinitatis, super modo redemptiois gnis humani, in incarnatione uerbi æterni ac cæteris eius mysterijs, incõparabiliter est resurgens: in quibus & iustitia dei patris monstrat, qui maluit unigenitũ suũ sic pati, crucifigi ac mori, q̄ peccata multa relinquere. Quod uero sine meritis nostris: imò & nõ obstatibus infinitis demeritis nostris, tã copiosissime & summi misericordissime nobis subuenit, immensitate pietatis suæ comẽdat. Cõformiter sapientia dei interminata declarat in hoc, qd nõ solũ uia potestatis, sed potius per cõtempationem misericordie atq; iustitię suę redemit nos: per Christi quoq; humilitatem, patientiam, paupertatem, charitatem, expugnauit & uicit dæmonum ac sæculi huius superbiam, odium, opulentiam & rancorem.

PROPOSITIO CXV.

Non nisi uenustissimam, pulcherrimã & decoratissimã humanitatẽ decuit à uerbo æterno assumi. Quod est, qm̄ inter unicos decet esse proportionem: Vnde nec anima in fundit corpore nisi organico & conuenienter disposito: nec aia à corpore separata perducit ad beatificã uisionem, nisi pfecte ab omni macula culpe ac reatu purgata & libera. Cũq; unice increate personæ, nõ solũ ad intuentũ ac perfruedũ, imò etiam ad subsistendum simul cum ea in eodem esse personali, sit prorsus incomparabilis, præclarissima ac uicinissima unio creaturæ cum creatore, euidens est, qd ad eam exigatur incomparabiliter excellens puritas, decor, sanctitas, perfectio creaturæ: taliter assumendæ, nuncq; assumptæ à deo: non qd unio uerbi æterni cum humanitate ab ipso assumpta, non sit immediate facta in ipsa natura, & inter personam assumptam & naturam assumptam: sed qd in præconceptione mentis diuinæ decretum sit & decentissimum iudicatum, ut non assumeretur natura nuda & indecorata, sed cunctis charismatibus gratiæ donisq; glorię præ excellentissime, ac incomparabiliter perornata, pulchrior & radiantissima facta, usq; ad omnẽ suę capacitatis repletionem (saluo statu uitationis in carne mortali, puta quantum ad superiores anime uires per respectum ad increatum obiectum) & ita Christi humanitas (quãtũ ad animam sic ornata) ineffabiliter fuit splendidior, sanctior, nobilior omni mente angelica, imò seraphica & suprema, sic qd nullatenus indecens extitit naturam hanc tam supernaturalissime uenustatam & nobilitatam, hypostaticè uniri uerbo æterno.

PROPOSITIO CXVI.

Eodẽ instãti quo desuper creata est aia saluatoris, exuberantissime est repleta cunctis excellentissimis supernaturalibus donis, eius statũ, dignitatẽ & perfectionẽ decentibus. Quod est, qm̄ in primo suę creatiois instãti unita est uerbo æterno, nõ solũ ad clarissime intrudũ, ac deliciosissime pfruedũ, sed itẽ ad subsistẽdũ in creatore hypostatico esse uerbi, imò ordine dignitatis primo ad taliter subsistẽdũ, deinde ad beatificè cõtemplandũ: sicq; eodẽ instãti exuberantissime est lumine glorię pimpleta lymphidissima totius subbeatissimæ trinitatis beatificè cõtemplatiõe, cũ incõpabili excellentia supimpleta: proportionata qd fruitiõe increatæ dulcedinis inebriata. Tũc demũ adimplet & decoratus est intellectu aia: Christi multiplici sapientia, puta sapientia bõrũ, q̄ oia uidit in uerbo æterno, in q̄ a suo exordio uidit & nouit uniuersa, q̄ ipsũmet uerbum creatũ seu deũ scit scietia uisionis, uidelicet uniuersa, præterita

præterita, præsentia & futura, non autem scit simpliciter infinita: non enim scit omnia quæ deus cognoscit scientia simpliciter intelligentiæ, & quæ omnipotens uirtus ipsius facere potest. Tunc demum impletus est eminentissime intellectus animæ Christi, scientia indita seu infusa, qua omnia intra se noscit per species sibi concretas, cuncta scilicet mysteria gratiæ ac salutis humanæ, opera item naturæ, & totum ordinẽ reũ, sed & naturalis scientia & experimentalis ascribitur ei. Amplius dona spiritus sancti ad intellectuam uim pertinentia, & cã perfectiõnia, ut sunt sapientia, scientia, intellectus, consiliũ: hæc sumendo secundum qd inter septẽ dona cõputant, pfectissime sunt in Christi intellectu a sui principio: gratia quoq; prophetalis notitiæ ac summa prudentia Præterea uoluntas animæ Christi iugiter fuit in omni charitate & dilectione dei & proximi, præ omnibus sanctis inæstimabiliter prorsus perfecta, donis quoq; pietatis, fortitudinis & timoris præclarissime decorata, sed & omni uera iustitia: nec in memoriam aia: Christi ulla cadebat obliuio: profecisse tamen asserit Christus, quantum ad manifestationem & usum ac fructificationem suæ interioris perfectiõnis. Insuper essentia animæ saluatoris extitit plenissime decorata gratia gratificante, q̄ fuit in ipsa gra capitis, in quantum ex gratiæ illius plenitudine mēbris suis influxit: et etiã gratia psonalis, in quantum psona eius quo ad naturã adsumptã perfecit: quæ gratia quis nõ fuerit simpliciter infinita, puta creata essentia, phibet tamẽ quodãmodo infinita, qm̄ totã capacitã aia: Christi omnino impleuit, & totã gratiẽ eminentiã cõprehendit. Interdũ uero dicit humanitas Christi sola gratia à uerbo assumptã: in quibus uerbis gratia pro increata gratia, hoc est pro diuina pietate & dignitate accipit: ex qua principaliter factũ est, qd uerbum æternũ humanitatem assumpsit, quæ etiam gratia unionis interdũ uocat, & antecederet se habet ad incarnationem: Quandoq; uero præfata gratia capitis gra dicitur unionis. Ex introductis innotescit qd fides & spes non fuerit in Christo, cũ fides obscuram & enigmatiũ dicat notitiam, spes aut abfentiam carentiamq; beatitudinis. Postremo uirtutes morales & cardinales & ceteræ quæ nullam in sua ratione imperfectionẽ includũt, fuerunt et sunt in anima Christi excellentissime secundum statũ perfectũ quo in uiris heroicis esse censent, imò ineffabiliter eminentius q̄ in illis: siquidẽ omnis uirtus et habitus, omne donũ charisma atq; perfectio quæ Christo attribuitur, conueniunt ei in plenitudine et excellentia tanta, qd creatura illorũ capax nõ est in eminentia ampliori, quẽ ad modũ etiã quicquid cõuenit deo secundũ deitatis naturam, cõuenit ei cum perfectione simpliciter infinita. Interim aduertẽdũ qd gratiæ gratiæ datæ appellantur quæ ad cõmunẽ aliorũ utilitatẽ, profectũ, conuersionẽ et salutẽ ordinant ac dant, ex quibus et per quæ ea quæ fidei sunt, et supernaturalis doctrina persuadentur, confirmant atq; à deo esse monstrantur. Cũq; saluator fuerit euangelicæ legis institutor, catholice quoq; fidei euangelizator, et supernaturaliũ ac incõprehensibiliũ documentorũ assertor, præcipue decuit eum dona gratiæ gratis datæ in excellentia summa habere, imò et talia suis cõferre discipulis. Vnde loquutus est eis: Infirmos curate, mortuos suscite, demones eijcite. Itẽq; eos qui crediderint hæc signa sequentur: In nomine meo demones eijcient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent, et si morifex qd biberint, non eos nocebit.

PROPOSITIO CXVII.

In Christo utraq; natura m̄sit integra & perfecta, iccirco communicatio idiomatum habet in ipso locũ in qua qd propter quid dicat sapietialiter est p̄sandum. Quod est, qm̄ Christus in unitate psonæ est uerus deus: ideo uerã, æternã & incõmutabilẽ habet in se deitatem et sui essentiam ac naturam, & uerus homo: propter quod uerũ habet humanitatẽ ex anima rationali & humana carne constantẽ: nec aliqd uerbi in carnẽ mutatum est, ut dixit rudis & impius Apollinaris: nec ex utraq; natura cõstituta est tertia, ut Eutices finxit: nec per solã et excellentẽ gratiẽ in habitationẽ facta est unio amborũ naturarũ in Christo, ut inimici dei Nestorius patriarcha Constantinopolitanus, Dioscorus quoq; patriarcha Alexandrinus, & ante eos Photinus Mesopotamiæ episcopus sunt mentiti: quoq; perfidiam usq; in præsens Saraceni sequunt, dicentes qd Christus sit purus homo, nõ uerus deus. Hinc fatetur, qd in Christo fuerit & sunt duę operationes, loquẽdo in generali, diuina uidelicet & humana. Quæ itẽ in ipso sunt duo intellectus & duæ uoluntates, duæq; sapientiæ, duæ scientiæ, duæ dilectiones, duæ itidẽ potestates, puta diuina, increata, immẽsa, æterna & humana, creata, finita. Hinc sc̄tus Dionysius operationẽ Christi uocat *theopneia*, i. deiuirile. Vnde in Christo humana attribuitur deo, ut esse cõceptũ & natũ ex incõparabili et felicissima uirgine, esse passum, crucifixũ, sepultũ, esurisse, timuisse &c. Diuina quoq; homini ascribitur: ut qd Iesus eduxit populũ de Aegypto, mundũ saluauit, creator est suę matris totiusq; orbis, & ab ipso

Athanasius.

Spiritus sc̄tus procedit: qm̄ Iesus seu Christus in his & cōsimilibus uerbis increatū supponit p̄sonā: & hoc cōmunicatio idiomatū nūcupat, q̄ sermones, q̄ diuina sunt exprimētes, hōi cōpetit. & diuina de hōie p̄dicat: sermōes q̄q̄ humana sunt designātes, cōueniūt deo, et enūtiānt de eo. In q̄bus sapiēter oportet perpedere, qd̄ propter qd̄ dicitur, ratione cuius nature hōy quodlibet affirmet de Christo, uidelicet propter unitatē p̄sonæ, & formaliter ratione alicuius specialis nature. Et etiā quāuis humana deo sic ascribant, hoc tamen originaliter ac formaliter est ex parte humanitatis assumptæ, ut esse passum: cū deitas aternaliter impassibilis p̄ferret: sic & diuina dicunt de hōie illo, ut cūcta creasse, proprie ratione diuinæ nature: Iccirco secundū Hieronymū utraq̄ natura in Christo opata est cū cōmunionē alterius, quemadmodum & cū alterius cōmunionē fuit consistēs: nō tamen diuina in subsistendo & operando dependebat a natura humana, imō e contrario.

PROPOSITIO CXVIII.

Humanitas Christi se habet ad personā uerbi assumptis ut instrumentū animatū, propriū, coniunctū & immediatū: quē admodū corpus organici se habet ad aiā rationale ipsum informantē, uiuificantē, mouētē & gubernantē. Quod est, qm̄ unigenitus dei patris factus est homo, quatinus per assumptā a se humanitatē operaret nostrā salutē in medio terrę, satisfaciēdo & moriendo pro nobis, exēplis etiā & doctrinis nos informando, & inter nos conuertendo: certūq̄ est, q̄ huiusmodi actiones ac passionēs diuinæ nequeant inesse aut cōuenire nature, nec diuinæ personæ ex parte nature diuinæ: Iccirco uerbū aternū assumpsit naturā humanā in unitatē personæ, & societate quādam atq̄ cōmunionē personalitatis propriæ, ut in ea & per eam tanq̄ per instrumentū sibi immediate cōiunctū suppositaliterq̄ unitū exerceret nostrā redēptionis mysteriū, quē admodū aiā nostra per corp⁹ suū exegit suos actus. Insuper sicut aiā nostra efficit multa per diuersa instrumenta, separata, cōmuniā, ut per securim, terrebēllū, pugionē, ita & uerbū primū per diuersas creaturas tā uisibiles q̄ inuisibiles multa operat, tanq̄ p̄ separata & cōmuniā instrumenta.

PROPOSITIO CXIX.

Multa cōueniunt Christo ratione nature assumptæ, ut esse p̄destinatum, esse sacerdotē & sacrificiū, esse aduocatū, intercessorē & mediatorē. Quod est, qm̄ p̄destinari & p̄ordinari ad uitā beatā, hæc est p̄destinatio passiuā. Actiua uero p̄destinatio, est p̄ordinatio mentis diuinæ eorū, quæ per gratiā cōsummatam sunt gerēda in tēpore. Cūq̄ per diuinā pietatem & misericordiā, quæ interdū nominat gratiā increata, atq̄ per gratiā unionis & hypostaticam cōiunctionem in tēpore factū sit gratiose, q̄ homo est deus & summe beatus, deus quoq̄ fit homo: cōstat q̄ Christus recte p̄destinatus uocet, non quo ad diuinā naturam, sed quantū ad humanitatem assumptam: q̄ illa proprie loquēdo sit p̄destinata, uel dici possit filius dei: nam p̄destinari cōpetit magis supposito. Vnde & Christo cōpetit ratione nature assumptæ: nec solum hoc conuenit ei, sed etiam q̄ ceteri electi & p̄destinati dicuntur electi & p̄destinati in ipso: quia diuinitus est decretum, ut effectū p̄destinationis consequant per ipsum: Propter qd̄ p̄destinatio Christi dicitur exēplar & causa nostrę p̄destinationis, & hoc quantū ad effectum & terminum p̄destinationis, non quo ad p̄destinationis actum, qui est ipse deus aternus p̄destinans. Hinc ad Romanos dicit Apostolus: Qui p̄destinatus est filius dei in uirtute: qd̄ qdam sic exposuerunt: qui uidelicet Christus, existēs filius dei in uirtute .i. filius dei naturalis omnipotens, p̄destinatus est secundum naturā assumptam, sicut & passus, & mortuus fuit secundū eandē. Alij dicunt per gratiā unionis per actū, ut filius yginis sit dei filius naturalis. De hoc super tertiū Sententiarū, & super Epistolam ad Hebręos dicitur est plenius. Amplius dñs & saluator ratione assumptæ nature, appellat sacerdos & hostia: qm̄ (teste Apostolo) semetipsum obtulit deo patri oblationem & hostiam in odore suauitatis. Lugiter quoq̄ intercessit pro nobis, estq̄ aduocatus noster apud patrē, cui ostendit latus & uulnera, imō totius cōuersionis ac passionis suæ in seculo isto meritū, gratiā ac uirtutē: & ita est propitiator & propitiatio pro nostris peccatis, ut in prima sua Canonica sententia ait Ioannes. De sacerdotio autē & pontificio Christi spiritali atq̄ perpetuo, nō legali, diffuse tractat Apostolus in epistola ad Hebręos. Deniq̄ tota uita & conuersatio Christi in carne mortali a primo incarnationis instanti usq̄ ad instans suæ expirationis in cruce, fuit quasi una continua missa ac celebratio, qua se indefinenter obtulit patri pro nobis, uolūtate promptissima, & effectuosissime orauit pro nobis: & quicqd̄ deliberata uolūtate p̄catus est, impetravit. Vnde apud Ioannē protestat ad patrē: Quoniam semper me audis.

Propositio

Prædestinatio duplex.

Rom. 1.

Eph. 5.

1. Ioan. 2.

Ioan. 11.

PROPOSITIO CXX.

Christus a primo suę incarnationis momento promeruit excellentissime. Quod est, quia a primo illo instanti anima eius fuit in sapientia atq̄ scientia, ut est ostensum, perfecta, & nouit se esse creatā ac uerbo aternō unitā, ut per eam & corpus eius redimeretur genus humanū, & omnia clare uidit in diuina essentia: Protinus ergo exequi cepit & agere id, ad quod se uidit conditū saliterq̄ assumptū, hoc est super beatissimā trinitatē clare per speciem contemplari, eius beneficijs in cōparabilibus re gratiari, & specialiter uerbo aternō, a q̄ uidit hypostaticē se assumptā: Orare quoq̄ pro genere humano, & condolere hominibus, seip̄ paratissimā exhibere ad agendū & patiendū uniuersa & singula, quæ trinitas summa disposuit & p̄auidit eam facturā & passurā pro hominū redēptione, gratiā & salute. Deniq̄ Christus cōprehensor extitit & uiator, nec ut cōprehensori cōpetebat mereri, se d̄ ut uiatori, inquantū passibilis erat, in carne degens mortali, sic demū efficacissimus fuit ad promerendū, tum quoniā amatissimus & acceptissimus fuerat deo patri, & in omni uirtute tam summe perfectus, ut capax erat natura creata: tū quia in charitate dei & proximorū singularissime seruentissimus fuit & consummatissimū quia indefinenter promeruerit actu, eō q̄ nulla occupatio alia impedire potuerit mentē eius ab actuali cōsideratione & appetitione nostræ salutis: ideo nec ab orationē interna: tū quia in ipso fuit gratia capitis atq̄ perfectio generalis, per quas summe fuit idoneus omnibus promereri. Præterea uniuersa quæ egit & pertulit, ad nostrā ordinauit subuentionē ac dei honorē, ad patris gloriā & nostrā salutē: Iccirco per omnia illa nobis promeruit, multa et innumerabilia ac maxima bona, gratiæ & salutis beneficia, auxilia ac uaria prorsus charismata: et sicut p̄habituū est, in omnibus his Christo hominū seu eius humanitati inerat inestimabilis idoneitas promerendi ex deitatis natura ac dignitate immensa. Insuper ut homo uiator meruit Christus sibi ipsi præmia quæ ad accidentalialia, sui corporis glorificationē, sui nominis dilationē, et iudiciali potestate: quæ nihilominus sibi cōpetebant ex hypostatica unione cum uerbo. Postremo merita Christi oportet hominib⁹ aliq̄ mō per fidē et sacramēta seu aliter applicari, ut infra dicitur.

PROPOSITIO CXXI.

Christus caput est omnium electorū, ac totius militantis ac triūphantis ecclesiæ. Quod est, quia quemadmodū caput corporale eminet ceteris mēbris, et omnes sensus in eo plus uigent, aliorū quoq̄ membrorū sensatio ac motio, uita et gubernatio a capite dependent: sic Christus eminet cunctis hominibus, atq̄ ex plenitudine gratiæ suæ influit alijs quorū spiritalis sensatio, uita, motio et gubernatio dependent a Christo q̄ dixit: Sine me nihil potestis facere. Nempe ab ipso est uita gratiæ ac mortis, operatioq̄ uirtutū, sensus spiritalis et gubernatio salutaris: præcipue uero est caput habētium charitatē. Est itē caput angelorū, quibus etiā secundū assumptā humanitatē prælat⁹ est & influit, imō & demulset eos illuminat. Porro cum caput corporale ac naturale eius dē nature sit cū mēbris suis, Christus quo ad hoc magis proprie caput hominū, præsertim fidelium, appellatur: Itaq̄ sicut multa mēbra corporalia per neruos & alia inuicē copulata & unificata sunt unū corpus naturale organicū, cuius caput est pars emētēs & supremā: sic uniter si fideles fide, spe, charitate connexi, sunt unū myhticū corpus, cuius spiritale caput est Christus, cui secundū animā suā conuenit esse caput angelorū: non proprie quantū ad corpus. Postremo Christus secundū naturā diuinā caput est principale omnium electorū, sicut & trinitas summa quæ unus est deus, principaliter influens omnē gratiā ac gloriā uitæ, & omnē actū uirtutū, cū & Apostolus fateatur caput Christi deus, Christi inquam ut hominis: secundum assumptā uero naturā causa est gratiæ ac uirtutū meritoria, secundū datā, instrumentū et alia.

PROPOSITIO CXXII.

Passio Christi ex parte passū, summe meritoria & fructuosissima fuit. Quod est, quoniā passione & morte ex perfectissima & seruentissima dilectione dei & hominū acceptauit & pertulit, eaq̄ ad patris honorē & hominū ordinauit salutē, æstuatissime cupiens per eā recuperari honorificentiaū altissimi creatoris, per cōuersionē & unionē hominū cū deo: ad ipsum, generisq̄ humani ruinā per fidē, pœnitentiā & gratiā consummatā: præterea ex promptissima atq̄ humillima obediētia omnia tolerauit, in quantum sup̄gloriosissima & sup̄sapientissima trinitas p̄ordinauit & decreuit omnia in staurare in Christo, & p̄ eius passionē cōplere humanæ redēptionis mysteriū & effectū, beneficiū ac medellā antidotū & emplastrū, qd̄ totū in Christi incarnatione extitit inchoatū. In totā hęc cōuersionē, tribulationē ac patiētiā eius in seculo hoc prosecutus, & in passione ipsius cōpletū. Vñ in cruce p̄dens & expirationē iā proximū, dixit cōsummatū ē inclinatō: capite, cū dixisset

Ioan. 5.

1. Cor. 12.

Ioan. 19.

1 4 Pater,

Pater, in manus tuas commendo spiritum meum, tradidit spiritum, factus obediens usque ad mortem. Insuper ex incomparabili misericordia, pietate, compassione, liberalitate, constantia, sustinuit cuncta ineffabiliter, malens illa omnia pati, quam genus perire humanum: ideo liberalissime & se totum pro illius saluatione exposuit. Nec solum dignatus est mori pro causa tam salubri & pia, imo etiam ignominiosissimum ualdeque diuturnum & acerbissimum genus mortis pati elegit, quatenus copiosius subueniret hominibus, & abundantior eis gratiam mereretur, perfectiora quoque uirtutum exempla ipsis praeberet, & sua ad eos dilectionem plenissimam exuberantius declararet. Praeterea ex hoc passio sua incomprehensibiliter fuit meritoria, fructuosa, saluifica, quod corpus suum & animam, uitam & sanguinem tam inestimabilis dignitatis & acceptabilitatis, ex unione hypostatica cum uerbo aeterno dedit in pretium nostrae redemptionis. Hinc passio Christi in quantum ex tanta charitate, pietate, obedientia, liberalitate, aliarumque uirtutum perfectione acceptata, tolerata & ad nostram salutem relata, atque a saluatore tam praestantissimo & pretiosissimo ac deo patri summe dilecto assumpta fuit, totius super sanctissimae trinitatis copiosissime placatiua, & pro originali peccato, ceterisque excessibus generis humani superabundanter satisfactiua & redemptiua, puta deo multo plus placita, grata & honoratiua ipsius, quam primorum parentum ac posteritatis ipsorum: offensa, iniuria, ingratitude, impietas fuerat displicens, detestabilis & iniuriosa. Interim dolor interior compassionis Christi dolorem suae corporalis passionis excessit: uehementissime quippe condoluit ingratis & perituris, suis quoque discipulis spiritaliter lapsis, ac suae dignissimae & amantissimae genitrici, in qua tunc dolor patientium exitit duplicatus.

PROPOSITIO CXXXIII.

Anima Christi tempore passionis fuit in maximo gaudio beatificae fruitionis, in uehementissimo item dolore passionis & eius passionis. Quod est, quoniae Christus (ut patuit) fuit uiator & comprehensor: Viator quantum ad carnem suam mortalem sensituiusque uires interiores & exteriores, in quibus omnibus intentissime proprijs & distinctis patiebatur doloribus. Fuit etiam comprehensor quantum ad superiores animae suae potentias, per comparisonem & respectum earum ad increatum obiectum: sicque in maximo fuerat gaudio fructiuae beatificae uisionis. Nihilominus in quantum uires illae fundatae fuerant, subiectatae & radicatae in essentia animae, quae tunc tota exitit in dolore, etiam in eas ut sic redundauit passio atque compassio saluatoris: nec tam contraria simul fuerant in eodem secundum idem & respectu eiusdem. Nempe potentia animae pati potest dupliciter, puta proprie & a suo obiecto laesuo, ut dum tactus affligitur frigore aut calore: & sic superiores uires animae Christi non patiebantur per respectum earum ad increatum obiectum. Secundo patitur uis animae quasi per accidens, ratione sui subiecti, quemadmodum laeso organo auditus uis affligitur auditua, uis ite uisua, si uulneretur pupilla: sicque potentiae illae superiores tunc patiebantur, imo & gaudebant de passione, in quantum tam saluberrima fuit & fructuosissima.

PROPOSITIO CXXXIII.

Effectus dominicae passionis multi ac maximi sunt. Quod est, quia per passionem filij dei completum est totius nostrae saluationis remedium: ideo passionis illius effectus sunt delictio originalis peccati, ob cuius reatum sancti detinebantur in limbo patrum, ita quod originale illud peccatum non imputatur his quibus applicatur & communicatur uirtus, meritum, seu gratia dominicae passionis. Cumque propter illius peccati & reatu genus humanum impediatur a caelestis regni ingressus: iccirco aperit ianuam regni, & paradisi superni uocatur dominicae passionis effectus. Similiter ceterorum delictio uitioque & quia per culpam rationalis creatura creatori est displicens, debitorumque supplicij: Hinc reconciliatio, satisfactio, redemptio hominum, opus est passionis domini saluatoris. Rursus quia qui peccat seruus est peccati, & subiugo diaboli: hoc liberatio a seruitute uilissima culpa, atque a iugo & potestate diaboli, effectus sunt passionis praefatae. Similiter collatio gratiae in praesenti, & gloriae in futuro: imo & liberatio ab omni miseria, defectuositate & passibilitate, quas per originale peccatum & alias culpa incidimus, huius passionis saluberrimae sunt effectus.

PROPOSITIO CXXXV.

In saluatore tempore passionis nulla fuit redundantia consolationis a superiori animae suae parte in partem eius inferiorē, sensituiam & corporalem. Quod est, quia ut passio sua esset acerbior & magis meritoria, ac subuentoria nobis, redundantia talem uoluntarie suae inferiori parti subtraxit, per quod suis fidelibus copiosam & piā meruit

Animae potentia dupliciter potest pati.

Dominicae passionis effectus.

ruit consolationem in persecutionibus ac tribulationibus suis. Doctrinā quoque exhibuit salutare ne diffidentia aut pusillanimitate frangantur, dum in tetationibus, afflictionibus & exercitijs suis consolatione, dulcore, alacritate priuantur. Hinc pendens in cruce dixit: Deus meus deus meus ut quid dereliquisti me.

Mat. 27.

PROPOSITIO CXXXVI.

Tempore passionis separata est anima Christi a corpore suo, & conuerso: ideo uere mortuus est: utrunque tamē manfit uerbo aeterno ac diuinae naturae unitum. Quod est, quia in puncto mortis anima Christi desit informare & uiuificare corpus ipsius, & recessit ab eo realiter atque localiter descendendo in limbum patrum sanctorum, quos protinus uisitans illustrauit sua praesentia, qui eodem momento a super beatissima trinitate repleti sunt lumine gloriae, & deū uidere ceperunt facie ad faciem, quia iam satisfactū fuit per Christum pro originali peccato, pro cuius reatu detinebantur ibidem: siccirco obstaculo illo deleto, mox in spiritali paradiso sunt constituti, hoc est, in diuinae essentiae saluberrima uisione. Vnde in cruce Christus dixit latroni: Hodie mecum in paradiso eris. Porro quod uerbum aeternum semel assumpsit, puta animam rationalem & corpus nunquam deposuit, quāuis illa duo in triduo mortis abinuitae fuerint separata, atque in resurrectionis momento de nouo sibinuitae conuicta. Hinc in triduo illo corpus Christi uirtute uerbi aeterni manfit consistens sine alia forma substantiali informante, ut uerius creditur.

Luce 23.

PROPOSITIO CXXXVII.

Saluator sua humiliacione, crucifixione & contumeliosissima deiectione meruit glorificari, exaltari, & uiuorum ac mortuorum iudex constitui. Quod est, quoniae primum correspondet merito quadam iustitiae, & ei proportionatae quitatis tenore. Hinc filius deifactus homo, se in hoc mundo tam profundissime humiliando, meruit maxime exaltari: tamque acerbissimam atque turpissimam mortem patientissime tolerando, promeruit in corpore celeriter praeter ceteris glorificari: resurgendo & ascendendo: confusibilissimam quoque diiudicationem & condemnationem ad crucis patibulum mitissime & innocētissime sustinendo, meruit omnium hominum iudex constitui. Veruntamen omnia accidentalia ista praemia, etiam Christo homini competebant ex unione suae humanitatis cum increata uerbi persona: attamen meruit ea sibi, ita quod pluribus modis ac rationibus sibi debebant. Insuper tanta fuit beatitudo & glorificatio animae Christi in superioribus uiribus suis, quod ipsa ab exordio redidisset in corpus sensituiusque parte ipsi, sicut post resurrectionem communē felicitas animarum sanctorum in eorum corpora redidit, nisi deo sic ordinante ac dispensante, dilata & suspensa fuisset redundantia illa usque ad resurrectionem.

PROPOSITIO CXXXVIII.

Christo absolute loquendo debet laetitia cultus: attamen ei secundum naturam assumptam, debetur dulcia uel potius hyperdulcia ueneratio sancta. Quod est, quoniae laetitia est uirtus moralis, & inter morales praestantior, parsque iustitiae subiecta deo, cultum ceremoniasque impediens, propter propriam, summam & imparticipatam maiestatem & dignitatem ipsius: ideo cultus laetiae propriae sumptae, non nisi uero deo debetur, qui solus est propriae adorandus, hoc est colendus & inuocandus tanquam altissimus princeps, per se & propria potestate potens saluare: aliqui tamen adoratio laetiae sumitur pro dulcia cultu: sicque Nathan legitur regem David adorasse. Cumque Christus sit uerus deus, constat quod cultu laetiae sit condignus, imo cum una persona sit uerus deus & uerus homo, ipsa persona homo consistens & in humanitate subsistens, est cultu laetiae honorandus, non tamen seorsum humanitas eius, imo eius humanae naturae secundum se, & Christo ut homini, puta secundum naturam suam humanam cultus dulciae exhibetur: Dulcia quippe est uirtus moralis, creaturis in aliqua sublimitate constitutis, honorē debet exhibere. Hinc Christo homini & eius humanitati hyperdulcia excellenter debet, deinde de sacratissime uirgini eius matri. Dicitur namque hyperdulcia ab eo quod est super, & ab eo quod seruuitus, quasi summa seruuitus. Denique tota trinitas una & eadem adoratioe colenda est, puta unus deus, uerus deus, cum in ipsis personis sit una numero maiestas & deitas: nihilominus cum unaqueque increata persona sit in se uere subsistens persona, ac deus omnipotens uniuersorum creator, potest uniuersisque fidelibus preces suas specialiter dirigere ad quilibet diuinam personam, & eam secundum se specialiter exorare: non tamen cum actuali aliarum personarum exclusione, quasi ipsa sola sit adoranda. Hinc in missae officio ordoe ecclesiae ad patrem specialiter effundunt interdum ad filium, ut cum dicimus: Fidei deus omnium conditor & redemptor: communiter uero ad patrem, tanquam ad totius trinitatis principium. i. primam fontalem personam a nullo manantem: sic & aliqua laudes, orationes, hymni, sequentiae, ad spiritum sanctum specialiter depromunt.

Dulcia quid.

Pro.

Christo conuenit natiuitas duplex, & filiatio solum una. Quod est, quia natiuitas concernit naturam: res etenim dicitur generari cum per realem productionem sortitur naturam secundum similitudinis proprietatem; filiatio uero concernit personam: non enim natura rei generatur, sed persona seu hypostasis genita proprie nuncupatur filius generantis. Cumq; in Christo sint duae perfectae naturae & una sola persona, patet ueritas theorematum huius. Aliquibus tamen apparet, q; in Christo fit filiatio duplex, ratione duplicis naturae duplici generatione acceptae: Nam & persona proprie dicitur nasci seu gigni, non natura. Veruntamen quicquid horum potius defendatur, cauendum ne Christus dicatur filij duo aut duo nati, cum unus & idem sit filius dei patris & uirginis matris. Interim posset Christus dici filius uirginis, non filiatio reali existente in ipso, sed reali maternitate existente in matre, & quia realiter ex ea est natus: quemadmodum deus realiter est creator, non reali relatione existente in ipso, sed in creatura.

Incarnatio potissime decuit unigenitum dei, non patrem nec spiritum sanctum. Quod est, quoniam incarnatus est dei, ut sit inter deum & homines mediator. Cumq; ab aeterno fuerit persona media in diuinis, sibi specialiter congruebat ratio, opus, proprietas mediatoris. Rursus tam angelus q; homo immoderate optando similitudinem dei, unigenito patris filio specialiter derogauit, cum filio approprietur aut propria similitudo cum patre. Hinc pater quasi zelans pro filio damnauit utruq; quod cernens filius, zelans & ipse pro patris recuperando honore, instaurandoq; damno, assumpsit formam ferui, ut lapsum hominem repararet, atq; angelicam recuperaret ruinam. Praeterea ei qui ab aeterno extitit filius dei patris, magis competebant nomen & ratio filij uirginis matris, ne in super benedicta trinitate essent filij duo. Insuper homo cum sit rationalis & intellectus naturalis naturae, unigenitus dei, qui est sapientia patris, & uerbum intellectus paterni, cum homine specialem quandam conuenientiam habet.

Passiones animae quae sunt quaedam affectiones appetitus sensitui, fuerunt uere in Christo tempore passionis & ante: ac aliquo modo postea. Quod est, quia huiusmodi passiones sunt motiones naturales, nec sunt in se defectus detrahiles. Defectus autem detrahiles Christus non assumpsit, sed in detrahiles. Nihil quoque eorum quae creator in nostra ab exordio plantauit natura, defuit Christo in natura assumpta: Hinc passioe imminente expauit, & tristis fuit anima eius usq; ad mortem. Veruntamen cum uirtutes morales perfectissime in Christo extiterint, & anima eius a suae creationis initio fuerit summe confirmata in bono, imò & hypostaticè iuncta uerbo aeterno, passiones praeractae nunq; fuerunt in Christo inordinate neq; immoderate, neq; iudicium rationis praeruenientes, imò ex praeratio rationis iudicio: propter quod in ipso uocantur magis passiones q; passiones. Nec dubium quin in passionibus poenalibus, ut sunt timor, dolor, tristitia, uehementer promeruit nobis. Deniq; legitur: Contristatus super caecitate cordis eorum, cetera cumspiciens eos cum ira, dixit. Porro quod Esaias praedixit: Non erit tristis neq; turbulentus: de inordinata tristitia dictum est. Postremo post resurrectionem non fuerunt in Christo passiones poenales secundum q; tales, ut timor, tristitia, sed delectabiles saltem nonnullae.

DE INSTITVTIONE SACRAMENTORVM.

Dominus ac saluator euangelicae legis dator & institutor, ante recessum suum a seculo isto, per ascensionem in caelum septem instituit sacramenta nouae & euangelicae legis, tanq; septem medicinalia uasa, per quae uirtus, gratia & meritum omnium horum quae assumpsit, fecit per uirtutem pro nobis, applicantur hominibus. Quod est, quoniam Christus dominus uenit in hunc mundum per humanitatem assumptam, ut genus curaret humanum ab omni labe, infectione & languore culpae, puta peccati originalis & personalis; peccati actualis & habitualis; peccati mortalis ac uenialis: quemadmodum itaq; medicus carnalis ac naturalis, accedes ad aegros multos uarijs aegritudinibus laborantes, secum affert plura medicinalia uasa, in quibus diuersa continentur medicamenta uariarum aegritudinum curatiua: Sic medicus ille spiritalis, coelestis, omnipotens, super sapiens, quae nil latet in carne mortali assumpta, inter homines conuersans

Duplex in Christo filiatio.

Mat. 6. Mat. 14.

Mat. 2. Eia. 42.

conuersans ante suam passionem instituit septem sacramenta, tanq; medicinalia uasa, saluberrimaeq; unguenta ad omnium uitioꝝ incedela & cura idonea, in quibus uirtus & gratia non solum figuratim, ut in sacramentis ueteris testamenti, designatur: uerum etiam efficaciter atq; causaliter, modo admirabili, uix comprehensibili & effabili continet: Etenim uirtus & meritum passionis Christi est sicut uniuersale remedium contra omne peccatum, quod ad curandum diuersa uirtutia hominum particularia opus est applicari & comunicari hominibus per instrumenta uaria proportionata ad producendum distinctos particulares effectus curationum interiorum, ac gratiarum, donoz, uirtutum, fructuum, beatitudinum & perfectionum. Interim quoniam rationalis creatura ex corporali ac spiritali constat substantia, atq; per sensibilia ad spiritalia ac diuinoꝝ agnitione deducit, Christus sacramenta ista in sensibilibus signis materijs instituit, in quibus spiritalia gratiae ac uirtutes curatiuae, conseruatiuae & praesentatiuae continent. Postremo quauis aliqua sacramenta euangelicae legis ante saluatoris aduentum instituta legant, ut matrimonium & poenitentia in lege naturae nihilominus a Christo sunt instituta, secundum q; sunt ecclesiae sacramenta gratiae contentiua, signatiua & effectiua. Postremo sacramenta ista desuper in septenario numero sapientissime sunt statuta: nam & septenario uniuersitas designatur: Haec autem sacramenta tam pauca uniuersoz procedentiu sacramentoz uirtutes & efficacias continent, septem quoq; donis spiritus sancti correspondent, & septem, imò uniuersa eiciunt & expellunt demonia, i. peccata mortalia. Primum horum sacramentoz puta baptismus est introductiuum ecclesiam militantem: Secundum, ut confirmatio, est praeratiuum in eadem contra aduersarios suae salutis: Tertium puta Eucharistia, cibum est atq; uaticum utrorumq; Quartum, id est poenitentia, est reuoluentiu ac resurgentiu a peccato: Quintum, uel delicta extrema unctio, est exeuntiu praesens exiliu: Sextum, scilicet ordo, est ministrantiu in ecclesia, ac amministrantiu alijs ecclesiastica sacramenta: Septimum, est prolificantiu ad participandu sacramenta praefata, ut matrimonium quo conseruantur fideles.

Baptismus est regeneratio spiritalis, & caeteroz ianua sacramentoz. Quod est, quoniam sicut in uita naturali & corporali primo oportet rem de non esse ad esse naturae procedere ita in uita spiritali gratuita, necesse est hominem nondum spiritaliter existentem esse ac uiuere spirituale acquirere, quod fit primitus in baptismo: uel realiter & executiue suscepto, aut mente intento ac uoluntatis affectu atq; proposito iam assumpto: Etenim in adultis mox ut ueraciter poenitet, peccatum omne (quantum ad culpam) dimittitur, non sine gratiae gratifacientis infusione, dummodo ipsa sacramenta ecclesiae accipere tempore opportuno cupiant ac proponant. Hinc triplex assignatur baptismus, uel dicitur baptismus fluminis, id est aquae, qui necessarius est simpliciter nondum adultis, nisi forsitan pro Christo interficiantur: seu propter fidem, ut innocentes ab Herode perempti: tales ergo baptismus sanguinis fiunt salui: aut sanctificent in utero, sicq; baptismus fluminis emundantur. In baptismo aqua est materia saltem remota: & ipsa ablutio uel intinctio in aqua, materia est propinqua, atq; realiter & essentialiter ipse baptismus: forma uero ista uerborum Ego te baptizo in nomine patris & filij & spiritus sancti, est forma sacramenti istius: Nepe in omni sacramento nouae legis sunt materia & forma, seu aliquid materiale & aliquid formale. Deniq; praeracta forma uerborum non licet mutare sine dispensatione diuina, seu familiaris consilio spiritus sancti, sicut in primitiua ecclesia apostoli & alij quidam ad tempus baptizabant in nomine Christi, ut nomen eius inter homines efficeret celebrius. Graeci q; baptizant sub hac forma: Baptizet seruus Christi in nomine patris & filij & spiritus sancti. Insuper ad baptismum concurrunt trina in aqua immersio: quis nec immersio, nec immersionis trinitas necessario requiratur, imò superflua aquae sufficiat: attamen sine rationabili causa non debet quisq; baptizans consuetudine & ritum ecclesiae suae relinquere. Exigitur etiam intentio baptizantis, hoc est intentio specialis ac propria, quae est baptizandum ad suam baptizare salutem uel saltem intentio generalis, puta facere quod facit ecclesia. Porro in necessitate, quicunq; homo siue sit uir siue sit mulier, poterit baptizare, eo q; sacramenti huius susceptio sit maxima necessitatis. Unde & materia eius est uera & simplex aqua non mixta, quae facilius potest ubiq; haberi. Quae admodum demum in alijs sacramentis, sic in baptismo quaedam sunt de necessitate atq; essentia ipsius, ut forma & materia eius &c. quae dam uero spectant ad solennitatem eiusdem, ut q; fiat in loco sacro, & in aqua consecrata seu benedicta, & a sacerdote. Insuper in hoc sacramento aliquid est solummodo sacramentum, ut ablutio ipsa exterior, quae est sacramentum & sacrum signum interioris mundationis a culpa: aliquid autem est res tantum, ut gratia

Sacramentoz catalogus.

De Baptismo.

Baptismus triplex.

Graecorum bap. ptimus.

ut gratia baptismalis: aliquid res & sacramenti, puta character, qui ponitur in genere qualitatis. Vnde si quis ad baptismum fictus accedat, quamuis effectum baptismi salutarem non fortitur, non tamen rebaptizatur, quoniam fictione cessante mediante character, consequitur baptismi effectum. Originale etiam peccatum in baptismo deletur, ita q; baptizato non imputatur ad culpam neq; ad penam: imo mox euolat, si anteq; peccet debeat: Fomes tamen seu inclinatio ad praua non penitus tollitur, sed debilitatur. Postremo in receptione baptismi infunduntur etiam paruulis gratia gratificans, uirtutes theologicę, dona quoq; & uirtutes charitati & gratiæ inseparabiliter conuincit: quo constat, q; animæ paruulorum baptizatorum: ualde pretiosis & speciosis, imo pulcherrimis & supernaturalibus ornamentis sunt decoratæ.

PROPOSITIO CXXXIII.

DE essentia sacramenti confirmationis sunt forma eius atq; materia: tamen ad consistentiam eius etiam alia quatuor requiruntur. Quod est, quia materia confirmationis est sacrum chrismatis. Forma autem ipsius est ista uerborum complexio iuxta usum communiorum: Consigno te signo crucis: Confirmo te chrismate salutis. Concurrunt autem & alia quatuor ad esse ipsius, duo ex parte ministri, uidelicet dignitas pontificalis, quia à solis episcopis exhibet, atq; intentio debita confirmantis: Duo quoq; ex parte suscipientis, ut scilicet baptizatus existat, & determinata pars corporis, quæ est frons, in qua chrismatum unctio exercetur. In hoc sacramento datur spiritus sanctus ad robur, ita q; gratia in baptismo collata in huius sacramenti susceptione augetur & roboratur. Cumq; in hoc sacramento sicut in cæteris gratia conferatur, nisi ex parte suscipientis sit impedimentum, hoc est incapacitas seu indignitas ad eandem, puta mortale peccatum: ideo confirmandus confiteri debet anteq; confirmetur: quamuis hoc non oporteat de necessitate sacramenti. Quod si oportunitatem confitendi non habeat, proponat firmissime confiteri celerius quo quierit. Imprimatur quoq; character, id est specialis quædam potestas & configuratio uirtutalis ad Christum in sacramento hoc, quemadmodum in baptismo & ordine sacro: Vnde nec iteratur, sicut nec illa. Hinc sicut baptizatus mediante character baptismi consequitur baptismatis gratiam fictione seu alia culpa mortali, in qua hora suæ baptismationis fuit per contritionem deleta, ita de indigno confirmato tenetur. Deniq; per confirmationis sacramentum fideles ad spiritalem ascribuntur militiam, atq; ad fidei defensionem, ut in campo seculi huius contra aciem uitioꝝ, & contra inuisibiles itemq; uisibiles Christi ac suæ salutis hostes strenue præliantur: & contra chrismate unguuntur in fronte, tanquã in loco pudoris, ne nomen domini confiteri acturi uerecundentur. Ad genam quoq; cæduntur, in signum q; præliaturi sint, & multa passuri. Postremo q; confirmandus præsul per aliquem præsentetur, teneatur, & linteo quodam ad frontem ligetur, ad bene esse & concordantiam, non ad necessitatem huius pertinet sacramenti. Postremo in triplici sacramento, unctio chrismatis tribus fit modis. In baptismo quippe exercetur in uertice, ad susceptionem fidei designandam: quia in uertice est cellula rationalis hoc est potentia sensitua: rationi præsertim deseruiens: In confirmatione fit in fronte, ad denotandam confessionis audaciam, cuius impedimenta sunt timor & pudor, qui in frõte per ipsius pallorẽ & ruborẽ panduntur: in ordinis autem susceptione fit unctio ista in manibus, ad figurandam potentiam consecrationis dominici corporis, quia per manum designatur potestas.

PROPOSITIO CXXXV.

IN alijs sacramentis Christus uirtualiter per suos continetur effectus: in eucharistiæ autem sacramento, uere, substantialiter incomprensibiliterq; consistit. Quod est, quia in omni uniuersitate & genere, ubi plura inueniuntur talia per participationem, est unum tale per se & suam essentiam. Cætera uero sacramenta sunt sancta, non perfecte formaliter, quia subiectum gratiæ ac uirtutis & sanctitatis, non est nisi rationalis intellectus: creaturæ: Veruntamen gratia in alijs sacramentis aliquo modo est, sicut prædictum est, per esse remissum uirtuale ac debile. Porro in hoc sacramento fons omnis gratiæ ac uirtutis Christus dominus, deus uerus & homo perfectus, uere realiter adest, cuius anima plenitudine continet gratiæ formaliter. Præterea sacramentum hoc cibum est atq; refectio communiantis: cibum uero oportet cibando realiter applicari, uniri, inuiscerari. Amplius istud est sacramentum summę & perfectissimæ charitatis, certumq; est quod d huiusmodi charitas talis ue amator, nequaquam contentus est sua communicare dilectis, nisi communicet, donec ac in time uniat illis etiam semetipsum: Christus ergo in hoc supermirabili sacramento est dator & donum, sacerdos & hostia. Cum etenim propter nos incarnatus sit, & omnia passus ac op-

De confirmatione.

Triplex fit unctio chrismatis.

De sacramento Eucharistiæ.

ac operatus, decentissimæ & rationabilissimæ fuit, ut quicquid de nostro assumpsit & habuit, nobis communicaret & rependeret ad nostram salutem, omniq; modo possibili liberalissime conuerteret, exhiberet ac largiretur. Ideo sicut semel se in cruce uisibiliter obtulit deo patri pro nostra reconciliatione, gratia & salute, ita instituit se quotidie in hoc sacramento inuisibiliter pro eisdem causis usq; in finem seculi immolandum, consecrandum, tractandum, sumendum, edendum, ad maximum & excellentissimum dei honorem, laudem & gloriam, totiusq; suæ ad nos dilectionis, pietatis, munificentia, commemorationem & reparationem, ob multiplices quoq; animarum nostrarum profectus, opes, & gratias, ineffabiliter grandes & copiosas. At uero materia sacramenti huius sunt panis triticeus & uinum uitis, ita q; panis transubstantiatur omnipotenti creatoris uirtute in Christi corpus, & uinum in sanguinem eius, sic q; directe & per se ex ui conuersionis sub specie panis tantum est corpus dominicum: concomitanter uero & directa sequela, sunt ibi sanguis & anima CHRISTI, ac deitas eius, seu increata uerbi æterni persona. Concomitanter sub specie uini ex ui conuersionis & sacramenti est sanguis Christi: concomitanter uero corpus, anima & deitas eius. Denique Christus in sacramento hoc est corporalis, dimensionatus, imo tantus ut in terris conuersans in cruce pendens, atq; in summo celo iam residens: nec minus clarus & fulgens in manibus sacerdotis, quam in throno & sinu altissimi patris. Verum tamen in sacramento non est quantitatiuo, corporeo ac diuisibili modo: imo ad proprium locum comparatur, & in eo collocatur, circumscibitur, continetur per propriam quantitatem, dimensionem, figuram: Ad existentiam uero in sacramento ratione conuersionis, & per species alienas panis uiniq; remanentes, quæ quandiu ueraciter manent, manent sub eis corpus & sanguis redemptoris: ad quas species per prius comparatur substantia corporis Christi ac sanguinis eius, quam propria quantitas eorum: deinde propria quantitas horum concomitanter, cum non sit realiter separata ab illis: propterea in qualibet parte specierum panis & uini totus est Christus. Insuper species illæ in hoc sacramento sunt sacramentum tantum: corpus autem & sanguis Christi, sunt sacramenti & res: signantur namq; per species illas sacramentales, & signant mysticum Christi corpus, quod est in sacramento, hoc est restantum: Gratia quoq; sacramentalis et incorporatio transformatioq; in Christum, seu uisio beata, potest uocari res tantum sacramenti istius: hinc trahitur, q; sacramentum hoc tripliciter accipi potest: Primo sacramentaliter tantum, sicut qui sumit in digne ipsum sacramentum: Secundo sacramentaliter & spiritualiter, ut qui digne accipit illud, rite uidelicet præparatus: Tertio spiritualiter solum, ut qui fide & charitatis affectu accipit illud sine reali præsentia sacramenti. Interim quoniam uerbum æternum tam incomprehensibiliter & gratiosissime assumptum corpus humanum, congruentissimum fuit & est, ut tot & tanta mirabilia prorsus incomprehensibilia operetur in illo & per illud, quod omnem fandam, intelligendi & regrandi superet facultatem. Hoc ergo est sacramentum fidei & spei & charitatis: Fidei, quia in ipso fides potissime locum fortitur, inenarrabiliter promeretur, ac maxime necessaria esse cognoscitur: Spei, quia uaticium est ad patriam beatorum, pignus & arra nostræ salutis, & ex ipso perpendimus, quid dominus & saluator daturus sit in futuro suis electis, quibus se in ista peregrinatione taliter præstat: Charitatis, quia in illius institutione & exhibitione, ac iugi permanente nobiscum, ostendit nobis clarissime: certissime quoq; ac fidelissime noscimus quam indicibiliter nos dilexit. Vnde hoc diuinissimum sacramentum tractando, sumendo, uidendo, colendo, debemus diuino amore ac fraternæ dilectione miro modo accendi, gaudere, proficere: Etenim quicquid corporalis cibus ac potus operatur in corpore, id efficit sacramentum hoc in anima. Porro forma sacramenti huius sacerdotibus nota est, nec alijs eam pandere est necesse. Coniunctio autem hæc, ENIM, in forma illa posita, non est de necessitate sacramenti, sed à sacratissimo archiepiscopo conuenienter est intermixta. Hoc ergo est sacramentum sacramentorum, sacramentum summum & incomparabiliter dignissimum ac diuinum, purissima mente sumendum, quod qui sumit indigne, reus erit corporis & sanguinis domini, iudiciumq; sibi manducatur & bibit, non diiudicans corpus domini.

PROPOSITIO CXXXVI.

Poenitentia sacramentum est nobis in hac uita maxime necessarium, & uelut alter baptismus, ac secunda post spirituale naufragium tabula. Quod est, quoniam heu, heu, in innocentia gratiæ baptismalis paucissimi permanent: imò facti adultæ ætatis, in mortalia plurimi dilabuntur, spiritualiterq; merguntur fluctibus uitiorum, atq; in

Eucharistiæ sacramentum tripliciter capi potest.

1. Cor. 11.

De sacramento poenitentia.

turbulentissimo seculi huius oceano incurrunt animarum suarum naufragium, in quibus damnabiliter occiduntur: omne esse gratiæ gratumfacientis amittunt, sicq; in uilissimum nihilum rediguntur, non tamen recuperabiliter omnino, durante uitæ huius curriculo, in quo mors est terminus merendæ ac demerendæ. Hinc super misericordissima bonitas ac super optima prouidentia saluatoris nobis prouidit de remedio alio, ne post baptismum lapsi, & in stat canis ad uomitum suum reuerti desperemus & in sordibus maneamus. Porro remedium hoc est poenitentia sacramentum. Poenitere uero, est poenam tenere, id est in teriore dolore de malo culpæ habere ac possidere, si non continue, saltem assidue. Dole re uero seu conteri, & contritionem de peccato habere, est de iure naturali: quia hoc ratio dicitur, quum peccatum maxime sit nociuum, dei offensiuum, & à felicitate quam homo naturaliter appetit, impeditiuum. Est quoq; de iure diuino, cum & scriptura id iubear, & deus præcipiat: attamen poenitentia prout est sacramentum euangelicæ legis, à Christo est instituta: quod uerum est de poenitentia quæ per uerba exprimitur sacerdoti, cuius poenitentia partes ponuntur contritio, confessio, satisfactio, tanquam integrales partes ipsius, quæ ad esse perfectum poenitentia sacramentalis concurrunt: in qua exterior illa subiectio, qua consistens se subiicit confessori per exteriora uerba & signa, sunt signa interioris subiectionis & recognitionis propriæ culpæ, qua se subiicit deo. Deniq; ad poenitentiam ueram requiritur, q; reus doleat de peccato prout offensiuum est dei, puta ex zelo inuitiæ, non solum poenæ timore: sed & uera contritio non sine charitate habetur, imò simul sunt tempore, quæ uis secundum uiam & ordinem generationis præcedat contritio. Hinc quemadmodum summum bonum, dominum deum, tenemur toto corde diligere super omnia, & plus quam nos ipsos incomparabiliter, saltem appetitiue, ita q; mallemus propriam uitam & cætera cuncta creata amittere, quam super præstantissimum & super amabilissimum deum per mortale peccatum offendere: ita oportet nos de malo culpæ saltem mortalis, magis dolere, quam de quocunq; damno seu malo, solum poenali: & hoc loquendo de dolore seu contritione qui in superiori est appetitu seu uoluntate, ita quidem ut plus nobis displiceat culpa quam quodcunq; aliud eamq; magis detestemur: non tamen oportet q; sit maior, intensior & perceptibilior dolor, quam qui est in appetitu sensitiuo: porro ille est passio, non autem essentialiter ipsa contritio, sed consequens eam. At uero forma sacramenti istius est: Ego te absoluo: atq; ut aliqui dicunt etiam istud: in nomine patris & filij & spiritus sancti. Multa etiã in sacramentali confessione ualent & conferunt ad culpæ, imò & aliquo modo ad poenæ remissionem, puta humiliatio confitentis, qua se propter deum subiicit confessori & eius parat iudicio, poenam quoq; seu satisfactionem ab illo iniunctam humiliter suscipit & adimpleret: accusatio etiam qua accusat seipsum, ac pudor & erubescencia, qua de uitiorum suorum turpitudine, frequentia, enormitate coram deo & confessore perfunditur atq; affligitur: oratio item & absolutio confessoris: & demum uis clauium. Sed & confessorum necesse est habere autoritatem & iurisdictionem quandam in confitentem, cuius iudex est in foro interiori conscientioso: Proprie autem concernit hoc sacramentum peccata mortalia, per quæ peccans incurrit naufragium. Itaq; homo cupiens confiteri, ante confessionem conscientiam suam uigilanter examinet, uitam suam scrutetur, culparum multitudinem magnitudinemq; perpendat simul cum circumstantiis aggravantibus culpam: & ita cum præcordiali contritione, grandi pudore, intensissima sui ipsius aspersione ac pleno emendationis proposito, distincte confiteatur, satisfaciat & emendat: recidiuo quoq; abstineret sollicitus sit & conetur: cum & poenitentia in mortali exhibitã sit iteranda, nisi forsan actualiter cessando effectum relinquat in corpore, ut ieiunium & abstinentiæ quædam,

PROPOSITIO CXXXVII.

EXtrema unctio sacramentum est sapientissime institutum, ad quod quinq; concurrunt, & duo potissime ad eius essentiam pertinent. Quod est, quoniam in extremis homo seipsum non multum ualens iuuare, & nihilominus in grauissimis tunc existens periculis, gratiosissimis eget subsidiis, ut & corporalis sua mitescat molestia, sicq; ratio roboretur in deo, tentatio quoq; debilitetur, atq; infirmitas ex præcedentibus culpis contracta subleuetur, ac uenialia dimittantur, & æger taliter confortatus ac consolatus ad patriam expeditus perducatur. Cumq; sacramentum hoc propter hæc omnia impetranda sit institutum, constat quàm piissime ac sapientissime Christus ipsum nobis prouiderit, instituerit ac donauerit, ad cuius consistentiam & administrationem exiguntur hæc

Poenitere qd.

Poenitentia est multipliciter necessaria. reus. & alibi. Nat. 7. Luc. 3. 14.

Forma absolutiois. uilitas confessionis.

II.

Confessori necessaria. Ad dignam confessionem requisita.

vide B. Tho. 3. par. 4. q. 84. ar. 10. & alios doctores alibi.

necessaria ad extremam unctioem.

tur hæc quinq; Sacerdos inungens, recta intentio, oleum infirmorum, tanquam materia & forma uerborum, uel delictorum per istam unctionem, aut similis: & partes corporis inungenda, in quibus uis sensitua, motiua, loquutio, concupiscentia uigent. Deniq; solis legaliter ægris datur hoc sacramentum, cum sit de eadentiu & exeuntiu medicina, in ægritudine mortis potissimum opportuna, nec iteratur in eadē infirmitate continua, nisi ultra annum continuetur. Si autē eadē infirmitas renouetur, aut diuersæ infirmitates succedant, infra annum poterit iterari: uerum tamen non nisi desiderantibus postulantibusq; confertur. Præterea in hoc sacramento id quod solum est sacramentum, est exterior unctio: res autē & sacramentum, est unctio quædam interior, puta consolatio & perlinitio gratiosa interna: uel res tantu, est confortatio cordis seu spiritualis curatio, & ite sanitas corporalis, si uncto expediat, imo ad minus aliqua releuatio eius. Insuper sicut primo Regu legitur, Dauid ter unctus est in regem: primo in domo paterna, secundo in Elbron sup tribu Iuda duntaxat: tertio rursus in Elbrō, super Israël uniuersum: Sic Christianus primo ungitur in baptismum, secundo in confirmatione, tertio in sacramento hoc ipso, in quo non imprimitur character, quemadmodum nec in aliis quæ licite iterantur.

Qui inungendi.

Christianus iter ungitur.

PROPOSITIO CXXXVIII.

DE SACRAMENTO ORDINIS.

Ordo ut est sacramentum ecclesiæ, est sacrum signaculum & spiritualis potestas, data ministris ecclesiæ ad consecrandum, tractandū amministrandūq; aliis ecclesiastica sacramenta ac documenta, ad prolificandum spiritualiter in ipsa ecclesiã. Quod est, quia in innumerabili isto exercitu Christianæ politiæ oportuit esse quosdam spirituales patres & superiores, quosq; sit inferiores gubernare, docere & conseruare in esse gratiæ ac uirtutum, quod per sacramentum hoc agitur, quod est supernaturalis potestas: estq; totum quoddam potestatum, quæ admodum hierarchia regia' ue potestas: Vnde & septem sunt partes ipsius, quæ per analogiam ordines nuncupantur, puta sacerdotium, diaconatus & subdiaconatus, qui & ordines sacri uocantur, in quibus & character imprimitur, & habentes eodē ad continentiam sunt astricti: Alij sunt quatuor ordines minus principales, satis noti, in quorum quolibet character imprimi perhibetur. Porro actus principalis sacerdotij est consecrare uerum corpus & sanguinem saluatoris, in quo actu omnes presbyteri sunt æquales: dein de soluere & ligare in poenitentia foro, docere, perficere, qui actus respiciunt mysticum Christi corpus, puta fideles. Sacerdotalis quoq; potestas & uis clauium in foro confessionis sunt idem in re, sed differentes habent effectus: iccirco in ui clauium & usu earum omnes sacerdotes non extant æquales, nisi in necessitate articulo. Porro episcopatus non dicitur proprie ordo, sed eminentia quædam in ordine. Ad sacramentum etiam ordinis sex concurrunt: Primum est potestas ordinantis, quem oportet præful em esse: Secundum est unctio & contactus eorum qui ordinantur, & tangendorum in ipsa ordinatione: tertium, ordo & tenor uerborum ab ordinante proferendorum: quartum, intentio ordinantis ac ordinati: quintum, sexus uirilis: quoniam mulier capax non est ordinis sacri, cum sexus cœmineus sit sexus subiectionis, & in omni ordine ordinatus aliquo modo præficitur alijs: sextum, q; ordinandus sit baptizatus. At uero in sacramento hoc aliquid est res & sacramentum, puta character: aliquid sacramentum tantummodo, ut materiale quo potestas ordinis tradi monstratur ut calix, clavis aut liber: aliquid est res tantum, ut gratia quæ ordinato confertur. At uero trium factorum ordinum actus sunt priuilegiati: ideo quicunq; aliquem huiusmodi actum cum conscientia peccati mortaliter exercet, peccat mortaliter, imò secundum diuinum Dionysiu, est dei irrisor & tanq; blasphemus: Quo constat quàm innumerabiliter atq; enormiter peccent mortaliter, potissime sacerdotes incontinenter uiuentes. Deniq; qui indigne, hoc est in mortali peccato existens facit se ordinari, mortaliter peccat. Hinc sanctitas uitæ necessaria est ad susceptionem ordinum, non de necessitate sacramenti, quia & impii ueraciter ordinantur, sed de necessitate præcepti & congruitatis.

Septem sunt ordines.

Æqualitas & differentia sacerdotum.

Episcopatus non est ordo. Requisita ad sacramentum ordinis.

Actus sacri ordinis in peccato exercet peccat.

PROPOSITIO CXXXIX.

DE MATRIMONIO.

Matrimonium sacramentum est cæteris partim carnalius, nihilominus spiritalitale, & gratiæ contentiuum ac collatiuum. Quod est, quoniam matrimonium definitur, quod sit legitima coniunctio maris ac femine, in diuina seu inseparabilem uitæ consuetudinem communionemq; seruans: sicq; ad carnalem ordinatur propaginem, attamen ad dei obsequium ordinatur. Hoc sacramentum per mutuum consensum animorum uiri ac femine expressum per uerbum de presenti cum dicitur: Accipio te in meam &c. essentialiter fit: Similiter per uerba de futuro, carnali copula subsequente: uerum tamen ante copulam illam non consummatur perfectione esse sui completi: ideo ante copulam illam separationem admittit per religionis ingressum, non autem post copulam, quantum ad ipsum indissolubile uinculum. Deniq; tria sunt matrimonij bona, quibus in se & in suo actu honestatur, & à culpa fit immunis ipsa copula coniugalis: Primum est fides, id est fidelitas mutua inter maritum & coniugem, ita q; ab alieno proorsus abstineant thoro: uel fides ipsa catholica & diuina religio: quia disparitas cultus soluit aut solubile reddit coniugium, nec inter infideles est connubium securi: dñ per fectam eius rationem, ut est ecclesiasticum sacramentum: quia sic inseparabilitatem habet, signum est & figura unionis Christi populiq; fidelis, gratiam quoq; continet ac largitur. Interim coniugati se possunt accedere primo ad soluendum debitum carnis, & ita est actus iustitiæ: secundo desiderio prolis ad dei obsequium, & ita est latrice actus: tertio pro uitatione incontinentiæ in conthorali, sicq; opus pietatis uocatur uel in femetipso, quod est cautela, aliquid tamen incontinentiæ habens admixtum, secundum Augustinum, nec carens totaliter ueniali peccato. Quarto desiderio uoluptatis, & hoc est mortale, si procedat ex concupiscentia præ dominante: sic quippe est libido extra terminos matrimonij se extendens: Si uero oriatur ex concupiscentia non præ dominante, sed infra matrimonij limites coartata, ita q; commiseri conthorali nollet nisi legitime essent coniuncti, uenialis est culpa: Et sicut omne opus uirtutis ex charitate mouente & imperante est exequendum, ita actus coniugalis, ut uere sit actus matrimonialis non meretricialis, & impletur quod ait Apostolus: Honestum connubium est thorus immaculatus. Postremo matrimonij impedimenta tanguntur his uerbis:

Error, conditio, uotum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, ius, ordo siue ligamen:
Si sis affinis, si forte coire nequibis:
Hæc socianda uetant connubia, iuncta retractant.

Verum tamen scire oportet, quod quædam sunt de matrimonij ipsius essentia, ideo impedimenta illis contraria impediunt matrimonium contrahendum, dirimuntq; contractum, quia non fuit matrimonium uerum. Alia sunt de matrimonij solemnitate, & impedimenta illis contraria non dirimunt matrimonium iam contractum, sed impediunt contrahendum, ut prohibitio ecclesiæ tempusq; feriatum. In uerbis uero inductis, per errorem, ignorantia: per uim, uolentia: per ligamen, associatio cum alio legitimo conthorali, signatur: De his alibi copiose habetur.

PROPOSITIO CXL.

Nunq; defuit humano generi remediū cōtra originale peccatū. Quod est, quia fons gratiæ multo min⁹ deficit in necessarijs ad salutē, q̄ natura in necessarijs ad operationē. Quæ admodū aut sub euagelica lege cōtra originale peccatū remediū est baptisimus, sic olim sub lege circūcisio in matibus posteris Abraham: Filie uero nondū adultæ, fide, oratione & sacrificio parentū iuuabantur & purgabant. Porro in lege naturæ cæteris utriusq; sexus infantulis, fide & sacrificijs parentum seu maiorum subueniebatur, prout circa quartum Sententiarum ex uerbis sancti Gregorij & Hugonis, doctores diffusius tradunt. Qui autem in lege ante octauum diem moriebantur aut perierūt, aut ex dispensatione ante diem octauum circūcidi debantur, quemadmodum filij Israël geniti in deserto sub Moysē, manserunt in circūcisio usq; ad præsentiam Iosue.

PROPOSITIO CXLI.

Inter sacramenta ecclesiæ inueniuntur excedentia & excessiua, unum tamen absolute loquēdo est dignissimū. Quod est, quia secundū cōsiderationē & proprietatē est ecōuerfor: Absolute nāq; loquēdo, præstantissimū est eucharistiæ sacramentū, quoniam substitū-

Matrimonij quid.

Matrimonij bona.

Multiplex cōtrahentium finis.

Impedimenta matrimonij.

Vide 4. sen. di. fin. 27. S. Thoma, & alios ibidem & deinceps scribentes.

aliter continet Christum, estq; finis & cōsummatio aliorum: Matrimonium autem dicitur maximum sacramentum significatione, quoniam unionē designat Christi atq; ecclesiæ, amæ quoq; cum deo. Porro baptisimus est sacramentū maximū necessitate seu etiā utilitate, cum in ipso omne delectatur peccatum: Ordo demum maximum asseritur dignitate, potestate & efficacia: Cōfirmatio peccatū dignitate ministrī, q̄ a solo exhibetur episcopo. Penitentia etiam sua indefinente iteratione potissime suffragatur ac prodest: Vinctio autem extrema, ad deptionem proxima finis præfulget.

PROPOSITIO CXLII.

DE GRATIA.

Gratia in scripturis & dictis sanctorum uarijs modis accipitur. Quod est, quia nonnunq; pro ipso totius uirtutis, liberalitatis atq; gratiæ donationis fonte, hoc est pro gratia increata seu pietate diuina gratis donante, quæ deus est: sicq; uerbum æternum sola gratia naturam assumpsit humanā. Aliquando uero gratia appellatur omne bonum & donū desuper pie seu gratis collatū: & sic donatur etiam gratiæ dei & gratiosa munera diuina: providentiæ nominantur. Inter dñ gratia dicitur quod ad obtinendum gratiam gratum facientem ac ueram felicitatem homini cōdonat, siue sint prospera siue aduersa, siue inspirationes & alloquutiones internæ in somno aut uigilia factæ, seu admonitiones humanæ, uel instinctus angelici uel diuini. Deniq; magis proprie gratia gratis data uocatur donum quodcunq; supernaturale aut supernaturali ter datum ad communem aliorum utilitatem, ad proximorum ædificationem, ad fidei persuasionem & roborationem, ut sunt miracula, apostolatus, prophetia, discretio spirituum, &c. quæ gratiæ sine charitate & gratia gratum faciente queunt haberi: Unde dixit Apostolus: Vnicuiq; datur manifestatio spiritus ad utilitatem.

PROPOSITIO CXLIII.

Gratia gratum faciens, est qualitas ac habitus supernaturalis, essentiam intellectuālis creaturæ perficiens, atq; in esse quodam supernaturali deiformi, accepto ipsi deo, & ad promerendum uitā æternā idoneo, eam constituens. Quod est: Nā sicut in naturalibus res primo per formam suam substantialem ponitur in esse specifico: per eam quoq; efficitur ad operationes suas sibi connaturales apta & efficax: ita rationalis intellectuālis creatura per gratiam gratū facientem, in essentia sua perficitur, spirituale ac deiforme esse sortitur, per quod diuino & increato esse supernaturaliter conformatur ac placita redditur, atq; ad meritorie operandum fit apta & potens: nā esse est ante agere. Deniq; iuxta hanc considerationem subiectū immediatum ac propriū gratiæ gratum facientis est ipsa rationalis creaturæ essentia, & manet in patria, & quasi ramificare perhibetur in habitus uirtutum atq; donorum: non q; gratia realiter aut effectiue producat uirtutes & dona, sed quoniam naturā aliorum ordine, non tempore ea præcedit, & ab ipsis supponitur, imo & connexionem habent ab ea.

PROPOSITIO CXLIIII.

Gratiam gratum facientem & charitatem aliqui dicunt realiter esse idem, ac sola ratione differre ab inuicem, alij opinantur oppositum. Quod est, quoniam gratia ista & charitas in multis conueniunt, imo & eodem actu uidentur habere: siquidem etiam charitas infusa, supernaturalis, diuina, deiforme & spirituale esse largitur, & uita est anima, decor & splendor, reddens eam creatori amabilem & acceptam, ad promerendum quoq; idoneam: cumq; omnia quæ gratiæ gratum facientis ascribuntur, per charitatē queant saluari & fieri, nec sine necessitate pluralitas sit ponenda, probabilius istis apparet, q; charitas & gratia sint eadē qualitas quæ gratia nuncupat, in quāto desuper gratis confertur, ut uirtus secundū q; perficit mentē ad bene agendū, Deniq; si dicantur distingui realiter, difficile erit exprimere quid absolute loquendo cōsentidū sit inter ea præstatiua. Vex alij opinant, q; propter præstatiua motiua sint re & subiecto actibusq; distincta, ita q; essentia intellectuālis substantiæ subiectum sit gratiæ & cōmune

ii.

iii.

iiii.

1. Cor. 13.

Opinio prima

Opinio 2. S. Thoma, 2. q. 110, art. 3.

principium esse uitae internae, cum ceteris uirtutibus ac donis influere, & ramos in illos exten- dere, ac ipsam essentiam rationalem in seipsa primo ornare, uiuificare, spiritaliter ac superna- taliter, substantificare, sicut actus speciales & proprii gratiae: Charitas uero directe ac pro- prie uoluntate habet perficere, actuare, mouere: deinde alias uires atque potestas: Cumque po- sitio ista diuini Dionysii documentis consonantior, itaque subtilior uideatur, amplius placet.

PROPOSITIO CXLV.

Gratia pluribus modis diuiditur. Quod est, quonia[m] quaedam est gratia gratifica- ciens, cui annexae sunt uirtutes formatae: id est charitate ornatae, & charitas ipsa, septemque dona spiritus sancti, quae omnia nominantur dona & habitus gratiae gram- maticis, quonia[m] spectant ad gratiam istam, & inseparabiliter ei annexa sunt, in quantum sunt uirtutes habitus uel infusi, & quia per gratiam istam & habitus ei annexos, ordinatur, proficit ac pertingit ad sui ipsius salutem: est quoque gratia gratis data, ut patuit. Rursus diuiditur gratia per gratiam operantem & cooperantem: & iterum, per gratiam praeuientem & subsequente[m] itemque per gratiam inchoantem, prosequente[m] & consum- mante[m], seu etiam consummatam: nec oportet has gratias differre realiter, sed penes actus di- uersos: Gratia quippe multos actus sortitur, specialiter quinque: Nam primo, curata uitibus: secun- do, facit hominem bonum uelle: tertio, eadem profectui & implere: quarto, facit perseverare in bo- nis: quinto, ad regnum perducit caeleste. Itaque in istis effectibus & consimilibus gratia uo- catur praeueniens, in quantum actum producit prioris: & subsequens, prout actum causat se- quentem. Denique gratia secundum quod largitur spirituale & gratuitum esse, dicitur operans: in- quantum uero actum exteriorem producit, nuncupatur cooperans. Adhuc autem gratia mul- tipliciter sumitur: Primo, pro dilectione, ut cum dicitur iste habet gratiam principis sui, id est, acceptus & charus est illi: secundo pro dono seu beneficio gratis collato, ut cum dicitur: iste hanc gratiam fecit illi: tertio pro recompensatione huiusmodi doni, prout quis dicitur uicini- rependere benefactori, seu gratias agere illi.

PROPOSITIO CXLVI.

DE VIRTUTIBUS.

Multiplex est uirtutis diuisio. Quod est, quia hoc nomen uirtus multis mo- dis accipitur, ut in Elementatione philosophica est expressum: Nunc autem uir- tute[m] accipitur pro bona animi qualitate habituque laudando, qua[m] commen- dabi- liter operamur ac uiuimus: & uirtus sic sumpta, multipliciter diffinitur: Quo circa sciendum, quod uirtus primo diuiditur in uirtute[m] naturalem & acquisitam, quae per naturalem rationem & studium potest acquiri, de qua loquuntur philosophi: & uir- tutes huiusmodi multi habuerunt gentilium: & in uirtutem supernaturalem infusam, ut sunt fides, spes, charitas. Denique uirtutes quaedam naturales acquisitae, ut mititas, continentia, te- perantia, etiam per infusionem possunt haberi: Dicuntque aliqui, quod sic & sic habere distinguuntur specificae. Quaedam ergo descriptiones uirtutis conueniunt soli uirtuti infusae, ut dum affectit Augustinus: Virtus est bona qualitas mentis quae recte uiuitur, qua nullus male utitur, quam deus in nobis sine nobis operatur. Virtute[m] quippe nemo directe utitur male, cum usus uirtutis sit actio eius elicitive ex ea procedens, quam certum est malam esse non posse, cum et Christus testetur: Non potest arbor bona fructus malos facere. Et quis qui creatur nos, non iustificet nos aduersus nos, hoc est sine nostra cooperatione dispositiua, & liberi consen- su arbitrii, saltem secundum cursum commune[m], non tamen ei cooperamur in productione ha- bitus uirtutis in nobis: imo ipse solus effectiue causat in nobis uirtute[m] supernaturalem infu- sam: Aliquae uero descriptiones uirtuti acquisitae & infusae conueniunt, ut dum denuo lo- quitur Augustinus: Virtus est habitus mentis bene instituta: & item, uirtus est ordo amo- ris. Similiter descriptio Philosophi protestantis: Virtus est dispositio perfecti ad optimum: in qua descriptione dispositio extense accipitur, prout habitum quoque includit. Dicitur ergo uirtus dispositio perfecti, id est, qualificatio potentiae per uirtutem perfecte ad optimum, id est, ordinate ad actum suum & felicitate[m]. Diffinitio autem qua dicitur: Virtus est habitus electi- uus in medietate consistens, quo ad nos determinatus recta ratione, prout sapiens determina- bit de uirtute morali naturali data uidetur, in qua ratio statuit medium: Quemadmodum, uerbi gratia: Abstinencia ut est uirtus moralis acquisita, consistit in hoc, ut tantum de alime- tis sumat, quantum requirit natura ad expe ditum exercitium rationis: abstinencia uero in- fusa superaddit, ut etiam aliquid subtrahatur naturae pro carnis afflictione & concupiscent- tiantur

Actus gratiae.

Propositio 15.

Augustinus.

Math. 7.

Vide 7. phy. 1. c. 18. 19. & 2. ethi. lect. 5. Tho. 5. 7. 8

tiarum domatione, in satisfactionemque culpae. Insuper secundum Tullium: Virtus est habitus rationi consentaneus, in modum naturae operans. Diuiditur demum uirtus in uirtute[m] theolo- gicam, moralem, intellectualem, cardinale[m] itemque in uirtute[m] civile[m] sive politicam, in uirtute[m] purgatoriam, & uirtutem purgati animi ac exemplarem, ut infra tangetur.

PROPOSITIO CXLVII.

Tres sunt uirtutes theologicae & diuinae fides, spes, charitas, per quas anima rati- onalis deo in uita hac desponsatur atque praecipue conformatur. Quod est, quo- niam anima rationalis per uires suas superiores, in quibus super beatissima trini- tatis consistit imago, habet immediatum respectum, ordinationem ac reditionem ad deum altissimum, a quo solo immediate profuxit & condita est, cuius imaginem & simili- tudinem sibi gerit impressam. Hinc in solo omnipotenti & uero deo consistit uera & plena ani- mae beatitudo, atque ad ipsum est reuersua reditione completa per actiones intellectu- alium & memoriarum intellectiuae ac uoluntatis, ad quas actiones prompte exercendas tribus eget uirtu- tibus, per quas ad ipsum conuertatur, puta fide, spe, charitate: Nemp cum deus sit prorsus incomprehensibilis, & omnem creaturam infinita excellentia omnino transcendens, ita quod nulla mens creata ad eius clarum, facialem & immediatum intuitum naturali uirtute, ac per sola naturalia ualeat pertingere: ipse tamen super optimus & super dulcissimus deus, suam immensam felicitatem & gloriam intellectualibus creaturis supernaturaliter & copiosissime communicare uolens, ad obtinendum superius clarum uisionem per speciem, hoc est ad contemplandum immediate & clare suam increatam essentiam, deliciosissime in seipsa insti- tuit & creaturam rationalem creaturam: Cumque beatitudo illa supernaturalis & eius obiectum sub ratione obiectali beatitudinis sit, ac ea quae nobis reuelauit de ipso obiecto, deo uno ac trino, naturalem rationem excedant, nec lumine naturali ualeant inueniri, necessaria nobis est fides ad ea credenda: spes quoque, ad ea adipiscenda: & charitas, ad ea iam desideranda atque ad laborandum ut reueletur pro eis: sicut harum trium theologiarum uirtutum est ob- iectum unum & idem materialiter, distinctum formaliter: Deus namque in quantum ueritas prima obscure per speculum cognita, non euidenter nec demonstratiue, sed potius per au- ctoritatem & signa seu reuelationem obiectum est fidei: itemque deus in quantum summa & obiectalis beatitudo, nondum obuenta, sed expectata, obiectum est spei: Et rursus, deus secundum quod bonitas summa, incomparabiliter praemandata, nondum possessa perfecteque fruita, sed finaliter concupita, obiectum est charitatis in uia. Porro in patria idem superdi- gnissimus deus obiectum est trium quae succedunt actibus theologiarum uirtutum in pa- tria, sub alijs rationibus, puta beatificae uisionis, quae fidei & actui eius succedit, prout est ue- ritas prima per speciem cognita, & in sua essentia immediate ac limpide uisa. Tentionis ue- ro seu comprehensionis, quae spei succedit, obiectum est, in quantum beatitudo summa ple- ne, ut sperabatur, adeptae: porro fruitionis extat obiectum, secundum quod summum bonum iam feliciter degustatum.

PROPOSITIO CXLVIII.

Fides catholica est uirtus diuina, radius primae ueritatis, lumen sapientiae increatae, intellectum irradians & inclinans ad essentiam dum firmiterque adhaerendum uni- uersis quae deus credi praecipit ac reuelauit. Est igitur oculus mentis dirigens ac deducens ad patriam claritatis aeternae: ac iuxta Apostolum: Fides est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium: Substantia inquam, id est, inchoatio quaedam & fundamentum, puta obscura notitia diuinorum, quae in patria clare conspiciere modo confidimus. Argumentum non apparentium, id est, probatio quaedam inuisibilium: quia cum fidei quae est uirtus, non substat falsum, eo ipso quod aliquid cadit sub fide, probatur sic esse ac desuper profuxisse. Denique fides certitudine[m] habet adhaerentiae, scientia uero certi- tudinem euidentem. Maior quoque est certitudo fidei quam scientiae, ex parte subiecti, puta credentis, qui firmus certusque adhaeret his quae fidei sunt, quam scientis: Scientiae uero certitudo est maior ex parte obiecti, quod non intantum excedit capacitatem intellectus ut creditum: Fides ergo increatae ueritati iunitur, nec aliquid credit, nisi prout a prima ueritate descendit aut reuelatur. Interim de eadem re potest aliquid credi & sciri, sicut de deo credimus quod trinus sit in personis, & scimus saltem a posteriori, quod in essentia unus sit & aeternus: sicut idem esse obiectum fidei atque scientiae, id est plane materialiter, puta eadem res, non formaliter, quia sub alia & alia ratione. Porro actus fidei est protestatio credere deo, quae necessaria est ad salutem loco & tpe opportuno. Rursus dicitur esse triplex fidei actus, uidelicet credere deo, credere deum, & credere in deum. Atque charitas

Gene. 1.

Roma. 11.

1. Corin. 15.

Deus obiectum uirtutis theo- log.

Dores animae succedunt uir- tutibus theo.

Hebrae. 11.

Fides & scientia differunt.

Eadem res potest esse creditum & sciri.

Roma. 10. Actus fidei.

charitas

Iacobi.a

charitate appellatur forma, uita, decor, complementū & perfectio fidei. Fides etiam sine charitate spiritali mortua perhibetur, informis & in decora: charitati uero adiuncta uocat formata. Hinc duplex asseritur esse fides, puta informis & formata: estq; essentialiter & habitualiter eadem numero fides, accidentaliter differens penes perfectum & imperfectum. Præterea fides una est ex parte obiecti, sicut ait Apostolus, una fides: sed ex parte subiectoꝝ numero est diuersa. Fides demum super dignissimæ trinitatis incarnationisq; filij dei à principio necessaria fuit, saltem implicite: & ita sufficit simplicibus, qui credebat quæ & maiores, qui inde habebant fidem explicitam. Vnde ad minus semper necessarium fuit credere breue illud fidei symbolum, quod ad Hebræos deprompsit Apostolus: Accedentē, in quies, ad deum oportet credere quia est, & quia exquirentium se remunerator sit.

Eph. 4.

Hebræ. II.

PROPOSITIO CXLIX.

Fides est per soli reuelationē diuinam.

Fides Christiana fundamentum habet firmissimum, & efficacissimum ac copiosissimum probamēta. Quod est, quoniā fides nostra increato lumini innititur, & cū deus omnipotens abundantissime atq; clarissime roborauit: Non enī naturalī ratione inuenta est, nec philosophicis probationibus persuasa hominibus, sed desuper reuelata, & per innumerabilia miracula, etiam soli omnipotenti deo possibilia, confirmata: & hoc ipsum, loquendo in genere, est unum argumentorum fidei Christianæ ac Euāgelicæ legis: atqui loquēdo in speciali, tot sunt huiusmodi fidei nostræ argumēta, quot ad eius roborationem huiuscemodi miracula sunt ostensa & uere peracta, quæ in scripturis canonicis, in legendis sanctoꝝ & chronicis, in historijs & historialibus speculis copiosissime cōtinent. Nec potest quis fingere ea facta non esse, cū in suis effectibus, hoc est in totius mundi conuersione, ad tam admirabilem & incōprehensibilem fidem, ac arduissimam legem lympidissime innotescant ac fulgeant, imō & usq; in præsens renouentur, atq; per sanctos dei uberrimū diq; perpetretur. Neq; enī armōꝝ uolentia, aut tyrannōꝝ potentia, nec magicis artibus, nec philosophicis subtilitatibus introducta est primo hæc fides: imō potius uirrite fidei huius contrita sunt arma, armati quoq; in bellis prostrati sunt, ac potentissima regna deuotissime receperunt hanc fidem. Deniq; quo reges saeuissimi crudelissimiq; tyranni & præfides uehementius ac uiolentius nisi sunt fidem hanc extirpare inhumanissimas mortes inferendo fidelibus, eo fides hæc gloriosius creuit, & mirabilius aucta est, super gloriosissimo, uero, omnipotentēq; deo legem suam ac fidem protegere, & suos beatissimos martyres in eorum martyrijs ac postea tot ac tantis mirificante miraculis, q̄ frequēter in unius martyris passione quadraginta milia infidelium sunt conuersa, imō nonnūq; & ipsi tyranni. Demū & ipsi callidissimi artium magicy, magistri cernētes se aduersum fidem & crucē Christi nil posse proficere, ac inde euidentissime superari, multoties sunt conuersi, & breuiter, q̄ diu Christiani Christi formiter iuxta legis suæ tenorē uixerunt, Gentiles, Iudæi, Heretici, passim & copiose conuertebantur ad Christum, signis, prodigijs, miraculis, prophetijs, uictorijs, charismatibusq; supernis abundauerunt, ita q; iuxta magnitudinem incōprehensibilitatis eorū quæ credimus, multiplicata sunt toto orbe terrarū: præacta miracula ac diuina charismata, & supernaturalia dona. Itaq; cum ueritas duobus possit modis probari, puta naturali ratione, et diuina attestatione, seu miraculoꝝ ostensione, constat q; fidei nostræ tanto maior est certitudo, quanto plura & præclariora sunt patrata miracula pro huius sacratissimæ ac saluberrimæ fidei roboratione. Interim si p̄semus quales extiterint qui huiusmodi sunt prodigia operati, luce splēdidius innotescet, q̄ immunissima fuerint hæc omnia ab omni Magicæ artis permixtione: Hi nanq; fuerunt uiri in omni humilitate, patiētia, mititate, abstinentia, continentia summi in dei & proximoꝝ charitate æstuantissimi, uniuersam magicam artem gloriamq; inanem & laudem humanam uehementissime abhorrentes: qui quantō firmiores & feruentiores fuerunt in fide, tanto ad agenda miracula erant potentiores: hi mortuos plurimos suscitauerunt, cæcos, surdos, mutos, claudos à natiuitate mirabiliter curauerūt, quoꝝ nonnulli etiam solem stare & retroire fecerunt, prauissima biberunt uenena illæsi, cordium agnouerunt ac patefecerunt secreta, atq; futura mere cōtingētia prædixerunt. Deniq; nulla fides, nulla lex alia, habet ista aut huiuscemodi miracula. Et si obijciat, q; in ueteri lege fuerunt, hoc pro nobis est: nō enī alia est fides nostra q̄ patrum sanctoꝝ, qui in lege scripta, uel lege fuerunt naturæ, quāuis sit modo magis explicita: hinc & libros ueteris testamenti pro nostræ fidei cōfirmatione, declaratione & probatione solenniter legimus: Vniuersa quoq; quæ credimus, ex illis probamus, & Christi mysteria ex prophetis ostendimus diuinitus reuelata & prænuntiata fuisse. Amplius quod uehementissime est pro nobis, à tempore quo

Hebræ. 10.

Fides p̄sequenti omnibus p̄ficiat.

In oēm statū Christi ane religionis torqueat culpa persequutionū.

Veritas bifariā probatur.

Miraculorum perpetratores.

Biblia his pleia sunt.

Miracula fidelibus peculiaria.

Cauillationis in sententiam retorfo.

lex Christi undiq; ccepit prædicari, lex Moyfi orsa est infirmari, & omnis gloria diuinorū charismatum, miraculorum, prophetiarū atq; celestium gratiarum, quibus olim abundauit Synagoga, Iudæis ablata est, & per Christi apostolos ad ecclesiam ex gentilitate proxima parte conuersam translata, imō reuera quasi incōparabiliter exuberantius data Christi fidelibus q̄ antea Iſraēlitis. Rursus hoc demonstratur ex hac infelicitum Iudæorum captiuitate, derelictione finali, quæ iam per mille quadringentos & amplius annos durauit. Insuper idem monstratur ex irreprehensibili perfectione euāgelicæ legis, quæ tota spiritalis est & diuina docens, priuatum amorem plenissime extirpari, diuinum amorem eminentissime adipisci, omnipotenti cum summa reuerentia, humilitate & puritate seruire, & eos qui agunt hoc, cernimus desuper gratiosissime exaudiri, suauissime uisitari, rari, atq; in deitatis oceanum absorberi, suo creatori tam familiares, charos & intimos esse, ut nō immerito eius secretarij & consiliarij appellentur. Vnde & angelicorum spirituū apparitionibus, alloquutionibus, informationibus sunt assueti, dæmonibus potentissime dominantes, præualescentes, & maxime displicentes. Postremo & si plura eorum quæ credimus, per se sumpta uideantur ualde mira & quasi incredibilia, tamen dum omnia simul penfantur, rationesq; credendorum & præacta eorum argumenta comportantur, nexus quoq; ordo, consonantia & cohabitudo cunctorum sapientialiter considerantur, clarissime constat nil uerius, rationabilius, diuinius esse fide & lege Christianæ religionis. Hæc breuiter tacta sint hic in communi de rationibus, argumentis & certitudine fidei Christianæ, de quibus in alijs multis opusculis, præsertim in Dialogo de Fide catholica, & in tractatu contra Alchoranum atq; in Dialogo contra perfidiā sceleratissimi & sordidissimi Mahumeti multo plenus est tractatum.

PROPOSITIO CL.

Spes fidei est condependens, necessaria ualde, nequaquā defraudans constanter in deo sperantem. Quod est, quia ex actu fidei oritur actus spei. Quāuis enim uisio dei per auxilium gratiæ eius possit acquiri, attamen qui non credit hoc ipsum, non sperat beatitudinē illā acquirere: iccirco q; spes dicit nasci ex fide, de actibus hæc uirtutum est intelligendum: siquidem tam fides q̄ spes est uirtus infusa. Est quoq; spes multum necessaria ad salutem, propter q; deus in scripturis uberrimē nos iubet sperare in ipso. Cūq; ipse fidelissimus liberalissimūq; consistat, ad excellentiā & bonitatem pertinet suam, ut sperantem in se non relinquat: iccirco in omni euentu immobiliter in ipso speremus. Deniq; cum beatitudo æterna, quam credimus, sit supernaturalis, non ualet humanis & proprijs uiribus obtineri: Hinc opus est in deo sperare, expectando beatitudinē illam immensam adiuutorio eius nobis præstādam. Spes igitur principaliter & directe respicit bonum illud increatū, deinde mediā illa, per quæ tanq; per causas secundas, instrumentales, amminiculantes, iuuantes & cooperantes, tanta obtinetur beatitudo: sicq; in beatissima uirgine & alijs sanctis, & in gratia dei speramus: & ita spes sicut & fides, conuenit quædam creata per comparationem ad ultimum finem. Amplius sicut duplex dicitur fides, puta informis & formata, ita & spes, quæ tamen est eadem uirtus. Cumq; spes sic diffinitur: Spes est certa expectatio futuræ felicitatis ex gratia dei meritisq; sperantis proueniens: intelligitur diffinitio illa de spe formata, imō potius de actu ipsius. Certitudinem demum spei aliqui dicunt similem certitudini opinionis, quæ formidini de opposito est admixta. Verū tamen cum opinio proprie loquendo, non habeat certitudinem, uerius dicitur q; spes sortitur certitudinem ex parte obiecti, uidelicet dei promittentis ac præmiantis: cum certum sit, q; ex parte ipsius non erit nostræ salutis defectus. Ex parte subiecti, puta sperantis, certitudo non est, sed formido, cū ignoremus an finis in charitate, sine qua nihil est meritum uita æternæ: & quāuis sciremus nos in charitate existere, non tamen certe agnosceremus, an in charitate & meritorijs actibus finaliter perseuerabimus. Hinc etiam certitudo spei potest uocari certitudo ex hypothese, seu suppositione aut conditione. Præterea subiectum spei est appetitus superior, puta uoluntas cuius est beatitudinem prætolari. Interim quamuis aliqui dicant, fidem & spem in animabus beatis manere in quantum sunt quædam ornamenta, uerius tamen censetur q; non: nec essent ornamenta in illis, cum obscuritas fidei atq; carentia spei perfectioni derogent beatorum: Nec dubium quin quædam sint in uiatoribus ornamenta, quæ in cōprehensoribus essent deformitates.

PROPOSITIO CLI.

ii Timor

Hebræ. 7.

Apertissima p̄ fide Christiana argumēta

Epilogus.

i.

ii.

iii.

Spes duplex.

iii. Sen. dist. 26. uide bea. rtho. ibidem. Opinio. Confusio.

Timor ex spe alijsq; diuersis oritur causis, multipliciter quoq; diuiditur. Quod est, quonia nemo sperat nisi quod optat: & quod optat ac sperat adipisci, ueretur non obtinere aut perdere: sicq; timor procedit ex spe. Profluit etiã ex amore: non etenim malũ timetur, nisi quia oppositum bonũ amatur: imò ex amore oritur & spes, cum omnium affectionum prima origo sit amor. Itaq; quoniam de æterna beatiudine acquirenda spem habemus, & de non adipiscenda timemus: præsertim cum aliorum respectu pauci saluẽtur. Hinc spes & timor sunt duæ mole, inter quas oportet nos spiritualiter moliri, ne grandes sumus in oculis nostris, sed pauperes spiritu. i. humiles, atq; in solo deo fixa sit nostra fiducia: sicq; timor omnis superbiæ frangatur in nobis ac cordis duritia, nõ ne quaquã de uiribus nostris præsumimus, æterna quoq; damnationis supplicia solcite formidamus. Deniq; timor est proprie fuga & abominatio mali: cuiq; malũ sit multiplex, est & multiplex timor: Est etiã malũ culpæ, & malũ pœnæ, malũ etiã mixtũ quid habens de utraq;. Et rursus est pœna temporalis, pœna corporalis, pœna spiritalis, pœna uitæ præsentis, pœna uitæ futuræ tã purgatoria q̃ infernalis, in quab; utraq; est duplex punitio, puta damni & sensus. Conformerit quidã est timor filialis ex charitate dei scaturiens, quo peccare ueremur, ne uultũ benignissimi patris celestis in aliquo offendamus, & ne elongemur aut abiciamur ab eo: quis ergo obiectũ timoris sit malũ, nihilominus deum, qui pura est bonitas, & iustos timere asserimur, ne ab ipsis nobis malũ quod metumimus infligatur. Hic timor filialis est nobilissimus timor, castus, sanctus & manens in patria, præsertim prout est unũ septẽ donorũ spiritus sancti. Secundus est timor initialis, quo mala uitamus, & deum ueremur offendere, partim amore iustitiæ, partim pœnarum formidine, principaliter tamen ex charitate. Tertius est timor feruilis, quo aut solum aut principaliter malũ uitatur intuitu pœnæ. Quartus est timor carnalis, quo quis proprie pelli timet immoderate, & quæ afflictiua sunt carnis, fugit & abijcit, sicut qui digna pœnitentiæ opera facere renuit. Quintus est timor mūdānus, quo mala sæculi huius pœnalia seu temporalia dāna immoderate timentur. Sextus est timor naturalis, qui in se nec uituperabilis est, nec uirtuosus, quo mors & quæ corruptiua sunt abhorrentur. Hinc passionem & affectionem timoris semper moderemur & rectificemus in nobis: prorsus enim peruersum magis timere malum pœnæ q̃ malum culpæ: & sicut mortale peccatum est magis diligere creaturam q̃ creatorem, ita & magis timere illam q̃ illum: ideo teste scriptura: Qui timet hominem cito corruet: qui uero timet deum, nil negligit.

PROPOSITIO CLII.

Charitas uirtutum omnium est suprema, & forma earum ac uita & imperatrix, sine qua nihil acceptum est deo. Quod est, quoniam charitas immediate deo coniungit, & intellectualium creaturarum uoluntatem creatoris uoluntati conformat ac subdit: ipsam quoq; omnipotens primo & maxime requirit à nobis, & præcipit nobis eam inesse: Diliges (inquiens) dominum deum tuum ex toto corde tuo &c. Et proximiũ tuum sicut teipsum. Eadem quippe est charitas habitualis qua deum proximiũq; diligimus: quonia bonitas dei est ratio ob qua diligimus proximos. Charitas ista supernaturalis infusa est pretiosissimũ balsamum deitatis, specialiter quoq; supernaturalis similitudo spiritus sancti, mentem creatam increatæ menti potissime supernaturaliterq; conformas, qua deum propter propriam suam superincomparabilem bonitatem pure & summe diligimus, imò & incomparabiliter appreciatuæ, ita q; uniuersis quæ sunt & esse possunt, præponimus & præeligimus eum: quia & minima charitas hoc modo plus diligit deum, q̃ maxima cupiditas mundum, & ait deo: Bonũ mihi lex oris tui, super milia auri & argenti. Deniq; hac charitate diligenda sunt quatuor, uidelicet deus & proximus, proprium corpus & ipsemet diligens, intelligendo per proximum omnem rationalem intellectualemq; creaturam, felicitatis capacem, seu actualiter iam beatam. In his quatuor etiã ordo diligendi cadit sub præcepto: quia tenemur primo & maxime deum diligere, deinde nosipos: quia (ut ait Saluator) qui d' proficit homo si uniuersum mundum lucretur, seipsum autem perdat. Tertio proximos, circa quos etiam reclusus ordo seruandus est, ut primo inter eos diliguntur parentes, deinde propinquiore, & hoc cæteris paribus. Porro maioritas dilectionis pensetur ex parte boni, quod amas uult & cupit dilecto, certum est q; plus diligere, hoc est, magis bonũ uelle possumus & debemus aliquibus creaturis, potissime humanitati Christi, sacratissimæ uirgini & sanctis apostolis, q̃ nobis ipsis. Amplius charitatis sunt tres gradus: quonia infusa meretur per exercitationem augeri, & aucta per dignum profectum perficitur: estq; infimus

Math. 5. Math. 11.

Timor multiplex. 1.

2.

3.

4.

5.

8. Tho. 1. 2. q. 19. art. 2. 1. 2. uerb. 19.

Math. 22.

Philos. Diligendi 72 charitate.

Math. 25. Mar. 2. Lucæ. 9.

Grades charitatis. 3.

infimus gradus charitatis, ut sic deus toto corde ametur, q; nihil diuino amori contrarium admittatur. Secundus gradus est, ut desiderio proficiendi in charitate etiam illa abijciatur, quæ quãuis in se praua non sint, attamen occasionaliter ab incremento & perfectione diuinae dilectionis multum impedire atq; retrahere solent, ut sunt diuitiæ, deliciae & honores, propria quoq; libertas, & humana ac mundana societas. Tertius gradus est, ut priuato & carnali amore iã prorsus euulso, conemur quantum in hac uita possibile est, indefinenter aut saltem assidue deo altissimo actualiter esse intẽti, seruidissime iuncti, inseparabiliter puniti, transformati & quasi absorpti in ipsum, contemplando, gustando, experiendo q̃ dulcis est dominus, q̃ pulcherrimus, amabilis & superamabilis ipse sit: Vniuersum quoq; salutẽ totis cupiendo præcordijs & fatagendo, quantum in nobis est, ut deus debite honoretur ac diligatur ab omnibus. Insuper amor est multiplex, puta naturalis, mundanus, sensualis, carnalis, socialis, spiritalis, diuinus. Media uero proficiendi in charitate dei sunt, proprium cor ab omni iniquitate seruare illæsum, imò & à uenialibus & quotidianis culpis diligenter abstinerere, atq; pro ipsis quotidianis quotidie satisfacere: in deitatis cognitione formata proficere: deum pro suæ charitatis augmento anxie ac frequentissime inuocare: ad ipsum suspirare ac gemere: ei in omnibus uigilantissime obedire: & quicquid in creaturis pulchrum, dulce, amabile occurrit, ad ipsius referre ac ordinare amorem. Interim sine hac charitate cæteræ uirtutes censentur informes: uiuificatur autem, excitatur imperialiterq; mouentur à charitate, quæ omniũ est regina. Veruntamen tanta est similitudo naturalis amoris ad infusum, q; inter eos discernere nõ ualemus. Postremò ad charitatem, præsertim ad eius profectum & perfectionem, omne bonum quod agimus, & cuncta quæ laudabiliter patimur, ordinare debemus tanq̃ ad finem: omnia item ponere sub ordine diuini amoris, ita ut nihil queramus, optemus aut timeamus, nisi in quantum per illud in dei amore proficere possumus: Ideo dixit Apłus: Finis præcepti est charitas, de corde puro & cõsciẽtia bona, & fide non ficta.

PROPOSITIO CLIII. DE DONIS SPIRITVS SANCTI.

Sep̃tem sunt dona spiritus sancti, quæ inter habitus animæ post uirtutes theologicas primatum in dignitate sortita sunt. Quod est, quia cum habitus & uirtutes à suis obiectis accipiant dignitatem, uirtutes theologicae, quæ habent deum pro immediato obiecto, ab omnibus asseruntur donis cæterisq; uirtutibus digniores. Deinde dona quæ sunt habitus supernaturales infusi, per quæ anima rationalis efficitur bene & prompte mobilis, docibilis ac dirigibilis à spiritu sancto, quæ etiã dona ut solenniõr tenet opinio, à uirtutibus realiter distinguuntur, & eas expediunt, id est, dona perficiunt ipsas uirtutes, ita q; uirtutes donis adiutæ expeditius operantur. Porro donorum istorum primũ & summũ est sapientia, non utiq; philosophica, informis, naturalis, nec sapientia spectas ad dona gratiæ gratis datæ, per quæ ea quæ fidei sunt persuadentur, declarantur ac defenduntur, de qua deprompsit Apostolus: Alij per spiritum datur sermo sapientiæ: sed sapientia salutaris formata, quæ esse non potest informis, de qua scriptura fatetur: Dedit illi scientiam sanctorum. Iacobus quoq; apostolus: Quæ de sursum (inquit) est sapientia, primum quidem pudica est, pacifica, modesta, suauis, bonis contentiens, plena misericordia & fructibus bonis. Per hanc sapientiam cognoscimus deum & ea quæ dei sunt per gustum internum, & recte iudicamus de ipsis per cõnaturalitatem & conformitatem affectus ad ea, sic q; cognitio affectu est conformis, quemadmodum uir castus & continens iudicat bene de castitate. Deniq; sapientia ista charitati inseparabiliter est coniuncta: & quãto quis amplius crescit in charitate, tanto & in sapientiæ dono, imò & iuxta triplicem charitatis gradum iam assignatum, triplex est gradus sapientiæ huius, quam nemo in mortali existens peccato habet. Insuper dono sapientiæ associatur donum intellectus, hoc est habitus intellectiuis infusus, in potentia intellectiua existens, & cam perficiens ad recte & clare intelligendum ea quæ fidei sunt, puta ipsa credenda, aspiciendo articulorum fidei rationes, & argumenta saltem nonnulla: perfecti etenim uiri habent fidem certissimã cum rationibus credendo, & purificatæ mentis intelligentia: Cæteri quãuis adhuc pusilli & imperfecti, aliquam tamen habent ac intuentur rationem cur credunt, uidelicet uel propter miracula, aut quia sic tenet & credit tota ecclesia, seu quia sancti sic docuerunt. Preterea consilium secundum q; donum, denotat habitum supernaturalem infusum, non actiũ

ii.

iii.

Regula aug. de charitat.

1. Corin. 12.

1. Coria. 10.

1. Timoth. 1.

opinio f. Tho.

Dona distinguuntur à uirtutibus.

1. Corin. 12. 1. Sapientia, 10. Iacobi. 3.

11. Intellectus, Propositione 152.

Ratio credendi

111. Consilium.

prudētia moralis politica: quo habitu sit mens efficaciter capax directiōnis spiritus sancti in consulendo, præsertim in spiritalibus & diuinis ac transcendētibz rationem: quia ut ait scriptura: Cogitationes mortalium timidae, & incertæ sunt prouidentia nostræ. Ideo indigemus supernaturali motore, & inestabili directiōne ac habitu huius consilij. Hinc (ut in Ecclesiastico dicitur) Anima uiri sancti enunciat sæpe uera, plus q̄ septem speculatores sedentes in excelsis ad speculandum. Fortitudo quoq; ut donum, est habitus quo roboramur à spiritu sancto ad agendum & patiendum in his, quæ fidem & euāgelicam respiciunt legem: quia (ut fatetur Gregorius). Sanctorum fortitudo est carnem domare, spiritum roborare, propter Christum uictoriose pati & agere: quæ eninentius fiunt per fortitudinem, quæ est donum, q̄ per uirtutes morales. At uero scientia quæ est donum, non diuersificatur penes creata obiecta, quāuis circa illa uersetur, sicut naturalis scientiæ: sed est habitus supernaturalis infusus, nunq̄ informis, quo per conformitatem affectus & mentis saporem, rite sentimus & iudicamus de rebus creatis, q̄ in ipsis non sit finis ultimus statuendus, præsertim in transitorijs & caducis: quoniam omne creatum in se & secundum se sumptum, est radicaliter uanum, instabile, indigens, atq; in nihil uertibile, nisi desuper conferuetur. Interim donū pietatis est donum quo mouemur succurrere proximis, quia ad dei imaginem & similitudinem sunt creati: & sic pie ad ipsos afficimur, condolemus, succurrimus, secundum gratiæ legem: Virtus autem misericordiæ condolet & succurrit, ut sunt proximi & egeni. Postremo timor, secundum quod donum, habitum dicit quo ex inspectiōne propriæ imbecillitatis ac paruitatis, potissime ex intuitiōne incircūscriptibilis maiestatis dei in propriam nihilētatē resiliunt, attoniti coram illo, & cum ingenti reuerentia astantes eidem, omnēq; malum culpæ penitus desistantes: Hinc donum hoc quātum ad actum istum manet in patria, & fuit ac est in anima Christi. His donis tanq̄ septem pulcherrimis atque clarissimis stellis, decoratur & radiat anima iusti, quibus ut perornemur, ab omni carnalitatē & iniquitatis squalore purgemur & abstinemus. Veruntamen quidam opinati sunt hæc dona à uirtutibus non distingui realiter: sed ista positio uerior reputatur, prout in opusculo de Donis plenius est ostensum.

PROPOSITIO CLIIII.

AD hominem ut est animal rationale ac sociale, spectant uirtutes politicae: in quantum uero spiritalis effici incipit & ad immaterialia ac diuina consergere, pertinet ad eundem uirtutes purgatorias, quæ adhuc circa passionum refrenationē & reformationē & reformationē partim sunt occupatæ, partim quoq; ad diuina erectæ sunt. Porro uirtutes purgati animi ad hominem pertinent iam diuinum, contemplatiuum, heroicū excellenterq; reformatum. Itaq; sicut secundo super somnium Scipionis ait Macrobius, Plotinus inter philosophiæ profectores cum Platone princeps, partitur uirtutes in uirtutes exemplares seu ideales, & in uirtutes politicas seu ciuiles, in uirtutes quoq; purgatorias, & in uirtutes purgati animi. Etenim uniuersæ uirtutes in deo exemplariter idealiterq; consistunt: & prout in ipso sunt, exemplares uocantur, ita q̄ ratio idealis operum dei in mente splendens diuina, nuncupatur exemplaris prudentia, quam imitatur omnis creaturæ intellectus actualis prudentia, si fuerit uirtus uera: imò quicquid participatæ prudentiæ apparet in brutis, à fontana illa impressum est & profluxit prudentia. Temperantia demum in deo, est moderatrix & moderantissima illa concupiscibilis conuersio intentionis diuinæ ad seipsam reflexa: Fortitudo autem in deo, est incommutabilis omnipotentia eius in omni bono: Iustitia uero in deo est obseruatio legis æternæ in suis operibus. Veruntamen uirtutes istæ morales & cardinales strictæ & proprie sumptæ, prout circa passiones uersantur, non sunt in deo, ut nono Ethicorum probat Philosophus. Præterea diuisio ista uirtutum in uirtutem politicam, purgatoriam, animiq; purgati, non est diuisio uirtutis in species differentes: Sed diuisio uirtutis eiusdē secundū status & gradus distinctos, ita q̄ eadē uirtus secundū gradū suū infumū, quo pertinet ad incipientes, uocatur politica. Purgatoria uero secundū gradū medium, quo spectat ad proficientes, atq; secundum gradum suum terriū ac supremū, quo concernit perfectos, appellatur purgati animi uirtus: Nepe tres status seruos dei ponunt, puta status incipientiū, proficientiū, perfectorum: ita q̄ incipientium est à uitijs passionibusq; recedere, assumendo & inchoando iam opera bona: Proficientiū uero est in cœmentis atq; profectibus uirtutum principaliter insudare: Perfectorū aut in termino excellentiæ stare. Nihilominus omnes isti indigent indefinenter q̄ diu in præsentī degunt, exilio, à culpis se cum

Sapientia, p.

Ecc. I. 37.

iii. Fortitudo

Gregorius.

v. Scientia.

vi. Pietas.

vii. Timor.

ii. Opinio.

Macrobius.

Piudentia.
Temperantia.

Fortitudo.
Iustitia.

Aristoteles.

Eadem uirtus
fortitur diuer-
sas appellatiōes

Status diuersi.

se cum diligentia & conatu abstrahere, saltem uenialibus, cum non sit homo super terram qui non peccet. Quis enim ab omni distractione & negligentia se plenarie reprimat in diuinis: Rursus ad statum incipientium, uia pertinet purgatiua: ad statum profectuum, uia illuminatiua: ad statum perfectorum, uia unitiua, ad quam etiam pertinet mystica theologia. Conformiter ad incipientes, spectat status animalis: ad profectos, status rationalis: ad perfectos, status spiritalis.

PROPOSITIO CLV.

DE BEATITVDINIBVS.

Octo beatitudines assignantur. Quod est, quia beatitudo uia est dispositio, inchoatio, meritum atq; præambulū beatitudinis patriæ ad quam ascenditur, itur ac peruenitur per octo beatitudines uia: Oportet namq; impedimenta uia beatitudinis remouere, quæ impedimenta sunt diuitiæ, deliciae & honores ac alia multa: ideo cōtra primum impedimentorum illorum dixit saluator: Beati pauperes spiritu: Paupertas equidem spiritus est uoluntaria diuitiarum despectio, spontanea quoq; permissio penuriæ quātum fieri potest propter deum. Rursus, quia initium omnis peccati extat superbia: & ibi oportet ascēsum incipere, ubi cessauit ruina: Hinc per paupertatem spiritus accipi potest humilitas, que tutum & optimum spiritua- lis perfectionis est fundamentum, & ne quis ex amissione, subtractione aut carentia temporalium rerum, ad iram aut impatientiam moueatur. Secunda beatitudo subiungitur: Beati mites: Mitas quippe est uirtus moralis, passionem iræ refrenans: impatientia uero propinqua est iræ. Contra delicias quoq; carnales subditur tertia beatitudo: Beati qui lugent: sua aut aliorum peccata deflendo, aut ex alijs rationabilibus pijsq; causis. Præterea ne in his actibus uirtuosis efficiamur remissi, frigidi, inconstantes, additur beatitudo quarta: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam: Attamen ne in ipso zelante iustitia relinquatur misericordia, mox sequitur quinta beatitudo: Beati misericordes: Sed cum deus omnipotēs cordium sit inspector, nec ex operibus foris secus exhibitis beatificet quenquam nisi puritas alit cordis, recte annexitur sexta beatitudo: Beati mundo corde. Ex qua sequitur mentis tranquillitas in se, & procuratio pacis atq; concordia inter alios: unde septima beatitudo subiungitur: Beati pacifici. Verum cum laborantes pro aliorum concordatione & pace multa soleant pati aduersa, adiungitur beatitudo octaua: Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. Itaq; beatitudines istæ sunt actus uirtutum, & ut uidetur quibusdam, sunt actus excellentium, præsertim heroicarum uirtutum, cum beatitudo sit operatio optima: adaptantur etiam donis: Extense autem loquendo, quælibet actio uirtuosa potest beatitudo uocari, & potest unaquæq; actio talis ad aliquam beatitudinem præfatarum reduci.

Matth. 5.

i.

ii.

iii.

iiii.

v.

vi.

vii.

viii.

PROPOSITIO CLVI.

DE FRUCTIBVS SPIRITUALIBVS.

Dodecim sunt fructus spiritus ab Apostolo assignati. Quod est, quoniam fructus spiritus est delectatio seu dulcedo in actu uirtutis consistens, seu ipsa actio uirtuosa, iocunda, ex gratia spiritus sancti procedēs, & ex spiritu rationali elicitæ & producta: Hinc distinctio ac numerus fructuum attenduntur penes ordinationem & tranquillationem mentis in deo, quod primo cōtingit per dilectiōem, ideo primus fructus ponitur charitas, id est, actualis dilectio dei, in quo solo consistit uera pax cordis: deinde per spiritualem exultationem charitati annexam, hinc secundus fructus dicitur gaudium: Et ne gaudium istud turbetur ab alijs, tertius fructus pax nominatur: pax namq; est gaudium imperturbatum. Cumq; inordinata tristitia tranquillitati mentis plurimum obstat, quartus fructus patientia collocatur, cuius est passionem tristitiæ foedere ac reformare. Patientia demum necessarium est, ne ex diuturna dilatione boni optati præmijq; sperati deiciatur: iccirco quintus fructus longanimitas nuncupatur. Interim quoq; debet homo beneuolus esse ad proximos, propterea bonitas ponitur fructus sextus: atque hanc ipsam beneuolentiam opere profecti tempore congruo, sicq; benignitas ponitur septimus fructus. Sed nec ex improbitate & ingratitude aliorum debet irasci: hinc mansuetudo dicitur fructus octauus: nec proximis dolo nocere,

i.

ii.

iii.

iiii.

v.

vi.

vii.

viii.

ob hoc nonus fructus ponitur fides, id est fidelitas: quanquam per fidem, fidei certitudo possit intelligi. Insuper tranquillitati & ordinationi mentis in deo, prorsus contrariantur inquietudo & turbulencia in exterioribus gestis: ideo decimus fructus appellatur modestia: interior quoque irrefrenata libido, siue ad conthoralem siue ad alienam: hinc castitas & continentia fructus uocantur.

PROPOSITIO CLVII.

DE FINE MVNDI.

Vaniis finem mundi inferioris, & diem uniuersalis iudicii nemo queat determinate certitudinaliterque præscire, attamen quædam illos præcedent, quibus uisus & cognitio, certum erit generationem & corruptionem in elementis & mixtis cito totaliter terminandas. Quod est, quoniam CHRISTVS in euangelio protestatur: De die illa & hora nemo scit: Nihilominus tangit aliqua signa, secundum suum aduentum ac diem iudicii præcæsuræ: aliqua quoque prædixit futura antequam ueniret signa illa, quæ proxima erunt secundo eius aduentui, puta Antichristi aduentum, fallacias, & acerbissimas persecutiones, quas per se ac suos satellites inferet Christianis: quibus narratis, adiecit: Statim post tribulationem dierum illorum sol obsecrabitur, & luna non dabit splendorem suum: & tunc apparebit signum filii hominis in caelo, & erit consummatio. Veniet ergo Antichristus, sed quando, non ualeamus determinare nec certo præuocare: Veniet inquam, & præcunctis persecutoribus ac tyrannis ecclesiam atrocissime persequetur, ac plures decipiet per simulatam sanctitatem, per apparentem & deceptoriam allegationem scripturæ: per crudelissimas mortes quas infliget constantibus Christianis: per dona & promissa, temporalesque prosperitates, quas deceptis a se largietur. Porro signa quæ faciet, omnia erunt mendacia, quoniam ad fallendum ac mentientium ordinabuntur ab ipso ac suis: Aliqua tamen faciet uera signa, non utique simpliciter miraculosa, hoc est totam facultatem naturæ creatæ transcendentia, nisi forsitan præfigialiter tantum. Interim quia omnipotens deus non permittit homines tentari totaliter ultra uires, iccirco in tantis periculis pie succurret, atque ad prædicandum contra Antichristum duos mittet efficacissimos testes, sanctissimos uiros, prophetas egregios, in paradysum translatos, nondum defunctos, beatissimos Heliam & Enoch, qui Antichristi detegent fallitates: Iudæos quoque pro maxima parte ac alios multos conuertent, ac tandem ab Antichristo occidentur, & paulo post etiã sceleratissimus Antichristus, uirtute domini nostri IESU CHRISTI repente interficietur. Quo facto pene omnes ab ipso decepti resipiscunt & credent in Christum, qui in euangelio cõtestatur: Helias cum uenerit, restituet omnia. Verum tamen qui dam induratissimorum satellitum Antichristi in sua manebunt impietate, dicentes: Quamuis princeps noster occisus sit, nos tamen pacem habemus. De quibus scripsit Apostolus: Cum dixerint pax & securitas, tunc repentinus eis superueniet interitus, Saluator quoque: Sicut in diebus Noë erant comedentes & bibentes, donec uenit diluuium & tulit omnes: ita erit aduentus filij hominis. Si autem obijcias, quia ordo atque perfectio uniuersi consistit in speciebus & permanentijs rerum, non ergo totaliter destruentur hæc inferiora & mixta. Dicendum quod plantæ & bruta ac mixta non uiua, non sunt de integritate & perfectione uniuersi, nisi secundum statum mutabilitatis præsentis. Postremo sicut persecutio Antichristi erit grauissima, sic & erit breuissima, in qua cultus Christianitatis maxime deprimetur atque latebit, tamen ad modicum tempus: sed & Antichristo occiso aliquanti dies cecidentur deceptis ab ipso ad poenitendum, & pauci ut creditur.

PROPOSITIO CLVIII.

DE EXTREMO IVDICIO.

Uniuersale erit iudicium, quod Christus in natura assumpta efficiet. Quod est, quoniam homines in hac uita peccant in corpore & anima, ideo in utroque simul iudicabuntur & punientur, aut glorificabuntur. Denique est interim unusquisque particulariter iudicetur in morte secundum animam, ut determinata persona: concedet tamen ut in generali iudicio iudicetur, ut pars totius generis humani ac uniuersi cum cæteris. Et rursus, ut deus altissimus ab omnibus tunc simul clarissime agnoscat esse iustissimus iudex, & sua maiestas tunc omnibus excellentissime referetur. Itemque, ut Christus propter homines ab hominibus impijs ignominiosissime

sime iudicatus & cruciatus, tunc gloriosissime in præsentia omnium honorificetur: Itaque imminente generali illo iudicio, omnipotenti dei uirtute uniuersi mortui suscitabuntur in eisdem corporibus, in quibus uixerunt in seculo isto, & erunt tunc pulueres corporum defunctorum in obedientia prorsus plenissima, ita quod omnipotentis dei imperio ac ministerio angelorum, redibunt quique ad loca & membra ac corpora sua: Reprobi quoque suscitati ad locum iudicij ab angelis deferentur, sancti uero uisus agilitatis aduenient: mox namque ut sua receperint corpora, beatitudo animarum earum redundabit in corpora, ipsaque corpora deo effectiue agente glorificabuntur, & quatuor dotibus ornabuntur. Corpora uero impiorum iacebunt in terra, luto & plumbo grauiora, foetidissima, imò & turpiora quam dum erant in sepulchris, pro media parte corrosa, intantum quod obstupescant super tanta suorum miserimorum corporum feceritate, deformitate & abominabilitate. Interim aduentum ac faciem supermetuendissimi iudicis præcedet ignis conflagrationis, qui mundum istum inferiorem exuret & purgabit, & quæ in eo uiua inuenit consumet, ac ipso durante incendio, Christus cum omnibus sanctis descendet, & disceptabit contra iniquos, ac ipsos conuincet: nec ignis ille in corpora ager sanctorum, sed inflammabit in circuitu aduersarios dei. Denique omnipotenti iudicis summi potentia cito complebitur illud iudicium, dicitque Christus electis: Venite benedicti patris mei, possidete regnum. Ad reprobos autem: Ite maledicti in ignem æternum: moxque ignis conflagrationis inuoluet iniustos, & cum omni suo calore, foetore, immunditia descendet cum illis in tartara: quod uero lucis, puritatis & amenitatis in ipso extiterit, ad superiora ascendet. Postremo eodem momento electi cum inæstimabili gloria, cernentibus reprobis conscendent cum Christo in cælum empyreum, & innouabitur mundus, ita quod non solum cælestia corpora, imò etiam elementa uenustiori ac ampliori lumine, pulchritudine, amenitate decorabuntur.

Resuscitabuntur mortuante iudicium.

Ignis cõflagrationis præcedet iudicium.

Mat. 25.

PROPOSITIO CLIX.

DE FINALI RETRIBVTIONE.

Sicut electi in cælo empyreo omni felicitate & gaudio inexcogitabiliter implebuntur, sic reprobi & iniusti in inferno omni supplicio, calamitate, tristitia erunt perpetue inenarrabiliter adimpleti. Quod est, quia uniuersi electi erunt in summo cælo, quod est locus dignissimus atque pulcherrimus, & corpus admirandæ & ualde incognitæ uirtuositatis: ac ibi erunt immediate uniti, profundissime quoque immergi, itemque calidissime, suauissime, inauertibiliter ac prorsus totaliter absorpti in fontem totius boni, in obiectum opulentiæ infinitæ, in ipsam superessentialem dulcedinem increatam, in superamceniissimum, superamabilissimum ac superpulcherrimum deum: cuius bonitatis fruitione, cuius superplendidissimæ ueritatis intuitione, cuius potentia participatione tam felicissime ac abundantissime replebuntur, tam suauissime atficiuntur, tam feruentissime ac immobiliter inardescunt, quod plus apparere non ualebunt. Denique sicut quis totus ac totaliter repletur doloribus ac tormentis, si in medium æstuantissimæ fornacis projiceretur ac teneretur: sic beatissimæ illæ creaturæ creatori tam plene ac proxime cõiuntur, inæstimabiliter delectantur, feruentissime diligunt, præcordialissime regrantiantur, deuotissime ac iocundissime laudant: atque ut probabiliter creditur, in glorificatis hominibus laus erit uocalis, inenarrabiliter concors, dulcis, iocunda. Insuper clare contemplantur, deliciosissime sapient, uoluptuosissime perfruentur ac sentient supergloriosissimæ trinitatis cõmunionem & emanationem adintra, mutuã intuitionem, fruitionem, dilectionem, dilectionem, in quibus omnibus indicibiliter, inuariabiliter ac penitus contentatiue gloriabuntur, sic quod amplius affectare nequibunt. Hæc est essentialis ac principalis omnium electorum beatitudo & gloria, cuius comparatione uniuersa iocunditas in obiectis creatis consistens, est tanquam punctus & ueluti gutta per modica ad totum Oceanum: quanquam & illa lætitia, illud præmium accidentale, merces illa accidentalis, secundaria & adiecta, inenarrabiliter omnia huius mundi gaudia superet & excedat, potissime speculatio humanitatis uerbi æterni ac præclarissimæ matris eius, deinde omnium ciuium supernorum. Denique tres erunt dotes animarum felicium, uisio, tentio, fruitio: quæ

Matth. 24. Luc. 21.

Mat. 24.

I. Cor. 10.

Mat. 17.

I. Thess. 5. Mat. 24. Luc. 17. Obiectio.

Dilatatio.

I.

II.

III.

III.

D. DIONYSII A' RICKEL CARTHUSIANI,

quæ quanto fuerint eminentiores in illis, tantò præclariore erunt. Insuper & quatuor doctes in earum corporibus erunt, nempe impassibilitas, claritas, agilitas atq; subtilitas, quæ utiq; corpora, etiam suauissimi erunt odoris. In tanta demum beatitudine erit securæ æternitatis & æterna securitas. Verum in infelicitissimis reprobis & damnatis omnia se habebunt opposito modo, in quibus erit grauissimū & pœnalissimum odium dei ac detestatio omnium boni honesti, mutuus quoq; importabilis rancor, inconuersibilis à summo bono auersio, su permoestissima mens, desolatissimus animus, perpetua & intolerabili desperatione plenissimus, sulphureum, inextinguibile afflictiuissimumq; incendium; sed & intensissimum frigus, infelicitissimum inuidiosissimumq; consortium, maledictio atq; blasphemiam super sanctissimi creatoris, pœna sensus & pœna damni. Postremo in solo originali peccato defuncti, erunt in lyngo seu loco suo absq; sensibili pœna, naturalis felicitate contenti. Ut ergo tantas reproborum euadamus miserias, tamq; indicibilem electorum beatitudinem consequamur, coram creatore & saluatore nostro indefinenter timorati, custoditi, feruentibus atque sollicitis, ad laudem & gloriam omnipotentis, qui est super omnia deus sublimis & benedictus. Amen.

ELEMENTATIONIS THEOLOGICAE D. DIONYSII, FINIS.

ERRATA.

Fo. 2. a. li. 9 lege, secundas intentiones. li. 17 sicq. li. 28 quadratū. fo. 27 nec nude eo. b. 6 sunt cause. 36 essentia. 40 mobile. 43 formā. 54 nascit. fo. 6. 26 semel sint. 56 sua existētia. eo. b. 1. morie est. ualiter. fo. 7. 1 principii 8 modo iudici 11 analogiā 20 cuiusdē est. 30 quis nil. 47 confluat. eo. b. 17 realis ac postius, reales. 43 neq; materia, bis legendū. 45 materiae sig. fo. 8. 2 procedū phantasi. ca. 31 tione realiter non. 55 & qles. eo. b. 2 præcedū. 10 dimētionē figuratōne. fo. 9. 2 q. iuxta. 2. 4 & iuxta. 4. 5 millesima. eo. b. 16 corporis. 2. 4 potentia. 1. 32 dicitū. 33 intelligēdo p. 36 essentia qd. 38 dicunt. i. 48 sunt pfectioras; q. realiter idē. fo. 10. 26. p. minus, ipsius. eo. b. 2 esse per acci. 1. 4 exercere. 1. 4 & tota. eo. b. 1. fo. 1. m. 2. 28 aliqd est q. est. 38 qua. 2. 4. 6 dī postius. fo. 12. 53 illo. fo. 13. 31 Ii nūq. 52 sua theologica. ibi. cōuertitū. eo. b. 3. 31. 52. p. perpetuū. fo. 14. 21 utroq; 38 factū. eo. b. 13. 31 anem rationabiliter. fo. 15. 1 effectū. 4. 1 tū. eo. b. 17. Hoc. 16 perfectissimis. 53. li. 2. fo. 16. 3 appropriant 42 mouet. fo. 17. 29 uocet intercessionē. eo. b. 27. 1 ob. 37. 2. 9 cōpētū. 32. 13. fo. 18. 16 ad dicit. fo. 19. 27 ter uniuersas stellas ma. 32 In q. libet. fo. 20. 25 fatē fo. 21. 24. 9. 8. & fo. 22. b. 12. eufans. fo. 23. b. 14. exēplar. 30 sub stitētia. 38. ideo analo. fo. 25. 32. præ ceteris eo. b. 6. illi qd. in. fo. 26. 8. opponit. 25. affectū. 27. proprietates. 47. prime. eo. b. 7. 1. in inclinationē. 8. in numero. 25. donis gratiæ gratificatiō. fo. 27. 51. est disti. 53. triplex est. eo. b. 42. dēduet. fo. 28. 10. modus uo. ca. fo. 30. b. 16. & cogitationē eius. fo. 32. 21. cōformari. fo. 34. 4. 1. idē sint. fo. 35. b. 2. est quo. 31. affectū. fo. 36. ab alio. eo. b. 42. simplicitatis. fo. 37. 5. fati. ca. 21. autoritatibus. fo. 40. 7. prolacionis. 9. dona donant. 43. Alia. 54. & de natura. fo. 42. 48. & præfentialiter sunt. fo. 43. 20. induxi. fo. 47. 2. supposito. eo. b. 2. inflāmati. 6. scētiæ nominant. fo. 50. 28. præ fuerit. eo. b. 1. uenulissimo. 20. uenerunt. fo. 51. b. 52. ad rōnā charitatē. fo. 52. 4. 4. insurgere. fo. 53. 4. 4. creatū. eo. b. 9. aut prima. fo. 54. b. 17. ita sunt. fo. 55. b. 25. quæ ad modum & in tactu. 33. sui. l. deo. fo. 57. 23. scripturā. 47. ac reneb. eo. b. 11. sydereū. fo. 58. b. 40. filios istā. 4. 4. audaces. leones. 47. & infirma. 48. omnia. 56. ac certis. fo. 59. 21. hōi. r. iū. clausu. 25. modi. eo. b. 11. ult. stas. prout immēse. fo. 60. 19. bonitas. 20. offensam. eo. b. 9. habet. 21. multa. 31. unitis. fo. 61. 14. ipso. 22. ænigmatica. eo. b. 24. uerbū æternū. 49. cōuertatiōis. 62. b. 4. rellissime. fo. 63. b. 10. deus. 64. 11. & præfaturæ. 67. 49. & uirtus. 69. 43. concernit quædā. eo. b. 12. utroq; 71. 44. p. gaudii stud. pōx. ista. 72. 39. plus apperit. 4. 4. implexum. 57. matris.

EXIMIO SACRA

RVM LITERARVM, ET TOTIVS PHILOSOPHIAE PROFESSORI M. ARNOLDO Lude Tongrensi, in signis ecclesiae collegiatae ad gradus diuæ Mariæ uirginis Coloniae. Canonico, uiro omnium uirtutū præclarissimo F. Theodoricus Loerā Stratis, domus Carthusiorum in Colonia monachus & Vicarius S. P. D.

Veneranda D. Dionysii à Rickel Hasbanienfis, nostræ professionis monachi, in omni scriptura genere haud minus eruditi q̄ deuotissimi opera, ex maior meoq; iussu & imperio in lucem reuocaturus, ne quid temere agerem, tibi omnium theologoꝝ & philosoꝝ nostrū æui facile principi, simul atq; alicui doctissimi huius academæ Agrippinēsis theologiae professoribus adamuſſim dīcutienda prius ut par erat, cōmūtere uoluim: quate nus uestro iudicio uel in publicum prodirent, uel certe domi deliteſcerent. In qua re, pte cto in primis gratias immortales habemus uobis oibus inſumpti laboris; & tibi præſertim ut humaniſ ſime, q̄ tu non modo operā impēderis huiusmodi examini, quin etiā haud medio re ſuffragiū illis excu dēdis præſtiteris. Congratulamur interim quoq; & ordini noſtro, qui & illud cū alijs multis uulgēſſimū lumē, huic noſtro ſeculo iam iam irradiatur, olim produxerit: maxime, quia uobis grauiffimum in re lite raria inſeſoribus (q̄ d. lætandi oēs acceperimus) uelantibus, huius auctoris uolumina ne dī absq; periculo euulgari poterunt, ſed & haud parū conductura ſunt eccleſiæ catholicæ: modo pios nancſcantur le ctōres. Nempe quæ rudi licet Minerua, ſeu (ut aiūt) leui cothurno, hoc eſt cōmuni ac facili ſcholasticōꝝ ſtylo, uel uī ſub palea ſanctæ eruditionis nobiliſſima cōtineant grana: unde panis uitæ & intellectus pro deuotis quibusq; conſici quæat: ut nec ulli deinceps multum ſit de integritate eius doctri næ ſolicitandi: ubi tamen exprimeſſi codices ad archetypum ſynceriter collati fuerint. Quare illis emendādis, quōd eſt maiora ſub prælum mittantur, & noſtram adhibemus diligentiam, & ueſtræ facultatis theologoꝝ ap probatum, noſtro iudicio ad hæc rem ſatis appoſitum, nobis cooperatōrē conciliauimus Io. Romberch Kyſpen. Qui pro ſuo in ordinem noſtrum pio adſectu, hæcenus nob. ſ. fideliter porrexit manu adiu tricem: nulli parcēs ſtudio aut labori, quatenus à ſcripſoꝝ errorib; hæc opera liberent, quæ inſup unde quæſſis hoſtialis exornare molitur: ut in Commentarijs Pſalmorum, in Elementatione Philoſophica, in Elementatione Theologica, & in libello de Natura dei atq; alijs, facile conſpicias. Quod ſi impreſſores eius laboribus (quibus ipſum in reliquis recognoſcendis ſperamus non deſutūꝝ nobis) atq; noſtris pari dili gentia reſponderint, nihil dubito omnibus uere Chriſtianiſ huiusmodi libꝝꝝ editionem haud minus gratam fore q̄ proſectura ſit. Inter quos ex multis iam à prælo abſolutis, Tractatulum de Natura æterni & ueri dei, tibi cum meo, tum maxime Reuerendi patris D. Petri Bloemenuēnæ Leydenſis, digniſſimi do mus noſtræ Prioris nuncupamus: uel eo potiſſimum, q̄ communis omnium noſtrum ſalutē & amicus habere: & uiri illius præcipue, quem frequenter dimidium animi tui ob uirtutum præſtantiam, quibus & tu maxime polles, præſterit: & de rebus theologicis, ſingulariter de natura æterni & ueri dei ipſiusq; amore & laudibus, non raro dulciſſima colloquia cum uiro commiſcere ſoleas. Ad hæc tum remur no ſtrum Dionyſium ab æmuliſ ſatis deſenſum iri, ſi tātum increatur patronum. Accipe itaq; hoc munuſcū lum & ſi perexiguū, in perpetuum tamen mutui amoris & noſtrę in te obſeruantie pignus, ne interca pto loci uel remporis, pium in nos tuū adſectū oblitere: ubi oportuerit te à nobis ablongari ad iuſſum & decretum Reuerendiſſi in Chriſto patris illuſtriſſimiq; principis ac domini, D. Erardi de Marka, Sanctę Romanę eccl. ſiæ tituli S. Chryſogoni preſbyteri Cardinalis, Archiepiſcopi Valentię, & Epilicopi Leodi enſis. &c. Qui quo ſeduloſa modeſtiſſima tua iuxta & doctiſſima perſeruat pſentia, te iſtuc ab hac inclyta ſtudioꝝ academia tum faciliſ auocandū putauit, ſi tibi in eccleſia ſua cathedrali Leodiēſi nouā face ret prouiſionem. Congratulamur quidem honori tuo, ſimulatq; amicis qui tui ibidem præſtolantur præ ſentia: inter quos cognatus meus Theodoricus Hezius doctiſſimus theologus te ut patrem ſilius, ut præ ceptorem diſcipulus, ut canonicus confratrem canonicum anxioſiſſime (quod literis eius didicimus) expe ctat. Atqui interim hinc morore conſumimur & torquemur mirum in modum, ſi tam ſplendidum lumē, inter cæteros ueluti heſperus inter ſydera cœli coruſcans, hic præbenda reſignata, à noſtra acade mia penitus auferri debeat: Quamuis non poſſimus non probare tanti principis quam miramur pruden tiam, qua paſſim plurimos nobiliſ illi collegio S. Lamberti, in quorum albo tu es, uiros doctiſſi, adſcriben dos uigilantiſſima cura procurat: ac grāde quippiam uiris illis, quibus eccleſiam ſuam exornat, effectū ſit in poſterum. Quamobrem & ſuæ gratiæ hunc noſtrum Dionyſium ex ſua ditione olim natum, nunc uero poſt tot ſecula renaſcentem, per te commendatum iri cupimus: quōd liberioſi tantū principis fa uore ſtipatus, in publicum prodeat. Qui & proculdubio tam doctrinarum ubertate, q̄ uoluminum co pia maximo ſit ornamento, nedum ordini noſtro, ſed & omnibus & toti eccleſiæ, præcipue tamen & genti ſue & patriæ futurus. In cuius libris nihil fucati, nihil tumidi, nihil habetur à bonis moribus alienū ſed eruditio tam lucida q̄ abundans, adeo ut nihil lectori deſiderandum reſtet, niſi fortaſſis elegātia uer borum ſtylusq; uentioſior. In quo tamen excuſari poteſt, quippe qui ſuo ſcripſit ſeculo, ſuæ ætatis homi nibus, atq; eo tempore, quo lingua latina (præſertim politior) neq; in uſu neq; in pretio doctiſ fuerit. Ha bet nihilominus (quod ſæpe ſolet dicere R. T.) Dionyſius tantum eloquentiæ, quantum à Theologo requirere par eſt tonatq; ſolidis ſcripturarum fundamentis, oracula ueritatis æternæ. Bene uale amice & pater in Chriſto colendūſſime.

I. Iohan. 5

CIMVS QVONIAM FILIVS DEI VENIT & dedit nobis sensum, ut cognoscamus uerum deum: Ipse enim unigenitus dei patris in hoc natus est & ad hoc uenit in mundum, ut testimonium perhibeat ueritati. Quid autem est ueritati testimonium perhibere, nisi mentes racionales a rebus creatis atque caducis ordinate abstrahere, & ad unius summam ueritatem aeternamque bonitatis cognitionem amoris plenam attollere: Finis igitur aduersus filium dei aliter prorsus non est, nisi cognitio dei altissimi formata & amore referta, quae ad modum ad patrem loquens unicus atque charissimus filius eius: Haec est, inquit, uita aeterna, ut cognoscatur te solus uerus deus, & quem misisti Iesum Christum. Hoc equidem est quod alibi scriptum est: Tu deus noster suauis & uerus es. Nosse te, consummata iustitia est: & scire iustitiam & uirtutem tuam, radix est immortalitatis. Unde doctor diuinus in libro Spiritualis desponsationis fatetur & ait: In supernaturali & spirituali uisu uniuersa salus nostra consistit. Et Augustinus: Visio inquit, est tota merces. Denique, Aristoteles primo Ethicorum: Contemplatiua felicitate in speculatione optimae ueritatis seu praestantissimi speculabilis constitutenda profectus est: quod Platonem quoque non latuit, ait etiam: Quonia non solum mentes coelestes, sed racionales etiam animas opifex mundi molitus est, quatenus ab incorporea atque corporea intellectuali substantia scilicet homine & angelo, agnosceretur & laudaret. Palam est itaque, quia deum benedictum & sanctum cum affectu cognoscere & pura mente laudare, finis rite censetur omnis intellectus creati. Omne igitur exercitium, omnem conatum & affectum, omnem industriam & diligentiam uniuersamque uita nostram ad hunc finem infatigabiliter ordinemus, quem nisi purgata menti sortiri poterimus. Idcirco, Beati mundo corde, quoniam ipsi deum uidebunt.

Iohan. 17

Sap. 15

Augustinus, Aristoteles 1. Ethic. ca. 8. Plato

Mat. 5

Phil. 90

Phil. 79

Iohan. 14

1. Cor. 13

Modus procedendi in hoc opere

Ecc. 4

Rom. 1

Damascenus

Quonia itaque benedicti dei agnitio tam magni tamque salubre bonum est, ut ipsa protectione mereatur diuinam, quae admodum deus aeternus per os diuini Dauid testatur: Protegam, inquit, eum: cur utique, nisi quonia cognouit nomen meum? Unde in dei contemplatione sciens prophetam felicitate consistere, orat: Ostende faciem tuam, & salui erimus. Denique Christus in euangelio Iohannis sumptus manifestationem, id est euentum & clarum notitiam pro omnium meritorum premio repromittit dum ait: Qui diligit me, diliget a patre meo: & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. Nunc enim uidemus per speculum in aenigmate, id est per formas seu species creatas in quadam obscuritate: tunc uero manifestabit se Christus sanctis per cordibus, quoniam facie ad faciem, id est clare & immediate uidere coeperimus, non per similitudines deum obscure & imperfecte representantes, quales sunt omnes formae atque naturae creatae, quae utique a diuina perfectione in fine occubunt, & ideo eam aenigmaticè representant: sed per speciem increatam, quae est ipsa ueritas prima seu diuina essentia, quam prorsus necesse est omni menti creatae loco intelligibilis formae immediate uniri, si deum sublimem debeat beatifice speculari, uel sicuti est, intueri. Propterea operis huius intentio est, de unius summi dei natura ac proprietate tractare non qualitercunque, sed secundum naturalis rationis processum, ea dumtaxat de diuina essentia considerando, quae per naturalem rationis rationem garri possunt atque probari. Veruntamen ne consideratio talis reputetur infirma, funiculo triplici qui difficile rumpitur, stabilietur ac fulcietur. Est nempe propositio ea quae de deo glorioso & uiuifico tractanda sunt, tripliciter comprobare, uidelicet auctoritate scripturae canonicae, auctoritate quoque catholicorum doctorum, & item auctoritate philosophorum. Si namque diuina natura philosophis prorsus ignota fuisset, Apostolus non diceret: Inuisibilia dei a creatura mundi per ea quae facta sunt, intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque uirtus eius & diuinitas: deus enim reuelauit illis. Idcirco ut Damascenus 4. lib. affirmat: Si ab his quae foris sunt, id est a philosophis, fructificare utile aliquid poterimus, non abiectabile est datum quippe est illis philosophari propter nos: nam eis labor appositus est, nobis autem seruatus est fructus.

Articulus

Certum praeterea est, quonia ad futuri seculi beatificam dei uisionem nemo pertingere ualeat, nisi qui modo per ueram ac gratificam dilectionem summo bono uehementius quam uniuersis creaturis intendit, uniter adharet. In uita ergo praesenti, tota ac summa perfectio est in diuino amore accendi, procedere, stabiliri: & quae nos ad actualem dei amorem amplius prouehunt, ea utique utiliora ac desiderabiliora consistunt. Quum ergo cognitio sit causa & uita dilectionis: cognitio enim mentis ostendit, cur aliquid diligatur: Propterea naturalis & acquisita cognitio intantum optanda est ac utilis, in quantum cooperando animam ad dei amorem & cultum erigere atque perducere potest. Porro naturalem dei agnitionem appello, quae ex consideratione naturae & ordinis rerum creaturarum elicitur: res enim creatae sunt quaedam participatae similitudines creatoris, ex quibus consideratione reor cognoscitur: quae admodum ex speculatione effectus dinoscitur causa. Qui igitur naturali notitia dei perfecte ornatus, intellectum suum ad dei contemplationem facillime atque uberrime extendere potest: quoniam quicquid ex rebus mundi sensibilibus exterioribus sensibus eius obijciit, hoc intellectioni protinus materia, id est obiectum atque imago contemplandi creatorem efficitur: Didicit namque creaturas tanquam simulachra creatoris aspiceret: & quicquid in eis apparet, ad superlapiens opificis admirationem referre. Quum ergo teste sancto Cyrillo, totus sensibilis mundus sit schola: & rationibus sapientiae plena sint omnia, constat quod praedictam dei cognitionem sortitus, in cunctis & singulis etiam minimis creaturis causam ac speciem habeat atque reperiat contemplandi deum altissimum. Unde beatus Antonius, cui praedicta dei cognitio partim quidem ex naturalis ingenij claritate, partim uero ex diuina illuminatione innotuit, cuidam philosopho interrogati, qualiter tanta cognosceret quum libros non haberet: respondit: Meus o philosophus liber est ipsa rerum natura, totaque seculi machina. Insuper habitus est, quo quis quum uoluerit facillime utitur ac operatur: est enim habitus uelut altera natura. Qui ergo habituales fuerit diuinorum agnitionem adeptus, prompte, frequenter ac subito in omni loco & tempore atque negotio poterit cor suum ad deum dirigere, ipsaque diuinae naturae proprietates, prout in rebus creatis multiformiter naturaliterque reuolunt, subtiliter speculari, feriatim contueri, profunde scrutari, delectabiliterque pensare. Denique naturalis ista cognitio dei ad gratias gratis datas pertinet: ideo & bene & male ea uti quilibet potest. Quemadmodum igitur in uiro uano ac tumido, inflationis & indignationis seu aliorum contemptus est causa: ita in uiro gratioso ac humiliter meritoria perhibetur, salubris & maxime utilis: Haec siquidem dei cognitio actus est sapientiae, quae est habitus naturalis & acquisitus: idcirco in se meritoria non est, sed dum gratia informatur, & charitate perficitur ac imperatur, tunc deo fit placita, aeternae uita meritoria & diuina.

Articulus III. de causa motiua atque finali huius lucubrationis.

Multos interim etiam religiosos itemque deuotos a iam dicta diuinorum notitia naturali optanda ac requirenda retardat & abstrahit, quod cernunt plurimos in praedicta cognitione tam excellentes, uanos esse, elatos ac uitiosos, absque timore mundi que amatores, quum tamen nonnulli simpliciores ac tardioris ingenij deuoti & humiles inueniantur. Unde superfluum uidetur eis & uanum, talia tam inhianter exquirere, tam studiose addiscere, quibus multi tam parum proficiunt, imo tam multum deficiunt. Verum ut dixi, istud nequaquam scientiae sed abusioni scientis imputare oportet. Non ergo uanorum negligentiumque in diuino obsequio uitiosa abusio, pura praecipue corda a praedicta retrahat studio: quonia teste Augustino: Scientia charitate adiuuata plurimum prodest. Porro quia scientia rationem concernit ac perficit: uirtutes uero morales passionum reformationem appetitum sensitiuum respiciunt atque perornant: non autem possibile est rationem ueraciter perfici, nisi appetitus sensitiuus inferior antea perficiatur. Oportet namque ab inferiori ordi, & paulatim ac ordinate ad superiora progredi perfectionemque sortiri: Quonia contestante Apostolo: Non prius quod spirituale, sed quod animale, deinde quod spirituale. Idcirco qui fructuose & prouide cupit in cognitione dei naturali, profunda, subtili proficere, primo atque precipue omnem laborem sollicitudinemque impendat ad passiones refrenandas, uita depellendas, & ad uirtutes morales, humilitatem, mansuetudinem, patientiam, temperantiam, adipsas. Hoc est quod Cassianus docet & ait: Duplex est scientia, puta ethica seu moralis, cuius finis non est scire, sed uirtutes acquirere, prout 1. Ethicorum Aristoteles scribit: Quid

Perfectio hominis in hac uita.

Naturalis dei agnitio eleuat nos in ipsius amorem. Probatio prima.

Cyrillus.

Antonius.

Secunda.

Tertia.

Malorum abusus a bono auerere non debet.

1. Cor. 15.

Morum probitas necessaria.

Cassianus 1. Ethic. cap. 9.

est uirtus, scrutamur, non ut sciamus, sed ut uirtuosi & boni efficiamur: Alia uero est scientia theoricā seu contemplatiua, cuius finis est ueritatis agnitio. Qui ergo theoricam cupit scientiam adipisci, primo in ethica exercitetur. Quoniam igitur mi frater charissime, & in uisceribus sincerissime charitatis unice præ dilecte, atq; super milia auri & argenti semper cordialissime præamande, uitæ tuæ exercitia optime nosco, & deuotissime mentis tuæ citca diuina affectum singulariter scio: ita ut non inaniter confidere possim te præ dictæ sapientie salubriter fore capacem: atque tantundem mihi ac humili animæ tuæ eam consistere fructuosam, quantum uitiosis elatisq; cordibus eam scio nociuam: Propterea eximia charitate tua inductus, hoc opus aggredior: Hoc enim charitas perfecta deponit, ut amans dilecto omne quod ualet bonum communicet. Finis uero huius operis est, ut simul ex consideratione inuisibilium dei, ex contemplatione sempiternæ uirtutis altissimi, ex agnitione diuinitatis æternæ, delectemur in domino, abstrahamur à seculo, inflammemur in deo, moriamur carni & uitio, donec feliciter consummemur in Christo. Ob hæc nempe cōditi sumus, mundum reliquimus, Carthusienses effecti sumus. Hæc est quod doctor ait diuinus: Vt rationalis creatura unionem dei sublimem ualeat adipisci, & supernaturaliter possidere, deus cœlum & terrā & cuncta plasmauit. Ob hoc deniq; deus ipse factus est homo, uixit in mundo, docuit usum uiuendi, ac formam deo inhærendi in semetipso nobis monstrauit. Porro quū ipse diuinus & magnus Dionysius libros suos omnes sibi dilecto uidelicet Timotheo cōscribat, nulli uideatur ineptum, si ego peccator & paruus Dionysius sub pedibus illius longe prostratus infime iacens, ista tibi mihi in æternū charissimo dilectiōe urgēte conscribo.

Articulus quartus de cognitione dei infatigabiliter requirenda.

Lætetur cor quærentium dominum: quærite dominum & confirmamini, quærite faciem eius semper. Quemadmodum decimo septimo de Trinitate Aurelius Augustinus differuit, id quod semper quæritur nunquam inueniri uidetur: quomodo ergo laetabitur & non potius contristabitur cor quærentium dominum, si quærent, inuenire non queunt? Et tamen deum posse inueniri Esaias testatur qui monet: Quærite dominum dum inueniri potest. Et Psalmista: Prope (inquit) est dominus omnibus inuocantibus eum. Si ergo quæsitus potest inueniri, cur dicitur, quærite faciem eius semper: nisi quia inuentus quærendus est? Sic enim incomprehensibilia sunt requirenda, ne se reputet nil inuenisse, qui quærit incomprehensibile quod quærebat, inuenire atq; agnoscere potuit. Cur itaq; amplius quærit, si incomprehensibile esse deprehendit quod quærit: nisi quia cessandum non est, quandiu in ipsa incomprehensibilitate restit inquisitione proficitur & melior semper efficitur quærens bonum tam magnum, quod & inueniendum quæritur, & quærendū inuenitur: Nam & quæritur ut inueniatur dulcius, & inuenitur ut quærat ut auidius. Vnde in Ecclesiastico sapientia ait: Qui edunt me, adhuc esuriunt: & qui bibunt me, adhuc sitient. Sed obuiare uidetur quod apud Ioannem dicit saluator: Qui biberit ex aqua quam ego dabo, non sitiet unquam. Sed hoc refertur potest ad uitā futurā: tunc enim replebitur in bonis desiderium nostrū: Satiabor, inquit, quum apparuerit gloria tua. Itaq; præ dilecte quæramus & læti quæramus faciem domini dei nostri: Deus nēpe de cœlo prospexit super filios hominū, ut uideat si est intelligens aut requirens deū. Nec terreat nos incomprehensibilitas eius, sed penitemus uerba Hilarij: Ego, ait, non cōprehendo, & consolabor me tamē. Angeli nesciunt, archangeli non audierunt, secula non tenent, propheta non sensit, apostolus non interrogauit, filius ipse non e didit: Nihilominus credendo incipere, percurrere, persistere: & si me non esse peruentum agnosco, tamen gratulabor profectum. Qui enim infinita pie persequitur, quis non contingat, tamen pro deūdo proficiet. Hoc est quod ait Psalmista: Accedite ad eū & illuminamini, & facies uestræ non confundent. Atq; unigenitus filius: Eū qui uenit ad me, non enīciā foras. Vnde Cyrillus: Sēper, inquit, disce, & in extremis horis sapientia: studem nihil enim est homo sine sapientia. Sed uera sapientia est, quæ sancte simplicitatis innocentia decoratur: unde semper oportet addiscere, & in extremis horis fundū sapientie desiderabilis inuestigare: Finis enim prudentis sapientia est: ideo quod ei uiciniores efficiuntur, eō maiori auidiori q; impetu ad eius amplexū curramus. Si enim non proficimus mox deficiamus. Igitur donec in semita fueris, semp disce, nec unquam putaueris satis esse: nēpe si steteris, retrocedis. Sed teste magno Cyrillo: Vera sapientia ea est mētis ueritas, qua summū bonū, qd deus est, recta fide conspiciat, & casta dilectione tenet. Deniq; ad adipiscendam diuinorum notitiā, ad sapientie (quæ est summi dei agnitio) addeptionē, ipsi quoq; meliores philosophi omne studii omnēq; inferiorū rebus scientiā ordinabāt: Vñ Aristoteli, teste Hieronymo, pene totū

Gen. 1.
Philip. 2.
Dionysius.

Psal. 104.
Augustinus.

Esa. 55.
Psal. 144.

Ecclesi. 14.
Iohan. 4.

Psal. 105.
Psal. 57.

Hilarius.

Psal. 39.
Iohan. 5.
Cyrillus.

Sapientia uera.

totum id reuelatum est quod naturaliter sciri potest, 16. de Animalibus ait: Modicum illud quod de diuinis substantiis & præsertim utiq; de uero deo cognoscere possumus, desiderabilis est atq; præstātius omnibus quæ de corporeis entibus ualemus agnoscere. Quod etiam Plato in Phædone insinuasse uidetur. Quapropter beatus Apostolus: Omnia, inquit, arbitror detrimentum esse propter eminentem scientiam domini nostri Iesu Christi.

Philip. 3.

Articulus V. de moderamine in diuinorum inuestigatione seruando.

Sicut deniq; gustui corporis dulce est mel, sic gustui mentis dulcis est dei agnitio: Sed sicut qui nimium comedit mel, non est ei bonum, sed euomit illud: sic qui perscrutator est maiestatis, opprimetur à gloria. Idcirco quemadmodum primo capitulo de diuinis nominibus Dionysius astruit, & Damascenus primo libro inducit: Non est audendum nec licitum, de superessentiali diuinitate asserere, præter ea quæ nobis in sacris traduntur eloquijs: sed neq; hæc ipsa debemus nimium uelle discutere, profundare, scrutari. Verum iuxta Dionysii dogma sursum respiciamus, quantum sapientia in scripturis radians seipsam immittit, nosq; ad diuinos splendores deducit, ita ut siue docentes siue discētes, maneamus semper inter terminos ueritatis ac nostræ possibilitatis sancte ac temperate restricti, sequentes leges hierarchicas, quæ exigunt unumquemq; ad diuina exerceri sine præsumptione & negligentia, secundum q; capax est & præstitutū à deo. Itaq; ueneremur diuinum secretum in scrutabilibus & sanctis reuerentijs mentis, honoremq; indicibilia dei casto silentio, extendentes nos ad æternæ sapientie splendentissimos radios nobis in sacra scriptura fulgentes atq; propofitos: sicq; affectualiter accendamus ad cognoscendas ac enuntiandas laudes diuinas, quatenus secundum nostram capacitatem lumina intueamur diuina cœlitus reuelata, seu ueritates diuinas, sciamusq; deum laudare tanq; principium omnium luminum nobis diuinitus apparentium, prout Colossenses hortatur Apostolus dicēs: Pax Christi exulter semper in cordibus uestris, cantantes & psallentes in cordibus uestris domino semper: Omne quodcūq; facitis in uerbo aut opere, omnia in nomine domini nostri Iesu Christi agite: gratias agentes deo patri per ipsum. Porro hæc humani intellectus imbecillum capacitatem sapientialiter esse pensandam, præsertim dum diuina tractantur, Plato, quem Augustinus nobilem, Hieronymus doctum appellat, in primo Timæi pulchre ostendit, dum ait ad Socratem: Memēto tam me qui loquor quam uos qui auditis homines fore: atq; ita in rebus sublimibus mediocrem elocutionem magni cuiusdam esse onus laboris.

Pro. 25.
Dionysius.
Damascenus.

Omne studii
hominis in de
um referendū.

Col. 3.

Articulus VI. an deum esse, sit per se notum.

Porro secundum Thomam dupliciter dicitur aliquid notum per se: Primo secundum se & quantum ad nos, quantum uidelicet terminis cognitis statim ueritas innoscit: sicq; prima principia sunt per se nota: ut omne totum est maius sua parte. Secundo dicitur aliquid per se notum secundum se, non tamen quantum ad nos, quando uidelicet prædicatum includitur in ratione subiecti: ut homo est animal: talis quippe propositio est per se nota secundum se, uel ex sua natura. Si uero quis nesciat quid nani sit quod subiectum atq; prædicatum designant, non erit quod dicitur per se notum quantum ad illum: Itaq; Thomas affirmat, qd deum esse, sit per se notum secundo modo: quoniam deus est ipsum suum esse: non autem primo modo, quia ignotum est nobis quid sit esse diuinum. Quamuis autem Ioannes Scotus, qui & doctor subtilis uocatur, ac Petrus de Aquila eius secutor, in conclusione uidelicet, qd deum esse non sit per se notum, cum Thoma concordent: nihilominus distinctionem beati Thomæ præductam reprobare nituntur: sed quoniam rationes quas afferunt non conuincunt, idcirco distinctionem Thomæ admittunt: Sentio tamen quod & eximios uiros sensisse ostendam, uidelicet quod deum esse, sit per se notum utroq; modo. Et quidem Anselmus hoc ipsum non solum astruit sed insuper probat. Damascenus quoq; 1. libro euidenter testatur, qd deus nequaquam reliquit humanum genus in omnimoda diuinitatis ignorantia: quoniam omnibus naturaliter est inserta cognitio deum existentis: ergo utiq; etiam quantum ad nos per se notum est deum esse, quū nihil sit notius eo quod naturaliter innoscit. Primo igitur introducenda est ratio sancti Anselmi quæ talis est: Deus est quo nil maius seu dignius cogitari potest, quum deus sit ens summe perfectū: sed tale ens non esse concipi nequit: imò unicuiq; ratio sana utēti, certissimum est ipsum esse: Quod enim in sola ratione existit, nec in ueritate rerum subsistit, nequaquam est tale ac tantū, ut nil eo cogitari queat præstantius, uel esse perfectius: Quod enim

Vide s. tho. 1.
par. q. 2. ar. 1.
Cōtra Gen. li.
1. ca. 10. de ueri:
q. 10. ar. 12. &
alibi.

Vide hic caput
olū 1. Sen. dist.
2. q. 2. cōclusio
ne tertia.
S. Tho. 1. par. q.
2. ar. 1. ad pri-
mum.

ratio Ansel-
mi.

enim in sola rationis apprehensione consistit, est imperfectum ac debile, atq; declinans illo quod etiam reale ac uerum esse sortitum est. Quum igitur is qui uere cognoscit quid hoc nomen deus significet, in eo quod dicitur DEVS, ens perfectum ac summum, et quo nil maius concipi ualeat, intelligat: clarissime elucescit, qd nihil sit notius aut certius qd deum esse. Idem dicit Albertus super librum de Causis. Constat ergo, qd deum esse sit utroq; modo per se notum. Preterea arguo ita: Id cuius oppositum apprehendi non potest, notissimum est: sed huius quod dicitur deum esse, oppositum apprehendi non potest: quum enim deus sit ipsum perfectissimum atq; plenissimum esse, quicumque deum non esse affirmat, nescit quid dicit, imò propriam uocem nullo modo intelligit: quoniam esse perfectum ac plenum dicitur per meram atq; omnimodam fugam, recessionem, abnegationem eius quod est nō esse: Quicumq; itaq; asserit deum non esse, amplius deuiat, quam qui negat nihil non esse, uel terram non esse terram. Deniq; deum non esse implicat immediatam & claram contradictionem: quia, ut dictum est, deus est naturaliter plenum summumq; esse: & tale esse non est: ad extra, contradictionem includit sicut ostensum est: quod autem immediatam & claram contradictionem implicat, apprehendi non potest: Vnde secundum Philosophum, contra negantes prima principia non est disputandum: eò quod tales propriam non intellexerant uocem: Ergo deum esse adeo certum est, ut eius oppositum apprehendi, cogitari, concipi nequeat. Quid est ergo quod ait scriptura: Dixit insipiens in corde suo, non est deus? Plane secundum Augustinum hæc tanta amentia est paucorum. Quemadmodum igitur non sequitur illud primum, communissimum certissimumq; principium: De quolibet affirmatio uel negatio, de nullo uero simul: circiter non esse per se notum, quoniam quidam antiquorum philosophorum ipsum negabat: ita non sequitur, deum esse non fore notum per se, quia insipiens qui bestijs comparatur, ipsum stultissime negat. Et cur deum esse negat, nisi quia non intelligit quid hoc nomen deus importet? & cur id non intelligit, nisi quoniam nō aduertit: & cur non aduertit, nisi quia malitia excaecauit animam eius: & quod dicit, non secundum rationis iudicium dicit, sed secundum uoluntatem, eadem liberamq; malitiam, sicut qui negat quod sensui constat. Insuper quod aliqui dicunt deum esse, non esse per se notum quantum ad nos: quoniam ignoramus quid sit esse diuinum, stare nō potest: sic enim nulli in uita præfenti quantumcunque edocto, esset per se notum, deum esse: quū nullus in uita hac, quid sit deus agnoscere ualeat: imò nec substantijs separatis secundum naturalem ipsarum perfectionem esset per se notum deum esse: quoniam naturaliter diuinam essentiam quo ad quid est, capere nequeunt, sicut in libro de Causis, & in Elementatione theologica Procli Platonici comprobatur: Ad hoc ergo quod deum esse, uel quodlibet simile, sit per se notum, sufficit ut quid termini signent ueraciter cognito, prædicatum tam euidenter subiecto conueniat, ut nemo ratione perfunctus, de ueritate ambigere possit. Vnde quod aliqui dicunt, nil esse notum per se, nisi quod cadit sub sensu, ueritatem habere non arbitror: quum ueritas primorum principiorum sit nota per se, quam liquet sub sensu directe & primo non cadere. Sed nunc uidendum, an præinducta opinio Damasceni auctoritatem efficaciter soluat: ait equidem ita: Debere uerbum Damasceni exponi, ut omnibus naturaliter inserta sit notitia deum existendi, secundum rationem consulsam atque communem, in quantum uidelicet deus est beatitudo quam omnes naturaliter appetunt: uidetur autem ista expositio Damasceni propositio non esse concordans: Damascenus nanque primo libri capitulo auctoritatem ita inducit: Omnibus cognitio existēdi deum ab ipso naturaliter inserta est. Tertio autem capitulo eam sic repetit: Cognitio existēdi deum, naturaliter inserta est nobis: Quia uero intantum præualuit diaboli pernicio famalia hominum naturæ, ut quosdam in irrationabilissimum omnium malorum pessimumq; perditionis deduceret barathrū, ut dicant deum nō esse, placuit deo per apostolos miracula facientes eos ad ueritatem reducere. Ex his Damasceni uerbis patet, non solum naturaliter nobis esse innatam notitiam, deum essendi, secundum rationem communem qua dicitur beatitudo: quum etiam pessimi quique beatitudinem appetant, secundum Augustinum in libro de Trinitate: quam nequaquam appeterent, nisi eam esse putarent. Itaque ultra hanc rationem communem inserta est nobis de deo quædam agnitio, quo ad id quod deo est proprium, sicut quod deus est ens perfectum, uel simile aliquid. Hoc tamen cum beato Thoma opinor, non esse omnino per se notum, an hoc ens quod est deus, sit finitum uel infinitum, corporeum uel incorporeum, sed qd ipsum sit, omnino certissimum est.

S. Tho. 1. par. q. 2. ar. 1.

Plat. 13. 52.

vide Tho. Cetera super 1. par. S. Thomæ q. 2. ar. 1.

Corollarium.

Hæc solutio S. Thomæ 1. par. q. 2. ar. 1. ad primum, uide Glichthoneum ibidē sit per Damasc.

Arti.

Articulus VII. qualiter ex consideratione motuum atq; mobilitum perducatur ad unius immobilis entis & primi motoris, qui deus est, contemplationem.

DEniq; motus est uia atq; tendentia ad aliquam formam: quemadmodum instructio est uia ad doctrinam: Forma uero est rei perfectio, ut anima corporis: quod ergo mouetur, ad perfectionem tendit, & nondum perfectum est, unde secundum Philosophum: motus est actus entis in potentia: quod autem mouet, est in actu: Nil uero est simul in actu & in potentia secundum idem: nil ergo potest esse mouens & motū secundum idem. Aliqua tamen mouet seipsa quemadmodum animata, sed non secū dum idem, quia per animam mouent: anima enim est principium uitæ & motus formale atq; intrinsecū: Per corpus uero mouentur, quia materia est moueri & pati. Verum tamen in his motor seu anima mouetur per accidens: nā motis nobis, mouentur omnia que in nobis sunt: Oportet igitur tandem uenire ad unū primum motore separatum ac prorsus immobile: nam motor coniunctus qui mouetur per accidens, non habet à seipso uirtutē mouendi, sicut nec effendit eū, probat Philosophus, extra actū & potentia seu formā oportet esse causam efficientē ac unientē unum cū alio: potentia quippe seu materia nec uniuert nec mouet seipsam ad formā, quum omnis motus à forma causetur: forma quoq; non uniuert seipsam materiam, nec actus potentia: non enim præcedit eam, sed in eodē simul incipiunt, quamuis non semper simul desinant. Cū itaq; conspiciamus in mundo sensibili multa esse mobilia, diuersos motores atq; conuenientē ordinē obseruari in eis: elemēta nanq; inferiora à superioribus elementis mouentur & alterant: & in sima sphaera mouet altius elementū scilicet ignē: sphaera quoq; seu orbis inferiores à superioribus circūferuntur: ante omnia igitur ista mobilia est unū omnino immobile mouens, omnibus uirtutē efficaciq; mouendi originā ac immobiliter influens, non enim in infinitū: hoc autē est deus benedictus & sanctus. At uero nullū mobile est sibi ipsi finis, sed præsupponit aliquid ante se prius ac dignius ipso, quod sit finis ipsius: motus enim ordinatur ad finem adaptionem seu copulam: unde quod mouetur, distat à fine, & fert ad ipsum: sicut testatur Philosophus in libro de Cælo & mundo: Quod fini propinquius est, uniformiori simplicioriq; motu ad ipsum pertingit: Quemadmodum substantia separata uno ac simplici actu conuertuntur ad deum uel auertuntur ab ipso: quoniam iuxta Isaac Israēlitā philosophum, substantia separata in umbra diuinæ lucis seu proxime deo creata est: Vnde Augustinus in libro Confessionum ad deum eloquia ponens: duo (inquit) creati dō domine, unum prope te, scilicet angelum, aliud prope nihil, puta materiam. Intellectus uero humanus qui secundum Augustinum & Isaac in umbra ultimi angeli factus est, multis diuersisq; motibus ultimo fini uidelicet deo excelso coniungitur: nam in ordinibus intellectualium essentiarum à deo maxime atque longissime distat. Liqueat igitur, quoniam ante uniuersa mobilia esse oportet ens quoddam immobile, quod sibi ipsi sit finis ad quod omnia ordinentur. Tale quoque eris nec errare, nec peccare, neq; deficere potest: quoniam omnis error, omne peccatum ac omnis defectus propter recessum seu deordinationem à fine contingit. Cum itaq; primum ens sit sibi ipsi finis sicut à seipso separari non potest nec referri ad aliud, ita nec error nec culpa, neq; defectus in ipso accidere ualent. Porro omne creatum deficere potest, quoniam indiget conseruatore: an nihilari etiam potest, quia ex nihilo conditum est: omnis autem intellectualis natura citra deum nedum deficere, sed & peccare errareq; potest, quia à fine ultimo distat: Hoc Thomas super secundum Sententiarum pulchre deducit. Amplius ubicunq; inuenitur medium ex extremis compositum, etiam reperiuntur extrema simplicia: hæc autem propositio ab Aristotele sumitur, & ab Alberto Magno frequenter inducitur, cuius exemplum est: Nam quū sit ens ex actu potentiaq; compositum, ut homo, lapis, cœlū: necesse est esse aliquid quod sit potentia tantū, quod appellatur materia prima: aliquid quoq; quod sit actus tantū, quod est deus: quum ergo sit aliquid mouens motū, ut animatū, quod mouetur & mouet, quoniam mouet seipsum: oportet fateri, quia sit aliquid quod est mouens tantū, & aliquid quod est motum tantum. Quemadmodum igitur omnes testantur, id quod est motum seu mobile tantum, fore ens in finitū atq; uilissimū, puta materiam primā, quæ secundū Philosophū Septimo Primæ philosophiæ, nec est quid, nec quale, nec quantū: ratio enim ipsius consistit in abstractione ab omni forma tam substantiali q̄ accidentali: Sic uniuersi intelligit id qd est mouens

3. phy. 1. c. 6. & alibi.

2. Topi. ca. 31.

2. de Cælo & mundo. c. 53.

Augustinus.

2. Sen. dist. 74.

7. Metaph. 8.

4. 0 tantum 6.

rantū esse ens summū ac prorsus dignissimū, quod est deus gloriosus & felix: Constat ergo clarissime, quoniam cū cetera mobilia antecedit ens quoddā altissimū nullatenus mobile. Hæc autē propositio in introducta, præsertim in essentialiter subordinatis ueritate fortitur: Essenti- aliter uero subor- dinata censente, quoq; unum sine alio causare nō potest, ut elementū, cœ- lum, intelligentia: Talia quoq; sunt ipsa mobilia atq; mouētia: nam motus terrestriū depen- det à motu cœlestium: Oportet (ait) Philosophus totū hunc mundum esse contiguū lationi- bus superiorum, ut tota eius potestas inde gubernetur. Postremo in istis aliter subordina- tis nunq̄ uenitur ad aliquod determinatū ac præfens, nisi sit aliquid ipsum à quo motus & actio originētur: infinita nanq; pertransiti nō queunt: Id uero quod mouetur per accidēs, esse non ualet principiū motus simpliciter primū: Nā quum idem secundū idem non sit mo- uens ac motum, de necessitate oportet fontale ac penitus primū motus principiū fore omni- nō immobile: quod Plato quoq; in Phædone denuntiat: est igitur in uniuersitate reꝝ ens quoddā omnifarie quomodolibetq; immobile. Possent interim aliæ multæ rationes ad idē adduci, sed quoniā in editione præfenti deuotioni potius q̄ subtilitati uacare propono, di- gnū non reor his quæ à philosophis plenissime ostēduntur, nimium immorari: sed medi- ocriter atq; faciliore quo potero modo talia tangere. Nunc ergo o' frater ex ordine mouen- tiū atq; mobiliū ad primi motoris contēplationē feramur, ad immobilis entis admirationē ducamur, ad primi mouentis (quod à seipso omnē mouendi modū, omnēq; mobiliū legem adiuuenit atq; instituit) dilectionē ardentius incitemur: rex mobiliū imperfectione immobi- lis entis perfectionē pefemus: ex mobiliū labore ac fatione immobilis entis quietem noscimus: ex mobiliū uicissitudine ac in stabilitate, immobilis entis stabilitatem ac unifor- mitatē subtiliter consideremus: Nam opposita iuxta se posita euidentius elucescunt: sicq; deuote & uere sciamus, q̄ uere de deo ac domino nostro dicat scriptura: Tu autē idē ipse es & quoniā mille anni ante oculos tuos tāq̄ dies hesternæ quæ præterijt: & in pace in idipsum dormiam & requiescā. Ipse equidē deus noster dignissimus, uerissime dicit idipsum, in quo mentē nostram ab omni distractione uanissima, ab omni phantasia indigna, ab omni occupa- tione culpāda dormire oportet, atq; ab omni anxietate, formidine, solitudine, labore, mœ- rore fiducialiter suauiterq; quiescere. O uere idipsum, quod à propria stabilitate nunq̄ mu- tatur: quod à summa rectitudine nunq̄ defleuitur: quod à perfecta beatitudine nunq̄ mouetur: Dicit illi anima nostra sitibunda & amore flāmigeræ: adhæsit anima mea post te: & in deo salutare meū: & gloria mea deus auxiliij mei: & spes mea in deo est. Quis unq̄ tam dul- cē uersum audiuit: quis poetæ tam suauæ carmen deprempsit? quis rhetoræ tam uenustū sermonē profudit: quis philosophorū tam salubre eloquium edidit? Nonne beatissimus nos- ter Philosophus sanctus diuinusq; Dauid omnes illos lingues multosq; efficit: Contēple- mur insuper in motu cœlestiū, in uelocitate, uniformitate, incessabilitate circūuolutionū cœ- lestiū orbium superineffabilē potentia superinæstimabilēq; sapientia adorandi atq; æterni opificis, unius summi immobilisq; motoris, qui stabilis manens dat cuncta moueri. Perpen- damusq; in finita milies milia militaria sol, stellæ, planetæ, omni die perambulant: q̄ ordinate percurrant, q̄ obediēter deseruiant: Hanc nēpe contēplationē solitario cōuenire, quæ etiā beatissimis patribus nostris Benedicto itēq; Francisco plurimū placuit. Magnus Basilius pandens: Stat, inquit, solitarius frater nocturnis tēporibus cœlos prospiciens: hinc per labia oris psalmi canitur: hinc oculis corporis cursus astrorū cernuntur: hinc oculis mentis crea- tor ac motor agnoscitur, admiratur, laudatur, ac toto affectu amplectitur.

Articulus viii. in quo genere causæ posuerunt philosophi deum sublimē esse primum motorem.

ALiter demum mouet efficiens causa atq; aliter causa finalis: Causa nanq; efficiēs est principiū immediate motū producēs: causa uero finalis non immediate motū producit uel elicit, sed mouet efficiētē: efficiens autē motus à fine mouet mobile atq; materia: finis nanq; est primū in intentione: quia efficiens non nisi propter fi- nē operat ac mouet: Sicut in bellicis rebus uictoria seu fauor regis est causa finalis pugnan- di, & mouet milites ut fortiter pugnent: Quæ admodū deniq; secundum philosophos finis est causa causarū: sic motio eius est prior, fortior atq; præstantior motione causæ efficientis, imō cuiuslibet aliæ causæ. Aristoteles ergo & Plato cū suis sequacibus, asserunt deum non esse primū motorem alicuius orbis cœlestis in genere causæ efficiētis, sed finalis: ita q; deus est finis propter quē singuli orbis à proprijs circūferuntur motoribus, qui motores mouē- tur à deo secundum q̄ appetitus mouetur à fine, seu desiderans à bono desiderato. Vnde

Auicenna

Auicenna testatur, q; deus est agens ac mouens extra omne genus ac ordinē: Et Auerois dicit, q; deus mouet uniuersos orbium motores eo modo, quo rex sedens in throno mouet subiectos. Hæc autem positio sacre scripturæ & sanctis doctoribus consonat: Scriptum est enim: unus est altissimus creator omnium omnipotens, rex potens & metuendus nimis, se- dens super thronum. Sancti quoq; doctores Augustinus, Gregorius, asserunt totam creatu- ram corpoream dispensari ac moueri à deo per creaturam spirituales, ita q; singula: spha- ræ cœlestes proprios fortiantur motores: uideturq; Thomæ in Summa contra Gentiles, q; ad spiritus mediū ordinis mediæ hierarchiæ, uidelicet ad uirtutes, pertineat orbis mouere. Porro confirmatio horum est quod Iohel ait: Multa sunt nimis castra dei, fortia, & facien- tia uerbum eius. Per castra etenim dei intelliguntur angeli sanctissimi de Iacob obuiantibus sibi angelis sanctis dixit: Castra dei sunt hæc. Veruntamen deus dici potest causa efficiens lationum mediata ac prima, quum ipse sit conditor motoris & mobilis, quorum est motus: Quod autem est causa causæ, est causa causati, imō prima causa est potior causa quàm quæ- cunq; causa secunda.

Articulus ix. Quo modo intelligendum est, q; aliqui summi doctores deum dicunt moueri, ac motum seu mobilem.

DE increata insuper sapientia quæ est uerus deus ueriq; dei unigenitus filius, quū ipsa sit candor lucis æternæ & emanatio pura claritatis diuinæ scriptum est: Omnibus mobilibus mobilior est sapientia. Dionysius quoq; primo Angelicæ hierarchiæ capitulo: Omnis, inquit, patre moto processio luminū in nos optime prouenit. Si itaque sapientia quæ deus est, nedū mobilis, sed cunctis mobilibus extat mobi- lior: & si pater æternus mouetur dum lumina gratiæ largitur, quo modo primum ens est motor omnino immobilis: Et respondendū, q; motus uno modo accipitur proprie prouici- sissitū dinata siue continua quadam egressione entis in potentia ad actum, sicut sanatio: Se- cundo accipitur communiter pro quacunq; operatione: sicq; secundum Dionysium quar- to cap. de diuinis nominibus, angelicæ mentes intelligendo dicuntur moueri in deum. Pri- mo igitur modo non competit motus deo, sed secundo, in quantum de nouo aliquid agendo dicitur moueri, quia procedit ad actū: quæ tamen processio recensq; actionis nouitatis aut mutabilitatis ponit in deo, sed in creaturis nouitatem ac mutationē inducit. Cū ergo sapien- tia increata sit maxime luce illustrationis diffusiuā, suæ bonitatis cōmunicatiua, suq; operis productiuā, ideo maxime mobilis appellatur. Quod uero iste sit sensus scripturæ, ex uerbis sequentibus innotescit: Causam nanq; mobilitatis istius quasi assignans: Attingit, inquit, haud dubium quin sapientia ubiq; propter suam munditiā: & cū sit una, omnia potest: & in se permanens oia innouat, & per notionēs in animas sanctas se transfert, amicos dei ac pro- phetas constituit. Simili sensu Dionysius patre ait moueri, eoq; moto dona diffundi. Vnde Hugo uerba Dionysii pulchre exponit: Mouetur, inquit, deus non turbatione sui, sed mi- seratione nostrorum mouetur non se concutiens, sed nos colligens: mouetur nō se euacuans, sed nos replens: mouet ad nos ueniēs, à se nusq; recedens. Pari deniq; modo intellexit Plato dū primū motore asseruit mobilē: Optime nanq; agnouit deū non esse mobilē motu proprie dicto: quoniam deum ponebat esse agens formale, maxime separatum ac super exaltatum: Vnde Aristoteles Platonem in hac positione redarguens, non mentem sed uerba Platonis impugnat, quod utiq; sapius facit.

Articulus x. Quo modo ex ordine causarum atq; effectuum demonstratur esse diuinum.

HOc autē doctoribus constat, q; sicut esse diuinū cognoscere quantum ad quid est, est penitus impossibile naturaliter: sic ipsum cognoscere quantum ad quia est, sit maxi- me facile: Videmus enī plurima esse in rebus quæ esse suū sortiunt ab alijs: oportet igitur deuenire ad aliquod ens qd nō est ab alio, aliās nō esset status in rebus, uel entia causarent se mutuo: Quod autem non est ab alio, est utique ab æterno, estq; ens per essentialitatem nullo dependens: tale uero ens omnes nominant deum: Sed an possint esse plura huiusmodi entia, maiori eget scrutinio: de quo inquisitio postea fiet, dum de uni- tate diuini esse tractabitur. Denique ens æternum quum sit sibi ipsi ratio existendi ac fi- nis, in dissolubile est atq; perfectum: non enim ordinatur ad aliud, nec indiget alijs, sed stat ad seipsum conuersum, in semetipso sufficiens: palam est autem, quoniam tale ens deus exi- stat. Præterea in omni genere causarum essentialiter subordinatarum necesse est esse unā causam simpliciter primam, quemadmodum in genere causæ materialis inuenitur materia prima

1. de Cœ. mī. ten. cō. 30.

8. Phy. cō. 67. & cō. 88 pri. post cō.

Vide Paul de Saneio 12. Metha. circa text. 31. Et doct. sibi. Ioan. de Landano & c.

1. de Cœl. & mī. ten. cō. 40. Plat. 10. 1.

Plat. 9. Plat. 4.

Plat. 62. Plat. 61.

Boerhins lib. 3. de Cœn. phi. metro nono.

Deus mouet ut finis.

Auicenna Aucrois. Eccl. 1.

Con. Gen. li. 3. ca. 8. & 4. Scn. dist. 48. q. 1. ar. 4. & alibi. Iohel 2. Gen. 22.

Vide Tho. 1. par. q. 9. ar. 1. & 2.

Sup. 7.

Ibid. Hugo.

Plat.

Aristoteles.

S. Tho. 1. par. q. 2. ar. 2.

prima quæ est omnium formarum primū subiectū: In genere quoque causæ formalis est aliqua forma informans penitus, prima uidelicet forma primi compositi quod dicitur: sit illud: Pari formiter ergo in genere causæ efficientis est unū effectuum principium simpliciter primū, atque in genere causæ finalis, est unus primus, summusque finis ad nihil referibilis, ad quæ cetera omnia referuntur: id uero quod est prima omnium causa efficiens, primusque ac summus ac ultimus finis, omnes deum esse fatentur: ex consideratione itaque ordinis causarum atque effectuum conuincitur esse deum. Adhuc autem quæ admodum est ostensum, nihil produci ualet nisi sit aliquod primū, à quo fluxus incipiat: est ergo in causis aliqua prima causa unde omnis causalitas fontaliter manat. Rursus nisi in omni genere causæ esset una causa simpliciter prima, nec demonstratio esset neque scientia: quia demonstratio est syllogismus faciens scire: scire autem est rem per causam cognoscere: si ergo infinitæ sint causæ, quum infinita relinquuntur ab arte secundum philosophos, nulla erit scientia. Ex his itaque atque similibus multis argumentis cognouerunt meliores philosophi, esse in entium uniuersitate unum ueræ atque altissimū deum, qui est omnium rerum prima causa ac ultimus finis, in cuius uirtute omnes causæ secundæ operantur & causant intantum, ut causalitate et potestate primæ causæ abstractis, nulla causa posterior uel minimū quippiam producere possit.

1. Post. c. 7.

1. Post. l. c. 38.

Articulus XI. Demonstratio quod deus est ex ordine rerum in perfectione.

Sapientia.

Phil. 99.

Merito demum sacra scriptura eos redarguit, qui deum ex rebus creatis inuenire nequebant: quum ordo rerum factarum sit scala qua ad creatoris notitiam intellectus facilliter scandere potest, unde scriptum est: Vani sunt omnes homines quibus non subest scientia dei: & de his quæ uidentur bona, non potuerunt intelligere eum qui est artifex: magnitudine enim speciei creaturæ poterit cognoscibiliter horum creator uideri: nempe quæ admodum ex pulchro ædificio mox omnibus sapientia innotescit artificis, ita ex mundi huius intuitu, ex cæloꝝ ac sydeꝝ atque cælestium motuum contemplatione potest facilliter cunctis excellentia patere primi opificis: Omnia enim hæc suo motu ac ordine, sua diuersitate ac indigētia unanimiter protestantur & clamant: Quoniam ipse fecit nos, & non ipsi nos. Videmus namque quod in entibus sit ordo in bonitate ac perfectione: nam quædam quibusdam sunt perfectiora, actualiora, formaliora ac simpliciora: magis autem & minus accipiuntur nisi secundum accessum ad unū primū atque perfectum, quod sit cæterorum mensura ac regula, sic quod quanto amplius ad ipsum accedunt, tanto perfectiora consistant: & quod longius distat, eo imperfectiora mox fiant: Est ergo in rerum ordinibus deuenire ad aliqd ens perfectum, actualissimū, formalissimū & simplicissimū: hoc autem est deus sublimis & benedictus. Denique in omni ordine est aliqd primū & summū, iteque aliqd ultimū & infimū: Ordo namque est debita habitudo supernorum ac inferiorum adinuicē: est itaque in ordine entium ens primū ac summū. Rursus extrema seu termini cuiuslibet multitudinis maxime distant: quum ergo in rerum uniuersitate descendendo perueniat ad ens minimum atque uilissimū, quod est materia prima, quæ est pura passiva potentia, primū subiectū & prope nihil: oportet ascendendo quoque pertingere ad ens maximū atque dignissimum, quod sit prima forma omnia formans, nihil informans, purus actus, nullius subiectum, & super omnia entia in semetipso independenter ac pure subsistens. Præterea ordo uniuersi in speciebus mundi consistit: species autem rerum conuenienter coordinatæ connectæque sunt: habent se enim ut numeri secundū Philosophū, quod etiam sensui constat. In omni autem multitudine ordinata, inferiora omnia ad supremū aliquod conuertuntur, ut conseruentur uel perficiantur ab ipso: aliter ordo ille non esset necessarius, neque stabiliter permanēs: omnes ergo naturæ ac species rerum conuertuntur ad primū ens ut bene se habeant perfectæque sint: conuersio autem tendit in id, à quo processio facta est: Nam quod ad aliud naturaliter conuertitur, naturaliter indiget eo, ideo namque conuertitur ut in essendo atque agendo perfectionē sortiatur. Omnes ergo naturæ seu species mundi indigent primo ente, non autem eo egerent, nisi ab eo procederent: nam ab eo dē fertur res esse & bene esse, seu esse, posse & agere: imo si esse rei à nullo dependeat, ergo nec posse, nec agere, nec permanere. Si enim à seipsa esse habet, indissolubile est: ergo omni alio non existente nihilominus permanebit. Cuius nil in rerum natura sit ociosum, & frustra, non utique poterit potentia, & operatione carere. Indissolubilis itaque ordo rerum in essendo, ac operando, atque causando euidenter demonstrat, esse supra omnia entia sub ordine comprehensa ens quoddam æternū, perfectum, primum operans atque efficiens, à quo omnia in ordine mundi inclusa tam esse quæ bene esse, tam naturam quam operationem, tamque uirtutē quam causalitatem adeptæ sunt.

8. Metaph. text. com. 10.

sunt. Hæc autem ratio ex dictis Platonis & Procli colligitur: & alibi eam diffusius introducti, multa argumenta ex ea efficiens. Postremo, talis est entium ordo, quod quædam raro perueniunt, quædam frequenter, nonnullaque semper, & aliqua contingencia sunt, aliter se habere potest. Est ergo aliquod ens omnino necessarium atque incommutabile esse habens: alioque totum uniuersum dissolueretur & confunderetur: tale uero ens deū fatemur. Hæc quoque ratio & Damascenus primo lib. tangit: Omne, inquit, increabile seu æternū inuertibile est & inalterabile: omne uero creatibile, uertibile atque alterabile est: contrariorū namque sunt proprietates contrariarum: quæ esse à uersione incipit, hæc uersioni subiecta sunt: Omnia autem circa deū huiusmodi sunt: Nā inferiora multiplici mutationi subduntur, superiora uero uel localiter uel secundum electionē uariabilia comprobant: Omnia ergo creata, mutabilia sunt: & totū increatum ens, profusum inuariabile est. Verè hæc ratio Damasceni dictis Platonis innititur: Peripatetici namque affirmant, intelligētias immutabiles esse atque immobiles: nec aliquo modo posse peccare neque errare, quāuis à primo ente procedant. Et hos sanctus Thomas sequens ait, quum rebus creatis dici potest aliquid absolute necessarium: non tamen sequit eos in hoc, quod attrahit intelligentias nec errasse nec peccare potuisse: quod asserentes Aristotelici, deimones esse negabāt. Sed Plato aliter sentit: inducit quippe 2. Timæi summū deum causis secundis celestibus, quos more suo deos appellat, ita loquentē: O dii deorum quorum opifex idem paterque ego: opera siquidem uos mea dissolubilia, natura: me tamē ita uolente, indissolubilia. Sed dubitatio oritur: Dicitum est enim, quod deum esse sit adeo per se notū, ut omni homini facillime possit ostendi deum esse: imò hoc quilibet sanæ mentis defacili considerare atque elicere ex ordine entium ualeat. Huic uero contrariari uidetur quod Plato in 1. Timæi inducit dum ait: Igitur genitorem opificemque uniuersi tam inuenire difficile, quam inuentū impossibile profari cogit. Et respondendū, quod opificē mundi inuenire difficile est, non quidē absolute, quantum ad hoc quod sciatur esse, sed ut sciatur per modū quo est uniuersarum causarum principium: Nō enim est parum difficile determinare quæ admodum mundi sit instituta molitio. His itaque uis cognouerunt philosophi ex consideratione ordinis rerum, esse unū summū ueræque deū: Unde Aristoteles secundo primæ philosophiæ fatetur, quia id quod est maxime ueræ & ens, puta deus, sit cæteris uniuersis causa ueritatis & entitatis.

vide Pauli de 8. ne. ar. m. c. 10. 70.

Dubitatio

Solutio

2. meta. text. cō. 4.

Articulus XII. Ostensio, quod deum esse oporteat, ex contemplatione regiminis uniuersi.

Gubernatiuus in super superiorum in hunc mundū influxus, sapientissimū, primum ac summū esse principē in uniuersitate rerum demonstrat: nempe in omni gubernatiuum multitudinem ad quoddam primordiale gubernans oportet recurrere, & totumque esse, quod Aristoteles quoque in Politicis dixit. Quum ergo inferiora & corruptibilia à celestibus causis moueantur atque regantur, ut orbes à suis motoribus, opus est ascendēdo pertingere ad summū rectorē primūque principē, quæ deū rite censemus. Adhuc autem, ea quæ uita carent, ut elementa & mineralia: ea quoque quæ uitā habentia cognitione priuantur, ut plantæ: & ite quæ cognitionē habentia ratione nō pollent, ut bruta, recte reguntur, quia ad certū finē mouentur, quæ etiā ut in pluribus adipsiūcūtur. Quum ergo nec finem agnoscant, nec raro eueniant, liquet utique, quoniam nec à casu neque à seipsis mouentur. Unde Damascenus libro tertio affirmat, quod potius agantur quam agant: quia secundum impetū naturæ feruntur nil deliberando. Oportet ergo fateri, fore actorem naturæ, qui eis finem præstituit legemque mouendi ac operandi ingeniauit siue impressit: quod nulli nisi altissimæ causæ cōpetere potest, quæ sola iuxta sapientiā suā immensam, ordinē rerum instituit, quæ admodum scriptū est: Quam magnificata sunt opera tua dñe: omnia in sapientia fecisti: et in quæ finem nequaquam agnoscent, non ferunt in finē, nisi aliquo cognoscente regant. At uero sicut demonstrat Philosophus, entia uolunt male disponi: naturalia enim desideria rerum tendunt ad bonū: quum ergo pluralitas principū mala sit, quæ admodum beatissima Barbara nondum baptizata decore probauit contra idololatras, posset enim inter eos oriri dissensio: qua orta, totus confunderet ordo regiminis: Vnus ergo est omnium princeps, qui omnia regit, quæ ad modum in libro de Causis habet: Causa prima regit res omnes creatas, præter quod commisceatur cū eis: quod Plato in Phædone clare testatur, ubi asserit animas defunctarum primum quidē in causam portari, an bene ac sancte uixerint, an minime. Postremo & est ratio Damasceni primo libro: Contraria nō iungunt se mutuo, imò separari conant abinuicem: quod ergo contraria naturæ uidelicet ignis & aquæ, terra ac aeris, ad unius mundi cōstitutionem adinuicē conuenissent indissolubilesque mansissent, nisi quædam omnipotēs uirtus

Damascenus

Phil. 102

12. meta. in fin. nō.

Plato.

cas copulasset, & semper indissolubiles cōseruaret: Quid est quod statuit cœlestia atq; ter restria, & quæcunq; in elementis existunt? Quid est quod hæc mouet ac agit incessabili & sine prohibitione motu? Nonne artifex horū, & qui rationem imposuit omnibus, secundum quam machina mundi fertur, itemq; deducitur? Quis autem est artifex horū? Nonne qui fecit hæc & ad esse deduxit? Non enim casui dabimus talem uirtutem, nam & si generatio erat a casu, cuius erit ordinare, cuius erit obseruare & custodire omnia secundum proprias rationes? Ipsa ergo creaturarum permanentia & cōseruatio ac gubernatio docet nos, quoniam est deus qui hanc uniuersitatem consistere facit & continet atq; cōseruat, semperq; ei prouidet. Hoc est quod de deo loquens scriptura ait: Quem constituit alium super terram, aut quem posuit super orbem quem fabricatus est: Et alibi: Vniuersorum (ait) finē ipse considerat, & omnia quæ sub cœlo sunt respicit.

Articulus XIII. Quotuplici uia ascendat intellectus humanus ad creatoris notitiam ex rebus creatis.

Iob. 34. Iob. 28.

Opinio S. Th. Rom. 1. lec. 8. col. 5. & 1 p. 9. 12. ar. 12. Tutus uisus cognoscit deus

Quatuor uisus cognoscit deus

Oportet demum in primis propter dicenda aduertere, quot modis aliquid deo attribuiamus, & quot uisus eum agnoscere ualeamus. Quidā autē affirmat, qd quāuis in particulari diuersi uisus utuntur ad dei cognitionē adipiscendā, reducuntur tamen ad tres, puta ad uiam eminentiæ & ablationis atq; causalitatis, dicēs Dionysium 7. ca. de Diuinis nominib⁹ hoc dixisse. Et utiq; uerū est, qd ex uerbis Dionysii istud elici possit nihilominus diuersos Dionysii libros sollicitius perlustrando, cōuenientius dicendum inuenio, qd quatuor uisus in dei nominationē atq; notitiā ascendamus, quæ tamen ad duas reducunt. Cognoscimus em̄ deum primo per positionē, affirmando de deo quæ absolute loquēdo dignius est inesse q̄ non inesset; qd ascribimus deo esse bonū, esse uitā, esse substantiā. Secundo per ablationē, negando de deo quicquid in creatis entibus inuenitur, tanq̄ ab eo, qui omnia in infinitū transcendit. Tertio per causalitatē, quoniam consideranda naturam & modū reū creatarū, pertingimus ad hoc, ut p̄semus esse unū primū atq; fontale uniuersorū principii, & qd perfectiones in creaturis inuentæ creatori nō desint. Sed quia effectus, p̄sertim nō uniuoci sed æquiuoci atq; creati, causæ perfectionē diminue ac deficienter participant; ideo quarta uia est per eminentiam, quando uidelicet creaturarū perfectiones seu nobilitates deo ascribimus, nō eo modo quo in creaturis existūt, sed eminentiori purioriq; modo. In creaturis quippe inuenitur iustitia, sapientia, uita, esse ac bonitas; sed omnia hæc uel accidentaliter insunt & ad subiectum labunt, uel dependent ab alio, & ad certum limitata sunt gradū ac ordinē. Dum itaq; ista atq; similia deo tribuimus, debemus abijcere atq; relinquere id quod imperfectionis includit; id uero quod nobilitatis cōprehendunt ac retinent, deo excellentissime attribuerē congruit. Deniq; constat, qd uia causalitatis ad uiam positionis reducitur; in utraq; siquidē aliquid de deo affirmamus. Via autem eminentiæ ad ablationis reducitur uia; hæc em̄ eminentia negationē includit, quia designat attributa aliter creatori competere q̄ creaturæ. Damascenus etiam primo lib. refert quæ dā de deo per superabundantiā enuntiat, uim negationis habentia; sicut dū dicimus, deū esse te nebras, nō qd deus sit simpliciter tenebræ, sed quoniam nō est lux uisibilis aut cōprehensibilis, sed super omnē lucē. Et iteq; dicitur lux, quia nō est tenebræ. Vnde Dionysius in epistola ad Dorotheū: Diuina (inquit) caligo inaccessible lumē est. Lux ergo diuina propter propriam claritatis superexcedentē atq; immensum splendorē, caligo seu tenebræ appellatur; diciturq; inuisibilis, propter suam excellentē claritatē & inaccessibleis per superexcellentiā superessentialis luminū emanationis, id est ratione superexaltatæ suæ plenitudinis, à qua tanq̄ à superessentiali lucis fonte oīa lumina manāt. In hac deus caligine habitat, qd ponit tenebras, id est incōprehensibilē claritatē, latibulū suū, id est occultā mansionē; nā propter suæ plenitudinē lucis incōprehensibilis perhibet. Porro hæc esse de mente Dionysii nunc breuiter demonstrare incūbit. Prædicta autē opinio uiam positionis omittit, quā tamē Dionysius primo mysticæ Theologiæ capitulo palā insinuat. Oportet (inquiens) omnium omnino dicere positiones in deo, sicut in omniū causarū quod primo quoq; Angelicæ hierarchiæ capitulo & alibi sepe fatetur. Quod autē deum per ablationē noscimus, Dionysius secundo mysticæ theologiæ capitulo declarat: Hoc est (ait) deum uere uidere super substantialē, super substantialiter per omniū entium ablationē laudare. Et idē septimo de Diuinis nominibus asserit. Has quoq; duas uias deū cognoscendi Damascenus primo libro describit; alias uero duas uias Dionysius toties refert, ut tēdū sit specialia loca asserere. Et quia nūc deum quantum ad quia est, per uiam causalitatis inuenimus; consequēter de ipso quid sit, prout

Dionysius

Damascenus

prout in statu presentis fieri potest, per uiam positionis scrutari oportet: deinde hoc idē per uiam ablationis, quæ dignior extat agendum est.

Articulus XIII. Explanatio quorundam nominum sine quorum notitia ista intelligi nequeunt.

Requēter interim orthodoxi doctores, qd scriptis suis theologicis naturalē philosophiā admiscēt, ut unū nobis apud philosophos affuetis ac notis, sed lectoribus in philosophiaminus expertis, non adeo planis: expedit ergo nomina talia prout p̄sens deposcit editio, paululū explanare: sæpe nanq; occurrunt nomina ista actus, potētia, forma, materia, operatio, habitus, esse, posse, et agere, causa; principium atq; similia: quorū nonnulla fati nisi fallor sunt nota. Quædam uero si perfecte intelligi debeant, maxima expositione atq; grauiore egent tractatu. Sed nunc compendiosus quod fieri potest referentur. Aduertendum igitur quia secundū philosophum nono primæ philosophiæ, actus & potentia diuidunt ens, inueniunturq; in omni genere entis seu prædicamento, & exposito distinguuntur: Actus enim proprie dicitur principium operandi, mouendi ac transmutandi aliud secundū quod aliud. Non enim accipitur hic actus ut sit idē qd factus; neq; sic ut sit idē qd actio, quæ est unū decē prædicamentorū; nec sumitur pro operatione uel aliquo accidente duntaxat, sed secundum cōmunitatem qua ambit omne genus: ita qd qualibet res atq; natura quæ est actiui principii agendi uel mouendi seu transmutandi aliud inquantū aliud, siue sit in genere substantiæ siue accidentis, actus ualeat nuncupari. Vnde deus qui omnia condidit, mouet ac regit, actus uocatur. Intelligentia quoq; seu angelus qui est actiui principii cœlestium motuū: Anima etiā quæ corpus informat, regit ac perficit, actus dicitur. Quælibet insuper forma est actus suæ materiæ; & color est actus parietis quæ colorat. Dicitur autē in definitione actus, aliud secundū quod aliud. Nā quæ dā agūt in se & mouent atq; transmutant seipsa quæ admodū animate, sed non secundū idē mouent & agunt, mouentur & aguntur. Mouent nēpe & agunt, inquantū aliquid de perfectione primi actus utpote dei participant: mouentur uero iteq; aguntur propter imperfectionē sibi annexam, uel propter sui distantia à primo immobili ente. Porro potētia uno modo actiue accipit, scilicet pro potestate seu ut, sicq; in deo inuenitur; nec ita ab actu distinguitur. Secundo autē potentia sumitur quasi passiue & differt ab actu: est em̄ passiuū principii transmutandi seu mouendi ab alio secundū quod alio. A potētia primo modo accepta dicitur aliquid potētis: Sed à potētia secundo modo sumpta, aliquid appellatur possibile. Omne ergo quod ab alio perficitur mutatur, mouetur uel actuatur, potentia nominatur uel habens potētiam. Non ergo potētia sumitur nunc prout differt ab essentia ut operatione, uidelicet pro quadam accidentali uel entis quæ inter essentiam operationēq; mediat; neq; pro qualitate secundū quod in prædicamentis naturalis potētia uel impotentia dicitur secunda species qualitatis; sed prout in omni genere entis reperitur: ita ut quælibet entitas imperfecta ac mobilis potētia appellat. Sic em̄ materia prima uocatur potētia, quia à forma perficitur & ad eam mouetur. Omne quoq; genus se habet ad propriā speciē sicut potentia ad actū: Genus em̄ designat naturā quātū ad perfectionē cōmunē ac illimitatā quā cōplet ac perficit species. i. cōplet in se per differentia. Demū sicut ens diuidit in actū & potētia, ita secundū aliquid modū substantiā cōposita diuidit in formā atq; materiā: Forma em̄ est quæ dat esse rei; Materia uero est formæ subiectū, & recipit esse ab ea. Actus itaq; & potentia se habent in plus q̄ forma & materiā inueniuntur in separatis seu in corporeis atq; corporeis: Materia autē & forma in solis corporalibus inueniunt substantijs, quāuis forma uicissim in separatis esse dicat: Dicit em̄ in libro de Causis, qd intelligentia est plena formis. Et Boëtius in libro de Trinitate Platonē sequēs, Formæ (inquit) quæ in materia reperiunt, à formis quæ extra materiā sunt deriuat. Dicit nāq; forma nō solū ab informando, sed etiā à foris manendo. Duplex ergo est forma, puta informās, qualis est omnis forma corporaliū reū; & foris manēs, quæ est origo & causa formæ materiā actuātis. Sicq; deus forma dici potest; quippe qui oīa superno ducit ab exēplo: omnia secundū ideales rationes producēs, formās atq; distinguens, ut Rabi Moyses ait: Sic quoq; intelligentiæ quæ sint separate naturæ & immateriales essentia, appellatæ sunt formæ. Aduertendū uero qd noīa ista, actus & potētia, forma & materia, multū solent extendi atq; cōmuniter accipi, intantū ut omne perfectum respectu imperfecti, omne principii respectu principiatū, omne agēs respectu patientis se habere dicat per modū actus & formæ; & illa p̄ modū potētis atq; materiæ seu potētialiter atq; materialiter. Id quoq; qd secundū unā cōsiderationē seu cōparationē se habet ut forma & actus, secundū aliū modū

9. MET. t. c. 1.

Actus, 5. MET. t. c. 37.

Deus intelligentia & anima dicitur actus.

Potentia, 1. 11.

Materia & genus dicitur potentia.

Forma, Materia.

Proclus, Boëtius.

Forma duplex, Boët. de consolat. phi. 1. 3. met. 9.

Moyes.

Nota.

se habet per modū potentiaē suae materiae : ut anima rationalis quantum ad corpus cui dat esse, dicitur actus sed per cōparationē ad deū à quo recipit esse : & omne quod est appellat potentia: Et idem est de intelligentia. Vnde in omni ente creato inueniunt actus & potentia eo utiq; modo quo Boethius in libro de Hebdomadibus asserit, in omni ente citra deū esse cōpositionē ac distinctionē ex quod & quo est: Et tē per quod est, intelligitur potentia uel materia: Per quo est, forma seu actus. Vex an ista compositio atq; distinctio sint reales, an se cundum rationem duntaxat, difficilis quæstio est quæ hic solutionē non exigit. Quid autē sit habitus & quo modo aliquid conuenit rei uel actualiter ut scientia consideranti uel potē tialiter ut beatitudo bonæ in dolis puero, de quo dici solet q; sit felix puer: uel medio uidelicet habitualiter: sicut de equo uelocit ad præsepe ligato dicimus quia uelociter currit, & de uiro erudito ac dormiente asserimus q; sit magnus cōtēplator & multa cognoscit, nō utiq; actualiter sed habitualiter. Inter potētia em̄ & actū, habitus mediat ut inter uolūtātē & dei dilectionē est charitas media. Itē, inter essentiā & operationē potentia media perhibet sumē do potētia pro naturali ui entis creatinā inter animā & cognitionē mediatur intellectus. In oibus uero creaturis diuersificari dicunt essentia, potentia, operatio: seu esse, posse & age reman in angelicis quoq; spiritibus, in quibus minus sic esse uidet, hæc diuersificant. Vnde 4. capitulo angelicæ hierarchie Dionysius diuidit angelos in essentiā, uirtutē & operationē. Hæc itaq; pro intelligentia dictorū ac dicen dorū tacta sunt magis q; dicta.

Articulus xv. Quod esse deo propriissime conuenit: & de qualitate seu modo esse diuini.

VNumquodq; præterea tanto cōprobatur esse plenus id quod est, quanto fonti suæ perfectionis ac existentiaē amplius appropinquat: In omni em̄ ordine primū est perfectū: quæ admodū primū calidum scilicet ignis perfecte est calidū: et primū lucidum scilicet sol perfecte est lucidū. Quū ergo deus æternus & summus, sit ens per essentiam, ens per seipsum, ens in depēdēs, oportet ut esse diuinū sit profusus perfectū ac plēnū: Id em̄ quod entī per se cōuenit nō potest esse minoratū uel diminutū in ipso: Nā propter recessum à primo perfectionis principio, diminutio & imperfectio in posterioribus oriuntur: quæ admodū Proclus Platonius pulchre demonstrat. Ipsum igit esse cōuenit deo secū dū omnē plenitudinē, nobilitatē ac perfectionē esse dū: ita ut teste Anselmo in Monologio: Omne quod absolute loquē do dignius est habere q̄ non habere, deo attribuiamus: Quæ admodū em̄ lux ois creata quantūcunq; præclara diuinæ lucis respectu est uelut caligo ac tenebra, sic omne esse creatū quantūcunq; perfectū p cōparationē diuini esse, potius non esse seu nihil q̄ aliquid fore uidet. Nunc ergo d nobilis anima contēplare opificētū in nomine suo qd est esse seu qui est: Cōtēplare esse diuinū: quod cū summa simplicitate omnē nobilitatē cū immēsa plenitudine cōprehendit. Quū nāq; esse diuinū sit æternū à nullo depēdens, iccirco est primū: & quia est primū, ideo est maxime causans atq; dignissimū: imo omnis causalitatis & bonitatis ac fecunditatis fontale principū. Rursus quū esse diuinū sit primū, oportet ut sit simplex ac purū: aliter posset resolui in aliquid prius, nec esset simpliciter primum atq; perfectum nisi simplex esset ac purū. Quum uero sit simplicissimum, quicquid in ipso est, nō est nisi ipsummet esse diuinum: & quia est purū, nil habet de nō esse, de potentialitate, de minoratione seu terminatione essendi admixtum: Propterea est uere immensum & omnino plenissimū. Et sicut non esse seu nihil dicitur per meram fugā omnis entitatis totiusq; essentiaē, sic esse perfectū, esse diuinum, esse simpliciter dictū, accipitur per omnimodā fugā totius non esse: atq; per immensum recessum à nō ente. Tale uero esse quū sit ab omni potentialitate se motū, est uere actualissimū & quū sit ab omni materiali contragōe ac proprietate liberissimū, est uere formalissimū: & quū sit ab omni specificatē seu cōtrahente differentia elongatū tanq; omniformiter quomodo libetq; perfectū, iccirco est uere illimitatū, interminabile, illocale, intēporale, incircūscriptū. Deniq; ut Bonauertura testatur, ipsum esse adeo extat certissimū, ut nequeat cogitari non esse. Idē dicit Albertus: Nil em̄ habet de nō esse nec actū, neq; potētia, nec secū dū ueritatē, neq; secū dū æstimationē. Si ergo deus noiāt esse primariū, æternū, pfectū, impossibile est cogitare ipsum nō esse. Quo deuoti doctoris testimonio confirmat positio: qua ante disserui qd esse sit omnino per se notū. Elucescit ergo qd esse diuinū sit æternū ac primū maxime causans, præstātissimū, simplicissimū, purissimū, immēsum, plenissimū, actualissimū, formalissimū, illimitatū, per cūcta incedēs oia penetrās, immutabilissimū ac præsentissimū. Vnde beatus Hilarius 7. de trinitate ipsum esse deo potissime cōpetere docens, Esse inquit, nō est accidēs deo, sed subsistens ueritas, manens

Vide Pau. de Senec. 5. meta. 5.

Habitus accipitur multipliciter 5. metaph. 1. com. 27.

Dionysius.

Vide S. Tho. 1. p. q. 11. & alibi in multis locis.

Bonauertura. Albertus.

Hilarius.

nenis causa & naturalis proprietatis. Et diuinus Dionysius quinto capitulo de diuinis nominibus, deū in nomine suo præclaro quod est esse cōtēplans ac laudans: Laudemus (inquit) diuinam bonitatē et existētē, & omnibus entibus existentia exhibentē: ipsa quidē substantificatrix & causa est totius esse secundū super substantialē suā uirtutē: estq; creatrix omnis existētis substantia, persona atq; natura: oim seculorū principū & mensura: nō em̄ dicitur deus aliquo particulari modo existēs, sed simpliciter, uniuersaliter, indefinite & incircūscripte, quæ essendi plenitudinē in seipso accepit: propter qd rex seculorū uocat, tanq; substitutor cuiuslibet particularis entis ac esse. Insup ut sciat cur esse tā proprie cōpetit deo, pferemus qd de ipso esse creato secū dū se atq; cōmuniter sumpto dicitur philosophi. De ipso neq; nos ter gloriosus Philosophus fidelis Boethius dicit, qd esse sit actualissimū: imo ipsum est actualitas omniū perfectionū posteriorū: quæ nec uita, nec sapiētia, neq; cognitio, nec natura, nec gratia, aliquid actualitatis seu perfectōis sortit nisi in quantū participat esse seu rationē entis in cludit. Propterea Auicēna in sua Metaphysica astruit, qd esse uel ens est primū qd cadit in intellectum: em̄ intelligit nisi in quantū est ens: Vnū quodq; nāq; intelligit secū dū qd est in actu: unde non ens seu nihil intelligitur per ens uel aliquid. Ens quoq; in potētia intelligitur per ens in actu. Esse ergo secundum propriam rationem nominat actualissimam perfectionem summe communem atq; causalem. Iccirco in libro de Causis habetur: Esse est prima rerum creatarū: & nō est ante ipsum creatū aliud: quod Proclus in Elementatione Theologica, Dionysius quoq; de diuinis nobis cōtestant, causam hūmodi assignantes: quū ceteræ participatiōes diuini bonitatis, uidelicet uiuere, sentire, cognoscere, sapiētia, pietas, sanctitas, ac reliquæ bonitates creatæ, præsupponūt ipsum esse, & participant ipsum. Quū ergo noiā creaturarum ad perfectionem spectantia deo præsertim conueniant, constat qd esse deo potissime conuenit. Vnde Damascenus, lib. fatetur, qd esse seu qui est, uidetur primū principia leq; nomen dei: quia uelut pelagus quoddam totum in se comprehendit substantiaē infinitum & indeterminatum.

Articulus xvi. Quod deus est essentialiter bonus: & qd natura dei est bonitatis: & qd nulla res post deum sit essentialiter bona.

Bonum insuper teste Philosopho est quod omnia appetunt: Bonum quippe est appetitus primum obiectum. Quanto igitur aliquid ex seipso appetibile inuenit, tanto melius perhibetur: nil em̄ appetitur nisi uel uere bonū uel bonū apparet: nam malum sub ratione mali nunq; appetitur. Omnia autē propriam perfectionē ac fixationem desiderant. Quæ admodum ergo nihil secundorum sine diuina bonitate cōmunicant ac conseruante esse uel bene esse aut permanere ualer, sic deus gloriosus & fortis, omnibus rebus est primum ac summe optabilis, & omnia ipsum finaliter appetunt naturali affectu: deus ergo prime ac summe bonus existit, nō particulariter uel quantū ad certū genus, sed uniuersaliter & absolute. Deniq; bonū uocat quod propriæ perfectionis diffusiuū est: Bonū em̄ secundū Dionysium diffundit seipsum. Quū ergo deus æternus & felix, perfectus, nulliusq; gens ob propriæ bonitatis plenitudinē, ob propriæ perfectionis liberalitatē, ob propriæ dilectionis exuberantiam cuncta cōdiderit, uniuersa conseruet, singulisq; provideat, liquet qd ipse naturaliter bonus sit: ita ut eius essentia sit bonitas pura: quæ admodum quarto capitulo de diuinis nominibus Dionysius copiose deducit: introducēs exēplū de sole corporeo qui æterni atq; intelligibilis solis anima illustrātis euidēs est imago. Quæ admodū itaq; sol iste uisibilis nō promissa deliberatione neq; præhabita electiōe, sed ex ingeniti luminis fecunditate seu principali suæ naturæ proprietate, radios suos circū quaq; diffundit, & singula sicut capacia sunt ornat atq; irradiat, & si aliquid non illuminat, non est defectus ex sole sed ex propria improportione: sic bonitas diuina in cōparabiliter super sole perfecta bona ac plena, uniuersis se creaturis cōmunicat, & cuncta capacia radijs ornati atq; quātū in se est nil imperfectū seu tetrū ac luminis expers relinquit. Deus ergo ex seipso & naturaliter atq; totaliter bonus est: ita qd secū dū nullā cōsiderationē, cōparationē uel possibilitatē est non bonus. Hoc aut nulli bonitati creatæ, nulli bonitati finitæ, nulli bonitati depēdētī cōpetere pōt. Ois qdē bonitas talis, bonitatē participat: & diuina sumatq; bonitatē per intellectū paulisper subtracta, nequaquā bona manebit. Res ergo creatæ nō sunt substantialiter bonæ, nec substantia talia bona, ut in libro de Hebdomadibus tractat Boethius: sed per participationē duntaxat. Nec sunt bona per se sed per aliud. Verūtamē secundū Thomā in prima parte, Bonū creatū quāuis nō ualeat dici bonū p se, nihilominus dici pōt unū seu ens per suā essentia: quū unū indiuisiōnē designat: & ens actū essendi importat: quæ rei per propria

Dionysius.

Esse creatū qd.

De esse uide Pau. Senec. 4. met. q. 12. & 13. Caieta. supet de etre & cl. sen. c. 5. q. 10. Autenna.

Proclus. Dionysius.

Damascenus.

Dionysius.

Deus est sit diffusus.

Deus est absolute bonus.

Bonitas creatū est participat. Boethius.

priam naturam conueniunt non utiq; efficienter sed formaliter; quæ admodum homo est animal per se formaliter; quoniam esse animal est de ratione hominis, non autem efficienter; quia omne creatum de se, in se, & per se nihil est effectiue loquendo. Bonum uero superadditenti perfectione quando in qua ratio boni consistit: uidelicet ratione appetibilis & perfecti: Perfectio autem per operationem acquiri: siccirco non dicitur res creata per se bona sed per aliquid aliud. Ideo itaq; solus deus sic naturaliter, independenter atq; totaliter, quomodolibet ac omniformiter bonus est, ut natura eius sit bonitas: quia nulla positione possibili facta sequitur ipsum non esse: Et uniuersis naturis creatis destructis, ipse æque perfectus manet ac bonus: nec bonitas eius terminum habet: non fine concludit: non minoratione admittit: sed uere plena immensitasq; fertur. Itcirco qualitercūq; consideret aut cõparetur, semper perfectissima atq; ditissima manet: Propter quod quomodolibet ac uniformiter bona cõsetur. Vnde Plato in 1. Timæi deum naturaliter bonum designans, discendū inquit, cur conditor, genitorq; uniuersi uniuersum mundum instituentū putauerit: Et respondes optimus, inq; erat. Ab optimo porro inuidia longe religata est. Itaq; sui similia prout uniuersusq; natura capax esse poterat, cuncta deus effici uoluit. Quæ quidem dei uoluntate originē reꝝ certissimam si quis ponat, recte eum putare cõsentiam. Hæc uerba Platonis Damascenus sectatus primo libro dicit: Bonus existens deus & omnis boni tributor; non utiq; inuidia aut passioni alicui extrat suppositus: longe enim à diuina natura quæ impassibilis & sola bona est, distat inuidia. Deus igitur tanquam omnia sciens, & quod cõfert unicuiq; prouidens, id quod utile est nobis, cognoscere reuelauit: quod autem non poteramus ferre, celauit ac siluit. Hæc uerba Damasceni pulchra sunt & sensu plenissima. Porro prædicta bonitate ac cõmunicabilitate declaras doctor diuinus, Deus ait, est quod dam fluens ac refluens mare, quod in cõstabilitate in omnes suos fluit dilectos secundum unicuiusq; indigentiam ac dignitatem: & est refluens atq; in se trahens uniuersos quos implet ac datat cum omnibus quæ habet aut possunt. Hoc quippe à suis postulat deus ut cum laude & gratia: repensione refluant redeantq; in ipsum: & sibi semper adhaereant. Nunc ergo mirerare dilectæ, si quæ in nobis est lux mentis, si quæ cognitio ueritatis, si tenebræ non obcauerunt corda nostra, aduertamus, atq; pensemus, quo charitatis calore, quo sanctæ affectu onis ardore, quo diuini amoris seruore, qua mentis munditia cõtemplandam, affectandam amandam ac amplectendam sit hoc bonum æternum, bonum immensum. Enim uero si unum quodcūq; intantum extat amabile quantum fortit de bonitate, nonne hoc bonum quod essentialiter, totaliter atq; insimiliter bonum & pulchrum, suauis ac splendidum, uiuū atq; beatum cõsistit, incomparabiliter & indefinenter est amandum regredendum, ac cõtemplandum? Mūdemus ergo ei aiam nram inordinatos spernendo affectus, & pueriles actiones, instabiles, uanas ac uiles. Nonne proflus cæci atq; miserimi sunt qui ista quæ de diuino esse diuinaq; bonitate præhabita sunt certis sine noscunt, non tamē deum sicut deum glorificant, timorate & pure obsequēdo altissimo dño, sed carnaliter & negligenter uerant in creaturis, cõsolari quæretes, nec se totos ad creatorē uertentes. Isti gētilibus deteriores censendi sunt: de quibus ait Apłus, quod cum deum cognouissent non sicut deum glorificauerunt: sed euauerunt in cogitationibus suis, & seruerunt atq; per amorē ad hæserunt creaturis potius q̄ creatori. Quos uestigia heu multi Christianos; philosophi damnabiliter infelicitatē sequuntur.

Articulus XVII. Quid sit prius ac principalius nomen dei, bonum uel ens.

Ambiguitas porro qua quæritur, quid prius ac potius deo conueniat, bonum uel ens, seu esse uel qui est, originē sumit ex dictis magnos uiros: qui sibi in isto contrariari uidentur. Sacratissimus enim ac theologos princeps diuinissimus Dionysius 4. capitulo de diuinis nominibus, astruit bonum esse primū atq; potissimū nomen dei: & quod dei natura sit bonitas pura. Vnde Dionysius diuina nomina pertractando, primo tractat de bono uidelicet 4. capitulo: deinde de ente, capitulo de diuinis nominibus. Huic autem cõsonat uerbū saluatoris: qui adolecenti sibi dicenti, Magister bone, quid facies uitā æternā possidebo: ita respondit: Quid me interrogas de bono: nemo bonus nisi solus deus: quasi deo sit propriū esse bonum: quod utiq; Christo cõuenit: quū ipse sit uerus deus: sed hoc adolecens ille de Iesu quē prophetā putauit, non sensit nec credidit: ideo increpatur hęc meruit. Sed his obuiat quod Damascenus primo libro inducit: Videtur in quibus, omnibus quæ de deo dicuntur nominibus, principalius esse qui est: quæ admodum ipse oraculo loquens Moyse in monte ait: Ego sum qui sum. Hęc dices filijs Israël: Qui est misit me ad uos. Hanc demum contrarietatem sanctus Thomas prima parte dissoluere uolens, asserit quod absolute loquendo ens sit prius secundum rationem quam bonum: primum enim in intellectu cadens

cadens est ens. Veruntamen Dionysius primo tractat de bono in loco præfacto, quoniam tractat de diuinis nominibus prout respectu seu habitudine causæ circa deum designant: quia ex tribus creatis deum cognoscimus & nominamus: Bonum autem spectat ad causam finalem: nam bonum & finis coincidunt secundum Philosophum. Vnde Cyrillus: Amamus inquit, uniuersa propter bonum: Et finis omnium desiderabilium ac summum amabilem est bonum: Ens autem seu esse, p̄inet ad causam efficiētē. Quia itaq; causalitas finis prior sit causalitate efficiētis, efficiēs enim non agit nisi motus à fine, quū finis sit primū in intentione, iccirco bonum quā ad rationē causandi prius est ente: sicq; Dionysius ordinat bonum ante ens. Deniq; Bonauentura in itinerario mensuris in deum hæc difficultate plenius soluens, Duo inquit, sunt modi seu gradus cõtemplandi deum: quos unus uersat circa essentialia dei: alius circa propria personarum. Primus modus primo & principaliter defigit aspectum in ipsum esse dicens quod, quod est, est primū nomē dei: Secūdo uero defigit aspectum in bonum, dicens quod ipsum sit primū nomen dei. Primū spectat potissimū ad uetus testamentum quod maxime prædicat diuinæ essentia: unde dictū est Moysi: Ego sum qui sum: Et: Audi Israël, deus tuus deus unus est. Secūdo autem ad nouū quod determinat personarum pluralitate baptizādo in nomine patris & filij & spiritus sancti. Ideo magister noster Christus, uolens adolecentē qui legē seruauit ad euangelicā leuare perfectionem, nomen bonitatis principaliter atq; præcise deo attribuit: Nemo inquit, bonus nisi solus deus. Damascenus ergo sequens Moysen dicit quod, quod est, sit primū nomē dei. Dionysius autem sequens Christum dicit quod bonum est primum nomen dei: Hæc uero responsiones quodāmodo in idē redire uidentur: hoc nēpe ambæ prætendunt, quod deus considerari potest dupliciter: Primo secundum se: sicq; primū nomen eius est ens, uel qui est seu esse: Secundo prout est principium emanationis sue ad intra siue ad extra: ita primū nomen eius est bonum. Et quāuis responsiones istæ sint pulchra, non tamen cõtinent neq; qui etant sollicitū inuestigatores. Dionysius enim & ante eum Hierotheus, quæ Dionysius intantum cõmendat, ut dicat apostolos quosq; sapientia eius fuisse miratos, concorditer astruunt quod participatio boni extenditur usq; ad non ens, ita quod non ens participat bonum, & appetit ipsum: per non ens autem materiam notat, quæ secundum se nec est quid, nec quale, nec quantum, quum sit pura potentia substantificatur enim per posse secundum Auerrorin & Albertū. Itaq; secundum Dionysium intentionem, bonum est prius & latius atq; cõmunius ente: nam ad plura extendit se. Dico igitur quod secundum intentionem Dionysii simpliciter & absolute loquendo, bonum est primum atq; præcipuum nomen dei, non qui est. Et in hoc Dionysius Platonicos sequitur: qui ordinabant bonum ante ens, dicentes materiam esse non ens, propter actualitatis carentiam: sed tamē dicebant eū esse bonum quoniam appetit bonum scilicet formā: Appetitus namq; ex similitudine nascit. Nisi ergo materia aliquid de bonitate participaret, nequaquam appeteret bonum. Igitur quod Thomas super secundum sententiæ affirmat Dionysium pene in omnibus quantum ad naturalem philosophiam pertinet, Aristotelē esse secutum, quāuis in multis ueritate possit fortasse fortiri, in multis tamen instantiā patit, sicut & in loco præfati: Quæ enim nūc de cõmunitate & prioritate boni ante ens, & non entitate materiae dicta sunt, in Elementatione theologica Procli Platonici inueniunt cõscripta. Etenim secundum Platonē & Proclum, ipsa primordialis materia quāuis æterna sit, tamē à summo bono hoc ipsum quod habet & est, participauit fortit atq; est. Sed dicit fortitan quispiam: si Dionysius absolute intendit quod bonum sit per prius nomē dei quod ens, quid ergo tenendum est? Et respondendum quod utiq; non est facile determinare hoc ipsum. Veruntamen dico quod quū deum incõprehensibile ac superessentialē ex creaturis noscamus & nominemus, iccirco id in quo diuina perfectio plenius resplicet, primo atq; potissime deo conuenit: & ipsum principia liter nominat. Hoc autem bonum esse uidetur. Bonum enim includit ipsum ens, superadditq; ei rationē appetibilis ac perfecti, sicut in libro de Hebdomadibus Boethius tangit: Et ideo in nomine boni diuina perfectio excellēter fulget. Nec obuiat quod Moysi dictū est: Ego sum qui sum: & Qui est, misit me. Per hoc enim innuit, quod soli deo cõpetit esse secundum se: p̄fectā ac plenā rationē esse deum: non autem quod esse sit primū nomē dei atq; præcipuum. Sicut nec sequit, quod immortale uel potens sit primū nomē dei, quāuis dicat Apostolus: Beatus & solus potēs deus, qui solus habet immortalitatem & lucē habitat inaccessibile, nil quippe in finatur per hoc, nisi quod immortalitas atq; potētia soli deo perfecte cõueniunt. Deniq; natura cuiuslibet entis principalissimum explicanda est nomine: cur ergo natura dei dicitur bonitas pura potius q̄ pura essentia, purus intellectus, uel puritas uera, nisi quoniam bonum est principalius nomē dei quod reliqua: Hæc tamen magis tangendo quod determinando induco: Nam quæstionē hanc plenē discutere, ampliori eget examine.

Contemplandi dei modum.

1. Timo. 6.

Deus est sua bonitas.

Plato.

Damascenus.

Dionysius.

Exhortatio ad diuinum amorē.

Roma.

Opinio Dionysii.

Mat. 19.

Opinio Damasceni.

Exod. 3.

Videi. p. 47.

Licet interea multae queant rationes adduci ad diuini esse uniusque ueri dei unitatem probandam, illa tamen potissima atque certissima est & ite facilissima, quae magni philosophi & praecleari quoque theologi introduxerunt: Si namque sunt duo uel plures ueri dei, uel in omnibus conueniunt, uel in aliquo differunt: si in omnibus conueniunt, nequaquam sunt duo seu plures: conuenientia enim pluralitatem non facit. Si autem in aliquo differunt, ergo unius perfectio alteri deest: non ergo uerum perfectus est: unde nec uerus deus. Haec ratione Damascenus, et auctor libri de Causis inducit: & ipsa à Platone formata est: Denique deus est perfectus & simplex: quae ergo perfectus, ois ei nobilitas inest: quae uero simplex, ipse substantialiter est sua perfectio. Si ergo sunt plures dei differentes, quum uterque sit substantialiter sua simplex ac summa, imo immensa perfectio, utriusque deicit summa atque immensa perfectio: sicque neuter erit uerus deus. Amplius ex ordine rerum, ex ordine quoque causarum, atque ex ordine gubernantium probatum est esse unam primam essentiam primamque causam, ac primam rectorum. Prima autem essentia primamque causam ac primam rectorum est uerus deus: non ergo est nisi unus uerus deus. Praeterea mundus ab uno principio emanauit: nec potuit idem mundus à pluribus essentialiter distinctis creati: non est ergo nisi unus creator qui solus adorandus digne censetur. Possent autem aliae multae rationes produci: quas quae alibi plenius posui, hic omitto. Postremo elucescit ex his error Rabii Mosis & Varronis dicentium unitatem dei non esse demonstrabilem sed solum per legem ac fidem innotuisse. Insuper trinitatem dei uetus & noua lex concorditer astruunt: Scriptum est enim: Audi Israël, deus tuus, deus unus est & Deut. 32. Videte quod ego sum solus, & non sit alius deus praeter me. Apollus quoque ad Hebraeos: Mediator inquit, unius non est deus aut unus. Et alibi: Unus deus, una fides, unum baptisma. Praeterea deus est maxime unus: unum enim cum ente conuertitur: nihil reale eis si per addit, sed in diuisione dicitur: dicit enim unum quasi ens indiuisum. Quum ergo sit deus maxime ens, tanquam omnem plenitudinem essendi complectens ac possidens, sicque potissime indiuisus à se, sicut qui summe simplex inuariabilisque consistit, atque per propria sua pura bonitate ab omnibus differens, consistit quod sit maxime unus. Nec solum est unus & unum, sed unitas prima, pura, exemplaris ac summa. Unde Dionysius ultimo cap. de diuinis nominibus: Unus inquit, dicit deus: quum unitate est omnia secundum plenam unitatis excessum. Quod uero unum cum ente conuertatur hinc liquet, quod Dionysius protinus addit. Unum est inegressibile omnium causa: nihil enim existentium quod non participet uno: sed quemadmodum numerus participat unitate: nam dicitur unus ternarius: unus denarius: sic omnia uno participant. Unum quippe uniuersaliter sumptum, est causa omnium rerum formalis, sicut & genus est causa speciei: unum uero per se primo, ac separate subsistens quod est deus benedictus & sanctus est omnium causa efficiens exemplaris atque finalis. Denique non est aliqua multitudo quae non participet uno, quemadmodum Proclus subtiliter probat: Et Dionysius decimo tertio capitulo de diuinis nominibus inducit: demonstrat cum ait: Quae multa sunt partibus, sunt unum toto: & quae multa sunt accidentibus sunt unum subiecto: & quae multa sunt numero, sunt unum in specie, & quae multa sunt specie, sunt unum in genere, quae uero sunt multa processibus, sunt unum principio. Et si auferas unum, neque totum erit, neque totalitas, neque pars neque partialitas, neque aliquid existentium erit. Ideo Proclus: Omnis autem multitudo secundum deum, est ab uno: & iterum: Omnia entium procedunt ab una causa prima.

Articulus XIX. Quod deus aeternus est ueritas prima & exemplaris, omnisque ueritatis creatrix causa fontalis.

Proinde quum esse diuinum sit maxime illimitatum seu incontractum atque perfectum, ideo nomina communissima, qualia sunt ens & conuertibilia secundum nomina quoque quae perfectionem simpliciter dictam includunt, uidelicet sapiens, felix, sublimis, omnipotens, deo praesertim conueniunt. Quum ergo bonum & uerum ac unum conuertantur cum ente, deo maxime competunt: nil namque reale addit ad ens, sed aliquid secundum rationem: ens enim dicit bonum in ordine ad appetitum, quia appetibile dicit etiam uerum in ordine ad intellectum, quae cognitioni conformabile. Dicit quoque unum, quia à seipso indiuisum. Omne igitur ens est unum & uerum ac bonum: sed quae admodum esse & bonum ac unum deo potissime congruunt propter rationes inductas, ita & uerum. Oportet ergo aduertere quod duplex est ueritas: Est enim ueritas naturae seu rei quae aliud nihil est nisi essentia rei. Et est ueritas intellectus

Deut. 6.

Eph. 4.

Veritas duplex.

intellectus seu propositionis, quae est entitatio intellectualis ueritatis. Veritatem utriusque ueritatis ratio in quadam conformitate seu adaequatione uel aequalitate consistit. Veritas eadem intellectus est adaequatio ipsius intellectus ad rem intellectam: ueritas autem naturae seu rei est adaequatio, uel conformitas rei ad intellectum uel cognoscentem uel certe causantem. Quae admodum nempe nostri intellectus conceptio dicitur uera in quantum equatur seu conformatur naturae uel proprietatibus rei, sic res ipsa dicitur uera in quantum conformatur exemplari rationi quae habet in mente sui authoris, ut astruit Auicenna. Dicitur enim uera domus quae talis est in re ad extra, sicut in mente artificis erat concepta. Quemadmodum autem omnia artificialia comparantur ad intellectum humanum qui uidelicet est causa ipsorum, sic uniuersa naturalia comparantur ad intellectum diuinum. Unde sic artificialia appellantur uera, quoniam perfectionem debitam assequuntur secundum praecceptionem artificis: sic naturalia uera dicuntur, quia perfectionem specificam suae naturae adipiscuntur secundum ordinationem sapientiae dei, seu ad imitationem idealium rationum mentis diuinae, ut dicatur uerus homo, uerus lapis, uerus leo: quoniam naturas habent specificas naturalemque esse secundum dispositionem causalem mentis diuinae. Enim uero esse diuinum seu deus utroque modo excellentissime uerus perhibetur: ueritas enim intellectus deo optime conuenit, cum ipse aeternaliter & quasi praesentialiter, clarissime ac infallibiliter atque distincte cognoscat. Veritas quoque naturae seu rei deo excelsio praecipue competit, cum esse diuinum sit summe perfectum ac diuino intellectui summe conforme & adaequatum uel potius utrum. Unde secundum Auicennam in sua metaphysica, ueritas rei uocatur secundum quod res actum seu perfectionem suae naturae consequitur, & nata est facere ueram estimationem in intellectu. Cum igitur solus dei esse sit plenum & purum atque perfectum, solique menti diuinae perfecte comprehensum seu cognitum, elucescit quod deus utroque modo sit maxime uerus. Porro ueritas mentis diuinae est causa fontalis ac prima omnis ueritatis creatrix: quoniam deus gloriosus & felix nil sine certissima ratione producit, sed omnia secundum ideales exemplaresque rationes molitus est: quippe qui omnia in sapientia condidit, atque in mensura, numero ac pondere cuncta constituit. Propterea quoque intellectus diuinus est mensura seu regula omnis ueritatis creatrix: ita ut ideo unumquodque sit uerum uel falsum, quia à deo tale censetur: imò quicquid deo apparet, necesse est uerum consistere: sicut & ars uel ratio artificis dicitur regula artificialium rerum. Sed quoniam artifex errare potest & falli in opere suo, ideo non est necesse artificia semper conformari iudicio sui artificis: interdum enim non sunt directe propter eius errorem. Intellectus uero diuinus nec errare potest nec decipi: ideo semper oportet cuncta creata diuino conformari iudicio: imò si quis in sensatus affirmet intellectum diuinum posse falsum esse, uel deum posse à ueritate recedere, tunc uerum non erit uerum, & falsum non erit falsum: & uerum erit falsum atque contra: peruerteturque omnium entium ordo, & discolorabitur protinus omnium rerum ornatus, pulchritudo ac species. Quum ergo in omni ordine primum dicatur perfectum, & posteriorum mensura & causa deus adorandus & uiuus, quum sit simpliciter primus ac simplex, est maxime naturaliter uerus & ueritas ipsa, omnisque ueritatis secundae causa originalis, origo idealis, idea aeternalis, inuiolabilis regula, certissimaque mensura. Hoc autem sacra scriptura ubertim testatur. Scriptum est enim in psalmo: Fidelis dominus in omnibus uerbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis. Et Danielis tertio: Benedictus es domine deus patrum nostrorum, & gloriosum nomen tuum in saecula uniuersa opera tua uera, & uia tua rectae, & uera sunt omnia iudicia tua. Et Apocalyp. xv. Etiam domine deus omnipotens, uera & iusta iudicia tua. Et haec quidem de ueritate intellectus accipi possunt. Demum quod ueritas naturae seu rei deo conueniat, patet Iohannis 1. Erat, inquit, lux uera quae illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. Et Christus de se loquens Iohannis decimo quarto: Ego, ait, sum uia, ueritas & uita. Praedictis insuper consonat quod secundo Primae philosophiae Aristoteles introducit dum ait: Id quod est maxime uerum & maxime ens uidelicet deus, alijs omnibus causa est entitatis & ueritatis.

Articulus XX. Cur deus dicitur actus purus, & quod utile sit hoc intelligere, eod quod multa pulchra sequantur ex hoc.

Oportet praeterea praehabitoz reminisci, ubi distinctio inter actum & potentiam explanata consistit. Quum enim actus sit principium transmutandi, influendi atque mouendi aliud, potentia uero sit principium transmutandi seu mouendi ab alio recipiendo illius influxum, constat quod actus dicatur illa natura quae in se ita perfecta est, quod in aliud agere potest. Potentia uero uocatur illa essentia quae in se im-

Phil. 144.

perfecta existens, influentiam capit ab alio. Porro purum id dicitur quod suo contrario est impermixtum: ut purum albu quod nil habet de nigro adiunctum. Dicitur itaque deus esse purus actus, quoniam ipse in seipso ita perfectus & diues ac plenus est, quod in omnia alia agere potest, producendo, transmutando, influendo, conseruando, gubernando: ita quod ipse nulla perfectione est expertus nulliusque eget, sed eo potius omnia indigent. Quum ergo nulli secundum hoc competat, palam quod solus deus sit purus actus. Dicitur neque actus, quoniam aliorum est causalis atque mortuus. Et dicitur actus purus, quia de potentia seu de potentialitate, cuius proprietates sunt moueri, recipere, perfici, nil habent adiunctum. In hoc ergo quod Aristoteles deum differuit purus actus, ipse cognouit & nobis patefecit, quod deus est uere incommutabilis, eternus, perfectus, simplex, immensus: Nil enim mutatur nisi impressionem mouentis recipiat. Mouentis autem impressionem recipere, potentiae conuenit non actui puro. Nil etiam incipit nisi sit in potentia ad esse dependatque ab alio: quod palam est actui puro nequaquam competere. Iterum quod est purus actus, omni actualitate ac nobilitate ornatur: aliter esset aliquo modo in potentia: quia perfici posset: actus igitur purus est omnino perfectus. Est etiam maxime simplex, nam prima compositio est ex actu atque potentia. Cum itaque purus actus totius potentiae admixtione penitus careat, sequitur quod prima compositio & per consequens omni compositioe sequenti sit carens ac per hoc innotescit quod deus sit quaedam natura incorporealis & immaterialis in temperalis & illocalis. Quod enim caret potentia, caret materia: quum materia sit pura potentia: & quod caret materia, immateriale est & incorporeale. Vnde Iudaei atque haeretici qui diuinae naturae corporalia lineamenta attribuebant, multo detestabilius senserunt de deo quod gentiles philosophi. Itaque sicut materia prima appellatur pura potentia, quia secundum seipsam nude & absolute accepta, omni actualitate ac formali proprietate priuatur, sed est in potentia ad omnes formas substantiales & accidentales, ad omnes motus ac alterationes, sic deus beatus & immortalis dicitur purus actus, quia in sua natura immunis & liber est ab omni potentialitate ac materiali proprietate: ita quod nil ei de nouo accedere potest: nec eius natura alii quo modo recipere quicquam aut perfici ualet. Deus enim & materia, sunt duo extrema summe distantia, atque a se inuicem primo diuersa, non per differentias aliquas, sed seipsas, per propriasque naturas. Porro alia multa sequuntur ex hoc quod deus est actus purus: de quibus seorsum tractabitur. Nec puto Aristotelem unquam tam subtile & utile uerbum esse loquutum, sicut quod dixit deum esse purum actum: quod eum 12. Principii philosophiae dixisse recordor.

Articulus XXI. Quod deus proprie appellatur essentia, abusuue autem substantia.

Vt autem VII. de Trinitate Augustini testatur, Essentia dicitur ab esse, substantia uero a subsistere. Quae admodum ergo esse deo tam proprie competit, ut ei duntaxat plene perfectusque competat, sicut & Iob sanctus fatetur, Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine, nonne tu quis solus es: Sicut itaque esse deo soli propriissime conuenit, ita & ipse aptissime dici potest essentia. Denique tam proprie deo essentia quae Graece uocatur οὐσία ascribitur, ut Augustino testante fortassis solum deum oporteat dici essentiam: Vere enim solus est qui prorsus incommutabilis existit. Vnde Hieronymus ad Marcum ait: Deus solus qui exordio caret, uere essentiae nomen tenet: cuius natura propter suam immutabilitatem nec praeteritum nouit neque futurum: Non est enim in deo successio. Subsistere uero dicuntur, in quibus quasi in subiectis sunt aliqua: Subsistere namque est sub alio esse. Quod secundum Augustinum VII. de Trinitate rebus mutabilibus atque compositis congruit, quum ipsae accidentium sint subiecta. Quum igitur dei natura simplicissima inuariabilisque consistat, in quam nec motus nec accidens cadere ualet, sicut ipsa nulli subijcitur accidenti aut formae, ita nec substantia proprie appellatur: sed potius abusuue, sumendo substantiam pro essentia. Sed queri potest, an intelligentia proprie nominetur substantia: Et respondendum, quod in omni natura intellectuali creata diuersificantur esse, posse & agere. Intelligentia igitur dici potest substantia, quum eius natura sit subiectum suae potentiae & potentiae actionis. Intelligentia quoque quum habeat esse limitatum, receptum atque specificum, ponitur in categoria seu praedicamento substantiae: non autem deus cuius natura prorsus immensa illimitataque est, super omne genus ordinemque existens. Idcirco intelligentia proprie dici potest substantia non deus. Nihilominus quum usus doctorum est deum appellare substantiam, decet nos consuetudinem assequi, & nomen substantiae congruenter interpretari, non prout a subsistendo accidentibus dicitur, sed prout a praesentando nomen sortitur: Etenim substantia dicitur res nulli subiecto inherens nec alteri innitens, quod deo praecipue competit: quum ipse sit bonitas separata, idealis atque perfecta.

Articulus

Articulus XXII. An hoc nomen deus sit maxime proprium deo, uel communicabile etiam aliis: an sit nomen naturae uel actionis seu operationis.

AGnoscedum quoque quod nomen deitatis seu nomen hoc deus non est communicabile multis secundum ueritatem, quum diuina natura sit purus actus qui multiplicari non potest. Quum ergo hoc nomen deus designet naturam excellentissimam atque perfectam, secundum rem plurificari non ualet, nec est communicabile multis secundum uerum ipsius intellectum: sed solum secundum uanam & fallam errantium opinionem multos deos potentium: uel ut si quis asserat multos esse soles: tunc nomen solis commune sit multis secundum opinionem: tamen nomen dei incomparabiliter incommunicabile est quam nomen solis. Veruntamen aduertendum quod quum sacra scriptura utatur pluraliter nomine dei iuxta illud: Dii fortes terrae uehementer eleuati sunt, Et alibi, Dii non maledices, idcirco hoc nomen deus secundum similitudinem seu participatam proprietatem communicabile dicitur multis: Sicut enim quis dicitur canis propter furorem, uel lupus propter uoracitatem, sic sancti perfectique uiri, dicti sunt dii propter diuinae uirtutis assimilationem quae in contemplatione ac dilectione consistit. Rursus quia hoc nomen deus habet modum significandi communem, quemadmodum homo uel lapis, propterea communicabile dici potest quantum ad modum significandi, non autem quo ad rem significatam. Vnde considerando rem significatam hoc nomine deus, Thomas fatetur quod hoc nomen deus est magis proprium nomen dei quam Q V I E S T, quum sit magis incommunicabile: sed considerando modum significandi & consignificandi, sic qui Q V I E S T magis proprie ponitur nomen dei quam hoc nomen deus: Nam Q V I E S T designat ipsum esse secundum se, quod maxime competit deo: designat quoque ipsum esse ut in praesenti, quod item deo est proprium, quum ipse solus sit perfecte inuariabilis atque eternus. Praeterea difficultas consergit an deus sit nomen naturae uel operationis: Ambrosius enim in libro de Trinitate asserit, quod sit nomen naturae: Damascenus uero primo libro clare testatur quod sit nomen operationis, affirmans quod Q V I E S T sit primum nomen dei, esse diuinum & u naturam significans: Deus autem sit nomen secundum scilicet operationem importans: Nam ut ait, deus dicitur a θεός quod est curare uel fouere, omnium enim deus curam habet: uel ab αἰθερά quod est ardeat: quoniam deus est ignis innocue ardens, omnemque prauitatem consumens uel a ἀσκήσις, quod est omnia considerare: Deus enim est omnium contemplator, quae nulla cogitatio lateat. Porro distantiam istam sanctus Thomas prima parte satis concordat atque determinat. Docet equidem quod in aliquibus idem est id a quo nomen imponitur & cui nomen imponitur: sicut in his quae per se ipsa noscuntur, quemadmodum qualitates sensibiles, ut color, calor & lumen: Haec enim nomina ab ipsa essentia imponuntur: in alijs uero differunt cui nomen imponitur, & a quo nomen imponitur, puta in his quae non per se ipsa, sed per operationem aut proprietatem aliquam innotescunt, ut substantiae quae per accidentia cognoscuntur: Accidentia enim magnam partem conserunt ad cognoscendum quod quid est. Quae admodum ergo in nomine lapidis aliud est a quo nomen impositum est, scilicet a se ipso pedis, & aliud cui nomen impositum est, scilicet ipsa essentia lapidis: ita considerandum est in hoc nomine deus: Quantum enim ad id cui nomen imponitur, est nomen naturae: sed quo ad id a quo est nomen impositum, dici potest nomen operationis: imponitur namque hoc nomen deus ad designandam substantiam summam, perfectam, diuinam, sine respectu ad alia. Videtur autem mihi superfluum, multum immorari huic materiae, quum de quid nominis disputare superuacuum aestimetur: & quae dicta sunt satis congruenter sonare uidentur. Verum est namque quod deus ita uocatur & nomen sortitur ab uniuersalissima & prima omnium rerum prouidentia & causalitate: Nam prouidentia atque causalitas, sunt proprietates dei inquantum est deus, saltem quo ad id a quo nomen imponitur: Id enim singuli etiam barbari deum appellant, quod maxime causa & rector est eorum: Ideo Dionysius XII. capitulo de diuinis nominibus, Deitas, inquit, est quae omnia speculari prouidentia generali & bonitate perfecta. At uero quod hoc nomen deus sit omnium creatori proprium & incommunicabile alijs, contestatur scriptura, sicut in psalmo cantamus: Quoniam quis deus praeter dominum? Aut quis deus praeter deum nostrum? Eriterum: Quoniam omnes dii gentium daemonia. Apoteles solus quoque: His ait, qui natura non sunt dii seruiebatis. Immo Platonicus, quamuis multos ponebant ordines deorum, nihilominus asserebat unum solum esse uerum ac summum deum, qui secundum Proclum tanta dignitate cum deos excellit, ut omnis catena deorum ei comparari non queat, sicut & in psalmo habetur: Quoniam quis in nubibus aequabitur domino, similis erit domino in filijs dei?

Articulus

Deus est nomen incommunicabile.

Deus dicitur nomen incommunicabile. Phil. 46. Exo. 22. Primo.

Secundo.

1. par. q. 17. ar. 1. Exo. 3.

Dubitationis secundae resolutionis. Ambrosius, Damascenus. Deus unde dicitur.

1. Reg. 16. Heb. 4. Vide 1. par. q. 13 in diuersis articulis.

Dionysius.

Psal. 17.

Psal. 97. Gal. 3. Plato. Proclus. Psal. 88.

Subsistere.

Deus quod sit substantia.

Articulus XXXIII. De nomine domini tetragrammaton.

vide Armadu
trac. 3. de termi
nis distictibus
ca. 4. de septs.

Rabi Moses deniq; in lib. de deo benedicto, et alibi de divinis nominibus tractans. Aliqua, inquit, nomina dicunt de deo per respectu ad creaturas, ut creator, praedestinator & dñs: quaedam aut nomina enuntiantur de deo per modum qualitatís cit ca diuiná essentia, ut sapiens, pius, omnipotens: quaedam per modum quantitatis, sicut immensus, incircumscrip-tus, magnus: aliqua quoq; per modum alias proprietatú quáuis transcant in diuiná substantia quantu ad rem significat. Porro nomen dñi quod est tetragrammaton, significat diuiná essentia absolutá, pura ac nudá prout in seipsa subsistit omni alio circumscrip-tis: circo est nomen maxime incommuniabile appropriatú soli deo: quia designat veritate diuiná essentia in se. Vnde secundú Thomá nomé tetragrammaton est magis incommuniabile & magis propriu creatori quam hoc nomen deus: quia significat diuiná essentia ut incommuniabile: atq; ut sic liceat fari, tanq; singularé singulariter q; subsistent rem. Hæc auté ita intelligenda non sunt, quasi diuiná essentiam uel nominare uel agnosceré ualeamus absolute & pure, & sicut in seipsa consistit quantu ad quid est, sed solú quantum ad quia est. Præterea super illud Exodi vi, Ego apparui Abraham & Isaac & Iacob in deo omnipotentis: nomen meú magnum Adonai non indicaui eis, dicit Nicolaus de Lira q; Adonai significat generale domini: & non ponitur, uel potius non scribitur in loco præfenti quú dicitur: Nomen meú magnum &c. sed scribitur nomen dñi tetragrammaton, loco cuius pronuntiat hoc nomen Adonai: quonia nomen istud tetragrammaton tantæ sanctitatis ac reuerentiæ reputatur apud Iudæos, q; nominari non debet nisi à summo sacerdotet & solú in bñdictionibus in tēplo fiendis. Propterea loco illius tam sanctissimi nominis pronuntiat Adonai, quod hic tanten non scribitur: sicut fit apud nos hoc nomen deus tantæ est dignitatis, ut ubicunq; scriptis inueniretur, loco eius diceretur hoc nomé dñs. Nostra ergo translatio habet nomen quod pronuntiat, non aut qd scribit. Postremo istud nomen tetragrammaton reuelauit dñs Moysi, non tantu quo ad uocé, sed quantu ad rem significatam: qñ uidelicet uidit diuiná essentia in raptu sicut & Paulus: quemadmodu Augustinus in libro de Videndo deum testatur.

ויהי

1. par. q. 12. ar. 9.

גדל

220. 52.

Articulus XXXIII. Q; deus est infinitus, & q; infinitas sit intrinseca proprietas diuinæ naturæ.

Mater in dicit
infinita.

Forma dicitur
infinita.

Sop. 11.
Deus est solus
infinitus, uide
S. Tho. 1. par. q.
7. in diuersis ar
ticulis.
Prima 16.

Secunda.

Tertia.

Aliter aut infinitas conuenit deo atq; aliter creaturis: sed & rebus creatis infinitas diuersimode cõpetit. Dicitur enim materia secundú se infinita, quia in sua natura est indeterminata & illimitata tanq; omniú formaz susceptiua. Quú uero recipit formá, tunc determinat atq; finit per eá: quia ad esse specificu & indiuiduale cõtrahitur. Forma q; secundú se infinita uocat, quia comunicabilis multis: sed dum in materia certa recipitur, determinat & quasi finit. Infinitas ergo materiae est propter carẽtiam uniuersæ perfectionis formalis: ut ideo ista infinitas ad imperfectione pertinet: infinitas uero formæ est propter comunicabilitatẽ ipsius quæ in materia coartat. Ista ergo infinitas ad perfectione utiq; spectat. Porro nec forma, neq; materia, neq; aliqua creatura est sic infinita, q; eius essentia sit illimitata uel perfectionis infinita: contentiuarq; omnis creata essentia contineatur sub aliquo genere, & determinetur ad speciẽ certá: habeatq; terminu perfectionis & certu gradu ordinẽq; essendi. Omnia quippe in modo, specie & ordine constant: quia in numero, mensura & pondere facta sunt, Vnde nulla creatura appellanda est simpliciter infinita: sed solus deus est uere & absolute infinitus infinitate formali ad perfectione pertinentẽ: non autem infinitate materiali quasi terminus seu finis uel aliquid eius sit extra ipsum. Huius igitur ratio prima est: nam uti præhabitu est, Qui est seu esse, dicitur principale & propriu nomen dei: quia designat ipsum esse absolute tanq; infinitu pelagus perfectionis essendi. Quú ergo esse deo conueniat secundú omnẽ nobilitatẽ plenitudinẽq; essendi, liquet q; esse diuinu sit penitus infinitu. Præterea omne finitũ, terminu perfectionis fortitur: ubi autẽ perfectio terminat, ibi imperfectio inchoat: ubi esse finitur, ibi non esse orditur. Tm em uniuicq; deest quãto caret. Si ergo diuinæ naturæ perfectio terminu habet, est eẽ diuinu, limitẽ recipit, nequaẽ est deus omniformiter simpliciterq; perfectus: cuius oppositu Aristote. & Auerois quinto Primæ philosophiæ concorditer astruunt. Deniq; quod entipar se & naturaliter cõpetit, non potest esse minoratũ in ipso: Quod enim est per se, est primum: primu autẽ in omni ordine est perfectu. Natura etiã cuiuslibet rei in indiuisibili consistit, sicut & ratio numeri: Nã sicut unitas addita numero uariat speciẽ, ita perfectio addita generi aliã efficit speciẽ, Natura igitur rei in eo perfecta existit quod ad essentialẽ pertinet perfe-

fectione ipsius. Quú itaq; de natura sit bonitas, & deus benedictus sit substantialiter ac independenter ipsum esse, elucescit q; bonitas dei & esse diuinu, ab omni minoratione & fine ac imperfectione longius distent. Quod autẽ finitũ est, ab infinito in infinitu minoratur ac deficit: nullatenus ergo deus finitus est. Insuper sicut ostensum est, id quo maius atq; prestantius cogitari non ualet, est deus non est ergo finitas: quú omni finito maius & dignius cõcipi queat. Adhuc autẽ ostensum est, q; omne esse citra deũ à deo per creatione effluxit: & q; totus mundus conferuetur, ordinetur & gubernetur à deo: quú ergo creatio sit de non esse ad esse, productio nulli finitẽ potentie cõpetit: quonia non esse & esse in infinitu à seinuicẽ distant. Si ergo potentia dei immensa est, tuc utiq; eius essentia sine ignorat. Vnde positio quorundã quantu ad præsens, in tribus merito displicet. Afferit enim q; deũ esse infinite potentie demonstrari non possit sed persuaderi: Et item, q; mundu esse creatu, non sit nisi creditu: atque, q; non esse & esse, infinite non distant: Nunc enim de necessitate probatum est, q; deus sit omnimode infinitus: & q; nullu ens præter deum sit à seipso uel independens: imo si independens consideret, & à seipso ac naturaliter id quod est fingi non possit, cur primo ente imperfectius esset: quia ut Proclus demonstrat, nil imperfectu conuenit nisi inquantu à fonte suæ perfectionis elõgatur. Et ergo, quod sibi ipsi est causa & ratio existendi, imperfectum esse non potest nec aliis indiget, neq; de necessitate sub ordine cadit. Porro si mundum esse creatum est solum creditum, quomodo gentiles philosophi hoc agnouerunt? Nonne Auicenna & Algazel omnia esse creata testantur? Nonne Alphorabius ac Theophrastus, omne bonum deficiens à pura bonitate quæ deus est emanasse fatentur? Nonne Plato mundum sensibilem à mundo illo mundo uicq; exemplari, ideali atque archetypo qui in mente diuina est, processisse differuit? Nonne Commentator in libro de substantia orbis affirmat, quod nunquam erat de intentione Aristotelis dicere, quod cœlum dependeret à primo principio non solum quantum ad conferuationem, sed etiam quantum ad productionem: Vnde in libro de cœlo & mundo, Ab hoc inquit, enre omnibus deriuatum est esse & uiuere. Nonne postremo Proclus in Elementatione theologia ait, quod totus mundus ab intellectu haud dubium quin diuino substantiam habet, & ab ipso procedit ac semper dependet? Præterea quod non esse & esse in infinitum distant, omnes pene philosophi asserunt: quum enim in nullo conueniant, in infinitum utiq; distant. Amplius, deus & creatura in infinitu distant, & tamen in aliquo conueniunt, maxime secundú Scotu, qui ponit ens uniuoce prædicari de eis: cui tamen in hoc consentiedum non est. Si itaq; creator & creatura conuenientes in aliquo, in infinitu nihilominus distant, quomodo non ens & ens quæ in nullo conuenientia sortiuntur, in infinitu non distant? Veruntamen Scotus unũ dicit circa præsentẽ materiã ualde subtile & pulchrum, quod mihi semper complacuit: Inter omnes ait, conceptus perfectionum quæ deo conueniunt, conceptus entis infiniti est perfectior atque simplicior: quia infinitas dicit gradum intrinsecu in natura, facitq; per se unum cum ea. Vnde esse infinitum magis intrinsece & prius atque intimius competit deo, q; esse æternum: ita q; infinitas secundum rationem præcedit æternitatem in deo. Ex quo elucescit q; beatus & superbeatus sit deus æternus & adorandus, cuius opulencia tam extat immensa: cuius diuitiæ tam quomodolibet infinite: cuius beatitudo est prorsus intermina. Qui in horũ contemplatione non delectatur, nec deo intime congratulatur, deum non diligit: sed ingratus atque ignobilis est. Sed nec uere diligit qui pure & religiose non seruit: amicorum enim esse debet una uoluntas & compar affectio. Hanc igitur infinitatem dei sublimis, magni philosophi agnouerunt. Auicebron enim Platonicus in libro Fontis uitæ eam professus est: Et author libri de Causis: Omnes inquit, uirtutes quibus inest finis, pendentes sunt per infinitum primum quod est uirtus uirtutum. Aristoteles quoque octauo Physicorum testatur, quod primus motor sit infiniti uigoris: actus quippe non terminatur nisi per potentiam: quum ergo deus sit actus purus, & esse subsistens, & ideale separatumq; bonum, nulla ratione esse uel dici potest finitus. Quod etiam sacra scriptura edisserit quemadmodum in psalmo cantamus, Magnus dominus & laudabilis nimis: & magnitudinis eius non est finis. Et Hieremiã uicesimotertio: Puras ne è uicino ego sum dicit dominus, & non deus delonge? Si occultabitur uir in absconditis, & ego non uidebo eum dicit dominus? Nunquid non cœlum & terram ego impleo dicit dominus? Vnde ad inuandum diuinæ maiestatis immensitatem, Eliaẽ quadragesimo scriptum est: Quis mensus est pugillo aquas, & cœlos palmo ponderauit? Et Iob undecimo: Excelsior cœlo est & quid facies? profundior inferno & unde cognosces? longior

Quarta ratio.

Quinta ratio.

Opinionis cõ
suetudo.
1.
111.

Deus demon
stratur esse in
finitus.

Mundum esse
creatũ cognou
erunt philoso
phi naturali
lumine rónis.

L. ibi. tex. cõ
100.
Proclus.

Esse & nõ esse
distant in infi
nitum.

Scoti dicitur
subtile.

Psal. 47.

Dionysius.

longior terra mensura eius & latior mari, iccirco tertio capitulo de diuinis nominibus Dionysius ait, qd deus est omnibus æque immediatus: sed nō omnia sunt ei æque immediata & proxima. Tunc autē uero ei immediati & proximi sumus, quā ei castissimis precibus purāq; mente coniūgimur. Deus ergo sanctus & uiuus omnia penetrat cunctisq; intimus est, atq; intimior q̄ aliquid sibi ipsi, uel ipsa essentialia rei principia ipsi met entis: solus quippe illabitur uniuersis essentis reū. Propterea Gregorius optime dixit: Deus est ante omnia non solus: post omnia non præuentus: supra omnia non elatus: infra omnia non oppressus: extra omnia non exclusus: intra omnia non inclusus.

Gregorius.

Articulus XXV. An deus sit sibi ipsi infinitus.

Comprehendere autē aliquid proprie dicitur is qui illud quodāmodo ambit atq; includit, & quasi clausum intra se tenet: Apprehendere uero dicitur, qui licet re plene non capit, tamē eam attingit. Omne itaq; cōprehensum est finitū. Si igitur deus seipsum perfecte cōprehendit, finitus est sibi. Sed quod deo est tale, simpliciter est tale: si ergo deus est sibi finitus, est simpliciter dicendus finitus: Nam quod intellectus diuinus de aliq̄ censet, hoc ei simpliciter atq; uerissime cōpetit. Rursus si deus seipsum non comprehendit, ergo nec seipsum perfecte cognoscit: quod nephās est dicere. Et si deus sibi ipsi infinitus est, ergo nō capit se totū, sed aliquid eius cognitionē ipsius excedit: ac latet. Et respondendū qd deus bene dictus est simpliciter infinitus, & tamen perfecte cōprehendit seipsum: Nam sicut eius essentia quæ diuini intellectus obiectū est infinita existit, ita intellectus diuinus infinitæ uirtutis est in intelligendo. Deus igitur sic se comprehendit, quoniam se perfecte cognoscit: non autē se comprehendit quasi diuinus intellectus sit aliquid ab essentia diuina distinctū, illā in se recipiens & intra terminos suos concludens ac retinēs. Vnde quemadmodū istæ propositiones, Deus est sibi ipsi causa & ratio existendi, Deus est in seipso atq; consimiles, negatiue sunt exponendæ ut sit sensus: Deus est sibi ipsi causa essendi: uel, causa prima exhibet sibi ipsi existere: id est non habet esse ab alia causa. Et deus est in seipso, id est non continetur ab aliquo alio. Sic ista locutio, deus cōprehendit seipsum, negatiue exponitur: id est, nil sui suā cognitionē euadit. Conformiter ista, Deus est sibi ipsi finitus, intelligenda est secundū similitudinē quandā proportionis: sic enim se habet deus non excedendo propriū intellectū, quemadmodū habet se aliquod finitū non transcendendo capacitātē intellectus finiti. Non autē est deus sibi ipsi ita finitus quasi intelligat se esse aliquid bonū finitū: imō quantū ad hunc sensum, est sibi ipsi infinitus, quia uere cognoscit se esse infinitū: & hoc cognoscit infinito intellectu cum claritate prorsus immensa. Non autē est deus sibi infinitus, tanq̄ aliquid eius intuitum ipsius euadat aut lateat.

Articulus XXVI. Quæ inuenitas dei quatuor respicit.

Considerare in sup̄ possumus deū quadrupliciter: Primo quantū ad seipsum, sicq; infinitus uocatur: Quæ admodū em̄ deus est causa efficiēs nō effecta, causa q̄q; formalis, formās, nō formata, ita est entii causa finalis omnia finēs, nullo finitari: imō quā diuina essentia sit ipsa diuina potētia, sicut diuina potētia secundū suā absolutam potestātē potest infinitos mundos producere & creare, ita diuina essentia potest infinitos mundos, si essent, replere: eo utiq; modo quo mundū hunc replet. Et sicut diuina potentia nec fecit nec facere potest tanta quin facere ualeat infinites plura, sic diuina essentia nec est nec esse potest in tot entibus, quin esse queat in infinitis pluribus. Nequaquā enim opinandū est qd deus quantū ad suā naturā pertinet, aliquā sortitur uel habeat habitudinē ad locū uel tempus aut certe determinationē ad hunc mundū uel quodcunq; creatum: imō infinita celsitudine cuncta transcendit. Iccirco si innumerabiles seu infiniti mundi consistere, uniuersos penetraret, repletet & contineret. Non igitur magis cōpetit deo esse in celo empyreo q̄ in inferno: uel in mundo q̄ extra mundū, nisi quoniam magis operatur & ostēdit atq; cōmunicat se in celo q̄ in inferno: & in mundo q̄ in nihilo. Vnde quæ admodū esse diuinæ naturæ quod in infinitū omni spiritu creato extat simpliciter, non nobilitatur neq; perficitur, quia est in rebus dignissimis, sic neq; inficitur nec ignobilitatur, quia est in rebus uilissimis: quippe quā nil ipsum contingat corporeū, nil in quinet uitiosum sine immundū. Veruntamē mens imaginationibus inuoluta, mens rudis, impura atq; carnalis, ueritates tā splendidas sincere contemplari non potest. Porro secundo consideratur deus in cōparatione ad intellectū creatū: sicq; incōprehensibilis nominatur. Tertio cōsideratur deus sublimis in ordine ad locū: & ita incircumscripibilis appellatur, sicut Ambrosius ait: Nihil prescriptū aut circumscripū, nihil dimensum diuinitas habet: non loco clauditur, non æstimatione

Deus quadrupliciter consideratur.

11. 111.

tionē concluditur, non ætatis uariatur: & ideo, Reg. Salomon dicit: Cœlū & cœli cœlorum te capere non possunt. Quarto cōsideratur deus in cōparatione ad durationē, & ita æternus asseritur. Sed dicere quispiā potest: Si deus quia loco non clauditur incircumscripibilis dicitur, tunc substantiæ separatae seu angeli incircumscripibiles erunt: non enim loco terminantur, nec sunt in loco circumscripitiue sed diffinitiuē. Vnde secundū Boëthiū in lib. de hebdomadibus, incorporalia non esse in loco, est propositio apud sapientes per se nota. Et respondendū, qd Anselmus in prosologio concedit angelicos spiritus dici posse incircumscriptos propter rationē præctam, & etiā circumscriptos: quia in pluribus locis simul existere nequeunt. Rursum tamen melius arbitror ut cum Damasceno primo libro dicamus, qd solus deus incircumscripibilis est. Siquidē Damasceno testante, quis angelus corporaliter non comprehendatur quum careat figura sitq; incorporata ac intellectualis natura, tamen intelligibiliter circumscribitur ubi & operatur: Non enim potest secundum idem in diuersis locis operari. Iterum secundum Damascenum incircumscripibile est, quod nec loco, nec tempore, nec cōprehensione continetur: Circumscripibile uero, quod aliquo horum cōrentum est. Sic autem esse incircumscripū deo est proprium: quippe qui solus est sine principio & sine fine, & omnia continens, & nulla cōprehensione contentus. Angelus uero tēpore circumscribitur, quia esse incepit & loco, intelligibiliter saltē & cōprehensione, quoniam unus angelorum alium plene cognoscit. Deniq; ad dā quod cui placet accipiat: quia & si aliqua spiritualis creatura ab æterno fuisset, & tantæ dignitatis achnuitatisq; esset, qd totum mundum sua præsentia adimpleret, uel etiā extra mundū foret, quæ omnia deo possibilia extant, adhuc creatura talis incircumscripta non esset: dato quoq; qd nullus angelorū eam comprehendere posset. Licet enim nec loco, nec tempore, nec cōprehensione contineretur, tamen propria essentia terminis finiretur: Nam eo ipso quo creatura esset, necessario poneretur in aliqua specie entis, & haberet genus atq; differentiā, quæ totam essentiam narent essentiam, & ad determinatū gradum essendi contraherent. Ideo nanq; secundum philosophum definitio rei quæ ex genere & differentia constat, terminus appellatur: quia sub certis limitibus essentialiē rei perfectionem exprimit atq; constituit. Postremo, quāuis prædicta distinctio incircumscripiti & infiniti idonea sit, uicissim tamē unū pro alio sumit.

mit. Obiectid.

Boëthiū.

Difusio.

Nulla creatura incircumscripta est.

vide b. Tho. su per libro Peri herme. lect. 4.

Articulus XXVII. De incircumscripibilitate dei: & quomodo deus dicitur esse ubiq; per essentiam, præsentiam atq; potentiam.

Dum igitur aciem mentis ad diuinæ contemplationem naturæ erigimus, procul ab animo loca corporum, & corporum loca propellamus. Discedat ab interiori intuitu omne quod situs differentiam recipit: omne quod temporalem uicissitudinem sustinet: omne quod finem admittit. Deus enim æternus & sanctus, sibi ipsi est locus: & in seipso inuariabiliter æternaliterq; subsistit: & ante mūdi productionē erat ubi nunc est: & nunc est ubi tunc erat: nec tamen tunc erat in mundo in quo nunc est: quoniam esse in mundo, nullam mutationem aut nouitatē in deo constituit, sed in ipso utiq; mundo. Deniq; sicut si mundus esse desineret, deus sine mutatione sui (esse) in mundo esse cessaret, sic sine sui mutatione in mundo esse incepit. Nec aliquo mō opinari fas est, qd deus ante mundi constitutionem potius aut uerius erat ubi nunc mundus creatus atq; locatus est, quā foris extra quæcunq; imaginabilia spatia extra mundum. Vnde quantum ad hoc uere concedi potest quod deus sit extra mundum per spatium imaginabile infinitum: tamen præpositio extra non denotat ibi præsentiam actuale ad locum, sed potentialē duntaxat, quæ utique sine mutatione deitatis reduceretur ad actum si infiniti existerent mundi. Porro quum deus gloriosus & felix sit maxime simplex, sic ubiq; esse asseritur, ut tamen in singulis rebus sit totus. Vbiq; ergo est deus & nusquam: sicut & semper & nunquam. Est enim ubiq; & semper, quoniam nulli deest loco aut tempori: & nusquam ac nunquam est, quia nec capitur loco, nec tempore clauditur. Considerandum uero qd circa creatorem in cōparatione ad condita, triplex extitit error. Quidam enim quamuis omnia faterentur creata, deum tamen dicebant non nisi unam spiritualem substantiam immediate creasse, & illam cætera condidisse: quem errorem Arriani secuti sunt: fuitq; error iste antiqus & magnus ac latus: Nam à Platonicis sumpsit exordiu, imo ab Hermete Trismegisto qui & Metacurius dicitur ortus uideatur. Auicēna quoq; & Algazel eum secuti sunt: Posuerunt nanq; (ut Macrobius refert) Platonicū summum deum quem omnium patrem uocabant primo omnium creasse mentem quandam, in qua omnium rationes entium reducerentur: quam

vide b. Tho. 1. par. 9.

Primum error.

q; appella-

appellabant: quam uita dicebant mundum creasse. Et hanc mentem Arius atque Eunomius posuerunt esse unigenitum filium dei dominum nostrum I E S U M C H R I S T U M, quem puram esse creaturam mentiti sunt. Contra hunc ergo errorem dicitur deus esse in omnibus rebus per essentiam, ita quod ipsemet deus qui est sua essentia, per seipsum uniuersa, ccelum, terram & maria, uisibilia inuisibiliaque in ipso mundi exordio est molitus. Secundus error erat, quod quidam diuinam prouidentiam uel omnino negabant, uel usque ad ista mutabilia extendi nequaquam putabant: & contra hos dicitur deus esse in omnibus rebus per presentiam, ita quod omnia diuino lumine innotescunt, quemadmodum ait Apostolus: Omnia nuda & aperta sunt oculis eius. Et alibi de deo ait scriptura: Aequaliter ei cura est de omnibus. Tertius error fuit Manichaeorum duo rerum principia ponentium: qui ista uisibilia a per se malo creata dicentes, negabant ea boni dei potentiae fore subiecta. Unde contra hos dicitur deus esse ubique per potentiam: ita quod eius imperio cuncta ad nutum subduntur ac protinus parent. Sed si deus ubique est atque in omnibus, ergo & in diabolo est: quod dici non decet. Et respondendum quod diabolus nominat naturam uitio deformatam, & ideo deus non est in diabolo esse dicitur, nisi cum additamento: ut in diabolo esse dicat in quantum diabolus est creatura uel intellectus seu simile aliquid. Praeterea in omni intellectuali creatura tam bona quam mala est deus obiectiue secundum quod ab eis cognoscit. In bonis uero est non solum sicut obiectum intellectus, sed etiam tanquam uoluntatis obiectum quia ab eis amatur. Et in uicioribus quidem esse perhibet per gratiam: in comprehensioribus uero per gloriam in reprobis quoque est per iram atque uindictam. Sunt demum alii modi quibus deus multiformiter esse feruntur in rebus, qui reduci possunt ad istos. Sed quaestio ingens se offert, qualiter deus immutabilis & simplex, sit in rebus tam multipliciter atque difformiter, quum tamen in libro de Causis conscriptum sit, quod causa prima est in omnibus rebus secundum unam dispositionem: sed omnia non sunt in ea secundum unam dispositionem: Cui Dionysius conformat dicens, quod deus in omnibus est secundum unum modum, non autem e contrario: Et idem Proclus affirmat. Et respondendum quod existentia dei in rebus est una & simplex ad deum relata: si uero comparetur ad res ipsas, tunc diuersificatur & multiformis efficitur secundum uariam capacitatem & dignitatem atque distinctionem rerum, quae diuinae bonitatis influxum, illuminationem, gubernationem participant. Unde in commento libri de Causis habetur: Et diuersitas quidem receptionis non fit ex causa prima, sed propter recipientem: quod enim recipiens magis accedit ad deum, tantum de bonitatibus eius plenius participabit. Confirmatio quoque horum existit, quod Damascenus primo libro inducit dum ait: Igitur deus quidem immaterialis existens, in loco non est: ipse enim sui ipsius locus est omnia implens, & super uniuersa existens, & ipse continens omnia. Dicitur autem in loco esse, & dicitur locus dei, ubi manifesta eius operatio fit: Nam ipse quidem per omnia immiscibilitate pertransit, & omnibus tradit secundum uniuersumque aptitudinem & susceptiuam uirtutem. Dicitur ergo dei locus, qui plus participat operatione & gratia eius. Sed adhuc nescio quis his non contentus instabit & dicet: Quum deus per sapientiam suam immensam sit causa ordinis distinctionisque entium, sequitur quod diuersitas ista sit originaliter ex parte dei: sitque referendum ad deum quod ipse in rebus esse multiformiter perhibetur. Et respondendum quod sapientia dei utique institutrix atque origo est distinctionis ac ordinis rerum: ueruntamen operatio dei qua ipse omnia edidit, & edita regit atque dispensat, actio quoque propter quam esse in rebus censetur, una & simplex est per comparisonem ad deum: diuersificatur autem & multiplicatur quantum ad terminos. Operatio enim dei aliud non est nisi deus agens. Sed ab hac operatione diuersi fluunt effectus in quibus deus est: & multipliciter & uno modo seu secundum unam dispositionem. Multipliciter quidem propter diuersitatem effectuum, uniformiter uero propter sui ipsius incommutabilem simplicitatem. Multiplicitas enim quae conuenit deo per respectum ad creaturas, non est in deo nisi secundum rationem: in creaturis autem est secundum rem: sic quippe in deo dicuntur multae ideae, Nam relatio dei ad creatura in qua multiplicitas ista fundatur, in deo est secundum rationem dumtaxat: in creatis autem secundum rem. Quoniam igitur multiplicitas ista diuersitatem facit in rebus, in deo autem nec mutabilitatem neque diuersitatem constituit, ideo deus esse in rebus secundum unum modum asseritur. Huius demum solutionis ueritas, ex uerbis Damasceni fulcitur:

Deus

Deus inquit, ubique ens & super omnia, ubique & secundum idem differenter operatur una & simplici operatione. Et rursus: Sciendum ait, quoniam deus impartibilis est, totus totaliter ubique est, & non ens in parte corporaliter diuisus: sed totus in omnibus & totus super omne. Articulus XXXVIII. Quod solus deus aeternus est secundum completam aeternitatis rationem.

Aeternum denique quasi extra terminum interpretatur. Terminus autem est duplex: principium scilicet & finis. Quum ergo omnis essentia praeter diuinam naturam a prima causa de non esse ad esse translata sit, constat quod sui esse exordium habet: unde nec aeterna censetur. Praeterea Trismegisto destante sola monas est & sine & sine & sine: solus igitur deus principio caret sineque. Amplius autem aeternitas est mensura entis plene simpliciterque perfecti: esse uero huiusmodi entis omni necessario, uicissitudine ac dependentia, omni quoque compositione & protensione est carens: sed tale non est nisi diuinum esse, quod est totum simul & increatum, simplicissimum, non differentum. Iccirco Boethius subtilissime ait, quod aeternitas est interminabilis uita: tota simul & perfecta possessio. In eo quippe quod ait, interminabilis, insinuat id cuius aeternitas est mensura, esse non inceptum ac in dependens. In eo autem quod ait, tota simul, innuitur ipsum non esse differentum secundum essentiam uel operationem: sed in ipso aeternitatis momento immutabiliter esse, habere & agere quicquid est, habet & agit. In eo quoque quod ait, perfecta possessio, demonstratur aeternitas nulli enti composito conuenire, quum nullum compositum sit perfectum: indiget enim partibus suis, unaqueque partium se habet per modum actus, & alia per modum potentiae. Aeternitas ergo est possessio, diuinitas siue duratio perfecta & tota simulte interminabilis, id est esse uitalis: quod enim non uiuit, imperfectum putatur. Itaque ad aeternitatem perfectam tres conditiones inseparabiliter requiruntur: uel delicta interminabilitas, propter cuius defectum corruptibilia non sunt aeterna: Inuariabilitas, ob cuius carentiam incorruptibilia puta orbis & sidera, non extant aeterna: uariantur enim secundum situm & ubi: Atque simplicitas, propter cuius absentiam nec intellectuales substantiae creaturae aeternae sunt, quoniam diuersificantur in ipsis esse, posse & agere secundum beatum Hierotheum atque diuinum Dionysium. Verum nulla harum trium conditionum alicui competit creaturae stricte loquendo. Porro aeternitas taliter diffinita, aliud nihil est nisi deus aeternus. Sed & nunc, quod secundum Boethium semper stando & nunquam fluendo aeternitatem causat. Et quando, quod secundum rationem, enti aeterno adiacet & quasi in eo ex aeternitatis praesentia, adhaesione seu mensuratione relinquit, realiter idem sunt quod ipsa aeternitas. Substantialiter ergo idem sunt deus, aeternitas, nunc aeternitatis & quando aeternitatis: Nec dicitur ipsum nunc stans aeternitatem causare, uel aeternitas (quando aeternitatis) producere, nisi secundum nostram apprehensionem. Nam aeternitatem aliter intelligere non ualemus, nisi per oppositum modum ad nunc temporis. Unde quemadmodum nunc temporis semper fluendo causat tempus, ita opposito modo accipimus rationem aeternitatis dicentes, quod nunc semper immobiliter stans aeternitatis est causa. At uero tempus & omnes differentiae temporis deo aeterno attribuntur: Dicimus enim, deus est hodie, deus fuit ab aeterno, deus erit in aeternum: non quod tempus sit mensura diuinae durationis uel cadat in deum, sed quia aeternitas omne tempus comprehendit atque includit: Neque enim uniuoce, neque secundum eundem sensum dicitur deus fuisse, & hodie esse, & semper fore, & res transitoria atque caduca. Nempse dum dicimus, deus fuit, sensus est secundum magistrum primo Sententiarum. Deus nunquam esse desit: deus erit, id est nunquam esse cessabit. Iccirco quod Hieronymus ad Marcellam, & Anselmus in monologio asserunt deo competere esse, non autem fuisse aut fore, intelligendum est quod non uniuoce competunt deo nec proprie temporales differentiae. Quod etiam Plato in primo Timaei pulchre fatetur, Dicimus (inquiens) de diuina natura, fuit & erit. Ast illi esse solum competit iuxta ueram synceramque rationem: fuisse uero & fore deinceps non competit, quippe cui mansio perpetua & immutabilis: ergo neque iunior, neque senior se nec fuit nec erit: nec patietur aliquid eorum quae sensibilibus natura patitur: sed haec omnia sunt uices temporis genituraeque temporis propria. Sed dubitatio nascitur quomodo aeternitas deo sit propria, quum in libro de causis scribatur, Omne esse superius, aut est superius aeternitate & ante ipsam, aut est cum aeternitate, aut est post aeternitatem & supra tempus, cuius expositio in commento adicitur: Esse inquit, quod est ante aeternitatem, est causa prima, quoniam est causa eius: Esse autem quod est cum aeternitate, est intelligentia, quoniam est secundum unam habitudinem, & non alteratur neque destruit,

Uide s. Tho. 1. par. q. 10. Prima ratio.

Mercurius Trimegistus. Secunda ratio.

Boethius li. 5. de cons. profa. 6.

Conditiones aeternitatis. I. II. III.

nunc & quando sunt idem in aeternitate.

Temporis differentiae attribuitur deo.

Petrus Lingo bardus. Hieronymus. Anselmus.

Plato.

Obiectio.

Confutatio erroris.

Secundus error.

Confutatio.

Feb. 4. Sep. 6.

Tertius error.

Confutatio.

Obiectio. Dilutio.

Dubium.

Solutio.

Damasc.

Obiectio.

Dilutio.

struitur, sed parificatur aeternitati. Esse uero quod est post eternitatem & supra tempus, est anima, quoniam est in horizonte aeternitatis. Per animam autem intelligit animam caeli, quam uocat animam nobilem: Nam corpora caelestia ponit animata, sicut & Socrates, Plato, Aristoteles, omnesque eorum sequaces: quibus & magni consenserunt theologi, inter quos sunt Origenes & Rabi Moyses: & si sanctus Thomas non mentitur, tunc ipse quoque beatissimus noster Hieronymus eis consentire uidetur. Et respondendum sicut & Thomas in prima parte respondet, quod aeternitas uicissim accipitur pro aeternitate creata & participata, quae solito nomine aeternum uocatur: de qua Augustinus in libro 83. quaestionum testatur, quod deus est auctor aeternitatis. Quenadmodum enim deus gloriosus & uoluptuosus suam immutabilitatem, ita & suam aeternitatem creaturis aliquo modo communicat. De hac igitur aeternitate loquitur auctor libri de Causis, & ante eum Proclus Platonicus: ex cuius Elementatione theologica totus liber de causis excerptus est, sicut & Thomas affirmat: quauis Albertus aliter putet. Praeterea, ne dum substantiis separatis, sed etiam inferioribus rebus aeternitas secundum quandam participationem ascribitur: Quaedam enim in scripturis dicuntur aeterna, quia semper erunt, non obstante quod materialia mutabiliaque consistant: Unde in Ecclesiaste dicitur: Terra in aeternum stat. Et in psalmo: Eleuamini portae aeternales. Et: Annos aeternos in mente habui. Quaedam demum appellantur aeterna propter durationem longissimam prout Moses ait: De pomis collium aeternorum. Interdum quoque accipi solet aeternitas pro seculo, quod est periodus certa cuiuslibet rei: Nam secundum Philosophum, Omnia corruptibilia habent certam periodum, id est certam temporis durationem: Et ita in Exodus legitur: Dominus regnabit in aeternum & ultra: Aliam quoque translationem continet, Dominus regnabit in seculum & ultra. Postremo esse superius de quo auctor libri de causis effatur, Albertus describens, Esse, inquit, superius est quod neque magnitudine distenditur, neque motu distrahitur, neque materia contrahitur, neque priuatione ad malitiam inclinatur. Verum quoniam deus excelsus & sanctus est uere inuenitur, realem mensuram non habet, praesertim cum ipse sit omnium entium prima mensura. Aeternitas ergo mensura dei perhibetur quantum ad nos uel secundum rationem: quoniam considerando deum sub proprietate rei eodem modo se semper habetis, ipsum cognoscimus atque ab aliis sequemur: Nunc enim aeternitatis est esse diuinum ut uniformiter stans, in quo consideratio nostra rationem aeternitatis fundat ac stabilit. Non est equidem inconueniens idem considerare atque cognoscere per seipsum secundum diuersa quae ei conueniunt. Ex hoc enim quod scio hominem rationale, elicito quod sit disciplinae susceptiuus & ammiratiuus, itemque rationalis.

Articulus XXXIX. De incomprehensibilitate diuinae naturae, & de uariis rationibus incomprehensibilitatis diuini esse.

Porro deum incomprehensibile & quo ad quid est incognoscibile esse, omnium tam philosophorum quam theologorum compar & una extat sententia. Et huius quidem prima ratio haec est: Vn quodque enim scitur atque cognoscitur per propria causam: quum ergo deus adorandus & benedictus causam non habeat, quippe quum ipse sit omnium entium prima fontanaque causa, constat quod nec sciri, nec comprehendi, neque cognosci queat quo ad quod est. Et hanc rationem assignat auctor libri de causis dum ait: Et quidem res non cognoscitur neque narratur, nisi ex ipsa sua causa. Quum ergo res est causa tantum & non est causatum, non scitur per causam priorē neque narratur. Itaque eo ipso quo diuina natura seu esse diuinum a seipso est non dependens neque procedens, sed prorsus aeternum, eo in qua ipso deus sublimis & gloriosus est prorsus ignotus, incomprehensibilis, imperscrutabilis, inuisibilis, inenarrabilis, penitusque nescitus. Unde in libro de causis habetur: Causa prima est superior omni narratione, quoniam ipsa est supra omnem causam, & non narratur nisi per causas secundas quae illuminantur a lumine causae primae: Causa enim prima est lumen purum, supra quod non est aliud lumen: ideo ipsa non illuminatur a lumine alio. Denique alia ratio diuinae incognoscibilitatis est ipsa excellentia diuinae naturae. Ut enim Boethius docet, quaedam cognitione nostram effugiunt propter sui esse imperfectionem, suaque entitatis defectum seu paruitatem, quemadmodum materia prima, motus, tempus, punctum, instans, momentum, atque similia. Quaedam uero capacitate nostram euadunt propter suae essentiae dignitatem, plenitudinem & perfectionem: sicut secundum primam philosophiae Aristoteles asserit. Quia sicut se habet noctuae uisus ad solis splendorem, ita se habet mens rationalis ad manifestissima naturae: id est ad cognoscendum substantias separatas: quae quantum in se est sunt maxime cognoscibiles propter actualitatis suae eminentiam: sed a nobis cognosci non posse feruntur propter nostri intellectus debilitatem.

debilitatem: sicut & lumen solis ex aeterna est maxime uisibile, sed oculus ob suam improportionem in ipsum figi non ualet. Quoniam igitur deus est purus actus puraque bonitas, & ens simpliciter quomodo libetque perfectum, elucescit quod ob suam excellentiam omnino & penitus sit ignotus. Et hanc rationem Proclus Platonem sequens tangit pulcherrime in Elementatione sua theologica: in qua secundum beatum Thomam pene totam mentem magistri sui Platonis expressit. Ait equidem Proclus: Ens diuinum ipsum quidem propter super substantialitatem unitatem indicibile & incognoscibile omnibus simul secundis substantiis, a participantibus autem capabile est & cognoscibile: propter quod solum primum est penitus ignotum tanquam amectum ens seu incausatum. Causam quoque huius incomprehensibilitatis diuinae naturae clarius pandens, Omnis inquit cognitio entium est, deus autem est ultra omnia entia: nullatenus itaque agnoscibilis est. Et haec ratio Dionysii, 1. cap. de diuinis nominibus: & Damasceni, 1. li. in ducit. Unde Dionysius in epist. ad Dorothaeum testatur, quod lux diuina propter sui splendorem uigore inuisibilis est. Propter quod etiam appellatur diuina caligo, quoniam penetrari non potest, adeoque deus inaccessibilem lucem inhabitare perhibetur. Insuper alia ratio incomprehensibilitatis diuinae, esse ipsa dei aeterni & gloriosi summa simplicitas: quae tanta est, ut intellectum creatum omnimodo uincat. Quis enim illam naturam cognoscet, cuius essentia est sua actio, quae nunquam in se ipsa odiosa est: & tamen operationem a substantia procedentem naturaliter scilicet non habet, quae semper in actu est, & nunquam actionem producit, sed est sua actio: nil enim producit seipsum. Quis etiam apprehendat qualiter dei uoluntas sit libera, & libere omnia plasmans, conseruans ac moderans: quo modo quoque intellectus diuinus cuncta in se ipso praedeterminet atque disponat, praedestinet, eligat, reprobet (red dendo singula singulis) non necessario sed libere: quum nihilominus diuina uoluntas & intellectus diuinus aliud nihil sit nisi esse diuinum, quod omnimodum necessarium extet incommutabile atque immobile. Postremo quarta & summa ratio, cur incomprehensibilis & incognoscibilis deus dicatur, est infinitas primae causae. Quum enim secundum philosophum, cognitio fiat per quandam assimilationem inter cognoscentem & cognitum, oportet inter intelligentem remque intellectam proportionem existere. Finito uero ad infinitum nulla censetur proportio. Quum ergo sit deus uere, tamque uehementer & intensius immensus, ut quicquid ei conueniat, cum infinita plenitudine, interminabilique perfectione ipsi insit & competat, quicquid ei fallor quod deus nostram cognitionem & capacitatem in infinitum excedat: imo quicquid ei ascribitur, infinitam quo ad nos incomprehensibilitatem & inaccessibilitatem sortitur. Itaque diuina natura, quae limitem nescit: diuinum esse, quod circumscriptionem ignorat: diuina potentia, quae coartari non potest: diuina sapientia, cuius non est numerus: diuina magnitudo, cuius non est finis: diuina felicitas, iocunditas, iustitia, pietas, similesque proprietates nostrae mentis: imo omnis creati ingenij perspicacitatem, & naturalem uirtutem in infinitum excedit, reuerberant, latent. Sed hoc animae contemplatiuae ac sanctae summa debet esse delectatio: quod deus eius tantae dignitatis beatitudinisque consistit. Unde Dionysius primo capitulo de diuinis nominibus: Sicut inquit, intelligibilia incomprehensibilia sunt corporeis sensibus, & simplicia ac infigurabilia figuratis, sic ueritas diuina quae est super omnem mentem atque substantiam, excedit omnem notitiam: Omnis enim uera eius scientia et contemplatio, omnibus existens impenetrabilis: per hoc quod ab omnibus super substantialiter se gregat. Propterea Damascenus optime dixit: Infinitus est deus et incomprehensibilis: et hoc solum eius comprehensibile, infinitas et incomprehensibilitas: id est, hoc solum de deo comprehendere possumus, quod uere est infinitus et incomprehensibilis. Ideo Augustinus quodque xv. de trinitate disseruit: Sic sunt incomprehensibilia requirenda, ne se existimet nihil inuenisse, qui quod sit incomprehensibile quod quaerebat, inuenire iam potuit. Hanc incomprehensibilitatem primi principij Proclus profunde fatetur dum ait: Neque ergo opinabile est diuinum, neque meditabile, neque intelligibile, neque opinio est ipsius, neque scientia aut mens, neque intelligentia. Praeterea istam dei incomprehensibilitatem diuina scriptura copiose insinuat: Scriptum est enim: Ecce haec ex parte dicta sunt uerbum eius: et cum uix paruam stillam sermonum eius audierimus, quis poterit tonitruum magnitudinis eius intueri? Et iterum: Ecce deus magnus uincens scientiam nostram. Et sequenti ca. Nos ait, inuoluimur tenebris digne eum inuenire non possumus: & errari non potest. Et Hieremias: Domine deus, ecce tu fecisti caelum & terram in fortitudo tua magna: fortissime, magne potens, dominus exercituum nomen tibi: magnus consilio, & incomprehensibilis cogitatu: cuius oculi aperti sunt super omnes filios Adam, ut reddas unicuique iuxta uias suas. Hinc Ioannes ait:

1. par. q. 70. ar. 3. Diuino.

1. par. q. 10. ar. 2.

Creatare di- cium aeterna.

Eccles. 1. Psal. 75. Deu. 33.

Exo. 17. Esse superius quid sit.

None aeterni- tatis.

vide n. Tho. 1. p. q. 12. & alibi. Ratio prima.

Ratio secunda.

2. metaph.

Dionysius.

1. Timo. 5. Ratio tercia.

Ratio quarta.

Psal. 14. 5. Psal. 14. 4.

Dionysius.

Damascenus.

Augustinus.

Iob. 26.

Iob. 35. Hiero. 22.

Ioh. I.
Exo. II.
Roma II.

Deum nemo uidit unquam. Et in Exodo: Dixit dominus Moysi: Faciem meam uidere non potes: non enim uidebit me homo & uiuet. Vnde diuinus Apostolus: O altitudo diuinitatis sapientiae & scientiae dei: quam incomprehensibilia sunt iudicia eius. Qui igitur hanc dei incomprehensibilitatem attendit, propriamque paruitatem perpendit, nequaquam profunda dei rimabitur, nec maiestatem scrutabitur, ne a gloria opprimatur. Vere etenim dico, quia nil deo praesentius, & nil eo ignotius quoad quid est.

Articulus XXX. An cognitio quam de diuina natura per ablationem habemus, sit potior ea notitia quae per positionem de deo habetur.

Dionysius.

In preinductis autem declaratum recordeo, quemadmodum ex creaturis ad creatoris notitiam duplici potissimum uia erigimur: puta per positionem affirmatio de deo quae eius dignitati non derogant: atque per ablationem abnegando de deo quae suae perfectioni non congruunt. Denique secundum sacratissimum Dionysium capite secundum mysticam theologiae, in harum uiarum processu opposito modo progredimur: Oportet inquit ablationes contrarie positionibus laudare. In uia enim positionis, a praestantissimis inchoamus per media usque ad ultima descendendo: & quae priora digniora sunt, deo benedictio & summo prius principaliusque conueniunt. In hac itaque uia dicimus deum in primis esse bonitatem, esse essentiam, esse ueritatem, uitam, sapientiam, & ita de reliquis. Sic quoque in libro de diuinis nominibus Dionysius deum laudat per intelligibiles nominatioes. Porro in uia ablationis ab infimis inchoantes, per media usque ad summa descendimus, omnia auferentes de deo tanquam ab uniuersorum principio cunctis in infinitum superposito. Veruntamen prius & magis proprie atque principalius abnegamus de deo inferiora & uilia, quam superiora atque nobilia. Aptius namque dico: Deus non est corpus, quam deus non est substantia. Deus non est sensus, quam deus non est mens seu intellectus. Deus non est anima, quam deus non est forma. Deus non est stultus, quam deus non est sapiens. Nihilominus in uia ablationis omnia haec atque similia abnegantur de deo: & quantum magis ascendimus, tanto sermo amplius abbreviatur, donec tandem omnia etiam summa de deo negantes, ipsam ingrediamur superlucidam diuinam caliginem: uniuersumque deo sicut omnino ineffabili atque ignoto. Hoc enim Dionysius capite tertio mysticam theologiae deducit: Ibi inquit, scilicet in uia positua a superiori ad ultima descendens sermo, secundum quantitatem descensionis dilatabitur. Nunc autem uidelicet in uia ablatiua ascendens sermo secundum ascensionis mensuram corripitur, & post omnem ascensionem totus sine uoce erit, & totaliter ineffabili unietur. Est igitur quaestio ingens, quae harum notitiarum de deo sit maior & clarior atque perfectior. Et respondendum secundum beatissimum theologorum duorum ac principum Dionysium, quod illa cognitio potior est qua deum per ablationem didicimus. Et quidem ueritas huius certissime elucescit ex omnibus in praecedenti articulo introductis. Si namque ut tibi ostensum est, deus omnino quantum ad quid est, ignotus est, incomprehensibilis, imperscrutabilis, ineffabilis, existens, tunc palam est quod de deo melius scimus quid non est quam quid est: imo quid est, penitus ignoramus. Notitia ergo dei per abnegationem praestantior est quam per affirmationem existens. Denique omnino nostrae intellectuales cognitio ex creaturis, imo ex sensibilibus apprehensione exordium sumit secundum Dionysium & Aristotelem, quamuis Plato in Memnone aliter tradat. Cum ergo sit deus super omnia sensibilia atque creata exaltatus & eleuatus, per seipsum a nobis cognosci non potest nec nominari: sed prout in suis creatis effectibus relucet, cognoscitur, & creaturam nomini bus explicatur. Quia igitur deus gloriosus uniuersa creata superessentialiter & infinite transcendit, constat quod ex creaturis scribi nequeat quid sit, sed quid non sit: sicque per omnium quae in creaturis reperiuntur ablationem excellentius noscitur. Melius ergo atque profundius dico: Deus non est bonitas, uita, sapientia, beatitudo, &c. quam deus est bonitas, uita, sapientia, beatitudo, nam in prima quasi designatur deus esse aliquid, & rebus creatis in aliquo similis esse, qui tamen super omnia est: atque ab omnibus suis effectibus infinita disparitate eminentia segregatur. In secundo uero innuitur deus non esse sic bonitas, uita, sapientia, beatitudo, ut caetera, & ut nos intelligere & estimare que possimus: sed cum super substantiali excessu, cum fontali causalitate, cum infinita & prorsus incognita atque incomprehensibili plenitudine inuauatur esse bonitas, uita, sapientia, beatitudo, & alia quae ei proprie estimantur competere. Vnde secundo mysticam theologiae cap. Dionys. Hoc est autem deum uere uidere & cognoscere, super substantialiter super substantialiter per omnium entium ablationem laudare. Et in epist. ad Cassi monachum: Inuisibilis inquit est deus propter excellentem suam claritatem. Quod

Dionysius.

Dubitatio.
Solutio.

Ratio secunda.

Dionysius.

tamen

tamen secundo Angelicae Hierarchiae cap. clarius patet. Negationes (inquit) in diuinis sunt uere, id est, proprie atque ueraciter dictae: affirmationes autem incompactae, id est, non cohaerentes, nec proprie ut Hugo exponit. Vnde alia translatio habet inconuenientes. His quoque consonat Damascenus primo libro dum ait: Familiarius magis est ex omnium ablatione facere rationem. Nihil enim eorum quae sunt est deus: non ut non ens, sed ut super omnia ens & super ipsum esse ens. Et istud philosophi quoque praecipui, Alphorabius, Auicenna, Quatuor libri de causis, & alij multi testantur: Naturalis enim ratio dicit hoc.

Articulus XXXI. Et est introductio quaestiones difficultis, scilicet an aliquid de deo sublimi affirmatiue & substantialiter praedicetur.

ALiqua denique sicut ex dictis clarescit, de deo dicuntur per respectum ad creaturas ut dominus, creator, gubernator: aliqua autem negatiue, ut dum dicitur, Deus est incorporeus. Palam est autem horum nullum de deo substantialiter dici, sed relationem eius ad creata designant, aut ab eo aliquid remouent. Quaedam uero absolute & positue deo attribuntur, ut esse bonum, esse uitam, sapientiam, ueritatem. De talibus igitur quidam opinati sunt, quod nec positue nec substantialiter enuntietur de deo, sed magis inuenta sunt ad aliquid remouendum ab eo, sicut dum dicimus, Deus est intelligens, Deus est uiuens, sensus sit: Deus non est eo modo quo non intellectualia & non uiuentia sunt. Et haec erat opinio Rabbi Moysi. Quidam uero dixerunt, quod nomina talia instituta atque reperia sunt ad insinuandam causalitatem creatoris ad creata, ut dum dicitur: Deus est bonus, sit sensus: Deus est causa bonitatis in rebus. Has opiniones Thomas in prima parte quaestione 15, recitat, atque in epist. & falsas affirmat, primo sic arguens, quia secundum eas ratio non est cur potius unum nomen dicatur de deo quam aliud: cum enim sit deus omnium causa nec aliquid omnium, sequitur aequae omnia ueraciter praedicari de eo. Vnde sicut ueraciter dicimus, Deus est bonus quoniam causa est bonitatis, & quia non est ut ea quae bona non sunt, ita uere dici possit, Deus est corpus seu lapis & aqua, cum ipse sit causa eorum, nec talem habeat modum essendi ut ista. Secundo Thomas arguit sic: Nam secundum positiones praedictas nomina perfectionalia prius dicerentur de creaturis quam deo, cuius oppositum ante innotuit: quoniam esse & bonum atque similia, deo potissime competunt: adeoque perfecte, ut ei duntaxat secundum perfectam rationem conueniant: praesertim cum omnium creaturarum atque effectuum perfectio excellentius inueniatur in deo omnium creatore & causa, quam in rebus productis. Tertio arguit: Haec namque positiones contrariantur intentioni de deo loquentium: Dum enim dicimus, Deus est bonus, uiuens, intelligens, intendimus dicere quod deus in seipso propriaque natura sit talis. Veruntamen quamuis beati Thomae non minimus imitator, amator & fautor existam, tamen salua in omnibus tanti doctoris reuerentia, quantum iudicare praueleo, has positiones & maxime primam, uidelicet Rabbi Moysi, qui erat maximus philosophus atque theologus insufficienter resoluit, determinat, reprobat: quod diligenter declarare oportet. Occurrat ergo memoriae quod superius introducti Rabbi Moysen dicere: quaedam nomina praedicari de deo per respectum ad creata: quaedam per modum quantitatum, ut immensus, incircumscriptus: quaedam per modum qualitatum: quae omnia secundum eum transeunt in diuinam substantiam. Denique dicit hoc nomen tetragrammaton significare diuinam essentiam puram ac nudam prout in seipsa subsistit, omni uidelicet alieno penitus circumscripto. Non ergo Rabbi Moyses tam absolute, tamque simpliciter astruit nil positue ac substantialiter dici de deo, ut recitat Thomas: praesertim cum Rabbi Moyses sepius dicat omnium creaturarum perfectiones excellentissime & unitissime, seu simplicissime summo ac sancto creatori inesse. Breuiter ergo positioni eius in tantum consentio, in quantum documentis Dionysij & catholicorum doctorum petero eam esse concordem ostendere. Erat nempe ni fallor Rabbi Moysi intentio, quod nihil substantialiter aut positue deo conueniat proprie, & prout nos illud intelligere possumus, uel quantum ad quid est, aut quantum ad modum significandi, seu iuxta modum quo in creaturis consistit. Quod enim his modis nil affirmatiue aut substantialiter enuntietur de deo excelso, ex doctrina Dionysij primo sic comprobo: Quicquid uerius atque subtilius negatur de deo quam affirmetur de eo, nec substantialiter nec affirmatiue praedicatur praedictis modis de eo: sed omnia praedicta quantu cumque perfecta, magis proprie, magisque uere auferuntur de deo quam ei conueniant: Et hoc quidem in praecedenti articulo plenissime, ratione atque auctoritatibus Dionysij & Damasceni ostensum est: non ergo substantialiter nec

Damascenus.

Prima opinio de praedictis diuinis.

Secunda opinio. Vide be. Tho. ibid. per duas em. arti. illius quaestiones.

Vide Capite. Thomae de sententia forem. & Thomae in Catechismo ibid. super 8. Thomam.

Intentio Rabbi Moysi.

Prima probatio.

affirmatiue enuntiantur de deo secundum modos præ tactos. Præ terea etiam præ stantissimi nomina Dionysius ult. mysticæ theologiæ cap. aufert seu negat de deo: Rursus inquit ascendentes dicimus, quod omnium causa nec intellectus est, nec intelligentiam habet, neque ratio neque intelligentia, nec dicitur nec intelligitur, nec stat neque mouet neque habet potentiam neque potentia est, neque lumen est, neque uiuit: nec uita est, neque substantia, neque scientia: nec ueritas, neque regnum, neque sapientia, neque unum: nec unitas, neque deitas, neque bonitas, neque spiritus: nec aliud aliqd nobis aut alicui cognito: neque entia cognoscunt ipsam secundum quod ipsa est: neque ipsa cognoscit entia secundum quod entia sunt. Hucusque uerba Dionysii pro Rabbi Moyse militant. Porro sequentia alia opinionum fulcimentum ministrant. Ad dit namque: Neque ratio est ipse scilicet dei, neque nomen, neque cognitio, neque tenebra, neque lumen, nec error, nec ueritas, neque est ipse uniuersaliter positio, neque ablatio: sed eorum quæ post ipsam positiones & ablationes facientes, ipsam nec ponimus neque auferimus: quoniam ipsa est super omnem positionem, sicut omnino perfecta omniumque unitiua causa, & super omnem ablationem super excellentia ab omnibus simpliciter absoluta. Insuper primo capite de diuinis nominibus Dionysius de deo sari osus, Est inquit irrationabilitas non intelligibilitas, & innominabilitas per excessum rationis & intelligentiæ ac nominationis: & est omnibus causa essendi. Ipse uero est non existens per excessum existentie. Et iteque ait: Cui tota uirtute nos unierimus diuinis the orijs, tunc omnia refecantes immitteremus nos ad super substantialem radii: quæ neque cogitare possibile est, neque dicere, nec aliquo modo contemplari: eo quod sit ab omnibus segregatus, & in seipso super substantialiter collocatus tanquam in incomprehensibili uirtute super omnes mentes cœlestes. Porro secunda opinio fortissime roboratur auctoritate Dionysii secundo cap. de diuinis nominibus: Diuina inquit & inuisibilia dei, per solas ipsorum participationes cognoscimus: & dum dicimus deum esse uel substantiam uel uitam aut lumē seu mentem, aliud his nominibus non intelligimus, nisi processus dei in nos participationesque diuinæ plenitudinis, quibus nos iustificat, substantificat, uiuificat uel sapientificat. Insuper ad idem facit quod nunc ante à Dionysio dictum monstrauit: uidelicet quod affirmationes de deo dicte sunt uere negationes: & quod hoc est super substantialiter uere cognoscere, eum per omnium ablationem super substantialiter laudare. Sunt autem & alia plurima ualde Dionysii testimonia quæ induci possent: sed propter prolixitatem uitandam ista sufficiant.

Articulus xxxii. & est affirmatio responsionis inductæ ex testimonio
nijs Damasceni & Hugonis atque doctoris diuini.

Roborantur demum præhabita auctoritate Damasceni qui primo lib. sic ait: Quæcunq; de deo affirmatiue dicimus, non naturam sed ea quæ sunt circa naturam eius ostendunt: Et em si bonum, si iustum, si sapiens, & si quodcumque dixeris, non naturam dicunt sed ea quæ sunt circa naturam. Et iteque planius loquens 2. primi lib. cap. Oportet inquit singulum eorum quæ in deo dicuntur, non quidem quod secundum substantiam est significare æstimare, sed quod non est: ostendere autem habitudinem quandam aut aliquid eorum à quibus separatur & distinguitur: aut aliquid eorum quæ assequuntur naturam aut operationem. His uerbis tam Rabbi Moyse quam aliorum opiniones iam recitate manifeste stabiluntur: limò uidetur Damascenus utranque astruere. Si enim quæ de deo dicuntur non dicunt naturam eius nec quid est sed quid non est, apparet quod non proprie prædicentur de deo substantialiter & positue. Rursus si non designat dei naturam sed aliquid circa eam & habitudinem quandam, sequi uidetur quod per causalitatem de deo dicantur. Denique consonant uerba Hugonis super angelicam Hierarchiam: Audi inquit magni sacramenti: Quid est deus? Super omne est. Et cum quærat quid est hoc? Dicitur non potest, quia cogitari non potest. Quod enim cogitatur, uel in rebus est uel secundum aliquid reum. Deus autem nec est in rebus quasi aliquid reum, quia creatura non est: nec secundum res est, quia creator earum. Quod ergo deus est, nec in istis inueniri potest quod est, nec secundum ista intelligi ualet quale est. Si enim aliquid horum dicitur, aliud est: & si secundum aliquid horum dicitur, aliter est. Quid ergo dicendum est quod deus est? Solum hoc dici potest, quia aliud est: & quid est, dici non potest. Habemus ergo quod dicimus, non est hoc deus. Sed non habemus quod dicamus, hoc est deus. Quomodo quædam habemus uel inuenimus, hoc non est deus: & omne quod dici & cogitari potest, minus est & infra est quam quod deus est. Et si dixerimus de deo nobiliora, ueritate dixisse putamus: sicut dum dicimus, deus est spiritus: deus est sapientia: & tamen hæc sunt tantum figuræ & signa ueritatis, non ueritas ipsa. Alia quoque plura his paria asserit Hugo. Porro doctor diuinus in libro spiritualis de epistationis idem fatetur: Alta inquit dei natura conspicitur, quod ipsa est inaccessibilis

inaccessibilis altitudo, abyssalis profunditas, incomprehensibilis latitudo, æterna longitudo, caliginosum silentium seu tenebrosa taciturnitas, uoluptuosumque desertum. In libro quoque de perfectione filios dei testatur: Quæ admodum summa dei contemplatio aliud non sit nisi intentio quædam caliginis, quam Dionysius irrationalem & amertem appellat propter excessum rationis & mentis: nempe in hac diuinæ caliginis quæ est super splendidissimum ac inuisibilissimum lumen, intuitione diuinæ claritatis splendor purissimus aciem mentis reuerberat, uincit, obtinebrat, penitusque obæcat. Propterea deo sicut proprus ignoto coniungitur, & in diuinæ tenebrarum speculatione deficiendo demergitur, liquefit & deliquescit, profundatur & de profundat, in super lucidissimas diuitias dei opulentiæ asturgere cupiens sed figi non ualens. Postremo omnium horum confirmatio est quod sanctus Dionysius in prima epistola ad Caium monachum scribit: Diuinæ tenebræ cooperiunt omni lumini, & absconduntur omni uisioni: & si quis uidens deum intellexit quod uidit, non ipsum deum contemplantus est, sed aliquid ipsorum ab ipso existentium & cognitorum. Ipse autem super animam & super essentiam super essentialiter super positus est uniuersaliter, non cognoscendo neque uidendo. In hoc quod non cognoscit neque uidet: Unde in libro de causis subtiliter dictum est: Causa prima est super omne nomen quod nominat, & non pertinet ad eam diminutio neque cõpmetum.

Articulus xxxiii. Resolutio & concordia horum quæ dicta sunt
& sibi uidentur contraria.

Quoniam uero non minus difficile est præinducta uerba Dionysii, Damasceni, & aliorum intelligere atque saluare, quam positionem Rabbi Moyse & alterius opinionis, idcirco utile reor, tantorum uirorum de deo profunde loquentium doctrinales sententias paulisper pro uiribus explanare & concordare. Nullatenus enim puto tam summos doctores circa dei naturam errasse: quod tamen esset si sibi mutuo repugnancia docuissent. Aduertendum ergo quod aliquod dici potest de alio substantialiter & positue dupliciter: Primo proprie scilicet quoniam designat & exprimit quid sit ipsa natura, uel in specie uel certe in genere, aut saltem secundum uniuocum aliquod, sicut dum dico: Homo est animal: homo est corpus: homo est substantia. Secundo improprie uel minus proprie seu quantum ad nos: quando uidelicet prædicatum nequaquam significat subiecti essentiam, seu quid sit ipsum subiectum secundum quod in propria natura est & in seipso subsistit, sed solum eo modo quo à nobis cognosci potest uel quia designat ea quæ ad ueritatem essentia cognoscendam magis accedunt. Cui ergo secundum omnes pene antiquos theologos atque philosophos deus nec sit species, neque in specie, nec genus, neque in genere, neque de deo & creaturis aliquid uniuoce prædicetur, elucescit quod secundum primum modum nihil de deo substantialiter seu affirmatiue dicatur in statu præsentis, sed potius insinuat in tali prædicatione uocetenus positua quid deus non sit, uel quod ab ipso sit, seu quid circa ipsum sit: quæ admodum ex plurimis testimonijs prædictorum doctorum inductis clarissime liquet. Non autem signat quod deus sit, qui secundum substantiam omnino atque omnimode extrat ignotus. Et hæc erat mens Rabbi Moyse, affirmatis nil substantialiter uel affirmatiue enuntiare de deo incomprehensibili & excelso. Et ad idem redit secunda opinio: cuius assertores fassi sunt ea quæ de deo dicuntur, habitu diuine causæ significare: sicut per causalitatem de ipso enuntiare: Nam eo ipso quo ita loquuntur, agnouerunt utique omnes entium perfectiones deo excellentissime conuenire tanquam uniuersorum primo principio & creatori altissimo. Cur ergo dixerunt prædicata perfectionalia de deo non dici substantialiter sed magis causaliter, nisi quod deo non cõperunt eo modo quo in rebus inueniunt atque à nobis agnoscuntur, sed per modum nobis imperscrutabilem & à nobis innominabilem. Enim uero ita intelligendum opinor quod Dionysius ait, tamque præhabita est quod dum participationes perfectionis diuine. Hoc enim ita dictum non arbitror, quasi hæc noia solè causaliter & nequaquam substantialiter prædicentur de deo neque significet deum, sed effectus duntaxat diuinos: quæ præinductæ obiectiões procederent. Quid igitur Dionysius affirmare intendit, nisi quod istis uerbis non designet nec intelligat deus secundum id quod est, nec prout in seipso existit, sed prout eius natura atque perfectio in suis effectibus innotescit atque respicitur. Secundum hunc ergo sensum uerba Damasceni sumenda sunt: quibus nil de deo dictum substantiam dei significare fatetur, sed aliquid circa eam, & quod singulum eorum quæ de deo dicuntur, non quid est, sed quid non est importat: uidelicet quoniam nullum nomen exprimere potest diuinam naturam, seu esse diuinum secundum propriam subsistentiam, sed secundum aliquam proprietatem, qua uel in rebus creatis quasi in speculo refulget & declaratur, uel ad eas refertur, uel ab ipsis distinguitur, seu

Quod modis
prædicat aliqd
de alio positue.

Nihil prædicat
de deo positue.

Sententia Rabbi
Moyse.

simili modo: nam uti ostensum est, deum ex suis effectibus agnoscimus & nominamus: Idcirco prout in creaturaz perfectionibus varijs modis diuina respicitur perfectio, iuxta hoc deum multiformiter contemplamur ac nominamus: sed sicut omnis creata essentia ab increata essentia representatione diuinæ naturæ in infinitum deficit & recedit. Nullum ergo nomen ex creaturis receptum & deo tributum, exprimit quid deus est: imò ab hoc infinite & incomparabiliter deficit. Substantialiter tamen dici de deo conceditur secundum distinctionem prædictam præsertim cum Augustinus & Boëthius asserant quædam dici de deo substantialiter, & aliqua realiter. Postremo quantum intelligo, ad istud reducitur Thomæ positio: qui Rabbi Moyssi contradicens, ait prædicta nomina de deo substantialiter dici, eiusque substantiam designare: non tamen perfecte, & sicut in se est eam designant, sed id potius innuunt, quod perfectiones significatæ per nomina altiori modo conueniant deo quæ rebus creatis. Hoc autem prædictis non obuiat.

Vide Tho. Ca. ietanum super prædicto articulo bea. Th. hic superior articulo 31. allegato & Capre. pro delectatione Thomæ.

Articulus XXXIII. Quod non obstantibus his quæ de diuinæ naturæ incomprehensibilitate & incognoscibilitate inducta sunt, ueram habeamus de deo benedictio & sancto notitiam.

Hoc porro quod secundum magnam Dionysium dictum est, non cognoscere nos deum sicut est, nec esse notitiam, scientiam uel sapientiam de superessentiali & superignota diuinitate, dubitationem facere potest. Qui enim rem aliter intelligit quam est, false intelligit: immo non cognoscit eam, sed errat: si ergo deus omnino ignotus est, neque cognoscimus eum sicuti est, false cognoscimus. Et respondendum quod operatio sequitur operantis naturam: Idcirco secundum Boëthium, cognitio quæ est operatio interior cognoscentis, est secundum naturam & modum cognoscentis non cogniti: Quæ admodum ergo deus uniuersa cognoscit non sicut illa sunt, sed secundum suam diuinitatis excellentiam, intelligit namque temporalia æternaliter, sensibilia insensibiliter, mutabilia inuariabiliter: ita & nos diuina cognoscimus non sicut illa in se sunt, sed secundum nostram paruitatis potentiam, nostramque intellectus conditionem. Vere tamē diuina cognoscimus, quāuis obscure, imperfecte & caliter quæ in seipsis sunt: quoniam ista obscuritas imperfectio & alteritas non est referenda ad obiectum, sed ad cognoscentis potentiam. Si enim deum dicerem corporalem consistere aut corporaliter esse, errarem: sed si incōprehensibilem comprehendere nequeo, quin potius secundum meam capacitatem eum considero, non erro, neque eius dignitati in aliquo derogor: quoniam quicquid imperfectiois contingit in contemplatione & appellatione qua eum contemplanus & nominamus, hoc totum proprie imperfectiois ascribo, certissime sciens deum nobilissimo modo subsistere. Hoc est quod Hugo super angelicam hierarchiam inducit dum ait: Minus est deo quicquid de eo dicitur: & tamē de ipso hoc dicitur, non ut ad ipsum accedat, sed ut ei propinquet. Magnum est homini nunc ad ipsum ire, & si non detur peruenire in hoc statu: dabitur enim postea in uero interim totum imago est. Quāuis enim quædam deo sunt propria, & quasi totum quod deus est exprimentia, ut esse infinitum, esse simpliciter perfectum, esse purum bonum, tamē secundum quod nos ista cognoscere possimus, inferiora atque minora sunt eo quod deus est: & ideo secundum autorem libri de causis, nec complementum conuenit deo: quoniam omnis perfectio prout a nobis apprehenditur ualeat, indigna est ei cuius essentia nostram capacitatem in infinitum transcendit.

Dubitatio, Resolutio.

Hugo.

Articulus XXXV. De simplicitate diuini esse.

Sicut præterea ex Elementatione Procli elucescit, est quædam simplicitas per carentiam totius perfectionis: & hæc est simplicitas materiæ primæ, quæ est pura potentia tanquam totius actualitatis formalitatisque experta: talis ergo simplicitas imperfectissimo entium conuenit. Alia uero extat simplicitas per totius imperfectiois carentiam: & ista est simplicitas primi principij quod est purus actus, tanquam uniuersæ materialitatis admixtione & potentialitatis consortio carens. Deus ergo sicut omnino perfectus censetur, ita ueraciter summe simplex, immo sua superessentialis simplicitas perhibetur. Insuper omnis compositio indigentia signum est. Si enim compositum in uno eorum quæ in ipso sunt totam suam perfectionem haberet, nequaquam alio indigeret nec ipsum haberet: cum non sit pluralitas sine necessitate ponenda secundum Philosophum. Si ergo esset in diuina natura compositio, diuersitas aut non identitas aliqua, non esset in deo summa perfectio, sed unum eorum quæ in ipso essent, aliquo indigeret. At uero ubicunque compositio inuenitur, unum perficit aliud: idque quod perficit, rationem actus sortitur: quod autem perficitur, proprietatem habet potentie atque materiæ. Nisi enim unum perficeret aliud inaniter iungeretur: essetque in eodem multitudo sine causa.

De simplicitate uide S. Tho. pri. par. q. 3. per octo arti. & in pri. lib. cō. gen. ca. 20. & alibi.

Secunda ratio. Aristor. a. phy. tex. cō. 19.

Cum

Cum ergo superius demonstratum sit, quod deus est purus actus, esse non potest in eo compositio aliqua, sed simplicitas plena. Adhuc autem extrema seu ultimi termini omnium multitudinis, sunt maxime indiuisibiles, summeque simplices. Cum ergo purus actus quod deus est, & pura potentia puta materia, sint duo extrema & termini reorum, oportet ut utrumque in sua natura simplicitate esse: nam aliàs compositia utriusque essent ante ipsa composita, sicut principia sunt ante principia: & tunc deus non esset simpliciter primum nec causa simpliciter prima, sed unum eorum ex quibus componeretur: nec esset ens penitus independentes: quæ omnia absurdissima sunt. Deus ergo ut ait Anselmus, adeo purus & simplex est, ut nec re nec intellectu diuidi queat. Denique ante probatum est quod deus non solus est unus sed unitas prorsus purissima: & quod non est quid unitatis, nec sit in ipso aliqua unio: sed quod ipse est simplicissima unitas omnes entium diuersitates in ordinem redigens, simpliciter atque unificans. Deus ergo in fine totius simplicitatis est simplex. Non est itaque in deo forti & glorioso compositio ex esse & essentia, ex actu & potentia, ex forma & materia, ex quod est & quo est, ex natura & supposito, ex genere & differentia uel ex aliquo alio: sed quicquid in deo est, est ipsemet deus: & quicquid deus habet, hoc ipse est unde in deo idem sunt essentia, uirtus & actio, esse, posse & agere, intelligens, intellectus, intelligere, natura, persona, sapientia, beatitudo & omnis perfectio: imò ipsum esse diuinum est simplicissime omnia ista, quæ nec sunt neque dicuntur multa uel omnia nisi quantum ad nos qui esse diuinum in seipso & sicuti est agnoscere non ualeamus: sed per species rerum creatarum ipsum multiformiter consideramus atque exprimitus, secundum quod diuinæ naturæ perfectio quæ in se una & simpla est, in rebus varijs modis refulcet. Elucescit denique ex his quod deus non est corpus, nec uirtus corporea, nec corporis uirtus, nec uirtus in corpore esse esse ab omnibus superessentialiter separatam, nulli miscibile, cum nullo compositibile, in nullo terminabile: sed intra cuncta existens, ab omnibus infinita distantia non locali sed perfectionali segregatur: itemque distinguitur estque ab omnibus seipso primo & immediate diuersus. Unde constat pessimus error ponentium, quod deus sit esse formale omnium rerum, uel anima mundi, aut simile aliquid. Veruntamen Dionysius de diuinis nominibus dicit, & idem asserit Damascenus, quod deus est esse omnium entium, & uita uiuentium, & uirtus agentium: sed hoc intelligendum est causaliter seu efficienter: quoniam ipse est creator & causa omnium secundorum, non autem formaliter tanquam intrinsecum rei principium sicut est forma. Aduertendum uero pro intellectu dictorum, quod uirtus corporea dicitur quæ in corpore maiori est maior, & in minori minor: quemadmodum calor, si gignit, siccitas: sed corporis uirtus est quæ secundum dispositionem complexionis seu harmonie conditionem agit, & est actus seu perfectio organi secundum Rabbi Mosén, ut uis uisua & auditua. Virtus uero in corpore nominatur quæ non est corpori quasi subiecto de necessitate innitens, quāuis sibi formaliter uniat quemadmodum intellectus, qui a corpore separatus sicut perpetuum a corruptibili secundum Philosophum. Porro deum esse simplicem, Damascenus pri. lib. testatur: adiiciens quod ea quæ de deo per modum differentiarum dicuntur, ut incorporeum, interpersonale, immortale, æternum, iustum &c. non sunt distinctæ nec substantialiter differentæ deineque designant deum ex multis conexum. Anselm. q. 3. in Profologion: Quid es (inquit) dñe quod es? certe uirtus es, sapientia, ueritas, bonitas, beatitudo, æternitas & omne bonum es. Multa ait sunt hæc: sed non potest angustus meus intellectus tot simul uno intuitu uidere, ut omnibus simul delectetur. Quod ergo es dñe omnia hæc? An sint partes tui, an potius unum quodque eorum est totum quod es? Utrumque dñe unum quodque eorum est totum quod es & quod sunt reliqua omnia. Omnia uero hæc roborantur testimonio Dionysij, qui nono cap. de diuinis nominibus ait: Deo attribuitur identitas æterna, inconvertibilis, in seipsa substantialiter manens, munda, immaterialis, simplicissima, nullius indigens: sed semper per se perfecta, omnibus superplenens ut conuenienter eam participant. Innotescit autem ex his quæ sunt inconueniens quorundam opinio, qui distinctionem formalem ponunt in deo præter personalem distinctionem. Est nempe opinio aliquorum quod in diuinis sit distinctio perfectionum attributualium ex natura rei, circumscripto omni intellectu creatoris: ita quod inter attributa diuina sit quædam non identitatis sed per abnegationem, prout hoc formaliter non est hoc. Unde secundum eos apertus est uti hac negatiua non idem quod distinctum. Hæc opinio ueritati demonstratæ repugnat. Quæ est enim quod deus sit simplicissima unitas & unitissima uel potius ut sic loquar, unissima atque purissima simplicitas. Est ergo in deo quantum ad perfectiones attributales omnimoda, summa & pura atque perfecta identitas. Non est igitur in deo ex natura rei quantum ad attributa

Tertiaratio.

Anselmus.

Compositio nihil in deo est.

Virtus corporea.

Virtus in corpore.

Damascenus.

Anselmus.

Dionysius.

Opinio Scotti.

Compositio opinionis.

buta, aliqua nō idēitas seu formalis distinctio. Deniq; iuxta Philosophū, unū in substantia facit idēitatem quantitatem æqualem in qualitate simile. Vbi ergo est pura unitas, est pura idēitas & nulla formalis distinctio. Cum ergo deus dicatur incomparabiliter purissima unitas ac plena simplicitas, non est in eo ex natura rei talis distinctio. Ista quoq; opinio directe pugnat Anselmum qui in proslogion ad deū deuotissime atq; uerissime loquens, Nullæ inq; partes sunt in te domine nec es plura, sed sic unum quiddā & idē tibi ipsi ut in nullo sis tibi ipsi dissimilis: imō tu es ipsa unitas nullo intellectu diuisibilis. Nescio qd planius dici queat: sed nō est propositi in hoc opere isti materiæ immorari: habet em̄ alibi locum convenientiorem. Postremo qm̄ Albertus & Thomas in istis consentiunt, ideo quod Thomas ponit in diuinis distinctionem rationis rei rationalis, nō aut̄ Albertus, sed solum ponit ibi distinctionem nē rationis ratiocinantis, nō est difficile cōcordare: In nominibus em̄ duntaxat dissentiunt, sed in ipsa ueritate cōcordant. Cum aut̄ Damascenus primo libro testetur, quod deum esse compositum affirmare extremæ impietatis est, tantō uniusquisq; extremæ impietati magis propinquat, quantō à uera dei simplicitate, unitate & idēitate magis recedit. Dicta autem opinio asserit, quod attributales perfectiones in deo, scilicet sapientia, pietas, misericordia, æquitas, beatitudo, potētia &c. formaliter distinguuntur seu ex natura rei sint nō idē: ita quod omni actu creatæ mētis secluso, unū formaliter nō sit aliud. Istud cōtrariatur Augustino qui apertissime in libro de trinitate de diuina simplicitate loquens, Deus inquit & si multipliciter dicitur, uere tamen & summe simplex est. Dicit em̄ magnus, bonus, sapiēs, beatus, uerus, & quicquid aliud nō indigne dici uidetur: sed eadē magnitudo eius est quæ sapientiæ & eadē bonitas quæ sapientiæ & magnitudo & ueritas. Undecimo quoq; de ciuitate dei, Ideo ait deus simplex uocatur, quia hoc est quod habet: excepto quod relative una persona ad alterā dicitur nec est ipsa. Omnia ergo quæ in deo sunt, omnino unū & idē sunt, ubi nō obuiat oppositio relatiua: Quod in libro de trinitate Boethius quoq; fatetur. Cū ergo attributa in deo relatiua oppositio nō habeant, constat quod ex natura rei sint penitus unū & idē. Amplius secundum omnem doctrinam Dionysij, Deus ideo simplex cēsetur, qm̄ esse diuinum omnium creaturæ perfectiones in seipso cū immēsa plenitudine & infinita perfectione atq; perfectissima ac superessentiali simplicitate cōplectit̄. Ideo ualde opposita deo conueniunt secundum diuersas perfectiones, quas sua in se essentia comprehendit. Quid ergo opus est aut expedit distinctionem formalem somnare in deo? Aug. demum, de trinitate, dei simplicitatē declarās. Intelligamus ait deum quantum possumus sine qualitate bonū: sine quantitate magnum: sine indigentia creatorē: sine situ præidentem: sine habitu continentem: sine loco ubiq; totum: sine tempore sempiternum: sine ulla sui mutatione mutabilia facientem nihilq; patientem. Quisquis deum sic cogitat, & si nondum potest inuenire quid sit, pie tamen caueat quantum potest aliquid de illo sentire quod nō sit. Hilarius in super 8. de trinitate de diuina simplicitate sic dicit: Non humano modo ex compositis deus est, ut in eo aliud sit quod habetur, & aliud ipse qui habet: sed totum in ipso uita est, natura uide licet perfecta & infinita, & non ex disparibus constituta: sed uiuens ipsa per totum. Veruntamen ut in lib. de fide ad Petrum Augustinus testatur, hæc facile dici possunt & credi: uideri aut̄ nisi puro corde omnino non possunt. Propterea frater charissime, ut huius diuinæ simplicitatis simus nō uamiloqui asserores ut multi, sed synceri contēplatores ut pro dolor pauci, simplicemur corda nostra abstrahendo nostrum affectum à rebus carnalibus atq; caducis, & ipsum diuinum ac incommutabili bono fortiter affigendo: Vnum em̄ est necessarium: Totāq; nostra perfectio est deiformis simplificatio. i. amorosa mentis ad simplicitatem diuinam conuersio: cui tantō integrius tantoq; purius copulamur, quantō à multis atq; compositis lōgius separamur, pro solis diuinis solliciti, & in dei obsequio fideles, puri ac feruidi.

Articulus 36. De incommutabili stabilitate diuinæ essentia.

OMnis porrō mutatio aut est alicuius nouę dispositionis adeptio, aut pristinae dispositionis abiectio. Cū ergo sit deus uere simplicitatē perfectus, nec dispositionem quam habet amittere potest, nec nouam acquirere, est ergo incommutabilis deus. Deniq; dictum est quod deus est unitas pura ac summa simplicitas, & quicquid in deo est, est ipse deus, nil ergo recipere ualet de nouo, nilq; amittere. Si em̄ quicquid amitteret, se totū amitteret & esse desineret. Si uero quicquid reciperet, non esset ipse quicquid in ipso est: quia quod aduenit, non est id quod antea inerat. Insuper omne quod aliquo modo mutatur, est potentialitati admixtum, sicut frequenter iam patuit: Deus uero est purus actus, quod item sepe innotuit. Nequaquā ergo mutabilis est. Hoc etiam patet ex his quæ de æternitate

nitatem dei præhabita sunt. Itē ostēsum est quod deus beatus & uerus, est ipsa sua substantialis infinitas: si igitur aliquid per mutationem amitteret infinitam perfectionem amitteret: & si aliquid recipere ei quod ex omni parte infinitum est, additio fieret: quod Aristoteles impossibile testatur. Adhuc autē, nullum mutabile est essentialiter quicquid est, neq; totaliter inuariabiliterq; beati: Deus uero rem est ens per essentialiterq; beatus: non est ergo mutabilis. Unde quod deus uiuissimū aliquid dixit futurū quod tamē non euenit, hoc secundum causas inferiores asseruit, non autē secundum causas superiores: & in talibus dicitur mutare sententiā, quæ dicit respektum ad ipsa negotia, non autē consilium, quod mentem consiliantis concernit, atq; in deo æternaliter sint. Dicit autem Damascenus, quod solus deus est inuētibilis & inalterabilis: omne uero creaturale, uertibile atq; mutabile. Nam intellectuales substantiæ secundum electionem mutabiles sunt, & illuminationem atq; profectum in bono recipere possunt. Omne quoq; quod ex nihilo factum est, ex sua natura defectibile est & in nihilum redigibile. Esse igitur immutabilem omnino & plene deo est proprium. Propter quod in Phedone ait Plato: Diuinum immortale est & intelligibile, itemq; uniforme, syncerum & indissolubile, & semper similiter simul secundum idem se habens. Præterea quicquid deus in tempore agit, ab æterno operari disposuit: nec est aliquid nouitatis in ipso propter temporalem recentemq; effectum creaturæ: sed ipse æternus & stabilis manens, temporalia condidit ac cuncta moueri concedit. Ipse quippe sibi ipsi est finis: Idcirco non ordinatur neq; mouetur ad aliquid. Ipse etiam omnium aliorum est finis. Propterea omnia suo modo ad ipsum mouentur, tanq̄ à quo conseruari ac perfici indigēt: quoniā sicut in libro de Causis habetur. Omnes uirtutes quibus est finis, sunt pēdentes per infinitum principium quod est uirtus uirtutum. Et secundum Dionysium 9. cap. de diuinis nominibus dicit deus idē, sicut in Psalmo cantat: Tu autē idē ipse es qm̄ semper secundum eadem & eodem modo se habet, & eodem modo se habet, in se firmus, in optimis summitatibus in cōtaminabiliter collocat̄: datq; seipsum inflexibili uirtute conuertentibus se ad ipsum ut deificētur ab eo. Hanc autē immutabilitatē sacra scriptura uertim commēdat. Scriptum est em̄: Non est deus ut homo ut mutet, neq; ut filius hominis ut mentiat. Et alibi: Ego sum deus & nō mutor. Rursumq;: Porrō triumphator in Israël non parcat, & penitentiæ non flectetur. Huic diuinæ immutabilitati pro uiribus conformari conemur: scriptum est enim: Estote perfecti sicut & pater uester celestis perfectus est. Porro huic diuinæ incommutabilitati assimilamur, dum non circumferimur omni uento doctrinæ: dum studemus esse non sicut arundo statibus agitata: dum nec uana iucunditate resolouimur, neq; inordinato mœore opprimimur: dum nullus rei creatæ immoderate ligamur affectu, sed uirtutibus in heremus corde, ore, effectū. Qui em̄ passiuonum impulsu à mediq; rationis abducitur & uoluptatis amore à uirtute distrahit, deiformem nequaquā immutabilitatem sortitur: nec dicere potest illud diuini Apostoli: Quis nos separabit à charitate Christi? Nec illud beati Iob: Iustificacionem quam cepi, tenere nō deseram: & donec deficiam, non recedam ab innocentia mea.

Articulus xxxvii. Quod deus æternus est uiuens uita, purissima, nobilissima, delectabilissima, æternaliterq; perfecta.

APad nos autem uiuere perhibentur quæ mouent seipsa: unde secundum Philosophum: Nil mouet seipsum nisi animatum. Si igitur deus gloriosus & fortis rite uocatur omnium entium prima causa primusq; motor, tunc utiq; ipse potissime uiuit & est omnis uitæ fontana origo: inestq; ei fontaliter totius uitalis perfectionis plenitudo. Quomodo em̄ omnis uita ab ipso efflueret, & uniuersa uiuentia atq; mouētia uirtutem mouendi seipsa aut alia ab ipso susciperent, nisi ipse utiq; plenissimam & superditissimā in seipso uitam originaliter possideret: Deus ergo est primum uiuens & omnis uitæ principium. Præterea dictum atq; ostensum est, quod deus altissimus est purus actus, simplicissima unitas & maxime simplex. Quicquid ergo in deo est, & quicquid deus habet, hoc est ipse deus. Cum igitur deus sit uiuēs, sequitur quod essentialiter atq; totaliter uiuit: sitq; substantialiter ipsa sua uita. De^o ergo uiuacissima uita uiuit, & ipse realiter est mera plenāq; uita: ita quod nihil in eo est quod non sit omnimode uiuēs, & integra, infinita ac simplicissima uita. Nil itaque non uitæ, nil de imperfectione minoracioneq; uitæ, uitæ admiscetur diuinæ: sed est deus sublimis & uerus, secundum se totum uiuens, imō immensa uita: totalitas. Idcirco uita primi principij extat uere ac profus purissima. Purum est enim cui nil alienæ aut repugnantis naturæ adiungitur: ut purum dicitur aurum, quod de alieni metalli natura nil habet

Anselmus.

Vide in lib. de formalitatibus Thomistarū.

Exhortatio.

De immutabilitate dei uide b. Thomā 1. p. 9. in duobus articulis.

Secūda ratio.

Tercia ratio.

Quarta ratio.

Deus mutat sententiā.

Damascenus.

Plato.

Quinta ratio.

Dionysius. Psal. 101.

Num. 23.

Mal. 3. 1. Reg. 15. Mat. 5. Ehc. 4.

Rom. 8. 10b. 17.

Purum quid dicitur.

bez admixtum. Cum ergo sit deus purus actus, & simplicissima unitas, substantialiter atq; totaliter uiuens, imo' cum infinita plenitudine, uiuendi perfectionem complectens ac possi des, liquet qd uita diuine nature purissima sit, uel propria puritas ipsa superessentialis, uitalis ac separata. Porro' nobile appellatur quod a propria & debita dignitate in nullo recedit, deficit neq; degenerat. Cum igitur iuxta præhabita deus sit omnino immutabilis & penitus simplex, a naturali dignitate & propria perfectione nusquam degenerat, ideo uera & summa ipsi nobilitas conuenit. Vita igitur primi entis nobilis est & nobilissima penitus; cumq; deus immensus atque perfectus, sit ipsa sua inuenta perfecta ac perfecta immensitas, patet quod uita primi entis sit immense, omniformiterq; perfectæ nobilitatis: imo' immenfa quomodolibetq; perfecta nobilitas. Insuper quod rei conueniens est ac connaturale, hoc delectabile nuncupatur. Conueniens quoq; est cui nil contrariæ dispositionis miscetur. Connaturale uero, quod secundum propriam rationem atq; essentiam competit. Cum ergo deus adorandus & summus, sit purissime simplex & simplicissime purus, elucefcit quod uita sua sit sibi summe conueniens. Item cum deus sit sua essentia, & seipso, & substantialiter quicquid est, constat quod quicquid in ipso est, connaturale est sibi: Sed & propter plenissimam diuinæ naturæ perfectionem fateri oportet, quod quicquid in deo est, cum infinita plenitudine ei inest. Vita ergo beati & incommutabilis dei, non solum delectabilis est sed uere delectabilissima: imo' delectatio intensiue & penitus infinita. Innotescit quoq; ex dictis, quod deus sit uere solus æternus, simpliciterq; perfectus, & superessentialis æternitas, ac super substantialis perfectio. Vita ergo dignissimi dei æterna & incessabilis, est in qua non est transmutatio, nec uicissitudinis obumbratio. Quicquid itaq; uitalis perfectionis in creaturis existit, in creatrice essentia cum infinita eminentia inuenitur, omni imperfectioe quæ uitæ creatæ adhæret sublata. Et quemadmodum esse deo est proprium, prout dicit infinitum pelagus perfectionis essendi, sic uita deo est propria prout designat quandam immensam abyssum uitalis perfectionis, ex qua orit omnis uita creata. Vnde Dionysius sexto cap. de diuinis nominibus: Deus inquit uita dicitur, ex qua est per se uita, & omnis uita immortalis, est uita cœlestium animorum, & in destructibilis sempiterni motus ipsorum. Et quidem diuina uita, est superuiuens & uiuificatiua & substantificatiua totius uitæ, tam supermundanorum intellectuam quam animalium & plantarum, quæ secundum ultimam uitæ resonantiam diuinam uitam participant. Extenditur quoq; uita diuina per bonitatis redundantiam ad dandam dæmonibus uitam. Omnia uero uiuentia & animalia, ex diuinæ uitæ participatione uiuificantur & florent. Ipsa ergo est superuiuens & princeps uitæ & omnis uitæ causa generatiua, adimpletiua, discretiua & conseruatiua, & ex omni uita laudanda est secundum exuberantissimam fecunditatem, & superabundantissimam bonitatem: qua etiam nos a se recedentes, ad seipsam conuertit & reuocat. Ideo Aristoteles duodecimo primæ philosophiæ testatur, quod uita intellectus diuini sit sempiterna atq; perfecta & semper in actu. Et in libro de Cœlo dicit, quod operatio dei est immortalitas. In Ethicis quoq; fateretur, quod deus uoluptuosissimam uitam ac sibi in se semper sufficientissimam ducit, unaq; simplici operatione delectatur & gaudet, eo quod eius natura sit simplex: quod enim natura rei simplicior & purior fuerit, eod operatio erit magis simplex ac pura. Postremo quod uita deo propriissime cõgruat, sacra scriptura affirmat. Dixit enim Archiapostolus Christo: Tu es filius dei uiui. Et in Ioanne scriptum est: Pater habet uitam in semetipso. Deniq; quod factum est, id est, omnis creatura, in ipso, id est, in deo uita erat. Quod enim in alio est, est in eo secundum modum eius in quo est. Cumq; deus sit uita & mens, omnia in eo uitaliter intellectualiterq; existunt secundum rationes æternas, ideales & exemplares, & ideo omnia deo uiuunt: Nil enim uariabilitatis in ipso contingit propter uarias reæ mutationes.

Articulus XXXVIII. Quam conuenienter deus dicatur intellectus uniuersaliter agens.

Manifestum demũ opinor ex dictis, quod deũ sublimẽ neq; cognoscere neq; appellare ualemus nisi nominibus secundorũ & creatorũ. Quo' ergo natura & nomen rei creatæ præstantius fuerit, eod in ipso atque per ipsum creator lymphidius cognoscitur, conuenientiusq; exprimitur: quoniam diuinæ bonitatis excellentia in huiuscemodi creatura copiosius splendet, euidentiussq; resultat. Porro' in creaturarum ordinibus, substantiæ separatae quæ intelligentiæ appellantur, primatum sortitæ sunt. Ipse enim Dionysio teste, deiformem intellectum adeptæ sunt, nec indigent conuersione

sione ad corpora, sed in naturalibus perfectionibus a sua creatione perfecte fuerit. Nullius igitur creaturæ noie deus aptius noial nisi noie intelligentiæ ut intellectus dicatur: quia nõ inuenit in reæ natura perfectio intellectu sublimior. Et istud Proclus, & autor libri de Causis Anselmus quoq; in Profologion afferit. Dicit igitur deus intellectus & mens iuxta illud Platonis in 2. Timæi. Deus est mēs, cuius uisus cõtemplatioq; intellectus. Aristot. quoq; 12. primæ philosophiæ ait, qd deus est sempiternus, purus, simplicissimus & honoratissimus intellectus ab oibus finaliter desideratus. Cur aut adiectũ est uniuersaliter agēs, nisi qd solus deus oibus influit, cuncta illuminat, & supra omnia gña reæ subsistēs, uniuersis reæ ordinibus imprimi, prouidet, præeminet, omnēq; entitatē, uirtutē & operationē fontaliter administrat: quod nulli causę secũdę cõpetere palā est: talis etenim causa in certo reæ ordine operat, estq; finitæ uirtutis, nec ex proprijs influens, sed a primo principio omne qd est, pot, agit & habet, recipiēs. Cõueniēter itaq; deus dicitur intellectus uniuersaliter agēs: estq; nomē hoc propriũ sibi. Sumitur aut intellectus seu mēs quãdoq; pro intellectuali substantiã: & ita iam sumitur, Quãdoq; uero accipitur pro potētia talis substantiæ, ac alijs modis.

Articulus XXXIX. Quod intellectus diuinus cognoscit perfecte atq; distincte æternaliter & immaterialiter omnia gña, species & indiuidua, tã substantiæ q̃ accidentium: omnia quoq; quæ esse possunt.

Amplius deniq; liquet, qm̃ omnis essentia, omne esse, & quicquid entitatis in rebus inuenit, ac diuina natura processit, nec aliud est nisi participatio quædã bonitatis diuinæ. Quicquid aut a causa procedit, deperdet & cõseruat, siue mediate siue immediate, hoc utiq; in causa uirtualiter continet, & quodammodo præexistit in ipsa. Omne ergo creatũ qualecũq; sit illud, in deo uirtualiter ac originaliter cõtinet, & præexistit in ipso: Ideo em̃ Proclus dicit: Omne causatũ manet in sua causa, & procedit ab ea, & cõuertitur ad ipsam. Manet quippe in ea uirtualiter, procedit ab ea essentialiter, cõuertit ad ipsam finaliter. Quicquid aut continet & præexistit in aliquo, cõtinet & præexistit in ipso secũdũ naturã & proprietatē seu modũ eius in quo est. Nã & receptũ, est in recipiēte secundũ cõditionē recipiētis, nõ recepti. Cũ ergo deus sit uita & mēs ac honoratissimus intellectus, res causatæ continētur ac præexistunt in eo uitaliter & intellectualiter diuinoq; modo. Quod aut alicui intellectualiter inest, ab ipso cognoscitur. Omnia ergo causata quęcũq; sint illa, cognoscũt a deo secũdũ id totũ qd sunt, uel eis accidere pot. Quod em̃ de re plures propriætates scũuntur, eod perfectius noscũt. Nisi ergo omne quod rebus accidere pot cõspiceret deus, eas perfectissimo modo nõ intelligeret. Preterea, omne causatũ causę secũdę est magis causatũ causæ primę q̃ causę secũdę: quẽadmodũ Proclus, & autor libri de Causis demõstrant. Oēs ergo effectus secundarũ causarũ excellētius continētur & præexistũt in causa prima, q̃ in aliqua secũdarũ causarũ. Clarius ergo perfectiusq; cognoscunt a causa prima q̃ ab aliqua causa secunda. Insuper uirtus habitudinē seu respectũ designat ad ea quę eius causalitati subiecta sunt. Virtus nanq; seu potētia, est principũ operandi & aliud transmutandi ut dictum est. Quod aut respectum habet ad aliqua perfecte non scitur nisi & illa sciantur. Cũ ergo deus propriam uirtutē seu causalē potētiã plenissime noscat, oportet ut omnia illa intelligat ad quæ se diuina uirtus extendit: quæ cum sit infinita, non tot facit nec facere potest, quin in infinitum plura producere queat. Non solum ergo agnoscit deus cuncta quę sunt fuerunt uel erunt, sed omnia quoq; quę esse possunt: imo' & infinita quę nec fuerunt nec sunt neq; futura sunt. Omnia nanq; quę deus facere potest, in sua uirtute continentur, & in ea intellectualiter splendent: & ideo deo æternaliter innotescunt. At uero sicut esse diuinũ perfectũ nõ esset nisi omnes essendi perfectiones & gradus in se eminentissime comprehenderet, ita diuinũ intellectus scientia non utiq; foret perfecta, nisi omnes perfectiones scientiarum quæ in mentibus creatis esse queunt, excellēter includeret. Quicquid itaq; ad decorem & perfectionem scientiarum mētiũ creatarũ spectat, hoc diuinæ scientiæ competit: ueruntamen per modum sublimiorem & perfectiorē: cognitio autem mētis creatę, consula, uniuersalis & indistincta, est maxime imperfecta: si ergo deus nõ cognosceret creata nisi in cõmuni & indistincte, imperfecte eas cognosceret: cognosceret ergo eas distincte ac proprie: Vnde Philosophus ait, qd si deus ignoraret ea quæ nos scimus, inspiēs esset: & primo de anima contra Empedoclem asserit, qd si deus lucem nesciret imperfectus existeret. Nilominus circa præsentem materiam Philosophi communiter inueniuntur errasse, nõn tamen æqualiter: Themistius enim & Auicenna & Algazel, concesserunt deum cognoscere aliqua a se etiam in particulari, sed non quantum ad omnes singulares circũstantias & proprietates: Auerrois ue

12. metaph. tex. com. 51.

De sciētia dei uide b. Tho. 1. par. 4. 12. par. 10. ar. Et Capreolum 1. sen. dist. 37. q. 2. & alibi.

Secunda ratio Proclus.

Tertia ratio.

Primo Metæ.

Tertia ratio.

Quarta ratio.

Quinta ratio.

Sexta ratio.

Iacob.

Dionysius.

Omnia uiuētia participant uitã a deo.

10. Ethicorũ cap. 11.

Matt. 16. Ioan. 5.

Ioan. 1.

Dionysius.

ro peius erravit. Sed omnes positiones istae atque consimiles uanae & falsae sunt: Omnis enim entitas quae est uel esse potest, quantum de entitate participat, in diuina essentia idealiter splendescit sicut in primo fonte, cuius perfectionem aliquo modo participat atque consequitur cum nil in creaturis diuinae bonitatis participatione desituitur. Rursum, quicquid fieri potest, hoc in diuina uirtute casualiter, exemplariter reuertitur: omnia ergo haec deo perfectissime innotescunt, nec ex hoc uilescit intellectus diuinus ut Auerois fingitimo, cum opposita iuxta se posita clarius elucescant, quanto deus aliquorum imperfectionem, gradum & ordinem atque naturas, uariabiles & motus lucidius distinctius, quae cognoscit, tanto propriam perfectionem ac dignitatem excellentius atque perfectius intelligere comprobatur. Si autem cognosceret res secundum quod in seipsis sunt, uel ex rebus cognitio eius dependeret aut gigneretur, hoc dignitati diuini intellectus utique derogaret. Ideo Aristoteles duodecimo primae philosophiae testatur, quod intellectus diuinus nihil extrinsecus cognoscit: quia uidelicet non per obiectum aut speciem aliunde acceptam cognoscit, sed per essentiam propriam, in qua sicut in luce purissima uniuersa resurgunt. Praeterea habitum est, quod deus benedictus & felix, est ueritas prima, exemplaris, perfecta atque immensa. Quoad modum ergo omne esse creatum, in diuino esse originaliter & excellentissime continetur, sic omnis ueritas secundum in diuina ueritate fontaliter & eminentissime comprehenditur, & in ipsa cognoscitur: cumque in deo non sit mutatio aut uicissitudo, sed sempiterna, summa & inuariabilis perfectio, constat quod quicquid intellectus diuinus cognoscit, in ipso aeternitatis momento cognoscit: Idcirco praeterita atque futura tanquam praesentia conspiciuntur, & in tuetur temporalia omnia, sicut nos ea aspiciuntur quae in nostra geruntur praesentia. Porro cognitio omnis sit secundum naturam & modum cognoscentis: modus nempe agendi parificatur modo essendi: nam eandem rem aliter cognoscit uisus, aliter imaginatio, aliter intellectus, quemadmodum quinto de consolatione philosophiae pulchre Boethius dedit. Cumque intellectus diuinus sit aeternus, immaterialis, impotentialis, insensibilis, sequitur quod temporalia & temporalia omnia cognoscat immaterialiter & aeternaliter: materialia immaterialiter: potentialia actualiter: sensibilia insensibiliter: & simili ratione diuisibilia cognoscit in diuisibiliter: contingetia necessario uariabilia inuariabiliter: corruptibilia incorruptibiliter: creata increata: imperfecta perfecte: uilia nobilissime atque dignissime. Et istud author libri de Causis, & Proclus manifeste declarant. Quod autem deus inferiora & actus humanos cognoscat, Plato in Phaedone testatur, ubi astruit animas defunctorum primum in causam portari, sicque diuinitus praemiari. In primo quoque Timaei deum inuocans sic inquit: Hoc meis precibus comprehensum, ut ea dicantur potissimum quae deo placet. Porro omnia nunc inducta, ex uerbis Dionysii 7. cap. de diuinis nominibus fulcunt. Laudemus inquit deum sicut sapientem & sicut per se sapientiam, omnique sapientiae substantificatorem seu fundatorem: nam deus non solum est omni sapientia superplenus, ita quod sapientiae eius non est numerus, sed collo catus est super omnem rationem & mentem & sapientiam. Oportet uero nos eam aspiciere statuedo nos supra nos ipsos, tota uirtute deo unitos, prout scriptum est: Leuabit se supra se. Diuina igitur sapientiam excederet laudantes dicimus, quod ipsa est causa omnis mentis & rationis omnique sapientiae. In ipsa quoque omne consistit: & ab ipsa omnis cognitio & prouidentia atque prouidentia sunt: in ea absconditi omnes thesauri sapientiae & scientiae: omnem etiam angelicam mentem immateriali & mundam ipsa illuminat. Mens ergo diuina omnia continet, & ab omnibus segregata omnium substantiam in seipsa praecipit, secundum quod ipsa est omni causa, cuncta sciens & in esse producens. Diuina namque sapientia in quantum seipsam cognoscit, uniuersa intelligit: materialia immaterialiter: diuisibilia in diuisibiliter: & multa unitiue. Non enim deus habet unam propriam sui ipsius notitiam & aliam aliorum, sed cognitione sui uniuersa cognoscit: quoniam ipse secundum unam simplicem causam omnibus esse communicat. Ex his Dionysius tandem concludit, quod deus cognoscit existentia non scientia existentium, sed sui ipsius scientia: nam seipsum contemplans, omnia intuetur quae ab ipso sunt esse uel possunt.

Articulus XL. Quod in deo idem sunt intelligens, intellectus, species intelligibilis, intellectio & obiectum.

Deum praeterea esse simplicissimam unitatem, & actum purum in seipso omnino perfectum, ex praehabitis liquet: in deo igitur omnia unum & idem sunt quae ad diuinam naturam perfectionem concurrunt, cum aut obiectum sit perfectio potentiae, aut potentia essentiae: operatio quoque utriusque. Non enim esse potest essentia nullam sortita

sortita potentia, neque potentia sine operatione perfecta est secundum Dionysium octimo cap. de diuinis nominibus. Species etiam intelligibilis ad actum intelligendi exigitur, eo quod forma sit totius operationis principium. In simplicissimo igitur deo omnia haec unum ac idem esse censentur: sed considerare oportet qualiter secundum rationem distincta sunt, ut tam uarijs appellentur nominibus. Aduertendum itaque, quia sicut deum cognoscimus, ita diuina exprimimus: imo gradus exprimitur quod intelligantur: secreta enim diuina melius atque subtilius agnoscentur quod explicentur secundum Gregorium. Nostra autem agnitio a sensibilibus sumit initium: sensibilia uero composita sunt. Porro in rebus compositis id quod subsistit non est forma tantum, sed ex materia & forma coniuncta: tota tamen perfectio fluit a forma quae est quod simpliciter essentia: diuina autem natura perfectio, quia in uno uel paucis representari sufficienter non potuit, in multis ac uarijs rebus multiformiter participat, & diuersimode innotescit. In rebus quoque compositis id quod subsistit, significatur per nomen concretum ut homo, leo, iaspis: Forma autem quae dat esse composito, designat per nomen abstractum sicut humanitas. Exprimimus ergo deum per nomina concreta in quantum ipse uere & perfecte subsistit: per nomina abstracta quoque innuendo quod ipse in seipso sine diuersorum unione sit perfectus & simplex. In quantum ergo deus est persona seu res quae agit, dicitur uolens, intelligens, creans: in quantum uero est immediatum & proximum operationis principium, appellatur potentia, intellectus, uoluntas. In rebus creatis potentia inter essentiam & operationem est media. In quantum insuper deus seipsum cognoscit & diligit ac uult atque alia omnia in se, sic diuina essentia nominatur obiectum diuinum uoluntatis & diuini intellectus: in quantum uero deus cognoscit se per se non per similitudinem aliam uel adiunctam, sic diuina essentia appellatur intelligibilis forma seu species diuini intellectus. In quantum autem essentia in seipsa a deo perfecta est ac diues tanquam purissimus actus, quod non indiget per operationem a se distinctam actuari & perfici, sic ipsa dici potest operatio sua. Omnia itaque ista in deo substantialiter identificantur, & incomparabiliter amplius quam nos ualeamus concipere. Patet ergo ex his quod deus per unam intelligibilem speciem quae est sua immensa essentia, seipsum & alia uniuersa cognoscit. Idcirco uno simplici aeterno intuitu seipsum & omnia simul intelligit: ea namque simul uidentur quae per eandem speciem representantur. Denique quanto intellectus creatus altior & deo propinquior fuerit, eo & ipso per pauciores species perfectiori modo cognoscit quod inferior intellectus. Verum quia obiectum uoluntatis dicitur bonum, obiectum uero intellectus uerum, propterea diuina essentia prout uoluntatis obiectum est, dicitur bonitas summa: sed prout est intellectus obiectum dicitur ueritas prima. Haec uero quae dicta sunt, ita sunt uera & certa, ut a philosophis & theologis consona uoce dicantur.

Articulus XLI. Quod diuina cognitio uaria nomina sortitur secundum diuersitatem eorum quae sub ea cadunt & comprehenduntur.

Scientia denique dei a nostra scientia differt, quoniam ipsa est causa rerum: & ideo non diuersificatur secundum diuersitatem scibilium nisi secundum nostram apprehensionem: nostra autem scientia a rebus nascitur & secundum obiecta diuersa distinguitur: secatur enim scientiae sicut & res de quibus sunt secundum Philosophum. Dei ergo scientia quauis in se una & simplex sit, quippe quae aliud non est quam diuina essentia, diuersa accipit nomina secundum quod ratio nostra eam ad diuersa refert & comparat. In quantum ergo deus cognoscit seipsum, sic eius cognitio dicitur sapientia: in quantum uero creata cognoscit, uocatur scientia. Unde Apostolus inter sapientiam & scientiam dei distinguens exclamat: O altitudo diuinitatis sapientiae & scientiae dei. In quantum autem diuina cognitio est eorum quae in mundo sunt uel sunt, dicitur uisio: sed prout est eorum quae nec fuerunt nec sunt nec erunt, appellatur simplex intelligentia: talia equidem dicitur deus cognoscere cognitione simplicis intelligentiae. In quantum autem diuina cognitio est eorum quae benefiunt, dicitur approbatio: sic enim deus fertur malos nescire, quia non approbat eos. Cognitio quoque dei prout est futurorum, nominatur praeuisio: prout est gubernandorum, dicitur prouidentia: prout est faciendorum a deo, dicitur dispositio: prout est saluandorum, dicta est praedestinatio: quae est praedestinatio alicuius ad gloriam: prout est damnandorum, reprobatio appellatur. Haec Magister Sententiarum primo libro plenius euidentiusque pertractat.

Articulus XLII. Quod in mente diuina sint res factarum ideae.

Augustinus in libro 8. quaestionum de ideis effari orsus, Ideas inquit Plato primus posuisse perhibet. Ideae autem Graece, Latine Formae seu species interpretantur. Deus enim aeternus & gloriosus, uirtute suae naturae uniuersa producit, & luce suae ueritatis cuncta cognoscit. Itaque diuina essentia prout est principium cognoscendi & produ-

Gregorius

Rom. II.

noethius quinto de consolatio philosophiae.

Dionysius.

Timaeus.

cendi creata, nominatur idea rei creatæ. Vnde diuina essentia ut imitabilis intellecta, uocatur idea. Omne quippe creatum aliquid diuinæ bonitatis participat: sicq; prout intellectus diuinam essentiam apprehendit, ut imitabilem seu participabilem à creatura diuina essentia nomen & ratione idea sortitur. Eadem ergo dei essentia diuersarum rerum idea est, secundum quod diuersimode suam perfectionem rebus communicat. Sunt enim in deo plures idæ: eo q; deus omnia distincte cognoscit & cuncta proprijs rationibus efficit. Alia em̄ ratione condidit angelum, alia hominem, alia terram. Sed hæc pluralitas diuinæ simplicitati non obuiat: Idea enim relationem dicit ad ideatum remq; formatam: idcirco secundum distinctionem ideatorum distinguuntur idæ: sed sicut relatio dei ad creatam non est nisi secundum rationem in deo, realiter uero in creatura, ita pluralitas idearum non ponit in deo nisi pluralitatem rationis: in creaturis autem ponit pluralitatem realem. De his ideis Augustinus sic ait: Ideæ sunt principales formæ seu rationes rerum stabiles & incommutabiles, quæ ipsæ factæ non sunt, ac per hoc æternæ sunt, semper eodem modo se habentes, quæ in diuina intelligentia continentur: & cum ipse neq; oriatur neq; intereat, secundum ipsas rationes formatur omne quod oriri & interire potest, & omne quod oritur ac interit. Secundum has diuinæ mentis ideales rationes, totus hic mundus molitus: secundum has cursus rerum peragitur: elementa subsistunt: cœli feruntur: & singula proprijs legibus currunt. Hæc Augustini eloquia Platoni per omnia consonant, dempto quod Plato (ut ei imponitur) posuit formas separatas quas appellauit ideas & uniuersalia ante rem. Quicquid autem sit de hoc, an ita posuit sicut ei imponitur, & sicut uerba eius sonare uidentur, hoc constat q; etiam in mente diuina ideales rationes seu formas constituit: Ait nempe in primo Timæi: Operi formam dat opifex suus, atq; post ostendens & probans quod opifex primus mundum produxit non ad similitudinem exemplaris aliunde sibi ostensi aut facti, sed secundum imitationem increatæ atq; æternæ rationis seu idæ. Certe inquit dubium non est ad cuiusmodi exemplum animaduertit mundani operis fundamenta constitutæ, utrum ad immutabile an ad factum & elaboratum. Nam si, ut quidem est, incomparabilis pulchritudinis mundus est opifexq; & fabricator eius optimus, perspicuum est q; iuxta synceræ atq; immutabilis proprietatis exemplum, mundi sit instituta molitio. Insuper in secundo Timæi sic distinxit: At uero deus ut mens cuius usus contemplatioq; intellectus idearum genera contemplantur, intelligibili mundo quæ idæ sunt illi animalia & quasi quidam fontes, continentur in mente diuina in qua est mundus archetypus idealis, exemplaris & intelligibilis: ad cuius enucleationem factus est iste mundus sensibilis. Vnde secundum Platonem, mundus iste dicitur est mundus quasi purus: quoniam à mundo illo mundissimo diuinæ mentis profluxit. Concludit igitur Plato, q; opifex deus uniuersitatis machinam fecit non secundum elaboratum exemplar, sed potius secundum suæ increatæ atq; æternæ sapientiæ rationem: non aliam de instructis, neq; à quoq; adiutus: eo q; ipse operis sui ratione atq; prudentia sit utiq; optimus. Hinc autem concordat maior autoritas. Hinc enim in Esaia scriptum est: Quis adiuuit spiritum domini? aut quis consiliarius eius fuit & ostendit illi: Cum quo inijt consilium & intruxit eum? Vnde Apostolus: O altitudo diuitiarum sapientiæ dei: quis prior dedit illi & retribuetur ei: quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Elucescit ergo ex his, q; duo attribuuntur idæ: primo q; est ratio cognoscendi alia: secundo q; est principium productiuum illius quod eius similitudinem recipit. Ea ergo quæ sunt à deo, secundum utrumq; horum fortuantur ideam in deo: quæ uero nullatenus fiunt uel sunt nec fuerunt nec erunt, non habent ideam nisi quantum ad primum, uidelicet prout cognoscuntur à deo. Porro secundum Thomam indiuidua habent proprias ideas præter ideas specierum: eo q; diuina prouidentia usq; ad indiuidua extendatur. Genera uero non habent ideas præter ideas specierum: prout idea est principium productiuum. Genera nãq; extra species nec esse nec fieri possunt. Materia uero qm̄ esse non potest, sine forma habet quidem ideam, non tamen aliam ab idea compositi. Vnde aliqui asserunt eam quasi coideatam: similiter esse dicit de accidentibus inseparabilibus: sed accidentia separabilia dicit habere proprias ideas. Veruntamen Scotus affirmat omnino contrarium, asserens materiam, genera, accidentia, proprias habere ideas. Dicit nãq; q; idea sit res obiectiue cognita: sicut itaq; à deo cognoscitur, ita & proprias fortuitur ideas. Verum an hoc dicitis Augustini & recte rationi, his quoque quæ bene inducta sunt consonet, boni lectoris referuo iudicio: Illud postremo adijciens, quoniam quæ de ideis secundum Platonem & Augustinum præhabita sunt, consentit fidei noster Boethius dum ait:

O qui

O qui perpetua mundum ratione gubernas:
 Quem non externæ pepulcrunt fingere causæ
 Materix fluitantis opus: uerum in sicca summi
 Forma boni liuore carens, tu cuncta superno
 Ducis ab exemplo pulchrum pulcherrimus ipse
 Mundum mente gerens: similisq; ab imagine formans. &c.

Articulus quadagesimus tertius, De libertate primi entis.

Liberum dicitur secundum Aristotelem quod est causa sui. Cum ergo deus sit maxime causa sui, quippe qui causam priorem non habet, constat q; libertas ei conueniatimo cum homo appellatur dominus actuum suorum, q; ipse causa sui operetur, multo magis deus excelsus & adorandus dominus est omnium operationum suarum ad extra. Præterea deus immunis est ab obligatione quæ contingit ex parte causæ materialis: & coactione quæ est ex impressione causæ efficientis: & inuitabilitate quæ est ex influxu causæ formalis: & autoritate positionis quæ est ex conditione causæ finalis: quoniam deus nullam habet harum causarum: est ergo omnino liberrimus. Amplius irrationalia & naturalia aguntur & mouentur potius quam agant & moueant, quemadmodum Damascenus demonstrat, non est enim in eis agere & non agere, nec habet actus sui dominium, sed secundum naturalem instinctum impelluntur, & illum de necessitate sequuntur. Hunc autem instinctum ab auctore naturæ sortita sunt. Auctor ergo naturæ libere agit tanquam primus institutor totius proprietatis atq; naturæ in aliis. Si autem quis in se & dicat, q; quicquid in deo est, est esse diuinum: sed esse diuinum est necesse esse omnino & maxime: non ergo est liberum, neq; libertas competit deo: sed magis perfecta & pura necessitas. Rursus, omne liberum uidetur esse mutabile, potest enim agere & non agere: deus autem incommutabilis est: non ergo est liber. Et respondendum q; sicut esse diuinum omnem perfectionem superessentiali ac super simplici modo complectitur, sic diuersa attributa ipsi conueniunt secundum quod diuersæ perfectiones in eo pensantur. Esse ergo diuinum ad seipsum relatum, non potest non esse: sed est penitus necesse esse. Veruntamen non habet necessariam dependentiam aut inseparabilem habitudinem ad creatam: idcirco per comparationem ad ea dicitur liberum: non enim de necessitate ea producit, conseruat & regit, sed profusus liberrime: nisi loquamur de necessitate hypotetis, quæ est necessitas ex suppositione: quia enim deus testatur est se uelle etiam conseruare & regere, ideo necessarium est ea non destrui, sed in æternum manere. Ad aliud respondendum est, q; in deo est agere & non agere, sic q; in sua natura non est determinatus ad alterum: sed non est in eo mutatio de uno in aliud, quia quod semel dicitur agendum, non omittit. Itaq; quoniam quidem inuenitur necessitas quæ libertate melior est atq; præstantior: melius namque est non posse corrumpi, peccare, deficere, indigere, quam habere libertatem ad ista: & iterum quædam reperitur libertas necessitatem quandam in dignitate præcellens. Nobilior enim est secundum proprietatem uoluntatis beneplacitum beneficia largiri, quam ex necessitate naturæ: & item præstantius est producere alia sine indigentia & dependentia ad ea quod est libere operari, quam aliter: ideo deo summo atque perfecto libertas necessitasq; conueniunt. Illa enim necessitas quæ ad nobilitatem pertinet, illa quoq; libertas quam dignius est habere, quam necessitatem oppositam, deo insunt & congruunt. Vnde Peripatetici quidam deum dixerunt esse liberalissimum & largissimum secundum illam largitatis speciem quæ magnificentia nominatur. Hæc enim uirtus illi conuenit qui in optimis fluit nec deficit: eo quod omnium sufficientiam bonorum in seipso possideat. Denique sacra scriptura deum libere operari professam est: Ait enim Apostolus ad Ephesios secundo: Deus omnia operatur secundum consilium uoluntatis suæ. Sed iterum aliquis potest obijcere: Omne æternum necesse est esse: quicquid autem in deo est, æternum est: nil ergo in deo est liberum. Rursus: quicquid deus creando producit, ab æterno producere disposuit: non ergo aliquid libere agit: quia si libere ageret, posset non agere, quod ab æterno operari decreuit. Et respondendum, quod operatio qua deus omnia condidit, non est quid distinctum aut additum diuinæ naturæ: nil igitur in deo est quod potest non esse in eo quantum

Obiectio prima.

Secunda.

Dilutio prima.

Dilutio secunda.

ad id quod est: nihilominus liberrime agit ad extra. Et quamuis uoluntas atq; propositum taliter operandi ab aeterno in deo extiterit, non tamen necesse est deum talem uoluntatem ac tale habuisse propositum, loquendo de necessitate absolute dicta, sed solum secundum necessitatem hypotetis: quamuis enim uoluntas creandi sit deus uolens, tamen diuina uoluntas ad creandum necessitatem non habet, & ergo uoluntas creandi non est de necessitate in deo: quia respectus creatoris ad creaturas non ponit aliquid reale in deo ad creaturam dependens: Nullatenus enim sequitur, deus est sua uoluntas, sed uoluntas creandi est diuina uoluntas: ergo sicut deus non potest non habere uoluntatem, ita non potest non habere uoluntatem creandi: est enim ibi manifesta fallacia. Nam & necesse est hominem habere uoluntatem, non tamen necesse est hominem habere uoluntatem cantandi aut ambulandi. Postremo ex dictis diligenter obseruandum est, quod illa necessitas ad perfectionem pertinet & libertatem excellit, quae est in his in quibus perfectio rei consistit: ideoq; libertas perfectionem concernit, quae est circa ea quae ad perfectionem agentis non exiguntur. Propterea necesse est deum esse & agere actiones proprias & immanentes, sicut seipsum diligere atq; cognoscere: non autem necesse est eum operari ad extra, nisi ex suppositione: & ideo absolute loquendo, hoc libere conuenit deo.

Articulus XLIII. De uoluntate primi principii.

Refert Albertus super librum de Causis, quosdam praecipuos Peripateticorum, uidelicet Aristotelis, Theophrasti, Porphyrii, Auicennae atq; Auerroem uoluntatem in deo negasse: Veruntamen nisi Albertus hoc dictum suum melius profundiusque persolueret, mirabiliter satis sonaret: constat enim aliter se habere: quemadmodum namque Aristoteles asserit deum seipsum intelligere, sic dubium non est quin agnouit atque concessit deum seipsum diligere, quod est actus uoluntatis. Denique ipse Albertus alibi allegat Auicennam dixisse, quod deus in hoc comprobatur omnipotens, quia omnia agit ut uult. Oportet ergo aduertere, quod perfectiones omnium secundorum sunt in deo per modum unitatis & eminentem: imperfectio enim quae ipsis cohaeret & ita diuersitas, relinquentes sunt dum deo eas ascribimus. Cum ergo intellectuales creaturae habeant uoluntatem tanquam excellentem potentiam, liquet quia creator uoluntate non caret, sed uoluntas creaturae diuersos actus sortitur: quorum nonnulli ad imperfectiorem, aliqui autem ad perfectionem pertinent: noscuntur: quia enim uoluntas creata ab alia causa perficitur, ideo competit ei desiderare atq; moueri: desiderat namque propria perfectione & mouetur ad eam. Desiderare autem & moueri, imperfectiorem includunt, uidelicet indigentiam & a propria perfectione distantiam: sicut uero uoluntas perfectionem nondum adeptam desiderat & ad eam mouetur, sic adeptam diligit & in ea delectatur. Cumque deus sublimis & benedictus sit in seipso summe simpliciterque perfectus, non competit ei perfectiorem aliquam uelut ab alio dandam uel datam desiderare, aut ad eam moueri: sed propria bonitate aeternaliter diligere, atque in ea ineffabiliter delectari. Si ergo praedicti philosophi uoluntatem in deo negabant, non est hoc absolute intelligendum, sed de uoluntate quantum ad actus primos & imperfectos. Unde ut narrat Albertus, quidam antiqui triplicem uoluntatem posuerunt: est enim quaedam uoluntas quae dicitur appetitus imperfectus in ratione fundatus seu deliberatiuus, estque rei absentis & deficientis, nec competit deo. Alia autem uoluntas est immobilis complacentiae in fine, & optimo quam certum est deo inesse, cui propria bonitas inuariabiliter placita est atque amabilis. Tertia quoque uoluntas uocatur liber animi motor, qua dicimus, si uolo facio illud uel illud, quae & ipsa in deo existit: quoniam nihil eum ad operandum impellit, sed sicut ostensum est libere agit. Haec autem uoluntatis distinctio accipi potest non secundum species distinctas, sed secundum triplices actus uoluntatis. Porro quod uoluntas his duobus ultimis modis in deo sit, non est difficile demonstrare: ostensum est enim praecedenti articulo, quod deus libere agit: libertas uero in uoluntate primo atque potissime reperitur: in ceteris uero potest per redundantiam ad uoluntatem. Denique in quocumque inuenitur cognitio, inuenitur & aliquis appetitus: quoniam appetitus cognitionem assequitur. Cui ergo in deo sit intellectus cognitio, palam est quod in eo sit intellectus appetitus qui uoluntas dici consuevit. Insuper causa naturaliter suum causatum diligit & conseruat, ipsum prouidens qui & influens: hoc namque in omnibus cernimus: nam & bruta foetus suos fouent & protegunt: author ergo uniuersae naturae qui entibus legem hanc indidit, multo amplius creata diligit, fouet, conseruat: quod sine uoluntate esse non ualet. Praeterea quae uoluntate non fiunt, laudabilia non sunt: si igitur deus per uoluntatem non agit, laudem operibus suis habere non debet, nec actus eius laudabiles essent: uoluntatem ergo habere competit

Alberti dictum
expedit.

Voluntas tri-
plex.

competit deo nobilissimo modo: & omnis uoluntas atque liberas, diuinae uoluntatis & libertatis participatio quaedam obscura est, a sui fontis dignitate in infinitum occubens & diffusa. Vult quoque deus & diligit non tantum seipsum, sed etiam creaturas, illis suam bonitatem diffundens. Propter quod in libro Sapientiae de deo scriptura testatur: Diligis omnia, & nihil odisti eorum quae fecisti. Non tamen diuersificat diuina uoluntas secundum exteriora obiecta seu uolita: quoniam primum & proximum atque perfectum diuinae uoluntatis obiectum, est bonitas increata diuina, quam deus & maxime amat & uult: & propter eam sicut ob ultimum finem omnia cetera diligit & uult. Non itaque dei uoluntas ab exteriori mouetur obiecto, sed ipsa bonitas diuina est ei ratio diligendi omnia alia: imò quemadmodum diuinus intellectus uno actu incommutabili & aeterno seipsum & cetera cuncta intelligit, ita dei uoluntas se atque reliqua uniuersa uno actu amat & uult. Unde sicut intellectus diuinus non obstante multitudine intelligibilium permanet unus ac simplex, ita de uoluntate diuina sentire par est. Voluntatem uero esse in deo, Plato in Timaeo, & Auicenna in libro fontis uitae testantur: quod & sacra scriptura tam frequenter tanquam euidenter testatur, ut superfluum arbitrer specialem locum inducere.

Articulus XLV. Quod quamuis absolute necessarium sit deum scire ac intelligere quicquid scit atque intelligit, non tamen absolute necessarium est cum uelle seu diligere quae cumque uult seu diligit.

Fit in super inter uoluntatem & intellectum talis distinctio, quod actus intelligenti completur per hoc, quod intelligibile est in ipso intelligente. Scientia namque habetur de rebus secundum quod per species suas in sciente consistunt, uoluntas autem tendit in ipsam rem uolitam in deo actus uolendi completur per hoc quod uoluntas ipsi rei coniungitur: quae ad modum ergo necesse est omnia idealiter seu exemplariter ac uirtualiter esse in deo, sic necesse est omnia a diuino intellectu cognosci, etiam de absoluta necessitate loquendo. Sed quia, ut paulo ante clare monstratum est, diuina uoluntas non habet necessariam habitudinem ad creatura, nec eius perfectio exigit ut illis uniat uel inclinetur, idcirco creata non sunt necessario ad deum uolita de necessitate absoluta, sed ex suppositione: sicut enim necesse est hominem scribere dum scribit, sic necesse est deum uelle & amare creata: quoniam dato quod ea uelit & amet, non potest ea non uelle aut non amare. At uero ea quae appetunt, quaedam appetunt propter se ut finis, & ista necessario appetunt: alia uero appetunt propter aliud ut media ad finem, quae propter finem appetunt necessario sicut & finis. Si uero finis sine mediis potest acquiri, tunc media non de necessitate appetunt sed libere. Cui ergo diuina bonitas quae est finis diuinae uoluntatis, sit deo aeternaliter praesens, & unum ac idem substantialiter cum uoluntate diuina, euidens est quod diuina uoluntas non indiget creaturis propter sui finis ademptionem: non ergo de necessitate uult eas, sed libere. Unde in Exodo dicit deus: Miserebor cui uolueris, & clemens ero in quem mihi placuerit. Propter quod ad Roma. ait Apostolus. Cui uult ergo parcat, & quem uult indurat.

Articulus XLVI. An diuinae uoluntatis possit causa seu ratio assignari an etiam semper impleatur.

Nunc autem ut reor satis ostensum est, quod uelle finem sit causa & ratio uolendi ea quae ordinantur ad finem: & quod hoc uelle est in uoluntate quae finem & media diuersis uult actibus, uolendo unum quodque seorsum. Voluntas autem diuina ut habitum est, omnia simul unoque actu uult, uidelicet diuinam bonitatem, quae est omnium rerum summus ac ultimus finis: atque creata, quae ad bonitatem diuinam tanquam ad finem referunt. Idem uero actus nequaquam est causa sui ipsius: actus ergo qui uult deus seipsum, non est causa actus qui uult alia, sed utriusque uult simul & actu eodem. Hoc igitur non potest diuinae uoluntatis causa assignari. Verumtamen uult unum propter aliud: ordinatur in creaturas ad se sicut ad finem. Unde Thomas in 1. par. dicit, quod deus uult hoc propter hoc, sed non propter hoc uult. Cuius aptum exemplum adducit Thomas de intellectu: In illo eodem intellectu quod principia seu praemissas & conclusiones seorsum cognoscit, notitia principiorum est causa notitiae conclusionum: in eo autem intellectu quod utriusque simul cognoscit, assignari non ualet ratio notitiae conclusionum ex principiorum notitia: & tamen principia intelliguntur esse quasi causa conclusionum. Porro uoluntas dei, propter dicta, non est nisi deus uolens: potestque appellari affectus meritis diuinae: & haec procul dubio semper, imò de necessitate expletur. Si enim tanta est omnium electorum deo fruentium beatitudo, ut eorum desiderium siue affectus impleatur in omnibus, quanto magis diuinae mentis felicitas, quae profusus immensa censetur requirit, ut diuini cordis affectus nunquam cesset, sed in omnibus impleatur. Denique cuius uoluntas sic dicta non impletur, poenam habet: non enim aliud poena interior est, nisi uoluntatis renitens

Sap. 11.

Exo. 16.

B. Thom. 1.

CONTRA

contra sibi contrariacū ergo deus non solū impassibilis sit, sed uoluptuosissima atq; omni-
no immensa delectatione plenus, constat q; contra eius uoluntatē sic dictam nil fieri queat:
semper ergo uoluntas dei proprie dicta impletur. Veruntū sicut dicunt theologi, Volūtas
dei est duplex: uidelicet uoluntas beneplaciti, & uoluntas signi. Voluntas uero beneplaciti
ponitur duplex in deo: uidelicet antecedens & consequens secundū Damascenū. Et sumit
ista distinctio non ex parte uoluntatis diuinæ, quæ cum sit æterna, non habet prius neq; po-
sterius, sed ex parte uolitorū, quæ considerari possunt dupliciter, secundū rationē commu-
nē & primā, & itē secundū rationē ultimā atq; completā. Potest autē aliquid secundū pri-
mam rationē esse optabile, quod secundū aliā rationē optabile non existit: quæ admodum
bonū est Titii uiuere, prout est homo: sed non est bonū eum uiuere, prout est impugator
boni cōmunis. Itaq; uoluntas antecedēs in deo, dicit per quā uult aliquid secundū rationē
communē & primā: sic nepe uult omnes homines saluos fieri: nam bonū est hoc, considerā-
do hominē in cōmuni & absolute in quantū est homo. Voluntas uero consequens nominat
in deo, per quā uult deus rem secundū suā rationē completā & ultimā: & sic non uult omnes
homines saluari: quā non est bonū homines in quantū sunt peccatores, saluari: sed uoluntas
antecedēs non est uoluntas nisi secundū quid: quia uolūtas fertur in rem secundū quod in
se ipsa est. Dicunt ergo doctores, q; uoluntas antecedēs non semper implet, sed uolūtas cō-
sequens semper impletur: quā talis uolūtas est perfecta & simpliciter dicta uolūtas. Prima
ergo uoluntas est potius appellanda quæ dā uelleitas, q; uoluntas. Postremo uolūtas signi-
uocat signū uoluntatis diuinæ, sicut uindicta peccati dicitur ira in deo: quā uindicta in no-
bis est iracundiæ signū. Signa uero uoluntatis diuinæ sunt quinque: uidelicet preceptū, pro-
hibitio, consiliū, & hæc non semp impletur, quia se habent sicut in fieri. Alia autē duo signa
quæ sunt permissio & operatio semper implent: habēt se namq; sicut in factū esse. Quod au-
tem iam factū est, non potest non fieri. Vnde operatio est semper de illo, de quo est uolun-
tas beneplaciti. Operatio enim directe demonstrat uolitionē uolētis. Sed de his superficie-
renus transeo, eo q; præsentis editionis intentionē exce dant, & ad supernaturālē ac theolo-
gicam inquisitionē magis pertineant. Dixi e quidē in huius exordio operis, nō me uelle de
uniūsummi dei natura tractare nisi secundū naturalis rationis indaginē, ad cuius tamē cō-
firmationē theologicę ueritatis testimonia introduco, quatenus ratioi naturali que sæpius
decipitur, certius consentiat. Vnde & hęc ueritas simili modo firmanda est. Q; em̄ diui-
næ uoluntatis ratio assignari non possit, inde elucescit, quod ait Apostolus: Quam incom-
prehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles uie eius. Quod uero diuina uoluntas inces-
sabiliter impletur, patet ex illo quod in eadē epistola ait diuinus Apostolus: Voluntati eius
quis resistet? Vnde & apud Esaiā dñs ait: Audite me domus Iacob: Consiliū meum stabit, &
omnis uolūtas mea fiet. Et in Hieremia: Quis similis mei? & quis sustinebit me ait dñs: & q; s
est iste pastor qui resistat uultui meo? Veruntamen Augustinus testat, q; uoluntas dei quā-
uis sit sæpe occulta, nunq; tñ est irrationalis. Hoc autē non est ita sumendū, q; uoluntatis diui-
næ sit ratio aliqua, sed quia uult unū propter aliud esse: sic enim quosdā uult saluari, ut in eis
misericordia sua resplendeat: uoluitq; uniuersa creari, ut diuinę naturę perfectio in ipsis re-
luceret secundū Platonē. Cū uero diuina uolūtas sit prima entiu causa, primę autē causę cau-
sa assignari non potest, hinc liquet q; diuinę uoluntatis ratio dari non possit: nec tam en est
aliq; modo irrationalis uel iniusta, cū realiter idē sint qd diuina sapiētia atq; diuina iustitia.

Articulus XLVII. An diuina uoluntas sit proxima causa rerū & propria.

Recitans Albertus super de Causis positionem Auicebron Platonicę philosophi,
Solutus inquit Auicebron primū principiu per uoluntatē agere dixit. Auicebron
igitur in libro quē de fonte uitæ uocauit, differuit idē omnia per uerbū intus cō-
ceptū producere: per uerbū intelligens rationē exemplarē atq; idealē. Cum autē
deus immensus sit omnia penetrans, per cuncta incedēs, atq; in omnibus operans, effectus
uero dei de necessitate finitus existat, posuit Auicebrō, q; deus per uoluntatē quasi per me-
diū operetur tanq; ex electione, determinans hoc uel illud esse agendū. Hanc autē positio-
nem Albertus redarguens, Mirabile ait uidetur, q; ille nullā dictorū suorū rationē attendit:
Volūtas em̄ non potest esse primū uel proximū rei principiu, sed id quod formā dat operi
uidelicet intellectus. Quicquid aut sit de reprobatiōe Alberti, positio Auicebron non solū
rationi, sed catholicis quoq; doctoribus consona cōprobatur: & qd Albertus affirmat solū
Auicebron dixisse deū per uoluntatē producere, nō uidet satis perspectū. Plato enim in
Timē hoc astruit. Causam enim finalē mundanæ institutionis inquirens, Dicendū inquit

Voluntas dei
duplex.

1. Timo. 2.

Rom. 11.

Esa. 45.
Hier. 49.

eur conditor fabricatorq; uniuersi omne hoc instituen dū putarit: Optimus erat, Ab opti-
mo porro inuidia lōge relegata est. Itaq; cōsequēter sui similia cūcta, prout cuiusq; natura
capax eē poterat, effici uoluit: quā quidē uoluntatē dei, originē rerū certissimā si quis ponat,
recte eū putare consentiā. Deniq; Dionysius 4. cap. de diuinis nomi. ait, q; diuinus amor nō
reliq; deū sine generante esse: & loquit̄ ibi de productiōe creature. Amor itaq; dei, creatiōis
rerū extitit causa: amor autē uoluntatē cōcernit: uolūtas ergo diuina, est proxima entiu
causa. Insup secundū Algazelē Peripateticū, & idē atruūt oēs theologi, Emanatio creature
a creatore cōuenienter assimilatur emanationi donorū a datore: largitio autē donorū uolūtatē
est actio, q; ab amore procedit: creata ergo à deo p uoluntatē fluxerūt. Amplius inter infi-
nitū atq; finitū est infinita distātia, & nulla p portio naturalis sed imitatio dūtaxat: sed inter
causam & effectū similitudo qdā seu proportio exigit. Quid ergo est causa, q; creator immē-
sus rebus dona diuerfa atq; finita cōmunicat, nisi q; libere agit, & qd agen dū sit in seipso eli-
git & itē determinat: Rationes namq; & idē rerū, nō libere sed naturalr in deo sunt sicut sciētia.
Confirmat q; ista positio autoritate scripture, que ait: Omnia quecumq; uoluit dñs fecit,
in celo & in terra. Et itē: Ipse mandauit & creata sunt. Nihilominus deus dicit̄ causa rerū
p intellectū: quis namq; in deo sint idē uoluntas & intellectus, tñ alia ratione deus aliter
causa rerū per intellectū, atq; alia per uoluntatē. Ad intellectū quippe pertinet ordinare,
distinguerē, uoluntatē dirigere: ad uoluntatē uero spectat amare, precipere, & cognita ex-
qui. In quantū itaq; opifex deus creabilia in sua sapiētia cōspicit, distinguit atq; ordinat, p-
ducēdaq; dicit̄, dicit̄ causa per intellectū, quæ ad modū scriptū est: Omnia in sapiētia fecit.
Et rursum: Qui se cit celos in intellectu. In quantū uero practice cognita fieri iubet atq; ex-
equitur, causa est rerū per uoluntatē, secundū quod in libro Sapientie habet: Subest tibi cū uo-
lueris posse. Q; autē Auicebron dixit deū per uoluntatē quasi per mediū agere, intelligi no-
luit quasi diuina uoluntas sit aliquid à deo distinctū, sed quia secundū rationē aliud conue-
nit deo secundum suam infinitatem, & aliud secundum uoluntatem.

Articulus XLVIII. An primum principium sit causa rerū per esse suū, seu per
naturam: & qualis sit emanatio rerum à deo.

Licet præterea iuxta præhabita, omnes meliores philosophi uniuersorū machinā à
deo productā professi sint, tñ in determinādo modū productiōis istius à deo, non
mediocriter errauerūt. Quidā em̄ dixerūt productiōē uniuersi à primo esse per
modū naturalis emanatiōis, sicut est calor ab igne, & riuus à fonte. Alii p modū ef-
fentialis emicatiōis, sicut est effluxio lucis à sole si sol substantialiter eēt lux sua. Alii p modū
formalis generationis, sicut calor parietis naturalr similitudinē suā in aere generat. Alii q; q;
ponebāt mundū esse quasi umbrā quā dā lucis diuinę, eandē naturaliter cōcomitantē. Cō-
tra q; s Ambros. in hexamerō disputat. Oēs itaq; hi asserēbāt deū producere p esse suū, i. per
seipsum immediate: atq; per naturā, i. per necessitatē naturę, quæ ad modū splēdor generat à
luce: qd ita probabant: Omne cōpositū atq; per aliud reducit ad aliq; simplex & per seip-
mū ergo principiu cū sit simpliciter prima entiu causa, erit causa simplex & causa per se: er-
go per esse suū, & secundū naturę suę essentialē proprietatē, causa est rerū, non per aliq; ad-
ditū. Quod autē causat per esse suū & naturā, naturaliter & necessario causat. Vnde predicti
philosophi dixerunt mundū ab æterno fuisse, & tñ à deo fluxisse: quæ ad modū Proclus ma-
nifeste testatur. Sed quā iam satis ostensum est antē, q; deus rerū creaturæ est uoluntaria ac
libera causa, non est opinandū, q; deus agat per esse suū seu per naturā secundū sensum ex-
positū, sed agit per intellectū & uolūtatē spōte atq; liberrime. Quod autē dicit̄ causam cō-
positā & agens per aliud reduci ad causam per se, uerū est: sic deus est causa per se, q; nō
agit per aliq; additū uel distinctū. Nam idea & intellectus atq; uolūtas, realiter idē sunt
quod esse diuinū. Idcirco ad hunc sensum potest concedi, q; deus agit per esse suū seu per
naturā: quia non agit per quippiam à se diuersum seu additū in ipso consistēs. Emanatio ergo
rerum à deo, potius assimilatur emanationi donorū a datore, & artificiatoris ab artifice,
q; emanationibus præ in ductis. Vnde dici potest emanatio sapientialis & liberalis, artificia-
lis atq; spontanea: hoc fidei consonat ac sanctis doctoribus.

Articulus XLIX. De regimine & prouidentia mentis diuinæ.

Sicut autē Plato locutus est & Dionysio cōsonat, Prima causa imō & quodlibet agēs
in tribus aspectib; est atq; idoneū ad agendū uidelicet in scire, posse & uelle: ut sit sciētia
non obtenebrata: potentia non impedita: & uoluntas ab inuidia relegata. Cui e-
nim hæc præsto sunt, hic utiq; ad omnē operationē sibi conuenientē ac naturalē est
efficax.

Dionysius.

Philos.
Philos.
Philos.

Sap. 1.

efficax. Enimvero ut ex prædictis patet, deus est omnium causa in triplici genere causæ. Est enim prima causa efficiens, & est causa reze finalis, omnia propter se operans & ad se reducens. Est quoque causa reze formalis, formans, non formata, quæ proprie dicitur causa exemplaris: ad cuius uide licet imitatione aliquid fit. Cum enim deus dicat ab Augustino ars æternæ rationibus plena, & mūdus archetypus, exemplar ac species reze creatæ, omnia ad aliquā suæ bonitatis similitudinē faciens, constat quod merito causa exemplaris uocatur. Est autē regere, aliquid ad suū finē dirigere. Quia itaque deus omnia ad seipsum reducit ac ordinat sicut ad ultimū finē, mouens unūquodque & singulis influens uel mediate uel immediate secundum dignitatē & capacitātē suæ naturæ, palā est quod deus omnia regit. Vnde & Plato differuit, Opificem deū cuncta fecisse, quatinus singula secundū suā possibilitatē diuinæ beatitudinis & perfectionis foret capacia. Et hoc idē Dionysius & Augustinus testati sunt. Præterea sicut ostendit 12. primē philosophic Aristoteles, Entianolunt male disponi, eo quod naturalia desideria singulorū, ad debitū ac propriū finē festinent ac tendant: naturalia autē desideria reze, ab auctore naturæ impressa sunt: deus ergo gloriosus & sanctus, qui est author naturæ, uniuersa gubernat. Insuper dictū atque monstratū est, quod deus benedictus uniuersa & singula cognoscit & diligit, tanquam omnium intellectualis & optima causa: quod alia cognoscit & diligit, hoc utique prouidet eis si potest & si ipsa indigeant. Non solū ergo cœlestia, incorruptibilia & intellectualia sub diuina prouidentia cadunt, sed inferiora quoque, & bruta ac inanimata, & singula entia quantumcunque minuta. Et in hoc Rabi Moyses inuenitur errasse, qui corruptibilia dixit non subesse prouidentie dei nisi quantum ad species homine deopto: quæ propter splendore intellectus asseruit prouidentie dei subesse. Hic autē error & ueritas prædictorum ueteris atque nouæ legis autoritate ostēditur. Quod enim irrationalia etiā sub prouidentia cadunt, psalmista insinuat loquens de deo: Qui dat iumentis escā ipsorū, & pullis coruorū inuocantibus eum. Tob. 8. q. 3. ait: Quis præparat coruo escā, quando pulli eius clamant ad deū, uagientes eo quod non habeant escā. Vnde & apud Lucā ait saluator: Nonne quinque passeris ueneunt disponit, & unus ex illis non est in obliuione corā deo? Et Matth. 6. Respicit inquit uolatilīa cœli, quoniam non serunt neque metunt, & pater uester cœlestis pascit ea. Porro Epicurei prouidentia reze dixerunt non cōpetere diis, ne pax & quietudo eorū minorationem incurreret. Opinabant enim deos sine solitudine & inquietudine inferioribus prouidere non posse. Hunc autē errorē Platōnici correxerunt, dicētes uel cuncta regere sine habitudine, i. distractione & multiplicitate atque occupatione grauante. Propter quod Proclus ait: Omne diuinū prouidet secundis, & repletū est ab his quibus prouidet: Ens namque diuinū prouidet rebus per esse suū sine habitudine seu cōpositione uel additione ad suū esse: ideo quietissima atque pacifica mente regit ac prouidet, nec occupat mundū regēs, nec turbatur hunc disponēs conferuansque stabiliter. Vnde in lib. de Causis habet: Causa prima regit res omnes præter quod cōmiscet eis: quod est, quā regimē non debilitat unitatē eius, quæ causa prima est fixa stās cū unitate sua pura semper, eo quod fit bonitas pro esse suū: Ideo est agēs ueræ, & regēs per finē decoris. Veruntamen prouidentia diuina necessitatē rebus nequaquam imponit, sed regit unūquodque secundū dispositionē & exigentiā suæ naturæ: idcirco non impedit semper malorū euentū, sed contingētia & uariabilia regit sicut capacia sunt. Aduertendum autē quod ad prouidentia pertinent duo, uidelicet dispositio & executio: quantum ad primum, omnia immediate sub prouidentia cadūt, sicut & immediate cognoscunt à deo: quantum uero ad secundū, deus regit & prouidet inferioribus per superiora. Oportet namque hūc mundū contiguū esse latioribus superiorē, ut tora eius uirtus inde gubernet. Quia itaque diuina prouidentia omnia cōprehēdit, præsertim quantum ad dispositionē ordinis reze, propterea in Iob habetur: Quæ constituit aliū super terrā, aut quæ posuit super orbē quæ fabricatus est: Vbi Gregorius dicit, Mundū per seipsum regit qui eum per semetipsum condidit. Denique sic perfecte & speciose deus mundū gubernat, quod nullū inordinatū relinquat inordinatum, sed sua iustitia reparabit per poenā, quod inordinatū erat per culpā. Imō nec mala permitteret fieri, nisi sciret, uellet & posset ex eis bona elicere. Postremo quod addit Apostolus: Nūquid cura est deo de bubus: non est ita intelligendū, quod boues & bruta extra prouidentiam diuinā consistant, sed quia propter seipsa non curantur à deo, sed propter aliud: ordinantur namque ad hominē. Vel ut Thomas affirmat, hoc ideo ait Apostolus, quoniam actus talium rerū non cadunt sub ratione meriti uel demeriti. Simili modo exponendū opinor, quod ait beatus Hieronymus super Micheam, Deum non curare de pulicibus atque similibus.

Articulus 1. De omnipotentia dei, & immensitate diuinæ potentie,

Porro

Porro deus qui purus actus perhibet, passiuę potētię admixtionē non patitur: non est ergo in deo nisi actiua potētia: hæcque in deo excelso eatenus perfecta ac plena est, ut uere omnipotens appelletur: quicquid enim in deo est, diuina idētificat essentia. Sicut ergo diuina essentia infinita est simpliciterque perfecta, ita diuina potētia est profusa perfecta & uere immensa. Denique sicut operatio proportional potētię, & sequitur eā fluēs ex ea, sic potētia proportional essentię eāque cōsequitur: nobilior enim & plenior atque perfectior essentia excellentiorē uigorosiorēque sortitur potētiā. Cū igitur iuxta præhabita, diuina essentia sit infinita, incircūscripta, incōprehēnsibilis & æterna, palā est talē quoque diuinā esse potētiā. Præterea si diuina potētia nō est immensa, erit finita: finitū autē infinito in infinitū inferius & min⁹ existit. Si itaque diuina essentia existere immensa, diuina potētia asserat finita, sequitur diuinā potētiā in infinitū esse diuinā essentia inferiorē atque minorē, quod absurdissime sonat. Quod autē actiua potētia fuerit maior, eō in plura potest, & plura eius causalitati subdunt. Cū ergo infinita potētia omnē finitā potētiā infinitē incōparabiliterque excedat & uincat, constat quod infinites plura atque maiora facere potest quæ cunquę finita potētia. Imō nec potest in tot, quin possit in infinites plura. Si autē hoc ita se habet, tunc utique deus omnipotens est, & omnipotētia eius est sua essentia. Vnde quæadmodū diuina essentia nostri intellectus capacitatē atque notitiā in infinitū trāscēdit, ita diuina potētia nostrę rōis inuestigationē & cognitionē infinite exuperat, incōparabiliter ergo plura & imperscrutabiliter mirabilia potest efficere, quos possumus cōcipere. Ideo August. Demus inquit deo aliquid posse facere, & nos nō posse intelligere. Vanissimi igitur censendi sunt, quod diuinā potētiā limitare psumentes, dicunt deū aliter operari non posse quæ agit, nec immutare posse solitū entium cursum naturalēque legē. Imō hoc totū falsissimū est, & deus gloriosus & fortis, in infinitū plura maioraque potest quos uel cogitare uel effari possumus. Propterea secundū suā absolutā potētiā possit omnī momento nouū mundū destruere. Et si aliqua sunt quæ dicuntur nō posse fieri, sicut corpus infinitū, hoc nō est ex impotētia dei, sed reze. Naturę enim creatę nō sunt ea paces omnium, ad quæ diuina potētia se extendit quantum in se est. Porro si deus omnia potest, oportet ut obiectū diuinę potētię sit esse seu ens simpliciter atque cōmuniter sumptū, & hoc uerū est: Nā cū deus sit prima & uniuersalissima causa, oportet ut proprius eius effectus sit aliquid in rebus creatis primū & uniuersalissimū: hoc uero est esse. Et ideo in lib. de Causis habetur: Prima reze creatæ est esse, nec est in creaturis latius ipso. Omnis autē potētia perfecta ad uniuersa extenditur, quæ sub suo obiecto proprio cōtinentur. Quicquid itaque fieri potest, id est cuiuscunque ratio entis nō repugnat, deus facere potest. Nihilō autē, seu nō esse, secūdū quod tale, repugnat ratio entis. Similiter cōtradictorie oppositis, & omnibus quæ cōtradictionē includunt seu implicāt, ipsum esse repugnat. Propterea dicitur deus non posse facere ut non ens sit, uel cōtradictoria simul esse uera. Melius tamen & uerius dicimus talia nō posse fieri quæ deū nō posse ea facere: quia quæ fieri nequeūt, nō est ex impotētia diuinę uirtutis, sed propter entium incapacitatē, ut ait Albertus. Insuper, cū deus sit purus actus, idcirco diuina potētia est mere actiua nullatenusque passiuā. Tria ergo à diuina potētia excludūt secundū Thomā in summa cōtra gentiles: & idē dicit Albertus, uidelicet primitiua mala ac materialia: omnia enim hæc passiuā potētiā in eo esse requirūt, in quibus cōsistere possunt: & ideo deus non potest seipsum corrūpere, aut uelle non esse, aut metiri, peccare, comedere, dormire, aliud esse in ducere neque similia quæ nobilitati ac dignitati diuinę potētię derogāt, ut arbitror contradictionē ueraciter implicāt: quod cunquę in istorū dicat deus posse, sequitur ipsum deū nō esse: quoniam sequeret eū nō esse perfectū & simplicē, & quod dignius cogitari nō potest: quo dato, sequeret eū nō esse deū sicut ostēsum est. Deus itaque omnia potest: quæ posse, est simpliciter posse, & uera nobilisque potētia. Si uere dicat aliquid nō posse, accipitur ibi posse potius pro nō posse, quod pro posse, uidelicet quæ talia posse nō prinet ad præclarā & actualē potētiā, sed ad defectū potētię, uel ad potētiā determinatā & incōpletā: ut posse sanari, posse illuminari, irasci, iuari: quæ omnia summę derogāt potētiati. Omnipotētiā insuper dei philosophi quoque agnouerunt: Aristoteles namque Agathonē philosophū laudat, quoniam nil à diuina exclusit potētia, nisi impossibile fieri. Et Auicenna asserit, quia primū principū in hoc atque idcirco appellatur omnipotens, quoniam omnia potest quæ uult & sicut uult, nil habens potentialitatis admixtum. Quod facta etiā scriptura copiose fateatur. Scriptū enim est in Genesi: Ego dñs omnipotens: ambulā corā me, & esto perfectus. Et apud Hieremiā: Dñe deus, ecce tu fecisti cœlum & terrā in fortitudine tua magna. Non erit tibi difficile omne uerbum: fortissime, magne, potens, dominus exercituum nomen tibi. Vnde & Luce 1. archangelus dixit: quia non erit

Augustinus.

tria à diuina potētia excluduntur.

Omnipotentē deū esse, philosophi agnouerunt.

Gen. 17.

Hierē. 31.

Phil. 146.
Iob 38.
Luc. 11.

Iob 34.

1. Cor. 9.

In prima parte.

impossibile.

impossibile apud deū omne uerbū. Postremo patet ex dictis, q̄ naturalia ratione demōstrari possit deū esse omnipotentē: ideo q̄ opinio dicentis, q̄ omnipotentia dei persuaderi potest non demonstrari, non reputatur conueniens.

Articulus LI. Confirmatio prædictorum de omnipotentia dei ex uerbis Dionysii, Augustini & Anselmi. De potentia quoq; dei absoluta & ordinata.

Amplius de diuina uirtute orsus effari diuinus Dionysius 8. ca. de diuinis nominibus. Quoniam inquit diuinitas segregatur ab omni uirtute, quomodo laudant eam theologici sicut uirtutē? Dicimus ergo q̄ deus est uirtus, tanq̄ omnium uirtutē in se super substantialiter habens & continens, per suā inflexibilē mobilitē uirtutē uniuersa producat, tanq̄ in finita uirtutis existens: eo q̄ uirtus ipsius uniuersa excedens, inexcogitabilis sit, ineffabilis & ignota: peruenitq; ad omnia, & saluat ac perficit ea, & participatur ab omnibus. Nihil enim existentium priuatur omni uirtute: quod nanq; nullā habet penitus uirtutē, nulla erit ipsius positio: nā si omni caret uirtute, nullā habebit operationē, & p̄ consequens uanū erit & frustra. Omne ergo existens fortis uirtutē, aut intellectuāle ut angelus: aut rationale ut homines: aut sensuale ut bruta: aut uegetabile ut plantę: aut naturalē ut inanimata. Et ex diuina uirtute emanant deiformes ornataū angelicorū uirtutes. Cōcludens igitur Dionysius. Laudamus ait deū sicut potentē, sicut omnipotentē, sicut in sua æternitate potētia dominantē. Et sicut omnia existentia præhabentē & superhabentē, secundū suā superessentialē uirtutē, & exuberanti effusione largientē omnibus existentibus esse & posse: ac omnia secundū abundantissimā plenitudinem suā uirtutis omnia excedentis. Deniq; Augustinus in Soliloquio deū fiducialiter alloquens, Omnipotens inquit manus tua dñe, una semper ac eadē, creauit in cęlo angelos, & in terra uermiculos: nō in illis superior, neq; in istis inferior. Quemadmodū enim nulla alia manus angelū, sic nulla potest creare uermiculū: sicut nulla cęlū, ita nulla minimum arboris foliū: sed omnipotens manus tua, cui pari modo omnia sunt possibilia. Nec enim possibilis tibi est creare uermiculū, q̄ angelū. Nec impossibile est extendere cęlū, q̄ foliū. Nec difficilius fundare terrā super aquas, q̄ fundare aquas super terrā. Sed omnia quęcumq; uoluisti, sicut uoluisti fecisti in cęlo & in terra, in mari & in omnibus abyssis. Potro Anselmus in profologion, Quomodo inquit omnipotēs deus est, si omnia non potest: ut si nō potest corrūpi, nec mēiri, nec facere uey: esse falsum. An hæc posse non est potentia, sed impotentia? Nam qui hoc potest quod sibi nō expedit & quod non debet, quanto magis hoc potest, tanto magis aduerfitas & peruerfitas possunt in illum, & ipse minus contra illas. Qui ergo sic potest, non potentia potest, sed impotentia. Non enim dicitur ideo posse quia ipse possit, sed quia sua impotentia facit aliud in se posse. Multa enim improprie dicuntur: sicut dum ponimus esse pro non esse, & facere pro non facere. Dicimus enim sæpe ei qui aliquid negat: sic est quemadmodū dicit esse: cū magis proprie uideatur dici, sic non est quemadmodū dicit non esse. Itē dicimus: Iste sedet, sicut ille facit: uel iste quiescit sicut ille facit: cū sedere sit quoddā non facere, & quiescere sit nihil facere. Sic utiq; cum quis dicitur habere potentia faciendū uel patiendū quod sibi non expedit aut quod non debet, impotentia intelligitur per potentiam. Tandē ergo deus est magis uere omnipotens, quo minus aliquid per impotentia potest, & nihil contra se potest. Hęc autē uerba Anselmi Dionysio consonant: qui 8. cap. de diuinis nominibus illud soluturus quod obiebat Elymas magus Paulo apostolo, qui ait ad Timotheū, Deus se ipsum negare non potest: Contra quod Elymas inquit dicit: Si deus se ipsum negare non potest, nō est omnipotēs. Hoc Dionysius soluturus, Si hanc inquit instantia soluo, timeo ne tanq; puer derideat: eo q̄ studeat ædificia infirma super arenā fundata dissoluere. Veruntamen breuiter soluens dicit: Cū deus sit ueritas, negatio dei, est casus à ueritate: & ergo nō ad potentia, sed ad impotentia pertinet. Oportet demū postremo aduertere, q̄ in deo ponit duplex potentia: uidelicet ordinata & absoluta. Quauis em̄ in deo sint idē, sapiētia, uolūtas atq; potētia, tñ sapiētia sumit tanq̄ dirigēs: potētia tanq̄ exequēs: uolūtas ut imperās. Ideo qd̄ p̄tinet ad diuinā potentia secundū se consideratā, dicit deus posse absoluta potētia: & hoc est omne id quod cōtinet sub potētię diuinę obiecto qd̄ est ens, seu esse cōmuniter dictū. Vnde omne illud in quo ratio entis potest saluari, potest deus de potentia absoluta. Quę uero attribuitur diuinę potētię, seu ad eā pertinere dicunt, inquantū exequit imperiū uolūtatē iuste sapientialiterq; iubētis illa, potest deus ordinata potētia. Multa potest deus primo modo, quę secūdo modo nō potest: qm̄ multa subsunt suę potētię, quę nō cōgruūt suę iustitię & sapiētię. Posset tñ ea facere cōgruētia ut aliq; asserūt: sicq; posset ea simpliciter.

Dionysius.

Augustinus.

Phil. 14. Anselmus.

1. Tim. 2.

Articu-

Articulus LI. Quomodo misericordia & iustitia in deo sunt.

A Exordio huius editionis frequenter dictū recordor, quemadmodū esse diuinū, simplicissimū, perseuerans, omnē perfectionē cum infinita plenitudine continet: & q̄ omnipotens ac sapiens deus idcirco machinā mundi cōpegit, quatenus diuinā bonitatis perfectio in creaturis luceret: quę quia propter suā eminentiam in una rege specie, uel paucis sufficienter in entibus participari atq; lucere non ualuit, instituta sunt multę species ac uarij ordines rege: ut uno quoq; aliquid diuinę perfectionis participante, omnia simul creatoris perfectionem excellentius declararent. Porro misericordia atq; iustitia sunt præclarę uirtutes. De iustitia enim testat Philosophus: Quod nec heesperus, nec lucifer est ita mirabilis. Sed & Cicero Iulium laudās, Nulla inquit in uirtutibus tuis admirabilior gratiosiorq; inuenitur q̄ misericordia. Et idem Augustinus nono de Ciuitate induxit. Hęc ergo uirtutes in diuina natura consistunt, quemadmodum de sapientia & uoluntate præhabitu est. Et quoniam hæc uirtutes in deo sunt, uoluit deus eas in creaturis relucere, quędam operans per misericordia, quę dā autē per iustitia. Est ergo misericordia in deo, non prout passio animę speciesq; tristitia, scilicet aliena: miserię quędam compassio. Dicitur nanq; misericors secundū Damascenū, quasi cor miserę habens: quod beatissimo deo non competit. Rursus misericordia prout est uirtus moralis prædictę passionis ordinatrix, non est proprie in deo, sicut nec passio talis. Veruntamen est in deo, dignissimo & excellentissimo modo quantum ad suā radicē: ex qua omnis effectus pietatis & misericordię effluit. Ideo aliqui dicūt, q̄ sit in deo non secundū passionis affectū, sed ratione effectus: eo q̄ de' miserorū infirmitati subueniat, inopiā suppleat, necessitudines releuet: sicq; per modū cōpatientis se habet: ideoq; misericors nuncupat. Quantum ergo ad id quod perfectionis in uirtute misericordię continetur, dicitur est misericordia esse in deo. Porro secundū Macrobiū, Iustitia in deo, est obseruatio legis æternę in suis operibus. Et ut ait Anselmus, Dupliciter dicitur aliqui iustū in deo. Primo quoniam decet eum: Secundo quia meritum creaturę id exigit. Vnde in profologion ad deū loquēs, Domine inquit, dum punis malos iustū est, quia illoꝝ meritis congruit: Itē dum miseris & parcis malis iustū est, quoniam bonitatē tuā decet: Tanta nempe est bonitas dei, ut iustum sit eam quibus dā indignis misereri & parcere, quamuis illoꝝ uita & merita pœnam mereantur & iram. Quomodo autē iustitia consideretur in deo, Dionysius octauo cap. de diuinis nominibus plene ac pulchre insinuat: Deus inquit dicitur iustus tanq̄ uniuersis distribuens secundū singulos congruentia, & commensurationē, & pulchritudinē, & ornatū ac ordinē. Diuina nanq; iustitia omnia ordinat & terminat, & singula à singulis incommixta & inconfusa custodit: & omnibus prout capere queunt, distribuit. Et in hoc declaratur esse uera iustitia, quod cuiusq; rei naturam saluat in proprio ordine & uirtute ac specie. Quamuis itaq; non sit in deo commutatiua iustitia, quę circa commutationes humanas, uidelicet emptionem ac uenditionem uertatur, est tamen in deo iustitia distributiua, per quam unicuiq; secundū propriā dignitatem capacitatemq; influit. Sed quia iustitia in æqualitate consistit & debitū respicit, mirum apparet, quomodo esse dicatur in deo respectu creaturę: cum inter deū & creaturas nulla existat æqualitas: nec deus alicuius sit debitor: quippe qui ad nihil aliud ordinatur: neque ad aliud extra se dependentiam sortitur. Et respondendū, q̄ in deo apud quē non est personarum acceptio, consideratur æqualitas quantum ad hoc q̄ nulli minus confert q̄ meretur & dignus est. Non autē oportet inter eos inter quos inuenitur iustitia, esse omnimodā æqualitatem, sed aliqua proportionē: aliter inter regē & seruū non posset attendi iustitia: quamuis etiā proprie deus nulli sit debitor, præsertim cū nostra merita cūctaq; bona, eius sint dona, nihilominus dicimus deū rebus debitā perfectionē uel gratiā iuste largiri, dum præstat rebus qd̄ eis naturaliter cōpetit. Nā talis perfectio rebus est debita p̄ comparationē ipsarū ad proprios fines. Præterea in deo idē esse dicunt ueritas atq; iustitia. Omnia nāq; q̄ nūc iustitię sunt ascripta, ad diuinā pertinent ueritatē: qm̄ ueritas dei est causa, mēsurā ac regula rege. Idcirco ipse est in rebus congruentē instituire ordinē: stabiliterq; cōseruare eundē: qd̄ est iustitię actus sicut ostēsum est. Postremo pensandū, q̄ cōmunicatio donorū diuinorū attribui solet q̄q; diuinę bonitati, q̄q; misericordię dei, interdū liberalitati, uicissim q̄q; iustitię. Et quis in deo omnia ista sint idē, tñ propter rōes diuersas sit istud. Nā cōmunicatio bonitatis absolute cōsiderata, ascribitur bonitati diuinę. Inquantū uero præstat secundū proportionē dignitatis capacitatisq; rege, ad iustitia pertinet: inquantū autē deus beneficia sua largiit, non suę sed nostrę utilitatis intuitu, cōmunicatio ista liberalitati tribuit. Inquantū uero no-

Iustitię & misericordię laus. In oratione pro M. Marcello.

Obiectio.

Responsio.

stram miseriam inopiaque deponit, ad misericordiam pertinere censetur. Quomodo autem in omni opere dei misericordia iustitiaque concurrunt, de predestinatione quoque & presentia, atque de presenti materia plura hic loqui non decet, quoniam naturalis rationis foris transcendit, & ad theologiam supernaturalis sapientiam pertinent. Hoc tamen breuiter commemorandum opinor, quod cum dei iustitia & misericordia eius, sit ipsa diuina essentia, ideo sicut diuina essentia omnem rationem & inuestigationem in infinitum excedit, ponens tenebras latibulum suum, tanquam inaccessibilem lucem inhabitans, sic diuina iustitia, misericordia quoque diuina, cum utraque sit uere immensa, omnem intellectum creatum, & omnem perquisitionem ipsius sine mensura excedit & superat; propter quod iudicia dei dicuntur abyssus multa. Quis enim, ut de ceteris taceam, quis inquam mirari sufficit, cur in primordiali rebus productione, quam nulla merita precesserunt, deus sapiens atque omnipotens, uni rei maiorem perfectionem de dicitur alteri, quam in essentialibus quibus in accidentibus?

Articulus LIII. De beatitudine & infinita delectatione ac sincerissima uoluntate supergloriosissimi & superbeatissimi dei.

EX omnibus porro potentis rebus factis, non nisi intellectus atque uoluntas deo conueniunt. Hæc namque potentie nobilissime sunt, & in operatione ipsarum beatitudo consistit; præsertim in actione intellectus secundum Philosophum 10. Ethic. ubi in speculatione optimi speculabilis, felicitate contemplatiua constituit. Estque maior & certior saluatoris autoritas: qui ad patrem loquens, Hæc est inquit, uita æterna, ut cognoscant te soli uere dei, & que misisti Iesum Christum. Felicitas itaque essentialiter in actu intellectus consistit, cum intellectus sit nobilissima uirtus secundum philosophos. Voluntas enim secundum se comparata tyrannos; & nisi ab intellectu regatur, in omni malo precipitat. Quæ itaque actio intellectualis perfectior fuerit atque nobilior, tanto beatitudo & delectatio consequens plenior erit & maior. Perfectio autem intellectualis operationis ex tribus præsertim dependet: uidelicet ex nobilitate potestatis, ex dignitate obiecti, & ex modo unionis seu forma intelligibili, per quam potentia intellectualis agit, & obiectum suum cognoscit ac respicit. Quod neque potentia fuerit dignior & obiectum sublimius, ipsa quoque intelligibilis species plenius representas obiectum, eo utique operatio intellectus uel perfectior & nobilior, delectabilior atque felicitior. Obiectum enim aut superius, quod intellectus diuinus sit substantialiter infinitus; & quod eius obiectum adæquatius ac proprium, non sit nisi diuina essentia, quæ & ipsa uere est incircumscripta: quod ite deus cognoscit se per se, sic quod intelligibilis species diuini intellectus, est diuina natura. Cum itaque omnia ista in deo benedictio infinita consistat, & ipse diuinus intellectus diuinam essentiam plenissime comprehendat atque cum infinita lymphiditate in tueat & clare respiciat, constat quod beatitudo mentis diuine, sit uere immensa; & delectatio dei gloriosius sit penitus infinita. Gaudium quippe secundum Albertum, est diffusio animi in conceptione apprehensione uel boni. Cum ergo deus excelsus & felix seipsum cõtempnans, uideat se esse infinitam & puram simpliciterque perfectam bonitatem, certum est quod se ita cõpiciens, infinito gaudio delectetur in semetipso; præsertim cum id quod est, ab alio nullo recepit, sed de propriis independentibusque deliciis gloriose exultet. Considerans neque deus æternus seipsum, uideat se a seipso esse quod est, ideoque nullius egeresse de omnia reliqua, eius benedictionis incessabiliter indigere. Videret se in omni nobilitate cum infinita plenitudine perfectissimum esse. Aspicit se immensè pulchritudinis, immensè sapientie, immensè potestatis, immense dignitatis ac sanctitatis existere. Inspicit se uniuersa creata interminabili exaltatione transcendere. Cum ergo omnia ista in seipso respiciat, nonne uoluptuosissimo, & ut sic loquar, tepestuosissimo ac impetuossimo gaudio, prorsus exuberat, atque letitia mentis intus & uere immensa reddat atque abundat: Præterea delectatio uoluntatis ex frui uel amari & possessione boni concupiti oriri cõstat. Et quod quod aliquid amplius diligit, uehementiusque concupiscit, tanto in illius adeptione, possessione ac frui uel intus atque sublimius gloria. Deus autem propria bonitate cum sit immensa, infinita dilectione amat. Quæ itaque ea perfectius frui & plenius possidet eam, tanto copiosius iocundat. Cum igitur deus & ipse solus, propria bonitate perfecte comprehendat, ipse solus ea perfecte frui, & sempiternaliter possidet eam tanquam sibi cõsubstantiali. Unde quædam modum bonitas eius immensa est, ita & beatitudo & delectatio eius sum quolibet infinitè quantumque infinitum maius est omni finito, tanto beatitudo mentis diuine sum quolibet infinitè excedit. Ineffabilis itaque & incogitabilis, & incõprehensibilis est beatitudo dei sublimis & adorandi, omnem sensum inaccessibiliter superans: omnemque mentis create capacitatem infinite transcendens: omni creato intellectu inexpressa & soli diuino intellectui notata: quod sicut comparatione diuine essentie, omnis creata natura quasi nihil reputatur & sicut inane, sic comparatione diuine beatitudinis, omnis creata felicitas uideatur uelut tristitia, & tanquam defectus. Propter quod ad Thomæ autem Apostoli, Beatus & solus potens rex regum, & dominus dominantium. Insuper quæto forma denominans aliud, uicinius intimiusque coniungitur illi, tanto habens formam illam perfectius.

Psal. 17.

Psal. 37.

Ioan. 17.

Diffinitio gaudii.

Esa. 40.

1. Tim. 6.

perhibetur in ordine illo. Idcirco ignis est maxime calidus, quoniam calor ei est intimus: & sol quoque simili ratione est maxime lucidus. Veruntamen ignis non est suus calor: nec sol suus splendor. Si autem ignis esset suus calor, sol quoque proprius splendor, quis ferret eorum calorem atque splendorem? Itaque quantum beatitudo menti beatæ intimius & inseparabilius copulatur, tanto perfectius denominatur eam, & felicitior efficit ipsam. Cum ergo deus sanctus ac simplex sit, nondum beatus, sed etiam essentialiter propria beatitudo, palam quod ipse omnibus modis incõparabiliter sit beatus: cunctis beatorum, & beatissimus prorsus. Beatitudo namque, est operatio optima & perfecta secundum Philosopherum. Cum ergo solus deus propter incõprehensibilem suam simplicitatem sit idem quod operatio sua, neque dicatur agens seu operans propter aliquid a se distinctum atque egrediens, sed sicut omnem actualitatem cõplectens, liquet quod solus deus sit substantialiter felix. Idcirco secundum se totum beatus est atque totaliter felix: nec est aliquid in eo quod non sit interminabilis & incircumscriptibilis & incõprehensibilis beatitudo: sed quod in eo est, id omnibus modis est infinita hilaritas, illimitata iocunditas, sempiterna uoluptas æternaliter plena, uicissitudinem non admittens, mensuram, modum ac terminum nesciens. Deus enim sublimis & benedictus, simplicissimus finis est, obiectum & gloria: cui idem est esse quod perfectum esse: quod beatus esse: quod diuinitate esse: quoniam eius perfectio est sua essentia: eius quoque beatitudo, est sua natura: & eius diuinitas, sunt sua natura. In horum contemplatione o frater dulcissime nos uehementer gloriarum oportet: & tanto uehementius, quanto deum nostrum præ omnibus diligere debemus, totalius atque calidius. Ipse enim in seipso omnino gloriosissimus est, sicut qui uere est pulchritudo infinita, lumem immensum, sanctitas incircumscripta, dulcedo æterna, pax quietissima, super substantialis essentia, uita perfecta, omniumque bonitatum plenitudo interminata. Postremo beatitudo diuina omnis felicitatis plenitudo uere & intellectionabiliter cõprehenditur: Nam quicquid uel in uera uel in falsa felicitate desiderabile est aut bonum apparet, hoc deus uiuus & uerus, in suo superessentialissimo esse perfecte & uere complectitur: quoniam de contemplatiua felicitate habet suum ipsius & omnium que sunt uel esse possunt, perfectam notitiam. De felicitate uero actiua, habet totius mundi gubernationem liberam. De beatitudine quoque terrena & falsa, quæ in diuitiis & uoluptate, fama & potestate queritur atque locatur, habet pro diuitiis omnium bonorum & pulchrorum sufficientissimam possessionem, per quam dicitur esse diues in se sicut nullo indigens: & diues in aliis tanquam omnibus prouidens. Pro uoluptate autem habet gaudium de seipso, & delectationem de uniuersis suis effectibus. Unde scriptura testatur: Sit gloria domini in seculum: & tabit diis in operibus suis. Porro pro potestate habet omnipotentiam atque infinitam uirtutem. Pro fama autem habet omnis creature admirationem. Voluptas ergo, diuitie, potestas, & fama, in deo uere & intellectualiter sunt in alijs uero false & inordinate querunt. Idcirco in solo deo querenda consistunt.

Articulus LIIII. De supersplendenti lumine, atque lucisua claritate diuine essentie.

LVx denique appellatur, quod obscura uisibilia efficit, quod tenebrosa illustrat, quod opaca clarificat. Cum ergo deus benedictus & gloriosus, incorporea atque corporea suæ bonitatis effusione perficiat, nihilque abyssum sua omnipotentia uirtute ad esse deduxerit, cum in super sine eius bonitatis communicatione omne creatum tenebrosum existat, constat quod ipse ueraciter lumem dicatur: cuius utique luminis omne & sensuale lumem, imperfecta & diminuta resonantia, debilisque participatio extat: intellectuale uero, intellectualem hypostasium lumem, præsertim supercelestium animorum euidetior atque perfectior participatio phibet lucis diuinæ. Præterea omnes simplices bonitates, cuiusmodi sunt esse, uiuere, intelligere, &c. quod aliud sunt nisi lumina quædam? carentia autem eorum, peccata quoque & non esse, omnisque defectus & omnis priuatio, quid aptius nominantur nisi tenebre quædam? Esse namque & uiuere ac intelligere, bonitatesque similes, reddunt unum quodque uisibile suæ corporaliter siue intellectualiter. Cætera uero que dicta sunt, actum sortiuntur oppositum. Quoniam igitur omne esse & uiuere, omne quoque intelligere, omnisque forma & bonitas creata ac simplex, ex sincerissima & purpurissimo diuine essentia fonte originaliter proflexerunt, carentia uero bonitatum istarum & non esse atque defectus, rebus nequaquam conueniunt prout a deo emanant, sed secundum quod ab ipso distando occubunt: Cum inquam sit ita, certissimum liquet, quod deus sanctus & potens, cõuenientissime lumem uocet. Est ergo diuina essentia lux summa & plena: lux æterna atque immensa: lux superessentialissima & superpulcherrima: lux utique que in seipsa infinita claritate respicet: lux pura in qua nullæ sunt tenebre: nulli defectus: nullusque terminus lucis: lux demum superdelectabilissima, supergaudiosissima & superbeata: quæ omnem lucem creatam, sensibilem ac intelligibilem, incomparabili puritate transcendit: infinita lymphiditate excedit: & superessentiali ac superignoro splendore exuperat. O lux amabilissima, desiderabilissima, deliciosissima: quæ tanta syn-

Beatitudo quod sit.

Psal. 17. Psal. 107.

* Aliis, sensibile.

eritate in te ipsa refuges, quanta claritate omnia eternaliter & inuariabiliter cōspicis, quā uere ac intēsiue infinita delectatione perfrueris, quā iocundissimā uitā ducis, quā stabili securitate, libertate ac nobilitate ornaris, quā consummata perfectione subsistis. Porro Dionysius 4. cap. de diuinis nominibus ostensurus, Cur deus excelsus & sanctus lumen nuncupet, Solis inquit radius ex bono est. i. ex diuina bonitate emanās. Propterea bonū seu deus laudat nomine luminis, propter assimilationē lucis cū bono diuino. Quē admodū enī deus uniuersa illustrat, nec aliquid in quantum in se est, participatiōe suā bonitatis destitutū relinquit, sed omnibus emittēs, singulorū capacitates adimplet, & unicuique prout meret & dignū est, bonificos radios influit & cūcta perornat, sic sol iste sensibilis, q̄ diuine bonitatis euidēs est imago, omnia uisibilia luminis sui diffusionē clarificat, ornat & cōplet atq; unicuique secū dum q̄ capere potest, radios luciformes infundit. Insuper Dionysius, Tractemus ait q̄ modo bonitas diuina intelligibile lumen uocetur. Quod utiq; i deo dicitur, quoniā ipsa omnē supercōelestē intellectū intelligibili lumine implet, & ab animabus quibus ingignit, omnē ignorantia fecē repellit, & omnibus secundū quod capere queunt sanctū lumen infundit, quibus gustantibus lucis infusā dulcedinē, atq; accensus ac magis optantibus, bonitas diuina sic copiosius emicat, & abundantius superfulget, ac amplius tradit, qm̄ dilexerūt multū. Bonitas itaq; diuina lumen intelligibile appellatur, tanq̄ radius fontanus in seipsis coassumens, & superhabens & prehābens omnē donationē illuminatiue uirtutis, tanq̄ superexcedenter & principaliter lucens, omnesq; illuminatos in superinfuso radio congregans atq; cōcordans. Quē admodū enim ignorantia est diuisua abinuicē deceptorū, & in errore labentū, sicut in haresum multitudine patet, ita presentia luminis intelligibilis desuper fusi, est coadunatiua & illuminatiua eorū qui illud recipiūt, est quoq; peractiua & conuersiua eorū à multis opinionibus, uariisq; uisionibus uel potius phantasiis inanes ad unā uerā, mundam & uniformē notitiā colligens, speculatoresq; suos unitiue lumine implens. Porro Augustinus de hac luce diuina affectuosissime loquēs, ait: O lumen uerū, lumen sanctū, lumen delectabile, lumen admirabile & supermirabile, quod illuminas oculos angelorū, quod nō nisi à purgatissimis cordibus uideri potes. Beati mūdo corde, quoniā ipsi uidebūt te. O lux quā non uidit alia lux, lumen quod non uidet aliud lumen, lux quę obtenebras lucē: cuius cōparatione omne lumen est tenebra: cui omnes tenebrę lumē: cui omnes obfcuritas lux.

Articulus LV. An lux, splendor, lumen & radius proprie deo conueniant, uel potius transumptiue seu metaphoricę.

Hanc insuper quæstionē, uidelicet an lux proprie esse dicatur in spiritualibus, sanctus Thomas super secundū Sententię inducit, eamq; absoluens. Videtur inquit inter sanctos esse diuersitas, an lux uerius esse dicat in spiritualibus, uel in corporalibus. Dionysius namq; & sequens eū Ambrosius, asserūt q̄ lux in spiritualibus metaphoricę dicitur. Ait enī Dionysius 4. cap. de diuinis nominibus, Q̄ deus dicitur lux, eo q̄ in solis radio propter ipsius causalitatem, maxime apparet diuinę bonitatis similitudo. Et Ambro. in lib. de Trinitate, inter ea quę transumptiue de deo dicunt, annumerat lumē atq; splendorē. August. uero sentit oppositū, sed prima positio uidet Thomę uerior esse, eo q̄ lux fit forma, qualitasq; sensibilis. Vnde in spiritualibus nō est per naturā, sed p̄ proprietatē. Lucis enim proprietates est tenebrosa manifestare, & hoc spiritualibus potius q̄ corporalibus cōpetit. Deus igit dicitur lux uera, quantum ad id ā q̄ similitudo accipit, non autē q̄ ad lucis naturā: quē admodū dicit uitis uera: tñ magis proprie dicit deus lux uera q̄ uitis uera. Hęc est beati Thomę responsio. Et quidē si hoc mihi constaret, qd̄ magni atq; diuini Dionysii mens fuisset asserere, q̄ lux deo non conuenit nisi transumptiue, nequaquā præsumere ē aliter affirmare. Tanta quippe est eius auctoritas apud me, ut in nullo scierent uel in eius doctrinā obfistere. Verunt qm̄ nō dū hoc euidens habeo, expedit huius pulchrę quęstionis ueritatē ex Dionysii libris diligentius perferuari. Videt nēpe Dionysius, si uerba eius rite pensent, deo & angelis lucē proprie atq; potissime uertim alcribere. Deniq; 4. cap. de diuinis nominibus, post præinductā in præcedēti articulo uerba, in quibus rationē exposuit cur deus lumē uocet, mox addit, q̄ ob eandē causam laudat sicut pulchrū, & sicut pulchritudo pulchritudē pulchricans omnia. Et istud Dionysius manifeste in textu prosequit, asserēs deū dici pulchrū iuxta similitudinē & significatiā radii solis, q̄ omnibus inferioribus pulchricans luminis distributiōes immittit: & istud in sequēti articulo plenius explanabo. Si ergo ut Thomę apparet, ideo lumē de deo metaphoricę dicit, q̄ deo ascribit iuxta similitudinē lucis solaris, tñ pulchritudo seu pulchrū, nō nisi metaphoricę deo cōueniet. Hoc autē ē ma-

nifeste

nifeste cōtra Dionysii intētionē. Nā sicut ipse docet moxq; p̄des, bonū & pulchrū cōuertit & sicut oia appetit bonū, ita & pulchrū. Vñ secū dū similitudine rationē laudat deus ut bonū atq; ut pulchrū. Præterea angelicę hierar. ca. Dionys. dicit: Ergo Iesum inuocātes q̄ est paternū lumē, qd̄ ē qd̄ uerū ē, qd̄ illuminat oēm hoīem uenientē in hūc mundū, p̄ quē ad principale lumē (patrē) accessum habemus. In his Dionys. Iesum appellat lumē paternū. i. à patre p̄genitū, & lumē uerū. Patrē q; nominat principale lumen, non quod sit filio maior, nisi secū dū naturam assumptam. Iesum ergo est uera lux, & pater æternus principale est lumen. Quamuis autem solui possit hoc, quod filius dicitur lux paterna & uera, absq; hoc q̄ dicitur lux per naturam, non tamen uidetur rationabiliter solui posse, cur pater principale lumen nomenetur, nisi q̄ essentialiter & à seipso lumen est. Principale namq; quasi principium dicitur. Principale ergo lumen non est, nisi quod in uniuersitate ac ordine omnium luminum principatum sortitur, primatumq; obtinet ita q̄ ipsum primo atq; potissime lumen dicitur. Præterea Dionysius in epistola ad Caū monachū docet, q̄ lux diuina propter suā claritatis excelsam plenitudinem & superexuberantiam caligo uocatur. Deus ergo nō solum dicitur lux per proprietatem, uel dicitur propter effectum seu alioz manifestationem, sed propter proprię claritatem essentia, ita q̄ ipsa diuina essentia substantialiter sit lux infinita & claritas superplenissima. At uero ea quę deo transumptiue conueniūt, nō adeo proprie ei conueniūt, ut propter excessum negentur de ipso, sed propter defectum. Quę autē proprie deo conueniūt, secundū Dionysii per excessum negant de ipso. Qm̄ etenim lapis, uitis, agnus, leo, trāsumptiue affirmant de deo, ideo nō negāt de ipso propter excessum, sed propter defectū. Non enim dicimus, deus non est leo, deus nō est lapis, propter excessum seu abundantia leonitatis & lapiditatis in eo, sed propter defectū imo uerius magisq; proprie negant de deo q̄ affirmēt de ipso. Etiam dū solū inquirunt atq; asserunt de deo quia est. Sed quę proprie deo conueniunt, per excessum auferuntur de ipso: quem admodū primo cap. de diuinis nominibus, ultimo quoq; mysticę theologię cap. Dionysius astruit. Quod deus nō est est mens neq; intellectus, nec ratio nec sapiētia, nec bonū nec bonitas, nec de⁹ nec diuinitas. Cū ergo sacratissimus Dionysius neget seu auferat lumē de deo propter excessum, dicens q̄ deus est caligo, i. priuatio lucis, quē admodū uerba prædicta de ipso negāt, palā est qm̄ eo modo q̄ illa deo proprie essentialiterq; cōueniūt, lumē q; seu lux, p̄prie sibi cōueniat. Nō ergo metaphoricę sed uere & proprie, imō primo atq; uerissime enūtiat de deo. Ampli⁹ in toto processu librorū Dionysii, de angelica q̄ de ecclēstia hierarchia, Dionysius actiones hierarchicas in tribus cōstituit. In purgatione, illuminatione & p̄fectione. Hęc uero actiōes ad lumē proprie p̄tinet. Purgatiō nāq; illuminatiō & p̄fectiō si actiue sumūt, ad lumē p̄tinet ei⁹ q̄ alijs lumē infundit. Nā lumē infundēdo primo mētē à dissimilitudine lucisq; inuoratione purgatiueq; purgatā illuminat, & illuminatā cōtinuo p̄ficit. Hęc nāq; actiōes nō semp̄ realiter distinguūt ut asserit Thomas & uerū est, sed ratione tñ q̄sq;. Si yō opatiōes istę passiue sumūt, respiciūt lumē eius q̄ ab illuminatore influentiā recipit. Tā proprie ergo & uere lumē cōuenit deo & angelis, q̄ uere & p̄prie actiōes hierarchicę ipsis cōueniūt: q̄ utiq; secū dū Dionysii p̄p̄rissime atq; uerissime cōpetūt eis. His demū sacra scriptura, cur auctoritas oī rationi filētū iponit, fauet & cōsonat. Ait enī Ioānes in prima sua Canonica: Deus lux est, & tenebrę nō sunt in eo ullę. Quid est autē hoc: Deus lux est & tenebrę non sunt in eo ullę, nisi deus est lux pura: & qd̄ est, deus est lux pura, nisi q̄ eatenus natura lucis cōuenit deo sublimi & sc̄to, q̄ nihil de natura lucis cōtraria cōgruit sibi: qd̄ nō esset, nisi multū proprie lux diceret de deo. Vnde & itē de Christo habet: Erat lux uera q̄ illuminat oēm hoīem. Cur autē de Ioāne baptista subiūgit: Nō erat ille lux, nisi qm̄ Christus uere & substantialiter lumē est? Nā & Ioānes utiq; lumē erat p̄prietatē, secundū q̄ Christus ap̄lis loquēs: Vos inquit estis lux mūdi. Postremo, r̄fisiō Thomę nō apparet satis resoluta, sibi p̄p̄tē cōsona: nā super secū dum Sēntentię testatur, expositionem Augustini de operibus sex dierum esse subtilem & bonam, sed hoc dici non potest nisi lux proprie in spiritualibus esse dicatur, quod etiam Thomas fatetur. Alier namque expositio Augustini non esset literalis sed mysticā, quia per lucem intelligit naturam angelicam, per diem uero eius notitiā. Cum ergo Thomas nunc dicat positionem Ambrosii aptiorem, nunc uero id asserat, ex quo sequitur Augustini positionem esse ueram, non uidetur sibi metē consonus. Veruntamen hoc satis faciliter solui potest, & dici quod & uerum est, scilicet q̄ Thomas nō multum asserendo dicit quod dicit. Ideo namq; respondens: Videtur inquit positio Ambrosii uerior, sed in hoc ei consentire non audeo propter præhabita, q̄ dicit Dionysium id dixisse, q̄ lux nō nisi me-

8 4 raphoricę

Cur deus lumen nuncupetur.

Augustinus.

Thomas.

Dionysius.

Ambrosius.

Iohannes.

Ioan. h.

Ioan. h.

Ioan. r.

Marth. s.

raphoricè spiritualibus cōuenit. Nihilominus Dionysius dicit, q̄ deus laudatur ut lumē sicut per imaginem in qua ueritas lucet, quod sic intelligo: deum enim laudamus sicut eum cognoscimus: nostra autē cognitio ex sensibilibus originat. Vnde ex proprietate lucis sensibilibus, primo cognoscimus quomodo deus laudatur ut lumen: Nihilominus natura lucis bene & proprie considerata, deo benedicto proprie competit: propter quod primo cap. de diuinis nominibus Dionysius ait, q̄ non est nobis possibile aliter splendēre diuinū radium, nisi sensibilibus formis multipliciter circūuelatum. Insuper nō est necesse concedere, q̄ lumen secundum totū ambitum suum, sit forma qualitasq̄ sensibilibus, sed hoc de lumine illo, quod nostræ cognitioni primo occurrit, est uerū. Nam & sapientia atq̄ iustitia in rebus creatis, ex quarum notitia inuisibilia dei cognoscuntur, sunt qualitates: nihilominus deo proprie competunt, non secū dum q̄ qualitates sunt, sed quia ad perfectionem sic pertinent, q̄ melius est eas habere absolute loquendo, q̄ nō habere. Proinde propria actio luminis nō est uisibilia manifestatio, sed illuminatio, quæ in spiritualibus maxime reperitur.

Articulus LVII. Confirmatio prædictorum ex uerbis Augustini, Anselmi & Hugonis.

EA insuper quæ deo transumptiue conueniunt, prius & potius de creatura q̄ de ipso dicuntur, sicut & Thomas testatur. Nam esse uitæ uel agnum seu petram, prius magisq̄ proprie sensibilibus rebus cōuenit, q̄ in corporali ac simplici deo. Si ergo lux transumptiue cōuenit deo, tunc magis proprie atq̄ per prius conuenit creaturis q̄ ei. Hoc autē prædictis uerbis Augustini nō cōuenit, quibus ait, q̄ deus est lux, cuius comparatione omne lumen creatum est tenebra: ergo lucē esse, excellentissime cōpetit deo. Deniq̄ idem ait Gregorius super illud Iob: Ecce luna nō splendet, & stellæ nō sunt mundæ in conspectu eius. Et certe uidetur sacra scriptura innuere, q̄ splendēre ac lumen esse, tam proprie & eminenter conueniat deo, ut alijs quæ multum splendidare reputantur, diuini splēndoris cōparatione nō competant. Præterea, quicquid simpliciter loquendo melius est habere q̄ nō habere, id uere & proprie competit deo in omni nobilitate perfectō. Et ista est regula Anselmi in Monologion atq̄ in Prosologion. Sed melius est esse lumen q̄ non esse lumē. Ergo lumen proprie conuenit deo. Et hoc quoq̄ Anselmus apertius cōtestatur. Dum nanque probasset, q̄ deus est maior q̄ cogitari possit, protinus addit, q̄ tale bonū est inaccessible lumē. Præterea Hugo super Angelicam Hierarchiam, Deus inquit est lumē per naturā: creatura uero nō est lumē nisi per gratiā. Quod autē per naturam competit, uere & proprie seu essentialiter congruit. Quidam uero Thomam sequētes dicunt, q̄ si nomine luminis proprie & secundum primā suam impositionem utamur, nō nisi transumptiue cōuenit deo. Si autē eo utamur prout est in usu loquentiū, sic proprie deo & spiritualibus cōuenire cōtest. Sed istud parum ualere uidetur, quia si uisus loquentium nō est irrationalis neq̄ improprius, tunc uti nō debent nomine luminis, nisi prout ueram lucis naturam designat. Nec itez sequi, si nomen luminis primo impositum est ad significandum formam sensibilem, q̄ deo spiritualibus proprie nō conueniat. Nam primi philosophi qui inter sensum & intellectum nō distinxerunt, nomen cognitionis ad designandum sensitiuam cognitionē primo instituerūt. Nihilominus uere cognito quid sit cognitio, cōceditur q̄ cognitio magis proprie cōuenit cognitioni intellectuali ac spirituali q̄ exteriori atq̄ sensibili. Simili modo, dum uere cognoscimus quid sit lucis natura, puta q̄ sit quædam forma siue essentia cuius proprius actus est illuminare & lucidum facere, cōcedimus q̄ lux deo & spiritualibus proprie cōuenit, quātuis ad hanc lucis naturā cognoscēdā, ex sensibilibus lucis notitia primo occasione sumperimus.

Articulus LVIII. De pulchritudine summæ naturæ, & speciositate diuinæ essentiæ.

Rerum præterea uisibilibus pulchritudo in duobus cōsistit, uidelicet in debita habitudine seu conueniēti proportionē partium inter se & ad totum, & itē in congrua superfusione coloris aut luminis partes corporis informatis ac decorantis. Spirituales autē substantiæ, partes nō habēt neq̄ colorem aut lucē sensibilem. Earū igitur pulchritudo in debita operatione & recto intellectus iudicio est ponēda. Operatio nanq̄ se habet ad operantis essentiam sicut membrum ad corpus, & intellectualis cognitio sic operationem uenustat atq̄ illuminat, quæ admodum lumen sensibile seu splendidus color corporalia membra aut corporis partes. Cum ergo superius declaratum sit, q̄ actio dei præsertim immanēs sit sempiterna & deo conueniētissima, connaturalis, consubstantialis & superiocunda; quod item cognitio intellectus diuini, sit incessabilis, splēdidissima, omniumq̄

cum

cum infinita lymphiditate atque incommutabili sinceritate intuitiua, patet q̄ deus excelsus & felix, sit pulcher & uere pulcherrimus atq̄ incomparabilis pulchritudinis. Denique pulchrum uocatur, quod uisui placet. Cum ergo deus sublimis & sapiens, sit in seipso bonitas infinita, omnium bonorum perfectionem simplicissime possidens, sine cuius omnipotentia uirtute atq̄ bonifica manuententia nil esse uel bene esse potest, imò cum deus sit ueritas primo & sapientia increata, à qua omnis ueritas & illuminatio atq̄ cognitio, constat q̄ ipse omni interiori uisui intellectualium creaturarum bene dispositarum, summe ac optime atq̄ incomparabiliter placet, tanquam summe conueniens eis. Merito igitur deus laudatur ut decorus & superpulcherrimus: imò cū bonitas dei nulli mēti create in trā placeat placere uel possit uel digna est, nec tā pfecte & certe innotescat sicut cognoscibilis est, sed soli diuino intellectui perfecte & plene cōplaceat & innotescat, palā q̄ diuina essentia per cōparationē ad intellectū diuinū, sit infinita pulchritudinis & immēsi decoris: & aspiciat deus oipotēs semetipsum sicut bonū superpulchrū, & sicut pulchritudinē superessentialē ac uere prorsusq̄ immēsam. Vñ & deus placet sibi metipso cōplacētia infinita, & in hoc possidet ipse beatitudinē sempiternā in dependēte, perfectā ac propriā. Deniq̄ q̄ lucidiora & puriora apparet, pulchra uocant. Nūc autē osium recordor, q̄ deus est nō solū lucens & purus ac splēdidus, sed etiā q̄ ipse est lux æterna, incircūscripta, pfecta, & q̄ esse diuinū, sit substantialiter lumen immēsum. Itē, q̄ deus nō solū est purus ac simplex, sed unitas simplicissima & puritas omnimode impermixta. Deus ergo est lumē essentialiter purū, & pure immēsum, uel potius lux puritatis immensæ, & puritas lucis interminæ. Liqueat ergo, q̄ deus non solum sit pulcher & superpulcher atq̄ pulcherrimus, sed q̄ sit pulchritudo substantialiter pulchra, speciositas infinita ad intuentium iocunda, ad perfruentium suauis, ad possidentium deliciosa. At uero, quicquid excellentissime in creaturis existit, creatori cum incomparabili exaltatione atq̄ immensa eminentia conuenit: mundus uero ut in primo Timæi Plato testatur, speciosissimus est & incomparabilis pulchritudine adornatus, quæ admodum ordinem partium eius, & uniuersis principales partes, singulorumq̄ ornatus sapientialiter contemplari, elucescit. Nonne igitur opifex mundi, creator altissimus, in infinitum in sua natura, pulchrior, speciosior, splendidiore atq̄ præclarior merito perhibetur? Nonne pulchritudinem eius sol & luna & omnia astra iuste mirantur, id est, mirari nos faciunt, quia opifcem suum multo se pulchriorem demonstrant? Nonne in comparatione pulchritudinis diuinæ, omnis pulchritudo creata uelut turpitudine apparet, & quasi deforme uilescit, ita ut non sit eis respectiue decor uel species? Contemplemur ordinem syderum, claritatem stellarum, planetarum decorem, solis splendorem, lunæ candorem, cœlorum ornatum, colligantiam elementorum, species rerum, singulorum harmoniam, corporum formationem, formarum perfectionem, & miremur si possumus pulchritudinem causæ omnium horum. Sed ista nūc dicta in nostro prospectu sunt, & cum nec ea explicare queamus, quantum in diuinæ pulchritudinis admiratione deficeremus, si inuisibilem animorum essentias, si supernorum spirituum hierarchias, si supercelestium intellectuum species specialissimas, soli creatori secundum Damascenum cognitas, si omnium spiritualium creaturarum ornatus ac ordines agnosceremus, uere præ admiratione non remaneret in nobis uigor aut spiritus. Merito ergo canit Psalmographus: Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ. Quis nempe est decor domus dei, nisi ipsemet deus? Quem admodum per Esaiam domui dñi dicitur: Non erit tibi ultra sol ad lucē dum per diē, nec splēdor lunæ illuminabit te, sed erit tibi dñs in lucē sempiternā, & dñs tuus in gloriā tuam. Quæ admodū & in Apocalypsi scriptum est: Ciuitas non eget sole neq̄ luna, quoniā claritas dei illuminabit eam. Porro ueritas horum ex uerbis principis theologorum, quarto cap. de diuinis nominibus claret. Laudatur inquit diuina bonitas ut pulchrum. Pulchrū autem & pulchritudo, in creatis differunt sicut effectus & causa, sed in deo sunt idem. In creaturis nanq̄ pulchrum appellamus, quod pulchritudinem participat. Pulchritudo autem est ipsa participatio primæ pulchritudinis omnia pulchrificantis. Deum autem alia ratione pulchrum asserimus, puta quia ipse cuncta pulchrificat secundum uniuersamque proportionem; causatq̄ uniuersalem omnium harmoniam & claritatem, & omnia ad se uocat & congregat. Pulchrum itaq̄ dicit deus, sicut superpulchrū & totaliter pulchrū ac superpulcherrimū. Nec uno respectu pulchrū & alio turpe, nec huic pulchrū & nō illi, sed tanq̄ ipsum secūdū se ipsum, cū seipso semper existēs uniforme pulchrū, habēsq̄ in seipso excedētē formā pulchritudinis omnis pulchri. Omnis etenim pulchritudo, omneq̄ pulchrū uniformiter atq̄ causaliter præ-

existit

Dionysius.

Augustinus.

Iob. 29.

Anselmus.

Hugo.

Pulchrum qd dicitur.

Plato.

Psal. 24.

Esai. 6.

Apoca. 21.

existit in super substantiali ac simplici omnium pulchrorum natura: & ex pulchro, & propter pulchrum sunt omnes concordiae, & amicitiae ac uniones, & cuncta pulchro participat. Propter quod pulchrum, est omnium efficiens causa atque finalis, omnia continent, & ad pulchritudinem finaliter mouens: nam causa pulchri omnia fiunt: estque pulchrum causa exemplaris uniuersorum: in uerbo, quasi omnia secundum ipsum determinant. Unde elicitur, quod id est pulchrum & bonum, eo quod omnia desideret pulchrum & bonum: neque sit aliquid existens, quod non participet pulchro & bono: Hucusque Dionysius. Propterea quoque Thomas prima parte affirmat, quod bonum & pulchrum sunt idem secundum rem, sed ratione distincta sunt: bonum namque uocat in ordine ad appetitum potentiam, quoniam bonum est quod omnia appetunt. Pulchrum uero nomen naturae in ordine ad uim cognoscitiuae: nam pulchrum esse semper quod uisui placet.

Articulus LVIII. De super exuberanti & super suaui dulcedine bonitatis diuinae.

Sicut igitur bonum dicitur in ordine ad appetitum, & pulchrum in ordine ad uisum, sic dulcedine dicitur quantum ad gustum: unde quod in sua natura tale est, ut gustum oblectare queat, dulce perhibetur. Gustus uero obiectum est sapor, quem admodum uisus, lumē uel color. Sed gustus & sapor est duplex. Est enim gustus exterior, cuius obiectum est sapor sensibilis, qui est qualitas materialis. Unde & cibus qui corporeo gustui bene conuenit, dulcis uocatur. Est quoque gustus interior in intellectu seu uoluntate consistens, imo idem cum eis: cuius obiectum est sapor internus, à quo sapientia nomen sortitur, quasi sapientia à sapore importatur, & quasi sapientia interpretatur. Porro menti id dulcius sapit, quod amplius diligit. Sapor igitur qui interioris obiectum est gustus, est ueritas cognita in quantum amata, uel bonitas amata secundum quod cognita, quia nec ueritas sapit nisi ametur, nec bonitas sapit nisi noscatur. Quanto itaque ueritas extat sublimior & conuenientior, bonitasque copiosior atque nobilior, tanto ex sua natura, dulcior delectabiliorque consistit, imo & menti dulcius sapit, delectabiliusque oblectat, nisi fuerit ex parte mentis defectus, uidelicet quia sensibilibus rebus immergitur, aut uilibus delectationibus iocundatur. At namque Auicenna in lib. Fontis uerae, quod carnales & bestiales delectationes, à contemplationis sinceritate ad dulcedinem summe impediunt: & in lib. de Causis habetur, quod unusquisque, prout dignus & capax est recipere ex influxibus bonitatis primae causae, secundum hoc recipit in deo. In quantum recipit ex primo principio, tantum delectatur in eo. Sed & omnis passio animae praesertim aedia, timor, tristitia, rancor, contemplationem & internae dulcedinis gustum impediunt. Necessarium est mentem contemplatiuam esse quietam & liberam, amorosam ac mundam: recipere quippe oportet proportionari recepto. Quanto igitur ueritas diuina quae est ueritas exemplaris, fontalis ac prima, quanto item bonitas dei quae est bonitas summa, aeterna, perfecta ac infinita, omnem ueritatem ac bonitatem creaturam, quae utique est finita transcendit, tanto praeter omnibus creaturis deus uerus & uiuus in seipso dulcis delectabilisque consistit, & menti creaturae tanto fit dulcior, quanto se studet ad eius receptionem ac gustum disponere. Dissimilium etenim unio inconueniens & innaturalis censetur: uelut si quis auro luto coniungat ac misceat. Necessarium est ergo mentem creaturam, diuinam dulcedinem gustare optantem deo assimilari id est deificari: quatenus sicut ille simplex & stabilis, sanctus, purus ac iustus est, ita & ipsa satagat se à multis abstrahere, atque ad unum uerum bonum colligere: studetque constans & sancta ac iusta existere, & interioris excitationis amore, ac diuinae bonitatis affectu cuncta sensibilia, prout possibile est, transcendere atque relinquere. Tunc utique, si in istis stabilis manserit, tanta dei dulcedine contemplando ac diligendo implebitur, quod uere experiet & sciet, quantum dulcedo intellectualis, diuina, interna, delectationem sensualē, ignobilem, corporalem excedit, & demum clamabit cum sancto: Gustate & uidete quoniam suauis est deus. Porro lumē suauis est oculis. Quis igitur explicet, quod dulcis est deus, quod est naturaliter lux infinita, à quo omne lumē creatum intellectuales, diuina, in infinitum occumbit. Quam dulcis utique est creator noster omnipotens, qui rebus paruis & infimis, tantam suauitatem impressit, qui mellis suam dulcedinem in didit, qui uino saporem suum infudit, qui oleo suauitatem exhibuit, qui aromatibus cunctis, uirgultis & herbis, cinamomo ac balsamo odores suos donauit. Et ecce mihi frater amatissime, super omnia ista deus noster, incomparabilis dulcedinis est, & sine mensura gratior atque suauior. Nonne ergo dilecte mihi, iustum & ite dignissimum putas, ut cor da nostra ei mundemus atque illibata seruemus, timore & affectuose in eius praesentia conuersando? Denique Anselmo testante, Harmonia, odor, sapor, pulchritudo & lenitas, diuino & ineffabili modo in deo sunt, & utique quicquid delectationis, quicquid contentiuae atque dulcedinis in creaturis haec continent, hoc in creatore

Thomas.

Gustus & sapor duplex.

Phil. 7.

Anselmus

re ignotissimo & superessentialissimo, & superperfectissimo ac superuerissimo modo includit. Sed quis capiat quomodo in simplicissimo esse diuino, omnia ista comprehendatur, nisi qui deo prestante ut unquam experiri meretur?

Articulus LXXIX. De desiderabilitate, & amabilitate diuinae bonitatis.

Bonum igitur est appetitus obiectum: & quantum aliquid melius fuerit, tantum non dum adeptum, est desiderabilius, adeptum uero, amabilius. Nunc itaque excitemus animas nostras optime frater, & erigamus intellectum nostrum & cogitemus quantum ualeamus, quale & quantum sit summum bonum substantialiter pulchrum, quicquid appetibile, & quam ardenter amandum. Nempe ut ait Anselmus: Si singula bona delectabilia sunt, cogitemus intente quod delectabile sit illud bonum, quod continet iocunditatem omnium bonorum, non tale quale sumus in creaturis experti: sed tanto differentem, quantum differat à creatura creator. Si enim bona est uita creata, quam bona est uita creatrix. Quid ergo uagaris per multa o homo, querendo bona? Ama bonum in quo sunt omnia bona & sufficit. Desidera simplex bonum, quod est omne bonum & satis est. Unde Dionysius quarto cap. de diuinis nominibus. Omnibus inquit desiderabile, & amabile, & delectabile est pulchrum & bonum diuinum, & ipsum est uniuersorum principium, finis & forma exemplaris, quoniam ex ipso, per ipsum, & in ipso sunt omnia. Vocant autem theologi deum diligibile atque amabile, quod uere est & in quantum ipse alijs amorem ingignit ac imprimi, superessentiali & uniuersali sua uirtute, moueri dicitur, sed prout ipsemet est ipsa appetibilitas, omnium per infinitatem pulchritudinis & amabilitatis attractiua, mouere perhibetur, sicut & adamas ferrum attrahens, & quiescens mouere asseritur. Item moueri dicitur deus, in quantum per bonitatem suam est suspensus ad existentiam ad ductiuus, id est prout procedit in actum. Mouere uero dicitur deus, in quantum est motiuus rerum, reductiuus earum ad seipsum. Elucefcit ergo patenter, quod deus benedictus, qui solus naturaliter, substantialiter, quomodolibet atque totaliter bonus est, tanto, quantum possibile est, praeter omnibus desiderari & diligere debet, quanto ipse omnibus melior est atque praestantior, ditior atque perfectior: & cum ipse sit bonitas superessentialis, pura atque immensa, incomparabili super omnia est appetendus affectu, calidissimo concupiscentis seruore, feruidissimo amplectendus amore, affectuosissimo constringendus amplexu, diligentissimo tenendus uenerandusque cultu. Quicquid enim in creaturis sparsim & diminute ac finite inuenimus amabile, hoc in domino deo nostro collectim & perfecte, atque cum infinita plenitudine reperimus. Si sapientiam quaerimus & ueritatem amamus, nonne deus noster est sapientia increata, aeterna, perfecta, in qua omnia idealiter splendent, inuariabiliter manent, ex cuius sapientiae splendidissimo fonte omnis creata sapientia, scientia atque notitia originem sumpsit? Si diuitias quaerimus, nonne in ipso est omnium bonorum perfecta possessio, omniumque pulchrorum incomprehensibilis plenitudo? nonne causa prima est diues in se, & diues in alijs? Et quae eius diuitiae, nisi lux pura, uita aeterna, beatitudo completa, & omnium quae cogitari & appeti queunt, plenitudo omniformiter uere immensa. Porro si honorari exaltari, dominari, fauari & iocundari optamus, cur non humiliamur sub eo deseruendo fideliter, qui semetipsum uilipendentes honorat, qui se humiliantes exaltat, qui obediētes principes facit, qui nesciri amantes famulos constituit, qui lucentes laetificat? Imitemur igitur ardentem dei amatorem gloriosissimum Augustinum, & dicamus cum eo, sic uiuamus, ut digne cum eo dicamus: Diligam te domine uirtus mea, diligam te ineffabilis exultatio mea, & uiuat iam non mihi, sed tibi tota uita mea. Idcirco enim iussi sumi mihi in lege tua, ut diligam te toto corde, tota anima, tota mente, & ex omnibus uiribus meis, atque ex omnibus medullis cordis mei, omnibus horis et momentis quibus fruor bonis & beneficijs tuae pietatis. Sicut enim nulla hora aut punctus est in omni uita mea quo beneficijs tuis non utor, sic nullum debet esse momentum quo te non habeam ante oculos meos, & in memoria mea, & te non diligam ex omni fortitudine mea. Omni enim momento ad te amandum me obligas, qui tua beneficia mihi incessabiliter praestas. Verum qui ista implere conatur, indiget omnem inordinatum amorem abijcere, & quicquid dei dilectionem minuit propulsare.

Anselmus

Rom. 8.

Dionysius

Moueri mouet res, qualiter dicitur deus.

Augustinus Phil. 17. Deu. 6.

Articulus

Articulus LX. De superessentiali & infinita sanctitate mentis diuinæ.

Sanctitas dif-
finitio.

Sanctitas in superessentiali Dionysium duodecimo ca. de diuinis nouis taliter diffinitur: Sanctitas est munditia ab omni immunditia libera & perfecta, & penitus immaculata. Cui autē hoc tam plene & proprie competit, sicut deo? Deus enim altissimus, essentialiter lumen & puritas, & quicquid in eo est, infinita & immutabilis atque sempiterna munditia est. Ipse ergo est sanctus, & sanctus sanctorum, & sanctitas ipsa: omnis creatura sanctitatis principium, finis atque mensura. Denique sanctitas in actu intellectus & uoluntatis consistit. Quæ admodum ergo diuinæ sapientiæ nullius est numerus, & sicut diuini amoris nullus est terminus, ita diuinæ sanctitatis nullus est finis: imo deus gloriosus & felix est, superincomprehensibilis & super splendidissima infinita sanctitas: cui diuina essentia sit lux immanens ac pura, intellectualis, uitalis & omnis creaturæ munditiæ origo fontana: & adeo sanctus & purus est deus æternus, ut omnes nostræ iustitiæ, per cōparationem ad sanctitatem mentis diuinæ, appareant quasi pannus mēstruata, quæ admodum Esaiæ sexagesimo quarto scriptum est. Vnde & alius quāuis eximie sanctus, imperfectum suum cōsiderans, clamare cōpulsus est: Non intres in iudicium cum seruo tuo dñe, quia nō iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. Porro, quod aliquis sanctior extat & iustior, eo in cogitatio immunditiæ magis detestatur & odit: & si sibi incūbit ac potest, terribilius ulciscit & grauius punit. Cui ergo uti pręhabitu est, deus sit tam ineffabiliter, incomparabiliter & interminabiliter sanctus & iustus, constat quod ipse immunditiam culpæ atque iniquitatem peccati incomprehensibiliter abhorreat & spernat: & nisi peccator se corrigat, horribilius quæ cogitari queat, uindicabit itemque torquet. Quia itaque magnis dñis magnifice ministrare oportet, & tanto syncerius atque fidelius, quo dñs fuerit iustior atque præstantior, perpendamus sollicitè, cum quantalibet sanctitate & æquitate, diligentia & munditia, nos dño deo nostro tam sancto, iusto, puro ac superdignissimo, & in omni nobili dignitate summo, perfecto, immenso, deseruire necesse est. Similitudo namque est causa unionis & dilectionis: dissimilitudo autem, origo est separationis atque rãcoris. Si ergo tam sancto & iusto dño deo nostro uniri, placere & amabiles esse cōcupimus, omnino oportet, ut sancti ac iusti esse conemur: deo cui seruiamus conformantes, prout possibile & fas est aīas nostras. Ideo enim Deuteronomij decimo octauo habet: Perfectus & absque macula eris, cum dño deo tuo. Et Saluator Matthiæ quinto: Perfecti inquit estote, sicut & pater uester celestis perfectus est. Postremo, quanta est negligentia, impietas & ingratitudo doctorum uirorum, omniumque eorum præsertim Christianorum, & maxime clericorum, qui ista quæ de dei perfectione, sanctitate atque iustitia dicta sunt, agnoscunt, nec tamen hoc modo conuersari apponunt: sed uitis carnis seu uanitatis seculi uariisque implicati peccatis, deum labijs uenerantur & corde contemnunt: imo plerumque corde, ore & opere, ipsum quem noscunt esse altissimum, tanquam uilissimum aspernantur & deserunt. Quibus conuenit illud Apostoli ad Romanos: Quia cum deum cognouissent, nō sicut deū glorificauerunt, sed euanerunt in cogitationibus suis & obsecrati est in sapiens cor eorum.

Similitudo est
causa unionis.

Rom. I.

Articulus LXI. De incomparabili excellentia dei, eo quod de ipso deus creaturis nihil dicatur uniuoce: In quo declaratur quod deus non est genus neque in genere, nec species neque in specie, neque indiuiduum uel suppositum sub aliquo genere prædicamentali contentum.

Amplius secundum Aristotelis & eius sequacium documenta, genus comparatur ad speciem, quæ admodum imperfectum ad perfectum, & potentia ad actum. Sumitur enim genus à generali & indeterminata perfectione rei, quæ contrahi potest ac perfici, sicut ratio animalis à perfectione sensitua, cui in homine adiungitur rationalis perfectio. Cum ergo deus sit actus purus omnino perfectus, non determinabilis aut perfici potens uel contrahi, sed in sua natura omnimodo cōpletus, atque secundum omnem ueram considerationem summe actualis, non potest in eo ratio generis fundari, nō ergo est genus. Porro species quis sit genere suo perfectior propter essentialē differentiam additam, tamen finitam ac limitatam perfectionem dicit, differentia contrahit naturam generis ad determinatam ac certam perfectionem in specie. Deus autem est ens non determinata & limitata, sed infinita & incircumscrip̄ta perfectionis: nō ergo est species, sed neque in specie. Quod enim in specie est, ad specialem atque specificā perfectionem contractum est: quod deo qui uniuersaliter & illimitate perfectus est, nō conuenit. Insuper species rerum se habent ut numeri secundum Philosophum: ordo quoque uniuersi in speciebus consistit: numeri uero sibi propinqui sunt: & proximi numeri ita sibi uicini sunt, ut nullius alius numerus inter

eos

eos existere ualeat. Ea etiam quæ eiusdem sunt ordinis, sibi inuicē coordinata sunt, nec infinite distare possunt. Si ergo est deus species aut certe in specie, tunc prima species creata, uel delicet summa substantia separata, intantum diuine nature uicina erit, ut inter deū & eā, alia species mediare non possit. Hoc autē nec auctoritati sanctorum, nec ueræ rationi concordat. Sanctināque cōsona uoce fatētur, quod deus possit plures res species ascendēdo creare, scilicet inter se & primā mētē creatā. Sed & ratio cōtestat: Nā deus infinita uirtutis est, & inter ipsum atque quācumque nobilissimā creatā hypostasim infinita extat distantia. Rursum, si deus sub ordine entium continet, quod opinari nefarium reor, tunc erit entibus coordinatus, nec infinite distabit ab eis. Adhuc autē, quod in prædicamento locat ut species, genus differentiam habet: Individua namque reduunt ad speciem. Quod uero genus & differentia habet, sub demonstratione diffinitionis, cadit: nō ergo incomprehensibile est, sed neque infinitum. Nā diffinitio secundum Philosophum terminus appellat, eo quod partes eius uidelicet genus & differentia, totum esse diffinitionis cōprehendūt, & quasi sub certis limitibus ponūt ac finiunt. Cui ergo sit deus in demonstratione cōprehensibilis, & indiffinibilis, infinitus & incomprehensibilis, liquet quod ratio generis & differentie & omnis prædicamenti, sibi directe repugnat, quod etiā Auicēna & Algazel dicit, primū principium esse extra & supra omne genus & ordinē. Et Dionysius pene semper deū super substantialē & essentialē appellat. Postremo de deo atque creatis nihil uniuoce dicitur: quæ enim de deo & creaturis prædicant ita se habent, quæ admodum ea quæ de causa & suo effectu dicitur. Nil uero de causa & effectu prædicatur uniuoce, nisi effectus adæquet uirtutē suæ causæ, id est uirtutis eius casuali perfecte correspondeat, sicut dum homo generat hominem, & calor calorē. Nulla autē creaturæ uirtutē casualē creatoris adæquat: sed in infinitum ab eo occūbit ac deficit. Nō ergo de creatore & creaturis aliquid uniuoce dicitur: præsertim cum nec genere nec specie cōueniunt, sed infinite penitus distent. Vnde dum dicimus deū sapientē & iustū, & dum hominem quoque sapientē & iustū asserimus, non est uniuoca ratio. Hominem enim sapientē uocamus, tanquam qui sapientia aliunde adeptus est, neque essentialiter sapiens est: Deū autē sapientē nominamus, quasi substantialiter sapientem. Veruntamen secundum Thomam, ista quæ de deo & creaturis dicunt, non penitus æquiuoce sed analogice prædicant de eis. Primo enim atque perfecte deo conueniunt prædicata perfectionali, & secundario rebus creatis. Itaque, noīa de deo dicta quāuis realiter idem significant, nō tam sunt æstimanda fore synonyma, quam secundum distinctas rationes ac proprietates, diuinitate esse designat.

Articulus LXII. De uarijs nominibus dei, quæ diuersimode sibi cōueniunt.

DEnique constat ex dictis, quod quædam nomina deo proprie competunt, scilicet quæ perfectionē simpliciter dictā importat, ut sapiens, iustus, sanctus. Quæ dā uero transumptiue deo cōueniunt: ea uidelicet quæ aliquid materialiter, & cum modo imperfectionis importat, ut lapis, uitis, agnus. Itaque, quæ dā nomina deo conueniunt sine respectu ad creatura, ut quæ diuinā essentiam significant, non cōnotando habitu dinē ad effectū, quæ admodum, bonū, ens, uita, intellectus. Quædam uero diuinā essentia principaliter designant, tamē cōnotant effectū in creatura, uel in actu, sicut creator, iustificator, dominus: ista ex tempore deo cōueniunt. Vel in habitu, ut iustus, & misericors. Vel in potentia sicut omnipotēs. Et ista, quæ nō supponūt effectū in actu, æternaliter deo cōueniunt. Insuper nomina quæ deo cōueniunt per respectū ad creaturas, & cōsequuntur actionē intellectus seu uoluntatis dei nō trāsuntē sed immanētē, sicut est scire, amare, ab æterno cōueniunt deo, sicut prædestinator, præcognitor, uidentia, idea. Quæ dā etiā nomina horum principaliter relationē, & secundario seu directe designat substantiā, ut dñs, rex. Quæ dā principaliter atque directe importat substantiā, respectū uero ad creatura in directe, quæ admodum creator, saluator. Relatio autē dei ad creatura nūq̄ in deo realis est, sicut præhabitu est. Ecce charissime, de natura æterni & ueri dei ad eius honorē & gloriā, pro uiribus utcumque tractatū est, secundum naturalis rationis indaginē atque processum: quāuis de tam preclaro & summo obiecto, nemo digne queat effari: Quantomius ego pauper & modicus. Tamē quicquid bene & uere inductū est, in ipsius laudem sit dictū ipsique placeat, a quo descedit omne bonū, qui nil boni impremiatum relinquit. Porro, quicquid in cōuenienter & insufficienter allatū est, id meæ imperfectioni attribuo. A' bonitate diuina ignosci concupio, & a doctioribus emendari ac perfici opto. Ad uenerationem atque præconiū eius, qui est super omnia deus sublimis & benedictus, Amen, Deo gratias.

De natura æterni & ueri dei, finis.

Amet si mihi facie ignotus sis mi Gerarde abba pietissime, licet tamen amicum
quas indices non paucas de magnificis tuis laudibus recipio, me potius in superem ue
tunt, ut ingentes tuas virtutes ammirari possim. Porro si earundem laudes deberent expo
nere, profecto nescirem profus, unde mihi exordium foret, quandoquidem tot & tanta
sint, ut non modo meas (qui leuiori dictione utor) vires superent, sed & consummati ele
gantissimè etiam oratoris, licet Demosthenis, licet Romani eloquij parentis Tullij, aut
Laetantij Firmiani candorem, differendi scribendi facultate in comparabiliter uincerent, quæ carminibus
simul atq; solutis orationibus in tui præconiij, tam de privata quæ de publica uita perferuntur. Et ut multo
ceruissima omittam testimonia, de irrefragabilibus in præsentia dicitur loquor testibus: duo quippe sunt
uiri celeberrimi, in quorū ore haud immerito stabit omne uerbum, qui & ob insignes tuas uirtutes abs me
aliquot D. nostri Dionysij Rickel opere (quibus in publicum edendis à superioribus ordinis nostri præfectus
sum) dedicanda uelint, quo & gloriosius nomen tuum cum perpetua laude ad posteritatem deducatur, & li
bri ipsi tui lucem accipiant, sub tanti uiri patrocinio. Et ne te longius morer, primus horum est egregius
ille Theologus Theodoricus Hezius, cognatus meus & amantissimus patronus, Ecclesie S. Lamberti Leo
dici, canonicus quidē status secularis, atqui uir omnium attestacione tam doctus quam optimus: qui cum cupet
ante annos aliquot germanum meum dñm Gulielmum inter domesticos tuos familiares cōnumerandū, miris
modis dominationē tuā illi cōmendabat, ita de te scribens: Obluleram (inquam) te ei potius quam alteri, quam
eum præstantissimū dignissimūq; inter prælatos istarū partium noui, apud quem posses
multū proficere, & in reum experientia & in facultatibus: hæc id genus alia, ad longū usq; multis uer
bis prosequitur. Quid autē cumulatius dicere potuisset ad tui honoris cumulum, quam tribus his & quidem bre
uissimis uerbis, laudem tuam omnem tam obiter perstringere, in priuata & ad amiculum priuati episto
la. At quæ charta interim capiet qualia quantū uenerabilis ille pater Ioannes Zulte domus nostræ Car
thusiensi in Zelem prof. e Diest Prior, uir præter eximiam eruditionem citra ambigū deo dignus, omni
busq; pijs perpetua ueneratione colendus, de te ceu plenius ait tui buccis de promit: Qui & ipse ut facilius in
eam me pelliciat sententiam, quatenus lucubraciones D. Dionysij tibi nuncupent, ita ad me scribit: De Re
ueren. p. domino abbate Auerbordiensi id quod pro tempore occurrebat collegi & scripsi: Pauca sunt de mul
tis, & uero longe minora. hæc ille. Ecce uiri illius modestiam, qui clauicularius quidem persuasor tã opere
re cōmendandum uoluit. Quæ autē de religione tua præcipua, sobrietate, modestia, prudentia, pudicitia,
hospitalitate & moderamine domus tuæ solertissimo differit, bone deus quam multa sunt & præclara: Quæ
si de multis pauca sunt (quod ipse scribit) & uero longe minora: quis tum rogo unquam uerbis uel scriptis in
numeras & immensas tuas uirtutes satis exprimere possit? Quare in præsentiarum ego ingenue fatebor
me nolle tuis inenarrabilibus operam nauare laudibus exponendis, ut epistolæ modum nescius excedat
satis mihi ratus esse tantorum uirorum cōmendacionem, qua tantopere egregia tua facinora in coelum
usq; extollere moliant. Porro uelut illi mihi omni ueneratione colendi sunt tanq; præcipui singularesq; ami
ci, impense libris Dionysij nostri emulgandis fauentes, & adeo quidē fauentes ut grauiores pluresq; ferant
suppetias quam quæ sperare potuissim, aut ob alio quopiam hæc tenus expertus sim: tantæ haud immerito
apud me sunt auctoritatis, ut non debeam non acquiescere eorum consilio & iussui, quibus uolunt illos
ipsos libros tibi consecrari. Morem illis ita quæ gesturus apud me ipsum deliberare ceppi, quosnam huius de
uotissimi iuxta & doctissimi patris libros tuæ amplitudini nuncupare possem accomodatioribus, qui uel
utilitatem uel saltem aliquando uoluptatem afferrent. Dum hæc autem meditarer, menti meæ in cecidit tē
poris rationē in omnibus habendam esse & personæ. Quid igitur tibi uiro grandæuo & in ultima senectus
te pro meritis gloriæ celestem (quo animus tuus multo desiderio aspirat) expectanti abs me dignius
nuncupandū erat, quam Dionysij opus de Septē spiritus sancti donis: quæ tuā sanctā animā multiplici gratiā
locupletauerit, ut tu omnibus uirtutibus exercitatissimus, post septuagesimum iam annū talenti tibi cōmis
sum cum multo honore olim relaturus sis. Cui ad do libellum de Laudibus superlaudabilis dei: quæ & sias
chor rhythmo scribere uoluit, adeo tamē spiritui attendisse uideat, ut grāmatorum leges profus negle
xerit, atq; proinde sibipsum scripsisse: nisi forsitan cum cæteris quibusdam alijs id genus opellis, plium merca
lectore, quem potius alta diuini spiritus sensa oblectent, quam lenocinia uerborum. Adde præterea, quæ & tibi
oportuini sint, libellos de horis sanctissimæ trinitatis & de passione dominica. Hi omnes nulli profecto,
mea sententia, potius offerri poterunt quam tibi uenerabili seni, nostri Dionysij ferme contemporaneo: nec
tibi displiceat cōmunis illius temporis eloquij (quo uirur) phrasis: nec magni facias huius nostri uirū au
rium delicias, ut le pores, uerborum phaleras, iuncturas numerosq; obseruari curiosus expectas, modo non
desit lectio etiam barbarorum, unde mens in contemplationis adytum recepta intus alatur. Quamobrem
uelim tua Reuerenda paternitas abs me (uel potius à meo Hezio & uenerabili patre Ioanne Zulte, quorū
decreto offertur) serena fratre accipiat hoc chartaceum munus, olim maiora (si hæc non displiceant) ac
ceptura. Vale ex nostra Agrippinensi. Carthusia, ipsi Diui Georgij uictoriosissimi militis & martyris Chris
ti ferijs, Anno M. D. XXXI.

D. DIONYSII CARTHU
SIANI IN TRACTATVM I. DE DONIS SPIRITVS SANCTI.
P R A E F A T I O.

VIS HOMINVM POTERIT SCIRE CON
siliū dei, aut quis poterit cogitare quid uelit deus, nisi tu
de deis sapientiam, & miseris spiritū tuū de cœlis: In hoc
omnis creata essentia ab increata atq; diuina essentia distat:
quod ipsa summa dei æterna essentia omnē in se perfectio
nē ac nobilitatē, absq; propriæ simplicitatis minoratione,
absq; propriæ puritatis cōmixtione, & sine omni cōpositi
onis additamento includit: cū ipsa sit simplex & incōmuta
bilis unitas prima atq; perfecta. Omnis etiam multitudo ab
unitate procedit: nec est in seipso summe perfectū, in quo
diuersitas inuenitur. Porro omnis creata essentia in seipso
imperfecta est: neq; perfecta effici ualeat, nisi plurā ad dan
essentiæ. Vnde secundo Dionysij undecimo angelicæ hierarchiæ capitulo, ipsi quoq; an
gelici spiritus diuiduntur in tria: quoniā in quolibet angelo diuersificantur essentia, uirtus
& actio: seu esse, posse & operari. Et quāto intellectus creatus ab increato simplicissimo in
tellectu longius distat siue inferior fuerit, eō compositor est, non in essentia sed, in potenciali
tate & operatione, speciebus atq; habitibus, ac pluribus indigēs ad hoc quod ultimo fini queat
conungi. Cum ergo anima rationalis omnium intellectualiū naturarū sit infima, pluribus
eget auxilijs, & pene innumerabilibus additamentis, anteq; altissimo illi enti, ultimo fini, deo
sublimi immediate possit uniri: præsertim cū finis huiusmodi supernaturalis consistat. Hinc
nempe cōtingit quæ tã exat in nobis uirtutū distinctio, donoy diuersitas, gratiarū, sciētiarū,
beatitudinū, fructuum, similitudinūq; formarū uarietas: quæ omnia indicant quanta sit humanæ
naturæ defectio, quanta indigētia, quanta declinatio: ex quo euidentissime innoscit, quod
proprijs uirtutibus nemo confidere debet, nec de semetipso præsumere. Quid enim habet quod
non accepit: imò quid habet quod non incessabiliter à deo conseruari indiget? Humiliter
igitur sub potenti manu dei: & omne bonum ac meritum deo glorioso & sancto plenif
sime ascribamus, ut cum Apostolo cum humili semper gratiarum actione dicamus: Gratia
dei sum id quod sum. Quoniā autē inter perfectiones diuinitus nobis collatas, dona san
cti spiritus excelsum obtinent locum, idcirco de his donis tractare, huius editionis intentio
fit. Quod ut digne exequi ualeam, illuminationem spiritus sancti tam affectuose implo
rō, quæ ueraciter eam mihi necessariam esse cognosco: præcipue in opere tanto, quod uires meas
profus transcendit: quod nec aliter inchoo, nisi in eius liberalissima bonitate confidēs.

Articulus I. De numero & ordine donorum spiritus sancti.

Septem sunt dona spiritus sancti, omnium exat sententia. Quæ illustris ille propheta
Esaia enumerās, Egredietur inquit uirga de radice Iesse, & flos de radice eius ascen
det: & requiescet super eum spiritus dñi, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus cō
siliij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis: & replebit eum spiritus timoris dñi.
In hoc autē sermone prophetico non solū ostendit numerus, sed etiā ordo donoy. Sed aduer
tendū quod duplex est ordo, uidelicet perfectionis & gnationis. Secundū ordinē perfectio
nis illa reputant priora, quæ excellentiora censent, ut prælati ac principes. Sic quoq; deus be
nedictus & supercelestes essentia, prima in entibus appellantur. Vnde saluator Iudæis sci
ficatibus, tu quis es, respōdit: Principiū qui & loquor uobis. & in Esaia de deo sic legitur:
Primus, i. deus ad Sion dicit. Sed secundū ordinē generationis ea uocātur priora, quæ igno
biliora consistunt: illa uidelicet quæ ad perfectionē præexigunt: sic pueritia uirilem ætate
præcedit, & uia purgatiua illuminatiua & de hoc ordine ait Apłus ad Corinth. Non prius quod
spiritalē sed quod animale, deinde quod spirituale. Augustinus igitur & Anselmus, ac reliqui san
cti doctores concorditer asserunt in prædicta enumeratione donoy obseruatū esse ordinē
perfectionis, descendendo à summo ad imum per media coordinata: ita quod donū sapien
tiæ sit omnium donoy dignissimū, donū uero timoris sit inimum: & quæ dono sapientiæ ui
cinius cōnumeratur, perfectiora existunt: quā aut nostri incrementi processus tam in spiri
tualibus, quam in corporalibus ab imperfecto exordij sumit, atq; per media ordinata ad perfe
ctionē

Sapient. 9.
Esa. 40.
Rom. 11.
Hier. 23.

2. Par. 14.
Hest. 14.
Iob. 6.
Osee. 17.

Hier. 7.
Mich. 7.
1. Corin. 4.
1. Cor. 15.

Esa. 11.
Psal. 27.
Dan. 2.
2. Corin. 1.
1. Pet. 1.

Esa. 41. 4. 4.
Ioan. 8.
Prouer. 8.
Apo. 1. 22.
Apo. 3.
1. Corin. 15.

ctionem paulatim pertingit quia Dionysio attestante, natura non transit a distantibus nisi per media. Propterea nobis si ad donum sapientiae peruenire satagimus, a dono timoris est inchoandum, ascendendo a timore ad pietatem, a pietate ad alia, quae dono sapientiae sunt propinquiora. Verumtamen de huius processu manerit, de comparatione donorum ad inuicem dignitate, in sequentibus diligentior erit indagatio.

Articulus II. De triplici genere studiosorum.

D Vabus demum potestis cum immortalibus atque diuinis substantiis, imo cum deo altissimo communionem habemus: quae sunt intellectus & uoluntas: in ceteris uero animarum uiribus cum inferioribus ac sensibilibus communicamus naturis. Denique sicut actio uoluntatis procedit ex praevia actione intellectus (nil enim uolumus neque appetimus nisi praecognitum secundum Augustinum: cum obiectum uoluntatis sit bonum per rationem apprehensum secundum Philosophum) sic omnis actio intellectus sine adunctione actionis uoluntatis imperfecta est atque inutilis. Nam & fides quae intellectum concernit sine charitate quae in uoluntate consistit, informis est. Sed & scientia sine bona & recta uoluntate non solum non prodest, sed in super obest & inflat. Huius autem ratio assignari potest conueniens uanum est namque siue inane quod ad congruentem ac debitum finem haberi non proficit. Nocuum uero quod ad ea quae debita fini contrariantur inducit. Omnis porro creata essentia ab omnipotenti sapientique deo ad certum ac congruum finem ordinata est atque creata. Hinc namque sanctus Iob, Vniuersorum inquit finem ipse considerat, & omnia quae sub caelo sunt respicit. Ad huiusmodi autem finem sine creatura peruenire nequit, nisi per propria conuenienterque operatione. Cum ergo finis sit appetitum obiectum, beatitudo uero quae est intellectualium creaturarum finis obiectum sit uoluntatis, elucet quod nulla operatio intellectuali naturam operantem ad proprium finem ademptione perducere ualeat, nisi actio uoluntatis uel illa quae actioni uoluntatis committitur. Nec sufficit quae liber actio siue affectio uoluntatis, sed recta rationisque consona, quae operatione seu cognitione intellectus informet atque perficiat: Liqueat ergo quantum sit studium horum qui in scientiis die ac nocte proficere cupiunt, disputando, legendo, dictando, aut simili modo: sed in reformatione appetitus, in uoluntatis ornatu, in ademptione uirtutum religiosorumque uitae, uel minus uel parum uel nihil proficere student. Nil itaque prodest in scientiis crescere sine incremento charitatis diuinae: nec consistit ueritatis cognitio, nisi assit conuersatio digna interioris appetitus affectio charitativa aclympidaimo omnino plurimum obest. Melius enim est ueritate nec scire, quam scire & spernere. Quo equidem homo quid agendum sit melius noscitur, eo grauiori damnationi se obligat, nisi iuxta scientiam exigentiam in sanctitate atque iustitia proportionabiliter uiuat. Praeterea tri forme est genus studentium tam in claustris, quam in scholis, Quidam enim student solum ut scient, quidam ut uirtuosi fiant, quidam ut in utroque simul proficiant. Hi ergo qui ob hoc praecipue, studio, lectioni disputationi que uacant ut sciatur, inanes & stulti sunt. Nam circa subtilitates ac difficultates ingenia conerunt, nec uanam gloriam ueraciter odiunt: imo in uitis perseverant frigidum habent affectum a diuini amoris calore, opusque dei negligenter persoluunt manentes in suis ipsius inordinato amore. Qui uero studium suum ad profectum uirtutum totaliter ordinant, illos duntaxat libros legere gaudent, qui interiorum affectum fortius excitant, in quibus proprios defectus clarius discernunt cognosceret & qualiter proficiendum sit, compendiosius queunt addiscere: hos profecto sapientissimos arbitror & omni laude dignissimos. Melior quippe est parua scientia, cum uirtuosa uita, quam uita indigna cum copiosa scientia, iuxta illud Ecclesiastici: Melior est homo qui minuitur sapientia & ambulat in timore dei, quam qui abundat sensu & transgreditur legem altissimi. Qui autem idcirco studio uacant, ut in scientia atque uirtutibus pariter crescant, uti liores sunt alijs: & si ampliore studium doctoribus atque pastoribus seu praelatis, & his qui in ordinibus mendicantium sunt potissime congruit. Studium uero quod ad uirtutes totaliter ordinatur, illis maxime competit, qui alijs praesse non habent, ut monachi. Hoc tamen in genere dico: nam in speciali, regula dari non potest. Itaque qui ea duntaxat legere delectantur, quae cordis custodiae profunt ac deuotioni proficiunt, parum curant cognoscere quid sint ipsae ueritates, & dona quomodo diffiniantur ac distinguantur, ceterasque difficultates subtiles & naturalis philosophiae admixtionem: sed

sed qualiter acquirantur & conseruentur atque in habente perficiantur. Qui autem idcirco potissime student ut scient, in praedictis subtilitatibus abundantius gloriantur: quibus & ipsi uicissim ea quae deuotionem concernunt, scire conentur, non tam ut deuoti reddantur, quam ut nihil ignorare putentur, aut certe deuoti existimetur, tales proferus miserimos reor atque uanissimos: qui uero tam in ueritatibus conspiciendis atque gratiis obtinendis auidet inardescunt, quorum utique intellectus illustris est, affectusque sanctus, eos libros praesertim affectant, in quibus nedum deuotio exciteretur, sed intellectus omni notitia deformiter adornetur. Hoc igitur modo in praesenti tractatu de donis spiritus sancti differere nitamur, quantum conferre dignabitur spiritus sanctus, qui est super omnia deus sublimis & benedictus. Sic quippe antiqui doctores catholici conscripserunt ipse gloriosissimus Dionysius Arcopagites ait namque Hieronymus, quod antiqui doctores libros suos dictis philosophorum eatenus referunt, ut ignores quod primum debeas admirari, scientiam seculi uel eruditionem sacrae scripturae & hunc modum moderni doctores, Thomas, Albertus, Aegidius ac alij renouant.

Articulus III. An dona a uirtutibus realiter distinguantur.

D Enique hanc quaestionem de distinctione uirtutum a donis, Magister tertio libro inducit, ostendens ex uerbis Ambrosii, quod dona spiritus sancti non sint nisi quaedam uirtutes. Thomas uero in prima secunda tenet oppositum: & ad auctoritatem Ambrosii responderet, quod nomen uirtutis ab eo communitur sumit, ut puta pro qualibet habituali perfectioe. Itaque Thomas affirmat dona non esse nec dici debere uirtutes. Nam si dona essent uirtutes, non esset ratio cur quaedam uirtutes & non omnes dona uocentur: multas quoque subtilissimas distinctiones inter uirtutes & dona tangit super 3. Sententiarum in prima. 2. & item in secunda 2. quae oportunitis locis tangunt. Albertus quoque, Bonauentura, & celeberrimi doctores scholastici asserunt dona a uirtutibus esse distincta. Hanc autem quaestionem hic sol uere nolo: est nempe in fallor multum difficilis saltem quantum ad aliqua dona: quantum uero ad aliqua dona, non mihi uideatur multum difficilis. Est enim difficile cernere, quod pietas & fortitudo prout nominantur uirtutes morales, & in quantum sunt dona, realiter atque specificiter distinguantur. Sed quoniam quaestionis huius solutio exigit scire quid sint singula dona, quid etiam ad rationem doni pertineat, & quomodo accipiantur in scripturis sapientia, intellectus, consilium, fortitudo, & reliqua quae dona dicuntur, propterea quaestio haec nunc differenda est, debitis locis diligentissime percutanda.

Articulus IIII. Cur dona haec dicuntur potius dona spiritus sancti quam patris uel filij cum tamen opera trinitatis sint in diuisa.

E St autem natura operandi principium. Dicitur enim natura, quia ex ea actio nascitur: quae admodum igitur trium personarum diuinarum est una essentia seu natura, ita & actio seu opatio ipsarum ad extra est una & indistincta. Unde unigenitus filius: Quae cumque inquit facit pater, haec & filius similiter facit. Et de spiritu sancto ait Apollonius: Haec omnia operatur unus atque idem spiritus diuidens singulis prout uult. Et in libro Iob legitur: Spiritus domini fecit, & spiraculum omnipotentis uiuificauit me. Quicquid igitur facit una diuina persona, hoc omnes & singulae faciunt. Sunt enim unus deus, unus dominus, unus creator, unaque omnium causa. Cur ergo haec septem diuinae munificentiae dona, appellata sunt dona spiritus sancti potius quam patris uel filij? nisi quoniam spiritus sancto appropriatur bonitas, benignitas, hilaritas, communitio, amor, quae omnia consistant esse dationis principia rationesque se communicandi seu munera largiendi. Denique spiritus sanctus proprie donum nominatur ratione suae originis. Habet enim rationem primi doni, quoniam procedit a patre ac filio per modum amoris, cum sit emanatio uoluntatis: quae admodum uerbum emanatio est intellectus. Amor uero est causa ac ratio omnis gratitiae dationis: estque primum quod amans amanti impendit. Cum ergo spiritus sanctus uoluntatis donum sit patris ac filij, in quo omnia dona donantur, & quod rationem primi doni sortitur, congruit haec septem diuinae liberalitatis praclarissima munera, dona spiritus sancti appellari: nec tamen sic in sacra scriptura ascribuntur spiritus sancto, ut non attribuuntur patri & filio: cum de patre in Canonica Iacobi scriptum sit: Omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est a patre luminum: quamuis pater luminum tota trinitas intelligi possit: cui quoties tanquam uni, uero, summoque deo acclamamus: pater noster qui es in caelis. De filio quoque Apollonius ait: Ascendens Christus in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Rursus dona haec dona dicuntur spiritus sancti, quoniam reddunt mentem humanam bene atque facillime mobilem a spiritu sancto, ita ut per ea audiat homo quid loquatur in ea dominus deus, id est spiritus sancti instinctus: ac per hoc omni diuinae

Ioan. 1. Cor. 12. Iob. 33. Deut. 6. Eccles. 1. Mat. 23. Ioan. 3. Gal. 3. 1. Tim. 2. Inco. 1. Mat. 6. Luc. 11. Eph. 4. Psal. 67. Psal. 64.

Decimo de tri uitate. Tertio de aia. 1. Corin. 6. Iob. 33. 2. Pet. 2. Luca. Triplex studium genus. Eccles. 19.

Rom. 9.

inspiracioni prompte obediat, iuxta illud Apostoli: Quicumq; spiritu dei agitur, id est moventur, hi filij sunt dei.

1. Corin. 4.

Articulus v. Cur potius hæc septem dicuntur spiritus sancti, q̄ alia bona diuinitus data. Mn̄ia in super bona nostra, imò & merita, nō e dei sunt dona. Quid em̄ habes q̄d non accepisti: Cur ergo hæc septem potius dicta sunt dona dei q̄ uirtutes & gratiæ reliquæ, utpote iustitiæ: de qua ait Philosophus, q̄ ipsa sit præclarissima uirtus: & neq; est Lucifer neq; Hesperus ita mirabilis: uel temperantia, in qua Tullio teste splendor est maximus: Quidam ergo respondentes asserit hæc septē potius alijs dici dona spiritus sancti, quia sunt priuilegiata dona præ cæteris: sed hoc stare posse nō arbitror: uirtutes em̄ theologice digniores sunt donis, nec tamen inter dona cōnumerant. Quidam igitur dicunt, non ideo solum hæc dici dona spiritus sancti, quia ab ipso nobis donantur, sed quoniam reddunt hominem bene mobilem ad illa ad quæ inspiratio diuina inclinat sine ulteriori inquisitione consilij rationis humanæ: sed hoc charitati quoq; conuenire ostenditur dicente Apostolo: Charitas nō quærit quæ sua sunt, omnia suffert, omnia credit. Charitati quippe nihil difficile est: nec aliqua forma tam præp̄te operatur ut charitas. Nā ex propria ratione habet inclinare ad actum. Si itaq; ista respōsio sufficit, esset charitas donis connumeranda. Cur ergo hæc potius q̄ alia dona uocata sunt: Hæc ut fertur ex causa: quoniam intellectuales creaturam perficiunt, non immediate neq; directe ad exequendam operationem potentia: sed ad prompte exequendam operationem uirtutum. Contemplandum est nāq; q̄ sicut gratia gratum faciens immediate perficit ipsam essentiam intellectualis substantie, ponens eam in esse spirituali atq; diuino, reddensq; eam gratam & placitam deo, etiam ante intellectualem substantiam, ut si des intellectum, charitas uoluntatem, temperantia concupiscibilem. Sic donis quamuis subiectentur in uiribus in quibus subiectantur uirtutes, non tamē directe concernunt potentias, nec immediate perficiunt eas: sed ordinantur directe ad perficiendas expediendasq; ipsas uirtutes. Ipse quippe uirtutes tali adiutorio donorum spiritus sancti sunt indigentes, quatenus sine omni obstaculo facillime procedant in actum: Primo propter imperfectionem uirtutum in nobis: secundo propter impedimenta uirtutum tollenda tertio specialiter propter perfectionē uirtutū theologicarū: augēdā in nobis, sicut patebit. Vnde secundum Albertum uirtutes directe primo & immediate perficiunt potentias animæ: dona uero immediate & secundario: Nam immediate perficiunt ipsas uirtutes. Huic autem responsioni consonat uerbum Gregorij: qui ait, q̄ dona præstantur in adiutorium uirtutum: quamuis enim uerbi gratia mansuetudo directe contrariatur iræ eamq; repellat, non tamen mansuetudo eatenus fortis est quin dono scientiæ indigeat, per quam homo cognoscit q̄ irrationabile extat uitium iræ, quæ nihil aliud est proflus nisi quædam infamia: ad cuius mitigationem ratio eget dono scientiæ, uitium tale detestantis ac reprobantis. Conformiter, quamuis charitas quæ est theologica uirtus uoluntatem perficiens directe, ad dei unionem ac gustum conducatur, non tamen in nobis tantum perfecta consistit, quin homo dono sapientiæ egens sit, per quam de ipsis diuinis reatum saporosumq; sortiat iudicium: atq; per hoc alienas delicias uitandas discernat. Sic quoque in singulis donis plenius innotescit, si spiritus ueritatis qui uerus est deus, infuderit.

Vident legē dū sit, concupiscibilem: hæc dona &c.

Gregorius.

Articulus vi. Quod inter uirtutes theologicas atq; morales, dona in dignitate medio modo se habeant.

Porrō uirtutum alia theologice seu diuine ac supernaturales dicuntur: alia autē morales quæ circa passiones uersantur easq; modificant: alia uero intellectuales, ut prudentia, ars. Virtutes itaq; theologice non tam duntaxat cæteris cunctis uirtutibus, sed & donis præstantiores putandæ sunt: q̄n̄ deū pro immediato ac proprio habet obiecto. Fidei em̄ obiectū est ueritas prima, spei uero beatitudo æterna: charitatis autē bonitas increata: & ideo iste uirtutes dicūt diuine. Vocāt in super supernaturales, q̄n̄ ad supernaturalē finē q̄ est uisio dei bñdicti p̄ specie, ordināt homiē: & per creationē supernaturaliter infundūt: nec naturalibus uirib' possunt acquiri. Deniq; uirtutes morales ac intellectuales put de eis loquūt philosophi, nō ordināt neq; p̄ficiūt homiē, nisi ad bñdū in naturalē, sed charitate adiūta & fide, sine q̄bus nec uere nec proprie appellari possunt uirtutes, disponūt ac ordināt homiē ad supernaturalē felicitatē seu finē: sed in quātū sunt uirtutes infusæ, non acquisite, perfectius faciunt hoc. His autem uirtutibus digniora sunt dona: Primo quoniam sine gratia gratum faciente haberi non ualent, quemadmodum demum liquebit: secundo

secundo quia directe ad ornandum uirtutes theologicas ordinantur: tertio quia efficiunt hominē promptissime mobilem à spiritu sancto, cuius motio atq; instinctus, sublimior est motione rationis: ad cuius sequelā seu directionē ordinantur uirtutes morales atq; prudentia: quæ finis est facere hominē à ratione prompte mobilem siue regibilem. Ideo nō p̄ passiones reformāt ne earum excessus actum rationis præpediat: quarto quoniam dona ex propria uirtute ordinant hominē ad supernaturalē felicitatem. Ideo nāq; præstantur à spiritu sancto, quatenus uirtutes theologicas p̄ficiendo, rationale creaturā ad æternā beatitudinē excellentius faciliusq; p̄ducāt. Sed hōr̄ plena intelligentia nequit haberi nisi ex introducendis, Articulus vii. De duplici rectore ac regula actū humanorum.

S Insuper homo non nisi ad naturalem beatitudinem conditus esset, quemadmodū opinabantur philosophi, non utiq; indigeret lege diuina nec gratia nec utriusq;: sed sufficeret ei lex naturalis ac naturalis potentia. Ad naturalem enim felicitatem ac finem, naturalia media sufficiunt. Nunc uero quoniam ad supernaturalem beatitudinem quæ etiam angelorum naturalem felicitatem transcendit, conditi sumus, certū est nos supernaturali indigere lege atq; gratuita gratia. Quoniam itaq; duplex est beatitudo siue perfectio hominis, utpote naturalis de qua loquuntur philosophi, & supernaturalis quam docet scriptura diuina, duplex quoq; distinguitur rector seu motor ac regula actuum humanorum, uidelicet ratio naturalis et spiritus sanctus, seu lex naturalis lexq; diuina. In his quippe quæ naturalem ordinem non excedunt, moueri potest homo à propria ratione naturali q̄ lege in cæteris uero indiget inspiratione diuina, & item diuina legis directiua in formatione. Vnde de spiritu sancto Christus discipulis dixit: Paracletus autem spiritus sanctus, quē mittet pater in nomine meo, ille docebit uos omnia, & suggeret uobis. Et diuinus Apostolus: Quid oremus sicut oportet, nescimus: sed ipse spiritus orat pro nobis, id est orātes nos efficit, & formam sedulitatisq; orādī inspirat. Atq; Psalmographus: Spiritus tuus bonus deducit me in terram rectam. Et in libro quoq; Sapientiæ legimus: Da mihi domine sedulum tuarum assiditricem sapientiam, ut mecum sit & mecum laboret ut sciam quid acceptum sit coram te omni tempore. Nec enim sacram diuinæ legis scripturam sine speciali illuminatione spiritus sancti salubriter intelligere possumus, aut auribus illam audire: de quibus in Euangelio saluator hortatur: Qui habet aures audiendi, audiat. Sed mouere quempiā potest, si huiusmodi motio ē spiritus sancti egeamus, quomodo Dionysius asserit, quia optimum hominis est esse secundum rationem: Si enim non sufficit ratio homini, sed exigitur instinctus spiritus sancti, non uidetur optimum hominis, esse secundum rationem, sed potius secundum diuinum instinctum. Et respondendum, q̄ ratio hominis cōsiderari potest dupliciter: Primo ut formatur à naturali legis dictamine: & sic optimum hominis non est simpliciter esse secundum rationem: sic nempe non indigeret homo ad promouendum gratia dei, quemadmodum assererat inimicus gratiæ dei hærecharcha Pelagius. Secundo ut in formata illuminatione legis diuinæ ac gratia: sicq; optimum hominis est rationi inniti uel rationem sectari, quod est esse secundum rationem uel intellectum, quæ idē sunt. Ratio nāq; uoluntati ostendit quid agere debeat: uoluntas autem omnibus animæ uiribus inferioribus imperat, & ad operandum has mouet seu excitat, dicente scriptura: Doce me facere iustificationes, id est mandatorum tuorum impletiones per quas iustificamur: sicq; ratio deo eam docente, docet seu dirigit uoluntatem.

Articulus viii. Quæ sicut uirtutes efficiunt hominem bene dirigibilem seu mobilem à ratione, sic dona à spiritu sancto.

Ratio demum regina ac domina ponitur omnium uirtutum animæ. Sed ne homo à rationis censure per impetum passionum uitiorumq; abducatur impulsus, necessariæ sunt uirtutes morales quæ passiones coercēt, atq; sensibilem appetitū qui in concupiscibilem irascibilemq; partitur, rationi subiciunt: quatenus eius in omnibus sequat iudiciū. Quæ admodū igitur homo à ratione præp̄te atq; facilius nequit moueri nisi uirtutibus perficiat moralibus, sic spiritus sancti inspirationē seu motū, bene ac plene recipere imitariq; nequit, nisi donis adornetur paracleti, præsertim cum dicat Apostolus: Nemo potest dicere dñm Iesum nisi in spiritu sancto. Deniq; ad suscipiendū influxū altioris motoris, sublimior exigitur dispositio mobilis. Quæ admodū ergo motio spiritus sancti dignior extat motio rōis, sic dona præstantiora ponunt uirtutibus moralibus. Hæc distinctio nē S. Tho. doctor inter modernos eximius tradit: q̄ tū p̄ intellectu rōis requirit. Cōstat em̄, q̄ quælibet uirtus reddit hominē bñ mobilem à sp̄u sancto: cū tota nostra p̄fectio in hoc sita cō-

Ioan. 14.

Rom. 8. Phil. 1. 42. Sap. 9.

Mat. 11. 19. Mar. 4. Luc. 8. 14. Apoc. 4. 3.

Psalm. 1.

1. Corin. 12.

Luc. 21.
Eia. 66.
Sap. 1.

fitat, ut spiritus sancti imitemur in instinctu: ad quam imitationem quilibet uirtus nos preparat, ut patientia, iuxta illud: In patientia uestra possidebitis animas uestras. Humilitas quoque iuxta illud: Super quem requisieret spiritus meus, nisi super quietum & humilem? Simplicitas etiam iuxta illud: Spiritus sanctus disciplinae effugiet fictum, id est hypocrisim. Omnium namque uirtutum generalis ac ultimus finis, est introducere hominem ad felicitatem celestem: quod sine satisfactione spiritus sancti compleri non ualet. Postremo quemadmodum uirtutes theologicae dona excellunt, sic ad diuini instinctus sequelam eminentius mentem coaptant, potissime charitas: quae mentem deo intime iungit. Qualiter ergo praedicta distinctio inter uirtutes ac dona saluabitur? Et respondendum, quod ista distinctio subtilis ac optima est. Intelligenda est equidem de illa specialis motione spiritus sancti, ad quam uirtutes non sufficienter disponunt. Offensum est enim cur ultra uirtutes dona requirantur. Uirtutes etiam immediate concernunt potentias: dona uero perficiunt ipsas uirtutes. Uirtutes ergo faciunt mentem bene mobilē a spiritu sancto quodammodo mediate: dona autem immediate. Nam uirtutes donis iuuantur atque ornantur, ut hominem deo in cunctis perfecte subiciant: nec mirandum est hoc. Nam fides & spes in propria ratione imperfectionem includunt: unde nec in prima manent. Charitas quoque praesentis uitae imperfecta existit, cum de Ioanne Baptista Christus testatus sit: Qui minor est in regno caelorum, id est infimus beatorum, maior est illo. De quo paulo ante praedixerat: Inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista. Si ergo uirtutes theologicae indigent donis, quanto magis aliae? His autem concordat uerbum Philosophi tractatu de bona fortuna dicentis: In his quae per diuinum instrumentum mouentur consiliari non expedit secundum rationem humanam, sed ut se quantur interiorē in instinctu: mouentur enim a meliori principio quam humana sit ratio. Unde Thomas ait, quod dona perficiunt hominem ad altiores actus quam sunt actus uirtutum: excedunt namque communem perfectionem uirtutum: non tamen quantum ad genus operis sicut consilia, sed quoad modum agendi: quoniam nulla uirtus sic perficit hominem quantum ad ultimum finem, quin semper moueri indigeat superiori instinctu spiritus sancti.

Articulus IX. An dona spiritus sancti sint aliquid fixum ac radicatum in rationali creatura: uidelicet an sint habitus quidam.

Tripliciter denique dicitur aliquid esse in homine. Primo potēter, quae admodum de infante egregie in dolis dicimus quod sit beatus puer, quamuis nec actum nec habitum beatitudinis sit sortitus, sed dispositionem per ualidam. Secundo habitualiter, ut de erudito nil considerante sed dormiente, dicimus quod sit sciens seu contemplator, eo quod habitus scientiae ei insit, quamuis actualiter nihil cognoscat. Tertio actualiter, sicut de iusto scriptum est: Iustus autem miseretur & tribuet: utpote quoniam actum iustitiae facit, quamuis propter solū habitum iustus quis appelletur. Itaque inter potentiam quae aliud non est nisi naturalis dispositio uel aptitudo, & actum qui est ipsa operatio uisusque rei, habitus mediat. Est nempe habitus dispositio seu qualitas fixe inherens subiecto, per quam facilliter agere potest. Quemadmodum autem homo ad sequendum in omnibus rationis iudicium, indiget quibusdam habitibus qui nominantur uirtutes, sic ad imitandum in cunctis diuinam aspirationis influxum seu spiritus sancti in instinctum, indiget quibusdam habitibus qui dona uocantur. Dona ergo spiritus sancti sunt habituales perfectiones quiescentes in rationali creatura, sicut uirtutes quibus habitibus redditur optime dirigibilis a diuino instinctu. Praeterea spiritus sanctus per dona sua dicitur esse, itemque manere in nobis: sed de spiritu sancto loquens discipulis Christus, Apud uos inquit manebit, & in uobis erit: ergo & dona spiritus sancti sunt habitus manentes ac fixi in nobis.

Articulus X. De donis secundum doctrinam doctoris deuoti.

Oportet autem aduertere quid de ipsis donis sufficiētiāque donorum doctor ille dignissimus, uenerabilis dominus Bonauentura conscribat: cuiusni fallor doctrina in hac parte sicut in caeteris multis, documentis sancti Thomae satis conformis est, non tamen in omnibus. Igitur secundum Bonauenturam deus non solum perficit hominem contra obliquitates uitioꝝ per habitus uirtutum, sed insuper perficit eum ad expediendum se contra impedimenta uirtutum, atque syncōmata seu reliquias uitioꝝ per habitus donorum: uidelicet ut expedite ac prope uirtutum impedimenta repellat atque suppeditet. Tot ergo dona esse oportet, quot ad tale expeditionem sufficiant. Indiget autem anima septiformiter expediri, si omnia uitia expeditissime debeat euitare. Primo quidem contra superbiam, quod fit per donum timoris, de quo ait scriptura: Qui timet deum nihil negligit. Et rursus: Timor domini expellit peccatum. Cui enim omnium uitioꝝ coarceat matrem, id est superbiam, nil negligit: atque omnem peccatum

Eccles. 7.
Eccles. 10.

catum expellit. Secundo contra inuidiam: quod fit per pietatem, quam constat esse proximo beneuolam atque beneficam: quippe quae teste Apostolo ad omnia utilis est. Qui enim diligit proximum legem impleuit. Pietas ergo in quantum est donum, charitatem fraternam munit, confortat ac fulcit: quatenus omne uitium inuidiae expeditissime destruat, semperque benignum ac dulcem affectum fratri impendat. Tertio contra iram quae est insania animi: quod fit per donum scientiae. Quarto contra acediam: quod fit per donum fortitudinis. Haec enim mentem ad diuinam robustam reddit ac agilem. Quinto contra auaritiā: quod fit per donum consilii, per quam homo spontaneam paupertatem amplectitur, sicque affectum a terrenis expediti fortitur. Sexto contra gulam: quae mensuram obtenebrat, saluatorum dicente: Videte ne grauentur corda uestra crapula uel ebrietate, quae sunt species gulae: quod fit per donum intellectus, quod animi acuit, & ea quae ratione obnubilant, facilliter reuocat. Septimo contra luxuriam, quae uisum mentalem prorsus excecatur: intantum ut in ipso actu uenero non sit possibile uti aliquo actu partis intellectus: ita aborber delectatio illa carnalis actum rationis secundum Augustinum. Unde secundum Hieronymum, spiritus prophetiae corda prophetarum in tali actu non tetigit. Hoc autem fit per sapientiam donum: cuius illuminatio tanta est, ut hanc mentis caecitatem expellet aut certe moderari praeualeat. Porro aliam causam assignat hic doctor sufficiētiā donorum spiritus sancti, propter expediendas naturales animae uires. Vis enim seu appetitus irascibilis, indiget expediri ad bona in prosperis ne extollatur, quod efficit timor. In aduersis quoque ne deiciatur: sed utrobique regia uia incedat, quod efficit fortitudo, quae in aduersis praeteritum exigitur, de qua ait scriptura: Deus Israel ipse dabit uirtutem & fortitudinem plebi suae. Vis in superbia concupiscibilis indiget expediri tam circa affectum proximi, quod efficit pietas, quam dei, quod efficit sapientia, quae gustum diuinorum includit. Vis autem rationalis indiget expediri in ueritatibus speculatione, quod efficit intellectus, in meliorum bonorum electione, quod facit consilium: atque in boni executione, quod facit scientia, per quam laudabiliter conuersamur in medio nationis praeuae & peruersae. Quod autem doctor iste de uis irascibili & concupiscibili dicit, intelligendum non arbitror de irascibili & concupiscibili quae sunt species appetitus sensitui ac sensitui: partis potentiae: certum est enim quod sapientia & timor ac pietas in quantum dona ponuntur, non utique in parte sensitua subiacent, sed in intellectua. Loquitur ergo ut reor de concupiscibili & irascibili, prout in appetitu intellectiuo consistunt: in quo tamen non proprie sed metaphorice sunt, neque realiter differunt, sed ratione duntaxat. Insuper alia ratione esse oportet septem dona, uidelicet ad expedienda seu faciendā uirtutum officia. Timor enim expedit ad temperantiam, iuxta illud: Confige timore tuo carnes meas. Pietas ad iustitiam: quae per eam sic facimus proximo, quemadmodum nobis fieri cupimus, in quo nobis iustitiae summa consistit. Scientia ad prudentiam indiget enim uirtus prudentiae perfici dono scientiae: fortitudo ad patientiam. Consilium ad spem. Intellectus ad fidem, penetrando quae fidei sunt: sapientia uero ad charitatem. Per hoc enim quod gustum deitatis includit, ad dei amorem uehementer ac prompte mentem inflamat. Unde quemadmodum charitas mater est & consummatio uirtutum: uirtutum, sic sapientia mater ac finis est cunctorum donorum, secundum quod de ea per sapientem quendam scriptum cognoscimus: Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa: & innumera bilis honestas per manus illius. Amplius, septem ponuntur dona spiritus sancti ad expediendum. I. expedite perficiendā rationalem creaturam in agendo. Indiget enim homo expediri quatenus declinet a malo, quod fit dono timoris: & ut proficiat in bono. Bonum autem est duplex, uidelicet necessitatis, ad quod spectat praecipua: & supererogationis, ad quod ordinantur consilia. Circa bonum necessitatis expedimur seu expediti in agendo efficimur conscientiam ut dirigentem, atque per pietatem ut exequentem. Circa bonum supererogationis expedimur per donum consilii dirigentis & per donum fortitudinis exequentis. Necessesse quoque habemus quiescere in optimo tam cognoscendo quod fit per donum intellectus, quam degustando quod fit per donum sapientiae. Postremo septem necesse est esse dona spiritus sancti ad expediendum animam in contemplatione. Ad uitam enim contemplatiuam atque hierarchicam, opportunum est animam purgari, illuminari ac perfici. Est autem purganda a quatuor naturae uulneribus propter originale peccatum inductis, uidelicet a concupiscētia, quod facit timor: a malitia quod efficit pietas: a ignorantia quod agit scientia: & ab infirmitate quae efficit fortitudo. Illuminari quoque egerim in opibus reparatiōis humanae, quod fit per consilium: & in actibus conditionis primariae, quod fit per intellectum. Perfici uero egerimus per accessum ad summum bonum ac ultimum finem, quod fit per sapientiam. Quatuor igitur dona, uidelicet sapientia, intellectus, consilium, scientia, intellectum perficiunt: alia tria affectum. Suntque plura ad intellectum spectantia: eo quod lumen cognitionis potissime expedit ad recte agendum.

Articulus

1. Tim. 4.
Roma. 13.

Luc. 21.

Psal. 67.

Phila.

Psal. 118.

Sap. 7.

Psal. 33.

Bonum duplex.

Phil. 72.

ratio duplex.

Gal. 5.

Quoniam igitur dona efficiunt hominem optime mobilem ab influxu spiritus sancti, ita ut dicere queat cum uiro sancto, *Vt iumentum factus sum apud te, & ego semper tecum, idcirco dona in illis inueniuntur potentiis, quæ a spiritu sancto mobilis sunt: utpote in intellectu & appetitu intellectiuo seu uoluntate.* Intellectus autem seu ratio duplex est, scilicet speculatiua & practica. In utraque etiam duplex extat cognitio: quæ una ad inuentionem ueritatis, alia ad iudiciu pertinet ueritatis. Primo equidem ueritate inuenire seu scire oportet, & demum rectum habere iudiciu de ueritate iam cognita. Quorum ergo ad ueritatis apprehensionem, perficitur ratio speculatiua dono intellectu quod uersatur circa necessaria, de quibus est fides: ratio autem practica dono consilii, quod circa agibilia uersatur humana. Ad recte uero iudicandum perficitur ratio speculatiua per sapientiam: practica per scientiam: sapientia enim circa diuina, scientia circa humana atque creata. Potentia quoque appetitiua indiget perfici: Primo quantum ad se tam contra timorem periculorum, quod efficit fortitudo, quod contra blandimenta concupiscentiarum, quod efficit timor. Secundo quantum ad alios, quod efficit pietas. Dona ergo extendunt se ad omnia ad que uirtutes intellectuales ac morales extendunt. Hæc est determinatio Thomæ prima 2. q. 67. Veruntamen huic sententiæ repugnare uidentur, quæ idem ipse in 2. 2. q. 8. ac 9. inducit. Illic enim sic inter dona distinguit, quod fortitudo, pietas atque timor in appetitu consistunt: alia quatuor in intellectu: & hæc 4. ad supernaturalem fidei notitiam ordinantur. Fides autem principaliter est de creatore, secundario uero de quibusdam creaturis, prout referuntur ac ordinantur ad deum. Et quoniam fides teste Apostolo per dilectionem operatur, idcirco tertio respicit fides actus humanos prout ad ultimum finem perducunt. Itaque fides dupliciter indiget perfici. Primo per hoc quod credenda lymphido quodam mentis intuitu perspiciantur seu penetrentur atque subtiliter apprehendantur, ita quod intellectui nil uerius, nilque rationabilius uideatur, quam si dei Christianæ assertio. Hanc autem perfectionem sortitur anima per donum intellectus. Secundo perficitur homo in fide per hoc quod de ipsis credendis rectum habet iudiciu, discernens quod eis sit firmiter inhaerendum, & ab eorum contrariis fortissime recedendum: tale autem iudiciu quantum ad res diuinas, ad donum sapientiae pertinet: quantum uero ad res creatas sub fide cadentes, ad donum scientiae: sed quantum ad actus humanos, ad donum consilii. In hac itaque distinctione asserit Thomas quosdam distinguere inter dona, sic quod dona consilii atque scientiae practica cognitionem respiciunt: intellectus uero speculatiua. Hanc uero distinctionem hoc loco redarguit: & tamen in prima secundæ sicut nunc claruit, ea utitur eamque approbat. Male fateor tanto praesenti ab eruditore doceri, & bonam resolutionem huius contrarietatis addicere, quam tantum doctorem irreuerenter negare: cuius tamen dicta in promptu concordare non ualeo. Porro quid rationabilis dictum appareat introducam, dum de singulis donis seorsum tractabo.

Articulus XII. De connexionione ac distinctione donorum secundum Anselmum.

Ecd. 10.

Anselmus præterea de donis in libro de similitudinibus loquens, homo inquit donorum primus est timor domini tanquam fundamentum aliorum. Hunc enim spiritus sanctus in capite mentis supponit, atque alia dona in suis ordinibus uelut in ædificio superimponit. Primo namque spiritus sanctus metuere facit hominem, ne cum de monibus torqueatur. Huic denique timori spiritus sanctus immediate superimponit pietatem, dum mentem taliter formidantem, sui ipsius ac proximorum compassionem aspirat, ac pie recolere facit quod misera erit si separetur a deo, torqueaturque in inferno. Unde in Ecclesiastico scribitur: *Miserere animam tuam beneplacens deo. Et rursum: Benefacit animam suam uir misericors.* Rationabiliter ergo a dono timoris ad donum pietatis ascenditur. Dono quoque pietatis superimponit spiritus sanctus donum scientiae, dum mens sic sibi metuit atque compatitur, ut qualiter saluari queat scrutetur, etiam spiritus sanctus huius rei cognitionem largitur. Dono autem scientiae superimponit spiritus ueritatis in ædificio mentis donum fortitudinis: quoniam cum mens pauida timet, & sibi mox cõdolet, quid etiam agendum sit recognoscit, necesse est, ut dono spiritus sancti redatur fortis ad operandum quæ didicit, & quibus se posse saluari confidit. Scientia namque sine idonea atque laudabili uita nil prodest sed obest. Porro dono fortitudinis superimponit spiritus donum consilii: quia dum mens ad operandum facta est fortis, quæ pie timere donouit agere da sui experimento, didicit ex spiritu sancto, quod de omnibus istis consulere debeat. Est enim consilium, habitualis perfectio mentis a spiritu sancto impressa: quo secundum diuinum consilium ad operandum in omnibus homo mouetur. Dono autem consilii superimponit spiritus sanctus donum

donum intellectus: quatenus post prædictorum perfectionem donorum intelligat homo, cur hæc & alia fieri debeant: quodque a solo deo remunerationem expectet & accipiat. Postremo prædictis donis accumulatis spiritus sanctus donum sapientiae quatenus quod dono intellectus recte cognoscit, illud sibi dono sapientiae sapidum atque dulcissimum suat: ac per hoc solo æquitatis amore sequatur, quod intelligat secundum. Non enim ut Hugo testatur, perfectum facit cognitio ueritatis, nisi comitetur notitia saporosa seu experimentalis: quoniam experientia intelligentiae extat magistra. Ait quoque Anselmus hæc duo ultima dona, uidelicet intellectum & sapientiam, ad uitam pertinere contemplatiuam: alia uero quoniam ad uitam actiuam: quod qualiter possit saluari, in sequentibus elucscet. Plura enim circa præductam positionem Anselmi dubia tangi possent, quæ congruo si dominus de derit, loco soluerent. Itaque in isto mentis ædificio ita composito spiritus sanctus residet, totamque interioris domus familiam, id est uniuersos anime sensus atque affectus gubernat, & ad suam dispositionem obsequium ac debitum finem. Sicque anima dei templum effecta, uerbum Apostoli implet qui ait: *Omnia honeste ac secundum ordinem fiant in uobis.* Nam in hoc omnium entium constat perfectio, ut unumquodque ordinem sibi præfixum obseruet, & secundum exigentiam finis sibi a deo præstituti in omnibus agat. Unde secundum Dionysium, nec ipsæ angelicæ mentes aliquid aggredi uel agere audent, nisi sicut a deo eis præfixum cognoscunt.

In libro de similitudinibus.

1. Cor. 14.

Persona autem diuina dupliciter dicitur esse alterius: Primo ratione originis, & sic filius est sui patris, quia generat ab eo, & spiritus sanctus est patris ac filii tanquam unius spiritus, quoniam procedit ab ipsis, non in quantum sunt pater & filius distinctæ personæ, sed secundum quod sunt unum principium, eod quod in patre & filio sit una uoluntas: a qua spiritus sanctus immediate procedit, tanquam amor ac uinculum patris ac nati. Secundo diuina persona dicitur esse alicuius ratione fruitionis uel communionis: sicque deus & qualibet diuina persona est eorum qui per gratiam aut gloriam deo uniuersum siue fruuntur. Quoniam ergo per dona spiritus sancti habitat deus in nobis nosque manemus in ipso, idcirco non solum dona spiritus sancti, sed & ipse spiritus sanctus nobis donat. Id namque alicui donat, quod de nouo incipit esse ipsi. Per hoc autem quod dona dei recipimus, deo cõiungimur, & eo quod modo fruimur: sicque ipse est noster, in modo & unum cum nobis. Qui enim adheret deo, unum spiritus est. Et denuo scriptum est: *Charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis.* Porro spiritus sanctus donum appellat & datur: sed eod donum conuenit ei ab eterno quemadmodum esse amoris: quoniam fluit a patre ac filio tanquam donabilis: esse autem datum conuenit ei ex tpe, scilicet quoniam charitate & gratia causat in nobis, quæ ex hoc nulla oriatur mutatio in spiritu sancto, sed in recipiente dona ipsius. Vbi in euangelio ait saluator: *Si uos cum fitis mali, nostris bona dare filijs uestris, quanto magis pater uester celestis dabit spiritum bonum petentibus se.* O nobile donum: o inestimabilis liberalitas: daturis incompabilis dignitas anime recipientis. Dignum est plane, ut anima tale donum talis habitatoris suscipiens, omnem adulterinam ac uanam societatem excludat: & quod tanti presidetis conspectum offendere ualet, pure fortiterque repellat, ut sit munda & sancta, ac deo gratissima.

1. Cor. 13. Rom. 8.

Mat. 7. Luc. 11.

Esai. 1. 1. Cor. 13. Iacob. 1.

Articulus XIII. An dona sint connexa sicut uirtutes.

Porro uirtutes esse connexas ostendit Magister tertio libro autoritate Hieronymi, quamuis hoc ipsum magnam difficultatem includat. Cõstat enim quod fides quæ est uirtus theologica, in multis inueniatur qui charitatem non habent, alioquin omnes peccatores essent increduli: sed & Bonauentura affirmat fidem & spem, quatuor quoque uirtutes cardinales posse esse informes, id est sine charitate & gratia: rursumque formati: sicque sine charitate inessent interdum, quandoque uero simul cum ea. Sed hæc difficultate relicta, de donis sentire oportet ea esse connexa. Omnes enim qui gratiam gratificamentem sortiti sunt, omnia dona spiritus sancti habent secundum aliquem gradum. Hoc Thomas & alij concorditer dicunt. Dona namque faciunt hominem faciliter mobilem a spiritu sancto, quod fieri nequit, nisi omni mortali careat culpa, sitque uirtutes morales adeptus siue per infusionem, siue per exercitationem: qui autem huiusmodi est, omnium donorum actus habet uel habitus, secundum aliquem gradum: nec est ratio cur donis careret, cum factus sit capax eorum. Præterea dona dantur in adiutorium uirtutum: ergo dona præsupponunt se inesse illi cui aliquod competit donum. Qui autem uirtutibus fulget, septiformis influentia spiritus sancti est capax. Spiritus sanctus autem unicuique influit secundum propriam uirtutem, id est, secundum recipientium dignitatem & capacitatem. Qui igitur habet uirtutes, donis non caret. Insuper dona sunt necessaria ad salutem. Omnis autem qui gratiam gratum facientem ha-

1. Cor. 13.

tem habet, in statu salutis existit: ergo & donis ornatur. Sed modus huiusmodi cōnexionis, & quomodo dona diuersis secundum uarios gradus conueniunt, posterius innotescet.

Articulus XV. Quomodo intelligenda est ramificatio gratiæ in uirtutes ac dona.

Sicre quoque necesse est, quod sicut per animam fortitur homo esse naturale atque specificum, ita per gratiam recipit esse spirituale atque diuinum. Et sicut ab una simplici essentia animæ fluunt non solum diuersæ potentia, sed etiam coordinatæ in dignitate & processione. (Dicitur enim anima causa unius potentiarum per aliam) sic ab una simplici gratia manant diuersæ uirtutes ac dona: sicut gratia ramificari perhibetur in habitu uirtutum atque donorum. Amplius, sicut res primo indiget habere actualem existentiam seu esse naturæ quàm ualeat agere, sic intellectualis creatura primo indiget poni in esse spirituali: quod fit per gratiam eius essentiam immediate perficientem, quàm possit aliquid meritorie operari: quod fit per charitatem quæ perficit uoluntatem in qua est prima origo seu radix meriti atque demeriti. Constat autem omnes habitus infusos simul produci saltem quantum ad primam eorum in quocumque subiecto productionem, uel quantum ad esse simpliciter, aut certe quantum ad esse eorum meritorium & formatum, cum sint à deo creati: dona uero sunt habitus infusi quemadmodum uirtutes theologicae. Non enim humana potestate aut naturali industria ualent acquiri, cum sint habitus supernaturales ad supernaturalem finem directe & ex propria ratione ordinatæ: Ramificatio igitur gratiæ in uirtutes & dona, intelligenda non est quantum ad habitus ipsos quasi gratia causet uirtutes ac dona, quantum ad eorum essentiam, sed quantum ad operationem secundum quod gratia naturali ordine præcedit uirtutes donaque, sic quod intellectualis creatura in actum uirtutum atque donorum procedit gratia mediante, quæ est operationum bonarum causa formalis, quarum deus est causa efficiens prima ac principalis. Creatura uero est causa eorum efficiens sed quasi instrumentalis, & secundum quod una uirtus prior est alia secundum ordinem operandi, quamuis omnes simul esse dicantur quantum ad durationem & habitum: secundum hoc dicitur gratia prius ramificari in quasdam uirtutes. Primo enim ramificatur in uirtutes theologicas, deinde in intellectuales, postremo in morales. Et quoniam dona præsupponunt uirtutes quia expediunt atque perficiunt eas, idcirco gratia prius ramificatur in uirtutes, deinceps in dona, postmodum in beatitudines quæ sunt operationes uirtutum donis perfectarum: ultimo autem in fructus qui sunt delectationes actû beatitudinum consummantæ ac consequentes. Ramificatio ergo prædicta, intelligenda est secundum dependentiam operationis uirtutum ad gratiam: donorum quoque ad gratiam & uirtutem quia utrunque dona præ exigunt.

Articulus XVI. Quæ sit diffinitio doni.

EX præinductis satis lucere opinor, quod donum spiritus sancti prout de eo nunc loquimur, aliud prorsus non sit, nisi habitualis ac supernaturalis perfectio mentis creatæ à diuina bonitate, immediate per creationem infusa, in adiutorium expeditionemque uirtutum concessa: per quam redditur mens creatura à supernaturali rectore seu spiritu sancto facilliter mobilis. Dona quippe sunt habitus sicut ostensum est, ideo dicuntur habituales perfectiones: & quoniam non solum reperiuntur in homine, sed in angelis quoque, ut ex uerbis Ambrosii probat Magister tertio libro, idcirco adieci in diffinitione doni, mentis creatæ, id est tam humanæ quàm angelicæ: & quoniam dona supernaturales perfectiones existunt ac per creationem infusa, rite adiunctum est, à diuina bonitate immediate infusa. Non enim sunt habitus acquisiti sed desuper dati. Denique dona ipsos uirtutum habitus ornant, atque eorum actus faciles reddunt: imo faciliores quàm sine donis esse possent. Præterea addidi, quod sint in adiutorium expeditionemque uirtutum concessa: & sicut uirtutes faciunt hominem sequi rationis censuram, sic dona efficiunt mentem à spiritu sancto dirigibilem, docibilem, mobilem atque regibilem. Unde patet cur additum sit, per quam redditur mens bene mobilis à spiritu sancto.

Articulus XVII. De subiecto donorum.

Quemadmodum insuper gratia dicitur esse in ipsa essentia animæ tanquàm in subiecto, eo quod immediate concernat atque perficiat eam, sic uirtutes ponuntur in uirtutibus animæ unaquæque in illa quam directe concernit ac perficit, ut amor in appetitu: scientia in intellectu. Et sicut duplex est appetitus, uidelicet sensitiuus, de quo in Genesi ait scriptura: Sub te, i. sub ratōis impio, erit appetitus eius, i. peccati: & tu domina-

Gene. 4.

dominaberis illius. Est quoque in homine appetitus intellectiuus siue uoluntas. Sic duplex est amor in nobis: duplex quoque concupiscentia seu delectatio amorem concomitans, scilicet sensibilis & intellectualis. De concupiscentia namque sensibili quæ mala ac fecunda censetur, ait scriptura: Si præstiteris animæ tuæ concupiscentias eius, facient te in gaudium inimicis tuis. Nam teste Psalmographo, Qui tribulant me, exultabunt si motus fuero. Et rursus: Caro concupiscit aduersus spiritum. De concupiscentia uero intellectuali quæ pura ac nobilis est, scriptum est in Ecclesiastico: Auris bona cum omni concupiscentia audiet sapientiã. Atque in psalmo: Concupiscit & deficit anima mea in atria dñi. Amor igitur sensibilis & delectatio eum sequens in appetitu sensitiuo existit: amor uero intellectualis & delectatio ei annexa, in uoluntate ponendi sunt. Porro ut dictum est, dona ipsas uirtutes respiciunt, expediunt atque perficiunt. Virtutes ergo se habent propinquius ad animæ uires, imo & ad essentiam eius, quæ dona. Si ergo uirtutes subiectionem in uirtutibus siue potentiis animæ, multo magis & dona: subiecta ergo donorum sunt potentia animæ. Palam est equidem sapientiam, intellectum, scientiam atque consilium ad potentiam intellectuam seu rationem spectare, & in ipsa utique subiectari. Pietas uero & timor in quantum est donum, in uoluntate consistunt. Pietas namque iustitiam perficit, cuius subiectum extat uoluntas: timor uero qui donum uocat, non est seruilis sed filialis, qui ad charitatem consequitur, quæ in uoluntate subiectionem. Cum ergo iustitia & charitas in uoluntate fulciantur ac subiectionem, claret quod dona pietatis, itemque timoris, in uoluntate existant. De fortitudine autem asserit Thomas in prima secundæ, quod appetitus subiectum ipsius est, sed quis appetitus, non explicat. Fortitudo nempe in quantum est uirtus cardinalis, in appetitu sensitiuo irascibili ponitur: sed prout est donum, in uoluntate ni fallor ponenda est: respicit enim ac perficit spem, quæ est uirtus theologica in uoluntate consistens. Denique, sicut dona uirtutibus intellectualibus atque moralibus præstantiora ponuntur, ita in nobiliori parte animæ sunt ponenda: uidelicet in illis uirtutibus in quibus super beatissimæ trinitatis imago respicitur in anima. Omnia itaque dona spiritus sancti, sunt in intellectu aut in uoluntate. Postremo, quemadmodum fortitudo quæ est uirtus moralis, uim irascibilem contra terribilia sensibilia roborat, sic fortitudo quæ est donum, uoluntatem confortat. Primo in se, ut diuina fortissime aggrediatur, exequatur, & eorum contrariis efficaciter reuclatur. Secundo in ordine ad appetitum sensitiuum. Per donum enim fortitudinis, subdit uoluntas inferiori appetitui suo imperio: sicut per fortitudinem quæ uirtus est, fit uis irascibilis à ratione facilliter mobilis, sic ipsa uoluntas per donum fortitudinis redditur à spiritu sancto promptissime mobilis: uoluntas ergo eius subiectum est.

Articulus XVIII. De obiecto donorum.

Pæterea, nullum inconueniens sequi uidetur, si idem ponatur obiectum uirtutibus atque donorum. Obiectum namque doni sapientiæ deus est: qui etiam ponitur theologiarum uirtutum obiectum. Obiectum quoque scientiæ quæ est habitus intellectualis uirtutisque acquisita ac naturalis, est res creata. Similiter obiectum scientiæ quæ donum est habitusque intellectualis infusus ac supernaturalis, est res creata: & ita in reliquis. Sed mouere quempiam ualet, qualiter dici illud queat, præsertim cum habitus distinguatur, uel saltem distingui noscantur per sua obiecta. Si ergo sunt eadem uirtutum itemque donorum obiecta, non uidentur dona à uirtutibus esse diuersa: quod præinductis repugnat. Et respondendum, quoniam ad distinctionem habituum nequaquam exigitur realis distinctio obiectorum, alioqui uirtutes theologicae non essent realiter distinctæ, cum deus sit earum immediate uirtutumque obiectum: sed sufficit formalis siue modalis obiectorum distinctio. Hinc namque uirtutes theologicae differunt, quoniam deus secundum distinctas proprietates, earum extat obiectum. Est namque deus obiectum fidei secundum quod prima ueritas: spei in quantum æterna felicitas: charitatis prout summa est bonitas. Simili ergo manerie, alia atque alia ratione est deus obiectum uirtutis theologicae & doni sapientiæ. Res quoque creata sub alia proprietate obiectum est habituum acquisitorum siue uirtutum moralium quæ donorum: præsertim cum dona circa idem obiectum altiore habeant actum quæ uirtutes morales aut intellectuales, quemadmodum in introducendis plenius si præstiterit deus, pandetur.

Ecclesi. 16. P'sal. 113. Gal. 5.

Ecclesi. 1. P'sal. 87.

Thomas.

In archetypo scriptum erat quati aliquid deesse.

Obiectio.

Responsio.

TRACTATVS PRIMÏ, FINIS.

u D. Dionysii

Sap. 9.

ER SAPIENTIAM SANATI SVNT QVICVN,
que placuerunt tibi domine ab initio. Postquam in praeducto tra-
ctatu de donis in communi consideratio habita est, nunc de singu-
lis determinandum est singulatim suffragante spiritu sancto, qui
est ardentissima charitas, liberalissima bonitas, immensa suauitas,
deus aeternus & uerus, omnium dator donorum, omniumq; origo
munerum gratuitorum. Est aut donorum cognitio, huiusq; editio-
nis scientia multum desiderabilis atq; dignissima. Primo enim in se
nobilis est ratione obiecti, cum sit de donis spiritus sancti, quae sunt
praeclarissimi radii lucis diuinae: lucidissimi riuiuli fontis aeterni: fluentia deifica spiritus san-
cti. Secundo ista cognitio utilis est quatenus ipsis donis eorumq; necessitate, proprietate,
dignitate & utilitate iam cognitis uehementius desiderentur, instantius postulentur, dili-
gentius conferuntur, & ad perfectionem per sanctam conuersationem radiante spiritu
sancto perducantur. Denique ista donorum scientialis cognitio utilis atq; optabilis est, ut
sciamus quam excellentia munerum nobis a deo concessa sunt: sicq; donorum istorum libe-
ralissimum largitorem ardentius diligamus, eiq; dignas pro uiribus gratias referamus: quae
agendo, horum proculdubio donorum in speratam inestimabilem perfectionem diuini-
tus fortitemur. Habenti enim, id est grato & dantem amanti, dabitur & abundabit.

Mat. 13.
Luc. 19.

Articulus primus. Quod sacra scriptura de triplici sapi-
entia loquitur.

EST autem quaedam sapientia imperscrutabilis & superessentialis ac increata, aeter-
na atq; immensa: quae licet de ipso deo totaq; trinitate, singulis quoque personis
uerissime praedicatur, (Nam deus est ipsa sapientia, & tota trinitas est una sapien-
tia sicut & una essentia: sed & pater sapientia est, & filius sapientia est, & spiritus san-
ctus sapientia est: nec tamen sunt tres sapientiae, sed una sapientia, quae est ipsa diuina essen-
tia: imo pater & filius & spiritus sanctus sunt unus intellectus, una uoluntas, unaq; uirtus,
quemadmodum theologorum regula ait: Quia quicquid absolute praedicatur de deo, hoc
toti conuenit trinitati personisq; singulis: & sicut de unaquaq; persona seorsum, ita de omni-
bus simul singulariter dicitur. Haec quoque regula a Dionysio in libro de diuinis caracte-
ribus sumpta est.) Nihilominus sicut charitas appropriatur spiritui sancto, eo q; spiritus san-
ctus emanatio est uoluntatis cui charitas competit, profluit enim spiritus sanctus a uolunta-
te patris ac filii immediate, sic sapientia appropriata est filio, cum ipse sit emanatio intel-
lectus. Est enim uerbum intellectus paterni, a mente paterna naturaliter, aeternaliter, in-
gressibiliterq; procedens. Et hoc modo sancta scriptura de unigenito filio dei sub nomine
increatae ac genitae sapientiae loquitur, iuxta illud Prouerbiorum: Ab aeterno ordinata
sum, & ex antiquis antequam terra fieret: nec dum erant abyssi & ego iam concepta eram:
ante colles ego parturiebar: quando praeparabat caelos aedera: & deliciae meae esse cum
filijs hominum. Atque in libro Sapientiae legimus: Attingit autem sapientia a fine usq; ad
finem fortiter: candor est enim lucis aeternae, & speculum sine macula dei maiestatis, & ima-
go bonitatis illius. Sed & in Ecclesiastico scriptum est: Ego ex ore altissimi prodiui primo
genita ante omnem creaturam. Sic quoque diuinus Apostolus CHRISTVM appellat dei
uirtutem & dei sapientiam. Praeterea alia ponitur sapientia supernaturalis sed creata quae
theologia uocat. Non enim naturali ratione inuenta est, neq; naturali lumine scrutari cõprehen-
di ue potest, sed diuina reuelatione patefacta est. Primo sanctis patribus nostris, prophetis
atq; apostolis, & nobis demum per ipsos. Haec est sapientia legis diuinae in ueteri testamento ue-
lata ac inchoata: in nouo aut testamento reuelata ac cõsummata: de qua ait diuinitus Pau-
lus: Praedicatio mea non est in persuasibilibus humanae sapientiae uerbis, sed in sapientia spi-
ritus & ueritatis: de qua sapientia protinus addit: Sapientia autem loquimur inter perfectos:
sapientiam uero non huius mundi: sed loquimur dei sapientiam in mysterio: quae abscondi-
ta est. Insuper tertia ponitur sapientia naturalis ac philosophica: de qua summi philosophi
pulchra

Prouer. 8.

Sap. 8.
Sap. 7.
2. Cor. 4.
Ecc. 24.
1. Cor. 1.
1. Pet. 1.

1. Cor. 1.
1. Cor. 2.

pulchra ac mira Augustino testante indagati sunt. Nam & Aristoteles metaphysicam suam,
theologia appellat ac sapientiam, seu diuinam scientiam. Liber quoq; Procli Platõici, Elementatio
Theologica intitulatur. De hac sapientia loquens Apostolus, Inuisibilia inquit dei a creatu-
ra mundi, id est ab homine, per ea quae facta sunt intellecta cõspiciuntur: semper ita ut quocq;
uirtus & diuinitas: ita ut sint inexcusabiles. Vnde in lib. Sapientie scriptum est: A magnitudine
enim speciei creaturae, poterit horum creator cognoscibiliter intueri. Palam est autem, q;
nec sapientia increata, nec sapientia naturalis ac philosophica sit donum spiritus sancti: cum
nulla earum sit donum gratuitum atq; gratificum, a spiritu sancto immediate influxum. Sed
an sapientia secundo modo accepta sit donum unum de septem his donis spiritus sancti, dilige-
tius inuestigari oportet. Multi quidem affirmant quod si quorum positio minus exquisita
uidetur, atq; irresoluta probabitur.

Rom. 1.

Sap. 11.

Articulus II. De triplici sapientia fallaci ac uana: quam reprobat
diuina scriptura.

A Duendum praeterea, q; ipsis uirtutibus non solam opponuntur uitia manifesta,
sed etiam palliata. Virtutes uero ac uitia, a fine nomina sortiuntur. Quemadmodum
igitur uera sapientia nominatur ipsa diuinorum notitia ad debitum finem relata,
sic abusue uicissim prudentia ac sapientia, dicitur cognitio rerum ad inordinatum
finem relata: & secundum diuersitatem finium inordinatorum, diuiditur sapientia talis. Que-
dam enim appellatur terrena, cuius finis est diuitias mundi colligere: quaedam animalis, cui
ius finis est delicias carnis acquirere: quaedam diabolica, cuius finis est excellentia, quam cõ-
cupiuit diabolus. De hac triplici sapientia non uera sed falsa atq; culpabili, in Canonica la-
cobi scriptum est: Si zelum amarum habetis & contentiones, nolite gloriari. Non est ista sa-
pientia desursum descendens, sed terrena, animalis, diabolica. Deniq; de tali sapientia atq;
prudentia uitiosa, uerbum Apostolus loquitur, ut est: Perdam sapientiam sapientium, & pru-
dentiam prudentium reprobabo. Nonne stultam fecit deus sapientiam huius mundi? De hac
sapientia atq; prudentia loquens saluator, Confiteor inquit tibi pater dñe caeli & terrae, quia
abscondisti haec a sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Et Esaias: Sapientia
ait & scientia tua deceperunt te. Quamuis horum utrunq; altius possit exponi: uidelicet
de sapientia, prudentia atq; scientia philosophica, acquisita ac naturali: quae licet in se bona
sint, imò de numero bonorum honorabilium, id est per se desiderabilium secundum Philo-
sophum, tamen occasionaliter habentem decipiunt & excæcant: quoniam sine charitate sunt
informes & inflant, ac spiritus sancti illuminationem impediunt. Simili modo de ueteri lege
quae in se bona fuit ait Apostolus: Lex subintravit ut abundaret delictum.

Mat. 4.

Iaco. 3.

1. Cor. 1.
Esa. 10.
1. Cor. 1.
Mat. 11.
Luc. 10.
Esa. 47.

Roma. 5.

Articulus III. De uaria distinctione supernaturalis sapientiae.

Q Vemadmodum igitur sapientia naturalis nominatur, quae per naturalem rationem
ex ordine rerum inuenta est, quae secundum Philosophum, est una quinq; habituum
intellectualium, est enim diuinorum cognitio, prout inuisibilia ex uisibilibus que-
unt cognosci: in uariatione naturalis rationis, & talis sapientia secundum philosophos
principaliter est de ipso altissimo ente, deo sublimi & benedictor: secundario quoq; de sub-
stantiis separatis: de quibus Aristoteles in libro de Coelo & mundo testatur: Extra coelum
nihil est, nec uacuum, nec locus, nec tempus: sed sunt ibi quaedam entia simplicia optimam
uitam ducentia, & de suis sufficientia. Sic supernaturalis sapientia seu theologialis doctri-
na uocatur, quae naturalem rationem transcendit, nec ex principijs per se notis elucescit:
sed per reuelationem diuinam primo innotuit. Veruntamen sapientia ista, quamuis origi-
naliter diuinitus inspirata est, postquam tamen mentibus patrum fuit impressa, atq; in libris
sacris digesta, ab alijs disci potuit, imò quotidie discitur siue studendo siue au diendo. Quã-
rum ergo ad tales qui eam suo studio adipiscuntur, non est immediate a deo infusa, nec sic
supernaturalis, quasi sine speciali gratia gratum faciente conquiri non ualeat, cum multi su-
perbissimi atq; uanissimi in ea abundant ac alios doceant: Sed supernaturalis uocatur, uel
quantum ad suam primam manifestationem, uel quia ex principijs naturaliter notis ac in-
ditis non patescit nec discitur, sed in principijs fidei fundatur, & illis suppositis, in mente ad-
discendis generatur. Pari maniera, scientia quae in se naturalis est, supernaturalis dici potest
quantum ad modum, sicut dum deus alicui naturalem rerum scientiam miraculose infundit,
quemadmodum in Salomone: & hoc modo innumerabilia in sacra scriptura traduntur,
quae naturali ratione sciri possunt, & a philosophis melioribus cognoscébantur: ut ea quae
ad diuinam naturam unitatem, aeternitatem, incommutabilitatemq; pertinent: quae licet na-
turali

Aristoteles.

3. Reg. 4.

curall lumine sciri queant, sanctis tamen prophetis atq; apostolis, ac aliis multis electis ex diuina inspiratione patuerunt.

Articulus III. Quæ sapientia supernaturalis ac theologica, ad intellectum duntaxat respiciens, non sit donum spiritus sancti.

Dona insuper spiritus sancti, si præinducta rite fulcita sunt, supernaturales sunt habitus ab influxu spiritus sancti immediate impressi. Cum ergo sapientia illa supernaturalis, quæ intellectum duntaxat concernit, quæ & humano studio sine gratia gratificante adipisci potest, non sit semper immediate à spiritu sancto, quemadmodum in præcedenti articulo patuit, palam est, eam non esse donum spiritus sancti prout nunc de donis est sermo. Præterea sapientia illa seu habitus theologialis, communis est bonis & malis: multi enim sacræ theologiæ doctores pro dolor in peccatis mortalibus uiuunt, qui nihilominus hac sapientia fulgent. Sapientia autem quæ donum est spiritus sancti, bonis tantummodo competit: de eamq; uerissime scriptum est: In malenolam animam non introibit sapientia. Quod de illa sapientia quæ intellectum solummodo perficit, sumi non potest. Patet ergo, quod qui sapientiam supernaturalem creatam, spiritus sancti donum appellant, non satis profunde rationem donorum considerant. At uero, quicunq; dona spiritus sancti habet, habet & spiritum: ergo & charitatem & gratiam habet. Prædicta autem sapientia sine charitate & gratia haberi potest: non ergo est donum spiritus sancti. Amplius, dona efficiunt intellectualem creaturam à spiritu sancto faciliter mobilē: multi autem prædictam sapientiam sortiti, surdissimi sunt ad omnem interiorem spiritus sancti allocationem. Non enim audiunt quid loquatur in eis dominus deus: imò quod alios docent, ipsi non implent. Sapientia ergo quæ talibus inest, donum spiritus sancti non extat. Verum tamen instare quis potest ac dicere, quod sicut fides informis & fides formata sunt realiter idē, quamuis fides formata sine charitate haberi non queat, nec malis conueniat ut fides informis, sic sapientia quæ intellectum concernit, de qua dictum est, quamuis informis consistere ac malis competere ualeat, realiter tamen idem est cum sapientia illa saporosa atq; dulcissima: cuius conuersatio amaritudo dinem nescit, nec tridum habet conuictus ipsius, ut Sapiens ait, quæ & donum spiritus sancti existit. Et respondendum, quamuis Thomas in secunda secundæ responderet, quia si formitas siue informitas esset de ratione fidei, non posset esse eadem fides informis atq; formata: nunc autem utrunq; accidit fidei: sed de propria ratione sapientia: quæ donum est, id existit quod sit saporosa ac dulcis, & uelut experimentalis dei notitia, sicut iam patuit pleniusq; patebit. Non ergo est idem cum sapientia quæ informis esse potest: imò si sapientia illa fiat formata per charitatis infusionem, nec sic erit idem cum sapientia illa quæ donum est: cum donum sapientia: nunquam possit esse informis. Denique ista instantia primam aliasq; rationes non dirimit. Nulla enim fides nec informis neq; formata haberi potest immediate à deo: nec fides semper charitati connexa est: nec omnis qui fidem adeptus, deum habet: quæ omnia dono sapientia: competunt.

Articulus V. De sapientia quæ uere ac proprie est donum spiritus sancti.

Sapientia deniq; quæ iuxta præostensa intellectum duntaxat concernit, quæ & per studium adipisci potest, quamuis supernaturalis sit habitus ac fidei theoria, in articulis fidei tanquam in principijs radicata, quamuis sit uirtus & habitus intellectualis inuisibilium consideratiuus atq; de inferioribus scientiarum habitibus iudicatiuus, non tamen est donum spiritus sancti. Quæ ergo sapientia donum spiritus sancti appellatur? Illa utiq; per quam intellectus creatus de diuinis sub fide cadētibus rectum sortitur iudiciū, non solum per rationis clarum intuitum, sed per connaturalitatem seu conformitatem interni affectus ad deum: quod fit per sapidum gustum. Omnis quippe scientia aliquam causam considerat, per quam de his quæ ad deum pertinent iudicat: scire enim, est rem per causam cognoscere. Illa uero scientia quæ causam simpliciter primam, itemq; altissimam contempletur, maxime atque simpliciter sapientia appellatur. Vnde Philosophus solam metaphysicam ait sapientiam simpliciter nominandum, cum sit de primo uniuersorum principio: ac separatis diuinis substantijs. Talis autem sapientia primum ueraciter discernit ac iudicat de contentis in ipsa. Scit enim quid de talibus sentire oporteat, quomodo ab alijs differatur, quid ipsis sit proprium: secundario quoque de inferioribus scientijs iudicat per sua principia, cum illa sint communissima

* Fortassis inferendū, intelligentiis &

suma & causalissima: ex quibus inferiorē scientia: principia deducuntur, & in quæ finaliter resoluntur: per quæ & stabiliuntur atq; probantur. Hæc uero quæ Aristoteles de metaphysica astruit uera sunt, loquendo de naturalibus rebus notitiis: sed theologia quæ est supernaturalis scientia, primā omnium entium causam & ultimū finē multo sublimius q̄ quæ cumq; naturalis theoria contēplans, de his quæ theologiam facultatem respiciūt, rectum in primis sortitur iudiciū: deinde de inferioribus cunctis scientijs tam infusis q̄ naturalibus iudicare atq; discernere habet per sua principia, id est per sacratissimā fidei Christianæ articulos: per quos tanq; per leges ac regulas, noscitur quid de alijs rebus scientijs acceptandum sit aut certe referendū. Cū enim iudiciū de re proferendū sit per causam ipsam, illa scientia quæ causam simpliciter primā cōsiderat, de omnibus alijs reliquis iudicare optime potest & merito debet. Quoniam itaq; tale iudiciū percipit homo à spiritu sancto, iuxta illud beati Apostoli, Spiritus uis homo omnia iudicat, & ipse à nemine iudicatur, idcirco sapientia per quam datur facultas taliter iudicandi de omnibus per rationes ac leges seu regulas diuinas, donum uocatur spiritus sancti.

1. Cor. 1.

Articulus VI. De bipartito iudicio.

Quoniam dona cum uirtutibus in multis conueniūt, ideo prorsus difficile est inter ea distinguere. Vnde & multi non distinxerunt ea realiter. Supernaturalis autē sapientia, quæ iuxta præhabita esse potest informis, & habitus intellectualis per studium acquisitus, cum dono sapientia: in multis communicat & utriusq; enim est deū cognoscere, diuina discernere, atq; per ea de cæteris iudicare, sed differt ualde. Aduertendū est equidē, quia dupliciter ferri potest de rebus iudiciū. Aliter autē de morbo iudicat ipse ægrotus, & aliter medicus. Aliter quoq; de sobrietate & castitate iudicat, qui ipsas uirtutes morales adeptus est: & aliter qui solā moralē scientiā habet. Vno ergo modo iudicat de re per plenū usum rationis, seu clarē intuitū intellectus ipsam ueritatē certētissimē de diuinis ac alijs iudicat sapientia naturalis quantum ad ea quæ naturaliter cognoscuntur: & sapientia supernaturalis, quæ secundū prædicta donū est, quantum ad ea quæ in sacra scriptura tradunt. Alio autē modo iudiciū fert de rebus per cōnaturalitatem seu cōformitatem iudicantis ad ipsas: quæ utiq; conformitas in dispositione affectus consistit: quæ admodū castus de castitate optime iudicat: sic quoq; per donū sapientia: iudicat de diuinis quæ fide respiciunt, & deinceps de alijs omnibus secundū rationes regulasq; diuinas. Hæc uero cōformitas mentis ad diuina credēda, efficitur per sapidū gustū, seu sapientia: diuinorū saporē, dum ipsi credenti ueritates diuinæ sub fide cadentes, non solū clarissime innotescunt per donum intellectus, sed insuper dulciter sapiunt: sicq; uerissime esse discernuntur, & alia ueritates secundū eam regulantur: falsitates uero atq; perfidias refutantur: quæ omnia sunt per sapientia: donum, quemadmodū secundo capitulo de diuinis nominibus princeps theologorum beatissimus Dionysius de sancto Hierotheo testatur, qui extitit in diuinis perfectus, non solum discens, sed deum ut patiens, id est gustans & ferens diuinis per affectum conformans.

Dupliciter fertur de rebus iudicium.

Dionysius de Hierotheo.

Articulus VII. Quomodo donum sapientia: à cæteris donis distinguitur.

Quam uirtutem theologiam sapientia: donum perficiat.

Amplius contemlandū, quod licet dona spiritus sancti omnium uirtutum sint promptissime expulsiua, uniuersarumq; uirtutum expeditiua ac perfectiua, nihilominus tamen, cum ipsa dona supernaturales sint habitus ad supernaturalem gubernatorem mentem aptantes, quatenus inspiratio distinctiui spiritus sancti in cūctis obediāt, sicq; rationalem creaturam ad supernaturalem beatitudinem ordinantes, idcirco ad expediendum atq; ornandum uirtutes theologicas, quæ & ipsæ supernaturales sunt infusiq; habitus ad supernaturalem felicitatem perducetes, dona præcipue infunduntur ac ordinantur: sapientia uero quæ donum est duo includit, uidelicet cognitionem & gustum siue saporē, cuius causa est charitas in uoluntate existens. Quantum ergo ad ipsam doni sapientia: sapientia: eam notitiā, sapientia: perficit fidem conferendo menti rectū iudiciū circa diuina sub fide cadentia: quantum uero ad saporosum ipsius gustum, sic concernit ac perficit charitatem. Per hoc enim quod intelligenti non solum innotescunt, sed insuper dulciter sapiunt inuisibilia dei, accenditur excitaturq; charitas ad feruentius indefectiusq; amandum. Obiectum nanq; uoluntatis est bonum per intellectum præcognitum. Non ergo fertur uoluntas per charitatem in rem dilectam, nisi intellectus ei ostendat bonum in quod tendere debeat: sed ipsa boni cognitio ad diligendum uoluntatē sufficit

cienter non excitat, nisi intelligenti bonum apprehensum dulcescat seu sapiat: sed nec sensus gustus appetitum concupiscibilem ad cibum appetendum plenarie excitat, nisi & iple cibis gustui suauiter sapiat. Propterea spiritus sanctus dono sapientiae informat: ut eius inspirationi obediendo, diuina saporose intendat, atq; per hoc ad eorum sanctum feruidumq; amorem facilius, imò & frequenter assurgat. Donum ergo sapientiae charitatem perficit, ac agilem, stabilem quietamq; reddit, quemadmodum in Canonica Iacobis scriptum est: Quae autem desursum est sapientia, primo quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suauibilibus, bonis consentiens, plena misericordia & fructibus bonis.

Articulus viii. De necessitate doni sapientiae.

Quoniam teste Apostolo, Animalis homo non percipit ea quae sunt spiritus dei, non sufficit homini ad salutem sola fides, nisi sapientiae conditur sapore: sicq; spiritualia ac diuina percipiat, gustet, discernat. Fidei quippe proprius actus, non est nisi assensus credendis praebere. Hic autem assensus inefficax est, nisi addatur rectum iudicium de credendis, quod fit per sapientiae donum: quae pretiosum à uili, falsum à uero discernit atq; segregat. Ideo in libro Sapientiae scriptum est: Neminem diligit deus, nisi qui cum sapientia inhabitat. Et rursus: Concupiscentia sapientiae deducet ad regnum perpetuum. Porro charitas uiae omnino imperfecta existit, & multipliciter in actu suo tam interiori quam exteriori interrumpi potest ac impediti. Vnde de Iohanne Baptista Christus dixit: Qui minor est in regno caelorum, id est infimus deo fruentium, maior est illo. Charitas ergo uiae, ob suam imperfectionem, & depellenda eius obstacula, dono sapientiae perficitur, muniti, excitariq; indiget. Deniq; ratio naturalis non sufficit ad excitandam dirigendamq; charitatem affectus per fidem intellectus: idcirco indiget dono sapientiae, quo à spiritu sancto iuuetur & moueatur, tam in actibus fidei q̄ charitatis, atq; in euitandis sanctarum operationum obstaculis: propter quod ad Ephesios ait Apostolus: Pater gloriae det uobis spiritum in agnitione eius, ut sciatis quae sit spes uocationis uestrae. Et ad Coloss. Postulan⁹ inq; ut impleamini agnitione uoluntatis dei in omni sapientia, ut ambuletis digne deo.

Articulus ix. De effectibus doni sapientiae.

Virtus demum teste Philosopho, est quae habetem perficit, & opus eius bonum reddit. Cum ergo sapientiae donum sit habitualis perfectio rationis, primo ipsam mentem in seipso perornat, deinceps opus ipsius laudabile efficit. Porro si preinducta recte pensentur, sapientia quae donum est spiritus sancti, triformem habet effectum seu triplicem actum in intimis creaturae rationalisq; mentis. Nam ab ipso sapientiae habitu procedit diuinorum cognitio, iudicialis discretio, ac dulcis affectio seu saporosa gustatio. Primus igitur sapientiae interior actus, est clarificatio intellectus: secundus conaturalis discretio rationis. Per sapientiam enim iudicat homo spiritualis de diuinis ac caeteris, per rationes seu considerationes ac leges diuinas, secundum experimentalem ac sapientiam certitudinem fidei de diuinis. Tertius sapientiae actus interior, est gustus seu oblectatio mentis. Ex his autem actibus alii multi effectus emanant: Quoniam enim praedicti effectus nos deo conformant, qui est omnis illuminationis fontana origo, omnisq; recti iudicii primus distributor, & de propriis suis sempiternis diuitiis aeternaliter gaudens, idcirco sapientiae donum nos deo reddit amabilem: similitudo namq; est causa amoris. Vnde in libro Sapientiae scriptum est: Neminem diligit deus nisi qui cum sapientia inhabitat. Et Aristoteles in Ethicis contestatur, q; uir contemplatiuus atq; theoreticus, sit amatissimus deo. Sapientia quoq; ordinationem optimam interius causat: sapientis enim est ordinare. Per ordinem uero permanet homo inconcussus ac fixus in rationis & quo iudicio: ideo alius sapientiae actus est animum confortare in bonis, quemadmodum scriptum est: Certamen forte dedit illi, ut uinceret & sciret quoniam omnium potentia est sapientia. Et quia sapientiae donum obstacula charitatis repellit, propterea à ruina peccati & poenis repellit, iuxta illud: Sapientia eos qui se obseruat, à doloribus liberat. Quoniam ergo sapientia mentem à uitiiis eripit, incorruptam eam ac integrā efficit. Incorruptio autem facit esse proximū deo. Ideo in libro Sapientiae concluditur: Concupiscentia sapientiae deducit ad regnum perpetuum. Porro tristitia ac redit ex euentu mali causant. Cū ergo sapientia in mēte deliciosam contemplationē producat, palā ē, q; ipsa tristitiā, amaritudinē, reditūq; expellat, & inter aduerfa atq; secundā animū regina uia incedere faciat. Hinc enim in libro Sapientiae conscriptū est: Scio quoniam sapientia mecum communicabit de bonis: & erit allocutio cogitationis & tae dei mei. Intrās in domū meā, cōgescā cū illam: em̄ habet amaritudinē cōuersatio illius, nec reditū conuictus ipsius: sed gaudium

dium atq; laetitiam. Praeterea, quoniam sapientiae donum contra gulam conferat, idcirco apostolus Iacobus hanc supernā sapientiam pudicam appellat: causat enim pudorē & continentiam. Qui em̄ spirituales delicias sapit, carnales delectationes facile uilipendit: quoniam gustato spiritu, desipit omnis caro, quemadmodum spiritualissimus ac diuinus ille Gregorius asserit. Secundo nominat eam pacificam: sapientia enim cum sit ordinationis causa, concordiam facit hominis, primo in seipso, deinde quantum ad alios. Pax autem, est quaedam concordia atq; tranquillitas, seu dulcis stabilitas ordinis. Tertio nominat eam modestam: cum em̄ sit mater discretione ac ordinis, modestum facit habentem. Vocat quoq; eam suauibilem ac bonis consentientem: efficit namq; mentem à spiritu sancto optime mobilem, nilq; in semetipsa fidentem, nec proprio sensui innitentem. Appellat etiam Iacobus sapientiam misericordiam plenam: assimilat enim hominem deo, qui dat omnibus affluenter, & nulli improperat. Vltimo nuncupat eam fructibus bonis plenam, & sanctis delectationibus atq; operibus. Cum ergo sint tot & tales effectus seu actus doni sapientiae, patet quam diues atque redundans sit ipsa in se, ita ut de ipsa uerissime asseueret: Venerunt mihi omnia bona simul cum illa. Et rursus: Quid inquit locupletius sapientia? plane melior est sapientia quam uires, & uir prudēs q̄ fortis. Et in Ecclesiastico legimus: Vinum, musica & mulieres laetificant cor: & supra utraq; dilectio sapientiae. Vnde Aristoteles in Ethicis fastus est, q; homo contemptatius extra se delectari non querit, cum intra se iocundis theorumatibus plenus sit. Et denuo Philosophia ait mirabiles habet delectationes adiūctas. De hac Plato in Phaedone pulcherrime loquitur: sed talis utiq; delectatio longe, & quasi inferior est, minusq; sapida delectatione supernaturalis sapientiae quae donū est spiritus sancti, cuius gustus oleo gratiae est perfusus & charitatis suauitate aspersus: estq; delectatio talis omni naturali philosopho penitus inexplorata atq; ignorata est em̄ futurae delectationis participatio nobilis, ac praelibatio futurae felicitatis, in qua replebitur in bonis desiderium nostrum. Idcirco delectatio talis est Christianae fidei certissimum argumentū. Non em̄ haberi potest nisi immediate à deo, praesertim secundum illā exuberantiam qua multi electissimos Iesu Christi eam ubertim experiti sunt. Deniq; de praedictis sapientiae actibus Bernardus sic loquitur: Inuenisti sane sapientiam, si prioris uitae peccata deplangis, si seculi huius concupiscentias parumpendis, si eternā uitam toto desiderio concupiscis, si horum singula tibi sapit sicut sunt, ut haec quidem tanq; amata & omnino fugienda, illa quoq; uelut caduca & transitoria contēda, ita uero sicut perfecta bona totis desiderijs appetenda intimo quodam sapore diu dices & discernas. Veruntamen aduertendū, q; omnia haec non sunt directe ac elicitiue effectus seu actus doni sapientiae, immo quaedam eorum ad aliqua pertinent donae sed omnia haec sunt actus doni sapientiae uel elicitiue uel imperatiue. Quemadmodum enim charitas, cum sit uniuersarum uirtutum regina mater ac finis, cunctis uirtutibus imperat, ac per hoc omnium uirtutum operationes ei imperialiter ascribuntur non elicitiue, nisi actus qui immediate uoluntatem concernunt, ut uelle amare, appetere, sic donum sapientiae cum sit omnium donorum altissimum, actus eorum imperatiue producit: sed actus eliciti, doni sapientiae sunt, de quibus praehabitu est.

Articulus x. An sapientia quae est donum sit speculatiua uel practica.

Speculatiuum deniq; appellatur illud, cuius proprius ac proximus principalisq; finis est speculatio seu ipsa ueritatis cognitio: practicum autem, cuius finis proprius est praxis seu opus. Ille igitur habitus, illa scientia, illa uirtus, illud donum speculatiuum uocatur cuius finis est speculatio: practicum uero, cuius finis est actus exterior. Porro Augustinus 12. de trinitate rationem distinguit in superiorem, quā sapientia circa diuina existens concernit ac perficit: & inferiorem, ad quā scientia quae est rerum creatarum notitia, pertinet. Sapientia em̄ iudicat per rationes diuinas: scientia per rationes humanas, ut asserit Thomas. Ratio uero superior, intēdit in rationibus diuinis atq; supernis conspicendis ac cōsulendis: iudicat em̄ de rebus secundum cōsiderationes ac iura legis diuināe. Intēdit ergo superior ratio rationibus diuinis cōspiciendis, contēplando diuina in fere cōsulēdis q; in, inquātū iudicat de reb⁹ actibusq; humanis secundū leges diuinas, dirigēdo, regulādōq; eas per regulas diuinas. Cū ergo sapientia principaliter circa diuina uerset, sitq; eius praecipuus actus superioris rationis contemplatiue intendere, ideo ipsa primo atque potissime speculatiua censetur: si secundario autem practica est, in quantum dirigit actus humanos ad debitū finē secundum diuinā legis tenorem. Haec est responsio Thomae: quae quibus reproban

Iaco. 3.
Eodem.
Iaco. 3.
Iaco. 7.
Sap. 8.
Eodem.
Ecl. 4.
Psal. 64.
Bernardus

Iaco. 3.

1. Cor. 2.

Sap. 7.

Sap. 6.

Mat. 11.

Luc. 7.

Eph. 1.

Col. 1.

1. Cor. 2.

Sap. 7.

Sap. 10.

Eodem.

Sap. 6.

Sap. 8.

da non sit, efficacius tamen, & item absolutius responderi potest, q̄ simpliciter loquendo sapientia sit speculatiua: proprius em̄ eius principalis ac proximus finis est ipsa cōtemplatio diuinorum: nec directio actuum humanorū est proprius aut principalis, imō nec proximus eius finis, quā sapientia sicut & fides, se extendat usq; ad actus humanos. In quorū tamen directioe sapientia nō quiescit tanq̄ in fine intento, sed refert eos ad cōtemplationē diuinam. Idcirco em̄ cōtemplatur actus humanos, ut eos dirigēdo disponat hoīem atq; habiliter ad uitā speculatiuam. A' sine autem principali ac proprio finaliter ac directe intēto, nomē imponitur. Vnde & Henricus de Gandauo sapientiam speculatiuam absolute appellat. Negan dum tamen nō reor, quin sapientia aliquo modo ordinetur ad opus ex parte nostri: nā & intellectus speculatiuus extensione sui sit practicus. Sed & apostolus Iacobus ait: Quis sapiēs & disciplinatus inter uos? ostendat ex bona cōuersatione operationē suam in mansuetudine sapientiae. Sapientia quippe, qm̄ mentem ordinat, perturbationē excludit. Ira uero cū sit uelut infania animi, maxima causa est perturbationis. Cum ergo mansuetudo sit uirtus moralis iram refrēnans, mansuetudo sapientiae deputatur: quia ex ea causatur. Hinc em̄ in Iob habetur: Virum stultum interficit iracundia: & paruulū occidit inuidia.

Articulus XI. Quod sapientiae donū omnibus gratiam gratificantem habentibus inest, & eis duntaxat.

Elucescit praeterea ex praecedentibus, q̄ sapientia quae donū est, non sit informis diuinorū notitia, sed saporosa & dulcis. Rursus ostensum est, q̄ sapientia ista indicat de diuinis nō solum per rationis ueracem intuitū, sed per cōnaturalitatem suae conformitatem ipsius ad diuina, in quantum diuinorū ueritate experiri quodammodo & gustat ac percipit per inspirationē spiritus sancti, iuxta illud beati Apostoli: Dedit nobis pignus spiritus. Et iterum: Misit deus spiritum filij sui in corda nostra clamantem, id est clamare nos facientem ex charitate diuina, abba pater. Declaratum est quoq; frequenter, q̄ dona spiritus sancti faciunt mentem creatam prompte mobilem à spiritu sancto, quod sine charitate & gratia effici nequit. Cum ergo praedicta nulli competere possint nisi charitatem habenti, cōstat q̄ nullus donum sapientiae habeat, nisi qui gratiam atq; charitatē sortitus est. At uero, unicuiq; ad salutem necesse est, ut de ipsis diuinis quae ad articulos fidei pertinent, rectum iudicium habeat, ut saltem discernat eis firmiter adhaerendum, nec quidq; sacrae fidei contrarium recipiendum. Tale autē iudicium, actus est doni sapientiae. Ideo sapientiae donum uniuersis gratiam gratum facientem habentibus conuenit secundum aliquē gradum, quē admodum Ioānes testatur: Vos inquit unctionem habetis à spiritu sancto: & unctionio docet uos de omnibus ad salutem requisitis siue de recto iudicio diuinorum, siue de ordinatione rerū ac actuum humanorū. Si em̄ teste Philosopho, natura nō deficit in necessarijs, multo magis & gratia. Sunt itaq; uarij gradus doni sapientiae. Nam quibusdam confertur donū hoc non tantum quantum ad salutem propriam necessarium est, sed et in super alios regulare atq; instruere possint, ac diuina mysteria profundius penetrare atq; discernere. Hoc uero ad gratias gratis datas, per quas unus ordinatur ad alium cooperando eius salutem, spectare partim uidetur, quē admodum ait Apostolus: Alij per spiritum datur sermo sapientiae. De qua etiā dicitur: Sapientia loquimur inter perfectos. Sed hoc infra clarius exponetur.

Articulus XII. Quomodo sapientia appellatur timor uel charitas.

Beatus Iob dum sapientiam commendasset, Ecce inquit timor domini, ipsa est sapientia: & recedere à malo, intelligentia. Translatio autem LXXX. inter pretū qua utitur Augustinus, sic continet: Ecce pietas ipsa est sapientia. Deniq; Augustinus in libro de gratia noui testamenti ait, q̄ sapientia sit charitas dei cui concordat Gregorius, Amor inquit ipse notitia est. Haec autē intelligenda nō sunt, quasi sapientia sit essentialiter aliquid horū, sed dicitur timor & pietas: quia per pietatē ac timorē potissime declaratur. Dicitur quoq; ipse amor notitia causaliter: quia notitia est causa amoris quātū ad actū ipsius: uel dicitur sapientia amor & charitas, propter magnā conuenientiam & cōnexionē cum ipsis. Quicumq; charitatē habet uerū, utiq; sapientiam habet, & uice uersa: nec est unum istorū sine alterius possessione perfectum: realiter tamen distincta sunt. Nam sapientia in intellectu, charitas uero in uoluntate locatur.

Articulus XIII. Confirmatio omnium praedictorū ex dictis doctoris diuini.

Ir autem mirabilis dās Ioānes Ruysbroech, quē qualiter digne appellem ignoro, nisi ut quē admodum uenerabilis ille Hugo de sancto Victore propter eminentē suā scientiam uocatus est alter Augustinus, sic Ioānes iste mirabilis propter excellent

excellentissimam suam sapientiam nominetur alter Dionysius. Puto em̄ quia si libri eius in tali essent stylo translati, ut libri magni Dionysii, non essent faciliores studij q̄ libri Dionysii. Quoniam igitur uir hic tantae sapientiae fuit, merito eum appello doctorem diuinum: quia instructorem non habuit nisi spiritum sanctum: erat enim aliis illiteratus ac idiota, eo utiq; modo quo Petrus & Ioannes Archiapostoli, à Luca in Actibus apostolorum illiterati fuisse narratur. Vnde & libros suos in uulgari cōscripsit: quorū tamen profunditatē atq; sententiā, nemo ad plenum mirari iam ualeat. Quoniam itaq; certus sum uirū istū à spiritu sancto instructum, propterea magna est eius autoritas apud me: & quae de donis spiritus sancti scripsit in libro qui intulit Tabernaculū Moysi, studiose aspexi. Quā uero librū trāslatū non uidi, ego uerba eius ut qui uirū trāslata hic introduxi. Itaq; ait, exponēs septē lapades aureas cā delabris à deo fieri iussit: Amici charissimi, aspicere debemus aeternū dei amorē effluentem uel se cōmunicantē, atq; uiuū fontē cū septē riujs, & tanq̄ splendidum solē cum septem radijs, & tanq̄ consumētē ignem in opere. Hic amor, diuinus est spiritus dei cū donis suis, qd nobis designat septē aureas lapades. Per superiorē lampadem intelligimus spiritū sanctū ac sapientiae donū. Nam ubicunq; est spiritus dei, ibi est sapientia: & ubicunq; est uera sapientia, ibi est spūs dei: quā ipse est fons uiuus omnis donū summus riuus ex uiuo fonte diuini amoris emanans, est spiritus sapientiae: quā appellamus sapientiam sapidam. Hoc sapientiae riuus erat humanitas dñi nostri omnino perfusa: & ex plenitudine eius oēs nos repleti ualemus. Ite superius riuus exigit spiritū nostrū esse simplicē, otiosum, indepictū, inflexibile, libere ac sine fōlicitudine, semper q̄ sibi ipsi mori ac uiuere in deo. Sic q̄ operat uirtutē summē iustitię: quā exercendo adipsamur spiritū sapientiae: quia in eo q̄ nos ipsos ac alia cuncta trāscendimus siue relinquimus, spiritū sapientiae inuenimus. Et in hac derelictione siue supergressione, afferimus oleum nostrū ipsius iustitię: in superiori lapade nostrae liberae uoluntatis. Hoc oleum semper accensum est diuina sapientia, dū modo habeamus in ipso rectū lumen simplicis intentionis: quā nostra simplex intentio est clarus aspectus nrae simplicis intentionis, in qua semper sapientia diuina illucet. Hęc quoq; sapientia perfluit siue perfundit simul spiritum atq; naturā claritate ac diuino sapore. Hęc uerba plene exponere longum esset: sed quē in ipsis obscuriora uident, breuiter explanabo. Ait equidem doctor iste diuinus, q̄ sapientiae donū requirit spiritum nostrum existerē simplicem, otiosum, indepictum, &c. quorum omnium una est ratio. Cognitio namq; secundum Philosophum per assimilationem efficitur cognoscens ad cognita: & quanto ipsa cōtemplatio diuinior atq; sublimior fuerit, eo necesse est mentē humanam amplius deificari & sublimari transcendendo terrēna, relinquēdo corporea, omnēq; inordinatū affectū & curā atq; cogitationes inanes abijciendo, spernēdo, imō nec sentēdo: sed mentē in diuina syncre suspendēdo, figendō atq; fouendō. Cū ergo actus sapientiae sit altissima ac deiformis & sapida diuinorum speculatio, ideo sapientiae donum si actum perfectum ac stabilem sortietur, exigit ut ipse intellectus sit simplex non tendendo in diuersa, neq; in plurimis se diffundendo: Nam pluribus intentus minor est ad singula sensus. Erit quoq; otiosus, id est ab exterioribus uacans: quemadmodum Tito scribens Dionysius, Verie te inquit ad radiū. i. ad interiorē diuinæ lucis claritatē. Erit & indepictus, i. à corporaliū rerū phantasmatibus atq; memorijs depuratus, ne obtenebretur interior diuina ueritatis intuitus. Erit etiā inflexibilis, in concussus ac fixus in bonis, ut nō sit sicut arundō uento agitata. Necesse est em̄ mentē cōtemplatiuā passionū impulsibus dominari, ne uel prosperis resoluat, uel asperis deprimat. Erit in super liber ne seruiat uitijs, neq; inordinato amorē subiectus possi deat potius ac habeat à rebus q̄ eas ipse habeat atq; possideat. Erit etiā sine sollicitudine, quatenus nil curet aut timeat nisi quod ipsum à deo abstrahere & auertere pōt. Debet q̄ mēs rationalis sibi ipsi semper mori deo uiuere, nō quærēdo quae sua sunt, nō honorē aut aliquid seculi huius, ne sit ad seipsam reflexa, sed tota ad deū cōuersa. Vita em̄ omnis intellectus est actio eius. Dum ergo mēs creata in nullo propriā uoluntatē aut sensum sectat, sed quicquid agit, secundū diuinæ legis iustitiā regulat, imō & se & omnia sua, & uniuersa quae agit ad dei honorē & gloriam refert, nec aliquid quærūt nisi ipsum creatorem benedictum, tunc procul dubio sibi ipsi continuo moritur deoq; uiuit: ita ut cum Apostolo dicere queat: Vno autem non ego uiuit uero in me Christus. Quod autem nunc uiuo in carne, in fide uiuo filij dei, qui dilexit me & tradidit semetipsum pro me. Et quia deo debemus quicquid sumus siue habemus, idcirco hoc modo uiuendo summam iustitiam exercemus: quam exercendo, sapientiam, id est sapientiae incrementum inuenimus, uel certe sentimus atque gustamus.

Articulus

Iaco. 3.

Iob. 5.

2. Corin. 1. 4. Gal. 4.

1. Ioan. 2.

1. Corin. 12. 1. Cor. 2.

Iob. 16.

Act. 4.

Num. 20. Plat. 4.

Ioan. 3.

Mart. II. Lu. 7.

Gal. 2.

D. DIONYSII A' RICKEL CARTHUSIANI,

Articulus XIII. Qualiter sapientia ista dignissima acquiritur à domino quomodo etiam augeatur ac perficiatur.

Quandò deinceps perfectio altior est atq; diuiniore, tãdò uidetur difficilior posse attingi. Ars enĩ et uirtus sunt circa difficilia. Vnde Gregorius: Nemo ait repente perfectus efficitur. Et Bernardus: Nolo inquit subito fieri summus, paulatim uolo. Nempe ut Dionysius asserit, A' distanti in distans non itur nisi per media ordinata: sed & quæ à deo sunt, ordinata sunt. Cum ergo sapientiæ donũ, sit cæterorũ donorũ finale ac pfectissimũ & summe diuinũ, mijs uidet q' sacra scriptura perhibet sapentiã tam facile ac prompte posse inueniri & adipisci à dño. Scriptũ est enĩ in libro Sapientiæ: Clara est & quæ nunq' marcessit sapientiã: & facile inuenitur ab his qui diligunt illam: & inuenit ab his qui quærunt illam: præoccupat eos qui se concupiscunt. Sed hæc facilitas inueniendi sapientiæ donum, intelligi optime potest ex parte dantis non recipientis, nisi secundum aliquem gradum: deus enim qui sapientiæ dux est, quantum in se est, paratissimus est omni mēti creatæ lucifluos supernæ sapientiæ radios communicare: quem admodum increata patris sapientiã Christus unigenitus dei in Apocalypsi testat: Ego stio ad ostiũ & pulso, si quis aperuerit mihi ianuã, & audierit uocem meã, introibo ad ipsum, & cenabo cum illo, & ipse mecum. Et Iacobus ait: Si quis indiget sapentiã, postulet à deo, qui dat omnibus affluentèr & dabitur ei. Aduertendum est aut, q' cum dona spiritus sancti sint charitatis ac gratiæ inseparabiliter cõnexa, idcirco ipsa sapientiã quãtum ad suam primã ac simplicẽ perfectionẽ, seu quãtum ad habitũ, non est nisi per creationẽ & inspirationẽ diuinã, sicut & charitas ac gratia - deo coniunctus est dicitur sapientiã mereri, inuenire, recipere, quantum ad actum atq; augmentum ipsius. Sic enĩ dicit sapientiã inueniri ab his qui diligunt illam, cũ tamen nemo diligat eam nisi qui habet, loquendo de dilectione cõpleta & meritoria: præsertim cũ sapentiã diligere, actus sit sapientiæ. Porro quæ admodum charitas, ita & sapientiã mereri augeri, quatenus aucta mereat & perfici. Deniq; sicut cupiditatis seu priuati amoris diminutio augmentum est charitatis, mera uero seu integra atq; perfecta inordinati seu priuati amoris x extinctio, charitatis extat pfectio, sic utiq; mundanæ ac carnalis sapientiæ, seu curiosæ & uanæ scientiæ diminutio, doni sapientiæ perhibetur augmentũ: perfecta uero & integra talis uitiosæ sapientiæ atq; scientiæ expulsio, ueræ sapientiæ perfectio rite censetur. Hinc quippe Apostolus ait: Si quis uidet inter uos sapiens esse uidelicet in oculis proprijs, seu aggregãdis bonis terrenis, uel adipiscẽdis honoribus, stultus fiat: id est talem sapientiã derelinquat, & ab hominibus uilipendi desideret, ut sit sapiens, id est, ut uerã sapientiã capeat & sapere queat. Vnde & rursus testat: Quæ stulta sunt mundi, id est eos quos mundus fauore reputat, elegit deus, ut confundat sapientes. De talibus sapientibus autem in iudicio stulti existunt, Iob fatet: Simulatores & callidi prouocant irã dei. Adhuc aut, quæ admodum inordinata mentis affectio circa tẽporalia & cadauca fyncerissimã diuinã charitatis puritatem obfuscat, ipsamq; charitatem ledit atq; debilitat quãtum ad eius feruorem, sic inordinatum studium quarũlibet scientiæ siue librorũ, à perceptione incrementi ueræ sapientiæ animum impedit. Inordinatũ uero studiũ nuncupo, dum leguntur aut audiuntur, non quæ magis expediunt ad innocentia uitæ, ad cordis munditiã, ad adeptiõẽ uirtutũ, sed quæ magis oblectant, uel dum studium non ordinatur ad debitum finẽ: & quãuis naturalis philosophiæ studium in se malum non sit, tamen si non ordinet ad uerã spiritus sancti sapientiã, uanũ efficitur. Male dictum quoq; est studiũ, quicquid diuinorũ librorũ, cũ quo negligit aut certe irreuenter perfoluitur diuinum officium. Insuper quorũ professio naturalis studio philosophiæ non eget, ualde inaniter occupantur, dum in philosophicis libris ingenia sua fatigant: opus enĩ quod in se bonum consistit, per accidens reddit uitiosum, dum à meliori seu obligatori actu est impeditum. Igitur qui uerã sapientiã gustũ experiri desiderat, & in dono sapientiæ crescere, inordinatõẽ studiõẽ delectationis contemnat, neq; in proprijs intellectus sententijs gloriẽ, sed in uera humilitate se fundet, in diuinã charitate radicem mentis defigat, occupationes cogitationũ uanarũ abijciat: sicq; pie ac sancte uiuendo, hanc sapentiã non proprijs uiribus, sed à liberalissima largitate spiritus sancti fortiri conet, qm uerẽ de ea sanctus Iob ait: Trahitur aut sapientiã de occultis, ne inuenit in terra suauiter uiuentiũ, id est in cordibus carnalem uitam ducentium. Animalis nanq; homo, nõ percipit quæ sunt spiritus dei. Hinc etenim monet diuinus Apostolus: Si confurxistis cum Christo, quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Non ergo superna sapere ualet, quem mundus iste uel caro delectat.

Articulus

DE DONIS SPIRITVS SANCTI TRACTATVS II.

Articulus XIII. Quod donum, sapientiã & uirtus charitatis diuinæ, proportio nabiliter crescunt simul atq; decrescunt.

Aut inquit charitatis ex cognitione procedit, quæ admodũ scriptũ est: In meditatione mea exarscet ignis. Verũ si ad charitatẽ sufficeret sola sciẽtia, atq; ad actũ charitatis sola cognitio, illi profecto deum amarentur dẽtius, qui acutiore gaudent ingenio, ac subtilioribus considerationibus circa diuinã præfulgent. Huius autẽ oppositũ cernimus. Multi enĩ simpliciani ac scẽmine, magna dei dilectione deuotioneq; lægent, multis doctoribus atq; studentibus, cũ suis subtilitatibus ac sciẽtijs, deũ nec diligẽtibus neq; timẽtibus. Verũ tamen hoc à sapientiã, q' est donũ spũs sancti, lõge sit semp. q' d' enĩ in diuina dilectione ac uera mentis perfectione quis proficit, tanto hæc sapientiã magis in eo cõcreuit: & dũ charitas perfecta efficit, fit sapientiã quoq; perfecta in uero, ac sapido rationis iudicio circa diuinã consistit. Quãtũ aut quis amplius carnalia terrenaq; abijcit, tanto de diuinis uerius iudicat: & per cõsequenslympidius ea cognoscit. Quæ etiã cognitio tãd' suauis sapit, quãto charitas ipsa perfectior fuerit. Nihilominus loquẽdo de sapientiã atq; scientiã quæ sunt habitus intellectuales atq; ad gratias gratis datas pertinetes, nil prohibet eum qui minus diligit in cognitione meliorẽ præcellere. Porro q' secũdũ diuinã charitatis incrementũ in cordibus nris ipsa q'q; sapientiã cõualescat, æqualiterq; cõcreuat, testat Richardus lib. de contemplatione dũ ait: Quãdiu huiusmodi sapientiã seu reuelationẽ ebrietatẽ atq; excessus nõ experimur, qd aliud de nobis æstimare debemus, nisi q' minus diligitur, imo q' & minus diligitur: si enĩ pfecte ac plene diligeres, forte dilectionis tuæ nimietas, ardentisq; desiderij tui anxietas in hĩmo d' ebrietatẽ te raperet & excessũ. Sane si diuina dilectione dignus plene fuisset, si tanta dignatione te idoneũ exhiberes, tanta fortassis luminis sui claritate intelligentiæ tuæ oculos irradiaret, tantaq; internæ suæ dulcedinis suauitate cordis tui desideriu inebriaret, q' te ipsum supra te metipsum raperet, atq; p mētis excessum in superna erigeret. Hec aut yba Richardi fulciri uidet p id qd in Psal. cãmamus: Memor fui dei & delectat' sum. Palã est enĩ, q' de memoria illa loq'it, q' est sapientiã act'. Sed & in euãg. saluator ait: Si q's diligat me, diligat à patre meo: & ego diligã eũ, & manifestabo ei meipsum. Quid est manifesta bo ei meipsum, nisi secũdũ charitatis suæ uigore dabo ei meipsum notitiã? Sapientiã itaq; q' donũ est spũs sancti, æqualiter cũ charitate pariter crescit: & q' sapientiã ista gaudium habeat atq; in mente ingentẽ lætitiã pariat, in libro Sapientiæ scriptũ est, & superius in introductione. Veruntamen istis repugnare uidet, quod Bernardus affirmat: Roga inueniens tibi dari lumen deuotionis seu sapientiæ diem clarissimum & sabbatũ mentis, in quo tanq; miles emeritis in labore ueliquo absq; labore: ut quod paulo ante cũ amaritudine & coactione tui spiritus faciebas, de reliquo cum summa dulcedine delectationeq; peragas. Verũ ad hanc inquit perfectionem paucini fallor perueniunt in hac uita: Multi enĩ tota uita sua ad hoc tenentur neque pertingunt. His quoque uerbis Bernardi sacra scriptura robur confert cum scriptũ sit: Non est uolentis neque currentis. Et denuo: Non est in homine uia eius, nec uiri ut dirigat gressus suos: Imo si omnis qui charitatem sortitus est, tales continuo experiret sapientiales excessus, suauisq; gustus, magna oriret quibusdã ualde deuotis perplexitas atq; anxietas: tunc enĩ se formidarent charitate priuatos, dũ se prædictis sentirẽt suauitatibus destitutos. Proinde nõ parè periculofum opinor de charitatis & gratiæ dei præsentia, secũdũ propriã uelle deuotionis experientiã iudicare. Hoc nãq; uicissim pusillanimitatis, inter dũ uero præsumptionis foret occasio: propter qd uitandũ spiritus sc̃tus per Salomonẽ testat: Sunt iusti atq; sapientes, & opa eorũ in manu dei sunt: & tamen nescit homo utrũ odio an amore dignus sit. Qualiter ergo concordabit cõtrarietas ista? Ita ut arbitror, ut qd ait Richardus, intelligat quãtũ ad mediã atq; intrinsicã spiritualis dulcedinis causam: uidelicet quò ad ipsam charitatẽ ac sapientiã donũ. Quicũq; hæc duo habet, potest cõtinuo in spirituale mētis sapore atq; raptũ eleuari, præsupposito semper cõmuni auxilio dei, quo unicuiq; influit secũdũ propriã uirtutẽ seu capacitãtẽ. Veruntamen huius suauitatis gustus experientia lis, dupliciter impediri auferriq; potest: Primo ex dispõsatione diuina: Secũdo ex tẽtationis uel aduersitatis uel pœnæ molestia. Sicq; intelligendũ id reor qd deuotissimus ait Bernardus, dũ uerbis p̃dictis ipse adiungit, q' tales post hãc uita plene recipiunt, qd nũc dispõsatiue negat. Ex quo certissime liquet, q' tales q' omnino faciunt qd in se est, per prædictẽ dulcedinis ac gustus carentiam, nec minoris sunt meriti in præsentia, nec minoris erunt premij in futuro: imo uicissim maioris: quã uera perfectio nõ utiq; in huiusmodi experientiali suauitate locanda est, sed in intellectuãli dei amore, atq; omnimoda uitioz delectatione.

Articulus

Gregorius.

Rom. 15.

Sapient. 6.

Apoc. 3.

Iaco. 1.

Sapient. 6.

Exemplar habebar cõtinuõ.

1. Corin. 7.

1. Corin. 1.

Iob. 16.

Quod sit inordinatũ studiũ.

Iob. 18.

1. Corin. 2. Col. 3.

Psal. 66.

Richardus.

Tireno. 5.

Psal. 26.

Ioan. 14.

Sap. 9. Bernardus.

Rom. 9.

Hier. 10.

Eccl. 1.

Augustinus

Phil.

Pfal. 72.

Col. 4.

Phil. 3.

1. Cor. 4.

Eph. 5.

Phil. 3.

Eph. 4.

2. Pet. 1.

Leuit. 11. 20.

Deu. 7.

Deu. 18.

Mat. 5.

2. Cor. 3.

Rom. 8.

1. Cor. 15.

1. Cor. 5.

Gal. 2.

Macrobius.

Sicut denique charitas tripartitur secundum triplicem hominum statum, videlicet in charitatem incipientium, proficientium ac perfectorum, quae distinctio non est in diuersas species, sed gradus charitatis, iuxta illud Augustini: Charitas cum fuerit nata, nutritur: cum fuerit nutrita, roboratur: cum fuerit roborata, perficitur: cum ad perfectionem uenerit, dicitur, cupio dissolui & esse cum Christo. Similiter triplex est doni sapientiae gradus, quorum primus incipientibus conuenit: omnes enim charitatem & gratiam gratum facientem habentes, donum sapientiae saltem secundum hunc primum eius gradum habent. Hic autem sapientiae gradus in duobus consistit. Primo in hoc quod per ipsum iudicatur intellectus diuinis potius inherendum quam rebus creatis atque caducis: dicens illud Psalmographi: Mihi autem adhærere deo bonum est. Secundo, quod per ipsam operationes suas humanas atque externas recte disponit ac regulat secundum leges diuinas, secundum diuina praecepta siue consilia. Dicitur est e quidem, quod superior ratio ad quam sapientia pertinet, intendit rationibus diuinis conspiciendis quantum ad ipsa diuina contenta plananda: & consulendis, secundum quod per eas ordinantur actiones humanas. Unde de hoc sapientiae gradu, uel de ipsa sapientia quantum ad hunc eius in finem gradum, loquens Apostolus, cunctis fidelibus, In sapientia inquit ambulare ad eos qui foris sunt. Secundus sapientiae gradus proficientibus competit, consistens in hoc ut propter spiritualem atque purissimam sapientiae suauitatem seu delectationem percipiendam ac experiendam, spernat ac deserat homo uniuersas carnis illecebras ac munditias, atque in diuinorum speculatione clara ac sapida intellectu totis uiribus stabiliter conetur, ad angelicam conuersationis lympiditatem ascendere fatigatus, immo ad superbatissimam trinitatis reformandam imaginem uehementer laborans: ut cum Apostolo uere queat fateri: Nostra conuersatio in caelis est. Sicque adimplens admonitionem sancti Apostoli exhortatus, Estote imitatores dei sicut filii charissimi. Et rursus, Renouamini autem spiritu mentis uestrae. Frequenter namque scriptura diuina ad diuinam perfectionis imitationem nos excitat: quatenus sumus ut ait Archiapostolus, diuinam confortes naturae. Hinc enim per Moysen deus dicit: Sancti estote quoniam ego sanctus sum dominus deus uester. Et rursus: Perfectus inquit & absque macula eris cum domino deo tuo. Unde in euangelio deus ipse dei patris dilectus ac unicus filius, dicit: Perfecti estote sicut & pater uester caelestis perfectus est. Porro tertius sapientiae gradus perfectis tantummodo congruit: & in eo consistit, ut intellectui nullius rei creatae cognitio sapiat, delectet uel placeat, nisi in quantum ad diuinorum notitiam confert: sicque mens ipsa diuinorum contemplationi totaliter infigatur: ut eo prompte, sincere, subtiliter, dulciterque ualeat conuertere passionibus tam sedatis, exterioribus homine penitus reformato, ordinato ac rationis censura ad nutum subiecto, quantum praesentis uitae fragilitas capit uel sustinet. Haec sapientia competit his qui cum diuino Apostolo dicere possunt: Nos autem reuelata facie gloriae dei speculantes, in eandem imaginem reformamur a claritate in claritate, tanquam a dei spiritu. Et de nouo: Certus sum, quod neque mors, neque uita, neque creatura aliqua poterit nos separare a charitate dei. Itaque primus sapientiae gradus statum animale ac uiam purgatiuam, seu incipientes concernit & perficit: Non enim est prius quod spirituale, sed quod animale. Secundus uero ad statum rationale & uiam illuminatiuam, proficientesque pertinet. Tertius uero statum spirituale, uiam quoque perfectiuam, seu ipsos perfectos decorat ac respicit: quibus competit cum Apostolo dicere: Itaque nos neminem iam secundum carnem nouimus. Et item: Uiuo autem iam non ego. Denique, primus sapientiae gradus ad fideles pertinet seruos. Secundus ad secretos amicos. Tertius ad filios dei charissimos: quorum distinctionem doctor diuinus in libro de perfectione filiorum dei pulchre ac mire describit. Considerandum quoque, quod ista sapientiae tripartita distinctio, consonat distinctioni triformi prudentiae, quam ponit Macrobius secundum super somnium Scipionis: Est in quiens prudentia politica, per quam homo in rebus humanis bene se habet: est et prudentia purgatoria, quae cuncta mundana contemplatione diuinorum contentis, & in ipsa diuina omnem cogitatum desiguit: est quoque prudentia purgatiuamini, ab omni mundi huius aspergine pure detergi ac liberi, per quam intellectus ipsa diuina atque superna quasi aliud nihil sit, contemplatur ac noscitur. Dicit etiam quartam esse prudentiam exemplarem, quae est ipsa increata sapientia, ars omnium rerum rationibus plena. Summit autem Macrobius prudentiam communiter, prout ad sapientiam se extendit.

Articulus xvi. De dignitate & laude testimonij scripturae de dono sapientiae.

Porro

Porro ut sapientia ista ardentius desideret, indefinitius requat, sollicitius conseruet, sublimiusque proficiat, tangendum est parum de dignitate ipsius. Est enim dignissima ex parte obiecti, cum sit circa diuinam: ex parte subiecti, cum sit in ratione superiori seu apice intellectus: ex parte cause, cum sit immediate a deo, nec aliunde possit conquiri: Fons enim sapientiae uerbum dei in excelsis. Denique, sicut per charitatem assimilamur spiritui sancto, quod est summus amor & primus donum, per quod & in quo omne donum donatur, ita per sapientiam assimilamur unigenito dei, qui est sapientia patris. De huius sapientiae nobilitate Salomon in puerb. ait: Prætorior est sapientia ceteris opibus: & oia quae desiderant huic non ualent comparari. Melior est acquisitio eius negotiatione auri & argentituae eius uitae pulchra: & oes uiae eius pacifice. Dic sapientie foror mea es: & prudentia uoca amica. Praeterea sanctus Iob, Sapientia inquit ubi inuenit, & quae est locus intelligentie: Nescit homo pretium eius. Non dabit aurum obrizum pro eam: & oseret cunctis Indiae coloribus nec lapidi sardoniocho pretiosissimo uel sapphiro. Perditio & mors dixerunt, Auius nris au diuinus forma eius. Et in lib. Sapientiae scriptum est: Cogitare de ea sensus est consummatus: & qui uigilauerit ad illam, cito erit securus &c. Propter hoc inquit optauit, & datus est mihi sensus: inuocauit, & uenit in me spiritus sapientiae: & praeposui illam regnis & sedibus: & diuitias nihil esse dixi in comparatione ipsius: super salutem & speciem dilexi illam. Venerunt autem mihi oia bona simul cum illa. Haec amauit & exquirit ad iuuentute mea, & quae sunt spiritus sancti mihi assumere, & amator factus sum formae illius. De hac quoque sapientia accipi potest quod dicitur in Ecclesiastico habet: Primo oim creatura est sapientia: ipse creauit illam in spiritu sancto, & praebuit eam diligentibus se. De hoc sapientie dono Esaias testatur: Diuitiae salutis sapientia & scientia. Atque Apulus: Volo uos sapientes esse in bono, simplices in malo. & alia multa, quae paulo ante inducta sunt. Sed dubitatio rationalis oritur, quod dicitur sit de sapientiae dono, quod oia quae desiderant huic non ualent comparari: cum tamen uirtutes theologicae, & maxime charitas ipsam praecellat. Et respondendum quod uirtutes theologicae sunt omnino perfectionis diuinae, nec inter bona comparantur humana. Comedatio autem haec doni sapientiae, accipienda est quantum ad uirtutes humanas: uel loquimur de sapientia prout charitate includitur: non enim separari ab inuicem ualent, imo in eodem proportionabiliter perficiuntur & crescunt, quemadmodum palam ostensum est.

Articulus xvii. Quo dicitur Apulus, Noli altum sapere, & non plus sapere quod oportet.

Amplius aduertendum, quia in eo quod per se bonum est, nullus directe excedere potest: imo quod uirtus altius crescit, tanto praestantior extat. Quae admodum igitur deum diligere nemo nimium potest, sed quod est feruentius diligit, eo melior sanctorumque efficacit nullus in recto diuinorum iudicio, amoroso gustu, sapientiali sapore excedere ualet, cum oia ista sint effectus gratiae dei: imo quantum in his copiosior inuenit, eo diuini rite censetur: scriptum est enim: Gustate & uidete, quoniam suauis est dominus. Et iterum: Qui edunt me adhuc esuriunt: & qui bibunt me adhuc sitient. Testante quoque Gregorio: Quo spirituales deliciae amplius sentiunt, eo ardentius desiderantur. Cum ergo sit ita, quid est quod ait Apulus, Noli altum sapere sed time. Et rursus: non plus sapere quod oportet, quasi nemo ad praedictam sapientiae perfectionem debeat conseruare: Sed haec facilliter soluunt, si praesemus quibus & qualibus ea scribat. Doctor enim & praedicator unumquemque instruere debet, secundum quod capax & dignus est. Romani uero quibus Apulus ista scripsit, praesumptuosi erant atque superbi: propterea coarctandi erant a diuinorum scrutatio secretorum, donec uitij expurgatis ac uera humilitate adepta, ad sapientiam illam caelestem, quam inter perfectos loquebat Apulus, redderent idonei. Hinc nepe Corinthiis adhuc infirmis, quos increpans dixit, Cum sit in ter uos zelus & contentio, nonne carnales estis, & secum dum hominem ambulatis: His inquam imperfectis quod scribit: Non iudicauit autem me aliquid scire inter uos, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. Vnde Colossensibus diuine contemplationi iam aptis scribens, Postulamus asserit, ut impleamini agnitione uoluntatis dei in omni sapientia & intellectu spirituali, ut ambuletis digne deo, per oia crescentes in scientia dei. Insuper ordo ac modus introductae exhortationis Apostoli qua ait, Noli altum sapere, subtiliter perpendat, patebit, quoniam hoc quod ait, Noli altum sapere sed time, sic uerissime intelligat: Noli altum sapere, id est noli te ipsum magnum uel sanctum reputare, aut aliquid tuis uiribus ascribere. Hinc namque adiecit: Si enim deus naturalibus ramis non pepercit, ne forte nec tibi parcat. Romani siquidem teste Hieronymo adeo rudes erant, ut se proprijs uiribus non gratia dei uocatos putarent. In eo autem quod ait, Non plus sapere quod oportet, non est necessesse exponere id quod ait sapere, pro sapientialiter seu saporosely intelligere: sed pro quacumque difficultate mysterio: scrutatione: quae utique oibus in differenter non expedit, sed his qui exercitatos habent sensus: qui solidum cibum, id est profundam sapientiam capere possunt. Verum tamen adhuc occurrit quod difficultate hac auget: Nam in Ecclesiastico dicit: Altiora te ne quaeris, & fortiora

Ecclesi. 1.

Prover. 3.

Job. 28.

Sap. 6.

Ecclesi. 1.

Esa. 33. Rom. 12.

Rom. 11.

Psal. 35. Ecclesi. 15. Gregorius, Rom. 11. 1. Tim. 2.

1. Corin. 2. 1. Corin. 3. 1. Corin. 2.

Col. 1.

Rom. 11.

1. Corin. 5. Ecclesi. 3.

tiora te scrutatus fueris: nō est em̄ tibi necesse quæ abscondita sunt, uidere oculis tuis. Sed in hoc nil nobis uetatur, nisi ut diuina secreta nō præsumamus inordinate scrutari, cōsiderationē nimii profundādo, aut propriū intellectū sequēdo, uel nostro ingenio cōsidēdo. Adhuc aut ut de prædictis distonū esse qd ait scriptura: Noli nimii iustus esse. Et rēdendū hoc idē dicit, ne in ipsis exercitijs siue interioribus siue exterioribus, quæ ad iustitiā ordinant, immoderate occupemur: quibus ipsi iustitię plenitudinē ampliōrē semp̄ debem' optare, iuxta illud Apli: Quę retro sunt oblit': & in anteriora extēdēs in eis. Nihilominus rationale, esse debet obligā nrm̄, ut ordinate, p̄ficere nitamur: scriptū est em̄: q̄ plus fecit q̄ potuit idcirco perijt. Articulus xviii. De spirituali die atq; interno cōuiuio, quæ donū sapientiæ gignit in mente, quæ se des est sapientiæ.

Ecc̄l. 19.
Phil. 1.
Rom. 12.
Hier. 48.

Requenter deniq; patuit, q̄ in actū sapientiæ inuenit clara diuinorū cognitio, atq; eorundē dulcis degustatio. Per hoc ergo q̄ sapientiæ donū mentē diuinorū cōtemplatione irradiat & uenustat, spirituale in ea diem producit: qui die sensibili ac tēporali, tanto extat lucidior, quanto ipsa sapientia soli uisibili speciosior luminosiorq; cōstitit. Vex̄ in libro Sapientiæ de hoc dono sapientiæ scriptū est: Est em̄ hæc speciosior sole, & super omnē dispositionē stellarū luci cōparata, inuenit prior. Hæc em̄ sapientia super-naturale est lumen, clarificans atq; deficiās mētē: a luce increata ac diuina immediate scaturiens, eiusq; præclara imago existens, ac omnis naturalis tam corporalis q̄ incorporei luminis decorem ineffabiliter superexcedens. Nō ergo eatenus sol ipse fulget in cœlo, quantum anima iustī, quæ huius sapientię se des efficit meruit. Propter quod delicię in creatē sapientię sunt esse cū anima, imō' prorsus in ea: tā præclara ac fulgida talis anima, talisq; spiritus est deo dilectus: & tanto dulcior, quanto sapientiōr, atq; ab omnimūdi huius aspergine purior. Vnde de eo scriptura in Deuteronomio testat: Amatissimus dñi habitatib; confidēter; in eo quasi in thalamo tota die morabit: & inter humeros illius requiescet. Insuper sapientia ista ut ait Alanus, est sol per quē lumē mētis dicitur in tenebris, oculus cordis, fructus interne delectationis, deliciosa animę paradysus, terrenū in cœlestē, caducū in immortalē: hoīem quoq; in deū deificę mutationis autoritate cōuertēs: Hęc sapientia rationale animā angelicis mentibus similē atq; amabile efficit, & omnia quę in hoīe sunt, suo splēdore perorat, dirigit, regulat & gubernat secūdiū leges diuinas. Hęc sapientia spiritualis, internaq; dies corporalis, noctis caliginē nescit, nec tenebris eius splēdor ipsius obrundit: immo tūc exuberantius incandescit. Tunc quippe ad cōtemplandā diuinā fit anima tanto paratior atque habilior, quanto sensibiles soni amplius cōquiescūt, & ipsa lux corporalis potius desinit uarias res; imagines exterioribus in uerere oculis: oēs q; sensus ab actibus suis plenius cessant. Tunc anima ad seipsam cōuertit: tūc supra se rapitur: tūc sincerissimis in deo delectationibus gloriā affectuose decāns: Dñs illuminatio mea & salus mea quē timebo, & uere experiens quia tenebrę non obscurant a dño, sed nox sicut dies illuminabit. Porro quæ admodū cibus corporalis uocatur, quo corpus conseruat in esse naturę, & ad debitā quantitātē perducitur, sic actio uirtuosa cibus est animę, quia cōseruat eam in esse gratię, ac ad debita perfectionum incrementa eam deducit: Et quo cibus corporeus gustui corporis cōuenientior atq; suauior fuerit, eo suauius facit cōuiuuiū: pari manerē, quo actio uirtuosa cōuenientior fuerit menti ac dulcior, eo excellentius cōuiuuiū parat in ea. Cū ergo sapientiæ donū post uirtutes theologicas sit uniuersorū habitūū mentis creatę dignissimū, actio eius conuenientissima atq; dulcissima menti cōstitit: & quanto ad sublimiorē sapientię gradū quis uenerit, eo in actū sapientię anima eius deliciosus pascit, uehementius inflamat, altius crescit, terrena plus despicit, cœlestia calidius concupiscit, & in omnibus bonis maiorē stabilitatē fortitiscip; in nullis rebus tantū, sicut in dei laudibus iocundat. Hęc perfectiōe optauit qui ait: Sicut adipe & pinguedine repleat anima mea, & labijs exultationis laudabit os meū. Preterea de hac sapientiæ mēsa ac sacro edulio in Proverb. scriptū est. Sapientia edificauit sibi domū, miscuit unū & posuit mēsam. Increata quippe sapientia in anima rationali domū sibi edificat, fulciēs eam septē colūnis: quā septē donis spiritus sancti corda fidelium, in quibus per fidem habitat, implet: miscet unū, id est diuinā inspirationū uarias ac synceras delectatiōes exhibet: uel multiplices scripturæ diuinæ intelligentias administrat, quæ intellectū oblectant, imō inebriant. Quæ uero est mēsa huius cōuiuuij, nisi fixa ac humilis fides, in qua omnia diuina fundant cōmenta: Rufus, de hoc sapientiæ cōuiuio in Canticis dicit: Comedite amici & bibite, & inebriamini charissimi. In Apocalypsi quoq;: Si quis aperuerit mihi, cenabo cū illo. Vex̄ huius suauitatē cōuiuuij gustare nec pōt nec dign' est, cui mūd' hic placet: cui cōcupiscētia pualet quem

Phil. 2.
Prover. 9.
Eodem.
Cant. 5.
Apoc. 3.

quę carnis uoluptas oblectat: talis em̄ ignē alienū in cordis sui thuribulo ponit ac offert. Articulus XIX. Quæ beatitudo correspondet dono sapientiæ.

Oportet demū cognoscere, quę beatitudo illi dono respōdet ex quo directus atq; frequētius causat. Beatitudines nāq; sunt opationes uirtutū, quę p̄ficiunt p̄ dona. Pax aut est charitatis effect' : cōstitit em̄ in quodā cōsensu ac unione hoīs ad se & ad aliū. Nā pax est trāquillitas hoīs. i. ordinata quies, quā mēs a p̄turbatione quie scit: eo q̄ unū quodq; in ipsa existens, bñ se habet ad illa ad quæ ordinē habet: quæ admodū homo pacē forit, dū appetit inferior ad rationē bñ se habet: & ratio ad deū ac proximū. Cū ergo talis cōsensus ac unio ex charitate nascant, palā, q̄ pax fit charitatis effectus: nec est uirtus specialis secundū Thomā, sicut nec gaudiū: quia utrūq; actū charitatis q̄ est dilectio, cōcomitat. Insuper declaratū est, q̄ sapientia charitate cōcernit ac perficit: quę sapientię actus sit ordinare. Idcirco pax nulli dono aptius pōt ascribi, q̄ sapientiæ: quā charitas sapientia cooperatē ac dirigētē, pacē p̄ducit. Septima aut beatitudo circa pacē uerfat, imō pax ipsa existit: dicit em̄ in ea: beati pacifici. i. pacē agētēs, siue in se, siue in alijs: quā filij dei uocabūtur. In hac beatitudine duo tāq; uidelicet meritū, dū dicit, beati pacifici: & premiū, dū iugif, quā filij dei, haud dubiū quin adoptiui, uocabūtur. Hęc aut utrūq; ad donū sapientiæ pertinet. Nūc em̄ onūsum est, q̄ primū. i. pacē facere, sit opus sapientiæ. Porro p̄ sapientiā unigenito naturali filio dei assimilatur: cū ipse sit genita p̄ris sapientiæ: cuius donū sapientiæ pulcherrimus radius est. Per hoc uo qd naturalis dei filio assimilatur, filij adoptiui efficiuntur: elegit em̄ nos in ipso ante mūdī cōstitutionē: q̄s teste Aplo præsciuit cōformes fieri imagini filij sui: ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. Vñ & scriptū est: Fons sapientię ybū dei in excelis. Vicissim tñ pax uocat effectus iustitię uel q̄ iustitia ad pacē disponit, uel impedit meta pacis auferit. Vñ in Esaia cōscriptū est: Erit opus iustitię pax: & cultus iustitię silētium: & securitas usq; in sempiternū. Articulus XX. De multiplici acceptione intellectus.

Mat. 5.
Eph. 1.
Rom. 8.
Ecc̄l. 1.
Esa. 32.

Completo sermone de dono sapientię tractante, exigit ordo de dono intellectus tractari. Oportet aut in primis cognoscere, quā intellectus uarijs modis accipitur. Interdū em̄ pro substantia intellectuāli suscipit. Sic Dionysius frequēter angelos appellat intellectus cœlestes ac deiformes: sicq; philosophi dicūt, q̄ deus est intellectus uniuersaliter agens. Quādoq; accipit pro intellectuāli potētia, ut cū diuidit in intellectu possibile & agente: q̄ sunt duę potētie aię rationalis. Vicissim q̄ intellectus accipit pro habitu per quē prima principia naturaliter innotescūt: & ita Philosophus inter quinque habitus intellectuāles intellectu annumerat. Interdū aut accipit pro actu intellectuāli potētie seu pro ueritatē notitiā, ut ibi: Seru' tuus sum ego, da mihi intellectū: quis & ibi pro habitu accipit. Vbertim uo August. hoc ultimo mō accipit intellectuāli p̄sertim in li. de trinitate. Articulus XXI. Quod intellectus qui est donū spiritus sancti, realiter distinguatur ab intellectu qui est habitus intellectuālis ac naturalis.

Intellectus unius modis accipitur.
Philos.

Plato aut ut Augustinus refert, ponebat scientias res; intellectuāli cōnatas, q̄tū ad distinctā atq; perfectā notitiā. Aristoteles uero ostēdit, q̄ intellectuālia nostra cognitio, a præexistētē sensitiua cognitione exordiū sumit: & hoc Dionysius etiā asserit. Cōcedit tamen Aristoteles aię rationali naturaliter inditū quendā habitū cognoscitiuū cōsulum, per quē primis principijs naturaliter consentimus, & ea terminis notis sciamus intelligimus: & hunc habitū noiāt intellectu. Sed aduertendū q̄ sicut habitus per quē primis principijs speculatiuæ sciētia; naturaliter assentimus, intellectus uocat: sic habitus primorū principiorū circa opabilia, per quē principia talia naturaliter cognoscunt: ut q̄ malū est uitandū, & deo est obediendū, q̄ proximo est benefaciendū, appellat' uocantur: per hanc quippe uniuersaliū principia in naturali iudicatorio scripta sunt secundū Augustinū: & hæc semp̄ remurmurat malo, manetq; in dānatis, & uermē cōsciētia; gignit. Intellectus ergo q̄ est unus intellectuāliū quinque habitūū, est habitus naturalis: p̄ quē ratio ad distinctā res; sciētia; ac naturalē notitiā peruenit. Porro intellect' q̄ est donū spūs sancti, est habitus supnaturalis nō cōcreatus naturaliter oibus; sed simul cū charitate & grā mēti infusus, per quē prima principia Christianæ sapientiæ. i. articuli fidei cognoscunt. Per hūc eqdē habitū reddidit intellectuāli creatus a spiritu sancto propterea facilliter mobilis, quatenus per illuminationē diuinā obscura incerta & occulta sapientiæ, quę theologia appellat', intelligat. Hūc habitū istudq; donū a spiritu sancto recepit altissimus ille dei scūs David qui ait: Incerata & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. Fides quippe scripturæ sanctis præbet assensum: nō aut perpicit nec penetrat ueritatē earū. Vt ergo mens creata diuina ualeat contem-

Ecc̄l. 32.
Deu. 30.
Mat. 5.
Intellectus distinctio.
Phil. 9.

Phil. 99.
Eodem.Phil. 99.
Phil. 99.
Phil. 99.
Dion. 2.

plari, in mirabilibus altissimi exerceri, & mirabilia de lege diuina cōsiderare, indiget dono intellectus: pro quo Psalmista frequenter precatus est: Reuelā iniquis oculis meos & cōsiderabo mirabilia de lege tua. Et iterum: Illustrā faciem tuā sup̄ seruū tuū. Et denuo: Intellectū da mihi & uia. Huius nepe doni cognitio tā salubris existit, ut diuinā p̄fectionē mereri dicat, quā admodū de° pollicitus est: Protegā eū qm̄ cognouit nomē meū. Hoc donū sc̄ificā Da niel p̄pheta à deo p̄stari, ait. Ipse reuelat p̄funda & abscondita, & nouit in tenebris cōstituta.

Articulus XXXII. In quibus intellectus qui est habitus intellectualis ac naturalis, & intellectus qui est donū spūs sancti, differūt atq; cōueniūt.

Frequenter ni fallor deductum est, qd dona spiritus sancti non sunt actus transeuntes sed habitus permanentes: sunt enim habituales p̄fectiones mentem creatam dignificātes, atque aptantes ad omnem inspirationem ac motionem diuinam recipiendam ac imitandam, ut perducatur facilius ad beatitudinem supernaturalem. In hoc ergo intellectus qui donum est, & ille qui est naturalis p̄fectio rationis, conueniunt: qd uterq; est habitus. Item qd utriusq; subiectum est idem, uidelicet intellectus possibilis. Secundo qd uterq; est habitus, quo cognoscuntur prima quædā principia. Differunt autē in multis: nam intellectus qui est donū, est habitus supernaturalis ad quē humano studio nemo pertingere ualet: nec inuenitur nisi in habentibus gratiā gratū facientē. Alius uero intellectus est naturalis p̄fectio uniuersis hominibus inexistēs. Iterum, intellectus qui est donū, circa supernaturalia uersat principia, puta articulos fidei quorū est cognitio: uisusq; ipsum dat spūs sc̄tus mēti, ita ut ei uicissim nil certius, nilq; rationabilius uideat, q̄ qd fide tenet: de qua felici illuminatione in Psalmo cantat: Beat° homo quē tu erudieris dñe, & de lege tua docueris eū. Intellectus uero qd est habitus naturalis, est circa principia per se nota. Rursus donū intellectus efficit intellectū possibilē seu rationē optime mobilē à lumine atq; influxu spiritus sancti. Intellectus uero qui est habitus naturalis, facit rationē à naturali lumine intellectus agētis facilius mobilē. Rursus donū intellectus ordinat ad supernaturale cognitionē beatitudinēq; eternā: ad quā nullā p̄ducere sufficit intellectus qd est habitus naturalis.

Articulus XXXIII. Quid sit ipse intellectus qui est donum spiritus sancti.

Aduertere quoq; necesse est, qd sicut sapientia prout donum existit spiritus sancti, est habitus rationem superiorem p̄ficiēs, ut de diuinis recte uerq; iudicet per connaturalitatem ad ipsa: hoc est, per conformitatem ac gustum eorū: sic intellectus de quo nūc agitur, est habitualis p̄fectio rationem superiorem illustrans, ut eorum quæ cadunt sub fide ueritates clare p̄cipiat, fideiq; rationem cognoscat, & alia per quorum considerationem fides formatur: nempe per hoc donum intelligit homo pulcherrimam connexionem atq; decentissimum ordinem horum quorum est fides ac singulorum rationes: uidelicet qualiter noua lex ueteri consonat, qualiter tota scriptura sibi concordat, quomodo unus articulus fidei ex consideratione alterius credibilior fiat rationabiliorq; appareat, quomodo nil indignum fides catholica de deo affirmat: imō qd omnia quæ scriptura sacra complectitur, ad magnificentiam, honorem ac laudē domini attinent. Quædam enim bonitatem & misericordiam eius præsertim commendant, ut incarnatio uerbi atq; redemptio mundi: quædam sapientiā dei attollunt, ut quod fides docet eum uniuersorum habere certissimam distinctissimamq; notitiā, & prouidentiam generalem ac specialem: quædam uero testimonia fidei diuinam iustitiam summe affirmant, ut qd pro uno mortali peccato non poenitentibus poenam æternam infligit. Quamuis proinde fides Christiana rationem naturalem non habeat, tamen per donum intellectus spiritus sanctus mēti humanæ ostendit, qd fidei assertiones contra rationem non sint, sed sup̄rat: & quāuis demonstratiuis careat argumētis, nihilominus rationes probabiles, seu rationabiles p̄suasiones multas operibus, quas per donum intellectus anima contempletur. Porro opera gratiæ non sunt operibus naturæ imperfectiora: cum ergo intellectus possibilis duos actus ad suam p̄fectionem requirat, uidelicet ueritatis inuentionem seu apprehensionem, & rectum eius iudiciū, simili modo fides quæ ad opera gratiæ spectat p̄fecta consistere nequit, nisi circa obiecta atq; articulos fidei intellectus duplicem actum obtineat per influentiā spiritus sancti, uidelicet rectam & ueram intuitionem ueritatum fidei, uerumq; ac saporosum eorum dē iudiciū: ut sciat uera ac bona à falsis & malis distinguere atq; discernere. Horum itaq; primū cōmunicat spiritus sanctus animæ rationali per donū intellectus, quem admodum ipsemet ait: Intellectū tibi dabo & instrua te. Secū dū quoq; p̄stare dādo sapientiē donū, ut late ostendit, Ad hanc doni intellectus p̄fectionē à domino requirendā, hortat nos beatissimus apostolus.

Phil. 94.

apostolorum princeps in prima sua Canonica dicens: Dominum Christum sanctificate in cordibus uestris, parati semper ad satisfactionem omni poscenti uos rationem, de ea quæ in uobis est fide & spe. Nempe per hoc donū docet nos spiritus sanctus de omnibus his Ioan- nis testatē gairi: Nō necesse habetis ut aliq; doceat uos, sed unctio docet uos de oibus. Vñ & Christus discipulis repromisit: Paracletus spūs sc̄tus quē mitteret pater in noīe meo, ille uos docebit oīa. Articulus XXXIII. Quod donum intellectus radio solis optime cōparat: & de effectibus seu actibus huius doni secū dū doctorē diuinū.

Bene insuper donū intellectus assimilatur splendori seu radio solis: quem admodū enim sol per suum splendore aërem simplici claritate adimplet, omnesq; apparentias rerum ac modos clarificat, & differentias manifestat in cunctis coloribus, simili modo in plenitudine feruorū doni intellectus mentem illustrat, omniūq; in ipsa existentium ueritates eidem ostendit: ac per hoc mens ipsa ueritates quas per fidem credit, intueri, imō penetrare atq; p̄cipere incipit, unāquaq; distincte cognoscēs, omniūq; proprietates ac rationes in lumine huius doni clare contemplās. Dū enim aër perlustrat ac penetrat claritate solis, tūc pulchritudo atq; diuitiæ huius mundi se ostendit: oculi quoq; hominis clarificātur, ipseq; homo ex multiplicis coloris discretionē laxatur. Pariformiter dū ratio nostra dono intellectus perfundit, penetrat & clarificat, tūc intelligere possumus ipsas quæ in deo sunt proprietates: quæ sunt initialis causa atq; origo uniuersorū extraluentium operū seu entū creatorū. Per hoc etenim donū mēs creata desiderat dei sui dilecti nobilitatē, incōprehensibilem altitudinē, abyssalē profunditatē, eternā lōgitudinē, immensam latitudinē, sapientiā, ueritatē, bonitatē, ineffabilem largitatē: oēs huiusmodi amabiles proprietates, quæ absq; numero in deo sunt immensæ & sine fundo in ipsius summa natura: quā ipsemet est ipsæ proprietates. Præterea, homo p̄ hoc donū intellectus oēs creaturas intendit, cōsiderās quō deus omnipotens eas ex sua libera largitate creauerit, singulasq; in naturalibus bonis dotaauerit, & in super naturalibus bonis dotare paratus sit eas quæ se ad ipsum cōuertit. Deniq; donū istud docet nos p̄p̄riā nobilitatē, & uirtutū distinctiones seu differētiās speculari: ostēditq; nobis unionē quā in deo habem⁹ p̄ amorē dei feruētē: similitudinēq; dei quā in nobis ipsis habemus p̄ charitatē atq; uirtutes. Cōfert etiā nobis lumē & claritatē quibus cōuersari in spū ualeam⁹: cōtēplariq; dei in spirituali similitudine nos ipsos q̄q; & oēs res iuxta modū & mēsurā luminis, iuxtaq; dei uolūtatē ac propriū intellectus nobilitatē. Secū dū donū intellectus cōparat splendori seu radio solis ratione caloris, quæ p̄ splendore sol rebus inducit. Hic eadē calor p̄ utilitatē ac fructū dicitē toti mūdo cōmunitur. Hic calor frequenter magn⁹ efficit. Similiter dū ratio nra p̄ donū intellectus ut dictū est, clarificat, ipsa uolūtatē q̄ est uis amatiua, sepe feruet & calefit, etiā quātū ad alios, ḡhaliter in opulētis effluxibus se cōmunicādo cū fidelitate atq; amore: quā donū intellectus parit in nobis quædā amplū & ḡnalē amorē p̄ ueritatis cognitionē quæ ex eius claritate p̄cipimus. Nos autē in nostro mundo simplices permanere debemus, & oēs res p̄ illuminationē rationē cōsiderare, ipsasq; p̄ ḡnalē amorē p̄fluere seu cōmunicatiue penetrare: quæ admodū sol cœli, quīs eius claritas toti mūdo cōmunitur sit, nihilominus in se simplex intransmutat⁹q; permanet. Simpliciores autē sunt ordinationes magisq; pacati in se ipsis: profundiusq; in deo demersi, & intellectu clariore, atq; in bonis opibus multipliciores: in amore etiā influētē uel se cōmunicatē generaliores: & quæ deo similibres existunt, minus impediri uel distrahi possunt. Ita debemus deo per Christū obuiare, atq; in generalit̄ assimilari amore. Simpliciterq; per lumē gratiæ dei & dono intellectu, debemus omnem similitudinē pertrāsire atq; in essentiali unitate deo uniri. Ipsi deo immediata cōiūgi seu adherere: semperq; debemus cū deo in unionē manere, & cū deo ac oibus sanctis perpetuo in cōmuni amore effluere: semp̄ quoq; ecōtra in gr̄ay actione & gratitudine ac laude adintus cōuertit, atq; fructuo amore à nobis ipsis in deo demergi in essentialē quietē. Ista est opulētior uita, quā ego inqt doctor diuinus cognosco. Porro p̄dicta rationalis cōsideratio doni intellectus secū dū multiplices differētiās opulentiæ dei, diuinay p̄fecti onū, spiritū nostrū sc̄tificat, si nobis ipsis per claritatē diuinā fuerimus mortui & deo uiuētēs, atq; in spū cōuersati, resq; æternas sapiētēs. Quāuis autē ipsa opera dei omnes homines intelligere possint, & deum per suos effectus seu opera speculari, tamē ipsas proprietates operū dei nullus cognoscere ualet sensituiue, nec sensum internū, immo nec proprie intelligere potest, iuxta modū fundi eorū, nisi per donū intellectus quod nemo sine gratia habet. Hæc de dono intellectus inducta sunt secū dū doctrinā doctoris diuini in libro de ornatu spiritua- lis despōsationis: in quo alia multa pulcherrima atque profunda de donis conscripsit: quibus

1. Pet. 1.

1. Iohann. 2.
1. Iohann. 4.Aliās cōnatu-
ralem.Al. cōnatu-
liores.

Al. cōnaturali,

bus & alia multa admiscet, secundū qđ spiritui sancto cōplacuit animā huius uiri dirigere.

Articulus xxv. Solutio dubitationis de unitate doni intellectus.

Habet insuper questionem, qualiter donū intellectus qđ circa tāta uersa obiecta, tātosq; fortit effectus, unū existere possit. Dona enī ut dictū est, sunt habitus qđā habitus aut distinguunt secundū obiecta. Et respondendū, qđ sicut fides est unū in specie propter sui obiecti quod est ueritas prima unitatē formale, quīs obiecta et materialia scilicet res ipsa sint credenda plura, sic de dono intellectus sentire oportet. Est enī principaliter circa ueritates fidei quantū ad articulos qui de creatore tradunt; secundario uero circa ueritates creatas intelligendas. Vnde & sapientia donū unū existit, quīs nō solū prætet recte & sapide iudicare de diuinis, sed etiā de creatis actibusq; humanis secundū rationes diuinas. Cōtēplādū est quippe, qđ lumē doni intellectus seu ipse intellectus qđ est lumē ac donū, sit quādā participatio luminis intellectus diuini. Ideo sicut lumen intellectus diuini simplū unūq; permanens, omnē ueritatē perspicit & intime penetrat, ita & lumen doni intellectus suo modo in uirtute luminis increati, mentē tā uehementē illustrat, ut per ipsum quīs simplex perseueret, ac unū omnia prædicta intelligat, cunctosq; effectus prætactos obtineat.

Articulus xxvi. De necessitate doni intellectus.

Fides deniq; nuda ad salutem non sufficit: eius enī non est nisi assensum præbere credendis; sed ultra talem assensum exigitur à nobis quedam ipsa ueritatum credenda cognitio, quæ per donum intellectus confert. Vnde & Christus rudes adhuc discipulos increpans. Adhuc inquit & uos sine intellectu estis: Quoniam aut fides est de supernaturalibus ac incomprehensibilibus, ideo ad talia intelligenda naturale lumē rationis non sufficit, sed necessarium nobis est supernaturale lumen doni intellectus quod spiritus sanctus infundit; per cuius doni splendorem atq; uirtutem, naturale lumen fortificatur, & item perscitur ad prædictarum ueritatum fortiendam notitiam. Vnde & spiritus sanctus uiro iusto promittit: Intellectum inquit tibi dabo, & instruam te. De his uero, qui hoc dono priuatur ait scriptura: Homo cum in honore esset non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus. Nā sicut ostensum est, per hoc donū cognoscit homo seipsum, & intima sua supernaturaliter scrutat, & speculat imaginē sup̄ glorioſissimæ trinitatis sibi ipsam ac alia dei munera tam naturæ qđ gratiæ intelligit, & oīa deo cū laude & gratibus ascribit ac tribuit. Hinc enī Richardus testat, qđ hoc exercitio intellectus oculus cordis mundat, ingenūq; acuitur, intelligentia dilatat. Ignorat homo quātū sub pedibus eius omnis mūdā gloria iaceat, qui cōditionis suæ dignitatē nō pensat. Nescit homo quid de spiritu angelico, qđ de spiritu diuino sentire oporteat, qui spiritū suū prius nō cogitat: Si nondū idoneus es ingredi ad te ipsum, quō illa superna quæ supra te sunt conspiciere uel introire ualebis: At uero ut sanctus Thomas affirmat, cognitio sensitua & intellectiua differunt: qđ sensitua cognitio circa accidentalia & exteriora res; uersat; intellectiua uero cognitio interiora ingredit, & usq; ad intuentiā res essentiā, & proprietates occultas penetrare molit. Intellectus ergo designat intimā ac penetratiuā rei notitiā. Nā intelligere dicit quasi int^o legere: eo qđ essentiā rei sub exterioribus ac sensibilibus formis latentē inqrat & noscat. Multa aut interius latet, ad qđ intellectū penetrare oportet: quia sub accidentibus uirtus occulta, sub figuris ac similitudinibus ueritas figurata, atq; sub uerbis significata, sub effectibus qđ causa: & uic uersa. Hæc aut penetratiua & clara cognitio, perscrutatio seu expositio, naturalē rationē excedit: propterea indiget homo sup̄ naturali dono intellectus. Quis enī aliter diuina mysteria, prophetarū oracula, scripturarū latibula intelligere enodareq; posset, p̄sertim cū sacra scriptura à nemine rite atq; p̄fecte intelligi ualeat, nisi qđ sp̄m illū ductorē doctorēq; habet, cuius inspiratione locuti sunt dei hoīes apli ac p̄phetæ. Hoc itaq; donū intellect^o, mētē de ueritate fidei prorsus certificat: & qđ propter naturales argumētationes à fide recedēdū nō sit: ostēdit qđ possibilia sunt oīa deo: qđ multipliciter ac euidēter de^o fide Christianā firmauit p̄ uaticinia p̄phetarū, per oīa mirabilia quæ Christus in mūdō peregit: & quæ tēpore suæ passionis in celo ac terra fiebat: p̄ dæmonū expulsionē; p̄ infinita atq; inaudita prodigia, qđ beatissimi apli & successores eorū fecerūt: p̄ incōparabilē sanctitatē legis Christianæ; & eorū qđ in ea p̄fecte cōuerſant & optime uiuunt. Postremo per occultissimas inspirationes; per suauissimas cōsolationes; per admirādas uicissitudines; quas meliores Christianorū uberrime sentiunt. Per cōsiderationē quoq; mirabiliū quæ in natura contingunt: ut qđ parua pupilla, totius emissarij formā ac speciem recipit: atq; per alias cōsiderationes naturæ res innumeras, stabiliū rationē in fidei ueritate, dono intellectus mentem ad ista subleuante & illustrante.

Articulus

Articulus xxvii. Qualiter intellectus & fides simul haberi ualeant de eodem.

Mirum prætere a fortassis uideatur, quomodo de eadem ueritate possit aliquis fidei habere & intellectu. Intellectus enim ut dictum est, designat clarā ac intimam seu penetrantē rei notitiā: fides uero est de non apparentibus: est enim argumentū non apparentiū. Deniq; Gregorius ait, qđ fides non habet agnitionē, sed credulitatē. Non ergo stant simul intellectus & fides, cum uideatur contraria. Christus qđ nō habuit fidē: quā ē fides, clare ac penetratiue cognouit, ergo nec reliqui dominum intellectus habentes, fidē habēt. Et respondendū, qđ dupliciter dicit aliquis clare intelligi. Primo dū per propriā speciē cernit, & ipsa ueritas p̄fecte uidet quō in seipsa se habeat. Sic autē in præſenti uita cognosci non possunt ea quæ directe sub fide cadūt, uidelicet articuli fidei: sed in patria conspiciunt. Nūc enī uidemus per speculū in ænigmatē: tunc autē cognoscemus quæ admodū cogniti sumus: quia uidebimus deū sicuti est: modo uero ambulamus per fidē nō per speciē seu similitudinē deū atq; diuina p̄fecte & adæquate representantē. Vnde Apostolus. Nunc inquit cognosco ex parte: cū aut uenerit qđ p̄fectū est, id est cū deus ostenderit se sine forma creata intermedia conspiciendū, euacuabit qđ ex parte est, id est imperfectio cognitionis cessabit. Secūdo dicit aliquis clare intelligi seu penetratē cognosci, quoniam ueritas eius tam lucide animo innotescit, qđ propter nullā instantiā uel exteriorē apparentiā ab ea discedere uelit, quāuis ipsa in seipsa per speciē propriā non dū eluceſcat: & ita per donū intellectus dicimus credenda cognoscere. Christus uero fidē non habuit, quæ secundū primū modū ea cognouit. Possunt autē ad quēlibet articulū fidei pulchre probationes adducit quæ quāuis demōstratiuæ non sint, euidēter tñ ostendūt fidē non esse contra rationē naturālē uel legē, sed supra eas. Vnde patet, qđ nō sit irrationalis uel de impossibilibus, sed diuina & sup̄ naturalis: & merito nō debet quippiā propter iudiciū sensuū exteriorē aut argumētā humana fidē relinquere: cū omnia fidei fundamenta sup̄ naturalia sint atq; diuina: nec debemus solū attendere qđ dicit, sed quæ dicit. Si enī Christū credimus deū ac hominē, debemus certissime fidē eius sectari. Si uero quis scire desideret Christū eē deū ac hominē, discat & penset, qđ de eo in noua ac ueteri lege conscriptum sit: qualia operacius fuerunt: quid eius ministri in uirtute ipsius egerunt.

Articulus xxviii. An intellectus qui est donū, sit speculatiuus an practicus.

Porro quæ ante inducta sunt de hoc, an sapientia quæ est donū, sit speculatiua uel practica, hic quoq; tāgi possunt. Quæ admodū enī Thomas respōdet, qđ sapientia primo atq; p̄cipue sit speculatiua inquantū cōcernit diuina, secundario autē est practica prout de actibus humanis iudiciū profert secundū rōes seu leges diuinas, ita affirmat qđ intellectus principaliter speculatiuus existit: quoniam primo & maxime circa diuina & sup̄ naturalia, quæ directe cadunt sub fide, uersatur: secundario autē extat & practicus: eo qđ se usq; ad actus humanos considerandos ac regulandos extendat sicut ostensum est. Vnde & scriptū est: Intellectus bonus omnibus facientibus eū. Contemplandū est equidē, qđ actū humanorū duplex est regularis: scilicet naturalis, quæ est ratio, & sic non cadunt sub fide: & sup̄ naturalis, quæ est lex diuina quæ docet nos actus humanos ad æternā beatitudinem ordinare, atq; secundū illius exigentiā regulare siue dirigere: sicq; cadunt sub fide. Sed quia à principali obiecto ultimato qđ sine habitus fortitur, ideo sicut de sapientia dictū est, qđ sit simpliciter speculatiua, quamuis sua uirtute ad practica se extendat, sic de dono intellectus asserere par est: principaliter enim ad diuinorum sub fide cadentium ueritates perspicendas ordinatur: nec actus humanos considerat nisi propter hunc finē suū præcipuū. Vnde & Anselmus in libro de similitudinibus, asserit hæc duo dona, uidelicet sapientiā & intellectu, ad uitā contemplatiuā respicere. Deniq; quod in dicitur de Psalmo, scilicet: Intellectus bonus omnibus facientibus eū, non obtinet, qđ donū intellectus sit practicum: Ibi enim præmittitur, Initiū sapientiæ timor dñi: moxq; adiungit: Intellectus bonus omnibus facientibus eum: id est deum timentibus: quia timorate uiuēdo donum intellectus manet, crescit, fitq; p̄fectū in nobis. Bonitas igitur, intellectus non consistit in opere: sed contemplando, quamuis sine bona operatione intellectus esse non ualeat bonus. Vē runtamen sicut præhabituū est, qđ positio Thomæ possit saluari citca sapientiæ donum, ita & circa intellectum possit defendi: quamuis ista responsio absolutior efficaciorq; putetur. Nam & doctor diuinus in expositione mystica tabernaculi Moysi euidenter astruit, qđ sapientia & intellectus ad dexteram pertinent, uitamq; internam respiciunt.

Articulus xxix. An donū intellectus omnibus gratiā gratificantē habetibus, infit.

* 4 Vbertim

Obiecto.

Fides.

Hebræ. II. Gregorius.

Responsio.

I. Cor. II.

Eodem.

Mat. 19.

Psal. 37. Psal. 48.

Richardus.

Thomas.

Pet. 2.

Thomæ.

Psal. 109.

Vertim firite recordor iam factus sum, dona spiritus sancti non tantum sibi, sed & charitati ac gratiae esse conexa. Quicumque ergo unum donum sortitus est, omnia dona habet. Rursum, quicumque in charitate & gratia est, omnia quoque dona a spiritu sancto adeptus est. Claret ergo, quoniam omnis qui gratiam gratumfacientem habet, dono intellectus non caret. Veruntamen difficile puto hoc posse concordare praedictis. Pertinet enim ad donum intellectus fidei ueritates cognoscere, penetrare, perspicere. Hoc autem multi simpliciani non habent, qui tamen meriti magni existunt. Et respondendum quod omnes qui gratiam habent, donum quoque intellectus recepit quantum ad ea quae quisque scire uel credere obligatur. Multi nepe illiterati ex interna illuminatione spiritus sancti in fide firmissimi sunt, neque apparent eis quicquam tam uerum ac rectum, ut fides, quamuis ipsi causas seu rationes fidei Christianae subtiles & proprias, distincte & exquisite explicare non possint. Insuper, quicumque gratiam habet, eius uoluntas ad deum recte directa constituitur sed rectitudo uoluntatis ex rectitudine rationis dependet non enim quippiam cupit uel amat uoluntas, nisi quod ratio praeprehendit & uoluntati demonstrat. Quemadmodum autem uoluntas ordinatur ad deum per charitatem, sic ratio per donum intellectus, qui etiam charitatem introducit ad deum, sicut itaque omnes qui gratiam sortiuntur charitatem habent, ita & intellectum. Si enim ista cognitio qua per donum intellectus a spiritu sancto sortimur, necessaria nobis non esset, Ioannes in prima sua Canonica non dixisset: Scimus quoniam filius dei uenit, & dedit nobis sensum ut cognoscamus deum uerum. Sed ipse saluator: Ego inquit in hoc natus sum, & ad hoc ueni in mundum, ut testimonium perhibeam ueritati: quam utique sine dono intellectus intueri nequimus neque percipere. Postremo de donis sapientiae & intellectus dantur in sacra scriptura precepta. Dicitur enim in Deuteronomio: Haec est uestra sapientia & intellectus coram hominibus, ut audientes uniuersi praecpta haec, dicant: En populus sapiens & intelligens. Itaque sapientia atque intellectus fidelium, in praecptis diuinae legis consistit: quorum quaedam dantur de fide, cuius ueritates diuinas haec dona praefertim contemplantur atque concernunt: quaedam de iustitia quam dicitur ratio naturalis, in cuius iustitiae executione regulamur per dona praedicta secundum leges diuinas: debet enim uniuersi uere ac plane Christiani, tam iuste ac sancte conuersari, ut cunctis etiam peruersis & ethnicis ex eorum conuersatione purissime innotescat legem illam esse diuinam ac mundam, quae uita huiusmodi docet. Hoc est quod excellentissimus ille archiepiscopus in prima sua Canonica asseruit: Haec est inquit uoluntas dei, ut benefacientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam. Et rursus: Charissimi obsecro uos tanquam aduenas & peregrinos, abstinere uos a carnalibus desiderijs, quae militat aduersus animam: conuersatione uestra inter gentes habentes bonam in eo quod detrectat de uobis tanquam malefactoribus, ex bonis operibus uos considerantes, glorificent deum in die uisitationis. Denique unigenitus dei ad hanc perfectionem nos hortatur, Sic luceat lux uestra coram hominibus, ut glorificent patrem uestrum qui in caelis est.

Articulus xxx. Quod nemo habet donum intellectus, nisi qui gratiam gratumfacientem a deo adeptus est.

Habet praeterea difficultate, an soli gratiam gratificantem habentes, donum habeant intellectus: in quo enim inueniuntur actus alicuius habitus, in illo uidetur esse & habitus. Actus autem doni intellectus, est fidei ueritates perficere, rationesque articulo- rum fidei subtiliter uel certitudinaliter cernere: ita ut nulla rationis instantia, aut sensuum apparentia queat animae contrarium fidei persuadere. Istud autem uidetur multis uiris eruditissimis quamuis superbis ac impiis eminentius conuenire, quam multis simplicioribus ualde deuotissimo nonnulli eruditi quamuis maligni, fidei sciunt defendere, persuadere, elucida- re: quod multis optimis Christianis impossibile extat. Et respondendum, quod donum intel- lectus perficit rationem humanam non qualitercumque, sed in quantum bene mobilis ac dirigibilis a spiritu sancto circa notitiam ultimi finis, aut certe ueritatum aliarum in ordine ad ultimum fi- nem. Haec autem directio mentis in cognoscendo data a spiritu sancto, consistit in uera aesti- matione de ultimo fine. Porro uera aestimatio erroris excludit: qui uero ultimo fini seu deo glorioso & sancto non adhaeret tanquam summo ac optimo bono, circa ipsum errat: unde nec uera de ipso aestimationem accepit. Hinc namque Apostolus dicit: Dicunt se nosse deum, factis autem negant. Talis igitur aestimatio recta & non erronea de ultimo fine, est actus doni intellectus. Cum ergo aestimatio talis sine charitate & gratia esse non ualeat, nec queat sine spiritu sancti instinctu haberi, palam, quod nemo habeat sine gratia donum intellectus. Haec est responsio Thomae in secunda secunda, q. 8. cui doctor diuinus omnino concordat. Nemp-

1. Ioh. 5.

Deu. 4.

1. Pet. 1. Ibidem.

Mat. 7.

Thom. 1.

ut patuit ipse ait, quod licet quilibet possit deum ac diuinos effectus & deum per eos cogno- scere, nemo tamen ualeat haec ipsa sensitiue uel secundum sensum internum, seu secundum modum fundi eorum intelligere, nisi per donum spiritus sancti: & haec responsio stabilitur uerbo discipuli, quem diligebat Iesus, dicentis: Qui se dicit in Christo manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare.

1. Ioh. 2.

Articulus xxxi. De distinctione & conuenientia inter dona sapientiae & intellectus. **C**onstat itaque ex praedictis, quod sapientia & intellectus prout dona dicuntur, in mul- tis conueniunt. Vtrumque enim principaliter circa diuina ueritatem, id est circa uerit- ates quas fides catholica proponit de deo: utrumque quoque donorum istorum est spe- culatiuum, ac ceteris donis praestantius. Veruntamen in multis inuenitur differre. Primo, quia sapientiae est per saporem seu gustum de ipsa diuina ueritate certissime iudicare: intellectus uero est, ipsam ueritatem clare cognoscere. Secundo, quoniam sapientia est finis ac fructus doni intellectus: Intellectus enim praedit sapientiam & introducit ad eam, quemad- modum cognitio praedit iudicium, & speculatio saporis uel gustum. Hoc est quod doctor diui- nus in libro de tabernaculo Moysi ait: Magna est inquit distinctio inter sapientiam & intel- lectum: quoniam sapientia inducit nos ueritatem deo: intellectus autem ad ducit nos, atque accessum no- strum ad deum clarificat. Tertio differunt, quoniam sapientia est circa diuina atque aeterna secundum se, contemplando uidelicet ea sine comparatione seu ordine ad creaturam intellectus uero est circa diuina & aeterna per comparationem seu relationem ad res creatas. Ait nepe doctor diuinus, quod donum intellectus docet nos clare & absque labore contemplare diuinitas dei seu perfectiones di- uinas: & quomodo deus est effluens seipso atque cum donis suis: qualiter etiam nos ei adiungi de- bebimus per nos ipsos, ac cunctis uirtutibus quas adipisci ualemus. Donum autem sapientiae rapit ac erigit hominem supra seipsum, faciens eum diuinis simpliciter intendere, liquefieri, annihilari: sibi ipsi mori in amore atque unione cum deo. Itaque donum intellectus est supernaturale lumen, docens nos deum aspicere eumque considerare secundum multiplices suas diuinitas & bonita- tes, prout per eas aliquo modo se habet ad creaturas. Nam per donum intellectus consideramus sapientiam creatoris, in quantum ipsa est omnium gubernatiua ac prouisiua iustitia, in quantum est omnium iudicatiua ac retributiua: bonitatem, in quantum est omnium liberaliter causatiua & co- rrectiua: potentiam, in quantum est omnium creatiua. Porro per sapientiam donum contemplatur haec ipsa ac alias proprietates diuinas secundum se & sine habitudine ad creaturam. Quartum praeterea distinctio- nem inter haec dona ponit Magister Sententiarum lib. 3. Sapientia ait proprie est de aeternis, quoniam ueritatem aeternam contemplandam intellit intellectus uero est non solum de aeternis, sed etiam de inui- sibilibus & spiritualibus temporaliter factis: id est de angelis & animabus humanis. Itaque per sapientiam creator tantum conspicitur: per intellectum uero creator & creaturae quaedam, uidelicet intellectuales aspiciuntur. Sic ergo donum intellectus se extendit ad plura quam sapientiae donum, & ad hoc reduci potest quod Thomas affirmat: Afferit namque, quod per donum intel- lectus accipimus subtilem quandam ac intimam cognitionem eorum, quorum est fides. Fides autem non solum est de deo, sed de creaturis quoque nonnullis, praesertim intellectuualibus. Per sapientiam uero donum accipimus rectum sapientiam iudicium eorum, quorum est fides: quantum ad ipsa diuina atque aeterna: sicque sapientia pauciora concernit quam intellectus: imo sapientia subtiliori simplicioremque modo ueritatem circa diuina quam intellectus: non solum in contemplando sed in su- per in degustando: quoniam intellectus in actu suo delectationem habeat admixtam: non tamen adeo puram, uehementem ac deiformem, ut sapientiae donum, quia non unit nos deo tam immediate ac intime quemadmodum sapientia. Quod enim donum intellectus in suo actu dele- ctationem ac gustum quandam sortitur, hinc liquet, quod doctor diuinus ait: Moriendo nobismet ipsis suscipimus donum intellectus, illudque sortiendo nobismet ipsis mox morimur, & in deum in nobis exoritur spiritualis & expansa seu aperta delectatio ad deum, quae interiori hominem nostrum semper peruiuacem facit ac uigilem.

Ioannes Ruif broech.

Idem.

Magister Sententiarum.

Thomas.

Ioannes Ruif broech.

Esai. 11.

Articulus xxxii. De tribus in distinctione donorum obseruandis. **Q**uoniam sacra scriptura dona enumerans explicat ea non utique nomine doni sed spiritus, sic quippe propheta effatur: Reges ceti super eum spiritus domini, spiritus sapientiae & intel- lectus, spiritus consilij & fortitudinis, &c. idcirco distinguendo dona a uirtutibus, debemus ut ait Thomas secundum scripturam. Spiritus autem impulsione seu motionem quandam designat: ergo dona per hoc a uirtutibus differunt, quod faciunt metem creatam bene capacem inspiratio- nis diuinae, propterque mobile a spiritu sancto, & eius impulsum delectabile affequentem: quae admo- dum uirtutes faciunt uirtuosum bene sectari uis iudicium: & istud frequenter praetactum recordor.

Secunda

Secundo in distinctione donorum obseruare & sequi debemus coniunctionem ac combinationem, quam obseruat propheta: Nam sex prima per tria paria sibi combinat: ultimum uero per se ponit. Duo ergo combinata adiuuicē, specialē conuenientiam habent inter se, distinctionemq; ab aliis: & hoc nunc de sapientia & intellectu innouit. In sequentibus quoq; de aliis innotescet. Tertio diligenter considerare debemus in distinctione donorum proprietatem & uim nominum, quibus scriptura exprimit dona: quemadmodū Dionysius in descriptione ordinū angelicorum, præsertim attendit uim terminorum seu nominū quibus scriptura angelos nominat: In combinatione autē donorum illud propheta obseruat, quod unū illorum pertinet ad rationē, aliud ad uoluntatem: quoniam ratio uoluntatē dirigere habet. Vnde consilium fortitudini copulat, & scientiā pietatis: consilium enim in ratione est sicut scientia, dirigitq; consilium fortitudinem in suo actu quemadmodū scientia pietatē. Quamuis autē sapientia & intellectus quæ mutuo combinantur, in ratione fundentur & subieciuntur, intellectus tamen sapientiam introducit, & sapientia affectū magis concernit q̄ intellectus: propter quod dictum est, quod sapientia perficit charitatē, intellectusq; fidem. Claret autem quod nomen sapientiæ à sapore imponitur. Nomen uero intellectus ab intima quadam perspectione impositum est. Ideo hæc duo dona per hoc descripta sunt atq; distincta, quod sapientia est per gustum lapidum sapientialiter iudicare: Intellectus uero per clarum intrinsecumq; intuitum ueritatem cognoscere. Similis ergo processus in aliis donis seruariabitur.

Dionysius.

Articulus xxxiii. Qualiter donū intellectus obtineatur, conseruetur ac perficiat.

DEniq; anima uitiorum caligine nebulosa, capere nequit illustrationē splendidi simi radii spiritus sancti. Quamuis autē secundū præinducta, omnis qui charitatem & gratiam habet, donum quoq; intellectus sortitus sit, sufficientiq; ad huius doni susceptionē & conseruationem quæ ad recipiendū conseruandamq; charitatem ac gratiā gratumfacientē sufficiunt, tamen quantum hoc donum spiritus sancti sublimius atq; diuinius est, & dono sapientia magis propinquū, tantū requirit mentē magis synceram ac stabilem, deiformiōrē ac perfectiōrē. Præsertim autem oportet eum qui in hoc dono proficere cupit, omnem carnalem dulcedinē, omnem uilem consolationē, omnem corporalem quietē contemnere: esseq; timoratum atq; sollicitū, ne inquinatū quidq; incurrat, quo spiritalis oculus obtenebrari uel infirmari mereatur in radio intellectus, in consideratione mirabilium legis diuinæ, in illustratione spiritus sancti. Porro ante omnia opus est, ut rationē perfecte ac plane subiiciat fidei Christianæ, se q̄ fidei cōsentire & obedire demōstret per condignā & sanctā atq; laudabilē uitā. Perfectiōnē quoq; doni intellectus à spiritu sancto adipisci conetur, non propriis uiribus, sed fidelissimis & incessabilibus precibus, superuacua, infructuosa studia detestādo, & ad profectū in lege & sapientia Christi omnia ordinādo. Hinc quippe in Esaia scriptum est: Quem docebit dñs scientiam, & quem intelligere faciet auditum: Ablactatos à lacte, auulsos ab ubere, id est separatos à carnali mollitie & mundana consolatione, delicatisq; & exquisitis potu & esca. Omnis enim qui lactis est pariticeps, expers est sermonis iustitiæ: paruulus enim est: perfectior autē est solidus cibus: eorum qui pro consuetudine exercitatos habent sensus ad discretionem boni ac mali. Vnde & doctor diuinus testatur: Donum inquit intellectus, est supernaturale lumen suo splendore rationem nostram uolens clarificare in sua sublimitate, dummodo uelimus nos ipsos intus erigere, huicq; lumini obedire: quoniam lumen istud ab interiore nostro homine exigit supergressionem atq; excessum, seu derelictionē sensuum, omniumq; sensibiliū rerū atq; imaginum, moriendo naturæ & uiuēdo in spiritu. Qui enim diuina contēplari cupit, fideiq; profunda deo radiante cognoscere, indiget inferiora relinquere, animumq; simplicificare, aciem mentis deo affigere, omnesq; cordis sui dispersiones abicere.

Esaie. 29.

Hebr. 5.

Articulus xxxiiii. De gradibus doni intellectus.

Aduertere denum necesse est ad prædicta lucidius intelligenda, quod quamuis uniuersi gratiam gratumfacientem habentes, dono intellectus ornentur in aliquo gradu, non tamen æque perfecte. Primus igitur gradus doni intellectus, est, quod per eum cognoscit homo fidei ueritatibus adherendū quantum ad salutē necessarium est, considerando aliquam rationem fidei Christianæ, propter quam credere congruit. Nam spiritus sanctus omni gratiam habenti ostendit ad minus aliquam fidei rationē per claritatem doni intellectus, ob quam fidei adherendum cognoscit. Aliqui enim ad credendum mouentur propter testimonia prophetarū de Christo nouaq; lege. Aliqui ex consideratione sanctitatis & fidei præcedentium patrum. Aliqui ex consideratione multitudine cre-

nis credentium. Nam & Bernardus faterur sibi fidem Christi factam credibilem, propter credentium multitudinem. Aliqui ex consideratione miraculorum. Aliqui ex consideratione religionum & sanctorum uirorum quos quotidie uident & audiunt. Aliqui ex consideratione mirabilium quæ deus indefinenter operatur in rerum natura. Aliqui ex specialī inspiratione uel diuina uisitacione aut simili aliquo, quod in se experiuntur uel ipsi contingit. Porro secundus gradus doni intellectus est omnes uel certe præcipuas fidei rationes subtiliter speculari: sicq; tanto robustius in fidei ueritatibus solidari, quanto diligentius fundamenta perpendit, intantum, ut ubertim miretur, quod tam copiosissime & euidentissime dignatus est fidem catholicam approbare. Itaq; ad hūc gradū doni intellectus pertinet clare ac præopte aduertere originē fidei, qualiter Christus usq; ad passionē & mortē paucos habebat credētes: quod oēs discipuli propter ignominia passionis eius à fide ceciderunt: & clausi propter metū ludæorum sederunt: quod Christus L. die spiritus sancti eis transmissit, sicut ante passionē promissit omnib; linguarū ac scripturarū excellentissimā notitiā tradidit, & insuperabilem fortitudinē mētī discipulorū infudit. Quod discipuli ex illo cōclauo eruperūt neminē formidātes, accēsi igne spiritus sancti, allegātes prophetas, perpetrātes miracula, conuertētes eos ad Christi adorationē ac fidē, qui paulo ante ora & manus laxabāt ad Christi blasphemā atq; acerbissimā occisionē: qd certū est sine miraculis maximis fieri nō potuisse. Quod insuper deus per paucos apostolos uiros simplices, pauperes, illiteratos, abiectos & impotētes, uniuersum mūdū sibi subiecit, idololatriā extirpauit, atq; innumerabiles homines ad moriendū pro fide inflamauit: quod fides inter tyrannorū persecutionē, & martyrum horrida tormēta semp inualuit propter gloriosa & summa miracula, quæ deus circa fideles suos athletas ostēdit: quod apostoli & successores eorū mortuos suscitabant, ægros curabāt, in ignē illa si manserunt. Hæc atq; similia infinita syncere cognoscere, ad secundū gradū doni intellectus spectare opinor. Postremo ad tertium gradū eius id attingit, ut singulorū fidei articuloꝝ proprias rationes ac fundamenta quis purgatissima acie ualeat cōsiderare, sicq; singulas fidei ueritates eorum subtilissimo atq; ceruissimo mentis oculo queat delectabiliter speculari cōtemplādo uidelicet, q̄ rationalis sit fides super benedictissimę trinitatis: tum propter testimonium scripturarum ueteris legis tum propter euangelica testimonia & apostolica documenta: tum propter pulcherrimas persuasiones ex naturis rerum acceptas. Insuper contuēdo rationes fidei de incarnatione filii dei, oracula prophetarum, testimonia apostolorum, considerationes rationabiles quibus probatur hoc decessisse: sicq; de singulis fidei articulis siue particulis considerando propria fundamenta, & quomodo pene nihil de Christo asserunt, quin id à uatibus sanctis comprobetur prædictum: quomodo etiam uetus lex cum omni gloria sua post euangelii diuulgationem cessauit.

Bernardus.

Secundus gradus.

Tertius gradus.

Articulus xxxv. Quæ beatitudo correspondeat dono intellectus: quomodo etiam fides dicatur fructus doni intellectus.

Amplius, quoniam intellectus qui donum est mentem purificat atq; illustrat, diuiniq; radii capacem constituit, ideo sexta beatitudo, uidelicet, Beati mundo corde, quoniam ipsi deū uidebunt, dono intellectus respōdet. In hac enim beatitudine sicut in ceteris, unum perspectans ad meritum, scilicet cordis munditia dū dicitur: Beati mundo corde: aliud aī ad præmiū, utpote uisio dei, dū addit: quoniam ipsi deū uidebūt. Est autē duplex munditia sicut Thomas testatur: quæ una est dispositiua & quasi præambula ad uisionē diuinā: & hæc est emū datio appetitus ab inordinatis affectibus atq; peccatis: fitq; per uirtutes ac dona uim appetitiuā ornātia. Alia uero est cordis munditia, quæ est quasi cōpletiua respectu uisionis diuinæ: estq; puritas intellectiue potētia: à phantasmatibus atq; erroribus depurata: quoniam uidelicet anima contēplari ualeat diuina, acie clara, sancta ac fixa. Hanc autē munditiā sortitur homo à spiritu sancto, partim per donū intellectus. Præterea uisio dei est duplex uidelicet imperfecta, quæ est per fidē: & perfecta, quæ est per speciē. Prima est per speculū in ænigmatē: seu dū inuisibilia dei per ea quæ facta sunt cōspiciunt: cū scilicet increata dei essentia per creatas imagines cernit: & hæc pertinet ad donū intellectus, prout in uia haberi potest. Perfecta uero uisio dei est, qua deus cognoscit in se sicuti est immediate ac clare, nō per speciē factā aut formā creatā, sed per seipsum, seu per unionē mētis creatę cū diuina luce atq; essentia, quæ beatis in patria copulat loco intelligibilis formæ. Hæc itaq; uisio dei pertinet ad donū intellectus, prout habet in patria. Porro fructus uocat operatio quæ dā delectabilis, uel delectatio ipsa. Fides igitur prout fructus dicitur doni intellectus, nō sumit per habitū q̄ theologia uirtus, sed pro certitudine fidei, uel certificatiōe quā intellectiua potētia ex dono intellectus conquirat.

Mat. 5.

Munditia duplex.

Visio dei duplex.

Roma. 1.

PROUT. S.

PRO SAPIENTIA HABITO IN CONSILIO, ET
eruditus inter se cogitationibus. Postquam de praesentibus finibus duo
bus spiritus sancti donis, videlicet sapientia & intellectu sermo exple-
tus est, modo de tertio dono puta consilio, per quod in creata sapientia
se corda nostra inhabitare affirmat, tractare incumbit. Hoc quippe
est quod donum consilii in scripturis nobis multipliciter commendatur:
estque necessarium ualde praesertim in arduis rebus & cauendis peri-
culis, in quorum medio positi sumus.

Articulus I. Quod donum consilii non sit idem quod uirtus prudentiae: nec
sit ipsa *εὐβουλία*, uel *σωφροσύνη*, uel *γνώμη*.

Actuationis
triplex.

εὐβουλία.

σωφροσύνη.

γνώμη.

Prudentia Augustino testante est cognitio rerum appetendarum & fugiendarum. Se-
cundum Philosophum uero, est recta ratio agibilium. Per prudentiam enim dirigitur
intellectus omnes uirtutes morales in actibus suis: Ipsa enim inuenit & constituit me-
dium in uirtutibus moralibus: Actus uero prudentiae est praecipere: nam consilia
ac iudicia applicat operi. Triplex quippe est actus rationis. Primus est consiliarius: ad quod
pertinet ueritatis inuentio in agendis. Hic uero actus ad uirtutum moralem quae appellatur
eubulia pertinet, atque ex ea procedit. Est namque eubulia uirtus, per quam ratio est bene consi-
liatiua in his quae uita actiua concernunt: & dicitur eubulia ab *εὐ* quod est bonum, & *βουλή*
consilium, tanquam bene consiliatiua: estque uirtus ista a prudentia distincta, quemadmodum consi-
liari alius actus est quam praecipere. Secundus actus rationis est de inuentis & consiliatis bene
iudicare: quod est operatio uirtutis moralis quae synesis nuncupatur: per quam efficitur ho-
mo in agendis bene iudicatus: estque uirtus haec dignior quam uirtus eubuliae, eo quod iudicare,
sit actus dignior quam consiliari uel inuenire. Praeterea *γνώμη* secundum Philosophum est uirtus be-
ne iudicandi de his, in quibus uicissim oportet a communi legis praecipio recedere, magisque
respicere legislatoris intentionem quam uerbarum quae furiosus non est reddendus proprius gladius:
nec impugnatori communitatis restituendum depositum. Differt autem gnome a synesi sicut sa-
pientia a scientia: Nam gnome altiora principia attendit quam synesis: quae enim praeter com-
munem legem ac solitum cursum fiunt, in altiores oportet causas reducere. Vnde & gno-
me est dignior synesi. Nulla autem uirtutum est idem quod donum consilii seu ipsum consi-
lium, quod donum perhibetur. Frequenter enim ostensum est dona esse a uirtutibus con-
dita. Rursus probatum est, quod dona sint non tam duraxat uirtutibus moralibus, sed in-
tellectualibus quoque perfectiora. Cum ergo consilium donum sit spiritus sancti, praedictis
uirtutibus moralibus extat praesentius, & diuersis ab eis diuersum. Insuper dona spiritus
sancti sunt habitus supernaturales, nec adipisci possunt nisi a spiritu sancto ea creante: uir-
tutes uero praedictae morales sicut & caeterae, esse possunt habitus naturales & acquisiti:
non ergo donum est idem cum aliqua praedictarum uirtutum moralium. Verumtamen ma-
gna est propinquitas inter prudentiam atque consilii donum: Nam teste Philosopho pru-
dentia haberi non ualet sine uirtutibus moralibus aliis: eius enim est applicare actum rationis ad
opus, non qualitercumque, sed cum rectitudine appetitus: quod esse non potest nisi per uirtu-
tes morales passionum moderatrices. Haec quoque perfectio uirtutum moralium ad consilii
donum obtinendum exigitur. Vnde nonnulli opinati sunt realiter idem existere donum
consilii & uirtutem prudentiae: differreque solum in modo agendi: dicentes quod prudentia no-
minatur in quantum procedit ex principiis iuris naturalis: consilium uero prout ex fidei
procedit principiis. Huius autem opinionis error, clarius in sequentibus innotescet.

Aristoteles.

Vide num
redunder,
Luc. 24.
Mat. 5.

Articulus II. De triplici acceptione consilii.
Consilium denique primo accipitur pro deliberatione ad finem intentum utili atque
ualenti: sicque consilium pertinet ad prudentiam. Secundo uocatur consilium ipsa
persuasio consulentis de rebus excellentibus ad quas (dicemus) non obligamur: &
ita dicitur Christus praecipit decalogi addidisse consilia, quae sunt de operibus
perfectioribus & supererogationis, ut illud: Qui non renuntiauerit omnibus quae possidet, non
potest meus esse discipulus. Et: Si quis te percutserit in unam maxillam, praebere ei & alteram.
Tertio autem dicitur consilium prouidentia uehementer exercitatiua inter contemplatiua
atque

atque actiua dona, existens media & deliberatiua de operibus arduis siue sint determinata siue
indeterminata: sicque consilium dicitur donum. Vnde consilium ueratur circa ardua, & per
ipsum efficitur homo optime mobilis a spiritu sancto circa difficulta quaeque seu ardua. Con-
silium igitur primo modo acceptum, est actus uirtutis moralis: sed tertio modo sumptum est
donum spiritus sancti, & habitus seu habitualis perfectio rationis.

Articulus III. De necessitate doni consilii: & quomodo consilium appel-
letur donum spiritus sancti.

Dionysio e docente cognoscimus, quoniam prouidentia dei non tollit a rebus na-
turales eorum proprietates, sed causas, conseruat ac perficit eas. Deus igitur uni-
cuique influit, & singula mouet secundum dispositionem capaciatemque naturae
ipsorum. Vnde in euangelio legitur dominus unicuique de diuine seruorum secun-
dum propriam uirtutem. Cum ergo sit homo naturaliter discursiuus seu inquisitiuus & am-
miratiuus cum sit rationalis, naturale est ei moueri ac instrui per modum consilii a superio-
ri sapientiori causa. Idcirco spiritus sanctus qui est omnium ueritatum examens & cogni-
tor, mentem rationalem mouet seu dirigit, inspirando per modum consilii quae uera sunt
atque accomoda. Sed quoniam actus actiuorum sunt in patiente disposito, estque necesse re-
cipiens proportionari influenti, ideo ad hoc quod anima sit realiter bene mobilis, spiritus
sancti influxum & inspirationem facilliter aduertendo, recipiendo & adimplendo, indiget
perfectioe congruenti, per quam ita moueatur a spiritu sancto: & haec nominatur consi-
lium. Denique, tale consilium necessarium extat homini. Primo ut capax sit directionis spiri-
tus sancti in omnibus, eiusque consilium requirit & impleat. Rursus, quoniam prudentia &
eubulia prout sunt uirtutes morales, hominem ornant ut sit prompte mobilis a ratione, in
his quae humana industria ualet attendere & prouidere. Sed quoniam teste scriptura in li-
bro Sapientiae, Quae in prospectu sunt difficile reperimus, & quia cogitationes mortalium
sunt timidae, & prouidentiae nostrae incertae propter innumerabilia contingentia & singu-
lares euentus quae quotidie possunt occurrere, ideo indiget homo eius consilio tanquam
consilio a deo recepto: quemadmodum minus perfecti a magis perfectis quaerant consilium.
Dono ergo consilii in cunctis dirigimur, quae ad finem ultimum seu uitam aeternam ordi-
nantur: siue sint de necessitate salutis sicut praecipit: siue non ut Christi consilia. Lique-
t quoque ex his, quod donum consilii prudentiam respicit, perficit, dirigit: ordinando actus ipsius
ad supernaturalem felicitatem, atque in his homini prouidendo, in quibus non sufficit uirtus
prudentiae.

Articulus IIII. Quid sit ipsum consilium quod est donum: &
de triplici actu ipsius.

Hoc insuper aduertendum, quod donum consilii sicut praesentius est illo consilio de
quo loquuntur philosophi, quod est actus prudentiae uel magis eubuliae, sic stabilius
eo existit. Illud enim consilium cum sit actus uirtutis, non habet stabile esse in
anima. Istud uero cum sit habitualis perfectio mentis creatae, quemadmodum re-
liqua dona, fixum & firmum esse sortitur in anima. Vnde consilium prout donum uocatur,
est habitus supernaturalis a spiritu sancto infusus, quo in operationibus humanis mouemur
secundum consilium spiritus sancti: id est secundum directionem eius qua nostra consilia
dirigit, uel certe uicissim praeueniendo inspirat. Deus nempe cum sit summe bonus ac sapi-
ens, omnibus consulentibus eum, clare respondet: seque cunctis affabilem atque amicum uer-
sus ostendit: quemadmodum primo confessioni Augustinus testatur: Domine inquit omni-
bus te consulentibus eam simul respondes: & diuersa consulentibus tu liquide respondes:
sed non omnes te liquide audiunt. Omnes enim unde uolunt te consulunt, sed non semper
quod uolunt audiunt. Optimus minister tuus est, qui non potius nititur id a te audire quod
ipse uult, sed magis id uelle quod a te audierit. Itaque ut possit rationalis creatura talium con-
siliorum dei esse efficaciter inquisitiua, perceptiua & executiua, indiget quadam supernatu-
rali ac habituali dispositione, qua taliter mobilis fiat ad deum, a deo, secundum deum. Haec
autem dispositio appellatur donum consilii. Habet itaque triplicem actum: Primo namque eru-
dimur per ipsum ad discernendum quod uerum est. Secundo eleuamur per ipsum ad eli-
gendum quod melius est. Tertio expeditur per ipsum ad exequendum quod expedit. Pri-
mo enim inquirimus per rationem quid sit agendum: deinde per uoluntatem eligimus: &
demum ad operationem procedimus. Consilium namque atque electio non sunt de ipso sine
ultimo, sed de his quae ordinantur ad finem. Vnde secundum Damascenum, consilium
est

Sap. 31

Augustinus

Damascenus

y est

Prouer. 1.

Et in Prouerbijis sapientia ait: Quia uocauit & renouit, despexit omne consilium meum, & increpationes meas neglexit, ego quoque in interitu uestro ridebo. Porro secundus gradus doni consilii est, per quem euangelicis Christi consilijs aures mentis inclinamus, & illa quantum professio exigit adimplemus, quamuis ad consilia immediate non obligemur. Unde qui regularem atque monasticam uitam profitentur, ad ea tenentur quantum ipsa religionis statuta seu regula postulat: & sicut omnes mortaliter peccant qui precepta non seruant, sic qui consilia ad professionem spectantia transgrediuntur, mortaliter preuaricantur: consilium enim post uotum uim precepti sortitur. Itaque per secundum doni consilii gradum ita a spiritu sancto in cauendis periculis faciendisque bonis dirigimur, quod ipsa consilia quantum ad salutem requiruntur custodimus. Postremo tertius gradus doni consilii est, ipsa Christi consilia perfecte implere quantum presentis uitae status permittit. Ad hanc perfectionem nulla religio, nulla professio, nulla circumstantia obligat: imo qui se ad eam priuato uoto astringeret, inconsultissime ageret. Sed nunc horum distinctio profundius aduertenda est. Omnis qui regularem uitam proficitur, ad tria obligatur consilia: scilicet castitatis, paupertatis & obedientiae. Tenetur autem ad ista non quolibet modo. Tenetur enim ad castitatem sic, ne mulierem cognoscat aut certe cognoscat ex rationis pleno consensu uelit: non autem tenetur motus concupiscentiae rationis imperio perfecte subijcere scilicet ut non insurgant, sed sic, ne ipsi preualeant. Sic quoque ad paupertatem tenetur, id est temporales ac exteriores diuitias non habendas: non autem tenetur spirituales diuitias, id est diuinas consolationes diuinaeque dona ac praemia non attendere, non desiderare, non contempleri. Simili modo ad obedientiam obligatur quantum ad ea quae ordinis sui regulae ue statuta complectuntur ac continent: non autem ad alia, sicut Bernardus & Thomas manifeste testantur: nam & Thomas Bernardum allegat. Qui uero consilia CHRISTI perfecte ac excellentissime implere conatur, omnem satagit carnalis concupiscentiae motum radicitus extirpare, omnemque sensualis uoluptatis inclinationem penitus abhorre, contemnere: & quantum possibile extat uitae praesentis, profus nescire: quatenus non iam dum taxat mundo corde, sed tranquillo quoque, quietoque corpore Christo adhaereat. Hoc est quod horratur Apostolus: Mortificate inquit mensura uestra quae sunt super terram. Insuper homo talis non tantum corporales diuitias spernit, nec aspiciat, nec in earum consideratione se occupat: sed & spirituales diuitias, & omnia munera dei, omnem retributionis mercedem paruipendit, non aspicit, non quaerit, nec in eorum contemplatione tempus expendit: sed omnem creatam entitatem transcendens ac uisipendens, nil aliud speculatur, optare, orare dignatur, nisi ipsum deum benedictum & sanctum in se, illi soli uniri, adhaerere, uacare concupiens: nequaquam oculum mentis ad seipsum reflectens: nec quod sibi bonum ac utile est pensans: sed profus in diuinae naturae diuitias absorbetur ac rapitur: ut ne seipsum quidem uel proprium actum attendat uel sentiat. Praeterea homo iste adhuc altius scandere satagit: non enim solum propriam uoluntatem quantum spondit relinquit, nec ea tantum agere curat quae bona atque meritoria extant, sed sic propriam uoluntatem relinquit, quasi omnino omnis uoluntatis ac libertatis sit expertus: sic diuinae uoluntati se fidelissime commendans ac credens, ut quicquid deus de eo fieri uelit, id sibi potissime placeat: sicque diuina uoluntas efficitur summa sua iocunditas, intantum, quod si deus uellet eum damnari, plus gauderet de diuino honore & item de diuinae aequitatis tenore, quam tristaretur de propria damnatione. Primus gradus doni consilii ad fideles dei seruos: Secundus ad secretos dei amicos: Tertius ad occultos pertinet filios. Inter quos doctor diuinus praeclearissimam distinctionem inducit in libro de perfectione filiorum dei nempe, Serui fideles dicuntur, qui licet non dum contemplatiui atque interni effecti sint, tamen cum charitate & sancta intentione praeccepta obseruant, atque mortalia uitia fugiunt. Secreti uero amici, interna ac seruida deo adhaesione coherent, & ad spiritualem se saporem extendunt, ob cuius amorem ac gustum corporales delectationes contemnunt. Veruntamen necdum nudi & liberi facti sunt: quoniam non dum omnem proprietatem deseruerunt: nec sibi ipsi penitus mortui sunt: sed aliquantulum reflectuntur ad se: quoniam dona dei uidelicet consolationem mentalem, dulcemque deuotionis praesentem amant ac appetunt. Ideo dum gratia talis eis subtrahitur, concutiuntur, contristantur, & domino conqueruntur se ab ipso relictos. Itaque occulti filij his omnibus moriuntur: soli deo sincere intendunt: eum dumtaxat dignipendunt, amant ac cupiunt. Hincque eatenus in superfluentes & superfessales diuinae & inuisibilis lucis tenebras

Regulare uiri
professi, quo-
modo ad con-
silia obligent.

Coloss. 1.

Doctor diu-
nus.

tenebras absorbetur, ut sibi metipsis penitus mori, atque in nihilum redigi uideantur. Porro in deum transpositi deformiter uiuunt, eique tanquam profus ignoto uniti sunt. Ad hanc occultorum filiorum perfectionem sex requiruntur, atque concurrunt, quae sunt: pax uera, internum silentium, adhaesio amorosa, quies in dilecto, obdormitio, contuitio quae dum superfluentis caliginis. Hic est apex & uertex Christianae religionis consiliorumque Christi: finis quoque praestantior, ad quem tertio gradu doni consilii subleuamur.

Articulus VII. De modo proficiendi in dono consilii.

Triplex praeterea reperitur consilium. Primum est rationis naturalibus perfectionibus adornata: & tale est actus prudentiae: potestque sine gratia obtineri, eo utique modo quo multi gentilium, prudentes ac uirtuosi referuntur fuisse. Unde & quidam ex naturali dispositione sunt bene consiliatiui. Secundum est consilium rationis uitae ac passionibus obtenebratae, de quo Bernardus: In corde inquit duplex est lepra, uidelicet propria uoluntas propriumque consilium: cuius consilii lepra tanto est perniciosa quanto secretior: & quod magis abundat, eo sibi sapientior quisque esse uideatur. Hoc illorum est qui zelum dei habent, sed non secundum scientiam: obdurati in proprio sensu, nec sanis consilijs acquiescentes. Hi sunt ueritatis derisores, inimici pacis, charitatis expertes, uanitate tumentes, sibi placentes, magni in propriis oculis. Tertium autem consilium est de quo nunc sermo habetur, quod est supernaturalis perfectio & donum spiritus sancti, quod simul cum charitate & gratia datur, recipitur, perditur. Qui uero in isto salubri consilio cupit proficere, atque in omnibus a spiritu increato opem directionis sortiri, primo agat ut consilium istud secundum omnino abiiciat, quoniam scriptum est: Non sis sapiens apud te metipsum: & ne in uariis prudentiae tuae. Secundo exigitur ut in primo ac naturali consilio non confidat, nec illud sibi sufficere putet: sed eo ac naturali industria bene utatur: quatenus supernaturalis perfectio naturalem perfectionem formet & compleat. Sed quoniam ista duo consilia sine profunda humilitate sic deprimi nequeunt, ideo ad proficiendum in dono consilii, praesertim requiritur cordialis humilitas: quoniam super humilem & quietum requiescet spiritus domini. Nemo equidem proprii sensus consilium uel abiicere ualet uel moderari, nisi qui uere est humilis. Nulla quoque uirtus eatenus mentem creatam ad illuminationem, directionem ac defensionem spiritus sancti coapat, sicut uera atque profunda humilitas. Quod enim quis minus suo confidit ingenio, quod minus praesumit de se metipso, eo abundantius dirigi, doceri atque iuari meretur a spiritu sancto. Hinc quippe scriptura testatur: Testimonium domini fideles in uariis sapientiam praestans paruulis. Et ipse saluator patri caelesti loquens, Abscondisti ait haec a sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Qui dam autem consilii donum in tanta plenitudine sortiuntur, ut necdum seipsum dirigere, sed alijs in super sancta atque salubria quae ant consilia praestare: sicut de Symone fratre Iudae Machabaei, pater eorum Marathias asseruit: Ecce inquit Symon frater uester uir consilii est, ipsum audite semper: & ipse erit uobis pater. Merito quoque uenerandus ille senior Matathias, Symonem prudentem potius statuit esse fratrum suorum patrem quam Iudam fortissimum, quoniam teste scriptura, Melior est sapientia quam uires: & uir prudens quam fortis.

Articulus IX. An donum consilii perseueret in patria.

Virtutes praeterea quae in sua ratione imperfectionem nullam includunt, certum est permanere in patria, quemadmodum charitas, iustitia, fortitudo: quae autem imperfectionem includunt, non manent in patria, ut fides, spes. Fides enim imperfectionem cognitionis includit: & spes boni operati absentiam: quorum nullum in patria extat, in qua conspicitur deus benedictus facie ad faciem: sicuti est: quo & beati immediate cum inexcogitabili suauitate fruuntur. Idem quoque iudicium est de donis spiritus sancti, quo ad illa quae imperfectionem non continent, ut sunt dona sapientiae & intellectus, scientiae, fortitudinis: sed de donis consilii & pietatis quae uersatur circa indigentes quae in patria non sunt, de dono quoque timoris, non est adeo facile determinare, an & quomodo perseueret in patria. Nunc autem de dono consilii inquisitio est agenda. Videtur nepe, quod ipsum non manet in patria: quoniam consilium inquisitionem includit. Inquisitio autem ignorantiam praesupponit quae in patria esse non ualet. Rursum consilium ex dubitatione procedit quae beatis non conuenit. Et respondendum, quod sicut secundum Augustinum uirtutes cardinales manent in patria non penitus secundum eosdem actus, nec secundum modum agendi, non enim temperantia in beatis indiget motus uenerosostenare, sed tenet appetitum concupiscibilem immobiliter sub ratione, sic donum consilii manet quidem

Triplex consilium.

Bernardus.

Roma. 10.

Prouer. 1.

Esa. ult. 10.

Psalm. 10.

Mat. 10.

1. Mac. 22.

Sap. 6.

Obiectio.

Responsio.

in patria, sed non secundum eundem modum agendi sicut habetur in uia. Modus quippe agendi purificatur modo essendi rationalis creaturae dum est in uia: & aliter dum est in patria. Dum enim in uia est, est quasi in motu: cum uero in patria fuerit, est quasi in termino motus. Alia est enim dispositio entium dum sunt in motu, atque alia dum existunt in termino motus. Sic donum consilii aliter operatur in uiatoribus, aliterque in beatis. Dicendum itaque, quod donum consilii manet in patria in quantum deus continuatur atque conseruat ac perficit in beatis cognitio nem consilii: deus enim est causa omnium perfectionum intellectualis creaturae eo modo quo sol est causa claritatis in aere: utpote in fieri & permanere. Vnde non solum illuminat mentem dum primo ueritatis notitiam tradit, sed quoad mens in ueritatis notitia perseuerat. Denique Dionysio contestante, Angeli illuminantur de nouo tam a se inuicem, quam a deo, Haec autem illuminatio non est quantum ad beatificam dei uisionem, in qua nemo beatorum crescit uel proficit, sed quoad effectus quosdam ad diuinam prouidentiam pertinentes: quorum cognitio ad accidentale attinet praemium: in quo usque ad diem iudicii omnes beati proficere possunt. Vnde Dionysius sexto caelestis Hierarchiae capitulo ponit in angelis simplicem nescientiam, a qua inferiores a superioribus purgantur, supremi autem a deo. Nam & in libro de Causis scriptum est, quod intelligentiae inferiores proiciunt uultus suos intellectuales in lumina intelligentiarum superiorum ut doceantur ab eis. Itaque quantum ad talem nescientiam atque purgationem, perseuerat in beatis donum consilii, etiam quoad nouas directiones & instructiones in agendo & cognoscendo.

Dionysius.

Articulus X. Quae beatitudo correspondet dono consilii.

Augustinus autem dono consilii quintam beatitudinem coaptat ac tribuit, utpote, Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequuntur: quoniam unicuique quod eripiamur de tantis malis atque periculis, est faciliter indulgere ac aliis communicare. Donum enim consilii non est de ipso fine, sed mediis quibus peruenitur ad finem. Cum ergo misericordia maxime sit de his quibus ad finem seu uitam aeternam pertingitur, imo per eam compendiosius finis iste acquiritur, (Pietas enim seu misericordia ad omnia utilis est) ideo beatitudo quae est de misericordia, correspondet dono consilii tanquam dirigenti actum misericordiae, non sicut elicenti ut Thomas affirmat. Videtur tamen quod donum consilii etiam actus misericordiae possit elicere, praesertim quantum ad actus spirituales: qui utique principaliores sunt caeteris misericordiae actibus. Declaratum est equidem, quod per donum consilii efficitur homo non sibi duntaxat, sed aliis quoque bene consiliatus. Dare autem consilium, ad eleemosynas spirituales spectat: estque misericordiae actus, seu operatio pietatis. Vnde dicendum, quod donum consilii quosdam actus misericordiae excellentius elicit quam misericordiae uirtus: quoniam dona perfectius agunt uirtutibus: theologis tamen exceptis uirtutibus, quae solae dona excedunt.

Mat. 9.

1. Tim. 4.

Articulus XI. De quinque partita gratia circa consilium.

Considerandum quoque, quod quinque dicuntur commendabilia esse circa consilium. Primum est gratia requirendi consilium: unde in Tobia habetur: Consilium semper a sapiente require. Et in Prouerbis Salomon ait: Astutus omnia aget consilios: qui autem est fatuus aperiet stultitiam. Haec gratia utilis ualeat deest quoniam Salomone testante, Vbi non est gubernator, corrueat populus: salus autem ubi multa consilia. Et iterum: Vbi non est consilium, dissipantur cogitationes. Et in Ecclesiastico dicitur: Fili sine consilio nihil facias: & post factum non poenitebis. Hac gratia caret qui praecipuus est ad irascendum procliuus: qui enim festinus est pedibus, offendit. Secundum est gratia consilia rium eligendi, quemadmodum in Ecclesiastico scriptura hortatur: Multi pacifici sint tibi: & consiliarius sit tibi unus de mille. Et rursum: Cor boni consilii fiat tecum. Tertium est gratia dandi consilium, sicut de Symone fratre Iudae Machabaei inductum est: Ecce Symon frater uester uir consilii est. Quartum est gratia examinandi consilium: quod prudentibus & uere discretis competere Seneca asserit. Quintum est gratia acqrendi consilia iuxta illud Prouer. Via sapientia recta in oculis eius: qui autem sapiens est, audit consilium. Et alibi: Qui omnia agunt consilio, regunt sapientia.

Tob. 4. Prouer. 13.

Prouer. 16. Prouer. 15. Eccle. 32.

Eccle. 6.

1. Mac. 22.

Pro. 12.

Articulus XII. De fortitudine prout est uirtus.

Fortitudo denique secundum quod est uirtus dupliciter sumitur. Primo pro quadam firmitate uigoreque animi uirtus resistentis atque passionibus dominantis. De fortibus talis fortitudine frequenter effatur scriptura, ut est illud Prouerbiarum: Mulierem fortem quis inueniet: Sic autem fortitudo non est uirtus specialis sed generalis: uel potius omnis uirtutis communis conditio. De ratione enim cuiuslibet extat uirtutis, ut rationem in bono

Pro. 31.

in bono corroborat, & ut firmiter ac immobiliter agat. Secundo accipit fortitudo prout est moderatiua timoris atque audaciae in his in quibus difficillimum est medium rationis seruare. Oim autem terribilium terribilissimum est mors. Idcirco fortitudo uersat circa pericula mortis praecipue, ne homo morte nimium expauescat, & ne se eius periculis per audaciam inconsulte exponat. Sic autem fortitudo est uirtus cardinalis, cuius subiectum est appetitus irascibilis. Porro duplex est actus fortitudinis, utpote aduersa seu tristitia sustinere: & ea uiriliter aggredi. Sustinere enim fortitudinis competit, in quantum timor mortis moderat ac reprimit: Aggredi uero conuenit ei secundum quod ad audaciam ordinat: & sicut mortem non timere: uel ob eius timorem a bono non cessare nec malum committere, difficilius est quam ardua aggredi: sic principalior actus fortitudinis est sustinere quam aggredi: principalisque ad fortitudinem pertinet timor mortis reprimere, quam audaciam coercere. Vnde Philosophus tertio Ethicorum, Tristitia inquit sustinentes maxime fortes uocantur. Quidam namque ante pericula sunt praueolantes, sed in ipsis deficiunt. Fortes uero ante pericula se bene deliberant, sed in ipsis robusti consistunt. Porro quod ait Gregorius, Fortitudo sanctorum est carnem uincere, delectationibus contraire, delicias uitae praesentis extinguere, intelligendum est de fortitudine quae generalis ponitur uirtus: Haec enim partim ad temperantiam pertinent. Postremo secundum Macrobium quaduplex ponitur fortitudo: politica, purgatoria, purgati animi, & exemplaris. Fortitudo politica est animi contra periculorum morum munire, nil quod nisi turpia abhorre, & dura uiriliter sustinere. Fortitudo purgatoria est propter recessum animae a corpore atque ad superna ascensum non formidare, qualis erat qui dixit: Cupio dissolui & esse cum Christo. Et alius: Sufficit mihi domine, tolle animam meam. Fortitudo purgati animi, est passionum & passionum immoderantias non uincere sed nec sentire uel scire. Tales sunt, qui carnem suam crucifixerunt cum uitijs & concupiscentijs. Fortitudo exemplaris est ipsa incommutabilis diuinae mentis stabilitas.

Actus fortitudinis duplex.

Aristoteles.

Gregorius.

Macrobius.

Col. 3.

Articulus XIII. De fortitudine secundum quod donum, quomodo distinguitur a fortitudine quae est uirtus: & cur ultra eam requiritur.

Sicut natura non deficit in necessarijs neque abundat in superfluis secundum Philosophum, ita nec gratia secundum theologos. Cum ergo sit tanta perfectio fortitudinis, quae est uirtus moralis ac cardinalis sicut iam patuit, inuestigare oportet quid opus sit ultra eam ponere aliam fortitudinem sublimiorem & efficaciorum, quae sit habitus supernaturalis ac donum spiritus sancti. Huius autem duplex est ratio. Prima, quoniam fortitudo quae uirtus uocatur, reddit hominem bene mobilem a ratione, resistitque impeditentis uirtutum quantum naturaliter fieri potest: non autem resistere ualet cunctis impeditentis sibi oppositis, atque pericula uniuersa euadere. Indiget igitur homo fortitudinis dono quo efficitur prompte mobilis a spiritu sancto: sic quod ad finem laudabilem cuiuslibet operis inchoati perueniat, & ad supernaturalem beatitudinem rite pertingat, quod certum est omnem naturalem uirtutem excedere: praesertim cum homo in ipsa morte a malis uinci & opprimi possit. Hinc quippe scriptum est: Nisi dominus custodierit ciuitatem, frustra uigilat qui custodit eam. Secunda ratio est: nam homo eget quadam fiducia euadendi cuncta pericula, quae & contrarium timorem expellat: quatenus homo fiducialiter ac strenue operetur ac uiuat. Hanc uero fiduciam dare non ualet fortitudo quae est uirtus, sed illa quae ponitur donum immo spiritus sanctus hanc nobis per fortitudinis donum inspirat. Qui hanc fortitudinem fiduciam, fiducialiter dicere potest illud Apostoli: Certus sum quod neque mors, neque uita, neque creatura aliqua poterit nos separare a charitate dei quae est in Christo Iesu. Illud quoque sancti Iob: Donec deficiam non recedam ab innocentia mea: iustificationem quam cepti tenere, non deseram.

Aristoteles.

Phil. 116.

Rom. 8.

Iob. 27.

Articulus XIII. Quod donum consilii fortitudinem dirigit: & de obiecto atque subiecto fortitudinis quae donum existit.

Consilium autem intellectum concernit, estque in ratione practica tamquam in subiecto. Cum ergo intellectus uoluntate dirigere habeat, liquet quod ratio dono consilii illustrata, fortitudinem regat ac dirigat in agendo. Hinc nempe Esaias haec duo connectit dona. Ad uniuersa itaque se extendit donum fortitudinis, ad quae se extendit consilii donum. Quod enim per donum consilii agendum uel omitrendum cognoscimus, id per donum fortitudinis excercemus uel fugimus. Ostensum est quoque, quod donum consilii circa omnia praecipua Christi consilia uersetur, quibus potissime sit circa difficilia atque euangelica saluatoris consilia. Ideo fortitudinis donum omnia quae ista concernit: praecipue tamen ad ardua exequenda

Esa. 11.

uel certe uitanda spectat. Vnde obiectum doni fortitudinis latius est atq; communius obiecto fortitudinis, quæ est uirtus moralis ac cardinalis: quoniam illa non est nisi circa mortis pericula. Aduertendum etiam, quod fortitudo quæ est uirtus, in appetitu sensitiuo irascibili subiectatur: Fortitudo uero donum existens, in appetitu intellectiuo seu uoluntate locatur: quoniam non solum uerfatür circa sensibilem materiam, sed ad spiritualem materiam se extendit: pertinet enim ad eam, non tantum periculis mortis non cedere, sed operibus quoque perfectionis perfeueranter insistere, contemplando, amando, ac deiformiter conuersando. In primo autem huius editionis libro monstratum est, omnia dona in parte intellectiua esse ponenda.

Articulus xv. Per quæ donum fortitudinis incrementum fortituri ad perfectionem.

Quamuis uicissim fides dicatur fortitudinis causa iuxta illud Apostoli Pauli, Sancti per fidem uicerunt regna, illud quoque Ioannis, Hæc est uictoria nostra quæ uincit mundum fides nostra, uicissim uero dilectio: charitas enim omnia suffert, omnia potest: nam & amanti nihil extrat difficile, maxime tamen spes fortitudinis incrementum meretur. Esaias dicente: Quis sperant in domino mutabunt fortitudinem, assumet pennas ut aquila, curreret & non deficiet. Spes enim ei potissime conuenit, cui proprium robur non sufficit: hincque ad alterius opem se traheret. Vnde eo ipso quo aliquis in domino sperat, diuine pietatis subsidium inuocat, sibi quoque proprias uires nequaquam sufficere astruit. Quælibet autem uirtus illud præfertim à deo fortitur, quod principaliter atque directe ab ipso obtinere molitur: ut fides illuminationem, charitas seruituræ. Spes ergo potissime fortitudinis quæ donum est, profectum adipiscitur: deinde de humilitas. Spes enim atque humilitas alteri innituntur: quo & protectione & adiutorium adipisci conantur. Quanto autem quis amplius ac fiducialius atque humiliter deo innititur, tanto copiosius adiuuatur, fidelius defensatur, sublimius exaltatur. Humilitati demum contrariatur præsumptio: præsumptione quoque corripitur silentium. Itaque præclarus ille Esaias propheta, insinuans fortitudinis donum obtineri præfertim per humilitatem & spem, In spe inquit & silentio erit fortitudo uestra. Et Psalmista: Qui confidit ait in domino, sicut mons Syon non commouebitur in æternum. Denique Augustino testante: Idcirco nonnulli in martyrio defecerunt, quia non plene in Christo confisi sunt: sed se aliquid esse & posse putantes, decepti ac uicti sunt. Quo contra Hieremias fatetur: Domine fortitudo mea, & refugium meum, & robur meum in die tribulationis. Nil ergo præsumamus de nobis: sed pro fusus in domino confidamus, si in dono fortitudinis perfici affectamus.

Articulus xv. De laude doni fortitudinis: & quam uirtutem perficiat.

Fortitudinis in super donum rationale creaturam uehementer dignificat, imò deificat: quoniam per ipsum omnia potest in eo qui ipsum confortat: efficit enim hoc donum hominem ad omnia diuinæ uoluntatis placita efficacem: à spiritu sancto supernaturaliter mobilem: ita ut in contumelijs atque tormentis pro deo ingere exulteret, quemadmodum apostoli hoc donum fortitudinis habebant gaudentes à conspectu consilij, quoniam digni habitus sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Et beatissimi martyres uirtute huius doni cum incredibili patientia, imò cum gaudio admirando, cum inconcussa fiducia immanissima patiebantur supplicia. Denique sacra scriptura ad hæc nos fortitudinem uertim horatur. Vnde in Esaias scriptum est: Nolite timere opprobrium hominum & blasphemias eorum: quis tu ut timeas ab homine mortali, uel à filio hominis, qui quasi fœnum arefcit? Et ipse unigenitus dei: Nolite inquit timere eos qui corpus occidunt. Et in Iosue: Ecce præcipio tibi, confortare & esto robustus ualde, noli metueri, quoniam tecum est dominus deus tuus in omnibus ad quæcumque perrexeris. In Psalmo quoque: Viriliter agite & confortetur cor uestrum omnes qui speratis in domino. Per fortitudinis igitur donum deo reuerentissime deseruimus, dum monibus præualemus, mûdum calcamus, nos ipsos deuincimus, deo assimilamur. De quo in libro Iob habet: Deus potentes non abiicit cum sit ipse potens. Præfertim uero per fortitudinis donum imitatur immutabilitatē diuinæ naturæ, stabilitatemque diuinæ sententiæ: Deus enim per prophetam, Ego inquit sum deus & non mutor. Et in libro Threnorum ait scriptura: Porro triumphator in Israël non parceret, nec poenitudine flectetur. Cum effectus seu actus doni fortitudinis sit animi stabilitate in deo, atque ut fas est immobilitate in eo, dicente Gregorio: Quoniam sancti occidi possunt, sed flecti nequeunt, constat quod mentē deiformiter stabilem atque incōcussibilem reddat. Hoc sensit ut reor qui cecinit: Ego autem dixi in abundantia mea, non mouebor in æternum. Et denuo: Mihi autem adhærere deo bonum est. Et sanctus Iob: Etiam inquit si occiderit me, in ipso sperabo. Denique quemadmodum dona sapientiæ, intellectus, scientiæ atque consilij, ad su

ad supernaturalem si dei notitiam ordinantur, ipsamque fidem perficiunt secundum quod fides ad intellectum cognitionemque pertinet, sic fortitudinis donum perficit fidem, in quantum per dilectionem operatur: nam fides sine operibus mortua perhibetur. Perficit etiam spem ne frangatur aduersis: præcipue autem perficit charitatem: charitas enim si est magna, exerceat, nec potest otiosa consistere, neque informis: imò si operari desinit, charitas uera non est quemadmodum scriptum est: Non diligamus uerbo nec lingua, sed opere & ueritate. Nam iuxta præhabitam fortitudo quæ donum uocatur, in eodem existit subiecto cum charitate, puta in uoluntate. Et sicut sapientiæ donum charitatem perficit, actum eius interiorē excitando, dirigendo & conseruando, sic fortitudinis donum charitatem concernit ac perficit, quæ ad opera eius exteriora, quauis etiã interiores actus charitatis per donum fortitudinis expendantur seu proprius fiant. Rursus sapientiã perficit charitatē tanquam dirigens eam: fortitudo autem tanquam efficaciam exequendi adaugens. Veruntamen sicut monstratum est, quod donum consilij inter uirtutes morales præcipue respiciat perficiatque prudentiam, sic donum fortitudinis quantum ad uirtutes morales, specialiter perficit atque concernit fortitudinē, cardinalem existentem uirtutem. Fortitudo enim cardinalis, est uirtus acquisita ac naturalis, secundum dictamen naturalis rationis & iuris agens. Fortitudo uero donum consistens, est habitus supernaturalis atque infusus, secundum principia fidei diuinæ: legis agens ac patiens. Nihilominus fortitudo cardinalis potest esse infusa, sicut & omnes uirtutes. Potest quoque secundum diuinæ legis seu supernaturalis iuris censuram operari, in quantum ratio naturalis gratia confortatur ac fide instruitur. Porro omnes qui charitatem & gratiam fortiuntur, donum fortitudinis habent secundum aliquem gradum: uidelicet ut per ipsum præcepta adimpleant prout saluti necessarium iudicatur.

Articulus xvii. De dono fortitudinis secundum doctrinam doctoris diuini.

Porro in libro de tabernaculo Moysi de fortitudinis dono loquens doctor diuinus, Donum inquit deiformis fortitudinis ad intra nos tægit, semperque deposcit seu exigit eleuatione animi super uniuersa deo dissimilia & imparia. Docet quod nos, ut nos ipsos nil reputemus, nec proprijs uirtutibus confidamus: sed nos ipsos diuinæ potentie sponte tradamus, & in ea totam nostram uirtutem fundemus: sicutque in omni pugna existemus securi. Si huic exactiōni acquiescere uolumus, tunc nostra libera uoluntas diuinæ potestati unice tuncque poenitentiam ueram sentimus, omnem dubitationem, tremorem ac mutabilitatem à nobis tollentem, atque in dono fortitudinis nos stabilientem. Hoc intelligendum est pie & sapietere, uidelicet ut certitudo spei accedat ex parte doni eius, non ex parte nostri qui fragilitate implemur. Et in hac fortitudine efficitur certitudinaliter confidentes, quoniam nunquam in mortale peccatum ruemus: atque ex his honesta magnanimitas scaturit siue manat, per quam omnem rem culpabilem expedite contemnimus, cunctaque transitoria uilia iudicamus, nil ea curantes, nilque timentes nisi deum, in deum duntaxat sperantes. Nullum denique magnum arbitramur aut certe potentem, nisi solum deum. Animi namque honestas diuine uirtuti unita, ultra omnem creaturam nos erigit, poscitque nos deo seruire, regitari, laudare ac adorare. Si deum laudamus libero animo, erecta uirtute, omnique actu, tunc uiuaces & fortes atque inuicti efficitur: quantoque magis tentamus, tanto fortiores consistimus: pugnamus enim cum diuina uirtute quæ inuincibilis extat. Semper quoque magnanimitas nostra ad deum cum laude reuerentiali conscendit: sicutque perimus uncti reges ac pugiles, dum modo magnanimitas nostra id sentiat, quod deus sine mensura est dignior atque præstantior omni honore ac laude, quæ quælibet creatura potest deo impendere. Nos deum ad plenum laudare non possumus: dum enim maiestatis suæ magnitudinem intuemur, tã simplices ac interni efficitur, quod omnem modum, omnemque maneriem perdimus. Et hæc est uita celestis. Porro in libro spiritualis desponsionis de fortitudinis dono orsus, effat: hoc in qua donum fortitudinis, terrenarum reze dilectione ac odij, lucrum ac danum, spem ac sollicitudinē, & ceteras multiplicitates uincendo efficitur liberi, tanquam à nulla creatura captiuati. Cum etenim nulla transformat imagine, suspensus sit potes, & sine labore sit unicus & intimus, sine omni impedimento se ad deum cum feruida deuotione, atque spiritu gratiæ actione ac laude, simpliciterque intentione conuertens. Omnia quoque opera sua & uita interior atque exterior sapiunt eius: stat namque ante trinitatis sanctissimam thronum, & frequenter à deo

Heb. 11.

Psal. 124. Augustinus.

Mic. 16.

Esa. 31.

Iosue. 1.

Iob. 36.

Thre. 1. Malac. 3.

Gregorius.

Psal. 29. Psal. 72. Iob. 13.

Iero. 8.

I. Ioan. 5.

Fortitudo.

Ioannes Ruyck brixh.

Luc. 11.

à deo internam recipit consolationē atq; dulcedinē. Nam ad talē mensam cū gratiāz actio-
ne laude, ac intima dignificatione deseruiēs, ubertim bibit de uino, sapitq; de micis atq; reli-
quijs de mensa dominorū cadentibus. Præterea, homo talis semper in tunc eam possidet pa-
cem per suā intētionis simplicitatē. Si autē sic ante deum stando perseueret, tunc spiritus for-
titudinis duplicatur in eo: mox ipā seipso demergit & cadit, liquefit, nō secū dum corpora-
lē affectionem uel conuersionē seu concupiscentiam, ad consolationē, dulcedinē, uel aliqua
munera dei, ut sunt, quies cordis & pax, sed omnem consolationem ac dona pertransit ut di-
lectum inueniat. Sic homo est fortis qui occupationes cordis, resq; terrenas relinquit & uin-
cit. Dupliciter quoq; fortis fit, qui omnem consolationē atq; uniuersa cœlestia dona petra-
fit & superat: sic homo ultra omnem creaturā seipsum exaltat & erigit: suiq; potens ac liber
effectus, se possidet: nec aliqua cum creatura uincere, uel à deo retrahere ualet.

Articulus xviii. De gradibus atq; effectibus doni fortitudinis.

Quoniam declaratum iam extat, consilium & fortitudinē prout dona existunt, cir-
ca eandem uersari seu operari materiā, dono consilij dirigente, donoq; fortitudi-
nis consiliata exequent, præterea, quicquid superius de gradibus consilij dictū
est, nūc quoq; de fortitudine induci possit: Sunt enim fortitudinis tres gradus si-
cut consilij: consistitq; primus gradus fortitudinis in prosequendo consiliata per primū cō-
siliij gradū, & ita de alijs. Breuiter autē tangendo dicat, q; primus fortitudinis gradus est, per
quem præcepta dominica efficaciter adimplemus secundū dū subsidiū, influxum ac motū spi-
ritus sancti, quātum ad salutē requiritur. Secundus gradus in adimplētionē consilij: Chri-
sti cōsistit, inquantū professio exigit. Tertius uero est, per quē nos ipsos penitus superamus
omnemq; creaturam transcendimus: omnia quoq; dona ac premia obliuiscētes, ad ipsum
deum pure ac libere transfuolamus, in ipso tanq; in domicilio cōmorantes, eiq; dicētes: Iste
mihī in deū protectorē, & in locū munitum, ut saluum me facias. Per hūc itaq; fortitudinis
gradū immobiliamur in deum, & charitatē suam implēmus, in cōsistit ubi deus ad-
hærentes: qm̄ fortitudo mea & refugium meū est, ueraciter continētes. Et de uo: Forti-
tudinē meā ad te custodiā, quia deus susceptor meus. Rursusq; In deo salutare meū & glo-
ria mea: deus auxiliij mei, & spes mea in deo est. Porro qui sint effectus seu actus doni fortitu-
dinis, ex prein ductis satis posse lucere opinor. Euidētius tamen loquendo id pensandum,
q; cum fortitudo inquantum est donū spiritus sancti, sit fortitudine quæ est uirtus moralis
ac cardinalis præstantior atq; agibilior, ideo operationes quæ fortitudini cardinali ac parti-
bus eius, id est uirtutibus sibi adiunctis cōueniunt, dono quoq; fortitudinis cōpetunt excel-
lentius atq; perfectius, utpote supernaturaliter secundū spiritus sancti influxū ac opē. For-
titudo nempe quæ uirtus est, facit timorem mortis moderatū, mortisq; pericula nō nimis
formidari. Fortitudo autē quæ donū est, facit pro deo ac fide atq; iustitia libentissime pati, io-
cū dissimile mori, necemq; optari: sicut de multis gloriosissimis Christi martyribus legit, qui
ad passionē uelut ad epulas properarunt, ipsosq; crudelissimos persecutores, infra inmanis-
sima mortis supplicia deriserunt. Deniq; quatuor ponunt à Tullio fortitudinis partes: ui-
delicet, fiducia, magnificētia, patientia & perseuerantia. Est autē fiducia, certa spes animi rem
inchoatam producendi ad finē. Magnificētia uero, est reingentiū administratio præcla-
ra ac splendida. Patientia quoq; est propter honestatē ac utilitatē, arduarū atq; terribilium
reū uoluntaria & diuturna permissio. Perseuerantia, est in ratione recte disposita stabilis &
perpetua fixio. Hæc uirtutes dicunt partes potestatiuæ fortitudinis: quia cum ea partim cō-
ueniunt, cū sint circa obiectum arduum siue difficile: Nō autē ad fortitudinis perfectionem
pertinunt, cum ipsa sit circa difficillima, quæ sunt mortis pericula. Itaq; omnium hæc actus
uirtutū, dono fortitudinis supernaturaliter ac deiformiter congruunt. Hoc em̄ donum, nō
solum præstat fidutiā in rebus humanis ad naturalē finem producendū, sed omnē insup-
peditantiam tollit, animūq; securat de beata peruentione ad supernaturalem beatitudinem in-
nem: & ista securitas mentē dulciter reficit, iuxta illud Prouerborū: Secura mēs quasi iuge
conuiuū. Vnde Gregorius: Fortitudo inquit in die suo cōuiuū facit: quoniam dum aduersa
non metuit, trepidanti menti cōfidentie cibos apponit. At uero fortitudinis donum actum
magnificētiæ sublimiter implet: quoniam homines facit seipso deo impēdere, omnia sua
interiora ac exteriora diuinis robustissime mācipare: seq; deo offerre, sacrificare, & ob eius
honorem tota ac omni die mortificare. Regnum em̄ cœlorū uim patitur, & uolenti rapiunt
illud. Insuper, fortitudo donū existens, actū patientiæ potenter exerceat: em̄ propter
æternā felicitatis intuitum, non solū aduersa sufferre, sed ignorantias atq; conuiuia cupere,

Psal. 30.

Psal. 30.
Psal. 5.
Psal. 41.

Prouer. 15.
Gregorius.

Psal. 45.

Mat. 11.

in asperis gloriari, nullaq; aduersitate frangi aut concutit, sed omnia dura, uelut munera dei
amplecti, secundum illud Apostoli: Vobis datum est à Christo, nō solū ut credatis in eum, sed etiā ut patiamini pro eo. Postremo, fortitudinis donum perseuerantiam implet ac supe-
rat: quoniam regia uia hominem facit incedere, atq; ad æternā lætitiā inoffenso pede cum
ingenti constantia peruenire: Liquec ergo, q; fiducia, magnificētia, patientia & perseueran-
tia, interdum sunt habitus ac uirtutes morales: uicissim uero sumuntur pro actibus doni for-
titudinis. Simili modo opinor posse saluari ac cōcordari, quod in superioribus uerbis Tho-
mæ uidebatur sibijpsi repugnās. Ait enim in prima secundæ, q; ad donum consilij pertinet
ueritatis apprehensio, ita q; donum consilij perficit practica rationem in cognoscēdo ue-
rum. In secunda secundæ affirmat, q; ad donum consilij spectet iudicare de actibus huma-
nis secundum quod fides respicit eos, sic q; donum consilij practica rationem in iudican-
do perornat. Hęc ergo dubietas ita absoluitur: nam donum consilij prudentiam concernit
ac perficit, estq; efficacius atq; præstantius ea. Idcirco actus prudentiæ & partium eius, do-
no consilij eminentissime competunt. Actus autem prudentiæ & partium eius sunt, consili-
ari iudicare atq; præcipere. Omnes igitur actus hi dono consilij attribui possunt: sicq; perti-
nebit ad uterq; actus prædictus: proprie tamen atq; potissime spectat ad donum
cōsiliij rationē in cognoscēdo perfici, sicut ex nomine cōsiliij innoscit. Cōsiliū quippe in q̄-
sitionē importat: Inquisitio uero, est uia ad perficiendum ueritatis notitiā.

Phil. 4

Thomas

In Archetypo
spatiū erat q̄d
aliquid delect.

Articulus xix. Quomodo fortitudinis donum in patria perseue-
rat: quod etiam inter beatitudines ei correspondet.

Fortitudo deniq; donum existens, manet in patria sicut & nunc, in dō & semper fuit
in Christo à suæ maternæ conceptionis exordio, & sicut in angelis sanctis, consistit:
uidelicet quantum ad hoc q; in perfecta securitate à malis atq; laboribus frui: non
autem manet in patria quātum ad idem obiectum. Non enim occupatur ibi circa
aspera siue pericula: sed quia prædictum est, q; fortitudo ista ad præcepta atq; consilia Chri-
sti extenditur, præceptum autem de charitate non nisi in patria perfecte impletur secun-
dum Augustinum, idcirco fortitudinis donum manet in patria, etiam quātum ad idem ob-
iectum, saltem in aliquo, non tamen in omnibus. Porro, quartam beatitudinem quæ est de
esurie & fame iustitiæ, attribuit Augustinus fortitudinis dono propter conuenientiā mu-
tuam: utrunq; enim circa ardua seu difficilia occupatur. Veruntamen beatitudo qua dicit,
beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiā, magnā cum fortitudine assimilationem
sortita uidetur, & ei nisi fallor posse ascribi. Præterea aduertendū, q; inter fructus ponit Apo-
stolus duo: uidelicet patientiam & longanimitatem quæ fortitudini correspondet. Fructus
enim uocantur uel operationes uel delectationes uirtutum siue donorum: Patientia autem
quandoq; est uirtus moralis passionem tristitię moderans: & sic non ponitur fructus. Inter-
dum uero accipitur pro delectatione quæ in ipso uirtutis actu consistit, hominemq; præser-
uat, ne abundantiori absorbeat tristitia: & ita est fructus. Nihilominus patientia in quan-
tum est actus fortitudinis fluens, fructus doni fortitudinis appellatur. Similiter longani-
tas quæ diuturnam præstolationem futurorum bonorum importat, fructus est doni forti-
tudinē, cum sit effectus quidam ab ipsa emanans. Longanimitas tamen ad spem pertinere
uidetur & ex ea oriri: sed non est perfecta, nisi fortitudine spem perficiente.

Mat. 5

Articulus xx. De triplici scientia.

Est autem solerter pensandum, antequam de dono scientiæ sermo fiat, quodd tri-
plex extat scientia. Est nempe naturalis scientia, quam primo Posteriorum diffi-
niens Aristoteles, Scire inquit est rem percipiam cognoscere: & quoniam il-
lud est causa eius, & quia impossibile est illud aliter se habere. Talis scientia est
habitus conclusionis per demonstrationem probata. Alia uero scientia, est donum gra-
tiæ gratis datæ, quæ in sacra scriptura addiscitur & legitur, & sine gratia sepe habe-
runt: de qua Augustinus testatur, q; quamuis multi polleat fide, non tamen scientia. Hęc
autem scientia naturalis non est, sed ex principijs fidei orthodoxæ procedit, & in ipsis
fulcitur: est enim cognitio rerum creaturarum, secundum sacræ scripturæ doctrinam:
eius principia appellantur articuli fidei. Aliter quippe fides, atq; aliter ratio res cre-
atas considerat. Tertia autem scientia, est donum spiritus sancti quæ sine charitate, &
gratia nequit haberi: pertinet enim ad munera gratiæ gratum facientis, nec humano ualec
studio adipisci: sed à spiritu sancto infunditur quemadmodum cætera dona. Hęc autem in
distinctione

Aristoteles

Augustinus

distinctio scientiæ, pariformis est distinctio sapientiæ quæ superius, dum de sapientiæ deo no ageretur, fuit inducta.

Articulus XXI. An illa scientia qua fides saluberrima gignitur, nutritur, defenditur, roboratur, sit donum spiritus sancti.

Quemadmodum tertio libro ex uerbis Augustini inducit Magister, philosophi sapientes diffiniētes dixerunt: Sapientiā est reꝝ diuinay humanayq; scientiā. Sed quia Apostolus inter sapientiā atq; scientiā differentiam esse insinuat, Alij inquiring dat per spiritū sermo sapientiæ: alij sermo scientiæ: id eo reꝝ diuinā rū notitiā, proprie appellanda est scientiā. Notitiā em̄ reꝝ humanay scientiā est uocanda nec quælibet taliū reꝝ notitiā dicenda est scientiā quæ datur per spiritū sanctum, sed illa ut asserit Augustinus, qua fides saluberrima quæ ad ueram beatitudinē ducit, gignit, nutritur, defendit & roborat. Ex his sequi uidetur, qd talis scientiā sit unum de donis spiritus sancti: & hoc Magister & multi alij de donis scribentes affirmant. Sed si præinducta de natura ac proprietate donoy spiritus sancti rite munita sunt & sufficienter probata, tunc horoy opinio stare non ualet, nec Augustinus sic sensit. Vbertim quippe ostensum recordeo, qd dona spiritus sancti sint sibi inuicem cōnexa, & a charitate & gratia gratificāte inseparabilia. Quicūq; etenim charitatē & gratiā talem sortitus est, donis nō caret: & qui unum donū adeptus est, omnia dona habet. Prædicta autē scientiā, sine charitate & gratia gratū faciente haberi pōt, imō à multis habetur: sed & multi ualde deuoti eam nō habent. Sed Augustinus insinuat Multi nanq; sunt ingeniosi ac literati, quoy uita est reprobata: qui nihilominus fidem contra aduersarios subtilissime defendere sciūt, camq; persuadere, & in alioꝝ cordibus roborare: quod utiq; multi deuoti & sancti nō possunt. Vnde Augustinus: Hac ait scientiā fideles pleriq; non pollent, quāuis polleant ipsa fide. Aliud em̄ inquit est tantūmodo scire quid homo credere debeat, aliud uero scire quōd hoc ipsum & p̄sopitule & contra impios defendat. Hinc quoq; præhabitu est, illā sapientiā & scientiā de qua dicit Apostolus, Alij dat per spiritū sermo sapientiæ: alij sermo scientiæ: ad gratias gratis datas pertinere, quæ admodum gratia sanitarū & operatio uirtutū prophetiayq; donum: talia em̄ munera dei sine charitate possunt haberi: nec inter dona prout de donis nunc sermo est, numerant. Præterea, dona efficiunt hoīem à spiritu sancto optime mobilem. Quōd ergo perfectiōs pleniusq; habent, eō habentem magis beatificant atq; gratificant: imō æterna uita dignum efficiunt. Sed Augustinus super Ioannē ait, qd is qui fidem ipsam nouit defendere, persuadere & explanare, uirtutibus necessarius extat, estq; cæteris eruditior nō melior: talis ergo scientiā nō est donum spiritus sancti. Adhuc autē, ista scientiā naturali uirtute acquiri, imo ab illo qui in mortalibus uitiis fœterat addisci. Dona autē spiritus sancti per creationem à spiritu sancto tradunt: quæ admodum charitas, fides & spes. Non itaq; ista scientiā censenda est donum spiritus sancti. Vnde quod Augustinus astruit, fidem scientiā gigni atq; nutrirī, non est intelligendū de habitu fidei, sed de actu ipsius. Quemadmodū ergo superius posita est duplex sapientiā præter philosophicā sapientiā, utpote informis atq; formata, quæ prima à malis potest addisci ac sciri, secunda uero cum sit donū, in maleuolā animā nusq; ingredit, ita scientiā circa fidem est duplex, uidelicet informis de qua dictum est: quandoq; tamen in bonis per charitatē & gratiā formata, illisq; per peccatū mortale amissis, ipsa nequaquā deperdit sed reformatur: Rursusq; charitate recuperata formatur. Est quoq; alia scientiā circa fidem quæ semper formata est: donumq; spiritus sancti consistit sicut patebit: & ista distinctio scientiæ bipartita, cōsonat Thomæ in secunda secundæ qui ait, qd circa credibilia est duplex scientiā: una quæ ponitur donum spiritus sancti: alia per quam scit homo ea quæ fidei sunt manifestare, explanare, persuadere, defendere.

Articulus XXII. De scientiā quæ donum spiritus sancti appellatur.

Recordari demū oportet, quæ admodū in primo editionis huius libro assignata sit inter dona distinctio. Declaratū est enim, qd maior sit perfectio in operibus gratiæ q̄ naturæ. Cum ergo ratio naturalis circa naturaliter scita dupliciter perficitur, primo ut ueritatē recte inueniat uel agnoscat, secundo ut de ea rectū iudiciū habeat, simili modo ratio ipsa in his quæ fidei sunt dupliciter perficitur: primo ut fidei ueritates sane ac rite accipiat, secundo ut de ipsis efficaciter iudicet, & credēda à nō credendis discernat: quoy primū sit per donū intellectus: secundū autē per donū scientiā: quātum ad res creatas atq; humanas. Sicut em̄ per sapientiā donum de diuinis: donum scientiā bene iudicamus de rebus creatis sub fide cadentibus, Deniq; sicut prudentiā iudicat de rebus hu-

manis

manis secundum principia naturalis rationis ac iuris, & secundum naturalis exigentiam finis, ita scientiā donum iudicat de eisdem secundum supernaturalia principia fidei christiā: seu legis diuinæ. Vnde magna uidetur cōueniētia inter prudentiā atq; scientiā donum: in tantū qd aliqui astruunt non distingui ea naturaliter, sed solum modaliter: ut puta, qd sicut prudentiā est habitus, actus humanos dirigens secundum naturalis rationis dictamen, sic hic ipse habitus, prout actus humanos disponit & iudicat, secundum diuinæ legis cōsuram donum scientiā nominetur: sed eisdem rationibus quibus paulo ante ostensum est donū consiliū à uirtute prudentiæ distingui naturaliter, potest quoq; probari nunc, nequaquā idem esse in re, donum scientiæ atq; uirtutem prudentiæ: præsertim cum ipsa prudentiā sit habitus naturalis naturali uirtute adipiscibilis: donum uero scientiæ, sit habitus supernaturalis à solo deo donabilis. Præterea, sicut se habet sapiētia ad intellectum, ita se habet scientiā ad consiliū: Sapientiā quippe est de ipsis diuinis ueraciter iudicare: quorum perspicax cognitio ad intellectus pertinet donum. Similiter donum scientiæ iudicat de humanis: quoy inquisitio, inuentio seu notitiā, ad donum consiliū spectat. Et sicut præhabitu est, qd sapientiæ dono competit iudicare de diuinis non qualitercunq; uel per solum ueritatis clarum intuitum (quem admodum moralis scientiā sine uita uirtutum de rebus efficacie humanis) sed per connaturalitatem ad diuina, hoc est per affectus conformitatem & gustum, sic dono scientiæ conuenit de rebus creatis ferre iudiciū, non per solum ueritatis notitiā, sed per animi rectitudinem circa creata, credenda atq; agenda non erranter per inaniter ac culpabiliter talibus inherentem, sed bene ac uirtuose de ipsis sentientem: quod esse non ualet nisi per gratiæ infusionem, bonamq; uitam. Præterea nullus dono scientiæ adornatur, nisi qui charitate & gratia decoratur: omnes quoq; qui gratiā habent, dono scientiæ clarent quantum ad salutem exigunt. Nam de rebus creatis in tantum ad minus efficaciter iudicāt, qd eas ab increato ente discernunt, nec in ipsis finem esse statuendum existimant, sed esse ad deum ordinanda quem admodum ab ipso sunt condita. Quidam uero sublimiori splendēt scientiā, ita ut fidem defendere, explanare probareq; possent: sed hoc ad gratias gratis datas dicitur pertinere. Itaq; donum scientiæ, est habitus supernaturalis practice rationis, à spiritu increato infusus: qui de rebus creatis ad fidem spectantibus, connaturaliter atq; idonee est iudicatus. Quemadmodum etiam donum consiliū fortitudinem dirigit, sic donum scientiæ pietatem de qua mox tractabitur, dirigit.

Articulus XXIII. De dono scientiæ secundum sublimem diuini doctoris doctrinam.

AT uero, sicut donum intellectus dexterā nostrā seu internum nostrum ad deum accessum ornat atq; illuminat, intus nos erigens, & erudiens deum in seipso & in multiformis bonitatis suæ muneribus contemplari, simili modo donum scientiæ nostram sinistram seu rationalem forinsecus exitum perficit, per hoc qd nos exterius dirigit, propriamq; naturam considerare, & omnem manerem operum uirtuosorum cum discretionē attendere facit. Sic quoq; ueritatem quandam operatur in nobis, quæ nos intus ad deum conuertit, & foris super nos ipsos nos dirigit. Ideo in supernaturali nostro ad deum accessu cum intelligibili specie siue imagine, appellatur lumen istud donum intellectus, quoniam erigit nos, nostramq; rationem ornat & eleuat ultra seipsam. Dum uero rationabiliter cum sensibili specie ad sacram scripturam, sanctorumq; uitam egredimur, & ad uniuersa creata speculantes hæc omnia, cum interna plenitudine supernaturali nuncupatur lumen diuinitus inspiratum, donum scientiæ, quoniam instruit nos, qualiter laudabiliter cōuersari debeamus: ad extra ipsa quoq; sensibilia entia rationabiliter spiritualiterq; cognoscere: quātōd accessus ad deum sublimior est atq; præstatioꝝ q̄ egressus ad creaturas, tanto excellentius est donum intellectus dono scientiæ. Nihilominus utroq; dono necessarie indigemus: nam sine externa uirtuosa uita, nequimus ad deum intus accedere. Si itaq; donū scientiæ adipisci fatagimus, debemus postulationi eius assensum præbere, circumferendo semper in nobis internam diligentiam uitij moriendi, uirtutibusq; uiuendi: semper quoq; amplius atq; propinquius uirtutes intelligendi, & secundum eas uiuendi: quia ad hæc impellit nos donum scientiæ. Porro pro his, nec sumptibus neq; laboribus parcere debemus rationabilibus: quoniam uirtus omnibus digna est. Quātum proinde in interna diligentia atq; operibus bonis proficimus, tantum in scientiā dei concretescimus: quilibet nanq; profectus, alterius extat causa profectus. Hinc ergo semper portemus in nostra libera uoluntate uiuā diligentiā ad cunctas uirtutes omnesq; actus uirtutum diuino offeramus honori, ac

Sapientie officium.

z per

1. Corin. 12.

Augustinus.

Sep. 1.

Thomas.

per hoc interius illustreretur & accendatur: tuncq; foris uertemus nos in uniuersis operibus bonis: rediemus quoq; interius cum delectatione ad deum interna ac intima. Deniq; intra in trouersionem & extrouersionem morabitur ratio nostra: eritq; utrobique sufficiens. Tunc insuper renouabitur semper in claritate interius atq; exterius: cumq; in istis perfectis fuerimus, tunc ratio nostra crecta est: estq; discretionem sortita cōpēdiosis modi proficiendi in cunctis uirtutibus. Hęc itaq; discretio donum scientiæ consequens, interius atq; exterius nobis ostendit propinquorem in uniuersis uirtutibus ueritatem. Hęc doctor diuinus de dono scientiæ, in libro de tabernaculo Moysi introductis: quibus per omnia consono nant, quæ in libro spiritualis desponsationis induxit, ubi sic orsus est: Si cum serio intētionēq; simplici, & pugna contra peccata bene se homo exercitat, donum scientiæ & discretionē recipiet: sitq; rationalis & sciēs quid facere, quid item dimittere debeat: quādo etiam dare & accipere congruit: sicq; mediantibus simplici intētionē ac diuino amore, in deo supra se in unione quiescit: seipsum quoq; in pleniori deiformi similitudine possidet: atq; singulos actus suos cum exuberantiori delectatione exequitur. Est nēpe obediens et subditus patri cui appropriatur potētia: rationalis discretusq; filio cui attribuitur sapiētia; largus ac pius spiritui sancto cui præstatur clemētia: sicq; sanctę trinitatis deserit imaginē, sed & mediante charitate ac propriæ intētionis simplicitate, in deo quiescit: & in historia uita actiua consistit. Taliter exercere se debet homo cum serio grandi, simpliciēq; suam intētionem cum discretionē sectari. Protus quoq; oportet, ut uitijs relinquitur, ad Christiūq; pedes cum humilitate locetur: sicq; in uirtutibus & similitudine crescit, sed semper actiuis manebit. Si enim plus occupat se in occupationibus & sollicitudinibus cordis uarijsq; exercitijs, q̄ in causis & propter quid operum, si demum plus remanet in sacramentis & signis, consuetudinibus quoq; externis, q̄ in causis & ueritate per ea figuratis, tunc semper peruerat quidem externus siue exterior homo. Igitur, qui deo uicinius propinquare, suaq; opera ac uitam altius cupit erigere, debet ab ipsis operibus ad causas ipsorum, e signis quoque ad ueritatem transire: tunc enim exteriorum suorum magister, & cognitor ueritatis efficiatur: sicq; ad internam uitam progreditur. Hęc diuini doctoris eloquia, sicut in stilo facilissima sunt, sic in profunditate sententiæ difficilissima extant: & si bene intelligantur, tunc omnia quę de dono scientiæ dicta sunt atq; dicenda, lymphidius innotescunt.

Articulus XXXIII. De subiecto, obiecto & causa doni scientiæ.

Ratio potēd, in rationem superiorem & inferiorem partitur: non quasi in duas diuersas animæ uires, sed eadem ratio prout diuina contemplatur, superior appellatur: sicq; sapientię dono perficitur: sed in quantum circa creaturas uersatur, inferior dicitur, & ita scientiæ dono ornatur. Subiectum ergo huius scientiæ, est ratio inferior: obiectum uero ipsius, est res creata sub fide contenta. Non enim præcise est circa actus humanos quę admodum donū cōsiliij, sed circa esse creatum bene atq; idonee illis utens, rite de illis sentiens, rationabiliter de ipsis iudicans, atq; secundum fidei documenta de talibus mentem illuminans. Postremo ista scientia omnino supernaturalis est, quemadmodum uirtutes theologice: unde à solo deo benedicto & glorioso infunditur, præstatur, creatur: estq; ab eo fiducialiter, incessabiliter & affectuosissime imploranda.

Articulus XXXV. De gradibus atq; effectibus & necessitate doni scientiæ.

Donum ergo scientiæ lumen est rationis ostendens atq; erudiens quid de rebus creatis sentire oportet secundum diuinæ legi seu fidei documenta. Et iste est primus eius intimusq; effectus, rationem taliter informare: potissime tamen docet hominem seipsum ueraciter considerare, præsertim pro operationem ad uirtutes ac uita, an scilicet bonus an prauus existat, an conscientia sibi bonum testimonium præbeat, an opus dei negligenter perfoluat. Secundus doni huius effectus est, qd facit abstinerē à malis, id est in medio nationis prauæ atq; puerse laudabiliter cōuersari, quę admodū sanctus Iob contestatur: Ecce in quies timor domini (uel pietas secundū aliam literam) ipsa est sapientia: & recedere à malis scientia. Pietas autem hoc loco pro trinitate dei accipitur, qui græce θεοφιλος appellatur, in dei cognitione ac dilectione consistens. Tertius doni scientiæ effectus seu actus, est temporalium rerum administratio recta & efficax. Et hos duos effectus attribuit Augustinus, & post eum Magister dono scientiæ. Quartus eius effectus, est compendiosorem efficaciorēq; proficiendi uiam, & summam in cunctis agendis discretionem ostendere: quam scientiæ perfectionē adipiscuntur, qui exercitatos habent sensus ad

Doctor diuinus, In Archetypo spatium erat quasi aliquid deceret.

Iob. 28.

ad discretionem boni ac mali: qui cum Apostolo de hoste antiquo dicere queunt: Nō signorum cogitationes eius. Hi quippe discretionem spirituum uidentur sortiri. Deniq; donum scientiæ trifurcū obitiner gradum. Primus in eo cōsistit, ut homo uniuersa creata respectu diuinæ naturæ caduca & uana cognoscat, nec propter se diligenda, nec pro fine ultimo appetenda intelligat, eisq; minus q̄ deo inhereat: & hic gradus doni scientiæ ad salutem exigit, atq; uniuersis charitatem habentibus communis cōferetur. Unde de eo qui hac scientia caret, ait Apostolus: Qui ignorat ignorabitur. Sed quoniam idem Apostolus monet, Crescite in scientia dei, idcirco ad secundum scientiæ huius gradū proficisci debemus, ut scilicet de singulis rebus creatis, sigillatim atq; per proprias rationes sciāmus, quoniā in ipsis nō sit affectus fingendus, nec quasi finalibus bonis sit ipsis alligandus: sed eis nec magis nec minus intendat siue utatur, q̄ ad interiorem salutē requiritur, iuxta illud Apostoli: Habentes uictū & quibus tegamur, his contenti sumus: Nam qui uolunt diuites fieri, incidunt in tentationes & laqueum diaboli. Et Sapiēs orat: Tātum uictui meo tribue necessaria. Tertius deniq; gradus doni scientiæ, est in his quę uitam actiuam concernunt adeo esse exercitatum, exper tum atque perfectum, ut in omni tentatione sciat consulere alijs, in omni modo spirituali ter conuersandi sciat instruere alios, in omni quoque dubioso euentu perplexoq; calu sciat uerissime, promptissime ac saluberrime iudicare, causas peccatorum elicere, rationes negligentioris pigriorisq; uitæ differere, ad temporalium contemptum inducere, ad seruosissimam atq; infatigabilem spiritualium profectuum cōuersationem attendere. Postremo pē sandum, quanta sit plurimorum, etiam famosorum doctorum miseria, cecitas atq; ignauia qui quāuis in diuina doctrina legant, abundant & alios doceant, hac tamen salutaris scientia carent. Quāuis enim multipliciter astruant, probent & noscant non esse ponendum finem in rebus creatis, nec in ipsis affectum immoderatus occupandum, hoc ipsum tamen ipsis non sapit, nec recte hoc uel connaturaliter atq; idonee iudicant, sicut scientiæ donum exposcit, sed honorem & gloriam hominum, bonaq; seculi huius inordinate concupiunt. Multi uero simplicium hoc dono p̄fulgenti: qui quātūcunq; alios prosperari & exaltari in mundo conspiciunt, eos tamē nō reputat, nec simile statū affectat: sed cōdolent eis, & ad nihilum deductus est in conspectu eorum malignus: timentes autem dominum glorificant.

Articulus XXXVI. Quomodo donū scientiæ acquirat & perficiatur.

Sapientia deniq; intellectus, consilium atq; scientia, cum sint supernaturalia dona spiritus sancti, humana in dustria nequeunt adipisci, nec uirtute naturali acquiri uel perfici. Qui ergo dono scientiæ à spiritu sancto irradiari, ornari ac perfici cupit, totis conatibus uitijs relinquitur, pigritiam uehementer abhorreat, passionem exercitijs indefinenter expugnet, opusq; dei semper cum ampliori reuerentia facere sataget, & de imperfectione sua fideliter doleat, atq; iniuriam dei ulciscatur in se: & quantū in istis amplius crescit, tanto in dono scientiæ clarius emicabit.

Articulus XXXVII. An scientia sit speculatiua uel practica.

Aduertendum præterea, qd donum scientiæ secundum Thomam & alios quosdā, principaliter quidem est speculatiuum, quia ad fidei certitudinem ordinatur: secundario uero est practicum, prout dono scientiæ in agendis dirigimur. Hęc autem positio præinductis non consonat: ostensum est equidem, quod donum scientiæ ad rectam temporalium rerum administrationem, laudabilemq; inter peruersos cōuersationem pertineat, sicut Magister Augustinum id affirmantem inducit. Administratio igitur & conuersatio hæc, proprius finis est doni scientiæ. Cōstat autem, qd administratio atq; cōuersatio tales, sint praxis seu opus: cum illa scientia practica asseratur, cuius proprius intermediusq; finis est praxis: sequitur qd donum scientiæ directe atq; præcipue practicum sit: nec obstat qd scientia ista ad fidei certitudinem ordinetur, cum hoc non sit finis eius principalis ac proprius: immo donum intellectus sicut probatum est, ad fidei certitudinem maxime pertinet. Præterea Christus discipulis loquens, Si inquit hæc scitis, beati eritis si feceritis ea. Perfectio ergo & finis salutaris scientiæ quam Christus edocuit, est opus uirtutis. Unde Anselmus scientiam istam ad uitam pertinere actiuam fatetur: sed sicut uita actiua ad contemplatiuum refertur, ita scientiæ donum ad contemplationem finaliter ordinatur, tūq; ad finem communem & superiorem: nec tamen est speculatiua: aliās omnis scientia speculatiua confiteret: quoniam omnis praxis labor & opus, ad contemplationem ordinatur. Porro doctor diuinus cuius autoritas magna est apud me, Donum ait scientiæ nostram sinistram seu rationale forniculose exitum perficit, per hoc qd nos exterius dirigit, omnēq; maneriem

1. Corin. 13.

1. Corin. 14.

1. Tim. 6.

Pro. 30.

Pract. 4.

Iohan. 13.

Anselmus.

Iohannes Raynbrodus

Ariftoleca,

maneriem operum uirtuoforum cum difcretionē attendere facit: Quemadmodum ergo moralis ſcientia ſpeculatiua non eſt ſed practica, dicente Philoſopho, Quid eſt uirtus ſeruatamur, non ut ſciamus, ſed ut boni efficiamur, ita ſcientia donum exiſtens, practica non ſpeculatiua exiſtit, niſi ſecundario & indirec̄te.

Thomas,

Articulus XXVIII. Quæ beatitudo ſcientiæ dono ſit correfpondens. Eniq; Auguſtino atreſtante, tertia beatitudo, uidelicet, beati qui iugē, dono ſcientiæ appropriatur. Hæc nanq; ſcientia, quoniam docet nos de rebus creatis recte ſentire, oſtendit q̄ ipſis non debemus inmoderate neq; finaliter adhære. Ex hac uero cōſideratione aduertimus, quāta peccata ac damna incurrimus, dum eiſ inordinate inhæſimus; ex qua animaduſione beatus hic luctus cauſatur. Porro, in hac beatitudine duo ponuntur, uidelicet luctus qui ad meritū pertinet, & conſolatio quæ ad meritū huius merces fecit præmiū. Dicit itaq; Thomas, q̄ luctus proprie correfpondet dono ſcientiæ; conſolatio autem ſecundario, per hoc q̄ homo per donum ſcientiæ ordinat creaturas ad dei honorem; dicit enim quod & uerum opinor, q̄ bona creata ſpirituale non excitant gaudium niſi referatur ad deum. Veruntamen, ſi recte contempletur, tunc non ſolum luctus qui eſt meritum tertiæ beatitudinis, ſed etiam conſolatio quæ eſt præmiū eius, dono ſcientiæ primariè correfpondet; docet enim hoc donum de rebus creatis ueraciter iudicare, ſeipſum bene cognoscere, & in medio nationis peruerſe uirtuoſe conuerſari. Quemadmodum ergo in peccatore poenitente donum ſcientiæ generat luctum, ſic in uiro iuſto, illo præſertim qui cum Hieremia dicere poteſt, Diem hominis non concupiui, domine tu ſcis, Atq; cum Job, Neq; enim reprehēdit me cor meum in omni uita mea. Itemq; in illo qui corde perfecto atq; ueriffime deo deſeruit cum Iofue, qui deo gratias refert de hoc, q̄ eum uel à peccatis mortalibus præſeruaui, uel dignam poenitentiam agere præſtitit, in his inq; donum ſcientiæ conſolationem producit, præſertim cum ſpiritualliter cōuerſus ſit per ſeipſum ſuaue & in domino delectabile: uel certe in deo delectari ſecundum Bernardum: Oportet inquit Ieſus ſignum uirtutis accipere delectationem ſcientem in opere: hoc eſt delectatio operationem concomitans, ſignum eſt q̄ operans ex uirtute agit. Itaq; conſolatio tam proprie correfpondet ſcientiæ dono ut luctus: imò ut reor, magis directe ac proprie: quia ſcientia iſta immediatius ordinatur ad bene agendum quod in ſe eſt delectabile, q̄ ad mala deſtina. Nihilominus uerba Auguſtini ueriffima ſunt: Perficit autem ſcientiæ donum fidem, in quantum fides circa creaturas quaſdam exiſtit. Perficit etiam charitatem, quæ ſine operibus Chriſtiſormi; cōuerſatione mortua fertur. Nā qui ſe dicit in Chriſto manere, debet ſicut ille ambulauit & ipſe ambulare: Non enim eſt ſeruius maior domino ſuo.

Heer 17.

Bernardus.

1. Ioan. 2. Ioan. 13.

Sapient. 10. Philip. 1.

Philip. 3.

Col. 1. Eſaiæ. 33.

Eſaiæ. 27. Ibidem. 28.

Danie. 11.

Oſeæ. 4.

1. Cor. 2. Oſeæ. 4.

Matth. 23.

Articulus XXIX. De laude huius ſcientiæ ex teſtimonijs ſacræ ſcripturæ. Hæc demum eſt illa ſalutaris ſcientia de qua ait ſcriptura in libro Sapientie: Iuſti deduxit dominus per uias rectas; & de dit illi ſcientiam ſanctorum. Et ad Philippenſes Apoſtolus: Oro ait ut charitas ueſtra magis ac magis abundet in ſcientia dei, & ſitis ſynceri. Scientia autem hæc fraternam dirigit charitatem, & ad mentis tendit ac ordinatur ſynceritatem. Porro ad Philippenſes dicit Apoſtolus: Exiſtimo omnia detrimentum propter eminentem ſcientiam domini noſtri Ieſu Chriſti. Et ad Colofenſes: Ambuletis inquit, per omnia creſcentes in ſcientia dei. De hac ſcientia Eſaias profatur: Diuitiæ ſalutis, id eſt ornamenta interioris felicitatis ſeu perfectionis ſapientia & ſcientia: timor domini ipſe theſaurus, id eſt cuſtos & conſeruator eius, utpote ſalutis. Timor quippe declinare facit à malo per quod ſalus conſeruatur, quemadmodum idem teſtatur propheta: Hic eſt in quiens omnis fructus ut deleatur peccatum. Rurſus quoq; de ſcientiæ dono loquitur Eſaias, quod ante induc̄tum recordeo: Quem docebit dominus ſcientiam, & quem intelligere faciet auditū: ablactatos à lacte: auuloſos ab uberibus: uidelicet qui carnales delicias atq; mundanas uanitates horrent ac fugiunt. Deniq; de his qui iſta ſcientia polleat, ac alios docendo illuſtrant, in Daniele ſcriptum eſt: Qui autem docti fuerint fulgebunt quaſi ſplendor firmamēti: & qui adiuſtitiam erudiunt plurimos, quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates. Sed & in Oſeæ ſcriptū eſt: Non eſt ueritas, non eſt ſcientia dei in terra, id eſt in his qui terrena uitam ducunt. Animalis n̄tpe homo non ſapit quæ ſunt ſpiritus dei. Et denuo: Conticuit populus meus, eo q̄ nō habuerit gratiā dei. Et iterū: Quia tu ſcientiā repuliſti, ego te repellā ne fungaris ſacerdotio mihi. Hæc em̄ ſcientia ſacerdotibus, cunctisq; prælatis atq; rectorib; maxime neceſſaria extat ac utilis. Vñ de in doctis tēpli miniſtris p̄ Ezechielē dñs ait: Sacerdotes inter mūdū & pollutū nō intellexerūt. Hinc etiā dñs Aarō ſacerdoti præcepit

in Leuitico: Vinum & omne quod inebriare poteſt, non bibes tu & filij tui, quando intrabit in tabernaculum teſtimoniū, ut habeatis ſcientiā diſcernēdi inter ſanctū & prophanum: doceatisq; filios Iſraēl omnia legitima mea. Væ ergo ſacerdotibus nouæ legis, cunctisq; miniſtris Chriſti altaris, q̄ epotādīs calicibus ſtudēt, tabernacūq; uiſitant; quoq; deus uenter eſt. In talibus nāq; nō permanebit ſpiritus domini in æternum, quoniam caro ſunt. Veruntamen ſicut Magiſter tertio libro ex uerbis Auguſtini declarat, ſcientia dei quandoq; commoditer ſumitur, extenditq; ſe ad ſapientiam quæ & ipſa appellari poteſt ſcientia: ad quod probandum introducit Auguſtinus illud Apoſtoli: Nunc ſcio ex parte. loquitur enim de contemplatione dei quæ eſt ſapientiæ actus. Noſter tamen quo utimur textus ſic continet: Nūc cognoſco ex parte. Itaq; hoc modo quædam ſcripturæ teſtimonia allegata, etiā de dono ſapientiæ poſſunt intelligi. Amplius, quāuis iam ante moſtratum ſit, ſcientiā iſtam quæ donū eſt, a prudētia quæ eſt uirtus moralis, realiter diuerſificari, nihilominus ſacra ſcriptura uicifim ſcientiæ donum appellatōne prudētiæ cōmuniter ſumptę deſignat, iuxta illud Prouerborum: Beatus homo qui inuenit ſapientiam, & qui affluit prudētia. Alibi quoq; Dic ſapientia foror mea eſt, & prudentiam uoca amicam. Interdum uero prudentia aut ſcientia iſta diſtinguitur, Salomone dicente: Ne innitatis prudētiæ tuæ.

L. e. u. i.

Magiſter Sentienciarum.

1. Corin. 13.

Prouer. 3. Prouer. 7. Prouer. 3.

Articulus XXX. Quomodo donum ſcientiæ ſpiritualem diem facit in anima. Iquet opinor ex dictis, q̄ donum ſcientiæ ſupernaturale, deiforme q̄ lumen mentis creatæ, & ſicut æternę diuineq; mentis ſcientia una ac ſimplex eſt, non diſcurſiua, nō acquiſita, ſed abſoluta: ſic iſta ſcientia diſcurſiua nō extat. Non enim ex intellectuſ rationatione dependet, nec ſecundum diuerſitatem rerum ſcitarum partitur: ſed ſuo ſplendore rationem ad omnia creata diſcernēda irradiat. Itaq; donum ſcientiæ ratione lympidiſſimæ ſuæ claritatis diem ſpiritualem in anima parat. Sed & ſecundum maiorem minoremq; illuminationem quam cauſat, mane & meridiem ueſperamq; in mente diſtingunt. Dum enim ad ſciētias naturales & acquiſitas ſeu philoſophicas ſe extendit, illas perficiendo ac dirigendo, mane ſpirituallis facit diei. Naturales nanq; ſcientiæ cum ſint uelut lumina obumbrata, tenebrisq; permixta, quoniam ad ueram felicitatem perducere nequeunt, nec mentis caliginem ſeu uitia expellere ualent: idcirco aurorę quę eſt diei obſcurę initium comparantur. His ergo ſcientijs facit donum ſcientiæ bene uti, & ad fidei ſinem eas referre: circa eas conuenienter ſentire & recte iudicare, quemadmodum Hugo fatetur: Philoſophia in quiens ſeu ſapientibus huius mundi datum eſt philoſophari, & aliquas ueritates inuenire propter nos quibus conſummatio ſeruabatur. Inuenerunt quippe ueritatem illam, quam oportebat ſuſcipere filios uitæ ad ſummę ueritatis obſequium: ſeis enim labor appoſitus eſt, nobis uero reſeruatũ eſt fructus. In ſuper donum ſcientiæ meridiem ſpirituallis diei in anima efficit, dum lumē ſuum ad ſacrę ſcripturę doctrinam ſane intelligēdam, ac uere ab alijs diſcernēdam expādit. Sacra enim diuine ſcripturę doctrina lumen eſt cœliſorme ac puri, ad inſtar meridianę horę diei animā ſplēdidius illuminās, ualidiuſq; inflammās. Facit quoq; ſciētia iſta quę donum eſt ueſperā, dū ad morales ſciētias, & ad operabilia ſe ſua directione protēdit: ſic em̄ uirtualiter cōuerſari informat. Cōuerſatio aut̄ exterior ueſperitæ aſſimilata eſt horę, quoniā minor eſt claritas eius q̄ interioris exercitationis: & quoniam mentis contemplationem aſſequitur, ſicut meridiem ueſpera concomitatur.

Hugo.

Articulus XXXI. De interno conuiuiō doni ſcientiæ. Porro donum ſcientiæ mentem ſpirituallibus ſerculis deliciōſiſſime atq; multiformiter reficit. Teſte enim Gregorio, hoc eſt ſuper omnipotētem delicijs affluere, ex diuino amore ſacrę ſcripturę pulſi ſatiari. In cuius nimitum uerbis tot delicias inuenimus, quot ad noſtrum profectum intelligentiæ diuerſitates accipimus: ut modo nos alat nuda hiftoria: modo ſub textu uelata nos paſcat medullitus allegoria: modo ad ſublīmiora nos erigat cōtemplatio anagogiæ in præſentis uitæ caligine, iā de lumine æternitatis refulgēs. Triplex ergo eſt menſa ſacrę ſcripturæ. Prima eſt menſa hiftoriæ, in qua ſimplices groſſioribus alimentis fidem firmātibus reficiunt: ſicut dum legunt uel audiunt corporalia Chriſti miracula: ut q̄ cæcus natus uiſum recepit; quatuor diuani deſunctus reſurrexit; q̄ Chriſtus uentis & mari imperat, moxq; obediunt ei. Itaq; turba ſimpliciū paſcitur, dū fides exemplis & miraculis roboratur. Secunda eſt menſa allegoriæ, in qua ſubtiliores, & in lege periti profundioribus ac ſapidoribus alimonijs nutriuntur, dum ipſis panis qui de cœlo deſcendit promittit, ex cuius manducatione omnium diuinorum chariſmatum gratias obtinemus. Allegoria enim quid credendū ſit docet. Ideo, dum ex ſenſu hiftorico quid

Gregorius.

Menſa ſacrę ſcripturæ triplex.

credi debeat consideramus, in mensa allegoriae reficimur. Tertia demum est mensa allegoriae, in qua contemplatiui perfectique uiri, dulcissimis atque dignissimis ex contemplatione celestium promissionum aeternaliumque bonorum ferulis saginantur, deliciantur & dilantur. Anagogia etenim est simplex eleuatio mentis in contemplatione diuinorum, sic anagogia ratione eleuationis transcendit narrationem historicam: ratione autem contemplationis supergre ditur allegoriae uelamina: utpote, sine sensibili ac materiali imagine diuinae acie mundam contemplans. Talis uero contemplatiua ascensio suauem ac magnam gignit dulcedinem. Vnde Gregorius super Ezechielem: Contemplatio inquit ualde amabilis est dulcedo: quoniam animam super se recipit, caelestia aperit, terrena esse spernenda ostendit, spiritualia oculis interioribus patefacit, corporalia quoque abscondit: ita ut anima talis dicere possit: Ego dormio & cor meum uigilat. Vigilante etenim corde ipsa dormit, per hoc quod contemplando interius proficit, & ab iniquis operibus foris quiescit. Denique praedictis uerba Hugonis in libro de claustrorum animae consonant: Quemadmodum autem homo exterior in materiali refectorio cibo ac potu reficitur, sic homo interior in refectorio sanctae meditationis exemplorum uariorum ferulis impinguitur, coepititionis quoque uino potatur. In hoc refectorio tres mensae ponuntur, id est tres intellectus diuinae scripturae. Prima ponitur simplicioribus: secunda eruditioribus: tertia uero utriusque. In prima ponit cibus grossior: in secunda subtilior: in tertia dulcior. Prima continet saporem exemplorum: secunda dilectionem mysteriorum: tertia dulcedinem morum. Veruntamen, quoniam sacra scriptura quadrupliciter exponitur, aptius arbitror ponere quatuor mensas in spiritali conuiuio, mentali refectorio doni scientiae. Et quanto expositio fuerit altior, tanto erit mensa suauior ex sua natura. Vnde praefatis scripturae mensis addenda est mensa tropologiae, dum ex rebus consideratione gestarum, aut moralium praecceptorum, quid agere debeamus attendimus: & ex morali instructione reficimur.

Gregorius.

Can. 5.

Hugo.

Articulus XXXII. An donum scientiae maneat in beatis.

Difficultas pauca uel nulla esset de hoc, an scientia ista in beatis permaneat, nisi Apostolus charitatem commendando affereret: Siue prophetiae euacuabuntur, siue scientia destruetur, charitas uero nunquam excidit. Denique iuxta Apostolum, fides spes atque scientia ideo euacuanda dicuntur, quia ex parte sunt & non charitas: cum tamen & ipsa ex parte sit: ex parte enim diligimus, sicut ex parte scimus, ut ait Elstius super Leuiticum. Et respondendum cum Magistro Sententiarum tertio libro: quia & charitas in quantum ex parte est euacuabitur: tolletur namque imperfectio eius, & addetur perfectio, remanebitque ipsa sic aucta: & actus eius & modus agendi, ut diligamus deum propter se ex toto corde, tota mente, tota uirtute: proximum nostrum sicut nos ipsos. Fides autem & spes euacuabuntur omnino: Scientia uero secundum actum & modum quem nunc habet, non autem secundum essentiam destruetur: nam habitus remanebit, sed alium usum & modum habebit. Haec uero responsio de scientia quae est uirtus intellectualis, de illa quoque quae est donum spiritus sancti intelligi potest, saltem quantum ad aliquos actus. Nam donum scientiae in beatis, docet de rebus creatis bene sentire ac iudicare: non autem facit nos in meditatione prauae laudabiliter conuersari, nec temporalia efficaciter administrare: quoniam dum hi actus non nisi uiatoribus coepentur, nisi forte quis dicat angelos temporalia administrare, cum dicat Augustinus de uisibilibus omnibus per inuisibiles creaturas, dispellere & regere atque mouere. Hic tamen actus spiritibus defunctorum non competit.

1. Corin. 13.

Eodem.

Augustinus.

Articulus XXXIII. De triplici acceptione pietatis.

Pietas denique uicissim uocat naturalis affectio ad alios quoslibet, siue conuulsi, siue propinquos, siue afflictos: estque pietas ista passio sensiuui appetitus, quae & brutis communis est. Cernimus enim qualiter aues ac bestiae fetus suos enutriant, defendant, custodiant. Haec pietas cum sit motus pure naturalis, nec uituperabilis est neque laudabilis, nisi in quantum ad uirtutes disponit. Est ergo alia pietas quae est uirtus moralis parsque iustitiae. Et sicut latra uirtus est quae diuinae naturae debitum cultum impendit, sic pietas ista uirtus uocatur, per quam parentibus & patrie ciuibus honorem & cultum exhibemus: quam diffiniens Tullius, Pietas inquit est, per quam sanguine iunctis, patriaeque beneuolis officium diligens attribuitur cultus. Appellatione autem parentum, omnes consanguineum nomine uero patriae, cumque coeuius patriaeque intelliguntur amici. Veruntamen Augustino decimo de Ciuitate dei attestante, nomen pietatis more uulgi in misericordiae opibus maxime frequenter: quae quidem deus potissime praecipit, pius uocatur. De hac pietate Gregorius loquens, Sunt autem nonnulli qui pietatis suae uiscera ad incognitos extendere nesciunt: sed solum ad eos quos per affinitatem

Cicero.

Augustinus.

Gregorius.

duitatem notitiae didicerunt: apud quos familiaritas plus ualeat quam natura. Est insuper tertia pietas quae donum uocatur spiritus sancti, de qua diligentius pleniusque effari oportet. Nulla enim pietatum dicitur aut est donum spiritus sancti, prout de donis modo fit sermo. Haec itaque pietatum prima appellatur innata: secunda infusa: quae etiam potest esse acquisita, sicut & ceterae uirtutes morales iam per exercitationem uel per infusionem habent: tertia inspirata.

Articulus XXXIII. Quid sit pietas illa quae est donum spiritus sancti.

Frequenter uero ab huius editionis exordio habitum recolo, quod dona spiritus sancti sunt supernaturales & habituales, diuinitusque inspiratae perfectiones mentis creaturae quibus efficaciter atque promptissime redditur mobilis secundum influxum ac directionem spiritus sancti. Inter caetera uero ad quae diuinitus instigantur, hoc unum existit, ut ad deum filialem geramus affectum, iuxta illud Apostoli ad Romanos: Accepistis spiritum ad obsequium filiorum, in quo clamamus abba pater. Habitus ergo seu donum quo capax est anima inspirationis diuinae ad huiusmodi actum, donum spiritus sancti appellatur: extenditurque donum hoc secundario se ad homines prout ad deum aliquo modo se habent ac pertinent, sanctos honorando, miseris condolendo, indigentibus operando. Manet quoque hoc donum in patria quoad actum suum praecipuum, qui est filialis affectus ad deum. Haec de dono pietatis sancti uerba Thomas in secunda secundae adducit: quae qualiter aliorum sententias consonent, diligenter aduertere expedit. Ait igitur Hugo: Pietas est benigna mentis dulcedo, grata omnibus auxiliatrix, infusa affectio, diuinitusque cultus religiosa deuotio. Sed in his non accipitur affectio atque deuotio, prout respectu seu actus charitatis dicuntur aut latra: sed magis pro habitu per quem nos deo deuote liberaliterque offerimus, & alius nostra largiffime communicamus. Itaque donum pietatis est dulcis ac splendidus radius a fonte immensa benignitatis, qui essentialiter pius est menti infusus, quo ad deum colendum ut patre supernaturaliter habituatur: de qua pietate ait Bernardus: O clementissima pietas, quae non inuenit meritum, sed etiam his ubi totum uidetur contrarium. Haec pietas teste Apostolo ad omnia utilis est: quia ut asserit Augustinus super psalmum Beati immaculati, Pietas grata est deo, dominum conciliat, necessitate alleviat, dei cultura est, merces parentum, filiorum stipendium, iustorum tribunal, egenorum portus, miserorum refugium, indulgentia peccatorum. Ipsa quippe antequam prece pulset, ignoscere nouit.

Roma. 8.

Thomas.

Hugo.

Bernardus.

Augustinus.

1. Tim. 4.

Articulus XXXV. Qualiter pietas ista a pietate quae est uirtus moralis, distinguitur. Quomodo etiam differt a latra & misericordia.

Constat igitur quoniam pietas uirtus existens, circa compatriotas atque propinquos uersatur: pietas uero quae donum est, circa deum praecipue occupatur: deinde per eam compatiatur homo sibi ipsi & alijs. Habent ergo diuersa obiecta, quamuis utriusque subiectum sit idem, puta uoluntas. Insuper, pietas uirtus agit secundum naturalem rationem, naturalisque iuris dictamen. Est quoque habitus naturalis & acquisitus. Pietas autem quae donum est, secundum principia fidei diuinaeque legis censuram operatur: estque habitus supernaturalis atque infusus. Praeterea latra deum honorat sicut & pietas: sed latra deum honorat ut creator & deum ac dominum: pietas uero ut patrem. Idcirco pietas quae est uirtus, inferior ponitur latra: pietas uero quae donum existit, est dignior latra: praesertim cum dictum sit, quod dona uirtutes excendant, theologicas demptis. Rursus, latra & uirtus misericordiae, perficiunt hominem ut sit bene agens ac mobilis secundum rationis imperium: sed propter rationis omniumque humanae uirtutis imperfectionem, indiget homo a spiritu sancto specialiter dirigi atque moueri, etiam quantum ad illos actus, quos per rationis imperium uirtutumque subiectum operatur. Vnde quamuis latra & misericordia quosdam habeant actus eodem cum actibus pietatis, tamen hos ipsos actus donum pietatis perfectius excellentiusque producit, quae uirtutes praedictae: imo pietas ista expedit, ornat ac perficit dictas uirtutes, quatenus promptius atque frequentius in actum procedant: per hoc enim quod spiritus sanctus mentem inspirat filialem affectum ad deum, cuius inspirationis fit anima capax per donum pietatis secundum Thomam, per hoc inquam exequitur homo ardentius, promptius atque frequentius actum latrae ac misericordiae, deum colendo & proximis succurrendo. Postremo secundum Bonauenturam, aliter pietas uirtus, & aliter pietas donum uersantur & habent se circa proximum: quoniam pietas in quantum est uirtus moralis, auxiliatur atque compatiatur proximo ut consorti naturae, seu propter conuenientiam naturalem: pietas uero ut donum, impedit haec proximo in quantum est dei imago, seu propter conuenientiam quam habet cum deo. Vnde per donum pietatis habemus dulcem affectionem ad proximos nostros propter deum, in quantum sunt diuina imagine insigniti.

Bonauentura.

Articulus xxxvi. De dono pietatis secundum sententias diuini doctoris.

Portet prae terea, ut per donū pietatis ad extra uertamus nos: quemadmodū enim deus ad seipsum semper conuersus est per propriā unitatē, sic semper ad omnes creaturas extrouersus est per pietatē ac gratiā: cumq; pietatem istam accipimus intra nos eamq; sentimus, ei nos obedire oportet. Deus siquidem nobis infundit donum consilij propter introersionē: donum uero pietatis propter extrouersionē. Habitare enim debemus intra charitatē diuinā atq; fraternā: sicq; poterimus nos amoroſe intus ac foris conuertere iuxta inclinationē amoris. Deniq; p donū pietatis, amoroſamq; uerſionem ad extra, oritur in nobis uirtus praeclara quae misericordia appellatur, nos intus mollicians, atq; in omni necessitate compatiens efficiens. Haec uirtus est oleū omnia uulnera ualens sanare. Idcirco debemus eam in nostro libero appetitu semper portare: debemusq; propter dei honorē omni necessitudini condolare. Tunc demū debemus in nostra necessitate affluentem dei liberalitatē amoroſe conſpicere: atq; in ea nos affectuoſe cōmunicare: & per hanc semper crescemus in nouitate uirtutū, itemq; donoz. Dum enim benignitatem dei in nobis sentimus, largitas nobis innascitur: ob cuius nos ipsos continere nequimus, quin semper per unionem fluamus ad intra, ac per misericordiam effluamus ad extra. Huius autem exemplū singulariter lucet in Christo: ipse enim dedit semetipsum plene ac integre deo patri in interna ac simplici unione: & per eam ad intra processit acuta spiritus sancti consilia sequens in charitate: dedit quoq; seipsum nobis plene ac integre uiuum ac mortuum & in sacramento contentum: sicq; largissime exit sua gratia ac pietate, uolens nobiscum iugiter perseuerare, dummodo nos ipsi inter exitū atq; introitū, seu introersionē ac extrouersionē cum amoroſa uirtute morari uelimus. Porro dum homo in dono timoris se bene exercet, largitur ei deus donū pietatis quae est largitas ipsa. Tunc enim cordialiter largus, mansuetus ac pius efficitur: fitq; uicinior deoq; similior: & in eo quietior se sentit q̄ antea fuerat. Similitudo enim & quies, tādē ei suauis sapiūt, quātō ipse deo similior fact⁹ est.

Articulus xxxvii. Quid de dono pietatis finaliter sentire oporteat.

Ucet reor ex his, quia ut Thomas fatetur, donū pietatis directe uel praecipue circa deum uersatur, faciens nos filiales habere affectū ad ipsum: deinde ex consequenti ad proximos operatur: quia qui sancte in deo afficitur, mox ad auxiliandum ac benefaciendū cunctis hominibus inflammatur: sed uti ex praeducto constat articulo, doctor diuinus affirmat, qd pietas ista nobis directe infunditur propter extrouersionem siue exitū, utpote faciens nos hominibus auxiliatiuos, compassiuos, beneficos. Quē ad modum enim donum consilij mouemur atq; dirigimur ad perfectiones internas quae in operationibus circa seipsum consistunt, sic dono pietatis à spiritu increato dirigimur ad perfectiones quae per operationes circa alios existentes adipiscuntur: quales sunt actus misericordiae tam spirituales q̄ corporales: sicq; infunditur pietas ista, ut per eam bene habeamus nos circa homines uniuersos: & istud omnino rationabiliter opinor, dum quemadmodum sapientiae donū perficit charitatē prout per eam ad dei dilectionē accendimur, sic pietatis donum eandē perficit charitatē, in quantum per eam ad fraternū excitamur amorē. Eadem quippe est charitas, qua deū proximūq; diligimus: sed eam pluribus perfici donis absurdum non extat, secundū qd circa diuersa uersatur: quae tamen omnia una ratione, id est propter deū amantur. Deniq; omnes pene testātur, qd pietas ista uitā actiuā proprie respicit, ornat ac perficit. Hoc autē non esset, si directe praefertimq; ordinaretur ad filialiter affici circa deū: secundario autē occuparetur circa proximū: affici enim in deo, uitā contemplatiuam concernit: regredi uero ad proximos, ad uitā spectat actiuā. Praeterea dictū est, qd sicut consilij donū fortitudinē dirigit, sic donū scientiae donū dirigit pietatis. Cum ergo scientiae donum non nisi circa creaturas directe uersetur, apparet qd pietas haec directe, immediate ac proprie circa proximos operetur: imō si primus ac proprius actus sit filialiter affici deo, tunc potius sapientia q̄ scientia dirigit eam: quoniam sapientia diuinorū fertur cognitio. Adhuc sancti cōmuniter dicunt, qd sapientia sit omnium donoz dignissimū, timor uero nouissimum: & qd à timore ad sapientia peruenitur per intermedia dona: quae tantō sunt digniora, quātō sapientiae propinquiora: pietas uero timorē proxime sequitur ascendendo ab inferiori: sed praecedit illud descendendo à dono sapientiae: ceteris ergo donis uidetur inferior. Hoc autē non esset, si proprius eius actus sit in deo filialiter affici. Hoc enim diuinitissimum perfectissimūq; asseritur, & multo praeclearius q̄ sint actus scientiae. Quid ergo ad Thomam dicere possim non uideo, nisi dicatur qd donum pietatis maxime ordinatur ad habendum filialem

In archetypo spiritum erat quasi aliquid decessit.

Thomas.

filialem affectum in deo: secundario uero circa proximos operetur: quia hoc ipsum qd per pietatem proximis subuenimus, ex filiali ad deū affectu decet procedere: atq; ad ipsum filialiter ordinari ac tendere.

Articulus xxxviii. Quid per donum pietatis deo singulariter conformamur.

Rationē boni in suisq; cōmunicatione seu diffusionē consistere, princeps theologos bene dictus domini beatissimus Dionysius, princeps quoq; philosophos Aristoteles contestantur. Cum ergo actus doni pietatis ordinetur ad hoc, qd intellectus creatura bene, clementer & liberaliter circa suae naturae confortes se habeat, facile cōmunicando, pronissime indulgendo, celeriter auxiliando, benignissime condolendo, elucescit qd pietas ad rationē boni potissime spectat. Vnde & pij singulariter boni dicuntur. Cum ergo deus sublimis sit substantialiter atq; totaliter, omniformiter atq; quomodo libet bonus, pius ac dulcis, Nemo siquidē bonus nisi deus, quemadmodū dei cōtēstatu est filius, sed & deo propriū est misereri semper & parcere, Psalmista quoq; ad deū eloquia sua ponens. Laudate inquit nomen eius quoniam suauis est dominus, & quoniam tu domine suauis & mitis, Rursusq; Gustate ait & uidete quoniam suauis est dominus, Cū itaq; ita sit, innotescit quia quō in dono pietatis copiosus abundamus atq; proficimus, eō uehementius deiformes, suauis ac mites efficitur, imo & amantissimi sic reddimur: cum similitudo sit causa amoris. Deniq; quanta sit pietas dei hinc liquet, qd omnia propter propriam bonitatē plasmauit, conseruat, dispensat: & in quocunq; momento peccator ingenuerit, ipse protinus miseretur atq; ignoscit: quod mirabilis est, gratia & charitate creando infundit, malignū iustificat, perditū recipit, fugitiuū amplectitur, ingrātū adoptat, uirtutibus implet eum qui uitijs fordidit, degenerē quoq; in haeredē ac filiū tibi assumit. Quis tantae pietatis uiscera satis miretur? Hanc ergo perfectionē diuinā sectari tenemur in dono pietatis crescendo, ac omnibus bene agēdo, quemadmodum hortatur saluator: Estote inquit perfecti, sicut & pater uester coelestis perfectus est. Et per Moyſen dñs ait: Sancti estote quoniam ego sanctus sum dominus deus uester.

Mat. 19. Mar. 10. Luc. 12. Iudith 7. Plal. 100. Plal. 87. Plal. 34.

Mat. 23. Luc. 14.

Articulus xxxix. Quid in beatitudinibus & fructibus dono pietatis correspondet.

Bene praeterea atq; sollicitē aduertendū, quod sanctus Thomas in secunda secunda inducit: Afferit namq; in coaptatione beatitudinū atq; donoz adinuitē, duplicem posse conuenientia considerari: unā secundū rationē ordinis seu ordinē enumerationis: alia autē secundū propriā rationē beatitudinū ac donoz: uidelicet secundū actus itemq; obiecta. Primā conuenientia astruit Thomas Augustinū in libro de sermone domini in monte esse secutū. Nam primā beatitudinē scilicet, Beati pauperes spiritus, attribuit ultimo dono quod timor est domini: secundā uero beatitudinem utpote, Beati mites, ascribit penultimo dono uidelicet pietati: sicq; deinceps. Verum secundum aliam conuenientiam, dono pietatis potius correspondet quarta beatitudo quae est, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam: pietas enim haec ad iustitiam pertinet, eamq; concernit ac perficit secundū Thomam. Arbitror tamen, qd pietas ista potius charitatem q̄ iustitiam respicit, ornat & expedit, secundum quod ostensum est. Vnde & doctor diuinus est, qd sicut cōsuetudine fatetur. Misericordia autem est uirtus charitati connexa seu coniuncta: nihilominus uerum esse potest quod Thomas disseruit: cum non sit inconueniens idem donum ad diuersas pertinere uirtutes: non tamen aequē principaliter & immediate. Idcirco uerissimum est quod Thomas testatur, quintam quoque beatitudinem dono pietatis posse correspondere seu appropriari. Opera quippe misericordiae pietati attribuuntur. Quidam uero affirmant, quod ad pietatem proprie spectant spiritualia misericordiae opera: quibus fauere uidetur quod ait Apostolus: Exerce te ipsum ad pietatem. Nam corporalis exercitatio ad modicum utilis est: qui etiam uidetur pietatem ab exteriori exercitio se parare: sicq; apparet, quod pietas non perficiat immediate nostram extrouersionem seu exitum ad confratres, sed potius ordinetur directe ad filialem affectum ad deum. Et respondendum, quod sanctus Apostolus hoc hortatur, ut perfectionem nostram in corporalibus exercitiis non constituamus: sed interiorem perfectionem, pietatem, mansuetudinem, largitatem, apprehendere nitamur: atque ex tali interna mentis dispositione ac pietate, ipsa nostra exercitia corporalia producamus & operemur. Sic nepe exercitia exteriora exhibita

Thomas.

Mat. 5. Eodem. Luc. 6. Mat. 5.

Ioannes Ruyſe brich.

hibita plurimū extant utilia, quamuis ex se parum dicantur proficiantimo quō interior pietas, reformatio atq; perfectio fuerit amplior, eo corporalis exercitatio deo efficitur gravior magisq; meritoria & perfecta: quamuis sit minus pœnalis seu laboriosa. Vnde uiri perfecti minus laborando in diuino obsequio, multo amplius promerentur q̄ imperfecti, qui in eodem opere uehementer laborant, fatigantur, & quasi luctantur: imo signū uirtutis ac perfectionis est delectabiliter operari, & magna & ardua prompte atq; iocūde perficere. Quo autē interior uirtus est maior, eo opus externū est amplius meritorium, magisq; deo acceptū. Postremo, ut Thomas declarat, secunda beatitudo quæ est, beati mites, conuenientiā quādam cum pietatis dono fortitur, inquantū mititas impedit meta actū pietatis tollit: mititas enim irā refrenat: ira enim opera pietatis plurimū impedit. Quidā uero pietatē istam in tribus consistere æstimant: in cultu dei, in ueneratione scripturæ, in proximoꝝ honore ac subuentione.

Articulus XL. De gradibus pietatis.

Dona cum sint cōnexa, omni charitatē sortito insunt. Primus igitur doni pietatis gradus est, per quē circa alios tam clemēter, liberaliter seu cōmunicabiliter nos habemus, sicut ad salutē exigitur. Tenemur enim proximis nostris spiritualia atq; corporalia bona nostra pro causa loco & tempore cōmunicare. Dum igitur ex eo quod nobis abundat aliis damus, nec intantū cōmunicare uolumus, q̄ ipsi penuriam aliquā sustineamus, tunc primū pietatis gradū adepti sumus. Secundus uero gradus ipsius, est etiā ex necessarijs nostris cōmunicare confratribus. Tertius autē gradus est, dum homo seipsum aliquando impendit, quemadmodū ait Apostolus: Libenter impendat & superimpendat ipse pro animabus uestris. Itē: primus gradus doni pietatis est ueniā dare peccati. Secundus est ante ostensam precē eidē ignoscere. Tertius iniuriā bene agere: pro ipso orare. Præsertim quoq; pietas ista consistit in hoc, q̄ quilibet aliū ab errore retrahere, in bonis instruere ac pacificare conetur: ut sit omnibus ædificatiuus: nulli molestus quantū sibi possibile extat.

Articulus XLI. De essentia, obiecto atq; origine timoris.

Timor proinde quē admodū asserit Augustinus, est fuga mali futuri. Dum enī apprehendimus aliquid, tanq̄ nociuū ac futurū timemus. Obiectū ergo timoris, est malū futurū ad uitandū difficile. Deniq; omnis timor ex aliquo causatur amore: nil enim timemus, nisi contrariū eius amemus. Illud ergo malū timetur, cuius contrarium bonū diligitur. Vnde uituperationes non timet, nisi qui laudari desiderat: neq; abhorret penuriam, nisi qui sufficientiā uel abundantiam cupit. Sed tunc quæstio oritur, Quomodo deus qui est ipsa bonitatis essentia timeatur, si nil nisi malū timetur. Et respondendū, q̄ primū atq; formale obiectū timoris, est malū: secundariū uero eius obiectū, ad quod timor ex consequenti se habet ac respicit, est bonū illud, quod potest esse causa mali: quod recedere malū est, impiū aut nociuū. Deus autē malū pœnæ pro culpa infligit. Rursus: Si nos à deo recedimus, uel ipse à nobis malū culpæ illabimur: sicq; deus dupliciter timendus uidetur. Primo quia uitiorum est ultor: Secundo quoniam qui se ab ipso elongant peribūt: nam gratiam perdunt gloriamq; amittent.

Articulus XLII. De speciebus timoris.

Deniq; Magister tertio libro quatuor species timoris assignat. Est enī timor mundanus, quo temporalia inordinate timentur amitti, ita q̄ homo malit peccare q̄ illorū detrimentū incurrere: estq; timor hic semper malus: sed tunc est mortale peccatum, dum quis mundo tanquā fini inheret siue innititur: malens uidelicet peccatū mortale incidere, q̄ bona caduca seu uitā corporalē relinquere. Secundus est timor seruilis: dū quis timet mala peragere formidine pœnæ. Hic timor inquantū seruilis, est malus. Nam quantū in se est, præponit malū bono: uelletq; non esse illicitū præuaricari: imo & diuinā iustitiam uellet non esse si foret possibile: tamen secundū substantiā bonus ab aliquibus dicitur, quia à malo facit recedere, & ad bonū incipit præparare. Tertius est timor initialis: qui quamuis à peccato propter pœnam declinet, tamen principaliter propter deum operatur. Quartus uero est timor filialis & castus, sanctus & amabilis, qui deū reueretur: qui ideo facit à culpa cessare, ne deus in honore uel offendatur. Aliqui quoq; affirmant sex esse species timoris, ad dentes prædictis speciebus timorē naturalē, quo quilibet naturaliter fugit corporis ac naturæ læsurā: & timorē humanū, quo timet quis nimis propriæ peli seu corporeæ uitæ. Sed timor iste ad mundanū timorē reducitur, qui circa ista temporalia ueratur: inter quæ temporalis uita continetur. Timor demū naturalis à Magistro non tangitur

tangitur: quia nec bonus nec malus est secundum bonitatem moralem. Aduertendū etiam q̄ timor in quantum est passio naturalis, sex species habet secundum Damascenum libro secundum: uidelicet segnitiam qui est timor futuræ operationis: erubescētiā quæ est timor in expectatione cōuitiū uerecundiam quæ est timor in turpi factō: admirationem quæ est timor ex magna imaginatione: stuporem qui est timor ex imaginatione insolita: agoniam quæ est timor per casum uel infortunium. Hæc autem diuisio est ualde magistralis: sumitur nanq; secundum propriam diuisionem obiecti timoris. Addit quoque Damascenus, q̄ erubescētia & uerecundia sint passiones laudabiles. Vnde Bernardus: Quid inquit amabilis, quid speciosus uerecundo adolescente? pulcherrima in uultu adolescentis margarita, est uerecundia.

Articulus XLIII. Quis horum timorum sit donum spiritus sancti.

Elucescit itaq; q̄ nullus timor meritorius sit nisi initialis ac filialis: & hi duo timores non distinguuntur realiter, sed secundum statum uel gradum: quemadmodū charitas imperfecta atq; perfecta. Idem quippe timor qui primo est initialis, charitate crescente fit filialis. Timor ergo qui est unum septem donorum, est timor filialis secundum rationem doni perfectam: sed secundum completū esse huius doni, sic timor initialis uocatur. Quanto autem charitas amplius crescit, tantū timor filialis uehementius augetur & conualescit. Timor quoq; initialis, quantum ad id quod cum timore seruilis commune fortitur, charitate crescēte decrescit, eaq; perfecta nil retinet de proprietate timoris seruilis: sed est omnino unum ac idem cum filiali timore. Porro timor seruilis quantum ad esse seruire, charitate adueniente, omnino aufertur: sed secundum eos qui dicunt eum substantialiter malum, malum non esse manet quod secundum substantiam: quantum uero ad actum charitatis crescente minuitur. Nam quantū quis deum intentius amat, eodem præmio magis confidit, minusq; proprium bonum cui malum pœnæ contrariatur attendit.

Articulus XLIII. An timor filialis de quo communiter loquentes loquuntur, qui est charitatis effectus seu actus, sit donum spiritus sancti.

Oportet denuo commemorari, quoniam dona spiritus sancti sunt habituales mentis creatæ dispositiones, quæ semper in eo perdurant, donec peccato mortali gratia amittatur & charitas. Iterū quoq; reminisci oportet, q̄ omnis timor ex aliquo amore nascatur, & secundum diuersitatem ac multipliciter amorem diuersificatur multiplicaturq; timor. Timor ergo non habitum sed actum importat: est enim fuga seu motus appetitiuæ potentia: dona uero non actum sed habitum exprimunt. Cum ergo inter actum & habitū sit realis distinctio, constat q̄ timor qui est charitatis effectus, fugamq; appetitus & motus & actus, non sit donum spiritus sancti, prout nunc de donis tractatur, sed timor ille qui donum est, à tali timore realiter differt: cum sit habitus seu radicata perfectio creatæ mentis. Præterea iuxta præinstructa, dona spiritus sancti non nisi per creationē à deo habentur, quemadmodum uirtutes theologicas: timor autem qui est fuga & actus seu charitatis effectus, non est immediate per creationem à deo, sed est actus à mente creatæ productus atq; elicitus, à charitate emanans. Non ergo est idem cum timore qui donū uocatur. Adhuc autem, timor qui est donum spiritus sancti, cessante omni animæ actu, perseverat in ea cū sit habitus. Timor uero qui est actus charitatis, non manet in anima actu eius cessante: sed actum charitatis concomitatur & inde exoritur, sicut de gaudio & pace Thomasin secunda secundæ affirmat: quorum nullum est uirtus aut habitus secundum eum, sed charitatis effectus. Nam secundū propriā suā rationē ordine concedendi ex charitate causatur. Porro si timor uel pax in anima nil actualiter per agente remanere dicantur, erit hoc intelligendū, non quantū ad eorū essentiam, sed quantum ad causam, uidelicet charitatem quæ est eorū causalis origo: quæ manente manent prædicta secundum proximam potentiam: cuius simile arbitror de conscientia. Conscientia enī secundū Thomā & alios multos, non est habitus mentis sed actus ipsius uidelicet applicatio quæ dā rationis, qua scitiam cū iudicio alicui rei determinate applicat. Nihilominus dicit aliquis conscientiosus dū dormit uel actu nihil facit, quoniam propinqua causæ conscientia in anima manent. Subiectū autē doni timoris, est ipsa uoluntas: causa uero efficiēs est spiritus sanctus. At uero timor qui est charitatis effectus, nō est nisi causa formalis uitandi peccatū: uel potius ipsa uitatio seu fuga peccati secundū rationis uirtutē charitatis adiutæ dictam ē: sed timor qui est donū spiritus sancti, est habitus uoluntatis per quē efficiit homo optime mobilis à supernaturali inspiratione paraclitici

Mat. 5.

2. Cor. 12.

Timoris distinctio secundū Augustinum.

Phil. 7.

Damascenus,

Bernardus,

Thomās,

Conscientia quæ sit.

paraleti, ad uitandū omne malignū secundū directionē seu opē spiritus sancti supernaturaliter in homine operantis. Cuius operationis efficitur capax per donū timoris, quē admodum capax est directionis atq; imperii rationis per uirtutes morales. Deus quippe non solum est causa potentia; atq; habitū animā, sed etiā testante scriptura, Opera nostra ipse operatur in nobis: quod de supernaturalibus nostris operibus maxime uerū est. Itaq; donum timoris est habitus supernaturalis diuinitus inspiratus: quo redditur homo deo reuerenter subiectus, non piger, neq; rebellis. Vnde Gregorius astruit hoc donum contra superbiam darsi superbia enim deo subditi contemnit. Initium nempe superbia, apostatare a deo, id est a deo recedere, nec ei parere.

115. 25.

Gregorius.

Doctor diuini.

Articulus XLV. De dono timoris secundum doctorem diuinum.

Fatente enim uero diuino doctore, per donum pietatis inchoamus, implemus ac iugiter possidemus omnē ornatū uirtutū: quoniam filialis timor cum reuerētia manet in seculum seculi: huncq; timorem deo debemus. Hic timor propria uoluntate nos priuat, sentireq; facit q; dei proprie simus, non nostri: omne peccatum expellit: ab omni quoq; peccato præseruat: ad omnem uirtutem atq; laudabile opus inclināt, & omnis pena ei fit leuis, quoniam deus onus eius sustentat. Idcirco ipsa nulla necessitate grauari uel opprimi ualet. Insuper q; timoris est expers, omni uirtute ac gratia caret. Præterea, multum necesse est considerare, qualiter hunc timorem adipisci possumus. Principium huius diuini timoris, est quidam horror internus a deo infusus, per hoc q; nostra peccata nobis ostēdit: quorum ostensione interius nos ipsos reuerberat atq; perterritidq; demonstrat, q; paru ac uiles simus ante maiestatem ipsius: corā qua angeli contremiscunt, & cui nulla creatura obistere ualet. Hæc diuinæ maiestatis magnitudo cōminatur nos in æternū perire, nisi ei humiliter obediamus per ueram uniuersorū defectū nostrorū: penitentiam: sapientia dei propter crimina nostra redarguit nos, interioraq; nostra perspectat: ipsa quoq; iuste iudicabit nos & exhereditabit a regno æternō, nisi acquiescerimus ei, considerando quid ipsa docuerit, atq; secundum eius doctrinā uiuendo. Denique bonitas dei de nostra infidelitate conqueritur, suam perpetuam nobis fidelitatem demonstrans: in qua æternaliter nos dilexit, & in hac ualle miserie requisit. Hæc dei bonitas comminatur se imperpetuum nobis, uelut alienam futurā, nisi conuersi fuerimus eiq; concordemus, & uirtutibus nos ornemus. Si in istis deo resistimus, ac dona eius contemnimus, uehementius deterioramur, imparatioresq; ad dei dona fortienda efficitur. Amplius, si ex nostrisq; foris priuato timore, non autem ex diuino amore opera bona arripimus, amor noster seculis est: nec quippiā promeretur, atq; cum humili reuerentia diuinæ increpationi ac disciplinæ pareret sicq; accipimus donum amabile casti timoris domini, qui iugiter perseuerabit, & in uita presentī, futuroq; seculo. Hoc modo diuinæ maiestati efficitur sponte obediētes, diuinæ sapientiæ acquiescentes, diuinæ quoq; bonitati uniti atq; concordēs: ac per hoc deo reddimur timorati, & dono diuini timoris repleti. Sic demū animositate audaciā extirpamus, humilitatemq; cum pauore atq; affectuosa ad deum reuerentia obtinemus. Et in isto totā uitā nostram fundare debemus: quoniam timorata humilitas seu humilitas cum timore, obediētes & patientes nos efficit, & nos ipsos paruipendentes, nilq; de nobis curantes: sed proprios defectus iugiter recognoscentes, ac omni honore & bono nos esse indignos putantes. Proinde timorata humilitas, dei atq; ecclesiæ præcepta obseruare nos facit: docetq; nos paululum loqui nisi occurrat fructuosa utilitas: sensus nostros restringere: corde ac morib; humiles esse: habitu etiā, & in omni conuersatione humilitatē seruare. In his autē rectā habere intentionē debemus: ut nos ipsos propter dei honorē annihilare intendamus: cumq; nos ipsos taliter annihilauerimus, sentiemus humilitatē omni modo carentē, quā nemo ualet scrutari: quoniam ipsa est nostra in fundo quies: ac omni uirtute profundior. Dum uero humilitatē istā senserimus, deū satis exaltare nequimus: neq; nos ipsos sufficienter deprimere secundū desiderium nostrum, ac nostræ dilectionis efflagitationē: sed in cunctis deficimus, ac in ipso defectu quietem salutemq; reperimus: & in de nouo filiali ac amabili timore accēdimur: omniū quoq; uirtutum & humilitatis præsertim recentibus actibus adornamur: & qualibet hora in bonis operibus clarificamur & renouamur. In his uero descendere in æterna humilitate per donum timoris debemus. Ascendere quoq; debemus ad deū cum laude perenni per fortitudinis donū, & inter ascensum ad deū in laude, descendumq; in humilitate charitas exercetur in nobis. Donum quippe fortitudinis dei construit ignem amoris in corde: & erigit nos

nos quatenus omnes creaturas deseramus: sicq; ad dei altitudinē cum laudibus conscendamus. Donum quoq; timoris dei eundē amoris ignē in nostris construit mentibus: exigens ut nos ipsos cum omni creatura corā deo cum reuerentia atq; obsequio humili inclinemus. Porro hoc modo Christus qui omnium nostrum exemplar est, secundum humanitatem conuersatus est: quem imitari non possumus, nisi spiritum eius septiformem cum dono semplicitatis suscipiamus.

Articulus XLVI. De effectibus doni timoris.

Habet insuper timor hic multos præclaros effectus. Nam peccata expellit, iuxta illud Ecclesiastici: Timor domini expellit peccatū. Negligentiā fugat, iuxta illud: Qui timet deū nihil negligit. Ad sapientiā præparat, iuxta illud: Initium sapientiæ timor domini. Sapientiā parit, iuxta illud: Radix sapientiæ timere deū. Animum stabilis, & cordis salutem custodit, secundū illud Ecclesiastici: Nisi te in timore domini constanter seruaueris, cito subuertetur domus tua. Et breuiter, timor iste omnium bonorū est fomes, & custos ac munimentum. Cum enim nil nos a deo diuidat nisi peccatū, eo ipso quo timor iste peccatum expellit, ad omnem nos gratiam aprat: estq; omnium fundamentū donorum, reddens nos deo præcipue subiectos, in diuinis sollicitos, in omnibus timoratos ac agiles: omnemq; superbiam totaliter execrantes.

Ecc1.
Ecc1.7.
Psal. 110.
Ecc1.1.
Ecc1.27.

Articulus XLVII. An donum timoris sit in finem inter dona: & de operatione donorum in dignitate.

Omnes præterea sicut præactum est, astruunt donū timoris esse primū in ascendendo & ultimū in descendēdo. Nam ab eo inchoare oportet eum qui cupit proficere, atq; aliorū perfectiores donorū acquirere. Sic timor iste qui donū uocatur, inter dona nouissimū locū habere uidetur. Veruntamen hoc difficultatē magnā sortitur propter euidentes auctoritates scripturæ quæ oppositū uidentur asserere: In Ecclesiastico enim sic legitur: Timor dñi se super omnia superponit. Et iterū: Nihil melius q; timere deū. In Prouerbis quoq; Timor domini fons uitæ. Et in psalmo: Time deū omnes sancti eius, quoniam nihil deest timētibus eum. Et in Ecclesiastico: Plenitudo scientiæ timere deū. Vnde Bernardus: In ueritate inquit didici, nihil adeo efficax esse ad gratiā promerendam, recuperandā, retinendā, q; si omni tempore corā deo inueniaris non altū sapere, sed timere. Et respondendū, q; multi, inter quos est sanctus Thomas, affirmant dona ad intellectum pertinentia, nobiliora esse donis appetitū seu uoluntatē ornantibus. Itaq; sapientia, intellectus, consiliū & scientia, quæ rationē perficiunt, alia tria dona, uidelicet fortitudinē, pietatē atq; timorē, in dignitate excedunt: scientia quoq; excedit consiliū, & fortitudinem pietas: timor uero omnium extat donorū imū ac infimū. Nihilominus fortitudo & consiliū quæ circa ardua uersantur, scientiā & pietatē quæ circa cōmunia occupantur, secundū in dignitate præcedunt. Hæc autē positio merita includit, quæ nec uera neq; satis probata uidentur. Cōmuniter enim dicitur, & Augustinus atq; Anselmus manifeste hoc asserit, q; Elias propheta à summo usq; ad infimū descendit in enumeratione donorū. Cum ergo propheta fortitudinē & consiliū ante scientiā & pietatē enumerat, apparet q; fortitudo atq; consiliū scientiæ atq; pietati præpollent. Sed fateor hanc obiectiōnē non esse idoneā: quia & Thomas eam satis absoluit, dicens q; dona quæ timori propinquius connumerantur, sunt ceteris inferiora, uel simpliciter, uel certe secundū quid. Porro quod in hac opinioe non placet, est, q; asserit donum timoris esse simpliciter infimū inter dona, ad quod auctoritates scripturæ nunc tactæ sufficere possunt, sed ratio adiciēda est. Quemadmodū enim habitus per actū cognoscitur, ita nobilitas habitus ex nobilitate actus pensatur atq; probatur, sed actus domini timoris non est infimus actuum ceterorum donorum, actus enim huius timoris, est meritum facere deo humiliter subditū, non pigrā sed agilē: peccata quoq; uitare, ex reuerentia maiestatis diuinæ, seu causa uitandi offensam pietatis paternæ. Hi autē actus ual de præclari existunt, nobilioresq; actibus scientiæ. Actus enim scientiæ quæ donū est, extat de rebus creatis ueraciter iudicare ac sentire. Hi autē actus dignitatē prædictorū actū doni timoris non attingunt. Nam & multi hos actus sortiti sunt, qui nondū actus præfatos doni timoris adipisci potuerunt. Non enim haberi ualent hi actus, nisi ab eo qui in diuina charitate perfectus existit: qui & ad instar optimi filii, deo ut patri afficitur. Deniq; q; Thomas scientiam præfert consilio, & pietatē fortitudini, non apparet stabiliter dictū: donū enim consilii ad nobiliores actus ordinatur, & circa difficiliora ac diuiniora uersatur, q; donū scientiæ: quod clarissime innotescit legēti ea quæ supra de dono consilii & gradibus eius præhabita sunt.

Ecc1. 25.
Prouer. 1.4.
Psal. 57.
Ecc1.1.
Bernardus,
Roma. 11.
Thomas.

Ecc1. 11.

De quoniam donum fortitudinis, consilio dirigitur atq; consiliata profectur, liquet q; etiã facturo do ista præcedat scientiam imo & pietatem quam scientia dirigit. Actus quoq; fortitudinis eminentiores sunt actibus scientiæ ac pietatis, sicut ex dictis patere opinor essetq; prædictam illa inducta resumere. At uero iuxta præostensa, secundum doctores quosdam, dona consilii & fortitudinis ad uitam nostram internam atq; ad dexteram pertinent: dona uero pietatis atq; scientiæ ad uitam externam seu nostram laudabilem extrouersionem si uirum spectant. Quemadmodum igitur uita interna seu introuersio & dextera, uitam externam atq; sinistram excedunt, sic dona consilii & fortitudinis donis pietatis & item scientiæ præclariora ac diuiniora consistunt. Authoritates ergo dicentium, q; donum timoris finitimum, intelligendæ sunt de timore ratione sui generis quod est fuga mali: non autem ratione sui speciei, uidelicet prout est filialis, amicabile & castus. Nam ratioe sui generis facit à malo recedere: sicq; ab ipso inchoatur perfectio, sed ratione sui speciei facit deo reuerer ac prompte subiectum: quod omne malum declinat, ne deum omnibus præ dilectum offendat. Sic uero non semper exigente alia dona, imò alia dona supponit: q; ipsa perfectio pro magna parte in timoris dono consistit. Non tamen timor hic simpliciter omnia dona excellit, sed dicitur se super omnia supponere: dicit quoq; nil melius eo esse: quia ad omnia bona disponit: omnes uirtutes à læsione custodit, & in omni bono crescere facit.

Articulus XLVIII. Quomodo donum timoris manet in patria, ac quæ beatitudo ei correspondet.

FIt denique certum ex præinductis, quia obiectum timoris est malum futurum, arduum atq; passibile: estq; timor fuga huiusmodi mali. Cum ergo beati fiant se certissime in beatitudine confirmatos, prorsus à deo inauertibiles factos, non uidetur q; timor aliquis eis cõueniat. Thomas igitur ait, q; quamuis nullum malum sit beatis possibile per comparisonem ad fruitionem & gratiam, tamen considerando ipsorum naturam in se, & libertatem eorum absolute, sic malum est eis possibile: sicq; timor manet in eis non primo modo. Timor itaq; prout manet in patria, naturalè defectum designat creaturæ à creatore in infinitum deficientis. Hæc autem responsio non uidetur sufficiens. Habitus enim oratorum ad actum sicut ad finem: si ergo nunquam actum producere potest, inanis est & frustra habetur: timor uero qui donum uocatur, est habitus: sed habitus iste nunquam in beatis habere potest prædictum actum seu fugam mali naturæ creaturæ possibilis: stultum enim esset timere, quod certissime scitur nunquam posse accidere: secundum ipsam existentiam rerum, quamuis secundum aliquam considerationem contingere possit. Cum ergo nullum malum beatis secundum ipsam eorum existentiam consummatam accidere ualeat, ipsi quoq; hoc certitudinaliter noscant sancti, q; nunquam actualiter malum huiusmodi timent. Si itaq; donum timoris secundum prædictam manerem in beatis perseveraret, inaniter eis inesset. Oportet ergo alium actum dono timoris in patria conuenire. Dictum est equidem, q; donum timoris facit nos deo reuerenter subiectos, non repugnantes nec seque. Idcirco, in quantum actus ipsius est deum reuereri, & ei reuerentialiter subijci, manet in patria: sic quoq; perfectissime fuit in Christo. Non autem erant in eo nec in beatis unquam, prout actus eius est timere, separari à deo, uel eius fruitionem carere. Hæc quoq; responsio cõsonat uerbis Magistri per omnia libro tertio. Postremo secundum quod prima beatitudo uidelicet, Beati pauperes spiritu, dono timoris correspondet, appropriatur atq; tribuitur. Timor enim quoniam deo nos efficit reuerenter subiectos, facit nos omnia uana contempnere: famam, honores, diuitias: & in solo deo uelle sublimari. Hoc autem ad spiritum pertinet paupertatem. Primam quippe beatitudinem Augustinus de humiliatiõne inflati cordis exponit: quæ utiq; humiliatio ex prædicta timoris subiectione procedit. Hieronymus uero atq; Ambrosius, primam beatitudinem exponunt de temporalium rerum contemptu spiritualiter ac prompte exhibitio: talis uero contemptus ex timore causatur. In beatitudine quoq; prædicta duo ponuntur: unum per modum meriti, scilicet paupertas spiritus: aliud per modum præmij, scilicet, quoniam ipsorum est regnum celorum. Et hoc præmij timori congruenter promittitur, ne timor desperationem in ducatur: sed potius mentem intuitu retributionis delectet. Vnde Ecclesiastici ait scriptura: Timor domini delectabit cor: & dabit gaudium atq; lætitiã in longitudine dierum. Vere enim tunc timebit qui modo non timent: tunc denouerit securi qui modo sunt timorati: Nempè beatus homo qui semper est pauidus. Ideo deum time, & mandata eius obserua: hoc est enim omnis homo.

Articulus

Articulus XLIX. Quomodo quedam dona dicantur locanda ad dexteram, quædam ad sinistram, & quomodo ex septem donis nascantur septem præclaræ uirtutes.

Quemadmodum autem in materiali cãdelabro tabernaculi Moyse erant septem aureæ lampades, in quolibet latere tres, & una in summo, sic in cãdelabro animæ nostræ esse oportet lampades aureas septem, id est septem dona spiritus sancti: quorum prima scilicet sapientia, in summo tanquam in fine cæterorum donorum locandum est. Cæterorum sex donorum tria digniora, scilicet intellectus, consilium, fortitudo, in dextera animæ sunt ponenda: quæ nostram uitam internam ornare atq; perficere debent: cætera uero tria, utpote scientia, pietas, timor, in sinistra ponuntur: quoniam uitam nostram externam adornant. Actus quippe donorum quæ in dextera situantur, circa nos ipsos uersantur: cõuertimurq; per eos ad interiora atq; ad deum, sed aliorum trium actus donorum, perficiunt nos in actibus quos circa alios exercemus, quemadmodum ex dictis lucide constat. Deniq; per dona prædicta, septem capitales uirtutes recipimus: oportet namque istas uirtutes, imò & omnes uirtutes in donis uiuere, si uirtutes debeant esse. Itaq; ex dono sapientiæ, uirtus summæ iustitiæ nascitur, imò actum sapientiæ exercendo, hanc summam operamur iustitiam. Prima summamq; uirtus est ista iustitia. Primus modus seu prima maneris, in qua omnem uirtutem ordinamus, est innocentia. Ultima quoq; maneris, in qua omnes uirtutes complemus, est innocentia charitate operata. Explanatum est equidem, quia sapientiæ dono à cunctis sensibilibus atq; creatis, præsertim ac summe abstrahimur, & deo benedictio ac sancto uehementissime copulamur ac immergimur. In hoc autem iustitia summa cõsistit: deo enim debemus omne quod sumus, habemus ac possumus. Idcirco iustitia ista ex dono sapientiæ profluit, actumq; sapientiæ exercendo, summam operamur iustitiam. Porro ex dono secundo uidelicet intellectu, emanat oriturq; in nobis ex deo secundum specialis præclaratq; uirtus, utpote spiritualis delectatio ascendens ad deum interiorem nostrum hominem semper uiuacem ac uigilem reddens. Hæc delectatio uiua, facit nos deum iugiter cum oblectatione recentem aspicere. Actus enim doni intellectus, est rationes fidei contemplari, ac credendorum ueritates subtiliter speculari. Hoc autem ingenium habet delectationem adiunctam. Præterea, ex dono intellectus delectatio ista diffunditur. Insuper, ex tertio dono puta consilio, oritur tertia uirtus capitalis, quæ est amorosa inclinatio in unionem. Hoc enim donum facit nos perfectionis apprehendere semitas, consistentes in hoc, ut separemur à multis: & unum illud quod necessarium est adipisci conemur. Ex quarto autem dono qd fortitudo uocatur, quarta præcipua uirtus, scilicet magnanimitas oritur: per quam omnia temporalia atq; immunda spernuntur, quemadmodum plenius præhabitu est. At uero ex quinto dono quod scientia appellatur, quinta uirtus, quæ est discretio nascitur: donum enim scientiæ instruit nos inter peruersos honorabiliter conuersari, omnemq; manerem cõpendiosius proficiendi: quod faciendo, ueram discretionem experimur atq; sortimur. Ex dono autem pietatis sicut prædictum est, sexta uirtus sublimis scilicet misericordia, scaturit. Ex ultimo quoq; dono quod timor nominatur, septima uirtus capitalis diffundit, quæ humilitas nominatur sicut præhabitu recolit. Hæc secundum doctorem diuinum inducta sunt circa quæ quæstiones plurimæ occurrere possunt, quas non oportet hic plenarie determinare, sed quantum horum intelligentia postulat, dicendū opinor, q; iustitiam accipit prout est uirtus communis: aliter ipsa nec prima nec summa uirtus existit. Deniq; nomen uirtutis communiter accipit pro perfectione quacunq; si enim uirtus proprie cõsideretur, delectatio uirtus non est sed fructus: ita se habens ad actum uirtutis, quemadmodum in rebus naturalibus quies se habet ad motum præcedentem, ut asserit Thomas. Similiter dicendum uidetur de inclinatioe amorosa ad unionem. Magnanimitas uero ex dono fortitudinis proditens, misericordia quæ ex pietate procedens, atque humilitas ex timore emanans, proprie nominantur uirtutes. Discretio autem ex dono scientiæ fluens, uidetur potius generalis conditio omnis uirtutis quam uirtus specialis, nisi strictius limitetur, uel certe pro ipsa prudentia sumi dicatur. Postremo, qualitercunq; hæc septem perfectiones appellantur uirtutes, nõ tamè dicendæ sunt uirtutes capitales seu principales simpliciter, sed solū secundum aliquid modum, excepta fortassis iustitia: quæ proprie ac specialiter sumpta, uirtus est cardinalis. Septem quippe ponuntur uirtutes simpliciter capitales: uidelicet tres theologice: fides, spes, charitas: quatuor autem cardinales morales quæ sunt: prudentia, iustitia, fortitudo, temperantia. Dictæ ergo septem uirtutes dictæ sunt capitales secundum quid: quia uirtutibus mul-

A z tis

Exo. 13.

Luce 10.

Septem uirtutes.

Mat. 23.

Mat. 5.

Eccl. 1.

Prout. 28.

Eccl. 12.

Articulus I. Per quem modum dona fuerunt in Christo.

Dona demum in domino nostro Iesu Christo fuisse Esaias in uerbis præallegatis testatur: Requiescet iniquus super eum spiritus domini, spiritus sapientie & intellectus. Cui concordat quod dominus per Zachariam prophetam ait: Ecce ego adducam seruum meum orientem, id est Christum regem Messiam, qui formam serui dignanter accepit. Et post pauca: Super lapidem inquit unum, id est Christum, qui est lapis angularis utraq; facies unum, oculi septem sunt, id est septem dona spiritus sancti. Sed circa hoc dubia multa occurrunt. Dicitur est enim, qd omnis qui gratiam gratumfacientem sortitur, septem donis spiritus sancti ornatur. Quid ergo de Christo uaticinatur propheta, qd in Christo sunt dona spiritus sancti, quasi hoc sit magnum aliquid ac singulare atq; præcipuum? Et respondendum, qd dona ista in Christo tanquam in capite, excellentissime, indefinenter, atq; à primo suæ conceptionis in uirgine momento fuerunt. Idcirco propheta notabiliter ait: requiescet super eum spiritus domini. Vnde & Ioannes Baptista contestans, uidit spiritum descendente & manente super eum; de cuius plenitudine nos omnes accepimus. Rursus dubitatio oritur. Dicitur est equidem, qd sapientia, intellectus, scientia atq; consilium, fidem perficiunt, & ad eius certitudinem ordinantur: timor uero spem respicit. Christus autem, nec fidem unquam habuit, nec spem: sed plenissimam diuinitatis fruitionem. Et respondendum, quod dona ista non erant omnino in Christo sicut in uiatoribus cæteris: nec erant in eo dumtaxat sicut in comprehensoribus atq; beatis: sed mirabiliter nimis & quasi mixto ac medio modo. Sapientia nempe & intellectus erant in eo: sicut & modo in eo sunt, & in angelis cunctisq; beatis. Fortitudo uero & pietas, erant in eo aliter quam nunc: erat enim in eo donum fortitudinis, aggregando tolerandoq; ardua ac perfecta: pietas uero, quia pertransiit beneficiens ac sanans omnem languorem, nedum corporum, sed etiam animarum. Sic quoq; consilium & scientia in eo aliter erant quam nunc. Nam consilium fortitudinem dirigit, & scientia pietatem: sicq; utrunq; erat in eo per comparisonem ad actus prædictos, & circa propria obiecta. Sed nunc quatuor ista dona in Christo consistunt secundum exigentiam status in patria. Postremo de dono timoris occurrit ambiguitas specialis. Cum enim timor sit fuga mali futuri possibilis, minime competit Christo: qui prope qui secundum naturam humanam non solum fruiuit, sed in seipso hypostatice uerbo erat unicus. Vnde nequaquam malum culpæ ei accidere ualuit. Cum ergo hic timor tam paululum competat Christo etiam minus quam cætera dona, cur de ipso specialiter ait propheta? Replebit eum spiritus timoris domini: Et respondendum, qd donum timoris solum erat in Christo sicut & nunc: quæ ad modum de donis sapientie atq; intellectus iam paruit. Erat namq; in eo donum timoris non quantum ad mali possibilis fugam, sed quantum ad reuerendissimam subiectionem, & inseparabilem in subiectione stabilitationem: sicq; perfectius erat & est in Christo, quam in aliquo unquam electorum. Ipse per omnia incomparabiliter & eminentissime subditus erat patri, intus ac foris, quem admodum ipse testatur: Ego inquit honorifico patrem meum. Et denuo: quia quæ placita sunt ei, facio semper. Christus enim etiam ut homo, semper sine omni interruptione actualiter meruit: sanctissime interius uixit, nec unquam ab actuali reuerentia dei patris cessauit. Vnde natura eius assumpta comparatur ad uerbum, sicut instrumentum ad artificem: & non ut qualecunq; instrumentum sed tanquam instrumentum coniunctum ac proprium: in omnibus obedientiale ac animatum: sicut & corpus animæ instrumentum uocatur, præsertim secundum innocentie statum: potissime uero secundum statum futurum: in quo in omnibus sine omni rebellionem ac difficultate obediens animæ. Ad cuius status lætiam nos unigenitus dei dominus noster IESVS CHRISTVS perducatur, qui est cum patre æterno ac spiritu sancto creator uniuersorum omnipotens: super omnia deus sublimis & benedictus, AMEN.

D. DIO.

Uti iam anni, & ut reor, circiter sedecim transierit post præinductam de donis compilationem: sed quoniam interim de eisdem in scholasticorum scriptis doctorum plurima legi, quædam nunc addere placuit.

Additio I.

Itaq; sup tertii Sententiarum distinctione 34. Albertus Magnus de hac scribens materia, primo querit, An uirtutes & dona realiter distinguantur: Respondendoq; ait, de hoc quinque inueniri opiniones doctorum. Primam dicentium, qd non differant nisi secundum rationem: ita qd uirtutes dicuntur in quantum sunt principaliter ad agendum: dona uero, in quantum sunt ad resistendum rationibus uitæ uirtutum impugnantibus. Sed istud inconuenienter est dictum, cum fortitudinis sit difficilibus ac tétationibus repugnare. Princeps quoq; apud apostolos docet per fidem esse resistendum diabolo. Et Paulus: In omnibus inquit lumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere. Ioannes quoq; apostolus: Hæc est uictoria quæ uincit mundum fides nostra. Alij ergo dixerunt ea ita distinguere, quia uirtutes sunt principaliter in uoluntate, & secundario in ratione: dona uero e contrario sunt principaliter in ratione, secundario autem in uoluntate: sed istud non stat, cum fides & prudentia sint in ratione. Aliqua quoq; dona, uidelicet fortitudo, pietas & timor, sunt in uoluntate seu uoluntate. Præterea ad reprobandum opinionem hanc addit Albertus: Falsa est ista opinio, quoniam uirtutum cardinalium duæ sunt in ratione: uidelicet prudentia atq; iustitia: & de iustitia probat hoc sic: quia iustitia consistit in ordinatione ad alterum: & cum omnis ordo rationis sit, erit iustitia necessaria in ratione. Veruntamen istud est contra communem doctrinam doctorum, qui iustitiam in uoluntate constituunt: nec argumentum istud concludit quoniam simili ratione spes & charitas essent in ratione: quia consistunt in recta ac debita ordinatione uiuatorum ad deum, qui est illarum uirtutum immediate datum propriumq; obiectum. Dicendum ergo, qd argumentum hoc obtinet, qd iustitia est in ratione sicut in dirigente, non sicut in subiecto actum iustitiæ eliciente. Tertia demum fuit opinio, qd dona dicuntur per comparisonem ad deum ea donantem: ideo sunt in superiori anime parte: uirtutes uero dicuntur per respectum ad specialia opera: suntq; in parte anime inferiori. Sed istud non ualet: cum uirtutes theologice sint donis eminentiores, & in suprema parte anime. Quarta ergo dixerunt, qd uirtutes non sunt ad recte agendum secundum uitam quæ unicuique sufficit secundum se ad sustinendum passiones siue innatas siue illatas: dona autem sunt in adiutorium potentiam anime, ut patiamur conformiter Christo: & hoc satis rationabiliter probant sic: Ad hoc qd Christus pateretur, tria exigebantur: uidelicet, timor reuerentialis ad patrem ipsum mittentem ac tradentem pro omnibus nobis: & hinc repleuit eum spiritus timoris domini. Secundum fuit, ut Christus pateretur ex amore ad homines: sicq; exiebat in eo et pietas. Tertium fuit, ut uiriliter atq; intrepide se passioni offerret: & sic in eo requirebatur & fortitudo. Iohannes de his tribus in quantum sunt dona. Porro alia quatuor dona concomitantur tanq; regentia eas: sicut donum scientie pietatem: consilium fortitudinem: intellectus autem & sapientia intentionem patientis ad deum. Hæc opinio teste Alberto multos ualdeq; celebres habuit defensores: sed hoc obuiauit ei, quia etiam Christo non incarnato aut passio, uidelicet si homo non peccasset, adhuc dona ista fuissent hominibus præstita. Præterea secundum Ambrosium & Magistrum Sententiarum aliosq; communiter, dona in angelis sunt: non tamen ad patiendum conformiter Christo. Hinc alij dicunt, qd uirtutes dantur ad agendum simpliciter: dona autem sunt expeditiones uirtutum: & dantur ad operandum expeditiue. Huic positioni assentit Albertus: quia ut ait, fundatur in uerbis Gregorii, qui plus scripsit de donis q; alius sanctus: manifesteq; asserit super Iob, qd dona donantur in expeditionem adiutoriumq; uirtutum. Et est positio ista bona: quamuis à quibusdam reprobantibus eam, non sit bene explanata. Itaq; aduertendum, qd duplex est impedimentum uirtutis ad proprium actum. Primum est ex in dispositione potentie seu subiecti: & hoc uirtus conualescendo excludit per se: de quo ait Bernardus: Quod nihil est adeo difficile, quod consuetudo non reddit facile: quod in uirtutibus consuetudinibus seu acquisitis præcipue uerum est: de quibus dicit Philosophus, quod nati sumus eas suscipere: sed perficere ab consuetudine est. Aliud impedimentum ad actum uirtutis est imperfectio ipsius habitus seu uirtutis, quemadmodum potentia nostra intellectiua est

A 3 ad

Esai. 11.
Zach. 12.
Phil. 2.
Zach. 4.
Act. 4.
1. Pet. 1.

Esai. 11.
Ioan. 1.
Eodem.

Mat. 4.
Luc. 7.

Esai. 11.

Esai. 11.
Eodem.

1. Pet. 1.
Eph. 6.

1. Ioan. 5.

Gregorius.

Bernardus.

ad verum: & ad hoc perficit eam fides imperfecte, uidelicet in speculo atq; aenigmate. Ideo indiget potentia illa alio habitu eam altius perficente: quæ est quasi secunda perfectio eius, & altius eam perficiens, & ista uocatur donum: sicq; sapientia ei infunditur & præstatur. Ex his constat uirtutes à donis realiter esse distinctas: & hoc tenet Albertus. Sed obijci potest: Distinctiones autem uirtutum conueniunt donis: Virtus quippe sic diffinitur: Virtus est, quæ habentem perficit, & opus eius bonum reddit. Item: Virtus est dispositio perfecti ad optimum. Itemq; Virtus est in difficilibus optimorum operatiua. Et iterum: Virtus est ultimum de potentia in re cuius est. Et rursus secundum Augustinū: Virtus est bona qualitas mentis qua bene uiuitur: qua nullus male utitur: quam deus operatur in nobis sine nobis. Omnia ista conueniunt donis. Præterea Gregorius super illud Iob primo, Nati sunt ei filii septem, testatur quod per septem filios, septem uirtutes intelliguntur: uidelicet sapientia, intellectus, consilium, fortitudo & cætera dona; & sic dona appellat uirtutes. Et rursus: Contra septem inquit mala, spiritus sanctus mentem septem uirtutibus imbuit: scilicet contra stultitiam sapientia: contra hebetudinem intellectus. &c. Ambrosius quoque dona uocat uirtutes. Ad omnia ista respondet Albertus: Virtus dupliciter dicitur: utpote large & stricte. Stricte autem uirtus est prima perfectio uirtutum animæ ad actus uitæ in finem ultimum ordinata: uel in id quod est ad finem sicut uirtus theologica est in finem: uirtus autem politica est id quod habemus in usu, quod est ad finem, & hoc modo donum cum sit secunda perfectio, ad altiorem actum quarundam uirtutum non est uirtus, sed discretus habitus à uirtute. Large autem accipitur uirtus pro habitu perficiente ad actum secundum rationem boni: & sic dona possunt dici uirtutes: sicq; loquuntur sancti.

Additio II.

Albertus.

LOco præallegato ponit Albertus triplicem diuisionem seu distinctionem sufficientiamq; donorum. Prima est penes obiecta: nam donū uel ordinat per recessum à malo, & sic est timor qui est fuga & resilitio à peccato secundum unum modum loquedi, uel ordinat ad bonum, & hoc uel in bonum quod est finis, aut in bonum quod est ad finem. Si primo modo, aut ordinat in bonum sumptum sub ratione ueri, & sic est donum intellectus: aut sub ratione boni, & sic est donum sapientiæ quæ dicitur à sapore. Si uero est ad ea quæ sunt in finem, aut hoc est per modum exequentis, aut per modum dirigentis. Et utrunque contingit dupliciter. Primo in his ad quæ omnino tenentur: sicq; donum dirigens est scientia, & donum exequens est pietas. Secundo in his ad quæ non omnes tenentur, ut sunt opera nostra supererogationis, & sic donum dirigens, est consilium: exequens autem, est fortitudo. Porro secunda distinctio hæc: donum nanque est altior perfectio quam uirtus cōmuniter: uel ergo altius illud accipitur ex parte intellectus, aut ex parte affectus. Si ex parte intellectus, aut ergo secundum quod intellectus se habet circa ultimum finem, aut secundum quod se habet circa media. Si primum, hoc est dupliciter: uel prout se habet ad motum ad finem, uel prout quodammodo quiescit in fine: si primo modo, sic est donum intellectus, quod est inuisibile creaturarum, per quas intellectus ascendit ad deum, ut infra dicitur: si secundo modo, tunc est donum sapientiæ, quæ teste Augustino per gustum diuinis inhæret. Porro si altius illud ex parte intellectus accipitur, quæ circa ea quæ sunt in finem: aut altius illud sumitur ex parte eius in quod dirigit donum, aut ex parte rationis dirigentis: si primo modo, tunc est consilium quod dirigit in altiora quam prudentia: scilicet in opera supererogationis: si secundo modo, tunc est donum scientiæ quæ dirigit per rationes diuinas in communiter operabilibus: utpote, quia deus præcipit, uel deo sic placet, aut ad salutem expediens est, uel quia scriptura sic tradit, cum prudentia dirigat per rationes ciuiles atque humanas. Si autem ex parte affectus est illud altius perficiens, tunc uel est ex parte finis, uel eius quod est ad finem. Si ex parte finis, tunc non potest esse ex parte bonitatis, quia in illam nil altius ordinat quam charitas, nec ex parte ueritatis, quia ibi perficiunt dona intellectus, ergo erit ex parte potestatis seu maiestatis & excellentiæ, sicq; erit donum timoris casti filialis. Si uero altius illud est secundum ea quæ sunt in finem, aut hoc est quoad se, aut in respectu quoad proximū: si primū, hoc non potest esse respectu dilectionis innatæ seu naturalis, cum illa non sit tātæ difficultatis, quin ad eam sufficiat uirtus. Est ergo respectu passionis illatæ secundum statum ordinantem ad

Augustinus.

ad sustinendum martyrium: & est donum fortitudinis. Si autem est respectu boni quod est commune atq; ad alium, tunc non potest esse per modum debiti: quia hoc satis ordinabile est perfectione quæ est uirtus iustitiæ. Nec potest esse respectu boni sicut charitas diligit proximum: quando nihil perfectius est charitate: ergo erit eis beneuolentiæ ad imaginem dei seu ad honorem, ut in eo est dei imago: & sic est donum pietatis. Tertia distinctio secundum Albertum est communiter antiquorum doctorum, & est ualde bona ut ait, quia in ea accipitur numerus donorum secundum duplicem uitæ perfectionem. Vita namq; contemplatiua perficitur usu & gustu: Vitæ autem ostendit quid sit gustandum. Itaq; quoad uisum, est donum intellectus: quoad gustum, est donum sapientiæ saporatis. Nam ut ait Philosophus, Sapor est sequele complexionis: ideo necesse est penetrare naturam rei per gustum. Perfectio uero uitæ actiue est uel secundum rectificationem rationis dirigentis, aut affectus exequentis. Et primum uel est in his ad quæ non omnes tenentur, & sic est consilium: aut in his ad quæ omnes tenentur, & sic est scientia. Si autem est in affectu exequenti, uel ergo per recessum à malo, & sic est timor: aut per accessum ad bonū, & hoc uel ad quod non omnes tenentur, sicq; est donum fortitudinis: uel ad quod omnes tenentur, & sic est donum pietatis. Hæc autem distinctio Alberti quantum ad aliqua, à quibusdam doctoribus dissonare uidetur: quemadmodum patere potest consideranti quid de donis secundum alios quosdam magnos doctores in præcedenti compilatione inductum est. Insuper querit Albertus, Cur donum timoris non habet aliquod donum dirigens ipsum, & cui combinetur: sicut fortitudo & pietas habent. Respondet, quoniam timor dicit resilitioem uel fugam: & ad hanc non indiget homo regituum proprio sed communi: quemadmodum etiam motus fugæ non est ut in fuga persistat, sed potius ut in bonum aliquod conuertatur. Ideo regens motum in bonum, erit regituum in fuga. Hinc timor accipit regimen à regitiuis aliorum: siue sit timor castus siue initialis. Sed castus accipit regimen ab intellectu & sapientia initialis autem à scientia atq; consilio. Postremo inquit hic doctor: Cur de dono timoris specialiter dictum est, Replebit eum scilicet Christum spiritus timoris domini: Respondet, quoniam Christus formam serui accipiens reueritus est patrem, nobis id ad nostram informationem dans exemplum, ut sequamur uestigia eius, potius in timore hoc filiali, q̄ in scientia aut sapientia seu cæteris donis: quoniam reuerentia facit bona omnia fieri & mala cauere, Vnde in Ecclesiastico scriptum est: Qui sine timore est, non potest iustificari.

Aristoteles

Esa. 112
Phil. 2.

ecclesi.

ADDITIO III.

Quemadmodum præallegata distinctione ait Albertus, Sapientia donum non est idem quod fides, quamuis sit de eodem: est autem aliud lumen. Nam sicut fides est quoddam lumen spiritale infusum, in quo uidentur articuli fidei, id est ueri esse noscuntur, ita quod intellectus per lumen istud ueritatibus articulo- rum contentit, ita sapientia donum, est quoddam infusum lumen diuinorum, sub quo uidentur & gustantur diuina per experimentum: estq; sapientia ista proprie gustus dei in donis suis, sicut uidetur dicere Dionysius de hierarchia, quod dpatiendo & experiendo atque gustando diuina ac deum, addidit eam. Lumen igitur lucens, & calefaciens ad huiusmodi scientiam diuinorum per gustum dei in donis suis sine quibus ipse non est, dicitur meo iudicio sapientia donum. Nam & Gregorius ait: Sapientia est donum spe & certitudine æternorum mentem reficiens: & hoc non est fides: quia in fide non gustatur deus in donis sine quibus ipse non est. Deniq; quamuis sapientia sicut & fides, sit cognitio dei, per medium tamen, medium istud clarius est medio fidei, quæ est per speculum & aenigma. Medium enim fidei sumitur solum sub ratione ueritatis sed medium sapientiæ sub ratione ueri & boni: quoniam sapientia illuminat & accendit. Vnde fides tantum assentit & accipit donum seu bonum creatum per quod uidet in quatum est speculum: & non prout est emanatio bonitatis diuinæ: continens dulcedinem dei, puta cognitio dei, quam habent multi in peccatis existentes: modo tali est cognitio speculatiua & habitus acquisitus per studium & doctrinam, & non lumen faciens experimentum dulcedinis dei in suis donis, quibus sanctificat animam. Reflectio quoq; sapientiæ in hac uita, est reflectio quasi per saporem & odorem, & non per tactum substantiæ: quæ reflectio per tactum substantiæ, est quies appetitus & proprie fructus. Hinc reflectio sapientiæ incitat ad altiorem profectum: unde sapiens

Gregorius.

proficit in cognitione: sed fruens quiescit in cognito. Insuper sapiētia donum nō est nisi de æternis atq; diuinis: quia nullorum gustus cōfert perfectam dulcedinem, nisi diuinorū duntaxat. Præterea, donum intellectus est simplex lumē, sub quo deus uidetur in his qui beati sunt, & in specialibus officijs actibusq; eorum. Dicit autem in sermone quodā Augustinus: Intellectus uocatur, quo ab omni uoluptate carnali corda mundantur, ut pura in tērio dirigantur in deum. Estq; descriptio ista data per effectum: quoniam intellectus corda mundat, etiam quodammodo in speculo & ænigmatē ut uideat in lumine percepto, in eo quo resulget ueritas, secundum maiore claritate q̄ speculi ænigmati. Fides autē nō emundat nisi a falsitatibus errorum perfidiae. Aliter quoq; dirigit fides in finem, & aliter intellectus. Fides nāq; dirigit opus per hoc q̄ ostendit mercedem in eum, qui simpliciter finis est omnis boni scilicet deum: sed intellectus dirigit in finem, partim uidēdo finem uel in se uel in bonis in quibus resulget: & non dirigit opus directe. Si autem quaeratur, An donum intellectus sit per modum complexionis, dicēdum q̄ nō est, cum sit simplex lumen gratum faciens quod a deo infunditur cum ceteris gratijs gratum faciētib; . Vnde cōplexio quæ est in auditis & intellectis, sub dono est, non in eo. Intellectus quoq; scripturæ iuuat donum intellectus ut eleuetur: sed nō generat lumē istud sub quo uidētur spiritalia. Insuper donum intellectus prius capitaliter est deo, & de his in quibus relucet ueritas diuina: & accipit deum sub ratione ueritatis: & utitur imagine seu perfectione creaturæ, ut in strumēto & lumine sibi infuso, ut prius illuminatē. Patet ergo quomodo donum intellectus a sapiētia datur: quoniam intellectus nō est nisi per gustum: sed lumen datur a deo ad cognitionem dei & creaturæ illius in qua resultat deus per gratiam uel gloriam. Ideo per lumen istud cognoscimus gratuitas dispositiones cœlestium: & tendimus in deum ut taliter disponem. Itaq; intellectus non est de creatore per gustum, sed per modū uisus tendēs in uerū, per lumē eleuās ad ea, in quibus altius resultat seu lucet, q̄ in uestigio atq; imagine: sicut est dispositio præmiorū in beatitudine spiritalium substantiarum. Porro sciētia inquantū est donum, est simplex lumē acceptū, siue infusum a deo simpliciter: in quo uidētur rationes operabilium pertinētium ad uitam humanam. Quæ admodum em̄ fides est lumen ad credibilia quod est simplex similitudo ueritatis diuinæ, sic sciētia ista est simplex quæ dā similitudo diuinæ iustitiæ, in quo mēte uidētur diuinæ rationes operabilium per nos, pertinētium ad lumē meritorie ac sancte uiuētū, prout ait Apostolus: Sobrie, iuste & pie uiuamus in hoc seculo. Donum ideo sciētiæ se habet ad prudētiam, sicut melior atq; perfectior habitus operabilium. Aliter quippe atq; ad aliud quoad proximū finē uitam humanam regit ac dirigit uirtus prudētiae, aliterq; donū sciētiæ: quia prudentia procedit per rationes iuris humani, & tendit ad finē honestum secundum statuta ciuitatum & plebiscita: sed sciētia per rationes diuinas, & ad sanctam conuersationē commendantem se ad omnem hominum consciētiam: sicq; intēdit sanctū potius q̄ honestū. Vnde proprius, solus, substitutalisq; actus doni sciētiæ, est regere in operibus sanctitatis in medio nationis prauæ atq; peruersæ. Ceteri uero actus eius, attribuuntur ei per quandam appropriationem. Deinde queritur, quid sit donum cōsiliū, & an sit in Christo? Et uidetur q̄ nō: quia secundum Damascenum, cōsiliū est ignorātis atq; de dubijs: Christus autē nullius rei fuit ignarus aut dubius. Item secundum Gregorium, donum cōsiliū datur cōtra præcipitationem: quæ in Christo nō habuit locum, ergo neq; cōsiliū donū. Respōdēdū, q̄ cōsiliū dupliciter dicitur: scilicet a dante cōsiliū, in quo significat plenitudinem luminis dirigētis in ignotis ac dubijs: & sic fuit in Christo, estq; in deo: & secundum hanc proprietatem dicitur donum. Dicitur quoq; a querēte cōsiliū: & ita est ignorātis ac dubitātis: nec cōuenit deo nec Christo. Quod autem dicitur dari contra præcipitationē, est dono huic accidentale: & cōuenit ei ratione status seu corruptiōis sui subiecti, scilicet hominis infecti & infructuosifici uero nō inest beatis & Christo. Est ergo donum cōsiliū seu cōsiliū, ut est donum, lumē supernaturale infusum, dirigens in magnis seu arduis, in quibus non sufficit homo sine speciali auxilio, ut uendere omnia, & dare pauperibus: & huiusmodi quæ in scriptura facta uocantur cōsilia. Tullius denique in sua Rhetorica diffinit cōsiliū, quod sit excogitata ratio aliquid faciendi. Sed ista est diffinitio cōsiliū generaliter sumpti: quæ tamē potest ad præparari dono cōsiliū, ut dicatur excogitata ratio reꝝ earum, in quibus homo indiget speciali adiutorio spiritus sancti propter arduitatem earū. Vnde cōsiliū istud nō est de dubio, sed magis de arduo: ad quod propter difficultatē nō omnes tenentur nisi in casu. Ideo dixit Gregorius, q̄ cōsiliū datur propter præcipitationem: quia in arduo difficili præcipitatio magis insidiatur. Ideo necessaria ibi est specialis directio spiritus sancti. Vnde cōsiliū istud

non

non est circa omnia, sed circa ea in quibus indigemus speciali diuino lumine dirigente. Ex præhabitis patet, quis sit actus cōsiliū, quomodo differt donum cōsiliū a dono sciētiæ. Præterea donum fortitudinis potissime respicit arduum, circa quod secundum prædicta ueratur cōsiliū quod est fortitudinis directiuum: suntq; dona hæc circa eandem materiam: cōsiliū ut dirigens: fortitudo ut exequens. Differt quoq; fortitudo ut donum, a fortitudine quæ est uirtus: quoniam fortitudo donum est circa arduum seu difficile, abstractans a communi conuersatione humana, & eleuans super illam: cum sit circa opera supererogatiōis. Fortitudo autem quæ est uirtus, non tantum est circa illa. Iterum, fortitudo donum in operando procedit ex alijs & altioribus medijs, scilicet rationibus ex diuino iure acceptis iuxta directionem domi cōsiliū. Fortitudo autem quæ est uirtus, procedit ex rationibus iuris humani: ut quia expedit rei publicæ uel paci tēporis huius: aut salte ꝑcedit ex rationibus pertinentibus ad necessitatem salutis, ut hoc fiat uel toleretur: quia aliter mortaliter peccaret, & perire contingeret. Actus quoq; doni fortitudinis in patria, erit summo firmissime adherere: quod finis est omnis pugnæ. Vnde quemadmodum militi qui fortissime dimicauit ad imperatorem redeunt, arma non auferuntur: non ut ibi pugnet, sed ut sint militi in decore & testimonium prælij præcedentis: sic donum istud permanet in beatis. Si præterea obijciatur, quod secundum Macrobiū uirtutes purgati animi faciunt animam ab omnibus passionum immoderantijs mundam, atque in beatis firmissimam, ergo dona ista non requiruntur. Dicendum quod uirtutes istæ non faciunt hoc ita perfecte & prompte, ut dona, nec etiam tam altis ac diuinis rationibus operantur ut ex præhabitis constat. Insuper, pietas dicitur multis modis, per prius & posterius: unde oportet ponere unum modum quo dicitur per se: & alij modi erunt in comparatione ad illud. Potest igitur dici, q̄ pietas proprie est beneuolentia in imagine dei, prout est imago illius: & hoc multipliciter fieri potest. Aut enim beneuolentia ista inclinatur affectum ex parte affectus: quæ deo cui emanat imago: & pietas magis fertur in exemplar, & pertinet ad genus latitiæ quæ deo cui tum ceremoniarū impendit. Et secundum Augustinum, pietas dicitur hoc modo præcipue, quia exemplar est, ratio beneuolentiæ in omnibus alijs modis, quibus ad imaginem inclinatur affectus: aut etiam inclinatur beneuolentia ista in imaginem descendente ab exemplari diuino: & hoc tripliciter, quia uel inclinatur cum naturali origine seu comunione, & sic est beneuolentia in parentes: & rursus est uirtus ac species iustitiæ naturalis: Aut generalius fertur in imaginem inquantum imago est, & sic proprie dicitur donum: est que beneuolentia in imaginem dei, in natura rationali: & docet beneuolenter se habere ad illam: Aut fertur in imaginem ut coniunctam naturæ inferiori corporali a qua circumdatur miseria, & sic uersatur pietas circa opera misericordiæ, & differt a misericordia: quoniam misericordia respicit opera miseriam alleuantia: pietas autem imaginem cum coniunctiōe ad miseriam, quæ circumstat eam in natura miserabili. Vnde pietas donum, ratione beneuolentiæ habet conuenientiam cum mansuetudine: quia non exasperatur ab aliquo per iram, rancorem seu indignationē: sed ratione subuentiōis qua alteri bonum impendit misericordia subuenit. Præterea sicut ait Gregorius, Scientia docet, & pietas donum exequitur. Vnde sicut scientia donum, habet unum actum principalem qui est scire, bene uti temporibus ad recte cōuersandum in medio prauæ peruersæq; nationis, ita & pietas habet unum actum principalem, qui est beneuolenter & sine querela bene optare ac facere omnibus dei imagine insignitis. Itaq; pietas respicit naturam ut imaginem dei habentem: misericordia autem miseriam. Vel magis proprie, pietas respicit naturam imaginis in miseria: misericordia uero miseriam in imagine. Ideo duplicem habet promissionem, uidelicet uitæ quæ nunc est propter subleuationem miseriam proximorum, & futuræ: propter reuerentiam imaginis dei. Alij quoq; actus nonnulli attribuuntur dono pietatis, qui conueniunt ei per accidens, uel per reductionem, aut propter propinquitatem eius cum alijs quibusdam uirtutibus: quarum actibus permiscetur. Deniq; actus huius pietatis in patria, est gaudere in bonis imaginis dei inquantum est dei imago. Postremo, timor donum multipliciter dicitur. Primo secundum q̄ proprie donum est: & tunc cōsideratur secundum suū perfectissimū & optimū statū: & sic fuit & est in Christo atq; in angelis: & actus ipsius est reuereri. Interdū uero dicitur timor secundum q̄ causat ab aliquo, qd est supra naturā uel uires: & sic habet actum fugæ mali, cuius mali causa inest uel potest inesse: & talis est timor initalis, proprie

Obiectio.

Responsio.

Pietas dicitur multis modis

Intellectus de scripto per Augustinum.

Titim. z.

Finis cōsiliū per Ciceronē.

2. Tim. 4.

Timor donū multipliciter dicitur.

lis: proprie autē timor filialis & castus dicitur donum. Vnde q̄ dona dicitur altioris actus, intelligitur de eisdem secundum perfectum statum eorum. Hæc ex dictis Alberti de donis sint breuiter dicta: quæ in quibus consonent præinductis secundum Thomam uel dissonent ab eisdem, perpendere potest qui legit & confert ea adinuicem.

ADDITIO III.

Quamuis de donis secundū Bonauēturam quædam sint dicta, nunc tamen aliqua sunt addenda. Itaq̄ doctor iste super tertium Sententiarū sic ait: Sapiētia quadrupliciter sumitur, tamā philosophis q̄ theologis. Primo cōmuniter: secūdo magis cōmuniter: tertio proprie: quarto magis proprie. Cōmuniter dicitur rerum cognitio generaliter, secundum q̄ eam diffiniunt Augustinus atq̄ Philosophus dicit do: Sapiētia est rex diuinarū & humanarū cognitio. Et in prima philosophia Aristoteles ait: Sapiens est qui omnia nouit secūdo q̄ cōuenit. Secūdo sapiētia dicitur cognitio nō quæcūq̄ sed sublimis, scilicet æternorū: sic sumit eā Apostolus ad Corinthios dicit: Alij per spiritum datur sermo sapiētiæ: alij sermo scientiæ: sic q̄ dicit Philolophus, q̄ sapiētia est cognitio altissimarū causarū. Tertio dicitur proprie cognitio dei secūdo pietatē, quæ cognitio attēditur in cultu patriæ quam deo exhibemus per fidē, spem & charitatē: & sic accipit eam Augustinus 13, de Ciuitate dei, exponēs illud in Iob: ecce pietas, ipsa est sapiētia. Dicit eñ ibidem, q̄ sapiētia & pietas idē sunt. Quarto dicitur magis proprie dei cognitio experimētalis per gustum internū: & ita est donū spiritus sancti, cuius actus cōsistit in degustando diuinam suauitatem. Et quoniam ad gustum interiorē in quo est delectatio, requiritur affectionis actus ad coniungendum, & actus cognitionis ad apprehēdendū, quæ admodū ait Philosoph⁹, q̄ delectatio est cōiunctio cōueniētis cū cōueniētī cū sensu ei⁹ dē, hinc actus doni sapiētiæ partim est cognitīuus & partim affectīuus: ita q̄ in cognitione inchoat, & in affectione cōsummat: cum sit experimētalis cognitio boni ac dulcis. Idcirco actus præcipuus doni sapiētiæ, est ex parte affectīue: propter quod in Ecclesiastico legitur: Sapiētia, secundum nomen eius. Et secundum Gregorium eius actus est reficere. Dionysius quoq̄ ait, q̄ sapiētiæ est esse amantem: propter quod melius afficitur circa deum prima cognitione, quæ est prima per ablationē & negationē, q̄ per affirmationē: ut in libro mysticæ theologiæ testatur. Hinc ait Bernardus, charitatē in sapientiam proficere. Idcirco etiam sapiētia non potest nimis esse: quia excessus in experimētō diuinæ suauitatis, potius est laudabilis q̄ uirperabilis: ut patet in uiris sanctis, qui præ nimia dulcedine modo eleuantur in extasim, modo subleuantur usq̄ ad raptum: licet hoc contingat paucissimis. Itaq̄ in amore dei, ipsa gustui cōiuncta est cognitio. Optimus enim modus cognoscendi deū est per experimētum dulcedinis. Vnde cognoscere, non est actus sapiētiæ: præcipuus, sed cōcurrit ad actum eius præcipuum. Sapiētia nanq̄ includit in se actum utriusq̄: ita q̄ unus pietate cognoscere, est actus eius primus: & alter scilicet amare, est actus eius præcipuus: primus sicut disponēs: secundus sicut complens. In actu quoq̄ doni sapiētiæ rari⁹ falli contingit: quoniam actus ille certior est. Præterea circa donum intellectus aduertendum, q̄ cognitio potest haberi de eo secundum triplicem modum. Primo per simplicem assensum: secundo per adiunctum: tertio per cōtuitum simplicem. Primū est fidei, cuius est assentire: secundū est doni intellectus, cuius est credita per rationē intelligere: tertium est munditię cordis, cuius est deum uidere. Quoniam ergo rationes quibus uiuamur ad credita intelligēda, accipiuntur non solum à conditionibus cōditoris, sed etiam specialis quę deo similior atq̄ propinquior, hinc donum intellectus, cuius actus est in cōtēplatione summi ueri eleuari, per lumen quod non solum facit assentire, sed etiam per rationes congruas credita intelligere, nō solum attēditur in cōtēplatione creatricis essentię. Vnde obiectum doni intellectus, est uerū æternum, inquantū non solum secūdo proprias condiciones, sed etiam secundū propriates creaturarum attēditur. Actus autē ipsius est, ut ipsum uerū creditum deuotius atq̄ ardentius diligatur. Actus uero ipsius consistit in rationali cōtēplatione creatoris, spiritua-
lisq̄ creature. Hinc Bernardus appropriat donum intellectus fidei, & donum sapiētię charitati. Si autem obijciatur, q̄ contingit in sensibilibus deum cognoscere, Respondendum, q̄ quia ad donum intellectus pertinet deum cōtēplari, non in qualicūq̄ creatura, sed in ea in qua imago & similitudo dei clarius relucet. In uestigio autē deus obscurus cognoscitur. Porro, si rursum obijciatur, q̄ intellectus cognoscitur per speculum in ænigmate, Respondendum, q̄ in illa cognitione diuersi sunt gradus: ita q̄ cōparatione ænigmatis, fidei donū intellectus, quasi

Sapiētiæ diffinitio.

1. Corin. 12.

Delectationis diffinitio.

Ecclesi. 1.

quasi sine ænigmate intuetur. At uero circa donum scientiæ aduertendum, q̄ scientiæ quadruplex est differentia. Quædam enim consistit in intellectu pure speculatiuo: est q̄ fundata super principia rationis: & dicitur scientia acquisita de quacūq̄ creatura: ut scientia philosophiæ humanæ. Alia est scientia quæ consistit in intellectu inclinato ab affectu, & fundata super principia fidei, quæ sunt articuli fidei: est nihilominus acquisita: & hæc est scientia sacræ scripturæ quam nemo potest habere nisi habeat fidem informem. Tertia est scientia, quæ consistit in intellectu seu ratione, in quantum inclinatur affectum ad operationem: & hæc fundata est super principia iuris naturalis, quæ ordinantur ad honestatem & reſtitutionem uitæ: & hæc scientia est prudentia uirtus. Quædam autem est scientia, quæ consistit in intellectu secundum q̄ est inclinatus atq̄ inclinans: inclinatus tanq̄ a fide: & inclinans ad bonam operationem: & hæc fundatur super principia fidei, habet q̄ ortum à dono gratiæ, & hæc scientia est donum spiritus sancti, cuius actus est dirigere ad agenda secundum exigētiā regulæ fidei: i cuius est dirigere ad operamifericordiæ: ut non tantū bona pro bonis reddat ut dicitur lex naturæ, sed etiam bona pro malis, ut dicitur lex gratiæ ad exemplar Christi. Idcirco ad donum scientię pertinet non solum dirigere in agendis, sed etiā ex consequētino esse ea que fidei sunt, tanq̄ sup̄ directionis fundamenta: item q̄ Christi humanitatem tanq̄ exemplar sui regimīnis: sicq̄ triplex actus conuenit huic dono secundum triplicem eius respectum: Vnus uidelicet, respectu obiecti sui motiui: secundus respectu sui fundamenti: Tertius respectu sui exemplaris excitatiui. Et qm̄ principalis actus accipitur respectu obiecti, hinc præcipuus eius actus est dirigere circa actionem, ut asserit Augustinus: qm̄ docet bene conuersari in medio nationis prauæ atq̄ peruersæ. Itaq̄ prudentia dirigit secundum principia iuris naturalis ad ea quæ sunt honesta, sed donum scientię dirigit per principia fidei ad iuris diuini ad ea que sancta sunt, ideo altior est actus huius scientię actu prudentię sunt q̄ distincti habitus isti. Amplius, circa donum consilij intueudum, q̄ sicut intellectus inter dū accipitur pro actu intelligendi, quandoq̄ pro re intellecta seu intelligibili, quādoq̄ pro habitu dirigente intellectum ad iudicandum de ueris & falsis, ita cōsiliū tripliciter sumitur. Primo pro actu consilij: secundo pro eo ad quod terminatur huiusmodi actus, quem ad modum dicimus, hoc est consilium meum: tertio pro habitu qui expedit & dirigit animum ad eliciendum profecūda, & fugiendum uitāda. Hic autem habitus duplex est, secundū diuersitatem eligibilium & secundum diuersitatem modorum ac rationum eligendi. Nam eligibilem quædam sunt necessitatis, quædam arduitatē, & in primis dirigit prudentia, & in secundis donum consilij propter maiorem & excellentiorem difficultatem, quę reperit in arduis. Vnde in electione dirigi potest homo dupliciter, scilicet secundum regulam iuris naturalis: & hoc ad prudentiam pertinet: Item q̄ secundum regulam iuris diuini: idq̄ ad donum spectat consilij. Vnde actus doni consilij, est dirigere in electione agendorum, profecūdorum aut fugiendorum: quę sunt specialis arduitatē: & hoc secundum regulam iuris diuini. Porro q̄ Damascenus affirmat consilium esse ignorātis nature, intelligendum est prout consilij idem est quod cōsiliū inquirere, non autem prout cōsiliari idem est quod in arduis eligendis dirigere, & hoc modo consilij est actus doni consilij, & fuit in Christo, sic quoq̄ dispositio in his quę secreta sunt dicitur consilium. Præterea circa donum fortitudinis considerandum, q̄ fortitudo quātum est de ratione sua primaria, attenditur respectu ardui: Arduum autē est aliquid dupliciter. Primo, quia laboriosum & difficile, quod ammodo excedens & aggrauans facultatem potentię. Secundo quia est ultra necessitatem, & excedit statum communem. Itaq̄ respectu primi ardui, est fortitudo uirtus secūdo uero necessitatem præcepti, respectu secūdi ardui est fortitudo donū secūdo libertatē cōsiliij. Et quia arduitas præsertim pensatur circa excellentiam passionū, hinc utriusq̄ fortitudinis est habitare ad sufferentiam talium passionū, sed diuersimode, qm̄ fortitudo uirtus aggrēditur & sustinet passiones propter conseruationem honestatis atq̄ iustitię, secūdo dictamē iuris naturalis & honestatis moralis: sed fortitudo donū facit hoc propter perfectam Christi imitationem, iuxta consiliū dei & ius diuinū. Et quia imitatio Christi attendit in suisq̄ crucifixione, quemadmodum ipse ait, Qui uult uenire post me, abneget semetipsum, & tollat crucē suā quotidie & sequat me, hinc actus doni fortitudinis attēdit circa promptā & expeditā passionū sufferentiā, inquantū exhibemus nos mūdo crucifixos & mūdo nobis, sicut ait Apostolus: Mundus mihi crucifixus est, & ego mūdo. Hinc libro de doctrina Christiana loquitur Augustinus: Deinceps animus assurgat ad fortitudinem, ut mundus ei crucifigatur & ipse mundo, Vnde fortitudo uirtus, & fortitudo donum, realiter distinguunt: quāuis eodē nomine

Scientia multiplex.

Mat. 5.

Consilium tripliciter sumitur.

Arduū duplex.

Luce. 9. Gal. 6. Augustinus.

nomine exprimentur propter conuenientiam in obiecto & arduitate. At uero circa donū pietatis sciendum, qd secundum Augustinum decimo de Ciuitate, pietas multipliciter dicitur. Primo dicitur cultus dei: & sic non est donum, sed idem quod latia. Secūdo dicitur circa parentes: & sic nō est donum, sed species iustitiæ. Tertio attenditur circa proximos: & ita est donum. Aliter tamē est circa proximos, q̄ misericordia uirtus: quoniam misericordia respicit conformitatem in natura, & necessitatem in indigentia: seu miseria: sed pietas donum, attendit in proximo imaginem dei: sic q̄ per donum pietatis etiam homo beneuolus cuiusq̄ homini habenti in se imaginem dei: ita q̄ pietas procedit in actum secundum exigentiā loci ac temporis. Et quoniam pietas hæc dirigi habet dono scientiæ, quod fundat super principia fidei, & dirigit in cōuersationem secundū Christi exemplar, hinc actus pietatis quāuis principaliter existat circa proximū, nihilominus consistit & circa sacram scripturam, ut eā cum beneuolentia audiat: & circa Christum, ut eum cū beneuolentia ad memoriam reducat: sicq̄ usus doni pietatis attenditur in his tribus in exequendo: secundū q̄ usus doni scientiæ directiui ipsius in exequendo, & cognoscendo. Vnde pietas ista est contra duritiā, qua quis nō habet affectionē uel beneuolentiam ad eos qui gerunt in se diuinā imaginis insignē: seu diuina sunt imagine insigniti. De dono autē timoris, supra satis secundū doctorem istū inductum est. Si quis uero ista diligenter inspiciat, uidebit doctrinam Bonauenturæ, cum præhabitis documentis Alberti concordare.

ADDITIO v.

Poffem hoc loco multa de donis secundum Petrum de Tharantasia super tertium Sententiæ inferere: sed quia sententialiter habita sunt, superfluum esset: siquidē eius doctrina in ista materia cum præductis Alberti ac Bonauenturæ documentis, multū cōcordat. Itaq̄ in primis affirmat & probat, qd dona ad uirtutes realiter distinguuntur, eo qd quædam sunt dona que nullo modo uirtutes sunt, ut timor atq̄ consilium. Porro ut ait, differentiā inter uirtutes & dona diuersimode assignant, qui ea realiter abinuiem differre fatentur. Nam quidam eorū testantur, qd per hoc distinguuntur quia uirtutes purgant à uitijis: dona à sequelis seu reliquijs uitioꝝ. Secūdum hoc improbat, quia uirtutes in quantum sunt habitus uirtuosi purgant à uitijis: per actus quoq̄ suos purgant à uitioꝝ sequelis, & hoc non subito sed successiue. Alij ergo dixerūt, qd uirtutes sunt ad bene operandū pro Christo: dona autē ad patiēdum exemplo Christi, quod etiā improbat: quoniam sapientiā, intellectus, scientiā, cōsiliū, pietas, nō sunt ad patiēdū sed ad agēdū. Hinc addit: Dicendū est ergo cū alijs, qd uirtutes & dona differūt penes actus magis & minus excellētes ad quos dantur: quia cū sit triplex status iustitiæ, inchoatæ & proficiētis ac perfectæ, uirtutes per se faciunt statum primū: cū adiutorio autē uirtutū faciūt statū mediū: cū adiutorio beatiudinū faciūt tertium: cui adiūgit iocūditas & delectatio fructiui. Uirtutes sunt ad actus primos necessarios: dona ad actus medios: beatitudines ad actus pfectos, q̄s cōsequūt delectatiōes fructiui. Vnde uirtutibus operamur bene: donis facilliter & expedite, expeditione quæ uenit non solū ex sanatione potētia, sed potius ex perfectione habitū: beatitudinibus operamur pfecte: fructibus uero iocūde. Recitatiue hæc scribo non asseritiue: quia fortiter atq̄ facilliter possent utiq̄ impugnari. Certū est enim, qd ipsarū quoq̄ uirtutū tres sunt gradus: & secundū hos gradus conueniūt uirtutibus actus magis & minus excellētes, qui non sunt specie differētes: quia in talibus magis & minus non uariant speciem, ut omnes fatētur: atq̄ secundum hos gradus triformes, assignatur triplex gradus iustitiæ: sicq̄ per uirtutes quantum ad gradus proficiētū, opamur facilliter: & per eandem quoad statū pfectoꝝ, opamur pfecte: nec solū in tertio gradu admisceat uirtutibus delectatio: imō etiā in secūdo. Deniq̄ Petrus iste tenet, qd beatitudines sunt habitus: & in hoc sequitur Albertum: sed probabilius arbitror quod asserit Thomas, beatitudines esse operatiōes uirtutū non habitus: præsertim etiam, cū iuxta Philosophū, beatitudo in operatione consistat non in habitu: estq̄ non habitus sed operatio optima uirtus dignissime. Beatitudo nanq̄ est ultima rei perfectio & finis ipsius. Hoc autē nō habitu sed actui competit: cum habitus ordinat ad actū. Sed contra hæc obijcit Petrus dicens: Si beatitudines actus non habitus sunt, quomodo in dormientibus sunt? Itaq̄: quædam sunt beatitudines utpote paupertas & pax, quæ non uidentur dicere actum sed habitū. Sed ad hæc respondere non extat difficile. Vnde ad primū dicendū, qd beatitudines in dormientibus manēt & sunt tanq̄ in radice fecunda & dispositione propinquas: imō & proxima. Ad aliud dico cum Thoma, qd pax non dicit habitū, nec est uirtus sed actus seu effectus ipsius: imō cōmuniter dicit, qd pax non est nisi gaudiū imperturbatū: gaudium

Pietas multipliciter dicitur

Triplex status iustitiæ.

In Archetypo spatium erat quasi aliquid deesse.

gaudium autem non est habitus sed eius effectus. Sic & paupertas spiritus, uertius dicitur uirtus seu doni effectus q̄ habitus. Verum his immorari hoc loco, non est intentio. Insuper ergo dicit hic doctor: Diuisio donorum uno modo accipitur penes uirtutes, in quarum adiutorium dantur. Nam quædam dantur in adiutorium theologiarum uirtutum, ut sapientiā in adiutorium charitatis: intellectus in adiutorium fidei: timor in adiutorium spei, ne præsumat. Alia quatuor dantur in adiutorium uirtutum cardinalium: ut pietas in adiutorium iustitiæ: scientiā in adiutorium temperantiæ: consilium in adiutorium prudentiæ: fortitudo donum in adiutorium fortitudinis uirtutis. Itaq̄ secundum doctorem istum, unum donum scilicet sapientiā, datur in adiutorium charitatis. Et idem Bonauentura affirmat. Sed Albertus ut patuit, tenet oppositum, eo qd charitas sit omni dono perfectior. Veruntamen doctoribus istis in hoc magis consentio. Certum est enim, qd ex saporosa, dulci & experimentalis dei contemplatione, quæ est actus doni sapientiæ, charitas adiuuetur, roboratur & perficitur. Ratio quoq̄ Alberti non obtinet: quamuis enim absolute loquendo, charitas sit sapientiæ dono perfectior: id tamen non prohibet sapientiā quoad aliqua, iuuare, fouere atque perficere charitatem: præsertim propter debilitatem & defectuositatem subiecti charitatis: utpote uoluntatis humanæ: imō charitas in hac uita indiget fide seu fidei directione. Uirtutes quoq̄ se inuicem iuuant & roborant, quia coordinatæ sunt quemadmodū in exercitu milites faciūt. Item, etiam in exterioribus cernimus fortioꝝ per minus fortem posse iuari. At uero de dono sapientiæ tractans Petrus, Sapientiā inquit proprie nominat quandam certam & pfectam notitiā de rebus magnis & arduis. Vnde secundum Philosophum libro Ethicorum, Sapientiā est cognitio altissimarum causarum. Res autem dicuntur magnæ & arduæ siue altissimæ dupliciter. Primo in certo genere: sic sapientiā primo cōmuniter sumitur pro cognitione rerum altissimarum in certo genere. Secūdo simpliciter: sicq̄ sapientiā dicitur cognitio proprie diuinorum & æternorum. Sed ista cognitio potest haberi dupliciter. Primo per naturalem rationem & studium ac laborem cum uiuacitate ingenij. Secundo per infusionem & coniunctionem mentis cum deo, secundum qd homo per internam puritatem diuino luminari unitus & affectus efficitur. Prima cognitio assimilatur cognitioni quæ est per lumen lunæ nocturnum: quæ est sine feruore. Secunda, cognitioni quæ est per lumen solis diurnum cum feruore. Prima est cognitio quasi per usum: secunda quasi per gustū. Et prima à philosophis ponitur sapientiā, quæ est uirtus intellectua lis: secunda à sanctis, quæ est unum de septem donis. Istud theologi concorditer dicunt. Sed obijci potest, quia secundum Aristotelem, philosophia habet admirabiles delectationes sibi admixtas: quod secundum eum potissime competit ei parti philosophiæ quæ meta physica seu prima philosophia aut sapientiā dicitur: ergo secundum Philosophum, sapientiā illa acquisita & intellectualis, est per experimentū & gustum seu admirabilem, id est ual demagnam delectationem. Præterea, in actu sapientiæ huius uidelicet in speculatione optimi speculabilis, ponit summam hominis felicitatem, cui ut ait, pura atq̄ præcipua delectatio est annexa. Iterum protestatur Philosophus, qd uita intellectus nostri interdum ad modicum talis est, qualis æternaliter est uita primi ac honoratissimi intellectus, uidelicet dei: quod dicitur propter uitam contemplatiuam, in qua interdum actualiter atque sublimiter sumus. Cum ergo contemplatio dei in seipsa sit summe amorosa & dulcis, etiam cōtemplatio quam naturaliter habemus de deo aliquando talis est. Insuper Augustinus libro de Ciuitate dei allegat Platonem dicentem, qd ueri philosophi est deum diligere: & qd cognitio dei referenda est ad eius delectationem. Ergo sapientiā Philosophica est affectiua, amorosa & dulcis, seu experimentalis, seu saporosa. Sed ad hæc alibi responsum est diligenter, præsertim in opusculo de contemplatione: idcirco pertransio. Modice tamen tangendo non est negandum, quin naturalis philosophica illa sapientiā, habeat quandam dilectionem ac delectationem naturalem adiunctas, quæ à supernaturali & gratuita dilectione & delectatione doni sapientiæ tantum distant, quantum umbra à ueritate, atq̄ aurora à meridiano fulgore. Præterea Petrus asserit uerbum illud commune: Cognitio diuinorum in præsentia non habetur nisi per speculum in ænigmate, locum habere in simplici cognitione quæ est per usum sine auditu: non in cognitione experimentalis quæ est per gustum, de qua ait Ioannes apostolus: Unctio dei docet nos de omnibus. Et dicit Dionysius de sancto Hierotheo, qd patiēdo diuina, dicitur ea. Et, quoniam sapientiā donum, est cognitio experimentalis diuinorum: ideo essentialiter dicitur cognitionem: amore uero tanq̄ causam proximam disponentem. Vnde sapientiā donū denominatur à sapore, non solū propter actū suum essentialiter, sed propter

Res dicuntur altissimæ dupliciter.

Obiecta.

Augustinus.

1. Ioan. 2.

B actum

Obiectio cum
responsione.

actum dilectionis antecedentis uel potius propter passionem delectationis consequentis. Et sic dicitur, sapor pertinet ad affectum, ergo sapientia ista essentialiter ad affectum uim pertinet. Dicendum, quod in sapore sunt duo uidelicet iudicium & delectatio, primum pertinet ad cognitionem; secundum ad affectionem. Denique circa donum intellectus pensandus, quod intellectus ut est potentia & ratio differunt: quoniam ratio apprehenditur inquirendo; intellectus simpliciter intiendo. Unde intellectus est quasi terminus rationis. Hinc quae statim occurrunt & innotescunt sine inquisitione ut prima principia, dicuntur intelligi: sed quae per modum inquisitionis, ut conclusiones dicuntur sciri. Intellectus enim dicitur habitus prouerbiosus: scientia autem habitus conclusionis. Ad hanc similitudinem sicut prouerbiorum disciplinabilium, prompta conclusio dicitur intellectus, qui est intellectualis uirtus: sic primi principij quod est deus, prompta cognitio intellectus uocatur. Et quia hoc melius fit per creaturas eius spirituales quam corporales, ideo cognitio dei in creaturis spiritualibus dicitur intellectus. Porro ad hanc cognoscendi promptitudinem dupliciter peruenitur uidelicet perfectione habitus acquisiti, quo quis habet in promptu spiritualia facile intelligere, & deum in eis: item perfectione habitus infusi, quo datur anima per lumen supernum facilliter intelligere spiritualia: & iste intellectus est donum. Itaque donum istud est de deo per operationem ad creaturas prout relect in eis. Et quia in spiritualibus magis relect, hinc donum intellectus dicitur esse de deo & spiritualibus creaturis, prout in eis & ex eis cognoscitur deus. Unde quamuis deo & creaturis non sit aliquid uniuocum in ordine essendi, potest tamen esse in ordine intelligendi. Vel dicendum, quod quamuis sit eis uniuocum, est tamen analogum, in quantum quod in deo est per essentiam, respicit in creatura per participationem. Ideo potest esse cognitio una de deo & creaturis: non de deo absolute, sed de deo in creaturis: sicut creator & creatura sunt quasi unum obiectum in ordine intelligendi, dum unum intelligitur in altero: quemadmodum color uidetur in luce, & conuerio. Amplius, iuxta Philosophum tertio Ethicorum, Consilium est questio de operabilibus per nos, non tamen de omnibus: sed de his quae indeterminata sunt, quae Damascenus contingentia nuncupat. Hinc donum consilij appellatur, quod regituum est in his ad quae non tenemur. Nam de his ad quae tenemur, non est consiliandum, an ea faciamus an non. Istud autem consiliari, est uel per rationes humanas, uel per illuminationem diuinam. Certitudo namque, quae est per rationes humanas, non potest de indeterminatis esse sufficiens: ideo requiritur donum consilij a deo infusum super his. Unde sicut prudentia est inter bonum & malum, sic donum consilij est inter bonum & melius. Deinde scribit hic doctor de dono fortitudinis, sed dimittit, quia omnino concordat cum dictis de dono hoc secundum Albertum & Bonauenturam. Insuper ait: Vita actiua in duobus consistit: scilicet in fide tanquam in fundamento, & in bonis moribus tanquam in aedificio. Quaedam ergo dona pertinent ad fidei perfectionem, ut scientia & pietas: quaedam ad perfectionem morum, ut consilium & fortitudo. Donum ergo scientiae pertinet ad fidei perfectionem, tam in se quam in altero secundum Augustinum: promotio quoque fidei, tam in se quam in alio fit, uel uerbo, dum quod simpliciter de deo creditur, rationibus orthodoxis a creatura sumptis confirmatur. Hinc secundum Augustinum, scientia est de his quibus fides celeberrima gignitur, uel exemplo, dum quod corde creditur, opere confirmatur: quod dupliciter fit: scilicet perfecta declinatione mali: sicut attribuitur scientiae, bene conuersari in medio nationis peruersae, atque perfecta operatione boni & sic attribuitur ei temporalibus bene uti, uidelicet secundum quod expedit ad salutem: Unde ad scientiam pertinet industria fidei docendi, & bene conuersandi secundum duplicem modum doctrinae: uidelicet uerbi atque exempli. Haec uero industria dupliciter potest negotiari. Primo secundum principia rationis naturalis: & ita est uirtus, puta prudentia: aut secundum principia fidei ac scripturae, & ita est donum. Postremo, pietas est quaedam animi deuota affectio. Unde secundum Gregorium, Spiritus sanctus instruit mentem pietate contra duritiam. Haec autem deuota affectio ad deum uel proximum, aut generatur in nobis secundum dictamen principiorum iuris, & sic est pietas uirtus: aut secundum dictamen principiorum fidei, & sic est pietas donum: & est de his quae exhibentur deo uel homini ad promotionem fidei in se uel in altero: sicut & scientia quae ei combinatur & dirigit ipsam. Unde generalis differentia inter uirtutes & dona est, quod uirtutes agunt modo humano: cum uirtus secundum Tullium, sit habitus in modo naturae rationi consentaneus: dona autem agunt modo altiori atque diuino: sicut uirtutes habent aliquam rationem humanam pro regula: sed dona aliquam rationem naturae uel aliquam humanam: sed pietas donum, in quantum huiusmodi opera facere, est opus deo conforme siue diuinum.

Aristoteles.

Vita actiua in
duobus consistit.

Virtutis finis
tio.

diuinum. Itaque de eisdem est pietas donum de quibus & donum scientiae: puta de rebus humanis, quae in usus assumuntur humanos: non tamen de omnibus illis nec sub ratione eadem: sed de his quibus fides promouetur: & sub hac ratione in quantum promouetur per eas. Itaque pietatis huius quidam est actus circa propriam materiam, scilicet fidem promouere per opera pietatis secundum principia fidei: & quidam circa finem, uidelicet cultui inhærere diuino: & iste manebit in patria. Primum autem materialiter continet multos actus: & quantum ad eos qui perfectionis sunt: ut proximis congaudere in bonis, manebit in patria: quantum ad illos qui imperfectionis sunt, non manebit, ut compati malis.

ADDITIO VI.

Verandus super tertium Sententiarum quaestione qua quaerit, an dona sint eadem cum uirtutibus, ait: Circa hanc quaestionem sunt quatuor modi dicendi: quorum duo primi patet habere de probabilitate: alij duo sunt probabiliores. Primum modus est, quod uirtutes & dona ideo realiter distinguuntur, quoniam uirtutes dantur ad bene operandum: dona autem ad resistendum temptationibus. Sed hoc reprobat communiter: quia per idem datur homini facultas bene agendi & resistendi malo contrario. Sicut enim per temperantiam habet quis uiuere temperate, ita & in temperantia repugnare. Alius ergo modus est quod differunt: quia per uirtutes uitantur peccata: per dona purgantur peccatorum sequelae. Sed istud non ualeat, quia utrumque per uirtutes aufertur. Hinc tertius modus est, quod uirtutes & dona sunt uel idem conuertibiliter, & solo nomine differunt, uel sunt idem sicut inferius & superius: & ita omnis uirtus est donum, sed non e contra: quia timor non est uirtus, & consilium accipitur pro prudentia. Itaque dicunt, quoniam & idem dicitur uirtus & donum ratione diuersa: quoniam dicitur uirtus secundum quod perficit ad bene agendum: & donum in quantum ad deum per infusionem confertur. Et tunc istis obijciatur, quod tunc erunt tot dona quot uirtutes, concedit hoc, loquendo de uirtutibus infusis. Et tunc ita obijciatur, quod Esaias non enumerat nisi septem dona, negant hoc, si attendatur non solum principium illius capituli, sed & processus: nam subditur ibi: erit iustitia cingulum lumborum eius: & fides cinctorum renum eius. Communem autem modum loquendi quo ponit septem dona, dicitur ortum ab his qui considerauerunt principium illius capituli, non processum. Porro, quartus modus loquendi est, quod uirtutes & dona realiter differunt: quia dona perficiunt ad operandum altiori modo quam uirtutes. Quocirca sciendum, quod dona non requiruntur ad elicendum substantiam operationis, sed propter modum operandi. Modus autem operandi est duplex: puta humanus & superhumanus: & primum experimur in nobis: de secundo autem uidetur loqui Philosophus septimo Ethicorum, diuidens uirtutem absolute & simpliciter sumptam contra uirtutem heroicam, quam uocat diuinam: quia per eam quasi modo operamur diuino. Item, cum homo fit mediū quoddam inter angelos & bruta, sicut in uitibus hominum, quaedam inueniuntur infra humana siue brutalia, ut sunt peccata contra naturam, quae excedunt modum humanae malitiae: sic inest inuenire modum humanum, ad quem uirtutes perficiunt: & modum suprahumanum, ad quem perficiuntur dona. Ideo de istis duobus modis dicendi quis uerior sit, putat Durandus iste nulli certitudinaliter esse notum. Verū tamen, quis tertius iste modus loquendi uideatur Durando multum probabilis, tamen quantum perpendere queo, modus iste loquendi est penitus praesumptuosus & falsus: nempe quod dicitur, modum communem loquendi quo ponitur septem esse dona spiritus sancti, esse ortum ab his qui considerauerunt principium illius capituli undecimi Esaiæ: quo legitur, Egredietur uirga de radice Iesse &c. & non processum eiusdem. Quis rite considerans, æquanimitate ferat, legat uel audiat: Ille namque modus loquendi, a sanctissimis patribus, ac summis ecclesiae doctoribus, Hieronymo, Augustino, Ambrosio, Gregorio ortus, uel potius approbatus, continuatus ac divulgatus est: siquidem ante eos multi sancti atque doctissimi uiri ita locuti sunt & scripserunt: specialissime autem Augustinus & Gregorius in diuersis locis iuxta hunc modum locuti sunt. Et nonne sacilegitum est uel putare, ne dicam asserere, quod isti doctores non considerauerunt processum praefati capituli Esaiæ, cum certum sit Hieronymum atque Ambrosium super totum Esaiæ uolumen scripsisse? Denique, qui in processu illius capituli quo habetur, Et erit fides cinctorum renum eius, per fidem intelligunt eam fidem quae est theologica uirtus, in sepiet hoc agunt: illa enim non fuit in Christo, de quo ibi ad litteram loquitur Esaias. Unde ibi fides accipit potius pro fidelitate uel fidei certitudine. Rursus, ex modo loquendi beatissimi Esaiæ potest patet falsitas huius opinionis. Cur enim septem illa sub uno contextu enumerat, & cum praemissione & expressione spiritus, dicendo, Spiritus sapientiae & intel-

Obiectio
dicitur esse
finitus.

Esai.

Virtutis diuini
no.

D. DIONYSII A RICKEL CARTHUSIANI,

Alia specialiter

lectus, spiritus consilij & fortitudinis &c. nisi ad insinuandum, q̄ hæc septem specialiter & præcise dicunt & sunt dona spiritus sancti: fidem autem & iustitiam ita non exprimit. Hinc Thomas * substantialiter dicit, q̄ loquedo de donis, debemus nos cōformare modo loquedi sacræ scripturæ, in qua exprimentur sub nomine spiritus: ad innuendum, q̄ septem ista sunt specialiter dona spiritus sancti: & per ea potissime capaces efficiuntur inspirationis seu morionis ac directionis spiritus sancti. Deniq; maximus ille theologus Alexander de Halis sanctus Thomas & Albertus exposuerunt plenarie Esaiam prophetam: & tamen non posuerunt nisi hæc septem esse proprie dona spiritus sancti. Adhuc autem opinio ista erronea, nō pōt saluare uerba sancti Gregorij, qui sup Iob primo, ait per tres filias Iob intelligi tres uirtutes theologicas: per quatuor angulos dom⁹, quatuor uirtutes cardinales: per septē filios septē dona spiritus sancti: & deinceps affirmat, q̄ dona ista dantur in adiutorij uirtutū illarum, nō utiq; cardinalium tantum: imo ut docet, donum intellectus datur in adiutorij fidei. Vnde q̄ opinio ista exponit uerba beati Gregorij, ut ideo dona dicantur dari in adiutorium uirtutum, quoniam dantur in adiutorium uirtutum acquisitarum, nō est nisi imperitorum deceptio: quoniam fides de qua Gregorius loquitur, nullo modo est uirtus acquisita. Amplius, opinio ista est contra communem doctrinam & assertionē ecclesiæ, ponentis substantialiter esse septem dona spiritus sancti: quoniam cantrat in hymno de spiritu sancto: Tu septiformis munere. Et ad reprobationem opinionis tam imperitæ, possent induci omnia quæ supra inducta sunt, ac probandum q̄ dona à uirtutibus realiter sunt distincta. Et quoniam doctores scholastici, cæteris magis uncti & illuminati ac deuotissimi, scilicet sanctus Thomas, Alexander de Halis, Bonaventura, Albertus cum sequacibus suis, post diligentissimas considerationes, disputationes & collationes, concorditer ita scripserunt, firmiter tenendum uere sic esse: nec curandi sunt qui instructuosis curiositatibus ac nouitatibus gaudent: sed sanctis solidissimis doctoribus sapientia plenis debemus inhaerere: quos in hac materia sicut in cæteris, pie credendum est esse de super illustratos: præsertim in his quæ concorditer dicunt. Legi quæ scripta Alexandri de Halis, et Guliermi Antifiodorēsis de donis: sed breuiter uita ti studens, dimitto. Deo gratias

Tractatus quarti de donis spiritus sancti
F I N I S.

AD LECTOREM.

141

Quamquam iam antea in sequens opusculi facis præfatum sit Lector candide, paucis tamē de illius instituto cōmonefaciendū te putauimus: quod quū de Superlaudabilis dei laudibus à præfissimo patre nostro Dionysio à Rickel inscriptū sit, ipsa mox inscriptione instituti suum edocet, nimirum, deum Opt. Max. quantum in humanis fieri potest uirtibus, nunq̄ inter mortuos uehere laudibus, id quod principio per uaria cum substantialium diuinæ naturæ attributorū, tum prædicatos, & perfectionum & notionalium, ut uocant, capita aggreditur: tandem autē miro artificio uniuersam Nouæ legis paginam *in nouis*, hoc est laudatorio modo recensitam huc congerit, idq; raro scribendi genere, puta rhythmico, id quod affectus in deum excitandi gratia ab illo factum putamus. Ad eod autem in deū illius exacte animus, consarcinandis diuinis laudibus unice intentus, ut non multam inuicem grammatices, nedum rhythmicas legū, quas illi excussit pietas, habuerit rationem. Vale.

D. DIONYSII A RICKEL

CARTHUSIANI, DE LAUDIBVS SUPERLAUDABILIS DEI, Opusculum.

Laus dei ut bonus.

Deus præstantissime, tu bonus naturaliter, dominator altissime, bonus substantialiter: tua demum est natura, bonitas omnino pura.

Tu solus per essentiam, bonus sine cōmendariis, qui non per dependentiam, bonus bonitasq; fariis: tu bonus quomodolibet, omniformiter quolibet.

Tāta tua est bonitas, præter te ut bonus nemo, eius quippe sublimitas, est immensa, nullum demo.

A te pendet ac profuxit, omne bonum uniuersi, mēti nostræ id illuxit, te doctore cordis terti.

Tua deus sempiternæ, deus sanctæ & interne, bonitas est infinita, omne bonum uincēs ita, cunctis uere insignior,

infinite ac dignior.

Bonitas tu exemplaris, separata idealis, summa plena & fontalis, in te subsistētia, ens causale extra genus, deus simplex præamēnus.

Bonum uiuum & perfectum, in intellectuale rectū, lux uita sapientia, tu es primum uerū bonum, à quo manat omne donum, te cuncta gliscunt entia.

Te plane cuncta appetunt, sine quo esse nequeunt, per momentum quæ creasti, distincti & ornasti.

Tuam large bonitatem fundis ex dilectione, nec per orbis uastitatem, eius tu communione, quicquam expers reliquisti, gratis cuncta qui dedisti.

Bonitatis cōmunio tuæ, si subtraheretur rebus, omnis mox unio, decor, uigor laberetur. Ut soli lucē fundere, fontiq; riuos fluere, naturale asseritur: ita tibi beneficōs radiosq; deificos dare, proprium legitur.

Bonitas o increata, super felix, super grata, tota super amabilis, ab omni mentē macula purga, tollens piacula, sola incomparabilis.

Ut incomparabiliter bonus es o summe deus, impropotionaliter es amandus plastes meus, cunctis appetibilior immense ac sublimior.

Bonitatis in affectū transmuta mentis uiscera, boniformē intellectu da, cordaq; fructifera. Gloriosa, benedicta bonitas incircūscripta, tua deus sit iugiter uiuens, regnās salubriter.

Laus dei ut ens.

O ens primum increatum, ens fontanum in causatū, tu es ipsum esse uerū, plenū prorsusq; sincerum, infinitum formaliter, perfectūq; totaliter.

Tam uere, plene, proprie, esse tibi ascribitur, q̄ sciscitanti sobrie, nomen tuum ut dicitur, EGO SVM QVI SVM, Moysi, respondisti in Sinai.

Tanquam pelagus immensum, fluens in se non condensum, omnem esse dignitatem, ac essendi claritatem, esse tuum comprehendit, & se entibus impendit.

Nihil tibi de nō esse, nil de imperfecto esse, ens fontale admiscetur, in te puritas censetur, summa quoq; simplicitas, immensaq; sublimitas.

Tu esse, tu essentia, nec horum differentia ulla in te est consistens, qui es esse per subsistens, separatū, ideale, primum, unum & causale.

B 3 Tanta

Tāta est excellentia tui esse, reor sane, ut creata essentia tanq̄ nil sit & inane: hinc mea sub
fidentia comparatur umbræ uanæ.

A te esse deriuatur cunctis atq; conseruatur decoro quodam ordine, à summo rerum car
dine, ut dicat sapientia tua, uiuens essentia.

Esse naturæ per se, deiforme q; effice gratiarū muneribus, ac uirtutum operibus.
Imperfectum tu naturæ omne comple deus pure, & non esse ab anima tollēs, reforma in
tima: non esse profor uitia mala culpæ immitia.

Te res cunctæ uenerentur, mentes nostræ amplexentur, à quo quod sunt sortiuntur tibi
sancti obsequuntur. Tibi hymnus, laus & honor: te laudare impos conor.

Laus dei ut uiuens.

Ioan. 6.

Tu deus æternalis, uiuens uita, lux uitalis: tu origo es causalis omnis uitæ secundalis,
Tua uita est uiuere, cum sit actualissima: & ipsa intelligere, cum sit simplicissima: ipsa
tuum subsistere, nam substantialissima.

Tua uita est amare, generare & spirare, actione immanente: recreare & creare, totū mun
dum gubernare, dare digna omni enti.

Tota uitæ perfectio, tibi summa directio competit cum infinita plenitate, nulli scita.

Summa deus sagacitas, pura, sancta uiuacitas: hæc tua nobilissima uita, gaudiosissima.

Tuæ summæ ueritatis superlata inspectio, tuæ puræ bonitatis superferuēs dilectio, pro
pria felicitate frui in æternitate.

Pax, uoluptas & dulcedo, tuæ uitæ est immensa: idq; scio, nedum credo, mente gaudens
hinc incensa tibi o beatissime congaudens deus optime.

Solus essentialiter prime, pure, totaliter uiuus deus gloriose, uiuens tam deliciose, ut necca
pi nec effari queat, neq; exarari.

A te uita est natura, gratiæ atq; gloriæ, uitam omnis creaturæ tu præstas amatorie.

Bruta, pisces, aues, plantæ uitam habent te præstante, quorū uitæ defectiue tuæ uitæ per
fectiue sunt participationes, fusca: ut reflectiones.

Mentem nostram uiuifica, eam semper plenifica actibus uitæ gratiæ, ut tibi sit gratissima,
deitas uiuentissima, nos rege omnifarie.

A te mentes angelicæ sumūt uitā deiformē, qua uiuunt tecū coelice per te uitā uniformē.
Fons uitæ splendiosissima, uitam nostram naturalcm orna semper passime, uitam præstans
gratiam.

Psal. 37

Laus dei ut sapiens.

Tu deus essentia est tua sapientia: tibi soli idem esse atq; sapiētem esse: nam tibi intel
ligere, subsistere & uiuere.

Substantia, non accidens tibi o deus prouidens uidere, scire, noscere, qui tam clare intue
ris, & distincte nosse reris cuncta, fac nos te poscere.

Mens deus simplicissima, prima, summa, idealis, mēs deliciosissima, æternalis, exemplaris.

Intellectus adorande, deus sancte præmande, oculus lucidissimus, animus simplicissimus
Omens deus separata, in te constans immutata, uniuersaq; ordinans, ordini rerum domi
nans, inordinata uitia ordinas per supplicia.

Intellectus intelligens, actusq; intelligendi forma, qua es inspiciens & obiectum cogno
scendi, in te prorsus extant idem, nil diuersum est ibidem.

Per propriam essentiam, omnium continentiam, ut per cognituiam formam, omnis entia
primam normam, temetipsum & creata, intueris mēs beata.

O summa sapientia, à quo omnis scientia, non finis neq; numerus, est tibi deus superus.

Fontalis sapientia, casta erubescencia, coram te est conuersandum: nam ubiq; semper præ
sens, cuncta cernens nunq̄ recens, à qua iuste iudicandum.

Infinita simul noscis, cum hæc operari possis, ipso nunc æternitatis, cuncta tanq̄ præsen
tia uides, o sapientia super sancte deitatis.

Quæ non sunt, quæ nec fuerunt, infinita quæ non erunt, uisionis tu simplicis intelligentia
inspicis.

Omnis intellectualis à te est decoratio: quicquid sapientialis splendoris habet ratio, à te
fluxit, immortalis lux menti fulge radio.

Prouer. 8

O summa sapientia attingens cuncta entia, disponis hæc suauiter: tu immensa munditia
quam non uicimalitia, mundum regens tranquilliter.

Tu ignora abyssalis, tibi soli nota qualis sis, nobis irrimabilis es & imperferuabilis.

Ars prima,

Ars prima, causalissima, tu plena rationibus, ideis fulgidissima mēs, præ clara splēdoribus.
En tua sapientia, appellatur scientia, per respectum ad creata: porro quo ad gubernata,
uocatur prouidentia, qua ordinantur entia:

Sed & prædestinatio ferri, quantum ad saluandos; præscientia aio, ferri uulgo ad damnandos.
Terrena, temporalia, cuncta materialia, noscis immutabiliter, æterne ac simpliciter, o sum
ma sapientia, quam decet reuerentia.

Omnis mentes angelicas, radiose pulchrificas, splendore sapientiæ, corda deniq; humana
in se cæca, uaga, uana, doces luce scientiæ.

Cæcus, stultus omnis homo ad tuam sapientiā, uere prorsus id depromo, paruam habens
scientiā: in mente sapientior cunctis, es ac fulgentior.

Corda nostra illumina, & tua sancta numina in his creator perfice: tentantis retiacula, ui
tiorum obstacula, à nobis procul effice.

Psal. 16

Nos septē donis spiritus imple pie diuinitus, cui honor & gloria, tibi cūcta sunt propria,
Virtus, magnificentia, immensa excellentia, deo soli sapienti, trinitati uni enti.

Laus dei ut uerus & ueritas.

Tu es solus uerus deus o creator factor meus, deitatisq; natura, deitas seu uera pura, ti
bi dātaxat cōpetit, & ratio id expetit.

Tu uerus prima ueritas, summe uerus synceritas: tuq; nempe essentiæ adæquatio pro
pria est ad tuū intellectū: mihi dona cor perfectū.

Ioan. 14

Tu es causa exemplaris, effectiua & finalis uniuersiq; ueritatis: norma sapientialis atq; re gu
lafontalis, omnis uere puritatis.

Tanta denum est firmitas, plenitudo, stabilitas tua, o prima ueritas, ut creata conditio
uocetur ab initio uanitas, ad te sitio: mendax quoq; homuntio: uanum uilē me nuntio.

Psal. 41

Sicut ab una facie imagines tā uariæ, in diuersis mox speculis splendēt ac lucēt oculis:
Sic ab una increata ueritate, multiformes fluūt, splendēt in plasmata ueritates, re cōformes.

Et ut in uno speculo formæ relucēt oculo plurimarum facierū: sic cunctarū prorsus rerū
ueritates, splendētia tua fulgent conspicua ueritate fontaliter, æterne, idealiter.

A te triformis ueritas profluxit uera deitas: ueritate tanq; uitæ, doctrinæ & iustitiæ indidi
stirebus rite, tu amator munditiæ.

Veritas ni fallor rei & enunciationis sunt effectus ueri dei, qui donator est sermonis.
Sermo tuus est ueritas principūq; uerborū tuorū sancta deitas, ueritas est animorum.

Ioan. 17

Omne fallum detestaris, & mendaces auerfaris, simulātes & callidi, iram tuā hi prouocāt,
bilingues (uere stolidi) et duplices te concitant.

Iob 36

Corda simpla & sincera, ueritatis zelo mera, uerax deus amplexaris, intime his copularis
Tua quippe essentia, per se subsistēs ueritas: hinc uerba mētētia sunt uitanda, synceritas.

Toro nifu te honoret, reuenter te adoret omnis homo deus pure, quē condigne uene
rari nemo ualēt, nec effari, institutor fons naturæ.

Veritatis cor splendore tu profunde deus uerax, omni mentem à squalore purga, uirtus
rerum ferax.

Veritate tripartita iam præfata orna ita nos creator benedictē tibi mente, ut fulcita place
amus tota uita, deus rex in circūscripte.

Laus, grates, benedictio, in quibus nulla fictio, tibi primæ exemplari ueritati, quā amari de
cet plus quā uniuersa, in te mea mens sit merita.

Laus dei ut unus & unitas

Vnus deus es, non multiformis tu es adorandus: plures deos putant stulti, non his ho
nor tuus dandus.

Deu. 6

Tu à cunctis es diuisus, summe à te indiuisus, infinite præeminiens, simplex, inuaria
bilis, à te inseparabilis, & cum nullo conueniens.

Unitas simplicissima, prima, summa, purissima, qui es supra omne genus: te entium omnei
tas participat o deita ordinate, rex serenus.

Sicut à te oriuntur cuncta, ad te reuertuntur: ad te redit pluralitas, in te stat uniuersitas.
Solutus princeps es cunctorum: sonat nā quid uitiorum, principantum pluralitas: ideoq; or
do rerum & catena specierū, uult ut sit regis unitas.

Simplex primus & perfectus cum sis, infert intellectus, quod sis unus ac unitas, in quo
nulla diuersitas.

Quicquid post te appellatur deus, non mēdofe, uane, id à te participatur: deiformes fac
nos sane.

Psal. 9

B 4 Omnes.

Psal. 97 Omnes dii paganorum, fortis sunt demoniorum, pereunt corda gentium illos stulte colentium, Participanter dilecti tibi prorsus sunt subiecti, & a tua maiestate distant cum inmensitate.
Luc 10 Tu unum necessarium appetendum finaliter creatura ut medium ad te, anetur taliter, ne amorem impediatur tuum deus, ut deleat.
 Mentem nostram uiuifica ne per multa distrahatur, tu sp hanc fortifica, ut a te non auertatur, Vnum tecum sit spiritus, tibi intendat penitus, affectus in te habeat fixos, peccatis careat, Tibi soli sit latria, gloria multifaria tibi d' simplex unitas, lux, uita, deus trinitas.

Laus dei ut omnipotens.

Sicut tuæ essentia, ita tuæ potentia, non est finis nec mensura, deus simplex in natura; cui idem esse, posse, idque decet mentem nosse.

Hebr 13 Ergo te omnipotentem sancte deus predicamus, imò infinitum potentem, te condigne collaudamus, Hinc neque impossibile, nec quicquam est difficile tuæ deus potestati: uerum æque facilia sunt cuncta dicibilia ei, cui sumus grati.

Nō tot potes neque tāta, quā queas infinitis plura ac maiora, sancta uirtus, quæ nō deficiet, Quicquid contradictione non includit, deus uales absolutum per sermonem cuncta potes, quia tales quis effectus actitare, quibus entis repugnare ratione non cōtingit, uirtus tua cuncta cingit.

Tu propria potentia uniuersis dominaris, à qua omnis ualētia, omnis uirtus salutatis, imò omne posse rerum, singularum specierum.

Tu immensus es uirtutis, elucescit ut imbutis, sic ut facta potentia ad te sit impotentia.

Nutu tibi cuncta parent, & quæ ratione carent, qui uirtute absoluta, omni esse destituta, cuncta potes efficere, mundum in nil redigere.

Tibi dumtaxat competit miraculose agere tibi nempe mox suppetit, & supra legem facere, naturam, cursum, ordinem, rerum mutare seriem.

Creare, iustificare legem, ordinem formare rerum, cuncta ordinare, & naturas procreare, tuæ actus infiniti sunt uirtutis, d' fons uitæ.

Tuam omnipotentiam monstros per euentia clariorē, ignoscendo, miserēdo ac parcēdo, Non tibi difficilius, quo nil appetibilius, creare & exten dere cœlum, quā plantæ folium, hinc malum te offendere, tuū ad ducamur solium.

Tuā mōstra potentiam in nobis p clementiam, nos saluādo gratiose nō condēnans rigoroſe, Carnē, mundū, diaboli fac nos deus supare, omne quoque obſtaculū da salutis ſupplātare, Dño omnipotenti inclyte præcipienti, gloria fit sempiterna & terreftris & ſuperiua.

Laus dei ut pulcher.

Totius pulchritudinis primū fontem, te laudamus: te omnis claritudinis causam summam commendamus.

Tu pulcher & pulcherrimus in teipso es cōfiteſ d' deus celeberrimus, decor in se p ſubſi Pulchritudo ſeparata, infinita, incaufata, idealis & fontalis, ſimplex ac ſubſtan (ſtens) tialis es, d' deus radioſe, & præ cunctis gratioſe.

Potro tua est natura pulchritudo, nescitura finē suæ claritatis, lucis sanctæ puritatis.

Pulchrū illud appellatur, in quo uisus delectat, & pulchrū ſpiritualiter, qd agit, ordinaliter, Hinc tu specioſiſſimus, nam delicioſiſſimus extas uisui mentali, actu quoque æternali tibi congruentiſſimo agis ſemper digniſſimo.

Lucis ac pulchritudinis, ſplendoris, ſanctitudinis tuæ deus nullus finis, hinc exultor quæ uis cinis: tu immensa in te uernas claritate: non me spernas.

Luce ac ſapientia, ueritate, iuſtitia, ſanctitate, charitate, nil in uniuerſitate uenustius, ſplendidiſ, præclarior, candidius.

Cum ergo per eſſentiam tu ſis unum quodque horum, patet reſplendēſcentiam tuam deus criminorum eē penitus expertem & negantem hæc cinerem.

Ioan. 14 Tu enim ſapientia, ueritas & iuſtitia, lux, ſanctitas & charitas, cuius decoris claritas eſt omnino infinita, corde lætor eſſe ita.

Nullæ in te ſunt tenebræ, nulla defectibilitas, lumē tuū præ celebre pura delectabilitas.

Stellæ, angeli, ſol, luna, uniuerſa mēs ſenſata, pulchritudo te o una ſupet, uere lux beata.

Tuam ſpecioſitate electi per pietatem ſumme optant proſpicere: nam hanc clare inſpicere plenam beatitudinem, ſciunt per certitudinem.

Te uidendo ſumme gaudent, nec te intueri audent, abs timore reuerēte, teq; ſine ſaſtidio, in uitæ ſtillicidio cernunt plene læta mente.

In

In tua pulchritudine contentanter delectant: hanc cum affectitudine incessanter contēplunt, Venustate corporali decorasti tam magnali cœlos, astra, elementa, quæ interna ornamenta præstitisti creaturæ ſpirituali, gratis pure.

Non dumtaxat naturali, ſed & ſupernaturali miranda pulchritudine mentes ornas angelorum, cordiumq; humanorum, deificanti lumine.

Intueri te gliſcamus cum ſummo deſiderio, propter te & contēnamus terrena, bono te dio, Carnis decor non delectat, pulchritudo quem delectat tua, deus ſpecioſe, præter iſtā nil affectent mentes noſtre, quæ nunc ſpectent te per fidē radioſe.

Decoris cōmuniōne tui experti nil linquitur: qua participatione ſubtracta, mox collabitur omnis decor huius mundi, tua luce nunc abundi.

Omnē culpæ prauitatē, paſſionum ſcēditatem procul pelle deus ſanctē, uirtutum pulchritudine, donorum claritudine, nos adorna, deduc ante.

Honor, uirtus, laus, latria, gloria, in uia & in patria offerat, præſyncero tibi deo, ſummo, uero, Laus dei ut perfectus.

ENs perfectum absolute es tu solus noſter deus, mens cōtemplans te acute, id agnoſcit factor meus: tuę nam perfectionis non est finis, dux sermonis.

Extra genus & ordinē, ſup oēm indaginē te pfectū cōſitemur, teq; plenū reueremur, Quicquid tibi aſcribitur, & quicquid es aut diceris, cum immenta id dicitur plenitudine, miſeris miſerere diſſiſſime tu deus perfectiſſime.

Ob id omnis nobilitatē, omniſq; excellentia eſt in te d' diuinitas, cum ſumma opulentia ſine limitatione, abſq; imperfectione.

Quod in eſſe q̄ de eſſe melius ſimpliciter, id te eſſe, & in eſſe tibi, ſamur humiliter, perfectē, omniſarie, te amemus plenarie.

Tu à nullo es ſortitus quippiā perfectionis, ſed es tuis redimitus, expertisq; defectioſis, Nihil enim imperfectū, niſi ut à fonte ſectū, ſuæ eſt perfectionis: ſed tu ſons in cūctis bonis, Diues omnipotentia, non nūmi poſſidentia: tuę quippe diuitiæ lux, uita & delicia.

Plena ſufficientia, immenſa ſapientia, omnis boni habitio: felix tui fruitio, Tuam nos perfectionem, iubes deus imitari: per uirtutū actionē uis noſ tibi conformari, ut ſimusoſe gratiæ, quod es naturæ facie.

Imperfectū noſtrū de' aſpice clemētiſſime, nō noſ ſpernas ptecor reos, creator præſtitiſſime, In te ſolo gaudeamus, & perfectū aſcribam' omne tibi, ſons bonoſ, d' pfector perfectioſe.

Honor, uirtus, felicitas, laus, hymnus inceſſabilis ſit tibi diues trinitas, rector impurbabilis, Laus dei ut simplex.

Cum rei cōpoſitio, ſit ſignū indigentia: tibi primo principio, non in eſt ſons eſſentia.

Puræ hinc ac inſinitæ deus eſt ſimplicitatis: nunc conuſi mox abite, qui materialitatis quid putatis in hoc ente, ſummo deo non egente.

Quicquid in te, id tu ipſe: quicquid habes, eſt id ipſe, præter id quod relatiue fertur de te poſitiue, relatione reali, & ad intra æternali.

Tuū eē puriſſimū, in ſe uere cōplectitur omne eſſe digniſſimū: nec mixturā cōpatitur: ipſum quippe omne bonum, ſac cor meum tibi thronum.

In te excellentiſſime, perfectē, ſimpliciſſime, cōprehen diſ dignitatē omnē ac nobilitatē, habens non additamentum, in quo omne complementum.

Quam ſis primus absolute, primum rerum principium, ſumme ſimplex tu imbutē faris, nūc tolle uitium.

En limitans materia, contrahens differentia, artans potentialitas nulla in te, d' deitas, Ideo incorporealis, illocalis, in temporalis & in circunſcriptibilis eſt, atq; inſenſibilis.

Deniq; tu actus purus deus cūctā diſcreturus, nec diuerſitas modorū uſa in te, dux bonoſ, Tuā ad ſimplicitatē ali quā materialitatē fert natura angelorū, ſortis eſt cōpoſitioſe.

Quātō tibi mēs propinquat, tāto ſit ſimpliſſimior: hinc da ei ne deliquat, ut ſit deiformior, Tanta extat ſimplicitas formæ ac perfectionis, excluſu o diuinitas omnis incomplectioſis.

Superſentialiter, in cōmixtionaliſſime eſt ſubſiſtens, in te ipſo, qui à cūctis bonitate propriaq; puritate eſt diſtinctus eo ipſo.

Mētēs noſtras ſimplifica, ne mūdānis ſint intentæ: eas tibi gratifica, cordis auge ornāmēta, Omnis noſtra intentio, in te ſemper ordinē: actus noſtri impenſio, in te pure moderetur.

Tibi o beate deus hymnus, decus & gloria, ſalus, uirtus plaſtes meus, te laudē mēte ſobria, Laus dei ut infinitus.

Laus dei ut infinitus.

Infinitus

In finitum te fatemur, infinitatē docemur, tibi primā intrinsecā, naturaliter infinitam proprietatem propriam, formalem, perfectioriam.

Extensua, corporalis, non est ista infinitas: intensua, spiritalis, censetur ÷ diuinitas. Tuam namq; diuinam sequitur mox essentia forma simplex, quæ dicitur, non habens extēdentiā, stans in se & non recepta, terminantem non adeptā.

In finitū dignitate, uoluptate, sanctitate, uirtute, sapientia, luce ac felicitate, pace & sedulitate, omniq; opulentiā.

Porro ut ad omne dicam, & de manna frangam micā, hæc beata infinitas tua, summa diuinitas, immensa est perfectio, quæ nostra sit electio.

Dum uis homo contemplari dei hanc infinitatem, uites tunc imaginari ruditer per quantitatem, pura cum abstractione cerne deum ratione.

Omni in nobilitate, gaudio, suauitate, splendore, pulchritudine, deus ac celsitudine, immensus es totaliter, hinc lætor cordialiter.

Tuo deus cōparatu totus mundus est arena, qui immēso dominatu cūcta uincis, uitæ uenā, uinueris præclarior, & in cūctis suauior es incomparabiliter, dulcior, amabilior, maior, honorabilior es interminabiliter.

Omnes uirtutes finitæ sunt pendentes ÷ fons uitæ per te primum infinitum, aliunde nil fortitum: uirtus namq; es uirtutū: præsta nobis cor imbutum.

In mensura & pondere, ac numero effundere uniuersā dignatus es, cuncta tibi conformasti sic, q; tu perseverasti altior his, ut fatus es.

Ante mundum tu non solus, & post mundum non præuētus, te adorat celsus polus, omnis colat te iuuentus.

Supra mundum non elatus, infra mundum non calcatus, tu in mundo non inclusus, extra mundū non exclusus.

Tua deus infinitas, extat in finibilibitas: tuæ præ excellentiæ, immensæ opulentiæ, cui iugis laudatio, summa regratiatio.

Laus dei ut felix.

Summa, plena & immensa tua deus felicitas, independens, rā intēsa, ut tua est diuinitas, tua nā beatitudo, tua extat essentia in qua summa plenitudo, omnis boni præsentia.

In te felix possessio est cūctorū optandorum: quid tibi deest nescio, seu bonorum, aut pulchrorum.

Esse, & felicē esse, in te idē est omnino neq; tibi hinc deesse, quid felicitatis sino.

Ob id tua felicitas substantia non accidens est, quæ tibi diuinitas, idem nequaquā decidens, tui immensa lætitia, immensa delectatio: cuncta corda felicia, te habent summa ratio pro obiecto & mercede: da ne quid agamus fœde.

Tu super beatissime de propriis diuitiis gaudes naturalissime, cunctis plenus deliciis.

Tu te ipsum contemplando, cernis plene te perfectū: ergo in te gloriādo, uoluptate per directum intensiue es immensa plenus, & incomprehensa.

Solus plene te creator comprehendis, cernis, amas, uides in te dominator omne bonū, qui proclamas in scripturis, te beatū, omni pulchro consummatū.

Nam omnē excellentiā, decore, opulentiā, gaudium cum sempiterno, te uides per essentiam possidere: scientiam funde nobis de superno.

Te cernendo gustu gaudes infinitæ dulcedinis: te felicē decent laudes, interne foris pinguedinis.

Amplius tibi propriū est, licenter gloriari in te, origo omniū, lux qua precor illustrari.

Solus in te omnē habes rationē gloriandi, in quo prorsus nulla labes causa, ue nō exultādi.

Nihil quippe aliunde es sortitus, rex abunde: & subiecta tibi cernis, quicquid non es adis uernis tuis, summe dominator super felix imperator.

Quicquid melius habere q; non scis te possidere immensa plenitudiner te tibi scis sufficere, per te nec te suscipere quicquid celsitudine.

O q; sancta, purissima, q; uoluptuosissima, æterna, nobilissima ac immutabilissima tua est beatitudo, deus prima rectitudo.

Qui habes pro diuitiis omnem sufficientiam, itemq; pro deliciis simplā plenā gaudentiam de te atq; creaturis, tuis gaudens in facturis.

In super pro potestate habes omnipotentia: fame pro celebritate, laudē: ob stupescentiam omnis mentis te laudantis, admittantis, contemplantis.

Nec

Nec ad hanc felicitatē deest tibi, diuinitas: pro qua gubernationē possides totius mundi, per æternam uirtutem eius rex post te profundi.

Quicquid bonæ uoluptatis, ueræ q; suauitatis, solatiū & gloriæ, felicitatis propriæ comperit in creaturis, fluxit à te, parce satis.

Dulce beatiū dinis das futuræ prælibamen, uicissim rore luminis nobis factus releuamen.

Ab omni nos miseria, elade & calamitate salua, concessa uenia, ad fruendum uoluptate: concupita in patria pia nunc fer solatia.

In finita lætitia, pro qua spernenda uitia, tibi deo dignissimo, domino felicissimo cū summa reuerentiā, ac iugi diligentia.

Laus dei ut incommutabilis.

Deus sancte non mutaris, finis noster salutaris, perfici aut minorari, nusquam queunt de te fari.

Solus immortalitatem habes plenam rex æternæ, nam immutabilitatem puram habes dux superne.

Nouitas, inchoatio, uetustas & cessatio nulla in te reperitur, ad te mente pura itur.

Manens inuariabilis, mutabilia plasmasti: permanens immutabilis hæc moueri condonasti.

Optima æternaliter stas in dispositiones super plenus ueraciter omni delectatione.

Tua immobilitate manet in stabilitate totus mundus sensibilis, res omnis delectabilis.

Præfixisti periodum uniuersis mortalibus, ad te fertur uariodum quicquid factum in entibus: ipse quoq; angelicæ mentes creatæ cœlicæ.

Quicquid immortalitatis, potestatis, firmitatis habet omnis creatura, à te fluxit o mens pura.

Tolle cordise uagationem, confer ei fixationem, in te semper nobiliter gratiarum actionem, iugemq; laudationem immolanus humiliter.

Laus dei ut uolens & liber.

Immota cōplacentiæ est uoluntas in te deus, egentis appetitiæ non est tibi, deus meus.

Summa, prima, liberrima, præpotens, celeberrima uoluntas tua domine, iniusta aut insipiens hæc ipsa esse ne quiens, colenda est ab homine.

Est enim sapientiā, ueritas tua & æquitas, ut idem in essentia & perfecta sinceritas, regulaq; certissima æquitatis uerissima.

Obiectum primum, proprium, tuæ deus uoluntatis, bonitas tua: sobriū da cor, ÷ fons libertatis.

Idcirco necessarie amas & uis te creator: cetera quæ sunt uarie libere uis o dominator.

Voluntate præcedente, uniuersos uis saluari: uoluntate consequente, tu electos uis beati.

In hoc tuæ uoluntatis claret omnipotentia, q; in uniuersitatis gyro, cuncta placentiā uis sponte tu producis, nos splendore imple lucis.

Tu uelle nil resistit, ei pareat quod existit in omni rerum ordine: iuxta eius propositum, est cūta agis ad libitum, sapienti dictamine.

Bonitas tua, ratio est tibi, mea saluatio, diligendi & uolendi, quæ creasti fons essendi.

Tibi deus uelle, esse & uoluntas, essentia, tibi clarum est subesse, cum uis posse per æntia.

Omnis uirtus affectiua & libertas uolitiua, est à tua uoluntate, quæ ad nihil est dependens, & ab ea est descendens quicquid est, o rex beate.

Cum sis deus causa tui, neq; obligeris cui, operaris liberrime, mundū regens pulcherrime.

Omne bonum ens honestum, uoluntas tua approbat: detestatur ut molestum, culpā omnē ac reprobat.

Quicquid contra uoluntatem tuam fit aut queritur, id censemus prauitatem: & hæc uoluntas legitur propria, inordinata & rebellis, ac priuata.

Idem extat rem creati te uolente & agente: quicquid demū operari es dignatus piā mēte.

In tempore tunc fecisti, & sic prout decreuisti ipse in æternitate, fixus in stabilitate.

Tuam semper impleamus uoluntatem & colamus, hanc laudemus, adoremus, & in cūctis honoremus.

Vt angeli in patria, sic in terra sint, gratia succurrente, uiatores deus, tui obeditores.

Laus & magnificentia, grates cum reuerentiā, tibi deus bona uolens, sancte iussor, mala uolens,

Laus dei ut sanctus.

Tu

Leuit. 19,
Esa. 6.

T solus per essentia sanctus, q̄ excellentia tantam habes sanctitatis, uniuersis præ crea-
tis, quantam & sapientia, bonitatis, potentia.

Cunctis ergo es sanctior immense & præstantior, nihil quoq; ad te sanctum, qui præ-
fulges cunctis tantum, ut id nec mens concipere, nec lingua possit exprimere.

Tu separata sanctitas, in se subsistens puritas, omnem uirtutem continens, omni decori eminens.

Qui habes simplicissime, per naturam plenissime, quicquid est perfectiōis, fons sanctificationis.

O idea sanctitatis & exemplar puritatis, in te pura affectio, superferuens dilectio, sincera

contemplatio, præclara operatio.

Rite sanctus appellaris, cum totius agnoscaris boni exemplar honesti, tibi nihil admisce-
tur, nec inesse quid cenfetur de impuro: mentem uesiti.

Sancta es mens, summe recta, cui omnis mens subiecta: nam tua contemplatio, uita & opera-
tio est perfecta unde quaque te honorat usque quaque.

Immensa tua sanctitas cum sit tua essentia: nulla quippe o deitas, te ornent accidentia.

Nullum culpæ obprobrium in te est, cui proprium nec peccare, nec errare posse: ad quem ordi-
nare debet homo se & sua sciens, cuncta esse tua.

Cum sis rex summus finis, quando mentem sibi finis: peccat, a te recidendo, cum ad nullum or-
dineris, finis tibi se d uocaris nusquam peccas in agendo.

Quid nam labi & peccare, nisi a te deuiare rerum ultimato fine: hinc nos in te roborare deus
semper tu dignare, hæc intrare ad te sine.

Esa. 64.

Omnes nostræ iustitiæ ad te fontem munditiæ, sunt ut pannus menstruatae, uniuersis hæc
pensate.

Sanctus in omni opere adesto nobis propere, te nequit quis arguere: fac mentem te induere,
quæ in angelis peccatum repperisti ens beatum.

Tu cordis sanctimoniam iubes, amas, remuneras: munditiam idoneam exquirentes connumerat,
sanctis quibus spondisti te uidere, ut dixisti.

Vniuersæ sanctitatis origo es & ratio: lucem tuam puritatis mea petit precatio.

Solus mundas inquinatum, solus soluens es peccatum: omni ab iniquitate munda nos immuac-
late, sanctitate incessanter, nos per orna miseranter.

Nobis purum da affectum, illustratum intellectum, in te mundam memoriam, fixam ac dilectioriam.

Tuæ deus sanctitati honor dignus impendatur: tuæ sanctæ maiestati reuerenter seruiatur:
laus, honor, uirtus & gloria, tibi imperatoria.

Laus dei ut iustus.

Dan. 9.

Iustus es tu altissime, cunctis reddens æquissime quod est iustum ac meretur, in omni tuo
opere æquum, pius, componere ita uis, quæ commiscetur.

Pietas nam & æquitas in omni actu, deitas tuo simul sunt permixtae: semper quæ tantum
felix te.

Dum iniustus misereris, iuste illud perhiberis ex parte tua agere: nam tanta tua bonitas, ut
iustum sit te deitas indignis benefacere.

Dan. 7.

Iustus tu es, ad te ipsum qui impendi uis id ipsum, tibi quæ debetur deo, obedire tibi eo quæ sis
summus dominator, uniuersis creator.

Esa. 42.

Alteri tuam gloriam non das, neque sculptilibus das laudem tibi propria: nos orna laudabilibus.

Sed honorem & gloriam requiris laudatoria, dari tibi finaliter: spernis a te discedentes, æquita-
tem relinquentes, cum sis iustus ueraciter.

Hier. 12.

At iustus es ad alios, qui iubes inter famulos tuos seruari æquitate, qui nec malum impunitum,
neque bonum non sortitum digna, linquis per ætates.

Ecl. 11.

Iustum facis iudicium angelis & hominibus, gaudium aut supplicium cunctis confers spiritibus.

Vbi cunq; ceciderit lignum, nonne erit ibi: sic quo statu obierit homo, adducetur tibi, hæc quæ
in affectione manet sine uersione.

Roma. 11.

Immensa tua æquitas est adoranda deitas: ob id nil inordinatum derelinquis, sed peccatum
ordinas per iustam poenam, iustis præbens te amenciam.

Qui peccando, uoluntati suæ nimis contra tuam hæsit, fauens prauitati, iuste poenam contra
suam uoluntatem lauit reus, iuxta tuum uelle deus.

Sap. 12.

Quam incōprehensibilis in multis est iustitia tua deus horribilis, cuius extant iudicia tanquam
pelagus immensum, nam transcendunt omnem sensum.

Nil permittis, nec quid facis sine iusta ratione: nullum premis deus pacis uis, sine acceptione
personarum tu iudicas absque rancore uindicas.

Perpeffis

Perpeffis ignominiam, iustum facis iudicium: nullamque iniustitiam ualeat quisquam aut ui-
tium in te deus protestari, neque te calumniari.

Tua uirtus, initium est totius æquitatis, mensura & principium omnis legis ueritatis.

Creatis intellectuibus impressisti syn derelin: quos doces in affectibus, ut odiant hypocrisim.

Tibi iuste famulemur, æquo zelo inflammemur, operantes & discrete, omnem culpam de-
testemur, tuæ menti conformemur, obsequentes tibi late.

Tibi superiusto deo, pleno, summo bono meo, perennis reuerentia, hymnus, magnificentia
incessanter immoletur, & mens in te inflammetur.

Laus dei ut misericors.

O Deus suavissime, tu pius naturaliter, o princeps clementissime, benignus es totaliter.

Iob. 1.
Ez. 41. 13.

Tam paratus in dulgere, ut quocunq; in momento ingemiscit homo uere, mox pur-
getur scedamento.

Proprium ac naturale tibi deus ens magnale misereri & parcere: sed ulcisci ac perdere, ex
nostro tibi competit, ut peregrinum suppetit.

Alienum, peregrinum opus hoc, o ens diuinum tibi deus sempiternæ, bone, pie, nos cōcerne.

Ex te sumis, unde nobis præbeas te gratiosum: sed ex nostro, nostris dolis ut te monstres
rigorosum.

Misericors, longanimis, mitis quoque & patiens faris a pijs animis, quibus es benefaciens.

Phil. 102.

Passiones per affectum non hæc tibi ascribuntur, uerum parem per effectum in te esse diffi-
cuntur: cuius mens immutabilis non est passionabilis.

Iubes misericordiam, ei promittis gloriam, misereri clementibus te pronum spondes mentibus.

Osee.

Cuius miserationes super operationes tuas sunt omnes ceteras: te laudantes non deserat.

Immensa, ineffabilis tua deus clementia: aliter nostra fragilis qualiter subsistentia ferret te,
& saluaretur, & non magis damnaretur.

Sed desperare non possumus, qui te tam pius noscimus: hinc grandi confidentia spero in
tua clementia.

Sed ne nobis desit timor, tuus rigor sicut timor, tua pietate minor non est, hinc uereri sinor.

Mille modis quotidie parcis nobis eximie: uuas, sanas & ignoscis, nos cōuertere ad te poscis.

Math. 7.

Imbrem cæli, solis lumen, bonis, malis das o numen semper reconciliari promptus atque sus-
fragari: dona insuper nature nulli negas creaturæ.

Reos nos & transgressores tu offensus ad te uocas: tam ingratos offensores poenitentes in
te locas, ut tui fiant filij, inuitas fons auxiliij.

Tam immensam pietatem quis miretur satis digne: tuam deus bonitatem adoramus rex benigne.

Mentem da misericordem, dulcem, piam & concordem, clementem omni proximo, omnem
aufer cordis dordem, intellectumque ueritatem tibi iungamur optimo.

O fons omnis pietatis, tibi semper a creatis laus & honor impendatur: rex tibi clementissi-
me, deus amabilissime, omnis homo obsequatur.

Laus dei ut amans.

Ignis, amor appellaris, qui a pijs præamaris: tu amor per essentiam, amoris uehementiam,

Heb. 12.

in affectu tu succendis, statim flammam hanc impendis.

Vitiosus rubiginem, carnis quoque pruriginem tu consumis isto igne, nobis cōfer cor insigne.

Ignis ardens non nocenter in me arde uehementer: te amor sine gemine non reliquit pul-
cherrimam amore cuncta gratis es molitus pulchre satis.

Nil seruas tibi proprium, totum te communicando: non tibi hoc inglorium, dona nam mul-
tiplicando per omnem gyrum entium, misereris egentium.

Sap. 11.

Nil odisti quod fecisti, quo ad id quod tribuisti, o amator animarum, manens tuo in amore
uinit gratia splendore reuelator scripturarum.

Amans uere, in te manet: habitas in te amante: amor nostra corda sanat, tuus sim corde
astuante.

Vt uoluntas, ita amor inest tibi, quem non clamor est oblectans sancte deus, sed deuotionis
feruor mentis uiribus enervor, dum tepesco fringens reus.

Cuncta te amare scimus, conformata nam sentimus ea tuæ bonitati, cui sumus semper grati.

Tu es ardens ardor rorans: te mens nostra sit implorans qui te amas infinita charitate per-
ignita, cum gustu præ dulcissimo, æterno, iocundissimo.

Omnis nostri boni causa tuus amor est, re pauca in cordis nostri thalamo, scribe menti cum
calamo,

C Tuæ

Tuæ deus charitati grates semper referamus: præsta ut immaculati te colendo maneamus. Charitate nos accende tam diuina quam fraternæ: ad te ipsum cor suscipere, contemplerurq; superna.
Tibi honor, laus & decus, menti fulge cum sis cæcus, deus à quo purus amor te honorans felix famor.

Laus dei ut æternus.

Dan. 7.

Tæternum reueremur, à te cuncta confitemur emanare, dependere, præter te nil æternale, nil independentiale: cuncta constat te egere.
Vitæ interminabilis consummata perfectio, tota simul nõ labilis in te summa dilectio. Itur non in infinitum: ergo est ens nil sortitum, increatum, incausatam deus rite nominatum: idq; deus tu deorum, pater & rex seculorum.
Scimus hanc æternitatem tuam esse deitatem, quæ omnes differentias temporis extendens simpla in se comprehendit, super cuncta se extendit.
Omni horæ coassistit inextensa; constituit anni innumerabiles ad te, ut puncta, labiles. Illo nunc simplicissimo quo ante cuncta secula fuisti stabilissimo es nunc temporum regular: nequaquam factus senior, sed neq; inamcenior.
In æterna præsentia es ò summa essentia: cui fore & fuisse ascribuntur, sed demisse. Nam tu deus ipse idem, in quo nec cras neq; pridem, sed inextentum hodie, me tuæ doctudina.
Nullum tempus te metitur, tuum esse non finitur, tuum nunc æternitatis est natura deitatis, fixa manens, nunquam fluens, nusquam mota, suos tuens.
Tempus ab æuo iussisti, æuum quoq; ab æterno iretibus qui dedisti instituto cum superno durationis mensuras, dum plasmaisti has facturas.
Tuæ ad æternitatis nos deduc participium: mentē uanis à creatis reclud ad te eximium.
Ad æterna contemplanda mentem semper clarifica: ad diuina amplexanda Christianos dignifica.
Clacitas, benedictio, omnis laudis conscriptio, tibi summe deitati, adorandæ maiestati.

Laus dei ut incomprehensibilis & ineffabilis.

Ecl. 43.

Mentis tu capacitatem es transcendens infinite: cuius actualitatem in finitam scimus rite: hinc comprehensue nosce te, fatemur nullum posse.
Ob cognoscibilitatis tuæ præminentiam superas capacitatis nostræ intelligentiæ omne mentis hinc acumen uincis, adorandum lumen.
Nemo uita in præsentia utens sensu ne dum mente, conspexit te per speciem: nempe per hanc maneriem te uidere, felicitas patriæ est ò trinitas.
Porro q; perfectionis, lucis ac stabilitatis sis immensa, rationis probat uigor ex creatis.
Ob id te comprehendere, te complete intendere nequit mens, cuius uigor sit inmensus, sub quo ligor: & hæc nulla nisi deus ipse tu, rex deus meus.
Quia causam nullam habes, palam q; non sciri ualet: cum scire sit cognoscere rem per causam: hinc noscere te plene, tibi proprium, o primum directorium.
Tua quoq; simplicitas, te beata diuinitas dat incomprehensibilem nobis, & indicibilem.
Quis enim queat capere esse, posse & agere, quo sint modo in te idem, cum noscamus per te fidem.

Psal. 17.

Esse liberum agendo, necessarium essendo, liberum operarium, cum ens sis necessarium.
Tu tenebras, latibulum, ponis tuū ut uestibulum: lumen inaccessibile, habitas inuisibile.
Immensa tua claritas, quam non ualet capacitas nostra clare conspiceret, hæc diuina est caligo, intueri quam supina mens non ualet splendefere.
Te per abnegationem melius intelligimus, q; per affirmationem, quem altiozem dicimus cunctis prorsus infinite, mihi semper da cor mite.
Hoc te uere cognoscere ut constat, te deponere, te super substantialem, super altum, abyssalem substantialiter, laudare deuotaliter.
Tibi enim & creatis uniuoce nil competit: à te fonte maiestatis uniuersum ut expetit, mens occumbit in immensum: meo te à me offensum.
Quid non sis deus quam quid sis, melius nunc concipimus: imo ignorantes quid sis, quid tu non sis, aspiciamus.
Tuam sanctam essentiam nemo ualet enarrare: iuxta nostram potentiam, non cessamus hanc laudare.

Hinc

Hinc scrutator maiestatis opprimetur à gloria, causam uniuersitatis te mens summa rectoria penetrare qui nititur præsumptuosus dicitur.

Prover. 25.

Ex lege, actu, ordine, cursu naturali rerum, te speculamur domine institutor specierum. Ex fide & miraculis, scripturis & oraculis altius te contemulamur ampliusq; ammiramur. Ut effectus effectorem modo quodam repræsentat, sic te summum cōditorem uniuersum hoc ostentat.
Nam creatura radius creatoris perhibetur cursus ordinarius, lux, natura; cōsetur, scala ad cognitionem tuimet per rationem.
Leua nos ad gratiosam tui contemplationem, præsta fidem radiosam ac beatam uisionem. Honor, uirtus, læticia cum ingenti læticia offerantur altissimo, tibi deo dignissimo, cuius extant iudicia incomprehensibilia tanq; abyssus nimia.

Laus dei ut excellens.

Esa. 51.

Vniuersis sublimior, perfectior, felicior es tu solus infinite, deus sancte, lumen uitæ: Totus mundus quantitate non sic excedit puluerem, quantum tu in dignitate cuncta, mentem non uulnerem.
Nec parem nec contrarium habes creator marium, sed rebellem conuersatu ò summū diligibile, nil tibi fertur simile, ni distanti imitatu.
Maior omni præcono, uoto, cultu idoneo, immensa reuerentia dignus, quem tremunt entia. Tam profundè, humiliter, decenter ac seruiliter: nulla ualet creatura tibi o maiestas pura, se subdere, ac spernere, inclinare, prosternere ut est dignum per respectum ad te primum intellectum.
Omnis iam sublimitas angelorum stationis distat à te diuinitas graduum perfectionis infinitis distantis, nos purga ignorantis.
Da sincere contemplari, amore se amplexari, tuam præ excellentiam: hanc solerter uenerari, sapienter admirari, per tuam influentiam.
Tibi regi altissimo, inlyto, potentissimo, sit summa ueneratio, æterna adoratio.
Laus dei ut idea & exemplar.

Ecl. 43.

Tua deus essentia, est idea omnis entis, ut est à sapientia, tuæ sempiternæ: mentis concepta, imitabilis, rebus participabilis.
Omnes sapientissimi, cuncta agēs intellectu, ratio certissima, te spectemus cū affectu. Casu siue fortuito nihil prorsus operaris, in instanti gratuito facis id quo delectaris.
Hinc formā tui operis in te uidere poneris, qui distincte cū cuncta noscis, actūq; causas poscis. Nec tu primus actor rerum, æternus, immutabilis, aliunde sumis uerum, aut cuiusquā creabilis rationem exemplarem, speciemq; idealem.
Vniuersa in te splendent, ut o deus à te pendenti: hæc distincte contemplaris, propriisq; operaris formis cum idealibus, æternis, exemplaribus.
Idearum pluralitas in te est, quo ad creatura tua cui singularitas non obstitit, lux beata neq; summa simplicitas, super pura diuinitas.
Hæc idea in te deus, lux, uita sunt & ueritas: sunt q; creator meus, in quo plena amicitas, cognoscendi principium agendiq; initium.
Hæc sunt formæ principales, summa, fixæ, æternales, iuxta quas à te formatur quicquid agis aut creatur: hi fontes splendidissimi, uberrimi, plenissimi.
Tanta in eis uis ideis, sapiens ut sine eis nullus queat consistere: nullus absq; his saluatur, nil seruat, gubernatur: has deus opto discere.
Hæc sunt mundi archetypus, ars; tuæ summae mentis: ab his rerum ordinibus, formæ sunt pro ornamentis, cordis anachoreticus contemplatur has splendentis.
Per exemplar formaliter, ratione finaliter, clarum est te operari efficientialiter per ideam, nec aliter debet quisquam operari.
Tuam cunctorum ratio es, exemplar & idea neq; horum distinctio realis, salus mea.
His ideis concupimus illustrari, quamuis limus: per has fac nos sapientes, ad te semper intendentes, cui honor, laus, potestas, adorandaq; maiestas.

Laus dei ut prouidentiam habens.

Tibi summo opifici competit prouidentia, uniuersi pulchrici, cunctorumq; regentia. Nempe quem constituisti alium super fabricam mundi, quem tu condidisti, mentem præsta almaticam.

Porro decoro ordine mundum gubernas domine, per naturas spirituales, res regendo corporales

porales, hierarchiam per caelestem, nostram regens hanc terrestrem.
Regendi executio inest quibus commisit, fontana institutio in te qui & decreuisti summa
per te gubernare, uoluntates immutare.

At te regem principalem & rectorem exemplarem, gubernantes subsequentes sunt ministri
seruientes, tanquam tua instrumenta mente tremant te intenta.
Soluta tua potentia, propria sapientia, aut autoritate propria, prouides praeceptorum.
A' te omnis nam potestas, plebis culpa d' maiestas regnare das hypocritas, reges iustos da
bonitas.

Iuxta hominum merita, quae uides ab his edita, saepe confers praesidentes, fructuosos dare
gentes: dabo inquis tu per legem, in furore meo regem.

Quaedam regis sic, ne errent a te sine, sed enarrent tuam semper clementiam: quaedam ita
q' falluntur, certis horis & labuntur, per insufficientiam.

Iuxta suas nam naturas cunctas regis creaturas, rectis nec necessitate imponis per potestate.
Hinc a sine usq' ad sine attingis deus fortiter, & a summo usq' crine, cuncta dispositio suauiter.
Sic regis immortalia, ut irrationalia non relinquo usq' quaq', bruta pascens, flores ornans,
prouisue cuncta tornans, nos gubernat undiquaq'.

Homini actus amplius, uerba, gressus, cogitatus atq' uigilantius, uereor hanc, meditatus.
Magna nobis est indicta iustae uitae necessitas: n'q' coram te inuicta maiestas, qua nos sospi
tas: ubiq' semper uiuimus, a te uicem suscipimus.

Te esse prouidissimum, uniforme ac stabile, mundi pandit certissimum regimen ammirabi
le, cui hymnus, honores, grates, iudex iuste, qui non lates.

Laus dei ut praedestinator & reprobator.

VTres intellectuales primum gradum fortuntur in creatis, ita tales eminentius reguntur
a te ac singulariter, curantur paternaliter.

Nam ad supernaturalem finem deus has fecisti: equidem ad faciem tuam aspectum
hasegisti.

Tibi liberalissimo, superbono, sanctissimo, non sufficit naturalem, propter finem, mentem
talem procreare nec naturae, ornans eam donis pure.

Nam supernaturaliter hanc perficis totaliter.

Ad hunc supernaturalem nequit finem eleuari, ni per opem gratialem condigneris suffragari,
gratias per consummatas, iuuans mentes has creatas.

Ergo hos praedestinasse ab aeterno perhiberis, quos ad finem ordinasse hunc beatum tu ceteris,
quibus parasti media ad finem hunc egregia.

Quidnam praedestinatio est, nisi praeparatio gratiae, nunc in praesenti, gloriae q' insequente.
Non sic omnes metuende deus tu praedestinasti: in quibusdam reuerende aequitatem cogitasti
tuam iuste declarare, quos te scimus reprobare.

Ad salutem ordinati sunt electi appellati, ad infernum q' praesciti reprobati sunt diffiniti.

Cuncta ob te operatus es, deus inscrutabilis: a te mundus est creatus, ut tua ineffabilis perfectio
in entibus luceret nostris mentibus.

Cum pietas & aequitas, perfectionis deitas tuae extet dignissime, uoluisti rectissime in quibusdam
pietatem, in nonnullis aequitate tuae plene decorare: te oportet formidare.

Sic fecisti uasa irae, uasa item clementiae tuae in manu fumus mire, deus fons sapientiae, ut lorum
manu figuli tibi subdamus singuli.

Hoc secretum iudicium, uenerandum, non rimandum, misereris initium cuius uis, ad saluandum
quem uis in duratum linquis, tibi uae, qui contra, inquis.

Quamuis tua iudicia incomprehensibilia sint, non tamen sunt iniusta, sed tam aequa q' uenustas:
nam idem in te aequitas, uoluntas, sagax ueritas.

Eo ipso hinc quo quid uis, sapienter iuste id uis: tua irrationalia non sunt iudicialia.

Nemo uenit ad te deum, nisi clemens trahas eum: quem uis trahis gratiose, quem uis linquis
rigorose.

Tua praedestinatio, liber uita appellatur: electorum signatio in diuina mente fatum.

Quam beati sunt electi, quicquid modo patientur: heu q' miseri de electi reprobati sunt, prouidentur
quantumcunq' diuinitis, honore ac delicijs:

Imo quod plus prosperantur, magis miseri probantur.
Electorum collegio nos saluator connumerat: in horum nobis medio gloriae confer mune,
ra, cui honor, laus perennis, nos uirtutum orna pennis,

Laus dei ut terribilis,

Amor,

AMor, dulcor, clementia, te praebent praerabilem: aequitas, ulciscencia, te monstrant
formidabilem.

Tremendus in consilijs super filios hominum, sicut & in iudicijs, angelorum te dominum
in primis offendunt, ob id q' mox reuertuntur.

O deus preterribilis, pro culpa momentanea condemnas inflexibilis, uindicta subitanea.

Angelorum pulcherrimum, effectum nunc teterrimum, cum cunctis adhaerentibus, secum
uane tumentibus.

Quam pauendus es infligens, temporale ob delictum, poenam sempiternam figens, reum
in gehenna uictum, aeternali supplicio, uexans pro quouis uitio.

Irae tuae obuiare, quem contemnis, emendare rem testor impossibile: te seruiliter cum pauore
prauit timent abs amore, & ultorem horribile.

Sed timore filiali tanquam pater es timendus, cum affectu cordiali incessanter reuerendus: cum
peccare prauissimum, a te linqui certissimum.

Reuerenti cum pauore tibi mentes angelicae astant, atq' hoc timore plenus extat nunc cecelice
Christus homo, atq' mentes uniuersae, te fruente.

Penit hic habet timor reuerentes attonitos: te fruente dat ut timor, nos bonis fac inolitus.

Tuae deus maiestatis ex aspectu claritatis castae, sanctae, reuerenter timens fit indefinenter
rota nostra te natura, d' maiestas simpla, pura.

Timorate, sollicite operemur nunc salutem nostram clementer solite, tantam deus da uirtutem.

Tuo namq' tribunali nos oportet praesentari, & a te ultore mali tam districte iudicari, Tibi
honor, laus aeterna in hac luce & superna.

Laus dei ut dulcis.

VEre dulcis es creator, dulcis in te pater, uniuersae dulcedinis causa, omnis claritudinis.

Omni conuenientiam, odorum redolentiam, cunctamq' suauitatem, proportionalem
litatem,

Harmoniam, melodiam, pacem atq' cantoriam contulisti fontaliter, ceteris exemplariter,
Ratio iocundissima, origo amoenissima, omnis es iocunditatis, bone cunctis in creatis.

Dulce sensum quod delectat, fertur in re corporaliumq' quod quod oblectat, dulce est
in spiritali.

Hinc tu deus dulcissimus, proportionatissimus es: nam prorsus tuae menti ac conuenientissimus,
itemq' sapidissimus tibi ipse es uolenti.

Tu dulcedo infinita, pura, separata, ita plena ut in se subsistat, d' dulce do idealis, sancta, intel
lectualis, nunquam cor a te desistat.

Tua deus est natura, pax suauitasq' pura, immensa delectatio, in qua completa ratio omnium
deliciarum, abs mensura est earum.

Summa tua suauitate, cum iocunda plenitate sunt beati perfruente, pleno ore combibentes
de torrente uoluptatis, qua potemur cum beatis.

Et deuoti uiatores, tui puri zelatores uicissim breui morula, ut contemplant horula gustant
q' sis dulcis uere, delectati te sincere.

Omni menti pura clare tu sapis suauissime, quae exorta te amare fastidit nobilissime uiles
carnis delicias tanquam fecdas spurcitas.

Cum his inferioribus, balsamo, melle, floribus, tanta in sit suauitas, quanta summa ueracitas,
dulcedo tua increata, nullo fine terminata.

Ab hac immense deficit, omne qd gustum reficit, odoratumq' oblectat, dulcior es infinite,
cunctis simul d' fons uita: me praeter tim id delectat.

Quam magna suauitatis tuae deus multitudo, quam celas timiditatis cordibus, d' plenitudo.

Hanc a uanis elongasti, te amanti hanc monstrasti, reuente conuolanti in caducis carnalibus,
hac merentur recreari, saporibus suauibus.

Da gustare & uidere, q' suauis es domine: tota mente abhorrete, omne qd absq' ordine nos
delectat increatis, ne aequemur insensatis.

Corporalem molliem, incessanter respuamus: mentalem superficiem, in te fixam teneamus,
Laus tibi, salus, gloria, o mens consolatoria.

Laus dei patris,

G 3

Bonum

Aliis, intrinse
cc.

Onum sui diffusiuum est & communicatiuum, communicabilitatis tuæ.
Hinc ut bonitatis non est finis sancte deus, adorande factor meus.
Hinc fatemur emanare, à te germè æternale, id te uere generare, tibi propor-
tionale, coæternum, coimmesum, quod transcendit omnem sensum.
In te est generatio, uera intellectualis, eterna emanatio, pura non materialis,
immanens, immutabilis, nequaquam perscrutabilis.

Tu mens actualissima, simplex ac fecundissima, deus hinc te intuendo, uerbū in te proferens
gignis, nempe quod intelligendo in te uides mens insignis.

In te es loquens plene, prolem gignens sic amene.

Tu conceptum, subsistentem generas æternaliter, præsentantem, continentem, plene splē-
dentialiter.

Quicquid in sapientia, splendet tua & essentia, hoc uerbum sapientiæ tuæ plena expressio
est o pater scientiæ, hæc fidelis confessio.

Lucis à luce fusio, actus ab actu fluxio, dei à deo natio, est ista generatio.

In qua nec imperfectio est, neque dependentia: uerum pura perfectio perfecta effulgentia,
Hi producti essentia gignente non inferior amboꝝ subsistētia, una qua nulla uerior: actus
namque & natura patris, sunt res una pura.

Rite uerbum hoc uocatur ò pater tuus filius; nam à te originatur germè quo nil sublimius.

Iuxta similitudinis rationem, fons luminis, naturæ identitate, & eiusdem unitate.

Cum ipsa generatio consistat emanatio, excellēs perfectissima, tibi primo principio, omnis
boni initio, inest uere dignissima.

Non quis in te infocundus, per quem fertilis est mundus, qui das rebus generare, sterilis
non debes stare.

Condilectum & dilectum habes pater tu perfectum, parem tuæ bonitati, ac immensa cha-
ritati: hoc uult plena felicitas, summa delectabilitas.

His amoris deliciis nil suauius sentitur: charitatis diuinitis dulcius nil experitur, amorisque
plexibus nil dulcius ac nexibus.

Tu ò pater adorande, præamande, prædicande, natum habes coæqualem, summum, substā-
tialem omni in perfectione: tibi parem me compone.

In finito, præflagranti, pleno, superæstuantia amas pater hunc amore, infinitū in splendore.

Cum incomprehensibili, immenso, indicibili ardore hunc amplecteris, filium tui pectoris.

Immensa cum lætitia sempiternoque gaudio, superelara notitia, pater sancte ut audio.

Vnigenitum inspiciamus uerbum cordis qui simplicis tui, hunc non minus quæ te ipsum amas,
pater ensi d ipsum.

Immensam complacentiam habes per intuentiam in hoc, tibi simillimo, nato ob nos humil-
limo, superdulci, pulcherrimo, concordi, celeberrimo.

Vnum duntaxat filium gignis pater humilissimū: uno uerbo nam dixisti, te & cuncta quæ
sciisti.

Pater pie, altissime, omnis fons paternitatis, nos age clementissime, natos tuæ pietatis.

Te patrem filialiter colamus, integraliter honorem, laudem, gloriam, promamus tibi pro-
priam, summe deus benedicte, diligamus te inuicte.

Laus & regratiatio omnisque honoratio tibi deo uni, trino, præ amabili omnino.

Laus filij dei.

Tu imago patris paris, plena, uera, naturali, ratioque exemplaris, omnis entis mundialis.
Vna contemplatione se & cuncta intuetur pater generatione hinc & una perhibetur,
te uerbum suum gignere, cuius dotemur pignore: tu imago te gignentis, & exemplar
omnis entis.

Tu nata sapientia es, plena rationibus, splendor gloriæ, entia suis ornans splendoribus: glo-
riaque genitoris, uerbum quoque sui oris.

Sincera emanatio lucis es omnipotentis, internaque prolatio, dei intra se loquentis: speculū
immacularum, maiestatis es paternæ, uirtus prima potestatum, sermo mentis sempiternæ.

Tu character substantiæ patris, fons elegantia:

In te summa pulchritudo, potestatis plenitudo, species in imagine, non nostra id indagine
scimus, Christiæque qualitas in te cum patre paritas.

In te cuncta intuentur, sancti qui te perfruuntur: à te mentes docentur, in hac uia & uisunt.
Fons quippe sapientiæ, uerbum dei in excelsis, unius es potentie cum patre, mihi tu melis.

Mundum

Mundum patre producente, cuncta secum componebas, omni die gaudens mente, semper
coram hoc ludebas.

Sis quauis beatissimus in te ac perfectissimus, tuas tum delicias, tu omnes dās diuitias, ais cū
natis hominum, esse te laudo dominum.

Cōprehendis prorsus plene, amas patre præamene, intues æternaliter super effectualiter.
At quicquid es, potes, habes, te à patre sis sumpisse, in hac fide nulla labes, quam & scimus
te dedisse.

Amore superferente, penitusque infinito, patrem amas tam intente, id degustem corde
leto.

Immenso demum gaudio, ad hunc patrem te conuertis negantem hæc non audio, fides cer-
ta hæc expertis.

Tu in patris sinu mente quiescis æternaliter, delectaris in gignente te, in terminabiliter.

Vniuersæ rationes, charitatis sanctæ, mere per considerationes, inter te & patrem uere esse
plene comprobant, hi qui à te illustrantur.

Vt mutua amatio, plena communicatio, identita essentia, claritas intuentis, uoluntatis con-
formitas, nulla culpæ enormitas.

Sūmaque similitudo, infinita pulchritudo, in uno generatio, in altero filiatio.

Opatis sapientia, mane in consciētia, uia nobis sis ad patre, nostrū te fecisti fratrem.

In te semper gradiamur Christe uia ac ueritas, & felices perducannur ad te, lux, uita, deitas.

Laus, uirtus, adoratio, sempiterna laudatio, tibi patre cum non nato, spirituque in creato.

Laus spiritus sancti.

EX patre atque filio, ut ab uno principio procedis sancte spiritus, ut docemur diuinitus,
deus uerus ab æterno, cuncta regens de superno:

Pater quippe & filius unum, nil mirabilius, quo te spirant consistentes unum sunt, non
differentes.

Es namque emanatio, uoluntatis tanquam amor: hancque fidelis latio philosophicus non clamor in
te patre atque prole, unam pandit, tu nos cole.

Pater & unigenitus inuicem se diligentes te spirant: sic es editus, condilectum te habentes,
te amantes in finite, tantum ut se, tu fons uitæ.

Patris filijque nexus es, dulcissimus complexus, amor, osculū amborum, præ sincera pax du-
orum, infinita cōmunio, plena item diffusio.

Tu immensa suauitas, superæstuantis charitas, liberalitasque plena, & tranquillitas serena, æter-
nalis lætitia, absterge cuncta uitia.

Simul spirant, amplexantur, incessanter contemplantur te, prædulcis consolator, omnemque
opulētiam, gloriam eminentiam suam, tibi dant creator.

Summa suauitudo, immensa quietudine, tantaque hilaritate, ac deliciositate, simul stant ad
te conuersi, & tu ad hos lux deterfi.

Quiescis æternaliter, es individualiter in gignente & genitos: manas hinc indiuidenter, & pro-
cedis immanēter, me clemēter protegit.

Benignitas, suauitas, bonitas, dulcor, charitas, tibi uere propriantur, tibi quoque deputantur:
horum operationes gratiosæ actiones.

Tu inceptorum consolator, impiorum emundator, donum dei altissimi, uiuum flumen di-
tissimi,

Voluptatis deificæ torrens plenus & inundans, omnis mentis gratificæ adimpletor præa-
bundans:

In te uera diuinitas, in finita felicitas, tu summe præ amabilis, dulcis, desiderabilis.

Donum tu es largissimum, primum, opulentissimum, in quo datur omne datum, à datore
primo latum.

Tu septiformis gratia, tanta tua & plenaria bonitas & clementia, amor, munificentia.

Vt des te ipsum mentibus, dona tua sumentibus: hæc summa liberalitas, consummataque
charitas.

Tu abyssum pietatis, & ardore charitatis tuæ super nos declara, corda nostra tibi para, semi-
per foue & tuere, prout nosti nos egere.

Nos illustra & accende, uitam sanctam nunc impende, pietate mirifica nos propter te defi-
fica.

Tibi patri ac filio laus honor cum consilio, perennis adoratio, iugis regratiatio,

Laus super benedictæ trinitatis.

O gloriosa trinitas, in te nulla est finitas, super felix & perfecta, nusq̄ plene, intellectus. Mutua tua charitas, mutua complacentia, mutua perspicacitas, mutua perfruentia. Infinitus est feruor, infinitusq̄ dulcoris, infinitæ claritatis, tantæq̄ iocunditatis. Omnis tu felicitatis possides plenitudinem, omnis optabilitatis habes perfectitudinē. In te plena cōmunio, superlæta diffusio, uoluptuosa unio, tua fide me munio. Sola super gloriosa, infinite luminosa, tibi soli plene nota, audi clemens nostra uora. In te personæ singulæ sunt in singulis per bonæ, circūcessibiliter & inconfusibiliter, incōprehensibiliter, uere in dicibiliter. Opæ eminentis trinitas, felicitatis gloria tuæ, simplex diuinitas, inclute tibi propria in finita perhibetur, hinc cor meum gratuletur. Tu super splendidißima, super opulentißima, in te tibi sufficiens, uniuersa efficiens, imple's seruans moderanter, in tuēs nos incessanter. Sola es in circūscripta, adoranda, benedicta tua in simplicitate manēs fixa ueritate, super essentialiter, summe ac æternaliter. O super sancta trinitas, super pulchra diuinitas, tu una es essentia, unaq̄ sapientia. Vnus simplex intellectus, una uirginitas, una uita, & uolūtas nō partita. Quod absolute dicitur, in te idem suscipitur, super mūdum, subter mūdum, extra mūdum, intra mūdum, ante cūcta trine deus, & post cūcta o rex meus. Super mūdum, subter mūdum, extra orbem, intra orbem, ante cūcta & post cūcta, trine deus es rex meus.

Super cūcta nō elatus, infra cūcta nō substratus, intra cūcta non in clusus, extra cūcta non exclusus.

Totus super præsidendo, totus subter sustinendo, totus extra complectendo, totus intra adimplendo.

Intra res nō coartaris, extra has nō dilataris, subter nullo fatigaris, supra nullo sustentaris, Cūcta mouens nō moueris, locum tenens non teneris, tempus mutās nō mutaris, uagafit mans non uagaris.

Absolute puram, fixam, præsta mētem & innixam tibi summe trinitati, contemplātem te amātem, suspirātem, æstuatē. Tibi puræ deitati honor, regnum, imperium, laus, uirtus & mysteriū tibi deus in æternū tu nos trāsser in supernū, ad te laudādum iugiter, uidendūq̄ salubriter.

Laus uerbi incarnati.

Tē patris unigenitum fatemur uere editum hominem temporaliter, ex uera matre homine, quam tu creasti dñe, electa æternaliter.

Mater uirgo est Maria, tota gratiosa, pia, cuius iuuamur precibus, purgamur culpæ fecibus.

Tu pro nobis incarnatus, inter nosq̄ conuersatus, perfectam humanitatem per immensam pietatem unisti hypostatice, deitati uiatice.

Non personā, sed naturā nostrā, tuā plasmaturā, tibi suppositaliter iunxisti integraliter: Simul uentre in materno, corde manēs in paterno, corpus tuū formasti, animāq̄ tuic creasti.

Et hæc duo cōiunxisti, inuicē ac formaliter, sicq̄ iuncta assumpsisti tu uerbū personaliter. Assumpta est humanitas ad æternū uerbi esse: una est personalitas tua Christe, proles lesse.

In hoc esse personali, increato, æternali, est subsistēs humanitas, quā uerbo iūxit charitas. Persona filiatio una tibi tribuitur: natura generatio in te duplex astruitur.

Ipsa nāq̄ filietas, est respiciēs personam: sed naturam natiuitas, nobis uita: da coronam. Pura & inuoluta in te Christe manet rata natura tua gemina, proprietate seruata, utriusq̄ inturbata, ob nos natus de fœmina, uirtutum confer femina.

Te decebat incarnari, cui cōstat propriari patris similitudinem, quam homo atq̄ angeli appetēdo, sunt scandali passi uicissitudinem.

Hinc utrūq̄ pro te zelans pater, mox damnauit, uelans eis lucem clemētiæ, patrem cernēs sic zelatum, pro te cultumq̄ priuatum debita reuerētiæ.

Vt honorē reparares, eius regnū restaurares, es dignatus incarnari, uolēs hoīem saluari. Cum paterni intellectus sis clara emanatio, hinc tum quāuis sis perfectus, quædam cōmunicatio tibi extat cum homine specialis o domine:

Homo nam ab intellectu habet speciem effectus: ob id fieri hominem decuit te imaginē dei, cuius est imago homo, corde sim præfago.

Porrō personæ mediæ in diuinis egregiæ, ratio mediatoris congruit & saluatoris.

Reconciliare

Reconciliare patrem, itemq̄ habere matrem, plus cōpetebat filio, sano constat consilio: Ut qui patrē sine matre, fuit habēs ab æterno, matrē quoq̄ sine patre, esse habēs in exterior: Quo propter nos humilior, eō imitabilior, dulcior, amabilior, & appetibilior. Nostra deificatio, sit tua incarnatio: tua ima descensio, nostra fiat ascensio: tua summa dignatio, sit nostra exaltatio. Tibi hinc ac patri sancto, ac paracletōq̄ tātō, iugiter regratiamur, inßāmamur, famulamur tribus honor & gloria, qui lux una sunt propria.

Laus dei de rationibus incarnationis.

Non ualebat liberari, aptius & subtilius homo, q̄q̄ incarnari, uolebas dei filius. Hoc in modo redimendi, tua deus miserendi bonitas, sapientia, æquitas & clemētia, charitas & potentia, uirtus munificentia, ostēduntur splendidius, lucētq̄ eminentius. Re inā difficilimæ cōperisti facillime optimā solutionem, tuam per cognitionem.

Tua quoq̄ iustitia culpā liquit nō inultā: pietas delens uicia, est largita opem multā. Distantia longissime coniunxit propinquissime: tua omnipotentia se effudit largissime, iuuit fructuosissime tua munificentia.

Amor fuit plenissimus, q̄ tu deus altissimus intime, propinquissime, coniunxisti dulcissime temer nobis, personali unione benignali.

Nulla fuit ad saluandum hoc humanum genus digna pura creatura: dādum eras uerbum, tu nos signa.

Tanta gratiæ dignitas, & gloriæ insignitas, culpæ tāta impietas, ac comunicabilitas tāta deus est naturæ tuæ maiestas tam puræ.

Gratiam ut reparare, gloriā recuperare, deoq̄ satisfacere, in naturā sic agere nulli queat creature usq̄ conuenire pure.

Sed o tu dei filius, cum te nil sit sublimius, ad ista eras aptissimus, prorsusq̄ potentissimus. Tibi per humanitatem mereri, satisfacere: porrō per diuinitatem i doneitas agere, ita Christe competeat, sic saluare te decebat.

Vt culpa actuali, itemq̄ originali emundemur, incarnatus es pro nobis, & oblatus. Et ut nobis elucescat amor tuus, mens feruescat, tua que conuersatio, nostra sit informatio.

Fac nos incarnationis tuæ fructum sortientes, tuæ miserationis dona grate conquirentes, fac nos tibi o saluator semper gratos legislator.

Hymnus, honor, mūdita, grates, splendor lætitia, tibi beata trinitas, uera simplex diuinitas, Laus dei de perfectione humanitatis Christi.

Anunc incarnationis, suæq̄ creationis tua anima o Christe, quo saluator mundus iste deo plene fruebatur, clare hunc intuebatur.

Ex tunc eras comprehēsor, iuste meritorum mēsor, deum cernens per speciem, quo ad hoc habens requiem, tam beate ac sincere, sicut nunc ut homo uere.

Hoc momento est impleta mens creata tua læta, gratia plenitudine, gloriæ item lumine. Absq̄ mensura gratiam, hanc sumpsisti plenariam.

Gratia habitualis in te o Christe trinalis fuit essentialiter, immensa atq̄ qualiter. In se quippe continuit, quicquid plane pertinuit ad plenitudinē gratiæ, totā appetitiuitatē mentis, & capacitatē, tua implens fruar facie.

Ponti demum gratiarum, uerbo causę naturarum, unitā personaliter fuit Christe ueraciter tua anima beata, præ cūctis bonificata.

Habitualis gratia, in animā essentia est tuæ, hanc perficiens, gratia dicta capitis, qua mēbris à te habitis dona tua es inñiciens.

Tu Christe ut passibilis, ad uiresq̄ sensibilibus partis, fueras uiator: item ad superiores uires mentis puriores comparatas o saluator, ad subiectum passibile suum prædiligibile.

Gratiæq̄ gratis datæ tibi erant condonatæ cum summa excellentia, à diuina potentia: Et uirtutes non claudentes, quā in sua ratione imperfectionem entēs, in te erant lesu bonæ ut sunt intellectuales, & morales cardinales.

Spes, fides, penitentia, loco in te hinc carebant: dona cum excellentia in te sunt & confitebant.

Tibi nil promeruisti essentiali premio: totum nobis impendisti, nos tuo fouens gremio.

Pla

D. DIONYSII A' RICKEL CARTHUSIANI,

Pie semper copiose, o saluator uirtuose, tuam nobis per effunde plenitudinem fecisti de.
Laus decora & iocunda, tibi Christe nosq; munda, patri sancto spiritui, hymnu canat. & dicitur,
Laus dei de sapientia Christi.

Alias domesti
ci.

TAm diuine quam humane, inconfuse manent sane, uires ac proprietates in te Christe
qui das uates.
In te duplex intellectus & uoluntas seu affectus duplex uirtus & actio, amor duplex &
factio.

Illis ad diuinitatem, hisq; ad humanitatem tuam Christe spectantibus, te quoq; decorantibus.
Sic duplex sapientia, duplex atq; potentia, increata & creata, in te Christe est monstrata.
Sapientia patris, qua cuncta uidit facie, sapientia indita in tua anima inclita fuit, qua tu cuncta
cernis, me coniunge tuis uernis.

Quae cōcernūt mysteriū nostrae liberationis, noueras, qui imperiū omnis habes rationis.
Quicquid deus intuetur, uisionis scientia, tua anima narretur, scire cum eminentia, praesentia,
praeterita & futura, ac merita.

At deum comprehendere, eius plene perpendere potestatem, & uidere actu infinita, uerq; di
uinitati est proprium, idq; doctis notorium.

Iesu Christe profecisti, qui nos omnes redemisti, gratia, sapientia, coram plebis frequentia, usq;
declaratione habitus, non auctione.

Vnge igni & illustra corda nostra, nec sint frustra nobis tua mysteria, impesa tā egregia.

Tibi beata trinitas, uera sancta diuinitas, pater ac unigenite, spiritus ab his edite, hymnus,
honor, mūditiā, grates, splendor, laetitia.

Hae laudis conclusio, scilicet, Tibi beata trinitas, &c. in omni sequentium
laudum sine ultiā dempta, repetenda est.

LAUDES DEI EX SCRIPTURA CANONICA
noui testamenti.

Laudes dei ex euangelio de Christi diuinitate.

RUerbum in principio eras, nullo initio, inchoas creatione in patre aeterna
liter, manes intemporaliter, prior cunctis natione.

Ioan. 1.

Confusi sunt haeretici, te ex matre aut tempore incepisse maledici astruen
tes, & corpore.

Sic q; prius nō fuisti, hinc meriti extant isti: per te cuncta sunt plasmata Chri
ste, uirtus increata:

Per te facta sunt omnia, qui doces & per somnia sempiternaq; gloria, lux summe amatoria,
eras apud patrem deum, deus uerus apud eum:

Non ut per instrumentalem causam, patri diuersalem est creatus per te mūdus, sed ut per cō
principalem causam primam, exemplarem, per te bonis sim abundus.

Cum patre & paraceto idem rerum principium te fatemur: nos alito aeternale initium nē
pe una essentia, est trium ac potētia.

Gen. 1.

Ut per causam exemplarem fecit pater mūdiale, per te grādem hanc facturam: nam uer
bum eius legeris, quo cuncta loquens, ceteris dedit esse ac naturam.

Abs te nihil & peccatum factum est, nō habens ratum esse, quātum ad formale, quod non
est quid positale.

Creaturae in te uita erāt, o lux infinita: nam in te idealiter extiterūt uitaliter.

Ioan. 1.

Et tu uita ista eras, simplex quippe perseueras: tu uita es lux hominum, lucens menti, te do
minum nusq; cōprehendentium, tenebrae existentium.

Mat. 3.

Misit pater praecurforem, uita tuae paratorē, ante te testimoniū ferentē & preconiu
it.

Lu. 1.

Ille enī lux nō erat, tu lux uera qui nos ferat, lux plane per essentia, immēsamq; splendētia.

Ioan. 1.

Omnem tu illustras mentem, in hunc mundum ueniētem: das nam lumen naturale, lumen
item gratiale: neq; quisq; hanc sortitur, nisi a te sicut scitur.

Tu in mūdo eras semp, per immēsam deitatem: mūdus uero te lucēter nō cognouit ueritatē.

Uenisti & in propria potestas creatoria: tua plebs te nō recepit, te cōtemnēs, se decepit
Iudaei nā increduli māserunt culpis sedulit: quidā hoīes te ceperūt, tibi digne crediderūt.

His dedisti potestatem filios dei fieri, qui per tuam pietatem, effecti sunt deiferi.
Hi nō nati carnaliter, in hoc esse filiali: sed nati spiritaliter ex te deus esse tali.

Tu uerbu caro factū es, homo uerus: tu actū es: nā natura redimēdā decernebas assumēdā.

Inter

DE LAUDBVS SVPERLAUDABILIS DEL.

Inter homines moratus, & cum eis conuersatus, uiderunt tuam gloriam, maiestatem re
ctio. riam, qualē uere te decuit, deus pater quem genuit.

Baruch. 5.

Veritate & gratia, uirtute, sapientia, plenum hi te conspexerunt qui diuina in natura, uir
tus ueritasq; pura es, ut sancti conscripserunt.

Ioan. 1.

De tua plenitudine uniuersi accepimus: ex tua largitudine gratia gratis legimus.

Virtute tuae gratiae plenae & exuperatis, a pia tua facie mentis plebis exulantis, particula
gratia, implentur multifaria.

Exod. 34.

Legem Moysi dedisti, per te gratiam fecisti, ueritatēq; scripturā, eas per te implens pure.

O fili unigenite, ens in sinu dei patris, docuisti nos, edite uirginali aluo matris, per te ipsum
terrestribus enatans de caelestibus.

Vera, certa, immobilis, nostrae legis traditio euangelicae nobilis, data a dei filio.
Praecuram cordialiter, benigne, liberaliter, nobis de plenitudine tua fecer, ac lumine:
Cum sis caput ecclesiae tuis membris da egregie motū uitāq; gratia, tua fruamur facie.

Tibi beata trinitas &c. ut supra.

Laus dei ex euangelio de Christi praecurfore.

ZAchariae praedixisti deus, praecurforem Christi mox de eo generandum, atq; ad id
nunciandum destinasti Gabrielem, fac me uerū Israēlem.

Mat. 23.

Iusto illi ueterano, in fecundo mente cano, ex uxore in fecunda, anu sancta ac pro
funda Ioanē dabas gignere, hos tanto ditans pignore.

Lu. 1.

Sancto spiritu impleti hunc, in sine uentre matris: cui nato mox molesti erāt mundus, opes
patris: hinc deserta est ingressus, tibi uacās in defessus.

Hic o Christe te praenitit ac spiritu Heliae, & Iudcos erudiuit, tibi parās hos Messiae.
Zachariae nō credēti abstulisti mox loquelam: cuius prole orienti impēdisti rex me delā.

Sancto spiritu dignare corda nostra occupare, semp clemēs decorare, iugiter inhabitare.

Laus dei ex euangelio de Christi incarnatione.

EUndem per archangelum Gabrielem hunc angelum, uerbi incarnationem, propter
summam rationem, uirgini praenuntiasti, quā ad hoc praordinasti.

Mat. 23.

Hac cōsentium cōferēte, scō spū agēte, uerbu tuū mox cōcepit uirtus tua ut pcepit.

Lu. 2.

Quo peracto uisitauit neptem, hāc saluauit genitricem praecurforis, in qua is tunc exul
tauit, & praesentem declarauit sic personam saluatoris.

Lu. 1.

Praecurforis mater pia benedixit te Maria, super cūctas mulieres in te Christum cum habe
res, tua dixit praesentia indignā se prudentia.

Nostrium corpus induisti, sicq; natum te fecisti sanctorum patriarcharum, iuxta uerba pro
phetarum.

Ioan. 1.

Sponso uirginis iussisti, & per angelum dixisti, ut hanc tute acciperet, & nequaq; abijceret:
nā concepit et caelitus, tibi semper sim deditus.

Mat. 23.

Ioseph demum praecipisti Iesum uocare puerū, ad saluādum quē misisti uirginalē in uterū.
Per hunc pater sempiternae purga, salua nos interne.

Laus dei ex euangelio de Christi humana generatione.

Tu o uirgo gloriosa peperisti gaudiosa saluatorem in Bethleem: pannis hunc tunc in
uoluisti, in praesepe posuisti, summum factum tam humilem.

Lu. 1.

Concepisti abs ardore carnis cōcupiscētia: peperisti abs dolore totius corpū pētia.

Apparuit pastoribus angelus cum splendoribus, denunciāns laetitiam omni plebi eximā:
natus, inquit, est saluator uobis, Christus dominator.

Eodem.

Angelorum multitudo, ut decreuit plenitudo tuae deus potestatis, te cum illo tunc repente
est exorsalata mente collaudare pietatis.

Glia in sublimibus deo, paxq; hoibus q; sunt bonē uolūtatis, dei uelle cōformatis. Vel sicut
In excelsis sit gloria tibi o deus propria: in terra pax hoibus, gratiaq; luminibus factis bonē uo
luntatis, tuo uelle conformatis.

Te pastores inuenērūt ut de caelo audierūt: hincq; deū laudauerūt, Christe natū te dixerūt.
Stella duce pperites magi, teq; adorātes, aux, myrrhā offerētes & thus tibi prociētes.

Mat. 23.

Te in tēplo praesentatū Symeone timorato scimus Christe cōplexatū, illo hinc laetificato.

Lu. 23.

Responsū nāq; caelitus accepit certū penitus, q; nō prius morerē, nisi te intueretur.
Porro Anna prophetisā uidua beatissima, tunc a deo uero missa, cū mente deuotissima te
o Christe est professā, plebi de te est confessā.

Post hęc in Aegyptū uexit, te quē pat pduxit, Ioseph tua cū parēte, angelo id admonēte.

Nama

D. DIONYSII A' RICKEL CARTHUSIANI,

Mat. 2.
Lu. 2.

Nam Herodes nitebatur, te necare uerebatur, quippe per te spoliari regno atq; expugnari, Duodenis resedisti inter scribas, & quaesisti, hos tua sapientia implens obstupescencia, cum parentibus rediens, eis eras obediens.

Subditatis, i.
obedientia,

Tuae nos humilitatis, paupertatis, subditatis, fac nos ueros sectatores, gratosq; emulatores, o saluatore adorande, in aeternum praecuram de.

Mat. 3.
Mar. 1.
Lu. 3.
Ioan. 1.
Esa. 40.
Mat. 3.

Laus dei ex euangelio de Christi baptismo, tentatione ac alijs.
Cvm iam uelles praedicare, & teipsum declarare, tuus praeco baptizare coepit, uiamq; parare tibi Christe rex Messias, ut praedixit Esaias.

Ioan. 1.
Mat. 26.

Baptizauit hic Iudaeos, dire increpauit eos, Christum esse se putantes: testabatur deum: ante se esse Christum te ostendit, testimonium impendit. Baptizo aqua in qes, baptizabit uos ueniens sancto spiritu & igne: salua Christe nos benigne, Indignum se perhibuit calcem tuam soluere: tatum tibi adhibuit, ut coram te procubere se indignum affirmaret, plebem ut ad te uocaret.

Ioan. 1.

Te ostendit ueniens, ad baptismum accedens, dices: ecce agnus dei, qui peccata tollit ei. Aduenisti rex caelorum taq; unus peccator, inter eos in Iordanem temet nobis praebens ppa nem, a Ioanne baptizari uolens & humiliari.

Mat. 4.

Ille tuam maiestatem pensans ac humilitatem, uehementer mox expauit, te lauare recusa, uit, seq; a te baptizandu fatebatur ac purgandum.

Mat. 4.

Baptizato te orante, caeloq; se referate descendit uisibiliter, & mansit sensibiliter super te sanctus spiritus, quo ungamur diuinitus.

Mat. 4.

Tu & pater no tacuit, hic est in q coplacuit mihi bene, meus natus, praelectus, praecamat. A Iordane hinc regressus, ad desertu es ingressus, ut ibide teteretis, nobis palmam mereris, Facto quadragesimali ieiunatu loco tali, sponte famem perulisti, hoiem te ostendisti. Tentatione triplici, fructu uere multiplici, impugnari es dignatus a demone nequissimo: ut modo congruissimo, nos iuuares, sic probatus.

Mat. 4.

Super aduipandens modum, tentantiq; solutus nodum. Eras cum animantibus brutis, tibi astutibus, angelis ministrantibus.

Mat. 4.

In uere Israelita, dixisti ad Nathanael qui rependit uicem ita, rabbi tu es rex Israel, tu extas dei filius, quid his delectabilis.

Mat. 4.

Aqua Christe conuertisti uinu in praecursum: potestatem ostendisti tuam, teq; gloriosum. Sit tua baptizatio, nobis plena purgatio: tua quoq; tentatio, a terante saluatio tuaq; abstinentia nos ornent sapientia.

Mat. 4.

Tibi beata trinitas &c.

Mat. 4.

Laus dei ex euangelio de sermone Christi ad Nicodemum.

Mat. 4.

Ascendisti Hierusalem tenor uitae Mathusalem, in teplo negotiantes, & ibidem commorantes, expulisti, eiecisti: zelo dei id egisti.

Mat. 4.

Oq; grande miraculum, deitatis signaculum, tor mentes sic copescere, uoluntates ac cessere, tunc ibidem multa signa perpetrasti, fide digna.

Mat. 4.

Te accessit Nicodemus, rabbi in quiens uidemus te a deo aduenisse: signa naq; quae tu facis, nullus agit nisi pacis deus uelit hunc iuuisse.

Mat. 4.

Nisi homo sit renatus aqua & sancto spiritu, ut tu Christe es testatus. Pelletur ab introitu regni, id retulisti ad tempus euangelij diuulgati, quod deditur opem confer remedijs.

Mat. 4.

Scimus, ais, quae effamur, & quod uidimus testamur.

Mat. 4.

Ut serpentem exaltauit legislator in deserto: sic te Christum affirmauit oportere in aperto exaltari, tua lingua, omni prorsus laude digna.

Mat. 4.

Vitam in te ut credentes sint, aeternam fortientes mundum pater sic dilexit, q in eum te dedit, rexit filium unigenitum, salutis dare reditum.

Mat. 4.

Non ut mundum iudicares, sed ut eum liberares, pater te in mundu misit, in te credens permauerit, non cenfetur perire: per te pater nos inuisit.

Mat. 4.

Qui no eredit iudicatus extat atq; reprobatu: na in te unigenito no credit nobis dedito. Te in cruce intueri fac nos sic, & reuereri, mercamur ut defendi a te, tibi uniendo.

Mat. 4.

Practa fidentiam, stabilitam, charitate redimitam, cursum dignum consummatum, cor amore inflammatum.

Mat. 4.

Laus dei ex euangelio de Christi signis & uerbis documentisq; praecursoris.

Mat. 4.

Vno actu copiosam piscium collectionem cepit Petrus: uirtuosam tuam implens iustionem,

DE LAVDIBVS SVPERLAVDABILIS DEI.

Sic q; rete rumpebatur, geminaq; implebatur his piscibus nauicula: cuncta tolle pericula, cui pisces obediunt, & quo iubens conueniunt.

Mat. 2.
Mat. 9.
Mat. 2.
Lu. 7.

Reprobas philargyriam tua impleuit Syriam fama: mira nam patraisti ibi, & grosq; curasti, obfessos, paralyticos, lunaticos, tristificos.

Prauis atq; publicanis commendabas causis fanis: necessarium medicum, aegris docens beneficium.

Medicus tu animarum, reparator miserarum, reos ad poenitentiam, per immensam clementiam, aduenisti reuocare, eosq; iustificare.

Ioan. 5.

Nil ualet quis accipere ni e caelo conferatur, cu a te deo libere omne bonu emittat.

Tu de caelo descendisti, omnes solus excessisti: & qui tuu acceptauit testimoniu signauit, deus uerusq; consistat in te, esse nec desistat.

Ioan. 7.

Tu nam missus es a deo, uerba eius loquens, ed q non dedit mensurate tibi spiritum beate. Pater amat te filium unicum ac naturale: o amator humilium, omnem tibi subiectalem fecit profusus rem creatam: mentē da in te firmatam.

Ioan. 17.

Te secundu deitatem amat plene infinite, iuxtaq; humanitatem toto mundo magis rite. Bonu quippe praestitum cunctis simul creaturis contulit abundantius, uniuersis praefacturis. Assumpta humanitati esse uerbi, increati esse iunctam deitati unione personali: salua nos a casu mali.

Cuncta deniq; creata tuae erant subiectata o Christe humanitati, ut coniunctae deitati, a nunc incarnationis, ratione unionis.

Mat. 6.

Ideirco per imperia agens eras egregia, signa ad nutu domine, nepe tu imperiali hac uirtute singulari praefulsisti & nomine.

Fac nos tuam sanctitatem sequi, & impuritatem omnem semper detestari, laesos mox a te curari.

Laus dei ex euangelio de uerbis Christi ad Samaritanam.

Ioan. 4.

Samaritanae foeminae, natae gentili femine, Christe uia fatigatus, alta ista es effatus. Bibens aquam qua donabo in aeternum non sitiet: imo aqua qua praestabo, in eo fons exilliet aquae in aeterna uita profluentis, te fulcitam.

Das aquam sapientiae, a qua praestas sagaciae salutaris & gratiae, quae fons est meritorij actus, introductorij ad conspectu tuae mentis, uniuersa intuentis.

Ioan. 4.

Veri adoratores tui pater iam cultores, spiritu & ueritate adorabunt timorate. Spiritus incircumscribus es tu deus benedictus: hincq; uere & interne es adorandus o eterne.

2. Cor. 13.

Parris tui uoluntatem adimplere, similitatem, cibum seu refectioem tui Christe perhibebas, cui semper tu parebas quo ad humanationem.

Tuis uisus olim actibus, auditisq; sermonibus, statim te Samaritani aster ebant saluatorem, & Messiam: tu errorem aufer, ut non simus uani.

Febri graui morientē natu reguli curasti: que cum suis mox credentē, mente protinus sanasti, Christe dum praecipitare te de monte attēterent ciues tui, tam amare, sic abisti, ne spectaret quo nam modo abieris, atq; eos reliqueris.

Sic corpus tui animae fuit subiectum intime, ut iubente ratione, mox ab iminutione oculorum praesentium cessaret attendentium.

Salubri sapientia nos pota liberaliter: patre iugi frequentia da orare mentaliter. Patris uelle perficere, praedulce sit reficere nostrae mentis Iesu Christe, praecor ego reus iste.

Laus dei ex euangelio de diuersis Christi miraculis.

Mat. 4.

Dv obfessum liberaasses ciuitate Capharnaui, idq; uerbo imperasses, rex Christe principatum.

Lu. 8.

Potestatem ac doctrinam tua alta & diuinam admirari mox coeperit cuncti, q tunc affuerunt. Tanq; habens potestatem, non uana uerbositate, docuisti o saluator: ob id in uerbis gratie tuae summam sagaciae sunt mirati, o creator.

Mat. 7.

Tu omne Galilaeae rumor de te est diffusus: doce Christe mentem meam, ne errore sim delusus. Socru Petri febre stratum in instanti tui curasti: omnem infirmosq; lata ad te turbam tunc sanasti, cunctis manum imponendo, & repente ac iubendo.

Lu. 4.

Curasti paralyticu, uerbu loques mirificu: surge tolle tuu lectu, turba pauit huc profectu.

Mat. 2.

Per uestis & tangentia sanguinis profuentia, annis passa duodenis est curata, cunctis uenis. Archifarynagogi nata suscitasti deplorata: hinc pareres cogaudēbat, uehementerq; stupebat. Duos caecos illustrasti, mutū obfessum sanasti, circuibas Galilaeam, omni aegro dans medellam, ubiq; quoq; praedicans, animabusq; medicans.

Mat. 9.

Lu. 8.

Ioan. 9.

Mat. 14.

Montem solus ut orares ascendisti, sicq; dares formam deū exorandi, & in prece pernoctan-
di clam, intente & instanter, nam orasti pernoctanter.

Lu. 16.
Ioan. 9.

Omnēs tāgere quarebāt te, prodire nā cernebāt, de te uim potestatiuā, oīs morbi curatiuā,
Oculos unge animæ Chrīste doctorū maxime: fac nos deū exorare cū seruore semp clare,

Laus dei ex euangelio de sermone Chrīsti in monte.

Mat. 5.
Lu. 6.

Tu Chrīste nouus legifer nouā legem aduexisti, euāgelij signifer documenta effudisti
omnino saluberrima perfecta & pulcherrima.

Spiritalē, celsiformē, cōsumatāq; p orbē legē statim seminasti, multis modis cōfirmasti,
Octo beatitudines, mentis perfectitudines, docens pauperes spiritu, fers beatos adhibitus
quoniam quidem ipsoꝝ regnum uere est ccelorum.

Spe tantæ opulentiaē cōgaudeat egentiaē, mites atq; pic flentes, a quitatem sitiētēs, pios seu
misericos des hominesq; mundicos des.

Pacificos, patientes aduersa pro iustitia, omnes hos beatos entes docēs, spondens eximia,
Cunctis numerationem, aptam p̄miationem Chrīste iudex promissisti, q̄ sint dei nati iusti
mundis dei uisionem eius filiationem.

Pacificis spondidisti a quitatem optantibus intimam saturitatem: pijs ac miserātibus pro-
missisti pietatem: aduersa tolerantibus ccelestem hæreditatē.

Verum unūquisq; hoy: cuncta ista fortietur: sed tu Chrīste doctor moꝝ, quē cor omne ue-
neretur, fers pulchram per scientiam in his correspondentiā.

Mat. 5.

Premij atq; meriti dux cordis tibi dediti, tu pastores & doctores terræ sal & lucem mundi
ais: nostros rege mores, sensum cordis da profundū.

Luceat lux uestra docēs Chrīste sacras promens uoces, palam corā hominibus, ut cernant
cū luminibus actus uestris uirtuosos, deum laudent non uanosos.

Id ad actus exēplares à te iustos salutare retulisti deus uerus in te mente sim syncerus.

Fratri suo irascentē reum ais iudicio: racha ei proferentem dicis reum cōsilio: stultum eum
exprimentem, gehennali supplicio.

Cupientē quid offerre tibi, cultum ue afferre, uis primū satisfaccere, aut uoto id peragere,
Mulierē contēplantē cōcupitu dominatē, ais enī hanc mœchantē, animo priuāricantem.

Membra scandalizātia iubes tolli quo ad usum: ad culpā inducētia uis p̄scindi ob abusum,
Coniugē uis nō relinqui ni ob fornicationē: omne iuramentū linq̄ uis, ob perjuratōnē.

Visne malo resistamus, sed cōdē dā p̄beamus unā genā una celsa mēte p̄ōpta & nō lēsa.
Iubes emulos amemus, bona in super p̄stemus nobis maledicentibus, nos item persequen-
tibus, & ut pro his mentaliter oremus te ueraciter.

Ut ccelestis patris nati simus, eum imitati, qui oriri facit solē, atq; pluit super prolē omnem
bonā ac peruersam, mentem tibi da inuērsam.

Perfectos misericos des, omnes abluentes sordes uis nos esse fili dei, ut assimilemur ei, qui in
cœlis est benigno & perfecto patri digno,

Clarissub noibus, ut nō corā hominibus bona nostra operemur, ut ab illis cōspectemur,
Claufo thalamo orandū, læta mēte ieiunandū docēs Chrīste: da implere cuncta hęc deuote
uere.

Mat. 6.
Lu. 11.

Laus dei ex euangelio, de eodem.

Iubes nō thesaurizare in hac terra, sed i ccelo ubi cor uersare clare, cōstat, q̄ thesaurū uelo:
Hinc ytutes cōgregem, actus sacros ccelo dem? cū recta est intētio, bona inq; est actio.

Lu. 6.

Nullū posse deseruire dñis discordantibus, motibusq; contraire nos & sollicitatibus do-
ces Chrīste fersq; curam de futuro, nocituram.

Mat. 5.

De amictu atq; uictu curā uetas superflua, & cōformi iubes dictū spem in deo uberrimā.
Verbū consolatoriū ad electos direxisti, ne qd tribulatoriū uereantur, monuisti.

Lu. 12.

Ne formides grex pusillus, nec te cursus turbet ullus, quia uobis regnum dare placet patri
salutare.

Mat. 7.

Iudicare, condēnare inordinate prohibes indulgere & donare, docēs rabbi, nō cohibes.
Parua mala aliorum seu festucas attendentes, & suoz uitorum trabes non inspiciētēs Chri-
ste Iesu increpasti, trabes tollant, imperasti.

Ne sanctum demus canibus, nec gemmas porcis talibus iubes, ut capacitati, hominūq; di-
gnitati quę promuntur coaptentur tibi corda p̄parentur.

Mat. 11.

Ut oremus confidenter protestatus es clementer: omnis qui petit accipit, omnis qui querit
inuenit.

Hūc qui petit, impetrare: & querentē inuētare: pulsanti referabit, confidē snō frustrabit.

Cū

Cum carnalis pater proli, bona donet postulanti: nōne plus tu pater poli summe deus de-
precanti filio dabis spiritum paracletum p̄inclytum?

Mat. 7.

Vis ut proximus agamus nobis quę ab his optamus: hoc nam lex est & prophetæ, charitati
uacemmente.

Tobi. 4.

Per angustam portam ire artā uā introire, ut saluemur, exhortaris: uiam nā perditionis la-
tam, & dānationis portam spatiosam fatis.

Lu. 13.

Pseudo docēs euitādos, deceptoresq; damnādos, bonos & de bono corde bona loqui pro-
testaris, malos fundo de necorde, mala ferre tu profaris.

Ex cordis abundātia prodit oris effantia: sermo quoq; est imago cordis signum & indago,
qualis uir & sermo talis, fando sis prudentialis.

Lu. 6.

Non omnes qui te dñm uocant, perhibes saluandos: sed unumquēq; hominū asseris glori-
ficandum, q̄ ccelesti patri pareat, & mortali culpa caret.

Mat. 7.

Dñm te appellare, & mādāta non seruare, quid est nisi mendacium? esto nobis solatium.

Mat. 23.

Multi die iudicij dicent metu supplicij, in te signa se fecisse, dæmonesq; expulisse, ac uirtu-
tes peregrisse.

Mat. 7.

Quibus dices non uos noui per p̄determinationem, me dicit, sicut uouit, ite in dānationē.
Verba tua percipis, & actu hęc perficiens, simulatur sapiētī supra petrā constructi.

Mat. 7.

Audiens nec perficiens, à te fertur inspicis, super arenā ut cōstrues, cuius domus est cōcidēs.
Vniuersa adimplere documēta hęc saluator: semper da, ut obtinere mereamur à te dator,
dictarum beatitudinum p̄mia, o fons luminum.

Mat. 7.

Laus dei ex euangelio de diuersis Chrīsti miraculis.

Leprosus cum imperio sanūs hoc magisterio: famulo centurionis gratiam sanationis
absens carne impendisti, quē uicinum morti scisti.

Lu. 5.

Vnicum natum uiduæ dilectum in diuīue suscitasti coram plebe: mos illi supra summe
phœbe hincq; mater est lætata, turba quoq; admirata.

Lu. 7.

Tantæ eras paup̄tatis dator omnis bonitatis, ut quō caput reclinaret, te carete affirmaret,
Quid ergo in diuitijs relaxas te delicijs o infelix Chrīstianę, Chrīstū pensa o infanc.

Lu. 9.

Orta tempestate maris dū in nauī ferebaris, uentum, mare, increpasti, & cessare imperasti,
dicens: mare obmutescet & quieuit: nos compefice.

Mat. 8.

In terra Gerasenorum duoz sæuissimorum dæmoniacoz potentes sanas, suiq; ualentes,
agens unum legione dæmonum, curasti bone.

Lu. 8.

Legionem id petentē, porcos sine basingredidit quo te scimus tam potētē, ut ni permittas,
inuidi nulli queant hi nocere, ab his Chrīste nos tuere.

Mat. 9.

Dixisti paralytico, per triginta octo annos argro, iussu saluifico, surge, lectū fer: tyrānos id
Iudæos conturbauit, festo lectum q̄ portauit.

Ioan. 5.

In tuis mirabilibus, ingenijs abilibus modus agendj clarior cōstat factis ac rarior, q̄ tam im-
perialiter egisti, ac subaliter.

Tua Chrīste paup̄tate omni ditano uirtute: te se quamur timorare, perfruamur te salute.

Laus dei ex euangelio de sublimibus quibusdam Chrīsti documētis.

Pater tuus ut testaris utq; modo operatur: & tu Chrīste operaris, à te mea mens regat.
Operatur incessanter pater tuus incunctanter totum mundum gubernando, item ani-
mas creando, panem transubstātiando, esse rerum conseruando.

Ioan. 5.

In intellectuālibus, summis, ac infernalibus, medijsq; terre stribus, mentibus subcœlestibus
plurima indefinenter agis pater excellenter.

Nō potest tuus filius, quo nihil amabilius aliquid à se facere, ni quod te cernit agere: non est
enim à seipso, sed omnino à teipso.

Quicquid facit pater tuus, facis & tu natus suus similiter, ueraciter, seu æque principaliter,
non ut homo, sed ut deus, sis in cunctis rector meus.

Tenam pater amar uere, cuncta facta sua mere monstrat tibi, quem gignēdo egit plenū in
sciendo, dans tibi sapiētiam, suam dando essentiam.

Tuus pater ut suscitāt mortuos, & uiuificat: sic tu, quos uis uiuos facis, sed eosdem Chrīste
patis unus ens cum patre actor, atq; in diuisus factor.

Pater nullum est iudicans latione sententiæ: iudicium cōmunicans tibi actū loquentiæ cen-
suræ iudicialis, causa formæ humanalis.

Vt te omnes honoremus, & ut patrē adoremus: qui nā te nō ueneratur, patrem tuum asper-
natur: qui te non honorificat, patrem tuum uilificat.

Incessanter opereris in nobis per clemenciam pater, neq; dedigneris sacram. dare scientiam Actua, serua, perforce mentem, culpas interdice.

Laudes dei ex euangelio de Christi diuinitate.

Ioan. 5.

Venit nunc, est, inq; hora, q; me audiet mortui uoce tua na sonora humano preses orati. In hoc mundo conuersando per te tuosq; legando, mortuos resuscitasti, & clemeter reparasti aliquos corporaliter, plurimos spiritualiter.

Nam ut pater in seipso habet uitam ut fons uitae: ita tibi in te ipso dedit uitam qui es rite facta una simplex uita, superlata, infinita.

Tibi dedit potestate faciendi iudicium: quia humanitate assumpsisti, no uitium.

Na humiliatione tua atq; passione Christe executione meruisti iudicandi, plenam quoq; rationem te praecunctis exaltandi.

Illa hora est uentura, qua detenti sepultura uoce tua audituri sunt, & inde exituri.

Ut audis Christe iudicas, Christo pater comunicas omnem tuam scientiam: hinc per certam noscentiam Christe iudicasti iuste, patre quaerens tam uenuste.

Opera tibi dedita, uirtute patris edita, Christum esse te testantur, idemq; testificant: deus pater & scripturae nos tuere Iesu pure.

Claritate recipere spreuisti ab hominibus: de te constat conscribere Moysen in codicibus.

Gratia nos uiuifica, inbecilles fortifica, ut futuro iudicio eruemur supplicio: & humanum nunc honorem aspernemur ut fetorem.

Laudes dei ex euangelio de dictis factisq; Christi.

Lu. 15.

Cum sit messis modo multa, & pauci operarii: ne erremus ut gens stulta, codignis sint uicarij tui Christe: tales dona, quosq; uita exte bona.

Mat. 9.

Tu aplos misisti nodu passus, cobinatosq; iudicare hos iussisti, daemones artare fratos, Aegros, inquis, curate, mortuosq; suscite, & leprofos emundate, daemones & propulsa, te: gratis dedi, gratis date: haec dixisti potens rate.

Na sermone efficaci haec saluator es locutus, que historia ueraci mox effectus est secutus.

Nam huc loquens es largitus potestate sic agendi, qui loquedo es molitus uim essendiac ut uendis etenim tuum dicere o Christe est efficere.

Mat. 10.

Tuis iubes ut prudentes sint redemptor, ut serpentes, simplicesq; ut colubae: ut sim talis, tu incumbe.

Quanta pro te paterentur, dicebas ne uerentur, te formam patientiae dux praebens sapientiae docesq; perseverantes finem summum procurantes.

Lu. 12.

Corporis ne occidore uereamur, iubes Christe: inod summum te ceforem corpus animamq; triste praualentem projicere in chaos & affligere.

Mat. 10.

Coram plebe te farente, cora patre cofiteris: at negante te pudente, apud patre no fateris.

Porro pace non carnale, ensem uero spirituale Christe dare aduenisti, ut propinquos separare, cessent mundum ut amare, cuncta pro te spernant isti.

Amans na plus te parates te indignus iudicaf: cruce post te no feretes, te indigni coprobaf.

Orna nos simplicitate colubina, rex beate, uera item prudentia, ac iugi patientia, omni tribulatione, fortes sumus ratione.

Laudes dei ex euangelio de diuersis Christi uerbis, gestis & miraculis.

Mat. 11.

De Ioane praecurfore es locutus sancto ore: inter natos mulier: no surrexit gyro reja maior Ioanne baptista me accende, fantem ista.

Vim coeloz regna ferunt, uiolenti illa quaerunt, promeretur, fortiuntur, quae a semet non uincuntur, sed seipos uincunt, frenant, & a mundo alienant.

A suis sapientia natis est iustificata: nam te Christe scientia est bonoz uenerata: tu patris sapientia, ab electis approbata.

Ioan. 8.

A peccatrice foemina, qui das uirtutu femina, es dignatus irrigari, tergi atq; osculari: patres ei abundanter, nam dilexit aestuante.

Charitas hinc feruore tolli constat tuo ore culpam omnem potissime, o deus suauissime.

Tu frequeter ascripsisti salute omnem fidei: nam sanatis sic dixisti fili aut mei filij: fides tua te saluauit, idq; fidem commendauit.

Mat. 9.

Omnis boni principium, ac salutis initium fides extat catholica, ens uirtus theologica.

Porro ex quinq; panibus, item duobus piscibus, ut copiosis dapibus, dedisti quinq; milibus edere ad plenitatem, praeter numerositatem.

Foeminae, paruuloz, plane sic, q; fragmetoz, cophini tuc duodeni sunt collecti mire pleni. Supes

Super mare ambulasti, nauim q; sic intrafi, & repete est adducta nauis terrae absq; lucta. Aegros Genezareorum omnes Christe confanasti: morbosq; uniuersoz, quibus uetis tuc donasti tuae simbriam tangere, te non cessenus pangere.

Mat. 6.

Non erit ad te ueniens famem mentis coperiens: in te credens stabiliter, non fitiet labiliter, quasi cibi internalis expers, atq; potus talis.

Ioan. 6.

Omne qd dat pater tibi, ipse qd praedestinauit, uenit ad te, neq; sibi tua mes se denegauit, no hunc pellis aut deseris, suspiranti non deeris:

Nam de coelo descendisti, non ut tuam uoluntatem agas, sed ut patris scisti, docens sic humilitatem uoluntate de creata, secundum se sunt haec lata.

Fac nos bene uiolentos ad uincendum nos intentos: post hanc uitam bene uentos tibi, nec in bonis lentos, sicq; regnum adipisci, ad te digne proficisci.

Laudes dei ex euangelio de uocatione interna & eucharistia alijsq; uerbis ac signis Christi.

Nemo Christe qui uenire ad te, nisi preuenire huc dignetur attrahendo, pater intusq; agendo.

Ioan. 6.

Ab hoc patre qui audiuit, discens a sancto spiritu, quem interne erudiuit pater suo adhibitu, uenit ad te fili dei, pie esto memor mei.

Non, q; patrem quis asperxit, nisi tu q; es ab eo: neq; uerbu hoc euexit sanctu spiritum a deo patre clare intueno, pleneq; comprehendendo.

Ioan. 1.

Panis uinum tu descendens, desuperq; nos percedens: qui madducat te codigne, gratiose uer igne charitatis inflamatus tota tibi mente gratus.

1. Ioan. 4.

Caro tua cibus mentis, sanguis tuus potus entis huius est o benedictae: nisi carnem sumpserimus tuam, atq; biberimus tuum sanguine no fiet, uita metis gratiosa deerit ac uirtuosa.

Ioan. 6.

Spius est uiuificas, caro nihil fructificans, intellecta carnaliter, per se q; principaliter.

Vita extat & spiritus, quae dixisti diuinitus sume da spiritualiter, datq; uita causaliter.

Mat. 15.

Porro omnis plantatio a te pater non plaitata euelleret: na natio ens a te non irrigata, no saluatur, sed damanatur: a te nostra mens figuratur.

Filia Syrophoenisae curans Christe, te uenisse ais ad oues Israe perditas, rex Emmanuel.

Mat. 15.

Surdum mutiq; curasti, ceecos, mutos tuc sanasti q; plurimos ac debiles: sana, salua nos flebiles.

Post haec ex septem panibus, paucisq; pisciculis, escam, fame inanibus contulisti discipulis, quatuor plebis milibus iam a te uirilibus.

Scribas item phariseos, discidentesq; Iudaeos signum inde expetes, q; Messias esses, metes caecas possidere faris, quia signu salutaris tui aduersus Daniele no pensabatur: culpas dele.

Corpus sanguineq; sanctum tuum, sacramentum tantum, fac nos digni suscipere, & grates semper dicere.

Laudes dei ex euangelio de Christi transfiguratione, doctrina, miraculis.

Christe te transfigurasti, ut sol uultus tuus lux: tunc adesse, imperasti uiros, quosq; tepus fluxit, qui sunt Moyses, Helias, da ccelestes theorias.

Mat. 16.

Tunc praesentes obubrauit clara nubes, & clamauit uox paterna: hic est natus meus, uere praematus.

Lu. 9.

Hunc Heliam praecurforem doces ultimum aduerum tuum cuncta restitutus: qui Iudcos ut iumentum tibi subdet & conuertet, contra culpam cor decertet.

Daemon e Iesu diue, furdum, mutum effectiue icisti a lunatico sermone imperatico.

Genus hoc daemionoz non nisi ieiunioz, orationuq; uigore pelli doces, sancto ore.

Mat. 16.

Montes arbores transferre ais, nos ualere terra, si fidem habuerimus plenam, nec mutaerimus: fers cuncta possibilia credenti, credibilia.

Cuncta iusta dum implemus, uis indignos nos uocemus, seruosq; inutiles: ut sumus semper humiles: nil quippe exhibuimus, q; qd tibi debuimus.

Lu. 17.

Nisi instar paruulorum conuertamur, & illorum qualitatem assequamur, ut testaris, no saluamur: innocentes placabiles, hinc sumus & affabiles.

Mat. 18.

Praecipis terribiliter paruos ne scandalizemus: edocesq; utiliter, ut & membra refecemus, quae nos Christe sca dalizant: quod ad usum quo danizant.

Manum, pedem amputemus, magis q; scandalizemus, aut quid mali practizemus: tuis uerbis fixi stemus.

Ponenti offendiculum uae tu iudex comminaris: ne daemonum ridiculum sumus, opem largiaris.

Et ut sal sapientiae pacemq; conscientiae habeamus, es hortatus: in te semper sim pacatus.

Nec pusillos aspernemur, iubes imò ueneremur: habent nam custodientes uultum patris in-
tuentes, angelos quo animas dignitas est potens harum.
Nec uis pater quem pusillum desperire hunc aut illum: sed de uno poenitente uere atq; tota
mente angelorum militiam uis habere lætitiã.
In nobis fidē perfice, omnē culpā interfice, præcepta mēs humiliter cū cæta feruet agiliter.

Laus dei ex euangelio de uarijs doctrinis Christi.

Mat. 18. **S** Vinme doctor rex beate uis peccantem ordinate emendari, & clam primò increpãdo
hunc ex imò.

Lu. 17. Post hæc testes adhibẽdo, inde causã referẽdo eccl'ia: si spreuerit hæc, ut ethnicus decri-
bit. Depræcantes concorditer patrem ais exaudiri: teq; misericorditer inter eos inueniri, qui in
tuo nomine congregantur o domine.

Mat. 18. Vim ligandi & soluendi tu apostolis dedisti, da uirtutem præualẽdi tẽtatis ut dixisti: proxi-
mis qui non indulget deus, apud te non te fulget.

Mat. 5. Non ignoscens proximis, non purgatur à noxijs neq; reconciliat tibi pater, nec saluat.
Totum mundum si lucemur, & nos ipsi pigritemur, nil o Christe proficimus, nec ordina-
te uiuimus.

Lu. 16. Deo abominabile ais, q; uenerabile extat coram hominibus, idq; deo laudabile, q; est uiru-
perabile coram horum luminibus.

Vt amicos faciamus de mãmõna uis uitij: ut per hos introeamus regnũ primi principij.
At fidelem in minore fidum dicis in maiore: & in minimis iniquũ, hũc in maximis obliquũ.
Epulonẽ purpuratum in inferno tumulatum: Lazarumq; aspernatũ, ægrum perhibes de-
latum in sinum illum Abrahamæ: ad te deus nos attrahe.

Corrẽctionis seriem fac fraterne nos seruare: salubremq; pauperiem, puro corde adamare:
increpantem mox audire, indulgere, non seruire.

Laus dei ex euangelio, de uarijs Christi documentis & uerbis.

Mat. 19. **P** Aruitos inquis finite ad me uenire, licite: horũ regnum est cœlorum: hos dignatus es
amplecti, bene dicti à te lecti sunt, amator purgatorum.

Mat. 23. Solum deũ dicis bonum, ad cœlestẽ quoq; thronum peruenire cupiẽtem, cuncta iussa
adimplentem esse Christe oportere, uere, plene da parere.

Mat. 19. Opanti perfectionem, dedisti instructionem, omnia sua uẽdere, egenisq; impendere, & te
sequi uiriliter nos perfice stabiliter.

Diuites pecuniosos, difficulter uirtuosos, gloriososq; fieri fers Christe: hinc sunt miseri.
Insuper possibilis ais, tu dei filius, per foramen acus ire camelum, q̃ introire diuitem in pa-
radisum, ibi fac te nobis uisum.

Lu. 18. Apostolis sequentibus te, cunctaq; iniquentibus, spopondisti residere tecum; deniq; cẽtere
die illa iudicij tribus Israël uitij.

Mat. 10. Fratrem, agrũ aut uxore, patrẽ, matrẽ aut sorore, ob te relinquẽtẽ Christe, cẽtuplũ accipere
patriãq; acquirere: nã diuina sumit iste, hic quippe bona gratiæ, & illic bona gloriæ.

Mat. 20. Multi ais sunt uocati, pauciq; prædestinati: illic ergo ut beati simus, simus timorati: nã hoc
uerbo terruisti nos o rex, & concussisti.

Animas non dispẽdere, sed saluare, descẽdisti: qui per loca dispẽgere Iudæorũ uoluisti septua-
ginta & duos discipulos sane tuos.

Mat. 10. Tanq̃ agnus inter lupos hos misisti, te imbutos iubens euãgelizare eis, æ grossq; sanare.
Tuis ais uicarijs, uinæ operarijs, qui uos audit, is me audit: qui uos spernit, hic me spernit:
patrem meum aspernatur, direq; præuaricatur.

Vidisti sathan ruere ut fulgur, pompam luere.
Tuis demum discipulis manus tuæ manibus es largitus uim calcandi, prosternendi, supe-
rãdi scorpiones & serpentes, dæmones ac inuidentes.

Verum ne in hoc gauderẽt, q; his cunctis præualerent præcepisti o rex regum gratiæ: nam
gratis datæ bonis malisq; collatæ sunt hæc, institutor legum.

Porrò de hoc lætarentur, deo regratiarẽtur, quia sunt in libro uitæ scripti nominatim rite.
Da perfecte ambulare, prælati obtẽperare cū omni promptitudine, digna sollicitudine.

Laus dei ex euãgelio de sublimi Christi doctrina atq; miraculis.

Lu. 10. **S** Piritu exhilarat Christe præmes affat, tibi pater cõfiteor cœli terrę dñator, te laudo id
Mat. 11. Quia ista abscondisti, nec referre uoluisti seculi sapientibus, & coram te (profiteor,
prudẽtib; sed paruulis humilibus, horum susceptibilibus.

Cuncta

Cuncta pater tibi dedit, præter te hunc nullus se dicit uidens, sciens, comprehendens, quem
& qui uis est intendens, quantum ei tu reuelas, qui super bis tua celas.

Omnis tibi ut es homo, est subiecta creatura: utq; deus es, id promo, patris data est natura.
Virtuose laborantes, & aduersa tolerantes, iubes ad te conuenire, promptus eis impartite
tuam Christe dulcedinem, opem, mentis pinguedinem.

Iugum tuum uis tollamus imitandoq; discamus, quòd sis humilis ac mitis præfecunda ue-
ra uitis.

Iugum tuum est suave, onus leuẽq; amanti, illud defer o ignaue corde portẽ testuanti.
Vnum est necessarium, am indum omnifarium, quod est tu o summe deus, rerum uertex fi-
nismeus, te uidere qui satagit, partem optimam elegit.

Sabbathi Christe dominus, tẽporis nihilominus dominus autoritate, uera plenus deitate,
te iubẽte are factã manũ suã uir extendẽs, mox eandẽ sanefactã traxit, grates hinc repẽdẽs.
Vniuersiq; obfessi te uiderunt, procliderunt, qui calamitate fessi à te curam susceperunt.

Nã quãstã arundinẽ annullare nõ uolebas, neq; uelut arundinẽ, linũ fumãs extinguebas.
Surdũ, mutũ & obfessũ, curans Christe tam oppressum, uera simul in hoc signa perpetrati,
fide digna.

Principi dæmoniorum excacati Iudæorũ diuina tua opera ascripserunt: nos roborã.
Porro in dei digito eiecisti dæmonia: cordi meo infigito cuncta ista præconia.

Fortẽ armatũ ligasti, dæmonem nam superasti, uasa eius diripiens, peccatores suscipiens.
Non ens tecum aduersatur, tibi & dispergens fatur: qui non colligens est tecum, gratiose
estomecum.

Culpam in sanctum spiritum ais irremissibilem, per sermonem explicitum iustum esse dici-
bilem unumquẽq; aut damnandum: fac nos cautos ad profandum.

Iugum tuum comportemus amorose, salubriter mites, humiles extemus te assequendo iu-
giterã te nunc reficiamur, pacem plenam sortiamur.

Laus dei ex euangelio de Christi doctrinis & die iudicij.

Lu. 11. **F** Elix ueter est Maria, quẽ te Christe baiulauit, uberaq; eius piã, quẽ amãter te lactauit.
Dei uerbũ audiẽtes, adimplẽtes, retinẽtes tu beatos cõtestaris: tu nos Christe tu caris.

Mat. 23. Iussa patris adimplentes, matrem, fratrem & sororem uocas: nam concipientes sunt te
cor dis persplendorem.

Cognoscendo concipiũt, ad regnũ sic proficiunt, diligẽdo enutriunt, opando parturiunt.
A curis, uoluptatibus, ærumnis, uanitatibus mundi ais suffocari uerbum dei in hoc mari in
nostris plane mentibus, ab his nos purgãsentibus.

Vt metimur, sortiemur à te Christe: ne damnemur, da ut iuste mensuremus, omnẽ prauum
deuitemus.

Mitte & in mundi sine angelos, qui tunc diuinæ scandala mox abieciãbũt, bonos malosq;
locabunt singulos loco debito, decreto à te edito.

Malos mittent in infernum, fletus, stridor quoq; æterni: ut sol iusti tunc fulgebũt, regno
patris quo manebunt.

Aduenisti charitatis ignẽ nobis dare gratis: incarnatũ te fatemur, ut hoc igne inflãmemur,
Vere ni poeniteamus, censas omnes pereamus: à te scimus reformatam mulierem inclina-
tam ab annis decem & octo: me fecerẽ ab indocto.

Sanasti & hydropicũ promēs uerbũ eulogicũ, ut immẽsa eligamus locũ imũ, ut scãdamus.
Nec ad mëlaminitemus charos, diuites, cognatos, ne ab his quid receptemus: sed egenos,
pauperatos, ut à deo præmiemur, eius uultu satiemur.

Felix qui in regno dei panẽ edet dei mei: est hic panis fruitio, hæc nostra sit nutritio.
Tuus esse discipulus nequit homo uermiculus, nisi qui sunt mundi, cunctis sit renuntians
coniunctis.

Mundus Christe te odiuit, quia prauitate sciuit suã à te increpari, quẽ cõtempnit imitari.
Da ut uerba audiamus tua deus cum feruore, eaq; custodiamus mente, actu, digno more:
mater, frater, soror simus tui, fit si obedimus.

Laus dei ex euangelio de aliquibus uerbis Christi sublimibus.

Ioan. 7. **T** Vam Christe affirmasti doctrinam non esse tuam: patris hanc in sinuasti, non tuam ut
homo suam, tanquam causã principalis tuam ut instrumentalis.

Implẽs patris uoluntatem scit dogma tuum diuinum: nam cognosceat ueritatem eius
manens intra sinum sanctitatis ac uirtutum, per saporem distributum.

Ioan. 8. Loquens, docens à seipso, non ut habens à teipso gloriam quærit propriam, sed tu Christe iustus uerus eras prorsus & syncerus, patris perquirens gloriam.
Ioan. 4. Non iuxta appareriam iubens dari sententiam nec ferri iuxta faciem iudiciorum aciem: sed ut iuste iudicemus, & nos ipsos aspecitemus.
Ioan. 7. De in te credentis uentre riuu fluunt aquæ uiuæ: manant nam de eius mente dona spiritus ò diuè, actus quoq; uirtuosi, alijsq; fructuosi.
Ioan. 8. Tanta erat sapientia tua & eloquentia, ut coacti sint testari missi tibi aduersari: nunquã ho- mo est locutus sic, ut iste uir acutus.
Ioan. 8. Lux es mundi: te sequentes, non erramus gradientes: tu de celo non de mundo, de te lo- quens ex profundo corde Iudæis æmulis, tibi dire incredulis.
Quando exaltaueritis filium ecce hominis, tunc cognoscetes eritis uirtutem mei nominis: dicens hoc de passione, postquam te nouerunt bone.
A' me inquis nil facio, sed in mundo hæc aio, sicut pater me docuit per te nobis innotuit, à quo quicquid es & habes, accepisti: non hic labes.
Te solum non deseruit pater, sicut deseruit: quia ei placencia egisti sapientia.
Porro inseparabilis est à te præamabilis, tecum idem in natura, non es pura creatura.
Si in tuo manserimus sermone, uere erimus tui Christe discipuli, noscemusq; clericali ueri- ritate mo saluator, quæ saluabit nos creator.
Da non quærere propriã, sed tuam deus gloriam, & in omni uita lucẽ, te sectari certũ ducẽ.
Laus dei ex euangelio de alta Christi doctrina.
Seruum culpæ fers peccantem, uitio non subiungatur domi, nec perfererem semper hunc qui famulatur seruiliter, sed iugiter filium ac salubriter.
Homici dā fers fuisse dæmonẽ ab initio, ueritati nec hæsisse, sed pompæ atq; uitio.
Loquens quippe ex proprio, ex corde deceptorio, mox mentitur: nam mendosus falsi pa- ter est dolosus.
Qui est ex te summe deus per prædestinationem, uerba tua audit rex meus, implens hæc per actionem.
Qui sermonem tuum Christe seruat, non uidebit iste mortem culpæ & gehennæ, sumet gaudium perenne.
Abraham hinc exultauit diẽ tuũ ut uideret: uidit, mente hilarauit, cũ hũc spiritus doceret.
Ante Abraham fuisti sempiternus deitate: cæco nato cõtulisti uisum ex benignitate: te co- lentem & parentem audis, recte te petentem.
Ioan. 10. Tu ostium es ouium, per te intrans liberatur: tu pastor bonus omnium qui pro suis cõmen- datur ouibus se posuisse, mortem pro his pertulisse.
Noscis Chre tuas oues, ab eisq; cognosceris: ad uirtutes tu nos mones, si à nobis id posceris.
Nemo à te auferebat animam tuam propriam, sed tu eam ut decebat, posuisti ad gloriã dei patris pro salute nostra Christe, cum uirtute.
Hanc ponendi & sumendi habuisti potestatem: hanc à uerbo diuidendi non est habens fa- cultatem.
A peccati seruitute salua tu nos, & acute da audire inhianter dei uerbum incessanter.
Tibi trinitas, &c.
Laus dei ex euangelio de Christi diuinitate.
Oves tuæ te sequuntur, & æternam fortiuntur à te uitam: quas rapere nullus ualet aut capere de tuis Christe manibus, præuales nam manibus.
Pater tibi quod donauit maius extat uniuersis: gignens nam communicauit tibi, con- stat id conuersis, totam suam essentiam, plenamq; omnipotentiam.
Pater & tu unum estis, huius ipse & tu testis: sicq; de manu patris, sic de manu tua fratris nostri, nullus potest diripere oues electas libere.
Phil. 1. Hos propheta ait deos, ad quos sermo dei factus, altius tu super eos qui in mundum hunc redactus es à patre missus uere, deus dictus es syncere, pater quem sanctificauit, & præ cum ctis sublimauit.
Ioan. 11. Tu uita, resurrectio, in te summa perfectio credens & si moriatur, uiuet: quia non priuatur gratiæ atq; gloriæ uita, dator uictoriæ.
Omnis uiuens in te credens persistenter, nec recedens, non in æuum morietur, cum in te fe- liciter: tu es enim Christus dei salus nostra, uirtus mei.
Mariam, Martham, Lazarum amasti uiuicentis tartarum, uidensq; Mariam flentem, te ardent

ter

ter diligentem, te turbasti ac fleuisti, spiritu infremuisti.
Istas quippe passiones, magisq; propensione sponte potens assumpsisti, hominem te osten- disti præuia ex ratione, agens te hac motione.
In te si crediderimus constanter, salui erimus: cernemus dei gloriam, post mortem carnis propriam.
Oculis tu eleuatis patri gratias egisti, q; te exaudiuit fati, à quo semper te dixisti exaudiri ut es homo: ista de te dici promo.
Lazarũ resuscitasti mortuum quadriduam de sepulchro: imperasti hunc exire factum sanum manus pedesq; in stratis ligatus uenit insitis.
Tu pro gente moriturus eras, & congregaturos dei filios dispersos, hic in unum ad te uer- sos, adunando gratiose, consummando gloriose.
Te pastorem altissimum sequi cum innocentia, da corq; subiectissimum omni obedientia, Tibi beata trinitas &c.

Laus dei ex euangelio de diuersis magnificentiis pro ramis palmarum.

Tuam Christe passionem, atq; resurrectione tuis sæpe prædixisti, & nos oēs doctus sit Inter uos qui eminere cupit, uester sit minister: primus optans apparere, seruus erit, fert magister.
Nā tu Christe non uenisti ministrari, sed seruire: tuã animã dedisti ob nos, uolēs subuenire. Cæcum decemq; leprosos, duos cæcosq; curasti: agros nos instructuos cura mente, ut firmasti.
Ioan. 17. Habenti inquis dabitur, & in donis abudabit: nō habenti id capitur quod habere se putabit. Tuis donis utens recte ampliora nunc sortitur: data perdit is directe, qui ingratus cõperit.
Ioan. 21. In profesto tu palmarum cum uenisses Bethaniam, cenam quidam personarq; non sequen- tes insaniam Iudæorum, exhibebant tibi, tecumq; edebant.
Discumbentium tunc unus fuit Lazarus, post funus.
Urbem sanctam ingressurus die sancto tunc palmarum, paupertatem nos docturus, super pullum asinarum sedidisti humillime, te sequamur agillime.
Tunc cum ramis occurrentes, frondes uestesq; sternentes, deum orsi sunt laudare, & uirtu- tes enarrate tuas Christe quas uiderunt, uoce consona dixerunt.
Ofanna filio Dauid Israel rex benedictus, qui in dei aduentauit nomine, qui dux inuictus: gloria in altissimis, ofanna in celsissimis.
Hunc honorem uoluisti plebem tibi impendere, ut per uates prædixisti, & te Christum ostendere.
Porro uidens ciuitatẽ, eius mox calamitatẽ deplorasti quam ingressus bifactor indecessus, Luc. 19. Cæcos claudosq; sanasti, & mercates propulstisti de tẽplo ui mirabili, zelo nobis se ctabili. Luc. 14. Erat turba uniuersa in doctrina tua mirans, tota mente plebs immerfa ei fuit, ad hanc spi- Mar. 6. rans.
Nec non te maledicte ficulnea mox aruit, nam te quid præcipiente omnis natura paruit. Luc. 21. Leprã, cæcitatẽ mentis Christe semper prorsus munda: tibi cordibus intentis obuiare nos fecunda.
Laus dei ex euangelio de Christi doctrinis atq; operibus.
Granum eras tu necandum prauitate Iudæorum, deniq; multiplicandum fide præde- stinatorum.
Suam animam qui amat, perdet eam, tuum os clamat: qui hanc in hoc mundo odit, in æternum hanc custodit.
Amãs q; carnaliter hæc, perdit æternaliter: & q; odit castigãdo, saluat iuste cõuerfando. Mihi, inquis, deseruiẽs, me sequatur: id sentiens quia mecum semper erit, & cœlestis pater quærẽt eum honorificare, in æternumq; beare.
Pater te clarificauit Christe ante passionem, cum per angelum formauit uerba per tonatio- nem, ut tonitru sonantia, coram plebis astantia.
Te in mundo conuersante censura discretionis fuit, mundo te profante principem trans- gressionis: foras dæmonem eiecisti, quando tantos conuertisti.
In te credens Iesu Christe, & in patrem credit iste tu in mundum lux uenisti, & nos per te docuisti, omnes ut in te credentes, non in culpis sint pergentes.
Verba tua contemnentem, neq; hæc custodientem, sermo tuus iudicabit, die ultimo dāna- bit: non à temet loquebaris, sed ut patre iubebaris.
Ad orandũ confidenter mones, dicens infallenter: quæcũq; petieritis, accipientes eritis. Ioan. 14. Regnũ

D. DIONYSII A' RICKEL CARTHUSIANI,

Mat. 27.
Mat. 24.

Regnum dei abstulisti à Iudæis, & dedisti illud præelectæ genti, fructus eius facienti. Sine ueste nuptiali introgressum, infernali dānasti Christe carcere: dignare nobis parcere, Seculi non uiolasti potestatem: nam mandasti; Cæsari sua soluite, nec deo sua tollite, Animas uirtualiter da odire ac perdere pro te, & æternaliter has saluare te cernere, Laus dei ex euangelio de Christi doctrinis.

Mat. 13.

TIV post resurrectionem nullam generationem doces Christe: nam electi tunc ut angeli erecti prorius erunt ad diuina nos præserua à ruina.

Mat. 22.

Dicens te patriarcharum deum, iuxta scripturarum ueritatem, defunctorum constat corpora istorum denuo resuscitanda, corda uiua reputanda. Summam iustionem legis ais Christe fili regis toris corde & anima, mente, uirtute maxima deum uerum diligere, & proximum ut se libere.

Mat. 24.

His duobus in præceptis pendet lex ac prophetia: nos coniunge te adeptis in coelesti symphonia. Verum deum te probasti uerbis David, quæ narraſti.

Luc. 21.

Ne magistri appellemur, aut in terra patrem femur, doces ò sapientia: cuius uerba arcentia omnem extant uanitatem, omnemq; carnalitatem. Ut ad mortē preparati semper sumus, informati sumus à te q ignota hora es uenturus nota, Dedisti sapientiam tuis tantam discipulis, q nullam resistentiam perferabant ab æmulis, Vtq; sine sustinentē ais Christe tu saluandū me capillū corruentē eius, quē fers liberandū, In uestra patientia ais clara sententia, animas possidebitis uestras, mecum manebitis, Et secundum tuum aduentum, ut testatus es, lamentum, summæ tribulationes anteibunt, torsiones antichristi afflictiuri Christianos, & uicturi.

Mat. 24.

Is aduentus repentinus tuus erit tam festinus, ut est fulgur egrediens tã repente præteries, Da præcepta charitatis obseruare non lassatis: corde ac ui & affectu fulgeamus intellectu. Tibi trinitas &c.

Laus dei ex euangelio, de futuro iudicio.

ANteibunt hunc aduentum signa multa præhorrenda, circa ipsum firmamentum, solem lunamq; stupenda.

Et pressura populorum, ex confusa marinorū fluctuū sonitione, gurgitiūq; motione, Sol & luna fuscabuntur, stellæ labi uidebuntur: metu homines areſcent maiorum imminētium; & uirtutes expauescent coelorum, iudex gentium.

Tunc in cælo apparebit signum crucis ò saluator: ueniētem te uidebit omnis homo ò scrutator, cum gloria in nubibus, supernisq; uirtutibus.

Ad tribunal adducentur tuum, & discutientur cuncti homines, & dabis singulis quod meruerunt: tunc districte iudicabis, hos qui te non curauerunt, Tunc uidentes Christe erunt te hi qui te pupugerunt, & ingrati qui fuerunt, nec secundū te uixerunt.]

Communis resurrectio fit repente te iubente, cinerumq; collectio subito te disponente fiet, per sanctos angelos, per omnes terræ angulos.

Hanc cenſuram formidare, & ad eam nos parare da ò iudex metuē de, iugē opē tu impēde. Laus dei ex euangelio de Christi doctrinis atq; mysterijs.

Luc. 12.

TAnquam iusti confidentes in se atq; contemnerentes, aliquos condemnas Christe: humiles nam pœnitentes, non iustos superbientes præfers uiuans non desiste.

Voluntatem sciens tuam, nec eadem subdens suam, scita digne adimplendo, plus hūc tuum os damnabit, plagis multas uapulabit, in infernum retrudendo.

Luc. 21.

Qui non nouit & offendit, mitius condemnabitur: cui nanq; plus impendit deus, hūc plus cauſabitur.

Mat. 15.

Iubes Christe ne grauemur crapula, ebrietate, curis mundi: sed precemur, semper uigilantes rate stare: ante te ut digni consistamus, & benigni.

Dices ad dextram stantibus, te ex corde amantibus: aduenite benedicti patris mei non relicti regnum uobis præparatum acceptate consummatum. Ad læuam consistentibus nunc inobedientibus dices: ite male dicti in æternum ignē fidei, præparatum diabolo, omnīq; eius zabulo.

Mat. 26.

Post hæc uerba prædixisti tuis Christe te passurum: diem quoq; præfixisti, hoc te ferens moriturum. Scitis inquit quia fiet pascha legis post biduum, & plebs me mox crucifiget, qui resurgam post triduum.

Sacerdo-

DE LAUDIBVS SVPERLAVDABILIS DEI.

Sacerdotes congregati, scribæ sunt & pharisei, inter se cōsiliati, qualiter te uerbum dei tra derent & suspenderent sic, ne turbam offenderent.

Tunc te Iudas his uendebat, bonis mala rependebat: quo audito congaudebant, nummos dare promittebant.

At in die sanctæ cenæ, quæ futura sciens plene, Petro & Iohanne missis, his dedisti in com missis pascha tibi præparare, quod uolebas man ducare.

Amanter cum discipulis, locum præbens decipulis, desideraui (inquiēs) uobiscum pascha edere hoc, antequam sim patiens: tunc curasti differere tuis, à quo tradereris, & à quibus necareris.

Christe da ut operemur, quæ cognoscimus agēda, ut à te glorificemur die illa præhorrēda. Tibi beata trinitas &c.

Nte diem festum Paschæ sciens Christe aduentasse horam, qua ad patrem ires, & ut homo hinc abires, Cum amasses hos qui erant tui in mundo, ut te querant: hos in finem dilexisti, & pro eis te dedisti.

Pedes tunc discipulorum abluisti, exterstitiante pedes piscatorum rex cunctorum te flexisti, ut nos ita faciamus, inuicemq; seruiamus.

Pedes quoq; traditoris tunc lauisti, fons splendoris, doctor tu humilitatis, deus & rex ma iestatis.

Illis tecum cenantibus, corpus tuum consecrasti sanguinemq; tristantibus hæc sumenda condonasti, summam nobis charitatem per hanc monstrans largitatem.

Charitatē tūc iussisti, cum eisdē præcepisti, nouū uobis do mandatū, speciale, summū, ratū, Inuicem ut diligatis: hoc ò omnes impleatis: nam non eritis aliter serui Christi ueraciter. Quidnam quæris ò magister pacis atq; unitatis, tuus quàm omnis ut minister ius cōseruet charitatis.

Te egreſſo proditore dixisti clarificatum, hunc à grege sanctiore tuo cernens elongatum. Tuam digne da sectari stupendam humilitatē, & sincere conuersari consuēdo charitatē, Tibi beata trinitas &c.

Laus dei ex euangelio de sermone Christi post cenam.

Veneranda facta cenā, uoce Christe præserena discipulis locutus es, ad hos & profectus es.

Non coruestrum conturbetur, nec timore deiectetur, creditis in deum uerum, create in me syncerum: id dicendo te ostendis deum uerum, nec offendis.

Multæ extant mansiones in coelesti tua domo, præmij distinctiones, quod nunc promeretur homo.

Ascēdisti & parasti locum nobis in patria, rediturum te narraſti, ut loces nos in gloria. Tu uia, uita, ueritas: per nullas quisquam semitas, nisi per te it ad patrem, qui te nostrum fecit fratrem.

Hinc ut homo mediator es, & uia ò saluator: porro uita & ueritas es, ut deus ac deitas, Via per quam nunc te ndimus, ueritas in qua gradimur, uita ad quam ascendimus, finis in quo non labimur.

Via per quam, ueritas in qua, uita ad quam, finis in quo. Qui te noscit, patrem noscit, idq; ueritas deposcit, cum sis ei similimus, tu summus & humilimus, nec distinctus in natura, & ad hunc cōrrelatura.

Qui te uidet, patrē uidet hic per fidē, ibi clare intendat & formidet omne cor ò salutare. En qui in te crediderit, signa tua peregerit, & nonnulli ampliora, ut spōdebas cœnæ hora.

Si patrem petierimus recte in tuo nomine, à te ut spondes, erimus id fortientes domine, iubes ut te diligentes, præcepta sint tua implentes.

Deum patrem te rogante, tuis dedisti paraclerum, quem non potest te testante mūdus capere, spiritum ueritatis, pacis, lucis omnis, fontemq; uirtutis. Non orphanos discipulos reliquisti clientulos: sed post resurrectionem te uiderunt, & ser monem ex te læti audierunt: rex tunc certe cognouerunt, quod sit pater in te uere, & in eo tu sincere.

Te amantem pater amat, cuius sermo id exclamat: tuq; CHRISTE hunc amabis, & te ei reuelabis. Tuā nempe deitatem cernit uisu internali, tuamq; humanitatem oculari ac mentali.

Trinitas

D. DIONYSII A' RICKEL CARTHUSIANI,

Trinitas ad te amantem Christe, iustaq; seruante ueniet beatissima, manens tibi dulcissima, Da cor firmum inturbatum, sancto spiritu dotatum, qui nobiscum in aeternum manes, ducat ad supernum.

Tibi trinitas &c.

Laus dei ex euangelio de eodem.

Patrem missus paracletus apostolos edocuit, suggerens eis halitus, quicumq; his innotuit ob tuum Christe domine, missus in tuo nomine.

Gloriamur ascendisse te ad patrem, te maiorem quo ad formam, quam sumpsisse fatemur te humiliorem.

Fuit quippe is ascensus, tuae glorificationis humanitatis, impensus ut esset pmiatiuus, quantum ad accidentale, praenit non principale.

Passione imminente princeps mundi ad te uenit: sed te culpam non habente, suum in te nil inuenit: patrem uere dilexisti, & ut iussit peregisti.

Ioan. 17.

Tu es Christe uitis uera, tuus pater agricola, colēs mentē, & syncera agēs corda coelicola. Omnem hominem carentem fructu bono condemnabat: fructum uero facietem purgās, magis fecundabit.

Sicut palmes non fert fructum, nisi in uite manserit: sic nec nos, si non reductum in te cor se expandit.

Nam nulla meritoria actio, sine gratia, nec condignum est gloria, qd fit uirtute propria.

In te stantes impetramus, quicquid rite exoramus, & in hoc clarificatur pater atq; honoratur, ut discipuli fiamus tui, fructumq; feramus.

Sicut pater te dilexit, tu nos quoq; dilexisti: nam ad pccnas te direxit, sic tu tuos direxisti. Hinc in tua charitate par manere est nos rate.

Tua iussa obseruando, tuo in amore manemus, sicut te obtemperando patri, mansisse tenemus in ipsius charitate, in hac fige nos beate.

Hac fers ut exultatio tua sit in nobis semper, & nostra gloriatio plena sit indefinēter.

Fac nos in te permanere, amoroſe te tenere, semperq; fructificare pure, & in te sperare.

Tibi trinitas &c.

Laus dei ex euangelio de eodem.

Te maiorem charitatem nullum constat habuisse, semet quem per pietatem ob nos scimus posuisse.

Appellasti discipulos non seruos clientulos, sed amicos: nam dixisti his secreta, que audisti a coelesti genitore, tuo orna nos fulgore.

Non te CHRISTE elegimus, sed nos prior elegisti: nec digna isto fecimus, sed clemēter sic egisti.

Vis, ut si nos odit mundus, recordetur mentis fundus, quod priorem te odiuit, suosq; amare sciuit.

Quia non de mundo estis, ais tuus Christe testis: sed de mundo uos elegi, hinc uos odit, nolens regi.

Vt te mundus persecutus est, tuosq; persequitur: ut contempſit quae locutus es, spemnit & insequitur uerba tuae plebis Christe: tu in nobis semper siste.

Si tu ipse non uenisses, & locutus extiſſes, tantam culpam non haberent Iudaei, qui culpae haerent: nunc autem excusatio non est eis, nec ratio.

Si in eis non fecisses opera quae nemo fecit, non peccato astrinxisses plebē hanc, quae te proiecit, sed te patremq; odiuit gratis, neq; te audiuit.

Actu. 2.

Die Pentecostes sancto, spiritu sanctus cum tanto rore gratiarū splendens, tuis large se impendens praebuit testimonium, tibi clarum praconium.

Tunc nam uerbis docuerunt, per scripturas probauerunt, magnis signis firmauerunt, multis linguis ostenderunt Christum uitae te actorem, regem, mundi saluatorem.

Nisi inquis abiero, paracletus non ueniet: si ad patrem transiero, mittam illum, adueniet. Non est dignus suscipere dulcem hunc consolatorem, nisi curans abijcere sensualem motum amorem.

Vt ais, sanctus spiritus a seipso non loquitur: sed quod audit diuinitus, id ab eo proferitur. Non est enī a seipso, sed a patre & seipso, & procedēdo suscepit quod est, habet, & inspicit.

Ioan. 16.

Tua cūcta sunt & patris, filii uirginalis matris: hinc de tuo paracletus suscipit, nō hūanitus. Mundo uane gloriantē, tui plorant & tristantur: ideo pccnas tolerante infernales, consolatur isti, quorum breuis luctus, aeternales habet fructus: pro breui hac tristitia, coeli gaudēt laetitia.

Da sic tibi adhærere, nos dignare sic docere, tui ut amici sumus: nisi assis, nos perimus.

Laus

DE LAUDIBVS SVPERLAUDABILIS DEL.

TVis Christe loquebaris, & per eos nobis faris: nunc in cororem uos habetis, mihi quā iam adhæretis: rursus autem uos uidebo, qui iocundus apparebo.

Tūc ex corde gaudebitis, nam me semper habebitis: & nemo uestrum gaudium a uobis tollet hostium.

Erit cum annuntiabis nobis de tuo patre clare, cum in regno demonstrabis uultum eius nobis chare.

Pater amat te amantes, te ab eo affirmātes exiuisse ac uenisse, nosq; pie redemisse, qui in mundum hunc te misit, per te pccnos inuisit.

Mundū Christe reliquisti, corporali praesentia, & ad patrem petrexisti, in assumpta essentia. Ais hæc, ut habeamus in te pacem, quā uis foris aspera sustineamus, ut electis extat moris.

Qui pressuram patiuntur in hoc mundo, nec uincuntur, confidentes ut dixisti, quia mundum tu uicisti.

Oculis tu eleuatis patrem orās bonitatis: pater inquis, clarifica me, filium clarifica, ut te ego clarificem & digne clarificem.

Ioan. 17.

Pater te clarificauit, multis modis honorauit, corpus tuum glorificando, spiritumq; destinando, ad te mundum conuertendo, signa magna faciendo.

Omnis carnis potestatem dedit pater tibi Christe, cunctis ut felicitatem dares, quos donauit iste pater tibi o saluator, esto nobis liberator.

At aeterna hæc est uita, te docente uere ita, ut noscamus patrem deum, & quem misisti Christum eum, palam q; & paracletum, quo cor meum fit alitum.

Da nunc tuis cum electis sic affligi & tritari, ut cum sanctis pcc dilectis simus digni consolari in celesti paradiso, perfruentes te inuiso.

Laus dei ex euangelio de eodem.

EGo te clarificaui super terram, patri faris: opus quoq; consummaui, mihi quod largiebaris.

Et nunc pater clarifica apud te me claritate quam habebam deifica, ante mundum deitate.

Christe manifestaſti nomen patris hoibus quos de mundo congregaſti gratiarum luminibus, quos pater tibi tribuit, & deo mundo eripuit.

Hi praedestinatione erant patris, qui donauit tibi hos uocatione, qui sunt plebs, que conseruauit fide, actū, uerba tua, hæc in mente scribens sua.

Isti noscunt tua cūcta, q; a patre sint & uncta, uerba nam a patre data tibi, a te his sunt lata, qui & ea acceperunt, & agendo impleuerunt.

Pro his patrem exoraſti, non pro mundo reprobos: qui petita impetraſti, absolute uolitoz.

Omnia tua patris sunt, & cūcta patris tua sunt, quorum una est natura indiuisa, simplex pura.

Ioan. 16.

Pro electis supplicaſti, serua pater quos donasti mihi in tuo nomine, ut sint unum diligēdo, ut nos unum in essen do, o sempiterna domine.

Ioan. 17.

Dum cum eis inquis essem, cum nec carne his deessem, in te pater hos seruaui, incessanter defensaui.

Sed nunc ad te proficiscor, mundo fari hæc nanciscor, ut gaudiū hi habeāt, meum in seipsis plenum, nec quicquā ultra paucaant, possidentes me serenum.

Mundus quoq; hos odiuit, pater sibi quos praesciuit: nam de mundo non consistunt, ut nec tu, quem summe gliscunt.

Non o pater rogo inquis, qui in lingua non delinquis, tollas eos ut de mundo, sed ut seruas ab immundo.

Eos pater sanctifices uere, atq; saluifices: sermo tuus est ueritas, uerbum tuum synceritas.

Cunctis pro electis poscens, qui electos es cognoscens, omnes ais extent unum, ut tu in patre, & is in te, ut sint in pcc quoq; unum, in patre tuo & in te.

Pater inquis sancte uolo, ut quo ego hi sint mecum, contēplentur ut in polo claritatem meā fecum, quam de disti ante mundum mihi, summe, ens iocundum.

Eis te notificaui, ut fit tua dilectio in eis dem quos amaui, mentis horum directio. Fac nos unum in te deus, dux, rex, uirtus, plastes meus, a te nunq; separemur, teq; semper ueneremur. Tibi beata trinitas.

Laus dei ex euangelio de passione Christi.

E His

D. DIONYSII A' RICKEL CARTHUSIANI,

His completis egressus, trans torrentem Cedron Christe, cū apostolis ingressus uil-
lam Gethsemani, triste cor habebas intrans ortum, qui salutaris præstas portum.
Patrem ter tunc exorasti, qui sic spōrē formidasti, ut si esset possibile, genus illud ter-
ribile mortis à te amoueret, nec te hostis sic deleret.
Metu mortis naturali guttas sanguinis sudasti, agoniam in pœnali tūc prolixius orasti, ange-
lus tunc apparuit, te confortans, ut claruit.
Tua anima tristabatur, usq; mortē lassabat; obuiā hinc processisti hostibus, nec timuisti.
Cum te Iesum affirmares, & quesitum te monstrares, mox retrorsum abierunt, & in terram
corruerunt, nec quibant se erigere, donec fuisti libere.
Vt tu ipse asserebas, obtinere tunc ualebas duodenas legiones, imò plures conciones ange-
lorum, amputatam aurē hosti dans sanatam.
Manus tibi iniecerunt, catenarunt, ligauerunt, tunc timentes aufugerunt tui, solum te li-
querunt,
Cum responsum pontifici dares, tibi opifici mundi dedit quis alapani, tunc ductus ad Ca-
ypham.
An sis Christus, adiuratus respondisti uera ratus, q; te Christum cōspecturi essent in patria
dextera, uenientemq; uisuri iudicare in aëra.
Hoc audito, morte dignum ac blasphemū te clamabant, & tententes te benignū iridebant
& uelabant, uultum tuum conspuentes, colaphizantes, cædentes,
Fantes, prophetiza Christe, quis nam extat cæsor iste, plurimāq; blasphemantes erant in te
iacitantes.
Tunc te Petrus ter negauit, tuum ut os pronuntiauit: quem clementer aspexisti, quod se
fleuit, præstitisti.
Mane factio te ligatum, consputum, discoloratum præsidēti offerebant, falsāq; obiciebant,
ut q; plebem se duxisses, Cæsaremq; offendisses.
Te patris sapientiam, æquitatem, splendescētiam scelerati sic tractabant, te spernebant, sub-
fannabant Herodes ac obsequentes, alba ueste induentes.
Vestibus te exuerunt, & flagellis percusserunt, caput spinis transigentes, & arundine cæ-
dentes, purpura te uestiebant, inclementer impellebant.
Vultu sanguine perfusum, consputatum ac illusum, purpuratum, coronatum, te eduxit ad
iratum agmen præses, ut placaret illud, teq; liberaret.
Sed te uisio ululabant, tolle, tolle crucifige, & clamare non cessabāt, donec acquieuit brigæ.
Tibi Christe conformemur, passionem imitemur tuam, cunctasq; uirtutes quas monstra-
sti, ne refutes. Tibi beata trinitas &c.
Laus dei ex euangelio de eadem Christi passione.

Crucem ferens es egressus, Iesu pie nimis fessus: te in ligno suspenderunt, inter reos
erexerunt.
Manus, pedes perforabant diris clauis sæuissime, & aceto te potabant, mixto felle ne-
quissime, membra tua extendebant prorsus uiolentiissime.
Ruptis uenis, & iuncturis dissolutis pro impuris, ossa qbant numerari, corpus cœpit desicca-
ri, sic q; dire sitiebas te ut aquam effundebas,
Sanguis fluxit undiquaq; laceratus circūquaq; factum ut liquefēs cera est cor tuum, mens
syncera
Vt testa uirtus aruit tua, corpus contabuit, lingua adhæsit faucibus, pro his te colam lau-
dibus.
Crucifixum iridebant te Christe multipliciter, & descende nunc dicebant, rex Israël agili-
ter: Christus dei præelectus se nunc saluet, hinc protecdus.
Tunc tu agne mitissime orasti clementissime pater eis hæc ignosce, quos quod agunt, scis
non nosse.
Pœna inæstimabili, cū uoce lachrymabili deo patri proclamasti, & qd ferres demonstrasti.
Deus meus deus meus ut quid me dereliquisti: hor; causa ego reus, pro quo tāta pertulisti.
Tam acerbe torquebaris, tanquam pater te liquisset: ut leprosus uidebaris, ut quem deus
percussisset.
Matri tuæ charissimæ affanti fidelissime ultra æstimationem condolebas: passionem tuam
dire sic auxiliasti, & nil tibi pepercisti.
Cōsummatū est, prolato, mentē patri cōmēdasti, capiteq; inclinato, alte clamās, expirasti.
Cernens

DE LAUDIBVS SVPERLAUDABILIS DEI.

158

Cernens ista Ceterio, cor de ait industrio: hic uere dei filius fuit: impossibilis uix putans q;
clamantem tam ualenter, expiratem.
Tunc ad tuæ dignitatis dignam declarationem moles uniuersitatis miram immutationem
sustinebat continuo, lætante hæc in sinuo.
Nam tunc sol obscurabatur, Lunaq; reuertebatur hora oppositionis, soli se opposuit, Dio-
nysius docuit summę uir religionis.
Scissæ petra, terra mota, uelum templi ruptum, nota.
Et te Christe resurgente confitemur certa mente multos sanctos suscitatos, te uiuentē pro-
testatos, sanctam uirbem introisse, multisq; apparuisse.
Cum te tui sepelissent, & Iudæi contulissent ne tuum corpus tolleretur, custodes adhibue-
runt, lapidemq; signauerunt, ut te falsum probaretur.
Fac nos Christe tibi gratos, cruci fortiter scctatos condolere mētaliter, cōbeari ueraciter.
Qui ardenti charitate, & præclara pietate hæc pro nobis protulisti, & tam chare nos emi-
sti. Tibi beata trinitas &c.

Lu 23.
Mat. 27.

Laus dei ex euangelio de Christi resurrectione.

A Passione tertia die, absq; inertia sanctæ formine uenerunt, quæ te dire deplanxerunt,
corpus tuum perungere, & se defuncto iungere.
Angelus his apparuit, te surgentē non tacuit: cuius metu sunt prostrati milites con-
deputati, & effecti ut defuncti, non per fidem deo iuncti.
Angelo hoc descendente, & ut fulgur apparente niueis tecto uestibus, uiribus mox cœle-
stibus terra motum est perpessam te mens sit indefessa.
Fœminis tunc consternatis, uultu terra inclinatis, duo angeli astabant, eas de te informa-
bant.
At Maria Magdalena propter te dolore plena duos angelos aspexit, in speluncam cum
insepexit.
Surgens primo ostendisti te Mariæ Magdalena: fœminis post occurristi, has salutans tam
serene.
Nunciarunt principibus milites quæ contigerūt, qui hos donis supplicibus ad testandum
induxerunt.
Quod ipsis dormientibus, neq; istud sciētibus corpus tuū clam tulerūt tui, tibi qui hęserūt.
Die isto ostendisti in alia effigie te duobus, his coisti peracta iam meridie:
Tunc eisdem loquebaris: oportebat Christum pati; & cum eis uestebaris, sic fuerunt insā-
mati: post hæc te monstrans facie disparsensq; ab acie.
Vndecim apparuisti, Thoma die hoc absente, te palpanđū præbuisi cum eisdem te edente.
Pati, mori, oportebat te Christum & resurgere: prædicari condecebat in te, tuosq; currere
ubiq; pœnitentiam docendo indulgentiam.
Tunc per insufflationem sanctum spiritum dedisti, & per hanc infusionem potestatem cō-
tulisti tuis, culpas remittendi, quibus par, & retinendi.
At post dies octo rursus tuis te ostendens, cursus horum tunc lætificasti, cum his Thomam
uisitasti.
Manus pedesq; palpanđā præbens ei, uis miranda: beati qui non uiderunt inquiring, & cre-
diderunt.
Ad mare Tiberiadis distinguens res periodis, te discipulis monstrasti septem, quos & in-
formasti.
Subito tunc concluderunt centum quinquaginta pisces & tres magnos, quos cœperunt te
agente, cum iussisses.
Tūc ter Petri sciscitatus Christe es, an te amaret: q; a te est deputatus oues tuas ut curaret.
Tecum Christe cōsurgamus uere semp mētaliter, & diuina expectamus nūc sapientialiter.

Ioan. 20.
Mat. 28.

Ioan. 14.

Laus dei ex epistola Pauli ad Romanos.

Actus ex David semine es secundum carnem patri, coöperante nemine fa-
ctus proles puræ matri.
Prædestinatus filius dei extas in uirtute, secundum sancti spiritus sanctifica-
tionē: tunc clarer Christe id tuorum ex surrectū mortuorum.
Gratia, pax nobis detur, iugiterq; conseruet à te pater sempiternæ, teq; Chri-
ste rex superne, qui cum patre unus dator es & deus, o saluator.

Rom. 1.

1. Cor. 1.

E z Tuum

Rom. 1. Tuum est euangelium uirtus dei, ac medium, quo electū collegiū saluat pellens tædium,
Nam tua deus æquitas in eo splendet ac ueritas.
Tua inuisibilia per creata cognoscuntur, tua uirtus potens milia, deitasq; sic sciuntur.
Qui te noscunt nec honorant, neque grati te adorant, deus inexcusabiles sunt, uani & da-
mnabiles.
Hinc scimus hos incidere multas cõcupiscentias, & reprobo iniicere se sensui, amētias passi-
onum imitando, & immun da operando.
Iudicans inordinate quem, est coram te beate deus inexcusabilis, nec censurā effugiet tuā,
tua uox rugiet in eum formidabilis.
Rom. 2. In quonam fratrem iudicat semet damnat miser iste, dum in culpa cõmunicat agens eadē,
o Christe.
Nemo tuæ bonitatis, atq; longanimitatis opes, & patientiæ, spernat dux sapientiæ: per tuā
nam clementiam uocas ad poenitentiam.
P. al. 6. Malus iuxta duritiam suam ac imperitiam irā tuam thesaurizat sibi, stultusq; cancrizat.
Cunctis quippe es daturus quod meretur: collaturus bonis gloriam & honorem, prauis
tartari horrorem.
Rom. 3. At nō legis auditores, sed factores iustificas deus uerax uiatores mendaces tu notificas.
Rom. 3. Mendax nēpe omnis homo in terrestri ista domo: omnes quippe peccauerunt, gloria tua
eguerunt.
Mortuos tu uiuificas, & qui non sunt entificas, uocans illa tanquam ea quæ iam sunt, o uir-
tus mea.
Nostra Christe ob delicta te tradebas morte uicta surgens, iustificationem ob nostram, ac
Iotionem.
Rom. 5. Legem nobis da implere, iudicare quem cauere uitiose, & amare toto corde honorare tuā
longanimitatem, patientiam, pietatem.
Iusti facti tua fide pacem dei habeamus: omne malum tu collide Christe, in te quiescamus,
Per te aditum habemus ad hanc qua stamus gratiam, & uirtute gaudeamus spe obtinēdi
patriam.
In aduersis gloriemur, patienter operemur uirtute tuæ gratiæ, te decet cultus latræ.
Tua Christe non confundit spes, sed culpas hæc retundit: nam diuinam charitatem nobis
das, per bonitatem sancti spiritus manentis in tuorum fundo mentis.
Tuum pater ostendisti amorem, qui uoluisti Christum sic pro nobis mori, adhuc culpa dū
priori prau atq; inimici plus essemus q̄ quit dici.
Cumq; adhuc inimici simus, reconciliati tibi pater: nunc amici magis erimus saluati sangui-
ne tui filij decretoq; consilij.
Ut per Adam introiuit culpa mundi, per hancq; mors, Christe sic per te prodiuit uirtus, sa-
lus, uitæq; fors.
Ut Adæ rebellionem multi facti peccatores: ita obeditione tua, multi directores.
Tanta est tua pietas, adoranda diuinitas, ut quò culpa abundauit, gratia post redunda-
uit.
Rom. 6. Omnes in te baptizati, tua morte emundati sumus, tibi consepulti in sepulchro, à te sulti in
peccati interitum, per tuum Christe meritum.
Nam si tuæ complantamur mortis similitudini, resurrectionis famur aptandi plenitudini.
Tu resurgens ex mortuis, ultra nusq; morieris: mundum da cor fide iunctis, author uitæ, ne
moreris.
Mortuus quòd es peccato, mortuus es semel: quòd uiuis uiuis deo, in æternum ui-
uens eo.
Culpa, concupiscentia non in nobis regnet unq̄, & nostra seruētia mēbra sint peccato nūq̄,
sed deo & iustitiæ, omni actu munditiæ.
Nihil est damnationis gratia dilectionis in te Christe manentibus, carnem non assequenti-
bus, redemptis lege spiritus, uitæ datæ diuinitus.
Rom. 8. Tu pater mittens filium in carne nobis simili de peccato flagitium damnasti,
Spiritalis prudentia, pax & uita affirmatur: mors & carnis prudentia deoq; inimicatur.
Non habes tuum spiritum, non est tuus per gratiam Christe, nec tibi libitum famur, aut ire
patriam iuxta carnem ambulantem, passionem consecrantem.

Pater

Pater si in nobis manet tuus spūs, qui sanet, corpora uiuificabis nostra, & nos reformabis,
propter nos inhabitantem sanctum spiritum purgantem,
Qui paraclito aguntur, tui deus sunt filij: spiritum nō forciuntur seruitutis, exilij, in timore
sed natorum adoptionis tuorum.
In quo abba pater clamant, & te pura mente amant.
Tuus spiritus testatur pater nostro spiritui, intus cum clam affatur, q; filij æditui tui simus
& hæredes, atq; Christi cohæredes.
Dummodo cõpatiamur, ut cum Christo prouehamur.
Non sunt dignę passionis uitæ huius ad futuram gloriam, qualem sermones spondent tui,
mox uenturam.
Tui in se hic gemiscunt, gloriā hęc postulantes: de hac carne solui gliscū te uidere affectātes.
Spiritus infirmitatem tuam nostam iuuat deus, quid oremus, cæcitate nostram docet o rex
meus ut oportet quid oremus nisi, donec, non uidemus.
Scimus q; te amantibus omnia cooperantur in bonum, & spectantibus ad te, qui & appel-
lantur seu uocati extant sancti ex decreto dei tanti.
Quos ad uitam præsciebas uerbo tuo conformari, pater eos eligebas, uolens cum demon-
strari in multis primogenitum fratribus, nobis deditum.
Porro quos prædestinasti, ad te pie hos uocasti, uocatos iustificasti, cuncta mire ordinasti,
iustificasti gratia, magnificasti gloria.
Te pro nobis existente cõtra nos quis præualebit: te fatemur grata mente, cor pensare hęc
debebit:
Proprio non peperisse filio, sed tradidisse hunc pro nobis terrestribus, saluandis in cœle-
stibus.
Nōne cuncta contulisti nobis, illum cum dedisti? quis electos accusabit, aut quis contra eos
stabit, pro quibus Christe domine tuo oras patrem nomine?
Ergo quis nos separabit sancto tuo ab amore? nulla res nos segregabit, à te nostro salua-
tore.
Da carnalem prudentiam uitare & scientiam, saluatorem adipisci à te, per hanc proficisci,
ad amorem præardentem tuum in deficientem.
O Creator metuende, deus iuste, reuerende, cuius uis tu miseris, quem uis indurare,
eris.
Ex eadem formans massa uasa iræ ex se casta, uasa quoq; clementiæ, decreto sapientiæ.
Rom. 9. Fecisti uasa gratiæ, ut diuitias gloriæ in his monstres, pietatem, largitatem, charitatem.
Uasa iræ procreasti, æquitatem demonstraisti, in his item potestatem iuxta tuam maiestatem,
Te nullus quit arguere, nec responsum tribuere, nec fictori fert figmentum, quid me sic fe-
cisti entum?
Æquitatem nescientes tuam deus, & uolentes propriam constituere, constat subdi reue-
re: nec sunt tibi hi subiecti, sulti, uani, non directi.
Finis legis ad salutem es o Christe, dans uirtutem: in te credens non fallitur, diuitem expe-
rietur te, in omnes inuocantes, te condigne exorantes.
Plebem tuam non repellis, quā te scis prædestinasse: hanc te cunctos qui præcellis constat
pie liberasse pietatis uisceribus, non ex suis operibus.
Da ne altum sapiamus de nobis, sed timeamus tuam deus bonitatem, itemq; seueritatem: sa-
Rom. 11. pienter conspiciemus, stabiles perseueremus.
O apex deliciarum diuinæ sapientiæ, altitudoq; earum æternalis scientiæ.
Rom. 12. Incomprehensibilia tua deus iudicia, atq; inuestigabile uia tuæ mirabiles.
Sensum tuum quis cognouit, consul tuus quis extitit, aut quis prior te promouit, ut reddas
quis sic astitit?
Ex te, per te, in te deus cuncta sunt creator meus: ex te pater per filium plane in sancto spiri-
tu, nobis pande consilium tuo pio intuitu.
Fac nos tibi exhibere corpora nostra hostiam sanctam, uiuā: hanc placere per gratiæ regen-
tiam, ac discrete nos habere per omnem seruitutem.
Rom. 14. Munda nusq; conformemur, sed in mente reformemur conemur demum sapere sobrie, nō
plus capere.
Simus spe in te gaudētes, spiritu inardescentes, preci semper intendentes, nec putemus nos
prudentes.

E 5 Non

Non nos culpās defendemus, & cum cunctis peroptemus pacem habere, nec demus malū malo, sed d' prae stemus bona iniuriantibus mentibus uigilantibus.

Roma. 11.

Scimus bona providentes, exēplariter uiuentes corā deo & hoie, spūs sancti nomine. Praesidenti nos subdamus, & libēter pareamus pro te deus, à quo fluxit omnis uirtus & eluxit.

Potestati qui resistunt, ordinati obfistunt tuo, sibi acquirētes dānationē amentes.

Nulli quicquā debeamus, q̄ ut simul diligam⁹, legē quippe sic implemus, tibi summe sic placemus: legis nanq; plenitudo, amoris uicissitudo.

Nemo nostrum uiuat sibi sed o sancte deus tibi, ut uiuentes, morientes, ad te finis pertinentes.

Roma. 14.

Mortuus ad hoc censeris Christe, ut tu domineris mortuorum & uiuorum, nobis da decorem morum.

Ante tribunal stabimus tuum, causamq; dabimus unusquisq; pro seipso erue nos à teipso. Hinc non magis iudicemus inuicem, sed id curemus, ne patri offendiculum ponamus, aut ridiculum.

Regnum tuum iuste deus non est esca neq; potus, sed iustitia dux meus, pax & gaudiū: sim lotus: gaudiū inquam spiritus, quod descendit diuinitus.

Roma. 15.

Firmiori sustinere da defectus infirmorum: uane sibi non placere, cordibusq; proximorum qui uis nostrum cōplaceat in bono, culpa careat.

Quicquid deus docuisti in scripturis retulisti, nostram ad instructionem, ut per consolationem scripturarum confidamus, patientiam discamus.

Da deus patientiæ per donum sapientiæ dator puri solatij, labem pellens mē dacij, nutuo idem sapere, influxus tuos capere, ut concordēs honoremus te, o pater & amemus.

Eras circūcisionis minister: hanc sumens Christe causam confirmationis promissorum, que tu iste es ad patres protestatus: per te fiam illustratus.

Deus spei tu nos imple omni gaudio & pace, in credēdo tibi simple nos amoris igni face.

Vt in spe nunc abundemus, & uirtute paraclēti, cuius donis exultemus, luce cordis hinc aliti.

Tibi beata trinitas.
Laus dei ex epistola prima ad Corinth.

1. Corin. 1.

Diuites efficiamur in te omni in uirtute Christe, nec desituamur ulla gratiæ salute. Deus pater tu fidelis, qui nos ad societatem Christi uocasti, in cœlis promittens felicitatem.

In eisdem scientia sensuq; fac nos perfectos, o Christe sapientia patris, ope fac nos tētos.

Verbum crucis stultitia uidetur pereuntibus: sed uirtus ac peritia dei, sursum euntibus.

Virtus ac sapientia patris, Christe es saluator, cuius summa clementia praelegit miserator mundi contemptibilia, infirma atq; uilia.

Qui mundi sapientiam contempnit ut amentiam: secularem prudentiam, stultam fecit dementiam.

1. Corin. 2.

Christe sanctificatio, iustitia, saluatio nobis, & sapiētia factus es ex clemētia, ne in quoquam gloriemur, quam in te quo iocundemur.

Euangelij doctrina tui Christe uis diuina non in persuasibilibus humanæ sapiētiae uerbis, aut monstrabilibus fucatae eloquentiæ.

Facta est autem radicata fides nostra, ne fundata extet in sapiētia hominum, aut loquentias sed in ostensu spiritus ac uirtutis, diuinitus.

Esa. 54.

Hos oculis non uidimus, nec auribus audiuimus, nec cor nostrū cogitauit, tua bonitas parauit quæ deus diligētib; te, & semper hærentibus.

Sed hæc nobis reuelasti spiritus sancti lumine: qui ut ipse affirmasti, eodem sancto numine cuncta plene comprehendit alta dei & ostendit.

Tuum spiritum infundis tuis, quos tu ipse regis, tua dona ut cognoscant, & se gratos esse possant.

1. Corin. 3.

Non sit zelus, contentio inter nos sed sit mētio de te, ne inueniamur nos carnales, & spernamur.

Nemo ualet fundamentum aliud à te ponere Christe, cuius sunt stramētum atq; templum summo opere fideles, sanctum spiritum in se habentes inditum.

Ante tuum iudicium non iudicem supplicium, id timentes quod tu infliges die illo, quo castiges.

Tunc

Tunc absconsa tenebrarum, & secreta humanarum mentium illuminabis, cunctisq; manifestabis.

1. Cor. 4.

Pascha nostrum immolatus es tu Christe, morti datus, praesta nobis epulari, mente in te fatighari, azymis synceritatis ac diuinæ ueritatis.

1. Cor. 5.

Nostra corpora saluator tua membra sint, hærentes tibi, tecum o creator unum simus, consistentes unum quidem in amore, unus spiritus feruore.

1. Cor. 6.

Membra nostra paraclēte templum tuum sint in clyte, quem tu nobis praestitisti Christe, q nos redemisti pretio praestantissimo, & sanguine dignissimo.

Nostro deus te portemus corpore, glorificemus, illud tibi subiectemus, omne bonum actitemus.

Quilibet donum propriū à te deus est sortitus: quod mundo est inglorium, feram pro te non inuitus.

1. Cor. 7.

Fac nos digne ambulare, quo uocatu nos uocasti: non cessantem te amare, tibi notum, asfirmasti.

Ephē. 4.

Pater unus nobis tu es, ex quo cuncta, & nos in te: unus dominus Christe es, per quem cuncta, nosq; per te.

1. Cor. 8.

Fide deus nos tentari ultra uires non permittis: in tentando coronari das, & opē pie mittis. Calix benedictionis, sanguinis est cōmunio: panis cōsecrationis, corporis tui est sumptio.

1. Cor. 10.

Qui panē hunc comederit, aut calicem acceperit non condigne, erit reus tuæ carnis rector meus, & sanguinis tui Christe, opem ferre tu inuitte.

Dominus Iesus, dicere potest nemo cum affectu, aut deuote concipere, cum interno intellectu, nisi in sancto spiritu, eius pio adhibitu.

1. Cor. 11.

Vni per te paraclēte, à quo regar ut capite, datur uox sapientiæ, uni sermo scientiæ, uni donum sanitarum, uni actus potestatum.

Alteri uaticinari, alij interpretari, huic spiritus discernere, huic linguis exprimere. Cuncta hæc tu operaris, unus idemq; spiritus, qui ut uis & arbitraris, singulis das diuinitus.

Multos gradus statuisti, ordines que ecclesiæ, qui apostolos dedisti primo, hinc uates gratiæ.

Hinc doctores, ac uirtutes, gratias curationū, ordinatas ad salutes nostrarum cōditionum. Hinc opitulationes atq; gubernationes, linguas, interpretantias, populi ordinantias.

1. Cor. 12.

Sine tua charitate ac fraterna, ad salutem nihil prodest: rex beate, semper praesta hanc uirtutem.

Charitas pia, patiens, & perperam nil faciens, charitas non æmulatur, non inanis nec inflat. Neq; est ambitiosa, deniq; non irritatur, neq; malum meditarur, sed nec sua uult dolosa.

Alii. excidit, nō est tuus,

Hæc cōgaudet ueritati, condolerit iniquitati, cuncta credens atq; ferens, nos ad cœli regnū gerens.

Te ex parte cognoscimus, te plene scire poscimus: nam perfecto ueniente, quod ex parte est intente credimus euacuandum, teq; ut es conspectandum.

Te per speculum uidemus nunc deus in ænigmate, facie conspiciemus te tunc abs paradignate, id facie ad faciem per claram mentis aciem.

Paruuli efficiamur sensu non, sed prauitate: cuncta nostra moliamur ordinata honestate. Pacis non dissensionis deus es, fons notionis: qui ignoras ignorantem te, & tua non pensantem.

1. Cor. 14.

Petro, turbæ hinc undenæ, post quingentis plus fratribus, Iacobo post, duodenæ post turbæ atq; matribus, Paulo demum te pandisti Christe, postquam surrexisti.

1. Cor. 15.

Quod sum, tua sum gratia, qua uitatur fallacia.

Tu à morte surrexisti, primitiuus dormientum: ut in Adam occidisti, sic per te est morientum o Christe resurrectio, qui uitæ es directio.

Vt in Adam moriuntur omnes, sic reficiuntur, atque uiuificabuntur, in te CHRISTE qui sequuntur.

Hinc finis, cum donaueris regnum patri bonitatum, cum euacuaueris uniuersum principatum, potestatem & uirtutem, plenam praestans tunc salutem.

Tibi pater cum subiecta erunt cuncta, tunc & natus tuus erit mēte recta, tibi coram sanctis stratus, quo ad formam quam assumpsit, sermo tuus id deprompsit.

Vt in omnibus omnia sis, o deus in gloria, non inhærens formaliter, sed praesidentialiter, ens beatis obiectiue, cuncta atq; fruiuiue.

D. DIONYSII A' RICKEL CARTHUSIANI,

In te nam simplicissimo summo bono dignissimo habent cuncta quod cernentes, habent quicquid sunt uolentes.

Corpora tunc electorum donis quatuor ornabis, omnium cum defunctorum corpora refucitabis.

Clara, impassibilia, subtilia atq; agilia erunt ualde te agente, carne uera remanente.

1. Cor. 15. Adam de terra terrestris, Christus de caelo coelestis, sicut illi conformati sumus actibus peccati, ita tibi conformemur, tuos actus consecremur.

Vniuersos fucitabis, sed electos immutabis in momento, id repente ages ut omnipotente, Dama immortalitate corporibus mortalibus, erit mors in ueritate absorpta tunc in talibus, Tunc uirtute ac merito Christe tuae passionis, dabitur gregi debito tibi impassibilitas, immortalis stabilitas.

Gratis pater uictoriam qui das per Christum, gloriam nobis confer in patria, nuncq; fructum in gratia

Stabilem & immobilem, da mentem uere nobilem, omni actu effluentem, & in bonis perardentem,

Scimus, non infructuosus erit labor uirtuosus apud te, sed gloriosus, deus iudex seriosus, Per te mente uigilemus, & in fide certe stemus, agamusq; uiriliter, & cuncta amabiliter,

Laus dei ex epistola II. ad Corinthios.

2. Cor. 1. Benedicte ues ð deus, pater sancte Iesu Christi, salus, uirtus, plastes meus, qui tã pie subuenisti.

Tu misericordiarum omnis consolationis pater, dator gratiarum pura q; lætationis, qui in omni consolaris nos afflicti, ut testaris.

Sicut Christi passionis sunt in nobis abundantes, nostrae consolationes sic per Christum sunt undantes.

In te solo confidimus: idq; deus inq;rimus, ut bona conscientia, nostra extet gaudentia: eius bona testatio, nostra sit gloriatio.

Nos unxisti & sanasti, pignus spiritus donasti, nos in Christo triumphare, per nos cunctis declarare te ð pater condigneris, semper intus opereris.

2. Cor. 7. Hanc fiduciam habemus, q; ex nobis nil ualemus agere meritorie, nec cogitare proprie, nostra sufficientia ex tua est clementia.

Porro istam spem habentes, confidentia utentes sumus multa ð saluator, bonus odor creator tuus sumus nunc ubiq; nec agamus quid inique.

Tu spiritus es domine: & ubi tuo nomine est paracletus, sincera est libertas mentis uera, à iugo culpae daemum, coelestium fundus feminum.

Hæc seruitus ingenua tua deus sub pcepto, quæ nobis sit congenera, purgã omni ab inepto. Da reuelata facie tuam deus speculari gloriam, ope gratiæ in eandem transformari imaginem à spiritu, tuo sancto adhibitu.

Et nos due à claritate tuam in claritatem rate.

Qui dixisti splendescere splendorẽ de caligine, in nobis fac clarescere lucẽ tuã coeligenẽ.

2. Cor. 4. Theaurum tui munerum multorum ultra numerum, habemus in fictilibus uasis istis fragilibus, carnibus ut sublimitas sit tua o diuinitas.

Nunc mortificationem tuam per festationem o Christe circunferamus, ut in eodem ostendam uitam tuam rex cunctorum, dominator dominorum.

Quamuis homo exterior noster Christe fatigetur, homo tamẽ interior omni die renouet. Leuis ac momentanea hæc nostra tribulatio, supra modum in patria (ut uera credit ratio) æternũ pondus gloriæ agit in nobis proprie, dũ terrena aspnamur, & supna contẽplamur.

2. Cor. 5. Domum tu non manufactam, æternalem & compactam nobis deus præparasti, & in caelis adornasti, ad quam pie suspiramus, exulantes hanc optamus.

Dum in corpore moramur, heu à te peregrinamur: nam per fidem ambulamus, non p speciem spectamus.

Tu pro cunctis es occisus, ut qui uiuunt, agant nifus tibi non sibi uiuere, nec se à te diuidere Christe, in quo pater fuit mundum liberans, qui ruit.

2. Cor. 5. Nulli quã offensionẽ demus per transgressionẽ, ne nostrũ ministeriũ incurrat uituperium. Nos in cunctis exhibentes, simus tibi obsequentes in multa patientia, cum finali manentia.

2. Cor. 7. Omninos ab inquinamento carnis atq; mentis munda, perface nos ornamento sanctitatis, & fecunda nos timore filiali, casto, sancto, perennali,

Ob nos fa

DE LAVDIBVS SVPERLAVDABILIS DEI.

161

Ob nos factus es egenus, diues extans rex amicus, tua ut locupletaremur paupertate, & saluemur eius merito, fumentes dona tua ac tenentes.

Potes deus abundantem omnem in nobis gratiam facere, da æstantem charitatẽ ac patriã.

Amas hilarem datorẽ, celeremq; solutorem.

In hac carne ambulantes, carne ð non militemus: & qui sumus gloriantes, in te deus exultemus: neq; enim est probatus laudans se, sed te laudatus.

Tu in caelum rapuisti Paulum & in paradysum: huic arcana ostendisti, quæ non ad humanum uisum sine mentem licet fati, dona nos te contemplari.

Pacis & dilectionis deus, locum mansionis facis in diligentibus, pacem hancq; tenentibus.

Gratia unigenite tua, pater ingenite feruens tua amatio, tua & communicatio sancte spiritus nobiscum, prauitatis tolle uiscum.

Tuis ineffabilibus donis, ineffabilibus gratibus regratiamur tibi deus, quem miramur. Tibi beata trinitas &c.

Laus dei ex epistola B. Pauli apostoli ad Galatas.

TE in mortem obtulisti nostras culpas ob tollendas: iuxta patris id fecisti uoluntatem, nos accendas.

Tanta Christe synceritas, certitudo ac ueritas legis tuæ euangelicæ, ut si angelus coelice, siue Paulus loqueretur contra hanc, id mentiretur.

Querens homini placere, tibi nequit complacere, tuus esse & seruus uerus Christe IESV, rex syncerus.

Tu non accipis personam hominis, hanc neq; bonam censet legis operibus, legalium oneribus: sed fide & euangelio, saluas tuo mysterio.

Tibi cruci sim confixus, uiuo iam non ego, nixus tibi: sed tu in me uiuis Christe, & non alter quiuis.

Sed in carne quod nũc uiuo, tua uiuo fide diuo Iesu, qui me dilexisti, teq; pro me tradidisti. Non sic stulti comprobemur, ut in carne consummemur, cum spiritu ceperimus: nam tui sic non erimus, sed in bono inchoato cum profectu nos seruato.

Tu à legis maledicto nos saluasti, cum in uicto corde factus maledictum ob nos, mentifer amicum.

Pater omnes tui nati sumus, mente renouati per fidem unigeniti tui, nobis à te dediti. Cum uenisset plenitudo temporis, hunc destinasti: uirginis hunc puritudo peperit, quem subiectasti legi, saluet ut legales, tibi det nos filiales.

Quia sumus adoptiui tui nati pater pie, flamen sanctũ tui uiui nati immisisti die lucis, in nostris mentibus, abba per hunc dicentibus.

Hinc amicus, proles, hæres tuus extat Christianus, nec ut seruum hunc haberes, si præberet tibi manus.

Bonum semper æmulemur, & te Christum amplexemur, in quo nec circuncisio quid ualeat nec præputium, sed fides, ut suscipio & charitas, nec dubium.

Nunc aufer carnis opera, nos que implere propera fructibus sancti spiritus, his orna nos diuinitus.

Charitate, mititate, gaudio, patientia, castitate, bonitate, pace & continentia. Vanam gloriam spernamus, nemini inuideamus, inuicem non prouocemus, lapsum pie reformemus, & nos ipsos contemnemur, ne & ipsi nos tentemur.

Da carnem crucifigere, culpas, concupiscentias, proximum non affligere, uerum deficienti a seius ferre ac onera, nostra spernamus opera.

Spiritu da seminare, & interne ambulare, semper nos humiliare & ut nihil reputare, æterna lem ut metamus uitam, & te diligamus.

Cam est tempus operemur bona, cunctis plus credenti, nec in quoquam gloriemur, quam in cruce ac pendenti.

Per quem nobis crucifixus mundus, & nos mundo: tibi semper sim innixus summo Christo præfecundo.

Stigmata tua dñe, te se quens tuo nomine, corpore in meo iugiter portem uere salubriter. Tibi beata trinitas &c.

Laus dei ex epistola Pauli apostoli ad Ephesios.

Benedicte pater Christi, miserere reo istum in Christo benedixisti nos per dona quæ dedisti, omni benedictione, spiritali unctiõne.

Nos in Chri.

Nos in Christo elegisti ante mundi factionem, ut essemus id egisti per prædestinationem, sancti & immaculati, charitate consummati.

Deus nos prædestinasti proles in adoptionem, id per Christum acitasti tuam per uolitionem, in laudem tuæ gloriæ & gratiæ unctoriæ.

In quo nos gratificasti, in charo tuo filio, per quē pater nos saluasti sanguinis eius pretio, Cuncta deus operaris mentis tuæ consilio: nos creasse cōmendatis tuā in laudem initio.

Sanctos p̄i signasti fidos, q̄bus hūc donasti pignus qui hereditatis nostrę extat p̄ te gratis, Pater Christe rex gloriæ, sapientiæ proprię spiritum agnitione ueritatis fer optime.

Nostrę ut uocationis, arcęq̄ electionis, ut condigne contemplerur, teq̄ semp̄ ueneremur, Tuam deus porentiam, Christum suscitans monstrasti, quem iuxta congruentiā tua in dextera locasti.

Super oēm principatū, potestatem, dñatum, & uirtutē atq̄ cuncta, tibi corde sint cōiuncta, Hunc dedisti ecclesiæ caput pater egregie, in dō omni hierarchiæ prætulisti cū pic, huic ecclesiasticæ, cœlesti theostatice.

Ephē. 2.

Deus diues pietate, nimia & charitate ad nos, nos mortificatos peccatis, uiuificatos fecisti Christi merito, obediēter edito.

Saluati tua gratia, ingressi tua atria sumus Christe tua fide, nō ex nobis: tu nos uide, Tuum quippe est hoc donum, non ex nostris operibus, ne quis gloriētur bonum se, ex se in uisceribus.

Tua pater nos factura nos in Christo recreasti in bona operatura; quam tu deus præparasti, ut in ea ambulemus, bonis actibus uacemus.

Ephē. 2.

Christe nostra pax fecisti, unū ambo dum obisti, cruce inimicitias necās, tollens nequitas, Per te nobis est accessus ad deum, ut es professus in uno plane spiritu, gratioso adhibitu.

Nos sanctorum Christe ciues fecisti, & domesticos deisimus ne rex diues hospites inter besticos.

In te Christe cohare des, concorporales, confortes, gentes factæ tuæ sedes, quæ & tuæ sunt cohortes diuinæ promissionis ac beatæ uisionis.

Ephē. 3.

Pater Christe ex quo cuncta nominatur paternitas, à te nostra mens sic uncta, daq̄ summa æternitas mente semp̄ roborari, per paracletum firmari.

Vt in nobis cōmoretur Christus fide & seruetur, iuxta tuæ diuitias gloriæ, nec despicias, Fac nos super eminentem scire Christi charitatem, implemur ut in mentem per immensam pietatem, in oēm plenitudinem ac tuam sanctitudinem.

Vales cuncta abundanter facere plus quā poscimus, & implere redundanter nos plusq̄ ipsi noscimus, tuam deus per uirtutem, tibi hymnus, fer salutem.

Ephē. 4.

Fac nos digne ambulare, quo uocatu nos uocare es dignatus, timorate omni cum humilitate, patienter & mansuete supportantes cum quiete.

Inuicem in charitate, solerter in ueritate, unitatem seruantes mentis, pace nos ligantes, Deus paterq̄ cunctorum unus es, rex seculorum, super omnes & per cuncta, præsta corda in te uncta, & in nobis es omnibus, nos imple sanctis promptibus.

Data gratia cuiq̄ est o Christe iam ubiq̄, tuæ metro dationis præsta lucem rationis, Qui ad terrā descēdisti, idē cœlos ascēdisti, ut impleres dominatu cuncta, gratiæq̄ datu.

Nō pusilli, fluctuātes omni uento nutitātes doctrinæ simus labilis, sed cordis uere stabilis, Da ut mente renouemur, nouū hominē sectemur, ueritatis sanctitate ac perenni æquitate.

Ephē. 5.

Nos benignos & clemētes deus fac & ignoscētes, ut p̄ Ch̄m indulgisti nobis, piusq̄ fuisisti, Tui simus sectatores, filij ut charissimi, ut eamus uiatores, pauperes, egenissimi, semp̄ in dilectione, ut amasti Iesu bone.

Qui ob nos te tradidisti, & te patri obtulisti odorem suauitatis, hostiamq̄ sanctitatis, Per Christum nos paracletō imple pater nos alito, ut in hymnis colloquamur, tuis laudibus pascamur.

Ephē. 5.

Tibi semp̄ cōpfallentes, grates mente referētes pater in Christi nomine, in om̄ib' d̄ dñe, Ecclesiam dilexisti, pro hac Christe te dedisti, illam ut sanctificares, in æternūq̄ beares, aquæ lauacro hanc mundās, uerbo uitæ & fecundans.

Vt d̄ Christe exhiberes tibi atq̄ contineres gloriosam ecclesiam, non habentem in ediam, mentis rugam aut maculam, sed charitatis faculam.

Nos conforta gratiose, asta semp̄ uirtuose, uesti tua armatura, per quam mens fit deiectu rā dæmonum machinamenta, uniuersa tentamenta.

Nos lorica

Nos lorica æquitatis, scutoq̄ fidelitatis, uerę salutis galea, ense spiritus phalera, Contra carnem & sanguinem non est nobis luctatio, sed contra fauun sanguinem, grauior conflictatio in hostes inuisibiles, apostatas odibiles.

Danos semp̄ exorare deus simplex, in spiritu mēte puta uigilare, in uita & in obitu nunquam corde relaxari, non tēdere aut frigidari.

Tibi beata trinitas &c.

Laus dei ex epistola Pauli ad Philipenses.

Bona cœpta confidimus te in nobis completurum, idq̄ deus exquirimus, te sperantes miserurum.

Vt charitas quotidie crescat absq̄ segnitie, in nobis in scientia cum sa per effluentia, Vt probemus potiora, & extemus omni hora puri, nullum offendentes, cuncta propter te agentes.

Reple fructu iustitiæ pater nos per saluatorem, ut in arce fidutiæ Christus suum per splendorem, in carne magnificetur nostra, nunc & dum labetur.

Sis nobis Christe uiuere, mori lucrū arbitremur, carnē optē abicere, tecū esse pconemur, Non tam in Christum credere da, quā ob hunc non cedere in aduersis, sed gaudēter cuncta ferre patienter.

Vane & cōtentiose nil dicamus aut agamus, sed d̄ deus amorose, fratres nos præferamus, Cumin dei esses forma, Christe æquitatis norma, non rapinam arbitratu, nec mendose es

status deo patri te æqualem atq̄ consubstantialē.

Verbū exinanisti, formam serui assumpsisti, usq̄ mortem obedisti, exaltari meruisti, Nam te pater sublimauit, summum nomen condonauit, ut genua cœlestium cuncta atque terrestrium infernorumq̄, flectantur tibi Christe ac subdantur.

Teq̄ in patris gloria omnis lingua fateatur, felicitate propria tui deum te loquatur, Operemur cum timore, metu iugi ac tremore nostram deus nunc salutem, sic agendi da uirtutem.

Tu in nobis operaris uelle atq̄ perficere, uoluntate hæc laudaris tua pia efficere, Absq̄ murmuratione atq̄ hæitatione cuncta Christe peragamus, filij ut consistamus tui simpli abs querela, mentes nostras tu reuela.

In peruerfa natione deus dulcis Iesu bone, fac nos ut luminaria lucere, exemplaria cunctis opera monstrando, uirtuose conseruando.

Quæ lucra æstimauimus, detrimenta nunc putemus abs te Christe errauimus, per hæc uana te seruemus.

Et ob tuam eminentem fili dei scientiam, omnem rem hic consistentem per mentis sapientiam contemnamus ut sterora, tu nos tibi in corpora.

Quæ retro obliuiscamur, in diuina extendamur, destinatum assequētes, brauiūq̄ intuent

tes supernæ uocationis, summæ præmiationis.

Sit nostra cōuersatio in cœlis summa ratio, saluatorē præstolemur Christe te, quē gratulamur corpora reformatur, nostra fecū locatur.

In te semp̄ exultemus, per modestiā micemus, sic ut cunctis innotescat, mens in te & connotescat in te nos confortante, cuncta quimus te testante.

Omnem mentem pax transcendens tua Christe sit impendens opem, intelligētiā nostras seruans, sic sentias.

Pudica, amabilia, iusta, sancta, utilia in te deus cogitemus, atq̄ à te procuremus Affectus impletionem, & beatam uisionem, iuxta tuas diuitias æternas per delicias,

Tibi beata trinitas &c. Laus dei ex epistola Pauli ad Colosenses.

Imple tuę uoluntatis deus nos agnitione, & cōforma nos beatis, illustrata ratione in om̄i sapientia, mentis intelligentia.

Vt te digne ambulemus, omni & uirtute stemus, crescentes in sciētia tua atq̄ potētia, Grates tibi referimus, q̄ nos dignos ut cre dimus, fecisti sorte luminis, electorūq̄ nūminis.

Saluans nos de potestate tenebrarum rex beate, nos transponens in dilecti regnum natū tui recti.

Qui tua inuisibilis est imago, non scibilis, omnisq̄ primogenitus creaturæ, te editus, p̄ quē & in quo creata cuncta sunt ac reformata.

Christe caput ecclesiæ, primatum præsidentię tenens, in te habitauit plenitudo diuinitatis corporaliter, nos iquit pater per te omēs gratis.

Tua mortē

Tua morte fac nos sanctos & irreprehensibiles, in te gratiose tantos, fundatos, immobiles, in fide euāgelij nostræ salutis mediū, spe amoreq; feruentes, ab his nunquam recedentes.

Colof. 2.

Omnes sunt sapientiæ thesauri & scientiæ, in te Christe absconditi, instar mellis reconditi, Caput omnis principatus, potestatis, magistratus es, quo sumus circūscisi spiritualiter ac uisione, in expoliatione uitæ a ratione.

Tecum Christe confurgamus: quæ sursum sunt sapiamus, quo es in patris dextera, uirtus eius non extera, Veterem nos expolia hominem & eius actus, nos ruentes ut folia, uesti noui pie tactus, Tua qui agnitione renouatur Iesu bone iuxta dei imaginem, a quo habet propaginem, Pietatis uisceribus nos imple & operibus, indue nos benignitatem, modum ac humilitatē, inuictam patientiam, unctamq; sapientiam.

Colof. 3.

Inuicem ut supportemus, ac peccanti mox donemus, & præsertim charitate uinculo perfectionis imple deus nos beate cum splendore rationis, Christe tua pax exaltet in nostris semper cordibus, & per eam mens resulet in te, depulsis fordibus.

Verbū tuum abundanter in omni sapientia sit in nobis incessanter, increata essentia, Ut docētes & hortātes simus inuicē nos recte, hymnis psalmisq; cantātes tibi deus pelecte, Quicquid sumus peragentes in uerbo aut in opere, in te Christe exhibētes simus id digne prope, per te grates referamus deo patri quem laudamus.

Colof. 4.

Porro precibus instemus, & in eis uigilemus cum gratiarum actione, feruida deuotione, Sapienter ambulare da nobis ad extraneos, uerba unctā explicare nos apta ad intraneos, Verbum sagax da habere, ut sciamus respondere cunctis prorsus sapienter, ut oportet, & decenter.

Subditis da admoneri, præfidentes ordinare, ut hi curent adimplere diligenter timorate assumptum ministerium, iuxta tuum imperium, Tibi beata trinitas &c.

1. Thef. 2.

Laus dei ex epistola prima ad Thessalonicenses, Ac nos loqui d' domine dignè in tuo nomine, non ut homini placentes, sed tibi qui pro

bas mentes, Verba adulationis deus nunquā admittamus, humanæ cōditionis gloriā nō queramus, Nostra sanctificatio ē uoluntas tua uere, ut sciat nostra ratio corpus suum possidere in honore, sanctitate, uili non carnalitate.

1. Thef. 4.

In bonisq; operibus puris mentis uisceribus, nos quiete da uacare tibi, & plus abundare, Et honeste ambulemus ad hos omnes qui sunt foris, nec cuiusquam quid optemus cunctis uitæ nostræ horis.

Ut te mortuū fuisse Christe ac resurrexisse credimus, sic cōfitemur qd & mēte reueremur, Deum tecum adducturum mortuos, & id acturum die illa præhorrenda, cœlum & terra q̄ mouenda.

Nam tu Christe altissime, descēdens uelocissime de cœlo in iussione, tubæq; sonitione & in uoce archangeli, ac tui summi angeli,

1. Thef. 5.

Et defuncti in te entes, primi erunt resurgentes uiui qui inuenientur, tunc cum illis rapientur tuū Christe in occursum: semper erunt tecum sursum.

Dies tuus instar furis nocte Christe ē uēturus: iudicabit tūc pro puris, impios reprobatur, Qui cum inter se dixerint, pax nobis & securitas, nec dolendo afflixerint se, tāquam sit imunitas, repentinus interitus ueniet eis meritis.

Mutuo da consolemur, inuicem ædificemur, ampliusq; diligamus præfidentes, laborātes, pacem cum his habeamus, opus horum aspectantes.

Inquietos corripere, infirmosq; suscipere, solari pusillanimes, cōmorari unanimes, fac nos deus & ad mentes singulorum patientes.

In te semp gloriemur, incessanter te p̄cemur, in cūctis regratiemur, mali specie purgemur, Deus pacis sanctifica nos, clementer deifica, ut in carne & in corde simus integri, absq; forde sancte coram te uiuendo, te ardentem diligendo.

Tibi beata trinitas &c. Laus dei ex II. ad Thessalonicenses epistola.

2. Thef. 1.

Ide clara concrefcamus, charitatem ardeamus, in alios instantius, d' deus abudantius, Sempiternas sustinebunt prauis pœnas, & dolebunt, a conspectu maiestatis, tuæ Christe acquitatis.

Quando tu glorificari uenies & sublimari in sanctis & credētibus, tibi uere hæretibus, sancta tua

sta tua uocatione nos dignare deus bone, Tu Christe interfcies, & omnino dei cics filium perditionis, tuæ uerbo iussionis, Pater qui nos dilexisti, & æternā præstitisti nobis consolationē, bonamq; sperationē, corda nostra exhortare, firma, doce, immorare, Ab importuno homine libera nos domine, & à fratre ambulante inordinate nec ante, nos prudenter subtrahamus, ne & ipsi pereamus.

2. Thef. 1.

Laus dei ex prima ad Timotheum epistola.

Inis tuæ iussionis uirtus est dilectionis, de purgato corde, bona conscientia: hanc donas: & fide non conficta, nostra auferre delicta.

1. Timot. 1.

Sermo uerax & fidelis, omni dignus acceptatur: quia missus es de cœlis Christe in hunc mundum datu patris, reos liberare peccatoresq; saluare, Quorum & ego primus sum, qui limus atq; imus sum.

Tibi regi seculorum, creatoriq; cunctorum, immortalis & inuiso præfidenti paradiso, sit sempiterna gloria, honor, uirtus, laus propria, Obsecramus, postulamus, grates agimus, oramus te pro cunctis hominibus, regibus & principibus.

Ut ita sic gubernentur, & tam iuste conuersentur, ut tranquillam & quietam uitam deducamus lætam in omni castimonia, piāq; sanctimonia.

1. Timot. 2.

Deus omnes uis saluari, ueritate conformari: unus deus es creator, unus quoq; mediator, inter te & nos Iesus, nostra pro salute lacus, Fac orare nos ubiq; semper pie, non inique, puras manus eleuando cum seruore, nec rigando.

Sacerdotes, pontifices fac uirtutum opifices, morigeratos, prudētes, hospitales, cōtinētes, Pios, sobrios doctores, Christi dignos sectatores, & irreprehensibiles, in cūctis diligibiles, Diaconos fac sobrios, ministros tibi proprios, non bilingues sed pudicos, non auaros sed amicos in pura conscientia, uernantes continentia.

1. Timot. 3.

Verbum dei incarnatum pietatis sacramentum, magnum es præexaltatum, nostrum sumum firmamentum.

Quod in carne declaratum, spiritu iustificatum, angelis notificatum, gentibusq; prædicatum, assumptum es in gloria, uirtute præceptorum.

Et in uera pietate digne nūc exerceamur, cui spondesti rate, ut re ipsa protestamur, bona nunc & in futuro, te fruamur corde puro, In te deus confidimus, quē saluator ē dicimus, uniuersarū gentiū, & præsertim credētū.

Cunctis fac nos exēplares uerbo, uita, charitate, castitate singulares, fide ac modestitate, Fac prælatos lectuoni, forti exhortationi, & doctrinæ insudare, gregem suum præmare: tuam nusq; negligere gratiam, sed perficere.

1. Tim. 4.

Abs præiudicio iudicio nil agamus, ne uitio corruamus, imprudenter quid agendo, aut fallenter.

Alimenta, tegumenta, dum habemus, contentemur: fideiq; certamina, forti mente prælespernamus auaritiam, per diuinam peritiam.

1. Timot. 5.

Solus potens es rex regum, mundi sator, dator legum: solus immortalitatem, inaccessibilitatem lucis habens ac habitans, quem nemo uidit flagitans, Hic te Christe demōstrabit cūctis, qñ iudicabit per te die nouissimo tibi uacē mū dissimo, Da ut diuites seculi non sint tui æmuli, nec in uanis diuitijs sperēt, pompa, aut uitijs: uerū in te deo uero, corde pio ac sincero,

Nō o deus intumescāt, cito domine affuescāt bonis semp operibus, ditescāt in uisceribus, Laus dei ex secunda ad Timotheum epistola.

Spiritum non præstitisti nobis serullis timoris, sed uirtutis: infudisti tui spiritum amoris, ueræq; sobrietatis, deus auctor pietatis,

2. Timot. 1.

Ut mentis præpitudine, uirtutū plenitudine, seruiamus piissime tibi, ac deuotissime, Christe non erubescamus hic tuum testimonium: sed secure te promamus, ad cœli nos duc solium.

Per te pater nos uocauit gratia tua, haud merito nostro: qui præordinauit ab æterno non edito in te conferre gratiam nobis, lucisq; patriam, Mortem Christe destruxisti, uitam ueram reddidisti: si tibi nunc commorimur, gratiose conuiuemus: & si digne compatimur, gloriose conregnemus.

F Fac nos

a. Tim. 2. Fac nos pater laborare, ut bonos Christi milites: non nos sinas implicare rebus mudi precipites, sed in cunctis intellectum presta nobis, & cor rectum.
Tibi nos exhibeamus probatos operarios: ueritatis assumamus sermones necessarios, & recti, inconfutibiles, simus ac dirigibiles.
Verbauana & prophana de uicinis mente sana: nunquam uerbis contendamus, & affe-
ctus fugiamus pueriles atq; uiles: tuus d' Christe sim miles.
Seruum tuum litigare non est decens, Iesu chares: sed mansueti & docilem, patientemq; so-
bolem, & modeste arguentem, ueritati resistentem.

2. Tim. 1. Volentes pie uiuere in te Christe, suscipere decet persecutiones, tãquam tuas dationes, & has ferre gloriantes, teq; sequi æstuanter.

1. Tim. 4. Da praelatis prædicare uerbum tuum opportune, uigilãterq; instare etiam & importune, increpando patienter, obsecrando diligenter.

Laus dei ex epistola ad Titum.

Tit. 1. **S**acerdotes, pontifices, populi sunt opifices: Christe tu fac hos uiuere abs crimine dei-
fere.
Iram, incontinentiã, pompã ac uinolentiã, cupiditatẽ fugiant, gregiẽq; culpas lugeãt.
Fac hos deus hospitaes, pios castos & frugales, iustos, sanctos, eruditos, omni gratia fulci-
tos, agant suum officium condigne, non per uitium.

Tit. 2. Senes, amos, iuuenulas, iuuenes & clientulas, uirtutibus decẽtib; orna deus in mẽtib;
Tua saluator gratia apparuit iam uaria uniuersis hominibus cum diuinis luminibus, do-
cens nos ut abnegantes culpas tibi aduersantes, seculi desideria, & cuncta impropria,
Iuste, pie, non gulose conuersemur, uirtuose, spem beatam expectantes, & aduentum præ-
stolantestuum Christe deus sancte, immolate ob nos tante.
Te pro nobis tradidisti, ut à culpis nos mundares, ob nos mortem pertulisti, ut nos tibi ac-
ceptares, teq; iugiter sectemur, & que iusta operemur.

Tit. 2. Benignitas apparuit, humanitasq; patuit tua Christe liberator, non ex nostra o saluator
nos saluasti cõgruente, sed tua cum pietate.
Per regenerationem, atq; renouationem sancti spiritus clementer tuis dati affluenter.
Tua ut iustificati gratia ac adornati, simus uitæ sempiternæ cohæredes rex superne,
Tibi beata trinitas &c.

Laus dei ex epistola ad Hebræos.

Hebr. 1. **T**v pater multifarie olim loquens fons gratiæ, priscis nostris per prophetas, ueritatis
tuæ metas nunc locutus per filium nobis tuum cõsilium.
Quem hæredem statuisti secundum humanitatem omnium, per quem fecisti secun-
dum diuinitatem omnia prorsus secula, non tibi sit plebs emula.
Qui cum sit splendor gloriæ, character perfectoriæ tuæ: pater substantiæ, origo elegantiæ,
Cuncta sua uisustentans, culpas purgans, non retentans, residet ad maiestatis dexteram,
fons bonitatis.
Angelis tanto melior, quo filius est uerior: est nã proles per naturã, & non per imitationẽ.
Nulli quippe angelorum es locutus, rex cœlorum: tu existis meus natus, hodie ex me
generatus.
Nam administratorij spiritus sunt uniuersi salutis operatorij, instrumentales, deterfi, missi
in ministerium ob electos egregium.

Hebr. 2. Nos oportet obseruare tua uerba timorate filii dei d' præclare, cū sint iussa tam curate, ob-
seruari uerba legis datae per ministrum regis.
Legem tuam confirmasti signis magnis & portentis, & eandem roborasti plurimarum
munimentis uirtutum atq; munerum spiritus, ultra numerum.

Psal. 8. Christo deus subiugasti orbẽ terræ post futurẽ, gloria hũc coronasti & honore, propter
purę passionis promeritũ nobis clemẽter deditũ, pro nobis tua grã mortẽ tulit p patria.
Te propter quem sunt omnia, per quẽ item sunt omnia, multos natos qui saluasti sangui-
ne quos liberasti, passione consummati condecebat, & his dari.
Fratres tuos hinc dixisti eos, qui & destruxisti tua morte ac uicisti, penitusq; deiecisti hũc
qui mortis imperium habuit per mysterium.
Non naturã angelicã, sed humanã assumpsisti, quã per uirtutẽ cœlicã ex Abrahã induisti.
Fratribus hinc simulari tu in cunctis debuisti, sicq; clemens declarari, fidus pontifex fuisti
ad deum, propitiando culpas plebis, temet dando.

Quo es passus

Quo es passus & tentatus, es iurare potens ratus tentatos tuo merito, tu omnes nos pro-
tegit.

Nostrẽ tu confessionis apostolus & pontifex, qui in domo mansionis patris, qui est in son-
titex, eras fidus & filius, te nil optabilius,
Hæc domus est ecclesia, plebs fidelis egregia, fidutiam & gloriã spei seruando propriam.
Nunquã corda obduremus auditis tuis sermonibus: inuicem nos excitemus sanctis col-
lationibus, ne quis culpa: fallacia uagetur per inania.
Vereamur ne relicta sponcione à te dicta intrandi tuam requiem, summam, plenam tẽpe-
riem, nostrum quis inueniatur tunc deesse, & pellatur.

Heb. 4. Viuus patet sermo tuus, uerbũ tuũ ac filius: nos conseruet uigor suus, q nihil est felicius.
Sermo penetrabilior omni ense agilior, cui nil inuisibile, sed omne ens noscibile: cuncta
nempe sunt aperta eius oculis, ac certa.
Te habentes pontificem magnum, mundũ artificem filii dei, accedimus thronum gratiæ:
credimus nam in te, ut consequamur pietatem, qua saluamur.
Christe, non clarificasti te ut pontifex fieres: sed quem patrem honorasti, ut nos quoq; re-
dimeres à te, meus es filius, ait pater sublimius.

Heb. 5. Preces patri cum clamore forti, lugens præ horrore, offerens es exauditus, tua dignita-
te scitus.
Cumq; esses dei natus, ex his quibus cruciatus es, parere didicisti, obedire docuisti, id ex-
perimentaliter discens, quod scismentaliter.
Passione consummatus causa factus es salutis omni tui principatus iussa tenenti, uirtutis.
Tu secundũ maneriẽ Melchisedech appellaris pōtifex, q congeriẽ culpæ amouere faris,
Sensus da exercitatus, solidum ut capiamus cibum, & illuminatos à te sensus hauriamus.
Non es iniustus dominus, nostra bona obliuiscens, illos diuino nomine sequi, nostra mens
fit discens, quæ fide, patientia, te possident fruentia.

Heb. 6. Abraham longanimiter ferens, sponfare adeptus: nos quoq; fac similiter spe firmatos, te
sim septus, translatò sacerdotio, uis legis sit amotio.

Heb. 7. Ad perfectum lex nõn duxit: per te Christe spes illuxit, per quam deo propinquamus, &
salutem impetramus.
Aeternum sacerdotium habes, manens nam æternus: hinc salubre negotium agis, saluans
nos superne.
Per te patrem es accedens, ad precandum nec recedens, monstrans latus & uulnera, ut
mentis sanes ulcera.
Pontificem nos decuit te habere & egui: purum, sanctum, innocentem, super cœlos resi-
dentem.
Qui ueri tabernaculi & sanctorũ es minister, diuini habitaculi, quod fixisti, tu magister,
Patriastans futurorum pontifex tu es honorum, cœlesti tabernaculum es ingressus per
cruorem tuum: non per umbraculum legis, aut legalem morem.

Heb. 8. Sanguine atq; cinerẽ hostiarum legalium, purgantibus facinore sceditatum carnalium,
Multo plus nos emundabit sanguis Christi & saluabit, qui per sanctum spiritum se obtu-
lit ad libitum deo patri illibatum, quo cor nostrum fit beatum.
Testamenti mediator noui Christe es saluator, morte ut intercedẽte tua & nobis succur-
rente, culpæ: pro remissione testramur factor bone.
Nõ in sancta manufacta uerorum exemplaria introisti, sed in acta à te, trans luminaria in
cœlum ut appareas patri ob nos, ac clareas.
Semel Christe es oblatus culpas ad exhaurientias, & secundo ut es fatus ad personas redi-
mendas: expectantes te parebis, impios à te delebis.
Vnam pro culpis uictimam offerens tam legitimam, corpus tuum in æternum, iuxta pa-
trem es supernum, donec tui inimici deprimantur impudici.
Fac nos deus accedere, plenissimeq; credere cum pitra conscientia, perenni persistentia,
spei nunc confessionem, tenentes per unctiõnem.
O deus quã terribilis dies tui iudicij, ignis item horribilis diri causa supplicij, puniẽs ad
uersarios peccati operarios.

Heb. 10. Horrendum est incidere manus tuas uiuens deus, cum te constet affligere sine fine hunc
qui reus.
Tua deus perpendamus, augẽtes dilectionem: neq; nostram relinquamus fraternã colle-
ctionem,

Sionem, ut est moris antiquorum, pusillorum & uagorum.
 Tanto hanc plus consolemur, quanto diem intuemur propinquare iudicii, ac proprii excidii.
 Non nostram confidentiam amittamus, quæ habebit tuam deus fruentionem, quæ in cœlum permanebit.
 Da deus patientiam nobis per necessariam, ut per obedientiam seruemus omnifariam uera quæ iussisti, fortiamur quæ dixisti.
 Iusti fide sunt uiuentes. quod si se sint subtrahentes, tibi deus non placebunt, nec superna obtinebunt.
 In fide testimonium bonum, atque præconium à te senes sunt adepti, uiri sancti non inempti, quæ secula disposita noscimus & edomita.
 Abs fide impossibile tibi deus est placere: qui habet cor docibile, ista debet recensere.
 Oportet quippe accedentem te, sincere exquirentem, credere te uere esse, munerando non deesse.
 Iuxta fidem sunt defuncti sancti olim, à te uncti, re promissa non sumētes, procul hæc aspicientes, salutantes, peregrinos se hic fantes & supinos.
 Sancti fide deuicerunt regna, iusteq; egerunt. & promissa sunt adepti, summa luce circūsepti.
 Omne pondus uitiorum per te deus repellamus, & certamen nunc laborum nobis postum curramus per iugem patientiam, ac fixam sapientiam.
 Te ò IESV contemplantes, fida menteq; sectantes, quæ gaudio proposito pati malebas solito.
 Te qui tanta ptulisti, & contēptus sic fuisti ab iniquis, meditemur, ne aduersis fatigemur.
 Disciplinam diligamus tuam, in hac persistamus, nam quem amas tu castigas, sic ut omnē hunc affligas quem suscipis in filium: uota imple humilium.
 si tenemur obedire genitori hic carnali, quanto plus sub te transire opus, patre spiritali, creatori spirituum: me tuum fac ædituum.
 Pacem atque sanctitatem, abs qua nullus deitate cernit, fac nos imitari, à te nusq; separari.
 Radix amaritudinis nunquam nobis innascatur, quam ut terram saluginis uere prudens detestatur. nam hac multi inquinantur, & habentes retardantur.
 Venimus ad Sion montem, ad te deum lucis fontem, & Ierusalem cœlestē fugientes mun di pestem.
 Atq; multorum milium angelorum frequentiam, per Christi dei filium patris sapiētiā, Amorem fraternitatis atq; hospitalitatis fac nos deus obseruare, charitateq; flagrare.
 Honestum da connubium, thorunq; immaculatum plebi tuæ: hæc dubium Christianeq; me fac gratum.
 Varijs ac pegrinis non fallamur nos doctrinis: sed cor nostrū stabiliat gratia, quæ cōciliat.
 Christe ut sanctificares plebem, tuum per cruorem, in æternum hanc saluares, tuum ei dans fulgorem, extra portam es perpeffus ò amator indefessus.
 Ad te ergo exeam, impropertū feramus tuū, urbē nō habētes hic manentē, sed querētes.
 Per te Christe offeramus laudis hostiam iam deo, nec oblitui tradamus, toto precor corde meo.
 Nūc beneficentiā, imo nunc cōmunionē: per hanc nam offerentiā, tuā meremur uisionē.
 Nos propofitis parere fac, sic atque nos habere, ut gaudentes præfidere queant, neque nos desere.
 Deus pacis eduxisti magnum de monte pastorem, per quem plebem redemisti Iesum Christum saluatorem: apta nos in omni bono, omnem in te spem repono.
 Tibi beata trinitas &c.

Et. br. ff.

Hebr. ix.

Hebr. vii.

Iacobi. i.

Laus dei ex Canonica Iacobi.
 Mne gaudium putemus, cum diuersas sustinemus o deus tentationes, ut per te perfectiones simus integre habentes, in nullo deficientes.
 Deus qui das affluenter cunctis, neque improperas, dona nobis miserenter uirtuosas nunc operas, salubrem sapientiam, petendi confidentiam.
 Spe est coram te beatus, qui suffert tē tationem: nam cum fuerit probatus, sumet coronationem, quam promittis te amāti, uereq; perseveranti.
 Omne donum dignissimum, omne datumq; perfectum à te eis præstantissimum, quod transcendens intellectum.

Flu-

Fluit ò pater luminū, origo & fons numinū in te nulla mutatio, nec uicis obumbratio.
 Sponte uerbo ueritatis nos regenerasti gratis, ut in rebus sic creatis primū quoddam simus datis.
 Veloces ad audiendū uerba tua, simus deus: tardi autem ad loquendū, & ad iram: precor reus ut sumamus manfue te salutare uerbum de te.
 Verbi tui fac actores nos, non uanos auditores: linguam quoq; refrenemus, religiose & extemus.
 Pauperes tu elegisti, fide diuites q̄s scisti, qui hæredes extāt regni, sp̄s amāti nō segni.
 Non personam capiamus, totam legē impleamus, nec in uno offendentes, uiuā fidem possidentes: nam in uno qui offendit, reū omnium se ostendit.
 Bona cōuersione actus nostros ostendamus, & manfue te ratione zelū, lites, repellamus: habens nam amarū zelū, non propinquans est ad cœlum.
 Desursum sapientia pudica est, pacifica modestia: splendentia suafibilis, dulcifica.
 Plena miseratione, & uirtutū actione, nusq; simularie censens, sed amatorie.
 Amicitie seculi tibi deus aduersantur, quæ sunt tui æmuli mundi esse qui conantur: nam pui mundi est amicus, hostis tuus est impudicus.
 Tibi nos obediētes, damoni fac resistentes: corda à duplicitate, manus ab iniquitate dequremus, & mutemus risum gaudiumq; uanū in mœrorē, luctum sanum.
 Coram te humiliemur, nulli prorsus obloquendo: uitā nostrā contēplemur quod sit uapor: defluendo parum parens: longā uitā præsumamus ne nescitā.
 Fac nos semper patientes, in alterutri gementes nūq; simus, formā uatum imitantes: nam beatum horum chorū prædicamus, patientiā laudamus.
 Vitiose non iuremus contristati: te laudemus, nunc orando, nunc psallendo, nūquam à terecedendo.
 Aegros digne da inungi, & beate tibi iungi: mutuo confiteamur, & pro inuicē nitamur exorando ut saluemur, te ardentem ueneremur. Tibi beata trinitas &c.

Iacob. 2.

Iacob. 3.

Iaco. 4.

Iacob. 5.

Laus dei ex prima Canonica Petri.

Gratia multiplicetur, incessanter & pax detur nobis à te pater deus, actor & saluator
 meus.
 Secundum præscientiā tu nos deus elegisti: per tuāq; clementiā nos à morte reduxisti, sanguinis aspersione Christi, obediēte.
 Pater Christi benedictus deus est incircūscriptus, qui secundum pietatē magnā tuā & charitatē in sp̄e nos regenerasti uiuā atq; reformasti.
 Christi resurrectione, qua hæreditatione sempiterna ditabimur in cœlis, ac letabimur.
 In te Christe gaudebimus, sed interim dolebimus, ut fidei probatione nostrę, ac conuersatio sit auro pretiosior, tuā ad laudē ac potior.
 Te deus nunc diligimus, credentes quē nō uidimus, uidētes te letabimur gaudio ineffabili: fidei tunc dotabimur fructu desiderabili, qui est salus animarū, finis actionū harū.
 Mentis lumbos nunc succincti, tēperati sursum tincti, & perfecti cōfidamus in te deus, nec ruamus, nati obediētiæ, innitentes clementiæ.
 Nostræ nō cōfiguremur cecitatis affectibus pristinis, sed depuremur uirtuosifeseffectibus.
 Iuxta sanctum te sanctorum, qui uocasti nos, ut morum sanctitate fulgeamus, omni uita splendeamus.
 Pretio corruptibili, auro aut re cōsumili nō nos Christe redemisti, ob nos sanguinē fu disti.
 Agne dei illibate, rex uirtutum, dux beate, animas castificemus obediū charitatis: mētes tibi preparemus, amore fraternitatis, simplo corde diligentes inuicē, & cōplectentes.
 Nos per incorruptibile semē, pater renouasti: per uerbu intransibile, spiritu regenerasti.
 Omnē dolum, malitiā, hypocrisim, inuidiā, detractiones uitemus, puritatis lac optemus, ut nunc geniti infantes, ut te simus conspectantes.
 Quā sit dulcis degustemus, Christe ad te properemus, lapis uiuus reprobatus à peruersis hominibus, sed electus honoratus à deo, in numinibus.
 Per te genus nos regale Christe, ac sacerdotale sumus, gens purgationis, plebsq; acquisitionis, ut uirtutes nuntiemus tuas, & te præamemus.
 Qui de tenebris uocasti nos in lucē mirabilē: de inferno liberaisti, in splendore optabilē.
 Et nos tūquam peregrinos da affectus in diuinos carnis, prorsus expugnare, quas sentimus militare contra cor ut inter gentes, simus sancte conuiuētes.

1. Pet. 1.

1. Pet. 2.

Fac nos propter te subiectos cunctis, gratiosos, rectos, ut ora imprudentium claudamus luctum, mentium, sic ut bene conuersantes cōpescamus obtristantes.

Fac nos omnes honorare, & aduersa tolerare sine causa & illata mente fixa, in turbata.

Christe es pro nobis passus, formam nobis relinquendo, ut sequamur te qui lassus eras post te gradiendo.

Cum a prauis pateris, atque malediceris, eis non maledixisti, neque minas intulisti. Condemnanti te dedisti nostras culpas tu tulisti, ut peccatis morientes, iuste simus incedentes.

Quasi oves errauimus, quando non ambulauimus post te Christe: sed uertisti nos ad te, qui extitisti esque pontifex nostrarum, nec non pastor animarum.

1. Petr. 3.

Nos in fide fac concordēs, humiles, misericordes, patientes, non reddentes malum, sed benedicentes: nobis nullus quit nocere, bonum si feceremur uere.

Christe te sanctificemus, conscientiam seruemus bonam sancto cum timore, & modesto sempermore.

Semel ob nos es oblati filii dei, nobis datus, carne ut mortificatos, menteque uiuificatos, nos offerres patri deo, culpas delens coram eo.

Tu in cœli es profectus, omnis chorus est subiectus tibi Christe angelorum, ordinumque superorum.

1. Petr. 4.

Pios fac nos & prudentes, charitatem retinentes, in orando uigilantes, tuis donis radiantes, collatam nobis gratiam alijs communicemus, trahendo hos ad latram, ut te simul honoremus.

Bonum ut dispensatorem decet tuarum multiformis gratiarum, te saluatorem secter mente deformis.

Pater honorificeris in cunctis per Iesum Christum: gloriosus adoreris, qui creasti mundum istum.

Tuarum dum communicamus passioni, gaudeamus Christe, ut in gloria lætemur perfectoria.

Propter te dum exprobramur, nos felices arbitramur: nam quod honoris, glorię & uirtutis est proprie dei, super nos quiescit, eis fulgur in splendescit.

Qui secundum uoluntatem tuam deus patiuntur, tibi per fidelitatem commendare se noscuntur.

1. Petr. 5.

Pauendum erit iudicium, si & iustus uix saluetur: quale ergo supplicium omnis prauus fortietur.

Prælati, senioribus fructuose da præse: ut cum sanctis maioribus, queant gloriosi esse. Non sint quasi dominantes clero, sed sint formam dantes uitę: lucrum non sectentur, turpe gregis operentur.

Christe fac adulescentes senioribus parentes, inuicem humilitatem omnes monstrent per ætatem.

Sub tua humiliemur manu, ut hac exaltemur die uisitacionis deus gloriacionis.

Sobrios & timoratos fac nos deus & beatos: demoni nos ambienti, ad deuorandum fauenti fac nos digne resistere, forti fide persistere.

Deus totius gratiarum qui nos uocasti uarie gloriarum ad æternalem, & ad fontem te uitalę.

Nunc in Christo parum passos, per labores nunquam cassos tu nos firma, fac perfectos, sapientes, fortes, rectos.

Tibi beata trinitas &c.

a. Petr. 1.

Laus dei ex secunda Canonica Petri.

Christe gemma speciosa, felix est qui in te credit: maxima & pretiosa nobis pater per te dedit.

Vt per hac efficiamur dei confortes naturę, nec mundanę illabamur, sceditatem corrupturę.

In fide aduinitremus iam uirtutem, per quam stemus: in uirtute scientiam, in hacque abstinentiam.

Et in hac patientiam, in ea que clementiam, in hac proximi amorem, in quo dei per ardorem

Bona conuersatione certa fiat Iesu bone nostra ad te uocatio, atque prædestinatio.

Non indoctas assecuti fabulas, sed te imbuti Christe, tuam confitemur ueritatem, reuerentur &

mur & tuam præscientiam, item omnipotentiam.

Nam honorem accepisti à patre nec non gloriam, uoce lapsa quam audisti ab alto laudatoriã: natus meus es dilectus, beneplacens, ac electus.

Non humana uoluntate prophetia est allata: sed à tua pietate sanctę spiritus est data.

Angelis non peccasti, mundo nec originali da timere ut iussisti te timore filiali: nec plebs peccet, ne reddatur seruus culpę & prematur.

2. Petr. 2.

Bona scita da patrare melius nam ignorare equitatem, quę hanc scire, & non actu redimire. Apud te sunt mille anni deus tanquam una dies. ueteramur tanquam panni, in te solo nobis quies.

Qui non tardas repromissa, ob nos patienter agis, uolens ut amissa nos delere pœniteter. Dies tua adueniet, ut fertur, & tunc deperiet cœlum, igneque soluentur elementa, & uentur terra eiusque opera: ad succurrendum propera.

2. Petr. 3.

Cum hæc cuncta sint soluenda, ð maiestas metuenda, quã nos sanctę cōuersari opus est ac præparari.

Gratia immaculatos, menteque inuolatos fac nos deus inueniri, tua ope præmuniri. Tuam longanimitatem putemus felicitatem, tibi semper sanctitate minuitremus timore.

Per te nos custodiamus, nec errore nos fallamus: tua in cognitione Christe iugiter crescimus, pura in affectione te seruenter diligamus.

Tibi beata trinitas &c.

Laus dei ex prima Iohannis Canonica.

Verbum quod ab initio, fuit à te principio pater sanctę: audierunt, conspexerunt, tractauerunt incarnatum apostoli, futurorum qui præfij.

1. Ioh. 1.

Vitam nobis nuntiarunt æternam ac prædicauerunt apud te ð pater entem, sempiter neque manentem, ut sumamus lætitiã plenam, clarã notitiã.

Deus sanctę lux es pura tenebrarum, quo mixtura locum profus non fortitur, felix mens que hac uestitur.

Dicens se societatem tecum atque charitatem possidere, tenebrosę ambulans seu uitiose, is non facit ueritatem, sed incurrit falsitatem.

Si in luce incedimus, sicut te lucem credimus, ad beatam trinitatem habemus societatem, & nos tuus sanguis mundat Christe, bonisque fecundat.

si abs culpa nos dicimus, nosmetipsos decipimus: nostras culpas confitentes, indulgentiam sumentes sumus pater, qui in cœlis extas iustus ac fidelis.

1. Ioh. 2.

Et peccantes aduocatum te habemus dei natum apud patrem, peccatorum propitiatorę horum.

Scimus quod te agnoscamus, si mandata obseruamus, nam se dicens te noscere, mendosus est præpostere, si non seruat & mandata à te deus noster lata.

Verbum tuum qui custodit, is perfectam charitatem habet deus, nec que odit, pure amans ueritatem.

Dicens se in te manere, instar tui se habere debet CHRISTE ð saluator, tui dignus sim sectator.

Amans fratres, conuersatur in splendore & saluatur: sed qui odit, offuscatur, ruit, fallit, cõ demnatur, nescitque quo gradiatur, mentis luce nam priuatur.

Dane mundum diligamus, sed quę mundi contemnamus: mundum quippe diligentes, tuo amore sunt carentes.

Mundus transit per ætatem, eiusque concupiscentiarum tuam agens uoluntatem, iugi gaudet manentia.

Tua deus unctio imple nos instructione, ut ipsa nos erudiat deus cunctis, & nos muniat. Te negas dei filium ð saluator humilium, tuum negat genitorem, nec te habet saluatorę: porro quite confitetur, patrem habet ac ueretur.

Charitatem ostendisti nobis magnam & dedisti deus pater, ut uocemur tui nati, te sectemur.

1. Ioh. 5.

Natos tuos nos credimus, nondum patet quid erimus, cum autem apparuerit, & lux tua claruerit, similes tibi erimus, nam te ut es uidebimus.

Ad hoc Christe aduenisti, ut succurras mundo isti, demonis soluens opera, ad saluandum nos propera,

Deus qui est ex te natus, nō est peccans finaliter: te nam est defensus, nec perit æternaliter, quia tuum semen manet in hoc, q̄ meam mentē sanet.

In iustus fratrē odiēs, ex demone est prodiēs, estq̄ talis homicida: hinc amemus mētē fida, in hoc scimus charitatē tuam Christe pietatē: sponte nam te tradidisti ob nos, quos id do-

cuisi, ut ob fratres nos ponamus uitā, causam dum spectamus. si cor nos nō arguerit, tute in te cōfidimus, & precē quā effuderit exauditiā suscipimus. Non oī mox spiritui credamus, intuitu in herētes: sed probemus, an ex deo sint, sic stemus. In hoc pater apparuit amor tuus & claruit, quod tuum unigenitum misisti nobis, editum ex Maria, ut uiuamus, per hunc plene gaudeamus.

Charitatē demonstraſti, quia prior nos amasti, mittens tuum filium, saluatorē fragilium, te nos ita diligēte, proximos amemus mente.

In hoc scimus quod manemus in te, atq; te habemus, q̄a spiritū dedisti tuū nobis, p̄ce isti. O deus tu es charitas, nos autē nil quā uanitas: manetq; in charitate in te manet, o beate, & in eo tu creator, manens beatificator.

Nō in charitate timor est seruilis, ut hic timor: sed pudicus, filialis, qui & trahit nos à malis. Te amemus cum feruore, nā & prior nos amasti, qui beato tuo ore feriose imperaſti, ut hic amet oēm fratrē qui te amat deum patrē.

se dicente diligere, si proximū sit odiēs, se sciat se decipere neq; ex te est prodiens. Amans te qui genuisti, dilige tuum filium, atq; te qui processisti ex utroq; rex milium.

Iussa tua nō grauida, seruāda mētē audiat: ois ex te natus, mundum fide uincit in cœcū dū. Vincit mundum, qui formata fide credit per ornata, te Christum dei filium, qui uenisti ut lilium, nō per aquā deus tantum, sed per sanguinē per sanctum.

Sanctus spiritus testat, q̄ tu Christe sis ueritas, per te mens erudiā, d̄ adoranda deitas. Tres in cœlo cōtestantur pater uerbū & spiritus: & hi unū prædicātur in natura diuinitus, Fili dei qui non credit in te, patrē facit falsum: testimonio non cedit, sed cōtēnit ut præfal-

sum, quod pater tibi præbuit, quod acceptare debuit. Pater uitā præstitisti nobis æternalē, uerā: hanc in Christo statuisti, in quem credētes per-

meram fidem uitam iam habemus æternam, quam spe tenemus. Ex te nos esse fidimus deus, qui nunc conspicimus totum mundum in maligno situm, te fruamur digno.

Fili dei te uenisse scimus, sensumq; dedisse, deum uerum ut noscamus, atq; in te persistamus ipsius uero filio, tibi mētē humilior.

Qui es uerus deus, uita, & æterna infinita.

Laus dei, Ex secunda & tertia Ioannis Canonicis.

Sit nobiscum gratia, pietas, uirtus, latrā, à te pater in amore, filioq; in splendore. Charitatē hoc fatemur, ut mā data operemur, da ut nosmet perpendamus, bona facta non perdamus.

Manens Christe in doctrina tua, habet patrē ac te: fige mētē in diuina, tuo eā nutri lacte. Gaudiū sit prælatorū, spiritalis subditorū, uerus fixus quā perfectus, & fidelis intellectus, Ex te est qui benefacit deus: sed qui malefacit, nō te uidet: nā formata carer notione rata.

Laus dei ex Epistola Iudæ.

Plebē Iesu eduxisti de Aegypto: perdidisti non credentes, qui ruentes angelos superbiētes in iudiciū seruasti dei, uinculis ligasti æternis sub caligine, qui fuissent cęligenē. Gomorra atq; Sodoma, prauitate synonyma sunt ex eplū cōstitutæ, ignis æterni uirtute tua, p̄cā sustinentes, & submersæ, non patentes.

Viam Cain assecutis, culpam Balaam indutis, Choreq; rebellionē paraſti dānationē. Nam procella tenebrarū harū est creaturarū, prauitati conuerſata, in æternūq; parata.

Multis sanctorū milibus, gloriosis, humilibus, stipatus ad iudiciū, qui odis omne uitū, uenies ad arguendū impios, ac puniendū.

Nos a murmuratoribus, & carnis secutoribus, querulosiq; fecerunt deus clemēs et æterne. Afemet diuidentibus, spiritū non habentibus, itēq; animalibus, seiunge nos à talibus.

Et fidei sanctissime nos superē difficemus: te deum deuotissime sancto spiritu orem' in feruenti chritate persistamus illibate.

Proximis misereamur, tuo in timore figamur, odientes maculatā carnis tunicā fœdata, Potēs es nos cōseruare absq; culpa, & locare in lucis tuę gloria prædulci, amatoria.

Tibi beata trinitas &c. Laus dei ex Actibus apostolorum.

Te

E d̄ Christe præbuiſti uiuum, post tuam passionem, tuisq; apparuiſti clarē per probationem, quadraginta in diebus te uiuentem monſtraſti rebus.

His conueſcens, præcepisti in Ierusalem morari, spiritum quem promiſtiſti sanctum, illic præſolari.

Spondes quod hunc ſuſciperent, tibi testes existerent, in uerſa in Iudæa, iteniq; Samaria prædicando te spes mea, per spacia tā uaria, imo usq; fines terrę: fac nos te in corde ferre.

Tunc in cœlum aſcendiſti, nubem clarā introiſti, quibus te deducētibz ueſti, læte ſtu-

pentibus. Angeli mox aſtiterunt, rediturum te dixerunt taliter ut aſcendiſti: parce his quos redemiſti.

Die ſancto pentecostes Christe qui uiciſti hoſtes, ſacro ſancto collegio, in quorū eras medio, deſtinaſti paraclitum, igneis linguis placitum.

Scripturarum & linguarū eis mox uniuersarū uſum atq; notitiā dedit, ſummā peritiā: huius rei nouitate, gente multę ſunt miratæ.

Conuerſa tria milia Iudęorum, ut lilia fuerunt tunc uirentia, te Christum conſitentia. Manibus apoſtolorum cumulum miraculorum in Ierusalem feciſti, ſigna magna tunc egiſti.

Sic quod omnes metuebant ualde, & qui non credebant: omnis plebis habuerunt gratiā, qui crediderunt.

Te d̄ Iesu Nazarene, rex uirtutum præferene, ſignis & prodigijs, deitatis in d̄icijs deo patrē approbatum, & uirtutibus firmatum.

Traditum prouidentia patris atq; conſilio, agmina non credentia peremerunt ſupplicio. Natum claudum integrauit Petrus per te: informauit tunc de te quinq; milia, faciens hęc humilia.

O deus patriarcharum CHRISTVM tu gloriaſti, fontem uitæ gratiarum plebs praua truciſti.

In te ſola noſtra ſalus Christe, qui non credit, malus: nec eſt datum hominibus quod nomen in numinibus, quo ſaluentur niſi tuum, ſaluatorem noſcant ſuum.

Orante te eccleſia primitiua in media ſancta urbe, mouebatur locus quo tunc morabatur, ſpiritu tunc eſt impleta, teq; proteſtata læta.

Vir & coniunx quid furati, uerbo Petri ſuut necati, uirtute tua domine, tuo ſaluemur nomine.

Vmbra Petri ſanabantur per te qui inſirmabantur. Carcerem tunc patefecit, tuos egrēdi præcepit angelus, ut prædicarent, & te Chriſtum publicarent.

Tunc apoſtoli gaudebant, propter te quod ſuſtinebant cōtumeliā ſaluator: eſto nobis informator.

Stephanus te concedente, cœlos uidit hic apertos, & te apud patrem mente, per te habēs uiſus certos: fulſitq; eius facies, ut angeli per acies.

Multos claudos & obſeſos, paralyticos & feſſos Philippus in Samaria curauit ope uariat quem & angelus perduxit ad Eunuchum, ac re duxit.

Paulo hinc apparuiſti, perſequentem proſtrauiſti, ad diuina rapuiſti, de ſecretis inſtruxiſti.

Leuans ad cœlum tertium, rapiens in paradifum hunc per mirum commercium, monſtrās ei te inuiſum.

Hunc apoſtolum ſacraſti, quā ſis clemens demonſtraſti. Aeternā a paralyſi Petrus per te liberauit: Tabitham parem ſalici hic à morte ſuſcitauit.

Te mittente apparuit Centurioni, & claruit angelus tuus domine, factas in tuo nomine preces, eleemoſynas approbans, quas tu nominas.

Petro euangelizante, ei ſecumq; collectis, nec dum hos quo baptizante, trāmiſiſti tam electos, ſtamen ſigno euidente, linguas eis dans intente.

Iesu tu quem pater unxit uirtute & paraclito, pertranſiſti ut iniunxit, docens corde præ-

inclyto, cunctis benefaciendo, dæmonesq; expellendo. Tu in carceratum, uinctum, Petrum ſeruis circuncinctum, per angelum de carcere duxiſti, uolens parcere.

Et

Acliu. 17. Et Herodē arrogantem, deo laudē non pręstātē, cęlitis mox percussisti, uermibusq; con-
sumpsisti, qui diuinis honoribus gaudebat & rumoribus.
Per te Christe prędicatur peccatorū remissio, quibus nemo emū datur in lege, ubi scissio.
Te pater lucē gentiū posuit ut credentium salus tu sis ad extremū terrę: Christe ens su-
premiū, qui per Paulū claudū natum reparasti ad prolatum.
Acliu. 14.
Acliu. 15. 16. Deus cuncta qui fecisti, omnes gentes pmisisti olim suas uias ire, multis modisq; perire.
Nec sine testimonio te tunc atq; p̄conio reliquisti, imbres dando, fecundādo & cibando.
Credimus tua gratia saluari Christe uaria, qui per fidē purificas corda, atq; iustificas.
Acliu. 17. 18. Tu qui mundū cōdidisti, mūdū statūq; didisti, cūctos ex uno homine nos formasti o dñe.
Et statuta definisti tēpora tu singulorum, terminosq; prefixisti habitationis horum, ut te
deus semper q̄rerant, implent id qui perseverant.
Non ā nobis es tu longe, deus sancte tu nos unget in te fumus & mouemur, uiuimus: hinc
te ueremur.
Non in tēplis manufactis manes deus, nec cōpactis, deauratis, argentatis, sculptis, artifici-
atis simulacris, o beate deus super exaltate.
Prior ignorantie dies olim despiciens: tēpore miserātie cunctos es suscipiens o saluator
ad gratiam, omnes hortans ad patriam.
Acliu. 19. Die deus statuisti, in quo mundū iudicabis, in uiro quē posuisti, per quē cuncta ordinabis.
Acliu. 20. 21.
22. 23. 24. 25.
26. 27.
Acliu. 28. Viris fere duodenis iunctis pietatis uenis, quos per Paulū baptizasti, sanctū sp̄m legasti,
Christe, signo uisibili, omni lingua dicibili, tunc eis dē pręstās fari, fidē uolēs cōfirmari.
Ac per paulum magna signa per petrasti, scribi digna contactum sudariorū atq; semicinctū
orum eius, a ḡros & obfessos curans, atq; firmans fessos.
Per te Paulus præterea febribus, dysenteria patrē Publij uexatum fecit sanum, tibi gratū,
omnes a ḡros Melitene, tunc curauit per te plene.
Eutychem resuscitauit: uipera tactus, hanc necauit, nihil profus ab hac lęsus, tam frequē
rer pro te cęsus.
Omnes secum nauigantes, tēpestate desperantes, propter eum liberasti de submersu, & el-
basisti. Tibi beata trinitas &c.

Laus dei ex Apocalypsi.

Apo. 1. **D**A deus pacem, gratiam tuam nobis multifariam, q̄ es, eras, & q̄ eris, tu æternus
honoris.
Christe testis es fidelis, primitiuus mortuorū, princeps regum ens in cęlis, re-
formator perditorum.

Tuo sanguine lauisti nos a culpis, & fecisti regnum & sacerdotēs deo nostro: cūcta potes.
En uenies cum nubibus cū supernis uirtutibus: oēs te uidētes erūt, & hi q̄ te pupugerūt.
Omnes tribus terrę flebunt super te, se & moerebunt, o finis & principium, Alpha & ω rex
initium, tunc omnipotēs futurus, cūcta iusta discreturus.

Apo. 2. Tu primus & nouissimus Christe uiuus, qui defunctus eras ut indignissimus, & nūc patri
es coniuunctus.

In secula seculorū uiuēs felix rex cūctorū, clauēs mortis & inferni habēs regni dux supni.
Vincētī dabis edere de ligno uitę tenere quod in paradiso dei est: sis Christe memor mei,
Vsq; mortē fac fideles, nos o deus ut reueles mentes nostras in patria, tua perfecta gratia
& æternę uitę bonam fortiamur tunc coronam.

Nulla quę pro æquitate patiemur metuamus: nam qui uincit timorate, nō lædetur ut spe
ramus, a secunda deus morte, non peribit praua sorte.

Tu occultum manna dabis superanti, & ornabis hunc cādenti margarita, in qua nomen
scriptum ita erit, ut id non nouerit, q̄ qui capere poterit.

Renes corda q̄ scrutaris, cūctis dare cōmendaris deus quicquid meruerunt, pro ut corā
te uixerunt.

Porro digne triumphanti, & in finē firme stanti, potestātē condonabis, super gentes & or-
nabis eum matutina stella, tua sit mens mea cella.

Apo. 3. Effice nos uigilantes, nostrosq; plenificantes actus corā te creator, qualiter acceperimus,
iugiter meminerimus, impleamusq; saluator.

Vincētē albis uesties, neq; hunc de libro uitę delebis nec hunc nesciēs, imo tuū dices rite.
Habes Christe sanctus uerus, clauē Dauid rex syncerus, claudis & nemo aperit, aperis &
nemo claudit, si manus reueraerit tua: me cor tuum audit.

Supē

Superantē in tuo tēplo, tu columnam das exemplo, super hunc tuū nomē scribens, ut sit
fontem uitę bibens, & de celo descendens Ierusalem, te uidentis.

Testis tu fidelis, uerus, Christe rex: principii, o amator noīter uerus, ablue omne uitium.
Auz probatum, ignitum amorem, sapientiā da & cor ā te fulcitum, fer mentis opulentia.
Nos paterne & benigne nunc castiga pater digner: qui quos amas, hic arguis, corrigis &
redarguis.

Tu ad ostium stans mentis, pulsans instar diligentis, intras ad aperientem, cęnas secum
non torpentem. **Apo. 3**

Das uincētī residere tecum Christe tuo throno, sicut tu uicisti uere, sedens nunc cum pa-
tre bono, throno eius in æterno loca tu nos in superno.

At beati benedicte deus semp laudāt sic te, sanctus sanctus sanctus deus, dominator omni-
potens, qui erat & est rex meus, qui ueniet cūctipotens. **Apo. 4**

Dignus es deus domine, altior omni homine, uirtutem, laudem propriam habere & accl-
pere, nec debet quis præripere, sicut hæc nam tu creasti cūcta sponde & formasti.

summe leo tribus Iudę, tu uicisti profus nude, radix Dauid referare dignus librum, & la-
xare septem eius signacula, cognoscendi obstacula. **Apo. 5**

Nā occisus redemisti nos cruore tuo deo, pretiosē nos emisti, grates tibi regimeo.
Tibi milia miliū angelorū humiliū laudē dicunt summo Christo, teq; laudāt hymno isto.

Dignus agnus est occisus, pro salute mundi nifus, sumere diuinitatē, gloriā & potestātē,
uirtutem, sapientiam, laudem & reuerentiā: salus deo qui in throno sedet, atq; agno bono. **Apo. 7**

Te angeli glorificant, procidentes hymnificant: splendor, benedictia, gratias, sapien-
tia, honor, uirtus, fortitudo, deo semper plenitudo.

Terges tu ab electorum oculis omnem flentiam, non famescit quis eorum, nec ferent stit-
entiam, neq; æstu affligentur: fonte uitę adducentur.

Salus, uirtus, regnum dei, nunc est facta regis mei, & potestas Christi eius, non credenti
hęc quod peius. **Apo. 12**

Magna & mirabilia opa tua domine: sunt nam inscrutabilia ab omni profus homine.
Tuæ uitę iustę, uerę rex sanctorum præsyncere: quis te non magnificabit, & quis te non
formidabit?

Scriptum tuo uestimento, mentis sanctę indumento, æternali ex fcedere habes Christe
acemore, rex regum dominantium, dominator regnantium, regum rex, ac dominorum
dominus uniuersorum. **Apo. 19**

Hi beati qui uocati sunt ad cęnam nuptiarū, Christe tui hi sunt grati, tibi fonti gratiarum,
Ut tuam iram euadere possint peruersi, cadere montes, petras affectabunt super se, nec
impetrabunt.

Christe summe maieftatis, sitienti dabis gratis, tu de fonte aquę uitę mentes nostras im-
ple rite. **Apo. 21**

Serui tui obsequenti, tui deus & fruuntur uultu tuo, quē uidebunt, in æternū sic manebūt.
Tibi beata trinitas &c. **Apo. 22**

Laus dei ex creationis operē.

Greasti in principio cęlū terram summe deus: nam tu pater in filio hæc feci
sti factor meus. **Gen. 1**

In tēporis initio ex æterno consilio, abs præuia materia cūcta agēs inter cęa,
sapienter produxisti cūcta inuisibilia, angelosq; distinxisti p̄ agmina agilia.

Orbes astrorū cęlorum, ordinem elementorum, mixta, rationalia & irratio-
nalia es molitus, non sortitus opem, tua ui fulcitus.

Hominem inter angelos & terrena condidisti, medium quem per angulos terrę uastæ di-
spersisti. **Gen. 2**

Nos gratos beneficio deus fac creationis, purgatos omni uitio in supernis pone thronis.
Tibi beata trinitas &c.

Laus dei de operē distinctionis & ornatus.

Vniuersis creaturis, cūctis rerum tu naturis uires certas indidisti, & uirtutes int-
pressisti. **Gen. 2**

Tu cęlorum decorasti orbis, ac pulchrificasti sole, luna, & planetis, astris multis
uisu lætis.

Aerem uolatilibus, terrā brutis, hominibus: aquas piscibus ornasti, cūcta apte decorasti,
Te iubens

Gene. 1.

Te iubete fert uirentē herbā terrae dolentem, arbores, flores, spēs, reparās hęc millefes,
Porro corruptibilibus uim gignēdi cōtulistis in destructibilibus deus hęc coextēdisti,
Formas innumerabiles maris piscium fecisti, species admirabiles bestiarum produxisti,
griphes, elefantos, cete es molitus agens late.
At rebus non uiuentibus miras uires impressisti, ratione utentibus eas deus subieicisti: fac
nos eis utiliter uti atq; feliciter.

Tibi beata trinitas &c.

Laus dei de eodem.

A Vro tribuis splēdorem, melli dulcē das saporē, oleo suauitatē, & metallis claritatē,
Herbis gemmis pretiosas uires das ac fructuosas, quibus balsamū ornasti, hisq; ui-
num decorasti.

Toti mundo uenustatem miram & actiuitatem es largitus gloriose, deus supergratiose.
Quicquid suauitatis, decoris, plenitudinis habent aut perfectionis, à te fonte dationis
sunt sortita, & retentant, te excelsum representant.

Mundi in creatione tua patet potentia, eius gubernatione relucet sapientia, eius conser-
uatione bonitatis fluentia.

Te in tuis effectibus diligamus, contemlemur amorosis affectibus, te ubiq; ueneremur.
Tibi beata trinitas &c.

Laus dei de angelicis spiritibus.

D Eus simplex, unus, trinus, actor primus & diuinus, cuncta super unitatem fundans
es ac trinitatem.

Nouem quippe angelorum ordines constituisti, atq; trinam hierarchiam horum
eminenter distinxisti, choros tres in hierarchia quauis ponens ò sophia.

In quolibetq; ordine disposuisti domine infimos atq; medios, supremosq; egregios.
In suprema Seraphin, Thronos ponis ac Cherubin: Dominationes ponis in secunda & Vir-
tutes, Potestates quoq; donis implens eos, dans salutes.

In infima Archangelos, Principatus, ac Angelos.
Da nobis cœliformiter conuersari angelice, ut tibi deiformiter uniamur ac cœlice.

Tibi beata trinitas &c.

Laus dei de cœlo empyreo.

A Ngelicis spiritibus ornas cœlū empyreū, qd factū his militibus ornasti ut sapphireū,
Aptam istis mansionem in principio creasti, quam per summam rationem lumino-
sam decorasti ignea hinc appellatur ob splendorem quo ornatur.

Hoc cœlum uisibilem atq; inuisibilem existit continentia, & cuncta claudit entia, extra
quod non inuenitur quid creatum, sicut scitur.

Maximum est quantitate, & præfulgens qualitate, situ summū, uniforme, inter moles sim-
pliforme, fixum, inalterabile, immorum, præoptabile.

Hic cœlestis paradus, in q̄ es ò deus uisus, congruū habitaculū, contēplandi umbraculū,
Voluptatis deificæ locus dulcis mirifice regnū istud est cœlorum, terra regio uitorum.

Nam beatos te fruētes, omni luce resplēdentes, sublimes, impassibiles, puritate hymni-
biles, talis locus condecebat, qui sic his conueniebat.

Nostri sit conuersatio ibi, post habitatio tuta, felix, sempiterna, deus sancte lux superna.
Tibi beata trinitas &c.

Laus dei de ordine seraphin.

I N hoc cœlo altissimo, ordine decentissimo, summum chorum Seraphicum posuisti hi-
erarchicum.

Qui propter ardētissimam suā flammam charitatis, ad te super dignissimam naturam
diuinitatis Seraphin coappellatur, totus in te inflammatur.

Nempe ex immediata tui proximatione, ac uiciniori lata à te contemplatione, in amore
perignitur, & feruore pertransitur.

Dulcis sui incendij spargit exuberantiam in eos, qui suspendij norunt sursum leuantiam,
choros infubordinatos ad te deus eleuatos.

Mentes istæ Seraphicæ deus ex te hierarchicæ sempiternam incessantem, præacutā, præ-
flagrantem ad te habent motionem, per amoris tensionem.

Post te o sancte spiritus, qui ignis, amor diceris, rite factum diuinitus, quod tu Seraphin se-
queris, ut sit similitudine processus à te lumine.

Habent & uim reductiuā mentes istæ peractiuam, mentes qua inferiores sursum ducunt
ad feruores ad te deum, has purgando, illustrando, perfectando.

Quo clarius, uicinius te o deus contemplantur, eo uere ualidius tuo amore inflammantur.
Deus super gloriose, nos succēde charitate, deus nimis gloriose, mentes nostras consum-
mate

Hebr. 12.

mate, in feruore diligendi, firma teq; amplectēdi, ut in nobis sis feruēscens, ut in Seraphin
quiescens.

Laus dei ex Cherubin.

P Ost ordinem Seraphicum, ponis chorū hierarchicū, Cherubin sanctissimorū, animorū
Pexcellorum, quos sublimi scientia ornas cum eminentia.

The sauros sapientie, splendoresq; scientie, his infundis copiose, sic quod ipsi lumi-
nose fundunt choris sequentibus, de his donis fulgentibus.

Mentes istę sunt sortitę à te deus princeps uitę uim præclare cognitiuam, diuinarum
repechiuā ministeriorū, capacē summe illustrationis, & eiusdē pferacē, mētib⁹ se cutionis.

Fulgent te irradiante, luce mire choruscante uenustate ueritatis, & candore sanctitatis, te
cernentes subtiliter & inauertibiliter.

tua contemplatione nostrum imple intellectum, & tam fixa unctioe deus eum fac pe-
fectum, ut non cesses residere in hoc ipso & splendēre.

Laus dei de Thronis.

O Deus super sapiens, quem nulla mens est capiens, post hęc Thronos statuisti, quos
liberrimos egisti, ab indigna seruitute & subiectione tute, eleuatu eximio, alto gau-
dent domino.

Circa te sunt collocati, tota ui ad te leuati, & tuæ infidētis, ac supuenientie, eminetē sunt
capaces, mansionis tuę tenaces.

Dicunt nam deiferi grandi luce clariferi, aperti singulariter ad te sumēdā taliter.
In his consistorio sedes iudicatorio, per hos tua iudicia discernens mirabilia.

Sedes sunt pacatissime, summe tranquillissime, mira uniformitate, tibi deus præparatę.
Per te causas ueritatis sunt rex regum discernētes, censuras æquitatis per te iudex expri-
mentes, instar horum nostras mentes tibi sedes fac fulgentes.

Laus dei de Dominationibus.

S Anctas Dominationes, per cœlestes stationes, media in hierarchia summos ponis the-
archia.

Effecisti has immunes à subiectu indecente, bonitate sunt cōmunes, omni choro pro-
sequente.

Cū iubere dominorum extet, agant qd subiecti animorum est istorum deus ordinis fons
recti.

Spiritibus sequentibus quod agant distribuere, & de creatis entibus, eos dē & instruerē.
Mentes hæ supermundanę sursum agunt non uane, ad te principem luminis, ad lucē tui
numinis, à hierarchicæ mentibus, his prime influentibus.

Nulla usquam ui premuntur, dominatū sortiuntur eminentem ad phalangas, subsequen-
tes, tu nos tangas.

Veram his præfidentiam das, qua per appetentiam amorosam sunt reflexi ad te fontem do-
minatus: rotamente sunt connexi sine fastu imperatus.

Ordinum sunt conuersuę sudditorū ad te deū, & eorū perfectiue: cū his præstā iubileum.
O dominator domine, hæ mentes tuo nomine se inclinant, te adorāt, sicq; se in te decorāt,
singulari libertate sunt extente in te grate.

Inter heroas nobiles aula: tuę immobiles altū agunt humiliter dominium agiler.
Deus sancte immortalis, fortis & clementialis, demoni sic dominari, mudo, carni principā-
ri fac nos, ut hinc copulemur choro huic, & saluemur.

Laus dei de ordine Virtutum.

C Horo Dominationū Virtutū nectis ordinem, quibus das ad actionū suarū per te car-
dinem promptā executionē, miram confortationem.

Hinc in nullo infirmantur ad diuina sortiēda, in concusse eleuantur ad te tuā agenda.
Ordines posteriores tuos deus ad splēdore leuāt, tibi cōformates hos plus, ac deificatę.

Iussa Dominationū mandant executioni, & miras actionū uacant perpetratiōi: imbecil-
les nos egenos deus firma, fac serenos.

Laus dei de ordine Potestatum.

P Ost hos chorū Potestatum per processum ordinatum deus sancte statuisti, ordina-
riam dedisti his uim ad suscipiēda dona tua, ac tenēda.

Habent nam supermundanam ordinationem sanam spiritalis potestatis, qua influxū
bonitatis imę fundunt hierarchicę, dando riuos theorie, ad diuina hæ leuantes, plusquam
G tibi

tibi conformantes.

Dationem imperatam à dominationibus, operiq; mancipatam uirtutis actionibus hic custodit inturbatam ordo atq; tenet ratam.

Executionis pellens, destructiua uis excellens.

Harum potestas mentium Acherontis prementium colla, zelo inflammate, tua deus est dante, ne in nostra detrimenta agant nimis uirulenta.

Fac nos ope angelica praeualere demonibus, nosq; imple ui caelica, supernis dita opibus, praesidentiu mandata da seruire illibata.

Laus dei de ordine Principatum.

In te primum hierarchiae ordinē principatuū ponis d' fons hierarchiae, ac iudex magistratum.

De disti praesidentiam his ordinem sequentium, quos ad primam essentiam erigunt lucem mentium, se & illos confirmare tibi cupientes clare.

His comunis comisisti boni dispositionem, regnis eos praefecisti tuā per prouisionē.

In hiscimus Michaelē olim rexit Israelē princeps factus synagogae, per hunc aduersari res cogē, nā princeps est ecclesiae sponsae tuae egregiae.

Signifer caeli nobilis paradisi praepositus stat pro ruis immobilis romphēa, ut est solitus, extendens uictoriose, & propugnans gloriose.

Contra tibi aduersantes intonat terribiliter, quis ut deus, te amantes adiuuat amabiliter, omnem culpam expugnemus, nos à te non elongemus.

Laus dei de ordine Archangelorum.

His creator benedicte Archangelos substituis, quos d' deus rex inuicte, nuncios compositis grandium negotioꝝ, opeꝝ praecipuoꝝ.

Hos illustrant principatus, puros habent affectatus, ut cum his ad te uertatur, deformesq; reddantur.

Illustras deos angelos per beatos Archangelos, q per illos hoibus quēdā pandit luminib.

Inter istos Gabrielē scimus qui Emmanuelē te d' Christe nūtiavit uirgini quā informauit.

Hic fidei mysteria per diuinā imperia in utroq; testamento declarauit documento.

Merito hunc adamamus, ac praecclare honoramus, cuius prece adiuuemur in aeternumq; saluemur.

Laus dei de ordine Angelorum.

Angeloz deus chorū inū ponis, & decorū ecclesie tuae praeficis hierarchie quā reficis.

Ordinē hūc angeloz, quoz extat singuloꝝ hic psonas custodire, hoiesq; erudire.

Sunt minora nuntiantes ad singulos spectantia corda nostra excitantes, portant dona saluantia, iunant, regunt nos, defendunt, ex amore se impendunt.

Suae hos creationis dei fons dilectionis, incorrupta uestitura induisti non lapsura, quos in tuum ministerium fecisti & imperium.

Astra sunt superioris caeli & interioris paradisi candentia, lilia non marcentia.

Splendet in sapientia, amoris uehementia rubent, fragrant, decorati puritate uirginea, dei formi ac niuea, omnes sancti adunati.

Mentis suae radicibus tibi herent inauerse, nostris gaudent gemitibus, & pro nobis orant per se preces nostras offerendo tibi deo reuerendo.

Horū inspirationi sanctaeq; directioni nos semper acquiescere, da deus nec lacescere.

Laus dei de eius dignatione ad nos.

Grandem hanc dignationē, altamq; dilectionē tuā ad nos admiramur, collaudamus, amplexamur, d' creator gloriose deus sancte gaudiose.

Quōd tam claros palatij tui ciues solatij causa nostri ad nos mittis, ad profectumq; tranfmittis.

Intellectus deiformes, mentesq; deificatas ad nos mittis tā deformes, ad res sic uilificatas.

Simplices has essentias puras, sanctas, immortales ad nostras indigentias mittis, & ad nos carnales, qui fauilla cōparamur, uasa lutea uocamur.

Spiritus tam excellentes satrapas supermundanos, ad in terra nos repentes mittis peccatores uanos.

Milia nanq; milium spirituu sublimium mox discurrunt, te iubente, inter te & nos repente, inter caelum & nos terrae proni nobis tua ferre.

Volant

Volāt prorsus alacriter apes ut negotiose, obedientialiter, ut gens cincta amoroſe. Tuē nos dignationi, deus gratos fac fons boni, propriamq; dignitatem, per pēdamus humiliter, & praesentialitatem, angelorum subtiliter. Ut in horum praesentia, sumus cum reuerentia, & honeste conuersemur, semper coram te saluemur.

Laus dei de hierarchijs communiter.

TE d' deus benedicte, infinite non conſtrictē, diligunt ardentissime, Seraphin iocundissime.

Mēte aſtuantissima, uolūptate purissima, te fruuntur intuentur, possident, ac reuerentur.

Te ſincere contemplantur Cherubin, & admirantur deus & in te rimantur, ac profunde ſpeculantur, rationes tuorum faetorum, & suorum obiectorum.

Vertex Dominationū, fontem eleuationum te honorat, prompte paret, & parēdi mora cāret, se humilime reflectit, in te ſeq; tibi necit.

Tuē omnipotentia: sunt Virtutes inhærentes, placita ſapientia: tuae plene exequentes in te uerſe totaliter, fruētes aeternaliter.

Teq; tremunt potestates absq; pœna, uoluntates suas tibi ſubſternentes, dulcem te experientes.

Te in cunctis uenerantur principatus & ſectantur, tibi malunt famulari, q̄ cuiquā dominari, plus ſubeſſe quam praefēſſe, inſtar horum fac nos eſſe.

Quamuis omnes te beati clare & immediate cernunt, tamen eleuati à tua diuinitate, inferiores purgare ſantur atq; illuſtrare, & eoſdem perficere ad amandum allicere.

Quo ad tuos id effectus, fertur deus ſumme rectus, horum nam superiores, plures ſciunt per ſplendores, & eorum rationes, plures per diſtinctiones.

Laus dei de gradibus hominum electorum in patria.

Deus ſimplex trinus unus, à quo ſluit omne munus, animā Chriſti clarius te cunctis uidet charius, te diligit ardentius, praecunctis uehementius.

Hinc copioſo lumine de ſua plenitudine, cunctis fundit agminibus, angelorum & hominum, altior in numinibus erecta, per te dominum

Post hanc uirgo Chriſtiferā, uniuerſis eſt praelata, magis facta deſera, plus in deum profundata, in abyſſum tuā lucis, plus abſorpta mater ducis.

Patriarche & prophete, te conſpectant nimis laete, chorusq; apoloſorum, cū exceſſu gaudioꝝ, te aſtringunt te fruuntur, in te prorsus reſoluuntur.

Martyres uictorioſi, te collaudant gaudioſi, uiuentes beatissime, in te deus dulcissime, Luciformes conſeſſores, puri tui ſunt inſpectores.

Te ordo uenerabilis, monachorum ſpectabilis, ſingulari libertate, deus poſſidet beate, p quo ſuam uolūntatem fregit, ſpreuit libertatem.

Doctores ſacialiter, te ſanctē aeternaliter, iam conſpectant praegaudenter, ut credebant conſidenter.

Te uirgines mundissime, laudant praefuauissime, purissimis amplexibus, te ſtringunt inetiſnexusibus.

Ex angelis, hominibus unā facio eccleſiā, in ſupernis luminibus, unanimum, egregiam.

Ad cunctos angelicorum ordinum quosdam homines leuans, iuxta meritum cuiuſq; exigentias, ſic nunc deus conuerſemur, ut poſt iſtis copulemur.

Laus dei de numero & ordine ceſtium corporum.

Tu poſt caelum beatorum, deus ſanctē rex cūctorum, poſuiſti cryſtallinum caelum, inter motā primum, uniforme & transparentem, inſtar aquae eſt apparens.

Nonā ſphera id uocatur, atq; à te imperatur, ab ortu in occidentem, omni die per motuentem circumuolui celerrime, d' deus celeberrime.

Post hoc caelum eſt ſtellarum, à te aſtris decoratum, grandis id cauſalitate uiribus actiuitate, in ſe atq; ſyderibus, ornati & operibus.

Post hoc orbes planetarum, locas rector tu ſtellarum, & cuiquam das planetæ ſuum orbem, formam mentē.

Loca item potestates, motus & cauſalitates, & influxus noſtri horum, cum creator ſis eoz, ſed mortales iſta latent, quo ad plenum partim patent.

Sic curro proteſtatur, ſe ſeruire & proſatur, ſe creata & nō deos, in te ſecte actus meos.

G 2 Motus

Daniel.

Motus hęc uelocitate tuam pandunt potestatem, & quàm tibi sint paratę parendum ob
maiestatem.

Quis solis pulchritudinę, uirtutę, claritatem, miramęq; causalitatem, eminentem fulguratę
deus satis admiretur, & in his te speculetur?

Quis moruum cęlestium ex numero terrestrium exprimat uelocitatem, tuam & pense
potestatem?

Hęc corpora cęlestia, per quę regis terrestria, ut iubes, rapidissime currūt ordinatissime,
Motu ac influentia, & luce sunt agentia in his inferioribus, nos imple tuis splendoribus.

Tua imago bonitatis est sol iste uisibilis, instar tui cunctis gratus lucę dans quę sensibilis,
Hunc fecisti incessantis fontem lucis emicantis, tempora determinantem, fructus terre in
nouantem.

O sol intelligenti, splendoręq; sapientię, mentes nostras illumina, his tua augens numina,
Tibi beata trinitas, &c.

Laus dei de elementis, & mundi dispositione.

Gene. 2.

Sapient. 19

Post corpora cęlestia statuisti terrestria, quatuoręq; elementa quędã ut stabilimenta,
Sphęrica sunt hęc figure, se cingętes creaturę & quę sunt similia, locasti uiciniora,
Uniuersum quoq; totum, corporali sensu notum, effecisti tu rotundum, hac figura for
mans mundum.

Constat hanc perfectiorę esse & capaciorem, conformis æternitati plus, ac uniformitati.
In his orbis superior circuit inferiorę: deus cunctis celebrior, menti tuę da fulgorę.

Partem terrę uoluisti esse aquis dimidiatã; ad morandum hanc dedisti, animantibus apta
tam.

i. collegisti.

Tunc ad concaua duxisti terrę, aquas, & * legisti; lege, gyro has uallabas, ne exirent, im
perabas.

Posuisti & arenam finem mari per serenam, uim quoq; ut in utre ponis, utq; in thesauris
bonis.

Psal. 65.

Fluctus eius tu iussisti ad ipsius ripam frangi; assis pię plebi istj, da clementer à te tangi.

Laus dei de dispositione terrę.

Iob 38.

Deus supergratiosę, superdulcis, gloriosę, super terram tetendisti lineã, & tunc iecisti
eius fixa fundamenta, nostra igni corda lenta.

Gene. 1

In uniuersi medio instituto egregio hanc ut centrum collocasti, mire eam fecun
dasti.

Dixisti in exordio semel mundi primordio: ferat terra uirescentem herbam; cernimus te
nentem eam usq; nunc pęceptum, tuum hoc secundum conceptum.

Magnitudo est cęlorum tanta, ut respectu horum terra extet quasi pũctum; tibi fac cor
nostrum iunctum.

Qui excedis infinite cuncta prorsus auctor uite; nam respectu maiestatis tuę, uniuersum
est ut pulvis exiguus; adiutor sis continuus.

Habitandi dixisti loca, terram diuisti deus filijs hominum; te summum colant domi
num.

Metro, numero, ponderę cuncta deus condidisti; noli iuste cõfundere nos, quos pie rede
misti.

Facis sole accedente æstatem; quo recedente, facis hyemem, qui solis allatione mox mo
lis terrę uultum es fecũ dans, nostra corda sis emundans.

Annos, menses, noctes, dies tu distinguis summa quies; motu solis atq; lunę bonum seruās
es commune.

Partes anni afficiens diuersis qualitatibus, ordinate alliciens sis nos tibi in talibus.

Laus dei de impressionibus.

Psal. 146.

Multiformes tu effectus agis summe intellectus aeris in elemento, nobis sis pro fra
mamento.

Nubes & impressiones, uentos, exhalationes, pluiasq; hic producis, empiternę
princeps lucis.

Operis cęli in nubibus, fulges mire fulguribus, tonitrua efficiens, nos metu es dei
ciens,

Aquas

Aquas ligas feriatim, in nubibus utiliter, & emittis has guttatim, prouidendo utiliter, pa
riter ne erumpentes, cuncta exteat subuertentes.

At per causas naturales, secundas instrumentales uarias impressiones facis & influxioes,
Ut cometas & halonem, a sub uolantem draconem, coronas & uoraginem, multiformem
propaginem.

Grandinem, niuem, iridem, pruinam & caliginem, stellas insuper cadentes, capras quoq;
salientes.

Omnis lapis pretiosus, ois liquor fructuosus, quicqd extat optabile, tuū opus est amabile.
Tu irrationalibus dedisti animalibus mirandas proprietates, actus, formas, potestates, na
turales industrias, secretasq; astutias.

Te in cunctis operibus tuis pure contemnemur totis mentis uisceribus, sic tuo amore in
flamemur, & ex cunctis inducamur, uenerati te quem famur.

Laus dei de consummatione mundi.

Electorum consummato numero predestinato, cessabit generatio, ut tua iubet ratio
deus, qui ob nos fecisti iuxta hęc ut decreuisti.

Rerum generabilium atq; corruptibilium tã in parte quã in toto esse tunc cessura noto,
Sed manebunt elemęta quo ad totũ, nã inuęta sunt indestructibilia, hęc, prorsus credibilia.

Electis glorificatis, reprobisq; condemnatis, orbis astra, elementa, per quę fers emolumę
ta, imutabis in melius, prauis clausis inferius.

Lux solis septiformiter, lux luna soliformiter erit; quia augebitur luce, septuplo dabit.
Terra clara tanquam uitrum erit magis quã sit nitrum, ut crytallus aqua erit, nec hęc
credens miser perit.

Aer instar tunc cęlorum, ignis sicut astra horum; motus cęli tunc cessabit, cęelum nõ ut
nunc causabit; sol & luna erunt fixa, suis locis, te subnixi.

Cernent clare tunc beati, in his rebus iocundati, tuam magnificentia, ut per experientia,
Tibi nũc sic obsequamur, ut à te tũc fortiamur, plenã beatitudinem, lucis æternitatem.

Laus dei de beatitudine electorum.

Deus ut à te procedit nostra anima, sic redit ad te, nec felicitari ualet, nisi copulari tibi
clare admittatur, idq; nunc promeratur.

Bonitatis dignatio tuę atq; amatio in hoc deus declaratur, quod creasse nos mōstratur
Suam ad fruitionem, & beatã uisionę, claram, supernaturalem, indistantę, facialem.

Temet nobis preparasti bonum summũ infinitum; tam excelsę nos amasti, ut cor nostrum
te sortitum, in te plenum contentetur, habens quicquid peroptetur.

Te cernemus per te ipsum, deus sancte ens id ipsum, erit nobis essentia tuã, o sapientia, ob
iectum atq; species ęterna, plena, requies.

Te hoc modo intuentes clare scient nostrę mentes ordinem totius mundi, uenustate tunc
habundi.

Tunc preclare uidebimus quicquid modo hic credimus, contuentes gaudiosę, qualiter o
gloriosę in te sit emanatio.

Quomodo tu fili dei ab eterno genereris; & tu flamen dei mei, ab utroq; hoc spireris,
Tunc sciemus euidenter, grati, læti quã clementer à te sumus pęseruati, deus magne, &
saluati.

Vultus tui in aspectu à mundato intellectu plena est beatitudo, summa quoque prompti
tudo, ad quam ferre nos digneris, deus trine, ut lauderis,

Tibi honor, laus, gloria, felicitas rectoria, infinite diuitię, super plenę delicia, ex hoc nunc
& in ęternum, ens supremum & supernum, A M E N.

Finis laudum super laudabilis dei.

G

3

D. Dionysij

benedicta, infinita est gloria, & beatitudinis tuae laetitia est penitus infinita. In te quoque in mensa dilectio, omniumque bonorum atque pulchrorum superplena & perfecta possessio. In te beatissima uita, interminabilis sapientia, immensa complacentia, paxque dulcissima. Tu pater aeternae, te ipsum in tuendo & intelligendo, tu ipsum conceptum & uerbum in te profers & gignis; infinito & superardenti amore unigenitum tuum superpulcherrimum diligis & cum superincomprehensibili ardore aeternaliter eum amplecteris, amas, & inspicis. Oia tua superbone pater ei communicas, & in eo immensum delectaris & complaces. Tu quoque unigenite, patri tuo aeterno inseparabiliter haeres; & quicquid habes & es, ab ipso te suscepisse cognoscis. Ideo superastuanti simplicitate in infinito amore eum rediligis, & cum in cunctitate immensa ad ipsum te uertis. Tu patrem perfecte cognoscis, in eo interminabiliter delectaris, & sempiterno amplexu quiescis. Tu mentis paternae uerbum aeternum, in religibilis dictio, & sapientiae eius plena expressio. Tu splendor gloriae, figura paternae substantiae, imago bonitatis paternae essentiae. Tu deus de deo, lumen de lumine, deus uerus de deo uero. Tu lumen de lumine, lumen aeternum ab aeterna luce, deus immensus & uerus, unus cum patre. Tu alme paraclete spiritus sancte, patris & filii es dulcissimus nexus, in cunctumque osculum, aeternus complexus. Te simul spirant & diligunt, atque in te omnes gloriae & diuinitatis suae diuitias aeternaliter fundunt. Tu amor amorum, spiritus, pax serenissima, suauitas infinita, communio plena, sempiterna atque communis laetitia. Te pater & filius infinite diligunt, eosque de uero immenso rediligis; & in ipsis superdulcissime perseveras. Patris tuae dulcedo trinitas superfelix, est prorsus immensa & unionis tuae coniunctio consubstantialis ac indiuidua. Tu deus aeternus es actus purus, mens separata, honoratissimus in intellectu, uniuersorum origo & finis. Te iure laudant, adorant, glorificant omnes creaturae tuae. Te calidissimo animo, ardentissima mente, sacratissima Seraphin iugiter intuunt & diligunt. Te sapientissimo corde oculata Cherubin mirantur atque conspiciunt. Tibi domine Throni fedes sunt; te Dominationes adorant; a te Virtutes dependunt; te Potestates formidant. Tibi Principatus ministrant; Archangeli parent; Angelis seruiunt. Te praeter cunctis & singulis anima Christi cognoscit & diligit, cui uirgo Christifera extat similitudo. Te patriarche glorificant, prophetae collaudant, apostoli magnificant, te martyres benedicunt, confessores exaltant, uirgines amant, omnesque electi adorant. Quonia tu solus cuncta in infinitum excellis, & tui comparatione est totus mundus tanquam puluis exiguus, tu solus immensus, aeternus, omnipotens, nullusque egens; penitus simplex, naturaliter bonus, essentialiter sanctus, substantialiter perfectus, trinus & unus. Amen. Ad laudes. Ver.

Ioann. 8.

Hebr. 1. Coloss. 1.

Ffil. 40. Bauch. 3.

Iob. 38.

Psal. 69.

Psal. 144.

Eph. 3.

Psal. 68.

Psal. 137.

Te domine laudant astram matutina, tibi iubilant omnes filii dei trinitas sancta.
Deus in adiutorium meum int. Domine ad adiu. Gloria pa. Sicut erat in princ. Antiph. Deus & pater. Psalmus:
Exaltabo te deus meus rex, & benedicam nomini tuo in seculum, & in seculum seculi. Per singulos dies benedicam tibi, & laudabo nomen tuum in seculum, & in seculum seculi. Magnus dominus & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non est finis. Generatio & generatio laudabit opera tua, & potentiam tuam pronuntiant. Magnificentiam gloriae sanctitatis tuae loquetur, & mirabilia tua narrabunt. Et uirtutem terribiliu tuorum dicet, & magnitudinem tuam narrabit. Memoriam abundantiae suauitatis tuae eructabunt, & iustitia tua exultabunt. Miserator & misericors dominus, patiens & multum misericors. Suauis dominus uniuersis, & misericordiae eius super omnia opera eius. Gloria patri. Sicut erat in. Antip. Deus & pater domini nostri Iesu Christi, a quo omnis paternitas in caelo & in terra nominatur, dei nobis secundum diuitias gloriae suae uirtute, corroborari in interiori hodie per spiritum sanctum, habitare Christum per fidem in cordibus nostris. Ant. Te decet laus. Psal. Exaudi me domine quonia benigna est misericordia tua; secundum multitudinem miserationum tuarum respice in me. Et ne auertas faciem tuam a me a puero tuo; quonia tribulor, uelociter exaudi me. Intende anime meae & libera eam, propter inimicos eripe me. Laudabo nomen dei cum cantico, & magnificabo eum in laude. Laudet illum caelum & terra, mare & omnia reptilia in eis. Gloria patri. Sicut erat. Ant. Te decet laus, te decet hymnus; tibi gloria deo patri & filio cum sancto spiritu in secula seculorum. Ant. Beato. Psal. Confitemini domino quonia bonus, quonia in aeternum misericordia eius. Confitemini deo deorum, quonia in deo. Confitemini domino dominorum, quonia. Qui facit mirabilia magna solus, quoniam. Qui fecit caelos in intellectu, quoniam. Qui firmavit terram super aquas, quonia. Qui fecit luminaria magna, quoniam. Solem in potestate diei, quonia. Lunam &

nam & stellas in potestatem noctis, quoniam. Gloria patri & filio & spiritui sancto. Sicut erat in princ. &c. Beato & soli potenti, regi regum et domino dominantium, qui solus habet immortalitatem, et lucem habitat inaccessibilem, honor et imperium sempiternum. Capitulum.

Factum est autem, Iesu baptizato et orante, apertum est caelum, et descendit spiritus sanctus corporali specie sicut columba in ipsum, et uox de caelo facta est, tu es filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Deo gratias. Ref. Gratias agimus tibi domine deus omnipotens, qui es et qui eras, qui accepisti uirtutem tuam magnam, et regnasti, alleluia. Ver. Confiteantur tibi domine omnia opera tua, et sancti tui benedicant tibi. Qui accepisti. Gloria pat. Alleluia. Hymnus.

1. Tim. 6.

Mat. 3.

Apoc. 19.

Psal. 144.

Doctus in de consol.

Psal. 146.

Luce. 1.

Baruch. 3.

Eph. 6.

Apoc. 22.

Psal. 101.

Gene. 5.

Psal. 101.

Psal. 70.

Hymnus. Psal. 69.

Fontale

O Qui perpetua mundum ratione gubernas, Terrarum caelique sator, qui tempus ab aetere iubes, itabilisq; manens das cuncta moueri, Quem non externa pepulerunt fingere causa Materiae fluitantis opus, uerum in fatis summi Forma boni, liuore carens; tu cuncta superno Ducis ab exemplo, pulchrum pulcherrimum ipse Mundum mente gerens, similiq; ab imagine formans; Da deus augustam menti conscendere sedem, Da fontem lustrare boni; da luce reperta, In te conspicios animi desigere uisu, Atque tuo splendore micat tu nancq; serenum, Tu requies tranquilla pax, te cernere finis, Coetus in excelsis te laudat caelitus omnis, Et mortalis homo, & cuncta creata simul, Qui stellas numeras, quarum tu nomina solus, Signa, potestas, cursus, loca tempora nosti, Principium, uector, dux, semita, terminus ident, Gloria, laus, & honor tibi sit rex trine creator. Amen. Ver. Patris & filii &

Spiritus sancti una est diuinitas; Aequalis gloria, coaeterna maiestas. Ant. Qui fecit stellas. Benedictus dominus deus Israel, quia uisitauit & fecit redemptionem plebis suae. Ant. Sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus illi. In sanctitate & iustitia coram ipso, omnibus diebus nostris. Per uiscera misericordiae dei nostri, in qui bus uisitauit nos oriens ex alto. Illuminare his qui in tenebris & in umbra mortis sedent, ad dirigendos pedes nostros in uiam pacis. Gloria patri &c. Qui fecit stellas, hic est deus noster, & non estimabitur alius ab illo: Hic adinuenit omnem uiam disciplinae, & dedit illam Jacob puero suo, & Israel dilecto sibi; & post haec super terram uisus est, & cum hominibus conuersatus est. Laus dei.

Gratias agamus deo deo nostro: Dignum & iustum est, Nos tibi semper & ubique gratias agere deo sancte, praecipue potens, aeternae deus. Qui cum unigenito filio tuo & spiritu sancto unus es deus, unus es dominus. Non in unius singularitate personae, sed in unius trinitate substantiae. Quod enim de tua gloria reuelate te credimus, hoc de filio, hoc de spiritu sancto, sine differentia discretionis sentimus. Ut in confessione uerae sempiternae deitatis, & in personae proprietate, & in essentia unitas, & in maiestate adoretur aequalitas. Quam laudat Angelus atque Archangelus, Cherubin quoque ac seraphin, qui non cessant clamare quotidie una uoce dicentes: sanctus sanctus sanctus dominus deus omnipotens. Pleni sunt caeli & terra gloria tua. Domine exaudi orationem meam. Et clam. Oremus.

Trinitas incorporea, inuisibilis, incomprehensibilis, incircumscriptibilis, super exaltata, & eterna; ad oia praedestinat per lucis tuae influxum, manes in te ipsa inaccessibilis atque immobilis, uniformiter atque fixe, & aeternaliter eodem modo te habes, animam nostram quam ad similitudinem tuam plasma dignata es, ab omni immunditia eripe, eamque reforma, & tibi assimila, atque indefinenter eam in tua bonitate custodi; cui honor, beatitudo, uita & regnum per secula infinita. Amen. Domine exaudi orationem meam. Benedicamus domino. Deo gratias. Anime omnium fidelium defunctorum per misericordiam tuam ob benignissimum Te. nitas requiescant in pace. Amen. Ad Primam.

Annoua in uisceribus meis. Deus in adiutorium. Domine ad, Gloria, Hymnus. Psal. 69. Fontale

Fontale lumen deus uiuus, uere unus, uere trinus, te cuncta pauent, tibi parent, quae p...

Tu dulcedo infinita, lux immensa, pura uita, te solum decet latria, in te immensa laetitia...

Psal. 26.

Domine illuminatio mea & salus mea, quem timebo: Dominus protector uite meae, a quo trepidabo...

Galac. 1.

Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me. Miserere mei domine, quonia...

Psal. 6.

Antate domino canticum nouum, bene psallite ei in uociferatione. Quia rectum est uerbum domini...

Psal. 71.

Psal. 148.

O bonitas, Fons beatitudinis, fons omnis pulchritudinis, super beata trinitas, immensa, pura...

Tu origo clementiae, mundanae rector fabricae, unus essentialiter, ac trinus personaliter...

Coloss. 1.

Gratias agimus tibi domine pater, qui transfulisti nos in regnum filij dilectionis tuae, quod est imago...

Apor. 7.

Galac. 2.

Danic. 4.

Dani 3.

Uincitur oculos meos ad caelum leuo, et altissimo benedico, et uiuentem in secula laudo...

Ezech. 1.

Dan. 9.

Psal. 101.

Trinitas superalma, glorificanda, super felix, incommutabilis et perfecta, que in te ipsa uersa...

nos frum incende, resoluere, & interiora nostra reforma, ac omni tempore rege. Cui honor, beatitudo...

Assit nobis &c. ut supra. Cor mundum &c. Deus in adiut. Dne ad &c. Hymnus. Ex caelorum, mundifactor, orbismotor...

Psal. 98. Psal. 69.

Genitor incircumscripse, filij patris benedictae, adorande paraclite, summe deus rex inclite. Da affectum...

Psal. 41.

Venadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te deus. Sittu anima mea ad deum...

Psalm. 64. 1. Cor. 2.

Especte in me domine & miserere mei, secundum iudicium diligentium nomen tuum. Gressus meos dirige...

Psal. 116.

Ripe me domine ab homine malo, a uiro iniquo eripe me. Dixi domino deus meus es tu, exaudi...

Psal. 119.

Deus cuius est natura simplex, summaque bonitas, infinita, sancta, pura, cuius inmensa dignitas...

Hiere. 48.

Trine, felix, simplex deus, salus, uirtus, plastes meus, me custodi, me tuere, sicut nos. Quiseruit...

Lucae. 10.

Xultauit Iesus in spiritu sancto, & ait: Confiteor tibi pater domine caeli & terrae, quia abscondisti haec...

2. Cor. 1.

Tobi. 12.

Domine deus meus es tu, exaltabo te, & confitebor nomini tuo, quonia factus es fortitudo pauperis...

Psal. 9.

Esaie. 25.

Esaie. 40.

Quis inuestigabit profundum consilij domini, aut quis consiliarius eius fuit & ostendit illi? Cum quo inijt consilium, & instruxit eum...

Eod. 47.

Esaie. 42.

Hiere. 50.

Esaie. 46.

Esaie. 64.

Psal. 79.
Psal. 101.

num tuarū omnes nos. Ecce tu iratus es, & peccauimus: quasi pannus mēstruata omēs iustitiarū nostrarū. Ne irascaris domine, nec ultra memineris iniquitatis nostrarū. Domine exaudi orationē meam; Et clamor meus.

Oratio.

Trinitas super bona, naturaliter bona, & bonitas pura, sup̄sp̄ciēs & bona ac imp̄scrutabilis sapiētia, in qua est plena communio, superiocunda diffusio, & infegregabilis unio, in qua se pater filio totū communicat, pater quoq; & filius totam suā deitatem & lucem in spirītū sanctū confundit, munificentiam tuę bonitatis in nobis demonstra, luceq; sapientiarū tuarū animam nostram ad contēplandū dignanter irradiā, confirma, & erige: cui honor, uita & regnū per secula infinita. Amen. Domine exaudi. Et clamor. Bene dicamus domino; Deo gratias. Animarū omniū fidelium defun. &c. Ad Sextam.

Psal. 101.

O Tu ens incommutabile, ens in circumscribibile, te nemo comprehendere ualeat, nec digne colere.

Nos purga, doce & inflamma, ut uitemus mētis damna, & in nobis reformetur imago tua & saluetur.

Gloria & honor deo usquequo altissimo, deo patri filioq; in clyto paracleto: cui honor & potestas per aeterna secula. Amen.

Psal. 83.

Quam dilecta tabernacula tua domine uirtutum, concupiscit & deficit anima mea in patria domini, Cor meū & caro mea, exultauerunt in deū uiuum. Altaria tua domine uirtutū, rex meus & deus meus. Beati q; habitant in domo tua domine, in seculis eulorū laudabunt te. Domine deus uirtutū exaudi orationem meā, auribus percipe deus Iacob. Protector noster aspice deus, & respice in faciē Christi tui. Gloria patri & c. Gratia domini nostri Iesu Christi, & charitas dei patris, & cōmunicatio sancti spiritus sit cū omibus nobis.

Psal. 141.

Clamauit ad te domine, dixi tu es spes mea, portio mea in terra uiuentiū. Intē de ad deprecationē meam, quia humiliatus sum nimis: libera me à persecutibus me, quia confortati sunt super me. E.duc de custodia animā meam ad confitendum nomini tuo: me expectant iusti donec retribuas mihi. Gloria patri & c. Scimus quoniam filius dei uenit, & dedit nobis sensum ut cognoscamus deū uerū: & simus in uero filio eius Iesu Christo, hic est uerus deus & uita aeterna.

1. Ioan. 7.

Psal. 12.

Vsquequo domine obliuisceris me in fine, usq; quo auertis faciem tuam a me: Quam diu ponā consilia in anima mea, dolorē in corde meo per dies? Usq; quo exaltabit inimicus meus super me? respice & exaudi me dñe deus meus. Illumina oculos meos ne unquā obdormiā in morte, ne quando dicat inimicus meus, preualui aduersus eū. Qui tribulā me, exultabit si motus fueror: ego autē in misericordia tua speraui. Exultabit cor meū in salutari tuo: cantabo domino qui bona tribuit mihi, & psallā nomini domini altissimi. Gloria patri & c. Charitas Christi diffundatur in cordibus nostris per spirītū sanctū, quem domine pater tribuas nobis.

Rom. 7.

O Stelliferi conditor orbis, qui perpetuo folio nixus, rabido cœlū turbine uersas, legemq; pati sydera cogis: oia certo sine gubernas, rex nanq; fœdera necis. O superfelix trinitas, in qua omnis nobilitas, fac nos semper petere, quod nobis scis proficere, aeternis ut te laudibus laudemus in cœlestibus. Te summa deus trinitas collaudet omnis spiritus, te rerū uniuersitas adoret, laudet penit, quos in fide catholica saluas, rege per secula. Amen.

Gene. 1.

Hebr. 1.

Phillip. 2.

Dixit dominus deus, faciamus hominē ad imaginē & similitudinem nostram, & creauit deus hominē ad imaginem & similitudinē suam, ad imaginem dei creauit illum. Deo gratias. Respon. Filius dei cū sit splendor glorię & figura substātię patris, portansq; omnia uerbo uirtutis suarū, purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexterā maiestatis in excelsis. Alleluia. Ver. Propter nimiam charitatem suā qua dilexit nos deus pater, filiū suum dilectū misit in mundū. Alleluia. Gloria p. Alleluia. Ver. Om̄ipotens pater, oipotēs filius, oipotēs sp̄s sanctus. Et tñ nō tres oipotēs, sed unus oipotēs. Laus dei.

Iob. 7.

Iob. 9.

Iob. 11.

Iob. 15.

Ego deprecabor altissimum, qui facit magna & inscrutabilia, & mirabilia absq; numero, qui pręcipit soli & non oritur, & claudit stellas quasi sub signaculo. Excelsior cęlo est, & qd facies: profundior inferno, & unde cognosces: longior terramē sura eius, & longior mari. Si conuerterit omnia uel in unū coartauerit, quis contradicet ei? Ecce in ter san-

ter sanctos eius nemo immutabilis, & cœli non sunt mundi in conspectu eius: potestas & terror apud ipsum est, qui facit concordia in sublimibus suis. Nunqd est numerus militū eius? & sup̄ quem non splendet lumē ipsius? Nunqd iustificari potest homo comparatus deo? Ecce luna non splendet, & stellarū nō sunt purę in cōspectu eius. Qui extendit aglonem super uacū, & appendit terram in nihilo. Qui ligat aquas in nubibus, ut non erumpant pariter deorsum. Colinnę cœli contremiscūt & pauēt ad nutū ipsius. Spiritus domini fecit me, & spiraculū omnipotentis uiuificauit me. Digne eū inuenire non possumus, & enarrari non potest. Dñe exaudi & c. Oremus.

Iob. 17.
Iob. 15.
Iob. 10.
Iob. 11.
Iob. 17.
Psal. 101.

Trinitas sup̄ simplex, sup̄ gloriosa, & tibi soli ad plenā nota, in qua ē inegressibilis immanensq; diffusio, ubi singulę psonę in singulis uere & imp̄scrutabiliter sunt, totus in filio pater, totusq; in patre filius, atq; in utroq; sp̄s sanctus, in spiritu sancto q; uterq; cōuertere mentē nostram in te, ut sinus tibi semp uniti, atq; p affectū unum tecum, inordinatos in nobis motus cōpescas, & animarū passiones benigne reformans: cui honor, uita, & c. Domine exaudi & c. Bñdicamus do. & c. Animarū oim̄ fi. Ad Nonā.

Affit nob. Cor mundū. Deus in adiutoriū. Gloria pa & c. Hymnus.

O Creator deus rerū, ordinator specierū, cuncta regens fortiter, non occuparis mundum regens, nec turbaris hunc disponens, cōseruansq; stabiliter.

Tu quę adorāt seraphin, Throni, Virtutes, Cherubin, cœlorūq; militię, nos laudantes ne contenas, nostras preces ne repellas, rex cœli, princeps glorię.

Inte domine speraui, nō cōfundar in aeternū, in iustitia tua libera me & eripe me. Inclina ad me aurem tuam, & salua me. Esto mihi in deū protectorem & in locū munitū, ut saluum me facias. Quoniam firmamentū meum & refugium meum es tu. Deus meus ut pe me de manu peccatoris, & de manu contra legē agentis & iniqui. Quoniam tu es patientia mea dñe, domine spes mea à iuuentute mea. In te confirmatus sum ex utero: de uentre matris meę tu es protector meus. Gloria pa. & c. Ei autē qui potens est nos cōseruare sine peccato & cōstituire ante conspectū glorię suę immaculatos, soli deo p dñm nostrū Iesum Chr̄m gloria, magnificētia, imperiū & p̄as ante oia secula, & nūc & in oia secula.

Laudate dñm de cœlis, laudate eū in excelsis. Laudate eū oēs (Ant. Eia. Psal. Angeli eius, laudate eum oēs uirtutes eius. Laudate eum sol & luna, laudate eum oēs stellę & lumē. Laudate eū cœli cœlorū: & aque oēs quę sup̄ cœlos sunt, laudent nomen dñi. Quia ipse dixit & facta sunt: ipse mādauit & creata sunt. Statuit ea in seculū & in seculū seculi, pręceptū posuit & non pręteribit. Gloria patri & c. Eia bene dictio & claritas, & sapientia, & gratiarum actio, honor & uirtus, & fortitudo deo nostro in secula seculorum Amen. Anti. Nunquid.

Quam magnificata sunt opera tua dñe, omnia in sapiētia fecisti: impleta est terra possessione tua. Emitte spiritum tuum & creabūtur, & renouabis faciē terrę. Sit gloria dñi in seculū: sctabitur dominus in opibus suis. Qui respicit terrā & facit eam tēmere: qui tangit montes, & fumigāt. Cantabo domino in uita mea, psallam deo meo q̄d iudicium. Lucundū sit ei eloquiū meum, ego uero delectabor in domino. Gloria p. & c. Nunqd ego qui alios parere facio, ipse nō parā dicor dominus: si ego q; ceteris generationem tribuo, sterilis remanebo air dominus deus?

O Adoranda trinitas, immensa, prima bonitas, in te ois nobilitas, essentialis unitas. Opater nos uiuifica, o fili nos illumina, tu flamē nos sanctifica, nos uere & deifica. In me tuā pietatē imple atq; charitatem, tibi quę uolente ad hærere fixa mente, Vni trinoq; domino sit sempiterna gloria, qui uitam sine termino nobis donet in patria. Amen. Capitulum.

O Altitudo diuitiarum sapiētiarū & scientiarū dei, quā incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles uicę eius. Quis enim cognouit sensum domini, aut quis consiliarius eius fuit? aut quis prior de dit illi & retribuetur ei? Quoniam ex ipso, & p ipm, & in ipso sunt omnia. Deo gratias. Resp. Benedicentes dominū exaltate illum quantum potestis, & exaltantes illum replemini uirtute. Ne laboretis: non enim peruenietis. Ver. Quoniam magnus dominus noster & magna uirtus eius, & sapientię eius non est numerus. Ne laboretis. Gloria patri & c. Non enim. Ver. Sicut unamquāq; personam deum ac dominum confiteri Christiana ueritate compellimur, ita tres deos aut dominos di-

Iob. 17.
Iob. 15.
Iob. 10.
Iob. 11.
Iob. 17.
Psal. 101.
Eia. 6.
Psal. 70.
Iude. 1.
Psal. 145.
Apo. 7.
Psal. 103.
Eia. 65.
Rom. 11.
Eia. 40.
Ecc. 4.7.
Psal. 140.

Gene. 17.
Iob. 38.

cere catholica religione prohibemur. **L**aus dei.
Ego sum deus, & non est extra me alius, nec est similis mei. Vbi eras quādo fundamēta terrae ponebam? Quis posuit mensuras eius? aut quis tetendit super eam lineam? aut super quo bases illius solidatae sunt, cum me laudarent astra matutina, & iubilarent omnes filij dei? Quis conclusit ostijs mare, quando erumpebat quasi de uulua procedens, cum ponerem nubem uestibulum eius, & caligine illud quasi pannis infantiae obuoluerem? Circūdedit illud terminis meis, posuīq; uectes & ostia, & dixi: Hucusq; uenies, & non procedes amplius, hicq; confringes fluctus tuos rumentes. Nūquid nostri ordines caelorum quos condidi, qui soli dissimili sunt quasi aere fusi? Nunc igitur cantemus domino: glorioso enim magnificatus est. Fortitudo mea & laus mea dominus, & factus est mihi in salutem. Quis similis tui in fortibus domine? qs similis tui, magnificus in sanctitate, terribilis atq; laudabilis, & facies mirabilia? Date magnificētiam deo nostro: dei perfecta sunt opera, & omnes uiae eius iudicia. Deus fidelis & absq; ulla iniquitate, iustus & rectus: dominus regnabit in aeternum et ultrā. Domine exaud. Oremus.

Exod. 19.

Deute. 32.

Exod. 14.

Trinis super uiuēs, cuius beatitudinis gloria in seipsa simpliciter infinita est, fons uiae quae omnem angelicam mentem intelligibili lumine implet, et omnem rerum ordinem pulchre distinguis, ornas ac regis, tibi per te et in te omnino sufficiens, quae es omnium rerū creatrix et finis: quam intueri, uniuersorum intellectuum consummata exultat felicitas, animam nostram reduc et stabili atq; conserua in te, omnem à te elongantem occupationem à nobis semper auertēs: cui honor &c. Domine exaudi orationem meam, Et clamor meus. Benedicamus. Animae omnium fid.

Psal. 20.
Psal. 69.

Assit nobis semper &c. Illustra dñe faciem tuā sup seruum tuū: Saluū me fac in misericordia tua. Deus in adiut. Dñe ad adiuuand. Gloria pa.
Lumen uerum, uiuum, plenum, coaeternum fundens radium, bonum, purum et aeternum, producens germen optimum.
Mens paterna sempiternum uerbum in te semper gignēs, et cum ipso coaeternum compar tibi flamen spirans.
 Fac nos aptos et benignos ad te laudādū iugiter, uisione tua dignos nos deo fac penniter. Laus, hymnus, reuerentia, maiestas, sapientia sit regnanti deo uiuo, adorando, uni, trino. Amen.

Psal. 69.

Matr. 11.
Lucr. 10.

Psal. 16.

Mich. 6.

Psal. 17.

Phil. 3.

Misericordias domini, in aeternum cantabo. Confitebuntur caeli mirabilia tua domine etenim ueritatem tuam in ecclesia sanctorum. Quoniam quis in nubibus equabitur domino, similis erit domino in filiis dei? Deus qui glorificatur in consilio sanctorum: magnus et terribilis super omnes qui in circuitu eius sunt. Domine deus uirtutū, quis similis tui? potēs es domine, et ueritas tua in circuitu tuo. Tu dominaris potestati maris, motum aut fluctuum eius tu mitigas. Tu humiliasti sicut uulneratū superbum, in brachio uirtutis tuae dispersisti inimicos tuos. Tui sunt caeli & tua est terra: orbem terrae & plenitudinem eius tu fundasti, aquilonem & mare tu creasti. Benedictus dominus in aeternum fiat. Gloria patri &c. Nemo nouit filium nisi pater, neq; patrem quis nouit nisi filius, & cui uoluerit filius reuelare: sed et spiritus sanctus est, qui scrutatur etiam profunda dei.
Exaudi domine iustitiā meam, inten de deprecationē meam. Perfice gressus meos in semitis tuis, ut non moueantur uestigia mea. Mirifica misericordias tuas, qui saluos facis sperantes in te. A resistētibus dextrae tuae custodi me, ut pupillā oculi. Sub umbra alarum tuarum protege me, à facie impiorū qui me afflixerunt. Gloria patri. Sicut erat. Te laudo, te adoro atq; glorifico, nec tamen dignū aliqd me agere posse cognosco, o sup-essentialis, superuoluptuosa, supinfinita trinitas: cui astra matutina ac uniuersa supcelestis triumphans ecclesia in desinenter decantat: Sanctus, sanctus, sanctus dñs deus omnipotens. Pleni sunt caeli & terra gloria tua.
Diligam te domine fortitudo mea, dominus firmamentum meum & refugium meū, & liberator meus. Deus meus adiutor meus, & sperabo in eū. Quoniam tu illuminas lucernam meam domine, deus meus illumina tenebras meas. Quoniam in te et ipi ar à tentatione, & in deo meo trāgrediar muq;. Deus meus impolluta uia eius, eloquia domini igne examinata: protector est omnium sperantium in te. Quoniam quis deus praeter dominum, aut quis deus praeter deum nostrum? Viuit dominus, & benedictus deus meus, & exaltet deus salutis meae. Gloria pa, &c. Quā aut nunc uiuo in carne, in fide uiuo filij dei, q dilexit

dilexit me, & tradidit semetipsum pro me. **C**apitulum.
Locus est Iesus discipulis, dicens: Data ē mihi oīs potestas in caelo & in terrae uerbes. **M**at. 16.
 Resp. Apparuerunt apostolis dispersitē lingua: tanq; ignis, seditq; spūs sanctus supra singulos eorum: & repleti sunt omnes spiritu sancto. Alleluia. Ver. Loquebatur apostoli uarijs linguis magnalia dei, prout spiritus sanctus dabat eloqui illis. Et repleti, Gloria p. Alleluia. Hymnus.

Exemplaris ueritas, lux, uita, mens & unitas, tu fontale principium uniuersorū entium. Operona: in finitā te adoro, colo rite, pater, uerbum, sacrum flamen, in eum semper sis uiuamen.
 Abeūte lucifugo, sole assis continuo fulgēs semper nostro cordi, ut resistat omni sordi. Deo patri sit gloria &c. Ver. Benedicamus patrem & filium cum sancto spiritu. Laudemus & superexaltemus eum in secula. Ad magnificat Antiph. Milia milium.

Magnificat anima mea dominum. Et exultauit spiritus meus, in deo salutari meo. Quia resp. &c. Milia milium tibi dō sancta, adorāda, sup gloriosa: q; trinitas ministrat: & decies milies cetera milia tibi assistit. nō em ē numerus militū tuorū. Laus dei.
Gloria in excelsis deo, & in terra pax hominibus bonae uoluntatis. Laudamus te. Benedicimus te. Adoramus te. Glorificamus te. Gratias agimus tibi propter mag. &c. Dñe exaudi orationē &c. Oratio:

Trinis super splendida, super felix, & uere clemētissima, summa maiestas, quae cuncta creasti omnia implens, conseruans ac moderās, quae es ante oīa nōn solā post oīa nōn praetera, in oibus nōn inclusa, extra omnia nōn exclusa, supra omnia nōn deleta, infra omnia nōn oppressa, manens semper in tua super essentiali simplicitate, incommutabiliter subsistens, animam nostram circūda, praeteni, protege: sicq; nunc eam gratiae tuae splendore adorna, ut post exilium praesens, lumine gloriae eam in diuās in aeternum: Cui honor, uita &c. Domine ex: Benedicamus d. Animae omnium fī. Ad cōpletorū fī.
 Ne proicias me domine in tempore senectutis: cum defecerit uirtus mea, ne derelin- quas me. Assis nob. Deus in adiut. Gloria pa. Sicut erat. Hymnus.

Prinatus cum Angelis, Virtutes cum Archangelis iubilant tibi trinitas, et una uera deitas.
 Dñationes caeli cū sacris Prātibz te adorāt fontem ueri, cum super nis spiritibus. O adoranda trinitas, o inscrutanda deitas, deus pater, deus filij, deus alme paraclete. Culpas laua quibus praua fordet cōscientia, ut sincere mēte uera fruamur tua gloria. Honor uirtus, leuita, spemiter itaq; latria deo patri & filio, scōtō una paraclero. Amen.

Inclyna domine aurē tuam & exaudi me, quoniam inops & pauper sum ego. Custodi animā meam qm̄ sanctus sum, saluū fac seruum tuū deus meus sperantē in te. Miserere mei dñe qm̄ ad te clamant tōta die, iustificā animā serui tui qm̄ ad te dñe animam meā leuauit. Qm̄ tu dñe suauis & mitis, & multae misericordiae oibus in uocātibz te. Gloria pa. Respondens angelus Mariae dixit: spūs sanctus super ueniet in te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi: de oīq; quod nascetur ex te sanctū, uocabitur filius dei.
 Ant. Regnauit dominus. Psalmus.

Non est similis tui in dñs dñe, & nōn est secundum opera tua. Omnes gentes quascūq; fecisti uenient & adorabunt coram te domine, & glorificabunt nomen tuū. Quoniam magnus es tu & faciens mirabilia: tres deus solus. Dedit me domine in uia tua, & ingrediar in ueritate tua: laetetur cor meum, & timeat nomen tuū. Confitetur tibi domine deus meus in toto corde meo, & glorificabo nomen tuum in aeternum. Quia misericordia tua magna est super me, & redemisti animam meam ex inferno inferiori. Gloria p. Regnauit dñs deus noster omnipotens, gauideamus & exultemus, & demus gloriam ei.

Et tu domine deus miserator & misericors, patiens & misis. **A**nt. Benedicte sit misericordiae & uerax. Respice in me & miserere mei, da imperium tuum puero tuo, & saluum fac filium ancillae tuae. Fac mecum signum in bonis, ut uideant qui oderunt me & confundantur, quoniam tu domine adiuuisti me, & consolatus es me. Gloria patri. Benedicte sit semper sancta trinitas atq; in diuina unitas, cōfitebimur ei quia fecit nobiscū misericordiam suam. Hymnus.

Decreto non Trinitas nox & dies pfeuerat, in dulce pia deitas quae hoc die mala erit. Omnia bona, facta mala, tua dele pietate, & nos nocte hac cōserua, ne inquinemur sceditate. H 2 Vt cor

Psal. 4. **Vt** cornu nostrum in idipsum dulci somno conquietat, & colendum ad te ipsum, letum surgens inardescat. Gloria summae trinitati, uni uerae deitati, cuius simplex essentia, immensa est potentia. Amen. Capitulum.

1. Cor. 1. **B**enedictus deus & pater dominus nostri Iesu Christi, pater misericordiarum & deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. Deo gratias. Ref. Verbum caro factum est, & habitauit in nobis: & uidimus gloriam eius, gloriam quam unigeniti a patre: plenum gratiae & ueritatis. Alleluia. Ver. Tres sunt qui testimonium perhibent in caelo, pater, uerbum, & spiritus: & hi tres unum sunt. Plenum. Gloria patri. Alleluia. Ver. In deo salutare meum & gloria mea: Deus auxilij mei & spes mea in deo est. Antiphona: Gratias agimus.

Luc. 1. **N**unc dimittis seruum tuum domine, secundum uerbum tuum in pace. Quia uiderunt oculi mei, salutare tuum. Quod paraisti, ante faciem omnium populorum. Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuae Israel. Gloria patri. Gratias agimus tibi pater omnipotens, qui ideo filium tuum charissimum nostrae uoluisti naturae spiritui sancto cooperante esse participem, ut nos diuinae efficiamur naturae consortes: & ideo cum Angelis, Archangelis, atque Virtutibus, cumque uniuerso exercitu curiae caelestis, grates tibi laudesque pangimus, te cum illis in regno maiestatis incessabiliter laudare optantes. Laus atque confessio dei.

Credo in unum deum patrem omnipotentem, factorem caeli & terrae, uisibilem omnium & inuisibilem. Et in unum deum Iesum Christum, filium dei unigenitum: & ex patre natum ante omnia secula: deum de deo, lumē de lumine, deum uerum de deo uero, Genitum, non factum, consubstantialem patri, per quem omnia facta sunt. Qui propter nos homines & propter nostram salutem descendit de caelis. Et incarnatus est de spiritu sancto ex Maria uirgine. Et homofactus est. Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato, passus & sepultus est. Et resurrexit tertia die secundum scripturas. Et ascendit in caelum, sedet ad dexteram patris. Et iterum uenturus est cum gloria iudicare uiuos & mortuos. Cuius regni non erit finis. Et in spiritum sanctum dominum & uiuificantem. Qui ex patre filioque procedit. Qui cum patre & filio simul adoratur & glorificatur. Qui locutus est per prophetas. Et unam sanctam catholicam & apostolicam ecclesiam. Confitetur unum baptismum in remissionem peccatorum. Et expecto resurrectionem mortuorum. Et uitam uenturi seculi. Amen. Domine exaudi &c. Oratio.

Trininitas supplicata, superhbdicta, essentialiter sancta, quae est una essentia, una uirtus, una potentia, in qua pater est mens supspicientissima, supspius conceptus in se incommutabiliter gignens, filius aut uerbum mentis paternae, in quo quicquid patris est, plenissime lucet: spūs sanctus utriusque amor, dulcissimus nexus, in eundemque oculos ac sua uis amplexus, imaginē tuam in nobis indefinenter reformata, perfice & inhabita. Et quoniam non nisi a purgatis uisibus mentibus cerneris, da nobis semper mentē in te absolutam & liberam, affectu uolam & puram, animo ac sensualitati fortiter dominantē. Cui honor, uita & regnum per secula infinita. Amen. Domine exaudi &c. Bndicamus dño. Anima oim si. Laus dei.

Thre. 3. **P**ars mea dñs, dixit anima mea, propterea expectabo eum. Bonus es dñe sperantibus in te, anima quarenti te. Non est similis tui domine: magnus es tu, & magnum nomen tuum in fortitudine: quis non timebit te o rex gentium? Tuum enim est decus qui posuisti arenam terminū mari, qui das solem in lumen diei, ordinem stellarum & lunam in lumine noctis. Dñe deus, ecce tu fecisti caelum & terram in fortitudine tua magna. Non erit tibi difficile omne uerbum, qui facis misericordiam in milibus, & reddis iniquitatem patrū in sinum filiorū post eos. Fortissime, magne, potens, dominus exercituum nomen tibi. Magnus consilio, & incomprensibilis cogitatu: cuius oculi aperti sunt super oēs uias filiosque Adami, ut reddas unicuique iuxta opera sua. Domine ne memineris iniquitatum nostrarū, antiquarum: cito anticipent nos misericordiae tuae, quia pauperes facti sumus nimis. Adiuua nos deus salutaris noster, & propter gloriam nominis tui domine libera nos, et propitius esto peccatis nostris propter nomen tuum. Ne confundas nos, sed fac nobiscum iuxta mansuetudinem tuam. Miserationū domini recordabor, laudem dñi super omnibus quae reddidit nobis. Benedictio, honor, & gloria atque potestas deo patri & agno cum spiritu sancto patri aeterno in aeternum regnanti, uni soli uero deo. Amen.

Finis.

D. Dionysii

CARTHUSIANI LAUDES SIVE HORAE DE DOMINI IESU AMARISSIMA PASSIONE.

Ve benignissime dñe Iesu Chste grā plenā misericordia tecū, bñdīcta passio, uulnera & mors tua, & bñdīctus sanguis uulnerum tuorum. Eus in adiutorium meum intende: Dñe ad adiutorem. Gloria patri. Inuicatorium: Te oim saluatorem propter nos captum, uulneratum, occisum adoramus. O Chreste altissime. Psalm. Enite, exultemus dño, iubilemus deo salutarī nostro, propinquemus faciem eius in confessione, & in psalmis iubilemus ei. Te oim. Quoniam deus magnus dominus, & rex magnus sup oēs deos, quoniam non repellit dominus plebem suam: quia in manu eius sunt oēs fines terrae, & altitudines montium ipse conspiciat. O Chreste, quoniam ipse est mare & ipse fecit illud, & arida fundauerunt manus eius: uenite, adoremus & precidamus ante deum, ploremus coram domino qui fecit nos, quia ipse est dñs deus noster, nos autē populus eius & oues pascuae eius. Te oim. Gloria patri. Sicut erat &c. Hymnus.

Vexilla regis prodeunt, fulget crucis mysterium, quo carne carnis conditor, suspenus est paubulo. Confixa clauis uiscera, tendens manus uestigia, redemptionis gratia hic immolata est hostia. Quo uulnerat in sup mucrone dire laeae, ut nos lauaret crimine, manauit unda sanguine implera sunt quae committit David fidelis carmine, dicit in nationibus, regnauit a ligno deo. Testimonia deus trinitas collaudet omnis spiritus, quos per crucis mysterium saluos, regere per secula. Amen. Ant. Christus dilexit nos. Psalmus. Deus deus meus respice in me, quare me dereliquisti: longe a salute mea uerba delictorum meorum. Deus meus clamabo per diem & non exaudies: & nocte & non ad insipientiam mihi. Tu autem in sancto habitas, laus Israel. In te sperauerunt patres nostri, sperauerunt & liberauisti eos. Ad te clamauerunt, & salui facti sunt: in te sperauerunt, & non sunt confusi. Ego autem sum uermis & non homo, opprobrium hominum & abiectionis plebis. Oes uidentes me deriserunt me: locuti sunt labijs, & mouerunt caput. Sperauit in dño, eripiat eum: saluum faciat eum, quoniam uult eum. Quoniam tu es qui extraxisti me de utero, spes mea ab uberibus matris meae, in te proiectus sum ex utero. De uentre matris meae deus meus es tu, ne discesseris a me. Quoniam tribulatio proxima est, & non est qui adiuuet. Circūdederunt me uituli multi, tauri pingues obfederunt me. Aperuerunt super me os suum, sicut leo rapies & rugies. Sicut aqua effusus sum, & dispersa sunt omnia ossa mea. Factum est cor meum tanquam cera liquefacta, in medio uentris mei. Aruit tanquam testa uirtus mea, & lingua mea adhaesit faucibus meis, & in puluere mortis deduxisti me. Quoniam circūdederunt me canes multi, conciliū malignantium obsedit me. Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea. Ipsi uero considerauerunt & insperauerunt me, diuiserunt sibi uestimenta mea, & super uestimenta mea miserunt sortem. Tu autem domine ne elongaueris auxilium tuum a me, ad defensionem meam conspice. Erue a frama animam meam, & de manu canis unicum meum. Salua me es ore leonis, & a cornibus unicornium humilitatem meam. Gloria patri. Sicut &c. Ant. Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam deo in odore suauitatis. Ver. Adiutor meus esto domine, ne derelinquas me: neque despicias me deus salutaris meus. Pater noster. Et ne. Sed libere. Ne perdas cum impijs deus animam meam. Et cum uiris sanguinum uitam meam. Bndictio ad Lektionem: Deus dei filius nos benedicere & adiuuare semper dignetur. Amen. Lectio prima.

Cena facta est egressus trans torrentem Cedron Chreste, Cum apostolis ingressus uillam dei saluator, triste cor tunc habens intrans hortum, qui salutis praestas portum. Patrem ter tunc exorasti, qui sic sponte formidasti, Ut si esset possibile, genus illud terribile Mortis a te amoueret, nec te hostis sic torqueret. Metu mortis naturali, agoniam in poenali Guttas sanguinis sudasti, tunc prolixius orasti. Anima tua tristabatur, usque mortem lassabatur. H 3 Obulum

Thre. 3. Hic 10.

Hic 32. Luc. 1.

Psal. 78.

Esai 67. Apoc 17.

Psal. 69.

Esai. 53.

Psal. 94.

Psal. 57.

Psal. 111.

Gala. 3.

Eph. 5.

Psal. 26.

Marc. 6.

Psal. 57.

Ioh. 16.

Luc. 20.

Marc. 16.

Ioh. 18. **O**buam hinc processisti hostibus, nec timuisti. Cum te Iesum affirmares, & quæsitum te monstrares, Mox retrorsum abierunt, & in terram corruerunt. Nec quibant se erigere, donec fuisti libere. Ut tu ipse afferebas, obtinere tu ualebas. Duodenas legiones, imò plures conciones Angelorum, amputatam aurem hosti dans sanatham, Manus tibi iniecerunt, teq; dire ligauerunt. Tunc fugerunt metuentes tui, solam te linquentes. Cum responsum pontifici dares, tibi opifici Mundi dedit quis alapam. tunc ductus es ad Caipham. Sisis Christus adiuratus, ueritatem es testatus, Quod te essent conspecturi in dei patris dextera, Venientemq; uisuri iudicare in aera. Hoc audito, morte dignum ac blasphemum te clamabant. Et tenentes te benignum iridebant & uelabant, Vultum tuum conspuentes, genas caputq; cædentes. Fantes, prophetiza Christe, quis existat ca for iste, Multis uerbis blasphemantes, fac nos Christe te se stantes. Marc. 14. Tunc te Petrus ter negauit, tuum os ut prenarrauit. Quem clementer aspexisti, quod te fleuit præstitisti. Tu autem domine miserere nostri. Deo gratias. Resp. Tradidit in mortem animam suã, & cum sceleratis reputatus est. Et ipse peccata multorum tulit, & pro transgressoribus rogauit. Ver. Ipse autem uulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelerata nostra. Et ipse. Lectio secunda.

Ioh. 18. **M**ane factio, te ligatum, consputum, discoloratum præfidenti offerebant, falsumq; obijciebant, Id quod plebem te duxisses, dei natum te dixisses. Te patris sapientiam, æquitatis splendendam, Sceleratis sic tractabant, te spernebant, subfannabant, Cum Herode obsequentes; teq; alba induentes, Vestibus te exuerunt, & flagellis percusserunt, Vsq; costas lacerantes, te pœnosè uerberantes. Caput spinis transfigentes, & arundine cædentes, Purpura te uestiebant, inclementer impellebant, Vultu sanguine perfusum, consputatum & illusum, Purpuratum, coronatum te eduxit ad iratum Præses agmen, ut placaret illud, teq; liberaret. Tibi Christe conformemur, passionem imitemur Tuam, omnemq; uirtutem; quam monstrasti, da salutem. Etsai. 53. Tu aut dom. Deo gratias. Resp. Ecce uidimus eum non habentem speciem neq; decorè: disciplina pacis nostræ super eum, Cuius liuore sanati sumus. Ver. Vere langueres nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Cuius liuore. Lectio tertia.

Ioh. 19. **C**rucem ferens es egressus, Iesu pie nimis fessus, Suspenderrunt te in ligno inter reos pro indigno, Manus, pedes feraliter perforantes totaliter. Ruptis uenis, & iuncturis dissolutis pro impuris, Psa. 21. Ossa quibant numerari, corpus cœpit diffecari. Sicq; dire sitiebas, te ut aquam effundebas. Sitio cum protulisses, & omnino aruisses, Matt. 27. Te aceto potauerunt, myrrham & fel miscuerunt. Sanguis fluxit undequaq; te tunc læso circumquaq; Factum cera ut liquescens est cor tuum inardescens. Lingua adhæsit faucibus, pro his te colam laudibus, Crucifixum iridebant te Christe multipliciter. Iam descende, aiebant, rex Israel immititer.

Christus

Christus dei præelectus se nunc saluet deo te cætus, Pœna inæstimabili, cum uoce lachrymabili, Deo patri proclamasti; & quid ferres demonstrasti. Deus meus, deus meus, quare me sic reliquisti? Horum causa ego reus, pro quo tanta permittisti. Tam acerbe torquebaris, tanquam pater reliquisset. Vr leprosus uidebaris, ut quem deus percussisset. Matri tuæ charissima, astanti tam moestissime, Ultra æstimationem condolebas; passionem tuam dire sic auxisti, nihil tibi pepercisti. Consummatum est prolato, animam patri cõmendasti, Capiteq; inclinato alte clamans expirasti. Cernens ista Centurio, clarus tanquam decurio, At hic est dei filius. Fuit impossibilis Vix quid puto quàm clamantem, tam ualenter expirantem, tunc ad tuæ dietatis dignam declarationem, Moles uniuersitatis miram immutationem Sustinebat continuo, letanter hæc in inuio, Nam tunc sol obscurabatur, lunaq; reuertebatur Hora oppositionis, summæ uir religionis Dionysius docuit, q; soli se opposuit. Scissa: petre, terra mota, uelum templi scissum, nota. Erte Christe resurgente, confitemur certa mente, Multos sanctos sulcitos, te uenientem protestatos, Sanctam urbem introisse, multisq; apparuisse. Cum te tui sepelissent, & Iudæi contulissent, Ne tuum corpus tolleretur, ut te falsum probaretur, Custodes adhibuerunt, lapidèq; signauerunt. Fac nos ipse tibi gratos, te sequentes timoratos, Condolere mentaliter, amare cordialiter, Qui ardenti charitate, & præclara pietate, Hæc pro nobis pertulisti, & tam care nos emisti, Tu aut dñe. Deo gratias. Respon. Vidimus eum despectũ & nouissimũ uirore. Et nos te putauimus eũ quasi leprosum, & percussum a deo, & humiliatũ. ¶ Dñs posuit in eo iniqua tem oim nostrũ. Et nos. Glo. Humiliatũ. Alie lectiones si placet alicui.

ANte diē festũ paschæ, sciens tu Iesu quia uenit hora ut transires ex hoc m̃do ad patre, cum dilexisses tuos qui erant in hoc mundo, usq; in finē dilexisti eos. Et egressus tras torrentē Cedrũ, uenisti cũ discipulis in uillã quę dicit Getsemani. Et assumptis Petro, Iacobo & Iohanne, cœpisti cõtristari, pauere & tẽdere. Et locutus es illis: Tristis est aia mea usq; ad mortem. Sustinete hic & uigilate me cũ. Et progressus pusillũ, procidisti ir facie super terrã. Et positus genibus orasti dicens: Pater si possibile est, transfer calicẽ istũ a me. Veruntũ nõ mea uoluntas, sed tua fiat. Apparuit aut tibi angelus de celo cõfortã te. Et factus in agonia, prolixius orasti. Et factus est sudor tuus sicut gutte sanguinis decurrẽ tis in in terrã. Et ueniens ad discipulos inuenisti eos dormiẽtes prę tristitia, dixistiq; illis: Ecce uenit hora, & filius hois tradet in manus pctõrũ. Sciebat aut & Iudas locũ. Et cũ accepisset cohortẽ & a pontificibus ministros, uenit illuc, & cũ eo turba multa cũ laternis & facibus, armis & gladijs. Tu itaq; Iesu omnia sciens, processisti & dixisti: Quem quæritis? Responderunt: Iesum Nazarenum. Dixisti: Ego sum. Quod cum dixisses, abierũt retrorsum & ceciderunt in terram. Iterum ergo interrogasti eos: Quem quæritis? Dixerunt: Iesum Nazarenum. Respondisti: Dixi uobis quia ego sum. Si ergo me quæritis, finite hos abire. At illi comprehendentes te, ligauerunt te, & duxerunt ad Annam primũ. Tunc discipuli omnes te relicto fugerũt. Annas igitur interrogauit te de discipulis tuis, & doctrina tua. Respondisti: Ego palam locutus sum mundo, quid me interrogas? Interroga eos qui me audierunt. Hoc dicto, unus ministroy: dedit tibi alapam dicens: Sic respõdes pontifici? Et misit te Annas ligatũ ad Caipham pontificem. Tu aut dñe. Deo gratias.

Lectio 11.

S Virgens aut princeps sacerdotu, ait ad te dñe Iesu Chrifte: Adiuuro te per deū uiuū, ut dicas nobis, si tu es Christus filius dei benedicti. Respondisti: Tu dixisti. Ego sum. Verum tñ dico uobis, amodo uidebitis filiū hoīs sedentē à dextris uirtutis dei, & uenturū in nubibus cœli. Tunc princeps sacerdotū scidit uestimēta sua dicens: Blasphemauit. Quid uobis uidet? Respondērūt: Reus est mortis. Et uiri qui tenebāt te, illud ebant cedentes: & expuerunt in faciē tuā. Et uelauerunt te, & colaphis ceiderūt. Alij aut palmas in faciē tuā dederunt interrogantes: Prophetiza nobis Chrifte, quis est qui te percussit? Et alia multa blasphemates dicebāt in te. Mane aut factu, uinctū duxerūt te ad Pilatū. Qui dixit ad eos: Quā accusationē affertis aduersus hoīem istū? Respondērūt: Hunc inuenimus subuertentem gentē nostrā, & prohibentē tributa dari Cæsari, & dicentē se Christū regē esse. Tu aut Iesu licitū non est de hoc mōdo. Dixit itaq; tibi Pilatus, ergo rex es tu? Respondisti, Tu dixisti quia rex sum ego. Igo in hoc natus sum, & ad hoc ueni in mundū, ut testimoniu phibē ueritati. Qis qui est ex ueritate, audit uocē meā. Dixit ergo Pilatus: Quid est ueritas? Et cū hoc dixisset, exiuit & ait Iudeis: ego nullā causam inuenio in hoīe isto. Audiens autē Pilatus quia Galileus esses, remisit te ad Herodē. Qui interrogauit te multis sermonibus. Cui nihil respōdisti. Spreuit aut te Herodes cū exercitu suo, & illudit in dutū ueste alba, remisitq; ad Pilatū. Qui ait Iudeis, ego cām mortis non inuenio in hoīe hoc, neq; Herodes. Corripit ergo illū & dimittit. Et cū accusareris dñe Iesu à principibus sacerdotū, nil respōdisti. Dixit ergo Pilatus: Non respondes quicq;? Et non respondisti ei ad ullū uerbu, ita ut miraret preses uehementer. Tūc ergo apprehēdit te Pilatus & flagellauit. Tu aut. **Le. 11.**

Mat. 15.

M lites aut praedictis suscipientes te Iesu in praetorio, cōgregauerūt ad te uniuersam cohortē. Et plebentes coronā de spinis, imposuerūt capiti tuo, & arundinē in dextera tua, & ueste purpurea circū dederūt te. Et genu flexo illud ebāt tibi dicentes, Aue rex Iudeorū. Et percusserunt caput tuū arundine, & dabant tibi alapas, & conspuerūt in te. Existi ergo portās spineā coronā, & purpureū uestimentū. Et ait Pilatus Iudeis: ecce homo. Cum ergo uisissent te pontifices & ministri, clamabāt: Tolle, tolle, crucifige eum. Videns aut quia nihil proficeret, tradidit te flagellis caesum ut crucifigerent. Et baiulans tibi crucē existi. Per duxeruntq; te in caluariae locū, ubi crucifixerunt te & duos latrones hinc & hinc, teq; in medio. Et dabant tibi uinū myrrhatū bibere felle mixtū. Tu uero dixisti: Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciūt. Pretereuntes aut blasphemabāt te mouētes capita sua, & dicentes: Vah, qui destruis tēplum dei: si filius dei es, salua te ipsum descēdes de cruce. Similiter summi sacerdotes illudētes cū scribis & senioribus, ad alterutrū dicebant: Alios saluos fecit, seipsum nō pōt saluū facere. Si filius dei est, uel si hic est Christus dei electus, descendat nūc de cruce, ut uideamus & credamus. Confidit in deo, liberet eū nūc si uult. Dixit em̄, quia filius dei sum. Stabat aut iuxta crucē Iesu mater eius. Cū ergo uisisset Iesus matrē suā, & discipulū stantē quē diligebat, dixit matri suae: Mulier, ecce filius tuus. Deinde ait discipulo: ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eā discipulus in suam. A sexta aut hora tenebrę factę sunt super uniuersam terrā, usq; in horā nonā. Et circa horam nonā clamauit Iesus uoce magna dicens: Eli Eli zabathan: hoc ē, deus meus, deus meus, ut quid me dereliquisti? Postea ait Iesus, sitio. Et cū accepisset acetū, dixit: Cōsummatū est. Et inclinato capite tradidit spm̄. Tu aut dñe. **Versus.** Adiuua me domine deus meus Saluum me fac secundū misericordiam tuam. **Ad laudes.**

Phil. 100.

Phil. 69

Phil. 21. Heb. 2

Apos. 9

D eus in adiutorium meum intende, Domine ad adiuuandum me festina. Gloria patri & filio & spiritui sancto, Sicut erat. Antip. Dignus est agnus, **Psalms.**
N arrabo nomen tuū fratribus meis, in medio ecclesie laudabo te. Qui timetis dñm laudate eū, uniuersum semen Iacob glorificate eum. Timeat eū omne semen Israel, qm̄ non spreuit neq; despexit deprecationē pauperis. Nec auertit faciē suā à me, & cū clamare ad eū exaudiuit me. Apud te laus mea in ecclesia magna, uota mea red dā in cōspectu timentū eū. Edent pauperes & saturabuntur, & laudabunt dñm qui requirit eum: uiuēt corda eorū in seculū seculi. Reminiscetur & conuertentur ad dominū, uniuersī fines terrę. Et adorabūt in cōspectu eius, uniuersę familię gentiū. Qm̄ dñs est regnū, & ipse dñabit gentiū. Manducauerūt & adorauerunt oēs pingues terrę, in cōspectu eius cadēt oēs qui descēdūt in terrā. Et aia meā illi uiuet, & semē meū seruiet ipsi. Annunciabūt dño ghatiōē tuā, & annunciabūt cœli iustitiā eius, populo qui nascet quē fecit dñs. **Gloria pa. Ant. Dignus**

gnus est agnus qui occisus est, accipere uirtutē, & diuinitatē, & sapientiā, & fortitudinē, et honorē, & gloriā, & benedictionē: qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nris in sanguine suo. Corpus meum dedi percipientibus, & genas meas uellentibus, faciē Capitulum. mea non auerti ab increpantibus & cōspuentibus in me. Dñs deus auxiliator meus: ideo nō sum cōfusus. Deo gratias Resp. Nos aut gloriari oportet in cruce dñi nostri Iesu Christi, in quo est salus, uita & resurrectio nostra: per quē saluati & liberati sumus, & Spiritus oris nostri Christus dñs captus est in peccatis nris. Per quē. Glo. Liberati. Hymnus, Rbor decora & fulgida, ornata regis purpura, electa digno stipite, tū sancta mēbra rangere.

Apost. Eius. 10 Gal. 5.

A Beata cuius brachijs seclī pependit pretiū, statera facta est corporis, p̄cedamq; tulit tartari.

O crux aue spes unica hoc passionis (recognitionis seu exaltationis) tpe, auge pijs in iustitiā, reijs dona ueniam.

Te summa deus trinitas collaudet oīs spiritus, quos per crucis mysteriū saluas, rege per secula. amen. Vers. Intende in adiutoriū meū, Dñe deus salutis meę. Ad cant. Anni. Chrūs.

B enedictus dñs deus Israel, qui uisitauit & fecit redemptionē plebis suę. Et erexit cor nu salutis nobis, in domo David pueri sui. Sicut locutus est p̄ os sanctorū, qui à seculu sunt prophetae eius, salutē ex inimicis nris, & de manu om̄ qui oderūt nos. Ad faciendam misericordiā cū patribus nostris, & memorari testamētū sui sancti, Iusiurandū qđ iurauit ad abrahā patrē nostrū, datus se nobis. Ut sine timore de manu inimicorū nostrorū liberati, seruiamus illi, in sanctitate & iustitia corā ipso, oibus diebus nostris. Et tu puer propheta altissimi uocaberis, patribus enim ante faciē dñi parare uias eius. Ad dandā sciētiā salutis plebi eius, in remissionē peccatorū eorū. Per uiscera misericordię dei nostri, in quibus uisitauit nos oriens ex alto. Illuminare his qui in tenebris & in umbra mortis sedent, ad dirigendos pedes nostros in uia pacis. Glo. Ant. Christus exinanuit semetipsum formā seruici accipiens, in similitudinē hoīm factus humiliauit se, factus obediens usq; ad mortē, mortem autē crucis. Dñe exaudi orationē meā, et clamor.

Luc. 1.

Oratio.

V nigenite dei, per tuā te precor ardentissimā dilectionē, & incōprehensibilē pietatē, qua pro me in canari, cū hoibus cōuersari, atq; acerbissimā mortē pati dignatus es, & per anxietatē & angustia qua pro me usq; ad mortē tristis fuisti, sanguinēq; fudi mi, per tuā quoq; ligationē, cōspurationē, illusionē ac percussione, ut nos tua sp̄ charitate accendas, casto & filiali amore adimpleas, quatenus tibi soli sp̄ placere desideremus, & tibi soli displicere formidemus. De nullo contristemur, nisi quo te offendimus, nec de aliquo gloriemur, nisi quo tibi placemus. Qui uiuis &c. Ad primā. Aue benigni, ut supra.

Phil. 69

Hymnus.

I n passionem domini qua salus dat homini, sit nostrū refrigeriū, & cordis desiderū. Portemus in memoria tormenta & opprobria, Christi coronā spineā, crucem, clauos & lanceam.

Et plagas sacratissimas, om̄i laude dignissimas, acetū, fel, arūdinem, cordis amaritudinē em̄. Istis cūctis fatiemur, ac dulciter inebriemur, om̄i repleant uirtute hęc nos, plenaq; salute. Crucifixū ueneramur, te d̄ Chrifte & precamur, ut beatīs nos cōiungas, in æternū & nūc ungas.

Honor Christo uenundato, & propter nos pessundato, patri sanctoq; flammī, summo nostro iuuamini. Amen. Ant. Christo cōfixus sum cruci.

Psalms.

D omine exaudi orationē meā, auribus percipe obsecrationē meā, in ueritate tua exaudi me, in tua iustitia. Et non intres in iudiciū cū seruo tuo, qā nō iustificabit in cōspectu tuo om̄s uiuens. Quia persecutus est inimicus animā meā, humiliauit in terra uita meā. Collocauit me in obscuris sicut mortuos seculi, & anxius est super me spūs meus, in me turbatū est cor meū. Memor fui dieꝝ antiquorū, meditatus sum in om̄ibꝝ opibꝝ tuis, in factis manū tuarū meditabar. Expādi manus meas ad te, aīa mea sicut terra sine aqua tibi. Velociter exaudi me dñe, defecit spūs meus. Nō auertas faciē tuā à me, & similis ero descēdentib. in lacū. Audiat fac mihi mane misericordiā tuā, qā in te speraui. Notā fac mihi uia in qua ambulē, qā ad te leuaui aīam meā. Eripe me de inimicis meis dñe, ad te confugi, doce me facere uoluntatē tuā, qā deus meus es tu. Spūs tuus bonus deducet me in terram rectam, propter nomen tuum domine uiuificabis me in æquitate tua. Educes de tribulatione animam meam, & in misericordia tua disperdes inimicōs meos.

Phil. 100.

Et per des

Et perdes oēs q tribulant aīam meā, qm̄ ego seruus tuus sum. Glo. Antip. Christo crucifi- xus sum cruci, uiuo aut iam nō ego, uiuit uerō in me Christus: q̄ aut̄ nūc uiuo in carne, in fide uiuo filij dei, qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me. Capit.

Astumpfit Iesus duodecim, & ait illis: Ecce ascēdimus Hierosolymā, & confuzmabū- tur oīa quae scripta sunt de filio hoīs. Tradet̄ em̄ gentibus, & illudet̄, & cōspiciet̄, & flagellabitur, & occidēt̄ eū. Deo grās. Resp. aperuerūt sup me ora sua, exprobrā- res percusserunt maxillā meā, Satiati sunt p̄oenis meis. ¶ Cōsolutus me deus apud iniquos, & in iniquis impioꝝ me tradidit. Satiati, Gloria pat. P̄oenis. ¶ Tu aut̄ dñe ne elongaueris auxilium tuum: ad defensionem meam conspice. Domine exaudi. Oratio.

Iesu dulcissime, per tuā te quoq̄ ignominiosissimā presentationē, qua pro me Pilato liga- tus atq; conspuitus tanq̄ impius oblatus es, ut nos sic uiuere prestes, quōd metuendo tuo tribunali praesentemur securi. Qui uiuis & c. Ad tertiā ¶. Aue benigni, ut supra. Deus in adiutorium. Domine ad adiuuan. Gloria patri. Hymnus.

Aue caput inclinatum, despectiue coronatum spinis infidelium, multis locis perfora- tum, circumquaq; cruentatum exemplar humilium. Passiois tuae fructus, & cruoris tui fluxus, defluens largissime, sine agat nostri lu- cus, Christus ob nos in hac ductus, subueni clementissime.

Tibi Iesu rex sanctorū, spes uotiuā peccatorū, patri almoq; flammī principat' seculorū, ho- nor, uirtus, laus cunctoꝝ ueritatis examini. Amen. Ant. Non corruptibilibus. Psal.

Deus in adiutoriu meū intende, dñe ad adiuuandū me festina. Confundantur & reue- rescant qui querunt animā meā. Auertantur retrorsum & erubescant, q̄ uolunt mihi mala. Auertant statim erubescētes, q̄ dicunt mihi euge, euge. Exultet & laetetur in te oēs q̄ querunt te, & dicāt sp̄ magnificetur dñs, q̄ diligit salutare tuū. Ego uero egēsus & paup̄ sum, deus adiuuame. Adiuutor meus & liberator meus es, dñe ne moreris. Gloria. Ant. Non corruptibilibus auro uel argento redempti sumus, sed pretioso sanguine agni.

Cursequamur uestigia eius. Qui cū malediceretur, nō maledicebat: cū pateretur, nō cōminabatur. A redēbat aut̄ iudicāti se indigne, qui p̄cā nostrā p̄tulit in corpore suo super lignū. Deo gratias. Resp. Mihi aut̄ absit gloriari, nisi in cruce dñi mei Iesu Christi. Per quē mihi mundus crucifixus est, & ego mūdo. ¶ Ego em̄ signata dñi Iesu Christi por- to, per quē. Gloria p. Mundo. ¶ Erue a framea deus aīam meā, et de manu canis unicā me am. Domine exaudi orationē meā, et elamorem meum ad te ueniat. Oratio.

Christe altissime, p̄ tu te deprecor aēcculationē falsissimā, flagellationē p̄uoliosissimā, spinē coronationē, illusionē multiplicē, nudationem erubescibilem, & propter crucis baiulationem, da mihi cōtempus atq; aduersa patienter ac lētiter p̄ferret corpus discrete castigare, oēm carnalem delectationē, & indignā getem cordialiter asp̄nari, teq; crucifor miter imitari. Qui uiuis & c. Dñs uō. Benedicā. Aīa oīm. Ad sextam.

Aue benignissime domine Iesu Christe, gratia, ut supra. Deus in adiutorium meū intende. Dō, ad. Gloria patri. Hymnus.

Manus, pedes auctore Christi, nostrā mementote, ramo crucis duro uincti, & cru- deli ferro puncti, rot guttis defluentibus. Ecce fluit circumquaq; manu tua de utraq; sanguis tuus copiose rubicundus in- star rosae, nostrae salutis pretium. Manus, pedes perforatos, & cruore purpuratos, cor de primo p̄ amore, sitibūdo bibens ore, cruoris stillicidium. In his plagis me reconde, infer meum cor profunde, cui sit cum aeternali patre, cū substan- tiali spirituq; p̄conium. Amen. Antiphona. Suscītauerunt. Psalmus.

Exaudi me dñe quomā benigna est misericordia tua, scdm̄ multitudinē miserationū tuarū respice in me. Et ne auertās faciē tuā a puero tuo qm̄ tribulor, uel ociter exaudi me. Intēde aīe meae & libera eā, propter inimicos meos eripe me. Tu scis impropertū meū & confusionem meā, & reuertētiā meā. In cōspectu tuo sunt oēs q̄ tribulat̄ me, impro- peritū expectauit cor meū & miserā. Et sustinuit qui simul cōstrifaretur & nō sinit, & q̄ con- solaretur, & nō inueni. Et dederūt in escam meam fel, & in siti meā potauerunt me aceto. Gloria p. Sicut erat. Ant. Suscītauerūt falso qui aduersum me cōtradictionē, collegerūt furorē suū in me, & cōminantes mihi, in remuerūt cōtra me dētibus suis, & hostes mei terribilibus oculis intrūti sunt me. Capitulum.

Benedic aīa mea dño, & oīa quae intra me sunt nomini sancto ei'. Benedic aīa mea dño, & noli obliuisci oēs retributiones eius. Qui propitiatus oībus iniquitatibus tuis, qui fa- nat oēs infirmitates tuas. Qui redemit de interitu utiā tuā, q̄ coronat te in misericor- dia & miserationibus. Qui replet in bonis desiderii tuū, renouabit ut aequile iuuetus tua. Faciens misericordias dñs, et iudiciū oībus iniuriā patiētibus. Notas fecit uias suas Moysi, filijs Israel uolūtates suas. Misericors dñs, ioganimis et multū misericors. Nō in perpetuū irascetur, neq; in aeternū cōminabitur. Non secundū peccata nostra fecit no- bis, neq; secundū iniquitates nostras retribuit nobis, Qm̄ scdm̄ altitudinē caeli a terra, cor- roborauit misericordiā suā super timentes se. Quantum distat ortus ab occidente, longe fecit a nobis iniquitates nostras. Quomodo miseretur pater filioꝝ, miserus est dominus timētib; se; qm̄ ipse cognouit signentū nostrū. Recordatus est qm̄ puluis sumus, homo sicut scenum, dies eius tanq̄ flos agri, sic effloret. Qm̄ spūs pertransibit in illo et nō subsi- stet, & nō cognoscat amplius locum suum. Misericordia aut̄ dñi ab aeterno & usq; in aeter- num, super timentes eum. Et iustitia illius in filios filioꝝ, his qui seruant testamentū eius. Et memores sunt mandatorū ipsius, ad faciendum ea. Dominus in caelo parauit sedem sur- am, & regnum ipsius omnibus dominabitur. Benedicite dño angeli eius potentes uirtute, facientes uerbum illius, ad audiendam uocem sermonū eius. Benedicite dño omnes uirtu- tes eius, ministri eius qui faciunt uolūtatem eius. Benedicite dño omnia opera eius, in omni lo- co dominationis eius benedic anima mea domino. Psalmus.

Laudate dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi. Quoniam confirmata est super nos misericordia eius, & ueritas domini manet in aeternum. Gloria patri & filio & spiritui sancto. Sicut erat & c. Antiphonā.

Laudate dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi. Quoniam confirmata est super nos misericordia eius, & ueritas domini manet in aeternum. Gloria patri & filio & spiritui sancto. Sicut erat & c. Antiphonā.

Laudate dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi. Quoniam confirmata est super nos misericordia eius, & ueritas domini manet in aeternum. Gloria patri & filio & spiritui sancto. Sicut erat & c. Antiphonā.

Laudate dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi. Quoniam confirmata est super nos misericordia eius, & ueritas domini manet in aeternum. Gloria patri & filio & spiritui sancto. Sicut erat & c. Antiphonā.

Laudate dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi. Quoniam confirmata est super nos misericordia eius, & ueritas domini manet in aeternum. Gloria patri & filio & spiritui sancto. Sicut erat & c. Antiphonā.

Laudate dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi. Quoniam confirmata est super nos misericordia eius, & ueritas domini manet in aeternum. Gloria patri & filio & spiritui sancto. Sicut erat & c. Antiphonā.

Laudate dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi. Quoniam confirmata est super nos misericordia eius, & ueritas domini manet in aeternum. Gloria patri & filio & spiritui sancto. Sicut erat & c. Antiphonā.

Laudate dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi. Quoniam confirmata est super nos misericordia eius, & ueritas domini manet in aeternum. Gloria patri & filio & spiritui sancto. Sicut erat & c. Antiphonā.

Laudate dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi. Quoniam confirmata est super nos misericordia eius, & ueritas domini manet in aeternum. Gloria patri & filio & spiritui sancto. Sicut erat & c. Antiphonā.

Laudate dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi. Quoniam confirmata est super nos misericordia eius, & ueritas domini manet in aeternum. Gloria patri & filio & spiritui sancto. Sicut erat & c. Antiphonā.

Laudate dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi. Quoniam confirmata est super nos misericordia eius, & ueritas domini manet in aeternum. Gloria patri & filio & spiritui sancto. Sicut erat & c. Antiphonā.

Laudate dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi. Quoniam confirmata est super nos misericordia eius, & ueritas domini manet in aeternum. Gloria patri & filio & spiritui sancto. Sicut erat & c. Antiphonā.

Laudate dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi. Quoniam confirmata est super nos misericordia eius, & ueritas domini manet in aeternum. Gloria patri & filio & spiritui sancto. Sicut erat & c. Antiphonā.

Laudate dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi. Quoniam confirmata est super nos misericordia eius, & ueritas domini manet in aeternum. Gloria patri & filio & spiritui sancto. Sicut erat & c. Antiphonā.

Laudate dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi. Quoniam confirmata est super nos misericordia eius, & ueritas domini manet in aeternum. Gloria patri & filio & spiritui sancto. Sicut erat & c. Antiphonā.

Laudate dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi. Quoniam confirmata est super nos misericordia eius, & ueritas domini manet in aeternum. Gloria patri & filio & spiritui sancto. Sicut erat & c. Antiphonā.

Dixit Petrus Iudeis: Deus patru nostrorū glorificauit filiū suū Iesum, quē uos qdem tradidistis, & negastis ante faciē Pilati, iudicante illo dimitti, uos aut̄ iustū & piū negastis, & petistis uisq; homicidā donari uobis, aut̄ uero uita interfecistis. Deo grās. Respō. Sicut ouis ad occisionē ductus est, & quasi agnus corā tondeute se, obmutuit. ¶ Oblatus est q̄ uoluit, & nō aperuit os suū. Et quasi, Gloria. Obmutuit. ¶ Salua me ex ore leonis. Et a cornibus unicornū humilitatem meā. Dñe exau. Et cla. Oratio.

Domine Iesu Christe, per tuā precor crudelissimā crucifixionē, pedū ac manū duris- simā perforationē, totiusq; sacri atq; tenerrimi corporis acerbissimā ac uiolētissimā distensionē, ac felleā tui potationē, ut nos tibi indissolubiler unias, oēsq; sensus re- gere, ac motus prauos cohibere cōcedas. Qui uiuis. Dñe exau. Benedicamus dño. Deo gr. Ad nonā. Aue benigniss, ut supra. Deus in adiu. Glo. Sicut. Hymnus.

Salue Christe cuius uultus immutatus & incultus, permutauit suū florē, totus ysus in Ois uigor, oīs uiror hinc recessit, nec admiror, mors apparet in aspectu pallorē, totus pendens in defectu. Oq̄ pauper & q̄ nudus, qualis eras ibi ludus derisorū impioꝝ, rex deus sanctorū. Deo patri eius nato, & quē spirant increato, laus, honor, uirtus, gloria, per henni cū memo- ria. Amen. Ant. Centurio. Deprofundis clamaui ad te dñe, dñe exaudi & c. Ant. Centurio uidens quia Iesus sic clamans expirasset, glorificauit deū & ait: Vere hic hō filius dei erat. Et omnis turba eorū qui aderant, uiso tremotu & his quae fiebant, percutientespecto- T me sibi quasi in signū. Conciderunt me uulnere super uulnus, iruerūt in me quasi gi- gantes. Facies mea intumuit a fletu: & oculi mei caligauerūt. Deo g. Resp. Ego quasi agnus innocēs ductus sum ad imolandū. Consiliū fecerūt inimici mei aduersum me dicē- tes: Venite, mitamus lignū in panē eius, & eradamus eū de terra uiuentiū. ¶ Factus sum in derisum omni populo, canticū eorū tota die. Consiliū. Gloria. De terra. Verf. Ero mors tua o mors, morsus tuus ero inferne. Dñe exau. Oratio.

Rex gloriae, agnus dei sancte, uirginis rosae filii, qui pro tuis crucifixoribus cordiali- ter exorasti, & pro me amarissime passus es, fac me p̄pter te mortificari tota die, car- nē cū uitijs & cōcupiscētjs crucifigere, tuisq; exēplo mitē & humilē, trāquillū & ita bilē esse. Qui uiuis & c. Dñe exaudi. Benedicamus. Anima: oīm. Ad uesperas.

Aue benignissime dñe Iesu Christe, ut supra. Deus in adiu. Do. Glo. Ant. Ad Iesum. Psalmus.

Benedic aīa mea dño, & oīa quae intra me sunt nomini sancto ei'. Benedic aīa mea dño, & noli obliuisci oēs retributiones eius. Qui propitiatus oībus iniquitatibus tuis, qui fa- nat oēs infirmitates tuas. Qui redemit de interitu utiā tuā, q̄ coronat te in misericor- dia & miserationibus. Qui replet in bonis desiderii tuū, renouabit ut aequile iuuetus tua. Faciens misericordias dñs, et iudiciū oībus iniuriā patiētibus. Notas fecit uias suas Moysi, filijs Israel uolūtates suas. Misericors dñs, ioganimis et multū misericors. Nō in perpetuū irascetur, neq; in aeternū cōminabitur. Non secundū peccata nostra fecit no- bis, neq; secundū iniquitates nostras retribuit nobis, Qm̄ scdm̄ altitudinē caeli a terra, cor- roborauit misericordiā suā super timentes se. Quantum distat ortus ab occidente, longe fecit a nobis iniquitates nostras. Quomodo miseretur pater filioꝝ, miserus est dominus timētib; se; qm̄ ipse cognouit signentū nostrū. Recordatus est qm̄ puluis sumus, homo sicut scenum, dies eius tanq̄ flos agri, sic effloret. Qm̄ spūs pertransibit in illo et nō subsi- stet, & nō cognoscat amplius locum suum. Misericordia aut̄ dñi ab aeterno & usq; in aeter- num, super timentes eum. Et iustitia illius in filios filioꝝ, his qui seruant testamentū eius. Et memores sunt mandatorū ipsius, ad faciendum ea. Dominus in caelo parauit sedem sur- am, & regnum ipsius omnibus dominabitur. Benedicite dño angeli eius potentes uirtute, facientes uerbum illius, ad audiendam uocem sermonū eius. Benedicite dño omnes uirtu- tes eius, ministri eius qui faciunt uolūtatem eius. Benedicite dño omnia opera eius, in omni lo- co dominationis eius benedic anima mea domino. Psalmus.

Laudate dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi. Quoniam confirmata est super nos misericordia eius, & ueritas domini manet in aeternum. Gloria patri & filio & spiritui sancto. Sicut erat & c. Antiphonā.

Laudate dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi. Quoniam confirmata est super nos misericordia eius, & ueritas domini manet in aeternum. Gloria patri & filio & spiritui sancto. Sicut erat & c. Antiphonā.

Laudate dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi. Quoniam confirmata est super nos misericordia eius, & ueritas domini manet in aeternum. Gloria patri & filio & spiritui sancto. Sicut erat & c. Antiphonā.

Laudate dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi. Quoniam confirmata est super nos misericordia eius, & ueritas domini manet in aeternum. Gloria patri & filio & spiritui sancto. Sicut erat & c. Antiphonā.

Laudate dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi. Quoniam confirmata est super nos misericordia eius, & ueritas domini manet in aeternum. Gloria patri & filio & spiritui sancto. Sicut erat & c. Antiphonā.

Laudate dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi. Quoniam confirmata est super nos misericordia eius, & ueritas domini manet in aeternum. Gloria patri & filio & spiritui sancto. Sicut erat & c. Antiphonā.

Laudate dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi. Quoniam confirmata est super nos misericordia eius, & ueritas domini manet in aeternum. Gloria patri & filio & spiritui sancto. Sicut erat & c. Antiphonā.

Laudate dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi. Quoniam confirmata est super nos misericordia eius, & ueritas domini manet in aeternum. Gloria patri & filio & spiritui sancto. Sicut erat & c. Antiphonā.

Laudate dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi. Quoniam confirmata est super nos misericordia eius, & ueritas domini manet in aeternum. Gloria patri & filio & spiritui sancto. Sicut erat & c. Antiphonā.

Asu 7

Esai. 57.

Psal. 101.

Psal. 101.

Bernardus.

Psal. 120.

Mat. 27.

Capit.

Iob. 16.

Psal. 122.

Psal. 117.

Ad

Dixit

D. DIONYSII A' RICKEL CARTHUSIANI

Matt. 27. Ad Iesum cum uenissent milites, ut uiderent eum iam mortuum, non fregerunt crura eius: sed unus militum lancea latus eius aperuit, & continuo exiuit sanguis & aqua. Capit.

Sapient. 2. Dixit se sciam dei habere, & filium dei se noia. Grauis est nobis etiam ad uidentem. Cotumelios & tormetis interrogemus eum, & morte turpissima commememus eum. Deo gratias.

1. Pet. 2. Responsum Christi passus est pro peccatis nostris, iustus pro iniustis, ut nos offerret deo, deglutiens mortem, ut uitae aeternae efficeremur heredes. yf. sic deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum

Bernardus. Alue Iesu summe bonus, ad parcentem (tu daret. V tunc. Gloria Heredes. Hymnus. sicut nimis pronus, tua membra ad tormeta, quae carberunt disticta, in ramo crucis torrida.

Roman. 8. Salutem Iesu saluatoris, in quo latet mel dulcoris, in quo patet uis amoris, de quo scaturit fons cruoris, quae corda lauit fordida. Tuas plagas rubicunditas, & fixuras tuas profundas, cordi meo da inscribi, ut describam tibi, te modis laudandis. Laus crucifixi uis saluati ab exilio, sit cum patre praecurando, spiritum adorando, & iungat nos caelestibus. Amen. yf. Quid retribuam domino pro oibus quae retribuit mihi? Ant. Proprio filio Magnificam aia mea. &c. Anti. Proprio filio tuo non peccit deus pater, sed pro oibus nobis tradidit illum, quo etiam non omnia

D. Incarnate, p. tuae te obsecro (nobis cum illo donauit. Dne exau. et cla. Oratio. benedicti atque purissimi incarnationis mysterii, p. totius uitae tuae sanctitatem ac meritum, p. tuam quae amarissimam mortem, & tuam dulcissimam matris fidelissimam compassionem, in qua tunc dolor parturienti duplicabat, ut nos te digne imitari cocedat, nosque in oibus spem conservare ac possidere digneris. Qui uiuis. ad Cople. Ane benigni, ut supra.

Conuertere nos deus salutaris noster. et auerte. Deus in adi. Dne ad. Gl. Anti. Hora coenae. V. Saepe quo dno obliuisceris me in fine usque, quo auertis faciem tuam a me? Psalms.

Quamdiu ponam consilia in aia mea? dolor enim corde meo per die: Vix quo exaltabit inimicus meus super me: respice & exaudime dne deus meus. Illumina oculos meos ne unquam obdormiam in morte, ne quomodo dicat inimicus meus praecalum aduersus eum. Qui tribulant me exultabit sicut motus fuero, ego autem in misericordia tua speraui. Exultabit cor meum in salutarum tuo, cantabo dno quae bona tribuit mihi, & psallam nomini tuo altissime. Glo. Antiph. Hora coenae discubuit Iesus & duodecim apostoli cum eo, & ait illis Iesus: Desiderio desiderauit hoc paucha manducare uobiscum, antequam patiar. Hymnus.

Iesu nostra redemptionis, amor & desiderii, deus creator omnium, homo in fine temporum. Quae te uicini clementia, ut ferres nostra crimina, crudeliter mortem sustinens, ut nos a morte tollerem. Inferni claustra penetrans, tuos captiuos redimens, uictor triumphans nobili ad patris dextram residens. Ipsa te cogat pietas, ut mala nostra superes, parcendo uoti copio res nos tuo uultu faties. Laus, honor, uirtus, gloria, deo patri & filio, sancto simul paracletico in sempiterna saecula. Amen. Capit.

1. Timotheo 1. Fidelis sermo & omni acceptione dignus, quae Christus Iesus uenit in hunc mundum peccatores saluos facere, quae primus ego sum. Deo gratias. Responsum. Caligauerunt oculi mei a fletu, quae eloquatus est a me quae consolabatur me. videte omnes populi, si est dolor similibus, sicut dolor meus, yf. O uos omnes qui transitis per uiam, attendite & uidete. si est deo. Gloria pa. Dolor. yf. Benedic aia mea dno, et noli obliuisci omnes retributiones eius. Ant. Deus. Nunc dimittit &c. Antiph. Deus autem qui diues est in misericordia, propter nimiam suam charitatem qua dilexit nos, cum esse mortui peccatis, conuiuificauit nos Christo, cuius gratia sumus saluati. Do. exau. Oratione.

D. Omne rex omnipotens Iesu bone, quod te pro me pertulisti tormenta, da ut nec in prope speris, neque in aduersis da te elongari aut separari, nec in tuo sacro obsequio negligens aut piger efficiar, sed opus tuum quotidie magis reuerter adimpleam. In gratia tua incessanter crescens, in reformatione animae proficiam. O uirtus & sapientia dei patris Christe altissime, fac me in omni uita mea in te uere sapientem, amorosum & fontem ac stabilem, tibi quae semper syncerius adherentem. Qui uiuis & regnas cum deo patre & spiritu sancto &c. Amen. Domine exaudi orationem meam: Et clamor meus ad te ueniat. Benedicamus domino, Deo gratias. Animate omnium fidelium defunctorum per misericordiam dei, & meritum passionis Christi, requiescant in pace. Amen.

PSALMUS

REVERENDIS, PIIS, RELIGIOSISQUE uiris, dominis ac Magistris, Iohanni de Doerren ex nobili familia de Doerren, domino temporalitatis de Bakoel, & Henrico etiam dicto de Doerren Iurium Licentio consultissimo, Cathedrali Ecclesiae S. Lamberti Leodiensis Canonico dignissimi, Theodorico Loer a Sitaris, Carthusiae Colonienensis monachus & vicarius. S. P. D.

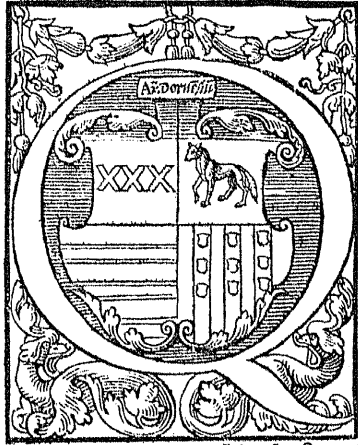

VVM tam multis laboribus maior meoq. iussu, opera haue Spectatissimi, piissimiq. dñi, ecclesiis libris D. Dionysii à Rickel instituti nostri, uiri dum in humanis ageret, eruditissimi iuxta ea deuotissimi, conseruatum habeo, eius eruditione non oibus ingratum esse, quod uidemus libris ipsis audiuimus coem, quae sperare unquam potuissim. Quae res mihi animam addidit ad caeteros, qui adhuc penes me delitescunt emulgatione: quatenus ex nostro spualiter thesauro quippiam liceat, & nos inuolui monachi, in fugge reipub, Christiane pferimus. Eo quidem castio ut deuoti quique amplius etiam nostrae opera in dei laudibus instaurant. Porro, est tamen tam singularis authori scripta naturae quibusdam huius nostri uiri, quod nihil nisi uerborum folia, & totum sermonis perulata experit, non neque ad stomachum faciem: nihil tam subdubio quod synceris quibusq. & ad re Christianam pie adfectus, eius libri summa eruditione & multa deuotione splicidissimi, non sicut discurrunt. Curiosissimi profertim sunt, in primis (quod uocat) inlāmatorum diuini amoris, quo nullus sacerdotum ita re diuina paulo comodior: ne frigiditas in deo uis ad ea tremenda praesuma accedere sacramento, ubi uerus deus & homo ad paupere creatura sumitur. de quibus in secundo differet, nē de sacramento alia ris & Missae celebratione: quae haec etiam aduersus Lutheranae sactionis sceleratos cogruere mihi uideat, quatenus hic firmari possunt in ratione myserios fide, quae inde uariis & peregrinis puerorum doctrinis reuertitur. Hinc accedit & Canonis Missae expositio, ut christi minister intelligere queat, summa deuotione ea pagendam. Adiecta haec tractatulu de facinorosa uita queranda: nēpe quae non sine noua gratia sit, auxilii gratiae prius habita: modo rite accedatur absque criminibus habere copulauimus ad haec licet euasit authoris sermones, & quae fructuosissimos de nobilissimos altis sacramentis etc. Et tamen libelli de munificentia & hincis dei unde quae facit & absque negotio plicet, quatenus dea sint gratias scilicet habere p spū multipliciter hincis, quae non pauca ex digna sacramenti eucharistiae assumptione pcept. Putabam denique, p coronide, & ut sepe nati ut numerus (quod aliqui plenus est mysteris & in diuini eloquii celebratissimus, auctore Aurelio Augu. sup Gene. p plect. ad calcē subnecte tractatu de uisitatione perfectiois diuinae & humanae: & consideret homo, quanta humilitate egredi, si perfectione sui summentale considerare uelit. qm autē illis emittendis dignos querere ceptem patronos, uos uiri pclarissimi oim primi occurreris, abus nūcupat: uel eo postissimum quod hic differatur de altissimis sacerdotu Christi ministeris, in quibus uos exercitissimos nemo non nouit, qui inculpare uicē uestra pbarissimos mores a multis iam amittiderit. Et proinde nulli iustus hi libri meagedē lenicā dēdicari poterant quae uobis uis omni uirtute, & pbaritate ornati sumus: quos animi & corporis amplissimae dotes, lōge sanguinis, alci quae aliqui stantissimae uirtute, uincit. Tanta quippe dicit uirtus uestra ornata, ut nec satis scid quibus praetionis laudē uestra ad uicōm niter uel forum deprimere possim. Nēpe quod omni testimonio optimas quasq. uirtutes cum mta eruditione copulasti. Quare non hinc Canonici (ut uere estis dignissimi) sed & ueluti conuocari ac deuotissimi alicuius regularis, pfectores uestra, ois deuotionis spem hinc receceminus. Et adeo quae seculo in cultu diuino horisq. Canonici nocte diuq. seruatis, ut haud immerito ceteri illius uestra collegii cōsantes opa uestra uidetes bona, nō possint uestro exemplo, nō gloriantur patre caelestē, rāos uestra uulgā etā a longe amulantes: uputa quod singulare quoddam deus & ornamento habentissimū insignis illius ecclesiae Leodiensis in qua nihil nisi lōge uestra desiderat uita. Quis incrimin nō miret, qm tu Iohānes ex antiquissima ineret raxādos, seu Pelandinos uocorētū familia, equetris seu militaris ordi exortus, maluit carnalē hāc atq. mūdāē pōpā negligere, quā ut implicari negotiis secularibus, quae a Christi in militia praepedit: quatenus ita in mūdāē pōpā adscriptus, nemo te sedulior in diuini officii, nemo crebrior, nemo ite feruētior & deuotior cernat. Licet nāq. ita ueteranus & emeritus ac senio praegratuus miles, quieti paululu indulgere deberet, semp ite primus (ut aud.) & ultimū a mane usq. ad uesperū in choro uideretur ineret in taceā. q. nec borea penetrabilem frigiditate tempore brumali te tereat, q. minus infat re gij plures uelud, media nocte surgas ad cōsistendu dno: ut etiam si q. tepidiores fuerint tyrones, haud immerito in te uno, q. forti animo strenue uincis uerē, offendit unde suam redarguat ineret & cōgruūt. Quis mihi hic tuā prediabit munificentia, qui licet unū co differat ecclesiastico cōcētus hincis, nec equant eū paulo supradendū putes uicū & amulū: quae supferunt necessitati & frugali mēte, in elemosinas abunde largiaris pauper, quae pinde pater & habere & uere dicaris ab oibus. Porro, tanta tua praedica humilitas atq. modestia, qua agnoscis omnia deo a q. oē bonū procedat, accepta referri debere, ut eū ab ulterioribus cōmendandis mihi hīpōrandū, sit, ne tuū cōsūlas quae tuaq. uirtutū p̄reco accedere uoluerim, qui uellit hinc uicari, quatenus in catalogo reatus electoq. quae noia in libro uicē scripta sunt, eū ipse praemiu accepit eū, qui est oim merces magna nimis. Et de te Henrico quod minus dicere quero, cui ut uos gētilitio cū praefato Iohāne cōuenit, ita ne procul ab est meritis. Nēpe cuius uirtutes anxiosissime seclaris itaq. si mulceratis, eū alter atq. uirtute bonis operibus pro suo uirtutū cōdant. Nec calamū hic cohilire potuissim, nisi uerere te male la tua labi me pro tua dignitate laudari: quod & tu magis optes bonus esse uir, quā uideri aut nūcupari, uel hinc reor nihil per me ad cumulu laudis uirtutū uestrā ad id posse: quōd si oibus habeantini ambo itaq. uere estis rā liberales in Christi paupes, ita proni ad oia pias inuadās causas, tam benigni ergo eū, ut in hac re uemini inferiores uos liceat ceteris. Nihil quippe nisi uirtutis spem in uobis uideri datur. Qui nec luxurians uirtutis foedi, nec seculi uariatibus aut leuitatibus (itq. in pleriq. ecclesiasticis delectū est) inuancipari, sanctis occupationibus, & quidē calibus quae ueros deceat Canonici, desinitemini. Dicere me Henrico his longe maiorā, si nescierim uo bigratius esse quae abas me parcius laudemini, quā si multes uestras praedice uirtutes: quōd uerq. uestrū humilima de seipso ten rāos & maligonoq. opē, uisio, itē dei habere tēte & retributorē, quā hic homines, & ab eis mercedē recipere euanidā & p̄uēt. Hae itamen obiter rāgere libuit q. iustā ac tēte causam uidear, cur uobis potius in praesentiam istos libellos purarim dedicandos quā aliis. Era maxime ratione, q. cōtrantici mihi ex natali solo stis: & multa cōsuetudine familiaritate & amicitia oim iuncti. Venērabili dno meo Guilhelmo Scheranus Canonico dū uiuere. B. Mariae Aqueh. dignissimo. Et nūc itaq. cognato meo & paruo singulāri, M. Theodorico Hezio Theologo uestrū collegii cōstrati Canonico uero profecto circa ambiguit, eruditione uobis & mono probitate necabstimi. Qui q. uera sit haec quae in laudē uestrā, uel potius gratiae dei in uobis, meminim, aperissimum testimonio uobis sit est, ita ad me scribēs: dñi & cōstrates meci Doerrenes, quib. colubitate soleo, sunt ambo uiri optimi: & ad res pias inuadēs p̄p̄riti smi, qui ualde se excenat cōtinuis largitiōibus in pauperes. Nō se dāt luxuri nequanciatibus aut leuitatibus, ut prohi dolor multi ex cōstrati hodie faciūt: sed sanctis occupationibus ueris Canonici dignis. Qui in horis diuinis & nocturnis semp uideēt esse primi & ultimimo & nocturnis horis surgūt ut religiosi, idēq. soli sine famulis. In quo mūdāus est uigor animi D. Iohānis senioris, qui cū sit eo grauis, adhuc nulli horae deest, & surgit p̄terq. media nocte uel circiter, uincitq. eam animo, nulli labore cedēte, semp creto ut magnū tūborē incurrere merito deberet legnibus iuuenibus &c. Haec itaq. ob causas Dionysio nostro, cuius haec opuscula sub noie uestro in uulgūdant, rebat uos dignissimos fore meccenates, qui oibus de bonis literis & philosophiae discipulis bene meritis, impēse fauentis: ne quid metūhos euāgelicā philosophiae libros, uos ampliore cōplexuros affectu sub uestrū patrocinia. Quod ubi didicero, nihil moror oportune grauiorē uobis dedicare curam. Valete uiri optimi, Ex Carthusia Colonienfi, An. M. D. C. C. C. X. X. X. I.

D. DIONYSII A RICKEL

CARTHUSIANI, INFLAMMATORIVM DIVINI AMORIS.

SALVATOR.

Deut. 4.

Vlt' triplex

Pfal. 87.
1. Reg. 1.

Pfal. 102.
Pfal. 141.
Augustinus
Hier. 32
Pfal. 33.
Pfal. 102.
Hier. 18.
Leut. 5
Ezec. 16. 33.
Matt. 7
Miche. 6.

Ecc. 37
Deut. 4. 22
1. Per. 1. & 2.
2. Tim. 4

Augustinus.

Exod. 15.
Deut. 19.
Pfal. 88.
Gene. 8.
Hier. 12
Prouerb. 1.
Pfal. 50
Pfal. 33.
Rom. 9.

Apocal. 3.
Heb. 12.
Iсай. 30
Iob. 24.
Iudic. 7.

VIDE dñs deus tuus regit te, nisi ut diligas eum in toto corde tuo, & in tota aia tua, & oibus uirtibus tuis, & ambules in uis ipsius: Charitas suprema est uirtus, ad cuius perfectione uniuersa ordinantur precepta diuina, Euangelica q̄q̄ consilia, oēs item doctrinae sanctoy atq̄ saluberrima introductio exemplor. Quod si Philosopho de iustitia dicitur licuit: hec est preclarissima uirtus, & non est lucifer nec hesperus tam admirabilis, q̄o magis de charitate id dicit cogruite: Est etenim sup naturalis, infusa & theologica uirtus. Hic te conuenio, sic aduersum te cogor, hic te reprehendo dñs, magis autē Christiane, maxime uero religiose, q̄ te tam ingrātū inuenio, tam negligentē experior, tam frigidū cerno. HO. Num uox tua hec est dñe deus salutis mee loquere dñe, qm̄ audis feruus tuus. SAL. Ego te alloquor & exhortor: ego tui sollicitus sum, periclitati tibi cōpator. Tu uero non sentis, nec gemis, nec maifestatis mee p̄sentia ueneraris, & inter tot incētia sancte ac diuine dilectionis durus & algēs p̄te ueras. Insup, inter tot & tāta, tāq̄ grauissima imminētia tibi pericula inaniter gloriaris: imō insipientissime cātas & saltas, & ad acerbissima sempiterna p̄peras supplicia Acherōtis. HO. Memēto dñe, qm̄ puluis sumus fragilis ualde est nra conditio. Deniq̄, hō uanitati similis factus est, & undiq̄ nobis occurrunt incitāmēta peccādi: mūdus allicit, caro inclinat, demones suggerūt, uia impiorū prosperat, multę uero sunt tribulationes iustoy. Et tu dñe lōganimenter prestolans: ueniā q̄q̄ promissisti peccāti quacūq̄ poenituerit hora. Pręterea intuemur q̄ plures im adolētia sua ac iuuetute cōcupiscētis deseruire, uoluptatibus uanitatibusq̄ uacare, & nihilominus tandē in senio, aut certe in grauescēte iā aegritudine poenitere, atq̄ ut pie cōfitemus, sic saluari. Ita nos detinet in p̄ctis, & a cōuersione nos retrahūt. Accedit ad hoc, q̄ arcta & ardua est uia salutis, & peccare delectat. SAL. Quāto fragilior es & ad peccandū p̄clinior, tāto sollicitior te esse oportet, magisq̄ custoditū ac timoratū ne pecces, ne decipiaris, uincaris & corruas. Quis audeat nudus & incarnat⁹ cōtra fortissimos, callidissimos ac atrocissimos hostes proficisci ad preliū: Quā si q̄s p̄sumat, nōne protinus ledit & necat: sic accidit hoī q̄ nō est armatus uirtutib. q̄ nō est undiq̄ circūspētus & custoditus. Ideo princeps ap̄loy edocuit admonuitq̄ fideles: Sobrijs estote & uigilate, q̄ aduersarius ur̄ diabolus tanq̄ leo rugiēs circuit, querēs quē deuoret. Amplius, quis multa & magna sint incitāmēta peccādi, plura tñ & fortiora, p̄stātiora, imō & incōparabiliter potiora sunt incitāmēta resistēdi p̄ctis ac p̄ualēdi, & uirtuose uiuēdi: mūdus allicit ad illicita & iniqua: de reuocat & prohibet illa: p̄mia pollicet obrēperatibus sibi: p̄uaricātibus autē tormēta cōminat eterna. Caro inclinat ad mala, sed rō deprecatur ad optima. Synteresis q̄q̄ iugiter remurmurat uitijs. Demones suggerūt ut peccetis, angeli sancti inspirāt, ut creatori uro adheretis: uia impiorū prosperat. V si tp̄alis ista prosperitas ad calamitatē ducit perpetuā, atq̄ in foueā illos p̄cipitat infernalē, sicut & Salomon dixit, Prosperitas stultoy p̄det illos, De reprobis quippe locutus sum, Dimisi eos scdm̄ desideria cordis eoy, ibūt in adinētionibus suis. Multę demū sunt tribulationes iustoy. Sed audi Aplm̄. Nō sunt cōdigne, in q̄t, passiones huius r̄pis ad futurā gloriā, quę p̄stabit ipsi p̄ijs. Deniq̄ p̄ tribulationes has tp̄ales a suis purgant delictis: ad abūdantiore grām disponunt: mihi pro ipsi passio, plenius cōformant, a futuris inestimabiliter grauioribus ac diuturnioribus erunt ac p̄seruant supplc̄ijs gloriosus quoq̄ coronabunt in cœlis. Vides quā indubitabiliter fructuose & salubres sint tribulationes iustorum ac electorum, ita quod de eis dem̄ rite depromp̄i, Ego quos amo, arguo & castigo. At uero q̄ peccantium emendationem longanimiter p̄stolor, uehementius perterre te debet. Peccata nanque inuoluta abire non patior, & quo diutius

protul

INFLAMMATORIVM DIVINI AMORIS.

182

protrahuntur, eō districtius uindicantur: Qui etiam ueniam poenitenti promiss, eundem de die crastino nequaquam certificaui, postremo non penfas quā multos & innumera- biles fallat poenitentia dilatio, poenitentia fera, conuersio prorelata: nempe quo aliqui in uitis diutius perseuerat, eō ad uerā cōtritionē ineptior reddif, incorrigibilis obdurat, grauius excecatur, & ipsa cōsuetudine uitiōsa tanquā ponderosissimo saxo sic premitur, q̄ ad ea quę suā concernūt salutem insensibilis fit omnino. Ideo si qui salum tantem poenitere uideatur, ex timore poenay magis procedit communiter, quā ex zelo iustitie ac uera cōtritione: quamuis non sit de aliquo faciliter desperandum. Porro q̄ adiecit, arctam esse arduamq̄ uiam salutis: certe incomparabiliter durior & intolerabilior est eterna damnatio, imō & purgatorij poena. Aduertere itidem debes, quod ego qui dixi, Quā arcta est uia & angusta porta quę ducit ad uitam, & pauci inueniūt eam. Etiam dixi: Venire ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam uos: iugum enim meum suauē est, & onus meum leue. Quod etenim graue est nature ex se, per gratiam fit suauē, & asiduitate dulcescit: crescente q̄ charitate & feruente, sentitur dulcissimum: quo factō, nil sic horret ac displicet ut peccatum. HO. Ad cuncta quę terigi, quę in peccatis nos detinēt, ple nemi domine respondisti, & euidenter monstrasti, quod consideratio eorundem nos potius a peccatis retrahere, q̄ ad uirtutes debet inducere, si p̄yacta perp̄deremus. Sed deprecor te d saluator p̄ssime, doce me quomodo compendiosius quę pertingere ad gradum hunc charitatis, ita ut quotidie magis ac magis dulce sit mihi ac iocunda tibi adhære, seruire, intendere, bonisq̄ actibus perseueranter insistere.

Articulus 1. Qualiter procedendum sit & ascendendum ad sup̄ gloriosissimi dei amorem.

SALVATOR.

Quamuis hæc quęstio mensurā tuā uideatur excedere, cū adhuc carnalis, nondum spiritualis existas, sapienter tamen istud interroga. Primo, qm̄ primum maximumq̄ mandatum est, deum toto corde diligere. Secundo, quia in charitate proficere, est in omni uirtute incrementum accipere, atq̄ in septem donis sancti spiritus augmentum fortiri. Tertio, quoniam sine charitate nihil est meritorium, nil deo acceptum. Quarto, nam charitas est uirtus dignissima, omniumq̄ uirtutum forma, uita, uerex, finis, regina ac motrix: nec aliqua uirtus aut forma tā efficaciter & ualenter mouet ac incitat ad omnem actum uirtutum, nec ita celeriter & potenter retrahit a peccatis, ut amor dei. Quinto, quia beatifica uisio, quę est essentialē premium beatorum charitatis perfectioni seu gradui correspondet. Hinc tuę respondeo quęstioni: Charitas sancta est splēdidissima margarita, pretiosissima gemma, purissimum ac nobilissimum balsamū, fragrantissima herba: idcirco requirit receptaculum mundum, uas quoq̄ omni lapide pretioso ornatum, hoc est, animam ab omni ad minus mortali peccato purgatā, uirtutibus moralibus decoratam, donis spiritus sancti fulcitam, fide item & spe consolidatam: cumq̄ triplex sit gradus charitatis, siquidem charitas infusa meretur augeri, ut aucta mereatur & perfici. Ad primum & infimum charitatis gradum exigitur, mentem ab omni labē culpę mortalis esse liberam ac synceram. Præfatis quoq̄ uirtutibus ac donis, prout ad statum spectant incipientium, esse pulchricatam: hinc ad gradum hunc infimum charitatis specialiter pertinet, desiderio atq̄ intuitu summi boni expurgationi uitiorum, refrenationi passionum, operibus poenitentię occupari, mentem a distractionibus p̄cipue in diuinis reprimere, exterioris hominis compositioni studere, uisum a circumspectionibus inhonestis artare, linguam quoq̄ a loquacitate compescere, sobrietati & uigilantię operam dare: sicq̄ in his & cōsimilibus diligenter recedere ab omni p̄ctō, & quasi a facie basilisci, tanq̄ a ueno infernali fugere a contagione flagitij. Hoc totum ad uiam pertinet purgatiuam ad incipientium statum, ad seruos fideles, ad gradum animalē, ad uirtutes ciuiles seu purgatiuas. Deniq̄ in exercitijs huius infimi gradus oportet fortiter laborare, & sibip̄ uiolentiā salutarem inferre, sicq̄ cum difficultate assuescere se ad opera bona, donec actus huiusmodi conuertatur in habitum, quod quis facilliter ac delectabiliter operetur quę deo sunt placita. Cumq̄ in his fueris idonee exercitatus, peccata tua quotidie deplorando, cōscientiā tuā discutendo, passionem meam recogitando, & nunc de metuendo dei iudicio, nunc de morte, nunc de poenis purgatorij & inferni, nunc de beneficijs dei reminiscēdo: specialiter quoq̄ in uera humilitate, patientia, ac dei timore firmiter te fundando, procedere debes ad incrementa uirtutum, ad charitatis profectum, ad exercitationes sp̄uales, ad meditationes deuotas, ad stabilitiones mētis in deo, potissime in diuinis, iam ordō, iam passio

Nam 1.
Gregor. 15.
Augustin⁹.

Matt. 7.
Luc. 13.
Mat. 11.

Roman. 7.
1 Cor. 7.
Mar. 22.
Mat. 11.

Charitatis
grad. triplex

do, iam studēdo, iam scribendo, nec unquam otio locum dando, neq; a spūalibus actibus longe eundo, nec ab eis diu cessando, imō assidue mentem eleuando ac creatorem, nūc su- spirando ad patriam, atq; omnipotentis presentiam attendēdo in omnibus. Totū hoc ad uiam spectat illuminatiuam, ad proficiētium statum, ad purgatoriarum gradum uirtutū, ad occultos amicos qui deo suo dulciter & frequēter iunguntur, fruuntur, & brachijs charitatis amplectuntur eundem. Insuper his actibus atq; profectibus strenue exercitatus ac constanter habituatus, ascendere debes ad actus & exercitia uiaē pfectiuā ac unitiuā, ad contemplationes puras, amorosas, splendidas, & ad ardētissimos dilecti cōplexus, ad inseparabiles atq; continuas uniones cum sponso, ad exercitia mysticāe theologicāe, ad transformationē in deum, ad raptum & extasim, ad heroicāe actus uirtutum, ad immobilem ac cœliformē prorsus suauissimam tranquillationem & pacē mentis in deo, ut iam per supremum doni sapientiā gradum sis quasi consiliarius & secretarius dei tui, qui incerta & occulta sapientiē suae tibi tali existēti copiose ac dignantissime pandet: sicq; in te quasi in thalamo iugiter requiescet. Tunc ea quae fidei sunt, cum rationibus crederēdorum & purificatōe mentis intelligentia contēplaberis dulciter & sincere, ac supergloriosissimā trinitatis gloriam, emanationem & communicationem ad intra, mutuam intuitionē, dilectionem, fruitionem, consistentiam & ternalem, superdeliciosissimam, superfelicitissimam & super sanctissimam intueberis deiformiter, assidue ac serene. Tunc respectu infiniti & incircumscriptibilis dei, erit tibi angusta & modica omnis creatura: in solo quoq; deo tuo erit consolatio & omnis affectio tua. Haec est uita uere nobilis & praeclara.

Articulus II. Responso hominis ad haec.

Tonitruum mihi factum uidetur, tam magna & alta sunt ista: sublimis quippe est ista doctrina, & quis potest eā audire? Nunquid homo est angelus, ut possit in carne fragili ac mortali tā spiritaliter uiuere? Nunquid uiator est cōprehensor, ut queat in terris tā cœliformiter conuersari? Quid est homo ut ualeat in hoc mundo degere sine peccato? Quid instabilis mente humana, ut possit assidue contemplari diuinā, cogitare salubria, consistere custodita, omniq; hora coram deo sollicita permanere ac timorata? SALVATOR. Nunquid condemnabis me, ut tu iustificeris? Nunquid in discretione aut immoderati rigoris me argues, ut tu de tuis negligentijs, ignauijs, transgressionibus excuseris? Nonne ego in ueteri lege per Moysen iusti? Sancti estote, quonia ego sanctus sum dominus deus uester: Et denuo per eundem in Deuteronomio sum locutus: Perfectus & absq; macula eris cum domino deo tuo. In euangelio quoq; deprompsi: Estote perfecti, sicut & pater uester cœlestis perfectus est. Nonne diuina requirit iustitiam, ut rationalis creatura omne tempus sibi concessum uirtuose expendat: Non aduertis quid ait Apostolus? Cum metu, timore & tremore uestram salutem operemini. Et, sine intermissione orate, ac semper quod bonum est, agite. Itemq; Nostra inquit, conuersatio in caelis est. Nonne maledictus est qui asserit deum homini impossibilia precepisse? Et sicut protulimus, Primum praeceptum est, ut homo deum toto diligit corde. Nec ignoras, quod ubi amor, ibi oculi. Et enim ubi est thesaurus tuus, ibi & cor tuum. Nec mentitur qui protulit: Verius est anima ubi amat, quam ubi animat. Conscientiam tuam examina. Quoties amor ille infanus carnalis praedominans, impulit & quasi coegit te non solum assidue, sed pene continue cogitare de obiecto concupiscentiae tuae: de persona deliciarum tuarum turpium & prauarum: Et nonne tam fordidam, quantum ad superdignissimam deitatem, ad supergloriosissimam trinitatem, ad superpulcherrimum & superoptimum deum. HOMO. Vicisti me domine, & conclusisti loquacem, atq; obstruatum est os meum loquens inania. Interim uideo, quia tam scriptura quam ratio, sed & ipsa quoq; rerum magistra experientia contra me militat. Verum tamen adhuc me mouent instantiae, quas induxi, argumenta quae tetigi, & precor ut ad ea respondere digneris, & meam informare imperitiam nō recuses. SAL. Ego qui pro hominibus crucifigi & mori dignatus sum ut saluentur, & in super ad huc occidi mallem, quam hominem quemcunque, quantum in me est, in aeternum perire permitterem, in defineret paratus sum hominem informare ac adiuuare, illum praesertim qui cupit & deprecatur hoc ipsum: hinc respondebo & tibi.

Articulus III. Responso & informatio Christi ad praetacta & obiecta.

Quia circa finē primi articuli huius Tractatuli aliqua dixi ad pfectionē rōnalis creaturę spectantia, quae tibi intrin̄ uident excedere fragilitatē cōditionis humanę, ut putaueris tonitruū te audire, atq; obieceris: nūquid ingens, hō est angelus? quasi

Phil. 50.

Eccl. 14.

Actu 9
Iudith. 8.

Iohan. 6.

Hieronym. Bernardus.
1. Cor. 4.
Mich. 6.

Leuit. 11. 19.
20.

Phil. 63.

Mat. 27.
Mar. 15
Luc. 23.
Iohan. 19.
Actu. 1. 4.

quasi angelica non humana sit talis perfectio. Itaq; audi quod homo in scripturis non angelus tantum, sed & deus uocetur. cura de homine sacer dote dixerim per prophetā Angelus domini exercituum est. Ad Moysen quoq; affatus sum: Constitui te deum Pharaonis. Praeterea de sanctis hominibus scriptum est: Ego dixi, dii estis. Proportionabiliter ergo potest & debet homo esse uita angelicā, & perfectionis diuinā, seq; super se, non per extollentiam, sed per contemplationem ac spiritalem dilectionem leuare, ne ei conueniat illud psalmi: Homo cum in honore esset non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus. Imō per gratiae dona potest homo intantum proficere, ut non solum sit angelo simili in hac uia, sed etiam aequalis fiat ei in gloria, maior quoq; quibusdam angelis sanctis in patria. Secundo quoq; obiecti, dicendo, Quid est homo ut uiuere queat in seculo isto sine peccato? Et in hoc fateor habes scripturam pro te, praedilecto meo dicente discipulo: Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus. Iacobo quoq; iusto fratre meo praehar: In multis offendimus omnes. Et rursus testatur scriptura: Quid est homo, ut immaculatus sit, & mundus appareat natus de muliere? Sed scito quod peccatum proprie appellatur transgressio legis diuinā, aut naturalis, uel posituā. Quod de peccato mortali uerum censetur, ad quo potest homo per gratiam abstinere: imō & mundus esse iubetur atq; teneri. Porro de uenialibus scriptum est: Non est homo super terram qui faciat bonum, & non peccet. Et iterum: Iustus septies cecidit in die, & resurgit. Tertio obiecti de instabilitate cordis humani, nec aduertit quod hortatur Apostolus: Stabiles & immobiles estote, abundantes in opere domini semper. Salomon quoq; inquit: Iustus quaesit fundamentum aeternum. Et quod ego ipse in euangelio suae testatus: Omnis qui audit uerba mea & facit ea, similis est uiro sapienti, qui aedificauit domum suam supra petram: uenerunt flumina, descendit imber,auerunt uenti, & irruerunt in domum illam, nec cecidit: fundata etenim & firmata erat supra petram. Mens ergo humana quae ex sua natura seu potius culpa & consuetudine praua est, uehementer instabilis, ac instar mole uolubilis, adiutorio gratiae stabilitur, uirtutibus roboratur, & per charitatem in deo firmatur, imō proficiendo quotidie ac digne uelut columna immobilis, deo auxiliante, efficitur. Hinc dixit Apostolus: Optimum est gratia stabilire cor. Et nostri quod amor quo maior atque feruentior, eō plus figit ac stabilit diligentem in dilecto. Postremo conuictu de uelut altera est natura: ideo nihil ita difficile, quin assuetudine assiduoq; conatu tandem delectabile facillimumq; reddatur. Sic igitur mēs ornata diuinis ac spiritualibus actibus, non solum facilliter & feruenter, sed delectabiliter quoq; & fixe manet intenta. Huius rei tot habes testes, quot sanctos ac uiros perfectos.

Articulus IIII. Inquisitio circa iam dicta, & cur non exaudiamur a domino iuxta uotum.

Gratias tibi agit paruitas mea dū uirtus & sapientia dei patris, quae ex ore altissimi, ex mente patris aeterni fluxisti, super uniuersis beneficijs tuis, & de hac tua instructione gratissima. Verum dum nos nostram uel difficultatem uel impossibilitatem aut rei arduitatem allegamus, opponimus ac quasi per hoc nos ipsos implicite excusamus, tu nos protinus ad gratiae tuae opem remittis, quasi ad manum nobis sit, gratiae tuae auxilium obtinere, habere, ac iugiter possidere: cum tamen tuam misericordiam quoties implorantes, ab oratione uacui, frigidi, imbecilles & ad uitia prouit, ut antea, redeamus. Et ubi est promissio tua, imō sollicitationes tuae uberrimae & frequētes? Quoties spondidisti te exauditurū orantes: Petite inq; & accipietis: quae rite, & inuenietis: pulsate, & aperietur uobis. Omnis enim q; petit accipit, & q; querit inuenit. Porro ego ut pace tua id dixerim, uideo mihi dicere posse, qd sanctus Iob fassus est atq; expressit: Sto & non respicis me, clamo ad te & non exaudis me. Et quod Hieremias ait in Threnis: Opposui tibi nubem ne trāteret oratio. Et itidem Esaias: Multitudo uiscerū misericordiae tuae continerūt se super me. Interea si uiri isti tam excellentes & sancti ista ueraciter sunt locuti, quid nos, miseri, defectuosi ac infirmi, de nobis sentire & de nostra exauditione praesumere ac estimare possumus seu debemus? Nōne quilibet nostrū cū Esdra dicere habet, Deus meus erubescio faciem meam leuare ad te, quoniam iniquitates nostrae multiplicatae sunt super caput nostrū, & peccata nostra creuerūt usq; ad cœlum. SAL. Inquisitiones & querimonie tuae ex pia procedunt radice & permouēt multos. Hinc ego q; cordiū sum inspector, ad eas beniuole respondebo. Nec enim de meoq; ambigis ueritate uerboq; sed ueram & sanam eorūdem intelligentiā sciscitaris, & qualiter concordent ac simul fient quae

Malach. 3
Exod. 7.
Phil. 31.
Thre. 3.

Psal. 46.

1 Iohan. 1.
Gal. 6
Iaco. 1.
Iob 17.
Iste. 1

Eccl. 7.
3 Reg. 5.
2. Para. 6.
Proverb. 14.
1. Cor. 15.
Col. 1. 1.
Proverb. 10.
Sapient. 5
Mat. 7.
Gene. 6.

Heb. 13.

Phil.

Mat. 11.
Luc. 11.
Mar. 7.
Iohan. 14. 15.
15.

Iob. 30.
1. b. 19.
Thre. 3.
1. Ed. 9
Luc. 18.
Olea. 14
1. Ed. 8
Psal. 37.
Eiaec. 59
1 Reg. 15
Psal. 7.
Sapient. 4.

1. Timo. 2.

in his sibi inuicem contrariari uidentur, tibi declarari de poscis. Ita pro certissima ueritate, & infallibili regula teneas, nullum quod in se est, facientē perire seu relinqui à deo, nec de se cū saluationis cuiusquā esse ex parte misericordissimi creatoris, qui oēs homines uult saluari, nec psonari acceptor est, imò gratiæ finū gñaliter aperit uniuersis. Vnicuiq; uero ri angeli sanctū deputauit custodē. Nec uere catholicus pot ambigere, qn unigenitus dei paratus sit hoies exorantes audire, q pro illoꝝ salute tot & tāta assumere, facere ac pati dignatus est. Veruntū noueris q oratio est actus uirtutis, quē latia nūcupat: nec oratio est solum qualificatū; petitiō, sed postulatio decentiū rez à deo, quas scilicet decet peti ab eo, utpote expedientiū ad salutē. Et sicut aliaꝝ uirtutū actibus oportet firmiter inhærere, ita & orationib' stabiliter instare oportet, neq; deficere aut cessare, nec proprias orationū effectū seu exauditiōē improbe impedire. Quid em̄ ē preteritaz culpaz remissionē à deo efflagitare, nec tñ ab eis dē cessare, imò peccatis pctā adijcere, sicq; deū de nouo q̄tidie in honore, prouocare, offendere? qd in quā, est hoc, nisi irridere altissimū, & omnipotēti quasi illudere? Si regi p̄cipi' ue terreno, aut certe cuiusq; simplici à te offenso supplicares pro uenia, nec ab eius iniurijs & offensis desisteres, nōne se subsannari cēseret, & grauius tibi indignaret? Quanto magis deus iustitię infinite, dñs maiestatis immensę, iudex sapientię ilimitatę? Hoc ergo ad ues' p̄inet oratorē, ut in primis de dei offensa intime doleat, & de uniuersis suis pctis, inquantū sunt offensa, iniuriatiua, in honoratiuaq; dei, toto p̄nitentat corde, eaq; deinceps, & reliqua cūcta pctā firmiter proponat uitare, & insup diligentiā exhibeat debitā ad uitandū. Sicq; dolorose integraliter & sincere ea confiteat, & satisfacere enitatur pro posse, iuxta cōfessoris censurā & exigentiā aq̄tatis. Si ergo sic agēs & taliter uiuens, ac ita te habēs, deū exores, siue pro uenia delictoz, siue pro gratia ampliori, aut pro alia quauis rōnabili causa, firmiter spera te exaudiendū, quāuis deus in star p̄ij ac sapientiū mi patris in ter dū differat & fidē ac patientiā probet orantiū, ac paterne exerceat suos electos, imò & sanctos ac electissimos uiros, aut eos alijs proponat & statuatur in exemplum ad abundantiorē beatitudinē eorū dē. HO. Obiectionibus meis & querelis dñe satisfactū intelligo, & p̄ij angustijs sp̄s mei q̄ me uertā, qd agam, in qbus petrax sciscitari me abscondā ignoro: uereor me nunq; aut uix unquā uere fuisse contritū ac salubriter p̄nitentem aut dñm exorasse, sicut oportet, cū debita euitatione culpaz. SAL. Noli diffidere, frequenter audisti q uirtus cōsistat in medio, imò uirt' medietas quē dā ē duaz extremitatū uitioꝝ. Quē ad modū liberalitas inter prodigalitātē & tenacitatē mediū tenet. Ita & tu inter desperationē & p̄sumptionē, inter improuidā securitatē & immoderatā formidinē mediū serua. Sperando sp̄ in dño, cuius infinite misericordię enormissime derogat q desperat. Veruntamen bene agis timendo, cum scriptū sit: Sapiens in omnibus metuit. Nec certū rudinaliter scias an amore sis dignus an in charitate existas, an p̄destinatus æternaliter ue damnandus. HO. O deus æterne q̄ arcta est uia salutis, quā pauci saluantur, quā infinita est excecatio iniquoz, uanitas, calamitas, insipientia, seu potius infania hoim. De hoc te sequenti articulo lucidius edocebo.

Iob. 22. Eiaie. 2.

Eph. 5. Colof. 3.

Deut. 6 Lucio. 10.

Articulus v. Quid sit contritio uera & p̄nitentiā salutaris, & q̄ cito corruat in culpas mortales, qui non extat sollicitus uitare & fugere ueniales. SAL. Vemadmodū homo tenetur deū toto corde maxime incōparabiliterq; diligere, ita ut malit propriā uitā & cūcta quę habet amittere, cūcta quoq; adueria, dura & aspera pati, q̄ creatorē suū per mortale pctm̄ offendere: ita tenet de dei sui offensa, hoc est, de om̄i sua mortali culpa magis dolere, q̄ de quocunq; malo p̄niali aut dāno terreno: & talis dolor recte uocatur cōtritiō, que est maximus dolor qui est in natura, loquendo de dolore partus in intellectu. HO. Hoc concesso patere reor, quam pauci uerā habeāt contritiōē. SAL. Hoc experimentaliter constat ex eo, q̄ tā cito atq; facilliter reciduiant: q̄ si salubriter p̄niterent, non dubium quin à ruina culpę mortalis uigilantius in desinentiusq; cauerent, quā à quocūq; uocamento corporali aut exteriori. Cūq; ueniales culpę ad mortale disponāt, charitatis feruorē diminuant, mentis sinceritatē obnubilēt, cor dis quoq; relaxent custodiā, roburq; gratię ac uirtutū uigore debilitent, ac leuem, & dissolutū faciunt animū, qd clarius, quā illum non diu uitare mortalia, q nō assidue custoditus, itēq; sollicitus ē uenialia mala euadere ac uitare: Ideo irrefrenata uenialium peccatorum frequentia, continuatio, consuetudo, est mortalis æquiualeuter, causaliter, condependeret, & uirtualiter includit dei contemptum ipsiq; facto ostendit se non satis abhorretere mortale, qui non fatagit uenialia fugere. Nec enim aliquid est tam ueniale, q̄ quod

le, quod non per immoderatam complacētiam, dissolutionem, lætitiā, fiat aut esse possit mortale. Qui ergo suas cōfabulationes, machinationes, potationes, iocationes, lusus, leuitates, dissolutiones, & consolationes uanas ac uiles continuant & frequētrant per horas & horas, quomodo à mortalibus excusantur, cum dixerim per prophetam: Vx qui cogitatis inuile. Et rursus per euangelistam: Vx uobis qui ridetis, quia plorabitis & flebitis. Vx uobis diuitibus, qui habetis consolationem uestram, & Vx uobis qui saturati estis. HO. In his aliud prorsus non uideo, nisi difficilimum esse, absq; omni peccato mortali dū subsistere. SAL. Idcirco beatus homo qui semper est pauidus: qui cum electo Iob semper quasi tumens super se fluctus metuit deum, & in p̄sentiā dei incessanter habet se timorē, illud scripturaz reuoluens in corde assidue: Viuit dominus in cuius cōspectu suo hodie. Ista p̄missa sint, ut peccata sollicitius euitentur: quia à deo nil ita elongat, à diuino amore nihil sic impeditur exauditione orationum, à profectu uirtutum, à diuinorum exuberantiā & cōseruatione charitatum nil sic retrahit sicut peccatum, p̄ferriū mortale, deinde & ueniale. Ideo recte ait scriptura: Iste omnis fructus, ut auferatur iniquitas, HO. Nunc ergo ò domine doce me practicam, modum, processum & ordinem proficiendi quotidie in tua sancta dilectione, in puro & spiritali amore, ac per hoc pariter in omni uirtute.

Mich. 1.

Luc. 6.

Prouer. 15.

Iob. 11.

Iosu. 14.

Ecd. 7.

1. Reg. 17.

4. Reg. 2.

Eiaie. 27.

Plal. 148.

Articulus vi. De compendio proficiendi & inflāmandi in sancto ac sp̄iali amore. SAL. Vti sunt modi ac media, multaz sunt uiaz & incentiua, diuersa sunt exercitia, pluraq; instrumenta saluberrimi huius profectus ac sacratissime inflāmatiōis in charitate. Primum & uehementer proficiū est desiderio complacendi deo, ac zelo honorandi eundem, se in omnibus coram ipso custodire & reuerenter habere: hoc est, coram oculis maiestatis ac sanctitatis eius immensę, uiuere timorate, ambulare solite, & actibus deo placentibus strenue insudare: Quia ut patuit, amor iste diuinus est pretiosissimum balsamū, splendidissima gemma, margarita pulcherrima, exigens receptaculum mundum, habitaculum dignum, subiectum decorum, sibi proportionatum. Et sicut peccata mortalia charitatem auferunt & extinguūt, sic uenialia etiam lædunt, obfuscant, ac minuunt, uel uis radiantisimum aurę pulueribus aspergatur. Hinc scriptura copiose te instruit, quod deo in cunctis obediens, & uniuersa eius p̄cepta adimplens, uere diligit eum, & in eius crescit gratia & amore. Maledicti uero qui declinant à mandatis ipsius. Nemp̄e qui dicit, diligo deum, nec seruat illius p̄ceptum, mendax est & iniquus. Et scis quod odio omnes qui operantur iniquitatem, & perdo omnes qui loquuntur mendacium, sicut & uir sapiens protestatur: Odio sunt deo impius & impietas eius. Hinc itaque in amore diuino non proficis, nec eius dulcedinem experiris, quia nunc oras, psallis, & boni aliquid agis, & paulo post fabulationibus, risibus, dissolutionibus uacasiū quod detestabilis iudicatur, in tuis orationibus, psalmodijs, ac bonis operibus, tot distractiones, negligentiaz, uanitates, pigritię admiscuntur, ut rotum plus dispicere q̄ complacere altissimo possit, si districtius iudicetur, cum & sapientiū unus testet: Non placent deo bonamalis admixta. Deniq; similes estis idololatriis, q̄ lanum deū suū cum uultibus pingebant duobus. Sic & uos quasi duo ora habere uidemini, q̄rum uno laudatis, inuocatis & osculamini deum; alio quasi uituperatis, in honoratis, & multipliciter ac grauius offenditis eū, scādalizatisq; plurimos. Atq; p̄ approbationē osculamini, uanitates & infanias falsas; nec cū Sapiente risum reputatis errorē, nec gaudio dicitis: quid frustra deciperis: Hoc est cur me inaniter decipis, q̄ in ualle lachrymar, in loco exilij, in domo luctus et p̄nitentię sum constitutus. Nonne ueraciter fert scriptura, Vir sapiens, uix tacite ridebit: Vnde & uerificari uideatur illud cōmunis uersiculi, Per risum multum poteris cognoscere stultū. Nunq̄d fons ex eodē foramine emanat dulcē & amarā aquā? Si ergo in diuino optas amore concretere, & q̄ dulcis est deus degustare, stude & sarge ut cōpunctio, deuotio, recollectio cordis tui nō sit solū horaria, sed potius cōtinua, uel saltē assidua, & om̄ibus actib' uerbis & ap̄p̄hensionib' tuis suppone dei timorē, q̄ est corona iustitię, exēplo dicētis: Verebar oia opera mea, sciens q̄ tu dñe non parceres delinquenti. Caue à uerbis superfluis & infructuosis & uanis, cū de om̄i uerbo otioso exigēda ac dāda sit ratio, infligēdaq; punitio in die iudicij. Aduerte etiam, q̄ uisus incustodit', incustoditi cordis sit signum ac nūtius. Nō instar cācri nūc pcedas, nūc retrocedas, sed p uia salutis, p̄gredere incessanter. Hęc uia, ambula tu in ea, & neq; ad dexterā neq; ad sinistram. HO. O adonai rex, iudex & legifer noster, q̄ sapiēter ac salubriter prolata sunt ista: & quis me terreat, tñ contradicere

Sapi. 1.

Ecd. 4.

Plal. 113.

I. Iob. 22.

Plal. 5.

Sapi. 14.

Plal. 59.

Ecd. 22.

Ecd. 28.

Iaco. 3.

Plal. 24.

Iob. 6.

Ezech. 7.

Matt. 12.

Eiaie. 20.

Eiaie. 77.

nequeo, imò in meipso & ex meipso ueritatem eorum intueor & addisco. Etenim dū alicui placere desidero, offensam eius omnimode deuito: & si à quoquā amari affecto, ipsi' beneplacitis pareo: eius uoluntati meā cōformo, illius iussa, commissa, optata adimpleo. Prætereā in palatijs regū & principū seculi huius cōspicimus, quā reuerētē & prompte ministratur magnatibus, ita ut nec displicens uerbum proferre q̄s audeat ministrorum. Dicatq; ratio impiū esse, hominem plus quā deum uereri ac reuereri. Verū unum precor mihi exponi: si enim ut tactum est, bona malis admixta deo nō placēt, ergo nullius hominum quamuis iustoy opera bona complacent deo, cum sanctus protulerit Esaiās: Quasi pannus menstruata, uniuersæ iustitiæ nostræ. SAL. Bona ex genere admixta malis, moralibus meritoria nō sunt: quod autē ex charitate efficitur, meritorium est, quāuis uenialibus culpismifceatur: sed tanto minus deo acceptum est, quāto pluribus & grossioribus uenialibus admifcetur. Postremo, uerbum illud Esaiæ sic potes accipere, quod cōparatione diuine & increate iustitiæ, omnis humana iustitia defectuosa est & obscura: quæ admodum in libro Iob legis: Ecce luna nō splēdet, & stellæ non sunt mundē in conspectu eius. HO. Assentio, sed rursus occurrit q̄ ardua ista sunt nimis: ad quod tamē recole mihi respōsum & satisfactū. SAL. Nonne tu Christiane gloriaris spirituliorē & perfectiorem uobis Christianis legem desup datam ab unigenito filio, quā olim Iudæis à deo per Moysen, p quem deprompsit: Erunt uerba hæc que loquor ad te, in corde tuo, & narrabis ea filijs tuis, & meditaberis ea sedens in domo tua, & ambulās in itinere, & dormiens atq; conurgens: & ligabis ea quasi signum in manu tua: eruntq; & mouebuntur inter oculos tuos. Quid hucusq; tam arduum iussi tibi? HO. Excusationē non habeo: adiuua me domine deus meus, quia per gratiam tuā omnia possum, & sine ea meritorium nihil.

Articulus vii. De secundo modo ac medio excrescendi & inardescendi in dei timorem

Nonne cognitio uia est & causa ac medium ad amādum? nā quod profusus ignoras, non optas nec diligis: nec autē plus amares quā ferrum, nisi ipsum melius pretiosiusq; cognosceres. Deniq; obiectū uoluntatis quæ subiectum ē charitatis, philosophi tui affirmant bonum intellectum, id est intellectualiter cognitum. Idcirco quod deum clarius noscis, eō ceteris paribus ad eius actualē dilectionem es aprior: Aduerte igitur &lympido intellectu perpende ac inspicere quid sit deus, secundū qd̄ in hac uita capax es. Ipse equidem olim Moysi nomē dei quarenti respondit: Ego sum qui sum. Hęc dices filijs Israhel: Qui est misit me ad uos. Quibus uerbis instrueris quod ipsum esse sit nomen dei, ita qd̄ deus est esse primū, æternum, incircumscriptum, inmensum, simpliciterq; perfectum: ita qd̄ quicquid spectat ac pertinet ad eminentiā, nobilitatem, perfectionem, beatitudinemq; essendi, hoc om̄ifarie & superplenissime ac simplicissime conuenit deo. Estq; in eo, & est ipsemer deus cum incomparabili ac penitus infinita excellentia, maiestate & gloria, intantū quod respectu illius primi increatiq; esse, omne esse secundarium & creatum est quasi non esse, & solus deus esse asseritur, quæ admodum in Hieremia legistis: Qui creauit om̄ia, ipse est. Atq; in libro Iob: Deus solus est, & cogitationē eius auertere nullus potest. Deniq; in euangelio dixit: Nemo bonus nisi deus. Deus ergo est bonitas tam infinita & pura, tam amabilis, desiderabilis, gratiosa, accepta, & supgratissima, ut cōparatione ipsius, bonitas omnis creata pro nihilo reputetur, nec bonitas appelletur. Conformer dicit Apostolus: Soli sapienti, soli iusto, soli dulci & pio deo, soli beato, glorioso, supdeliciosoq; deo, & ita de cæteris perfectionalibus prædicatis. Huic om̄ia ista cum excellentia om̄iformiter infinita competūt superfelicitissimo & supprestantissimo deo. Vniuersis ergo & singulis ipse sine mēsurā, cōparatione & termino, melior, amabilior, desiderabilior, sapientior, sanctior, dulcior, redolentior, gratiosior, deliciosior, felicior, ditior, potentior, pulchrior, splendidior, liberalior, benignior, conuenientior, laudabilior, honorabilior, magnificentiore, incomprehensibilior, simpliciorq; consistit, ita qd̄ omnia ista in ipso sint unum simplicissimū esse. Et nunc ò miser & insensate, ò tarde, ingrate, obtenebrate & nimis insipientis homo, quæ est ista insania, excæcatio atq; perueritas tua, quod ad bonū illud tam incomparabile & inmensum, tam supsplendidissimū & superpulcherrimū, tam superdulcissimū, delectabilissimū & superamcenissimū, tibi quoq; tam proximū, à quo es & habes, quicquid es & habes, non uehemēter afficeris, non inardescis & ætuas, non totis precordijs atq; uisceribus incalescis: Cur illi uana & uilia ista, carnalia & terrena, sordida & foeda præfers: cur tam infinita insipientia obtenebraris: cur dominū deum tuū tam enormiter

miter inhonoras, uilipēdis, contemnis: ac per hoc teipsum indicibiliter uilificas, impiū, uitiosum, atq; æternæ damnationi facis obnoxium. Considera quæso iam introducta, inuere & pondera ista: attende quid sit dominus deus tuus, contemplare tam interminabilem bonitatem, amabilitatem, pulchritudinem, sapientiam, suauitatem ipsius: redi ad cor, recollige te in ipso, & mane fixus ac stabilitus in illo. Si insania reputaretur, uilia saxa auro obrizo, gemmis & balsamo p̄eligere & p̄ferre, nonne incōparabiliter maior ē insania, excæcatio, pueritas ista, increatio, infinito & supeminētissimo huic bono, infima, infinita ista præponere, plus amare, plus quærere ea? HO. Vere mi domine, uera, sancta & sapientissima sunt omnia uerba, hortamēta, & dogmata ista. Sed precor te, de qua & quali tua sapientia & scientia dixeris ista. Videmus quippe nonnullos ingeniosos & literatos, de te & de rebus spiritualibus ac diuinis subtiliter sermocinantes, nihilominus perditissime conuerfantes, quorum doctrina & uita abinuicem distāt longissime. SAL. De cognitione dei, contemplatione ipsius, que sunt actus donorum sapientiæ atq; scientiæ, locutus sum ista: hoc est, de cognitione dei formata & affectiua, quæ uim affectiuam intellectuē conformat: non de informi notitia, cui uirtus non sapit, de qua legitur, Scientia inflat. HO. Nonne ò domine etiam aliqui boni in charitate existētes, imò & religiosi, pondus dei & estus portantes, septemq; dona spiritus sancti habentes, subriter & formate te noscunt, ac tibi deuoti sunt, qui tamen conqueruntur & dolent se non posse ad tuum amorem sanctū pertingere, nec eius in se feruorem sentire, neque in meditationibus suis exardescere ignem, quem uenisti mittere in terram: de quo quid uis nisi ut accendatur? Vnde & consolatio spiritualium se cum gemitu fatentur expertes. SAL. Diuersi sunt gradus feruorum dei, ut patuit. Porro qui uere coram deo sunt custoditi, solliciti ac puritati studentes, & reformationis internæ efficaciter cupidi ac studiosi, pro ea diuini amoris frequenter experiuntur feruores, consolationes quoq; internas, quamuis nonnunquam eisdem priuētur ad tempus, magis aut minus moderamine dispensationis seu dispositionis diuinæ, prout prouidentia increata conspicit expedire, ut ipsi se magis humiliēt, exercitiores expertioresq; fiant in spiritualibus rebus, & patiētiam discant in uarietate uisitationū dispositionūq; patris celestis, qui uarijs agit modis in suis electis. Prætereā quidā prohdolorum sunt subnegligentijs suis uiuentes, si tamen uiuentes, & nō potius mortui, & in eis periculose manentes. Quibus uehementer horrendum est, quod in Apocalypsi locutus sum uni, & in illius persona cui libet tali: Scio opera tua, quia nec calidus es nec frigidus. Vtinam calidus esses aut frigidus. Sed nunc quia tepidus es, incipiam te euomere. Tales igitur respiciant, quia aut spiritualiter mortui sunt, aut proximi huiusmodi morti. At uero quere dolent de sua insipiditate & ariditate interna, studeant ac satagāt in conspectu metuendissimi dei ac iudicis sui, iuxta præhabita timorē incedere, cum summa & in desinenti diligentia uitare peccata, humiliare & superare seipsos, opus dei reuenter & attente psolue re: sicq; agentes, sentiet uere in breui dulcedinem & feruorem spūs sancti. HO. Plenissime magister uice & optime respondisti. Tam ergo si placet, saluberrimā hanc doctrinā prosequere.

Articulus viii. De tertio incentiuo & exercitamento profectus, atque incendio diuini amoris.

Olim locutus sum per sanctificatum in utero Hieremiam: Quis est iste qui appllet cor suum ut appropinquet mihi? Ego enim qui pro omnium salute sponte pertuli amarissimam & ignominiosissimam crucis mortem, omnium opto salutem, illosq; gemitus & singultus, desideria & aspirationes, quæ ad me fundunt & mihi offeruntur pro impetratione, infusione, cōseruatione, profectu & inflammatione diuini flammigeriq; amoris, libeter accepto. Sigdem ex charitate, actu aut aptitudine in existēte nascunt. Nā qd̄ cupit diligere alique, iā saltē radicaliter amat illū. Tu ergo charitatis p̄fioritate aduertens, & qd̄ ad eam, eius profectū ac perfectionē cætera omnia uirtutū exercitia ordinatur rite perpendens, atq; quā miserā & egenā, uilis & deordinata sit mens humana: illam non habens, ex intimo corde clama ad dñm gemēs & dicēs: O benignissime deus, qd̄ iam in hac miserissimi cordis mei sterilitate, duritia, in deuotione manebō: quāndiu te deū creatorē & redēptorem meū non diligā? quousq; tibi tā ingratus persistā, atq; in tanta excæcatione durabo, ut non uideā nec perpendā tue bonitatis & amabilitatis, tue grati ositatis & suauitatis immensitatē: aut certe dato qd̄ eam aliq̄ modo agnosco atq; cōsidero, nō tñ in eius apprehensione & speculatione accēdor, nec eius incōparandā suauitatē experior. Nō emollitur mens meā, nec in fornace tam infiniti amoris inflammatur, resoluitur abfor,

Esa. 64.
Iob. 15. 15.
Deut. 6.
Ioh. 15.
Hester. 14.
Psal. 105.
Phil. 4.
Exod. 3.
Iob. 22.
Marc. 10.
Muc. 19.
Luc. 18.
1. Tim. 1. 6.
1. Cor. 4.

Deut. 3.
Ecci. 49.
1. Reg. 17.
Psal. 32.
1. Tim. 3.
1. Cor. 8.
Mat. 20.
Psal. 15.
Luc. 11.
Psal. 67. ps. 70.
Apo. 2.
Mich. 6.
Ioh. 8.
Hier. 50.
Mat. 27.
Esa. 17.
Hier. 21.
1. Tim. 3.
Esa. 58.
Psal. 17.

Hier. 48.
Cant. 2. 9.
Psal. 26.
Ezai. 51. 56.
Ezai. 7.
Ezech. 7.

absorbetur. O superpulcherrime & superferenissime, & superamabilissime deus, usq; quo iacebo ita deiectus & obuolutus in fecibus meis, nec brachijs sanctissimæ charitatis te in medio cordis mei amplexabor, stringam, deosculabor, tenebo, neq; dimittam: Nonne tota salus mea in te, & in unione, adhesionem ac perfruitione tui consistit: Certe cito ueniet hora necessitatis meæ extreme, in qua tu solus iuuares, eripere & saluare me poteris. Quid ergo nunc insipienter uagor & distrahor, & per multa me diuido, laceror, nec quiesco, cū tu in me, & in tra me uere per essentiam, præsentiam, potentiam superclarissime fulgens, inuincibiliter præsens sis, & ad miserendū, ad illuminandū, ad amplectandū paratū te exhibens. Ad ipsum d anima mea suspira, geme, afficere: mētem, oculos, manus ad ipsum pariter leua, & psalle: Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarū, ita desiderat anima ad te deus. Sitiuit & sitiit, eleuetur & inardescat anima mea ad te deum fortem, omnipotentem, uiuum & superexuberantissimū fontem. O quando ueniam & apparebo ante super speciosissimam & superiucū diffusam faciem tuam: Interim uero sint mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte. Effunde d anima mea desideria atq; suspiria tua coram domino deo tuo. De his d homo unctio te docebit, si iuxta documenta præacta te coram deo tuohabueris, & secundum exigentiam tuæ uocationis digne deo processeris, irreprehensibiliter uiueris, in desesse profeceris.

Ezai. 52.
Ezai. 51.
Thre. 2.
Psal. 41.

Iohan. 14.
Iohan. 15.
Eph. 4.
Colof. 1.

2. Para. 29.

Deut. 4.

1. Cor. 7.

Mat. 7.

Articulus IX. De quarto instrumento ac medio profectus diuine dilectionis. **SAL.** Ecce locutus est deuotus rex Iosaphat deo: Cum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te. Tu ergo qui scholam uirtutis ingressus es, in omni cordis tui angustia ad deū tuum confuge, recurre, festina. Et nūc pro sanctæ dilectionis incendio ac profectu fiducialiter ora, affectuose, perseveranter, & anxie roga, perpēdens quid per Moysen olim de prompfi & sponond: Cum quaesieris dominum deum tuum, inuenies eum: si tamen toto corde eum quaesieris, & tota tribulatione animæ tuæ. **HO.** Quid est ita rogare & quaerere deum? **SAL.** A captiuis & mendicis hoc discere potes. Vides qualiter captus, compedibus aggrauatus, morti adiudicandus, si ei sit aliqua spes euadēdi, iudicē deprecetur, quāmpuncte, humiliter, uiscerose & lachrymose, qualiter se & omnia sua offert, quātam proponit & pollicetur emendam, quā paratum se offert deinceps iudici deseruire. Quod si ille pro tempore alis captiuitatis atq; breuissime mortis euasione, omnia illa agit, quanto magis homo qui toties, tamq; enormiter deum & creatorem suum offendit, & penas meruit sempiternas, pro uenia & gratiā ac salute deum taliter debet inuocare, uitā mutare, deinceps fideliter ministrare. Insuper cernis quā fideliter & obnixē inopes pro elemosyna modica roget: quanto amplius pro præclarissimis donis charismatum supernorum, pro charitatis infusione, incremento, completionē implorare debes altissimum? **HO.** Intel ligo que tu dicis, & de mea erubescō desidiare: ne pro proprijs quotidianisq; culpis repelli promerear. **SAL.** De hoc iam supra tractatum est, quē admodum cupiens exaudiri taliter debet conuersari, ut requirit is cuius est exaudire: suamq; uitam ac mores pro uiribus conformare uenustati morum & reūctiū dini operum, quos sibi petit gratiose largiri. Quid enim est pro humilitate, patientia, sobrietate, māsuetudine, charitate deum assidue inuocare, nec ipsis uirtutibus per exercitia bona operam dare, nec occasiones uitæ conuertiorum malorū? Faciatur quod in te est, totisq; uiribus stude uirtutibus: sic deū inuoca adiutorem, ut cor tuū quotidie magis ac magis expurget, uirtutibus ornet, sicq; sancte dilectionis seruire illud inflammare dignetur, atq; in actibus diuini amoris perficere, roborare, ac iugiter possidere, ora & dic: O superbene dicta trinitas, ob omnem tuam meam dilectionē superarētissimam, superdulcissimā & immensam, propter bonitatem & amabilitatem tuam supergratiosissimam ac penitus infinitam, ob omnem tuum amorem super totū genus humanum, & super totam electorum tuorum uniuersitatē, per uniuersa quæ Christus pro nostra salute assumpsit, fecit ac pertulit, per sacratissimam uirginem, omniumq; sanctorum preces & merita, mentem meam dignissimo ac purissimo tuo amore totaliter occupa, piissime imple, uigorose succende, inextinguibiliter affice, ab omni inordinato, affectu me omnino indefinenter præserua, & omnium corda fidelium misericordissime uisita, imple, inhabita. Deniq; hæc exorans, mundam & immundē consuare satage animam tuam, omnē hominem dilige, spiritaliter tantum: cumq; ex actibus laudabilibus frequentissime iteratis generetur habitus bonus & consuetudo: per optima, nō cesses quotidie, assidue deum rogare breuib; ac feruentibus precibus, pro sui amoris profectibus atq;

bus atque incendijs.

Articulus X. De quinto modo ac medio inflammatio & augmentatio diuini amoris.

Benefactorem diligere ratio dicit: qui tanto plus diligendus est tibi, quanto plura & maiora beneficia contulit tibi. Porro, beneficia dei tibi collata, incomparabiliter magna & pene innumerabiliter multa sunt. Ab eo fortitus es corpus & animam, uniuersa corporis membra, & cunctas animæ uires. Si tibi sensus unus ut uisus, aut membrum unum ut manus aut pes deesset, quantum diligeres illum, qui sensum illum aut membrum tibi præstaret. Quantum ergo teneris illum amare, à quo omnia ista sunt tibi donata. Qui insuper præ irrationalibus creaturis totaliterq; mortalibus, decorauit te intellectu ac libera uoluntate, intellectuā memoria, rationis ac uirtute, ac animæ immortalitate. Sicq; ad imaginem & similitudinem suam te condidit, & cum ista mortalia, irrationalia, inanimata elementa & mixta, pedibus tuis subiecit, & ad tuum creauit usum ac commodum. De necessarijs tibi cura prouidit paternā, & te huc usque conseruauit in esse, à pluribus item periculis præseruauit. Insuper, quā pluribus supernaturalibus donis & gratijs te ornauit, peccanti tibi enormiter ac frequenter, peperit misericordissime, & distulit ultionem, cum toties æternalem promerueris condemnationem, in dō & iam innumerabiles damnauerit homines etiam Christianos, qui minus te peccauerunt, ut, atque adhuc tuam præstolatur conuersionem, indulgere paratus, & bona pro malis retribuere pronus, imò ad emendationem te exhortatur, te redeuntem amplexari dignatur. Angelicam tibi custodiam atq; multiplicem hominū opem adhibuit. Præterea, pater æternus te ita dilexit, quòd unigenitum filiū suum pro te uoluit incarnari, inter homines conuersari, & pro tua crucifigi salute. Creator tuus, pater tuus uocari dignatus est spiritum sanctum misit, & dedit tibi donum dignitatis immensæ super præstantissimum hospitem animæ tuæ: Theologicis demum uirtutibus, septemq; donis spiritus sancti, alijsq; diuersis supernaturalibus beneficijs te insigniuit. Ecce quā multa & grandia, quā copiosa, præclara, sublimia sunt beneficia & incentiua ista amoris. Quā durus, quem non emolliuit: quā frigidus, quem non incendunt: quā ingratus, peruersus & impius, quem ad amandū, regrandiandum, obtemperandum ac seruendum non excitat nec inducunt. **HO.** Ita omnino est dominus: & dum ista perpendo, minus solito miror, quòd pro peccato mortali, temporali ac breui, poenam infligis æternam, quia tam ineffabiliter enormia sunt peccata nostra, & nunc pro posse exclamo: Benedic, dilige, & totis præcordijs tuis amplectere d anima mea dominum, & noli ullam retributionum & beneficentiarum istarum obliuisci: toto, æstuantissimoq; affectu dilige, lauda, honora benefactorem istum, primum, incomparabilem & supremum: cuius beneficia tanto amplius sunt extollenda, appetianda, reminiscenda, quanto ipse benefactor est maior ac dignior, atq; in eis circa nos magis dignanter se habens, cui æquiualens rependere nequaquam ualemus, etiam si pro ipso quotidie millies moreremur.

SAL.
Iohan. 5.

Gen. 1. 2.
Ecc. 17.
Psal. 5.
Gen. 1.
Iob. 10. 14.
Iohel. 2.
Iob. 35.

Ier. 1.
Ecc. 37
Iohan. 3.
I. Iohan. 4.
Baruc. 3.
Mat. 27.
Marc. 15.
Luc. 24.
Ioh. 10.
Ist. 65.
Iohan. 14.

Psal. 102. 104.
Psal. 145.
Prou. 3.

Articulus XI. De sexto inflammatorio charitatis.

SAL.

Non solum in præsentī tot, tanta & talia largitus est tibi deus conditor tuus bona, uerum maiora tibi in futuro promisit ac præparauit tam incomprehensibiliter gloriosa, quòd ea nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec cor humanum capere potest. Quid enim infinite ac naturaliter bonus, amarus, liberalisq; deus promisit, præparauit & dare decreuit suis electis, nisi obiectaliter semetipsum, atque formaliter suipsius beatificam faciem, clarissimam ac deliciosissimam uisionem, & suæ immensæ ac increatæ suauitatis amoenissimam fruitionem, boni immensi æternam & prorsus securam fruitionem. Hæc est perfecta & summa dilectio, qua dator donat seipsum. O quā immensa, inæstimabilis, gloriosa est ista felicitas, deum pulchritudinis infinite in seipso clare & immediate conspiciere, deo immensæ suauitatis in seipso plene ac libitum, & usq; omnimodam contentationem æternaliter frui, fontem totius boni in quo est uniuersæ opulentiæ, lætitiæ ac pfectionis incircumscrip̄ta & superplena possessio, securissime possidere: hoc est essentialē principalemq; premium beatorum. Deinde sunt ibi innumera bilia gaudia & secundaria premia, tam multa & magna, quòd omnem mensuram, modum ac numerum prorsus excedunt. **HO.** O saluator dulcissime, quā inenarrabiliter magna, præ-

2. Par. 15.
Rom. 4.
Ist. 64.
1. Cor. 2.
Iohan. 10.

præ-

preclara & desideranda sunt ista, quam ualidissima & efficacissima ad inflammandum affectum, ad succendendum amorem. Si quis hominum nos inuitet ad prandium, si nos exquisite reficiat, inclinamur ad illius amorem. Et quod non est uiamus eius dilectione, qui ad beatissimam illam refectionem aeternam nos inuitat, qui eam tam pretiosissimam nobis emittit & recuperauit, qui totius glorie suae decreuit nos facere filios & haeredes: Vt quod anima mea marces ignauia, & non inardescis, non festinas, non satagis intrare gloriam domini tui: Non conaris nec inflammari ad possidendam hanc patriam, uere & ultimare promissionis regionem istam uiuentium, in qua nullius rei penuria est, quam cor potest excogitare uel cupere, in qua uere est status omnium honorum aggregatio perfectus.

Articulus XII. De septimo inflammatio dilectionis diuine.

SAL.

Pertusus & durus omnino censetur, qui non amat amantem se, nec saltem rediligit illum qui prior dilexit ipsum, & in amado gratias praue nitit eum, etiam amore casuali, quae largitur dilecto bona quae habet. Sic ergo & tu dilige dominum deum tuum, quoniam prior dilexit te. Dilige patrem aeternum, qui propter nimiam charitatem suam qua dilexit te, unigenito super dilectissimo suo filio non pepercit, sed pro omnibus nobis tradidit illum, quomodo etiam non omnia simul cum illo nobis donauit: Dilige illum, quod te adoptauit in filium & haeredem regni caelestis, coheredemque sui unici filij naturalis. Dilige illum, qui te eripuit de potestate tenebrae, de inestimabili aeternalium acerbitate peccatorum, & transtulit in regnum filij suae dilectionis. Dilige illum, qui charitatem suam commendat ad uos atque in uobis: quoniam cum adhuc inimici essetis, reconciliati ei estis per mortem filij sui dilecti, imo ipse reconciliauit uos sibi. Et enim deus pater erat in Christo, mundum reconcilians sibi metipsum. Dilige illum, qui te elegit ante mundi constitutionem, & praedestinauit in Christo, & uocauit per gratiam suam. Insuper, dilige unigenitum filium dei, in cuius fide & gratia uiuis, qui dilexit te, & tradidit se pro te oblationem & hostiam deo in odorem suauitatis, per quem in libertate uocatus es, ab importabili legis onere, a iugo peccati, a seruitute diaboli liberatus. Dilige amatorem hunc fidelissimum ac seruentissimum, qui non corruptibilibus auro uel argento, sed purissimo, pretiosissimo roseo suo sanguine te redemit a morte aeterna. Dilige illum, qui matrem suam charissimam, mundissimam, indicibiliterque dignissimam, tibi prouidit ac dedit in tam misericordissimam aduocatam. Dilige illum, quod cum esset deus, creator & iudex tuus, incomprehensibili dignatione factus est frater, saluator, aduocatusque tuus. Siquidem, quoniam pueri communicauerunt carni & sanguini, & ipse communicauit eisdem. Praeterea, dilige non minus superdulcissimum paracletum spiritum sanctum, cuius sapientia & conditus es, & cuius prouidentia gubernaris, sine cuius actuali inspiratione seu motione nunquam in meritum actum procedis: qui operatur in te & uelle & perficere ex sua bona benignissima uoluntate: qui omnia opera tua bona operatur in te: qui cor tuum inhabitare, illustrare, inflammare dignatur. Dilige super gloriosissimam trinitatem, totius salutis tuae fontem super serenissimum ac immensum, causam, datorem & obiectum, unum uerum simplicissimum deum: in quo quicquid absolute dicitur, unum & idem est numero, prorsusque indiuisum. Sicut adipe & pinguedine replearis, impingueris, dulcificeris in anima charitate diuina. Hanc nullae aquae in te queant extinguere, nec flumina ulla obruere. Lampades eius, igneque affectus exurgant, erumpant, ascendant ac fulgeant in te, ut lampades ignis atque flammarum, & transuolent usque in caelum. Vique quod dormis in anima: excutere de puluere, quid tibi cum rebus carnalibus, turpibus ac terrenis, qui ad sortem & numerum pertinet angelorum. Hoc: Quam suauis & bonus est domine spiritus tuus in omnibus. O quam dulcia faucibus pie affectuoseque mentis sunt haec eloquia: quae & mihi quamuis adhuc grosso & animali, suauiter sapere modo incipiunt, atque ut spero paulo post dulcius sapient. SAL. Esto fidelis usque ad mortem, & in charitate profice usque in finem: moxque ut de corporis tui ergastulo emigraueris, dabo tibi coronam uitae, quam olim patres post moram longam sunt consecuti.

Articulus XIII. De octauo in centio diuini amoris.

SAL.

In euangelio sum locutus: Nolite uobis patri uocare super terram, unus est enim pater uester in caelis: quod utique uerius & eminentius pater uester consistit, quam pater carnalis, aut pater aliquis spiritualis. Nempe a patre caelesti immediate animam per creationem sortitus es: atque hoc ipsum quod a carnalibus accepisti parentibus, aut a causis quibuscumque caelestibus & secundis, a creatore & causa prima principalis accepisti, quae a deo & a philosophis didicisti. Ois (inquit) causa prima plus in fluit, quam quae cumque causa secunda. Si ergo iure

iure naturali & diuino ac positio iuberis carnales parentes tam specialiter ac intense diligere, honorare, ipsisque tam prompte obedire, quanto magis patrem illum altissimum, a quo omnis paternitas in caelo & in terra nominat, a quo omnis causalitas derivatur, & omnis proflixit fecunditas, debes singulariter incomparabiliterque diligere, uenerari, promptissime quoque parere eidem: Denique ipse per prophetam disseruit: Filius honorat patrem suum, & seruus timet dominum suum. Si ergo pater ego sum, ubi est honor meus: Et si dominus ego sum, ubi est timor meus: Sic & Apostolus loquitur: Erudidores patres carnis habuimus, & obediuimus eis: num magis patri spirituum obtemperabimus, & uiuemus? Ista ergo paternitas dei ad homines & paternalis sua causalitas eorumdem, est octauum inflammatiuum amoris eius in cordibus nostris, ingensque causa obligans, & ratio nos astringens ad uehementer amandum, ad reuerenter honorandum, ad charitatie ac prompte obediendum patri superno. Hinc elucescit nostrorum enormitas uitiorum: nempe cum apud omnes etiam seculares sceleratissimum reputetur, non solum non obedire parentibus, sed etiam contemere eos, & proteruire aduersus eosdem. Vnde & solum contumacem & rebellem gulosum lapidari in lege praecipit: quam superfacinosissimum est patri omnipotentis deo autoritatis immetentem, rebellem, atque assidue iniuriosum, intantum ut conueneratur & dicat: Si configet homo deum, quia uos castigatis me gens tota. Item, Seruire me fecisti in peccatis tuis, praebuisti mihi laborem in iniquitatibus tuis. Et denuo, Laboraui sustinens. Et rursus, Exacerbasti eum qui uos fecit deum aeternum. In prima quoque mundi aetate uidens deus malitiam hominum, quod in uita esset nimis, tactus dolore cordis intrinsecus, & praecauens in futurum, Peccet me inquit fecisse hominem, & delebo hominem quem creauit a facie terrae. Hoc. Heu deus eterne, quam inestabiliter magna est peruersitas, inconsideratio, ingratitude, infamia nostra, qui non cessamus ueteribus nostris sceleribus addere noua, & pro tanta tua dilectione, beneficentia, ac patientia reddere tot pessima mala, tam enormes iniurias & offensas in tua praesentia, te prohibente & comminate. SAL. Veniet tempus, & utique celerrime ueniet, quo implebitur quod praedixit: Heu ego consolabor super hostibus meis, & uindictabor de inimicis meis, & consolabor & succendam eos in ira furoris mei, sicut conflatur aurum in medio fornacis ardentis. Eueniet filij sceleratis, semini nequam, populo graui iniquitate: de quibus praedictum est: Ponam eos ut clicantum ignis in tempore uultus tui. Dominus in ira sua conzurbabit eos, & deuorabit eos ignis.

Articulus XIII. De nono excitemento & exercitatorio proficendi & incallescendi in sancto & spiritali deitatis amore ex eius effectibus.

SAL.

Nosti quod filij seculi huius amore uicti & uincti carnali praedominanti, & illo miserabiliter uiliterque deieci, non solum dum personam aut rem dilectam conspiciunt, sed tunc quoque cum similem eius intuentur, ex intimo cordis sui concupiscuntur, ualide alterantur, & quasi pra amore insanunt. Ita & tu qui super preciosissimum & super amabilissimum tuum creatorem in isto exilio clare in seipso & in suo increato ac infinito decore cernere nequis, ipsum in imaginibus & similitudinibus suis conspiciere debes in ornatu & ordine uniuersi, in claritate, causalitate, decore & lumine solis, planetarum ac syderum, caelestium orbium & elementorum. Si ineffabiliter delectabile esset uidere angelum unum in pulchritudine sua, atque audire dulcissimam melodiam cantus angelici, potius autem gloriosissimam uirginem, quid erit uidere deum deorum, cunctis & singulis penitus infinite formosorem, dulciorem & amantissimam: Hinc hortatur scriptura: Vide arcum, & benedic eum qui fecit illum. Valde speciosus est in gloria sua. Porro quoniam connaturale est tibi, ex sensibilibus ad immaterialium & usque ad simplicissimum dei contemplationem ascendere, attende & inspicere dispositionem ac faciem mundi sensibilis: & ad elementorum inspicere in finem, ponderositatem, molem, longitudinem, latitudinem, profunditatemque eius considera, quomodo in medio uniuersi manet immobile, cui innititur, quo sustentatur, ut nullatenus inclinetur. Vide fecunditatem ipsius, quam pretiosa & uaria in eius uisceribus generatur metalla, quam nobiles gemmae, quam necessariae utilitatesque materiae usibus hominum: quomodo disponente super sapientissimo creatore, in uentriculis, concauitatibus & alueis eius aquae continentur copiosae, quae & fluunt in secretis meatibus eius: quot platae, herbae ac arbores & aromaticae species oriuntur ex terra, quarum uires, fructuositates & pretiositates nemo ualet

K plene

Rom. 8.
Tit. 2.
Matt. 25.

Hebr. 10.

1. Iohan. 4.

Dent. 6.
1. Iohan. 4.
Iosue. 23.
1. Iohan. 4.
Rom. 8.
Ecl. 7.
Roma. 8.
Coloss. 1.

Roma. 5.

Eodem.
2. Cor. 5.
Eph. 2.
2. Cor. 5.
Gal. 2.
Eph. 5.

Heb. 9.

Act. 10.
1. Iohan. 2.
Hebr. 2.

Psal. 62.
Cantic. 8.

Iosue. 6.
Prover. 6.
Iosue. 5.

Sapi. 11.
Psal. 118.
Apoc. 2.

Math. 23.

Gene. 1.

Eph. 2.
Iohan. 1.
Mat. 11.
Hebr. 12.

Rom. 7.
Lcui. 14.

Mala. 2.
Ecl. 4.
Ecl. 1.
Hebr. 6.

Gene. 6.

Ezec. 7.
Ecl. 1.

Psal. 20.

Psal. 49.
Ecl. 4.

plene describere: pergendo, quomodo sole in zodiaco ascendente, decoratur superficies terrę uirescentibus graminiibus, odoriferis floribus, rosis, uiolis ac lilijis nascentibusq; diuersis, animalibus quoque innumerabilium specierum, quarum in diuidua multiformiter extant disposita, & quædam admodum speciosa ac fortia, & mirabiliter uigoroſa. At tēde quomodo pars terræ manet à leuioribus se ac fluidis aquis discooperta, pro necessaria mansione hominum & brutorum. Et per terrarum spatia decurrant particularia maria, fontes, torrentes, ac flumina ad magnas & multas hominum utilitates. Nonne de his olim locutus sum uiro sapienti ac sancto, Vbi eras quando ponebant fundamenta terræ? Indica mihi si habes intelligentiam, quis posuit mensuras eius, uel quis tetendit lineam super eam? Super quo bases illius solidatæ sunt? Aut quis demisit lapidem angularem eius? Cum me simul laudarent astra matutina, & iubilarent omnes filij dei. Quis conclusit ostium mare, quādo erumpebat quasi qñ de uentre procedens? Cū ponerent nubi uestimentum eius, & caligine quasi pannis infantie obuoluerem illud. Circumdedit illud terminis meis, & posui uectes & ostia. Et dixi: Hucusq; uenies, & non procedes amplius, & hic constringes tumentes fluctus tuos. Ecce quā magnas, pulchras, & fortes bestię sunt elephanti, unicornes, equi, dromedarij, & leones. Quis præbuit equo fortitudinem suam, & circū dedit collo eius hinnitum? Gloria narium eius terror, terram ungula fodit, exultat audacter, in occursum pergit armatis, contemnit pauorem, nec cedit gladio. Super ipsum sonabit pharetra, uibrabit hasta & clypeus. Feruens & fremens forbet terram, nec reputat tubæ sonore clangorem. Vbi audierit buccinam, dicit Vah. Procul odoranti bellum, exhortationem ducum & ululatum exercitus. An non perpendis quōd ad usum hominum eqs produxit? Quādiu equites insident illis, equi pro suis fessoribus pugnant, & unus alium mordet, percutit, & quasi conatur dilaniare. Equitibus uero prostratis, unus eorum sequitur alium, etiam si salt in præceps. Hæc de infimis ac minimi elementi ornatu protulerim, quid de maioribus dicere possem? Nonne aliquando in modica mortalis humanæq; carnis parte, puta in facie hominis, pulchritudinem tantam impressi, ut omnes mirentur, uidere desiderant, inspicere delectentur, & inspicendo satari & fatigari uix queant, imò & se quandoque auertant, ne uidendo capiantur? Quid sunt uniuersæ ueritates, pulchritudines, delectationes caulatæ, nisi per modici rituli ex deitatis mææ infinito fonte manantes? Quā dulcis ergo, decorus, & deliciosus sum ego in memetipso, q in finis & corruptibilibus rebus tam dulces, pulchras, admirabiles qualitates concessi? Si in unione seu sui & sensibilium tam intense delectationes consistunt, ut earum desiderio & amore homines insensati, tot tantisq; laboribus atque periculis se exponant, tot sumptus & apparatus efficiant, quā incomparabiliter meliores, intensiores, puriores delicatæ sunt in coniunctione intellectualium uirium ad præclara sua objecta, maxime autem inæstimabile magis ex immediata unione ad increatum obiectum, quod est deitas uera, quæ non solum pulchra, dulcis & delectabilis est, ad intuentium, amplectendum ac perfruendum, sed & essentialiter, incomparabiliter, & prorsus interminabiliter est ipsa incircūscripibilis pulchritudo, infinita dulcedo, immensa uoluptas: Leua in excelsum oculos tuos, & prospice magnitudinem, causalitatem, ornatum cœlestium orbium, qui omnes sphericæ sunt figuræ. Si minima stella fixa perceptibilis uisu, maior est tota terra uisibili, nonne proportionaliter cœlum stellatum tanto maius est quā apparet, quāto quilibet stella maior est existenter quā apparet? Præterea si iam uolubiles cœlos transcendas, & cœlum empyreum contemplan do pro posse introeas, ò quā præclariora, pulchriora, gaudioſiora conspiciere possis? Ibi creator & rector uniuersorum, dominus excellentiæ infinitæ est præsidens, & uultu gloriae eius reuerentissime astant, intentæ sunt, & iucur, diffuse absque omni labore obsequuntur milia milium angelorum, & decies milies centena milia supernorum spirituum. Nec est numerus militum eius, beatarumq; animarum exercitus sacros æstimare aut apprehendere nemo potest mortalium. Postremo quā speciosa erit dispositio uniuersi post diem extremi iudicij, contemplare si potes, quando lux lunæ erit sicut modo est lux solis, & lux solis septemplex maior quā modo, quando elementa in nouabuntur, ita ut terra auriformis appareat, & corpora electorum splendent ut sol in regno patris eorum, suauissimi quoque erunt odoris, indicibilis que decoris. Nec concentum eorum dormire unquam quisquam faciet, HOMO. In horum consideratione incalescit cor meum, & dico: Beatus homo quem elegisti ò domine. Quā beati qui ad illam beatitudinem sunt uerturi: quā item miserissimi, qui per impiam suam conuer

conuersationē priuant se illa, & insuper gehennæ incendia & innumerabilia eius tormentam erentur.

Articulus xv. Exercitatio & inflammatio sui ipsius ad actuatem dei amorem ex diſtis.

Per rationē est homo quasi rector & iudex, magister & exercitator sui ipsius. Propterea dicitur est, Multos regere potes, si te ipsum rexeris ratione, & iterū, Si nos ipsos diiudicaueris, non utique iudicaueris. Hinc utus admonuit propheta: Ponite corda uestra super uias uestras, hoc est, per rationem considerate, discuti te & corrigite opera uestra. Quemadmodum igitur pereunt multi ex inconsideratione & negligentia suorum superiorum, qui non omni modo sibi possibili student directioni, informationi, & edificationi, emendationi, profectui & inflammationi subditorum suorum, sic pereunt multi, quia per propriae rationis discutionem, exhortationem, allocationem & reprehensionem non satis custodiunt semetipsos, quia prædictorum diligentia non prodest, nisi propria ratio auscultet, obtemperet, & quod suum est faciat. Tu ergo quod tunc imo assidue, specialiter tamen ex cultis horis diei, in tuo secreto animo recolles, alloquere animam tuam, dicens: Perpende ò anima mea, & solicite pensa, quōd cito educeris & exies de ergastulo corporis tui, & coram tribunali præsentaberis iudicis summi, qui te de uniuersis cogitationibus, affectibus, uerbis & actibus, omissionibus, negligentijs & accidijs tuis iudicabit. O infelix & negligentissima anima mea, cur non perpendis nec ponderas, quā horrendum sit incidere in manus dei uiuentis, præsertim cum nescias an amoris digna an odio, an electa an reproba? Diem quoque & horam ignoras, quā diu in hac uita subsites. Quā uehementer o homo formidanda & terreno iudice iudicari, in cuius personam peccasses, cuius sponsam aut cōiugem uiolasses, cuius charissimam prolem necasses, cuius mandata ipso cernente, prohibente & cōminante, esses transgressus: Et certe iam ab illo es iudicandus, in cuius personam enormiter ac multipliciter es præuaticatus, cuius filiam, sponsam & coniugem, id est animam tuam, toties constuprandam exposuisti diabolo, & spiritualiter occidisti, quoties peccasti mortaliter, imo & animas proximo rum, quoties illos dire scandalizasti. Sicq; fructum passionis & sanguinis domini tui in illis, quantum in te est, euacuasti. Inuere ò anima, quantum òni hora possis proficere, quā pretiosum thesaurum in cœlis tibi reponere, quātum mereris: & tu ò stulta & incensata nō solum hoc negligis, sed & multipliciter peccas, & thesaurizas tibi iram in diem iusti iudicij dei, & tripudiando curris & prosperas ad futura acerbissima illa in eternū duratura supplicia. Nunc ergo ò misera respice, uocationē tuā ppende, quid creatori tuo in baptismo postmodū promiseris recole, quantum profeceris, quousq; pueris, quantum defeceris aspice. Penitentia age condignā, idoneā deo offer emendā: quo grauius frequētiusq; peccasti, eo maior sit tua cōtritio, humiliorq; cōfessio & satisfactio plenior. Præterea iam in ducta ad aduerte ò anima, & ex illis in dei amore accendere. Cur ignobilitas, degeneras, uilificas remetipsam? Tu enim ò misera, quæ seriose, timorate, fructuose, pure ac feruide conuersando esse posses charissima filia, nobilis sponsa, familiaris amica, splendida margarita dei & creatoris saluatorisq; tui negligentem, carnaliter, incustodite conuersando, adultera, solia & ancilla extas diaboli, uilior bestijs, & indigna alimento quo uesceris. Esto ergo uere magnanimis, cupida esto saluberrimæ nobilitatis, auida diuini & æterni honoris, feruentissime ama sponsum cœlestem, regem dignissimum, sapientiam incretam imitare synce rum ac nobilem amatorem qui dixit: Hanc amauit & exquisiuit à iuuentute mea. Et quæsi uisponsam eam mihi assumere, amator factus sum formæ illius. Super salutem & speciem dilexi illam, & non comparauit ei quidquam creatum. Intrans in domum meam, conquire scam cum illa, & erit allocutrix, consolatrix, doctrix mentis meę gratissima. Non em̄ amaritudinem habet conuersatio eius, nec tædium conuictus illius. H. O. His obtemperare cupio & propono ò domine, sed præcor te doce me, & fundamentaliter instrue, & plane elucida, quid sit uere spiritaliterq; diligere, & qui sint actus diuini amoris: qualiter quoq; salutem probabiliter scire queam an uere te diligam.

Articulus xvi. Quid sit uere ex charitate diligere deum, & de actibus affectibusq; diuini amoris, ex quibus probabiliter noscitur, q; deus salubriter diligat. SAL. Alubriter ac sapienter quæsit. Graue etenim esset homini pro charitatis profectu atq; incendio assiduo laborare, & non scire neq; sentire se in illa p̄ficere. Porro diligere proprie est alicui bonum uelle. Deo autem nihil melius uelle potes, nisi quod

Job. 28.

Job. 29.

Psal. 14.

Psal. 122.
Esa. 51.
Hier. 17.
Gene. 17.

1. Mac. 1.

Dani. 7.
Job. 25.

Sapi. 3.
Matt. 13.
Luc. 17.
Sap. 5.

SAL.
1. Cor. 11.

Agget. 1.
Hier. 7.

Rom. 14.
2. Cor. 5.
Eze. 7.

Heb. 10.
Ecc. 9.
Gregorius 1.

Luc. 12.
Rom. 1.

1. Cor. 1.

Eze. 18.
Mat. 3. Lu. 9
Act. 2. 8.
Apoc. 2. 5.
Sapi. 8.
Psal. 142.

ipse e, & quod in se aternaliter habet, & inamissibiliter ac prorsus inuariabiliter possidet. Porro hoc bonum uolumus deo, non per desiderium ut illud acquirat, sed per fauorem, congratulatione & complacētiam quia id perfectissime ac subbeatissime habet & possidet, imò & substantialiter hoc est. Deus etenim id est, quod in se habet. Deniq; deus est infinite, omnifarie, simpliciterq; pfectus, & ipse est sua superessentialis infinitas; pfectio, hoc e sua sapientia, sua omnipotentia, sua iustitia, sua beatitudo, et gloria sue dulcedo, pietas, opus lentia, charitas, bonitas, liberalitas & libertas. Iste ergo est principalis, p̄clarus ac purus actus diuini amoris in nobis, deo glorioso & summo hæc omnia toto corde fauere, cōgratulari ei de his omnibus atq; de tam superinfinita perfectione, excellētia, felicitate & gloria super sanctissimi & super dignissimi dei p̄cordialissimam complacētiam, letitiamq; habere. Cumq; deus ratione suæ incōparabilis sanctitatis, sapientia & autoritatis sit summe honorandus, metuendus atq; colendus, consequenter spectat ad charitatem, ut unusquisq; charitatē habens, deū sup omnia totis p̄cordijs ueneret, formidet et colat, atq; a ceteris omnibus diligi, uenerari, uereri, atq; coli desideret. Et quantum in ipso est uel spectat ad ipsum, pro hoc oret, laboret, cooperetur uerbo, exemplo et opere. Insuper, quoniam una et eadem est charitas qua deum et nos ipsos proximosq; diligimus, spectat ad charitatem, ut habens eam, super omnia uelit & cupiat esse cum deo, eum clare conspiciere, eo feliciter frui, & inseparabiliter ei uniri; atque hoc proximis suis sicut sibi ipsi desideret, ac pro posse procuret. Præterea, quoniam charitas conformat uoluntati amantis uoluntati amati, id quoq; p̄tinet ad dei amatorem, uelle quæ deus uult, & nosse quæ deus non uult. Hinc charitatē habens diuinis obedit p̄ceptis, uirtutes amplectitur, uitia detestatur. Amplius, quanto amor plus crescit, inualefcit, inflāmur & p̄dominatur in ipso amante, tanto uigorofius trahit, transformatur, & quasi absorbet amantē in dilectū. Hinc amor diuinus raptum facit & extasim, alienat & abstrahit mentem amantis ab exterioribus rebus ac sensibus, & tandē etiam a se ipsa & actibus proprijs, & soli sup dilectissimo deo eam facit intētam, suauiterq; obdormientē & quiescentem in eo per intuitionē luminosam & dilectionem præferendam. Amplius, sicut diligens ex plena adiectione, clara p̄sentia, oprato amplexu dilecti, & item ex condecti ac debita ueneratione ipsius, intime ac maxime exhilaratur, sic ex illius subtractione, recessu, absentia & inhonoratione ualide contristatur, affligitur, dolet, p̄allet & infirmatur. Ad illos quoq; pie ac amorose afficitur, qui secum feruentius amant, honorant, collaudant eundem. Ex his aduertere potes, probabiliterq; agnoscere, an deum creatorem & saluatorem tuum ueraciter diligas. Etenim si cum illo uniuersa oculis peccata, si uanitates, dissoluitiones & insanias falsas, loquacitates, otiositates, pigritias cordialiter detestaris & fugis, si ad ea quæ tuæ uocationis aut professionis sunt, strenuus, alacer & iucundus moueris, procedis, imò & quotidie alacrior atque agillior inueniris, si in dei obsequio nequaquam tardus aut insipidus fueris, cōfide te in sancta consistere charitate, & deo sis gratus ac pariter timoratus, ne (quod absit) paulatim euacueris, tepescas; uerum quotidie uehementius incalescas, sollicitior fias, custoditior comproberis, cum non proficere censeatur deficere, non progredi, regredi reputetur. HO. Magna mihi uidetur talis p̄fectio, & longe distans à me: ideo pertimesco & miror, si quis possit talis ac tantus consistere, nec tamen uere esse in charitate, nec certitudinem habere de charitatis existentia in se. SAL. Non perpendis quàm admirabiles & p̄dominantes effectus habeat amor carnalis p̄dominans, qui ipse nominatur in suis subiectis: quanto magis naturalis dilectio dei, si exercetur assidue, potest ualenter excrescere ac miros effectus habere: Denique, plus expedit homini ad humilitatem, timorem, custodiam, aliquantulum esse de charitate incertum, quàm de ea esse certum omnino. Sed hoc tene esse probabilius, charitatis inuitū pro nulla re sponte aut scienter dei p̄ceptum p̄uaricati.

Ecc. 1.
Colof. 2.
Deute. 6.
Eph. 4.
Rom. 7.
1. Iohan. 5.
Cant. 4.
Osee. 13.
Psal. 39.
Mich. 6.
Rom. 3.
Gene. 1.
Gene. 2.
Hier. 2.
Eze. 2.
Esa. 24.
Gene. 3.
Gene. 6.

Articulus xvii. Inuectio Christi in hominem.

IN exordio seculorum locutus sum: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostrā: & naturalem legem ei p̄fixi, rationis dictamen impressi: inter bonū & malū, inter uerū & falsum, inter creatorē & creaturam discernere iussi. Sed tu homo ingratus & miser, a seculo confregisti iugum, rupisti uincula, & dixisti, Non seruiam. Transgressus es pactū, p̄uaricatus es ius, uolasti scdus æternū. In principio tuæ conditionis obediti insipienti uxori magis q̄ creatori. Ad me ipsius beatificam fruitionē te condi-

te condidi: & tu bonitatis meæ immensæ bonum creatum, uile ac modicum p̄tulisti. Iussit mihi soli inhæreses finaliter, & ultimum tibi finem in me cōstitueres incessanter. Tu uero per multa te dispersisti, & in rebus caducis ac uanis te multipliciter dispersisti, diuisisti ac perdidisti. & tandem totus insaniens, ad idololatrias es prolapsus. Permandauisti tibi de proximo tuo, ut faceres ei sicut tibi uis fieri: & quæ tibi fieri non uis, illi non facias. Et ecce in omnibus his factus es mihi inobediens & rebellis, & mille modis fecisti contrarium. Decipit unus aliuū in pondere, in mensura & regula, in signis & uerbis ac nutibus: famosa illa p̄cepta decalogi, quæ de iure sunt naturali & de naturalis rationis dictamine ac censura, tibi p̄fixi, & tu sine freno egisti contraria. Corruptus es, & abominabilis factus es in iniquitatibus. Odiū, furtum, rapinam, læsionem, homicidium in proximos commisitisti: & quod dici uix potest, uitijs contra naturam contaminasti te sceleratissime. Cumq; omnium animalium optimum esses, omni bruto & bestia factus es peior ac uilior per scelera tua. Passionibus sensualitatis tuæ te subijcis, uitijs seruis, ita ut omnis creatura ad uerfus te clamet, & tantas creatoris sui iniurias in te ulcisci exoptulet. HO. Peccasti super numerum arenæ maris, & non est respiratio mihi. Nonne abusus sum, & quasi lusum putauit uitam humanam, & conuersationem uitæ ad lucra esse compositam, & uix arbitratus sum prouidentiam esse diuinam, uidens impios prosperari, & iustos aduersitatibus abundare. Tam uehementer obtenebrata est in me lex naturæ, & ratio obfuscata. SAL. Tempora prioris ignorantia: iuste olim despiciens, permisi unumquēq; ingredi uiam suam. Per Moysem uero in lege scripta reparauit legem naturæ, adijcēdo diuersa ceremonialia, iudicialiaq; p̄cepta & documēta moralia, uaticinia quoq; de meo aduentu in mundum per incarnationis mysterium, ad redimendum genus humanum. In quo cōuersando dedi eum angelicam legem perfectam, quam publicauit toto orbe terrarū. Hinc consequēter de eius transgressione grauissima te conuenio, reprehendo, djudico Christiane.

Articulus xviii. Inuectio Christi in Christianum.

DE Iudæis passione mea instante testatus sum: Si non uenissē & locutus es fuissē, peccatum non haberetis: quanto plus de Christianis mihi ingratis & inobedientibus hoc dicere possum: His namq; in exordio primitiua: ecclesie per me ipsum, deinde per meos apostolos sermocinatus sum, & ipsi crediderunt in me. Per plurimos quoq; annos mihi feruenter ac fidelissime seruiuerunt, p̄ferunt durante persecutione tyrannica. Cumq; innumerabilia beatissimorum martyrum in uia pro fide catholica morerentur, atq; per gloriosa & diuina miracula, quæ in eorum conuersione, quod tēpore procedente, omnis potentia, secularis sublimitas, philosophorū subtilitas, magorum calliditas, & omne hominum genus, omnia regna mundi ad Christum conuersa sunt. Deinde paulatim ecclesia dei pacem habente, prosperitatibus affluente: diuitijs gloria & honore exuberante, deuotio cepit decrescere, charitas refrigerare, fastus erumpere, & spiritalia cūcta in carnalia sunt mutata: decor ille pulcherrimus & interius gratiæ ac uirtutum, sapientiæ salutaris, ceterorum quoq; donorum spiritus sancti, octo itē beatitudinum, atq; duodecim fructuum, & omnium diuinorum charismatum pro maxima parte defecit, expalluit, & in discolorationem est uersus: sicq; sponsa mea ecclesia olim speciosissima, rubicundo ac uiuido colore perfusa, nunc pene exanguis effecta conspicit: & quæ olim potentissima fuit regina, toto orbe terrarum copiosissima ubertate diffusa, longe lateq; dominās, & cunctis aduersarijs suis potentior, modo ancilla effecta, in aduersariorum suorum potestate redacta est, & ad angulum Occidentis cōpressa & angustata. Heu quomodo obscuratum est aurum, mutatus ē color optimus in mortiformem pallorem: Heu quid est qd dilectus meus in domo mea fecit scelera multa: CHR I. Cur domine misistines omnia mala ista tanta ac talia, & non potius das honorem & gloriam nomini tuo? Cur non reprimis infideles? Cur perfidos illos fordidissimi ac prorsus scdissimi Machometi cultores, toties finis Christi fidelibus p̄ualere? SAL. Cur Israelitas temporibus Chometi & regum ac sacerdotum suorum, permisi a circumiacentibus regibus, principibus & tyrānis dire affligi, capi, opprimi, & pro plurima parte occidi, & hoc usque in p̄sens: CHR I. Ad hæc protinus respondemus, quem admodū & scriptura ueteris testamenti clare & copiose deprompsit, quod propter illorum demerita: unde & dum poenitentes domino deo rursus fideliter seruiuerunt, misericorditer sunt erepti. Nūc uero non liberantur, quia in suis peruersitatibus atq; blasphemijs, SAL. Nōne idem est dominus, idem

Deut. 32.
Ioh. 23.
Deut. 29.
Esa. 2.
Tobi. 4.
Marc. 7.
Luc. 6.
Psal. 117.
Psal. 48.
2. Par. 36.
Hier. 23.
Exod. 34.
Baruc. 3.
Iohan. 19.
Apo. 7.
Thuc. 4.
Hier. 11.
Exo. 34.

Iudex, deus ac legifer utriusque testamenti ac legis, qui ex similibus casibus similes producit effectus, & ex eisdem meritis ac demeritis eadem premia aut supplicia largitur: nunquid personarum acceptor est deus? nonne enormiora arbitratur eorum facinora, quibus maiora ac plura beneficia est largitus? Nonne igitur tibi uidetur, quod merito grauissime Christianis irascor, quibus præ cunctis gentibus misericordissime, liberalissime, & amoroſissime feci. Ita quæ tempus euangelicæ legis, recte tempus gratiæ appellatur. Ipsi uero ecôtrario tot & tantis me offendunt criminibus, ut pene rursus penitent me (ut sic loquar) fecisse hanc gentem. Verum tamen quoniam adhuc multi boni & iusti, quamuis compatiuntur loquendo paucissimi sunt in ea, differo & patientiam habeo. Tu ò popule Christiane tuus in desinentibus excessibus causa es horum malorum. Tu causa tuæ deformationis, dei citionis, oppressionis ac seruitutis. Tu causa tuæ temporalis calamitatis atque æternæ damnationis. Præterea quemadmodum olim per prophetas locutus sum aduersus synagogam, quod Sodoma & Gomorra & urbes illis coniuuante dimidium scelus eius non commiserint, sic modo contra ecclesiam conuerti possent, quod gētes incredulæ nō sunt ita iniquæ ac uitiosæ, ut plurimi Christiani. Nempe, quemadmodum in primitiua ecclesia in ides uidentes uirtuosam, exemplarem, & honestissimam Christianorum conuersationem, compuncti passim, copiose conuertebantur ad fidem: sic modo conspicentes iniquitatem, sceleratam & scandalosam uitam eorū, quamuis antea habuissent propositū Christianitatis, auerterentur ab ea. Nam & plurimi tam ridicule incedunt uestiti, quasi nullam prorsus legem haberent. Denique, contra omnem legem honestatis & religiositatis peccant indefinenter, in tantum ut descriptio criminum synagogæ ab Ezechiele exarata, modica uideretur respectu descriptionis uitiorum ecclesiæ, si per singula in scriptis redigerentur. Hanc maximam ecclesiæ deformationem uiri uirtutum zelum dei habentes, flebiliter descriperunt, protestantes synceriter, quod tāta scelera & peccata in populo regnant & confluunt Christiano, quod uniuersitas Christianorum contra CHRISTVM coniuuasse uidetur, & cum demonibus concordasse, sine mensura & numero irrefrenatissime deum in honorare, offendere, aspernari idque tam euidenter, quod & infideles Christianos propter eorum abominabiles pompas, uanitates, impietates derident, & iustum dei iudicium recognoscunt ac benedicunt, dum Christiani prosternuntur, quemadmodum olim Nabuzardan princeps militiæ regis Babylonis dixit ad Hieremiam: Dominus deus tuus locutus est contra locum istum, & uenit uobis hic sermo. Peccastis enim dño deo uſo. HO. Iustus quidem es tu domine, si dispartem tecum. Verū tamen pace tua id dixerim, quod ex defectu & culpa superiorum nostrorum uiciorum tuorum, hæc maxima pro maxima parte uidentur contingere. Et tu domine qui uniuersorum prouidentiam habes, cur lupis potius quam pastoribus ueris plebem tuam committis? Nunquid ignoras quod secundum iudicem populi, sic & ministri eius: & qualis est rector ciuitatis, tales & inhabitantes in ea? Item, quia stulte egerunt pastores, & dominum non exquisierunt, ideo omnis grex eorum dissipatus est. SALVAT. Non times quod scriptum est: Pones eos ut libanum ignis in tempore uultus tui, dominus in ira sua conturbabit eos, & deuorabit eos ignis. Fructum eorum de terra perdes, & semen eorum a filiis hominum. Quoniam declinauerunt in te mala. Quid enim ista præterdit obiectio, nisi causam malorum rectorque in me? Nonne iustus dominus in omnibus uis suis, & sanctus in omnibus operibus suis? Ignoras quod disernerim in scripturis, Dabo tibi regem in furore meo, & principes in indignatione mea? Et rursus: Dabo pueros principes eorum, & effeminati dominabuntur eis, et denuo: Qui regnare facit hypocritam propter peccata populi. Ex hoc ergo quod iniquis & reprobis iuste subtrahuntur adminicula gratiæ, subsidia conuersionis media ad salutem, non est deus rector omnium & prouisor iustus ac sapiens inculpanus, sed reprobis populus. HO. Cedo domine sapientiæ atque iustitiæ tuæ, & manu meam pono super os meum. SAL. Nunquid qui arguit deum, tam facile conuiescet? Certe qui arguit deum, debet & respondere ei. H. M. Scio domine: & si uolueris contendere tecum, non potero respondere unum pro mille. Idcirco ipse me reprehendo, & oro ut ecclesiam tuam oculo infinitæ misericordiæ tuæ digneris respicere, misericordissime præuenire, uisitare, reformare, possidere, finaliterque saluare, propter omnia & per omnia, quæ pro eius salute dignatus es assumere, facere, tolerare, per omnium electorum tuorum preces ac merita.

Articulus

Te elegit dñs deus tuus, ut sis ei populus peculiaris præ cunctis nationibus terre. Te alloquor ò religiosus, & sub nomine tuo cunctas religiosas personas te præce teris que strauit ab hoc seculo nequā, ut mihi toto corde sincere adheras, pure ministres, perfecte ac seruide uaces. Etenim quicquid in corde syncere adheras, pure carnis est, cui per uotū castitatis plene renūtiasti: aut concupiscentia oculorum, cui per uotū paupertatis te renūtiasti: & superbia uitæ, cui renūtiasti te constat per obedientiæ uotū. His tribus maledictionis feminibus à corde tuo radicitus euulsis aut tunc priuatum, & ad se reflexum improbumque amorem, omnium uitiorum originem & fomentum, simul totaliter extirpabis. HO. Quid est amor priuatus? SAL. Amor, quo rationalis creatura amat se in se, & aliam per respectum & relationem ad seipsam, id est, ad propriam utilitatem, delectationem, aut honorem, non in ordine ad deum ac ultimum finem. Ex hoc amore uniuersa oriuntur peccata, quem extirpare, est seipsum in deo pure diligere, ut puta deum super omnia, pure propter ipsum & suū ipsius felicitatem in deo, nec quicquam creatum temporale, terrenum, nisi in illo: in quantum uidelicet sibi utile necessarium ue consistit ad obtinendum ultimum illum beatificum finem. Cum per ad obtinendum finem illum, potissime proficit & conferat homini, id quod propriæ utilitati, dilectioni & honori contrarium est, ut puta paupertas, tenuitas uictus & uestitus, duritia strati, castigatio carnis, asperitas cilicij, flagellatio corporis, humiliatio, correptio, correctio, aspernatio, persecutio, iniuriatio, tribulatio, aduersitas, infirmitas, subiectio, abiectio, obedientia, derisio: Idcirco priuatum amorem extinguere, est in omnibus his cordialiter gloriari, deo regnanti, in quantum homo per ista purgatur à uitijs, crescit in gratia, conformaturque in Christo propter seipsum. Denique, quantum in hac priuati amoris eradicatione quis crescit & proficit, tantum in diuino crescit & excrescit amore, atque in suū ipsius ac proximorum uera & spiritali dilectione, imò in omni uirtute, in sancta humilitate, in patientia triumphali, in mansuetudine stabili, in sobrietate, penitentia & pace interna, omni dono & fructu spiritus sancti. Amplius huius maledicti priuati amoris extinctio est uera & saluberrima mortificatio suū ipsius odium quoque sui salubre, de quo dixi: Qui odit animam suam in hoc mundo, in uitam æternam custodit eam. Est item abnegatio sui, uiuifica & cruciformis imitatio mei, de qua b' disserui: Qui uult uenire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam & sequatur me. Est enim uolentia uirtuosa & optima, de qua passus sum: Regnum cælorum uim patitur, & uolenti rapiunt illud. Sic discere diligere te in deo, & eris uere doctus ac sapiens. Taliter in deo te ama, & sufficit. O insipientia atque perueritas hominum, que relicta compendiosissima hac doctrina, hac saluberrima lectione, sapientissimo hoc studio seu conatu superuacua legunt & discunt, inutiliter occupantur, non implentes quod scriptum est: Quæ præcepit tibi deus, illa cogita semper. O quantam in mente tua ò religioso requiem, fructum, cōsolationem, exuberantiam gratiarum sentires & possideres, si in huius priuati amoris extirpatione te efficaciter occupares, strenue exerceres, digne proficeres, perseueranter peristeres. Quanta per hoc in futuro tormenta euaderes, quam gloriosissimam felicitatis æternæ coronam acquirereres: per hoc ipsum & tranquillitatem possideres dulcissimam. Denique, ad hoc tendere obligaris idonee, non segniter, sed seriose & fructuose, cum status religionis sit status perfectionis adipiscendæ, in quo ad perfectionem non pergere, est retrorsum danabiliter ire, deficere ac perire. Ex præ tactis aduertere potes, an in schola uirtutum, hoc est, in sancta religione profeceris, & quantum in ea profecisti aut defecisti, si iam multis diebus in religione fuisti, & adhuc tam procliuum te sentis ad motus superbiæ, indignationis, iræ, impatientiæ, ut heri & nudius tertius? Si charitatum & iustam reprehensionem, castigationem, instructionem gratanter & tranquille non suscipis, si uerbum seu signum aspernationis, exercitationis, probationis æquamiter non accipias: ubi est gloriatio tua, ubi laborum tuorum profectus, ubi professionis tuæ impletio? Nonne mentitur iniquitas sibi, & putans te aliquid esse cum nihil sis, te ipsum seducis? Prætere religionum diuersi sunt gradus: Quidam sunt penitus negligentes, qui euerterunt oculos suos ne uideant cælum, ne iudicem cælo præſidentem considerent, sed suæ salutis prorsus immemores, uota quæ promiserunt altissimo, quotidie transgrediuntur: hi in statu sunt penitus damnabilissimo, incorrigibiliores frequenter mun-

K 4 danis

Dente. 7. 41
25.
Agg. 1.
Gal. 1.
Dente. 10. 20.
Iof. 22
1. Ioh. 3.

Gene. 19.

Rom. 9.
Iudith. 11.

Hier. 12.

Iudith. 9.

Esa. 24.

Hier. 10.
Psal. 20.

Psal. 144.

Esa. 3.
Iob. 34.

Hest. 15.

Iob. 21.
Iob. 39.
Iob. 9.
Iob. 4. 2.

1. Pet. 2.

Ioh. 12.

Mar. 16.

Luc. 9.

Mat. 11.

Ecl. 5.

Roman. 9.

Psal. 16.

Gal. 6.

Esa. 33.

Proverb. 20.

danis hominibus, cum uoti transgressio enormius sit peccatū quam periurij crimen. Porro, alij sunt religiosi in extremo contrario constituti: non solum sua uota efficaciter adimplentes, sed in aliarum quoque obseruantiarum ordinis sui adimplitione solliciti, iugiter timorati, interni, & ad spiritalia profectus accensī, exēplares, custoditi in uerbis, omnique sensu, cōscientias suas quotidie p̄scrutātes, purgātes, perficiētes. Alij sunt quasi inter hos extremos in quodam medio collocati, substantia ordinis sui ut p̄supponūt, custodiētes, sed remissi & laxi in alijs, pigri & somnolēti in diuinis, & ibidem incutiōdit in uisu ac alijs, proni ad risum, ne dicam etiam ad derisum. In colloquijs dissoluti, uerbo si inter dū & contentiosī, in concessis solatijs dissoluti, reatibus loquendi non duntaxat linguas suas, sed & alia membra culpa multiplici implicantes. Isti non toto corde deo coherent, sed & partem proprijs libertatibus, consolatiunculis sensualitatibusque indulgent. Qui auscultent quod deprompsit Osee: Diuisum est cor eorū, nunc interibunt. Et quod in Apocalypsi prolātū est uni huiusmodi: Scio opera tua quia nec calidus es nec frigidus, utinā calidus esses aut frigidus: & nunc quoniam tepidus es, incipiā te euomere de ore meo. Quomodo dicitur ues sum & nullius ego, & necis quia tu es miser & miserabilis, pauper, cecus & nudus? Tales quippe frequenter putant se bene stare, cum longe sit aliter: & quod in sua aestimatione sunt modo magis securi, eo in futuro erunt minus tui. Hinc quoque ad passionum suarum motus ac impetus sunt procliuēs, ad indignandum & irascendū etiam superioribus suis proni, si corripiantur, aut aliquid eis negetur, caduci. Et quamuis uouerint paupertatem, tamē si modicum eis desit, ad murmurandum & obloquendum erunt procaces, non pensantes, quod tenuitas uictus & uestitus in dispensabiliter sint de religionis essentia: heu heu quomodo negligentia & ruina, torpor & ignauia, curiositas, superfluitas, loquacitas, ac consimilia multa mala paulatim sanctam intrant religionem, atque inficiūt eam. Præterea, cum in omni Christiano, quantum magis in religioso detestanda sit stultitia & infelix illa pronitas ad loquendum, ac odien da loquacitas. O tu religiose, cur perdis teipsum? cur negligis debitum tuū profectum: cur pro istis uilissimis solatijs priuas te charissimatis gratiis pretiosissimis? Nonne patres sancti p̄sancto pleni, scientes quorū mala nascantur ex lingua irrefrenata inter obseruantias regulares, p̄cipuam statuerunt obseruationē silentij? quam certe quid diligenter uoluerint obseruari. Hinc constat quod fractionem silentij decreuerunt tam publice recognosci, tam dire puniri. Interea scias quod ois oratio intelligibilē habens sensum prolata sine licentia, fractio silentij est censenda, ut si dicas, quis est ille? Cur ergo ad huiusmodi uerba, quæ reputas pauca, tam pronus es undique in diuinis & extra diuina in choro, in sacristia, in ecclesia quoque & extra? Nō aduertis quod ait scriptura: Vidisti hominem uelocē ad loquendum, stultitia magis speranda est quam illius correctio. Et iterum, Qui custodit os suum, custodit ab angustijs animam suam. Item: Si quis putat se religiosum esse nō refrēnans linguam suam, sed seducens cor suum, huius uana est religio. Quis in sanctæ religionis putasset exordio, quod religiosæ personæ, tēpore procedēte tot culpis & uitijs inquinaret & excecāret animas suas? An tibi putas sufficere, quod corporaliter recessisti de seculo & propinquas, ac habitu cōmutato, religionē ingressus es, ordinemque profectus, qui spiritaliter mundum intra te tenes clausum per affectiones mundanas, sensuales, inanes? Ignoras, quod cui plus datum est & commissum, plus requiratur ab eo: & qui maiora promisit, ad altiora tenetur, sine quoque impleione salutem non cōsequetur. Postremo, te alloquor uicarie mihi, qui religiosi præs personis, quia si sub tuo regimine obseruātia religionis laxet, insolētia, dissolutio, refrigerentia charitatis subintrēt, nisi forsitan totis uiribus malis illis renitens, quod requirit officium, debite exequaris. Nequaquam sis mollis & negligēs in corrigēdis excessibus, in adimplitione p̄cepti paternæ ac fraternæ correctionis, in cooperando saluti atque profectui commissi, ac crediti tibi gregis. Et per hęc tuam ostende charitatem & fidelitatem ad eum, cuius uicarius es: & ad eos quos ille pretiosissimo sanguine suo redemit. HO. Me domine mi optime instruxisti, uehementer perterrituisti ac boni fecisti propositi. Super est ut eiusede propositi executorē me facias tibi acceptum. SAL. Quod tuum est facere, non pigritaris: ego quod meam concedet pietatē, nō subtraham. Veruntamē unum adhuc habeo contrate, & quod sit illud in fine dialogi huius addam.

Articulus XX. Profectio increpationis istius, & cōclusio huius dialogi. **Q**uod in cœna illa nouissima feci, docui ac p̄cepti, memorijs meorū fidelium articulus inherere, ope quoque diligētius uolui & iugiter uolo impleri. Porro tunc dixi ac iussi, Hoc est p̄ceptum meum, ut diligatis inuicem sicut dilexi uos. Nō quod

Deut. 6
Osee. 10
Apocal. 3.
Psal. 17.
Augustin.
Proverb. 29.
Proverb. 21.
Iaco. 1.
Iob. 37.
Iohan. 15.

quod hoc solum sit meū p̄ceptum, cum & ante p̄ceperim: Discite a me, quia mitis sum & humilis corde. Item: Diligite inimicos uestros &c. Sed quæ istud est p̄cepti meū p̄cipuū, & post p̄ceptum de amando deum potissimum, de quo in eadē retuli cœnat Mandatum nouum de uobis, ut diligatis inuicem sicut dilexi uos. Quāuis enim & ante extiterit iustum, ut proximos diligamus sicut nosipso, non tamen sic euidenter sicut Christus dilexit nos, qui per hanc p̄clarā mutam dilectionē proximorū uoluit ac decreuit suos electos cerni ab alijs: In hoc, inquit, cognoscent omnes quod estis mei discipuli, si dilectionē habueritis ad inuicem. Hinc p̄ dilectus meus discipulus, cum iam pene centenarius esset, & prolixus e uita recessurus p̄senti, ad ecclesiam ac sepulchrum proficiscens, suis auditoribus dixit uberrime: Filioli, diligite alterutrum. Et requisitus cur idem repeteret tam frequenter, respondit: Quia p̄ceptū dñi est, & ipsum solum sufficit, si adimpleatur. Non quod alia licet p̄terire, sed quia in isto uirtualiter continentur. Quæadmodum quoque uas electionis testatus est: Qui diligit proximū, legem impleuit. Propter quod etiā summus & generalis meus de p̄cepto uicarius: Ante omnia mutua in uobis charitatem continuā habētes: quoniam charitas operit multitudinē peccatorū. Insuper, reuersus ad raptum in tertium cœlum: quoniam in hac fundamē tali uirtute, hoc est, in fraternæ charitatis tenore, obseruatione ac adimplitione, defectuosos & imperfectos ualde cerno atque inuenio uos, heu etiā religiosos, qui p̄ cæteris in fraternā dilectione merito p̄fulgeretis, & cunctis reluceretis. RELIGI. Nonne mi domine, charitati uisum ad inuicē, qui eodem habitu utimur, eodem alimento reficimur, etiā rectorio in eodē, & horas decantamus canonicas simul quotidie, atque assidue in uanis nos mutuo? SAL. Quæadmodum, teste scriptura, si quis totā legē impleuerit, offendat aut in uno, factus est omnium reus: ita si quis charitatem fraternā circa oēs habuerit, & uiolēt eam in uno, hoc est, circa unā personā, aut in una proprietate uel actione, ad charitatem directe ac per se pertinētē seu requisita, ad nullum, id est, neque ad deum neque ad proximum, imō nec ad seipsum uerā habet & exhibet charitatem, sed factus est reus huius uirtutis ad uniuersos. RELIGI. Heu deus æterne, quid audio, & quis saluabitur in hoc mundo? Verum te deprecor, ut indilate me instruas, quæ sint charitatis proprietates & actiones, ut queam agnoscere an habeam eas: & si non, fatagam in defesse eas habere ac opere exerce-re. SAL. Cur igitur in superuacuis rebus scrutaris & occuparis multimode, & quæ tuam cōcētunt salutē, nec scis nec discis idonee? Nō aduertis quod diuinus scripsit apostolus? Silinguis hominum loquar & angelorū, charitatem autē non habeam, factus sum uelut æsonans, aut cymbalum tintinnis. Et si habuero prophetiā, & nouerim mysteria oia & oēm scientiā, & si habuero oēm fidem, ita ut montes trāseram, charitatem autē non habeam, nihil sum. Et si dero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum ita ut ardeā, charitatem autē non habuero, nihil mihi prodest. Audis quod sine charitate nil cōferant neque sufficiant ad salutem quecumque dona gratiæ gratis datæ, quantumlibet supernaturalia & p̄clara. Sed forsā blandiris tibi quod habeas charitatē. Perpēde ergo quod subdit Charitas patiens est, benigna est: charitas nō æmulatur, nō agit perperā, non inflatur, non est ambiosa, nō querit quæ sua sunt, nō irritatur, nō cogitat malum, nō gaudet super iniquitate, cōgaudet autē ueritati, omnia suffert & omnia sustinet. Perpende an in te ista inueniantur. Nempe quod de charitate affirmat, de charitatis subiecto uult palam intelligi. RELIGIOSVS. Hæc forte de charitate quo ad gradum suum supremum prolata sunt. SAL. Charitas secundum nullum gradum suū cum mortali potest stare peccato. Porro, ut hęc ipsa intelligas clarius, rite considera quod in regula sua ait Hieronymus: Hęc sola, utputa charitas, reddit hominem deo uiuentē. Hęc religiosos, hęc monachos facit. Sine charitate monasteria sunt tartara, & habitantes in eis sunt demones: cū ea uero, sunt paradisi dei in terra: & degēt in ipsis sunt angeli. Ideo quis longa ieiunia macerent corpora, & uestis abiecta dengret, seu quecumque diuini officij series longa texatur: si charitas desit, intrus non dū ad infimū religionis gradū peruenit tū est. Hinc in claustro adunatis sit cor unū & aia una, quæadmodū in primitiua ecclesia. Nulla profecto uita deterior, quā simul degere corpore, et nō mēte. Et uere ac prorsus sunt infelices, quibus nō inest uita una, sed diuersa uolūtas, una proportio morū, una iocūditas, unā tristitia: ne quæ placet uni, displiceat alteri: & quo unus gaudet, alter tristet. RE. Aduerti, plata, & terrēt me uehementer, sumque frustrat. Ipe mea: Nā quæ hucusque nō fecisti cōtra religiosos sp̄alem inuentionē de charitatis defectuositate ipsi religio

Mar. 11.
Luc. 6.
Mar. 5.
Iohan. 13.
Matt. 22.
Mar. 12.
Luc. 10.
Gala. 5.
Iaco. 2.
Roman. 8.
Gala. 2.
2. Thess. 2.
1. Iohan. 4.
Apocal. 1.
Iohan. 13.
Mar. 23.
Rom. 13.
1. Pet. 4.
Ephē. 4.
Iaco. 2.
Rom. 16.
1. Cor. 13.
Hierony.
Actu. 4.
Iob. 42.

religiosis, sperabam q; in hac uirtute iudicasses eos synceros & quasi perfectos: uerum ut uideo, adhuc in isto spiritualis conuersationis fundamento atq; exordio deficiamus uehementer, quippe qui tā facile & leui occasione mutuo cōmouemur, indignamur, irascimur, & interdū instar puerorū prattamus, ita ut unus alteri uix loqui dignetur, nisi forsitan praeuentus allocutione ac humilitione alterius. Et quomodo uerbū exercitatuū, ne dicam in iuriosum, ac uanum tolerabit, qui uix uerbū fraternae ac charitatiue correptionis a confratre, imō paternae ac iuste correptionis de seū discipuliam a spiritali parte gratanter ac tranquille admittit, qđ tñ etiam in homine seculari esset damnabile. SAL. Recte concludis. At uero in diuinis, in cantu & consimilibus summa concordia est seruanda. Quemadmodum in camino ardente tres deuotissimi uiri quasi uno ore deum laudabant. RELIGIO SVS. Quoniam teste Apostolo, unusquisq; in suo sensu abundat, grandis nobis necessaria est gratia ad conuersandum in domo tua, tam charitatiue, cōcorditer & tranquille, tamq; sincere & perfecte in omnibus, quā nobis dō benignissime deus misericordissime cōferre digneris. SAL. Si iuxta praehabita toto corde & omni cōpunctione perseuerauerit ac feruide cāquesieris, cōsequeris: Idcirco qđ tuū est, efficaciter agere non desistas, & copiose exaudieris. Ad laudē & gloriā omnipotentis, qui est super oīa deus sublimis & benedictus. Amē,

Dani. 7.
Rom. 14.

Inflammatiōij diuini amoris, finis.

D. DIONYSII A RICKEL

CARTHVSIANI, DE SACRAMENTO ALTARIS ET

Misſe celebratione, Dialogus.

Collocutores, VERITAS & SACERDOS.

1. Cor. 11.

Actu. 9
Gal. 1.

2. Cor. 12.

Actu. 9

VICVNQVE MANDUCAUERIT PANEM

hunc, uel biberit calicē domini indigne, reus erit corporis & sanguinis dñi. Hoc tu dō diuine Apostole, d uas electōnis, non per hominem, neq; ab hominibus euangelii Christi edoctus, uoce in tonuisti terrificā. Scimus te raptū fuisse usq; ad tertium caeli, in throno glorie usq; ad consistorium diuinā maiestatis immente, nō ad momentum aut horulam, breuem ue morulam, sed plane triduo illo, quo eras non uidens, neq; manducans nec bibens, in raptu illo, quo & deum sublimem clare per speciem crederis conspexisse, euangelicę legis sapientiā reuelatione didicisti, ex quo postea tpe opportuno uerba protulisti atq;

conscriptisti iam tacta: in quibus cūctorum corda perterruisti uere fidelium. Quis est fateri audebit se dignum ad huius super substantialis panis diuiniq; calicis sumpcionē, cū & sacratissimus ille ipsoni amicus cō sanguineus saluatoris, factus sit in dignū se esse ad solvendam corrigiam calcamentorū illius: Quid igitur uidetur restare, nisi dēcretū cessandi a cōmunionē dignissima, propositūq; uitandū tam grāde periculum, nec super cœlestia tractare aude re myſteria, angelicis quoq; spiritibus admiranda, reuerenda, & incōprehensibilia: nisi ex alia parte tu dō Veritas dices sempiterna: Amen amen dico uobis, nisi manducaueritis carnē filij hoīs, & biberitis sanguinē eius, non habebitis uitā in uobis. Quid in hac perplexitate agam: quid eligam: Si accedo immaculatissimū ac supprestantissimū sumere agnum, suiq; sacri accipere sanguinis poculū, uereor reus fieri corporis & sanguinis dñi: si inde abstineo, expauesco uita grāte in presenti uitāq; glorie destitui in futuro. Angustie mihi sunt undiq; sed melius est mihi mori, q̄ aliquod horū incidere periculū. VERI. Quare morere consumeris: Nunqd consiliarius non est tibi: Nonne ego sum magni consilij angelus, fons sapientię, uerbū dei in excelsis: de quo ait scriptura: Si quis indiget sapientiā postulet a deo. Si solus est uisibilis in suo orbe decurrēs lumine suo testebras fugat ac nebulas, quanto magis sol æternus, cuius cōmunicabilitas & lux expers est finis, sua irradiatione & instructiōne mente ab omni eruit perplexitatis ambiguo, ignorantia: nubilo, fluctuantū formidūne: Accede ergo ad thronū grāte, accede & illuminare, inuoca me in die tribula

Dan. 12.
Mich. 4.
Esaie. 9
Ecc. 1.
Iaco. 1.
Iob. 41.

tribulationis. SACERD. Tu domine qui ab exordio tua charitate ac pietate nos benignissime praeuenisti, nostrā assumendo naturā, & quod de nostro assumplisti, nobis liberalissime cōdicasti, impendendo ac relinquēdo illud in medelam opemq; multiplicem ac salutē, & tantū in super sacramenti nos constituiti ministros: hac eadē tua dulcissima charitate ac copiosissima pietate me anxium & afflictum nunc erudire digneris, quid in pręacta perplexitate, scrupulositate atq; formidine agendum sit mihi. VERITAS. Nonne praeinductis a te uerbis Apostoli, ipse mox addidit: Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Quid est probare se, nisi conscientiam suam uigilanter discutere, expurgare, cordisq; thalamum pręparare, ornare, atq; ad suscipiendum in eo regem glorię totius uiribus exhibere condignam, considerata possibilitatis ac fragilitatis suę mensura & proportione ad incomparabilem tantū excellentiā sacramenti: Pręterea antequā de pręparatione hac profequar, uolo te profundius informare de imperferuabili sacramenti istius pretiosissima dignitate, & primo de eius nominibus.

Psal. 20

1. Cor. 11.

Ezech. 40.
Psal. 23.

Articulus 1. De diuersis uominibus sacramenti altaris.

VERITAS.

Magnorum artificum est magnos & eminentes effectus producere, soletq; effectus suę causę correspondere. Et quod altior est natura, eō pręclarioris extat potentie. Nonne ergo unigenitum dei, patri æterno prorsus cōæquale & cōomnipotentem condecuit in assumpta humanitate mira quādā peragere: Et quia in omni multitudine ordinata est unum primū principium & maximum: inter uniuersa mira & magna quę egi in seculo isto, hoc unū excellētissimū, gratiosissimū atq; oīno incōprehensibilissimū egi mysteriū, institui sacramētum, produxi effectum, me ipsum sub sensibilibus inanimatarum rerum constituendo, res illas in corpus meum & sanguinem substantialiter conuertendo, hoc est, infinita & omnipotente uirtute mea transsubstantiando, quā & in exordio seculorum cūcta uisibilia & inuisibilia produxi ex nihilo: quod mysteriū, sacramētū & opus, quāuis aliquo modo sit unū, in ipso tamē fuit & est plurimorū eminentissimorumq; congeries mirabilium, dum unū pręexistens in aliud pręexistens, si ne utriusq; corruptione & gnatione in instanti cōuerium est: idemq; numero in pluribus fuit locis, quamuis non modo locali. Ego quoq; me ipsum in manibus tenui, discipulisq; porrexi, & in eorum ore personaliter ac integraliter esse cœpi, ac desij sine egressu & mutatione. Deniq; non minor eram in cuiuslibet ore eorum, quā eram ad mensam quā sedebam. Cumq; sacramentale mysterium istud tantę sit excellentię, tantę uigorositatis, tantę gratiosissimę salubritatis, tamq; sublimium sit productiuum effectū, oportuit ipsam ad hęc infinuanda pluribus appellari nominibus, quanquā nec illa nec quęcunq; alia eius dignitatem, uirtutes, proprietates, mirabiles & efficientias plene ualeant designare.

Rom. 11.
Matt. 25.

Gene. 1.
Ecc. 1.
Spir. 2.

Matt. 26.

SACER. O ueritas summa, quā alium est hoc tui sermonis exordium, circa quod difficultimę quæstiones nascuntur, quas tu infra, ur confido, dissolues. Nūc cœptum precor profequere. VERIT. Vocatur hoc sacramentum eucharistia, memoria, cibus, uaticum, communiō, donum, sacrificium, & sacramentum altaris.

1. Petr. 2.
Obr. 1. 12
Iob. an. 6
Matt. 23.
Iob. 5.
Eph. 2.

Articulus 11. Cur hoc sacramentum eucharistia appelletur.

VERITAS.

Sacramenta euangelicę legis quę tradidi, recte uasa medicinalia nuncupantur, quia non tantum figuratiua, sed etiam contentiua, imō & causatiua sunt gratiarum. Veruntamen differēter, quemadmodū enim in genere ac multitudine cęterorum est unum per se tale & alia participatiue aut incomplete, sicut in genere calidiorū ignis atq; in genere lucidorum sol: sic in numero sacramentorum unum est per se ac plene gratiam signans, continens causas. Hoc uidelicet sacramentum est, quo ex ui conuersionis cōtinetur sacrum Christi corpus, in quo per redundantiam maximā extitit suę animę gratia ex naturali quoq; cōcomitantia anima eius ac deitas. Et ita in ipso uerissime continetur perfecta & integra Christi persona seu uerbum æternū incarnatū, uerus deus, hō perfectus. Porro, in aīa Christi totius est gratię plenitudo: in cęteris uero sacramentis non est formaliter gratia, quę est habitus supnaturalis infusus, intellectualē ac rōnalem creaturā perficiens, sed gratia sacramentalis est in ipsis, tanquam in signis, dispositiue instrumentaliq; causalibus secundū esse remissum & incompletum, prout suo elucidandum est loco. Hinc sacramētū hoc rite eucharistia, id est, bona gratia noiatur: ita q; ob uniuersalem eminentiā ac plenitudinē suę gratiositatis, non solum eucharistialis sed bene gratiosa, sed eucharistia, id est, bona gratia dicitur. Quemadmodum de amico charissimo dicitur, tu es amor meus: sicut & sanctus dixit Ignatius: Amor meus crucifixus est.

Ecc. 1.

Matt. 26

Secundo

Secundo, sacramentum hoc eucharistia appellatur, quia à me gratiosissimo domino uestro & à me gratiosissima uoluntate collocatum est uobis. Quamuis enim dem omnibus affluenter ac gratis, qui honorum uestrorum non ego, & cuius dona sunt merita uestra: ita quod originaliter atque fontaliter totum ex mea profusa pietate, piaque uoluntate, que interdum gratia nominatur, utpote gratia increata, & gratia gratiam dicitur, que admodum & deus uocatur frequenter natura naturans. Attamen hoc sacramentum institutum, cōicando, & eius frequentatione iubeo, fontē totius beneuolentię, charitatis, & munificentię meę super uos exuberantius aperui & effudi, imò ipsum fontem cum omni opulentia, liberalitate, & gratia sua uobis cōicauit, puta me ipsum, nil proprium sic mihi seruauit, quod non aliquo modo cōicauerim uobis. Nempe sicut in cruce eram, me totum pro uobis daturus, expositurus, & oblaturus in pretium: ita in hoc sacramento me totum gratissime, liberalissime ac feruentissima uoluntate dedi, ac obtuli me uobis in cibum, in remediū, in copiam & salutem, que admodum per Esaiam predixi: Ecce ego declino in eos ut flumen pacis, & ut torrens inundans gloria gentium. Hoc tibi non solum credibile, uerum etiam rationabile certum quidem debetur, si immensitatem mei amoris, redundantissimam liberalitatem meam bonitatis, indeficientissimam meam maiestatis opulentiam profunde aduerteris. Contemplare qualiter diuitias gloriae meae, ac plenitudinem deitatis uniuersis cōicō in triumphanti ecclesia. Quid igit mirum, si ego qui ex ineffabili charitate descendi de caelis in terram assumendo humanitatem, ad saluandum genus humanum, ipsam naturam assumptam ita cōicauerim uobis in sacramento. Charitatis ac liberalitatis naturam, & proprietates attende: cōsidera quod propter te ipsum & tua ei cōmunicas, que sincere ac toto diligis corde, quanta pro salute illius agis aut ageres, presertim si aliter non possit saluari. Quid itaque putas me peregrisse, quod scdm deitatem sum essentia charitas, & charitas utique in se uel immensa, infinite liberalissima, quae etiam scdm assumptam naturam tanto exuberantius sum omni dilectione sancta repletus, quanto diuinae & increatae charitati propinquius sum unitus, & quanto praeter omni mente creata etiam seraphica, beatifica fruitione increati amoris repletus sum? Quam ineffabili charitatis incendio arbitraris animam meam zelo salutis hominum aestuare, pro quoque saluatione scit se tam propinquissime ac hypostatice uerbo aeterno cōiunctam SACER. Non ratio tantum, sed etiam experientia quoque pandit haec uera esse. VERITAS. Denique, cernimus quanta plurimi agant & patiantur ex carnali amore, qualiter se & sua mutuo sibi cōmunicent, quod & in coniugatis bene concordantibus euidenter patet. Nec dubium, quin amor spiritalis, diuinus, infusus, uigorosior ual de se ex sua natura, amore carnali. Amplius constat, quod sicut cōtemplatio beatorum in dicibilior clarior est omni notitia uiatorum, sic & beatorum dilectio ineffabiliter extat omni uiatorum amore ardentior. Anima uero Christi scdm uires suas superiores, ad increatum obiectum relatas erat ineffabiliter cunctis creaturis clarius deum conspicies. Hinc proportionabiliter in actuali deitatis ac proximorum amore feruentior fuit in deo modo praefato munificentissime se & sua, suumque corpus nobis cōicauit. Tertio, sacramentum hoc eucharistia nuncupatur, ratione sui effectus, quoniam bonam ac multiplicem in nobis gratiam operatur: de quibus gratiosis salutaribusque suis effectibus infra dicitur. Et quanto quis exhibuerit capacior, id est, purior, & ad participandum sacramenti huius charismata dignior deputatus est & ordinatus, ut detur gratis dumtaxat: ingratis quippe occasionaliter nocet, quoniam iudicium sibi manducant & bibunt illud sumendo: gratiorum ergo qui per gratiam deo accepti sunt ac placiti, est eucharistia ista. Quinto, quoniam gratiam super gratiam causat, conseruat, auget, perficitque in homine. Caetera etiam sacramenta suam ab ipso uirtutem & gratiam sortiuntur, & est sacramentum sacramentorum. Sexto, sacramentum hoc est aurea urna continens manna intra sancta sanctos collocata. Etenim aurea urna est caro Christi sanctissima, que continuit manna, per quod intelligi potest uel ipsa deitas corpus inhabitans, aut anima gloriosa, omni sua uirtute felicissime fruitionis impleta: sancta uero sanctorum est celum empyreum, triumphans ecclesia, & secretissima mansio dei. Haec eucharistiam parauit in dulcedine sua pauperi cordi, id est, humili deus, & per ipsam gratiam & gloriam tribuit deus.

Articulus III. Quid hoc sacramentum apertissime nominatur memoriale. VERITAS. Sicut psallis, Memoriam fecit mirabilium suorum misericors & miserator dominus. Sciens ego obliuionem mentis humanae, & pronitatem eius ad ingratitude, in cœna nouissima institui hoc sacramentum abditissimum indelebilem cōmemoratiuum me ipsum, & oim que pro humani generis egi salutem presertim in memoriale meae dilectionis

dilectionis ad homines, & passionis meae pro hominibus, in quibus duobus & alia mea includuntur mysteria: utputa incarnatio, conuersatio mea in hoc mundo, nisi enim factus fuisset homo, & conuersatus in seculo, non essem passus & oblatum in ligno. SACERD. De hoc memoriali loquitur multum deuote summus tuus uicarius Urbanus quartus, in sermone de eucharistia: O inueniens, memoriale dulcissimum, amplexandum, amandum, glorificandum, & uotis omnibus suscipiendum, in quo innouantur signa, renouantur miracula. Denique, memoriale hoc digne proportionatur & correspondet eis quae representat, uidelicet diuina tua Christe mysteria. Nec est enim tam euidentis & preclarum eximie, imò & summe dilectionis indicium, ut dare seipsum. VERITAS. Quot igitur maior fuit & est dilectio mea ad te, & quanto plus appretium est, quod ego deus & conditor tot & tanta pro tua assumpsi, feci, & toleraui saluti: tanto memoriale istud prestantius, diuiniusque consistit & denuo, quod mea dilectio in ipso splendidius innotescit, tanto uehementius debes accendi meo amore, pro cōdialiores quoque grates mihi referre, quoties missae officio intereres, aut eleuatione cōspicis (qua exaltatio mea in cruce atque oblatio, qua ego summus sacerdos hostia salutaris in ea me obtuli deo patri signatur) aut dum personaliter celebras communionem uel accipis, uel etiam aliorum mysteriorum meae oblationis es memor. Simagnum reputatur, à rege terreno, uel praesule magno singulariter ac familiariter diligi, ac praecleara talis dilectionis signa ac dona recipere, quam incomprehensibiliter plus magnitudinem debet, quod dominus deus creator ac saluator tuus te summe gratis dilexit, diligendo praueuenit, dilectionis suae memoriale tam summum, utputa seipsum in sacramento uelatum tibi donauit & reliquit, nec id semel tantum auraro, sed quotidie, atque ad libitum tuum. Inuere hec intime, diligentissime pensa, assidue recordare, gratias iugiter totis uiribus referre, & quicquid reuerentię, cultus, & obedientię potes, ei cum omni custodia cordis, humilitate profunda, dilectioneque seruida usque in finem repende.

Articulus IIII. Qualiter sacramentum istud sit cibus & potus. VERITAS.

Q Vemadmodum in euangelio dixi: Caro mea uere est cibus, & sanguis meus uere est potus. Ego qui irrationalibus necessaria uitae provideo, sicut legisti: Quis preparat cor uo cibum, quando pulli eius clamant ad deum uagientes, eo quod non habeant escam? Et rursus: Qui dat uimentis escam ipsorum. Quod in euangelio quoque contestor: Respicite, inquit, uolatia caeli, quia non serunt neque congregant in horrea, & calor naturalis ab humido consumatur radicali: suntque medicina contra quotidianam afflictionem famis ac sitis, sic diuinitas eucharistia est sumenda, ne uiuificus calor charitatis a profluuiio sensualium affectionum, atque humoribus concupiscentiarum in frigidetur aut extinguatur: & ualet contra inedialem spirituales ex defectu internae refectiois ac confortationis euenientem. Quemadmodum etiam potus refrigerat, & bonam facit digestionem: ita hoc sacramentum contra ardorem male inflammantium desideriorum ac uitiozum facit temperamentum, & mentem reddit idoneam ad extirpandum superflua, uehementia quoque sanctae affectionum ad dilecti clarā & contentatiuā presentiam, moderat ac cōsolatur, eo quod dilectus uere (quis inuisibiliter) praesens iam habeat. Praeterea, sicut alimonia corporalis contra uacuitatem stomachi replet, sic eucharistia contra inanem cogitationem, & illi citae affectionum uacuitatem cōmplet ad meditandum ac appetendum salubria, ut tempus omne fructuose expendat, sicut homo instar sanctorum plenus diebus. Breuiterque sicut alimonia corpora

Yaco. 1.

Psal. 117.

Eph. 1.

Esai. 66.

Eph. 1.

1. Iohan. 4.

Hier. 31.

Esai. 12.

1. Cor. 11.

Heb. 9.

Exod. 24.

Heb. 9.

Psal. 67.

Psal. 81.

Psal. 116.

Heb. 7.

Esai. 48.

Iohan. 6.

Iob. 38.

Psal. 14. 16.

Mat. 6.

Sapient. 16.

Heb. 10.

porea uitam conseruat, uires roborat, corpus sustentat, & hominem usq; ad perfectam facit excrescere atq; pertingere quantitatem, bonā quoq; ac hilarē facit dispositionē in mente & corpore sic cibis ille celestis hoīem conseruat in uita gratiē, cōfortat potētias aīe, & hoīem facit omni die proficere, sicq; ad uirtutū perfectionē perducit, & mente ac corpore in deo letificat, iuxta quod scriptum est: Cor meū & caro mea exultauerunt in deū uiuū. Deniq; sicut māna eucharistię huius figura, iustus ac gratus cōtulit oīs saporis suauitatem, sic mystica ista refectio facit hominē delectabiliter occupari & exerceri, non solum in una uirtute, imō magis in uniuersis uirtutibus, ita q; cum interni saporis dulcedine orat, meditat, abstinēt, mansuecit, seq; humiliat. SACER. Heu me miserē dñe deus, qui toties cibum hunc & potū sumpsi diuinū, & nihilominus adhuc spiritualiter aridus sum & macer, nimirūq; pusillus, ac spūaliū expers delicia; imō ad irrationabiles passionū motus adhuc infeliciter damnabiliterq; procliuis. VER. 1. Quicqd sit de te, hoc illis cōingit, q; ut dixit Apostolus, nō diiudicāt corpus dñi, q; exquisitiū corpus suū uestibus exornarēt, atq; fortinēcus morigeratus se haberēt, si à magnatibus seculi huius essent ad prādiū inuitati, & cū illis residerent ad mensam, q; animā suā ornent actibus uirtuosis ac reuerentia intus modestia, dum ad reuerendū altare, ad mensam regis celestis aut eucharistię angelis adorandę sumpcionē sunt accessuri: ideo decrescunt magis q; crescit. Hęc quippe alimonia ac medela non operatur in accipiente, ut corporea medicina, agens q; naturale, sed iuxta datoris ac medentis arbitriū, ac suscipientis preparatiōē ac meritū. SA. De uera & salutari preparatiōe ad celebrandū ac cōmunicandū infra, ut spero, loqueris: nūc ceterorum nominū huius sacramenti, si placet, exprime rationes.

Articulus v. De rationibus ob quas sacramentum hoc uaticū appellatur. VER.

Quamuis passio mea dicatur fecisse fienda, quod fecit iam facta, hoc tamen non est omnifarie intelligendū. Vex est equidē, q; sicut passio mea fuit pro oībus satisfactoria, ita pro his qui fide formata crediderūt eā futurā satisfecit, sicut pro his qui eam nunc factam credunt. Pro omnibus, inquam, satisfactoria fuit, quāntū ad sufficientiā, sed quantū ad efficiētiā pro his tñ, q; uis uirtus seu meritū eius aliquo modo applicatur. Porro, in euāgelica lege fit applicatio ista per euāgelica sacramenta corrente fide eius, per quem applicatur, aut eius cui applicatur. Si aut applicatio realiter fieri nequeat, sufficit efficacē desiderū eius. Sacramenta uero euāgelicę legis cōtentiua sunt & effectiua multiplicis gratiē, quōd ueteris legis nō cōuenit sacramētis, ideo uirtus passio meę abundantiū operatur in nouo testamēto regulariter loquendo, q; olim in ueteri. Veruntamen uirtutem meā sacramentis non taliter alligauī, qn & nunc & olim potuerim sine sacramentis effectū sacramentalē copiosamq; grām, q; uoluerim condonare. Vñ aliqui tā in lege nature, q; in lege scripta speciali munere misericordię meę fuerunt sanctitatis eximie: nihilominus tēpus euāgelij recte tēpus gratiē nūcupatur, qm multo exuberantior gratia in eo est data, q; ante, & inmirabiliter pluribus: inter quę est uniuersitas gratiē sacramētalis, & eucharistia maxime, quę inter suos effectus clarissimos cōfortat, & munit uos in peregrinationis huius exilio ad pergendū uia salutis, & arcū hoc iter, in quo inmirabilia magna ac graua occurrūt impedimenta, quousq; ad supnē uocationis brauiū pertingatis. SA. Circa hoc aliqua possum mouere, sed ex p̄ductis eorū solutiones cerno patere. Etenī queri possit, q; si ista ita se habeāt, cur multifrequēter aut quasi quotidie celebrātes taliter cōuersant & gradiunt: uel si sic loqui cōgruit, retro gradiunt, ut palā cōspiciūt: Et simplices qdā raro cōciant, imō & qdā sanctissimi quondā in eremo cōmorātes, rarissime aut nunq; realiter sacramentū istud suscipiētes, ad patriā claritatis æternę expeditissime ac uictorissimē proficiscebant. Vex, ut tetigi ex inductis patet solutio, q; defectus nequa q; cōsurgit ex parte sacramēti, sed in digne suscipiētiū illud. VER. 1. Tu ergo ad propositū tibi certamē, hoc inuincibili uaticō refectus, armatus, munitus accede, ipsum oī summa reuerentia suscipe, suscipiētiū tēcū tene: diligentissime cauēs ab oīni ei' offensione, tēcū ac pręsentē cū pręcordialissima grāy actione honora, prosequere, & recōmenda te ei, ei' gratioso auxilio initere, ei' pręclaris effectib; iugiter cresce, ut in tus tot scopulos, obices, uassiones, difficultates, uie salutis desup; pregaris, illesus euadas, feliciterq; ptingas. SA. Necessaria ē ualde uaticū hui' deuota susceptio, qm grādis nobis restat uia, prorsus piculosa atq; difficilis, cū & caro recalcitret, sensualitas reluctet & trahat deorsum, mūdus q; allicit, & demones durissime aduersentur, nec ulla fit requies. Pręterea, recolo dixisse Chryostomum, sicut leones ignem spirantes, ita à mensa dñica demōnibus facti terribiles recedim; quod de digne sumentibus clarum est esse prolatum. VERITAS. Si sumpseris ita, cadentā

Pā. 89.

1. Cor. 11

3. Reg. 19

latere tuo mille, & decem milia à dextris tuis, carnem & sensualitatem in rationis rediges seruitutem, & mundi insanias atq; spurcitas toto corde despicias, facies quoq; quotidie in fortitudine cibi istius magnam dietam, ad montem dei quo ipse facialiter cernitur in æternum. Et quo feruentior fueris, quo frequentius, purius, affectuōsiusq; ad deum, & ad eius sacratissimā aspiraueris uisionem, eo longius progredieris ac uehementius appropinquis. SACER. Iam pręsolito intendo me ad celebrationē quotidianā ac deuotā disponere.

Articulus vi. Cur sacramentū hoc uocetur cōmuniō.

VERITAS.

Legisti, Vnus panis & unū corpus multisumus omnes, qui de uno pane & de uno calice participamus. Hoc itaq; sacramentum uocatur cōmuniō seu synaxis: estq; signum ecclesiasticę unitatis, inquantū uniuersi fideles ipsum in charitate accipientes, uirtute & gratia eius spiritualiter unum fiunt & sunt cū Christo capite suo, & cum mystico corpore eius, quod est ecclesia, cuius ipsi sunt mēbra & inter se inuicē, nepe per huius sumpcionem, frequentationēq; sacramenti Christo cōmunicās copulatur & contrā. Erper gratiē inhesionem ac incrementa in se inuicem manent, imō per charitatis profectum membrū cū capite quotidie magis ac magis unū efficitur, ideo ait: Qui manducat meam carnē, & bibit meū sanguinē, in me manet & ego in illo. Per hoc etiam sacramentum, cōcātio glorię angelorum signatur, cum & eucharistię participatio sit figura, signū, & ara futurę fruitionis, atq; per eius idoneā frequentationē, itina reparatur angelica, & ipse cōmunicans, angelicę mereat beatitudinis ueritatē. Rursus, per sacramentū hoc meritis cōmunicamus ac pręmijs omnium beatorum, qui tam in uia q; in patria inuicē sibi cōmunicant, multiformē gratiam suā & gloriā per charitatis iunguntur, specialitēq; unitatem. Iuxta quod scriptū est: Particeps ego sum omnium timentiū te, & custodientiū mādata tua. Iterū, quia per sacramentū huius sumpcionē fideles per charitatem iunguntur, & alij faciunt quod sibi rationabiliter fieri uolunt, hinc per eucharistię sacramentū & sumpcionem supportant se mutuo charitative, ac cōdolent, & opa pietatis corporalia & spūalia implēt imō passionibus cōciant Christi atq; sanctorū, quorum persecutiones, afflictiones, molestias atq; iniurias sentiunt, quasi suas. Se ipsos demum & omnia sua participatibus secū istud sacramentum cōmunicāt. SACER. Ex istis perpendo q; uere locutus sit Augustinus: Qui accipit signum unitatis, & non tenet uinculum pacis, non accipit mysteriū pro se, sed testimonium contra se. Et denuo protestatur te dñm Iesum Christū in his materijs cōmendasse & instituisse hoc sacramentū in pane & uino, quę ex multis rediguntur in unū, quę ad modum panis ex multis granis, & uinum ex multis uuis, sic & ecclesiastica unitas ex multis resultat: si delibus huius sacramenti participatione unitis. VER. 1. Tu ergo, & omnis q; lubriter cupit celebrare & cōicare, semper sitis solliciti seruare unitatē spūs in uinculo pacis, atq; idipsum dicaris oēs, & abstint à uobis schismata & scādala cūcta. Nihil per contentiōē inanē ue gloriā faciatis, sed uniusq; p̄ sanctā humilitatē pręferat sibi proximos suos. Nemo cōtra aliū concipiat, gerat, aut teneat disciplinā irrationabilem & iniustam, nec hō homini seruet iram, ne frustra sibi à deo querat medelā: imō tam fortes & roborati in charitate ceterisq; uirtutibus esse debetis, ut unus non possit faciliter offēdi, scādalizari, aut p̄turbari ab alio, nec male suspicari de illo. Nōne uehementer est detestādum, q; ministri tā excellentissimi sacramenti, adhuc ita pusilli, tam fragiles, leues, pueriles, aut passionati existant: Sint ergo uiri uirtutū, discipuli sapientię, magisterioq; celesti obediētes, ac humiles auditores, & tāti sacramenti amore, aut saltē suę damnationis timore indulgent mutuo, atq; unanimes uno ore honorificent deum.

Articulus vii. De rationibus aliorū quatuor nominum sacramenti. VERITAS.

Constat tibi ex p̄ductis, cur eucharistia rectissime donum uocetur, beneficium q; congrue appellet, q; ex pura charitate merāq; liberalitate mei ad hoīes conuuli existam eximium bonum, non ex indigētia mea, aut cōmodi mei intuitu, sed pro illos salute, quatenus per dona uis, ac beneficia gratiē, ad excellentissima p̄ducantur bona felicitatis æternę, quamuis totum ad dei honorem & gloriā, iustitia exigente, & sapientia mea dictante retulerim, absq; uestre cōmoditatis ac felicitatis detrimētō: q; in deo tota uestra salus est sita, nec beati esse poteritis, nisi per ordinationem finalem relationemq; totalem, ac putam ad ipsum, cum sita & cō, principium & finis. Porro, donū proprie est collatio nequa q; redditiōis intuitu facta, seu irredibilis dātor q; aut proprii cōmodi aut redditiōis intuitu datur, uenditur potius q; donet. Et si spūale intuitu cōmodi spūalis exhibeat, Symoniaca labes cōmittitur. Deniq; impartit donū, & ita

1. Cor. 10

1. John. 8

Ephē. 4.

Rom. 8.

Hierē. 3. Apoc. 11.

1. Cor. 9

vobis cōmunicando me ipsum, ostendi clarissime charitatis mee immensitatem, opulentiam meam ac magnificentie largitatem, hilaremque donandi effectum. Nempe si hilarem datorē diligat deus, quō magis ipse in donando hilarissimus extrat. In huius doni cōicatione thesaurus totius liberalitatis mee aperui, & largitus sum munera iuxta magnificentiā principālē in ipsa eucharistia, dando me totū deum & hominem, corpus, animam, deitatem. Tūc aperui manum meam, & impleui in quantum in me fuit, omne animal rōnale benedictione, & quōdo in patria in re reuelata, dedi hic in re uelata. Pende doni istius nobilitatem, copiositatem, superrefluentiā seu preclaram excellentiā, quā in ipso omne bonū continetur, ex ipso gratia & gloria hauriunt, per ipsum ad plenam felicitatem pertingitur. Recte ergo cantat ecclesia, O sacrum cōmuniū, in quo Christus sumitur, recolitur memoria passionis eius, mēs impletur gratia, & futurę glorię nobis pignus datur. Non sicut datori ingratus, nec in memor charitatis ac munificentie eius, non reddas ei malū pro tāto bono: noli ei abstrahere te ipsum, quā non querit nisi te ipsum, id est, tuipsum in corpore & anima glorificationē. Insuper sacramentū hoc rite sacrificium appellatur, quoniam Christi passionē iam factam & eius in cruce immolationē, dignissime representat atque cōmemorat. Et ipsum quotidie pro uestra reconciliatione, purificatione, & salute in ecclesia deo patri offertur: nempe tā ardentissime uos dilexi, tam liberalissimū ad uos animū habui, quō non fuppet mihi semel pro uobis cōferri, & semel pro uobis offerri, sed in fonte & abyssō infinite sapiētie mee, hūc mysterialissimū modū inueni ac statui, quo uobis in desinēter adsum & cōferar, pro uobis offerar, & ita à uobis manducer, modo uobis tolerabili ac proportionato sub tegumentis panis & uini, nō in specie carnis & sanguinis, nec in quātitate propria, ut in ea subsisto, quīs simul cum ea accipiar. Hoc sacrificiū ab exordio mundi in oblationibus Abel & eius occasione fuit prefiguratum; deinde in lege naturę in sacrificijs patriarcharū, et in lege Moy si per oblationes diuersas. Ipsum quoque in exordio primitiue ecclesię in cœna institutum, quod ex seipso acceptabilissimum est patri æterno, & efficacissimum ad omne illud agendum, pro quo institutum est & offertur. Amplius, ipsum est uigrosissima medicina contra reliquias uitiorum, contra concupiscentiam sæuentem, contra uenialia, quotidianasque culpas, & contra mortalia peccata oblita, & singulari modo ualet contra uita uera agnoscere uolnera, prout hoc infra clarius exponetur. Specialiter demum dicitur sacramentum altaris, super quod conficitur & offertur, sumitur & tractatur, in quo aliud uidetur extrā, aliud intrā designatur, aliud foris representatur, aliud intus continetur, ut infra diffusius ostendetur. Nunc autem sufficiat nominum horum rationes intantum exposuisse: uerū tamen alijs quoque nominibus interdum exprimitur: nam & hostia nominatur, in quantum ipsummet Christum continet, & ipse in ea offertur. Vocatur itē arra & pignus futurę glorię ac salutis, quia in eius clara uisione, ac plena fruitione, quem modo sub formis uelatum inuisibiliter sumitis, tota uestra consistit felicitas.

Ieremi. 18.
Rom. 12.
1. Petr. 3.Gene. 4.
Mat. 26.Heb. 8.
Eph. 1.

Articulus VIII. Diffusior declaratio predictōrum, qualiter Christus secundū utranque suam naturam, sit cibus rōnabilium creaturarum: & que eucharistia sit sacramentum summi diuini summiq; amoris. VERITAS.

Rationalem creaturam non decet habere caput primum & summum, nisi deum, nec aliunde spiritaliter uiuere, nisi spiritu dei: hinc sequitur, deū esse cibū illius: quē em nutrit atque sustentat uitalē in corpore aialis calorē, hoc cibus aialis. Cūque sola diuina bonitas in rationali creatura uiuificum alar & conferuet calorē, quo spiritaliter uiuit, utpote charitatem: constat quod bonitas dei uerissime cibus sit hominis, in quo uitalis calor est sincerus & sanctus amor, & amicitia spiritalis, qua si deles deo heret, & si sibijnuicem coherent, propter deum sibijnuicem consulentes, totaque promptitudine prouidentes ac subseruientes, omni quoque studiofate mutuo se amantes ac defendētes. Increata em bonitas, ueros suos amatores tā ualde sibi astringit & alligat, ut propter ipsam etiā sibijnuicem inseparabiliter pure cohereant ac sincera dilectione se complectantur. S ACE. Hoc plane fateor esse uerissimum, cum limitata defectuosaque bonitas, dulcedo, commoditas, pulchritudo creature, in sua cognitione dilectionē sui exciter, alar, & augeat tā intente, quanto magis bonitas pura & infinita, cuius amabilitas finem nescit, quæ essentialiter est ipsa dulcedo immensa, conuenientissima, & pulchritudo mundissima incircumscripta. VERITAS. Recte concludis, quoniam bonitas cuiuscunque creature non est nisi uestigium pusillum ac tenue deficiens penitus infinite, à prima illa fontali increata que bonitate in omnia redundante. Conformiter, uoluptas, à bonitate creata prouenias, quid

quid est nisi uestigium uestigij bonitatis diuinę, & uoluptatis æternę, imō & umbra umbrę illius: Si ergo extrema uestigiorum illius, utpote sensibillium, carnalium & corruptibilium rerum uoluptas, tantos sui amores in hominibus excitant, fouent, inflamman, ut ipsi amatores quasi conflagrari & inardescere uideantur, quanto fortius superfulgentissima superpulcherrima dei bonitas in corde eorum, quibus illuxerit amores sanctissimos immaculatasque conscientias excitabit, & accendet. Merito ergo diuina bonitas cibus ac nutrimentum uitalis ac spiritalis fertur esse calor. Quemadmodum speciositas mulieris, nutrimentum & cibus est turpis amoris: unde dum à corde talis subtrahitur amor per obliuionem, aliam uel occupationem, mox cessat turpis amoris incendium. Dum uero ei per aspectum ad memoriam adhibetur, amor immundus reuiuiscit ac renouatur. Multo magis pulchritudo ac suauitas deitatis immensa, cibus est & incendium digni & congruentis sibi amoris in amatoribus suis. Amplius, nōne dum percipis aliquem uirum esse sublimiter uirtuosum, iustum & probum, sapientem, nonne ex solo auditu accenderis eius amore, & tanto plus quō uirtutes eius agnoueris clarius, quāto magis ex cōsideratione innitę perfectionis dei, in omnibus debes ipsius amore incomparabiliter inflammar: Denique, sicut gustus nos ter in singulis ciborum potuumque alimonijs, ac uarietatibus experitur, & inuenit quod appetitum suum exciter & augmentet: & sicut cor bonum in omnibus uerbis atque operibus tota conuersatione uiri boni, præsertim heroici & perfecti, inuenit quod amorem suum ad uirum illū prouocet, foueat, & succedat: sic corda electōrum in uerbis & operibus dei, tanquam in spiritalibus & specialibus ferculis reperiunt quod in eis excitet & accendat uiuificum sancti amoris calorem, ipsos spiritalibus pascat delicijs. Ideo uerba & beneficia dei, cibus sunt animarum fidelium, & pabulum diuini amoris. Itaque tam bonitas, pulchritudo, suauitas, munificentia dei, quā eius beneficia, eloquia ac promissa, sunt incitamentum, pabulum, & incendium dilectionis purę ad deum, ac delectationis & complacentiæ in eodem, quod scriptura frequenter insinuat: Satiabor, inquit, cum apparuerit gloria tua. Et, torrente uoluptatis tuę potabis eos. Et, quā dulcia faucibus meis eloquia tua. Quemadmodum uir bonus, amabilis est & dulcis amanti, tam propter uirtuositatem suam in se, quā propter bona uerba ac opera sua. Cum tamen omnia ista non nisi modica aspersione, ac tenui participatione sumunt & increatę bonitatis, atque dulcedinis primę & abyssalis comparatione dulcia sint & bona. Porro, beneficia quedam sunt transitoria, & amor ex illorum collatione procedens, solet cessare, cessantibus beneficijs illis. Alia sunt beneficia tam diu durantia, sicut durat hæc uita, sicut beneficia parentum in sobolem, potissime beneficia dei in creaturas, ideo amor ex inde ortus, iugiter debet durare, durante uita ista, imō quotidie crescere, ac recenter ualidiusque flammascere ex continuatione, renouatione, & multiplicatione beneficiorum patris cœlestis. Sic tamen, ut totum sinceriter ordinetur ad deum, Nunc enim loquor de amore, id est, congruūto, quem non incuruat, nec inquinat utilitas aut uoluptas sui ipsius, qui proprie charitas nuncupatur, qui uenialitatis & negotiorum nil habet, quo amator non intendit quicquam acquirere sibi, nec amatum efficere suum, imō ipsi dilecto intendit & satagit obtinere, quicquid ualet commodi & honoris. Præterea, sicut non est uita sustentatio corpori animalis sine incorporatione cibi conuenientis, sic non est uita gratiæ cordi humano absque incorporatione & inuisceratione spiritalis cibi uitæ illi conuenientis. In cordatio autem non est aliud, quā spiritalis seu cordialis unio, puta dilectio, quantum ad uim motiuā. Cūque incorporationi cibi sit uera comestio, cuius preparationes sunt quæ incorporationem præcedunt, ut fractio, masticatioque in ore, sic in cordatio cibi spiritalis uere comestio est cibi illius. Et quoniam sine in cordatione, id est, cordiali unione seu dilectione, nec uitam gratiæ, nec uitam glorię, aliquis potest habere, constat sine spiritali dei comestione, neutram uitam consistere. Ideo dixi, Qui manducat me, uiuet propter me. Et qui manducat hunc panem, uiuet in æternum. Item que: Ego sum panis uitæ. Intantum quippe sum panis uitæ, in quantum facio aliquos spiritaliter me amare, ac ipso amore nutriti. Et hoc diligenter aduerte, quia est radix probationis uiuifici atque ineffabilis sacramenti, quam nequit effugere intellectus bene dispositus. Præterea, quidam heretici ueritatem huius sacramenti negauerūt duplici ex errore. Primo, quoniam cernentes masticationem in ore, dum ut esca teritur, ac quasi molitur dentibus, aut in uentrem traicitur, putabant esse comestionem. Secundo, quoniam differentiam inter comestionem corporalem ac spiritalē ignorauerunt. Quod em corporaliter manducatur, oportet à propria forma nudari, & in man

Psal. 16.
Psal. 55.
Psal. 118.

Iohan. 6.

ducantis substantiam transmutari. In spiritali uero confectione fit econuersio, quia quocibus spiritalis purior atque integrior uenit ad cor, tanto profundius ei unitur, & ipsum cor sibi assimilatur, & quodammodo in se mutat, sicut asserui Augustino. Nō tu mutabis me in te, sed ego mutabo te in me. At uero, quod admodum ueritas cibus est intellectus, sic bonitas uoluntatis. Idem quoque est ueritas ad intellectū, quod exterior lux ad sensum; & sic ut corporeus cibus corroborat corpus, cum ei fuerit incorporatus, sic ueritas intellectum confortat ac reficit certitudine, cum fuerit ei unita unitio completa, quia tūc uere scitur ac noscitur. Iterum, sicut cibus distendit & auget corpus trina dimensione uidelicet longitudine, latitudine seu spissitudine & profunditate seu altitudine, sic ueritas extendit in longū presentium, praeceptorum ac futurorum, in latū in conuoluantium, in latū circūspectorum, & in altum essentialium ac interiorum. Consimiliter in superiori uia affectiua latitudo est amor, qui usque ad inimicos propter deum extendit. Altitudo, magnificentia seu bonitas hinc declaratur, quod sola luminosissima ueritas prima, propinquissima cibus sit intellectus, solaque prima mundissima, inuolantissimaque bonitas cibus sit uoluntatis. Et enim cibus reuolantissima definitione uocatur id, cuius sumptione fames sedatur, comedens delectatur, perditum reparatur, & cibatur, augetur, reficitur, ac impletur. Certumque est, quod nec fames seu desiderium intellectus, nec fames uoluntatis quiescit, donec intellectus pleno ore comederit, & gustauerit primam ueritatem, atque uoluntatis primam suauissimam bonitatem. Quae ueritas ac bonitas sola sufficiunt implere & quietare omnem capacitatem, famem, & appetitum intellectus nostri ac uoluntatis contentare ac maxime delectare, & confortare. Nec potest intellectus nostri ac uoluntatis contentare ac maxime delectare, & confortare. Cognitio autem & fructio sunt ipsis conuenientes confectiones: ideo panis & cibus ipsis, est ueritas prima & bonitas summa, ad quas ceterae ueritates & bonitates se habent, sicut umbrae uanissimae ex illis ueritatibus & bonitatibus abstractae ab intellectu primae ueritatis notitia, & a uoluntate diuinae bonitatis dilectione, spiritaliter mortuus est uterque. Intellectus quippe deum ignorans, & affectus deum non amans, uiuunt inique, quoniam deo non uiuunt, nec se, nec sua in eius honorem atque obsequium referunt ac conuertunt, à quo quicquid sunt & habent, sortiti sunt. Insuper, sola ueritas ac sapientia increata, sponsa est intellectus creati. Ceterae ueritates sunt quasi pedisequae & ancillae, cum quibus impie fornicatur, dum eis magis quam primae ueritati innititur ac inheret. Similiter affectus creatus habere se debet ad summam bonitatem, eim maxime & finaliter inherendo, & bonitates in creaturis asperfas, referendo ad illam. Hinc panis iste coelestis non solum quotidie, sed assidue quoque & iugiter est edendus, & absque cessatione in mente habendus, amplectendus, atque retinendus, propter quod non solum quotidianus, sed & super substantialis uocatus est, cuius subtractio est internae ac spiritalis uitae extinctio. Nec tamen oportet animam semper actualiter primae ueritati esse intentam. Cum ergo anima creata sit panem hunc, ut puta seipsum exhibeat ipsi animae manducabilem siue esibilem. Praeterea, cum deus sit in comparabiliter magis pius & prouidus circa filios gratiae suae, quam quocumque mater circa filios uteri sui, & ipsae matres familias naturali pietate & charitate ministrant filijs suis escas secundum capacitatem & dispositionem illorum in specie lactis, pulmenti, aut panis, multo plus inaeestimabilis clementiae, ac paternalissimae prouidentiae deus, filijs suis ad optiuas dispensat hunc panem super substantiali uero iuxta capacitatem ipsorum. Habet equidem filios quosdam quasi perfectae aetatis fortes ac ualidos, puta ciues supernos, quos panem hunc edere possunt in sua propria forma. Habet & filios paruulos, qui hoc pane uesci non queunt in propriae formae soliditate. Idcirco necesse est ut in alia forma quae eis esibilis sit, ipsis proponat eundem. Nulla uero forma ad hoc existit conueniens, nisi ostendat illum esse panem, imò omnis alia forma illos absterreret, & forma carnis comedere cupientes auerteret. Sed forma panis ad hoc communissime fuit aptissima. Denique homo in hac uita panem illum in sua claritate & gloria nullatenus ferre potest. Et si ultra uires homini ordinatione diuina datur, deficere cogitur & diffuere ac seipso, ut patet in uisionibus prophetarum, & raptibus contemplantium. Omnis autem uisio prophetica seu contemplatio uitae praesentis, quantaeunque uidetur consistere claritatis, plus distat à fulgore cognitionum sanctorum in patria, quam tenebrosissima nox à serenissime diei splendore. In specie ergo panis materialis, proponit ille panis super substantialis, quoniam panis principius, conuolantissimus ac conuenientissimus cibus est, expressusque designans diuini cibi proprietates.

SACER.

SA. Quātum imbecillitas nostrae ualer capere mentis, subtiliter ac deuote docuisti de Veritas summa, animas nostras refici temetipsa ueruntamen obijci potest, quod sancti & electi fideles, qui à mundi principio usque ad primitiuae ecclesiae fuerunt exordium, etiā in hac uita cibo illo per fidem contemplationemque fidei & amorē sunt aliti, sicut & multi sancti Anachoretarum, in perpetua solitudine commorantes. Non ergo necessaria uidetur realis praesentia asumptae humanitatis seu corporis & sanguinis tui in sacramento, sed figuralis uideat sufficere, praesertim cum bonitas tua aeterna, & ueritas increata non uideat cibum aut refectio mentium creatarum per modum obiecti recte efficientis, sed per modum causae formalis intrinsece inherens. Sic etenim cibat & reficit cognitio ac dilectio summae ueritatis ac bonitatis. Hoc ergo si placet, clarius persuade, quod in assumpta quoque humanitate in sacramento ueraciter assis. VER. Hoc modo ostendam.

Articulus IX. Quod in mensa altaris Christus uere realiter assit, & contineatur in forma assumptae humanitatis.

VER.

V Nigenitus dei propter homines homo factus, tria in seculo isto pro hominibus officia exercuit & assumpsit, utpote sacerdotis, aduocati, ac medici. Minor namque eo inferior uel sacerdos sufficere non ualebat sacramentando & sacramento generi humano ac curiae totius ecclesiae militantis. Per minorem quoque aduocatum causa totius generis humani agi non poterat. Rursus, impossibile fuit per minorem medicum totius generis humani laciones ac uulnera ac morbos curari. Cui itaque in officio Missae tria ista agant, & exercitium Missae tria ista includat officia, necesse est ipsum unigenitum dei in officio Missae tria ista principaliter agere, exequi & implere. Officium namque Missae, sacramentatio & sanctificatio extat toti populo dei, quod à minore sacerdote agi principaliter non potest, sed per Christum uere summum sacerdos, per aduocatum necesse est. Idcirco ipsum esse in sacramento, quod populus sanctificat, atque ab eo sacramentationem precipue fieri constat. Sicque necesse est eum aduenire in eo quod sacerdos est, ut puta secundum quod homo, & in forma humana. Praeterea sacerdotale officium quod est sanctificatio populi, non explet in Missa nisi per hostiam qua sanctificatio & gratia populo impetrat. Sed gratiam hanc plebi toti nulla poterit hostia impetrare, nisi qua ipsemet Christus in ara crucis obtulit, & haec hostia ipsemet Christus est. Ipse igitur personaliter adest, & praesentatur in Missa. Insuper aduocatus fidelis esse quae suscepit expedienda, persona liter adest, si potest, quae causa ipsa requirit. Cui ergo in Missa causa agat totius ecclesiae per sacerdotem, tanquam procuratorem coram praesente aeterno, & Christus sit omnipotens & fidelissimus aduocatus, potens ubique exhibere suam praesentiam, quod & expeditiori huiusmodi causae ualde est opportunum, imò & sacerdoti procuratori, constat quod realiter assit. Consimiliter necesse est fidelis paratitque medicum personaliter uenire ad aegros, quos suscepit curandos, & quod non nisi ab eo queat curari, quoties eorum requirit infirmitas, adhibere quibus illis unguenta & medicationes. Quoniam ergo tota ecclesia sua est aegra, & unusquisque de ecclesia eger est, hoc est medicamine indigens, siue ad curationem, siue ad conseruationem in bono, siue ad praeseruationem à malo, hinc oportet ipsum ad curandum uenire, quoties de ecclesiae medicatione agitur, & plebis curationi intenditur. Cui ergo hoc precipue in Missa agat, oportet Christum ibi adeste ut medicum, quatenus plebi medicationis officium sanitatisque beneficium largiatur. Aduenit ergo cum omni unguento rum alabastrum spiritualium, in cruce undique apto ac fracto, quod est sua humanitas, seu cum carne quod est efficacissimum caraplasma contra uniuersas laciones doloresque spirituales, tanquam solidissimum suauissimumque antidotum contra cunctos humores noxios uiciorum. Atque cum sanguine suo, quod est uelut syrupus mulcebris atque dulcissimus, tanquam liquida medicina, ualens contra omnes animarum languores ac uulnera. Quorum duorum uirtutes in ipsa dominica passione potissimum claruerunt. Itaque tota Missa est Christi officium principaliter, licet sacerdos & ministri exhibeant ministeria sua. Hinc necesse est ipsum Missarum solennis interesse, ac praeterea in eis officia adimplere. Attende ergo quod Missae celebratio non est nisi sanctificatio populi per nominis diuini inuocationem. Et sacrificium uero actio seu uentilatio causae eiusdem populi coram deo per preces & munera: medicatio quoque seu potionatio spiritualis eiusdem populi tanquam per antidotum syrupum. Itaque refectio eius per panem & frumentum electorum, & per unum germinis uirginis: quid nempe bonum domini, aut quid pulchrum eius, nisi haec dona, ista unguenta, haec sacrificia illibata? Amplius, sicuti per communionem corporalis refectio homines in dilectione naturali ac sociali proficiunt, ita per communionem huius spiritualis edulij erant ad dilectionem spiritualem atque ad ecclesiasticam unitatem potissime inducendi. Denique ad huius declarationem, superius quaedam introdu-

L 4 Gra

Ephes.

Matt. 6.

et sunt rationes, ut quod cibum oportet realiter uniri cibato: & quod signum plenū dilectionis proportionari debet magnitudini charitatis. Rursus, quoniam Christus totum se utilitati nostrę profectui ac saluti exposuit, & nihil ita accendit ad diligendum sicut consideratio mortis, quam quis pro alio spontaneē passus est, atq; perfecta ostensio preuenientis dilectionis alterius ad se, ideo Christus uoluit in Missę officio offerri realiter in commorationem suę passionis pro nobis, ac suę dilectionis ad nos. Iterum, quoniam ipse est sacrificium summe incomparabiliter acceptum patri cęlesti, ac suauissime fragrans, uoluit personaliter sic offerri, ut copiosius succurreret his, pro quib; semel se obtulit in cruce. Postremo, quoniam cor eius instar fornacis ardebat igne diuini amoris, ac zelo humanę salutis, exhibuit totum se ad omne illud quod maius fuit, pro dei patris cultu, reuerentia, laude & gloria, & pro multiformi ac gratioso generis humani auxilio. Quod totum per hoc extat impletum, ad quod ipse in Missę officio specialiter immolatur, per quod summa pietas, liberalitas, beneficentia dei ad homines recoluntur, & eius beneficia extolluntur, eius promissa magnificantur, diuina maiestas deuotissime collaudatur, glorificatur & honoratur, gratesq; ei referuntur indefinenter. Nec prætermittendum est hoc, quod maxima promerendi occasio hominibus est collata in exhibitione tam incomprehensibilis sacramenti, dum intellectus hominis in captiuitatem se redigit, in obsequiū Christi, credendo admirabilissima, quę propter autoritatem attestationis ueritatis diuinę, de hoc sacramento creduntur.

Articulus X. Profectio huius materię.

Vides q; princeps reipublicę secularis publicos statuit aduocatos ad supplementum imperitorum defectum, ne ex sua imperitia amittant ius suū: quanto magis omnium iudex & rex deus uniuersorū, sufficientiæ & insufficientiæ consulēs humanę, atq; eternę damnationis periculis eorū occurrens, publicum ac sufficientissimū constituit toti humano generi aduocatū, qui in cōfessorio dei patris miseris, quātum permittit iustitia, indefinenter succurrat. Deniq;, cum tres intentiones & precipui actus sint cultus diuini ac uerę religionis, uidelicet honorificetia dei, impetratio ueniarum, & adeptio gratiarū, multū deesset cultui dei, si durante tanta transgressione ac culpa, desit aduocatus & sacerdos, ad impetrandum cunctis ueniam ac gratiā efficacem, utpote Christus, Vnde & usq; ad eius aduentum ualde incompletus extitit deus cultus, tamen in fide saluatoris ueteri exaudiebatur antiqui fideles. Deniq; Christus ex omnimoda sua charitate, pietate & liberalitate sic ordinauit, ut quotidie in innumerabilibus locis, & ab innumeris sacerdotib; offeratur, quāuis sit sacrificium sacramentūq; unum, ut deus pater abundatius honoraretur, dum in omni loco offertur ei mūdistima ista oblatio, in cuius officio bonitas, misericordia, excellentia & omnis pfectio, sapientia ac prouidentia magnifice extolluntur, & opera eius excellentissima decantantur. Ipseq; pluribus actibus patrię honoratur, imò ipsa experientia docet, q; quamuis sacramentū istud sit incomprehensibilissimum, tamē multum cōseruat Christianę fidei cultū in esse, ut celebratio, immolatio, atq; communio sacramenti istius, cuius causa fideles in ecclēsiā omni die conueniunt, suoq; tempore consistunt, & per confessores, satisfactiones, orationes, ieiunia, abstinentias, & ad communicandum se preparāt, ita q; sicut eadem mensa deputataq; hora corporalis refectio nis præcipue causa est, q; eiusdem domus familia, eiusdemq; patris familias filij ac ministri corporaliter congregantur, sic huius spiritualis edulij celebratio ac sumptio, maxime causa est, q; fideles mente & corpore in ecclēsiā colliguntur, ac quadam spirituali amicitia copulantur. SAC. Hęc omnino ita se habent: ego autem omittis altis materijs, cupio in for mari, qualiter ad celebrandum me debeo preparare, quomodo etiā in celebratione me de beam habere: & rursus, qualiter postea me custodire de beam, gratiasq; referre, ac gratus manere. VER. Optime cupis, & tam sancto desiderio satisfacere mox curabo, ppauicis premissis de dignitate sacramenti istius, ultra ea quę dicta sunt: item de sacerdotali dignitate & ordinis potestate, quatenus ex his clarius scias, quā uirtuosam esse uitam oporteat sacerdotum, & quā solite debeat se preparare, custodire, dirigere.

Articulus XI. De dignitate sacramenti altaris.

Ad declarandā sacramenti eucharistię dignitatem, omnia pene hucusq; introducta conspice pertinere. Quamuis enim panis in corpus, & uinum in sanguinem conuertatur, directe tamen ut dixi tibi ex concomitantia, tam sub speciebus panis q; uini post cōsecrationem totus Christus pfecte ac integre continetur, ac patri

patri offertur. Attamen sicut Christo secundum assumptam humanitatem, non secundum suam diuinā naturam competebar promereri, pati, satisfacere, ita & offerri. Efficaciam uero & idoneitatem promerendi tam infinite & satisfaciendi pro uniuersis tam plene habuit ex immediata & hypostatice seu psonali unione cū natura diuina. Itaq; in sacramento totus Christus deus & homo cōtinetur, sumitur & offert. Et nosti q; Christus secundū naturam diuinā sit deo patri uere æqualis, ideoq; infinitę penitus dignitatis, excellentię, sanctitatis ac maiestatis. Porro secundum naturā humanā ut deitati ita unitā, dignior est, deoq; charior quā totū residuū uniuersum. Deus q; pppe tāto plus diligit creaturā, quāto maiorā & plura bona tribuit ei. Cū ergo uerbū eternū coicauerit nature hūanę, quā assumpsit suū ēē increatū, psonale, suppositas eā in illo eodē ēē, in q; ipsum uerbū eternū æternaliter est subsistēs, innotescit q; maius bonū coicauit & dedit ei q; cęteris cūctis creatis simul acceptis, & q; totū uniuersum existit. Insuper gratiā habitualement quodāmodo infinitā prestitit animę Christi, id est, tam magnā, q; mens creata capax nō est gratię amplioris. Et idem dicendum de uirtutibus & donis actibusq; eorū, atq; de donis & bonis glorię animę Christi collatis ab exordio suę creationis, quantum ad uires suas superiores, in tanta excellentia, quod creatura non est capax taliū in plenitudine exuberiori. Et quāuis beatissime uirginis sanctitas, beatitudo & gloria inestimabiliter maior ac plenior sit felicitate & gloria cuiuslibet sancti in patria, secundu quod decuit ueram matrem ueri dei, uere comparata sem deo patri, quasi incomparabiliter & uere ineffabiliter a deo honorari, repleti, ditari, beatificari, ac sublimari præ unoquoq; dei ministro, attamen gratia, sanctitas, pfectio, beatitudo & gloria humanitatis Christi inenarrabiliter plus transcendit pfectionem, sanctitatem & gloriam suę dignissimę genitricis, quā pfectio atque felicitas deiserę uirginis gratiam & gloriam cuiuslibet beati. SAC. Horum cōsideratio me perterret. Nempe ex his facile est cōsiderare quā incomprehensibilis sit superuenerandissimi dignitas sacramenti. Quo pensato, simulq; propria indignitate, uilitate & omni prauitate pensatis, qd miram si horrore concutior: Quia ut uereor, toties in digne accessi, & ne denuto me contingat indigne accedere pertimesco. Et tamen hæc ipsa que nunc audio, aliquando legi, sed prohdolor ea ut debui non perpendi. Certe agnosco & fateor q; tu dñe Iesu Christe unigenite patris æterni, nō minus gloriosus es, non minus splēdes ac radias, non minus a sanctis angelis adoraris in manibus sacerdotis, q; in sinu & dextera dei patris. Non minus reuerēter ac pure dignus es contractari ac sumi in sacramento, q; in celo empyreo: imò quore magis dignāter ad nostrā paruitatem inclinas, eo cū pcordialiori gratię actione & reuerentia es sumēdus. Heu mi dñe, qd hic dicam? Amātilissima & præclarissima mater tua te adhuc infantulū ex se natū, cum reuerētiali quodā timore, cū ingēti reuerentia, in suoinū distimo gremio fouis, alpexit, atq; ad uirginea sua ubera tenuit, non de materna autoritate, nō de singularissimo priuilegio sibi collato, non de incomparabili sua sanctitate & gratia summa immoderate præsumens, teq; uicissim uix tāgere audens. Sic & consanguineus tuus pæco, præcursor eximius, quo te testē, inter natos mulierū maior nō surrexit, te baptizare exhorruit, imò tibi in minimo obseq; se fatebatur indignū. Et ego transgressor uilissimus, toties, tam intimorate, tam impure ac frigide ad celebranda tua sacratissima mysteria adij, tam indispositus te tractaui, tam indigne suscepi, & postea extiti tam ingratus, in cuius stoditus, tamq; celeriter recidiuās. VER. Rite concludis, & sapienter consideras. Nec de sacramenti huius dignitate & eminentia oportet me prosequi plura. SAC. Non dñe mi. Sed ego de hac tua inestimabili ad nos charitate, dignatione, munificencia miror, & uolo mirari. Sed sicut motus maiores expellūt minores, sic admiratio maior extrudit minorē. Dum nanq; attendo quod genus humanum defectuosum, decliue ac fragile, ad tuę superessentialis deitatis clarā intuitionem, beatificamq; plasmasti fruitionem, nō apparet mihi ad eo admirandum, quod eis in isto exilio te sic tradis ad tempus uelatum, quibus paulopost in cęlesti palatio trades te reuelatum ad inueniendum supernaturaliter, clare, per speciem, indefinenter: ad perfrundum dulcissime, sempiternaliter: ad possidendum tuissime cū hę reditaria contentatione. Et istud in ualle hac lachrymarum ad subuentionem ac meritum, illud in patria ad glorificationem & præmiū. VER. Beati quos paracletus spiritus sanctus a me procedens, ita de lege dei docuerit, sicut nunc te unctio docet, si tamē ipsi & tu in gratia ista cum prompta obedientia ac finali perseuerantia persistatis. Si autem proieceris deum a te, pronociet te a te in æternum. SAC. Ab utraque proiectione ista præferuet me ineffanter gratia & pietas tua immensa.

I. Iohan. 3.

Matth. 11.
Mar. 1. Lu. 1.
Iohan. 1.

Phil. 97.

EGo ueni in mundū hunc factus homo, ut homines deificarem. Et pretiosa copiosa munera gratiarum contuli eis, ut per hæc efficiatur diuinæ confortes natura, non naturā propriā amittendo, neq; substantialia deponendo, sed eā in accidentibus meliorando. Et nunc quidem in uia hac inchoatiue & incomplete, cū quotidiano profectu, deinde in patria per saluberrimā remunerationem cum fixo fidelicq; perpetuoq; aspectu. Sic in primis excellentissime deificauit electissimam ac amantissimam matrem meā, ex cuius mundissimis sanguinibus naturā assumpsi humanam. Deinde sacratissimum præcursorem, atq; post passionem meā gloriosos apostolos, quos præ cæteris legis naturalis ac Moisaicæ sanctis primitiis spiritus sancti impleui, & charismatibus gratiæ gratum facietis, ac gratiæ gratis datæ, clarissime, supernaturaliter ac deiformiter decorauit. Quibus & inter cætera ecclesiasticas contuli potestates: inter quas eminent & præfulget sacerdotalis potestas, quæ talis ac tāta est, ut super eius magnitudine plurimum admittatur etiā angelica celsitudo. SAC. Certe d' ueritas summa ex inductis celeriter elucescit, quod maior est dignitas & excellentia sacramenti huius uiuifici, diuini ac adorandi, tāto sublimior atq; diuiniore sit supernaturalis ista potestas consecrādi, tractandi, sumendi ac alijs porrigendi hoc sacramentum. Cuius consecratio atq; dispensatio nulli angelicorū spirituum, nulli ex ordinibus sacratissimorū Cherubin ac Seraphin, sed solis præbyteris est concessa. Nec puto quod omnis potestas iurisdictionalis, papalis atq; episcopalis, quibus pōtiffex summus cunctis præfulget ministris ecclesie, tāta sit, ut potestas ista sacerdotalis, qua & in sumus ornatur sacerdos. VER. Libenter te audio de tanta re tam catholice disputantem. Nec enim pontifex summus maiori fungitur potestate super uerum corpus meum, q̄ præbyter infimum, sed solum super corpus mysticum, quod est ecclesia. Longe q; maius ac dignius est, uerū corpus meum & sanguinem cōsecrare, meq; uerū deum & hominem sic sibi exhibere præsentē, sic deo patri pro tota ecclesia offerre, sic tractare, sumere, dispensare, quā cæteri adus, quos exerceat pontifex summus circa meum mysticum corpus. SAC. O quāta est dignitas ac uilitas ipsius sacerdotis, carnalis præbyteri: nempe quo maior est dignitas eius ex munere tuo, eo maior ē uilitas eius ex uitio suo. Hoc (ni fallor) intellexit, cōsiderauit & expauit magnus ille Constantinus, ex paganismo ad te per miracula clara conuersus: teq; in baptizatiōe sua intuitus, q̄ sacerdotem uocasti deos: & dixit, Si uiderem sacerdotem turpiter agentem, pallio meo ipsum cooperirem, ne uideretur sic agēs. Electus quoq; tuus Franciscus: Si Laurentius, inquit, martyr & paupculus sacerdos mihi occurrerent, permitterem stare Laurentiū sanctum, & ad paupculum currerē sacerdotem, ac flexis genibus oscularer manus ipsius. VER. Fideliter loqueris. Nec enim solis tantum excedit lūmē lūnæ aut syderum, quantū sacerdotalis ordo aut uis orōem potestate ciuilem ac secularem. Nec tātum transcendit aurum pretiosissimū aut gemma clarissima uile lutum, quātum sacerdotij euāgelici dignitas excellentiā regalem atq; imperialem: deniq; quantum corpore extat præstantior anima, tātum potestas spiritalis dignior est terrena. SAC. Heu quāta degeneramus. VER. Audi adhuc. Intuere quām eminenter sacerdos per sacerdotalem characterē, qui est potestas & sacer ordo præbyteralis, præfulgeat cæteris, mere præsentē. Quemadmodū enim ego in cena nouissima præfulgeat cæteris, mere secraui, & ea in cruce obtuli deo patri, meq; immolaui, habui officia aduocati & sacerdotis ac medici, imō ac reconciliatoris ac saluatoris, ita sacerdos potestate sibi collatā in mensa altaris consecrat & offert patri æterno corpus meum & sanguinem: & meam, imō & ecclesie meæ repræsentat personā, mediatq; inter deum & plebem. Precibus quoq; hostialis ac meritis populū reconciliat deo, & charismata dei impetrat populo, & causam ac pro curationem exerceat ecclesie. Sicq; pro modo suo uicariāli exerceat aduocati, mediatoris, sacerdotis, medici, ac cooperatoriū saluatoris officia. Vnde & angelus domini exercituum appellatur. Insuper, cum realiter una & eadem nuncupet potestas consecrādi corpus meum uerū, & absoluedi atq; soluendi mysticū corpus, puta subiectos in foro contentioso, quāuis propter actum distinctionē duarū potestates uocentur, constat q̄ sublimes proprietates & appellationes sacerdotibus competāt, cum sint cœlestes clauigeri, sanguinisq; diuini pincernæ, summi regis cōiugē, angeli terrestres, hominesq; cœlestes, medici animarū, reconciliatores reorum, reductores errantium, & diuinitatum exhibitores sacramentorum, patres & saluatores quodāmodo proximorū. Nōne olim Leuitis non sacerdotibus locutus

Matr. 26.

1. Iohan. 2.

Mal. 2.

entus est Moyses, Num parus est uobis, quod elegit uos deus, ut stetis coram frequentia populi, & cremetis ei incensum? &c. Si magnum hoc fuit, q̄ incomprehensibiliter maius præclariorūq; consistit, coram populo Christi stare ad sacrificiū & offerendū non carnes taurorū & uiciorū, sed unigenitum patris æterni: Ozias rex percussus est lepra, quā sacerdotale sibi usurpauit officium. Gedeoni quoq; uiros fortissimo, angelica apparitione, allocutione, informatione q; digno habito, factū est in ruinā, quod ephor sibi constituit & altare, intromitens se plus debito de illo officio. Et ecce uniuersum illud Leuiticū ac sacerdotale legis scriptū officium circa carnales, materiales, irrationabiles uersabatur oblationē ac hostias, in quibus formaliter nil extitit sanctitatis. Si itaq; officium illud Leuiticū ac sacerdotale legitimum, reputatū est tanta reuerentia & sublimitate dignū, & si ita plagati sunt qui illud sibi usurpauerūt, nonne incomparabiliter præstātius est sacerdotiū euangelicæ legis, q̄ circa sacrificiū dignitatis immensæ uersatur, & alios tā præstātissimos habet actus: Atq; intus transcedit sacerdotiū illud legale, quātum lux umbrā, ueritasq; figurā, & spūs carnem: Et rursus, q̄ enormiter peccant, qui tanti sacerdotij actus exequuntur indigne, & ipsum cōmāculant conuersione degeneri. SAC. Nil uerius dici potest. Et spero si legerint ista, aliquantū compūgentur. VER. Indurata sunt corda multorū, qui quo spirituales uiuere obligantur, eo iusto dei iudicio grauiter excæcantur, dum iuxta sacerdotij sui exigentiam uiuere non cogantur.

Num. 16.

Hebr. 9. 2. Para. 16. Iudic. 6.

Articulus XIII. De præparatione ad celebrationem.

VER.

Nosti quoties & qualiter per Moysen de legalibus illis templi ministris, q̄ irrationalia pecora & inanimatas offerebant materias, iusti Sacerdotes qui accesserunt ad dominum, sanctificentur, ne percutiam eos. & denuo, Sacerdotes incensum & panem offerunt deo, ideo sancti erunt deo suo, & non polluent nomen eius. Itemq; Homo q̄ habuerit maculam, non offeret &c. Verum quo euangelicæ legis sacerdotium, & rursus, quo ipsa euangelica lex spiritaliores, perfectiores ac diuiniore sunt sacerdotio illo legali, typico, ac lege pedagogica & seruilī, eo sacerdotem ac ministros altaris legis euangelicæ oportet spiritaliores, perfectiores ac diuiniore consistere sacerdotibus ac Leuitis illis legalibus, quos summe oportet cauere, ne polluant nomē dei: hoc ē, ne plebē scandalizādo prouocēt ad inhonorificentiam creatoris, & ei cōsedum exhibeant cultum, ac quantum in ipsis est, innuāt & ostendāt ipsum inhonorabilem esse, cui ipsi tam irreuerenter & inquinatè audent astare. SAC. Sacerdotibus legalibus multa leguntur iussa, præsertim tempore ministrerij sui in templo, deo dicēte: Vinum & omne id quod inebriare potest, non bibetis quando ministratis in cultu tabernaculi, ut habeatis scientiam discernendi inter sanctū & prophanū. Tunc quoq; iubebātur a suis uxoribus abstinere, atq; relictis domibus suis, curis & occupationibus rei familiaris, commorari in ædibus in templo circumitu situatis. Thymiama etiā adolere in templo, ne odor sacrificiorū affligeret quemquam. VER. Bene commemoras. Et quamuis illa ad literam iussa sint illis, spiritalē tamen intelligentiā habent, & aliquid figurabant, ut puta sacerdotem ac ministros ecclesie oēm debere carnalitē uitare, præsertim scēda ac uilia gustus tactusq; uitia, in quibus turpitudine est maxima. A quibus & olim sacerdotem gentilium saltem quorundā, extreme se subtraxerunt. Quod item sacerdotem & cuncti in sacris ordinibus ecclesie constituti, ab omni occupatione supflua circa terrena, imō & circa domestica ac necessaria debeāt se arcere, totoq; corde intenti esse diuinis, & in templo mente & corpore libentissime esse, ecclesiam quoq; dulci odore laudabilis fame, ac fama uirtuosę exemplaris uitę respicere, ut sint boni odor dei in omni loco, & odor uitę si delibus in uitā æternæ salutis, ne ex eorū diffami conuersatione ac detestabilis famæ odore, dei populus molestetur ac scandalizetur. Nūc igitur cerne quantorum rei sunt criminum, q̄ infinitam damnationem & intolerabilia merent supplicia sacerdotem & clericis euangelicæ legis, qui obliti timoris ac reuerentiæ dei, omnisq; modestiæ, sacerdotium suum ac nomen dei sui deturpant, inhonorāt, conculcāt uitę suę atq; luxurię, auaritiæ, in exemplaritate, curisq; seculi, ambitione, uanitate, negligentiis & omissionibus multis. SAC. O domine, quale iudiciū imminet istis: & cur nos miseri insensatiq; sacerdotem, sumus tam intimorati, tam negligentes & dissoluti? VER. Occurrā eis ut uia rapis catulis, dirumpam interiora eorum, & consumam eos ut leo: ponam eos ut clibanum ignis, demergam in foueas infernales, sulphureis inferorum æstuantissimis puteis ipsos includā. Ardētissimisq; Acherōtis includētur caminis, iacebūt sup fundamenta sup calidissimilaci. Nec tm cruciabūtur intētissimis frigorib; uehementissimis gehēne incēdīs, quan-

Exod. 19.

Leuit. 19.

Leuit. 21.

Leuit. 19.

Leuit. 10.

Num. 6.

Exod. 30.

1. Cor. 2.

2. Reg. 19.

quantum pressuris ac desolationibus extremæ amarissimæ desperationis. Reuelabunt cœ-
 li iniquitates eorum, & terra aduersus eos confurget, & manifesta erunt eorum
 facinoræ, pugnabitq; contra eos uniuersitas pro me creaturæ. Tu ergo si quæris tormen-
 ta ista euadere, ad celebrationem cōdigne pro uiribus te dispone, caue ne grauetur cor tu-
 um immoderantia cibi ac potus, aut somni: noli per os illud uentrem tuum ingurgitare, p. qd
 corpus & sanguinem meum fumis: noli linguam tuam loquacitate, otiosis uerbis, aut
 quod abominabilissimū esset, detractioe, seminatione discordiæ, mendacio, pinguiuis,
 scandalosis ue uerbis commaculare, per quā sacratissima Missæ aut Canonis profers. Cor-
 tuū ab omni euagatione, distractione, dissolutione, potissime in diuinis, ab omni quoq; af-
 fectione illicita diligentissime reprime, & custodi oculos à circumspectione & intuitione
 incanta ubiq; maxime in ecclesia cohibe. Indefinenter considera omnipotentis præsentia
 am, atq; in summi ac metuēdissimi iudicis tui conspectu sollicitè uiue, timorata incede, ex-
 emplariter ambula, fructuose & ordinate te occupa, ac iugiter proficere stude. SAC. Bona
 fateor præparatio talis, ego autem & similes mei cum præparamenta nostra legerimus, ar-
 bitramur nos præparasse ad celebrandum, confessione præmissa. VER. Nunquid præpara-
 tio hæc sufficit uerbalis: aut nunquid uera confessio sine contritione aut cōpunctione po-
 terit esse? Qualis autem contritio aut compunctio est in illo, qui post confessionē mox re-
 dit ad pristinas leuitates, negligentias, aut peccata: Nonne uirtuosa requiritur uita, cōsci-
 entia munda, mens timorata & grata: SAC. Quis sic uiuere ualeat in medio hominum: Et
 quamuis religiosus uideatur tam uirtuosa cōuersatio aliquo modo possibilibus, secularibus
 tamen presbyteris impossibilis esse uidetur, aut ualde difficilis, VER. Aduerte quod scri-
 ptū est, Nō declines cor tuū in uerbamilitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis. Por-
 ro ego ostendā tibi, quā possibilis sit etiam seculari presbytero huiusmodi uita. Certe si
 talem ac tantā diligentiam adhiberent ad uitandū perditionem uitæ gratiæ, diuitiasq; uir-
 tutum, sicut ad præcauendū amissionem uitæ naturæ ac temporalia bona, mox sanctita-
 tem attingerent. Recogita si iturus esses per cāpum, aut syluam hostibus plenam, laroni-
 busq; uallatam, cū pretioso tibi præcharo thesauro, qualiter te custodires, quā formido-
 lose & circūspecte procederes: si cum tanto dei timore atq; custodia ambulares per uiam
 arcuā felicitatis, nonne prædicta protinus adimpleres? Quæ est ista torporis ignauiā, ne di-
 cam peruersitatis malitia, diligentius custodire uitā corporalem, possessionemq; tempora-
 lem, quā uitam spirituale, & opulentiam salutarem ac æternale? Nonne quod diligentius
 custodit, magis amari uidetur: SAC. Cōclusum est mihi, & uictū me gratulor, VER. Ad-
 huc clarius tibi ostendam, quā sancta debeat esse cōuersatio sacerdotum, & qualiter ad
 celebrandum se debeant præparare.

Articulus XIII Quam uirtuosa, sancta & exemplaris debeat sa-
 cerdotum uita consistere.

VER.
 Aduerte quod charus & electus meus magnus Dionysius protestatur: Non ē, in
 quiens, audendū, alijs ducem fieri in salutis officio, nisi quis secundū omnem uir-
 tutem deiformissimus sit effectus, id est, ualde confimilis deo & eximie uirtuo-
 sus, ita ut de plenitudine & exuberantia sua alijs queat communicare atq; influ-
 ere. Porro in omni ordine sacro constituitur homo dux alijs in diuinis. In sacer-
 dotio autem præcipue. Si ergo in minoribus sacris ordinibus constitutos, necesse ē ita de-
 formissimos esse, quanto magis in sacerdotio? Insuper, idem ille illuminatissimus sanctus
 & subannator dei, habens se ac si putet deū ignorare quæ ipse scit, hinc in omni actu or-
 dinis sacri peccat mortaliter. SAC. Rigorofus est sermo iste temporibus istis, quibus chari-
 tas ita refriguit, VER. Nonne per Moysen iussi, iuste quod iustum est exequeris: & iterum,
 Sancti eritis, quoniā ego sanctus sum dominus deus uester. In Euāgelio quoq; Estote pfe-
 cti, sicut & pater uester cœlestis perfectus est. Sed hæc non sacerdotibus & clericis tantū
 præcepi. Vtinam efficaciter penes, ad quā uirtuosam, syncerā, exemplaremq; uitā quili-
 bet obligatus sit Christianus, qui & inimicos suos tenetur diligere, pro persequētibus ex-
 orare, & benefacere odientibus se, corpus quoq; crucifigere cū uitis & concupiscētibus su-
 is. Qui si dixerit proximo suo, Fatue, reus censetur gehēnæ: & si in uno offenderit, fit omni-
 um reus: atq; per arctam uiam proficisci tenetur, quæ omnia adimplere quis poterit, nisi
 semper corā deo custoditus, timoratus, sollicitusq; fuerit: Deniq; certissimū est, unūquem-
 q; astringi ad uirtuositatem ac puritatem tāto maiorem, quāto in altiori extat officio, ordine, di-
 gni

Mich. 5.

Plal. 140.

Dionysius.

1. Petr. 4.

Dionysius.

Deute. 16.
 Leui. 11.
 Matt. 7.
 Luc. 6.
 Roma. 12.
 Matt. 5.
 Gal. 5.
 Matt. 5.
 Jacob. 2.

Mich. 6.

gnitate ac gradu. Ideo iuxta mēsurā dignitatis & altitudinis sacerdotalis ordinis propor-
 tionabiliter uirtuosa, eminens & pfecta debet consistere uita cuiuslibet sacerdotis, ut tan-
 to ab omni immoderamine passionū, ab omni elatione, ira, indignatione, impatentia, ace-
 dia, carnalitate sit purior, bonisq; uulgaribus maior atq; diuiniore, quāto ratione sacerdo-
 tij in statu & gradu ē altiori. Sicq; ambulet digne deo in omni māsuertudine, patientia, pietate,
 ad ignoscendū pronissimum, imō tā bonus ac uirtuosus, ut offendi non queat, uisceribus
 charitatis affluētissimus, zelo diuini honoris ac fraterne salutis semper uehementer accen-
 sus, qm in oibus suis horis ac precibus, præsertim in celebratione æstanti affectu oret pro
 cōmuni bono ecclesie, pro uiuis ac mortuis, pro parentibus, propinqs, cōmissis, bñfactori-
 bus, ac cæteris pro quibus q̄cunq; modo habet orare, & in modo sibi possibili proximos
 trahat ad deū. Postremo, quæ Apostolus scribit ad episcopos pertinere, ad sacerdotes quo-
 q; pro maxima pertinent parte, imō ad quēlibet Christianum pro parte maiore. Oportet inq; 1. Tim. 3.
 episcopū eē irrephensibilē, sobriū, ornatū, pudicū, prudētē, hospitālē, doctore: nō uino-
 lentū, non p̄cussorem, non litigiosum, non superbū, non iracundū: suæ domui bene pro-
 pitū. In quibus omnibus oportet episcopos & sacerdotes tāto præ cæteris eminare, quāto pre-
 populo in eminentiori sunt dignitate & ordine, nisi q̄ esse doctore, & suæ domui bene ef-
 se præpositū, spectat ad presidentes.

Articulus XV. Quod tota conuersatio sacerdotis debet esse continua ac

realis præparatio ad celebrationem, & gratiarū actio pro bñficijs dei. VER.
 Non sufficit omnipotenti laus & honoratio oris, nisi ex synceritate & deuotione
 prodeat mentis, uirtuosiq; actibus decoretur. Si igit d sacerdos sapienter atq; ar-
 das, quāta sit huius excellentia, sanctitas ac dignitas sacramenti, confestim fate-
 beris te non posse cor tuū sufficēter ad eius susceptionem disporre, neq; pro
 suscepta communionē satis posse regratiari, etiā si mille uixeris annis, & die ac
 nocte sine interruptione ac cessatione totis uiribus te præpares ad celebrandum, & gratias
 agas pro susceptione ac collatione muneris tantū. Quid itaq; restat, nisi ut omne quod tibi
 in his possibile est facias, & tñ nihil cōdignum fecisse te recognoscas, p respectum ad in-
 comparabilē excellentiam sacramenti. Itaq; cū non sit conueniens contrariorū, dissimiliū,
 discordantiumq; coniunctio, sed eorū quibus est cōcors uoluntas, dispositio apta, confor-
 matio bona, & dñs ac saluator qui in hoc sacramento uerissime continetur, sit secundū suā
 deitatem essentialiter & infinite purus, ac sanctus fons omnis uirtutis: & tanto plus odies
 iniquitatem, quāto in seipso sanctior, iustior, sapientiorq; consistit, certum est te tanto aptio-
 rem & digniore existere ad celebrandū & sumendū hoc cœleste mysteriū, super dignissi-
 mum sacramētum, quāto ab omni negligentia, ingratitude, leuitate, distractione, irre-
 uerentiā & peccato immunior fueris: & rursum, tanto inepiore indignioreq; ad celebran-
 dum esse te noueris, quāto his inualis magis es subditus. Cū ergo quidie aut frequēter sis ce-
 lebrās, oportet te in desinētē omni hora die ac nocte esse sollicitū, prouidū ac feruentē, ne qd
 culpe iullemat in te, p quā in indignus aut inuitus dignus ad celebrandū existas, aut in gra-
 rius seu inuitus gratus de bñficijs tantis. Erubescēte mente non pura, frigido corde, sine reue-
 rentia, scintillatē & feruore ad lectū sc̄toꝝ accedere, fonti infinite mūditię te unire, unigenitū
 dei suscipere deū ac iudicē tuū sine debita ueneratione tractare: imō quo frequentius cele-
 bras, eo deuotius, magisq; timorata, reuerenter & amorose habere te satage. Iugiter ergo
 dic tibi p̄st in corde tuo: Ecce hodie aut in breui deo celebrabis p̄picio, aut celebrasti ubi
 est præparatio & gratiarū actio: ubi profectus & fructus tantū mysterij? Noli hospitem
 tantū offendere: noli tam infinitæ bonitati, charitati, dignationi, misericordie & bñficien-
 tię eius ingratus consistere. O si a rege terreno aut presule magno esses inuitatus, q̄ humi-
 liter & decerē ad mēsam eius accederes: q̄ inuite eū in ipsa cōuinatione offenderes, quan-
 tas dignationi eius ageres p̄asimū & de cætero plus solito ei placere curares, quis parui
 esset ualoris qd tibi ad uescendū proponeret. Cur ergo regifuscūloꝝ immortalis, inuisibili,
 uero deo, dei filio incarnato, te ad suā mēsam quidie inuitanti, suscipere, suoq; corpore &
 sanguine te reficienti, nō amplius uere cūdaris ac refugis ingratus eē, a quo etiā omne aliū
 accipis cibum ac potū, & q̄ quid habes & es? Itaq; toto corde, & toto conatu animę tuę
 labora huic altissimo dño, gratiosissimo amatori, & liberalissimo benefactori, & deo totius sa-
 lutis tuę: quod die magis ac magis placere, feruentius ac stabilius adherere, pfectius ob-
 sequi, & ipsū in tra te in desinētē brachijs syncerissime charitatis amplecti. SAC. O deus
 dulcissime, desiderio meo copiose satisfacisti, de præparatioe ad celebrationem, & de at-

Eph. 4.
 Jacob. 1.

1. Tim. 3.

1. Tim. 4.

rentione habenda in ea, atq; de gratiarum actione postea exoluenda, me taliter instruendo. Verū tamen precor humiliter plenius informari de qualitate deuotionis, & actuali attentione eleuatione q; mentis in celebratione habenda, & an necesse sit sensibilem ac sensibilibiter dulcem habere deuotionem, ad quam aliquādo in dispositum, & quasi impotentem me ipsum inuenio. VER. De hoc te erudire non desinam. Nihilominus prius breuiter tibi tangam quatuor ante celebrationem consideranda, ad quæ quædam alia referuntur, quæ à quibusdam ponuntur.

Articulus XVI. De quatuor principaliter attendendis ante celebrationem, imò & in ea.

IN omni oblatione & sacrificio sunt quatuor consideranda: ut puta quis, quid, cui, quare. Tu ergo antequam celebres, in primis attēde te ipsum, quis & qualis sis q; celebrare proponis, conscientia discute, & ante confessionem examina, qualiter habeas te in cunctis, quantum & qualiter hic in cibo & potu ac somno, in uerbis, in cogitando, appetendo, operando excesseris: similiter in custodia sensuum, in persoluendo diuinū officium, in uanis suspitionibus, in temerarijs iudicijs, an aliquē scandalizasti, aut illicite offendisti, an motus passionū debite refrenasti, an iuxta tuæ exigentiæ uocationis profeceris, an tēpus fructuose expēderis, quæ & quanta omiseris bona, qualiter post ultimam confessionem & celebrationem, pristina, cōsuetā uita facta peccata: cū quali discussione, contritione, cōpunctione constiteris q; die: an charitatiue, tranquille, atq; humiliter inter alios conuersaris: an ab omni leuitate, risu, ioco, ludo inepro cōpescueris: et an inordinatū aliquid habueris motū corporis, aut stimulum, p̄sertim ex tua culpa, in imaginatione, aspectu, aut tactu: an ab omni uanitate, simulatione, duplicitate, hypocrisis, omniq; inordinata reflexione ad commodū tuū & honorē prorūsus abstinuisti. De his & cōsimilibus discute temetipsum ante q; eas dormitū, & ante confessionem: & dole, ingemisce, plora, ueniāq; exora: pure cōfitearis, satisfac, & emenda. Secūdo, ppende qd offeras: hoc est, ueritatem & dignitatem sacrificij huius, eu charitatiue sanctitatem, & ipsummet Ch̄m deū & hoīem tractēs, imoles, sumas. Et de hoc iam dicta sunt multa. Hinc cōsideratione proprię defectuositatis & culpę, dignitatis quoq; & sanctitatis sacramenti istius, cum profundissima tui humiliatione, cōpunctione, reuerentia ac timore accede, potius tñ ex charitate ardenti, ex contemplatione totius bonitatis, charitatis, passionis, bñficiorūq; saluatoris. Vide qualis sit Ch̄s, qm summe humilis, mitis, patiens, purus, sanctus, charitatiuus, iustus, perfectus: Si ergo inuenies te adhuc motibus superbiz, iraz, impatiētiaz, inuiditiaz, iniustitiaz agitari, qualiter audebis accedere: quæ cōuentio lucis ad tenebras: Ch̄i ad Belial: iracūdi, supbi, impatiētis, iniuisti, passionati, aut inuidi, cū humilimo, cū patētissimo, iustissimo, perfectissimo, & affectuosissimo filio dei: In primis ergo te ipsum modo p̄fato examina, emēda, reforma. Tertio, pensa cui offeras, utpote deo patri omnipotenti, æterno, ex cuius bonitatis, dilectionis, pietatis, munificentiz ac beneficiorum contemplatione debes uehementer dilectione accendi, atq; ex consideratione suæ maiestatis ac æquitatis debes reuerentia timore & omni humilatione tui ipsius repleri. Hinc ante celebrationem, & in ea debes ante bonitatem, charitatem, liberalitatem, misericordiā dei patris ad homines intueri, mirari, & honorare. Quarto, aduerte cur offeras, scilicet propter causas quasdam cōmunes in ipso Canone expressas. Primo, pro generali bono totius ecclesiz, ac ibidem tactis: deinde pro uiuis ac mortuis, prout in memorijs continetur, & pro specialibus causis atq; personis, pro quibus celebrans ex speciali orat ac celebrat ratione. Cum ergo causæ istæ sint tales ac tante, debet sacerdos cum omni affectu, attentione & humilitate pro ipsis & earum impletione celebrare ac deprecari, potissimeq; studeat deo sic cōplacere, tam familiariter adhaerere, tam feruēde ac perfecte seruire, ut mereatur clementissime exaudiri. Præterea, aliqui dicunt ante celebrationem sex esse consideranda: Primum est discretio rationis respectu ueritatis, ut penset quis, quid recipiet, uidelicet quod ipse paup, defectuosus, ac fragilis accipiet Ch̄m deum & hominem. Secundum est mentis deuotio respectu sanctitatis illius, ut consideret q̄ ille quem sumet, sit sanctus sanctorum, & ita cum omni deuotione afficiatur ad ipsum. Tertium est reuerentia cordis respectu maiestatis ipsius, ita ut ad talē ac tātum dñm quis non nisi cū ingenti reuerētia accedere ac sumere audeat. Quartum est amor ac desiderij respectu suę bonitatis, cui amore allici debet & inflāmari, & nequaquā cū torpore aut tēdio celebrare. Quintum ē affectuosa humilisq; orō respectu diuinę clemētiz, ex cuius cōsideratione debet feruēter p omni causa p̄fata, p uenia, gra ac gloria, atq; p omni huius sacramen-

Corinth. 6.

Luc. 4.

menti effectu altissimi inuocare. Sextū est, magna diligentia ex consideratione immensę nobilitatis ac maiestatis, cui summa cū diligentia oportet altare. Pote est quoq; septimū ad di, uidelicet timor ingens ex cōsideratione diuinę iustitię, ne indigne se habēdo, iudiciū fibi māducat & bibat. Verū hæc omnia ad predicta quatuor, imò ad unū illorū reducuntur, uidelicet ad considerationē secūdi, qd est, attēdere qd sit acceptur, utputa dignitatē, sanctitatē, bonitatem, misericordiā, maiestatem, iustitiāq; eius q in hoc accipit sacramento. Ex quauis ista assidue sint pensanda, præcipue tamen hora celebrationis instante.

Articulus XVII. Quid sit deuotio, & de deuotione ad celebrandum requisita & sufficiente.

Quid sit deuotio, aliū de potes agnoscere. Ipsa q̄ppe actus est latrię, utputa proutudo seu p̄opta quēdā affectio uoluntatis ad ea quæ dei sunt, hoc est, ad exequendū actus & opa cultus diuini. Est enim deuotio actus latrię, quæ est uirtus moralis, deo cultum ceremoniamq; impendens. Itaq; actus latrię sunt deuotio, uotū, orō, adoratio, laudatio dei, celebratio, oblatio decimarū & primitiarū, alioyq; munere quæ deo offerunt, ac alij actus ceremoniales, qui deo in suo exhibent obsequio, ut thurificatio, genuflexio, prostratio, inclinatio. Si ergo uis scire an ueram habeas deuotionem, intus te discute, an ex sincero cordis affectu detesteris, abhorreas ac deuites quicquid scis eē contra p̄cepta dei & uiciorū ipsius, superiorū tuorū, de quibus locutus sum: Qui uos au dicit, me audit: & uos spernit, me spernit: hoc est, si omne mortale peccatū cū debita diligentia uitēs, & de eo qd contingit tibi, ex corde poeniteas, cōfitearis, satisfacias, & tam illud q̄ omne mortale semper uitare toto posse proponas: Istud inter omnia signa huius rei est uerius atq; securius signū, qd sit in charitate & gratia, uerūq; habeat deuotionem. Cætera quædā signa incerta sunt, ut quidā sensibilis feruor, lachrymatio, alacritas quoq; in quibusdam actibus ex suo genere bonis, ut quod aliqui uisitent libenter ecclesiam, multum orent, eleemosynas largiantur, in sermocationibus lachrymentur quoq; nihilominus corda interioris sunt infecta quibusdā uitiosis affectibus, & mortali uitio aliquo irretiti. Etenim aliqui tales auari sunt, quidam ambitiosi: quidam ad temeraria iudicia, detractiones, contētionēs, p̄dominātem ue iram, aut impatiētia, seu cōsimilia mala proueniunt, nec inimicos suos spiritaliter amāt, nec ita stant coram deo per charitatem ordinatū, qd mallent mori & cuncta quæ habent amittere, q̄ mortaliter peccare. SAC. Manifesta doctrina, sed ardua. Et si, imò & quia ista ita se habent, nō uidentur stare definitiones illę seu descriptiones dicentium qd deuotio est feruor bonę uoluntatis per certa patens indicia. Et rursus, deuotio est quēdā cordis teneritudo, qua quis de facili in lachrymas resoluit. VER. Diuersę sunt speciei seu modi definitiones: Nā quēdā datur p essentialia, ut cū dicitur, homo est aial rationale & ira est appetitus uindictę propter paruipensionē aut offensam. Quædā per causam, ut cū dicitur, dies ē latio solis sup horizontē, q̄ ex morione solis in hemispherio nro dies causat, qui tñ non est proprie motus seu latio solis, sed pars temporis. Quædā per effectuū. Itaq; definitio deuotionis iam assignata à me, per essentialia dat, illa uero, qua dicitur, Deuotio est feruor bonę uoluntatis, datur per causam, qm feruor uirtuosę uoluntatis actus est charitatis, q̄ feruor est proxima causa deuotionis. Porro cū dicitur, deuotio est quædā teneritudo, datur per effectuū, qm ex deuotione assidue, præsertim sensibili, causatur in homine quædā mollities cordis, qua q̄s ex deuotione facilliter plorat. Et possunt saluari hæ duę descriptiones, sumendo bonā uoluntatem pro uoluntate quæ bona est bonitate gratię, & non solū bonitate nature, siue ex gñe: feruorem quoq; accipiendo pro affectu charitatis intenso in supiori aīę parte. Nā quantūcunq; remissa seu impecta sit charitas, ipsa tñ maior & fortior est, q̄ quæcūq; cupiditas, ut sup illud legitur: Bonū mihi lex oris tui, super milia auri & argenti. Minima charitas maior est, q̄ cupiditas maximā: qui enim ex charitate diligit deū, quantūcunq; impecte diligit eum, tñ plus diligit eum, quam amet seipsum & totum uniuersum: aliās nō diligeret deum ex charitate, imò in mortali esset peccator, cū hoc sit charitatis p̄ceptum, toto corde diligere deum, sicq; actualis dilectio ex charitate incipientium immedie elicit ac procedens, est in tesa seu fortis affectio respectu debilitatum affectuum, quamuis remissa sit respectu actualis dilectionis, procedentis ex charitate proficientium, potissime perfectorum. SAC. Ista uidentur experitię obuiare siquidem experientia docet, quod aliqui carnales & cupidi multo intensius atq; feruentius afficiuntur ad carnalia & terrena, quam aliqui boni ad deum: imò & aliqui existentes in charitate uidentur nonnunquam maiori impetu affici ad creata, quam ad creatorem. VER. Aliquis

VER.

Psalm. 108.

Deute. 5.
Matt. 22.
Mat. 12.
Luc. 10.

dicitur ad aliquid affici magis aut minus, dupliciter: Primo, appetitiue: & ita quicumque diligit deum, quātumlibet remisse diligit eum, tñ appetitiue diligit eum plus quam seipsum & cuncta creata, imò & plus taliter diligit deū, quam quicumque amator mundi aut carnis amet carnalia & mundana. Etenim talis amator quāuis infans, mallet carnalia & mundana relinquere, quam sua uita priuari. Secundo, dicitur aliquis affici magis aut minus ad aliquid perceptibiliter, seu perceptibili atq; sensibili quodam affectu, uehementi impetu aut feruore: & ita non est necesse ad deum plus affici, quam quā uiri perfecti communiter etiā hoc modo plus afficiantur ad deū. In alijs aut affectiones charitatis in superiori ui affectione non sunt gñaliter ita perceptibiles, perceptibiliterq; intensi, sicut affectiones inferioris appetitiue. SAC. Placent hæc ualde, sed precor diffusus mihi exponi, qualiter feruor charitatis sit proxima causa deuotionis, præsertim cū iuxta præhabita deuotio sit latriæ actus, & ita uidet immediate ex latria emanare: imò rursus apparet, q̄ immediate ex aliqua apprehensione cognitiua seu cognitione nascatur, sicut & ipsa dilectio. VER. Vtilis quæstio, obiectionesq; bonæ, ad quas clarā solutionē oportet paululū immorari. Itaq; scio q̄ deuotio ex latria oritur elicitiue, immediate, quemadmodum & ceteri actus uirtuosi ex proprijs illis uirtutibus, quarum sunt proprii actus. Porro ex feruore charitatis procedit immediate imperialis, quoniā charitas cum sit excellentissima uirtus, & omnium finis uirtutum, cæteras mouet uirtutes imperatiue ad suos actus: charitas inquam, seu actualis dilectio, id est, uoluntas per charitatem dilectionemq; actualem. Deniq; cū latria existat pars subiectiua seu species iustitiæ, & inter uirtutes morales propinquissima charitati, ideo subiectum latriæ dicitur esse uoluntas, sicut & charitatis atq; iustitiæ. Voluntas uero de se cæca censetur, quoniam eius ex se ipsa nō est cognoscitiua: ideo dilectione & illuminatione indiget rationis ac discretionis, propter quod, obiectum uoluntatis est bonū intellectum, id est, intellectus apprehensum seu cognitum. Hinc actus uirtutum existentium subiectiue in uoluntate, procedunt immediate ex quadam cognitione non elicitiue, sicut ex proprijs suis uirtutibus: nec taliter imperatiue, sicut ex charitate: sed directe atq; uoluntate, ita quod cognitio per modum uia ducit uirtutes illas actus ipsarū, & ipsos actus hoc modo producit. SAC. Clara & doctrinalis responsio, ex qua elucescit qualiter deuotio & dilectio diuersimode dicitur procedere ex latria & charitate atq; cognitione. Verè ex his declarare digneris propositum, ut puta que deuotio ad celebrandū requiritur sufficiensq; consistat. VER. Quicquid ex charitate procedit, meritorium perhibet uitæ æternæ, deoq; acceptum. Ad celebrandū ergo meritorie, sufficit & item requiritur, q̄ celebrans existat in charitate, & ex charitate ad celebrandū moueat ac procedat: que interior motio, sit promptitudo aliqua uoluntatis ad opus illud cultus diuini. Celebratio namq; est actus tam priuilegiatus, diuinus ac eminens, quod ad eam exigitur actualis deuotio, quæ charitatem eiusq; actum, & quandam dei cōtemplationem, aut saltem considerationem includit. Christus quippe sacramenti huius frequentationem, hoc est celebrationem instituendo, præcepit apostolis, & in eorum persona cunctis presbyteris: Hæc quotiescunque feceritis, in mei memoriam facietis: id est, in commemorationem amorosam ac deuotam eximie charitatis meæ ad uos, & acerbissimæ meæ passionis pro uobis. SAC. Ex hoc uidetur, quod celebrans peccat mortaliter, si uerba cōsecrationis legat cum notabili distractione, aut sine actuali deuotione, uel etiam alia Missæ seu Canonis uerba. VER. Præcepta affirmatiua obligant semper, sed non ad semper. Quamuis ergo ad celebrationem requirantur dilectio, attentio, seu deuotio actualis, non tamen ad quamlibet Missæ partem. Hinc si ex fragilitate contingat distractio in quacunque celebrationis parte, non mox incurritur peccatum mortale, sed celebrans ualde debet attendere, ne ex in custodia uisus aut irrefrenatione auditus, aut alio modo, causa, uel occasione culpabili distractionem euagationem que mentis incurrat: & item, ne (quod absit) distractio irrefrenate aut notabiliter immoretur. Alioquin tam incustodite & distracte se posset habere in celebrando, quod peccat mortaliter, & charitatem quam ante uel in accessu habuerat, perderet. Tenuerit ergo sacerdos in celebratione bonam & specialem timoratum que diligentiam adhibere, ut attente, deuote, ac reuerenter se habeat, & se à distractione cōsecrat. SAC. Non sic puto deuotionē ad celebrationē requiri, q̄ non fiat & uera celebratio & cōsecratio, si desit deuotio. VER. Recte existimas. Nec etiā ideo dicitur requiri deuotio ac esse in charitate, qm̄ aliter nō eēt celebratio ipsa meritoria, sed qm̄ celebrans ipse peccat mortaliter, nisi i celebratiōe actuali sit deuotio, & in

Matt. 25.
1. Cor. 11.

& in charitate existens eo ipso, quo sine deuotione & charitate est celebrans. SAC. Quæ e deuotio supererogationis, quam decet sacerdotem in celebratione habere, & an deuotio semp oritur ex dei amore? VER. Duo notabilia sciscitatis, ad quæ tibi in duobus sequentibus respondebo articulis.

Articulus XVIII. De multiplici deuotione, & specialiter de deuotione supererogationis, quā celebrantem decet habere. VER.

Generaliter uerè est dictum illud commune, q̄ in uia dei non progredi neq; proficere, sit retrogradi atq; deficere: & rursus, q̄ in mortalia uita cito delabit, qui uenialia uitare non nititur. SAC. Ergo qui communi illa deuotione & suis angustiis est contentus, effectus sacræ communionis, de quibus infra tangam, raro experitur, aut remisse sortitur, aut paruum aut nullū ex celebratione reportat fructum, neq; ex fonte hoc gratiarum eucharistiæ sacramento, gratiæ ac uirtutū haurit charitatis: imò celebrando multas incurrit culpas, negligētias, distractiones, omissiones. Periculosum est igit, ruineq; proximum, non conari ad meliora ac uiciniora saluti, & tali communi deuotioni in tāto contentari mysterio, præsertim cum dictū sit, oportere sacerdotem ita præ populo chorulicæ eminentia quadā uirtutum, sicut per sacerdotij dignitatē in gradu & ordine constituit altiori, ita q̄ assidue debet ad hoc tendere ac conari, qd nisi peregerit, nō diu culpa carebit mortali, quia in imo diu stare non ualet. Præterea sicut ex charitate deuotio scaturit, ita iuxta triplicē gradum charitatis, ponit triplex species seu potius gradus deuotionis. Etenim certum est, q̄ quāto quis amplius diligit deū, tāto ad eius cultum sit promptior. Insuper constat, q̄ quanto superior pars anime, ut puta intellectus & uoluntas, præsertim dona spūs sancti, theologicasq; uirtutes, ac cæteras que in illis consistit potētis, magis perficit ac firmat, tanto facilius ac ualidius inferiori parti, uidelicet sensitiuæ ac passionibus dñatur: & quāto plus illas habet sibi subiectas, tāto actus & affectiones ac delectationes intellectus & uoluntatis, forius copiosiusq; redū dant in uires inferiores & corporales naturæ, ita q̄ sensitiua pars eleuationi mentis in deū nō reluctat, sed magis subseruit & cooperat. Nempe ut ex philosophia quoq; agnoscis, sicut in celo sphaera superior secum rapit ac circūuoluit sphaerā inferiorem, sic affectiua superior trahit sensitiuā post se. Itaq; sicut sunt tres gradus charitatis ac doni sapiētiae, ita sunt tres gradus deuotionis. Est em gradus charitatis inferior in incipientiū, medius proficientiū, tertius perfectior. Ad infimū charitatis gradū spectat infimus gradus deuotionis, oibus ad minus necessarius ad salutē, q̄ quis suo modo promptum se exhibet ad ea q̄ cadūt sub præcepto, quibus sensualitas fortiter, imò potius importune ac improbe reluctat. Secundus gradus deuotionis ē, quo q̄s præpote ad ea que dei sunt fert, passionibus iā medicriter mitigatis ac reformatis, & corpore in feruitutē spiritus sic redacto, ita q̄ uis deuotiōis, charitatis affectio, delectatio spiritalis, & uehementis occupatio mentis in uires inferiores notabiliter suauiterq; redundat, & talis deuotio potest uocari sensibilis, experientialis, dulcis ac feruida, in qua natura parsq; inferior ita participat in te anima mea, quam multipliciter tibi caro mea. Tertius gradus deuotionis ē, quo quis parte sensitiua iam reformat ac subdita, sensitiuisq; uiribus cognitiuis recollectis, toto cordis affectu expedit ac libere cū ingenti promptitudine fertur ad ea que diuini sunt cultus, & ipsis diuine ac delectabiliter immoratur, cū deliciose redūdantia consolationis mentalis in sensitiuas potētias, sicut homo totus sine renitentia sensualitatis, imò cū eius attractione familiari ad actus latriæ extat promptissimus, & feruido hilariq; affectu exequatur eos. Hæc deuotio mentis uocatur deliciose, & quasi impetuosa, dum uehementis ardore sanctæ deuotionis ratione non coarctatur, sed libere fertur, acute & amorose, quocūq; impellit & agit spiritus uita. Porro sedatio passionū diuersis ex causis fit: primo, directe actuali de meritorie ex pfectu uirtutū, præsertim moralium, quæ est, motus passionū irrefrenate ac moderari: Secundo, ex cōtinuis ac feruidis oronibus, deo fufus p̄ gra ac uirtute reprimēdi motus passionatos, & quāto q̄s ex naturali dispositione uel ex praua assuetudine ad motus passionum est pronior, tanto instātius atq; feruentius debet omnipotentem precari pro illarū plenaria extirpatione, præsertim eay, ad quas procliuiore se sentit: Tertio, ex speciali & gratiosa p̄uentione ac uisitacione spiritus sancti, qui incipientes, pusillos ac imperfectos interdum recreat, ungit, perfundit sensibilibus istis deuotionū, cōsolationum deliciarūq; spūalium affectionibus, per quod allicit eos deus ad interiora, ut spernāt inania ac mundana, ac totis in deum præcordijs conuertatur: Quarto, ex ingenti compunctione & cordi-

ali contritione: quo enim de suis peccatis frequentius atque amarius dolent & compunguntur, eo ab inordinatis motibus diuturnis facilius ac perfectius se compescunt. Quinto, ex cordiali & assidua diuinae passionis rememoratione, ex qua dicitur homo se humiliare, patientiam mansuetudinemque amplecti, atque carnalia aspernari. Sexto, ex occupatione intensa circa scripturas, deuotionalesque libros. Nam & motus maiores uincunt ac pellunt minores. Itaque ad deuotionem proficientium, & per eam ad perfectorum deuotionem toto conatu dare se debet sacerdos, & semper meliora adipisci charismata, potissime religiosus, cuius non est circa communia languere. Præterea, quauis hi duo ultimi gradus deuotionis, solum prætractas redundantias dulces, & suauitates internas habere sibi annexas ac mixtas, aliquando tamē ita non est, imo non solum proficientibus, sed perfectis quoque consolationes illæ ac spirituales delicie subtrahuntur: & hoc quandoque dispensatoria ac paterna ordinatione altissimi, ut discant solidum quærere cibum, & in tali subtractione patientiam conservare, suamque ad eum fidelitatem ostendat, non quærendo nec admittendo externa solatia, sed dilecti dispensationem, & eius dulcem presentiam, ac consolatorium redditum æquanimiter atque fideliter præsiolando: & rursus, ut propria imbecillitate, defectuositate & imperfectioe humiliter se cognoscant. Ad deum quoque affectuosius confugiant ac respiciant: recuperataque suauitate, magis sint cauti deo suo adherere, & obsequium assuecant pure propter ipsius bonitatem ac maiestatem, non propter dulcedinem munere eius. Quiaque etiã propter negligentias suas & culpæ subtractione talis sit. Porro uirtuorum uere uirtuosorum, & in diuinis scripturis bene exercitatorum, non est de consolationibus illis multum curare, sed ueram & sinceram deuotionem indefinenter habere, ac crescere in eadem, ut assidue in eadem magis sint prouisi & affectati ad uniuersa, quæ cultum concernunt diuinum, ad omnium uitiorum horrorem, ad sincerissimum omnis boni affectum, ad purum, intensum, completum dei obsequium, ad hæsiōnem internam ac stabilitam, ad non recipiōem, irreflexum, impmixtum deitatis amorem. Denique, deuotio uocatur dulcis, sensibilis, consolatoria, non solum propter præfatam redundantiam à superiori anime parte ad inferiorē, sed item, imò & maxime propter puram & spirituales delectationem, in superiori parte manentem & quiescentē. Cum etenim omnis actio uirtuosa naturaliter habeat delectationē sibi correspondentē ac iunctā, quāto larris & actus ipsius sunt altiores, charitas quoque & dilectio, & item cognitio doni sapientiæ ac doni scientiæ, ex quibus deuotio oritur, tāto ipsi actuali deuotioni, præsertim in uiris notabiliter uirtuosis, maior delectatio spiritalis in superiori uel affectiua manens annexatur, quamuis aliquando ex causis prædictis accidat aliter. Postremo, deuotionem quidam diuidunt in deuotionē rationalem atque sensibilem, non quod deuotio subiectiue ac formaliter insit rationi, sed potius uoluntati, sicut & larris, propter quod dici possit deuotio uoluntati: atque rationalis & intellectualis uocatur: uel quia ex rationis apprehensione concipitur, atque iudicio eius, non sensibili suauitanti innititur: uel quia ratio seu intellectus pro superiori anime parte, quæ & uoluntatem includit, multoties sumit. Id quoque sciendum, quod prædicti tres gradus deuotionis, tribus hominum statibus ac gradibus proportionant ac correspondent, uidelicet incipientium, proficientium & perfectorum: item animalium, rationalium & intellectualium: ac rursus, seruorum fidelium, amicorum secretorum & occultorum: item, uix purgatiuæ, illuminatiuæ, & perfectiuæ. Virtutum quoque politicarum, purgatarum, purgatiuæ animi, prout facile est pensare.

Articulus XXI. An deuotio semper oriatur ex dei amore.

Charitas habitualis, qua deus proximusque diligitur, una & eadem est numero, & in eodem amante: actus uero distincti sunt. Porro deuotio, quæ est promptitudo animi ad cultum diuini obsequii, quamuis principaliter profluat ex dei amore, in quantum ipse deus gloriosus & sanctus in se & propter se omni cultu & reuerentia prorsus dignissimus est, nihilominus etiã sepe procedit ex spiritali & actuali dilectione superioris, dum homo desiderio suæ salutis se actibus mancipat cultus diuini, & ex consideratione suæ infirmitatis, culpæ, insufficiētiæ, ac misericordiæ dei confugit orando, ac ceteros quosdam actus larris exercendo. Consimiliter ex charitate & zelo salutis proximorum, potissime subditorum ita agendo, sicut. Si deuotio ista ex propriæ infirmitatis, culpæ ac insufficiētiæ consideratione procedit, uidelicet potius annexa habere tristitiam & dolorem, quam alacritatem & gaudium. **VER.** In quantum ex huius considerationis prode radice, ita est sicut tangis: quoniam consideratio proximorum, uitorum, infirmitatum & miseriarum, directe & ex sua natura & doloris atque tristitiæ inductiuæ uerū ex consequenti ē alacritatis, consolatiōis, ac gaudii causa

VER.

causatiua, in quantum hō ad deū cōfugiēdo, & eius misericordiā implorādo, tã ex consideratiōe pietatis diuine, quàm ex spe & cōfidentia gratiæ, ueniē ac gloriæ impetrādo delectatur in dño, & regratatur ei quod huic sibi pepererit. **S.A.** Habet ne etiã deuotio ista anime uerū mœrorē, scdm quod ex dei procedit amore, & apparet quod nō, quia ex tāti boni apprehensione nō uidetur mœrorē oriri: unde & scriptū est: Memor fui dei, & delectatus sum, **VE.** Scriptū est etiã: Amor larris. Itaque, Charitate uulnerata sum. Hic pallor & macies signa sunt amoris. Itaque dico, quod cōsideratio dei & proprietatum attributorum eius, uidelicet diuine bonitatis, sapientiæ, misericordiæ, iustitiæ, directe & per se est causa larris, & rō gaudii spūalis, cū gaudium sit diffusio animi in apprehensione boni ipsius delectatio oriatur ex cōiunctione potentie cū obiecto cōuenienti. Deus autē cōuenientissimū est obiectū. Intellectus quoque & uoluntas, quibus est cōiugimur, sunt supremæ uires aīæ: in directe tū ac secundario & per accidens, cōsideratio boni tā infiniti & supamabilissimi parit mœrorē, ruborē, dolorē, timorē, uulnerationē atque languorē, in quantum apprehēditur, ut potius adhuc absens, quam præsens, & ut non dū adeptū, nec uisum per speciem. Denuo, ut intuens & cognoscēs oīa mala nra, & terribilis iudex nil mali impunitū relinquēs. Sic etiã cōsideratio eius ingerit nobis de nris malitijs, & sua intuitiōe presentiam, atque iustitia erubescentiã ac horrorem: & in quantum nō dū fruimur tāto bono, nec desideratissimū ac supadilectissimū bonū illud non dū clare uideamus, ut cupimus, nec ipsum tā reuerenter perfecteque colimus, ut decet & affectamus, ita dilectio eius causat in nobis tristitiã, imò & uehementio desiderij ex dilatione inducit languorem ac uulnerationē, quæ admodum pfallit: Sitiuit aiamea ad deū fontē uiuū, quoniam ueniã & apparebo ante faciē dei: Fuerūt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte &c. Et denuo, Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est. Interim, quoniam actus larris directe circa deū uerūatur & excellentissimū dignitatis, ideo in ipsis cōiter ac directe grādīs cōsolatio alacritatis quoque cōsistit. Propter quod apłs Iacobus cōsultat ac hortatur: Tristatur aliqui uestrū, orate quoque ad deum & pfallat. **Psalmodiographus** quoque: Exultabūt, inquit, labia mea cū cātaero tibi. Et rursus: Ad ipsum more meo clamauit & exultauit sub lingua mea, **S.A.** De his dō Veritas adoranda, me pmissime instruxisti, & qualiter ante celebrationē in ea & post me habere debeã, gratiosissime informasti: nunc de effectibus super præfatis sacramenti cupio plenius edoceri: aliqua quidē in deum expressisti, sed de tāta re diffusius deprecor ināru.

Articulus XX. De effectibus sacramenti.

VERITAS.

Breuitate tibi dixi, quod quid agit corporalis alimonia in corpore altit, hæc eucharistia quātū in se est, operatur in aīa cōicantis, quod nūc latius explanari deposcis. De his autē effectibus, plures multa scripserūt, ac plurimos sacramenti huius effectus assignauerūt, sed snia redit in idē, effectus quoque illi ad quosdā principales cōpōdio reducunt. Itaque sicut corporeus cibus nō dat nec prodest, nisi uiuētī, famescētī, aut indigētī, sic sacramētū hoc quod cibus est aīæ, nō nisi spūaliter uiuētī, ipsumque cupiētī est porrigen dū seu cōuenit. Cōsideratur demū in hoc sacramēto tā ipsum sacramētū, quod scdm unū modū loquendi, est corpus dñicū, quod res ipsius, quæ est charitas & actus seu inflāmatio ipsius: & ex utroque habet hoc sacramētū efficaciam & uirtutē tollēdi & remittēdi uenialia pccā. Cū em̄ sit aīæ cibus, restaurat in aīa id quod in ea omni die depditur ex calore cōcupiscentiæ naturalis aliorumque uulnery: ex originali pccō inflictoꝝ seu fomitis, uidelicet ignorantia, malitia, seu prouinitatis ad mala & infirmitatis: quæ admodū cibus corporeus restaurat in corpe depditū ex naturali calore. Deperditio uero in aīa ex uulneribus, illis ac fomite, est uenialium quorūdam anafrequētia seu minoratio seruoris ipsius charitatis atque uigoris aliarum uirtutum ex uenialibus illis cōtingēs: hinc huic cōpetit sacramento uenialia ipsa remittere ac delere. Rursus, cū res sacramētū huius sit charitas, & exercitatio eius in celebratiōe ac cōicatiōe: Charitas autē operatur multitudine pccōꝝ uenialium, eiusque inflāmatio uenialia ipsa cōsumat ut si pccā ignis, cōstat quod ex utroque uenialia tollat, & hoc magis aut minus tā quo ad culpā ac pccā, quō dignitas ac seruētius celebrat ac sumit. Quauis em̄ unū mortale sine alio nō delectat, quoniam ad culpā, nec quāto ad pccā inferni, cū sine infusiōe charitatis ac græ nō tollat, quæ nullū pccā mortale secū cōpariunt, tñ unū ueniale sine alio pōt dimitti utroque mō. **S.A.** Cū hoc sacramētū oīm sacramentorum uigorosissimū dignissimūque cōsistat, cur nō tollit simul cūcta uenialia, quō ad culpā & pccā, cū baptisimus nō solū uenialia oīa, sed & mortalia uniuersa utroque auferat mō. **VER.** Sacramētū hoc, sacramētū est simul & sacrificiū, sacramētū in quantum sub alijs ac sensibilibus, formis accipitur: sacrificiū uero in quantum deo patri offertur. Porro, in quantum est sacramētū, duplicē habet effectū, unum ex ui sacramētū, qui est spiritalis

Psal. 78
Gen. 1.
Gen. 4.

Psal. 41.
Psal. 109.

Iac. 5.
Psal. 79.
Psal. 65.

1. Pet. 4.

Mar. 12.

refectio, ad quam directe est institutum. Alium ex cōcomitātia quadā, qui est remissio pe-
næ uenialisq; culpæ, eō q; ista refectio fiat per spiritalem charitatis cōiunctionem ac incre-
mentum, per quæ pœna & culpa tolluntur modo iam tacto, iuxta mensurā deuotionis, ac
feruorem celebrātis & communicātis. Inquātum autem est sacrificium, habet uim satisfā-
ctiuam in satisfāctione autem magis attenditur offerentis affectus, q̄ quāntitas oblationis,
propter quod pauper cula uidua, quæ duo offerebat minuta, plus alijs auferitur obtulisse.
Quāuis ergo oblatio ista, quātum est ex sua magnitudine & uirtute, sit ad satisfaciendum
idonea pro omni culpa & pœna (nam & alia sacramenta ex isto suā efficaciam sortiuntur)
attamen satisfāctiua est pro illis, pro quibus offertur, atq; pro offerentibus secundū quan-
tatem dispositionis & deuotionis eorum, nō secundum propriæ efficaciz quantitatem,
SACER. An sacramentum hoc, in quātum sacramentum aut sacrificium, tollat etiā peccata
mortalia nō cōfessa, sed oblita, pœnamq; eorundem. VERIT. Virtus & efficaciam sacramenti
istius cōsideratur dupliciter: Primo sc̄m se, & sic conuenit ei, quæcunq; peccata quibus-
cunq; uiaioribus posse auferre, cum in ipso sit meritō omnium plenitudo, & ipse qui est
fons & causa totius remissionis ac gratiæ, cōtineatur in ipso. Secundo cōsideratur per cō-
parationē ad communicantem, in quo si fuerit impedimentum participādi meritum, uir-
tutem, & gratiam sacramēti istius, puta peccatū mortale, nō solū nō cōsequet remissionē,
sed uitiorum accumulationem, nō ex defectu, & inefficacia sacramenti, sed propriē iniqui-
tatis demerito. Qui em̄ spiritaliter nō uiuit, spiritaliter nutriri nō potest, nec pōt Christo
spiritaliter iungi, uirtutem & gratiā istius sacramēti participādo, qui est in affectu, aut pro-
posito, seu in cōscientia culpæ mortalis. Veruntamen sacramentum hoc operari potest re-
missionem peccati dupliciter: Vno mō, nō acceptum actu, sed uoto, aut desiderio atq; pro-
posito: Alio mō, actu perceptum ab aliquo, qui est in p̄ctō mortali, cuius sibi conscius nō
est, uel de quo nō est ex obliuione cōfessus: uel si cōfessus, nō tamen sufficienter cōtritus,
qui deuote uel reuerenter accedendo, consequetur per hoc sacramentum gratiā charita-
tis, quæ contritionē & remissionem peccati perficiet, ac aliquid pœnæ diminet. Verū, ut
dictum est, celebraturus uel cōmunicaturus, ante sacramēti huius susceptionem tenetur
conscientiā debite examinare. Idcirco si quis ex incuria ac superficialitate obliuisceretur
aliquā culpā confiteri mortalem, nō cōsequeretur ipsius remissionē quousq; faciendū qđ
in se est, uerā haberet de ea cōtritionē, uel in gn̄ali ad minus, aut certe in speciali, si occurrer-
ret suę memoriæ: sicq; sacramentum hoc, est ablutio scelerum, quorum cōscientiam post
diligentem cōscientiæ examinationem hō habet, sicut oratur: Ab occultis meis mūdā me
dñe uel ut cōtritio modo prætacto perficiatur, SACER. Cum tāta sit uirtus sacramenti istius
us, miq; uideret q; illud suscipientes, præsertim in charitate celebrātes, non magis crescunt
in gratia, nec plus ad uitij præferuntur. VERIT. Quemadmodū corpus præseruatur a mor-
te futura, dupliciter: Primo, per hoc quod natura roboratur, contra interiorum corruptiuā p
alimenta & medicinalia. Secundo, per hoc q; contra exteriora impugnantia ac læsiua mu-
nitor per arma, sic sacramentum hoc, quātū est ex parte ipsius utroq; modo præseruat ho-
minem à morte peccati: quia per hoc q; tāquam spiritalis esca ac medicina Christo cōiun-
git per gratiam, roborat intus uitam spirituales. Rursum, in quātū est signū passionis do-
minicę, qua uicti sunt demones, sic ipsos & ipsos impugnatōes repellit, debilitat, atq; de-
uincit: somitem quoq; diminuit, charitatem gratiāq; augendo: quod totum est intelligendū,
nisi quis per negligētiam, in dispositionem, distractionem, uel irreuerentiā suā obicē
pōnat. Porro, qui cum debita preparatione, custodia, puritate accedit, & sumit, mirabiliter
crescit ac proficit, roboratur ac conseruatur, atq; ut talium dixit unus: Sicut leo flammam
spirans, à mensa recedit altaris terribilis factus dæmonibus: quod totum uera ac certa ex-
perientia pandit, ac eis qui ita se habent, experimentaliter constat, SACER. Vtrum sacramē-
tum hoc seu celebratio eius solum prodest fumentis ac celebranti, an astātib; quoq; & ce-
teris cunctis fidelibus: VERITAS. Iam dixi tibi, q; sacramentū hoc ut sacramētum prodest
fumentis, sed ut sacrificium prodest cunctis, pro quibus offertur, si nō obicem pōnat: imō sic
prodest uiuis ac mortuis, & omnibus pro quibus in celebratione oratur & immolatur, SAC.
An uenialia impediunt sacramenti huius effectum: VERITAS. Si qns nō solum de præteritis
mortalibus uitij; necessariā, sed de uenialibus quoq; decentē habeat cōtritionem, non im-
pediet p̄ ea sacramēti huius effectus: si uero in celebratiōe sacerdos sit diligēs, & nihilomi-
nus ex fragilitate humana incurrat distractionē, atq; ab ea mox dum eā aduerterit, se auer-
tat, non impediatur notabiliter à consecutione effectū sacramenti, nisi q; durante illa dis-
tractio

Psal. 13.

ractione non sentit actualem huius sacramenti refectioem, unionem seu cōsolationem.
Porro, si uere deuotus, exercitatus, diligensq; consistat, statim cum suā distractionem, ne-
gligentia, aut similem uenialē aduerterit culpā cum intensiore affectu ad deum se uer-
tit ac redit cū displicentia cordiali, ac detestatione & aspersione ingenti huiusmodi cul-
pæ: sicq; culpa talis occasionaliter cooperatur sibi in bonum. SACER. De effectibus sacra-
menti istius prosequi iam digneris. VER. Huius sacramenti effectus quadrupliciter consi-
deratur: Primo ex eo, q; continetur in ipso, qui sicut in mundum uisibiliter ueniens, uitam
gratiæ contulit mundo: ita & in hominem sacramentaliter ueniens, uitā gratiæ operatur,
quæ admodum ait: Qui m̄ducatur me, uiuit propter me. Secundo ex eo, q; per hoc sacramē-
tum representatur, quod est passio Christi: hinc effectum quē passio Christi fecit in mun-
do, hoc sacramentum facit in homine. Itaq; cum tremēdum accesseris calicem, sic accede,
quasi de Christi latere bibiturus. Tertio, ex modo quo datur per modū cibi ac potus. Ideo,
omnem effectum quem cibus & potus materialis facit, quātum ad uitā corporalem, facit
hoc sacramentum ad uitā spirituales. Quarto, ex speciebus sub quibus cōferitur, ut panis
ac uini, quæ ex multis rediguntur in unū: sicut panis ex multis cōficitur granis, & uinum
ex multis racemis: sicq; ecclesiasticā & mysticā efficit fidelium unitatem, per charitatis &
gratiæ incrementum, seu per sacramentalis gratiæ infusionem: propterea dicitur sacramē-
tum pietatis, signum unitatis, uinculū charitatis. Insuper effectus sacramenti istius, est ade-
ptio glorię, uitæ æternę, quia in hoc sacramento cōsideratur ac continetur Christus, ex
quo habet effectum, & etiā per quod habet effectum, ut puta usus ac species eius. Christus
aut per suā passionem nobis aperuit ianuam regni cœlestis: similiter refectio spiritalis, uni-
tasq; signata per species panis & uini, habentur in hac uitā imperfecte, in patria uero perfe-
ctē: sicq; donat uirtutem perueniendi ad gloriā, ad quā non statim, sed opportuno tem-
pore introducit. Hoc item sciendum, q; frequentatio atq; oblatio sacramēti istius prodest
beatis ad gloriā præmij accidentalis, in quātum gaudent de omni bono quod in militā-
ti ecclesia agitur. In præmio aut essentiali non crescunt. Oportet te etiā nosse, quod propri-
us effectus cuiuslibet sacramenti, accipitur & p̄fatur ex similitudine ad effectum materię
sacramenti, quem admodum expurgatio ueteris uitę, seu interior lotio à peccatis, est effe-
ctus baptismi per ablutioem aque designata & figurata. Cumq; materiale in sacramēto
isto sit cibus & potus, uidelicet panis & uinum, oportet q; effectus sacramenti istius sumat-
ur penes similitudinem ad effectum cibi & potus corporei, sicut expositum est.

Articulus XXI. Prosecutio huius materię, ut puta de præclarissimis effectibus
atq; fructibus sacramenti istius. VERITAS.

Tripliciter unū ab alio fieri dicitur. Primo naturali operatione, ut calefieri est ab
igne. Secundo meritorie, sicut dicimus: Peccata tua fecerunt hæc tibi. Tertio uir-
tute occulta, seu diuina aut super naturali. Porro, caro Christi per se cibus men-
tis esse non potest, nec sanguis potest sic esse animæ potus naturali operatione,
nec per modum meriti, ita q; meritum realiter & subiectiue esse possit in carne, cum solum
substantia intellectus subiectū sit meriti. Reficiunt ergo mentem uirtute supernaturali
ac diuina duntaxat, qua & cetera sacramenta operari dicuntur per institutionem & bene-
placitum dei, ita quod superinfusioni, intinctioni uel aque adest uirtus spiritus sancti ad fa-
ciendum interiore ablutioem, sic refectioem corporali & exteriori sacramentalium spe-
cierum, quæ figura est & signum interioris refectioem, adest uirtus diuina ad perficiendā
interiore refectioem eucharisticę designatā per exteriorē. Quod si quis exteriorē illā refe-
ctioem, seu carnē Christi dixerit uirtuosissimā propter dei sapientiā & dei uirtutē, cuius
ipsa est quasi uestimentum, non recedit à fidei puritate: si enim uestis sancti Iohannis euā-
gelistæ ex tactu sacri corporis ipsius Iohannis obtinuit, ut per manū Aristodemi adhuc in-
creduli, tactu suo duos mortuos suscitauerit, quid de hoc uestimento uirtutis omnipoten-
tis, pia fides suggerat sentiendū: Si sancti Petri baculus ex attractu Petri apostoli conse-
quū ponuit, ut tactu suo mortuum socium beati Marcialis Lemonicensis suscitaret, sanctū quoq;
Maternum, imō & tertium, & usq; in præsens retinet, ut de obfessis corporibus eniciat dæ-
mones, & eos loqui compellat, quid de sacratissimo Christi corpore sentiendū: Si Christus
dominus uirtutes tantas corporibus sanctorum, imō & aridis capillis, & quod mirabilius
est, eoz; pulueribus ac sepulchris largitus est, quō nō incōparabiliter multo maiorēs uir-
tutes carni suæ iā secū gloriatae distribuit: Amplius, si simbrię uestimēti sui donauit uir-
tutē sanandi quoscunq; infirmos, imō & umbrię principis aploz; hoc ipsum cōtribuit, qđ
uirtutis

Iohann. 6.

Mat. 14.
Mar. 6.
Actu. 9

uirutis & eminentiæ contulit corpori suo, non solum sacratissimæ animæ suæ, sed & suæ deitati unitum, ita quod ipsa uirtute diuina animas nostras nutrit, roborat, perficit. Denique, si carni seu pinguedini serpentinæ, de qua theriaca cõficitur, uirtutē dedit eijcēdi & effugēdi, quod solum corporis uitam extinguit, quanto magis carni suæ dedisse credendus est, ut uenenum peccati, quod animarū uitam extinguit, omnimode curet. Præterea, si lapides pretiosi & uirtuosi uirtutes habent innumeras ac mirādas ex modico quinta essentia, quæ in eis est, ut quibusdam uidetur, quanto magis caro Christi ex præsentia diuinæ superuenientis essentia, præstantissimas habet uirtutes ad sacramentalis effectus. Item, si quarundā sanguini bestiarum tantas contulit uires, quid proprio sanguini? Rursus, si herbe Pæonie ac lappidi dedit uirtutem fugandi phantasmata atque dæmonia, uerbis quoque exorcismos quorundam donauit uirtutem arcendi dæmones, ut per ea fiant alia quædā miranda, quæ in libris artis magicæ continentur: quomodo uerbum æternum, per quod facta sunt omnia, carnem à se assumptā non illustrauit cunctis uirtutibus gloriæ suæ, in hac parte congrue, & nostræ salutis expedientibus. Vnde ex his alijsque innumeris, quæ partim causa uitæ prolixitatem omittimus, alia nec nosse nec numerare sufficimus, patet quā amplissime ac magnificentiissime sentit dum fide uirtuositate tam excellentissimi sacramenti, corporisque dominici: nempe in hoc sacramēto forma panis & uini aperte designat, quod ipse Christus uisus per substantias, quotidiana, solida & iocunda, infastidibilisque refectio animarum nostrarum ostendit quoque forma panis ac uini sanctæ dilectionis communionem, & in distinctionem societatem quoque sanctorum insuperabilem. Duplex ergo est efficacia sacramēti istius, quæ in quantum est sacrificium, habet efficaciam reconciliandam: in quantum sacramentum, efficaciam habet sanctificandam. Necessitas ergo & fructuositas præsentis sacramēti istius, est medicatio seu curatio uniuersalis ecclesiæ, & reconciliatio eius ad patrem: Sanctificatio quoque ecclesiæ & spiritualis refectio eius: hinc missa est flagrantissimi sacrificij oblatio, cuius suauitatis odore reconciliatus est mundus, & fœtor eius absterfus. Est quoque celebratio sacramenti, quo totus mundus est sanctificatus: quātum ad uirtutē & sufficientiam sacramenti. Est etiā instauratio opulētissimi, lautissimi, deliciofissimi quoque cõuiuij, quo angeli sancti splendidi reficiuntur ac homines. Est item missa uentilatio causæ nostræ per deprecationem & oblationē protracta. Est denique medicatio totius corporis ecclesiæ, ac summæ exhibitio medicinæ, atque negotium nostræ reconciliationis. His igitur modis oportet missam solennia celebrare, ipsi quoque in interesse cum omni reuerentia, & filiali timore, & prosequi tantum mysterium, tãquam negotium nostræ reconciliationis, & uentilationem causæ omnium nostrarum, medicinam que uniuersorum, ne tanta pro te inaniter fiant, & ne ob in deuotionem & ingratitudinem tuā grauius iudicaris ac pereas. In huius igitur sacramenti celebratione & sumptione aduertere debes omnipotentiam eius in tot & tantis mirabilibus suis: prouidentiam quoque ipsius circa nostrā refectioem internā, & nostræ salutis procuratiōem, & suæ abundantiam bonitatis in tam liberalissima communicatione sui ipsius ac munerum eius. Denique, amorem sui ad nos, & zelum suum pro nostra salute: beneficentiam quoque ipsius in nobis.

Articulus XXII. De modis Christi sub sacramento, & effectibus, & de reuocatione eorum: quæ alij de ista materia dicunt ad prædicta.

EX præinductis perpende, quod sub sacramentalibus speciebus Christus dominus cõtinetur tanquam in loco mirabilissime mansionis, imò & gloriosissime habitationis: & sicut in aula dulcissime refectiois, & tanquam in atrio ac mysterio spūalis magnificationis & oblationis, & uelut in nexu amicissime cõiunctionis dei & hoīs. In hoc etiam sacramēto Christus totus uer⁹ deus & hō pfectus certissime cõtinetur, infallibiliter inuenitur, & incomprehensibilis plurima operatur. Est item ibidem sicut in aula dulcissime refectiois, quia in hoc sacramento omne spūale delectamentū, & omnis saporis suauitas, à digne dispositis degustantur. Ad huiusmodi conuiuium liberalissimus hospes Christus uniuersos inuitat, imò & accedere iubet: nō accedentibus cõminatur, digne uenientibus pretiosissima dona græ ac gloriæ pollicet & largitibi seipsum præbet in cibū amoris plenissimi, ac futuri cœlestis cõuiuij, in quo beatifica suæ deitatis fructio erit ultima & æterna refectio. In hoc demum sacramento tanquam in atrio immolationis, Christus quoti die sacrificatur tanquam acceptabilissima hostia uere pacifica, à pace pectoris ad pacem eternitatis perducens, holocaustū igne charitatis totaliter inflammatum, quod se promptissime obtulit deo patri in omni sua conuersatione, patris semper quærens ac procurans honorem: ac uictima pro peccato, designata per iugē sacrificiū & agnum, qui quotidie mane offerebatur ac uer-

sperere

sperere. Insuper Christus in sacramento isto consistit tanquam in nexu amicissimæ cõiunctionis. Omnia namque quæ huius sunt sacramēti, charitatem accedunt, & ipsum ex summa nobis charitate cõcant. Ibi eius beneficia recoluntur, eius promissa commemorantur, amor ipsius ad uos, & passio eius pro uobis deuotissime cõmendatur. Denique, sumēdus est cibus iste cū speciali triū uirtutum theologicarum uigore, hoc est, cū fide certa & clara omnium quæ de hoc dignissimo sacramento tradit ecclesia credenda: Cum spe ingenti liberalitatis diuine, ut puta quod deus, qui ita nobis seipsum tribuit, paratissimus est cõferre nobis gratiosa sua auxilia, & uniuersos tanti sacramenti effectus ac gloriæ copiosam. Idcirco cū grandi fiducia & gratitudine præcordiali, cū omni humilitate atque infatigabili pro cunctis tantissimi sacramenti effectibus altissimum deprecemur. Sumendum est item hoc sacramentum cum charitate feruenti, cum amore fraterno, cū excessiuo affectu, cum auiditate interna, cum sanctæ dilectionis inflammatione atque profectu. Accipiendū est quoque cū amara cõpunctione ex dominice passionis consideratione, propriarumque culparum contritione, cū in delincenti & maxima cordis custodia, ac spiritali degustatione deliciarum sacramenti istius, quas indubitanter experietur copiose, quæque iuxta documenta præhabita ad sacra se cõmunionē parauerit. Denique ad præhabita reducuntur, quæ quidā de sacramento hoc deuote cõscribunt, dicentes: Quod sicut ad thronum Salomonis sex gradibus ascendebatur, ita ad participationē sacramenti altaris sex præparamentis gradatim distinctis, ac sursum ducentibus, sic procedendū. Primus gradus est fides, quæ in hoc sacramento tãto plus necessaria extat, quō ea quæ de hoc sacramento tradunt, oēm sensum, rōnem, & intellectū trāscendunt, nec expe dit in hac re curiosi scrutari, aut morose rimari, qualiter Christus in hoc sacramento possit sic cõtineri, ut tradit ecclesia, sed mēte in fide sanctæ ecclesiæ firmiter stabilita, ex rōnibus credendoy, & illuminatione diuina, atque certissime presupposito, quod omnia quæ de hoc sacramento docet ecclesia uera sint, debem⁹ uehementer mirari, sapientialiter contemplari, amorose amplecti, totisque uiribus cū omni grarum actione uenerari, tã incomprehensibilē bonitatis, charitatis, munificentiam, misericordiam prouidentiam circa nos pauperes & infimos & indignos. Secundus gradus est desiderium cordis ad triū mysteriū, quoniam ex amore feruenti est accedendū, corde ad triū bonū spiritaliter hiant: desiderium quippe cor aperit ad desiderati susceptionē, & quō cū sinceriori desiderio quis accedit, tanto copiosius sacramenti huius fructus & effectus sortitur. Idcirco non arida cõsuetudine, non cū tædio & horrore, nō cū ignauiā & tepore ad tantæ dignitatis & maiestatis sacramentū est procedendū, sed cū præparatione supra descripta. Hinc tertius gradus est reuerentia cordis ex tantæ sublimitatis consideratione concepta, ad sacramentū tã summū, sicut expositū est. Quartus gradus est munditia, quā nō nisi pura mente sumendū est hoc donū supercœleste, quod est ipsemet dator deus & creator celoy. Quintus gradus est memoria dñicæ passionis, cuius memoriale ualde inflammatiuū est hoc sacramentū. Quotidie ergo attentissime est pensandū, quanta & qualia pro nobis tulit filius dei, quod totū est reminiscendū ad cõpatiendū, ad imitandū, ad regradandū, ad admirandū, ad diligendū, ad cõtemplandū. Sextus gradus est, seipsum in deū proicere, hoc est, tota mēte in sua pietate cõfidere, & se suę puidetię cõfideret cõmittere cū indefessa executione eorum, quæ sibi possibilia sunt, sicque in deū amorose q̄scere. Verū hæc aliter & aprius possunt utique assignari: uidelicet cõficiētē diligēs examinatio, plena cõtritiō, pfecta cõfessio &c. Effectus demū sacramēti huius ita assignat, ut primus sit peccoy remissio, secundus cordis curatio à reliquijs uitioy: tertius custodia seu munimentū quartus cõfortatio cordis: quintus cõsolatio spūalis: sextus augmētū liberalitatis: septimum augmētatio uirtutum: octauus uiuificatio seu agilitas aut alacritas ad bona agenda: non uis illuminatio mētis: decimus pax pectoris: undecimus sapor spūalis: duodecimus unitio & unitas quādam mētis cū deo per charitatis pfectionē. Ista ad pauciora queunt reduci. Quid est enim cõfortatio, nisi profectus gratiæ & augmētū: Augmētū etiā liberalitatis sub augmentatione cõtinetur uirtutum: sed & sapor spiritualis, pax pectoris, & letitia spūalis coincidit & nō distinguunt.

Articulus XXIII. Commendatio sacramenti huius ad celebrandum & communicandum alliciens. SACER.

DEssenda est nostra peruersitas, ingratitudo, insipientia, negligētia, torpēt, acedia, quod ad tam super dignissimi sacramenti celebrationem, & sanctam communionem non magis afficimur, tam facilliter abstinemus, tam parè nos præparamus: heu heu homo cum in honore esset, non intellexit: fastidiosus māna cœlesti fite, quoniam eius præfatos fructus, saluberrimosque effectus nō experimur: & hoc quoniam imparati accedere

Iohan. 1.

Sapient. 16.

Elia. 9.
Iohan. 8.

Fidei.
Spei.

Charitat.

1. Reg. 10.

Psal. 48.

accedere ad deum maiestatis ac gloriæ sine decenti reuerentia, & casto timore non ueremur. Non consideramus mirabilia legis dei, nõ contemplamur altitudinem consilij sapientiæ super excellentissimæ & superdulcissimæ trinitatis, super modo saluationis gñis humani, nec rationabilissimam atq; pulcherrimam connexionem eorum que credimus, quoz unū quodq; per se acceptum, quis mirabiliter sonet, & filijs seculi huius sapientibus mūdij, qua si incredibile uideatur, tamen dum omnia componantur, cunctaq; sacræ fidei argumenta rite pensantur, & credendoz connexio, consonantia, sublimitas spiritualis attenduntur, nil uerius, nil profundius, nil rationabilius uel potius super rationabilibus Christiane fidei theoria consistit. Oportet ergo ad cor altum accedere, ac desuper illustrari, sicut & totum qđ credimus, super hominem profusus est, & supernaturalibus fundamentis innititur, supernaturalibus rōnibus comprobati: quo facto ex sententia dicere fas erit, imò ex plenitudine fidei præ admiratione nimie credibilitatis credendorum dicitur: Testimonia tua dñe credibilia facta sunt mihi. O dignissimum sacramentum ab exordio mundi typice p̄signatum per sacrificia legis nature, in oblationibus patriarchaz p̄figuratum, a prophetis p̄nuntiatum, ab ipso met deo in carnato institutum ac sumptum, a gloriosis apostolis profectum, ab innumerabilibus sanctis euangelicæ legis continuatum: per innumerabilia miracula declaratum. Tu hostia uere pacifica, iuge sacrificium, munda & summe accepta oblatio, æstuatissimum holocaustum, uniuersalis efficacissima medicina, in deficiens panis, saluberrima animarum relectio, reconciliatio nostra, uaticum ad gloriam per ductum, delectio demonum, honorificentia angelorum, liberalissimum munus, altissimum contemplationis obiectum, opulentissimus thesaurus ecclesiæ, incomprehensibile bonum, finis & cōsummatio legis scripte exordium, cultus sacrosanctæ ecclesiæ, tu sacramentum sacramentorum, sacrificium sacrificiorum, remedium remedioz, summe desiderandum, æstuatissime diligendum, reuerentissime celebrandum, deuotissime semper colendum, timoratisime adorandum, cunctis præconijs prosequendum, omni gratiarum actione dignissimum. Tu memoriale dulcissimū, arra salutis humanæ, pignus hereditatis æternæ, futuræ felicitatis amandum præludium, dos sponsæ, subarratio mentis deuotæ, triumphantis ac militantis ecclesiæ suauissimum, & indissolubile glutinum, cōmune, deliciosissimumq; obiectum: hic rectū ac creditum, ibi detectum & uitum. Attende anima mea, perpende d̄ omnis sacerdos, cōsidera d̄ quilibet Christiane, quanta tibi concessa est gratia, quanta gloria contributa, non solum cum Christo miscere colloquia, non solum uerbis in orando & laudando, tum alloqui creatorem, non solum spes sancta fulciri per tingendi ad illum, nõ solum ad patriam, sed etiam in hac uia, in isto exilio tam uere & mirabiliter eum habere presentē, corpus eius & sanguinem potentissime consecrare, ac per hoc totum quasi ad libitū presentem habere, manibus uerbum æternum humanatū tractare, ore suscipere ac tenere, & intra se iugiter spiritaliter conseruare. O mens fidelis, d̄ anima si uere sponsa cœlestis es sponsa, si tuum diligis creatorem, si tuo grata es saluatori, si uere honorare appetis dominum dignitatis ac gloriæ penitus infinite, noli negligere, adorna sine dilatione thalamum cordis tui omni humilitate, compunctione, mansuetudine, puritate, omni custodia & seruo ore, omni uirtute, dono, profectu, & aueritate superna sicq; deo sponso creatori, saluatori, ac iudici tuo occurre, prosternere, & arride, brachijs charitatis amplectere, ore cordis deo culare, cū summa reuerentia suscipe: Intra te incessanter tenere enitere, ipsum exora, lauda: & pro tota ecclesiā, pro uiuis ac mortuis, pro parentibus, propitijs, commissis & benefactoribus feruentissime intercede, & grata remanere non cesses: noli uiles de cetero cōsolationes admittere, fabulationes audire, in cibo & potu aliquid q̄ necessitatem exquirere: negligentia atq; torporē uelut infernaliam uenena abhorre. A colloquio, aspectu, uacatione q; dei nõ desinas: psalmodijs, meditationibusq; insistas, dei tui præsentia indefinenter aduertas. O sacerdos altissimi, dignitatem tuam aduerte, uide qđ præclarum, salubre, meritorium extet inter deū & homines esse mediatorem, inter sponsum cœlestem & sponsam eius ecclesiā consistere paranympum, procuratorem, aduocatum, spiritalemq; medicū esse fidelium: plebē astātam ad deuotionem, gemitum, fletum, seruum in ducere, dona ei cœlestia impetrare. Noli uilificare teipsum, ueterem hominem ex ue, bestialem sensum repelle, uirtutum ac puritatis amore succendere, idoneū ministrū te exhibe, custoditus, timoratus, sollicitus, gratus, proficiens, ac in diuinis incessabiliter permans. O unigenite patris æterni dñe Iesu Christe, propter nos incarnate ac crucifixe, qui teipsum nobis tam amorose, tam p̄ssime, tam liberalissime cōfers, & esse nobiscum tā gratiose mirabiliterq; dignaris, propter omnem tuam

bonita

bonitatem, charitatem, misericordiam, munificentiam ad nos per omnia mysteria & cuncta beneficia tua ad mensam tuā nos semper & efficaciter præpara, & ita fac nos modo te per fidem suscipere in sacramento, ut ad beatificā tuā uisionem p̄st uita huius curriculum mox ualeamus pertere. *ve.* Iam illuminatus est oculus tui cordis, & inflāmatu affectus: persiste & cresce in istis. Assuesce quotidie uerbis amorosis ac sanctis, ualde inflāmatius, dominū deum tuū unigenitum dei patris se ad te tā incōprehensibiliter, amorose, dignanter, liberaliterq; habentem affari, ut uere rotā conuersatio & occupatio tua præparatoria sit ad celebrationem. *s. a.* O uerbum æternum, sermo omnipotens, fons sapientiæ, q̄ tam sapienter, tam potenter, tā gratiose loquebaris in carne assumpta in mundo, ut aduersarij qđ tui euidētia rei compulsi sint dicere. Nunq̄ sic locutus est homo sicut hic loqur, doce me huiusmodi uerba. *ver.* Aduerte uerba per ora electorū meoz inde prolata, & dic hęc & huiusmodi uerba, prout suggerit deuotio feruida.

Articulus XXIII. Meditatio deprecatória ac deuota ad celebrationem fructuosam præparatoria.

Vnigenite patris æterni, in quo pater cōplacēntiam habet immensam, q̄ ex totius super benedictæ trinitatis sapientissimo benignissimoq; consilio, ad recuperandum diuinæ maiestatis honorem ac cultum, ad saluandum genus humanum de sinu patris, imò ex corde tui superdulcissimi genitoris in utero mundissime uirginis, per incarnationis mysterium descendere ex ardenti charitate, atq; ineffabili pietate dignatus es: dulcissime Iesu Christe altissime, fortitudo mea, refugium meū, susceptor anime meæ, deus totius salutis meæ, in quem credo, in quo spero, que diligor: ad thronum gratiæ tuæ accedo, ostium misericordiæ tuæ aperi mihi, q̄ latroni in cruce, paradisi introitum promissisti, per sacratissimum uulnus lateris tui introduc me in medium pectoris tui: tibi de fonte cordis tui fluentis tuę sapientiæ pota me. O deus misericordiam immensam, intranscendibilem, in q̄bus nos uisitasti, recipe, amplectere, claude, & abscondere me incessanter. O deus excellentiæ infinite, q̄ ego uas luteum, homo peccati, seruus inutilis, ut me uisitare, a me consecrari, contrariari, offerri ac sumi digneris, ut tot & tanta propter me mirabilia opereris: Tu olim Moyse te sicut es inspicere ardentissime cupienti, ne gratiā dedisti, & nunc te ipsum præbes presentē in cibum & potum, in reconciliatorem & medicū, in hospitem, sponsum, habitatoremq; anime mihi tā misero & indigno. Tu omnium rex seculorum immortalis & inuisibilis, imò in propria natura impassibilis & incomprehensibilis. Tu illuminatio mea & salus mea, tu protector uitæ meę & misericordia mea, tu es deus & dñs meus, q̄ pro me redemptione acerbissimum & ignominiosissimū crucis subisti supplicium: tu ille non alius. Tu Christe uerbum, sapientia, proles mentis paternę, in finiti decoris, cuius pulchritudinis, gratiositatis, deliciositatis, & superpulcherrimæ claritatis nullus est finis, ex patre æterno inenarrabiliter ante omnia secula æternaliter genitus, tempore desuper præordinato intra unius electissimę sacrosanctissime puellę corpusculū, cooperatē superdulcissimo adorādo paraclēto spiritu sancto, te clausisti in forma assumptā salua tuę deitatis maiestate immensa, atq; ex ea integerima pmanente, nati & inter hoies cōuersari dignatus es. Tu d̄ uera gloria dei patris, inter iniquos in gloriosus habitus es, & ita tractatus a sceleratis, qđ tibi unigenito præ filijs hoim specioso, imò præ cunctis angelicis mētibz incomparabiliter pulchro, non erat species neq; decor, & apparuisti uelut leprosus, tanq̄ obprobrium hominum & abiectio plebis. Hęc tua d̄ Iesu dignissime deformatio miseranda, sit mihi mentis & omnium passionum reformatio plena, ad ornatio uirtuosā, gloriificatio sempiterna. Tu de perfida synagoga ad gentes uenisti, & tecum sanctorum militā. In dextera tua ignea lex, quā per gloriosos apostolos prædicasti gētilibus. Dilexisti populos, pro quorum salute obtulisti te deo patri in crucis patibulo, hostiā super acceptissimā in odorem suauitatis. Omnes sancti in manu tua sunt: qui scis quos elegeris, & miseris fili uolueris, & clemens es in quem tibi placuerit: & qđ appropinquant pedibus tuis, qui tua fideliter sectantur uectigia, accipiet de tua doctrina: qui enim uoluerit uoluntatem facere dei patris, sciet per gustum, & experientiam supernorum tuorum charismatum uisitatumq; internarum, qđ doctrina tua ex deo sit: non enim est alius ut tu deus rectissimus, ascensor cœli, auxiliator noster, qui cœlo consensu ac misso paraclēto, habitaculum tenēs sursum, & subter brachiā sempiternam munificentia tua fecisti discurrere nubes sublimes apostolos, tonitru filios, qui lumen doctrinæ tuę sparserunt non in una tantum modo regione iudææ, sed in omni loco misericordiæ tuæ, quocunq; iussisti eos uenire. Tu

N domine

Psal. 67.

Psal. 92.

1. Tim. 2.

Ephes. 1.

Iohan. 7.

Psal. 17.

Psal. 57.

Heb. 4.

Matt. 27.

Iohan. 4.

Luc. 1.

Exod. 3.

1. Tim. 1.

Iohan. 29.

Psal. 136.

Baru. 3.

Esaie. 57.

Psal. 44.

Iohan. 17.

Exod. 35.

Iohan. 7.

Deut. 35.

domine per sanguinem crucis tuæ fufum de corpore tuo, quod in hoc sacramento ueriffi me præfens credo, reconciliafti nos deo, & pacificafti cœleftia ac terrena, & utraq; unum fecifti, delēs quod aduerfum nos erat peccati chirographū. Deniq; ut omnium horū & cæterorū tuorū iugiter memores fimus feruide ac deuote myfteriorū, in magna illa nouiffima, quā defiderio defiderafti cū tuis habere difcipulis, facramentū hoc magnū inftituiſti, qd̄ manifeftatū eſt in carne, iuſtificatū in ſpū, apparuit angelis, prædicatū eſt gētibus, creditū eſt mundo, aſſumptum eſt in gloria, ut toties tuæ dilectionis, paſſionis, om̄iq; beneficiorū tuorum atq; myfteriorū reminifcamur, reminifcendo accēdamur, & accēſſimitemur quo tuis miſſarū ſolemnia celebramus, & ſacra cōicamus myſteria. Obſecro te dñe & ſaluator propter omnem bonitatem, charitatem & gratiā ſup nos ſup glorioſiſſimæ trinitatis, per omnem uirtutem tuā, & omne meritum ſanctiſſimæ paſſionis tuæ, ac omnium que pro noſtra feciſti ac pertuliſti ſalute, ad peragē dum diuina iſta myſteria miſericōrdiſſime nos diſpone, dignifica, conſerua, deduc, gratifica, & indefinenter gubernā.

Articulus XXV. Oratio de eodem.

O Deus æterne, pater miſericordiarum & deus totius conſolationis, qui cū diues ſis in miſericordia, propter nimiam charitatem tuā, qua dilexiſti nos cū eſſemus mortui peccatis, conuiuifiſti nos Chriſto; Etenim proprio filio nō pepercifti, ſed pro omnibus nobis tradidiſti illum ob om̄m charitatem tuā, & inſinitā abyſſum miſericordiæ tuę ſuper uniuerſum genus humanum, ofende nobis indigniſſimo ſacerdotibus tuis lucem miſerationum tuarū, qui in hoc ſacramēto mirabilia tua ſic inuouas: amore unigeniti filij tui gratioſe nos præueni, reple ac perfice, ignoſce & condole improbitatibus noſtris. Ecce unigenitus filius tuus ex inſtimabili ſua charitate ad nos, ad ſacrā ſui cōmunione nos inuitat, & fructum pollicetur multiplicem, & nos improbi ac peruerſi ab ipſo diffugiſſimus, negligentiam quoq; & pigritiam noſtram excuſamus & palliamus, dicētes qd̄ periculoſum ſit accedere, cum tamen ualde fructuoſum ſit obedire, ac tantum ſacramentum cum debita præparatione ſuſcipere. Propriam ergo indiſpoſitionē ex noſtra negligentia atq; pigritia ortam accuſare debemus. Corda noſtra plene illumina ad conſiderandum acute, cum quanta puritate ac reuerentia oporteat nos creatorem ac ſaluatorem noſtrum ſuſcipere, cuius aduentum ſancti patres olim in lege ſcripta ac naturali tam affectuoſe optauerunt: Om̄ni effectu & gratia, ac om̄ni ſuperno chariſmate huius præſentiffimi ſacramenti nos reſice & perunge, nutri ac roborā. Verū tamen conſitemur nos tam pura, cœleftia ac diuina dona non poſſe ſuſcipere, niſi in primis mentes noſtre prorſus purgentur à uitijs, ab om̄ni ſenſuali affectu, à carnali amore, à loquacitate, duplicitate, & om̄ni iniquitatis obliquitate, ab incuſtodia cordis & ſenſuum, ab ingratitude & torpore. Hinc ergo d̄ domine, ob tuam ſanctitatem immenſam, tribue nobis uniuerſa peccata noſtra maiora & minora uere cognoſcere, & omnem eorum enormitatem ac grauitatem prudenter penſare, pure & integre cum ingenti contritione ac pleno emendationis propoſito conſiteri, deſcere, punire, ac ipſa deinceps quantum humana permittit fragilitas, iugiter euitare, ut ſaluberrimo ſacramento & tibi per illud quotidie propinquius intimiſq; iungamur, & eius uirtute & gratia ad ſpiritualem uirtutum altitudinem concreſcamus, à priſtinis culpis & uitijs om̄ni hora ceſſemus, & coram te ſolicite ambulemus. O deus omnipotens, qui per tuam omnipotentiam tot & tam mirabilia in hoc ſacramēto operaris, hac eadem om̄ni potentia tua nos defectuoſos ac fragiles ad omne malum procliuēs, tam potēter quam clementer effectibus tanti ſacramenti corrobora, ut conſtabiliti in grata tua, tibi quotidie ſtabilius adhareamus, reuerentialius miniſtreſſimus, præcordialius reſtitemur, & tuo iugiter inflammemur amore. O deus æterne quanta eſt iſta improbitas, iſta fatuitas, im̄d̄ & peruerſitas iſta, quod tibi domino deo noſtro tam incomparabiliter bono, tam inſinite honorando, tam inceſſanter conſiderando ac metuendo, tam ſumme ac feruide toto corde, amando, noſ miſerrimi, potius impudici canes quàm ſacerdotes uocandi, toties & tam facili occaſione, tam leui tentatione præferimus iſta carnalia & caduca, uana & uilia, illiſcita atque prohibita, redeuntes à menſa illa cœlefti mox leues, diſſoluti, loquaces: incuſtodiſſimus ut ante, in cibo & potu & ſomno exceſdimus, non ſolum multa & magna committimus mala, ſed & multa & magna omittimus bona, im̄d̄ interdum quod abominabile eſt & horrendum, atq; æterna dānatione digniſſimū, ad detractiōnem, temeriores prorſus iudicia, ad contentiōnem, indignationem, iram, impatientiam que prolabimur, & inſtar impuſſimi proditoris, te ex noſtris expellimus cordibus, corripī & corrigī dedignamur. Miſerere noſtri

2. Cor. 5.
Colof. 2.
Malt. 26
1. Tim. 3.

2. Cor. 1
Eph. 2
Rom. 6.

Pſal. 17.

Miche. 6.

noſtri dñe miſerere noſtri, ne tanta de cetero impleamur deſpectione. Illumina oculos noſtros interiores, ne ita obdormiamus in morte iniquitatis, ne dicant hoſtes noſtri crudeliſſimi præualuimus cōtra eos: ne de noſtris exceſſibus glorientur, ne & ſanctos angelos nos pſiſſime cuſtodiētes cōtritemus, & quod ſuper oia eſt uitandū, ne tuā d̄ deus altiffime præſentiam tam grauitate offenſam: quicquid offenſiui eſt tuæ ſanctitatis ac maiestatis, diligentiffime caueamus, non ſolum peccata, ſed & peccandi occaſiones ſolicite declinamus, ſemp̄ ſalubria tēditemur, uirtuosa opremus, teq; oculis cordis inceſſabiliter proponam, in aduerſis ſicut in omnibus diuitijs gloriamur. Fac nos ſapienter ac profunde intueri aſſidue cum quanta reuerentia & obedientia, cū quanta puritate & gratitudine, cū quanta ardentiffimæ charitatis affectione & profundiffima humilitate tibi indefinenter aſſiſtant & obſequantur oēs angeli ſancti, & uniuerſi ciuēs ſup̄ni, ut & nos pauperes & indigni eorū exemplo ſtudeamus cū omni conatu reuerenter, obedienter, pure, gratanter, amoroſe, timorate atq; humiliter tibi ubiq; & ſempet, potiſſimum in celebrationē, aſſiſtere ac ſeruire ad laudem & gloriam nominis tui.

Articulus XXVI. Oratio ſeunda de eodem.

O Trinitas ſuper benedicta, propter omnem bonitatem, charitatē & miſericordiā tuā ſup genus humanū, propter æternū, ſapientiſſimū & ſupergratioſiſſimū cōſilium tuū, ſuper modo & exiſtentia redēptionis noſtre, illumina aīas n̄ras ad cōſiderandū ſalubriter, qd̄ amorose ac pie egifti nobiſcū, & iuxta altitudinē fidei nō ſtre fac nos tibi proportionabiliter in alta uirtutū perfectione ſeruire: Iuxta profunditatem ſapientię Chriſtiangę fac nos corā te in ſapientia inſtar ſolis ſtabiliter permanere, nec inſtar lunæ ſinas nos uariari, paſſionū motibus agitari, uitijs ſubdi. Erubescamus in præſentia lucis tuę immenſe in conſpectu ſapientię tuę æternę, & corā ſuperſanctiſſimo uultu glorię tuę uiliter conuerſari, turpia cogitare, illicita affectare: Abſt ut amplius ueneremur præſentia hoīm qd̄ diuinā, im̄d̄ ſicut unigenitus patris uiſitauit & fecit redemptionē plebis ſuę, ut ſine inordinato timore de manu inimicorū noſtorū liberati, ſeruiamus tibi in ſanctitate & iuſtitia indefinenter uſq; in finem: ſic à iugo diaboli, à uiliſſima ſeruitute peccati, ab om̄ni iniuſtitia executiamus ſemper cor noſtrum, & tibi ſynceriter adhareamus, cū metu & reuerentia obſequamur. O trinitas ſuper glorioſa, quę nos ad tui ipſius ſupernaturale beatificā fruitionem, & clarā per ſpeciē delicioſiſſimā uifiōnem creasti, atq; ad hęc nobiliſſimā ſacramentalem refectionem futurā: illius refectionis figurā inuitas, qd̄ deſtāda ac deploranda eſt negligētia, im̄d̄ inſipientia & malitia noſtra, qd̄ tā ineffabiliter magna, pretioſa diuināq; dona negligimus, nec inardeſcimus uidere bonā dñi in terra uiuentium, nec ad regem glorię in ſuo incircumſcriptibili penitusq; immenſo contemplādum decore ſuſpiramus & feſtinamus. O ſi pauper famelicus ad prædium delicatum diuitis ab ipſomet diuite uocaret, qualiter pro poſſe ſuo ſe ornaret ac ire acceleraret: Et ego pauperriſſimus, cæcus & nudus, malis infirmitatibus plenus, ad menſam tuā d̄ Chriſte, ad tuā medicinaliſſimā refectionē nō inardeſco, nō me adorno, nō toto affectu cū omni humilitate ac ueneratione occurro. Tu ſaluator ſtas ad oſtium mētis meę & pulſas, diuinis angelicisq; inſtinctibus excitas, monēs, hortaris, ut tibi aperiā, ut omne tui gratioſi introitus obſtaculum uitem, ab omni p̄tō etiā ueniali quaſi à facie colubri & draconis mox fugiendo, atq; ad te aſſidue aſpirādo, te ſeruet inuocādo, ſicq; ingrediaris cubiculum mentis meę & cœnes meū, ſineo profectui cōingau dēdo, meis exercitijs uirtuoſis exercitationibusq; internis teipſum quaſi paſcēdo, im̄d̄ meipſum in te conuertendo ac tranſferendo, hoc eſt, me ſpiritualiter māducādo & tibi incōporādo: quia delicię tuę ſunt eſſe cū filijs hoīm ita agentibus: Sic quoq; & ego cœnē tēti cœleftia illa feruula præguſtādo, im̄d̄ teipſum per præcordiale amoris maſticationem edēdo. Porro ego infelix & inſenſatus, ad aperiendum tāto dño, tam altiffimo hoſpiti ſum tardus & negligens: ad conueſcendum tibi ſum frigidus: inimico nequiſſimo, qui ad oſtium cordis ſuggeſtionibus, ſufurris & tentationibus ſuis neſarijs pullat, audientiam præbeor uanas & friuolas cogitationes, deſideria praua, uanitates atq; inſanias falſas inſipientiſſime admittendo: cū hiſiſidoliſſimicatur aīa mea, & reſecto ſponſio cœlefti à demone cōſuprat, cui per conſenſum illicites, diuerſaq; uitia admixcet, & ſic uilis ac ſtolidus ego inuitatus enutriti in croceis amplexor hęc ſtercora. Miſerere mei dñe fili David, & me illumina ut uideā, protinus reſipiſcam, ut excluſa omni admixtione immunda, tibi totius mundiq; ſonitū & amatori cum ingenti cura ſeruerent inauertibiliterq; adhaream: Ex tuis ſacramētis, quaſi ex uiuis & puriſſimis fontibus aquas ſapientię ſalutaris, gratiæ, fluentia, exube-

Pſal. 118.
Pſal. 118.

Pſal. 118.

Luc. 1.
Ecc. 27.

Luc. 1.
Act. 17.

Pſal. 26.
Eia. 37.

Apoc. 1.
Ecc. 1.
Apoc. 2.
Prophet. 18.

Pſal. 39.

Luc. 18.
Pſal. 118.

raamiam opulentia spiritualis assidue hauriam. O alme paraclite consolator dulcissime, liberalissime spiritus sancte, ob tua immensam benignitatem & munificenciam, qui essentialiter charitas es, amor, nexus & osculum patris & filii, me in animum, uilem, pauperimum, peccatorem indignissimum misericordissime uisita, purga, dita, doce, unge, succede, indefinenter posside ac guberna: ad condignam mysteriorum Christi celebrationem & sacra communionem me quotidie apta, dispone, dignifica. O superdignissima trinitas, ob tua communionem & emanationem aeternam ad intra, effunde atque comunica dona tua a dextra misericordissime & paterner ob tua mutuam intuitionem superclarissimam ac infinite iocundam, fac nos iam te synceriter contemplari cum fide rationibus credendorum ac purificatae mentis intelligentia, ac pietatis dono perornata: ob tua dilectionem mutuam, superardentissimam & inmensam fac nos sine interpolatione te cum feruore amantes, & in tua dilectione quotidie ardentes. Ob tua mutuam complacentiam fac nos tibi semper placentes, omni die placentiores, per Christum & omne meritum eius, Amen.

Articulus XXXVII. Qualiter eucharistia sit sacramentum: & utrum sit unum sacramentum, uel plura. SACER.

Cum sacramentum sit sacrae rei signum, nec formaliter, sed figurative, aut forsan aliquo modo causaliter contineat sanctitatem & gratiam, non uidet corpus Christi uerum & sanguis eius realiter consistere sacramentum: Cum in corpore Christi sit anima eius sanctissima, imò totus Christus, fons omnis gratiae ac uirtutis, nec uidetur unum existere sacramentum, cum sint diuersae materiae: & in Complenda dicitur Purificet nos quæsumus dñe sacramenta quæ sumplimus. VER. In hoc sacramento est ali quid quod est tantummodo sacramentum, id est sacrae rei signum, uidelicet species seu forme accidentales panis & uini, quæ remanent sine subiecto, ipso pane conuerso & transubstantiato in corpus Christi: similiter ipso uino in Christi sanguinem transubstantiato: quæ species signa sunt ueri corporis & sanguinis Christi. Continet quoque in hoc sacramento aliquid quod est res & signum, uidelicet ueræ corpus & sanguis Christi, quæ sunt res significatæ per ipsas species remanentes, ut dictum est, & nihilominus significant & figurant ipsum mysticum corpus Christi, quod est ecclesia in electis, seu ecclesiasticam unitatem, aut gratiam sacramentalem, quæ est ipsa gratia spiritualis nutrimenti seu refectiois, hoc sacramento effecta. Est igitur eucharistia sacramentum, aliter tamen quam baptismus & alia sacramenta, quoniam istud sacramentum, quod uidelicet est res & signum, habet realiter & formaliter sanctificationem, sanctitatem & gratiam, prout cum corpore ex naturali concomitantia est anima eius & uerbi aeterni persona. In alijs uero sacramentis non inuenitur taliter gratia sed sicut in signo & in causa instrumentali, ministeriali, aliquo modo concurrente & cooperante ex institutione & uirtute diuina, quæ gratia in usu materiae sacramentorum illorum consistere perhibetur. Materia uero sanctificatur, et sancta seu sanctificata asseritur, in quantum ordinatur, deputatur et applicatur ad ueram & realem sanctitatem ac gratiam in rationali creatura efficiendam, uirtute diuina principaliter operante, & ipsis sacramentis quæ continent atque efficiunt quod figurant, instrumentaliter ac suo modo ministerialiter cooperantibus. SACERD. Compendiosa responsio, circa quam dubitatio oritur mihi: sed ante quam illam proponam, declarare digneris qualiter sacramentum istud dicatur unum & plura. VERITAS. Multipliciter dicitur aliquid unum: Primo, quod nec actu nec potentia diuidi potest in plura ut punctum. Secundo, ratione continuitatis, ut linea: & hoc est potentialiter plura, quia in plures partes diuidi potest. Tertio, unitate forme substantialis, ut naturalia, seu totum substantiale, quod ex materia & forma substantiali tamquam ex essentialibus componitur partibus. Quarto, per relationem ad unum & eundem totalem effectum, quemadmodum medicina ex pluribus constans materijs fertur una, quia ad perfectam curationem refertur: sic & artificialia & instrumentalia quædam uocantur quid unum ut domus. Ita & hoc sacramentum corporis & sanguinis Christi dicitur unum, quoniam ad unam & eandem completam spiritualem hominum refectioem ex diuina institutione est ordinatum: refectioem in qua spiritualem, significatam per corporalem nutritionem, ad quam cibis potusque exigunt. Hinc ad integritatem sacramenti istius ex institutione diuina, pertinet aliquid per modum cibi, puta corpus Christi: aliquid per modum potus, uidelicet sanguis ipsius. Dicitur etiam pluraliter sacramenta, propter diuersitatem signorum materialium, seu propter sacramentalem remanentiam ac uisibilem specierum distinctionem, & quoniam ex distinctis consecrantur materijs, scilicet ex pane & uino. SACERDOS. Liceat mihi nunc dubitatio

multipliciter dicitur aliquid unum.

rationem proponere ortam ex dictis. VER. Si coeperimus abyssum & caliginem scholasticæ ingredi quaestionum, intentam huius breuitate opusculi excedemus, & contra propositum faciemus. Nempè in breui isto dialogo, non scholasticas difficultates, & quaestionum subtilitates, sed ea duntaxat quæ deuotionem concernunt, tractare ac prosequi uult intentio, alia loco alteri referuantes: quorum discussio subtilis & curiosa quis sit, suo modo pro fidei defensione ac declaratione necessaria, multorum tamen deuotionis magis cenfetur extinctiua, quam promouia. SACER. Non nisi pauca proponam, præsertim quæ in tractatu cuiusdam deuoti habentur, qui passim legitur à deuotis. VER. Succinctim proponere.

Articulus XXXVIII. An in forma uerborum sacramenti istius, consistat aliqua uis supernaturalis creata ad transubstantiationem causaliter aliquo modo concurrens. SACER.

Scribit ille deuotus in Tractatu suo de eucharistie sacramento: Occurrit hic dubium, Vtrum sacerdos consecrans concurrat active ad consecrationis seu transubstantiationis effectum, ita quod sit cooperator dei in actu transubstantiandi. Respondet, Dico quod non: quia transubstantiatio est opus simpliciter miraculosum, excedens omnem potentiam creaturarum eisdem communicatam: Sacerdos ergo in consecratione non concurrat active: imò communis doctorum sententia est, quod generaliter ministri sacramentorum non cooperantur deo productiue in effectibus, qui sunt res eorundem sacramentorum: quia ministris facientibus debite omnia illa quæ ad consecrationem uel usum sacramentorum debent fieri instituit, ipse se solo immediate effectum principalem, qui est res sacramenti, causat. Hinc constat quod sacramenta nouæ legis non efficiunt quod significant seu figurant per uirtutem aliquam intrinsecam elementis, uel uerbis, uel intentioni, uel signis, uel omnibus simul. Vnde de differentia ista inter nouæ & ueteris legis sacramenta, quod sacramenta nouæ legis efficiunt gratiam quæ figurant, non autem sacramenta ueteris legis, sic est intelligenda: Quod sacramenta nouæ legis sunt gratiæ sacramentalis causa instrumentalis, dispositiua, dispositione extrinseca habilitante subiectum ad efficiendum illum effectum non ex natura rei, sed ex ordinatione & pacto dei, sic quod huiusmodi effectus fuit modo iam dicto ueris operati, & non merito ministri operantis. Et per oppositum fuit de sacramentis ueteris testamenti: quæ si aliquid boni conferrebant his quibus applicabatur, hoc erat ex sanctitate orationis ipsius applicatis aut recipientis, & non ex uis operati. Hæc & multa his similia scribit ille, quæ uidentur præinductis contraria: Quia dixisti in sacramentis euangelicæ legis gratiam contineri tanquam in signo & causa instrumentali, ministeriali aliquo modo concurrente & cooperante ad sacramentalem effectum. VER. Ut nosti, de ista materia sunt duæ doctorum opiniones, sicut tu ipse legisti & nosti: & quod tibi dixi, uerius esse tene. SAC. Nonne apostolus Paulus in suis epistolis, præsertim in epistola ad Hebræos hæc distinctionem inter legem Christi, legemque Moysi ponit, quod lex euangelicæ gratiam continet, saluat, atque iustificat, non autem lex Moysi: & hoc ascribitur euangelicæ legi, sumendo eam cum suo sacramentorum inclusione, eoque sacramenta continentia & causatiua sint gratiæ modo prædictæ. Denique doctor ille inter doctores scholasticos præcipue sanctitatis, illuminationis, & autoritatis Thomas super 4. Sententiæ distinctionem præfata opinione narrata: Hæc, inquit, opinio derogat dignitati sacramentorum euangelicæ legis: idcirco credendum est, quod in uerbis consecrationis, quæ admodum & in alijs formis sacramentorum inest aliqua uirtus à deo, quæ non est qualitas, habens esse completum in natura, sicut est uirtus principalis alicuius agentis secundum formam suam sed habet esse incompletum, ut uirtus quæ est in instrumento ex intentione uel impressione principalis agentis, & sicut similitudines colorum in aere. Insuper in tertia parte Summæ: Quidam autem dixerunt in uerbis consecrationis non esse uirtutem creatam ad transubstantiationem faciendam, nec etiam in alijs formis sacramentorum, aut in ipsis sacramentis ad inducendum sacramentorum effectum: quod dictis sancto derogat, & dignitati sacramentorum euangelicæ legis repugnat. Vnde cum sacramentum eucharistie sit dignius ceteris, constat quod in uerbis formalibus eius sit uirtus quædam creata ad conuersionem faciendam in eo, instrumentalis tamen sicut in alijs sacramentis. Cum enim hæc uerba ex persona Christi proferantur, ex eius mandato sortuntur uirtutem instrumentalem ab ipso, sicut & cetera eius facta uel dicta habent instrumentalem salutiferam quandam uirtutem. Et ista positio ex multis sancto autoritatibus approbatur: Ait namque super Iohannem Augustinus: Quæ tanta uis aque, ut corpus tangat, & cor abluat: Et Bedæ: Dñs tactu suæ mundissimæ carnis uim generatiuam contulit aquis. Idem scribit Chryostomus. Ambrosius quoque libro quinto de sacramentis fatetur: Si tanta uis est in sermone

Sacramento ueris & ueteris testamenti differentia, & intellectus generis.

Hebr.

Augustin.

domini, ut inciperent esse quæ non erant: quanto magis operatorius est, ut in aliud conuertantur: Hoc & in Summa contra gentiles Thomas uertur: Concordat Gulielmus Parisiensis in suo Sacramentali, & alij multi doctores præcipui hoc affirmant: Quod etiam ex uerbis diuini & magni Dionysij suscipit robur, qui in fine Ecclesiasticæ asserit hierarchiæ: In ipsis consummationibus inuocationibus, id est, sacramentorum uerbis, uirtutes sunt operatiuæ ex deo. Hinc Ambrosius Eusebiusque testantur: Sermo Christi mutat creaturas: & consecratione quidem uerbi celestis panis in corpus, & uinū in sanctissimum sanguinem Christi conuertitur. Præterea, sacerdos non operatur ad transubstantiationem, nisi profert uerba. Si ergo uerbis non inesset uirtus ad transubstantiationem, sacerdos non haberet aliquam potestatem spiritualem, conficiendi, & ita nec ordinem, qui est quædam potestas ad hoc. Amplius, si sacerdos non cooperaretur causaliter, instrumentaliter ad transubstantiationem, non uiderentur uera esse uerba sanctorum, qui potestatem sacerdotalem tam excellenter extollunt. Vnde & in Sermone qui beato Bernardo ascribitur, inter cætera dicitur: O ueneranda & præclara potestas uestra. Certe non est potestas post deum, sicut potestas uestra. Forsitan scire uultis quæ sit tanta potestas. Ad hoc ego: Consecrare uidelicet corpus Christi & sanguinem domini. Super hac potestate uestra, super tam insigni priuilegio stupet cælum, miratur terra, reueretur plurimum angelica celsitudo. Nec his obstat, quod teste Damasceno, sola diuina uirtute fit transubstantiatio ista: quoniam uirtus principalis agentis non excludit uim causæ instrumentalis. Diuina quoque & supernaturali uirtute potest homo in miraculo esse effectus concausa, non ex omnipotentis indigentia, sed quoniam ex beneuolentia sua dignanter facit creaturam suæ potestatis participem, & suæ operationis confortem. Istud etiam est de mente Alexandri Magni, & aliorum: Bonauentura tamen utraque opinionem recitat per transitum istam uerofateatur dictis sanctorum esse plus consonam. VERITAS. Efficaciter disputasti, SACERDOS. Alia quædam in præfacto continentur Tractatu, de quibus cuperem informari. VER. Breuiter ea tange.

Articulus XXIX. Inquisitio circa quædam contenta in Tractatu cuiusdam deuoti, SACERDOS.

Circa formam consecrationis sacri sanguinis, scribit ille deuotus: De forma hæc sunt tres opiniones: Prima, quod hæc sit essentialis & necessaria forma consecrationis sanguinis: Hic est calix sanguinis mei. Ita quod illis prolati, uinum in sanguinem sit conuersum. Secunda opinio est, quod ad formam illam pertineant uerba hæc noui & æterni testamenti, mysterium fidei. Tertia opinio, quod non fiat consecratio nisi addito illo residuo, qui pro uobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Hæc autem opinio tertia, est minus communis & omnino non uerisimilis. Propter hoc sanctus Thomas, Henricus de Gandauo, & alij plures, eam penitus non recitant: Hæc ille: quæ non uidentur posse saluari. Thomas enim in quarto Sententiarum distinctione octaua sic querit: Vtrum forma consecrationis consistat in his uerbis tantum. Hic est calix sanguinis mei. Et inductis pro utraque argumentis, in tribus questionibus & argumentorum solutionibus euidenter determinat, quod non: & protestatur, quod totum illud residuum, noui & æterni testamenti, mysterium fidei, qui pro uobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum, pertineat ad formam consecrationis istius, & rationaliter hoc declarat. VERITAS. Non oportet te hoc diffusius prosequi, quia contradicens si recurrat ad scriptum istius sancti doctoris, inueniet sic esse ut refert. Infra quoque patebit hoc. SACERDOS. In tertia item parte Summæ differunt circa formam consecrationis sanguinis, dicens quod duplex sit opinio. Quidam enim dixerunt, quod de substantia formæ huius solum sit illud, Hic est calix sanguinis mei. Sed hoc inconueniens uidetur, quoniam uerba sequentia sunt quædam determinationes prædictæ, uidelicet, sanguinis mei: ideo ad integritatē pertinet locutionis. Hinc alij melius dicunt, quod uerba sequentia sunt de essentia huius formæ usque ad id: Quotiescunque feceritis &c. quæ pertinent ad usum sacramenti istius: ideo non sunt de substantia formæ ipsius. Et inde est, quod sacerdos eodem ritu & modo tenendi calicem, omnia uerba hæc profert: Hæc Thomas. Qui quamuis hic non recitat nisi duas opiniones, tamen in recitatione secundæ opinionis includit & tertiam

& tertiam, quam tam hic quam super Quartum tenet, declarat & approbat. Et quæuis Albertus in Summa de corpore Christi primam opinionem secutus sit, tamē in scripto Quarti, ea abiecta, alia sequitur. VER. Ita ē. Et huic positioni concordat ritus & consuetudo ecclesiæ, quæ calicis eleuationem non facit, nisi omnibus uerbis illis prolati, usque ad id: Hæc quotiescunque feceritis &c. SAC. Idem deuotus scribit in suo Tractatu: Oportet dicere omnes uirtutes morales saltem, præter iustitiam, esse in appetitu sensitiuo, & non in uoluntate, ut sanctus Thomas dicit, & multi theologij atque philosophi eū in hoc sequentes: uel si sunt principaliter in uoluntate, ut alij ponunt, oportet tamen in appetitu sensitiuo ponere habitus uirtuosos, per quos delectabiliter ac prompte obediatur rationi: Hæc ille. Quibus obijci potest, quod non solum secundum Thomam, sed item secundum omnes theologos atque philosophos communiter, prudentia est uirtus moralis, quam oēs dicunt subiectiue esse in intellectu, non in appetitu sensitiuo. Denique, si iuxta secundam opinionem essent ponendi habitus uirtuosos in appetitu sensitiuo, præter uirtutes morales, de illis habitibus esset quærendum, an sint uirtutes morales: si sic, quid necesse est præter eas alias ponere uirtutes morales in uoluntate: Esset quoque quærendum, an differrent ab inuicem specificæ. Rursus, qui dicunt uirtutes morales realiter esse in uoluntate, ponunt eas esse in appetitu sensitiuo solum per quandam impressionem. Iterum, si appetitus sensitiuus capax est talium uirtutum moraliū habituum subiectiue, ergo & uirtutum moralium, quæ sunt circa idem uirtutum obiectum. VER. De istis non est uis tanta, sicut de præhabitis punctis: uerum est tamen quod de prudentia obijcis: sed & deuotus ille in suo Tractatu, de præteritis per paucis, humiliter, caute ac sobrie loquitur: idcirco modeste tractandus est. SAC. Nec ego ad depressionem ipsius hæc tetigi, sed pro legentium cautela. Nam & alia quædam dicit de distinctione specierum deuotionis, effectibusque earum, contra quæ obijci aliqua possent, quæ tamen etiam pie forsitan queunt saluari. VER. Transiant ista. Et nunc de materia & forma huius sacramenti aliqua sunt tangenda.

Articulus xxxix. De materia sacramenti huius.

VER.

Materia & formam huius sacramenti unigenitus dei personaliter in cœna instituit: & quod egit, suis ministris agendum reliquit: ideo sicut ad consecrationem tanti sacramenti exigitur forma uerborum, qua usus est ipse CHRISTVS in consecrando aut porrigendo, ita & materia illa requiritur, in qua consecrat que instituit, puta triticeus panis & uinum uitis. Et sicut probabile ē, ipsum lymphasse uinum, cum in terra illa sint fortia uina, & ipse in cunctis temperantiam summe seruauit ac docuit: sic ecclesia modicum aquæ uino miscet in calice, quæ aqua per modicam abforbetur à uino, & in ipsum conuertitur: sicq; nihil in sanguinem CHRISTI conuertitur nisi uinum. Nihilominus admixtio aquæ propter alias causas fit figurales ac mysticas. Nam & de latere CHRISTI in cruce sanguis fluxit & aqua: atque per aquam populus designatur. Hinc per eius cum uino permixtionem, adunatio plebis cum CHRISTO exprimitur. Denique, quamuis in huiusmodi panis & uino fiat consecratio, quamuis fiat aliarum materiarum admixtio, dummodo uera natura panis triticeus, & uera natura uini uitis prædominentur ac maneant, concedet tamen tam ob reuerentiam sacramenti, quam ob spiritualem significationem, quod sit pulcher & purus, uel saltem non multum mixtus, triticeus, non corrosus, non fractus, non maculosus. Sic & de uino dicendum est suo modo. Ideo uinum nouum adhuc feculentum non congruit poni: uel si uitali non ualeat, temperatiue est reponendum, ut feces descendant: sicq; depuratum, deferatur ad altare. SAC. Aliqui dicunt in pane spelteæ confici posse, quod & de agresti opinantur & musto. VER. De musto potest: de alijs tene quod dixi. De triticeo quoque azymo confici debet, non de fermentato, quæuis in illo consecratio fiat, & ab aliquibus fit, qui peccant, Romanæ ecclesiæ consuetudinem non sequendo, cum & ipse saluator in azymo consecrauerit panem: quoniam omne fermentatum abstulerunt Iudæi de domibus suis ipsa quinta feria ad uesperum, in qua institutum est sacramentum: & damnabiliter errauerunt Greci, asserentes dominum anticipasse, esum agni Paschalis per diem, ita quæ feria quarta facta sit secundum eos cœna illa. SAC. In aliquibus terris nec triticum inuenit nec uinum: ergo uidet male, pusillum cœna istius uenerabilis sacramenti institutionem. VER. Satis facilliter possunt illuc ex alijs terris deferri. SAC. Cui caro agni Paschalis similior fuerit carni Christi quam panis, cur non consecrauit in huiusmodi carne? VER. Non ita conuenit ad esum & usum communem, neque tam apte designat ecclesiam

stasticam unitatem, nec puritatem corporis Christi à contagione concupiscentiæ & peccati, ut panis triticeus. SAC. Nunc de forma sacramenti huius tangere quid digneris.

Articulus XXXII. De formis consecrationum corporis & sanguinis Christi. VER.

DE forma consecrationis corporis Christi omnes concordant, quod sit ista: Hoc est enim corpus meum. Ita tamen, quod cōiunctio illa Enim, non sit de essentia formæ, nec Christus usus est ea: & si omittatur, nihilominus sit consecratio, sed ex proposito eam omittente, esset damnabile, quia contra institutum ecclesie, & ipse summus ac generalis uicarius Christi beatissimus Petrus, ex familiari & secreto spūs sancti instinctu addidit eam, & hoc ex rationabili causa, ad designandum continuationem & ordinem ad præcedentia uerba & gesta. SAC. An celebrans profert hæc uerba solum in Christi persona, & recitatiue & materialiter tantum, an etiam in propria persona & significatiue? VER. In persona Christi principaliter & recitatiue, & etiam in propria persona, ut est Christi minister ac presbyter ac significatiue, ut efficiant qd designat, Christus namq; sacerdotibus iussit, ut faciant id quod ipse: Hæc, in quibus, in meam memoriam faciatis. SAC. De forma consecrationis uini me edoce. VER. De forma consecrationis sanguinis non est tanta concordia doctorum, sicut iam recitasti. SAC. Mirum quod sapientia in creatura, quæ omnia bene disposuit, ecclesiam suam in tanta re fluctuare permittit, magnis doctoribus in materia hac salutis diuersa sentientibus, & inter se dissentientibus. VER. Noli sic opinari, quia in necessarijs ad salutem satis ecclesie est prouisum. Nonne ipsa ab infallibili spiritu sancto infallibiliter uiuificatur ac regitur? Ideo consuetudo uniuersalis ecclesie uere catholica, autoritatis est maxime. Formam autem consecrationis sanguinis Christi ex traditione apostolica, mouente principaliter spiritu sancto, accepit ecclesia, quæ nec galicem leuat quousque prolata sunt omnia uerba illa ad formam spectantia: Hic est calix sanguinis mei: cum omni determinatione sua præfacta, usque ad illud: Hæc quotiescumq; feceritis. Ideo cuncti fideles huic consuetudini debent obtemperare, & integra illa forma uti, nec fluctuare. Doctores uero catholici, qui circa hoc diuersimode sensisse uidentur, opinatiue locuti censeantur, seu sub correctione ecclesie, uel cum conditione implicita, ab ipsa assertionem temeraria ac pertinaci abstinentes. SAC. Placent hæc uerba, & fateor plane quod sanctus ille & electus catholicus doctor Thomas, securus & rationabilis & magis ad mentem meam scripserit uidetur. VER. Pro legentium directione recita inde. SAC. Super quare statem in sacramentis, diuina uirtute sine uerborum prolatione consecrauit, & postea formam expressit sub qua alij consecrarent. Quam opinionem Innocentius narrat opinatiue magis quam assertiue. Alij dicunt, quod bis prolulit uerba illa, semel secretae consecratio, deinde alij formam dando. Sed melius dicitur, quod Christus semel protulit ea, atq; profertendo consecrauit, ac alij formam dedit, ita quod benedicendo & porrigeo discipulis, creditur consecrasse. Præterea, quamuis aliqui dicant nihil esse de forma consecrationis sanguinis, nisi hæc uerba, Hic est calix sanguinis mei, ut utriusq; forma consecrationis sit similis præfata etiam uerba uidentur ita perfecte designare conuersionem uini in sanguinem, sicut hæc uerba, Hoc est corpus meum, conuersionem designant panis in corpus Christi sed quia conditiones appositæ ad subiectum & prædicatum, sunt de integritate locutionis, ideo alij probabilius dicunt, quod totum sequens est de forma, cum non sit locutio per se, sed determinatio prædicati, quæ uerba ex diuersis locis scripturæ pro maxima parte habentur, quamuis non inueniantur alicubi simul scripta, quia euangelistæ non uolebant formas sacramentorum publice tradere. Quod autem interponitur, mysterium fidei ex traditione Christi habetur, quæ ad nos per apostolos sanctos deuenit. Rursus, in consecratione sanguinis multa uerba adduntur potius quæ in corporis consecratione. Quia cum eucharistie sacramentum sit memoriale dominicæ passionis, in consecratione corporis non repræsentatur nisi passionis subiectum, sed in consecratione sanguinis repræsentatur passionis mysterium. Non enim à corpore Christi sanguis eius fuit seorsum, nisi per passionem. Ideo conditiones dominicæ passionis exprimuntur per uerba sequentia magis in consecratione sanguinis, quæ corporis: quamuis non sint proprietates sanguinis Christi, ut sanguis est, sunt tamen essentialis proprietates eius, in quantum per passionem effusus est. Exprimunt quoque uerba illa conditionem passionis Christi, secundum quod operatur in sacramentis. In passione autem Christi, prout operatur in sacramentis, tria sunt consideranda: Primo, effectus quem inducit, qui est remissio peccatorum, qui tangitur, cum dicit: Qui pro uobis & pro multis

Matt. 26.

Matt. 14. 1. Cor. 11.

Sep. 12.

Matt. 26.

Luce. 22.

Marc. 14.

Matt. 26.

multis effundetur in remissionem peccatorum. Secundum est medium, quo isti effectus in alios traducitur, quod est fides qua mediante, habet effectum tam in his qui præcesserunt, quam in his qui sequuntur: & hoc tangitur, cum dicitur, Mysterium fidei: quod quidem potest inferri tam ad ipsam passionem, quæ est mysterium fidei, ut occultum quoddam latens in fide cunctorum fidelium, præcipue antiquorum, apud quos fuit in mysterio abscondita, diuersimode figurata, & ad ipsum sanguinem ut in sacramento contentum sub speciebus uini: quod habet difficultatem maximam ad credendum, propter quod antonomastice dicitur mysterium fidei. Tertium est finis ad quem perducit, qui est honoris perceptio æternorum, ad quem Christus introducit per sanguinem propriæ passionis, in quo nouum testamentum confirmatur, non promittens temporalia ut uetus testamentum, sed æterna. Et quantum ad hoc, dicitur noui & æterni testamenti. Cuius finis prior sit in intentione, id eo sine præmissis per medium ad effectum passionis ostendendum, formæ uerba perducunt. Testamentum autem propriæ est institutio hereditatis percipiendæ filijs à patre. Vocatur quoque testamentum hoc, nouum: primo ratione sacramenti istius, quod in mundi renouatione est institutum. Secundo ratione promissionis per Christi sanguinem confirmatæ, quæ uetus impedimentum consequendæ hereditatis amouit: & sic innotatio quidæ promissionis per mortem Christi est facta. Dicitur item idem testamentum alia ratione æternum: primo, quia æterna bona concernit: secundo, ratione sacramenti istius continentis Christum qui est æterna personæ tertio, ratione prædestinationis æternæ, hanc gratiam præparantis. Hæc sanctus Doctor. VER. Catholica sunt hæc uerba, in quibus quod dictum est de formis istis, sapientialiter declaratur. SAC. Jam de mirabilibus tam incomprehensibilis sacramenti me doce. VER. A principali propositione me abducis. Nèpe (ut tacitè istius intentio fuit in isto opusculo de hac ipsa materia deuotionaliter, non scholasticè loqui. Ignoras quod scriptum est, Altiora te ne quaeris, & fortiora te ne scrutatus fueris: sed quæ præcepit tibi deus, illa cogita semper, & in pluribus operibus eius ne fueris curiosus: Itemq; Sicut qui mel come dit multum, non est ei bonus: sic qui scrutator est niaietatis, opprimitur à gloria. SAC. Nihilominus iterum scriptum est: Mirabilia testimonia tua, ideo scrutata est ea anima mea. Et nonne scriptura beatificat sic agentes: Beati, inquit, qui scrutantur testimonia eius, in toto corde exquirunt eum. Est ergo ueritas summa, quædam perscrutatio moderata, qua quis iuxta sui capacitatem ingenij cum reuerentia, modestia ac timore conatur eorum quæ credit aliquam noscere rationem: sicut per donum intellectus ea quæ fidei sunt, quodam acuminis mentis perspicit ac penetrari dicuntur rationes credendorum synceriter intuendo, uel certe ad persuadendum alijs ea quæ credimus, aut ad respondendum incredulorum instantijs, quemadmodum beatissimus hortatur princeps apostolorum: Parati semper ad satisfactionem omni poscenti uos rationem eius, quæ in uobis est, fidei & spei. VER. Quanti etiam boni uiri sub hoc colore quasi cum moderamine quodam ceperunt de huius mirabilibus sacramenti scrutari, cogitare, discutere & animum profundare, qui immeranter ac longius procedentes, defecerunt scrutantes scrutinia, atq; pro fidei illuminatione reportauerunt caput debile. Et sicut reuerberantur & obscurantur oculi in solem defiæxi, sic obfusata & excæcata est acies mentis illorum. Denique solitarijs tuis similibus non expedit considerationi mirabilium huius mysterij immorari, sed fidei ueritate certissime ac prorsus firmissime præsupposita, deuote ac dulciter, imò & profunde mirari de tam ineffabili bonitate, charitate, misericordia, munificentia dei super genus humanum, & de tantis beneficijs eius: atq; in horum meditatione exardescat ignis diuini amoris in te, & ex intus proferat præcordijs: Quod retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Et de nouo: Benedic anima mea domino, & noli obliuisci omnes retributiones eius. Et rursum cum magno Isaia deuotissime dicas: Miserationum domini recordabor, laudem domini super omnibus quæ retribuit nobis, & quæ largitus est nobis secundum indulgentiam suam. Prætereant te quorundam exempla, qui dum ad tempus mira afficerentur circa hoc sacramentum deuotione atq; dulcedine, ac aduersario suggerente cœpissent de mirabilibus istis rimari, scrutari, imò incaute imaginari, exhausti sunt, & mole magnitudinis sacramenti oppressi. Quid respondit abbas Copes fratribus interrogantibus: Quid est quod scriptum est, Cœli non sunt mundi in conspectu dei? Nonne dixit, Reliquerunt fratres peccata sua, & scrutantur cœlestia? Quo audito, fugit unusquisq; in cellam suam. Sic & uir ille eximie discretionis ac præcipue sanctitatis abbas Pastor, nonne timuit loqui de profundis scriptu

Ecd. 3. Prou. 25.

Psalm. 119.

Psalm. 103. 104. 105.

Iob. 41.

rae locis: Vnde dum quidam magnus senex uenisset ad eum à loco longinquo, cepisset de altis scripturarum passibus secum fari, sanctus ille omnino conticuit. Postea uero sene illo morem sancti uiri noscente, ac redeunte atq; dicente, Quid faciam abba, quia adhuc passionibus dominatur animo meo: exhilaratus uir sanctus: Modo, inquit, bene uenisti. Iam os meum aperiam & implebo illud bonis. Cumq; de modo praeualendi passionibus ac uitijs eleganter differuisset, & edificatus ualde senex, respondit: Vere hæc est uia, & non est alia, SAC. Omnia ista saluberrime sunt inducta, & expediunt pro cautela. Ego quoq; iuxta informationem tuam à curiosa perscrutatione cauebo, nec terminos mihi prefixos transgre di attentabo. Tamen si placet, aliquid super his tange, ut uel studio sitati uel curiositati satisfiat quorundam, & ignorantia nugationis recedat. VER. Fateor aliquam esse scrutationem credendos moderatam atq; laudabile. Ideo tuae intentionis pietati parebo.

Articulus XXXIII. Quod mirabilia sacramenti eucharistiae, credibilia facta sunt nimis & rationaliter persuadentur. VER.

Dixi tibi iam ante, quæ admodum quædam credibilia per se seorsum sigillatim sumpta, ualde mirabilia & quasi incredibilia uideantur. Tamen quæ cuncta credenda cum rationibus suis ac argumentis atque connexionibus comportantur, cessat magna ex parte miratio: nec solum credibilia, sed & rationabilia, imò superrationabilia ac rationabilissima esse uidentur. Itaque corpus & sanguinem CHRISTI in sacramento contineri quis non miretur? Sed aduerte hoc corpus simul cum anima sua assumptum esse à uerbo æterno in unitate personæ, & uide si non mirabilius sit ipsum corpus non esse ubicunque est uerbum æternum seu unigenitus filius dei, quam quod ipse sit simul in pluribus locis. SAC. Hoc non miror, quia cum uerbum æternum sit uerus deus, patri & quale, in circumscriptionem & ubique, corpus uero sit pura creatura, non potest esse ubicunque est uerbum. VER. Nōne humana natura in CHRISTO est supposita in uerbo, nec per se persona, sed uerbum est eius persona? SAC. Sic credimus. VER. Nonne in cæteris omnibus, in quibus sunt plura supposita eiusdem naturæ, inuenis naturam extra suppositum seu personam, non e conuerso? SAC. Imò, quia natura de se comunicabilis est, non per se persona. VER. Et tamē in CHRISTO inuenis personam extra naturam, uidelicet uerbum, ubi non est assumpta natura. SAC. Aduerto quid uelis, & mirum est hoc, atque in solo CHRISTO puto hoc inueniri. Nec tamen apparet hoc tam mirum consistere: quia illa natura non est propria ipsi uerbo ex propria ratione seu specie, sed assumptione, & est quasi habitus eius attamen mirum est. VER. Eo ipso quo corpus illud à uerbo æterno assumptum est, constat ei multa competere, quæ nulli alteri queunt corpori conuenire: imò decet omnipotentem per corpus illud & in ipso & circa ipsum mirabiliora agere, quam in tota reliqua substantia corporali. Porro, ut tactum est supra, aduerte unigenitum dei ex ineffabili charitate sua ad uos, hominem factum pro uestra salute, & seipsum obtulisse pro uestra redemptione deo patri in cruce, atq; se totum secundum naturam assumptam impendisse uestræ redemptioni ac dei patris honori. Et uide quid sapientius, quid subtilius, quid profundius poterat excogitari, quam ut hoc modo immoletur pro uobis omnibus quotidie patri æterno, ad eius gloriam & honorem, & ad copiosam ac multiplicem uestram operam, gratiam & salutem. SAC. Hæc ratio tacta est supra cum alijs sibi similibus: quæ quamuis in auribus fidelium, præsertim illuminatorum, dulciter sonent, tamen apud carnales & perfidos non sonarent. VER. Carnalis homo quidem non sapit ea quæ deus sunt, & nunc insuper intueere. Nonne enim mirum tibi apparet, quomodo totus mundus sine armorum uolentia sine humana potentia, sine magica arte, sine circunventione aut calliditate, ad hanc supermirabilem poterat quidē fide ac arduissimā legem induci, quas nec tyrannos crudelitas, nec persequentium rabies, nec philosophorum subtilitas, nec regum imperatorum robur, nec tentationes diabolicæ aut humanæ potuerunt eradicare: imò quam diu Christiana plebs iuxta fidei legē digne efficaciterq; uixit, fides hæc inter tot & tantas resistētias, repugnā tias, obices magis ac maxime creuit. SAC. Hoc reuera prorsus, mirabileq; est, nec dubitamus ad corroborationē fidei facti huius facta esse innumerabilia p̄clara miracula, signa, prodigia & portētia, sed p̄ aliqua euidētia in naturalibus, & in alijs petim⁹ declarari ac persuaderi, q̄ in hoc sacro sit corp⁹ Chri, imò tot⁹ & integer Chri. VER. Cōsidera oipotentiā dei & ei⁹ potentiā esse

esse penitus intentione ac perfectionaliter infinitam. Ideo nullum effectum posse esse tantæ ammirabilitatis, difficultatis aut eminentiæ, quin omnipotentia siue infinita potentia superbenedicti dei in infinitum sit maior. SACERDOS. Hoc quoque credimus. Tamen ea quæ implicant contradictionem, ut multa quæ in isto sacramento creduntur, implicare putantur, deus facere nequit, uel potius ab eo fieri nequeunt, quod non ex illius impotentia, sed rerum incapacitate provenire fatemur. VERITAS. Nullum eorum quæ creditur à deo contradictionem includit. SACERDOS. Vnum præexistens conuertitur in aliud præexistens sine sua corruptione: & idem numero simul contineri in locis diuersis, grandæq; corpus in loco per modico, dimensiones quoq; se inuicem penetrare. Insuper unū & idem simul quiescere & moueri, & ex accidentibus generari & nutriri substantiam, ac quædam his similia, quæ in isto sacramento uel circa ipsum, & in speciebus horum creduntur, nonne contradictionem uidentur includere? VERITAS. Pro omnium horum solutione perpende quod omnipotentia supergloriosissimi & superliberrimi dei nequaquā ad hūc rerum ordinem, cursum & legem artatur, quod non solum scriptura, imò & ratio bene disposita protestantur: quamuis philosophorum quorundam fatuitas longe aliter sentit. Et ipse omnipotens per innumerabilia miraculosa & supernaturalia facta hoc demonstrauit. Ideo præter naturales & solitas transmutationes, ipse potest unum subsistens in aliud subsistens in tantane transsubstantiare, qui sine motu & intermedia mutatione attingit materiam primam, ut est quid in sua natura. Potest item efficere q̄ unum & idem sit simul in pluribus locis, siue per multiplicationem eiusdem, siue per conuersionem aut transsubstantiationem plurium in unum & idem: nec ignoras q̄ unum & idem per accidens simul possit quiescere & moueri. Dimensionum etiam penetratio non implicat, quæma dmodum implicat dimensionem non habere partem extra partem, uel in aliquo subiectiue esse ab edinem & tamen non esse album. Et breuiter omnipotens in circumscriptionibus deus potest in infinitum plura & maiora ac mirabilia efficere quam possit comprehendere mens humana, quæ nec etiam minima rerum plane ualet cognoscere. Nonne creator sublimis & adorandus, qui quotidie tot aias rationales facit ex nihilo, potest unū corpus facillime in aliud uertere? An ignoras quam mira assistue etiam naturaliter fiant? Quomodo in unda quadā salis protinus est conuersa: et uirga Moysi in serpentē, ac serpēs in uirgā? Sic & sanctus Iohannes apostolus precibus suis ac meritis uirgas & lapides in optimum aurum conuertit, quod rursus ipso orante in pristinas rediit species & naturas. Ita ad sanctæ Barbaræ uirginis iustam maledictionem pastoris iniqui oues in locustas conuersæ sunt. Itaq; omnis creatura per obedientialem sibi innatam potentiam, ad nuntum obedit creatoris imperio. Nonne iuxta Auicēnam, Algazelem, & alios quosdam philosophos, ex sola conceptione seu apprehensione intelligentiæ, sequitur in inferioribus istis effectus, etiam supra aut præter naturam, quia inferiora ab intelligentiis ponebant producta: quantum magis ex apprehensione & iussione superdignissimi creatoris fiet quicquid uoluerit in rebus creatis. Dic quomodo in modicissima parte pupillæ oculi tui recipiatur species colorum tam diuersorum, imò similitudines tam gradium rerum, representantes res ipsas cum suis figuris, magnitudinibus ac dispositionibus uarijs: Qualiter tantarum molium totq; uarietatum ac multitudinum imagines ac representationes simul recipi queunt ac fieri in pupilla tam modica? Sic & in cæteris quis satis miretur cohabitandem potentiarum & obiectorum. Miraris q̄ corpus tam magnum sub speciebus tam modicis continetur. Et quomodo capere potes, quod tamen ratio dicit sic esse, q̄ anima rationalis simplex & inextensa per totum corpus extenditur, imò & ipse simplicissimus deus, in quo nulla prorsus extensio, moles seu quantitas est, per totum extenditur uniuersum, ita q̄ ubiq; essentialiter personaliterq; cōstitit. Si omnipotens non sciret nec posset nisi unum modum locandi corpus in loco, uidelicet commenturatiue, & per propriam ipsius corporis quantitatem, recte obijceres: sic ei accidenzia sine subiecto esse, admiratione & supernaturali causalitate non caret. Et nonne creator omnipotens potest per se immediate influere accidenti, uim illam fulcitiam qua accidens sit & in esse permaneat supernaturaliter uirtute diuina, quam naturaliter influat ei per creatam substantiam. Deniq; cernimus q̄ panes, pisces bestiarumq; carnes in carnem hominis conuertuntur quoti die uirtute caloris naturalis, prout instrumentum est animæ. Et nonne potest deus facere in instanti per seipsum sua infinita uirtute, quod potest & facit per causas intermedias naturales, saltem in his quæ non derogant excellentiæ suæ. Sic &

Obiectio

Solutio

Gene. 19
Exo. 4

Mat. 4
Mat. 16
Iohan. 20
Actu. 12

Christus subito conuertit a quam in unum. Quid igitur mirum, si subito conuertat panem & uinum in corpus & sanguinem suū, qui indefinenter per causas naturales secundas conuertit cibū & potū in corpus sanguinēq; humanū? Vnde & tētor sciens diuine esse potētiā, hoc inmediate per se supernaturaliter facere, dixit ad se ipsum: Si filius dei es, dic ut lapides isti panes fiant. Præterea, de penetratione dimensionū qd eatenus obstupescitis, cū & Christus ex uirgine natus sit, ipsa integra permanente, imō & de clauo surrexit tumulo, clausisq; foribus ad discipulos sit ingressus: quod & diuina uirtute quoq; in alijs factū est, sicut in Actib⁹ legis apostolos p angelū eductos de carcere clauso, in eorū exitu clauso manēte. Thomas quoq; nōne ianuis clausis ingressus est thalamum sponsi & sponsæ? Alexan derq; papa sanctus carcerem, in quo fuit illustrissimus martyr Hermes, & multa his similia uerissime sunt descripta. Insuper, nonne Albumasar astrologus in Introductorio maiori, libro sexto fateatur, qd sole existente in Virgine, nascitur in terra uirgo mundissima, & ipsa sedet super sedē stratum, tenens spicas in manibus, & fouet in gremio infantulū ex se natū, quāuis in hoc errasse minime dubitatur. SAC. Reuera si ista rite pensentur, satis & super satis persuasisti propositum, & super his gratias ago & contentor. VER. Iam agis sicut dixisti, moderato cōtētus scrutinio, nec patrū transgredeās terminos. Sed dic, legisti ne deuotionale opusculū uiri desuper uncti, & deuote simpliciterq; de materia ista scribētis, qui dicere potuit, Quoniam non cognoui literaturam, introibo in potentias domini? SAC. Religiosum patrem Iohannem Ruysbroick (ni fallor) notas fateor me eius legisse Tractatum, qui quanto simpliciori stilo est editus, tanto plus deuotionis excitatiuus mihi uidet. VER. Ad legendum adificationem aliqua recita inde.

Psal. 79

Articulus XXXIII. Introductio uerborum quorundam ex Tractatu cuiusdam uiri illuminati.

Venerabilis pater Iohannes Ruysbroick cuidam scribēs sanctimoniali. Si uolueris, inquit, in sacramento sancto accipere corpus dominicum ad dei honorem & tuam salutem, debes in te habere quatuor puncta, quæ beatissima uirgo Maria in se habuit atq; exercuit, quando filium dei concepit, quoniā ipsa est summa magistra uniuersarum uirtutum, & doctrix omnis sanctitatis: Primum horū est puritas: Secundum uera cognitio: Tertium humilitas: Quartum est libera uoluntatis concupiscibilitas. Probate ergo & considerate aspectum seu faciem conscientiarū uestrarū, & quicquid in ea inuenieritis displicens deo, hoc humiliter & querulose cōfitear, ac malū de quo plus uerecundaris, nequaquam negligas confiteri, & accusa te ipsam tanquam tui ipsius inimicam mortiferam ac capitalem: sicq; poteris munda fieri ac sincera. Porro de defectibus tuis quotidianis ac communibus ac leuioribus, de quibus uix aliquis potest abstinere, confitearis paucis ac breuib; uerbis, ut sis inoccupata, id est, mente indepicta. Verumtamen magnam contritionem & cordis amaritudinem habeas de uniuersis tuis peccatis, bonāq; uoluntatem semper bene agendi & abstinēdi ab omnibus mortalibus uenialibusq; peccatis: & ante omnia habeas semper fidem magnam & spe amorem in deo, quæ duo multum ualent ad delendum peccata. Caueas uero a confessionibus prolisxis & uerbosis, quia deordinant, & scrupulosam erroneamq; efficiunt. Secundum est uera dei cognitio, quā nemo potest habere nisi cōscientiā mūdā habēs. Hāc dei cognitio gloriofissima uirgo Maria habuit summe post filiū suū, præ oibus hoibusq; unq; fuerit. Alia duo puncta nō exegit saltem post hęc duo. Et de humilitate quid sit constat. Quid autem intelligat per liberā uoluntatis concupiscibilitatem, ignoro & discere cupio. VER. Potest per hoc accipi feruens desiderium, seu interna auiditas communicandi, quod aperit mentem ad salubrem susceptionem dilecti. Quemadmodum enim beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum: ita & beati qui esuriunt sitiuntq; fontem iustitiæ Christum dominum in hoc sacramento cōtētum, quoniam replebūtur beatifica uisione ipsius. SAC. Deinde subiungit: Quando rex magnus & prudens uult peregrinari remote, conuocat principes suos, facitq; eis conuiuium, atq; committit eis regendam suam regionem, populum, ac familiam suam usq; ad reditum: sic Christus rex regū exiturus de mundo ad patrem, fecit cenam magnam nouissimam, ad quam duxit apostolos, quibus commisit sacramenta sua ac populum suum. & quia sequenti die fuerat moriturus, fecit ibi testamentum suum, relinquens illud suis apostolis, & per ipsos cunctis fidelibus usq; in finem mundi. Istud testamentū est ipsemet in sacramento, & ipse à patre primus constitutus est episcopus totius Christianitatis, atq; in ea primam Missam celebrauit, in qua apostolos ordinauit

Mat. 9
Mat. 28
Luc. 14
Actu. 14

dinauit presbyteros, & seipsum ex nimia charitate dedit nobis in animæ cibum ac potum. Amor Christi avarus est & largus, imō super omnia avarus est & largus, quia dat nobis totum quod est & habet: & e conuerso recipit à nobis similiter totū quod sumus & habemus, ac super hoc quodammodo postulat à nobis plus quàm ualem⁹ exolueret ipsius esurians, id est zelatio nostræ salutis, magna est & absq; mensurāiple cōsumit nos funditus ex toto, & medullam ex ossibus nostris consumit. Attamē ei bene fauemus, & quāto plus ei fauemus, tanto melius sapimus ei. Et quantumcunq; nos consumit, impleri tamen non potest, quoniā habet infatigabilem appetitum. Et quamuis simus pauperes & egeni, tamen non curat, quoniam nihil uult relinquere nobis: ideo præparat nos in cibum sibi. Primitus comburit in amore omnia nostra peccata & defectus: & quando purificati sumus & asati, tūc aperit os suum tanquam uultur qui uult omnia deglutire: quoniam uitam nostram peccatis plenam uult consumere, & in uitam suam transmutare: quæ uita, gratia & gloria extat plena: quæ nobis semper extat parata, dummodo uelimus nos ipsos abnegare, & deinceps peccata uitare. Si uideret possemus cupidum appetitum quem Christus habet ad nostram salutē, non possemus nos continere, quin in eius guttur uolare uellemus. His cōsimilia scribit multa, quæ mallem clarius elucidari, quàm diffusius prosequi. Quomodo enim amor Christi avarus est, & totaliter nos consumit? VER. Vir ille specialem habet modum loquēdi, in multis frequenter metaphoricum & obscurum: tamen ipsemet se exponit. Amorem itaq; Christi metaphoricè uocat auarum, quoniam sicut avarus bona aliorum attrahit sibi & colligit, sic Christus suos fideles attrahit sibi, & unum per charitatem facit eos in se sicq; dicitur eos comedere, in quantum per amoris unionem conuertit & trāsformat ipsos in se, atq; incorporat ipsos sibi, ut sint mysticum corpus eius. Sic quoq; conformat eos sue uitæ, ut Christi formiter conuerterentur: id est, secundum exigentiam & tenorem charitatis diuinæ, atq; secundum sinceritatem euāgelicæ legis: nō quæ sua sunt, sed quæ Christi iugiter exquirentes, ut dicere queat unusquisque ipsorum: V uo iam non ego, uiuit uero in me Christus. Et ita cōsumit eos, non secundum substantiam destruendo nec uires, sed quicquid propriæ uoluntatis & inordinatæ affectionis est, tollens ab ipsis, ita ut plene sint resignati & abnegati. Cumq; sic purgati fueritis, & igne diuini amoris succensi, Christus aperit os suū ut uultur, id est, cum ingenti cordis affectu coniungit uos sibi & absorbet in se, cupitq; ut in desinenter feruentius & intinuis inuisceremini ei, ita qd si lymphoto intellectu conciperetis inestimabilem eminentiam suæ charitatis ad uestram salutem, uix possētis uos cōtinere quin amore reciproco & grata affectione tenderetis in ipsum. Dicitur quoq; plus postulare q̄ possitis exoluere, quoniam iubet se toto diligi cordet: quod non in uia, sed in patria perfecte impletur. Vel quia beneficia eius ac charitas ad uos sunt tam magna, qd uicem condignam rē pendere non ualeatis. SAC. Ex his fateor claret intelligentia inductorum. Præterea scribit. Prima differentia communicantiū, est deuotōrū, qui ex natura sunt teneri cordis: qui dum tanguntur gratia dei, si tunc sequitur motum gratiæ atq; obediunt ei, intantū accendit eorum affectio & delectatio ad Christi humanitatem, qd leuiter contemnerent & relinquerēt omnia quæ sunt mundi, quatenus possint uti suo dilecto secundum modum, quo tanguntur secundum sensibilem suam affectionem ac dulcem. Et quia non queunt suo domino hic magis appropinquare quàm in sacramento, ideo cadūt in defectum seu extasim desiderio sacramenti, ita quod eis apparet quod furere debeant aut perire, nisi possint ad sacramentum accedere. Verum pauci sunt tales, & communiter sunt mulieres aut uirgines, quæ sunt teneræ complexionis, nec sunt eleuati aut multum illuminati: hinc exercitatio eorū est sensualis aut concupiscentialis, & omnino transformata cum Christi humanitate: nec intelligere ualent aut sentire, qualiter Christus spiritualiter sumi potest sine sacramento, quoniam languent desiderio humanæ præsentia CHRISTI, & nemo potest eis cōsulere, aut eos iuuare seu tranquillare, nisi accipiant sacramentum: quo accepto, sunt pacati, & utuntur suo dilecto in quiete & spiritali sapore, ac supereffluenti dulcedine, usq; ad tempus quo gratia & exercitatio iterum renouatur in eis: tuncq; rursus labuntur in priorem communicandi affectum & extasim, quasi nunquam antea sacramentum sumpsisent. Cor eorum hiāt & aperitur quasi essent insensati, ut rursum communicent. Ideo designati sunt per Regulum, qui non cessauit quin Christus in domum suam descenderet, aliās putauit filium suum protinus moriturum. Secūda ac altior species cōmunicantium, est hominum qui subtiles sunt intellectu, & intellectuales in spiritu, & tamen inclinabiles ac lubrici ex natura: qui dū gratiam dei accipiunt peruenientes in ea, necesse habent sæpe certare, quia in eis caro spiritui

1. Cor. 10.
Galat. 2

Deute. 6.

Iohan. 4.

re. Cum ergo nulla actio sit meritoria uite æternæ seu deo accepta, nisi à charitate aliq̄ modo procedat, ut puta elicitive uel imperatiue, iuxta illud Apostoli: Si linguis hominum loquar & angelos, charitatem aut non habebam, factus sum sicut æsonans aut cymbalum tinniens, ideo charitas, prima omnium appellatur uirtutum. Charitas enim deo affectum grate coniungit, & omnium aliarum uirtutum operationes ad ultimū finem (qui est deus gloriosus & sanctus) reducit ac ordinat; propter quod omnium uirtutum ultimus nominatur. Ipsa est enim regina uirtutum & finis earum. Et sicut deus est omnium rerum principium & finis, sic charitas dei omnium uirtutum primū appellari potest ac finis. Vnde quicquid cogitamus, effamur uel agimus, ad dei amorem referre debemus. Nihilominus, fides charitatem præcedere dicitur, quoniam ipsa ad intellectum prinet, affectūq; dirigit, & uoluntati ostendit quod diligendum existat. Patet ergo, quod fides charitatem præcedit secundū uiam gnationis; charitas uero fidē præcedit, secundū uiam perfectionis. Deniq; dilectio quæ est actus charitatis, in cognitione fidei fundatur: ideo dici solet, quod amor ex cognitione procedit. Dicit enim Psalmista: In meditatione mea exarscet ignis. i. ardor diuinæ dilectionis in mente mea exurgit, dum meditationi intēdit. Sed queri potest, quod cognitio causa dilectionis dicat, cum bonitas rei a natura sit, quæ dilectionē in animo diligentis inducit atq; excitat. Et respondendū, quod cognitio boni est causa dilectionis, tanquā uia qua ad amorem bonitatis tendat uolūtas. Bonitas autem rei, seu ipsum uolūtatē obiectū, est causa dilectionis motiua & quasi efficiens. Quo igitur cognitio clarior fuerit, & bonitas rei maior extiterit, eo uia ad diligendum est melior, & causa amandi intēdit. Ipsa quoq; dilectio dei, dilectionē habet adiunctā, quemadmodum scriptū est: Memor fui dei & delectatus sum. Et rursus, Occupabit & deficit anima mea in atria domini. Et sequitur, Cor meū & caro mea exultauerunt in deum uiuum. Vnde deuotio nihil aliud est, quā prompta uoluntatis affectio exequendi ea, quæ dei sunt, & diuinum honorem ac cultum concernunt. Deuotio ergo ex contemplatione diuina, mediante dilectione, causatur. Ex hoc enim quod deū diligimus, & in eius dilectione gaudemus, inardescit affectus ad ea implēda, quæ deo sunt placita. Porro, in dño nro Iesu Christo est duplex natura, & una personarum: & secundū utrāq; naturam, contemplāda ac diligēda est nobis. Sed quæ diuina eius natura præstantior atq; perfectior est humanitate assumpta, eo contemplatio Christi secundū naturā diuinā, & secundū hanc eundē diligere, dignior ē & ite sublimior, quā contemplatio eius secundū naturā humanā, & secundū hanc eū amare. Propter quod ait Apostolus: Et si aliqui Christi secundū carnē cognouimus, tamen iam nunc non nouimus. Imò in oibus ita est, quod quanto res cognita melior atq; diuinior extat, eo contemplatio eius desiderabilior ē: & amor ex huiusmodi contemplatione emanās, magis meritorius ē, & deo acceptior. Vnde ipsius uerbum dicitur deitatis cognitio, & sup̄sanctæ trinitatis speculatio, summe & incōparabiliter appetibilis ē. Et dilectio ex tali contemplatione procedēs, maxime meritoria ē, & diligētē deificās. Sed ad hanc perfectionē nemo peruenire ualet, nisi qui Christi cōuersationē in mūdo imitari studuerit, eius humilitatē sectādo, patientiā amplectēdo, charitatē sequēdo, obedientiā imitando. Qui enim dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare: radius quippe diuinæ lucis, in superiori parte rationalis animæ splēdere nō potest: nec ardor diuini amoris, in intellectuāli appetitu seu uolūtatē feruere, nisi inferior pars animæ fuerit expurgata ab impetu passionū & sordibus peccatorum. Qui igitur Christi diuinitatē contemplari & amare desiderat, eū secundū humanā naturā diligenter cōsideret, prædictas uirtutes uigilanter p̄sando, efficaciter imitando, & secundū has cōsiderationes eū feruenter amādo. Tunc enim implebitur in eo illa Christi pmissio: Qui diligit me, diligetur à patre meo: & ego diligā eum, & manifestabo ei meipsum.

Articulus II. De deuotione quæ ad digne celebrandū requiritur, & sufficit ad salutem, non tamen ad perfectionem.

Quod autem nunc uiuo in carne, in fide uiuo filij dei, qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me. Quemadmodum in rebus uiuentibus anima est principium uitæ naturalis, & omnium naturalium operationum ac motuū, sic dei gratia in anima est principium uitæ meritorie, omniumque actionum bonarum, secundum illud Apostoli: Gratia dei sum id quod sum. Quælibet autem actio ex gratia dei procedens, deo accepta est. Quicumque ergo in gratia est, si celebret, meritorie agit, & uitam meretur æternam, nisi per negligentiam propriam & uoluntatis subuersionem, gratiā illā amittat in ipso accessu uel prosecutione officij. Talis uero gratia nō continetur nisi per peccatū mortale, quod charitatē quæ est uita anime, extinguunt. Mortale uero peccatū incurritur per præuocationē diuini præcepti. Cum ergo Christus hoc diuinitus celebrare

Gratia non amittitur, nisi per peccatū mortale.

brare sacramentum in sui memoriam, id est, in memoriam suæ eximie charitatis ad nos, atque acerbissimæ & contumeliosissimæ passionis pro nobis, præceperit, dicens: Hæc quoriscumque feceritis, in mei commemorationem facietis, elucescit quod sacerdos sine prædicta Christi memoria celebrans, diuinum præceptum transgreditur: & ergo mortaliter peccat. Ex quo innouescit, cur communiter dicitur, quod ad celebrationem, imò & ad communionē actualis deuotio exigat, & hoc de necessitate præcepti, ita ut mortaliter peccet, qui eam non habet in ipsa celebratione diuini mysterij. Prædicta enim memoria sine actuali deuotione haberi nequit in eo, qui gratiam habet. Hæc namque memoria, cum non sit nisi recognitio beneficii bonitatisque Christi, dilectionē accendit: dilectio uero deuotionē inducit, sicut ostensum est. Denique, quamuis ista deuotio uoluntatis ad digne, i. meritorie celebrandū sufficit, ac non tamen perfecta est, nec debet sacerdos ea esse contentus. Qui enim hac simplici deuotione contentus est, modicum sæpe fructū ex celebratione reportat: imò & negligentias multas sæpe incurrit, distractiones phantasiarum plurimas patiendo in missa. Vnde nec ipsam tam suauissimum sacramentum dulcedinem experitur, sed macer & uacuus de pinguis sima illa atque opulentissima Christi mensa recedit: nec tantæ charitatis igne succenditur, sed frigidus permanens, in semetipso arefcit.

Articulus III. De deuotione perfecta & pura, quam decet habere celebrantem, propter tanti sacramenti dignitatem.

Sacerdotes sancti erunt deo suo, & non polluent nomen eius. Incensum enim domini, & panes dei sui offerunt: & ideo sancti erunt. Quemadmodum Dionysius ait, Sanctum uocatur, eo quod admixtione maculæ careat, omnisque terrenæ cupiditatis & mundani atque carnalis amoris contagione priuetur. Sed dicit aliquis, Quis talis esse in hac uita poterit, in qua si dixerimus, quia peccatū non habemus, nos ipsos seducimus, in qua insuper iustus in die septies cadit? Nam Salomone testante, Non est homo in terra qui faciat bonum, & non peccet. Et respondendum, quod sanctitas rebus ascribitur, secundum exigentiam & capacitatem status earum. Deus enim benedictus essentialiter & totaliter sanctus est. Omnes uero beati in partia, quamuis non essentialiter, sed participatiue sancti sint, sic tamen sancti sunt, quemadmodum sanctum modò diffinitum est. Nullius enim maculæ, uel inordinatæ affectionis labem habent, nec habere possunt, cum sint confirmati in bono. Omnibus autem bonis Christianis ac uere fidelibus hoc extat commune, quod mortalium peccatorū sordibus carent, eo quod amor diuini summique boni in eis præponitur sto afficiatur ac delesterent. Porro, sanctis uiris id proprium est, quod uenialia peccata tota diligentia student cauere: & quæ cauere sigillatim non ualent, incessanter quoti die desunt, redarguunt, confitentur, emendat. Vnde merito sancti dici possunt, licet quoti die uenialiter cadant. Nam sanctæ deuotionis sollicitudo, & ignis charitatis diuine in eis celeriter totaliter consumit, quicquid uenialiter delinquant siue omittunt: imo, cum omnia eis cooperentur in bonū, non solum imperfectum suum sufficienter deplorant & corrigunt, sed etiā occasione ex uenialibus culpis accepta, quidie perfectiores, sanctioresque fiunt: quoniam dum tantum proficere nequeunt quantum desiderant, semetipsos profunde humiliant, uehementer despiciunt, solcite ambulanti & quicquid paulo ante operati sunt, pro nihilo aestimantes, syncerius coram deo, magisque reuerenter conuersari laborant, ita ut cum Apostolo dicere possint: Quæ quidem priora sunt oblitus, in anteriora uero extendens me ipsum, ad destinatum sequor, ad brauium uocationis supernæ. Hæc ergo est sanctitas, quam spiritus sanctus sacerdotibus inesse hortatur. Si enim sacerdotibus ueteris testamenti, qui non nisi figuralia atque carnalia sacrificia ac sacramenta tractabant, præinducta uerba sunt dicta. Sacerdotes sancti erunt deo suo &c. quanto magis sacerdotibus nouæ legis, qui diuinitus eucharistiam, quæ omnium ueteris legis sacrificiorum finis ac ueritas est, consecrant, tractant & sumunt, incumbit, ut sancti sint deo suo, & non polluant nomen eius? Quemadmodum enim fideles nomen dei sanctificare dicuntur, dum ei in sanctitate & iustitia digne deferuntur (sic enim ex uita eorum ostēditur, quod ille cui tale obsequium placet, sanctus est) sic nomen dei polluitur, dum illud inhonorant: eoque spreto, commutabilibus rebus adherēt, & immundis atque obscenis uoluptatibus uacant. Sacerdotes igitur Christi, sic in hoc mundo sancti esse conentur, quatenus unicum dei filium reuerenter contrectent, grate recipiant, mentesque pura retineant, ne tantæ dignationi & dilectioni filij dei inuentur ingrati. Hæc est perfecta deuotio, qua rationalis creatura tam prompte se tradit cultui dei, ut ea studi-

1. Corin. 11.

Nota.

Sapient. 16.

L. uirt. 11.

1. Iohann. 4.

Prover. 24.

3. Reg. 8.

Roma. 8.

Phillip. 3.

Leuit. 21.

Leuit. 21.

Sacerdotes quoque sancti esse debent.

Pfal. 72.
Luc. 10.
Istae. 25.
Pfal. 52.
Thre. 3.

ole abijciat, quæ à dei uacatione & contèplatione ac ueneratione elongat, ita ut dicat: Mihi adhærere deo bonum est. Et rursus, Vnum necessarium est. Sic namq; cum Isaiâ propheta uerissime dicit: Nomen tuum & memoriale tuum, in desiderio animæ. & cum Psalmista, Adhæsit anima mea post te. Sertier q; in breui, q; ueraciter Jeremias ait: Bonus est dominus sperantibus in se, animæ quærenti illum. Quamuis autem huiuscemodi uita ac talis deuotio, ad claustrales & maxime ad solitarios spectet, nihilominus seculares presbyteri ad eam pro uiribus suis, prout status eorū admittit, aspirare propinquareq; debent. Ideo enim continenter uiuere, & à secularibus negotijs, quæ animam plurimum distrahunt, abstinere iubentur. Præterea, licet quis secundum hanc pfectionem conuersari studuerit, & tam quietam ac puram & feruidiâ deuotionem sortiri optauerit, non tamē semper ad nutum suum se taliter deuotū inueniet; nec ideo à celebratione uel cōmunionē abstinēdum opinor, dū fecerit homo quod in se est, ut puta uitam & conscientia discutiendo, peccata confitendo, gratiam implorando, & in spe diuinæ clementiæ accedendo. Quamuis enim experientialem illam deuotionem, ac perceptibiliter dulcem affectū non habeat, quæ frequenter ex redundantia superioris appetitus ad inferiorē, seu uoluntatis ad sensualitatem causatur, si tamen ratio ipsa deo adhærere & uitij dissentire laboret, & uoluntas inferioris appetitus motibus dominet, tunc uera & intellectualis deuotio adest. Et hæc deuotio sufficit, imò & tutior est, sicut mattheus de Cracouia in quodam notabili conscripfit dialogo de comunione. Est quoq; deuotio talis probabile signum gratiæ dei.

Articulus IIII. De quatuor considerandis à sacerdote ante celebrationem.

1. Para. 29

Augustinus

Pfal. 50.
Ecci. 37.
In officio 4. penitentie.
Primum.

ii.

Rom. 8.
Eph. 2.

Iob. 26.

iii.
1. Cor. 6.

1. Cor. 11.

Filij mei nolite negligere: uos enim elegit dominus, ut steter coram eo & ministretis ei, colatis eum & cremetis ei in censum. Verba sunt hæc religiosissimi regis Ezechie ad Leuitas. Quæ admodum decimo de Trinitate dei Augustinus ait, Sacrificium exterius atq; uisibile, interioris inuisibilisq; sacrificij sacramentum, i. sacræ signum: Interius uero sacrificiū dicitur, quo se spūs rationalis deo offert ac subijcit, iuxta illud: Sacrificium deo spiritus contribulatus. & in Ecclesiastico: Salutare sacrificiū, attendere mandatis. In omni autem sacrificio secundum Augustinum, quatuor sunt pensandæ uidelicet, quis offert, cui offert, quid offertur, & quare offertur. Antequam igitur dicitur Christi sacerdos, ad uerendum dei altare celebraturus accedas, hæc quatuor non superficialiter, neq; cursorie, sed profunde ac intime penfes. Considera primum te ipsum, uide quàm pauper & inops consistas, quàm ingratus atque indignus beneficijs tantis, quam irreuerenter imperfecteq; ambulas coram deo tuo quotidie. De his igitur & alijs malis ac uitij tuis, cordialiter ingemisce, confitere & emenda. Secundo, attēde quis sit cui offers, Aeter no enim omnipotentis que patri, deo immenso, uiuo ac uero sacrificas. Contemplantur bonitatem ac dilectionem eius super nos, qualiter proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Etenim, propter nimiam charitatem suam qua nos dilexit deus pater, filium suum charissimum misit in mūdum, ut redempti, uiuamus & beatificemur per eum. Ex hac consideratione inflammatur dilectio, spes roboratur, ita ut feruenter fiducialiterq; accedas. Contemplantur etiam maiestatem & item iustitiam dei altissimi, quatenus timore in cunctis te habeas. Si enim columnæ cæli pauent in conspectu eius, & si angelici spiritus cum reuerentiali tremore deo assistunt, intendunt, deseruiunt, cum quantâ sollicitudine atque custodia cordis, timoreq; mentis, nos pauperes deo excelso astare & sacrificare oportet? Tertio, debet sacerdos aduertere quid offert. Aduerte dē celebrans, dignitatem sacrificij tui. Nonne corpus & sanguinem CHRISTI, imò totum CHRISTVM, deum uerum ac hominem offers? Dissimilium unio inueniens est. Quæ enim conuentio lucis ad tenebras? & CHRISTI ad Belial: id est, eius quæ sine iugo est. Quis consensus filio Veneris cum filio Virginis? Quæ demum conuentio superbi, iracundi, gulosi seu inuidi, cum miti & humili, cum amoroso & sobrio filio dei? Non ergo tibi licet nec expedit celebrare, CHRISTVM tractare uel sumere, nisi te ei similem esse comperias, secundum exigentiam tui status: & si non in effectu, tamen in affectu: uidelicet, ut toto corde uestigia CHRISTI imitari proponas & studeas: Alioquin reus efficietis corporis & sanguinis eius. Cum enim Leuitici septimo de sacerdotibus ueteris testamenti scriptum sit, Anima polluta, quæ ederit de carnibus hostiæ pacificorum, quæ oblata est domino, peribit de populis suis, quanto magis sacerdos nouæ legis in æternum peribit, si car

si carnaliter ac uitiose uiuendo, præsumat sacramentum corporis & sanguinis domini consecrare aut sumere. Vnde & moyses dixit: Sacerdotes qui accedunt ad dominum, sanctificentur, ne percutiat eos. Tempus enim est, ut Petrus apostolus dicit, ut incipiat iudicium à domo dei. Quarto pensare debet sacerdos, quare hanc hostiam offerat. Offerit enim pro uiuis ac mortuis. Et propter generalem rationem quam prefigit ecclesia sacerdoti, potest sacerdos pro uarijs personis ac causis, missam celebrare solennia. Vt ergo pro causa qua celebrat, exaudi mereatur, taliter uiuere, sicq; deo dignissimo familiaris & charus esse conetur, ut mediator idoneus inter deum & populum esse possit. Est nempe sacerdos inter deum & populum medius: quoniam ea quæ populi sunt, scilicet preces, uota, & dona eorum, representat & immolat deo. Ea quoq; quæ dei sunt, ut puta gratiam & sacramenta, impetrat, dispensat, seu tribuit populo. Debet ergo sacerdos populo in omnibus esse exemplaris, & deo dilectus ac familiaris.

Exod. 19.
1. Pet. 4.

1. q. 1. c. Epi.
scopi sacra.

Articulus V. De uitij quibus specialiter carere oportet sacerdotem, quem admodum in ueteri testamento figuratū est.

Dixit dominus ad Aaron: Homo de semine tuo qui habuerit maculam, non offeret panes deo suo. Sicut lex moysi typus extitit legis Christi, sic omnia quæ in lege antiqua fiebant, representabant ea quæ in lege gratiæ fiunt. Omnia enim in figura continebant illis, secundum Apostolum. Deniq; sicut lex ueteris figura est nouæ legis, sic noua lex figura est status beatorum in patria, secundum Dionysium tertio cœlestis Hierarchiæ capitulo. Quoniam ergo lex moysi figuratiua fuit nouæ legis, quæ ultra figuratiua est uitæ futuræ, idcirco figure ueteris legis obscuriores erant figuris nouæ legis: propter quod ait Apostolus: Vnbra habes lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem reæ. Nam bona futura obscure representauit, quæ lex noua euidentius representat. Et ideo lex noua habet imaginem, id est perfectam representationem rerum seu futurorum bonorum: umbra uero obscurior extat imagine. Cultus ergo seu status legis gratiæ, medius est inter statū legis scriptæ & uitæ futuræ, quem admodum Dionysius docet. Porro sacerdotium legale, figura extitit sacerdotij Christi: & per corporales defectus, propter quos filij Aaron ad sacerdotium reddebantur inhabiles, designantur spūales defectus, quibus sacerdotem efficiunt indigni ad celebranda mysteria Christi. Itaq; prohibitum fuit in lege, ne sacerdos esset cæcus uel claudus: & ne esset grandem uel paruū aut tortū habēs nasum; ne etiam sit fracto pede uel manu; ne sit gibbosus uel lippus, ne habeat maculā in oculo; ne habeat iugem scabiem uel impetiginem; nec sit herniosus. Pariformiter, sacerdos Christi non debet esse cæcus, id est indoctus: propter quod in Osea dicit: Quia tu scientiā repulisti, ego te repellam, ne sacerdotio fungaris mihi. Et idem alibi: Misericordiam uolui, & nō sacrificium: & scientiam dei plus quàm holocausta. Sacerdos quoque Christi esse non debet claudus, id est instabilis. Scultus enim mutatur ut luna, sapiens uero permanet ut sol. Sed constans esse debet, ut regia uia incedat: nec extollatur prosperis, nec frāgatur aduersis, ut dicat cum Iob: Donec deficiā, nō recedam à iustitia. Et rursus: Etiam si occiderit me, in ipso sperabo. Insuper sacerdos nouæ legis, non habebit grandem uel paruū tortū uel nasum, id est, interiorē gustum infectum, seu animum indiscretum: sed sicut nasus odores discernit, sic ipse inter bonū & malum discernere debet. Nec debet esse fracto pede uel manu, id est aediosus & piger: sed tēdio pulso, cum magno affectu diuina pertractans, & eis reuerenter ac prompte deseruiens. Non etiam debet esse gibbosus, id est dorsum mentis ad terrēna depressum gerens. Nec lippus, id est carnaliter sapiens: nec maculā habens in oculo, id est præsumptionem sanctitatis in corde, putādo se aliquid esse, uel suis uiribus aut meritis bona à deo sibi collata attribuendo, quatenus illud Danielis in missa ueraciter dicat: In spiritu humilitatis & in animo contrito, suscipiamur à te domine. Denique, sacerdos habere non debet iugem scabiē, id est petulantia carnis tenaciter adhærētē: nec impetiginem, id est auaritiam. Neque herniosus esse debet, id est ponderosus, uidelicet pondus turpitudinis atque malitiæ portans in corde, quamuis non exequatur in opere. Vnde in euangelio dicitur: Cum offers munus tuum ad altare, uade, prius reconciliare fratri tuo. Et denuo: Dimittite si quid habetis aduersus aliquem. Atque Apostolus, Sol (inquit) non occidat super iracundiam uestram. Hæc autem uirtutes, quibus in diu deo sacerdotem, signantur per uestes sacras, quibus in celebratione diuinorum utuntur, de quibus uerbum sit, & significatione earum, idcirco pertransendum uidetur, quia in Rationali diuinorum plene & pulchre de eis sit sermo. Sed & sanctus Thomas Prima secundæ, de sacris uer

Leuit. 21.
1. q. 1. c. Sacerdotes.

1. Cor. 10.

Dionysius.

Hebr. 10.

Dionysius.

1. q. 1. c. Si sacerdotes.

Leuit. 21.

Osee. 4.

Osee. 6.

Ecci. 27.

Iob. 27. & 13.
Leuit. 21.

Leuit. 21.

Danie. 3.

Matth. 5.
Marc. 6.
Eph. 4.

fribus sacerdotij legalis, & super quartum Sententiæ de sacris uestibus ministrorum altaris nouæ legis, pertractat.

Articulus VI. De partibus Missæ.

2. Timo. 2.

d. s. Thomas

Diuisio Missæ in quatuor partes.

Obsecratio est 1. pars Missæ.

Oratio, II.

Postulatio, III. pars

Gratiarum actio, IIII.

Officium Missæ uarie à diuersis diuiditur. Glossa enim super illud ad Timotheum: Obsecro primo omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, dicit, quod missa diuiditur in has quatuor partes. Thomas uero super quartum Sententiæ, diuidit missam in tres partes: uidelicet in principium, quod secundum eum dicitur oratio, usq; ad epistolam durans; in medium, quod est ipsa celebratio, usq; post communionem perdurans; & in finem, quæ est gratiarum actio, que durat usq; ad terminum Missæ. Has partes subdiuidit nona distinctione libri præfati, sic ut uidere potest, qui hunc modum sequi intendit. Alij demum diuidunt missam in quatuor partes, quarum primam appellant præparationem, secundam uero consecrationem, tertiam aut sumptionem, & quartam nominant gratiarum actionem. Hæc autem diuisio conuenientior uidetur & clarior, nec differt à prima, nisi in uocem eam Missæ partem, quam Glossa appellat obsecrationem, ipsa uocat præparationem; partem uero quæ secundum Glossam dicitur oratio, nominat celebrationem; partem quoq; quæ Glossa appellat postulationem, nunc par ista diuisio sumptionem. Quartam aut partem, omnes gratiarum actionem appellant. Prima pars usq; ad offertorium durat, secunda usq; ad finem consecrationis, tertia usq; post completam communionem, quarta usq; ad finem officij. Sed ad hoc intelligentiam scire oportet differentiam inter obsecrationem, orationem, petitionem & gratiarum actionem. Obsecratio igitur est inuocatio dei, cum commemoratione sacrorum seu diuinorum, quorum uirtute ac merito aliquid impetrare optamus, sicut cum dicimus, Per incarnationem tuam libera nos. Quia ergo in prima parte missæ fit commemoratio Christi, doctrina quoq; Apostoli & euangelistarum, cum inuocatione & laude diuina, idcirco prima pars missæ obsecratio nuncupatur. Dicit autem Glossa, quod obsecratio est de rebus difficilibus, ut de iustificatione impij. Porro, petitio est inuocatio dei pro bonis uis, quæ ordinantur ad ea que finaliter desiderantur. Cum ergo in secunda parte missæ, fiat oratio pro benedictione & consecratione panis ac uini in corpus & sanguinem CHRISTI, cuius corpus, prout in sacramento consistit, uaticum dicitur, & summum bonum quo in uia reficimur, ideo secunda pars missæ petitio appellatur, & etiam consecratio: quoniam petitio ad consecrationem ordinatur, & in ea petitione tanquam in ultima principalis patitur finitur. Postulatio autem, est inuocatio dei pro bonis patriæ: cum ergo post consecrationem bona que habentur in patria, postulentur, merito tertia pars missæ, postulatio dicitur. Postremo, gratiarum actio est cõsummatio orationis, per quam omne bonum ad deum refertur, atque ad potiora beneficia impetranda uia paratur. Cum itaque in ultima parte missæ hoc fiat, ideo quarta & ultima pars missæ, gratiarum actio dicta est.

Articulus VII. De lotionem & confessione sacerdotis, & osculo altaris.

Isa. 1. Exod. 30.

Psal. 50.

Dionysius.

Leuit. 14.

Lauamini, mundi estote, auferte malum cogitationum uestrarum. Sicut in Exodo legitur, Moysi dominus iussit ut sacerdotes lauarentur, quando accederent ad ministerium templi. Debet ergo CHRISTI sacerdos, antequam celebrat, manus lauare. Primo, propter reuerentiam tanti sacramenti: secundo, ad designandum spirituales lotionem, quam mentem purgari oportet à maculis uitiorum, iuxta illud: Ampiluius laua me ab iniquitate mea. Et rursus: Lauabo inter innocentes manus meas, & circumdabo altare tuum domine. Præterea, secundum Dionysium lotio digitorum uel potius extremorum eorum, designat absterfionem minimarum culparum. Debet ergo sacerdos non solum mortalia & grauiora uenialia abhorre ac fugere, sed & minima queq; peccata uitare, ut omnino mundus & mente collectus ac stabilis deo assistat. Vnde in huius figura dominus præcepit Leuitis, ut raderent omnes pilos carnis suæ. Per pilos enim, cogitationes signantur, quæ oriuntur ex corde, quem admodum pili ex corpore. Tu igitur Christus sacerdos, antequam corpus & sanguinem Christi creatoris, saluatoris, ac iudicis tui consecrare, contingere, manducare atque potare præsumas, omnes pilos corporis tui radas, id est, omnes cogitationes superfluas, curas que seculares & euagationes uanas abijcias, & Christum

stum ac passionem ac beneficia eius, cordi tuo firmiter imprimas, ne ad tantum officium imparatus & indignus accedas: alioqui modicus error in principio, magnus erit in fine. Præterea, quoniam scriptum est, Quia iniquitatem meam ego cognosco. Et, Dixi, confitebor aduersum me in iustitiam meam domino. Iustus enim (teste Salomone) in principio accusator est sui. Et Iosue ait: Fili mi, da gloriam deo, & confitere peccatum tuum: propterea presbyter lotus intus ac foris, sacrisq; uestibus uelut alter Aaron adornatus, confessionem ante altare facit, quatenus purior fiat, & ad celebrandum paratior. Quis enim est in hac uita sic mundus, ut non sit magis magisque mundandus? Facta uero confessione, osculatur altare. Altare enim, Christum uel crucem Christi designat, secundum Ambrosium. Per hoc ergo quod osculatur altare, demonstrat se ardentem amorem habere ad Christum, & ad celebranda eius mysteria: Velle quoq; uniri & conformari passionibus Christi, sciens quia non est seruus maior domino suo. Et, Quia si comparimur, & conregnabimus. Omnes enim qui uolunt pie uiuere in Christo, persecutionem patientur. Denique, quoniam presbyter Christi uicarius est, per osculum eius quo osculatur altare, intelligi potest dilectio immunde diatæque unio filij dei cum humana natura. Vnde sacerdos dum altare ascendit & osculatur, aliqua deuotissima uerba dicere debet, & quæ suo affectui dulcius sapiunt: ipsi quoq; altare amorose, tanquam Christum, osculari: quatenus ex ipso, tanquam ex fonte peccatoris Christi, gratiam hauriat, id est, deuotionem firmam concipiat, dicendo: Aue benignissime domine IESU Christe, diuinitate & gratia plenus, misericordia tecum, benedicta passio & uulnera tua, & benedictus sanguis uulnerum tuorum. Vel, Veni sancte spiritus, aut aliquid simile. Summa quippe sollicitudine prouidendum uidetur, ne tale officium sine actuali & feruida deuotione inchoetur. Nam uirtus principij, in his quæ sequuntur relucet ac permanet: & sicut præactum est, modicus defectus in principio, magnus efficitur in processu. Debet ergo confessionem ante altare, cum magna intentione facere sacerdos: non ex consuetudine arida, ut exterior humiliatio corporis, & item tunso pectoris, uera sint signa interioris humilitationis, atq; mentalis redargutionis superfluis. Debet etiam cordialiter affectare, ut alij orent pro se, & per preces aliorum auxilium sibi asuturum sperare, pie atq; humiliter credens alios meliores, & apud deum magis auditos quam se.

Articulus VIII. De Introitu missæ.

Laudem dicite domino deo nostro, omnes serui eius, pusilli & magni. Quoniam totum missæ officium, ad commemoracionem beneficiorum dei ordinatur, Saluatore dicente: Hæc quotiescunq; feceritis, in mei memoriam facietis: beneficia autem dei nil dignius rependere possumus, nisi honorem & laudem: nam bonorum nostrorum deus non eget. Idcirco missa à laude dei incipit, Introitus enim laudem dei continet, & ad honorem altissimi cum modulatione cantatur, quatenus uniuersorum astutium corda in dei amorem, sanctamque deuotionem excitentur & accendantur: ac per hoc toti sequenti officio cum seruore atq; alacri iucunditate intersint. Porro, Introitus ut frequenter ex psalmo accipitur, aut certe cum psalmo cantatur: cuius duæ sunt causæ. Prima, quod niam psalmi per modum laudis includunt, quicquid in sacra scriptura habetur, ut Dionysius tertio celestis Hierarchie capitulo ait. Secunda, quoniam Celestinus Papa instituit in exordio missæ, psalmos antiphonatum cantari. Gregorius uero loco psalmorum ordinauit Introitum cum cantu persolui. Vnde aut uersum retinuit ex illis psalmis, qui ante antiphonatum caneantur, ex quibus Introitus ut frequenter sumuntur. Potest quoq; tertia ratio addi: nam David sicut eximius extitit prophetarum, sic de CHRISTO & passione atq; mysterijs eius excellentius pleniusq; conscripsit: & ergo in celebratione mysterij Christi, psalmi seu uaticinia eius amplius frequentantur. Aduertendum est autem, quia ut de consecratione distinctione prima habetur, Iacobus frater domini, id est, consanguineus Christi, & Basilius Cæsariensis Episcopus, celebrationem missæ ediderunt, id est, multa quæ in missa dicuntur & fiunt, ordinauerunt ut sunt ceremoniæ & orationes: CHRISTVS enim in cena nouissima, hoc sacramentum instituendo, primam missam celebrauit: Iacobus uero minor, ob excellentissimam suam sanctitatem, hoc honore ab apostolis clarificatus est, ut primus episcopus in Hierusalem fieret: & primus post Christum celebraret secundam formam à deo præfixam, & cæteri apostoli post eum, adijcentes uerba consecrationis

1. q. 1. e. p. incipit parus. Psal. 50. Psal. 51. Proverb. 18. Ios. 7.

Sacerdos altare osculatur.

Iohann. 17. Rom. 8. 2. Tim. 2.

1. d. c. m. m. mur.

Apoc. 19

1. Cor. 11. Psal. 15.

Præterea uirtualiter includit totam sacram scripturam. Dionysius

Gregorius.

Basilius Christus & Iacobus primi missam celebrauerunt

orationem dominicā. Deinde princeps apostolorum Petrus quasdam orationes apposuit. Postea uero, ut Dionysius recitat, epistola atq; euangelium sunt adiuncta. Sicq; secundum ordinationem spiritus sancti, procedente tempore, & Christiana religione crescente, diuersa à sanctis patribus leguntur appositam maxime ab illo glorioso Basilio, qui in domo dei mirabiliter fulsit. Introitus igitur Missæ, cum magna deuotione cantandus est siue legendus: & ipsa cordis affectio ad deum sollicitè dirigenda. Et quæ dispersio cordis ad alia, deuotionem hanc tollit, propterea sacerdos anteq; missam inchoat, debet introitum legèdum prescire, & dicenda atq; agenda in promptu prenoscere: ne talia querendo, distractionem & inuotionem incurrat.

Articulus IX. De Kyrie eleeson.

Qui diligit deum, exorabit pro peccatis, & continebit se ab eis, & exaudietur. In omni dei obsequio, præsertim in oratione & laude diuina, duo nobis consideranda inueniuntur: uidelicet, dei misericordia, & nostra miseria. Intellego autem pro misericordia dei, omnia quæ ad bonitatem eius respiciunt, scilicet charitatem eius & liberalitatem, & patientiam super nos. Per nostram uero miseriam, uniuersa intellego quæ nostram imperfectionem, culpam & fragilitatem concernunt. Hæc igitur intente nobis pensanda sunt, quatenus ex contemplatione diuinæ bonitatis atq; clementiæ respiremus, & cum fiducia ad thronum gratiæ accedamus, in plenitudine fidei, certissime agnoscentes, quæ quicquid orauerimus patrem in nomine filii, dabitur nobis: si tamen perseueranter infatigabiliterq; pulsauerimus. Quemadmodum Iacobus monet: Postulet, inquit, in fide, nihil hæsitans. Nam secundum fidem nostram fiet nobis. Dicit autem non ualeat, quantum omnipotenti deo, perseuerans ac fiducialis oratio placeat. Ex consideratione uero nostræ miseriæ, humiliemur & displiceamus nobis, uilesq; simus in oculis nostris, quemadmodum Dauid ait: Ero humilis in oculis meis. Et Paulus hortatur: Non debemus nobis in ipsis placere, sicut & Christus non placuit sibi ipsis. Si ergo Christus, qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius, sibi ipsi non placuit, id est, in quantum homo, nullum bonum sibi ascripsit, cur nos miseris & uitijs plenis, nobis ipsis placemus? contententes alios, & præferentes nos illis? Sic ergo sacrosancta ecclesia conuenienter instituit, ut post Introitum, in quo laus dei cantata est, ad nos ipsos redeamus, & dei misericordiam imploremus, dicentes: Kyrie eleeson, id est, domine miserere. Et dicitur nonies, quatenus nostram imperfectionem nonies profitentes, ad perfectionem ac societatem nouem ordinum angelorum perducamur. Dicitur quoq; ter kyrie eleeson ad personam triplicem culpa offendimus, puta cogitatione, uerbo & opere. Magna autem est uirtus horum uerborum. Dum enim Basilius kyrie eleeson clamauit, hæreticos confutauit: & fores ecclesiæ diuina uirtute apertæ sunt. Sed & beatus Germanus, ut legitur, hoc uerbum clamando, quinque reges in fugam conuertit. Præterea cognoscendum, quod in missa triuilingua: uerbis ecclesiæ utitur in missa quædam uerba Græca, ut kyrie eleeson: quædam Hebraica, ut alleluia, id est, laudate dominum: & sabaoth, id est, exercituum: Offanna, id est, salua dñe obsecror Amen. i. uere uel fiat: quædam Latina. Nam his tribus linguis scriptus est titulus crucis Christi. Scio, quoniam istæ tres linguæ digniores sunt reliquis. Unde gentes quæ his linguis non utuntur, barbari appellantur. Tertio, propter reuerentiam super beatissimam trinitatis. Quarto, quoniam numerus ternarius est perfectus: omnia enim super tria in omni philosophum. Ideo per has tres linguas, uniuersæ linguæ designantur. Et sic in ministerio missæ his linguis utitur ecclesia, ad insinuan dum quod omnium linguarum populi in fide Christi saluantur, sicut in Genesi legitur Abrahamæ re promissum: In semine tuo, id est, in Christo, benedicentur omnes gentes. Et in psalmo: Et benedicentur in ipso omnes tribus terrarum, omnes gentes magnificabunt eum. Atque in Daniele propheta: Omnes gentes, tribus & linguæ seruiet ei. Ex quibus elucescit error Mahumetis seu Sarracenorum, qui dicunt unam quamque gentem in sua lege posse saluari. Unde in Actibus apostolorum Petrus de Christo testatur: Non est aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri, nisi in nomine Iesu Christi. Cui concordat quod per Isaiam dominus ait: Dedi te, I. Christum in lucem gentium, ut sis saluus mea usque ad extremum terrarum. Constat quoque, ex his, cum quantâ humilitate & affectione conuentionem cordis, hæc sacratissima uerba, kyrie eleeson &c dicenda sint, non cursorie, sed morose: quatenus presbyter omne genus peccati sibi indulgere desideret: & tanto hæc uerba feruentius dicat, quanto ea sepius iterat. Nam & ideo sepius iterant, ut semper de uotius explicentur.

Articulus

Articulus X. De hymno angelico, Gloria in excelsis deo.

Benedicentes dominum exaltate illum quantum potestis, super ualebit adhuc. Rursus ecclesia post propriam miseriam recognitionem, contemplationi & laudi altissimi uacare desiderat. Quanto enim quis seipsum magis humiliat, tanto in animo eius deus excellentior est. Sed nec aliq; ad laudandum & glorificandum deum idoneus est, nisi qui imperfectum suum pendit, & in misericordia dei bene uiuendo confidit. Peccatori enim dixit deus, quare tu enarras iustitias meas? Itaque post kyrie eleeson, cantat ecclesia hymnum angelicum, dicens cum angelis:

Gloria in excelsis deo, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis. Quod uero sequitur, Laudamus te, Iusque in finem, S. Hilarius fert apposuisse, uel Symmachus Papa secundum Albertum. Sed ut Nicolaus de Gorra super Lucam disseruit, & ex gestis partim Romanorum declarat pontificum, S. Hilarius illud apposuit: Symmachus uero Papa, hymnum istum in missa instituit decantandum. Verum tamen Albertus in libro de mysterijs dicit, quod S. Telephorus Papa, qui fuit a beatissimo Petro nonus, fecit additionem præfatam, & non Hilarius: & Telephorus instituit istud canticum cantari in nocte natiuitatis Christi in prima missa: quia tunc angeli cecinerunt principium cantici huius. Postmodum uero Symmachus ordinauit illud cantari in diebus & festis non luctuosis. Gloria autem, ut ait Ambrosius, est clara cum laude notitia. Gloria quoque accipi potest pro letitia, & ite pro maiestate seu perfectione. Hoc ergo quod dicitur, Gloria in excelsis deo, duplicem sensum habet: Primum, Gloria, id est, clara notitia, sit deo in excelsis, id est, in celis: uel in excelsis, id est, in angelis atque beatis, uidelicet ut ipsi clarè de deo notitiã habeant, & eum collaudent, sicut in psalmis cantamus: Laudate dominum de cælis, laudate eum in excelsis: laudate eum omnes angeli eius. Unde Gloria in excelsis deo, non dicitur per modum orationis, cum semper sit ita, sed per modum laudis & congratulationis, iuxta illud: Adorate eum omnes angeli eius. Scio intelligitur sic, Gloria, id est, letitia sit deo in excelsis, id est, habitanti in celis, uel in excelsis, id est, in precipuis atque sublimibus suis effectibus. Quemadmodum scriptum est, Letabitur dominus in operibus suis. Et in Ezechiele, Benedicta gloria dñi, de loco sancto suo. Quod uero per Isaiam dominus dixit, Ego dominus, hoc est nomen meum, gloriam meam alteri non dabo, non uidetur dictum de gloria, prout designat notitiam, omnes enim beati faciem ad faciem dominum, conspiciunt, nec de gloria prout importat lætitiã, omnes nempe beati, beatitudine dei fruuntur, sumitur ergo hic gloria pro maiestate diuina, nomen enim deo æqualis esse ualeat. Sequitur autem in hymno angelico, Et in terra pax hominibus bonæ uoluntatis. CHRISTVS enim est pax nostra, qui fecit utraq; unum, colligendo ecclesiam ex Iudæis & gentibus, & reconciliauit nos deo & angelis sanctis. Porro, Christus est pax nostra obiectaliter atque causaliter, quia secundum naturam assumptam est causa meritoria pacis, secundum diuinitatem uero, est causa effectiua & principalis pacis nostræ, imò & causa finalis & obiectalis, quia in ipso sicut in summo fine, pax nostra consistit. Pax autem formaliter, est tranquillitas seu quies mentis in deo, & hæc in hominibus bonæ uoluntatis esse censetur, quia illorum summa affectio, est honor & gloria dei, sicque mente in deo quiescunt. Et quoniam pax ista à deo nobis collata est, ideo de hoc laudat deum ecclesia, dicens: Laudamus te, id est, dignum laude asserimus. Benedicimus te, id est, boni de te, uel tibi dicimus. Nos benedicimus deo, & deus benedicit nobis: sed differenter ualde. Nam benedictio dei secundum Gregorium, est collatio munerum diuinorum, & multiplicatio eorum: benedictio igitur dei est causa bonitatis & gratiæ ac sanctitatis in nobis. Petimus namque benedicti à deo, id est, gratiam & misericordiam eius recipere. Benedictio uero qua nos deum benedicimus, est quædam professio, qua omnia bona deo ascribimus tanquam fonti bonitatis & sanctitatis ac gratiæ. Adoramus te, id est, singulari & excellentissimo cultu honoramus te, tanquam primum atque altissimum principem, qui solus nullius eges, à nullo dependens, omnia potes, omnia uides, solus propria uirtute iuuare saluareque potes, imò & obdurare ac perdere, quemadmodum in Deuteronomo, legitur: Ego occidam, & ego uiuere faciam. Est autem adoratio cultus & actus lætitiæ soli deo exhibendus: Latria uero est uirtus, quæ diuinæ naturæ cultum ceremoniasque impendit: & hæc uirtus alio nomine appellatur religio. Glorificamus te, id est, dicimus deum sanctificare uel magnificare, dum ei in sanctitate & æquitate seruiamus, sicque eum esse magnum & sanctum ostendimus: sic quoque deum glorificamus, dum nomen ipsum alijs manifestamus, ac per hoc ipsum famulosum & in animo aliorum gloriosum efficimus, Unde duplex est bene

Eccl. 43. Psal. 49. Luc. 2. Luc. 2. GLORIA IN excelsis deo. Psal. 148. Psal. 96. Psal. 103. Ezech. 3. Esiæ. 44. ET IN TERRA pax hoib. 2. Cor. 5. Pax quid sit. LAUDAMVS te. BENEDICIMVS. ADORAMVS te. Deut. 32. Adoratio. Latria. GLORIFICA mus te.

Eccl. 43. Psal. 49. Luc. 2. Luc. 2. GLORIA IN excelsis deo. Psal. 148. Psal. 96. Psal. 103. Ezech. 3. Esiæ. 44. ET IN TERRA pax hoib. 2. Cor. 5. Pax quid sit. LAUDAMVS te. BENEDICIMVS. ADORAMVS te. Deut. 32. Adoratio. Latria. GLORIFICA mus te.

Duplex benedictio, GRATIAS agimus.

TV SOLVS sanctus.

Diuina uerba magnam requirunt ad uerentiam.

Magis meritorii est deum laudare quam orare.

Ad hoc beatus in patria.

Psalm. 105.

Psalm. 105.

Psalm. 105.

Psalm. 105.

est benedictio, scilicet consecrationis & laudationis: prima, benedicit nos deus: secunda, nos deum, uel in propria mente eum attollimus. Gratias agimus tibi propter gloriam tuam magna. Id est, propter excellentem notitiam quam habemus spiritus sancto reuelante de te, quam cognoscimus, quanta nobis beneficia contulisti: propter quae semper & ubique gratias tibi agere tenemur, nec sufficimus. Quae demum sequuntur in cantico isto, sunt plana: nisi quod in fine cantatur de filio: Tu solus sanctus. Tu solus dominus. Tu solus altissimus Iesu Christe. Habet enim quaestionem, an talis oratio nihil addendo, sit uera: & est idem ac si quaeratur, an dictio exclusiua addi possit termino personali in diuinis, dicere: solus pater, est uerus deus: solus filius, est altissimus: solus spiritus sanctus, est immensus, uel simili modo. Et respondendum, quod tenendo dictionem exclusiua categorematicae, sicut prout ponit rem significatam circa subiectum, addi non potest termino personali, imo nec essentiali in diuinis: poneret enim solitudinem in diuinis. Si uero teneatur syncategorematicae, prout importat habitudinem praedicati ad subiectum, tunc addi potest termino essentiali & etiam personali, prout excludit alium, neutraliter non masculinè: sic enim cum dicitur, solus filius est sanctus, uel dominus, seu altissimus, sensus est: quod filius sit sanctus, & nihil aliud a filio: & hoc utique uerum est, pater enim non est aliud a filio, sed alius: proprie tamen haec uox, solus, excludit alium masculinè. Et ideo secundum Thomam tertia parte, talis locutio non est extendenda, sed exponenda, cum scilicet dictio exclusiua additur termino personali. Unde secundum eum Ecclesiastice non cantat de filio absente, Tu solus sanctus &c. sed protinus addit, cum sancto spiritu gloria dei patris: quoniam tres personae sunt unus altissimus, & unus sanctus ac dominus. Hoc ergo angelicum canticum cum magna cordis laetitia ac deuotione dulcissima est cantandum sine legendum: quod fieri nequit, nisi intellectus in contemplatione dei stabiliter atque sincere firmetur. Quanto enim uerba fuerint diuiniora, tanto ampliore aduertentia & eleuatione mentis puriore requirunt: quo etiam sensus diuinorum uerborum affectuosior est atque profundior, eo modica cordis distractio uehementius nocet ac impedit. Postremo, quum deus attente orandus sit, attentius tamen laudandus est: & tanto attentius, quanto maius ac dignius est deum laudare quam orare, utrumque enim actus est religio nisi uel patriae. Sed quanto obiectum & finis diuinæ laudis praestantiores sunt obiecto ac fine orationis, tanto sublimius est magisque meritorium deum laudare, quam orare. Obiectum enim orationis est aliquod donum diuinum, finis uero orationis est donum dei acquirere: obiectum autem laudis diuinæ, est ipsa excellentia bonitatis diuinæ. Finis uero est ipse deus: tale autem obiectum talisque finis obiecto & fini orationis potissime eminet. Denique, cum oramus, ad nos ipsos aliquo modo reflectimur: cum uero deum laudamus, in ipsam diuinam naturam excellentiam contemplando pure ac nude immergimur. Constat quoque, quod actio beatorum in patria sit laudibus dei uacare, non autem orare post diem iudicii, uel pro seipsis, iuxta illud Iohannis. In illo die in nomine meo non petetis quicquam. Rursus, quemadmodum obligamur plus diligere deum, quam nos, sic iustius est dei laudibus occupari, quam pro seipso orare: imo cum nemo idoneus sit deum laudare, nisi cuius uita coram deo probata consistit, cum de iniquis scriptura testetur: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe est a me. Idcirco ordinatur oratio ad laudem diuinam sicut ad finem: finis uero praestantior est his quae referunt ad ipsum. Palam est ergo, quod dignius atque diuinus sit deum laudare, quam orare: si tamen cor a nebula uitiorum atque caligine operum tenebrarum fuerit expurgatum: quoad uero passionibus irae atque superbiae premitur, uitiisque carnalibus & aedia superatur, uilius est orationi quam laudi uacare. Unde Psalmista cognoscens, neminem ad laudandum deum esse condignum, nisi fuerit a populari conuersatione & uitibus separatus, ita precatur, Saluos fac nos domine deus noster, & congrega nos de nationibus, ut confiteamur nomini sancto tuo, & gloriemur in laude tua. Praeterea, signum uirtutis est delectatio operationi coniuncta: cum enim quis delectatur sustinendo aduersa, signum est quod uere sit patiens. Quanto igitur laus dei orationem praecellit, tanto intensius delectari nos decet in laudando altissimum, quam in orando: & ideocriptum est, Exultabunt labia mea cum cantauero tibi. Et iterum, Labijs exultationis laudabit os meum. Hoc namque summa perfectio est & exercitium diuinissimum uitae praesentis, delectari in laude diuina: congratulari beatitudini aeterni dei, & eius perfectioni mentaliter congaudere. haec enim ex seruida dei charitate procedunt. Tanto autem ad hanc delectationem diuinam ac sincerissimam laudem efficimur magis idonei, quanto amplius renuimus extra deum consolari, delicias uentris & uaniloquia odiendo, & illud unum quod solius necessarium est, efficaciter inquirendo, inuentum tenendo, & omnem mentis signauiam ac corporalem

poralem quietem resolutionemque animi penitus abhorredo. Quoniam uero hymnus iste angelicus, cantus letitiae est, ideo in officijs laudatius omittitur.

Articulus XI. De saluatione & oratione sacerdotis ante Epistolam.

AD quem autem respiciam ait dominus, nisi ad pauperulum & contritum spiritu, & trementem sermones meos: Sicut ostensum est in officio missae, est ordinatissima mixtio commemorationis diuinæ excellentiae, quam laudamus: & recognitionis nostrae miseriae, pro qua oramus: nam post confessionem ante altare, in qua nostram profitemur miseriam, inchoatur introitus, qui est catus laudis diuinæ, & statim subiungitur kyrie eleison in quo rursus humiliamus nos ipsos, nostram miseriam declarantes: hoc finito, ad dei laudem conuertimur, dicentes, Gloria in excelsis deo: quo completo, oratio sequitur, in qua denuo consideramus nos ipsos, & misericordiam imploramus miseriae nostrae. Praemittit autem sacerdos salutationem ad populum, dicens, Dominus uobiscum. I. gratiam uobis infundat deuote mecum orandi, & sacra uerba digne atque salubriter audiendi: haec uerba ex libro Ruth sumpta uidentur, suntque affectuose a sacerdote dicenda, uelut a mediatore inter deum & populum, secundum exigentiam charitatis fraternae, quae in sacerdotibus exuberantior esse debet. Episcopus uero quia gerit Christi personam, dicit, pax uobis: sic enim Christus salutauit post resurrectionem apostolos. Serpries quoque salutatur populus manifeste uerbis praedictis, nisi quod semel pro dominus uobiscum, dicitur, pax domini sit semper uobiscum, quatenus exclusis septem mortalibus uitibus, impletur septem donis spiritus sancti, & actibus septem principalium uirtutum, quarum tres, scilicet fides, spes, charitas, sunt theologicae: reliquae quatuor, scilicet prudentia, quae est in ratione: iustitia, quae est in uoluntate: fortitudo, quae est in appetitu irascibili: temperantia quoque, quae est in concupiscibili, cardinales, i. principales uocantur, & hoc respectu ceterarum uirtutum moralium, quae omnes ad has quatuor reducuntur. Virtutes autem theologicae digniores sunt uirtutibus cardinalibus. Quinquies etiam uertit sacerdos se ad populum, quater eum aperte salutando, & semel in silentio uertit se, propter quinque apparitiones Christi in die paschae: quarum quatuor in euangelio describuntur: sed quae Petro creditur facta, non legitur ubi uel quomodo. Porro, facta saluatione populi, Et cum spiritu tuo, sacerdos precem fundit pro populo & se. Dicitur autem in Rationali diuinorum, quod numerus orationum semper erit impar, uidelicet una, propter unitatem diuinae naturae: uel tres, propter mysterium trinitatis: uel quinque, propter quinque uulnera Christi: uel septem, quia tot sunt particulae orationis dominicae: nec plures fieri debent, quoniam Christus hunc numerum non excessit, nisi forte propter specialem rationem. Quum uero plures orationes funduntur, debet ultima correspondentiam habere ad primam: & ideo in missa pro uiuis collecta pro mortuis addenda non est, nisi penultimo loco, uel antepenultimo. Quamuis autem oratio boni sacerdotis efficacior sit ad impetrandum quam mali, tamen oratio imo & totum officium mali sacerdotis uirtutem sortitur, & ad impetrandum sit efficax, in quantum sacerdos talis orat & agit in persona totius ecclesiae, ut asserit Thomas. Praeterea quamuis ubique & semper deus ab omni Christiano reuerenter & pure atque solite exorandus consistat a sacerdote, tamen in missa tantò ardentius sinceriusque orandus est, quanto causa orandi est maior, & ipsum officium dignius, persona quoque Christiano uicinior, ut puta mediator dei & plebis: ait enim Basilius: Diuinum auxilium implorandum est, non remissè, nec mente huic illuc: que uagante. Nam sicut ait CHRISTVS: Spiritus est deus, & eos qui adorant, in spiritu & ueritate adorare oportet. Quanta uero sit dignitas rationalis creaturae, quae deum pro libito in oratione alloqui potest, Chrysostrōmus pulchre declarat: Considera, inquit, quanta est tibi concessa felicitas, quanta gloria attributa, orationibus fabulari cum deo, cum Christo miscere colloquia: optare quod uelis, & quod desideras postulare. Et iterum ait: Nunquam oranti beneficia denegat, qui ut orantes non deficiant, sua pietate instigat. Est quoque secundum Damascenum, oratio petitio decentium a deo. Vel, ascensus intellectus in deum: unde qui sine attentione petit, uel quae petenda non sunt postulat, non ueraciter orat. Et curandum est oranti, ut saltem cum seruo- re orationem incipiat: tunc enim totum quod sequitur, uirtutem habet: quoniam deus primam orantis

Isaie. 66.

DOMINVS uobiscum.

Ruth. 2.

Iohan. 20.

Septem sunt ueluti principium uirtutum.

Quingies uertit se sacerdos in missa. Matt. 28. Mar. 16. Luc. 24. Iohan. 20. Numerus collectarum spiritus erit impar.

Officiū mali sacerdotis uirtute sortit.

Basilius. Iohan. 3.

Oratio sacerdotis loquitur cum deo.

Oratio quid

orantis intentionem attendit, scdm Thomam. Quod si talis intentio principio orationis de sit, ipsa oratio nec impetratiua nec meritoria est, ut idem testatur. Hoc tamen non intelligo, quasi orans non possit in prosecutione suae orationis quicquam mereri, si in principio attentus non exiterit. Si enim distractionem suam aduerterit, & mentem ad deum exerit, negligentiam suam recuperabit, sed hoc unum opinor, quod distractio mentis in principio orationis sit magis periculosa atq; nociua, quam in processu, imo & in fine orationis seu laudis diuine plus obest distractio quam in medio. Vnde Cassianus multum hortatur nos ut studeamus, orationem ac laudem diuinam cu seruore finire, & de omissione & culpa amissis ueniam humiliter implorare: hoc appe ualde proficuum est.

Cassianus.

Articulus XII. De Epistola & Graduali ac Alleluia.

Beatus homo qui inuenit sapientiam, & qui affluit prudentia, pretiosior est em sapientia cunctis opibus. Conuenientissime post orationem Epistola sequitur, in qua populus ad sacramenta Christi per doctrinam disponitur. Haec enim instructio utilis est ad conferendam gratiam dei, quae per orationem sacerdotis praemissam collata est. Est quoque necessaria ad digne percipiendam ac celebranda sacramenta coelestia seu Christi mysteria. Nisi enim cognoscamus gratiam & misericordiam atque beneficia dei, grati esse non possumus, nec cum amorosa deuotione ea recipere, uenerari, siue recolere. Nil enim diligit intellectus appetitus, nisi quod nouerit intellectus, qui aut ingratus est donis altissimi, siue praemeretur amittere, & futuris carere. Vnde Apostolus ait, Qui autem ignorat, ignorabitur. Oportet ergo beneficia dei agnoscere, quae admodum rursus dicit Apostolus: Nos, ingens, non ipsum huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex deo est, ut sciamus quae a deo donata sunt nobis. Nam ex tali notitia spes roboratur, & charitas uehementer accendit. Epistola igitur apostolorum doctrinam designat: dicitur enim epistola ab *epistolos*, quod significat mitto uel mado: quoniam sicut prophetae libros suos libris Moysi in quibus lex plene digesta erat, addiderunt, & quasi super miserunt ad maiorem explanationem legis, informationemque plebis, ita apostoli libris quatuor euangelistarum, in quibus lex noua perfecte contenta est, quaedam scripta super miserunt, ut populum informarent, insurgentesque questionibus abfoluerent, atque instantes tunc futurasque hereses euacuarent: & haec scripta appellantur epistolae, quae doctrina respectu euangelicae doctrine, quae immediate a Christo profluxit, est imperfecta & ordinatur ad eam, sicut ad finem. Intellectus namque epistolae disponit ad intellectum euangeliorum, propterea epistola ante euangelium legitur. Cognoscendum quoque quod eorum quae in missa dicuntur, quaedam a sacerdote pronuntiantur: ea uidelicet quibus populus immediate ad deum ordinatur, ut sunt orationes & gratiarum actiones. Horum tamen quaedam in se creto dicit sacerdos, quoniam ad suum officium spectat. Ea uero quae per ministerium aliorum diuinitus tradita sunt, a ministris dicuntur, ut epistola & euangelium: quaedam autem a toto choro dicuntur, ut puta quae ad dispositionem populi pertinent. Ex doctrina uero epistolae, si deus duplicem fructum consequi debent, uidelicet profectum uitae, ascendendo de uirtute in uirtute gradatim, quod significat per graduales: & item spiritalem laetitiam, iuxta illud Apostoli, Gaudete semper in domino, quod significatur per Alleluia nomen Hebraicum, cuius interpretatio est, laudate deum: & est hoc nomen alleluia, coeleste & mysticum uirtuosumque nomen ineffabilem beatorum exultationem significans magis quam exprimens: repetitur autem propter duplicem stolam seu gloriam beatorum, quam nunc fortiantur in anima, & tandem habebunt in anima & corpore. Cum autem epistola legitur, sedemus exemplo Mariae, quae se dens secus pedes Iesu, attente & uida mente uerba eius audiuit: taliter enim & nos audire debemus lectionem epistolae. Interdum quoque loco epistolae legitur aliquid ex ueteri testamento, ad designandum utriusque testamenti concordiam. Epistolae autem apostolorum per subdiaconos dicuntur, sed quae ex ueteri lege sumuntur, per inferiores ministros leguntur, non semper, sed tunc dum utriusque legis configuratio insinuat, ut in ieiunijs quatuor repositis, & dum ea celebrantur, quae in ueteri testamento praefigurabantur, sicut baptismus, natiuitas, passio. In officijs insuper luctuosus loco alleluia canitur tractus, qui asperitate uocum & prolixitate uerborum praesentis uitae miseriam representat.

Proverb. 3.

Epistola sequitur.

Ex beneficiis cognoscitur deus. De ingratia deo pro donis collatis. 1. Cor. 14. 1. Cor. 3.

Philipp. 4.

Quare cum epistola legitur sedemus Luc. 10.

Tractus.

Iohan. 3.

Articulus XIII. De euangelio & Symbolo.

Ego sum lux mundi, ait unigenitus filius dei. Quemadmodum dictum est, euangelica doctrina perfecta est, ad quam disponit doctrina apostolorum ac prophetarum, idcirco post epistolam & ea quae effectum eius signant, euangelium sequitur. Praemittit autem diaconus, dominus uobiscum: quoniam Christus dixit discipulis, quos ad praedicandum euangelium misit, in

fit. In quamcumque domum intraueritis, primum dicit: Pax huic domui. Secundo, ad designandum, quod Christus, qui est immediatus euangelicae ueritatis magister & auctor, non est solum homo, sed etiam deus. Porro, euangelium in sinistra catatur, quoniam Christus summus euangelij predicator non uenit uocare iustos, sed peccatores. Secundo, quia Iudaeis in incredulitate sua manentibus, gentiles, qui per sinistram exprimuntur, euangelio crediderunt. Cum uero euangelium dicitur, stat plebs capite nudo, & in principio signat se, tanquam de cruce Christi non erubescens, sed glorians: & uelut parata confiteri euangelij fidem, & etiam si opus est mori pro eo. Vnde plurimum reprehensibiles sunt, qui tempore euangelicae lectionis sine specialia necessitate uel causa sedent, uel sustentaculo innituntur. Congruentissime uero post euangelium dicitur symbolum fidei, scilicet credo: nam confessio fidei Christianae est fructus euangelicae discipline. Dicitur autem symbolum quasi collectio articulorum fidei orthodoxae: & est triplex, uidelicet apostolorum, quod in prima & completorio in silentio dicitur, ad insinuandum, quod in primitiua ecclesia fides in persecutione & in tribulatione fuit, & occulte praedicatores habebat: aliud est symbolum Athanasij Alexandrini episcopi: tertium est symbolum partium, uidelicet trecentorum decem & octo episcoporum in Nicena Synodo editum, contra Arianorum perfidiam, qui super gloriosissimae trinitatis substantialitatem unitatem negabant. Praeterea, quod uirtus est dignior, eo actus eius est magis meritorius atque diuini. Cum ergo uirtutes theologice quae fides est una dignissime sint actus eorum, sunt maxime meritoriae, & ergo Christianae fidei actualis & deuota confessio plusquam dici potest uel creditur merito: ideo omnia symbola haec cum magna attentione & diligentia sunt dicenda, potissimum tamen in missa.

Mat. 10.

Quare euangelium ad sinistram legitur. De consecratione d. i. c. opo solita.

Symbolum triplex.

Articulus XIII. De secunda principali parte missae, uidelicet de oblatione.

Tua est domine magnificentia & potestas, & gloria atque uictoria: tibi laus, tuae diuinitatis, tuae enim sunt omnia, & quae de manu tua accepimus, de diuisis tibi. In praeposita prima parte missae multa dicta factaque sunt, quibus tam sacerdos quam populus ad Christi sacramenta disponitur & aptatur. Nunc in hac secunda parte officij missae, quae pars consecrationis uocatur, sacerdos & populus magis immediate atque directe ad consecrationem uel sacramenti receptionem parantur: praemittitur enim offeritorium, quod spiritalem offerentium iucunditatem designat: hilare enim dator diligit deus: & item promptum diuinitus ad offerendum: sic enim immolata oblatio plurimum placet, idcirco ait David. Scio domine deus meus quod probes corda, & simplicitate diligas. Vnde & ego in simplicitate cordis mei laudabo, obtuli omnia haec. Deinde materia consecrandi deo per sacerdotem offertur, dicens: In spiritu humilitatis &c. quod ad adiungit. In nomine patris & filij & spiritus sancti, referat ad actum sequentem, quod calicem cum signo crucis deponit. Postmodum ad ministrum ac populum se conuertit sacerdos, in silentio dicens: L. Orate fratres pro me &c. Et sicut sacerdos gerit personam Christi, ita minister gerit personam ecclesiae, quis sit unus: & ergo sacerdos pluraliter alloquitur eum. Consequenter sacerdos orat uoce submissa, petens a deo effectum & fructum, acceptationemque oblationis exhibere: benedictionem quoque oblativae materiae, sicut patere potest consideranti diuersas secretas. Haec autem orationes in silentio dicit, quoniam non dicuntur in praesentia populi, sed quia dicuntur pro populo, ideo alte terminantur. Propterea quoque submissa uoce dicuntur, quatenus collectio deuotionis merito pronuntiantur: uel, quia designant orationes Christi secretas, sicut cum erat praesentis in oratione dei, & tunc passionis in statu, a uulso a discipulis pariter orauit. Postquam autem responsum est sacerdoti: Amen, subiungit: L. Dominus uobiscum. Tunc enim praesentia dei & illuminatio gratiae eius tanto amplius necessaria est, quanto ea quae restant magis ardua sunt. Volens ergo sacerdos populum ad diuinam mysteria preparare, excitando eum ad laudem diuinam, in ipsa praefatione quae incipit ibi. Vere dignum & iustum est, inuitat eundem ad laudandum altissimum. Ideo addit: L. Sursum corda: Inon enim laudare ualemus deum sincere ac digne, nisi contemplando diuinam, ad quod necessesse est inferiora & sensibilia ista relinquere, mentisque oculum diuinorum considerationi infingere, & hoc in praesenti officio summe requiritur, maxime in hoc loco: quoniam sacramentum istud totaliter diuinum & spirituale ac abditum est. Respondetur uero sacerdoti, L. Dignum & iustum est. Sed utinam mens ipsa atque affectio uoci concordet: utinam considerationi sapientiae atque clientiae beneficiorumque dei tam sacerdos quam relictus occupentur, praesertim in hoc loco & insuper usque in finem officij. Sacerdos autem choro consentiens, eadem uerba repetit, dicens: L. Vere dignum & iustum est, & quum & salutare, nos tibi semper & ubique gratias agere. Ponuntur hic quatuor nomina adiectiua, quae exprimitur cur deo regitari tenemur: Te-

1. Paral. 13.

2. Cor. 9. 1. Paral. 13.

Sacerdos gerit personam Christi. Minister per sonae ecclesiae Luc. 6. Luc. 22.

P. nemus

nemur enim deo gratias agere. Primo, quia hoc dignum est; secundo, quia iustum; tertio, quia æquum; quarto, quia salutare. Horum uero quatuor nominum differētia insinuatur per ea que sequuntur, subiungitur enim: L domine sancte pater omnipotens, J de quibus plenius loqui oportet.

Articulus XV. De intellectu Præfationis quotidianæ, Vere dignum & iustum est.

Iob. 18

VBi eras cum me laudarent astra matutina, & iubilarent omnes filij dei, ait omni- potens. Quis enarrabit cælorum rationem, & concētum cœli dormire q̄s faciet? Hoc profus cœlestis perfectio atq; angelica uita, & in omni præsentis incolatus afflictione dulcissimum refrigeriū, unicuique leuamē, in laudibus dei occupari, delectari, accendi. Hoc (ni fallor) gustauit sapiens ille q̄ dixit: Lau dabit usq; ad mortē animā mea dominum. Et diuinus Dauid, Psallam inquit, deo meo q̄ diu fuero. Et itē: Lucū dum sit ei eloquium meum, ego uero delectabor in dño. Duæ autē sunt rōnes laudandi de um, uidelicet ipsa bonitas dei cōsiderata in se, & beneficia eius nobis collata. laus ergo qua bonitatem diuinā scdm se & propter se laudamus, glorificatio dici potest. Sed dum deū laudamus propter beneficia eius, grāy actio appellatur, ad quā hortat Ap̄ls: In oib' grās agite. Et Psalmista, Benedic aīa mea dñm, & noli obliuisci oēs retributiones ei'. Vñ illustris ille propheta beatissimus Isaias in uoce exultatiōis decātati: Miserationē dñi recordabor; laudem dñm sup oibus bonis que reddidit nobis, & que largitus est nobis scdm indulgē- tiam suā. Et Iohā in Apocal ait: Grās agimus tibi dñe deus oipotēs, qui es & qui eras. Itaq; in præfatione quæ ideo sic uocatur, qm Canonem per modū prologi antecedit, & ante eū dici seu fari habet, sacerdos choro concordans ait:

Eccl. 1. Psal. 145. Psal. 103.

1 Theff. 5. Psal. 102. Isaiæ. 63.

Apoca. 1.

Vere dignum & iustum est, æquum & salutare, nos tibi semper & ubiq; gratias agere. J Alia rōne dignum est deo grās agere, alia rōne est hoc iustum, atq; alia rōne æquū, & alia rōne salutare: quare rōnum diuerſitas elici potest ex uerbis sequētib'us. Quatuor em sequūtur, uidelicet L dñe sancte, pater oipotens, æterne deus, per Christū dñm nostrū, J que prædictis quatuor ybis correspondēt, quia em deus est sanctus dñs, ideo dignū est nos ei grās agere: & quia est pater omnipotens, ideo iustum est nos ei gratias agere: & quia est æternus deus, idcirco æquum est hoc, quoniam uere per filium suū nos de morte redemit, propterea salutare est hoc, ideo enim subiungitur, L per Christum dñm nostrū. Itaq; dignum est nos deo gratias agere, rōne sui uniuersalis dominij atq; regiminis, que ad modū in psalmo cātamus: Præoccupemus faciē eius in cōfessione, & in psalmis iubilemus ei: quare, nisi qm deus magnus dñs, & rex magnus super oēs deos: ideo nanq; p Isaiā dñs dicit: Ego dñs, hoc est nomen meum, gloriā meam alteri non dabo. Deniq; iustum est nos deo gratias agere, qm ipse est pater noster, cui quotidie dicimus: Pater noster qui es in cœ- lis. Iustum est em filios honorare parētes, quanto magis iustum est patri cœlesti & creatori omnipotēti ac sancto honorē impēdere gratiasq; referre: propter quod per malachiā dñs ait: Si ego sum p̄r, ubi est honor meus: & si ego sum dñs, ubi ē timor me? Aequū yō est nos deo grās agere rōne suę diuinę naturę & infinitæ excellentiæ: propter qd̄ addit, L æterne de us. Est q̄q; hoc ipsum ualde salutare, ingratiūdo nāq; peccatū est maximū. Potest etiā ali ter dici, ut dignū sit nos deo gratias agere, rōne suę maiestatis: L iustum, J propter dona natu- ræ nobis ab eo donata: L æquum, J propter beneficia gratiæ tā generalia quā specialia: L salutare, J in ordine ad promissa: nam bona nobis in cœlis promissa atq; parata, aliter adi- pisci non possumus, nisi de beneficijs iam susceptis deo gratias referamus. Debemus uero gratias deo patri referre per Christū filium eius, non sic, quod d primo & immediate debeam' filio regratiari, & patri per ipsum, quasi secundario & immediate, sed quia per filium creati sumus & recreati, Omnia em per ipsum facta sunt, & omnia per ipsum reparata sunt: ideo per filium tanquam per eum, per quem omne bonum tam naturæ quā gratiæ acce- pimus, patri gratias agimus. Et simili modo intelligendū est qd̄ sequitur: L Per quē maiesta- tem tuam laudant angeli. In omni enim locutione qua aliquis dicitur agere uel operari per alium, præpositio per, designat in causali aliquod genus causę suę principij: Quum ergo filius sit causa donorum naturæ beneficiorumq; gratiæ in nobis atque in angelis, ideo nos agimus gratias per filium, & per eum angeli maiestatem dei, id est, magnam eius potestatem collaudat. L Dominationes, J. angelici spiritus, q̄ sunt primi in media hierarchia, maiestatem item patris adorant. Potestates, J quoq; q̄ sunt infimi in media hierarchia scdm Dionysiu, L tremū, J. cum filiali reuerētia & humili admiratiōe sine omni pœnali affectiōe honorant

Psal. 94.

Isaiæ. 44

Matt. 6.

Malach. 1.

Iohana

honorant: non enim timent separari posse a deo, cū sint confirmati in bono. L Cœli, J. theo- ni q̄ sunt infimi in suprema hierarchia. L cœlorumq; uirtutes, J. angelici spūs, q̄ sunt medi j in secunda hierarchia scdm Dionysium, cui in hoc omnino cōsentire decet. Lac beata Sera- phin, J. angeli de primo & summo ordine supremę hierarchię, L sociā exultatione conce- lebrant, J. concordia letitia uenerantur pariq; culti. Intelligunt per cœli throni cœlestes nā sicut inter corporales creaturas cœli specialiter sedes dei uocat, iuxta illud Isaię: Cœli mihi sedes est, terra autē scabellū pedum meorū, sic inter angelicos spūs throni singulariter sedes dei dicitur, quæ ad modū scriptū est, Sedisti super thronū, q̄ iudicās iustitias. Throni etem Gręce, Latine sedes uocant. Angeli q̄q; q̄ ad mediū ordinē scdę hierarchię p̄tinent, q̄ & Virtutes appellant, idcirco dicunt Virtutes cœlorū, ut aliq opinant, qm motus cœlestiū corporū ab eis causat. Veruntū p̄ hoc qd̄ dicit Cœli, intelligi possunt oēs ciues & spūs cœ- lestes, illi præsertim, q̄ in præfationē nō exprimunt, qui tñ intelligi possunt p̄ Angelos & etiā per Virtutes. Oēs em spūs cœlestes angeli noiantur, qm oēs sunt administratori j spūs, in ministerium missi propter electos. Oēs quoq; dici possunt uirtutes scdm Dionysium, pro- pter infideliem suū uigorē & animi firmitatē, quibus efficaces & potentes redduntur ad exequenda diuina obsequia, quæ ordini suo conueniunt. Cū his ergo uocatis spiritibus L deprecamur, J. laudē nostrā & precē audiri a deo ac suscipi supplicij cōfessione, J nō præ- sumptuosa, sed uoce humilil dicentes, L Sanctus sanctus sanctus.

Isaiæ. 66.

Psal. 9.

Apoca.

Heb. 8.

Isaiæ. 6.

Apoc. 4.

Articulus XVI. De laude & antico supernorū spirituum, Sanctus, Sanctus, Sanctus.

Benedicite dño angeli eius potētes uirtute. Hoc dulcisonū canticū quod præfatio ni subiūgitur, ex uerbis Isaię sumptū uidetur, ubi de Seraphin legitur: Clamauit alter ad alterū, sanctus, sanctus dñs deus exercitū: plena est oīs terra glo- ria eius, uel certe ex eo quod in Apocal. habetur, ubi sic scriptū est, Requie nō ha- bebant die ac nocte dicentias, sanctus, sanctus, sanctus dñs deus omnipotens, &c. In hoc igi- tur canticō laudatur diuinitas dei benedicti, & dicitur rer' sanctus, J eo q̄ in simplicissima di- uinitatis essentia sit uerissima trinitas personarū. Dicitur itaq; ter L sanctus, J ad honorem trinitatis, qm tota trinitas est unus deus unusq; dñs, ideo in singulari adiungitur, L dñs de us sabaoth, J. exercituum. Porro quod sequitur, L pleni sunt cœli & terra gloria tua, J tri- pliciter potest intelligi. Primo sic, L Cœli, J. ciues cœlestes, L & terra, J. hoies fideles habi- tātes in terra, sunt pleni gloria tua, J. clara notitia tua. Vnde propheta ait: Repleta est ter- ra scientia domini, scilicet secundum exigentiā sui status, & in spe: beati uero in patria sunt pleni notitia dei per speciem in re: Secundo sic, L Cœli & terra, J. omnis creatura tam cor- poreā quā incorporeā, sunt pleni gloria tua, J. maiestate diuina, quæ ad modū per Iere- miam dñs dicit: Cœlum & terram ego impleo. Deus em in omnibus est per essentiam, præ- sentiam, & potentiam. Est nanq; incircumscriptibilis & uere immensus, omnia penetrans, omnia continens, uniuersa excedens, quæ ad modum in Iob dicitur: Excelsior cœlo est, & quid facies: profundior inferno, & unde cognosces: longior terra mensura eius, & latior mari. Tertio sic, L pleni sunt cœli & terra gloria tua, J. omnibus creaturis uisibilibus & in- uisibilibus relucet diuina perfectio: in omnibus enim apparet sapientia & bonitas atq; po- tētia creatoris: in intellectu alibus quidem per modum imaginis, in inferioribus uero per modum uestigi j, propter quod in Ecclesiastico legitur, Gloria dei plenum est opus eius, ex qua elucetia relucet quā glorioſus sit deus. Quod autē adiungitur, L Ofanna in excel- sis, J. id est, salua nos domine, ut coniungamur societati sanctorum in cœlis. In eo autem qd̄ sequitur, Benedictus qui uenit in nomine domini, quod est canticum obuiantium Christo puerorum in die palmarum, laudatur Christum secū dum humanitatē assumptam, de cuius benedictione in humana natura cantatur in psalmo, Speciosus forma præ filijs hominum, diffusa est gratia in labijs tuis, propterea benedixit te deus in æternum. Et denuo: Pre- uenisti eū in benedictionibus dulcedinis. Om̄ em diuinarū emittētia grāy repleta fuit huma- nitas Christi sine præuijs meritis suis. Repetitur autē hoc loco, L Ofanna in excelsis, J. Peti- mus em a deo salutem & gloriam animæ & corporis. Præfatio quoq; sicut ex circūstantia uerborum patet, ad deum patrem dirigitur: additur enim L per Christum dñm nostrū. J. Agnoscendū etiā, qd̄ decē sunt præfationes, quarū nouē Gelasius Papa ordinauit. Pelagius autē Papa quasi præfationes cōpegit: decimā yō que est de beata uirgine gloriosa, Urbanus Papa postmodum fecit. Sed & sextus Papa ordinauit Sanctus cantari in missa.

Psal. 102.

Isaiæ. 6

Apoc. 4.

Ter sanctus dicitur.

Isaiæ. 11.

Ierem. 33.

Sapient. 7. Iob. 11.

Eccl. 44.

Mat. 11. Mat. 24.

Psal. 44.

Reg. 2.

Confessio
triplex.
Iaco. 5.
Confessio di-
uine laudis.
Rom. 10.

Præfatio de
sancta trini-
tate pulcher-
rima est.

Differetia e
inter realit
sonis relatio
nem.

Hæc. 15.
Pfal. 115.

Errores diuer-
si hæreticorū
de trinitate.

Quicunq; glorificauerit me, glorificabo eum, ait dñs, qui aut contēnunt me, erūt ignobiles. Cōfessio triplex est. Est em̄ confessio proprię culpę, quę est actus poenitentię, de qua Iacobus ait, Confitemini alterutrum peccata uestra, & orate prouincem ut saluemini. Est quoque confessio laudis diuinę, de qua CHR̄Istus in euāgelio: Confiteor, inquit, tibi pater domine cœli & terrę, & ista confessio actus est latrię. Tertia est confessio credendorum, secundum illud Apostoli: Corde creditur ad iustitiã, ore autem confessio fit ad salutem: & ista confessio actus est fidei. Actus autem fidei meritorius est, in quantum cadit sub præcepto: & quo illud de quo est fides, est magis rationem excedens & incomprehensibile, tantò confessio eius est, amplius meritoria. Cū ergo articulus fidei beatissimæ trinitatis sit omnium articulorum fidei non solum primus, sed etiam difficilior atq; incomprehensibilior cunctis, idcirco trinitatis confessio tam interior, quæ dici potest contēplatiõ, q̄ exterior, quę dici potest uocalis laudatio, inter oēs fidei cōfessiones est maxime meritoria. Et si anima fuerit illustrata diuinitus & docta à domino, ita ut ea quæ fidem a laudē trinitatis continent, acie mentis syncera intelligat, tunc confessio talis dilectionem uehementer accendit, deuotionemq; efficacius excitat. Quoniã igitur præfatio trinitatis pulcherrima est, & nonnullis satis difficilis, expedit eius explanationi paulisper intendere, nõ enim deuote & affectuose ac dulciter legi potest nisi intelligatur. Et quidem sensus huius præfationis usq; ad eam partem qua dicitur, Qui cum unigenito filio tuo, ex præinductis apertus est. Deniq; qđ dicitur de patre, Qui cū unigenito filio tuo & spiritu sancto unus es deus, unus es dominus, difficulter non habet. Nil enim in diuinis facit distinctionem realem seu personalem, nisi realis atq; substantis relatio, sicut paternitas, filiatio, processio secundum Boethium libro de Trinitate. Quãuis aut dñs dicatur relative ad seruum, non tamē talis relatio est realiter in deo, sed solum in creaturâ: deus enim realem habitudinem uel dependentiam ad creaturas nõ habet, sed contrariunde omnis relatio quæ est inter deum & creaturas ex parte creaturarū, est realis, sed ex parte dei, est solum rationis. Tres ergo personæ sunt unus deus, cui omnis creatura ad nutum obedit. Sunt item unus deus, quoniã in talibus personis est una in diuisa diuinitas. Et tres personæ sunt una prima causa & unus creator omnium rerum. Itaq; pater cum filio & cum spiritu sancto unus est deus, à quo cuncta fluxerūt & depēdent, & quicquid bonitatis habet, sortita sunt. Est & unus dominus, cuius in ditione cuncta sunt posita, qui omnia quęcunq; uoluit fecit in cœlo & in terra. Porro quod sequitur, Non in unius singularitate persone, sed in unius trinitate substantię. Contra hæreticos dictum est. Arius nanq; concessit, cū trinitate personarum, trinitatem substantiarum seu naturarum. Non enim credere uoluit filium uel spiritum sanctum esse uerę deum, sed puras creaturas. Sabellius aut cōcessit cum unitate diuinę essentię unitatem diuinę personę, asserens patrē & filium & sp̄m sanctum esse eandem personam. Non enim admittit in deo generationem uel processionē realem atq; æternam, sed qđ deus diceretur pater ratione creationis, filius ratione incarnationis, spiritus sanctus ratione iustificationis, dum gratiam infundendo iustificat homines. Posuit enim Sabellius patrem esse incarnatum, unde Sabelliani dicti sunt Patrispassiani, quoniam patrem incarnatum & passum dicebant. Macedonius uero diuinitatem & consubstantialitatem patris ac filij credens, diuinitatem spiritus sancti negauit, affirmans spiritum sanctum esse creaturam puram, filioq; minorem, & eius ministrum, quem admodum Arius dixit, propter quod Macedoniani uocati sunt semiariani, quoniam hæresim Arii media parte secuti sunt. Omnes autem hi perniciosissimi falsissimi que errores euacuauerunt per uerba prædicta, ut sit sensus: Tu, deus, pater es cum filio & spiritu sancto unus deus ac dominus. Non in singularitate unius personę, id est, non sic sicut cum filio & spiritu sancto unus deus ac dominus, sic etiam sis cum eis una persona, quasi pater filius & spiritus sanctus essent una singularis persona, sed in trinitate unius substantię, id est, sic cum filio & spiritu sancto unus es deus unusq; dominus, ut nihilominus sit trinitas in personis, quarum est una substantia seu natura. Itaque hoc quod dicitur, Non in unius singularitate personę, & cætera, tantum est dicere: Non in identitate personę, sed in identitate essentię: & hoc declarant uerba sequentia, sequitur namque: Quod enim, id est deus pater. Ide tua gloria, id est, de tua essentiali perfectione seu excellentia L. reuelante te credi

te credimus, hoc de filio tuo, hoc de spiritu sancto sine differētia distinctionis, i. sine separatione seu diuersitate essentię. Sentimus. Nā sicut patrē credimus æternum, immensum, omnipotentem, incomprehensibilem, adorandum, superessentialem, omnino perfectum, & infinita felicitate beatum: ita de filio, & item de spiritu sancto sentimus: quicquid enim ab solute conuenit patri, hoc singulis personis competit, & toti trinitati commune est: unde subiungitur, Lut in confessione, id est, laude atq; notitia. Ueræ sempiternęq; deitatis, & in personis proprietates, & in essentiã unitas, & in maiestate adoretur æqualitas. Id est, sic ipsam ueram ac sempiternam deitatem confiteri debemus, ut in personis adoretur. Id est, adorando colatur atq; credatur. L. proprietates, id est, illud quò una persona distinguitur ab alia, quod est ipsa realis subsistens relatio: Pater enim distinguitur à filio per paternitatem, & filius à patre, per filiationem, & spiritus sanctus ab utroq; per processionem seu spirationem passiuam. Sequitur: L. Et in essentiã unitas, scilicet adoretur: est enim una essentia in diuinis, L. & in maiestate, id est, magna potestate dininarum personarum. L. adoretur. i. adoranda credatur ac ueneretur. L. æqualitas. I. quicquid enim potest una persona, potest & alia: cum una quęq; dicatur omnipotens: imò sicut trium personarum est una natura, ita & actio una absolute accepta, ut intelligere, uelle, creare, gubernare &c. Sequitur: L. Quam uidelicet diuinam maiestatem, L. laudant Angeli atq; Archangeli, Cherubin quoq; ac Seraphim. Per hos quatuor ordines, quorū duo uidelicet Angeli & Archangeli sunt infimi in ultima hierarchia, & alij duo sunt summi in prima hierarchia, intelligitur alij quorū ordines intermedij, qui non cessant quotidie, id est, nunq; desinunt clamare. I. ardēti affectu laudare, L. una uoce dicentes: Sanctus, sanctus, sanctus. In patria cœlesti non est dies aut nox, nec actio beatorū tēpore mensuratur, sed æuodicitur tamen angelici spiritus requiem non habere die ac nocte, seu clamare quotidie, Sanctus, sanctus, sanctus: quoniam incessabiliter intellectu uoce interna quæ laude deum collaudat in quadam directiōe seu mensura omne tempus includente, quæ æuiternitas appellatur, uel certe participata æternitas.

Articulus XVIII. De explanatione primæ partis Canonis: Te igitur.

Chr̄istus eò qđ maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium, unde saluare potest in perpetuum, accedēs per semetipsum ad deum, semper uiuens ad interpellandum pro nobis. Quæ admodum autor Rationalis diuinarum testatur, quicquid canonem exponendo conamur exprimerē, uix alicuius uideretur esse momenti, quoniam hic lingua deficit, mens superatur. Veruntamen quod sp̄s ueritatis donare dignatur, abscondendū non est. Canon ergo, qui & regula dicitur, idcirco ita uocatur, quoniam regulis sanctorum componitur: & quia per eum regulariter sacramentum altaris conficitur. Non est autem Canon ab uno cōpositus, sed partim à Petro apostolo, & partim ab alijs. Fertur quoq; qđ Papa Gelasius primus post Petrum, Canonem principaliter ordinauit. Est ergo exordium Canonis:

TEGITVR clementissime pater, quoniam dignum & iustum est, nos tibi tanq; patri ac domino cum angelis gratias agere. Ideo ò clementissime pater L. supplices, id est, affectuosi ac humiles L. rogamus ac petimus. I. i. mente & ore seu anima & corpore postulamus. Te per Iesum Christum filium tuum dñm nostrum, uti accepta habeas. I. i. ut tibi eomplaceant, nec propter imperfectionem nostram displiceant, L. & benedicas. I. i. gratia & uirtute cœlesti perfundas atq; sanctifices conuertēdo ea in corpus & sanguinē Christi. L. hæc dona & hæc munera & hæc sancta & sacrificia. I. i. materias istas oblatas, uel delicet panē & uinū, quę dicuntur L. dona, quę nobis à deo collata sunt: L. munera. I. quoniam deo per nos sunt immolata. hæc sancta sacrificia illibata. Dona hæc dicuntur sacrificia, quia deo offeruntur: dicuntur & sancta eo modo quo altare uel templum dicitur sanctum, quia uel idcirco ordinantur ad aliquod sacrum. i. ad corpus & sanguinem Christi, in quo sunt per supernaturalē transsubstantiationē conuertēda. Dicuntur etiã L. dona illibata, quia ad literã pura & integra esse debent, propter significationem & reuerentiam tanti sacramenti: non enim debet panis maculosus esse, uel uinū permixtum, nisi cum modica aqua: quibus semper in patrice & uino utris confectione fieri queat, qđ diu species seu forma naturalis eorū permanferit. Vel dicuntur L. illibata. I. eo modo quo sancta dicuntur quę dona hæc L. sancta & illibata, quoniam per prolationem sacrorū uerborū & signa crucis aptantur & quasi meliorantur, ut sint condigna materia quæ in corpus & sanguinem Christi conuertantur: si enim uerbes & templum ac uas ecclesię benedicuntur ac sanctificantur, ut sint apta instrumenta

SANCTVS
sanctus, san-
ctus.

Regulę, re-
gula dicitur.

Canon a qui-
bus cōposit.

Canonis ex-
ordium.

Dona offerē-
da debent esse
integræ.

diuini obsequii, quanto rationabilius est panem & sanguinem ante consecrationem bene-
dici, ut sint apta materia transubstantiationis super mirabilis atq; diuine. Nam & aliorum
sacramentorum materiae propter reuerentiam sacramenti ante usum suum sanctificatur,
ut aqua baptismi uel chrisma seu olei. Seg. In primis q; tibi offerimus. I. q; pro & princi-
paliter tibi offerim? pro ecclesia tua sancta catholica. I. i. pro omni populo Christiano. Bonum
quippe commune preferendum est bono particulari atq; priuato: & ergo ordinauit san-
cta mater Ecclesia. i. princeps fidei nostrae, uidelicet sancti apostoli, ut hoc sacrificium pri-
mo atq; principaliter offeratur pro ecclesia. i. congregatione fidelium. L. Catholica. I. uniuersa
falsi, quia ex omni genere hominum est collecta. Nichilo minus potest sacerdos celebrare pro
causa particulari ac proprio bono, prout deuotio suggerit uel necessitas exigat, nam quod
hoc sacrificium fit pro tota ecclesia, est ex institutione sanctorum patrum, quorum fuit bo-
num commune respicere, sed sacerdos ex speciali affectu & ordinatione, hoc sacrificium
offerre potest pro qualibet pia causa, dirigendo affectum atq; intentionem suam ad id qd
specialiter cupit adipisci a domino. Sequitur, L. Quam. scilicet ecclesiam L. digneris pacifica-
re. I. lites atq; discordias auferendo, & inimicos fidei deprimendo ac deiciendo: L. custodi-
re. I. a malis protegere, uel in bono conseruare. L. adunare. I. hereses & schismata destruere
do, L. & regere, ad ultimum finem atq; aeternam felicitatem dirigere. Quauis aut pro to-
ta plebe Christiana sit in missa generaliter & primo orandum, tamen pro summo pontifice
& proprio pastore praecipue exorare oportet, deinde pro his qui in populo Christiano ex-
cellentius clarent & pluribus profunt, fidei atq; per suam sapientiam defendunt atq; expo-
nunt, de quibus in Daniele scriptum est: Qui aut docti fuerint, fulgebunt quasi splendor fir-
mamenti: & qui ad iustitiam erudiunt plurimos, quasi stellae in perpetuas aeternitates. Id-
circo Canon descendit ad orandum in speciali pro personis huiusmodi, additur namq; Luna. I.
id est simul, L. cum famulo tuo Papa nostro & antistite nostro. I. i. proprio episcopo, qui spi-
ritualiter praestit, L. & rege nostro. I. i. imperatore Romano, qui in ciuili regimine praesidet
tam in Papa est utriusq; potestatis plenitudo, L. & omnibus orthodoxis. I. i. gloriose seu ex-
cellentius fidelibus, qui doctrina & uita splendent in militanti ecclesia: sicut enim tales
multis sunt utiles, sic sunt multis nocui, si gratiam perdant atq; carnaliter uiuant: & ergo
specialiter pro ipsis expedit exorare. Additur quoq; in Canone: L. Atq; catholicae & apo-
stolice fidei cultoribus. I. nam & pro talibus orat ecclesia, qui non solum fide sed opere &
ueritate fideles sunt. Pro his ergo orat sacerdos praecipue, ut deus pater dignetur eos paci-
ficare, custodire, adiuuare ac regere.

Bonum esse pri-
uato preferri.

Sacrificium
Missae pro to-
ta ecclesia fit
Sacrificium
offerri potest
pro quocumque
libet pia causa.

Pro quo oranda
sunt in missa.

Daniel. 12.

Psal. 140.
Prouer. 30
Psal. 118.

Ne sumat de
propriis me-
ritis. Nemo sit pu-
sillanimis in
oratione.

Triplex cru-
cifixio chris-
ti. Matt. 26.
Tres scribitur
simae christi
poenae.

Triplex tra-
ditio christi.

Articulus XIX. De pleniori elucidatione praeductorum.
Irigatur domine oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. Quemadmodum
Sapiens ait: Omnis sermo dei ignitus: Et David, Ignitum, inquit, eloquium tuum
uehementer: praeducta itaq; canonis uerba igne diuini amoris redundat ac
ignium, unde cum ardentissimo mentis affectu promenda sunt. Porro, oratio
ardens & humilis esse debet, nam desiderium pauperum. i. ardentem affectum humilium
exaudiuit dominus: qui enim ardens orat, ualde cauere debet ne propriis meritis inni-
tur uel confidat. Rursus, qui suis meritis non confidit, sed humiliter orat, omnino uitare ha-
bet, ne in orando pusillanimis efficiatur aut segnis. Vt ergo spiritus sanctus, qui utiq; prin-
cipaliter auctor est Canonis, ad tale orationem nos incitaret, idcirco in ipso exordio Cano-
nis duo uerba praemisit, quorum alterum dilectionem inflammat, uidelicet, L. pater, L. alterum fiduciam
exauditionis praestat, propter bonitatem eius qui petitur, scilicet, L. clementissime. L. ad de-
signandam atq; augendam interiorum cordis humiliationem inclinatur, sacerdos ante altare
praedicta uerba dicendo: facit etiam tres cruces, dum dicit: L. haec dona. I. haec munera. I.
haec sancta. I. sacrificia &c. L. ad designandum triplicem Christi crucifixionem: nam cruci-
fixus est linguis Iudaeorum clamantium, tolle, tolle, crucifige eum: item iniqua sententia
iudicis: tertio, manibus ministrorum, qui eum ligno affixerunt: uel ad figurandum tres a-
cerbissimas poenas quas tolerauit pro nobis. Prima erat, dum caro eius tenerima flagel-
lis totaliter lacerabatur: secunda, dum caput eius dignissimum acutissimis spinis perfora-
batur: tertia, dum manus eius & pedes diris clauis fodebantur. Alij dicunt has cruces fieri
propter triplicem CHRISTI traditionem: traditus est namque a deo patre, a Iuda pro-
ditore, & a Iudaeis Pilato. Sed quaeri potest, quum sacrificium noue legis sit perfectum, ut
puta uerum corpus Christi aut sanguis, qd pro ecclesia dei offeritur, quod haec dona, haec mune-
ra ante consecrationem offerant pro ecclesia. Et respondendum, qd non offerim panem & uinum pro
ecclesia

ecclesia simpliciter & absolute, uel tanquam sacrificium principaliter finaliter q; intentum: sed tali
respectu & intentione, ut conuerant diuina uirtute in corpus & sanguinem Christi, sicq; offeram-
us patri caelesti sacramentum perfectum & sanctum, uidelicet corpus & sanguinem filij sui cha-
rissimi. Praeterea, quis in toto officio Missae debeat celebrare oibus uiribus suis esse attentus at
q; sollicitus, tamen ab exordio Canonis debet oino recollectus consistere, & mente ad diuina sus-
pensus, in quantum humana fragilitas fieri sustinet, & spiritu sancti clementia conferre digna, &
ut talem gratiam a deo in hac parte Missae mereat recipere: sic tenetur ante celebrationem &
postmodum uiuere, gratusq; esse, quatenus tunc uisitari, conseruari & illuminari sit dignus:
nec est melior praeparatio ad celebrandum, quam ut sacerdos in omni uita sua sic conuer-
sari conetur, ut sit huius sacramenti condignus minister.

Recollectus
lege Cano-
nem.

Articulus XX. De secunda parte Canonis, & de modo comemorandi, pro quibus orat.
Locutus est dominus Moysi & Aaron, dicens: Sic benedicetis filiis Israel: Benedicat tibi
dominus, & custodiat te. Ostendat dominus faciem suam tibi, & miseretur tibi, & det
tibi pacem. Quemadmodum ait Apostolus: Qui diligit proximum, legem imple-
uit, sed qui uere alium diligit, actum dilectionis ei impendit. Quum ergo sacramen-
tum altaris institutum sit pro salute totius ecclesiae, ideo in missa est pro uiuis mortu-
isq; orandum, & specialiter pro his, qui nobis propinquiores aut chariores, seu magis be-
nefici sunt. Pro talibus igitur orat sacerdos, dicens:

Nume. 6.

Rom. 12.

Pro quibus
sit orandū.

Memento domine. I. uidelicet deus pater, ad quem orationes Canonis diriguntur. L. fa-
mulo: famularumq; tuarum. I. & tunc sacerdos intra se exprimit seu cogitat eos,
pro quibus orat in speciali. Dicimus autem deo. Memento domine. I. i. recordare,
non quod in deum cadat obliuio, sed ut pro modum recordatis se habet, reminiscendo misericor-
diae suae, & subueniendo in omni tribulatione & necessitate, & tribuendo dona gratiarum
quae postulant ab ipso. Sed cui in Canone debet intellectus sacerdotis maxime esse diuinus
infixus, atq; sensibilia deserens, mirum uidetur, quod in hoc loco sit memoria hominum in carne
uiuentium, quum talis memoria contemplationem impedire & euagationem inducere so-
leat. Et respondendum, quod hic sit rationabiliter uiuorum memoria: sed ne talis memo-
ria deuotionem impediat, uel distractionem inducat, caute agenda est, non nimis immoran-
do considerationi personarum uel circumstantiarum, & rerum quae eas concernunt: sed potius
in principio huius memoriae debet sacerdos oculum cordis sui contemplationi dei uehemen-
ter infigere, cogitando de deo ea quae deuotionem atq; feruorem charitatis magis accen-
dunt: & tunc in tali mentis feruore deum ardenter orado, ut se exaudire dignetur pro his, quos
nominabit ipse uero personas cursorie meditando, sed bona quae eis petit, intente & amo-
rose rogando. Itaq; sic aut simili modo poterit affectum suum formare: O deus pater, deus
aeternae, adorande, dulcissime, immense, incomprehensibilis &c. propter infinitam miseri-
cordiam tuam, propter charitatem tuam paternam, propter bonitatem tuam immensam,
propter omnem beatitudinem tuam, propter superessentialem perfectionem & uniuersam
dulcedinem tuam &c. exaudi & suscipe me, dando gratiam talem uel talem his, pro quibus
te oro: & tunc nomet eos intra se, non immorando considerationi eorum. Vel sic: O pa-
ter aeternae, per unigenitum filium tuum Iesum Christum dominum nostrum, per omnia my-
steria ac beneficia eius, per omnia quae pro nostra salute fecit ac pertulit, per beatissimam
uirginem Mariam, & omnium sanctorum preces & merita, ad laudem, gloriam & reueren-
tiam superbeatissimae trinitatis: per omnem bonitatem, charitatem, misericordiam & ple-
nitudinem eius super omne genus humanum: propter infinitam perfectionem, sanctitatem
& gloriam eius: propter omnem communicationem & emanationem eius ad intra, propter
superbeatissimam & aeternam consistentiam eius, ob omnem dilectionem eius, mutua in-
tentionem, complacentiam & fruitionem, & ob omnem rationem suae mutuae dilectionis,
succurre uniuersae ecclesiae tuae: da ei unionem, pacem, & reformationem in omnibus: in-
fideles reprime & conuertere: miserere omnibus propinquis, commissis & benefactoribus
meis, specialiter illis & illis, & mihi ipsi da emendationem & reformationem in omnibus,
omnem gratiam, uirtutem & efficaciam huius beatissimi sacramenti. Iuxta hunc modum te-
neat memoriam defunctorum, & precem hanc fundat ante summptionem per allocationem
internam. Denique additur statim in Canone: L. Et omnium circumstantium, quorum tibi
fides cognita est, & nota deuotio. Solus enim deus corda scrutatur, & interiora animae in-
tuetur. Pro his igitur qui principaliter officio missae intersunt, sacerdos specialiter orat:
Sed interdum nemo circumstat, nisi minister unus: sed tunc minister gerit personam

Oratio Ca-
nonis dirigi
tur ad patrem

Memoria ut
uocari caute
facienda est.

In prima
memoria in-
tendat contem-
plationi dei.

Exemplum
quo forman-
dae memo-
ria.

Para. 28.

ecclesie. Vel per circumstantes, possunt intelligi non tantum qui localiter astant, sed omnes qui spiritualiter astant, quibus diuinorum celebratio placet, & qui Christo per charitatem unius sunt, atq; ad mysticum eius corpus pertinere noscuntur. sequitur: L pro quibus tibi offerimus hoc sacrificium laudis. Id est, materiam istam consecrandam eo respectu, ut facta consecratione offeramus tibi sacramentum perfectum, & sacrificium consummatum, quod est corpus Christi & sanguis eius. L Vel qui tibi offerit. scilicet hoc sacrificium laudis, potest referri ad ipsos sacerdotes, qui sacramentum conficiunt. Debet enim sacerdos pro seipso & sacerdotibus exorare: uel ad ipsos astantes, qui dicuntur hoc sacrificium laudis offerre, in quantum sacerdoti offerenti per consensum affectus & preces cooperantur, uel eum ad celebrandum induxerunt aut adiuuerunt. Deinde manifestatur pro quibus rebus offeratur, dum subditur, L pro se. Id est, pro propria sua persona, L suisq; omnibus, Id est, pro alijs amicis, pro inquis, uel commissis, & item pro rebus quae ad eos pertinent, ut sunt bona temporalia, pro quibus orandum est, ut moderate conueniant ad deo: & hoc magis explanatur per uerba sequentia, quae non sunt nisi expositio huius quod dictum est. Additur namq; L pro redemptione animarum suarum, pro salute & incolumitate suae tibi reddunt uocata tua aeterno deo, uiuo & uero. Per hoc enim quod reddunt deo uocata sua, effundunt coram eo desideria sua, pro redemptione animarum suarum, pro indulgentia peccatorum, pro spe salutis, pro impetratione felicitatis. Sumitur enim hic spes pro re sperata: L & incolumitatis suae. Id est corporalis sanctitatis, in quantum expedit anime. Per hoc inquam, quod haec faciunt circumstantes, dicuntur offerre hoc sacrificium laudis pro se suisq; omnibus, praesertim dum bona praedicta a deo adipisci nituntur, non proprijs meritis, sed uirtute sacramenti altaris. Porro sacrificium istud, sacrificium laudis uocatur, quia per ipsum laus deo offertur, in quantum beneficia eius recoluntur, quod in Missa potissime fieri palam est. Quamuis autem qualibet diuina persona sit deus aeternus, & omnes tres non nisi unus deus aeternus, patri tamen aeternitas appropriatur, quoniam ipse solus a nullo est, iuxta illud Hilarij septimo de Trinitate: Aeternitas est in patre, species in imagine, usus in munere: species quippe, id est perfecta similitudo & pulchritudo est in imagine, id est in filio: usus uero, id est communitio patris ac filij, est in munere, id est in spiritu sancto, qui est donum amorum.

Nota, pro quibus specialiter orandi est.

Istud sacrificium, sacrificium laudis uocatur.

Ecti. 44.

Oes electi, unum corpus mysticum.

Palus.

Quare non fit mentio confessorum in Canonem.

Laudemus uiros gloriosos & patres nostros in generatione sua. Sacerdos imperfectum suum considerans, atq; propria merita sibi deesse perpendens, omnium sanctorum meritis adiuuari desiderat, & totius ecclesiae communibus precibus ac bonis operibus participare affectat, dicens in persona summissus, ac aliorum qui astant & secum offerunt, de quibus dixit, pro quibus tibi offerimus, uel qui tibi offerunt: Communicantes. Id est, preces & merita sanctorum ac tibi placetium nobis applicantes; omnes nempe electi sunt unum corpus mysticum, cuius caput est Christus: & ergo preces & merita unius alteri profunt, in quantum uniantur in Christo. Haec autem unio fit per charitatem & gratiam. Unde quicquid charitatem & gratiam habet, omnibus sanctis communicat. i. meritis eorum adiuuatur atq; participat, quem admodum scriptura testatur: Particeps ego sum omnium timentium te. Tanto quoque plenius communicatur nobis merita electorum, quanto eis affectuosijs coniungimur, & quanto amplius eos ueneramur: idcirco ut sacerdos plenius adiuuetur meritis sanctorum ac precibus, facit eorum specialem memoriam, subdens: L & memoriam uenerantes. I. ueneratione agentes, seu uenerabiliter recolentes. L in primis. I. i. primo atq; praecipue. L gloriae uirginis Mariae genitricis dei & domini nostri Iesu Christi. Ipsa est enim unica illa amantissima dei, tota pulchra, omnium beatorum dignissima. L sed & beatorum apostolorum ac martyrum tuorum Petri & Pauli &c. Non fit hic mentio confessorum, quoniam Missa est officium in quo commemoratur mysterium passionis ac sanguinis Christi: confessores autem pro Christo passi non sunt, nec sanguinem effuderunt. Secundo, quoniam eo tempore quo Canon factus est, non habebatur in ecclesia confessorum solennis festiuitas. Ponuntur autem in Canone sancti illi, qui pro tunc famosiores erant apud Romanum pontificem. Ut autem sanctorum horum memoria deuotius recolatur, expedit scire uitam & passionem eorum: aliter non potest affectuosa & perfecta eorum haberi memoria. Addit autem in Canone: L Et omnium sanctorum. uidelicet, quos nunc non expressimus, propter proximitatem uitandam, quamuis ipsi omni honore atq; memoria digni sunt, L quorum meritis precibusq; concedas. I.

das, ut in omnibus. Imaxime tamen in isto officio & in actu praesenti. L protectionis tuae munus amur auxilio. Id est, defendamur ab insidijs inimici, & a distractione accogitatione peruersa, per gratiam tuam. Haec uero sanctorum memoria plurimum utilis est, sicuti Iob confusit. Ad aliquem (inquiens) sanctorum conuertere. Nam Moyses & Esdras ac Daniel in orationibus suis leguntur sanctorum patriarcharum fecisse memoriam, dicentes ad dominum: Recordare Abraam, Isaac & Iacob &c. & de Ieremia ait scriptura: Hic est fratrum amator qui multum orat pro populo Israel. Ex quo innotescit, quod sancti post huius uitae in coelum orent pro uiuis, praesertim pro his qui eorum uenerantur memoriam. Sed quae ratio est, an sacerdos possit adiungere aliquos sanctos, ad quos singularem deuotionem habet, non exprimuntur in Canone. Et dicunt nonnulli quod sic: sed hoc non uidetur rationabiliter dictum. Regula namque debet uniformis esse apud omnes ad quos se extendit. Quum ergo Canon sit regula, non licet ipsum mutare, nec addendo nec subtrahendo: sed sancti tales qui non explicantur in Canone, ante celebrationem inuocandi sunt, uel certe in ipso officio Missae per orationes priuatas, ut moris est, ante epistolam & locis sequentibus congruis.

Iob. 5.

1. Mac. 15.

Questio.

Responsa.

Articulus xxii. De quarta parte Canonis, scilicet:

Hanc igitur oblat. &c.

Habentes pontificem magnum, qui penetravit caelos, Iesum filium dei, accedamus cum fiducia ad thronum gratiae eius. Quanto in Canone ad uerba consecrationis amplius approximatur, tanto diuiniore & deuotiora uerba funduntur, quae etiam cum maiori gustu cordis & calidiori affectu dicenda sunt. Itaque in hac quarta parte Canonis orat sacerdos, ut deus

Hebr. 4.

Hanc oblationem. Id est, haec dona, haec munera, sicut praedictum est, L placatus. I. i. malorum nostrorum oblitus, L accipiat. Id est, grata & placita sumat, non imputando nobis negligencias & malitias nostras, nec despiciendo ministerium nostrum, sed conuertendo oblationem hanc seu materiam istam oblatam in corpus Christi & sanguinem. L discipulos nostros. I. i. uitam & opera nostra quidiana. L in tua pace disponas. I. i. in uera & ordinata ac spiritali tranquillitate gubernes, discordias, perturbationes & lites auferendo. Latq; ab aeterna datione nos eripi, & in grege electorum tuorum. I. i. in numero saluandorum. L nos iubeas numerari, per Christum dominum nostrum. Aduertendum autem, quod in Canone interdum exprimitur oblata materia, puta uinum & panis in plurali numero, propter diuersas naturas, accidentalesque formas panis & uini, ut in principio Canonis dum dicitur: Haec dona, haec &c. Interdum autem exprimitur in singulari, ut in praesenti dum dicit, Hanc igitur oblationem, quae ordinata ad sacramentum unum perfectum, quod est eucharistia.

Articulus xxiii. De explanatione quinta partis Canonis, scilicet:

Quam oblationem tu deus &c.

IESVS ut sanctificaret populum, extra portam passus est: Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis deo semp. In oratione ac parte praehabita orauit sacerdos in communi, oblationem hanc a deo suscipi: hic autem exprimit, orando in speciali, ad quid uel liteam acceptari a deo, dicens:

Hebr. 17.

Quam oblationem. Id est, quam materiam oblatam L tu deus. I. i. tu pater coelestis. L facere digneris bene & dictam. In omnibus. L ascribi & partem, & tam, rationabiliter & acceptabilem. Ponuntur hic quinque nomina adiectiua, quae uarijs modis exponuntur: sed omittis illis, tres expositiones tangende sunt, quae meliores uidentur. Considerandum ergo, quod in sacramento altaris est aliquid quod est sacramentum tantum: & aliquid quod est res & sacramentum: aliquid quoque, quod est res tantum. Sacramentum uero dicitur, signum rei factae. Ante consecrationem ergo panis & uinum sunt sacramentum tantum, quia sunt signum duntaxat rei factae, uidelicet corporis & sanguinis Christi, in quae conuertentur: sed post consecrationem accidentia panis & uini sunt sacramentum tantum. Tunc enim substantia panis & uini non manet, sed accidentia eorum quantum ad praesentationem supplementem substantiae, quae conuersa est. Corpus autem & sanguis Christi sunt res & sacramentum. Sunt enim sacramentum, id est sacrum signum, unitatis corporis mystici, ecclesiae, quae fit per charitatem & gratiam spiritus sancti, & sunt res significata per species uini & panis, sunt inquam res sacrae, gratiam continens multo excellentius quam alia sacramenta. Praeterea effectus huius sacramenti, id est gratia sacramentalis, quae in hoc sacramento confertur digne sumentibus, est res tantum. Verba igitur praedicta, primo exponuntur de eo, quod est sacramentum tantum, id est de materia oblata, uidelicet pane & uino. Haec enim

Consideranda sunt quaedam circa sacramentum altaris.

Sacramentum quid. Sacramentum tantum.

Res & sacramentum.

Effectus sacramenti.

Res tantum.

mate

materia per sacratissima Canonis uerba quãdam idoneitate seu spiritualem uirtutem for-
atur ut fit apta ac digna que transubstantietur seu conuertatur in præstantissimum cor-
pus & sanguinem filij dei. Dicit ergo sacerdos: Quam oblationem tuam deus quæsumus di-
gneris facere benedictam. i. quãdam spũali uirtute pfusam, eo modo quo ua-
la & templum ac uestes benedicuntur & sanctificantur, ut sint apta in diuino obsequio in-
strumenta. Additur autem in omnibus, quod aliqui referunt ad id quod dictum est, Tu
deus. i. ut fit sensus: Tu deus in omnibus. i. tu deus qui es & operaris in omnibus rebus.
Deus enim cum sit immensũ, & primum principium omnium rerum, omnia penetret, nec
aliquod agens creatũ aliquid agere potest, nisi in uirtute primi agentis, quod est deus glo-
riosus & fortis. Vnde Apostolus ait: In ipso uiuimus, mouemur & sumus. Sed melius arbi-
tror, ut hoc quod dicitur in omnibus, referatur ad benedictam, ut fit sensus: Tu deus fa-
cere digneris hanc oblationem benedictam in omnibus. i. ad hoc qd fit apta, ex qua pro-
ueniant omnes utilitates & fructus huius sacramenti. Hæc namq; utilitates & fructus, i. ef-
fectus gratiarum proveniunt ex hac oblatione, in quantum conuertitur in corpus & san-
guinem Christi, quæ spiritualiter alunt, perficiunt, & reparat eum, qui digne sumit sacra-
mentum altaris. Sequitur: Ascriptam. i. tu deus pater digneris facere hanc hostiam. As-
criptam. i. in libro diuinæ memoriæ, qui est approbatio diuini iudicij, reponibile, eo ma-
do quo opera bona scribi dicuntur in libro uitæ. i. in approbatione diuina, ne scilicet obli-
uiscaris oblationis nostræ, non habendo eam acceptam. Vel ascriptam. i. inter sacrificia ti-
bi ab alijs digne ac fructuose oblata reputatam, ut scilicet placeat tibi, quemadmodũ ob-
lationes sanctorum complacent tibi. Digneris quoq; oblationem hanc ratam facere. i. i.
efficacem, firmam ac stabilem. L. rationabilem. i. congruam, ut conueniẽter conuertatur
in corpus Christi & sanguinem. L. acceptabilem. i. ne propter indispositionẽ suam displic-
eat. Quamuis enim panis conuerti possit in corpus Christi sine solemnitate missæ & puia
hac benedictione ac prece, non tamen sic fieri decet: & si sic fieret, nõ esset oblatio accepta-
bilis deo ex parte offerentis. Secũdo, præin ducta sacratissima uerba exponunt de eo qd
est res & sacramentum, uidelicet de corpore Christi, uel de ipso Christo, qui est hostia be-
nedicta, ascripta, rata, rationabilis & acceptabilis, ut fit sensus: Tu deus digneris hanc ob-
lationem facere benedictam. i. digneris eam cõuertere in carnem & sanguinem Christi,
quæ sunt hostia benedicta. i. omni carens macula culpe, atq; omni gratia adornata. Ascri-
ptam. i. digneris eam conuertere in carnem Christi, quæ est ascripta. i. uerbo patris in uni-
tate personalis inseparabiliter in debilitateq; unita, ac per hoc in libro uite excellentissime
scripta. L. ratam. i. digneris eam conuertere in carnem Christi & sanguinem, quæ sunt sa-
cramentum ratum. i. seu hostia rata. i. firma & efficax, imò in perpetuũ durans, cui non suc-
ceder sacrificium aliud neq; perfectius sacramentum, quod sacrificijs & sacramentis uete-
ris testamenti non conuenit: quoniam in aduentu Christi cessare cõeperũt, instituto in cœ-
na hoc sacramento. L. rationabilem. i. digneris eam conuertere in carnẽ & sanguinẽ Chri-
sti, quæ sunt oblatio & hostia rationabilis. i. apta & congrua ad placandũ. Rationabile qd
pe est, ut deus per oblationem tam dignissimæ hostiæ mitigetur. L. Et acceptabilem. i. di-
gneris eam conuertere in corpus & sanguinem domini, quæ sunt oblatio summe accepta
& grata deo ac placita. Corpus autem & sanguis Christi, prout consecrantur in altari, nõ
sunt duo sacramenta, sed unum, unitate integritatis seu perfectionis, quoniam ordinantur
ad eundem principalem effectum, qui est spiritualis reffectio animæ, ad quã necessaria sunt
cibus & potus spiritualis. i. corpus Christi & sanguis, quemadmodum Christus testatur:
Caro mea uere est cibus, & sanguis meus uere est potus: non utiq; uentris, sed mentis, quæ
per hoc sacramentum spiritualiter alitur, confortatur, perficitur, & ad æternam felicitatẽ
perducitur. Tertio, exponuntur uerba prædicta de eo quod est in sacramento altaris res
tantum, scilicet de effectu huius sacramenti, seu gratia sacramentali, ut fit sensus: Digne-
ris domine deus hanc hostiam facere benedictam. i. talem, ut per eam à te benedicamur,
gratiamq; celestem in omnibus adipiscamur. L. ascriptam. i. talem, ut per eam in electo-
rum consortio conscribamur, & inter saluandos computemur. L. ratam. i. id est, talem, ut p-
eam in Christo stabiliamur in omni bono. L. rationabilem. i. id est, talem, ut per eam non be-
stiallyter, sed rationaliter & sapienter conuersemur. L. acceptabilem. i. talem, ut tibi per
eam placeamus. Sequitur autem in Canone: Lut nobis & corpus & sanguis fiat. i. ad
hoc digneris hanc oblationem facere benedictam, ascriptam &c. quatenus oblatio hæc
fiat nobis, i. ad nostram salutem, ad nostrum quotidianum profectum, atq; ad uitiorũ no-
strorum

Deus oia pe-
netrat.

Digne sume-
tes sacramen-
tũ, quem fru-
ctum conse-
quantur.

Expositio in
quantũ res
& sacramen-
tum.

Corpus &
sanguis non
sunt duo sa-
cramenta, sed
unum.

Iohann. 6.

Expositio in
quantũ est res
tantum.

strorum expurgationem, omniumq; spiritualium donorum multiplicationem. L. corpus &
sanguis dilectissimi filij tui domini nostri Iesu Christi. Pater enim diligit filium amore im-
mensũ, & omni menti creatæ in experto. Sed utinam ð pater æterne, ð deus pietatis immen-
sæ, dum uerba hæc profero, merear pariter in affectu moueri & tangi à te, ut uel modice
gustem & sapiã, quo charitatis ardore diligas unicũ filium tuum, & diligaris ab eo. Agno-
scendum præterea, qd deus pater diligit Chm unigenitum suum amore intẽsue infinito,
in quantum Chs est deus: sed in quantum è homo, nõ diligit eum pater amore simpliciter
infinito, sed nec filius hoc modo è infinitæ bonitatis: sed tamẽ maiori dilectione diligit pa-
ter Chm in quantum è homo, qd totum uniuersum, uisibilia & inuisibilia, irrationabilia &
intellectualia. Christus quoq; in quantum est deus, diligit patrem amore immensũ, & id sen-
tite oportet de spũsancto: sed prout è homo, non diligit patrem amore infinito, sed tamen
maiori ac magis ardenti, qd omnes simul electi qui sunt uel erunt. Pater namq; maius bonum
contulit Christo homini, qd toti uniuerso: quia humanitatem eius uniuũ filio suo adorãdo
in unitate psonæ, ita qd eadem è personalitas increati filij dei, & naturæ humanæ à uerbo
assumptæ, sic qd in eodẽ esse psonali, in qd uerbũ dei patris eternalitẽ è subsistẽs, natura huma-
na Christi per assumptionem à uerbo semper subsistit, & sine fine subsistet: & hoc donum
omnia dona cæteris omnibus præstita eminenter transcendit. Sunt autẽ tres cruces super
oblatam materiam, dum dicitur: Bene & dictam, ascri- & ptam, ra & tam. Iad honorem sur-
per sanctæ & adorãdæ trinitatis, & ad insinuandũ qd effectus orationis istius à tota beatif-
sima trinitate nobis donetur. Nam ipsa hanc ineffabilem conuersionẽ panis in corpus, &
uini in sanguinem Christi, facit & nobis gratiam iustificantiẽ, & sacramentalem largitur. Fi-
nit quoq; duæ cruces, dũ dicitur: L. cor & pus & san & quis fiat. Iad designandũ immolati-
onem Christi in cruce, & sanguinis sui fusionem. Aliæ multę rationes assignantur ab alijs,
sed istæ sufficiunt.

Articulus xxiii. Qualis sit habenda deuotio in Canone, præ-
sertim in hoc loco.

Spiritus est deus, & eos qui eum adorant, in spiritu & ueritate adorare oportet. Si te
ste propheta, maledictus est homo qui facit opus dei negligenter, quanto male di-
ctior, imò quãdam maledictissimus extat, qui hoc diuinissimum sacramentum, qui
hoc cœleste mysterium, qui hoc salutiferum Missæ officium facit negligenter, in-
deuote, uel irreuerenter: Plane, si non mentitur Apostolus, Reus erit corporis & sangui-
nis domini. Quemadmodum ergo reuerenter & digne celebrare aut communicare salu-
berrimum est, sic irreuerenter & negligenter hoc agere, periculosissimum est & prorsus
damnabile. Aduertendum ergo, quod ut Hugo de sancto Victore testatur, & Thomas al-
legat deuotio triplex est: Prima, dum quis uerbis intentus est, quatenus ea distincte pro-
nuntiet: secunda, dum homo ad sensum uerborum diligenter aduertit: tertia, dum quis
oculum cordis sui deo principaliter infigit ac imprimit. Hæc autem triplex deuotio ad di-
gne celebrandum exigitur, præsertim in Canone, maxime in hoc loco & parte sequenti,
in qua uerba consecrationis contenta sunt. Debet enim sacerdos sacratissima uerba Canõ-
nis distincte proferre, sensum quoque uerborum pro toto suo posse aduertere, atq; ad de-
um totam suam contemplationem principaliter & amorose dirigere, beneficia eius reco-
lendo: admirando, amando, laudando & amplectendo, omni expulso phantasmate uario,
& distractione abiecta. Debet enim cum metu & reuerentia in hora consecrationis & im-
molationis omnipotenti patri assistere, atque ardenti affectu ac interno sapore beatissima
uerba effari. Dicit enim Basilius super illud psalmi, Psallite sapiẽter, quod sicut gustus cor-
poreus unamquamq; cibi particulam seorsum capit, consumit, & gustat, sic gustus menta-
lis ipsius intellectus singula uerba psalmodiæ distincte proferre & sapere debet: quanto
magis uerba Missæ & Canonis, ut cũ Ieremia dicere possit: Factus est sermo domini in cor-
de meo quasi ignis exãstiuans, claususq; in ossibus meis, & defecifere non sustinens.

Articulus xxv. De elucidatione sextæ partis Cano-
nis, Qui pridie qd pareretur &c.

Omnis noster Iesus Christus in qua nocte tradebatur, accepit panem: & gra-
tias agens, benedixit. Hæc pars Canonis historia est, id è narratio rei gestæ. Hi-
storia autem atreius legi non potest, neq; deuotius cogitari, quã in res ipsa
quæ gesta è, ante oculos cordis ponatur, quasi iam fieret: sicq; recolatur qd fa-
ctum è, tanquã nunc præsens sit. Vnde qui Christi passionem affectuose & quadam inter-
nã cum

Impletoria
missæ, qd gra-
tia obtinenda

Iohann. 4.
Iere. 49.

1. Cor. 11.

Deuotio est
triplex.

Uerba Cano-
nis distincte
proferenda
sunt.

Basilius.
Psal. 46.

Iere. 30.

1. Cor. 11.

Res gesta
tanquã siena
recolatur.

na cum compassione reuoluere cupit, debet sic eam recollere, quasi in praesentia sua iam fieret, ut puta in uirtute imaginatiua, formādo similitudines rerum gestarum quasi praesentium. Sacerdos ergo, ut hanc Canonis partem deuotissime legat, debet in corde suo describere rem gestam, & eam quasi praesentem aspiciere, cogitando uidelicet, qualiter Christus in nouissima caena inter apostolos sedens, hoc saluberrimum sacramentum instituit. Itaque dicat:

Quilibet dilectissimus filius tuus d pater coelestis. Accipit panem. I talem uidelicet, quali tunc utebatur Iudaei, ut puta azymum atq; triticum. In sanctas atq; uenerabiles manus suas. I quae nunquam ad iniquitatem extenae sunt, & diuina uoluntatis obedientissimum instrumentum fuerunt. I pridie q; pateretur. I. i. die ante passionem suam proxime praecedente, scilicet feria quinta. I eleuatis oculis in caelum ad te deum patrem suum omnipotentem. In quo designauit magnitudinem atq; ardorem charitatis suae, qua desiderauit tuum honorem & nostram salutem. I tibi gratias agens, I. i. omnia sua a te esse recognoscens, & tibi omne bonum ascribens. I bene dixit. I panem diuina sua uirtute. I fregit. I. i. diuisit, non utiq; corpus suum consecratum, quod illud sub sacramento indiuisibiliter sit, ino sub qualibet parte perfectum & integrum perseueret, sed fregit formas panis consecrati, uidelicet dimensiones, seu quantitatem facta consecratione manentem. Accidentia naq; panis & uini, transubstantiatis substantijs, permanent, & naturales actiones passionisq; retinent. I dedit discipulis suis, dicens: Accipite & manducate ex hoc omnes. **HOC EST ENIM CORPVS MEVM.** Sed quid demonstrat Christus, cum dixit, ex hoc: Nunquid corpus suum? Non utiq; illud naq; unusquisq; discipulorum integrum sumpsit. Quid ergo demonstrat dum ait, ex hoc, nisi illud quod est fractionis subiectum? Corpus enim Christi sub qualibet parte quantitate panis conuersi, integrum extat. Christus uero consecrauit proprium corpus sub pane integro, & illum (id est, quantitate illius, sumpsit) discipuli corpus Christi. Nam quilibet partem illius quantitatis accepit, atq; sub illa parte totum Christi corpus uerissime sumpsit.

Articulus xxvi. De quibus sit tractandum in hac editione.

Sicut qui mel multum comedit, non est ei bonum, sic qui scrutator est maiestatis, opprimitur a gloria. Dum anima circa operationem unius potentiae uehementer est occupata, impeditur ne possit intendere adhibere aliarum potentiarum suarum: idcirco intellectus circa subtiles atq; difficiles materias uersans, & ad intelligendum atq; scrutandum profunda immoderate aut fortiter satagens, frigidum & in deuotionem facit saepe affectum. In hac autem conscriptione non fuit intentio mouere uel tangere, nisi ea quae affectum excitare & deuotioni possunt proficere, exponendo uerba missae deuotius quoualebam. Quamuis ergo circa praedictam Canonis partem & eam quae sequitur, pelagus quoddam immanissimum, quae questionum queat moueri, non tamen huiusmodi in trodúcere in hoc libello complacuit, quonia talia in Missa meditari uel considerare non expedit, ut puta de mirabilibus quae in hoc sacramento contingunt: sed talia firmissima fide tanquam certissima supponendo, ea contemplanda sunt in officio missae, quae affectum accendere queunt, uidelicet tanta charitas dei, tanta dignatio & liberalitas Christi, tanta benignitas, atq; similia beneficia regis saluatorisq; nostri, quod tot & tanta pro nostra salute quotidie facit, quod sic nobiscum esse dignatur, quod nobis tantum in time coniungi non respuit, sed magis desiderat: subtile uero ille atque profundissime considerationes mirabilium dei in hoc sacramento, deuotionem non causant, nisi forte in ualde exercitatis, qui solidum cibum capere possunt.

Articulus xxvii. Solutio quarundam questionum utilium circa praesentem materiam.

Omnia scriba doctus in regno dei, comparabitur homini patri familias, qui profert de thesauro suo noua & uetera. Circa praedicta plurima inuestigari possunt. Primo, de aqua quae uino miscetur, quid sit tenendum de ea. Et respondendum secundum doctores catholicos, quod appositio aquae non est de necessitate huius sacramenti. Potest namque ex uino confici sanguis Christi non appositae aquae. Nihilominus aqua uino miscenda est, primo propter ordinationem ecclesiae secundo, propter significationem. Aqua enim propter suam multitudinem signat populum, de quo ait Psalmista: Secundum altitudinem tuam multiplicasti filios hominum. Et sapiens, mitte (inquit) panem tuum super traescentes aquas, i. plebem mendicam seu pauperem. Vt ergo figuretur q; pra-

Iohan. 11.

Matth. 26. Marc. 14.

1. Corin. 11.

Prover. 25.

Matth. 3.

Quare aqua apponit in sacrificio.

Psalm. 11. Eccis. 11.

eramentum sanguinis Christi, populus Christo coniungitur, addenda est aqua uino & iterum, quia de latere Christi laecea militis uulnerato, exiuit sanguis & aqua. Tertio, quia probabile est, ut Thomas opinatur, q; Christus in uino lymphato consecrauit, eo quod in terrae sancta sint uina fortissima, quae moris est temperari per aquam. Praeterea, secundum Innocentium, aqua absorbetur a uino, & simul mutatur cum eo in sanguinem Christi: & ergo in ualde modica quantitate miscenda est propter securitatem: quia nec decet in uili aut debili uino consecrare, sicut nec in pane maculoso, propter tanti sacramenti honorem: Denique, quae potest, an Christus consecrauit, fregit & dedit proprium corpus eo ordine quod in Canone & in euangelio enarratur. Et respondendum, omnis opinio uarijs, quod euangelista non narrat rem gestam eo ordine q; facta est: & hoc ultimum Thomas concedit, alij multi, affirmantes quod euangelista non semper obseruat in historia ordinem rerum gestarum. Ii ergo dicunt, quod Christus haec uerba proferendo consecrauit: nec ea repetiuit, sed simul confecit, & consecrandi formam praefixit. Vnde secundum hos uerba canonis sic ordinanda sunt: Eleuatis oculis in caelum &c. benedixit, dicens: Hoc est corpus meum: & dedit discipulis suis. Haec enim positio communior est. Insuper quae ripotest quid demonstrat li hoc, dum dicitur, hoc est enim corpus meum. Non enim demonstrat corpus Christi, quoniam illud non dum est ibi, sed post prolationem uerborum: nec panem, quia panis non est corpus Christi, Et respondendum secundum Innocentium, quod li hoc, nihil demonstrat nam ait, quod uerba consecrationis non dicuntur a facerdote nisi recitatie, & sic quasi materialiter accipiuntur: & quamuis hoc subtiliter & apparenter dicatur, communiter tamen doctores tenent oppositum. Thomas igitur dicit, quod nec demonstrat corpus Christi, nec panem, sed aliquid sub speciebus sacramenti contentum, quod prius fuit panis, & postmodum est corpus Christi. Pronomen namq; signat substantiam sine qualitate, id est, propria & determinata proprietate: sicq; uerba consecrationis non dicuntur solum recitatie, sed etiam significatie, imo & effectiue secundum Augustinum. Efficiunt enim quod designant, Et hanc instrumentalem causalitatem in consecratione corporis & sanguinis Christi fortitur sacerdos per impressionem sacerdotalis characteris. Nam & potestas haec sacerdoti collata diuinitus, est ipse sacerdotalis character. Aliqui facilliter se expedites dicunt, quod li hoc, demonstrat corpus Christi, non quod est sub formis his dum uerba haec proferuntur, sed in termino prolationis. Porro, de additione uerborum magna est quaestio: tria enim adduntur, quae nullus euangelistarum expressit: Nam in consecratione corporis, additur ista coniunctio ENIM: in consecratione quoq; sanguinis apponitur, MYSTERIVM FIDELI, & AETERNI TESTAMENTI, quae in euangelio non habentur. Additur etiam ante consecrationem, Eleuatis oculis in caelum, quod nemo euangelistarum conscripsit. Et respondendum secundum Dionysium ultimo Ecclesiasticae hierarchiae capitulo primo, quod euangelista in exordio nascentis ecclesiae noluerunt publice tradere formas sacramentorum, propter irrisionem infidelium compeccendam. Graeci enim audientes his uerbis, consecrari corpus & sanguinem Christi, late riserunt. Credendum est tamen, omnia uerba quae ad consecrationem necessario requiruntur, a Christo fuisse prolata, & apostolis tradita, sicq; per eos ad posteriores prouenisse. Haec autem coniunctio ENIM, non est de necessitate formae sacramenti, sed additur ex institutione beatissimi principis apostolorum, Petri. Vnde qui eam scienter omittet, uehementer peccaret. Additur enim ad designandum continuationem uerborum consecrationis ad praedicta. Verba autem illa, Eleuatis oculis in caelum ad te deum patrem, ab Alexandro Papa addita referuntur. Nam (ut Innocentius ait) probabile est quod Christus qui in resurrectione Lazari oculos ad patrem leuauit, idem fecit in consecratione tam incomprehensibilis sacramenti. Praeterea quaerit, an Christus corpus suum Iude dedit. Et respondendum secundum Dionysium in de Hierarchia ecclesiastica, primo, quod Augustinus quoque testat. Non enim debuit occultis peccatorem publicare. Non est tamen putandum, q; Christus dedit corpus suum buccella intincta, sed ante cum alijs discipulis, secundum Augustinum. Hilarius tamen oppositum sentit. Sed in talibus atq; similibus maxime studium est determinationi diuinitissimi & sacratissimi & theologici Dionysii, qui erat amantissimus Pauli discipulus, & diligentissimus inuestigator ueritatis ab ipsis apostolis, seu apostolicis uiris sui utiq; temporis. Amplius quaerit, an Christus proprium corpus accepit. Et respondendum, q; sicut dignatus est baptizari, quatenus primo faceret, sicq; doceret, sic creditur primo proprium corpus sumpsisse, & postmodum apostolis tradidisse, de quo sunt metra:

no esse in ut si uino confectandum.

Euangelista no semp obseruat ordinem rerum gestarum.

Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. 1. Corin. 11.

Verba consecrationis qd repraesentent

De forma uerborum consecrationis

Veru Christi dedit corpus suu Iude.

Veru Christi propriu corpus accepit.

Q Rex

Quale corp⁹ Christus dedit discipulis. VII. sunt doctores beatorum in patria. Hugo. 4. dotes corporis Christi accepit.

Rex sedet in cena, turba cinctus duodena: Se tenet in manibus, se cibatur ipse cibus. Postremo inqri potest, qle corp⁹ Chrs dedit discipulis. Dicit aut Innocentius papa, q multi hac questione mouet, sed pauci intelligunt. Aduertendū ergo, q 7. sunt dotes beatorum in patria: tres aq, & 4. corporis. Dotes aq sunt, fructio, tenfio, uisio: dotes corporis sunt, claritas, agilitas, impassibilitas, subtilitas. Certū ē aut, q aia Chrii a sua creatione habuit 3. dotes p dictas: nā Chrs ut homo ab infatū suē cōceptionis pfectus extitit cōprenfori de dotib⁹ uero corporis est diuersa opinio. Hugo em de S. Victore, doctor gloriosus, asseruit Chrm in hac uita diuersis quidē tēporibus pdictas 4. dotes corporis assumpsisse, uidelicet subtilitatem in natiuitate ex uirgine matre, claritatem in trāsfiguratione, agilitatem in ambulatioe sup mare, impassibilitatem in cōsecratione. Vñ secundū Hugonē, Chrs dedit discipulis corpus impassibile. Sed hęc positio quantū ad impassibilitatem, stare nō potest. nā idē corp⁹ dedit qd habuit: & si fuisset corp⁹ Chrii cōsecratū, seruatiū in pyxide in die pasche, tūc utiq; Christus mortu⁹ fuisset in pyxide, uel cōtradictoria uerificarent de eodē. Rndendū est igit, q Chrs tale corpus dedit discipulis, qle tūc habuit: quibus specieb. sacri habuerit Chrs aliū modū effendi, uidelicet impceptibile sensu. Postremo querit, an corpus Chrii & sanguis sint unū sacm, an duo. Videt em q sint duo sacra: nā dicimus in Collecta, Purificet nos que sumus dñe sacra que sumpsimus. Sed si hoc dicat, nō erit 7. sacra, sed octo. Et rndendū, q sint unū sacramentū, secundū rationē sacramēti, non unitate in diuisibilitatis, sed pfectionis: qm ad eundē effectū pfectū ordinant, uidelicet ad spūalem aīe refectioē, ad quā requiritur spū ritualis efca & potus, quē admodū ad corporalē refectioē corporalis cibus ac potus.

uirū corpus & sanguis sine uniuersa cramentū.

Hebr. 9.

Articulus 18. De intellectu VII. partis Canonis. f. Simili modo postq cenati est &c. Anguis Christi, qui per spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum deo, emun dabit conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad seruendum deo uiuēti. Præfens pars Canonis, historia est, describens quomodo Christum sanguinem suum consecrauit ex uino: idcirco sicut pdictum est, de modo cogitandi aut formandi affectū in prolacione præcedentis partis Canonis, que est de consecratione corporis Christi, sic & nunc intelligendū est, quantū ad hanc Canonis partē, cuius exordiu est.

Matt. 26.

Iohan. 13.

Simili modo. Id ē tali modo, sicut de pane pdictum est. L. post quā cenati est. L. post solum agni Paschalis: non q tota cena tunc fuerit consummata, ut uideatur, quum dicat Mattheus, Cenantibus autē illis, accepit Iesus panem, & similiter postea calicem, imō sicut ex euangelio Iohānis colligitur, Christus dedit Iudæ buccellam post huius sacramenti institutionem. Ait enim Iohannes: Cum ergo accepisset ille, scilicet Iudas, buccellā, exiit continuo: & tamen Iudas Christi corpus accepit, sicut ostēsum ē. Hic ergo sumitur cena pro esu agni Paschalis: uel dicitur cena iam facta, quoniam pars eius completa fuit uel dicitur, post quā cenatum ē, quia iam quasi completa fuerat cena. Frequenter namq ascribit aliquid toti ratione partis in sacra scriptura. L. accipiens. Iesus L. & hunc præclarū calicem. L. i. calicem istum præclarū, quem iste calix designat. uel L. hunc. L. i. similem secundum genus uel speciem: qui calix uocatur præclarus, qm dignus fuit trāsi à Chro, & esse instrumentū tam diuinitatis cōuersionis uini in sanguinem Christi, ac uas tam pretiosissimū sanguinis. L. in sanctas ac uenerabiles manus suas, item tibi gratias agēs, bene & dixit. L. quæ uerba ante exposita sunt. L. dedit discipulis suis, dicens: Accipite & bibite ex eo. L. i. ex calice isto sanguinem continente. L. omnes. Hunc ergo Iudas bibisse uidetur. L. HIC EST ENIM CALIX SANGVINIS MEI. Ponit hic continens pro cōtēto, ut sit sensus: Hic est sanguis meus, per modū potus in calice exhibitus. Et potius dicit calix sanguinis mei, q sanguis meus: qm hoc sacramentū ministrat ut potus aīe spūalis. Sanguis aut nō dicit ali quid per modū potabilis, sed calix. Segtur: L. noui & æterni testamēti. L. i. Hic est calix sanguinis mei, p quem sanguinē nouū atq; æternū testamētū consummatū est & initiatum. Testamētū namq; est ultimata distributio seu dispensatio bonorū, morte testatoris firma. Cū ergo Chrs p mortē & sanguinē corporis sui, spūalia atq; celestia bona nobis dona uerit, merito fides & lex eius nouū testamētū appellat, quod utiq; confirmatū est morte mediatoris dei & hoim Iesu Chrii. Dicit q; testamētū hoc nouū, tū qm in cena incepit, tū qm uetustatē peccati delet, & in nouitate spūalē adducit, æternus renouet ut agle iuuetus nra, & secū dū Apostolū, In nouitate uitę ambulem⁹. Dicit itē hoc testamētū Chrii æternū, nō q ab æterno fuit, uel à principio mūdi, nisi in p destinatione diuina, pfiguratione q mystica, sed qa nunq deficiet, nec aliud ei testamētū succedet, quē admodū ueteri testamēto Iex Chrii successit, & illud euacuauit. Segt. L. mysteriū fidei. L. i. secretū & occultissimū i fide Christiana.

Phil. 102. Rom. 6.

Christiana: quod enim sub forma uini sit sanguis Christi, secretum est ualde, & omni intellectui creato incomprehensibile: imō secundum Aegidii de Roma, angeli sancti hoc capere nequeunt. Hoc ergo sanguinis sacramentum, est quoddam mysterium fidei, & quasi obiectum ipsius, quoniam fides uersatur circa istud mysterium tanq̄ circa obiectum: nā sola fide tenetur & creditur, sub his sensibilibus formis contineri corpus & sanguinē Christi. Sequitur: L. qui pro uobis. Scilicet apostolis. L. & pro multis. Id ē, pro uniuersis electis. Effundetur in remissionem peccatorum. Iam originaliū quā actualiū. Sanguis quippe Christi pro omnibus ē effusus, quantum ad sufficientiam: sed quantū ad efficiētiam seu efficaciam, pro solis prædestinatis effusus ē. L. Hęc quotiescunq; feceritis, in mei memoriā facietis. Hęc uerba non pertinent ad formam consecrationis, sed his uerbis aut similibus contulit Christus apostolis sacramentum ordinis, faciens eos sacerdotes, & cōmittens eis executionem huius mysterij.

Aegidius de Roma.

Articulus xxxix. De solutione quarundam quaestionum circa predicta.

Poster glorię det uobis spiritum sapientię in cognitione eius, ut sciatis que sit spes uocationis nostrę. Circa formam consecrationis sanguinis Christi, doctores diuersa opinati sunt. Albertus enim & Henricus de Gandauo affirmant, quod sicut ad consecrationem corporis Christi sufficiunt uerba ista, Hoc est enim corpus meum: sic ad consecrationem sanguinis sufficit dicere: Hic est enim calix sanguinis mei. Que autem sequuntur, uidelicet noui & æterni testamenti, usque ibi, hęc quotiescunq; feceritis, dicunt esse expositoria predictorum uerborum. Hęc est Alberti opinio in Summa de corpore Christi. Veruntamen super quartum Sententiarum librum, scribit oppositum, Thomas uero & alij asserunt, quod omnia hęc sunt de forma consecrationis sanguinis, usque ibi, hęc quotiescunq; feceritis: quia hęc uerba, Noui & æterni testamenti &c. sunt de terminatione eius quod dicuntur. Hic est calix sanguinis mei, sicq; pertinent ad perfectiōnem locutionis. Sed quicquid sit de ueritate, hęc secunda positio tutior est: & ritus ecclē się magis ei concordat. Non enim leuatur calix ante illa uerba, hęc quotiescunq; feceritis. Porro Petrus de Tarento super quartum Sententiarum, dicit se credere, quod consecratio sanguinis Christi fieri possit per uerba à quocunq; euangelista descripta: & constat quod non quilibet euangelista ponit omnia uerba illa, imō nullus eorum omnia ponit. Græci quoq; ueraciter consecrant, non tamen omnibus uerbis illis utuntur: & sic uideri possit, quod non omnia uerba illa requirantur tanquam de essentiali forma consecrationis istius. Ex uerbis tamen Innocentij papæ potest ostendi, quod prima opinio non sit rata. Innocentius namq; à quodam episcopo interrogatus, cur in consecratione sanguinis ponatur quædam uerba à nullo euangelistarum descripta, soluendo quæstio nem illam, innuendo quod ibi ponantur uerba huiusmodi quasi de forma consecrationis istius: & tamen hęc uerba, Hic est calix sanguinis mei, imō & plura ab euangelistis sunt scripta, ut patet in Decretalibus, & idem sentit Aegidius de Roma, exponēdo illam Innocentij decretalem. Denique queri potest, an sub formis panis consecrati contineatur sanguis Christi: & similiter, an sub formis uini consecrati sit corpus Christi. Et respondendum, q in hoc sacramento continetur aliquid dupliciter, scilicet directe, utputa id in quod terminatur cōuersio panis ac uini: & in directe, seu concomitanter, scilicet quod realiter cōiunctum est ei: in qd pdicta cōuersio directe terminatur. Quū ergo substantia panis directe conuertatur in corpus Christi, idcirco sub formis panis consecrati directe nil continetur, nec est nisi corpus Christi: sed quoniam corpori Christi realiter cōiuncta sunt anima rationalis ac sanguis, & propria quantitas, cætera quoque eius accidentia magis intrinseca, atq; diuinitas seu uerbi persona: propterea in directe seu per naturalem concomitantiam ac sequelam sub speciebus panis consecrati existunt sanguis Christi & anima, totaq; eius quantitas atque diuinitas seu uerbi persona: & pariformiter sentire oportet de existentia horum, & corporis sub speciebus uini consecrati seu sanguinis. Nam sub formis uini consecrati directe continetur sanguis: corpus uero & quantitas, qualitas, anima, & uerbi persona, concomitanter. Porro uerba prædicta, uidelicet, Hęc quotiescunq; feceritis, ut ait Bernardus, omni affectu plenissima sunt, & fidelem ac uere Christianum animum uehementer inflammant, suntq; à sacerdote celebrante cum ingenti deuotione ac mentis sapore promendas: & pro dolor miserabilem sacerdotem, qui hęc uerba sine memoria ineffabilis atq; eximie dilectionis, atq; acerbissimæ mortis Christi pronuntiat, & sine cordi

Ephra.

Thomas super 4. Sent.

Petrus de Tarento.

Innocentius.

De celebrat. Missæ c. Cū Martine.

Bernardus.

ali effectu effunditur: imo ueraciter hæc uerba non solum tempore celebrationis, sed frequen-
tissime nobis sunt cogitanda, reuoluenda, & amplectenda. His quippe uerbis iubemur à
Christo non sine actuali deuotione celebrare, sed cum diligenti diuinorum beneficiorum
recordatione.

Articulus xxx. De effectibus huius superdi-
gnissimi sacramenti.

Cantic. 5.

Sacramentū
alaris, spū-
lis alimonia
est.

digne sumis
eucharistiā,
multa bona
consequeris.

1. effectus sa-
cramenti.

2. effectus

Vnū p̄ctim
mortale sine
alio dimitti
nō potest.

3. effectus
sacramenti.

4. effectus

Hugo.

Salubre &
sanctum est
frequenter
celebrare.

Charitas se-
paratiōis im-
paciens est.

Chrysoſtom⁹

1. iacob. 5.

Comedite amici & bibite, & inebriamini charissimi. Caro mea uere ē cibus, & san-
guis meus uere est potus, ait unigenitus dei patris. Quoniam igitur hoc diuinis-
simum sacramentum dicitur spiritualis alimonia atque refectio animæ, ideo quæ
quid cibus corporalis facit in corpore, id efficit sacramentum corporis Christi
in anima, nisi homo obicem (id est, gratiæ impedimentum) opponat, accedendo indigne,
aut habendo se in custodie. Quemadmodum ergo cibus corporalis, uires corporis conser-
uat ac reparat, & quantitatem auget ac perficit, gustumq; delectat, sic eucharistia sacra-
mentum, uirtutes & gratiam conseruat in anima, roborando fundamentum in bono; reparat
quoque deperditum, id est amissum, charitatis feruorem; auget etiam spiritualem animæ
quantitatem, id est, processum de uirtute in uirtutem, donec perficiat eam; & insuper con-
fert magnam delectationem interno gustui eius, cuius anima renuet in exterioribus & ui-
libus ac sensibilibus consolari. Hæc tamen delectatio, quantum ad experimentalem suam
perceptionem, non est importune optanda, sed dispensationi diuinæ sapientiæ atque im-
mensæ Christi misericordiæ cōmittenda. Primus ergo huius sacramenti effectus, est colla-
tio uel potius augmentatio gratiæ. Sicut enim baptismus ordinatur ad inchoationem ui-
tæ spiritualis, quod fit per gratiæ infusionem, sic eucharistia directe ordinatur ad spiritu-
alis esse perfectionem, quod fit per gratiæ augmentationem, seu ampliorem charitatis fer-
uorem. Et quoniam augmentatio gratiæ, seu feruor charitatis uenialia peccata consumit
tanto perfectius, quo amplius inualeſcit, idcirco secundus huius sacramenti effectus ē ue-
nialium peccatorum remissio, etiam quantum ad pœnam, nō tamen semper omnium, sed
tanto plurimum, quo feruor charitatis plus inardecit. Quamuis namq; unum peccatū mor-
tale dimitti non possit sine alio, unum tamen ueniale sine alio dimitti potest. Deniq; quo-
niam gratia quæ confortatur, & charitas quæ magis accenditur, omnia mala habitualiter
saltem, & in communi detestatur, sicq; contritionem complet ac perficit, ideo tertius huius
sacramenti effectus est, mortalium peccatorum oblitio, & partium quantum
ad pœnam, totaliter uero quantum ad culpam. Rurſus, quia per meritum passionis & san-
guinis Iesu Christi, aperta est nobis ianua regni celestis, propterea quartus effectus sacra-
menti istius, est adeptio gloriæ seu uitæ æternæ, in quantum per ipsum efficitur partici-
pes meriti Saluatoris. Omnia namq; sacramenta nouæ legis, ut Hugo ait, sunt quædam ua-
sa medicinalia, per quæ meritum passionis Christi nobis communicatur, applicatur, atque
coniungitur. Ex quibus innotescit, quàm fructuosum & salubre ac sanctum sit, frequenter
& itē libenter celebrare, dummodo uita bona non desit. Sed ad talem uitam tenetur sa-
cerdos ut dignus sit, præsertim religiosi, & maxime solitarij, ut Carthusienses; quorū non
est secularium rumores percipere, mūdāna negotia pertractare, circa plurima solitarij, uel
quicquam temporale & ad hunc mundum pertinens affectare; sed illud unum, quod so-
lum necessarium est, diligentissimo corde recolere, pura mente aspicere, ardētī affectu ap-
petere, totisq; uiribus uenerari & colere. Et qui taliter conuersatur, multo fructuosius at-
q; diuinius agit, si ex charitate ardenti accedat, quàm ex reuerentiali timore, seu humilita-
te abstineat. Charitas nempe, separationis impatiens est. Qui autem nondum taliter con-
uersatur, si ad tam sanctam conuersionem uere suspirat, frequenter cum magna fiducia
accedere potest; nam per hoc maximam gratiam consequetur, sicq; compendiosus opta-
tam perfectionem adipiscetur. Celebrando quoque, plus etiam alijs subuenit tam uiuā
quàm mortuis, quàm non celebrādo, cæteris paribus. Vnde Chrysoſtomus, sicut leones,
inquit, flammam spirantes, sic ab illa mensa discimus terribiles effecti diabolo. Verun-
tamen, quidam sunt boni, qui licet zelum dei habeant, & ad spirituales profectum anhe-
lent, dum tamen aduersum aliquid eis occurrit, non solum tentantur, sed nec facilliter ex-
pedire se possunt à tentatione concepta; imò, quamuis ratio renitatur, sensualitas tamen
uehementer & diu reluctatur rationis iudicio, & animum inquitat. Talibus consulend-
um opinor ut differant, ne in ipsa celebratione phantasia distrahant mentem, & cogitatio
illata, iniuriæ seu aduersitatis, deuotionem conturbet: Sed interim pro gratia stabiliore
&

& tranquillitate syn cera, & præparatione ad sacramentum, studiosissime Christum depo-
ſcere habent, ne abstinentia à diuinissimo sacramento paruipendatur, uel in consuetudi-
nem conuertatur.

Articulus 31. De eo quod dictum est in consecratione sanguinis, my-
sterium fidei, & de certissima atq; firmissima fide ha-
benda de hoc sacramento.

Arima militiæ nostræ non carnalia, sed potentia deo; destruentes omnem altitu-
dinem extollem te aduersus scientiam dei, & in captiuitatem redigēs oēm
intellectum in obsequium Christi. Nequaquam est leuitatis consentire catholi-
cæ fidei, quamuis omnem naturalem rationem transcendat. Deo enim propter
seipsum credendum est; quod aliquid à deo dicatur, agnoscimus per operationem mi-
raculosam, quæ à solo deo fieri ualeat. Cum ergo per fidem Christianā in finitum diuine po-
tentis miraculis confirmatā, noscimus Iesum esse Christū in lege promissum, & in euāgē-
lio uere descriptum, debemus sine ambiguitate atq; indagine seu inquisitione firmiter cre-
dere oibus uerbis & actibus eius, quæ de ipso in euāgēlio enarrantur, & ab ecclesia sancta
creduntur. Hic enim modus cognoscendi, deo est gloriosus, & nobis maxime meritorius,
Gloriosum enim est principi, si soli ac simplici eius uerbo credatur absque cautione iurā-
menti, uel pignoris, uel fidei iustis signominiosum uero est ipsi, si non simplici eius uerbo
fides adhibeatur: Imò unicuique uiro sufficientis ac notæ bonitatis molestum est, si non
simplici eius uerbo credatur; quanto magis summo regi ac principi totius uniuersi displi-
cet, si uerbis eius non credatur sine cautione rationum, quam quærunt gentiles, aut certe
signorum, quam quærunt Iudei, iuxta illud Apostoli: Iudæi signa petunt, Greci autem sa-
pentiā quærunt. Deniq; hic modus cognoscendi, uidelicet per fidem, est nobis meritori-
us. Assensus namq; per quem assentimus p se notis, uel necessario demonstratis, uel euidenter
probat, aut sensui manifestis, merito caret, cū non sit liber, sed quasi coactus. Assensus au-
tem, q̄ per fidem assentimus uerbis diuinis propter solā autoritatem dicētis, omnino est li-
ber. Vnde & meritorius ē, & t̄o amplius, quo intellectus p̄optius cōsentit, ipsaq; res cre-
dita incomprehensibilior fuerit. Fertur q̄ Hippocrates atq; Pythagoras hanc legem disci-
pulis suis mandauerint, ut nequaquā interrogare præsumerent de dictis ipsorū, propter
quid; sed esset eis pro ratione, dicentis autoritas. Propter quod propheta ait: Nisi credide-
ritis, non intelligetis. Cui concordat uerbum Aristotelis, Ad discētem inquit, oportet cre-
dere. Sit ergo Christianis pro summa atq; certissima ratione, Christi autoritas, qui de se ipso
fateretur: Ego sum magister uester & dominus. Et iterum, Ne uocemini rabbi, Vnus enim ē
magister uester, Christus. Veruntamen, nisi sciremus per sufficientia scripturarum testi-
monia atque miracula, soli deo possibilia, IESVM esse Christum in lege promissum, tunc
leuitatis esset, credere his quæ fidei sunt Christianæ. Sic enim nulla esset ratio, cur potius
crederemus Christo, quā alicui alteri, ut Machumeto, uel simili. Porro, ut ait Hilarius, hoc
potissime deo debemus, ut eum omnis sensus, lingua & uita nostra loquatur; & sicut quic
quid habemus & sumus, à deo accepimus, sic & nos totaliter deo subijcere, & ei obedire
tenemur. Quum ergo habeamus à deo non solum affectum, sed etiam intellectum, nō mi-
nus debemus intellectum nostrum deo subijcere, diuino intellectui obediendo; quod fit,
dum solā fide contenti, credimus uerbis dei, & his quæ omnem rationem excedunt, quàm
ipsam uoluntatem siue affectum. Duæ enim sunt partes legis diuinæ, uidelicet testimonia
& mandata. Testimonia intellectum concernunt, m̄ data affectum. Quemadmodum ergo
tenemur mandata implere, ita tenemur testimonijs credere. Vnde quamuis sacra-
mentum altaris sit summe mirabile, & mysterium fidei, id est occultissimum quod datur in fide
Christiana, quoniam tamen Christus testis est huius ueritatis, debemus solam eius re-
uerentiam seu autoritatem firmissime credere, & sine omni curiosa perſcrutatione confeti-
tione his, quæ sancta ecclesia credit de hoc sacramento. Quia enim CHRIS TVS ardentis-
sima charitate dilexit deum patrem & totum genus humanum, rationabilissimum fuit,
ut hoc sacramentum institueret in sacrificium hostiamq; pacificam. Nam per huius sacra-
menti quotidianam celebrationem redditur deo gloria, honor, & laus infinita; per hoc q̄
diuinæ benignitatis beneficia incessabiliter recoluntur, nostra peccata panduntur, à deo
indulgentia postulantur. Sed & nobis hæc hostia saluberrima est & maxime fructuosa, sic-
ut iam patuit. Quod enim Christus semel pro nobis fecit, & pertulit in ara crucis ad hono-
rem & gloriam patris, hoc quotidie in isto sacramento seu fidei mysterio pro nobis quo-
dam

1. Cor. 10.

Gala. 2.

1. Cor. 1.
Marc. 12.
Mar. 9. L. u. 3

1. iacob. 7.

Aristoteles.

Ioan. 15.

Hilarius;

Duæ sunt
partes legis
diuinæ.

Eph. 4.

Rom. 6.

Rom. 9.

dam modo facit. Præterea, quoniam Christus tam ardentissima charitate dilexit nos, maxime decuit, ut ex hoc mundo recedens & ad patrem ascendens, relinqueret nobis condignum & efficax memoriale ac pignus suæ dilectionis: nec potuit pretiosius salubriusq; memoriale relinquere, quam proprium corpus ac sanguinem sub hoc secretissimo sacramento. Sunt autem & aliæ considerationes multæ ac pulchræ, quæ de hac materia possent induci: sed ad prolixitatem uitandam, istæ sufficiant.

Articulus xxxii. Declaratio octauæ partis Canonis, uidelicet:

Vnde & memores domine &c.

Mal. 1.

A ortu solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, dicit dominus exercituum: & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda. In his uerbis Malachias propheta de sacrificio nouæ legis, quod est sacramentum altaris, pulchre uaticinatus est. Denique, hæc pars Canonis continet executionem mandati Saluatoris nostri: nam immediate prædictum est, Hæc quotiescunque feceritis, in mei memoriam facietis. Ut ergo sacerdos ostendat se obedientem famulum Christi, ait deo patri:

1. Cor. 11.

Vnde, id est, quia Christus filius tuus ita instituit, d. domine. Pater celestis. Nos tui serui. Id est, nos qui sacerdotali officio fungimur. Sed & plebs tua sancta. Id est, populus Christianus circumstant. memores beatæ passionis, nec non & ab inferis resurrectionis. Anima enim Christi fuit cum patribus in limbo inferni usq; ad horam resurrectionis, quemadmodum in psalmo catur: Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum uidere corruptionem. L. sed & in celos gloriose ascensionis. Christi filij tui. offerimus præclare maiestati tuæ. Id est, excellentissime dignitati tuæ. L. de tuis donis. I. i. quæ tu nobis dedisti. ac datis. Id est, tibi à nobis oblati: uel ut Innocentius dicit, L. de tuis donis. Refertur ad fruges seu segetes terre, ex quibus conficitur panis, qui conuertitur in CHRISTI corpus: L. datis. uero refertur ad fructus arboris, ex quibus exprimitur uinum, quod conuertitur in CHRISTI sanguinem. L. hostiam & puram, hostiam & sanctam, hostiam & immaculatam. Id est, sacramentum corporis & sanguinis CHRISTI, quod est hostia pura, quia caret omni macula: hostia sancta, quoniam omni gratia & sanctitate repleta: hostia immaculata, id est, offerentem non maculans, sed uere sanctificans: quod non competit sacrificijs ueteris legis, quæ non poruerunt accedere perficere, te fite Apostolo: imò sacerdos offerens ea, immundus erat usque ad uesperam, lauabat q; se semper. L. panem & sanctum uitæ æternæ, & calicem & salutis perpetuæ. Hæc uerba exponunt prædicta: Nam corpus & sanguis CHRISTI ante expressa sunt uno communij nomine, ut puta nomine hostiæ. Sed quia hæc hostia continet duo, uidelicet corpus & sanguinem Saluatoris, idcirco hæc duo distincte explicantur, dum subditur: L. panem sanctum uitæ æternæ. Id est, corpus CHRISTI tibi offerimus, qui est panis atque uaticum animæ, quo peruenire meremur ad uitam æternam. L. & calicem salutis perpetuæ. Id est, sanguinem CHRISTI, per cuius effusionem perpetua salus seu cælestis felicitas nobis re parata est, data, atq; parata. Præterea aduertendum, quod hostia aliter dicitur nunc pura & sancta ac immaculata, & panis sanctus, quam in exordio canonis ubi dictum est, Hæc sancta sacrificia illibata. Est enim aliquid tripliciter sanctum: uidelicet per essentiam, ut deus sublimis: per participationem formalem, ut intellectualis creatura, quæ sola est subiectum sanctitatis & gratiæ: per ordinationem seu habitum ad diuinum, ut altare seu uestes, quæ sancta dicuntur, quia ad diuinum cultum deputantur. Posset autem addi quartus modus, quo sacramenta dicuntur sancta, quia sacramentum: ut scilicet aliquid uocetur sanctum ratione sui effectus. Et quoniam gratiam sanctificantem aliquo modo continet, quamuis non secundum esse completum, dicitur quoque aliquid sanctum ratione representationis, & item ratione status siue officij. Et tertio modo hostia dicitur sancta & illibata ante consecrationem, quoniam ordinatur ad corpus & sanguinem Christi: sed post consecrationem est sancta & pura ac illibata, secundo modo. Nam caro & sanguis Christi sunt uere sancta ac pura, propter animam diuinitatemq; unitam. Quamuis enim caro non sit immediatum gratiæ subiectum, sed anima, est tamen caro subiectum gratiæ mediarum, cum sit subiectum animæ, quæ est proximum gratiæ ac sanctitatis subiectum. Conformeriter, hostia ante consecrationem dicitur panis, propter ueram panis naturam: post consecrationem uero, panis uocatur propter similitudinem seu effectum, quia spiritualiter alit, auget, confortat, delectat. Item uita æterna & salus perpetua idem sunt. Commemorantur autem hic tria opera Christi

Psal. 15.

Innocentius.

Hebr. 7.

Tripliciter aliquid sanctum dicitur.

Eriam hostia dicitur sancta ante consecrationem.

Christi, uidelicet passio, cuius memoria charitatem inflammatur: resurrectio, quæ fidem confortat: ascensio, quæ spem nostram corroborat. Quod enim in Christo capite nostro factum credimus, in nobis perficiendum speramus. Dum uero sacerdos hæc uerba dicit, debet quidem celeriter, non tamen superficialiter, imò cordialiter recordari passionis Christi, non sine compassionis affectu, resurrectionis quoq; & ascensionis cum exultatione mentali: contemplando mentaliter, quomodo ex clauso sepulchro surrexit, anima ex limbo inferni ad corpus redeunte: & qualiter nubes in ascensione accepit eum ab oculis discipulorum. Insuper, super uerba prædicta sunt quæq; cruce, propter quæq; uulnera Christi, uel quæ in quæq; sensibus uehementissime passus est.

Articulus XXXIII. De explanatione nouæ partis Canonis, scilicet, super quæ propitio ac sereno uultu.

Erit firmamentum in terra in summis montium, super extolletur super Libanum fructus eius. Præter alia in quibus diuinus David de sacrificio nouæ legis euidenter locutus est in psalmo septuagesimo primo, de sacramento corporis & sanguinis Christi pulcherrime uaticinatus ostenditur: Erit ingens firmamentum in terra in summis montium. Hoc enim ait de rege Messia seu Christo, de quo hic psalmus ab uniuersis exponitur: de quo in exordio huius psalmi habet, Deus iudicium tuum regi da. Et in processu huius psalmi manifeste loquitur sanctus propheta de duplici Christi natura, uidelicet diuina, per quam dicitur, Ante solem permanet nomen eius, & adorabunt eum omnes reges, atq; humana propter quod dicitur: Descendet sicut pluuia in uellus. Denique, de hoc rege seu Christo adiunxit: Erit firmamentum in terra in summis montium; ubi ut Nicolaus de Lira testatur, Hebraica ueritas habet: Erit placeta tritici in terra in capite montium, id est sacerdotum, qui ob dignitatis suæ excellentiam appellati sunt montes. Trãslatio autem Chaldaica quæ apud Iudæos reputatur authentica, habet: Erit oblatio frumenti in terra, sed & translatio Hieronymi talis est: Erit memoriale frumentum. David ergo in spiritu clarissime uidit, quemadmodum tempore nouæ legis debuit Christus immolari quotidie à ueris sacerdotibus sub specie frumenti seu panis tritici. Dictum est autem, quod in sacramento altaris sunt tria quorum unum est sacramentum tantum, aliud res & sacramentum. Tertium uero, est restantum, quod est gratia sacramentalis. In hacigitur canonis parte petit sacerdos hanc gratiam, huiusq; sacramenti effectum adipisci à domino, dicens:

Psal. 76.

Vaticinium David de sacramento altaris. Psal. 74.

Suprà quæ, id est, super dona ista oblata, uidelicet corpus Christi ac sanguinem. Propitio. I. misericordiac pio atq; placato. ac sereno. Id est, placido uultu. seu respectu respicere digneris. Hoc orat sacerdos, non quod deus pater possit irato contemnentiq; uultu respicere sacramentum altaris, seu corpus & sanguinem unici filij sui, ne de dignetur ea offerri à nobis propter malitiam nostram. Orat ergo sacerdos, ut deus pater benigne respiciat istam oblationem in ordine ad offerentem, & hoc pandunt uerba sequentia. Sequitur enim, L. Et accepta habere, id est, digneris ea grata recipere. sicut accepta habere dignatus es munera pueri tui iusti Abel. I. qui puer uocatur propter uitæ innocentiam: & iustus, quoniam de melioribus atq; primogenitis gregum, sacrificium obtulit, sicut in Gene si patet, L. & sacrificium patriarchæ nostri Abrahamæ, I. qui secundum Apostolum est pater, non tantum Iudæorum, sed omnium credentium: cuius sacrificia deo placebant, præsertim dum proprium filium immolari paratissimus fuit. L. & sacrificium quod tibi obtulit summus sacerdos tuus Melchisedec, I. qui dicitur summus dei sacerdos non simpliciter, sed tempore illo: sacerdotium namq; CHRISTI, non solum dignius est sacerdotio Leuitico, sed etiam sacerdotio Melchisedec, quoniam utrunq; illorū figura extitit sacerdotij Christi. Clarum igitur est, quod sacerdos nouæ legis non orat sacrificium seu sacramentum altaris sic deo placere, quemadmodum ei placuerunt sacrificia horum trium uirorum, quoniam illa sacrificia nec gratiam continebant, nec placita deo erant, nisi ex deuotione offerentium, meritisq; eorum, sed sacrificium nouæ legis, uidelicet sacramentum corporis & sanguinis Christi gratiæ plenitudinem continet, & per seipsum deo acceptum est, eiusq; oblatio fructuosa est, non solum ex meritis offerentis, sed propter dignitatem oblatis. Orat ergo sacerdos oblationem suam seu sacramentum altaris deo placere, non quantum ad seipsum seu rem oblatam, quæ per se sancta ac placita deo existit, sed quantum ad offerentem, quantum sacerdotis actio atq; deuotio deo sic placeat, sicut placuit antiquorū patrū deuotio: sicq; effectus & gratiam huius sacramenti consequeretur. Ponunt autem hic tres uiri ad honorem

Abel quare puer uocatur.

Gene. 4. Heb. 6. Gene. 22. Gene. 14. Heb. 7.

Q. trinita

trinitatis: & potius ponuntur isti quam alij. Primo propter excellentem ipsorum sanctitatem. Secundo, quia tam ipsi quam eorum sacrificia, Christum euidenter figurabant. Nam quod Abel de primogenitis obtulit, quod aliud signat, nisi quod Christus qui est primogenitus in multis fratribus, obtulit semetipsum. Et quemadmodum Cain occidit Abel, sic synagoga Christum. Præterea, Melchisedec qui sine genealogia fuit, non quod originem non habebat, sed quia scriptura illam non exprimit, quamuis Iudæi asserant eum fuisse filium Noe qui in Genesi dicitur Sem, & uixisse usque ad tempora Isaac, hic Melchisedec Christum figurauit. Nam secundum Apostolum, assimilatus est filio dei, cuius generationem nemo enarrare potest. Sed et sacrificium eius, Christi sacrificium clarissime presignauit: quoniam panem & uinum obtulit deo pro gratiarum actione de uictoria quam concessit Abraham, qui quique reges deuicit, & Loth suum nepotem de manu eorum eripuit, saltem illi quibus alius non successit in ordine generationis à patre. Merito quoque ponitur Abraham, qui & ipse sacerdos fuit. Nam in lege naturæ primogeniti & per consequens unigeniti, sacerdotes fuerunt: tum quia Abraham principaliter facta est de Christi aduentu promissio, tum quia sacrificium quo paratus erat charissimum suum filium immolare, figura est sacrificij, quo deus pater Christum unigenitum suum pro omnibus nobis dedit ac tradidit. Additur autem in fine huius partis sanctum sacrificium, immaculatam hostiam, quod referendum est ad sacrificium nouæ legis, quod dicitur sacrificium prout deo offertur, & hostia in quantum per ipsum deus placatur. Potest tamen referri ad sacrificium patriarcharum istorum, quod dicitur sanctum & immaculatum, in quantum figura fuit ueri sacrificij, quod formaliter immaculatum ac sanctum est: scilicet sacramentum altaris, & hæc ultima uerba à beato Leone Papa sunt addita.

Articulus XXXIII. De intellectu decimæ partis canonis, scilicet Supplices te rogamus omnipotens deus.

Ecce uir, Oriens nomen eius: & edificabit templum dño, & erit sacerdos super solium suum, & consilium pacis erit inter duos illos. Hæc uerba sententiosus ille propheta Zacharias de Christo induxit, Translatio namque Chaldaica sic habet: Ecce uir, Melchisedec nomen eius, Christus quippe qui de seipso testatur, ego sum lux mundi, merito Oriens appellatur. Hic ergo edificauit templum dño, i. ecclesiam sanctam catholicam. Ipse quoque est sacerdos secundum ordinem Melchisedec: & per eius sacrificium quo obtulit semetipsum, consilium pacis factum est inter illos, i. gentes atque Iudæos. Nam Christus est lapis angularis, qui fecit utraque unum, quia ecclesiam ex gentilibus & Iudæis collegit, utroque in una religione & fide concordans. Hæc autem ecclesia mysticum Christi corpus uocatur, pro quo orat sacerdos in hac Canonis parte dicens:

Supplices te rogamus. Dicitur autem in Rationali diuinorum, quod hæc uerba tantæ profunditatis sunt, ut intellectus humanus uix ea attingere possit. Veruntamen utcumque exponenda sunt. Dum uero sacerdos hanc orationem dicit, inclinat se, quatenus interiori humilitationi mentis correspondeat humiliatio corporis: inclinat quoque manibus cæcellatis in figuram crucis, ut ostendat se orare & uelle gratiam adipisci uirtute seu merito passionis crucisque Christi. Est enim diligenter aduertendum quod Innocentius Papa dicit: Verba, in quibus canonicis, ad consecrationem, & gratiæ sacramentalis impetrationem pertinent: signa autem ad recordandam hystoriam spectant, repræsentat enim per ea sacerdos, quid in passione Christi sit factum. Igitur sacerdos taliter seipsum mente ac corpore quasi Christo confixus, humilias, affectuosissima deuotione atque profundissimo dicat affectu, Omnipotens deus, i. deus pater æterne, qui omnia potes, cui non est impossibile, imò nec difficile omne uerbum supplices. i. amorosi ac humiles. rogamus te. i. ego sacerdos & populus Christianus, in eius persona te rogo. Tunc hæc perferri per manus sancti angeli tui. Sanctus Thomas in tertia parte, & super quartum Sententiarum ait, quod sacerdos non orat corpus & sanguinem Christi uerum perferri per manus angeli in sublime altare dei, sed corpus mysticum, quod significatur per corpus Christi uerum seu preces ac uota sui populi: hæc enim petit deus repræsentari per angelum, quatenus angelus nostras preces & uota atque obsequia deo offerendo, gratiam nobis reportet ac ueniam. Sed apparet alijs, quod oratio ista etiam accipi potest atque exponi de ipso sacramento altaris. Tôtus enim hic locus Canonis spiritualis est, & spiritalem expositionem requirit: quia nec angelus corporales manus habet, nec corporaliter secum aliquid profert de altari ad celum: cum nec localiter in situ corporum in natura propria ueniat. Et sicut corpus & sanguinem Christi substantialiter secum non profert ante deum in speculum, sic nec corpus mysticum, i. populum Christianum, cuius Christus est caput, nec preces ac uota

Gene. 4.
Rom. 8.
Heb. 9.
Gene. 4.
Heb. 7.

Heb. 7.
Istae. 7.

Gene. 11.

Zacha. 6

Eph. 7

Innocentius

ces ac uota sacerdotis & populi, quum ista sint accidentia quæ non migrant de uno in aliud sine subiectis. Quemadmodum igitur angelus dicitur ferre preces & uota nostra ante conspectum diuinum, seu in sublime altare dei, in quantum coram deo bona nostra commemorat, pro nobis deprecans atque orationis effectum impetrans & nobis reportans, sicut in Actibus apostolorum legitur angelus dixisse Cornelio, Orationes tuæ & elemosynæ tuæ commemoratae sunt ante conspectum dei, quis deum nil lateat, sic angelus ferre dicitur corpus & sanguinem Christi in sublime altare dei: quod ea substantialiter tollat & secum asportet, sed quia tantum sacramentum deo pro nobis opponit, tanquam efficacissimum medium adipiscendi gratiam desideratam, & extinguendi indignationem seu iram diuinam: sic quoque sacrificium nostrum recommendando ac commemorando coram deo, procurat nobis huius sacramenti fructuosos effectus. Est igitur sensus, Tunc hæc. i. corpus & sanguinem Christi, preces quoque & uota nostra. perferri. i. portari, non substantialiter, sed repræsentatiue per modum commemorantis atque orantis, per manus sancti angeli tui. i. per obsequium angeli, qui diuinorum celebrationum interesse credendus est: imò secundum Ambrosium, adest celestis militia: & secundum Bernardum, angelorum adest exercitus. Quam reuerenter ergo nos tibi habere oportet. Vel per manus sancti angeli. i. per ipsum Christum, qui est magni consilij angelus: qui secundum Apostolum interpellat pro nobis presertim cum dicit Ioannes: Aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum: & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: nam sicut Christus in hoc sacramento est dator & donum (ipse enim dat nobis seipsum) sic quoque est oblatio & oblator: quia per ipsum fit sacrificium nostrum deo patri acceptum: eo quod opera nostra bona fundentur in merito eius. Sequitur, Lin sublime altare tuum. i. in ipsum celum empyreum, in quo tu specialiter habitare, sedere, regnare & exaudire cognosceris: & cum angeli sancti illum parueniunt, uota nostra, preces, & opera bona tibi offerunt. Lin conspectum diuine maiestatis tuæ. i. coram facie tua: ita ut tu ipse dignanter ea aspicias, nec uultum tuum auertas à nobis. Porro, quodam per sublime altare tuum intelligunt Christum, nec mirum, cum secundum Ambrosium, materiale templum figuram sit Christi. Perit ergo sacerdos oblationem suam perferri per angelum. Lin sublime altare. i. in Christum, ut ipse eam offerat patri, interpellando pro nobis: ostendit deo patri laetum & uulnerum, ut quotquot sumperimus, uel sacramentaliter uel spiritualiter tantum sacrificium, nempe sacrosanctum filij tui cor. i. corpus & sanguinem ex hac participatio ne altaris. i. quæ fit in hoc altari, Lomni benedictione celesti. i. omni dono diuino quoad celestia peruenitur, & gratia. i. supernaturali qualitate, quæ est immediatum ac primum formale principium totius spiritualis uitæ, per quod ipsa essentia animæ accepta fit deo, Lrepleamur. Iquatenus sumus benedicti & sancti mente ac corpore, in nullo deficientes sed abundantes in omne opus bonum, donec feliciter consummemur: Per Christum dominum nostrum.

Articulus XXXV. De undecima parte Canonis, scilicet Memento etiam domine.

Sancta & salubris cogitatio pro defunctis exorare, ut à peccatis soluantur. Defuncti enim in gratia, pertinent ad mysticum Christi corpus: & ergo pro ipsis rationaliter oratur in Missa. Quæ autem superius dicta sunt de memoria uiuorum, huic loco atque articulo inseri possunt & applicari. Sed quia præhabita sunt, reiteratione non egent. Est autem feruenter orandum pro mortuis, quoniam semetipsos iuuare non possunt, cum non sint in statu merendi seu demerendi. Secundo, quia cum ad felicitatem perueniunt, fidelissime orant pro his, quorum suffragij adiuti sunt. Tertio, quoniam duplicem poenam habent, uidelicet damni & sensus: & utraque maior est omni poena uitæ præsentis. Dicit ergo sacerdos:

Memento etiam domine famulorum famularumque tuarum, pro quibus uidelicet specialiter obligor. Qui nos præcesserunt cum signo fidei. i. cum operibus charitatis, quæ sunt signa fidei: nam fides sine operibus mortua est. Nec est orandum pro alijs. Vel cum signo fidei. i. cum caractere baptismali, qui est signum in baptismo impressum animæ baptizati, & indelebiliter ei adheret: per quod discernuntur fideles ab infidelibus. Et dormiunt in somno pacis. i. quiescunt ab inquietudinibus atque laboribus uitæ præsentis, expectantes beatam spem & aduentum gloriæ magni dei, Lipsis. pro quibus uidelicet specialiter exoramus. & oibus in Christo quiescentibus. i. in gratia dei defunctis, Llocum refrigerij, lucis, & pacis. i. paradysum celestem, ut indulgeas. i. pie concedas. deprecamur. Per eundem Christum dominum nostrum.

Articulus

Quod angelus dicit ferre preces nostras.

Actu. 10.

Tunc hæc perferri, Expositio autoris. Ambrosius, Bernardus.

1. Ioh. 1

2. Cor. 9.

2. Mach. 12

Feruentem orandum pro mortuis.

1. Cor. 13.

Articulus xxxvi. De ultima Canonis parte, scilicet, Nobis quoque peccatoribus.

Quid proficit homo si lucretur uniuersum mundum, se autem ipsum perdat, & de trimentum sui faciat: Cum ergo sit ita, non debet sacerdos sic sollicitari auctoritate pro alijs, ut in ipso atque astantium obliuiscatur, unde pro eis orans dicit: L. Nobis quoque peccatoribus famulis tuis. & dum hoc dicit, pectus tundit, adfurgandum quod Centurio, & qui aderant uisis mirabilibus que in passione fiebant, percussientes pectora sua reuertebantur: uel ad designandum quod Christus pro impijs mori dignatus est: uel propria atque astantium redarguendo peccata. Siquidem secundum Augustinum, quod aliud est pectus tundere, nisi quod intus latet peccatum arguere: L. De multitudine miserationum tuarum sperantibus. Non enim confidimus meritis nostris, neque in iustificationibus nostris prosternimus preces nostras, L. partem aliquam & societatem donare digneris. In domo patris aeterni mansiones multae sunt atque diuersae, id est, uariae inaequalitates premium, sunt aequales, sed nec in accidentalibus premio pares existunt. Sacerdos ergo paruitate meritorum suorum perpendens, humiliter dicit: L. partem aliquam. saltem uel paruam L. donare digneris. post huius uitae exilium, cum sanctis tuis &c. Ponitur autem hic loquax hannes, per quem intelligi potest secundum antiquos, Iohannes Baptista: qui ante positus non est, atque apostolis par est uel Iohannes, uel uangelista, quod hic repetitur, quod non solum apostolus, sed etiam euangelista ac uirgo. Denique Stephanus, preponitur Matthiae & Barnabae, apostolis, uel quia uirgo fuit secundum quosdam, uel quia primicerius martyrum, intra quorum scilicet praedictorum sanctorum consortium admittere nos digneris. Idano gratiam in presenti, & gloriam in futuro, L. non aestimator meriti. id est, non faciendo nobis secundum peccata uel secundum imperfectionem bonorum quae agimus, L. sed uenient largitor. Deus enim remunerat bona ultra condignum, & mala punit citra condignum: quatenus uerificetur quod dictum est. Miserationes eius super omnia opera eius. L. per Christum dominum nostrum. Per quem haec omnia. scilicet panem & uinum & aquam, creas. Omnia enim per filium condita sunt, L. creas. id est, creasti dando esse naturae: & hoc modo deus etiam corpus & sanguinem Christi creauit. sancti & ficas, uini & ficas, bene & dicitis. Haec uerba dupliciter exponi possunt. Primo, referendo haec omnia ad sacramentum altaris, in quod conuertitur panis & uinum. Quia ergo corpus Christi est sanctum & benedictum, idcirco per hoc quod deus patet conuertit haec omnia in corpus & sanguinem Christi, dicitur ea sanctificare, uiuificare & benedicere. Secundo, referri possunt ad diuersa, ut sit sensus, L. haec omnia sanctificas, quia in corpus & sanguinem Christi ea conuertis, L. uiuificas. id est, spiritualem uitam in nobis operaris & confers, L. benedixisti. id est, dona diuina copiose in nobis per ea multiplicas. L. & praestas nobis. ut sacramentaliter & spiritaliter ea sumamus, L. per ipsum & cum ipso & in ipso. Sensus est, L. Ois honor, id est, omnis uera ordinata exhibitio reuerentiae, & gloria, id est, clara cum laudenotitia uel letitia, L. est tibi deo patri omnipotentii in unitate spiritus sancti. id est, simul cum spiritu sancto tibi consubstantiali, L. per ipsum, id est, per Christum filium tuum: Ipse enim manifestauit nomen tuum hominibus: & legem perfectionis uerbo ac ope docuit: quae sectando fideles te deum honorant. L. Cum ipso, quia filius a patre separari non debet, sed simul cum eo uenerari: propter quod ipsemet filius ait, Qui non honorificat filium, non honorificat patrem qui misit illum: Honor enim uni personae impensus, toti trinitati adorandae saltem implicite exhibetur. L. Et in ipso, id est, omnis honor & gloria est tibi patri atque spiritui sancto, seu in unitate spiritus sancti in filio tuo, quia omnis qui filium dei uere cognoscit, ex eius cognitione deum patrem glorificat atque honorat, quemadmodum scriptum est: Gloria patri, filius sapiens. Quidam uero referunt, L. per ipsum, cum ipso, & in ipso. ad uerba praecedentia, scilicet, benedixisti & praestas nobis. sed hoc minus proprie fit. Praeterea, rationes diuersae assignantur, eae sex cruces hic fiant. Fiunt autem tres cruces dum dicitur, L. sanctificas, uiuificas, benedixisti, ad designandum, quod Christus hora tertia crucifixus est lingua sacerdotum, Pharisaeorum quoque ac populi. Et quae post trium horarum spatia crucifixio ista ad effectum perducta est, ut puta hora sexta, propterea sunt tres cruces dum dicitur, per ipsum, cum ipso & in ipso.

Mat. 16. Mar. 8. L. 46. 9.

Tundere pectus quid.

Iohan. 14.

Phil. 14. 4.

Iohan. 1

Iohan. 17

Iohan. 5.

Proverb. 19

I. Iohan. 5. Gregorius oratione dicit post canonem dicitur in situ.

Articulus xxxvii. De oratione dominica & prologo eius. Scimus quae quicquid petimus patrem in nomine filij, dabit nobis. Orationem dominicam instituit Gregorius statim post canonem dici alta uoce, propter efficaciam & reuerentiam sui auctoris, scilicet Christi, qui eam proprio ore edocuit. Premisit quoque Gregorius

Gregorius prologum quendam seu praefationem, cui uidelicet, L. Praeceptis salutaribus moniti. & est sensus: Nos deo domine deus, moniti. id est, admoniti seu exhortati, L. salutaribus praecceptis, id est, Christi mandatis salubribus: saepe enim in euangelio legitur Christus discipulis ad orandum horrat. L. & diuina institutione formati. id est, Christi institutione edocti, Laudemus, non ex superbia, sed ex magna atque filiali fiducia dicere:

Mat. 18. Luc. 16.

Pater noster qui es in caelis. Quamuis oratio ista communiter dirigenda sit ad totam trinitatem, qui est unus deus & pater noster ratione creationis & iustificationis sui naturae & gratiam naturam & gratiam a deo trino sortimur: in missa tamen specialiter ad patrem dirigitur, sicut orationes in canone praecedentes, & oratio proxime sequens. Est autem oratio ista summe perfecta, secundum Augustinum in libro De orando deum, ad Probam: quia non solum in claudit ea quae a deo petenda sunt, sed etiam ponit ordinem quo a deo peti debent. Illa namque debemus petere, quae licet desiderare, & quae primo principalis optanda sunt, primo petere decet. Porro, quemadmodum primo ac maxime deum tenemur diligere, sic primo debemus orare ea, quae ad dei reuerentiam pertinent. Prima ergo pars orationis dominicae petit, ut honor deo ab omnibus impendatur, dum dicitur: L. Sanctificetur nomen tuum. id est, sanctum ab omnibus habeatur, & sanctitas tua omnibus innotescat, ita ut tibi omnes in sanctitate deseruiant. Secundo, debemus desiderare felicitatem aeternam, & hanc petimus, dum dicimus: L. Adueniat regnum tuum. id est, compleatur in caelo numerus electorum, & edificetur muri caelestis Hierusalem, hoc est mater nostrae atque triumphans ecclesia, sic ut nos pertineamus & perducamur ad hoc regnum. Potest etiam intelligi de regno militantis ecclesiae, quod petimus aduenire, id est, quotidie in suis fidelibus perfici, & numero meritoque augetur: sed quae ad regnum caeleste nemo perducitur, nisi qui dei mandatis obedit, ideo tertio desiderare debemus, ut detur nobis & gratia diuini praeccepti obtemperandi, & hoc oramus dicentes: L. Fiat uoluntas tua, sicut in caelo & in terra. id est, sicut in caelo tibi ad nutum obediunt angeli sancti, sic in terra in omnibus tibi obediatur a nobis. Sed quoniam anima indiget corpore in diuino obsequio, ideo quarto petimus pro sustentatione corporis, id est, pro omni illo quo indigemus in hac uita mortali pro corpore sustentando, dicentes: L. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Ueruntamen sacerdos, praesertim in missa, hanc particulam orationis dominicae intelligere debet de pane caelesti, quod est corpus domini. Unde in euangelio secundum Mattheum dicitur: Panem nostrum supersubstantialem, id est, principalem secundum Hieronymum, da nobis hodie: ut scilicet digne suscipiamus hunc panem ex altari tuo deo pater caelestis, ut sic quasi de manu tua sumamus eum cum omni reuerentia: sed quoniam tria sunt quae nos a praedictis bonis petitis impediunt, ut puta propria culpa, tentatio diaboli, & poenitentia uaria uitae praesentis, quae saepe ac diuinae animae ingerunt: ideo pro his tribus malis tollendis, oramus in tribus particulis quae sequuntur, uidelicet: L. Et dimitte nobis debita &c. Oramus autem ut non inducamur in tentationem. id est, in consensum tentationis, sed ut detur nobis potestas efficaciter resistendi omni tentationi. De expositione autem orationis dominicae nunc transeo, cum in alijs libris plenissime inueniatur exposita: est tamen cum singulari & maxima deuotione dicenda in missa, ubi Christus auctor eius tamen dignanter atque mirabiliter ac uerissime praesens est: & qui eam in missa taliter dicit, inefabilem fructum reportat. Denique ista oratio & etiam sequens, quae ultimam particulam huius orationis exponit, ordinantur ad deuotam ac dignam sacramenti perceptionem. Sequens uero oratio, L. Libera nos quesumus domine ab omnibus malis &c. in sensu difficultatem non habet: petit enim sacerdos ab omni malo seu uitio, tam praeterito quam praesenti & futuro per misericordiam dei liberari: Deinde petit pacem adipisci a domino, per intercessionem dignissimam uirginis & sanctorum quos nominat, L. ut ope, id est, adiutorio L. diuinae pietatis adiuti, & a peccatis simus semper liberi. Non obediendo uoluntati diaboli, carnis aut mundi: & ab omni perturbatione securi. Nam interiori quam exteriori: & ut non magis timeamus tribulationes ac perturbationes, quae nobis insurgere possunt uel instat, quam recta ratio dicitur & deo placet. Quam autem sacerdos sacrae communioni plus propinquus efficitur, tanto in oratione sua signis ac gestibus magis timore & reuerentia atque interne habere se debet, ut sic uere iudicet, id est, digne ab alijs cibis discernat & edat corpus domini.

Mat. 6.

Augustinus.

Galat. 6.

Mat. 6. Hieronymus.

Articulus xxxviii. De ipsa communionem usque ad ultimam partem Missae, Ego sum

Iohan. 6.

Agnus dei a Sergio Papa appositum, Marc. 16.

communio sacerdotia,

Vinum post sumptionem in bona quietate sumit. Nec decet cito sperare.

Thess.

Ego sum panis uiuus qui de caelo descendi: si quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in aeternum. Post orationes praedictas dicitur *L. Agnus dei, I. ex institutione Sergij Papae, & dicitur ter, contra triplicia uitia, cordis uidelicet, oris, & operis: uel ad gloriam benedictae trinitatis. Diuiditur autem hostia, quia & CHRISTVS panem benedixit ac fregit. Quod uero in tres partes diuiditur, fit ad designandum triplicem statum corporis mystici seu populi fidelis, puta statum ecclesiae triumphantis & militantis, ac purgatorum patientis. Pars quoque in calicem missae, secundum quosdam signat ecclesiam triumphantem, quae torrente uoluptatis diuiniae inebriatur: secundum alios autem figurat eos, qui in purgatorio affliguntur, qui aquis tribulationum implentur. Deinde, sacerdos communionem sumit, quam cum magno affectu & reuerentia summa accipere debet, non festinando, sed beneficia Christi ardentissime recollendo, uidelicet incarnationem, passionem, dilectionem eius, ad nos tantam dignationem ac liberalitatem, qua sic dignatur esse nobiscum, & sumi a nobis. Debet etiam Christum fiducialiter alloqui, eumque intime exorare pro his, quae uehementius cupit adipisci ab ipso, tam pro se quam pro charioribus sibi, deprecando Christum, ut dignetur se omnino conuertere & stabilire, semperque confortare in ipso: & tutum est non modicum nimis, sed aliquantulum multum de uino accipere post sanguinis sumptionem, ne forte species aliquae sacramenti alicui parti oris adhaereant. Nec decet cito sperare post communionem, sed in omnibus mente & corpore custoditum atque modestum consistere: nec minus esse sollicitum ad Christum grate tenendum, quam ante extiterat ad eum digne suscipiendum. Unde multum arguendi uideatur, qui post communionem & missae consummationem tam facilliter se foras effundunt, atque in exterioribus occupantur, nisi necessitas postulet.*

Articulus XXXIX. De ultima parte missae, scilicet gratiarum actione.

In omnibus gratias agite deo per filium eius Iesum Christum. Quoniam celebratio missae est opus diuinum atque perfectum, decet ut sicut a deo incipit, sic in ipso sine accipiat: & ideo ultima pars missae gratiarum actio nominatur, ad hanc enim ordinantur quae post communionem dicuntur. Quum namque de omni dono ac munere sit deo gratiarum actio exhibenda, quanto magis de tanti sacramenti collatione, de quo tanto amplius deo regratiandum est, quanto ipsum beneficium maius ac dignius extat: nec sufficit regratiatio oris, sed affectus & operis, quatenus toto mentis appetitu diuina beneficia complectendo, bonitatem tanti benefactoris laudemus ac diligamus, atque eidem omnibus obediunt curemus, quatenus & iudicium tali cibo amplius spiritualiter impingemur, perficiamur & deificemur, sicut quotidie ad mensam Christi magis efficiamur idonei, cum ampliori preparatione & reuerentia accedendo, deuotius recedendo, atque in omnibus digne deo conuersando, ad gloriam domini nostri Iesu Christi, qui est cum patre & Spiritu sancto uerus ac unus super omnia deus sublimis & benedictus, A M E N.

D. DIONYSII A RICKEL CARTHUSIANI, DE SACRA COMMUNIONE FREQUENTANDA TRACTATUS.

VI. PRAE est, in sollicitudine praesentis. Verba sunt Apostoli ad Romanos. Cum enim dicat unicuique homini Michaelas propheta: Indicabo tibi homo, quid dominus requirat a te, utique sollicitudine ambulare coram deo. Apostolus quoque: Cum metu, inquit, timore & tremore uestram salutem operemini, constat quod unumquemque praesidentem tanto oportet esse coram metuendissimo iudice sollicitiorem ac timoratiorem, quo pluribus praesidet, ac sibi commissos ad maiorem tenetur uirtutum perfectionem deducere. Quo insuper maioris sunt dignitatis personae sibi commissae atque quo animarum conditor & amator, pro ipsarum salute plura fecit, grauior atque periculosa, ac pretiosiore expedit thesaurum. Porro, istae personae rationales sunt creaturae, creatoris sui similitudine decoratae, ac super gloriosissimam trinitatis imagine insignita: pro quarum saluatione creator uniuersorum, unigenitus patris aeterni uerus deus, factus est homo: ac amarissimam ignominiosissimamque sustinuit mortem, pretiosissimum sanguinem fundens pro illis in pretium. Ex qua consideratione, fidelissimus ille praelatus sanctus Bernardus deprompsit: Si tempore passionis dominicae sub cruce stetit, & stillantem de corpore domini sanguinem in uasculo collegissem, cum quanta diligentia uasculum illud custodirem & circumferrem. Et ecce iam mihi sunt credita & commissae anime illae, pro quarum redemptione summus ac sapientissimus ille mercator, copiosissime effudit sanguinem ipsum. Denique, haec & consilia intuens ac perpendens ueneranda uestra paternitas, mihi precharissime pater, petijt a paruitate mea responsionem cuiusdam quaestionis & materiae, satis (ni fallor) intricatae ac fructuosae, resolutam dubiorum declaratiua, conscientias quietantem. Quod quamuis uos ipse auxiliante domino melius possitis peragere, uertuntamen quoniam pietati uestrae negare nil possibile mihi uideo, imo nec audeo, pro uiribus obtemperare conabor.

Rom. 13. Miche. 6.

Philipp. 2.

Articulus I. Recitatio materiae, cuius declaratio quaeritur.

Epistola uestrae charissimae paternitatis mihi directa, inter cetera continebat: Quoniam multas monasterijs uirginum ac sororum deputatum uisitorum, sollicitor. In his namque monasterijs seu congregationibus antiquae consuetudines uigent quas nec audeo penitus approbare, neque simpliciter reprobare: quod scilicet ipsae sorores ualde frequenter communicant, omni scilicet dominica in Aduentu & Quadragesima: in ceteris autem temporibus semel in quindena, in omnibus etiam maioribus festis sanctorum uidelicet sacratissimae uirginis, sancti Iohannis Baptistae, apostolorum, Michaelis, Martini, atque patroni. Et quamuis infra hebdomadam occurrente solennitate, qua communicare sunt solite, sacramenta sumperint eucharistici, nihilominus in dominica qua conuerserunt communicare, communicant. Hanc consuetudinem ut tetegi, non reprobodummodo cum debita preparatione, deuotione, reuerentia accedant. Sed sicut omnis fructus habet uerticem se corrumpentem, sic actio laudabiliter instituta, charitate paulatim refrigerante. Unde sicut illarum confessorum conuenerunt uiri conscientiosi, in tantum sorores ille sunt affectatae, imo & obstinatae ad seruandum consuetudinem illam communicandi, quod nulla informatione possunt induci ad minuendum frequentiam illam comunicandi, cum tamen uita quarundam non uideatur ita probata, quod cum debita reuerentia estimentur accedere in fructum seu profectum ex communicatione tam assidua consequi, sicut oportet: cum pertinaces maneant & proteruae, atque quod grauius est, in occultis confessionibus suis, confessoribus suis acquiescere respuunt, si forte dictauerint ex R. Confite

conscientia sua eas ad communionem non esse admittendas: imò potius culpas suas non confiterentur, dum scirent se propter illas à communione suspendendas: prout spissime est compertum. Et ut breuiter audiui, quædam satis annosa, deglutiit spongiam partem, ut suffocaret seipsum: & hoc ex impatientia & dolore, quia negata ei fuit facta communicatio. His perplexitatibus angustiantur illarum confessores. Etenim cōsuetudo illa tam frequētis communionis uidetur olim inducta, quia tunc erant numero pauciores, & deuotione maiores. Hinc ab earum confessoribus multoties sum rogatus, ut in hoc casu prouiderem eis de salubri remedio. Nam in utroq; euentu appareret periculum. Si namq; tēporibus consuetis, eucharistiæ sacramentum ipsis subtrahitur, defraudantur per hoc deuotē ac feruētē sorores solito spiritali, salubri, suauis & dulcis: & datur eis magna murmurādi occasio, & quasi intolerabile ipsis erit. Porro, si uniuersæ admittantur, confessores earum in conscientijs suis contenti non sunt propter plures, quas timent; uel magis non dubitant indignè accedere. Si autem imperfecte & negligentiores à communione prohibentur & excluduntur, protinus conqueruntur & confundi se dicunt, cum sint ex senioribus: nec æquanimiter ferunt: imò ut formidatur, uix unquam synceram & integram facient confessionem, Quid ergo in isto sit agendum negotio, peto mihi compendiose transcribi.

Articulus II. Introductio quorundam documentorum per modum præambulorum, pro declaratione & responsione in ista materia.

Sexus fœmineus, est sexus subiectionis: ideo iure diuino & naturali ac positio, competit mulieribus regi per uiros, & informari ac obedire. Propter quod dixit Apostolus: Mulier in silentio discat cum omni humilitate. Docere autem mulieri non permitto, nec dominari in uirum, sed in silentio esse. Hinc ordines sacri, ut sacerdotium, diaconatus, & subdiaconatus ipsis non conferuntur, nec licet ipsis publice prædicare: attamen in conuentibus & cogregationibus, quibus præsumt, possunt & debent Abbatissæ & Priorissæ, ac matres sororibus capitulariter uerbum dei proponere & docere, corrigere atq; corrigere: ueruntamen sub directione patrum & prælatorum ac confessorum suorum, à quibus statutis ac certis temporibus sunt uisitanda, informanda, atq; si opus fuerit, corripienda ac corrigenda. Mulieres enim in naturalibus sunt defectuosæ, ac debiles in ratione, suisq; apprehensionibus & effectibus: imò & passionibus multum intentæ: idcirco frequenter contingit, quod ea quæ ipsis negantur aut prohibentur, in tenuis cupiunt: suntq; ex sua dispositione procliuēs ad uerbositates, leuitates ac ritus. Hinc quoq; quales sunt, tales sunt nimis. Etenim, quæ ex naturali sua dispositione, aut assuefactione iracundæ sunt aut crudelēs, ualde immoderanter sunt tales, & male sciunt se frangere. Et quamuis istud secundum communem cursum sit ita, attamen ex speciali dono dei, quedam sunt fœminæ ex naturali sua dispositione ad honestatem, probitatem, prudentiam, & ad uerā deuotionem ac religiosam conuersationem bene inclinatæ & aptæ: præsertim adiutorio gratiæ dei, & per uirtutes infusas à spiritu sancto. Leges autem & iura respiciunt ea, quæ ut in pluribus ac communius ita se habent. Ex his patet, quod quamuis omnes religiosæ personæ, specialiter tamen fœminæ debent se dare ad omnem subiectionem & humilitatem, & informationem libenter ac grater recipere, & nequaquam esse pertinaces aut immutabiles in proprio sensu. Nam ut testatur Apostolus, uir non est seductus in præuaricationem, sed mulier. Præterea, quamuis religiosæ fœminæ debeant suis matribus prompte ac diligenter parere, in his quæ ad obseruantiam pertinent regularem, nihilominus in sacramentalibus, hoc est, in his quæ spectant ad usum & receptionem ac exercitium sacramentorum, debent omnino cum omni humilitate, & dei timore ac reuerentia, prælati ac confessoribus suis iugiter obedire: quia in illis non habent matres spirituales, sed patres iurisdictionem, & dispensationem ac regimen super eas.

Articulus III. Quod quilibet Christianus tenetur coram deo sic stare, & ita sentire, ac tale propositum coram deo habere, quod potius uelit mori, quam deum offendere per mortale peccatum.

Quemadmodum in euāgelio protestatur ueritas summa, primum maximumq; mandatum est, Dominum deum uerum toto corde diligere. Hoc est incomparabiliter plus quam seipsum & uniuersa creata. Quia deus altissimus & æternus est summus

est summum infinitum & incomparabile bonum, imò bonitas pura: infinite perfecta, à cuius amabilitate, perfectione, suauitate, & gloria, uniuersa & singula creata, etiam simul accepta, deficiunt infinite. Hoc est incomparabiliter & incomprehensibiliter magis, quam arena exigua, à magnitudine summi ac maximi cœli. Vera igitur charitas, tam fortiter unit & conformat uoluntatem rationalis creature cum suo dignissimo creatore, q̄ facit ipsam rationalem creaturam magis diligere ac desiderare, reputare, & appetiari, timere ac colere creatorem, quam aliquam creaturam: uehementius quoque dolere de creatoris offensa, & amissione charitatis ac gratiæ eius, ac suæ gratiosæ in habitationis atq; præsentia, quam de quocunq; damno terreno aut temporali incommodo: seu quauis aduersitate, infirmitate uel corporali, uel confusione humana. Et qui ita non sentit in corde suo, nec coram deo sic stat, sic intendit, sic proponit actu ac habitu, & tempore opportuno, non est in statu salutis, sed damnationis æternæ. Vnde constat, quod foror sic stans, quod mallet in confessione sacramentali aliquod peccatum mortale celare scienter, & sine illius integra ac plena confessione, sacramentum eucharistiæ sumere, quam pro illo peccato à sacra communione cohiberi, arceri atq; repelli, ac pudorem pati humanum, constat inquam quod foror talis aut frater, iam actu sit in mortali peccato, & digna condemnatione perpetua, intus que in anima sua totaliter deformata, peruersa, iniusta, inordinata, atq; amore priuata diuino. Ideo indigna est habitu religionis ac nomine, nec CHRISTI est sponsa, sed diaboli adultera. Quod etiam (ut sanctus asserit Augustinus) uerum est, de omni naturali creatura, existenti in culpa mortali. Ideo addit Albertus, quod uerus pœnitens & contritus, paratus est ad omnem satisfactionem ac pœnitentiam peragendam: nec reputat aliquam temporalem confusionem, derisionem, increpationem seu disciplinam pro peccatis suis sufficere, quæ per creatorem suum grauius, multipliciterq; offendit, & mortem ac confusionem meruit infernalem. Præterea, ut sanctus Thomas scribit, homicida & latro seu fur, peccat mortaliter, iniquitatem suam in dici non fatendo: pro qua tamen est occidendus. Quam enormiter ergo peccat religiosa persona, que in sacramentali confessione, suum abscondit peccatum, timore humane confusionis aut disciplinæ: & insuper audeat in tali statu sui excecari ac miseri cordis, ad mensam saluatoris sui accedere, eiusq; corpus & sanguinem sumere tam indignem non erubescens coram altissimo, nec metuens terribilia uerba Apostoli, comminantis ac affirmantis: Quicumq; manducauerit panem hunc, uel biberit calicem domini indigne, reus erit corporis & sanguinis domini. Quicquid ergo contrarius charitati diuinæ, aut sapientiæ salutari, debet religiosa persona, imò & omnis Christiana, cum omni diligentia semper uitare, & coram oculis sanctissimi dei, incomparabiliter amplius uerecundari de turpitudine sui peccati, & de uitijs cordis sui, quam coram hominibus de sui iusta & charitatiua correptione, correctione, humilitione ac breui confusione, & malle in hac uita debite castigari, coram paucis con domesticis suis, quam diuino horrendo referuari iudicio, & coram toto mundo confundi ac reprobari in die nouissimo.

Articulus IIII. De fundamento religiosæ conuersationis, imò & uitæ ueraciter Christianæ.

Ista ad omnem spectant Christi fidelem, per arctam uiam salutis incedere, pœnitentiale ducere uitam, proprium corpus cum uitijs & concupiscentijs crucifigere, totius tempus desuper concessum expendere fructuose, uincere semetipsum, hoc est, passiones & uitia extirpare, superioribus obedire, hoc est, præcepta dei atq; Ecclesiæ adimplere, ac quiescere præsidenti, totam uitam suam ordinare ad dei honorem, ad diuini amoris profectum, proximis facere prout quis sibi ipsi uult rationabiliter fieri, omnipotenti deo in se exhibere cor mundum: & ei cum bona conscientia fideliter deseruire: nullius creaturæ odio aut amore, concupiscentia seu timore, à uia iustitiæ ac ueritatis recedere, aduersa æquanimiter tolerare: in cunctis humiliare seipsum, & CHRISTI imitari uestigia. In his & consimilibus actibus uirtuosis perseverare usq; in finem, in sancto timore dei, & diligenti cordis custodia. Tentationibus quoq; strenue & indefinenter resistere, quia non coronatur nisi qui legitime certauerit contra hostes suæ salutis. Ecce hæc ad quemlibet pertinent Christi fidelem: quod ex Euangelio clarissime patet. Vnde de omnibus his beatissimus Paulus apostolus, in suis epistolis copiose ac feruide uniuersos exhortatur fideles, dicendo: Obsecro uos in domino, ut digne ambuletis uocatione qua uocati estis, cum

R 2

Gen. 3.

1. Tim. 2.

1. Tim. 3.

Mat. 23.

Augustinus.

1. Cor. 11.

Mat. 9.

1. Tim. 3.

Eph. 4.

Eph. 4.

Eph. 5.

Rom. 12.

Matt. 5.

Luc. 6.

Mat. 11.

Mat. 7.

Rom. 8.

2. Cor. 4.

Matt. 11.

Ioh. 12.

cum omni humilitate & mansuetudine, cum patientia supportantes inuicem in charitate, solliciti seruare unitatē spiritus in uinculo pacis. Renouamini spiritu mētis uestrae, & induite nouum hominem, qui secundum deum creatus est. Omnis sermo malus ex ore uestro non procedat. Omnis amaritudo & ira, & indignatio, & clamor, tollatur à uobis. Estote inuicem benigni, misericordes, donantes inuicem, sicut & deus in CHRISTO donauit uobis. Estote imitatores dei, sicut filij charissimi: & ambulare in dilectione, sicut & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis, oblationem & hostiam deo, in odorem suauitatis. Benedicite persequentibus uos: benedicite, & nolite male dicere. Hinc saluator & legislator noster filius dei, in euangelio loquitur: Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum caelorum. Beati estis cum maledixerint uobis homines, & persecuti uos fuerint, & dixerint omne malum aduersum uos mentientes propter me. Gaudere in illa hora & exultate, quoniam merces uestra copiosa est in caelis. Diligite inimicos uestros, benefacite his qui oderunt uos: & orate pro persequentibus & calumniantibus uos. Sed forte quis dicet: Graue & difficile est ista implere. Ad quod ex uerbis domini nostri poterit responderi: Regnum caelorum uim patitur, & uolenti rapiunt illud. Et rursus: Intrate per angustam portam, quia lata & spatiosa est uia quae ducit ad mortem & perditionem, & multi inueniunt eam. Quam angusta porra & arcta uia quae ducit ad uitam, & pauci inueniunt eam. Insuper, quamuis ista implere sit aliquo modo laboriosum, attamen respectu aeterni & incomprehensibilis premij, ac gloriosissimae felicitatis, quae pro breui & temporali isto labore atq; obsequio datur electis ac uirtuosis hominibus, per modicum est facile, & iucundum. Similiter, leue est omnia ista implere, in quantum per ea infernalem, intolerabilem, perpetuamq; damnationem euadimus. Propterea dixit Apostolus: Non sunt condignae passionis huius temporis, ad futuram gloriam quae reuelabitur in nobis. Itemq; istud quod in praesenti est, momentaneum & leue tribulationis nostrae, supra modum in sublimitate, aeternum gloriae pondus operatur in nobis. Amplius, quamuis ista implere sit homini secundum se considerato laboriosum, nihilominus facile & suauis fit ei per adiutorium gratiae dei: & per consolationes ac dona spiritus sancti, quae fidelibus dei ministris praestantur. Hinc dominus noster inuitat nos & hortatur: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam uos. Tollite iugum meum super uos, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus uestris. Iugum enim meum suauis est, & onus meum leue. Certum est quoq; quod charitas dei, si uere crescat proficiatq; in nobis, cuncta praestata facit esse facilia & iucunda. Deniq; si diligenter pensemus, quae, qualia, & quanta sancti & electi dei fecerunt ac pertulerunt, pro gloria illa aeterna & inenarrabili obtinenda, parum & quasi nihil reputabimus, omne obsequium & laborem, quae deo nostro offerimus: praesertim, si illuminata mente consideremus, quam incomprehensibilis & immensa sit dignitas, sanctitas, excellentia, & honorabilitas creatoris, saluatorisque nostri. Praeterea, omnia illa praestata, faciliter deo auxiliante ac strenue poterimus adimplere, si fortiter studuerimus corda nostra mundare ab amore proprio & priuato, qui omnium uitiorum & criminum est origo, ut scilicet diligamus nos non in nobis ipsis, sed in deo: hoc est, uersa illa desiderare, diligere, ac libenter recipere, exercere ac sustinere, quae nobis necessaria aut proficua sunt ad complacendum deo omnipotentis: & ad proficiendum in eius gratia & amore, in uera perfectione, sanctitate ac gloria sempiterna. Et quae sunt haec: nisi seipsum in cunctis humiliare, correptiones & correctiones gaudete suscipere, opera poenitentiae exercere, corpus proprium castigare, uoluntarie subesse ac obedire, imò subiectione & abiectione laetari, in superius contemptu & aduersitate quasi in omnibus diuitijs gloriari. Istud totum est seipsum in se bene odire, se que in deo salubriter, spiritaliter ac sapienter diligere. Vnde saluator diseruit: Qui odit animam suam in hoc mundo, in uitam aeternam custodit eam. Postremo, haec omnia ad spirituales ac religiosas personas, tanto specialius ac eminentius spectant, quanto per secularibus hominibus in perfectione sunt statu, & ad maiora tenentur. Haec omnia deus & saluator in tota sua conuersatione in seculo isto, à suae natiuitatis exordio, usq; ad mortem in crucis ligno, factis monstrauit, & uerbis edocuit. Rectissime igitur dicitur, quod istud sit fundamentum religiosae, imò & Christianae conuersationis, priuatum amorem ex corde suo totaliter extirpare, atq; in uera chari-

ra charitate proficere. Porro, ex priuato sui amore oritur, diuitias, delicias & honores appetere. Exordium ergo religiosae uitae est ista contemnere, simplici uictu & uestitu esse contentum, humiliter seipsum. Hinc, ut sanctus uir Climachus protestatur, auarus, est euangelij subannator: superbus, est diaboli imitator: ambitiosus, primum illum sceleratissimum apostatam diabolum sequitur, & inenarrabilibus impletur peccatis. Nam ut beatus scribit Gregorius: Numerari culpae nequeunt, quae ex uitiosa illa diabolica ambitione nascuntur. Voluptatum denum amator, Epicuri, non Christi est discipulus. Hinc religiosi per solene uotum paupertatis, renuntiant opulentiae ac proprietati: per uotum castitatis uoluptati: per obedientiae uotum, propriae uoluntati & arrogantiae, uanitati, ambitioni ac propriae sensus inmanfioni. Propter ea, sicut ex uoto obedientiae obligantur propriae uoluntatem uoluntati superioris subijcere, ita & propriae rationis iudicium subdere dictantur ac iudicio presidentis: imò ut Alexander de Halijs, qui uocatur doctor irrefragabilis, & dominus Bonauentura doctor deuotus, docent, religiosae personae magis tenentur obedire sui superioris praecipio, quam dictantur conscientiae propriae. Qui autem agit contra uotum, non solum peccat mortaliter, sed etiam enormiter ualde, & grauius quam qui operatur contra proprium iuramentum, ut sanctus Thomas declarat. Itaq; innotescit, quod quamuis religiosa persona debeat cum omni uirtute esse ornata, specialiter tamen tres istae uirtutes paupertas, castitas, obedientia, spectant ad eam, ita quod ex uoto solenni ad eas astringitur.

Magis obediendum superioris praecipio quam conscientiae propriae dictantur.

Articulus V. Quod omnes religiose ac spirituales personae ad obedientiam

potissime obligantur.

Tota diuina scriptura, & utriusque pagina testamenti, omniumq; sanctorum patrum regule & doctrinae, sanctam obedientiam excellentissime laudant, maxime in religiosis personis, quam & ipsemet dominus noster Iesus Christus rex regum, & princeps uniuersorum, apertissime ac specialissime nobis commendauit, iussit ac docuit, & suis demonstrauit exemplis. Quia ut ait Apostolus: Cum in forma dei esset, id est, in uera deitatis natura, & uerus deus, deo patri aequalis, ex inaniuit semetipsum, factus obediens patri usq; ad mortem. Vnde & dixit: Descendi de caelo, non ut faciam uoluntatem meam, sed uoluntatem eius qui misit me. Et iterum: Meus cibus est, ut faciam uoluntatem eius qui misit me. Quid enim tam peruersum, tam impium & ingratum, quam creaturam rationalem suo creatori aut eius uicario esse rebellem, inobedientem seu resistentem? Nonne propter hoc peccatum primi parentes de paradiso irrecuperabiliter sunt eieci, & cum omni sua posteritate originali iustitia destituti, ac regno priuati coelestis? Sed & supremi illi angelici spiritus, ob suae elationis inobedientiam, de caelo precipitati sunt & proiecti. Sicut & primus ille rex Israel Saul, cum sub specie pietatis ac cultus diuini transgressus esset dei praecipitum, deus dixit ad Samuelem prophetam: Poenitet me quod constituerim Saul regem, quia contempsit me. Cumq; Saul uellet se coram samuele excusare, pepercimus, inquires melioribus gregibus ut immolaretur domino deo tuo: sanctus Samuel mox respondit: Nunquid uult dominus holocausta & sacrificia, & non potius ut obediatur uocanti? Et addidit Samuel rationem: Melior est enim obedientia quam uictimae, & auscultare magis, quam offerre adipem pinguium. Quoniam quasi peccatum arioladi, id est quasi crime ariolationis, quae est actus superstitionis seu facinus magicae artis, est repugnare, & quasi scelus idololatriae, nolle acquiescere. Quae sola autoritas, ut in statutis ordinis Carthusiensis asseritur, sufficiens habet obedientiae commendationem atq; inobedientiae uituperationem: quae obedientia si desit, cetera cuncta quae agimus non solum mercede priuantur beatifica & aeterna, imò & damnationem incurrun. Aduerte hęc & formidatō religiosa persona: si enim inobedientia tam enorme peccatum est in seculari persona quae obedientiam non promisit, quantomagis in te, quae te uoto solenni ad obedientiam astringisti. Amplius, sicut facilegium est rem deo consecratam & oblatam rapere ac furari, multoq; grauius quam argentum & aurum aut aliam substantiam simplicem: sic propriam uoluntatem per uotum solenne deo oblatam in manu uicarij eius, ad se retrahere, & deo atq; uicario eius subtrahere, & pro proprio libitu ea uti, furtum extat sacrilegium. Amplius, sicut per obedientiam homo potissime placet deo, ita per inobedientiam maxime displicet iudici summo. Nonne in libro Iosue recitatur, quod ipse uir sanctus Iosue, quia in omnibus obedientissimus deo fuit, hoc à deo obtinuit, quod ad petitionem, imò potius ad uisionem ipsius, sol & luna steterunt in medio caeli immobiles spatio diei unius: Ecce quo

Philipp. 2.

Ioh. 6.

Iohan. 4.

Gene. 3.

Ist. 14.

1. Reg. 16.

Ios. 10.

modo deus omnipotens illos exaltat, qui se ipsos propter deum per obedientiam ueram sponte ac prompte humiliant. Præterea in Vita patrum narratur, quod simul ambulanti- bus duobus fratribus, quorum unus exiitit magnæ abstinentiæ, alter magnæ obedientiæ, cum inuenissent in uia quemdam defunctum, ac pro illius suscitacione dominum inuocaf- sent, & mortuus ille protinus surrexisset, frater ille magnæ abstinentiæ gloriabatur in cor- de suo, dicens: Merito abstinentiæ meæ surrexit mortuus iste. Deus autem reuelauit, quod non propter ipsius abstinentiam, sed propter alterius obedientiam factum fuit illud mira- culum. Sic & sanctus Maurus adhuc adolescens obediendo beatissimo Abbati suo Be- nedicto, sine submersione super aquas cucurrit. Discipulus quoque Pauli Abbatis magnum ligauit & adduxit draconem, obediendo suo Abbati. Et alter uir bonus obediendo Abba- ti, proprium filium proiecit in ardentem fornacem, nec puer ille lædebat in igne. Quæ omnia & consimilia multa fecit deus gloriosus & benedictus ad ædificationem & conso- lationem fideliter obedientium, & ad confusionem grauioremq; damnationem inobedi- entium, pertinacium atq; rebellium hominum. Deniq; ad sanctam obedientiam sancti & electissimi patres, Hieronymus, Basilius, Augustinus, & alij, personas religionum suarum feruentissime ac seriosissime admonuerunt, quorum uerba in alijs opusculis & sermone- bus multoties allegauit: quorum omnium documenta, hortamenta & iussiones fundan- tur in hoc quod CHRISTVS in euangelio dixit: Qui uult uenire post me, abneget semeti- ipsum, & tollat crucem suam quoti die, & sequatur me. Et in hoc quoque uicarijs suis est lo- cutus: Qui uos audit, me audit: & qui uos spernit, me spernit. Ob hoc scripsit Apostolus: Omnis anima potestati subdita sit: non est enim potestas nisi à deo: que autem sunt, à deo ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati, dei ordinationi resistit: qui au- tem resistit, damnationem sibi acquirit. Et iterum: Obedite, inquit, præpositis uestris & subiacete illis, ipsi enim peruigilat tanquam rationem pro animabus uestris reddaturi, ut cum gaudio hoc faciant & non gementes.

Articulus VI. Quod ex iam dictis patet pro parte responso ad quæstia.

Quemadmodum peccat mortaliter qui in peccato mortali existens scienter ce- lebrare præsumit, ita mortaliter peccat qui in culpa existens mortali, commu- nicat. Cumq; iam dictum sit, quod religiosa persona sub periculo peccati mor- talis, & sub demerito æternæ damnationis obligetur suo obediendo superiori, cõ- stat quod eo ipso quo contra informationem, dictamen, & uoluntatem sui superioris ad sacram communionem accederet, aut certe accedere ex deliberatione & proposito pleno proponeret, peccaret mortaliter, & ita prorsus esset indigna participatiõe dignissimi ac sa- luberrimi sacramenti, imò & illud suscipiendo incideret peccatum mortale, ac ualde mot- tale, de quo dixit Apostolus: Quicumque manducauerit panem hunc uel biberit calicem domini indigne, reus erit corporis & sanguinis domini. Et denuo: Qui manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus domini. Conformiter peccatum illud, quo proponeret accedere, aut accederet contra obedientiam debitam præsentem, non esset mortale simplex, sed ualde enorme, uidelicet contrarium uoto obe- dientiæ & uoluntati tantum uoti. Insuper, persona talis religiosa non solum astricta est obe- dire suo superiori, ut prælato & patri spirituali, sed etiam tanquam iudici ac medico spi- rituali in foro conscientioso, & causa ac esca sacramentali, idcirco si contra illius informa- tionem, iudicium & uoluntatem ad communionem accedere simpliciter decreuerit aut accedit, etiam ex hac parte mortaliter peccare monstratur, uelut si corporaliter æger contra medici sui doctrinam sumat cibum aut potum, ex cuius sumptione mors sibi ue- raciter immineret, talis seipsum occideret, ut sanctus loquitur Augustinus. Talis ergo persona debet suo superiori ac confessori humiliter obtemperare, & ipsius discretionem se omnino in hac causa committere, atque se totam ad emendationem expo- nere, suspensionem quoque & dilationem sacræ communionis suscipere patienter, & de suis peccatis compungi, integraliter confiteri, & efficaciter satisfacere toto posse, prauam & stultam, humanam & puerilem uerècundiam prorsus suppeditan-

do, & istud erit ei in præfenti & in futuro coram deo & omnibus sanctis eius uere hone- stum, saluberrimum, & meritorium ualde modo. Et nisi personæ huiusmodi confes- sionem acquirere fecerint secundum modum iam tactum, non essent ad sumptionem sacramen- talissimam admittendæ. Itaque de his personæ religiose sunt à superioribus suis frater quenter & sapienter, tempestiue & opportune, seruentur & copiose, tam in cõfessione quam extra confessionem instruendæ, admonendæ, auizandæ, terrendæ. Postremo, hortadæ sunt oēs, ne eas despiciant, aut temerarie iudicent, neq; de eis scandalizentur, quas uiderint à cõmu- nione suspensionis sitæ dilatas, sed in earum obedientia potius ædificentur, & orent charita- tate pro ipsis, imò hoc ad omnem Christianum discretum ac probum, charitatiuū & piū, penitus pertinet, ut omnem proximū suum pro quacunq; causa seu culpa in disciplina cõ- titutum, correptum, humiliatū, afflictum, despectum, desolatū, pia & condolente aspici- at mente, consilio auxiliocq; refoueat, prout poterit opportune. Beati namq; misericordes, quoniã ipsi misericordiam consequuntur. Hinc ad Romanos ait Apostolus: Debemus nos firmiores, imbecillitates infirmorum portare, & nõ nobis placere. Vnusquisq; proximo suo placeat in boni ad ædificationem. Itaque quæ pacis sunt semper sectemur, & quæ ædificati- onis sunt, in inuicem custodiamus. Ad Galatas quoque: Si spū uiuimus, spū & ambulemus. Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, inuicem prouocantes, inuicem inuidetes. Et si preoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, uos & spirituales estis, huiusmodi instruite in spū lenitatis, con- siderantes tempus, ne & tu tentetis. Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi. Et alibi: Nihil agatis per contentionem, neq; per inanam gloriam, sed per humili- tatem superiores sibi inuicem arbitraties, & per charitatem seruite inuicem. Omnia facite sine murmuracionibus, ut sitis sine querela simplices filij dei. Induite ergo uos sicut ele- gi dei, uiscera misericordie, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam, suppor- tantes inuicem, & donantes uobismet ipsis, si quis aduersus aliquem habet querelam. Pax CHRISTI exulset semper in cordibus uestris. Omne quodcumq; facitis in uerbo & ope- re, omnia in nomine domini nostri IESU CHRISTI agite, gratias agentes deo patri per ipsum.

Articulus VII. Prosecutio responsionis istius.

Clastrum comparatur hospitali, in quo sunt plures ægroti, diuersis ægritudi- nibus laborantes, qui iuxta diuersitatem infirmitatum suarum, indigent medi- cinis diuersis: sic in claustris sunt multæ personæ, multis ac uarijs spiritualibus infirmitatibus, hoc est, multiplicibus passionibus, culpis, ignorantijs, defectuo- sitatibus lauciatæ, ad quarum curam atque inuicem sanitatem indigent spiritualibus medi- cinis, inter quas medicinas præcipue sunt septem sacramenta ecclesiæ, quorum primū est bap- tismus, qui est regnatio spiritualis, & medicina specialiter cõtra originale peccatum. Quemad- modum autem medico exteriori cõpetit diligenter pensare, quæ & quales medicine sint adhiben- de corporaliter languidis, sic medico spirituali, hoc est plato & cõfessori, incumbit uigilantissi- me cõsiderare quas spirituales medelas adhibeat Christi ouib; sibi cõmissis & creditis, ipsisq; ouibus, si curari uelint & saluari debeant, necesse est, ut spiritualib; medicis suis pastorib; & cõ- fessoribus acquiescant & pareant. Vnde si interdum Eucharistiæ sacramentum iudicet aliquibus denegandum & subtrahendū ad tempus, propter indignitatem aut indispositi- onem ipsarum, uel ut interim plenius præparent ad illud, ac fructuosius atq; salubrius suo tempore hoc ipsum suscipiant, hoc nec ipsi nec alij debent male accipere, nec temere iudicare, ne- que interpretari in peius, sed in omnia simplicitate sub directione præsentis deseruire al- lissimo cum reuerentia & timore. Præterea, sicut communis tenet doctrina, uirtutes sunt quædam medietates inter uitia extrema, quemadmodum spes tenet medium inter nimi- am præsumptionem de misericordia dei, & inter desperationem ex nimio & immoderato timore de diuinæ rigore iustitiæ, conformiter, christi ministri ac religiose personæ, cir- ca desiderium & susceptionem sacræ communionis habere se debent mediõ modo, ita ut ex cõsideratione propriarum culparum & defectuositatum, formident accipere: ex in- spectione uero misericordie dei & charitatis Christi, beneficiorumq; eius, ad sanctam al- liciantur communionem. Rursus, cum mortaliter peccet, qui non existens in charitate & gratia dei, communicat, & Salomon protestetur, Sunt iusti & sapientes, & opera eorum in manu dei sunt, & tamen nescit homo an amore an odio dignus sit, constat quod homo ue- re illuminatus, non sine grandi pauore, cupit tam summum accipere sacramentū, quia in-

certus est an extet in charitate. Præterea, nemo debet ad sacramentum istud procedere sine diligenti examinatione conscientia: suæ: idcirco religiosa persona de hoc cōscientiam suam specialiter discutere debet, an sit uere obediens, & ex toto corde ad obediendum parata, ac sui superioris & Confessoris ac iudicis iudicium proprio iudicio præferens. Quod si se non inuenit talem, eo ipso indigna est, & indigna se reputare debet hoc cōlesti edulio, super substantiali q; panem: nec sine Confessoris sui consilio ad summi regis mensam accedere. Hæc uenerabilis & deuotissime pater, pro præfenti occurrunt circa propositam quæstionem. Verumtamen de hac ipsa materia iam scriberè plura, præsertim de sacramenti huius institutione, dignitate, & efficacia, atque de preparatione ad ipsum, & de eius effectibus, atque de frequentia celebrandi & communicandi, nisi ante aliquot annos de his ad quorūdam instantiam opusculum inde fecissem, quod simul cum isto Tractatulo mitto, recommendans me orationibus uestræ paternitatis, & omnium quibus præfatis. Ad laudem & gloriam omnipotentis, qui est super omnia deus sublimis & benedictus, AMEN.

D. DIONYSII A RICKEL

CARTHUSIANI, DE SACRAMENTO EUCCHARI-

stia: & triplici gradu honorantium illud, Sermo I.

ARO mea uere est eibus. Iohannis VI. Dominus ac saluator, in cuius dextera ignea lex est, ignea legem dedit hominibus: propterea euangelica lex, lex appellatur amoris. Nonne omnia quæ in euangelica lege traduntur, syncretissimum & feruentissimum flagrant amorem? Exordium quippe euangelicæ legis, est annuntiatio illa dominica, qua sanctus archangelus Gabriel, sacratissimæ ac præelectissimæ uirgini incarnatione uerbi æterni ex ea mox futuram denuntiavit: Ecce, inquit, concipies & paries filium. Hæc fuit denuntiatio excellentissimæ charitatis, ex qua prodijt æthnanauit, quod pater æternus unicum filium suum misit & dedit hominibus, uiuens ei natura humanam, formans & aprans ei ex purissimis sanguinibus felicissimæ uirginis, humanam: eamnis substantiam. Ideo ait scriptura: Sic deus dilexit mundum, ut unigenitum filium suum daret. Deniq; propter nimiam charitatem suam qua dilexit nos deus pater, filium suum misit in similitudinem carnis peccati. Deinde dei filius incarnatus ex eadem ineffabili charitate & incomprehensibili dignatione, in terris uideri & inter homines conuersari dignatus est, qui pertransiuit benefaciendo & sanando omnes oppressos à diabolo, uiam salutis exemplis ac documentis plenissime demonstrando. Post hæc, nouissimam cum suis discipulis agens cœnam, omnem dilectionis excelsam mensuram, supermirabile instituit sacramentum, in quo seipsum proposuit ac donauit in cibum, & sanguinem suum in potum, exhibens se datorem & donum: & paulopost seipsum obtulit patri oblationem & hostiam in odorem suauitatis, ad detegendam omnem labem iniquitatis, omnem foetorem turpitudinemq; totius transgressionis. Atq; ut omnium horum iugis ac feruens, grata & præcordialis in nobis sit, perseveret, inardescat memoria, apostolos suos in eadē cœna instituit sacerdotes, committens eis eubrationem tanti mysterij, cōsecrationem corporis & sanguinis sui, dicens: Hoc facite in meam commemorationem. Itaq; sponfa uerbi ecclesia, cupiens pro uiribus ut unq; rependere uicem tanto benefactori, merito non solū quotidie in suo secreto & in Missæ officio, sed & specialissime semel in anno in hoc festo præcipuo tantissimi sacramenti agit solēnia, charitatem, liberalitatem, beneficentiam sui recolit saluatoris, gratias agit, laudes concinit, ipsumq; sacramentum dignissimum reuerenter circumfert processionaliter, cum supplici adoratione deducit, & usq; in locum suum prosequitur, quod in de portatione tabernaculi Moysi & arcæ testamenti olim extitit figuratum. Præterea, sicut in de portatione illa tres extiterunt ordines ministrorum, quod eis commissum fuerat exequentium, quorum officia sic erant distincta, quod quidam grossiora, quidam spiritualiora exequantur, ita in processione de ductionis sacramenti istius (quod uerum summam

Deut. 33.

Luc. 1.

Iohan. 3.
Philip. 2.

Sapi. 16:
Matt. 26.

Luc. 22.

Num. 1.

deitatis tabernaculum rite cenetur & arca noui testamenti, super suauissimum continens manna coeleste, uerissime appellatur quidam Christi fidelium corporalia, nonnulli ecclesiformiora, cæteri medio modo se habentia obsequia, præconia, holocaustomata offerunt redemptori. Tres namque sunt gradus laudantium ipsum: Primus eorum, qui in exterioribus actibus Christum honorant, campanas pullando, ardetes cereos deferendo, hymnos, psalmos & cantica concinendo, itinera quoque & plateas mundando, ramisq; arborum & consimilibus ornando hæc ipsa, quatenus per hæc omnia deum iuxta suum modum uenerunt, & per exteriora ad interiorē honorificentiam prouocentur. Sic beatus Franciscus in conuersionis suæ exordio consueuit sumpta scopa per ecclesias materiales discurre, & ipsas scopare: ad insinuandum, quod domum dei corda fidelium decet sanctitudo, & quod uia eius uia pulchra, & omnes semitæ eius pacificæ. Secundus gradus isto sublimior, est eorum qui totis uiribus deum intra se laudant, cum Psalmista dicentes: Confitebor tibi domine deus meus in toto corde meo: id est, toto intellectu & uniuerso affectu: quorum mens tota diligentia & conatu intenta est sensui uerborum sanctorum, & considerationi maiestatis eius quem laudat, colit & inuocat: & quorum affectus in huiusmodi meditationibus exardescit igne amoris, qui cū Apostolo dicere queunt: Psalmam spiritu, psallam & mente: qui gratiose experiuntur quod fateatur uir sanctus: Exultabunt labia mea cum cantauero tibi. Itemq; Ad ipsum ore meo clamaui, & exaltaui sub lingua mea. Hi plane psallendo uirtutes experiuntur psalmodum, & gustant quàm dulcis est dominus. Denique, tales in psallendo & orando fatigari uix poterunt. Reficiuntur namque assidue dulci sapore dulcedinis increata, bonitatis immense, deitatis superpulcherimæ: fugit ab eis accidia spiritus, somnolentiæ torpor, negligentia uilis ac impietas: quorum animæ sicut adipe & pinguedine adimplentur interno dulcore, sancta deuotione, diuini amoris ardore. Tertius gradus cultorum dei ministrorumq; CHRISTI, est eorum qui cōtemplationis gratiam sunt sortiti, qui ascenderunt ad cor altum, atque in speculationis arce sunt constituti: quorum sinus cordis in regionem lucis in circumscripæ extensus, defixus, absorptus, feliciter cernit quàm angusta & modica sit omnis creatura, respectu & comparatione super exaltati interminabilis dei: qui quanto incomprehensibilem excellentiam creatoris lymphidius contemplantur, tãto propriam paruitatem, defectuositatem, imò uanitatem & nihilitatem profundius intuentur, cordialius aspernant, seq; ex intimo cordis affectu uehementius indefinenter humiliant, cum propheta dicentes: Substantia mea tanquam nihilum apud te est: inquit quid confitebitur tibi puluis? Hinc se ad depromenda super gloriosi dei præconia impares prorfus & omnino indignos recognoscit, exclamant, restantur, dicentes: Quis poterit stare ante conspectum domini dei sancti huius? Etenim columna celsi pauent ad conspectum ipsius, sub quo demum curuantur qui portant orbem. Isti ad dei præconia se insufficientes aduertunt, in dignosq; iudicant: tum consideratione propriorum defectuum, certi quod non sit speciosa laus in ore peccatoris, & quoniam peccatori dixit deus: Quare tu enarras iustitias meas: tū consideratione propria paruitatis & defectuositatis in naturalibus. Homo enim in uniuersitate intellectualium creaturarum est infimæ speciei & debilissimæ intellectualitatis, intantū, q; sicut materia prima se habet in ordine rerum, ita intellectus humanus in ordine intellectualium naturarum. Hinc fragiles uehementer, imò fragilissimi sumus, ad mala pronissimi, facillime labimur, instabiles reperimus. Ad hæc accedit uilitas corporis, corruptio fomitis, instabilitates mentis, & necessitates carnis. Tum consideratione infinitæ excellentiæ dei, cuius tanta est dignitas, honorabilitas, sanctitas & maiestas, q; quis unus homo impenderit ei tantā uenerationē, quantam tota uniuersitas creaturarum, adhuc ipse ueneratione in infinitum maiore cōsisteret dignus. Tanto ergo dñm deū nostrū perfectius ueneramur, deuotius colimus, sublimiusq; laudamus, quãto clarius speculamur atq; humilius pitemur, nos ab ei cōdignis pconijs, cōdecentibus cultibus, obsequijs obsequijs in infinitū deficere, oino occubere, imò & hoc ipsum qd exhibemus, & breuiter qcquid sumus, possumus, & habemus, ab ipso nos suscepisse testamur, & totū nos ei debere depromim: sicq; cognoscim & sentimus q; uere dixit Saluator: Cū feceritis oia quæ pcepta sunt uobis, dicite: Serui inutiles sumus, qd debui? facere, fecimus. Hanc sapientiā salutarem, hanc practicā eius salubrē, hoc exercitiū cōtemplatiuū, amorosum, flammigæ, diuinus & magnus Dionysius lib. de Mystica theologia docuit & descripsit. Præterea, cū unusquisq; in illud potissime transformet, cui feruentiore amore ac pleniori affectu uniuertur, cuiusq; actionibus totalius conformatur, amator syncer-

Psal. 92.
Prover. 8.

Psal. 137.

1 Cor. 14

Psal. 70.
Psal. 65.

Psal. 99.

Psal. 63.

Psal. 14.
Psal. 29.

1 Reg. 6.
Job. 29.

Ecc. 15.

Psal. 49.

Luc. 17.

rus,

quod multo absurdius & irrationabilius est, quam quod sancta plebs Christiana confiteatur eandem numero essentiam esse in tribus super benedictis in creatis personis. Hinc iusto iudicio reliquit te deus, & in irrationabilissimos errores labi permisit, ita quod affirmasti animas hominum instar brutorum esse mortales. Impietatem quoque secutus es reprobis inuidiosus Cain, qui in exordio seculorum dixit ad fidelissimum Abel: Non est prouidentia, neque iudicium. Ita & tu negasti prouidentiam dei ad inferiora hæc & ad humanos pertinere actus, nec homines desuper iudicandos concessisti. Per quod quantum in te fuit, dedisti hominibus ansam sequendi concupiscentias absque freno. Postremo, stando in lege naturali & in Peripateticorum doctrina, non potuisti saluare ea quæ uertim & clare patet ad sensum, ut quod indertum ex uno eodemque ore amentis simul & semel diuersa idiomata proferuntur, etiam illa quæ ipse amens antea nesciuit, nec didicit, nec cessante amentia ualet proferre. Te ergo cum perfidius tuis contempseris, nos Christiani in quibus solis est sapientia salutaris, quæ de cælo profuxit, quæ confirmata est in nos, contestante deo uariis signis & portentis atque uirtutibus, & spiritus sancti distributionibus, qui & synagogam reliquit, quia in christum non credidit, & mirabilia illa quæ olim in plebe Israelitica fecit, ad ecclesiam transtulit Christi, in qua etiam ineffabiliter plura ac maiora fecit miracula, quæ olim in synagoga. Præterea, in hoc fidem nostram non mediocriter roborat, quod duncta quæ credimus iam peracta, in libris prophetarum synagogæ legimus tam diu & copiose prænuntiata. In quibus & istud quod de sacramento hoc credimus, prophetatum agnoscimus, dicente de Christo in psalmo sancto Psalmista: Erit firmamentum in terra in summis montium. Vbi alia habet translatio, Erit frumentum: Alia, Erit memoriale triticum. Translatio uero Chaldaica apud Hebræos quoque authentica, Erit (inquit) placenta tritici in terra: id est, in militante ecclesia, quæ peregrinatur in terra, in summis montium: id est, in capitibus sacerdotum. Nos inquam Christiani, qui soli habemus uera ac propriissime dicta miracula, ut puta soli omnipotenti deo possibilia, certissime credimus, omnia esse uerissima quæ de hoc sacratissimo sacramento ait scriptura & tenet ecclesia, ut puta quod Christus sapientia patris, deus incarnatus, ecclesie suæ instituit ac reliquit septem sacramenta, tanquam medicinalia uasa, in quibus & per quæ sicut per sensibilia signa, gratiose ac supernaturaliter nostram operatur salutem. Nouerat namque sapientia illa æterna, homini ex animæ & corpore constituto esse connaturale, per naturalia ac sensibilia ad diuina & spiritalia manu duci, adiuuari, ac erigi. Denique, sicut prouidit ac contulit homini in peccatis concepto, & cum fomite nato, ac per hoc spiritualiter mortuo & filio sitæ, sacramentum baptismi quo spiritualiter renascitur, & sacramentum confirmationis quo spiritualiter roboratur, ac spiritali militia ascribitur: sic taliter nato & roborato consecrauit, donauit, reliquit sacramentum, quo spiritaliter reficiatur & crescat, ac conuenientem & debitam spiritalis consistentiæ staturam ac mensuram adipiscatur: & hoc est eucharistiæ sacramentum, in quo non solum (sicut in alijs sacramentis) Christus per gratiam & uirtutem, multipliciter effectum, sed etiam uere per essentiam substantialiter continetur. Et tenim ut uidemus in omni ordine ac genere rerum, in quibus sunt plura per participationem ac imperfecta, est unum primum per essentiam & perfectum. Cumque plura uidelicet septem, sint legis euangelicæ sacramenta, ordine inter se dignitatis habentia, gratiæ contētua ac salutis operatiua, oportuit unum consistere inter ea, non solum participatiue gratiam habens & imperfecte gratiam continens, uerum etiam essentialiter totius gratiæ fontem completens, uerbum uidelicet incarnatum, in cuius assumpta humanitate, gratia formaliter & complete includitur. In cæteris uero sacramentis gratia non habetur nec inest secundum esse formale completum, cum sic soli rationali & intellectuuali in hæreat creaturæ, quæ sola sanctitatis ac gratiæ est subiectum. Qualiter autem in alijs sacramentis, duæ sunt opinioniones solemnest quarum unam sequuntur Alexander de Halis, Bonauentura, Guilhelmus Parisiensis in Sacramentali, Scotus, & alij multi. Vnde Bonauentura in scripto quarti refert, quod ipse dominus Guilhelmus Parisiensis episcopus, in præsentia magistri Alexandri Parisiensi in conuenerunt fratrum ordinis S. Francisci, approbavit Alexandri positionem. Aliam opinionem sequuntur Thomas, Albertus, Aegidius, Hæricus, ac alij plures. Et prima quidem opinio ad intelligendum ac defendendum extat faciliior: secunda uero dictis sanctorum Augustini, Bedæ, & patrum consonantior reputatur, propter quod magis cōsentio ei. Amplius, quoniam Christus in hoc sacramento exhibetur nobis ut cibus, & cibum oportet realiter coniungi cibato, ideo recte sentit ecclesia Christum in hoc sacramento realiter contineri. De-

cunt

quit autem CHRISTVM hoc instituere sacramentum in nouissima cœna, post quam proutinus fuit tradendus ac moriturus pro nobis. Ipse enim prænuntiatus fuit nouus sacerdos, perfectus & uerus, non imperfectus ac typicus: secundum ordinem melchisedec, non iuxta ritum & ordinem Aaron: nouus quoque & perfectus legislator. Translatio enim sacerdotio, necesse est & legis fieri translationem, ut in epistola ad Hebræos disputat demonstrat Apostolus. Translati demum sacerdotio & lege, oportuit sacramenta & sacrificia uariari: quod totum Daniel compendiose prænuntiavit ac tetigit: In dimidio, dicens, hebdomadæ deficiet oblatio & sacrificium. Loquitur namque de hebdomadibus annorum, quarum quælibet continet annos septem: in quarum ultima occisus est CHRISTVS, qui in dimidio illius hebdomadæ instituit eucharistiæ sacramentum, & finem imposuit sacrificijs legis. Vltima quippe hebdomada illa, si in duas partes diuidatur, quælibet partium continet annos tres cum dimidio. Porro CHRISTVS uixit in carne mortalibus annis triginta tribus: & tanto plus, sicut à natiuitatis die usque in diem sanctum Pasche uisus: Sicque in dimidio illius hebdomadæ sacrificium & oblatio legis defecit, quantum ad obligationem. Præterea, quoniam sapientia patris uerbum æternum propter nos extitit incarnatū, ac semel in cruce uoluit immolari, hinc uariis modis nostræ prouidit salutem. Nec ei sufficit semel pro nobis immolari in cruce per mortis perpersionem, sed hanc quotidianam & perennem sui immolationem in mysterio in missæ officio eius infinita sapientia adiuuenit, eius immensa clementia ordinauit, eius charitas summa præfixit, quæ & dei patris honorem, generisque humani procurauit opem, gratiam ac salutem, quod totum sic fieri decentissimum exitisse ratio dicitur desuper illustrat: quæ quanto plus illustratur, tanto lymphidius intuetur, quam rationabile seu potius super rationabile, misericordissimum, sapientissimum, amoroissimum fuerit istud, ut & quotidie dominicæ passionis quasi recenter memores simus, charitatisque dei ac pietatis suæ & liberalitatis ad nos assidue recordemur, recordandoque inflammemur, & meritum CHRISTI abundantius participemus, consequendo effectus sacramenti istius, ut infra dicitur, de cuius institutione tantumdem sufficiat tetigisse. Nunc de dignitate eiusdem aliquid pro uiribus est tangendum. Quocirca pensandum, quod in sacramento isto aliquid est sacramentū tantū, uidelicet ipsæ exteriores formæ sacramentales: aliquid res & sacramentum, ut puta corpus & sanguis CHRISTI: aliquid res tantum, ut ecclesiastica unitas, seu multiplex gratia sacramenti eiusdem. Idcirco nec anima CHRISTI, nec deitas eius ad istud pertinet sacramentum uel ad essentiam eius directe atque ex ui conuersionis, sed concomitanter. Conuersio e quidem panis directe terminatur ad corpus dominicum, & transsubstantiatio uini ad sanguinem, at tamen in utroque per concomitantiam continetur tam anima quam deitas Saluatoris. Sicque totus & integer CHRISTVS in sacramento isto sub utraque ipsius specie est, adoratur, atque suscipitur. Si ergo de sacramento isto loquamur, quantum ad id quod directe & ex ui conuersionis continetur in ipso, sic plane magna ualde est dignitas eius, ut puta dignitas corporis CHRISTI, quod in seipso existit eximie dignum & sanctum & purum, ab omni labe peccati prorsus immune, ex purissimo sanguine sacratissimæ uirginis sumptū, à spiritu sancto supernaturaliter in instanti formatū, cuius dignitas augetur ex hoc, quod à primo suæ formationis instanti coniunctum fuit animæ CHRISTI, præ omni pura creatura ineffabiliter sanctæ, præeclatæ & gloriose, atque intrinsece informatum & actuatū ab ea, cui item in omnibus obedientissimum fuit, in nullo militans contra illam. Verum ex hoc inæstimabiliter plus fuit dignitatum ac dignum, quod simul cum anima suā ab exordio suæ formationis fuit immediate coniunctum, hypostatice copulatum, inseparabiliterque unitum uerbo æterno, & substantificatum ab ipso in esse ipsius uerbi personali & increato. Enim uero, teste Damasceno tertio libro, cum humanitas CHRISTI comparatur ad uerbum æternum, tanquam immediate ipsius uerbi instrumentum animatum, coniunctum ac proprium, sic & corpus hominis cuiuscunque se habet ad animam suam, sicut animæ suæ instrumentum immediate, proprium & coniunctum. Si autem loquamur de sacramento eucharistiæ, quantum ad totum quod continetur in eo, siue directe siue concomitanter, sic utique penitus infinita est dignitas eius, cum & sola uerbi persona dignitatis sit infinita, & ipsa CHRISTI humanitas charior deo sit, & per consequens dignior toto residuo uniuerso. Hinc diuinus Dionysius libro de Ecclesiastica hierarchia de huius sacramenti excellentia protestatur, quod ad ipsum cætera sacramenta omnia ordinantur, & ipsum est complementum ac consummatio aliorum, in quo omnium diuino-

S rura

rum plenitudo charismatum continetur, prout de his undique multa conscripta sunt & leguntur. Quæ cum ita se habeant, consideremus attente, & tota profunditate qua possumus contemplerur, quantæ impudentiæ sit, quantæ insipientiæ, quantæ enormitatis & damnationis, tanto sacramento & eius consecrationi ac immolationi in deuote, irreuerenter astare, ipsum indigne suscipere, illud maculata conscientia celebrare, tractare, aut alijs ministrare, cum & de sacerdotibus ueteris testamenti carnalia sacrificia offerentibus, iusserit dominus, loquens ad Aaron: Homo de sanguine uestro qui habuerit maculam, non offeret panes deo. Hinc sanctus Ambrosius ait in Oratione de sacramento ante celebrationem dicenda: Quæta cordis contritione & lachrymarum fonte, quanta reuerentia & tremore, quæta corporis castitate & animi puritate illud diuinum, & coeleste sacrificium esse celebrandum ò domine, ubi caro tua in ueritate sumitur, ubi sanguis tuus in ueritate potatur, ubi ima summis iunguntur, ubi & angelorum adest præsentia: Cum ingenit ergo & sollicita præparatione ad tantum sacramentum accederemus, nec sumpto sacramento efficiamur ingrati, imò quotidie magis deuoti ac grati. Ad laudem & gloriam omnipotentis dei. Amen.

DE CONVENIENTI ET DEBITA præparatione ad tanti sacramenti celebrationem ac sumptionem, Sermo III.

QUAE CONVENTIO LVCI AD TENEBRAS: II. ad Corinthios VI. Quàm incomprehensibiliter deus omnipotens, essentialiter sanctus & iustus, odiat ac detestetur peccata, pandit terribilis ultio, qua pro omni peccato in mortali quatumlibet paruo, poenam infligit æternam. Hoc ipsum ratio dicitur, cernimus namque, quòd quanto quis iustior sanctiorq; consistit, tanto plus iniustitiam & omnem uitiositatem abhorret, cumq; constat deum gloriosum esse essentialiter sanctum ac iustum, certum est quòd infinitæ sit æquitatis & sanctitatis, imò sanctitatis & iustitiae infinita. Inestimabiliter ergo & infinite detestatur & abhorret omnem iniquitatem. Vniuersaliter quoq; uidemus, quòd quanto quis in quacunque uirtute exat perfectior, tanto uehementius uitium uitiositatis contrarium abominatur. Porro deus in omni sapientia & uirtute infinitus uidetur esse. Hinc omnem iniquitatem, insipientiam, turpitudinem que peccati mortalis ineffabiliter odit. Propter quod in libro sapientiæ scriptum est: Odio sunt deo impius & impietas eius. Cui concinit Psalmista, Odisti omnes qui operantur iniquitatem. De quo Ieremias protestatur iniquis, Non poterat uos dominus ultra sustinere propter malitiam studiorum uestrorum. Ipse plane (ut Moyses factus est) auersatur omnem impietatem. Quid ergo est se ad sacram præparare communionem, ad celebrationem condignam, nisi mentem expurgare, custodire, & præseruare ab omni labe peccati? Qui enim cum conscientia peccati mortalis communicare aut celebrare præsumit, eo ipso peccat mortaliter. Nec sufficit si quis dicat, conscius mihi non sum de peccato mortali, nisi diligentiam debitam fecerit ad cognoscendum an sit in tali peccato, perscrutando sufficienter pro posse conscientiam suam, an in ea quid lateat culpæ mortalis. Hæc est ergo præparatio generalis, ad omnem pertinens sacerdotem, ut taliter ante celebrationem conscientiam suam discutiat, imò (ut sanctus asserit Augustinus) in omni sacrificio quatuor sunt pefanda: uidelicet, quis, quid, quare: quare: quæ etiam ab omni presbytero antequam celebret attendenda. Primo ergo tu CHRISTI sacerdos considera temetipsum, quis sis, hoc est, quàm defectuosus & fragilis in natura: ad quam considerationem spectat, quod beatus Iob ait: homo natus de muliere, breui uiuens tempore, repletur multis miserijs: Qui quasi flos egreditur & conuertitur, & fugit uel ut umbra, & nunquàm in eodem statu permanet. Considera quoque quàm culpabilis sis in uita, quàm innumerabilibus uicibus quotidie peccans, saltè in uenialibus, per omissionem & commissionem, per interiorum & exteriorum in custodiam sensuum, per irrefrenationem linguæ, per in exemplaritatè & scâdalum, per cogitationes inuiles, per distractiones, leuitates, negligentias etiã in diuinis, per immoderatias cibi ac potus, per inordinatas circa quæcunq; creata affectiones. In his & cõsimilibus multis aduerte te quotidie toties esse culpabilem ac peccantem, ut ne queas numerare, nec singula possis attendere: imò exorare indigeas & exclamare ad dominum: Delicta quis intelligit: ab occultis meis munda me domine. Porro si

Luc. 11.

Plal. 118.

Sap. 14. Plal. 5. Iere. 21.

Iob. 17.

Plal. 118.

(quod absit) in nonnullis grossioribus excessisti, si in correptionibus & correctionibus, seu admonitionibus extitisti impariens, si aduersus præsentem aliquo modo indignans, uel eidem minus prompte obtemperans, aut irreuerenter circa ipsum te habens, ac Christum in suo uicario colaphizans ac conspuens, si in factis tui cõfratris ac proximi, & in imperfectionibus ac omissionibus eius passionatus, amaricatus, iratus fuisti, & turbasti insipientibus insipienter te ipsum. Videns hypocrita festucam in oculo fratris tui, trabem turbationis ac fellæ amaritudinis & pharisaicæ simulationis ac fictionis in proprio oculo non perpendens, aut subuerso ordine charitatis proprias iniquitates & culpas non ponderans, aliorum obseruasti, exaggerasti, reuoluisti defectus, stulta curiositate deceptus, seu turbulenter impetuose, in honeste habendo te, scandalizasti pusillos. Super his dolorosius ingemisce, uberius plora, cordialius te accusa, acrius puni, uehementius sperne, custodior esto. Attende quàm parum profecisti in ordine, quanta omiseris bona, & efficaciter te emenda. Secundo, perpende quid agas, quid offeras, seu quid in officio Missæ acturus es, quid immolaturus. Intuere quòd tanquam officiatuus ac minister ecclesiæ oblaturus sis deo patri unigenitum filium eius, consecraturus, tractaturus atque sumpturus corpus & sanguinem saluatoris, & pro tota ecclesia & pro teipso, ac pro alijs uiuis ac mortuis oraturus. Considera ueritatem ac dignitatem sacramenti ac sacrificij huius, prout in præcedenti Sermone expressum est: sic que uehementissime erubescere ac expauescere manibus inquinatis sanctum sanctorum tractare, præstantissimum ac illibatissimum CHRISTI corpus attingere, pretiosissimum eius sanguinem polluto ore suscipere, regem gloriæ dominum in anima deturpata, feeda, & fordida hospitare. Aduerte quàm uehementer beatissimus Iohannes Baptista uerebatur eum baptizando extrinsecus ac modice atrectare. Et quomodo audes tu eum iam glorificatum intus accipere, consecrare, ac edere, & sacratissimum sanguinem eius potare, nondum purgatus nec debite præparatus? Qualiter ita obscuruisti, ut non exulcitet neque perterreat te uox illa terribilis, metuenda tuba apostolicae comminationis: Qui manducat & bibit indigne, reus erit corporis & sanguinis domini. Cum omni igitur diligentia & pauore, cum omni puritate, reuerentia ac feruore, cum summa custodia & compunctione te præpara, discute, confitere, satisfac, & accede in plenitudine fidei, deuotioneque alacritate sic inchoa, ita proseguere, sic ora, sic offer, sic consecras: & uniuersa ac singula uerba cū attentione ingenti, distincte pronuntia. Deinde expleto officio, feruenti ac deuotissimo corde gratias age, gratus permane, atque in omni conuersatione tua esto sollicitus ne offendas: esto timoratus & custoditus, ne susceptam gratiam perdas, ne fructum amittas adeptum, & sic tota tua uita sit præparatio ad celebrandum continua. Tertio, animaduerte cui offeras sacrificium tantum, & utique deo patri, regi maiestatis immensæ, omnium creatori, cui cum tremore assistit uniuersi cœlorum exercitus, quem Cherubin & Seraphin uix audent aspiceri, cuius comparatione totus mundus est tanquam puluis & arena exigua, imò tanquam nihilum & inane. Et quomodo tu audebis te illi imparatum, immundum, distractum repræsentare, irreuerenter hostiam sacram offerre, negligenter & cum tepore assistere? Itaque iuxta præacta te præpara, te repræsentata, ac totum tuum officium exple. Quarto, intende cur celebres, celebrareque debeas. Nempe propter easdem causas, ob quas CHRISTVS se obtulit in cruce deo patri, tu quoque eum offerre debes eidem in altari: hoc est, primo ac principaliter pro tota ecclesia, pro infidelium conuersione, pro fidelium reformatione, pro uniuersorum salute, pro occurrentibus causis & necessitatibus quibuscunque, pro propinquis, commissis, & benefactoribus tuis, fidelibusque defunctis, & pro quibus ex specialia causa uis exorare, atque pro tui ipsius condigna emendatione in omnibus. Ut ergo utcunque pro uiribus tuis existas idoneus deprecari ac offerre pro tantis ac talibus causis, satage & indefesse conare te ipsum deo placitum exhibere, ei familiariter adherere, ipsum intra te amorose complecti, synceriter contemplari, omnique die magis feruenter diligere. Considera altitudinem diuini consilij, dispositionem super beatissimæ trinitatis, decretum æternæ ac infinitæ sapientiæ summi dei, super saluatione ac modo redemptionis generis humani, per incarnationem & passionem unigeniti filij patris æterni, tantam super gloriosissime trinitatis charitatem, clementiam, liberalitatem ad nos aspice, admirare, glorifica, uenerare, collauda, & toto corde in deum redi, ingredi, resoluere, quiesce, obdormi. In his delectare & iubilare, ac indefesse te occupa: Hæc indelebiter imprime tuæ memorie, iugiterque rememora. Præterea, quanto religiosum oportet seculari homine esse spi

Luc. 6.

1. Cor. 11.

ritualiore, perfectiore, ac custodiorē in cunctis, tanto & te d' religiose sacerdos oportet præ secularibus presbyteris excellentius te præparare ad celebrandum diuina mysteria. Illis magnum est seruire dei præcepta, patrisq; canones ac decreta, synodalia quoque statuta. Tu ultra hæc ad monastica uota, ad sacræ religionis mandata teneris, & obseruantias regulares astringeris, ad perfectionem tendere obligaris. Si ergo uere cupis te ad celebrationem disponere, hoc primo omnium stude, ut ea que ordinis tui sunt, & ad que ex professione teneris, diligenter irreprensibiliter que oblerues, discretionem in omnibus teneas, in profunda humilitate, honestissima patientia, gloriosa mansuetudine inuicte permaneas & succrescas, horas canonicas attente persoluas: & quo dulcissimam uirginem, præstantissimam CHRISTI matrem cordialius diligis, eo & horas ipsius deuotius legas, obedientiæ sanctæ nil præferas, quempiam scandalizare exhorre. Hoc quoque sollicite præcaue, ne ullum temporis huius incerti ac modici tibi pie indulti, momentum infructuose pertransfeas. Cum deo in cordis tui arcano indefinenter stude miscere colloquia, quod est sine intermissione orare. Tempus tibi indultum reputa pretiosissimum donum. In eo negociari, mercari, lucrari non cesses, quod est thesaurizare in cælis. Cum magno illo Helia discas pe, cogita sæpius, contemplantur sæpissime. Viuit dominus, in cuius conspectu sto hodie, sicq; iudicem sempiternum tibi indefinenter præsentem, intetum, imminem semper aduertens, in eius præsentia te ubique & semper, pure & reuerenter, timorate & fructuose ac feruide habe. Denique, hoc fundamentum posito & seruato, si supererogare quid poteris, & ad celebrationem te disponere quiueris, per exercitia altiora, per actus uirtutum in termino excellentiæ, per heroicorum imitationes uiroorum, optime res gesta est. Oportet quippe à uia purgatiua incipere, & ab ea ad illuminationem uiam ascendere, atque per eam ad uiam perfectiuam peruenire. Sunt namque in unaquaque uirtutum trium, ad quas te uoto obligasti solenni, imò in cæteris quoque, tres gradus (ut alibi in plurimis declaratum est locis) in quibus gradibus si strenue proficere atque ascendere cures & satagas, experieris quemadmodum per obseruantiam regularem, per adimplerionem monasticæ professionis fidelem, per sollicitum quotidianum profectum, peruenitur ad arcem contemplationis, ad perfectionem diuini amoris, ad mysticam theologiam, quæ non aliud est quam donum sapientiæ secundum gradum suum perfectum, per quæ stat mens depurata & feruida in contactu Solis sapientiæ increate, hoc est, in proxima dispositione ad actualem illuminationem supernam, ad uehementem ac ualidam inflammationem internam, ad continuam aut saltem assiduam uisitationem, inundationem, ac locupletationem spiritu sancti, habens indefinenter coram se quasi expansam regionem immensam luminis increati, in quam ingredi, intuitumq; defigere potest ad libitum: sicq; transformatur tam ualide in dilectum, in super dilectissimum deum, ut sine inflammatione, alteratione, ac quadam defectione uix cogitare, loqui, audire ualeat de eodem, & ita eleuatur frequenter ad raptum & extasim, etiam sæpe inopinata, & absque sui ad hoc cooperaratione, quasi sopita spiritus libertate, ita ut resistere nequeat neque euadere, quod sit in profundissima misericordia dei, præueniente & præstringente gratia sponsi mentem humilissimam qui super gratiosissimus & super suauissimus sponus, cum mentem luminosam ac amorosam ceperit apprehendere, deosculari, amplecti & intra se trahere, mox immensitate magnitudinis excellentiæ suæ in omni perfectione, in omni amabilitate, pulchritudine, gratiositate, sapientia, & deliciofitate sic uincit & conuenientissime opprimit mentem, ut tota defluat à se, & rapiatur in ipsum. Sic demum transfertur à tumultu distractionum ad iucunditatem & quietem silentij, fit que quasi dimidia hora silentium in cælo in throno huiuscemodi spiritus introducti in serenissimum diem, ex irradiatione Solis intelligentiæ causatum in thalamo mentis. Tunc amanissimus domini habitat confidenter, & in eo quasi in thalamo tota die commoratur. Sic residet in pulchritudine pacis internæ, in degustatione pacis æternæ, quæ omnem sensum exuperat, atque in requie opulenta. Ita fit homo per præactam perfectionem quasi secretarius & consiliarius dei. Ad hanc perfectionem appetendam, insequendam, suoq; modo obtinendam, astringit te tua professio d' religiose sacerdos ac frater. Noli esse contentus angustijs tuis. Non dicas, Tam remote salio cum bacillo, sicut cum baculo. Non diffidas nec cesses. In uia dei non progredi, retrocedere perhibetur. Aptissima media habes perueniendi ad ista, utere eis sicut oportet. Omnia potes in eo qui te confortare paratus est, qui etiam te inuiat ad ista. Noli inftar cancri nunc proficisci in anteriora, & paulopost per negligentiā, incustodiā,

Apoc. 8.

Deut. 33.

Philip. 4.

loquacitatem, distractionem, impatientiam retroire. Væ dissolutis corde ac tepidis, qui in Eccl. obseruantijs sacris remissi, & consolatiunculis uilibus inclinati, arida consuetudine transeunt ad diuina, sic contentur, sic celebrant, & paulopost ira se habent, quasi nec confessi essent, nec celebrassent. Miseri isti ac stulti contumeliam irrogant sacramentis ac beneficijs Christi, qui quanto frequentius, tanto negligentius participant sacris: id eò non dicantur, nec spiritualiter impinguntur, imò potius segnes redduntur, leues & garruli, in cibo & potu immoderati. Sed absint ista à nobis spiritualibus: & quam diligenter boni secularis cauent peccata mortalia, tam diligenter caueamus uenialia mala: & quò frequentius, eo plus timorate ac feruide, magis compuncte & poenitenter cõfiteamur ac celebremus, & pro communi bono ecclesiæ ac defunctis incessabiliter exoremus. Ad laudem & gloriam omnipotentis, qui est super omnia deus sublimis & benedictus. Amen.

DE GRATIIS, FRUCTIBVS, ATQVE EFFECTIBUS SACRAMENTI, Sermo III.

VI manducat hunc panem, uiuet in æternum. Iohannis VI. Transgresso primo parente præceptum dei in paradiso, & ob hoc originali iustitia denudato, infecta quoque ac perditata posteritate sua in ipso, decreuit iustus ac sapiens deus, non recuperare neq; saluare genus humanum, nec illud sibi reconciliare, nisi per mediatorem, cuius meritum esset ipsi acceptum, quam demeritum primorum parentum & omnium posterorum ipsorum, displicens furit & offensiuum: uel saltem tam placitum & acceptum, quatenus sic satisfaceret diuini iustitiæ. Porro, talem mediatorem exhibere nequiuert ex se genus humanum, quod iam totum perierat in sua radice, nec pura aliqua creatura potuit tanti meriti esse, tantæ acceptabilitatis ac gratiæ coram deo, tantæ uel dignitatis & efficacitæ coram eo. Hinc deus gloriæ naturaliter pius, cuius natura est bonitas, pura ac penitus infinita, qui cum iratus fuerit misericorditæ recordatur, nec in ira continet misericordias suas, ubi creatura omnino defecit, & humanum auxilium defuit, impendit diuinum, excogitans prouidensq; de remedio efficaci, imò efficacissimo, concedens, præbens ac mittens hominibus mediatorem prorsus idoneum, & certe infinitè magis potentem ac dignum ad reconciliandum, ad componendum, ad redimendum atque saluandum, quam alter quicumque fuit ad offendendum & perdendum. Cumq; talis mediator esse nequiuert pura creatura, statuit trinitas adoranda, unam increatam personam assumere naturam humanam ad suum hypostaticum, id est, personale increatumq; esse, & illam suppositare seu substantificare in ipso, ut sic essent in una illa persona increata & incarnata duæ naturæ perfectæ, & una hypostasis seu unum suppositum, cui ratione humanitatis assumptæ conueniret promereri, atque ex parte uerbi assumptis seu deitatis unitæ, infinita idoneitas, dignitas, seu efficacitæ ad merendum. Si quidem persona illa incarnata secundum naturam suam diuinam fuit deo patri quam simpliciter infinite dilecta & accepta, secundum naturam quoq; humanam assumptam, ut uerbo æternò hypostaticè iunctam, fuit & est charior & acceptior deo patri quam totum uniuersum. Nam & sicut maius bonum communicatum est ei, quam toti residuæ creaturæ, uide licet increatum hypostaticum esse uerbi, tanta quoq; plenitudo gratiæ ac gloriæ & diuinorum charismatum, quantum poterat capere natura creata, hinc meritum Christi est indefectibiliter magnum, imò quodammodo infinitum, quod plene ac integre continetur in sacramento altaris, iuxta modum in præcedenti Sermonè expositum. In alijs uero sacramentis partialiter ac participatiue. Omnia namq; ecclesiæ sacramenta à uirtute ac merito passionis Christi, imò & totius conuersationis eius sanctissimæ in hoc mundo, omnem suam uirtutem ac gratiam sortiuntur, præsertim à passione, ut puta consummatione. Vnde de latere Christi obdormientis in cruce fluxisse dicuntur. Itaque meritum Christi per ecclesiastica sacramenta diuersimodo nobis communicatur, & per sacramentum eucharistiæ tanquam per modum cibi recipientis ac poculi recipientis ac temperantis. Denique, sicut de modo existentie gratiæ in sacramentis sunt duæ opinioniones solennes, ut tactum est, ita de entitate & distinctione gratiæ sacramentalis, sunt duæ solennes opinioniones: Vna, quod gratia sacramentalis à gratia gratum faciente realiter distinguitur. Gratia quoq; sacramenti unius à gratia sacramenti alterius quam opinionem Thomas, Albertus, ac alij sequuntur. Alia, quod sola differant ratione, & quantum ad suos effectus. Præterea, quoniam sacramen-

tum hoc per modum cibi ac potus nobis proponitur ac confertur. Hinc ea quæ corpore us cibis & potus naturalis ac solitus operantur in corpore, hæc sacramenti hoc proportion aliter agit in anima. Quemadmodum ergo cibi ac potus corporis gustum delectant, vires corporales reparant & confortant, deperditumque instaurant, vitam conseruant atque continuant, humidum radicale à corruptione præseruant, naturalis caloris materiam præbent, debiti incrementi calorem augent interius, & bonum causant colorem exterioris; sic corporis & sanguinis Christi sacramentum cordis oblectat palatum, vires animæ auget, reparat & conseruat, amissam deuotionem recuperat, uitam gratiæ conseruat in suo uigore, profluuium lachrymarum, rorem imbris superni, aquam sapientiæ salutaris tuetur, ne igne concupiscentiæ aut flamma cupiditatis, uel feruore priuati amoris lædantur, siccentur, aut extinguantur, incrementum parit uirtutum, charitatem inflammat, ac tantâ confert tranquillitatem, exuberantiam & hilaritatem in corde, ut per redûdantiam causet bonum ac hilarem apparatus in corpore. De his posset grandis prorahi sermo; uerum hic reor sufficere, pauca ex pluribus tangi; nempe, si plene credamus fontem totius gratiæ in hoc sacramento realiter contineri, ipsumque dominum Iesum Christum uerum deum & hominem ex incomprehensibili sua ad nos ardentissima charitate tam increata quam infusa, atque ex sua superfluentissima liberalitate ac gratiosissima pietate seipsum in sacramentibus sacramentum hoc, copiose infundere, & liberaliter ualde conferre quantum in ipso est, hoc est, dummodo communicantes obicem non ponant, sed cum diligentia præparet se condigna, potissime cum dominus ac saluator tam seriose ac amoroſe, imò etiam cû horribili coniminatione nos inuitet ad hæc sacratissimam communionem: Nisi, inquit, manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis uitam in uobis. Si igitur uis gratiæ, fructibus atque effectibus tanti sacramenti repleri, refecti, iucundari, exuberare, ac impinguari, diligentissime pensa altitudinem tanti mysterij, omnem charitatem, misericordiam, munificentiam unigeniti filij dei, imò totius superdignissimæ trinitatis ad te; & que, quanta, ac qualia filius patris æterni fecit, assumpsit, ac pertulit pro tua salute; & quod in hoc sacramento te uisitare dignatur, sicque ex horû consideratione accendatur cor tuum ad ipsum syncerissime reamandum, ad ipsum reuerenter ac feruide suscipiendum, ad regratiandum ei totis præcordijs, ad honorandum eum uiribus totis, ut incessanter existas sollicitus, ne benignissimum eius aspectum in ullo offendas, ne maiestatem eius immensam in aliquo inhonores, ne gratiosam eius præsentiam à cordis tui hospitiio usquam aut unquam repellas; & breuiter, ut multa paucis concludam, cum nihil ab ipso elonget, impediatur, separet, nisi peccatum, esto summe sollicitus omnem uitare culpam, quantum humana finit fragilitas. Etenim peccatum mortale effectus saluberrimos sacramenti istius totaliter impedit, ipsumque summum grauissimo inuoluit facinori ac diriori reatu. Venialia uero, præsertim grossiora, & quæ per negligentiam, incustodiam, incuriamque contingunt, multum ualde impediunt, minuunt, in tercipiunt fructus salubres ac dulces sacramenti celestis. Si ergo ita sollicitus fueris semper omnem culpam uitare, omnem obicem remouere, teque mundum receptaculum exhibere, senties & experieris certissime præclaros & gloriosos sacramenti huius effectus. Intrabit ad te & introibit in animam tuam, in intellectum atque affectum, in uiscera spiritus tui Christus uirtus & sapientia dei patris, cum effusione & communicatione opulentiæ suæ, ostendet oculo tue mentis diuitias gloriæ suæ, quemadmodum animæ sanctæ Agnetis, quæ dixit: Ostendit mihi thesauros incomparabiles, quos se mihi daturum, si ei perseuerauero, repromisit. Veniet & ad te sola scientiæ cum emicatione largiflua illustrationis superne, cum luminoso fulgore illuminabit oculos cordis, ut consideres atque intelligas mirabilia legis suæ; & habeas fidem cum rationibus credendorum ac depuratæ intelligentiæ mentis. Sic illuminatus ac spiritualiter introductus in sanctuarium dei, in lucis incircumscriptæ abyssum, circumdatus lumine, in teberis connexionem & ordinem, consonantiam, rationes, fundamenta ac firmitatem a fidei tuæ apparebit que tibi, & uere sic est, quod nihil sit rationabilius, nihil certius, nihil profundius assertionibus fidei Christianæ, dum omnia comportantur. O quam repente ab aduentu & coruscatione uisitationis ac illustrationis prætractæ recedent ac fugient ab interioribus tuis nebulæ passionum, caligines inordinatarum affectionum, inquietudines passionum, tentationes circa mirabilia fidei, obsecritates errorum: & omnia erunt

Johan. 6.

Psal. 118.

Psal. 72.

erunt serena, tranquilla, iucunda in te. Sic igitur ingrediens CHRISTVS in te, cœnabit tecum etiam ante prandium, & seipsum proponet tibi in ferculum, dicens: Comede amice & bibe, & inebriare charissime. Comede panem hunc uitæ & intellectus. Degustata & uide quam dulcis sum ego. Nullus corruptibilis cibus ita delectat, confortat, impinguat, extendit carnem mortalem, quemadmodum contemplatio, degustatio, & interna ista resectio sapientiæ quæ est Christus, fidelissimam animam immortalē. Porro ex ista tam lucida intuitione sapientiæ æternalis, protinus uehementer accendit amore ipsius tuus affectus; & tunc uere deifice ac supernaturaliter in Christum mutaberis, scdm quod amor, præsertim supernaturalis, infusus, prædominans transformat amantem in amatum. Cuius amatum hoc increatum, fit uere amabilitatis penitus infinite, ac simul immensæ efficaciæ ad trahendum ac rapiendum in se, ad alterandum inflammandumque apicem affectiue, trahit uicissim mentem amatam tam ualide, tam prædominanter & gratiose in se, in diuitias gloriæ suæ, in oceanum deliciae beatitudinis sue, que apex mētis prorsus absorbetur atque demergitur in ipsam deitatis abyssum, præ cuius ammiratione, intuitione, dilectione, degustatione, cōplacencia deficit prorsus à se, tam uehementer mens tota deitati intenta est, que oēs vires sensitiuæ inferiores à suis actibus suspenduntur, harmonia uelut congelatione quadam constringitur, corpus sopitur, membra rigescunt, mortua uis deficit, tacetque caro uelut truncus immobilis, nec uiuit homo tunc uita aiali humana, sed intellectuali ac deiformi duntaxat. De his multa legunt in libris de quibusdam sanctis personis, imò & nonnullis innocentibus præelectis puellis, quæ ad huiusmodi perfectiones prorsus mirabiles ac diuinas per ductæ sunt, non solum interdum aut raro aut duratione pormodica, sed & ualde frequenter, & per spatia longa, & quædam septies aut circiter omni die, in omni quoque sacra cōmunione & celebratione, præsertim sub eleuatione. Quod si quis ista non credat, in præcepto est etiã his diebus hoc de monstrare ad oculum. Tacet & degunt hinc inde deuotissimæ puellæ ac femine in seculo & in claustris, & forsitan aliqui uiri, in quibus ista & similia aguntur & conspiciuntur, quibus deus omnipotens & æternus incerta & occulta sapientiæ suæ demonstrat: quæ personæ per huiusmodi supernaturalia gratiæ charismata sunt utique euidens signum atque sufficiens argumentum ueritatis fidei Christianæ, eis potissime qui experimentaliter aut aliter noscunt, qualiter hæc contingant. Nepe per supernaturales huiusmodi unctiones, inflammationes, mysticas uisiones, transformationes, illustrationes, degustationes & raptus, mens humana præcipue roboratur in fide, in catholica ueritate, in ecclesiastica unitate, in quibus per hæc immobiliter stabilitur, & superclarissime certificatur. Denique, per ista sancti doctores ecclesiæ beatissimi patres Hieronymus, Augustinus, Gregorius, Ambrosius, & alij innumerabiles sancti & illuminatissimi uiri, in fidei ueritate tam certi & immobiles sunt effecti: qui etiam sancti doctores in libris suis ad laudem & gloriam creatoris sibi hæc contigisse & cœlestia esse, seque ista & his maiora expertos esse testati sunt. Imò gloriosus ille Hieronymus in regula sua fassus est, se frequenter in huiusmodi raptibus extitisse absorptum, alienatum, sopitum per hebdomadas integras sine interruptione. Talibus splendidissimis stellis cœlum militantis ecclesiæ innumerabilibus fuit ornatum. Tales habemus fidei nostræ testes: & nunc nos qui credamus uix tot sumus, quot tam idoneos & omni fide dignissimos testes habemus: quorum utique conuersatio, fides, doctrina, per innumerabilia præclara ac solida deo possibilia miracula copiosissime approbata est & firmata. Hæc te latuerunt de reprobe & infelix Auerrois: & plane si prætractos effectus & fructus gloriosissimi sacramenti unquam saltem semel gustasses, non tam blasphemè locutus fuisses. Itaque ad obrutendos effectus hos, ad degustandum fructus præfatos sacramenti nos strenue præparemus, coram altissimo indefinenter timorati, custoditi ac feruidi persistamus: omnemque simulationem, duplicitatem, uanitatem, carnalitatem, diabolicamque ambitionem, quam culpe innumerabiles concomitantur, infinito detestemur horrore: coram iudice summo in cunctis syncerissimi sumus ac iusti, atque in syncerissimum affectum totius boni honesti integraliter transformati, ac zelo diuini honoris ac boni communis inextinguibiliter inflammati, Ad laudem & gloriam omnipotentis, & cetera.

Cant. 8
Ecclesi. 15.
Psal. 78.

Psal. 50.

De impedimentis celebrationis & communionis, & specialiter an hominibus passionatis, amaritudinem in corde gestantibus, liceat cōdicare aut celebrare.

Sermo V.

Sacerdotes qui accedunt ad dominum, sanctificetur ne percutiat eos: Exo. di 19. Manifestum est, ad consecrationem sacramenti istius debita materia requiri ac formam atq; intentionē: sed nunc de impedimentis loqui intēdo, si ne quorū remotio ac euitione non potest q̄s licite celebrare neq; cōmunicare. Et constat in primis regi, q̄ homo facta debita discussione conscientie sue, non sit sibi de mortali cōscius culpa non cōtrita nec confessā, quāuis in aliquo casu possit sufficere propositū confitendi tempore opportuno. Hinc omne peccatum mortale impedimentū est communicandi ac celebrandi. Nihilominus quēdam p̄cā speciali ratione hominem reddunt ad perceptionem & celebrationem huius altissimi sacramenti indignū. Hoc etenim sacramentum (sicut ostensum est) p̄cipue est sacramentū charitatis & unitatis, pacis & unanimatis: ex quibus constat effluere uiscera pietatis, atq; affectum dulce dinis. Hinc à susceptione sacramenti istius impediunt, p̄sertim ea, quę his cōtrahantur uirtutibus, ut puta odium, rancor, inuidia, dissensio, diuisio, turbatio, discordia, crudelitas, amaritudo. Insuper, cum istud sit sacramentum maxime spiritualitatis, ad cuius celebrationem ac participationem deuotio exigitur actualis, hinc uitia carnis, & ea quę mentem uehementer deprimunt, implicant, in gerant, ab ipso impedire noscuntur. In quo rum figuram in ueteri testamento q̄dam de stirpe Leui & Aaron, ab oblatione hostiarum prohibebantur legalit̄, inter quos specialiter nominati fuerūt herniosi, q̄ scilicet pondus turpitudinis ferunt in corde. Sacerdotibus ergo p̄sertim religiosis, summe incumbit implere quod ait Apostolus: Estote imitatores dei, sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos. Estote inuicem benigni, misericordes, donantes inuicem, sicut & deus in Christo donauit uobis. Itemq; Obsecro uos in dño, ut digne ambuletis uocatione qua uocati estis, cum omni humilitate & mansuetudine, cum patientia supportantes inuicem in charitate, solliciti seruare unitatem spiritus in uinculo pacis. Hęc & plura his confirmata scripsit Apostolus, non solis religiosis, sed uniuersis fidelibus, etiam secularibus & cōiugatis. Ad omnes igitur Christianos pertinet ista, sicut & id quod rursus idem hortatur Apostolus: Nolite esse prudentes apud uosmetipsos, nulli malū pro malo reddentes, prouidentes bona nō tm̄ coram deo, sed etiam corā omnibus hoibus, si fieri potest, quod in uobis est, cum omnibus hoibus pacem habentes. Imò & ita ad unum quēq; spectat credentium, quod iubet saluator: Diligite inimicos uestros, benefacite his qui oderunt uos, & orate pro persequentibus & calumniantibus uos. Deniq; ad perfectā implentionem p̄cepti de charitate, cuncta euangelica ordinantur consilia, tria q; uota religionum, & uniuersa statuta eorū. Quod si ad hęc etiam secularēs tenētur, qd de religiosis cēsendum est, q̄ tam facilliter offenduntur, irascuntur, indignantur, cōtendunt, & cum auctoris ne, rancore & duritia incedunt, ita ut nec beneuolentię signum, nec uerbum p̄uini suis uelint confratribus impartiri, imò non charitatis dulcedine, sed fellē amaritudinis punctio ne replentur, affliguntq; miseri semetipsos, in presenti habētes, & in futuro habituri infernum, nisi respiscāt p̄nitēdo idonee: An ignoras q̄ talis es, q̄ nulla sit uita deterior q̄ corpore simul habitare non mente, nec cōcordiā seruare: Certe ut sancti patres testantur, homo religiosus q̄ non studet nec asuecit in claustris quoridie refrenare ac frangere semetipsum, & proprias relinquere uoluntates passionumq; impetus superare, obedientiam adimplere, abnegare & mortificare qcqd charitati contrarium est, multo sit pelor q̄ si mansisset in seculo, aut q̄ homines seculares. Nam ut asserit dñs, Cui plus datum est, plus requirit ab eorūq; ut princeps docet apostolus: Melius illis esset non cognoscere uiam iustitię, q̄ post cognitionem retrorsum reuerti. Nunq̄d talis ad ueram tendit perfectionem, sicut sua ipsum confringit professio: P̄terea aduertendū, q̄ motus & punctiones ac impetus passionum sentire non statim damnabile est, sed consentire eis dem̄. Immorari uero & non satis celeriter uiriliterq; abijcere, culpa non caret: & nisi ratio reuelct, dissentiat atq; p̄grua leat, sit mortale. Qui aut pulsatur his moribus, & in lucta consistit, in uocās dñm à cōmunionē & celebratione nō prohibet. Nā & aliq̄ ex naturali dispositione ad huiusmodi aculeos passionū sunt proni, q̄ pro gratia resistē diuinstāter, & p̄ualendi salubriter ad sacm̄ tāq̄ ad fontem salutaris auxiliij possunt accedere, ita tamen ut in meditatione assidua & recogitatione attenda passionis dominicę enitantur passionum suarū amaritudines dulcorare, ad uerfa

A susceptione sacramenti eu charitate que impediunt.

Leuit. 21.

Eph. 4.

Eph. 4.

Rom. 12.

Luc. 6.

1. Pet. 3.

uerfa æquanimiter sustinere in abiectione & subiectione, in correptione & correptione, in admonitione & instructione salubri gaudere & gratias agere. Amplius, Cū celebrare, sit tā priuilegiatum ac dignissimū opus dei patris omnipotentis, imò & totius superexcellētissimę trinitatis p̄cipue honoratum, passionisq; christi & ceterorū ipsius mysteriorum ac beneficiorū eximie recordatiuū, toti quoq; ecclesię, imò uiuorū ac mortuorū potissime subuentiuū: ad monendi sunt sacerdotes, ut quod die celebrare non cessent, nisi speciale occurrat obstaculum, imò sic conuersari, taliter proficere satagant, q̄ ad celebrandū quod die quantum humana finit fragilitas, suo modo sint digni, implentes illud archiepiscopi beati Petri: Oēs unanimes, cōpatientes, fraternitatis amatores, misericordes, in deo desiti, humiles: & quod sanctus admonet Paulus: Induite uos sicut electi dei uiscera misericordię, benignitatem, humilitatē, modestiā, patientiam, supportantes inuicē in charitate, & donantes uobismetipsis, si q̄s aduersus aliquē habet querelā. Itēq; si qua cōsolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua uiscera misericordię, implete gaudium meum ut idem sapiatis unanimes in idipsum sentientes. Nihil per contentionē neq; per inanē gloriā, sed per humilitatē superiores sibin uicē arbitrate, oīa facite sine mururationibus, ut siuis sine querela simplices filij dei. Cum hæc & confirmata apostolica & euangelica documenta oibus iniuncta sint Christianis, pensemus quā uile, detestabile atq; damnabile, quā erubescibile, turpe & abominabile sit hoies religiosos in istis desicere, ita ut querulosi, contentiosi, & turbatiui sint inuicem, indignabundi, amari ac partiales, non pensantes quod sanctus scribit ap̄tus Iacobus: Si zelum amarum habetis & contentiones sunt inter uos, nolite gloriari, & mendaces esse aduersus ueritatē. Nō est sapiētia ista desursum descensdens, sed terrena, aialis, diabolica. Vbi em̄ zelus & contentio, ibi incōstantia & omne opus prauū. Quę aut desursum est sapientia, primū q̄dem pudica est, deinde pacifica, modesta, suauis, bonis consentiens, plena misericordia & fructibus bonis. O q̄ sententiosa sunt omnia uerba ista: quā dulcem gereret uitam etiam in presenti, qui ea implet, & quā longe sunt ista à fratribus immanis, hominibus proprii capitis, filijs proprii sensus, qui graues sunt sibimetipsis ac alijs. Nempe qui uere est sapiens, suauis est animę suę. Non autem est sensus, ubi abundat amaritudo. Hinc nanq; & Moyse populo durę ceruicis filijs Israel dixit, Non sit inter uos radix germinans fel & amaritudinē. Paulusq; uniuersis fidelibus: Pacem, in q̄ sequimini cū omnibus, & sanctimoniam, sine qua nemo uidebit deum, contemplantes ne qua radix amaritudinis sursum germinās impediāt, & per illam inquinentur multi. Nempe ut Climacus loquitur: frequenter unus canis totum gregem turbauit, & inscit una morbida ouis multas. Itaq; quę pacis sunt sectentur, & quę adificationis sunt in inuicem custodiamus. Deus aut patietur atq; solatiū det oñibus uobis idipsum sapere in alterutrū, ut unanimes uno ore honorificemus deū & patrem domini nostri Iesu Christi in spū sancto: placeatq; ut usq; proximo suo in bonū ad edificationem, ut oēs unum simus in dño: pacifici semper & cōcordes in illo. Beati em̄ pacifici, q̄m filij dei uocabunt. Turbatores uero & turbulenti patrē suū diabolū imitantur, cuius inuidia mors introiit in orbem terrarū, imitaturq; peum q̄ sunt ex parte ipsius, q̄ dissensiones, & scandala concitant. Et scimus quā uer homini illi per quē scandalū uenit. Nam ut legislator noster testatur, Quicumq; scandalizauerit unū ex his pusillis, expedit ei ut suspēdatur mola asinaria in collo eius, & demergat in profundū maris. Quod si ita damnabile est unū scandalizare pusillum, quantā damnationis est multos scandalizare huiusmodi, aliōz impedit profectum, retardare processum, feruorē extinguere, & ad remissius agendū inducere. Porro, diabolica mala, detractio, susurratio, discordiæ seminatio, in infinitum sint longa nobis: sed & leuitates, dissolutiones, cachinnationes tāquam spiritalium uenena profectum sollicitē euitemus. Nam qui sine timore est, iustificari non potest. Et qui timet deum, nihil negligit. Vniuersa demum quę agimus, sub ordine diuini amoris ponamus, & cuncta exercitia nostra interiora & exteriora, ad feruentissimum ac syncerissimum dei & proximorum, potissime dei amorem indefinēter ac sapientialiter referamus, Ad laudem dei, & cetera.

1. Pet. 3. Colof. 3.

Philipp. 4.

Iaco. 3.

Deut. 29.

Heb. 12.

Mat. 5.

Luc. 17.

Mat. 23.

Ecc. 1.

Ecc. 7.

DE SACRAMENTO COMMUNIONE

Eucharistię frequenter deuote suscipienda,

Sermo VI.

Qui man-

VI manducat hunc panem, uiuet in æternum. Iohannis 6. Dominus noster Iesus Christus, qui scdm suam deitatem est amor increatus, superat deitissimus & immensus, atq; scdm suam humanitatem tam plenus est sancta spiritali infusa dilectione, q; nulla pura creatura capere potest maiorem. Ipse dulcissimus unigenitus patris æterni tanq; ardeatissimus fornax sancte dilectionis, repletus incendio, charitatem suam ad nos multipliciter ac copiosissime nobis monstrauit, presertim in quinq; Primo in hoc, q; nostram naturam, ueram humanitatem, suam diuinam coniunxit nature, personali & proxima unione, hoc est in unitate persone, sic q; ipse Iesus Christus sponus ecclesie speciosus forma pre filijs hominum, uerissime factus est ho, inuariabiliter permanens deus. Sicq; naturam nostram sibi uniuert & assumpsit in sponsum in uero sacratissime atq; purissime uirginis, de qua in die natiuitatis sue prodijt tanq; sponus de thalamo suo, gemine gigas nature, exultans ad percurrendam uiam uite ac peregrinationis presertim, quousq; in ara crucis obtulit semetipsum oblationem & hostiam deo patri, pro redemptione & salute eor; quor; naturam assumpsit. Cui; amor uirtus sit unitiua, tanto perfectius atq; propinquius uniens amantem & amatum, quo ipsa dilectio feruentior fortiorq; extiterit, ex hoc cognoscimus æstantissimam & fortissimam charitatem filij dei ad nostram naturam, & ad genus humanum, presertim ad suos electos, q; nostram naturam suam deitatem coniunxit unioni personali, qua nulla unio in creaturis potest perfectior & propinquior esse, hinc indefinenter gratulari, deuotissime regitari, uehementissime inflamari debemus in deo omnipotente, qui est bonitas prima, pura & infinita: qm ipse dñs deus dei patris unicus filius, factus est unus ex nobis, frater noster, consors nostrę nature. Secundo, ostendit nobis hanc suam charitatem ad nos inter homines conuersando, sicut per Zachariam predictum: Gaudere & letare filia Sion, quia ecce uenio & habitabo in medio tui. Vnde & saruch prenuntiavit: Qui fecit stellas, hic est deus noster. Et post hoc in terris uisus est, & cum hoibus conuersatus est. Hoc sanctus euangelista Iohannes impletum protestans: Verbum, inquit, caro factum est, & habitauit in nobis, Et uidimus gloriam &c. O q; amorose ac dulciter, q; fructuose & salubriter, quam sancte & exēplariter in ter hoies conuersatus est in omni paupertate, profundissima humilitate, firmissima patientia, immobili mititate, plenissima charitate. Tertio, ostendit nobis suam excellentissimam charitatem, instituendo in cena nouissima dignissimum sui corporis ac sanguinis sacramentum, in quo tunc contulit, & quotidie cōfert seipsum nobis in saluberrimam animam; nostrar; cibum ac poculum. Et ita in hoc sacramento presertim nobis seipsum, sic q; ipse sit dator & donum, rector & cibus, inuitor, hospes ac panis uiuificus, manna celeste, habens in se omne delectamentum, & omnis saporis suauitatem. Hęc est charitas summa & liberalitas maxima, in qua dator largitur seipsum. Quarto, monstrauit nobis Iesus Christus suam perfectissimam dilectionem, offerendo seipsum pro nobis deo patri in ligno crucis, ad reconciliandum nos patri æterni, ad liberandum nos ab omni peccato, & ab infernali supplicio: ad impetrandum ac promerendum nobis charitatem & gratiam, donaq; spiritus sancti in uita presertim, deinde salutem & gloriam æternalem in regione sanctor; super gloriosissimo deo sine fine fruendum. Certe ut ipse deprompsit, maiorem charitatem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Nec sufficit ineffabili charitati, pietati & liberalitati sue benignissime mentis, q; semel seipsum obtulit altissimo patri pro nobis, sed insuper ordinauit ac statuit se quotidie offerri pro nostra salute in sacro ac diuino missę officio, in quo indubitanter assunt & adstant cum ineffabili reuerentia angeli sancti. Nec solum inuitat & admonet nos ad suscipiendum istud præstantissimum sacramentum, hunc cibum angelicum, hoc pignus beatificę refectiois præstante in paradiso celesti, imò etiã iubet hoc ipsum terribiliter in euangelio loquens: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis uitam in uobis. Preterea, manducantibus deuote hunc salutiferę cibum, promittit fructum exuberantem, uidelicet uitam gratię & profectum uirtutum in isto exilio, uitamq; glorię & refectioem æternaliter cōtentantem in celesti palatio. Circa hęc queri potest, an concedendum sit deuotis personis laicis, quotidie seu alternatis diebus in qualibet hebdomada cōmunicare. Ad quod sanctus Thomas super quartum Sententiar; respondet: Que in hoc sacramento geruntur, similitudinem habent cum his que in corporali accidunt nutrimento. Cum enim fiat deperditio quædam continua naturalis humiditatis seu humiditatis radicalis per actionem naturalis caloris exercitiumq; laboris, oportet frequenter corporeum sumere alimentum ad restaurationem deperditi, ne perditio illa continua morte inducat. Conformiter ex concupiscētia innata, & occupationibus circa exercitio

Phil. 4.4.
Iohani. 1.
Phil. 16.
Heb. 9.

Zach. 1.
Baru. 3.
Ibidem.

Ioh. 6.

Sapient. 16.

Iohani. 19.

Iohani. 6.

Inmētio opē-
tis.

riora, sit deperditio deuotionis atq; interni feruoris. Hinc oportet ut deperditio illa restauretur per huius uiuifici cibi sumptionem. Hęc responsio consonat uerbis S. Ambrosij asserentis: Panis iste quotidianus est. Accipe quotidie, qd tibi prodest quotidie ad salutem. Hinc iterum Thomas affirmat: In hoc sacramento duo requiruntur ex parte recipientis. Primum est desiderium coniunctionis cum Christo, quod facit amor. Secundum est, reuerentia sacramenti, quod pertinet ad donum timoris. Primum horum incitat ad quotidianam seu frequentem celebrationem ac communionem; secundum retrahit inde. Si quis ergo per experientiam probabiliter noscat ex quotidiana celebratione aut cōmunione in se augeri charitatis feruorem ac reuerentiam sacramenti, talem decet quotidie celebrare aut cōmunicare. Si autem senserit illa in se ex quotidiana cōmunionem non multum augeri, talis debet aliquando abstinere, ut postmodum cum maiore reuerentia ac feruore accedat, imò & niti debet ad precipiendum quotidie plenius huius sacramenti effectus. Et quantum ad hoc, unusquisq; suę discretiois iudicio relinquendus est. Ideo loquitur Augustinus: Dixerit quispiam non quotidie eucharistiam esse sumendam. Alius affirmat quotidie esse sumendam: faciat unusquisq; quod scdm suam fidem pie credit esse agendam. Et probat hoc per exemplum Zachari & Centurionis: quor; primus ex charitatis feruore accepit Christum in domū suā gaudens: Alter ex reuerentia dixit, Dñe nō sum dignus ut intres sub tectum meū &c. His per omnia concordant responsoes Petri de Tharentasia, q; fuit pontifex funnius, & Richardi de media uilla in scripturis super quartam Sententiar; dist. 12. Hęc eadem habentur in Summa Durandi, & in Summa confessor; & in Summa Pisana. Ex quibus ostenditur indiscretio aliquor; incaute reprehendentium quosdam personas ualde deuotas, que singulari affectu ardēt ad huius dignissimi sacramenti quotidianam susceptionem: in quibus etiam euidenter conspiciuntur effectus & signa precipue deuotionis. Deniq; in primitiua ecclesie, uniuersi Christiani deles quotidie cōmunicabāt. Vnde & Anacletus Papa differuit: Peracta consecratione oēs cōmunicent, q; nolunt ecclesiasticis carere liminibus: alioqui ab ecclesie ingressu arceantur. Hinc quoq; ait Albertus: Inter feruorem charitatis ad celebrandum aut cōmunicandum trahentem, & inter timorē reuerentię retrahentem, mediū seruet mediatrix discretio. Si autem in aliquibus dñetur charitatis feruor, consulendum est potius ut accedant quotidie. Quibus etiã prouidendum est, ne ex frequentia sacre cōmunionis fiant minus solliciti ad preparandum se quotidie totis uiribus ad condignam tanti sacramenti susceptionem: imò indefinenter studeant ad maiorem cordis puritatem, recollectionem, feruorem ac stabilitatem in deo. Porro, deuotissime personę, quar; piar; & amorosę mentes subito ac frequenter tā gratiose ac ualde præstringunt & præueniuntur à spiritu sancto, q; absrahuntur & alienantur à seipsis, & rapiuntur in deum, tamq; uehementer intente & suspense sunt in eum, q; aliquid aduertunt, nisi ipsam, & illa quę ipsis ostenduntur, & quę ipse uident in spiritu, cōfidenter & salubriter possunt sacramentum hoc sumere omni die, & præcordialissime de tanto dono regitari altissimo, quem totis præcordijs intrā se complectuntur. Ad cuius claram ac facialem & beatificam uisionem, atq; dulcissimam, plenam & æternalem fruitionem tam feruide afficiuntur, anhelant, suspirant, q; languent amore, & corporalibus uiribus, sensu & motu priuantur ad tempus. Cui; sponsum celestem nō dum ualeant tam clare & dulciter in seipso conspiceret & gustare, hoc eis præcipuum extat solatium, q; ipsum in sacramento percipiunt, & inde mirabiliter confortant: qm fonti totius gratię omniumq; uirtutum tam propinque iunguntur. Imò hęc ipsa unio & cōmunitio quodammodo fructuosior atq; salubrior esse uidetur q; uisio & fruitio sponi huius Iesu Christi in patria beator; non q; sit tam pfecta & iucunda ut illa, sed quia est meritoria ualde, & abundantioris fructus ac glorię adeptiua: quod uisioni & fruitio beator; nō conuenit, que solum est præmium, non meritum, sed finis & retributio omni meritorum. Etenim in hoc sacramento fides potissime habet locum. Et ista cōmunitio figuratur, & inchoatio ac prælibatio est futurę illius beatissime refectiois, deliciofissimę uisionis superfluauissimę fruitionis sanctor; in celo. Et quanto nunc mente purior, fide firmiori, affectu calidiori Christum deum ac hominem in hoc sacramento suscipimus, eo in paradiso superno eius deitatem, imò & totam super gloriosissimam trinitatem post hanc miseram & exulem uitam iucundius ac feliciter æternaliter conspiciemus. Vex carnalis hō ista non capit, nec huius celestis cibi dulcedinem sapit: ideo grauiter peccat, q; tales spūales deuotissimasq; psonas iudicare præsumit, de quibus nō est iudicandum scdm leges cōmunes ac regulares, cū tales psonę à spū sancto speciali modo moueantur

Augustinus.

Luc. 19.
Mat. 5.

Gala. 5.

ueantur, dirigantur & inspirentur. Quae unaquaeque grata & humili mente dicere potest illud Apostoli: Vno autem non ego, uiuit uero in me Christus. Praedictis uerbis consonat Bonauentura super quartum Sententiarum: Si quis, ait, semper esset paratus, semper utile est: sacramentum istud accipere, hoc est, semel quotidie, ut mundi receptaculum habes, comedat cibum istum cum reuerentia praecipua & deuotione ac fructu multiplici, sicut fiebat in primitiua ecclesia. Ideo fidelibus primitiue ecclesiae competeat omni die accedere: postmodum refrigerent charitate, instituta sunt tempora communicandi diuersam non ut non frequentius liceret, sed ut ad minus tunc fieret. Idcirco ex speciali deuotione communicare quotidie, non praedudicari nec derogari illis statutis ecclesiae. In hac re negligentes & pigri, imo multum reprehensibiles & acediosi sunt quidam sacerdotum etiam religiosi, quae acediam suam, quae facillime cassione, & leui ex causa celebrare omittunt, quodam palliant uirtutum colore, quasi ex humilitate & reuerentia tantum sacramenti, a celebratione abtineant. Quod si ita esset, nec in caeteris actibus cultus diuini tam irreuerenter & tepide se auderet habere. Talis quoque negligentia & cordis tepiditas, ualde indecentes atque illicitae sunt omni religioso, cum status religionis sit status perfectionis, saltem acquirenda. Propter quod religiosi ex sua uocatione & professione ualde tenentur profectui spirituali ac charitatis feruori studere, & ita assidue orare & celebrare pro his, quorum elemosynis sustentantur. Postremo, quauis commendabile sit interdum ex humilitate & timore a celebratione & comunione cessare, attamen multo melius est ex charitatis feruore, speciali deuotione ac zelo boni communis quod ad celebrationem aut communicandam se preparare. Quemadmodum charitas sublimior uirtus est quam humilitas. Et praesertim quoniam sacramentum istud sacramentum est totius charitatis, liberalitatis & gratiae, medicinaeque animae. Et quamuis aequae bonum & meritorium esset sacerdoti quod ad se ipsum, ex humilitate a celebratione cessare, & ex charitate celebrare, tamen quantum ad alios multo fructuosius salubriusque consistit accedere: quia deuote accedens, multipliciter succurrit, non solum sibi ipsi, sed et toti ecclesiae, & cuius ac mortuis, praecipue quoque astantibus, & eis pro quibus celebrat ac precatur. Hoc breue scriptum de uoto & transmitto uobis deuotissimis Christi ancillis. Hoc tibi Mechtildis, quae in Nouiomagio iaces praecipue corpusculum tuum imbecillitate die ac nocte in lectulo, & assiduis raptibus obdormis ac reuocaris in dilecto corpore tuo sic soporato inflexibilis effecto, ut instar ligni & lapidis uideatur exanimem, nec aliqua pars eius ualeat moueri, nisi moueatur & totum. Tibi quoque Christinae, quae a Christo recte Christina uocata es: quae & instar Christi nuper quinq; uulnera in corpore tuo baiulasti, quorum stigmata nunc usque cernuntur in te. Tibi etiam Catharinae, quae nullo corporeo alimento multo tempore, puta triennio & amplius usa es, nisi modico poculo liquoris qui remanet caefo facto ex lacte: & nihilominus carnosa & rubeo uiuiddo colore perfusa consistis, quemadmodum aliae duae praefatae. Vestrarum sincerissimis precibus me ipsum & meos humiliter recomendo, ac uestrum indefinentem profectum totis precordijs opto ego frater

Opusculi huius deditio.

DIONYSIVS,
cuius orationes quibusuis exiguas, & informationes licet uobis non necessarias, tam frequenter petistis.

OPUSCULI DE FREQUENTIA SACRAE COMMUNIONIS EUCARISTIAE, FINIS.

D. DIONYSII A RICKEL CARTHUSIANI DE MVNIFICENTIA ET BENEFICIIS DEI Liber unus.

NIMA mea desiderauit te in nocte d' unigenite patris aeterni, sed & spiritus meus in praecordijs meis sitiuit in te, d' pulchritudo quae cuncta pulchrificas, exemplar ad cuius emulationem condita sunt uniuersa, lux uera quae illuminas omnem hominem uenientem in hunc mundum, dulcis & benedicte Iesu, illustra faciem tuam super seruum tuum. Haec est enim uita aeterna, ut cognoscam te, ut diligam te, ut transformer in te. O splendor paternae gloriae, o candor lucis aeternae, concupiscit anima mea in te, scies quoniam bonitas praestantissima tu es, sed deficit quoniam inaccessibilem lucem inhabitas. Nequit tenuis uisus syncerum solis radium speculari d' fons sapientiae, uirga origo, & lumē luminum sancte Iesu, qui es in sinu, imo qui es in corde patris, signatum est super me lumē uultus tui, capax est cognitionis tuae anima mea. Denique, quemadmodum dilectus tuus diuinus Dionysius falsus est, ut sol iste sensibilibus omni quod suae lucis susceptiuum est, radios impertit, sic omnem tu mentem irradias. Non se contineat quae so super me multitudo uiscerum misericordiae tuae. Accende cor meum, resolu me & conuerte me in te, erudi me lux mundi, deus salutis meae, ut ea quae temihā amabile efficiunt, & item me te amare obligant, syncera stabilique me te contempler. Da quoque cordi robur quo te pro uiribus sic diligam atque honorem, quemadmodum id ipsum dignum fore, aequum, itemque idoneum mens propria illustrata censet.

Matth. 25.

Iohan. 1. Phil. 30 Iohan. 17. Sap. 7. Phil. 41.

1. Timo. 6.

Iohan. 1.

Articulus I. Excitatio mentis in amorem unigeniti.

IN deo salutare meum, & gloria mea deus auxilij mei, & spes mea in deo est. Segrega re iam nunc paulisper anima mea a multitudine rerum creaturarum, relinque quod omnium desiderabilium summam non complectitur. Quid nepe omnis boni, omnis pulchri, uniuersisque desiderabilis plenitudinem sortitum est, nisi praestantissima illa fontanaque & item increata bonitas unigeniti? Quicquid enim in creaturis sparsim atque per modum incompletum effusum est, in ea super simplici, perfectoque modo continetur. Fortitudinem cupis, fortemque diligis? En dei uirtus est unigenitus. Optas sapientiam? In Christo sunt omnes sapientiae atque scientie thesauri absconditi. Fons quippe sapientie uerbum dei in excelsis. Pulchritudinem desideras? Speciosus forma praefilijs hominum, est patris unigenitus. Porro, omnis decor, omnisque pulchritudo, ex splendidissimo eius claritatis fonte profluxit. Diuitias concupiscis? Omnia quae habet pater, habet unigenitus. Gloriam sublimitateque efflagitas? En rex gloriae patrique per omnia coaequalis, est unigenitus eius. In eo igitur salutare tuum, quoniam perfectum bonum ipse est. In eo gloria tua, quia ei soli debetur omnis honor & gloria, quippe a quo bona cuncta fluxerunt. Denique unigenitus, deus auxilij tui, quoniam sine ipso nihil uales efficere, sitque in eo spes tua, benedictus namque uir qui confidit in domino. Iam ergo domine deus uirtutum conuerte me, ne creaturarum commutabilitatem rerum amor a te me separet, ne tui in me dilectionem minuat, ne a tua contemplatione me praepediat. Etenim quemadmodum omnis natura, quae tu non es, a te d' unigenite processit: sic utique omnis amor, & item cognitio illius a te ordinanda consistit. Nil ergo extra te amare par est. O igitur adorande & super benedicte Iesu, hoc anime meae praestat, ut sicut quicquid sum & habeo, a super dignissima tua munificentia manauit, sic in ipsius honorem & gloriam haec ipsa indeficienter exhibeam tibi equidem debeo me totum tibi pareant, teque cognoscant & diligant omnia intima mea, stet in te fixa, incallescens & suspensa, omnis uirtus mea. Nil enim praeter te beatificare, nil quietum, nil contentum ualer constitutare.

Phil. 61.

Thre. 3.

Articulus II. Quemadmodum Christi humanitas ad deitatis contemplationem atque amorem uia sit.

T In hoc

1. Ioham. 4.

In hoc apparuit charitas dei, quoniam filium suum unigenitum misit in mundum. Diuina igitur dilectionis euidentis argumentum est missio unigeniti, denique missio filij in carnatio eius est in assumpta itaque humanitate filij, paterna dilectio elucescit. Nunc ergo si quod est in te sapientie lumen, si que gratitudo, si nobilitas aliqua, intueri & cōsidera o anima, quæ nā sint in humanitate Christi, diuini amoris signa, paternæ charitatis indicia, & æternæ clementiæ argumenta. Verus (ni fallor) amator censendus est is, qui alteri propter semetipsum propriamque bonitatem prouidet, succurrit, & proprias diuitias communikat atque impendit; porro quod id liberalius magnificentiusque effecerit, eo ardentior est appellandus amator. Intende ergo o deiformis anima, si & qualiter hæc in unigenito dei splendean, tibi que ab ipso exhibita sint. Multis quippe hæc amoris insignia exhibendi existentibus modis, nullus utique tam idoneus tamque præclarus esse poterit, qui ut seipsum quoque pro alterius quæpiam salute & bono impendat; quid nepe semetipso charius ampliusque impartiri quibit? Ideoque unigenitus dei, maiorem inque charitatem nei, non habet, qui ut animam suam ponat quæ pro amicis suis. Eras o anima olim exul & egena, criminis consors, & æternæ mortis obnoxia, Clausa erat patrici ianuam non exiitit quæ eam referare foret idoneus; de scenderunt ad inferos uniuersis; ad æternæ beatitudinis adaptionem condita fueras, sed æque summa rationis censura hac te destituit; hæc tibi abstulit originalis culpa. Vidēs hoc unigenitus, figmenti sui miseria tactus intrinsecus, grauius quoque tatum paternæ maiestatis honorem auferriferens, a regalibus sedibus descendit, & humane nature languoribus mederi festinans, formam serui accepit, qua nobis conaturalius aptiusque applicari, & item salutis remedia iustius posset impartiri. Etenim liberanda erat assumpta natura, quatinus quod offendit, satisfaceret; Homo autem offendit, hincque hominem deus assumpsit. Sed cum ob in defectibilem infinitamque sui incommutabilitatem, immensitatis cuiusdam rationem ipsæ contineat speciem naturæ ipsam quoque hominis peccatum, si ad diuine sanctitatis immensam maiestatem cōparet, infinita quædam iniuriæ offensæque exhibitione cōprehendat; quō utique ad totius naturæ reæ liberationem pura satisfaceret creatura. In eandem ergo personam, creatorē atque creaturam coire necesse extitit, si rea creatura re dimi debeat, quatinus creaturæ decliuitas superiori deitati pro uiribus satisfaceret, ipsa uero creatoris sublimitas satisfactioni idoneitatem efficaciamque præberet. Enim uero, cum non aliter nobis super splendens diuinus radius quæuari sensibiliū formarum obiectus uelaminibus lucere queat, quam omnino naturam liberando homini tam congeneam, tamque connaturalem & aptam assumere ualuit unigenitus patris, quam humanitatem ipsam?

Ioham. 15.

Philip. 2.

Psalm. 107.

Philip. 2.

Articulus III. Quemadmodum in incarnatione unigeniti paternæ charitatis ardor, & item clementiæ immensitas elucescant.

Mat. 3.

Mat. 17.

Mat. 4.

Luc. 7.

Luc. 9.

Prouert. 10.

Hic est filius meus dilectus in quo mihi beneplacui. In eo paternæ tuæ foecunditatis dignitas præstantissima, omnipotensque comprobatur ad adorandam & æterne genitor, quoniam filium tibi per omnia cœqualem genuisti; Nempe gloria patris est filius; imperfectio quippe filij, paternæ dignitati gloriæque paternali derogat. Est igitur tibi deus super felix pater in teipso infinita iucunditas, atque in omni creata illuminataque mente honor immensus in eo, quod tibi cœternū, coimmesum & æque perfectū filiū gignere & poteras, & scilicet cōcomitanter uolebas. Laudat & glorificat ois supmūdānus spūs, quoniam uerū deū deus uerus genuit, perfectus perfectū, incommutabilis incommutabile, simplicissimus simplicissimū, adorandus adorandū; & is cui inest ois nobilitas, origo uite, lucis plenitudo, fontana sapientia, & ois felicitatis in circūscriptio, eū cui hæc cuncta supeminētissime cōueniūt, cui nulla deest sublimitas. Quo modo ergo deus pater immensæ maiestatis, paternā tuā si per exaltatā magnificentiam eatenus inclinasti, tam dignanter (si sic loqui oporteat) humiliasti, sicque uehementer exinanisti, ut uelles dilectissimū filium tuū tam excellentē & præstantē, tam humilia atque abiecta assumere, & tam ima ac defectiuosa de ipso tui unigenito enantiari sustineres? Etenim si honor tibi est & infinita gloria, quoniam unigenitus tuus per omnia perfectus est, incommutabilis, adorandus, æternus ac uerus deus, quomodo non uisum est præstantissimæ tuæ paternitati incongruere ac derogare, ut unicus summusque tuus filius, mortalis & indigens, temporalis & finitus, imo creatura, quæ homo; & demum crucifixus appelleretur. Denique quæadmodum non uile tibi uisum est cum muliere humili utique præcipue uirginis cōmunem habere naturam; quid te de sapientissime & super sancte pater ad hæc induxit? Nunquid hæc frustra & absque ratione egisti? Nunquid creatura meruit, quæ uisum est, sed paternæ tuæ amorosa que benignitas, nostræ per hunc modum indigetæ auxiliari, sola tua bonita-

Ioham. 1.

1. Cor. 1.

Mat. 28.

bonitate infingente dignata est atque decreuit. Amoris est ista proprietas, ut amato amantis bona cōmunicet. Tu autē de super amande, super sublimis ac super diues pater, filium tuum & nobis & pro nobis donasti & misisti, quatenus per eum & cum eo & in eo filij tui nominemur & simus; nos utique qui eramus natura filij maledicti & iræ. Eia benedictio & claritas, & sapientia, & gratiæ actio, honor & uirtus, & fortitudo sit tibi benedictio deus & pater domini nostri Iesu Christi, pater misericordiarum, & deus totius consolationis.

1. Ioham. 5.

Apoc. 7.

2. Cor. 1.

Articulus III. Qualiter in incarnatione filij dei incomprehensibilis dignatio spiritus sancti refulgeat.

Inter uniuersa humane arrogantiæ medacia nefandaque scelera, nil eatenus graue opinor ut est blasphemiam, dum sibi diuinū aliquid homo impudenter attribuit. Maledictus plane infelix ille Manichæus, qui se spiritu sancto intantum repletū disseruit, ut iam non aliud esset ipse Manichæus quam spiritus. Te autē de alme paraclete sancteque spiritus, quæ diuinae scripturarum testimonio uerus deus diceris ac crederis, nedum a patre sed a filio quem manare certissime agnosimus. Porro quæ quid es & habes, ab unigenito tibi concessum est; Cuique uerus perfectusque deus existas, quæadmodum precor ab homine te procedere itaque mitti ac donari, dici suffers atque dignaris. Ait equidem amor noster crucifixus Iesus: Cum uenerit paracletus quem ego mitam uobis a patre. Et denuo de te loquens: Ille, inquit, de meo accipiet. Iam nunc de fons gratiarum, de spiritus ueritatis & humani cordis lumē. O desiderata benignaque bonitas, ostende cur tam uehementer tamque indicibiliter uiam tuā deitate inclinasti; & si ita fieri fas est, exinanisti? Enim uero a maiore qui de ipsa sortiri minorē magnificentia est; ab æquali autē, in nullo de decus censetur; sed a minori pendere & suscipere, uile & sine laude uidetur. Vniuersaliter namque passo honorabilius est agens. Distat autē a deitate, humana species distantia infinita. Tuæ igitur æternæ, est id dilectionis atque clementiæ, ut ad eum a quo profuiss, incarnatione nedum consentire sed & cooperari ad iheres, sicque a uero homine non utique ab humanitate, te manare, totūque quod es itemque habes, suscepisse profiteri non uilipenderes. Tu pudicissimæ uirginis castissimū uterū impregnasti. Tu illustrissimæ mundissimæque puellæ uirginæ cellulā corpore unigeniti occupasti. Tu ex purissimis sanctissimisque deiformis Mariæ, dulcis ac præstantis columbæ sanguinibus, æterno uerbo humane formæ corpus parasti; sicque actum asserimus, ut a quo æternaliter spiraris, uerus sit homo & mulieris filius. Sed nec inde erubescis, non id spernis. O misericordissime consolator, perfecte ac desideratissime deus, ingens foret, ni fallor, humanitas, si ab angelorum imo summus se doceri Seraphin contestari dignaret, aut ab homine angelus, seu ab idiota præclarus philosophus, uel eruditus theologus. Denique Seraphin altissimi super angelorum imū, angeli quoque super hominem, & hominis peritissimi super quempiam ignarum excellentia finita est, & in ordine ad deitatis super creaturam eminentiam nulla & nihilominus ab homine nedum sapere sed etiam esse te suscipere. O adorande ardentes paraclete dici sustinuiti.

Ioham. 16.

Ioham. 14.

Ioham. 15.

Ioham. 1.

Articulus V. Quod in incarnatione unigeniti, indicibilis ipsius exinanitio, clementia atque dilectio eluceat.

Amoris est hæc uirtus atque proprietas, ut amato amantem uniat. Porro quæ amor ipse uehementior ardentiorque fuerit, eo intimiorem magisque inseparabilem cōiunctionem efficit. Denique, perfecta charitas triformem operationem sortita est: Est nempe eius, ut amantem amato uniat, unita quoque in se mutuo transponat; demum, unita & item transposita indissolubiliter colligat, inseparabilique concordia uinculo coherere faciat. Ex modo igitur ac qualitate unionis, amoris est censendus ardor metiendaque quantitas. Præterea omnium unionum intima ac uicinissima, personalis existit cōiunctio. Te autē de æterne unigenite, homini eatenus unitū fatemur, ut ex diuina humaneque natura una subsistat persona, que perfectus deus & perfectus homo credit, ita ut & diuina homini, & deo humana uerissime cōperant. Non poteras o sancte fili dei te homini uicinius copulare, qui ut te ipsum hominē faceres, humaneque naturā sic tibi assumeres, atque nedum indissolubiliter sed & suppositaliter nostrā tuæ colligares naturā deitati, quatenus in eodē eadēque personali subsistētia qua tu æternaliter subsistis, assumpta a te nostra natura suppositaretur itemque subsisteret. Unde scimus incomprehensibilē tuæ charitatis ardore nimium honorasti creaturam tuam domine. O gloriose & super felix dei unigenite, quantum te amare obligamur, qui nostræ naturæ humilitatē sic diuinitatis tuæ consortem statuisti; qui super omnē supermundanoque illorum felicium animorum præclarā splendidamque altitudinem eam tam

incomparabiliter sublimasti, similitudo quippe amoris causa censetur, ideoque inter multam distantiam, minor uiget dilectio. Tu autem o summe Christe nondum nostra assumpta specie, in splendidissimo illo superpulchroque paternae lucis fonte latitabas, nec a mundana mente facile agnoscitur quibus, ideoque nec amari quoniam ignota diligi nequeunt. Sed dum nostra indutus forma in mundum uisibiliter prodisti, tanquam ex abdito patris sinu descendisti, atque quod nos dilexeris experimentaliter patris & in sinu. Itaque quo per incarnationem similibus, eo & amabilior utique nobis factus es, nempe quem ut uerum deum adorabamus & uerebamur, iam ut fratrem diligimus, ut redemptorem amplectimur, ut beatitudinis amissae redditorem amamus.

Articulus VI. Et est inflammatio cordis ad imitandam Christi humilitatem.

Non est seruus maior domino suo, neque apostolus maior eo qui se misit. Respice & intueere o anima mea, intende a quo appellationem sortita sis, a Christo nempe (ut opinor) te Christianam censeris gaudes atque fateris: te igitur Christum imitari par est. Aut ergo te domino tuo profundius humiliter, quoniam minor eo est aut eatenus ut ille, quia maior eo esse nequis: aut certe te horum nullum uales, eius pro uitiis humiliactiones assequi enitaris: perfecta namque consistes, si illius, ut tibi possibile est, exhibitionem ubilibet complecti sceleris, fatagas, perfectus est enim discipulus, si sit sicut magister eius: & fidelis quoque seruo magnificum perhibetur, si sit quemadmodum dominus suus. Porro, quod tam salubre tamque praclarum redemptio, plasmato atque fragili creaturae asseri ualebit, quam ut conditori, itemque saluatori suo iuxta uirum uigorem assimiletur: Nunc igitur o anima, si uere Christiani fidei rripudias, si Christi ueraciter charitate langues, si illius sic rei quemadmodum nominis parilitatem adeptus es, aut utique adipisci moliris sincero circumspectoque mentis contemplatu unigeniti filii dei exinanitiones in desinenter consideras: humilitas denique eo uehementior existit, quo quod se humiliat sublimior, idque ad quod se inclinat, decliuius extiterit. Igitur si humilitatis benedicti & beati Iesu intueri seque quod concupiscis, humiliantem se maiestatem, & eius ad quod super exaltatam suam deflexit altitudinem, decliuitatem conspecta. Et quidem presulgidam domini Iesu maiestatem euangelista ille deiformis in sinuans, atque de unigenito facti orsus, ut simus inquit in uero filio eius, hic est deus uerus & uita aeterna. Denique, cum in forma dei esset, non utique rapinam arbitratus est esse se aequalem deo, ipse quidem & pater unum sunt: & ad patrem loquens unigenitus, Omnia aut mea, tua sunt: & omnia tua, mea sunt. Palam igitur quod tota deitatis plenitudo sit filii atque in filio: sicut enim pater habet uitam in semetipso, sic dedit & filio uitam habere in semetipso. Agnosce itaque iam nunc (ut opinor) o nobilis anima, exinanitionem se unigeniti maiestatem, quam ante ipsius quoque mundi constitutionem habuit: est quippe lux pura a pura luce, actus ab actu, deus a deo aeternaliter proficiscens. Demum, assumptus paulisper speculari decliuitatem naturae, & quidem quid utique lucidius, quid prorsus uerius, quam quod uerbum caro factum est, quod post haec in terris uisus, & cum hominibus conuersatus est deus: Quod dum temporis adfuit plenitudo, misit deus filium suum naturam ex supermunda uirgine, factumque sub lege. Porro, in cunctis intellectualium substantiarum ordinibus humana specie, praesertim uero humana carne, quid omnino decliuius deitate autem quid penitus cogitari quibus praestantius? Cumque ueram deitatem, uerae humanitati, quarum altera summa, imaque est altera, in seipso in personali unitate copulauerit unigenitus, incomparabilem eius esse exinanitionem innotescit. Verbi itaque exinanitio, tam propter assumptam deum, cuius digne profari nequit sublimitas, quam ob assumptum hominem, cuius species in intellectualibus una est ac multiformiter egena, incomprehensibilis prorsusque incomparabilis censenda est. Enim uero paulominus ab angelis se minorauit angelorum dominus, qui utique fecit angelos suos spiritus, uniuersorum creator creatura manens: tamen quod semper est efficit dignatur, & cui milia milium ministrant, decies que centena milia milium assistunt, in medio pauperum suorum non iam tanquam cui ministratur, sed in similitudinem ministrantis conuersari acquieuit, uel potius concupiuit nempe exultauit ut gigas ad currendum uiam, & amantissimae quoque suae filiae decorem praeparauit. Quid superbis terra & cinis: cur humiliari, cur sperni, cur inferioribus exultabis uniri: praesertim dominari que gliscis: & ille ministrare uenit.

Denuo

deno non suam, sed patris uenit uoluntate perficere, factusque est ei obediens usque ad mortem: utique, cui uentus & mare obediunt, cui omnis pareat natura, quippe quo dicere atque mandante facta est & condita, & tu miser & miserabilis, quod uelut flos egredieris & contereris, ut fenum decidis, qui si amore dignus sis an odio ignoras, deum & dominum tuum se qui non uis, parere renuis, in oculis tuis forte humilis aspernaris. Praeterea cum nil quod non receperis habeas, nihil ex te possis, alteri te tam impudenter praefers, & non potius omnium bonorum fonti gratiarum actione confessionem impendis.

Articulus VII. Et est plenior metis instructio ad contemplandum, itemque sectandam exinanitionem unigeniti.

Discite a me quia mitis sum & humilis corde. O dulce uerbum, sed miti, sed humiliter, sed & mititatis humilitatisque amatori. O fons sapientiae, o lux mundi, o unigenite dei, qui utique in hoc natus es, & ad hoc uenisti in mundum, ut testimonium perhiberes ueritati, ut illuminares omnem hominem uenientem in hunc mundum: cur non tuos discipulos, tuos electos, tuos amantissimos trinitatis arcana rimari, super mundanos caelestium hierarchiarum ordines scrutari, rerumque naturam & ite proprietate inuestigare horitatus es: Cur o amator hominum praemadde ac supsuauis Iesu qui certissime maxima nobis bona faues, quod saluberrimum est consulis, quod optimum edoces, cur dulcis ac supereminens dominator a discendi horatu exorsus: Discite inquit a me quia mitis sum & humilis corde: Porro ante diem festum paschae sciens bone Iesu, quoniam uenit hora ut transires ex hoc mundo ad patrem instar benignissimi patris, ardentissimique amatoris itaque sapientissimi, consulis ipsis tuis filijs, discipulis ac praeelectis, singulare, saluberrimum, finaleque dogma relinquens iam nunc praeductum uerbum nedum sermone, sed actu quoque commendasti, nempe dum apostolorum pedes luit eo praecinctus lauisse atque teris, demumque se discis eisdem contestatus es: Vos inquit uocatis me magister & dñe, & bene dicitis, ium etem. Si ergo ego laui pedes uestros magister uester & dñs, & uos debetis alter alterius pedes lauare. Cur hoc egisti o sapientia dei, o uirtus patris, o uerbum ueritatisque paternae mentis, non utique aliunde, ut reor, non ob aliud (ni fallor) nisi quia unica beatitudinis aeternae uia ac ianua humilitatis extat. Tu equidem, ut idem ipse fassus es, ueritas uitaque consistis. Quid itaque est, quod humilitatem eatehens comendasti, nisi quoniam illuc nequit, nisi per sui exinanitionem homo ascendere, unde per elatione angelus ipse prolapsus est. Contrarijs quippe curant contraria, & ad oppositos terminos distinctis contrarijsque uis ac motibus proficiscit. Cuius ad ima a summis, a caelis ad inferos per superbiam fatani decidit, non utique nisi per sui exinanitionem ad supermundana contubernia, sydereasque iteni angelicas mansiones ascendere quibus homo. Iam nunc o prechata anima, si ueraciter sapiens effici cupis, aeternae fias discipula sapientiae: si recte progredi gliscis, Christum uiam se quere, non te domino saluatorique tuo praeferas, discite quia mitis est & humilis corde, quod si non didiceris, quicquid amplius agnoueris quicquid studueris, nedum non proficiet, sed esset atque damnabit. Enim uero quo Christo conformior efficieris, eo diuiniore, eo nobilior, eoque felicior fies. Quo autem uitae eius uehementius imitaris uestigia, eo illi intentione assimilaris. Quod si sanctissimum euangelicae annuntiationis dogma reuolueris, non aliud (ut opinor) tibi clarebit, quam quod ab exordio & usque in finem uita Iesu Christi, nedum humilima, sed & perfecta quoque ac totius humilitatis exemplar extiterit. Nascitur in stabulo, moritur in patibulo, in Aegyptum fugit, & patribus se subijcit. Denique, ubi caput reclinaret non habuit, & cum sceleratis reputatus est: Sed & in diuinitatis suae insignibus praclarisque miraculis non suam, sed patris quaerit gloriam, non se honorificat, sed salutem nostram efflagitat.

Articulus VIII. De inuestigabili diuinae mentis consilio, ac in comprehensibili celsurae eius altitudine.

O altitudo diuinitatis sapientiae & scientiae dei: quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles uiae ipsius. Iam nunc o angele magni consilij, o paternae mentis splendor, uerbum, atque consilium: o lux animae meae Iesu dei unigenite, qui omnem supercaelestem mentem sincero intelligibili lumine impleas, mentem meam & uim eius omnem tu irradias, affice & inhabita: tu muni, doce, & gubernas: sicque ob ipsam tui amabilem ac ueneradam incarnationem spiritum meum deifica, tibi conforma, ut quantum fas est atque possibile, cognoscam sensum domini & ineffabilem

T 3 bitem

Philipp. 2.

Ioan. 3.

Phil. 2.

Ioan. 13.

1. Ioan. 5.
Philipp. 2.
Ioan. 10.
Ioan. 17.
Ioan. 5.

Cor. 3.

Gal. 4.

Phil. 2.

Dan. 7.

Phil. 2.

Eccl. 9.

Ioan. 5.
Philipp. 2.
Psal. 31.
Coloss. 1.
Iob. 14.
Istae. 40.
Iacob. 1.
1. Pet. 1.
Eccl. 9.

Matt. 11.
Ioan. 1.
Ioan. 18.

Matt. 11.
Ioh. 13.

Matt. 16.
Ioh. 13.

Sapi. 7.
Eccl. 1.

Ioh. 14.
Istae. 14.

Ioan. 14.
Matt. 11.

Luc. 2.
Mat. 27. 5.
Luc. 9.
Istae. 53.
Ioan. 8.

Roma. 11.

Istae. 9.
Heb. 1.

bilem illam superalmæ superbenedictæ trinitatis censurâ, æternæ sapientiæ decretum, & summæ rationis dictam super humanæ salutis reparatione sapiam, & item syncere stabilitateq; contempler. Enimvero nedum omnes homines, sed & angelos quoq; uniuersos ab æterno saluos effici uoluit: ueruntamen quos elegeras, agnoscebas: casuros præcisisti & hos quidem irreuerabiliter, hos uero recuperabiliter, hos uero recuperabiliter nouisti lapsuros. Porro quemadmodum hæc cuncta in ipso æternitatis supersimplici nunc inuariabilisq; momento, æternaliter præiudicasti: sic in eodem nunc atq; momento cadenti homini mederi, redemptionisq; manerem statuisti, labentem censens deserendum angelum. Denique, electorum ac reproborum omnium angelorum & hominum non iam duntaxat beatitudines & pœnas: sed ipsorum quoq; præmiorum ac cruciatuum distinctiones, gradus ac ordines ordinasti ac præcisisti. Sed quis cognosceret sensum tuum domine, si non per unigenitum tuum hæc nobis essent reuerata: eos equidem quos ò super præstantissime & æternæ patris saluare decreuisti, redemptionis, ne ingrati increduliq; foret, latere modum noluit. Igitur unigenitus tuus filius q; est in corde tuo, sui dilecti genitoris ipse reuelauit per prophetas atq; apostolos. Etenim uerbum caro factum est secundum apostolum, sed & Christus dominus carnis præsens in iniquitatibus nostris iuxta prophetæ uaticinium. Redemptionis igitur humanæ exordium, est uerbi incarnatio: passio uero ipsius, salutis consummatio est. Hinc igitur palam, ni fallor, elucescit, quoniam, quemadmodum ab æterno statuisti hominem producere, sic utiq; pro casuro ab æterno incarnari decreuisti. O patris unigenite. O sapientiale & benignissimum, & humana, sed & angelica quoque ratione impenetrabile, æternæ adorandæ que trinitatis decretum. O abyssus iudiciorum dei, quæ sic homini, relicto angelo auxiliari uoluit. O infinita dei bonitas & charitas immensa. Etenim propter nimiam charitatem suam qua dilexit nos, deus suum filium misit in mundum, non utique nisi ut saluetur mundus per ipsum: elegit nos nanque in ipso, dum mundi huius nondum esset instituta mollitio,

Iohan. 15.

Rom. 11.

Iohan. 1.

Esa. 55.

Ephe. 2.

Iohan. 4.

Iohan. 1.

Ephe. 1.

Articulus IX. Quemadmodum saluis dei benedicti æquitate atque clementia, per temporalem particularemque CHRISTI mortem mors mundi uniuersalis ac æterna ablata sit.

Ro mors tua o mors, morsus tuus ero inferne. Quoniam ipsa tua super sancta dictante iustitia o sublimis ac supersubstantialis deus, malum nullum impunitum relinquitur, & denno sic exigente tu ipsius clementia, corporeæ aliundeque decerpæ, atq; per alterius culpam damnata erat succurrendum creaturæ. Quid utiq; tam idoneum tamq; rationale extitit, quam ut huiusmodi in mundum procederet saluator, qui pro alienis sustinendo clementer eriperet, & ipsa sui passione iuste satisfaceret non utiq; ipse puniri meruerit aut iuste punitus sit, quippe qui culpam quæ mortis passionisq; causa consistit fortitus non est: Sed in eo q; ob ipsam suam bonitatem, charitatem atq; clementiam se pro alijs sponte obtulit, misericordiam liberatis exhibuit. Porro in eo q; pro alienis tanquam proprijs passus est delictis, iustitiæ dei satisfecit: quoniam malum impunitum non remansit naturæ: quippe i dentitas in saluatore & saluatis, & ipsa quoque charitatis uirtus cuncta fecit communia, ut quia homo præuaricator est, homine patiente non tamen peccator è peccantibus signoscatur, quoniam charitas plura uelut unum efficit & alijs propria impendit. Quod si dixeris iustum cernitur, ut qui delinquit punitur atq; emendet, qualiter ergo is qui peccatum non e didit, neq; in uetus est dolus in ore eius, pro illis qui natura filij iræ erant iuste satisfecit: Sed iam satis, ut reor, claruit in humani redemptione generis æquitatis pietatisq; commixta fore opera. Veruntamen non sic pro homine unigenitus dei satisfecit, ut nullam originalis culpæ sentiat protoplasti pœnam post eritas: est enim mors hæc quam patimur culpæ pœna, quemadmodum lex peccati, quæ in carne sensualitateq; consistit, sed gratiam ac beatitudinem mors Christi recuperauit, & id quod homo peccato obnoxius nequibat, effecit. Enimvero propter unum humanitatis uerbum, Christi passio infinita quamdam efficaciam sortita est, atq; ob id totam naturam redimere fuit idonea, etiam temporalis existens. Purus nanque homo pro ipsa natura satisfacere non ualuit, quoniam in infinitum natura communicabilis est & infinitatis cuiusdam rationem habet, quoniam secundum se in determinata est & illimitata: denique gratiam ablatam reddere puro homini aut etiam creaturæ mere non suppetit, nil enim sine præiudicente gratia meritorij censendum est: lapsus igitur homo, propria nequibat potestate resurgere.

Ora. 12.

Iaiæ. 55.

Ephe. 4.

resurgere. Quid si peccati quæ magnitudo efficaciter penset, innorescet utique, cur ad reparandum lapsum hominem dei necessaria consistebat incarnatio. Nempe si digniore offerendo, grauioris prohibetur delicti, quomodo non præstantissimam diuinitis sanctitatem & immensam dei maiestatem offendere, infinitæ enormitatis est? & ad tantum diluendum scelus is erat opportundus, qui interminabilis efficacitæ dignitatisq; effectus deo secundum diuinitatis substantiam atque naturam satisfacere non competit, cum maiorem non habeat: porro, homo purus infinitæ dignitatis satisfaciendo nequit existere. Quid igitur restabat, nisi in eandem deum hominemq; conuenire personam? Ideoq; nedum pro originali si culpa, sed pro cæteris quoque peccatis Christus mortuus est: nec peccatum aliquod nisi si uirtute meriti dicitur passionis remitti, fateri par est.

Rom. 5.
1. Corin. 15.

Articulus X. De unitate dei & humanitatis in Christo.

Te denique o altissime dei unigenite, uerum deum hominem que uerum, non utique in una natura, sed in psona una confitemur, neq; patrem neq; spiritum sanctum incarnatum asserentes, quanquã tu cum patre & spiritu sancto unus sis deus, una natura, & ut ad omne dicam, una quedam res summas: Humanitatis namq; assumptio personam in diuinis, non naturam directe respicit: & licet rota cooperante trinitate sit facta incarnatio, sicut ab efficiente principio, in solo nihilominus filio terminata creditur. Enimvero quos est una personalitas, unum utiq; esse atq; subsistere. Vnde elucescit, sic à uerbo assumptum hominem, ut in ipso uerbi suppositi e personalizatus sit, neq; itaq; ex rationalis animæ & humanæ in Christo carnis unione resultat hypostasis alia ab hypostasi uerbi, sed in ipsa carnis ac animæ copula pfecta est constituta natura, simulq; ad esse uerbi assumpta. Veruntamen in Christo salua manet ac integra utraq; natura, proprias sibi fortiens unaque que operationes, ut idem Christus propter humanitatem humana, & item ob diuinitatem sit operat⁹ diuina. Nam & si suppositum sit quod patitur & agit natura, tamen agendi patiendiq; ratio est atque principij. Vnde & si de eodem Christo secundum differentiam quamdam diuina ac humana prædicetur, nihilominus qd secundum qd dicat, solerter contemplari par est. Ipse eadem & pater propter diuinitatem unum sunt, & propter humanitatem pater eo maior est. Deniq; Iesus traduxit populū suū p desertū, & quidē in deserto rētauerūt Chr̄m, quæ ratione deitatis enuntari de Iesu Ch̄o palam fallor extitit: necdū q; erat tūc homo, sic q; ob uerbo unitā humanā naturā deus de uirgine nascit, occidit, & sepelit. In hac tui unitate, & circa hæc in te ueritatē naturarū, multiformiter à ueritatis tramite sana q; fide defluerit atq; decepti sunt inimici tui dñe deus salutis meæ, ò summe Chr̄e, patris adoræ fili. Hostis q; ppe tuus supbus ille Artius, uerū tibi dei tate ac rationalē abstulit animā, quæ admodū & Eunomius. Photinus te p; hoiem sibi catus ē, sicut & Hebion atq; Cherintus. At uero immū diffimus totiusq; falsitatis exemplar Manichæus, humanæ in te nō credidit ueritatē carnis. Valentinus tibi nō humanum, sed celeste corpus attribuit. Sabellius te uer; deū fassus, te cū patre unam personam differuit, sicq; patrem sensit incarnatum. Porro, reprobis ille Apollinaris, nō iā ex mariæ sanguinibus se corpus suscepisse, sed quod solo quoque auditu horribile est, uerbi aliud in carnem transmutatū opinatus est. Nestorius ille maledictus, duas dixit uerbi & hominis personas, & infelix falsitatis collega Eutyches unam tibi duntaxat naturam largitus est, ò pater ne & excelsæ dei unigenite.

Iohan. 14.
Exod. 17.
Plal. 135.

Luc. 2.
Marc. 27.
Marc. 16.
Plal. 87.

Articulus XI. De donis nature homini à deo donatis.

Omne donū optimum, & omne datū perfectum, de sursum est, descēdens à patre luminū. Amisso (ni fallor) rei possessæ erudit, quantum res ipsa possessa chara sit, p̄iosa & appetita. Si igitur naturalij donorū dignitatē dilectione q; quis noscēre appetit, quantum de illorū earentia & itē amissione doleat sapienter cōsideret, nonne ipsum esse cunctis naturaliter appetibile ē, & ob eius conseruationem cætera colliguntur & expēduntur? Quis præterea sanæ mentis, non actualia ac exteriora bona omnia pro ipis suis interioribus essentialibusq; seu naturalibus bonis impendat? Quis nō uehementius esse, uiuere & intelligere, ac cæteras naturæ donationes, quam diuitias & honores, famam & laudem diligit, atque complectitur? deniq; quis manum aut uisum, quis pedem uel auditum pro omni alieno bono relinquit? Quis pro toto uniuerso intellectum seu (quod minus est) sensum amitteret, aut etiam monstruosum corpus sortiri dignaretur? Denique, si cuiquam sensu seu lingua, aliō ue orbatō naturæ munere, si ipse ab aliquo defectus reparatur, atq; quod deest impartitur, quo utiq; ardore reparantem sanatus diligit.

Iacob. 1.

git: quò ei fore gratus molit & fatagit: lam autò d bone creator, d benigne deus, omne mihi quod habeo naturæ bonum, à te impartitum est: a tua munificentissima præstatiſſimaq; bonitate esse, uerere, & intelligere sortitus sum: à te sensus omnis, & corporis decor atque perfectio: à te sapiētia & prudentia, libèra quoque uoluntas, itemq; sensitiuus appetitus. Quantum te pro uniuersis his amare obligor d benedictè creator? Amplius autem, quid hoc q; hominem naturè alter omniū terrenorum dominum staturisti, & sub pedibus eius cuncta subiecisti: q; in eius ministerium, elemēta cœlorumq; corpora, planetas & sydera operatus es, & ad tui imaginē & similitudinē eundem produxisti? q; rationale ei immortalemq; animam, tuæ ueritatis contemplatiuam, & item tuæ bonitatis dilectiuam, atq; per hoc perpetuæ felicitatis capacitatem præstare, sola tua bonitate dignatus es? Porro, altero alterum in multis naturæ pfectionibus ac fulcimentis multiformiter prætulisti, & hūc quidem corporis pulchritudine, hunc mentis ingenio, illum nobilitate & diuinitis, istum complexionis æ qualitate, naturaliq; mititate præornasti: alijs hæc omnia, alijs quædam im partiens: hunc fecisti naturaliter amabilem, illum eloquentē, istum robore fortem & agilem, statuta quoq; elegantē, cordeq; prouidum constituisti. Hæc cuncta bonitatis tuæ munera sunt: d fontana omnis boni origo, d diues & sup̄splendēs diuinitas: q; qui horum plurimadeptus est, amplius omnino regratari, non uero inflari habet.

Articulus XII. Admiratio diuinę munificentię in donis gratię & supernaturalibus donationibus.

Boni est hæc proprietas, ut se diffundat atq; comunicet. Cumq; o sup̄benedictè & sup̄sanctè deus naturaliter bonus sis, cuius utiq; natura est bonitas, & non nisi pura, nisi incircumscripibilis, quomodolibetq; perfecta, quid omnino tibi proprium est: quid connaturale: quid ex te metipso agere possit, nisi diuinitis bonitatis tuę impartiri ceteris, nisi tuam alijs communicare beatitudinē, & demū nil prorsus tuę munificentię expere relinquere? Nèpe ut Plato differuit, optimus eras: Ab optimo porro longe omnis est relegata inuidia, & ob id nil sibi proprium referuat. Deniq; non tuę su per bonę deitati & item præstantissimæ bonitati suffecit, o fons uitę & luminum lumen, super exaltate creator, uniuersorum naturales capacitates replere, omniq; enti secundū proprietatē suę speciei naturam, & item naturalem potestatem bonitatis tuę dona influere, sed ea quoq; quæ omnem creatę mētis & essentię dignitatem, perfectionē, & ordinem super grediuntur, homini q; p̄stitisti, & pollicitus es, atq; præstabis. Nempe quid hoc q; ad sup̄cœlestem æternamq; beatitudinem hominem produxisti, qd̄ cum angelis ei beatitudinis equalitatem spondidisti, q; insuper te ei facie ad facie manifestare decreuisti, ut sit homo per gratiam, quod tu es per naturam? Deniq; o hominum amator, patris unigenite, quid est homo quia magnificas eum, quia uisitas eum, quia innotuisti ei? Etenim ipsi tuo amatori, de te itemq; tuo patre profari orsus promissisti, ad eum inquires: Veniemus & mansionem apud eum faciemus. O sancta diuinitas, o sublimis in diuinitatē trinitas, o incircumscripta maiestas, quæ excelsos infides thronos, quę sedes super Cherubin, quę præterea inaccessibleē lucem inhabitas, quid est homo quia reputas eum? quia dignum ducis super huiusmodi aperire oculos tuos, quia ipsum deitatis tuę replum efficere dignatus es, quia delicias tuas esse cum filijs hominū contestatus es, quia tibi cura est de nobis? Te igitur d æternę & sup̄simplex deus, infinitam bonitatē confiteor, te omnis boni fontanam originem complector. Te uniuersorum prouisorē conseruatorēq; reor, colo, & adoro. Tu in star liquidi elemēti cunctis super effluis, uelut indefectibile lumen singula uenustas, tanquam inexhaustibilis fons omnia diffundis. Te uniuersę beatitudinis obiectum fateor, te cunctorum desideriorum finem intueor. Tu uirtus uirtutum, sine qua nil agere idoneū est: Ens entium, sine cuius participatione ac manutentione res nulla subsistere ualet: Tibi omnis honor & gloria.

Articulus XIII. De supernaturali fidei dono.

Erat lux uera quæ illuminat omnem hominem ueniētem in hunc mundum. Nempe ad patrē loqui exorsus unigenitus, Pater, inquit, manifestasti mihi nomen tuum hominibus quos dedisti mihi de mundo. Et de nūo, Ego te ait clarificasti super terram. Rursusq; Ego, asserit unigenitus, in hoc natus sum, & ad hoc ueni in mundum, ut testimoniu phibeam ueritati. Multifarie multisq; modis docuisti & illuminasti mundum hunc d̄ lux mundi, fons utiq; sapientię, uerbum dei in excelsis. Etenim p̄ philosophos naturalis theorię amatores, ceteros illustrasti. Quod enim notum est dei, manifestatum est in il-

Iohan. 1.
Iohan. 17.
Iohan. 18.

Hebr. 1.
Ecd. 1.
Rom. 16.

Matt. 18
Iohan. 16
1. Corin. 13
Istiq. 52.

Psal. 9.
Psal. 143.
Iohan. 14.

Danic. 3.
1. Timo. 6.
Psal. 143.
Ioh. 12.
Prouer. 9.
1. Pet. 5.

in illis. Inuisibilia namq; dei per sensibilem notionem ab illis agnita sunt: datū quippe est illis philosophari propter nos. Insuper altiori nos diuinioreq; sapientiã per sanctos tuos uas resimbuisi: nempe horum primus Moyses mudi originem edocuit, & ceteri de tui incarnatione, itemq; aduētū & hominis reparatione profati sunt. Sed temporis iam instante plenitudine, & ipso patris incarnato filio, uere altissimam edocti sumus theosophiam, quam nos unigenitus dei per se, suosq; præsertim uero eruditus apostolos ac euangelistas. Hęc equidem diuina scientia in philosophis profus ignorata, in prophetis quoque & si quoddammodo, admodum tamen obscure elucescens, à Christo uniuerso est orbi euidenter patefacta. Ipsa est summæ benedictięq; trinitatis confessio, uerbi incarnatio, diuinęq; eucharistię cognitio admirabilis atq; salubris. Hinc sancta & ineffabilia uerba didicimus: Hinc panem filiorum, non utique canibus communicandum, sortiti sumus: hæc est tuę superbontæ deitatis donatio, d̄ adorande dominator, qua nos tuæ (ut fas est atque possibile) uoluisti naturæ consortes effici, mentes nostras deificans, & ad tuæ uitæ ac operationis deformem assimilationem sublimas. Quemadmodū enim in futuro similes tibi erimus, quoniam uidebimus te sicuti es, cognoscentes sicut & cogniti sumus, atque in eandem imaginem transformati, sic in præsentī quoque nos tibi deiformiter cōformari uoluisti, sed tūc per speciem, nunc uero per fidem. Enim uero, quæ est ipsa tua uita & actio, d̄ sup̄felix omniū principum, magne & beatissime deus, nisi splendidiſſimæ tuæ increatęq; ueritatis eterna contemplatio, & item uerbi substantialis ac interminabilis tuę bonitatis ineffabilis dilectio, nisi æterni uerbi productio, sanctiq; spiritus profluxio? Huius nos uitę & actus participes, ac per hoc naturę tuę consortes, o admirabilis & incomprehensibilis domine staturisti, ea quæ in te ipso sunt pandens, & unde tu ipse gaudes, nobis insinuans atque comunicans. Omnia quæcumq; audisti à patre, nota nobis fecisti, d̄ dei unigenite, Pater nempe te diligit, omnia tibi ostendit & docet. Porro nec tu illa abscondis, sed angelicę humanęq; menti reuelas. Etenim thesaurus absconditus & sapientia occultata, quæ utilitas in uitęque: Ea igitur, quæ diligentiibus te præparasti, nos latere noluit, ne sine spe ac charitate existētes, sensibilibus prorsus essemus intēti. Veruntamen cum ea nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec corde comprehendi queat, par extitit eadem credi. Fides enim, unigenitæ d̄ p̄ci palii est. In cognita nãq; amare qs ualet? Ob hæc nobis à te impartitã sapientia, tibi p̄cordialiter grās exhibere uehemēter obligamur, dñe Iesu magister bone.

Articulus XIII. De spe.

Deniq; ne legis tuæ ardua atq; difficilia mentē auertant, fidei spem coniunxisti legifer sapientissime. Spes enim p̄gnij minuit uim flagelli. Quomodo equidē immortalis uitæ & beatitudinis future fides, presentia relinquere & diuinæ legi parere faceret, si spes nullam illam adipiscendi confisteret? Amplius autē, quis sine spe longanimis, & item usq; in finem perseueras manebit? & quidem sine charitate fidem, non spem formatam fore, palam est. Dæmones namq; credunt, ueruntamen cum ea admodum in Enchiridio Augustinus edisserit de spe formata, quæ diffinitur certa expectatio futurorū bonorū, ex grā dei & meritis proueniens.

Articulus xv. De charitate.

Porro spem fidēq; charitas ipsa cōplectitur: sed est naturalis charitas, qua omnia & non duntaxat intellectuales essentię, rationalesq; animi diuinum esse amant & appetunt, quippe sine quo ne in momento quidem subsistere queunt. Denique, proximi amor est, sed non in deo, dum uidelicet nō ob eum finem ob quem creatus est, diligitur: sed harum dilectionum nulla est gratumfaciens. Quicquid enim ex si de non ē meriti est expers. Est igitur charitas quoad actum ex fide & spe proficiscēs, qua deus ipse amatur, & ob æternam felicitatem proximis. Hęc omnium uirtutum prima est atq; altissima, sine qua nulla est actio meritoria: ad ipsam quoque cuncta sunt ordinanda, & ipsi essentialē præmium, quod utique dei uisio est, correspondet. Sunt proinde charitatis tres gradus seu species: Prima communi appellatione, amor dicitur, cuius est ut amato amantem uniat: Secunda autem, extasis est, quæ amantem in amatum transponit: Diuinus enim amor, ut ait Dionysius, extasim facit. Nempe amantem sic in amatum transformat, ut extra se poni uideatur: Tertia uero, zelus dicitur, cuius est unita atque transposita indissolubiler colligare. Hęc eminentissima est rationalis mentis perfectio. Tu autem d̄ desiderandē deus, o super exaltata mens, o honoratissime intellectus, qui nati-

Matt. 7.
Matt. 7.

1. Iohan. 3.
1. Corin. 12.

Iohan. 15.

Ecd. 20
Istiq. 64
1. Corin. 2.

Iacob. 2.

raliter amor es, qui substantialiter charitas es, te à nobis diligi uoluisti atq; iussisti, sed nunquid ob tui indigentiam non utiq; Quid enim afferet: quid tibi prestabit amor & laus, seruitus & contemplatio procedentium à te animorum, siue supercoelestium siue mundanorum: qui incommutabilis es, qui perfectus es, qui aeternis infinitisq; & item proprijs diuinitijs semper exultas: sed propter nosmetipsos nos te uoluisti diligere, ò aeternae & superessentialis ardor. Non enim aliter sic sanctissimae tuae æquitatis exigente censura, te frui potest mens creata. Deniq; nil iustius quam ut ob te metipsam, propriamq; bonitatem, nullo adhuc dilectionis sperato præmio, diligaris. Etenim qui quid bonitatis habet omnis natura, quæ tu non es, à te sortita est. Tu quoq; naturaliter bonus es, ideòq; naturaliter amabilis. Præterea, unumquodq; taliter & ad id conuersiui est, quemadmodum & à quo processit, à tua autem superadoranda bonitate, sapientia, charitateq; formata, uniuersa ò bene dicte opifex deus profluxisse constat. Omnia quippe in sapientia fecisti, Deniq; nihil eorum odisti quæ fecisti. Nil ergo ad te conuerti nisi per sapientiam & charitatem idoneum est, quod intellectualiter emanauit. Nostra autē sapientia, fides est orthodoxa, in increata ueritate lumine stabilita, aeternae sapientiae radius, & diuinæ mentis existens riuulus. Porro amor, fidei forma est atq; pfectio.

Articulus XVI. De amabilitate bonitatis diuine.

IN quo autem omnium pulchrorum atq; bonorum perfecta possessio sita est, hoc utiq; summe amabile est. Bonum equidem est, quod omnia appetunt: & appetitus obiectum, bonum est. Deniq; eatenus est ens omne amabile, quantum de bonitate sortitum fuerit: quantum uero defectibilitatis possederit, tantum (ni fallor) uel de odibilite aut certe non amabilitate adeptū est. Etenim si bonitas limitata est atq; finita, secundum mensuram diligibilis extat. In te autem ò superfelix deus, ò præpotens dominator, ò rex inclite, omnium pulchrorum & bonorum perfecta extat possessio: tua namq; perfectio in finis nullus existit. Es enim ens per essentiam, in quo quicquid ad plenitudinem, nobilitatem, ac pfectionem ipsius esse pertinet, eminentissime comprehenditur. Non est in te materia determinans, non potentia contrahens, non denique differentia coartans, sed es actus purus, cuius esse liberrimum & simplicissimum existit. Enim uero lux es, cuncta illuminaans, uniuersa decorans, omnemq; uniuersorum speciem ac pulchritudinem instituens. Et quemadmodum sine solis presentia, diurnum mox iubar euanescit, sic utique tuo paupis per à rebu sub tracto lumine, omnis profusus totius uniuersi ornatus ac dispositio, splendor & actualitas labescit atq; tabescit, discolorat repente uultus naturæ, & lumen omne obrenescit, nil amplius amabile, nil desiderabile perseuerat. Pulcher igitur es ò sancte deus, & pulcherrimus ipse, cuius pulchritudinis non est finis. At uero omnem supercoelestem tu mentem, angelicum omnem animū intellectuali luce uenustas, intelligi bilisq; ueritate fulcis. Tuæ mentis splendor, tuæ lucis quidam candor, omnis creatus extat intellectus: si in momento, si in ictu oculi tuæ destitueretur claritatis manutentia, in ipsam nihil tenebrosam confestim prolaberetur, odibilemque caliginem sine tuæ perfusione lucis, ueritas nulla elucescit. Adhuc, naturaliter lux es, & non utiq; nisi aeterna, quæ aliunde illustrationem non suscipis: nullius autem entis natura in ipso minorata à sui perfectione, pfectaq; plenitudine esse ualet: lux ergo tua ò uere beate conditor, omnino splendidissima, purissima, penitusq; incircumscripta: deniq; inuariabilis est, & minui nequit. Ideoq; à tuæ claritatis superublimi sinceri tate, lux omnis creata in finite occumbit, incomparabiliter deficit, potiusq; caligo apparet quam lumē. Sol & luna, cunctaq; cœli sidera & omnis ornatu eorum, tui cōparatione obnubilari uidentur, & in conspectu tuo munda non sunt. Porro supermundanorum illorum animorum, Cherubin, Seraphin, atq; Thronorum, omnium quoq; tui supercoelestium uranicq; templi sacrarum phalangarū uniuersus decor & lumen omne, si ad tuæ lucis plenitudinem referuntur, potius nil & tenebræ quam aliud uidebuntur. Præterea, à quo præstantissima nobis bona impartita sunt, ardentissime diligipar est: omnium uero naturæ & item gratiæ donorum fons atq; principium deus ē: ab hoc enim ente dependent cœlum & terra, & tota uniuersa natura: ab ipso siquidem omnibus datū est esse & uiuere, secundū nobile Aristotele. Deniq; uniuersorum ultimus finis, diuina existit bonitas: qua non existente, seq; subtrahente, nil secū dorum desiderabile remanet, imò nec sibi ipsi amabile censendum est. Cunctis igitur uehementissime amabilis est, tam utique ob seipsam, quam propter ipsius communicationem. Est nēpe deus sublimis & benedictus, esse tantū, esse purū, esse in se subsistēs ac separatū.

Arti

Articulus XVII. De supernaturali felicitate, ob quam hominem deus ipse instituit.

IAm filij dei sumus, & nondum apparuit quid erimus. Scimus autem quoniā cum apparuerit, similes ei erimus, quia uidebimus eum sicuti est. Est hoc omnis creaturæ mentis perfectio summa, ut diuine illi increatæq; menti, maxime (ut fas est) assimilatur. Deus autem cognoscit se sicuti est. Nos igitur tunc ei uere similes erim, dum ipsum sicuti est uiderimus. Non potest autem id præfenti uita contingere: Non enim uidebit eum homo & uiuet. Iam quippe per fidem proficiscimur, atq; per speculum in ænigmata conuemur: ex parte quoque cognoscimus. Porro, dum uenerit quod perfectum est, euacua bitur quod ex parte est: quod tūc utique accidet, dum cognoscemus quemadmodum & cogniti sumus, contemplantes eum facie ad faciem. Hoc uero quid est, nisi deum per speciem speculari, ipsamq; diuinitatis essentiam clare & sicuti in semetipsa est intelligere. Hæc est uita aeterna, tota q; nostra felicitas, ac ultimus finis, ut te taliter uideamus, ò deitas trinita, ò trinitas simplex & una, unum uerum deum, ex quo, in quo, & per quem omnia. Hoc tuæ munificentie donum est, ò larga diuinitas, ut nobis nedum cum angelis beatitudinis æqualitatem promitteres, Erunt (in quiens) sicut angeli dei, sed cum superexaltata quoq; tua deitate, uisionis similitudinem spondere præstareq; dignareris, ut iam sit homo per gratiam, quod tu es per naturam. Quæ est ò super sublimis deus nostra substantia, quæ dignitas nostra, ut tam intime, tam uicine, tamq; immediate, aeternæ tuæ luci & essentie incomprehensibili, humanam mentem unire non despiceres, ut te per speciem uideat, per essentiam intelligat, & sicuti es clare concipiat. Non est equidem, ni fallor, in hac uisione beatifica inter mentem contemplantem, & te deum contemplatum forma media, à te atq; à mente cognoscente distincta. Etenim per speciem creaturæ nequaquā (ut opinor) per essentiam uideri uales. In fine nempe ab altitudine & sinceritate superuenientis tuæ substantiæ, creata omnis forma occūbit, distat, & deficit. Hincq; ad æquata similitudo, idoneūq; exemplar, & ratio sufficiens ipsam tuā essentiam sicuti est agnoscendi esse nequit. Nō enim eam repræsentare efficax est. Per increatā igitur id speciem contingere restat, quæ altera quam ipsa tua essentia consistere nequit. O fontana sanctitas, fons omnis sanctitatis & uniuersæ æquitatis mensura atque principium. O diuinæ naturæ largitas & amor, quæ se sic totaliter electis intellectibus contemplandam, diligendam, possidendam atque fruendam præstat, itemq; sibi creatos animos sic indissolubilitate coniungit, ut per eandem speciem, qua deus ipse se cōspicit, mens quoq; creata deum benedictum agnoscat. O infinita & incogitabilis aeternæ maiestatis dignatio, dum tam propinque, imò sic immediate creatori creatura cōiungitur, quorū utiq; natura, dignitas & ordo incomparabiliter profusus distant, bonitas se cōmunicat, amor uero coniūgit. Deniq; felicitas hæc supernaturalis omnino est omnē uirtutem creatā transgrediens, ad quam per supernaturalia dei dona peruenire mens ualet. Beati qui habitant in domo tua domine. Beat' utiq; & beatus nimis, quæ elegisti. O infinita reprobæ mentis miseria, ò reproborum & te deum inhonorantiū horrenda infelicitas, negligentia, deplangenda ac abominanda ignobilitas, dum ob inanem transeuntemq; presentium dilectionem atq; libidinem, hæc aeterna & præstantissima, hæc supernaturalia & diuina bona deserunt, dum tantæ dei largitati & charitati ingrati sunt, ab horum me secerne collegio. O deus aeternæ, ò hominum salus atque amator, ò admirabilis princeps & dominator omnipotens, illustra & conforta me: O uirtus & sapientia dei, ut in te sapiens stabilisq; existens, tantam hominum dignitatem, tuamq; clementiam & amorosam largitatem indefinenter attendam, & digne secundū hoc coram uultu tuo ambulem.

Articulus XVIII. Quod uita Christi sanctitatis mensura sit & perfectionis exemplar.

EGo sum uia, ueritas & uita. Tu utique ò pulcher dei unigenite, imago patris & figura substantiæ es, uia es per quam, ueritas in qua, & uita ad quam gradimur: Tu ostium, per quod si quis introierit, saluabitur: denique, tu ueritas, & qui ex deo ē, te audit. Propterea nempe te mundus non audit, quoniam ex deo non est. Tu quippe lux mundi es: & qui sequitur te, non ambulat in tenebris: sed in uia deus te nō cognoscit, quoniā in propria uenisti, & tui te non receperūt. Nā lux in tenebris lucet, & tenebræ eā nō cōprehenderūt. Es insup ò sempiternæ pris filii uita. Sicut em̄ p̄r̄ habet uita in se metipso, sic dedit & filio uitā h̄c in semetipso. Præterea, q uerbū tuū audit, & credit ei qui misit

Iohā. 4.
Deute. 32.
Psal. 102.
Sapient. 1.
Iohan. 1.
Iohan. 1.
Iohā. 14.
Colos. 1.
Iohan. 10.
Iohā. 1. 8.
Iohā. 1. 9. 6.

1. Iohan. 3.
Exod. 33.
1. Cor. 13.
Iohan. 17.
Mat. 22.
Psal. 83.
1. Corin. 13.
Psal. 25.
Rom. 1.
Mich. 5.

missit te, habet vitam æternam. Hęc est autem uita æterna, ut cognoscamus patrem, in parenteque prolem, & item in utroque super sanctum utriusque commune profluuium spiritum sanctum, unum solū, uerum, uiuum & omnipotentem deū. Nunc igitur d' anima, d' deima go, d' rationalis mens, si Christi discipula, si eius imitatrix uitæ effici satagis, eam quā in carne conuersationem duxerit, infatigabiliter speculari, atque pro uiribus sequere. Ipsius eadem uita in Christiana religione prima est: In omni uero ordine primum, metrum est ac mensura posteriorum: & quo primo illi uicinius quid extiterit, tanto omnino perfectius censendum est. Ideoque uita sancti & benedicti, dulcis & amandi Iesu, cuiuspiam fuerit uita similior, eo sanctior & item nobilior eam & item nobilior eam fateri par est. Resurrexerit igitur uita domini tui, dei tui, saluatoris tui, cōditoris tui, & eius in quo tota tua salus locata est. Et quidem de ipso tuo crucifixo Iesu id (ni fallor) in primis innotescit, quoniam ipse qui de eter no super diuitiis patre æternaliter profuxit, ex mortali pauperetate est in seculo matre editus: processit ex utero mulieris, qui ex corde manauit dei patris. Denique, natus pannis inuoluitur, atque in præsepio rex gloriæ, princepsque uniuersosque reclinat. Circumcidit quoque, qui totius est fontana sanctitatis origo, qui culpe nescius est, & naturaliter sanctus ex tati: Sed & immolatur in templo, quem sacrificium laudis honorat, qui uere adorandus est, quem omnis decet honor & gloria. Porro tyranni declinat uesaniam, in cuius conspectu cœlum & terra contremiscit, pro quo contra insensatos orbis terrarum pugnaturus est, à cuius utriusque ira uirtutes cœlorum mouendæ sunt. Demum, parentibus subditur, qui uocata eque non sunt, & obediunt ei tanquā quæ existunt: cui uniuersa paret natura, quem omnis quoque super cœlestis altitudo ueneratur: matri subijcitur, qui deo patri æqualis est, quem dominationes adorant, tremunt potestates. Præterea prædicans, qui uis uisione angelicas mentes felicitat, ab impijs calumniatur, ab insensatis deridetur, propter nos lassatur & sitit, tenatur & efuritur: sudat, dormit, atque contremiscit: demoniacus perhibetur, à quo uerissime spiritus sanctus emanat: fertur gulosus, qui uetium protoplasto cibum inhibuit: iniquitatis fautor censetur, qui iustus est dominus & iustitias dilexit. Verum dum tem poris existit disposita hora, turpissima amarissimaque morte dominus uirtutum & item san ctus sanctorum, interemptus est: qui uerus est dei filius, itemque uerus deus, blasphemans damnatur: A uibus denuo cœli nidos, uulpi busque terræ habetibus foueas, non habetuni genitus dei ubi caput reclinet: Sed & uisus est non habes speciem neque decorem, qui eam quam habet pater pulchritudinem, ab eodem æternaliter sortitus est. Etenim secundum illustrē Hilarij, species ē in imagine. Iā nunc quid in cunctis his d' diuina anima, nisi exinanitionem & pauperatatem, nisi obedientiam patientiamque dei & domini tui competis: Hęc tibi sectanda deseruit, hæc uerbo actuque edocuit. Enim uero quo illi in his conformior effi ci te contigerit, eo certissime sanctior pstantiorque staueris: quo autem ab illis uehementius declinaueris, eo uilior efficiaris, & à uero rectoque beatitudinis calle gressus amplius defleat.

Psal. 25.
Luc. 2.
Isai. 53.
Luc. 2.
Psal. 49.
1. Tim. 1.
Matt. 22.
Luc. 2.
Iob. 34.
Matt. 9. 27.
Luc. 22.
Iohan. 21.
Marc. 4.
Luc. 22.
Matt. 8.
Ioh. 11. 10.
Gene. 2.
Psal. 10.
Isai. 53.
Lu. 9. 18. 57

Isai. 53.
Iohan. 15.

O Blatus est quia uoluit. Unigenitus natusque. Nemo, inquit, tollit animam meam, sed ego pono eam. Sed cum ob infinitam præstantissimamque tui dignitatem d' altis sine Christo, unius utique minimi stillicidij sacri tui sanguinis effusio, totius erat mūdi solueri delicta prorsus efficax, omninoque idonea, cur utique turpissimam atque amarissimam mortis specie subire maluisti, his ut reor, ex causis: Primo quidem, ut quam sit grauis peccati transgressio, insinuetur, ob cuius remissionem, tãtam sentit sanctus sanctorum poenalitatem. Secundo, ut diuinæ Christi charitatis nobis ardor pateret, dū propter nos semet taliter impendit, ut nil sibi quod non pro nobis posuerit, reseruaret. Tertio, ut nostræ insufficientiæ auxiliaretur, passionis suæ tantæ nobis merita augens & communi cans nobis quippe, non sibi meruit. Quarto, ut patientiæ fortitudinisque refereret exēpla, quibus ob futuræ felicitatis amorē prospera mundi despiceret, atque nulla eius aduersa formidare animemur. Quinto, ut obedientiam commēdet, factus obediens patri usque ad tam horribile passionis genus. Veruntamen cum maiorem hac dilectionem nemo sortitus sit, ut animam suam pro alio donet: rursusque eo uehementius, ni fallor, comprobetur diligere, quo poenaliorem mortis maneriem subire non reuuit, inrēte pro uiribus intueri d' ani ma, quæ utique pro te unigenitus dei pertulerit: & quidem id in primis elucescit, quod cū optimæ harmoniæ, & item proportionatissimæ cōplexionis extiterit, quippe qui ex purissimis sacrae uirginis sanguinibus natus, atque uirgineo castissimorum ipsius uberum lacte fuerat enutritus, & dirissima pluitimaque quibat perpeti, & nihilo in minima illi læsio

poen

penalissima erat, quemadmodū equidem fortissime, sic utique & tenebrimæ quodque naturæ subsistebat. Igitur memoria memor sum, & tabescit in me anima mea, d' bone Iesu, d' summe Christe, d' naturalis æternæque dei unigenite, dum mortis tue circumstantias ac ambitum contempler: nempe ante diem festū Pasche sciens tu d' sancte saluator, quia instaret præ ordinata ab æterno hora, qua filius hominis esset in manus peccatorum tradendus, à discipulis paulisper elongatus, omnemque tibi instantis passionis amaritū dinem qualiterque lucidissime sciens atque contemplans, sed & propriæ teneritudinem naturæ atredens, factus in agonia, prolixius orabas: in ipsam quoque terram te proci dente, factus mox est sudor tu us sicut guttæ sanguinis decurrentis in solum. Per hanc te d' amande Iesu, sanctæ tuæ ani mæ angustiam atque timorem precor, ut formido tua non me terreat, neque sempiternus me horror comprehendat, omnisque procul à me inordinatus mceror abeat, & tui quoque nomi nis sanctus ac filialis me amor possideat. Denique, ab angelo confortatus, à ministro inquam, itemque tua creatura, consolamur fortiri non abominans, hostibus tuis (pro quorum etiam salute pati uoluisti atque uenisti) obuiam profectus es: confestimque uelut latronem te ligant & circumdant, cauteque ducunt, & se poenis tuis in hora illa tenebrarum fatigant & fatiant. Ipsas quippe illas tuas sanctas ac uenerabiles manus dire contempnibiliterque uincitū: oculos in super tuos uisio pulchrioris, & nunc certe sole splendidiore, scelerati uelant, illu dentes tibi, & conspuentes in te, uenerandam (ut opinor) barbam euellentes, & honorabi les capillos uiolentissime in cœctis reprobisque manibus educentes. Denique, percutiū te atque blasphemant, & amplius quam æstimari ualer, totis suis præcordijs uilipendunt. Verū tamen faciem tuam non auertis ab increpantibus & conspuentibus in te: dedisti maxillam percutienti te, & opprobrijs saturatus es. Porro, ueritatem passus, te dei filium, inuindique iudicem profans, reus ab uniuersis mortis proclamaris, tu utique quæ clauis habes uitæ & mor tis, qui occidis & uiuificas, & in cuius ore dolus inuentus non est: quippe qui substantiali ter sanctus es. Demum, præsidij ligatum consputumque te præsentant, irridet te, albam te in duens uestem rex sceleratus, qui utique es sapientia patris, qui uniuersosque ordinem insituisti, & in quo sumo omnes sapientiæ itemque scientiæ thesauri absconditi. Præses in super d' sancte domine te nudat, ligat, atque flagellat, qui diē lumine suo uestis, qui lumine uelut uestimento amictus es, & qui proprijs cuncta perfectionibus adornas. Nudaris propter me domine mi & deus meus, qui angelicas mentes immortalitatis stolam in ipso seculo exordio induisti, uniuersosque super splendentis tuæ mansionis felices in colas, beatitudinis splendore uestis, gloria eos & honore coronans. Cōfestim autem facinoris ministri ipsam tuam uirginem & tenebrimam, nobilissimam ac uiuacissimam carnem sic diris flagellis uulne rant atque dilanant, sic laceram cruentamque efficiunt, ut iam non sit in ea nisi tuumens liuor, nisi uulnus & uulnus, nullaque prorsus sanitas, sed defluens undique rubicūdus ille tuus præ tiosissimus sanguis, sanctum tuum corpus à planta pedis usque ad uerticem capitis cruore perfundens: denique, uniuersa spectante cohorte, te summo cum contemptu regem formant, longas acutissimasque & item multas adorādo tuo capiti spinas uiolentissimè super fundissime imprimunt, purpurā induunt, sceptrū apponunt, teque d' super benedictæ dei unigenite uilissimi illi canes cum illusione adorant, conspuit, atque percutiunt: continuo autem ex sacro capite sanguinei riuui emanāt, oculos uultumque sanguinolenta rube dine humectan tes. Iam uero Iesu bone decorus tuus uultus pallore & mcerore, spūto & sanguine, percussione & angustia, sic deformis & à propria specie alienatus ē, ut agnosci uix queas. Egre deris igitur denuo & pretorio, portans spineam coronā & purpureū uestimentū, statimque te conspicit amarissima tua uirgineā & dulcis genitrix, cuius præ amaritudine cor pene scif sum est, sed & præ dolore defecit atque in semetipso contabuit: uiderūt quoque te inique, Tolle & Crucifige insonantes. Tandem igitur bauians tibi crucem, cum latronibus eductus est: transfixusque manibus & perfossus pedibus crucifigeris, & cum sceleratis reputatus es, at que in illorum medio erectus: felle quoque potatus, inclinato capite spiritū emittis, mox carnitursus copulandū.

Iohan. 12.
Iob. 11.
Nume. 23.
Marc. 27.
Luc. 23.
Ioh. 10.
Luc. 22.
Isai. 50.
Iob. 16.
Iob. 3.
Marc. 14.
Apoc. 1.
1. Reg. 2.
Ioh. 11.
Ioh. 18.

Quod stultam fecit deus sapientiā huius mundi. Væ abiecta sunt mundi, elegit deus, ut confundat fortia. Denique, mundi sapientia biformiter (ni fallor) intelligi ualer, ut puta mundane carnaliterque uiuentiū, & item philosophica illa naturalisque philosophorum theoria. Vtraque autem stultam fecit deus. Prima equidem non nisi presentia cogitat, neque ea que spūs sunt sapit: ideoque dominica ei non sapit passio, neque cruciformiter Christum assequi molit. Por-

V ro

ro, naturalis philosophoy: theoria seu scientia, neq; originē neq; finē humanā nouit pro
paginis, imò nec institutionis huius ei maneries innotescit. Vnde consequens factum est, ut
humanā quoq; beatitudinis media, quibus illam fortiri accidit, ignoret. Quis namq; eorū
protoplastorū quemadmodum sit instituta molitio speculatus est? quis naturalis in illis
concreationem iustitiā: quis diuinā praeuaricationem iustionis intueri quiuir? cui hoc in
notuit, qd diuinitatis per speciem uisio, hominis finis felicitatēq; consisteret? Man dū ab ater
no fuisse, à primo tamē processisse principio, Plato & Aristoteles opinati sunt: deum quoq;
per essentiam à creatis posse contemplari intellectibus, omnis illa philosophorum cate
na penitus sensit impossibile. Cumq; Christi incarnatio & mors ad amissē ordinetur repa
rationem illis ignotae beatitudinis, non utiq; mirum, si deum incarnatum passumq; fateri,
eximiae arbitrentur dementia: nempe ad naturalem quam ipsi duntaxat afferūt felicita
tem, ex puris suis naturalibus hominem astruunt pertingere posse. Horum itaq; sapientia
am deus stultitiam reputat, non quasi id quod scientia ueritatis est, illoz diligentia com
plexa est stultitiam aut uanitatem, simpliciter & absolute existimet. Omnis namq; scientia
de numero bonorum honorabilium censenda est: philosophica quoque theoria, diuini est
se aternitatem, simplicitatem, perfectionemq; & plurima uera atque subtilia scrutata est
& intuita. Verū tamē, qm dum deū agnouissent, nō tanq; deū honorificauerūt, neq; suare
cte uisunt sapientia: sed quā fidei subdere debebāt, p hāc se illi obiecerūt: supernaturali q
pe theosophiā, naturālē oēm parere notitiā par ē, re: q; creatay: notionē ad diuinitatis
contēplationē cōgruit dedere. Rursus, stultā fecit deus mundanā sapentiā, dā id qd illa
tam impossibile edidit, p simplices humilesq; sui ministros tā multiformit egit: Diuinā
em uirtutē nil supra re: naturā ordinēq; posse, fassi sunt: qd tūc oportēs & immēsus deus
reprobauit, dū oēm re: naturā suis subiecit, atq; p hoc p abiectionē dī, orbē sibi suęq; fi
dei tā incōprehensibiliter substrauit, credulūq; cōstituit: hoc (ut reū) est qd diuinus in
cit Apostolus: Nos, ingens, p dicamus Iesum crucifixū, Iudaeis qdē scandalū, Gētib; ue
Articulus xxi. De congruentia modi passionis Christi, (ro stultitiā,

Psal. 109.

Sapient.

1saie. 40
Rom. 11
Psal. 41

Iob. 14
Psal. 100
Iob. 10

Quam magnificata sunt opera tua domine: nimis profunde facta sunt cogitati
ones tuae. Omnia quippe in sapientia fecisti. Veruntamen uir insipiens non cre
gnoscit, & stultus non intelliget haec. Si igitur d sapientissime deus, d prouidē
creator, o infallibilis domine, nihil omino ortum est in uniuerso, cuius nō apud
re legitima ratio praecūsa est, si omnia in numero, pondere & mensura constituisti, si coeli
terramq; sapientialiter suauiterq; gubernas, si in super de ipso quoq; malo, bonum pre
uenire facis, atque per hoc ea que bona sunt, uehementius splendidiusq; uenustas, nun
quid eorum quae in te ipso assumpsisti, fecisti, & item sustinuiti, quiddam sine idonea efficacia
ratione peregisti? Nefas est id opinor, suspicari. Sed quis nouit sensum domini? aut q
siliarius eius fuit? Veruntū, qm signatū est super me lumē uultus tui dñe, atq; de ipsa tuale
ge ut cūq; docuisti me, qd illustrias dederis, nō utiq; abscondā. Es equidē o hoibus amāde
amplectē de, sempq; contēplande dei unigenite in carnatus, ut nos bestijs cōparatos deifi
cares, ac angelis cōquarēs: post hęc in terris uisus es, & cū hoibus cōuersatus, ut sup mun
dani nos tui cōubernij incolas in eternū efficeres. Porro ut uniuersalē ppetuūq; mortem
destrueres, tēporalē sortitū es interitū: sed q tā multiplex tormentorū genus subisti, hūac
(nifallor) cōtigit, quatenus omne illud diuersumq; infernaliū à nobis agmē supplicioy: tol
leres. Ibunt qpe ab aqs niuū ad calorē niuū. Ignis q; sulphur & spūs pcellay: pars ca
licis eoy: est emillic terra tenebrosa & opta mortis caligine, terra miserij & tenebray, ubi
umbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Deniq; Iesu Chře pau
re & formidine cōtabuisti, ne nos iudicij aeterni timor opprimeret, ne inferoy: horor de
glutiret: ligatus q; es, ut nos uinculis facinoy: uincturayq; demonū abolueres, ut uinctos
educeres, ut in cōpedib; maniciq; ferreis alligados liberares, ut ligatis manibus & pedib;
bus, in exteriores projicē dos tenebras re dimeres. Proinde uinctus duci uoluisti, quaten
ā gehēnali nos itinere abstraheres: illud, cēdi, & cōspui dignat^o es, ut à demonioy: nos im
properio subannationēq; eriperes: uelari autem in oculis carnis, ut mentis nostrę reuela
res oculos: blasphemiam quoq; ferre placuit, quatenus ab aeterna illa barathri erepri blas
phemia, ueri summā deitatis cōfessores ueneratoresq; efficeremur. Insuper praesidi tam in
honeste pseruati tulisti, ut tuo nos tribunali offeramur placētes itēq; honesti, & ne nos iud
icialiter dānamur morti instar iniq; d sancte sanctorum adiudicari nō abnuisti, atq; ut
nos q prsus stolidi extimimus, insipientib; utiq; iumentis cōparati, ueri tu: cōstitueremur cō
fortes

fortes sapientia. Irrisus es, & alba uelle indutus es, ut honoris & glorię nos operiamur in
dumentis. Porro toto corpore flagellari lacerariq; tolerasti, quatenus caro nostra quae to
taliter insecta erat, à dignis redimeretur uerberibus. Illusorie quoque te regem statuit,
& spinis sacrum caput coronant atque transfigunt, quatenus aeterni nos regis filij consti
tuti, eternaliter regnemus, diademataq; regni de manu dei sortiamur. Sed & sic populo pre
sentari sustinuiti, ne utiq; nos aeterno iudicij cum cōfusione atq; rubore praesentaremur.
Denum, baiulans tibi crucem existi, quatenus onus peccatorū super nos graueretur graui
tum, ne nos in tartarea loca proiceret, cōbustionisq; materiā praberet, à nostris hume
ris tollerēs, tuisq; ferres ac tecū crucifigerēs: ligno proinde affigeris, manibus pedibusq;
transfixis, ut qui in ligno uincebat, in ligno quoq; uinceretur: itēq; ut culpā quam pedi
bus properando, manusq; protoplastus ad prohibitum cibum expandendo ipse meru
it, tu sanctē innocensq; agnē dei lueres atq; deleres. Amplius aut factus es, p nobis patibu
lum subieci maledictus, quatenus maledictis benedicerēs. Cum facinorosis quoq; compū
ratus es, ut fors nostra in coelis, portioq; in terra uiuentium cōsistat. Dederūt pręterea in
esca tua fel, & in tui tua potarunt te acetō, qd hinc tolerasti, ut coelestis tuę mensę nos par
ticipes cōstituerēs, atque à tartareo felle absinthioq; liberares per dignissimam quoque
tuam passionē, & eius pręstantissimam sanctitatem uniuersum mūdum uiuificares, san
guineq; tuo lauares atq; mundares.

Articulus xxii. De quibusdā supernaturalibus diuinā munificentia: do
nis, quibus homines uehementer deficiati sunt.

Quid retribuam domino pro omnibus quae retribuit mihi? Vehementer nimis
ut cerno, honorasti sublimastiq; nos d summe dei unigenite, d Iesu bone atque
excelle. Nempē quod uni humanā speciei personā contulisti, omnibus quo
dam modo ob eam quā in specificā natura unitatem sortiti sunt, communicaf
se uideris: unde quemadmodum uno cadente cuncti cecidimus, & item uno satisfaciente
redimimur uniuersi, sic (nifallor) uno à te supernaturaliter sublimato, ipsam utique natū
ram ac eius omnia supposita, honorationē dignitatemq; quandā adipisci constat. Deni
q; quid tam naturale, q in bonis consorti naturā congauere, atq; in nocentibus cōtrita
ri? rursusq; cum ex similitudine proficiatur dilectio, naturā participem speciei: cōfor
tem diligere par est: similitudine autem unit, dilectio quoque cōiunūia efficit cūcta. Elu
cescit ergo, ea quae uni hominū impartita sunt, uniuersis quodāmodo fore cōmūia. Ide
oq; nō duntaxat d super sancte deus, sup his gratiay: infusionibus, quas ipse à te sortitus
sum, grās exhibere obligor, sed de omnibus q; tuis donis, meae naturā participibus à tua
suplarga bonitate cōmunicatis, id ipsum aequū est efficere. Et quidē in primis ab origine
ordiri congruit: hoc nēpe quid est, q protoplastos cum originali iustitia creasti, in paradī
so locasti, atq; immortales, & ab hac uita ad aeternitatis beatitudinē profecturos, si nō trās
gredereēt eodē molitus es: supernaturalia sunt haec, in omnēq; transferēda sobolē extire
rant, nisi culpa intercessisset. Quid autē q ea protoplastus perdidit, nosq; illis destituit: nō
em ex te, sed ex ipsa nostrę libertatis adhesionē atq; uoluntatis consensu processit per di
tio. Nunquid uero ob nostrā negligentia ipsi tua munificentissima praestantissimaq; bo
nitati est exhibēda ingrātitudo? Deniq; omnia subieciisti sub pedibus nostris, Dominamī
ni (inquens) uolucris cœli, bestijs terrae, & piscibus maris. Insuper cœlum & sydera in
ministerium cūctis gētib; cōdidisti: sed his utiq; sublimius ualde cōsensū est, q ipsas etiā
angelicas mentes ac sup cœlestes intellectus in hominū custodiā ministeriumq; operatus
es. An nō oēs administratores spiritus sunt? Nōne uni ex nostris dictū est, Cōseruus tuus
sum atq; confrater, & illorū qui in Christo sunt? Demū, patriarchas prophetasq; statuisti,
ex qbus & p quos te fore incarnandū pollicitus es: his tua secreta & que naturaliter pa
tere nequeunt, reuelasti: hūc p uerū, hūc amicū, hūc electū, hūc seruū, hūc alioy: de
um (Moylen loquor) appellare d super exaltate & sup adorādē dominator dignatus es. O
mira inexcogitabilisq; dei clemētia, quid quidē est homo, quid hęc inortalis natura, cor
poralisq; sub stātia, ut sancti, immortales, simplicissimi creatoris puer & filius, amic^o & ele
ctus nominē? Veruntamen de uno ex nostris scriptū est, Et obediuit deus uoci hominis,
Itēq; de altero, Ecce constitui te deū Pharaonis. Sed & de oibus nobis, Dedit eis potestā
tem filios dei fieri. Ideoq; altissimum precari orsi, cum fidutiā depromimus: Pater noster
qui es in coelis, deū & iudicem nostrūq; creatorē mi patrē appellātes. Demū, d super admī
tande deus, d omniū sapientissime gubernator sup sublimis tua: bonitatis donā aeternus lar

1saie. 63

1 Per. 2.
1saie. 73.
Psal. 78.

Psal. 119

Gen. 21

Gene. 2

Psal. 8.
Gene. 2.

Hebr. 1.
Apoc. 10. 22.
1. Cor. 12.

Psal. 8.

Deut. 28
Exod. 7.
Iohan. 1.
Mat. 6.

giter, tamq[ue] super effluenter hominibus impartitus es, ut de ipso omniu[m] gratiaru[m] fonte san-
 cto utiq[ue] spiritu scriptura perhibeat: Spiritus (inquiens) nondum erat datus, quia IESVS
 necdum erat glorificatus: nempe dudum certe datus (ni fallor) extitit, qui loquutus est
 per prophetas, qui Moysen erudit, qui beatissimum David induit, suumq[ue] organum effe-
 cit, qui ipsum quoque Ieremiam in utero sanctificauit: ueruntamen in ea nondum pleni-
 tudine ip[s]us ab hominibus gratia participata fuit, ut adueniret & item incarnato dei uni-
 genito, nondum tam uisibiliter, nondum tam exuberanter communicari dignatus est al-
 mus ille uereque adorandus paracletus. Deinceps igitur, apostolus operatus es, quorum
 rementibus ad instar soni uehementis impetusq[ue] fluminis, omnem eis linguam sanctiq[ue]
 sapientiam erudiens. Amplius uero, fidelium corda tanta fidei flamma, tanto que tua &
 uere super altissime uniuersorum conseruator atque plasmator, charitatis ardore uulne-
 rasti, ut pro deo nedum sua, sed & se quoque in omnem cruciatum sponte impenderent.
 Electis tuis multiformem gratiam elargitus es, huic uirginitatis castimoniam, illi anacho-
 reosam perfectionem tribuens: hunc confessione, illum sacerdotio adornasti. Porro, alteri
 sermonem sapientie, alteri uero scientie, & item signorum ac prodigiorum: alteri pote-
 statem prestitisti: hunc spiritu uaticinandi implere, illi autem cordium arcana reuelare di-
 gnatus es: hunc fidei fortitudine ac zelo, hunc spei longanimitate eius certitudine uehe-
 menter roborasti: uulnerasti hunc charitate tua sanctissima, & omnium presentium tem-
 poraliumque contemptum ac derelictionem alij donasti: illum uirtute ac clementia,
 istum humilitate atque patientia, & item stabilitate ac obedientia, hunc tam singulariter
 splendere fecisti: deuotionem hunc precipuum, hunc contemplatione profundum, hunc
 morum honestate compositum lucentemq[ue] statuisti. Præterea, cæteris hunc preulisti, ut
 alios quoque erudiat, atq[ue] ad te reducat. Alium sinceritate cordis paceq[ue] mentis, & in san-
 cto exercitio tuoq[ue] ministerio feruentem fecisti. Alterum præ reliquis discretum, & alium
 cæteris eminenter exemplarem operatus es. Zelo in super salutis proximorum ac religi-
 onis augmenti quosdam tam mirabiliter constituisti accensos. Hæc omnia de bone IESV,
 de inscrutabilis ueritas, de incircumscriptibilis splendor, tuus spiritus efficit & præstat, cum
 tamen ipse idem utiq[ue] simplex incommutabilisq[ue] perseueret.

Articulus xxiii. De ineffabili dignatione spiritus sancti in eo quod
 tam super effluenter humanis dignatus est mētibus dari atq[ue] infundi.

Cum uenerit paraclēt[us], ait unigenitus, quem ego mittam uobis à patre, spiritus
 ueritatis qui à patre procedit, ille uos docebit omnia. O missionem dignissimā,
 de præstantissimum missum, dum is mittitur, qui cum patre & filio simul adora-
 tur: quippe qui cū utroq[ue] unus est deus, unus est dominus. Deniq[ue], charitas dei
 diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus ē nobis. O nobile donum,
 de munus desiderabile atq[ue] præclarum. O uere felix, præcordialiterq[ue] amplectenda in-
 fusio, dum is donatur, quo omnis cælorum uirtus subsistit, quo pater filium, & item patrem
 filius æternaliter complectitur & diligit, osculatur atq[ue] connectit. Quid est homo o alme
 paraclete, o spiritus sancte, o desiderabilissima benignissimaq[ue] bonitas, ut ei mitti, ut illi in-
 fundi, ut ipsi donari digneris & uelles: neq[ue] enim nisi uelles, hæc fieri, una nēpe tui & patris
 ac filij extat uolūtas, impartita essentia, cōparatq[ue] potestas. Non te donat pater, nō mittit fi-
 lius tanq[ue] minorē atq[ue] ministrū, quem admodum Eunomius Arriusq[ue] mentiti sunt. Non te
 o supralme consolator creauit in uirtute patris unigenitus, uti infelix ille tuus hostis mace-
 donius differuisse inuenitur. Porro, dum te donari mitti q[ue] phibes atq[ue] fateris, tam ex par-
 te termini à quo, quam ex parte termini ad quem, exinanitio quædam (nisi fallor) tui infi-
 nuari uideretur. Demum, dum ad decliuorem sublimior mitti, dignatio quædā uel ex ina-
 nitio missi censenda est. Ideoq[ue] nobis mitti uis atq[ue] p[ro]stari, meræ tuæ bonitatis dignatio
 est, & immensæ opus clementiæ. Veruntamē, quoniā in patre filioq[ue] autoritas cōsistit ori-
 ginitis, ab illis te infundi ac dari parē, nempe & à p[re] ipse q[ue] unigenitus missus est ac da-
 tus, cum tamē omnia quæ habet pater, habeat utiq[ue] & filius, sitq[ue] cū patre unū. Veruntamē
 unū ex his ad quæ missus, quibusq[ue] datus est filius, est certissime & factus. Paruulus nanq[ue]
 natus est nobis, & filius datus est nobis. Sed & uerbi caro factum est, & filius incarnatus
 est, quod tibi de super benedictæ super essentialis que paraclete nequaquam ascribi ualeat
 apparuisti in columba igneisq[ue] linguis, nobis quoque te pater filiusq[ue] impartit. Sed nū-
 quid hoc quippiā factus es: Vehementissima, ut cerno, prorsusq[ue] inexplicabilis est dignatio
 tua, munificētia benignitatis tuæ credi potest, cōprehēdi neq[ue] de suppone paraclete, de lux
 syn

Johan. 7.
 Ier. 3.
 Psal. 47.
 Actu. 2.
 1. Cor. 12.
 Rom. 8.
 Johan. 10.
 Ioh. 7.
 Iohan. 1.
 Actu. 2.

hyncera & æterna, de naturaliter clemens cōsolator, deus sublimis & bñdixit. Etenim tu pa-
 tris filijq[ue] amor es & osculū, pax atq[ue] cōmunio, nexus iteq[ue] dulcedo: deniq[ue], tu sumē pacis,
 tu donorum & angelicorum impletor animorum, nihilominus ad hominem descendis,
 nosq[ue] tuæ deitatis templum efficis, nos patri ac filio tibiq[ue] connectis. Porro, eatenus te no-
 stris familiarem exhibere asp̄natus nō es, sic intime illis coniūgi dignatus es, ut de te uel-
 ut de consorte familiarissimoq[ue] amico prin cipis nostri, uisum est, in quant, nobis & spiri-
 tu sancto. Tu de super amabilis deus, de super clemens paraclete, spiritus es sapientie & intel-
 lectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus sciētie & pietatis sanctiq[ue] timoris, hæc septi-
 formi gratia tam in cōparabiliter Christi animā, demumq[ue] suorum replesti. Tu præstantis-
 simam illam mundissimāq[ue] puellam fecundam fecisti atq[ue] puerperam: apostolorum tu in e-
 briasti mentes, in catholicāq[ue] ecclesia uates & doctores, euangelistas sacerdotēsq[ue] opera-
 tus es: omnem tuæ clementie super effluentia, gratiq[ue] plenitudinem in ea effudit: per te
 & ex te angelicā & deiformē in hoc mūdo hoc p[re]senti conuersione adepti sunt, angeli
 eq[ue] puritatis similitudinē forti sunt, deificati sunt, depurati sunt, & uisibilia supgressi, æter-
 nis dūtaxat omni mente atq[ue] uirtute inhæserunt, quorum nos utiq[ue] uestigia sequi par est.

Articulus xxiiii. De mirabili diuinæ potestatis communicatione, dum ho-
 minibus omnipotens signorū miraculozq[ue] efficiētia præstat.

Benedictus dominus deus Israel, qui facit mirabilia solus. Nempe, cuius utiq[ue] im-
 perio nisi solus creatoris parer ordo, obeditq[ue] natura. Ipse equidem sol[us] est, qui
 uniuersorum legem & ordinem, cursumq[ue] instituit, & sub eius institutione ordi-
 nis omnis natura creata comprehensa est, nec propria ualet efficacia supra natu-
 ralem entium agere legem, sub qua ipsa quoque ordinata est atque locata. Quis similis
 tui in fortibus domine, quis similis tui? Magnificus in sanctitate, terribilis atq[ue] laudabilis,
 & faciens mirabilia. Veruntamen de super felix trinitas, quæ remetipsam nobis tam exube-
 ranter, itaq[ue] totaliter tribuisti, ut utiq[ue] cognoscamus & diligamus, possideamus iteq[ue] te fru-
 amur: denique, ut sit nobis summus genitor in patrem, in fratrem unigenitus, & in hospiti-
 rem mentisq[ue] inhabitatorem spiritus sanctus. Id ipsum quod tibi tam proprio est, homi-
 nibus quoque impartitus es: subiecisti ipsi tuis fidelibus atq[ue] electis rerum ordinem, en-
 tium naturas, cursumq[ue] mundi. Magnum est hoc de sancte & excelsæ, de uere bone munifi-
 centissimeq[ue] deus, ut tam admirabilem, tamq[ue] supernaturalem ac diuinam hominibus tri-
 bueres potestatem, ut qui ex se nil queunt, per te ultra ac supra omnia potentes existant.
 Quid non subdidisti hominibus de altissime princeps? Sed quid miror quod eis cuncta
 subiecisti, quibus te ipsum quoque subdere decreuisti? Eras nempe de unigenite dei sub-
 ditus illis. Insuper, in illorum ministrorum super mundanos illos intellectus, super cele-
 stesq[ue] animos ab alto emittis: & illorum plurimis nostrorum plures gloria & honore sub-
 limiores efficis: quosdam uero ex nostris, cunctis angelicarum phalangarum mētibus ue-
 hementer preulisti: Deniq[ue], non tam precante quam præcipiente Iosue, solis latio solito
 relicto itinere mirabiliter cessauit: Ipso quoque sancto Israelitarum olim rege efflagitan-
 te Ezechia, decē sol gradibus reuersus est. Omnia fidei uirtus, quæ mortuos uiuificat, cæ-
 cos illuminat, naturam uincit, cælis imperat, dæmones eicit, mortiferum omne innocuū
 efficit, serpentes calcit, elementis præualeat: quæ quicquid à fidei ueraciq[ue] domino postu-
 lat, sortitur: quæ reprobis quoque mirabilia agunt. Enim uero quidam tuorum de incircun-
 scriptæ potestatis deus, imperatorq[ue] omnipotens, ne in igne quidem lesi sunt, quod in ue-
 teri inter dum lege factum scimus, sed in noua frequenter nimis. Nec enim earum necessa-
 rium reor exempla rerū adducere, quarum uix numerus extat. In fluctibus alij submersi,
 illæsi egressi sunt, aquarūq[ue] undas uelut solidam terræ planitiem calcarunt plurimi. Por-
 ro, truncati aliqui, etiam caput ineffabiliter erigentes, usq[ue] ad electa id loca tulerūt. Sanat
 ægros umbra Petri, sudariumq[ue] Pauli. Tres legitur Christus mortuos suscitasse, sed maio-
 ra his operati sunt sui. Cordium patent aliquibus arcana, & irrationabilia quoq[ue] animāria
 instar intellectualium naturarum, sanctis tuis domine parent, eosq[ue] uelut audire uident.
 His domine sigillis, testimonijs istis fidem sacram diuināq[ue] signasti atq[ue] firmasti. Alioq[ue]
 quomodo à paucis atq[ue] simplicibus, ab idiotis & ignobilibus, ab humilibus pauperibusq[ue]
 hominibus, sine armorum uolentia, sine dialecticæ astutia, sine Tulliana eloquentia, sine
 libidinis uoluptatibusq[ue] sponcione, ad tam arduam legem, tamq[ue] inscrutabilem fidem uni-
 uersus uoluit orbis conuerti: mihi autem nimis honorati sunt amici tui deus, nimis cōfor-
 tatus est principatus eorum, Vehementē mirificasti eos domine, Mirificasti eos nempe in

Actu. 17.
 Ioh. 11.
 Actu. 2.
 1. Cor. 12.
 Psal. 71
 Exod. 17.
 Psal. 8.
 Lucæ. 2.
 Iosue. 10.
 Iosue. 38.
 Marc. 16.
 Act. 1. 19.
 Iohan. 14.
 Psal. 118.

uita, in morte, itemq; post mortem, sed quomodo illorum immortales mentes in sublimi-
tate habitacionis uranico supersplendenti q; throno glorificas, quorum cadauera quo-
que iam uitae expertia & animarum praesentis destituta, tot signis tantis que prodigijs
honoras:

Articulus xxv. De eminentissimo sacerdotalis dignitatis munere.

Coenantibus autem illis, accepit IESVS panem: & gratias agens, benedixit ac fre-
git, deditq; discipulis suis, & ait: Accipite & edite: hoc est corpus meum: Hoc fa-
cite in meam commemorationem. Inquieta est ardens dilectio, donec amati per-
fecte copulerentur amatum: iuferuens quoque amator, charitatis suae exhibere indi-
cia dilectis satagit: sic & tu quoq; d' bone Iesu, idoneum & plenum, perfectumq; nobis tu-
e dilectionis memoriale ac pignus relinquere dignatus, id nobis deseruisti, quod pro nobis
ex uirgine suscepisti, in morte tradidisti, & item in cruce effudisti. Benedicta anima mea do-
mino, & omnia quae intra me sunt, nomini sancto eius. Ecce enim quem colis atq; adoras,
in quo summam finalitatem tuam beatitudinem fateris, quae amas & appetis, & ob cuius uni-
one nocte dieq; laboras, praesto est, prope est, substantialiter adest, a te contractari sumitq;
concupiscit, seipsum tibi tradit. Porro, quoniam ipse est panis uisus, eiusq; caro uerus est
cibus, cibato autem essentialiter coniungi oportere cibum, satis ut opinor elucescit. Hinc se
Christus per carnem suam & sanguinem sub panis uisus speciebus, fidei animae substanti-
aliter unit, quatenus mentem cibet atq; in se resoluat, ac per hoc immensus nobis suae cha-
ritatis ardor plenissime innotescat. O nobile conuiuium in quo Christus sumitur. Iam ue-
ro benedic anima mea domino, & noli obliuisci omnes retributiones eius. Non enim mo-
dicum quid aut munera tibi duntaxat sua, sed seipsum impartit, carnem sanguinemq; pro-
ponit. Deniq; quonia o unigenite humanam naturam, non angelicam assumpsisti, nos qui as-
sumpta a te naturae consortes existimus, ipsis quoq; angelicis potestatibus atque uirtuti-
bus in quodam potentiores operatus es. Cui enim angelorum aliquando uis consecran-
di communicata est: Quis eorum taliter ut homo, praesentem sibi ualet deum, creatoremq;
suum efficere? Sed acutius intueri o homo, qui sacer dotio fungeris, qua utiq; reuerentia ac
deuotione, qua humilitate ac dilectione te deum tuum in ipsa sacra hostia suscipere & ample-
cti, tractare contemplantiq; oporteat. Ipse eq; d' est, ante cuius te tribunal mox necesse e' as-
tate qui iudicaturus est uiuos & mortuos & seculum per ignem. In manu illius uniuersa tua sa-
luta sita est, eum Cherubin Seraphinq; adorant, Throni ei sedes sunt. Sed iam o metuende
dei fili, o adorande Chre, o uirtus & sapientia patris, fac me in te sapientem & forte, stabili-
terq; conuersum praesertim autem tunc me o beate saluator, tunc cor meum munias, mentemq;
in te afficias, erigas atq; conuertras, dum ipsa tua diuina sacramenta q; mysteria celebra, sacra-
menta contingo, ac dilectionis tuae pignus passionisq; memoriale accipio: tunc o omni-
potens d' ator, praesentis tuae contemplatione, reuerentia timore concutiar, charitatis
tuae conuictu inextinguibiliter accendar, totusq; in te resoluar & configar: tunc te deus
meus splendida fide contemplet, tunc te sapiam, affectuosissimeq; complectar: Anima mea
tua domine ex praesentia excite ac liquescat. Utina te deus meus, amator actoremq; salutis meae,
qui te mihi tam multipliciter praesentissimè qui ex ipso tuae benignissimè metis ardore sic no-
bis ubilibet coniungi dignaris, anima mea a semper coram se, & item se coram te constituat: uti-
nam tibi grata, utina in te sic custodita consistat, ut ad tui participationem, celebrationemq; tu-
orum, magis incessanter idonea, purior ardentiorq; reddatur.

Articulus xxvi. De singularibus quibusdam diuinæ munificentiae donis atq; beneficijs.

Quid deniq; habes quod non accepisti? Quonia ex ipso, per ipsum, & in ipso sunt
omnia. Da mihi in te illum d' fontana omnis intelligentiae origo, uerbum aeter-
nae mentis, unigenite dei, quo dona tua intelligam: in te me si non intelligo, non te
utiq; gratias ago. Demum igitur atq; ab exordio beneficia tua retexa ac remi-
niscar, ut gratus sim & te diligam, quonia tu prior dilexisti me. Quicquid (fateor) d' semper
terne incommutabilisq; deus, in tempore hoc subsistens meae mihi impartis, ab aeterno uti-
q; & dum nondum mundi huius esset instituta molitio, praestare decreuisti: non existentem uita-
lem intellectualemq; produxisti. Sed qd nasci profuisset, si non ex aqua & spiritu renasci
donasset: Porro, renatum ab infantia custodisti: quot d' sapientissimè Christe d' supercle-
mentissime Iesu, in ignorantiae tenebris, in carnis concupiscentijs reliquisti, de q; sanguine ortus
sum, mihiq; cognatione pping consistit. E medio illorum exduxi me, infantulum pene adhuc
nondumq;

Mat. 26.
Marc. 14.
Luc. 22.
1. Cor. 11.

Psal. 103.
Matt. 10.
Iohan. 6.

Psal. 102

Gene. 47.
Ios. 6.

1. Cor. 4.
Rom. 11.
Phil. 11.

nondumq; discretioneis tempora sortitum: literis me applicuisti & erudisti. Puer autem eram
ingeniosus, capacemq; mihi mentem elargitus es. Veruntamen quod nunc quoq; uicissim mi-
ror atq; reuoluo, tibi d' desiderabilis, & nesciam praesentis filijs hominum, sed praesentis uultibus etiam
angelorum speciose, sanctae uirginis unigenite confitebor: quid enim hoc, quod tantus mi-
hi adhuc in primordijs disciplinae inerat literarum amor, ut nocturnis temporibus, dum
luna se splendor diffundens perfenestras rimas emicaret, diuinum putans radiare iubar,
mox intempeste noctis silentio surgens, nisi fores clausae fuissent, ad scholas proraperassem?
Veruntamen procedente tempore, meq; cum illo deficiente, omni prodolor me uilitati
subieci. sed d' misericors creator cito miseratus est tui, atque ad distantes me regiones stu-
dendi ratione deduxisti, in quibus nesciam philosophiae exordia, sed & religiosae quoque
initia uitae te efficiente adeptus sum. Sed denuo more tantum ad uomitum reuersus sum:
etenim nondum desideratae uitae necessarios sortitus ditios, conuersionem distuli, ad stu-
diumq; proficiscens, quemadmodum praesentis in scientijs, sic in inflammatione quoque,
& item praesumptione omni profeci, uel potius contabui atq; defeci. Nihilominus in omni-
bus his, in sancto me d' super benigne conditor, proposito stabilem effecisti: & dum tibi co-
placuit, in tua me diu concupita domo statuisti. Quot me meliores, quot uirtuosiores in-
uestigabilium operum effector reliquisti? Quot in iniquitatibus suis deprehendisti? Quot
insuper iam nunc infernus deglutit, me ni fallor praesentis innotescens, ex coetaneis & notis at-
que sodalibus, dum immortalibus sceterem delictis, non tuam d' pie ream iniuriam ultus es, es,
pro malis bona, pro ingratitude gratiam impendisti. Porro tentatum afflictiq; conser-
uasti, & nunc usque eam quam tenui constantiam perseverantiamq; impartitus es: ne-
gligenter & segniter operanti parcis & ignoscis: si quae mentis deuotio, si sanctitas aliqua,
si quae auiditas, si profectus tuiq; affectus quispiam, haec bone Iesu tua sunt, ex te profu-
xerunt, per te perseverant, & in te consummantur, sine quo omni momento si relinquo-
r, deficio: quippe sine quo nil boni non dicam facere, sed ne conciperem quidem ualeo, in quo
cumq; ubicunq; & qualitercunq; me reliqueris, ibi & in illo taliterq; omnino pereo, itemq;
deficio: ex te sufficitia mea, deus meus, ex me uero defectus est.

Articulus xxvii. De enormitate ingratitudeis atq; peccati.

Conuerte nos domine & coeuret murus in noua dies nostros sicut a principio. Iam
nunc domine mi & deus meus, tua radiant ueritate, munificentiam amabilitate
q; & item beneficia aeternae tuae bonitatis ut unquam atq; pro uiribus contem-
platus sum: Unde cognoui fastusq; sum, q; utiq; ardentem q; uehementem te ama-
re obligor, q; tibi reuerenter famulari teneor, q; interea indissolubiler tibi parere & adha-
ere par est. Sed ecce dum haec profunde intueor, conturbat me uita mea: & que mihi na-
turaliter appetibilis est, molestam efficitur. Ex multis quippe rationibus atq; circumstantijs
peccati & offensae, praesentis metiturq; enormitas: quo enim qui praesentis praesentisq;
extiterit, quo etiam bona plura contulerit, quo deniq; qui offendit subiectior esse iure de-
bet, eo, ni fallor, peccati seu offensa, amplioris perhibenda est excessus. Tu autem o summe legi-
fer, super sublimis praesentis, immense dignitatis es & infinite sanctitatis: sed & omne ho-
num optimum, & omne datum perfectum, & uniuersaliter desiderabile omne ex fontali-
bus ipsarum tuarum aeternalium diuitiarum thesauris emanauit: Rursusq; nil prorsus iustius,
nil ut opinor naturalius, q; creatori subesse parereq; creaturam. Peccatum ergo omne quo
te offendo, sancte d' ne, grauissimum nimis ex omni parte consistit, quo te tam praesentis
meum deum deserui, coram tam sancto domino inique gessi, tam benignum conditorem in
honorauit, tam uero immensoq; bono auersus sum: Praeceptorum tam excelso non parui, tam
largo quoq; super effluentiq; datorum ingratus extiti, & saluatorem tam amorosum contem-
psi. O infelix homo, o anima miseranda, o uilis contemptibilisq; creatura. O irrationabili-
bus formis mille melius deterior effecta, reddidisti malum pro bono. Creauit te bonitas eius,
& ad sui imaginem similitudinemque te plasmavit: tu uero non dilexisti eum: imperium
eius uilipendisti, malulisti: irrationabilissimae tuae sensualitati ac peruerso appetitui, quam
illius superflua assentire uoluntati, plus mudo quam illi placere conata es: praesentis
omnipotentem offendere, creatoremq; tuum in honorare, quam proprias immundissimas
que tuas uoluptates abscondere. O infelix praesentis uariationis conditio, qua creator offendi-
tur, daemone peccatoque seruitur, & aeterna poena meretur. Tanta tibi dominus tuus bo-
na elegerit, tot dilectionis suae relargiuit indicia, & demum tam multiformi-
ter semetipsum praesentis atque impendit, & toties recessisti & longata es ab illo, ro-

Thre 5

Itaile 3.
Iacob.

Phil. 7.

Thre.5

ties immemor, totiesq; ingrata exitisti. Aequasti te demonibus, quæ angelis conformata fueras, & sacre trinitatis imago creata es. Ideo contenebrati sunt oculi tui, ideo cecidit corona capitis tui, ideo abominabilis & egena facta es.

Articulus XXVIII. De singularibus quibusdam circumstantiis peccatum uehementer aggrauantibus.

Luc.12

Seruus sciens uoluntatem dñi sui, & non faciens, uapulabit plagis multis. Melius enim est iusticie semitas ignorasse, q̄ cognitas reliquisse. Sic ego, heu o misericors & super altate deus, dum te cognouissem, non ut deum uerebar, nõ uenerabar neq; dilexi. Hoc dñe mi & salus mea, iniquitatem meã inestimabiliter grauauit, me sapientem cesebam atq; presumpsit, sublimia de te cum uanitate effabar, & turpissimã sceleratissimãq; uirãram transegi. Deniq; iniquitates meæ supergressæ sunt caput meũ, & super nubes multiplicatę sunt: duxit me quo uoluit hostis meus, & eisdem animam uulneribus tam multipliciter uulnerauit: hoc quoq; pie conditor, peccatũ nimis onerat, plus nepe repetita uulnera lædunt. Porro post coeptam salutis uiam primitusq; sortitam gratiam, denuo prolapsus sum, atq; ad inamorem (pro dolor) conuersationem deuolutus. sed his utiq; cunctis, ni fallor, miserabilis? hoc extitit, q̄ nũc quoq; dũ perditã ueni tpa repetere, meq; abnegare, & item arctissimã, altissimãq; perfectionis professionẽ subij atq; sponendi, nõ eatenus ardẽsum, ut deo sublimi & benedicto reuenter seruiam, digne complacẽ, totaliterq; subdarẽ intendam, quemadmodũ olim mundo florere fategim: non sic infatigabiliter sanctitati ut tunc inquiratũ stu deo, neq; taliter uirtutibus, uti quondã scientijs proficio, itemq; in fisco, Spinis dñe sacra tuũ caput pro me pungit atq; coronat, & ego criminosi neci capitis operimentũ, rosas, ferices & cingulis diuersisq; herbarũ generibus adornabam. Alba pro me ueste indueris & aspernaris, ego quã ualui uestibus culturam pompamq; adhibui. In cruce ut ossa dinumerari queant expansus es, & uilissimus ego cum inanissima toties uanitate in choreis facinorosa extendere brachia ueritus non sum. Torã in super tua tenerima uirgineaq; caro o dulcis Iesu liuore propter me & plagis atq; fixuris lacerata e, & ego immundissimum quo circũdor, corpus uoluptati tam infelicitẽ subieci, ueruntamen ne legentis puritatem inno centiam, que contaminem, de cæteris interim, quibus pollutus sum delictis conticefcendum reor. O deus, in cuius conspectu semper existo, sed nememineris iniquitatũ mearũ antiquarum, cito anticipient me dñe misericordie tuæ, qm̄ pauper factus sum nimis.

Psal.78

Articulus XXIX. Quam sit sancto uir iustus amabilis, & quam odibilis illi prauaricator consistat.

1 Reg. 2
Psal. 5

Ego glorificantes me glorifico neq; habitabit iuxta me malignus: nec permansuri sunt in cõspectu meo iniusti. Amor omnis (ut opinor) ex similitudine proficiscitur. Porro, ex dissimilitudine progreditur rãcor, similitudo em̄ copulat, difgregat aut̄ dissimilitudo distantiamq; inducit. Elucescit itaq; eo sup̄splendenti super sanctęq; illi æternæ menti, mentem creatam amabiliorem efficit, quo fuerit uehementiorem cũ eã similitudinem sortita. Deniq; quo dissimilior constituetur, eo utiq; odibilior existit. Iustus autẽ diuine se legi conformat, summæ rationi credit & omnipotentis dei uoluntati pareat. Impius uero legi peccati subternitur, & à diuinæ mentis censeura, ordineq; recedit: at uero qui adheret deo, unus sp̄s est cum illo, & q̄ meretrici cõiungitur, unum quoq; cum ea corpus efficit. Ideoq; unigenitus dei discipulos affari orsus: Ego inq; in pte, & uos in me, & ego in uobis. Adhuc aut̄ per operationem uehementissime alteri alter assimilatur: uide em̄ natura omnis transformari in id, cuius operationes sectatur atq; exercet: unde & iumẽris insipiens cõparatur: qui igitur deiformiter uiuit, deo utiq; simillimus cõsensus est. Dei uero operatio, non nisi contemplatio dilectioq; consistunt, nepe æternæ increatę ueritatis agnitio & incircũscripte, itemq; superpuræ bonitatis amor, diuinitatis ni fallor uita est. Hęc aut̄ imitatur pro uiribus contẽplatiuus homo. Quid nepe contẽplari, nisi diuino illo super exaltato enti sincera amorosaq; mẽte uacare atq; intentũ consistere? Relictis egredent̄ & ab animo prorũs semotis, nedũ sensibilibus, sed omnibus quoq; creatis subsistentijs, primo uero summoq; bono contẽplator pro uiribus pure atq; stabiliter insisterẽ molit. Ideoq; ueraciter deiformis deificatusq; & tanq; quidã deus censendus est. Et ob id Aristoteles Soeratẽ Platonemq; fecutus, contẽplatiuum uirum amatissimũ deo perhibuit. Sed qd̄ o super sublimis omnisq; felicitatis fontana origo sancte deus, creaturæ à te dignius præstari q̄ bar, q̄ ut cui nedum serua, sed & amica quoq; existeret. Quid homini dari ualebat præstari tuis quam

1 Cor. 6

Ioan. 14

Psal. 48

cius, q̄ ut dei creatorisq; sui hæres & filius, & item amicus cõstitueretur: Porro, uti nil amabilius, nilq; hoc dono appetibilius extaret: sic penitus, ut opinor, nil eatenus horribile odibileq; cõstitit ut tuũ inimicũ fore. Veruntũ odisti ois q̄ operatur iniquitatẽ. Et male dicit q̄ declinant à mãdatis tuis. Deniq; si q̄ diligit mũdũ, nõ est charitas dei in illo: Etenĩ si quis uoluerit mũdi huius amicus effici, dei mox inimicus statuetur. Ne d̄ super præstantissime uerper simplexq; creator, tui precor inimicus fiam, ne tua hæreditate filialiq; adoptione destituar, non tibi displiceam, nec te inhonorem d̄ super desiderãde ac super alme plasmatore. Tui bi uero & nunc, & in die æternitatis sit omnis honor & gloria, Amen.

Psal. 78
1. Ioh. 2
Iaco. 4

Articulus XXX. De immensitate diuine clementiæ.

Suaus dñs uniuersis, & miserationes eius super omnia opa eius. Tua quippe d̄ super stabilis super essentialisq; deus natura, bonitas est: proprietas uero tua, miseratio existit: Proprium enim tibi est, ut fateamur, misereri semper & parcere. Veruntamẽ iustus es dñe, & rectum iudiciũ tuum: sed misereris ex proprijs, ulcisceris uero ex nominis sceleribus: Tibi naq; proprium est & naturale, ut te communices, non ut subtrahas: optimus es. Porro d̄ ab optimo omnis longe inuidia parcitasq; abstinet. Videre est nequeo, quemadmodum tam multipliciter, tam grauitè, tamq; mortaliter delinquenti, sic longanimiter parceret, sic clementer ignoscere, sic etiam quod incõprehensibilis pietatis opus est, superfluenter dona tua sacra posses impartiri, ut ubi abundauit peccatum, abundet & gratia: si non utiq; in finitæ, prorũsq; incircũscriptæ effes misericordia. Tuos nempe benigne præuenis, custodis atq; gubernas, omnia eis in bonum cooperari præstas. An nõ immensæ clementiæ, longanimitatisq; es d̄ super felix dominator, qui tot cernis omni horra in tui propectu scelera perpetrari, nec mox ulcisceris, neq; creaturam prauaricatẽ in nihilum redigis? Quot quotidie in tui sunt uultus præsentia blasphemiarũ & stupra, homicidia & adulteria, rapinæ & furta, & his grauiora, ac similia, imò utiq; & quæ nominari fas non est: Tangis homicidia & adulterij, sitq; eximius uatum: Persecutorem atque blasphemum erudis, & uas repente electionis constituitur. Et quis miserationes tuas d̄ sancte benignęq; conditor, eloqui erit idoneus: Etenĩ quæcũq; hora in gemiscit transgressus, itã ad miserationem prioris es q̄ ad stuprę inflamationem ignis. Om̄ nempe iniquitatũ illius cõfestum obliuisceris. In iniquitate uis alcer cõceptus est, enutritus, atq; usque senitũ immerus, & tã sero pœnitenti, ignoscis. Sed nunquid nisi te clementer p̄ueniente, & item in spirante ueraciter quispian pœnitere conuertiq; poterit?

Psal. 144

Psal. 118

Rom. 5

Act. 9

1 Ioh. 16

Articulus XXXI. De horrenda æterni iudicij æquitate.

Horrendũ est incidere in manus dei uiuentis. Ne tibi d̄ præclara uiuentisq; dei imago, deiformis anima, præinducta diuine nature clementiæ, custodiẽ & timoris sanctęq; sollicitudinis expertem efficiat, ne te in dei famularu negligentiẽ segnemq; cõstituar, diuinæ quoq; maiestatis iustitiã paulisper, ut illo donante uales intue-re. Id quippe, ni fallor, in primis tibi elucescit, q̄ nõ minus æquitas summĩ dei, q̄ ipius clementiæ interminabilis oinõq; infinita existit: nil naq; in sup̄simplici deitate est qd̄ nõ illi idẽ atq; immẽsum cõsensũ est. Deniq; iustitia præclarissima est uirtus. Quõ igit in super nobili illo principũ principe fatẽda nõ erit: Iustus utiq; dñs, & in æternũ oia iudicia iustitię eius. Sed profundius aspice, & ex opibus omnipotentis, ipius qualls quãcũq; sit iustitia rimari satage. En magnus ille olim super cœlestis aule princeps Lucifer, q̄ mane oriebat, de quo sacer ille fari orsus ezechiel: Tu Cherub (inquit) signaculũ similitudinis, in delictis paradisi deifuisisti. Omnis lapis pretiosus operimentũ tuũ: hic tantus dũ mentis tactus arrogantiã, corde concepisset & diceret: In cœlũ conscendã, supra astra cœli exaltabõ solũ meũ, sedẽ bo in monte testamenti, in lateribus aquilonis, ascendã super altitudinẽ nubiu, & assimilabor altissimo: cõfestim instar fulminis cũ suis prolabitur, atq; mox dũ in eo suisq; iniquitatis inueta est, æterna irreuerabilisq; dãnatione plectit. An nõ metuẽdus est rex iste, q̄ tã pulcherrimũ phalãge suę ducẽ, itq; illustres sup̄mũ dani sui palatij milites, ob momẽtanẽ hęc culpã ppetuo & sine spe oi in æternũ eicit, cõdẽnat & cruciat? Deniq; peccat, proplãst, & ois ipius post eritas culpę obnoxia fit, & beatitudine iteq; originali iustitia destituit. Trãgrẽdit psona, & ipsa mox natura inficit: usq; in p̄sens q̄q; baptisimĩ migrat ex p̄s, cœli neq; beatitudinẽ fortitigq; hac iustitia tridit, qd̄ tã arduũ, qd̄ sic horrẽdũ: Proide q̄s agnouit an amore dignũ sit an odio: q̄s em̄ cognouit s̄sũ dñi, aut q̄s cõsiliari? ei? fuit: ecce gẽtes q̄ si stella situle, & q̄ si nihilũ & mane ei reputare sũt. Porro q̄s eatenus erit itẽsar? & carnẽs, ut sciscitari audeat, cur hęc & nõ illũ trahat? cur hęc eligat, illũ p̄sciat? cur lacob nõ dũ statũ dilexit

Heb. 10

Psal. 118

1 Ioh. 14

Ezech. 10

dilexit, Esau ꝑ ꝑonecdu genitū reprobauit: Hic angelicā uitā ordit, & infeliciter finit. Alter in primordijs sceleratissime inchoat, & ardentissime feliciter ꝑ cōsummat. Veritū deus fidelis & abiq; ulla iniquitate, iustus & rectus, & ipfius iudicia abyssus multamēpe ob rēporale utiq; ꝑuaricationē, sempiternus cruciatu & horror reprobos possidet atq; deglucit.

Articulus XXXII. De honore quē deo altissimo exhibere debet intellectus creatura. **V**ult dñs in cuius conspectu sto hodie magnū est nomen tuū in fortitudine: q̄s nō timebit o rex gētiū: Tu nēpe deus, q̄ glorificaris in cōcilio sctōꝝ, magnus utiq; & terribilis super oēs q̄ in circuitu tuo sunt. Quis uero seruus in regis sui presentia confitēs, regio audebit mandato proteruire: q̄s eo iubente, etiā si cōsideret parere despiciet: Et tu uniuersōꝝ cōditor, rex es immēse maiestatis, cuius oculi su per oēs uias filioꝝ hoim sp̄ incessanter ꝑ aperti sunt atq; intenti. Deniq; tu renes scrutaris & corda: neq; inuisibilis tibi est oīs creatura: Igit ꝑ peccat te spectāte, parere tibi despicit, illucq; se cōuertit, quōd eū conuerti prohibes: peccare quippe nō aliud opinor est, q̄ mētis à te uero stabiliq; bono auersio. uehementē igit te, q̄ trāsgredit in honorat: presertim aut, si te cuncta cernētis iudicis p̄spectu uniuersa agimꝑ, sp̄q; subsistimus: Ideo q; o aia, si oia ab alto spectantē deū uere honorare ꝑstas, diuinū illū ꝑ uiribꝑ Heliā assequere, dicēꝑ eū illos uiuē dñs in cuius cōspectu sto hodie, pudeat eo cernēte agere, q̄d corā hoibus nō faceres. Adhuc aut, cū eatenus unū quodq; amabile sit itēq; honorabile, q̄tū de bonitate sortitū fuerit: constat fateor, hūc singularissimo colendū honore principē, q̄ oīs bonitatis fons est, & uniuersę nobilitatis fontana rō, q̄ etiā solus uere ꝑfecteꝑ bonus existit. Deniq; nil amabile, nullius appetenda scientia, nil ꝑorsus optandū, nisi in ordine ad illū: Est em idē ordo eadēꝑ habitu de reꝑ & scientiāꝑ, bonoꝝ q; & amabiliū. Vnde utiq; reꝑ naturalū & creaturę scientiā appetēda exquirēdaꝑ est, sed in ordine ad diuinā teoriā: & q̄ id reprobat, sensibiliū etiā usum redarguere potest: q̄ tñ utiq; nēdū licitus est, sed & necessariꝑ, prout ꝑ eū ad sp̄ialia iuuamur. Porro, cū deus tuus o aia, cuius te sp̄ uultus cōspicit atq; cōsiderat, im mēꝑ sanctitatis sit, in finitēꝑ bonitatis & maiestatis incircūscriptę, cuius nobilitas ꝑstātissima ē, qui iniquitatē tā inexcogitabiliter odit, q̄ tot q; bona, ut dñm uerari cōprehendiq; ne queat, elargitus est, cui milia miliū sctōꝝ angeloꝝ tā paratis mētibus parēt atq; ministrāt, & item decies cētena milia sup̄ cōlestiū atoꝝ, oīs quoq; militiā sup̄ mundanoꝝ ciuiū tā reuerenter assitūt, sic alacriter iubilāt, tāq; in desinētē inrētā sunt: hinc eis sp̄ q̄bus uales uiuē bus emere, ut ob reuerentiā dilectionēꝑ eius presentię mens corā eo digne honeste ꝑoc cupata sit, & ut cor in eū cōuertum sit ac stabile: & eius sanctitatē sp̄ & ubiq; honorās: Male dicitus nēpe ꝑopus dei negligētē efficit. Alacriter igit ardētēꝑ, & cū omni mētis custodia ipsi famulari atq; assistere par est. Deniq; ad eū sp̄ reducēda ac coram ipso discutienda est mens uagabunda.

Deut. 32. Psal. 55.

Hier. 16. Apocal. 2.

1. Reg. 17.

Daniel. 7. Isai. 6.

Philipp. 3.

Apoc. 10. Sapient. 13.

Articulus XXXIII. De glorificatione corpōꝝ.

Saluatorē expectamus Iesum Chr̄m, q̄ reformabit corpus humilitatis nre cōfigura tū corpori claritatis sue. Dñ humanōꝝ corporū uilitates miseriasq; quas ex natura adepti sunt, cōtēplor: dotes quoq; insup̄ & gloriā, quas demū ex gr̄a sortitura sunt reuoluo, in admiratiōe bñficioꝝ tuoꝝ, & i sup̄fluentis tue munificentię cōsideratio ne tabesco, oinōꝝq; deficio d̄ sup̄exclse creator, sup̄bone & adorāde dñe: lam quippe passibilia sunt & grauiā, grossa & obscura: sed electis denuo aiabus unita, immortalia erūt & agilia, clara quoq; atq; subtilia. Nō sic in uirtute sol splēdet, quēadmodū tūc beatoꝝ splēde bunt resumpta corpora. Deniq; uti aia saturabit appetitus: sic corpus agile erit, ut aia repēte pareat: & subtile, quo cūcta penetret, & celerrime quo placuerit feratur. Veruntū ut oia electis in gloriā beatitudinēꝑ proueniāt, atq; in sensibilibus ā felicibus hoibus, uisibili ter experimētali terq; quodā mō agnoscaris d̄ summe & potēs cōditor, solē quoq; lunā & sidera, orbēs etiā & elemēta ampliore à te splēdore puritatēꝑ uehementiore uenustabunt. Erit quippe lux lunā, ut lux solis: & lux solis septēplaciter: Elemēta insup̄ spēdida atq; decora, & totius fecis maculęꝑ ex ꝑtia erūt. Splēdebitatemur ut aux, terra: aqua ut crystal lus: ut cōelū, aer: atq; ut cōelū astra ignis. Porro ips̄ amplius non erit, sed nec cōeloꝝ motus: Sed fulgebūt iusti, & tanq; scintillę in hartū dineto discurrēt: corpore em̄ & aīo ꝑfectā plenāꝑ beatitudinē fortiti, incessabili securitate suauissimāꝑ pace & sup̄iucūdistima deitatis contēplatione saturabūt atq; fruētur. Indissolubilis illic cōcordiā & ardentissimus amor: sup̄splēdēs societas ordinatissimāꝑ multitudine: lux indeficiens, & æternus dies: auidāsa

turi

turitas, sp̄q; satur appetitus: ut ad plenū dicā, oim̄ ibi aderit desiderabiliū affluētia, & cū diuina uolūtate in cōprehensibilis cōformitas pennisq; cōsensus. Cuius nos beatitudinis cōsortes d̄ dei unigenite, ꝑrecamur ut efficias, q̄ cū ꝑfe & sctō sp̄, una es deitas, una natura, unus intellectus, unaq; uolūtās, unus oim̄ fons grāꝑ & oīs creaturę principū indiuisū cui cū æterno oipotentiꝑ ꝑfe, almo quoq; ac adorando paraceto infinita existit felicitas, gaudiū immēsum, pulchritudo incircūscripta, & honor indeficiens. Amen.

Libri de munificentia & beneficiis dei, finis.

D. DIONYSII A RICKEL CARTHUSIANI DE DISTANTIA PERFECTIONIS DIUINÆ & HUMANÆ.

STOTE ꝑfecti sicut & ꝑf̄ uir cōlestis ꝑfectus est. De us noster qui naturaliter bonus est, cuius etiā natura, quē admōdum magnus Dionysius ait, est bonitas pura: cuius uoluntas secundū Apostolum est sanctificatio nostra, uirtutum studio nos potissime uolens esse intentos, ad sui imitationem nos ubertim ineffabili dignatione inuitauit atq; uocauit. Nempe in ueteri quoq; lege ꝑferuum suum Moysen: Sancti inquit estote, sicut & ego sanctus sum, dominus deus uester. Porro unigenitus dei, qui legem ꝑfecit, & ueteribus mandatis consilia iunxit, consummatam plenamq; fideles suos sanctitatem suadens fortiri cum legis supergrederetur ꝑcepta quę dixit: Diliges amicū tuum, & odio habebis inimicū tuum: ipse uero dixit: Diligite inimicos uestros, benefacite his qui uos oderunt: causam huius sue nouę doctrine, insinuans, ut sitis, ait, filij patris uestri qui in cœlis est, qui solem suum facit oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Vnde ad eminentiorem nos dei imitationem inuitans, q̄ ante legis tempore fecerat, ita differuit: estote igitur & uos ꝑfecti, quemadmodū pater cœlestis. Ad hoc quip ꝑ uenit homo, ut nos conformaret deo, imō ut Augustinus fatetur, ut hominēs deos efficiat, ipse homo fieri dignatus est. Virtutibus autē deo cōformamur, ut talis homo fiat ꝑ gratiam, qualis ille est ꝑ naturam, ut ꝑta iustus, uerax, constans, misericors. Itaq; quoniā uirtutibus deum imitamur, imō quemadmodum ꝑnceps ait apostolorum, diuinę ficiur consortes nature, intuemdu quibus ꝑsertim uirtutibus deum imitari deo que conformari queat humana fragilitas, cum scriptum sit: Omnes nostrę iustitię quasi panus menstruatę. Rursusq; Non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. & sanctus Iob ait: Nunquid iustificari potest homo comparatus deo, aut mūdus apparebit natus de muliere: et ad hoc intuemdu, speculanda est ꝑprietās itēq; distinctio uirtutis ac ꝑfectionis diuinę atq; humanę: & de hoc erit in editione ꝑsenti tractatus, prout dare dignabitur sp̄s ueritatis.

Articulus I. De natura & ꝑprietate uirtutis ac ꝑfectionis diuinę.

Virtus uniuersuiꝑ rei est ꝑfectio eius: est em̄ uirtus quę habet ꝑfectū, & opus eius bonum reddit. ꝑfectio autē cuiuslibet entis est in eo secū dum ꝑprietę sue speciē atq; essentię dignitatem, gradum ac ordinē: et em̄ sublimioꝝ digniorumq; naturarū ꝑfectiones altiores consistūt. Deo autē est ꝑprietū, ut sit ens ꝑ essentiā, ut ꝑta independēs nulliusq; egens, sed sibi ꝑ se oino sufficiens. Omni autē nature q̄ ꝑst deū est, id rite cōe censet, esse ab aliquo atq; a creatore deo ꝑfluxisse, ab eo incessabiliter ꝑ ꝑdere, eiusq; manutentiā deficere repēte deficere, & in nihil relabi. Porro idē est ordo & habitu do conformis essentię, & eorum quę essentiam concommitantur, uel ab ea oriuntur. Itaq; quemadmodum diuina uirtus atq; ꝑfectio deo naturalis est, ne que aliunde adeptā, sic ad aliud ordinari nō eget neq; refert, sed est ipsa in seipsa omhino ꝑfecta. Virtutem autem concommitatur & ex ea oriuntur: Primum quidem operatio uirtuosā, hinc uero delectatio seu complacētia: Omne equidem uerę gaudium, delectatio uel complacē-

Mat. 9.

1. Thessal. 4.

Leui. 11.

Mat. 28. Luc. 6.

Mat. 28.

1. Pet. 3.

Isai. 63.

Phil. 1. 23.

Iob. 25.

complacentia non nisi ex uirtute emanat. Ideo scriptum est: Non est gaudere impijs, dicit dñs. Deus ergo de uirtuoso suo actu non alteri gratias refert, sed in seipso delectatur, & cōplacet sibi in se, atque de proprijs. Et hæc est beatitudo diuine mentis, qm̄ nullius extrase egens, de proprijs gaudet & complacet ipsa sibi in generali sua sufficientia. Deniq; creata omnis uirtus atq; perfectio, quæ admodum ipsa à diuina uirtute processit, sic ad eam ordinanda referendaq; est, neq; unquam licitū est de ea aut actu ipsius in seipso delectari, uel sibi placere in se, sed tam uirtus ipsa q̄ operatio eius: & item q̄ quid ex eo consequitur, naturæ ac ordine ad diuinā fontalemq; est ordinanda uirtutem. Ideo scripsit Apostolus: Si aut accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Hinc insuper illi, qui cū cognouissent deum, non tamen sicut deum glorificauerunt, nec grās egerunt, uani facti sunt, atq; ingrati dine sua iustissime euauerunt, dānatiq; sunt. Propterea scriptura testatur, qm̄ soli deo debetur omnis honor & gloria: & Apostolus, Qui gloriatur inquit, in dño gloriatur. Et utiq; qui sibi ascribit, quod deo debetur, furtum facit maiestati diuinæ. Quotiescunq; igitur uana & inordinata ac propria aliqua cōplacentia menti nostræ subrepat, aut ingerit se, uel ipsa sibi boni quippiā tribuit, mox uehementer prudēterq; obuiare oportet, & tā in iuste cogitationi celeriter resistere par est. Veruntamen beatus qui laqueum istū euaserit, præsertim cum ipse se tunc fortius ingerat, dum uirtuosius agere quis conatur. Ideoq; cōtra eum uigilantissima mente armari necesse est, alio qui ingrati inueniemur atq; irreuerentiam exhibentes maiestati æternæ: & scimus quoniam habenti, ingrato dabitur: ei aut qui nō habet, i. ingrato, quod uidetur habere, auferetur ab eo: & melius profus eslet nunquā recepisse q̄ datori deo ingratum fuisse.

Articulus II. De summa perfectione mentis humanæ.

Igitur cū diuinæ uirtutis perfectio cōsistat in hoc qd̄ deus de proprijs diuitijs gaudet, quippe qui à nullo quicquam recepit, neq; alterius eger, sed à seipso & per essentia habet & est, quicquid habet & est: omnis aut̄ intellectualis creaturæ perfectio in hoc sita sit, ut de participatis atq; à deo concessis duntaxat bonis lætetur, non utiq; in se, sed in primo datore, elucescit quoniam quo mens creata, præsertimq; humana hanc suam conditionem, proprietatem & qualitatem clarius recognoscit, atq; recognoscendo in effectu seu opere plenius fatetur & ostendit, eo uerius perfectiorq; existit. Itaque quantum que uitæ, scientiæ, & uirtutū ac aliorum diuinorum donorū excellentiā quispiam adeptus fortitius fuerit, si uel in minio aut certe tenuissimo motu in seipso exultet, & quasi de proprijs gaudeat, aut alteri complacere desideret, protinus ab arce ac apice perfectionis sue delabitur, atq; ad seipsum inordinate & iniuste cōuertitur. Veruntā de gratia & donis ac beneficij dei lætari potest hō, imō & debet, nō in se nec propter se, sed in deo & propter laudem ipsius. Primo quidem ut datori deo gratus sit: secundo quoq; quatenus per illa proximis proficit: tertio quia per hæc multa pericula euasit, & æternæ beatitudini propinquauit. Et reuera nos quos immensa dei benignitas de tenebris seculi, atq; de pristina nostra cōuersatione damnosa, mundana, illecebrosa, itemq; uanissima ac periculosa eripuit, & ad penitentiam semitas, ad ueritatis agnitionem sanctumq; ordinem reduxit ac transtulit, nec satis lætari, nec deo condigne regratiari ualemus. Nihilominus cū ignoremus, amore an odio digni simus, neq; certitudinaliter nobis constare possit, nisi deo specialiter reuelante & spiritali sancto spiritui nostro testimonium perhibere, qd̄ in gratia stemus: ideo semper fiducia & lætitia nostra de deo ac donis eius moderanda est, ne presumptuosa sit: sancto quoq; timori ac spirituali tristitiæ admiscenda, quatenus diuinę pietatis beneficiorumq; eius consideratio nos ita lætificet, & fiduciam præstet, ut proprię nihilominus fragilitatis & impietatis pensatio timoratos in deoq; tristes ac dolentes efficiat. Nimia quippe fiducia securitatem adducit, securitas aut̄ animū à sancta sui ipsius custodia dissipatissime resoluit ac distrahit. Contra quod scriptum est: Omni custodia serua cor tuum, qm̄ ex ipso uita procedit. Vnde & beatus psalmographus deum exorās, Cōsige inquit, timore tuo carnes meas. Timor namq; retrahit à malis: ideoq; beatus homo qui semper est pauidus. Et ob hoc in Vitali patris scriptum est: Recordor qm̄ fiducia est pessima passio, dum scilicet homo quasi de sua iustitia præsumere incipit, atq; de sua uita cōsidere, ac per hoc studium & diligentia se uoluntatem circa cordis sui custodiam relaxare, & ad externas consolationes mentem suam liberius suberiusq; diffundere. Nunc ergo si studiosæ conuersationis es, si laborator es, si profecisti paulisper, imō si perfectionis uerticem cōtingere orsus es, aut ipsam demū uerā uirtutem apprehendisti, agnosce & pensa, qm̄ quo te ipsum minoris reputas, quo omne qd̄ habes

1. Cor. 4.
Rom. 1.
1. Tim. 1.

Hiere. 9.
1. Cor. 1.
2. Cor. 10.

Psalm. 114

Ecc. 9.

Rom. 8

habes & es, deo intelligibilis uehementiusq; ascribis, quo ipse in oibus honorē & gloriā precordialis cupis, eo perfectior es. Porro quo ab hoc sensu amplius decidis eo à uera perfectione ueritatis apice miserabilis deficitis: Hinc nēpe saluator: Cū feceritis, ait, oia q̄ pepta sunt uobis, dicit, serui inuites sumus, quod debuimus facere, fecimus: sicut em̄ quicquid sumus uel in natura uel gratia, à deo habemus: sic in ipsius obsequium atq; preconium id ipsum expendere obligamur.

Articulus III. In quo perfectio diuina continet cum humana.

Ostensum iam est, quod proprietates perfectionis diuinæ, proprietati perfectionis humanæ opposita est. Nunc ergo declarare oportet, qd̄ uirtuti seu perfectioni diuinæ atq; humanæ cōe sit. Agnoscendum est igitur, qm̄ oēs uirtutes in quodā indicio rōnis seu in cognitione intellectus fundatur. Optimū quippe hominis est scdm̄ Dionysium, esse scdm̄ rōnem: ipsa em̄ inter bonū & malū, uerū & falsūq; discernit. Cū aut̄ appetitus siue intellectualis, siue inferior, uel rō ipsa in operationibus suis uerū rōnis in dicitū assequitur, tūc operatio uirtuosa uocatur, & proximū huiusmodi actionis principium uirtus dicitur, atq; in illa potentia collocatur, ad quā actio pertinet, sicut prudentia est in intellectu, māsuetudo in irascibili, iustitia in uoluntate. Itaq; hoc perfectioni & actioni diuinæ uirtutis, itemq; humanæ extat cōe, quod utraq; in contemplatione ueritatis, seu uerū intellectus fundatur iudicio. Vñ licet actio, proprietates atq; perfectio uirtutis diuinæ & humanæ plerūq; consistat oppositę, nihilominus utraq; uirtus uere uirtus est. Hæc nāq; inter eas diuersitate uera rō atq; ipsius ueritatis contemplatio sincera regit, & huius qd̄ exēplū tale inducam. Dilectio tā in deo q̄ in hōie uera summaq; uirtus est, sed in deo actio atq; perfectio dilectionis est, ut deus summe diligat seipsum propter seipsum, alia q̄q; nisi in se & propter se. In hōie uero dilectionis perfectio hō est, ut summe amet seipsum uel diligat se propter se, aut certe ut diligat alia in se & propter se. Veruntā præsens charitatis diuinæ ac humanæ distinctio magis est ex parte subiecti seu amantis q̄ obiecti siue amati. Nā in hōie q̄q; perfectio, itēq; propria actio uere dilectionis est, ut hō deū summe & propter seipsum pure diligat, alia aut̄ in ipso, & propter ipsum. Necesse est em̄ uirtutes q̄ deo & creatis intellectibus ascribuntur, in aliq̄ cōuenire actione. Deniq; hæc dilectionis diuinę atq; humanę distinctione ueritatis agnitio exigit. Cū em̄ bonū sit appetitus obiectū, sicut se habet res ad bonitatem, sic se habet ad hoc ut appetibilis sit. Cū ergo solus deus sit essentialiter atq; totaliter, & quōlibet bonus, ipse solus propter seipsum summe, imō in infinitū plus oibus amandus appetendusq; est. Cetera uero eatenus amāda sunt, in quantum diuinę bonitati assimilantur, & de ea participāt, atq; scdm̄ qd̄ nos ad deū manuducūt & promouent. Itaq; qm̄ uerū rōnis dictamē regit, ut inferiora & procreata causata ad superiora causataq; præsertim aut̄ ad summū bonū causamq; primā ordinentur, propterea ois dilectio, & qd̄ uirtus ac dilectionis in creaturis est, ad diuinā dilectionē referre iustissimū est, deo tanq; principali datore & causæ uniuersa attribuendo, atq; in ipso dūtaxat gloriando. Deniq; scire conuenit, qd̄ intellectus uolūtatē in oibus dirigit, propriū suū obiectū eidē ostendēs: est em̄ obiectū uolūtatē bonū intellectū. Nihil ergo appetere ualeat uolūtas, nisi qd̄ sub rōne boni apprehēdit intellectus unde nec appetitus nec uolūtas errare pōt, nisi in tōne error pcedat. Intuendū ē igit̄ qd̄ in oibus gratuitarū uirtutū meritorij actibus, rō in quātū fide illuminata ē, dirigit uolūtatē, debitu em̄ uerūq; finē, ad quē cuncta referre iustū est, homini representat. In moralibus uero acquisitisq; uirtutibus prudentia dirigit. Itaq; paulo ante cōuenienter dicebā, qd̄ ois uirtus in ueritate uel fide aut potius cōsideratione ueritatis seu rōnis in dicio ori-

Articulus IIII. De ineffabili depēdētia indigetiaq; perenni, (ginaliter stabilit, qua à creatore bñdicto ois creatura cū uniuersa sua perfectione dependet.

Ad suū ipsius uerā adipsicē dā notitiā, & ad oim̄ qd̄ uirtutū, potissime tñ humilitatis adeptio, non mediocriter cōfert profunda agnitio, quæ admodū creaturæ à creatore dependet. Em̄ uero ut manifeste cōspicimus, non æqualiter depēdēt à causis suis causata: quæ dā em̄ depēdēt à causis suis dūtaxat, quo ad fieri, seu inchoationem, ut domus ab artifice, & hō filius à patre gignere. Nā si domo cōstituta artifex desinat, aut filio genitor genitor obeat, nihilominus domus & filius in existētia sua p̄durāt. Alia aut̄ à suis causis dependēt, eisq; in digēt, nō solū in fieri, sed in desinere, qd̄ diu sunt, s. quo ad p̄manentiam, sicut depēdēt splendor à luce, dies à sole, motus etiā corruptibilium rerū à motu cœlestium: si uel in momēto lux ipsa deficiat, protinus splendor occūbit: & dies repente extinguitur, si in oculi ic̄tu sol occultetur. Ipse demum motus cœlestis

Lucæ 17:

scdm Aristotelē, est tāq̄ quedā uita inferiorū: & quē admodū Rabi Moyses ait, sicut se habet mor^o cordis ad uitā aiāns, sic se habet mor^o cœlestis ad oēs mutatiōes mūdi inferioris: & hoc idē magis Dionysius asserit. Palā est autē, creaturā uehementius à deo creatore depēdere, q̄ aliq̄s effectus à cā scda creaturā depēdeat: Tū q̄a prima causa est magis causa q̄ quacūq̄ causa secunda: tum quia deus creator incomparabiliter sublimior est omni creatura quam aliqua causa creata suo effectuum, quia plus recipit creatura à creatore, quā effectus aliquis à causa secunda: causa enim creata nunquā producit totā substantiā totumq̄ esse sui causati, quemadmodū creator excelsus. Cum ergo rationalis anima à deo immediate creata sit, multo plus cū omni sua perfectione, uirtute & gratia à deo dependet quam splendor à luce, dies à sole, aut forma naturalis ab influentia morus cœlestis. Vnde euidentissime elucefcit, quod si uel in ictu oculi, aut in indiuisibili instante creator suus eam reliquerit, mox ab omni sua perfectione cadit ac deficit. Et quē admodum suam naturalem subsistentiam repente amitteret, si in momento deus illā conseruare cessaret: sic omnem gratiam atq̄ spiritalē decorē sine mora penitus perderet, nisi benignitas diuina hæc ipsa clementissimi me manuteneret. Itaq̄ d homo, si quicquid habes, à deo sortitus es, & nec dona naturę nec munera gratiæ ad momentū seruare uales, nisi deus incessabiliter in te ea conseruet, quid inanissime in tumescis de his quæ nec tua sunt, nec in tua potestate consistunt, imo de quibus tanquā de creditis mutuatiscq̄ talentis, districctissimā datori deo rationem prestare exigeris: Contra naturā rationem ipsūq̄ ordinem rerum peccas, dum uelut de proprijs in teipso lætaris, aut certe in cordibus aliorum gloriosus & magnus haberi moliris: uel cupis de his, quæ tibi ad tempus concessa sunt, quatenus si eis bene usus fueris, ampliora recipias: si uero inique, condigna tormēta sustineas: & quæ demū ad illius honorem ordinare rectissimū est, ex cuius liberalissima bonitate fluxerunt. Præterea ut Auicenna Peripateticus pulchre in dicit, cum res creata à seipsa non habeat nisi non esse, si in fluxu bonitatis creatoris retrahatur ab ea, nil manebit in ipsa, nisi qd à seipsa habet & est, ut puta non esse, seu nihil.

Articulus V. De interno atq̄ secreto modo orandi affandiq̄ deum.

PRæinductā igitur suam indigentiam, defectibilitatem, insufficientiā ac indefinitē à deo glorioso & sancto dependentiā, deuotissima sagaxq̄ anima pensans ad seipsam conuersa, sic deū suum in proprij cordis cubiculo ignitis atq̄ mētalibus uerbis alloquatur & orat: O deus meus uirtus salutis meæ, in manu tua est tota salus meæ: tu naturaliter bonus es, tu nullius indigestus: tua natura est bonitas infinita & pura: quid boni in me est, tuum est, à te est, per te manet. Tu deus purissime, qui substantiāliter p̄ se deus es, qui à propriæ perfectionis immensa plenitudine nunquā mutari neq̄ deficere uales, incōprehensibili atq̄ interminabili tuæ beatitudinis totamente ac uniuerso affectu cōgratulor: Nil nanq̄ iustus, quā ut te omnis boni principiū, omnis pulcherritudinis atq̄ dulcedinis fontem infinitum, superessentialēq̄ bonum toto corde amplector, ac per hoc uniuersæ tuæ lætitiæ, perfectioni, felicitati & gloriæ tota affectione congaudeā. Hoc quippe amoris est propriū, ut amante de bonis amati tanq̄ de proprijs exultare iubilareq̄ faciat. Itaq̄ si ego creatura tua paupercola, te deum meum ueraciter diligo, amplector, desidero, tunc utiq̄ de infinita tuā iucunditate, excellentiā & immutabilitate totis uiribus glorior: neq̄ de alio tristor, nisi quod sanctitatē ac maiestatem in honorendo offendit: quāuis beatitudo tua gloriæ suę æternæ detrimentum sustinere non possit, sed inuariabiliter una eademq̄ persistat. Tu deus qui naturaliter pius es, cuius sapientiam nil penitus latet, agnoscis creaturarum tuarum congenerem naturalemq̄ defectibilitatem, insufficientiam, & in omne malum, nisi à te præferuentur, pronissimam procliuiatē. Tu domine nosti, & ego tibi confiteor, quoniam sicut tu à teipso conformiter perfectus es, & in omni nobilitate imensus es, sic ego à meipso nihil sum nihilq̄ habeo, nisi oēm fragilitatē, uilitatē, & peccabilitatē. Porro si quid boni in me est, si quid uirtutis & gratiæ, si quid amabilitatis & excellentiæ, totū tuū est, à te profuxit, à te depēdet, non mihi sed tibi dñe glorię p̄fecto, tibi id attribuo. Precor benignissime & utiq̄ incōprehensibilis ac immensę clemētię deus, exaudi me, miserere mei, age me cū, nō scdm ineffabilem meā uilitatē, nō scdm miseras meas, sed immensam propriæ tuę bonitatis clementiam, munificētiā, charitatem. Ostende atq̄ mirifica in me misericordiæ tuæ abyssum. O deus æternæ, omnipotens, adorande, si me exaudis, si me conseruas & saluas, misericordissime agis, & eo misericordius, quo ego sum indignior: si uero me spreueris si me damnari ac perire permiseris, nihilominus optime, quoniam iustissime facis

Oratio pia.

Amores proprium.

facis, sed noli precor o dñe, noli iustitiæ tuę rigorem, sed misericordię tuæ dulcedinē mani festare in me, appareat quæso in æternum in me charitatis tuæ benignitas, non iustitię tuę seueritas. Sin, oro d̄ metuendum distime atq̄ imperscrutabilis deus, uas misericordię in honore, non uas iustitiæ in contumeliā. Nō potest d̄ deus immensē, tanta esse mea malitia, contēpibilitas atq̄ miseria, qn bonitas, amabilitas atq̄ clemētia tua ea incōparabiliter uincat, atq̄ in immensum excedat. Eia ergo supoptie deus, nō scdm mea, me æternaliter deseras, sed scdm tua, me in æternū saluifices, nō ob aliud, nisi ut te in perpetuū & nunc quidem in uia per gratiam, demum autem in patria per gloriam sine fine, fatigatione, labore laudent & honorem & diligam.

Articulus VI. Quod licet tota rationalis creaturę perfectio sit conformari deo, nihilominus multa possumus uelle, licite amare atq̄ appetere quæ deus non uult, nec cupit, nec diligit.

Contemplandum præterea est, in hoc nostrā dilectionem, à diuina dilectione distingui, qm̄ deus unū quodq̄ tanto amplius diligit, quanto ipsum melius ac ipsi conformius existit. Nos autē non utiq̄ obligamur, illas creaturas simpliciter magis diligere, quę in seipsis meliores amabilioresq̄ consistūt, aut certe nobis similiores sunt. Nam si ordinem amabiliū rite p̄sentimus, magis (ni fallor) tenemur amare parētes benefactoresq̄ p̄cipuos q̄ ignotos, alienos siue extraneos, q̄ uis meliores. Deus autem qui essentialiter iustus est, ea simpliciter intensius diligit, quæ amabiliora in seipsis ac meliora existunt: uel secundum præsentem iustitiam, uel secundum prædestinationem æternam. Horum autē ratio est, quia deus omnia propter suam propriam bonitatē diligit. Non enim generatur dilectio dei ex bonitate reſactarum: sed bonitas diuina est deo, ratio diligendi cuncta quę diligit. Porro, nos non utiq̄ amamus res propter solam ipsarū bonitatē uel naturā, sed est nobis multiplex rō aliquid diligendi, ut puta bonitas rei dilectæ, beneuolētia propria, & beneficia nobis exhibita: deus autē à creaturis suis nil recipit, unde nec eas ideo diligit, quia commodum aliquod ei impendunt, sed ideo, q̄ suam bonitatem eis communicare disposuit, per quam eum honorare atq̄ diligere queant, in quo utiq̄ nō deo, sed sibi metipsis proficiunt. Nostra autem dilectio nō semper procedit ex bonitate dilecti, sed ex consideratione beneficij: honorum seu donorum amati nobis exhibitorum, ab ipso uicissim emanat. Ideoq̄ parentes atq̄ magistrōs, à quibus maxima bona suscepi, in tenentibus diligere debeo, q̄ multos eis meliores, qui ad me nullam simpliciter habitudinem habēt, licet ipsi ex parte obiecti amabiliores consistant, unde angelum uitæ meæ custodem magis diligere teneor, q̄ multos angelos in patria altiores. Deniq̄, multi deuoti quosdā sanctos sibi in patronos præeligunt, honorāt, colunt & diligūt, multis utiq̄ derelictis maioribus sanctis, ad quos ipsi minorem affectionem cōcipiunt. Ratio equidem diligendi aliquid in deo ē simplex, in nobis autē est multiplex. Existis insuper sequitur, q̄ uiatores multa licite possunt amare & cupere, quę deus nec amat, nec diligit, nec uult, quæ eademmodum in enchiridio Augustinus testatur. Forte enim uult deus hac nocte patre meum carnalē mori, & exitibus culpæ suis damnari, cuius tamē oppositū ego iuste & licite cupio. Sed & ego quidem uiator sum, oēs diligere teneor, orare pro omnibus, omniumq̄ salutem toto corde appetere, cuius tamen oppositum uult deus & diligit, quippe qui omnes præscitos & reprobos odit perireq̄ finit. Hæc autē diuersitas ex eo procedit, q̄ unicusq̄ competit agere secū dum status sui conditionē & ordinē: unde q̄ diu in uia sumus, actio charitatis secundū exitiam uia nobis exercēda est, ideoq̄ uiatoribus secundū quod uiatores sunt, impendēda est. Aliter autē in patria erit, ubi omnia in uerbo clare uidentur. Et ex hoc diuina iustitię omnes beati plenissime conformantur. Veruntamē in omnibus his aliquomodo diuinę uoluntati concordamus. Licet enī deus nō uelit quod nos, uult tñ nos uelle quod uolumus. Sed nec nos eius iustitiæ obuiare intēdimus, quippe q̄ quotidie dicimus, Fiat uolūtas tua.

Articulus VII. De uera ac profunda humilitate.

Quemadmodum superbia est inordinatus proprię excellentiæ appetitus, sic humilitas est suiipsius uera deiectio seu ordinatus proprię paruipeñionis affectus. Ideoq̄ perfectæ humilitatis opus est exhibitam gloriā spernere, nullum in præsentij honorem appetere, imō omnem uenerationē suiipsius horrere, nec si ne interno dolore eam sufferre, maioribus, minoribus atq̄ æqualibus seipsum inferiorem sentire: neminem spernere, sed se pro suis peccatis omni despectu dignū perpendere, atq̄ per hoc illatam contumeliā æquanimiter ferre: molle præesse, sed semper subesse. Deniq̄,

est scdm Augustinū, omnis peccati origo fit suūpsius inordinatus amor, ex op-
posito non immerito oim radix uirtutū humilitas dicit. Sicut enī ex hoc qd homo seipsum
in seipso & non secundū ordinem ad ultimū finem amat, conseqitur amor honoris, timor
aduersitatis, odium persequētis, appetitus ultionis ac alia mala, sic ex humilitate oriuntur
contemptus honoris, amor aduersitatis, inimicorū dilectio, patientia, mansuetudo atq; simi-
lia. Itaq; qd proficere cupit, omniūq; uitioꝝ a se caput euellere, discat se non in se, sed in deo,
sub deo, & propter deum diligere. In deo tanquam in eo qd est omnis ueri amoris causa &
rō. Tūc quippe se homo amat in deo, dum se eatenus diligit, in quantum diuinæ bonitatis
similitudo in ipso resplendet. Sub deo quoq; se diligit, dum plus deū quā seipsum amat.
Sed & propter deum se diligit, quando suūpsius amorem ad deum refert & ordinat, ut pu-
ra dum illi soli placere desiderat, nec alijs displicere uere, nisi per hoc deo displiceat. Dū
insuper de nullo lætatur, nisi quod ad deum se prouehit, neq; aliud deum sit miseratus, nisi quo
a deo recedit. Qui autē aliud amat uel quærit, per quod deo non appropinquet, iam se non
in deo & propter deum, sed in seipso, & propter proprium cōmodum amat. Et reuera talis
se nō amat, qm̄ qd desiderat quod sibi non expedit, non se amat, sed odit. Porro cū hūc amo-
rem priuatum homo a se eradicare orditur, ipsa continuo humilitas in anima oritur: tunc
enī uilescit sibi in se, omnemq; honorem & gloriā deo, ad quem seipsum totaliter ordinat,
deberi intelligit. Aduertendum præterea, qd causa humiliandi seipsum immediate natura-
liter inest omni rōnali creaturæ, eo ipso qd creata est. Nam eo ipso quod creata est, sibi in se
insufficiens, alio indigēs atq; ab eo dependēs est, in quibus rō humiliandi seipsum origina-

Articulus VIII. Cum humilitas in suūpsius uera cognitione consistat, (liter constat,
quō uiri uirtuosi & boni se nihil reputare, alijsq; uiliores arbitrari possunt,
quibus tamen ueraciter meliores sunt,

DVbitabit autē forsā aliquis circa præinducta: dictū quippe est, qd pfecte humi-
lis nō solū maioribus atq; cōparibus, sed inferioribus q̄ inferiorē se putat: hoc
autē ueritari derogare uidet, cui tñ nunq̄ derogare fas ē. Et enī scdm Phlsum, ueri-
tate præhonorare sanctum est. Sed dicē dum qd aliq; quantumcunq; pfectus se uerissime
profundissima humilitate, nihil & infimum atq; uniuersū decliniorē existimare potest,
nō qd em simpliciter & scdm oim suūpsius aliorūq; considerationē, sed scdm partē aliquā.
cū enī qd pfectiōis rōnalis creatura habeat, a deo processerit, imō cū nra merita sint dei
dona scdm magnū atq; illustre illū theologū Mgsm Sententiā: licet hō pfectus alio uir-
tuosior sit, se tñ inferiorē ueraciter sentit, scdm id qd ex se ipso est. Cū enī totā suā pfectio-
nē deo attribuat, se qd scdm id qd ex se est pferet, seipsum nihil esse ueraciter cōcipit. Cū ō
proximū suū considerat, nō scdm id tñ qd ex se ipso ē, neq; scdm naturalia tñ, sed scdm do-
na ac bñficia dei quę in se habet, uel suscipere pōt, tūc cōdetenus se pro suo subijct in-
feriorēq; æstimat. Et breuiter scdm uarias sui atq; aliorū cōsiderationes potest se hō pfecti-
oibus inferiorē ueraciter credere, non tñ simpliciter, s. oia quę in se sunt intuēdo, ut clari-

Articulus IX. De uarijs incitamentis & causis humilitatis. (elucescet.

CVm proprius humilitatis effectus sit seipsum uilipendere atq; despiciere, ipsa q̄q;
humilitas in ueritate fundet, restat ut ea quōq; cōsideratio, ppriū inducit despe-
ctū, humilitatis dicant fundamēta & causę. Veraciter enī fundat humilitas in p-
prie impfectionis cōtuitu: uñ scdm diuerſas proprie insufficiētie cōtēplatiōes,
uarię q̄q; tradunt causę humilitatis. Primū igit atq; cōsistū hūilitatis fundamētū est cō-
siderare seipsum scdm id qd ex se est, & qm̄ ois creatura ex se nihil est, & de se in nihilū ten-
dit, & nisi a deo cōseruaret, in nihil mox caderet, ideo ois intellectus creatus hñ dispositus
rā angelicus q̄ hūanus, dū se hoc mō perpēdit, se utiq; profunde hūiliat, & tāto profundius
q̄ hāc suā nihilēitatē uidet subtilius, & qm̄ beati in patria eā multo lucidi⁹ cernūt, q̄ nos ex-
ules in uia, propterea tā angeli q̄ oēs beati, scdm hāc cōsiderationē, multo humiliores sunt
in celo, q̄ aliq; hō uiator in mūdo. Scda præterea uerę hūilitatis fundamētalis causa ē, cō-
siderare seipsum scdm proprie conditionē atq; q̄litate naturę, quę admodū dū se hō cōside-
rat scdm naturales suas proprietates, ac proprie sp̄i imperfectiōes, s. qd cōposit⁹ est ex cor-
pore, gñatū ex spermate, ualde passibilis, de necessitate mortalis, plurimis indigēs, mēte in-
stabilis, ad malū procliuis, rationēq; debilis, affectionē mutabilis, fordidissimay; superflui-
ratum uasculum, & item innumerabilium peregrinarum impressiōum subiectum. Hęc at
q; similia bene intuenti seipsum, sunt magnę humilitatis copiosa materia. Insuper tertia hu-
militatis origo, prædictisq; fortior est, cōsiderare seipsum, secundum id quod a se ipso fa-
ctus est, scilicet peccator deo ingratus, creatoris offensor, maiestatis cōreptor, seruitutis

Humilitatis
uarię causę.

diuine torpens neglector, legis trāsgressor, & in mille malis preuaricator. Qui seipsum tali-
ter rite attendere, se utiq; uehementer humiliaret, odiret & sperneret, atq; sincera cōfessio-
ne cognosceret, quōd merito ois creatura in eū insurgeret, creatorisq; sui in ipso iniuriā
uindicaret. Quarta demū humilitatis occasio est cōsiderare seipsum in ordine ad superio-
ra, uidelicet sc̄tōs, aut certe sanctū sanctoꝝ deum altissimū. Cum nempe unū contrariorū
ex speculatione alterius plenius innotescat, quo is, ad cuius sanctitatē seu pfectionē uitā
nostrā cōparamus, pfectantior atq; eminentior est in uirtutibus, eo nostrā miserā, immū di-
tias, negligentiasq; pfectionis intuemur. Et quo ad hoc diuinę maiestatis syncera cognitio
homine summe humiliat, & se penitus nihil arbitrari cōpellit, qm̄ diuinæ sanctitatis splen-
dor atq; sublimitas oim pfectionē creatā incōparabiliter supercedit. Nihilominus scdm
aliquē modū cōsideratio pfectionis humanę in uiris pfectis nos pfectiores magis humiliat, q̄
cōtēplatio sanctitatis diuinę, aut certe angelicę. Diuinā nāq; pfectionem imitari pfecte
aut adipisci nequimus, ideoq; ex eius excellentia minus nobis ipsis uilescimus, minusq; in-
tramos de nris negligentijs confundimur. Dum uero corū studia, pfectū, itemq; purita-
tem attendimus, qui nobis in natura pares fuerunt, & in naturalibus inter dū decliniores
præsertim aut patrum nostrorū, cum quibus in noīe, religione ac professiōe cōicamus, tūc
de nostra ignauia amplius uerecundamur, nosq; uilissimos opinamur, quōd eatenus ab il-
lorum pfectione distamus, ad quōq; imitationē obligamur, & qbus in gratia conforma-
ri naturaliter apti nati consistimus. Hęc ni fallor cōsideratio ualde est utilis. Deniq; alia
sunt, quorum cōsideratio humilitatē inducit, uidelicet pensare nō solum qd qualesq; su-
mus, sed quales essemus & esse poterimus, imō & erimus diuinę pietatis subtracto præfi-
dio, qd utiq; infatigabiliter atq; humillime sp̄ nobis implorādū est, ne nos unq; relinquat,
qm̄ si nos in momento deseruerit protinus deficiemus, nec sine eius clemētia reparari ua-
lemus.

Articulus X. Quōd perfecta atq; profunda humilitas apicem
duplicis notitię exigit.

EX præostensis lucere iam reor, quē admodū humilitas in cōsideratione proprie
paritatis, atq; in speculatione diuinę maiestatis cōsistat. Licet enī proprioꝝ defe-
ctū uēnsio, hominē satis humiliare p̄ualeat, pfecta tamē pfectoꝝ, præsertim
uioꝝ humilitas, diuinęq; altitudinis cōsiderationē efflagitat. Quō nāq; aliter oēs suas tā
præclaras nobilesq; uirtutes, uelut pannū mēstruatę contēnerent, nisi cōparatione atq; in-
tuitu diuinę mūditate ac sanctitatis immēsa: Constat itaq; qm̄ quōd seipsum quis clarius, ple-
niasq; intelligit scdm cōsiderationes præactas, & ipsam demū dignitatē diuinę nature san-
ctitatis & glorię profundius nouerit, eō seipsum pfectius feliciusq; intelligit. Nō enī suffi-
cit qualiscūq; dei notitia, sed exigitur eminens, sapida atq; formata. Ad humilitatē equidē
prout uirtus est meritoria, cōsideratio rōnis naturalis nō sufficit, sed disponit. Cōgnitio
aut quę est in lumine grę seu per illustrationem diuinam, efficacissima extat. Et hęc sapi-
da formataq; dicitur. Desiderabilissima ergo atq; saluberrima est dei cognitio, & eō præstā-
tior quo profundior, potissime si correspondeat uita. Ideo utiq; ad pfectionem adipiscē-
dam, studiosi eā semper concupere, & pro uiribus ad eam fortitendā laborare debent, nō
tam studio lectionis, q̄ munditia mentis ac synceritate orationis: quē admodū summus no-
ster philosophus illustrissimus ille Iohannes Cassianus ex ore sancti anachoræ Abbatis
Theodori pulchre conscripsit: Cum enī scdm diuinū Dionysium diuina lux, quę immēsi-
tate sua super oim uultum naturę expansa est, sit pura bonitas, cui propriissimum est mise-
reri, seipsamq; effluere, bonitatem suam communicare, gratiam impartire, ubi animā grē il-
luminatiōisq; capace, ac diuino radio dignā, utputa a passionibus liberā & mundā studio
sanc̄i atq; sapientię auidā intenerit, mox bonitatē suā diffundit, grē lumen immittit, sapi-
entiam tribuit. Et sicut Christus repromisit, ueniens ille sp̄s ueritatis, docet nos oim ueri-
tatem. Hinc quippe de beatissimis p̄ribus nostris sancto Bernardo, beato Thoma, alijsq; in-
comparabilis scientie uirginis legitur, qd sanctitate uirę magis q̄ studio sapientiam suam ade-
pti sunt. Quę admodū etiam de sancto Antonio sacer ac diuinus Athanasius, atq; de sanctis-
simo Martino uenerabilis Seuerus testati sunt. Deniq; nonne oibus his mirabilibus rite cō-
semus, quod iam nō diu ante nos contigit in admirabili illo uiro Iohāne Ruysbroich, qui
cum diotior esset, & ipse insup Latini igiturus eloquū, nihilominus merito sanctitatis &
simplicitatis tam supernaturales diuinitus theorias sortitus est, & in suo quoq; uulgari tā
subtilissimas ueritates conscripsit, ut excellentissimi sacrę theologiæ professores, sp̄m præ-
admiratione uix habeant, seq; non posse sentētias eius intelligere palā edisserant. Emuero

L. aus Iohan
nis Ruysbroch

& ego in Christiana sapientia pauper, recens & modicus, hoc libere fateor, quod in nullius ecclesiasticorum atque catholicorum doctorum uoluminibus tam sententiarum altitudinem, mihi quod tam difficilem comperi, ut in libris ipsius, solo uno Dionysio dempto, cuius tam difficultas propter styli obsecritatem magna ex parte contingit, quod utique in libris huius admirabilis uiri locum non habet. Porro quod diuinæ maiestatis notitia hominem summe humiliet, hinc euidens est, quod sanctissimi illi prophetae, cum ad singularem aliquam uisionem raperentur diuinam, subito in facies suas cadentes, se ipsos facto ac uerbis humiliabat. Sed & qui gustauit agnoscat durante illa benignissima uisitatione, illustratione, inflammatione, penetratione paracleti spiritus sancti, quod prompente, quod profunde tunc spiritus se ipsum humiliet, quotiesque toto ignito o deus piissime, affectu proclamet: O deus dulcissime, o deus piissime, o deus æterne, immense, adorande, quod facis, cur propriæ dignitati iniuriam facis? cur mihi in indignissimo ista impendis? Indignissimus enim sum, cur me aspicias, cur me uisitas, qui te toties spreui, toties ingratus sumus extiti, & tam fordiosissimus sum: Etenim reuera quo quis deum clarius gratia radiante conspiciat, eo se uehementius uilipendit atque humiliat. Unde amabilis ille propheta, sacratissimus Isaias in diuinæ claritatis thesauros introrissus, & in diuinæ lucis abyssum absorptus, diuinam in super incircumscriptibilem excellentiam intuens, non solum se ipsum, sed omnes in super hoies ueraciter paruipendens: Omnes inquit, gentes quasi non sint, sic sunt coram eo, & tanquam nihil illi & inane reputatae sunt ei. Præterea superbissimus olim ille rex regum Nabugodonosor, dum se usque ad sidera cœli extolleret, atque à mitissimo deo paululum correptus, cum per septem tempora fœnit ut hos comedisset, atque tandem ad pristinum gradum sui principatus reductus fuisset, non tamen se, sed & omnes gentes, reges ac principes humiles esse debere cōtestas: Omnes inquit, habitatores terrarum, apud ipsum in nihilum reputatur, & non est qui resistat manui eius, & dicat, quare sic fecisti.

Articulus XI. De superalta excellentia naturæ ac maiestatis diuinæ.

Voniam iuxta præhabita, perfecta humilitas non solum diuinam notitiam, imò diuinam notitiæ arcem ac apicem exigit, iam nunc de diuinæ maiestatis natura, proprietate & gloria prouiribus cōpendiosissime eloquendum est. Agnosendum igitur, quod deus gloriosus & sanctus, est ut Aristoteles ait, ens simpliciter perfectum. Ideoque omnis inest ei nobilitas. Et quod ad excellentiam existendi plenitudinem, quod essendi pertinet, deo eminentissimè me conuenit. Præstantius autem est, in propria natura absque omni compositione omnem perfectionem cōplecti, quam compositionem. Compositio namque imperfectionis atque indigentie indicium est, & componentium utique alteri indiget, neque est aliquod ipsorum in seipso perfectum, imò unum ad minus habet se per modum perfectibilis atque potentie, & aliud per modum perfectientis & actus. Hoc autem deo essentialiter & simpliciter perfectus est, & secundum Aristotelem purus actus cōpetere neque. Intelligentium est itaque, quod ipsum diuinum esse sit in seipso, omnem perfectionem plenissime comprehendens, imò sit substantialiter quædam superessentialis perfectio oiformiter quodlibet perfecta. Unde secundum Damascenum, propriissimum dei nomen dicitur Qui est, quoniam hoc nomen uelut quædam infinita abyssus omnem essendi plenitudinem exprimit. Porro cum infinita perfectio omni perfectione finita in infinitum sit præfatiō, necesse omnino est diuinam perfectionem intèsiue, formaliter, materialiterque infinitam existere de deus supergloriose, & reuera superbeatissime. Cum enim sit in te omnis nobilitas cum immensa plenitudine, constat quod beatitudo tua infinita sit: sic & cordis tui lætitia intèsiue immensa est, sed & lucis tuæ claritas infinita est penitus, potentie tuæ nullus est finis, sapientie tuæ nullus est numerus, dulcedo tua, tranquillitas tua, libertas tua prorsus immensa est: tu solus æternus, incommutabilis uniuersorum creator & dominus, tu naturaliter sanctus, uerax & mundus. Igitur de anima mea, si hanc maiestatem dei immensam attenderes, te cito humiliares, si diuinæ lucis puritatem atque immensam sanctitatem consideras, omnes iustitias tuas quantumcumque præclaras, uelut quædam immunditias tenebrasque contemnis, & clarissime uides quod tanto domino cum omni reuerentia feruire oporteat, & nihilominus totum tuum obsequium humillime uilipendes. Enim uero cum honor sit exhibitio reuerentiæ in signum uirtutis, sicut diuinæ naturæ uirtus ac sanctitas oino immensa est, sic deus benedictus immenso honore dignus est. Nulla autem creatura quantumcumque excellens, infinitam reuerentiā deo exhibere potest, sed finita duntaxat. Cum ergo reuerentia finita ab infinita infinite deficiat, palam est quod omnis honor quod excelsi exhibere ualeamus, in infinitum distet ac minor sit honore quo ipse ex seipso dignissimus existit. Quid ergo putamus nos magnum aliquid agere? Prorsus cæcæ est ualde qui uitam suam uelut alicuius eminentiæ reputat, imò nullus angelicus spiritus deum digne, quantum in se est, uenerari potest, sed quo altior est angelus, ac deum limpidius cernens, eo hoc ipsum

Aliter, quoniam utriusque cōponentium altero eget.

ipsum clarius recognoscit, atque humiliori reuerentia creatori assistit. Unde sacratissima illa Seraphin, profundissima humilitate, summa reuerentia deo intendunt. Potissime autem uirgo Maria, & præ cunctis & singulis anima Christi sanctissima.

Articulus XII. De naturali perfectione hominis.

Est in super ualde ualde, suuipius naturalis cognitionem habere, quatenus homo mensuram suam agnoscat, altiora se temerarie non attinet, nec subito perfectus & summus fieri uelit, sed paulatim: ne deiciatur, neque pusillanimitas fiat aut quasi desperet, cum pro desiderio suo non proficit, neque ut cupit & nititur, in diuinis deuotus, in gratia stabilis, ac in seruore cōtinuus est. Neque si homo propriæ suæ naturæ conditionem, gradum, ac ordinem sapientialiter penset, nec in prosperitate sui profectus donisque gratia extollatur, quoniam sciet hæc non suæ esse uirtutis, neque in difficultate proficiendi, sterilitateque gratia & conuersationis suæ imperfectione opprimetur desolatione, sed propriam naturalem decliuitatem recognoscens, non cessabit conari, si ueritatem ceciderit, studet resurgere. Expedit igitur intueri, quod secundum omnes philosophos atque theologos, rationalis anima est terminus & ultimum intellectu alium substantiarum in ordinibus. Dicit enim Isaac in libro definitionum, quod sit in umbra intelligentiæ facta: ideoque intellectuale lumen debilissimum atque minutissimum in ea existit, intantum ut creati non possit intellectualis essentia inferior ea. Nam secundum Aristotelem, intellectus humanus in exordio sui est tanquam tabula rasa, uidelicet nec formis rerum neque scientiis adornata, sed sicut Auerois factus est, sic se habet in ordine intellectu, sicut materia prima in ordine entium. Materia autem prima secundum se nuda est, pura potentia, in finem entium: & secundum Augustinum, prope nihil creata: sic prorsus rationalis anima est omnino possibilis, intellectualem in finem, & prope irracionales formas atque sensibiles condita. Nam & corpori naturaliter unitur, quatenus per ministerium sensuum a corporeis rebus species entium atque notitiæ forniatur. Intantum quippe intellectualem obtenebratur in ea, ut naturalis ei sit per sensus corporeos scientias adipisci, quod per influxum substantiæ separatae. Unde quæ admodum in quibusdam uilissimis uermibus sensitiua perfectio minima & quasi nulla est, sic & in rationali anima intellectualem potentia prope nihil est: hoc enim ordo rerum exigit: siquidem in omni genere entium est quidam ordo a summo usque ad ultimum per ordinatum descensum, quem admodum in animalibus cernimus: conformiter, in uniuersitate intellectualem creatore a summo intellectu creato usque ad rationale animam, quæ infima est, semper species seu natura unius intellectus est inferior alia. Et iste descensus terminatur in anima, sic ut decliui oriferi nequeat. Si igitur poneremus cum sancto Thoma quemlibet angelum a quolibet differre specificè, cum secundum Dionysium sint tam innumerabilia milia angelorum, tunc facile considerare possemus, per quot gradus perfectionales ac specificos distet anima ab altiori ac suprema natura angelica. Unde nec mirum, si intellectus sit debilis, memoria uagga, uoluntas fallibilis, mens ipsa instabilis, ac per hoc homo ad ueram perfectionem stabilis uirtutem ualde difficilis.

Articulus XIII. De comparatione perfectionis diuinæ, angelicæ, atque humanæ.

Vemadmodum Dionysius docet, diuina sapientia species rerum sic ordinat atque instituit, ut semper in eis sit quædam cōmunis distinctio, nec procedit à distantiam distans, nisi per medietatem, quod cum utroque extremorum cōmunicat, & ob id infimum ordinis superioris cum supremo ordinis inferioris maxime cōuenit. Cum ergo inter diuinum intellectum & humanum medius sit intellectus angelicus, palam quod cum utroque extremorum in quibusdam participat, maxima uero cōmunio est inter infimum ordinis angelum rationaleque animam. Unde & secundum Dionysium, angeli quod singulis hominum ad custodiendum dant, de in fimo choro sunt ultimæ hierarchie cœlestis. Sed & sacerdos in hierarchia ecclesiastica propter cōmunionem sui cum angelo, in propheta angelus dicit exercituum appellat. Porro, de diuino intellectu est ex p̄inductis innotescit, quod ipse essentialiter sine omni cōpositione & accidentali additione in omni sapientia omni uirtute simpliciter perfectus sit. Deo enim idem est esse, & sapientem esse, iustum esse, sanctum, omnipotentem, clementem: quoniam diuinum esse cum in seipso omnem perfectionem plenitudinem naturaliter cōprehendat, non indiget perfici per operationem aut habitum ab essentia cōdistinctum, sed ipsa sup̄stantia ac superessentialis diuinitas est purus actus, in quo esse, posse, & agere penitus idem sunt. Intellectus uero humanus oino opposito modo se habet, quippe qui in exordio est pure possibilis, informis, & nudus, per temporales successus, laborem ac studium, uirtutes atque scientias cæterasque perfectiones suas adipiscens. Estque in super in rationali anima naturalium uirtutum proprietatum ac operationum summa maximaque diuersitas, intantum

Matc. 16.

ut in nullo ente, neque in celo neq; in terra, sint tot potentie naturales, ut in homine. Ipse enim cum omnibus tam superioribus quam inferioribus communicat. Vnde & omnis creatura ac microcosmus uocatur: & secundum philosophos, anima rationalis est quida horizon ac ligamentum formarum separatarum, atque materia coniunctarum. Intellectus autem angelicus in hoc cum intellectu humano communicat, quoniam non est essentialiter a seipso perfectus, sed tam naturam quam naturae perfectionem a deo fortitur, neque unum in eo sunt essentia, potentia & operatio. In hoc uero ab intellectu distat humano, communicatq; diuino, quod naturalem suam perfectionem tam in scientia, quam in uirtutibus ab initio concretam conuincitq; habet, quoniam in libro Causarum scribitur: Intellectus semper formis est plenus: unde nec corpori copulari eget, quoniam ex corpore is rebus nullum profectum conquirat.

Articulus XIII. Quod sola humilitas animae Christi omnium simul creaturarum humilitatem excessit, & nunc quoque excedit, quia nunquam diminuta est, nec unquam minuetur.

In praecedentibus assignatae sunt plurimae considerationes, in quibus fundatur humilitas, ut puta considerare se secundum id quod est ex se, quod aliud non est q̄ considerare se secundum id quod ex nihilo est, & de se nihil est: secundo, considerare naturam creaturam secundum naturalem suum gradum ac ordinem: tertio, considerare se secundum mala quae fecit: quarto, considerare se per operationem ad perfectiores, potissimum uero ad deum: quinto, considerare se secundum ea quae non est, sed esse uel esse posset, nisi a deo misericorditer praesentus in gratia atq; a malis praeseruatius confisteret. Nullus equidem homo tam sanctus est, qui non in omnia mala prolabi potuisset, in quae sceleratissimus aliquis corruit, nisi a deo custoditus fuisset. Omnes deniq; considerationes istae in Christo secundum quod homo est, & in deifera uirgine sunt, dempta secunda, quoniam culpa in eis locum non habet. Ad uertendum est tamen, quia (ut theologi astruunt) humanitate Christi plus diligit deus, quam totum uniuersum. Maius enim ei bonum impendit, uidelicet hypostaticam cum uerbo unionem, hinc uero consequitur, quod sola anima Christi ardentius diligit deum, clarius atq; profundius uidet eum, quam omnes simul electi homines, angeliq; beati, quoad intellectus creatus in lumine gratiae lucidius intuetur deum, eo amplius participat de seipso. Cum ergo anima Christi praesentibus & singulis deum clarius comprehendat, imo quasi incomparabiliter dei immensitatem intimius noscat, sequitur quod eius solius humilitas, quae seipsum sub deo paruipendit, intensior sit omni humilitate, quam omnes simul electi habent, aut unquam habituri sunt. Praeterea nulla creatura tam clare, tamq; profunde intelligit se secundum quod ex nihilo est, & item secundum id quod ex naturali sua conditione est, secundum comparationem quoq; ad excellentiam creatoris, secundum ea quoq; quae sibi accidere poterant gratia diuina subtrahenda, sicut anima Christi, & post eam maria Christifera. Ideoq; secundum omnes pene considerationes philosophicas constat, animam christi incomparabilis esse humilitatis, & aeternaliter erit intantum, ut nec summus beatorum angelorum aut hominum, nec in finibus, nec mediis, nec omnibus simul creaturae, tanta humilitatis consistat, ut solus christus secundum quod homo, & post eum uirgo gloriosa, omni intellectu creato uerissime humilior fertur.

Articulus xv. Quod in diuina natura humilitas locum non habet.

Eniq; cum humilitas in ueritate fundetur, in nulla natura potest esse humilitas, in qua non potest esse propriae paruitatis ac inferioritatis uera cognitio. Cum ergo deus sublimis & benedictus sit substantialiter quomodo libetq; perfectus, nullatenus in eo esse potest aliqua propriae imperfectionis uera cognitio, ergo nec humilitas, nisi forte aliquis in se, & dicat humilitatem exemplarem esse in mente diuina, quod utiq; certum est. Nam & omnia in diuina sapientia exemplariter continentur ac splendent: sed hoc intentioni praesenti non obuiat. Non enim omnia deo insunt secundum propriam rationem ac speciem idemq; nomen, sed ea duntaxat, quae simpliciter ad perfectionem pertinent censentur. Porro, si tota aethetica scriptura percurratur, non recolo quod alicubi deo ascribatur humilitas, neq; superbia: cum tamen uberime attribuantur ei ira, furor, odium, crapula, atq; eorum opposita, quae tamen proprie deo non competunt, ut dicitur. Si autem quis dicat, quia Apostolus de unigenito dei loquens: Exinanitum (inquit) semetipsum, formam serui accipiens. Ergo exinanitio seu humilitas deo ascribitur, etiam ut deus. Respondet q̄ exinanitio ista non est aliqua actio seu proprietas in ipsa diuinitate consistens, sed attribuitur

Cōprehēdere sumit thomas, par bene dicuntur cōprehensioes.

Philipp. 2.

itur deo ratione termini seu naturae assumptae, quam assumens filius dei, per modum humilitatis se habuit, cum ipse creator altissimus naturam quam condidit, sibi tam dignanter, tamq; amanter inuinit, & quoad hoc per quaedam similitudinem attribui posset deo humilitas, tamen ualde improprie. Nunquam enim deus seipsum in quantum deus est, creaturae alicui uel inferiori uel parem aut certe comparabilem censet, cum tamen proprius humilitatis effectus sit sui ipsius mentalis quaedam paruipensio atq; deiectio, quod (ut dixi) diuinae maiestati nullatenus conuenit. Enim uero communicatio, applicatio & conuictio, quae deus creaturis intellectualibus communicat, applicat & coniungit, in terris quidem per gratiam, in caelis uero per gloriam, misericordiae potius ac dilectionis, quam humilitatis ascribenda uideretur, quemadmodum de patre Apostolus: Propter nimiam, ait, charitatem, quae dilexit nos deus pater, filium suum misit in similitudinem peccati, itemq; de filio, Qui dilexit me, inquit, & tradidit semetipsum pro me. Et Iohannes: Videte, ait, quam leuam charitatem ostendit nobis deus, ut filij dei nominemur & simus.

Eph. 2. Gala. 2. 1. Iohan. 3.

Articulus XVI. Quod licet omnis creaturae perfectio sit assimilari creatori, quaedam tamen perfectiones deo conueniunt, quas creaturae licite desiderare non possunt, neq; imitari debent.

Vnicuique porro creaturae conuenit perfici secundum exigentiam proprii status, conditionis ac ordinis. Nam ut Aristoteles docet, perfectio correspondet perfectibilibus. Creatura ergo creatori suo assimilari laborans, conditionis suae limites non excedat, neq; ea quae sibi proportionata non sunt, inordinate indidiscere appetat. Et enim sicut ordinate deo conformari optare, omnis boni est initium, sic indidiscere assimilari uelle eidem, omnis aequae mali principium est: nempe tam Luciferus quam angeli boni deo assimilari optabant. Dixit enim primus ille apostata angelus: Similis ero altissimo, sed & qui manserunt, & ipsi singuli dixerunt: Mihi autem deo adhaerere bonum est, quod utiq; est assimilari eidem per contemplationem & amorem. Itaq; angelus malus diuinam assimilationem appetit, quae creaturarum limites transcendit. Voluit enim praese omnibus quos sibi allicere potuit, non quidem sub deo atq; secundum ordinem diuinae sapientiae, sed tanquam principalis praceptor, magis secundum proprium libitum, quam diuinum beneplacitum. Vnde proprium honorem & gloriam quae sibi, & in seipso, non in deo honorari uolebat. Nempe naturae suae excellentiam considerans ac decorae, nec ea ad creatoris gloriae referens, in propria pulchritudine delectatus, naturalibusq; donis a deo concessis uolens esse contentus, eis dominari inordinatissime cupiebat, quibus secundum naturalem dignitatem eminentior erat. Ceteri uero angeli, qui se totos ad deum referebant, & ad eius gloriae quicquid habebant ordinauerunt, diuinam assimilationem (ut dicitur) optauerunt. Multae sunt ergo diuinae perfectiones, quas uel propter praesentis uitae statum, uel propter naturalem sub deo ordinationem ac dependentiam optare non possumus, quae tamen perfectiones dignissimae sunt, & eas sibi soli deus seruauit, uidelicet uelle honorari propter seipsum, uelle praese. Deniq; iudicare & alium sapere, seu maiestate perscrutari prohibemur, non quia mala sunt haec, sed quoniam non expediunt nobis, propter praesentis uitae imperfectionem ac stultitiam. Cum enim cito fallamur, iudicare nobis periculosum est, praesertim cum ipsi quoque adhuc iudicandi simus: sed & propter debilitatem nostri ingenij, diuina uelle scrutari illicitum est, conformiter cum in hoc mundo tanquam in exilio, in loco poenitentiae, in ualle lachrymarum positi simus, ideoque ad patriam felicitatis locum non nisi per humilitatem proficisci ualeamus. Et ob id nullatenus uelle dñari aut esse debemus, sed oino sub esse. Porro, ob eandem rationem dicitur singulis nobis: Noli esse nimium iustus: non quod possimus esse nimium iusti aut boni, sed ultra naturalium uirtutum capacitate ac propriam specie ad diuinam perfectionem conuenire pingere, & ne nobis contingat quod ait propheta: Quia plus fecisti quam potuisti, idcirco pñisti. Vnde & feruidissimus diuinitatisq; Apostolus, Ronabile (ait) sit obsequium uestrum. Deus quippe cum sit causa ordinis rerum non exigit a nobis, nisi prout conditionis nostrae qualitas sustinere potest atq; admittere. Haec autem humana conditio ut paulatim continuo proficere enitatur, non subito proficiat: nec in se, sed in diuina ope semper confidat, & in his deo assimilari laboret, quae sibi praecipua consulta sunt, ut puta quae ad ueram beatitudinem promouent, & diuinae fructuosis animam capacem efficiunt, nostrorumq; statum congruunt. Itaq; constat id soli deo esse proprium, quod proprium honorem sui ipsiusq; gloriae iuste requirat, & se propter se honorari iustissime uelit. Ipse eadem ait: Ego dominus, & gloria meam alteri non dabo, & denuo, Mihi (inquit) curuabitur omne genu, & confitebitur ois lingua dño.

Isa. 44.

Psal. 72.

Vide nō legendū sit, hō lens.

Rom. 11.

Ecc. 19.

Iere. 46 Rom. 12.

Isa. 43. 47.

Cui

D. DIONYSII A RICKEL CARTHUSIANI

Cui diuinæ sanctissimæ uoluntati atque iustitiæ, se conformans patriarcha David ita precatur: Non nobis domine non nobis, sed nomini tuo da gloriã. Et diuinus Apostolus, Regi (inquit) seculorum immortalis, inuisibili, soli deo honor & gloria. Intelligendum est autem, quod huic dei uoluntati se conformare, atque solius dei in omnibus gloriam toto corde intendere, ac honorem optare, excellentissima perfectio est, & eximie charitatis effectus, iustitiæq; sublimis. Hoc namq; humilitatem & charitatem complectitur, dum homo per se ipsius ueram notitiam ac ordinatum contemptum à seipso auersus, atq; per dilectionem ardētem ad deum, in eius syncera cōtemplatione conuersus, nil boni, nil laudis aut gloriæ sibi attribuendum conspicens, se totum ad dei magnificentiam uertit, eiusq; in omnibus honorem & laudem cordialissime cupit; de talibus loquens deus adorandus & sanctus, Ego (ait) glorificantes me glorifico. Ideoq; ad hanc perfectionē omnem nostrum laborem ordinare debemus & scimus quia q̄ dei honorem & gloriam nunc affectuosi cupimus, eo in futuro à deo sublimius glorificabimur ac honorabimur. Veruntamen ab sit, ut ideo dei honorem gloriamq; finaliter quæramus, ut ab eo uicissitudine sortiamur, honorem ac glorificemur. Hoc quippe non esset dei honorem sincere requirere, sed propriū commodum instar mercenarij finaliter principaliterq; intendere. Denique, nec ad perfectam charitatem non quæ sua sunt cogitantē hoc ipsum pertineret, sed potius ad suū priuatum amorem. Omnino igitur amemus deum propter seipsum, & pure propter immensam eius superamabilissimam bonitatem, omni dilectione dignissimam. Pariformiter q; honoremus glorificemusq; eum pure ac mere propter propriam ipsius sanctitatem ac maiestatem, omni profusus honore & gloria superdignissimum; mercedem uero & retributionem relinquamus cōmittamusq; deo, & ipse abundanter retribuatur ultra oia uota ac merita. Nihilominus propriū premiū optare ualemus, imò & debemus, sed ordinate itēq; minus principaliter, q̄ dei honorem & gloriam. Cum em̄ cuncta quæ agimus, ad ultimum finem referenda sint, ultimus autē noster finis est futura felicitas, quæ utiq; est uisio dei personæ, ideo ad dei adipiscendā uisionē uniuersa ordinare debemus. Hæc namq; est uita æterna, ut agnoscamus deū uerē. Sed quā nec ipsam dei fruitionē optare debem⁹, nisi ad eius honorem, quatenus deo clare ac immediate coniuncti, nunq̄ ab eius p̄conio atq; honore cessamus, ideo finaliter & ultimate cūcta propter dei honorem, gloriã, imò propter diuinā bonitatem, cupere par est. Sicut em̄ deus substantialiter bonus est, bonitas summa, omnisq; boni origo fontana, sic omnia ad eum eiusq; gloriam omnino atq; omnimode referre iustissimū est. Circa quod inuerti oportet, quoniam finis seu felicitas duplex est: obiectalis uidelicet, quæ est deus benedictus, in quo uera consistit felicitas; & formalis, quæ uisio dei personæ nominatur: & est actio menti inherens, per quam deo absq; medio unitur. Hęc uero formalis felicitas ad obiectalem felicitatem reducenda est.

Articulus XVII. Quod multitudo uirtutū ac perfectionū, quibus egemus, signum sit imperfectionis decliuitatisq; nostræ.

Praterea in rerum ordinibus, quo creatura aliqua à deo immediatus prodit, eo est ipsi uicinior atq; in cunctis similior. Angelus autem secundū Augustinū prope deum creatus ē, materia prope nihil: Homo uero, uti paulo ante innotuit, est quasi omnium creaturarū ligamentum, horizon, ac mediū: quoniam omnium rerum perfectiones in ipso concurrūt, & ipse cum uniuersis cōmunicat. Vnde & omnis creatura ac minor mundus est dictus. Itaq; cum deus simplicissimus sit, puratq; unitas, quo in intellectus creatus fuerit ei uicinior, eo profusus est ei similior atq; simplicior. Porro rationalis anima cum sit in umbra ultimi angeli cōdita, præ cunctis intellectibus creatis à diuina simplicitate ac puritate maxime distat. Deniq; ipsa potentiarū operationumq; eius uarietas, distantiam eius à diuino simplicissimoq; intellectu euidenter insinuat: quo autem in potentisq; potētariūq; actibus multiplicior est, eo pluribus modis à rectitudine, rationis quoq; censura deficere potest. Nam secundū singulos exteriores interioresq; sensus, & itē sensituum appetitum peccat, nisi actus eorū rationi subdantur, atq; secundum eius moderamen, omnium inferiorū operationes uirium dirigantur. Ideoq; secundū uarias passiones quæ in parte sensitua exurgunt, multis egemus uirtutibus quibus passiones frenentur, sentitiuāq; portio rationaliter gubernetur. Et hæc uirtutes, morales dicuntur. Deniq; tam intellectus quàm uoluntas diuersis egent uirtutibus: sapientia, prudentia, fide, iustitia, charitate ac alijs. Quo enim (ut in libro de celo & mundo Aristoteles docet) distat quid longius ab ultimo fine, eo pluribus motibus ad ipsum pertingit. Cum ergo rationalis anima sit

Psal. 113.
1. Timo. 6.

1. Reg. 2.
Prouer. 8.

1. Reg. 24.

Iohan. 17

Marc. 16.

DE DISTANTIA PERFECTIONIS DIVINAE ET HVM. 258

fit omnino in regionem dissimilitudinis missa, uidelicet corpori copulata, pluribus & penne innumerabilibus motibus medijs atq; uirtutibus indiget, quatenus summo fini queat uniri. Hoc autem totum propter imperfectionem eius distantiamq; à deo contingit, unde difficulter ad eum pertingit. Ex hac insuper cōsideratione pulchre ostenditur, cur angelus peccans irreparabiliter lapsus sit, non autem homo. Cū enim angelica natura simplex sit, incorporea ac deiformis, ad quod se primo cōuertit, ad id se inauertibiliter totaliterq; conuertit. Sicut namq; natura eius est à corporis communionē immunitis, sic libertas sui arbitrii uicissitudinem affectionū nō recipit, quæ admodū libertas rationalium animarum corporibus cōiunctarum. Sed sicut natura eius est simplex, ita & libertatis conuersio. Nā & secundum philosophos, intelligentia propter suam simplicitatē est substantia inalterabilis. Rationalis uero anima libertas, non cōuertit se immobiliter, neq; inauertibiliter, sed neq; totaliter ad id ad quod se conuertit: quoniam anima à diuina simplicitate magis occumbit, eate uisus ut materia intrinsecæ, & tanquā substantialis en delectia seu actus naturaliter unitur, imò & separata reuniri conetur. Deniq; conuersio eius ad aliqd non est secundum se tota, sed est secundum aliquid sui, uidelicet uel ex impressione inclinationeque corporis aut sensuum, aut certe ipsius rationis: ideoq; q̄d in corpore manet, & sensitiuo appetitu perseuerat unita, non terminatur, nec figitur, nec immobilitatur in aliq̄, sed semper de bono in malum, de malo itemq; in bonum se uertere potest. Cum uero anima à corpore separatur, in illa dispositione seu conuersione ac affectione uelut in termino immobilitatur, in qua à carne se iungitur, nec postea alterari mutariq; potest illa eius conuersio. Vnde si ipse separatus à corpore momento ad deū conuertitur, nunq̄ ab eius amore auellitur: si autem ad bonum caducum, nunquam ad deum se conuertit. Propterea Damascen⁹ optime dixit: Quod est angelis casus, hoc hominibus ē mors: quoniam nec angelus post lapsum, nec homo post mortem resurgit. Veruntamen præinductam rationem de irreparabilitate angelorum post primum peccatum, reparabilitateq; hominum, sanctus Thomas super secundum Sententiarum, improbare conatur, aliam rationem assignans & dicens, quod ideo angelus non resurgit, quia statim prima libertatis suæ electione cōstituitur in termino, post terminum autem non restat mutatio: homo autem non sic mox in termino ponitur. Sed hæc ratio eius uidetur mihi petere id quod queritur, seu præsupponere q̄d inuestigatur. Hoc namq; inquiritur, cur angelus prima sua auersione à deo potius incōuertibiliter auertatur à deo, quàm homo, cuius utiq; (quantum pro presenti uidere præualeo) idonea ueracq; causa inducta est: huius autem ipse causam non assignat, sed sic esse præsupponit: quo præsupposito, palā satis est, quod angelus peccans irreparabiliter peccet: imò nil aliud est dicere, angelum prima sua cōuersione electiuam in termino poni, quàm dicere eum post lapsum non posse conuerti. Cum ergo utrunq; æque obscurum sit, utriusq; originalis ratio inuestiganda assignandaq; erat.

Articulus XVIII. Quomodo in angelis sit humilitas.

Porro, ut Bernardus testatur, duplex est humilitas: Prima cognitionis, secundæ affectionis. Primam habet, quicunque se à deo creatum cognoscit, & de se nihil esse, atque diuina manutentia iugiter indigere perpendit. Hanc quoque humilitatem, quæ utique non est uera nec uirtuosa humilitas, multi uanissimi habent, utputa qui in studijs quotidie clamant, quod omnis creatura cōstat ex quo est, & quod est, & secundum id quod est ex se, nihil est, & in definiti dei cōseruatione est indigens. Alia autem humilitas, quæ affectionis uocatur, uera uirtus est, dum quis se ipsum paruipendit, non solum informi notitia, sed mentali sapore ac cordiali affectu, sed in quantum omnem mentis elationem coercet, & in propria paruipetatis uera cōsideratione consistit. Itaque hoc modo, quo angeli in cælis diuinam maiestatem clarius uident, eo se ipsos uerementius paruipendunt, atque solius dei honorem & gloriam amplius optant. Vnde licet hominibus & inferioribus angelis maior sit ratio humiliandi se ipsos ex parte eorum, quoniam maior est in eis decliuitas, superiores tamen simpliciter humiliores sunt, quoniam quo dei altitudinem plenius uident, eo propriam dignitatem comparatiue magis paruipendunt. Et ob id in felici illo regno cælorū, aliud esse nō potest, nisi summa dilectio atq; perfecta tranquillitas. Vbi quo aliquoq; est p̄stantior gloria & dignitas altior, eo p̄fundior eorundē cōsistit humilitas. Ad ampliorē deniq; humilitatē, nō exiguit ut quis simpliciter se alius minus humilibus inferiorē existimet: sic em̄ aia Chri nō esset humiliata, sed sufficit se in cōspe-

Damascen⁹

Thomas

Humilitas duplex.

conspetu dei magis deiciat, & superius honorem cordialis spernat, omneque bonum diuinae bonitati syncerius tribuat.

Articulus XLIX. Quomodo passionis actum uirtutis impediunt, & de fortitudine rationis contra eandem.

Eccl. 7.

Fecit autem deus hominem ab initio rectum, originalem ei concreando iustitiam, per quam sine difficultate & pugna, caro spiritui, sensus rationi, ratio quoque in cunctis deo parebat. Et haec quidem originalis iustitia supernaturaliter donum exitit, eratque in uniuersam primorum parentum posteritatem transfundenda, si transgressus non fuisset homo protoplastus. Denique tota uirtus iustitiae huius ex ordine dependebat rationis ad deum, ideoque ratione per inobedientiam a deo auersa, facta est caro rebellis spiritui, pars quoque sensitua rationi. Unde motus & affectiones, quae in appetitu sensitui inferiorique parte hominis insurgunt, passionis uocantur, & uirtutes ideo impedire dicuntur, quoniam rationis lumen iudiciumque ob tenebrarum ratione autem obnubilata, actus uirtutis quae ex directione rationis dependet, impeditur. Enim uero cum operationem unius potentiae uehementis occupatio circa alterius potentiam operationem impedit, ideo impetus passionis rationem obducit, ne debitum finem rectumque dictamen consideret: & si fuerit uehementior passionis incursus, eo ratione magis a luce ueritatis excutatur, bestialiterque hominem efficit, ita ut in se ar bruti luciferatur, quod passio irrationalis impellit. Propterea tam secundum philosophos quam theologos, ad hoc totum studium rationis est uertendum, ut passione sibi subiciatur, ne inordinate insurgant: & si insurgunt, ne in actum irrefrenatam procedant. Nempe ut princeps philosophorum nos docet, passionis secundum se nec laudabiles nec uituperabiles sunt, quoniam a natura insunt: & propter ea quae a natura habemus, non laudamur nec uituperamur: & neque primi motus, qui pure naturales sunt, nec in nostra potestate consistunt, culpabiles sunt: porro, si ratione moderentur, laudabiles sunt: si uero, culpabiles erunt, quemadmodum de motu irae uidemus. Potest namque ira bene ac male assumi. Igitur ad hoc ut ratio passionibus dominetur, in primis quidem necessaria est magna prudentia, cauta cognitio, & inter bonum & malum uera discretio. Veruntamen sola cognitio non utique sufficit, sed & ipse insuper uirtutes habituales extremis partibus passionum, uidelicet excessui atque defectui oppositae exiguntur. Non enim ad refrenandam iram sufficit cognitio quomodo ira moderanda sit, sed mansuetudo quoque requiritur: cognitio autem praerogatur, ut per eam habitum uirtutis fortiri conemur. Itaque in ipso exordio antequam boni malique discretionem habemus, malo resistere non ualeamus. Dum autem discretionem habemus, si malum non uitamus, transgre dimur. Cum autem uirtutibus ad discendum studere incipimus, in principio sepius inordinatos passionum impulsus sentimus: quo autem magis proficimus, eo rarius atque debilius talia patimur. Virtutibus uero adeptis, uel non insurgunt, aut si oriuntur, sine difficultate pelluntur. Itaque si lumen rationis in nobis forte est, insurgentium ortus passionum cito aduertimus, eadem spernimus, dicentes inter nos: En inordinatissima motio, en praua affectio, en contemptibilis passio. Et qui sic agere potest, signum est quod lumen rationis in ipso forte est, passionibus dominans, uirtutibus formatum. Si autem peccata passionumque dominantur capiti nostro: & si in ipso passionum feruore ac impetu taliter eas aduertere & reprobare nequimus, saltem praesenti tali cessante incursu, erubescamus, ad rationem redeamus, eiusque iudicio acquiescentes, de praeterito malo poeniteamus: & denuo, ne in simile malum in futurum illabamur, prouidi circumspecti simus. Etenim sic agere, est uirtutibus rite intendere, atque ueraciter studiosum esse. Tale autem conamen unusquisque ad illarum passionum reformationem constantius laboriosusque impendere egeret, ad quas uel ex harmonia naturae, uel certe ex pessima consuetudine proniorem se sentit. Nempe quo huius sanctissimi studij maior est labor, eo fructus erit copiosior, atque honor sublimior. Ordinatio enim magna uoluntas est necessaria, & in ipso conamine multa poena, sed consideratio fructus & spes praemij horrorem tollit laboris, & uim flagelli diminuit. Circa praerogata autem expedit scire, quod peccatum uoluntatis contingit dupliciter secundum Aristotelem in Ethicis, uel ex passionis inclinatione, ut iam explanatum est, uel ex certa malitia, quae utique corruptiua est finis, ut quae propter habitum uitiosum quo infeliciter inuolutus est, ex electione praui finis peccat. Quemadmodum habitus luxuriae habitu, in ipsa delectatione uenera sine sibi constituit, eamque non propter passionis uigorem, sed propter seipsam desiderat. Et taliter peccans secundum Philosophum VII, Ethicorum, impoenitens dicitur: secundum theolo-

ologos uero, induratus: sed primo modo peccans, passione cessante, celeriter poenitet. Articulus XX. Quod licet deo proprium sit, ut proprium honorem & gloriam a creaturis requirat, uicissim tamen hominibus fas sit, ut seipso collaudent, & impium honorem aequanimiter ferant.

Cum rectitudo uirtutum in cognitione ueritatis fundetur, secundum praehabita, sicut diuinus intellectus uere agnoscit solum deum a seipso summe bonum & sanctum, sic diuina quoque iustitia exigat, ut solus deus diligatur, & honoretur propter seipsum, nihilominus nec ueritate nec humilitate obstante, potest interdum homo seipsum honorabile esse tam uerbo quam facto ostendere, debitumque honorem exigere. Et huius quidem exemplum in Christo, cuius tota uita est nostra doctrina, praefert. Nempe cum quendam curasset, eidem praecipit: Vide nemini dixeris, alteri uero, quem sanauit. Vade ait, & narra quanta tibi fecerit deus. Conformiter quoque in regem a populo eligendus clam fugit: opportunum autem tempore principibus Iudeorum populum ipsum regem esse clamantem indignantibus respondens: Sinite inquit eos. Dico enim uobis, quia si hi tacuerint, saxa clamabunt. Sic quoque quemadmodum dixit per prophetam: Ego autem sum uermis & non homo: atque per seipsum, Filius hominis non habet ubi caput suum reclinet: sic etiam de se per prophetam locutus est, Et adorabit eum omnes reges, omnes gentes seruient ei. Et per seipsum, Ego inquit & pater unum sumus. Et Pilato, Regnum meum (ait) non est de hoc mundo. Et denuo asserit, Ego sum lux mundi, plurimaeque alia. Aduertendum est itaque, quod secundum superioris exigentiam atque imperium, inferiora operari moueri debent: cum ergo charitas sit omnium uirtutum regina & finis, ideo secundum charitatis exigentiam, caeterae uirtutum operationes exercendae exhibendaeque sunt. Porro, cum eadem charitate gratuita diligamus deum & proximos, sicut diuina charitate exigimur deum super omnia diligere, sic charitas fraterna requirit, ut proximos amemus tanquam nos ipsos: qui autem alium diligit sicut seipsum, illius quoque profectum sicut & proprium optare procurareque debet, ut potest. Cum ergo absque diuini honoris iniuria & item propriae detrimenti salutis confratri succurrere ualeo, exigat charitas ut sic agam. Cumque opera & exempla simul iuncta magis audienti profint quam uerba, potest pius exhortator, imo debet confratri gratiam atque misericordiam, bonaque opera quae a deo sortitus est, aliquando ad dei gloriam humiliter padere, quatenus in audiente fide adaugeat, spemque confortet, & ad similia moueat. Hoc enim sanctissimi uiri, ipse & diuinitus simus Paulus ubertim in scriptura eorum testantur fecerunt. Veruntamen haec propriae gratiae publicatio circumspecta esse debet, & ab omni uanitate immunis. Denique, tria (ni fallor) in ea pensanda sunt, uidelicet qualitas propriae excellentiam (id est gratiam) manifestantis, conditio eius cui aperitur, & intentio finis. Si enim ipse manifestans nondum inanis gloriae procliuatatem euasit, laqueum sibi tendit, dum se commendabile referat. Rursus, considerare oportet an is qui audit, ex tali gratiae publicatione proficiet. Forsitan enim non credendo iridebit. Finis quoque est intuenda intentio, quatenus homo propriae gloriae nullatenus finaliter quaeratur, nec sibi quippiam attribui uelit, sed ad diuinam laudem clementiae omnia fiant. Veruntamen praelatus & doctor, & qui audienti affectuose optat prodesse, debitum potest honorem licite exigere, non propter seipsum, sed ne si ipse pernatur, instructio sua sit audienti inanis. Nempe dum persona uilipenditur, doctrina quoque uertim contemnitur. Et ob id qui alium docere praesumit, se omnino exemplarem honorabilem exhibere tenetur. Alioqui, quantum in se est, finem sacrae scripturae, uidelicet utilitatem audientis euacuat: & secundum Thomam, eo ipso quod non implet quod docet, mortaliter peccat.

Articulus XXI. Quae uirtutes deo proprie insunt, & quae non.

Quoniam praesentis editionis intentio est, inter perfectionem diuinam atque humanam distinctiones ostendere, cogruit intueri quae uirtutes proprie deo conueniant, & quae nobis. Contemplandum ergo, quod uirtutes quae simplicitate ad perfectionem pertinent, deo proprie atque naturaliter insunt, ut sapientia, charitas, iustitia: quae autem imperfectionem quandam circa subiecta sua insinuant, quemadmodum uirtutes morales, quae passionem directe refrenant, deo proprie non conueniunt secundum ueritatem affectus, sed secundum conformitatem effectus. Haec quippe uirtutes supponunt ea, quibus proprie insunt passionibus, affici posse, atque earum reformatione egere. Passiones uero sensitui appetitui datae conueniunt: nam cum corporali quadam transmutatione nascuntur secundum Philosophum. Ideo uirtutes, quae eas ordinant, non nisi improprie deo conueniunt. Mansuetudo enim & misericordia non sic deo conueniunt, quasi in ipso ira quam mansuetudo refrenat, uel copassio quam misere

Matth. 8.
Luca. 8.
Iohan. 6.

Ioh. 8.
Psalm. 34.
Matth. 8.
Luca. 9.
Psalm. 71.
Iohan. 10.
Ioh. 8. 1.

ricordia dirigat, esse possunt, sed qm̄ ira est appetit' uindictę, cuius uindictę illationē mansuetudo relaxat: ideo dñi deus iustā ultionē indulget, mansuetus seu mitis phibetur. Deniq; cū misericordia secundū qd uirtus est, alienę miserie tanq; proprię succurrere studeat, propterea dñi deus nris miserijs subuenit, easq; releuat, & opem impendit nobis, cōpati, itemq; misericors dicit, non q; ei cōpassio cōpetat qui substantialiter gloriosus est & totaliter felix, sed qm̄ sic miserijs subuenit, uti & nos eis quibus compatimur. Sic quoq; penitentia deo ascribitur, sicuti scriptū est, Pœnitent me fecisse hominem. & Pœnitent me quod constituerim Saul, regē super Israel, non q; deo dolor conueniat, sed qm̄ instar pœnitētis se habet, dum effectus eius non ptingit ad id ad quod ipse uoluit institui. Præterea, uirtutes quę proprie deo cōueniunt, nobis nō nisi secundū quandā participationē debilem cōpetunt, sicut sapientia quā in p̄senti habemus, & secundū Aristotelē minima est, & secundū Apostolū, non nisi ex fide est Iesu Christi, sed & charitatis præceptū in p̄senti exilio perfecte implere nequimus, ideoq; nec perfectā iustitiā exhibere deo ualemus. Hęc nanq; uirtutes nunc quidē in nobis inchoantur, in patria uero p̄ficiēnt. Fides em̄ uerę sapientię inchoatio est, quę utiq; in patria non auferretur, sed uisione p̄ficatur. Nam & maria optimā partē quę non auferretur elegit. Itaq; qm̄ in p̄senti huius uitę statu deū sicuti est nec cognoscere, nec tenere, neq; amare ualemus, nolens tñ clementissimus deus uerę sapientię, firmatētionis ac perfectę dilectionis nos iam esse prorsus expertes, res nobis theologicas nōc præstat uirtutes, fidem, spem, charitatē: quibus diuinę beatitudini nunc pro uirtibus conformemur, atq; ad eandem in futuro sortiendā efficaciter disponamur. Fidei nanq; succedit uisio, spei tentio, charitati fruitio. Enim uero, cū uita dei aliud non sit, nisi suę æternę ueritatis contemplatio, atq; immensę bonitatis dilectio, huic uitę nunc ut cūq; conformari satagimus, dum eum ex fide speculamur, & per charitatem secundum peregrinationis possibilitatē istius uitę diligimus, præstolantes in spe consummationem finalem.

Articulus x. XII. De numero & subiecto ac distinctione passionum, & qualiter rationi subdendę sint atq; ad eum ordinandę.

Preterea nobilior sensus interior, qui in hoibus quædā uirt' cogitativa, in brutis uero estimatiua uocat, hoc habet officii, ut ex specieb' sensatis species insensatas eliciat, quemadmodū agnus uiso lupo mox p̄ uim æstimatiuā, ex forma lupi quā uidet, speciem inimicitie elicit, & protinus fugit. Mare uero conspecta, speciem amicitie cōcipit, atq; ad eā concurrit. Cōformiter quoq; in hoie uirtus cogitativa apprehendit sensibilia sensu exteriorē, sub proprietate conuenientię uel discōuenientię, seu boni aut mali. Appetitus autē sensitiuus cū ex cognitione sensitiua procedat, statim cū aliquid sub ratione boni uel conuenientis ei proponitur, inclinatur, atq; afficit, ut illi coniugetur, sicut delectabili secundū gustū uel tactū sibi proposito, appetit illud. Cum autē proponitur ei aliquid sub ratione mali atq; nociui, abhorret id & fugit. Hęc ergo inclinationes seu affectiones, quę hoc modo in appetitu sensitiuo insurgunt, passionēs dicuntur. Vnde secundū Eustathium, passio est motus appetitus sensitiui, sub phantasia boni uel mali. Omnes equidem passionēs in appetitu sensitiuo subiectiue cōsistūt, quare numerus atq; distinctio sumitur secundū qd appetitus sensitiuus ad aliquid fugiendū uel prosequendū diuersimode inclinatur. Porro appetitus sensitiuus duplex est, cōcupiscibilis & irascibilis. Per cōcupiscibile inclinatur homo ad bonū sensibile, secundū se absolute acceptū: per irascibile autē mouetur ad bonū sensibile arduū, ea aggrediendo, quę cōcupiscibile à re cōcupita impediūt. Sex uero passionēs sunt in cōcupiscibili, quare tres, uidelicet amor, desideriu, & delectatio seu gaudiū, sunt circa bonū: amor em̄ ex apprehensione boni sensibilis, i. cōuenientijs nascitur inquantū appetitus cōcupiscibilis mouet in rem sub rōne boni conceptā, sicut quis amat pecuniā uel mulierē. Desideriu autē est respectu futuri boni, dñi scilicet appetitus inclinatur in appetibile secundū sensitiuū qd non habet, sicut esuriēs appetit escā, ad quam festinat. Gaudiū uero seu delectatio, aliud non est nisi quædā qetatio in re concupita, & oritur ex unione ipsius appetitus ad appetibile. Porro alię tres passionēs, quę cōcupiscibili insunt, odiū, fuga & tristitia, sunt respectu mali, & opposito modo sumunt. Odiū em̄ nascitur ex apprehensione mali ad appetitū cōcupiscibile, sicut & amor ex apprehensione boni. Fuga q; est put appetitus à malo futuro fugit. Tristitia autē ex coniunctione mali in conuenientis cū ipso appetitu procedit, & opponit gaudiō. Pariformiter sex sunt passionēs in appetitu irascibili, quare duę, uidelicet spes & despatio, sunt respectu ardui boni absentis. Spes em̄ est, dum appetitus manet stans infractus, reputans sibi esse possibile arduū bonū ad quod in-

Gala. 3.

Luc. 10.

Passio quę dicitur.

inclinatur, unde & terribilia aggreditur: dum autē cadit & frāgitur, desperatio oritur. Sic ergo appetitus irascibilis nō nisi in bonū absens mouetur: quoniā dñi iam adeptū est, desinit esse difficile. Alię uero quatuor passionēs, uidelicet audacia, timor, mansuetudo & ira, sunt respectu mali ardui: Audacia nanq; est, per quā mala futura aggredimur: timor, q; ab eo aggresu deficiamus: Mansuetudo quoq; & ira, sunt respectu mali p̄sentis: mansuetudo q; p̄pe est, cū appetitus ab ultione contra malū p̄sens prorsus cōsternitur, oinoq; desinit: ira autē est, dñi appetitus ex ipsa passione ad uindictā ardescit, & uelut ignitur. Sic itaq; duodecim sunt passionēs in gñe. Verēcundia q; passio est, & ad timorē reducitur. Est em̄ uerēcundia timor de re mala uel turpi. Superbia etiā non est passio solum, sed passionis excessus & uitium, quoniā est appetitus inordinatus. Passionēs autem secundū se nec bonę nec uitiosę sunt, sed naturales & motus: cū uero ratione ordinantur, tunc homo uirtuosus efficitur. Enim uero, quoniā uniuersa quę in homine sunt, ad deum ueręq; beatitudinem ordinanda sunt, tunc passionēs istę rationi subduntur, cum secundū exigētiam ultimi finis regulantur: cum uidelicet nihil amamus, nihil desideramus de sensibilibus bonis, nec gaudemus in eis, nisi inquantū ad deum nos adiuuāt. Possumus enim & cibum & potum & multa sensibilia licite appetere, dummodo ad rationis profectū ordinate optentur. Deniq; de nullo sensibili malo dolendum est neq; tristandū, inquantū per ipsum à deo abducimur. Hoc igitur modo oēs passionēs rationi subduntur, dñi uirtutibus moralibus moderantur. Nā & ipse appetitus inferior sensitiuus, appetitui intellectiui naturaliter subdit, eiusq; imperio parere tenetur. Aduertendū autē est, q; in noiatione passionū uirtutūq; moralitū, propria nobis noia crebro deficiunt: ideo multa passionū nomina iam assignata frequenter noie uirtutū dicunt, illarę p̄sertim, quę cū passionibus magis cōueniunt: quę ad modū mansuetudo nunc passio dicta est, & tñ sæpe mansuetudo uirtus uocatur, irā refrenans & ordinans. Sic q; spes, amor & gaudiū, interdū accipiuntur in bono atq; pro ipsis uirtutibus: sed & tristitia quę secundū deum est, magna p̄fectio iure censetur. Vehementer ego incessanterq; conemur passionēs p̄fectas rōne digerere, uirtutibusq; formare. Tēperer mititas irā: nec irascamur de alio, nisi quo deū offendimus, atq; ab eo elōgamur. Nil uero nos à deo elongat, nisi propria nra uolūtas consentiat omne em̄ peccatū ab ea deinde, extrinsecusq; repugnās, nil potest menti nocere, si uolūtas cōsensum suū à malo uoluerit prohibere. De nullo sensibili tēporaliq; bono gaudeamus, nisi ad deū proficiat: neq; de aduersis aut iniurijs contristemur, qm̄ per patientiā animi non solū non nocent, sed potius occasionaliter profunt. Affectiones quę circa cibos potūq; consistunt, temperatiā ordinet, carnisq; puritū continētia frenet. Contēptum nri humilitas uincat: illata autem conuitia, ferat patientiā. Et ad hoc iugiter uigilemus, ut oēs affectiones sensitiuas secundū diuinā legem dilectionēq; syncerā regamus, nulli optantes placere, nisi deo: nullū querētes honorē, nisi in eorum nullū laborem fugientes pro ipso: oēm quietem spernentes, non existētem in eo. Ad hoc laborare, incipientiū est: in hoc procedere, proficientiū: hoc autem implere, perfectorum est: quod secundum Aristotelē pertinet ad uirtutem heroicam: secundum Macrobiū uero, ad animum purgatum. P̄fectus autē secundum Macrobiū, ad uirtutes purgatorias pertinet: inquit quoq; ad uirtutes politicas.

Articulus x. XIII. De uita contemplatiua atq; diuina.

Igitur dum pars hominis inferior sic passionibus pulsus reformata est, ipsa pars hominis superior, in qua sup̄ benedictę trinitatis imago resplendet, omniū diuinarū illuminationū capax existit. Tunc nēpe intellectus seu ratio, sapientię sedes efficitur, uolūtas diuino amore ignitur: memoria quoq; intellectualis, quę secundum Aristotelem est loc' intelligibiliū species, formas intelligibiles stabiliter retinet, atq; intellectū promp̄te & uelut continue format & actuat. Propter quod intellectus in diuinorum speculatione stabilitur, & nec ipsa uolūtas à spūaliū dilectione propter sensuū affectum inordinatiū ac immundū auertitur, sed tota mens hominis fortis cōstantisq; efficitur. Deniq; cū dum Platonē & Aristotelē, anima gescendo sit prudēs, mitigatis uidelicet, itemq; cessantibus sensitiuis passionib', motibus & actibus: ideoq; eo purius, stabilius ac excellentius diuina contēplatur, diligit & reuoluit, quā passionū tumultu exteriorēq; impetu amplius segregatur. Et hæc est uita contemplatiua, dum se homo quantū p̄sentis uitę staturus p̄mittit, ab oibus rebus mundanis atq; carnalibus toto affectu seiungit: neq; de his quę ad corpus sensumq; p̄tinent, amplius curat q̄ necessitas exigit, & ad spūalia exercitia continuandā

Aristoteles, Macrobius.

da, proficuum fore ratio censens ipsum quoque intellectum ac superiorem affectum diuinis totaliter participat, immiscet & occupat, prout humana fragilitati possibile est. Porro uita talis dignissime utique perhibetur diuina: est enim diuine uite similitudo: dei enim uita non nisi sui ipsius contemplatio est atque dilectio. Cumque uita dei stabilis sit, incommutabilis & eterna, quo homo in uita hac contemplatiua uitae stabilis ualeat insistere, eo constat eum diuiniorem esse, deo amabiliorem, & futuram beatitudinis copiosius gloria munerandum, atque ad altiorum chorum angelicum transferendum. Insuper, cum in deo sit aeterni uerbi productio & amoris spiratio, tunc mens nostra deo gignenti spiranti atque conformatur, cum in se ipsa uerbum quoddam mentale ac internum conceptum de diuinitate intellectualiter format, apprehendit seu concipit, atque in eius quem intelligit dilectione flammascit. Hoc autem necesse est fieri, dum anima deum contemplatur & amat. Concipit enim de deo rationem dei, scilicet quod sit summa quaedam essentia, aeterna omnino & immensa. Porro, quamlibet fit deus cum tali anima, constat, si credimus ei quid dicit: Deliciae meae esse cum filiis hominum. Et denuo: Ego, inquit, sto ad ostium & pulso: si quis mihi aperuerit, intrabo ad illum, & cenabo cum eo. Beati qui manducant panem in regno dei, si quidem beati qui ad cenam agni uocati sunt. Sed & beati quos tu bone Iesu inhabitas, in quorum praecedentibus cenas, cum quibus tam deliciose quiescis. Quid Christiano felicius, cui non solum promittuntur regna caelorum in futuro, sed cum quo esse, habitare atque cenare, sunt deliciae dei caeli, in praesenti hoc seculo: Anima equidem quae hanc diuinam calidissimam uitam ducere in terris satagit, instar speculi clarissimi, tersi & peruii, diuinam lucis & gratiae susceptiua est, & purissimis meditationibus, ignitis ardoribus, sacrosanctis gemitibus, atque copiosissimis gratiarum augmentis & donis a benignissimo creatore adornatur, impletur & perficitur. Etenim quo se homo magis disponit, eo deus munificentius tribuit.

Proter. 5. Apoc. 7.

Luc. 14.

Articulus XXIII. De excellentia quorundam emeritorum hominum.

Vo autem diuinas omnipotentis dei proprietates creatura eminentius participat, eo deiformior est atque praestantior. Propriissimae uero dei proprietates, quae ei conueniunt in ordine ad creatura, sunt uniuersalis rerum causalitas, ac prouidentialis dispositio: hoc nempe quod omnium entium principium est, & prouidens cunctis, seu uniuersa disponens, ipsi quoque barbari deum appellant. Deus ergo benedictus & sanctus, qui deo uniuersum mundum molitus est, ut in diuersis rerum naturis atque ordinibus diuinam bonitatis perfectionem multiformiter atque ordinatissime relinqueret, non solum rebus creatis communicauit esse, uiuere, sentire, intelligere & caetera dona, quibus singulae in seipsis perfectae sunt, & secundum proprias species competenter ornatae: sed & uim causalem prouidentiamque gubernatiuam quibusdam largitus est. Nam ut Dionysius ait, Hoc diuinam legis immutabile decretum est, ut inferiora regantur a deo per superiora. Videmus namque quod corpora inferiora a corporibus caelestibus disponuntur. Similiter in hierarchiis caelestibus angelorum inferiorum ordinum a spiritibus altiorum ordinum purgantur, illuminantur, perficiuntur, reguntur, mittuntur. Pariformiter decet, ut homines declinioris gradus a superioribus gubernentur hominibus: & omnino secundum naturalem ordinem iusque naturae, sapientiores caeteris & uirtuosiores praesse debeant. Veruntamen non obstante sapientissima prouidentia dei, frequenter praesunt, qui omni praestatione prorsus indigni sunt: qui autem ad aliorum regimen apti essent, non praeseruntur: quod quare contingat, non semper innotescit: tantum autem scimus, quoniam teste scriptura, propter peccata populi facit deus regnare hypocritas. Denique, non uocati a deo seipso piculosissime ac subtilissime ingerunt aliquid & ubertim exigentibus culpis suis, ad damnationis suae ampliore perniciem sinunt a deo adipisci quod cupiunt. Nihilominus aliquid sunt uiri, animi uigore florentes, omni humilitate fundati, & excellentissimi meriti rite uocati, quibus sibi non assumunt honorem, sed deo prouidete ac inspirate, ad praestationem uocantur. Et quemadmodum seipso ante rationabiliter ordinabant atque regebant, sic nunc commissum sibi gregem solite instruunt, regunt & custodiunt. Hi igitur caeteris diuiniore ceteri diuini sunt: quoniam (ut Dionysius ait) uim diuinitatum est esse dei cooperatore, reducendo uidelicet proximis ad ultimum finem, uerumque beatitudinem, oratione, exhortatione, increpatione, & quod commodius est, uirtuose exemplariter uiuendo. Porro si principe aploze iubeat, non iam duntaxat, per se, sed dyscolis quoque dominis obedire renemur, dum tamen ueraciter saluti, diuinamque legem aduersa non iubeat, quam magis fidelibus a modo sitis flatibus tanquam summi dei uicariis, nos obedire oportet: Prorsus, quod praeterea resistit, dei se ordinationi opponit: & utique omnis mali origo, superiori resistere: sed nec facile a subditis placari potest.

Dionysius.

Iob. 14.

1 Pet. 3.

Rom. 13.

canon est: imò si ratio aliquid modo admittit, facta eius pie interpretanda sunt: si uero facta eius excusationem non habent, agendum est quemadmodum in epistola ad Demophilum monachum Dionysius ait: Nempe dum oportunitas adest, insinuanda sunt opera eius superiori prelati, illique ea atque iudicium committenda sunt. Interim uero prelati quibus in quo reuerentia exhibenda est, non propter uirtutem personae, sed ob dignitatem prelati, imò propter eum a quo ois prelatio atque potestas descendunt. Ex his sequitur uidetur, quod spirituales prelationes fortissimi sunt, & in spirituali aliorum ductione praesunt, in altiori statu consistunt, quam quae sibi soli prouident per uitam contemplatiuam, non tamen sequitur, quod contemplatiua sit inde nobilior uita actiua: quoniam actus & opera, quae ad spiritualem respiciunt, in contemplatione fundantur, nec adhuc sunt nisi quaedam extensio contemplatiuae uitae ad opus. Porro actiua uita, cuius Martha speciem gessit, & a Christo contemplatiua uita ignobilior fertur, ad ea praesertim exercitia pertinet, quae praesenti uitae corporalibusque necessitatibus necessaria administrat, quemadmodum Martha ista satagebat.

Luc. 10

Articulus XXV. Quibus uirtutibus assimilatur Christo ut homini.

Contemplatiua est insuper, quod Christus in quantum homo, a primo maternae conceptionis instanti, erat uerus comprehensor & nunquam uiator, quantum ad supremam aeternam partem: & hoc propter hypostaticam seu personalem humanitatis cum uerbo unionem. Ideo quoniam natus erat in Christo fides & spes, sed perfectissima charitas: sed loco fidei habuit uisionem per speciem, & talem atque tam claram, ut modo nunquam enim in premio essentiali profecit, nec sibi quicquam in eo meruit. Loco autem spei habuit intentionem perfectam: charitatem autem habuit etiam creatam, non talem quale habent uiatores, sed talem ac tantam ut modo ut puta quae non procedat, quae ad actum ex fide, sed ex specie. Preterea secundum Damascenum libro 2. non erant in Christo etiam secundum quod homo est, consilium & electio: Consilium namque est appetitus inquistiuus de his quae in nobis sunt: Unde consilium, ignorantis est electio quae ex consilio manat: est enim eligere duobus propositis, aliud praecipere. Nihilominus consilium atque electio etiam deo interdu attribuitur: de quo & Christo ut homini, sed minus proprie, sed in quantum deo in ratione consilii & electionis de imperfectione consistit. Denique gratia in Christo aucta non est, neque uirtutes per acquisitionem & studium est adeptus: tota enim natura humana in eo perfecta erat, omni uirtute & gratia, in his quae ad interiore aeternae pertinent perfectionem, a primo conceptionis maternae momento. Secundum corporales uero indetrahibiles defectus, erat uiator: sicut enim atque esurij. Ex his patet utrumque, quemadmodum caeteri omnes a Christo adhuc in mundo uersante distincti sunt. Omnes namque eo excepto uiatores sunt, & in uirtutibus & gratia indefinenter proficere possunt: & quo in conuersatione sua caput suum Christum eminentius assequuntur, eo nunc Christo amplius conformantur per gratiam, & postremo similiores ei erunt per gloriam. Ipse namque est uia per quam ueritas in qua, & uita ad quam tota nostra tendit (si non erramus) intentio. Interim ipse Christus ut homo, plenus est gratiae & ueritatis, & de plenitudine eius accepimus omnes, gratiam pro gratia, id est premium pro merito, cum tamen tantum meritum quod premium gratia dei sit: quoniam utrumque donum eius est. Lex quippe per Moysen data est, ueritas autem & gratia per Iesum Christum facta est. Veritas quidem, quia ipse in seipso omnes prophetas uerificat. Gratia autem, quoniam ipse Christus qui noui testamenti institutor est, dei hominumque mediator existit, & per eum omnis dei misericordia & gratia in nos abundantissime fluxit & fluit. Ideoque tempus nouae legis, tempus gratiae iure uocatur.

Fides est spes in Christo uisus sui.

Ios. 14.

Iohan. 1.

Articulus XXVI. Quemadmodum per misericordiam & iustitiam assimilatur deo.

Frequenter omnia opera dei, quae circa creaturas exercet, uel misericordiae attribuantur, aut certe iustitiae. Nepe uniuersae uitae domini misericordia & ueritas, id est clementia & aequitas. Quod enim quosdam indurat, iustitiae est: quod autem nonnullos illustrat & saluat, ad misericordiam spectat. Vide ergo seueritatem & bonitatem dei. Circa quod aduertere expedire, quod ut Anselmus testatur, omne opus dei ad iustitiam eius potest reduci. Nam licet misericordiae ascribamus, quod quibusdam miseret praeter alios ex parte eorum quibus miseret, tamen ex parte dei misericordiam ad iustitiam pertinet, quoniam tam bonus est deus, ut iustus sit ei his misereri, quod non merentur. Veruntamen cur potius miseretur uni quam alteri, isti quibus illi, nolit sciscitari, si non uis iudicari. Voluntas dei prima rerum causa est, prima causa non est causa. Rursus quoque tam sanctus & aequus est deus, ut iustus sit eum quibusdam malignis damnationem rependere. Cum ergo creationem mundi merita nulla praecesserint, deus tamen liberum & gloriosum in inscrutabili aeternae suae sapientiae fonte, X 5 dispo.

Phil. 24

Ios. 1.

Rom. 9

Roman. 11

disposuit, quibus miseretur, quos item relinqueret, quatenus in quibusdam sua benignitas, in ceteris uero æquitas sua lucret. Denique prima gratiæ dei infusio & iustificatio impij ex parte recipientium omnino ad misericordiam pertinent, nulla enim merita præcesserunt. Remuneratio autem, gratiæ quoque adauctio, tam ex parte dei quæ nostri, ad misericordiam: itemque iustitiam spectat. Iustum quippe est, ut deus bonis & rectis corde felicitatis mercedem impendat tam propter æquitatem diuinam, quam meritorum nostrorum exigentiã. Et rursus, cum deus semper ultra condignum retribuatur, constat quod remuneratio nostræ sanctimoniam ad misericordiam quoque pertineat. Porro induratio seu derelictio qua reprobos deserit, damnatio quoque qua eos æternaliter torquet, non solum ad iustitiam, sed ad pietatem quoque reducitur. Semper enim citra demerita punit, etiã in inferno: Non enim obliuiscitur misereri deus, nec continebit in ira sua misericordias suas: quoniam miserationes eius super omnia opera eius. Et rursus, in presenti nullum in tantum relinquit, quantum meretur. Nam sicut super secundum Sententiã Thomæ fatetur: hoc ad minus obtinet in quolibet quantumcunque magno peccatore custodia proprii angeli, quod est à malis plurimis retrahit, qui & in Antichristo in homine peccati, in filio perditionis, qui familiari illo uase Luciferi, in inimico dei, in prole diaboli ita erit, quod angelus bonus qui ei deputabitur, à malis eum aliquibus retrahet: omnino ergo in omni opere dei misericordia iustitiæque miscetur. Et quoniam in quibusdam misericordia, in aliquibus uero iustitia euidentius splendet, ideo quædam opera misericordiam, quædam autem iustitiæ merito ascribuntur. In his autem misericordiam atque iustitiæ actibus deo potissime conformari studere debemus, quoniam in hoc factus nostra tota consistit, quæ admodum multa scripturæ loca nos erudiunt: Beati enim misericordiam: sed & beati qui esuriunt iustitiã. Et Dauid: Misericordiam inquit, & iudicium catabo tibi domine. Quare: quia misericordiam & ueritatẽ diligit deus. Iustus namque dominus & iustitias dilexit: Vnum quodque enim diligit suum simile. Omnis itaque actio nostra in misericordia aut iustitia est fundanda. Denique, in omni quod agimus misericordiam & iustitiæ operationes cõmixtas sunt: quandoque tamen misericordiam, uicissim uero iustitiã uehementius insistentium innitendum que est. Ad cuius cõmixtionis moderamen seruandũ discretio necessaria est. Quod sanctus Propheta ait: Bonitatẽ & disciplinã & scientiam doce me. Bonitatẽ id est pietatẽ, & disciplinã hoc est iustitiæ rigorẽ, scientiã id est discretionẽ unũ quodque ordinate agendi. Enim uero iustitiã circa nos ipsos, misericordiam autem circa proximos potissime exhibere, atque ubilibet præactã misericordiam iustitiæque mixturã obseruare debemus. Iustitia autem circa nos ipsos in hoc consistit, ut sicut totum quod habemus & sumus, ab adorãdo ac æterno deo suscipimus: sic in eius obsequium id ipsum totaliter ad laudẽ ipsius & gloriã expendamus: interim quoque ut corpus animæ, sensumque rationi subdamus. Misericordia uero circa proximos est, eorum defectibus siue in anima siue in corpore compati, & eosdem sicut proprios pro uiribus releuare: nec in hoc inter amicum inimicumque distinguere, propter eum qui pro nobis (cũ adhuc inimici essemus) mori dignatus est, ut simus filij patris cœlestis, qui solem expandit super bonos & impios, atque dona naturæ & bona fortunæ largitur uniuersis. Veritatem quatenus in omnibus his misericordia & iustitia temperatissime misceantur, contuendũ quæ admodum nobis ipsis misericordes & proximis quoque iusti esse debemus. Erit enim imprimis rationale obsequium nostrum, & quo ad hoc nobis ipsis iubemur uicissim esse propicij. Scriptum quippe est: Miserere animæ tuæ placens deo. Ille enim animæ suæ salubriter miseretur, qui de proprijs suis defectibus contristatur, & ne propter eos in gehennæ tormenta mergatur, in presenti eos deplangit atque castigat. Erit itaque unusquisque sibi imprimis iustus atque misericors: iustus, ut pro peccatis suis digne satisfaciatur, seque diuino cultui secundum omnia quæ in ipso sunt, mancipet, nõ corporali quieti, nec sensuali appetitui amplius quã natura requirit indulgeat. Istud ad rigorem pertinere uidetur, sed ueraciter ad misericordiam pertinet: dum utique anima sibi ipsi compatiens, pro uitandis pœnis æternis sponte se nunc subdit temporali afflictioni & uery pœnitentiã: nam & hoc ex sincera charitate procedit. Qui autem diligit iniquitatẽ, qui deum sine ullo timore offendit, qui pœnitentiã spernit, qui nunc momentaneã satisfactionẽ deuicit, is plane odit animã suã, quoniam æternæ mortis discrimini subdit eandẽ. Porro alijs etiam esse debemus misericordes & iusti, maxime tamen misericordes, quatenus deũ imitemur, cuius miserationes sunt super omnia opera eius: Non enim debemus proximos iudicare, damnare, contemnere, sed nos ipsos, si uero preoccupatus fuerit frater in aliquo delicto, qui ueraciter spius & charitatius spiritalis est, huiusmodi in spiritu benignitatis corripere

Psal. 118.

Mat. 5.

Roman. 13.

Eccl. 30.

corripere debet & orare pro ipso, omnique in quacunque necessitate posito, & pro uiribus cõsilium auxiliūque præstare. Et hic uiscera misericordie induit, qui peccati in se non iam indignatur, sed cõpatitur: quicquid in fratre imperfectionis cernitur, ad fragilitatẽ refert humanam, atque ut ualeat excusari. Nihilominus & iusti esse debemus ad proximos: Cum enim sciamus nullum malum manere posse inultum, quo ad hoc debemus affectum in diuinã cõformare iustitiã, desiderando ut frater in presentia conteratur & doleat, ac pœnitentiã fructus exoluat, & ut deus qui quos amat, arguit & castigat: sic eum in hac uita amen det, ne est postmodum sua iudiciali sententia dānet. Hæc quoque iustitiæ exhibitio ad pastores præcipue refertur.

Iob. 24.

Apocal. 18. 12.

Articulus XXVII. De deformi assimilatione per gratiam. (Spicit. P) Rætereã intelligere congruit, quod gratia gratum faciens, de qua modo est sermo, est quædam supernaturalis perfectio aie, quæ ei à solo deo per creationẽ infunditur, cuius primam infusioẽ nullus meretur. Est namque gratia inchoatio luminis gloriæ, atque similitudo quædam diuine nature, infinite quodammodo existens efficaciam. Per eam etiam constituitur homo in quodam supernaturali diuinoque esse, per quod ad omnes operationes æternæ uitæ meritorias, efficacæ & idoneus efficitur. Cum eadem ultimus finis ac uera felicitas hois sit dei per speciem uisio, & summæ diuinitatis supdulcis fructio, quæ utique finis in finite quodammodo dignitatis est, atque omnem creati intellectus naturalem facultatẽ transcendens: ideo expuris naturalibus nullus eam adipisci potest, sed per operationes ex dono gratiæ, quæ supernaturalis est donum, præcedens eam meretur. Enim uero agere præsupponit esse, quod enim non est, agere nequit. Itaque ad hoc quod aliquid operetur actus alicuius perfectionis aut ordinis, requiritur ut proportionabiliter ad hoc dispositum sit: nõ enim potest res aliqua esse discursiua & admiratiua, nisi ronalis existat: sic nec homo, nec angelus aliquid supernaturalis beatitudinis meritorium facere potest, nisi primo in quodam supernaturali constituta sit esse. Hoc autem hominẽ in tali supernaturali esse formaliter constituens, est gratia: Quoniam secundum Dionysium, sicut res per formam naturalem fortitur esse naturale atque specificum, sic per gratiam collocatur in esse diuino & ad promerendum idoneo. Ideoque sicut unius entis non est nisi una substantialis formatio sic gratia secundum essentiam quidem est una, estque subiectiue in essentia aie, & est uita eiusdem. Nam sicut ab anima procedunt naturales potentie cõnaturalesque actus, sic à gratia sicut à radice, profluunt omnes uirtutes ac meritorij actus. Sic ergo quoniam ad naturalem dei contemplationem nõ peruenitur, nisi per supernaturalem perfectionem, quodammodo infinita dignitatis efficitur: quoniam per eam infinitæ excellentiæ præmium promeretur. Propterea dona gratiæ luminisque gloriæ totius naturalis perfectionis conditionem, dignitatẽ ordinemque excedunt. Neque alicuius creaturæ seu mentis creaturæ supernaturales perfectiones consistere queunt. Cum denique per mortale peccatum gratia ista extinguatur, tota profectus spiritalis uita mentis corrumpitur: unde omnes uirtutes gratiæ simul perduntur, unaque omnes actus meritorij perimuntur.

Articulus XXVIII. De transformatione mentis in deum per charitatem. (T) Antea est prouidæ sapientiæ itemque charitatis nobilitas, ut inter magnos theologos non mediocris contentio sit, an potius in actu sapientiæ quæ charitatis, beatitudo essentialiter principaliterque consistat. De actu enim sapientiæ Christus ad patrem: Hæc est, inquit, uita æterna, ut cognoscatur te solus uerus deus, & quem misisti Iesum Christum. Veruntamen de charitate nihilominus idem ipse testatur: quoniam in ea tota lex prædicitur & propheta. Denique, tanta est sapientiæ & charitatis perfectio, ut filio dei appropriet sapientiã, ipsius sancto dilectio. Unde in nobis præstantissima intellectus perfectio est sapientiã uoluntatisque charitas. Charitas namque omnium uirtutum prima atque nouissima est ipsa quippe ex gratia procedit abique medio: sine ea nulla uirtus meritoria est, eoque ipse sit ceterarum uirtutum operationes impetrare, formare & ordinare. Et ideo quoque omnium uirtutum finis censetur, quoniam ad eam tanquam ad diãam, singulæ referuntur. Tribus igitur existentibus uirtutibus theologis, fide, spe & charitate, maior horum est charitas: quoniam ipsa sine gratia esse non ualeat, & deo nos intimius ac in separabilius affectu. Ipsa quoque omnium actuum ceterarum uirtutum causa ab Apolo dicitur: Est enim patiens, benigna, nõ inflatur, non querit quæ sua sunt. Denique, primus eius effectus est, affectum deo unire: secundus, in deũ transponere: tertius, in dissolubiliber colligare: quod enim amor diuinus in nobis fortius crescit, eodem animam in deo syncerius transformatur & figitur. Nam ab alijs cum deus magis auertitur, & in illo uno, quod solum necessarium est, deformius simplificatur, uniuersaque insuper diuinæ uoluntatis mandata delectabilius operatur: Omni enim uirtute & forma

Ioan. 17.

Mat. 22.

1 Cor. 13.

Ibidem.

D. DIONYSII A RICKEL CARTHUSIANI

Matt. 11

& forma charitas iucundius operatur & prouius. Ipsa quoq; duras uias omnesq; tribulatio-
nes pro christo facit esse iugum leue. & onus suauis. Nam si ueraciter æstiuans fuerit, nil ei
penalius erit, quã propter miseriam corporis huius necessitudines uarias, toties à dei uoca-
tione atq; præconio oportere auelli. Sed & propter amorem dñi nostri Iesu Christi, faciet
nos tam charitativos ad proximos, sicut ad nos ipsos. Quò em̄ Christum magis diligimus,
ed honorem & fructum passionis & sanguinis eius ardentius optare debemus. Quoniam
ergo ille pro omnibus nobis animam posuit, ac super pretiosissimum sanguinem largissime
& affectuosissime fudit, ideo fructum eius in omnibus desiderare debemus, & pro uiribus
ad hoc cooperari, ac summo precauere conamine, ne nostro demerito salus alterius uel im-
pediatur uel minuatur, imò eatenus uitare conabimur scandalum dispendiūq; contrariū,
uti & proprium. Sin aut̄, non perfecte amamus Christum, nec eius desideramus, ut decet,
honorem, proximorumq; salutem.

1. Iohan. 3.

a. Cor. 5

Luc. 22

Cant. 5

Deut. 6
Mat. 22

Nunc filij dei sumus, & nō dum apparuit quid erimus: scimus aut̄ qm̄ cum appa-
ruerit, similes ei erimus, qm̄ uidebimus eum sicuti est: nunc quidem non uide-
mus eum sicuti est, q̄a non uidemus eum in seipso, sed in creaturis dātatur: per
fidem nanq; ambulamus, nō per speciem. Cum uero deum per speciem uiderimus,
tunc ipsum lumen diuinum, seu diuinam essentiam in seipso clara felicitate, ac irrepensibili
so atq; immediato prospectu cernemus, cernendo amabimus, amando fruemur, fruendo ue-
re beati, & in affectu totaliter quieti contentatiq; erimus. Hæc nempe est mensa, quã Chri-
stus dilectis & electis suis, q̄ tempore tentationis constantes persistunt, disposuit: Vt edatis,
& bibatis sup̄ mensam meam in regno meo. Et alibi: Comedite ait, amici & bibite, &
inebriamini charissimi. Et utiq; rite omnino amicos appellat, quos ad mensam talem inui-
rat. Hoc quippe ad dilectionem amicitiae pertinet, ut q̄s alium ad propriae felicitatis & glo-
riae participationem assumat. Cum ergo deus superessentialis & bonus, electas suas crea-
turas ad æternæ suae beatitudinis communionem admittit, cum seipsum eis ad fruendum im-
pendit, cum omnia bona sua eis sine uelamento ostendit, omnemq; uoluntatem eorum ad
implet, cum id quod est ipse per naturam, sunt ipsi per gratiam: dum immensa sua dulcedi-
ne atq; lætitia sic tota eorum corda afficit, aspergit & satiat, ut undique omni iucunditate
sic supereffluant, q̄ seipsas præ suauitate & gloria, quibus prorsus intus forisq; occupati
sunt, uix capere queant, tunc utiq; recte amici dicuntur, & diuinæ amicitiae communi-
onem feliciter experiuntur. Enim uero tunc perfecte & plene ei similes erimus. Tunc nanq;
& non ante perfecte adimplebimus illud charitatis præceptum: Diliges dominum deum tu-
um ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & in tota mente tua, & ex omni fortitudine tua.
Tūc equidem præsertimq; post resurrectionem beatam, totaliter & semper in actu inauer-
tibiliter deo erimus cōiuncti. Ipsa enim uoluntas diuinam bonitatem æstuantissima ac inel-
fabili dilectione amabit, amplectetur & desiderabit: Intellectus in diuinæ ueritatis clarita-
tem mergeretur, & diuinæ lucis immediato contuitu æternaliter in deo figetur: Appetitus
uero inferior, sensitiuus quoq; & caro, in nullo penitus mentem à diuina contempla-
tione impediunt, sed ei perfecte ad nutum obediunt atq; inenarrabili acciden-
tali præmio uenusta repletaq; erunt. Ideoq; in deum prorsus transformamur,
& quasi in diuinæ pulchritudinis incircumscriptibilis abys-
sum absorpti, in deo stabiliemur, mergemur, unumq; efficie-
mur, ut sit omnino deus omnia in omnibus. Ad cuius
beatitudinis gloriam dignetur nos nūc quidem
per cordis munditiam sanctamq; conuer-
sationem disponere, atq; post præ-
sens exiliū sine dilatione trās-
ferre deus sublimis &
benedictus,
A M E N.

D. Diony.

D. DIONYSII A RICKEL

CARTHUSIANI DE LAUDIBVS GLORIOSAE VIRGINIS

Maria, Libri Quatuor.

REVERENDIS. VE

NERABILIBVS EXIMIISQVE VIRIS, DOMINIS AC MAGISTRIS, D. IOHANNI Schoenraide Decano, cæterisq; Canonicis omnibus insignis Ecclesiæ beatæ Mariæ Aquensis, Gerardus Calcificis ab Hamont Procurator, & Theodoricus Loer à Stratia Vicarius Carthusiæ Colonienfis, S. P. D.

VANDO misericors & miserator dñs, miseram conditionem humani gñis, in variis calamitates & ætinas elapsi miseratus, hojem per unigenitum suum mortem & faucibus crebri eripere statuit, incarnando filio suo talē delegit, qn potius cōdidit matrem, q̄ esset omni laude dignissima: nempe genitricē dei, reginā cœli, dñam mēdi. Quę benedicta inter oēs mulieres, adeoq; omni grā fuit plena, ut nec primā similitudine sit, nec habere sequentē. Erat eadem tāto munere dotata, ut m̄ simul esset, atq; incorrupta & intacta uirgo, omni uiro profus incognita, ante partū, in partu, si mul atq; post partū illibata in perpetuū permanens, quæ solo spū sancto in se sit pueniente, & uirtute altissimi sibi obumbratē concepit, quę suis castis uisceribus nobis edidit, redemptorē mundi. Hanc deus ab æterno prædestinatā tū dilexit, tantoq; diuino cōplexus est amore, ut nulli unq; creature (excepta humanitate quā ab ea Chrs assumpsit) maiorē copiosorem ue cōdulerit uel grām in præsentī uita, uel gloriā in illa supra patriam suam secū regnanti uirgini. Hinc singularem illi deus tēplum facta est, sacrariū spū sancti, & dulcissimi filij sui reclinatoriū, ut ab eadē deuocissimā uirtutes multis alitruum autoritatibus & rōnibus: quorū de huius sanctissimæ uirginis præconijs, dignitate & laudibus, quæ nunquā suo creatori displicuit: quæ a nullo secundum Damascenum illustrium uincitur, quę tota pulchra est, dulcis, mitis & amabilis, fidelis & misericors, tam lucida, euidentia & præclara sunt testimonia, ne me ipse esse officij, quippā oim notissimis adhibere. Verū licet hæc sacratissima uirgo ab æterno fuerit mater dei præuista, in figuris uarijs designata, propheta; oraculis præuictata, q̄ cēt. a regia stirpe David, ac de tribu iuda productura, quæ uirgo illibata permanens, spū sancto cooperatē filij dei conciperet, plena gratia & uirtutibus, quas oēs in summo a sequeverē, multa benedictione, gradu habuit tñ q̄ cōdæmone malignoq; spū actos hoies, q̄ eius laudibus m̄te in modū infideliarēt. Cuiusmodi fuerit inter cætera infelicissima sectarū monstra, Nestorius, Heluidius, Iovinianus, Vigilantius, Vualden, Picardij, Lollardij, uel uiceliffi. Quorū errores nūc sub auras ab orco reuocauit Lutherus, Zuuinglius, Buzzerus, Oecolapadius, Grubnelyus, & alij sanctorū osiores, q̄ necdū cæteros beatos infelicitatē, sed & ipsi uirgini Mariæ dignos detrahit honores. Cum tñ eius tanta sit laus, gloria & honor, ut nulla profus creatura, præ unice filij sui humanitatē, uilatenus eū ea cōparari queat, ut prelibauimus. Verū cōtra huiusmodi obliuio nebulones & blasphemos cœlitū deturpatores, dñs ediuerso exciuit spū suæ augustissimæ matris præcones, q̄ ipsius gloriā & honorē, ut par est, multa dexteritate propugnauerūt: nō pauca dignissimæ autoritatis de ipsi laudib. habeamus ueterū autorū monumēta: etiā si neotericos, q̄ multo labore in hac palæstra defudarunt, silētiō transire uoluerimus, q̄ eos studia satis se cōmendant. Et proinde qd nostri instituti in præsentia est, curauimus uiri præclarissimi hisce diebus inter cætera D. Dionysij à Rickelmo nati ordinis nostri deuotissima opa, quatuor eius libros de Laudibus beatissimæ uirginis Mariæ cui alio q̄ dā eiusdē de cognitione beatorū in patria, nō ingrato opusculo, excudēdos in qbus uidere licet, q̄ta autoris in eandē & sc̄tōs deuotio sit. Cuius exēplo simul & doctrinā, oēs uere fideles laud iustitia ad tantā uirginis & matris dei ac sc̄tōs infāmabunt amorē pariter & deuotionē, modo eos qua oportet legentis atq; legerint attentione & diligētia: id qd res magis probabit, q̄ nō stris opus sit pollicitationib. Hos autē libros multa rōne sub uestro patrocinio euulgādos putauimus Procurator noster & ego, olim uestri collegij humiles ita fidelissimi cliuuli. Procurator qdē ille noster Gerardus Calcificis ab Hamont, un(citra adulatōne loqr) nō minus deo ac B. Mariæ deuotus q̄ domui n̄ræ supra plerorūq; afflictores suos utilis & accōmodus, q̄ in octauū iā annū mira dexteritate & prudētia suo fungit apud nos officio, ut nihil miri sit, q̄ olim dū eius familiaritō collegij uestri in Notariatus officio uterē, ipm in p̄rio tāto haberet, quatenus ei spem certā faceretis futuræ prouisiōis in ecclesiasticis bñficijs, si nō maluisse matē ad Christi doctrinā, ap̄orū uestigia æmulari, ut relictiis oibus, abnegaret se metipm, & p̄nā crucē assumens, in paupere Carthusiana religioe paupere sequeverē in iugi disciplina Christi. In qua adeo paupere ducimus uitā, ut nihil nobis reliquū sit, unde uobis uenterabilib⁹ dñis n̄ris gratificari possimus, q̄ deuotis orōnib⁹ & studijs nostris: q̄ bus in præsentia multo labore, & grauib⁹ amicorū & honorū uirorū expensis nitimur ad op̄s Dionysij nostri quæ nō pauciora sunt atq; ipsius Augustini æditiōne. Quæ admodū igit aliq̄ uestri ambo fideles Notarij sum⁹, ita nūc q̄ cōi cōsensu nostro, in gratitudinis pign⁹ (ne tātā in nos bñuolentiæ uestrę immemores uideremur) uisum nobis erat, huius Dionysij opa de B. uirginis laudibus, & cognitione beatorū in patria, uobis nuncupādos, ut sub uestro titulo & noie, in publicū edant. Tū quippe oibus gratiora fore speramus, si à tātis tāq; oisatiā doctissimis uiris in sacris literis, utroq; iure, philosophia & artib⁹ liberalib⁹ consummatissimis, benigne excepti intelligant. Quis em̄ nō acceptū haberet, q̄ tot ratiōneruditi iuxta & deo ac beatissimæ uirginis Mariæ deuotissimi uiri, non mō cōmēdant, sed & sub sua tutela & patrocinio tanq̄ ueri Meceenas in lucē prodire paterent? Porro, nemini nō cōstat q̄ iustissime ac solēne sit hoc uestri collegij, cuius Cæcilia maiestas glorię sefe Canoniciū esse, q̄ in duabus suis Vicarijs iugiter B. dñæ uobilis cū famulē. Et in q̄ nullus nisi in egregia quāpiā facultate promotus, admittit, & q̄ omni honestate & probitate refulgeat. Ne mō ex preclarissimis diuorū exuuijs, quę plurimę apud uos re cōdite seruant, inter ceteros præclarissima fama habeat notatissimū, se dē etiā a uobis ipsius uisus tēpli lapidibus, non cōclatū dōm uestra sortita sit nō infimā. Quare & nos tū speramus Dionysij nostri opa aduersus æmulos tutiores fore, quando intellexerint beatissimæ uirginis Mariæ seruos, q̄ eidē iugi cultu deseruiunt, diuinis nocturnisq; horis in hoc solēni collegio, puincia assumpsisse defendendos libros in honorē Mariæ editos. Quod si in hac re uoti nostri nos cōpotes senserim⁹, nō est q̄ min⁹ maiorē spem capiam⁹ uestri patrocinij in uirtutibus uobis cōsecrandis. Valete, Ex Agrippinensi, nostra Carthusia, ipsius d. uirg. Mariæ festijs, An. 1551.

D. DIONYSII A RICKEL

CARTHUSIANI DE LAUDIBVS GLORIOSÆ VIRGINIS Mariæ, Liber primus.

Væ est ista quæ progreditur quasi aurora confurgens, pulchra ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata. Deus maiestatis immensæ, non solum incomprehensibilis nobis est in hac uita, sed dum quod in seipso eternaliter inuariabiliterq; subsistit, sed in suis quoque operibus tam gloriosus est & præclarus, ut nec excellentiam sapientię ac omnipotentię eius in illis satis admirari aut comprehendere ualeamus, nec ipsa operata eius ac creaturas plenē intelligere, aut satis possim⁹ mirari. Ideo Salomon dixit: Cunctæ res difficiles, nec potest eas homo explicare sermone. Itemq; Mundum tradidit deus

disputationi hominum, ut non inueniat homo quod operatus est deus ab initio usq; in finem. Hinc ait scriptura: Difficile inuenimus quæ in terra sunt & quæ in prospectu sunt, inuenimus cum labore: quæ autem in cœlis sunt, quis inuestigabit? Quod cum ita se habeat in operibus naturæ, quanto magis in operibus gratiæ, maxime uero in operibus gloriæ. Porro, inter uniuersa gratiæ opera excellentissimum est hoc, quod deus excelsus & sanct⁹ operatus est in gloriosissima uirgine, in qua ipse met autor naturæ, fons gratiæ distributorq; glorię naturam assumpsit humanam, suoq; esse personali in creatō, æterno, & in circūscripto immediate uniuertū eandem, unione utiq; hypostaticā, incomprehensibili omni mēti creatō: hoc est summum mysterium, omni admiratione, ineffabili gratiarum actione, ardentissima dilectione dignissimum, in electione ac sacratissima uirginis uero profus mundissimō celebratum. Deniq; post præstantissimā ac excellentissimā gratię donā & opera, assumptæ humanitati a uerbō æterno ac adorādo collata, primum excellentiæ gradum sortita sunt munera gratiarum sacrosanctæ uirgini de super condonata, quæ tam in donis gratię gratis datę, quam in muneribus, habitibus atq; operibus gratię gratum facientis: in donis quoq; glorię ac salutis æternę post unigēnitum filium suum, gloriose ineffabiliterq; præfulget: quem admodum enim decentissimum fuit, ut illam naturam quā creator sublimis ac infinitus uoluit suę personę ac deitati personali coniunctione immediate unire, & omni charismate gratię ac glorię, omni uirtute perfectā, ac dono spiritus sancti summe & incomparabiliter decoraret, eodē in stātē quo eam assumpsit: ita omnino condecens fuit, ut uirginem illam quam sibi ab æterno in matrem elegit, ex cuius substantia purissimisq; sanguinibus naturam assumere humanam decreuit, post ipsam assumptam humanitatem, uniuertis gratię ac glorię charismatibus inenarrabiliter, excellentius munificentissimē ornaret, quantum sine dubio decuit matrem dei præ ministris ornari, exaltari atq; deificari. Etenim sicut non decuit naturam humanam, nisi præfacto modo pulcherrime ac incomparabiliter decoratam assumi a uerbō æterno, & immediate uniri diuine & increatę naturę nullatenus decens fuit, personam humanam effici dei matrem incarnatamq; deum intrase gerere ac nutrire, nisi præfato modo speciosissime, gratiosissime ac gloriosissime p̄ornata. Hinc spiritus sanctus de inestimabili huius beatissimę uirginis excellentiā in diuinis scripturis multa & magna, mira atq; sublimia, imō altissima & incomprehensibilissima est locutus, & diu antequam ipsa nata est prælocutus in prophetis, psalmis & canticis: Præsertim in Canticis canticorū, inter quę unum est quod nunc præ thēmatē est in ductum: Quæ est, inquit, ista, quæ progreditur quasi aurora confurgens, pulchra ut luna, electa ut sol, & cetera. Nempe sacratissima hæc puella, ex utero suę uenerandę ac sanctæ matris egressa, mox ut rationē uti incepit, instar aurorę pulcherrimæ confurrexit ab imis ad summa, & Christum, quī splendidissimus dies est animarū fidelium, parumper præcessit: sicq; progrediebatur a uia ad patriam, a fide ad speciem, ab infantia ad adolecentiam nubilemque gratem, celerissime incomparabiliterq; proficiens in omni sapientiā & uirtute, in omni supernaturali charitate ac illustratione interna atq; inflammatione diuina. Pulchra ut lu

Can. 6

Ecl. 1.

Ecl. 3.

Sap. 9.

Laus b. uirginis ab opib⁹ gratiæ in ea operatis.

Laus ciuitatē a donis gratiæ.

Etiā laus a donis gloriæ.

Can. 6.

D. DIONYSII A RICKEL CARTHUSIANI,

na: & certe corporali luna in sua sphaera fulgente, incomparabiliter pulchrior mente. Nihilominus aliquo modo pulchra ut luna illa: quemadmodum nanque luna praestit ac radiat nocti, & post solem clarius splendet in caelo, sic illustissima uirgo post solem iustitiae dominum Iesum Christum uenit eminentius micat in omni militanti ac triumphanti ecclesia. Militanti quoque ecclesiae, quae comparatione ecclesiae triumphantis nocti assimilatur, & sedet in tenebris, specialiter praesidet. Insuper, pulchra est ut luna, id est ecclesia, quoniam diuersae gratiae ac uirtutes, quae in uariis ecclesiae membris fuerunt hinc inde dispersae & imperfectae, fuerunt & sunt in ea collectae ac nimis perfectae. Electa ut sol, quia post Christum intelligentiae solem, elegantissima comprobatur, ac electissima esse censetur, sicque super splendidi diffuso saluatori similitudo perhibetur. Quae admodum etiam cuncta sidera ac planetas sol quantitate, luminositate & causalitate excedit, sic diuinissima uirgo post unicum sui benedicti ueri fructum, uniuersos sanctos in omni perfectione, sapientia, pulchritudine & fecunditate transcendit utputa genitrix ueri dei, saluatrix mundi, innumerabilium quoque perditissimorum reparatrix ac reductrix ad gratiam & salutem. Hinc rite asseritur, terribilis, ut castrorum acies ordinata: terribilis inquam aduersariis potestatibus, malignis spiritibus, prout hoc infra clarius ostenditur.

Articulus I. De intentione, processu, ac titulo huius opusculi.

¶ Velucidant me, uitam aeternam habebunt. Si deum excelsum & gloriosum in sanctis eius laudare iubemur, iuxta illud psalmi: Laudate dominum in sanctis eius, quanto magis in hac sancta sanctorum omniumque sanctorum sanctissima domina ac regina, deum laudare debemus: & si accepta est creatori pmissio ministrorum suorum laudatio, qua laudantur a nobis in isto exilio, quanto amplius complacet ei suae praestantissimae commendatio genitricis, a deuotis exhibita famulis & ancillis. Praeterea, cum hortetur scriptura, & sapiens dicat: Laudemus uiros gloriosos & parentes nostros, multo plus gloriosissimam istam, omnium omnino benignissimam ac praecellentissimam spiritualemque matrem laudare & glorificare nos congruit. Certe non ignoramus quam libenter boni filii suos audiant collaudari parentes: quanto magis superbonus & optimus ille aeterni patris ac uirginis matris unigenitus filius delectatur in suae dilectissimae matris praeconijs deuote humiliterque exhibitis. Insuper, quod haec incomparabilis ac inuolatilissima uirgo in seipsa melior, sanctior honorabiliorque consistit, eo iustius atque decetius est eius praeconijs inuocari. Praeterea quanto maiora ac plura per eam & ab ea beneficia sumus sortiti, & ad pisci confidimus atque optamus, eo frequentius & ardentius laudibus eius intenti esse debemus. Rursus quod amplius incessabilibus ac gratiosissimis eius adiutorijs indigemus, eo affectuosius eius commendationibus oportet nos inherere, ipsamque inuocare, uenerari & exaltare. Item, quod fructuosius atque salubrius nobis est, ipsam assidue cum omni reuerentia collaudare, eo instantius eius laudibus insistamus. Hinc itaque ego quantumlibet defectuosus, indignus & uilis, hanc amabilissimam uirginem, praecellentissimam dominam, deiferam matrem totis opto praecordijs collaudare, extollere, contemplari, totisque uiribus uenerari, alios quoque ad haec eadem excitare. Hinc de dignitate & laudibus uirginis gloriosae opusculum istud reor intitulandum, quod ad superbeatissimae trinitatis gloriam & honorem in quatuor diuidam partes. In quarum prima, tangitur praecordia ad praecellentissimae uirginis corpus dignissimum specialiter suo modo spectantia. In secunda, de sapientia, scientia, & prudentia sanctissimae animae eius, mentio fiet. In tertia, de uirtutibus eius: In quarta, de beatitudine eius in anima & corpore, erit tractatus. Laudemus ergo hanc amantissimam dei, quae nobis totius nostrae genuit reparatorem & causam salutis, per quam a iugo peccati, a seruitute diaboli, a damnatione perpetua sumus erepti. Glorificemus hanc beatissimam creaturam, in cuius manu est salus nostra, per quam ad aeternae beatitudinis reducimur fontem, atque ad lucem misericordiae dei reducimur: quos nos dilectissimo ac unico filio suo, uero deo domino ac iudici saluatori, creatorique nostro, potentissima est reconciliare, unire ac semper tueri in ipso.

Articulus II. Qualis esse debeat contemplator & laudator praestantissimae uirginis.

Si bestia

DE LAUDIBVS GLORIOSAE VIRGINIS MARIAE. 265

Si bestia tetigerit motem, lapidabitur. Et ad Hebraeos scriptum est hoc. Bestia est homo carnalis, immundus, partem sequens brutalem, & bestialiter uiuens. Qui ut etiam Aristoteles contestatur, brutis decies mille peior, uiliorque constituit. Porro, mos est uirgo altissima, uniuersis tanto sublimior, quanto humilior. Hanc ergo si bestialis homo intueri, laudare, accedere & tangere insipienter praesumpserit, nonne despici ac repelli magis quam acceptari & exaudiri meretur, praesertim cum non sit speciosa laus in ore peccatoris. Denique uirgo ista purissima, totius sanctitatis simulacrum, ac uniuersae formae munditiae, norma iustitiae, honestatis atque sinceritatis exemplar: purificato mentis oculo contemplanda est & laudanda, omni immunda imaginatione excluda, omni quae ad indecenti cogitatione & affectione, moru & occupatione repulsis. Etenim cognitio per assimilationem quandam efficitur. Laudans quoque & contemplans, laudato ac contemplato, aliquo modo coniungitur. Coniunctio autem omnino dissimilium inconueniens esse agnoscitur, propter quod inter eos qui uniuertur, proportionem esse oportet. Tu ergo per contemplationem & laudem purissimae uirginis, sanctissimae genitricis, diuinissimae imperatrici te unire desideras, approximare conaris, adherere contentis, tuam purificatam carnalitate abhorre, puritatis castitatisque de. Coram tanta puritatis matre ac domina, erubescere apparet mente immunda. Quod si non dum purificatus es cordis, de tua carnalitate poenitens ingemisce, atque pro emendationis graua, pro castitatis uirtute reginam clementer cordialiter ac iugiter deprecare. Si nondum fide formata spiritualique charitate eam accedis, utputa in mortali uitio lacens, saltem fide informi ac naturali amore cum emendationis proposito, & turpitudinis odio accede & inuoca eam. Tanta est nanque bonitas eius ac puritas, tam inaequabiliter grauis est honestas eius ac probitas, ut immundi quoque & uisiosi accendatur ipsius amore. Insuper tam ineffabilis est pietas ac misericordia, humilitas atque dignatio benedictissimae uirginis, ut inuocantem & laudantem se quantumlibet sordidum & iniquum, non permissus aspernetur aut deserat, dummodo de sua doleat fecerit, emendationem proponens, & superae pietatis auxilium per ipsam misericordiam aduocatum impetrare efflagitans. Interea perpendantius, quemadmodum illustres principes, reginae ac dominae seculi huius, non nisi nobiles, decoros, facerosque pueros ac ministros ornatos coram se stare, ac sibi seruire permittant: quanto magis reginam caeli, dominam angelorum, matrem altissimi, & omnium dominam seculorum, non nisi a mundis, & per uirtutes dere nobilibus, castitate flagrantibus, morum probitate fulcitis, contemplari, laudari ac honorari, iustam condecensque censetur. Verumtamen a laude & cultu illius, inuisum & impium non desistant, quoniam laus & cultus illorum exhibiti benignissime uirgini ad impetrandam misericordiam eius aliquo modo disponunt. Quemadmodum enim super misericordissimus deus nullum bonum, quamuis extra charitatem factum deserit innumeratum, sic deiformis domina, purissima uirgo Maria nullum obsequium sibi impensum reliquit impremiatum.

¶ Articulus III. Quam formidolose ac reuerenter, quam amorose atque hilariter ad contemplandum, laudandum ac inuocandum factatissimam uirginem Mariam debeamus semper procedere.

Non in animo tuo accede ad illam, & in omni uirtute tua conserua uias illius, & contentiones factus ne derelinquas eam, inuenies enim requiem in ea, & conuertetur tibi in oblectationem. Sirite in tuamur nostras defectuositates, impuritates & uitia excellentias quoque uirginis gloriosae in omni dignitate, sanctitate & gloria, non sine ingenti rubore, humilitate, reuerentia ac patore ad ipsam laudem, cultum & inuocationem progrediemur, recognoscentes nostram indignitatem, atque cum tantis foeditatibus & peccatis coram illius praesentia apparere erubescences. Porro, si beatissimae uirginis uisibilissimam pietatem, matrem dulcedinem, clementissimam charitatem recte pensamus cum omni affectu & hilaritate ac grauidudina ad ipsam laudem & inuocationem corda nostra aperiemus & ora. Idcirco ut omnibus modis his ipsam laudem ac deprecemur, sapienter consideremus uniuersam felicissimae dominae nostrae sublimitatem in omni auctoritate, potentia, sanctitate, iustitia, spiritualitate & gloria. Nostras quoque feces, prauitates, spurcitas, & formidolose, humiliter, uerecunde & reuerenter accedamus ad eius obsequia. Intueamur cum quali & quanta reuerentia oporteat nos seruire matri

Z 3 incit

Genes.

Maria post Christum cum illa creaturis praeceminere

Cit. 6.

Ecc. 24. Psal. 149.

Ecc. 44.

Humilitas & deuotio auctoria. Opusculi huius inscriptio

Diuisio opus

Exod. 19. Heb. 11.

Ecc. 19.

Hier. 31.

Ecc. 6.

est Iesus Christus, qui est facies omnium gentium, in hoc seculis futuris, sapientia uir opti-
mus, ab uniuersitate mittitur creatore. Illa respondit: O deus, cum uirum non tenet, fili-
um quomodo concipiam? At angeli Deo, inquit, nihil occurrit impossibile, omnia pro-
ut uult operantur. Ipse filium tui cum diuina uirtute uenientem, librum legis, omniaq;
magister perierit & testamentum ac euangelium edocebit. Insuper eodem fertur capi-
tulo: Vxor Ioachim, ut puta Anna, se grauidam sentiens, ait: Tibi deus creator conceptu
uirtutis inuolens, ipsum tibi soli feruente deuote postulo digneris colligere. Cuius autē
filium peperit, & nomen ei Mariae imposuisset, dixit: Natam meam, eiusq; prolem, tuo de-
us obbe quō penitus deuoras, a tentationibus & insidijs diaboli protege. Hanc puta Mari-
am, Zacharias in suam rutilam suscipiens, quibus ut orationes funderet ad altare proces-
sit, fructus optimos in tempe tuos super eam inuenit: quae ab illo interrogata unde hos
fumeret, ait: A deo, qui uult donat facere innumera. Ecce, quāter altissimo prouidente,
suamq; prae amantissimam matrem honorificare, ipsa beatissima uirgo ab insidelijs quo-
q; sublimiter collaudetur: imo si quis coram Saracenis contradiceret istis, & felicissimam
dominam uirginem esse negaret, mox occideretur ab eis. Credunt e quidem Saraceni Ie-
sum Nazarenum esse filium in lege a prophetis promissum, eiusq; gloriosissimam matrem
confiteri uirginem, & contradicentem his trucidarent. Verū tamen deiratem denegant
Christi, afferentes quod puerus sit homo & creatura tantum, non deus: sicq; honori deo for-
mis matre intolerabiliter derogant.

Articulus VI. De illustri genealogia ac procreatione glorificandae ac prae-
amandae Mariae, ex semine patriarcharum, prophetarum &
regum, imo & sacerdotum.

Bylus & purpura indumentum eius. Nobilis in portis uir eius, cum sedet cum
senatoribus terrae. Unigenitum dei uerbum eternum, ex patre infinito nobilita-
tis sanctitatisq; naturam secundum diuinam naturam, ex nobilissima quoq; atque
sanctissima matre, ac illustri patriarcharum, uatum, regum, sacerdotum, ac prae-
sulum prosapia, decessit in carniari nati. Quis secundum assumptam humanitatem est
rex, messias, & pontifex summus, propheta ac dominus prophetarum, patriarcha & prin-
ceps patriarcharum, legifer noster, dux Israel, dominatorq; populi Christiani. De quo Za-
charias praedixit. Erat sacerdos super folio suo. Et Palmista: Tu es sacerdos in aeternum se-
cundum ordinem melchisedec. De quo & in Isaiā fertur, Dominus iudex noster, dominus
legifer noster, dominus rex noster, ipse ueniet & saluabit nos. Hinc euang. gelista Mattheus
in euangelij sui exordio, docet Christum ex regia stirpe progenitum: Lucas uero descri-
bit eum ex sacerdotali progenie natum. Haec etenim tribus tanquā ceteris principales,
communiter erant matrimonialiter iunctae. Hinc ait Hilarius, & idem affirmat Ambrosi-
us, q; Lucas euangelista genealogiam Christi describit secundum gradum sacerdotalis ori-
ginis, Mattheus uero secundum successionem regalis propagationis, imo ut tangit Hilarius,
David contraxit coniugium cum aliqua de tribu sacerdotali. Hinc super Iohannem asserit
Augustinus, quod beatissima uirgo Maria ex regali & sacerdotali extitit tribu. Vnde &
Elizabeth ex filiabus Aarō nata, fert fuisse eius cognata. Porro, de ista materia scribit Dama-
scenus lib. 4. David inter ceteros habuit filios duos, Salomonē & Nathan. Ex carena autē &
semine Nathan, Leui genuit Melchi & Pathera. Pather uero genuit Barpathera, q; genuit
Iochim patre sublimis & sacrosanctae Mariae. Ex carena demū Salomonis Matthan descē-
dens, habuit coniugē, de q; genuit Iacob, Matthan autē defuncto melchi, duxit eius uxore,
ut puta matrem ipsius Iacob de q; genuit Heli, fratre uterino Iacob praefati. Ipsosq; Heli sine fi-
lijs mortuo, frater eius Iacob duxit uxorem eius, de qua genuit Ioseph sponsum Mariae, ita
q; Ioseph fuit filius legalis praedicti Heli, naturalisq; filius Iacob praedicti. Sed circa haec
quaeritur quaestio duplex: Prima est, de quo Nathan intelligenda sint uerba haec Dama-
sceni. Secunda, an Christus descendit uere secundum carnem a Salomone. Videtur enim
quod non, quia realiter natus est ex semine Nathan fratris Salomonis. Idem autem ex du-
obus non nascitur fratribus. Ad primam quaestionem istarum aliqui responderūt, quod
intelligenda sint de Nathan propheta, quem dicunt a David adoptatum in filium, quod
stare non potest. Sic enim Christus descendisset realiter ex semine Nathan prophetae, nō
David, nisi forsan per coniugium initum inter posteros David ac Nathan. Praeterea, primo
Paralipomenō manifeste narratur, q; David regi nati sunt in Ierusalē quatuor filij de Beth-
sabee, quorum unus ibi uocatur Nathan; de hoc super Mattheum plenius scripsi, Ambro-
sius

Marc. 9.

Proue. 31.

Iere. 1.
Marc. 11.

Zacha. 6.
Psal. 109
Isa. 33.
Mat. 4.
Luc. 1.

Hilarius.

Damasceus
Lib. 4. ca. 11
2. Reg. 5.

1. Para. 16.

fius quoq; super Lucam fatetur, q; Christus secundū carnem ueraciter natus est ex semi-
ne Nathan filij David. Vix tunc remanet quaestio, qualiter queat saluari, q; Christus asserit
natus ex semine Salomonis ac regum succedentiu ei. Ad quod iuxta praedicta poterit
responderi, quod inter posteros Salomonis ac Nathan sit contractū connubiū, ex quo Ma-
ria sacratissima sit exorta & Chr's. Deniq; sicut unigenitus dei uoluit ex mūdiſſima uirgi-
ne nasci, sic electissimā matrem suam uoluit ex honestissimo cōiugio procreari, ita q; beattis-
sime Marię parētes fuerunt hoies eximie sanctitatis. Si em̄ baptista suū ac praecurſorem, ser-
uum & paranymphū uoluit deus ex sanctis generari parētib; prout in Luca describit,
quanto plus in comparabilem suam praecharissimam matrem. Hinc in Reuelationib; san-
ctae Brigittae legitur gloriosa & dulcis maria ad Brigittam protulisse: Ego tibi dico, q; dul-
citer filius me' dilexit corpus meū & animā meā, & quantū me honorauit. Ipse coniugiu
parentū meorū tanta castitate coniūxit, ut tēpore illo nō inueniret cōiugiu castius in hoc
mundo, & nunq; conuenire uellent nisi iuxta legem, solummodo desiderio proſis, ad dei ob-
sequiu nutriendae. Et cum nuntiatum eis fuisset ab angelo, q; uirginē parerent, de qua sa-
lus mundi procederet, maluissent mori q; carnali conuenire amore: & uoluptas in eis mor-
tua fuit, ita uidelicet, q; eam non intendebāt nec exquirebāt. Tamē pro certo tibi dico, q;
ex charitate diuina & ex uerbo angeli nūtiantis cōuenerunt carne, non ex cōcupiscentia
uoluptatis, sed ex dilectione diuina: sicq; ex eorū semine ex diuina charitate compaginata
est caro mea. Formato autē corpore meo, deus animā meā creauit, & corpori meo immisit,
moxq; anima mea cū corpore suo sanctificata est, quā angeli sancti custodiebant & serua-
bant die ac nocte. Cū uero anima mea sanctificabatur, & suo corpori iungebat, tāta anime
meae aduenit laetitia, ut impossibile sit effatu. Insuper praeductis consonat, qd Honorius
anachoreta scribit in libro de ornamentis glorie sanctae Mariae. Ex hñ dicto patriarchae se-
mine, & praeclearo prophetarū germine, atq; sacra sacerdotali stirpe, generosa quoq; regali
pgenie processit hęc inclyta uirtutis dei uirga insignis & impiosa uirgo maria, quę omni-
gñe gñofitatis iure debuit praefulgere, quoniā ipsum totius gñofitatis principalissimū ac
singularissimū fontem ac florem meruit germinare: eum uidelicet, qui est speciosus for-
mae praefilijs hominum. Sic nāq; decebat nasciturum ex ea Christum regem dominum, ut
eam gratia ac meritis, honore & gloria praecellentissimā faceret omnium, quia diuina mira-
bilia atq; magnalia fieri oportebat in ea, dum in eius utero uirginali meruerunt consecra-
ti, ac fieri nostrę salutis uenerāda cōmercia.

Articulus VII. De plena nobilitate gloriosae ac benedictae Mariae
in anima & corpore, & qd sit nobilitas carnis.

In omni gente & populo primatum tenui. Naturam humanam ab unigenito dei filio
assumendam decuit undique decorari ac uere nobilitari tam in se, quā in sua origi-
neidei condecens erat, ut ex nobilissima uirgine uerbum dei incarnaretur. Nec ob-
stituta, aut temporali dominio eleuata: quamuis enim iuxta Philosophum, nobilitas car-
nis uideatur esse opulentia antiquata, quia per opulentia incipiunt homines nobilitari, ex
altari, praesse. Nā ut ait scriptura, amici diuitū multi: sicq; per diuitias potētia quae dā acquiri-
ritur ex multitudine amicorū ac ministrorū. Potentes autem ac locupletes, ad dignitates,
praesidentias & officia promouentur, sicq; nobilitantur. Multa tamen ad ueram & plenam
nobilitatem personae, concurrunt & exiguntur, uidelicet opulentia in se aut in progeni-
toribus, bonitas complexionis, libertas conditionis, probitas morum, ingenta dispositio
ad adūs praecclaros, dignitas quoque originis ex parentibus mediatis & immediatis con-
tracta. Denique secundum Albertum in libro de laudibus gratiosissimae uirginis, nobili-
tas consistit & consideratur in tribus, puta, in causa, in substantia, in efficiētia. In causa, hoc
est in dignitate & eminentia progenitorum siue parentum. In substantia, hoc est in posses-
sione donorum naturae & gratiae, seu etiam honorum fortunae ac laudabilium proprietarum.
In efficiētia, hoc est in praecclaris effectibus. Et hęc tria excellentissime extiterunt in
gratiola & gloriosa Maria: quia ut praecedenti patebat articulo, ex sanctorum patriarcharū
& prophetarū, ex regū atq; pontificum semine orta est. In naturalibus q; praeceteris
mulieribus elegantissima fuit, ut infra dicitur. Similiter in charismatibus grae nō solum inter
mulieres, sed etiam inter uiros post unigenitum suum tenet primatum. A parētib; item
fatis diuitibus est exorta. Porro, praecclaritas & excellētia effectuum eius ex primis requirit.
Ipsa namq; in his omnem puram creaturam incomparabiliter, in cōprehensibiliterq; tra-
scen-

Articulo. 1.

Christus ex
semine Sa-
lomonis na-
tus.

Luca. 1.

Lib. cap. 9.

Maria sanctis-
sima abiq; oī
peccati fontē
te gēnit.

Honorius.

Psal. 44

Ecc. 24.

Prover. 14.

Ad uerō no-
bilitatē quae
requiritur.

Albertus.

Ad nobilita-
tē requiritur,
excellētiss,
me extite-
rit in uirgi-
ne Maria.

scendit: quippe quæ unigenitum patris æterni, uerum deum concepit, peperit, contracta uit, lactauit, nutriuit: quæ ad totius mundi redemptionem, post unicum filium suum excellentissime est cooperata: quæ in omni uirtute & dono spiritali sancti præclarissime fuit heroica ac diuina uirtutum quoque & donorum actus in termino excellentiæ est laudabilissime exequuta. Itaque ab omni indigna seruitute & seruitute fuit liberrima, per quæ uniuersum genus humanum ad seruitute peccati, à iugo & subiectione diaboli, à corruptionibus ex peccato originali secutis, ab obligatione æternæ damnationis est liberatum. Nempe si uere liberi sunt quos filius liberauit, ut ipsemet filius dei ac uirginis testatur, quanto magis uere libera est, quæ mater est tanti liberatoris: Nonne ipsa est per quam omnis creatura à seruitute corruptionis liberata est, tandem huius liberationis effectum multiplicem plenarie consequetur in libertate gloriæ filiorum dei: ubi cessabit completo iudicio omnis prelatio creaturæ super creaturam: ubi & seruus liber est à domino suo creato, non à domino increato, cui seruire & subijci, summa ingenuitas esse monstratur: Innotescit igitur ex præactis, quod nobilitas secundum carnem multa includit. Dum enim homo ignobilis incipit abundare diuitijs, delicatioribus cibis ac potibus utitur, ex quibus generatur melior sanguis, & nobilitatur complexio: mens quoque ad exercitia rationis magis acuitur. Sic demum complexione nobilitata, & mente melius disposita, incipit homo honestioribus exercitijs occupari, magnanimis fieri, parua aduersa & damna minus curare, parua & uilia minus attendere, modica lucra minus appetere, aduersarios minus uereri, munuscula minus expetere, libertatem amplius affectare, maiorum consortia adipisci, cum excellentibus personis sociare connubia, eorumque proprietates, mores, strenuitates ac opera imitari: sicque natura primo ignobilis ac seruilis, per cõuetudinem bene uicta, in contrarium transmutatur: imò quanto hoc ipsum à remotiori ac diturniori radice ad ramos transmittitur, tanto plus inclinatio naturæ firmatur, inseparabiliorque efficitur, ita ut in sobole quantum est ex parte naturæ, inueniatur inclinatio naturalis ad cõsilia suis parentibus: & hæc appellatur nobilitas carnis, quæ quantum est de sui natura, semper ad honesta atque decencia magis quam ad uilia inclinatur, nisi forsitan libertas arbitrij, consuetudo praua, aut alia causa extrinseca operetur & inducat contrarium. Constat itaque quod nobilitas non est tãtum ex qualitate complexionis, cum rex seu alia persona illustris, quamuis melancholicæ aut phlegmaticæ complexionis, communiter audacior, magnanimior, largiorque consistat rustico complexionis sanguineæ siue cholericæ. Præterea, quamuis anima rationalis sit immediate per creationem à deo, non ex traduce aut ex educatione materiæ, tamen secundum dispositionem carnis cui infunditur, communiter operatur, & prout à corporis sui proprietate ad aliquid magis aut minus inclinatur, secundum hoc communiter affici solet & operari. Postremo, de proprietatibus nobilium tractat Philosophus in libris Politicorum, & ait, quod nobilium sunt quatuor proprietates seu mores laudabiles. Primo enim communiter sunt magnanimis, & tendunt in magna: secundo, solent esse magnifici, id est magna agentes, atque ad grandes sumptus præ alijs inclinati: tertio, solent esse industrii ac dociles, seu bene capaces, quoniã ab infantia inter nobiles, motigeratos, & expertos sunt conuersati, à quibus instrui ac reprehendi consueuerunt: quarto, solent esse politici & affabiles in loquendo quoque, uel secundo ac alijs gestibus, sunt communiter magis faceti & honestiores. Habent etiã aliquos uituperabiles mores, specialiter duos secundum Philosophum: quia sunt nimis auidi excellentiæ ac honoris, & solent despiciere suos progenitores, quibus se reputant nobiliores, quoniã ex utroque parente trahunt nobilitatem: imò cum nobiles communiter sint diuites, & omnes diuitum mores secundum Philosophum sint uituperabiles, una proprietate excepta: id est mores nobilium, secundum quod diuites sunt, pene omnes sunt mali. De hac materia, & quid sit nobilitas carnis, in libro de regimine principum plenius scriptum: & quæuis nobilitas carnis paræ habeat, laudis, dum tamē nobilitas carnis atque nobilitas cordis in eodē conueniunt, se inuicem ornant.

Articulus VIII. An glorificanda & benedicta uirgo maria, deifera, ex angelicâ nuntiatione ac miraculose concepta sit. Et quid ueritatis cõtineat liberille apocryphus reputatus, de ortu & uita marie intitulatus.

VNa est columba mea, perfecta mea. Quemadmodum ait Fulbertus Carnotensis episcopus in solennitate de natiuitate sacratissime uirginis, legēdus esset libellus de ortu & uita sanctæ Mariæ inscriptus, nisi esset inter apocrypha à sapientibus uiris ac patribus reputatus. Veruntamen multa in illo habentur libello, quæ

quæ probabiliter uera censentur, quia à uiris sanctis & eruditissimis uera feruntur, ut puta quod Ioachim pater uirginis gloriosæ, & Anna mater eiusdem ac Ioachim uxor, fuerunt de tribu Iuda, ita quod Ioachim fuit natus ex Nazareth, Anna ex Bethlehẽ. Insuper fertur ibi, quod multis annis sine sobolis procreatione simul uiuerunt: ideo dominum assidue roga uerunt, ut eis concederet prolem: quod si facere dignaretur, uouerunt eam diuinis mancipare obsequijs. Sicque tandem angelus eis seorsum denuntiavit, quod filij generarent, quæ suo tempore Messiam pareret regem, ipsamque filiam deo offerrent seruituræ eidem in templo. Hæc autem uera uidentur: nempe si (ut ait Maximus episcopus in sermone de beatissimo Iohanne Baptista) decentissimum fuit, ut ipse Iohannes Christi præcursor miraculose nasceretur de sterili matre, quatenus mirabiliter natus, mirabilis nasciturus dominus Christum suo exordio designaret: sic decentissimum fuisse uidetur, ut præelecta genitrix Christi ex sterilibus gigneretur parētibus, quatenus mirabiliter nata, mirabilis conciperet ac pareret dominum saluatorem, & suæ natiuitatis miraculose præsignaretur miraculosissime conceptura ac paritura totius naturæ autorem, unigenitum dei, tam ex patre quam ex matre incomprehensibiliter natum. Præterea, in ueteri testamento leguntur quidam præcipui ex sterilibus matribus geniti, ad insinuandum quod futuri erant filij gratiæ potius quam naturæ, ut constat de Isaac, Sampson & Samuele. Ideo uerisimile est hoc quoque gratiosissimæ conuenire Mariæ, quæ fontem gratiæ, reparatorem naturæ fuerat conceptura, quæ (ut asserit Damascenus) à nullo illustrium uincitur, imò cunctis illustribus sanctis ineffabiliter fuit illustrior, ita quod priuilegia dignitatum, ornamenta gratiarum alijs concessa illustribus sanctis, ei sublimius sunt concessa. Ita quoque Damascenus euidenter fatetur: Ioachim, inquam, honestam & laude dignam in matrimonium duxit Annam. Sed sicut uenter Annæ prioris, uidelicet, coniugis Helcanæ sterilis existens, per uerum & repromissionem peperit Samuelem, ita & Anna hæc per preces & repromissionem diuinam, dei protulit genitricem. Præterea, quo sancti quidam ueteris testamenti fuerant Christo propinquiores, eo eorum cõceptio & sanctificatio maior ac mirabilior fuit, ut patet de beatissimis Iohanne ac Ieremia. Cum igitur unica uirgo electissima MARIA fuerit excellentissime deo filio suo propinquo, tenendum cenetur, quod eius cõceptio fuerit per angelum prænuntiata, diuinitusque promissa & miraculose impleta. Et ipsa quoque concepta, mox præ Ieremia & glorioso Iohanne multo excellentius fuit sancta, & spiritu sancto in materno utero adimpleta. Amplius, figuræ huius benedictæ ac summæ Mariæ prorsus dulcissimæ, fuerunt supernaturaliter exhibitæ & miraculose ostensæ: ut patet de rubo sine læsione ardente, de uirga Aaron fructificatæ, de sede sapphirina supra firmamentum Ezechielis monstrata, & de porta clausa eidem ostensa, de uellere Gedeonis, & consimilibus multis. Figuratum autem, figuris suis ac signis multo præstantius esse cognoscit, Maria ergo dignissima, supernaturaliter & per angelicam prænuntiationem atque diuinam promissionem, est concepta sancta & nata, præsertim cum eius cõceptio ac natiuitas, ab ecclesia tam solenniter (ut dignum est) celebrentur. Istud quoque, ut allegatum est supra, puto quod copiosior sanctificationis benedictio in sacratissimam MARIAM descendit, quæ non tantum ipsius sanctificauerit ortum, sed & uitam ipsius deinceps ab omni peccato seruauit immunem, quod nulli alteri in natis mulierum creditur esse collatum.

Articulus IX. De natiuitate illustrissime uirginis, & gaudio glorioso quod tunc fuit in mundo. **M**ulti in natiuitate eius gaudebunt. Sicut aurora propinquus se habet ad diem qui cifer stella, sic sapientissima uirgo maria propinquus atque similius habuit se ad Christum gloriosum Iohannes baptista. Cui ergo de ipso sancto Baptista desuper sit prædictum per eius ab angelo factum: Vxor tua pariet tibi filium, & erit gaudium tibi & exultatio, & multi in natiuitate eius gaudebunt: & hoc in signum, quod ipse felix præcursor annuntiatum fuit & prædicatum: apte saluatorem mundi filium dei uenisse in carne, atque in signum gaudij quod angeli sancti Christo nato intra se habuerunt, deique laudando forinsecus ostēderunt, quod & angelus unum in sinu ait pastoribus. Annuntio, inquam, uobis gaudium magnum, ganat est uobis hodie saluator Christi dñs. Hinc credendum pie uidetur, quod in natiuitate gloriosissime uirginis marie dulcissime, præcipuum extitit gaudium, non solum eius parētibus, sed & uicinis atque cognatis ex inspiratione omnipotentis, imò angelicis quoque spiritibus ac multis electis hominibus tunc in mundo uiuentibus, qui tunc ex inspiratione secreta in solito quodam gaudio profundebatur, sed & sanctis in limbo detentis. Hinc in Reuelationibus, sanctæ Brigittæ recitat famanda ac honoratissima semper uirgo

Ioh. 9.

Rom. 6.

Nobilissimi multa includit.

nobilitas non solum est ex qualitate complexionis.

Nobilium proprietates bonæ.

Iohan. 6.

Nobilium proprietates malæ dicitur.

Lib. 2. Art. 14. & lib. 3. Art. 11. & 12.

Can. 6. Fulbertus episcopus.

Maximus episcopus.

Gene. 21. Iudic. 13. 1. Reg. 1. Io. Damascenus lib. 4. c. 15.

1. Reg. 1.

Luce. 1. Iere. 1.

Virgo Maria omnino experta fuit originalis culpa. Exod. 17. Num. 17. Ezech. 44. Iudic. 6.

Artic. 6.

Lib. 2. c. 48.

Luce. 11.

Luce. 1.

Luce. 2.

Gaudium de Mariæ natiuitate.

Li. c. 96. go Maria, ad ipsam Brigitam esse locuta: Tempus in quo fui concepta, bene potest uoca- ri pretiosa & aurea hora. Tunc namq; incepit principium uniuersoru, & tenebrae quasi se- stinabant conuerti in lucem. Deus etenim singulari quoddam & a seculo absconditi fa- cere uoluit in me opere suo, quemadmodum fecit in arida uirga florente. Porro, dum na- ra fui, amici dei qui longa expectatione erant detenti, deo eis inspirante, dicebant: Cur am- plius iam dolemus: gaudendum magis est nobis, quoniam nata est lux, qua illuminabun- tur tenebrae nostrae, & desiderium nostrum perficietur. Angeli uero gaudebant, dicebant: Natum est in terra quoddam desiderabile bonum, ac specialis amica dei, per quam refor- mabitur in caelis & in terris pax uera, & ruinae nostrae instaurabuntur. Vere filia mea dico tibi, quod natiuitas mea fuit uerorum initium gaudiorum, quia tunc prodijt uirgula de qua processit flos ille, quem reges & prophetae desiderabant uidere. Demones quoq; non latuit mea natiuitas, sed dicebant: Ecce nata est uirgo quaedam, quid faciemus? Nam mira- bile quid cernitur in ea futurum. Si adhibuerimus ei omnia reia malitia nostrae, confrin- getea ut stuppas. Praeterea de his loquitur uir illu stris Honorius anachoretas: Nascente be- ata MARIA, illuminata sunt omnia. Nemp dum nata est uirgo sacratissima, prelecta & in eternum benedicta uirgo sancta MARIA, tunc ineffabilis gratia diuina dixit uerbis ac rebus: Ecce adsum. Tunc quippe ccepit patescere recto orientis tramite luminosa coele- stis gratiae fenestra, quae sui luminis abundantia, coelestia simul & terrestria perfuderat uni- uersa, per quam deus nos praesolito ccepit misericorditer intueri. Per te o praemabilissi- ma, suauissima uirgo MARIA, ueris solis aurora progreditur, in desiciens sol iustitiae ori- tur, mortis tenebrae effugantur, filij lucis instaurantur, uia salutis ostenditur, ueritas illu- minatur, uita inuenitur, deus gratiae facie ad facie agnoscitur, & rex gloriae in decore suo oculo ad oculum gloriose desiderabiliter q; uidetur. Hec Honorius. Itaque ex inductis eli- citur, quod sicut inter CHRISTVM & eius praecursores, serenissima uirgo MARIA me- dia est, ut puta sanctior ac toti mundo salubrior ipso Iohanne, sed minus sancta q; CHRI- STVS, sic gaudium quod fuit in eius natiuitate, habuit se medio modo inter gaudiu quod fuit in natiuitate sancti & magni Iohannis, & inter gaudium quod in natiuitate extitit sal- uatoris ita quod maior generalior q; iucunditas fuit in syncerissimae natiuitate Mariae, q; sancti Iohannis Baptistae.

Articulus X. De comparatione uirginis summae ad parentes san- cti Iohannis Baptistae.

Gene. 30. Luc. 1. Beatam me dicent mulieres. Cum Lia uxor Iacob patriarche peperisset filios qua- tuor, & per ancillam suam quam marito suo dederat conuigem, acquisisset adhuc filios duos, letata est uehementer. Beatam me (inquiens) dicent mulieres: quanto magis sancta Anna, sciens se genuisse filiam, futuram regis Messiae matrem, potu- it dicere, Beatam me dicent mulieres. Videmus q; filiae ualde specialiter ac naturaliter diligat auos suos & auas, & conuerso. Credendu est ergo, q; Christus no mediocria gra- riae ac uirtutu charismata contulerit parentibus suae dilectissime matris, a quibus & ipse ta- tenerrime amabatur, etia si ante ipsius incarnatione obisse dicant. Hinc qd in libro apocri- pho de ortu summe & bndicte Marie narrat, uerba apparet, cu dicitur: Vita Ioachim & Anne conuigis suae erat simplex, recta & pia, oemq; substantia sua trisarie diuiserunt: una parte tem- plo ac templi ministris, alia pauperibus & peregrinis, tertia sibi ac suae familiae deputantes, qd & aliqui demu in euangelica lege fecisse leguntur. Itaq; qd de parentibus beati Iohan- nis Baptistae Lucas euangelista refert, parentibus q; gloriosissime Mariae, excellenter cre- ditur conuenire, cu dicitur: Erant iusti ambo ante deum, incedentes in oibus mandatis & iu- stificationibus dñi sine querela. Sic demum Ioachim similis fuit beato Iob, de q ait scriptu- ra: Erat Iob uir simplex & rectus, ac timens deum, & recedens a malo. Hinc ait Honori anachoretas: Beata Anna pro gloriose filij suae reuerentia inter oes mres mulieres uere beata & benedicta est appellanda: in qua nois sui redundante gra (siquid e Anna gratia interpreta- tur) accelerata sunt diuini & antiq co filij sacra mysteria: quoniam in sacratissima eius filia aperiri ceperunt uniuersa sacramenti coelestis sacra signacula, quae a seculis clausa fue- runt & signata. Etenim beatitudo omnium beatitudinum, & benedictio omnium benedi- ctionum, in beatissimam uirginem in plenitudine charitatis diuinae copiosissime redunda- uerunt, ex qua fons uiuus bndictionis aeternae, stillicidij gratiae affluentis humano generi largissime atque dulcissime emanauit. Benedictum est in aeternum beati Ioachim geni- toris syncerissimae uirginis honorabile meritum, omnipotenti deo multa dignatione be- ne-

Merito Ioa- chim com- datio.

neplacitum & acceptum, cuius praecelsa gloria meretur esse in aeterna praecelae laudis memoria.

Articulus XI. Quod serenissima ac suauissima uirgo maria fuit a seculis multipliciter praesignata ac prophetata.

Periatur terra, & germinet saluatorem. Tanta est excellentia Christi, tantaq; di- gnitas mysteriorum ipsius, ut non solum ipse ac eius mysteria ab exordio mun- di ceperint praesignari, praenuntari & collaudari in lege naturae, atque in lege scripta ac prophetis clarius praefigurari, copiosiusq; describi, sed etiam personae ad ipsum eminentius ac uicinius pertinentes, praefiguratae ac praenuntiatas leguntur. Vnde de beatissimo Christi praecuratore Isaias & Malachias, Psalmista quoq; prophetae no- scuntur. Verum quoniam praestantissima ac diuinissima genitrix Christi praeteris inefa- biliter excellentius atque propinquius spectat ad ipsum, decetissimum fuit de ipsa tam in lege naturae quam in lege scripta praecedere uaria ac praecelae oracula, signa, uaticinia & gesta miraculosa, supernaturalia quoque mysteria. Denique, cernimus quod reus & princi- pes magni & prouidi magnalia peracturi, & suam potentiam, munificetiam aut excellen- tiam monstraturi, non sine praenuntiatione id agant, sed praecones praemitant, locum ac tempus praedicant, congruentibusq; praebulis intentu praenuntiant opus excelsum, qua- tenus interim ad illius inruitum alij praeparantur ac confluant. Sic dominus in aeternis im- mensae, pater gloriae, ab aeterno instituens ac disponens super dilectissimum unigenitum suum fieri hominem in plenitudine temporum sineq; seculorum, hoc ipsum a mundi pri- mordio exorsus est reuelare, praefigurare, praedicere, atque ad credendum & amplectendu tantum mysterium ac beneficium suum, corda hominum preparare, erudire, accendere: hoc est quod iustus Zacharias in suo salus est cantico loquens nanque de deo: Exerit, inquit, cornu salutis nobis in domo Dauid pueri sui: sicut locutus est per os sanctorum, qui a seculo sunt, prophetarum eius. Hinc gloriosus princeps apostolorum ait: Omnes prophetae a Samuel & deinceps, annuntiauerunt dies istos. Vnde & ipsemet dominus ac saluator in euangelio est locutus: Oportet impleri omnia quae scripta sunt de me in lege & psalmis & prophetis. Itaque de hac praecelae uirgine, in qua, ex qua, & per quam implenda erant excellentissima Christi mysteria, quam pater aeternus praeelegit sibi in sponsam singularem, in comparatalem, in ueram unice & coaequalis sui filij matrem, quam & uerbum aeternum sibi in amantissimam elegit genitricem, quam spiritus sanctus elegit sibi in summum sacrarium atque purissimum templum, & in parentem illius a quo ipse aeternaliter incomprehensibiliterq; procedit: de hac inquam tanta ac tali, decuit totu super gloriosissimam trinitatem, per patriarchas & prophetas praefari, signa & figuras praemittere, supernaturalia insinuare. De hac omnium fortissima ac uictoriosissima mulierum, purissima uirginum, fecundissima matrum, in mundi exordio dixit sub typo serpentis, diabololi inimicitias ponam inter te & mulierem. Ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo eius. De ipsa quoq; & adorando filio eius locutus est Balaam: Orietur stella ex Iacob & exurget uirga. Et ut alia habet translatio, Virgo de Israel. Praeterea, ad signan- dum omnipotentem dei filium puritate huius incomparabilis uirginis attrahendum, eiusq; sancto amore uiuendum, & in eius sinu reclinandum, Balaam superfortissimum creato- rem fortitudo in unicornis comparauit, dicendo: Dominus deus eduxit eum de Aegypto, cuius fortitudo similis est rhinocerotis. De hac sua desideratissima filia ac dignissima do- mina, multa locutus est Dauid in Psalmis: Astitit, inquit, regina a dextris tuis in uestitu deaurato. Itemq; Audi filia & uide, & inclina aurem tua, & concupiscet rex decorem tuum, quonia ipse est dominus deus tuus. Et denuo, Veritas de terra orta est. Ac rursus, Homo natus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus. De hac optima delectabilissimaq; maria uaticinatus est plurima sanctus & in clytus Isaias: Ecce, inquit, uirgo concipiet & pari- et filium, & Egredietur uirga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Ac rursus, Rate coeli desuper, & nubes pluant iustum: aperiatur terra, & germinet saluatorum. Insuper, in persona dei loquens, Accessi, inquit, ad prophetissam, & concepit. Itemq; Antequa- paturiret, peperit. Hinc sanctificatus in utero Ieremias praedixit: Nouum faciet dominus super terram: mulier circumdabit uirum. De ipsa quoque in Canticis diffusius aeternis uaticinatus est Salomon, qui & in Prouerbis de ea legitur sciscitatus: Mulierem fortem q; inueniet: Amplius, illustrissimam hanc Mariam omniu creaturarum prorsus dignissimam, praesignauit lux illa, seu lucida nubecula in exordio facta, de qua die quarto legitur sol for-

Isai. 45

Isai. 40. Mal. 3.

Luc. 1.

Actu. 2.

Luc. 24.

Gene. 2.

Num. 24

Num. 23. 24

Psal. 44.

Eodem.

Psal. 84. 85.

Isai. 7. 11.

Isai. 45

Isai. 8. 55.

Iere. 1. 31.

Prou. 31.

Reg. 18. Gene. 1.

& quorum sororem fecit suam propriam genitricem. Præterea, non sine sapientissima ratione, non sine profundissimo consilio, non sine multiplici causa, nõ abique copiosissimo fructu, sic factus est homo. Non enim factum est hoc tantum ad ostendendum charitatem, dignationem, pietatem & munificentiam eius ad genus humanum, & specialiter ad suos electos, & ad suas præelectissimas creaturas, uidelicet CHRISTI humanitatem ac Mariam dulcissimam: sed item ad subueniendum indigentibus ac necessitatibus, damnis atque periculis totius humani generis, quod nec conuenientius neque salubrius poterat reparari, redimi & saluari, quam per incarnationem & passionem unigeniti filii dei. nec enim pura creatura fuit idonea & condigna totum genus humanum ab originali culpa cæterisque peccatis suis mundare, à potestate dæmonum liberare, ab æterna damnatione eripere, & gratiam reformationis eidem mereri, ac satisfacere pro omnibus in communi, atque æternam beatitudinem cunctis reciperare: imò ad hæc omnia peragenda congruentissimum fuit, ipsum dei filium deum uerū fieri hominem: cui ex parte nature assumpta, competebar satisfacere & mereri: ex unita uera deitate & immediata ac hypostatice unionem cum uerbo æterno, conueniebat ipsi uerbo incarnato homini facti, efficacia, idoneitas, & immensa ad taliter succurrendum, medendum, atque saluandum, prout istud in aliis opusculis diffusius est ostensum. Postremo, sicut non decuit unigenitum dei, humanam naturam ad personalem sui assumere unionem, nisi tanta diuino charismatum plenitudine decoratam, quod maioris ornatus & pulchritudinis interioris capax non fuit: ita non decuit ipsum dei patris unicum filium humanitatem assumere, nisi ex uirgine tantæ perfectionis ac puritatis, quod puræ creaturæ subsisteri in esse creato non decuit ampliorum conferri.

Articulus xv. Quod dignitas & gratia, puritas & excellentia Mariæ dulcissime, sit quodammodo infinita.

Pa. 44.

Astitit regina à dextris tuis in uestitu deaurato, circū data uarietate. Dignitas creaturæ est assimilari suo creatori pro posse: & quo creatori excellentius conformatur, eo deformior digniorque efficitur. Cum ergo beatissima uirgo Maria eundem conceperit, pepererit, & in descriptibiliter habeat filium quem pater æternus, constat quod ei comparentalis existat atque simillima: nepe quem ille genuit ab æterno sine matre, ipsa optima uirgo genuit in tempore absque patre, id est, uiro ad eius fecundationem non concurrente. O quam incomprehensibilis est dignitas & excellentia ista, illi habere filium, quem tota indefinenter adorat subtilitas angelicorum spirituum, omnisque ciuium exercitus superiorum: quæ polus, tellusque contremuit, ac ipsa numina perhorrescunt, à quo totum uniuersum incessanter dependet. Intuere pro uiribus quanta sit gloriosissima huius Mariæ autoritas & potentia, excellentia & dignitas, quæ mater est eius, & matrem habet auctoritatem in illum, à quo omnis profluxit potentia, omnis processit auctoritas & dignitas uniuersa, imò cuius comparatione totus mundus est tanquam puluis exiguus, qui uniuersis ac singulis penitus infinite & prorsus incomparabiliter maior, perfectior, dignior, feliciorque censetur. O quam inestimabilis est huius honorabilitas matris, quam incomparabilis excellentia huius felicissime genitricis. Denique, secundum philosophica documenta, res ille sunt nobiliores, quæ maioris & altioris extant fecunditatis & causalitatis: imò iuxta Philosophum, unumquodque in sua specie & natura perhibetur perfectum, dum potest sibi simile generare. Nōne igitur nobilissima ac perfectissima rite asseritur, & quodammodo infinitæ excellentiæ esse conuincit, quæ concepit & genuit deum deorum, germē maiestatis omnino immensæ, quæ mater & causa est eius à quo omnis causalitas, cuius fructus ac filius omnem effectum & fructum ac filium excellentia simpliciter infinita transcendit: Insuper, sicut uirginea mater deo filio ex se nato propinquissima est, ita quoque eidem extat simillima. Cui igitur nõ ad mentem sura datus sit spiritus sanctus, & omnis gratia eius filio uirginis secundum humanam naturam ipsius, innotescit quæ plenitudini ac suo modo, infinitati gratiæ atque internæ munditiæ Christi gratiositas, puritasque Mariæ sanctissimæ, præ cunctis uehementissime appropinquet. Amplius, sicut ait Philosophus, dijs magistris atque parentibus nõ potest reddi æqualens: quæ lege ac regula quis ille excipitur, qui propriam condidit matrem, cui multo plus contulit, quæ ab ea susceptum nihilominus certum est, quod tamen contulit ac retribuit suæ matri, quæ tali genitrici tantæ fidelissimæ, affectuosissime, obsequiosissime atque humilissime matri à tali ac tanto filio decuit condonari. Verum quæ mens queat concipere, quæ lingua exprimere, quod & quantum decuerit filii bonitatis ac maiestatis immensæ, charitatis ac munificentiæ infinitæ, & superabundantissime liberalitatis, sua

Pa. 45.

Maria nobilissima ac perfectissima.

sua tam dilectissime & amoroissime date & rependere matri, præsertim cum ipse det omnibus affluenter, neque impropere: imò cum ipse quærat occasionem prestandi, miseræ di, ac infinitas indecentissimæ suas diuitias comunicandi, cui generale & proprium, delectabile & innatum est seipsum communicare, opulentiam suam immensam undique exuberanter diffundere, gratiarum charismata impartiri, subuenire, mederi, saluare ac iugiter miserrari. Postremo, quamuis maternitas dei secundum se assumpta, dicatur donum gratiæ gratis datæ, propter quod bene differuit Augustinus, quæ excellentissima uirgo Maria fuit felicior concipiendo Christum per fidem mente, quam concipiendo eum corporaliter uentre, attamen quia maternitas ista fuit in benedicta & præamanda Maria eo modo quo decuit, puta cum compropionata & correspondente plenitudine uirtutum ac donorum gratiæ gratum facientis: patet quod ipsa dignissima sit tam ex parte donorum gratiæ gratis datæ, quam gratiæ gratificantis: atque ex hac dignitate & excellentia, quæ ipsa est mater dei, insunt & consequuntur ei alique plurimæ prerogatiue, excellentiæ ac prerogatiue, de quibus dicendum est infra.

Articulus XVI. Quod per intemeratam diuinitatē Mariam sol & luna, imò cuncta cœlestia, & elementa ac inferiora, dignitate se ipsa sunt sortita.

Deus qui fecit mundum & omnia quæ in ipso sunt, manibus humanis non colitur, nec indiget aliquo. Non ob superius indigentiam, commodum aut profectum perfectum & inuariabilis deus condidit quicquid, sed ad creaturam utilitatem cuncta creauit: & quanto creator omnipotens ad suas creaturas gratiosius atque propinquius se inclinans & applicans, tanto creaturæ sublimius exaltantur, & magis dignificantur, atque ut asserit Leo papa ipse ad ima inclinatio, est nostra ad summa proeductio. Denique omnis creatura aliquid diuine participat bonitatis, & per hoc suo creatori aliquo modo assimilatur: non quod aliquod uniuoce creatori ac creaturæ conueniat, aut eadem in utroque existat natura. Cum ergo ex te deo uere beatissima ac uenerabilissima uirgo Maria creator æternus creaturam naturam assumpsit, atque in proprio esse increato ac personali suppositauerit eam, factus est ueraciter homo, constat quod primum in te & per te deus uniuersorum maxime & profundissime inclinatus se ad creaturam, propinquissime quoque applicauerit se eidem, intantum, quod omnia fecit, factus est aliquid omnium: & qui infinita ac prorsus incomparabili dignitate & excellentia transcendit cuncta opera sua, factus est eiusdem speciei cum aliquibus illorum, imò & similitudo in genere. Eiusdem quippe rationis ac speciei est humanitas quam assumpsit, cum humanitate hominum cæterorum, atque per eam cum omni creatura substantia conuenit saltem in genere: sicque per hoc potissime sublimauit, honorauit & dignificauit creaturam, præsertim ea quorum assumpsit naturam. Insuper per hoc quod ex splendidissima ac deificatissima uirgine Maria deus creator factus est homo, & conuersatus est in mundo, usus est in propria persona creaturam suam obsequijs, terram calcans, aerem attrahens, aquis se abluens, residensque ad ignem, cibis ac potibus uescens, imò & corpus ex elementis mixtum accipiens: hæc autem præcipua dignificatio creaturæ, quæ sic creatori suo in propria eius persona ministrauerunt. Itaque ex hac terra illa promissionis, olim inquinata sceleribus Amoræorum, facta est terra sancta: quia in ea conuersari, commorari & ambulare elegit atque dignatus est creator ipse. Sol quoque & luna, ac sydera in ministerium gentibus cunctis creata, ex hoc dignificationem gradem adeptæ sunt, quod suo supradignissimo creatori luxerunt & obsecra nolcunt. Conformiter orbis cœlestes, qui suum in circūscriptibilem creatorem intra se continuerunt, & concluderunt hominem factum. Simili modo angeli sancti, qui super ipsum hominem filium descenderunt & ascenderunt, atque in deserto ministrauerunt eidem. Præterea, orbis cœlestes, sydera ac planetæ, elementa & mixta, indecentiam quandam & ignobilitatem incurrisse ac passa uidentur per hoc, quod indignis uitiosisque seruierunt hominibus atque idololatriis. Verum per benignissimam excellentissimamque Mariam, e conuerso, multo maiorem decantiam ac nobilitatem recuperasse & obtinuisse certum est, dum proprio creatori in superius persona impenderunt obsequium. O si tanti honoris habuissent notitiam, quæ hilariter hoc fecissent. Amplius, ab excellentia creatoris distabat olim in infinitum totius conditio creaturæ. Sed per benedictam suauissimamque Mariam, atque in medio uteri eius castissimam, facta est unio creatoris ac creaturæ immediate, & in unam conuenienter personam, deus & homo, increata & creata natura. Ecce quantum omni creatura, & totum uniuersum tenet suo modo honorare & amare Mariam deiferam, merito gloriosissima uirgo creaturis omnibus est placata, quod tantam dignificationem sortita est omnis natura creata. Ecce quantum gaudent mechanici, quantum putant se honorari, si princeps aut rex terræ ipsorum dignetur ferre uestem eorum cum

120b.4.

Actu. 17.

Per uirginem Mariam deus se ad creaturam conuertit.

Per uirginem Mariam, unio creatoris & creaturæ facta est.

signo officij eorundem. Multum ergo sublimata est omnis creatura, dum ex benedicta & summa Maria creator omnipotens indutus est creata natura.

Articulus XVII. De supernaturali dignitate & admirabili puritate corporis sacratissimæ uirginis. Et quod per illud dignificata sunt corpora omnia nra.

1. Cor. 6.

Glorificate & portate deum in corpore uestro. Corpus humanum quamuis in sua natura sit multipliciter defectuosum, fragile, indigens ac mortale, tamen quem admodum anima rationalis præ cæteris formis substantialibus magnæ est dignitatis, sic corpus eius præ corporibus cæteris mixtis est dignius, ac nobilioris complexionis, atque ad ampliorem elementarium qualitatum temperaturam & equalitatem redactum. Sed ex primæ transgressione parentum fomite est infectum, prout ad uitia, ac rebellem animam factum, hinc moriendi necessitatem incurrit. Porro per gloriosæ Mariæ sanctissimam salutiferam partum ac uteri eius uirginis fructum saluificum, liberatum est corpus nostrum, & reformatum in spe merito Christi, reformandum in re & glorificandum in resurrectione futura. Mundatum est quoque a reatu fomitis in baptismo. Insuper, sicut corpus humanum uehementer uilificatur animæ repugnando, concupiscens ac uitiosum seruando, atque ad creatoris iniuriam uilissimis turpissimisque sceleribus, gula ac luxuria in hærendo, per quod fit cloaca foedissima, meretricia massa, uolubrum demonum, spurcicia ac putredo iniquitatum, sic ipsum corpus præclare nobilitatur rationi obediendo, uirtuosisque actibus insistendo, sanctæ sobrietatis ac flagrantissime castitatis uacando, sicque prebendo se instrumentum cultui ac honorificationi dei in omni exercitio uirtuosorum, quod quam gratum ac placitum sit regi omnipotenti, ipse frequenter ac euidenter ostendit in sanctorum corporibus, quæ post separationem ab animabus præseruauit in monumentis, per plurima annorum curricula a resolutione & putrefactione atque foetore immo hæc honorauit fragrantissimo sæpe odore, & per præclara atque innumera miracula ea miracula, intantum, quod ex eorum contactu uixerunt defuncti, mundati fuerunt leprosi, liberati oblecti. Quæ tamen demum miraculis honorauit beatissimorum martyrum corpora, tam in eorum martyrijs, quam postea, longum est recitare. Videmus quoque in quanto honore habeantur sanctorum reliquiae, immo & materiæ in se uiles, quæ sanctorum corpora tetigerunt, & ad ea aliquo modo pertinuerunt, ut uestes, baculi & capilli ipsorum. Itaque innocens, quod quanto incomparabilis uirginis sacratissimum corpus fuit ab omni labe peccati, etiam uenialis, magis immune, rationi quoque ac legi diuinæ magis subiectum, & excellentissima castitate amplius decoratum, in quo nunquam fuit ne minimus quidem morus inordinatus aut stimulus, atque in summa sobrietate omnique exercitio sancto, ineffabilis ac eminentissimus exercitatus, eo nobilior ac dignior est effectum, & certum est, quod in his omnibus, in clytissimæ & in æternam benedictæ MARIAE corpus ineffabilis excellentiæ fuit. Ideo acceptissimum extitit creatori, & quanto per naturam erat declinior, tanto per gratiam & uirtutes factum est sublimius, dignius atque nobilior. Præterea, aliunde hæc stimabiliter dignificatum est præstantissimum Mariæ purissime corpus, primo ex eo, quod eius portione ac substantia sumptum & formatum est corpus illud deificatum, quod in unitatem personæ sibi assumpsit uerbum æternum. Oporofus incomparabilis domina, pretiosissima uirgo Maria, cuius portio modica a uerbo æterno assumpta, ad redimendum totum genus humanum fuit idonea. Secundo, quoniam in castissimo utero eius quieuit & comoratus est mensibus nouem dei unigenitus, homo factus & nutritus mundis ipsius sanguinibus. Si uirtus exiuit de Christo inter homines conuersante, & sanauit omnes, quanta uirtus intra tot menses emanauit ex eo in uas illud mundissimum, in quod ipse met sic personaliter habitauit. Si quis per horam teneat in manu remodoriferam, piosam, suauem, nonne manus eius contrahit inde fragrantiam & uirtutem? Quanta ergo suauitatem, dignitatem, munditiam, conferunt immaculatissima uiscera benedictæ Mariæ ex causa diuina habitatis in ea, præsentia eius qui est essentialiter & incircumscriptibiliter ac superplenissime sanctus, dignus, suauis ac uirtuosus. Tertio, quoniam uerum deum ex se uere & corporaliter natum hæc optima & benignissima uirgo Maria suo felicissimo corpore quotidiè cum summa charitate, reuerentia, & humilitate honorauit, nutriuit, lactauit, circumferebat, amplectebatur, deosculabatur & contraçtauit, impendens adoratio infantulo, quod infantibus solent impendere genitrices. Quis in horum consideratione fatis miraretur, & non prorsus deficiat, quis electissimæ uirginis dignificationem capere queat, quis non totis præcordijs tantæ dignitatis, excellentiæ ac beatitudinis eius singularissimæ, congratuletur? Certe de præamabilissima uir-

Corpus nostrum per partum Mariæ in spe reformatum.

Comparatio.

Phil. 4.

Corpus Mariæ creatori acceptissimum fuit. Id est aliunde dignificati.

uirgo tam dignificata est ex præactis tua illustrissima caro, ut nullius puræ creaturæ corpus, nec cælorum, nec planetarum, nec syderum ei ualeat in nobilitate & dignitate equari.

Articulus XVIII. De dignitate & sanctitate singulorum membrorum uirginæ matris: & de copiosa iucunditate ipsius in præsentia, contra cõtatione & deoscultatione unigeniti sui.

Beatus uenter qui te portauit Christe, & ubera quæ suxisti. Cum dominus & saluator cælestis doctrinæ fluente euangelizanda effunderet, una mulierum, sacre Luc. 1. menter admirans, ex interiori abundantia protulit suauissimum uerbum iam aliter legatur. Denique quam uere & eminenter, quæ singulariter & supernaturaliter dignificata, benedicta, & ut sic loquar, deificata sint omnia fecundissima uirginis membra, ex Christi uerbis docemur, quibus suis dixit discipulis: Beati oculi qui uident quæ uos uidetis, & aures quæ audiunt quæ uos auditis. Dico enim uobis, quod multi reges & prophetae uoluerunt uidere quæ uos uidetis, & non uiderunt: & audire quæ auditis, & non audierunt. Si ergo comendantur & beatificantur à Christo oculi & aures, qui eum uiderunt & audierunt: & si tam magnum ac salubre fuit saluatorem uidere & audire in carne, quod sancti prophetae & reges hoc audidissime optauerunt, quæ magnum, saluberrimum ac desiderabilissimum fuit, ipsum dei patris unicum filium, castissimum uentre concipere, portare, parere, & non solum in interiori exteriorique uisu uidere, ut dominum deum ac saluatorem atque audire, ut magistrum & prædicatorem, sed etiam ipsum quotidie per tot annos ad libitum inueneri & audire, ut unicum & amantissimum filium, immo ut ei dignissime subditum, ut cælestem spirituales & specialissimum sponsum, ut familiarissime & amoroissime cohabitator & domesticum. Beatissimi ergo sunt oculi summe suauissimæ & æternaliter benedictæ Mariæ, qui deum incarnatum ita uiderunt: beatissimæ aures eius, quæ Christum sic audierunt: beatissimus tactus eius, qui illum assidue ac maternaliter corporaliter tractauit: beatissimus gustus eius, qui cum rege cælorum quædam comedidit & bibit: beatissimus eius olfactus, qui dulci saluatoris odore frequenter est immutatus. Sacratissima ac suauissima ubera eius, quæ ueneritatis officii alimoniam præbere electa sunt, felicissimum os & labia uenerabilissimæ & præclarissime prorsus Mariæ, quæ deum ex se natum infantulum, toties & tam affectuosissima atque purissima affectione sunt osculata. Beatissimæ manus glorificandæ Mariæ, quæ filium dei ac suum tam crebro in se tenuerunt, circumferebant, duxerunt, & obsequia infantibus debita exhibuerunt eidem. Beatissimum pectus eius & brachia, iuxta quod & inter quæ dei filius, toties in sua infantia pie creditur quieuisse. Beatissimum collum eius, ad quod puer Iesus ubera sugens uirginea, toties sua extendit brachiola: beatissimi pedes eius & crura, quibus processit ad præacta Christi obsequia, & eum tam intra se nondum foris natum, quam extra iam genitum baiulauit. Beatissima ac splendidissima uiscera eius, in quibus omnipotens uirtus, sapientia increata & incarnata, tot mensibus requieuit. Sic & cetera eius membra rite beatissima prædicantur, & quod minus honestum apparere possent in ea, singulariori honestate, castitate & gratia, in ipsa desuper honestatum agnoscitur, hæc oculo mundo sunt contemplanda. Sicque de his uiri deuoti ac cælestis illustrati, synceriter ac deuote sunt elocuti: O beatissima mater ac uirgo purissima, quam sancta, suauis, pura, que oscula, tenellis genis, ac labijs atque clarissimis Christi infantuli oculis hilariter ac reuerentissime impressisti. O felices purissimique amplexus, quibus sanctus sanctorum, sanctitas ipsa immensa, & mater sanctitatis ac pulchre dilectionis se inuicem amplectebantur. Quis cordis tui arcana nobis poterit referre? Optima & præamabilissima uirgo Maria, qualiter cogitatum tuum ad utrumque steteras, dum unum eundemque filium dei ac tuum in manibus tenens, nec adorares ut deum altissimum, nec osculaberis ut tuum puerulum. Quid lætitiæ habuisti in mente, dum talem ac tantum filium tuis sacris lactasti uberibus, & circumferebas tuis brachijs sanctis, quæ ipsum fouebas in gremio, reclinasti in cunis & lecto, & osculabaris ore sereno. O quanta, quam incomparabiliter grandia, quam unice ac saluberrime singularia sunt hæc de benedicta ac diuinissima uirgo Maria, quantum dilexit & qualiter prelegit te deo omnipotens, quæ te honorauit, quæ familiarissime & gratiosissime tecum egit, quæ te diligere, & qualiter ei regnari teneris. O delectabilissima dña, o admirabilis ac felicissima creatura, o quæ uere dixisti, quæ nihil fecit magna quæ potes, quæ grata ac huius mæte ecclesiæ

circūscriptus erat in natura assumpta is quem nec capere potest, nec circūscribere machi- na uniuersi, facta est per effectum hunc cælo diffusior, totoq; mundo capacior. O desuper honoratissima & inestabiliter prelecta Maria, quam totam cuiusq; singula membra, specia- liter quoq; uerum profus castissimum taliter honorauit & dignificauit altissimus nem- pe uenter tuus dei filio consecratus, tam uere & eminenter factus est thronus dei, ut nec ali- quis angelorū, nec aliq; celestium orbium, nec cælum empyreum, nec anima ulla iustorū, tam appropriata ac uere dicatur thronus dei, ut sacratissimus uerus tuus. Nec enim in ali- quo illoꝝ cōmoratus est unq; aut resedit uel requiescit deus maiestatis incircūscriptæ per- commensurationem realem, per circūscriptam inclusionem, per continētiam filialem, sed duntaxat in te atq; in medio uentris tui dignissimi ita cōmoratus est, resedit & regeuit dei filius deus uerus. O summa & benedicta Maria uirgo purissima. Deniq; ex hoc priuilegio tuo appellationes dignissime tuo sacro cōueniunt uentri d omnium decus & ornamentū creaturaz. Hinc namq; tu ipsa & uirginalis ac fecundissimus uerus tuus uerissime cōmē- datur & appellat thalamus dei, cubiculum sponfic celestis, domus & mansio creatoris, ta- bernaculum saluatoris, sacrarium spiritus sancti, templum altissimi, hortus deliciaꝝ, paradi- sus celestium gaudiorū, mysticaz secretarum nuptiarum, quibus unita est uerbo æterno natura humana & ipsa quoq; ecclesia. O q̄ cōueniēter, q̄ deuote locutus est tibi fidelis Ber- nardus. lamigit utiq; tuū tanq̄ sacratissimū dei templū totus mūdus ueneret, quia in eoa- lus mundi est initiata. Ibi decorem indutus est filius dei, & prelectæ suę ecclesie formosus in stola candida exultanter occurrit, desideratū diu oculū porrigens, & ecclesiam sibi de- spōsans. Hortus deliciaꝝ est nobis sacratissimus tuus uer- maria, q̄ ex eo multiplicis gau- dij flores colligimus, quoties mēte recolimus, q̄ magna multitudo dulcedinis uniuerso or- bi inde proflexerit.

Articulus XXI. De fecunditate gloriosæ ac generosæ Marię.

Go quasi oliua fructifera in domo dei. Cum bonum sit sui cōmunicatiuū ac diffu- sium, quod melioris productiuum est germinis, melius esse censetur quanta ergo bonitas uirginem matris, quæ filium peperit bonitatis immensę, ut puta uerum deum: quanta est eius fecunditas, quę comparentalis est patri æterno, quę opificē genuit uniuersi, & proprium generauit artificem in creatum; & quis ipsa non sit mater illi usq; tum ad eam naturam, qua ille est bonitatis immensæ, qua & creatiua potentia conue- nit ei in nihilo min' uere est mater illius: & nisi p̄ dona excellentissime grę dignificata & apta ta fuisse tantum concipere, generareq; filium, non eum utiq; concepisset. Itaq; sicut boni- tas, ita quoq; causalitas & fecunditas amabilissimę uirginis marię sanctissime, omnium crea- turaz bonitatem, causalitatem & fecunditatem transcendit: Quippe quę peperit illum à quo non solum descendit omne esse naturę, sed etiā omne esse grę, & ex omne esse glorię ac sa- lutis. Amplius, Summi philosophi posuerunt quatuor causas uniuersales, uidelicet deum, intelligentiā, animā nobilem, quā putabāt celestis corporis formā, & naturam uniuersa- lem, id est, uim causalem celestium corporū sub stātijs inditā: ut concessioq; celestia corpo- ra essent iuxta illoꝝ opinionem aiata, nulla tñ predictaz causaz post deū, imō nec oēs tres simul causalitati & fecunditati Marię possent quari: quoniā fructus & filius glorificadę Marię omnes illas atq; eaz effectus in bonitate & dignitate trācendit in infinitum, q̄ tum ad deitatis suę naturā ineffabiliter quoq; quo ad naturā assumptā, ut uerbo æterno imme- diate unitā, ac tāta grāz plenitudine consummatā, atq; tā inestimabili beatitudine adim- pletā. Insuper dato q̄ una intelligentia produxisset aliā, ut quidā scripserūt philosophi, nō tñ eorum fecunditas, sacratissimę Marię posset fecunditati equalis censerī, cū ipsa oim in- telligentiarum pepererit primariā ac summā causam, quem omni effectū plus insluit q̄ quę- cunq; causa secunda. Amplius, In redemptione, reparatione & saluatione totius humani generis, illustrissima uirgo tā excellenter cooperata uidetur, q̄ nulla creaturarum causarū naturalis causalitas, fecunditas aut potestas ei ualet æ quari: sicut nec dona naturæ donis possunt gratię aut glorię in dignitate comparā perhiberi. Constat præterea, q̄ amatissima dei tam potens sit apud omnipotentem filium suum ad impetrādum cunctis eā inuocātibus charismata grārum, q̄ eius potentię in hoc nullius creaturę potestē comparari poten- tia, nec ulla naturalis potestas. Postremo in supnaturali potestate faciendi miracula, in po- testate coercendi aereas potestates, in potestate gubernatiua ac defensiva totius ecclesie, in potestate imperādī omni rationali intellectuualiq; creaturæ, non est post deum persona, præstātissima uirgini comparanda. Sed ipsa beatissima ac diuinitissima creatura primatū in his

his omnibus est sortita, ideo aduersarijs potestatibus perhibetur terribilis ut castrorum acies ordinata: de qua rursus in Canticis legitur: Quid uidebis in Sunamite, nisi choros ca- strorum? At uero præfaram supnaturalalem fecunditatem accepit incomparabilis uirgo non à uiro, sed à spiritu sancto: qui quod in alijs matribus facit uir & uis seminalis, superior inferiorq; natura, hoc totum in deiformi uirgine Maria Christifera, instantaneę & miracu- lose effecit. Hęc est præclarissima uirgo: quoniam sicut mens dei patris genuit ab æterno uerbum æternum, per quod facta sunt omnia, quod est uniuersorum creator: sic uer- ginis peperit idem uerbum adorandum ex se incarnatum, per quod reparata sunt cuncta, quod omnium est saluator. ex fonte paternę mentis manauit sapientia æternalis, omnium salus & gloria: & hęc ipsa sapientia incarnata ex fonte profuxit uirginęq; matrīs.

Articulus XXII. Quam specialiter & ineffabiliter deus hanc uirginem di- lexit ac prædilexit, elegit & prælegit.

Go dilecto meo, & ad me conuersio eius. Diligere, est alicui bonum uelle: Illud er- go deus plus diligit cui maius tribuit bonum. Ut ergo intueamur quantū & qua- liter deus omnipotēs ab æterno dilexit gloriosam optimamq; Mariam, pensemus quid ei contulerit. Nonne pater æternus confubstantialem & unicum filium suū, quem certe tā infinite amat sicut seipsum, misit & dedit uirgini gloriose in filium uerum, fecitq; eam sponsam suam singularem & sibi comparentalem, atq; præ omni creatura in es- se creato subsistente eam honorauit ac sublimauit, ita ut omnes quodq; ciues triumphantis ecclesie eam iure fateantur dominam suam, reginam & imperatricem, ut puta de ac creato- ris eorum matrem: Præterea unio ex amore procedit tanto itaq; specialius ac eminentius deus adorandus dilexit & prælegit Mariam, quāto intimius, propinquius ac familiarius se ei uniuert. Sed huic gloriosissime Marię deus coniunxit se, non solum per gratiarum cha- rismata, per illuminationem, dilectionem aut adhesionem extrinsecam, sed item per natu- ralem & realem quandam idēritatem: quia factus est aliquid eius, eo modo quo proles est aliquid suę parentis, et enim aliquid substantiæ uirginis sacrę assumptę, & hypostaticę at- q; realiter illud sibi uniuert, & habitauit in medio eius. Deniq; tam inseparabiliter sibi con- iunxit mentē beatissimę & gratiosissimę huius Marię, etiam in utero matris suę, q̄ ipsa de- inceps nunquam potuit peccare aut separari à deo. Cumq; ipsa unica dei amica ratione uti- cepisset, mox in definitur deus sublimis mētem ipsius magis ac magis sibi coniūxit, eam in omni charitate, ueritate & gratia faciēs incessanter proficere: sicq; ipsam assidue spiritali- ter ditans, largissime implens & amorosissime superadimplens. Ex quo innotebit quā specialissime ipsam dilexit. Amplius, amicorum est eadem uelle & nolle: Idcirco tanto plus diligit deus mentem creatam, quanto perfectius eam conformat suę uoluntati diuinę & increatę. Cum itaq; deus maiestatis & glorię infinite mentem Marię dulcissime tam per- fectissime conformauerit sibi, q̄ ipsa beatissima uirgo nunquam aliquid uoluerit, optaue- rit, effecerit aut omiserit displicēs aut contrariū deo, aut aiter quā deus uoluit eam uelle optare, committere siue omittere, imō in omnibus illis toto corde ipsa concors, conformis & placita fuit deo, constat q̄ specialissime & ineffabiliter ipsam dilexit. Insuper, amicorū est mutuo sibi pandere sua secreta: Ideo deo deo benedictus tanto excellentius sacratissi- mam dilexit Mariam, quo ab exordio redemptionis humanæ ei familiarius, clarius atq; so- lennius reuelauit incerta & occulta sapientiæ suę, ac decreta sui consilij super saluatione generis humani, per incarnationem & passionem uerbi æterni. De qua re per Gabrielem ar- changelum, gratiosissimam adolescentulā informauit & certificauit eandē, affirmās ex ea, & in ea & per eā tñ humanę salutis cōplendū esse mysteriū. Postremo, ut partim patuit ex inductis & infra clarius elucefceret, deus munificentię infinite diuinijs gratiæ suę in uia at- que diuinijs gloriæ suę in patria tam munificentissime suam dilectissimā adimpleuit Mari- am, quātū sine personali unione potuit pura capere creatura, aut ei desuper dari concederit. Laudemus ergo & iugiter glorificemus deum omnipotentem, æternum, immensum in hac sua præclarissima creatura, singulari & præcharissima sponsa, eo quod bonitatis, pie- tatis ac charitatis suę immensitatem, liberalitatis suę interminabilitatem, sapientiæ suę profunditatem, & omnipotentię suę uirtutem tam præexcellenter in ipsa monstrauit, non solum ad ipsius felicissimæ Marię salutem, honorem & laudem, imō etiam ad oñium nostrum opem, profectum & gloriā: quia per ipsam unicam suam amicā decreuit omni- bus nobis copiose succurrere, implens eam tā admirabili ac liberalissima plenitudine opu- lentię

Phil. 48. Phil. 49. Phil. 47

Bernardus.

Phil. 92. Ela. 67.

Phil. 10.

Phil. 11.

Causæ uni- uersales qua tuor.

Nu' la causa- riu uniuersa- liu' utiq; cau- salitati equa- ri potest.

Maria oim intelligentiaz causam primā peperit.

Maria ad im- petrandū po- testissima.

Cant. 6

Cant. 6

Ecc. 24. Iohann. 1.

Cant. 7

Maria grā ab deo ducta. Iohann. 15.

Phil. 145.

Phil. 10

Ioan. 4.

lenticiae suae, quatenus de plenitudine eius omnes accipiamus. Itaque si hanc ferentissimam amabilissimamque Mariam, qua post deum nulla persona creata amabilior extat, vere diligimus, totis congratulemur ei precordijs. De omni hac excellentia & prelectione ipsius, & quia ita diuino amore preuenta est, ac super his tota mentis alacritate regramur altissimo.

Cant. 4.

Articulus XXIII. Comendatio sacratissimoque ubere uirginis gloriose.

Lu. 4.

Meliora sunt ubera tua uino, fraagratia unguentis optimis. Quae admodum speciosissima uirginis uterus est omnibus nobis specialiter honorandus, syncere ac feruente diligendus ac deuotissime comendandus, eo quod filius patris aeterni factus sit fructus & filius uteri eius, & ipse uirginis uenter factus est thronus ac thalamus unigeniti dei patris, ita post hunc uterum purissimum uirginale, diuinitusque Mariae ubera sunt syncerissime diligenda, reuerentissime collaudanda, puroque mentis intuitu contemplanda. Intueamur pro uiribus quam deificata sunt ubera illa uirginea, quae de uincarnatus proprio ore sanctissimo toties suxit, & puerilibus ac tenellis manibus suis tam frequenter appendit, tetigit, contrectauit. O quam ineffabiliter dignificata sunt ubera illa ex tam amoroso, immediato assiduoque contactu unigeniti filij dei: amplius tamen ex suctione, lactatione & educatione ipsius ex illis. O felicissima illorum fecunditas uberi, quae uniuersorum pastorem ac prouisorum pauert: quae illi alimoniam praebuerunt, in quo oculi omnium sperant, datque illis escam in tempore opportuno: qui aperit manum suam, & implet omne animal benedictione: qui & angelicas reficit metes sine cuius prouisione omnis mox arefceret atque deficeret creatura. Nonne de benedictissima & prorsus praeramilissima uirgo mater dñi & saluatrix, nonne ipse est qui operit coelum nubibus, & parat terram pluuiam, quam si subtraheret, cuncta haec fame deficerent? Hic talis ac tantus, deus aeternus, immensus nulliusque indigens, ex te o Maria clarissima, infans unius diei effectus, ex tuis sanctissimis uberibus est nutritus. O suauissima & superdignissima uirginea ubera, quae illum sustentare electa sunt, sine cuius conseruatione nulla creatura ad momentum posset subsistere. Bene in Canticis sponsus munditque ait ad te: Quam pulchrae sunt mammae tuae foror mea, sponsa. Certe meliora sunt ubera tua uino, fragrantia unguentis optimis: quam ab omni terrena & sensuali concupiscentia, labe & contactu immunissima erant, atque totius aurorem dulcedinis refecerunt. Quemadmodum etiam exuberantia in terni fulgoris sacratissima puerpera in uenustissimo eius uultu aliquo modo fertur respenderit, eo quod sol sapientie in purissimo ipsius mærit corde ac uertice benedicta ubera eius, quae credi possunt dulcistragras se odore ex plenitudine suauitatis suae internae assiduoque contactu, oris & manuum prolis diuinae ac adoranda. O admirabile & preclarum iucundissimumque spectaculum, oculis fidei intueri Christum dominum, regem Messiam, gloriosum infantulum, unigenitum dei filium uberibus matris uirginis applicatum, & ea sugentem, suisque infantilibus teneris manibus ipsa tangentem. Quid metis, quid glorie tibi tunc fuit de pudicissima turtur, de deuotissima ac speciosissima uirgo, dum illis tuis uirginis ac maternis columbinis & clementissimis oculis cernebas puerulum illum speciosum forma praefilijs hominum, rubicundum & candidum praemilibus angelorum, imo creatorem uniuersorum, sic tuis uberibus appendentem? Opinor de domina, non eum tot stillicidia materni uirginalis lactis ex sacris uberrum tuorum fontibus emulsiisse, quot iaculis charitatis, quot sancti amoris ardoribus beatissimam tuam inflammauit uulnerauitque animam: nisi, quod absit, qui dat omnibus affluenter, tibi duntaxat extiterit parcus. Quantum de delectabilis gracilisque Maria, liberrimus deus nulli penitus obligatus, tibi se obligauit, cuius carnem induit, cuius ubera suxit. Intueamur oculis fidei ac deuotionis puerum Iesum brachiola delicata, nuc ad collum matris extendere, nunc blandienti nutu ubera matris deposcere, nunc oscula suauissima matri porrigere. Contemplemur matrem letitiae brachijs uirginis suum filium sustentantem, nunc osculum imprimere oculis Christi sydereis, nunc genis purpureis, nunc labijs roseis, nunc niueae fronti, nunc lacteo collo. Quae mater, quae uirgo unquam in seculo isto uisa est tali solatio, tali speculo & obiecto? Hinc congrue dixit quidam deuotus: Oculi uirginales Mariae nimio fulgore micantes, de genis aureo splendore nitentes. Felicissima labia tua crebris oculis filij dei deificata. Et licet totum quod in te est, circino diuinae sapientie prudentissime sit formatum, ac decentissime perornatum, singulariter tamen miseris nobis ubera tua, quae regem dominum lactauerunt, dulcius sapiunt, quonia ab eorum ubertate atque uberrima fecunditate coeligenae ac terrigenae iucundatur, ac dulcibus uestris recreantur ex fructibus. Haec sunt uelut hinnuli capreae gemelli, qui pascuntur in lilij.

Plal. 146.

Cant. 4.

Cant. 4.

tor orbis

tor orbis, caelos ornauit syderibus, elementa animantibus uarijs, nemora folijs, prata floribus: sed super haec omnia corpus tuum sanctissimum decorauit uberibus. Haec sunt due oliuae speciose, uberrime liquore grae. Lactis ac mellis, superis ac inferis propinaces. Nitei pomella candido ris, quae a spiritu sancto fecunda, fructu immortalitatis conferunt degustata. Haec sunt mala granata aurea, sphaerulae ac lilia, templum ueri adornata Salomonis. In his plena concupiscentiae carnalis extinctio, & coelestis ac supernaturalis delectatio. Nouit qui gustauit, quam cunctissime ac perfectissime omnis carnalis euauit affectio & uoluptas, cum de lacte gratiarum tuarum fuerit degustatum.

Cant. 5.

Articulus XXIII. De annuntiatione dominica facta uirgini gloriose.

Lu. 4.

Missus est Gabriel angelus a deo in ciuitate Nazareth ad uirginem. Producturus omnipotes quosdam electos & eximios uiros, eorundem per angelos sanctos praenuntiavit conceptum, nomen, officium, gratiam, uitam. Quae admodum patet in ueteri testamento de Isaac, Sampson atque Iosia: in nouo etiam testamento de beatissimo Iohanne Baptista: et tomagis unigeniti filij dei incarnationem, conceptum & natiuitatem ex uirgine preelecta, decuit ei praenuntiari per angelum sanctum, praesertim quia in hac incarnatione uno unici filij dei, preclarissima uirgo Maria fuit assumenda in sponfam patris aeterni, ad concipiendum ac pariendum unicum filium eius. In desponsatione autem & matrimonio requiritur consensus personae accipiendae. Venit ergo desuper missus paranympus, & in primis accipit gloriosissime beneuolentiam adolescentulae, salutans eam celeberrime, imo inaudita antea salutatione. Aue, inquit, gratia plena, dominus tecum, benedicta tu in mulieribus: hoc est, praenuntius personae foeminae sextum gratuitis uirtutibusque infusus, & gratia grauitate in quibus tamen omnibus uirgo gratiosissima adhuc non fuit tam plena, quoniam in eisdem proficit quotidie, saltem quo ad actum quod diu fuit uiratrix in mundo. Denique, solennissima salutatione ista audita, turbata, id est, uehementer admirata est uirgo humilima, quae minima fuit in oculis suis, & sub omni se humilians muliere. Et congrue retulit euangelista, quod turbata fuit in sermone hoc angeli, non in apparitione illius, quemadmodum de Zacharia narrauit, quod turbatus est angelus uides. Creditur quippe, quod puella sanctissima uidere angelum fuerit assueta, quod ipse spiritum discretione habuerit. Praeterea certissime sciens angelus gratiosissima uirginem suam denuntiationi ac desponsationi diuinae acquieuerat & consensura, per modum certe assertionis ei praedixit, quod coelestis sponsi ac patris aeterni conceptura sit filium: Ecce, inquit, concipies ac paries filium, & filius altissimi uocabitur: quod praedixit, quod in lege ac prophetis erudita puella de rege Messia in lege ac prophetis promissio & praenuntiatio, intelligendum esse aduertens, mox inquisit, quomodo fiet istud, quoniam uirgo non cognosco: tanquam dicat: Merito quero qualiter istud continget, quonia omnino quantum in me est, propono sicut & uouo, non cognoscere uirgo. Quocirca rite inquitur, cur beatissima hoc quaesuit, cum (Ambrosio teste) ex Isaiâ didicerit: Ecce uirgo concipiet. Respondit Ambrosius: Legit, ecce uirgo concipiet: sed quomodo fiet, non legit. Nam quomodo fiet, nec tanto propheta fuerat reuelatum. Sed his obuiare uidetur: quonia Isaias eo ipso quo ex reuelatione diuina cognouit uirginem non ex uirili semine concepturam, certus fuit supernaturali modo ac diuina id futurum uirtute. Unde & rursus de tali Christi natiuitate uaticinans. Ascendit, inquit, sicut uirgultum coram eo, & sicut radix de terra sitiente: Et est sensus, quod sicut uirgultum oritur ex terra non seminata, & radix de terra non completata: sic Christus nasciturus esset ex uirgine, a uiro non foecundata. Paritate id ipsum Christifera nouit Maria. Et respondendum, quod utique in generali tam sacratissima uirgo quam Isaias noverant Christum diuina uirtute ex intacta uirgine nasciturum, in particulari tamen non uerant hoc ita distincte, sicut angelus id expressit gloriose Mariae. Porro, audita informatione archangelij, illuminatissima atque docilima uirgo mox credidit & consensit: Ecce, inquit, an cilla domini, fiat michi secundum uerbum tuum. O Maria dulcissima quam ineffabiliter honorata es in hac annuntiatione dominica atque angelica, in qua pater excellentiae infinitae offert se tibi, accipere te in singularem & unicam sponfam, ut habeat te sibi comparatam familiarissimamque amicam & sociam. Offert tibi de omnium beatissima creaturarum, unigenitum filium suum ex sua substantia aeternaliter natum, ut sit tuus non solum eo modo quo est omnium timentium se & diligentium nomen suum, quorum est per gratiam & amorem, sed specialissimo modo per natiuitatem ex tua substantia, quo utique modo, nullus est post patrem aeternum nisi tui solius. Huc unigenitum suum sibi infinita dilectione amabilem & amatum tibi deo sacratissima Maria, nuntiat, offert, mittit, committit & praestat

Gene. 22
Iudic. 13
4. Reg. 19
Luca.

Luca.
1. Corin. 14.

Ambrosius
Isa. 7.

Isa. 51

Luca.

Bb in filium

in filium. Vide qualiter sentit de te, quam dignam ac uenerandam te arbitrat, qui te sibi tam familiarem, simillimam ac propinquissimam habere dignatur. Itaq; deo precipiente angelus iucundissimos, saluberrimosq; rumores a celo delaturus in mundum mox descendit, salutat uirgunculam pudicissimam, honestissimam puellam iucundissimo ueneratur elogio. Quae audito modo qualiter mox futura esset genitrix filij dei, dicente archangelo, Spiritus sanctus superueniet in te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi; ideoq; quod nascetur ex te sanctum, uocabitur filius dei. cognita quoq; impregnatione felix suae cognatae Elisabethae, gauisa est uehementer, & sancta magnanimitate assumpta, praevalente in ea sanctissimae charitatis ardore fortissimo, zelo quoq; fraternae salutis ac redemptionis communis totius humani generis, toto affectu concupiuit fieri mater dei, ac saluatorem concipere mundi. Et modestissimum atq; humilimum dedit responsum, dicens: Ecce ancilla domini, fiat mihi secundum uerbum tuum. Et sicut tunc aequiualeter locuta est, Ofculetur me ofculo oris, hoc est, ipse qui olim multifarie multisq; modis locutus est patribus in prophetis, imo patribus ac prophetis per angelos sanctos, iam instante plenitudine temporis, in propria persona descendat ad me, & per incarnationis suae mysterium immediate mihi iungatur, me amplectatur, meoq; utero circumdetur ac demum natus ex me, me quoq; corporaliter ofculetur. Prolati autem a sacrosanctae iuuenulae uerbis praetactis, Ecce ancilla domini, & cetera, protinus deus pater assumpsit sibi eam in sponsam precipuam, eamq; mystico spiramine fecundauit, induens unigenitum suum substantia carnis uirginis benedictae, quae tunc in instanti deum dei filium, uerum deum concepit. Ofelix & desideratissima hora, hora ab aeterno praordinata, patriarchis ac prophetis in lege naturae ac lege scripta promissa, in qua misit deus filium suum in terram, ut homines faceret filios dei. Praeterea, praeductis concordant, quae in reuelationibus sanctae Brigitae recitantur, in quarum una legitur Maria praesentia ad Brigitam elocuta: Cum audissem quod deus legis, redempturus esset mundum, & nasciturus ex uirgine, tanta circa eum charitate fui affecta, quod non nisi ipsum cogitavi ac uolui, & in gremio affectaui, ut uiuerem usq; ad tempus suae natiuitatis, si forte fieri promererer in digna suae matris ancilla. Cumq; quadam uice solite cogitarem, qualis & quanta esset gloria ineffabilis & interminabilis dei, & de eius beatitudine admirarer, uidi mirabilia trinitati etenim sydyus, sed non tale quale fulget in caelo. Vidi lumen, sed non quale lucet in mundo. Sensi odorem, sed non quasi herbarum aut rerum simillimum, imo uere ineffabile atq; dulcissimum, quo tota replebar & praegaudere exultabam. Inde statim audiui uocem sed non de ore humano, qua audita ueebar, ne forte esset illusio: & statim apparuit ante me angelus dei in specie hominis pulcherrimi, dicens: Aue gratia plena. Quo audito mirabar, cur me taliter salutaret: quoniam reputabam me indignam ad salutationem huiusmodi. Cumq; audissem ab angelo, qualiter filium dei conciperem, feruentissimum affectum habui esse matrem dei, & praemore tunc dixi: Ecce ancilla domini, & cetera. Ad quod uerbum concipiebatur filius dei in utero meo cum ineffabili exultatione animae meae, omniumq; membrorum corporis mei, & portauit eum in utero sine dolore, aggravatione ac terrore: humiliavi me quoq; in omnibus, sciens eum quem portauit, esse omnipotentem.

Articulus XXV. In quo actu & loco, & quali situ fuit gloriosa & preclarissima uirgo Maria, dum ei fiebat annuntiatio de conceptione filij dei, per angelum sanctum.

Maria optimam partem elegit. Verba haec ad literam de electa & sancta Maria Magdalena a Christo prolata, de felicissima uirgine Maria Christifera, multo excellentius possunt proferris: ipsa enim praeter ceteris ineffabiliter contemplatiuam, quietissimam ac internissimam duxit uitam, etiam in suo sancto connubio. Et nec minus in domo habitationis suae in Nazareth, quam in templo Ierusalem: imo in exercitijs uita contemplatiuae profecit assidue, & tanta fuit perfectionis, quae per exercitia uita actiuae, ab exercitijs uita contemplatiuae non impediatur: & si forsitan incedum ad horulam suspendebatur actus contemplationis in ea per exercitium uita actiuae, mox cum maiore feruore ad contemplationem redibat. Itaque pie atq; communiter creditur, quod uirgo dignissima tunc fuit in contemplatione sublimi & in loco secreto. Nec obstat, quod alii qui pie existimant, quod in actu orationis tunc erat, quod & satis credendum censet. Imo putat nonnulli, quod tunc deum deuotissime & affectuosissime exorauit pro ceteris humani salutem, & pro aduentu regis Messiae, quod uerba opinor: & hoc ex ordinatione & inspiratione fiebat diuina: quoniam huiusmodi actus precipue disponebat & aptabat ad recipiendam reuelationem, apparitionem & annuntiationem

Cat. Hebr. Gal. 4

Tres mirabiles Mariae uisiones.

Luc. 1

Luc. 10.

rationem illam dominicam de Christi conceptione & incarnatione ex ipsa. Talis autem oratio benedictae atq; dulcissimae uirginis, contemplatione & laude dei includebat, cum oratio dicatur mentis ascensus in deum, quod certum est & contemplationi competere: Orans namq; perfecte, tota mente in deum suspendit, & eius excellentiam depromit ac fatetur, iuxta quod sanctus uir loquitur: Laudas inuocabo dominum. Deniq; sollicitis & feruenter orationibus pro communi salute, fieri solent uisiones & consolationes diuinae. Unde Daniel ait propheta: Posui faciem meam ad dominum dei meum rogare & deprecari. Cuius adhuc orarem & prosterne preces in conspectu domini dei mei pro monte sancto eius, ecce Gabriel cito uolans tetigit me, dixitq;: Nunc egressus sum ut docerem te, & indicarem tibi, quia uir desideriorum es. Communiter quoq; reuelationes diuinae factae sunt sanctis dei, dum erant abstracti ab alijs, & circa diuina ac spiritalia occupati. Hinc patres communiter dicunt, quod praemada ac uerecundissima uirgo Maria tunc erat in secreto cubiculi, & forsitan genibus flexis orauit, apparentiq; angelo sancto, reuerentiam humiliter exhibuit, assurgendo ei, aut alio modo: & quamuis angelus in assumpto corpore apparebat, per facile tamen extitit ei clauso introitu cubiculo: cum & Actuum quinto legatur, angelus apostolos eduxisse de carcere, clauso carcere remanente. Missi enim nuntij ad adducendum apostolos coram concilio Iudaeorum, redeuntes, dixerunt: Carcerem quidem inuenimus clausum cum omni diligentia, & custodes stantes ad ianuas. Aperientes autem, neminem inuenimus: Nempem uirtute diuina sit penetratio dimensionum. Postremo si inquiratur, cur incarnatio altissimi non annuntiabat Mariae praesentem per angelum summum chori, aut certe per multa milia supernorum spirituum, sed per Gabrielem archangelum, qui & in ueteri testamento apparuit Danieli, & Zachariae natiuitatem denuntiavit sancti Iohannis baptistae, praesertim cum asserat Isaias: Uolauit ad me unus de Seraphim. Et respondendum, quod filius dei in primo suo aduentu uenit in mundum. Hunc in omni humilitate & paupertate, ut humilitatis & paupertatis nobis conferret exempla, idcirco ad denuntiandum suam conceptionem ex Maria dulcissima, contentus fuit communi solitoq; legato: quoniam, ut sanctus ait Bernardus, intrauit ad serenissimam uirginem in secretum thalami eius, ubi ipsa orauit patrem in abscondito.

Articulus XXVI. Per quam uirtutem electissima uirgo Maria, potissime disponebatur ad hoc, quod facta est mater dei.

Fecit mihi dominus magna qui potens est. Vere sacratissima uirgo Maria dulcissima, uere magna, imo & maxima, fecit tibi dominus uniuersitatis: quoniam preclarissima beneficia contulit tibi, & tam in donis gratiae gratum facientis, quam in donis gratiae gratis datae, tam excellenter post humanam filij tui naturam te decorauit, impleuit, ditauit praeter omni rationali intellectu, creatura, ut exprimi nequeat: Nempem ab omni te culpa ineffabiliter praeseruauit, & in matris tuae te utero praeter ceteris copiose sanctificauit, & fecit te matrem suum ipsius, per quod te omni purae praetulit creaturae subsistenti in esse creato, & fecit te sibi tam placentem, tam amabilem, tam appetibilem, tam decoram, quod concupiuit tuam speciem & decorem, & quasi traxisti eum de caelo in terram, & in medium uentris tui, ita quod ex te tuam & omnium nostrum induit & assumpsit naturam, & sic deus & creator tuus, factus est filius tuus ac omnium nostrum saluator. Numquid parua sunt ista? Nonne tam magna, tam summa & singularia sunt, ut purae creaturae citra personalem unionem cum uerbo aeterno maiora dari non ualeant? Interim quare potest, qua uirtute potissime felicissima ista iuuenula in diebus adolescentiae suae sic placuit creatori, quod eius filius uoluit fieri. Et uidetur quod in actu & merito suae fidei, cum sancta Elisabetha dixerit ei: Beata quae credidisti, quoniam perficientur ea quae dicta sunt tibi a domino. Aliunde apparet, quod merito suae humilitatis, quemadmodum ipsa fatetur, respexit humilitatem ancillae suae. Quod autem pulchritudine suae mentis, apparet ex uerbis psalmistae, dicens ad eam: Concupiuit rex decorem tuum, quod uero sua mundissima castitate, uidetur ex eo quod in ecclesiastico legitur: Omnis ponderatio non est digna continentis animae. & Sapientie sexto: In corruptio facit esse proximum deo. Porro quod per actum doni sapientiae, puera per contemplationem & orationem deuotam, quae actus est laetitiae, uidetur ex articulo praecedente. Et quoniam teste scripturae: Omnia quae desiderant, sapientiae nequeunt comparari. Quod uero per charitatem potissime disponebatur & aptabatur ad dei maternitatem, probatur ex eo, quod charitas est uirtus altissima, ceterarum uirtutum forma, finis, uita & motus, sine qua nulla uirtus est meritoria aut deo complacita. Charitas quoque maxime

Oratio quida

Psalm. 7.

Daniel. 9.

Actus 5

Cur praesentem esse facta sit annuntiatio Mariae. Daniel. 9. Luc. 1. Esaias. 6.

Matt. 6

Luc. 1.

Psalm. 44.

Luc. 1

ibidem

Psalm. 44.

Eccles. 6.

Sapient. 6

Prophet. 8.

Esaiæ 33

Exod 23.

Per decor. i. uirtuū om̄ congeriē, Maria deo placuit.

In conceptione filii dei multa considerantur.

I. Luc. I.

II.

Eph. 2.

III.

Luc. 14.

III.

Luc. 23.

Maria uirgo instantane sine oī inducētia pepit.

unit mentem creatam cum deo, qui uinculis charitatis quasi ligari, teneri que dicitur, imō quodammodo superatur, propter quod dolens asseruit Isaias: Non est qui furor & tenet deī, & ipsemet dominus seruido amatoris: Dimitte (inquit) me, ut irascatur furor meus contra eos. Ad hæc æstimo respondendum, quod de feruidissimis ille interior actus sincerissimæ charitatis, quo gloriosa & optima uirgo Maria desiderauit creatorem suum a cunctis hominibus recognosci, amari, laudari ac debite coli, uniuersosque homines per aduētum filij dei redimi ac saluari potissime, immediate & consummatius disposuit, dignificauit, aptauit, affectuosissimam dulcissimamque Mariam ad dei maternitatem. Ceteræ uero uirtutes & dona cum actibus suis cooperabantur & disponebant ad hoc suis modis ac medietate, ut puta fides, tanquam basis atque exordium promerendi. Humilitas, tanquam gratiarum conciliatrix, procuratrix & custos, & tanquam remotiua primi obstaculi omnis boni, puta superbię. Castitas seu uirginitas, tanquam carnem ipsam feminam huius præsertim aptificans ad unionem cum uerbo infinite munditię. Sapientia, tanquam a creatis ad increatum illud obiectum directe intuitiueque eleuans. Porro, per pulchritudinem seu decorem uirginis benedictę, potest intelligi congeries & ornatus, connexio & complementum omnium uirtutum & donorum meritorumque gratiosissimę Marię, per quæ omnia simul sumpta maxime deo complacuit, & in eius matrem assumpta est. Quocirca p̄sumit, quod in incarnatione & conceptione filij dei, multa considerantur. Primum est, supernaturalis & incomprehensibilis arduitas siue sublimitas tanti mysterij. Idcirco hoc credere ex se protinus adimplendum, fuit præcipue meritorium: sicque fides serenisissime & glorificandę Marię, eam ad conceptionem uerbi æterni specialiter præparauit, propter quod dictum est ei: Beata quæ credidisti, quoniam perficienter in te, quæ dicta sunt tibi a domino. Secundo consideratur in incarnatione & conceptione filij dei summa dilectio dei ad genus humanum, qua tam immediate & proxime inuicit sibi humanam naturam per hypostaticeam unionem in sexu uirili, humanam quoque personam, faciens eam propriam matrem in sexu femineo, ut per hæc saluaret & sibi uniret in præsentem per gratiam, & in futuro per gloriam totum genus humanum. Ideo ait Apostolus: Propter nimiam charitatem quæ dilexit nos pater, filium suum misit. Atque Iohannis tertio fertur: Sic deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret. Tertio consideratur in cōceptione filij dei maxima dignitas ac potestas uirginis concipientis, quæ per hoc facta est dignitatis quodammodo infinite & domina ac regina totius mundi: sicque humilitas beatissimę Marię eam præcipue ad dei maternitatem aptauit, iuxta illud quod legitur: Quis humiliat, exaltabitur. Quarto, familiaritas maxima & administratio carnis unitæ uerbo æterno, & ita uirginea castitas Marię purissime eam ad conceptionem filij dei præsertim aptauit. Itaque dici potest, quod summa & amabilissima uirgo, quantum ad superiorem uim suam appetitiuam, maxime disponebatur ad dei conceptionem ac maternitatem per actualem feruētissimam dilectionem dei & proximorum: quantum ad uim rationalem, per fidem certissimam & donum sapientię in gradu perfectiorum quantum ad uim irascibilem, per profundissimam humilitatem: quantum uero ad uim concupiscibilem & potentiam generatiuam, per consummatam ac redolētissimam castitatem: sicque se totā exhibuit creatori, & ei perfectissime obediuit. Unde & de us omnipotens, qui obedientibus sibi plenarie solet quodammodo obedire, id est, per modum obedientis eorum preces ac desideria celeriter adimplere, factus est obediens huic obedientissime atque humilime ac amabilissime suę ancillę, fecitque eā suā matrem ac regni sui

Articulus xxxvii. De natiuitate sancti sanctorum ex dulcissima ac (participē. sublimi Maria.

Annuntio uobis gaudium magnum, quia natus est uobis hodie saluator, qui est Christus dominus in ciuitate David. Omnia in uirgine gloriosa fuerunt supernaturalia ac diuina in concipiendo ac pariendo: nō enim decuit auctorem naturę creatorem uniuersorum communibus legibus subiacere, aut consuetō cursu naturę arcuari, aut ordinem illum seruari in domino, quem ipse subiectis imposuit creaturis, imō rex ipse & dominus maiestatis immensę supra cursum & ordinem naturalem uoluit à mundissima atque sanctissima uirgine nasci, quem admodum & conceptus fuit ab ea. Itaque partu uirginis imminente, ascendit ipsa cū suo ministro beato Ioseph a ciuitate sua Nazareth in Bethlehem urbem, ubi in diuersorium quoddam diuertens, inibi ipsa nocte sine dolore & corruptiōe peperit filium dei. Nepe hora pariedī instāte, supernaturali illuminatione gaudiosissime ac copiosissime tota p̄fusa in altā cōtēplationē est eleuata, & sicut in instanti cōcepit, sic instātaneē peperit, egrediente uterū eius ple adorādā, cū dimensionū penetrat,

one, utero ipso clauso manente: sicque per consuetam exijt uiam, quod uirginale signaculū māsit in te gerimū penitusque illæsum. Nec ulla fuit ibi impuritas, indecētia, inhonestas, ut rurpissimū imaginant hæretici, ac reprobi obijciunt infideles. Denique, cœlestis illa & cunctis angelicis mentibus purior puerpera, natum ex se cernens infantulum, uerum deum, mox adorauit eundem. Vidit autem eum ante oculos suos in terra iacentem, splēdidissima luce circumdatum, sed more humano, non necessitate, magis autē uoluntaria ordinatione uagientem, ac frigore hyemali affectum, statimque materna charitate ac pia compassione cū reuerentia summa leuauit, pectori suo uultuque astrinxit, calefecit, pannis inuoluit, ac tandem in præsepio super fœnum, ut creditur, reclinauit infantulum. De his in reuelationibus sanctę Brigittę satis credibiliter recitatur. Loquente in uisione ad Brigittam uirginem benedictā: Scias certissime, quod flexis genibus peperit, orādo sola in stabulo, cum tanta exultatione atque lætitia, quod nullum sensi grauumen, quādo exiuit de corpore meo, sed statim eum in uolui panniculis mundis, quos diu ante parauit, & ex proposito ad Bethlehem mecum tuli, quoniam sciebam me in Bethlehem parituram. Vidensque Ioseph me sine adiutorio peperisse, admiratus est cum ingenti lætitia. Hinc sancta Brigitta refert, quod pie & credibiliter accipi potest: Cum essem, in quibus in Bethlehem ad præsepē domini, uidi in uisione uirginem quādam prægnatē ualde pulcherrimā, indutā albo matello subtilique tunica, per quā carnes ei uirgineas ab extra clare cernebā, cuius uterus plenus & multum tumidus fuit, quoniam iam parata erat ad pariendū, cum qua senex honestissimus erat, qui cadelam accensam fixit in muro, & exijt ne partui interesset. Tunc uirgo se discalceauit discooperuitque suum matellum, ac uelut capitis sui amouit, & iuxta se posuit, remanens in tunica sola, quæ tunc duos panniculos lineos & duos laneos mundissimos ac subtiles extraxit, quos secum porauit ad inuoluendum nasciturum infantem. Alios quoque duos paruulos lineos pānos ad operiendum & ligandum caput infantuli, quibus paratis uirgo genua flexit, ponens se cum grādi reuerentia ad orādū. Er ectisque manibus & oculis ad cœlū intētis, stetit quasi in extra si cōtēplationis suspensa atque diuina dulcedine inebriata: qua sic stāte, uidi paruulum se in utero eius mouentē, & ilico in momento in icū oculi peperit filium, a quo tāta tamque inefabilis lux processit, quod lux solis ei non esset cōparabilis, & cadelam ibi affixa nullū lumē redere uidebatur. Denique, tā subitus & momentaneus fuit modus ille pariendī, quoniam ualebā aduertere neque discernere, quomodo uel in quo membro peperit uirgo. Veruntamen statim uidi illum gloriosum infantem iacentem in terra nudum, niti dīssimum habentem corpūculum, ab omni sorde & immunditia alienum. Vidi etiam pellē secundā prope eū iacentem, inuolutā ac nitidā. Cumque uirgo sensisset se peperisse, mox capite inclinato, & manibus simul iunctis cum magna reuerentia adorauit puerū, dicens: Bene ueneris deus meus, dominus meus & filius meus. Tuncque puer plorās ac tremens præ frigore ac duritia pamentis, super quod iacuit, uoluebat se paululum, extendebatque membra, querens refrigerium ac matris solatium: quæ tunc suscepit eum in manibus, & strinxit ad pectus suum, & cum maxilla ac pectore calefaciebat eum cum grādi lætitia ac tenera compassione materna, & residēs posuit puerum in gremio suo inuoluens eum panniculis solito modo: quibus completis, intrauit senex & prosternēs se, puerum adorauit genibus flexis, plorās præ gaudio. Hęc loco prælegator: O Bethlehem ciuitas dei summi, quārum exaltata es, dum Iesus Christus filius dei natus est in te. O gloriosissima uirgo, o dulcissima & in æternū benedictissima uirgo Maria, quid tibi retribuet homo, quid machina mundi, quid uniuersitas creature pro omni bono quod per te datum est mūdo. Præsertim generi humano olim deperdito: Nepe ex te o unica dei præelectissima sponsa, ortū est mūdo lumē æternū, salus perpetua, saluator perfectus, honor immēsus. Ex te & per te natus ac datus est nobis unigenitus dei, angelus magni cōsiliij, admirabilis, cōsiliarius, deus fortis, pater futuri seculi, princeps pacis, deus fortis & potēs rex glorię, uictor diaboli, reparator hoīs lapsi, fons gratię, dator uirtutū, per quē à potestate demonū, seruituteque uitiorū redempti, facti sumus dei filij atque hęres & ciues cœlestis regni, nunc quidē in spe adepturi tot bona in re, si piissimo redemptoriferimus grati. O optima & excellentissima uirgo Maria, quæ mundo suum ostendisti opificē, ex qua deus æternus factus est infans unius diei, quāto gaudio lætificasti cœlū & terrā, dum dei filium peperisti. Tunc equidem angelus sanctus mox apparuit cum splēdidissima luce pastoribus. Ecce in quiens, annuntio uobis gaudium magnum: & protinus facta est cum angelo multitudo cœlestis exercitus, hoc est, innumerabilem concio angelorū, laudantium deū atque dicentium: Gloria in excelsis deo. O gūm fuit tunc gaudij in uniuersa

Es. 9.

Psal. 139.

Luc. 2.

uerfa patria beatorum, in regno caelorum, in cunctis ordinibus angelorum, de hominum redēptione, de suae minorationis reparatione, de diuinorum mysteriorum adimpletione, de beatissime uirginis gloria & honore, de humanitatis Christi sublimatione ineffabiliter prorsus gaudentium, ac deo altissimo deuotissime regnatiuum. Etenim si gaudent de uno peccatore poenitentia faciente, quantum gloriabuntur de omnibus iam praetactis. Postremo, patribus sanctis in lybno facta est tunc consolatio magna.

Articulus XXVIII. De mirabilibus dei in dulcissima ac p̄sissima Maria peractis.

Nouum creauit dominus super terram, mulier circumdabit uirum. Quamuis omnipotēs deus ab exordio seculorum multa & magna mirabilia operatus no scatur in uniuersorū creatione, distinctione, ornatu, in generali diluuiō, in educatione filiorum Israel ex Aegypto, in deductione eorum per eremum, in introductione eorum in terrā promissam, in totius regimine uniuersū atq; per uiros sanctos, per quos in lege scripta & euangelica egit innumerabilia signa, portenta, miracula, tamen haec oia per respectum admirabilia & incomprehensibilia, quae in gloriosissima ac dilectissima sua Maria efficit, parua uidentur modicūq; decoris: Nēpe in ea & per eā, imō ex eius substantia constituta est una p̄sona ex re aeterna & increata, & ex creata natura humana. Ipsa concepit & genuit praexistente aeterna inuariabilemque personā, & is quē totus non capit nec circumscribere potest orbis, in beatissime uirginis utero clausus est, finitus & circumscriptus. Ipsa concepit atq; in utero circū dedit puerū, qui primo die suę conceptionis extitit uir perfectus: Vir in quā, non corporis quāitate negatate, sed mentis p̄fectione & omni uirtute, qui eodem instante quo cepit esse in natura assumpta, factus est deitatis comprehensor, beatus in superiori suę aīa portione. In praclarissime uētre Marię celebratū sunt nuptie personales inter uerbū aeternū & assumptā ab eo humanitātē, atq; in infinitū distātia in ipsius sacratissimo utero immediate ac hypostatice sunt unita, sicq; in unā conuenerūt p̄sonā aeternū & tpale, inuariabile atq; mutabile, natura dei & forma serui, sic q; praestitū ma & incompābilis uirgo facta est patri aeterno cōparentalis. Insuper ipsa a sp̄s sancto est supernaturaliter fecundata: in ea conuenerūt maternitas & uirginitas: ex eius utero clauso & integro permanente, egressus & natus est filius dei procedes tanq; sp̄sūs de thalamo suo. Ipsa sine carnali delectatione, cum spiritali exultatione concepit, sine grauamine tulit, absque dolore ac tristitia peperit, in ipsa humanā naturā fragilitas, humani infirmitas cordis, foemine sexus infirmitas, tāta graue plenitudine est praesentia, tāta uirtutū p̄fectio ne corroborata, tot & tātis diuinis charismatibus adimpleta, tantis munita profectibus, q̄ nunq; peccauit, q̄ mētis distractionē a deo nunq; perpeffa est, q̄ nullā unq; negligentia est illapsa, q̄ nūq; inordinatū carnis aut fomitis motū est passa, q̄ nec in cibo, potu, somno, uirgo cogitatu, effectu aut sensu unq; saltē uenialiter fuit culpabilis. Quam sup̄naturalia sint haec, innotescit scientibus humanę cōditionis naturā, proprietatē, defectuositatē ac pronitātē in omne malū. Hec est suauissima ac serenissima dñā, quę suū in se gestauit artificē, quę oim genuit creatorē, in qua & per quā reconciliati sunt deus & hō, quę caput infernalis cōtriuū serpentis, p̄ quā dignificata & honorata est ois creatura, cui subiecta est omnis natura creata, per quā deus altissimus innumerabilia fecit praclarissima prorsus miracula, quę meritis suis ac precibus graue obtinuit cōuersionis, innumeris quoq; obduratis peccatorib; & malignis, imō & multis in mortalibus uitis mortuis & defunctis obtinuit reduci ad corpus ac poenitere salubriter in corpore reinduto. Ecce qualiter omnipotens, liberrimus & super gloriosissimus deus, omnipotentiam, charitatē, pietatem, munificētiam, opulentiam libertatemq; suam in praclarissima demonstrauit Maria, quę omnia, poterimus contēplari in ea quia post assumptam uerbi aeterni humanitatē nō est in uniuersa machina mūdi, in toto ordine rez tam praclaz & euidens, tam gratiosum, gloriosum & admirabile obiectum cōtemplādi deum in suis effectibus, ut felicissima uirgo Maria.

Articulus XXIX. Adhuc de mirabili excellentia benedictae & glorificandae Marię. Testimonium quoq; astrologi cuiusda de ea: & qualiter ipsa adhuc in carne mortali uiuēte uiri sancti profundi sensus eā uidere optabāt ac festinabant.

Nihil iniquatum incurrat in eam. De Aristotele ait in regula sua sanctus Hieronymus: Audi & tu princeps fatuorum, quamuis procul dubio fueris grāde miraculum in tota natura, quoniam quicquid naturaliter sciri potest, tibi insusum fuisse uidetur: itaque si Aristoteles per eminentiam suę naturalis scientiæ uocatur

catur grande miraculum, quanto eminentius sacrosancta Maria, quae fontē totius super naturalis ac naturalis sapientiæ ac scientiæ sapientiam increatā filium patris aeterni efficienda est grāde miraculum, summum prodigium & praclarissimus dei effectus: quae & incomparabiliter amplius abundauit in sapientia sup̄naturali infusa, quam Aristoteles in naturali scientia. Deniq; tot & tanta sup̄naturalia, mirabilia, incomprehensibilia & diuina in syncretissima ac unica hac Maria sunt facta, & ipsa super omnem naturā, cursum, legem & ordinem entium naturalem tam eminenter est sublimata, ut praecedenti articulo, & ante iam saepe ostensum est, quod praclarissime potest uocari, grande miraculum. Praeterea libro de ciuitate dei, asserit Augustinus: Omni miraculo quod in mundo fieri potest, maius miraculum est ipse mundus. Et rursus: Omni (inquit) miraculo quod fieri potest per hominem, maius miraculum est ipse homo. Quod dictum uidetur propter mirabilia & incomprehensibilia, quae circa mundi productionem, consistētiam, ordinem, collocationem ac consimilitudinem ad eū naturaliter pertinentia attendunt. Et simili modo de homine intelligendū censetur: quanto magis omni miraculo, qd per gloriosam amabilissimāq; Mariam in creaturis peractum est, mirabilius excellentiusq; miraculum est ipsa serenissima & illustrissima uirgo, in qua & per quā tam incomparabiliter sublimata, sup̄naturalia ac diuina sunt facta, & conuenerūt ac iūcta sunt, prout praecedenti articulo, & laudibus eius deficit omnis lingua, non hominū tantum, sed etiam angelorū: quia nec ipsi satis queunt mirari & penetrare quāta sit dignitas ista, esse matrem ueri dei, & comparentalem aeterno patri, & quāta sit excellentia eius: hinc omnes sancti in caelo inestimabili reuerentia afficiuntur ad ipsam. Deniq; istud totum quidam praclarissimi uiri in primitiua ecclesia ex Iudaismo aut paganismō conuersi, ipsa benedictissima Maria adhuc in seculo isto degente, profunde ualebant cōsiderantes, miro modo eius excellentiā attēdebant, stupebāt, amabāt, uenerabantur, & tam sublimē personā corporelitate ac p̄sentialitate cernere cupiebāt, satagebāt, ac proficiscēbant ad eā uidendā. Quē admodū fertur de magno & diuino illo Dionysio, q̄ a Graecia intrauit in Iudaeā, & sanctū Iohānem euangelistā ac celsit, ut beatissimā sibi demonstraret Mariā: q̄ acq̄escēte, uidit eandē in tāta pulchritudine, excellentiā & decore, q̄ p̄ admiratiōe & uehementi iucunditate ubertim plorās, corruit tāq; mortuus: & reuerfus ad se, dixit: q̄ nisi per rationē ac fidē agnosceret aliā deitatem, non crederet qd aliud altius uirgine tāta, atq; uix posset de cetero aliud ea iucundius cogitari: addēs, q̄ non quoniam debet eam uidere propter uenerabilitatē ipsius. Praeterea, egregius ille Ignatius, martyr & pontifex p̄ciosus, in quadā epistola glorioso Iohāni apostolo missa, in cetera scribit: Sunt hic multę de nris mulieribus Mariā Iesu cupientes uidere, & a nobis q̄tidie uolētēs discurrere ut eam cōtingant, & ubera eius tractent quę dñm Iesum lactaue uerūt, & etiā quędā eius secretiora p̄contētur. Et sicut nobis a fide dignis narrat, in Maria Iesu humanę naturę, natura sanctitatis angelicę sociatur: & haec talia excitauerūt desideria mea, & cogūt ualde desiderare aspectū huius, si fas est sic fari, prodigij atq; sanctissimi monstri. In alia q; sic ait epistola: Iohāni sancto, suus Ignatius: Si licitū mihi ē apud te, ad Ierosolymę partes uolo accēdere & uidere fideles sanctos q̄ ibi sunt, p̄cipue Mariam Iesum, quā dicit uniuersis mirandā & cūctis desiderabilē. Quē uero nō delectet eā uidere & allog, quae peperit deū deorū, si nra sit religionis amicus? Heu qd moror: q̄re detineor? Bone p̄ceptor, p̄perare me iubeas. Insuper, q̄ p̄cordialiter cōuersi ad fidē cupiebāt ex beatissimę ac diuinissimę aspectū & affatu Marię consolari, edoceri ac roborari, elucefcit ex eplā sancti Ignati ad dñam mūdī, in q̄ ait: Christifera Marię, suū Ignati: me neophytū, Iohānis, quid dicitur cōsolari & confortare debueras: de Iesu eternū tuo p̄cepi mira dicitū, & stupefactum eum ex auditu. A te aut, q̄ temp̄ familiarē ei fuisit cōiūcta, & secretorū eius cōficia, desidero ex aīo fieri certior de auditis. Valeas, & neophyti q̄ me cū sunt, ex te & p̄ te & in te cōfortē. Ampli, in eplā illa notabili de martyrio sc̄torū ap̄torū Petri & Pauli, q̄ Dionysio sancto ascribit, inter cetera fert: Quē admodū cōuersi ad fidē inter se dicere cōsueuerūt: Eamus Romā uidere magrōs & p̄cipes nros Petrū & Paulū, q̄ro magis p̄fundiores ex illis frequēter collocuti credēdi sunt, Eamus in Iudaeā uidere gloriosissimā dei & saluatoris nri matrē. At uero ipsemet Paulus uas electionis de seipso fatetur: Veni Ierosolymā uidere Petrum, & mansi apud eū diebus quindecim. Si tāta reputationis & eminentiæ extitit archi-apostolus Petrus, ut coapostolus eius Paulus desiderio uidēdi tam Chri uicariū, a remotis locis uenerit Ierosolymam, quāto magis credendū est tam Paulū apostolū, q̄ alias quam-

Lucas

Hier. 31

Gene. 7
Exod. 5
Exod. 8
Ios. 4

Psalm. 118

Psalm. 118

Sapient. 7.

Augustinus

Ora huiusmodi laudanda Maria dicitur.

Mira Marię pulchritudo

Multae mulieres Mariā uidere cupiebant.

Ignatius ad Mariam eplā stala.

Actu. 9. Gala. 1.

Actu. 20.

Mira astrologorum de Maria testimonia,

plurimas utriusque sexus sanctas & contemplativas personas ad locum praesentiae virginis benedictae multoties aduenisse, desiderio conspiciendi eandem. Postremo, ad beatissimae praedictae Mariae spectat praeconium, quod Ptolemeus libro septimo Almagesti, Albumazar quoque astrologus in Introductorio maiori, libro sexto testatur, quod & astronomi Aegyptij ac Chaldaei communiter sunt effati, dicentes quod in prima facie signi Virginis oritur in terra uirgo munda, puella immaculata, corpore speciosa, uultu uenusta, habituq; modesto, crine prolixo, habens in manu spicas, & ipsa se det super se dem stratum, nutries puerum & pascens in terra Iudaea: Vocantq; puerum quidam gentium Iesum, quem nos (ait Albumazar) Graeci dicimus Christum. Veruntamen circa haec multa uerba difficultate possent moueri, quae hic locum non habent.

Articulus xxx. De dulcissima, familiari, ac sancta cohabitatione Christi ac matris suae uirginis in seculo isto.

Sap. 9.

Psal. 44.

Isai. 42.

Luc. 2.

Colos. 3.

Luc. 2. Iesu uita, eiusq; actiones. Marc. 1.

INtrans in domum meam, conuiescam cum sapientia. Non enim habet amaritudinem conuersatio eius, nec redium conuictus illius, sed gaudium & letitiam. Cogitet unusquisque quam dulce, quam consolatorium, quam appetibile sibi esset per unam horam uidere Iesum in ea dispositione, apparatu ac maturitate, quibus quotidie in suae dignissimae praesentiae matris ibat & conuersabat, tam in sua infantia quam in puertia, adolefcentia ac iuuentute: quod delectabile fuit conspiciere puerum illum speciosum forma praefi Ihs hominum, omni morali uenustate decoratissimum, in cunctis ordinatissime se habentem: & certe quo praestantissima uirgo Maria unicum filium suum praecunctis feruentissime diligebat, tam naturali quod infuso spiritali amore: quo item excellentiam adorandi filij sui clarius nouerat, & syncerius atque profundius contemplabatur, eo praecordialius in eius praesentia & aspectu, in eius colloquio & conuictu, in eius exemplaritate & sanctitate delectabatur: Et quia cognouit se tam prelectam, praedilectam, praesentiam, totque ac tantis benedictionis praeuictam & adimpletam, imo in comparabiliter sublimatam ac dignificatam, & paulo post multo preclarius eleuandam & glorificandam ab ipso, Denique, filius uirginis mitis & humilis, uniuersaque intuens atque certissime sciens, suae electissimae ac purissimae matris dignitatem, uirtuositatem, feruentissimam charitatem, maximam quoque & humilissima reuerentiam ad se, reddidit ei uicem, & amoroze, familiariter ac beneuolentissime habuit se ad eam, cum nunquam inter eos aliquid eueniret, quo unus alteri displiceret, aut alteri offenderet oculos: imo in de inuicem & actibus suis complacentiam mutuam maximamque haberet assidue. Refert beatus & illustrissimus Clemens, quod dum gloriosus princeps apostolorum Petrus, post Christi resurrectionem recordabatur dulcissimae conuersationis Christi secum habite, lachrymas continere nequirit. Si tam dulciter Christum in uirili etate cum apostolis uerfabatur, quam suauissime uixit cum sua dilectissima matre, praesertim in puertia sua. Nempe ut Isaias praedixit, Non erat tristis nec turbulenter uero disertissimus & suauissima decoratus facundia, delectabilisque affatus: nec uerborum eius sapientia dulcedine benignissima mater poterat satiari. Insuper subditus fuit praecipuissime tam optimae matris quae eius ministri. Est demum probabile, quod studiosa ac docilissima uirgo sciens sapientiam filij sui, in quo nouerat omnes sapientiae ac scientiae thesauros esse absconditos, imo quem sciuit essentialiter sapientem & ipsam sapientiam esse, interrogauit eum de multis, & informationem ab ipso suscepit. Qui usque ad tricesimum circiter annum cum sua comoratus est tranquillissima matre, cui uniuersi mores, incessus, affatus, aspectus & actus sui praecharissimi filij, erant summe accepti, placiti ac iucundi: quaque (ut tactum est supra) affectuosissima atque piissima uirgo uicissim afflicta sit ac plurimum contristata, suum filium intuenso ex consideratione futurae passionis ipsius: cui nihilominus dolori rursus consolatio fuit admixta, ex consideratione resurrectionis filij sui & copiosissimi fructus suae saluifica passionis. Incomparabilis praedilectissima ab aeterno Maria, ad hanc familiarissimam, suauissimam, saluberrimam, diuturnam, amorosissimam ac maternam habitationem cum deo incarnato praedeterminata. Hinc in reuelationibus sanctae Brigittae felicissima uirgo Maria ad ipsam Brigittam fertur locuta: Nunc quaerere poteris, quid egerit filius meus in toto tempore suae aetatis ante quam pateretur. Respondeo, quod (sicut loquitur euangelium) subditus erat parentibus: nec mirabilia defuerunt puertitiae eius, quando creaturae seruiuerunt ei ut creatori suo: quae idola obmutuerunt, & plura corruperunt ad eius aduentum in Aegypto: quando Magi praedixerunt filium meum magnorum futurorum: existere signum, quando & ministeria angelorum super eum apparuerunt: quando nec aliqua immunditia ascendit super eum, nec perplexitas in capillis eius apparuit. Porro

ro cum uenit ad maiorem aetatem, in oronibus erat continuis, & obediens ascendit nobiscum in Ierusalem ad festa statuta. Cuius uisus atque locutio sic mirabilis fuit, ut multi tribulati inter se dicerent: Eamus ad filium Mariae: a quo possumus consolari. Crederes uero aetate & scientia, qua ab initio plenus erat, laborabat manibus suis quicquid: ea quae erant decetia: & loquebatur nobis separatim uerba consolatoria, & uerba deitatis, ita ut in indicibili gaudio repleremur. Cum uero in paupertate, timoribus, difficultatibusque essemus, non fecit nobis aurum & argentum, sed hortabatur ad sapientiam, & mirabiliter praeseruati sumus ab emulibus. Necessaria prouenerunt nobis ex pia & mentium compassione, quicquid ex nostro labore. Post haec autem conferebat filius meus in domo cum aduenientibus amicis familiariter de lege & eius significationibus & figuris. Disputabat quoque cum sapientibus aliqui in aperto, ita ut mirarentur, dicentes: Ecce filius Ioseph docet magistros: aliquis magnus spiritus loquitur in eo. Insuper, tam obediens fuit, ut quum Ioseph casu diceret ei, Fac hoc aut illud, mox faciebat: quia sic occultauit suae deitatis potentiam, ut nisi a me, & quicquid a Ioseph sciri non posset: Qui uidi musulmum admirabile eum multoties circumfulsisse, & angelicas uoces super eum cantantes audiuimus. Vidimus item quod spiritus immundi qui per exorcistas in lege nostra probatos eieci non ualebant, egrediebatur ad praesentiam filij mei. Haec cibi. Praeterea, quod in hac reuelatione iam tactum est, quod Christus cum ad maiorem uenisset aetatem, in oronibus erat continuis, non est ita intelligendum, quasi ante & in sua infantia non orauerit pro mundi salute, imo ab incarnationis exordio fuit in pleno usu & exercitio rationis, & orauit pro suis, sicut mentaliter & secreta. Quod uero dicit creuisse in scientia, intelligendum est quantum ad manifestationem. Postremo, quod fertur cum amicis aduenientibus conuulisse de lege & cum sapientibus disputasse, uidebitur incredibile, eo quod Lucas euangelista dicat eum profecisse aetate, gratia & sapientia coram deo & hominibus, etiam cum 12. erat annorum: quod de sapientia & gratia ad manifestationem accipit. Et rursus, ex hoc quod scribit ipsum uo denuem in Ierusalem remansisse, atque inuentum in medio doctorum audientem interrogantemque illos, ita quod omnes mirabatur super prudentiam & responsis ipsius.

Articulus xxxi. De beatitudine Mariae dulcissimae in hac uita.

LAuda & laetare filia Sion, quia ecce ego uenio & habitabo in medio tuae. De uirtutibus, donis, perfectione & felicitate amabilissimae ac serenissimae Mariae, praesertim quantum ad animam eius, in sequentibus erit sermo: idcirco quod nunc de beatitudine beatissimae uirginis trigeret opto, de beatitudine ad exteriorum eius hominem, seu ad corpus ipsius quodammodo pertinentem intelligam. Magnam reputamus quod cum Moyses locutus est deus facie ad faciem, sicut loqui solet homo ad suum amicum: quae tamen locutio per subiectam extitit creaturam, hoc est, per angelum sanctum in dei persona appaerentem atque loquentem. Magnam etiam arbitramur, quod Dauid rex & alij quidam quasi ad libitum receperunt diuina oracula & responsa: quanto magis praeclearissimum fuit, quod in comparabilis uirgo Maria, non angelum tantum siue legatum, sed ipsummet dominum angelorum, deum uerum, omnipotentem, immensum sibi habuit cohabitatem, colloquentem, consulentem, consolantem, docentem: & non solum sic habuit eum sibi coniunctum ut deum ac dominum, sed item ut filium & amicum. Denique, si (ut ait scriptura) beati sunt qui Heliam uiderunt, & amicitia eius decorati fuerunt, quanto plus beata, beatior & beatissima haec Maria, quae deum Heliam uidit assidue ac oculum clare, imo oculis mentis ac corporis gaudiose, & singularissimam ac intentissimam, prorsusque familiarissimam cum ipso amicitiam habuit mutua. Insuper, non immerito beatificamus Martham quam Christus elegit in hospitam, & Mariam eius sororem, quam elegit in deuotissimam auditrice, Lazarum quoque fratrem illius, quem in amicum elegit: Non ergo incompabiliter plus beatificanda est summa & unica haec Maria a deo eternaliter praedilecta in amantissimam matrem, in continua ac diuturnam cohabitatem, in quotidianam ac secretissimam audientem, in specialissimam feruentissimamque amicum, & in singularem ac spiritualissimam sponfam? Amplius, merito commendamus sceminas illas egregias, Iohannam, Susannam ac similes, quae in euangelio leguntur Christum mente & corpore esse secute, & ei de suis facultatibus ministrasse. Quam commedabilissima ergo est haec optima ac suauissima uirgo maria, quae non solum de suis laboribus sibi ac deo filio suo necessaria exhibuit uictui, imo etiam de purissimo sanguine suo praebuit ei in incarnationis materiam, atque uirgineo suorum sacratissimorum uberum lacte educauit eundem. Praeterea, in palatijs imperatorum & regum non mediocriter reputantur, qui ad ipsius imperatoris aut regis latus assistunt, & secretorum ipsius sunt conficij, ac circa ipsius occupantur personam: qualiter ergo diuinissimam excellentissimam quae MARIAM

Iohann. 2.

Luc. 2.

Luc. 2. Iesus parentibus obsequissimus

Luc. 2.

Zach. 2.

Num. 11.

Ioh. 4.

Luc. 24. Danic. 13.

poterimus satis aut digne beatificare seu admirari, quae regi caelorum, praepetori angelico rum spirituum, dominatori uniuersorum, materna autoritate, summa & inuolabilis familiaritate, gratissima obsequitate, integerrima charitate inseparabiliter ac proxime assistit, sicut praedixit Psalmita: Assistit regina a dextris tuis in uestitu deaurato, id est, in spiritali amictu, charitatis seruore ornato. Adhuc, regina Saba uisa sapientia Salomonis & excellentissimae eius, dixit ad eum: Beati uiri tui & beati serui tui hi, qui assistant coram te semper, & audiunt sapientiam tuam: quanto amplius beatissima gloriosa Maria, quae coram ipsa sapientia aeterna uere ex ipsa uirgine incarnata stetit assidue, ac sapientissima uerba ipsius audiuit continue. Praeterea, cum gaudium sit diffusio animi in conceptu boni, & oriatur ex unione potentiae cum obiecto conueniente: quis poterit excogitare, effari, describere, quantum tu o syncerissima & affectuosissima Maria gaudebas, dum unigenitum filium tuum, qui secundum tuam deitatem est bonitatis penitus infinitus, atque secundum naturam assumptam omni melior creatura, uidebas quotidie coram te ire, stare, sedere, eiusque mores ac gestus cernebas, & uerba audiebas illius, qui tibi tam notus, tam charus, tam munificus, tam familiarissimus fuit: a quo sciebas te tam praeelectam, tam summe dilectam, tam incomparabilibus beneficiis honoratam & honorandam. Postremo, cum beatitudo creaturae sit unio eius cum creatore, quae mira & speciosissima fuit o optima Maria tua beatitudo & gloria, etiam in hac uita, quae tam in comparabiliter fuisti filio tuo uero deo coniuncta, & unum cum eo effecta, & cum eo tam familiarissime uersabaris: quae accepta & gaudio exitit tibi tam praedilecti & unici, tam speciosi ac uirtuosissimi filii tui praesentia, cohabitatio atque communio, quem quanto plus diligebas, tanto plus in eius pulchritudine, bonitate, coniunctione gaudebas: Nempe si (ut ait scriptura) filius sapiens gloria est parentis, quantum tu optima parens gloriabar in filio tuo essentialiter sapiente, qui est sapientia infinita, ut deus, & secundum naturam assumptam tanta fuit sapientia adimpletus, quod tota eius intellectus creati capacitas fuit omnino repleta. Videmus quod parentes in sobole sua bene disposita in naturalibus bonaeque in dolis uehementer laetentur, sperantes quod ad magna sit perducenda aut promouenda: & si parens in diocris agnoscat filium suum in episcopum promouendum, non parum gloriatur in ipso. Tu ergo o omnium felicissima mater in tuo filio uehementissime laetabar, qui omnibus donis naturae ac gratiae fuit in excellentiae termino speciosissime decoratus. Quem tecum tam humiliter, tam reuerenter, obedienter, amorofo ac familiariter conuersantem certissime noueras per totum mundum in summo honore habendum, in caelo & in terra dominatum: imo iam habentem omnem potestatem in caelo & terra. O quam consolatoriuum & iucundum exitit tibi esse, uiuere, communicare & conorari cum illo, quem considerabas tam amorofo & dulciter, tam humiliter, filialiter, obedienter se habere ad te, qui est angelorum felicitas, uirtus & sapientia dei patris, deus creator, dominus & saluator tuus, o celeberrima domina, o uirgo pulcherrima, o piissima mater: nunquid unquam pater aut mater tantam habuit consolationem & delectationem in sobole sua in seculo isto, quantum tu benedicta MARIA in prole tua unica tam praecleara!

Psal. 44.

1. Reg. 10. 2. Para. 9.

Proue. 17.

1. Cor. 1. 11. 4. 9.

Cant. 1. 6.

Lectulus noster floridus. Christus in tua infantia instar aliorum infantium in matris se habuit, praesertim a uirginea genitrice suscipiente materna obsequia, lactea alimenta, & quae pia affectuosaeque matres suis solent exhibere infantulis praedilectis. Denique, Christus uirilis factus aetatis, suos ad se uenientes discipulos in sancto consuevit recipere osculo. Multo magis est credendum, quod in infantia ac pueritia constitutus, suam dulcissimam, dilectissimam, atque sanctissimam matrem, adhuc adolescentem iuueculam, crebro sit osculatus: Ipsa quoque affectuosissima mater ac pudicissima uirgo, unicum filii uteri pignus tempore opportuno in suo lectulo secum collocauit, & ex syncerissimo tunc amore amplectebatur & deosculabatur eundem cum reuerentia & honesta extrema, & quem iam amplectebatur ut filium, iam adorauit ut uerum deum. O quam floridus lectulus, in quo sanctitas ipsa, sanctus sanctorum, fons totius munditiae: & mater ipsius spiritualissima pariter quiescebant. Nonne melior, desiderabilior, spiritaliterque iucundior fuit una nox talis super milia noctium, quas aliae cum suis expendunt sponfis: Quis non uellet cunctis mundi ac carnis semper carere delicijs pro una huiusmodi nocte: Scimus de optima & perfectissima uirgo Maria, quod carnem filii tui non sensuali amore nec carnaliter diligebas, sed prorsus purissime: & tamen hanc naturali ac spiritali amore inter se amabas,

bas. Hinc ex corporali contactu, deosulatione, amplexu dilectissimi filii tui, spiritalibus accendebaris affectibus: & ad deitatis filii tui contemplationem eleuabatur mens tua, mysterijsque incarnationis filii dei ex te facti, ad memoriam sapientissime reuocasti, beneficia de super tibi exhibita attendisti: sicque ex horum recordatione omnipotenti ex te nato, imo toti super beatissime trinitati praecor dialissimas grates egisti ac obtulisti. Itaque in te o diuinissima ac purificatissima mater, non habuit locum quod unigenitus tuus suis dixit discipulis, amore aliquid sensuali adhuc circa ipsum detentis & affectatis: Nisi ego abiero, paracletus non ueniet ad uos. O praeraphaelissima ac felicissima uirgo Maria, cum quali deuotione, cum quanta tranquillitate ac spiritali uunditate transisti ad lectulum, amplexatura & deosculatura in ipso non tactus te spiritaliter delectabat intense, purissime. Sic uiri excellenter heroici Paulus & Antonius, Barlaam & Iosaphat, Iacob quoque patriarcha & filius eius Ioseph, se inuicem amplectentes deosculabatur, & spiritalibus cupitis amplexibus uix poterant satiari. O benedicta & praemada Maria, quomodo somno eras contenta, quae altis considerationibus, quae ignitis affectibus, quae in ternis ac diuinis exercitijs uacabas in lectulo, & syncerissime exultabas in tuo tibi praesente infantulo, deliciosissimo speciosissimoque obiecto.

Ioh. 16

2. Cor. 13. 3. Reg. 28. Gene. 46.

Articulus xxxiii. De hilari mensa regis Messie, ac eius genitricis uirgineae.

Veniat dilectus meus in hortum suum, ut comedat fructum pomorum suorum. De primitiua sancta ecclesia in Ierusalem congregata scriptum est, quemadmodum recepto spiritu sancto, fideles illi sumebant cibum cum exultatione & simplicitate cordis, collaudantes deum: quanto magis est credendum, quod beatissima ac spirituosissime sumpsit cibum cum gaudio spiritali & colubina simplicitate. Nonne deliciosum fuit spectaculum, sedere ad refectionem cum unigenito dei ac suo, & ex eodem cum eo uasculo cibum accipere & potare: Denique, & id pie uides credendum, quod humilissimus & obeditissimus filius ille mensam frequenter parauit suae dignissimae matri, apponenda apposuit, remouenda remouit sicut & postea dixit: Ego in medio uirum sum sicut qui ministrat: & sicut post cenam suam non uisitatum, hymnum & gratias actionem exoluit: ita quidie ad mensam creditur benedictionem dedisse, & gratias retulisse. O domina magna, o caelestis regina, cui uescenti rex regum & deus deorum conuescitur & ministrat.

Cant. 1. 5. Act. 2.

Luce. 22. Mar. 14.

Articulus xxxiiii. De corporali pulchritudine benedictae & gloriose Mariae.

Quam pulchra es amica mea, quam pulchra es. Credendum est, talem & tam speciosam fuisse Mariam sanctissimam, ut summi astronomi scribant, nasci uirginem in prima facie signi Virginis, ut puta quod fuit uirgo munda, puella immaculata, corpore speciosa, uultu uenusta, habituque modesta, ut patet ex dictis supra. 29. Articulo, Denique, sicut autorem naturae, fontem pulchritudinis uniuersae, reparatorem corruptorum, atque deformatorem reformatorem, de cuius uirgine inuolata, penitus incorrupta, sic & ex pulchra prorsus immaculata. Denique, in scripturis commendatur personae utriusque sexus de pulchritudine corporali, qui bene & uirtuose usi sunt ea, praesertim cum & de ipsomet deo Iesu Christo sit scriptum: Speciosus forma praesertim filijs hominum. Rebecca quoque, Rachel, Iudith & Hester, de eximia pulchritudine in scripturis laudantur. Similiter sacratissime uirgines Catharina, Ursula, Agatha, Hagnes, Barbara, Dorothea, Margareta, multaeque aliae, in suis Legibus de pulchritudine corporali laudantur. Hinc credendum censet, cunctis illis uirginibus praestantissimam hanc Mariam fuisse esse etiam corporaliter formosorem. Praeterea, tanto plus commendatur quisque de mundi contemptu & uirginitate seruata, quanto ad ea quae mundi sunt aptior, & ad carnis delicias appetibilior ex naturali dispositione esse uideat. Ut ergo serenissima uirgo Maria de omnibus mundanis: contemptu, & ite de sua purissima castitate commendabilior esset, decuit eam esse prorsus pulcherrimam, & in cunctis naturalibus optime in suo genere dispositam. Etenim sicut incontinentia uituperabilior est in deformibus, sic continentia laudabilior est in pulchris. Sedem speciositas apta, sed raro est pudicitiae comes. Denique, de hac re scribit Albertus: Ordinem in rebus naturalibus corporibusque humanis. Natura namque facit aliquid pulchrum, aliquid pulchrius, ergo aliquid erit pulcherrimum secundum naturam, natura enim habet terminum in quem potest, & non ultra. Aut ergo aliquid attinget terminum illum aut nusquam: si nusquam, ergo deficiet respectu operationis suae quae est contra Philosophum dicentem: Natura non abundat superfluis, nec deficit in necessarijs: ergo natura habet aliquid suum summum, Corpus autem naturale quandoque forma

Cant. 4.

Psal. 44. Gene. 29. 29. Iudith. 10. Hester. 1.

Maria pulcherrima sit & castissima.

Albertus.

matur à causa & corpore naturali, ipsa natura creata immediate per se & simpliciter, operante naturaliter: Aliquando uero corpus formatur deo supernaturaliter operante: ergo alicubi summū est in corpore humano, deo operante, & alicubi summum natura operante, sicq; natura operans est immediate sub deo operante: similiter, summū natura operantis est immediate sub summo dei agentis. Quemadmodū ergo corpus Christi, quod deus supernaturaliter per seipsum formauit, ē perfectissimū atq; pulcherrimum in natura, quod fieri potuit secundum statum uitæ, sic corpus beatissime uirginis ad hoc immediate ordinatum, fuit pulcherrimum secundum statum uitæ, quod natura per se operāsfacere potest. Ideo dicimus, quod sicut dominus noster Iesus Christus fuit speciosus forma præ filijs hominū, sic gloriosissima uirgo speciosa atq; pulcherrima fuit inter filias hominum: & quod ipsa habuit summū & perfectissimum in pulchritudine, quod potuit esse in mortali corpore femineo secundum statum uitæ, operante natura. Hæc Albertus. Ex quibus consequens est, quod sacratissima uirgo maria fuit corporaliter pulchrior ipsa Hester, de qua legitur: Erat Hester formosa ualde & incredibili pulchritudine, omnium oculis amabilis & gratiosa uidebatur. Similiter quod pulchrior fuit quam Iudith, de qua fertur in libro eius: Erat eleganti aspectu nimis, & considerabant faciem eius, & erat stupor in oculis eorum, & dicebant: Non est talis mulier super terram in aspectu, in pulchritudine, & in sensu uerborū. Item quod pulchrior fuerit filiabus beati Iob, de quibus recitatur: Non sunt in uerba mulieres speciosæ sicut filie Iob, in uniuersa terra. Præterea, iuxta doctrinam Philosophi, pulchritudo corporis consistit in tribus, puta in elegantia corporis ueritate, in cōgrua membrorum dispositione & proportionē ad inuicē, & in uiuido ac uenusto supfuso colore: idcirco in his fuit dignissima uirgo Maria excellens post filiū suū. Nam & regulariter talis generat talem, tantum tantum, nisi error aut impotentia impediāt, aut per uitam accidentis aliter fiat. Porro optimus color, ex albo & rubro est permixtus. Præterea aduertendum, quod corporalem optime Mariæ speciositatem mirabiliter uenustabat pulchritudo moralis, in compositione atq; facietia morū & actuum, apparatusq; uultus & exteriori maturitate consistens, in quibus omnibus diuinissima, probissima, ac maturissima uirgo Maria maxime præfulgebat. Interior quoq; pulchritudo mentis suæ gratuita & supernaturalis fuit ita exuberans, quod miro modo radiauit in facie eius, in cessu, actu, moribusq; forinsecus. Hinc Honorius anachoreta dixerunt: Benedictæ uirginis huius totū corp⁹ est rite uenerabile, summo creatori singulari prærogatiua semper amabile, uniuersis quoq; angelis & hominib⁹ incessanter honorabile. Totum etenim uirginæ matris corpus erat in comparabili pulchritudine speciosum, inestimabili suauitatis dulcedine gratiosum, & omni habitu sine sua in beneplacito dei decenter & admirabiliter gloriosum. Tota etenim pulchra fuit, nec ulla in ea unquam macula extitit. Omnis uigor, omnis intellectus ac sensus ipsius à spū sancto regebatur: quo ipsa non per diuisam, sed per integram gratiam replebatur.

Psal. 44

Hester, a. Iudith. 6.

Iob. 42

Pulchritudo corporis in tribus consistit.

Maria optimis præditis fuit moribus

Honorius

Canti. 4

cancl. 9.

Maria nobilissima fuit complexionis

Quartus est ista quæ ascendit delictis affluēs, innixa super dilectum suum: Ex dictis constat, quod sicut beatissima uirgo Maria fuit pulcherrima corpore, ita & nobilissima atq; tene rima complexionem decentissimum fuit, ut optima esset complexionis, ex cuius substantia purissimisq; sanguinibus accipiendū & for mandum fuit corpus auctori nature, & totius domino creaturæ hypostatice uniuersificū: ut & corpus illud oportuit esse in omni dispositione & complexione præclarū & optimū. Insuper, molles ac teneri carne, apti sunt in eā ac in dolis bonæ complexionisq; bonitas, ad scientiam ac uirtutes disponit. Decuit autē electissimam uirginem æternæ sapientiæ matrem, esse in geniosam, docilem, in dolisq; præclarā, & ad omnium perfectionē uirtutum aptissimam: idcirco post Christum præclarissima fuit complexionis, atq; ex naturali dispositione, quieta, modesta, mitis, pudica & taciturna. Amplius, cum similitudo sit causa amoris, inter eos qui in complexione & moribus multū conformes sunt, maior ac naturalior fore esse dilectio: Idcirco inter Christū & uirginē eius matrem, decuit eē complexionem simillimam, quæ admodum & amorem non solum infusum, sed etiam naturalem ac præcipuum. Insuper, eorū qui in complexionis bonitate atq; ingenuitate in dolis præclaritate magis communicant, dulcior & conuenientior cohabitatio & conuersatio extat. Cohabitatiōnem autē & conuersationē filij dei ac eius præstantissimæ genitricis in seculo isto, oportuit suauissimam conuenientissimāq; existere: idcirco in harmonizæ æqualitate benedicta & serenissima uirgo Maria fuit suo simillima filio. Amplius, sicut nobilissima extitit Christi

si complexio, sic decuit eum proportionato lacte in sua foueri infantia: Lac ergo uirginium ubere deiferæ matris, optime fuit dispositionis, quod emittentiam exigit bonæ complexionis. Ideo uirgo hæc unica, per quam reparata & reformata sunt uniuersa, quæ deum concepti nature, fuit in suo sexu omni naturali perfectione sublimiter decorata. Nec decuit tenerimum ac nobilissimæ complexionis infantulum ac puerum Iesum contra carum & educari, amplecti, deofculari, constringi, nisi à matre uirginica, in naturalibus atq; grauitis elegantissime perornata, de qua ipse in Canticis uerissime contestatur: Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. Etenim à planta pedis usque ad uerticem capitis, nil penitus fuit in ea neq; in anima, neq; in corpore indecens, reprehensibile, in decorum immoderatum fuit diuinæ sapientiæ circino formatum, pulcherrime circuncisum ab omni superfluitate, plenissime ac speciosissime operatum, nempe, sicut Christi humanitatem propter eius personalem cum deo unionem decuit omni perfectione naturæ & gratiæ, in termino excellentiæ præfulgere: ita ipsius genitricis personā post unigeniti sui humanitatem, oportebat in obibus sic ornari: quā post hypostatice cum deo coniunctionem, non est aliam tam uicinā, ut unio matris dei cū deo filio suo.

Canti. 4

Articulus xxxvi. An aliquis supernaturalis atque sensibilis splendor in beatissima Mariæ apparuerit uultu, suauitatisq; odor in sacratissimo corpore eius.

Pulchra es amica mea, suavis & decora sicut Ierusalem. In libello de Ortu & uita benedictæ Mariæ apocrypho recitatur, quod cum esset trium annorum, tam mature gressu ambulabat, & perfectissime loquebatur, quasi triginta esset annorum: ita orationibus insistebat, & facies eius splendebat, ut uix posset in eius uultum quifquam intendere. Sed hæc apocrypha reputantur: quanquam ut actum est supra, credibile est timeretur, quod usus rationis fuit anticipatus in ea, & quod supernaturaliter roboratur corpore & anima ad diuina obsequia. Denique, dispositio cordis relucere solet in uultu, præsertim in oculis: propter quod in Prouerbijs Salomon protestatur: Quomodo in aquis respicendū uultus prospicientium, sic corda hominū manifesta sunt prudentibus. In Ecclesiastico quoque legitur: Ex uisu cognoscitur uir, & ab occurso faciei cognoscitur sensatus. Hinc in Ecclesiaste habetur: Sapientia hominis lucet in uultu eius. Itaq; quo amabilissima & gratiosissima uirgo Maria adhuc infantula & adulescēcula ab uniuersis diuinorum charismatum infusionibus fuit præuentā, eo hæc ipsa exuberantia magis in eius resulit uultu ac uisu: & quo quotidie in omni grā & uirtute, in omni luce contemplationis theoreticæ, in mysticæ theologicæ splendore, in puritate interna & sanctitate angelica excellentius copiosusq; profecit, eo interior illa cœlestis ac diuina sinceritas luminosa, euidētius in sacratissime Mariæ facie apparebat, atq; ut quidā etiā magni dicunt doctores, uisibiliter radiabat. Veruntamen moderatione diuina reor radiationem huiusmodi fuisse tēperatā, ut conuersationi hominum esset portabilis, & ne excellentia eius ante tempus oppor-tunum nimium pāderetur. Deniq; de multis sanctis legitur patribus, quod uultū prætendebant ac deferebāt angelicum, & splendida quadam uenustate ornabātur in facie, per quod ab intuitibus sancti esse sunt agniti: qui & uicissim uisi sunt igneū luciflūūq; gerere uultum: Cūq; à secreto contemplationū & seruore orationum suarū progredierentur in publicū, uidebātur roseo quodā colore, diuinoq; lumine esse perfusi: cur non talia multo excellentius liceat de sanctissima, illuminatissima & gratiosissima suspicari Maria, quæ præ uniuersis frequenter rapta fuit in diuitias gloriæ dei, atq; insup splendidissima deitatis abforpraabyssum: Præterea, quidam patrum sanctorū tam abstinentissime ac sobriissime leguntur uixisse, quod sancta eorum corpuscula adhuc in terris animata & conuersantia, dulciter redolebant. Similiter castitatis perfectæ fragrantia potest redundare in corpus. Cur igitur non putetur credibile, quod mundissima atq; uirginica uirtuosissime uirginis caro supercastissima, quæ nec in cibo nec potu unquam excessit, quod patribus quantum uis sanctis non conuenit, dulcem sit sortita odorem, præsertim quia & optime fuit complexionis, ordinatissime quoq; & ualde naturaliter semper uixit. Insuper, ex assiduo diuinæ prolis contactu & de- portatione eius in utero extitit uehementer deificata, & quæ uniuersæ suauitatis fontem, datorem & causam tot mensibus tulit in uentre, tot annis contraçtauit, fouit, amplexa est, potuit utiq; non mediocrem inde contrahere mētis corporisq; dulcedinem, poteratq; dulcedo interior redundare ac odorari in corpore. Nēpe (ut optime dixit Ambrosius) incomprehensibilis filius, in cōprehensibiliter operabatur in matre. Amplius, præcæctam hanc lu-

Canti. 6.

Proue. 27.

Ecc. 19

Ecc. 18

Ambrosius

minofitate a credolentiam uirginem carnis gloriofae MARIAE post filij sui ascen-
fionem, fancti fpiritus miffionem auctas fuiffe opinor, quatenus filio plene glorificato in coe-
lis, mater quoq; munditiae clarificationem quandam paulatim fortiretur in terris, & fan-
ctitatis eius fublimitas in tuentibus innotefceret cunctis, ad omnimodis honorem, intu-
entiumq; a diftatione. Hinc merito creditur, ex fole fanctiffimae Marię intuitu plurimos
Iudeorum atq; gentium fuiffe cõpunctos, attonitos, & conuerfos.

Articulus xxxvii. In qua ætate gratiofiffima uirgo concepit Chriflum.

Canr. 8.

Alberus.

Soror noftra paruula eft, & ubera non habet. Quid faciemus forori noftræ in die
quando alloquenda eft? Dixerunt quampures, etiam eruditi, quod facratiffima
Maria circa quintumdecimum fuae ætatis annum cõceperit dei filium. Porro Al-
bertus circa hoc argumentatur, & uerius opinatur, quod in ea concepit ætate, qua
perfecta fuit corporis ftatu & quantitate, & quod circa eandem fit deponfata ætatem, &
inter cætera argumentatur fic: A corpore beatiffimæ uirginis formabatur corpus CHRI-
STI perfectiffimum fecundum naturam: quia ex corpore tali formatur corpus tale, & ex
magis tali magis tale. Corpus autem perfectiffimum fecundum ftatum non eft ante ftatu
uiginti quinque annorum: ergo corpus beatiffimæ uirginis debuit eſſe ad minus uiginti-
quinque annorum dum CHRISTVM concepit. Itaque fupponendo, quod in beatiffima
uirgine fuit omnis congruentia tam ex parte naturæ, quam ex parte gratiæ, ad hoc ut ma-
ter dei fieret, credimus quod deum concepit tali ætate, qua perfecta fuit ftatu corporis &
quantitate, & quod circa eandem quantitate ætatis fuerit deponfata, tanto tẽporis ſpa-
tio dempto, quanto ſponſalia matrimonium ſolent præcedere, duorum uidelicet menſi-
um. Hæc Alberus. Cuius non obftantibus dictis, uerius puto, quod uirgo digniffima cir-
ca quintumdecimum conceperit annum. Nec argumentatio ad oppoſitum introducta
concludit, cum & experientia doceat, ex iuuentulis nondum ſedecim annorum naſci fre-
quenter magnos atque fortiffimos uiros: & dato quod hoc fecundum naturam fieret, ta-
men in gloriofa & benedictiffima uirgine Maria aliter fieri potuit & congruebat: quia in
ea totum fuit ſupra naturam, & ipſa a ſpiritu ſancto uirtutem conceptiuam & generatiuam
accepit. Denique, Iudæi connubia filiarum ſuarum non conſueuerunt differre tam diu,
atque (ut tactum eſt ſupra) dulciſſima ac piſſima uirgo Maria in templo fuit oblata, imple-
toq; tẽpore, quo uirgines in templo deſeruietes conſueuerunt deponſari, feliciffima uir-
go cum cæteris de templo in ſua remiſſa eſt, ac deponſata. Iſtud etiam cõſonat expoſito-
ribus quibusdam ſuper illud Canticorum: Soror noftra paruula eſt, & ubera non habet
dicentibus qd electiffima uirgo Maria, in tenera ætate filium dei concepit.

Articulus xxxviii. Quod ea quæ de incarnatione filij dei, & excel-
lentia fanctiffimæ Mariæ aſſerimus, dei-
tati non derogent.

Ephe. 2.

Deus qui diues eſt in miſericordia, propter nimiam charitatem ſuam qua dilexit
nos, cum eſſemus mortui peccatis, conuiuificauit nos CHRISTO, cuius gratia
eſtis ſaluati. Filij huius ſeculi, perfidis hæreticis, Iudeis, Saracenis, ac cæteris fi-
lijſ perditionis à lumine fidei alienis, uifum eſt deo eſſe iniurioſum, ac eius ex-
cellentiæ, perfectioni & gloriæ derogare, quod dicimus unigenitum dei uerum deum, tem-
poraliter conceptum, & natum ex muliere, iacuiſſe in uentre, immunditijs naturalibus non
carente, circumciſum, paſſum & crucifixum fuiſſe, atque tam uiles denominationes forti-
tum, ac per materni uteri portam egreſſum. Hinc quidam hæretici, ut Hebio & Heluidi-
us, negauerunt eam uirginem eſſe: Alij, ut Cherintus, Photinus, Dioſcorus, aſſeruerunt
eam non deum, ſed purum hominem peperiffe: Alij finxerunt eam genuiſſe quidem de-
um, ſed non uerum deum, ut Arrius & Eunomius, affirmantes Chriſtum eſſe puram crea-
turam, & tamen coeli ac terre creatorem: Alij mentiti ſunt eam non hominem uerum, ſed
phantaficum generaſſe, ut Manichæus: Alij blaſphemantes, dixerunt filium dei nihil ex
ipſa ſumpſiſſe, ſed per ipſam tanquam per aqueductum dũtaxat tranſiſſe, ut Valentinus.
Verum hos omnes damnat catholica fides. Et utiq; uitioſa fuerunt caligine excæcati, non
intuentes ſyncere, qd abhorreat, qd diligat deus. Nõne ipſe ubiq; uere eſt præſens, & oia pe-
netrat, & ipſas illabit reſ eſſentias, eſtq; intimior atq; uicinior cõctis, q̄ eſſentialis pars ſuo-
rori? Non ergo naturales immunditias materiales ue fordes, ſed uitioſas abhorret impurita-
tes, ſpũalesq; maculas, gratiæ ac uirtuti contrarias. Porro, carnem humanam rationi obe-
dientẽ, caſtitate ornata, uirtuoſoq; actuũ inſtrumentũ, tanq̄ hoſtiã ſanctã acceptã, & tanq̄
rem

Hæreticorũ
de maria pi-
dia.

templum ſuum inhabitat, ſicut ait Apoſtolus: Nefcitis quoniam membra ueſtra templum
ſunt ſpiritus ſancti? Itemq; Glorificate (inquit) & portate deũ in corpore ueſtro. Videmus
quantis miraculis mirificet & honoret ſanctõs reliquias. Si ita honorat mortua corpora,
quantum adhuc animata, & ſanctis exercitijs dedita, amat & ueneratur? Ea uero quæ ex
naturalis inſtitutione ac diuina ordinatione habemus, non ſpũtiac pure naturalia, ſeu cor-
poraliter tantum immunã, non detefatur: imò quo ſcẽmina eſt ſexu fragilior, ac natura
inferior, eo ſanctæ, caſtæ & ſpiritualiter uixerit, glorioſior eſt coram deo, uictorioſior, ac
coeleſti ſponſo acceptior. Munda igitur acie mentis intuentia ſunt iſta, & ſacratiffimam
ſpirituiſſimamq; Mariam, cum debita reuerentia ac munditia contemplerur, myſteria
quoque Chriſti. Vere nanque dixit Apoſtolus: Omnia munda mundis. Coinquinatis au-
tem & infidelibus nihil eſt mundum, ſed inquinatæ ſunt eorum mens & ſcientia. Cõ-
ſtitentur ſe noſſe deum, factis autem negant. Præterea, ſic deum cre dimus incarnatum, &
ex uirgine natum, atque in aſſumpta humanitate circumſcriptum, ut deitatem eius ſeu di-
uinam naturam fateamur æternaliter inuariabilem, inuariatam, illimitatam, impaſſibilem,
immortalem. Hinc naſci ex uirgine, educari, crefcere, pati, crucifigi, ſepeliri, circumſcribi,
ac conſimilia, competunt ipſi ratione naturæ aſſumptæ, abſque iniuria & derogatione, mu-
tatione ac læſione propriæ deitatis & aſſumentis perſonæ in propria ſua natura, imò in
benedicta uerbi æterni incarnatione, in eius mundiffima ex illibatiſſima atque ſanctiffima
uirgine natiuitate: in eius ſalutifera paſſione, in finita bonitas eius, pietas, charitas, digna-
tio, liberalitas, omnipotentia, ſapiẽtia, iuſtitia, ineffabiliter, pulcherrime, profundiffime &
eui dentiffime repræſentantur, reſucent, commendantur, cõtemplariq; ualent, prout hoc
ſupra eſt tactum, & alibi clariùs demonſtratum. Ad laudem & gloriam omnipotẽtis, qui
eſt ſuper omnia deus ſublimis & benedictus. Amen.

1. Cor. 8
Ibidem

Tit. 1

Luc. 2.
Marc. 8.
Mat. 27.
Luc. 22.

D. DIONYSII A RICKEL

CARTHUSIANI DE LAVDIBVS GLORIOSAE VIRGINIS

Mariæ, Liber Secundus.

SAPIENTIA ubi inuenitur? & quis eſt locus intelligentiæ? Sapien-
tiam, aliquod nobiliſſimum eſſe, cõſtat ex eo quod ipſemet deus in
ſcripturis frequenter ſapientia nominatur. Ipſe eſt enim ſapientia
in creata, æterna, immenſa: à qua omnis ſapientia, omnis ſciẽtia, omnis
ueritas quæ ipſe non eſt, fontaliter manat. Rurſus, ſapientiam eſſe
digniſſimum quiddam, hinc patet, quod ſapientia dei patris Chri-
ſtus dominus in actu ſapientiæ beatitudinem noſtram conſiſtere,
imò actum ſapientiæ beatitudinem noſtram eſſe diſſeruit loquen-
do ad patrem: Hęc eſt uita æterna, ut cognofcãt te ſolum uerum de-
um, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Et quoniam ſimilitudo eſt cauſa amoris, ſons ſapien-
tiæ deus altiſſimus neminem diligit, nullum amat aut approbat niſi ſapientem, id eſt, ſalu-
tarem ſapientiam (quæ eſt donum ſpiritus ſancti) habentem, iuxta illud Sapientię: Nemi-
nem diligit deus, niſi qui cum ſapientia inhabitat. Vnde de carentibus luce ſapientiæ hu-
ius, ſcriptum eſt: Quia non habuerunt ſapientiam, perierunt propter ſuam inſipientiam.
Hinc unigenitus filius dei ad hoc uenit in mundum hunc, ut ſapientiam hanc nobis com-
municaret, atque ad eius nos induceret actum, hoc eſt, ad ſalubrem deitatis notitiam, pro-
ut in prima ſua Canonica ſanctus faceret Iohannes apoſtolus, Scimus, inquit, quoniam
filius dei uenit, & dedit nobis ſenſum ut cognofcamus deum uerũ. Denique, hoc eſt quod
tempore paſſionis trans ipſe omniũ iudex coram iudice homine dixit: Ego in hoc natus
ſum, & ad hoc ueni in mundum, ut teſtimonium perhibeam ueritati. Hinc ait Gregorius:
Angelorum hominumq; naturam ad cognofcendum ſe dominum fecit. Voluit equidem
noſ ſuæ beatitudinis eſſe participes: Eius autem beatitudo immenſa ac æternalis, quid ali-
ud eſt niſi ſuſcipiẽs plena, perfectã & comprehenſiua cognitio, ad quam participandam
nos condidit, cuius participatione ei excellentiſſime aſſimilatur rationalis intellectus (q̄
creatura, prout in prima ſua epiftoſa ſanctus teſtatur Iohãnes: Chariffimi, nunc filij dei ſu-

Iob. 28.

Sup. 2.

Baruch. 3.

1. Iohã. 5.

Iohã. 10.

1. Iohã. 5.

mus, & nō dum apparuit quod erimus. Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam uidebimus eum sicuti est. In deo uniuersorū creator iussit, ut ei in uita presentē cōformari per sapientiam & uirtutes conemur, quatenus uita huius finito circulo, ad plenam illam ipsius conformitatem beatificam perducamur. Ad recuperandam, promerendam & dandam nobis beatitudinē istam, æterna & increata ac iugentia dei patris sapientia, uerbū eternū, unigenitus dei dignatus est fieri homo & filius uirginis, atq; inter homines conuersari, quatenus per assumptā ex benedicta ac gloriosissima uirgine humanitatē nos informaret, redimeret & saluaret, q; de suis mysterijs suauitate eā potissime & in primis instruxit, & salutari hac sapientia gratiosissime adimpleuit, quā ab æterno sibi præcepit in matrem, de cuius præclarissima & inæternum dulcissima uirginis laudibus, quia in primo est tractatū libello, quantum ad ea quæ ad tantæ uirginis sacratissimum ac deificatum potissime spectant corpusculum, nunc in secūdo isto Tractatu restat differere de eiusdem uirginis glorificandæ præconijs ad syncerissimam atq; mundissimam eius pertinentibus mentem, hoc est, de sapientia & scientia, de prudentia, arte & industrijs eius, de altitudine contemplationum ipsius, & de quotidiano profectu eiusdem in omnibus istis, atque in primis præmittenda sunt aliqua de eminentia eius puritatis, & de plenitudine gratiæ eius.

Articulus I. Qualiter intelligendum sit uerbum sancti Anselmi, dicens optimam p̄ssimamq; Mariam, tanta puritate resplenduisse, q; maior sub deo intelligi nequit.

Phil. 44

Concupiscet rex decorem tuum. Certū omnino est, decentissimū extitisse, ut deus puritatis immensę, qui essentialiter & incircūscriptibiliter sanctus est, ac sanctitas infinita, non nisi ex purissima uirgine nasceretur, & sicut humanitatem a uerbo æterno hypostatice assumendam de cuius tanta plenitudine gratiæ, sapientiæ, uirtutum, donorū, imō & beatificæ uisionis ornari ac adimpleri, q; rationalis creaturę capacitas capere plus nequiuit, sicut felicissimam illā puellam a uerbo æterno ac adorandō uerā matrem prælectam ac assumendam, decuit tāta puritate nitere ac decorari, q; post humanitatē Christi nō potest rationali aut intellectuāli creaturę maior puritas conuenire, inesse, aut condonari. Vex ex hoc uerbū illud Anselmi uidetur nō posse saluari. Si enim, imō q; puritas humanitatis Christi extitit maior & ineffabiliter maior puritate uirginis benedictæ, non splenduit ipsa tāta puritate, quod sub deo maior nequit intelligi, cū maior ea sub deo sit, & esse noscatur in Christi humanitate. Ex eadem ratione uidetur uerbum non esse, quod ait Albertus, tantam fuisse sacratissimæ uirginis puritatem, quod pura creatura maioris puritatis capax esse nequiuerit, cum Christi humanitas pura creatura existat, cuius caro fuit & est purior ac sanctior carne dulcissimæ uirginis: anima quoque illius purior extat & sanctior præstantissimæ uirginis anima. Insuper, excellentissima uirgo Maria fuit uirginitatis, & quādiu hic uixit in corpore, profecit quotidie, ergo dum filiū dei concepit ac peperit, non nitebat tanta puritate, ut postea. Amplius, ipsa in die sancto Pentecostes cum gloriosis apostolis accepit spiritum sanctum: nec dubium quin copiosius q; quilibet illorum: ergo tunc uehementer creuit in puritate & in omni sapientia ac uirtute. Insuper, maior & præclarior facta est puritas matris totius mundi, quando de uia & fide ad patriā ac speciem, seu beatificam uisionem perducta est, quia ex tunc ineffabiliter clarius contemplata est super beatissimam trinitatem. Non ergo in uita hac tanta nituit puritate, quod sub deo maior non ualeat intelligi. Præterea, iuxta diuini Dionysij documenta, supremum ordinis inferioris cum infimo superioris ordinis magnam habet cōuenientiam, non tamen attingit illius perfectionem seu dignitatem. Cum ergo præclarissima uirgo Maria fuerit in hoc mundo uirginitatis, quamuis altissima, non tamen uideat existēs in terra ad infimi puritatem angeli peruenisse, præsertim cum sancti in patria propinquius atq;lympidius increato lumini ac fonti munditiæ sint uniti, q; uiatores. Adhuc autem, cū puritas creatoris in infinitū sit maior omni puritate creata, possunt inter puritatem dei & uirginis beatissimę puritatem innumerabiles gradus puritatis imaginari sive intelligi. Deus quoque cum sit illimitatæ ac prorsus infinitæ potentiæ, potest omni creata forma perfectionem producere. Potuit item gloriosissimæ MARIÆ uitam in hoc seculo prolongare: quo facto, profecisset in puritate. Cui & tantā poterat puritatem adijcere, quantum habuit Petrus aut Paulus. Non igitur ad summū puritatis gradum sub deo pertigisse uideretur. Multa in hūc modū obijci queūt, quę id potissime exigūt, ut declaret qualiter præ-

præinductū Anselmi uerbum sit intelligendum: quocirca pensandum, q; autoritas hæc Anselmi, a diuersis, uarijs modis exponitur: Quidā namq; exponunt dicētes, quod puritate seu satisfactione Marię maior nequit intelligi sub deo & sub Christo, qui deus est, quoniam Christus fuit sine originali peccato cōceptus, & uirgo beata quāuis in originali cōcepta, secundū istos, tñ ab illo mox fuit purgata, non quidem eodē instanti q; anima eius fuit creata, sed cito post hoc. Hæc autē responsio superficialis uidetur: & eis præsertim nō placet, qui affirmāt, & bene, beatissimā uirginē in originali nō esse cōceptā. Porro, alij plenius dicunt, quod sacratissima Maria fuit in utero sanctificata per gratiam singularem, quæ remouit & abstulit culpam originalem & pronitatem peccandi, non solum mortaliter, sed uenialiter quoque. Et addunt, quod tres fuerunt sanctificationes matris Christi: Præsertim sanctificatio eius fuit in utero matris, tres habens effectus: uidelicet, originalis culpe expiationem, & gratiæ infusionem, ac tantam fomitis restrictionem, quod non posset in aliqd duci peccatum, quamuis secundum essentiam remaneret. Secunda sanctificatio uirginis gloriosæ fuit, in spiritu sancti obumbratione & filij dei conceptione, quæ tribus præmissis effectibus superaddidit duos, puta omnimodam fomitis extinctionem & confirmationem in bono. Itaque prius poterat tantum non peccare, iam nō posset peccare. Tertia sanctificatio eius fuit in filij dei inhabitatione, qui nouē mēibus in eius utero uirginis mansit, quæ sanctificatio cunctis prædictis duos effectus addebat: Vnus fuit, quod omnes dispositiones fomitis abstulit, sicut interdum morbus curatus est, & tamen aliqua eius reliquia manent curandæ. Secundus fuit consecratio seu dedicatio sanctissimę uirginis ad diuinam præcise, ita quod etiam uisibus humanis seu mundanis licitis, ut puta matrimonialibus, impossibile esset eam aptari, quia tunc non solum mens eius, sed etiam corpus luce deitatis resplenduit. Itaque ex prima sanctificatione benedictissima uirgo Maria excelebat puritate omnes baptizatos, in quibus fomes non intantum restringitur, quin in eis remanet pronitas mortaliter, uenialiterq; peccandi. Ex secunda sanctificatione excelebat puritatem Adæ, quam habuit ante lapsum, quia in statu innocentie non fuit confirmatus in bono. Per confirmationem quoq; illam angelos excelebat: qui quamuis confirmati erāt in bono, tamen nec crescere possunt in præmio substantiali, quemadmodum neq; decrefcere. Beatissima autem Maria proficere potuit, non deficere. Deniq; in puritate sanctificationis, quam sortita est ex superuentione spiritus sancti & ex presentia dei, omnem etiā excellit creaturam. Cum etenim esse matrem dei, sit suprema dignitas, quæ puræ potest creaturæ comunicari, oportet gratiam ad hoc disponentem esse maiore omni gratia, purę creaturę concessa. Hæc secundum horum positionem sint tacta: quæ itē displicet eis, qui amantissimam dei affirmant non esse in originali peccato conceptam. Aliqua quoq; continentur in horum positione quę transilui, quia aut ueritate aut certitudine carent: imō & quędam eorum quæ secundum hos dicta sunt, patiuntur instantiā. Porro Albertus in libro suo de laudibus felicissimæ uirginis super his loquitur: Hæc puritas dominæ nostræ ē ab originali peccato, non dico distantia, sed segregatio, & ad primam increatāq; lucem quantum possibile est purę creaturæ, deiformis approximatio. Vnde secundū rem, nihil est aliud puritas ista, nisi peccati originalis deletio, fomitisq; extinctio & gratuitæ uirtutū ultimatio, & summa & ultimata perfectio. Concedimus etiam, quod in beatissima uirgine secundum statum uirginitatis fuit gratia deiformior quā in angelis: & hoc dico quantum ad substantiam, id est, essentiam gratiæ, non quod ad actum seu operationem ipsius, quemadmodum & de charitate eiusdem dicendum est. Dicimus item quod hanc puritatem in summa quatuor gradibus ascendit beata uirgo. Primo enim purificata fuit per sanctificationem suam in utero: Secundo, in uirtutum exercitio: Tertio, in spiritu sancti superuentione: Quarto, in filij dei conceptione. Hæc Albertus. Qui etiam in his uerbis præsupponit Mariam dignissimam in omni originali conceptam, de qua re ex rationabili superedit causa. Porro ad principale respondendo quæsitum, reor dicendum, quod puritas beatissimæ concessæ MARIÆ in seculo isto extitit tanta, quod nulli creaturę puræ in esse creatae subsistenti concessa est maior, imo neque æqualis: per quod soluitur, quod de humanitate seu anima Christi obijcitur. Illa quippe quamuis in se pura fuerit creatura, non tamē unquam fuit subsistenti in esse creato, sed eodem momento fuit producta, atq; ad hypostatitum esse uerbi æterni assumpta, & in illo suppositata. Præterea, considerata infinita dignitate & excellentia Christi secundum suam deitatem ex una parte, & de cluiate ac nihilitate beatissimę uirginis, quam habuit ex se ipsa ut creatura ex nihilo facta, talis & tan-

Tres sanctificationes matris.

Esse matrem dei, supremam dignitatem.

Albertus.

ra fuit puritas & sanctitas eius, q̄ non decuit purę creaturę in esse creato subsistēti dari maiorem, nec parē, imō in tantum puritas eius ac sanctitas, omnium ceterarū rationalium ac intellectualium creaturarū puritatem & sanctitatem excessit, præsertim quantum ad habitum atq; essentiam & acceptationem puritatis & gratiæ, sapientię ac uirtutum & donorum, quantum in his decuit matrem ueri dei, ministris eius præferri. Veruntamen actualis contemplatio, actualisq; feruor dilectionis non erant in ea tam excellēter saltem cōtinuę, quemadmodū in beatis deo indefinenter fruētibz. Nihilominus cōtemplatio & dilectio sacrosanctę Marię, quibus in hac uita contemplantur diligebatq; deum, fuerūt deo ita acceptę, tamq; efficaces, uirtuosę, pretiosę ac meritorię, q̄ per eas promeruit ad eminētiorem & clariorem deitatis contemplationem, ardentiorē quoq; & perfectiorem ipsius dilectionem & fruitionem promoueri in patria, quā aliquis sanctorū aut beatorū habet in regno illo cęlesti. Et per hæc pater ad cuncta obiecta solutio. De quotidiano autē & indefinēti dulcedine Marię, profectu in omnia grā, uirtute & dono, infra dicitur.

Articulus xxxix. Qualiter plenitudo gratię inerat uirgini gloriosę.

Luce.

Ingressus angelus ad Mariam, ait: Aue gratia plena. Multi theologi tradūt gratiam gratificantem, seu gratum facientem, realiter esse distinctā à charitate, & alia quacunq; uirtute, & iuxta horū doctrinam dicendū, q̄ suauissima uirgo Maria fuit plena gratia gratificante, habituali, perficiente essentiam animę eius, atq; ponente eam in esse supernaturali, deiformi, ad promerendū idoneo. Sunt autē diuersi atq; multiplices plenitudinis gradus. Sigdem de beato & magno Iohāne, ut nondū nato ex utero Gabriel sanctus p̄dixit: Spūs sancto replebit adhuc ex utero matris suę. De q̄ certū est, q̄ post ea multo plenior factus est gratia, & usq; ad ultimū uitę suę in hoc seculo diem creuit in grā. Similiter de apostolis scriptum est: Repleti sunt oēs spiritu sancto, de quibus id patet, q̄ ex diere pletionis illius quidie profecerunt in charitate & gratia, & in donis cæteris q̄ uirtutibus. Sicitaq; electissima uirgo Maria in matris suę utero multo copiosius uir repleta spūs sancto & gratia, quā sanctus Iohannes Baptista: atq; ex eo q̄ uti cœpit ratione assidue. Creuit quoq; quotidie in gratia, sapientiā & uirtute: sicq; ex iugi exercitatione interna, facta est ingenti gratia plena, quādo ad eā missus Gabriel angelus dixit: Aue grā plena. Necthunc gratia fuit ita plena, quādo ad eā missus Gabriel angelus dixit: Aue grā plena. Necthunc gratia fuit ita plena, quādo ad eā missus Gabriel angelus dixit: Aue grā plena. Necthunc gratia fuit ita plena, quādo ad eā missus Gabriel angelus dixit: Aue grā plena.

Luce. i.

Actu. a.

Vnde angelus dixit ad eā: Spūs sanctus supueniet in te, & uirtus altissimi obūbrabit tibi. In sup, in salutatione illa angelica, per gratiā potest intelligi cōgeries uniuersarū uirtutum in fusarū & gratuitarū, ac septem donorū, unā cum gratia gratū faciente, & beatitudinibus octo, atq; duodecim fructibus spūs, quibus oibus Maria pijsima plena tunc fuit, quantum ad suū pertinuit statū. Vez in superuentione spūs sancti, & conceptione filij dei, aucta sunt uehementer in ea omnia ista superna charismata. Deinde, in tam diurna deportatione diuinę adorādęq; prolis in utero, postea q̄q; quidie usq; ad horā suę felicissimę assumptionis, p̄sertim in die celeberrimo Pentecostę, q̄ cū ceteris in cœnaculo congregatis, præ oibus illis abundantissime spūs sanctum accepit, prout hæc infra plenius exponēt. De hac plenitudine grę Marię dignissime scribit Hæricus de Hassia: Aue Maria grā plena: plena totaliter, plena permanenter, plena supēffluenter, plena inq; grā plenitudinis omnium uirtutum, certitudine credendarum omnium ueritarum, gratia illustratio nis propheticę, contēplationis excellentissime, grā optimę cōpaginis naturalis, singularissime pulchritudinis corporalis, de ceterisq; habitudinibus moralis: qm̄ oim̄ artifex deus ad ipsius formationē in utero supnaturaliter cōcurrēns, filio suo dignū habitaculū fabricaturus, eā intrinsecus oim̄ gratificatiū charismatū & dignificantū habitū plenitudinē adornauit, ut etiā in exteriorē eius effigie grā diuina tā copiose efficaciterq; luceret, q̄ eius aspectus carnaliū estus extingueret, peccatorū corda cōpungeret, mundanorū hominum desideria ad cęlestia eleuaret, speculūq; mundiariū uniuersis confisteret cōtra peccata. Impleuit eā deus in uētre, p̄sentia in habitātis diuinitatis in corde, grā charitatis in ore, grā affabilitatis in manibz, grā misericordię & largitatis: Gratissima quoq; maturitate, in gressu in uultu, pudicissima puritate in intellectu, prudētia in cogitatu, munditia: modestia, in auditu: tēperantia, in affectu: uerēcūdia, in aspectu, atq; in oī sensu & corporis gestu, relucētia uirtutū p̄cipua. Hęc Hæricus. Præterea ad intelligēdum lucidius, qualiter plenitudo aliter competat Christo, aliter uirgini benedictę, pensandum quod in tertia parte Sum-

Aspectus
uiz peccatorū
estus extin
xit.

Summę suę sanctus Thomas confcribit: Plenitudo (inquiens) grę attendi potest dupliciter: Vno modo ex parte grę, alio modo ex parte habentis grā. Ex parte grę, dicitur esse plenitudo ex eo, quod quis pertingit ad summū grę gradum, & quantum ad eius essentia, & quātum ad eius uirtutē: quia uidelicet habet grā, & in maxima excellētia quæ potest haberi, & in maxima extēsiōne ad oēs grę effectus. Scđo attenditur plenitudo grę ex parte subiecti, qm̄ aliquis habet plene grā scđm suā conditionē, siue secundū intensionem, prout grā est in eo intensa usq; ad terminum ei p̄fixum à deo, iuxta illud: Vnicuiq; nostrum data est grā, secundum mensuram donationis Christi: siue etiā secundum uirtutem, in quantum habet facultatem gratię ad omnia quæ pertinent ad suum statum siue officium: & talis gratię plenitudo non est propria Christo, sed alijs communicatur: sicq; beata uirgo dicitur grā plena, non ex parte gratię: quia non habuit gratiā in excellentia summa qua potest haberi, nec ad omnes effectus gratię, cum horum utrunq; Christo sit proprium: sed dicitur gratia plena, quia habebat gratiam sufficientem ad statum, ad quem erat electa diuinitus, ut scilicet esset mater dei. Insuper, in eadem Summa, quæstione 26. testatur: Illos quos deus ad aliquid elegit, ita p̄parat ac disponit, ut ad id ad quod eliguntur, inueniantur idonei. Ideo tanta eam gratię plenitudine decorauit, ut decuit eam ornari ad hoc secundum moderamen sapientię: & sic beata uirgo præ cæteris Christo fuit propinquior, sic ad plenitudinem gratię Christi amplius propinquauit. Erat triplex perfectio gratię in Maria: Vna quasi dispositiua ad hoc, quod fieret mater dei: alia ex p̄sentia filij dei in utero incarnati, & hæc fuit maior quā prima: tertia fuit in eius glorificatione, quādo coniuncta est ultimo fini per gratiam consummatam. Præterea de plenitudine gratię uirginis uenerabilissime scribit Albertus in libro de laudibus eius: Beatissima uirgo grā fuit plena: Primo, qm̄ omnes grās generales & speciales omnium creaturarū in summo habebat: Secūdo quia & illas grās habuit, à quibus omnis creatura uacua fuit: Tertio, qm̄ eius grā tanta fuit, quod pura creatura nō fuit maioris gratiæ capax: Quarto, qm̄ increatā grām quę deus est, torā in se cōtinuit. Hęc Albertus prolixè declarat, & sane intelligēda sunt, cū certū sit capacitate aię Christi maiorē grām suscepisse q̄ fuit grā Marię dignissime. Vez ut tactū est, non decuit purę creaturę in esse creato subsistenti grām conferri maiorem, q̄ uirgini matri dei eię, imō nec gratiam ei æqualem, sed ualde minorem. Deniq; sicut ponitur natura naturans uidelicet deus autor naturę, & natura naturata, id est, à deo instituta & facta, sic iuxta uerba Alberti præacta, est gratia increata quasi gratia gratiās, id est, omnem gratiam creatam producens, & est ipsa pietas seu misericordia creatoris, de qua gratia potest intelligi, quod plenitudo gratię dicitur se Marię dulcissime totam atq; totaliter infudisse, ut puta filius dei in utero eius descēdens, & ex ea carnē assumens: Alia appellatur gratia gratiata, hoc est producta, causata, infusa.

Eph. 4

Maria quō
gratia plena.

Triplex in
Marię gratię
perfectio.

Albertus.

Gratia sta
plex.

Articulus III. De excellentia doni sapientię gloriosissime uirginis Marię.

Sapientia in animas sanctas se trāfert. Sanctorum patrum & catholicorum doctorum doctrina est, septem dona spiritus sancti inseparabiliter esse charitati cōiuncta: & quanto quis in charitate diuina extat perfectior, tantō in dono sapientię eminētiōr esse censetur. Ideo sicut suauissima uirgo Maria fuit in dei amore inestimabiliter feruens præ ceteris sanctis & uiatoribus uniuersis, ita in sapientia, quæ est domini, præ omnibus excellentissima fuit. Porro, septem dona spiritus sancti sunt habitus supernaturales infusi, per quos mens creata sit prompte docilis, mobilis ac dirigibilis à spiritu sancto, p̄ficiuntq; dona hæc ipsas theologicas tres uirtutes expediendo, habilitando & prompifficando eas ad exeundum in actus ipsarum. Itaq; per donum sapientię cognoscit & contēplatur mens deum & ea quæ dei sunt cum gustu interno, & discernit ea ab alijs ac bene iudicat de eisdem, cum conformitate & connaturalitate affectus ad ea, ut puta, quod soli deo sit summe pure ac finaliter inhærendum, quod que spiritualia, diuina, æterna incomparabiliter cunctis creatis, uanis, sensibilibus & caducis sint præferenda. Itaque in habentibus donum sapientię, cognitio atque affectio mentis circa diuina connexa sunt & concordant. Quemadmodum etiam assignantur gradus tres charitatis, ita & tres sunt sapientię huius gradus: ita quod tertius gradus charitatis ac sapientię inest perfectis, conuenit que personis heroicis. Habet quoque hic tertius doni sapientię gradus latitudinem grandem, & speciales gradus diuersos, atq; multiplicem perfectionis distinctionem & ordinem, secundum quod unus sanctus est sanctior alio, secundū innumerabiles distinctiones, gradus ac differentias perfectionis & sanctitatis. Vnde elicitur, q̄ sicut Maria pijs-

Sapientia.

simam uniuersis sanctis post Christum ineffabiliter extitit sanctior, ita & in dono sapientiae maior, perfectior atque splendidior. Propterea prae omnibus ineffabiliter, secretissime, suavissime, frequentissime, exuberantissime gustauit, experiebatur & sapuit pleno mentis ore, quod dulcis sit deus, quod bonus deus Israel his qui recti sunt corde, quod bonus deus sperantibus in se, animaeque fuerit illum, quod magna sit multitudo dulcedinis eius, quod uere ipse sit deus absconditus omni secreto secretior, intus candidissime micans, & menti purgatae ad intuendum ac degustandum digniter, clementer & copiose se pandens. Praeterea, Proverbiorum xi. ait scriptura: Vbi fuerit humilitas, ibi & sapientia: quod de sapientia ista (quae donum est) potissime intelligitur. Humilitas quippe mentem deo directe subicit ac subfermit ad suscipiendum ab eo lumen ac radios sapientiae salutaris. Quemadmodum ergo amabilissima uirgo Maria cunctis inaequabiliter fuit humilior, imò in totius humilitatis abyssu profundior, ac prorsus constantior: ita in dono sapientiae radiantissima ac splendidissima fuit, in propinquissimo stans contactu sapientiae increatae ad recipiendum in definenter ac liberalissime ab eadem sapientia, riuos, illuminationes recentes, assiduas, lucidissimas & feruentes, quibus benignissima atque humilissima mens deiferæ uirginis ac uirginæe matris indefinenter reficiebatur, recreabatur & exuberauit. Insuper Isaie ultimo, iuxta translationem antiquam ait pater & ternus: Super quem requiescet spiritus meus, nisi super quietum & humilem? Quemadmodum autem diuinitissima Maria fuit humilissima, ita sine dubio quietissima fuit mente, imò & corpore, quantum ei fuit possibile: solitaria diligens loca uel ut turur pudicissima, nec sine prægnaatibus in corde serens foras egrediens. Porro mente quietissima fuit, quippe in qua nulla unquam passio turbatum in quietudo, nullus strepitus culpe, nullus tumultuatum cogitationum, aut fluctuantium desideriorum inordinatus tumultus, sed iugis tranquillitas, atque in omni euentu pax stabilis & interna. Idcirco spiritus sanctus cum septem donis suis clarissimis in corde serens: nissimæ Mariæ, cum inenarrabili plenitudine ineffabiliter requieuit, & in dono sapientiae eam pulcherrime, imò & incomparabiliter uenustauit. Amplius, puritas cordis ad sapientiae incrementum ac complementum summe disponit: In malivolam namque animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis, sed sicut preallegatum est, sapientia in animas sanctas se transfert. Cum igitur sicut expositum est, pulcherrima uirgo Maria tantum splendet puritate ac sanctitate, quod sub deo maior nequit intelligi, constat quod increata supermunificentissima ac superopulentissima sapientia in animam benedictæ Mariæ se copiosissime transfulerit atque infuderit, & donum sapientiae tam indicibiliter in ipsa profecerit, quod prae omni pura creatura in esse creato subsistenti, hæc ipsa præstantissima sapientia mater, in sapientia dono incomparabili modo presulget. Adhuc autem Isaie 28. inducitur: Quem docet dominus scientiam, & quem intelligere faciet auditum: ab lactatos a lacte, auulsos ab ubere, hoc est, eos quod carnalibus abstinent oblectamentis. Unde & in Iob asserit: Sapientia non inuenitur in terra suauiter uiuentium. Quemadmodum ergo optima uirgo spiritualissima Maria, ab omni carnali mollitie omnique sensuali oblectatione immunissima fuit, & mundo ac carni maxime mortua, sic in dono sapientiae illuminatissima erat. Praeterea, quod fonti sapientiae & primo ac summo totius sapientiae causali principio propinquius extat, copiosius utique illuminatur, & repletur ab illo: idcirco quod deo incarnato uirginæ mater eius, prae cunctis existit propinquior, eod sapientiae dono fuit repletior. Nec dubium, quin tanto sit mater propinquior dei unigenito ex ipsa incarnato, quanto mater prae seruis proli propinquior perhibetur. Postremo quo sacratissima uirgo Maria mundissima suo creatori ex ipsa incarnato ac genito charior fuit atque similior, eo diuinitas gratiae suae, fluente sapientia, superna charismata, adorandus creator ei exuberantius comunicauit, & eam sibi in omni sapientia, sanctitate & honestate fecit simillimam, quia & per hoc mutua eorum conuersatio in seculo isto dulcior, conuentior, familiarior & amorosior fuit. Si quidem similitudo est causa amoris, & similitudo unio magis connaturalis agnoscitur: Ideo mutua conuersatio sapientium, in quibus non est immoderantia passionum nec peccati offensus, extat suauior.

Articulus III. De excellentia glorificandæ Mariæ in sapientia, quæ est donum gratiæ gratis datæ.

Alij per spiritum datur sermo sapientiae, alij sermo scientiae. Hæc uerba Apostoli de sapientia, quæ est donum gratiæ gratis datæ intelliguntur. Hæc autem sapientia est notitia diuinorum atque cognitio scripturarum, per quam quis scit ea quæ fidei sunt declarare, defendere, persuadere, ita quod nouit rationes & argumenta credendorum, per quæ aduersariis fidei ualeat resistere: quæ sapientia ad doctores ac prælatos spectat potissime,

tissime. Et potest sapientia ista à malis ac bonis haberi hominibus, sicut & cetera dona gratiæ gratis datæ potest quoque tam ex diuina & supernaturali infusione, quam ex instructione humana seu studio obrineri. Denique, in hac sapientia credit celeberrima atque mundissima uirgo Maria prae cunctis doctoribus & prelatibus ecclesiae, prae uniuersis apostolis ac prophetis, prae euangelistis & patriarchis excellentissima ac illuminatissima extitisse, & ipsas scripturas intellexisse profundius, ordinè quoque & nexu, consonantiam ac rationabilitate credibiliu agnouisse lympidius, in tantum quod ipsi quoque gloriosi apostoli habuerunt ad eam refugiu, & illuminationem acceperunt ab ea. Quæ admodum namque diuine scripturae, quo ad earum principale intentum, in ea & per eam excellentius sunt impleret: sic datum est ei illas clarius penetrare, & de earum mysterijs decurrit eam à spiritu sancto lucidius edoceri ac gratiosius illustrari. Cum enim ueraciter dicat apostolus Paulus: Nos non spiritu huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex deo est, ut sciamus quæ à deo donata sunt nobis: quanto magis præstantissima & illuminatissima uirgo deifera ex unitione & irradiatione spiritus sancti cognouit dona sibi desuper impartita, & qualiter in ea ac per eam essent completæ prophetarum scripturae, qui omnes, ut etiam Hebræorum fatentur doctores, non sunt locuti, nisi super dies Messie, id est, de Christi aduentu insignibusque mysterijs eius, quem electissima ac honestissima uirgo Maria concepit ac peperit. Denique, ipsa de beneficijs sibi desuper condonatis, fuit totis uiribus deo gratissima: idcirco hæc ipsa beneficia eorumque dignitatem ac eminentiam clarissime ac profundissime quantum pura extitit creaturae uiaticis possibile, intellexit: ut puta, quanta dignitas sit esse matrem dei, quanta charitas, pietas, sapientia, iustitia, omnipotentia deifuit, quod per incarnationem & mortem uerbi æterni genus redemit humanum, quod decentissimum fuit per filium de incarnationem ac passionem mundum saluari. Praeterea, felicissima Maria sicut corpore fuit pulcherrima complexionisque optima: ita ingeniosissima fuit mente, fructuosa ac doctissima ualde: idcirco ad recipiendum copiosissimas illuminationes à spiritu sancto fuit aptissima. Nec dubium, quin eam quotidie affluentissime illustrauit, quæ eum concepit & peperit, lactauit & nutriuit, à quo ipse uere æternaliterque procedit. Amplius, sicut præhabitu non est, puritatis efficit hominem diuine illustrationis capacem, & quo intellectus exciterit purior, eo ad sapientialem illuminationem dispositior digniorque consistit. Ideo sicut præstantissima uirgo Maria fuit post Christum summa & incomparabili puritate ornata, sic & in sapientia ista & scripturarum notitia, omni quoque illustratione superna fuisse excellentissima est credenda. Adhuc autem, sicut euangelista testatur, benedicta uirgo Maria conseruabat in corde suo, non dubium quin cum diligentia maxima omnia uerba quæ erant de Christo, quæ ipsa à pastoribus, ab Elisabeth, à Magis, à Symeone, ab Anna, & præsertim ab angelo sancto audiuit, & ea in suo contulit corde. Denique, certissimum est, quod uerba ab ore unigeniti sui prædicando prolata diligentissime auscultauit, atque prae ceteris sapientissime intellexit, sicque per istam assiduam, seriosam ac feruendam diuinorum eloquiorum conseruationem, reuolutionem, collationem, summe profecit in sapientiali intelligentia scripturarum, tum ex naturalis ingenij acumine, tum ex supernaturali gratiæ lumine, tum ex habitibus sapientialibus ac scientialibus acquisitis atque infusis, potissime uero ex frequentissima, gratiosissima ac prorsus plenissima illustratione æternæ & increatæ sapientiae, quam concepit, peperit & nutriuit. Insuper, in omni genere principium est maximum, & in ordine suo potissimum: & quod illi extat uicinius, est ei similius. Christus autem fons sapientiae in excelsis, in uniuersitate fidelium & sapientium ac legislatorum est caput & uertex, causa uniuersalisque dator illuminationis totius. Hinc deificatissima mater ipsius, post eum in omni ecclesia præcunctis presulfit in omni sapientia, scientia intelligentiaque scripturarum. Denique, ut recitat Cassianus, sancti patres edocuerunt, quod in uera, profunda ac salutari scripturae sanctae notitia cupiens crescere, non opus habet libros multos reuoluere, sed puritati internæ studere, in qua quanto plus creuerit, tanto copiosiori diuinæ illustrationis radio desuper perfundetur. Ideo, quo Maria dulcissima præcunctis in omni exercitatione interna, occupatione uirtuosa, puritate splendidissima enituit, abundauit, effulsit, eod ad intelligendum sacra eloquia, diuina mysteria scripturarum que abdita exuberantius ac lympidius docebatur diuinitus. Deinde, pensemus quod Iacobus hortatur & affirmat apostolus: Si quis in diger sapientia, postulet à deo, qui dat omnibus affluentem & non improperat, & dabitur ei: postulet autem in fide nihil hæsitans. Unde & Psalmista: Accedite (inquit) ad eum & illuminamini. Itaque, quo incomparabilis diuina feruentius, frequentius, fidelius ac fiducialius dominus exorauit pro sapia & uirtute, eod celerius & copiosius exaudiebat ac replebat

1 Pet. 2
Psal. 72
Thre. 3
Psal. 30.
Isaie. 45
Prouerb. 11

Isaie. 66

Iob. 28

1 Cor. 12

1 Cor. 8

Maria gratia
sua fuit de
beneficijs si-
collatis.

Luc. 2
Luc. 2
Mar. 23

Eccl. 1

Cassianus

Psal. 133

Iaco. 8

autē atq; sanctissima uirgo Maria ab hora qua cepit assidue uti rōne, in exercitijs uite con- templatiue præactis, in orationibus feruidis, in meditationibus puris, in deuotissimis delaudibus & spūalibus canticis exercitauit se ualde fixe, frequētissime, affectuosissime & pure, atq; in omnibus his mirabiliter & incomparabiliter profecit quotidie: deo tēpore procedente, facta est uita ipsius contemplatiuissima, imō eminentius contemplatiua, q̄ uita Adē in statu innocentie, quemadmodum in charitate sapientissima, latria omniq; uirtute & dono ualde perfectior fuit illo, & inter uitā beatorum ac uiatorū fuit præcipue merito modo se habens, atq; ad uitam beatorum præ cunctis uiatoribus inenarrabili modo propinquas, & proxima uite angelice. Incomprehensibilis em̄ in incomprehensibiliter ac liberalissime operabatur, irradiauit, communicauit, calefecit, monuit, excitauit, perfecit, uniuersis in anima suę dilectissime matris, que luce sapientie, charitatis feruore, exercitatione interna tam copiosissime fuit referta, p̄fusa, assuefacta, q̄ nequaq; poterat obliuisci sui dilecti, neq; ab intimis & secretissimis illius amplexibus abstinere, imō incessanter feruebat in illo. At uero tot & tāta, imō tam incomparabilia beneficia ei fuerunt collata, tot supernaturalia ac magnificētissima dei opera fuit in seipsa experta, tot & tāta audiuit uerba celestia ac diuina ab angelo sancto, ab Elisabeth & Zacharia, à pastoribus, à Symeone & Anna, à magis, deinde à proprio filio secum dignatissime conuersante, q̄ horum utiq; nequaq; poterat obliuisci, sed cōtinua horum memoria, collatio, contemplatio, admiratio inerat menti eius, & ipsa excellētissime creditur adimplese illud Deuteronomij: Erunt uerba dñi in corde tuo, & meditaberis ea sedens in dōmo tua, & ambulans in itinere, & dormiens atq; consurgens. Postremo ipsa incomparabiliter felix ac dulcis Maria, tot annis habuit secum præfens & sibi conuiuens, domesticę cōmorans totius contemplationis obiectum, sapientie fontem, ueritatem æternā, deum incarnatum, dei patris ac suum unicum filium, quem tam corporalibus q̄ spūalibus oculis sincerissime, reuerentissime & affectuosissime in uebatur, atq; ex tā diuturno, quotidiano, assiduo feruentissimoq; aspectu in omni perfectione, stabilitate ac plenitudine uite contemplatiue in indubiler creuit quietissima ac trāquillissima uirgo, quæ sic quiescendo prudentissima fuit.

Articulus VIII. Quod mitissima atq; dulcissima uirgo Maria præ omnibus sanctis, post Christum in hac uita altissimæ contemplationum splendore resplendit.

Trahitur sapientia de occultis, & abscondita est ab oculis omnium uiuētium. Cōtemplatio quæ est amorosa ac sapida dei cognitio, actus est sapientie que est donum: & sicut iuxta præhabita, sacratissima uirgo Maria præ cunctis uiatoribus, dono sapientie incomparabiliter fuit ornata, splendidissime decorata, ineffabiliterq; impleta: sic præ uiatoribus uniuersis clarius atq; profundius in uita hac contemplata est deum, & intellexit diuina, celestia ac æterna, imō quātum purę extitit unquā possibile creaturæ in esse creato subsistenti, stabiliter, pure, feruenter, & quasi continue fuit diuinorum contemplationi intenta, mysteriorumq; Christi sedula ac deuotissima meditatrix, intuitum suę purissimæ ac feruentissimæ mentis in increatā simplicissimæ deitatis ac superbeatissimæ trinitatis lucem lympidissime figens, amorosissime ac deliciosè demergens, abyssum quoq; incomprehensibilium iudiciorum ipsius profundius specularans, & arcantū supersapientiale consilium eius de modo saluandi genus humanum sublimius penetrans, tantoq; euidētius mysteria incarnationis & natiuitatis Christi intelligens, q̄to singularium datū est ei illa in seipsa felicissime experiri, eademq; in ea & per ea impleri. Præterea iuxta præacta, per tertium ac supremum sapientie donum fit homo quasi secretarius & consiliarius dei. Idcirco quod præstātissima uirgo Maria in hoc supremo sapientie dono fuit ineffabiliter cunctis perfectior, eo eminentius ac familiarius fuit præ uniuersis cōsiliaria & secretaria omnipotentis, atq; ex reuelatione & intuitione diuina, nouit plura secreta & secretiora mysteria, etiā clarius q̄ alij sancti, ita q̄ mente gratissima, excellentissime dicere potuit creatori: In certa & occulta sapientie tue manifestasti mihi. Insuper per charitatem mens creata coniungitur deo potissime: & quo in charitate fuerit syncerior, feruentior atq; perfectior, eo intimius ac familiarius deo unitur, copiosius quoq; ab ipso illuminatur, erudit, ac ungitur. Electis etenim suis præcipuis, deus adorandus essentialiter bonus & substantia liter charitas ipsa, sua pandit secreta, sicut in Genesi ait: Num celare poterō Abraham que facturus sum? Vnde & Amos dixit propheta: Non faciet dominus uerbum, nisi secretis suis reuelauerit ad seruos suos prophetas. Ideo electissime ac dilectissimæ suæ sponsæ, imō & præcha

Marie uirg. angelicæ uite proxima.

Luc. I. u. 2. Marc. 2.

Deut. 6.

Iob. 2.

Psal. 70.

Gen. 18.

issimę matri excellentissimā cōdonauit diuinorū intuitionē. Amplius, egregia & propinqua contemplandi dispositio est puritas mentis, iuxta qd̄ ait saluator: Beati mundo corde, qm̄ ipsi deū uidebūt. Vñ ut tactū est supra Sap. 7. legitur: Sapia in aias sanctas et irruosert. Idcirco q̄ misericordissima uirgo Maria cūctis sc̄tis fuit in puritate p̄clarior, eo & in acuminē ac feruore contemplationis sublimior. Insuper, ut tradunt doctores, fomes & ois inclinatio ad peccandū, imō & peccādū possibilis, ablatę erāt à Maria mūdissima, ita q̄ corp⁹ nō traxit mentē eius ad contemplationis lumine reuocauit, neq; occupatio ulla exterior, imō om̄e qd̄ egit extrinsecus, assidue reuult ad dei honorē ac uerā salutē. Nulla quōq; otiositas, nulla omisso aut negligentia unq; habuit locū in ea: deo indefinenter, continue aut summe assidue memor extitit dei, cogitauit salubria, contēplabatur diuina, & p̄fectissime adimpleuit illud Apostoli: Omne qd̄ cunq; facitis in uerbo aut ope, oīa in noīe dñi nr̄i Iesu Chr̄i agite, gr̄as agentes deo p̄ri p̄ ipsum. Et qd̄ dixit Psalmista: Benedicā dñm in om̄i tpe, sp̄ laus eius in ore meo. Deniq; tres isti effectus hierarchici, purgati, illuminati & p̄fici, adiuuicē sunt cōnexi, sic q̄ ad maiorē purgationem sequitur illuminatio maior, ad maiorē quōq; illuminationē maior p̄fectio: Ideo sicut unica uirgo Maria cūctis erat incomparabiliter purgatiore atq; p̄fectior, ita & præ uniuersis sanctis ineffabiliter illuminatissima & cōtēplatiuissima extitit. At uero de eminentia cognitionis Marię altissimæ, S. ait Bernardus: Quis illa forsan excepta, que sola in se hoc meruit experiri, intellectu ualeat capere aut rōne discernere, qualiter inaccessibilis ille splendor uirginis se infuderit uiscerib⁹, q̄a nimis res erat in sacramēto: & qd̄ sola p̄ se trinitas in sola & cū sola uirgine uoluit opari, ei soli datū est nosse cui darum est felicissime experiri. Dicat ergo, spūsanctus supueniet in te, q̄ te utiq; sua potentia fecerit dabit, & uir⁹ altissimi obūbrabit tibi, hoc est, illū modū quo de spūsancto concipiēs, Chr̄s dei uirtus & dei sapia sic in secretissimo suo cōsilio cōteget, quatenus q̄ notus est p̄ri, notus sit tibi: ac si angelus uirgini responderes: Quid à me requisit qd̄ mox in te ipsa experieris? scies scies, sed illo doctore q̄ actore: nec pōt doceri, nisi à donante: nec addisci, nisi à suscipiente. Adhuc aut cum dñs dicat: Non uidebit me hō & uiuēt, dicitur, q̄ quāto aliq; perfectius moritur uitæ presentī, & om̄i priuato amorī ac carnalitati atq; inordinatę om̄i affectioni om̄iq; culpe, tanto ad contēplationē est aptior, imō ad contēplandū altissime magis idoneus. Porro, beatissima dñā & regina cœlorū, uite carnali, mundanę, presentī om̄iq; culpe & inordinatiōi ac priuato amorī fuit plenissime mortua, & cū Ap̄lo, imō p̄ ap̄lo excellentissime dicere poterat: Uiuo aut̄ iā nō ego, uiuūt yo in me Chr̄s. Idcirco in altitudine, claritate, stabilitate & perfectione cōtēplationis fuit ineffabili modo præclaratissimè super oēs uiatores penitus mortua fuit mundo & carni, & uita peccati extincto iam fomite, irrefuscitabiliter mortua fuit in ea. Ideo sacratissima uirgo Maria perfectissime præ omnibus adimpleuit, quod ad Colossenses hortatur Apostolus: Que sursum sunt que rite, ubi Chr̄s est in dextera dei sedēs: que sursum sunt sapite, nō que sup̄ terrā: Mortui em̄ estis, & uita uestra abscondita est cū Chr̄o in deo. O q̄ præclarissime, uita spūalissime cœlestis q̄ uirginis fuit cū Chr̄o in deo abscondita, ut puta summe interna atq; angelica. Vñ de & cōuersatio eius præcipue fuit in cœlis: sicq; sanctuarium dei ingressa, habitauit infra sanctāstas cœlorū, & superne curie per contēplationē cœliformē extitit præsens, sup̄ se iugiter eleuata, stansq; indefinenter in contactu solis iustitię, à quo illuminabatur assidue, prorsus liberalissime. His consonat illud beati Gregorij: A quibuslibet in hac carne uiuentibus, sed tñ inestimabili uirtute crescentibus, potest claritas dei uideri, si tñ huic uite funditus mortentur. Certumq; est, nullā unq; pure creaturā fuisse huic uite tā purā ac integre mortuā, ut benedicā uenerā dñm q̄ Mariā. Idcirco ipsa præ cunctis in uita hac claritate dei est lympidissime contēplata. Postremo, beatitudo & p̄fectio uite huius, est inchoatio que dā & præ gustatio felicitatis supernę: & beatitudo illa cœlestis correspondet beatitudi dñi uie, que admodum finis medio, & premiū merito: Ideo sicut amatissima dei incōparabiliter maior est in beatitudine consummata & uisione per speciem, ita in uita hac in beatitudine inchoata, & contemplatione per analogicum lumen, fuit cunctis præfulgens.

Articulus IX. Despēbus contemplationis, & q̄ gloriose in illis præminens fuit genitrix uirginalis.

Accessistis ad montem Sion & ciuitatē dei uiuentis, & Ierusalem cœlestē, & in uul-torum milium angelorū frequentia, & ecclesiam primitiuorū: q̄ conscripti sunt in cœlis, & iudicem om̄ium deum & sp̄m iustorū, perfectorū. Accessus iste Christi Dd fufidelium

Marc. 5. Sapien. 7.

Maria fomite & omni peccandi libi sine caruit.

Col. 3.

Psal. 72.

Luc. 1.

1. Corin. 1.

Exod. 33.

Gala. 2.

Col. 3.

Philip. 3.

Gregorius 8.

Heb. 12.

fiffideliū ad militantem ac triūphantem ecclesiā, ad angelos phalāgas, ad iudicē deū &
 spū sanctum, iustorum & perfectorum sanctificatorem ac habitatorem, est spūalis per si-
 dem & charitatē contemplationisq; gratiam. De quo accessu ait Psalmographus: Accedi-
 te ad eum & illuminamini. Atq; Apostolus: Ad eum cum fiducia ad thronum grā eius,
 Tāguntur quoq; in præinducta autoritate Apostoli diuersa contemplationis obiecta, scdm
 quæ quidam species quasdā contemplationis assignāt. Porro, sanctus Bernardus assignat
 contemplationis species quatuor, quarū prima est, admiratio maiestatis, hoc est, intuitio
 incomprehensibilis deitatis cum ingenti admiratione infinitæ excellentiæ ac incomprehē-
 sibilitatis ipsius, ita ut homo huic contemplationis speciei intentus, dicere queat illud Iob:
 Digne eū inuenire non possumus, & enarrari non potest: ideo nō audebūt contēplari oēs,
 qui sibi uidentur esse sapientes. Secunda species contemplationis, est consideratio iudicio-
 rum altissimi, in quorum consideratione & discussione contemplator deficiens, dicere po-
 test: O altitudo diuinitarum scientiæ & sapientiæ dei, q̄ incōprehensibilia sunt iudicia eius, &
 inuestigabiles uia eius. Tertia est speculatio beneficiorū dei, ex quorū intuitu dicere con-
 gruit contēplanti: Quid retribuam dño pro omnibus quę retribuit mihi? Itemq; Bene-
 dic anima mea domino, & noli obliuisci omnes retributiones eius. Et rursus cum Isaac: Mē-
 serationum domini recordabor, laudē dominū super omnibus quę reddidit nobis, & quę
 largitus est nobis secundum indulgentiā suam. Quarta est diuinoꝝ attentio promissoru,
 quæ teste Apostolo, nec oculis uidit, nec auris audiuit, nec in cor hoīs ascenderunt, hæc
 sunt bona gloriæ quæ præparauit dominus suis electis. In his contemplationis speciebus
 gloriosissima Maria fuit altissima: nempe quo in seipsa fuit humilior, quo propriam nihilite-
 ratem profundius intulit, & ea ex quę cōsideratione seipsam profundissime humiliauit,
 frequentius acutiusq; pensauit, eo uehementius admirabatur, q̄ deus maiestatis immetē
 tam gratiosissime, dignatissime ac munificentissime egit, cum ea, q̄ sublimitas illa prorsus
 illimitata tam incomprehensibiliter se exinaniuit, tamq; supersublime & humilime circa
 ipsam se habuit ac taliter conuefatur cum ea. Insuper, quo sacratissima uirgo Maria in
 seipsa humilior fuit ac purior, sapientior & illuminatior, atq; incircumscriptibili maiestati
 per charismata sublimiora propinq̄ familiariusq; unita, eō infinita excellentia dei sym-
 picus ei respicēdit, & eo plus maiestatis infinitatem ac gloriæ plenitudo perfectiorisq;
 omnimodam admirabat immensitatē, & sedens obstupuit, & præ admiratione defecit, atq;
 ex comparatione cohabitantis sibi ex se nati incomprehensibilis dei humiliat seipsam in
 effabili modo, ac tātā maiestatis & humilitatis filij sui respectu, seipsam & oēm suam digni-
 tatem ac humilitatē reputauit pro nihilo. Præterea q̄ imperscrutabilia secreta & iustitia
 dei iudicia, qualiter ab exordio inter electos reprobosq; discernit, qualiter semper fuerunt
 pauci electi, quō Abrahā p̄iarcham & eius posteritatē ex Isaac elegit, & gentiles usq; le-
 gis predicationē reliq̄t, & quō exinde relicurus fuit Iudeos & saluatoris gentiles, contē-
 plabat Maria sanctissima, timorata ac sobria mēte, quod etiā in Cantico eius ostendit: Dis-
 sit (inq;) superbos mente cordis sui. Deposuit potētē de se de, & exaltauit humiles. Ampli-
 us, ut patet ex præinductis, beneficia dei tā gñalia q̄ specialia, itemq; singularia sibi soli col-
 lata, tanto clarius intellexit, quo præ cæteris magis grata extitit deo omnium beneficiorū
 datori, & quanto plus beneficia quædam generalia ac specialia per ipsam hominibus sunt
 donata, atq; quo ipsa omnium fonti bonorū uiciniū fuit unita, & supernaturalius ac emine-
 tius assimilata ac cōfors effecta: Nempe ex ea & per eā deus noster factus est frater noster,
 creator noster factus est noster saluator, iudex noster factus est noster aduocatus: & dñs
 scientiæ, factus est magister noster ac legislator: & dñs angelorum, inter hoies conuersari
 dignatus est. Quāta sint ista, uirgo purissima præ cæteris uiatoribꝝ profundius intellexit,
 tanq; cōcausa & suo mō hoīs origo. Simili mō, q̄ta sit dignitas & excellentia, pmissorū altissi-
 mi, munorū gl̄ie, ac totius felicitatis æternę, ipsa præ cūctis uiatoribꝝ ualde splendidius intue-
 bat, eo q̄ propter illa hoībꝝ recuperāda unigenitus dei p̄ris, factꝝ fuit filius eius, & tot & tā
 tafecit ac ptulit. Etenim ex dignitate legati, magnitudo causę solet pp̄ di. Cōformiter, ex ual-
 lore & eminentia pretij, pretiositas empti boni & obreū pensat. Contēplabat ergo sapien-
 tissima uirgo Maria p̄spicacitate mirabili, quæ admodū ad angelice beatitudinis equalitatē
 & ueritatē factꝝ sit hō, q̄ p̄tiofissima bona sint nobis p̄parata in coelis. & orauit assidue, imō
 est uatissime, ut ad ea hoies pducā: sed & doluit uehementē, q̄ tā multi ea sic uilipēdunt ac
 pdūt. Deniq; sp̄s contemplationis adhuc aliter distinguunt & assignantur, ut prima uocellu
 gnaturalis cōtēplatio adorāde trinitatis: scda dicat naturalis speculatio simplicis deitatis
 tertia

Plal. 21. Heb. 4.

Contempla-
tiois species.

Iob. 37.

Plal. 119
Psal. 102
Isa. 64. 63

Ira 64
1. Cor. 2

Luc. 17.

Ecc. 44.

Luc. 1

Bar. 3.

Alia species
contēplatio-
nis assigna-
tio.

tertia, consideratio assumptæ humanitatis: quarta, intuitio naturalium effectuum: quinta,
 inspectio supernaturalium operū, ut puta donorū græ ac glorię: de qua distinctione specie-
 rum contemplationis, in opusculo de contemplatione tractaui. Itaq; in his contemplatio-
 nis sp̄sbus illuminatissima ac splendidissima uirgo Maria cunctis inestimabiliter fuit per-
 fectior. Cum enim super beatissima trinitas elegerit eā in summā confortem, familiarissimāq;
 amicam, in comparatē dei patris, in uerā genitricē filij eius, in matrē illius a quō spūsan-
 ctus uere procedit, in præstātissimū paraclētū adorādi sacrariū, dubiū nullū relinq̄t, qn̄ ual-
 de præ eminentiorē sui cognitionē tā electissimę & incōparabili cōtulit uirgini, ut & ipsa
 tantā grām clarius contēplādo gratior esset datori. Cōformiter, qm̄ deus ex ipsa uoluit in-
 carnari, suæ deitatis perspicaciorē contēplationē præstitit ei, humanitatē quoq; uerbi ex
 se incarnati ac eius mysteria tāto familiarius lucidiusq; cognouit, q̄to certius & experimē-
 talius sciuit, quō uerbum æternū fuit in ea, & ex ea incarnatū & natū, eductū & contrē-
 ctatum ab ea, cōmoratū & conuersatum cum ipsa, atq; in eius presentia fermocinatū, signa
 & prodigia opatum. Postremo, dona naturę & græ ac glorię tanto sapientialius contē-
 plabatur, quāto de oīm hoīs notitia eminentius deicit illustrari ac edoceri matrē actoris
 omnium horum ab ipso unigenito suo, q̄ dona sua in propria dilectissima, amorosissima at
 q; purissima matrē specialius munificentiusq; locauit, auxit, perfecit.

Articulus X. Quod ad mysticę theologię p̄fectionem, affectuosissima ac
mitissima uirgo præ cūctis uiatoribus excellenter puenit.

Mirabilis facta est scientia tua ex me, confortata est & non potero ad eā. Nō solū
 diuinitus Dionysius & theologi eū sequentes, sed subtiliores quoq; philosophi
 concorditer sunt restati, q̄ p̄fectissima cognitio quam in hac uita habemus de
 deo, est per negationē, i. per ablationē & abnegationē uniuersorū ab ipso. Etenim
 deum dupliciter in hac uita cognoscimus, primo p̄ affirmationē, ascribēdo ei qcqd̄ p̄fecti-
 onis in rebus inuenit creatis, tanq; fontali, causali & exemplari oīm rerū principio, cū excellē-
 tia infinita, oīm inspectioe seclusa: Scdo p̄ negationē, uniuersa & singula abnegando de
 ipso tanq; de essentiali & incōprehensibili oīm creatore, nil eōe aut uniuocū cum crea-
 turis habere, sed cum infinita excellētia oīa transcendēte, æterno nōi scibili, urputa nullā
 causam habente, cum scire sit rē p̄ causam cognoscere, quę q̄tum ad qd̄ est penitus ignora-
 mus, quē in uita presentis cognoscimus tāto p̄fectius, q̄to clariꝝ intuemur nō posse nos eū q̄
 ad qd̄ est agnoscere, imō ab eius clara huiusmodi cognitione in infinitatē deficere: & hoc
 mō p̄ mysticā theologiā cognoscimus deū nō q̄ quæcūq; talis cognitio dei mystica the-
 ologia existat, imō mystica theologia est p̄fectissima actio & cōtēplatio doni sapientiæ: se-
 cundū gradū suū p̄remū, dum mens deo p̄ ardentissimā charitatis affectionē infigitur &
 unū sup̄grediendo ac relinquendo oīa sensibilia & intellectibilia, cūcta creatā, & seipsam
 ac propriā actionem, ita q̄ tota in deū transformata, rapta, absorpta nihil hoīs aduertit, sed
 soli incōprehensibili deo tanq; quo ad qd̄ prorsus ignoto, purē ac integre est coniuncta
 & in ipsum prorsus demersa. Fit aut̄ unio ista in apice mentis & uertice uoluntatis p̄ arden-
 tissimam charitatem atq; per abstractionem ab omni ente creatō, ad quam requiruntur re-
 formatio passionum, extinctio uitiorum, collectio & tranquillatio cordis. Inter dum uero
 repente rapitur mens in deum preuenta spūsancto, & quasi sopita propria libertate absq;
 sua dispositione, conatu & deliberatione, ex irradiatione, inflaminatione & attractione oīm
 potentis, q̄ sic mens deo tā uehementer intētra est, atq; in eius admiratione & dilectione
 suspensa, q̄ omnium obliuiscitur cæterorum. Hæc est mystica theologia secretissima, affe-
 ctuosissima ac immediāta mentis cum deo locutio, eiusq; intuitio, quæ est caliginis in gref-
 so atq; inspectio, hoc est diuina, æternę, immetens, incomprehensibilis & inuisibilis lucis,
 quātum possibile est, agnitio: quā mens certissime cernit deum prorsus sup̄substantialem,
 incomprehensibilem & superignotum consistere. Deniq; ad hanc mysticā theologiam
 sex dicunt cōcurrere ac req̄ri, quę sunt pax uera, internū silentiū, adhēsio amorosa, q̄es api-
 cis intellectiue in deo & obdormitio in eodē, atq; intuitio ipsa caliginis. Itaq; q̄ oīa ista ex-
 cellētius in gloriosissima uirgine Maria fuerūt, eō ipsa præ oīm uiatore ad mysticę plenitu-
 dinē theologię præclarius est pducta. Fuit plane in ea incomparabilis puritas cordis, trāgl-
 lissima pax p̄ctoris, internū silentium ab omni strēpitu tumultuātium cogitationū ac flu-
 ctuantium desideriorū, imō ab omni distractione in ordinationēq; animi, adhēsio amorosif-
 sima, inseparabilis, plena & integratę quoq; in deo dulcissima, in quo oīs eius intentio,
 affectio, occupatio fuit immobiliter ac indeuialiter fixa: & obdormitio in eodē, p̄ quā de

Plal. 119
Perfectionis
na de deo
cognitio, est
per abnegati-
onem.

Theologia
mystica.

Ad mysticā
theologiam
sex cōcurrūt.

fluens se seipsa, in ipsum tota defluxit, non mutata substantia sed actione in deo prorfus sim-
plicata: atque caliginis intuitio, quae essentialiter est ipsa mystica theologia. Itaque sicut uir-
tutes morales passionum moderatrices uirtutes intellectuales ac theologicae, ipsaque dona
spiritus sancti fuerunt in benedicta incomparabilique Maria in maxima perfectione et in termino
excellente, ineffabiliter praeter omnia pura creatura uirgine: sic et mystica theologia in termino
excellente fuit in ea, et praesertim prout mystice theologie contemplatio causata ex preuen-
tione diuina procedente ex dilectione dei ad hominem: quia quem amplius diligit, magis in se
trahere solet. Ideo sicut optima amabilissimaque Mariae praeter omnia pura creatura in esse crea-
to subsistit inaeftimabiliter praedilexit: sic et ad mystice theologiae contemplationes altissi-
mas ubertim et gratiosissime eleuauit, mera gratia praerueniente. Denique, quo felicissima Maria
fuit in exercitijs uirtutis contemplatiuae ac donis sapientiae magis exercitata, et in puro ac feruentis-
simo dei amore actuali stabilior, eodem ad mystice theologiae assiduas ac perfectissimas uisiones
fuit habilior. Postremo, huiusmodi contemplationes sublimes, praefertendas, ut frequentius credidit
habuisse absque alienatione a sensu omni exteriori et stupore, debilitatione immobilitacioneque
corporis, quae in alijs raptis uidentur: hoc fuit ex moderamine et dispensatione omnipotentis,
sic esse uolentis in uirgine benedictae: quoniam purissima et illuminatissima mens gloriose ac
summe deificatae Mariae fuit ad lucem et irradiationem diuinam ad mystice theologiae uisiones
eleuante magis proportiionata ac roborata.

Articulus XI. De excellentia contemplationis Mariae mundissimae
comparatione cocontemplationis aliorum.

Qui sunt isti, qui ut nubes uolant, et quasi columbae ad fenestras suas: In his uerbis
sanctus propheta miratur altitudinem contemplationis sancto- rum: inftar nubis à ter-
ra ad superna surgentium, ductuque occulto ad caelestis patrie mansionem atpen-
de erigentium. Tales in euangelica lege innumerabiles extiterunt, et in primis san-
cti apostoli, imò utriusque sexus plurimi, inter et super quos omnes humilima uirgo Mariae forsitur
primatum, ut ex preinducto constat articulo. Verum quoniam in moralibus et rebus humanis ex-
emplaris deductio plus informat, ut plenius deducatur excellentia contemplationis deiformis
Mariae, de inferiorum contemplatione sancto- rum aliquid tangam, ut horum respectu, exemplo et compara-
tione elucescat propositum. Atque in primis de beato Paulo patet apostolo, quod raptus fuerit usque ad
tertium caelum, audieritque uerba arcana quae non licet homini loqui. Vnde dixit: Ne magnitudo
reuelationum extollat me &c. De altitudine demum uisionum et contemplationum S. Iohannis
apostoli, in Apocalypsi et prologo libri illius plura continentur. Denique, de preclara Maria Mag-
dalena testatur historia, quod in uastissima comoraes eremo, eleuabatur quotidie angelorum mi-
nistrio in aera septies, audieritque etiam corporeis auribus melodiam caelestem atque angelicas uo-
ces. Sic et de sancta illa Maria Aegyptiaca uerax narrat historia, quod orando et contem-
plando eleuabatur in aere. De magno quoque praeter Antonio legitur, quod frequenter totis noctibus stetit
uigilans in oratione et contemplatione, quousque sol de mane super faciem eius irradiaret. Sic et ab-
bas Arsenius interdum inuentus fuit, stans eleuatis manibus in contemplatione, raptus et extra
sit, atque in signum interioris sui feruoris ac luminis, uidebatur decem digiti eius inftar decem lapida-
rum splendentium fulgidi et ardentes. Abbas quoque Sylluanus post raptum mirabilem reuersus
ad se, uere testatus est: Ego hucusque raptus fui ante thronum gloriae dei, et steti ibi, uidens glo-
riam eius, et modo dimissus sum. Insuper abbas Dulas de abbate suo S. Bessarione narrauit, quod stetit
per XIII. dies in contemplatione et raptu continuo. Sic et uir mirabilis innocentijs abbas Syso-
is, quoniam manus suas in oratione extendit, mox eas retraxit, ne rapere tur. Harum contemplatio-
num sublimium artifex et magister ac praedicator diuinus et magnus Dionysius fuit. At ue-
ro sanctus doctor Hieronymus, in regula ad Eustochium de se ad dei gloriam ac omnino-
rum aedificationem ueraciter refert, quod frequenter per hebdomadas in integras extitit raptus, nil
corporeum sentiens, et angelice curiae praesens, ac super beatissimam trinitatem contem-
plans, et ineffabilem ibi gloriam habens. Sed et seraphicus ille Franciscus, qui in contemplationi-
bus suis frequenter eleuabatur in aere, et interdum tam alte, quod uideri uix poterat: nonne co-
templator fuit sublimis: Similiter frater Aegidius, de quo refert Bonauentura, quod toties uidi-
dit eum raptum in diuinis etiam uno die, quod uidebatur angelicam ducere uitam in terris. Et
nunc quod digne narrabo de sancta et innocente uirgine Elisabeth de Spalbeec, quae quotidie
septies sic rapiebatur in deum, quod totum corpusculum eius iacuit rigidum inftar faxi: Consimi-
liter sancta et innocens uirgo Catharina de Senis contemplatrix fuit altissima, quae in con-
templationibus suis quotidianis sic ab omni sensu et motu alienabatur, quod quis manus
aut pedes

Esai. 60
Paulus. 2. Cor. 12
Iohannes eu-
gelista.
Maria Mag-
dalena.
Maria Aegy-
ptiaca.
Antonius
Arsenius
Sylluanus.
Bessarion
Hieronymus
Franciscus.
Aegidius
Elisabeth
Catharina
de Senis.

aut pedes ei abscessi fuissent raptu durante, nequaquam sensisset. De uisionibus quoque et contem-
plationibus sanctae Brigittae uideque mira et magna legitur. Haec pauca de multis exam-
plari- ter tango, ut ea quae de incomparabili eminentia contemplationis benedictissimae uirginis
Mariae sunt introducta, melius perpendantur. Ipsa quippe a nullo illustrium, non solum non
uincitur, imò et uniuersas personas illustres, contemplatiuas, heroicas in comparabiliter uin-
cit. Ideo contemplatio, uisio, reuelatio eius, omnium praedictorum contemplationes, uisiones,
reuelationes in clypeo superauit, quibus non oporteat estimare, quod contemplationes ipsius fuerint
cum huiusmodi alienatione, extasi, rigoreque corporis, ut de praefatis dictum est sanctis, pro-
ut in praecedenti articulo est ostensum.

Articulus XII. An glorificandissima uirgo Maria uidit deum
per speciem in hac uita.

Ostende mihi faciem tuam, sonet uox tua in auribus meis. De excellentia sapientiae
et contemplationis admirande et praeraman- de Mariae iam introducta sunt multa,
et qualiter ipsa uniuersos in his, ceterisque charissimatis superauit et transcendit
illustres, tamen utique quantum condecuit uerae dei matris praesulgere dei ministris. Di-
cunt autem doctores ceteri, quod Moyses legislator Hebraeorum, et Paulus gentium doctor, uiderunt
deum in hac uita per speciem, saltem semel, et ad tempus determinatum: Nepe de Moysse dominus ait:
Moyses in omni domo mea fidelissimus est, ore enim ad os loquor ei et palam, non per eni-
gmata et figuras uidet deum: sicque pro tempore illo concessum est Moysi, quod ante fuit ei
negatum, iuxta quod legitur: Dixit dominus ad Moysen: Inuenisti gratiam coram me, et te
ipsam noui ex nomine: Qui ait ad dominum: Ostende mihi gloriam tuam, et si inueni gratiam
in conspectu tuo, ostende mihi faciem tuam ut sciam te. Respondit dominus: Ego ostendam tibi
omne bonum, et miserebor cui uolueris, et clemens ero in quem mihi placuerit. Faciem au-
tem meam uidere non poteris: non enim uidebit me homo et uiuet. Porro, Paulus de seipso
ad Corinthios loquens: Scio, inquit, hominem in Christo, siue in corpore siue extra corpus
nescio, deus scit, raptum usque ad tertium caelum: et scio huiusmodi hominem, siue in corpore,
siue extra corpus nescio, deus scit: quoniam raptus est in paradysum, et audiuit arcana uer-
ba, quae non licet homini loqui. Huiusmodi quoque uisionem dicit Albertus habuisse Iohannem
apostolum in hac uita. Si ergo deus bonitatis immensae seipsum tam gratiose, et clare in
uita praesenti ostendit famulis suis, quanto magis dilectissimae matri suae, imò pie credendum ui-
detur, quod utique suae dignissime atque purissime genitrici tanto frequentius, clarius ac diuturnius
ostendit in uita ista suae essentiam deitatis per speciem, quanto in hac gratia decuit matrem
dei praeter ceteris honorari atque excellere. Amplius, quod deus omnipotens, actor liberrimus, et
omnia operatur secundum suae propositum uoluntatis, maiorem gratiam, clarioremque noti-
tiam praestat uni quaelibet, ex duobus potest contingere siue ex duplici causa. Primo ex parte
ipsius, quod eos quos ad sublimiorem felicitatem elegit, maioribus gratijs praeruenit, et quosdam mi-
sericordissime praeruenit: quanto magis inspirat, conuertit, illuminat et inflammat. Vnde in euangelio di-
xit: An non licet mihi quod uolo facere? Volo huic dare &c. Secundo ex parte recipientis, quod quanto
maioris fuerit capacitatis et dignitatis, tanto plus gratiae desuper suscipit, iuxta illud: Dedit uni-
cuique secundum propriam uirtutem. Quod autem primo modo abundantiore diuinitus gratia quae sortitur,
ex maiori charitate dei, ad suscipientem prouenire censetur: quod uero secundo modo quae
amplius suscipit, ex maiori sui preparatione causatur, principaliter tamen ex praedestinatione
et condonatione. Itaque quod sacratissima uirgo Maria fuit a deo magis dilecta, quod etiam
erat praefatae uisionis dei per speciem sublimius susceptiua, ut puta maiori puritate et chari-
tate ornata, eo praeter ceteris uideretur ad eam excellentius frequentiusque promotam. Praeterea ipsa
unigenito suo in omni sapientia, perfectione et gratia fuit sublimior atque propinquior, imò
inter Christum ac ceteros uiatores habuit medio modo: Christus autem secundum superi-
orem suae animae partem, uidelicet intellectuam, fuit comprehensor, deitatem clare per
speciem certens a primo creationis animae suae in statu: condecens igitur fuit, eius praestanti-
ssimam ac capacissimam genitricem ad huiusmodi uisionem saltem interdum et forsan
frequenter praeter ceteris clarius ac gratiosius, imò et gloriosius in uita hac eleuari. Adhuc au-
tem, quanto uiator se plenius mancipat cultui creatoris, et quo seipsum totalius exhibet deo
ac feruentius ei adhaeret, eodem deus adorandus, cuius pietas, charitas ac liberalitas est immen-
sa, se et sua sancta charissimata gratiosius ac copiosius homini tali reppendit, et ei se clarius
manifestat. Palamque est, mitissimam deuotissimamque Mariam se pro omnibus sanctis uiato-
ribus deo incomparabiliter, plenissime ac integerrime subdidisse, mancipasse, exhibuisse.

Can. 8
Exod. 33.
1. Tim. 2
2. Cor. 12
Num. 12
Exod. 33.
2. Cor. 12
Rom. 7
Mat. 25

imò & ei carnis suæ substantiam, pro in carnationis materia ministrasse, ipsumq; nutrire, la-
 tuisse, & maternaliter ac reuerentialissime contrectasse: idcirco & ipse super bonus ac mu-
 nificentissimus filius talem suam genitricem præ cunctis gratiosissime ac plenissime uisita-
 uit, repleuit, illuminauit, & seipsum sicuti est, ei splendidius frequentiusq; ostendit. At ue-
 ro ex cognitione progreditur dilectio: ideo sicut reuerentissima ac illustrißima uirgo Maria
 in sancta deitatis dilectione præ cæteris arsit, & perfectior ac indefinitor ineffabiliter fu-
 it, ita præ cæteris deum splendidius uidit: & quamuis seruo diuini amoris conceptus ex
 intuitione dei per speciem non permaneat in suo uigore, cessante huiusmodi uisione, atta-
 men persona taliter deum intuita, postmodum memor est uisionis tam splendidissime, de-
 siderabilissime ac iucundissime: & sicut magis ad eam aspirat, ac sancto amore ualidius in-
 tabescit, reminiscens in quanto decore & gloria, suauitate, amabilitate & excellentia uide-
 rit deum: idcirco quemadmodum Moyses & Paulo ardentior extitit in amore diuino opti-
 ma ac diuinißima uirgo, ita præ illis deum in maiori gratiositate, decore & gloria uidiße pie
 credenda est. Rursus, sicut deformis uirgo Maria præ Moyses ardentissima fuit in charita-
 te diuina, sic præ illo amplius ad clarum diuini uultus intuitum creditur aspirasse, & pro
 eo rogasse, atq; pro sua reuerentia exaudita fuisse. Postremo pensandum, quod sanctus ait
 Bernardus: Quicquid hic de uisione & cognitione dei fidelibus impartitur, speculum est
 & enigma, tantum distans à futura cognitione ac uisione, quantum fides distat à ueritate,
 & tempus ab æternitate: nisi cum aliquid fit quod de deo in libro Iob legitur: Qui abscon-
 dit lucem in manibus, & præcipit ei ut rursus oriatur, atq; enuntiat de ea dilectio, q; posses-
 sio eius sit, & ad eam ualeat peruenire. Electo etenim & dilecto dei aliquando lumen quod-
 dam uultus dei ostenditur, sicut lumen clausum in manibus, quod latet & patet ad arbitri-
 um tenentis, ut per hoc, quod quasi in transcurso uel in puncto uidere permittitur, in ar-
 descat animus ad plenam luminis æterni possessionem: cui ut aliquatenus innotescat quid ei
 desit, nonnunquam quasi pertransiens gratia præstringit sensum amantis, & eripit eum si-
 bi, rapitq; eum in dicm qui est absq; tumultu rerum ad gaudia silentij, atque pro modulo
 suo ad momentum, ad punctum id ipsum ostendens ei uidentium sicuti est: Interim quoq;
 & ipsum efficit in id ipsum, ut sit & ipse pro modulo suo sicut illud est. Vbi cum didicerit
 quid intersit inter mundum & immundum, sibi red dicitur, & remittitur ad mundandum cor,
 ad uisionem: ut si aliquando denuo admittatur, sit purior ad uidentium, atq; stabilior ad
 fruendum: Nusquam enim melius se deprehendit modus imperfectionis humanæ quam
 in lumine uultus dei, & in diuina speculo uisionis. Ecce in uerbis his sanctus pater Bernar-
 dus insinuare uidet, q; qbusdã electis & dilectis dei præcipuis, inter dũ ad punctũ ostendit
 se deus ad uidentium sicuti est: quanto magis hoc electissimæ ac dilectissimæ suæ sponsæ
 ac matri deus dei filius interdum aut sæpius concessisse credendus est!

Bernardus.

Iob. 26

Articulus XIII. Obiectio contra prædicta,
 & eius solutio.

Videmus nunc per speculũ in ænigmate, tunc autem facie ad faciem: quia dum
 fumus in corpore, peregrinamur à domino. Iam de præ excellentia, sapientia
 gloriosa & benedictæ Mariæ tacta sunt multa, quibus forsã alicui obuiare
 uidebitur, quod Lucæ secundo habetur: ubi refert euangelista, quod Iesu ad-
 huc paruulo inuento à uirginea matre in templo, cum illa confidenter dixisset: Fili quid se-
 cisti nobis sic? Ecce ego & pater tuus dolentes quærebamus te. Iesus respondit: Quid est
 quod me quærebatis? Nesciebatis quia in his quæ patris mei sunt, oportet me esse: Quibus
 uerbis euangelista adiecit: At ipsi non intellexerunt uerbum quod locutus est eis. Sær-
 go non intellexerunt beatissima uirgo & Ioseph illud responsum, non uiderunt ipsa mater
 & uirgo fuisse tam eminentis sapientia: ut est dictum. Et respondendum, quod indubitan-
 ter felix & gloriosa Maria certissime nouerat, quod unigenitus suus per patrem suum de-
 signauit patrem æternum, quod item per ea quæ patris sui sunt, intellexit diuinum cultũ,
 atq; quod cultui patris cœlestis oporteret eum secundum assumptam naturam semper es-
 se intentum: sed circumstantias loci ac temporis, modumq; occupandi se in his quæ patris
 sunt, nondum cognouit quemadmodum etiã filium suum cum dolore quesuuit, non q;
 putauit eum errasse, perisse aut perditũ esse, sed separationis à dilecto impariæ, uerbafne
 ex proposito forsã ad alia diuertisset aut demigrasset: Vel, ut Origenes exponit, ne forte
 redisset

1. Cor. 13.

Obiectio.

Responso.

redisset ad cœlos, inde dũ sibi placeret, reditur. Insuper dici potest, q; Maria pißima & Ioseph
 dicunt non intellexisse uerba prædicta, quoniã Ioseph ea nõ intellexit iuxta tropum,
 consuetudinẽq; scripturæ, qua aliquid cõmunitati, aut duobus seu tribus ascribitur, quo-
 niã conuenit parti eius aut unillog. Præterea, cõtra id qd dictum est, quosdam sanctos
 deũ in hac uita uidisse per speciem, obijci potest quod dñs Moyses dixit: Non poteris faciem
 meã uidere. Non enim uidebit me homo & uiuet. Et quod ait Iohãnes: Deum nemo uidit
 unquam. Vnde apud eundẽ filius protestatur: Patre non uidit quis quã nisi is qui est à pa-
 tre. Hinc & ad Timotheum ait Apostolus: Beatus & solus potens rex regum, qui solus ha-
 bet immortalitãtẽ, & lucem habitat inaccessibile, quem nullus hominum uidit, sed nec ui-
 dere potest. Propterea diuinus Dionysius docuit hanc esse perfectissimam dei cognitio-
 nem in uita hac, coniungit ei tanquã prorsus ignoto, & per negationem eum agnoscere, ut
 patuit paulo ante. Vexã hæc omnia atq; similia est una ratio, q; de lege cõmuni nemo in
 hac uita præsentem potest deum per speciem intueri, sed ex priuilegio potest. Alia quoq; re-
 sponsio est, q; nemo uiuẽs uita sensibili & humana, uidere potest deum in seculo isto per
 speciem. Sancti autem qui deũ clare in sua uiderunt essentia in hoc mundo, non erant pro-
 tunc uiuẽtes uita sensibili & humana, sed intellectuãli ac deiformi, ut puta in deum omni-
 no demersi & transformati. Dionysius uero loquitur de contẽplatione dei per speciem cre-
 atam, quæ à plena repræsentatione diuinæ essentiæ deficit in finite. Insuper poterit respõ-
 deri, quod prædictæ auroitates sint exponendæ de corporea uisione, qua certum est simpli-
 cissimũ deum in propria sua natura uideri nõ posse. Rursus, exponi possunt de uisione cõ-
 prehensionis perfectæ, qua aliqd cognoscitur tam pfecte, sicut ex sua natura cognoscibile
 extrahitq; solus deus cognoscit & uidet seipsum, qui sicut infinitus est actualitatis, ita &
 infinitus est intelligibilitatis, omniq; menti creatę incomprehensibilis.

Obiectio
 alia.
 Exo. 33.
 Ioh. 1. 6.
 1. Timo. 6.

Responso.

Articulus XIII. Quod pie credendum sit, mitissimam ac tranquillissimam
 uirginem Mariam, multa ab unigenito suo secum commorante
 interrogasse ac didicisse.

Apprehendam te & ducam in domũ matris meæ, & in cubiculũ genitricis meæ:
 ibi me docebis. Cum tota hominis perfectio in actu sapientiæ ac diuini amoris
 consistat, dubitari non licet, quin fruētiosissima ac uirtuosissima uirgo Maria q;
 tidie in his duobus præsertim profecit: & quoniã sacras ueteris testamenti scri-
 pturas in maxima reuerentiã habuit, ad eas utiq; plenã ac clarã intelligentiam extitit stu-
 diosa. Cumq; agnosceret in suo amantissimo filio sibi obediẽte ac subdito, atque familia-
 rissime cohabitante, omnes thesauros sapientiæ ac scientiæ esse absconditos, & sibi ab illo
 nihil negari, informationem in dubijs ac secretis, pleniorẽq; elucidationem in agnitis pe-
 tit ab eodem, cum omni plane humilitate, reuerentiã & affectu: qui ab exordio patriar-
 chas ac prophetas de suis instruxit mysterijs, iudicijs, consilijs & secretis, de eisdem quo-
 que singulariter ac eminentissime suam dilectissimam, docilissimã, ac capacissimam docu-
 it matrem. Præterea, cum familiarium amicorum & se inuicem præcordialiter amãtium,
 ista cõsistat proprietas, sibi inuicem sua comunicare & reuelare secreta, & de pertinẽ-
 tibus ad dilectum libetẽ loqui ac sciscitari & instrui, certum uideretur, quod sicut inter do-
 minum IESVM & eius uirginem genitricem fuit familiaritas summa, multa quoque di-
 lectio maxima, fidelitasq; perfecta, & munificentia consummata, sic mater sanctissima di-
 ligentissime inquisierit à filio sapientissimo mysteria ad ipsum spectantia, abdita scriptura-
 rum, concordantiam Mosaicã & Euangelicã legis, rationem & explanationem eorum,
 quæ de ipso audiuit ab angelis, à pastoribus, à magis, à Zacharia & Elizabet, à Symeone
 & Anna, & quid signauit ruina idolorum Aegypti cum eam intrabant. Insuper, de deita-
 tis natura, de gloria trinitatis, & cur filius potissime naturam assumpsit humanam, de sta-
 tu animarum post mortem, de beatitudine electorum, de supplicijs reprobatorum conse-
 rebar cum filio: & in responsis ac informationibus eius præcordialiter lætabatur. De hac
 materia in Reuelationibus sanctæ Brigitæ cõtinetur, quemadmodum benignissimã uir-
 go MARIA dixit in uisione ad Brigitã: Filius meus loquebatur mihi & Ioseph separati-
 m uerba consolatoria & uerba deitatis, ita ut indicibili gaudio repleremur. Conferebat
 q; in domo familiariter cũ amicis aduenientibus, de lege & eius significationibus ac figu-
 ris. Disputauit etiã cũ sapiẽtibus, ita ut mirarent, dicẽtes: Ecce filius Ioseph docet mgros,
 aliquis magnus spũs loquitur in eo. Ampli, electi & sancti tã in ueteri q; in nouo testamẽto

Canti. 8

Colof. 3.

Luce. 1.
 Matr. 2.
 Lucæ. 1.
 Matr. 2.

Luce. 8.

pro illuminatione increatae & eterne sapientie tam anxie rogauerunt, & nos quotidie dñm Iesum Christum indefinenter precamur, ut nos illustrare ac edocere dignetur. Cui ergo celeberrima ac diligentissima uirgo Maria certissime sciret hanc ipsam sapientiam ex se incarnatam, generatam, secum corporaliter conuersantem, euidenter reor, qd ab ea illuminationem & informationem petiit & accepit assidue, & filius dei dans omnibus affluenter, & sicut caritates sunt, se qd disponit, sue precharissime matri tanto pleniorum infudit illustrationem, sapientiam & doctrinam, quanto ipsa pre omnibus fuit capaxior, dignior, & ad suscipiendum purior, diligentior atq; feruetior. Erat quippe optima domina, naturaliter ualde ingeniosa, sapientia auida, preclarissime indolis, fortissimè synteresis, & ad intelligendum diuina tam ex naturali dispositione, qd ex gratie inspiratione plurimum inclinata. Postremo, filius eius cuius deliciae sunt esse cum filiis hominum, cui tanto deliciosius fuit esse cum uirgine matre, quanto prae cordialius super omnem creaturam eam dilexit, non solum quoniam mater eius, sed ideo maxime, quia in omni sanctitate & perfectione sibi fuit simillima, ipse in qua filius eius, diuitias sapientiae & scientie sue, quibus erat plenissimus, sue tam mundissimae & affectuosissimae matri munificenter, ac delectabiliter impertiuit, etiam multo plus quam petiit ipsa.

Articulus XV. De ingeniositate atq; ingenuitate Marię dulcissime.

P Ver eram ingeniosus, & sortitus sum animam bonam. De excellentia gloriosissime uirginis dictum est in primo libello: & quonia teste Philosopho, molles seu teneri carne, apti sunt mente, constat, qd felicissima uirgo Maria fuit nobilissime, tenerissime, & equalissime complexionis post filium suum, ita ex naturali dispositione ingeniosissima fuit, atq; ad sapientiam, scientiam ac uirtutes naturaliter dispositissima ac maxime inclinata, presertim quia ex singulari dono altissimi non fuit in ea ulla culpa aut passio, retrahens ab huiusmodi inclinatione naturae. Ipsa ergo excellentissime dicere potuit Puella era ingeniosa, & sortita sum animam bonam. Nonne autorem naturae decuit mater omni naturali elegancia decorata: sic & eum qd est splendor glorie, & character paternae substantiae, candor lucis eterne, fons sapientiae uniuersae, uerbum & sapientia dei patris, decuit matrem habere subtilitate ingenij praefulgentem, splendore intellectus ornata, similitudine deitatis eminenter insignitam. Deniq; de multis electis & sanctis utriusq; sexus narratur, qd in eis fuit concertatio quaedam gratuitorum naturaliumq; donorum, quae mutuo se iuebant, & dona gratie perficiebant dona naturae: & difficile fuit in eis perpendere, in quibus donis amplius excedebat, erantq; tales tam deo qd hominibus complacentes, amabiles & accepti, qualiter inter uirgines sanctas fuerunt, Catharina, Virgula, Barbara, Hagnes, Agatha, Margareta, & aliae multae, inter quas omnes illustratissima ac perfectissima uirgo Maria tato praefulget primatu, quanto decet praefulgere matrem fontis & causae totius gratiae ac naturae, ancillis ipsius. Hinc in annis ueritatis, cum adhuc moraretur ac doceretur in templo, miro modo pre coetaneis & consodalibus suis profecit in omnibus, fuitq; erudita subtiliter in scripturis. Hinc quoq; conuersio eius plena ad deum, & totius mundi contemptus, qd mundana dei intuitu & amore despexit omnimode, tato acceptiores deo & tanto plus merito rii erant, quanto ipsa elegantissima adulescentula per eminentiam suam in naturalibus tam in corpore qd in anima, poterat mundo aptior acceptiorq; haberi. Vnde & ideo decuit eam in omni naturali dono ita esse preclaram, quatenus ex hoc eius ad deum conuersio laudabilior esset. Minus namque commendabile reputatur, quod hi seculum derelinquunt, qui seculo minus apti consistunt.

Articulus XVI. Quod laudabilissima uirgo Maria sermones filij sui pre cunctis audius audiuit, clarius intellexit, & amplius inde profecit.

A Vris bona, cum omni concupiscentia audierit sapientiam. Quo sacratissima & benedictissima uirgo Maria praeter ceteris clarius certiusq; cognouit filium suum esse uerum deum, uirtutem & sapientiam atq; unigenitum patris eterni, eo sermocinationes & uniuersa uerba ac documenta illius diligentius auscultauit, feruetius libentiusq; audiuit: & quia certissime nouerat hoc, idcirco cum inestimabili & feruetissima diligentia aduertit loquentem, & in sermonibus eius uehementer delectabatur, praesertim quando intellexit eos de profundis, ac praeter ceteris uniuersis profecit ex illis. Veruntamen quando audiuit eum suam passionem pronuntiare, scribas quoq; & phariseos acerrime increpauit, se cum dum unum respectum condoluit & expauit, certa qd illi tanquam obstinati, ex huiusmodi filij sui uerbis uehementius incitarentur ad persequendum, interfici-

Jacob. 1.

Marię doctor.

Prouer. 8.

Sapient. 6.

Hebr. 1. Sapient. 7.

Eccl. 1.

Mat. 23.

endumq; cum. Praeterea, quo deuotissima & serenissima uirgo Maria filium suum pre cunctis ardentius praedilexit, eo praeter alij maiori aueritate praedicantem aduertit. Rursus, cui filius eius testatus sit, Qui ex deo est, uerba dei audit: quo Maria deifera excellentius erat praedestinata, & ex deo per gratiam diuinitata, quo deo charior fuit, similior atq; propinquior, imò & familiarior, eo instantius ac libentius audiuit deum dei filium de deo patre loquentem, & uerba ipsius diligentissime considerauit, tenaciusq; retinuit, & magis perfecte impleuit. Deniq; uerba aliorum de filio suo loquentium, uerba angelorum, pastorum, magorum, Zachariae, Elizabeth, Symeonis & Annae, cum grandi diligentia aduertit, memoriter tenuit, & in suo contulit corde, quanto magis ipsummet filium suum uerum deum cum incomparabili diligentia & feruore audiuit. Amplius, quanto plus audientium desiderauit conuersionem atq; salutem, tanto libentius audiuit filium suum illis sermocinantem, sperans conuersionem illorum, & sciens efficaciam filij sui in praedicando. Adhuc autem, si Maria Magdalena uerbis Christi tam auide & dulciter fuit interta, ut nec a forore sua Martha de ipsa conquerente & dñm interpellante, auerti ualeret, quanto magis purissima ac feruentissima mens Mariae Christiferae intentissima extitit uerbo dei, ut puta incomparabiliter contemplatiua, quae optimam partem integerrime praeelegit: illiq; uni, quod solum necessarium est, perfectissime inaueritibilerq; inhaesit. Nempe & uerba Christi de sua deitate loquentis, uidelicet, Ante quam Abraham fieret, ego sum, Ego & pater unum sumus, Quocunq; facit pater, haec & filius similiter facit, & consimilia, syncerissima & illuminatissima uirgo Maria sapientialiter intellexit, atq; in contemplatione deitatis filij sui cordialiter exultauit. Pensemus quam delectabile nobis iam esset, Paulum apostolum aut uiaatorem illi omnino in cunctis aequalem, audire sermocinantem, ac praedicationis suae eloquia signis atque miraculis copiosis ac magnis corroborantem: & ex hoc consideremus quam delectiosum fuit affectuosissimae matri illum audire loquentem, quem ipsa certissime nouerat uerum deum, angelorum, patriarcharum, prophetarum, apostolorumq; omnium creatorem, impletoem ac instructoem: uidere quoq; praeclearissima & innumerabilia signa ac miracula, quae fecit imperiose atq; ad libitum, in quibus frequenter mirabilior fuit modus agendi quam opus ipsum.

Articulus XVII. An beatissima uirgo Maria agnouerit trinitatem personarum in deo, antequam filium dei concepit.

P Aruulus natus est nobis, & filius datus est nobis, & uocabitur deus, fortis. In lege & prophetis, trinitatem personarum in deo insinuari, multipliciter probat doctores & expositores scripturae: Magister quoq; Sententiarum primo libro, quod & in diuersis demonstretur opusculis, praesertim in dialogo de fide catholica, & cere spiritus sanctus sanctis illis sui notitiam prebuit, quos ad prophetandum repleuit: deiq; filium esse incarnandum, diu ante fuit praedictum. Porro ueneratissima & prorsus praesentissima uirgo Maria non minus qd sancti prophetae, imò ut ex praesentibus constat, multo plus qd prophetae, fuit illuminata atq; in fide perfecta, explicita uel potius explicitissima huius fidei necessarios ac pertinenti ad salutem deo mysterium supergloriosissime trinitatis ei preclare innotuit. Deniq; erudita extitit in scripturis: nec dubium quin uerba aclympicada scripturae intelligentia ei contulerit autor totius sacrae scripturae spiritus sanctus: idcirco tam uere ex scripturis agnouit deum esse in personis trinam, quam uere scriptura ueteris testamenti docet hoc ipsum. Amplius, beatissima illa & ineffabiliter praeelecta puella, in totius adorandae superflentialisq; trinitatis consortium assumenda, eiusdem supfelicitissimae trinitatis fideli notitia fuerat excellenter ornata: nec pater eternus ea suae cognitionis reliquit exptem, qua pelegit & promouere decreuit, atq; assumere uoluit in consparentalibus filij quae ei spe deide reuelauit, ex qua incarnari, concipi, nasci, & educari elegit: sic & spiritus sanctus ei se specialiter manifestauit, per fide & contemplatione fidelis ac sapientialis, qua elegit in templum atq; sacrarium, & in eiusdem licissimam matrem, a qua ipse uere eternalitq; pcedit. Nec ea sine sua reliquit fidelis ac distincta notitia, per qua uoluit adimplere prophetarum oracula. Hinc fateat Ambrosius: Magnificat anima Marię dñm, eo qd pfi filioq; deuota, unum deum ex quo oia, & unum dñm p quem oia, pio ueneret affectu. Pari ratione fuit sine dubio & spiritus sancto, a quo ois, psumit gra, uere deuota: deuotio autem fide supponit. Itaq; qd praecleari fuit mysteria Christi in se & p se impleri ac uerificari, quod factum est in Maria dignissima, quam ea uaticinari, quod fecerunt prophetae, eo sublimior notitia fuit feruentissime uirgini de supexcellensissima trinitate infusa, qd uatibus sanctis, postremo, oim horum ueritas ex euangelio lucide comprobatur: nepe cum sapientissima ac pudicissima

Iohan. 8.

Luc. 1. Marc. 2. Luc. 1. 2.

Luc. 10.

Ioh. 8. 10. 5.

Ioh. 8. 10. 5.

Ambrosius. Lucae. 1.

ado

Luce. 1. adolescentula ab archangelo didicisset se regem messia dei filium concepturam, modum sciscitans supernaturalis, arduissimi, incomprehensibilisq; effectus: Quomodo (inquit) fiet istud, quonia uirum non cognosco. i. nequaquam cognoscere intendo, qd & promisit uel ab solute, uel sub conditione honestissima, utputa, nisi deus omnipotens aliter cu ea dispone ret. Ad hoc angelus sanctus respondit: Spiritus sanctus superueniet in te, & uirtus altissimi obrumbrabit tibi: ideoq; & quod nascetur ex te sanctu, uocabit filius dei. In qua uirtu; respon sione, super benedicta trinitas designatur. Si igit electissima dei sponsa ac filia, iam antene sciuit mysterium trinitatis, non intellexisset responfionem hanc ipsam, uidelicet, quid per spiritum sanctum, quid per patrem filij dei innueretur: nec agnouisset an filius dei, quem erat conceptura, esset filius naturalis patriq; coequalis, an potius adoptiuus: ideoq; de his omnibus fuisse prius erudienda, imo sicut in Actibus apostoloru leguntur quida a Pau lo interrogati, si spiritum sanctum recepistis credetes: protinus respondisse, Neq; spiritum san ctus est, au diuimus: sic uirgo sanctissima, nisi iam trinitatis habuisset notitiam, quaerere de buisset ab angelo, quid per spiritum sanctum, quid per uirtutem altissimi, quid per filium dei designas?

Actu. 19. Articulo XVIII. Quod benedicta uirgo Maria, dono prophetie fuit ornata.

Isaie. 7. Accessit ad prophetiam, & concepit. Quanto maior est puritas mentis humane & familiaritas ac amicitia eius ad deum, tato copiosus illustratur ab ipso, & plu ra atq; maiora secreta solent ei desuper reuelari. Vnde sicut preallegatum est, in **Sapient. 7.** libro Sapientie de increata sapientia legit, q; in animas sanctas se transfert, pro phetas & amicos dei constituens: ideo sicut beatissima uirgo Maria fuit puritate incompa rabili decorata, omnipotentiq; domino summe & inestimabiliter familiarissima atq; charis sima, ac prorsus precordialissima eius amica, ita (ut credo) cognitione mysterioru, notitia futurorq; intuitione secretorq; fuit pre uiatoribus uniuersis excellentissime adimpleta. De niq; personis sublimibus curam communitatis habentibus, solent ostendi futura & secre ta ad comune bonu spectantia, quemadmodu de rege Nabuchodonosor patet in Danie le, & de Pharaone in Genesi. Cum igitur sacratissima domina fuerit a filio suo adorando constituta mater & aduocata, regina & custos, protectrix & adiutrix totius militantis ec clesie, decuit ei plurima reuelare de statu, processu, euentu ecclesie militantis, ut ex illoru precognitione magis procuraret ac tueret bonum ecclesie. Quamuis itaq; de sancto can teretur Iohanne apostolo, q; nunqua uidit tot secreta purus homo purius: hoc tamen intel ligi congruit, depra benedictissima dei matre, que feminet uniuersis, & priuilegijs singu laribus maximisq; prefulget. Amplius, his qui pro comuni bono ecclesie sincerius ac ue hementius extant solliciti, & pro ea feruentius ac frequentius deprecantur, reuelant uber rim quedam secretiora ac futura concernentia statu ecclesie pro consolatione ipsoru, uel ut instantius orent pro ipsa. Quemadmodu autem affectuosissima atq; sanctissima uirgo Maria in charitate Christi & proximorq; incomparabiliter feruida fuit, iugiterq; perfecta, sic pro communi bono ecclesie, pro omni profectu ac salute fidelium, pro incremento cre dentiu, atq; constantia plena conuersorq; ad fidem, uehementissime fuit sollicita, in defini ter ac feruentissime orans: idcirco decentissimu fuit, plura & maiora ei de pertinentibus ad ecclesiam desuper reuelari. Præterea, quam longe ac late euangelica lex fuerat promul ganda, & a cunctis gentibus acceptanda, clarissime preuidit in spu, dum prophetice ceci nit: Beatu me dicent omnes generationes. Tunc certissime uidit, q; magnifice esset laudan da, quam deuote colenda, q; reuereter ac intime diligenda a cunctis toto orbe terrarum si delibus. Noueras o mater dulcissima, o uenerandissima domina, proheratam esse de te: Vultu tuum deprecabuntur omnes diuites plebis. Itemq; Ecce uirgo concipiet & pariet filium. Noueras de filio tuo predictum, a finibus terre audiuimus laudes, gloriam iusti, & rursus, Benedicetur in ipso omnes tribus terræ, omnes gētes magnificabunt eum. Idcir co dixisti, Beatam me dicent omnes generationes. Ad huc, in Iob habetur, Inspiratio omni potentis dat intelligentiam. Cum ergo serenissima uirgo incesabilem ac copiosissimam habuerit inspirationem spiritus sancti, multa & maxima inde agnouit abditia & futura. Christus quoque post cenam dixit apostolis: Multa habeo uobis dicere, sed non potestis portare modo. Cum igitur sapientissima & perfectissima uirgo Maria aptissima fuerit illa suscipere, intelligere ac portare, non uideretur ambigui quin de talibus unigenitus eius do cuerit eam seorsum ore ad os, atq; per internā suæ deitatis irradiationem in suæ amantissi mæ ac familiarissimæ matris mentē. Præterea, de Caipha (non obstante eius malitia) scri psum

Danie. 4. Gene. 41. **Luce. 1.** Gene. 30. **Psal. 44.** **Isaie. 7. 24.** **Psal. 71.** **Luce. 1.** **Iob. 32.** **Iohan. 15.** **Iohan. 11.**

prum est: Cum esset pontifex anni illius, prophetauit: quanto magis excellentissimæ Ma ria, aduocata, imperatrici, custodi, nutrice ac matri totius ecclesie, competeat de cōcer nentibus ecclesiam prescire uentura ac uaticinari. Insup, de magno & sancto Iohāne Bap tista asseritur, q; fuit propheta & amplius q; propheta: qm quem predixit uenturq; monstra uit presentem: quanto magis Maria dulcissima plus fuit q; prophetissa, quonia Christum de quo nondu nato ex utero multa in suo cantico prophetauit, non solu monstrauit præ sentē pastoribus, magis, Symeoni & Anne, multisq; alijs, sed & toti mundo peperit eum ac presentem exhibuit. Postremo, non solum gloriosi apostoli, sed & alij plurimi euangelice legis sancti, dono propheticę sublimiter splenduerunt, ut Dionysius, ut patet in eius episto la ad Iohannē apostolu: Seruatius, Martinus, Bndictus, Bernardus, Franciscus, q; ois amabi lissima & unica uirgo Maria inestimabiliter in hoc dono sine dubio superauit.

Articulus XIX. An bndicta & gloriosa uirgo Maria habuit cætera dona græ gra tis data, uidelicet, grām sanitatū, operationē uirtutū, i. miraculorq; discretio nem spiritū, interpretationem sermonū, genera linguarum,

Benedicta tu in uirgibus, Bndictio dei, ē collatio beneficiorq; ac munerū eius & multiplicatio eorundem, potissime aut spūalium donorum gratiæ & gloriæ. Ita q; electissime incomparabiliq; Marię in mulieribus, inter mulieres, supra mulie res, & pre mulieribus cunctis excellentissime sunt collata tam dona græ gratū fa cientis, q; munerū græ gratis datę, que alijs mulieribus diuim & per partes sunt p̄rita. Por ro multis mulieribus, i. psonis feminei sexus cōcessa sunt dona græ gratis datę: in articulo tacto, ut ex Chronicis & Legēdis patet sanctorq; idcirco hæc oia simul & eminentissime sunt donata Marię dignissime, que a nullo superatur illustrū. Deniq; discretione spiritū um habuit ante annūtiationē dñicam. Nam & ab infantia cū uti cepit ratione, assidue cre ditur angelicis apparitionibus assueta fuisse, Viso quoq; ex auditu Gabriele archangelo, su it turbata in eius sermone, nō in apparitione, certa q; fuerit angelus sanctus. Per qd autē dif cernat spūs bonus a malo, & de examinatione spiritū, difficilis est ac subtilis materia, de qua nunq; deo auxiliante opusculū edidi. Interpretationē uero sermonū, i. elucidationē scri pturarq; hoc est, clarā earq; intelligentiā, facultatē quoq; exponēdi eandē habuit ante mis sionem paraleti, imo & ante conceptionem filij dei, sic tamen quod in cōceptione unige niti summi patris, & dein de quotidie, maxime autem in die sancto Pentecostes accipiēdo cum gloriosis apostolis spūm sanctū, ualde profecit in euidenti scripturarq; intellectu san ctarq; ueritatē in eis contētas intelligēdo Ilypidi, quaz; plena cognitio pro magna par te nō habetur nisi in patria, aut uisione deitatis per speciē. Gñā uero linguaz; accepit cum beatis apostolis in p̄tracta spūsancti susceptione. Gratiā uero & uirtutē faciēdi prodigia creditur habuisse, saltē ab eo tēpore, quo omniū mirabiliū, incomprehensibiliū & supernatu raliū mirabilissimū, incōprehensibilissimū & supernaturalissimū opus, uidelicet, incarna tio uerbi etermi in ea, & p̄ eā peractū est: quis gloriosissima dñā nō legat publice fecisse mi racula, manēs in uita ista, que admodū nec sanctus Iohānes Baptista. An uero mater deifera in uita hac uia sit dono linguaz; & sapiētiā q; est donū græ gratis datę, alios instruendo, par tim præhabitu est. Deniq; de hac rescribit Albertus in libro de laudibus uirginis gloriose, Donorq; gratis datorq; & nō gratū faciētiū, que dā dant in ministeriū, & nō in propriū pro fecit, ut propheta Balaā & Caiphę: que dā autē in propriū profectu & etiā in ministeriū seu commodū aliorq; ut dona discretionis spiritū & linguaz; atq; scientia apostolis data; que dā uero in propriū sup̄spis profectu, & nō aliorq; ut dona instructionis beatissime dñę & taliū que dā dant ad p̄ficiēdā indigentia, que dā ad decorandā potētiā, & que dā ad nō bililandā naturā, & honorandā personā: & sic habuit beatissima uirgo nō ad ministeriū, sed ad decorationis cumulū, ad p̄fectionis & delectationis augmētum, ad materiā laudis, & incrementū honoris, & ad oim bonorq; spiritaliū cōplementū. Hęc uerba Alberti, pbabi liter dicta uident, de pro p̄ait, beatissimā uirginē nō accepisse dona instructionis ad aliorq; profectū: q; (ut supra ostēsum est) Lucas euāgelista credit ab ea in multis instructus. Sanctus q; Ignari, multiq; neophyti aliq; petierūt & acceperūt informationē ab ea, ut supra ex ep̄la sancti Ignari ē ostēsum. Sed & sc̄arq; collegiū uirginū, gloriosiss. dñę cohabitatiū, post Christi ascensionē instruebat ab ea assidue multiq; alię mulieres deuote, cōfugiētēs & accedētēs ad ipsam assidue: p̄terea, que admodū iuxta diuini Dionysii documēta uniuersi puriorē & ordi nes angelorq; nō solu a Chro sedm naturā assumptā, sed a p̄statiōē q; Maria, chagationē, il luminatiōē & p̄fectionē suscipiūt in triūphātē ecclesia, ita in militatē ecclesia etiā summi im pri

Iohā. 14. **Mart. 16.** **Luce. 1.** **Bndictio 14.** **1. Cor. 12.** **1. Iohā. 4.** **Actu. 28.** **1. Corin. 12.** **Albertus.** **Num. 22.** **Iohan. 11.** **Maria dona gratias dante quō habuerit.**

primitiua ecclesia, puta apostoli, purgationem, illuminationem & perfectionem fortiebantur ab ipsa, atq; in dubijs & arduis recursum habuerunt ad eam tanquam ad omnium sapientissimam & excellentissimam dei matrem, suamq; dominam, ut supra ex uerbis quoq; Hieronymi est ostensum. Amplius, sicut est praedictum, multae personae sublimes ex paganismis conuersae in primitiua ecclesia, scientes preclarissimam incomparabilemque Mariam dei matrem adhuc in carne mortali uiuentem, ipsius sanctitatem & excellentissimam ueritatem admirabantur, atq; desiderio eam uidentem ac audire di, ex remotis ac uarijs locis uenerunt ad ipsam, pro ut ante ex epistolis sancti Ignatii est ostensum, ac de diuino Dionysio recitatur: nec dubium quin mitissima, humilissima & affectuosissima uirgo Maria, ex ineffabili charitate pietate & humilitate praebuerit se illis conspicendam, roborauitq; ipsos in fide, suo aspectu, sermone, ex epistolis: imo & innumerabiles ex Iudaismo ad Christum conuersos, ut etiam in Relationibus sanctae Brigittae continetur, & infra tangitur. Hinc reor, qd & dono linguarum ad conuersos gentiles interdum sit usa uirgo dulcissima, praesertim quia (ut supra ex epistola eius ad sanctum Ignatium est relatum) ipsa Maria piissima scripsit Ignatio, se uenturam ad ipsum, & ad existentes cum eo ex gentilitate conuersos, pro confirmatione, consolatione & instructione ipsorum. Postremo, de ista materia scribit Thomas in tertia parte Summae suae, quaestione 26. Non est dubitandum quin uirgo beata acceperit excellenter donum sapientiae, gratia uirtutum, & etiam gratia prophetiae: Non tamen sic ea accepit, ut haberet usus harum & similibus gratiarum, sed secundum quod conueniebat conditioni ipsius. Habuit enim usum sapientiae in contemplando, non autem ad docendum, eo quod hoc non competeat sexui muliebri, secundum illud Apostoli: Mulieri docere non permitto. Miraculorum quoque usus seu actus ei non competebat, dum uixit hic: quia tunc temporis confirmanda erat doctrina Christi miraculis: ideo soli Christo & eius discipulis, qui erant baiuli doctrinae Christi, conueniebat miracula facere. Haec Thomas, cuius uerba incerta sunt, & forsitan nec uera. Jam enim ostensum est, quod sacratissima uirgo Maria multos edocuit: nec talem priuatam doctrinationem, quae etiam actus est sapientiae, quae est donum gratiae gratis datae, non prohibuit mulieribus Paulus: quanquam & si eam illis prohibuisset, non tamen super excellentissimam dei matrem cecidisset prohibitio illa, quippe super quam Paulus iurisdictionem non habuit, & quae est super omnes magis quam omnium una. Postremo, quod asserit Thomas, solis discipulis Christi, baiulis eius doctrinae conuenisse miracula facere, non apparet, quoniam per Mariam Magdalenam deus multa fecit prodigia, quae & sterili principissae fecunditate orando obtinuit, ut patet in eius Legenda. Secundo, quoniam foror eius beata Martha inter caetera mortuum suscitauit, draconem horrendum compescuit & ligauit, mortuos traxit: & istae apostolorum erant temporibus, & eorum discipulis, imo & Christi. Conformer per sanctam Teclam, apostoli Pauli discipulam, multa dominus egit miracula, quae omnia in Aurea patent legenda sanctorum.

Thomas.

2. Tim. 2.

Thomae uerba truantur

Articulus xx. Quod in donis intellectus & consilij, praestantissima uirgo Maria, post Christum perfectissima fuit.

Quis affuit in consilio domini, & uidit & audiuit sermonem eius: Septe dona spiritus sancti sunt habitus supernaturales, creati, infusi, formati, charitati inseparabiliter iuncti, reddentes intellectualem creaturam prompte mobilem a spiritu sancto. Porro intellectus secundum quod donum, est huiusmodi habitus mentem illustrans, per quem ea quae fidei sunt, aliquo modo perspicuntur ac penetrantur, per hoc quod rationes seu argumenta credendorum ac fidei cognoscuntur. Cum igitur benignissima ac sapientissima uirgo Maria habuerit fidem cum rationibus credendorum & purificationem mentis intelligentiam in gradu inter puros uiatores supremo, constat quod ea quae fidei sunt, clarissime quantum uiatrici menti fuit possibile, penetravit, ueritatesque fidei perspicuit certissima, imo per experientiam copiosam agnouit, ut puta uirginem concepisse deum, hominem factum esse, regem Messiam uenisse, deum in personis consistere trinum, in essentia unum, filium dei in unitate personae esse deum ac hominem. Agnouit optima uirgo clarissimae fidei argumenta, qualiter per scripturas ueteris testamenti, per Iudeorum finalem derelictionem, per diuina miracula soli deo possibile, per euentum diuinorum charismatum, per reuelationes supernas & apparitiones caelestes, ac alijs modis probetur. Porro consilium, ut est donum, non est actus prudentiae, sed habitus per quem mens dirigitur a spiritu sancto ad intendum quid in arduis atque ambiguis sit agendum aut euitandum, in quibus prudentia humana sine directione supernaturali diuina non sufficit. Hoc dono consilij electissima uirgo Maria

Itaq;

Ea quae fidei sunt, Maria clarissime penetravit.

ria fuit tam plena, quod in cunctis huiusmodi a spiritu sancto indeuialiter dirigebatur, & quid agendum aut omittendum esset, per unctionem & inspirationem instruebatur. Nec in ea habuit locum illud Sapientiae, In certis sunt prouidentiae nostrae, sed impleuit plenissime quod ait scriptura, Ante omnem actum praecedat te consilium stabile. Itaque per splendidissimum donum intellectus aptissima atque praecipua fuit serenissima uirgo Maria, ea quae fidei sunt subtilissime in ueri, nexu & ordine, consonantia ac rationabilitate credibilium, dum omnia comportantur, delectabiliter contemplari, dignitatem quoque suam, & gratiam suam emittentiam considerare, ac per haec deo deuotissimas rependere grates. Per donum uero consilij fuit familiarissime ac specialissime assueta moueri a spiritu sancto, in omni consilij negotio, in tantum, quod ipsa unica uirgo fuit summe idonea etiam alijs saluberrima conferre consilia.

Maria consilij dono plenissima. Sapient. 9. Eccl. 37

Articulus XXI. Quam praeclearae prudentiae fuit suauissima ac diuinissima uirgo Maria.

Dis sapientiae, soror mea es, & prudentiam uoca amicam. Prudentia appellatur reuera agibilia ratio, id est uirtus intellectualis, docens quod agendum, quid cauendum, atque ad agenda inclinans, & cauenda abhorrens. Frequenter quoque solet prudentia sumi pro discretione. Quemadmodum ergo sapientia ueratur circa diuina, sic prudentia circa humana est: quae directrix actuum humanorum, atque de medijs ad obtinendum finem intentum, ac commodis prouidens & disponens. Quis ergo nunc sacratissime uirginis Mariae prudentiam satis queat mirari aut digne laudare, cum ipsa incomparabilis dea in omni conuersatione sua, in omni domus suae regimine, in omni sua electione, nunquam excederit neque errauerit, uerum in cunctis habuerit se irreprehensibiliter ordinare, regia iugiter uia incedens, & nunquam ad dexteram aut sinistram declinans, summe adiuplens illud Apostoli: Omnia deceter & secundum ordinem fiant in uobis. Vere prudentissima prorsus Maria, quae sic seruentissima fuit, ut nihilominus in cunctis discretissima fuerit, rationabilissimum deo obsequium ineffabiliter offerens, quae nec in cibo, potu, somno, uerbo, actu, dispositione, nec in aliquo uitae suae processu unquam uenialiter peccauit. O quam superhumanam, quam admirabilem, quam gratiosissimam fuit hoc, quam miser cordissime, paternaliter & ineffabiliter deus omnipotens suam praedilectissimam sponsam, matrem ac filiam custodiuit, direxit, protexit in omnibus. Haec summae benedictae Mariae prudentia ab omni praecipitatione, inconsideratione, inconstantia, negligentia & torpore praeseruauit eandem, & ipsam ineffabiliter quiete fecit proficere. Nempe ut magnus ait Antonius, Nulla uirtus tam cito & expedite hominem ad perfectionem perducit, sicut discretio quae est prudentiae. Ideo discretissima uirgo profecit celerrime. Denique, per conummaram istam prudentiam Maria deifera, sacerdotum illum felicitium uirginum certum uiginti, ut fertur, collegium eius obsequio deditarum optime gubernauit, ordinatissime semper direxit, corporalia ad spiritualia rectissime ordinauit: custodita & diligens in uniuersis maxime fuit, praeteritorum habens reminiscentiam, praesentium intelligentiam, futurorum prouidentiam consummatam, undique oculata, in singulis circumspecta, & in cunctis summe modesta, solers ac docilis tanquam totius uirtuositatis simulacrum & exemplar. Ideo fuit similis uiro prudenti domino Iesu Christo, edificans domum suae mentis atque suae struendam uirtutum supra petram solidissimae humilitatis, firmissimaeque filialis timoris, ac interioris custoditae cordialis.

Prouet. 9. Prudentia

Deut. 28. 1. Cor. 14

Matt. 7.

Articulus XXII. De perfectione scientiae & cognitionis summae & benedictae Mariae secundum quosdam.

Concupiscentia sapientiae deducit ad regnum perpetuum. De multiplici sapientia atque scientia Mariae dignissime, & de incomparabili eius excellentia in eisdem, introducta sunt multa. Hinc in libro de laudibus beatissimae uirginis scribit Albertus: Beatissima uirgo in cognitione sua plura habuit priuilegia: Primum est perfecta cognitio trinitatis dei sine medio, quam habuit in uia per specialissimam gratiam. Secundum est perfecta cognitio mysterij incarnationis, & haec habuit per gratiam & experientiam singularem. Tertium, est cognitio suae praedestinationis, quam habuit per reuelationem & causam. Quartum, est cognitio aeternae suae atque spirituum per proprias species, quam habuit dispositiue per naturam, & completiue per gratiam: & secundum hanc uidit angelos & animas ac demones. Quintum, est perfecta cognitio omnium ad statum uiae pertinentium, quam habuit per gratiae infusionem & inspirationem: & hoc comprehendit perfe-

Sapient. 6

Maria in cognitione sua multa habuit priuilegia

Et cetera

Etiam cognitionem scripturarum, & operandorum ac contemplandorum. Sextum est cognitio omnium circa se futurorum, quam habuit per reuelationem & in speculo beatorum. Septimum, est cognitio omnium ad statum patrie pertinentium, quam habuit per contemplationis reuelationem. Octauum, est cognitio statuum omnium creaturarum, quam habuit per naturam & gratiam & reuelationem. Nonum est, quod habuit matutinam & uespertinam cognitionem: Matutinam, per gratiam: Vespertinam, per naturam. Decimum, est conclusio ex praedictis, quod proprie loquendo, nullius rei habuit ignorantiam, ita quod beatissima uirgo sufficienter perfecta fuit per habitum naturae & gratiae, exire in operationes, & consequi finem cuiuslibet scientiae: & haec scientia exiit in actum & operationem, quado, ubi, qualiter & quantum ordinabatur sibi in beatitudinem, ac aliis in salutem. Habuit enim perfectam cognitionem omnium ad suam beatitudinem secundum statum uiae pertinentium, & nullorum inutilium atque ad gratiam impertinentium, sed per totum fuit gratiae plena. Vnde omnia quae fuerunt in ipsius anima, uel naturalia uel acquisita, sic erant gratia informata, uel cum gratia coniuncta, ut iam omnia essent gratuita. Vnde omnis scientia eius fuit gratuita, omnis dilectio eius gratuita, omnis operatio gratuita: ut sine omni restrictione, largissima & uerissima interpretatio esset omnifaria gratia plena. Hec Albertus. Cuius uerba recitatio magis quam asseritioe introduxi, quae & satis obscura uidentur. Quamuis nanque beatissima uirgo Maria credatur deum in hac uita interdum per speciem contemplata, non tamen apparet quod habuerit perfectam trinitatis cognitionem sine medio, cum omnis cognitio fiat per intelligibilem formam tanquam per medium. Veruntamen in uisione qua cernitur deus, seu trinitas adoranda facie ad faciem, medium illud seu intelligibile species non differt realiter ab obiecto. Nempe sic deus uideri non potest per formam creatam, sed quoniam ineffabilem eminentiam scientiae atque notitiae Mariae sanctissimae nequaquam cupio minuire aut arcere, imo magis extollere, idcirco de praetactis Alberti uerbis pertransio, nec contra ea curiose arguere opto, quae bono animo credo prolata.

Alberti uerba pstant.

Articulus XXIII. Qualiter benignissima uirgo MARIA dicatur mundi saluatricis, ac filio suo cooperata in mundi redemptione.

Vocabis nomen eius IESVM. Ipse enim saluum faciet populum suum a peccatis eorum. Solus unigenitus dei uocatur & est mundi saluator, hoc est, humani generis redemptor ac liberator, tanquam qui pretium soluit pro captiuis redemptione, seipsum pro illis tradendo in mortem, suumque sanguinem effundendo, ita quod uirtus & idoneitas conueniebat eius humanitati ex deitate unita ipsa uero satisfactio, meritum ac solutio assumptae humanitati ex deitate unita ipsa uero causa instrumentalis ac meritoriae est causa nostrae redemptionis atque salutis. Veruntamen, sicut facta est nostra perditio, muliere suggerente & cooperante, quae uirum induxit ad uetitum fructus, sic nostra redemptio per sceminam est effecta. Etenim uirgo purissima redemptorem nobis produxit: imo & suae merito sanctitatis de congruo nobis promeruit redemptoris aduentum: quod autem est causa causae, dicitur esse causa causati. Et quamuis filius uirginis sit & mundi creator, non tamen ob hoc ipsa uocatur mundi creatrix: quia creare ex diuinitate competit CHRISTO, quam non sumpsit nec habet a matre: Redimere autem & saluare modo praetacto, ex humanitate sua CHRISTO ascribitur. Veruntamen saluare per modum causae principalis & efficientis, ut puta peccata dimittendo, gratiam infundendo, ac salutem ueram praestando, competit CHRISTO ex diuinitatis natura, sicut & totum super beatissimae trinitatis, & unicuique diuinae personae, iuxta illud Isaiae XLV. Deus iustus & saluans non est praeter me, iuxta quae illud Osee XIII. Ego dominus deus tuus, & saluator non est praeter me. Insuper, amantissima dei uirgo Christifera, dici potest mundi saluatricis propter eminentiam, uirtuositatem, & meritum suae copassionis, qua patienti filio fidelissime ac acerbissime condolendo, excellenter promeruit, ut per ipsam, hoc est, per preces eius ac merita, uirtus ac meritum passionis Christi communicetur hominibus. Ipsa quoque eis quae gratia CHRISTI prolapsi sunt, rursus procurat eandem, & regnum misericordiae ei commissum est. Vnde ipsa est singularis ac potentissimum refugium perditorum, spes miserorum, aduocata & reconciliatrix omnium iniquorum ad eam confugientium. Denique tanta est plenitudo & exuberantia meritorum purissimae uirginis, quae uirtute ipsius deus omnipotens oibus nobis miseret ac subueniet, & ipsa illud Apostoli excellentissime potuit protulerit: Suppleo ea quae desunt passioni Christi in carne mea pro corpore eius,

Matr.

Gene. 3.

2. Cor. 9. Coloss. 1.

ius, quod est ecclesia. Itaque, Gaudeo in passionibus meis pro uobis. Amplius, si Paulo Christi ministro licuit dicere de Iudaeis, Vt saluos faciam aliquos ex uobis, quanto magis poterit sima matri Christi ascribitur, quod sit eorum saluatricis quibus indefinenter auxiliatur, pro quorum sollicitate salute, quorum est fidelissima aduocata, affectuosissima mater, reconciliatrix purissima, adiutrix & proteatrix assidua.

Eodem.

Articulus XXIII. Quam conuenienter Maria dignissima nuncupetur mundi illuminatrix: & de beneficiis nobis per ipsam collatis.

Ego sum radix & genus David, stella splendida & matutina. Inter privilegia uirginis neque matri concessa continetur, quod ipsa est stella maris, id est, procellosi & iniqui mundi istius, uidelicet humani generis in hoc seculo peregrinantis, pernicitatis, ac deuiantis. Quemadmodum enim in firmamento stella illa quae dicitur stella maris, est situ sublimis, & uelut immobilis, nautasque dirigens, & attrahens ferrum, & circa ipsam orbis uersatur: sic optima incomparabilisque Maria in ecclesia militati fuit, & in ecclesia triumphanti nunc est, summa & maxima confidens, exules dirigens, uiam salutis demonstans, induratos emolliens, & circa ipsam mundus uersatur. Praeterea esse reuocatricem, illuminatricem saluatricemque mundi, dominus & saluator suae dilectissimae, electissimae ac praestantissimae genitricis communiuit in quadruplici genere cause. Ipsa namque primo facta est causa efficiens nostrae reparationis, quoniam reparatorem & illuminatorem omnium nostrum, ipsa concepit ac peperit nobis: & rursus, quoniam precibus suis ac meritis, uentiam, gratiam ac salutem nobis procurata: facta est etiam nostrae reparationis causa materialis, quia ex eius purissimis sanguinibus sumptum & formatum est corpus saluatoris. Causa quoque formati- lis & exemplaris, quoniam luce gratiae suae, & suarum splendore uirtutum atque exemplo suae conuersationis sanctissimae, praebet omnibus nobis formam uiuendi, & uiam redeundi a tenebris ad salutem. Est etiam causa finalis nostrae reparationis, quoniam salus nostra principaliter ordinatur ad gloriam Christi, & deinde aliquo modo ad gloriam suae matris, quae ad modum profectus & salus subditorum bonorum, ad suorum gloriam praerorum, prout Theophylacti scribit Apostolus: Quae est spes nostra & corona gloriae: Nonne uos in aduentu domini nostri Iesu Christi? Ex his innotescit multitudo & magnitudo beneficiorum nobis desuper per Mariam dulcissimam praestitorum, nepe ex ipsa & per ipsam, deus noster factus est frater noster: dominus noster, factus est noster minister: creator noster, factus est noster saluator: iudex noster, factus est noster mediator, reconciliator & aduocatus. Qui etiam uisibilis, per ipsam fructus & operis, factus sum filius gratiae: quicquid bonitatis & gratiae diuinitus obtinemus, per ipsam acquirimus. Per ipsam a iugo peccati, a poenis inferni sumus eripiti, spem meritorumque rene salutis adepti. O quam preclarissima ac celeberrima es uirgo Maria, ardentissima luculentissimaque lucerna, luminosissima lampas igne diuino accensa, aeterno lumine impraegnata, quae luce incitans scripta infra corpulculum ex te sumptum manentem, intra uirgineam uiscera deferebas, tateque lucis radijs intra te exuberanter nimis micabas: quae uere & copiose mundum illuminasti, dum sedetibus in tenebris & umbra mortis, lumen hoc peperisti, & suum ostendisti hominibus creatoris: deentis quoque in limbo, desideratissimum protulisti liberatore. Ex te & per te illum suscepimus, per quem ueritas & gratia facta est: qui est doctor iustitiae, legislator perfectus, fons sapientiae, cador lucis aeternae, speculum maiestatis diuinae. Quem quia in sua non potuimus capere puritate, nec ipsum in sua infinita conspiceret claritate, nostrae ex te assumpsit naturam, sicque seipsum praebuit nobis uisibilem, audibilem, atque tractabilem. In te & per te habemus in omni necessitate subsidium, in omni incerto solatium, in omni tentatione releuamen, in omni indigentia opem. De tot & tantis beneficiis nobis desuper ex te & per te collatis, deo nequaquam condigne reuerentiarum ualeamus.

Apoc. 22.

Maria causa efficiens, materialis, formati- ualis.

1. Thess. 5.

Eph. 5.

Luc. 1. uia. 9.

Jacob. 4. Sapient. 7.

Articulus XXV. Quod diuinitissima uirgo Maria certissime praecognouit filium suum passurum.

Suicipit Israel puerum suum, recordatus misericordiae suae, sicut locutus est ad patres nostros. In uerbis cantici sui dulcissimi beatissima uirgo Maria in sinu uauit se scire, qualiter olim deus multifarie multisque modis locutus fuit patribus per prophetas de filio sui aduentu ad redimendum genus humanum. Nec fuit illuminatissima uirgo Maria de carnalium numero Iudeorum, qui putabant Christum uenturum in potestate & gloria in primo suo aduentu, ad redimendum Iudaeos de captiuitate temporali, humana, & ad regnandum potenter in seculo isto, atque ad subijciendum gentiles dominio Iudaeorum, ut uirgo in praesens putat carnaliter, excecatis & obstinati Iudei. Sed fuit sapientissima uir

Luc. 1.

Hebr. 1.

go de spiritualium catalogo Israelitarum, sciens prophetas esse de duplici Christi aduentu locutos: primo, in humilitate, paupertate & occultitate, ut iudicaretur & pateretur; & de secundo, in maiestate & gloria, ut iudicaret uniuersos. Et item quod primo ueniret ad redimendum non solum Israeliticam plebem, sed & totum genus humanum à spiritali captiuitate diaboli ac iugo peccati. Hec nouerat speciosissima ac morigeratissima uirgo: idcirco Christi aduentum deuotione ardentissima aspirabat. Denique, non latuit illuminatissimam dominam, quod prophetis patuit cunctis, quemadmodum in Actibus princeps apostolici ordinis ait: Deus qui prenuntiavit per os omnium prophetarum suorum, patrum suorum, impleuit sic. Nouerat quoque (ni fallor) domina prophetarum unctissima uirgo Maria, quod de tempore aduentus Christi prædixerat Daniel, & Iacob patriarcha in Genesi: Non auferetur (inquiens) sceptrum de Iuda, donec ueniat qui mittendus est: quod optima uirgo uidit ablatum. Etenim horum ignorantiam redarguit Christus in phariseis, dicens: Facto uespere, dicitis: Serenum erit rubicundum est enim cœlum, & mane, hodie tempestas, rutilat enim triste cœlum. Faciem ergo cœli diiudicare non nostis, signa autem temporum non potestis: Hæc itaque ignorantia longe fuisse credenda est à sapientissimamente Maria: Ideo sicut teste Ambrosio, legit in Isaia, Ecce uirgo concipiet & pariet filium, sic in eodem legit propheta: Tradidit in mortem animam suam, & cū sceleratis reputatus est. Vulneratus est propter iniquitates nostras. Cuius liuore sanati sumus. Hæc quoque tam ex priuata sui dilecti protectione, quæ ex publica eius sermocinatione cognouit: nec ignorauit, quod tertio die resurgeret.

Articulus XXVI. De excellentissimo Mariæ purissimæ incremento in donis spiritus sancti, in missione & infusione eiusdem paracliti.

Cum uenerit paraclitus, ille docebit uos omnem ueritatem. Quemadmodum Lucas euangelista docet in Actibus, cum CHRISTVS coram discipulis ascendisset à monte Oliueti in cœlum, regressi sunt in de Ierusalem, & ascenderunt in cœnaculum, ubi tunc eis nouissimam fecerat Christus cenam: & ibi perseuerabat unanimiter in oratione cum beatissima matre & uirgine, alijsque foeminis sanctis, implentes quod apud Lucam CHRISTVS legitur eis iussisse: Ego, inquiens, mitto ad promissum patris mei in uos. Vos autem sedete in ciuitate, quoad usque in diuamini uirtute ex alto. Itaque à die ascensionis usque in horam diei Pentecostes, in qua spiritus sanctus receperunt, factissimum illud collegium orationibus ieiunijsque deuotissime insistebat, per hæc & consilia exercitia sancta interna, ad susceptionem spiritus sancti se præparans. Porro, adueniens spiritus sanctus, unum quæque illorum tanto copiosius adimpleuit, quanto capacior fuit ac dignior, seque deuotius præparauit. Ideo sicut sola serenissima uirgo Maria, ceteris illis cunctis fuit præstantior, capacior, excellentiusque disposita, sic sola plus de supernis charismatibus tunc collatis à spiritu sancto accepit, atque per oibis illorum infusus influxum spiritus sancti, incrementum gratiæ, omniumque profectum uirtutum. Etenim amoris intensa affectio aperit mentem, ac eam sui dilecti reddit copiose capacem. Hinc, sicut felicissima creaturarum, incomparabilis uirgo Maria fuit præ cunctis & singulis illis in syncerissima charitatis seruire ineffabiliter magis perfecta, sic præ omnibus illis charismata paracliti exuberantissime sumpsit. Nempe cum in charitate dei & proximorum fuerit mirabilissime refluens, & fructum passionis unigeniti sui, hoc est, hominum conuersionem affectuosissime cupiens, imò diuinæ maiestatis honorem summe affectans, non dubium, quin pro gratiosissimo illo spiritu sancti aduentu, ardentissime ac instantissime infra tempus illud orauerit, sine cuius influxu, ope & gratia, nouerat nullum illorum posse impleri. Idcirco per desideria illa summe ignita, diuina atque purissima, ad abundantissimam & incomparabilem spiritus sancti susceptionem disponebatur. Denique, spiritus sanctus cuius opulentiæ ac munificentiæ non est finis, uas illud electissimum & familiarissimum suum sacrarium, præstantissimam genitricem ipsam, à quæ ipse eternaliter profuit, totaque deitatis plenitudine accepit, ipsam ac filiam suam ipsam charissimam, in qua potissime sibi complacuit, singularissime uisitauit, gratiosissime adimpleuit, atque præ

Actu. 1.

Gene 49.
Danic. 9.

Matr. 16

Matr. 7. 33

Iohan. 16.
Actu. 1.

Luc. 24.

Maria p. of.
bus dona spi.
ritus sancti
accepit.

1. Corin. 12.

præ omnibus liberalissime superimpleuit. Amplius, cum humilitas sit præcipua ad copiosorem spiritus sancti impletionem aptatio, certum omnino, quod sacratissima Maria fuit tunc profundissima humilitate præ cunctis incomparabiliter decorata, sic ad exuberantissimam susceptionem paracliti, dispositissima fuit, & ineffabiliter replebatur eodem præ omnibus, quemadmodum de uirgo amatissimam matrem ueri dei præ eius ministris munificentissime uisitari: & quia ad eam oēs etiã sancti apostoli erant refugium habitari, atque in ipsa tanquam in purissimo speculo ipsum dominum conspecturi. Adhuc autem, ut ueritas constetatur, habenti dabitur & abundabit, quod de spiritualium possessione diuitiarum uerificatur. Profectus namque de profectu exoritur, & merita meritis faciunt incrementa: & sicut unum uitium trahit ad aliud, sic una actio uirtuosa ad aliam allicit, & quanto quis in quacunque uirtute aut dono extat perfectior, tanto ualidior est ad proficiendum in illis, exercendo se in eis dem. Ideo quanto benedictissima ac dulcissima uirgo Maria ante illam paracliti missionem, fuit præ ceteris cunctis in omni sanctitate purior, in sapientia omni splendidior, in sincerissima charitate dei ac proximorum feruentior, in omni uirtute & dono perfectior: ita in omnibus his præ ceteris incomparabilia suscepit incrementa in illa spiritus sancti infusione plenissima. Sicque deinceps suarum orationum incomparabilis efficacia & seruire, suorum sanctissimorum desideriorum potentissimum assidue uigore, suæ conuersationis uirtuosissimæ exuberantissimis meritis, omni die promeruit innumerabilibus peccatoribus gratiam conuersionis, conuersis profectum, proficientibus perfectionem: & fuit totius ecclesiæ fidelissima & efficacissima custos.

Articulus XXVII. De profectu theorico contemplationis assidue, & uehementissimo profectu quotidiano misericordissimæ ac tranquillissimæ uirginis Mariæ post ascensionem filij sui.

Fasciculus myrrhe dilectus meus mihi, inter ubera mea comorabitur. Deus & saluator mox ascensus in cœlum, dixit apostolis: Ecce ego uobiscum sum omnibus diebus. & paulo ante, Non relinquam uos orphanos. Et rursus, Tristitia uestra uertetur in gaudium. Hac spiritali & consolatoria presentia mansit Christus potissime cum sua dignissima ac dilectissima matre, quam tanto frequentius in ternis refouebat solatijs, quanto plus illa aspirabat ad ipsius presentiam facialem. Denique, quanto plus spreuit cuncta terrena solatia, tanto diuinis ac cælestibus consolationibus dignior fuit. Hoc quoque aduertere possumus, quod quamdiu beatissima uirginea mater presentem habuit filium suum in terris, quam uirtute tolerare potuit huius incolatum exilij, dilationemque gloriæ. Iam uero filio eius in alta scandente polorum, iam & matris suæ dulcissimæ cor simul cum illo ascenderat, & filio suo in summo cœli empyreio residere, mens affectuosissime genitricis immobiliter fixum fuit in illo, intentumque illi in desinere ac seruide, nec aliud potuit cogitare aut intueri, nisi dilectum & cætera in dilecto: ideo contemplationibus diuinorum præ solito fuit fixa, nec occupatio circa persecutiones & afflictiones filij morituram eam à contemplatione retraxit. Præterea, si Paulo dicere licuit, Nostra conuersatio in cælis est, itemque, uiuo aut iam non ego, uiuit uero in me Christus, quanto magis mitissima ac spiritualissima uirginis conuersatio iam tota fuit in cœlo, & purificatissima erat ab omni uere priuato, uiuens in cunctis secundum dei uoluntatem, præceptum, consilium & doctrinam, ad ipsius gloriam & honorem. Sicque contemplatio atque dilectio, oratio, laudatio, totaque occupatio præstantissime matris, claritati beatificæ uisionis, seruire charitatis ciuium supernorum, canticis & affectibus beatorum ac uitæ paradisi cælestis quotidie, imò assidue magis ac magis appropinquauit, conformabatur, in hæsit & præfulsit. Insuper, decentissimum extitit, ut sicut filio patienti ipsa semper summe ac fidelissime erat compaties, ita illo glorificato, ipsa præ solito futura: beatitudinis participatione gauderet, præ gustu reficeretur, contemplationibus fulciretur, iamque quodammodo in terra glorificari inciperet, atque angelicum præferret apparatus in uultu, ad insinuandum cœliformem munditiam, deiformemque sanctimoniam suæ mentis, cuius splendor sapientialis, sinceritas perfectionalis, tranquillitas diuinalis, abundantissima uirtus & gratia sic foris secus in omni tuo gestu, sermone, incessu ac facie resplendebant, præ clarissimam ac gloriosissimam uirgo Maria, ut hæc ipsa intuentibus te sincere, essent sufficiens argumentum ueritatis fidei Christianæ, atque ex tui aspectu, ex uerbis tuorum auditu, ex totius conuersationis tuæ contemplatione, euidenter pateret cernentibus euangelicæ ueritatis legis. Ad laudem & gloriam omnipotentis, qui est super omnia deus sublimis & benedictus. Amen.

Luc. 19.

Gen. 1.
Matr. 28.
Iohan. 14.
Iohan. 16.

Phil. 3.
Gal. 2.

Actus mar.
ie quotidie
magis ac ma.
gis beatorum
affectibus
formabatur.

D. DIONYSII A RICKEL

CARTHUSIANI DE LAVDIBVS GLORIOSAE VIRGINIS

Mariae, Liber Tertius.

Gen. 6

Na est columba mea, perfecta mea. Sicut optime sanctus affirmat Hieronymus, sicut comparatione dei nullus est bonus, quantumlibet uirtuosus, ita respectu Mariae sanctissima, nulla est perfecta, quantumlibet uirtutibus praedita: imò sicut luna & sidera ac plenerae in se pulchra ac splendida, comparatione solis occubunt neque apparent sic uirgines & foeminae multae fuerunt eximiae sanctitatis, & usque ad martyrii beatitudine uictoriose uiriliter egerunt, attamen per respectum ad electissimam dei matrem, imperfectae consistunt. Hinc ad insinuandam praeclearissimam benedictissimae uirginis Mariae excellentiam, sponsus coelestis uerbis iam ex Canticis allegatis, praemisit: Sexaginta sunt reginae, & octoginta concubinae, & adolescentulae non est numerus. In quibus uerbis (ut super Canticum pleuius scripsi) per reginas intelligitur animae uirtuosae, sanctae, perfectae, quae caeteris eminent, sicut reginae ancillis atque ad affiduos summi regis amplexus purissimos introducuntur, propter quod reginae non immerito nuncupantur. Et item, quoniam carni & concupiscentiis ac passionibus dominatur tam plene, ut recte uocentur reginae: Nihilominus inter eas est ordo, secundum quod una est sanctior aliis, scilicet gloriosissima uirgo Maria omni uia earum regina, imperatrix, & incomparabilis domina, & caeterae uelut pedessequae eius sunt, sicut ait Psalmista: Adducuntur regi uirgines post eam. Porro per concubinas intelliguntur animae proficientium, quae nondum sponso coelesti tam familiares & purae effectae sunt, ut reginae dicantur, sed instar concubinarum minus principales existunt: nec tam assidue, ut reginae, cupitis ac mundis fruuntur amplexibus. Etenim in scripturis concubinae feruntur non solum fornicariae & illegitimae conthorales, sed etiam secundariae ac minus principales uxores, sicut in Genesi Bala & Zelpha interdum nuncupantur uxores, interdum concubinae beati Iacob patriarchae. Similiter Agar & Cethura, nunc uxores, interdum concubinae sancti Iacob patriarchae. At uero per adolescentulas, aetate incipientium designantur, quae instar adolescentularum adhuc lasciuiae sustinent motus, & leues sunt, nondum spirituales: attamen sponso in uisum per fidem gratiaque baptismi & obseruationem decalogi sunt coniunctae, quae maior est numerus, quemadmodum & proficientium maior est numerus quam perfectorum. Etenim quo aliqua sunt perfectiora ac eminentiora, tanto sunt in uita hac pauciora: & sicut in tota militaria ecclesia unus est pontifex summus, cui soli inest plenitudo ecclesiasticae potestatis, cuius respectu alij praelati quatuorlibet excellentes, sunt subditi ac modice potestatis siue autoritatis: ita in uniuersa triumphanti ecclesia, imò in tota electorum uniuersitate inter electas creaturas in esse creato subsistentes, una sola est perfecta & summa deo charissima, incomparabiliter magna, & super omnium angelicorum ordinum altitudines eleuata, atque coelesti propinquissima sponso. Haec est purissima, purissima, dulcissima uirgo Maria, eterno patri comparata, unigeniti dei mater, electissimum, mundissimum ac splendidissimum templum adorandi paracliti spiritus sancti: de cuius uirtutibus in hac tertia parte huius opusculi loquor, quis prorsus in dignissimus, opto: confidens de eius ineffabili pietate materna, ac misericordissima ope superna.

Articulus I. De claritate & certitudine fidei praemandae & glorificandae Mariae.

Luc. 1

Beata quae credidisti. Cognitio uiatorum in beatissima uirgine Maria intantum propinquauit & assimilata est uisioni beatorum & comprehensorum, quantum fieri potest aut decet in persona creata uiatrice. Et sicut suauissima uirgo Maria praecunctis incomparabiliter similior fuit aetate Christi in sanctitate, ita & in cognitionis sinceritate. Porro anima Christi a suae creationis exordio deitate adoranda uidit clare per speciem. Ostemum est autem in praecedenti libello, quod dignissima uirgo Maria non solum uidit deum per speciem in hac uita, ut Paulus ac Moyses, sed etiam clarius, & (ut uerisimilius est) item frequenter. Talis autem uisio uehementissime roborat fidem. Nam & in uiatoribus sic deum cernentibus manet fides, quantum ad habitum, quae uisione tali cessante, ex eadem mirram & ineffabilem clarificationem & certificationem reseruat, ita ut homo ambigere nequeat, quin

1. Cor. 12. Exod. 33.

quin fides & lex, per quarum tenorem ac meritum ad tam supernaturalem eleuatus est uisionem, sint uere diuinae ac omnipotentis acceptae. Praeterea, fides est totius spiritualis structure omnium uirtutum & actuum uirtuorum ac meritum in uita hac fundamentum, sine qua nihil est meritum, & sine qua impossibile est deo placere, aut ad ipsum accedere, seu spiritualiter uiuere, dicente Apostolo: Accedentem ad deum oportet credere. Et item, Iustus ex fide uiuit. Ideo uolens altissimus in electissima matre uirgine, perfectissimam uniuersarum machinam uirtutum construere, collocauit in ipsa firmissimum fidei fundamentum, omni certitudine ac claritate ineffabiliter roboratum. Idcirco ut tactum est libello praehabito, Maria dulcissima habuit fidem cum rationibus credendorum, & purificatissime praesentia diligentia in gradu altissimo. Amplius praestensum est, quod in dono sapientiae, in sublimitate & puritate contemplationis, in splendore mysticae theologiae uniuersos uiatores in comparabiliter uicit atque transcendit gloriosissima uirgo Maria: & ex talibus homo immobiliter ratificatur & illustratur in fide, in tantum ut quamuis totus mundus a fide corrueret, ipse de fidei ueritate non posset ambigere: & dato quod ex poenarum formidine aut acerbitate, fidem negaret ore, corde tamen non posset eam negare, dum conferret in se suae fidei argumenta. Interim quamuis sacratissima uirgo Maria dicatur in hac uita fidem iugiter habuisse, ita quod per fidem actus suos direxit ac ordinauit ad supernaturalem finem, & multa supernaturalia ac incomprehensibilia credidit esse uera, quae ratio non comprehendit humana: nihilominus habuit multas cognitiones diuinorum non ex fide immediate elicitas, sed ex perfectissimo sapientiae dono, donoque intellectus, atque interdum ad horam ex lumine gloriae: ex singulari quoque & supernaturali gratiosissima experientia ex suauissimo futuro felicitatis praegusto, cuius felicitatis pignus & arrae, participationemque ualde praecipuam sortita est in uita praesenti, & istae cognitiones excellentissimae uirginis altiores fuerunt notitia fidei, & praeter eam, imò & altiores notitia raptus & extasis cognitionisque. Adeo ante ruinam. Tu igitur praestantissima incomparabilis Maria in fide uicisti & excessisti contra praem Abraham patriarchae: qui quis de fidei firmitate specialiter comendatur, quippe qui contra spem in spem credidit, & pater credentium notatur, tamen pollicitatione desuper de filij sibi ex sterili coniuge nascituri facta audita, quasi uacillans locutus est deo sibi per angelum promittenti: Vtinam Ismael uiuat coram te. Sic & promissione sibi facta de possidenda Chanaan terra, dixit: Domine deus unde possum hoc scire, quod possessurus sum eam? Tu autem electissima dei, audita annuntiatione angelica, de incomprehensibili & superarduissimo mysterio in te fiendo, hoc est, de filio dei uero deo in te & ex te incarnando ac nascituro, non respondisti: Unde hoc sciam, aut quale erit mihi signum? sed ad oportentiam & ueritatem dei sapienter aspiciens, fidelissima mente dixisti: Ecce ancilla domini, fiat mihi secundum uerbum tuum. In quo etiam admirabili, sapientissimo sobriissimoque respectu, tua humilitas, tua constantia, tua discretio, tua magnanimitas in clypeo resplescerunt. Denique, Moysen legislatoris, Aaron primus pontificis, Gedeonem uirorum fortissimum constat dubitasse subinde in fide. Similiter Zachariam sancti praecursoris progenitorum. Quanta sunt ergo de benedictissima uirgo Maria praeconia tua, quae tales ac tantos uiros uicisti in fide, quae legislatorum constantior, pontifice primo prudentior, iudice Israel fortior, sacerdote praestantior es inuenta: quae ex angelica apparitione, ex incarnationis filij dei experientia, ex propriae fecunditatis & integritatis experimentis, ex uerbis & factis pastorum atque Magorum, ex prophetia Zachariae & uerbis Elisabeth, ex uaticinio Symeonis & sermone Annae, atque ex alijs pene innumeris & iam partim praetactis, praesertim ex copiosissimis ac frequentissimis illuminationibus, uisitationibus, inflammationibus, consolationibus spiritus sancti, creuisti, profecisti & summe perfecta es facta in fide, quae robore fidei tuae dicendo, Ecce ancilla domini, fiat mihi secundum uerbum tuum: montem illum altissimum, omnium montium montem, uerbum aeternum, fecisti de summo caelo, & praetermi sinu in hoc mare descendere, & in uerbum tuum mundissimum per incarnationis mysterium mox uenire.

Articulus II. De perfectione & excellentia spei in deiformi & serenissima uirgine Maria.

Spera in deo tuo spes, definitur esse certa expectatio futurae beatitudinis, ex gratia dei meritisque operatis proueniens. Quae descriptio dat de spe formata, i. uirtuosis actibus decorata, atque de actu homini spei. Porro spes, quae uirtus theologica & habitus uocatur infusus, sic potest describi: Spes est uirtus, per quam certitudinaliter prestolamur aeternam salutem, ex pietate dei & proprijs meritis. Nepe, futurae felicitate sine meritorijs actibus consequi uelle, aut putare se posse acgrere, stultitia est & presumptio. Itaque spes duobus innititur, ut puta pietati

Et 4 & gratia

Heb. 11

Ibidem Rom 8

Gene. 26 Rom. 22 Rom. 4

Gene. 17 Gene. 15

Luc. 1

Exod. 34 Exod. 7 Iudic. 6 Luc. 1

Luc. 2 Mat. 23 Luc. 1

Luc. 1

Olea. 12. Spea quida

& gratiæ primo ac principaliter deinde de meritis. Et ex primo horum duorum spes certitudinem habet. Certum est namque, quod ex parte diuinæ misericordie non erit defectus nostræ salutis, sed ex secundo, spes timorem habet annexum: Primo, quoniam sine reuelatione cognoscere non ualeamus quod spem habeamus formatam, quæ sine charitate formata consistere nequit, cum sine charitate nihil meritorium censetur: Secundo, quia etsi uel probabiliter uel certitudinaliter nobis constet, quod charitas & meritum uitæ æternæ in nobis sint, ignoramus tamen, an in charitate & meritis ueræ salutis sumus finaliter permansuri ac morituri, nisi de hoc quod desuper certificemur. Propter hoc hortatur Apostolus, Qui stat, uideatne cadat. Itaque certitudo spei nostræ conditionalis esse asseritur, ut puta quod saluabimur, si in charitate & actibus uirtuosissimis manserimus. Est quoque certitudo spei nostræ coniecturalis atque probabilis, non absoluta: siquidem ex eisdem signis, quibus probabiliter scire ualeamus nos esse in charitate, etiam agnoscere possumus, quod spem formatam & opera meritoria habeamus. Porro ad apostolum, præsertim post receptionem primitiæ spiritus sancti, certi erant se esse ac perseverare debere in charitate, imò & in militante ecclesia esse præcipuos: in triumphante quoque ecclesia proportionabiliter tales futuros. Hinc de eminentia dignitatis & meriti ac præmissi apostolorum, multa in Apoc. Iohannes scribit apostolus: in quorum item persona loquitur Paulus: Certus sum, quæ neque mors, neque uita, neque creatura alia poterit nos separare a charitate dei quæ est in Christo Iesu domino nostro. Quæuis autem apostoli & alij quidam sancti ista de se, ex speciali gratia & gratiosa reuelatione nouerunt, non tamen oportet putare, quod certitudinaliter nouerunt in omnibus illis magis electos ac sanctiores, quibus reuera electiores & sanctiores fuerunt: sicque quis felix archiapostratus Petrus certissime se ceteris apostolis in ecclesiastica potestate nouit maiorem, non tamen oportet fateri, quod sciuit, quibus apostolis fuit electior & sanctior gloriosiorque futurus in caelis: quis probabiliter forsitan sciuit, quibusdam illorum se sanctiorem & electiorem consistere. At uero gloriosissima & unica uirgo Maria, ex specialissima reuelatione & gratia certissime sciuit se electissimam esse atque sanctissimam omnium hominum post unigenitum suum, & super uniuersos angelorum ordinem exaltandam ex hoc, quod dicitur sciuit se esse matrem ueri adorandique dei, & præ omni pura creatura in esse creato subsistenti electam. Ideo certitudo spei suæ fuit absoluta & maxima, summe quoque consolatoria & iucunda, quæ certissime nouerat se ad tam summam & ineffabilem beatitudinem perduendam. Etenim illud apostoli: Gloriamur in spe gloriæ filiorum dei, ipsa potissime & iucundissime dicere potuit, ut puta tam certificata de his, ueraciter genitrix totius salutis ac omnium saluatoris. Denique, cum spes ex gratia meritisque procedat, sicut gratia dei & merita copiosa in Maria dulcissima incomparabiliter abundabant, & sicut ipsa hoc certissime nouerat, sic plane spes eius incomparabiliter magna, perfecta, certa & consolatoria extitit. Quæ admodum etiam claritas suæ notitiæ fuit ineffabiliter superior cognitione fidei secundum cursum communem: sic certitudo suæ expectationis proportionabiliter extitit maior certitudine expectationis spei in uiatoribus ceteris. Præterea, spes pietati diuinæ præsertim innitur: & quanto quod propria defectuositate & insufficientia clarius noscit, atque immensitatem misericordie dei lympidius contemplantur, eod plus confugit ad deum, & ab omni propriorum uirtutum presumptione recedit. Itaque sicut utriusque istius saluberrima ac lympidissima agnitio excellentissime uirgini cum in cõparabili eminentia est collata, sic ipsa perfectissima habuit spem in deo, & in ipso totam suam firmissime immobiliterque fixit fiduciam, cui & tanquam principali causæ, cuncta sua attribuit merita, & refluxit pure in omnium fontem honorum. Amplius, multa sunt quæ pariunt, augent & conseruat confidentiam unius in alio, ut puta certitudo bonitatis & constantiæ eius, in quo quod confidit: experimentalis quoque familiaritas illius ad se, & experientia charitatis, communicatio beneficiorum, & degustatio suauitatis ipsius: In quibus omnibus celebrata ac diuinitissima uirgo Maria circa deum altissimam maxime abundauit: Neque, ut patuit, dei & proprietatem ipsius profundissima extitit contemplatrix: Familiarissima quoque extitit ei, ut puta ex sena to unigenito suo, ac deo patri, tanquam suo comparentali: atque spiritui sancto, tanquam suæ mentis inhabitanti suo uisissimo incessanti. Cõformiter, charitate dei ad se fuit eminentissime & frequētissime, prius experta: quippe cui se ille tam propinquissime ac dignatissime commiuit, in tantum ut fieret filius eius: sic & beneficia eius munificentissime sciuit se accepisse, & abundantissime degustauit quod dulcis sit dominus, quod infinita sit magnitudo & copia dulcedinis eius. Idcirco ex omnibus his habuit spem super perfectam & suppletam in deo: Nihilominus cum summa reuerentia habuit se ad illum, nec familiaritas illa peperit contemptum aut paruipensionem, seu reuerentiæ detrimētum, imò auxit dilectionem, admirationem, humilitatem & uenera

1. Cor. 10.

Roman. 8.

Apoc. 4.

Rom. 7.

Rom. 5.

1. Pet. 3.
Psal. 90.

uenerationem ad maiestatem & pietatem illius immensam, qui tam familiariter ac digniter habuit se ad ipsam. Hinc cum in nuptijs dixisset dilectio: Vinum non habent: ille quasi durè respondisset, Quid mihi & tibi mulier? ipsa nihilominus certa de filij bonitate, quod in dubitanter suam impleteret petitionem, dixit ministris: Quodcumque dixit uobis, facite. Etenim si sancto Iob dicere licuit: Etiam si occiderit me, in eo sperabo: quanto magis mitissima Christifera uirgo in omni euentu immobiliter confidebat in illo.

Iohan. 3.

Iob. 13.

Articulus III. De ardentissima atque purissima charitate diuinæ & gratiæ Mariæ ad deum.

Flicite me floribus, stipe me malis, quia amore langueo. Quamuis charitas sit uirtus infusa, tamen interior actus eius, uidelicet actualis dilectio dei, ex multis procedit, crescit, perficitur, excitatur, fouetur & inflammatur: Interdum quippe asseritur, quod bonitas rei amatæ sit causa dilectionis: Interdum, quod cognitio: quandoque, quod similitudo: aliquando, quod propinquitas: nonnunquam, quod beneficentia: frequenter, quod dispositio affectiue: item, quod pulchritudo, probitas, strenuitas operis, mansuetudo, societas, humilitas, quæ tamen ad præacta queunt reduci. Itaque bonitas rei amatæ est causa dilectionis tanquam materia circa quam & obiectum. Similiter pulchritudo, probitas, strenuitas, mansuetudo, humilitas, sapientia, scientia, ingeniositasque, quæ omnia & eis similia mouent & excitant uoluntatem ad diligendum. Porro, cognitio est causa dilectionis tanquam uia ad eam, & sicut ostendens rem esse amabilem. Propinquitas quoque similitudo & beneficentia sunt incitamenta amoris: similiter dilectio quam habet & sentit diligens in dilecto. Ex parte etiam diligentis causa dilectionis sunt bonitas & interfecta uis affectiue, recollectio cordis, puritas, quies, reformatio, imperturbatio mentis. Ideo ubi hæc magis conueniunt, præsto sunt & abundantius: ubi est maior, seruentior, purior perfectiorque dilectio. Nunc ergo pensemus prouerbis, quantum donauerit dominus, qualiter ista inter deum & beatissimam fuerunt Mariam: & constat in primis, quod pura incomparabilis ac prorsus infinita sit bonitas dei, in infinitum amabilior quam a pura possit creatura amari. Deinde, ex introductis in secundo libello est euidenter, quod serenissima & præamabilissima uirgo Maria deum in hac uita multum præclare cognouit: interdum quidem per speciem, quandoque per excellentissimum sapientiæ donum, aliquando per mysticæ theologiæ profundissimam uisionem, ac alijs modis: imò per assiduum splendidissimam illuminationem spiritu sancti, per familiarē instructionem cohabitantis sibi uerbi æterni ueri dei ex se nati. Item per fidem, rationibus credendorum, purificatamque mentis intelligentiam lympidissime decoratam. Per donum intellectus acutissime penetrantis ac perspicientis ea quæ fidei sunt. Per sapientiam, quæ est donum gratiæ gratis data, atque per sapientiam naturalem scholasticam ac quæ sitam, quæ utraque sapientia fuit in sincerrissima, per charitatem & sapientiam, quæ est donum: & per gratiam gratum facientem formatam, & in actibus suis meritoria facta. Insuper, similitudo mentis sacratissime Mariæ ad deum, per dona gratuita, & merita copiosa, per actus uirtutum, per uitæ imitationem tanto extitit maior atque splendidior, quo uirtutes infusæ, gratiæ, dona cum actibus suis incomparabiliter excellentiores erant in ipsa, & quo conuersatio ac præsertim interna exercitatio eius purior, sanctior, ac deiformior, hoc est, magis contemplatiua extiterat. Propinquitas demum inter benedictissimam Mariam & deum altissimum facta est tanta, quod ille factus est unigenitus filius eius, & ipsa, unica mater illius. Beneficentiam uero dei in Maria dignissima nemo potest exprimere: ipse namque omnipotens eam gratiosissime ac liberalissime prorsus præuenit, omni benedictione uirtutis ac gratiæ atque dulcedinis suæ & copiose sanctificauit in utero, nondum ratione uentum, & tandem dedit ei seipsum in filium: sicque in apice dignitatis puræ creaturæ possibili, eam præclarissime collocauit, hoc est, in statu maternitatis ueri dei, per quam comparentalis effecta deo patri, quod est dignitas quodammodo infinita, ut in primo libello elucidatum est plenius. Denique pulchritudo, probitas, strenuitas operum dei, seu Christi ex optima uirgine nati: mansuetudo, humilitas, sapientia, ingeniositas & societas eius ad ipsam, nec plene intelligi, nec digne queunt à nobis laudari: & tamen utcumque nostris cordibus innotescunt. Interim, cor purissimæ admirabilisque Mariæ, ad amandam sincere fuit aptissimum, ut puta intensissima affectiua dotata, ab omni iniquitate passionum ac uitioque liberissimum, à fomite purgatissimum, ab omni distractione & inordinatione penitus alienum, imò & plenitudine donorum gratuitoque incomparabiliter plenum. Idcirco ex his elucescit, quam incomparabiliter

Cont. 2.
Actus inter
or charitatis,
ex multis que
cedit.

Hier. 12.

liter

lites & omnino ineffabiliter mitissima & uere dulcissima uirgo Maria presulit & arsit, abū
clauit, exuberavit, efferbuit, ebulliuit, in calluit in syncerissimo deitatis ac sup essentialis tri
nitatis amore, presertim in amore filij dei ac sui secundum naturam eius utranq, potissime
secundum diuinam: Ipsa equidem felicissima uirgo, mundissima mater, bonitatem & pul
chritudinem omnemq; perfectionem, sapientiam & excellentiam deitatis præ cunctis, ut
taetum est, Iympidissime intellexit, inspexit, perpendit: oem quocq; filij sui secundum natu
ram eius assumptam, uirtuositatem, sapientiam, mansuetudinem, humilitatem, decorem, di
gnationem, familiaritatem & societatem ad se, Et strenuissima opera eius secundū utranq;
ipsius naturā, præclarior nouit, diligentius atq; subtilius considerauit, frequentiusq; & qua
si indefinenter attendit. Intuebarur se ab illo assumptam in amantissimam matrem, in singu
larē spōsam, in præclarissimā filiā, in summā amicā, in domesticā & familiarissimā cohabita
tricē, in affectuosissimā enutricē, in fidelissimā secretariā, in sapientissimā unicāq; discipulā.
Quis iam uel ex minima parte queat concipere, quantum ex omnium horum assidua & in
cessabili diligentissima ac profundissima contemplatione, tuōd mater uirginea ac diuina, d
celestis regina, d super gloriosissima trinitatis confocia, d uenerabilissima atq; sanctissima
uirgo Maria, purissimo ac feruentissimo accēdebaris amore, qualiter ex his in sancta & cœ
liformi dilectione creuisti atq; cōtinue profecisti: Nōne quasi totaliter in diuinissimā cha
ritatis affectum transformabaris, & in uiscera sancti ac puri amoris conuerterbaris? Certe
excellētissime unum cum dilecto spūs, una mens, una uoluntas per amoris inhaesionem &
per præcipuam uitæ conformitatem fiebas. O oim electissima ac beatissima creaturæ, qua
liter ex ea hora qua filium patris æterni ex te inuolantissimā ac integerrimā matrem natū uir
disti, & ipsum maternaliter cōrectare, lactare, amplecti, deosculari, deferre cœpisti, in ipsi
us accēdebaris & proficiebas amore. Deinde dum coram te cœpit deambulare, tibi con
uerti ac ministrare dum eius innocentissimam atq; sanctissimam conuersationem intueba
ris: dum eius modestiam & decorem, mansuetudinem, humilitatem & probitatem, oim ho
ra corporalibus atq; mentalibus oculis aspexit: dum deinceps uidisti ipsius miracula, &
doctrinam audisti, certe in omnibus his inæstimabiliter & profus inenarrabiliter tu pu
rissima & ad amādum aptissima in sanctæ charitatis ardoribus profecisti, in pura irreflexa
dilectione creuisti, & in ipsa perfectione amoris assidue efficiebaris perfectior. Nempe qd
nostrum quantumlibet durus, defectuosus, irreformatus, non uehementer emolliretur &
cresceret in amore, proficeret in uirtute & delectaretur in domino, si uel uno die conspice
ret Christum aut angelum in Christi persona in ea effigie ac dispositione & morum probi
tate coram se ambulare & conuersari, in quibus tu eam quotidie corā te ambulātem & cō
uersantē uidebas in pueritia sua. O præclarissima, celeberrima ac speciosissima uirgo, quā
rū ergo tu tranquillissima, affectuosissima ac uirtuosissima dha profecisti continue ex quo
tidiana cohabitantis & conuiuentis tibi inspectione filij dei ex te nati & pueri tui facti. Ho
rum considerationi & cōtēplationi magis quā recitationi & explanationi oportet nos
immorari: & tamen rursus ad loquendum de his impellit affectio. Nonne d uirgo, d mater,
d domina, d saluatricis, miseratrix & consolatrix nostra, nonne in amore totaliter inflamma
baris, & igne diuini amoris quasi comburebaris, dum deum tuū ex te natum uidebas recti
taliter conuersantem, te dulcissime alloquentem, tibi humilime ministrātem: & nunc uer
ba abrumpt affectio, & silentium indicit miratio.

Articulus III. De naturali dilectione Marię illustrissimæ, ad filium suum
unigenitum, secundum naturā eius assumptā.

ORdinauit in me charitatem. Quāuis ordinatissima & sapientissima uirgo Maria,
unigenitum suum secundum qd deus est, incomparabiliter plus dilexit, quā me
cundum qd homo, nihilominus, ipsum secundum naturam assumptam, naturali
amore uehementissime diligebat. Primo quā filius suus sic erat. Porro, amor ma
terni cordis ad filium, presertim ad unigenitū intensus est, & uehemens ualde. Quod & in
matre uirginea uoluit potissime ita esse. Propter qd David Ionathan defless, locutus est: Sicut
mater unicum amat filium suum, ita te diligebam. Deniq; amor iste tanto est plenior, & tā
to de die in diē fit maior, quo filius in omnibus uoluntati parentis magis concordat, & pla
cet consolatoriusq; consistit. Certum est aut uoluntatem Iesu Christi, & omnem conuersa
tionem ipsius uoluntati suę matris in cunctis concordatissimam placētissimamq; fuisse, at
q; in multis consolatoriam ualde in aliquibus equidem tristitiam habuit, bonam actione di
lectissimi filij fuit: dum ea ignorante in Ierusalem mansit, duodecim factus annorum. Et
dum

dum uidit eum a scribis & Pharisæis obseruari, irrideri, ac blasphemari. Et breuiter inter
matrem illam purissimam, filiumq; sanctissimum ardētissima fuit etiam naturalis dilectio,
qui nunquam se inuicem in aliquo offenderunt, & quorum uterq; sciuit & experiebatur se
alio summe ac syncerissime diligi. Præterea quo parens & proles in complexionem extant si
miliores in complexionem extant similiores eo est inter ipsos dilectio naturalis feruentior.
Certumq; est ex declaratis in primo libello, qd post Christum excellentissimā & optimā
complexionis consistentem, electissima uirgo fuit complexionis nobilissimæ atq; terreri
mæ, & complexionis filij sui similitudine. Ideo & ex hac parte ad se inuicem naturaliter maxi
me afficiebant. Insuper, quo aliqui sunt magis conformes in moribus, eo sunt inuicē chari
ores: & constat qd præ cunctis hoibus deus incarnatus & irreprehensibilis, ac morigeratissi
ma mater eius fuerūt in oim probitate morum sublimi, quippe in quibus solis nunq; aliqd
fuit morum honestati contrarium. Amplius, hi in quibus est natura uiuacior, & affectiua uis
naturaliter maior ac melior, in eisdem est maior dilectio naturalis ac mutua, nec dubiū, qn
Christo ac matre eius uirginea fuerit natura uiuacissima ac recētissima. Affectiua quoq;
uis fortissima & aptissime prorsus disposita. Ideo sine dubio fuit dilectio naturalis maxima
inter eos. Adhuc aut, quo pia mater conspiciat prolem suam esse in dolis melioris, & sapien
tiorē ac pulchriorem sibiq; magis obedientem, eo ualidius ad ipsum afficitur. Et manife
stum qd felicissima uirgo Maria certissime nouit unicum filium suū in omnibus his etiā se
cundum naturam assumptā excellentissimū esse. De quo nouerat scriptū, & uidiū impletū
illud psalmistę: Speciosus forma præ filiis hoim. Quem & secundum superiorē suę animæ
partem cognouit esse comprehensorē. Hinc & naturali dilectione uehementissime eū dile
xit, scdm naturā qua & filius eius erat: nec ambigū, qn & deitatem naturali dilexit amo
re etiam ampliusq; se ipsam. Presertim, qm oim naturalis sua dilectio fuit charitate & sup
naturali amore perfecte iugiterq; formata. Rursus, cum parens naturaliter appetat prolis
suę profectum, prosperitatem & promotionem, beatissima uirgo tanto feruentius filiū su
um dilexit, quāto ad maiora eum nouerat prouehendum, siue secundum existentiam, aut
certe secundum manifestacionem. Nouerat autem eum, qui secum in tanta humilitate, pau
peritateq; uixit toto orbe terrarum. Pro uero deo quod erat esse colēdum & corpore ac in
ferioribus uiribus glorificandum, uiuos & mortuos in dicaturum, atq; in tota militante ac
triumphante ecclesia regnaturum. Insuper cernimus, qd dum sublimis cum inferiore per
sona, proba & discreta, familiarius atq; dignantius conuersatur, eo inferior in amore supe
rioris illius cordialius inflammatur. Idcirco Maria prorsus humilima, probissima, discretis
sima, in suis oculis minima, attendens filium altissimi & coalitissimū deo patri secum tam su
per humilime, familiarissime, dignatissime conuersantē, in amore ipsius ineffabiliter et uir
inestimabiliterq; incaluit. Præterea, in oim naturali pfectione deus hō, & mater eius dignis
sima oibus presulserūt. Quāta aut & quere mirāda, fortis ac singularis dilectio etiā natura
lis fuerit inter Auiliū & Amicū, narrat eorū legēda, & tñ inter Christū & eius in cōparabilē
genitricē dilectio naturalis extitit maior ac fortior. Postremo, qm primi parētes dilexerūt
innocentē Abel, Abraham ipsum Isaac, Iacob filiū suū Ioseph, Dauidq; Ionathā, sacra docet
scriptura. Veruntū illoꝝ oim mutuā dilectionē indicibiliter uicit: mutua dilectio naturalis
Christi ac matris suę mū dissimē, quorū tñ mutua charitas supnaturalis infusa, multū oim ma
ior fuit ac fortior, quā & naturalis illa dilectio mutua uehementissime fouit, auxit, pfectit in
benedictissima uirgine, qm ad actū. Porro charitas atq; Christi à sua infusione fuit æque pfecta,
nec creuit nisi quātum ad manifestationē & opera.

Art. V. De feruentissima charitate ad proxios, ac calidissimo zelo aiay. Marię sanctissime.
Gredimini & uidete filię Sion regē Salomonē in diademate, quo coronauit eū ma
ter sua in die desposicionis illius, & in die letitie cordis eius. Agnouit & sapientis
sime ac frequentissime cōsiderauit illuminatissima uirgo Maria unigenitū dei pa
tris ideo hoim factū, quatenus suę incarnationis mysterio hoies deificaret, suęq;
mortis merito ac sanguinis pretio genus liberaret humanū à potestate diaboli & iugo pœ
cati, ac pœnis inferni atq; cœlestis beatitudinis eidē mereret coronā. Ad hæc pagenda, ad
mundū saluādū, ad cōuertendū Iudeos & paganos, ad cōstitueūdū ex oibus unū ouile, &
unā ecclesiā, nouerat iuxta prophetay oracula suū filiū aduenisse, deiq; filiū, suū filiū factū
esse: sicq; cognouit se propter p ditorū reparationē ad tantā excellentiā, ad dei mīnitatē as
sumptā: atq; ex hoc qd debito, saltē cōdecēte se astrigi, pctorib; misereri, & eorū optare ac
pcurare salutē. Hinc iugiter pseruē ex ea hora qd filiū dei cōcepit, zelo salutis pximorū uehe
men

Mat. 27.
Iohan. 10

Psal. 44

1. Theff. 4

Psal. 116

Cont. 2

a. Reg. 1

Gene. 4.
Gene. 27
Gene. 28
1. Reg. 27.

C3. 8

Iohan. 10.

mentissime fuit accensa. Hinc inter beatissimam Mariam & nos est mutuae dilectionis maxima causamam & ipsa recognoscit se peccatoribus suo modo debere quod mater dei effecta est. Nos quoque cognoscimus nos per eius salutiferum fructum esse redemptos, imo & ipsam de congruo quodammodo meruisse saluatoris aduentum. Præterea, quo deum unum ac trinum ardentius, puriusque dilexit, eo ipsius honorem & cultum fortius affectavit, ut scilicet ipse omnibus rationabilibus creaturis debite honoraretur ac coleretur, quod aliud nihil fuit nisi zelo humane salutis, ex sancta charitate feruere. Amplius, quo unigenitum suum etiam secundum naturam ex se sumptam amavit ardentius, eo suæ passionis fructum & sanguinis sui effusionem ac meritum uehementius appetit operari ac dilatarı, atque intentum consequi finem in hominum conuersatione & finali saluatione eorum, quod fuit tam diuine quam humane dilectionis actio uere præcipua. Hinc in charitate proximorum ardentissima ac perfectissima fuit, & in ea ac zelo diuini honoris, & humane salutis ipsos quoque Moysen & Heliam ac Paulum, miro & ineffabili modo excessit ac uicit. Propterea de Iudeorum excessatione, ingratitude, peruersitate uehementissime doluit: & dum uidit eos suo filio eis euangelizanti, ac eorum salutem querenti resistere, ac mala pro bonis rependere, grauissime tristabatur, & illis condoluit uehementer. Et nunc ut sacratissima Maria flammigeram ad homines dilectionem clarius cognoscamus, intueamur quantum & qualiter præfati sancti uiri charitate asserint proximorum atque diuini zelo honoris. Nōne pro plebe ceruicis durissima, pro gente incredula, pro rebellibus & ingratis sanctus Moyses dominum exorauit? Aut dimitte populo hanc noxam, aut dele me de libro quem scripsisti. O quantum ardore uiri amoris. Eodem affectu locutus est Paulus uas æternæ electionis: Optabam ego ipse ana thema esse à Christo pro fratribus meis Iudæis. Itaque præceptum charitatis dei & proximi benedictissima uirgo Maria præ cunctis ineffabiliter, excellenter impleuit, quippe quæ nūquam motum aut actum uel inclinationem à charitatis plenitudine retrahentem aut impedientem in se sentit aut habuit. Insuper, ipsa cognouit se desuper constitutam dei & hominum mediatricem, fidelium matrem, ecclesie aduocatam, miserorum refugium, pietatis reginam. Idcirco materna charitate iugiter affectuosissime ac fidelissime suum impleuit officium, hominum procurando conuersationem: & tanquam amorosissima nutrix ac genitrix uniuersorum dilectione formatur, & sicut in ceteris uirtutibus, ita in charitate dei ac proximorum est Christo simillima, & post eum altissima, ac tantum perfectior alijs, quantum præstantissimam dei matrem decuit eius ministris esse perfectiorem. Postremo, cum dicat saluator maior hac charitatem nemo habet, ut animam suam ponat quæ pro amicis suis. Etiam istud ipsa pleno impleuit affectu, & si possibile, deo uel placitum extitisset, libentissime una cum filio suo, & item pro filio suo, id est, pro ereptione illius à morte, acerbissimam mortem sustinuisset, & animam filij sui, quæ plus quam propriam diligebat, aliquo modo tradebat in mortem. Quis enim naturali affectu appetitque sensitiuo, ac conditionaliter desiderauit filium suum non pati, sicut & ipsemet filius, dicens: Pater, si possibile est transeat à me calix iste, nihilominus ex deliberata ratione & superiori absolutaque uoluntate uoluit eum pro mundi salute, in quantum deus ita præordinauit ac uoluit, & maluit amantissimum suum temporaliter pati, corporaliterque occidi, quod electos æterna felicitate destitui, ac super beatissimam trinitatem suo honore & cultu quos ex Christi passione fuerat habitura, priuari: nihilominus alio respectu de sui filij passione uehementissime tristabatur, prout de hoc infra magis tractabit, atque ad istud spectat quod in articulo huius exordio ex themate est inductum, in quo sapientissima ac feruentissima uirgo Maria hortatur filias Sion, id est, fidelium speculatiuorumque animas, ut egrediantur de luto fecis, de uisco ac actibus carnalitatibus, & per fidem, charitatem, compassionem ac imitationem, contemplent regem Salomonem, uidelicet Christum uerum & summum pacificum, in diademate quo coronauit eum mater sua, id est, in assumpta humanitate & eiusdem acerbissima passione, quia humanitate eum coronauit, uestiuit, ornauit sua genitrix benedicta in die desponsationis ipsius, hoc est, in hora incarnationis & conceptionis qua illum intemerata concepit, in qua filius eius sibi desponsauit ecclesiam, imo & ipsam quam assumpsit naturam, quam sibi intime copulauit, atque plenissime fecundauit, quod factum est in die lætitiæ cordis eius, quia tunc exultauit ut gigas ad currendam uiam, & lætitiæ eius tunc erant esse & demorari in medio singularis ac amantissimæ sponse & matris suæ purissimæ.

Articulus VI. Quam plene & eminenter glorificanda & optima uirgo Maria, duo charitatis præcepta in hac uita impleuit.

Respon

Respondit Iesus, Primum omnium mandatum est, Diliges dominum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente, & ex tota uirtute: secundum autem simile est illi, Diliges proximum tuum tanquam teipsum. Hoc primum charitatis diuinae præceptum, tribus modis exponitur, & tribus modis impletur. Primum etenim ita exponitur, ut sic deum totis corde, mente, anima & fortitudine diligamus, ut ei ac eius spiritali amore nil amplius diligamus nec proponamus, nec quicquam charitati contrarium admittamus. Istud quoque omnibus est necessarium ad salutem: & ita impletur istud præceptum à cunctis qui diuina & ecclesiastica obseruant mandata. Secundo exponitur ut non solum sic deum totis corde, mente, anima, uiribusque amemus, quod charitati diuinae contraria deuitemus, sed ea quoque abiiciamus & relinquamus, quæ quis in se non existant illicita, tamen solent habere multa mala annexa, suntque ruinae propinqua, & incrementum ac perfectionem charitatis diuinae solent præcipue impedire, ut sunt uxor & eius amplexus; temporales diuitiæ & cognati, propria quoque uoluntas. Ideo sapientia dei patris non iussit, sed consuluit à fidelibus ista propter deum relinquere, quatenus creatori purius uacant, liberius obsequantur, atque in eius amore proficiant plenius: sicque præceptum charitatis à ueris religiosis impletur, quorum non est circa communia tantum languere, sed ad perfectionem quotidie tendere. Tertio exponitur hoc præceptum, ut totis corde, mente, anima & uirtute indefinenter feramur actualiter per charitatem in deum secundum extremum & maximum possibile nostrum, quod secundum eandem cursum neque fieri in hac uita, nec puris uiatoribus extat possibile. Vix in patria à beatissimam impletur præceptum hoc. Porro, perfectè illi impletioni huius præcepti celeberrima & incōparabilis nostra domina ac regina in hac uita præcūctis puris uiatoribus incōparabiliter propinquauit & excellentissime se intinxit, imò inter dū ad horā ad eā perfectè ac excellenter perducta est, dum scilicet deū per speciem uidit: qua uisione subtracta, præclarissima ac diuinitissima uirgo mansit ad eleuatas ac feruidas deitatis contemplationes & delectationes prorsus assiduas siue continuas maxime expedita, ut puta omnino confirmata in gratia, in qua nullū impedimentum charitatis nec impeditiuū incrementi aut perfectionis diuini amoris habuit locū: imò diuitias, delicias & honores seculi huius plenissime abnegauit: ab omni sensuali & carnali amore prorsus immunis, sed & uoluntas eius, uoluntati diuinae deuialiter, inauertibiliter & perfectè fuit subiecta, obediens, conformata. Sicque gloriose impleuit, quod sanctus pater eius Dauid propheta & patriarcha admonuit eam in spiritu: Audi (inquiens) filia & uide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populū tuum & domum patris tui. Veruntamen, quia dilectio cognitionem consequitur, & ex ea procedit ac oritur, quod diuinitissima ac dilectissima dei mater Maria deum non uidit in seipso clare per speciem, non potuit in disrūptæ & secundum extremum suum posse instar beatorum ferri in ipsum. Atque, ex plenitudine gratiæ suæ, ex sua feruentissima charitate, ex assiduitate, diuturnitate & claritate contemplationum sapientiæ suæ, ex iugi suo profectu & illuminatione superna ac exercitatione & inflammatione interna, toties tanquam perfectè, pure ac feruide ferebatur in deum, ut mentis uiatori ac pure creature à domino adhuc peregrinanti atque in ualle hac lachrymarum uianti fuit possibile. Nempe charitas ignis est, & charitas tam perfectè, tam summa & feruida non cessat assidue sursum mouere, ascendere, aspirare, ac dilecto unire amantem: quod si paululum interrumpatur, mox fortior redit ac uehementius incalcescit, tanquam separationis impatiens. Sicque inter perfectionem anime Christi comprehendentis & alios uiatores perfectos ac sanctos, Maria sanctissima se habuit medio modo in contemplando ac diuigendo.

Articulus VII. De amorosis & ignitis affectibus beatissimæ matris ac domine, quibus feruebat, sacraloca sui filij uisitando post ascensionem ipsius.

In meditatione mea exarscet ignis. Obiectum uoluntatis est bonum intellectualiter apprehensum & cognitum: ideo quod obiectum assiduam considerationem & affectionem Mariæ clarissimæ fuit præstatius, ut puta dei filius incarnatus: & quod ipsa illum profundius contemplabatur clariusque cognouit, eod ex consideratione tam summi & amabilissimi boni, imò tam dilectissimi atque dignissimi filij, & mysteriorum ac beneficiorum ipsius, inflammabatur ualidius, aestuabat ardentius, suspirauit frequentius: Præsertim post gloriosam & iucundam sui dilecti ascensionem, & maxime dum sacra ipsius uisitauit in specibus loca, in quibus nostræ salutis peregrinatio in quibus prædicauit & persecutiones sustinuit: in quibus ter orans, sanguinem sudans, fuit angustiatissimus, horrefcens

Et usque

Exod. 32.
Actu. 9
Roman. 9

Mat. 26.

Car. 3

Phil. 16.
Prophet. 9

Mar. 18

Phil. 44.

Phil. 18.

& usq; ad mortem penalisissime, rationabiliter ac uoluntarie contristatus, captus, ligatus, confusus, flagellatus, irrisus, blasphematus, de iudice ad iudicem ignominiosissime tractus, spinis coronatus, falsissime accusatus, dijudicatus, ac proprijs numeris crucem sibi baiulans ad locum supplicij opprobriosissime ductus, clavis perfossus, in cruce uolentissime distentus, aceto & felle potatus, illusus, occisus. O quantis prijs compassionum affectibus in horum recordatione affligebatur: quantas lachrymas fudit: quomodo sacrificauit & maclauit seipsam deo hostiam prorsus acceptam. Hæc quoq; pensando, non minus de copiosissimo passionis filij sui secum, de omni saluberrimo mysteriorū eius effectu consolabatur & gaudebat in domino. Deniq; præcæta iam intuens, reminiscens, perpendens, quàm ardentissime putas, fructum desiderauit omnium horum, quæ pro hominibus filius eius assumpsit, fecit ac pertulit: hoc est, hominū cōuersionem atq; salutem, tam Iudæorū quàm paganorū: quàm sæpe & affectuosissime, quàm humiliter & lachrymose orauit pro eis: puto, q; ex inestimabili deuotione ac pietate sacra loca frequenter osculabatur, lachrymis irrigauit, & pro mundi salute inenarrabilibus intercessit gemitibus, potissime cū legamus quosdam post sacrorum uisitaciones locorum in monte caluarie tanta deuotione, tanto seruiore succensus, tanta compassione concussos, ut non solū ad extasim defectionemq; uirium, sed item ad cordis scissionem deuenirent, & mortui fuerint asportati. Deinde, cū tu innocētissima & affectuosissima, illuminatissima totiq; mūdo uenerādisima ac celebrādis, uirgo Maria, dū locū ascensionis amātissimi tui filij uisitabas, & qualiter ascenderat recolerebas, cum quanto angelorum sanctorū beatarumq; animarū exercitu, cum quāto gaudio & triumpho, & quemadmodum angeli gloriosi tunc dixerunt apostolis, Viri Galilæi & c. uehementer gloriabaris, & glorificatissimo filio congratularis, sic tamen, ut huic quoq; letitiæ admisceretur tristitia, sicut in omni uita tua in seculo isto, consolationibus & spiritualibus iucunditatibus tuis assidue erant admixtæ piæ tristitiæ, afflictionesq; uariæ & intermæ, in tantum, q; tota uita tua in mundo hoc fuit quasi continuū quoddā martyriū, cui nihilominus erant copiose permixtæ interne letitiæ, ita q; uerissime psallere poteras: Secundum multitudinē dolorū meorū in corde meo, consolationes tuæ lætificauerunt animā meā. Et itē: Sicut abundant passionēs Christi in nobis, ita per Christū abundat consolatio nostra. Nēpe, gloriosam Christi recolendo ascensionē, suspirasti ad eius præsentia, & ipsa dispensatiua dilatio fuit tibi amorosissime matri molesta. Contēplabaris tunc oēm beatitudinē filij tui, & uehementissime congaudebas eidē, q; post flagella, spūta, flagra, opprobria, spinas & crucē, sedit ad dexterā patris: ipsumq; regē ex te beatissima natū, in tanto decore conspice re affectasti, tuēq; ardentissime charitatis separatio, expectatio, & huius incolatus exilia fuerant afflictiua. Tunc d' optiā prædulcissima uirgo Maria, ex sententia, ex felice experientia, ex charitatis uehementia dicere potuisti, *Quæadmodū desiderat ceruus ad fontes aquarū, ita desiderat aia mea ad te deus. Sitiuit aia mea ad deli fontē uiuū, q; ueniā & apparebo antefaciē dei:* Certe ex his innotescit, q; conuenienter dixit Hieronymus: Considerate attentius, quibus ardoribus afficiebatur hæc uirgo, dū cuncta quæ audierat, uiderat, nouerat, mentere uoluit: quibus tunc cremabatur sanctarū affectionū incendijs. Et em̄ ab omni terrena sollicitudine, praua inquietudine, ab omni culpa & distractione penitus aliena, ad charitatis excessus, ad contemplationum uolatus, ad inflammationes indefinites fuit prorsus apūssima, & nobilissima ac perfectissima uirgo, in cuius uisceribus tot requieuerat mensibus, imō in cuius præcordijs tot habitauerat annis. Is qui essentialiter charitas est, filius paternæ dilectionis, deus bonitatis immensæ dilectionisq; infinite, fuit in uiscera sancti amoris, in affectus piæ dilectionis, in ignē supernæ affectionis, pene tota conuersa. Postremo, si de apostolo Paulo dicere licuit Iohāni Chryostomo, Sicut ferrū in ignē missum, totū quasi ignis efficitur: sic Paulus charitate accensus, totus quasi charitas factus est. Et itē: Paulus ac sitotū mundū genuisset, ita pro oim laborauit salute. Et sicut indulgentissimus pater circa phreneticū afficitur filiū, cuius q;to plus iniurijs ictibusq; pulsatur, tãto ampli' illū deplorat, & ipsius miserat in tantū: sic Paulus circa incredulos & ingratos afficiebat, & bona reddebat pro malis: quãto magis hæc de incomparabili atq; sanctissima sunt proferenda Maria, quæ indubitatē ineffabiliter plus quàm Paulus dei ac proximorum fuit charitate succensa, & indefinenter fuit sollicita, anxia, studiosa, præseruida pro mundi conuersione, pro uniuerso rum salute, pro diuulgatione euangelicæ legis plenaria: cuius sanctitate, precibus ac meritis spiritus sanctus innumerabilium tetigit hominū corda, animasq; conuertit innumeras.

Articulus

Articulus VIII. Quod ad originalis iustitiæ perfectionem & eminentiam, illusterrima uirgo Maria præclarissime est perducta.

DEus hominem fecit rectum. Creator omnipotens infinite bonus & diues ac liberalis, non in puris naturalibus cōdidit primos nros parētes, sed ut docet scriptura, originale eis cōcreauit iustitiam, per quam caro per omnia prompte obediens erat spūi: sensitua pars, rationi: ratio atq; uoluntas, deo: nec consergebat in carne aut sensitua parte aliquid mori rationi contrarius, nec ulla penalitas, quam diu ratio mansit creatori subiecta, ac uoluntas diuino præcepto. Estq; probabilis multorū opinio, q; in gratia quoq; gratum faciente, uirtutibusq; & donis ei annexis producti fuerunt homines protoplasti. Cum itaq; in electissima dei gloriosa Maria ex nimia gratiæ præuentione, caro aduersus spiritum nunquam concupierit, nec motus culpabilis in ea surrexerit, nec sensitua pars fuerit rationi in ea unquam renitens, ipsaq; ratio ac uoluntas in eadē fuerint deo plenarie inauertibiliterq; subiectæ, atque promptissime obediētes, constat q; eminenter ad originalis iustitiæ conformitatem peruenit, & quamuis in excellentissima uirgine incomparabiliterq; amanda Maria dulcissima, fuerint pœna, labor, fatigatio, moeror, timor, afflictio: quæ in primis parentibus antē lapsū esse nequibāt, nihilominus defera uirgo indefinenter profectu ad tantam celeriter peruenit perfectionem eminentiamq; uirtutum moralium, intellectualium, theologiarum atq; donorum ac fructuum, q; in his primos parentes uehementer transcendit, etiam quantum ad actus illos: & ita non solum ad originalem illam innocentiam, iustitiāq; conscendit, uerum etiā uirtuositatem, excellentiam ac confirmationem in bono, multo sublimiorem sortita est, intantum, q; nec peccare ualebat. O incomparabilis & unica uirgo, quæ innocentie uestem tam immutabilem seruaui, imō quotidie omniq; hora puriorem, splendidiore ac cælestiorem exhibuisti deo.

Articulus IX. Quam excellenter morales ac cardinales uirtutes erant ac præfulgebant in ipsa.

Mulierem forte q; inueniet: Nouerat Salomon, q; sicut per sciam deceptā & infatuatam perij mundus ita ex scemina sapiente ac insuperabili, dependeret quodammodo mundi salus. Rursum, agnouit de eadem muliere deum in exordio seculorum dixisse serpenti tartareo: Ipsa conteret caput tuum. Itaq; intus sapientissimus Salomon, genus humanum non sine hac scemina liberandum, nec ante eius natiuitatem, perfectionem ac robur uirtutum, regem Messiam esse uenturum, imō potius ex ea gignendum, affectuoso ac suspirante locutus est corde: *Mulierem fortem quis inueniet? Nempē sapiens ille perpendens scemine: sexus debilitatem, inconstantiam, defectuositatem, mollitiem, atq; ad filij dei conceptionem exigi mulierem uirtuosam, constantem, perfectam, totius scemine: leuitatis, mollitiē, imperfectionis uictricem plenissimam, ita exorsus est: Mulierem fortem quis inueniet? tãquam dicat raro & difficulter inuenietur, nisi desuper mundo prouideatur, mittatur, donetur. Vnde sic eam fore præstādā cognoscens, de futuro per modum præteriti loquēs, Accinxit (inquit) fortitudine lumbos suos, & roborauit brachium suum. De qua denuo in Canticis admiratorie sciscitatur: Quæ est ista, uelut aurora confurgens: pulchra ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata: Quere omnium fortissima mulierum, quæ humanæ perditionis calcauit autorem, atq; amissæ beatitudinis reparatorem produxit. Hæc omni morali uirtute fuit summe ornata, insuperabiliterq; armata: morales quippe uirtutes dicuntur, quæ circa passiones uersantur, refrenando & reformando ac moderando easdem. Veruntamen unā earum, puta, prudentia, rationis est directiua, & in ratione tanquam in subiecto consistit, aliarumq; uirtutum moralium moderatur ac dirigit actus: Alia circa operationes intenta est, id est iustitia, cuiq; quod suum est, reddens: & uoluntati inhaeret. Cæteræ in appetitu sensitiuo à quibusdam esse dicuntur, & ceteræ in eo sunt aut per essentiam aut per quandam impressionē. Cum itaq; in sacratissima uirgine Maria appetitus sensitiuus inferior, cuius motus & inclinationes naturales uocantur passiones, fuerit rationi ac uoluntati inuolabiliter subditus, in uoluntateq; obediens, ac prorsus promptissime seruiens, constat q; uirtutes morales in benedicta & in superna natura Maria fuerunt, prout dicuntur, uirtutes prout animi, atq; heroicæ ac perfectæ: quarum sunt quatuor cardinales, puta prudentia, iustitia, fortitudo & temperantia: sicq; prudentia, secundum Macrobiū, est cuncta mundana, contemplatione diuinorum contentere, & tanquam aliud nihil sit, omnem cogitatum in superna designere, ac solā diuina cognoscere. Fortitudinis est, passiones iam rectas amplius nō scire neq;*

FF 2 sentire

Eph. 7.

Eccl. 61.

Act. 1.

Psal. 95.

1. Cor. 1.

Psal. 41.

Hieronym.

Eccl. 7.

Gala. 5.

Prouer. 32.

Gen. 3.

Prouer. 31.

Prouer. 31.

Cantic. 5.

sentire. Temperantię est, terrenas cupiditates & carnis illecebras iam repressas de cetero obliuisci. Iustitię uero est, sic deo in bonis coniungi, ut seruet cum eo scđus perpetuum. Si ergo uirtutes hęc secundum philosophos atq; theologos, competunt hominibus heroicis & perfectis, quanto magis incomparabiliter perfectę diuinęq; uirgini omnium perfectorum ac sanctorum matris ac dominę. Ipsa uerissime passiones nesciuit, id est, immoderantiam passionum nunquam in se sensit aut habuit, ac menti diuinę inauertibiliter fuit unita ac conformata. Nihilominus habuit has cęterasq; uirtutes morales, prout homo per eas bene & condecēter se habet in cōuersatione sociali, humana, domestica, ad eos inter quos conuersatur: superior nāq; gradus uirtutum, perfectionem inferioris gradus includit, & aliquid eis superaddit perfectionis. Sic dignissima uirgo Maria, per prudentiam inter alias ordinatissime se habebat, & media sua ad finē intentū irreprehensibiliter disponebat, cūcta discretissime agens. Per temperantiā quoq; in usu alimentorum tam moderatissime habuit se, & taliter ieiunauit atq; abstinuit, q; nec in minimo in eisdem unquā excessit. Per fortitudinem etiā in aduersis & arduis extitit constans, & passionem timoris uictoriosissime superauit, paratissima mori pro deo, pro fidei ueritate, pro defensione iustitię, neq; se minēq; imititiam succubuit unquam. Per iustitiam autem, non solum unicuiq; dedit quod debuit ei, sed plurimum cunctis supererogauit, uniuersos & deficiens, iuuans, consolans: & sicut totum quod fuit ac habuit, a creatore adorando ac summo accepit: ita se totā & omne quod habuit, omnipotenti, ac cultui atq; amori ipsius intergerissime mōcipauit, exhibuit & sependit, prout de his infra plenius est tangendum.

Articulus X. De temperantia, honestate, pudicitia, modestia ac uerecundia purissimę uirginis gloriosę Marię.

Roman. 13

Gene. 3.

2. Reg. 19. Hest. 14.

Psal. 62. Eccl. 15.

CVRAM carnis ne feceritis in desiderijs. Contraria contrarijs curari dicuntur: hinc infinita dei sapientia ordinauit, ut sicut prima femina per intemperantiam cecidit: sic saluatricis & reparatricis hęc femina, in omni temperantia excellentissime præfulgeret. Et enim de perditrice femina illa scriptum est: Vidit mulier lignū quod bonum esset ad uescendum, & pulchrum oculis ad uidentium, aspectuq; delectabile: & tulit de fructu eius & comedit, deditq; uiro suo, qui & comedit. Hęc uero saluifica mulier dicere potuit illud secundi Regum: Nūquid delectare me potest cibus aut potus? Illud quoq; quod locuta est sancta Hester, eius figura: Nunquam lætata est ancilla tua, nisi in te deus Israel. Spiritualissima nanq; & delicatissima uirgo Maria, spiritualibus delicijs assuetissima, & diuinis atq; cęlestibus refertissima consolationibus, id est, inebriata interternis saporibus, & tanquam adipe ac pinguedine refecta & impinguata cęlestibus alimentis, pane uitę & intellectus, aqua sapientię salutaris, pane substantiali, & omni actione gratiosę uitali, nequaquā ad corporalia pabula aut pocula afficiebatur inordinate, nec in eis delectari sensualiter quiuit, nec per usum talium a spiritualibus exercitijs suis internis impediatur. Deniq; legimus spirituales & sanctos uiros ad corporalem refectiōē, quasi ad carcerem sæpius accessisse, atq; in ipsa menta frequenter a sensibus abstractos corporeis, raptos ad dominum: Quantomagis omnis huiusmodi perfectio excellentius extitit in Maria sanctissima, quamuis absq; huiusmodi exteriori inditio. Amplius, gustus & tactus uehementius in hominibus sunt infecti, difficiliusq; curantur: idcirco uirtutibusq; bus delectationes & actus, gustus & tactus refrenantur ac moderantur, ut puta sobrietate & castitate, quę sunt partes temperantię, fuit gloriosissima uirgo Maria mulier saluatricis, ac totius spiritualitatis magistra specialius atque præclarior decoranda, quippe quę fontem totius munditię, lumen æternale, uniuersę sanctitatis originem concipere, parere, lactare, contrectare, amplecti, deosculari & enutrire extitit prælecta. O supernaturalis & ineffabilis laus Marię, o exuberantissima gratię plenitudo, o inuolabilis ordinatissimę discretio in uiuendo, quod felicissima creatura in rebus & actibus ac necessitatibus illis quotidianis anis nunquam excessit, nec in minimo est prolapsa: nunquam in cibo, potu, somno, uerbo, cogitatu aut omissione recessit a medio. Hinc prorsus honestissimę fuit uitę, & modestia eius omnibus erat nota: nec fuit qui malum loqueretur de ea: Fuit que sapientiali pudore extreme ornata. Omne quod probitati derogat, & offensiuum est diuinę præsentia, toto corde detestans: Nempe honestum dicitur quasi status honoris: honor

Marię modestia oibus nota fuit.

nero debetur uirtuti: Ideo sicut electissima uirgo Maria fuit uirtuosissima, sic & honestissima fuisse censetur. At tamen honestas ad temperantiā specialiter pertinere asseritur: quā sicut in uitijs & delectationibus tactus & gustus est maxima inhonestas, turpitudō, brutalitas: ita in uirtute & actibus temperantię, præcipua consistit honestas. Unde & casti ac sobrii, specialiter appellantur honesti. Præterea, uerecundia proprie sumpta, fertur laudabilis passio & non uirtus, sed dispositio ad uirtutes, retrahens a peccatis: estq; iuxta Philosophum laudanda in iuuenibus, potius quā in senibus: Est quippe uerecundia timor in gloria, ut asserit Damascenus, hoc est, timor incurrendi quid confusione condignum. Atq; secundu Philosophum, est timor de re turpi tanquā arduo ad uitandum. Iuuenes autem cōm muniter imperfecti sunt & proni ad mala culpę, quę turpia sunt, quę uitare est ipsis difficile: propterea commendabile est in ipsis, uerecundum existere. Senes uero debent esse in uirtutibus stabili, & turpia posse facilliter uincere ac uitare: ideo non commendatur in eis uerecundia ista, quę nihilominus in eis multo commendabilior est quā sine uerecundia peccare. Sicut sunt multi etiam senes, in quibus affectio boni honesti pene sopita est, & bono honesto præferunt utile ac delectabile bonum, hoc est, commoda atq; solatia sua, quibus uirtuti contraria. Exercitati autem in uirtutibus & perfecti, rebus inhonestis ac turpibus facilliter queunt resistere: Idcirco non habet in eis uerecundia locū, secundum istū loquendi modum. & iuxta Philosophum, quia non apprehendūt inhonestas & turpia ut ardua ad uitandum: nihilominus habitualiter ita dispositi sunt, q; si incidere turpia, mox uerecundarentur. Hinc & Iohanne contestante apostolo: Perfecta charitas foras mittit timorem. Itaq; quoniam bene dictissima uirgo Maria ad uirtutum perfectionem detentit celerime, non uidetur ei uerecundia pro tunc proprie competisse, præsertim quoniam sciuit se in gratia consistatā: inter dum tamen uerecundia pro uirtute aut pro pudicitia bona accipitur: & sic gloriosę Marię uere ascribitur. Postremo, quia secundum theologica documēta, in laqueorum medio conuersamur, iustus quoq; septies cadit in die, atq; in multis offendimus omnes, nec sine continuo auxilio gratię dei ualemus peccata effugere, oportet nos iugiter coram deo de tantis defectuositatibus nostris & culpis uerecundari, ac speciali pudore incessanter ornari, ne in conspectu uultus diuini inhoneste nos habeamus.

Uerecundia quid.

I. Ioh. 4.

Prouer. 24. Iaco. 3.

Articulus XI. De fortitudine, constantia ac stabilitate inuictissimę ac uictoriosissimę Marię clarissimę.

QUI sperat in domino, mutabunt fortitudinem. Virtus, robur est mētis: ideo nisi præfatiissima uirgo Maria fuisset ineffabili cunctarum uirtutum robore uehementissimo corroborata, nequaquā sic euasisset, non solum uniuersorum mortalium, sed uenialium quoq; omnium peccatorum ruinam. Quę ergo in capō seculi huius, in stadio peregrinationis istius, in humili se xu, in fragili carne, in medio nationis prauissimę stetit immobilis, semper inuicta, semper uictoriosa contra aciem uictorum, contra turbas inuisibilium inimicorū, contra persecutiones filio suo ac sibi illatas fuit omnino uirtuosissima, prorsus fortissima, in omni euentu tranquilla & constans: Quid enim in stabilitatem, inconstantiam, fluctuationem, infirmitatem menti inducit, nisi passiones & uitia: A quibus sicut celeberrima uirgo fuit liberrima, constat q; in omni constantia, stabilitate firmitateq; animi fuit completa. Nempe ut Salomon dixit: Iustus quasi fundamentum æternum. Et de obediente sic ait Saluator: Omnis qui audit uerba hęc & facit ea, assimilabitur uiro sapienti, qui edificauit domum suam supra petram: & descendit pluuia & uenerunt flumina, & flauerunt uenti & irruerunt in domū illā, & non cecidit: fundata em erat supra petra. Beatissima ergo uirgo, quę in cunctis obedientissima extitit creatori, immobilis fuit in eo, nec a regia uia flexibilis ex incidētia quarūcunq; aduersitatum, tribulationum, tentationum aut uarietatum: quod itidem innotescit, si quę de plenitudine sapientię eius, secundolibello sunt introducta, pensentur. Et enim teste scriptura: Homo sanctus in sapientia manet ut sol, stultus autē mutatur ut luna: Ideo plenitudinem sapientię & lucem plenitudinam intelligentię eius nulla potuit tentatio, mceror, uarietas ita obruere, ut de ueritate & quietate fieret dubitans aut uacillans. Talem decuit esse felicissimā matrem eius, qui est uirtus & sapientia patris, domino fortis & potens, dominus uirtutum rex glorię, quam princeps huius mundi fuerat superandus, quā omnium uirtutum oportuit esse exemplar formamq; uitę. Nonne omnipotentem decuit sic roborare uirginem quam elegit in matrē: De qua cōuenienter dixit Hieronymus: Talibus decebat uirginem oppignere

I. Ioh. 4.0

Philip. 3

Prouer. 10.

Mat. 7.

Eccl. 1.7.

rari muneribus, ut esset gratia plena, quæ dedit cœlis gloriâ, terris deum pacemq; refudit, fidem gentibus, finem uitis, ordinem uitæ, moribus disciplinam. De cuius excellentia potentis gratia, & mirabilibus per eam & in ea completis, denuo præstatur sanctus Hieronymus: Quod natura non habuit, usus nesciuit, ignorauit ratio, mens non capit humana, pauet cœlum, stupet terra, creatura omnisetiam cœlestis miratur, hoc totum est quod per Gabrielem Mariæ diuinitus nuntiatur, & per Christum impletur. Insuper, cum dicat Apostolus: Optimum est gratia stabiliri cor, certum est naturâ per gratiam stabiliri, & mētem uirtutibus figi. Incomparabilis ergo fuit stabilitatis ac firmitatis, cui tam excellentissima gratiæ plenitudo consummatioq; uirtutum erant impressæ. Legitur quoq; primo Regum de Anna, quæ uultus eius non sunt amplius in diuersa mutati. Sed & de sancto Martino scriptum: Nemo illum unquam uidit iratum, nemo moerentem, nemo ridentē, sed uno & eodem iugiter permanens uultu, angelici uultus exhibuit apparatus. Salomon etiâ, Nō contristabit inquit iustum quicquid ei acciderit. Si hæc & consilia de sanctis uirtusq; se xus uere conscripta sunt, quanto magis de sancta sanctarum, de præclarissima matre sancti sanctorum, & plane de incomparabili genitrice dei deorum? Hæc hisq; maiora uerissime astrui queunt: hanc equidem filius ille opulentia ac munificentia penitus infinite præ omnibus incomparabiliter adimpleuit uirtutibus, deiformemq; uniformitatem eidem largitus est.

Articulus XII. De iustitia Mariæ rectissimæ.

Recti diligunt te. Rectum est quod nulla curuitate distortum est, nulla obliquitate deflectitur: sicut in corporalibus rebus primo uidemus in linea: ideo recta est mens creata, quæ linealiter tendit in deum, & in suum redit principium, atq; in ipso tãq; in ultimo fine desiguitur ac quiescit, hoc est, cuius tota intentio est synœcra, tota affectio pura, tota conuersatio uirtuosa: quod nec cogitatur, nec uerbo, nec actu à diuine beneplacito uoluntatis discordat, auertitur seu recedit. Quæ præ cunctis puris uirtutibus Mariæ competit gloriose, cuius uita nulli fuit culpæ obnoxia, cuius summa & tota intentio fuit honorificentia creatoris, cuius uniuersa affectio fuit dei dilectio, aut ad dei amorem bene & sincere relata, cuius tota conuersatio, actio, passio fuit sub ordine diuini amoris irreprehensibiliter positata: quicquid egit aut pertulit, compendiosissime ac optime ordinauit ad dei amorem atq; honorem, & ad proficiendum per illud in sancta dilectione, ideo nil iniustitiæ fuit in ea. Deniq; prout sanctus fatetur Hilarius, hoc potissime deo tenemur, ut eum omnis sensus noster, omnis uirtus, uita & actio nostra loquantur ac uenerentur, quatenus sicut quicquid sumus, possumus & habemus, desuper sumpsimus, dicente Apostolo: Quid habes quod nō accepisti? Sic totum referamus in deum, & in eius amorem ac cultum omne illud integraliter conuertamus, nec aliquid nostri nobis seruemus: imò totum dilectioni ac honorificentia conditoris ac saluatoris totaliter mancipemus totis uirtutibus nostris: quod nullum mortalium tam gloriose implese, ut amandissimam glorificandissimamq; Mariam certissimum est: quippe quæ tota agilitate & alacritate, omni seclusa ignauia, fuit creatoris contemplationi, amori, obsequio indefinenter, & quãtū possibile fuit, actualiter semper intenta. Itaq; quod debuit deo, exhibuit ei pro uirtutibus, quantum de condigno non poterat æquiualens reddere deo, præsertim pro supernaturalibus beneficijs eius, & maxime quod eam assumpsit in matrem. Præterea, quãuis cæteri sancti rependerint deo per gratiarum actionem cultum & actionem seipso, & quicquid diuinitus acceperunt, quantum eorum infirmitati fuit possibile: nulla tamen rationalis persona sic deo rependit quod ab ipso recepit, ut id quod suæ substantiæ est, fiat & sit aliquid dei & de eius substantia seu natura: Nec sic ut id quod ex substantia sua emanat, conuertatur in naturam atq; substantiam dei: Nec sic deo seruiuit, tanquam indigeat ipse seruitio creaturæ. Sed hæc tria tu ò benedictissima uirgo Maria, deo altissimo uere exhibuisti nempe ex tua substantia natus est, & portio tuæ carnis facta est caro ipsius, sicq; incarnationis præbuit ei materiam, & carnis naturam. Deinde aluisti eundem in utero, & natum ex utero tuo lactasti, & educaisti ipsum uirgineo mundissimorum tuorum uberum lacte: sed & quoties ministraasti ei in propria sua persona, & pabulum uitæ parasti ei assidue. Hæc omnia persona dei & deus ipse accepit à te, atq; intantum obligauit se tibi dignatione, non necessitate. Pro aliorum quoq; conuersione & inductione ad amandum & honorandum proprium creatorem, fecisti quod tuū erat, & proximos summe edificasti, eisq; in spiritalibus maxime subuenisti, & gratiâ tibi plenissime impertisti, eis copiose comunicasti, sicq; naturalis

ralis illud legis præceptum, Quod tibi uis fieri, fac alteri, perfectissime adimplesti, & iuxta per oia ad proximos extitisti. Postremo, & quod tibi ipsi tenebaris, tibi moderatissime præbuiti. Corpori eremum tuo tenetur homo sustentatione, directione & gubernationem, ut faciat illud seruire spiritui. Animæ quoq; suæ tenetur ex ratione custodiam, & sibi ipsi directione ad ueram salutē, quemadmodū in Ecclesiastico fertur: Deus ab initio constituit hominē, & reliquit eum in manu consilij sui: Adiecit præcepta sua. Apposuit tibi ignem & aquam: ad quod uolueris porrige manū tuam. Porro, gratiosissimam Mariam hæc suo corpori, suo cordi, suæ personæ perfectissime impedisse non oportet probare, cū in præstantissimi atque mundissimi corporis sui educatione nunquam à regia discesserit uia, uersus magis aut minus. Cor quoq; suum sanctissimum ab omni custodiuit iugiter sibi, & quicquid suum fuit, pro sua strenue fecit salute, cooperans gratiæ. O gloriosissima uirgo Maria, quantū in uirtute iustitiæ resplenduit anima tua, & quantum per eam placuisti altissimo: similitudo nanq; dilectionis est ratio. Et de illo ait scriptura: Quoniam iustus dominus & iustitias dilexit, & quietatem uidit uultus eius. Nam ut etiâ sapiētes huius mundi testati sunt: Iustitia est præclarissima uirtus, & nec hesperus neq; lucifer est ita admirabilis. In eam quoq; uirtutis splendor est maximus. Nec tam pulchre sol fulget in cœlo, ut in anima tua radiauit iustitia, quæ tamen circa proximos fuit in omnibus contemperata misericordie, iuxta censuram uere prudentis.

Articulus XIII. De misericordia & pietate gloriose Mariæ.

Absinthia creuit mecum miseratio. Misericordia uirtus est, qua proximis cōdolens in eorum miserijs, & pro posse subuenimus eisdem. Hæc uirtus in charitate fundatur, & ex dilectione procedit. Ideo sicut benignissima uirgo Maria præ cunctis, uisceribus charitatis redundat, repleta est, & superabundat, ita præ uicis misericordissima comprobatur. Insuper, pietas ex bonitate emanat: Bonum nanq; est sibi ipsius communicatiuū ac diffusiuum. Ideo sicut fons infinitæ & incomprehensibilis bonitatis, suam dilectissimam matrem, suæ immensæ bonitatis liberalissima participatione repleuit, ita deiformi pietate repleuit eandem. Ideo prorsus piissima est: & sicut deo essentialiter & in circumscripibilem bono ac pio proprium est misereri semper & parcere, quoniam ex seipso id conuenit ipsi, ita sci uero & uicisci, punire, damnare, ex aliorum peruersitate: sic præstantissima uirgini, misereri, subuenire, indulgere ac parcere proprium est. Impleuit equidem excellenter quod hortatur Apostolus: Imitatores dei estote sicut filij charissimi. Sicq; ipsa tanquam filia uere charissima imitata est deum in ista proprietate dignissima, in omni pietate & misericordia. Deniq; deo maiestatis immensæ nihil similis, nihil propinquius quàm electissima mater eius Maria. Idcirco in pietate & misericordia est deo incomparabiliter præ cunctis conformior: & sicut unicuiq; connaturale ac delectabile est facere illud, quod ipsi est propriū, & ad quod connatâ siue ingentâ habeat inclinationē, sic serenissima & optima matri uirginæ connaturale atq; iucundū est misereri subuenire, pauperimis concolere, misericordiam cunctis ad se confugientibus exhibere. Præterea, sapientissimus deus unicuiq; infundit ac tribuit dona, per quæ ex tatis idoneus ad exequendum suū officium, ad quod est diuinitus ordinatus ac institutus. Si enim natura non deficit in necessarijs, multo utiq; minus gr̃a. Benedictâ uero, syncerissimamq; Mariam omnimodis deus ab æterno elegit in matrē & aduocatâ, in custodē & mediatricē uniuersosque fidelis ac totius ecclesiæ. Matrem uero & aduocatâ, custoditricē ac mediatricē pietas & misericordia potissime decent, & tãto copiosiores, quãto maiora sunt miserorū pericula, quã maiora indigentia, quã plures egeni ac miseri. Idcirco Mariam dignissimam tam innumerabiliū miserorum, imò miserimorū ac indigentissimorum matrē & aduocatam, oportet esse omnifarie misericordiosissimam atq; piissimam, præsertim cum miseri & exules isti, quorū diuinitus constituta est mater & aduocata, sicut grauissimis & ineffabilibus, irreuerabilibus ac æternis periculis perpetuæ damnationis expofiti, atrocissimis, fortissimis & ueritissimis inimicis circumdati, omni fragilitate, inopia, calamitate repleti. Hæc ergo pericula clementissima & sapientissima illa Maria, clarissime ac diligentissime intuens, multo plus quam ipsimet miseri, uehementissimè condoleret eis, & paratissima est misereri, auxiliari, & usq; in finem astare & adiuuare. Insuper, seruo ingrato, duro, immiser cordi dominus in euangelio loquens: Serue nequâ, omne debitū dimisti tibi quoniam rogasti me. Nōne ergo oportuit & misericordiorē esse debere, quãto maiorē delup misericordiam est sortitū? Piissima autem uirgo Maria

pre omni creata persona, summā & incomparabilem, prorsusq; ineffabilem misericordiam & pietatem est consecuta; ut puta abundantissima benedictione diuinæ dulcedinis omnino præuente, in uero sanctificata ac spū sancto repleta, deinde ab omni culpa etiam ueniali misericordissime præseruata, mater sui creatoris ac saluatoris effecta, ad incompabilem gratiæ ac gloriæ excellentiā plenitudinemq; perducta. Nec misericordia dei solū consistit in remissione culpæ, sed etiam in largitione præuentioneq; gratiæ. Adhuc autē, unum quodq; contrahere solet proprietates & qualitates eius cui magis unitur, & quod propinquius ei coniungitur, & quod infra ipsum continetur, cōmoratur, ac diurne quiescit. Non ne ergo uenerandissima uirgo Maria in uiscera misericordiae ac pietatis pene tota conuerfa est, omniq; pietatē & misericordiam exuberantissime & superfluēntissime est repleta, quæ fonti totius pietatis & misericordiae tam propinquissime ac familiarissime est unita, quæ il unum uere concepit, atq; ex se incarnatū, in tra se tot mēsbus baiulauit: ac natum ex se tot annis contrēctauit, fouit, cohabitantēq; habuit. Quāto pietatis odore inde perflua est, quanta misericordiae largitate ex illo impleta est, quanta totius benignitatis affluentia est inde resperfa. Si quis ad horulam teneat in manu herbā fragrantem aut odoriferā, pomū, nonne manus eius hinc contrahit odore suauē, imō & rebus illis amotis, adhuc manet in manu odoris suauitas. Quāto magis diuinissima uirgo Maria ex tam familiari & etiam coniunctione cū illo, qui substantialiter & interminabiliter pius, misericorsq; consistit, in suauissimū totius pietatis ac misericordiae affectum cōmutata censetur, & uere piissima perhibetur, in tantū, ut rite mater gratiæ, regina misericordiae, imperatrix clementiæ nuncupetur: quā trinitas deus in regni sui sumptis consortē, & regno iustitiæ sibi ipsi retēto, regnū misericordiae illi commisit. Nec illos condēnet, qui ad thronū confugiūt misericordiae piissimæ matris, cuius meritis & precibus nil decreuit esse negandū. Postremo, propter misericordiam subleuandos, tanta gratiæ plenitudo est glorificandæ Mariæ tam misericordissime cōdonata. Decentissimū ergo est, ut de plenitudine misericordiae suæ communicet miseris, præsertim cum & princeps apostolorū dicat: Vnusquisq; sicut accepit gratiā, in alterutrū illam cōmunicantes, sicut boni dispensatores multiformis gratiæ dei. Tactum est quoq; & certū, qd felicitissima uirgo Maria, quāto plus cupit fructum passionis & sanguinis filij sui, tanto paratior est miseris subuenire quousq; saluentur. Insuper, ad præsidentes & principes, ad reges & imperatores misericordiam spectat potissime, quemadmodū Salomon loquitur: Firmatur clementia thronus regis. In cuius rei signū, rex apum caret aculeo. Tullius quoq; in laudibus Iulij imperatoris ait: Nulla te uirtus tam cōmendabilem reddidit pietas tua. Vnde & Afferus rex, Dum omnibus, inquit, prouincijs imperare, uolui nequaquam magnitudine abuti potētia, sed cū clementia & lenitate gubernare subiectos. Hinc quo maior, latior, ac uniuersalior est autoritas & potestas, regnum ac dominatio beatissime deifere matris, quæ iure maternitatis dei, & quia cōparentalis est patri æterno, uerissime creditur, est & uocatur angelorū & hominū imperatrix, regina cœli, domina mundi, tāto plenior & exuberantior est pietas ac misericordia eius. Postremo, sexum fœminei præcipue decent dulcor clementiæ ac lenitas pietatis: & quāto persona sexus huiusmodi maior est atq; potentior, tanto eā esse magis piā condecet & clementem.

Articulus XIII. De magnitudine pietatis & misericordie admirabilis ac celestis Mariæ, ex uerbis patrum sanctorum.

Quomodo poteris, ita esto misericors. Si multū tibi fuerit, abundanter tribue. Quam præclarissime adimpleuit Maria dignissima hanc doctrinā. Quemadmodū enim abundantissima fuit, & est in opulētia spiritali, in plenitudine gratiæ, in omni benedictione cœlesti, sic & copiosissime semp inuocantibus se subuenit, atque ad omnes per cuncta tempora se extendit, sicut deuotus pater ait Bernardus: Quis d benedicta misericordie tue longitudinē, latitudinē, sublimitatē & profundum queat inuestigare. Nam longitudo eius usq; ad nouissimū diē inuocantibus se subuenit uniuersis, latitudo eius replet orbem terrarū, ut tua quoq; misericordia plena sit omnis terra, sic & sublimitas eius superne ciuitatis fecit in staurationem. Et profunditas eius, sedentibus in tenebris & umbra mortis, obtinuit redemptionē. Et, tam opulenta est gratia & misericordia sacratissimæ uirginis, ut se cōmunicet cunctis, creatorisq; gloriam uideat agere. Vnde rursus testatur Bernardus: Maria omnibus misericordiae sinū aperit, ut de plenitudine eius accipiant uniuersi, captiui redemptionē, ægri curationem, tristes consolationem, peccatores ueniā, iusti gratiam, angeli lætitiā, tota trinitas gloriā, persona filij carnis

In oratione pro M. Marcello. Hebet. 15

Tobi. 4.

Bernardus

nis humanæ substantiam. Nemp ut denuo Bernardus disseruit, quemadmodū sol indifferenter oritur super bonos & malos, sic Maria præterita non discutit merita, sed se omnibus exorabilem, omnibus clementissimā præbet, omnium necessitates amplissimo misericorditer affectu. Etenim sicut uas liquo repleto, si quo modo moueatur, de facili effundit liquorem: sic beatissima uirgo si precibus moueatur, gratiā mox effundet. Ideo dico uobis charissimī, si pie a uobis fuerit pulsata, non deerit uestræ necessitati, quā misericors est & misericordiae mater. Si enim compassa est inopiæ ac uerecundiae illorum, a quibus fuerat inuitata in nuptijs, multo magis compatietur uobis, si pie fuerit inuocata. Hinc itē Bernardus disseruit: O Maria piissima, tu peccatorē quātūlibet scēdū nō horres, nō despicias: sed si ad te suspirauerit tuūq; interuentum pœnitenti corde petierit, tu illi a damnationis barathro pia retrahis manu, ac toti mūdo despectū, materno affectu amplecteris, foues nec deseris, quousq; tremendo iudici reconcilies miserē. Sileat ergo misericordiam tuā si quis inuocatum te in suis necessitatibus sibi meminerit defuisse. Etenim quando misereri non poterit mater omnipotentia, quando misereri non uelit mater misericordiae. In manibus tuis d beatissima sunt omnes thesauri miserationum dei repositi. Absit ergo, ut cesset manus tua a munere. Hinc quoq; dixit Anselmus: O fœmina mirabiliter singularis & singulariter mirabilis, per quam homines saluantur, animæ de purgatorio liberantur, angeli lætificantur. O fœmina plena & superplena gratia, de cuius plenitudinis abundantia resperfa reuiuiscit omnis creatura humana. O uirgo benedicta, per cuius benedictionē benedicitur nō solum omnis creatura a creatore, sed etiā creator a creaturis. His cōsonat uerbum Bernardi, dicentis: O Maria, in te merito respiciunt oculi omnis creaturæ, quoniam in te, ex te, & per te benigna manus omnipotentis, quicqd creauerat, recreauit. In te angeli lætitiā, iusti gratiā, peccatores misericordiam inueniunt. Sicq; omnibus gñationibus gratiā genuisti, dum omnīū creatorē toti seculo peperisti.

Articulus XV. De religione & deuotione benignissime ac sublimis Mariæ.

Pallam deo meo quā diu sum. Religio seu latria, est uirtus moralis, parsq; iustitiæ, cultum & ceremoniam offerens deo. Cuius uirtutis actus sunt orare, adorare, laudare altissimum, uouere & sacrificiū ei offerre, decimas atq; primitias soluere eius ministris. Interior quoq; & elicitus actus latriæ, est promptitudo uoluntatis ad ea que dei sunt, quæ promptitudo uoluntatis uocatur deuotio. Deuotio quoq; interdum uocatur feruor bonæ uoluntatis ad colendū altissimū, quod redit in idem: uel de uotio appellatur huiusmodi feruor, quia ex charitatis feruore procedit deuotio inspirati ue, sicq; descriptio illa deuotionis, est prædicatio per causam. Tertio, deuotio describitur, quod fit quædam teneritudo cordis, qua qd ex conceptu atq; affectu boni facilius in se tum resoluunt, quod est descriptio & prædicatio per effectum. Denique, cum deuotio sit promptitudo & feruor actusq; uoluntatis, certum est quod ex præuia apprehensione, meditatione seu contemplatione intellectuæ oriatur potentia. Immediatius tamen ex charitate, quæ efficit mentem ad actus diuini cultus promptam & expeditam. Itaq; quo feliçissima & incomparabilis uirgo Maria fuit in diuino amore feruetior, & in diuinorū contemplatione profundior, eo uigenter deuotior: hoc est, promptior & alacrior ad omnem actum cultus diuini, ad orandum, psallendum & laudandum suum creatorem ac saluatorem. Porro, quā ardentissima & incomparabiliter stabilis ac perfecta fuerat in charitate diuina & in sapientia saluari, in superioribus est ostensum. Vnde certissimum est quod diuina & electissima uirgo Maria, fuit præ omnibus sanctis ineffabiliter prompta & feruida ad præactos actus diuinos, ac stabilissima in eisdem, iugiterq; intentā, orationibus prorsus purissimis, deuotissimis dei præconijs, psalmis & hymnis, ac reuerentialissimæ adorationi omnipotentis, & quāuis interdum in exterioribus occupata, aut cum hominibus loquens a uocali oratione & laudatione dei cessauit, ab intimis tamen & deuotissimis mentalibus orationibus & laudibus dei non destitit, quæ admodum nec a contemplationibus, meditationibus, affectionibusq; diuinis. Quippe, quæ tantæ fuit perfectionis, tantæ plenitudinis, tamq; assidue illustrationis & inffamationis a spū sancto, qd per exteriora ab interioribus non impediēbatur. Præterea, quoniam iuxta præhabita, deuotio ex consideratione & charitatis affectione emanat, ideo ea quoq; consideratio exat diuinior, & ex sua natura magis idonea sunt charitatē accendere, ut puta meliora, maiorem possunt deuotionem causare in mente, & in ipsis maior ac altior consistit deuotio, ut e deitas Christi, adorandaq; trinitas. Veruntamen ex parte imperfectionis nē frequēter cōtingit, qd cōsideratio huma

ni.

nitatis Christi & passionis ac caeterorum ministeriorum & actuum eius, ad deuotionem & compunctionem magis nos incitat seu etiam sanctos. Legenda, quia & ex sensibilibus atque humanis ad diuinos; notitiam & amorem erigimur. Porro, perfecti ex contemplatione & seruido diuinorum amore, ex consideratione infinitae bonitatis, honorabilitatis & excellentiae dei, ex super beatissima trinitatis intuitu, & ex consideratione communicationis & emanationis eius ad intra, ac mutuae intuitionis, dilectionis, coplacentiae ac fruitionis, ad deuotionem potissimum excitantur. Gloriosissima autem uirgo Maria tam in deuotione ex consideratione humanitatis & mysterio Christi nascete, quam in deuotione ex contemplatione deitatis filii sui ac supradictae trinitatis surgente, perfectissima fuit, quae admodum & in utraque illa cognitione atque delectatione. Denique, ipsa omnium creaturarum electissima, ac prorsus dignissima uirgo, se totam in obsequio filii sui secundum ipsius humanitatem deuotissime, reuerentissime & assidue occupauit, maternam ei ministracionem in cunctis impendens; & faciendo hoc ipsum, diuinitatem ipsius ac superessentialis trinitatis charitatem, pietatem & munificentiam contemplabatur clarissime, ex qua contemplatione ad inestimabilem mouebatur deuotionem, & offerebat se ipsam totam deo in holocaustum continue ex summa deuotione. Amplius, religio cuius actus existit deuotio, dicitur a relegando, quoniam mentem a uanis & caducis re legat, ac deo efficit inhaerentem. Ideo religiosi uocantur, qui a sensibilibus & terrenis se alienantes ac se questrati, mente libera ac sincera deo intenti sunt. Hinc Maria dulcissima tanto religiosior atque deuotior extitit, quanto mens eius longius ac purius fuerat relegata ab omni affectu & actu a Christo & eius intuitu ac amore impediente. Hinc quoque in adolescentia sua antequam filium dei conceperit, quatenus omnipotenti posset mundiore corpore, purioreque mente perfectius obsequi & uacare, uirginitatem suam deo promisit, uel absolute, uel sub honestissima conditione, uidelicet, nisi deus aliter secum disponeret; aliam archangelo conceptum ei annuntiantem, cum esset desponsata, non tam constanter respondisset ac inquisisset. Quomodo se istud, quoniam uirgo non cognosco. Postremo, deuotioni tanto solet maior coniungi spiritalis iucunditas, quanto ipsa deuotio alacrior feruentiorque consistit, & quo persona deuota est magis perfecta. Vnicuique namque delectabile est agere ea ad quae uehementer afficitur. Ideo quo benedicta & gloriosa uirgo Maria fuit in omni uirtute, praesertim in actibus charitatis ac sapientiae magis perfecta, eo actibus deuotionis fuit feruentius, iucundius, stabiliusque intentata, quamuis consolationi & alacritati ipsius frequenter fuerit mixta pia quaedam tristitia ex dilecti absentia, & propter mundi peccata, atque ex consideratione passionis unigeniti sui interna copassio, prout diffusius est ostensum. Itaque in omni actu deuotionis, scilicet cordis, oris & operis, incomparabiliter deuotissima fuit sacratissima domina, in omni promptitudine & affectione interna, in omni oratione & laudatione ac adoratione uocali, in omni prostratione, genuflexione, inclinatione, in oblatione & sacrificacione in cuius corde & corpore, tanquam in electissimo templo habitauit dei filius in carnatus.

Articulus XVI. De mansuetudine & patientia excellentissime uirginis Mariae.

Nigra sum, sed formosa filiae Ierusalem. Vnigenito suo, deo, dei filio incarnato, praeelectissima mater eius uirginea fuit in cunctis gratiarum muneribus proxima atque simillima. Est enim in omni genere ac ordine rerum primus, est maximus & magis perfectum in genere ac ordine illo, sicut in uniuersitate sensibilibus lucidiorum, sol est maxime lucidus, estque primum illud in ordine & genere suo mensura & regula secundorum, idque quanto aliquid illi propinquius est, tanto in ordine illo extat perfectius. Quemadmodum ergo amatissima dei praecunctis uiatoribus fuit Christo incomparabiliter in omni perfectione charitatis ac sapientiae, caeterarum quoque uirtutum & donorum conformior, sic & in aduersitatum patientissima ac tranquillissima tolerantia ei consimilior extitisse censetur, in tantum, quod nec contra Herodem Christum adhuc infantulum persequentem, nec contra scribas & pharisaeos ac sacerdotes, dilectissimum filium suum usque ad acerbissimam & ignominiosissimam mortem crudeliter ac multipliciter persequentes, unquam indignationem, impatientiam, iram, murmuracionem aut auersionem coecepit: quin potius illorum peruersitati condoluit, & orauit pro eis. Durante quoque amarissima Christi passione, cum uideret unicum suum uirginei uentris fructum tam ferocissime contrahari, torpente blasphemias & crimina obijci ei audiret, atque in cruce confossum & fixum, ac miserabilissime distentum conspiceret, nullatenus aduersus facinorosissimos illos homicidas, in deum & deicidas commota est, nec in discreto zelo permota, sed in aestimabilem mansuetudinem patientiamque seruauit: nec ex suauissimo, tranquillissimo, mitissimo ac patetissimo corde illo materno de-

Matt. 1. Luc. 1.

cant. 1.

Matt. 2.

Sap. 2.

Luc. 1.

Matt. 27

ferae uirginis poterat emanare impatientie uerbum, amaritudo, toruus aspectus, indignatio dura, iracundiae fumus, murmuratio siue contentio: quippe quod torum in uiscera charitatis & pietatis, in abyssum mititatis ac patientiae, in affectum humilitatis & bonitatis erat conuersum, immobiliterque mutatum. Denique, commendantur uiri eximij de mititate praecipua, de patientia magna. Nonne de seipso tanquam de alio sanctus Moyses in Numeris scriptus: Erat Moyses uir mitissimus super omnes homines qui morabantur in terra. Sic & Dauid loquens de se, Memento (inquit) domine Dauid & omnis mansuetudinis eius. Porro beatum Iob de patientia specialiter collaudari, liber ipsius fateatur. Sed quid horum & consimilium mansuetudo & patientia ad tuam amabilissimam & suauissimam uirgo Maria patientiam acmitatē? Nonne legisse ille Moyses rebellium prauitate exasperatus dominum exorauit, Ne respicias ad sacrificia eorum, moxque horribiliter sunt plagati: Aegyptum quoque rigoroſe occidit, & multa idololatrarum milia iussit interfici. Sic & Dauid improbitate Nabal commotus, iurauit se illum interempturum, & super aduersarios suos Ammonitas circumegit ferata carpenta, diuisitque cultris. Ioseph demum fratres suos uindicaui & affixit ad libitum. Iob uero disputans contra amicos, multa dura & increpatoria eius locutus est uerba. Sed nunquid tale quid mitissima ac patientissima domina, suis aut filij sui persecutoribus locuta est unquam? Christo autem tanquam iudici, rigor quoque iustitiae & iudicialis censura attribuitur. Et tanquam uirtuosissima uirgo etiam omni decore iustitiae & misericordiae in cunctis exercere elegit, mansuetudinem demonstrauit, patientiam est amplexa. Patientia namque est omnium probatrix uirtutum, & charitas patiens est. Mansuetudo quoque reddit hominem multum amabilem, atque diuinae illuminationis ac supernae consolationis capacem, sicut ait scriptura: Fili, in mansuetudine opera tua fac, & super hominum gloriam diligeras. Et rursus, Mansueti autem habitabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis. Hinc in comparabiliter perfectam & sanctam, sapientem ac supernis consolationibus affuetam Mariam, summa & incomparabilis mansuetudo & patientia decuerunt. Propter quod ait Bernardus: Reuolue diligentius euangelicam historiam feriem uniuersam, & si forte quid increpatorium, si quid durum, si quod denique si quum tenuis in dignationis occurrerit in Maria, de caetero susceptum habes & accedere uerearis. Quod si plena magis ois pietatis & gratiae plena mansuetudinis & misericordiae inuenieris, quae ad illam pertinet, gratias age illi, quae talem tibi mediatricem benignissima miseratione prouidit, in qua nihil posset esse suspectum.

Articulus XVII. De inestimabili ac profundissima humilitate Mariae altissime.

Respexit humilitatem ancillae suae. Cui beatissima & admirabilissima uirgo Maria cunctis esset uirtutibus in termino excellentiae praecunctis uiatoribus incomparabiliter plena, ipsa tamen humilitatem suam asserit a deo clementer respectam per approbationem & acceptationem, quia (ut plenius dictum est supra primo libro) benedictissima uirgo per humilitatem praecipue disponebatur ad tam super naturalem sui eleuationem, qua facta est mater dei altissimi, cum dicat saluator: Qui se humiliat, exaltabitur. Ideo quoque dixit: Respexit humilitatem ancillae suae, ut in uas se non meritis suis de condigno tam incomparabiliter sublimatam in matrem dei, sed omnipotentem deum approbasse in ea, illam suum ipsius coram deo depressionem, qua se maieſtati diuinae prostrauit bassissime, & comparatione illius se uehementissime paruipendit, ac prorsus indignissimam reputauit ad tantum mysterium in se, ex se, & per se complendum. Denique, quando deus uoluit eam super omnem puram creaturam in esse creato subsistentem eleuare, tam in donis gratiae gratificantis, quam in donis gratiae gratis datae, dedit ei in primis perfectissimam ac profundissimam humilitatem, quia humilitas ad omnium diuinorum charismatum susceptionem, profectum ac perfectionem dispositionem & quantum quis creſcit in sancta humilitate, tanto fit apertior ad proficiendum in omni caeterarum uirtutum atque donorum completionem. Nempe (ut constat) quemadmodum pluuia uis fluenta ad uallem confluunt concaua, & quo ualles fuerint profundiores, eo sunt plurimum imbrium suscepturae, abundantioresque aquae colliguntur in eis, ita quo cor humiliter fuerit, tanto copiosior ei infunditur gratia, iuxta quod ait scriptura: Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Hinc deus uirtutum rex gloriae, uolens unicam illam sacratissimam & singularissimam uirginem MARIAM, quam sibi ab aeterno praeelegit in matrem, incomparabili gratiae plenitudine adimplere in uita hac, atque incomparabili felicitate, honore & gloria in coeleſti extollere patria, impleuit eam in primis summa & profundissima humilitate

Num. 12

Psal. 137. Iob. 1. Iacob. 5.

Exod. 32. Num. 16. Exod. 12. 1. Para. 20.

Gen. 44

1. Corin. 13.

Ecc. 3. Psal. 36.

Luc. 1.

Luc. 18. Luc. 1.

Iacob. 4. 1. Pet. 5. Psal. 37.

& timorata fui de salute & obseruantia mea. Cum autem plenius audissem ipsum deum esse creatorem meum & iudicem omnium actuum meorum, intime eum dilexi, omniq; hora timui & cogitavi, ne eum uerbo aut facto offenderem. Deinde, cum audissem eum dedisse legem & precepta populo Israeli, atque cum eis tot & tanta mirabilia perpetrasse, propositi summius in animo meo, nihil nisi ipsum diligere & amara mihi erat munera omnia uehementer. Post hec, audivi quod natus esset de uirgine, & redempturus genus humanum, tanta eum sui charitate affecta, quod nihil nisi deum cogitavi aut uolui. Ego me elongavi, quantum potui, a presentia atq; colloquijs parentum & amicorum: omnia quoq; quae habere potui, indigentibus dedi, nihil nisi uictum tenuem & uestitum mihi re seruans, & nulla mihi nisi deus complacuerunt, cui omnem uoluntatem meam commisi ac subdidi, & nouis quotidie inflammarer estibus, desiderijsq; amoris. Hinc constat, quod summa & optima uirgo Maria fuit filiali amore repleta.

Articulus XIX. De ueris, spiritalibus, copiosis ac indeficientibus gloriosae Mariae diuitijs.

Eph. 3.

Deus det uobis secundum diuitias gloriae suae. Verax diuitiae rationalis creaturae sunt, quae ei inuite auferri non queunt, ut sunt interna charismata spiritalium, gratia gratum faciens, uirtutes & dona, beatitudines & fructus, uirtuosusq; actus ac merita. His sacris diuitijs, ut constat ex praedictis, a deo fuit repleta beatissima uirgo Maria praeter omnibus sanctis, ut decuit electissimam matrem dei praeministris eius repleri, ditari, exuberare, ornari ab unigenito filio suo, fonte munificentiae infinitae ac opulentiae prorsus immensa. Denique, cum ipsa constituta sit desuper mater gratiae, mater misericordiae, refugium pauperum, regina clementiae, mater ac miseratrix cunctorum fidelium, decuit eam tanta spiritalium diuitiarum plenitudine adimpleri, ut de plenitudine sua uniuersis queat communicare, cunctisq; miseris subuenire, totum mundum illuminare, ac omnium indigentias locupletare. Hinc spiritaliter prorsus ditissima fuit, exuberantissima in omni sapientia, charitate, gratia, omniq; abundantia deiformi. Quid namq; omnipotens suae non daret electissimae genitrici? Nam & deus diues perhibetur, non pecunia, sed omnipotentia. Vnde quemadmodum liberalissima fuit benedictissima uirgo Maria ad dandum, ita & potentissima fuit ad prosequendum & succurrendum. Et sicut regnum misericordiae ei commissum est, ita & diuitiae gratiae ei redudantissime sunt collatae ab eo, qui dat omnibus affluenter. Praeterea, a deo diues fuit, quod ipsum uniuersarum diuitiarum fontem, causam, autorem, infinitis in seipso diuitijs plenum genuit, effudit, exhibuit nobis. Sicq; fons processit de riuo, & mater uirginea facta est fons fluminis gloriosi, qui omnem terram, id est, totam irrigat ac perfundit ecclesiam. O beatissima & praeramanabilissima uirgo Maria, quam gloriosa dicuntur de te. Vere in plenitudine sanctorum detentio tua, quae uniuersos patriarchas fide uicisti, prophetas lumine, prophetiaeq; spiritu transcendisti, zelo quoque diuini honoris ac fraternae salutis superasti apostolos, fortitudine martyres, deuotione confessores, castimonia uirgines, fecunditate coniugatos, puritate sanctitateq; angelos. Nempe opulentissimum ac pretiosissimum illud balsamum deitatis, exuberantissima unda gratiae ac uirtutis, fons bonitatis immensa, tanta liberalitate ac plenitudine tibi influxit, atque seipsum infudit, ut copiosissime effluat circumquaq;. Plane tu digne uocaris gratijs plena, quae sola hanc gratiam quam nulla alia meruit, consecuta es, ut totius gratiae repleveris autore. Recte dixit de te deuotissimus puer tuus Bernardus: O diues in omnes & super omnes Maria, cuius substantiae modica pars assumpta, suffecit soluere totius mundi peccata, imo & gratiarum recuperare charismata, promereriq; nobis gaudia sempiterna. O tu fidelis MARIA, quae salutis antidotum uiris ac mulieribus propinasti, de plenitudine tua accipimus uniuersa: & omne quod dat tibi filius tuus, uenit ad te, & eum qui uenit ad te, non eiecit foras: nec ullum eorum permittit perire, quos dedit tibi excelsus, quos per te specialiter pietate ac munere decreuit saluare.

Iohan. 1.

Iacob. 1.

Gene. 2.
Ecc. 2.4.

Ioh. 1.

Cant. 4.

Articulus XX. Quam amanda ac ueneranda sit nobis uirginea mater salutis, quam multa ac magna sint nobis per eam collata beneficia desuper.

Vulnerasti cor meum foror mea sponsa, uulnerasti cor meum. Vnumquodque tantum habet de amabilitate, quantum de bonitate, cum bonum sit ipsius appetitus obiectum. Est quoque res nobis amabilis, non solum quonia in se ipsa est bona, sed etiam quonia nobis bona est, id est, utilis ac necessaria, delectabilis atq; be-

benefica. Insuper, naturale est homini affici ad res pulchras, suaves & pias. Nec aliquid naturalius quam amare consortem naturae. Ex his pensamus quam amanda & ueneranda, imo quam amandissima ac uenerandissima sit nobis summa & benedictissima uirgo MARIA. Primo naque amabilis nobis est, ob similitudinem suam nobiscum in specie, & quia in naturalibus optimae fuit dispositionis, ut puta egregiae complexionis, prorsus pulcherrima corpore & moribus summe uenusta, ingeniosissima & optimae inclinationis. deinde, quoniam acquisitis uirtutibus atque scientijs fuit excellentissime perornata, prout hoc se cundo libello est declaratum. Tertio & praecipue, quoniam in donis gratiae gratum facientis, hoc est, in omni uirtute infusa, in donis spiritus sancti, in octo beatitudinibus, in duodecim fructibus, in omni merito & profectu fuit post CHRISTI humanitatem ineffabiliter incomparabiliterq; perfecta. Quarto, quoniam nunquam peccauit, ut puta prorsus innocentissima, in illis uirtutibus potissime decorata fuit & est, quae faciunt hominem homini magis amabilem, hoc est, omni pietate & misericordia, omni liberalitate ac charitate, omni innocentia simplicitateq; sancta, & sinceritate penitus columbina. His omnibus in termino excellentiae fuit plenissima. Quinto, propter excellentiam eius in donis gratiae gratis datae, & maxime quoniam ueri dei mater existit, quod est dignitas summa, pura creaturae in esse creato subsistenti comunicabilis, ob quam etiam ab omni intellectuali rationaliq; creatura, honore hyperdulciae adoranda est & colenda. Dulcia quippe est uirtus, per quam creaturis rationalibus reuerentia debita exhibetur. Hyperdulia uero est, per quam excellentissimis creaturis, ut humanitati Christi, gloriosaeq; uirgini debitum & decentem exhibemus honorem. Sexto, propter inestimabilem eminentiam eius in omni felicitate & gloria aeternali, in omni glorificatione & gloriosissima pulchritudine, supernaturali bonitate atq; dulcedine eius, de quibus in sequenti libello tractabitur. Septimo, propter charitatem & pietatem, omnemq; beneuolentiam & misericordiam eius ad nos, quonia ipsa prout dilexit nos, & misericordissime ac piissime afficitur circa nos, & nostrum profectum ac salutem appetit summe. Ideo quod Iohannes apostolus ait, Charissimi, diligamus deum, quoniam ipse prior dilexit nos, etiam proportionabiliter applicari potest genitrici illius, dicendo: Charissimi, diligamus Mariam, quoniam ipsa prior dilexit nos, & post deum maxime amat nos. Octauo, propter beneficia quae per eam sumus sortiti, & propter praestantissima ac supernaturalia bona, quae ipsa uel deus per ipsam contulit nobis. Nempe per ipsam & per benedictum fructum uirginei uteri eius, deus creator & iudex noster, factus est frater, saluator, aduocatusq; noster. Per ipsam & prole ipsius adoradam, dignissimam, liberatissimam a poenis inferni, a iugo peccati, a potestate imo tyrannide & seruitute diaboli, ab originali infectione, a multiplici calamitate, atq; altissimo sumus reconciliati, serui & filij dei effecti, haeredes gratiae ac gloriae constituti, Christiformes ac deiformes facti, imo deus non ster factus est similis nobis in natura, gratia & gloria, & super omnem angelicam dignitatem & gloriam, exaltata est nostra natura: sicq; aeternaliter sumus recuperati & saluati per ipsam. Nono, quonia ipsa est constituta mater & aduocata, protectrix, domina ac regina, mediatrixq; nostra fidelissima, potentissima atq; piissima. Si ergo parentes nostros secundum carnem amamus & ueneramus, quanto magis matrem hanc nostram secundum gratiam & gloriam, diligere ac honorare debemus? Decimo, propter beneficia eius quotidiana, assidua & indefinita, quonia iugiter orat pro nobis, & nos ad se confugientes, ipsamq; inuocantes, misericordissime suscipit & exaudit, nosq; reconciliat Christo, gratia & profectum nobis procurat, nosq; tuet, nec unquam in toto relinquit nos, & aduersarios nostrae salutis trucidatissimos ac callidissimos daemones ipsa reprimat, coepscit, refrenat, depellit, conculcat. Vndecimo, quia per ipsam, per eius merita atq; suffragia, per eius directionem & operam speramus, & quantum in ipsa est, indubitanter adipiscemur felicitatem aeternam, atq; in morte protegemur ab ea, & in iudicio mox post mortem assistet poenas quoque purgatorij, si illud inciderim, misericordissima mater ac domina piissime nobis diminuet. Ecce quam copiosa, ingens ac multiplex nobis est causa ac ratio ardentissime diligendi, fiducialissime inuocandi, ac sincerissime honorandi praestantissimam, suauissimamq; Mariam, in se ipsa tam bonam & pulchram, nobis quoque tam charitativam, piam, necessariam, utilem, beneficam, consolatoriam. Certe post deum eam unice, praecipue ac deuotissime debemus diligere, uenerari, laudare & colere, atque uniuersa motiua ac incitamenta amandi uenerandiq; eam, in unum colligere praeterq; pensare, quatenus ex eorum consideratione, amabilitatisq; ac uenerabilissimam illam seruemus, puriusq; amemus, ac perfectius honoremus. Et

I. Ioh. 4.

Luce. 1.
I. Ioh. 2.

Cant. 4 ista ex corde dicamus ei ueraciter: Vulnerasti cor meum foror mea sponsa. Soror inquam mea, per communionem naturae sponsa singularis ac amantissima sponsi coelestis, quae non solum summi & supernobilissimi, superpulcherrimi, superditissimi, sapientissimi ac omnipotentis illius sponsi, sponsa esse & uocari es digna, uerum etiam ex inestimabili tua pietate & gratia, sponsa esse & uocari non despicias omnium te sincere amantium, quamuis adhuc defectuosorum ac pauperum, infirmorum atque in multis quotidie culpabilium. Accedat cor meum tuo sancto amore & praeramilissima mater, o uirgo mundissima, o domina summa, ita ut tua amore omnem carnalitatem detester, & quicquid tuae sanctitatis est offensuum, abominer iugiter ac deitem. Illuminetur anima mea splendore contemplationis tuae excellentissimae dignitatis ac puritatis, ut te semper pure contempler, ac diligentissime uenerer. Repleantur mens mea & os meum indefinenter tuis sanctis & gloriosis praeconijs, o omnium decus, ornamentum ac gloria creaturarum, uniuersorum imperatrix angelicorum spirituum, potentissima uictrix ac refrenatrix cunctorum spirituum malignorum. Diligam te mater ac domina mea, cuius quanto maior est dignitas & maiestas, tanto abundantior extat dignatio ac uiscerosior pietas. Idcirco, quamuis totus indignissimus, uilis, foedus & aspernabilis, tamen confidenter accedo te o regina misericordiae, ad te suspiro, ad te animam meam leuo, ad te ingemiscit spiritus meus, ad te stillat oculus meus. Te inueniendo accendo, te diligendo resoluo, te apprehendendo consolatur, exhilarat & liquefit anima mea. Effundam sicut aquam cor meum coram te domina: aperiam tibi & confitebor ante conspectum clementiae tuae miseras meas, culpas & negligentias meas, pericula quibus expositus sum, indigentias quibus inuoluo. O tota mitissima, dulcissima, & misericordissima uirgo Maria, genitrix filij dei, comparenalis merito patri, templum atque sacrarium spiritus sancti, laudabo te & inuocabo assidue. Exultabit cor meum laudando te, exaltabo & magnificabo te in sempiternum genitrix uita, imperatrix uenia, recuperatrixque gratiae, quae misericordiam tuam nunquam abstulisti a me, nec errantem, auersum, in gratum deseruisti, imo adolefcentulo adhuc uel potius puerulo, & inter bonum & malum discernere nondum ualenti, praerueniente pietate dulcissima, contulisti tui affectum ac tuipsum amorem. Hanc precor o optima domina misericordiam tuam continuare & conseruare digneris in me usque in finem. O quam bene ait Bernardus: Altius in tuamini quanto deuotionis affectu Mariam a nobis uoluit honorari, qui totius boni plenitudinem collocauit in ea, ut proinde si quid spei in nobis est, si quid gratiae, si quid salutis, ab ea nouerimus redundare. Et rursum: Quicquid in Maria gestum est, totum puritas & simplicitas, totum gratia & ueritas fuit, totum misericordia & iustitia, quae de caelo prospexit. Anselmus quoque recte differuit: O sancta, & inter sanctos post deum singulariter sancta Maria, mater admirabilis uirginitatis, uirgo amabilis fecunditatis, quae filium altissimi genuisti, quae perditio humano generi saluatore peperisti, praerfulgens tanta sanctitate, supereminens tanta dignitate, quam utique certum est, non minore praedicta esse potestate ac pietate. Hinc loquitur Augustinus: Maria hominem adiuuat in uita & in morte. Quomodo? Audi o Christiane. Anima in baptismo Christo uero sponso per fidem desponsatur, & per spiritum sanctum dotatur, ac haeres dei cum angelis deputatur. Sed dum peccatis inficitur, Christum sponsum mox abijcit, & diabolo se coniungit, atque adultera eius efficit, sicque deo & regno coelesti iuste priuatur. O triste & stultum concambium, Christum sponsum pro uili uoluptate ac culpa abijcere, & pessimo hosti se subdere. Sed Maria mater gratiae cum ipsa sit dei genitrix, & peccatorum adiutrix, ostendit filio peccatus & ubera, sicque ueniam reo efflagitat: uidens hoc filius, ostendit patri latus & uulnera, sicque ab eo misericordiam impetrat. Sic ergo Maria peccatore in uita iuuat, quae per eius opem & gratiam, anima peccatoris rursus fit templum spiritus sancti, sponsa Christi, filia regis aeterni, haeres regni dei. Deinde, Maria iuuat in morte. Quomodo & quare? Audi Christiane. Maria propter necessitatem peccatorum facta est mater regis caelorum. Atque intantum est exaltata, quod & dexteris filij est locata super choros angelorum. Et haec uirgo facera, uirgo honesta & discreta aduertit ac recognoscit. Et quoniam tantum honorem propter peccatores suscepit, eos iuuare & pro ipsis coram deo aduocare non desinit. Nec eum poenitentem in morte reliquit, sed & diabolo protegit, a culpa erigit, a pena eripit, atque in gloriam introducit. Propter omnia beneficia ista tam grata, Maria uirgo beata, iuste & pulchre mediatrix, auxiliatrix, recuperatrix, illuminatrix atque adiutrix est nuncupata.

Articulus

Articulus XXI. De dulcedine uirginis gloriosae.

Pulchra est amica mea, suauis & decora sicut Ierusalem. Fons pulchritudinis in finibus eius, essentialiter, incomparabiliter & interminabiliter dulcis, a quo uniuersa dulcedo creata manauit, infiniteque distat ac deficit, immensitatem suae dulcedinis electissimae suae matri copiosissime communicauit, impressit, atque tam dulcem eam in seipsa ac omnibus nobis effecit, ut nec sine sensibili quadam suauitate ualeamus ipsam recollere: nec ipsa portam pie memoriae potest intrare, quin insitae sibi exuberantissimae suauitatis odorem respergat. O dulcis, delectabilis & amena, o redolentissima, praeramiabilissimaque Maria, in teipsa omni tranquillitate, bonitate, pietate, charitate, iucunditate plenissimeque merito dulcis uocaris, quae in teipsa tam suauis & gaudiosa consistis, omnique mentis bene dispositae tam dulciter ac consolatorie sapis, quae desolatos laetificas, miseros foues, animas ungis, imo uniuersam triumphantem ac militantem ecclesiam dulcedine tua mira ac magna magnifice ac clementer reficis, exhilaras & perfundis. Dulcis dominus, dulcis domina: quoniam ille dominus meus, misericordia mea: haec domina mea, misericordia mea porta. Ille nihil gratiae & uirtutis, nihil spiritualis laetitiae & consolationis interna: habere nos uoluit, nec dare decreuit nisi per manus Mariae, in qua nihil unquam fuit distortum, nil indignandum, nihil reprehensibile amaritudini mixtum. Tu suauissima uirgo mater es floris misericordiae, mater solis iustitiae, mater fontis sapientiae, mater regis gloriae, genitrix dulcedinis summae, suauitatisque uniuersae. Hinc omni pietate, aequitate, sapientia, felicitate, suauitate & gloria usque ad summum & quantum capere potuisti, es repleta, ac prorsus plenissima: ad quam deuotus puer tuus Bernardus synceriter est locutus: Ortus deliciarum nobis est tuus sacratissimus uterus o Maria, quia ex eo multiplicis gaudij flores colligimus, quoties mente recolimus, quam magna multitudo dulcedinis uniuerso orbi inde profluxit. O fons uoluptatis desicce, utere uirginee, ex quo natus est fructus ille ac filius, qui ex mente dei patris est aeternaliter genitus. Quid nisi delicias dixerim, decus uirginitatis cum munere fecunditatis, imo cum fructu prolis diuinae, humilitatis in sine ditillans charitatis fauam, uiscera misericordiae, plenitudinem gratiae, praerogatiuam gloriae singularis: Ideo quicumque maeore deprimeris, desolatione affigeris, aduersitatibus praeruaris, hanc piissimam prorsusque suauissimam accede, implora, contemplare MARIAM, & cito senties eius opem: perseuera inuocare eius misericordiam, & celeriter experieris consolationem mentalem.

Articulus XXII. De supernaturali ac plena pulchritudine Mariae dignissime.

Concupiscet rex decorem tuum. Pulchrum ad sui amorem inclinat & allicit inuentem. Et sicut bonum ac appetibile dicitur per comparisonem ad appetitum, ita pulchrum, sic uerum ac pulchrum per respectum ad potentiam intellectus. Pulchritudo quoque consequitur formam rei: & sicut forma est ornamentum materiae, sic gratia est ornamentum naturae, decorque animae. Porro de naturali & corporali pulchritudine uirginis benedictae, dictum est primo libello, De excellentia quodque pulchritudinis, quae fuit in intellectu eiusdem ex plenitudine sapientiae, scientiae atque prudentiae multiplicis, caeterorumque habituum & actuum, quibus intellectiua uis praerantissimae uirginis ineffabiliter extitit decorata, & ab omni errore ac ignorantia aliena, pater ex introductis in libello secundo. Nunc quoque ex habitis in libello hoc tertio, potest utcumque patere de pulchritudine potentiae affectiuae seu uoluntatis diuinae, ac praerantissime matris. In omni namque uirtute, praerantem in charitate hanc potentiam pulchrificante, perficiente, dignificante, fuit amantissima dei perfecte plena ac plene perfecta, quantum purae creaturae confertur qui uirtute aut decuit. Hinc uerissime tota pulchra laudatur, in qua nunquam ulla extitit macula culpa, sed splendidissimus nitor gratiae, uniuersae splendor uirtutum, claritasque donorum, in summo, ac dentissimus seruor diuini amoris, copiosissimus zelus diuini honoris ac fraternae salutis, exuberantia meritorum ac omnium interiorum ornatuum, in qua singulae uires modis sibi congruentibus erant, praerantissimae charitatis gratiae in termino excellentiae celsiformiter ac Christiformiter perornatae. Quid mirum, si tam speciosissimae puellae, tam honestissimae uirginis, tam perfectae adolefcentulae speciem concupiscit rex summus, princeps caelorum, gloriae dominus: nec cessauit quousque fieret filius eius, & habitaret in medio eius, ac deinceps conuersaretur cum ea in terra, atque se in uice purissime amplecterentur, deoscularentur & conuersarent. Certe non alium filium quam deum habere decuit uirginem, praerantem uirginem talem: nec aliam matrem quam uirginem tam praerantem

Gg 3 ha

habere decebat deum. Te ô sacratissima uirgo Maria sibi ipsi tam amabilem, tam desiderabilem, tam summe & singulariter, tam plene atq; totaliter complacentem fecit angelus deus pater, qui te uoluit habere cõparentalem: deus filius, qui te elegit in matrem: deus spũs sanctus, qui te sibi preparauit in formosissimũ ac toto orbe famosissimũ templum, atq; in eius præstantissimã genitricem, à quo ipse uere procedit per emanationem ad intra æternã. Tu am ô felicissima domina ac regina cœlestis, tuam speciem & decorem nõ solũ sol & luna, sed uniuersi electi ac ciues superni mirantur, admirandoq; inuentur, ac in tuẽdo inflammantur, sicq; in te & de te uehementer, imò ineffabiliter delectantur. Tu amantissima domina in utero tuæ matris sanctificata, egressa es pulchra, moxq; ut rationis cõpos es facta, in tantum quotidie in pulchritudine illa interna profecisti, tantumq; intus in diuisti decore, tantam sanctitatem atque perfectionem, quod omnium supernorum ciuium in te prouocasti aspectum, & demum iphus regis ac creatoris uniuersosq; ad te animum inclinasti, ac deum deorum de summo cœlo in terram, de sinu patris in medium tuum castissimũ uentris transixisti. O uirgo prorsus mundissima, in cuius gremiũ omnipotens ille rhinoceros caput suum ac uerticẽ reclinauit, seq; à te ô potentissima capi permisit. Ecce quomodo pulchritudo tua interna eum attraxit. Postremo, quem admodũ corporalis pulchritudo ex elegantia statura & proportionata membrorum cohabitudo, atq; uiuio quodam superfluo refultat colore, sic pulchritudo præacta interior, ex complemento perfectionis tanquã ex spiritali eleganti statura, & ex uirtuorum habituum actuumq; eorum apta connexione & contemperatione, & item ex discreta directione, seu recta intentione resulcare uidetur. Idem sicut hæc omnia incomparabiliter extiterunt & præfulserunt in uirgine benedicta, sic & pulchritudo eius interna, in cõparabiliter fuit grandis, iucunda, oblectans & attractiua.

Articulus XXIII. De perpetua uirginitate Marię sanctissimæ, & de immunitate eius ab omni peccato.

Incorruptio facit eẽ proximum deo. Aeternum & inuariabile uerbum unigenitum summi patris, decuit de integerrima uirgine nasci. Et sicut habuit patrem sine matre in cœlis, sic congruentissimum fuit eum habere matrem sine patre in terris. Nec decuit unigenitũ dei duos habere pres immediatos. Rursus, quem admodũ purissima eẽ generatio eius æterna, sic & purissima quantũ possibile erat, oportuit esse eius generationem temporalem ac maternalem. Filium quoq; dei tam excellentem ac patri æterno eẽ qualem, specialis imò & singularissima ex uirgine pura natiuitas condecebat. Nec condecens erat matrem tanti filij postmodum generationi uacare carnali. Ideo sicut per omnipotentiam dei tatis Christus surrexit de clauso sepulchro, ita eadem uirtute processit ex clauso uirginis utero, tanquam sponsus procedens de thalamo suo. Nec cõparentalem deo patri & singularem ac unicã sponfam ipsius licuit unquã, præsertim post uerbi in se incarnationem, uiro misceri. Conformiter, nullatenus decuit matrem dei ulla unquã culpa fuscari, & eã per quam ceteri sunt saluati, & per quã corrupti ac perdit & peccato obnoxij, sunt reintegrati, recuperati, purgati, decuit ulli unquã corruptioni, perditioni ac culpę quantũlibet modicę subiaccere, nec deo in aliquo displicere, sed potius (sicut præ habitum est) tanta puritate pollere, ut sub deo maior non possit intelligi. Hinc impijssimi, miserrimi ac odibilissimi hæretici, Hebion, Cherintus, Heluidius, his contradicentes, æternaliter sunt confusi, damnati & reprobati. Absit absit, ut in amantissima ac spiritualissima & diuinissima dei sponsa ac matre dicatur unquam carnalis libido fuisse, aut sensualitatis motio ulla, imò hoc ipsum in sui filij de decus redundasset. Præterea, si his obijciatur quod Augustinus dicit eam in passione sui filij dubitasse, nempe in Quæstionibus noui & ueteris testamenti, exponens illud Lucæ secundo, Tuam ipsius animam pertransibit gladius, ait per gladium illi, dubitationem MARIÆ intelligi, qua in morte CHRISTI quodam dubitauit suspicari. Cui uideretur consonare, quod dicit Basilius: Beatissima uirgo assistens cruci, & aspiciens singula post Gabrielis annuntiationem, post ineffabilem diuinæ conceptionis notitiam, post ingentem miraculorum ostensionem, animo fluctuabat: ex una feliciter parte uidentem eum pati abiecta, & ex alia parte considerans eius mirificam respondendum, quod sapientissima & constantissima uirgo, quæ & filij sui passionem passionis quæ modum, claræ ac distinctionem præcognouit magis quàm Dauid, Haïas, Daniel, aut aliquis prophetarum, in passione ipsius nullatenus dubitauit, imò fidelissima mansit. Ideo uerba Augustini & Basiliij exponuntur non de dubitatione infidelitatis, sed admirationis, naturalisq; pie-

pietatis, qua quæ de ueritate aliquã omnino certissimus miratur, & per modum dubitantis stupet seu discuit qualiter res possit se ita habere, dũ uidet rei illi accidere, quæ uidentur ei maxime disconuenire, quæ admodum innocentissimo atq; altissimo filio dei tam acerbissima & ignominiosissima passio minime competeat, & maxime disconueniebat per respectum ad eius dignitatem, innocentiam, uirtutes ac merita.

Articulus XXXIII. De uehementissima affectuosissima Marię compassione in filij sui passione.

Stabat iuxta crucem Iesu Maria mater eius. Quam præcordialissime & amarissime amorosissima, fidelissima ac benignissima mater uirgo Maria unigenito suo cõpassa fit in passione illius, ex multis potest perpendi: Primo & maxime ex incomparabili & ineffabili amore, quem ad dilectissimũ & unigenitũ suum habuit filiũ, quãtò præcordialiter atq; intensior extitit, tãto acerbiorẽ in corde pijsimę matris produxit cõpassionem. Deniq; triplex fuit amor matris illius ad filium suum, uidelicet naturalis, ac quisitus, gratuitus. Quorũ unusquisq; intensissimus fuit in ea, ut patet ex præinductis. Idcirco cõpassio illa materna ex cunctis illis emanans amoribus inenarrabiliter fuit penalis & dolorosa ac penetratiua, corporali martyrio grauior, ac ipsa morte amarior: imò sicut in Christo patiete dolor cõpassionis, quo in gratis ac perituris presertim populo peculiari, ad quẽ fuerat missus, condoluit: dolorẽ corporalis passionis excessit & uicit. Sicut in benedictissima matre dolor compassionis dolorẽ corporeẽ transcederat passionis. Secundo potest istud perpendi ex hoc, quod mitissima uirgo prorsus affectuosissima, dispositionem filij sui in corpore & anima præ ceteris omnibus clarissime nouit: sciuit quippe quod esset nobilissimę & omnino tenerrimę, recentissimę ac uiuacissimę complexionis in corpore. Unde perpendit quod cruciamenta illa corpori suo afflicta erãt ei ineffabiliter penosa ad sustinendum: quodq; separatio illa corporis sui dignissimi ab aia sua sanctissima fuit uiolentissima. Nouerat quoq; dulcissima mens materna inæstimabilem innocentiam filij sui, & oẽm charitatem, pietatẽ, mæltudinemq; ipsius. Ideo inæstimabiliter ei condoluit, potissime quod a crudelissimis ac impijssimis illis ribaldis tam irreuerentissime ac immisericordissime tractabatur. Nã & filij sui dignitatem immensam secundũ suã diuinã naturã, indicibile quoq; scẽdam assumptionem humanitatem certissime sciuit. Tertio idẽ perpẽditur ex dispositione ipsius misis cõparentis, quæ tota pijsima, mitis, misericordis, extitit etiã ex dispositione ingenita: ideoq; ad compatiendũ intense, summe disposita. Quarto, quã sciuit quod non pro seipso, sed pro ceteris uniuersis: imò & pro salute ipsius matris a stãtis pulit cuncta. Quinto perpẽdit istud ex multiplicitate pœnarum filij sui quas intuebatur, atq; ex diuturnitate afflictionis ipsius, ex quibus omnibus pijsimæ matris compassio continue augebatur. Quod posset prolixè probari, totam passionis historiam percurrendo, sed prolixitatem uitando breuiter tangi potest. Primo itaq; grauissime doluit amantissima domina, quando in die cœnę recessit à filio suo, hora cœnæ instante, circa quod eum amplius non uideret nisi in manibus inimicorum, quoniam nocte illa eum nouerat capiendum, sicut ipse euidenter prædixit. Idcirco ab illa hora fuit inæstimabiliter anxia, sollicita, dolorosa. Secundo uehementissime augebatur dolor, angustia atq; compassio eius, dum primo audiuit charissimum filium suum esse iam captum ac crudeliter tentum: tunc nanque creditur præ dolore mox corruisse in terram. Tertio dum uidit eum ligatum duci ad Pilatum, miserabiliter immutatum, conspuratum, cæsum, afflictum, dolentem ac mœstum. Quarto, quãdo audiuit sanctum sanctorum dilectissimũ filium suum multipliciter atq; falsissime accusari ac blasphemari. Quinto, dũ uidit eum ab Herode illum, contemptũ, ac profatuo reputatum, ad Pilatum remitti. Sexto dum uidit eum inhumanissime flagellari. Septimo dum ipsum sic flagellatũ, spinis coronatum, purpurea ueste indutum, uidit à Pilato educi ac populo præsentari, quod reuerat fuit tenerrimę & affectuosissimæ matri intolerabile pœnalissimumq; spectaculũ. Octauo dum audiuit incomparabiles inuidiosissimosq; Iudæos clamantes, Tolle, tolle, crucifige eum. Nono dum uidit quod potius elegerunt latronem quàm Iesum sibi dimitti. Decimo quando aduertit eum morti adiudicatum. Undecimo quando conspexit eum proprijs humeris crucem sibi baiulantem, duci ad mortem. Duodecimo dum uidit eum cruci affigi, quod super omnia pœnalissimum erat conspiciere. Tertiodecimo dum uidit eum iam crucifixum à sceleratissimis, derideri, blasphemari, aceto & felle potari. Quartodecimo quando audiuit eum se matrem alloquentem atque dicentem, Mulier ecce filius tuus: Deinde discipulo, Ecce mater tua. Cuius uerbi recordatio sola

Psal. 49
Nume. 22.

Sapient 6

Ioh. 19.

Matt. 27.

Ioh. 18.

nostra (quis dura & saxea) corda scindit: quanto magis realis illa auditio tuam penetrauit, scidit, punxit benignissimam mentem d' dulcissima mater: Quinto decimo, quando au disti eum dicentem, Sitio imò & antea quando dixit, Pater ignosce illis. Sexto decimo, qñ audisti eum pre' intolerabili pcena clamantem, Deus meus, deus meus, ut quid dereliquisti me? quæ uerba omnia interiora tua, amantissima domina perferoderunt. Septimo decimo, dñ u disti eum in tantis constitutum tormentis, se ad expirationem disponere, & iam totum ex haustum, defecatum, extenuatum tam miserabiliter, pœnaliter q' pendere, q' nunq' homo in mundo uisus est tam lamentabiliter se habere aut dispositus esse. Octauo decimo, dñ au disti eum uali de exclamare, Pater in manus tuas cõmendo spm meum: sicq' inclinato ad te capite suo, tradidit spm. Nonodecimo, dum primo considerasti eum iam mortuũ, quem noueras esse omnium uitam & redemptorem. Vicefimo, dum latus eius uidisti lancea militis perforatũ: sicq' in audita crudelitatem in mortuo exerceri. Vicefimoprimo, dñ eũ de cruce depositũ accepisti in brachijs, & tenuisti in gremio. Vicefimosecundo, dum eũ auellebant à pectore tuo ac sepelierunt, & tuo conspectu subtraxerunt. Certe uenerabilissima uirgo ac mater dignissima in hor' aspectu, auditu, præsentia, dolor parturientũ fuit duplicatus in te. Mortuo aut' & sepulro dilectissimo filio tuo, ex consideratione fructus suæ sanctissimæ passionis, & ex certa noticia suæ resurrectionis mox futuræ consolata est utcumq; mens tua purissima.

Articulus XXV. An gloriosa & benedicta uirgo Maria, filio suo in cruce p'dente, habuit gaudium ex consideratione fructus dñicæ passionis.

POne me ut signaculum super cor tuũ, ut signaculũ super brachia tua. Questio ista est, utrum Christo patiente, beatissima uirgo simul habuit dolorem compassionis & gaudiũ congratulationis, quemadmodũ ipsemet Christus tunc habuit summũ gaudium maximumq; dolorem, & uidetur q' non: qñ sacratissima uirgo fuit tũc tota absorpta dolore, nec uidetur tunc actualiter considerasse fructum passionis filij sui. Nam anima circa unum uehementissime intenta, ab aliorum cõsideratione impeditur, motus quoq; maiores expellunt impediuntq; minores. Insuper, dolor & gaudiũ uidentur cõtrariari, nec simul posse eidem inesse. Præterea, gaudium causatur ex apprehensione boni, conuenientis & unione potentiæ ad obiectũ conueniens. Dolor uero seu tristitia ex apprehensione perceptioneq; mali & unione cum illo. Nõ aut' uidetur possibile, animã simul ad diuersa conuerri tanq' ad terminos: sed oppositũ huius apparet, quoniã uirgo dignissima fuit sapientissima & cõtemplatrix illuminatissima mysteriorum filij sui, & optime sciuit q' passio eius esset dei pr̄is maxime honoratiua, atq; totius humani generis redemptiua. Cũ ergo ipsa felicissima Maria fuerit in amore dei & proximorũ summe perfecta, ac maxime zelans & cupiens dei honorem & proximorũ redemptionem: quorũ utrunq; agnouit per sui passionem filij procurari: ergo de filij sui passione ut tam fructuosa, summe gaudebat secundum superiorem suę animę partem. Circa huius dubij solutionem pensandũ, q' passionem Christi debemus multipliciter considerare. Primo ad recolendũ, ne tãti beneficij sumus imemores, qñ maxima pars ingratitude est, beneficij impenſi obliuio. Secũdo ad compatieundũ, in quantum innocensissimus dei agnus tot & tanta absq; suo tolerauit demerito.

Tertio ad imitandũ Christi uestigia: ut crucifigamus corpora nostra cum uitijs & concupiscentijs: & charitatem, pietatem, patientiam, fortitudinem, mansuetudinem, ceterasq; uirtutes, quas Christus in sua passione nobis ostendit ac docuit, imitemur. Quarto ad gratulandũ, in quantum passio Christi fuit tunc fructuosa. Quinto ad admirandũ, q' unigenitus dei tot ac tanta pro nostra sustinuit redemptione. Sexto ad regrandũ de beneficijs tãtis. Septimo ad inflãmandũ, ut ex consideratione passionis dñicæ, & charitate ac fructibus eius, diuino accendamus amore. Octauo ad contẽplandũ, q' in Christi passione possumus & debemus dei patris, imò & sup' gloriosissimæ trinitatis sapientiam, misericordiam atq; iustitiam contẽplari, imò & charitatem eius ad genus humanum. Iuxta hunc modum opinati sunt aliqui, q' serenissima uirgo Maria, durante passione filij sui, non solum uehementissime doluit atq; condoluit de passione illa, in quantum fuit ita lesiua & afflictiua, sed etiã uehementissime gloriabatur, in quãtum passio illa fuit tam saluberrima ac fructuosissima, ut est tactum. De hoc sic scribit Albertus: Hoc priuilegium, quod est communicatio passionis Christi, duo importat. Primum est, actuale fidem crucifixi dei & hominis. Secũdũ est per se passio ex compassione patientis: & fuit quadruplex diuersitas respectu dñicæ passionis. Quidam enim nec habebant fidem nec compassione, ut crucifixores & eis consentientes

Lu. 23
Mat. 27

Phil. 20.

Mat. 27.

Cant. 8.

Gala. 4.

res, blasphemantes ac iridentes. Quidam habebant compassionem non fidem, sicut apostoli & mulieres q' bus dñs dixit: Filiae Ierusalem, nolite flere super me: quidam habebant fidem cognitionem, sed non cõpassionẽ, ut angeli, & alij extra statũ uitæ positi, & latro electus q' habuit fidẽ, sed nõ cõpassionẽ per se, q' circũdatus fuit proprię mortis passione. Sola aut' beatissima uirgo fidẽ tunc habuit, & cõpassionẽ crucifixi dei & hois, atq; per se passionẽ ex cõpassione patientis. Concedimus etiã, q' sicut dñs Iesus Ch'us simul habuit summũ gaudiũ & summũ dolorem, sic dña simul habuit summam compassionem & summam congratulationem, compassione existente in natura, simul & in ratione ut natura. Congratulatione aut' in ratione ut ratio. Vel dicatur, q' summum tristabile in tali materia potest dupliciter accipi. Vno modo ut summe cõtrarium appetitui, & sic summum infert dolorem. Alio modo ut est uia ac medium ad summũ delectabile: sicq' infert gaudium summum. Et sic anima beatissime uirginis apprehendit mortem filij, ut summe contrariũ appetitui eius naturali, & sic intulit ei summũ dolorem. Et ut medium in redemptione generis humani, & sic causauit in ea summam delectationem, & possunt hæc simul esse, quia unum materia est ad alterum. Vel secundum alium modum uia in alterum, mediumq; in illud: Hæc Albertus. Quibus consonare uidetur, quod ait Ambrosius: Maria stetit iuxta crucẽ, non ut filij passionem uideret, sed ut mudi redemptionem expectaret. Porro alij potius sentiunt, quod electissima uirgo Maria filio patiente ita fuit compassione, dolore, microne absorpta, quod fructũ dñicæ passionis non attendebat, nec de resurrectione mox futura cõsolabatur. Quis habitualiter sciuit hoc, nõ tñ actualiter attendebat, uel tenuiter ea pensauit. Vnde S. Paulinus in epistola ad Augustinũ testat, qd mors seu passio Christi in oculis astãtis matris posita, fidem resurrectionis cæcauit, id est, ab actu impediuit. Cui concordare uidentur uerba Augustini atq; Basilij, dicentium quod Maria tũc dubitauit, quod ut ex præcedenti habetur articulo, de dubitatione admirationis, secundum Thomam in tertia parte Summæ suæ: uel naturalis pietatis secundum Alexandrum de Halis super tertium Sententiarum, est accipiendum.

Articulus XXVI. Cur Christus sapientia patris, uoluit suam dilectissimam matrem, passioni suæ esse præsentem.

EXeamus ad Christum extra castra, improprium eius portãtes. Mirum uideri potest, cur dominus & saluator, sine cuius prouidentia nil fit, sine cuius nutu nec folium arboris cadit, uoluit innocensissimã atq; pijsimam matrem suã suæ adesse passioni, tanquam grauissima afflictione torqueri. Ad quod arbitror respondendum, q' non absq; sublimi consilio nec sine multiplici ac rationabilissima causa id uoluit ac permisit. Primo, quoniam præstantissimam suam genitricem uoluit nostræ salutis esse cooperatricem præcipuam. Ideo uoluit ut sua fidelissima compassione uehementissima ac mater-na, mereret copiose exaudiri pro multis, & illis obtinere fructum dominicæ passionis, qui eidem passioni sunt facti ingrati. Et item, ut incomparabilis domina suam charitatem, fidelitatem, constantiam, imò & fidem ad filium suũ monstraret assistendo & condolendo ei usq; in finẽ. Insuper, ut per hæc felicissima mater sibij ipsi inæstimabilem gloriã ac coronam promereret: quia ut ait Apostolus, Si compatimur, & conregnabimus. Ideo sicut amantissima ac pclarissima uirgo Maria præ cunctis incomparabiliter ac acerbissime filio patiẽti est cõpassa, sic ei præ oibus est beatissime atq; dulcissime cõglorificata, & in omni felicitate similia. Amplius, ut nos iugiter cõpatiamur nõ solũ Christo patienti, sed & msi cõpatientis: ac per hoc plenius mereamur, ac per matrem accessum habeamus ad filium. Hinc scribit Albertus, ut Christus suę matri daret premium, uoluit ei communicare passiois meritũ, & ut ipsam participem faceret beneficij redemptionis, participem esse uoluit, & pœne passionis quatenus sicut fuit adiutrix redemptoris per passionẽ, ita mater fieret omnium per recreationem. Et sicut totus mundus deo obligatur ob passionem eius, ita & beatissima dñas omnium obligaretur ob eius compassionem.

Articulus XXVII. An sacratissima uirgo Maria fuerat baptizata.

Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum dei. Baptismus iuxta sanctorum doctrinam, est inania sacramentorum, & sacramentum necessitatis: ita quod omnes tempore euangelij diuulgati tenent ad illud, dummodo assistat facultas, et sicut sanctificati in utero tempore legis Moysicæ circumcisa

Mat. 27
Lu. 23

Iohan. 19

Heb. 11.

Rom. 8.

Iohan. 8.

circumcisa

Hier. 3.
Luc. 1.

circumscissionem semperunt, ut patet de beatissimis Iohanne Baptista ac Ieremia. Sic & si qui in euangelica lege sanctificarentur in utero, adhuc tamen deberent baptismum accipere, tum propter Christi preceptum, tum propter suscipiendum characterem quo baptizatus Christo interius conformatur, eiusque populo annumeratur, tum propter gratiam incrementum, tum ut per corporalem baptismum Christo passo & sepulto etiam corporaliter conformetur. Hinc quocumque apostoli in circumscissione ab originali culpa purgati erant, ad Christum baptizati, prout de hac re doctores super quartum Sententiarum, & in Summis suis plenius scribunt. Quamvis enim circumscissio in lege scripta, & baptismus in euangelica lege in futurum sint contra originale peccatum, secundum communem usum, tamen & alios habuerunt effectus salubres, & baptismus adhuc habet, propter quos possunt & sanctificati in utero conuenire. Hinc immaculatissima & optima uirgo Maria ferrum Christi baptismate baptizata: quae etiam legi purificationis ex obedientia ac humilitate se subdidit. Et item ob singularem uirginitatem uirginitatem, ne baptismum uirginitatem, uidelicet innocentiam suam iactare, praesertim quia & innocentissimus atque sanctissimus filius eius Christus baptismum sumpsit sancti Iohannis; item ob scandalum uitandum, & adhibendum exemplum, ne persona quantulumbet imitans baptismum renuat saluatoris; atque ob gratiam ac uirtutum augmentum, & meritorum suorum supererogationem, & propter characteris impressionem lumen datur, & ad amplioris suae exaltationem, ac gloriam sempiternam: quia quo amplius ac profundius se humiliat, eo gloriosius exaltari promeruit.

Mat. 3.
Iohann. 1.

Articulus XXXVIII. Vtrum praestantissima uirgo Maria cetera quodque euangelice legis accepit sacramenta, & specialiter an confitebatur.

Eccl. 32.

Esto in illis quasi unus ex ipsis. Totius humilitatis magistra & perfectissima Christi discipula, filij sui uestigia perfectissime est secuta: in tantum, ut propter motum in praesenti articulo tacta, dicatur sacramentum poenitentiae non uitasse, sed confessa fuisse praesertim Iohanni apostolo, cui fuit commissa, quando poterat opportune habere eius praesentiam, alias Iacobo Ierosolymorum episcopo, aut forsitan beatissimo Petro oim summo, non quod directe dixerit se peccasse, sed gratias ac beneficium dei ex se incarnati, non esse plene gratiam, nec condignas grates rependere posse deo: nec deum ut dignus extat diligere. Erata se habuit potius per modum poenitentis & confitentis, quam uere poenitens aut confitens fuerit: prout poenitens est peccata desere, & de proprijs culpis dolere. Sacramentum uero ordinis foemineo non conuenit sexui. Confirmationis autem sacramentum magis potuit ei competere, quod baptizatus datur ad robur, ad exercitia Christianae militiae, in qua ipsa strenuissima fuit, caput hostis uictoriosissime conterens, omnique aciem uitioy atque tentationum promptissime & inuictissime prorsus expugnans & uincens. De sacramento etiam matrimonij non remanet questio. An uero sacramentum extreme unctionis accepit, magis ambigitur, quoniam sine dolore migravit, cum unctio illa sit infirmis constituta. Porro, sacramentum Eucharistiae creditur indubie suscepisse. Hinc scribit Albertus: Dicimus beatissimam uirginem accepisse omnia ecclesiae sacramenta, quae tempore suo omnibus hominibus fuerunt generaliter instituta & promulgata, omnibus obseruanda, ob maiorem suipsius humilitationem, ob scandali uitationem, ob precepti implementationem, ob meritum supererogationem, ob hereticorum confutationem, dicentium eam angelum esse non hominem, ob perfectorum instructionem, quatenus qui sanctus est sanctificetur adhuc: Atque ob peccatorum redargutionem. Suscepit ergo per baptismum, impressionem characteris, exercitationem uirtutis, augmentum in meritis. In sacramento confirmationis accepit alterius impressionem characteris, ampliore meritoy augmentationem: perfectiorem quoque uirtutum exercitationem & declarationem. In sacramento altaris commemorationem diuinae passionis, exercitationem actualis deuotionis, & consolationem de corporali absentia saluatoris. De sacramento poenitentiae accepit gratiam in excellenti aequi pollenti, uidelicet pro contritione conseruationem innocentiae, pro confessione gratiarum actionem, pro satisfactione supererogatione. At uero si extremam unctionem suscepit, in ea completere uictorie praeterite, & plenae gloriae futurae significationem percepit: ac loco remissionis uentilium, totius doloris mortis immunitate, pro infirmitatis allevatione totius sui corporis glorificationem. Haec Albertus.

Apo. 22.

Apo. 13.

S Articulus XXXIX. De duodecim priuilegijs mitissimae atque sanctissimae uirginis. Ignem magnum apparuit in caelo, mulier amicta sole, & luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarum duodecim. Vere grande miraculum, magni signi, diuinum praecclarissimumque prodigium est gloriosissima & praemantissima uirgo Maria

Maria. Sicut hoc primo ostensum est libro, haec beatissima amicta est sole iustitiae, sole sapientiae, infans, yboster no: de quo ait apostolus, In diuini dominum Iesum Christum. Et rursum: Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis. Hoc sole spiritualiter est amicta, in data, circūdata incomparabilis uirgo, cuius mentem sol luminis infiniti impleuit, circūdidit, ornauit, uestiuit, muniuit omni diuino charismate ac seipso. Etiam dominus in circuitu eius: dominus in templo sancto suo: Dominus fortitudo eius, robur, protectio, decor ipsius. Ipsa quoque circumdedit & uestiuit hunc solem, exhibens ei humanam carnis substantiam, tanquam deitatis uertem & habitum. Denique, sub benedictae Mariae pedibus iacet luna, tanquam reginae caelorum prostrata, id est ecclesia militans, cuius aduocata est electissima uirgo Maria, per quam a sole iustitiae illuminatur ecclesia, & accedendo ad ipsum iustitiae solem, & minorationem lucis incurrit per elongationem ab ipso. Porro, per coronam stellarum duodecim, quibus ornatur felicissimae uirginis caput, uertex & mens, intelliguntur duodecim eius praerogatiue, quarum quatuor sunt caelestes, quatuor ad corpus eius spectantes, quatuor quoque ad mentem ipsius. Quatuor praerogatiue caelestes sunt superna suae natiuitatis promissio seu praenuntiatio, angelica illa celebrissima saluatio, superueniens spiritus sancti, ineffabilis conceptio filij dei. Praerogatiue carnis sunt, quod fuit uirginitatis primicia, sine corruptione secunda, sine grauiamine grauida, & sine dolore puerpera. Praerogatiue cordis ipsius sunt, mansuetudo pudoris, deuotio humilitatis, magnanimitas credulitatis, martyrium cordis. De his praerogatiuis loquitur plenius sanctus Bernardus, in sermone quodam de natiuitate excellentissimae uirginis. At uero Albertus ponit quatuordecim priuilegia uirginitatis matris. Primum est, quod nunquam peccauit, secundum quod peccare non potuit: tertium quod est uirgo & mater: quartum quod est mater dei: quintum quod est uirgo uirginum: sextum quod nullius ignorantiam proprie habuit: septimum quod habuit puritatem in summo post deum octauum quod est mater omnium: nonum quod quolibet motu suo promerebatur, id est, quolibet motu, actione & passione liberi arbitrij: decimum quod est stella maris: undecimum quod est porta caelorum: duodecimum communicatio passionis dominice, iuxta sensum paulo ante expressum: tertium decimum, super omnem puram exaltatio creaturam: quartum decimum, quod est regina misericordiae. Veruntamen quatuordecim ista priuilegia, ad duodecim possunt reduci, quia ad summam praecclarissimae puritatem reducuntur immunitas a peccato, id est, quod non peccauit, & quod peccare non potuit. Ad quod item reduci, uel in quod potius includitur extinctio fomitis. Insuper, per duodecim stellas intelligi queunt duodecim uirtutes morales, quae in summitate & termino excellentiae radiabant in mente altissime uirginis. Sic & duodecim fructus spiritus, qui eminentissime extiterunt in ipsa, ualent per duodecim stellas signari. Octo quoque beatitudines, & quatuor uirtutes cardinales, accipi per duodecim stellas nil prohibet, sed ad instar stellarum coruscabant in corde Mariae dulcissimo, tres uirtutes theologice, septem dona spiritus sancti, uirginitatis promissio, & euangelicorum consiliorum, quantum ad ipsam pertinebat impletio.

Rom. 15.
Gala. 3.

Psal. 66.
Psal. 100.
Psal. 43.

Apo. 1.

Psal. 101.

Bernardus.

Psal. 67.

Articulus XXX. De uirtute & efficacia nominis huius MARIAE.

Sanctum & terribile nomen eius. Deus gloriae, rex caelorum, unigenitus patris, omni potens sermo genitoris altissimi, unicam illam quam sibi praeelegit & assumpsit lit matrem, sibij ipsi mirabiliter ac gratiosissime conformauit, ita quod sicut nomen eius est efficacissimum, uirtuosissimum, terribile impijs, dulce iustis, saluatiuum, consolatorium, iugiter recolendum, reuenter ac deuote pronuntiatum, incessabiliter inuocandum, ita & nomen matris suae dulcissimum. Est ergo hoc nomen Maria ineffabiliter uirtuosum, directiuum, exhilaratiuum, suauissimum, terribilissimum, & omni preconio extollendum. Non quod nomen ex seipso, ut est prolatio quaedam aut ex literis ac syllabis constans, haec habeat, cum & multae personae uitioy, ac reprobis tali nomine nuncupentur, sed ex uirtuositate rei illius singularis significatae, uidelicet uirginitatis matris dei per ipsum, ob cuius beatissime deiferis matris honorem, sanctitatem & gloriam, deus omnipotens hoc nomen Mariae, ut est proprium nomen illius, tam honorabile, efficacax, uirtuosumque fecit & esse constituit. De quo apertè Bernardus, Vbi & dum nomen Mariae exprimitur, uires daemonum effugantur. Non sic timent hostes uisibiles quamlibet castorum multitudinem copiosam, sicut aereae potestates MARIAE uocabulum, patrocinium & exemplum. Fluunt & pereunt sicut cera a facie ignis, ubicunque inuenerint huius nominis crebram recor

Psal. 87. recordationem, deuotam inuocationem, & sollicitā imitationem: Ideo bene cōuenit ei: Tu confregisti capita draconis, i. dæmonū uires abstulisti. O magna, o pia, o multū amabilis ac suauius Maria: tu nec nominari potes, quin accēdas: nec cogitari, nisi recrees affectus diligētium te. Tu nunq̄ sine infite tibi dulcedinis aspersione portā memorię pie ingredieris. O uirgo purissima, o mater deifera, o Maria dulcissima, q̄ dulcis est tua memoria. De te cogitare, magna est cordis refectio: de te loqui, magna est consolatio: te inuocare, grā de est adiutorium in omni necessitate, tentatione, aduersitate: te sequi, est ad æternā beatitudinem recte ac saluberrime proficisci. Deniq; hoc nomen Maria in salutatione angelica, ex deuotione addidit sancta ecclesia nullum enī nomē post Iesum est in cœlo uel in terra, quod ita deuotionem accendat cōpunctionemq; excitet, consolationem ingerat, defensionem cōtra hostes exhibeat, sicut hoc nomen Maria: Ideo bene in Canticis dicit ei: Oleū effusum nomē tuū. Oleum quippe supnatat liquoribus: ita hoc nomen Maria supeminet post Christum cunctis nominibus. Hinc Maria interpretatur mare, qm̄ sicut nullus ualet guttas maris di numerare: sic misericordiā, gratiam, excellentiā gloriāq; Marię, nullus potest exprimere. Hinc quoq; ait Gilbertus: Quęadmodū nebula matutina dissoluitur a calore meridiani feruoris: & sicut cera liquefit ac deficit a facie ignis: sic uitia quę atq; dæmonia uerſa eorumq; tentamenta fugantur ac pereunt potentia ac uirtute nois Marię sacratissimę uirginis. hinc sup illud nomen uirginis Marię Albertus: Hoc (inquit) nomen beatissimę uirgini congruentissime adaptatur propter rei pfectionem, quę in hoc noie denotat, & ad exprimendum proprietatē conceptionis, quę hic annūtiatur: & ad designandū statū mediationis beatissimę uirginis, qua mediante genus humanum per mare huius seculi ad portum cœli, ex ēplo, suffragio & merito reuocat. Vnde Bernardus: Loquamur pauca de hoc nomine, quod interpretatur maris stella, & uirgini matri ualde congruenter aptatur quoniā sicut sydus absq; sui læsione radium emittit, sic uirgo sine sui corruptione peperit filium. Nec radius syderis suā minuit claritatem, nec uirgini filius suā integritatem. Ipsa est nobilissima stella ex Iacob orta, cuius radius uniuersum orbē illuminat, cuius splendor in supniis p̄fulget, & in inferos penetrat, terrā quoq; perlustrans, & calefaciens mentes magis q̄ corpora fouet uirtutes, & extoquit uitia. O quisq; in hoc seculo fluctuas, ne auertas oculi a fulgore syderis huius, si nō uis obrui procellis. Si insurgant uenti tentationū, si incurras scopulos tribulationum, respice stellā, inuoca Mariā. Si avaritia, si iracundia aut illecebra carnem concusserit, nauiculā mentis impulerit, inuere Maria. Si criminum immanitate turbatus, conscientia fecditate confusus, iudicij terrore perterritus, barathro incipias absorberi tristitię, & desperationis abyſso, in periculis, in angustijs, in dubijs Mariā cogita, Mariā inuoca, nō recedat ab ore, non a corde: atq; ut impetres, orationis eius auxilium, non deferas, conuersationis exemplū. Ipsam sequēs, non deuias: ipsam cogitans, non erras: ipsa tenente, non corruis: ipsa protegente non metuis: ipsa duce, peruenies: Hęc Bernardus. Præterea in reuelationibus sanctę Brigittę hinc narratur: Dixit gloriosissima uirgo ad Brigittā: Audi quantum filius meus nomē meū honorauit, nomen meū est Maria: Hoc nomen dum angeli audiunt, gaudent & deo regratiant, qui per me & mecū talem gratiā fecit. Et quoniā uidēt humanitatem filij mei in deitate glorificatā, qui in purgatorio sunt, gaudent nomine meo audito, quęadmodum æger iacens in lecto, cum audit uerbum solam. Angelicam etiam boni audito hoc nomine, iustis magis propinquat, & de eorum lætatur profectu, quibus sunt ad custodiam deputati. Omnes quoq; dæmones uerenter hoc nomen Maria, & eo audito fugiunt. Sicut enī auis quę in prædam fixit ungues suas & rostro, si audierit sonum, relinquit prædam: & dum nihil operis sequi uidet, reuertitur ad eandem sic dæmones audito nomine meo, relinquant animam tanq̄ perterriti, sed rursus reuertuntur & aduolant uelut uelocissima sagitta ad eam, nisi emendatio subsequatur. Nullus demum in uita hac est tam frigidus ab amore diuino, quin si inuocauerit nomen meū cum integro proposito penitendi, statim diabolus ab ipso recedat. Nec aliquis est ita damnatus in inferno nec tam grauius punitur in purgatorio, quin propter me minor sit pena ipsius. Postremo, in apparitione cuiusdā boni defuncti in purgatorio diu atq; durissime cruciati describitur, q̄ ipse defunctus uiro fideli, cui diu ac frequēter apparuit, dixit se ob aliquas culpas in purgatorio dicit punitum, de quibus sibi in confessionibus suis non fecerat conscientię remorium. Quarum extitit una, q̄ audito hoc nomine Iesus, aut nomine isto Mariā, nō inclinauit reuerenter cum capite. Quod constat, q̄ unaquęq; persona fidelis debeat taliter inclinare cum audit hęc nomina IESVS, MARIA. Scio item per experientiam certam, q̄ ad repellē

repellendum terrores, qui machinante diabolo, interdum contingunt in somno, imō & excitant dormientem, potissime ualeat, ut expergefactus mox dicat ex corde: Aue Maria gratia plena &c. usq; ad finem, & sæpius repetat: quoniā sic fugatur diabolus, acceditq; angelus, & domina suffragatur: & hoc ipsum in omni tentatione ita agendum est, & ita se habet. Hinc honorius Anachoretæ: Hoc inquit nomen Maria plenum est omni dulcedine ac suauitate diuina, dignum æterna memoria, omnium ore simul & corde celebrandum, inuocandum & gloriosum. Ad laudem & gloriā omnipotentis, qui est super omnia deus sublimis & benedictus. Amen.

D. DIONYSII A RICKEL
CARTHYSIANI DE LAUDIBVS GLORIOSÆ VIRGINIS
Marię, Liber Quartus.

DOSITVS est thronus matris regis quę sedit ad dexteram eius. Deus glorię, dator munificentię infinitę, cuius opulētia in seipsa penitus est immitensa, imminorabilis, indeficiens, sup̄ ipsius maxime diffusua, & nihilominus in seipsa permanens inuariabilis & perfecta, in qua est omnium honorum & pulchrorum, omniumq; desiderabilium inexhaustibilis, superplena ac superfelix possessio: hic uniuersorū creator & rex, cœli & terrę possessor, ultra condignū remunerat iustos, & citra condignum punit iniquos: quoniā miserationes eius sunt super omnia opera eius. Ipse super gloriosissimus deus diligentes se diligit, imō in dilectione præuenit eos: & hoc ipsum q̄ diligunt eū, benigne ipsis largitur. Ipse quoq; glorificantes se glorificat: & quanto quis cordialiori ac reuerentialiori affectu ipsum honorat, tātō ipse præclarior atq; felicitior illum in regno cœlesti exaltat. Deniq; quo quis feruentius ac syncerius diligit deū, & ei cupit uniri ipsūq; inuiri, tantō in patria claritatis æternę ostendit se illi magis clare, magis iucunde ac gloriose. Porro, q̄ incomparabiliter excellentissima ac diuinitissima uirgo Maria unigenitum filium suum uerę deum scđm utraq; ipsius naturā dilexerit ac uenerata sit in seculo isto, in præhabitiā libellis utcuq; & pro uirtutibus est inductū. Vnde certissime constat, q̄ ipsa quoq; ab unigenito suo, oim iudice summo, incomparabiliter sit exaltata, glorificata ac remunerata in cœlis. Itaq; qm̄ in primo libello de excellentijs atq; præconijs in comparabilissima uirginis Marię ad corpus ipsius uirgineum præsertim spectantibus, est tractatum: in secundo aut libello de excellentia sapientię, scientię ac prudentię eius: in tercio uero de uirtutibus, sanctitate & meritis eius ad uim ipsius appetitiuā specialiter pertinentibus: superest nunc de felicitate, gloria & præmijs eius, prout ipsa concesserit, meritisq; ipsius fuerit condonatum, tractare.

Articulus I. Quod Christo per resurrectionem & ascensionem glorificato, benedictissima uirgo Maria coepit etiam in hac uita cœliformiter glorificari. Icut abundant passionēs Christi in nobis, ita per Christum abundat consolatio nostra. Dño nostro Iesu Christo super terram cum hominibus conuersante ac prædicante, præstantissima ac dilectissima mater ipsius mentē & corpore gradiebat cum illo, atq; sermonibus, signis, uirtutibus ac gestis ipsius fuit summē intenta. In tribulationibus quoq; & persecutionibus unice & adoradi filij sui unice ac p̄cor dialissime cōdoluit illi. Porro, filio eius in cœlū assumpto, glorificato ac p̄sidere, iam cor electissime ac sp̄alissime matris simul cum filio ascendit, quieuit & habitauit in cœlo: & illud Apostoli, Nostra conuersatio est in cœlis, excellentissime dicere potuit. Si enī ut asserit Augustinus, uerius est anima q̄ ubi amat q̄ ubi animat, consequens est q̄ sacratissimę Marię uirginis anima tātō uerius fuit cū filio suo in cœlo q̄ in proprio corpore in terra, quātō filium suū p̄ omnibus, imō & plus q̄ seipsam dilexit, potissime cum & filius eius ueritas summa testet: Vbi fuerit thesaurus tuus, ibi erit & cor tuum. Quis aut benedictę & gloriosę Marię thesaurus, nisi unicus & amantissimus filius eius: Hinc dicitur: Vbi amor, ibi oculus: q̄ in illi interior exteriorq; oculi dirigi solet, qui magis diligitur, & in quem fertur dilectio, atq; in

i. Reg. 2.

Psal. 144
Prouerb. 8

i. Reg. 2.

i. Cor. 1.
Baru.

Philipp. 2
Augustinus.

Matt. 6

Hh quo

quo quiescit affectio. Tunc itaq; contemplationi gloriae filij sui serenissima uirgo Maria fuit omnino continue suae assidue prorsus intenta non sine consolatione interna, imò quo pregressu tristissimo filio suo uehementius fuit compassa, eo decentissimum exiitit, ut illo iam glorificato, ipsa quoq; praesolito quotidie desuper consolaretur, exultaretur & exultaret in spiritu sancto: itaq; eminentissime dicere potuit deo: Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuas letificauerunt animam meam. Hinc quanto de Christi passione uehementius fuerat contristata, afflicta, compassa, tanto de fructu passionis ipsius post missionem spiritus sancti cordialius letabatur in domino: uidens quotidie tot milia passim conuerti ad fidem. Primo, in populo Iudeorum: deinde in gentibus. Et quibus fidelibus pro Christo aduersa quam plurima, & amarissimas mortes assidue patienter pie condoluit, attamen de illorum constantia, patientia, meritis & praemijs multo abundantius gloriabatur ac regebat. Iamq; tota mente fuit suspensa in caelum, quietem, silentium ac solitudinem diligens & complectens, quantum permisit charitas proximorum, pro quorum consolatione, aedificatione, instructione, opportunis temporibus exhibuit se gratiosissime prorsus affabilem ac praesentem. Erat quippe cunctis fidelibus, imò & sanctis apostolis dulce consolatorium: quippe a culu ipsam uidere, audire, sectari, quam certissime nouerat ueram matrem dei deoq; omniq; angelor; ordini meritis iam preclaram, ac paulo post praemijs preferendam, dignitate quoq; maternitatis dei ineffabiliter omni supplicium purae creaturae in esse creato iustitiam.

Luc. 1
Psal. 137

Psal. 49

Psal. 58
Heb. 9.

Articulus II. Quod dignissima uirgo Maria cõpleto uitae huius curriculo, uere sit mortuata & de specialibus gratijs eius circa mortem concessis.

Quis est homo qui uiuet, & non uidebit mortem? Sicur ad Hebræos affirmat Ap[osto]lus. Statutum est hoibus semel mori. Sic beatissima dña uirgo Maria per corporalem mortem migravit à seculo isto, & aia eius sanctissima per mortem fuit à sacratissimo suo corpore separata, itaq; non fuit in caelo assumpta simul cõ corpore & aia absq; prima morte. Verunt ut in sermone de assumptione Mariae dulcissime scribit Hieronymus. Quidam fidelium ambigebat an simul cõ corpore & aia fuerit absq; morte assumpta, an relicto corpore aia eius migravit primo ad dñm. Quocirca refert Hieronymus, quem admodum sepulchra purissime uirginis ostendat in uallis Iosaphat medio, ubi in eius honore pulcherrima fuit constructa ecclesia, in cuius medio eius cõspicit monumentum: estq; uallis illa inter urbem Ierusalem motemq; Sion sita: & circa eundem locum credid post Christi ascensionem scdm Hieronymum habitasse, qm locus ille sic situs est, ut ab eo faciliter poterat sacra dñice passionis, sepulture atq; ascensionis loca adire: sicq; pro certo reliquit eam mortuam ac sepultam fuisse, sicut uere fuit mortalis. Porro circa mortem benedictissime uirginis, quae quiperrita gra est ei concessa. Prima, qd die mortis suae ex diuina reuelatione cognouit: secunda qd mox moritura fuit à filio suo adorando ad gloriam inuitata: tertia qd obiit sine dolore quarta qd protinus euolauit: quinta qd paulo post resurrexit atq; cõ corpore & aia in caelum conscendit: prout infra clarius ostendetur.

Cant. 5.

Articulus III. De quatuor primis gratijs istis.

Veni in hortum meum soror mea sponsa. Haec est unica & amantissima dei, quae à nullo illustrium superatur. In qua collectae & superabundantes fuerunt gratiae creatoris, ita qd dona supernor; charismatum alijs per partes atq; diuisim collata, ei simul ac plene sunt data. Quid igitur mirari si dominus uniuersorum, qui sanctis apostolis Petro, Iohanni multisq; alijs: imò & Cypriano, Antonio, Martino, Benedicto, ac cõsimilibus utriusq; sexus sanctis, diem mortis eor; praedixit, suae etiã praedilectissime, dignissime atq; incomparabiliter sanctae matri praenuntiavit diem obitus sui in signum praecipue dilectionis suae ad ipsam, ac merito sanctitatis eiusdem. Praeterea, Iohannem apostolum Christus eidem cum alijs apparere apostolis inuitauit ad mensam ac ad epulas paradisi caelestis: Veni inquit mi dilecte, ut cum fratribus tuis epuleris. Cõformiter sacras uictoriosq; uirgines in martyris cõstitutas, Catharinam, Barbaram, Agatham, ad caelestes nuptias inuitauit, imò multis utriusq; sexus martyribus in carceribus & tormentis apparuit, ut Marco, Dionysio, Theodoro: & ipsos cõfortans ad aeternae felicitatis inuitauit delicias, multo magis est credendum, qd incomparabiliter praedilectam, uirtuosissimam ac sacratissimam suam matrem ad supernae beatitudinis inuitauit dulcedinem, affectuosissimam utiq; ac suauissimam & cõtemplatiuissimam uirgo Maria obiit sine dolore, hinc uidet, quia in filij sui passione praecompassio

passionis acerbitate plus fuit qd martyr, & nisi fuisset diuinitus conseruata atq; à morte praeseruata, spm exhalasset. Tunc quoq; perforata est gladio, aureo lamq; martyrii fert promeruisse. Idcirco condeuit, ut in morte esset à dolore immunis. Praeterea ad amplexus sponae caelestis, & ad faciem dilecti sui intuitum cum inestimabili & incomparabili aspirauit ardore. Diuinarum quoq; ac supernorum contemplationi erat profundissime ac lympidissime tunc intenta. Ergo praespiritualis suauitatis affluentissima experientia, ac feruentissima dilectione & separabat sine poena à corpore. Praeterea cõ multi martyres utriusq; sexus in atrocissimis suis martyrijs praenimia exuberantia & redundantia internae consolationis spiritualis & laetitiae, sua uix senserunt tormenta, & gloriabantur in illis, sicut in cunctis delictis, ut patet de sanctis, Laurentio, Vincentio, Agatha. Amplius, de sancto Iohanne fertur apostolo, qd facta oratione, ad suos est appositus fratres, tã alienus à mortis dolore, qm immunis à carnis corruptione. Sed uirgo dignissima incomparabiliter fuit à carnis corruptione alienissima, & sanctior digniorq; ipso Iohanne, ergo priuilegio gratiae huius praeclearius honoranda. Praeterea homo actibus unius potentiae uehementer intentus, aliarum uirium actiones & passiones, aut minus, aut prorsus non sentit. Propter qd Moyses & Helias ac plures euangelitae legis sancti, diuturnas ac miras ieiunationes ac abstinentias sine defectu fecerunt. Cum igitur beatissima uirgo Maria fuerit tempore mortis suae actibus superiois partis aie uehementissime ac iucundissime occupata, potuit anima eius à suo sacratissimo corpore sine dolore sensibili, cum ingenti letitia separari. Ad quod probandum etiam confert, quod de seipso fateatur Apostolus, Scio hominem raptum siue in corpore siue extra corpus thescio, deus scit. Unde elicitur, qd anima separari & exire queat à corpore homine ignorante, nec sentiente, qd in Maria summe theotica ac diuina maxime creditur adimpletum. Aliqui quoq; catholici uiri sunt fassi se interdum tanta spiritali iucunditate repletos ex auditu concensus angelici ac melodiae caelestis, aut diuinor; praegustu, qd eis apparuit, quod aie eorum à suis profuerent corporibus. Hinc quoq; in uitis patrum de quodã recitatur mendico, in platea moriente deuoto & sancto, qd Michael & Gabriel descenderunt ad eum, eiusq; animam hortabant exire de corpore. Qua nolente suum corpus relinquere, dixit Gabriel sanctus beatissimo Michaeli: Accipe iam nunc animam istam ut eamus. Responditq; Michael, Nō potest sic fieri: qm dñs iussit, ut sine poena uoluntarie eiiciatur de corpore. Tunc dñs dixit: Ecce mitto Dauid cum cithara, & oēs pfallentes Ierusalem: quibus uenientibus atq; pfallentibus aia illa praegaudio exiit de corpore, & sedit in manibus Michaelis. Si hoc aut tale qd datum est de iustis ac ancillis, quanto magis innocentissime uirgini, quae nunq; alicui culpe fuit obnoxia, & tanta passa est in hac uita. Postremo, de multis utriusq; sexus personis eximie sanctitatis si de dignè narrat historici, qd lenissima morte recesserunt à corpore, dulciter obdormientes in dño, quasi in sopore subito resoluti, ut patet de sacratis Maria Magdalena & Maria Aegyptiaca, quae tamen interdum magnae peccatrices fuerunt. Nonne ergo prorsus credendum est pie qd sentendum de incomparabili & sacratissima uirgine Maria matre deifera, quod sine dolore obierit, cum & aliqui in hoc mundo ita nonnunquam rapiantur ad dominum, quod durante huiusmodi raptu, nō sentirent, quamuis eis manus & pedes amputarentur.

Luc. 3.

Num. 30.

1. Cor. 13.

Mar. 5.

Articulus IIII. De quinta gratia circa mortem beatae uirgini

Mariae collata, quod scilicet corpore & anima sit glorificata, & gloriosissime in caelum assumpta.

Veni de Libano sponsa mea: Veni de Libano, ueni. De splendidissima, optima & gloriosissima uirgine Maria, sancti apostoli & euangelistae pauca scripsisse uidentur, nisi quod sanctus Lucas plus caeteris scripsit de ea. Porro, ultimū quod de ipsa in Euangelistis narrat est, quod interfuit passioni unigeniti filij sui, & ibi à filio suo est affata, atq; Iohanni ap[osto]lo cõmendata. In actibus uero apostolor; hoc solū & ultimum recitatur de ipsa, quod apostoli post Christi ascensionem à monte Oliueti reuersi, in cenaculo permanserunt cum mulieribus & Maria matre Iesu & fratribus eius. Sed quibus apostoli & euangelistae pauca nobis de ipsa reliquerunt in scriptis, tamē eor; quo do cuerunt & conscripserunt eam esse matrem uirginem ueri dei, uidelicet Christi filij patris aeterni, eam excellentissime laudauerunt, extulerunt, omniq; purè praetulerunt creaturae, atq; copiosissima & quasi immensa nobis reliquerunt materia, incitata & causas laudandi, magnificandi & glorificandi eandē, ita ut oia illa benedictissime ascribamus Mariae, quae genitrici ueri dei decet ascribi. Ad qd primo oim pertinet, ut cõfidenter & indubitate dicam?

Cant. 4.

Iohan. 19.
Actu. 1.

eam ab omnipotente & supoptimo filio suo pre omni creatura pura honorata, impleta & glorificata. Et ite, qd dilectissima matre sua sibi plenissime, integraliter atq; totaliter sociavit in celis, hoc est, in aia & corpore. Deniq; materialia in aia atq; tepla sua deus omnipotens honorat & conseruat in esse, nec solet permittere qd destruant, nisi ob plebis pctā. Cuiq; ex naturalibus ceperint causis corrumpi, excitat mētes fidelium ad instaurationē illorū. Quō ergo putā dū est, qd amantissime matris suae corpus dignissimū ex supspis reali inhabitatio- ne deificatū & propriissime factū ipsius templū, tabernaculū, reclinatorium, arcā ac thala- mū uiuū, aiatum & sanctū, permiserit cōmuni lege resolui, incinerari, putrefieri, dissipa- ri, & non potius post mortis ruinā protinus instaurauerit illud, suq; aig illud itez uniendo, iustisq; pmijs remunerādo ac sublimādo: Præterea, proles est aliqd suae mēis, presertim q̄ rum ad corpulētā substantiā, ut puta ex substantia matris nata: mater quippe in gnatione præbet materiam prolis Ideo electissimū & sacratissimum corpus illud uirgineum, ex quo & in quo incarnatum est uerbum dei patris æternū profus, condecuit Christi corpori sociari, quemadmodum totū parti. Amplius, sicut incōparabilis & delectabilissima uirgo Maria, sua purissima carne deū filium ex se natū unice ac singularissime honorauit, ipsum intra se affectuosissime, reuerentissime atq; humilime baiulando, alendo & deinceps parti- do, ac natum ex se cum inestimabili reuerentia & charitatis ardore, ac profundissima hu- militate contrectando, lactando, ac omne maternitatis obsequium fidelissime ac diligentis- sime impendendo, sic & ipsa ab eodem filio suo promeruit unice ac singulariter in corpo- re & anima honorari ac premiari. Idcirco sic honorauit ac glorificauit ipsam filius eius in corpore & anima, non differendo resuscitationem & glorificationem præstantissimi cor- poris suae matris, usq; in finem mundi iuxta communem legem, sed priuilegiādo eam per plenam ac celerem resuscitationem & glorificationem in anima sancta & corpore benedi- cto. Insuper, corpus illud ineffabiliter dignificatum ex dei conceptione, incarnatione, in- habitatione, educatione, contrectatione, non decuit remanere in terris, neq; abscondi in ea, & sine honore relinqui in ipsa: cum inferiorum sanctorum corpora tam subtiliter sint ma- nifestata, & honorata à deo, & à fidelibus uisitentur ac honorentur. Præterea, tam electis- simam, præstantissimam atq; sanctissimam matrem dei non decuit communi lege, misera- bili conditioni, consuetæ resolutioni seruorum ancillarumq; subijci, sed corpori sui filij co- pulari ac confedere, quemadmodum cernimus regem & reginam: reginam quoq; & eius filium in eadem mensa locari ac thronis propinquis sedere. Adhuc autem Christus domi- nus & saluator, deus iudex & omnium dominator, non solum sapientissimus, sed & sapien- tia ipsa æterna, increata, immanfa, fuit Salomone incomparabiliter probior, munificentior, magisq; gratus. Salomone autem matrem suam ac se uenientē adorauit: & primo in pro- prio throno, deinde in throno collateralis fecit eam sedere. Multo magis Christus matrem suam sibi totaliter ac singulariter, imō & proxime in regno gloriæ sociauit. Præterea, quōd filius bonus ac potens, diues ac sapiens, matrem suam feruentius amat, eo plus fatagit & se- stinat eam remunerare, exaltare honore ac premio, quos ab ipso promeruit, quantum rati- onabiliter fieri potest. Cum igitur serenissima uirgo Maria meruerit à filio suo in corpore & anima præclarissime glorificari, & filius eam incomparabiliter amet præ cunctis crea- tis: constat quod eam post eius mortem celeriter in anima & corpore sublimauit: præter- tum, quia hoc decuit eum, & potuit illud: imō ad laudem & honorem spectat ipsius, quod matrem suam humilimam sic glorificare anticipauit. Amplius, sicut eam in uita hac singu- lariter per dona gratiæ exaltauit, eamq; mente & corpore ineffabiliter ac misericordissime adimpleuit, habitās in ipsius uentre materialiter, atq; in ipsius mēte spūaliter: sic decētissi- mū fuisse uidet, quod ipsam post uitā hāc singulariter ac plenarie p dona glriæ sublimauit. Rursus, ut ait Philosophus, Dñs, parētibus ac magis nō potest reddere quales. Et quia hoc in Christo & matre eius uirginea patiat in instantiam, nihilominus ad gratitudinem, probi- tatem, liberalitatem & dilectionem dei incarnati pertinuit, quod affectuosissimam ac fide- lissimam, obediētissimam ac uirtuosissimam suam matrem tanta remuneratione & gloria protinus honorauit, quātis ipsa promeruit, imō & ultra, prout capax fuit ac decuit. Meru- it autem in anima & corpore glorificari plenissime: mox ergo eam adorandus filius ita glorificauit. Ad quod probandum possent multæ consimiles rationes proferrī. Nam & sanctus Augustinus hoc ipsum rationabiliter persuadet, cuius argumenta satis sunt nota. Idem fatetur & asserit deuotissimus summæ MARIÆ cultor & puer Bernardus, do- ctissimus quoq; theologus Iohannes Damascenus, & S. Germanus Constantinopolitanus antistes

Corpus ma-
riae quante
dignitatis.

Reg 4.
Reg 2

Augustinus.

antistes, imō & sanctus Cosmas, apostolorū uicinus rpiibus. Idem per diuersas reuelationes ostensum est: quod etiā Honorius anachoreta in suo fatetur libro de Laudibus beatissime uirginis, de cuius preconijs XII. lib. scripsit. Albertus etiā in lib. suo de Laudibus sacratissi- mæ uirginis, hoc multipliciter probat atq; affirmat: quæ oia nimis prolixū est recitare: de q̄ bus tñ infra quædā tangem. E certum est, qd aia naturalē inclinationē habet ad corpus su- um, etiā aia glorificata ad corpus suū glorificandū, quod secum cupit glorificari, nec sine illius glorificatione glorificatē perfectē, nec uestit duplicibus. Decuit ergo Chm suae obe- dientissime ac sincerissime matris naturalē inclinationē in isto mox adimplere, & eā plene in aia & corpore felicitare: de quo & si uellē dubitare, non possem. Cur ergo Hieronymus hoc reliquit sub dubio in sermone? Respondit Albertus, qd ideo, qm loquitur ut interpres scri- pturæ, propter qd noluit affirmare, nisi quod p Biblia est expressum. Augustinus yō, cuius autoritas nō est minor q̄ Hieronymi, loquitur ut inuestigator expositorq; scripturæ. Idcirco & istud asseruit, quod ex scripturis fit consequens, nulla ratione aut autoritate repugnā- te. Ecclesia quoq; non determinauit istud esse sub dubio relinquendū: idcirco non prohi- beret istud asserere.

Apoctis.

Articulus V. An ex uerbis magni & sancti Dionysij queat probari, sacro sanctā dulcissimamq; Mariam in corpore & anima esse assumptam.

Nonne dominus fecit sanctos suos enarrare mirabilia sua, quæ confirmauit omni- potens dominus stabilis in gloria sua: In Aurea legenda sanctorum ad proban- dum, in expiratione & assumptione excellentissimæ uirginis conuenisse apo- stolos, allegatur diuinus Dionysius 4. capitulo de diuinis nominibus loquens ad Timotheū: Nos ut nosti & multi ex fratribus nostris ad uisionem corporis, quod deum suscepit & principis uitæ cōuenimus. Præsto autem erat Iacobus frater domini, & Petrus eximia & maxima theologorū summitas. Deinde placuit post uisionem uniuersi summi sacerdotes hymnizarent, prout unusquisq; esset idoneus, immensē uirtutis bonitatē uiuifi- cē infirmitatis. Hanc autoritatē Albertus quoq; allegat ad persuadendū Mariam dignissi- mā in corpore & aia esse assumptā, hac utens translatione, qm & apud ipsos deo acceptos nostros hierarchas, qm nos, ut nosti, & ipsorū multi nostrosq; sanctorū fratrum cōuenimus ad uisionē uel diuisionē corporis uitæ principis, & quod deū suscepit. Aderat autē & frater dñi Iacobus & Petrus summa & prouectissima theologorū summitas. Super quæ uerba, ut ad- dit Albertus, glossa uult maxime, qd in dormitione dñæ nostræ fuerūt prædicti apostoli, & beatus Dionysius & magister suus Hierotheus. Et post assumptionē corporis fecerūt col- lationē, & Hierotheus fuit rapr. Sicq; uidet approbare hic Dionysii textus cū glossis suis, qd legit de assumptione gloriose uirginis corporali: hæc Albertus. Insuper, tertia habet trās- latio, qm & ipsis deo acceptabilibus, nostris summis sacerdotibus, quō & nos, ut æstimat, & tu & multi sanctorū fratrum nostrorū in uisionem uitæ inchoantis, & deū recipiētis corpo- ris conuenimus: Aderat autē & dei frater Iacobus & Petrus uertex & honorabilissima the- ologorū summitas. Deinde post uisionē placuit laudare summos sacerdotes, prout unusq; qd erat idoneus, multū potentē diuinę infirmitatis uirtutē. Hæc theologissimi Dionysii y- ba obscura sunt, & fateor qd ad prædictū sensum ualeant applicari. Nihilominus ab alijs ali- ter exponuntur, qui per corpus uitæ principis intelligunt corpus Christi, quod uitam gratiæ inchoauit: & deum suscepit, quoniam templum extitit deitatis, qua personali unio- ne assumptum est in persona uerbi æterni. Hinc Abbas Vercellēsis, qui in libris diuini Dio- nyssii studiosissimum se per uiginti annos fuisse testatur, translulitq; eosdem non ut alij trās- latores, in stylo difficili, sed ad styliu facilissimū ita interpretatus est locum istum: Præcti- onem Hierothei Dionysii sanctus insinuat ex transcendente atq; extratricalaude diuinæ bo- nitatis humanā infirmitatem a sumētis in ciuitate Ierusalem iuxta sepulchrum domini, in præsentia sanctorum apostolorum Petri, Iacobi & Iohannis, Dionysii, Timothei & aliorū spūalium uiroz conuenientiū ad tractandū de mysterio incarnationis dominicæ, cui etiā disputationi beatus Paulus interfuisse ostenditur. hæc Vercellensis. Hæc magni atq; sera- phici Dionysii uerba, tam diligenter multipliciterq; induxi, ut eorū clarius innotescat sen- tentia: nempe si constaret diuinitissimum uirum Dionysium omni fide dignissimum præte- disse se dormitioni & assumptioni excellentissimæ Mariæ interfuisse cum sanctis aposto- lis alijsq; discipulis, uix quicquā catholicorum, ut reor, aliter q̄ qd Dionysius scripsit, sen- titet. Præterea, fateor me non scire certo, quem e duobus sentibus magis Dionysius san- ctus intenderit, Deniq; tactum est supra primo libro, quemadmodū magnus ille Dionysius

Ecd. 48.

Gal. 1.

us legatur à Græcia uenisse Ierusalem ad uidendum corporali intuitu beatissimam uirginem adhuc in carne uiuentem: quod Vbertinus libro quarto de Vita saluatoris testatur, ac plenius recitat, dicens: Dum Dionysius ad uidendum Mariam uirginem sanctissimam introductus fuisset, uidit tantum splendorem & multitudinem angelorum: innumerabilem circa eam, ipsamque uirginem tanta luce fulgere, ut referatur dixisse, quod eam adorasset præ magnitudine gloriæ, in qua eam uidebat, nisi euangelica fide de alia deitate fuisset certificatus. Hæc uir de uotis & doctor facultatis theologice Vbertinus. Ex his nisi fallor, suspicari quis posset, quod in præallegatis uerbis ipse magnus theologus Dionysius de hoc suo aduentu in Ierusalem sit locutus: & quod factum sit hoc tempore illo de quo scribit apostolus Paulus: Dein de post annos quatuordecim ueni Ierosolymam uidere Petrum, & mansi apud eum diebus quindecim: alium autem apostolorum uidi neminem, nisi Iacobum & Iohannem. Potuit equidem esse quod uas electionis tunc secum adduxit præclarissimos suos discipulos, Dionysium, Timotheum, forsitan & Hierotheum: cupientes excellentissimam illam in carne conspicere, quæ crediderunt uerum deum concepisse ac peperisse. Quid autem his obijci possit, sequenti soluetur articulo. Sed quicquid de re ista dicatur, firmiter & indubitatissime teneo, quod diuina, deiformis & deificata Maria super dignissima uirgo, in corpore & anima sit assumpta, atque plenissime glorificata.

Articulus VI. Quam diu mundissima uirgo Maria post Christi ascensionem uixerit in hoc mundo.

OMnia in mensura, & numero, & pondere constituisti. De protractione temporis numeroque annorum, quo uirgo mitissima Maria dulcissima post sui filij ascensionem uixit in carne mortali, non habetur certitudo plenaria, eod quod fideles & uirtuosa utriusque sexus persone, de hoc diuersimode legant sensisse atque scripsisse. Nepe in reuelationibus Elisabeth fertur uirgo benedicta dixisse, quod post ascensionem filij sui uixerit in hoc mundo uno anno & tot diebus, quot sunt à die ascensionis usque ad festum assumptionis: & quod beatissima uirgo, quadragesimo die post suam expirationem resurrexit, & glorificata atque assumpta sit corpore. Alij opinantur, quæ admodum & in Passionali sanctorum habet, quod duodecim annis post Christi uixit ascensionem. Porro, Epiphanius protestatur, quod post ascensionem saluatoris uixit uiginti quatuor annis: atque quod quindecimo anno uitæ sue genuit dñm: sicque in toto uixerit septuagintaduobus annis in isto exilio. At uero sancta Brigitta in Reuelationibus suis affirmat, quod mater Christi uixit post Christi ascensionem quindecim annis in seculo isto. Vnde elicitur, quod si quinto decimo aut sextodecimo anno uitæ suæ peperit redemptorẽ, qui triginta tribus annis & tanto plus, sicut à natiuitate eius est usque ad diem pasceuen, quo exitit crucifixus, uixit in mundo hoc: & ipsa post filij sui ascensionem quindecim uixit annis, quod in toto uixit in terris, sexagintaduobus annis aut circiter, quod uerius estimatur. Porro, quod recitatio illa Elisabeth non ster, uidetur ex multis quæ præcedenti articulo partim sunt tacta. Etenim ante conuersionem beati Dionysij à Paulo apostolo, multi fluxerunt anni à Christi ascensione, ut ex epistolis Pauli apostolorumque Actibus colligi potest. Insuper, introductum est primo libro, quem admodum sanctus martyr ac præsul Ignatius interdum ad beatissimam scripsit Mariam: ipse autem Ignatius à Iohanne apostolo fuit conuersus pluribus annis, ut creditur, post ascensionem domini saluatoris. Quod autem beatus Ignatius interdum, imò & frequenter gloriosissimæ scripsit Mariæ, sanctus testatur Bernardus Sermone septimo super psalmum, Qui habitat, loquens: Magnus ille Ignatius, discipuli quem diligebat Iesus auditor, martyr nosster, cuius reliquijs nostra est ditata paupertas, Mariam sanctissimam in pluribus quas ad eam scripsit epistolis, Christiferam consalutat. Egregius plane titulus & commendatio honoris immani: nempe cui seruire regnare est: hunc gestare, non onerari est, sed ornari. Itaque credibilis estimatur, quod gloriosissima uirgo quindecim circiter superuixerit annis post ascensionem altissimi redemptoris, quia & tot aut circiter annis fertur apostoli ante suam diuisionem in Iudæa & eius circuitu prædicasse. Postremo, ex prædictis elicit, quod circa reuelationes personarum fidelium, præsertim simplicium atque scemineis sexus grandis adhibenda sit cautio, ne contingat deceptio & falsitas misceretur. Non enim concordari posse uidentur in hac re prædictæ reuelationes Elisabeth ac Brigittæ. Cumque reuelationi diuinæ falsum subesse non queat, altera talium saluari non ualet.

Articulus

Articulus VII. Ex Reuelationibus sanctæ Brigittæ, de modo & tempore assumptionis præstantissimæ uirginis.

EGo in altissimis habitauit, & thronus meus in columna nubis. Sexto libro Reuelationum sanctæ Brigittæ recitatur insignissima uirgo Maria dixisse ad Brigittam: Patiebar ex uehementi desiderio perueniendi ad filium meum, postquam ascendit in cælum, quoniam longa mora quam habebam in mundo post ascensionem ipsius, meum auxit dolorem. Eodem libro fertur MARIA dignissima Brigittæ reuelasse: Ego post ascensionem filij mei longo tempore uixi in mundo, & hoc uoluit deus, ut uisa patientia mea & moribus meis, plures animæ conuerterentur ad deum, apostoli quoque, alijque electi roborarentur. Et etiam naturalis dispositio corporis mei hoc exigebat, ut diutius uirerem, ut mea augetur corona. Porro, quod assumptio mea non multis cognita fuit, nec à pluribus prædicata, hoc uoluit deus filius meus, ut prius infigeretur cordibus hominum credulitas suæ ascensionis, quoniam corda humana tarda erant & dura ad credendum ascensionem ipsius, quanto magis si prædicata fuisset statim in initio fidei assumptio mea: Insuper, benignissima uirgo MARIA libro eodem loquitur Brigittæ: Dum quadam die multum anxiarer desiderio pertingendi ad filium meum, uidi angelum fulgentem mihi dicentem: Deus & dominus noster filius tuus, misit me tibi annuntiare, quod tempus iam sit, quo corporaliter ad eum peruenies: Venientique amici filij tui, qui corpus tuum sepelient. Quo dicto, disparuit angelus. Et ego me præparauit ad exitum, circueiens omnia loca, in quibus filius meus fuerat passus. Cumque quadam die animus meus fuisset in admiratione diuinæ charitatis suspensus, anima mea in ipsa contemplatione charitatis illius, tanta fuit exultatione repleta, quod seipsam uix capere poterat, atque in ipsa consideratione à corpore fuit soluta. Verum quæ & quam magnifica uidit tunc anima mea, & quali honore honorauerit eam pater & filius & spiritus sanctus, atque à quali & quanta angelorum multitudine fuerit eleuata, nec capere potes, nec tibi in hac uita dicere uolo. Porro, qui mecum tunc erant in domo dum tradidi spiritum, bene nouerunt ex insolito lumine, qualia diuina mecum tunc agebantur. Post hæc, amici filij mei diuinitus missi, sepelierunt corpus meum in Iosaphat ualle, cum quibus fuerunt angeli infiniti ut atomi solis. Maligni autem spiritus non audebant appropinquare. Quindecim uero diebus iacuit corpus meum sepulchrum in terra. Deinde, cum multitudine angelorum fuit assumptum in cælum, & hoc tempus nequaquam maximo mysterio caruit, quia in septima hora erit resurrectio corporum, & in octaua uia completur beatitudo animarum ac corporum. Postremo, septimo suarum Reuelationum libro asserit Brigitta sancta: Quum essem in ualle Iosaphat, orans ad beatissimam uirginem MARIAE sepulchrum, apparuit mihi cum splendore nimio, dicens: Attende filias Ego, postquam filius meus ascendit in cælum, uixi in mundo per quindecim annos: & tanto diutius, quantum est à festo ascensionis filij mei usque ad diem obitus mei, & tunc mortua iacui in isto sepulchro per quindecim dies. Deinde fui cum corpore assumpta in cælum, cum infinito gaudio & honore. Scias quoque, quod nullum corpus humanum in cælo est, nisi benedictum corpus filij mei & corpus meum. Hæc loco præallegato. At uero circa ultimum uerbum hic dictum, quod scilicet nullum corpus humanum est in cælo empyreo, præter corpus Christi ac uirginis benedictæ, pensandum, quod sicut Hieronymus tangit in sermone, multi antiqui doctores ante ipsum dixerunt, eos qui resurrexerunt cum Christo, postea non obisse, sed glorificatos esse in corpore & aia cum domino saluatore: quoniam aliter ueri testes non essent suæ resurrectionis in corpore ultra non morituro: quod etiam Albertus Magnus atque Vtricus, ac alij quidam defendunt. Et sicut sanctus refert Hieronymus, hoc ipsum quidam de Dauid rege, propheta, ac patriarcha dixerunt, eo quod apud Petrus ait de ipso, Sepulchrum eius apud nos est, & non dixit, Corpus eius aut ossa apud nos sunt. Idem de felici Iohanne euangelista quidam dixerunt, quoniam in sepulchro eius non nisi manna fuit inuentum. Hieronymus etiam super Isaiam differuit, quod Iacob patriarcha & Ioseph, ac ceteri filij Iacob idcirco uoluerunt in terra sancta sepeliri, secundum non nullos, quoniam nouerunt in terra illa dei filij mortui: ac resurrecturi, quatenus simul cum illo ibidem resurgerent: sed ut ait Hieronymus, istud totum securius committit deo. Postremo, VI. libro prædicto misericordissima uirgo Maria narrat locuta ad Brigittam: Hieronymus non dubitauit de assumptione mea in cælum cum corpore. Sed quoniam deus usque ad tempus Hieronymi non reuelauit aperter huius rei ueritatem, ideo maluit pie sic credere, quam non offensa à deo, diffinire.

Articulus VIII. Introductio testimonij Iohannis Damasceni de assumptione plenaria Mariæ pijsimæ.

Hic 4 Hec

Cal. 1.

Actu. 9

Sapient. 10

Epiphanius.

Bernardus, Psa. 90 Iohan. 9

Eccl. 12. 4.

Luce. 24.

Actu. 8.

Gen. 49. 30.

Septem 7.

HAec est speciosior sole, & super omnem dispositionem stellarū, luci cōparata inuenitur prior. Iohannes Damascenus uirgo & doctor eximius, praeclarus philosophus ac profundus theologus, cui absicam manū legitur potentissima uirgo Maria restituisse, qui & eidem excellentissime uirgini Mariæ fuit multum deuotus, de eius gloriosissima ac integra loquens assumptione: Hodie, inquit, sacratissima uirgo Maria cœlesti templo inuehitur: hodie sacra & animata arca, quæ suū intra se tulit artificem, in templo nō manufacto reponitur: hodie sacratissima columba, simplex & innocens, euolans ex arca, id est, ex corpore suo quod deum suscepit, per edibus suis requiem aduenit: hodie immaculatissima uirgo, terrenarum nescia passionum, in dō cœlestibus intellectibus erudita, non in terram abiit, sed uere cœlum animatum uocata, in cœlestibus tabernaculis habitat: quæ uis enim naturaliter beatissima atq; sacerrima anima tua à gloriofo corpore tuo separaretur, & sepultura corpus tuum traderetur, ueruntamen corpus tuū dignissimum non manet in morte, nec dissoluitur corruptione. Cuius enim parientis uirginitas inuiolata permansit, huius & migratis corpus ireresolutum per omnia perseverat, & ad meliorem sanctioremq; uitam traducitur, non morte solutum, sed in æterna secula permansurum. Quemadmodum enim sol iste lucifluus sub lunari corpore latens ad breue, quodammodo uidetur deficere, quamuis suo lumine non priuetur: sic tu fons ueri indeficientisq; luminis, & in consumptus thesaurus, quamuis breui temporis interuallo sis morti addicta, tamen copiose nobis infundis perpetui luminis claritatem. Hinc sacra obdormitio tua, non tam mors q̄ transmigratio & aduentus est appellanda. Discedens namq; à corpore, ad uenis cœlo, tibi obuiant angeli atq; archangeli, ascensum tuum horrēt spiritus mundi. Non iuisti beatissima uirgo in cœlum, sicut Helias, neq; ut Paulus in cœlum tertium ascendisti, sed usq; ad regalem tui thronū filij attigisti. Mors aliorū sanctorū benedicitur, eo q̄ ipsos beatos exhibet. In te autem hoc ita locū non habet. Mors enim tua non est beatitudo tua, nec transmigratio tua est pfectio tua: nec recessus largitur tibi beatitudinis felicitate. Omnium namq; bonorū, quæ humanam mentem excedunt, tu principii, tu mediū & finis. Tua securitas & tua pfectio, est Christi cōceptio & diuina inhabitatio. Vnde uere dixisti, non à morte, sed ab ipsa conceptione ab omnibus generationibus te beatificari. Hinc te mors non tā beatificauit, sed tu potius mortem clarificasti, solū eius mortem, & mortem conuertens in gaudium. Quomodo corruptio aliquid in tuū corpus auderet, quod ipsam uitam portauit? Porro apostolos qui ubiq; terrarū dispersi, hominū piscationi uacabant, diuina iussio quasi sagena quædam seu nubes Ierusalem contulit, uelocius aquis colligens eos. Tunc primi parentes Adam & Eua exclamauerūt: Veni ad nos dō sacrum & salutiferū: Christi cellarium, quæ nostrū implesti desiderium. Contra, sanctiq; aderant adhuc in carne mortali uiuentes, dicebant: Mane nobiscū consolatio nostra. Non relinquas nos orphanos, quam habemus laborū solatiū, refrigeriumq; sudorū. Tibi uiuenti conuiuere, tibi morienti commori, gloriosum. Nobis enim hæc uita quomodo erit uita, destitutis tua præsentiā? Hæc & familia (ut arbitror) apostoli cū reliqua plenitudine ecclesiæ crebris singultibus querelas interrumpentibus proponebant. At illa conuersa ad filium, ait: Tu dilectis filijs, quos fratres appellare complacuit, de meo recessu dolentibus, fias consolator, & p impositionē manuum mearū appone benedictionem super benedictionem eorū. Deinde extendēs manum, fidelium collegiū benedixit, & addidit: In manus tuas commendo spiritū meum. Suscipe animam meam tibi dilectam, quam inculpatā seruasti. Tibi, & non terræ corpus meum commēdo. Custodi illud integrū, quod inhabitare tibi complacuit. Transfer me ad te, ut ubi tu es meorum uiscerum partus, sim & ego tibi cohabitās. Ibi tunc talia sunt audita: Surge dilecta mea, pulchra in mulieribus. Totā pulchrae amica mea, & macula non est in te. Quæ beatissima uirgo audiens, commendat in manus filij spiritum suum, & migrat cum ipso in cœlum, regnatura in sempiternū. Perfulsiq; lachrymis sancti apostoli, infigunt oscula tabernaculo domini, benedictione & sanctitate ex contactu sacratissimi corporis adimpleti. Hæc Damascenus.

Cant. 5.

4. Reg. 2.
1. Corin. 12.

Adu. 6.

Ioh. 14.

Psal. 11.

Psal. 50.

Cant. 1. 4.

Psal. 50.
Mat. 27.

Cant. 6.

VNa est columba mea, immaculata mea, perfecta mea. Pius & iustus deus, unū quēq; ex hoc seculo sanctum ad se uenientem, tanto amorosius suscipit, tanto iucundius amplectatur, tanto suauius deosculatur, tātō sublimius felicitat, tantoq; clarius se ei ostendit, & tanto uicinius sibi eum coniungit, quanto ardentius at

us atq; syncerius ipse ab illo fuit in hoc mundo dilectus & concupitus, quātō purius ac perfectius ab illo extitit honoratus: & quanto rationalis creatura in uita presentī se ipsam totalius, pōtius ac reuerēcialius exhibet, offert & mancipat creatori, & eius amori ac cultui, tanto in patria cœlesti creator omnipotens semetipsum liberali ac gloriosius repperdit ac tribuit se illi in præmiū, in sortem & possessionē æternam. Si itaq; iuxta præhabita recte pensemus ac rite intueamur, quā summe & incōparabiliter, q̄ pure atq; totaliter, quā perfecte & inæstimabiliter, reuerenter, benignissima & incomparabilis uirgo Maria in creatoris ac saluatoris sui arserit charitate, fulserit cultu, excelsere seruitute, & in ei contemplatione, ad hæsiōne, honoratione indefinenter quieuerit, occupata intentaq; fuerit, poterimus utcunq; pro posse intelligere, quā incomparabiliter gloriose, reuerenter, iucude sit à super benedicta trinitate suscepta, amplexata, deosculata, ac lumine gloriæ adimpleta, beatifica uisione remunerata, suauissima deitatis fruitione perfusa ac superimpleta, & in totius superessentialis super sanctæq; trinitatis consortium eleuata, atque ineffabiliter excellenter assumpta ad gustandum plenarie, ad uidentium clarissime, quā in finite dulcis ac speciosus sit deus, & quæ, qualis ac quanta sit beatitudo & gloria super altissime trinitatis: qualiter tres super felicitissime & super præstantissime personæ se inuicem eternaliter, super clarissime intueantur, super feruentissime diligant, super dulcissime perfuatur: qualiter filius à manatione ad intra & generatione æterna producat a patre, & spiritus sanctus æternaliter ac super deliciofissime profluat ab utroq; quanta sit huius super uenerandissime trinitatis complacentia mutua, q̄ super infinita lætitia, quā immensa sit abyssus sapientiæ eius, quanta profunditas iudiciorū ipsius, quanta in comprehensibilis maiestatis ipsius, q̄ prorsus immensa excellentia eius. Ecce in omnibus his præ excellentissima uirgo Maria prae omni mente creata in esse creato subsistēte, tam incomparabiliter summe, perfecte & proxime est deitatis luci immersa, trinitatis abyfso absorpta, totiusq; secreti secretoria facta, totius gloriæ consors effecta, quantū sine hypostatica unione & sub personali coniūctione dari potuit aut decuit creaturæ. Et sicut uere ac prorsus felicitissima uirgo fuit in uita hac prae cunctis adorandæ trinitati familiarissima, ut puta deo patri comparantalis, eiusq; singularis & unica sponsa, atque unigeniti dei genitrix uera, ac spiritus sancti sacrarium, thalamus, thronus, trichinium, ita in regno cœlesti est super sublimi trinitatis familiarissime ac secretissime iuncta, eiusq; perspicacissima, profundissima ac deliciofissima contēplari effecta. Deniq; sicut prae cunctis fuit in ualle hac lachrymarum grā plena, meritisq; abundans, & Christo compassa, & ei in propria persona corporaliter ac spiritaliter seruiens, ita in paradiso cœlesti est incōparabiliter gloria plena, p̄mijis copiosa, Christo cōglorificata, ac pxime iūcta. Itaq; spōsæ suæ singulari, charissime, fidelissime, pulcherrimæ, sanctissime, cōparentali, de huius uite miseris ad cœlestē thalamū ascēdenti de patre iucūdisime ac grōsissime obuiavit, amplexū & osculū inestimabilis dignationis, suauitatis & pacis p̄bens & imprimēs ei: unigenitusq; dei fili? matrē suā dignissimā cōsimili obuiatione, deosculatione, amplexu honorauit, suscepit, astrinxit sic & spūs sanctus uas suū dilectissimū atq; mundissimū pari obuiatione cōplectēs, tā summe & singulari adimpleuit illud oi felicitate, donis ac dotib? gloriæ, q̄ eminēter illud ante impleuerat oi dono græ ac uirtutū. Ideo recte diseruit Augustinus: Te dō Maria ipse rex regū, ut matrē uerā & de corā sponfam prae omnibus diligens, amoris amplexu sibi consociat. Itēq; Nec miq; dō Maria, ut dignetur tibi congaudere deus regnans in cœlis, quē paruulum ex te hominem natum, toties eosculata in terris. Hinc & Bernardus optime confestat: Profundissime ultra q̄ credi ualet, diuinæ sapientiæ Maria penetravit abyssum, ut quātum sine personali unione cōditio patif creaturæ, luci illi inaccessiblei uideat immersa. De hac materia loq̄ Vbertinus: Nō solū Iesus hō laureat corpore glorificato, sed & ipse rex de? trinitatis cōsimile uirginitū phaliter occurrit & obuiavit nō locali motu, sed cōplacētia fauorali, glorificatio ne diuinali, & influētia principali. Nā p̄ p quandā appropriationē occurrit & amplexat est spōsam castissimę dilectiōis, singularissime fecūdatiōis, ac sollicitissime educatiōis unigeniti filij dei. Hæc corā cœlesti curia p̄ dulcissime amplexat & recognoscit esse matrē dignissimā unici filij sui. Vñ bndictissima uirgo recepit fontalē fecūdatiōem ad generandum oēs electos, & etiā angelos sanctos in gustu qdam & gradu expientie diuinorū: atq; ex hoc habet à prē rationē potestatis & sublimitatis imperialis, post filiū suū sup oēm naturā creatam. Occurrit etiam ei filius eius, omnibus manifestans hanc genitricem sui uerissimam, quæ ipsum concepit, peperit, nutriuit, ac fidelissime sociauit in natura humana assumpta. Ideo

Psal. 44.

Psal. 37.

Apost. 19.

Ideo filiali reuerentia eam dicitur adorasse, ut matrem dignissimam. O bone Iesu omnipotens eterne deus, quid est quod mulierem adoras? Adoro (inquit) per dulciam, quonia duo faciunt eam adorandam, videlicet ratio maternitatis, & meritum humilitatis. Maternitas quippe fuit in ea singularis, humilitas incomparabilis. Adorat ergo IESVS matrem, non qualemcunque, sed matrem singularis sufficientiae, singularis magnificentiae & singularis diligentiae: singularis inquam sufficientiae, quoniam sine semine uiri sola de spiritu sancto concepit: singularis magnificentiae, quoniam nulla praeter eam deum genuit, nulla praeter eam post partum uirgo permansit: singularis diligentiae, quoniam nulla unquam mater tantum dilexit atque sollicita fuit pro filio, imo nec oēs aliae simul sumptae, quantum ad dilectionis sollicitudinisque substantiam. Quemadmodum ergo in conceptione filii dei nullum habuit focium, sic in isto honore nullum habet consimilem. Huc quoque honorem requirit in uirginem meritum abyssalis humilitatis. Nam qui se humiliat, exaltabitur. Et quia in humilitate non habuit puram creaturam parem, in exaltatione non habebit consortem. Denique, triplex ponitur modus praemiandi uirtutes. Primus, per euacuationem, ut in fide & spe; secundus, per euacuationem, succedit fidei uisio clara, & spei tentio gloriosa. Secundus, per completionem, sicut in charitate & in pluribus uirtutibus cardinalibus, quibus in patria addetur completio sine defectu. Tertius, per oppositionem, sicut in paupertate, eluce, luctu & humilitate, quibus deus promittit regnum, saturitatem, consolationem & exaltationem. Vide igitur qualiter in beata uirgine & regina, profundissima eius humilitas ac bonitas dei uidentur contendere, Maria se humiliante, & deo hanc exaltante: imo Maria non solum se humiliante, sed & in humilitate sub omni creatura se abyssante; & deo eam non solum exaltante, sed & super omnem angelicam creaturam eam magnificante. Sicque eam deus sublimis suam uerissimam matrem, reuerenter secundum quod homo adorat, atque ad eam honore inestimabili corporaliter ac filialiter se inclinat. O stupendum priuilegium, & inaudite dignitatis fastigium, ut à uirginea matre ista, se dei filius recognoscere uideatur habere esse humanum. Quid non debuit cedere uirgini matri, quae taliter uoluit honorare? Certe isto honoris respectu non respiceret dei filius millestes mille milia Seraphin, & infinites infinitos, quia non possunt deum amare ut filii, nec frui eo ut fructu uteri sui. In hac assumptione beatissima genitrix dei, tanquam altera Hester, de trichinio foemina; (id est, de militati ecclesia) adducta est per totam militiam caelestis exercitus, ad cubiculum sponsi caelestis dei patris: quoniam omnes hierarchiae caelestes uiderunt eam ascendentem, atque delicias diuinorum amplexuum affluentem, inmixtam super dilectum suum. Certe ipsi soli ac filio eius in plenitudine nate sunt deliciae mutuae: amplexuum, quae eundem habet sponsum ac filium. Insuper tunc sacratissima uirgini occurrit spiritus sanctus, recognoscens eam esse sui amoris fornacem, ac suae mirae operationis eximiam officinam, in qua & de qua formatum est corpus mundissimum filio dei, & summa creata est anima Christi. Ostenditque spiritus sanctus uniuersis beatis, quod in hac officina, & per eam fabrefecit, quicquid in gratia mirificum operatur, & quod in hac totum ignem operationis uirtuosae inclusit, & quod unquam dare disposuit creaturae. Sic igitur tota trinitas adoranda uniformi & concordi uoluntate ac charitate, inestimabilem uirginem ostendit esse suam sponfam, incommunicabilis charitatis, reginam caeli inattigibilis dignitatis, mundi dominam imparticipabilis bonitatis, electorum omnium genitricem in exhaustibilis benignitatis, omnium hostium dei conculcetricem triumphalissimam in superabilis strenuitatis, omnium thesaurorum caelestium dispensatricem largissimam profusae complacentia uoluntatis. Haec Vbertinus.

Articulus x. De summa & ineffabili felicitate & gloria amantissime dei Mariae.

Cantic. 2.

EN dilectus meus loquitur mihi: Surge, propera amica mea, columba mea, forma mea, & ueni. Tam enim hyems transit, imber abiit. Essentiale premium beatorum est beatifica uisio deitatis, hoc est, facialis, clara, immedia ac fructiua contemplatio ueri dei, unius ac trinitatis: quifit ut uere unus & simplex in essentia, ita est uere trinus in personis. Porro, haec uisio gloriosa correspondet perfectioni charitatis, ita quod quanto in dei amore feruentior, perfectiorque extiterit quispiam, tanto clarius deum uidebit, & deliciosus eo fruetur. Cum igitur iuxta prehabita uirgo dignissima in charitate dei fuerit summe incomparabiliterque perfecta, hoc est, in charitatis substantialitate & habitu in hac uita, & etiam in actu charitatis praeter omni puro uiatore, imo etiam in actu charitatis merito, quod per eum promeruerit deum clarissime intueri in caelo praeter omni intellectu

Et angelico, spirituque caelesti. Credendum est equidem, quod sacratissima uirgo MARIA sapientissime in hac uita habuit perfectiores, feruentiores ac puriores affectiones & conuersiones mentis ad deum, quam quicunque angelici spiritus ante suam confirmationem & beatificationem, quam meruerunt se libere conuertendo ad creatorem per amoris coniunctionem. Omnes autem angeli beati, de quocunque sint ordine, suam confirmationem & beatitudinem una conuersione ad deum promeruerunt. Cum itaque MARIA dulcissima in omni sua conuersione in seculo isto fuerit atque profecerit, imo & perfectissima praeter omni pura creatura extiterit, in continuis aut certe assiduis charitatis sanctae affectionibus, ardoribus, aspirationibus, desiderijs, & amorosis purissimisque excessibus, contemplatiuis, flammigeris, extaticis, deformibus ac diuinis, constat quod praeter cunctis angelicis mentibus etiam Seraphicis, meruit incomparabiliter deo approximare, uniri, immergi per profundissimam atque clarissimam super bene dictae trinitatis uisionem, fruitionem, amplexum, ideo omni iucunditate, felicitate & gloria ineffabiliter est repleta: & nunquam claudens uidebat faciem ad faciem, quam misericordissime, gratiosissime, amorosissime, & incomparabiliter munificentissime, familiarissime ac magnifice tota trinitas adoranda egit cum ea, ita ut deus patet faceret eam sibi comparatalem, & filius dei efficeretur filius eius, & spiritus sanctus eam in summum ac unicum templum, thronum, triclinium, imo & in summam spem charissimamque amicam, se cretariam, consiliariam, filiam & consortem assumeret. Haec inquam, & omnem gratiam, gloriam, excellentiam, laudem, honorem ac potestatem sibi collatas à deo conspiciens, super ineffabiliter delectatur in ipso, & super feruentissime diligit eum, & cum inexcogitabili ardore, gratiarum actione, laude atque laetitia, incessanter & inaueritibi liter inspicit ipsum, uideatque omnem non solum militante, sed & triumphante ecclesiam, sibi subiectam ac seruientem, seque de tam immensa felicitate & gloria aeternaliter ac plenissime securatam. Praeterea, de tanta beatitudine Mariae dignissime, diffuse loquitur Vbertinus, inter cetera dicens: Si considerentur quae dicta sunt de occurso gloriosissima trinitatis in ascensione Mariae, bene apparet quod ipsa per se inestimabiliter plus participat de gloria trinitatis beatae, quam omnis pura creatura alia simul sumpta. Quod probo ex hoc euidenter, quoniam firmiter tenet ecclesia, quod ipsa est super omnes angelorum ordines eleuata. Ideo alter ab ea & inferior ipsa ad sedem Luciferi assumetur, quoniam de hominibus omnium angelorum ruina supplebitur. Sed nulli catholico ac deuoto est dubium, quin beata uirgo in hora qua facta est mater dei, plus habuit de substantialitate gratiae, quam pura ali qua creatura uel ad minus infans est, qui eam cuiusque maximo non aequaret. Sed quid addidit super hoc plenitudo ex superuentione spiritus sancti, generatioque materna atque inestimabilis amor? Quantum autem super addidit in gratia in hac uita, tantum in gloria in futura. Nihil ergo est gratiae uel gloriae in omni creatura inferiori simul sumpta, quae non sit multo praecellentius in MARIA, secundum Dionysii documenta, dicentis quod omnia dona inferiorum angelorum praecellentius à superioribus angelis possidentur. Et quantum gradus materni amoris ac dignitatis maternae requirit, tantum praeter omnibus & super omnes participat gloriam dei & inestimabilem fruitionem trinitatis. Unde consequitur, quod benedictissima uirgo Maria super omnes ordines angelorum & hominum beatorum simul sumptorum, improporcionabiliter est praelata. Haec Vbertinus. Quocirca pensandum, quod ista maioritas gloriae dupliciter posset intelligi. Primo, quantum ad specificam dignitatem seu perfectionem maiorem in gradu aut specie iuxta quem modum, modicum auri est incomparabiliter dignius quacunque massa argenti, & sensitiuum uegetatiuo. Secundo, quantum ad gradualem quandam additionem. Et primo modo intellegit Vbertinus nam subdit: Nec hic attendas copiosam multitudinem aliorum, quia hoc nihil facit ad substantialem rem maioritatis gloriae, quia in spiritualibus idem est maius & melius. Denique, gratia & gloria sunt quaedam tota potestati uel in totis autem potestatis pars suprema plus continet de perfectione generis sui, quam totum residuum. Itaque in glorificatione MARIAE facta est summa & ultima referentia deitatis fontalis, ita ut nunquam debeat tantum referari alicui creaturae, sicut referata est MARIAE sanctissimae, quoniam ipsa tantum accepit de gloria dei, quantum donabile est purae creaturae in sempiternum.

Articulus XI. De processione illa solennissima, qua deus incarnatus, suam praestantissimam genitricem migrantem à corpore, deduxit cum uniuersitate caelestis militiae usque in summum caelum.

Quae est

Cantic. 8.

Quæ est ista quæ ascendit de deserto, delicijs affluens, innixa super dilectum suum? Sicut in sermone de beatissime Mariæ assumptione ait Hieronymus, ad gloriosissimæ uirginis exequias sancti angelifamilabantur, & uniuersæ cœlorum curiæ congratulabantur. Nec mitum, quoniam honor matris est honor illius, qui ex ea nasci dignatus est, quem omnis cœlorum ordo ueneratur & adorat super se eleuatam cum patre. Consequenter Hieronymus probat istud per locum à maiori, adiciens Legimus frequenter ad funera sanctorum quorundam sanctos angelos aduenisse, & ad eorum exequias præstitisse obsequia: sicq; animas sanctorum cum hymnis & canticis ac laudibus detulisse ad cœlos, ubi & utriusq; sexus chori cœmemorantur audit, ac laudes cecinisse in terra: quod perspicacius est, eosdem sanctos nonnunquam multo lumine resplenduisse in super, & adhuc uiuentes in carne, ibidem miri odoris sensisse fragrantiam. Quod si interdum ad recreandam & corroborandâ spem astantiû saluator noster ob merita electorum suorum amplius comprobanda ac declaranda, tanta & talia dignatus est exhibere circa morientes, quanto magis eius genitrici in die obitus sui credendum est, cœlorum militiam cum suis agminibus festiue obuiam aduenisse, eamq; ingenti lumine circumfulsisse, & usque ad thronum sibi olim ante mundi constitutione paratû, cum laudibus & canticis spiritualibus perduxisse. Nulli dubium est, totam illam cœlestem Ierusalem ineffabili tunc lætitia exultasse, atq; inæstimabili charitate tunc iucundatam. Nec immerito. Creditur enim quod ipse saluator omnium, per se, totus festiuus occurrit, eamq; cum gaudio secum in throno gloriæ collocauit. Alias, qualiter impleuit quod in lege præcepit, Honora patrem tuum & matrem tuam: Hæc Hieronymus, O, q; cogitare sufficiat, q; gloriose ea die mundi regina processit, & quanto deuotionis affectu tota in eius occursum cœlestium legionum multitudo prodierit: quibus canticis ad thronum gloriæ sit deducta, q; placido uultu, quâ serena facie, quâ diuinis amplexibus à filio sit suscepta, ac super omnem creaturam exaltata, eo honore, quo tantam matrem à tanto deuit filio exaltari ac honorari: Hinc quoq; dicit Bernardus: O quam gloriosa apparet in ascensu suo uirgo Maria, cuius ascendens dignitatem & gloriam admiratur partus ac filius eius. Hinc Christo occurrente suæ beatissimæ genitrici, tota trinitas obuiam illi procedit in filio. Quod si angelorum dominus obuiam illi procedit, totus gratulabundus atq; congratulans, quis putas angelorum retro tardauit, quin reginæ suæ & matri regis æterni cum festinatione & gaudio, obuiam currens non exilerit? Talis processio à principio nunquam facta fuit, nisi tunc dum Christus cœlum ascendit, Obuiâ processerunt uirginæ matri de Cherubim ac Seraphim cum Thronis & Dominationibus, cæterisq; choris angelicis. Et assumptam ac eleuatam super se reginam, splendidis honorant obsequijs. Cumq; serenissima uirgo Maria in cœlum deducitur, præ nimia exultatione cœlestes curiæ deo cum iubilo resonantibus organis gloriam concinnant: Angeli & Archægeli, Principatus & potestates, profusceptione tantæ matris ac uirginis, choros ante illam diuinis concentibus agunt: inter quos Gabriel archægelus felicissimæ Mariæ familiarissimus, ut puta ipsius prænymphus, illi post Christum nimis occurrit, & quasi cantor cæteros ad cantandum prouocans, suauissimû illud gloriosæ Mariæ canticum inchoans, ait: Aue Maria gratia plena, dominus tecum &c. Qui cætus dum ab alijs repetitur modularis uocibus & organo uariante, in iubilatione uirgo mater deducit. Hinc rursus ait Bernardus: Felicia profus oscula labijs Christi lætentis à uirginæ matre impressa, cui mater pijsima uirginali applaudebat in gremio. Verum nunquid non feliciora censebimus oscula illa, quæ ab ore sedentis in throno & in dextera patris, hodierna die Maria gloriosa suscepit, cum ascenderet thronum gloriæ, epithalamium canens ac dicens, Osculetur me osculo oris sui: Denique, Christi generationem & Mariæ assumptionem quis enarrabit: Quantum enim gratiæ præ cæteris adepta est in terris, tantum & in cœlis obtinet gloriæ singularis. Quod si oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt quæ præparauit deus diligentibus se, quid præparauit gignenti se, & quod omnibus certum est) præ omnibus se amantibus. Hanc consonat quod scribit Hieronymus: Maria quanto uirtute altissimi ad sublimiora extollitur, tato elatior resultat in gloria. Plena siquidem deo, plena gratia, plena uirtutibus, nõ potest non plene possidere gloriam claritatis æternæ, quam utique accepit plenissime. Hanc itaq; uiderunt filij Sion, beatissimamq; præ dicauerunt, & regine laudauerunt eandem: imò tantam uiderunt ipsam, quantam nullus explicare potest mortalium. De hac celeberrima processione loquitur uerbinus: O, quis sufficiet exprimere cœlestis curiæ solennitatem, quando surrexit Iesus rex

Exod. 20.
Deut. 5.
Marc. 15.
Marc. 7.
Eph. 6.

Luce. 1.

Cantic. 1.
Isaie. 55.
Actu. 8.
Isaie. 64.
1. Cor. 2.

Cantic. 6.

festiuus & lætus, decoreq; regio laureatus, & totam cõmouit ciuitatem supernâ, ut omnes cœli ciues occurrerent matri uirginis ascendenti. Tunc implebatur quod in libris Regum a. Reg. 8. narratur: Adduxit David arcæ dei cum gaudio, & erant cum eo septem chori psallentium, Sic etenim deduxit Christus matrem suam charissimâ cum iubilo summo, & præ cum eo cœlestium spirituum, patriarcharum, prophetarum, apostolorum tunc defunctorum, martyrum, confessorum ac uirginum turbe. O imperialis solennitas, ò inexpressibilis iubilus, qui nec plene exprimi ualet neq; taceri. Nam salua reuerentia ascensionis Christi, assumptio ista uirginis benedictæ, atq; processio eius assumptionis, aliquid excellentius habuit quo ad triumphalem occursum præ Christi ascensione, cui ascendenti soli occurrere poterant angeli. Porro, matri ascendenti filius eius cum tota curia, tam angelorum quàm animarum beatarum occurrens, solenniter euexit eam ad beatissimæ consistorij sessionis. Hinc denuo deuotissimus protestatur Bernardus: Sublimis ista dies & splendidiore sole resplendet, in qua uirgo regalis ad thronum dei patris euehitur, atque in summæ trinitatis throno reposita, naturam etiam angelicam sollicitat ad uidendum. Tota cõglomeratur angelorum frequentia, ut uideant reginam sedentem à dextris domini uirtutû, in uestitu deaurato, in corpore immaculato, circumdatâ uarietate, uirtutum multiplicitate distinctam. Hec est illa dies, quæ cœlorum officinas sublimiori gaudio cumulauit, annua mundo, continua angelis, hominibus sanctis continuans, angelosq; hominibus felici cõfederatione coniungens. hæc sollemnissimâ processione ò optima domina meruisti ac recepisti pro illa processione dolorosissima atq; moestissima, quæ cû dilectissimo filio tuo ad eius crucifixionis locum penultimè processisti.

Psal. 44.
Apoc. 17
Psal. 44.

Articulus XII. Adhuc de eadē materia, & quod sincerrissima uirgo Maria super omnes choros angelorum sireleuata, Christum ore ad os alloquens, & oculo ad oculum intuens.

Vel speciosam sicut columbam ascendentem de super riuos aquarum, cuius inestimabilis odor erat nimis in uestimentis eius, & sicut dies uerni circum dabat eam flores rosarum & lilia conuallium. Recte exponuntur hæc uerba de innocentissima illa simplicissimaq; columba ac pudicissima turture, gloriosa Maria, quæ instar columbæ exiit speciosa, quia illius columbæ speciem ac simplicitate secundum Hieronymum præmonstrauit, quæ super dominum uenit, docuitq; Iohannem. Cuius inestimabilis odor erat nimis in uestimentis (id est, in uirtutibus ac meritis) eius. Ad cuius profecto odoris fragrantiam, læta decurrunt omnis illa cœlestis Ierusalem. Circundabant quoq; eam flores rosarum ac lilia conuallium, eo quod omnes animæ martyrio rubricate, brachijs eam dilectionis perpetuæ complectuntur. Consimiliter animæ uirginitatis splendore candidatæ, atque in ualle humilitatis enurrite, eam circundantes, eidem deuotissime obsequuntur, quæ singulari commendatur priuilegio, & immenso ditatur mercimonio. Quemadmodum enim comparatione dei nemo bonus, sic comparatione matris dei nulla perfecta, quamuis eximia comprobetur. Etenim sicut uirgo incomparabilis & incomparabiliter dignior ac sanctior est uirginibus cæteris, sic & assumptionis eius solennitas incomparabilis est cæteris sanctorum solennitatibus, & admiranda ipsis quoque angelicis spiritibus. Ipso etenim die beatissima uirgo alternantibus hymnicis angelorum choris, intrauit feliciter pascua æternæ uiriditatis, & usque ad celsitudinem throni peruenit, atq; prima post CHRISTVM gloriosa refedit. Vnde confidenter de ipsa cætat ecclesia, quod de nullo aliorum fas est dicere, quod scilicet ultra angelorum merita ordinesq; transcendit, cum eleuata est ad cœli palatium in dexteram patris. Hinc demum ait Bernardus, qui de beatissima uirgine ceteris gratiosius atque deuotius uidetur esse locutus: Fateor (ingr) imperitiam meam, & pusillanimitatem propriâ non abscondo. Non est quod amplius me delectet, sed nec est quod magis me terreat, quàm sermonem facere & habere de gloria uirginis matris. A laudibus siquidem humana mortalitas non debet cessare, cum hominis sola natura super spiritus immortales exaltatur in uirgine, de cuius laude & gloria nec flere patitur deuotio, nec dignum aliquid potest concipere cogitatio, aut inerudita parturi re locutio. Nam ipsi cœlestis curiæ principes in tantæ nouitatis consideratione clamant nõ sine admiratione. Quæ est ista quæ ascendit de deserto: id est, de sub sole, ubi non est nisi labor & afflictio spūs. Ascendit inq; delicijs affluens spūalibus. Quid nisi delicias dixerim deus uirginitatis cû munere fecunditatis, humilitatis infigne, fauî charitatis distillantæ uiscerâ misericordie, pulchritudinē gratiæ, prerogatiuam gloriæ singularis: Ascendens ergo

Cantic. 6.
Ioh. 1.
Cantic. 2.

Cantic. 8.

speciosa, facta est suavis etiā angelis sanctis. Hęc Bernardus. In sup. beatissimā dñam esse su per oim angelicorū ordinū altitudines eleuatā, & collocatā iuxta solū filij sui, multiplici ter comprobat. Primo, qm̄ rex & regina ab eodē principatu, regno ac dignitate denoiantur, sicut rex Frācię & regina Frācię, ab eodē regno noia suę præfidentię fortiuntur. Sed sicut Chrs̄ vocat rex coeloz, sic benedicta uirgo Maria regina coeloz aferitur. Dignitas autē Chrs̄i, & regnū principatus eius, incōparabiliter est sup dignitates oim angelicorū spiri tuū; ergo & dignitas, regnū ac potestas sacratissimę uirginis. Amplius, plus rāscendit di uinissima uirgo Maria Seraphin, q̄ Seraphin Cherubin. Sed tāta est excellentiā Seraphin sup Cherubin, q̄ ad diuersos pertinent choros; ergo præclarissima dña sup Seraphin, est prouecta, & seraphico ordine altior est effecta. Deniq̄, oēs angelici spūs sunt serui creato ris, & cōparantur ad uirginē summā, ut serui ad dñam; deo ipsa sup uniuersos illorū ordi nes est sublimata, tanto sublimius, quāto matrē regis creatorisq̄ oim uirtuosissimā, præfi ci decuit & superferri mōtionibus ministrorū; & ordinibus angeloz, sanctorum, ad dexte ram filij collocata. Rursus, ad gloriam Seraphin homines ponunt ptingere, non autem ad gradū, dignitatem & gloriā uirginis benedictę; quę cū sit uera genitrix dei, iure, titulo ac priuilegio maternitatis istius, prælata est oim personę creatę reginā & imperatricē ac do mina angeloz. Postremo, decētissimum fuit, Chrs̄m dei uirtutem ac dei sapentiā, propriā matrē in donis grę ac diuinijs glorię, & tā in donis grę gratificatis, q̄ in donis grę gratis da tę, oib⁹ suis præferre ministris imō incōparabiliter collocare, exaltare & honorare p̄ illis.

Hebr. 1.

1. Cor. 1.

Cantic. 3. Psl. 103.

Ecc. 42. Plat. 91.

Articulus XIII. De ineffabili iucunditate, quam habet beatissima uirgo Ma ria in uisione corporali ac interiori humanitatis filij sui.

Egre dimini filij Sion, & uidete regem Salomonem in diademate quo coronauit eū mater sua. Sicut lætatur creator omnipotens in operibus suis, sic & mentes crea te in sui creatoris effectibus iucundantur. Etenim gloria domini plenum est opus eius; ideo dixit Psalmographus: Delectasti me domine in factura tua; & in ope ribus manuum tuarum exultabo. Quemadmodum autem essentielle præmium beatorum in uisione diuinę consistit essentię, sic eorundem præmium accidentale, in creaturarum speculatione consistit, per relationem earum ad creatorem. Talis namque cognitio dele ctabilis eis est, in quantum conditoris magnificentiam, omnipotētiā, perfectionem & sa pientiam in suis contuentur effectibus. Denique, quo creatura aliqua fuerit perfectior, de iformior, speciosior, ac magis dilecta, deo quoque magis propinqua, tanto in eius intuitu one beati plus delectantur, & deum in suis benedicūt operibus. Certum est autem, solam CHRISTI humanitatem toti residuo entis creati, deo esse chariorem, pulchriorem, perfe ctiorē, cum ipsa ad increatum & hypostaticum esse uerbi æterni, assumpta sit & supposi tata in illo, totaq̄ eius capacitas plenissime est impleta omni dono gratiæ, omni quoq̄ mu nere glorię. Omnes etiam beati in patria, diligunt eam præ omni creatura; idcirco in eius agnitione post deum potissime gloriantur, imō plus collectantur in eius intuitu, q̄ in totius residui contēplatu. Nec omnia delectamenta & gaudia etiā simul uite præsentis, quę tē qua ri delectationi, quā habet in humanitatis Chrs̄i aspectu. Præterea, in humanitatis illius con templatione exultāt nō solū, qm̄ ipsa in se tā bona, tā dulcis, tā amabilis & decora cōstitit, sed etiā propter bñficia ei⁹; hoc est, propter bona quę p̄ eā sunt cōsecuti, q̄ p̄ eā est repa ra ruina cœlestis Ierusalē; atq̄ in ipsa humanitate à uerbo æterno assumpta, clarius q̄ in to to creato residuo oipotentia, bonitate, charitate, pietate, miam, iustitia, sapientiā & munifi centiā creatoris cōspiciūt. Specialius autē gloriant in humanitatis assumptę intuitu, anime sanctę iam beatę atq̄ post corpore suos, resuscitationē, hoies p̄ destinati gloriabunt, p̄i pue in ei⁹ aspectu exteriori & interiori. Nūc uero singularissime, p̄ cordialissime & exube rantissime gloriaris tu o mū dissima ac excellentissima uirgo Maria, in contēplatione claris sima, sensibili & intellectuāli glorificatissime humanitatis p̄ dilectissimi ac unici filij tui. Et quāto præ ceteris cūctis filiū tuū dignissimū secundū utrāq̄ ei⁹ naturā clarī contēplaris, atq̄ seruetius amas, tāto in oī eius intuitu, & in eius hūanitatē interiori ac exteriori p̄fecto aspectu ineffabili iucūdaris, & cū inestimabili lætitiā ei⁹ ineffabiliter intueris humanita tem, prius pulcherrimā. Amplius, q̄ plura ac maiora cōfecuta & adepta es bona per Chrs̄i incarnationem, eo plus diligis eius humanitatem, & deliciosius atq̄ affectuosius inspi cis eam. Certumq̄ est, q̄ per Chrs̄i incarnationē sis facta genitrix dei, domina mundi, an gelorum regina, & mater totius militantis ac triumphantis ecclesię; idcirco in contēpla tione humanitatis filij tui, est tibi benignissima mater inexcogitabilis gloria & dulcedo.

Rur-

Rursus, quo cū unigenito tuo in hac uita es familiarius ac amorosius conuersata, & quan to fidelius ac cordialius ei in omni eius persecutione, aduersitate, labore, angustia, irrisio ne, blasphemia, passione & morte condoluisti ac astuisti, eo nunc utiq̄ in omni honore, ex altatione, glorificatione, prosperitate, decore, gloria humanitatis filij tui gloriosius gau des, epularis, tripudias; & regem in decore suo cernunt oculi tui, alloq̄tur lingua tua, oscu latur os tuum, amplexantur brachia tua, astringit sibi pectus tuum, contrectat manus tuę dignissimā, & iuxta omne desiderium ac placitum tuum, fruēris eo purissime atque dul cissime in æternum. Postremo, d̄ præcharissima & optima domina, quo ipse tibi propin gior est, & quo magis es unum cum eo, quo maior mutua tui & eius communitio, eo felici⁹ in ipius humanitatis aspectu lætaris. Porro ipse est unicus fructus uentris tui, singularis sp̄o sustuus, summus amicus tuus, dominus & saluator tuus; idcirco in eius humanitatis aspe ctu inenarrabiliter gloriaris. Nunc ergo d̄ uenerandissima & prædilectissima uirgo ma ter ac domina, nunc cum omni iucunditate & gloria uide & intuere, ac æternaliter sine in terpolatione conspice unigenitū tuum in summo celo, in throno altissimo felicissime resi dentem, celo & terrę, omniq̄ creaturę imperiosissime præfidentem, præ cunctis electis incomparabiliter pulchrum ac radiantem, gloria & honore coronatum, amicum lumine tanquam uester in cuius nomine flebitur omne genu cœlestiū, terrestrium & inferno rum; cuius aduersarij sunt confusi, cuius persecutores æternaliter sunt damnati, quę olim uidisti in cruce suspensum, distērum, irrisum, blasphematum, factum opprobrium homi num, deformatum ut leprosum, & acerbissima atque ignominiosissima morte peremptū, tibi quoque uehementissime compatientem. Eccc nunc laudant eum astra maritima, & iu bilant ei omnes filij dei; & ipse delectatur in te, & gaudet in tuo aspectu, omniq̄ felicitati ac glorię tuę congratulatur.

Isa. 66

Psal. 109. Eph. 3. Philip. 2.

Psal. 17. March. 27. Psal. 21.

1. Tim. 2. Sap. 2. Job. 33.

Isa. 62

Articulus XIII. De honore & gloria, quam deus incarnatus suę dile ctissimę matri coram uniuersis beatis in triumphanti eccle sia incessanter impendit.

Ostende mihi faciem tuā, sonet uox tua in auribus meis. Vox em̄ tua dulcis, & fa cies tua decora. Si uerum est, quod tu domine Iesu Chrs̄te in euangelio de te ip so & de tuis protestaris electis, Amē dico uobis, quod præcinget se, & faciet il los discumbere, & transiens ministrabit illis; in quam sic in tuo cœlesti palatio tuos honoras electos, qualiter æternaliter ueneraris tuam amatissimam matrem; quali ter reficis eam? Tu quippe dixisti in nouissima cena apostolis: Vos estis qui permanistis mecum in tentationibus meis; & ego dispono uobis regnum, ut edatis & bibatis sup men sam meam in regno meo. Veruntū hi quibus hoc ipsum dixisti, paulo post fugerūt a te, & in extrema tua persecutione ac amarissima passione te reliquerunt. Nonne ergo tuę fide lissimæ ac cōstantissimę genitrici delicatissimā ac singularissimā parasti & exhibuisti, in desinēterq̄ exhibes refectiōnem, quę te nunq̄ reliquit, neq̄ te unq̄ offendit? Deniq̄, ipsa te fugiter totis uiribus honorauit, tuis doctrinis promptissime obediuit, tibi in cūctis reue rentissime, humilime ac amorosissime ministravit. Idcirco promeruit a te in cœlesti para diso præclarissime honorari; & quam inter homines conuersando es ueneratus in terris, nunc inter beatos regnando decētissime ueneraris in cœlis. Tu nanq̄ toti cœlesti militiæ, eunctis angelorum agminibus & uniuersis beatis iussisti, ut matri tuę benedictę in cun ctis obediant, sicut & tibi; & eam honorent hyperdulicē cultu, quemadmodum & te secun dum humanitatem assumptam. Præterea, tu dixisti: Qui me confessus fuerit coram homi nibus, confitebor & ego eum coram patre meo: Ideo tuam præstantissimam genitricem, quę te non solum nunquam erubuit, nec tempore tuę ignominiosissimę passionis a te us quam recessit, imō circa te se semper reuerentialissime habuit, & præ nimia humilitate ex consideratione excellentiæ tuę, se uix matrem tuam audebat uocare, se q̄ tuam ancillam maluit nuncupare. Hanc inquam, nunc coram patre cœlesti, coram superbeatissima trini tate, coram uniuersa ecclesia triumphanti confiteris, honoras, commendas, oibus testans, pandens, annuntiās, quod ipsa sit tua dignissima atque charissima mater, cui nil negas, cuius faciem nunquam confundis, à qua uultum tuum nunquam auertis; & quanto ipsa pi issima uirgo, mater ac domina, se ipsam profundius humiliauit in terra, & nunc usq̄ in cœ lo humiliat, tāto uerfa uice tu deus sabaoth, rex glorię, iudex iustissime, & omnium sapi entissimus moderator ac ordinator, magis ac magis eam exaltasti & honorasti, exaltas atq̄ honoras; & pro reuerētiā eius, meritis eius ac precibus, totū mūdo misereris, parcis & sub-

Cantia

Luc. 22

Mar. 14.

Baruch. 3.

Mar. 8. Luc. 12.

Luc. 2.

Isa. 1. Ier. 11. Iacob. 7.

Psal. 38

uenis. Postremo, in militanti ecclesia per præclara miracula, per innumerabilin signa, per basilicarum structuras, per fidelium deuotas culturas, tuam ut decet dignissimam matrem ab exordio primitiuæ ecclesiæ, præsertim à tempore suæ assumptionis, copiosissime honorasti.

Articulus XV. De dilectione ac ueneratione, quas uniuersa trium phans ecclesia impendit reginæ cœli.

Iudith.

TV gloria Ierusalem, tu lætitia Israel, tu honorificentia populi tui, quia fecisti uiriliter, & subuenisti ruinæ populi tui. Oñs est paulo ante, quemadmodum accidentale premium & secundarium gaudium omnium beatorum, in uisione humanitatis Christi consistant: deinde uero, in cõtemplatione deifera genitricis, summæ & gloriosæ Mariæ, uniuersi ciues cœlestes potissime gloriantur ac delectantur, & ipsam potissime ac suauissime amant, reuerentissime uenerantur, ac deuotissime laudant, ac summe magnificant, admirantur, extollunt: quoniam ipsa post CHRISTI humanitatem, est maximæ bonitatis, summæ perfectionis, altissimæ dignitatis, splendidissimæ formositatis, dulcissimæ pietatis, sublimissimæ potentie, eminentissimæ sapientie, plenissimæ munificentiæ, sed & saluberrimæ fructuositatis. Nam & per ipsam reparatum est genus humanum, ac instauratum cœleste palatium: quoniam ipsa sacratissima uirgo cõcepit & peperit, lactauit & enutritiuit omnium saluatorem, tantamq; prærogatiuam & excellentiam inuenit saltem de congruo. Porro animæ beatæ tanto specialius, feruentius ac honorificentius eam diligunt, uenerantur, colunt, collaudant: quãto plus in specie ei propinquat, & quo maiora pluraq; bona per eam sortitæ sunt, atq; quo gratiosius per eam adiure sunt ad euadendum laqueos & tormenta damnationis æternæ, & item ad obtinendum charissimam gratiarum in uia, ac munera gloriæ in patria: & qui in his magis misericorditer ab ea adiure sunt, eam eternaliter quantum ad hoc amplius amant, laudant, glorificant, atq; præcordialius regratiantur eidem. O, quanta est beatitudo, charitas & concordia ciuium supernorum, quanta ordinatio, bonitas, confirmatioq; eorum, quanta subiectio & obedientia sub creatore omnipotente, ubi nullus cœlestium illorum angelicorum spirituum, immaterialium substantiarum, nobilissimæ creaturarum, deiformium mentium, simplicissimorum incorporaliu animorũ, inuidet mulieri ipsi tam eminenter prælatæ, tam incõparabiliter super se exaltatæ, nec ei subijci de dignatur. Non spernunt in ea sexus humilitatem, carnis conditionem aut inferioritatem naturæ, imò præcordialiter fauent ei omnem excellentiam eius, & uniuersæ exaltationi ac gloriæ eius intime congratulantur, ac ipsam reginam summam atque humilissimam magnifice uenerantur, humiliterq; collaudant uniuersi & singuli illi. Præterea, quid mirum, si eam ita extollunt, & illi se libenter subijciunt, quam à deo creatore suo cernunt sic præelectam ac prædilectam, in qua & ex qua uident deum hominem factum, cui & ipsum uniuersitatis cõditorem, regem cœlorum, deum deorum uident fuisse obedientem ac subditum, imò adhuc & in æternum exhibentem & impendentem honorem præcipuum, ut propriæ genitrici: per quam insuper intuentur omnium ciuium supernorum felicitatem & gloriam tam ineffabiliter esse auctam. In ipsa ergo post CHRISTVM uehementissime iucundantur, quia post Christi humanitatem sacratissima uirgo Maria est præclarissimum splendidissimumq; simulacrum contemplandi altissimum in quo plane simulacro, adorandæ trinitatis bonitatem, pietatem, charitatem, oñi potentiam, sapientiam, liberalitatem, misericordiã, equitatem lympidissime ac iucundissime contemplantur, & deũ laudant in ipsa, ac ipsam in deo: qui se tam charitatiue ac liberalissime cõmunicauit ac dedit uirgini tantæ, atq; per eã oia tam sapienter & clementer referat: sicut per primã foeminã oñia fuerant deformata, imò per hanc multo plus profuit quã la nocuerat. Nempe per hanc confert, quicquid gratiæ dare decreuit, ut patuit supra. Vnde conuenienter dixit Hieronymus: Hęc est uirgo, quæ sola uniuersam hereticam perimit prauitatem, sola post deũ in oñi nos roborat ueritate, suisq; meritis nos deo commendat, ac precibus iugiter auxiliatur. Erem̃ teste Bernardo, ipsa est nostra fidelissima mediatrix & aduocata, ostendens filio iudici peccata & ubera, & in desinenter interpellans pro miseris, pro periclitantibus in mari hoc procelloso, pro pereuntibus in hoc mundo in mundo. O, quàm indicibiliter omnes beati iucundantur in ea, in tam speciosissima dña, in tam fecundissima, magnissima, saluberrima ac diuinissima matre, in tam sanctissima atq; humilissima impatrice, in tã benignissima adiutrice, per quã tot bñficiã sunt adepti, de cuius plenitudine suscipiunt uniuersi, quæ tã pulcherrimũ ornamentũ est curiẽ supernorũ patrie beatorũ tam

Phil. 49.
Luc. 2.

Phil. 103.

Iohan. 1.

tam uenustissimus ac pulcherrimus flos paradisi cœlestis, tam amorosissima uniuersorum amatrix, per quam deus & conditor noster factus est saluator & frater noster, in qua quod declinatus est, per naturam copiosus uenustatum & honoratum est per gratiam singularem, & per incomparabilem gloriam. Vnde optime dixit electus Bernardus: Quod in terra non fuit dignior locus uero uirginali, & cellula eius uirginea, ubi deum recepit, in carnauit, tulit & aluit. Nec post thronum Christi in cœlo est altior locus, quàm ubi Christus suam matrem locauit. Innotescit quoq; ex introductis, quàm ueraciter idem distulerit sc̃tus. Summa gloria d̃ Mariæ, est post dñm te uidere, tibi adherere, & in tuæ protectionis munimine demorari. Hęc est beatissima illa, in qua ut sanctus ille fatetur, extruxit sibi domum sapientia cœlestis & æternalis, quæ adeo uirginis mentem repleuit, ut de plenitudine mentis fecundaretur caro ipsius, & uirgo singulari gratia eandem sapientiam carne tectam pareret, quam prius pura concepit. Postremo, hęc est mulier illa dignissima, cuius pulchritudo & species est in ornamentũ domus suæ, domus supnæ, domus totius mundi sensibilis. Vnde diuinus Dionysius uerissime docuit & conscripsit, quod etiam summi ordines angelorum, Throni, Cherubin ac Seraphin purgantur, illuminantur ac perficiuntur ab ea, multo præclarior sine dubio, quàm inferiores ordines à quocunq; choros superiori, secundum quod ipsa unica & incomparabilis uirgo in omni sapientia, scientia & diuinorum notitia secretorum incomparabiliter superat uniuersos ciues cœlestes. Ideo quæ de exuberantissima plenitudine sua inferioribus communicat & diffundit.

Articulus XVI. De iucunditate & gloria quam habet optima uirgo Maria in cunctis electis & beatis.

Quæ est spes nostra, aut gaudium, aut corona gloriæ? nonne uos ante dominum? Vniuersi beati Christi sanguine liberati, & gratia eius renati, sunt spirituales filij eius ac filia. Naturale autem est matri, gloriari in sobole prolis suæ, dum soboli illi benefecit. Ideo in omnibus animabus beatis, felicissima Maria intime gloriatur atq; quo uniuersos & singulos ciues cœlestes clarius nolcit, ac plenius diligit, eo de uniuersorum & singulorum salute, decore & gloria cordialius delectatur, cunctis quoque congratulatur, & uniuersum illum triumphantis ecclesiæ exercitum copiosissimum, pulcherrimum, iucundissimum, ordinatissimum atq; sanctissimum cum inæstimabili iucunditate, complacentia, congratulatione, charitate & beneuolentia intuetur, tanquam opus & agmen, curiam & militiam unigeniti filij sui: imò & tanquam ministros ac filios suos, quia per ipsam sunt omnes saluati aut instaurati. Amplius, delectabile est habere bonum optatum, & bono concupito uniri. Ideo, quod præstantissima ac feruentissima uirgo MARIA in hac uita affectuosius concupuit uniuersorum conuersionem; gratiam & salutem, & quo pro cunctis intensius exorauit ac fortius laborauit, eo de ipsorum adepta salute cordialius gratulatur, atq; de ea super benedictæ trinitati de uoluntate ac iucundius semper regratiatur. Præterea, quo benedictum & adorandum fructum uentris sui uirginei amat ardentius, eo fructificationem suæ passionis ac mortis iugiter affectauit, & affectat intensius. Idcirco in tam innumerabilibus milibus animarum sanctarum cernens passionem sui filij saluberrime fructificasse, uehementissime gaudet de omnium illorum salute. Insuper dictum est, quod quicquid gratiæ ac uirtutis confertur hominibus, per Mariam dulcissimam distribuitur ipsis, ideo ipsa uere uocatur mater gratiæ, mater & regina misericordiæ: hinc ipsa in beatis animabus tanquam in sobole sua mirabiliter delectatur: nempe & meritis ac precibus serenissimæ dominæ nostræ post preces & merita Christi, etiam ipsis apostolis post eorum ruinam data est gratia reparatonis: & quicquid boni per apostolos & eorum coadiutores, successores & sectatores in mundo est gestum, splendidissime atq; piissimæ uirgini post filiũ eius est ascribendũ. Vnde ascribitur Vberinus. Ipsa dignissima uirgo singulariter totum mysticum corpus cum uero Christi corpore suo portauit in utero, & in continuis cordis sui doloribus assimilata doloribus sui filij, parturiuit. Cui attribuitur rota corona duodecim ap̃lorũ, qm̃ meritis eius fuerit uocati, atq; per eius instructionem edocti. Per eius quoq; suspiria & orationes spiritus sancto repleti. Vnde & uirgini sanctæ singulariter attribuitur rota per apostolos facta mundi uictoria. Tu igitur deliciosissima, tenerissima & illustrissima uirgo Maria, in sanctis patriarchis tanq̃

Thess. 2.

in tuis progenitoribus ac mysticis prefiguratoribus gloriaris. In sanctis quoque prophetis tanquam in praenuntiatoribus mysteriorum filij tui, ac tuae personae ac dignitatis, atque in omnibus sanctis ueteris testamenti, ac legis naturae, qui tuum desiderauerunt aduentum, sine cuius processu nouerant regem Messiam non esse uenturum. Gaudes demum praecipue in sanctis apostolis, tanquam in filij tui summis praecipue charissimisque amicis, ac totius mundi conuersoribus ac magistris: per quorum praedicationem, uirtutes, miracula, fructificauit passio filij tui, & mundus conuersus est. Praecipue autem gaudes in tuo adoptiuo filio & custode Iohanne apostolo, quem admodum & in paranymphe tuo Gabriele archangelo: sic & in sanctis tuis parentibus, in consanguineis tuis apostolis ac ceteris sancte tuae parentele electis personis, atque in fidelissimo tuo ministro, custode ac sponso castissimo Ioseph. In foeminis quoque sanctis, tibi in mundo familiaribus, & filio tuo fidelibus, praesertim in praelecta illa Magdalena. Item in uictoriosis martyribus tanquam in filij tui efficacissimis testibus strenuissimisque militibus. In confessoribus uiris heroicis, & potissime in sacris uirginibus, tuis specialibus dilecticibus, imitaticibus, filiabus, adolescentulis & ancillis charissimis: sicque in ceteris, quanto tibi in hac uita fuerunt deuotiores, & in tuo sancto amore feruentiores, ac zelo fraternae salutis atque diuini honoris magis fuerunt succensi, & pro Christi honore ac proximorum salute plus laborauerunt, & plura ac grauiora perpessi sunt. His omnibus tanquam diademate coronaris, & tanquam sponfa ornata suis monilibus, decoraris. Hae anime sancte post te regi regum adducuntur, cui regratiantur ac iubilant incessanter a cuius superdulci amplexu & amorosissimo profusus affertur nunquam auellaris, quem corde tenus facientemque indefinenter gaudiosissime intuetur.

Articulus XVII. De dotibus gloriosissimi corporis felicissimae uirginis.

Flugebunt iusti, & tanquam scintille in arundinetis discurrent. Vniuersi domestici patris caelestis uestientur duplicibus, hoc est, plena glorificatione animae & corporis. Etenim corpus quod modo cooperatur animae & ei obedit in actibus bonis, & tribulationum ac passionum, quae de amore sustinentur, est particeps glorificationis quoque & praemij erit consors. Vnde dixit Apostolus: Saluatorem expectamus dominum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostrae configuratum corpori claritatis suae. Et rursum: Oportet (inquit) corruptibile hoc induere incorruptelam, & mortale hoc induere immortalitatem: Itaque ponuntur quatuor dotes corporum gloriosissimorum, uidelicet claritas, impassibilitas, agilitas atque subtilitas. Veruntamen Anselmus uidetur ponere septem: Erunt, inquit, beatitudines corporis, pulchritudo, uelocitas, fortitudo, libertas, sanitas, diurnitas & uoluptas. Sed haec septem ad praetacta quatuor reducuntur & continentur sub eis, utputa pulchritudo sub claritate: uelocitas, libertas ac fortitudo, sub agilitate: sanitas & diurnitas, sub impassibilitate: uoluptas autem concernit omnia iam praefata. Erunt quoque corpora gloriosissima odoris profusus dulcissimi: & omnia ista erunt in corporibus sanctis per redundantiam quandam ab anima per modum meritoriae causae, sed effectiue erunt a deo. Ideo quo maior fuerit animae beatitudo & essentiale praemij eius, eo haec dotes eminentius erunt in corpore. Atque quo anima increatae luci propinquius unita extiterit, profundiusque immersa, ac clarius per contemplationem intenta, eo caro erit splendidiore, pulchrior, agiliore, uoluptuosior, dulcior, liberior atque robustior. Si igitur praedicta penitentur, in quibus ostensum est quam incomparabiliter & inestimabiliter praedictis, copiosa, exuberans sit beatitudo animae sacratissime uirginis post beatitudinem animae Christi, poterimus utcumque conicere, imaginari, intelligere, quam omnino ineffabiliter abundet Mariae sanctissimae corpus iam gloriosissimum in uniuersis dotibus & proprietatibus ac felicitatibus nunc praetactis. O quam inenarrabiliter speciosum, clarum & splendidum, imo superclarissimum est corpus intemeratae ac bene dictae Mariae, cuius anima lumine increato tam profundissime ac radiantissime est immersa, quantum sine personali unione communi carni quit aut decuit creaturae. Denique, prout ait saluator: Fulgebunt iusti sicut sol in regno patris eorum: non utique solum sicut modo sol fulget ac radiat, sed etiam sicut splendet post generale iudicium, dum mundo innouato erit lux lunae sicut modo est lux solis: & lux solis septies maior quam modo est, ut Haiaes praedixit. Praeterea creditur, quod lux illa glorie gratiosae praestanda, omne lumen naturae excedit. Et si corpora inanimata tanto lumine supernaturaliter uestientur, quanta claritate & luce uenustabuntur ac induentur corpora rationabilium creaturarum deo fruuentium, increato lumine immerstarum, in quibus lux interior

Iohan. 19

Esai. 62

Sapient. 8

Philip. 3

1 Corin. 15

Corporum gloriosissimorum dotes quatuor.

Mat. 13
Isai. 30

terior omnem naturalem lucem & claritatem incomparabiliter uincet, inaeestimabiliterque transcendet. Hinc creditur, quod etiam inferiorum sanctorum corpora gloriosissima erunt sole innouato clariora & pulchriora. Quo dato, quis iam poterit enumerare, concipere aut effari quae in corpore uirginis, quae abundantisime corpus deiferae uirginis, caro principis uitae, quae deum in se suscepit uitamque inchoauit, clarior, candidior, speciosior erit sole etiam innouato. Certe tunc sol & luna pulchritudine & splendore uirginis carnis deificatae Mariae admirabuntur, & eius comparatione nec stelle splendent. Tunc per omnem amplitudinem caeli empyrei serenissima uirgo Maria splendidissimae suae in deficientissimae claritatis radiis fundet, & suae fragrantiam suauitatis undique sparget, totamque coelestem patriam uenustabit ac delectabit, ac omnium animas in sui admirationem suspendet, imo & nunc interim agit haec omnia. Praeterea, si consideremus quae deificatum & supernaturalissime ac gratiosissime dignificatum & exaltatum sit Mariae sanctissimae corpus in uita praesentis ex incarnatione uerbi aeterni in se, & ex se facta, ex concceptione filij dei, ex in habitatione tam diuturna ueri dei in utero eius, ex educatione, lactatione & correctione assidue sancti sanctorum, ex familiarissima & aeterna conuersatione cum ipso, ex sanctificatione ipsi in utero matris concessa, ex uirtuosissima exercitatione in omni actu perfecto, ex immunitate peccati, atque plenissima subiectione subrecte rationis imperio, poterimus aliquantulum capere quae iustissimum de centissimumque extiterit, innocentissimae, uirginis corpus taliter a suo filio gloriosum & adornari in caelo. Nempe quo in uita hac caro illa uirginea, deo altissimo singularius, familiarius & propinquius communicans, & coniuncta, eo est nunc ab illo sublimius exuberantiusque gloriosata. O quis capere queat, qualiter modo splendant uerba illa purissima, quae regem gloriae aliterunt, & ex diuini oris contactu assidue honorabilissima erant facta. Sic & uenter ille castissimus, in quo tormentibus fons totius decoris, fons immensa dulcedinis, deus maiestatis & claritatis in circumscriptione incarnatus quiescit & habitauit. Nonne inestimabiliter claritate, decore, suauitate resplendet & flagrat? Sic & pectus illud uirginum ac maternum, iuxta quod unigenitus dei toties requeuit, & quem pudicissima, affectuosissima ac honestissima mater toties pectori suo cum summe charitatis ardore purissimo applicuit & atrinxit. Sic demum manus eius eburnae, oculi eius syderei, labia eius dulcissimae & breuiter singula membra excellentissime diuinae ac reginae indicibiliter sunt gloriosata, & omni suauitate ac uenustate exuberantissime in concipiensibiliterque perfusa, repleta & superimpleta, & facialiter intueri, sensibilibusque percipere, atque experimentaliter degustare, iucundissimum profusum est, & oia gaudia mundi incomparabiliter uincens. O quam beatissima es uirgo & mater piissima, quantum tibi congaudere debemus, quantum te laudare, amare, ac uenerari tenemur!

Articulus XVIII. An praestantissima uirgo Maria triplici aureola, ac triplici fructu decoratur in gloria.

Haec est quae nesciuit thorus in delicto, habebit fructum in respectu aiarum sanctarum. Tres ponuntur beatorum aureolae, quae opibus arduis priuilegiatisque competunt ac donantur: per quae specialis uictoria obtinetur, & in quibus specialis difficultas ac poena solent consistere, ut in martyrio, uirginitate ac docendi exercitio efficaciter. Cum ergo dicat Ap[osto]lus, Mulieri docere non permitto, uidetur beatissima uirgo, doctorum aureolam non habere. Rursus, cum nullam unquam habuerit inclinationem fomitis ad uenerem, nec difficultate in resistendo concupiscentiam, uidetur nec uirginitatis possidere aureolam. Amplius, soli uoluntati patiens, aut interiori compassioni non debet aureola martyrii, sed reali martyrio. Cum itaque uirgo dignissima in pace uita finierit, non uidetur aureola martyrii decorari. Et respondendum, quod Maria sanctissima quae a nullo illustrum superat, omnique gratia gloria & decore praefulget praetactis tribus aureolis, praeclearissime decoratur: sicut & ipsa est uirgo uirginum ap[osto]lorumque doctorum, & euangelistarum, directrix atque ut supra libro 2. est declaratum, ipsa benedictissima uirgo per uerba & quaedam ep[isto]las docuit multas utriusque sexus personas, tam ex Iudaismo quam ex paganismis conuersas. Tempore quoque passionis Christi facta est plus quam martyrii, mercede & corpore uehementissime profusus afflicta, & dolens intantum, quod nisi diuinitus fuisset conseruata, spiritum exhalasset: prout de isto supra tertio libro multa sunt introducta. Amplius, in ipsa fuit castitas triplex in summo: utputa uirginalis, coniugalis ac uidualis. Nam & ante connubium uirginitatem promisit. In coniugio uirgo permansit, post obitum sponsum in sancta perseverauit uidualitate: ideo fructus centesimus castitati uirginali correspondens. Fructus quoque sexagesimus, qui castitati uiduali debetur. Fructus item tricesimus, castimo

Cast.

1. Tit. 2

castimonie coniugali proportionatus in gloriosissima atq; purissima uirgine inueniuntur plenissime, quae omni nobilitate, plenitudine & excellentia gratiae ac gloriae incomparabiliter est praefulgens. Nunc ergo o misericordissima, praelectissima & affectuosissima uirgo Maria mater dulcissima & preclarissima domina, spiritalissima ac diuinissima creatura in aeternum dignissima: hoc imperitiae meae opusculum, hoc paruitatis meae praeconium patienter admittite, benignissime suscipite, clementissima dignatione accepta, nec uestre despicias, quod ego immundus, uilis ac indignissimus te laudare praesumpsi, & tua describere praeconia usurpare, sed solitam tuam benignitatem ostende in me: & apud omnium iudicium tuum filium adorandum, praesumptionem, insufficientiam, indignitatem meam excusa, meque sub alas misericordiae tuae maternae indefinenter custodi, conserua & salua. Ad laudem & gloriam omnipotentis, qui est super omnia deus sublimis & benedictus. Amen.

D. DIONYSII A RICKEL CARTHVSIANI DE MUTVA COGNITIONE SANCTORUM in patria, Liber Vnus.

PRAEFATIO.

ATER gloriae det uobis spiritum sapientiae in agnitione eius. Haec sunt uerba Pauli apostoli ad Ephesios. Sapientiam sacra scriptura multipliciter laudat, uariosque ac sublimes eius actus ascribit. Sapientia namque efficit hominem dei amicum, quem admodum in libro sapientiae legitur: Neminem diligit deus, nisi qui cum sapientia inhabitat. Christus quoque apud Iohannem ait apostolis: Iam non dico uos seruos, sed amicos: quia omnia quae cumque audiui a patre meo, nota feci uobis. Hinc rursus propheta scriptura: Sapientia in aeternis sanctas se transfert, prophetas & amicos dei constituens. Vt autem nil fugibilis, nil horribilius est quam dei inimicum consistere sic plane nil appetibilis, nihil preclarius quam esse deamicum. Sapientiam ergo, per quam mens creata dei creatoris sui fit amica, ardentius ac maxime debemus diligere: propter quod ad Colossenses scribit apostolus: Postulamus ut impleamini agnitione uoluntatis dei in omni sapientia & intellectu spiritali, ut ambuletis digne deo per omnia, crescentes in scientia dei. Secundo per sapientiam uilescunt homini cuncta haec inferiora carnalia ac terrena: pretiosaque chara & dulcia fiunt ei superna, diuina ac spiritalia bona. Sapientia quippe est saporosa diuinorum uerborum, per quam anima gustat & uidet quod dulcis est dominus: gustato autem spiritu, desipit omnis caro, secundum Gregorium: id est, supernis atque internis gustatis deliciis, carnales delectationes uilescunt. Tertio, sapientia omni peccato resistit ac praevalet: quia per eam homo uitam suam gubernat iuxta regulas iuris diuini seu legis aeternae praecipua, & in ratione constabit ac consistens efficitur, secundum quod scriptum est: Homo sanctus in sapientia manet ut sol: non stultus mutatur ut luna. Et Apollonius ait: Libenter suffertis insipientes, cum sitis ipsi sapientes. Et itaque diuina affirmat scriptura: Sapientia uincit malitiam. Signum itaque uerae sapientiae uita est uirtuosa, potissime conuersatio nostra iuxta illud Iacobi: Quis sapiens & disciplinatus inter uos, ostendat ex bona conuersatione operationem suam in mansuetudine sapientiae. Quauis enim uniuersa peccata, specialiter tamen ira & impatientia sapientiae contrariantur: propter quod Salomon loquitur in fine stulti requiescit: & qui impatiens est, operatur stultitiam. Postremo in tantum sapientia comendat scriptura, ut summum hominis bonum, uidelicet felicitatem in ea constituat, prout apud Iohannem asserit filius dei, alloquens patrem: Haec est uita aeterna, ut cognoscant te solius uerum deum, & quem misisti Iesum Christum. Sed & tempore passionis dixit saluator: Ego in hoc natus sum, & ad hoc ueni in mundum, ut testimonium perhibeam ueritati. Ideo ait Cyrillus, quod semper etiam usque ad finem uitae sapientiae studere debemus. Verum haec omnia de sapientia naturali infusa ac salutari, illa praecipue quae est unum ac primum septem donorum spirituum

Eph. 1. Sapient. 7. Ibidem Iohan. 17 Sapient. 7. Col. 1. Phil. 14. Gregorius. Eccl. 17. 2. Cor. 11. Sapient. 7. Iacobi. Eccl. 7. Iohan. 17. Iohan. 18. Cyrillus.

ritus sancti sunt intelligenda, de qua sapientiae primo inducitur: In maleuolam animam non introibit sapientia. Hanc equidem sapientiam nullus in mortali existens uitio habet. Est autem & alia sapientia scholastica, quae per studium obtinet seu discitur, quae duplex consistit, ut puta philosophica & theologica. Quia ergo tanta sapientiae extat nobilitas, hinc anima tua praedilecte ac uenerabilis frater Gulielme, in hac ultima tua etate sapientiae uisita me rogauit instanter, quatenus aliquid tibi conscribam, de modo quo homines electi se inueniunt noscunt & cernunt in regno caelesti. Et quidem de ista materia doctores catholici copiose subtiliterque scripserunt, quoniam laicus es, & haec ipsa quae tibi scribo, in Teuthonicum transferri optas, cogit ut iuxta tuam capacitatem scribam. Eapropter planius, faciliusque quo poterit, loquar.

Articulus I. Propter quid rationalem creaturam deus creauit.

Eus gloriosus & sanctus, qui in seipso infinite perfectus, diues ac plenus est, nec aliquo eget, ex sua purissime bonitatis superexuberanti plenitudine, atque ex sua aeternae dilectionis liberalissima beneuolentia totum mundum creauit, ut scilicet suam perfectionem, bonitatem ac felicitatem entibus communicaret, ad sui ipsius gloriam & honorem. Bonum enim est sui diffusiuum, id est, suae bonitatis communicatum (sicut Aristoteles docet) Amor quo nihil proprium sibi reseruat, sed communicat bonum quod habet dilectio (prout diuinus Dionysius profiteatur.) Hinc in libro de doctrina Christiana asserit Augustinus: Quia bonus est deus, ideo sumus: & primo capitulo libri de diuinis nominibus sanctus ac magnus Dionysius astruit, quod diuinus amor non reliquit deum sine germine esse: hoc ipsum & gentiles philosophi aequaliter cognouerunt: Plato enim, quem Augustinus duodecimo de Trinitate nobilem uocat philosophum, ait in primo Timaei, quod deus optimus existens, omnique profusus carens inuidia, ideo uniuersa instituit, ut singula diuinae bonitatis aliquid participarent: quaedam namque ab ipso participant esse, quaedam uero esse & uiuere, alia uero esse, uiuere & sentire, caetera autem esse, uiuere, sentire & intelligere: & ista duntaxat diuinae felicitatis capacia sunt, creatorem suum contemplantando, diligendo & ipso fruendo. Ideo rationalem intellectualemque creaturam, uidelicet hominem & angelum condidit deus, ut suae aeternae atque immense beatitudinis ipsa sit particeps, diuitias gloriae suae uolens ei monstrare & communicare, ut & ipsa in ipso beata sit: & quod ipse creator habet & est per naturam, creatura haec habeat & sit per gratiam. Hinc magister Sententiarum ait lib. 2. Tanta est bonitas dei, ut suae beatitudinis quae aeternaliter beatus est, alios uelit esse participes: fecit deus rationale creaturam, quae summum bonum intelligeret, intelligendo amaret, amando possideret, possidendo frueretur. Et si quaeritur, ad quid creata sit rationalis creatura. Responderetur, ad laudandum deum, ad seruandum ei, ad fruendum eo: in quibus proficit ipsa, non deus. Hinc duodecimo de Ciuitate dei loquitur Augustinus. Porro, quae magna sit laus rationalis creaturae deo adherere ut ei uiuat, inde sapiat, illo gaudeat, tantoque bono sine morte, sine errore, sine molestia perfruat, quis digne cogitare possit aut eloqui?

Articulus II. Quod propter supernaturalem beatitudinem rationalem creaturam deus condiderit.

Quamuis omnipotentia dei sublimis & benedicti in totius mundi creatione, sapientia in gubernatione, bonitasque ipsius in creaturarum conseruatione euidenter ac eminenter resplendet, ueruntamen in hoc omnipotentia, sapientia & bonitas amabilissimi dei multo, imo & ineffabiliter euidentius eminentiusque relucet, quod non propter naturalem felicitatem ac finem duntaxat, sed & propter supernaturalem finem seu beatitudinem, rationalem & intellectualem creaturam plasma uitae: Non enim satis uisum est optimo atque piissimo creatori naturalem beatitudinem communicare rationalibus creaturis, Verum supernaturalem felicitatem eis conferre decreuit: In quo utique eius bonitas, sapientia & potestas tanto sublimius preclariorque resurgunt, quo supernaturalis felicitas naturalis beatitudinis extat prestantior. Quae ergo est felicitas naturalis, quae item beatitudo supernaturalis? Dicendum, quod naturalis felicitas est contentio platio dei, ad quam intellectualis creatura per dona naturae ualeat pertingere, ut puta per naturale lumen rationis, & per scientias acquisitas, eo modo quo deus creator ex rebus creatis potest agnosci. De hac felicitate loquuntur philosophi. Ait enim Aristoteles decimo Ethicorum, quod in speculatione optimi speculabilis, scilicet primae summaeque ueritatis, beatitudo consistit. Hanc quoque naturalem felicitatem quidam elegantes philosophi ualde desiderauerunt ac magnipenderunt. Refert namque decimo de Ciuitate dei Augustinus,

Sapientia scholastica duplex. 2. Cor. 8. Eph. 2. Phil. 17. Augustinus. Dionysius. Mag. Serten. Heb. 3. Gene. 2. Sapient. 2. Felicitas naturalis quae sit. Aristoteles. Kk Plo

Beatitudo su
pernaturalis
quae.
1. Cor. 13

Plotinum Platonium scripsisse, quod contemplatio dei tantae pulchritudinis uisio est, & tanto amore dignissima, ut sine hac quibuslibet alijs bonis homo sit praeditus & abundans, in felicissimus sit. Praeterea, supernaturalis beatitudo, ad quam creatus est homo, est contemplatio diuinæ essentiae in seipsa, clare & immediate: quam Apostolus nominat uisionem dei per speciem, seu faciem ad faciem: quia in hac beatifica ac desiderabilissima & deliciosissima uisione conspicitur deus benedictus sicut est in sua claritate & gloria infinita, non per similitudines creaturarum, sed per ipsammet increatam lucem ac diuinam essentiam, meti creatae per modum intelligibilis formae unitam, prout sanctus Thomas in Summa contra gentiles profunde disseruit. De hac felicitate ait in prima sua epistola Iohannes apostolus: Charissimi, nunc filij dei sumus, & nondum apparuit quid erimus: scimus quoniam cum apparuerit, similes ei, scilicet deo, erimus: quia uidebimus eum sicuti est. De hac uera, plena, celesti, sempiterna ac supernaturali felicitate philosophi nil loqui sciuerunt: imò impossibile eam putabant omni menti creaturae angelicae & humanae. Quoniam itaque ob tantam beatitudinem conditi sumus, non negligamus nos ipsos, nec deo altissimo simus ingrati, nec propter ista terrena, caduca, temporales honores, aut immundae carnis turpia oblectamenta, aeterna hac gloria nos priuamus: sed bonum ac munificentissimum deum ardentem amemus, solite honoremus, atque indefinenter in uera iustitia deuotissime ministremus.

1. Iohan. 7.

Augustinus.

VT innotescat quomodo beati omnia uident in deo, dicendum paulisper, quomodo deus adorandus & felix, omnia in seipso conspiciat. Nil quippe uideri potest aut nosci, nisi per aliquam eius similitudinem in uidente & agnoscete consistentem. Cum igitur deus sit infinitus, omnisque creatura finita, difficile forte apparet, quomodo in deo sint similitudines creaturae, cum finiti & infiniti nulla existat proportio: & quicquid in deo simplicissimo est, deus est. Est ergo sciendum, quod inter deum & creaturas est proportio ac similitudo imitativa, non naturalis. Per hoc itaque quod sapientissimus deus intuetur suam essentiam, perfectionem & bonitatem, ut à rebus creatis imitabilem seu participabilem secundum aliquem gradum seu speciem entitatis, bonitatis seu perfectionis, prout creatura aliquo modo participare & imitari potest perfectionem & bonitatem proprii creatoris: per hanc inquam diuinam essentiam appellatur & est exemplar, idea, & quasi intelligibilis similitudo omnis rei creatae. Rursum, per hoc quod deus omnipotentiam suam perfecte cognoscit, uidet & scit uniuersa & singula in qua sua omnipotentia potest, & quae ei subiecta sunt aut subijci possunt: sicque cognoscit plenissime atque certissime non duntaxat uniuersa quae sunt, fuerunt & erunt: sed & cuncta, imò utique infinita quae nec sunt nec unquam erunt: omnia itaque splendent, continentur ac praesentantur in diuina essentia seu in deo tanquam in primo fonte ac summa origine, atque causaliter ac principali uirtute, prout Augustinus in libro octoginta trium quaestionum, & illustratissimus doctor Bonauentura declarat.

Heb. 4
Psal. 138

Bonauentura

Articulus III. Quod beati deum clare uidentes, non comprehendunt deum, nec omnia uident in eo, quae in eius essentia splendent aut continentur.

Psal. 103.
Psal. 146

Quoniam deus in seipso uere, essentialiter ac perfectionaliter infinitus consistit, ita quod suae bonitatis & excellentiae nullus est finis, suae sapientiae nullus est numerus, suae maiestatis & perfectionis nulla prorsus extat mensura: ideo à nulla creatura potest comprehendi, id est, tam perfecte, clare & plene cognosci, sicut ex sua natura cognoscibilis est: sed ipse solus comprehendit seipsum: creatura uero cum finita capacitatis sit atque potentiae, distat ac deficit infinitè à dei dignissimi plenaria comprehensione. Denique, praecedenti articulo patuit, quod in diuina essentia eiusque omnipotentia splendent & continentur penitus infinita: & certum est, quod intellectus creatus cum sit finitus in eo, posse & agere, nequeat infinita cognoscere: idcirco sancti deo fruētē, quibus diuinā essentia, sapientiam ac omnipotentiam clare inspiciant, non tamen omnia uident in ea quae continentur ac lucent in ipsa, imò in infinitum pauciora in ea conspiciunt: sed quo maioris fuerint meriti, quo deū ardentius amauerunt, quo in maiori puritate ei ministrauerunt, eo ipsum clarius delectabiliusque conspiciant, & plura in ipso cognoscunt: & in hoc doctores concordēs sunt. Aliqui tamen dixerunt, prout quarto Sententiarum narrat Magister, quod uidentes diuinā essentia omnia uident in ea, quae deus scit, scientia uisionis, id est, omnia praeterita, praesentia & futura. Sed ut S. Thomas alijque doctores sibi declarat, dictū illos: repugnat documentis scripturae, potissime b. Dionysii, qui in libro

Mag. Senten.

in libro de Hierarchia angelica docet, quod angeli superiores purgant inferiores à nescientia quorundam diuinorum operum dei mysteriorumque gratiae, & de eisdem illuminant inferiores. Insuper docet, quod Christus secundum humanitatem assumptus, & item uirgo Maria etiam summos angelicorum spirituum de dei operibus mysterisque effectuum gratiae eius illuminant. Septimo quoque capitulo angelicę hierarchię ostendit, quod Christo post passionem & resurrectionem ascendente in caelum, angeli sancti tres quaestiones fecerunt, in quarum prima inferiores à superioribus edocti sunt. Constat ergo, quod angeli non uident in deo quicquid agitur & est in creaturis.

Articulus V. Quae sint illa quae omnes beati uident indefinenter in uerbo.

In libro Confessionum S. Augustinus ait ad deum: Domine, creasti nos propter te: & in quiete non est cor nostrum, donec ueniat ad te. Hinc mentem humanam nihil potest satiare atque plenarie quietare, nisi deus creator, qui est bonum incommutabile & immensum: unde nec intellectus noster penitus potest quiescere, nisi summam ueritatem, quae deus est, clare beatificet; cognoscat nec uoluntas ipsa potest finaliter satiari, nisi summam bonitatem, quae deus est, frui uideat adepta sit. Omnes ergo deum clare cernentes, omnia sciunt conspiciuntque in eo, quae naturaliter scire desiderant, ut puta totum ordinem uniuersi, omnesque species rerum ac genera & uirtutes, ac proprietates earum: illa quoque in diuina quae non plurificatur, sed in uno eorum saluatur tota natura specifica, sicut sunt sol, luna & phoenix, quae est unica uis. Sciunt in super singularia haec inferiora, & quosdam actus eorum, in quantum specialis ratio id ipsum efflagrat, aut per species sibi diuinitus inditas cognoscere talia possunt. Verumtamen interiores actus nostros, qui ex mera libertate nostra procedunt, uidelicet affectiones uoluntatis, & cordium meditationes, certitudinaliter scire non ualent, nisi ex reuelatione diuina: quantum coniecturaliter talia possunt perperdere ex actibus exterioribus & sensitiuis pure naturalibus. Hanc materiam plenius prosequi, maiori indiget difficultate, idcirco omitto. Verum Albertus Magnus in libro suo de quatuor coaequeis, & Thomas in Summa contra gentiles libro 2. Durandus quoque de sancto Portiano super secundum Sententiarum, ista diligenter pertractat. Praeterea dici non potest quod utique delectabile & iucundum sit praefato modo cognoscere eorum ordinem uniuersi, & omnium entium naturas specificas, uirtutes ac proprietates, cetera quoque praedicta, uidelicet choros & ordines omnium angelorum, uirtutes, naturas ac proprietates caelestium orbium, omniumque stellarum & planetarum ac elementorum, formas mixtorum, naturas & uirtutes cunctorum animalium, uniuersarum generum atque herbarum, & ceterorum innumerabilium nobis in hac uita ignotorum.

Augustinus.

Thomas.
Albertus.

Articulus VI. Autoritates quaedam sanctorum, ex quibus alicui apparere potest, quod beati uideant in deo, quicquid in toto ambitu creaturae, seu in toto mundo consistit: & quomodo autoritates illae sint intelligendae.

Diuina essentia est uelut splendidissimum speculum, in quo omnia clarissime praesentantur ac lucent: nam ipsa est exemplar, similitudo & ratio omnium rerum: qui autem inspicit speculum, intuetur ea quae resulant in speculo. Cum ergo uniuersi beati diuinam essentiam in seipsa clare conspiciant, uidentur quod omnia uident in ea quae in ipsa reuolunt, & maxime omnia ea quae fuerunt, sunt aut erunt. Praeterea Augustinus super Genesim dicit, quod ea quae temporaliter in materia fiunt, deus in principio angelorum mentibus praemonstrauit. Isidorus quoque, Omnia inquit, angeli sciunt in uerbo, id est, filio dei, antequam fiant. Insuper Gregorius protestatur: Illi qui claritatem lucis diuinae in seipsa conspiciunt, nihil agitur in creaturis quod intueri non possint. Postremo, maius est uidere diuinam essentiam quam cetera uniuersa: cum ergo diuinam conspiciant beati essentiam, uidentur quod aliorum nil prorsus ignorent, praesertim cum dicat Gregorius, Quid est quod nesciant, qui deum cuncta scientem sciunt: Ad ista dicendum, quod deus sublimis & benedictus est omnium rerum speculum uiuum ac uoluntarium, prout sanctus Thomas deducit quarto Sententiarum: ideo se ostendit mentibus beatorum prout uult, & ut decet ex parte ipsorum, uidelicet secundum capacitatem, dispositionem & dignitatem meriti eorumdem, quemadmodum Guilielmus Parisiensis describit: ideo non oportet, ut intuentes speculum illud aeternale & exemplare, omnia quae in ipso continentur atque refulgent, intuerantur. Denique, uerba Augustini & Isidori intelligi possunt de omnibus non simpliciter, sed per modum distributionis ac commode, scilicet de omnibus in genere, & item in specie: uel de omnibus ad angelos specialem respectum habentibus, seu eorum beatitudinem ceter

Augustinus.

Gregorius

Thomas.

mentibus. Ad uerba uero Gregorij Thomas respondet, q in uisione beatifica est sufficien-
tia ad omnia singularissime cognoscenda, ex parte diuinæ essentia: ideo sancti quicquid ui-
dere aut scire desiderant, aut ad eos seu felicitatē eorum pertinet, in ipsa agnoscunt, horumq;
nihil ignorant. Ad id demum quod ultimo tactum est, respondetur: q licet sit maius uide-
re diuinam essentiam q̄ cetera uniuersa, non est tñ maius, imò minus uidere diuinam essen-
tiam, & uidere illam simulq; cum ea q̄ in ea cetera uniuersa. Idcirco non sequitur, q̄ uide-
tes diuinā essentiam omnia contemplantur in ea, que relucet in ea. Præterea aduertendū,
quòd sicut diuinitas est ens omnino perfectum, sic eius clara facialisq; uisio ad plenam atq;
perfectam beatitudinem sufficit: idcirco non sequitur, quòd beatitudo sanctorū sit imper-
fecta, si non omnia sciant que in diuina splendent ac representantur essentia. Hinc uidens
diuinam essentiam, quamuis aliud nihil cognosceret, uerè & perfecte beatus est: nec est p-
fectior ex hoc, quòd aliquid aliud cum ea uidet, nisi inquantum eam perfectius uidet. Pro-
pter quod quinto Confessionum loquitur Augustinus: Infelix homo qui omnia illa, scilicet
creaturas, scit, te autem ignorat: beatus autem qui te scit, etiam si illa nesciat: qui uero te
& illa nouit, non propter illa beator, sed propter te tantum beatus.

Augustinus.

Articulus VII. Quòd sancti in regno cœlesti distinctissime
noscunt omnes secum in regno existentes: & de innu-
merabili multitudine angelorū.

Augustinus.

Dodecimo de Ciuitate dei asserit Augustinus, quòd angeli sancti cum deo & in-
ter se sanctam habeat societatem, suntq; una ciuitas dei: eadem autem est ratio
de animabus beatis, ita quòd ipse cum deo & inter se atq; cum angelis societa-
tem sanctam sortitæ sunt: qui autem societate iunguntur, seinuicem noscunt.

Gregorius

Præterea secundum Gregorium aliosq; doctores, ex electis hominibus & angelis sanctis
fit una triumphans ecclesia: quia & homines secundum uarietatem meritorum ad diuer-
sos assumuntur choros seu ordines angelorum, sicq; omnes beati conciuēs sunt supernæ
Ierusalem, & summa uniuertur concordia ac maxima charitate nectuntur, & unusquisque
de alterius beatitudine gloriatur: quòd esse non posset, nisi seinuicem distincte & perfe-
cte cognoscerent. Hæc nempe cognitio mutua ad plenitudinem felicitatis eorum exigit,
& ad accidentale pertinet præmium, quòd ex mutua communionē, præsentia, & aspectu
concipiunt: quòd enim seinuicem ardentiori complectuntur amore, tãto ex mutuo aspectu
inseparabilisq; præsentia copiosius gratulantur, & de omnifelicitate sua ac gloria sibi inui-
cè abundantius cordialiusq; congaudent. Et sicut eos pulchritudo, ornatus, opulencia, bea-
tudo, lætitia nobis in uita hac incomprehensibilis est: ita incomprehensibile nobis est, q̄
cordialissime ac hilarissime de mutua sua societate, ac de omni sua felicitate ac gloria sibi mu-
tuo congratulantur, & intra se gloriantur. Veruntamen ista eorum lætitia accidentalisq;
præmium quasi nullius est reputationis, respectu præmij & gaudij essentialis, quòd ex su-
per exaltati ac beatissimi præsentia fortiantur: sicut & deus solus uniuersis simul creatis
incomparabiliter melior, amabilior, pulchrior, dulcior, præstantiorq; consistit. Porrò, se-
cundum Gregorium & Anselmum in libro, Cur deus homo: tot homines electi perducen-
tur ad regnum cœlestē, quot in eo angeli stantes & boni manserūt: qui quot sunt, à nobis
comprehendi non ualeat: imò secundum diuinum Dionysium, angelicorum multitudine spi-
rituum, quasi incomparabiliter maior est omni multitudine corporalium rerum. Vnde per
illud Danielis, Milia milium ministrabant ei, & decies milies cetera milia assisteabant ei: nō
insinuatur aliquis certus numerus angelorum, sed per numerum determinatum, exprimi-
tur numerus inde terminatus: & per numeros illos perfectos ac maximos in se taliter repe-
titos, datur intelligi multitudine angelorum penitus inæstimabilis, & quodammodo infini-
ta: propter quòd scriptum est: Nunquid est numerus militum eius? scilicet dei, imò utiq;
sicut testante Psalmista, Deus secundum altitudinem suam multiplicauit filios hominum,
ita & angelos. Veruntamen ex scripturis aliquantulum potest perpendi, quàm inæstimabilis
sit angelicorum multitudine spirituum. Constat enim, q̄ quilibet homo in mūdo hoc uiuēs,
tam fidelis q̄ infidelis, specialem habeat angelum sui custodem: imò scdm doctores, etiam
pueri in utero materno ante quam gignuntur, angelum habent: sed & Antichristus ange-
lum bonū habebit, qui etiā filiū illū perditionis ab aliquibus retrahet malis, scdm Thomā
& Ale

Anselmus

Dionysius

Daniel.

Iob. 37.
Psalm.

& Alexandrum de Hales, qui fuit maximus (eratq; frater minor deuotissimus homo) tps
sui theologus. Omnes autem angelici isti, qui singulos custodiunt homines, de infimo sunt
ordine angelorū secū dum Dionysium. Ad minus ergo tot angelici spūs de infimo choro
seu ordine angelorū, quorū modo sunt homines in toto mundo uiuentes: quibus dubium non
sit, quin sint plures. Insuper, scdm beatissimū, imò ut uerbis Damasceni utar, secundū sacra-
tissimū, diuinitatē ac theologice simū Dionysii, quo angelicorū spiritū chor' est altior,
eò plures angelici spiritus continent in eo: sicq; quasi inæstimabiliter plures sunt angelici
spūs de ordine Seraphin (q̄ est ordo supremus) q̄ de infimo choro angelico. Sed q̄ æstima-
re queat, quot nūc hoies in mūdo existant: Nonne innumerabiles sunt, q̄ etiā ex scriptu-
ris perpendere possumus: siquidem in Deuteronomio Moyses ait ad populū Israël: Te ele-
git dñs deus tuus, ut sis ei populus peculiaris: non q̄ cunctas gentes nūero uincebaris, cū
fuis oibus populis pauciores. Ecce scdm uerbū hoc Moysi, pro tunc filij Israël erant ceteri-
ris nationibus pauciores, & tñ protunc erant cōmuniter sexaginta milia uirorum, sicut in
libro scribit Numerorū, mulieribus paruulisq; exceptis. Paruuli aut uocant, q̄ citra uicesi-
mum annū fuerunt, qui forte simul cū puellis fuerunt non pauciores q̄ uiri: & forte mulie-
res uiris nō fuerunt pauciores. Si igitur tunc tot erant plonē in populo Israël cunctis gen-
tibus pauciores, q̄ innumerabiles in toto mundo fuerunt: & tñ tunc multæ terræ inhabita-
biles extiterūt, que interim habitari cœperunt. Constat igit q̄ inæstimabilis sit multitudo
supnoꝝ spiritū, qui sunt splendidissimi atq; fortissimi milites oipotētis dei, quorū oim
naturā, uirtutes, proprietates beatitudo dinesq; cognoscere inuicibilissimū erit. Veruntū postet
aliquis objicere, q̄ scdm Damascenū species specialissime angelicorū spiritū soli deo cre-
atori sunt agnitæ. Rabanus quoq; dicit, q̄ soli deo cōpetit scire, quòd angelica natura in sua
pūritate subsistit. Ad hæc dicens est, q̄ uerba istorū intelligenda sunt per exclusionē uia-
torū: & inclusionem beatorū, ita q̄ soli deo illa sunt agnita p respectum ad uiatores. Ex istis
charissime frater aliquantulum patet, quòd homines electi seinuicē in regno cœlesti cognoscer
atq; inspicunt. Omnes quippe seinuicem uidebūt ac noscent in increata luce sui creatoris,
in quo uidebunt ac noscent oēs suos conciuēs. Videbunt ac noscent se etiam per species in
telligibiles sibi à deo impressas, per quas & angelicus spūs, & oim rerum naturas ac ordi-
nem uniuersi cognoscent. Quemadmodū anima Christi, licet à primo suę creationis instā-
ti uidit deum clare per essentiam, & uniuersa in ipso, nihilominus per species seu similitu-
dines res intelligibiles sibi à principio sui cōcreatas, eadem uidit ac nouit secundum oēs
doctores. Postremo, quòd homines electi uidebunt se etiam oculo corporali post generalē
resurrectionem & diem iudicij, infra deo præstante, dicitur.

Alexander de
Hales
Dionysius.

Deute. 7. 14.
26.

Nume. 26.

Damascen.
Rabanus.

Articulus VIII. Quomodo anima rationalis à corpore separata intelligat.

Sicut in libris de Trinitate & Ciuitate dei, ac alijs locis sepius recitat Augustinus, q̄
dam philosophi, ut Plato atq; Platonici posuerunt, scientias & uirtutes ac intelli-
gibiles res: species animabus concreatas, ita q̄ nostrum addicere esset reminisci eorū,
que sciimus, eo q̄ anima per dimerisionem suā in corpore obliuisceret scitoꝝ. Hęc
aut positio quantum ad suum fundamentū non solum est falsa, sed & fidei sanctæ contra-
ria: ponebant nanq; philosophi isti animas ante corpora esse creatas. Alij aut philosophi, s.
Aristoteles cum suis sequacibus, posuerunt animam nō præcedere corpus, & intellectum
nostrum in principio sui esse ut tabulam, in qua nihil est pictum aut scriptū: & ista positio
consonat fidei nostrę. Cum itaq; queritur quòd anima à corpore separata post hęc uitam in-
telligat. Si questio intelligatur de naturali animarum separatarum cognitione, habet diffi-
cultatem præcipuam de animabus innocentium infantū, qui ante discretionis tempora mo-
riuntur, in quorū animabus cum recedunt à corpore, non sunt scientiæ & species intelli-
gibiles acquisite nec create. Et quis questio ista de animabus puerorū baptizatorū sepa-
ratis facilius solui posset, quia mox pducuntur ad regnum cœlorum, ubi omnia uident in
deo, & per similitudines rerum eis desuper inditas, seu à deo impressas: tamē de animabus
infantum non baptizatorum remanet difficultas, quomodo illuminantur, & quæ, quanta
& qualiter noscunt. In qua questio etiam magni doctores satis discordare uidentur: nā
& Thomas & Bonauentura, & Iohannes Scotus, qui uocatur doctor subtilis, diuersimode
loquuntur, idcirco pertranseo: quia materia difficilis est, & intantum dico, quia ut omnes
isti concorditer dicunt, huiusmodi animæ separatae aliquam suscipiunt illuminationem à
deo & angelis, per quam naturalia & ordinem rerum aliquo modo intelligunt. De anima
autem eorum qui scientia præditi erant in hac uita, dicitur quòd tanto maiorem illu-
mina

Augustinus.

plato cum se
quacib' eius.

Aristo. cū su-
is sequacib'.

Thomas.
Bonauentura
Io. Scotus.

minationem a deo & angelis fortuntur, quo in hac uita per scientias, uirtutes & species intelligibiles ac quas fuerunt magis dispositi: & istud de naturalium cognitione asseritur. Caeterum secundum Christianam fidei ueritatem loquendo, animae tales cum ad regnum celeste peruenerint, ex reuelatione diuina atque angelica scire possunt ea quae aguntur in mundo seu uita praesenti, itemque per animas hinc decedentes, & illuc peruenientes. Similiter animae quae in purgatorio detinentur, per sanctos angelos & animas illuc uenientes multa agnoscunt. Dicit autem Thomas in prima parte Summae, quae sit. 83. & etiam quae sit. 89. quod animae separatae a corpore per species intelligibiles eis a deo influxas non intelligunt singularia omnia, sed ea duntaxat ad quae aliquomodo determinant, id est, ad quae specialem habitudinem habent, siue per precedentem cognitionem, aut per uiam affectionem, uel per naturalem aut diuinam ordinationem: sic enim & oēs beati eos specialiter noscunt, quod colunt seu inuocant eos in speciali. Porro, de animabus beatis deo fruuntibus dicit Gregorius, nequaquam esse putandum, quod ignorent ea quae foris aguntur, id est, quae in mundo hic fiunt: sed quicquid praesentialiter hic agitur aut est, noscant. Augustinus autem in libro de Cura mortuorum aliter dicit, scribens quod mortui quis beati, non sciunt quae hic aguntur, & quod eorum filii agantur & allegat Augustinus pro se quod Isaiae 63, scriptum est in persona populi Iudeorum: Abraham nesciuit nos, & Israel, scilicet Iacob patriarcha, ignorauit nos. Unde patriarche illi defuncti ignorasse uidentur facta posteriorum suorum. Allegat quoque pro se, quod mater sua defuncta eum non uisitauit. Verum ut Thomas exponit, Augustinus scribit haec uerba dubitando seu opinando magis quam asserendo. Argumenta etiam Augustini praetacta nihil concludunt: quia tempore quo uerba illa Isaiae scripta sunt, patriarchae erant in limbo patrum, nondum beati. Sed & uerba illa Isaiae multipliciter exponuntur. Nec sequitur, quod mater eius defuncta facta sua nesciuit, quoniam eum post mortem non uisitauit. Visitationes enim & apparitiones mortuorum secundum dispositionem sapientiae dei aguntur & subtrahuntur ex causis occultis.

Thomas.

Gregorius

Augustinus.

Isaiae 63

Articulus IX. De dotibus beatorum in patria caelestis paradisi.

Quando electi de hoc seculo aut purgatorio in regnum caeleste transferuntur, dantur eis quaedam supernaturalia dona eos adornantia, qui ornatus a magistris, dotes uocantur: suntque dotes septem: quarum tres primae principales spectant ad animam, scilicet uisio, fructio, tentio: quae etiam tribus uirtutibus theologicis correspondent: Fidei quippe succedit correspondetque uisio: spei, tentio: charitati fructio. Aliae quatuor dotes spectant ad corpus, ut puta claritas, agilitas, impassibilitas, subtilitas: per quas dotes corpora beatorum glorificabuntur, & aiaibus plenissime subijcientur, ita quod actum contemplationis ac fructuionis beatificae nullo modo impediant, imò aia felicitate gloriaque augebunt. Nunc enim durante hac uita, corpus corruptibile aggrauat animam, deprimittque terrena inhabitatio intellectum multa cogitantem: tunc uero corpora electorum omnino impassibilia & immortalia, erunt agilia, clara atque subtilia, tanto utique agilia seu mobilia, clara ac subtiliora, quo anima fuerit deo magis gloriose, propinque ac intime copulata: siquidem beatitudo, claritas & gloria animae redundabit in corpus: ideo quo anima diuina increataque luce magis perfunditur & impletur, & quo summa bonitatis suauis fruitur, eo magis claritas, agilitas subtilitasque redundabit in corpore. Veruntamen natura carnis seu corporis permanebit, ita quod corpora glorificata solida erunt, carnem & ossa habentia, sicut & Christus post resurrectionem apprensus apostolis: Palpate (inquit) & uidete, quia spiritus carnis & ossa non habet, sicut me uidetis habere. Hinc corpora illa dicuntur futura spiritualia atque subtilia, non quod in spirituales conuertentur naturam, sed quantum ad proprietates spiritualis naturae, seu per effectum spiritualis potentiae, & quia dominio aia erunt plene subiecta: erunt quoque aliorum corporum penetratiua. Postremo, quia proprietates gratiae excedit proprietatem naturae, merito credimus quod corpora glorificata erunt sole clara. Hinc Christus in euangelio ait: Fulgebunt iusti sicut sol in regno patris eorum. Et sapientia tertio legitur: Fulgebunt iusti, & tanquam scintillae in arundinetis discurrent. Augustinus quoque tertio decimo de Ciuitate dei, in corporibus inquit, glorificationis, natura carnis remanente, nulla omnino corruptibilitas aut tarditas remanebit. Et ut alibi scribit, ubi uoluerit anima, ibi protinus erit corpus: imò secundum Anselmum, in momento glorificata corpora mouebuntur, id est, in tempore breuissimo, non tamen instanti.

Dotes beatorum describitur.

Sapientia 9.

Luc. 24.

Luc. 17. Daniel. 12. Mat. 13.

Articulus X. De claritate corporum glorificatorum: & an erunt transparentia.

Iam

Am dictum est, quod corpora beatorum clara ac splendida erunt, tantoque clara, quam interna lux animae fuerit maior, hoc est, quam lumen gloriae, quo anima ad dei beatificum intuitum disponitur, perfectius splendidiusque extiterit, & quo increatae aeternaeque creaturae lucis mens intimius fuerit iuncta. Sed tunc quaestio oritur, An corpora ista glorificata ac lucida, erunt etiam pura, transparentia seu translucida. Et respondetur quod non. Unde in compendio theologiae, quod incipit, Veritatis theologiae, dicitur: quod aliquid ferretur clare dupliciter: Primo, quia est per uiam, sicut uisus: secundo, quia est lucidum sicut stella. Corpora autem glorificata, ut consequenter ibi asseritur, non erunt per uiam, sed lucida. Sed istud non reor tenendum: primo, quoniam sanctorum patrum dictis manifeste repugnat. Ait namque S. Gregorius 18. Moralium super illud Iob: Non adaequabitur ei (puta sapientiae) aurum uel uirum: quod in regno patriae caelestis, ipsa etiam corporis harmonia corporalibus oculis patebit. Ex quo sequitur, quod omnia corporis uiscera, iuncturae ac dispositurae, corporeo oculo uidebunt. Praeterea, B. Augustinus XVII. de Ciuitate dei capite ultimo loquitur: Omnia membra & uiscera incorruptibilibus (scilicet glorificati) corporis, proficient laudibus dei. Omnes quippe harmoniae corporis, quae nunc latent intrinsecus, tunc non latebunt, sed in eis mirabilis pulchritudo cernetur, atque ex omnibus mens in amore pulchritudinis sui creatoris succendet. Hinc S. Thomas super quartum Sententiarum, asserit huic sententiae consentiendum: quia per eam magis saluatur dignitas corporis glorificati. Sed & dominus Iohannes Ruysbroeck, uir magnae illuminationis, scribit in libro de regno electorum, quod corpora glorificata transparentia erunt. Ex quo uelicitur, quod unum corpus glorificatum cernetur in corporalibus oculis per aliud, ita quod corpus glorificatum non abscondet ab oculis quae retro ipsum sunt. Erunt quoque colorata pulcherrime, secundum exigentiam dispositionis suae naturae, partiumque suarum, & color ille per claritatem adiunctam miro modo ornabitur.

Dupliciter aliquid dicitur clarum.

Gregorius Iob. 28.

Augustinus

Thomas. Iohannes Ruysbroeck.

Articulus XI. Quod beati secreta conscientiarum & cogitationum suarum mutuo intuentur.

Sicut in Moralibus super Iob loco allegato articulo praecedenti ait Gregorius: In illa supernorum ciuium societate, corda electorum sibi inuicem claritate fulgent & puritate translucent: cum unius cuiusque uultus attendit, simul & conscientia penetratur: Ibi quippe unius cuiusque mentem ab alterius oculis membrorum corpulenta non abscondit, sed patebit animis: quibus autem in hac mortali carne uiuimus, cogitationes nostras in alterum non uidemus. Illa autem superna ciuitas, quae sua uicissim singulis corda manifestat, ex auro simili uitro mundo constructa dicitur, ut designetur auro clara, uitro perspicua. De qua ciuitate caelesti Iohannes ait in Apocalypsi: Eterat structura muri eius ex auro mundo simili uitro mundo. Denique, hinc concordat quod 22. de Ciuitate dei asserit Augustinus: Patebunt etiam cogitationes nostrae tunc inuicem nobis: pluraque alia ad id pertinentia Augustinus disseruit. Ex hac autem mutua agnitione interiorum, sibi inuicem ineffabiliter congaudebunt. Certum est enim, quod unusquisque beatorum de alio sciet, qualiter mens eius intenta sit deo contemplando, amando, fruendo, & omnia in ipso uidendo, & quomodo oēs concitios suos ardentissime diligat. Veruntamen inferiores beati, superiorum interioris actus non ita perfecte, distincte & clare cognoscent, ut superiores. Ante finale quoque iudicium inferiorum angelorum & beatorum a superioribus de aliquibus mysterijs gratiae ac diuinis operibus, quae inferiores ante non nouerant, illustrantur ac edocentur, ut supra iam dictum est. Idcirco fatari oportet, quod inferiores beati iam interim non sciunt in particulari, quicquid in mentibus superiorum intellectualiter continetur, splendet & est, de huiusmodi effectibus dei.

Gregorius

1. Cor. 2.

Apor. 21 Augustinus

Articulus XII. Solutio ad principale quaesitum.

Ex omnibus praedictis uenerabilis atque charissime frater claret solutio ad id, quod principaliter interrogasti. Quomodo scilicet homines electi se inuicem uidebunt ac noscent in regno caelorum. Dico ergo, quod uisio & cognitio duplex est, scilicet corporalis & spiritalis, seu exterior & interior, uel sensitiua & intellectiua. Si itaque de cognitione ac uisione corporali, exteriori ac sensitiua loquamur, dicendum, quod sancti post die iudicij in corporibus suis glorificatis uidebunt ac noscent se mutuo, corpora sua intus & extra cernendo, imò perspicuendo, uidelicet ipsam complexionem, harmoniam, renes, uenas, nervos & musculos, interiorumque sensuum organa, & quicquid sub pelle corporeum est, lucidissime ac lucidissime intuenso: nec aliquid impuritatis aut indecentiae in illis erit corporibus. Porro, si de interiori, spiritali, intellectuali cognitione ac uisione loquamur, dicendum quod anima beatae modo se inuicem omnes que ange-

Uisio & cognitio duplex.

Ios sanctos uident, & noscunt per species seu similitudines intelligibiles sibi à deo impres-
 sas seu inditas: uident quoque se inuicem in diuina essentia, illam beatificè contemplādo. Ta-
 liter autem se inuicem inuendo, cognoscunt mutuo omnia dona naturæ, gratiæ & glo-
 riæ sibi diuinitus condonata: conscientias quoque, cogitationes & affectiones iuxta modū
 in præcedenti articulo assignatum: imò ut affirmat Gregorius, Vnusquisque tunc magis
 conspicibilis erit alijs, quàm in hac uita sit sibi metipso. Postremo, beati in corporibus glo-
 rificatis deū secundum diuinā suam naturā corporali oculo non uidebunt, imò nec ange-
 los, nec proprias animas, tanquā uisibile per se, sed ut uisibile per accidens, inquantū diui-
 næ naturæ excellentia, perfectio & maiestas, tunc in omnibus rebus, quas corporaliter sunt
 uisuri, eminentissime apparebit. Nihil aut uisibile est per se, nisi sit aliquid suū habens ma-
 teriale, & uisum per radiū uisualē immutans, suamque similitudinē uisui corporaliter seu
 materialiter imprimens. Ideo deus omnipotens & excelsus, cū sit simplicissimus spūs, an-
 geli quoque & animæ, cum sint immateriales essentia, non sunt corporali oculo quāuis glo-
 rificato uisibiles directe per se. Augustinus tamen uicem huiusmodi de Ciuitate dei, quæsti-
 onem hanc, uidelicet, An deus ab oculis glorificatis possit uideri, prolixè mouet, discutit, ar-
 que determinat. Sed solutio eius iam uirtualiter tacta est. Solent præterea nonnulli simplici-
 ores inquirere, An corpora glorificata erunt uestita an nuda. Ego tamen in nullo doctore
 eam quæstionē legit motam neque solutā. Et puto, quòd doctores magni ac solidi reputent
 eam puerilem & tangi indignā. Nihilominus quidam minus (ut arbitror) eruditi dicūt, quod
 erunt uestita, & quòd uestes illæ tenuissimæ erunt ac peruiæ, mirabiliterque decore. Sed con-
 tra hoc obijci potest: si enim uestita erunt, hoc erit uel propter nuditatem occultandā, uel
 propter frigus uel cauma pellendū, aut propter ornatū. Primū dici nō potest, cum uestes
 illæ dicuntur per uia ac transparentes: iam quoque ex uerbis Gregorij & Augustini inno-
 tuuit, quòd corpora glorificata tam translucentia erunt, quòd eorū harmoniæ ac intima ui-
 scera, iuncturæ & ossa corporalis oculis uidebuntur: quòd esse non posset, si uestimen-
 ta illa corporum nuditatē occultarent ab oculis. Secundū etiā dici non potest, quoniā nul-
 la intē peries frigoris aut caloris, imò nulla pœna aut incommoditas erit in regno celoꝝ,
 quemadmodū Iaias profatur: Non percutiet eos æstus & sol. Sed nec tertiū congrue di-
 ci potest, quoniā corpora glorificata pene ineffabiliter pulchriora erunt & ornatiora, quā
 sint aliqua uestimenta, imò sole & cunctis syderibus uenustiora, honestioraque erūt. Deni-
 que, Adā & Eua in paradiso ante peccatum nudi fuerunt, nec erubuerunt, neque ex mutuo
 aspectu aliquā indecentem motionē perpessi sunt. Beati autē erunt confirmati in bono, eo-
 rumque corpora pene incomparabiliter splendidiora erunt ac pulchriora, quā fuerunt corpo-
 ra Adæ & Euz in paradiso: Minus ergo eis competet, uestimenta habere extrinseca atque
 corpora, quā Adæ & Euz. Si autem alicubi scriptum est, quod erunt uestita, intelligendum est
 de uestimentis metaphoricè dictis, ut uestes dicantur ornatus, splendor & decor exterior
 corporis, & decentissimi mores ipsius. Nam & de deo scriptū est in libro Psalmoz: Domi-
 nus regnauit, decorem indutus est. & item, confessionē & decorem induisti, amictus lumi-
 ne sicut uestimento. Sic intelligendum existimo, quòd in Reuelationibus sanctæ Brigittæ
 legitur benedicta uirgo Christifera dixisse ad Brigittā: Ego talia habeo uestimenta in coe-
 lo, qualia filius meus, scilicet, Iesus Christus.

Articulus XIII. De essentia, perfectione ac maiestate dei æterni.

VT clarius intelligatur, quàm beatum ac iucundissimū sit deo frui, & quàm de-
 siderabile ac nobile sit, ei in uita hac per charitatem & gratiā firmiter adhare-
 re, reuerenter seruire, affectuose uniri: quàm etiam uile, impium atque miseri-
 mum sit eum offendere, in honorare, non amare, sed perdere; aliquid de natu-
 ra & excellentia, felicitate & gloria superbenedicti & supergloriosissimi dei dicendum ui-
 detur, simpliciter tamen & plane, ut ab omnibus capi possit. Itaque, prout in Exodo legitur,
 cum deus uiuus & uerus Moysen ad filios Israel destinaret, Moysesque ad deum dixisset,
 Quod est nomen tuū, deus statim respōdit: Ego sum qui sum. Hæc dices filiis Israel: QVI
 EST, misit me ad uos. Ex hoc dicunt doctores, præsertim sanctus Hilarius & Damascen^{us},
 quòd proprium nomen dei est, ESSE, seu QVI EST: sic quòd esse, uere, plene ac propriissi-
 me competit deo, intantū, quòd sicut comparatione infinitæ sapientiæ dei nullus est sapi-
 ens, cum & Salomon dicat, Stultissimus sum uirorum. & Ieremias propheta, Stultus (in-
 quit) factus est omnis homo à scientia sua, & sicut comparatione lucis diuinæ, super splen-
 didissimæ & immensæ, nihil creatū est clarum aut candidum, sicut in libro Iob scribitur
 Ecce

Gregorius

Gen. 17.
Apoc. 1.
Augustinus

Iaias 49.

Genes.

Psal. 91.
Psal. 103.

Exemplum

Exod. 3.

Hilarius,
Damascen^{us}

Prouer. 30
Iere. 10.

Ecce cœli non sunt mundi in conspectu eius. Et de uo, Ecce luna non splendet, & stellæ
 non sunt mundæ coram eo: sic comparatione increati, æterni diuinitus esse, nulla creatura
 dicitur esse: imò potius fertur non esse & nihil, quàm esse aut aliquid: quoniam à plenitudi-
 ne, perfectione & puritate diuini esse, distat & deficit infinite. Deus ergo est ipsum esse eter-
 num, primum & increatum, plenum, perfectum, immensum, ita quòd quicquid ad eminē-
 tiam, perfectionem, nobilitatem ac beatitudinem ipsius esse pertinet, hoc cum infinita ple-
 nitudine, gloria & excellentia, simplicissime competit deo, imò hoc est ipsemet deus: ita
 quòd in esse diuino absque omni additamento & compositione continetur simplicissime
 & perfecte, quicquid perfectionis & gloriæ est. Porro, in rebus creatis uidemus aliqua ef-
 se: sed esse eorum non est uitale, idcirco est imperfectum: esse ergo diuini est uitale. Quæ-
 dam uero sunt & uiuunt, non autem intelligunt, ut sunt bruta, ideo sunt imperfecta: Est
 ergo diuinum, est uitale & intellectuale. Quædam autem sunt, uiuunt, & intelligunt: sed
 entitatis uiuacitatis & intellectualitatis eorum est finis: & quicquid sunt & habent, non à
 seipsis, sed aliunde sortita sunt: idcirco non sunt omnino perfecta, sed imperfecta, in digentia
 ac dependentia. Illic nempe incipit entis imperfectio & non esse, non uiuere, non intel-
 ligere, ubi ipsius perfectio & esse, uiuere ac intelligere finiuntur. Esse ergo diuinum cum
 sit omnino perfectum, ita est uitale & intellectuale, ut eius, uiuacitatis & intellectualitatis
 nullus sit finis: nec esse istud diuinum est aliquo indigens aut depēdens, sed simplicissimū
 ac nobilissimū est in seipso, ita quòd quicquid in ipso esse asseritur, est ipsummet esse di-
 uinum. Insuper, esse intellectuale non est prorsus perfectum, nisi omni uirtute & sapien-
 tia decoretur, nisi omni sanctitate, pulchritudine, suauitate ornetur: esse ergo diuinum est
 uirtuosum ac sapientiale, sanctum, pulchrum ac dulce: & ita de cæteris, quicquid absolu-
 te simpliciterque loquendo melius atque præstantius est habere quàm carere, id competit
 deo, & id ipsum est deus cum perfectione penitus infinita. Itaque in deo est, & ipsemet de-
 us est bonitas interminata, sapientia infinita, potestas immensa, uoluntas liberrima, sancti-
 tas incircumscripita, pulchritudo illimitata, dulcedo immensurata, dilectio ardentissima, de-
 lectatio exuberantissima, beatitudo omnifarie infinita. Similiter, cum immensa perfectio-
 ne conueniunt deo adorando & superexaltato iustitia, misericordia, inuariabilitas, æterni-
 tas, pax, opulencia, serenitas, omnisque omnino dignitas ac maiestas. Ecce talis ac tantus est
 dominus deus noster omnipotens & excelsus, de cuius perfectione summe gaudere, cur-
 re beatitudinis summe congratulari debemus: quem præ omnibus ac super omnia arden-
 ter amare, iugiter honorare tenemur. Præterea, secundum nostram sanctissimam fidem,
 deus noster unus & trinus est, ita quòd pater & filius ac spiritus sanctus, sunt tres personæ
 coæternæ, coæquales & consubstantiales, & unus uerus ac simplicissimus deus, ita quòd
 trium personarum est una essentia, una sapientia, una potestas, una maiestas, una pulchri-
 tudo, una beatitudo: & quicquid absolutæ perfectionis est in una earum, est in tribus, sic
 utique, quòd quelibet harum trium superexcellētissimarum ac super sanctissimarum &
 super beatissimarum personarum est infinitæ dignitatis, perfectionis, felicitatis, dulcedi-
 nis, gloriæ ac uirtutis: & quicquid filius est & habet, à patre æterno suscepti: quicquid eti-
 am spiritus sanctus est & habet, à patre & filio tanquā ab uno principio sumpti. Ideo quæ
 libet harum personarum infinitam in se habet felicitatem & gloriam, & unaquæque ea-
 rum diligit aliam amore penitus infinito, superaretissimo & superdulcissimo: & unaquæ-
 que habet in alia complacentiam prorsus immensam, & delectationem uerissime intermi-
 natam. Aeternaliter quoque inuentur se inuicem deliciosissime atque clarissime, & fruntur
 se inuicem cum uoluptate infinita ac supermundissima: sicque lætitia, pax & suauitas dō-
 mini dei nostri, in seipso est omnifarie plena, perfecta, immensa: & si uere ac sincere diligi-
 mus eum, debemus de hoc cordialissime exultare. Quo etenim aliquis sincerius atque fer-
 uentius diligit aliquem, eo de felicitate, perfectione & gloriā eius abundantius gaudet.

Articulus XIII. De ineffabili & inestimabili gaudio præmij
 essentialis sanctorum in regno celesti.

Pulchrum uocamus, quòd uisum delectat: & dulce, quòd delectabiliter sapit: &
 quòd aliquid pulchrius fuerit, eo eius aspectus deliciosior est: quò autem suauius
 extat, eo unio gustus & usus, seu fructio eius sentitur iucundior. Cum ergo deus
 altissimus & æternus sit ipsa pulchritudo penitus infinita, sapientialis ac uiua, nō
 ac-

Iob 17.
Iob 27.

Psal. 11
Hebr. 1.
Psal. 18
Tobi. 13.
Iere. 29.
Apo. 4. 14
10. 22.
Iaias 60.
Deure. 6.
Ecc. 1.
Zach. 1. 4.
Mat. 19. 24.
Iohan. 8.
Gala. 3.
Eph. 4.
1. Tim. 2.
Sapient. 7.

D. DIONYSII A RICKEL CARTHUSIANI,

accidental, sed substantialis, imò potius superessentialis, in seipsa purissime inuariabiliterq; subsistens, atq; ab omnibus per infinitam excellentiam separata & superexaltata: nonne inæstimabiliter gaudiosum est, hunc superpulcherrimum deum, hancq; infinitam, super splendidissimam pulchritudinem, primam, exemplarem ac supermundissimam in seipsa clare ac immediate conspiceret, cum ipsa æternaliter habitaret, ab eius intuitu nunquam cessare? Porro, quàm incomparabilis, amoenissima atq; gratissima sit pulchritudo & claritas dei adorandi ac benedicti, ex diligenti creaturarum consideratione potest perpendi. Ecce enim, quanta est speciositas & claritas solis, lunæ, planetarum, stellarum, cælorum ac elementorum: quàm delectabiliter tempore æstiuæ terra ornatur fructibus, herbis, graminibus, floribus, arboribus & uirgultis: & si in faciebus quorundam hominum mortalium tantam pulchritudinem posuit deus, ut intuentes facies tam decoras plurimum delectentur, & diutius inspicendo uix lassentur, ipsumq; tempus eis breue uideatur, cum tamen facies hominis sit uilis & corruptibilis materiam portio parua: quàm pulcher est ipse creator omnipotens, cuius essentia est lux superpurissima, prorsus immensa: & ipsa hæc lux est sapientia increata, ueritas interminata, sanctitas cuius nullus est finis. Præterea, cum deus superamabilis, super desiderabilis ac supergratiosissimus, sit in seipso infinite suauitatis, imò utique ipsa dulcedo fontana, immensurata, nonne eius fructus, eius gustus & sapor interminus, ineffabiliter iucundissimus, deliciosissimusq; consistit? Et si corporalia alimenta ac potus nonnulli tam delectabiliter sapiunt, si corporum unio tantum delectat, quàm uoluptuosissima est beatifica illa fructuosaq; unio, qua mēs creata, dulcedine dei in creata, purissima & immensa in seipsa ad libitum fruitur, eamq; in suo fonte experitur, gustat, & ea ad plenam intus in æternum reficitur: nonne excecari, insipientes atq; miserimi comprobantur, qui tanta felicitate se priuant propter præsentis uitæ delectationes impuras, cædas ac bestiales, propter caducos honores, ac pereuntes diuitias? Nunc igitur mentis puritatem amemus: quia ut Salomon loquitur, Qui diligit cordis munditiam, amicum habebit regem: de quo ait Apostolus: Regi autem seculorum immortalis, inuisibilis, soli deo honor & gloria. Quid autem est ista cordis munditia, nisi detestatio omnis carnalis affectionis, expulso totius mundani amoris, atq; immunitas à peccato, decor gratiæ & uirtutum, diuini amoris sinceritas? De huius munditiæ amatoribus, qui à peccato uelut à colubro fugiunt, qui oem iniustitiam tanquam uenenum abhorrent, saluator differuit: Beati mundo corde, quoniam ipsi deum uidebunt. Porro, hæc præscripta æternæ ueritatis ac summæ bonitatis uisio fructuosa, est essentielle præmium electorum, correspondens feruori charitatis diuinæ, ita quod quanto quis iam deum ardentius puriusq; dilexerit, tanto eum clarius cernet, atq; iucundius eodem fruetur. Hæc itaq; est uita beatorum in regno cælesti, deum incessabiliter intueri, eo iucundissime frui, ipsum cum inæstimabili seruore amare, eius infinite beatitudinis cordialissime congaudere, ipsum secutissime stringere ac tenere, totisq; uiribus perfectissime reuereri, à laudibus eius nunquam cessare, & omni bono impleri. Postremo, summa perfectio quam in uita præsentis possumus obtinere, est, ut huic cælesti felicitatē uitæ nunc quotidie quantum possibile est, propinquemus, uidelicet contemplationi dei ac supernorum, per illuminatam fidem ac luminosum sapientiæ donum, frequenter & quantum ualeamus iugiter insistendo, soli deo finaliter propter se pure adhærendo, eius suauitatē iam prægustando, eum quotidie ardentius diligendo, eius felicitati & gloriæ congratulando, ipsum intra nos sanctæ charitatis brachijs amplectendo, ac zelo feruido in omnibus honorando, orationibus ac laudibus eius incessanter uacando. O quàm felix ac nobilis est talis uita, sicut & incomprehensibiliter uilis est coram deo uita carnalis. Itaq; qui gloriatur, in domino gloriatur: & qui stat, uideat ne cadat: & quo quis plura à deo gratiarum charismata sortitus est, eo plus regratiatur, amet, subdatur, obediat. Qui autem in luto carnalitatē & uitiorum læcet fecerit, confurgat, id est poeniteat, nec differat: quia nescimus diem neque horam.

1. Cor. 1.
Sap. 17.
Phil. 95. 22.
1. 1. 44.

1. Tim. 1. 6.

1. Cor. 1.
Iob. 19.
Matt. 5.
Luc. 6.
Phil. 23.
1. 1. 1.

1. Cor. 1.
Rom. 2.
1. Cor. 10.
Phil. 2.
Eph. 5.
Matt. 24.

Articulus XV. De accidentali præmio beatorum.
Accidentale præmium beatorum in summi regis palatio, in cælesti paradiso, est beatitudo & gloria, quam habent sancti ex mutua societate, intuitione, dilectione ac communionem: sicq; beatitudo ista consistit in creatura ad creatorem relatione, id est, in ordine eius ad deum. Potissime quoq; felicitas ista, quæ est accidentalis & secundaria merces, consistit in aspectu humanitatis Christi, & in omni pulchritudine eius interiori & exteriori accidentali, quæ sola omnium beatorum pulchritudine uitæ

DE MVTV A COGNITIONE SANCTO. IN PATRIA 326

cit, nec cogitare aut concipere possumus, quàm deliciosissimus erit iste aspectus, præsertim beatis hominibus, qui corpore glorificati, corporalibus oculis exteriorem corporis Christi pulchritudinem intuebuntur, & de suæ naturæ glorificatione in Christo ineffabiliter lætabuntur ac gratias agent, & ipsam Christi humanitatem affectuosissime diligunt, quia per eam & eius acerbissimam passionem saluati sunt, & propter bonitatem, sanctitatem ac pulchritudinem eius. Deinde, beatitudo ista & gloria in uisione beate uirginis Mariæ consistit, quæ beatissima uirgo indicibili speciositate post Christum resplendet, omniumq; beatorum oculis gratissima amabilissimaq; monstratur. Ineffabiliterq; delectabile erit, uidere mutuam dilectionem, delectationem, complacentiam, unionemq; Iesu Christi ac matris eius uirginæ. Deinde beatitudo ista & gloria consistit in omnium angelicorum ordinum ac beatorum hominum uisione clarissima. O, quàm iucundissimum erit, uidere ac noscere inexcogitabilem magnitudinem, multitudinem, pulchritudinem, perfectionem, dignitatem, & gloriam omnium angelicorum spirituum: intueri quomodo sacratissime illæ mentes de ordine altissimo Seraphin, in dei amore ardent, quomodo spiritus uirgini de ordine Cherubin in creatoris sui contemplatione clarissime lucent, & ita de cæteris choris angelicis. Nec dubium quin infimi angeli pulchritudo, ornatus & splendor, omnium huius mundi uisibilibus rerum pulchritudinem uincat. Insuper, beatissimorum apostolorum uenustatem, excellentiam & gloriam intueri, martyrumq; innumerabilem uictoriorum exercitum, confessorum lucidissimam turbam, uirginum purissimam collectionem, totiusq; cælestis curiæ præclaram militiam, sapientissimam connexionem, pulcherrimam ordinationem. Deniq; cum unum ciuem cælestem in suo decore & gloria cernere, omne gaudium præsentis uitæ transcendat: quàm iucundum erit, tam innumerabilem supernorum multitudinem in suo decore & gloria feliciter sine fine inspicere, uidere glorificata corpora electorum in tanto splendore, ornata ac uenustate, in quibus omnibus erit etiã quædam decentissima ac delectabilissima pulchritudo, moralis uidelicet, ordinatissima omnium membrorum habitudo, dispositio, modestia siue facies, quæ & in uultibus maxime apparebit. Erunt quippe in illis beatis hominibus uenustissimi mores, nec aliquod membrum sine præuio infallibilis rationis iudicio unquam mouebitur. Ibi erit omnium inuiolabilis æterna concordia, mutua complacentia, charitas perfectissima. Eruntq; omnia corda uoluntati diuinæ plenarie ac inauertibiliter conformata, atq; in deo inseparabiliter conformata. Tantæ ergo beatitudinis desiderio, & super gloriosum dei amore, nunc peccatis uirriter resistamus, carnem cum uitijs & concupiscentijs crucifigamus, Absit nobis gloriari nisi in cruce domini nostri IESU CHRISTI, per quem nobis crucifixus sit mundus, & nos mundo: Per arctam uiam (id est, poenitentialem uitam) infatigabili corde tendamus ad patriam electorum, & super omnia atque præ omnibus deum filialiter metuamus, ne scilicet eum in aliquo offendamus, eumq; pure ac feruide diligamus: primo ac potissime propter puram & immensam ipsius bonitatem: deinde, propter beneficentiam eius innumera, ac promissa cælestia, qui est super omnia deus sublimis & bñdictus, Amen.

Apoc. 8.
Necmi. 1.
1. 1. 43. 44.
Osee. 7.
Gal. 3.
Tit. 2.
Phil. 4. 4.

Phil. 30. 16.

Gal. 5. 6.

Matt. 7.

4. Reg. 17.
Deut. 4.
1. Reg. 12.
Iudic. 16.
Phil. 33.
1. 1. 24.
Ecc. 5.
Matt. 10.
Apoc. 14.
1. Petra

D. Dionysii

D. DIONYSII A RICKEL

CARTHUSIANI EPISTOLA, QVA RESPONDET
quibusdam quaestionibus: quam, quia huic loco non
pessime quadraret, apponendam duximus.

REVERENDO AC PROBO VIRO, DOMINO AC MAGISTRO
Arnoldo Capion, doctori Iuris & advocato &c. dño & p̄ceptorī suo charīssimo.

NELO dei feruere. Reuerende dñe doctor, libellus de modo corripēdi & iudicādi, quem cupit dñatio tua, est in domo ordinis nr̄i prope Leodiū: & uenerabilis pater Prior domus illi, mittet pietati tuae: uel si placet, mittas ad eum ut mittat. Multa alia opuscula continētur in libro illo, in quo inter cetera p̄fatus continet libellus. Cōposui etiā speciale Tractatū contra superstitiones: sed haud scio, an & ille Tractatus cōtineatur in libro p̄tracto. Porro ad ea quae circumspectio tua quaerit, puto dicendū, q̄ in firmitates illę denoiantur à sanctis quia insistant ab eis, sed potius quia ob speciale meritū eorundē, datū est eis priuilegium quoddā uirtutis curādi huiusmodi morbos. Nihilominus ad commēdandam iustitiā dei & merita p̄clara sanctorū, legūtur interdū quidā in eis ipsarūq̄ in posteris suis plagati, propter iniurias sanctis illatas, ut in Legēda S. Remigij patet de gutturo suis. Et idē fert de patētibz furiā S. Iohannis. Posterī q̄ppē quantū ad corpus, frequenter puniuntur propter suorum peccata parentū, à q̄bus secundū corpus exorti sunt. Præterea, q̄d tangis de liberatione aegrorū, per eppondus, uidet, quia si materię tales offerātur deo ad reuerentiā suoz: sanctorū, ad impetrandū patrociniā ipsorū, nec in ipsa æquipōderatione habeat fidutiā, quasi æqualitas pōderis speciale uim fortiat efficiēdi q̄d petitur: sed ideo epponderatio adhibetur, ut aliqd boni ac liciti denotetur, ut puta ad designandū q̄ æger se totū offerat deo & sancto qui inuocat, seu aliqd tale, non apparet esse sup̄stitiosum neq̄ illicitū: Aliās uidere prophānū. Et huic respōsioni cōcordare, imō uim conferre uidetur, q̄d Thomas scribit in Secūda secundę quæstione XCVI. in solutione quæstionis qua quaeritur: An suspensio facta crep̄ uerborū ad colla sit licita. Vbi inter cetera ait: Cauendū est, ne cū uerbis diuinis & sacris, uana aliquid coniūgantur, ut sunt quidā characteres, præter signum crucis: & ne spes habeatur in modo scribendi uel ligandi, aut simili uanitate, quę ad reuerentiā dei non pertinet. Hęc Thomas. Amplius, quod quaeritur, cur curaignis S. Antonij potius scribitur, q̄ beato Laurentio, qui ignis incendio coronā est adeptus martyrij: uidetur ita soluendū, q̄ magnus ille Antonius diurno ac graui cōfictu ignē libidinis uicit. Vnde & S. Genesius a scribit. Sed cur potius uni sancto q̄ alteri deus talē uirtutem curandi largitus est, nō debemus immoderate aut curiose inquirere. Quis em̄ cōsiliarius eius fuit? & ipse diuidi dona sua prouult, qui solus nouit omnium corda & secretissima merita uniuersorū, & q̄d amplī deceat fieri, unde & Salomon: Spirituū (inquit) pōderator est dñs. Postremo, quod tangis, cur peregrini S. Cornelijs oblationē suā non soluāt, nisi medicatim collectam etiam si abundant. Quocirca uidetur, si medicatio illa ex tenacia seu cupiditate procederet, plane illicita esset, & oblatio minus accepta: quæ non est accepta ex opere opato, sed solū ex opere operante. i. deuotione, fide & pietate offerētis. Si autē medicatio fiat pro maiori mendicantis humiliatione, & ut materia illa humiliter postulata, atq̄ ex aliorū charitate & pietate seu liberalitate misericorditer p̄stita, reddatur acceptior, commendabile esse uidet, præsertim si & taliter mendicātes, de rebus proprijs pauperibus communicēt largiuis, pro eo q̄ pauperes dona. i. elemosinas, quę pauperibus potius essent eroganda, præripuisse, seu saltē accepisse uidētur. Ita pro præsentī occurrūt, quæ sapientię tuę iudicio discutienda & emēdanda relinquo.

Quæstio 1.

Quæstio 2.

Quæstio 3.

Itaiz. 40.
Roma. 11.
Prouc. 10.
Quæstio 4.

Venerabilis pater noster Visitator, iam in ultima uisitatore mihi cōmisit, ut apud me feruē copīa epistolaz huiusmodi, seu respōsionū & opusculorū quæ alijs mitto. Sed quia mihi non bene uacat talia exscribere, opto ut copiam huius epistolę, alterius q̄q̄ in quanuper respondi ad quædā dubia, mihi à tua probitate proposita, scilicet de permissis &c. & multis quæ exciderunt memorię, remittere mihi dignemini. Valeat semper in Christo charitas tua, & oramus pro nobis inuicē, ac pro bono cōmuni ecclesię & terraz istarū, quia undiq̄ circundamur malis: præcipiasq̄ mihi, tuaz dominationis orator & seruus, frater Dionysius Carthusiensis in Ruremunda.

REVERENDO IN CHRISTO PATRI AC D. D. THEODERICO HEZIO THEOLOGO ETC. CATHEDRALIS ECCLESIAE S. LAMBERTI LEODIENSIS CANONICO &c. longe dignissimo, F. Theodericus Loer à Stratis ordinis & domus Carthusien. in Colonia, humilis monachus & Vicarius, S. P. D.

RONTIFICIS maximi, Romani in quā p̄fatus, super uniuersalem ecclesiam unica summa & potestas, mi Hezi cognate coniunctissime, tot tantisq̄ uirtutibus testamenti excep̄tis, auctoritatibus & rationibus firmata & comprobata est, p̄fatorumq̄ patrum eruditissimorum iuxta & sanctissimorum sententijs asserta, argumentis efficacissimis defensa, ut communis omnium uere orthodoxorū cōsensus subreperit, & haec tenus uniuersi populi Christiani consuetudo habeat, credat & obseruet, ipsum summum ecclesię antistitem Petri successore, Christi in teris uicariū, à deo ipso institutū, plenā in oēs ḡeres & nationes ac sup̄ uniuersū clez & populū gerere potestatem: adeo ut nemo sanæ mētis & cōpos rationis inficiari queat, ipsum unicum esse principē, q̄ cūcta moderet: ad quę inferiores episcopi recurrat: cuius auctoritate & cōsilia (si q̄ fieri debeant legitima) conuocet: & ad bonū reipublicæ, Christianæ fidei & ecclesię defensionē, moxq̄ correctionē spectet, salubriter statuāt. Quæ oīa & si ex sacris literis p̄dita sint, plurimū tū huius nri seculi penē ferre p̄ficta sūt, nihil reformidat oibus uiribus ad hoc eniti, ut hęc p̄ficta maiestate labefacta & penitus enerata. ad q̄d errores nō mō Græcorū, sed & Latinorū (nēpe Hussitarū & Uuiceliffitarū atq̄ id gen^o plurū hereticorū olim publice cū suis auctoribus dānatos) excitare satagūt. Porro nūc oēs episcopi cōsacerdotes pares inter se esse facultate cōtendūt: nūc uero, ueluti suū p̄fatus & assertorū oblitū, cōtinuo eos omni auctoritate priuāt: laicos eidē nō inferiores esse asserētis, q̄s & generatim oēs hoc honore dignāf. Rurūsum sacerdotū nihil nisi merā tyrannidē blasphemātes, multis callūijs & iniurijs afficit. Hi tū nullā auctoritatis rationē q̄ fulciat adferre queūt, nullū uel ex sacris literis locū cui nitat, indicat: sed sua temeritate impudēter adserūt, q̄ nūq̄ probare poterūt. Quin potius cōtrā, rationi cōsentaneū est, ut sit un^o aliq̄ Monarcha unū uel aliqd caput primariū in populo Christiano, ad q̄d causæ magis ambiguz & difficultiores referat: quæ ad modū olim Iudgis cōstitū erāt, ut ueteris legis historia recēset, arduiora ad summū sacerdotē referre, cuius iudicio & decreto standū erat. Christus proinde uirū dei filius legifer n^o & sumus, secundū ordinē melchisedech sacerdos, ubi corporalē p̄sentiā suā mūdo subtrahere statuit, noluit tū sine capite uicario relinquere, ut nobiscū maneret cū auctoritas cūctis diebus usq̄ ad cōsummationē seculi. Hinc uero optimo & benigna sua p̄uidētia actū est, ut nobis de opportuno prouideret uicario: quē Petri cōstituit, eidē claus regni celoꝝ promittēs ob fidei cōfessionē, ac candē post multiplicis charitatis protectionē tribuēs, ad ecclesię utilitatē & necessitatē. Quāuis itaq̄ de Petri eiusq̄ successorū potestate plenissima illi à Christo collata aptissime sint scripturaz auctoritates nō pauca, q̄bus idē idē hēdū p̄figuraret, promitteret & iā factū testaret: uarie tū de hac pro ingenioꝝ uarietate discēptatū est. At quies hæc quæstio in dubiū & cōtrouersā reuocata fuit, toties imō temp̄ determinatū ē pro sc̄ta sede apostolica & p̄ auctoritate: aduersariorū assertis, reprobatis & prorsus reiectis: machinis, artibus & tormentis, q̄bus hæc sedē impetere & subruere statuebāt, diuulsis & amotis, ut p̄petuo inconcussa p̄maneat: nēpe cōtra quā nec potestates aereæ in celestibz, nec portę inferi p̄ualebit. Et ne propugnatorū hui^o sanctę sedis oīm oīa uirtutissima in mediū adferā monumēta institui me est mi cognate tibi nō mō nri Dionysij à Rickel libros de Vita & regimine p̄fatus & officio Archidiaconorū, De Vita Canonicoꝝ & Curatorū: cū religis oibus subsequētibz in hoc I. Tomo nūcupatim dedicaret: sed q̄d p̄cipuū est q̄ maxie doctissimos tres libros de summi pōntificis & cōcilij ḡnālū iurisdic̄tione & auctoritate, q̄s hocce tēpo. e tuo nō cōsecratos euulgādos opportune cōmēdare: nihil subdubitās eos tū liberiores fore à Theoninis dētibz, si t̄rabidi canes tui patrocinijs uirga arceat. Ne q̄ erit admodū graue tibi cōsummato theologo & iurij perito protonotario & scriptori apostolico, sanctissimū dñi nri papæ acolyto in Romana curia diu uersato, eī doctrinā tueri, q̄ nihil habet q̄d nō ex sacris literis aut p̄fatorū patrum decretis, & doctorū scriptis profectū sit (cui^o rei meū restes sunt tres eruditissimi in theologia & iuribz summi, q̄s examini, ne q̄d temere agerē, cōmissa est) Et argumētū, q̄d tractat à Neotericis haud est neglectū. Vbi egdē lib. hos Dionysij nostri (ut multis alioa pertranseā cū reuerēdissimi patris & dñi D. Thomæ Caietani cardinalis S. Sixti, ex ordine Prædicatorū lib. de Cōparatione auctoritatū papæ & cōcilij seu ecclesię uniuersalis cōtuleris, absque negotio intelliges, hūc ab illius sententiā nō abesse: nisi q̄ q̄ suo tēpori, stilo, phrasi, mō & ratione tractādū inseruerit. Veli tū etiā causa & occasio alia & alia fuit, licet eadē utriq̄ intētio: nēpe defensionē uerā, unicā summāq̄ Romani pon. sup̄ uniuersalē ecclesiā maiestate, dignitate & potestate. In q̄si tū ille errasse diceret, hic iā acer tū^o defensor, utriusq̄ cōmunē sententiā tutabit. Prōptorē uero animū defensionē Dionysij in te nō desit dero, q̄ hæc tenus in me & totū ordinē nostrū multiplici bñ uolētia & largissimis declarati b̄fictijs, q̄bus nostros tibi deuinxit. Possē hūc q̄d nō pauca adsignare ratios, cur hūc honor q̄ maxie tibi à me deferri debuerit, ut inter plurimos nobilitate, dignitate aīz & corporis dotibz p̄clarissimos uiros Dionysij, q̄d tū, te in p̄sentiāz delemētem Meccenatē & hoꝝ p̄fatorū librorū patronū, nisi uererer rurū ab te p̄cipuū partē plus facere cōmēdasse uelim: q̄ maus re ipsa oibus honoribus dignus esse, q̄ uerbis ampullosis p̄conizari & extolli. Cur alioq̄ subicerē tuū amicū synce & q̄ in me aīz & p̄m adfectū, quē multiplicibz b̄fictijs dulcissimis q̄ ad me epistolis sæpe declarati: multo tū cōsilio, q̄ ut nō raret, ita q̄ p̄uidēt mihi meisq̄ profuissit. Ne interim q̄d temp̄ pro tua humilitate uitas, nimis sim mortalitū laudator, hoc unico oīa inuoluā uerbulo, te tū abs me æstimari tantūq̄ a mari, ut reer nūq̄ satis te cōmēdari posse: siquidē per publicā famā, nō ignoremus te sic laude dignis p̄cellere, ut facile sis extra laudis alē collocādos: in q̄ sic ex æquo uirtus cūscietia pugnet, ut in te neutra parē habere uidearis. At q̄ hūc est q̄te docti & indocti, nobiles & ignobiles seculares & spirituales, nō mō infimi & mediū uerūcū summas & p̄ncipes, nō seclus atq̄ unū ex paucissimis colāt, amēt & obseruēt: imō quē perinde habēt de tūte dici queat, q̄ sic p̄uidēt eruditionē & mirę uitæ cādorē, diuino mūnere (cui oīa accepta rē. dno debet) unde cūq̄ copulasti, ut sis, in quē solū, in solatium multorū, longa desiderēt uita. Vale felix mi oīm amantissime cognate, & perge promouere Dionysij, cuiq̄ amare pauperē cognati, ut hæc ten^o solit^o Ex Agrippinēsi nostra Carthusia ipsi S. Barbaræ, nostrę dom^o singularis patronæ, scripsit. Anno 1531.

D. DIONYSII A RICKEL

CARTHUSIANI, DE AVTORITATE, OFFICIO, DIGNITATE
summi pontificis & generalium conciliorum, Liber primus.

PROLOGVS.

Lucæ 10

Ecclesiæ
1. Pet. 5
Iaco. 4

CONFITEOR TIBI PATER DOMINE COELI & terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Etiam pater, quia sic placuit ante te. Hæc sunt uerba unigeniti filij dei ad patrem æternū scripta, in quibus Christus secundum naturā assumptā grās agit patri æterno, eo quod sua supernaturalia documenta utpote fidei Christianæ mysteria legisque euangelicæ sacramenta, humilibus reuelauit, quæ sapientibus atque prudentibus, id est superbis quæ in oculis propriis magni & docti sunt, occultauit: quæ admodum enim humilitas efficit mentē diuine illustrationis capacē, quæ subternit & subiicit eam deo altissimo, ita superbia facit eā ad suscipiendā gratiæ charismata prorsus indignā, eo quod reddat eam creatori suo inobediētē atque rebellē. Hinc scriptū est: Quātū magnus es, humiliā te in oibus, & corā deo inuenies gratiā, quoniā ab humilibus honoraf. In eodē quoque libro habet: Deus superbis resistit, humilibus autē dat grām. Quod uerbū tād est ponderis, ut sacratissimi apłi Petrus & Iacobus illud allegent in scriptis suis canonicis. Itaque qui sapientiæ dono perfundi, qui de seipso illustrari ac edoceri, qui in cœta & occulta sapientiæ dei sibi manifestari desiderat, humilitate se uestiat, imō in oibus profundissime seipsum humiliet. Denique, sicut in exordio primitiue ecclesiæ deus oipotens per humilimos Christi discipulos sanctos apłos fidē ac legē euangelicā in toto orbe disseminauit, plantauit, fixit: sic usque præsens per tales hanc ipsam fidē ac legem sanctissimā in suo conseruauit uigore, ita ut nec a tyrannis, nec hæreticis, nec a falsis fratribus potuerit hæc fides & lex extirpari. Vnde sperandum est, quod nunc quoque similiter suæ succurret ecclesiæ, ecclesiasticam unitatem reformando in ea.

Roma. 17
Philz

Quarto capitulo de Diuinois noibus magnus ille theologus sc̄us Dionysius præstat: Bonitas diuina dicitur lumē, propria plenitudine oēm mentē illuminās, & intellectualia ac rationalia, scilicet hoies ac angelos in superfluo radio cōgregans & cōcordat: quæ admodum enim ignorātia seu ratio humana inquantū est defectiua, & diuina abinuitē eorū quæ ducti sunt in errores multiplices, ut in hæreticorū & schismaticorū multitudine cōstat: ita præsentia siue infusio lucis diuine, ut cōadunatiua eorū quæ illustrant: & conuersiua seu reductiua eorū à multis opinionibus ad unā uerā, consistentē, diuinā & inuolabilē ueritatē. Itaque causa tā uariarū atque discordantiū opinionū in his quæ stant ecclesiæ & aiarū cōcernunt salutē, est carentia illustrationis superne, quā deus sublimis & bene dictus tā iusto iudicio subtrahit multis, quæ in digni sunt ea. Hinc cōtra se mutuo altercant, unusquæ altere dānat, hæreticū atque schismaticū noiat. Hinc fidelibus, ne in huiusmodi schisma labant, maxie necessaria est illuminatio instructioque diuina, ut naturale lumē ratiois per lumē gratiæ cōfortet atque directione sc̄i spūs in oibus cōcordet: quod uniuersis christifidelibus lumē necessariū eē cognoscēs Apłs ait & orati: Deus patietur & solatiū det uobis id ipsi sapere in alterutro secundū Iesum Christū, ut unanimes uno ore honorificetis deū & patrem dñi nri Iesu Christi. Et iterum Philip. affectuosissime exhortat: Si qua cōsolatio in Christo, si quæ solatiū charitatis, si qua societas spūs, si qua uiscera misericordiæ, implete gaudij meū, ut idē sapiatis, unanimes id ipsum sentiētes, nihil agētes per cōtentionē neque in inanē gloriā, sed per humilitatē superiores sibiquæ arbitratēs, nō quæ sua sunt singuli cōsiderātes, sed quæ aliorū. Præterea, quæ nōc prohdolor in ecclesia dei periculosissimū schisma emerfit, id quod opinioēs multifarie dissentienter nascit, quibus dā qñi per papa loquētib' atque scribētib', alijs uero qñi per cōcilio, uerbo & scripto agētib', quæ tā diuersificatio in hoc p̄sertim cōsistit, quæ una pars dicit papā eē supra cōciliū alia autē affirmat, quæ cōciliū sit supra papā. Iccirco de hac re quod spūs, sc̄i spūs utique ueritatis & pietatis dignatus est aut dare dignabitur, scribere cogitauit, tāto humilius hoc ipsum exordiens tantoque minus de uiribus meis præsumens, quanto minorem me esse cognosco.

gnosco & impotentiorē ad ista, quanto etiam difficilior præsens extat materia: nempe altissimum & uere arduissimum est istud negotium, nec sine specialissima ope ac gratia spiritus sancti potest expediri. Eius ergo illuminationem, directionem & cōfortationem in cunctis cordialissime inuoco, qui naturaliter bonus est, infiniteque pius, dulcis & liberalis.

Articulus II. De uniuersali auctoritate ac præsentia Papæ super totā ecclesiā, seu uniuersos fideles simul acceptos, secundū sanctos catholicosque doctores, tam Græcos quā Latinos.

Eorum qui nunc pro Basiliensibus, seu etiam pro quocunq; generali cōcilio loquuntur & scribunt, aliqui dicunt, quod Papa pro tanto summus pontifex appellatur, & plenitudine potestatis habere asserunt, quia quæcunq; particularē ecclesiā habet purgare, illuminare atque p̄ficere, & super quālibet ecclesiasticā personā potestatem plenā sortitur, quāsi nō & totā ecclesiā simul sumptā habeat tanq̄ uerus pastor ipsius purgare, illuminare, p̄ficere, & quāsi nō oibus simul acceptis fidelibus præsit, nec super oēs pariter potestatem iurisdictionēque habeat. Vident autē hi ualde extremū in causa hac, atque potestati Papali ac dignitati in aliq̄ derogare, siue quodāmodo cōtraite: sicut & quidā illorū qui quasi pro Papa loquuntur & scribunt, uidentur nimis multū attribuere Papæ, dicētes quod à nullo in terra neque generali cōcilio legitime cōgregato queat iudicari, reprobari, absolui: quā potestatem in terra super se nō habet maiorē. Vnde inter hos ita extremos, uidei media uia procedendū sic ex tollēda est summī pontificis dignitas ac potestās, ut generalium conciliorū auctoritati nullatenus deroget: & insuper præconizanda & magnificanda est generalium conciliorū auctoritas, ut potestati & excellentiæ Papæ nil detrahatur. Et quod ad hæc tam idoneū, nisi quæ sup̄ plenitudinē illi peractus ipsius tantus, cuius inspiratio dat intelligentiā, gratiosæ ac uehementē adiue rit, qui ab exordia in summa, abiecta & stulta mundi elegit, ut iuxta Apōstolum, sapiētēs & fortes cōfundat, in cuius pietate atque subsidio tota mea fiducia ē. Vnde nec præsumptionis me arbitror arguendū, quod scribere ista tetrauerim, præsertim cū in defensione ueritatis fidei & eorū quæ fide concernūt, oēs sumus æquales, ut asserit Augustinus, & Thomas allegat. Nūc ergo iuxta tenorē articuli huius, probādum per testes idoneos, sanctosque doctores ac patres, quod Papa totū & uniuersali ecclesiæ præsit, sitque pastor, princeps, caput & dux super eam summī pontificij sui potestatem, & iurisdictionem ordinatam, ordinatè possidens super ipsam, ita quod ratione commissi sibi à Christo officij habet totam ecclesiā purgare, illuminare, p̄ficere, seu uerbo & ope pascere, quantum ipsi possibile fuerit: quod p̄ se nō potest implere, alijs debet committere, mediāte uel immēdiāte: qui idcirco in partem soliditudinis uocari dicuntur. Ait quippe Chrysostronus super illud, Sequere me: Si dixerit aliquis, Qualiter ergo Iacobus thronum assumpsit Ierolymorum? illud utique dicam, quoniā Christus Petrum orbis terrarum in thronum magistrum. Et iterū ait ibidem Chrysostronus: Magna Christus Petro prædixit, & orbem terrarum ei commisit, Theophilus quoque circa eundem locum testatur: In hoc quod dominus dicit Petro, Sequere me, cunctorum fidelium ei prælaturā instituit, & denuo in persona CHRISTI ait ad Petrum: Te nunc dirigo ad orbis pontificatum. Præterea super illud, Dicit simoni Petro Iesus, scribit Theophilus: Commissionem ouium mundi commendat Petro, & non alijs. Vbi & Chrysostronus ait: Præteriens dominus alios, Petro de talibus loquitur, puta de suis oibus pascendis. Eximius enim apōstolorū erat Petrus, & os discipulorum, & uertex collegij. Augustinus uero enū dicit ibidē: Confitentur Petro amorem suū, commendat Christus oues suas, dicens: Pascite agnos meos, tanquā non esset ubi ostēderet Petrus amorem suum ad Christum, nisi esset pastor fidelis sub principe pastorum. Denique, super illud, Sedens Iesus docebat de nauicula turbas, tangit Ambrosius, quod tota ecclesiā nauis est Petri: & quod nō turbatur illa quæ Petrum habet turbatur: illa, quæ Iudæa habet. Amplius, super illud, Assumpsit Iesus Petrum & Iacobum & Iohannem, asserit Damascenus: Petrum assumpsit, quasi præfidei futurū totius ecclesiæ: sed Iacobum assumpsit, tanquam moriturū pro Christo ante alios apōstolos: Iohannem uero, tanquā theologiam purissimū organum. Similiter super illud, Faciamus hic tria tabernacula, Damascenus disseruit: Non te dicit Petre dominus tabernaculorū, sed uniuersalis ecclesiæ constructorem constituit. Adhuc autem, super illud, Intuitus eum (scilicet Petrum) Iesus dixit, scribit Beda: Intuitus est eū non exterioribus oculis solū, sed & eter nō diuinitatis intuitu, uidit cordis eius simplicitatē & animi sublimitatē, cuius merito toti præferendus esset, ecclesiæ. Præterea, super illud, Ait autē ei (scilicet Christo) Petrus: Domine, ad nos dicis hanc parabolam, an ad oēs? ait Theophilus: Petrus, cui iam commissæ ec

1. Cori

Papa prin
cipis & ca
pituli ro
ti uniuersali
ecclesiæ.

Iohan. 21.

Theophilus

Iohan. 21.

Augustinus
Iohan. 21.

Lucæ 9
Ambrosius.

Lucæ 9

Lucæ 9.

Iohan. 1.

Lucæ 11.

Iohan. 18. clesia fuerat, quasi omnium curam gerens, inquit. At uero super illud, Dicit Petro ancilla ostiaria, scribit Chrysostronus: Petrus orbis terrarum doctor & magister, peccauit homo passibilis super omnes homines ordinatur, ut dum ipse in alijs uas recollet passiones, mitte eis se præbeat & benignus. Insuper, sup illud, Ascendit Simon Petrus & traxit rete &c. ait Gregorius: Petro sancta ecclesia est commissa: ipsi specialiter dicitur: Pasce oues meas. Porro super illud, Ego pro te rogavi ut non deficiat fides tua, Theophilus in persona Christi loquitur Petro: Tu aliquando conuersus confirma fratres tuos, quasi dicat, Postquam uenit gatio ploraueris ac poenitueris, corrobora ceteros. Hoc enim te decet, quia meum roborem ac petra ecclesiae. Hoc autem, ait Theophilus, intelligendum est non solum de apostolis qui tunc erant, ut roborarentur à Petro, sed & de omnibus qui usque in finem mundi futuri sunt fidelibus. Postremo, quidam deuotus ordinis nostri, tertio uolumine uitae Iesu Christi eò scripsit: Pastorem omnium fidelium, apostolorumque principem ac summum uicarium in tota ecclesia Christus Petrum praefecit, cum ei dixit, Pasce oues meas. Ex quibus omnibus auctoritatibus præin ductis sapienter pensatis, clarissime atque certissime patet, quod Papa toti ecclesiae praesidet, seu cunctis fidelibus simul sumptis: plenam ac potestabilem auctoritatem ac praesidentiam, potestatem & praelationem habens diuinitus super eam in terris, tam sub Christo, & secundum mensuram ac legem sibi à Christo praefixam, uidelicet in his quae ad pontificij sui officium seu magisterium pertinent, ita quod in talibus Papa est inter Christum caelo praesidentem, & inter totam ecclesiam in terris peregrinantem, medius & sequatur, tanquam immediatus & proprius Christi uicarius, ac totius ecclesiae uniuersalis pastor ac potestex, princeps, iudex & pater. Quae admodum eum quocumque episcopus papae subiectus, ad sua particularia ecclesia, quam totam iuxta officij sui exigentiam, habet purgare, illuminare, perficere, gubernare & iudicare, ita dominus Papa ad totam comparatur ecclesiam. Partes autem non constituit totum, nisi simul sumptae, cum dicat Boethius, In entibus aggregatis unius est forma. Sed & facile est probare, quod si Papa omnem seu quamcumque particularem ecclesiam habet purgare, illuminare, perficere, quod etiam uniuersalem & totam ecclesiam habet purgare, illuminare, perficere. Vnde eo ipso, quod Papa est summus communis pastor & pontifex totius ecclesiae, habet totam quantum ipsi possibile est, uerbo & doctrina modis, alijs pacere, purgare, illuminare, perficere. Cōuocatio quoque seu consistentia generalis concilij non derogat potestati papali, nec sedente generali concilio, Papa definit esse Papa ratione residentiae concilij. Vnde nec definit esse summus praelatus, pastor & caput ecclesiae in hoc mundo, quibus pro tunc quantum ad aliqua, aliter habere se debet quam temporibus alijs. Sed hoc nunc transigisse sufficiat, quoniam id, spiritus sancto praesente, clarius est pandendum. Ceterum: palam est, ea quae de Petri auctoritate & praesidentia dicta sunt, de successoribus quoque ipsius debere intelligi.

Articulus III. De mirabili excellentia & plenitudine potestatis domini Papae, ex uerbis sancti Bernardi ad Eugenium Papam, ex quibus praehabita confirmantur.

Bernardus de plenitudine potestatis Papae
 S Eundo libro de Consideratione deuotissimus ille Bernardus ad Eugenium Papam loquitur: Parem super terram non habes. Si ergo Papa super terram parum non habet, quem habet maiorem? Sed hoc infra magis tractandum est. Insuper scribit Bernardus Eugenio Papae: In dagemus diligenter quis sis, quam geras pro tempore personam in ecclesia dei. Quis es? sacerdos magnus, summus pontifex. Tu princeps episcoporum, tu haeres apostolorum, tu primatus Abel, gubernatus Noe, patriarchatus Abrahamae, ordine Melchisedec, dignitate Aaron, auctoritate Moyses, iudicatus Samuel, potestate Petrus, unctio Christus. Tu es cui clauis tradita, cui oues creditae sunt. Sunt quidem & alij celi ianitores & gregum pastores, sed tu tanto gloriosius, quanto & differentius, utrumque praeter ceteris nomen hereditasti. Habet illi assignatos sibi greges singuli singulos: tibi uniuersum creatum. Nec modo ouium, sed & pastor tu unius omnium es pastorem. Vnde id probem quae ris? Ex uerbo domini. Cui enim non dico episcoporum, sed etiam apostolorum sic absolute & indifere te totae commissae sunt oues? Si amas me Petre, pasce oues meas. Quas? Illius uel illius populos ciuitatis aut regionis, aut certe regni? Oues meas inquit. Cui non planum non de signasse alijs, sed assignasse oes? nihil excipit, ubi distinguit nihil. Et forte praesentes condiscipuli ceteri erant, cum committes uni, unitate oibus commendat, & in uno grege & uno pastore, secundum illud: Una est colubina mea, formosa mea, praefecta mea. Vbi unitas, ubi perfectio. Reliqui numeri perfectionem non habent, sed diuisionem, recedentes ab unitate. Inde est, quod alij singuli singulas sortiti sunt plebes, scientes sacramentum. Denique Iacobus qui uidebatur coluo

Cant. 6
 Vbi unitas,
 ubi perfectio.

columna esse, una contentus est Ierosolyma, Petro uniuersitate cedens: quo cedente, quod alter ingerat se Petri prerogatiue ergo iuxta canones tuos, alij in parte sollicitudinis, tu in plenitudine potestatis uocatus es. Aliorum potestas certis limitibus coarctatur: tua extenditur in ipsos, qui potestatem super alios acceperunt. Nonne si causa extiterit in episcopo concilio claudere, tu ipsum ab episcopatu deponere & etiam fatanæ tradere potes? Stat ergo inconcussum privilegium tuum tibi, tam in datis clauibus, quam in ouibus commendatis. Accipe aliquid, quod nihilominus prerogatiua confirmat: Discipuli nauigabant, & dominus apparere in littorescens Petrus quia dominus est, in mare se misit, & sic uenit ad ipsum, alij nauigio praenientibus. Quid istud? Nempe signum est singularis pontificij Petri, per quod non nauem unam, ut ceteri quicquam, sed seculum ipsum suscepit gubernandum: mare enim seculum est nauis, ecclesia. In de est, quod altera uice in stadio gradies super aquas, unicuique se Christi uicarium designauit: qui non uni populo, sed cunctis praesse debet. Si quidem aquae multae, populi multi. Ita cum quicquam ceterorum habeat suam, tibi una commissam est grandissima nauis, facta ex omnibus, ipsa uniuersalis ecclesia, toto orbe diffusam: tibi mundus est creditus, & omnium ecclesiarum sollicitudo relicta est tibi. Nonne ex his beatissimi illuminatissimi Bernardi eloquijs, luce clarius constat, quod totius ecclesiae pariter sumptis, Papa sit pastor, praelatus & pontifex, habes eam dirigere, gubernare, purgare, illuminare, perficere, atque eidem principalibus dignitates ac potestates ecclesiasticae, ut puta primatus, patriarchatus, episcopatus, ordo, auctoritas iudicialis, & papatus, in summo pontifice continetur: sed de hoc infra clarius est tractandum.

Articulus IIII. De potestate, dignitate ac praesidentia Papae secundum Thomam in Summa contra gentiles, & super secundum Sententiarum.

S ANctus Thomas III. libro Summae suae contra gentiles, de ista materia inter cetera scribit: Manifestum est, quod quousque populi fideles distinguuntur per diuersas dioceses & ciuitates, tamen sicut una est ecclesia, ita oportet esse unum populum Christianum. Sicut ergo in uno speciali populo unius particularis ecclesiae regitur unus episcopus, qui sit totius illius populi caput, ita in populo Christiano regitur, qui sit unius totius ecclesiae caput, scilicet Papa. Praeterea, ad unitatem ecclesiae regitur, quod oes fideles in fide conueniant. Circa uero ea quae fideles sunt, contingit quaestiones moueri super diuersitate aut sententiarum: diuidentur ecclesia, nisi in unitate per unius sententiam conseruaretur. Oportet ergo quod sit unius, quod totius ecclesiae praesit. Manifestum est autem, quod Christus ecclesiae in necessarijs non defuit, quae dilexit, & pro ea sanguinem suum fudit, cum & de synagoga dicatur per dominum: Quid ultra debui facere uicem meam & non feci? Non ergo est dubitandum, quin ex ordinatione Christi unius totius ecclesiae praesit. Praeterea, nulli dubium esse debet, quod ecclesiae regnum sit optime dispositum, ut puta per eum dispositum, per quem reges regnant, & legum conditores recta discernunt. Optimum autem regnum multitudinis est, ut regatur per unum: quod patet ex fine regentis. Pax enim & unitas subditorum, est finis regentis. Unitatis autem congruentior causa est unius quam multi. Manifestum est ergo, regnum ecclesiae esse dispositum, ut unius totius ecclesiae praesit, seu uniuersis praesideat. Si autem quis dicat, quod unum caput & unum pastorem est Christus, quod est unius ecclesiae spiritus, non sufficienter respondet. Manifestum est enim, quod omnia ecclesiastica sacramenta ipse Christus perficit: ipse est enim qui baptizat, ipse qui peccata remittit. Ipse est uerus sacerdos, qui se obtulit in ara crucis, & cuius uirtute corpus eius in altari quotidie consecratur: & tamen quoniam corporaliter non erat cum oibus fidelibus praesentibus praesentia liter, elegit ministris, per quos praedicta sacramenta fidelibus dispenseret. Eadem ergo ratione, quae praesentia corporale erat ecclesiae subtracturus, oportuit ut alicui committeret, quod loco sui uniuersalis ecclesiae gereret curam. Hinc est quod Petro dixit ante ascensionem, Pa-sce oues meas. & ante passionem, Tu aliquid conuersus, confirma fratres tuos. Et ei soli promissum est: Tibi dabo clauis regni caelorum, ut ostenderet praesentis clauis per eum ad alios deriuanda, ad conseruandum ecclesiae unitatem. Non autem dici potest, quod et si Petro dignitatem hanc dederit, non tamen ad alios deriuat. Manifestum est enim, quod Christus ecclesiam sic instituit, ut esset usque ad finem seculi duratura, secundum illud: Super solium Dauid & super regnum eius sedebit, ut confirmet illud & corroboret in iudicio & iustitia, amodo & usque in sempiternum. Manifestum est ergo, quod ita illos qui tunc erant in ministerio, constituit, ut eos praesentis deriuaret ad posterum pro utilitate ecclesiae, usque ad seculum finem praesentem cum ipse dicat: Ecce ego uobiscum sum oibus diebus usque ad con-summationem seculi. Per hoc autem excludit praesumptuosum errorem quorundam, qui se subducere nituntur ab obedientia & correctione Petri, successoris eius Romanum pontificem, uniuersalis eccle-

Iohan. 21.

Vna est ecclesia catholica, cuius est praesens papa

Matth. 18.

Iohan. 21.
 Lucae. 22.

Matth. 9.

Matth. 28.

fiat pastor esse non recognoscens. Hæc oia sunt uerba Thomæ loco præallegato, in qui bus clarissime asseritur & probat, qd Papa uniuersæ præsit ecclesiæ, & toti multitudini Christi anoz præsideat: qd patet, qd nō solū quacunq; particularē ecclesiā habeat purgare, illuminare, pfcere, gubernare & iudicare, sed etiā uniuersalē ac totā ex oibus resultat seu adu natā. Veruntū in his uerbis Thomæ præhabitis aliqua continentur, quæ sanū regunt intel lectū, ut q; ait Chrm soli Petro promississe: Tibi dabo clauēs regni cæloz: & q; ptās clauū per eū ad alios deriuata sit. Hoc q; ppe quidā sic accipi uolunt, q; cæteri quoq; apli à Pe tro & per Petrū, & nō immediate à Chro ptatem clauium sint sortiti. Idcirco de hoc infra plenius loqui oportet. Amplius, super II. Sententiæ distinctione ultima asserit Thomas, q; ptās superior atq; inferior dupliciter se habēt: aut ita, qd potestas inferior ex toto oriā ā ptate superioris; & tunc tota uirtus inferioris fundatur sup uirtutē superioris: & ita se habet potestas dei ad oēm ptatem creatā: sic etiā se habet ptas imperatoris ad ptatem procō sulis, itē q; ptās Papæ ad oēm spūalem potestatem in ecclesiā: quia ab ipso Papa grad⁹ digni tatū diuersi in ecclesiā & disponūtur & ordinant; unde eius ptās est qddam ecclesiæ fun damentū. Secūdo, potestas superior & inferior ita se habēt, q; ambē oriūtur ex una quadā summa ptate, quæ unā alteri subdit secundū qd uult: & tunc una non est superior alia, nisi in qbus una supponitur alteri à suprema potestate. Sicq; se habent potestas archiepi sco pi atq; episcopi, descendentes à Papæ ptate. Hæc eadē Durādus de S. Portiano, scribit super II. Sententiā. Insup asserit Thomas, q; spūali ptati secularis ptās in Papa coniūgitur, qui utriusq; potestatis (uidelicet spiritualis & secularis) plenitudinē tenet & apicem. Vnde si ra tionale eē perspexerit, regē ignauū poterit regno priuare, & digniori illud præstare, sicut cōstita aliq; peractū, prout infra clarius deducet. Postremo, & hoc plenius infra scrutā dū ac discutiendū est, qd Thomas affirmat oēm spūalē ecclesiæ ptatē ex toto à Papa oriri.

Articulus V. De dispositione ecclesiasticæ hierarchiæ instar hierarchiæ angelicæ, se cundū diuū Dionysiu, S. Bernardū, B. Thomā & Hugonē de S. Victore: ex qbus probatur, quod in tota ecclesiā unus summus præsideat pontifex.

PRimo capitulo Angelicæ hierarchiæ Magn⁹ Dionysius ait: Sācta ordinatio dei di gnata est facere in sam sanctissimā hierarchiā imitatricē Angelicæ hierarchiæ. Ea denoz Ordinationes (inqt) congregationū sensibilium ordinatē dispositionē, imagi nes sunt ordinationū quæ sunt in cœlestibus ordinibus, ad dei imitationē ordina tis. Itaq; sicut in tota triumphantī ecclesiā, atq; in tota Angelicā hierarchiā est unus sum mus omnibus præsidens, scilicet deus ita in militanti ecclesiā seu ecclesiastica hierarchiā est unus summus Christi & dei uicarius, uniuersis & singulis fidelibus, ut puta toti & uni uersali ecclesiæ præsidens, scilicet Papa. Porro, ut III. capitulo Angelicæ hierarchiæ Dio nysius docet: Hierarchiā est sancta rationaliū personaz congregatio, per gradus atq; offi cia ordinate distincta, cū sciētia & opatione sibi cōpetenti, ad dei conformitatē (prout ipsi possibile est) assimilata, atq; p illuminationes sibi diuinitus infusas, iuxta unius cuiusq; capa citatē, ad dei imitationē sursum acta. Septimo autē capitulo Angelicæ hierarchiæ testatur Ordo hierarchiæ est, alios purgare, alios purgari; alios illuminare, alios illuminari; alios p ficere, alios perfici. Quoz uero sit purgare, illuminare, pficere: quoz item purgari, illumi nari, perfici, III. capitulo Angelicæ hierarchiæ docet: Cuius ordo (inquies) hierarchiæ est, ut inferiores purgentur, illuminentur & perficiant; superiores uero purgēt, illuminent, at q; perficiant inferiores suos. Vnde & IX. Angelicæ hierarchiæ capitulo ait: Gñaliter à deo ordinatum est, ut inferiores per superiores participent illuminationibus diuinis. Itaq; ex his certissime innoteat, q; eo ipso quo Papa toti præest ecclesiæ simul acceptæ, quemad modum deus toti cœlesti præsidet curiæ simul sumptæ, competit Papæ ratione sui officij totam ecclesiā purgare, illuminare, pficere, gubernare & iudicare, plenam habēs pote statē & iurisdictionem super eam; tamē secundū mensuram & legem sibi diuinitus præsi tuta, cui subijci debet: qua si recedat, obediendū est deo magis q; ipsi. Præterea his cōcor dat, quod tertio libro de Consideratione sanctus Bernardus ait: Non uilem reputes hanc formam, scilicet ecclesiasticam ordinationem, quia in terris est exemplar habens e cœlo. Neq; enim filius potest facere quicquam, nisi quod uiderit patrem facientem, præsertim cum ei sub Moyſi nomine dictum sit: Vide omnia facias secundum exemplar, quod tibi in monte monstratum est. Videbat hoc qui dicebat, scilicet Iohannes in Apocalypsi: Vidi ciuitatem sanctam Ierusalem, nouam, descendentem de cœlo, à deo paratam. Ego em pro pter similitudinem dictum reor, quod sicut illic Seraphin & Cherubin & cæteri, qui usq; ad

hierarchia quid.

Bernardus.

Iohan. 5. Exod. 25. Apoc. 21.

ad Archangelos & Angelos ordinantur, sub uno sunt capite deo: ita hic quoque sub uno summo pontifice primates uel patriarchæ, archiepiscopi, episcopi & reliqui sunt in hunc modum. Non est parupendendum quod & deum habet autorem, & de cœlo ducit origi nem. Insup S. Thomas 4. libro Summæ contra gētiles sic arguit: ecclesiā militans ab ecclesiā triūphante p similitudinē deriuatur: ad quod allegat auctoritates iam in vbis b. Bernardi præhabitis in Ecclesiā triumphantī præsidet unus, q; etiā præsidet in toto uniuerso, scilicet deus: ergo & in ecclesiā militante unus est q; præsedet uniuersis, ut puta Papa. hinc Iohelis priō dr: Congregabunt filij Iudæ & filij Israël pariter, & ponent sibi caput unū. De niq; sup angelicā hierarchiā multa de hæc re scribit Hugo de S. Victore, inter cætera dicēs: Quia per uisibilia conuenienter inuisibilia demonstrātur: idcirco diuina sapiā quæ oia dis poluit, & ad similitudinē angelicæ hierarchiæ, quæ inuisibiliter ordinata erat in cœlis, hu manā hierarchiā uisibiliter formauit, ut essent quoq; in hoibus sicut in angelis potestates & principatus, sancti uidelicet, cōuenientissime coordinati sub uno. Albertus quoq; in libro de quatuor cœquæuis multa pulchra de hæc ipsa cōscribit materia, quæ breuitati studēs omitto, præsertim cū ad demonstrandum propositum, ista sufficere & supflucere uidean tur: qbus tñ id adijcio, quod nono ecclesiasticæ hierarchiæ cā. Dionysius loquitur: Nostra hierarchia per ordines diuinitus angelicæ hierarchiæ conformat, & ad dei imitationē ac deiformes angelicæ hierarchiæ distinctiones, ut mortalibus congruit, continetur.

Thomas.

Hugo.

Albertus.

Articulus VI. De potestate & excellentia Papæ, atq; de casibus ad ipsum speciali ter pertinentibus ex Raymundo, & ex Summa Pisana, item ex Summa confessor.

VT uitetur prolixitas, quæ in tribus præactis habent autoribus, utio de creui ar ticulo recitare, præsertim quia pro maxima parte coincidunt: sed & Summa Pi sana casus à Raymundo positos allegat, & aliquos sup addit. Porro, in sūma con fessorum adhuc quædam adduntur, idcirco ex ea magis hæc sumpsi: allegatio nes uero quas ex iure copiose allegant, ad uitandā prolixitatem omitto, potissime quia præ fati libri ubiq; habentur, & in eis has inuenire in promptu est. Itaq; dicunt, quod Papa est summus inter omnes ipse enim plenitudinem habet potestatis, alij partem sollicitudinis. Item, licet alijs apostolis dixerit dominus ut laxarent retia, soli tamen Petro dixit: Dne ist altum: & ei soli præcepit ut piscaretur hamo: per quod eius præeminens potestas ac iurisdic tio designatur. Item quoniam ipse specialiter est uicarius Iesu Christi, & quodammodo maior homine, minor deo: ideo aduertendum, quod quædam ad eū adhaerent Papæ & se di apostolicæ, quod non possunt per alios expediri, nec transeunt etiam eum generali mādato, nisi specialiter demandentur. Sunt autem hæc: Questio fidei, translatio episcopi uel electi confirmatio, depositio episcopi, acceptatio, renuntiatio episcopi electi uel confirma ti, exemptio episcoporum, restitutio depositorum ab ordine. Iudicialis diffinitio uel inter pretatio suorum priuilegiolorum: & idem secundum Hostiensem, si dubitetur de rescripto apostolico, scilicet contentioso, ita quod ab alio per uiam rationis solui non possit. Idem se cundum Hostiensem de interpretatione statuti facti per legatum, cuius iurisdictione fini ta est, nec aliquis ei successit: Mutatio sedis episcopalis, construere de nouo sedem episco palem, subijcere unum episcopatum alteri, diuidere unum episcopatum in duos, unire du os episcopatus in unum. Commutatio uoti Ierosolymitani. Solus Papa potest concedere, ut quis ueniat contra uotum uel iuramentum licitum, uel de quo dubitatur an sit licitum uel illicitum, quod intelligitur secundum Gulielmum, solum in arduis. Solus potest dispē sare regulariter in criminibus: solus potest consuetudinem ecclesiæ circa religionem amo uere, ut de carnibus non comedendis & huiusmodi. Solus potest generale concilium ce lebrare. Solus potest condere legem seu Canonem generalem. Solus potest personam ec clesiasticam suo iure priuare. Solus potest concedere præbendam & ecclesiā non uacantem: & licet hoc legatus à latere missus non possit, potest tamen sibi retinere primo uacantem ecclesiā secundum Hostiensem: & hoc, si ecclesiā illa habeat patronum ecclesiasticū secus si secularis esset. Solus potest excommunicatum à se, absoluerē. Solus potest excom municatum à suo legato, qui nolebat obedire diffinitiuæ sententiæ, absoluerē, si steterit in excōicatione p annū. Idem est de excōicato à legato, uel de legato, cuius iurisdictione expira uit, & cui nullus successit. Solus cognoscit simpliciter appellatione remotā quæ ut dicit Ho stienfis, ab ipso appellari nō potest, & ipse solus sic causas committit appellatione remota.

Papa plenē diuinitatem habet potestatis. Luc. 5.

Papa maior homine, minor deo. Casus in quibus solus Pa pa disponit aut dispensat.

Solus cognoscit de causis ad eum delatis per appellationem uel relationem solus ordinat diaconum, quem ipsemet ordinat subdiaconi. Solus concedit pallium, uel scdm Gullielmū & glossam, etiam illi, q̄ concedēdi habet priuilegium, ut patriarche. Solus dispensat cū bigamo: solus dispensat cum illegitime nato, uel defectum ætatis habente, ut promoueaf ad dignitatem ecclesiasticam, personatum uel curam animarum: similiter cum illo qui nō est in sacris, uel aliās de iure indignus ut in episcopum promoueatur. Idem potest etiā dici de omnibus defectibus quantum ad promouēdos in episcopos: Nam sacrilegus infans est, dubitatur utrum dignus sit quem princeps elegerit. Solus dispensat ut aliqui habeat plura beneficia curam animarum habentia, uel plures dignitates uel personatus in eadem ecclesia, licet curam non habeat animarum. Solus utitur pallio, semper & ubiq̄. Solus potest cōferre ordinē subdiaconalē die dñico & alijs precipuis festis. Solū ad eum appellatur, omnis alijs iudicibus in re medijs. Additq̄ Hostiensis, q̄ legatus idem uidetur habere priuilegium, quod obtinet tñ de consuetudine, similiter patriarcha. Solus absoluit excomunicatum sciens comunicando cum illo, si per hoc intendit eum absoluerē. Dicitur tamē, q̄ si papa saluat aliquem excomunicatum in literis, non propterea habēdus est pro absoluto, quia huiusmodi literę impetrantur aliqñ per subreptionem. Item maiora negotia ad eum sunt referenda, & iste casus plures sub se continet. s. dispensationem in Symonia & homicidio uoluntario, & cum illo qui in excomunicacione celebravit uel recepit ordines. Addit etiam Hostiensis alios casus, ut quod complet defectum regis, regno uacante in imperatoris, uacante imperio, secundum Hostiensē quoq̄ non iudicatur papa de aliquo, nisi de heresi: & hoc uerū dicitur, nisi se submittat iurisdictioni alterius. Item ipsemet seipsum deponit. Prohibet etiam fieri professionem in religione infra decimū octauum annum: quod tñ ibi speciale est, propter loci asperitatem, sed secuse est alibi, ut dicunt Innocentius & Bernardus ibi in glossa: quia profiteri possunt post annos pubertatis tam masculi q̄ feminae. Item ad solum papam p̄tinet dispensatio cum irregularibus. Item electum in imperatore confirmat, consecrat, aut cassat, uel etiam imperatorem deponit. Et quādo cumq̄ princeps secularis, si fuerit negligens & inutilis circa regnum & iustitiam, uel circa hæresum extirpationem, potest p̄ papam deponi. Vnde Zacharias papa deposuit Lodouicū regem Francorum, & Innocentius tertius Ottonem imperatorem, & Innocentius quartus Fredericū impatorem. Item pronuntiat electionem que nō dum facta est, si fiat, irritam fieri & inanē. Solus habet canonizare sanctos. Item q̄ ualet, facit non ualere, & cōtra. Item nulli legi subiacet: decet tamen eum iura seruare. Sentētia etiā eius ius facit. Potest monachū contra uoluntatem tam suam q̄ abbatis de clastro extrahere, & alicum episcopum uel principi in uocium assignare, uel secum tenere. Item in matrimonio in multis casibus ipse solus dispensare potest, ut in gradibus prohibitis: Potest quoq̄ laxare & artare matrimonij impedimenta. Item ordinatur eodem die quo consecratur. Insignia episcopalia concedere potest abbati bus. Item laico concedere potest spūalia, sicut ius eligendi. Concedit secundum quosdam presbyteris, ut christiari possint infantes in fonte. Summum in ecclesia tenet locum, estq̄ plenus uicarius Christi. Plures etiam casus includunt in suprā dictis. Notandum quoq̄, q̄ licet Hugo notauit, q̄ papa potest concedere simplici sacerdoti, q̄ confirmet & quod cuiusma conficiat, & omnes ordines conferat præter episcopalem quem nō habet: & quod uirginēs consecret, & quod etiam concedere possit diacono conferre diaconatum ordinesq̄ minores: & cuilibet habenti ordinem, possit concedere quod conferat illum ordinem: posset etiam, ut dicit, concedere diacono uel inferiori clerico & laico, quod cōsecrēt uirginēs: si tñ talis consecratio posset fieri absq̄ Missa, aliās non: & eandem opinionem etiā Raymundus ponit. Verum tamen secū dum quosdam, tutius est dicere, quod ea quæ sunt ordinis, nō potest alijs demandare qui non habent ordinem, qui exigitur ad exequēdum id quod de mandatur: sed ea quæ sunt iurisdictionis, potest. Thomas sup̄ quartū Sententię dist̄ septima dicit, quod probabilius dicitur, quod papa potest committere sacerdoti, quod confirmet, sed non alteri: quia hoc p̄tinet ad p̄fectionem corporis mystici, sup̄ quod papa habet plenitudinem potestatis: sed non posset simplici sacerdoti committere quod ordinaret alium in sacerdotem: posset autem committere simplici sacerdoti conferre ordines minores. Postremo in his multa iam dicta sunt, que intelligentiam sanam requirunt, ut quod papa nulli subiacet legi, & quædam similia, de quibus clarius erit loquendum.

Articulus VII. De excellentia, potestate ac p̄sidentia Papæ secundum Bonauenturam & Durandum de sancto Portiano, itemq̄ secundum Durandum

dum, qui fuit ordinis sancti Francisci.

Dector deuotus dominus Bonauentura in Breuiloquio suo sexta parte duodecimo capitulo ait: Excellentia quanto magis descendit, tanto plus dilatur: & quanto magis ascendit, tanto magis unicitur. Hinc est quod plures sunt episcopi, pauciores archiepiscopi, paucissimi patriarche, & unus pater patrum, qui Papa merito appellatur, tanquam unus, primus & summus pater spiritualis omnium patrum, in dō omnium fidelium hierarcha precipuus, sponus unicus, caput indiuisum, p̄titer summus, Christi uicarius, fons, origo & regula cunctorum principatum ecclesiasticorum, a quo tanquam a summo deriuatur ordinata potestas, usq̄ ad infima ecclesiæ membra, secundum quod exigat præcellens dignitas in ecclesiastica hierarchia. Deniq̄, Durandum de sancto Portiano, doctor & frater ordinis Prædicatorum, super secundum Sententiarum inter cetera scribit: Omnis potestas iurisdictionis ecclesiasticæ deriuatur à Papa, præsertim quantum ad illa, ad quæ Christiani tenentur, etiā si proptia sponte non obligarent se. Iterum ait: A potestate Papæ dependet omnis potestas ecclesiastica, sicut à potestate imperatoris in imperio dependet omnis potestas secularis. Itemq̄, Philosophus primo Politicę dicit, quod in omni pluralitate ordinata naturale est atq̄ expediens, quod unus omnibus principetur, & ceteri sint subiecti: in hoc autem consistit ordo & ratio p̄lationis: ergo ordo est in hominibus secundum debitum rationis ac diuinæ ordinationis. His uerbis Durandi concordat quæ alter Durandus asserit in sua Summa distinctione prima circa principium, dicendo: Christus singulariter dixit Petro: Tibi dabo clauēs regni cælorum: ad denotandum ecclesiæ unitatem, & ut omnes à Petro, & à quolibet suo successore acciperent suæ posteritatis originem, eiq̄ in omnibus tanquam membra capiti obedirent: & hoc patet uicesima quarta quæstione prima c. quicumq̄, & in c. loquitur. Kur sus testatur prima distinctione: Solus Papa habet plenitudinem potestatis plene liberam, quantum ad omnes homines qui sunt uel esse possunt, & quantum ad omnia peccata, que possunt ab homine perpetrari: Prælati uero inferiores habent potestatem liberam, sed aliquo qualiter limitatam tam quantum ad personas, quam quo ad peccata. Insuper dicit: Theaurum ecclesiæ de quo dantur indulgentiæ, nullus disp̄sare potest nisi illi, qui uice Christi spirituale matrimonium contrahunt cum ecclesia, ut Papa, qui est sponus uniuersalis totius ecclesiæ: & fratres sui episcopi, contra contrahunt spirituale matrimonium cum aliqua particulari ecclesia. Papa quoq̄ potest ubiq̄ indulgentiam dare, quoniam habet potestatem plenariam super thesaurum ecclesiæ, & ad ipsum pertinet totius uniuersalis ecclesiæ cura. Præterea ex doctoribus istis possem utiq̄ multo plura hanc materiam concernētia allegare, sed breuitati studendum est. Vnde ex omnibus iam inductis certissime innouescit, q̄ dominus Papa habet totam militantem ecclesiam pariter sumptam gubernare ac iudicare, purgare, illuminare, perficere, atq̄ eidem præcipere legemq̄ condere tanquam summus pastor, pater & pontifex, p̄ses & iudex ipse in terra, plenā habēs super ipsam autoritatē, potestatem & iurisdictionē in his, in quibus Petro succedit, & in quibus Christus suas ei uices commisit, hoc est, secundum mensuram & exigentiam sui officij, seu in his quæ magister suū concernunt: & istud asserere in nullo, prout infra deo p̄stante ostendam, derogat aut obuiat autoritati generalium conciliorum. Hinc nempe Alanus ad Clementem Papam scribit, q̄ habet totum mundum illuminare. Et Nicolaus de Lyra super illud, Sequere me, asserit: Committitur Petro super ecclesiam uniuersalem regiminis officium. Et denuo super illud, Sic eum uolo manere, loquitur exponendo: Non uolo eum, puta Iohannem sequi me, quantum ad prælationis officium in regimine uniuersalis ecclesiæ tecum. Plura demum similia sup̄ euangelistas scribit Nicolaus de Gorra. Quid autē est uniuersalis ecclesia, nisi tota & una, cōmunis ecclesia ex oibus particularibus ecclesijs cōstans, resoluta seu cōgregata: Nō ergo ditaxat quæcunq̄ particularē ecclesiā habet Papa purgare, illuminare, perficere, qd̄ hucusq̄ sp̄aliter uolui demonstrare: q̄ aliter dicit, dispositio & ordinē ecclesiasticę hierarchie, iuxta diuini Dionysij documenta, nō satis subtiliter cō

Articulus VIII. De subordinatione, limitatione & subiectione (siderasse censet, potestatis seu autoritatis Papalis sub uoluntate, lege atq̄ imperio Christi.

Multa dicta sunt de eminentia, potestate & p̄sidentia summi p̄fificis, que nisi sapiēter intelligant, occasione ministrabūt erroris, sicut & ita quibusdam de uationis ac delirationis fomite occasionaliter ministrauerūt: qm̄ in ordinata affectio rōni unita, facit eā sub cōi ueritatis dicto male subsumere: q̄ rōnem prius in

Nota.

Casus in quibus solus papa disponit aut dispensat.

Bonauentura,

Vnus pater patrum Papæ.

Durandus,

A. Papa dependet ois potestas ecclesiastica.

24. q. 1. c. qui cumq̄ & c. loquitur.

Prælati infra Papā habent limitatā potestatem.

Papa gubernat, & iudicat totā militantē ecclesiam.

Alanus,

Iohann. 11. Iohann. ult.

Vniuersalis ecclesia quæ est.

Pam qd. fecundū Ambrosium.

Mart. 7 Tob. 4

Papa subiacet legi diuinae. Mart. 19.

Iohann. ult.

Hierarchia.

Nota.

Bernardus

Thomas.

intus in seipsa deordinat, trahit, excaecat. Itaq; magnifica quae de potestate Papae induta sunt, ita sumēda non sunt, quasi Papa nulli subiaceret legi, nulli precepto, nulli superiori, nulli precepto, nisi sic esset, nunq; peccaret nec posset peccare: cum iuxta Ambrosium, Peccatum sit legis diuinae transgressio. Itaq; Papa in primis subiectus legi naturae, ut faciat alteri quod sibi rationabiliter uult fieri, aut in casu fieri uellet; nec faciat alteri quod sibi rationabiliter non uult nolle, uel fieri, cum Christus in euangelio dicat: Quae uultis ut faciat uobis homines, haec & uos facite illis. Et sermō est: Quod tibi non uis fieri, uide ne alteri feceris: gra nāq; naturam non tollit, sed perficit; quem admodum nec peccatum destruit, sed inficit eam, prout quarto capitulo de diuinis nominibus beatissimus Dionysius in clytēro cōtinat, docet & asserit. Augustinus quoq; Thomas & ceteri eū concorditer sequuntur. Itaq; dōna grae & euāgelica lex non excipiunt hominē ab obseruatione legis naturae, naturalis scilicet rationis. Rursus Papa subiectus legi diuinae & euāgelicae legis preceptis, nō solum ut ea ab alijs subeat faciatis impleri, sed etia ut eadem impleat ipse, astrictus generalis illi Christi mandato: Si uis ad uitam ingredi, serua mandata: imō non uerbo trā, sed & facta laudabili, uirtuosa exemplariq; uita pascere debet gregē seu oues Christi propter quod secūda Gregorium & alios sanctos, Christus ter locutus est, iussitq; Petro, Pasce oues meas. In sup non excipitur Papa à communi illo uerbo sanctorum: Quo gradus est altior, eō ruina est maior, imō quo pluribus est prelatas, eo sollicitior ac uirtuosior esse debet, exēplariq; in cunctis. In sup, Papa non ita est iudex aut dñs, pastor & legifer, quin superiorem habeat dominum & iudicē, pastorem & legislatorem, cuius ipse est seruus & subdit, ouis & obediens: cum ergo sit Christi uicarius ac minister, secundum Christi legem, testimonia & precepta in cunctis se regere ac procedere debet, ut sit tanto timorator, quanto est maior: aliter nec à peccato excusaretur, nec ei obtemperādum consisteret in his que legē & fidei Christi directe contrariantur. Porro, q; haec ita se habeāt, p doctores ac testes cōprobabo idoneos: Ait em̄ diuinus Dionysius tertio angelicę hierarchiæ capi. Illicitum est tam superioribus qui p̄ficiunt in omni hierarchia angelica, tam inferioribus qui p̄ficiuntur ab illis, aliquid operari, preterq; singulis ordinatum est: à deo principe p̄fectionis. Necessaria enim eis est diuina ordinationis obseruantia, ut in suae felicitatis statu p̄sistant, & deo proportionabiliter conformentur. Insuper, primo ca. ecclesiasticę hierarchię testatur: Hierarchia designat uirtutū diuinum, in deo manentem, qui est peritus sanctę cognitionis, in quo omnis doctrina ad propriam pertinentem hierarchiam munde perficitur. Cum ergo Papa sit summus hierarcha in militanti ecclesia, maxime spectat ad eum, ut diuinitus reguletur, & deo per obedientiam cōformetur, atq; quę docet efficaciter operetur. Hinc quarto Ecclesiasticę hierarchiæ ca. beatus Dionysius fortissime tractat, ut alios instruere nō p̄sumat, qui quod docet non fecerit, & quod docens ac p̄siciens tantę debet perfectionis cōsistere, ut de sua plenitudine alijs possit cōdicare. Hinc Papę copiosissima illuminatio necessaria est, quā ut fortiat purgari p̄cipue indiget, & deo in omnibus subdi. Preterea septimo Ecclesiasticę hierarchiæ ca. dicit, Nra hierarchia expellit à se inordinationē & cōfusionem atq; in suis ordinibus conseruat bene ornatam ac stabilem ordinationē iuxta singulorum ordinum congruentiam. Postremo, primo de diuinis noibus ait ca. Nos sequentes leges hierarchicas, ut scilicet quilibet inter proprios se exerceat terminos ad diuina, quibus legibus gubernantur ordines oēs angelici. Itaq; si in triumphanti ecclesia nullus beatorum tantę est excellentiæ, qui diuinitus sibi p̄stitutam audeat transgredi legem, quomodo in militanti ecclesia alicui hoc licebit, p̄sertim homini mortali ac fragili? Hinc quoq; sanctus Bernardus libro de Cōsideratione ad Eugenium multipliciter exhortatus est eum, ut quanto altioris est gradus ac potestatis, tanto maioris sit uideat esse perfectionis, & quod legibus Christi maxime obedire tenetur. Reprehendit quoq; eundem, q; militarem non rexit ecclesiam secundum imitationem triumphantis ecclesię, eo q; aliquos inferioris subtraxit ab obedientia superiorū suorum: uidelicet abbates quosdam ab obedientia episcoporum, atq; episcopos quosdam ab obedientia archiepiscopos, archiepiscopos quoq; ab obedientia patriarcharū suę primatum, cum tñ in choris angelicis semper ordo inferiori superiori ordini subiectus permaneat. Amplius de hac re sanctus Thomas subtiliter tractat in Summa contra gentiles libro 3. ca. 105. ubi ostendit quōd in angelis potuit esse p̄t̄m inter cetera sententialiter dicēs duo: Primum est, q; quia angelus non fuit sibi p̄sifinis, sed ad altiorē ac alium finem ordinabatur, potuit ab illo deficere & peccare, non ordinando proprium bonū, & suam perfectionem in ultimum debitum supremumq; finem, sed pro

sed proprio bono inhaerendo ut fini. Secundum est, q; dum aliquis pluribus superioribus subest, quos unus tenetur alteri esse subiectus, potest recedere ab uno superiori illoq; non recedendo ab alioque admodum miles qui subest regi & duci militis. Si ergo unus superiorū recedat à lege & ordine superioris cui subdi tenetur, ille qui ambobus fuit subiectus, licite imō & uirtuose potest se auertere à superiori illo, qui suo superiori non manet obediens & subiectus, & cōuertere se ad supremum superiorem, nam & uitio non esset alter se haberet ordo equidem inferioris principij dependet ab ordine superioris. Itaq; hæc ad propositum applicādo, cum finis papę sit deus, & eius adhæsiō siue fruitio, si se ad deū & eius honorificentiam non ordinauerit, culpe obnoxius erit, proprium bonum seu commodum aut honorem intendendo siue querendo. Rursus cū Christiani tam papæ q; Christo, cuius uicem gerit papa, teneantur esse subiecti, si papa Christo non manet subiectus, Christiani ei obedire non debent in his, in quibus contra legem atq; doctrinam sibi à Christo p̄fixam procedit ac agit uel iubet in talibus quippe potestate sua abutitur & resistē dum est sibi ordinate, quē admodum Paulus in faciem resistit Petro, utiq; non pro mortali sed ueniali peccato. Nec hoc est repugnare aut superiori inobedire proprie loquēdo, sed eius abusu nō parere, & deo sancto & infallibili magis q; homini aperte & inexcusabiliter deuiantē obedire ac adhærere. Quod in Actibus Petrus ap̄ls docet esse agendū, atq; in ueteri testamento sancti p̄phetę legunt egisse, reges & sacerdotes sacrilegos cōstantissime arguendo, sicut in libris Regū ac Paralip. & itē in Ieremia & Amos clarissime legit. Verū tamē iuxta apostolica documenta prelati principibusq; iniustus parendū est, dū modo cōtra deum & ægatē nil iubeant. Postremo de hac subiectione, qua oīs creata mens legi diuinae debet esse subiecta, Hugo & Albertus super uerba beati Dionysij præin ducta puichre loquuntur quia hæc plana sunt, ad difficiliora est proferandum.

Articulus IX. Qualiter liceat summo pontifici dispensare.

DE plenitudine potestatis papę iam dicta sunt plurima: ueruntamen q; corā deo non liceat ei ea uti ad libitum suum, sed solū debeat ea uti sapienter, pie ac iuste, iam clarius est pandendū. Porro cū Christus fateat: sicut mādātū dedit mihi pater, sic facio: & alibi, Non ueni ut faciā uoluntatē meam, sed uoluntatē eius qui misit me: quanto magis papa deo in omnibus obedire ac subijci debet, & in stat dei potestate sibi cōcessa uti tātūmodo ordinate, sapientia seu discretione ipsum in oibus dirigente, charitate mōnēte, pietate, iustitia, ceterisq; uirtutibus ipsum ad rite agendū p̄ficiētib; atq; tractantibus, ut sic agat sicut approbat deus: dispensandi nāq; potestas in summo cōsistit potestice ceterisq; prelati, non sicut in dño aut principali principio, sed tanq; in ministris & instrumentalibus causis atq; uicarijs, p̄cepto & domino superioris imō summi dei subiectis, qui eis potestātē largitus est in ædificationē, id est, ad hoc ut ea rationabiliter ad subiectos salutē utantur: non in destructionem, id est, non ut ea abutantur ad animarū perditionem: imō hoc diuinitus eis prohibitū est ab illo, cui omne iniustum inordinatumq; displicet, cum essentialiter sanctus & sapiens sit. Minister nāq; & instrumentalis causa moueri & agere debent secundum directionem & uoluntatem dominatoris ac principalis artificis. Vnde ut dispensatio ualeat atq; à culpa coram deo excuset, necesse est ut secundum summi legislatoris omnipotentisq; dei uoluntatem exhibeatur, puta ex rationabili causa absque iuris iniuria, prout sanctus Thomas in Secunda secundę quæstione 88. alijsq; doctoribus concorditer scribit. Hinc Gulielmus Parisiensis differuit A multis prudentibus dicitur, quod dispensatio est ius, & non iuris diminutio aut derogatio seu eius in aliquo læsio. Causa siquidem propter quam dispensatio fit, facit proculdubio ut iustum sit quod indulgetur: alioquin non dispensatio, sed iuris dissipatio esset. Hinc alijs dicunt, quod dispensatio aliud non est, quā latentis & uirtualis intentionis ipsius legislatoris expressio, ita quod si ille adesset, ipse stante tali rationabili causa dispensandi, sic iudicaret agendum ac dispensandum, imō sic ageret. Idcirco secundum hæc per dispensationem mutatur materiale legis, non eius formale. Nempe formale legis est intentio legislatoris, quæ est principale principalius que pensanda in lege. Porro secundum Hostiensē, dispensatio est misericors relaxatio rigoris iuris, in causa per eum ad quem pertinet canonicè facta. Et sic, ait Durandus super Sententias: dispensatio designat amotionem obligationis iuris in casu quantum ad aliquem uel aliquos, quod absque rationabili causa fieri non licere omnibus constat. Talis uero rationabilis causa dispensandi à doctoribus ponitur duplex, uidelicet urgens necessitas, & uera ac manifesta utilitas: quorum si neutra affuerit

Quando papæ nō sit obediendum

Act. 5

1. Pet. 2

Iohann. 4 Iohann. 5

Dispensatio qd secundū Gulielmū Parisiē.

Dispensatio sc. cū Hostien.

Dispensandi causa duplex

affuerit, non dispensatio sed dissipatio iuris erit, & nec dispensator nec dispensationem sciens erit a culpa immunis. Hinc sanctus Bernardus scribit Roberto monacho suo atq; cognato, qd de licentia papae relicto pristino ordine Cisterciensiu rigorosiore, ordine Cluniacensium introit leniorem; Non tibi frustra quis blandiatur de dispensatione apostolica, cuius conscientiam tenet ligatam diuina sententia. Deniq; idem Bernardus pro quadam culpa Eugenium papam tertio libro de Consideratione fiducialiter increpas inter cetera ait. Sic agendo probatis uos habere plenitudinem potestatis, sed iustitiae forte non ita facitis hoc quia potestis, sed utrum & debeatis, quae sitio est. Honorum & dignitatum gradus & ordines quibus suos seruare positi estis, non inuidere aut tollere. Quomodo non in decem tibi o beatissime papa, uoluntate pro lege uti: & quia non est ad quem appelleris, potestatem exercere, negligere rationem: Tu ne maior domino tuo qui ait: Non ueni facere uoluntatem meam: Quam non minus deiectioni elati animi est, ueluti rationis expertem, non pro ratione sed pro libitu agere: nec iudicio agi, sed appetitu. quid tam bestiale: Et si indigni cuiq; utenti ratione, uiuere ut pecus: quis in te omnium rectore tantam naturae contumeliam, tantam honoris iniuriam ferat: Sed dicitis mihi: Quid, inquis, prohibes dispensare: Non, sed prohibeo dissipare. Non sum tam rudis, ut ignorem uos positos dispensatores, sed in aedificationem, non in destructionem. Deniq; ut ait Apostolus, quaeritur inter dispensatores, ut fidelis quis inueniatur: ubi necessitas urget, excusabilis dispensatio est ubi utilitas prouocat, dispensatio laudabilis est: utilitas dico communis, non propria. Nam cum nihil horum est, non plane fidelis dispensatio, sed crudelis dissipatio est. His aut concordant summorum uerba pontificum: ait quippe Gelasius papa: Vbi necessitas non est, in conuertibilia manent sanctorum patrum decreta. Et Leo papa: Vbi inquit necessitas non est, nullo modo uiolentur sanctorum patrum instituta. Ex quibus omnibus elucescit, quando & qualiter dispensatio a culpa excuset: qd rationaliter sit petenda, qd prudentialiter exhibenda: per qd etenim status ecclesiae eatenus lapsus est ac defecit, sicut per consuetudinariam, in circumspectam leuemq; dispensationem. Iccirco praelatus (quantum congrue fieri ualet) iusti ueriq; tenax sit. Sed his obijci potest in primis, qd superius ex summa Confessorum & ex summa Pisana allegatum est, qd papa nulli subiaceat. Sed hoc nec de lege aeternae neque de lege diuina, nec de naturali sumendum est lege, sed de posituius legibus a praedecessoribus papae institutis, quae sub eius cadunt dispensatione: quia, ut dicunt iuristae, par in pare potestatem non habet. Secundo obijci potest, qd secundum praeducta uerba Durandi, papa potestatem plenam habet & liberam: sed hoc ita intelligendum non est, quasi pro beneficio suo potestatem habeat concessa inculpabiliter uti, iccirco potestas papae libera dicitur respectiue non absolute, cum legibus Christi sit subdita: uel dicitur libera, quasi non impedita, & quoniam charitatiue ac libere ea utendum est.

Articulus X. De praecipua difficultate in negotio ecclesiae iam uersante, uide licet an papa sit super generale concilium, uel econtra: hoc est, an maior sit potestas concilij qd papae, an uice uersa.

Cum iuxta omnia praeducta papa sit uniuersalis seu totius militantis ecclesiae co iunctum acceptae, quantum ad eos qui suo sunt tempore, pastor, princeps & pontifex, gubernator & iudex, caput, sponsum & pater, purgator, illuminator atque perfectior, uidetur qd absolute loquedo, ipse sit super generale concilium habeatq; maiorem potestatem qd illud, possit quoq; illud iudicare, nec habeat iudicari ab illo: quo cesso, multa uidentur inconuenientia sequi. Porro quod generale concilium sit super papam, & amplioris potestatis seu autoritatis qd ille, ac iudex ipsius, hinc apparet necessario concedendum, quonia in generali concilio Constantiensi hoc apertissime determinatum est. Sed & uniuersitates seu studia quaedam priuilegiata in scriptis suis hoc uidentur concorditer affirmare, quibus contradicere uideatur penitus insegurum, praesertim cum (iuxta illud ueri prouerbij) Vnicuiq; in sua arte experto & trito credendum sit. Vnde uenerandi sacrae theologiae professores in difficultatibus scripturarum & quaestionibus statum ecclesiae atq; salutem concernentibus animarum exercitati fundamentaliterq; edocti, uidentur de hac materia certius iudicare: sunt autem & aliae & uariae controuersiae ac difficultates, in quibus contra se inuicem scribunt, fauentes concilio & stantes cum domino Eugenio, quae infra tangendae sunt.

Articulus XI. Probatio per scripturam canonicam, qua aliqui probant qd concilium generale sit supra papam.

Bernardus.

Iohannes.

1. q. 7. c. inquit
ti & c. necessa
ria
1. q. 7. c. & si illu

Potestas papae
aut libera dicitur

Dicentes concilium esse super Papam, asserunt concilium immediate habere potestatem & auctoritatem a Christo, ipsum quoque concilium immediate atq; infallibiliter dirigere a spiritu sancto in his quae sunt de integritate fidei & necessitate salutis: qd probat ex eo, qd ait saluator: Si duo ex uobis consenserint de omni re quaecumque perierint, fiet illis a patre meo: ubi enim sunt duo uel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Quod Celestinus Papa ad Synodum ephepsinam de celebratione generalium conciliorum exponit, ut Isidorus in libro de concilijs recitat. Isidorus quoque affirmat sic exponendum. Sed & Thomas circa uerba illa euangelica protestatur indubitate esse credendum, generalia concilia infallibiliter regi a spiritu sancto, ex illa Christi promissione certissima. Christus uero in medio suorum fidelium non est absq; auctoritate & potestate: cum sine eo nulla creatura aliquid posse dicatur. Praeterea Christus promittit ecclesiae assistentiam indeficientem seu gratiosam praesentiam usq; ad finem saeculi duraturam, dicens apostolis: Ecce ego uobiscum sum cunctis diebus, usq; ad consummationem saeculi. Quae promissio non solum apostolis, sed toti ecclesiae facta est, ut Augustinus & Beda caeteriq; ex postores testantur. Nec enim apostoli fuerunt usq; ad consummationem saeculi in hoc mundo uicturi. simili modo repromittit: Ego rogabo patrem, & alium paraclitum dabit uobis, ut maneat uobiscum in aeternum. De quo spiritu iteque proficitur: Cum uenerit ille spiritus ueritatis, docebit uos omem ueritatem. Vnde elicitur, qd circa ueritates necessarias ad salutem, ut puta fidei honorumq; morum, ecclesia infallibiliter dirigatur a spiritu sancto. Cum ergo generale concilium in spiritu sancto legitime congregatum, representet uniuersalem ecclesiam, secundum doctores concorditer: sequitur qd infallibiliter dirigatur a spiritu sancto, non possit errare. Quo dato patet, qd Papam possit iudicare atq; deponere, si rationabile ac iustum hoc uiderit, imo quia hoc fecit & fieri posse dictauit, apparet qd bene & iuste. Insuper, Christus praecipit fraternae correctionis tradens, generaliter est locutus: Si peccauerit in te frater tuus, uade & corripue eum inter te & ipsum solum si te audierit, lucratus es fratrem tuum: si autem te non audierit, adhibe tecum unum uel duos, ut in ore duorum uel trium testium stet omne uerbum: qd si non audierit, dic ecclesiae: si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Itaq; ab hoc praecipito & a lege hac non excipitur Papa: imo secundum doctores, huic correctioni fraternae quousq; Christianus subdit tenetur. Si ergo Papa ecclesiam seu generale concilium audire noluerit, uidetur tanq; infidelis reprobandus ac diiudicandus ab eo. Ad idem allegatur quod praedictum capitulo loquitur Christus: Si pes tuus, manus seu oculus scandalizat te, erue & projice abs te. Vnde cum Papa dicatur membrum ecclesiae, si publice & intolerabiliter scandalizauerit eam, uidetur ab ea per depositionem abijciendus. Postremo Christus promittit ecclesiae: Portae inferi non praeualebunt aduersus eam. Et aut sanctus ait Hieronymus, per portas inferi intelliguntur errores, scilicet haereses & schismata, atq; peccata per quae iur arq; introitur ad inferos. Ex quo trahitur, qd ecclesia ipsa sit confirmata in gratia, neq; in peccata ruere possit mortaliter: propter quod de ipsa dicit Apostolus: Christus dilexit ecclesiam, & tradidit semetipsum pro ea, ut illam sanctificaret, & exhiberet sibi gloriosam ecclesiam non habentem maculam neq; rugam. Tales aut promissiones non sunt summo pontifici factae, nec ei ista conueniunt: propter quod magis standum uidetur iudicio ecclesiae, & quod illa sit dignior atq; potentior, itemq; qd ipsa immediate a Christo iudicariam potestatem sortita sit, seu clauis regni caelorum: sed de hoc necesse est infra inquisitionem facere.

Artic. XII. Quid obijci possit contra praedicta in articulo proximo. (re pleniorum)

Quamuis, sicut ex processu patebit, intentionis meae nequaquam sit, concilio auctoritati generalium in aliquo derogare: tamen, ut ueritas clarius innotescat, qd praedictis obijci queat, compendiose perstringam: nepe qd auctoritas euangelica pro ad ducta pro concilio non concludat, hinc argui potest: Generale naq; concilium integrari potest ex personis gra gratum facientibus & charitate carentibus, quemadmodum & iam fatentur pro Basiliensi congregatione scribentes: ergo auctoritas illa, ubi fuerint duo uel tres & c. ad taliter congregatos & concilians non pertinet: illa enim auctoritas a sanctis doctoribus atq; catholicis expositoribus ita exponitur: Vbi duo uel tres. Nec dubium quin multo plus, ubi qd plures fuerint congregati, per fidem & charitatem uniti, non per dissensionem discordiaq; diuisi, neq; per passionum immoderantiam mente dispersi, in nomine meo, i. ad honorem & gloriae nominis mei, querentes suam aut aliorum salutem, Libi sum in medio eorum. Iacquesens praesens uoluntati precibusq; ipsorum. Vnde Origenes circa haec uerba loquitur: Ista est causa propter quam non exaudimur orantes, quia non consentimus nobis per omnia super terram, nec conuersione nec

Marc. 16.

Marc. ult.

Iohann. 14.

Matt. 18.

Matt. 10.

Ephes. 6.

Origenes.

Dicentes

Mm doctri

Hieronymus. doctrina: sicut enim in musicis, nisi fuerit consonantia uocum, non delectat audientem; sic in ecclesia, nisi consensum habuerit, non delectatur deus in ea. Hieronymus quoque testatur: Nisi spiritus & anima corpusque consenserint, nec intra se bellum diuersarum habuerint affectio- num, exaudiuntur orantes. Hinc scribit Chryso- stomus: Nō dicit Christus simpliciter, ubi congregati fuerint, sed addit, in nomine meo: quasi dicat, si quis propter me principalem amicitia causam habuerit ad proximum, cum eo ero. Postremo, Rabanus clarius loquitur: In nomine, inquit, domini congregati sunt, quod ipsius gratiam amulantur, ipsius spiritu fer- uent, ipsum in oculis & per omnia fidei oculis & mundo corde non desunt intueri. Pre- terea, in concilio generali negotium dicit secundum pluralitatem uocum procedere: sed frequenter contingere potest, ut maior pars personarum illic uocem habentium in chari- tate & gratia non existat: ergo ineertum erit, an sint in Christi nomine congregati, & an in medio illorum sit ipse. Sic quoque autoritas illa: Ego uobiscum sum cunctis diebus &c. per- gratiosam in habitationem, non pertinebit ad eos. Preterea, quoniam ad probandum quod Pa- pa possit instar aliorum corripere, accusari, puniri, deponi, precipue innituntur quidam au- toritati qua dicitur: Si peccauerit in te frater tuus &c. contra hoc argumentum quis potest ob- iicere, quod licet hoc praeceptum regulariter loquendo sit omnium in omnes, nihilominus quandoque casus ponuntur, in quibus ab hoc praecepto absoluitur homo: Primus, dum nō est spes de emendatione peccatis; propter quod ait Hieronymus, Frustra niti, & nihil aliud quam odium querere, extremae demeritū est. Secundus est casus, dum timet effectus pro- bationis, & criminaliter agitur, ubi uidelicet actor ad rationem, si in probatione defecerit, obligatur. Tertius dum praelato ut iudici nota est culpa: quoniam reus notarius est uel co- uictus. Quartus, dum meliori operi uel saltem equo bono quis uacat, sicut monachi facere debent. Quintus casus est, dum multitudo uel potestas est in culpa, ubi correptio plus no- ceret ecclesiae quam proderet. Hos casus in tertio uolumine de Vita Iesu Christi scribit qu- dam deuotus ordinis nostri, quos ex catholicorum collegit scripturis doctor. Cum ergo in Papa plenitudo sit potestatis, uidet a cōmuni hac lege correctionis fraternae exceptus. Denique, Hostiensis manifeste hoc asserit, quod scilicet contra Papam nō sit procedendum iuxta modum correptionis fraternae a Christo in euangelio generaliter traditum. Rursus, in uerbo quo ait saluator, Dic ecclesiae, per ecclesiam non uidetur intelligendum generale concilium aut uniuersalis ecclesia, sed publica persona, ut puta ecclesiasticus iudex siue pra- latus: & hoc, scilicet quod per ecclesiam possit intelligi ecclesiasticus iudex, asserit Durandus in Summa sua distinctione undecima, allegans Chryso- stomum exponēdo dicentem, Dic ecclesiae, id est, his qui praesunt ecclesiae, scilicet praelato ut iudicis quoque exponunt Gor- ra & Lyra, alijque cōmuniter interpretantur. Nō ergo ex his uerbis probatur Papam gērali cōci- lio iudicandus, imō cū iudicē in terra superiorē nō habeat particularem personam, uidetur a nemi- ne iudicari debere, sed a Christo dūtaxat. Insuper, Thomas in secunda secunda frequenter su- mit ecclesiam pro ecclesiastico iudice, praesertim pro summo pontifice. Hanc breuiter tan- go, non quasi probare intendens praeductas auctoritates pro concilio generali non mili- tare, sed ut ueritas diligentius inquiratur. Potest quippe forsitan quis dicere, quod generale concilium in quantum est exemplar & signum representans uniuersalem ecclesiam Christi sponsam electam, sit congregatum in nomine Christi, & dirigat a spiritu sancto, quāuis sup- posita illa per se seorsum accepta, sint uitiōsa. Rursus, cum ait saluator, Dic ecclesiae, ecclesiae nomine non solum praelatus seu iudex determinatus, sed & tota ecclesia seu generale cō- cilium locum iudicis supplens, eiusque personam & uicem gerēs potest intelligi.

Articulus XIII. Probatio qua aliqui probant concilium esse su- per Papam, ex uerbis sanctorum patrum atque doctorum.

Augustinus. **Q**uanta sit uerbis ecclesiae seu generalis concilij ipsam representantis auctoritas & potestas, probatur ex eo quod in libro contra Faustum Manichaeum loquitur Augustinus: Ego euangelio non crederem, nisi me auctoritas ecclesiae commo- neret. Unde tanta est auctoritas ecclesiae, ut illa dūtaxat scriptura sacra ha- benda sit, quam ipse sacram esse declarauit. Hinc omnes doctores catholici scripta sua de- terminationi, declarationi & correctioni ecclesiae merito subiiciunt & cōmittunt. Itaque in omni materia fidei & in ecclesiasticis cunctis negotijs ad auctoritatem ecclesiae quasi ad canonem

canonem diuinitus inspiratum cum omni est reuerentia recurrendum. Porro, his conso- nat quod super tertium Sententiae ait Durandus de sancto Porciano questione qua que- ritur, an deus sit obiectū fidei, dicens, Quia complexa quae creduntur, sunt plura: inter ea est aliquid primo credendum, quod est ratio credendi alia, & ad quod sit ultima resolutio credi- bilium. Hoc autē est credere ecclesiam regi a spiritu sancto. Credimus namque deum esse unū ac trinum, filium dei esse in carnatum & passum &c. quia scriptura hoc dicit, quam credimus diuinitus inspiratam & reuelatam, ergo credere scripturam diuinitus inspiratā esse a deo, est ratio credendi ea quae in scriptura traduntur. Rursus credimus scripturam diuinitus in- spiratam, quia ecclesia quae regit a spiritu sancto, hoc approbat. Cum enim multi scripserint ge- nita saluatoris, ut Nico demus & Nazareni illa sola euangelica scriptura recipitur tanquam authen- tica atque canonica, eique solum fides adhibetur, quā approbat ecclesia. Hinc contra Manichae- os asserit Augustinus: Euangelium Nazareorum non admitto, quoniam ecclesia non admittit. Er- go credere quod ecclesia non erret, tanquam a spiritu sancto directā, est ratio mediumque credendi scri- pturam quam approbat esse diuinitus inspiratam. Et itaque, hoc credere est ratio credendi ea, quae in sacra scriptura traduntur: ergo a primo ad ultimum, primum inter credibilia quod est ratio credendi alia, & ad quod sit ultima resolutio credibilium, est credere ecclesiam re- gi a spiritu sancto: haec Durandus. Ex his quidam concludunt, quod maior sit auctoritas ecclesiae quam scripturae, magisque recurrendum sit ad auctoritatem ecclesiae quam ad scripturam diuinam: quod intelligi potest quantum ad manifestationem, ut scriptura dicatur ab ecclesia auctoritatem habere, in quantum ecclesia manifestat atque determinat scripturam esse a deo: alioqui sacra scriptura realiter non ab hominibus, sed a spiritu sancto auctoritate sortitur. Insuper Thomas in secunda secunda quaest. 7. differit: Obiectum fidei est ueritas prima, secundum quod manifestat in scripturis & in doctrina ecclesiae: & quoniam non inheret ecclesiae sicut diuinae & infallibili regulae, talis non habet fidem de articulis fidei, sed opinionem secundum propriam uoluntatem. Rursusque ait: Omnibus articulis fidei adheret fides, propter unicum medium, scilicet propter ue- ritatem primam propositam in scripturis secundum doctrinam ecclesiae intellectis. Ex quibus conclu- ditur, ecclesiam non posse errare in his quae sunt fidei ac salutis. Unde maior uidetur eius au- toritas quam Papae, quod in fide ac moribus potest errare atque erronee iudicare. At uero S. Ambrosius epistola 76. testatur: Cum aliquid per synodum fuerit definitum, stantem est super illo cuique, etiam si angelus de caelo esset. Rursus circa illud Actuum quoniam: Congregati erant apo- stoli in nomine Iesu, fatetur: Ab hac gloriosa congregatione dependunt cateruata concilia, in quibus deus praesens ecclesiae tutor, filius est ut spiritus, spiritus sanctus ut rector. Nec credendum est quod ibi idē in concilio generali sit dependens aut mediocriter auctoritas, ubi diuina praesidet maiestas. Ex quibus uerbis ostendit, generale concilium desuper infallibiliter dirigi, nec simpliciter dependere ne- que principaliter auctoritate a Papa habere. Hinc Augustinus in epistola ad Ianuariū scribit: Cō- cilio in ecclesia dei saluberrima extat auctoritas, quibus omnia ecclesiae terminant negotia. Ad- huc b. Hieronymus ait: Oibus cōsideratis puto me non temere dicere, alios ita esse in domo dei, ut ipsi etiam sint in eade domus, quae aedificari dicitur supra petram, quae unica colūba appellat, quae sponsa pulchra sine macula & ruga, & hortus conclusus, fontisque signatus: quae domus etiam clauis accepit & potestate solue dicitur ligandi. Hanc domū si quis corrumpente corrigen- temque contempserit, sit tibi tanquam ethnicus & publicanus. In quibus uerbis Hieronymus attribuit ec- clesiae iudicariam potestatem, a qua neminē dicit exēptum. Unde & illud probat, quod cum ait sal- uator: Dic ecclesiae, nomine ecclesiae non solum ecclesiasticus iudex, sed & tota ecclesia seu gēra- le concilium illa representat, intelligat. Insuper Thomas in secunda secunda quaest. 12. loquitur: Maximam au- toritatem habet cōsuetudo ecclesiae, quae semper in oibus est emulanda: quia ipsa doctrina ca- tholicorum doctorum ab ecclesia habet auctoritatem, propter quod magis standum est aucto- ritati ecclesiae quam Hieronymi aut Augustini, aut cuiuscumque doctoris. Preterea Petrus de Alia eo quodam Cardinalis, doctor eximius, edidit librum contra eos, qui asserunt Papam non esse subiectū generali concilio, nec iudicari posse ab eo: & quod concilium totum suum robur haberet a Papa. Postremo, Gerson Cancellarius Parisiensis, quod concilio Constantiensi interfuit, multa de hac scribit materia inter cetera dicens: Gērale concilium sic est super omnes leges posituas a summis pontificibus editas, quod possit eas mutare, interpretari seu tollere, si uiderent impedimento aut scandalo esse ad iter ecclesiasticae unionis: decreta quoque summorum pontificum potest interpre- tari, tollere seu mutare: Papa uero in decreta concilio ita non potest, potissime quoniam hoc sibi a concilio prohibet. Itaque dicit: Concilium generale bullas & processus, ordinationes siue fra- tura Papae potest irritare uel annullare, ut determinatum est in publica sessione & multi- pliciter

Ambrosius

Augustinus

Hieronymus

5 diff. c. quis nesciat.

placiter practicum. Porro consilium gñale quis non possit nec debeat papalis potestatis plenitudine Petro & eius successoribus à Christo concessam, tollere aut mutare, sed de ea deo gratias agere nihilominus usum potestatis certis statutis ac legibus limitare in ædificationem ecclesiæ. Hæc Cancellarius.

Articulus XIII. De autoritate gñalium conciliorum ex dictis summorum pontificum.

Quoniam generalium autoritas concilio libertati Papæ uidetur quodammodo obuiare, ipsum summum pontificem legibus limitando, illumque sibi subdendo, parui pendendum non est, si ipsi summum pontificem inueniantur pro autoritate conciliorum gñalium quid locuti. Porro, in his que allegabo, loca allegationum omitto, cum certum sit ea in Decretis contineri: & roborare allegationes, his, qui in iure triti non sunt, obscuritatem in legendo magis quam declarationem in intelligendo adducit. Itaque in primis occurrit quod ait Gelasius Papa: Cōsidimus, quod nullus iam ueraciter Christianus ignoret, uniuscuiusque synodi constitutum, quod uniuersaliter ecclesiæ probauit assensus, nullam magis exequi sedem præ cæteris oportere, quam primam, puta Romanam. i. summum pontificem, qui cæteris debet esse totius æquitatis exemplar. Quo uerbo ostenditur Papam debere gñali obedire concilio, cæterisque in hoc præbere exemplum. Denique, Zozimus Papa testatur: Contra statuta patrum condere aliquid uel mutare, nec huius quidem. i. Romanæ sedis potestatis autoritas. Patrum autem statuta appellat, generalium conciliorum decreta. Insuper, Damasus Papa ad Aurelium archiepiscopum, sicut in libro Conciliorum refert Isidorus, ait: Blasphemare spiritum sanctum non incongrue uidentur, qui contra sanctos canones non necessitate compulsi, sed libenter, ut præfixum est, aliquid aut proterue agunt, aut loqui præsumunt, aut facere uolentibus sponte consentiunt. Rursusque asserit: Idcirco norma sanctorum canonum, qui sunt spiritu dei & totius mundi reuerentia cōsecrati, fideliter sunt à nobis scienda & diligenter pertractanda, ne quo modo sanctorum statuta absque inuitabili necessitate (quod abest) transgrediamur. Præterea Leo Papa ad Anatolium Constantinopolitanum testatus est: Illa Nicenorum canonum ordinata conditio, nulla est usquam ex parte solubilis. Celestinus quoque Papa ad Ephesinam synodum scribit: Spiritus sancti præsentiam iudicat congregatio sacerdotum: nec ibi putanda est trinitatis diuinitas deesse, que sanctificat concilium. Item Isidorus in libro Conciliorum uerba Celestini sic recitat: Valde necessarium esse perspexi uestram in unum conuenisse multitudinem, habens sententiæ diuinæ fidem, quæ dicit: Vbi duo uel tres congregati fuerint in nomine meo &c. Credendum beatam sanctæ trinitatis diuinitatem huic sacro interesse concilio, & ideo ante conspectum dei in medio uestrum meam pertuli fidem. Amplius, sanctus & magnus ille Gregorius papa in Registro testatus est: Sicut sancti euangelii quatuor libros, sic quatuor concilia suscipere & uenerari me fateor: hæc tota deuotione cōplector atque integerrima fide custodios cunctas uero quas præfata ueneranda concilia personas respuunt, respuo: quas uenerantur, amplector, quia dum uniuersali sunt consensu instituta, seipsum non illa destruit, quisquis præsumpserit absolueri quos ligant, aut ligare quos absoluunt. Et certum uidetur, quod omnium generalium conciliorum rite celebratorum una sit ratio. Rursus beatus Gregorius cum Constantinopolitanum episcopum sepe admonuisset, ne se uniuersalem diceret, nec præficeret, sic in Registro est locutus: Si in mea corréptione despicio, restat ut ecclesiam debeat adhibere. Sic itaque pluris fatetur autoritatem ecclesiæ suam. Similiter Nicolaus Papa Lotharium regem increpans, Si id inquit, non egeris, præcaue ne hoc ecclesiæ sanctæ dicamus. In quorum pontificum uerbis per ecclesiam nil aptius quam generale concilium uidetur signari. Denique his addi possunt plurima argumenta in textibus & glossis contenta, & ex dictis sanctorum patrum accepta, sicut est illud ex uerbis Hieronymi sumptum: Maior est autoritas orbis quam urbis. & quod iterum dicitur: Maioris autoritatis est constitutio concilii quam Papæ. Raymundus quoque, Hostiensis & cæteri, pene omnes concorditer dicunt, quod Papa propter hæresim sit à concilio deponendus. Martinus de mum in Chronice describit, quemadmodum Marcellinus Papa in idololatriam lapsus, ad penitentiam reductus obtulit se synodo corripiendum, iudicandum ac puniendum, seu deponendum. Quæ omnia stare non possent, si concilium supra Papam potestatem & iurisdictionem non haberet.

Articulus XV. De autoritate conciliorum gñalium ex his, quæ in gestis conciliorum leguntur,

Legi

Legitur in gestis magni illius Niceni concilii contra Arrii blasphemias celebrati: Hæc est fides, quam exposuerunt patres primo aduersus Arrium blasphemantem, & contra omnem hæresim extollentem se contra catholicam ecclesiam: quæ cum autoribus suis damnant apud Nicenam ciuitatem trecenti decem & octo in unum congregati episcopi. Quod concilium cum quosdam excommunicasset, Hos inquit, anathematizat sancta catholica & apostolica ecclesia. In eodem quoque concilio fuit sancitum, quos synodus illa excommunicaret, ne Romanus pontifex ad se uenientes, reciperet. Ex quibus uerbis diligenter pensatis, tria patescunt: Primo, quod ad gñalem synodum pertinent iudicialia potestates atque diffinitiuæ sententiæ. Secundo, quod generale concilium uniuersalem ecclesiam representat. Tertio, quod Papæ legem præfigere potest: & idem scripsit Africanum concilium ad Celestinum Papam. Denique, in gestis Chalcedonensis concilii scribitur: Non licet illum qui damnatus est ab omni synodo, episcopum nominare: Diffinitio omnibus placet, Hæc est fides patrum: qui præter eam sapit, hæreticus est. Et rursus: Ab electa synodo non licet appellare: hæc est fides patrum, qui præter eam sapit, hæreticus est. Ex quo inferitur, quod in generali concilio est summa sedes iudicij. Insuper, in uerbis Constantinopolitani concilii continetur: Si synodus uniuersalis fuerit congregata, & facta fuerit de sancta Romanorum ecclesia que uis ambiguitas & controuersia, oportet uenerabiliter & cum conuenienter reuerentia de proposita questione sciscitari, & solutionem accipere, non autem audacter sententiam contra senioris Rome summum pontificem ferre. Quibus uerbis innuitur, quod Papa à generali concilio iudicatur, non solum de hæresi, sed & de quauis ambiguitate & controuersia: quamuis reuerenter hoc fieri debeat. Hinc literæ Martini Papæ interrogari iubent suspectos de hæresi, an credant quodlibet generale concilium representare uniuersalem ecclesiam: & nisi hoc credant, heretici iudicentur. At uero in Africano concilio legitur, quod dum eidem concilio legati Papæ ostendissent literas eius, dicentes competeret Papæ cognoscere de appellationibus episcoporum iuxta deliberata in primo Niceno concilio, respondit Africanum concilium: Inquirendum esse, an ista in Niceno concilio continerentur: sicque ad Græciam missum est pro ueris exemplaribus Niceni concilii: & quoniam ibi repertum non est, quod Papa asseruit in literis suis responsum fuit, standum non esse in eo quod petebatur literis Papæ. Vnde elicitur, quod si Papa uolebat disponere siue asserere contra Canones generalium conciliorum, non præbeatur ei assensus. Ad huc, lex Martiani imperatoris per canones confirmata, affirmat: Iniuriam facit iudicio religiosisque synodi, si quis semel iudicata ac recte disposita, reuoluere & publice disputare contendit. Constantinus etiam imperator, ut in Niceno fertur concilio, factus est, se concilij illius uenerari sententias, quasi coelitus latæ fuissent. Postremo, de hac re in gestis Constantinensis concilii plura clarissime determinata & scripta habentur, ut est illud, Generale concilium potestatem immediate habet à Christo, cui concilio quilibet cuiuscunque status, conditionis dignitatis, uel fuerit, etiam si papalis sit dignitatis, obedire tenetur in his, quæ pertinent ad fidem & schismatis extirpationem, ac generalem ecclesiæ reformationem in capite & in membris. Itemque illud, Quicumque cuiuscunque gradus, status aut dignitatis fuerit etiam si papalis existat, qui mandatis, statutis seu ordinationibus aut præceptis huius sanctæ synodi, & cuiuscunque alterius concilij legitime congregati super præmissis aut ad alia pertinentibus, factis uel faciendis obedire contumaciter contempserit, nisi resipuerit, condigne penitentię subijciatur & debite puniatur: etiam ad alia iuris subsidia, si opus fuerit, recurrendo. Idem quoque concilium deposuit Iohannem Papam, ob scelera, de quibus fuit delatus concilio: fecitque decretum de perpetua generalium conciliorum celebratione in posterum de decennio in decennium: atque ut Papa iuret se feruare fidem, iuxta decreta generalium conciliorum.

Articulus XVI. Introductio obiectionum contra prædicta: ex quibus apparet, quod Papa à concilio non possit iudicari neque deponi.

Supra articulo sexto, ex Raymundo atque ex Summa Confessorum & Summa Pisana præhabitu est, quod solus papa conuocat aut celebrat generale concilium: potest ergo illud dissoluere, nec compelli aut inuitus iudicari potest ab illo. Hinc Anastasius papa testatur: Eiectionem summorum pontificum sibi dominus reseruaui. Et Bonifacius papa ac martyr: Si papa suæ ac fraternæ salutis oblitus, innumerabiles populos secum cateruatim ducat ad gehennam, cum ipso plagis multis æternaliter uapulandos,

Minus huius

De isto concilio uide c. sicur sancti, s. distin.

24. q. 1. r. ma iorcs.

Anastasius papa. Bonifacius papa.

Gelasius papa.

Damasus papa.

Leo papa.

Celestinus papa.

Isidorus.

Gregorius.

Nicolaus papa.

Hieronymus.

Raymundus.

19. dist. c. 9 nonet.

huius culpae sic redarguerent nullus presumat mortalium: quoniam cunctos ipse iudicaturus, à nemine est iudicandus. Præterea, concilia generatia publica exordiu habuisse feriuntur temporibus sancti Syluestri & Constantini magni: sed non instituebant, nisi iubente Romano pontifice, ut habetur eodem capitulo primo: quoniam ipsorum conciliorum caput est ipse pontifex & Petri successor, ut habetur in c. firmiter, & 7. quæst. 1. c. Nouitiamus. Nec aliter concilium congregari potest, nisi per sententiam Romani pontificis, in quæst. 6. c. dudum. Hinc dicitur in c. significasti, de electione, quod concilia non possunt præfigere legem Romanæ ecclesiæ, cum omnia concilia eius autoritate sint celebrata, & inde robor sumptum. Hinc dicitur in c. nolite, quod filij erga spiritualem patrem ita deuoti ac sobrii esse debent, ut nulla penitus temeritate ad eius uitam ne dum iudicandam, sed nec reprehendam profiliant. Denique de hoc uidetur expressus textus 21. dist. cano. nunc autem diuina: ubi habetur, quod cum Marcellinus Papa tempore Diocletiani compulsus idolis thurificasset, conuenerunt patres de concilio quibus sciscitantibus an uerum esset: confessus est cum lachrymis, asserens se paratum obedire, quicquid sibi ab eis iniungeretur: qui dixerunt: Nobis aduersum te non est iudicium, sed causam tuam in sinu tuo collige, & te ipsum iudica. Legitur quoque in chronico Martini, quod dixerint: Absit quod summus pontifex ab aliquo iudicetur: & tunc Marcellinus tulit sententiam extra se. Iterum hoc probatur eadem dist. canone intantum, ubi patres de concilio damnauerunt Chalcedonensem Dioscorum Alexandrinum patrem archam tanquam hæreticum, quia præsumpsit Lednem Papam excommunicare. Porro, Dionysius uel Symmachus de adulterio diffamatus, coram quadraginta duobus episcopis se purgauit: patres uero contra eum in synodo congregati dixerunt: Symmachus quantum ad homines pertinet, sit immunis: cuius causam totam dei iudicio referuamus, horum præratio est, quoniam Papa est uicarius dei, & omnibus præest in mundo. Cum ergo sit uice dei in terris, à nemine est iudicandus, nisi à solo deo. 2. q. 6. can. anteriorum, & non a quæst. 3. cuncta per mundum: ubi textus dicit, quod Romana ecclesia fas habet iudicandi, neque cuiquam de eius liceat iudicare iudicio. Rursus eadem c. 9. q. 3. cano. Nemo, dicitur: quod nemo iudicabit primam sedem. Itemque eadem c. 9. q. 3. c. aliorum, dicitur: Aliorum causas deus uoluit per homines terminari: sed sedis istius præfulem sine quæstione referuauit arbitrio. Postremo, lege diuina in omni dubio ad apostolicam sedem recurrendum est, ut in cano. per uenerabilem &c. Itaque cum par in parem potestatem non habeat, & Papa totius ecclesiæ pastor & pontifex sit, caputque concilij iuxta præallegata, non uidetur à generali concilio posse deponi, nec legibus eius stringi, præsertim quoniam in præallegato ca. nemo, asseritur: Neque enim ab Augusto, neque ab omni clero, neque à regibus, neque à populo iudex iudicabitur. Vbi & glossa fatetur, quod si totus mundus sentiret in aliquo negotio contra Papam, uideretur sententia per standi. Veruntamen, ut aliqui dicunt, glossa hoc dicit argumetando, non determinando.

21. dist. c. in canum.

Articulus XVII. Solutio obiectionum istarum.

Quoniam ueritati non ueritas, sed falsitas contrariatur, ideo quod pro concilio scribitur, findu stas autoritates quasi unica responsione soluunt, dicendo: quod Papa à nemine. à nullo particulari homine debeat iudicari, cum omni homine particulari & uicatore extet superior. Iterum dicunt, quod in præfatis autoritatibus non est generalis concilij exclusio iudicium, quia non proprie est humanum, sed diuinum, imò iudicium spiritus sancti, concilium in his, quæ concilij sunt, gubernatis: iuxta quod apostolus Iacobus in Actibus cum cæteris quæ concilio, de quo ibi agit, interfuerunt, in epistola conscripserunt. Visum est spiritui sancto & nobis. Præterea concedit, quod regula riter loquendo, soli Pape competit conuocare & celebrare generale concilium, tanquam totius ecclesiæ curam gerenti, per cõparationem Pape ad quascumque determinatas personas, non tamen concluditur, quin si immineret manifesta necessitas celebrandi concilium, & Papa inexcusabiliter errando, nollet cooperari ad hoc, aut etiam prohiberet, tunc ipsa ecclesia autoritate sibi à Christo concessa, posset celebrare concilium. Porro quod concilia dicuntur autoritatem & robur à Papa habere, non est omnifarie intelligendum, sed eo modo intelligi potest, quosam scriptura dicitur ab ecclesia autoritatem & robur sumpsisse, uidelicet quantum ad manifestationem seu declarationem, quod ipsa scriptura esset uere diuina & facta: non autem quantum ad existentiam ueritatis scripturæ, quæ non habet nisi à deo, cuius in creatura ueritas immititur. Insuper, dum generale concilium Papam de hæresi aut intolerabili culpa seu à scandalo corripit, iudicat & deponit, non hoc agit superbe aut temere, sed charitative & iuste atque consule: quod uero de Marcellino Papa inducitur non conuincit, ille enim incorrigibilis

Art. 16.

non fuit, sed uere ac humilime poenitens: idcirco ab alijs non fuerat iudicandus: nec pontifex ita se habens, ab aliquo iudicandus est homine. Similiter Symmachus Papa se pro haurit de crimine sibi obiecto immunem: ideo causa eius deo fuerat committenda. Postremo, quoniam Paulus apostolus in epistola ad Galatas toti mundo notificat, se Petro principi apostolorum in faciem restitisse, utique pro ueniali peccato, nequaquam Paulus tam aperte scripsisset hoc, si non liceret summo pontifici resistere pro cõseruatione fidei ac boni communis. Unde & Thomas secunda secundæ quæstione xxxiii. docet, quod prælati si manifeste redarguendus, si fidei uel reip. ex eius culpa periculum imminet, unde Hieronymus asserit: Sal infatuatū ad nihil utile est, nisi ut eiciat foras, & conculcet a porcis. Quod autem Papa, secundum quod à concilio iudicatur, non superior, sed inferior sit, infra dicitur.

Galat. 2.

Thom. Hieronymus

Articulus XIX. An omnis seu tota potestas & autoritas generalis concilij siue ecclesiæ sit à Papa.

Scribentes quasi pro Papa, & asserentes totam autoritatem conciliorum dependere à Papa, omnemque potestatem ecclesiæ oriri ab ipso, in hoc potissime fundant se, quod Christus Petro dicitur taxat ac singulariter dixit: Tibi dabo clauas regni caelorum & ceterumque, Pasce oues meas. Hinc dicunt, quod solus Petrus immediate à Christo clauas ecclesiæ accepit & habuit, ceteri uero apostoli acceperunt eas immediate à Christo hoc est à Christo per Petrum. Ex quibus concludunt, quod tota potestas ecclesiæ sit à Petro & successoribus eius, ita quod conciliorum autoritas ac potestas à Papa dependeat & procedat, non immediate à Christo, propter quod Papa possit ad libitum concilium dissoluere, eiusque statuta & canones amouere. Quæuis autem istud prima facie mirabiliter sonet, argui tamen potest quæ sit. Scriptum est enim in c. Ita dicitur, distinctio 19. Dominus Iesus Christus munus potestatis clauium ita ad omne apostolorum officium pertinere uoluit, ut in beatissimo Petro summo apostolorum illud principaliter collocaret, ut ab ipso quasi à quodam capite dona sua uelut in corpus omne diffunderet. Præterea, in Summa contra gentiles III. libro loquitur Thomas: Soli Petro Christus promisit, Tibi dabo clauas regni caelorum, ut ostenderetur potestas clauium per eum ad alios deriuanda, ad conferendam unitatem ecclesiæ. Rursus, super II. Sententiarum distinctio ultima scribit: Omnis potestas spiritualis in ecclesia est à Papa. Et addit. Potestas superior & inferior dupliciter se habent: aut ita quod inferior potestas ex toto oriatur à superiori, & tunc tota uirtus inferioris potestatis, fundatur supra uirtutem superioris: & ideo simpliciter in omnibus est magis obediendum prætati superioris talis, quam inferioris, sicut etiam in naturalibus: causa prima dei influit supra causatum causæ secundæ, quam ipsa causa secundæ: & sic se habet potestas dei ad omnem potestatem creatam, & potestas imperatoris ad potestatem proconulis: sic etiam se habet potestas Pape ad omnem potestatem spiritualem in ecclesia, quia ab ipso Papa gradus dignitatum diuersi in ecclesia disponuntur ac ordinantur. Unde eius potestas est quoddam ecclesiæ fundamentum. Ex his uerbis Thomæ sequi uidetur, quod tota concilio potestas à Papa dependeat, & sine eius autoritate nil ualeat. Sed Durandus de S. Portiano, præallegata distinctione testatur: Omnis potestas ecclesiastica oritur totaliter ex potestate Pape. Et denuo, Omnis (inquit) potestas iurisdictionis ecclesiasticæ deriuatur à potestate Pape, quo ad illa ad quæ Christiani tenentur, quæuis propria sponte se non obligaret ad ea, quæ in conscientia est ex ordine prælationis ecclesiasticæ. Insuper, prout allegatum est supra, Bonauentura affirmat: Papa est fons, origo & regula omnium principatum ecclesiasticorum, à quorum quæ à summo deriuatur ordinata potestas usque ad infima ecclesiæ membra, secundum quod exigat præcellens dignitas in ecclesiastica hierarchia. Postremo, Durandus ordinis sancti Francisci, ait in Summa sua distinctione I. Christus singulariter dixit Petro, Tibi dabo clauas regni & ceterum ad designandum ecclesiæ unitatem, atque ut omnes à Petro & à quilibet eius successore acciperent suæ prætati originem, eique in omnibus obedirent. Multa huiusmodi possent adduci, quæ facilius est allegare quam idonee soluere. Nempe ut difficultas augetur, & ueritas uigilantius inquiratur, id adicio, quod super III. Sententiarum distinctio 24. asserit Thomas dicendo: Quamuis omnibus apostolis data sit communiter potestas ligandi atque soluendi, tamen ut in hac potestate aliquis ordo significaretur, primo soli Petro data est, ut ostendatur, quod ab eo ista potestas debeat in alios descendere: propter quod ei singulariter dixit, Cõfirma fratres tuos, & Pasce oues meas. id est, loco meo (prout ibidem ait Chrysostr. mus) præpositus & caput esto fratrium, ut ipsi te in loco meo assumentes, ubique terrarum te in throno tuo sedentem prædicent & cõfirmet.

19. dist. a. 11. dicitur.

Durandus

Bonauentura

Durandus st.

Martino.

Luc. 22. Iohann. 21.

Articulus XIX. Solutio quæstionis istius, & de sex potestatibus ecclesiasticis.

Mm + Qui

Iohan. 21.

Quidam scribentium totam ecclesiasticam potestatem à Petro in cæteros, imò & in alios quosq; apostolos descendisse affirmant, q; clauas à Christo collatas sicut Petro per uerba quæ dixit ad Petrum, Pasce oues meas. Porro, ut intelligat clarissime, quam erroneus sit hoc dicere, oportet aduertere, quid sint clauas ecclesiasticæ, & quando & quomodo sint collatæ à Christo sanctis apostolis. Clauas ergo ecclesiasticæ, quamuis pluraliter designantur & duæ esse dicantur, uidelicet potestas discernendi inter peccatum & non peccatum, & potestas ligandi atq; soluendi, radicaliter tamè & essentialiter una est clauis, sed in effectibus duæ, prout Thomas super quartum Sententiarum, & Durandus in Summa sua distinctione l. alijq; doctores cõmuniter dicunt. Rursus, hæc clauis realiter est character seu potestas sacerdotalis, quæ dicitur potestas ordinis seu consecrationis. Eadè quippe potestas est, qua sacerdos corpus Christi uerè consecrat, etiam ipsos fideles q; sunt corpus Christi mysticum, soluit & ligat, prout sanctus Thomas super quartum sententiæ distinctione XXI. testatur, & alij ibidem declarant. Per hæc enim potestatem habet sacerdos duos actus: unum principalem, qui est corpus & sanguinè Christi consecrare; alium secundarium, qui est soluere & ligare. Nunc ergo uidendū, quomodo saluator dedit apostolo Petro potestatem hanc sacerdotalem: quo uiso, patebit an alij apostoli potestatem hanc immediate à Christo acceperint, an à Petro. Itaq; aduertendū, q; sicut expositores catholici astruunt, potestatem consecrati contulit Christus omnibus simul apostolis in cena, cū dixit: Hoc facite in meam commemorationem. Hinc super quartum Sententiæ præallegata distinctione Thomas conscripsit: Christus discipulis dedit sacerdotalem potestatem, quantum ad principalem eius actum, ante passionem in cena cum dixit: Accipite & manducate. Vnde subiunxit, hoc facite in meam commemorationem. Sed post resurrectionem dedit eis potestatem hanc sacerdotalem, quantum ad eius secundarium actum, qui est ab soluere & ligare, quando insufflauit in eos & dixit: Accipite spiritum sanctum. Quosq; remisistis p. &c. Hinc Henricus de Hassia, circa hæc uerba Canonis, hæc quæscunq; feceritis &c. ait in Tractatu suo de Missa: Per hæc uerba Christus instituit discipulos suos sacerdotes noui testamenti, per huius sacrificij oblationem deum patrem placaturos. Sed & Ludolphus III. uo lumine uite Iesu Christi, circa hæc uerba scribit, quod etiam ex Gorra accepit: Christus in amoris sui recordationem subiunxit, hoc facite id est, sacramentū hoc cõfite uel celebra te, accipite & date in meam commemorationem: per quæ uerba ordinauit eos in sacerdotes, & dedit eis potestatem conficiendi sacramentū corporis & sanguinis sui. Rursus, eodè uolumine ait: Clauas Petro promissæ sunt, non datæ, cum ei saluator dixit: Tibi dabo clauas regni cælorum. Sed ibi ecclesiæ prælatu eligitur, postmodū uero cum alijs apostolis hanc promissam potestatem accepit, ubi apostoli à Christo episcopi sunt ordinati, cū insufflans in eos, dixit: Accipite spiritum sanctum &c. Sed pastorem omnium fidelium atq; in tota ecclesia uicariū suum eū præfecit cum dixit, Pasce oues meas. Hæc Ludolphus ex dictis alioq;. Itaq; certissime constat, q; Christus non contulit Petro sacerdotalem potestatem seu clauas tunc primo, cum locutus est ei, Pasce oues meas, præsertim cum uerba illa prolata sint postq; apostolis dixit, Accipite spiritum sanctum. Quosq; remisistis peccata &c. ut patet. Item, præterea, ut hæc clarius elucescant, pensandum q; (ut scribit Petrus de Aliaco) sex potestates ecclesiasticæ leguntur in euangelio à Christo apostolis tradite, pro ipsius successoribusq; eorum. Prima est potestas consecrationis, quæ inter dum dicitur character seu potestas ordinis, quam contulit Christus, dicens: Hoc facite in meam commemorationem. Secunda est potestas administrationis sacramentorum, & potissime sacramenti poenitentia; q; est potestas clauium, uel spiritualis iurisdictionis in foro conscientia; & hæc potestas propter diuersitatem effectus à prima distinguitur, quamuis essentialiter idem cum illa existat. Tertia est potestas apostolatus seu prædicandi autoritas, quæ data est eis à Christo cū dixit, Euntes prædicate &c. Quarta est potestas iudiciaria; correctionis in foro exteriori, p quam timore poenæ corriguntur peccata, præsertim quæ sunt in scandalū ecclesiæ, quæ collata est eis ubi loquitur Christus, Si peccauerit in te frater tuus &c. Quinta est potestas dispositionis ministrorum, quo ad determinationem iurisdictionis ecclesiasticæ, ut euitetur confusio dissensionisq; nora in populo & inter ministros, si ipsi indistincte atq; a qualitate de omni populo curam haberent; & hæc potestas collata est Petro & successoribus eius, ubi specialiter dictum est ei, Pasce oues meas. Sexta est potestas accipiendi necessaria uicariæ ab his, quibus spiritualia ministrabant, ut hæc potestas declarata est apud Matthæum & Lu

Lucæ 22.

1. Cor. 11.

Iohan. 20.

Ludolphus.

Matth. 16.

Iohan. 20.

Iohan. 21.

Iohan. 22.

Petrus de Aliaco.

Lucæ 22.

Marc. 16.

Matth. 18.

Matth. 10. Lucæ 10.

& Lucæ, ubi habet: In eadè domo manere edetes &c. Dignus est em oparius mercedè de sua. Præter has sex prætes, alià à Christo non acceperunt, secū dum hunc Petrum, nisi prætem faciendū miracula ad fidei cõfortationem, in qua eis non necessario fuc edidit ep̄i, alijq; p̄ byteri, quū fides modo non indiget miraculis cõfirmari. Itaq; ex his patet rursus ad oēs autoritates in præcedenti articulo positas, ad probandū q; ois prætes ecclesiasticæ deriuat à Papa. Dicendum est nāq; q; descendit ab eo quantum ad dispositionem ministrorum ecclesiæ, quo ad determinationem iurisdictionis ecclesiasticæ, ut euitet cõfusio scdm modū iā tactū. Præterea cõstat ex præinductis doctorum sententijs, q; doctores p̄ allegati nequaquā dicere uoluerūt oēm prætem ecclesiæ sic esse à Papa, quasi ipsi apli à Petro clauas aut sacerdotalem acceperint prætem. Nec rursum ita intelligendū est, prædictā qntā ecclesiasticā prætem specialiter Petro cõcessam, quæ si Christi sibi ipsi prætem hanc non reseruauerit, ad faciendū actū ipsius prætem cõmunè modū & ordinè à se instituit. Nā & Paulus apls anteq; uidit Petrum, locis uarijs p̄dicauit ex Christi cõmissione. Insuper, oēm ecclesiasticā prætem, autoritatè ac principatū à Papa oriri, ita potest intelligi, q; nulla sit prætes ecclesiastica, quæ ab ipso tanq; plenitudine prætis habere non possit procedere, imò quælibet prætes talis ab ipso procedat, aut certe procedere potest mediate uel immediate. Oēs quippe dignitates & prætes ecclesiasticas potest cõferre. Vnde in expositione quorundā sup Iohannē inueni: Ideo Petro tanq; principaliori inter ap̄los & carpiu uniuersalis ecclesiæ dictū est, Quicūq; ligaueris sup terrā &c. ut cū sit ordo in ecclesia, hæc prætes credat primo & principaliter residere in summo p̄fite S. Petri uicario, atq; ab ipso deriuari in archiep̄os & ep̄os, & ab his tanq; à medijs in simplices sacerdotes, ueruntū quis ois sacerdos in sua ordinatione ligandi ac soluendi suscipiat prætem, cū iuxta præhabita idè sint character sacerdotalis atq; præfata prætes, q; etiā clauis uocat, nō tñ habet hui' prætis executionem, nisi ipsi subijciat materia, ut puta hoies, sup q; ipsi iurisdictione dei seu cura animæ cõmitatur à superiori; q; sic dat eā inferiori, sic potest ei eā auferre in toto, aut in parte, causa legitima occurrere. Postremo, qd̄ Ch̄s Petro singulariter dixit, Tibi dabo clauas &c. nō dixit alios excludendo, sed idcirco ad Petrum direxit sermonē, q; præceteris fuit uenerabiliter Ch̄m cõfessus, dicēdo: Tu es Ch̄s filius dei uiui. Vnde ibidē ait Hieronymus: Mercedē recipit uera cõfessio. Nihilomin' sicut Petrus id pro oibus dixit aplis, sic ipsi facta est illa promissio, nō solū ut fuit p̄sona certa, sed ut fuit totus ecclesiæ gerēs p̄sonam representansq; uicē, quemadmodū Augustinus, Ambrosius, Beda, Rabanus cū ceteris multis expositorib' cõtestant. Afferit etem Augustin' in sermone de beatissimis Petro & Paulo aplis: Dñs Iesus discipulos suos ante passionē suā (sicut nostis) elegit, q; & fratres uocauit, inter q; q̄st ubiq; Petrus toti' ecclesiæ gestabat personā. Propter quod audire meruit, Tibi dabo clauas regni cælorum; q; clauas ille nō ut unus homo, sed unitas ecclesiæ accepit.

Matth. 16.

Matth. 16.

Hieronym'.

Concilium esse super papā, quidam nunc taliter argumentantur: Totā ecclesia est unum mysticū corpus secundum doctrinam apostoli, & huius corporis caput uicariū ac ministeriale seu membrū est Papa: membrū uero est pars totius, pars autē non est maior suo toto nec sup illud. Præterea, status papatus est status gratia; gratis datæ: status uero ecclesiæ, est status gratia; gratum facientis: status autem gratia; gratis datæ, est bonus ac malis cõmunis. Vnde & Iudas proditor fuit apostolus, & Balaam ariolus fuit propheta. Status uero gratia; gratum facientis, solis competit bonis, ergo status ecclesiæ atq; concilij generalis illam representantis, est super papam seu statum illius, præsertim cū dona gratia; gratis datæ ordinentur ad dona gratia; gratum facientis, sicut in eodē & inferius ad finē & ad superius, ut Thomas & Petrus de Charētā ac Bonauentura affirmant. Cum ergo finis sit præstatio atq; sublimior ordinatis in ipsum, ecclesia siue conciliū erit super papā. Insuper, papa est minister seu seruus, filiusq; ecclesiæ, & illa est mater ac domina eius: ergo est sub ea, et ei obedire tenetur. Rursus, ecclesia sic est confirmata in gratia, q; errare mortaliterq; peccare nō ualet, quod papa non competit. Bernardus quoq; libro de Consideratione ad Eugenium scribit, q; papa nō competit esse dñm ecclesiæ, sed ministrū, sicq; relinquitur q; ecclesia sit dña eius, nō ipse dñs illius, sed seruus: propter quod sanctus Gregorius scripsit se seruū seruorum dei, seruo autē competit dominæ suæ obedire, non uice uersa. Postremo, papa est propter ecclesiam, tanq; relatus ac ordinatus ad bonū illius, non ecclesia propter papam. Itaq; cum ecclesia sit confirmata in gratia, nec possit deuiare ac peccare, ut fertur, cõcluditur quod maior, altior atq; potentior sit quam papa.

Bernardus.

Art.

Articulus XXI. Solutio siue discussio rationum istarum.

Rationes precedentis articuli breuiter tractae, diligenter sunt discutendae, soluen-
dae aut declarandae. Ad primū ergo argumentū dicēdum, q̄ pars non est pars ut
dignior suo toto, in eludēdo partem in suo toto, quia sic pars esset maior seipsa,
imō sic pars est minor toto: sed intuentum, q̄ pars & totum multis modis dicū-
tur, uidelicet proprie ac metaphorice, corporaliter ac spiritaliter. Porro cum dicitur, Pars
non est maior suo toto, si pars seorsum accipitur seu cōsideretur, & illud quod remanet
totum dicatur, sic tam in corporalibus q̄ in spūalibus potest contingere, ut pars sit maior
& dignior toto seu uniuerso remanenti residuo: imō sic caput hominis, maioris perfectio-
nis ab aliquibus perhibetur, q̄ tota corporis moles residua, cum omnes interiores extērio-
resq̄ sensus in capite uigeāt. Deniq̄, Abbas seu Prior monachalis conuētus, secundū se ac
ceptrus seu seorsum sumptus, maior est toto residuo monasticæ congregationis, & praela-
tus, pastor ac pater ipseus. Infrā tamē hoc clarius exponetur, ubi de duplici maiori-
tate, dignitate & potestate dicitur. Itaq̄ cum dicitur, Ecclesia est quoddam totum, cui⁹ Pa-
pa est membrū, dico q̄ Papa nequaquā est maior aut dignior tota ecclesia, id est, uniuersa
congregatione fidelium, ex Papa ac cæteris uniuersis constante, imō sic ecclesia est maior q̄
dammodo parte illa, iuxta quod ait Aegidius de Roma, q̄ bonum creatū additum bono
creato, facit ipsum maius. Si uero Papa secundum se seorsum accipitur, & residua fidelium
uniuersitas totū dicatur seu tota ecclesia, dico q̄ Papa sit summus pōtēfex, pastor & prin-
ceps illius, repræsentās & supplens uicem Chrii circa illam: & ita quodammodo maior est
illa ac altior, dignior atq̄ potentior. Sed aduertēdum q̄ duplex est maioritas, dignitas seu
potestas: ut puta praelationis seu præsidentis, & conuersationis seu uirtutum, aut meriti ui-
tæ. Prima maioritas pertinet ad dona gratiæ gratis datæ, ad quam pertinet gradus offici-
orū, dignitatum & principatū ecclesiasticorū, secundum doctores concorditer. Porro se-
cunda pertinet ad dona gratiæ gratū facientis, quia attenditur penes perfectionem chari-
tatis uirtutisq̄ aliarum. Loquēdo ergo de maiori-
tate prima, dico q̄ Papa sit quodammo-
do maior tota & uniuersali ecclesia, cui non solum diuini, sed & collectiui sumptæ præest
ac præsident, sicut ostensum est: & propter contrarium asserentes, adhuc probabitur. Itaq̄
quātum ad id, in quo habet ex officio præesse toti ecclesiæ, eiusq̄ curam habere, uidelicet
ut ecclesia iuxta Christi legem deo deseruiat, ipse Papa maior, dignior, superior atq̄ potē-
tior est tota ecclesia sibi commissā, cuius ipse est caput, iudex, magister & dux super terrā,
tamen sub Christo & iuxta menturā ac legem sibi à Christo præfixā: quoniam inter Chri-
stum & ecclesiam taliter sumptam, Papa est medius & proprius, summus, plenus ac gene-
ralis Christi uicarius, quemadmodū sanctorum patrum atq̄ doctorum testimonijs proba-
tum, & sanctus Bernardus apertissime dicit, sanctusq̄ Thomas ex intentione declarat ac
probat, quemadmodū patuit & patebit. Nec istud (prout protinus deducetur) in aliq̄ de-
rogat autoritati generaliū conciliorum. Ad secundum argumentū & ad quædam ipsi an-
nexa, dicens q̄ satis conuincit, ecclesiam eiusq̄ statum esse super Papam & statum Pa-
palem, loquendo de maiori-
tate & superioritate pertinate ad uirtutē ac meritum uitæ, &
idē probant sequentia argumenta. Papa enim potest uirtuosus consistere. Veruntamē pro-
prie simpliciter loquendo, maioritas in ecclesia potissime attenditur penes dona gratiæ
gratis datæ, uidelicet secundū gradus potestatum & officiorū seu dignitatum ecclesiasti-
carum. Vnde Durandus frater Minor, in Summa sua libro II. distinctione LXVII. asserit,
q̄ maioritas in tribus attenditur: puta in prerogatiua ordinis & consecrationis ac dispēsa-
tionis. Idem affirmant Raymūdus, & Summa confessor, ac Summa Pisana: addūtes quar-
tum, uidelicet prerogatiua temporis. Postremo restat solutio argumenti, quā arguit Pa-
pa esse inferior ecclesia, cum sit eius minister & filius: quod quia paucis uerbis plene & cla-
re solui non ualet, de eius solutione plenariā erit sequens articulus.

Articulus XXII. Quomodo summus pontifex dicat filius & minister ecclesiæ, & ipsa ecclesia mater ac domina eius.

Sicut in prima parte Summæ suæ questione xcvi. sanctus Thomas restatur, aliq̄
q̄ doctores conscribunt, dominū dupliciter sumit. Vno modo, prout libertati op-
ponitur: & sic domin⁹ est qui habet seruum proprie dictū. Seruus autem opponit
libero. Liberū uero secundum philosophū dicitur, qd est causa sui seruile autem, qd
ordinatur ad aliud. Dominū ergo sic sumptū, est prout aliquis principatur subiectis, non
ad illorū utilitatem, sed ad propriū commodū. Porro tale dominū esse non solet absq̄ ppe-
na

Aegidius de Roma.

Duplex est maioritas seu dignitas

Dñum dupliciter sumitur.

na inferiorum. Nam sicut unicuique naturale est atq̄ iucundum, propriā perfectionem ac-
quirere & habere, sic triste est ei ut sua perfectio nō sibi ipsi, sed alteri cedat in commodū.
Idcirco tale dominū in statu innocentie non fuisse. Hoc etiā modo Papa de iure non est
dñs Christianorū, nec taliter facere aut reputare se debet dñm eorū, quia hoc cupiditatis
esset & elationis. propter quod Petrus in I. sua Canonica pastoribus scribit, Nō quāsi do-
minantes in clero. & Paul⁹ suus scribit discipulis, Nō quero quē uisus sum, sed uos. I. salutē ue-
stram, non cōmoda mea. Secūdo, dominū dicitur quēcumq̄ gubernatio siue praelatio: &
sic etiā ille dñari ac dñs perhibet, qui alios dirigit ad utilitatē & felicitatē ipsorū, seu ad bo-
num commune de quo dñs XIX. de Ciuitate dei loquitur Augustin⁹: Iusti imperant nō
dominādi libidine, sed officio consulendi. Tale autē dominū fuisse in statu innocentie: &
hoc Thomas ibidē multipliciter probat. Hoc etiā modo secundum Hugonē & Albertū est
dñum in spiritali regimine militantis ac triūphantis ecclesiæ: sicq̄ dñum competit Papē
magis, q̄ alicui in tota ecclesia, imō sic ipse dñs & præceptor seu imperator imperatoris ac
omniū secularium principum, omniumq̄ prelatorum & uniuersorū Christianorū, & ut
compendio stringam, ei de iure, etsi nō de facto, cōperit totius mundi dñitū, cum in ipso
sit plenitudo utriusq̄ potestatis secundū Thomam, totusq̄ mundus cōmissus & creditus
sit ei, secundū illuminatissimū illū magnū Bernardū atq̄ Alanū. Itaq̄ Papa est seru⁹ seruo-
rum dei & minister ecclesiæ, non utiq̄ seruitute subiectionis seu imperfectionis, inferiori-
tatis seu inopis, sed seruitute charitatis atq̄ iustitię, praelationis ac præsidentis, quę maioritati
ac dignitati nō derogat, sed cōcordat. Vnde ob eā non cōcludit: Papa simpliciter inferior est
ecclesia sibi cōmissa, sed magis superior: & q̄ ministeriū seu officiū istud ordinat ad bonū ec-
clesiæ, tantū concludit, quod Papa est inferior ecclesia, seu status principalis statu ecclē-
siæ, quātū ad excellentiā pertinentem ad dona græ gratum facientis, ut clarius dicitur est.
Rurū, officiū dignitatis papalis non solum ordinatur ad bonū ecclesię, sed etiā ad ipsius Pa-
pę salutē, principaliter q̄ ad dei honorē. Deniq̄, de hac seruitute charitatis & æq̄tatis, seu
etiā humilitatis, multa scribit Apłs. Ait nempe ad Galatas: Per charitatem seruite inui-
cem. Et ad Corinthios: Cum liber essem ex omnibus, omniū me seruū feci, ut plures lu-
crificarem. Rurūsq̄ ait Corinthijs: Non nosmetipsos prædicauis, sed Iesum Chri. nōs
autē seruos uestros p̄ Iesum. Et denuo: Omnia (in q̄) uestra sunt, siue Paulus, siue Apollo, si-
ue Cephas, i. Petrus. Quod autē tali ministerio honor, non subiectione debeatur, cōstat ex eo,
quod ad Testalonicenses fatetur: Neq̄ fuimus querentes ab hominibus gloriā, cū posse-
mus uobis honorē esse ut Chrii apł, sed facti sumus paruuli in medio uestro. Insuper, hoc mo-
do etiā Christus fuit minister ecclesię ac discipulorū suorū, quibus locutus est: Filius ho-
minis nō uenit ministrari, sed ministrare. & Ego in medio uestro sum sicut qui ministrat.
Hinc ad Hebræos dicitur: Christus melius seruit⁹ est ministrerū. Et ad Romanos: Dico Chri-
stum ministrū fuisse circuncisionis, ministrū in quā humilitate, ut Gorra exponit. Fuit de-
mum dñs Iesus subditus illis, uidelicet Mariæ & Ioseph, ut Lucas euāgelista describit, nō
tamen fuit inferior eis. præterea, si prædictis obijciatur, q̄ status ecclesiæ est status liberta-
tis, sicut ait Apostolus: Vos in libertatē uocati estis fratres, ergo Papę non competit domi-
niū super fideles: respondendum q̄ consequentia non ualet, loquēdo de dño iuxta secun-
dam eius acceptionē: imō sic in triumphati ecclesia unus angelus alteri dñatur, unusq̄ or-
do, Dominationū ordo secundum diuinū Dionysiu appellatur. Ecclesię etenim status di-
citur liber, libertate à seruitute dæmonis & peccati, de qua in secūda sua epistola loquitur
beatissimus Petrus: Iniqui sunt serui corruptionis: non autē libertate obedientialis subie-
ctionis, aut etiā corporalis tēporalisq̄ seruitutis. Hinc in secūda secūde questione Cxxiii.
Thomas affirmat: Dicitur filij ecclesiæ liberi libertate à spiritali seruitute peccati, nō
à seruitute corporali, quia per gratiā Christi liberamur in presenti à defectibus aīæ, non à
defectibus corporis. Durandus q̄ sup̄ II. Sententijs: Lex (inquit) euāgelica dicitur lex
perfectæ libertatis, quoniam liberat ab onere ueteris legis & à seruitute peccati, nō à serui-
tute temporali. Hinc ad Romanos dicitur: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdi-
ta sit, quod de subiectione ad iustitiam pertinēte prolātū est. De subiectione uero humili-
tatis scriptum est: Subiecti estote omni humanæ creature propter deum. Itaq̄ summus
pontifex non ita est minister ecclesiæ, quin etiam iuxta modum iam declaratū sit domin⁹
eius, id est, prelat⁹ & rector, cum & ceteri inferiores episcopi, hoc modo dicātur dñi ter-
rarum plebiūq̄ suarum, seu ecclesiarum. Vnde & principes ecclesiarum S. Bernardus in q̄
dam sermone eos appellat: sicq̄ ecclesia est subdita Papę, tanq̄ summo pōtēfici suo. In sup̄:
Papa

1. Petr. 3. 2. Corin. 12.

Augustinus

Galat. 5. 1. Corin. 9. 2. Corin. 4. 1. Cor. 3.

1. Thess. 2.

Matt. 20. Hebr. 6. Rom. 15.

Luc. 22.

Galat. 5.

1. Petr. 2.

Durandus. Rom. 13.

1. Petr. 2.

Bernardus.

Galat. 4.

Augustinus

Canil. 1.

Iohan. 20.

Papa non est ita filius ecclesie, quin etiam sit spiritalis pater ipsius: imò in quantum est Pa-
 pa, competit ipsi esse patrem ecclesie: primo, ratione prelationis: secundo, ratione instru-
 ctionis, quonia habet eam illuminare: tertio, ratione curæ ac prouisionis. Nam & Paulus
 suis scribit discipulis: Filioli mei, quos iterum parturio donec Christus reformetur in uobis.
 Item, In Christo per euangelium ego uos genui. Idcirco secundum Bonauenturam Papa
 est pater patrum & uniuersorum fidelium. Atque ut ait Bernardus, ipse est pastor ecclesie ex
 oibus ecclesie cõgregatõ. i. totius ecclesie conuinctum acceptæ. Nihilominus Papa uoca-
 tur & est filius ecclesie: primo, quoniam in fonte baptismatis spiritaliter regeneratus est
 in ea & ex ea, quemadmodum Augustinus super Iohannem disseruit, quod ecclesia generat ex
 aqua & spiritu sancto: secundo, in quantum est determinata persona & unus Christianus: ter-
 tio, in quantum ab ecclesia, i. a filiis ecclesie adiuuatur, fouetur, & dum opus fuerit, dirigi-
 tur atque instruitur: sicque fugit ubera eius, de quibus in Canticis legitur: Meliora sunt ubera
 tua uino. & quis mihi det te fratrem meum sugentem ubera matris meæ? Postremo, pater
 ex his, quomodo pater sit frater noster seu cunctorum fidelium. Eisdem enim modis ac rati-
 onibus dicitur frater noster, quibus ecclesie filius appellatur: sed & propter communio-
 nem naturæ specificæ nobiscum, frater est noster, & propter eandem Christianitatis religi-
 onem. Multis etenim modis dicitur aliquis frater alterius, sicut in libro contra Ieluidium
 scribit Hieronymus. Sed ex hoc Papali maioriati non derogatur, præsertim cum & Chri-
 stus deus noster factus sit frater noster, secundum Bernardum. Vnde post resurrectionem
 dixit ad magdalenam: Vade, dic fratribus meis. & Apostolus ait, non confunditur frater
 eos uocare, & debuit per omnia fratribus assimilari. Id autem adijciendum, quod ecclesia etiã
 ideo dici potest domina Papæ, quia est sponsa Christi, cuius minister est Papa, & quia in do-
 nis gratiæ gratiã facientis eum excedit, & quonia in quibusdam Papa acquiescere ac pare-
 re habet eidem, ut infra clarius exponetur.

Articulus XXIII. Quomodo competat Christo esse caput ecclesie.

VT clarius innotescat, quomodo Papa dicatur caput ecclesie, primo uidentum
 quomodo Christus sit caput ecclesie. Itaque, sicut in I. parte Summæ suæ quæsti-
 one VIII. Thomas & Durandus super III. Sententiarum testatur, quemadmodum
 tota ecclesia dicitur unum corpus mysticum, per similitudinem ad corpus homi-
 nis naturale, eo quod sicut in corpore naturali sunt multa membra diuersos actus habentia, sic
 in ecclesia sunt multæ personæ habentes diuersa dona atque officia, prout in multis locis do-
 cet Apostolus: sic in ecclesia dicitur esse aliquod caput ad similitudinem capitis humani.
 Porro, in capite hominis duo considerantur: primum, est naturalis conuenientia eius cum
 cæteris membris secundum, est differentia eius ab illis: quæ differentia consistit in tribus:
 puta in ordine, quonia caput est prima pars hominis, incipiendo à superiori: item in per-
 fectione, quonia in capite uigent omnes sensus exteriores & interiores, cum in cæteris mem-
 bris solus sit tactus: & in uirtute, quonia uirtus & motus cæterorum membrorum & guber-
 natio quædam in actibus eorum, est à capite propter uim sensitiuam atque motiuã in eo domi-
 nantem. Igitur Christo, secundum quod homo est, conuenit esse caput ecclesie secundum
 omnes has proprietates seu condiciones: quia ut homo, est eiusdem naturæ cum cæteris ho-
 minibus, sicque naturalem conuenientiam habet cum eis. Differt quoque ab eis in tribus præ-
 dictis, puta in ordine, eo quod gratia eius sit altior & prior dignitate, quamuis non tempore:
 & alij acceperunt gratiam per respectum ad gratiam eius, dicente Apostolo ad Romanos:
 Quos præsciuit & prædestinavit conformes fieri imaginis filij sui. Et ad Ephesios, Deus ele-
 git nos in Christo ante mundi constitutionem. Differt itaque ab alijs in perfectione, quonia ple-
 nitudinem gratiæ habet iuxta illud Iohannis, Vidimus eum plenum gratiæ & ueritatis. & Ioh-
 annis tertio ait Iohannes Baptista de homine Christo: Non ad mensuram dat deus spiritum
 homini. Rursus, tanta est gratia Christi, quod influit de plenitudine eius in membra eccle-
 sie, sicut Iohannes ait: De plenitudine eius omnes accepimus. Porro Christus homo influit
 in membris ecclesie gratiam seu spiritalem motum & sensum, non autoritative, sed instru-
 mentaliter & per modum causæ meritorie: sed ut deus, influit autoritative. Vnde etiã secun-
 dum quod deus, magis ipsi competit esse caput ecclesie, quantum ad tria hæc ultima, quibus
 caput differt à membris: quia ut deus, magis ipsi competit prioritas, perfectio & uirtus in-
 fluendi, quam secundum quod homo est: sed quantum ad primum, quod est conuenientia na-
 turalis, non competit ei secundum quod deus est, ratio capitis. Denique, sicut Christus ut ho-
 mo, est caput ecclesie, sic deus secundum naturam diuinitatis est caput Christi, in quantum
 est

Rom. 8.
Ephes. 1.

Iohan. 1.

Iohan. 1.

est homo, quia à deo humanitas Christi omne quod habet bonum, accepit. Propter quod
 ad Corinthios loquitur Paulus: Caput Christi deus. Præterea, secundum præallegatos ali-
 ospotestores quam plures, ista est differentia inter corpus hominis naturæ & mysticum
 corpus ecclesie, quod membra corporis naturalis sunt omnia simul, membra autem corporis
 mystici non sunt omnia simul, neque quantum ad esse naturæ, quonia corpus ecclesie con-
 stituitur ex omnibus qui fuerunt à principio mundi & nunc sunt, & usque ad finem seculi erunt,
 sicut Gregorius in homilia ait, quod sancta ecclesia quæ dicitur uinea, ex omnibus conuersis ele-
 ctis ab Abel iusto usque ad ultimum electum, qui in fine seculi nasciturus est, quot electos ha-
 buit, tot quasi uinas produxit, uel tot palmites misit. Nec etiam simul sunt, quantum ad es-
 se gratiæ, quia etiam eorum quæ in eodem sunt tempore, quidam ad horam gratia carerent, postea
 gratiam habituri, alijs contemporaneis iam eam habentibus. Itaque membra corporis mystici
 non solum accipiuntur secundum quod sunt in actu, sed etiam secundum quod sunt in potentia: quæ
 dam tamè secundum quod sunt in potentia, quæ aliquando reducuntur ad actum: quedam uero se-
 cundum quod sunt in potentia nunquam ad actum reducenda: quorum primum est secundum tripli-
 cem gradum: Primus est secundum unionem per fidem, secundus per unionem per charitatem
 & gratiam uicem, tertius secundum unionem beatificam patrie. Itaque generaliter accipiuntur secundum
 omne tempus seculi huius, Christus est caput omnium hominum secundum gradus diuersos. Pri-
 mo enim & principaliter est caput eorum, qui actualiter uniti sunt ei per gloriam. Secundo, eorum
 qui actu uniuertur ei per charitatem & gratiam uicem. Tertio, eorum qui actualiter uniuertur ei per
 fidem. Quarto, eorum qui uniuertur ipsi in potentia, ad actum aliquando reducenda secundum
 prædestinationem diuinam, quibus non dum reducta per adimplerionem. Quinto, eorum qui ei uni-
 untur in potentia nunquam ad actum reducenda, ut præfati seu reprobis nunc uiuere, quod cum ex
 hoc seculo discedunt, totaliter desinunt esse membra Christi, quia de cetero non sunt in po-
 tentia, ut in Christo uniant. Ex his innotescit, non usque quaquærum dicere eos, quod dicunt illos
 solum esse membra Christi, qui ei per charitatem coniuerti sunt, eo quod illis duntaxat Christus influit
 sensum intelligentiæ spiritualis, & motum charitatis atque uirtutum. Nec enim tales tantummodo
 ad ecclesiam pertinent militantes, quæ bonos malosque continet, secundum quod Christus in euange-
 lio apertissime docet, comparans eam lagenam missam in mare, & ex omni genere piscium congregan-
 ti. Sed & mali in ecclesia explent officia ecclesiastica: quot die quoque contingit, quosdam præ-
 destinatos extra charitatem & gratiam esse tandem perducendos ad eam: quosdam uero præsci-
 tos seu reprobos, esse in charitate & gratia tandem has perdituros, quemadmodum super Ioh-
 annem Augustinus diffuse præctat.

1. Corin. 11

Gregorius

Mat. 13.

Articulus XXV. An Papa sit caput totius militantis ecclesie, & qualiter.

ALlegata sunt iura Articulo XVI. in quibus Papa uocatur caput concilij genera-
 lis, multipliciterque probatum est, quod totius ecclesie pastor & pontifex summus sit
 Papa: sed aliqui ista nunc non admittunt, ea uel negantes, uel sic intelligenda di-
 centes, quod Papa est caput totius ecclesie: id est, omnium particularium ecclesiarum ac
 singularum personarum. Sed ista non uidetur intentio patrum ac doctorum, qui allegati
 fuerunt. Papa namque gerit uices Christi in terra plenarie, ut super secundum Sententiarum
 asserit Thomas. Cum ergo sit summus ac proprius Christi uicarius, illam ecclesiam Chri-
 stus ipsi commisit, & illi præest ecclesie tempore suo, ad quam saluandam CHRISTUS in
 hunc mundum uenit, cuius & ipse principalis pastor, caput, & pontifex fuit: aliter non es-
 set plenus Christi uicarius. Christus autem totius ecclesie simul sumptæ caput, pastor &
 pontifex est principalis: ergo eiusdem ecclesie sic acceptæ caput & pontifex est Papa, omni
 tempore potestatis sui, sicut sanctus Bernardus clarissime scribit, quod Christus totas oues
 Petro commisit, nihil omittens quod non commiserit ei. Præterea, conuocatio ac celebra-
 tio generalis concilij, non est in derogationem potestatis ac prelationis Papalis. Conuo-
 catio ergo & durante concilio, non desinit Papa esse pater, pastor, caput & pontifex eorum
 qui in concilio sunt, quorum ante inceptiõem concilij pater, pastor, caput & pontifex sum-
 mus fuit. Insuper, tota multitudo ecclesie pariter sumptæ, est quædam pluralitas à Chri-
 sto decenter disposita & congrue ordinata: ergo in ea est aliquod primum omnibus præ-
 sidens non solum diuinitus, sed & collectim: hoc est Papa. Denique, sicut superius patuit,
 sanctus Thomas istud non solum affirmat, sed etiam ex intentione probat in Summa con-
 tra gentiles. Sed & super III. Sententiarum distinctione xxxiii. probat idem hoc modo: Vbi
 eunquam sunt multa ordinata in unum, oportet esse aliquod uniuersale regimè super particula-
 ria regimina, quia in omnibus actibus ac uirtutibus (ut dicitur in principio Ethicorum) est

Christus
 eas oues
 commisit Petro;

Bonū cōmū
ne dignū ē
q̄ bonū spe-
ciale.

ordo secundū ordinem finium. Bonum autē commune dignum est q̄ bonum speciale. Ideo
sup̄ potestatem regitiuā, quā concernit bonū speciale, oportet esse potestatem regitiuā respe-
ctu cōmūnis boni: alius non potest esse colligatio ad unū. & ideo cū tota ecclesia sit unum
corpus, oportet si ista unitas debet cōseruari, q̄ sit aliqua p̄tās regitiua respectu totius ec-
clesiæ: & hæc est potestas Papæ. Idcirco q̄ eam negant, schismatici appellantur, quasi diui-
sores ecclesiasticæ unitatis. Constat autē, q̄ tota ecclesia non est unum corpus, siue mysticū
siue politicū, nisi in quantum collectim accipitur, non diuisim. Ideo Papæ conuenit esse pa-
stōrē & caput atq; pontificē, p̄ idem & rectorē totius ecclesiæ siue corporis huius colle-
ctim accepti. Ampli⁹, ex Raymūdo alijsq; autoribus ad hoc uaria iura allegātib; est ostē-
sum, q̄ Papæ conueniat ḡnalem condere legem, cōstitutionem seu canonem, ad quam uni-
uerſitas Christianorū teneatur, etiā simul accepta: q̄d non esset, nisi sup̄ totam ecclesiā po-
testatem, p̄lationem ac iurisdictionem haberet. Est igit caput totius militantis ecclesiæ,
non utiq; primū ac principale absolute loquēdo, quis sit caput primū & principale eccle-
siæ respectiue loquendo, uidelicet quantum ad p̄latos & principes in hoc seculo pegrinan-
tes: sed cōparando Papā ad Chr̄m, sic est caput secundariū, ministeriale ac uicariāle, seu in-
strumentale: & quōd hoc sit, Thomas in III. parte ostendit, dicēdo: Caput inſuit membris
dupliciter: uno modo, q̄d am fluxu in r̄feco, secundū q̄d uirtus motiua ac sensitiua a ca-
pite derivatur ad cetera membra: alio modo, secundū quandā exteriorem gubernationē,
prout p̄ uisum & alios sensus in capite radicatos, dirigit homo in exteribus actibus. Chr̄o
igit propriū est esse caput primo modo, uidelicet q̄tum ad interiorē gr̄æ influxū atq; dire-
ctionē internā: sed secūdo modo principes & p̄lati subditis inſuūt, hortādo, docēdo, re-
gēdo, sicq; subditos capita nūcupant. Vnde in libris Regū Sauli dicit: caput in tribus Is-
rael factus es. Et Isaias ait, Senex & honorabilis ipse est caput. Item Amos, Optimates capi-
ta populorū. Hinc Thomas testatur, q̄ dicitur iam capita p̄sidentes, in quantum uicē Chr̄i
ſi gerunt. Cū ergo nullus in tota ecclesia tam eminenter ac plene gerat uicē Chr̄i ut Pa-
pa, palām q̄ ipsi p̄æ ceteris competat esse caput ecclesiæ, imō totius ecclesię. Nec ideo se-
quitur, q̄ ecclesia sit monſtroſa tanq̄ bicapitalis, seu duo capita habēs: quoniam Christus &
Papa non sunt capita æque prima, sed subordinata: nec est inconueniens, eiusdē corporis
mystici esse plura capita metaphorice dicta, sicut alicuius particularis ecclesię capita sunt
plebanus siue decanus, & ep̄s ac Papa & Chr̄s. Postremo, multipliciter in scripturis dicit ali-
qd caput, scilicet ratione etatis, ratione cure & p̄uisionis, ratione p̄lationis, ratione prin-
cipalitat̄is, ratione ſpiritualis regnationis, ratione paternę dilectionis: & certum est, q̄ om̄i-
bus his modis Papa sit aut esse possit caput totius ecclesiæ, quæ ſuo est tempore.

1. Reg. 15.
Iſaię 9.
Amos. 6.

Multiplici-
ter dicit ali-
qd cē caput.

Duplex qui-
dā ponit ca-
put ecclesię

Oportet eēt
ecclesia unū
ſummū pon-
tificem.

Articulus XXVI. De modo loquendi quorumdam circa materiam istam.
Vidam diſtinguit & ponunt duplex caput ecclesię: uidelicet eſſentiale, quod
est Chr̄s, quod errare non potest, ſpiritalemq; motū uirtutū & uitam gratię in-
fluit ecclesię: aliud uocant caput accidentale, utputa Papam, quod caput cum
non sit cōfirmatum in gr̄a, potest errare: & eo defuncto, adhuc manet ecclesia
in uita ſpirituali & potestate ecclesiastica ſibi à Chr̄ſto conſeſſa. Et hoc caput dicunt pro-
prie dici non poſſe caput ecclesię, quia nō inſluit ei uitam gratię & motum operationis uir-
tuofæ. Quamuis autem p̄miſſa diſtinctio poſſit ſaluari (quanquā Papa ſublato ſeu mor-
tuo ecclesia ſit priuata mēbro ſuo digniſſimo atq; altiſſimo, nec ipſa Papalis potestas ſit for-
maliter, proprie ac diſtincte permanens in ecclesia, nec ipſa ecclesia abſque Papa ſi uſque
qua que perfectæ: quia ad conſeruationem boni ſtatus ecclesię & ecclesiasticæ unitatis in
ea, oportet eſſe in ecclesia unum ſummum pontificem, ad quem in p̄æcipuis diſcultati-
bus, dubitationibus ac neceſſitatibus recurratur, prout Thomas copioſe demonſtrat, ſiq;
probatum eſt, nec ecclesiastici ordinis decentiſſima pulchritudo in gradibus dignitatum
& officiorum ſine Papa completa eſt) ueruntamen nequaquam eſt conſequeſ. Papā non
eſſe caput ecclesię, quia non inſluit ei ſenſum & motū. Primo etenim dico, quōd licet non
inſuat ei ſenſum & motum efficiēter, ut deus trinitas: nec principaliter meritorie, ſicut
CHRISTVS ut homo, tamen inſluit diſpoſitiue ac instrumentaliter, purgando, illuminan-
do, perficiendo, orando ſeu gubernando, & ſacramenta (quæ ſunt uas gratiæ) diſpenſan-
do per ſe & ſuos miniſtros. Deniq; non ſolum dicitur aliquis caput, quia efficiēter inſu-
it ſenſum & motum, ſed & ratione principalitat̄is ac alijs modis, ut dictum eſt. Alioquin
nullus p̄latus aut princeps diceretur caput ratione ſubditorum: quod contra Cano-
nicam eſſe ſcripturam, Articulo patuit p̄æcedenti, Nam & diabolus ſecundum beatum
Gre-

Diabolus ca-
put eſt ma-
lorum.

Gregorium, dicitur caput malorum, quamuis non inſuat eis motum & ſenſum ſeu uitā,
niſi forte uitā carnalem motumq; uitiorū, quas inſluit ſuggerendo, non efficiendo. Inſup̄
dicunt, q̄ uniuerſalis ecclesia conſideratur dupliciter: Vno modo, ut eſt corpus myſticū,
utputa prout regitur donis & chariſmatibus gratiarum, uiuens ſemper uita ſpirituali per
fidē & charitatē, ita q̄ Chriſtus eam ut ſpōſam ſuā reſpicit & gubernat, nec permittit eam
maculari aut ſeparari à ſe, quoniam ipſe ei ſpecialiter ſpiritualiterq; aſſiſtit, ab erroribus eā de-
fendēs: & ſic proprie caput ecclesię eſt Chr̄s, non Papa. Secūdo, conſiderat ecclesia ut alia
quæuis cōmunitas aut ſocietas politica, quę etiā abſq; influxu diuinoꝝ chariſmatum & ſi-
ne ſpeciali aſſiſtentia Chr̄i, quantum eſt ex humano iudicio, potest debite regi lege huma-
na aut diuina: ſicq; Papa poſſet dici caput ecclesię. Iſtud uidetur improprieſſime dictum.
Papa enim ſecundū fidem catholicam, eſt uicarius Chriſti: ergo eo modo eſt caput eccle-
się, quo ipſa ecclesia eſt grex Chr̄i & ouile, ſeu cōgregatio ouiu ei⁹: non autē eſt grex Chr̄i
ſti & ouile ipſius, proprie loquendo, niſi in quantum eſt myſticum corpus ipſius. Nec du-
bium intelligenti, quin ecclesię magis competit eſſe gregem ouileꝝ Chriſti, in quantum eſt
myſticum corpus chariſmatibus gratiæ informatum & rectum, quam ut eſt politica ſoci-
etas. Præterea, hoc uidetur eſſe contra debitum Papalis officij, regere eccleſiam ſine grati-
oſa ac ſpeciali aſſiſtentia Chriſti, quia & ipſe Papa tenetur eſſe in charitatē & gratia, & ſu-
um exhibere officium ex charitate, ſubditos quoq; ad charitatem ceterasq; uirtutes, quā-
tum in ipſo eſt, inducere. Sed & ipſa ecclesia ſine chariſmatibus gratiæ conſiderata, amittit
rationem eccleſię, cum iuxta doctrinam ſancti Auguſtini in libris de Ciuitate dei, eccle-
ſia ſit ciuitas dei: ciuitatē uero dei cōſtituit amor dei, creſcens uſq; ad contemptū ſui, quē
admodum ciuitatem Babyloſis ſeu dæmonis conſtituit amor ſui, creſcens uſque ad con-
temptum dei. Inſuper, gubernatio qua Chriſtus per gratiarum chariſmata regit eccleſiā,
non excludit cooperationem inferiorum regentium ac paſtorū, ſicut Hugo de ſancto Vi-
ctore ſuper Angelicam hierarchiam pulchre oſtendit, & diuus Dionyſius in libro Eccleſi-
aſticę hierarchiæ teſtatur. Aliās angeli inſimā hierarchiæ Angelicę, homines non dē-
rentur cuſtodire atque dirigere. Hinc ait Apoſtolus, Dei adiutores ſumus, haud dubi-
um quin in hominum directione ad ultimum finem: ergo ecclesię conſiderata ſub ratio-
ne myſtici corporis deſuper recti, non repugnat, ſed penitus congruit ſecūdum ordinem
diuinitus inſtitutum, præter Chriſtum habere caput & rectorē in terra, qui ſit ſummus
ac plenus Chriſti uicarius: & iſte eſt Papa, ſicut beatus Cyrillus in libro Theſaurorum clā-
riſſime conſteſtatur. At uero etiam dato, quōd tota ecclesia inſalubriter regeretur à Chr̄-
ſto, & conſirmata eſſet in gratia, quantum ad omnes & ſingulos Chriſtianos, ſicut in die
Pentecoſtes conſirmati fuerūt apoſtoli, adhuc deceret & expediret eam habere unū ſum-
mum caput in terra, uidelicet Papā, qui adhuc eſſet p̄latus, paſtor & ſummus p̄riſex
eius in ſeculo iſto. P̄lato em̄ non ſolū ordinatur ad retrahendū inferiores ſeu ſubditos à
peccato, ſed etiam ad hortandū ac inducendū eos ad meliora ac perfectiora, unde & ipſis
apoſtoliſ p̄latus fuit ac manſit beatiſſimus Petrus. In angelicis quoq; ſpiritibus extat
p̄lato, ut ſanctus Dionyſius docet in libro Angelicę hierarchiæ, ſimiliter in innocen-
tiæ ſtatu fuiſſet ſecundū Thomam & alios multos. Ex quibus concluditur uana eſſe argu-
mentatio aliquorū, qui dicunt, q̄ ipſa ecclesia eſt cōfirmata in bono, nec potest peccare ne-
q; errare, quoniam regitur à ſpū ſancto, idcirco Papa nō eſt caput ipſius, nec indiget eo. Por-
ro, q̄ eccleſiam dicit non poſſe peccare, & q̄ Chriſtus aſpicit eam ut ſpōſam, non permis-
tens eam à ſe ſeparari nec maculari, diſcutiendum eſt quomodo ſit intelligendum. Conſtat
namq; q̄ Chriſtus quotidie permittit multas animas ſibi per charitatem conuictas, & per
conſequeſ ſpōſas ſuas particulares à ſe ſeparari, & in quinari per peccata mortalia, ita q̄
ſunt adulteræ diaboli, quę fuerunt ſpōſæ Chriſti: ſed uerum eſt quōd Chriſtus nō per-
mittit totam eccleſiā à ſe totaliter ſeparari, imō ſemp̄ ſunt aliqui boni in ecclesia, prop̄ q̄d
ecclesia dicitur quodammodo munda & conſirmata in gratia, denominando totū à parte.
Veruntamen etiam boni iſti maculantur quotidie per uenialia peccata, niſi quis dicat,
q̄ ueniale peccatum maculam non ponat in anima, ſed hoc ſtat in quid nominis, cum cer-
tum ſit, quōd ueniale peccatum quantum habet de ratione peccati, tantum quoq; habet
de ratione immunditiæ & maculæ ac offenſę. Vnde uerbū Apoſtoli quod allegant, quōd
Chriſtus dilexit eccleſiā, & tradidit ſe pro ea ut illam ſanctificaret, mundans eam lauacro
aque in uerbo uitę, ut exhiberet ſibi glorioſam eccleſiam, non habet in maculam neq; ru-
gam, potius competat ecclesię in ſtatu futuro, q̄ ei modo conueniat: propter quod Tho-
mas

Papa eſt ui-
carius Chri-
ſti ſecūdum
fidem catho-
licam.

Auguſtinus

1 Cor. 1.

Eph. 5.

mas in tertia parte questione V. sic ait: Ecclesiam esse gloriosam non habentem maculam neq; rugam, est ultimus finis ei⁹, ad quem per Christi passionem perducitur: & hoc erit in statu patriæ, nec est in statu uic⁹, in q⁹ si dixerimus quia pctum non habemus, nos ipsos seducimus, ut scriptum est. His uerbis sancti Thomæ concordat expositio Nicolai de Gorra & aliorum multorum, super inducta uerba Apostoli.

Articulus XXVII. Determinatio difficultatis præcipuæ, an scilicet Papa sit super concilium, an e contra.

IN omni g⁹ali cōcilio atq; in tota Chri ecclesia, summā ac præstantissimā personam esse Papam, omniū patrem & patrē patrum, secundū Bonauenturā dubium esse nō debet. loquendo de maiestate ac dignitate ad dona gratiæ gratis datæ pertinete, ita q⁹ nulla particularis ecclesia aut persona ei in his adæquet, ut supra ostensum est, si cōcilio Papa intersit per se, aut per suos legatos eius personā representates. Cū itaq; quæritur, an Papa sit supra conciliū, an e contra, mentio fit de Papa atq; concilio seorsum consideratis seu sumptis. Quidam itaque nunc absolute loquēdo audacter respondent, quōd generale conciliū sit acceptum, prout uniuersalem ecclesiam representat, sit super Papam, & maioris autoritatis ac potestatis quām Papa, ita quōd Papa tenetur obedire cōcilio, nō e contrario. Verum quia hucusq; probatum & tentum est, quōd Papa sit totius seu uniuersalis ecclesiæ sumul sumptæ, nō solum diuisim acceptæ, pastor summusq; pontifex, prælatus & caput, potestatis plenitudinem habens, uidetur periculosum, tam absolute simpliciterq; asserere, quōd conciliū sit super Papam, loquendo appropriate de maiestate, dignitate & potestate, pertinente ad dona gratiæ gratis datæ, ad quam certum est pertinere iudiciariam potestatem, præfidentialem dignitatem, iurisdictionalemq; prælationem. Moderatius ergo loquendo, dum quæritur, An Papa sit super cōciliū, an uice uersa, arbitror respondendum, quōd ibi sit excessus & excessum, id est, quōd in aliquibus, puta in his, quæ proprie ac directe spectant ad forum generalis cōciliū, & propter quorum determinationem seu expeditionem illud celebratur, in his inquam conciliū uidetur esse super Papam, ita quōd conciliū dando uoces seu uota, est liberum, nec Papa potestatem coercionis habet super illud in huiusmodi causis: magisq; si adum est determinationi seu ordinationi concilij generalis, quām Papæ, qui determinationem seu ordinationem concilij conciliariter factam, impedire seu reuocare nec debet, nec potest, eo quōd conciliū a spiritu sancto dirigatur & gubernetur in talibus, quādo conciliū ipsum legitime est procedens imploratione directionis spūs sancti, & sinistras informationes deuinat. Porro in ceteris, puta in his quæ Papalis prælationis mensuram, regulam, magisteriumq; concernūt, Papa est super conciliū & super totam ecclesiam, circa quam ipse uices Christi plenarie gerit, secundū sanctum Cyrillum & Theophilum, beatum Bernardū & Thomam, hoc præceteris (ut mihi apparet) clarius exprimentes. Si itaq; inquiratur, quæ sunt in quibus Papa est super conciliū, & quæ sunt quæ magisteriū, regulam & mensuram Papalis prælationis respiciunt, dicendum q⁹ omnis uicarius legislatoris ad hoc principaliter ordinatur, ut legem legislatoris sui a suis subditis faciat obseruari. Cum ergo Papa sit generalis summus ac plenus Christi uicarius, hoc ad suæ prælationis mensuram, ad suæ præfidentie regulam, ad magisteriū sui officium primo ac maxime pertinet, ut ad euangelicæ legis adimpletionem, omnem inducat quantum potest populum Christianum per se & per suos ministros. Cum itaq; generale conciliū cōgregetur præcipue propter commune bonum ecclesiæ, & propter causas animabus salubres, si Papa uellet aliquid agere aut iubere, per quod bonum concilij impediretur, iam ipse Papa transcenderet & exiret regulam & mensuram, magisteriumq; suæ prælationis ac potestatis, quæ data est ipsi in ædificationem, & non in destructionem secundum Apostolum, qui etiam protestatur: Nō possumus aliquid contra ueritatem, sed pro ueritate. Præterea, quoniam a participatione sui officij debet semper præcipuam ac paternam sollicitudinem habere pro bono communi totius ecclesiæ sibi commissa, durante generali concilio possit aliqua ordinare, quæ essent accommodata toti concilio ad impetrandum copiosius directionem spiritus sancti, ut bonum ecclesiæ plenius sequeretur, & si talia præciperet concilio obseruanda, conciliū generale teneretur ipsi obedire ut summo pontifici & pastoris: quia in tali ordinatione ac iussione Papa non exiret limites potestatis suæ sibi a CHRISTO præfixos. Quo patet, quōd in talibus potestate & iurisdictionem habet super generale conciliū & super totam ecclesiam, cui (ut abundanter probatum est) potest generalē legem seu canonem cōdere. Hinc quantum capere queo, stare

s. Ioham. I.

s. Cor. II.

stare non potest, quod aliqui scribunt, Papam non esse caput concilij, cū principale agens (scilicet Christus) ibi per se immediate operetur: & ideo non esse necesse, aliquam ibi facere mentionem de Papa. Quia uero in Christi ibi per se immediate operetur interius dirigendo in his quæ conciliariter sunt tractanda, non tamen excludit instrumentalem cooperatorem extrinsecæ cohortantem, aut etiam interius instigantem ac disponentem supposita consultiō, ad suscipiendū influxum spūs sancti copiosum. Unde nec angelorum inspirationes, nec Papæ exhortationes illa immediata operatio seu gubernatio Christi, uel interior præfidentia spūs sancti, excludit. Postremo, quæ in isto articulo in communi breuiter tacta sunt, in sequentibus articulis diffusius exponentur.

Articulus XXX. Declaratio exemplaris eorum, quæ in præcedenti articulo sunt inducta.

Quoniam in moralibus magis informant exempla quā generalia documenta, eo q⁹ actiones sint suppositorū, ea quæ dixi, exemplariter declarabo. Ista ergo, ut dixi, stant simul, q⁹ Papa præest ac præfidet toti ecclesiæ simul acceptæ, & tamen in aliquibus magis est standum ordinationibus, decretis atq; sententijs uniuersalis ecclesiæ, seu generalis concilij illam representantis, quām Papæ, secundum modū in præcedenti articulo explanatum, cuius exemplū est, q⁹ in claustris collegijsq; continet. Nam quamuis Abbas, Decanus seu Prior præsit toti collegio siue conuentui, habes potestatem & iurisdictionē super totam congregationem simul acceptam, quæ ad suæ prælationis spectat officium, nihilominus in uarijs causis & casibus occurrentibus, imō in cunctis quæ conuenienter & conciliariter proponuntur, quilibet habet libere uocem suam, & prælatus proprijam habet uocem: nec cōgregatio tenetur eius iudicio acquiescere, aut eius sententiæ stare: imō potius ipse maiori & saniori parti congregationis acquiescere obligatur: nec hoc repugnat obedientiæ, quam religiosi ex uoto suo tenentur superiori impendere. Nempe cum dicitur, In omnibus obediendum est Papæ, intelligendum est per modū distributionis accommodatæ, puta in omnibus quæ prælationē eius concernunt, prout sanctus Thomas & Durandus, alijq; doctores circa II. Sententiæ conscribunt. Deniq; quoniam in concilijs speratur directio spūs sancti, imō in generalibus concilijs indubitatè præfatur, hinc rationabile est, in eis maiorem uocē sequi patrem. Spiritus nāq; ubi uult spirat, ut Christus testatur, & plerūq; inferiori & simpliciōri reuelat, quod maiori ac doctiori non manifestat, quia ut Salomon loquitur, Cum simplicibus est sermō cōtinatio eius. Hinc in Niceni concilij gestis habetur: Viueat plurima uel plurimorū sententiæ facerdotū. Præterea, cum conciliū sit actus prudentiæ, sitq; probabile, plus prudentiæ aut cōsiderationis esse in multis, quā in uno aut paucis (Nam & multi oculi uident quod unus nō uidet, & quod a pluribus quæritur, facilius inuenitur) hinc rationabiliter accidit, ut in cōcilijs tractantibus secundum uoces procedatur, nec prælatus coercionem habeat potestatem, ne impediatur libertas concilij, nec diuinae inspirationi obex ponatur: quia ut ait Apostolus: Vbi spūs domini, ibi libertas. Nihilominus in tractatibus illis habet prælatus potestatem & iurisdictionem super cōgregationem cōsulentem in alijs, ita quōd possit ei prohibere ea, quæ bono concilij ingerunt impedimenta: illa quoq; eis iniungere seu iubere, quæ bono concilij exant accommodata.

Articulus XXX. Quod uniuersæ potestates & dignitates ecclesiasticæ uirtualiter concurrunt & simul existunt in summo pontifice, etiam respecti ori sublimiori modo, q⁹ in ceteris partibus atq; principibus.

Quemadmodum omnium rerū creatarū perfectiones in deo sunt idealiter atq; casualiter, eminentiori modo quā in rebus creatis, ita in summo pontifice concurrunt & sunt omnes potestates & dignitates ecclesiasticæ uirtualiter & ualde præeminenter, modōq; altiori, q⁹ in reliquis qui præsunt aut præfident. Hinc sanctus Thomas Romanæ & apostolicæ sedis defensor fidelissimus, quem & ego tantillus in hoc sequi cupio & propono, circa finem secundi Sententiæ fatetur, quōd in Papa est plenitudo & apex utriusq; potestatis, uidelicet spiritualis ac secularis, ita q⁹ omnium spiritualium prælatorum ac secularium principū potestas & dignitas, præfidentia atq; prælatio conueniunt & cōprehenduntur & sunt in summo pontifice per modum eminentiorem ac potētiorē, q⁹ in illis. Hinc in Articulo sexto dictū est, Potest regem in utilem regnō priuare, illudq; alteri dare: potest & imperatorē deponere, eiusq; electionē cassare & roborare: potest episcopū de episcopatu deicere, & alia plurima agere, quæ ipsi diuinitaxat conueniunt.

Nu 3 Nul

Nullus autem alteri dat quod ipse non habet. Papæ ergo sunt regna & imperium, ducatus & comitatus. Denique, ipse sacerdos, ipse episcopus, episcoporumque princeps, ipse patriarcha & primas, atque in omnibus principalis, in ipso plena clauis est potestas. Hinc ut supra allegatum est, sanctus Bernardus disseruit, quod Papa ratione sui primatus est Abel, ratione gubernationis est Noe, ratione patriarchatus est Abraham, ratione ordinis Melchisedec, ratione dignitatis Aaron, ratione autoritatis Moyses, ratione iudiciarie autoritatis Samuel, ratione potestatis Petrus, ratione unktionis est CHRISTVS. Hinc demum sanctus Cyrillus Alexandrinus archiepiscopus, in libro Theaurorum testatur: Ipsi beati apostoli in euangelij atque epistolis affirmauerunt, in omni doctrina Petrum esse loco CHRISTI in eius ecclesia, Petro locum præstantes in omni concilio & synagoga, in omni loco & confirmatione. Idcirco ut membra maneamus in capite nostro apostolico Romanorum pontificum throno, à quo nostrum est quærere, quid credere & quid tenere debeamus, ipsum venerantes & ipsum rogantes pro omnibus: quoniam ipse solus esse reprehendere, corrigere, statuere, disponere, soluere & ligare loco illius, qui ipsum edificauit, & nulli alij quod suum est plenè, sed ipsi soli donauit, cui omnes iure diuino caput inclinât, & primates mundi tanquam ipsi domino Iesu Christo obediunt. His concordat, quod in sermone de apostolis loquitur Augustinus: Quis piscatorem crederet apostolorum fieri principem, & regibus obistere, reges sanctificare, & regnis omnibus imperare, mundum legibus regere, daemones pedibus conculcare? Magna potestas est, quia totius orbis obtinet principatum. Ex quibus se qui uidetur, quod absolute & absque distinctione dicendum non sit, potestatem concilij esse super Papam, atque maiorem potestate ac dignitate Papali, quâuis in aliquibus sit super eum, secundum modum præhabitu.

Articulus XXXI. Quæ sunt illa, in quibus potestas atque autoritas concilij generalis dicitur esse super potestatem & autoritatem Papalem.

Concilium generale non nisi propter causas singulariter magnas & arduas, utputa quæ aliter congrue expediri non queunt, congregandum celebrandumque esse omnes fatentur. Porro, hæc causæ sunt extirpatio hæreticæ prauitatis ac schismatis, declaratio fidei, atque editio symboli eius, uniuersalis reformatio ecclesie in capite & in membris ipsius. Itaque, in expeditione istorum maior dicitur potestas concilij generalis, quam Papæ, quoniam Christus promisit ecclesie seu concilio ipsam representantem, infallibilem directionem & gloriosam assistentiam incessantem, ita quod errare non potest in fide, neque in his quæ ad bonos pertinent mores, eo quod in talium determinatione regatur immediate à spiritu sancto. Vnde & Papa in talibus tenetur stare determinationi ecclesie, seu statutis concilij, tanquam ordinationi ac sententiæ spiritus sancti. Cumque Papa possit errare in fide & moribus, ac cæteris quæ sunt de necessitate salutis, eius iudicio non uidetur ultimate ac certitudinaliter standum in istis, cum non sit infallibilis regula, neque in deuiabile fundamentum. Veruntamen sicut præhabitu est, infallibilis ista directio à spiritu sancto, non uidetur pertinere ad maioritatem potestatis ac iurisdictionis presidentialis, sed potius est supernaturale donum spiritus sancti, actuale magis quam habituale. Idcirco hoc non satis probatur, potestas ecclesie esse super potestatem Papæ, sic quod maior sit gratia atque perfectio uniuersalis ecclesie. Vnde beato Petro defuncto, & sancto Clemente seu Lino sedem Papalem tenente, uiuente adhuc beatissimo euangelista Iohanne, qui confirmatus fuit in gratia, certum est, Clementem seu Linum maiorem fuisse Iohanne potestate ac iurisdictione, prælationisque dignitate. Sed & Petrus maior fuit Iohanne, quamuis Iohannes fuerat maior Clemēte ac Lino infallibili directione spiritus sancti, seu in deuiabili confirmatione in charitate & gratia. Præterea, cum Papa constitutus sit totius ecclesie summus generalisq; custos, pastor & pontifex, fideique defensor, ac præcipuarum difficultatum ecclesie determinator, non sic ad generale concilium pertinet hæreses & schismata extirpare, totius ecclesie reformationem intendere, fidem declarare, ac fidei symbolum edere, quæ etiam hæc ipsa ad Papam ratione sui officij directe pertineant. Ideo neque ex his satis ostenditur, quod potestas concilij sit absolute loquendo maior potestate Papali, sed quantum ad aliquid, quod quædam hæc certius seu expeditius sunt per generale concilium, quam per Papam duxat, eo quod maioris gratiæ atque subsidij promissio sit facta ecclesie quam Papæ. Quomodo autem hæc ita habeant, in sequentibus patebit articulis.

Articulus XXXII. An & quomodo ad summum pontificem pertineat symbolum fidei edere.

In hoc

In hoc quidam præcipue præferunt concilium domino Papæ, quia ad concilium pertinet ultimate determinare, ita ut ei cum omnimoda certitudine à cunctis credatur. Videndum est ergo, an ne istud ad Papalis dignitatis spectet officium. Hæc autem quæstionem S. Thomas in scdâ scdâ q. 1. determinans, ait: Noua editio symboli necessaria est ad uitandum insurgentes contra fidem errores: ideo ad illius autoritatem pertinet editio symboli, ad cuius autoritatem pertinet sententia liter determinare ea quæ sunt fidei, ut ab omnibus in concilio fide teneantur. Hoc autem pertinet ad autoritatem summi pontificis, ad quem maiores & difficiliores ecclesie quæstiones pertinere referuntur, ut dicitur in Decretis distinc. 43. unde & Christus Petro dixit, quem summum pontificem constituit: Ego pro te rogavi, ut non deficiat fides tua: & tu aliqui conuersus confirma fratres tuos. Et huius ratio est, quia una est fides totius ecclesie: hoc autem seruari non posset, nisi quæstio de fide exorta determinaretur per eum, quod toti ecclesie præest, ut sic eius sententia à tota ecclesia firmiter teneatur: & ideo ad autoritatem summi pontificis pertinet noua editio symboli, sicut & omnia alia quæ pertinent ad totam ecclesiam, ut congregare synodum generalem, & alia huiusmodi. Hæc est sancti Thomæ responsio, cui concordat quod (ut paulo ante allegatum est) beatus Cyrillus Alexandrinus patriarcha in libro Theaurorum disseruit: A Romano pontifice nostrum est quærere quod credere, & quod tenere debeamus, quia ipsi solus est statuere atque disponere loco Christi, qui quod suum est, ei soli plenum donauit. Denique, expositores super Mattheum concorditer dicunt præcipue ad Petri successorem pertinet certificatio dubitationum de fide, Vnde & diuinus Dionysius in libro de Ecclesiastica hierarchia insinuat, quod ad summum hierarchiam pertineat difficiliorum solutio quæstionum. Sed contra hæc quidam obijciunt, quod cum Papa possit errare, non potest quis eius determinationi atque sententiæ absque omni formidine tam actuali quam habituali assentire, sed determinationi ecclesie, quæ errare non potest, certitudinaliter statueretur. Idcirco ad generale concilium pertinere uidetur ultima decisio credendorum, quod uerum reor. Nihilominus ad autoritatem Papæ pertinet istud, quod uisus persona cui tanta autoritas concessa est, sit similis alijs, mortalis & fragilis atque peccabilis. Idcirco sententiæ eius, secundum quod à tali persona procedit, non ita certitudinaliter statueretur, sicut sententiæ uniuersalis ecclesie non errantis, ad quam etiam pertinet declarare editionem symboli à summo pontifice factam, esse idoneam. Rursus quando concilium, actu congregatum non est, ad papam est potissime recurrendum: qui etiam imperfectum suum considerans, ardua explicare non solet absque approbatione ecclesie seu sine presentia concilij, ut notatur in ca. ad apostolicæ de re iudi. libro 6. Vnde, ut dictum est, quantum ad aliquam præfertur ecclesia seu generale concilium Papæ. Postremo, ut Thomas testatur, editio symboli à beato Athanasio compilata, facta est potius per modum doctrine quam symboli, ut ex ipso modo doloquendi apparet: sed quæ integrum fidei ueritatem eius doctrina breuiter continet, autoritate summi pontificis fuit recepta, ut quasi regula fidei haberetur.

Articulus XXXIII. An summo pontifici sit magis obediendum in omnibus, quam cuiuscunque alteri inferiori potestati seu prelati.

Superius articulo decimo octauo tactum est, quæ admodum secundum Thomam atque Durandum potestas superior & inferior dupliciter se habent: Primo sic, quod inferior potestas à superiori potestate totaliter oritur & descendit, tuncque simpliciter magis obediendum est in omnibus potestati superiori quam inferiori: & ita se habet potestas Papæ ad omnem spiritualem potestatem in ecclesia. Hinc magis obedire tenetur Papæ quam alicui inferiori prelati, imò & monachus magis obedire tenetur illi quam suo abbati, absque ulla distinctione. secundo ita se habent, quod una non oritur ex alia, sed amba oriuntur ex quadam potestate suprema, quæ unam alteri subdit secundum quod uult: & tunc una non est superior alia, nisi in illis, in quibus una supponitur alij à potestate suprema, & in illis duntaxat magis obediendum est potestati superiori quam inferiori: sicque habent se potestas archiepiscopi & episcopi descendentes à potestate Papæ. Veruntamen sicut non Ethicorum ait Philosophus, in quibusdam plus obediendum est patri carnali quam duci exercitus: In quibusdam uero magis obediendum est duci exercitus quam patri carnali: quia inconueniens non est, patrem esse superiorem filio in rebus familiaribus atque domesticis, ducem uero in bellicis rebus esse ei qui in omnibus existit superior, scilicet deo, & ei qui uices eius gerit plenarie, scilicet Papæ, est magis obediendum simpliciter. Porro, monachus magis tenetur obedire abbati quam episcopo in his quæ ad statuta regule pertinent: in his autem quæ ad ecclesiasticam pertinent disciplinam, magis tenetur obedire episcopo: quia in illis abbas

Nn 4 est

Bernardus.

S. Cyrillus.

Augustinus.

Cyrillus.

De sta. & re iudi. in 6 ca. ad apostolic.

est episcopo subditus: sed Papæ magis quàm alicui aliq̄ prælato obedire tenetur. Insuper, tam spiritualis quàm secularis potestas à potestate diuina procedit: idcirco secularis potestas intantum est sub spirituali, in quantum ei à deo supposita est, puta in his quæ ad salutem alicui pertinent: idcirco in his magis obediendum est potestati spirituali quàm seculari in his autem quæ ad bonum spectant: ciuile, magis obediendum est potestati seculari quàm spirituali, prout ait saluator: Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari: nisi potestati spirituali secularis potestas coniuncta sit, sicut in Papa, qui utriusq̄ potestatis apicem tenet, illo sic disponente, quod est sacerdos & rex, unigenito scilicet filio dei. Porro quod ait Apostolus, filij obedite parentibus per omnia, non est intelligendum de omnibus àbsolute, sed de omnibus quæ ad prælationem pertinent. Quamuis autem Durandus Thomæ cõsentiat in præfata distinctione potestatis superioris ac inferioris, tamen in hoc contradicit ei, quod asserit monachum in omnibus etiam & in his quæ pertinent ad statuta uel regulâ suæ religionis, magis debere obedire summo pontifici quàm abbati: quia licet omnis potestas iurisdictionis ecclesiasticæ deriuetur à Papa, quo ad illa ad quæ Christiani tenentur, etiam si propria sponte se ad ea non obligauerit: tamen ubi tota potestas prælati super subditum oritur ex spontanea obligatione subditum, quo ad illa in quibus subditus est ita liber, quod contra præceptum Papæ potest eafacere licite, non uidetur quod talis potestas dependeat aliquo modo ex potestate Papæ. Ex quo est adeo liber sum, quod contra præceptum Papæ possum licite hoc facere uel ommittere, possum me obligare prout uolo uni, ita quod non alteri: sed potestas prælati religiosi super subditum suum quoad uota religionis & obseruantias regulæ, oritur ex spontanea obligatione subditum, quo ad illa in quibus subditus est ita liber, quod contra præceptum Papæ potest licite facere uel ommittere, ut in uotis pauperas, castitas & cetera similia, quæ Christus iudat. Ergo uidetur, quod talis potestas à nullo dependeat quàm à potestate Papæ: propter quod in talibus si abbas aliq̄ præcipiat monacho, puta quod non comedat carnes, & Papa præcipiat contrarium, uidetur quod abbas esset obediendum regulariter loquendo: quia in casu posset contingere contrarium. Verbi gratia: Si Papa propter utilitatem ecclesiæ indiget pro aliqua legatione discreto monacho, & præcipiat ei quod uadat, tenere, non obstante præcepto abbatis dicentis, quod d resistat in claustris iuxta statuta ordinis sui: quia spontanea obligatio eius ad statuta suæ religionis non absoluit eum ab obligatione qua erat prius obligatus ecclesiæ: sed si Papa uolens solum ostendere potestatem suam, dicat: uolo quod uadas ad forum, & possis ire per uiam sine licentia quoruscumque uolueris, & similia, quæ sunt contra statuta ordinis, & abbas dicat contrarium, uidetur probabiliter quod abbas esset obediendum. Hæc Durandus. Veruntamen positio Thomæ uidetur conformior his, quæ supra articulo sexto dicta sunt ex Raymundo & ex Summa Confessorum atque ex Summa Pisana, ubi ad hoc iura uaria allegantur: ubi inter cætera dictum est, quod Papa potest monachum de claustris extrahere inuito abbate inuitoque monacho.

Articulus XXXIII. Quomodo Papa possit à generali concilio iudicari atque deponi.

Papam propter heresim posse à concilio deponi, superius etiam ex summorum pontificum sententijs est probatum: in quo pene omnes doctores concordant, adduntque multi, quod pro quocumque peccato notorio quod scandalizat ecclesiam, & in quo peritaxa incorrigibilis quæ maneret, possit à concilio iudicari, reprobari, deponi. Veruntamen iuxta huc usque probata habet difficultatem quomodo id licite fieri queat, præsertim cum dictum sit, quod Papa sit totius ecclesiæ etiam collectiui acceptus, pastor, preses, caput & pontifex, sponsus & iudex. Iudex autem à subditis iudicari non potest nec deponi: minor quoque maiorem soluere uel ligare non potest, imò par in parem potestatem non habet. Itaque ad intelligendum quomodo ista stent simul, primo pensandum, quod eidem secundum diuersa quæ in ipso sunt, imò & secundum diuersas considerationes eius diuersis conueniunt. Nam & in deo, in quo nulla est substantialis distinctio, fundant diuersæ considerationes de ipso conceptæ, & secundum eas diuersa deo conueniunt: & hoc in creaturis amplius locum habet, in quibus est diuersa consideratio: sicque de eodem diuersa ueraciter enuntiant, præsertim in homine in quo maxima cõpositio seu multiplicata inuenit. Aliud quippe conuenit homini ratione naturæ, aliud ratione culpe, aliud ratione gratiæ. Hinc & S. Augustinus de beatissimo principe apostolorum Petro testatur super Iohannem: Petrus natura uetus homo erat, gratia unus Christianus, abundantiori gratia unus idemque primus apostolus, sed quando dictum est ei, Tibi dabo clauem, uniuersam significationem ecclesiam, hinc quoque superius est ostensum, quod Papa secundum diuersa quæ in ipso

ipso sunt, & secundum diuersas sui considerationes uocatur & est pater & princeps ecclesiæ, itemque filius & minister ecclesiæ. Rursus in quantum est unus homo & unus Christianus, similis nobis fragilis atque mortalitas atque peccabilis, ac legibus Christi subiectus, sic est frater noster & membrum ecclesiæ, fraternæ quoque correptionis præcepto subijcitur. Porro, ratio ne peccati efficitur inferior, imò & uilior & damnabilior etiam infimi status Christiano bono seu iusto: sicque quotidie iudicem habet proprium confessorum, cuius est ipsum ut peccatorem corripere, iudicare, poenitentiamque imponere. Præterea quædam glossa Decreti dicit, quod minimus fidelis maior est Papa infidelis: & ita habet textus Decreti, quod iustior fuerit, ille maior: quæ intelligenda sunt de maiore uirtutis & perfectionis, non iurisdictionis. Unde & Thomas secunda secunda questione 33. ait: Omnis delinques in quantum delinquens, est inferior corripiente: qui quoad hoc quod rite corripit, sanum habet iudicium: sicque alteri, quæuis simpliciter superiori, hanc spirituales elemosynam, id est, fraternam correptionem impendere potest. Denique quæ quartum Sententiarum distinctione decimanona ait: Quidam dicunt quod correptio fraterna non se extendit ad prælatos, quia non debet homo ponere os in celum: sed hoc nihil est, quia prælati in quantum peccant, non sunt celum: id eo ratione peccati correptio eis debetur: prælati enim ex hoc quod est publica persona, uicemque dei super subditos gerens, non amittit ea quæ sunt propria illius singularis personæ: & ideo omnia illa quæ debentur alicui ex fraterno charitatis affectu, qui ad omnes homines est habendus, etiam prælato debentur. Hæc Thomas. His præmissis dicendum, quod Papa secundum quod talis, ut puta in quantum summæ ecclesiæ pastor & pontifex, non est à concilio generali sententia iudicandus aut per depositionem puniendus: quia ut talis, est superior & prælatus ac iudex ecclesiæ: sed in quantum esset intolerabiliter uitiosus seu criminofus, sic esset inferior, & concilium haberet super eum potestatem ac iurisdictionem à Christo, à quo immediate clauem accepit ecclesia, quam repræsentat concilium: qui etiam Christus dedit potestatem ecclesiæ abijcendi membrum scandalizans, infectiuum ac putridum. Sic ergo generalis concilium potestatem & iurisdictionem habet in Papam, in quantum Papa ratione culpe inferior redditur ipso concilio, imò in super & in quantum Papa consideratur ut membrum filius que ecclesiæ, puta ut determinata persona fidelis seu unus Christianus, uicior peccabilis: & in quantum talis est, dicitur ei à concilio lex præfigi, ne sua potestate abutatur, sed debite dirigatur. Ex his patet ad obiecta solutio: par enim potestatem non habet in parem, in quantum est talis, id est æqualis, sed ut aliquo modo extat inferior. Similiter, minor non ligat nec absoluit maiorem, secundum quod maior est, sed in quantum est quodammodo minor: sic nec iudex iudicatur, ut iudex, sed ut publice reus. Porro ut in Summa sua scribit Durandus, regula illa qua dicitur, Minor maiorem soluere uel ligare non potest, in aliquibus casibus fallit, uidelicet in iudicio poenitentis: quia simplex sacerdos absoluit Papam. Item, cum superior se submittit iudicio inferioris. Item, cum delinquit superior in prouincia inferioris: tunc enim minor potest illum excommunicare aut aliquo modo punire, præsertim si ille non sit eius prælatus, secundum quod Gotfridus & Hostiensis testantur. Hinc Thomas in secunda secundæ questione sexagesima septima dicit, quod quilibet sortitur forum secundum rationem delicti, ita quod qui in territorio alicuius prælati aut principis peccat, ratione culpe subijcitur ei. In Summa quoque Confessorum asseritur, quod quilibet Christianus ratione delicti efficitur de foro ecclesiæ. Itaque constat, quod superiori non omnifarie repugnat ab inferiori iudicari. Veruntamen iuxta præmissas distinctiones uideatur subtilius & conuenientius dicendum, quod superior nunquam iudicatur, soluitur aut ligatur ab inferiori, in quantum superior seu secundum id in quo extat superior, sed in quantum inferior, & secundum id quo cõprobatur esse inferior. Nepe & Papa in quantum confitens, est inferior confessori suo quocumque, ut tali in quantum confessor est Christi, repræsentans personam & uicem & loco ipsius, Papa uero ut confitens, peccatoris gerit personam, sicque confessori suo subijcitur, & ille potestatem & iurisdictionem habet in istum secundum quod talis est, non in quantum est superior eo summusque pontifex. Hinc Iohannes glossator Decreti in c. Si Papa, 40. distinctione dicit: Papa scandalizans ecclesiam, & monitus desistere si non desistit, est censendus hereticus: quia contumacia seu incorrigibilitas est heresis, cum obuiet legi naturæ seu rationi naturali quam euangelica lex dicitur sibi præsupponere atque substernere, ac substernendo perficere. Hinc non solum dicitur esse contra fidem fideique doctrinam quæ formaliter & directe ei repugnat, sed etiam illud quod repugnat ei, quod illa præsupponit, quod est lex nature: sicut & uniuersaliter loquendo, non solum est contra artem siue scientiam quod immediate ac proprie repugnat

40. diff. can. si
papa in glo.

repugnat principiis artis, sed & illud quod obuiat his quæ ars aut scientia præsupponit sicq; omne peccatum notorium, in quo quis cõtumaciter manet incorrigibilisq; persistit, dicitur esse contra fidem, & reduci ad hæresim. Vnde ob tale peccatum Papa dicitur deponendus. Postremo, præhabitu est, q; in his quæ directe ac proprie pertinent ad forum & expeditionem generalis concilij, Papa sit subiectus inferiori concilio secundum modum expressum. Cum ergo potissime ad conciliũ pertineat reformatio ecclesiæ in capite & membris, ad quam ualde necessaria est reformatio, si ea indiget, summus pontifex, ex cuius regimine totum bonum ecclesiæ quodammodo pedit, quæ admodum scriptum est: Secundũ iudicẽ populi, sic & ministri eius, & qualis est rector ciuitatis, tales & habitates in ea. Hinc iustum & rationabile perhibetur, ut Papa præbeat se concilio corrigẽdum: quod si facere noluerit, asserunt eum rite posse deponi.

701. 10.

Articulus XXXV. De rationibus & autoritatibus quas dominus Eugenius in quadam epistola allegat contra Basiliensẽ, ut fertur, concilium.

Vniuersitati studij Mõtis Pessulani quondam dñs Eugenius direxit epistolã, in qua contra Basiliensẽ congregationem terribiliter loquitur, uolens probare q; Papa absolute sit supra cõcilium, & maioris potestatis q; illud simpliciter: q; item ipse de plenitudine suæ potestatis possit transferre concilium, & ipsum cõcilium à Papa autoritatem & firmitatem accipiat. Itaq; inter cætera scribit: Vna est uera fides, una est ecclesia catholica, unaq; est plenitudo ecclesiasticæ potestatis in b. Petro apostolorum principe collata, quæ eadẽ nec maior nec minor in suis successoribus usq; in finẽ seculi perseverat. Quod potuit Petrus, hoc Syluester, hoc Leo, hoc cæteri potuerunt pontifices: & quod illi potuerunt, nos possumus. Nec si in prædecessoribus nostris apostolica sedes concilijs autoritatẽ dare consuevit, & legitime facta firmare, perperam uero & iniquè actitata dånare, tẽporibus nostris debet ab hac autoritate cecidisse. Nã & si sumus impares meritis nõ tñ imparis potãtis. Aliud eĩm (inquit beatus Leo) sunt merita presulũ, aliud iura & priuilegia sedium. De dit Nicenæ synodo autoritatem beatus Syluester, synodũ conuocando, presidente uice sua ibidem destinando, gestis conciliaris firmitatẽ roboreq; præstando. Extant ad ipsum Nicenæ synodi literæ, quibus patres cum summa humilitate deposcunt, ut ibidẽ gesta apostolicẽ sedis autoritate cõfirmet. Extant ipsius literæ, quibus in synodo Romę celebrata, habito diligenti discussionis examine, Nicenę synodi gesta cõfirmat. Pariter beata memorie Celestinus Papa primam ephefinam synodum apostolicã autoritate firmavit, nomine suo certis ibi statuens presidere. Cum uero Nestoriana pestẽ damnata, eutythiana inlurrexisset impietas, & ad illam funditus abluẽdã scõdo apud Ephesum Theodosij iunioris tẽpore synodus uocaretur, eam beatus Leo apostolicã autoritate firmavit, missis Iulio episcopo, Renato presbytero, Hilario diacono, g suo nomine presiderent. Cum Dioscorus Alexandrinus antistite seam synodum ad approbationẽ eutythiani erroris uis & arte traxisset, & apostolicis presidentibus uim ut subscriberet inferre uoluisset, ac fugam inire coegisset, beatus Leo dictam synodum uniuersalem atq; plenariã & apostolicã autoritate cõuocatam, sed à uera fide & ecclesiasticis regulis deuiantẽ, eadẽ autoritate submouit, & damnatis impietatis factionis autoribus, Chalcedonẽsem synodum in cortectionẽ illius, cõuocauit: in qua eliminata eutythiani erroris insania, Dioscorus pro sua temeritate & impietate multatus est. Verum cum terminato concilio acta synodalia cõfirmari autoritate apostolica patres synodi humiliter postulassent, beatus Leo ea duntaxat cõsuetudine cõfirmada, quæ ad materiam fidei ptineret. Quod aut Cõstantinopolitanę sedi in Alexandrinę & Antiochenę sedis præiudicium fuisset indultum, quamuis in ea re presideret suo nomine subscripsissent, tanq; indignũ iniustumq; reiecit, asserẽs eam synodum ad extinguẽdam solam heresim ad conformitatẽ fidei catholicæ congregatam, & presideribus suis facultatẽ in ea sola re fuisse concessam. Extant ipsius beatus Leonis literæ, quæ hæc omnia ita se habere testantur. Ex quibus euidenter elucet, concilia plenariã sp autoritatẽ à sede apostolica suscepisse, nec sine illa aliq; uirtutis aut roboris habuisse, & de ipsis iudicandi apud eandẽ sp facultatẽ iudiciumq; resedisse. Multa insup his similia allegat Eugenius, asserẽs synodos multas magnis simultatibus ac dissensionibus laborasse, atq; in multis errasse, ita q; apostolica sedes nulla synodo presidẽte, propria autoritate absoluit, quos synodus inique damnauit: & ponit exẽplum de b. Athanasio, quẽ oriẽtalis synodus dånauit, sed apostolica sedes suscepit & iustificauit. Similiter de Iohanne Chrysofomo, quẽ catholicorum presulum synodus condẽnauit, sed apostolica sedes sola absoluit. Insup scribit

Concilia sp
autoritatem
a papa susci-
piunt.

bit, q; à Christianæ religionis exordio sp apud apostolicam sedem mansit autoritas declarandi, interpretandi ac dispensandi omnia decreta synodica, nõ ex potestate sibi p synodũ quacunq; concessa, sed ex sola plenitudine potestatis in beato Petro Chri uoce collata. Ita q; Eugenius asserit se transulisse Basiliensẽ concilium, & ferrariensẽ substituisse, propter causas tales ac tantas, q; maiores in dei ecclesiã esse non potuerunt: & ex hac trãslatione ac substitutione cõcilij dicit maximum ecclesiæ dei honorẽ & fructum iam prouenisse. Secuta est quippe, ut ait, Græcorum unio, & Armeniorum diuturnum schisma sublata est, cũ Græci quasi quingentis annis, & Armenij fere mille annis à Romanę ecclesiæ obedientia deuotioneq; recesserunt.

Trãslatio cõ-
ciliũ Basiliensẽ,
ad Ferrariã,
ubi schisma
Græcorũ sub-
lata fuit.

Articulus XXXVI. Responso quorundam ad recitata in præcedenti articulo.

In præcedenti articulo contenta sunt multa, contra quæ aliquæ uniuersitates & literatæ personæ scripserunt, scilicet, quod gñalia concilia possint errare, atq; interdum errauerint: quo dato, fateri oportet, q; non immediate ac infallibiliter regantur à spiritu sancto, quod præin ductis non consonat. Insup, quod totum robur & autoritatẽ immediate sortiantur à Papa: quod item Papæ sit præsidere concilio autoritatiue & coerciue, confirmare quoq; & approbare seu reprobare sententias ac decreta concilij, & interpretari, declarare, dispensareq; ea; quibus concessis, sequitur q; concilium generale in nullo sit super Papam, nec concilium in aliquo casu possit deponere illum, nec aliquam ei legem præfigere: quæ à prædeterminatis discordant. Breuiter ergo solutiones argumentorum præcedentis articuli tangendo, hoc aduertendum est, quod sicut præhabitu est, psonæ in concilio congregatę atq; concilio incorporatę, uno modo considerantur ut mysticum corpus, quod spiritu sancto dirigitur, seu gratiẽ eius charismatibus gubernatur: & sic considerati, errare non queunt circa fidem & bonos mores, in his quæ conciliariter tractant, & dum rite procedunt in inuocatione spiritus sancti secundum formam conciliaris processũ congruentem ac prescriptam. Secundo considerantur ut corpus politicũ, & ita in his quæ ipsi seu quidam eorum determinant & pertractant, secundum sensum humanũ, seu ut melius ualent, secundum qd homines sunt, iuxta dona eis concessa, absq; singulari directione spiritus sancti, sic possunt errare: sed talia eorum gesta non sunt conciliariter facta, nec spiritui sancto attribuenda. Præterea quædam concilia fuerunt prouincialia, nõ generalia, ut illa quæ quosdam sanctos patres condemnauerunt: prouincialibus autem concilijs non semper conueniunt generalium prerogatiũ conciliorum in directione certissima spiritus sancti. At uero sicut prædictum est, cõcilia generalia habere autoritatem & robur à Papa, uno modo intelligi potest declaratiue, ita quod Papa tãquam os seu lingua ecclesiæ, uerbis aut scriptis fatetur, declarat & cunctis insinuat, ipsum concilium esse aut fuisse legitime congregatum, continuatum & finitum. Vnde ad totius plebis certificationem & ob scandala euitanda, atq; pro pace plenius conseruanda, tã ipsa concilia quam imperatores quandoq; postulauerunt à Papa confirmari conciliorum decreta, potissime ne putaretur inter Papã & concilium esse dissensio. Postremo, quod allegatum est, Papam habuisse presidentiam in generalibus concilijs, conceditur loquendo de presidentia honoraria à concilijs sponte ac libere pontificibus quibusdam concessa, forte propter eorum sanctitatem sapientiamq; præcipuam. Veruntamen regulariter loquendo, nec Papę nec eius legatis competit de iure, neq; de facili danda est, sine idonea ratione in concilio generali presidentia autoritatiua & coerciua, nisi quantum ad impeditiua bonorum concilij, ne auferatur concilio sua libertas, & ne ab homine potius quam à spiritu sancto regi putetur. Sufficit mihi hæc retigissent enim ad particularia quæq; inter dominum Eugenium & Basiliensẽ concilium gesta descendere meum est.

Gñalia cõcilia habere robur à Papa, dupliciter intelligitur.

Articulus XXXVII. De utilitate generalium conciliorum.

Quoniam iuxta præhabita indubitanter credendum est uniuersalem Christi ecclesiam non posse errare in fide & moribus, & per consequens nec gñale concilium illam exemplariter representans, quin ipsum generale cõcilium rite inceptum, & ordinate procedens in imploratione spiritus sancti cum debita consules libertate, dirigatur à spiritu sancto, quantum ad agnosendum ac diffinidendum quid pertineat ad fidei ueritatem, morumq; equitatem. Hinc gñale concilium saluberrimũ atq; apertissimũ

aptissimum medium est ad reformationē ecclesiastici status in capite & in mēbris, atq; ad cetera, propter quā celebrat concilium, expedita, eo q̄ Christus in medio eius sit, & p̄ fidē tem, dirigētem infallibiliter; iuuantē habeat spiritus sanctum in his, quę rite ac cōciliariter perractantur. Quis enim non diceret quodcunq; prouinciale, collegiale siue claustrale concilium saluberrimum esse atq; p̄ oportunitatem, si in eo certitudinaliter agnosceretur p̄sidere aliquis homo tantę sapientię ac uirtutis, q̄ in directione consiliariorum seu consulentium non posset errare. Deniq; sicut p̄ tractum est, q̄ a pluribus queritur facilius inueniatur unus omnia potest considerare, quā ueraciter quasi pro pro uerbis dicitur. Pluribus intentus minor est ad singula sensus. Cū ergo ad ḡnāle cōcilium plurimi de omni statu ecclesię totius hierarchico cōfluant, certum est uiros multos doctissimos & expertos illuc cōcurrere, qui multa ualent denuntiare, considerare & determinare. Cum q̄ supernaturali adiutorio spiritus sancti innitantur ac fulciantur in his quę conciliariter tractant, constat quā uere salubre sit ḡnalia celebrari concilia. Hinc quidam ḡnāle diffiniens concilium dicit, q̄ sit fidelium congregatio legitima auctoritate facta, ad certum locum, ex omni hierarchico totius ecclesię statu, nulla fidei persona quę audiri cupit exclusa, ad tractandum & ordinandum salubriter quę eiusdē ecclesię debitum regi mē respiciunt in fide ac moribus. P̄terea his concordat quod etiam Aristoteles, naturali ratione inductus, tertio ait Politicorum: Princeps seu rex associare sibi debet multos sapientes, ut habeat quasi multos oculos intellectuales quorū utatur consilijs. Vnde q̄ utilia sint consilia, Salomon in libro Prouerbiorum pandit, dicens: Erit salus ubi multa consilia. Rursusq; ait: Custodi legē atq; consiliū, & erit uita aię tuę, & ambulabis fiducialiter, & pes tuus non impinget. Itaq; qui sapiens est, audit consilia. Magna est ergo sapientium cōsiliariorum utilitas, scđm quod in Prouerbijis Salomō fassus est: Lingua in quies sapientum, sanitas est. Aurum & multitudo gēmarum & uas pretiosum sunt labia sciētia. Vñ & Sapientia 6. habetur: Multitudo sapientum, sanitas est orbis terrarum. Propterea ḡnāle conciliū appellatur quasi oculus de xter ecclesię: idcirco qui illud impedire conant, nec Christiane ecclesię uident amici, sed hōstes & propria commoda & priuatos honores diuinę honorationi ac bono cōmuni impie p̄ferentes. Hinc quoq; in quodam decreto Cōstantiensis concilij fertur: Frequens ḡnālium conciliorum celebratio, agri domini p̄cipua est cultura, quę uesp̄, spinas & tribulos hēresum, errorum & schismatum extirpat, excessus corrigit, deformata reformat, & uineam domini ad frugem uberrimam fertilitatis adducit: illorum uero neglectus, premissa mala disseminant atq; fouent.

Articulus XXXVIII. Qualia decet esse ḡnālium conciliorum supposita.

Quo speratur dari directio in diffiniendis, etiam si ipsi qui conciliū celebrāt, ḡa careant gratumfaciente & uitiosi consistant: nihilominus pie & rationabiliter est credendum q̄ quanto supposita ipsius concilij fuerint deo chariora seu magis deuota, atq; diuinę directionis, illuminationis & gratię capaciora, eo exuberantius & copiosius illuminabuntur, ungentur & dirigentur a spiritu sancto in conciliarijs factis. Hinc omnino decētissimum saluberrimumq; consistit, ut non solum studeant esse in statu salutis sine peccato mortali uiuendo, imō etiam satagant esse p̄fecte deuoti abundanterq; uirtuosi, ut in primis reformēt seip̄s, & tam copiosa sint gratia adimpleti, ut de plenitudine sua alijs communicēt ac diffundant: Quid enim proficit hō si lucretur uniuersum mundum, seip̄sum autē perdat & detrimentum sui faciat: Rursusq; in Ecclesiastico scriptum est: Qui sibi nequā est, cui bonus erit: & item: Miserere aię tuę placēs deo. Deniq; cum ad prouidentiam, cuius actus est concilium, p̄tineat de hominum actibus seu agēdis idonee iudicare, apta quoq; mediā inuenire ad obtinēdum seu conferendum debitum finē, quī p̄cipue est bonum commune. Hinc scđm Aristotelē ceterosq; philosophos atq; theologos uera prudentia non nisi uirtuosis inest hominibus, p̄feret̄ cum uirtutes cōcatenatē dicantur, & peccata passionēq; animę rationem obtenebrent, ne efficaciter iudicet: prudentia autē p̄cipue ad conciliante snoscitur p̄tinere: idcirco ut in ea abundēt in primis nitan tur purgare & reformare seip̄s. Postremo, inter septem dona spiritus sancti unum est donum consilij, lumen do consilium pro habitu sup̄naturali infuso, quo homo fit bene doctus ac facilius mobilis a spiritu sancto ad inspiciendum expedienda media ad finē optatū, & ut sciat alijsq; notificet, qd sit potius eligēdum ac faciēdum: dona autē nullis infanti habentibus charitatem & gratiam: idcirco ut sup̄posita cōciliorum hoc sup̄naturali do

Prout. 11
Prout. 3
Prout. 12.
Prout. 20

Mat. 16.
Mar. 8.
Luc 9
Ecc. 14.
Ecc. 30.

no consilij impleantur, sicq; a spiritu sancto plenius dirigantur ac illustrentur, satagere debent, ne aliquid subiaceant mortali peccato, sed charitate & grātia dei p̄ ceteris decorent.

Articulus XXXIX. Qualiter admonendus, & (si opus fuerit) etiam reprehendendus sit Papa a uiris sanctis seu familiaribus, si bi ad hoc idoneis: & de exhortatione faciēda summo pontifici.

Este sancto Hieronymo, quō p̄latus in altiori est gradu seu maiori officio, eo in periculofiori est statu: & quo pluribus p̄est, eo nisi diligens fuerit, maior dānatio erit: idcirco sanctus Augustinus obtestat subiectos, ut p̄latū suum non solum debite reuerētur, sed etiam eidem propter magnitudinem oneris sui misereantur. Cum itaq; Papa uniuerso p̄stideat orbi, omniumq; fidelium cura sibi commissā sit, & totius ecclesię generalis gubernatio atq; p̄cipua sollicitudo, certum est quōd in periculofissimo statu sit constitutus, & quo reuerentialius obediēdum, eo & cordialius cōpatiēdum sit animę eius. Ipsi demum est adimplere quod in Ecclesiastico scriptum est: Quanto maior es, humilia te in omnibus. Admonendus est ergo cum humilitate & reuerentia maxima, & cum diligentia quoq; p̄cipua. Quōd si ex negligentia aut prauitate ipsius, bono communi aut fidei immineret periculum, reprehendendus esset publice & instanter. Porro, ut innotescat lucidius exemplariterq; pateat, qualiter agenda sint ista, breuiter commemorabo quędam uerborum sancti Bernardi, quibus ipse in libro de Consideratione Eugenium sui temporis Papam, uirum utique religiosum & uirtuosum hortatur & increpat. Nempe obijciens illi, quōd de sui licentia abbates subtraherent episcopis, episcopi archiepiscopis, archiepiscopi patriarchis, inter cetera ait increpando illum sanctum pontificem summum. Bona ne species hęc? Mirum si excusari queat uel opus. Quid tam bestiale, quā non pro ratione, sed pro libitu agere? Et si indignum est unicuique homini ratione utenti uiuere pecus seu brutaliter se habere: quis in te rectore omnium tantam naturę contumeliam tantamq; honoris ferat iniuriam: sic degenerando, quōd abist, generale opprobrium fecisti proprium tibi. Quid tam indignum tibi, quā ut totum tenens, non sis contentus toto? Quę utilitas in sanguine isto? Si nanque extollitur qui subtrahitur, & is cui subtrahitur uritur, qui subtrahit quomodo innocens erit? Hoc est quod dicitur: Occidisti & possedisti. Adde, quōd qui audiunt, scandalizantur, indignantur, detrahunt & blasphemant, hoc est, uulnerantur ad mortem. Non est arbor bona faciens fructus tales, ut puta insolentias, dissolutiones, dilapidationes, simulas, scandala, odiā: quod que magis dolendum, inimicitias graues. Tu ne licitum tibi censēs, ecclesias suis mutilare membris, confundere ordinem, perturbare terminos quos posuerunt patres tui? Si uisitā est unicuique ius suum seruare, auferre cuique sua quō iusto poterit conuenire: Mihi in promptu est, ut multa & innumera p̄termittam, quę passim neglecta iacent, nonnulla etiam ex his quę plantauit dextera tua, monstrare conuulsa. Nonne os tuum in Remensi concilio quędam capitula promulgauit? Quis ea tenuit? quis tenet? falleris, si tēneri putas: si non putas, ipse peccasti, aut statues quę non tenentur, aut quę non tenentur, dissimulans. Ecce sanctus ille Bernardus quā fiducialiter, quā audacter reprehendit Eugenium Papam pro re p̄fata sub specie boni admissa. Non ergo indigne ferre debet pontifex summus, si charitatiue admoneatur, aut feruide increpetur a uiris uirtutum ad hoc magis idoneis, multoq; minus generalis concilij exhortationem aut reprehensionem abijcere debet, imō totius humilitatis, longanimitatis ac corrigibilitatis seu docibilitatis p̄bere se debet exemplum cunctis fidelibus, ut docet Bernardus. Vnde beatissimus archiapoſtulus Petrus non solum Pauli reprehensionem seriosam & publicam patientissime tulit, imō & Paulum in secunda epistola sua euidenter laudauit. Qui etiam a cōuersis Iudeis, sed iudaizantibus acriter interrogatus atque iniuste increpatus, qui ad Cornelium centurionem fuit ingressus, mansuetissime atque humilime respondit eis ac satisfecit. Postremo, Bernardus exhortans Eugenium: Superest (inquit) ut generaliter super uniuersum ecclesię statum intendat consideratio tuā si plebes clericis, si clericis sacerdotibus, si sacerdotibus deo in ea qua oportet humilime subiecti sint. Si in monasterijs & religiosis locis seruetur ordo ac uigilet disciplina: si supra dogmata uigeat censura ecclesiastica: si uestra ipsorum apostolica mandata ac instituta, ea qua dignum est solitudine, obseruē

Ecc. 1.

Bernardus

Reg. 11.

Actu. 10

eur, ne quid in agro domini tui aut neglectu incultum, aut fraude subreptum inueniatur. Itaq; iuxta hæc uerba Bernardi, Papa ab his quorum interest, affectu uosissime est monendus, ut circa singulos ecclesie status existat sollicitus, faciatq; ut potest unumquemq; fidelium digne ambulare uocatione qua uocatus est: ipsos quoque maiores prælatos, puta episcopos atq; consimiles per se & suos legatos siue per scripta horretur, ut in primis episcopos reformet, deinde sacerdotes & clericos, siue collegia atq; cœnobia, præsertim quatuor ordines mendicantium, quorum est euangelizare: ex quorum reformatione, fructus præcipuus sequeretur.

c. Cor. 7.

Articulus XL. De his in quibus Papa dispensare aut non potest aut debet: & an Papa possit Symoniam committere.

Quamuis supra articulo nono quædam dicta sint de dispensatione, & qualiter liceat, & quomodo etiam nonnunquam nec summo pontifici licita extet: non tamen descendebatur ibidem ad determinatas materias, in quibus Papæ non licet. Nunc ergo inde tractandum est, præsertim cum aliqui quasi in fauorem Papæ iam clament, quod Symoniam non possit committere, quia res ecclesie sunt sue. Insuper dicunt: Papa ita est super omnia iura diuina atque humana, quod dispensare potest. Contra ea uidendum est de ueritate istorum. Primo itaque recito quæ Durandus in Summa sua distinctione sexagesima quarta de ista scribit materia, primo nanque sic quærit: In quibus casibus Papa non potest dispensare? Et respondet: Papa dispensare non potest in his, quæ sunt contra articulos fidei. Item nec contra generale statutum ecclesie. 19. distinctione, quod intellige in fidei subuersionem: Nam Papa dispensare potest, quod omnes clerici contraherent, cum hoc non sit contra legem dei: quod de clericis futuris, nõ de presentibus in sacris ordinibus constitutis: quoniam tales continentiam uouerunt. Papa dispensare potest contra generale statutum ecclesie, sicut Innocentius dispensauit de gradibus consanguinitatis, tribus resecatis, extra, de consanguinitate, canone Non debet. Item nec in his quæ sunt contra substantiam monachatus, ut quod monachus habeat proprium, uel quod abiciat continentiam, ex. de statu monachorum, canone Cum ad monasterium. Innocentius tamen dicit, quod ex causa necessaria Papa potest dispensare, quod sanctimonialis ducat uirum, alias non ut, si rex Saracenorum uellet eum toto regno suo baptizari, si sanctimonialis sibi detur in uxorem, tunc papa dispensare potest: quia sua auctoritas semper intelligitur excepta, uidelicet nisi deus uel eius uicarius aliter uoluerit, quod non credo, ait Durandus quoniam uotum æquiuale iuramento, quod seruare est præceptum primæ tabulæ, ubi nec deus nec homo proprie dispensare potest. Item, nec in his quæ ex sua natura sunt mala potest dispensare, ut in his quæ sunt prohibita, quia Symoniaca, sicut uendere sacramenta, & alia spiritualia: sed in his quæ sunt Symoniaca, quia prohibita: quemadmodum dare pecuniam pro renuntiatione iuris spiritualis Symoniacum est per constitutionem ecclesie. Hæc Bernardus, extra, de pactis, canone Cum pridem. Item, nec in causa matrimoniali, ut scilicet matrimonium contractum & consummatum solui possit quantum ad uinculum, extra, de transactis canone Ex parte: uel, quod aliquis simul habeat duas uxores, extra de transactis canone ultimo. Item, nec cum bigamo: item, nec in uoto, nisi ex causa necessaria, distinctione 33. c. si quis. Item nec in gradibus consanguinitatis diuina lege prohibitis. Item, nec contra quatuor concilia, di. 15. c. sicut, quod tñ usque quæq; non est uerum secundum Durandum. Nam contra multa quæ sunt statuta in illis cõcilij, dispensare potest, licet nõ audeat ea reprobare. hæc Bernardus, extra de statu, c. cū ad monasterium. Item, nec in iuramentis uoluntarijs, sed in coactis bene dispensat: tamen absoluit à uoluntario iuramento, absolutio tenet, sed hoc non credo de iuramento ait Durandus, nisi effet illicium, uel in aliud æquiualeus commutaret, quia iuramentum deo reddere, est præceptum primæ tabulæ, ubi nec deus nec homo dispensat. Item, in homicidio uoluntario non solet dispensare, sed facile in casuali uel dubio. Hæc recitauit scripti in forma sicut ea ponit Durandus. Ex quibus ostenditur, quod papa dispensare non potest contra omnia iura diuina. Veruntamen secundum Thomam super quartum Sententiarum distinctione uigesima quinta, papa dispensare potest cum bigamo, quia (ut ait) bigamiæ non est adiuncta irregularitas de iure naturali, sed de iure positivo, quod dixit Apostolus, Oportet episcopum esse unius uxoris uirum. Nec iterum est de essentialibus ordinis quod aliquis non sit bigamus. Nam si quis bigamus ad ordines accedit, characterem recipit. Ideo papa potest dispensare in tali irregularitate totaliter, sed episcopus quantum

Durandus.

Papa contra ius naturale nõ dispensat

tum ad minores ordines: & quidam dicunt, quod etiam quantæ ad maiores, in illis qui uolunt deo in religione seruire, propter uitandum religionum discursum. In his uerbis inquit Thomas, quod contra ius naturale dispensare non potest. Porro, in Summa Confessorum atq; in Summa Pisana ponuntur quatuor casus, in quibus Papa circa ordinem non dispensat, id est, dispensare non solet, licet de plenitudine potestatis possit: quia de iure positio est, ut dicit Gulielmus. Primus casus est, si quis eundem ordinem bis receperit. Secundus, si quis bis scienter fuerit baptizatus: secus, si ignoraret: ut cum quis sub conditione propter dubium iterato baptizatur. Tertius, si quis ex contemptu ecclesie fecerit se ab hæretico ordinari. Quartus est, si Symonia interueniat ex parte ordinatoris & ordinati. Hõs etiam casus ponit Durandus. Solet præterea queri, an Papa possit dispensare in uoto solenni continentie religionis. Ad quod Thomas in secunda secunde quæstione sexagesima octaua, opinionibus recitatis ac reprobatis, respondet & fortiter tenet quod non: quoniam religiosus defunctus est mundo, consecratusq; deo: idcirco ad mundana reuocatus non est, præsertim cum continentia sit religioni essentialiter annexa. Vnde in fine Decretalis cum ad monasterium, dicitur: Abdicatio proprietatis, sicut etiam custodia castitatis, adeo est annexa regulæ monachali, ut contra eam nec summus pontifex possit indulgere. Veruntamen Thomas super quartum Sententiarum distinctione trigesima octaua aliter sentit: & probabilius dicitur, si communis utilitas totius ecclesie uel unius regni aut prouinciæ exposceret, posset conuenienter & in uoto continentie & in uoto religionis dispensare, quantumcumq; esset solennizatum. Non enim per uotum potest homo deobligari ab eo in quo tenetur alteri. Vnde talis positio imminere necessitas, quod posset alicui iuste prohiberi, ne continentiam uel religionem uoueret: & eadem necessitate manente, potest etiam dispensari in uoto iam facto, præsertim cum uotum non debeat esse impeditiuum boni maioris, & bonum commune præferendum sit bono unius personæ. Hæc Thomas. Albertus autem asserit, quod in huiusmodi uoto non liceat dispensare, inter cætera hoc allegans, Quod sancta uirgo. N. deo consecrata, non acquieuit nubere regi, promittenti se cum regno suo ad fidem conuertendum, si ipsa sibi coniunx daretur: nec beatissimus euangelista Mattheus permisit hoc fieri. Insuper aduertendum, quod iuxta Richardum de media Vila super Quartum, Papa dispensare non potest contra ius naturale, nec contra ius diuinitus quia potestas eius est utroq; illo iure inferior, præsupponitq; illud ut fundamentum: sed dispensare potest contra statuta apostolorum quorumcumq; si uim immediate non habeant ex iure diuino aut naturali: Papa quippe æqualem, imò eandem potestatem habet quæ Petrus inferior autem superiorem non obligat, nec par parem. Thomas quoq; in prima secunde testatur, quod præcepta quæ continent intentionem legislatoris, quæ respicit primo & principaliter ad bonum commune, secundo ad ordinem iustitiæ atq; uirtutis, secundum quem conseruatur bonum commune, indispensabilia sunt: & addit, quod quia huiusmodi sunt præcepta decalogi, idcirco indispensabilia extant. Ex quibus omnibus innote scit, quod Papæ quaquam sic est super omnia iura naturalia ac diuina, ut dispensare ualeat contra ea: ad quod probandum multorum doctorum possent testimonia allegari: sed ista reor iustificare, præsertim cum dictum illud nullius sit apparentiæ. Postremo, ut Thomas super quartum Sententiarum distinctione uigesima octaua saperit: Si Papa pro aliquo spirituali munus acciperet, Symoniam committeret, sicut & alius homo: potissime, quoniam Petrus, cuius ipse successor est, primus in nouo testamento symonia uitrum cõdemna uit nec res, ecclesie sunt ipsius secundum quemlibet modum habendi, sed ut dispensatoris, qui iuxta uoluntatem domini sui debet eas præstare, qui in euangelio ait: Gratis accipitis, gratis date. Hiic in Summa Confessorum libro primo titulo primo quæstione sexagesima prima apertissime dicitur: Papa potest Symoniam committere, tantõq; grauius, quanto in altiori gradu consistit. Res enim ecclesie non sunt eius ut domini, sed ut dispensatoris. Vnde si pro aliqua re spirituali reciperet aliquam pecuniam de redditibus alicuius ecclesie Symoniacus esset: & idem accideret, si reciperet pecuniam ab aliquo laico, non de redditibus ecclesie.

Mat. 10.

Articulus XLI. Demonstratio quod Papa est supra totam ecclesiam simul seu collectiue acceptam tanquam caput, pastor & pontifex eius.

Oo 2 Vr.

VT finis huius tractatus connectatur principio suo, rursus clarissime reor probandum, quod in principio eius constat probatum, ut puta quod Papa toti ecclesie coniunctim accepta præsideat, eiusque rector, princeps & iudex, pastor, caput, sponsus, pontifexque consistat, quod amplius quam probatum est, non arbitrabar probandum, eo quod præinducta hoc ipsum sufficienter & superfluum de monstrant sed quoniam interim quum hæc scripsi, quoddam ad me deuenit opusculum, cuius collector pro magno reputat inconuenientia asserere, dicens quod Papa nequam præsit toti & uniuersali ecclesie, nisi ad hunc sensum, quod præest cuicumque particulari ecclesie, atque cuilibet particulari personæ ecclesiastica. Contra cuius imaginationem præterea plurimas auctoritates & rationes copiose supra inductas allegari possent multæ Decretales, propositum lucidissime affirmantes, ut est textus qui ait, Papa est rector uniuersalis ecclesie: & alius textus ait, Papam uniuersalem ecclesiam regere illique præsidere. Sed quid necesse est huiusmodi allegare, quæ utique copiosissime possent adduci, quæ & mille huiusmodi auctoritates allegarentur, disputator prætextus & alij quidam, omnes una solutione soluunt dicendo, quod accipi debent in sensu quo possunt ualere, non in sensu quo perirent: ut, ubicumque legitur, Papa præest toti seu uniuersali ecclesie, exponendum sit ita: id est, omni particulari ecclesie. Contra quam solutionem primo sic quasi pueriliter argui potest: Omnes particulares ecclesie realiter sunt ipsa tota uniuersalis ecclesia simul sumpta: sed uno eodemque tempore Papa præsidet omnibus particularibus ecclesiis, ergo & toti & uniuersali ecclesie simul acceptæ ab eodem ad idem. Præterea Papa præsidet Romanæ ecclesie & cæteris cunctis ecclesiis, quæ faciunt uniuersalem ecclesiam, ergo uniuersali præest ecclesie. Insuper, si Papa solum præest cuicumque particulari ecclesie, accipio unam particularem ecclesiam, & interrogo, an ei præsideat Papa: & dicitur, quod imo. Addam ergo illi particulari ecclesie unam aliam particularem ecclesiam, & sciscitabor an istis duabus ecclesiis coniunctim acceptis præsideat papa: si responderetur quod non, opponam quod imo, quia & si due particulares ecclesie accipiuntur ut una & etiam si ant una, quod realiter fieri potest à Papa, qui de duobus episcopatus potest facere unum, sicut de uno duos, ut supra ostensum est. Si ergo hoc fiat uel consideretur ut factum, adhuc illa ecclesia ex duabus collecta est una particularis ecclesia respectu totius uniuersalis ecclesie: ergo Papa præsidet ei, qui unicuique præest particulari ecclesie: imo cum sint multæ particulares ecclesie quarum quilibet dignitate auctoritateque præsulis seu principis sui & numerosubditorum excedit multas particulares ecclesias simul acceptas seu realiter unificatas, si Papa præsidet unicuique tali particulari ecclesie, non uidetur cur negetur præsidere ecclesiis particularibus paruis & multis pariter sumptis. Rursus fuerunt quidam episcopi, quorum quilibet pluribus particularibus episcopatibus præfuit etiam simul seu collectiue consideratis & sumptis, ergo multo plus hoc potest competere papæ: si igitur concedatur quod sic, mox illi ecclesie ex duabus coniunctæ adijciam tertiam, atque quam que ut ante, & quæram, quousque queat admitti talis additio: si dicatur, quod quousque ad medietatem omnium particularium ecclesiarum peruenero: dicam quod ecclesia ex media parte omnium particularium ecclesiarum resultans, adhuc est una particularis ecclesia respectu totius ecclesie militantis, de qua sola iam sermo est: addam ergo ei adhuc unam particularem ecclesiam, & tamen adhuc non erit tota seu uniuersalis ecclesia, ergo particularis: Nam quicquid est citra totum, uidetur esse pars seu partialis collectio comparatione totius. Addam ergo ei uniuersas quæ restant, particulares ecclesias una excepta, & quæram an ei sic simul acceptæ præsideat Papa: & apparet quod imo, quia nondum est uniuersalis ac tota ecclesia. Itaque quæram, cum Papa præsit toti illi ecclesie sic acceptæ, itemque particulari ecclesie residuæ seorsum acceptæ, an ne possit concedi quod præsit toti illi ecclesie, & huic residuæ si accipiuntur coniunctim: & apparet

apparet quod imo: quia coniunctio ista prælationi non obuiat, sed magis concordat cum prælatio hoc intendat, ut subiecti sint unum spiritali connectione, & tendant ad unum. Præterea, cum iuxta omnium sanctorum patrum atque doctorum catholicorum documenta & testimonia præinducta beatus Petrus, & quilibet eius successor sit plenus Christi uicarius in hoc mundo, necesse est cõfiteri, quod totus illius ecclesie in terris sit prælatos & pastor & pater, cuius Christus est princeps, rex, pastor summus, ita quod præsit toti populo Christiano simul accepto, suoque tempore existere: sicque totus hic populus sit unus grex. Papæ subiectus, cuius ipse est pastor. Denique, plenus uicarius medius est inter præsentem principalem & inter totum populum illi principali subiectum simul seu collectiue acceptum, aliter enim non plenarie gereret uices principalis illius. Vnde si rex terrenus committat alicui principi regnum suum plenarie commissione atque cum potestatis plenitudine, nullum est dubium quin princeps ille præesse & prouidere habeat toti populo regni sibi commisso simul accepto, secudum quod rex præfuit ei, quibus iste sit princeps uicarius: cum ergo Papa sit plenus Christi uicarius, constat quod inter Christum in cælo regnantem, & inter totum populum Christianum in terra præregnantem simul acceptum, Papa sit medius tanquam summus & plenus Christi uicarius, atque totius ecclesie rector, pastor & pontifex: idcirco à uiribus catholicis atque doctissimis theologis ac iuristis Papa dicitur esse supra hominem & infra deum. Nec tamē ex his sequitur, ut quidam quasi derisibiliter arguunt, quod Papa esset prælatos & pontifex sui ipsius: Nepe sic argumētantur: Ad hoc quod Papa præsidet toti ecclesie, requireret quod præsidet capitibus & membris omnium ecclesiarum: sed Papa non præsidet capiti Romanæ ecclesie, quia sibi ipsi præsidere non potest. Ecce quod puerile ac facile in tam ardua materia argumētum. Cui enim dicitur Papa à sanctis doctoribus pater patrum, pastor pastorum, prælatos, præses & pontifex totius ecclesie seu omnium ecclesiarum uniuersorumque Christianorum, quis non cõsideret hoc dici atque intelligi per sui ipsius exclusionem, quæ admodum deus dicitur creator omnium, & de Christo dicit Apostolus: Dedit illi, scilicet deus pater, nomē quod est super omne nomē, ut in nomine Iesu omne genu flectatur: & de uirgine gloriosa cantatur illud Prouerbiorum ultimum: Tu sola supergressa es uniuersas. Amplius, ista seu quidam eorum qui negant Papam præsidere toti ecclesie collectiue acceptæ seu generali cõcilio, asserunt quod uniuersalis ecclesia seu generale concilium non habet caput, rectorem, pastorem aut superiorem in terra: quod prima facie uidetur periculose sonare, præsertim cum Christus ascensus in cælum loco sui reliquerit Petrum, superius quoque istud improbatum est euidenter. Præterea Christus non sic præsidet toti ecclesie, quin & Michael sit eiusdem princeps ecclesie, prout olim princeps extitit synagoge, ut sancti preses & doctores, Hieronymus, Gregorius, Beda & c. cõmuniter dicunt. Cur ergo præsentia Christi super totam ecclesiam excludat præsentiam Papæ super eandem, præsertim cum caput & membra, pastor & grex, prælatos & subditi esse soleant conuenienterque debeant eiusdem naturæ uniusque status existere? Insuper in Numeris sanctus Moyses, cum se cito moriturum audisset, deprecatus est dicens: Prouideat dominus deus spirituum omnis carnis, hominem qui sit super multitudinē hanc, ne sit populus domini sicut oues absque pastore: & certum est, quod nec Moyses, nec Iosue eius successor sic præfuit multitudini seu populo filiorum Israel, quin deus esset principalis pastor, princeps & rex plebis illius, quæ fuit populus eius peculiaris. Vnde Ezechiel testatur: Ego requiram gregem meum, & ego ipse pascam oues meas. Et primo Regum loquitur Samuel: Nō te abiecerunt, sed me, ne regnum super eos. Sed & apud Isaiam scriptum est: Dominus iudex noster, dominus legislator noster, dominus rex noster. Hinc Beda, Strabus, Rabanus, & cæteri expositores scripturæ, sanctus quoque Thomas & alij concorditer dicunt, quod deus in ueteri testamento habuit ualde specialem curam & prouidentiam Israelicę plebis. Propter quod ait psalmographus: Qui annuntiat uerbum suum Jacob, iustitias & iudicia sua Israel: Non fecit taliter omni nationi. Quibus omnibus non obstantibus, sanctus Moyses reputauit plebem Israel esse sicut oues sine pastore, nisi & hominem sibi præsentem haberent: & palam est, quod de tota plebe illa Moyses loquebatur. Ergo & populus Christianus simul acceptus seu uniuersalis ecclesia, si pastorem, rectorem & caput non habet in terra, erit ut oues absque pastore, quamuis pastorem, rectorem & caput habeat Christum in cælo, imo Christus non solum totius uniuersalis ecclesie, sed & cuiuslibet particularis ecclesie & congregationis deuotus est principalis rector, pastor & caput. Nihilominus requiritur rector & pastor secundum datius, determinatus & ministerialis, uicariæque caput: ergo & in uniuersali ecclesia proportionabiliter est pensandum. At uero quidam inculce sic ar-

Arguunt.

Philippa.
Prou. 31

Daniel 12

Numer. 27.

Ezech. 34.
1. Reg. 16.
1. Sam. 17.

Psal. 147.

quunt: Tota & uniuersalis ecclesia est Papa cum cætera congregatione fidelis: tota ista ecclesia non habet caput seu rectorem aut pastorem in terra, ergo totius ecclesie rector, pastor & caput solus est Christus. Ad quod facillime respondetur, quod frequenter totum denominationem fortitur à parte, sicut e contrario, ut docet Philosophus: Sic ergo & tota ecclesia præfata modo accepta præter Christum, habet caput in terra, quia in ea includitur actus uel aptitudine una persona cæteris uniuersis à Christo prælata. Porro, hæc omnia, scilicet quod toti populo Christiano simul accepto seu uniuersali ecclesie collectiue considerata præsit Papa, sanctus Thomas non solum affirmat, sed etiam ex intentione rationibus autoritatibusq; demonstrat, præsertim in Summa contra errores Græcorum, atq; in Summa contra gentiles, & super secundum & quartum Sententiarum, ut supra iam patuit quod etiam clarissime innotescit ex uerbis beati Bernardi libro secundo de Consideratione ad Eugenium, ubi ut allegatum est, inter cætera ait: Christus committens omnes oues Petro, unitatem omnibus committit in uno grege & uno pastore. In quibus uerbis clarissime insinuat, quod Petrus post Christum fuit unus pastor omnium ouium Christi, omnesq; oues fuerint unus grex Petro commissus ab subditis: particulares uero ecclesie non sunt unus grex Christi, nec eius uicarij scilicet Papæ, secundum quod partitiue seu diuisim, sed ut collectiue sumuntur. Aliter nempe sunt plures greges, sicut & plures ecclesie & plures prælati. Rursusq; ait illuminatissimus ille Bernardus Eugenio Papæ: Cum quisq; cæterorum suam scilicet nauim habeat siue ecclesiam, tibi una commissa est grandissima nauis facta ex omnibus, ipsa uniuersalis ecclesia toto orbe diffusa. Nescio quid clarius dici potest. Sed nec ego apertius queo exprimere quod pbare & inferre intendo, quod illud expressit magnus ille Bernardus: sed quia hæc supra commemorauimus, addā quædam ex uerbis Bernardi, que nōdū adduxi. Ita quod in exordio tertij de Consideratione ad Eugenium ait: Considero quæ sub te sunt: que nā sunt illa, non est quod à me querendum putes. Rectius forte quæ non sint queras. Orbe excurandum est ei, qui uult explorare quæ non ad tuam pertinet curam. Tu hæres, & orbis tua hæc reditas. Curandum summopere tibi est, & tota uigilantia considerandum, quomodo qui non sapiunt, sapiant: & qui sapiunt, non desipiant: & qui desipere, respiciant. Ergo & infidelibus debitor es, Iudeis & gentilibus. Interest tua dare operam quam possis, ut increduli conuertantur ad fidem. Deinde Bernardus de isto profectur, & inter cætera docet, quod Papæ commissum est seculum, commissus est mundus, commissa est uniuersitas ipsa, ita ut non solum toti ecclesie, sed uniuersitati hominum etiam infidelium sit prælatus. Unde, sicut quicumq; episcopus comparatur ad suam particularem, cui præest, ecclesiam, sic Papa ad totam uniuersalem ecclesiam, imò per prius ad eam quæ ad quicumq; particularem ecclesiam quamuis Romanam. Quod enim toti ecclesie per se solum solus non præest, hinc accidit, quod simul in diuersis locis & tentorijs nec facilliter successiue in omnibus esse præfide: reque nequit: deo alij in partem sollicitudinis dicuntur uocati. Ad istud sunt copiosissime autoritates sanctorum & authenticorum doctorum præhabite, præsertim sancti Cyrilli in libro Thefaurorum. Sed uide in præscripto eiusdem, qui contra hæc arguit, & potissime duas autoritates allegat, unam Gregorij, aliamq; Gelasij Papæ. Gregorius namq; Eulogio patriarche Alexandrino, à quo uniuersalis Papa fuit uocatus, sic scribit: In præfatione quam ad me direxistis, superbe appellationis uocabulum, uniuersalem me Papam uocando, imprimere curauistis: quod peto dulcissima sanctitas uestra ultra non faciat: quia uobis subtrahit, quod alteri plus quam ratio exigit præbetur. Ad quod respondendum quod sanctus Gregorius titulum illum magnitudine humilitatis magis quam zelo ueritatis abhorruit, quia non solum à malo, sed in super ab omni specie mali secundum doctrinā Apostoli uoluit abstinere, quoniam ergo nōmē uniuersalis papæ tpe suo insolitū fuit, nec p̄decessores sui illud sibi ascribere cōsueuerūt, ipse illud tanq̄ iactantiā sonās abhorruit, nec tñ hinc sequit, quod uniuersalis Papa non fuit. Quid enim est uniuersalis Papa, nisi generalis pontifex seu communis episcopus: quod utiq; summo pontifici ueraciter competit, qui sic Romano episcopatu præfideat, ut & uniuersis episcopatibus præsit, tanq̄ summus hierarcha in tota ecclesia. Rursus non sequitur sic: Nōluit sic uocari, ergo non fuit, nec ita uocari ueraciter potuit. Nam & Iohannes Baptista negauit se esse prophetam, & Paulus dixit, Non sum dignus uocari apostolus, & tamen de Iohanne pater eius uere prædixit, Tu puer propheta altissimi uocaberis, & Paulus præclarus fuit apostolus. Sic et Amos propheta asseruit, Non sum propheta, Deniq; sanctus Gregorius à Stephano episcopo laudatus, laudem illam ferre non potuit.

Ioh. 1.
I. Cor. 15.
Lucæ 1.
Amos 7.

potuit, nec eam sibi competere dixit, imò non tulit quod matronæ dicebant se eius ancillas, quæ omnia in eius continentur Legendæ. In locutionibus namq; quas uiri uirtuosi ex humilitate pronuntiant, magis intuenta est mentis eorum intentio, quam forma uerborum. Insinuauit quoq; non se uniuersalem episcopum, per exclusionē prælationis episcopalis aliorum, idcirco adiecit, Quia uobis subtrahitur &c. Porro uerba Gelasij sunt: Uniuersæ per orbem ecclesie, sunt unus thalamus Christi, & ecclesia Romana cæteris ecclesiis est prælata, non dicit quod sit prælata thalamo Christi, id est, uniuersali ecclesie, sed ecclesiis reliquis. Verum hoc argumētum modici est ualoris ac roboris, & potius ad oppositum militat. Sicut enim nō dicit quod sit prælata thalamo CHRISTI, ita nec oppositum astruit, imò cum Romana ecclesia particulariter sumpta, sit pars thalami huius, ipsa proprie non debuit dici prælata thalamo huic, nisi ratione pontificis sui, qui & Romanæ ecclesie ac cæteris præfideat. Amplius, supra ex dictis Bonauenturæ atq; Durandij ostensum est, quod Papa sit sponsus generalis & unicus totius ecclesie, quod uerum non esset, nisi toti ecclesie quodammodo esset prælatus. Sicut enim iuxta Apostolum, Vir caput est mulieris, ita & sponsus caput est sponsæ, quamuis Papa non sit caput simpliciter principale, principalis uel sponsus. Attamen Bonauentura testatur, quod Papa est caput indiuisum ecclesie. Alii uero allegant Bernardum, dicentem circa finem secundi libri de diuisum ecclesie. Alii uero dicit. Si autem alibi dicit, hoc intelligendum est quod non sit sponsus principalis, imò comparatione Christi est ecclesie: paranymphus. Et hoc modo circa finem quarti libri de Consideratione ait Bernardus, quod Papa sit amicus sponsi, scilicet Christi, paranymphusq; sponsæ, id est, ecclesie. Veruntamen non negat, quod Papa sit sponsus ecclesie secundum sensum præhabitu. Legi quoque in scripto cuiusdam, quod Papa non debeat dici pontifex summus, quod est contra commune dictum catholicorum. Et sanctus Bernardus sicut prælegatus est, scribit quod Papa sit princeps episcoporum, summusq; pontifex. Verum ut alibi dicit, Papa dicitur summus comparatione, non con summatione. In Canone quoque Chalcedonenfis concilij, Papa uocatur summus antistes. Unde præinductæ autoritates sanctorum, reprimere merito debent ora incaute loquentium, & plenitudinem potestatis Papalis nimis limitare atque arcere uolentium, nedum Papali derogant dignitati, uerum Christo cuius summus uicarius Papa est, derogare inueniuntur. Sed CHRISTVM in suo uicario uenerentur, quoniam Christus suis ait uicarijs: Qui uos spernit, me spernit, qui cum patre æterno & spiritu sancto unus est omnium domina tor, super omnia deus sublimis & benedictus.

Bonauentura

Lucæ 10.

A M E N.

Finitis libri I. de autoritate Papæ & generalium Conciliorum.

O

4

D. Diony

D. DIONYSII A RICKEL
CARTHUSIANI, DE AVTORITATE SVMMI PONTI
ficis & concilij generalis Liber II.

Eccl. 4.

Tullius.

Prov. 18. 15.
Eccl. 14.

Dignitas agonizare pro anima tua & usq; ad mortem certa pro iustitia, & deus expugnabit pro te. Quemadmodum secundo de Officijs Tullius loquitur, omnia facta celeriter tanquam flosculi decidunt, nec simulatum aliquid potest consistere diuturnum. Veritas namq; paulatim aut tandem monstratur ac praevalet. Idcirco pulchrius & sibi constans animus floret amplius in aduersis, si uis rite compos eo securior atque potentior redditur, quo sine intermissione minis aut iniurijs amplius prouocet. Hinc iustus quasi leo cõssidens absq; terrore erit, & securus mens quasi iuge conuiuui. Neq; uero est timida, sed cor iusti omni tempore metu non deprauabitur; nempe qui timet deum, nil utiq; trepidabit. Sed quod ista? An ut iustus in iactem, qui defectuositatebus squalens, imperfectum meum uideret, sed & palpare iam queo? Quod igitur hæc, nisi ut uano excludat timore, in dñs sumam fiduciam, sicq; opus aggrediar, ad quod omnis Christi fidelis, ut puta Christiane fidei & eaq; quæ ad illam pertinent ueritatum defensor, obligatur? quas qui gladio materiæ ali nequit tueri, gladio spūs (quod est uerbum dei) & oratione seu scriptis defendere tenet, ut patres sanctissimi Augustinus atq; Hieronymus contestantur. siquidem in fidei defensione omnes sumus æquales; & in hoc casu potissime ueritatem sortitur, qd scriptum est: Sapientia abscondita & thesaurus occultus, quæ utilitas in utrisq;: Porro, de sede apostolica bene sentire eatenus spectat ad fidem, ut male sentientes de ea, schismatici (imò & hæretici) à uiris sanctis uocentur. Peccant eadem contra articulum fidei, quo creditur ecclesia sancta esse una catholica. Cum ergo de dignitate ac potestate Papali quædam iam legerim, quæ sanctos patrum atq; catholicorum dictis doctorum consona non uidentur, decreui in Tractulo isto colligere ea, quæ de hac materia uiri sancti atq; catholici conscripserūt, aut ex scriptis illorum sequitur & elici ualent. Aliqua quoq; miscebo de uniuersali ecclesia seu generali concilio, id quod & in priori libro factum est; sed nouis exortis iam causis, ista adijcio. Idq; potissime nunc probare intendo, qd Papa præsit toti militanti ecclesie simul acceptæ, seu collectiue & pariter sumptæ. Quod quidam iam negant, scribentes & asserentes qd non præsit toti ecclesie suo tempore existenti, nisi diuim acceptæ, i. cuiusq; particulari ecclesie. Ex quo sequi uidetur inconuenientia non parua, nec pauca, prout spiritu ueritatis protestante ostendam, & in priori libro intro duxi. Postremo, quomodo præsentia summi pontificis super totam ecclesiam simul sumptam, generalium concilioꝝ auctoritati nullatenus deroget, in præfato libro est ostensum.

Articulus I. Demonstratio, qd Papa toti ecclesie militanti simul seu collectiue acceptæ præsideat, ex dictis catholicorum doctorum.

Augustinus

Sicut II. de Trinitate asserit Augustinus, Nullus reprehensor formidandus est auctori ueritatis, ueruntamen ueritatis zelator eo cautius loqui debet, quo amplius ueritati repugnancia detestatur: propterea certo ac stabili fundamento innitatur, ne securitate fallatur inani, & ut tutius ei credatur. Hinc ait Gregorius: Omnis sententia, quo plus sacre scripture ac patrum testimonijs confirmata, eo facilius creditur. Quamquam itaq; in priori libro præsentia Papæ super totam ecclesiam tam Gregorum q; Latinorum, auctoritatibus patrum sanctorum atq; doctorum probauerim, ut puta sancti Cyrilli, Chrysostomi, Theophili, Damasceni, Ambrosii, Augustini, Gregorij, & aliorum multorum, nunc tamen quasdam adijciam. Siquidem super illud Matthei, Primus eorum Simon Petrus, tam Græci quam Latini expositores concorditer scribunt, quos etiã ibidem Gorra & Lyra sequuntur, dicentes qd Petrus apostolus dicitur primus prioritate dignitatis, non temporis: quonia ei tanquam principali apostolo Christus ecclesiam commisit ac dimisit regendam, quod de tota & uniuersali ecclesia, non de particulari certum est dicitur: quia ut ait Chrysostomus, Petrus Christus in throno uisit or bis terrarum magistrum: atq; ad totius orbis pontificatum direxit, secundum Theophilum: quod in libro Theosophorũ Cyrillus patriarcha Alexandrinus clarissime docet ac comprobat, prout in Summa contra Græcos Thomas allegat. Idem affirmat præfati doctores super id, quod apud Lucã ait Petro saluator: Tu aliquando

Gregorius

Mat. 10.

Chrysostomus

Luc. 22.

do conuersus, confirma fratres tuos. Deniq; super illud Iohannis, Erat autem Andreas frater Simonis Petri, asserit Beda: Ad laudem beati Andree pertinet, quod frater Simonis fuisse dicitur: futurum namq; erat, ut ipse Simon Petrus esset summus princeps apostolorum & totius ecclesie caput. Quid autem est, totius ecclesie, nisi omnium particularium ecclesiarum simul sumptarum, præsertim cum particularibus ecclesijs diuim acceptis, seu totius ecclesie diuim susceptæ, cõpetat diuersos habere pastores, plurimq; capita: Insuper, super illud Iohannis, Tu es Simon filius Ionæ, tu uocaberis Cephas, differuit Beda: Magnū fuit quod Petro christi uis nomen mutauit, futurum; quippe erat, qd nomen nouum ei imponeret, quod præfati totius ecclesie conueniret. Præterea, super illud Iohannis, Itaq; ergo negauit Petrus, Beda conscripsit: Cum dominus ascensus in cælum, Petrum pastorem ecclesie & principem apostolorum esset relicturus, cur eum se negare permisit? Eandem quaestionem mouet Gregorius, asserens Petrum cuncte prælatum ecclesie, quod ipsum super illud Iohannis, Ascendit Petrus & traxit rete in terram, præfati sancti doctores, multiq; alij expositores fatentur. At uero super illud Petri, Seniores obsecro, pascite qui in uobis est grex, scribit Albertus Magnus, uel ut aliqui putant, Nicolaus de Gorra: Sicut se habet beatus Petrus respectu Christi, sic se habent omnes prælati & pastores respectu Petri: sed beatus Petrus humiliter recepit curam ipsius ecclesie & totius gregis fidei Christiane in unum sibi à Christo: ergo & similiter alij prælati debent talem curam humiliter suscipere ex præcepto beati Petri. Huicq; dicto concordat quod Glossa ait ibidem: Sicut dominus Petro totius gregis ecclesie iussit curam habere, ita Petrus sequentibus ecclesie pastoribus nunc mādatur, ut quisq; eum quise cum est gregem dei gubernatione sollicita tueatur. Ex his rite pensatis, subtiliterq; p̄spectis, clarissime sequi uidetur, quod summus pontifex, i. Papa, per prius seu magis immedie, directe comparatur ad totam ac uniuersalem ecclesiam collectiue susceptam, quam ad quamcūq; particularē ecclesiam: imò qd ad aliquam particularem ecclesiam specialit̄ cõparat, refertur, ordinatur, seu inuatur, est uelut per accidens, ut puta quonia omnibus simul ad esse, præsidere ac prouidere per se ipsum nõ potest, imò alij præfules & prælati in partem sollicitudinis secundum Canones uocari feruntur, quod & Thomas super quartum Sententiarum in finit, ut infra euidentius elucescet. Aliter quoq; Petrus non fuisset plenus christi uicarius. Cuius oppositum sentit beatus Cyrillus dicendo: Christus Petrus & nulli alij quod suum est plenum dedit. Porro hæc omnia ex uerbis Anselmi in epistola de incarnatione uerbi certius comprobantur. Sic etenim scribit Urbano Papæ: Domino & patri uniuersæ ecclesie in terra peregrinantis summo pontifici Urbano. Quonia diuina prouidentia uestram elegit sanctitatem, cui fidem & uitam Christianam custodiam & ecclesiam suam regendam committeret, ad nullum alium rectius refertur, si quid cõtra Catholicam fidem in ecclesia oritur, ut eius auctoritate corrigatur, nec ulli alij tutius ostenditur, si quid contra errorem scribitur, ut eius prudentia examine tur, quam ad uos summum pontificem: quapropter ut nulli dignius possum, ita nulli libetius præsentem epistolam quam uestræ destino sapientia, quatenus si quid in ea corrigendum est, uestra celsura castigetur: qd regulam ueritatis tenet, uia auctoritate roboratur. Ex his uerbis Anselmi plurima elici queunt, que infra fortassis tangentur. Postremo, sanctus Bernardus in epistola ad Eugenium Terribili (inquit) est locus iste, in quo positus est locus est Petri, locus principis apostolorum, cui commissa est ipsa ecclesia, ut suo magisterio oia collocaret terrena. Sed & uenerabilis pater dñs Guido, olim prior maioris Carthusie, in epistola ad Innocentium Papam, à quo præceptum piũ accepit, sic loquitur: Ad tantum uidelicet Papalis pondus auctoritatis ne mutire quidem præsumimus, ne cui ei non obedimus cui totus commissus est mundus, eum offendemus à quo factus est mundus. Hoc & sanctus Bernardus ad Eugenium Papam frequenter testatur: Tibi (inquit) mundus est creditus, tibi uniuersitas est commissa, prout in prioribus libro plenius intro duxi.

Articulus II. De auctoritate & presentia summi pontificis super totam ecclesiam simul sumptam, ex dictis summorum pontificum.

Quemadmodum in secunda secunde questione secunda sanctus doctor testatur, contra auctoritatem summi pontificis nullus doctorum sanctorum suam presumit de sensare sententiam. Nempe ad illum pertinet certificatio dubitationum concernentium fidem, & præcipuarum determinationum difficultatum in ea. Non ergo paripendenda ea, quæ sancti ac summi pontifices concorditer astruunt. Nec enim uanitatis affectu, sed ueritatis zelo sui eminentia potestati sunt professi. Itaq; Bonifacius VIII. in principio

Iohan. 1.

Iohan. 18.

Iohan. 21.

I. Petr. 5.

Bernardus.

Guido.

proemio
6. Decretal.
cipio sexti Decretaliū, proemialiter ait: Sacrosanctę Romanę ecclesię q̄ imperferutabilis
diuina prouidentię altitudo uniuersis dispositione incommutabili prætulit ecclesiis, & to-
tius orbis præcipuum obtinere uoluit magistratū, regimini præfides, curis sollicitatur:
continuis, & assidua meditatione urgemur, ut iuxta credita nobis dispensationis officii,
subditorū commodis iungi quantum nobis ex alto cōcessum fuerit: sollicitudinis studio in-
tendamus. Insuper ait: Cū agitur de creatione uicarij Iesu Christi, successoris Petri, rectoris
uniuersalis ecclesię, gregis dominici directoris, Cardinales electuri seu id acturi, ut eo-
rum ministerio acceleretur utilis & perneccēssaria totius mundi prouisio, idoneo eidem ec-
clesię sponso dato. &c. Notanda sunt utiq; singula uerba hæc diligenter, in q̄bus Papa uo-
catur Christi uicarius, & Petri successor in regimine uniuersalis ecclesię, & directione gre-
gis dominici, haud dubiū quin totius. Itēq; q̄ totum mundo utilis & perneccēssaria est de Pa-
pa prouisio. Er rursus, q̄ Papa est sponſus totius seu uniuersalis ecclesię: quo testimonio
comprimuntur ora dicentiu, q̄ Papa non est rector & sponſus uniuersalis ecclesię, & quod
ipsa ecclesia Papa non existente nihilominus sit perfecta, & sua perfecte exercens officia,
sed de hoc infra diligētius est tractandū. Præterea idem Bonifacius ait: Veritas, quæ an-
tea legis & prophetarū uehebatur præconio, per apostolicā tubam & salutem uniuersita-
tis exiuit, sicut scriptum est: In omnem terrā exiuit sonus eorum. Huius autem muneris,
scilicet predicationis secundū Glossam, sacramentum ita deus ad omniū apostolorum uo-
luit p̄tinere officium, ut in beato Petro apostolo: omnium summo principaliter colloca-
ret, ut ab ipso quasi a quodā capite dona sua uel ut in corpus omne diffunderet. Hunc enī,
scilicet Petrum, in consortiū indiuiduę trinitatis assumptum, id quod erat, dominus uolu-
it nominari, dicens: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiā meam, ut eret-
ni templi structura deo edificante constructa, mirabili munere gratiæ consisteret in Pe-
tri firmitate. Cui saluator Paulum adiunxit. Isti sunt, qui Romam in hanc gloriā peruexe-
runt, ut sit per sacram beati Petri sedem caput totius orbis effecta. Ne autē ipsa mater Ro-
mana ecclesia in aliquo deficeret, Constantinus monarcha quarto die sui baptismatis, unā
cum omnibus satrapis & uniuerso senatu, optimatibus etiā & cuncto populo in perso-
na sancti Syluestri ipsi Romam concedendo, ut bem relinqueret, ut ab eo scilicet Syluestro
& successoribus eius per pragmaticū constitutum disponenda esset discernens, in ipsa ur-
be utriusq; potestatis monarchiā Romanis pontificibus declarauit, non iustum arbitrans,
ut ubi faceret dotij principatum & Christianę religionis caput celestis imperator instituit,
illuc imperator terrenus habeat potestatem. His Bonifacij Papæ uerbis consonant præci-
puos: documenta doctorum, ut cum asserit Damascenus: Te d̄ Petre non materialum ta-
bernaculorū, sed uniuersalis ecclesię constructorem constituit Christus. Et Theophilus
loquens de Petro, Tu inquit, cum Christo robur es ac petra ecclesię. Raymundus quoq;
Thomas & alij asserunt, utriusq; plenitudinem potestatis esse in domino Papa. Deniq; in
Clementinis habetur: Pastoralis cura sollicitudinis nobis diuinitus super cunctas Christi-
ani populi nationes iniuncta, nos inuigilare subditorum compellit remedijs. Iterum in eis-
dem: Plenitudinē potestatis Christus rex regum & dominus dominantiū, nobis licet im-
meritis in persona sancti Petri concessit. Adhuc autem, sanctus Leo Papa in sermone bea-
tissimi Petri & Pauli, de eis loquens: Isti sunt (ait) d̄ Roma, qui te ad hanc gloriā perue-
xerunt, ut per sacram beati Petri sedem caput orbis effecta, latius præfideres religione di-
uina, q̄ dominatione terrena. Quāuis enim multis aucta uictorij, ius imperij tui terra ma-
riq; protuleris, minus tamen est quod tibi bellicus labor subdidit, quā quod pax Chri-
stiana subiecit. Et denuo ait: Beatissimus Petrus princeps apostolici ordinis, ad arcem Ro-
mani destinatur imperij, ut lux ueritatis, quæ in omniū gentium reuelabatur salutem, effi-
caciū se ab ipso capite, scilicet Petro eiusq; successore, per totū mundi corpus effunderet.
Ex quibus omnibus conuincitur Papa toti simul acceptæ præesse ecclesię, utriusq; siquid-
dem potestatis monarchia non competit Papæ, nisi in quantum uniuersus populus Christi-
fidelis, seu etiam totus mundus collectiue acceptus, subiicitur ei de iure seu facto, tāquam
una communitas, unusq; principatus, seu una plebs uni principi seu monarchæ, qui nec
aliter competit multis ac uarijs nationibus subiiciunt, & eandem seu unam efficere cōmu-
nitatem aut plebem, ut paulo post clarius ostenditur. Patet quoq; ex uerbis Leonis, q̄ to-
tus mundus comparatur ad Papam, sicut unum corpus ad unum caput, quod nullatenus
uerum est, nisi in quantum habitatores mundi collectim sumantur, diuisim namq; accepti, nō
sunt unum mysticum corpus, sed plura, & capita habent diuersa, q̄d & experientia docet.
Arti.

Bonifacius.

Maer. 16

95 dis. c. 65
stantinus.

Damascen.
Theophilus
Thomas.
De sen. re. iu.
de c. Pastora-
lis in Clem.

Articulus III. Demonstratio quod summus pontifex uniuersę militanti eccle-
się collectim acceptę præfideat, ex dictis Inno-
centij Papę & aliorum.

Innocentius III. in apparatu suo super Decretalibus ait: Si sancti diuersas opiniones
inter se habeant, ut de corpore beate Marię assumpto, uel Salomone damnato, licitū
est cuiq; quod uult dicere: si uero nulla diuersitas inter sanctos inueniatur, necessari-
um est usq; ad unū Iora seruare q̄d dicit, postq̄ eorum opuscula à sancta ecclesia sunt
autentica. Olim autem antequam erant autentica, licitum erat ea tenere uel non. Cum er-
go in isto nūc libro & multo diffusius in priori, per tot sanctorum patrum ac summorum
pontificū, scholasticorum quoq; doctorum testimonia sit probatū, q̄ Papa toti & uniuersali
præsit ecclesię, nec aliquis sanctus aut doctor authenticus inuenitur (ut apparet) cōtra-
rium asseruisse, uidetur illicitum aliter nunc sentire. Ego quoq; in nullo doctore autentico
porui huī oppositū comperire, imō sicut in priori scripti libello, multi patres sanctissimi
& doctores catholici, præsertim magnus ille Cyrillus in libro Theodoro, & diuinus ser-
nardus in libro de Consideratione, & S. Thomas in Summa contra Græcos, & super III.
Sententię distinctione XXIII. & in Summa contra gentiles libro III. non solum asserunt,
sed & multipliciter ac efficaciter probāt, q̄ summus pontifex p̄sit toti ecclesię simul
sumptę, ut puta sic, q̄ ipsa est una unusq; popul⁹, & in una fide ac lege cōmunicans: & tam-
evidenter hoc probat Thomas, ut nemo si rite ac diligenter argumēta eius cōsideret, que
at negare quin hoc sit de mente ipsius, & quin efficaciter suū prober intentum. Veq; sunt
aliqui, ita in suis opinionibus quibus erroneis immāsi, ut quicquid eorum dictis cōtrarium
ipsis obijciatur, quantumcūq; sit clare ac planū, aut negent, aut ad suū propositū glossent,
aut palliata aliqua adinventione euadant: sicq; se ipsos ac alios fallunt, contra quos secun-
do de Ciuitate dei loquitur Augustinus: Ille est maior & ceterior inipientium morbus ani-
morum, quo irrationabiles motus suos uel errores, etiam post rationem plene redditam,
uel nimia cecitate qua nec apta cernitur, uel obstinatissima pertinacia qua ea que cer-
nuntur non recipiuntur, tanquam ipsam rationem ueritatemq; defendunt. Hi quoniam
uera carent docilitate, etiam uera priuati uidentur prudentia. Vnde & quidam præfatorū
argumenta sanctorum atq; doctorum aliter euadere non ualentes, dicunt quod doctores
huiusmodi, quoniam contra errores Græcorum & quorundam hæreticorum Papalē au-
toritatem aut prorsus negant, aut ad quamcūq; particularem ecclesiam extendi nō
admittentium disputationes, extense & quodammodo extreme locuti sunt, asserendo q̄d
Papa præsit toti ecclesię, ideoq; dicta eorum sunt restringenda & pie interpretanda. Sed
quod istud in hac parte non sit nisi excogitata & uana euasio, ueritatisq; obscuratio, clarif-
sime constat: sapienter pensantibus præfatorum argumēta sanctorum in priori descripta
libro. Aliud quippe est, aliquid simpliciter per modum autoritatis asserere: & aliud, aliqd
scholastice, distincte ac proprie comprobare, sentientesq; aliter confutare. Deniq; ipse te-
nor, processus & forma argumentorū præfatorū doctorū, & maxime sancti Thomæ, euide-
ntissime monstrat q̄ concludere uelint, Papam præesse toti ecclesię collectim acceptæ, q̄d
item ex sequentibus certius elucescet.

Augustinus

Articulus IIII. Summaria perstrinctio inconuenientium, quæ sequi uiden-
tur ex hoc, quod summus pontifex dicitur non præfidere toti
ecclesię simul sumptæ.

VNo inconueniente dato, ut ait Philosophus, multa sequuntur, sicut & Iacobo
testante apostolo, modicus ignis sylvam magnam incendit: & Paulus fatetur
Modicum fermentum totam massam corrumpit. Rursus, secundum Philoso-
phum, modicus error in principio, magnus erit in fine. Vnde cum Papa sit it-
tota militatū ecclesia atq; ecclesiastica hierarchia quid summum, primum ac dignissimum,
constat q̄ de eius p̄tate ac præfidentia male sentire, grandem ualde pariet errorem in pro-
cessu & fine, imō & quædam subuersio erit ordinis totius ecclesię hierarchiæ. Itaq; si
Papa negetur præesse toti ecclesię simul acceptæ, non mediocres aut paucae absurditates
sequi uidentur, uidelicet quod ipsa ecclesia militans taliter sumpta, sit ouile & grex absq;
pastore & duce, exercitus dei sine principe spiritualis militię, hierarchia sine hierarcha, cor-
pus mysticum absq; capite, regnum sine rectorē, sponsa sine sponso, nauis absque guber-
natore, ciuitas absque præfide, domus sine patre familias, multitudo inordinata seu turba,
id

Iacob.

1. Cor. 5.

id est, multitudo turbata, ut puta ad unum ordinariē nō reducta. Insuper, q̄ nullus in hac uita subsistens, possit ei præcipere, ipsaq̄ nemini in hoc mundo obligata sit obedire: quæ quàm absurda sint, consequenter probabitur. Sed quoniam in priori libro satis reor probatum, quàm inconueniens sit dicere, totam ecclesiam simul sumptā nō habere nec debere habere pastorem in terra, aut esse gregem absq̄ pastore & ducere: probatū est, q̄ non competat ei habere unum summum ac generalem pastorem in terra, nisi in quantum consideratur ut unus grex ac unum ouile, hoc est, ut multitudo, uniuersitas siue communitas simul & collectiue suscepta, idcirco hac absurditate relicta tāquam idonee reprobata, de reliquis arbitror prosequendum.

Articulus V. Quod necesse sit fateri, papam toti simul acceptæ præfide re ecclesie, eo q̄ tota sic sumpta ecclesia, sit exercitus dei.

Iob. 7.

Sicut testate beato Iob, Militia est uita hominis super terram, ita totius in hoc seculo peregrinantis ecclesie uita est malitia in hac uia: propter quod militans appellatur, quia ad hoc in huius est campo exiliij atq̄ certaminis constituta, ut cōtra aciem uisitorum prelietur, tentatoribus reluctetur, aduersarijs dei & saluatoris sui resistat. Hinc iuxta Apostolum, non coronatur nisi qui legitime certauerit. Rursusq̄ ad spiritualia arma nos hortans, In ducite (inquit) armaturam dei, ut possitis stare aduersus insidias diaboli. Itaq̄ tota ecclesia militans, est quidā totalis ac generalis exercitus dei, qui in prophetis frequenter, præsertim in Zacharia, dominus exercitū nuncupatur. Iste exercitus uirtutibus spiritaliter roboratus atq̄ munitus, terribilis est aduersarijs potestatis, ut ea strenue acies ordinata, prout sancti patres Hieronymus atq̄ Gregorius fassi sunt. Hunc autē exercitū Christus, tanq̄ sapientissimus summusq̄ princeps exercitus huius, utiq̄ optime ordinauit siue instituit. Porro, quanto exercitus fuerit congruentius adunatus ac melius ordinatus, tam ad se inuicem q̄ sub principe militat, tanto efficacior est ad præualendum, & tanto plus competit ipsi ratio ipsius exercitus. Quemadmodū enim secundum Augustinū, turba dicitur multitudo turbata seu inordinata, sic exercitus fertur multitudo sub uno principe ordinate disposita & collecta: hoc est, collectim, non diuisim accepta. Diuisio nāq̄ bonæ dispositioni ac rationi exercitus obuiat & repugnat. Toti igit̄ populo Christiano seu toti ecclesie, non competit esse unū totalem ac generalem exercitum dei, nisi in quantum collectiue accipitur, ita q̄ omnes simul ad unū ducem ac principem spiritalis militie referuntur, concernunt ac ordinantur, illiq̄ parent & obedire tenentur. Hinc quidā doctores super III. Sententias, quæstione de correctione fraterna, sic scribunt: Conuersatio hominū secundum legem Christi, assimilatur exercitui in quo duplex est ordo: unus, quo omnes de exercitu & cū exercitu ordinantur ad ducem, ut ei obediant & regantur ab eo: alius, quo singuli de exercitu ita coordinantur, ut unus alteri auxiliū præbeat. Et uterq̄ necessarius est ad finem consequendū, scilicet ad triumphū, ad quē ex ordinatione ducis totus exercitus ordinatur. Simili modo in conuersatione uitæ humanæ, & eorū qui in aliqua uiuūt communitate, duplex est ordo: unus uidelicet ad prælatum, qui habet omnes regere, & cui tenentur omnes & singuli obedire: alius singulorū ad inuicem, ex quo ordine unus habet aliq̄ præbere auxiliū per correctionem fraternam ad consequendā salutē. Præterea, sicut se habent membra in corpore naturali ad actus naturales, ita se habent membra in corpore spiritali ac mystico ad actus charitatis & gratiæ, per quam tanq̄ membra in uno corpore connectuntur, quemadmodū Romanis scribit Apostolus: Sicut in uno corpore membra multa habemus, ita multi unū corpus sumus in Christo: singuli autem, alter alterius membra. Sed in corpore naturali membra pro se inuicem sollicita sunt, & unum pellicit malum alterius: nec ex omnibus membris unū corpus resultat perfectū suo modo in esse & agere, nisi in quantum ad inuicem uniuertur, & collectiue, non diuisim sumuntur: ergo sic est in mystico corpore atq̄ exercitu totius ecclesie, sicut expositores sup̄ epistolam Pauli concorditer scribūt, & Petrus de Tharétasia atq̄ Durandus frequenter affirmat. Si igitur Papa cōcedatur esse princeps militie spiritalis huius totius exercitus, puta uniuersalis ecclesie, habetur intentū, uidelicet q̄ cunctis fidelibus simul acceptis præsit, iu bereq̄ habeat. Si autē hoc negetur, consequens est q̄ exercitus iste non habet principem militie spiritalis in terra, si imperfectus & insufficienter ordinatus consistat, cuius oppositū diuinus Dionysius in libro de Ecclesiastica hierarchia edocuit: imō se qui uidet, quod ratio exercitus ei non competat. Præterea, si quis dicat sufficere, q̄ Christus seu Michael princeps est huius exercitus, certū est hoc inconsiderate insipienterq̄ dici, quoniā bona dispositio exercitus

1. Tim. 2. Eph. 6.

Zach. 1.

Turba secundū Augustinum quid.

Rom. 12. Galat. 6.

us exigat principem sibi appropportionatum, & eiusdem status conuersationisq̄ secum, à quo generaliter dirigi possit. Vnde & præter hoc, quod uniuersuiq̄ particularis ecclesie ecclesiasticæq̄ personæ caput, rector & pastor principalis est Christus, requiritur quod particularis ecclesie & personæ proprios & uicariales habeat pastores atq̄ rectores eiusdem secum status conuersationisq̄ consistentes. Simili modo & præter hoc quod CHRI STVS seu Michael dicitur princeps, pastor, caput & rector totius uniuersalis ecclesie militantis, requiritur ordo, natura & conditio huius ecclesie siue exercitus, q̄ unum summū uicarialē ac gñalem principē & pastorem sortiatur in terra, & iste est Papa.

Articulus VI. Quod ordo ac unitas ecclesiasticæ hierarchiæ exigunt summum pontificem præfide re toti ecclesie simul acceptæ.

Abbas Vercellenis ex uerbis diuini Dionysii hierarchiam diffiniens, ait: Hierarchia est sanctarationalium personarum congregatio, gradibus & officiis ordinate distincta, cum scientia & operatione sibi competentibus, ad dei cōformitatem, prout ei possibile est, assimilata: per illuminationes q̄q̄ diuinitus, iuxta propriam uniuersuiq̄ capacitatem influxas, ad dei formem imitationem sursum acta. Hinc sursum per secundum Sententiarum distinctione IX. ait Durandus de S. Portiano: Ordo recipiendi diuinas illuminationes, quia ab uno scilicet deo originaliter descendit atq̄ depēdet, & ad unum finaliter tendit, uidelicet ut reducamur in deum, uocatur hierarchia, hoc est, sacer principatus, ab ipso quod est facer, & ab ipso quod est princeps. Est enim principatus multitudo sub uno principe ordinata propter finem, quem princeps intendit, ad quem consequendum requiritur diuersitas officiorum, & scientia dirigens actionem, actio eū quoque perducens ad finem intentum. Itaq̄ constat, quod de ratione hierarchiæ sit sub uno principe ordinari, eiq̄ subijci, & eius directio ac influentiā gubernari. Cum ergo tota militans ecclesia seu uniuersus populus Christianus simul acceptus, dicatur & sit una ecclesiastica hierarchia, oportet ad eius perfectionem concurrere unum summum ac generalem hierarcham in terra, qui eiusdem status cum illa consistat, & eius qui absolute summus hierarcha est, scilicet Iesu Christi plenus in terra uicarius, sic toti ecclesiasticæ hierarchiæ pariter sumptæ uicarialiter ac uniuersaliter præfido. hoc autem est Papa, quem Bonauentura totius ecclesie summum uocat hierarcham. Denique, his concordant quæ Thomas in prima parte quæstione CVIII. scribit, dicendo: Hierarchia est facer principatus. In principatu autem oportet esse principem & multitudinem ei subiectam atque sub eo ordinatam. Cum ergo sit unus omnium princeps, scilicet deus, ex hac parte est omnium intellectualium creaturarum una hierarchia sub uno principe deo. Propter quod Augustinus libro de Ciuitate dei duas inducit ciuitates seu societates: Vnam bonorum tam angelorū quàm hominum, quam constituit amor dei crescens usq̄ ad contemptum sui: Aliam uero malorum, quam facit amor sui crescens usq̄ ad contemptum dei. Porro, si consideretur hierarchia ex parte multitudinis subditæ, sic hierarchia dicitur una, secundum quod multitudo uno & eodem modo recipere potest principis directionem, gubernationem seu illuminationem. Quoniam ergo homines diuinas illuminationes suscipiunt sub sensibilibus formis, ut patet in sacramentis ecclesie & figuris scripturæ, propter quod primo coelestis hierarchiæ capitulo magnus Dionysius scribit: Impossibile est nobis aliter lucere diuini radii, nisi circūiectum uarijs uelaminibus sensibilibus formarum. Angeli uero diuinas illuminationes suscipiunt in intellectuali puritate. Hinc aliā oportet esse hierarchiam angelicam & ecclesiasticam seu humanam: sed in utraque est unus omnibus præfidens, scilicet dum Bernardus & Thomam: quoniam ecclesiastica angelicam imitatur, sicut octauo ecclesiasticæ hierarchiæ capitulo sanctus Dionysius cōtestatur. Postremo ad idem probandum ualet, quod libro de quatuor corū quæuis Tractatu de angelis ait Albertus: Hierarchia est sacrorum & rationalium ordinata potestas, in subditis retinens dominatū. Hæc autem (ut ait) ordinatio attenditur in modo participandi illuminationes & transfundendi super alios lumen. Comparatio quoq̄ ad principium illuminationis supponitur in ordinatione, cum dicitur ordinata potestas. Hinc super angelicam hierarchiā asserit Hugo: Hierarchia est ordo diuinus, i. potestas à deo ordinata, & scientia qua quid faciendum sit intelligatur, & actio qua quod agendum agnoscut̄, perficiant. In ordine officium, in scientia discretio, in actione ministerium designatur: sine ordine actio est præcipitatio, sine actione ordo est negligentia, sine scientia & actio est reprehensibilis, dicit eam esse hierarchiam siue hierarchiam in seculo isto

Hierarchia.

Principatus.

Augustinus

Articulus VII. Quod perfectio mystici corporis totius ecclesie exigit, summum pontificem esse caput & praesidem totius ecclesie collectim acceptum.

Ecclesia est unum spirituale & mysticum corpus.

Secundum Ambrosium super Lucam, ceterosque doctores concorditer, una est corpus ecclesie, id est, ipsa ecclesia est unum spirituale & mysticum corpus. Vniuerso totius corporis unum & idem est caput, prout super III. Sententiarum distinctione XIII. Petrus de Tharentasia declarat. Ut ergo, ipsa ecclesia sit unum corpus mysticum, non acephalum, sed completum, oportet ut habeat in terra unum caput, quod utique nullus est nisi Papa, quem Bonauentura appellat unum caput habere, nisi collectivum suum. Diuisim enim accepta, est corpora plura, & diuersa habet capita, scilicet prelatos diuersos. Papa ergo est caput & praeses totius ecclesie simul sumptae. Denique super illud Cantoricorum, Caput eius aurum optimum, Ockam per caput intelligit Papam: & super illud Cantoricorum, Caput eius sicut Carmelus, differuit: Caput secundum Iudaeorum, dicitur a capiendo, eo quod omnes sensus in de initium capiant: & non immerito personam summi pontificis representat, a quo omnes sensus ecclesie, hoc est potestates spirituales, initium sumunt, & a quo omnes potestates ecclesiasticae initium sumpserunt, atque ad eam tanquam ad suam fontalem principium respiciunt. Vnde caput est dignius membrum, sed eius sensum, digniorem in corpore obtinens locum, diffundens ad alia membra sensum & motum. Quis dubitet ista potissime conuenire personis summorum pontificum, ex quorum defectu etiam alia membra patiuntur defectum & detrimentum: hoc & Hugo in libro de Sacramentis fatetur. Postremo, quamuis in priori opusculo diffuse ostensum sit, quomodo esse caput ecclesie diuersimode competat Christo secundum suam diuinitatem & secundum naturam assumptam, ac summo pontifici, nunc tamen addendum, qualiter secundum Petrum de Tharentasia, Christus diuersimode caput sit omnium hominum. Itaque super tertium Sententiarum distinctione XIII. de hoc pulchre effatur: Quadruplex est ratio unionis in ter humani corporis: una est conformitatis naturae: altera, colligatio per neruos & iuncturas: tertia est, concomitantia subministracionis, qua unum insluit alteri: quarta est, ordo ad unam animam perficientem totum corpus: similiter est quadruplex ratio completiua unionis mystici corporis: Prima est conformitas naturae, secunda colligatio per iuncturas fidei & sacramentorum, tertia concomitantia per charitatem, quarta uiuificatio per spiritum sanctum. In prima ratione conueniunt omnes homines, ut quantum ad hoc, Christus dicat caput eorum. In II. soli fideles qui sunt de ecclesia numero uel merito. In tertia & IIII. soli iusti. Ideo simpliciter Christus est solus caput eorum, alioquinero secundum quid, & hoc magis uel minus, secundum quod magis & minus accedunt ad perfectam mystici corporis unitatem.

Cant. 7. 7.

Articulus VIII. Quod complementum regni militantis ecclesie exigit in ea esse uerum rectorem, qui toti praesit ecclesie pariter sumptae.

Mat. 19.

Mat. 18. Coloss. 4.

Aegidius de Roma.

Quamuis in scripturis Canonice per regnum caelorum communiter designetur patria beatorum, nihilominus in eisdem per regnum caelorum frequenter intelligitur praesens haec militans, que ecclesia, cuius conuersatio debet esse caelestis, non terrena siue carnalis, ut cum in euangelio ait saluator: Mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala, item que, Simile est regnum caelorum lagenae mistae in mare, & ex omni genere piscium congregant. Et Paulus de quibusdam discipulis loquens, Hi soli (inquit) sunt adiutores mei in regno dei. Regnum autem refertur ad rectorem seu regem, quemadmodum seruus ad dominum. Cum ergo tota ecclesia militans sit unum totale CHRISTI regimen, indiget uno summo ac generali rectore in terra, sicut & quodlibet regimine speciale indiget proprio suo rectore. Praeterea, ipsa ecclesia esse non ualet unum regnum, nisi in quantum uniuersus populus regni huius collectivum suscipitur. Diuersa etiam regna seu plurimae nationes in unum regnum non coeunt, nec unum regnum sunt siue constituunt, nisi in una lege unoque regimine ue rectore comunicando, prout Aegidius de Roma in libro de regimine principum tangit. Et Durandus super II. Sententiarum sic ait: Illae ciuitates non pertinent ad eundem principatum, que eodem modo seu secundum easdem leges & consuetudines principis gubernationi non subsumunt. Pape ergo non conuenit esse rectorem regni huius militantis ecclesie, nisi in quantum regnum istud seu populus totus Christianus collectivum accipit. Insuper, super 4. Sententiarum distinctione 21. asserit Thomas: Pape habet plenitudinem pontificalis potestatis quasi rex in regno: sed episcopi assumuntur in partem sollicitudinis, quasi iudices singulis ciuitatibus praepositi. Certum est autem

q

quod rex per prius comparatur ad totum regnum, quam ad aliquam eius partem seu orbem: totumque regnum collectivum susceptum, subiicitur regi uel iurisdictione eius: ergo & Pape per prius comparatur ad totum militantis ecclesie regnum simul acceptum, quam ad quamcunque partem ipsius: & super totum hoc regnum ipse iurisdictionem fortitur. Regnum autem nunc sumptum est pro plebe seu multitudinem gubernata aut gubernanda, quemadmodum & tertio capitulo de diuinis nominibus beatissimus Dionysius accepit illud.

Articulus IX. Quod perfectio ecclesie, eo quod dicitur sponsa, exigit summum pontificem praesesse toti ecclesie simul acceptae.

Triplex ponitur Christi sponsa: ut puta singularis, que est uirgo Christifera: specialis, que est cuiuslibet iusti animae generalis seu uniuersalis, puta ecclesia. Sed haec generalis sponsa dupliciter intelligi potest generalis, scilicet comparatiue & absolute. Primo modo qualibet particularis ecclesia dicitur sponsa generalis, scilicet comparatione animae iusti, quae dicitur sponsa specialis. Secundo, tota ecclesia militans simul sumpta dicitur sponsa generalis seu uniuersalis. Quemadmodum autem quilibet particularis ecclesia ad sui complementum requirit sponsum specialem, qui semper speciale & spirituale matrimonium contrahat secum, ut patet de particularibus ecclesiis, quae episcopis sunt commissa, sic tota & uniuersalis ecclesia requirit in terra habere sponsum uniuersalem, qui cum tota ecclesia collectivum accepta uice Christi uniuersale matrimonium contrahat, quia nec aliter competit toti ecclesie esse unam uniuersalemque sponsam, nisi in quantum collectivum accipitur. Huiusmodi autem sponsus est Pape, secundum Durandum de ordine fratrum Minorum in sua Summa. Vnde Bonauentura affirmat, quod Pape est unicus in diuisis sponus ecclesie, quod esse non ualet, nisi respectu unionis & sponsoe, quae secundum beatum Hieronymum est uniuersalis ecclesia. sed & super Cantoricorum scribit Gregorius: Denique, sicut particularis ecclesia suo pastore ac sponso priuato uel duata dicitur, & alio pastore, ac sponso uehementer egentes: sic & uniuersalis ecclesia suo priuato pastore, a sponso quodammodo dicitur uel duata, quauis in caelis habeat sponsum, quia & particularium sponus est ecclesiarum, uehementerque indiget uniuersali pastore ac sponso, ut in sua permaneat unitate. Nec solum Romanae, sed & toti ecclesie periculosum est & nocua Pape carentia, ideo sexto Decretalium Bonifacius Pape testatur, quam grauius sit onusta dispendijs, & quantis sit plena periculis ecclesie Romanae proluxa uocatio, exacti consideratio temporis edocet, & considerate, diligenter, prudenter illius temporis discrimina manifestat. itemque animarum salus exigit, & totius orbis requirit utilitas, ut Pape rite eligatur, dum praedecessor eius obierit. Hinc de uoloquitur eius filius Iesus Christus, ne grege[m] sui sanguinis gloriosi pretio redemptum, ascensus post resurrectionem ad patrem, absque pastore desereret, ipsius curam (scilicet generalem secundum gloriam) beato Petro commisit, ut suae stabilitate fidei ceteros in Christiana religione firmaret. Cum ergo haec ita se habeant, quomodo quidam nunc dicunt ecclesiam sine Pape ad huc esse perfectam, & sua exercitia implere idoneam, eo quod apostolica sedes interdum diu uacauit? Non uidentur (quantum ad hoc) boni filij, qui sic summi pontificis omnium spiritualis patris nituntur deprimere dignitatem.

Triplex sponsa Christi

Bonauentura

In proemio libri Decretalium.

Iohann. 21.

Articulus X. Quod ecclesia eo quod nauis uocatur, indiget uno summo gubernatore, qui totius nauis huius curam gubernationemque habeat.

Hoc praesens seculum nequam, laqueis plenum, in quietudine ac fluctibus uisionis, persecutionum quoque & tentationum procellis repletum, non immerito mare uocatur. Ecclesia uero, cuius suffragio per mare hoc ad portum salutis peruenimus, rite nauis uocatur, prout super Lucam & Matthaeum Ambrosius, Chrysostomusque fatentur. Vnde Eugenius Pape cui scripsit S. Bernardus, in epistola ad Cistercienses profatur: Diuinae dispositionis arbitrio in medio pelagi ad regendam nauem ecclesie constituti sumus. Huius igitur nauis bona directio exigit, ut unum summum atque commune habeat gubernatorem ac prouisorum, qui in alto speculationis se ponens, non spualia tantum, sed & generalia nauis huius dispendia, per se piculis & occurrat, & de specialibus ac generalibus remedijs commodis prouideat. & iste est Pape.

24. q. 1. c. 2. habebatur.

Articulus XI. Probatio ueritatis eiusdem ex hoc, quod tota ecclesia est una ciuitas, unaque domus dei.

Pál. 95.
Hebr. 12.

Apo. 21.

Ciuitas

Rom. 16.

Iohan. 11.

1. Mach. 9.

Luc. 10.

1. Cor. 12.

1. Tim. 3.

Iohan. 14.

Augustinus

TAm militans quam triumphans ecclesia, in ueteri nouoq; testamento ciuitas appellatur. De militante quippe ecclesia ait psalmista: Gloriosa dicta sunt de te ciuitas dei. Et ad Hebræos scribit Apostolus: Accessistis ad ciuitatem dei uiuentis, de qua ciuitate in ultima uisione Ezechielis multa obscure & mystice sunt conscripta, sicut ibidem Hieronymus & Gregorius attestatur. Hinc librum de ciuitate dei, id est ecclesia electorum, sic incipit Augustinus: Gloriosissima ciuitatem dei. De triumphanti uero ecclesia scribit in Apocalypsi Iohannes: Ciuitas non eget sole neq; luna, & non intrabit in illa aliquid conquinatum. Ciuitas enim quasi ciuium unitas interpretatur. Vnde I. de Ciuitate dei asserit Augustinus: Ciuitas non est aliud q̄ concors hominum multitudo. Cui itaq; in militanti ecclesia diuersę nationes, gentes, tribus & linguę per fidē & charitatem sub una euāgelica lege congregentur, ut sint unus populus dei, in q̄ secundū Apostolū, non est distinctio Iudęi & Gręci, de qua spiritali unione Iohānes ait: Iesus moriturus erat non solum pro gente, sed ut filios dei qui erāt dispersi, cōgreget in unū. Hinc ipsa ecclesia rite ciuitas nuncupatur. Porro optimum regimen ciuitatis est, ut per unum supremum regatur, propter qd̄ in libris Machab. 9. in laudem dicitur Romanorū: Committit uni principatum suum, & oēs obediunt uni, & non est inter eos zelus neq; inuidia. Ergo Philosophus quādam regiminis species cōdistinguens, concludit qd̄ optimum regendi genus est, q̄ unū toti multitudini p̄est. Ex quo etiā XII. primę philosophiæ cōiungit, qd̄ toti uniuerso unū altissimus sit princeps. Entia inq; nolunt male disponi, pluralitas principantium mala, unus igitur princeps. Itemq; primo Politicę: In omni (ait) pluralitate ordinata naturale atq; expediens est unū p̄esse, ceteros autem parere. De hoc Aegidius libro de regimine principū plenius tractat. Toti itaq; ciuitati huic, quę est uniuersalis ecclesia simul sumpta, unū p̄est rector supremus, qui dicitur Papa, quia nec aliter ciuitas hæc una est, nisi per unius legis & gratię communionē & per reductionem ad unum: ideo ipsi non competit regi ab uno, nisi collectiue sumatur. plura nanq; nisi participant uno, confusa sunt, & ad hoc regētis conatur intentio, ut in quādam unitatis formam ac speciem redigantur: aliter indecora consistunt. De hoc Proclus Platonicus in Elementatione sua theologica subtilissime philosophatur, probans quōd bonitas rei in eius unitate sit sita, inter cetera dicens de cōmōte: theoremate Elementationis suę theologicę: Omne bonum uniuersū est participatum ipso, & omnis unitio boni & bonum unū idem, bonum em̄ est saluatiuum omnium entium, quōd aut saluatiuum & contentiuum est substantię singulorū, omne ipsum unū, uno enim saluantur omnia, & dispersio exire facit unum quodq; a propria substantia. Augustinus quoq; circa illud saluatoris in euāgelio, Vnum est necessarium, ait: Vnum cogitate fratres mei & uidete, si in multitudine delectet aliquid nisi unum. Ecce deo propositio unam multiefficit, quis uos ferret nisi unum saperetis: unde in multis quiescistis: Da unum, & populus est: tolle unum, & turba est. Quid est turba nisi multitudo turbata? Sed audite Apostolus: Obsecro autem uos fratres, multitudini dicebat. sed omnes unum facere uolebat, Obsecro autem uos fratres, ut id ipsum dicatis omnes, & non sint in uobis schismata. Denique, sicut tota ecclesia militans ac triumphans dicitur ciuitas, & ciuitas una, sic dicitur domus & domus una. De militanti quippe ecclesia scribit ad Timotheum Apostolus: Scias quomodo te oportet conuersari in domo dei, quę est ecclesia dei uiuę, columna & firmamentum ueritatis. Porro de triumphanti ecclesia apud Iohannem ait CHRISTVS: In domo patris mei mansiones multę sunt. Vna uero totalis domus si conuenientissime debeat gubernari, requirit unum supremum patrem familias, qui cunctis domesticis simul sumptis, totiq; domui p̄est, & omnes ad congruum dirigat finem, generalem quoque & p̄cipuā domus habeat curam, quemadmodum de cōmōno de Ciuitate dei loquitur Augustinus. Verus pater familias omnibus suis domesticis per dilectionem consulere debet & prodesse ut deum colant. Hanc ergo ecclesię domum, eiusq; dispositionem & regimen, CHRISTVS de mundo hoc trāsiturus ad patrem, gloriosissimo ac beatissimo archiepiscopo Petro commisit atque reliquit. Insuper, sicut ex uerbis Philosophi introducit & declarat Aegidius, tria distincta regimina sunt in domo: scilicet nuptiale, quo uni p̄est uxoripateriale, quo pater p̄est filiis: & dominantium, quo pater feruis. Sed horum trium regiminum summa consistit & concurrunt in uno patre familias, qui cunctis suis domesticis, uxori, soboli & ministrantibus p̄est, quamuis modis diuersis, cum iuxta præhabita summus pontifex sit sponsus ecclesię, pater fidelium, & Hierarcha siue sacer princeps eorum, imō

imō pater & dominus totius militantis ecclesię secundū Anselmū, cum ratio hierarchiæ sit, ut hierarcha retineat in subditis dominatum secundū Albertū. Nec obstat quod quidam sanctorū dicunt, Papa non debet se reputare aut dicere dominū ecclesię siue fidelium, quoniam hoc intelligendū est de ordinato dño, quo quis subiectionem subditorū & p̄ fidē suam super eos, refert ad propriū commodum, sed hoc in priori libro plenius est inductū. Quibus nunc adiiciendū quod libro de III. cōsequens scribit Albertus, dicē dōr Duplex est dominiū: Vnum tyrāni, secundū oppressionem & arrogantia fastus superbię Aliud suppositionis, prout prouidentia & gubernationem subditorū, de quo ait saluator apostolis: Vos uocatis me, magister & domine. Primū dominiū prohibet Christus sub hierarchis, dum ait: Reges gentium dominantur eorū. Vos autē non sic. Secundum uero dominiū est de perfectione hierarchiæ, & ingreditur diffinitionē ipsius. De tali quoq; dominiū dicit Bernardus II. de Consideratione: Dominant Dominaciones celestes, sed sub dominiū dominantur & seruiūt pariter: p̄sunt potestates & regunt, sed reguntur & ipsę, ita ut regere iam non norint, si regi desierint. Ita ergo & Papa instar celestium Dominantiū dominari, p̄esse atq; p̄cipere debet, secundum tenorem legis sibi à Christo summo & infallibili legistore p̄fixę, non secundū propriā uolūtatem instar tyranni.

Articulus XII. An Papa toti ecclesię simul seu collectiue acceptę, p̄cipere possit, loquendo proprie de p̄cepto, an scilicet habeat iurisdictionem super eam.

Questio ista ex introductis in isto libro, & p̄sertim ex dictis in priori tractatu, solutionem habet clarissimam atq; certissimam. Cum enim copiosissime sit probatum, qd̄ Papa p̄est toti ecclesię simul acceptę, & immediatior magisq; propriam habeat operationem ad totam uniuersalem ecclesiam, quam ad quamcunq; ecclesiam particularem, tanq̄ summus hierarcha, & proprius uniuersalisq; pastor, p̄latus, caput, sponsus, pater ac rector totius ecclesię pariter sumptę, dubiū nullum relinquitur, quin iurisdictionē habeat, potestatem & auctoritatem super totā ecclesiam collectiue susceptā, secundū legem sibi à Christo p̄fixam: hoc est, quantum ad ea quę concernunt cathedram seu magisteriū & pontificium eius: sicut directe ad eius spectat officii totam ecclesiam purgare, illuminare, perficere, gubernare & regere, legem seu iustionē obligatoriā ei p̄figere. Sed his contrariari uidentur, quę quidam quasi pro generali concilio scribent, ait: Obediētia uno modo capitur proprie & specialiter, prout respicit p̄ceptum superioris: & sic non est concedendū, qd̄ uniuersalis ecclesia obediat Papę, uel teneatur ei obedire: Alio modo capitur obedientia pro uirtute obtemperandi his, quę ab alio consulantur, admonentur, optantur aut p̄cipiantur: sic superior inferiori dicit obedire, ut deus ipsi Iosue in solis statione: & sic debet capi nomen obedientię, si alicubi legitur qd̄ ecclesia obediat uel obedire debet Papę. Iterum ait: Miror qd̄ aliqui p̄sumunt dicere, qd̄ Papa sit maior & superior generali concilio aut uniuersali ecclesia, cum omne totū sua parte sit maius. Insuper contra quemdam scribens, sic ait: Quidam dicit: Omnes Christiani tam cōiunctim quam sigillatim obedire tenent Papę: Contra propositionem hanc scribit qui supra: Si ille in hoc quōd dicit cōiunctim, intendit Papam extollere supra ecclesiam, & ei (scilicet Papę) imperiū potestatiū & proprie p̄ceptiū, tanquam superioris esse in eā (scilicet ecclesia) ut inferiorē, cui competit Papę obedire, periculose errat. Iterum scribit: Potestas illa ratione ecclesię matris aliarum ecclesiarum particulariū, respicit super se potestatem uniuersalis ecclesię, imō includitur in ea, sicut pars in suo toto. Ad omnia ista, quia idem p̄tenditur, uidelicet quōd Papa non p̄est toti ecclesię collectiue acceptę, est una responsio, scilicet quōd non uidentur catholice posse saluari quod primo probatur per omnia, quę hucusq; tam in priori libro q̄ in isto inducta sunt, ex dictis sanctorū patrum, catholicorum doctorum ac summorum pontificum, ad probandum oppositum, ut puta qd̄ Papa p̄est toti ecclesię simul sumptę. Secundum demonstratur id ipsum, quod doctores catholici & antiqui tam theologiq; iuristę concorditer dicunt, uidelicet Hostiensis, Raymundus, Guilielmus, Durandus, Summa cōfessorum, Summa Pisana, & alij quasi innumeri, inter cetera quę summō potestati sunt propria & proprie competunt, unū est, cōmunem legē condere, gñalemq; canonem constituere, & legē seu canonē talē toti ecclesię p̄figere seu mādare. Ideo quippe canon & lex in hac locutione cōmūnis & generalis uocatur, qm̄ uniuersam concernit ecclesiā, aliter enim quilibet episcopus diceret posse communem condere legē, quia toti ecclesię sibi cōmissę potest p̄cipere. Lex q; hic sumis potissime

Iohan. 13.

Luc. 12.

Bernardus

Iosue. 10.

pro præcepto. Proprienaque pro præcepto accipitur, ut in prima secunde Thomas de clarat. Si igitur Papa non præfider toti ecclesie, nec illa tenetur ei proprie obedire, sequi datur quod legem & canonem generalem condere Papa non possit: & si condatur, ecclesia tamen ad obseruandum obligata non sit. Quod autem legem seu canonem talem condere Papa non possit, non solum est contra præfatos doctores, sed insuper contra ea que sancti ac summorum pontifices frequenter egerunt. Vnde & VI. Decretalium habetur de ordinatione summorum pontificum, qui præceperunt festa sanctorum in uniuersali ecclesia celebrari, sic enim Bonifacius Papa instituit festa omnium sanctorum, & Urbanus Papa festum sacramenti. Et idem probari potest de sanctorum reliquijs uenerandis, de certis ieiunijs obseruandis, de quibusdam cibis certis diebus uitandis, de confessione & comunione ad minus semel in anno. Huiusmodi autem præceptorum multa à summis sunt pontificibus instituta, & toti ecclesie ad seruandū præfinita, præfixa, mandata, quæ non obediens rebelles censentur atque mortaliter peccent, nisi legitime excusentur: sicque huiusmodi leges uim obligatoriam foruatur: & huius oppositū pertinaciter dicere, uidetur hæresim sapere. Præterea, sanctus Thomas super quartam Sententiam frequenter testatur, quod potestas faciendi in indulgentias sequitur iurisdictionem. Idem affirmant Raymundus, Durandus & alij. Si igitur Papa non habet præfidentiam & iurisdictionem super totam ecclesiam, sequitur quod non possit communes seu uniuersales in indulgentias facere & plenas ac simul ubique, quod est contra præfatos doctores & contra iura, sed & contra ea que à summis pontificibus frequenter facta noscuntur. Denique, de hac re quidam cuius nomen ignoro, super quartam Sententiam sic scribitur. Ille solus potest dispensare communem thesaurum ecclesie, qui præfedit toti ecclesie, sed hoc est solus Papa. Præterea ad hoc sunt iura, que dicunt potestatem Papæ esse illimitatam, quo ad indulgentias, cōcessionem, potestatem uero episcoporum esse limitatam. Hinc Papa potest facere in indulgentias, quo ad remissionem totius pœnæ satisfactorie, & respectu omnium in ecclesia fidelium. Episcopi autem non possunt facere nisi quaedam indulgentias partiales, & hoc ex concessione Papæ, nec respectu omnium, sed solum in sua diocesi. Præterea, ad illi perinet propriè in indulgentias communes facere, ad que pertinet cura ecclesie uniuersalis Romana, cuius pertinet ad ipsum custodiam & dispensationem thesauri ecclesie: quia ad illi qui habet curam communis, pertinet dispensare bona communis: sed indulgentie sunt de comuni thesauro ecclesie: ergo ad eum qui habet curam, potestatem & iurisdictionem super totam ecclesiam, pertinet huiusmodi thesauri dispensare, hoc autem est Papa dum taxat. Hæc sunt uerba in forma præfati doctoris, cuius nomen (ut dixi) ignoro, quis hoc cōfiteretur cæteris præfatis doctoribus uerba eius concordet. Ex quibus oibus clarissime sequitur, quod scripta cuiusdam que commemorauimus, stare non possunt, & quod tota ecclesia seu omnes Christiani tam cōiunctim quam sigillatim, obedire tenentur summo pontifici, proprie tamē superiori in his que cathedram eius respiciunt. Porro argumenta illius in priori libro sunt soluta, quæ in ueritate puerilia sunt atque facilia, ut cum ait, Papam non esse maiorem & superiorem uniuersali ecclesie, cum sit pars eius. Cum enim Papa dicitur maior & superior tota ecclesia, intelligendum est hoc per exclusionem superioris, iuxta quem modum, secundum Damascenum aliosque doctores, humanitas Christi dicitur omni creaturæ prælata & cunctis creatis superior, cum tamē ipsa sit pars creaturæ. Vnde & pars non est maior suo toto, sumendo totum cum partis inclusione: sed pars potest esse super totum residuum, ut præfatus super totam diocesim, & Abbas seu Prior super totum conuentum. Sic & Leo Papa uocat sacratissimum Petrum principem apostolici ordinis seu agminis, cum tamen Petrus fuerit pars seu una illius ordinis agminisque persona. Similiter modo cum arguitur quod potestas Romana ecclesie includitur in uniuersali ecclesia sicut pars in toto, clarum est quod in hac locutione uniuersalis ecclesia sumatur cum inclusione Romana ecclesie, prout Romana ecclesia pro particulari ecclesia sumitur, sic præfata Romana ecclesie alij modo respicitur super potestatem uniuersalis ecclesie, & includitur in ea ut pars in toto. Si autem uniuersalis ecclesia sumatur in præfata locutione per exclusionem Romanæ ecclesie seu pontificis eius, scilicet Papæ, sic non solum Romana ecclesia, sed & solus pontifex eius seu Papa est super totam ecclesiam tam Romanam quam uniuersalem, tanquam pastor, hierarcha, rector & præfatus tam Romanam quam uniuersalem ecclesiam, & papæ potestas super totam ecclesiam se extendit, loquendo de potestate iurisdictionis & plationis seu præfidentie. Omnes quoque potestates & dignitates ecclesiasticæ cōtinentur & sunt in ea similliori modo quam in cæteris uniuersis. Hinc libro de quatuor eorum que uis notabiliter scribit Albertus: Hierarchia est quoddam totum potestatiuum, in partibus autem ordinatis semper sequens seu aliorum supponit præcedentem & habet plus, quod probatur tam in partibus naturæ quam officiorum, & gratiarum. In po-

De reliquijs & uener. san. eto. c. Glor. ois deus. in vi. De poent & re. c. Omnis utriusque sex. Nō obediens res summo pontifici hic uide quantū peccat.

Ok. Christi ani summo ueneris obediens potestatis

potestatibus etiā naturæ uegetatiuū est in sensitiuo, & sensitiuū in rōnali, sed nō cōuertitur ut uult Dionysius 6. c. de diu. noibus: In officijs quoque præfatos decani, est in potestate centurionis, & præfatos ceterionis in potestate tetrarche, sed nō cōuertitur similiter in gratijs præfatos subdiaconi est in potestate diaconi, & præfatos diaconi in potestate presbyteri, sed nō cōuertitur: unde partes totius potestatiuum secundum ordinem cōstituit ipsum. Denique, si super totam ecclesiam, præfatione, curam, gubernatione & magisterium summus potestatis nō habet, cōsequens erit quod ad eum nō spectet symboli fidelis edere, gñaleque synodū conuocare ac celebrare, quod est contra uniuersos doctores præfatos, & spāliter contra Thomam in scda scda q. 1. cōsequens tamen probatur, quia ut S. Thomas ac alij asserunt, una est fides totius ecclesie: hoc autem seruari nō possit, nisi questio de fide exorta determinetur per eum qui toti ecclesie præfedit, ut sic eius sententia à tota ecclesia firmiter tenetur: & ideo ad solā autoritatem summi potestatis pertinet noua editio symboli fidei, sicut et omnia illa que pertinet ad totam ecclesiam, ut cōgregare synodū gñalem & alia huiusmodi multa similia possem inducere argumēta, sed breuitati studendum est, hoc autem ut priori opusculo patuit, autoritati gñalium conciliorum nō derogat, & ipsum gñale conciliū quum ad aliqua est supra Papam, puta in determinatione, expeditione & diffinitione eorum que directe & proprie ad forum generalis spectat concilij, dum cōciliariter in talibus est procedens. Postremo, quia materia huius articuli est ardua uehementer, quis oia tamen specialiter cōtenta in isto articulo sub correctione oim sanius sapientium, & quibus incumbit, idoneis consistunt hæc scripta sint, nil pertinaciter aut temere assero.

Articulus XIII. An Petrus apostolus potestatem suam & autoritatem potestatis plenitudinem immediate à Christo accepit & habuit.

Sicut in priori recitauimus opusculo, quidam pro Papa scribentes asserunt, quod solus Petrus clauis ecclesie immediate accepit à Christo: ceteri uero apostoli eas acceperunt immediate à Petro, hoc est, à Christo per Petrum: propter quod insuper dicitur, quod tota ecclesie ac gñalium conciliorum potestas à Papa procedat atque dependeat. Præterea alij quidam quasi fauētes concilio, præfata opinionem penitus abhorrentes, in alio extremo se ponunt, dicentes quod Petrus potestatem suam nō habuit immediate à Christo, sed ecclesia & Petrus per ecclesiam. Vnde quidam sic scribit: Christus immediate cōtulit potestatem & plenitudinem potestatis ecclesie sponse suæ, & mediante ecclesia ipsa sua cōtulit potestatem suo Petro & plenitudinem potestatis quam dicit habere. Prima autem opinio huic opinio contraria in primo est reprobata tractatulo: sed ista scda inconueniens esse uidetur: ostensum est enim in primo, quod in euangelio leguntur sex potestates ecclesiasticæ à Christo collatæ apostolis: quæ una est potestas consecrationis, quæ omnes & singuli apostoli immediate acceperunt à Christo cum dixit, Hoc facite in meam commemorationem. Alia est potestas clauium seu spiritualis iurisdictionis in foro poenitentiae, quam etiam sancti apostoli immediate acceperunt à Christo, quum post passionem insufflauit in eos & dixit, Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittentur eis. Tertia est potestas apostolatus seu prædicandi autoritas, quæ omnibus simul à Christo concessa est quando dixit: Euntes predicate. Quarta est potestas iudicariæ correctionis in foro exteriori, quæ data est, ubi apud Matthæum Christus loquitur Petro: Si peccauerit in te frater tuus, Quinta est potestas dispositionis ministrorum: quo ad determinationem iurisdictionis ecclesiasticæ, ut euitetur confusio dissensionisque nota in populo, & inter ministros, si ipsa in distincte atque qualiter de omni populo curam haberent: & hæc potestas collata est Petro & successoribus eius, ubi Iohannis ultimo Christus locutus est ei: Pasce oues meas: quibus uerbis constitutus est Petrus pastor & princeps totius ecclesie, sicque potestatem hæc ipse accepit à Christo non solum immediate, sed etiam mediante: solus Christus equidem immediate dixit ad eum, Pasce oues meas: quæ uerba fuerunt non solum significatiua, sed etiam effectiua, ita quod uerbis illis Christus præfinit Petro ordinariam potestatem & iurisdictionem præfatum absque causa intermediente. Hinc Thomas super quartam Sententiam, d. 19. affirmat: Potestas ordinis, quantum est de se, extendit ad omnes absoluentis: ideo indeterminate dominus dixit apostolis: Quorum remiseritis peccata intelligens tamen quod usus illius potestatis esse debet præfata potestate Petro collata: secundum ipsum ordinem. Porro plenitudo potestatis præcipue data est Petro, cum dicitur ei: Pasce oues meas: quantum ad totius ecclesie præfatum est constitutus. Constat itaque quod Petrus potestatem suam potestatis plenam autoritatem & uniuersalem iurisdictionem immediate accepit effectiue à Christo, præsertim cum per creationem data sit potestas illi potestatis plenitudo: ea autem que immediate per creationem

Luc. 22

Iohan. 20

Mat. 16

Mat. 18

Iohan. 21

præstantur, à deo immediate causant effectiueq; dantur, cum creare deo sit proprium. De
 niq; præfatæ propositionis assertores dicunt, q; ecclesia sit solū causa sine qua non Petrus
 potestatis suam accepit à Christo, qm̄ dantis intentioni fuit, propter bonum ecclesiæ conferre
 Petro huiusmodi potestatem. Sed ex hoc nõ sequitur, q; Petrus non accepit eam immediate
 à Christo, magisq; proprie dicitur accepisse potestatem suam propter ecclesiam, q; per ec-
 clesiam: qm̄ præpositio per, proprie notat propter & habitudinē causæ in casuali sibi appo-
 sito. Imò cum omnia dona gratiæ gratis datæ ordinantur finaliter ad dona gratiæ gratificati-
 entis, secundum hoc sequeret, q; nullus apostolorum accepisset aliquā prædictā potestati
 immediate à Christo, sed per ecclesiam, quia propter bonū ipsius: cum tamē Paulus de se-
 ipso oppositum protestet in exordio epistolæ suæ ad Galatas, dicens: Paulus apłs nõ ab ho-
 minibus neq; per hominē, sed per Iesum Christum & deū patrē. Vnde & circa hoc expo-
 sitores testant, q; gratiam apostolatus accepit immediate à Christo. Hinc etiam qdam quasi
 in fauorē concilij, ad probandum q; ecclesia totam suam potestatem & auctoritatem à Papa nõ
 habeat, dicunt q; Paulus apostolus potestatem suam habuit immediate à Christo, non à Pe-
 tro. Et mirum cur negent Petrum suam potestatem accepisse immediate à Christo, cum cõ-
 stat Petri pleniorē & altiorē potestatem & iurisdictionē accepisse q; Pauli: quia prælatas
 est toti mundo, secundū omnes sanctos patres & doctores præallegatos. Circa præhabita
 queri potest, an sacratissimus Petrus primus hanc accepit clauē à Christo q; apostoli alijs: &
 ex iam dictis patet q; non: sed probat q; imò: ait nāq; Gregorius: Beato Petro primo pasto-
 ri in hac adhuc carne existenti, dñs noster pastor bonus ante passionē suam dans clauē re-
 gni cœlestis, ait: Quodcumq; ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis. Post resurre-
 ctionē uero eadem ligandi soluendiq; potestatem cæteris cõmuniter discipulis cū beato Pe-
 tro cõmisit, dicens: Quos remiseritis peccata, remittunt eis. Huic cõcordat, quod super 4.
 Sententiæ distin. 19. asserit Thomas: Ad absolutionē à peccato requirit duplex potestas,
 scilicet potestas ordinis & potestas iurisdictionis. Prima equaliter est in sacerdotibus omni-
 bus: ideo ubi dñs Iohānis 20. dedit oibus apostolis cõmuniter potestatem remittēdi peccata,
 intelligit de potestate quæ consequitur ordinē. Vnde & sacerdotibus quando ordinant, uer-
 ba illa dicuntur: sed Petro dedit singulariter potestatem remittēdi peccata, ubi ait: Tibi da-
 bo clauē regni cœlorum &c. ut intelligat, q; ipse præ alijs habet potestatem iurisdictionis. Pre-
 terea sup illud Lucæ: Assumpsit Iesus Petrum, Iacobū & Iohannē, scribit Ambrosius: Pe-
 trus ascendit, qui clauē regni cœlorum accepit. Similiter sup illud Lucæ, ait autē ei. I. Christo
 Petrus: Dñe ad nos dicitis hanc parabolam, an ad omnes: dicit Theophilus: Petrus cuiam
 commissā fuerat ecclesia, quasi omnium curam gerens, inq; Ad hæc respondēdum, q; qdā
 dixerunt Petro clauē esse collatas p̄ inducā yba apud Matthæum scripta, cum ait salua-
 tor: Tibi dabo &c. sed Beda & alij contradicunt, & dicunt q; illis uerbis non datæ sed pro-
 missæ fuerunt Petro clauē: id quoq; etiam Thomas in Summa contra gentiles libro quar-
 to testat. Ad auctoritates uero adductas dici p̄t, q; illo loco seu ante Christi passionē Petrus
 clauē accepit, & ecclesia sibi commissā fuit, nõ reali exhibitione, sed certa promissione: nā
 & cæteris apostolis ante Christi passionem promissæ leguntur hæ clauē aut datæ quo-
 dammodo, cum apud Matthæū locutus est Christus: Quæcumq; ligaueritis in terra, erit
 ligata & in cœlo.

Articulus XIII. De quibusdam uerbis fratris Vlrici in Summa sua.

VLricus frater ordinis Predicatorum discipulus Alberti magni, in Summa sua li-
 bro sexto sic ait: Quia de cõparatione apostolorum adinuicē frequēter queritur,
 dicam quod sentio. I. q; Petrus & Paulus non solum quātum ad consecrationē
 & ordinem qualiter etiam omnis episcopus, par est Papa, sed & quātū ad ad-
 ministratiōē pares fuerunt: quoniam aliter Paulus non p̄ qualem conditionē apostola-
 tum suum, quod nomē potius sonat administratiōē missi quā ordinis dignitatem, apo-
 stolatui Petri comparasset, dicens: Qui opatus est Petro in apostolatū circūcisionis, opatus
 est & mihi inter gentes: nec ei in faciem restitisset, quia ut dicit Hieronymus, Petrus Paulū
 reprehēdit quod nõ auderet, nisi se nõ imparē sciret. Et Gratianus quidē exponit hoc de
 puritate uitæ & sanctitate conuersationis: sed hæc expositio textui non consonat, q; redar-
 guere coram oibus potius p̄inet ad officiū ecclesiasticę dignitatis (illi em̄ redarguit præ-
 cates coram omnibus) q; ad sanctitatem cõuersationis cui dicit: Argue eum inter te & ipm̄
 solum. Et ut de omnibus apostolis dicamus, sciendum est q; potest in eis considerari autori-
 tas p̄sonalis & successionis. Primo mō habuerunt omnes non solum parem, sed etiā eandē
 auctori-

Gala. 1.

Matt. 16.
Iohan. 20

Matt. 16

Luc. 9.

Luc. 11.

Mat. 16

Mat. 18

Gala. 2.

1. Timo. 5

autotitate: si em̄ ordo inter eos fuisse, unus ab alio auctoritate sumpisset, qd nõ est uerū, cū
 oēs immediate à Christo auctoritate acceperint: sed scđo mō soli Petro collata est hæc p̄as,
 ut, si sui successores haberēt plenitudinē p̄atis: q; ei soli commissit oues suas, & successores
 apłos in partē sollicitudinis uocant, sicq; ordo ecclesiasticę hierarchie post ædificationē ec-
 clesię in suis partib. potestatiuis integer cõstituit: q; ordo in uno Cepha. i. capite cõsummat:
 hoc em̄ exigū in quibet uno ordine, ne regnū in se diuisū desolat. Vñ dicit glossa: Ideo Christus
 Petri principē apłos constituit, ut ecclesia unū principālē Christi uicariū in caput haberet,
 ad qđ diuersa ecclesię membra recurrerēt, si forte inter se dissentirēt, q; nõ erāt apli in unum
 colligēdi, sed in uniuersum orbē dispēdēdi: sed collectis oibus in unū ouile, fuit necessari-
 us unus pastor. Hucusq; Vlricus. Cuius yba multiplicē uidētur pati instantiā. P̄io q; præ-
 cedenti articulo dictū est, quæadmodū inter ecclesiasticas potestates apostolis à Christo col-
 latas qnta sit p̄as dispositiōis ministrorū, q̄tū ad ecclesiasticę iurisdictionis determinationē,
 ut euitetur cõfusio dissensionisq; nota in populo & inter ministros, si ipsi indistincte atq; e-
 qualiter de omni populo curā haberēt: & hæc p̄as collata ē soli Petro pro se & successorib;
 suis. Vñ ut allegatū est, scđm Thomā usus potestatis alijs apostolis datæ esse debuit presup-
 posita p̄ate Petri scđm ipsius ordinationē. Nec obstat q; Paulus diuersis in locis p̄dicauit,
 anteq; Petri uidit, & absq; ordinatione ipsius: q; Christus præfatam p̄atem nõ taliter cõtulit
 Petro, qn̄ sibi p̄ se seruauit, & p̄ se ipsum aliqua ordinauit: q; & Thomā apostolū ut legi-
 tur, direxit ad Indiā. Hinc ut tactū ē, Thomas affirmauit, q; Petrus præ alijs apostolis habu-
 it potestatem iurisdictionis. Præterea Christus primus papa summus' ue pontifex totius eccle-
 siæ sub tempore gratiæ soli Petro reliquit & dedit dignitatem & auctoritatem papalem, ui-
 delicet iurisdictionem & p̄sidentiam super totā ecclesiam, maior ergo fuit potestas, iu-
 risdictione atq; prælatio Petri q; aliorum apłorū: aliter quoq; Petrus non fuisset plenus
 & proprius Christi uicarius. Insuper, cum dei perfecta sint opera scđm Moysem, & quæ à
 deo sunt, ordinata sunt scđm Paulum, ordo etiam sit qd optimum in rebus scđm Dionysiu,
 constat q; beatissimū id apłorum collegium post Christi ascensionē ordinatissime dispo-
 situm fuit ac mansit: ordo autē seu ordinatio talis exigat cõgruam habitudinē inter superio-
 res & inferiores: Christus uero q̄diu inter apłos fuit, eorū extitit princeps, prælatas atq;
 superior: ergo recedens ab eis constituit & reliquit eis aliquē loco sui in principē & præ-
 latum, & is fuit Petrus. Rursus pulchritudini ordinis ecclesiasticę hierarchie repugnat,
 q; omnes apłoli fuissent capita ecclesiæ æque prima & principalia, ideo unus cūctis præ-
 latus est. Sed & ipse Vlricus testatur, q; Christus præfecit Petrum toti ecclesiæ, ergo & cæ-
 teris apłolis, qui ipsius ecclesiæ præclarissima membra fuerunt. Chrysostrōmus quoq; te-
 statur, q; Petrus fuit uertex collegij, & loco Christi præpositus, id est, apłolorum, & se-
 cundum Theophilum, apłoli Petrum loco Christi habebant. Hinc sanctus Cyrillus in li-
 bro Thesauroꝝ fateatur: Ipsi beati apłoli in epistolis atq; euāgelij affirmauerunt in omni
 doctrina Petrum esse loco Christi in eius ecclesia, Petro locum præstantes in omni consi-
 lio & synagoga, in omni loco & confirmatione. Deniq; argumenta Vlrici robor non ha-
 bent aduersus hanc ueritatem, præsertim quia & ipsi apłoli multis annis in India man-
 serunt, sæpēq; conuenerunt, & in Ierusalem multa milia Christianorum sub eis fuerūt, un-
 de oportuit unum cunctis præesse. Paulus demum suum apostolatū comparat apłolatū
 tui Petri, non ut se Petro ostendat æqualem, sed quod ab eodem domino Iesu CHRISTO
 gratiam apostolatus sortitus sit, unde & Petrus: Quomodo autem Paulus restitit Pe-
 tro in faciem, & de uerbis circa hoc Gratiani, in priori habitum est libro. Sed his objici potest,
 quod in sermone disseruit Leo Papa, Petrum & Paulum gratia dei in tantum apicem
 inter omnia ecclesiæ membra pronexit, ut eos in corpore, cui Christus caput est, quasi ge-
 minum constitueret lumen oculorum. De quorum meritis atq; uirtutibus, quæ omnem
 loquendi superant facultatem, nihil diuersum, nihil debemus sentire discretum: quoniam
 illos & dilectio pares, & labor similes, & finis facit esse æquales: sed hæc obiectio soluit se-
 ipsam, cū ex argumenti processu pateat, S. Leonē loqui de æqualitate p̄fectionis in sancti-
 tate ac meritis, quæ est p̄fectio p̄tinent ad dona græ gratū facientis, nõ de æqualitate pote-
 statis, p̄lationis & iurisdictionis ad dona gratiæ gratis datæ spectantem: in his quippe tan-
 ta fuit excellentia Petro super Paulum, quod sicut in passionali sanctorum habetur, tem-
 pore martyrij eorum Paulus dixit ad Petrum: Tuum est præcipere, meum orare.

Iohan. 21.

Matt. 27

Deut. 31.
Rom. 15.

Glossa

Glossa quoq; super epistolam ad Galatas ait, qd alij apostoli Petro obedierunt: & est glossa illa ex uerbis Augustini suscepta. Vnde & beatissima Maria Magdalena à principe gentili cui predicauit, interrogata: Potes defendere fidem quam predicasti? dixit: Equidem illa defendere presto sum, ut puta quotidianis miraculis & predicatione magistri nostri Petri, q Romae praesidet, roborata. Preterea, loco praefato scribit Vtricus: Quauis duo gladij praeccepto dñi in ecclesia sint distincti, tamen habent ordinē inter se: Nam sacer dotalis potestas habet iudicare ex potestate clauium, quae potestas extendit ad omnes homines super terram: propter qd suprema potestas sacer dotalis, i. papalis, à nullo potest iudicari, nisi à deo, di. 9. q. 3. facta subditoy: à nobis iudicantur, nra aut à dño. Et hoc ideo, quia superiorem nō habet: potest tamen iudicari iudicio fraternę charitatis, sicut Paulus redarguit Petrum: unde dicit glossa, qd Paulus fecit libertate charitatis, hoc Petrus sustinuit humilitatis & pietatis: uel, si ipse Papa spōte se subiecit iudicio inferiori. Vnde Leo papa scribit Lodouico imperatori: Nos si incompetenter aliquid egimus, uestra ac missorum uestrorum cuncta uolumus emē dare iudicio. Vel si per infidelitatem à petra in qua autoritas Petri solidata est, remotus fuerit: Tunc em̄ necesse est, ut fundamento sublato, sua autoritas cadat: & ideo potest tunc de hoc crimine etiam si notorium non est, accusari & condemnari, 4o. dif. c. Si Papa. Et quia contumacia hæresis uocat, & contumax infidelis dicitur, 22. di. c. Nullus, ideo qdam dicunt idē in quolibet crimine notorio, de quo Papa nō corrigit se propter quācunq; correptionem fraternam: sed hoc (ut ait Vtricus) non credo. Verum quia cum stabilis maneat sua autoritas quamdiu in petra quae Chrs est fundata, & hoc sic etiam per fidem informem, ipse sola sua fide manēte, non habet superiorem à quo possit iudicari. Insuper quod solius fidelitati tribuit, de alijs criminibus negat. Cōtumacia autē transumptiue dicit infidelitas, ideo argumenta sumpta ex talibus tanquam sint proprie dicta, nihil ualent. Hucusq; Vtricus cui tamen in hac parte contradicunt q̄ plures, sed de hoc in priori tractatulo plenius dictum est.

Papa non ab homine, sed a solo deo iudicatur, 9. q. 3. facta.

4o. di. c. Si Papa.

22. di. c. Nullus.

Articulus XII. Obiectio breuis contra præhabita, & eius solutio.

Requenter iam dictum est, summum pontificem habere plenitudinem potestatis: sed obuiare uidetur, quod super tertium Sententię d. 37 Petrus de Tharētafia affirmat, sic em̄ arguit: Omnis uicarius habens à dño suo commissam sibi plenitudinem potestatis, potest in preceptis domini sui dispensare, sed talis est Papa. Ad qd Petrus iste respondet, hoc uerum est de uicario habente plenitudinem potestatis uniuersalem, non de illo qui habet restrictam & determinatā: uicarius autē Christi non habet plenitudinem uniuersalem. Non em̄ potest facere miracula que Christus faciebat, nec dare nouum euangelium, sed habet potestatem restrictam ad ea que pertinent ad cathedram suā: sed istud præhabitis non repugnat, sed consonat: quoniam læpius dictum est qd Papa sua debeat uti potestate secundum legē sibi à Christo præfixam, & prout ad sui pontificij spectat officium: unde etiam non in omnibus absolute magis obediendum est ei, q̄ cuiq; alteri, sed in his quae cathedram suam concernunt, obediendum est ei: propterea idem doctor præallegata dif. sic ait: Secundum gradus seu species superioritatis determinandus est modus obediētę. Omnis em̄ anima potestatis sublimioribus subdi debet secundum Apostolum, ptās autē sublimior aut præsidet in spiritualibus, ut prælatus ecclesiasticus, & in his illi est obediendum, aut in tēporalibus, aut ergo quo ad regimen reipublicę, ut princeps, ideo in tinentibus ad huiusmodi regimen est ei obediendum, aut quo ad regimen familiaris, ut pater familias, & quo ad hoc est ei à domesticis obediendum, hæc autē in priori opusculo finaliter dicta sunt. Itaq; potestas Papę per comparationē ad Christum restricta est, sed in comparatione ad alios prælatos ecclesię dicit plena.

Rom. 17.

Articulus XIII. Cum quanta reuerentia loquendum sit de summo pontifice, & de dignitate Papali, quam etiam reuerenter occurrendum ac deferendum sit ei.

Christus suis apostolis & in eorum persona uniuersis suis uicarijs aliorum rectoribus ait, Qui uos audit, me audit, & quos spernit, me spernit. Paulus quoq; prima ad Thessalonicenses 3. scribit, Qui hæc spernit, non hominem spernit, sed deum. Quod ergo diuini, admirabilior atq; sublimior est Papę autoritas & ptās, eod tam de ipso summo pontifice q̄ de eius dignitate reuerentius loquendum est & agendum, imō & tanto indecentius est irreuerenter oracula minus reuerenter loqui de eo. scribentē ergo de summo pontifice indecens esse uidet eum frequenter hominē & rumosum uocare

Lucio

uocare, quamuis communi mortalis naturę fragilitate non careat. Hinc Ockam super Cātica scribit: Quoniam persecutor maieſtatis, opprimetur à gloria, uelut inſcius & inexpectus, summi pontificis personam sicut describere nequeo, ita uelut indignus non praesumo: quia cum spiritalis potestas caput habeat summum pontificem, ipse summo pontifici possunt aptari quae cunque in capite possunt laudabilia inueniri, secundum Hugonem libro de Sacramentis: Possumus tamen dicere cum reuerentia & humilitate, qd caput istud debet esse dulcoratum stillicidio pietatis paternae, decoratum priuilegio sanctitatis internae, honoratum fastigio dignitatis superne, fiducialiter dico, tantam esse auctoritatem ac dignitatem Papae, ut etiam Seraphin & Cherubin inde mirentur, cernendo hominem mortalem in terra esse plenum dei incarnati uicarium, totumq; mundum ei esse subditum & commissum, atq; utriusq; potestatis plenitudinem ei esse collocatam. Hinc ergo etiam tempore generalis concilij multum ualde deferendum est summo pontifici, eiusq; indignatio atq; offensa quantum rationabiliter fieri potest, cauendę sunt: sed beneuolentia eius semper pro posse captanda est. Deniq; Thomas & Aegidius questione qua querunt, an à principibus immutandę sint leges & consuetudines patrię, dicunt hoc passim & facilliter fieri non debere: quia & si leges nonnunquam possint in aliquid utilius commutari, tamen frequenter ex alia parte ex tali mutatione maius contingit incommodum: quod si probabiliter putetur oriturum, mutatio legum & consuetudinum est uitanda, nisi in iustitiā. Cōtinenter similis consideratio elici potest, an expediat Papam absolui: quia & aliqua licent, quae non statim expediunt. Itaq; ut ex præinductis ostensum est, concedi non debet, qd apostoli oēs fuerunt in potestate & iurisdictione æquales, sed qd Petrus fuit princeps utiq; spiritalis, id est, prælatus eorum, imō hoc fuit error Armeniorum dicere, quod apostoli omnes fuerūt in potestate & auctoritate æquales: sicut & error Graecorum fuit, qd Romanus pontifex nō præfesset toti & uniuersali ecclesię: propter quod utriq; subtraxerunt se ab obedientia Papę. Talium ergo erroribus nec cōmunicare nec appropinquare debeamus. Postremo, quomodo Papa secundum diuersas sui considerationes sit non solum ut aliqui dicunt, seruus & filius atq; discipulus ecclesię, sed etiam pater, princeps seu dominus ac magister eiusdem, & quomodo in quibusdam sit supra eam, & in aliquibus infra eam, y nodaliter congregaram: quomodo etiam summa totius mundi huius potestas sit in Papa, loquendo de potestate præfidentiali & iurisdictionali, ex introductis in isto tractatulo, clarius autem ex præcedenti reor patere. Hinc secundum doctrinam sancti Bernardi libro de Consideratione, Ad officium Papę pertinet etiam infidelium conuersioni intendere, mittēdo ad illos uiros idoneos, qui eis prædicent legem, nec sine peccato hoc omittit, nisi totalem habuerit causam se excusantem: ipsi q̄ infideles eo modo quo esse tenent Christiani, etiam obedire tenentur summo pontifici, ut puta ei de iure subiecti, atq; commissi ab unigenito dei filio, qui cum patre æterno & spiritu sancto paraclito unus est super oia deus sublimis & benedictus,

Cherubin et Seraphinemi tant de potestate Papae.

Mutatio de gum uisida.

A M E N

D. DIONYSII A RICKEL

CARTHUSIANI DE AVTORITATE SVMMI PONTIFICIS & CONCILII GENERALIS, Liber III.

VERBA sapientum quasi stimuli & quasi clavi in altu defixi, quae per magistrorum consilium data sunt a pastore uno. His amplius fili mi ne requiras. Prudens deus sup sapies & excelsus imbecillitatem, instabilitatem atq multiplicem fallibilitate mentis humanae, quae nisi desuper illustret, gratia corroboret, certis ac infallibilibus regulis innitatur & gubernetur, in diuersos errores prolabit: eidem gloriose prouidit salubriterq; consuluit quosdam electissimos homines sup naturaliter instruendo, eorumq; metem & linguam in loquendo atq; scribendo, infallibiliter dirigendo, ac per eos etiam

aliquos de necessarijs ad salutem docendo: horum ab exordio seculi primifuerunt patriarchae prophetaeq; sancti. Deinde, cum temporis plenitudo uenisset, unigenitus dei ueraciter incarnatus, & inter homines conuersatus, proprio ore suos informauit discipulos, quibus multa dicere ante passionem suam haberet, quae illi protunc portare ne quibant, promissit eisdem: Cum uenerit ille spūs ueritatis, docebit uos oēm ueritatem. Hanc promissionē quin quagesimo post suam resurrectionem die gloriosissime adimpleuit, sicq; per beatissimos apostolos & eorum coadiutores mundum edocuit uniuersum. Deinde secundum exigentiam tēporum & locorum in uarijs mundi partibus plurimos suscitauit uiros egregios, sapientes & sanctos, per quorum fidelia documēta omnem illuminauit ecclesiam. Hi sunt sapientes uiri, magistri nostri, doctores catholici, quorum uerba quasi stimuli prohibētur, quoniam torpentia excitant corda, & frigiditas mentes accēdunt, fluitatibus quoq; inuicte resistunt. Nempe quid uerba sunt horū nisi quaedam scintillae sup acutissimū & sup feruidissimū uerbi gēneri, propter quod Salomon protestatur: Omnis sermo dei ignitus. Et Dauid ad dominum: Ignitum inquit, eloquium tuum uehementer. qđ Ieremias expertus, factus est ait, sermo dñi in corde meo quasi ignis exaestuans, & defeci, ferre nō sustinens. Insuper horum sapientum nostrorum uerba sunt quasi clauī in altum defixi, id est, profunde incussū, cui inuiolabilis insuperabilisq; ueritatis existant. Haec data sunt nobis per consilium, prudentiam ac doctrinam magistrorū nostrorū, quorum unus ait: Quaecunq; scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt. Et hoc a magistro uno, qui de seipso effatus est: Unus est magister uester Chr̄s. Itemq; Vos uocatis me, magister & domine. Itaq; his uerbis nil amplius requiramus, hoc est, nihil quod in eis uirtualiter non cōtineatur, aut quod eis nō consono net, acceptemus: sed solidissimis antiquorum doctorū ac patrum nrorum dictis & scriptis irremouibiliter insistamus, quae admodum ad Hebr̄os monet Ap̄s: Doctrinis uarijs & peregrinis nolite abduci. Et Eccl̄s. habetur: esto firmus in uia dñi, & in ueritate sensus tui.

Articulus I. De motiū atq; materia tractatuli huius.

MOdico euoluto iam tēpore, duos collegi tractatus de p̄tate & autoritate summi pontificis ac ḡnalis concilij, in quibus quoniam quaedam contēta sunt, quae quibusdam non posse stare uidentur, & contra quae unus nunc specialiter scripsit, inductus sum ista adijcere ad defendendum, declarandum ac roborandum ea quae in illis scripsi opusculis. Deniq; illi qui cōtra me scripsit, per me ipsum ac alios multipliciter & instanter rogauī, ut scriptum suum mihi ostenderet, offerens me paratū uel ad rationabiliter respondendum, uel ad humiliter acquiescendum, praefertim cū & ego me opuscula ea conditione acquieuerim ei ostēdi, ut & ipse sua mihi monstraret, uerum in petitione hac non profecit: unde nec scriptis objectionibusq; ipse pronunc ordinate ac formaliter respondere prauealeo, quod tamē postea deo auxiliante facturus sum, si me ea cōtingerit inueniri, nec aliunde fuero impeditus. Veruntamē intellexi in ḡnali quae nā illa sint puncta in tractatulis meis contēta, contra quae ille scripsit: quamdam quoq; responsionem ipsius, qua multas à me inductas autoritates & rationes soluere ē conatus, quam infra monstrabo in anam, & nunc ea quae ipse singulariter reprobatur, singulariter comprobabo, animū clarior recondēs, neq; in scriptis meis nec autoritati domini Papae, neq; ḡnalis concilij descriptis canonicis, aut in libris authenticis, aut in catholicorum doctorū uoluminibus expresse dicatur, certe ex eis euidēter sequitur, si quo minus, nequaquam in corrigibilis ero, imō plane ut decet, sub correptione omnia scribo, ad quod tanto plus reneor, quanto inferioris gra

Iohan. 15

Prou. 30.
Psal. 118
Iere. 20

Rom. 15.
Mat. 23
Iohan. 15.

Heb. 13

DE AVTORITA. PPAE ET GENERA. CONCIL.

37

gradus ac minoris esse scientiae cognoscor.

Articulus II. Quae sunt illa in quibus quibusdam uideor in praefatis opusculis deuiasse.

IN primo opusculo, cuius exordium est, Confiteor tibi pater domine caeli & terrae, scripsi eos in aliquo potestate ac dignitati derogare papali, qui summum pontificem negant praesertim toti ac uniuersali ecclesiae: illos quoque generalium derogare auctoritati conciliorum, qui dominum Papam sicut uniuersali affirmant praesertim ecclesiae, ita in nullo subesse generali concilio, sit astrictus sicq; inter duas huius temporis opiniones nimis extrinsecas uiam elegi, asserens summum pontificem in his quae ad suam praesentem cathedram seu suum magisterium officiumq; concernunt, toti & uniuersali praesentem pontificis cathedram, & quae ad generalis concilij forum pertineant, in primolibello praesertim ibidem articulo 26. plenius declarauī. Itaq; quoniam scripsi Papam praesentem uniuersali ecclesiae iuxta sensum praetactum, etiam alias plures propositiones ex hoc sequentes atq; aliquibus displicentes asserui, ut puta quod Papa sit totam ac uniuersalem ecclesiam purgare, illuminare, perficere, gubernare ac iudicare, eidem praecipere ac legē praefigere, generalemq; canonem & constitutionem formare. Praeterea quod Papa sit uniuersalis ecclesiae caput & sponus, pastor & pontifex, praesulatus & rector, summus hierarcha & pater, purgator, illuminator, perfectior & iudex. Quod item in Papa sit plenitudo ecclesiae auctoritatis seu summa potestas ecclesiae, loquendo de potestate iuris dictionis & praesertim huiusmodi propositiones & alia quaedam pluries scripsi, prout opportunis in locis particulariter tangam. Haec igitur nunc euidētius sunt probanda, & quaedam obscurius aut certe breuius celeriusq; prolata resolutius sunt pandenda.

Articulus III. Confirmatio praedictorum, uidelicet quod Papa

praesentem toti ac uniuersali ecclesiae etiam simul sumptis seu collectiue considerat, ex dictis praesentis doctoris reuerendiq; patris dñi Petri de Alliaco Cardinalis.

Quidam uelut in sua subtilitate ac scientia gloriantes dicere solent, non nisi quosdam grossos iuristas suis textibus superficialiter innitentes, summum pontificem toti ac uniuersali praesentem ecclesiae, ac per hoc generalium conciliorum auctoritatem deprimere. Ut ergo appareat quam uerum sit hoc, disputationem hanc ad profundissimos sacrae theologiae doctoribus, qui ante paucos annos fuerunt, suisq; temporibus habuisse maiores non aestimantur, generalium quoque conciliorum fuisse fautores noscuntur praecipui, inchoabo, ut puta a Petro praefato: deinde ab exercitatissimo in scholasticis uero, magistro Iohanne Gersono Cancellario Parisiensi, qui ambo in Constantinensi concilio inelyte floruisse, & de ista materia plura scripsisse sciuntur. Itaque in libro de ecclesiastica potestate Petrus de Alliaco differuit: Beatus Petrus apostolus prius fuit pontifex summusq; episcopus Romanus utrunq; tamen episcopatum a Christo inuicem diuise accepit. Cum enim Christus dixit ad eum, Pasce oues meas, dedit ei potestatem erigendi sedem ubicunq; uellet, ut tibi esset particularis episcopus. Unde sicut ecclesiastica tradunt historiae & sanctorum patrum decreta testantur, Petrus quatuor annis tenuit cathedram ecclesiae nullam sibi particularem ecclesiam eligendo, sed tanq; praesulatus & caput omnium fidelium sedebat ubicunq; uolebat. Unde in Hierusalem, ubi legitur Iacobus fratrem post Christi ascensionem a Petro caeterisq; apostolis fuisse episcopum ordinatum, Petrus licet in omnibus praesentem, tamen illam ecclesiam tanq; sibi speciale non elegit, sed post quatuor fere annos Antiochie sedem septem, & illam sibi ecclesiam appropriauit. Deinde apparet & reuelante sibi Christo Romanam transtulit sedem suam, & ibi factus est Romanus episcopus, & ita extitit in Petro & successoribus suis duo episcopatus concurrerunt, uidelicet, uniuersalis ecclesiae & particularis ecclesiae Romanae: sicq; patet, quod beatissimus Petrus prius fuit episcopus uniuersalis ecclesiae, & per prius comparatur ad eam quam ad quancunq; particularē ecclesiam. At uero praesertim libro idem differuit doctor: Prius Antiochie & deinde Romana ecclesia super caeteras ecclesias obtinuit principatum, & a tempore q; Petrus & sui successores summi pontifices fuerunt & erunt Romanae ecclesiae episcopi, ipsa Romana ecclesia fuit & erit caput omnium particularium ecclesiarum ac totius uniuersalis

Iohan. 21

Qq. 118

lis ecclesie, hac ratione, quonia eius particularis episcopus. s. Papa est caput uniuersalis ecclesie, eo modo loquendi quo una metropolitana ecclesia dicitur caput omnium ecclesiarum suffraganearum, quia episcopus eius est caput seu archiepiscopus suffraganeorum. Et in hanc sententiam concordant ecclesiasticę historie & sanctorum patrum decreta. Vnde ad hunc sensum negare Romanam ecclesiam esse caput omnium ecclesiarum, est hereticum, sicut negare summum pontificem esse caput ecclesie. Imo Papa est caput & pontifex summus uniuersalis ecclesie. Amplius idem asserit doctor: Romana ecclesia premissam capituli auctoritatem & preeminentiam obtinet non tam humana traditione quam diuina, & hoc ratione Petri apostoli uicarij Christi, & cuiuslibet sui legitimi successoris, qui ex Christi institutione sub eo tanquam principali capite tam Romanam quam uniuersalem ecclesiam caput fuisse uel esse dinoscit. Itaque in libro pretacto: Non solum quęlibet congregatio ecclesiasticorum una speciali unitate, est una ecclesia, sub uno capite scilicet Papa, cui incumbit cura ecclesie generalis: ideo ipse est uniuersalis dispensator tanquam supremum membrum ecclesie oim generaliter ecclesiasticorum honorum spiritualium ac temporalium. Omnia haec uerba sunt praefati doctoris, ex quibus ea quae de preeminentia potestate ac praesidentia dñi Papae super tota & uniuersale ecclesia scripti, euidenter probant. Primo, quoniam uniuersalis ecclesia aliud profusum non est, quia totalis ecclesia, ex omnibus particularibus ecclesijs congregata, integrata constans collecta, sicut ex uerbis Bedę & Alberti in secundo tractatulo est ostensum. Vnde quarto Moralium ait Gregorius: Multiplicate fidelium ecclesie unam catholicam, i. uniuersalem efficiunt. Si uero dicat, sicut nunc quidam comuniter dicunt, quod Papa pro tanto asserit uniuersali praesesse ecclesie, quoniam cuiusque particulari ecclesie praesest. Uerum non est quod Petrus prius fuit episcopus uniuersalis ecclesie quam alicuius ecclesie particularis. Quod item papa per prius comparatur ad uniuersalem ecclesiam quam ad quęcumque ecclesiam particularē. Si enim dicitur praesesse uniuersali ecclesie, quam praesest cuiusque ecclesie particulari, tunc ratio cur Papa dicitur praesesse uniuersali ecclesie esset auctoritas ac praesidentia sua super quęcumque particularē ecclesiam: ergo per prius compararetur ad quęcumque seu aliquam particularē ecclesiam quam ad aliquam uniuersalem, magis proprie diceretur episcopus cuiusque seu alicuius particulari ecclesie quam ecclesie uniuersalis, iuxta illud Philosophi: Propter quod unum quodque tale, & illud magis. Causa quoque seu ratio alicuius naturali ordine prior est illo cuius est causa seu ratio: imo si ita esset, Papa admirabilis per prius compararetur ad Romanam illam particularē quam ad uniuersalem. Insuper uniuersalis ecclesia diuisim accepta non est nisi ipse particularis ecclesie seorsim seu cōiunctim sumptus igitur Papa non praesest uniuersali ecclesie nisi diuisim, tunc per prius compararetur ad particularē ecclesiam seu ad aliquam aliquas uel eas, quam ad uniuersalem ecclesiam. Vnde si per prius compararetur ad uniuersalem ecclesiam, oportet quod compararetur ad eam formaliter sumptam, uidelicet in quantum est uniuersalis, quod non est nisi cōiunctim accepta. Praeterea nisi Papa praesest toti uniuersali cōiunctim consideratę seu pariter sumptę, uerum non esset quod asserit doctor praefatus, dicens: Omnes ecclesiasticę congregationes hinc quandam generalē unitatē, in quantum sunt una ecclesia sub uno capite. s. Papa: hac quippe generalē unitatē sub Papa seu per cōparationē & reductionē ad ipsum non hinc nisi in quantum cōiunctim seu simul uel collectiue sumuntur: diuisim namque accepta huiusmodi generalē unitatē non hinc sub propria nec una sub ipso extant ecclesia. Vnde sic argui potest: oibus ecclesiasticis congregationibus praesidet Papa, scdm quod una ecclesia sunt sub ipso, & in quantum generalē unitatē hinc per respectū ad unum pontificē summū, uidelicet Papam: Itaque prout reducitur ad ipsum sicut ad caput unum: sed nullū horum trium cōuenit oibus ecclesiasticis congregationibus quantum ad Papam, nisi in quantum cōiunctim sumuntur: ergo toti & uniuersali ecclesie cōiunctim praesidet ipse, praesertim cum cōgregationes diuersae non cōstituant unum corpus mysticū sub capite uno nisi cōiunctim accipiatur: sic nec plura membra efficiunt unum corpus naturale, nisi simul accepta, quae ad modum in II. opusculo diffusius probatū recordor: propter quod ait Boethius: Non entibus aggregatis unio est forma. Porro ad formam nomen, ratio speciesque sumuntur, secundum philosophos.

Gregorius.

Boethius.

Articu. IIII. Demonstratio earundem ueritatū, & de prelatione ac preeminētia beatissimi Petri super ceteros apostolos, & qualiter dñi Cardinales succedunt apostolis, ex dictis eiusdem doctoris, cuius scripta, coelesti reuelatione facta de sancta Clara, corroborantur.

Rursus in libro de Ecclesiastica potestate Petrus de Alliaco affirmat ecclesiasticas potestates. s. Papatus, Cardinalatus in apostolis praesuerunt, puta in Petro palis dignitas, & in alijs apostolis ipsius cardinalatus auctoritas, quia ut patet ex decursu Actuum apostolorum: alijsque ecclesiasticis historijs, atque sanctorum patrum decretis, ante diuisionem apostolorum ipsi apostoli Petro tanquam principali gerenti officium

assisterunt, tanquam Cardinalatus ministerium exercentes: sicut nunc Papae assistunt Cardinales, tanquam ipsius principales assessores & consiliarij & cooperatores in regimine uniuersalis ecclesie. Postquam uero apostoli a Petro separati, & per diuersa mundi loca ad predicandum diuisi sunt, diuersas sibi diceceses sunt sortiti, atque extunc episcopale officium exercuerunt: unde ex hoc potest inferri, quod dicti apostoli prius fuerunt Cardinales quam episcopi: seu quod prius exercuerunt Cardinalatus ministerium quam episcopale officium. Praeterea scribit hic doctor libro praetacto, sicut Petrus prius fuit Papa orbis, i. uniuersalis ecclesie quam urbis, puta Romanae ecclesie, sicut apostoli prius fuerunt Cardinales orbis quam aliqui fuerunt Cardinales ecclesie Romanae urbis: & in signum huius distinctionis in inuestitura papatus dicitur Papae: Inuestio te de Papatu, ut praesidis urbi & orbi: in utraq; autē praesidentia assistunt Papae Cardinales tanquam speciales ipsius adiutores uice & nomine tantam Romanam quam uniuersalem ecclesie. Ideo Papa ante suam consecrationem profiteri debet sanctae Romanae ecclesie Cardinalium consensu, directione & rememoratione ministerium suum gerere atque peragere, ut patet in professione quam Bonifacius fecit octauo suo. Itaque sacro collegio atque senatu apostolorum succedit in ordine hierarchię collegium Cardinalium, uel dicitur quantum ad illum statum, quo apostoli assistebant Petro antequam post eorum diuisionem fierent particularium ecclesiarum episcopi: statui autem apostolorum, in quantum fuerunt episcopi, succedit ordo episcoporum: septuaginta uero discipulis succedunt presbyteri. Ex praedictis inferri hic doctor: Ex his sequitur, quod ad Romanos pontifices pertinet episcopos ordinare: unde & Petrus multos in Roma ordinauit episcopos, quos ad loca diuersa direxit, & de concilio apostolorum Iacobum Ierosolymorum ordinauit episcopum. Insuper scribit hic doctor: Apostoli possunt tripliciter considerari: Primo, ut Christo principaliter assisterunt ante eius passionem. Secundo, ut assisterunt Petro tanquam primo pastori ante apostolorum diuisionem, & separationem a Petro. Tertio, ut ex praecipuo Christi postea a Petro separati, per mundum se diuiserunt. In primo statu apostoli praesuerunt, nec praefuit eis Petrus: in secundo & tertio praefuit eis. Et quantum ad primum & secundum statum Cardinales representant apostolos, in hoc quo assisterunt Papae, qui est Christi uicarius & Petri successor: sed quantum ad tertium statum, episcopi succedunt apostolis, hinc ad statum Cardinalium tanquam ad statum apostolicum primo pertinet unitas cum Papae regimine & ordinatio totius ecclesie. Nam sicut perfectio episcopalis status in hoc consistit secundum Thomam secunda secundae, quod quis diuina dilectione se obligat ad hoc ut curam proximorum gerat, & eorum saluti insinat, qui suo regimini specialiter sunt commissi: ita perfectio status Cardinalium in hoc consistit, quod ex charitate se obligat ut cum capite suo Christi uicario generaliter fidem & Christianitatem usque ad sanguinis effusionem defendat, in cuius signum galerum uel pileum rubrum ferre dicitur. Hinc ad Papam & Cardinales pertinet declaratio ueritatum necessariorum aut utilium ad salutem praeceteris ecclesijs particularibus. Denique praedictis huius doctoris doctrinis concordat, quod in legenda sanctissimę Clarae narratur. Ut enim ibidem describitur, cum beata Clara grauiter infirmaretur, moxque mortura aestimaretur, atque ob hoc sorores ac filie eius in desolabiliter fletu, quaedam diuina ac ueneranda persona in uisione appareret, eisdem dixit: Nolite de filie fieri uisuram hanc Claram, quoniam in uisione non poterit quousque dñs cum suis discipulis ueniat. Ecce post modicum tempus uenit curia Romana Parisium. Reuolutoque anno, dominus Papa cum cardinalibus de Perusia transiit Assisium, ut de transitu sanctae Clarae praesentia uisio sortiretur effectum: ipse namque summus pontifex ultra deum & circa hominem exiens, personam domini representat, cui in templo militantis ecclesie familiaris haberet uelut discipuli dñi Cardinales. Et sancta Clara cum a summo pontifice fuisset in extremis uisitata, dixit: Laudate dñm filie meae, quoniam tale beneficium mihi Christus hodie dare dignatus est, quod coelum & terra non sufficiunt compensare: Nam ipsum recepi in sacramentum altissimi, & uidere merui eius uicariū. ex his digne pensatis patescit, quanta in exordio primitiue ecclesie fuerat beatissimi Petri excellentia super ceteros apostolos in auctoritate, prelatione & potestate, talis utique qualis & nunc est summi pontificis super Cardinales atque episcopos. Quo constat uerum esse quod in secundo scripti opusculo, Petrum post Christi resurrectionem aliorum fuisse apostolorum prelatum: quod item eis praecipere potuit reprobati etiam illic opinione dicentium, quod in omnibus apostolis fuit auctoritas personalis & qualis, imo & eadem, ita quod fuerunt capita ecclesie aequae prima & principalia. Praeterea ex eo quod in praecedenti articulo dictum est, Petrum apostolum utrumque, uidelicet apostolorum

Apostoli post sunt tripliciter considerati

Fuit reuelatum S. Clarae in persona Papae representatur dñs Iesus Christus.

orbis & urbis immediate suscepisse à Christo ostenditur, incepta esse opinio asserētis, quod Petrus apostolus auctoritatem & potestatem potestatisque plenitudinem non immediate accepit à Christo, sed ipsa ecclesia & Petrus per ecclesiam, contra quod in secundo libro satis arbitrator disputatum: quibus nunc addo quod in libro de ecclesiastica potestate asserit Petrus de Alliaco: Christus dixit ad Petrum, Pasce oues meas, id est, sis pastor & praelatus generalis, ad quem pertineat dispositio & regimen uniuersale ouium & ouilis. Quemadmodum autem apostoli & discipuli, sic Episcopi & presbyteri ecclesiae ministri à Christo immediate potestate ecclesiastica acceperunt, tanquam ab eo qui solus est proprie & maxime caput ecclesiae. Nihilominus Petrus & quilibet eius uicarius Pontifex summus potest dici caput ecclesiae, in quantum principalis est inter ministros, & à quo tanquam à principali hierarcha & architecto, à quo modo dependet totus ministrorum ecclesiasticus ordo, uidelicet tum ceteris apostolis, generaliter dictum est: Quaecumque ligaueris super terram, tamen quia hoc Petro specialiter dictum est, ideo principaliter dicitur clauas accepisse, propter principalitatem quam à Christo immediate accepit. Iterum ait hic doctor: Potestas & auctoritas Papae non ab ecclesia seu electoribus, sed à Christo immediate dependet. Rursusque, uniuersalis ecclesia uel congregatio ipsam representans, originaliter & principaliter habet à Christo ius eligendi sibi caput seu rectorem, cuius tamen capitis & rectoris auctoritas seu potestas non ab ecclesia sed à Christo immediate dependet. Ex quo uerbo probatur & hoc, quod Papa sit caput & rector uniuersalis ecclesiae, quod doctor iste saepissime asserit. Postremo sic scribit Christus ecclesiam suam instituit statibus, officiis, gradibus uariis hierarchice distinctam, iuxta illud Apostoli: Vnicuique uestrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi. Ex quo sequitur, quod uarietas officiorum, graduum, statuum & dignitatum in ecclesia, non est principaliter ex institutione ecclesiae, nec ex cuiuscumque puri hominis auctoritate processit: unde nec eam desituere potest. Praemissa uero uarietas ad sui pulchritudinem ordinemque requirit, quod inter auctoritates ecclesiae regituras sit hierarchica subordinatio, & quod una scilicet papalis auctoritas sit suprema ex institutione diuina, iuxta illud Iohannis: Pasce oues meas. Unde licet pluraliter dicat Apostolus, quod Christus dedit apostolos & pastores, tamen ad innuendum quod dictum est, praemisit, Vnicuique uestrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi, tanquam dicat, uniuersum plus, alteri minus datum est: & uni supremum regimen ecclesiasticum Christus ita commisit, utique respectu totius uniuersalis ecclesiae, ut doctor iste frequenter testatur, imò & Bonauentura super quartum Sententiarum, ex cuius scripto haec sumpta uidentur, differuit. Itaque ex dictis in isto ac praecedenti articulis facile est probare, quod in duobus praecedentibus scriptis opusculis, puta quod summi Pontificis sit totam uniuersalem ecclesiam purgare, illuminare, perficere, gubernare & iudicare: quilibet enim pontifex & praelatus, ecclesiam, gregem seu plebem sibi commissam habet purgare, illuminare, perficere, iudicare ac regere, in his quae praelationem & cathedram suam respiciunt: sed domino Papae commissam est tota uniuersalis militans tempore suo existens ecclesia, ut praeducta declarant. Simili modo probatur processu, quod totius ac uniuersalis ecclesiae Papa sit sponus, rector, praecipuus hierarcha, pater, praeses & iudex.

Articulus V. De comparatione dñi Papae ad triplicem ecclesiam, ubi probantur quae in primo libro induxi de potestate & iurisdictione summi pontificis, super ipsum quoque generale concilium quantum ad aliqua, secundum praefatum doctorem.

In prima materia huius tractatus asserui me medium ueritatis seruare inter duas positiones nimis extremas, quarum una sic praefert uniuersalem ac generale concilium illam representans summo pontifici, ut asserat eum nullam prioris potestatem, iurisdictionem ac praesidentiam super uniuersalem ecclesiam ac generale concilium esse sortitum. Porro, positio altera summum Pontificem sic praefert uniuersali ecclesiae ac generali concilio, ut asserat Papam in nullo esse generali concilio subiectum. Inter haec mediando conscripti, quod Papa in his quae ad suum directe spectant officium, uniuersaliter praesert ecclesiae, ita quod & ipsi generali concilio possit auctoritatiue praecipere ea quae sunt concilio ipsi & fini ibi intento. accommodata atque salubria: hoc etenim competit Papae iure diuino, eo ipso quo tota uniuersalis ecclesia sibi extat commissam: ideoque non potest sibi auferri ab homine, quam diu permanet Papa, praesertim cum generalis concilii conuocatio & celebratione quaquam in derogationem aut depressionem seu minorationem papalis potestatis ac praesertim

dentiae cedent, ordinentur aut tendant, imò potius ad honoratiorē expeditiorēque usum ipsius, tanquam ad Papae subditiū. Unde in primo opusculo articulo XXVI. sic scripsit: In his quae papalis praelationis praelationem, mensuram, regulam magisteriumque concernunt, Papa est super concilium & super totam ecclesiam, circa quam ipse uices Christi plenarie gerit, secundum beatum Cyrillum, sanctum Bernardum & Thomam, hoc praeter ceteris, ut mihi apparet, clarius exprimentes. Si itaque inquiratur: Quae sunt illa in quibus Papa est super concilium, quae sunt quae magisterium, regulam & mensuram papalis praelationis respiciunt? Dicendum, quod omnis uicarius legislatoris ad hoc principaliter ordinatur, ut legem legislatoris sui à suis subditis faciat obseruari. Cum ergo Papa sit generalis, summus ac plenus Christi uicarius, hoc ad suae praelationis mensuram, ad suae praesidentiae regulam, ad magisterij sui officium primo ac maxime pertinet, ut ad euangelicam legis adimplerionem omnem inducat, quantum potest, populum Christianum per se & per suos ministros. Cui itaque generale concilium congregetur praecipue propter bonum commune ecclesiae, & propter causas animabus salubres: si Papa uellet aliquid agere uel iubere per quod bonum concilii impediretur, iam ipse transiret & exiret regulam ac mensuram magisteriumque suae praelationis ac potestatis, quae data est sibi in aedificationem, & non in destructionem, secundum Apostolum, qui etiam ait: Non possumus aliquid contra ueritatem, sed pro ueritate. Praeterea, quoniam Papa ratione officij sui debet semper praecipuam ac paternam habere sollicitudinem pro bono communi totius ecclesiae sibi commissae, adhuc durante generali concilio possit aliqua ordinare, quae essent accommodata toti concilio, ad impetrandum copiosius directionem spiritus sancti, ut bonum ecclesiae plenius sequeretur: & si talia praecipere concilio obseruanda, teneretur illi obedire ut summo pontifici & pastoris quia in tali ordinatione ac iussione Papa non exiret limites potestatis suae sibi à Christo praefixos, quod patet, quod in talibus potestatem & iurisdictionem habet super generale concilium & super totam ecclesiam. Haec illic scripsi. Nunc itaque restat ostendere haec rationabiliter esse prolata. Ad quod primo commemoro, quod Petrus de Alliaco, imò Thomas, Bonauentura, itemque Boethius ante eum, dixerunt: sicut sanitas consistit in quadam proportionem media inter quatuor rates extremas contrarias: Virtus quoque moralis, quae magna pars est sanitatis anime secundum Philosophum 2. Ethicorum, consistit in medio, sicut inter duo uitia extremas sic proportionabiliter doctrina sacrae scripture, in qua complectitur totius spiritualis sanitatis, quasi media est inter errores diuersos, imò saepe inter errores contrarios, quae admodum in libro de duabus naturis Christi docet Boethius, quod fides catholica media est inter duos contrarios Nestorij & Eutychetis errores. consimili modo circa ecclesiasticam potestatem medium docet ueritas inter duos errores contrarios. Hinc plerumque contingit, quod uolentes aliquem uitare errorem, periculosius in errorem contrarium dilabunt, inter quos sana doctrina medium tenet talis error passionis hominibus solet contingere, quos impetus passionis à medio rationis frequenter facilius abducit. Denique, quibus ad probandum quod dictum est de auctoritate & iurisdictione Papae super generale concilium, quantum ad aliqua ualeant omnia quae tam in isto tractatulo quam in duobus prioribus sunt inducta, ad demonstrandum quod summus pontifex praesert uniuersali ecclesiae tam coniunctim quam diuisim acceptam: nunc tamen aliqua addam, primoque illud, quod in libro de Ecclesiastica potestate Petrus de Alliaco inducit, dicendo: Multi & magni praelati atque doctores dicunt, Romana ecclesia sicut ratione pontificis sui summi, omnium ecclesiarum caput dicitur, sic secundum aliquos dici potest caput generalis concilij, imò & uniuersalis ecclesiae, quae omnibus particularibus ecclesiis integratur. Vnde, quoniam Petrus iste hoc dicit recitatiue magis quam asseritiue, praesandum est secundum propriam asserat mentem. Itaque praefato libro asserat: Romanus pontifex caput est triplicis ecclesiae, primo & principaliter ecclesiae uniuersalis, respectu cuius dicitur pontifex Romanus. Secundo est caput Romanae ecclesiae particularis, respectu cuius dicitur pontifex Romanus: & in utroque episcopatu tam uniuersalis quam Romanae ecclesiae succedit Petro, qui prius habuit primum episcopatum quam secundum. Tertio est caput generalis concilij, quod uniuersalem ecclesiam representat, tamen respectu Papae, generale concilium est quaedam particularis ecclesia, sumens unitatem ab auctoritate summi pontificis in eo actualiter uel uirtualiter praesidentis, ut patet ex can. significasti, de electione, cum suis concordantijs. Hanc triplicem ecclesiam constat esse triplex corpus mysticum, cuius Papa est caput immediate. Iterum ait: Papa uel suus uicarius ipso absente in generali concilio praesidere deberet, nisi manifesta causa & in iure diuino fundata obfisteret: aliam non esse cogere

2. Cor. 13

est significasti
De electione
& electi. po.

gatio una nec ordinata, nisi esset unum caput principale & membrum. Insuper, cōcilium inquit, presente Papa, à quo ipsum concilium uocatum est, est uelut unum corpus mysticum, cuius Papa est caput, & alij sunt mēbra. Ex his doctoris uerbis sic argui potest: Caput corpori suo habet influere, illudq; aliquo modo dirigere: conuenitq; eidem precipue, cum spirituale caput respectu mystici corporis habeat hæc agere: Cū ergo Papa sit caput generalis cōcilij, & cæteri sint mēbra capitis huius, habet eis aliquo modo influere, & præesse fore præcipere, eosq; suo modo dirigere. Insuper, si generale concilium p̄ comparationē ad Papam est particularis quædam ecclesia, uidetur q̄ Papa sit eius prælatus, præsertim cum omnium particularium ecclesiarum prælatus dicatur: Ecclesia namque per cōparationem ad suum prælatum, unitatem & præclaritatem sortitur: prælatus uero prælationē iurisdictionemq; aliquā habet super ecclesiā suā. Rursus, sicut generale concilium per cōparationem ad Papam uocatur particularis ecclesia, sic & particularis grex & particularē quoddam ouile per comparationē ad Papam esse uidetur: quo dato, apparet quod Papa sit prælatus & pastor ipsius, præsertim cum generale cōcilium etiam quo ad se totum, possit esse in mortali peccato seu extra charitatem & gratiam, sicq; indiget prælato sicut & alia que quis congregatio. Verū tamen quomodo Papæ conueniat concilio præsidere auctoritatemq; dare, & quomodo præinducta sint intelligenda, in præhabitis opusculis aliqui ter est ostensum, & infra diffusius ostenderetur, ubi & ea quæ dicta sunt nūc exquisitius præstante domino probabūtur. Hucusq; enim præcipue ex dictis Petri de Alliaco, scripta mea confirmare proposui. Verū tamen ad probandum principale intentum huius articuli, ad do quōd in epistola Vniuersitatis Parisiensis missa Imperatori tēpore Constantiensis concilij, inter cætera sic legitur: Tam nostros præ gaudio exultates animos rei nouitas retorsit in tristitiam, cum dominum nostrum summū p̄ntificem se inopinatē nouimus absentasse, & nobis durum, æ grecq; ferendū p̄ns animis uidebatur, uerū pastorē suū tam celebri cōuocatione uocatum, ouile tam improuise relinquere. Hoc autem dictum est in illa epistola de Iohanne papa, qui mutato habitu clam discessit à constantiensi concilio. Sicq; in uerbis præfatis Papa uocatur uerus Pastor generalis concilij, & illud dicitur eius ouile. Nam subditur in eadem epistola: An apud singulares personas amplior pax q̄ apud totam uirtualiter ecclesiam querenda sit, quis dubitet? Pastor autem super suum ouile potestatem & iurisdictionem aliquam habet. Deniq; quidam doctor præcipuus in quodam sermone quē fecit in Basilienfi concilio, quum nullo dubitante fuit adhuc ibidem generale concilium, sic inter cætera loquitur: Quamuis fere omnes uobis inferiores ac subditos esse cognoscā, respectu quoq; uos superiores iuste dici debere non dubium est, oēs tamen uos inferiores, omnes subditi estis respectu capitis usi, prælati uestri, unici in ecclesia dei monarchæ, uicarij Christi in terris, summi p̄ntificis. Nec est imo uos propterea aut indigne aut ægre id ferre, quoniā quidem ut omnium natura est mediore, maiore longe excellentiam aut perfectionem estis ex propinquire ad superiorū subiectione q̄ ex inferiorū dominatione sortiti. Sicut autem nec pes, nec manus, nec cæterorū aliqua corporis mēbra caput esse possunt, nec propterea tamen non ideo non sunt corporis membra: sic nec omnes Cardinales, archiepiscopi aut episcopi, Papæ esse possunt, nec uos ipsi Papa esse potestis. Et nihilominus propterea non ideo non estis corporis mystici mēbra. Inferiora membra ex natura uenerari non zela re quod in superioribus bonum uideant: neq; dignioribus inuidere, aut maiorū inhiare debent dignitatibus usurpādis. Alioqui si pes capitis, & manus oculorum officia uel zelaret uel ambiret, concilio inordinato, confuso, & certissime totius corporis ruina ex hac monstruosa æmulatione prouenirent, necesse est: sed sua unū quodq; inferius membrum uocatione contentū, ut id ad quod deputatū est officium, absq; liuoris stimulis, absq; ambitionis ardore fideliter exequatur, studio summo conetur. Cauetote ne sub honesta & sanctissima reformationis medela, letale inobedientie uirus intra conscientiarum latebras cæco admittatur colore. Inferior quisq; superiori, & omnes supremo obediant. Et sicut ab inferioribus uultis uobis obeditū iri, sic & superioribus obedite, ne iusto illo dei iudicio, per quæ quis peccat per hæc & torqueatur, totius tandē obediētionis maneat expertes: Istiq; peccato, ecclesia dei quæ ordinata membrorū cōpage consistit, ueniat peritura: aut quia nūq; peritura, grauissima & forsan inauditam perpeccata iacturam. Verba hæc non mediocriter sunt sententiosa, in quibus ostenditur rationabiliterq; probatur, quōd occasione celebrationis concilij, non debeat se ipsa congregatio conciliaris ab obediētia summi Pontificis prius subtrahere, puta in his quæ non sunt impeditiua boni ipsius concilij.

Arti.

Articulus VI. Confirmatio prædictorum, & de presidentia summi pontificis super uniuersalem ecclesiam, ex dictis Cancellarij Parisiensis.

PEr Cancellarium Parisiensem in isto opusculo, intelligo egregium illum doctorem Iohannem de Gersono, quē communiter Gersonē uocamus, qui tēpore Constantiensis cōcilij floruit, & de ista materia diuersos tractatus composuit. Deniq; sunt qbus scripta mea uidentur tanti doctoris scriptis contraria. Fateor q̄ interdum in uerbis cōtrarietas sonet, sed in sensu esse concordantiā declarabo. Primo igitur dicta mea pillius uerba probare, deinde quæ in dictis illius uerbis meis uidentur contraria, tangere propono ac soluere. Itaq; in libro de ecclesiastica præte testatur: Attenta Christi primaria ordinatione, uoluit ecclesiā regi principaliter sub uno & ab uno monarchice, sicut est una fides, unū baptisma & una ecclesia, unitate tam capitis primarij scilicet Christi, q̄ uicarij, ut puta Papæ, quoniam iste optimus principatus, præsertim in spiritualibus, ad conseruationem unitatis fidei ad quam obligatur omnes. Ex hoc uerbo multa possunt argumēta formari. Primo, q̄ Papa præ est toti uniuersali ecclesiæ: etiam coniunctim considerata. Ipsa em̄ tota ecclesia de qua loquitur, non est una unitate capitis primarij aut uicarij, nisi cōiunctim accepta, seu collectiue considerata, uidelicet ut unum corpus sibi inuicē comparatum, atq; ad unum caput reductum & ei unitum. Cum ergo Christus uoluit ecclesiā suam sic regi monarchice sub uno & ab uno, quo ecclesia est una unitate præfata, quod est per omnium coniunctionem ad unum caput, patet quōd Papa ecclesiæ simul acceptæ præfatus, ut puta uniuersali. Certū est quidem, q̄ de ea & non de aliqua particulari ecclesia hic doctor loquitur. Similiter argui potest ex eo qd̄ ait, Sicut est una fides. Omnium namq; fidelium fides nō est una ex parte subiecti, sed obiecti, hoc est, per respectum & reductionē ad unum formale obiectum. Baptismus quoq; à sua forma unitatem sortitur. Insuper, ex præ allegatis sequitur uerbis, q̄ Papa sit huius ecclesiæ monarcha, id est unicus princeps, per omnium recollectionem seu adunationē, hoc est, simul acceptionem ad ipsum, quod patet, q̄ taliter sumptis omnibus præfit ut uni regi sibi subiecto. Rursus constat ex uerbo induto, q̄ ecclesia militās una sit non solū per reductionem ad Christū, sed etiam per reductionem ad Papam, quamuis utraq; reductio non sit æque inseparabilis, ut patebit. Hinc sequitur quōd ecclesia tota sit unum corpus sub Papa, qui habet illud dirigere, sicq; eidem præesse, secundū quod unum est, per inductionem ad ipsum, ut puta ut est unū corpus sub ipso, puta simul acceptum, quamuis ex consequenti, etiā diuisim habeat ei præesse. Ideo dictum est, & infra magis probabitur, q̄ per prius comparatur ad totā uniuersalem, quam ad quamcunq; particularem ad ecclesiā. Præterea, in eodem libro Cancellarij scribitur: Ex institutione Christi nullus in ecclesia debet dare uel accipere gradus hierarchicos, q̄ sunt purgare, illuminare, perficere, si non interueniat uere uel interpretatiue auctoritas summi hierarchæ uel monarchæ in ecclesia dei sancta, quatenus uideatur in ea confusio, & optimo regimine gubernetur ad exemplar triumphantis ecclesiæ. Propter quod dicit Iohannes in Apocalypsi se uidisse ciuitatem sanctam Ierusalem, nouam, descendentem de celo. Constat autem q̄ per optimū regimē doctor iste intelligat regimē regale, quo unus toti multitudini præfideat. Rursusq; certum est quōd in triumphanti ecclesia unus omnibus tam coniunctim q̄ diuisim præfideat: conformiter ergo in militanti ecclesia erit gubernatio ac presidentia talis, & hoc in primo tractatu ex uerbis sanctorum Bernardi & Thomæ clari uis est deductum. Insuper, in libro de Ecclesiasticis statibus Cancellarij loquitur: Status Papalis institutus est à Christo supernaturaliter immediate, tanquam primatum habens monarchicum & regalem in ecclesiastica hierarchia, secundum quem statum unicum & supremum ecclesia dicitur una sub Christo, deinde sub eius uicario, sicut iam dictum est quem primatum quisquis impugnare uel diminuerē præsumit, si hoc pertinaciter faciat, hæreticus est, schismaticus, impius atq; sacrilegus. Ecce ex uerbis his innoscitur, quōd Papæ ratione sui Papatus sibi supernaturaliter dati, habeat primatum seu principatum monarchicū & regalem in ecclesia dei. Cū ergo monarcha & rex p̄ prius cōparet seu referat ad totā cōmunitatē, politia seu multitudinē sibi subiectā, q̄ ad aliquā eius partē, urbē siue personam, possitq; toti cōmunitati simul acceptæ legē præfigere ac iubere, sicut in libro Hester Assuerus rex fert fecisse, præcipiens ut in uniuerso regno suo uiri uxoribus & domibus suis præessent, cōcluditur q̄ pontifex summus monarchico ac regali regimine p̄fides toti ecclesiæ, per prius cōparetur atq; respiciat, ad eam totam seu pariter sumptam, q̄ ad aliquam

Ecclesia sub uno mouer charregiur.

Ecclesia militans una est.

Apoc. 21.

Impugnans primatū Papæ pertinaciter, hæreticus est.

eius partem, possitq; generalem condere legem, ad quã tota ecclesia etiam coniunctim ac cepra teneatur, quemadmodum sepius factum esse in secundo tractatu diffusius est probatum. Adhuc aut in libro de Ecclesiastica unitate Cancellarius ait: Unitas ecclesie essentialis semper manet ad Christum sponsum suum. Nam caput ecclesie Christus, in quo omnes unitus unum, secundum Apostolum. Unitas aut ecclesie ad unum certum Christum uicarium est quodammodo accidentaliter atq; mutabilis. In his uerbis hic doctor insinuat, qualiter unitas ecclesie diuersimode attendatur, ac pendeat ad Christum & ad eius uicarium Papam, quoniam dependentia illa ad Christum est essentialis & inseparabilis: alia uero, puta ad Papam, est accidentaliter, separabilis atq; mutabilis. Nihilominus ad perfectam ordinationem subsistentiamq; ecclesie, etiam ista secunda ad Papam requiritur. Ecclesia igitur etiam una est per relationem seu comparationem ad unum Papam, quod non est, nisi per omnium fidelium adunationem, reductionem seu simul acceptionem ad unum istum uicarium. Diuersi quippe non unificantur in uno, nisi per eorum reductionem & coniunctionem ad illud in illo, ut per hoc sint ad unum omnes quodammodo unum, omnesq; pariter unum quodammodo in illo, sicut omnes unius regni unus sunt populus per comparationem ad unum regem. Sic ergo ecclesia militans est una sub Papa, & ei sic sumptæ præsidet ipse ut caput & rector, hierarcha atq; monarcha. Præterea istud esse de mente Cancellarii, liquet ex eo quod in libro de aufferibilitate Papæ ab ecclesia scribit, dicens: Sentientes quod fas est esse plures Papas, aut quod quilibet episcopus est in sua diocesi Papa uel pastor supremus, æqualis Papæ Romano, erant in fide & unitate ecclesie contra illum articulum, Vnam sanctam ecclesiam catholicam: & si pertinaces manent, sunt iudicandi hæretici, sicut Marsilius de Padua, & alij quidam. Cõsonat ratio, quod sicut ad unam fidem & ad eadem sacramenta obligantur omnes uiatores, sic oportet ne schismata, reductionem finalem fieri omnium ad unum supremum, uidelicet Papam, constat autem quod uniuersi uiatores non solum diuini, sed & conuictim ad unam fidem ac eadem sacramenta teneantur ergo & simili modo ad eundem habent supremum reduci ac subdi. Deniq; in libro contra Petrum de Luna Cancellarius scribit: Quo probatur hoc dictum: unitas ecclesie non sic dependet à persona Papæ essentialiter, quin possit manere una maneatq; de facto, quando nullus est Papa in ecclesia: & quamuis unitas ecclesiastica essentialis sit ad primum caput Christum, nihilominus unitas altera accidentaliter & secundaria consistit in obedientia ad unum summum pontificem, qui est caput secundarium in ecclesia Christi. Ecce hæc uerba sunt clarissima confirmatio prædictorum. Amplius, in libro de ecclesiastica potestate Cancellarius regnum seu politiam regalem describens, Regnum (inquit) est politia sub uno bono, uel expressius, congregatio communitatis perfecte sub uno bono, secundum leges suas bonas pro republica. Dicitur autem unus ille bonus uel rex, uel imperator aut monarcha, qui non proprium bonum principaliter, sed commune bonum in principatu suo intendit. Huius politie in ecclesiastica hierarchia correspondet politia Papalis. Cum ergo Papa gubernatione regali monarchica præsit, sequitur quod uniuersitas fidelium sit una ecclesiastica politia, seu congregatio communitatis perfecte sub uno: quod non est, nisi uniuersos fideles simul sumendo, uel collectiue uel conuictim considerando: ergo & ipsa sic sumptis præsidet Papa. Rursus, in libro de ecclesiasticis statibus Cancellarius ait: Eniti debet Christiani sub schismatis pœna, quod in hoc statu, puta Papali, constituatur & præsidet assidue unicus & certus summus pontifex, quantum fieri potest, in quo sit ecclesiasticæ potestatis plenitudo: & quod non sint plures, ex quo ecclesiasticum regimen definire possit esse monarchicum, & in aliam politie speciem, ut in aristocraticam aut democraticam uertetur, quamuis Papatus has politie species non excludat, sed assumat, quemadmodum de sacro dominorum Cardinalium collegio & generali concilio est uidere. Postremo, in libro de aufferibilitate Papæ ab ecclesia, doctor iste testatur: Ecclesia in unum monarcha supremo uniuersum fundata est à Christo, nullamq; aliam politiam instituit Christum immutabiliter esse monarchicam & regalem, nisi ecclesiam. Secus, ubi communitas regitur solis naturalibus legibus, traditionibusq; humanis, quæ pro uarietate locorum & temporum laudabilius atq; utilius uariantur, quod in uno tenore omnes ligentur. Ex præinductis Cancellarii uerbis clarissime corroborantur quæ scripsi de potestate ac præsentia Papæ super uniuersalem ecclesiam, etiam collectiue consideratam, præsertim cum doctor iste frequenter affirmet summe esse cauendum, ne quis dicat regimen ecclesie non debere esse monarchicum & quodammodo regnum. Certum est quod non loquitur de quacunq; partiali aut particulari, sed de totali ac uniuersali ecclesia militanti, ut ex præinductis eius uerbis claruit. Sunt autem

in dist. c. præceptis.

sem & alia quædam uerba ipsius, ex quibus istud infra efficacius ostenditur. Articulus VII. Obiectio contra præhabita ex dictis eiusdem doctoris, ubi agitur de autoritate generalis concilij.

Am scripsi de mente esse Cancellarii, ipsam militantem uniuersalem ecclesiam instat triumphantis esse regem dum regimine monarchico ac regali. Sed obuiare uidef quod in sermone quodam scribit hic doctor, dicendo: Generale concilium est saluberrima ac efficacissima regula ad regimen totius ecclesie tranquillum uel seruandum uel reformandum uel inueniendum, tanquam supremus & sufficiens legislator uniuersalis & potens, præterea legitimus & securus, nec suspectus rationabiliter ab aliquo Christi ano, cum procedat omnium uel quasi omnium communi consensu uel assensu. Insuper libro de ecclesiastica potestate disseruit: Teneatur concilij generalis iudicium & maneat ecclesiastica hierarchia optimo regimine, quali fuit sub Moysse gubernata, quoniam mixta fuit ex triplici politia, puta regali in Moysse, aristocratica in septuaginta senioribus, & democratica dum de toto populo ac singulis tribubus sub Moysse rectores assumebantur. Iterum ait: Non licuit facere tot & tantas non obstantias eorum, quæ constituta sunt in generalibus concilijs, quot & qualibus non obstantijs uti solet Papa in bullis suis. At uero quidam respondent per unicum uerbum, dicentes quod generale concilium semper intellexit autoritatem summi pontificis esse in omni sua constitutione exceptam. Nimirum quoniam posuerunt ipsi Papalem autoritatem esse super concilium, uel saltem non impariorem. Benedictus autem deus, qui per hoc sacrosanctum concilium Constantiense illustratum lumine legis diuine, liberauit ecclesiam suam ab hac pestifera & perniciofa doctrina: qua semper perseverante, perseverasset semper schisma internum in ea. Denuo ait in libro præfato: Falsæ & iniuriosæ sunt de concilio generali assertiones, quæ negant ab eo & ab ecclesia executionem potestatis supremæ iurisdictionis, negant insuper discernendi uel diffiniendi potestatem in eo uel ea dum Papa est, ponentes in eo solo hæc autoritatem diffiniendi, cum ex multis concilijs constet oppositum. Præterea in eodem libro testatur: Potestas generalis concilij dici potest maior potestate Papali in ampliatione uel extensione, in infallibili directione, in morum reformatione in capite & in membris, in coerciua potestate, in causarum fidei difficilium ultima decisione. Maior denique, quia quosior: complectitur enim saltem uirtualiter omnem potestatem & omne politicum regimen, scilicet Papale, Imperiale, regale, Aristocraticum & democraticum. Rursus in Tractatu, An liceat in causis fidei à summo pontifice appellare ad generale concilium, sequeretur quod concilium non esset super Papam, uel iudex eius legitimus, cuius oppositum determinauit & præcauit Constantiense concilium, quod uocauit & iudicauit Iohannem tanquam suum subditum, cum tamen in toto processu contra eum usque ad sententiam diffinitiuam suæ depositionis, reputatus sit ab eodem concilio uerus Papa. Postremo, in prædicto asserit libro: In uerbo CHRISTI quo ait, Dic ecclesie, fundatur plenitudo potestatis gladii spiritualis, & executio eius in ecclesia super quemlibet Christianum, etiam si Papa fuerit & si potestas hæc data est ecclesie, concilium generale ecclesiam representans habet illam: & fundatur ista potestas in unitate uel unione ecclesie, ut notasse uidetur Augustinus, dum innuit quod claus ecclesie data sunt unitati. Verum tamen hoc impedit quoniam data sunt Petro tanquam monarche, legitimisq; successoribus eius: principaliter tamen ecclesie: primo, ratione indeuitalitatis eius: secundo, ratione regulationis, quoniam habet regulare usum præterea Papalis, nõ sic e contra: tertio, ratione multiplicatis, quoniam ecclesia habet potestatem quamlibet ecclesiasticam, etiam Papalem, si non sit Papa, præsertim in extensione: quarto, ratione obligabilitatis, quoniam ecclesia potest condere leges obligantes & regulantes etiam ipsam Papam, tam quo ad personam quam respectu usus suæ potestatis. Non est contra potestatem Papam iudicare totam ecclesiam, uel usum suæ potestatis limitate. Ecce hæc & quædam similia huius doctoris uerba (quæ omitto, quia in his sententialiter continetur) prædictis contrariari uidentur, præsertim ei quod scripsi Papam ex suo officio gubernare & iudicare debere totam uniuersalem ecclesiam, etq; legem posse statuere ac iubere, generali quoq; concilio quo ad aliqua præsidere, præesse & posse præcipere,

concilij qd.

Vide c. mul. tis. & c. concilij. dist. 17. dist. 10. dist. c. sancta.

Vide c. regu. la c. sequenti. bus. 17. dist. 10. c. præceptis. dist.

Articulus VIII. De triplici regimine & triplici politia ecclesie, & quomodo in gubernatione ecclesie ista concurrant, ubi partim soluuntur præinductæ instantiæ.

Libro

Petrus de
Alliaco.

Libro de ecclesiastica potestate scribit Petrus de Alliaco: Licet Papalis dignitas sit à deo, quare ab homine nec maior nec minor fieri potest, tamen usus plenitudinis potestatis istius ad excludendū ipsius abusus, potest à generalis concilij auctoritate constringi: deo antiquo iure statutū est, quod Papa professionem faceret, & huiusmodi professio per lapsum temporis ampliata est. Porro, ad regulandum usum plenitudinis potestatis Papalis, & ad excludendū abusum eiusdem, considerare conuenit, non conuenire ecclesiae quae dicitur habere regale sacerdotiū, quod regatur regimine regio puro seu pure regali, sed mixta cū aristocratiā & democratiā. Nam licet regimē regium, in quo unus singularis principatur multitudini, secundum uirtutem sit melius quolibet alio regimine simplici, ut ostendit Philosophus tertio Politicorū, tamen si fiat mixtum cum aristocratiā, in qua plures dominantur secundum uirtutem, & cum democratiā in qua populus principatur secundum uirtutem, tale regimē melius est, in quantum in regimine mixto omnes aliquam partem habent in principatu. Et etiam, quoniam licet regale regimen sit optimum in se, si non corrumpatur, tamen propter magnam potestatem quae regi conceditur, defacili degenerat in tyrannidem, nisi sit in rege uirtus perfecta, quae rara est & in paucis. In cuius signum in populo Israel, cui succedit populus Christianus, deus constituit quodāmodo regem, licet non cum plena potestate, ut patet in Moysē & Iosue, successoresque eius, qui toti illi populo praeerant. Licet autē in eis esset regimen regale, in quantum unus principaliter praefuit, erat tamen aliquid de aristocratiā admixtum, in quantum uisibile uno septuaginta seniores eligebantur. Erat etiam ibi aliquid de democratiā, in quantum illi seniores eligebantur de omni populo & ab omni populo, ut dicitur in Deuteronomio, sic manifeste uidetur quod esset optimum regimen ecclesiae, si sub uno Papa eligerentur plures ab omni & de omni prouincia, & tales esse deberent Cardinales, qui cū Papa & sub eo ecclesiam regerent, usumque plenitudinis potestatis temperarent: & haec notari uidentur in capitulo. Per uenerabilem. Porro, de hac re plenius scribit Cancellarius in sermone qui incipit, Prosperum iter faciet nobis deus: Triplex inquit, est politia: prima dicitur regalis seu monarchia, secundā dicitur aristocratiā, tertiā democratiā. Esset autē inter istas politias melior quā aliqua singularis, illa quae ex regali & aristocratiā componeretur, ut in regno Franciae, ubi rex instituit Parlamentum, à quo iudicari non refugit. Esset uero oim opima & saluberrima politia, quae hanc triplicem bonam complecteretur. Est autem generale conciliū politia talis plena potestate, habens directionem suam ex directione sancti spiritus speciali & promissione Christi magis, quā ex natura aut humana sola industria. In libro quoque de ecclesiastica potestate his addit: Politia est communitas ordinata ad aliquē finem perfectum. Politia uero alia est caelestis, alia autem humana: quae duplex est: prima, quae appropriato uulgaroque nomine dicitur ecclesiastica: alia secularis, quae ab Aristotele diuiditur in III. partes, scilicet in regnum, aristocratiā & democratiā. Quid autē sit regnum, praedictum est. Aristocratiā uero est communitas perfecta sub paucis bonis, bonum reipub. per suas leges principaliter intendentibus. Omnis autē politia ecclesiastica, siue dicatur unus, siue pauci, siue plures boni praesse, dicitur proprie diuina, quia secundum leges supernaturales debet quilibet regulationem accipere, & ita perspicuum est, quod tres istae politiae seu species istae regiminis in ecclesia uniantur aliter, quā in politia civili, propter diuinā legis unitatē. Considerari igitur debet ecclesia, prout instituta ē à Christo supra firmam fidei petram ad finem supernalem secundum euangelicam legem & sacram scripturam, secundum quā debet regulari iudicium in fide & moribus. Possumus itaque conformiter ad praedictam Philosophi politiam tripliciter distinctam in naturaliregimine, ecclesiae politiam seu gubernationem diuidere, quod alia est Papalis, alia collegialis, alia synodalis seu concilij generalis. Papalis imitatur regalem, collegialis dominorū Cardinaliū aristocratiā, synodalis generalis concilij democratiā, uel potius est perfecta politia aut gubernatio resultans ex oibus. Praeterea, sicut saepius ore tenus fassus sum, sicut nūc scripto protestor, multo mihi facilius esse scripta mea cum scriptis Cancellarij concordare, quā scripta eius adiuuicem. Vt enim saepius dictum est, ipse stre quēter affirmat regimē ecclesiae debere esse monarchicum & regale, nihilominus interdum scribit generale concilium esse efficacissimam regulam, sufficientem quoque & supremum legislatorē ad regimē totius ecclesiae. Sic ergo sumēda sunt ista & alia uerba ipsius de ista materia, ut sibi mutuo non repugnent. Itaque quod ait ecclesiae regimen esse monarchicum, dictum uidetur de regimine eius primo & cōtinuo, simplici, puro, & quasi suo modo humano. Sic enim Papa praefert

Ecclesiae regimen monarchicum dicitur.

est ecclesiae: & quantum fieri potest prouidendum est, ut omni tempore aliquis sit Papa in actu: sic uero non oportet semper esse generale concilium, cuius regimē non est simplex, purum, continuum aut solum humanum, sed potius mixtum, interruptum, diuinū, quantum ad necessaria directe ad salutem. Constat autem quod regimen Papale praefertur in ecclesia generalis concilij conuocationem & celebrationem & determinationem. Per hoc soluta est prima obiectio in praecedentis articuli facta exordio. Ad secundam eadem extat solutio, quia generalis concilij est tenendum iudicium, & tempore opportuno est celebrandum conciliū, quo expeditius dirigatur ecclesia ac optime gubernetur, loquendo de isto regimine mixto seu democratico. Nihilominus expedit ut semper praesit in ea unus monarcha, qui regio regimine principetur in ipsa, quod regimen optimum dicitur, quoniam melius est quauis alia specie gubernationis secundum se solam accepta, ut ex dictis Petri de Alliaco inductis patescit. Mixtum itaque, synodaleque regimen non debet regimen monarchicum Papale excludere. Vnde quoque Cancellarius ait summe esse cauendum, ne regimen ecclesiae negetur esse monarchicum, & ne in aliam speciem gubernationis uertatur, intelligendum est quod non debeat solum esse aristocraticum aut democraticum, ut puta per monarchici exclusionem regiminis. Ad tertiam instantiam, quod non licuit Papae facere tot non obstantias, quae praetendit quod concilium sit super Papam, saepius responsum est, & infra respondebitur clarius. Nunc quoque intantum dicitur, quod concilium in his quae ad suum directe pertinent forum, conceditur quodam modo esse super Papam. Rursus, concilium incontracte acceptum, uidelicet cum actuali, formali inclusione Papae ac dignitatis Papalis, est super Papam, sicut collegium unā cum decano, est super decanū: & uniuersitas unā cū rectore, super rectorem: generaliterque, totum super partem suam, sumendo totum cum actuali partis de qua agitur inclusione. Rursus, in quantum Papa est deuiabilis peccabilisque persona, aut intolerabiliter reus esset, non negatur subesse concilij generalis iudicio. Hęc nunc tetigisse sufficiat, ad aliam respondendo, quod non sit neganda à concilio executio potestatis supremae iurisdictionis in his, quae ad ipsius concilij determinationem atque iudicium proprie pertinent, cui & in talibus auctoritas diffinendi discutiendique competit, sicut & Petrus de Alliaco fatetur. Ad sequentem obiectionem patebit solutio in sequenti articulo. Ad aliam solutio data est, declarando qualiter concilium super Papam uere esse dicatur, infra tamen plus inde tangetur. Ad ultimam, in qua multa tanguntur, multiplex extat responsio, quae in primo opusculo prolixè inducta sunt. Ostensum est enim quod sicut ecclesia seu concilium potest in Papam, quo ad ea in quibus est super ipsam, ita & Papa potest in his quae ad suam pertinent cathedram, tam uniuersali ecclesiae quā generali concilio condere legem, eisque praest ut caput & pastor. Quod ergo Cancellarius & alij dicunt Papam non posse regulare ecclesiam, nec posse eidem praecipere, legem statuere, eam uē iudicare, quod etiam de generali concilio pariformiter asserunt dicendum, quod loquuntur de ecclesia, ut synodaliter cōgregata seu de generali concilio formaliter, ut sic & quo ad supremum ipsius, hoc est, quo ad potissimum quod concilio competit, quod est libere determinare, diffinire & ordinare ea quae conciliariter sunt tractanda secundum promissam, speratam & inuocatum directionem spiritus sancti. In his etenim Papa non habet potestatem aut praesidentiam coerciuam super concilium, sed magis subijcitur ei. Ratione huius diuināe directionis praefertur concilium Papae, propter concilij in talibus indeuibilitatem, certamque regulationem. Nihilominus generale concilium materialiter sumptum, ut est quidam populus Christianus, quaedam particularis ecclesia per respectum ad Papam, secundum Petrum de Alliaco est quaedam congregatio ouium CHRISTI, seu particulare ouile secundum existentiam suam, quamuis repraesentet uniuersalem ecclesiam, gensque peccabilis atque damnabilis in proprijs factis multipliciter potens errare, damnabiliterque peccare, sicut & alia quaeuis particularis ecclesia: hoc modo habet potestatem & debet à summo pontifice regulari, regi & iudicari, nec ab eius obedientia est exemptum, dum modo nil ei praecipiat quo bonum concilij ualeat aliquatenus impediri. Insuper & ipsum generale concilium, quantum ad ea quae sunt praeparatoria & accessoria ad principales ipsius actus, subijcitur Papae, ita quod potest concilio & quibuscunque eius personis praecipere ea, quae uere & indubitanter accommodata sunt concilio ad principale ipsius negotium exequendum. Vnde propter certam directionem concilij à spiritu sancto, in determinatione & diffinitione eorum quae ad ipsius concilij pertinent forum, non amittit Papa potestatem & praelationem aut

40. dist. 2. Si
papa. in glo.

aut iurisdictionem suam super concilium in alijs, quemadmodum si alicui cōgregationi canonicoꝝ aut religioꝝ, seu provinciali concilio daretur ex gratia spiritali certa infalibilisq; directio spiritus sancti in consuler. do & diffiniendo ea, quę decanus uel abbas seu pꝛæsul conciliariter tractanda proponeret, suorūq; determinationi stare obligaretur: ob hoc decanus, abbas siue antistes non amitteret auctoritatem & pꝛæsidentia suam sup grem suum in alijs. De hoc in primo libello, pꝛæfati articulo dicitur sunt plura. De niq; quoniam Cancellarius suo tempore scripsit contra quosdam, qui Papam absolute & immoderanter pꝛæ tulerunt concilio, scilicet contra Petrum de Luna & eius fautores, idcirco satagit ad reprimendum illoꝝ audaciam, auctoritatem concilij totis uiribus commẽdare, loquendo de ipso multum formaliter & quo ad supremum, quod competit ei secundum quod consuetudinis est doctorum loqui nõnunq; extreme, dum contra erro res contrarios disputant. Demum etiam in scriptis canonicis de eadem re quãdoq; fit sermo secundum suum superius, ut cum ait Apostolus: Si secundũ hominem ad bestias pugnauit Ephesi, id est, rationabiliter ut sapientis est hominis, contra bestiales homines disputaui in Epheso. Interdum secundum suum inferius, sicut dum ait: Cum sit inter uos zelus & contentio, nonne carnales estis & secundum hominem ambulatis?

1. Cor. 15

1. Corin. 5

Articulus IX. Quod in solo Papa resideat subiectiue atq; formaliter, proprie & existẽtialiter uertex, supremas & plenitudo ecclesiasticę pꝛæsis, & quod in gñali cõcilio & in uniuersali ecclesia esse dicat

Questionem, qua queritur, An in solo Romano pontifice sit potestatis ecclesiasticę plenitudo, Petrus de Alliaco in libro de ecclesiastica potestate eleganter determinans, primo sic ait: Iura quę loquuntur de plenitudine ecclesiasticę potestatis, intelliguntur de potestate iurisdictionis, & non de potestate ordinis sacramentalis, quia hæc fuit æqualis in omnibus apostolis. Plenitudo autem potestatis iurisdictionis data est Petro, cum dictũ est ei, Palce oues meas. Secundo dico, quod hæc plenitudo potestatis iurisdictionis, proprie loquẽdo, solum resideat in Romano ac summo pontifice Petri successore: quia aliqua potestas dicitur esse in illo, qui illam potest generaliter exercere, & in omnes ministerialiter dispensare, hoc autem est in solo Papa, & non proprie in aliqua communitate, quoniam secundum Philosophum actiones sunt superiorũ. Tertio dico, quod huiusmodi plenitudo potestatis, tropice & aliquo modo æquo uoce est in uniuersali ecclesia, & in generali concilio ipsam representante. Pro cuius declaratione sciendum, quod quantum ad propositum pertinet, aliquid dicitur esse in aliquo tripliciter: Primo, sicut in subiecto, sicut accidens est in subiecto; secundo, ut in obiecto, sicut effectus dicitur esse in sua causa uel in suo fine, quia in illum tendit tanquam ad suum finale obiectum; tertio, tanq; in exemplo, sicut res uisa dicitur esse in speculo, & doctrina in libro, quia representatur in eo. Primo modo, plenitudo potestatis ecclesiasticę est in papa, tanquam in subiecto ipsam recipiente & ministerialiter exercente. Secundo modo est in uniuersali ecclesia tanq; in obiecto ipsam causaliter atq; finaliter cõtinente, quoniam plenitudo hæc non est tantũ propter Papam, sed Papa & eius potestas sunt propter ecclesiam, & ordinantur ad eam sicut ad finem, id est, ad eius ædificationem, quia secundum Apostolum hanc potestatem dedit deus in ædificationem, & non in destructionem. Tertio, est in generali concilio tanq; in exemplo ipsam representante, atq; realiter dirigete: quia si Papa abuteretur hac potestate in destructionem ecclesię, generale conciliũ est exemplum uel speculũ uniuersalem ecclesiã representans, eiusq; uice & nomine abusus tale cõtercens. Hinc quoq; (ut recitat Petrus pꝛæfatus) quidã egregius sacre scripture doctor Mauricius de Praga, respondit quod plenitudo ecclesiasticę potestatis resideat in generali concilio representatiue. Deniq; his omnino concordant, quę de hac quæstione Cancellarius diuersis in locis testatur, siquidem libro suo de ecclesiastica potestate disseruit: potestas ecclesiastica in sua plenitudine est formaliter & subiectiue in solo summo pontifice, qui post suam consecrationem in sacerdotem & episcopum, habet plenitudinem ecclesiasticę potestatis tam ordinis, q; iurisdictionis utriusq;. Insuper ait describendo: Possumus dicere quod plenitudo ecclesiasticę potestatis est potestas ordinis & iurisdictionis, quæ à Christo collata est super naturaliter. Primo, sicut uicario suo & monarchę primo pro se & suis successoribus legitimis usq; in finem seculi, ad ædificationem ecclesię militantis propter consecutionem felicitatis eterne. Item dicit: Potestas ecclesiastica in sua plenitudine est in ecclesia sicut in fine, & sicut in regulante applicationem & usum huiusmodi plenitudinis ecclesiasticę potestatis per

Iohan. 21.

Tripliter aliquid dicitur esse in aliq.

per se ipsam uel per generale concilium. Constat itaque datam fuisse Petro plenitudinem ecclesiasticę potestatis à CHRISTO ad ædificationem ecclesię. Ideo loquitur Augustinus, quod clauis datæ sunt non uni, sed unitati: & quod datæ sunt ecclesię, quoniam clauis datæ sunt propter ecclesiam & unitatem ipsius, tanquã propter finem. At uero in sermone qui incipit, Prosperũ iter, sicut nobis Cancellarius notabiliter ait: In concilio Papalis potestas includitur, quamuis aliter sit hæc potestas in Papa, aliter in concilio: sicut clauis aliter datæ sunt Petro, aliter ecclesię. Vnde concilium in multis quæ Papam respiciunt, habet auctoritatem consiliatiuam & dictatiuam, Papa autẽ exercitatiuam. Non enim posset concilium per se ipsum aboluere in foro conscientię, aut pꝛesbyteros ordinare, uel corpus Christi conficere, aut infideles manu armata debellare, sed ad ipsum spectat in huiusmodi consuler uel dictare, cuius dictamini qui contumaciter repugnat, spiritus sancto repugnat, cuius est ipsum concilium in consulendo & dictando dirigere. Huius exemplũ est in homine, in quo ratio potestatem habet dictatiuam & consiliatiuam, uoluntas autem exercitiuam habet & directionem.

Clauis sunt datę nõ uni, sed unitati.

Articulus X. confirmatio quorundam uerborum in primo opusculo contentorum, ex dictis in precedenti articulo.

Scripsi in primo tractatulo Articulo XXVI. quemadmodum ad quæstionem qua queritur, An concilium sit super Papam, an potius econuerso, quidam nunc absolute loquendo audacter respondent, quod generale cõcilio sit super Papam, itemq; maioris pꝛæsis & auctoritatis q; ille, etiam loquendo de cõcilio & Papa seorsum acceptis seu cõsideratis, quibus uerbis adieci: Verũ quia hucusq; probatũ & tentũ est, quod Papa sit totius ac uniuersalis ecclesię etiã simul sumptæ, non solum diuisim acceptæ pastor summusq; pontifex, pꝛælatu & caput, potestatis plenitudinem habens, uidetur periculosum tam absolute simpliciterq; asserere, quod concilium sit super Papam, loquendo appropriate de maioriore, dignitate & potestate ad dona gratiæ gratis datæ pertinate. Moderantibus ergo loquendo arbitror respondendum, quod ibi sit excedens & excessum, ita quod in aliquibus concilio est super Papam, & in aliquibus econuerso: quod quo dixerim sensu, scilicet ut tactum est. Itaq; uerbum istud aliquibus displicet, asserentibus in Constãtienti concilio hoc esse conciliariter determinatum, quod concilium sit super Papam, sed ad hoc iam dedi responsum, quia de gñali concilio formaliter sumpto, & quo ad supremum quod competet ei, scilicet iudicare & diffinire secundũ directionem spũs sancti in causis sp̃cipuis ad eius forum spectantibus, dictũ & intelligendũ est hoc, & quod Papa subicitur determinationi cõcilio, nõ ut monarcha & supremus hierarcha uniuersalis ecclesię, sed ut deuiabilis, inferior, peccabilis uel persona, & ut quidam ipsius ecclesię Cancellarius, hoc est, in quantum in re, non in quantum superior, ut ibi plenius dictum est, & infra tãgetur. Porro quod papa sit nihilominus potestatis & iurisdictionis supremæ auctoritate decoratus in terra in his, quæ & quantum ad suam pertinent cathedram super totam ecclesiam, ex dictis in precedenti articulo demonstratur. Accidens nanq; suum subiectum, in quo realiter formaliterq; consistit, potissime denominat atq; uerissime, imd & propriissime, pꝛæsertim cũ accidens esse sit inesse. Cũ ergo iam dictũ sit, quod ecclesiasticę pꝛæsis plenitudo in solo summo pontifice subiectiue sit, existẽtialiter atq; formaliter, cõstat quod eum duntaxat uerissime propriissimeq; denoiet ergo & ei (scilicet Papæ) tantum taliter conuenit, quãtum ad ipsius pontificiũ ac magistreriũ spectat. Pꝛæterea in precedentibus habitũ est libellis, quod potestas dignitasq; papalis uniuersas ceteras ecclesiasticas dignitates & potestates uirtualiter in se comprehendit & continet, etiã sublimiori pfectiori; modo q; in alijs illę consistant, sicut in toto potestatis pars pꝛætiua superioris pfectionem includit, & aliquid sup addit secũdum Albertũ in libro de III. cõsequis, qd & Thomas sup quartũ Sententię testatur: Nõ ergo absolute loquẽdo concedendũ uidet, quod in uniuersali ecclesia aut in gñali cõcilio sit maior plenior uel pꝛæs, q; in pōtifice summo, loquẽdo de pꝛæte hac iurisdictionis & pꝛelaturę. Hinc oēs antiqui & sancti pꝛes, catholiciq; doctores cõcorditer sunt locuti, quod plenitudo potestatis in solo sit Papa. Pꝛæterea si plenitudo hæc est aliquid unum simpliciter, non aggregatiue, non poterit subiectiue essenisi in uno eodẽ numero manens, & hoc subiectũ utiq; summus pōtifex rite censet. Ideo asserit S. Cyrillus, quod Chꝛi soli Petro nulliq; alteri qd suũ est, plenum dedit. Vnde & Cancellarius protestatur: Ex cõsideratione potestatis huius papalis stupendæ & miraculosę, imperatores & reges procubunt ad oscula pedũ Papæ, & priores sancti patres miris modis extulerunt eundem.

Cyrillus.

Rr Arti

Articulus XI. Obiectio contra præhabita, ubi designatur & alius sensus, secundum quem potestas Papæ ab aliquibus minor dicitur potestate uniuersalis ecclesiæ ac generalis concilii. Itemque de concordantia & intelligentia quorundam uerborum Cancellarij, quæ sibi inuicè uidentur contraria.

Dictum est quemadmodum in solo domino Papa sit subiectiue atque formaliter potestatis ecclesiasticæ plenitudo, qua in ecclesia maior & plenior esse nequit, cum plenitudo alia sit uertex ac supremitas ecclesiasticæ potestatis, ut Cancellarius loquitur. Sed obuiare uideatur quod libro de ecclesiastica potestate Petrus de Alliaco profatur: Errores contra fidem magis damnari debent auctoritate concilij generalis, aut per ipsum generale concilium absque expressione Papæ sub hac forma, Sacrosanctum concilium damnat & reprobat &c. per summum pontificem sub hac forma in aliquibus concilijs consueta: Nos sacrosancto approbato concilio damnamus. Ratio huius est, quia concilium maius est Papa, cum sit totum, & Papa pars eius: totum autem maius est sua parte. Denuo ait: Concilium præsertim Papa à quo ipsum concilium est uocatum, est uelut unum corpus mysticum, cuius Papa est caput, & alij sunt membra. Idcirco secundum quosdam non solum falsum, sed etiam fatuum esset dicere, quod maior sit auctoritas unius partis scilicet Papæ, quam totius corporis puta concilij. Rursus sic scribit: Omne totum est maius sua parte, loquendo de toto respectu suarum partium integralium: sed Papa est pars concilij, sicut caput pars corporis. Præterea Cancellarius libro de ecclesiastica potestate differuit: Plenitudo ecclesiasticæ potestatis si consideretur in sua latitudine, non est in solo Papa, nisi quodammodo fontalis, prætiue & originaliter suo modo. Hæc enim latitudo potestatis completitur in se oēs prætes ecclesiasticas collectiue à summo uel quodorsum, estque in eis plenitudo ecclesiasticæ potestatis Papalis, tanquam pars integralis in suo toto: & ita non est maior, superior ad totam ecclesiam, sicut nec pars maior est suo toto. Si uero consideretur hæc plenitudo in sua supremitate, tunc absque ulla dubitatione plenitudo ecclesiasticæ potestatis Papalis maior & superior est ad reliquas. Superius quoque inductum est, quomodo secundum Cancellarium multosque alios, potestas generalis concilij potestati Papali præfertur. Verum hæc quantum capere queo, in primo clarissime sunt soluta libello. Certum est enim quod totum maius sit sua parte, loquendo de toto prout uniuersas & singulas sui partes includit. Si autem totum sumatur cum quadam contractione seu restrictione, puta pro toto residuo quod est præter quacunquam ipsius partem, qua dicitur maius, tunc totum non semper maius est sua parte, nec in his quibus totum & pars proprie, nec in his quibus metaphorice competunt, ut cum dicimus corporale hominis caput toti eius corpori præminere, aliter esse atque influere: solum hoc caput formaliter, uirtualiter ac influenter, forsan & dignitate, ac perfectione toti residuo eminet, similiter rector toti uniuersitati, decanus collegio, abbas conuentui. Itaque si de uniuersali ecclesia seu generali concilio loquamur, prout Papam actualiter formaliterque includit, sicut dum Papa existente dicimus, quod Christus sit caput totius ecclesiæ, sic utique ecclesia & concilium maius est Papa, sicut collegium cum decano & uniuersitas cum rectore, maius est solo decano & solo rectore. sicque Petrus de Alliaco asserens concilium super Papam sumit concilium cum Papæ inclusione formali & actu ali. sicque simpliciter uerum est, concilium esse super Papam. Si uero sumatur concilium cum Papæ inclusione, hoc est, pro illo residuo præter Papam, sicut cum ait hic Petrus, & in Decreto habetur, quod Papa est caput concilij, & concilium per comparationem ad Papam est quædam particularis ecclesia, sic in aliquibus concilijs est super Papam, & in aliquibus e conuerso, ut declaratum est sepius, sicut in quibusdam decanus est super collegium, & in aliquibus e conuerso, sumendo collegium pro residuo illo canonicorum, citra decanum. Præterea si quis absque huiusmodi distinctione ex singulari auctoritate qua totum dicitur maius sua parte, grosse ac ruditer concludere uellet, simili ratione sequeretur quod omnis politia, ois cõmunitas, ois congregatio esset absolute loquendo super suum præsentem, prælatum aut principem, ut regnum super regem, diocesis super episcopum, conuentus super abbatem, quod quæ insipienter resonet quis non potest. Porro ad argumentum ex uerbis Cancellarij sumptum, est respondendum quod in ista auctoritate loquitur de plenitudine ecclesiasticæ potestatis, non secundum eius essentiam scilicet, cum sic sit subiectiue in solo summo pontifice, sed loquitur de ea quoad uniuersa quæ uirtualiter continet, imò potius de ipsa tota ecclesiastica potestate in sua latitudine sumpta, cuius Papalis potestas quodammodo pars est, minorque illa secundum quod illa accipitur cum actuali & formali inclusione potestatis Papalis, quæ tamè secundum se sumpta, maior est tota illa residua, sicut & Cancellarius innuit. Quod autem ista solutio uera sit atque de mente huius doctoris, constat ex eo quod in

17. diff. c. 1. re-
gula & c.
multis.

libro de ecclesiastica unitate testatur: Nolumus (inquiens) impugnare quin summus pontifex habeat potestatem regitiam & auctoritatem respectu omnium hominum, quantum Christus uoluit & cognouit esse expediens ipsi dare pro exercendo eam, non pro se tantummodo, sed magis ad utilitatem ecclesiæ, qualem auctoritatem non habet totum ecclesiæ residuum, nisi intimatiue quodammodo uel electiue. Sed contra præhabita duo occurrunt nunc argumenta: dictum est enim quod generale concilium accipi possit quasi contracte cum conclusione Papæ potestatisque eius, seu pro illo residuo citra uel præter Papam. Rursus iam dictum est, quod tota potestas ecclesiastica in sua latitudine sumpta, maior est sola potestate Papali. Contra primum obijciunt: Cum Cancellarius dixisset, quod plenitudo ecclesiasticæ potestatis in sua supremitate maior atque superior est ad reliquas, mox adiecit, quod iam id quod reliquum est, nullo pacto potest restringere generale concilium, quoniam generale concilium in sua ratione formali includit de necessitate auctoritatem papalem, siue Papa sit, siue non sit. Et respondendum, quod huius argumenti solutio ex istius doctoris sumenda est uerbis. Cum enim secundum ipsum proprie in potestatis Papalis seu plenitudinis ecclesiasticæ potestatis formam sit Papa, certum est quod Papa non existente, nec Papalis auctoritas seu potestas sit actualiter siue realiter in quocumque sub sole. Idcirco generale concilium non ita in sua ratione formali includit Papam aut eius auctoritatem, ut esse non ualeat, nisi in ipso realiter ac existentially includatur: & sic Papa uel eius potestas, præsertim cum secundum hunc ipsum doctorem, in multis casibus possit uocari & celebrari generale concilium Papa non existente uel etiam renitente, ita de ratione generalis concilij est, ut papalem auctoritatem includat eo modo, quo doctor iste & Petrus de Alliaco affirmant, hanc auctoritatem seu potestatis plenitudinem esse in generali concilio, ut puta representatiue atque insinuatue ac electiue & directiue seu dictatiue quasi in secunda radice: quia concilium uice totius ecclesiæ in casu potest sibi prouidere de Papa per electionem, quamuis ipsa auctoritas essentialiter sit immediate à deo, sed & superpletue ac aptitudinaliter, seu quodammodo uirtualiter continetur in concilio de necessitate ista auctoritas, cum generale concilium debeat ex omni statu hierarchico, in quo Papalis auctoritas summa & prima est, esse collectum. Hinc Petrus de Alliaco fatetur: Uniuersalis ecclesia uel congregatio ipsam representans, originaliter & principaliter habet à Christo ius eligendi sibi caput, Papam siue rectorem, cuius tamen capitis auctoritas seu potestas non ab ecclesia, sed à CHRISTO immediate dependet. Denique, ex his reor patere, quod in libro de ecclesiastica potestate Cancellarius ait: Potestas ecclesiastica considerata potest & debet tripliciter: Primo, formaliter in se & absolute sine respectu secundum materiam & respectiue, prout applicatur ad hanc uel illam personam: tertio, quod ad executionem uel executionem. Primo modo potestas ista est inuariabilis & eadem à principio nascentis ecclesiæ usque in finem perseverat. Ecclesia siquidem dum sic consideratur in suis partibus essentialibus & permanentibus, quæ sunt Papatus, Cardinalatus, Patriarchatus, Archiepiscopatus, Episcopatus, sacerdotium, habet integrari ex his omnibus, ita quod ablata penitus una huiusmodi potestate, iam non manet ecclesia prout à Christo seminatur, & uelut in quodam germine suo perfecte fuit instituta, ut si Papatus per imaginati onem præscidatur à reliquis potestatibus inferioribus, id quod superest, non dicitur ecclesia. Proinde sequitur, si generale concilium representet uniuersalem ecclesiam sufficienter & integre, necesse est ut includat auctoritatem papalem, siue Papa sit, siue esse desierit per mortem naturalem siue ciuilem. Postremo, contra secundum ita obijciunt: Quoniam iuxta præhabita, dignitas & potestas ipsa Papalis ceteras uniuersas ecclesiasticas potestates & dignitates uirtualiter altioris modo quam in alijs, sic continet, comprehendit, includit, quomodo ergo alia simul cum ea maiores sunt ea? Et respondendum quod licet hoc uerum sit, non tamen Papatus omnifarie aliarum potestatum illarum perfectio nes completitur & includit, sed uerbum illud (quantum ad hoc uerum est, quod cum id quod est in aliquo, est in eo secundum modum eius in quo est ipse) quia Papa summus est in ecclesiastica hierarchia, & uniuersæ ecclesiasticæ potestates in ipso habent esse quodammodo dignius atque simplicius, seu modum simpliciorum & digniorum, quam in cæteris uniuersis, sicut & res creatæ secundum Augustinum dicuntur uerius esse habere in deo, quam in seipsis, quia in deo habent esse ideale, inuariabile, in creatum non tamen omnifarie habent uerius esse in deo, quum in ipso non habeant esse ratum, creatum, propriæ speciei cum proprietatibus suis. Pariformiter ecclesiasticæ potestates in cæteris habent esse

Præs ecclesiæ
ita tripliciter
ter considerat

magis determinatum, distinctum, diuisum cum usu seu a cibus proportionatis & propriis, quam in Papa duntaxat. Idcirco Cancellarius scribit non tamen, quod ecclesiastica potestas sit in ecclesia maior quam in Papa, quantum ad extensionem & latitudinem exercitiumque huiuscemodi potestatis.

Articulus XII. Contra eos qui dicunt non præesse summum pontificem toti ac uniuersali ecclesie, & de resolutione positionis illorum ac reprobatione eiusdem.

Multam dicunt, imò & quædam uniuersitates non scribunt, quod Papa non sit uniuersali ecclesie, nec potestatem ac iurisdictionem aliquam habeat super eam, sed solum sit filius eius, discipulus & minister, non pater, magister aut dominus, & quod cumque legitur quod præsit toti & uniuersali ecclesie, dicunt esse intelligendum diuimum seu distributiuè, ita quod cuiusque particulari ecclesie seu cuiuslibet ecclesiasticæ personæ præsideat, non toti ecclesie coniunctim susceptæ, & per consequens nec generali concilio illam representanti. Quamuis autem contra hanc adinventionem introductæ sint plarime autoritates & rationes in I. & II. libellis, nunc tamen aliqua sunt addenda. Primo quippe ex illa positione sequeretur, quod absolute loquendo, plenitudo ecclesiasticæ potestatis non esset subiectiuè & formaliter atque realiter in solo summo pontifice, imò uerius magisque proprie & item realius, imò & subiectiuè esset in generali seu in uniuersali ecclesia, cuius oppositum paulo ante ex dictis Petri de Alliaco & Cancellarij est probatum, qui huius oppositum aperitissime magistraliterque determinat. Cõsequentiã tamen probatur, quoniam aliorum maior & plenior est potestas in superiore ac iudice, in patre, magistro ac domino, seu in matre, magistra ac domina, quam in inferiori ac iudicando, in seruo, discipulo & ministro. Cui ergo secundum opinionem præfactam ecclesia uniuersalis seu synodaliter congregata, sit absolute super Papam, habes super eum potestatem & iurisdictionem tanquam super simpliciter inferiorem ac subditum & tanquam super discipulum, filium & ministrum, consequitur quod absolute loquendo ecclesiasticæ potestatis plenitudo sit uerius, realius atque formalius in ecclesia & concilio, quam in Papa, magisque denominet concilium uel ecclesiam quam Papam & sic subiectiuè in sit concilio siue ecclesie, cuius oppositum præfati doctores clarissime scribunt, quorum solidissimis omnium sanctorum patrum ueterum ac doctorum consonant documenta. Nempe scilicet huiusmodi opinione, Christus nec Petro nec soli Petro quod suum est plenè dedisset, cuius oppositum docet beatus Cyrillus patriarcha Alexandrinus, & Cyrillus Ierosolymitanus patriarcha affirmat, quod Christus cum Petro & successoribus eius futurus fuit & sit sacramento & autoritate plenarie: hoc Theophilus Chrysofomusque testantur, quorum testimonia in primo opusculo sunt inducta. Præterea, si dicatur quod in Papa sit ecclesiasticæ potestatis plenitudo non respectu uniuersalis, sed cuiuscumque particularis ecclesie ac personæ, mox sequitur quod in Papa non sit plenitudo ecclesiasticæ potestatis, nisi secundum quid. In generali autem concilio seu in ecclesia simpliciter sit ponenda, siquidem potestatis huius plenitudo non erit in concilio uel ecclesie representatiue & finaliter, in substantiue, electiuèque solum, sed subiectiuè, uere, proprie atque formaliter, cuius contrarium ex præallegatis doctoribus est ostensum. Ac idens enim maxime realiter ac propriissime est in suo subiecto. Insuper, si absolute loquendo hæc potestas est uere, subiectiuè, realiter siue formaliter in concilio, queratur, an subiectiuè sit in uno supposito conciliari, an in pluribus aut in omnibus ut taliter congregatis, si in uno quod tamen non sit Papa (tam enim summo nomen generalis concilij sicut doctoribus illi hoc sumunt, dum quærent an ecclesiasticæ potestatis plenitudo sit in generali concilio, an in Papa) Si itaque sit in huiusmodi uno, iam consequens erit quod aliqua sit persona in ecclesia habens potestatem iurisdictionis maiorem quam Papa, quod nullum reor diciturum. Si uero dicatur esse in pluribus, aut in omnibus illis suppositis simul collectis, primo sequitur quod potestas illa non sit aliquid unum simpliciter, sed congregatiue, sicut exercitius & corporalis fortitudo ipsius: & sic talis potestas non possit in quemlibet actum ecclesiasticæ potestatis, quia non possit in consecrationem corporis CHRISTI, neque in alios actus pure sacramentales, qui exerceri non possunt nisi à singulari persona, sed hoc plenitudini ecclesiasticæ potestatis repugnat. In uno ergo supposito eam subiectiuè formaliterque locare oportet, præsertim cum Cancellarius eam diffiniens dicat, quod sit supernaturalis potestas à CHRISTO collata Petro & successoribus eius, siquidem de ratione ipsius est, ut in uno consistat supposito. Denique, si esset in pluribus aut omnibus illis personis, ut synodaliter congregatis, sequeretur quod finito ac dissoluto concilio, summa illa ecclesiastica potestas actualiter esse desineret, sicque uniuersalis ecclesia in gradu & ordine

Obiectio quæ
runtur contra
autoritatem
Pape.

Solutio

Supernaturalis potestas Petro & successoribus a Christo collata.

potestatio hierarchico imperfecta maneret, quod increata sapientie ordinationi utique derogaret, cuius perfecta & ordinata sunt opera. Præterea, uniuersali ecclesie simul sumptæ seu collectiuè consideratæ perfectius conuenit nomen ratioque ecclesie, quam ecclesie diuim acceptæ, seu cuiusque particulari ecclesie. Si quidem de illa, non de ista uerificatur indubitanter, quod ecclesia dicitur esse semper in gratia, nec errare possit in fide. Si ergo non Papa, sed generale concilium habet iurisdictionem super uniuersalem ecclesiam coniunctim pensatam, ita quod dissoluto concilio uniuersalis ecclesia collectiuè considerata, proprie obligatur ad statuta & ordinationes generalis concilij, non est autem ad aliquem canonem, legem seu constitutionem summi pontificis, sequitur uerius ac magis proprie dici posse, quod ecclesia militans sit regenda regimine democratico quo plurimi præsent, quam monarchico & regali, quo totius communitatis præfides unus, cuius oppositum ex omnium sanctorum atque doctorum autoritatis sententijs est ostensum: imò secundum opinionem præfactam uideretur ualde perutile, rationale & necesse, quod iugiter sine interruptione celebraretur generale concilium, quod uniuersalis ecclesie reformationi, dispositioni atque profectui incessabiliter prouideret, atque ad quod regulariter in omni casu posset à summo pontifice appellari, & tunc ulterius forsitan expedire cessare tam Papam, quam curiam eius, præsertim ne inter Papam eiusque curiam, & inter generale concilium altercatio oriretur, & præcipue quia generale concilium uideretur sufficere. Sed quia hæc dicere absurdissimum & contra Christi institutionem esset, absurda est assertio, ex qua talia consequuntur. Postremo Petrus de Alliaco sic probat quod in solo Papa sit plenitudo ecclesiasticæ potestatis: Quælibet particularis ecclesiastica potestas est uel esse potest in Papa, quæ nec est uel esse potest in uniuersali aut quacumque particulari ecclesia aut collegio. Papa enim potest quamlibet ecclesiasticam potestatem exercere, quod non potest uniuersalis ecclesia aut quodcumque particulare collegium. Nam ut de exercitio cæterarum ecclesiasticarum potestatum taceamus, sufficit dare exemplum de potestate consecrandi corpus Christi, uel altera potestate pure sacramentali, quoniam constat quod talis exerceri non potest nisi à singulari persona.

Articulus XIII. De multiplici acceptione ecclesie, & quomodo intelligendum sit quod Papa dicitur præesse toti ac uniuersali ecclesie.

Multiplicem eiusdem nominis significationem non attendentes, multifarie celeriterque falluntur, quemadmodum etiam ait Philosophus, quod ignorantes terminorum acceptionem, de facili paralogizant. Itaque ad intelligendum quo sensu uiri sancti & summi pontifices, catholicique doctores testati sunt Papam præesse toti & uniuersali ecclesie, oportet aduertere quod nomen ecclesie multipliciter sumitur: Primo pro ecclesia materiali, sicut cum dicimus quod episcopus est consecrare ecclesias, sicque ad Corinthios ait Apostolus, Nunquid domos non habetis ad manducandum, aut ecclesiam dei contemnitis: Secundo accipitur, prout contra synagogam distinguitur, sicut dum affirmamus in principio nascens ecclesie, seu in primitiua ecclesia omnia in Ierusalem fidelibus fuisse communia, sicque fideles noui testamenti ad ecclesiam pertinent. Tertio sumitur pro uniuersis fidelibus, quod à principio mundi fuerit & nunc sunt, & usque in finem seculi sunt uenturi: & ita in homilia de parabola euangelicæ uinæ dicit Gregorius, quod ecclesia ab Abel usque ad ultimum in fine mundi nascitur: electum, quot bonos protulit, tot quasi palmites misit, sicque in primo libro contra Donatistas Augustinus dicit: A principio mundi quæ peperit Abel & Enoch & Noe & Abraham, ipsa peperit Moysen & prophetas, & quæ istos ipsa etiã peperit apostolos & martyres & omnes Christianos. Omnes enim hi societate unius populi continentur, & eiusdem ciuitatis sunt ciues. Quarto accipitur pro uniuersitate electorum seu deum amantium, in quibus omnibus amor dei unam efficit ciuitatem siue ecclesiam, & ista tam comprehensores quam uiatores, hoc est, tam triumphantem quam militantem ecclesiam comprehendit. Sicque in quadam homilia de Pentecoste excellentissimis laudibus laudat ecclesiam sanctus Chrysofomus, dicens quod charior sit deo celo & terra, angelis, apostolis & prophetis, & quod isti fuerunt & missi sunt per ecclesiam. Quinto ecclesia cum quadam restrictione seu contractione accipitur, pro parte populi Christiani ad diuinum obsequium quodam speciali signaculo deputati. Unde in libro de ecclesiastica potestate Cancellarius ait: Ecclesia hic contracte sumitur, dum loquimur de ecclesiastica potestate, pro illis qui speciali signaculo dedicati sunt ad diuinum seruitium à clero, quæ infimum tenet gradum usque ad supremum, quo Papa decoratur, sic dici solet, quod ecclesia non utitur gladio materialis, sic quoque de libertate ecclesie agitur sermo. Sexto ecclesia sumitur pro uniuersis

Ecclesia non potest errare in fide.

Omnia autem ritibus doctores & Papam esse super generale concilium.

In solo Papa est plenitudo potestatis.

Ecclesia multipliciter accipitur.

1. Cor. II.

Actu. 3.

Augustinus

Chrysofomus

fidelibus eodem tempore existentibus: sicq; secundum Thomam in tertia parte Papa dicitur præesse ecclesie, id est, cunctis qui suo tempore sunt Christianis, quod tamen intelligendum est per sui ipsius exclusionem. Non enim sui ipsius est caput & pontifex. Itaq; dicitur Papa dicitur præsidere toti & uniuersali ecclesie, sensus est q; præsit toti illi residuo populo Christiano, qui est citra ipsum. Vnde & in tali locutione uniuersalis fuit tota ecclesia, cū aliquanta contradictione accipitur, puta pro toto ouili uicarij summi pontificis. Potest & septimo in contraxte accipi pro ouili simul cum summo eius uicarij capite, sicq; totius militantis ecclesie caput principale est Christus, qui etiam particularium ecclesiarum ac fidelium personarum principale caput cõsetur. Interdum quoq; sumitur uniuersalis ecclesia pro toto Christiani populi residuo, præter Romanam illam particularem ecclesiam: sicq; in libris contra Donatistas Augustinus interdū sumit uniuersalem ecclesiam. Insuper, ecclesia interdū pro particulari ecclesia sumitur, ut cū dicimus episcopos esse sponsores ecclesie, quia unusquisq; illorum sponsores est ecclesie sibi commissæ, cū qua matrimonium spirituale contraxit. Rursus ecclesia quandoq; pro ecclesiastico iudice seu prelato accipitur. Vnde & illud in euangelio, Dic ecclesie, Christus Thomas, Duran, Gorr, pluresq; alij, de ecclesiastico iudice interpretantur: sicq; ecclesia interdū pro summo pontifice sumitur, qui secundū Petrum de Alliaco uniuersalē aliquādo ecclesiam repræsentat, quā teste Augustino & Petrus apostolus repræsentauit, cū dicitur illi, Tibi dabo clauas regni cœlorum. Et ita quod summi pontifices statuunt, ecclesia dicitur statuisse, ut cum in sermone de sacramento Urbanus Papa testatur, q; ipsa mater ecclesie festum omnium sanctorum statuit celebrandum: sic quoq; uidetur mihi posse concedi, q; ecclesia habeat plenitudinem potestatis, uide licet ratione sui summi pontificis, & per actualem atq; formalem inclusionem ipsius. Vnde & Augustinus disseruit, q; ecclesia Christi sponsa omnem sui habet domini potestatem. Postremo ecclesia improprie pro prauorum collectione accipitur, iuxta quod scriptū est: Odiui ecclesiam malignantium. Hęc omnia breuitati studens tango magis q; prole q; uarias allegationes omittens.

Articulus XIII. Contra responsionem quorundam, qua conantur plurimas rationes & autoritates euadere, quibus in præcedentibus opusculis est probatū, q; toti & uniuersali ecclesie præsit dominus Papa.

Introductæ sunt in prioribus duobus tractatulis, præsertim in primo, plurimę autoritates rationesq; sanctorum patrum ac catholicorum doctorum, præcipue Bernardi & Thomę, in quibus ubertim asseritur, multipliciterq; probatur, quod toti & uniuersali ecclesie præsit Papa, & q; absolute ac indistincte Christus totas oues suas Petro commiserit. Verum ut intellexi, huiusmodi argumenta quidam hoc modo nulus est solueret: Totum capitur tripliciter: primo categorice, & sic tantum ualet sicut qd habet partes: alio modo sumitur syncategorematicę, & sic tantum ualet sicut singulæ partes: tertio modo capitur partim sic & partim sic, & tunc totū ualet tantum, id est, hoc & nihil eius quod hoc, sicq; conceditur ista propositio: Totū qd est in mundo, est in oculo tuo, dato qd in eo sit una arena. Vnde secūdo modo sumēdo totū, concedo Christum secundū Bernardū Petro cõmississe totas oues, quia tunc tantū est dicere totas oues, id est, omnes simul seu coniunctim acceptas, quę faciunt unam totā ecclesiam, quæ habet partiales ecclesias: & sic dico totam ecclesiam simul sumptam, in qua necessario Papa includitur cū omnibus mēbris officialibus Christi curę immediate subiactere, & ipsum esse immediatū caput illius, & cū ea unum mysticum constituere corpus, sicq; in Christo ecclesia, sicut arca quondam uelut in uno cubito confumatur. Hęc est illius responsio, quam non esse idoneam, sed simpliciter deceptiuam, primo ex beatissimi uerbis Bernardi ostendam. At eodem sanctus ille secundo de Consideratione, q; Christus committens uni (utputa Petro) oues suas, unitatē omnibus commendauit in uno grege & in uno pastore. Et addit: Vbi unitas, ibi perfectio. Ex hoc Bernardi testimonio, intelligenti & considerate uolenti atque ualenti certissime inferretur, quod cum Bernardus affirmat CHRISTVM Petro commisisse totas oues, sic accipit totas oues, quomodo totæ oues sunt unus grex. Aliās Christus unitatem non commendasset in uno grege, sed totæ oues non sunt unus grex, nisi sumēdo totum categorice, puta eos coniunctim sumendo ac simul, diuisim enim acceptę, sunt plures greges, sicut & plures ecclesie, & diuersos habet speciales propriosq; pastores. nō ergo illa respōsio secundū mentē Bernardi pcedit. Demiq; ex his claret, q; secundū Bernardū totæ oues sunt unus grex sub pastore uno, scilicet Papa, ordinate ac pfecte dispositus, quia ubi uni-

tas, ibi perfectio, iuxta illud: Vna est colūba mea, formosa mea, perfecta mea: sed totæ oues non sunt unus grex sub Papa, nec in unitate tā formose dispositus grex nisi simul acceptę: ergo simul acceptis præsidet Christi uicarius papa, & prout totū categorice sumitur. Insuper iuxta præhabita ait Bernardus ad Papā: Tibi una est cõmissa grandissima nauis, facta ex omnibus, ipsa uniuersalis ecclesia toto orbe diffusa. Hic per grandissimā nauē ex ouibus factā intelligit (sicut proprio ore exposuit) totā & maximā seu uniuersalem ecclesiam ex omnibus factam. Quid aut uniuersalem ecclesiam ex omnibus factā, nisi ex ouibus cõpositā, integratā, cõstantem: & hoc rursum qd est, nisi ex omni collectā siue coniunctā? Etenim uniuersum seu totum ex omnibus esse factum, nō est aliud nisi ipsum ex suis partibus esse cõpositum, integratū, cõiunctum, hoc est, simul acceptū seu coniunctū & pariter sumptū: uniuersalis ergo ecclesia ex ouibus particularibus ecclesijs cõgregata, coniunctim accepta, seu simul uel pariter sumpta, summo pontifici est cõmissa, ergo & præest eidē, ut uer⁹ pastor & unicus Christi uicarius: sicut Bernardus clarissime docet, & ex intentione multipliciter probat: nec est effugere, si quis uerba ipsius acute prospiciat & penetratiue cõsideret. Amplius, ipsa abstracta potissime significant p modum unitatis & formæ, ideo diuersa ac plurima nō ē abstractiuo non proprie exprimitur, nisi inquantū coniunctim accipiuntur atq; in quādā unitatis formā redacta sunt. Cum ergo de diuersis fidelibus, imō potius de cunctis hominibus Bernardus loquatur ad Papā: Tibi uniuersitas est cõmissa: palā quod omnibus coniunctim præsideat: nō pcedm Bernardum, etiam infidelibus, Iudæis atq; gentilibus Papa est debitor. Postremo ait Bernardus: Quia Papæ cõmissus est mundus, & quod suscepit ipsum seculi gubernandū, ita q; orbe ex eundē est ei, qui uult inuenire quæ non ad Papæ tantquam ad sui pastoris curam non pertinere, quasi subiecta sit illi in aliquo, imō potius, quod ille sit ei absolute loquendo subiectus. Et quō uniuersalis ecclesia coniunctim accepta, quæ utiq; sic accepta demorat uel potius progriatur in terra, ad Papā nō ptenet curam: itæ ex uerbis Bernardi contra prætractā euasione sint dicta. Præterea q; Thomas in Summa contra gentiles & alibi asserendo atq; probando, q; Papa præsit toti & uniuersali ecclesie, intelligat hoc, prout totū categorice sumit, & prout uniuersalis ecclesia coniunctim accipit, in primo opusculo clare, clarius in sc̄do, & nūc clarissime est probandū: nē pe quarto libro Summæ cõtra gentiles, primo sic arguit: Sicut est una ecclesia, ita oportet esse unū populū Christianū: sicut ergo in uno sp̄ali populo unius ecclesie requiritur unus episcopus, qui sit totius illius sui populi caput: ita in toto populo Christiano requiritur, q; sit unus totius ecclesie caput. In his uerbis Thomas insinuat, q; sicut seu eo modo quo tota ecclesia una est, & totus populus Christianus dicitur unus, cõpetat ecclesie & populo isti unū habere caput, pontificē & pastore cõmunem. Papam: Ecclesia aut tota non est una, nec populus Christianus est unus nisi collectiue siue coniunctim sumant uniuersi fideles, ergo & coniunctim omnibus præest Papa. Rursus, episcopi gregibus sibi cõmissis tā coniunctim q; diuisim acceptis præesse noscuntur, ergo & Papa taliter omnibus præsidet Christianis: cū Thomas testatē, Papa sic præsit toti populo Christiano, sicut unus episcopus toti populo sibi cõmissio. Amplius, libro præallegato Thomas in 2. argumēto inter cetera loquitur: Ad unitatē ecclesie requiritur, q; oēs fideles in fide cõueniant: & addit, q; per diuersitate sententię diuidere ecclesia, nisi per unius (puta pontificis summi) sententiā in fidei unitate conseruaret. Idcirco ad unitatē hęc fidei atq; ecclesie conseruandā requiritur, q; unus. f. Papa toti præsit ecclesie. Ex his itaq; arguitur: Ad fidei unitatē tota ecclesia coniunctim oēsq; Christiani collectiue tenentur, & ideo solū diuisim. Cū ergo Papa ad hoc præsit ecclesie, ut hæc in ea unitas conseruetur, oportet ut sic præsit ecclesie, quō magis cõgruū, imō & opportuniū est eū illi præesse, ad hoc q; hæc fidei unitatē, quantū ad suū spectat officium, in ea cõseruet: sed ad hoc necesse est ut habeat autoritatē cõdendi legē, doctrinā seu cõstitutionē, ad quā uniuersa Christiani fideles etiā cõiunctim atq; cõcorditer teneantur: taliter unitatē hęc cõseruare nō possent, cū ad eā oēs pariter obligentur fideles. Hinc sequitur, q; sup uniuersam Christianitatem dñs Papa habeat præteritatem, prelacionē & iurisdictionē, iure diuino sibi desup immediate collatā: sicut nō solum Petrus de Alliaco, sed & Alexander de Hales sup tertium Sententię, & ante eos Hugo de sancto Victore libro de sacramētis uerissime contestantur. Insuper Thomas probat intentum per hoc, q; ecclesia militans à triumphanti per similitudinem deriuatur, sicut ergo in triumphanti ecclesia unus præsidet omnibus, non solum diuisim, sed & coniunctim: in militanti quoque ecclesia esse sic decet. Postremo ad ista probanda Tho-

Osee.

Iohan. 10.

Obiectio.
Respõsio.

De transla. e
pi. c. intercor
posala.

mas allegat illud Osee: Congregabuntur filij Iuda & filij Israel pariter, & ponent sibi caput unum. Quocirca notandum, quod propheta dicturus, ponent sibi unum caput, præmisit qd congregabuntur pariter, ad insinuandũ qd ponere & habere caput unũ conueniat eis ut pariter congregatis. i. simul acceptis seu in unum collectis: ergo & sic præfider eis huiusmodi caput. Allegat & Thomas illud Iohannis: Fiet unũ ouile & unus pastor: insinuans, qd tota ecclesia sit unum ouile sub papa, & non solum sub Christo: sed esse unum ouile competit ecclesiæ ut simul acceptæ. Possent & alia plurima huiusmodi argumenta summi ex Thomæ, sed breuitati studere par est, præsertim tamen in scdo opusculo quædam illorum inducta sint. Præterea qd in præacta responsione habetur, Totam ecclesiam simul sumptam, in qua necessario Papa includitur cū omnibus mēbris officialibus, Christi curæ immediate subiaceret & ipsum esse immediatum caput illius: istud inquam non uidet nisi uerbum intricatum, irresolubile & pluriũ deceptiuum. Cõstat quippe qd nullus eorum qui tempore isto dño Eugenio fauent & hærent, asserendo qd Papa præfuit toti & uniuersali ecclesiæ, adeo extet insipiens, ut uelit asserere qd Papa tanq̃ caput & pontifex præfuit autoritatiue sibi ipse ac cæteris uniuersis, sed cæteris hominibus etiam simul sumptis. Vnde quoddã dñr omnibus præfideret, per sui ipsius exclusionẽ debet intelligi, quæ admodum illud quod S. Gregorius atq; Isidorus dicunt, Petrum fuisse principẽ oim apoloꝝ: & sicut cõter dicit Abbas præfisse toti conuentui, & Decanus toti collegio: ita qd in tali sermone conuentus & collegium cum aliquantula restrictione contractione ue sumuntur, sicut ex ipso adiuncto dat intelligi, puta pro toto residuo monachorũ seu canonicorũ. Sic & uniuersalis ac tota ecclesia cum aliquantula contractione accipitur, puta cum Papæ exclusione, cum dicit uniuersali & toti ecclesiæ præfideret. Cumq; obijcit, qd in tota ecclesiæ simul sumpta Papa necessario includitur. Dico qd Papa non existente, adhuc est tota & uniuersalis ecclesia, quæ non omni farie quo ad suam subsistentiam, & quantum ad omnes sui partes officiales perfecta. Ideo nõ est quomodo libet uerum, qd tota ecclesia simul sumpta necessario includat Papam in clusione actuali atq; formali, cum includi hoc modo, presupponat esse, sicut & actus scdus actũ primum, quas aptitudinaliter, radicaliter seu potentialiter, seu ut Petrus de Alliaco & Cancellarius scribunt, finaliter Papatũ aut Papam includat. Et dato qd tota ecclesia simul sumpta Papam hoc modo includeret, dicendum esset, ueq; hoc esse de tota ecclesiæ incontracte acceptæ, & scdm perfectam subsistentiã suã atq; decorem in ordinibus officialium partiũ, ecclesiasticarumq; potestatum: & sic sumptæ toti ecclesiæ, concedo Papam nõ præfideret, uidelicet sibi ipsi & alijs. Cum ergo infertur, nec toti ecclesiæ simul sumptæ: negat sequela, qm̃ diuersificatur acceptio totius ecclesiæ. Ecclesia nanq; imò & tota ecclesia nunc contracte nunc incontracte accipitur. Deniq; hac distinctione & declaratione præmissa tunc dicitur. De isto amplius disputare iuxta modum argumenti in illa responsione præacti uidet quasi in æquiuocis laborare, atq; inutiliter tempus expendere, præsertim cum in isto non ueretur difficultas tempore isto, uidelicet an Papa præfuit toti ecclesiæ simul & incontracte acceptæ, ipso in eo actualiter formaliterq; incluso. i. sibi ipsi & alijs: sed an præfuit toti illi residuo populi Christiani, qd citra seu præter ipsum est, non solum diuisim, sed & coniunctim accepto, ita qd autoritatem, potestatem & iurisdictionem habeat super illud. Si itaq; concedatur qd sic, habetur propositum: si aut̃ dicatur qd non, tunc præfatum illud argumentum impertinens est, quod ideo Papa non debeat cõcedi præfisse toti ecclesiæ simul sumptæ, qm̃ ipse continetur in ea, ita quod sibi ipsi & alijs non præfuit. Hinc & cõcedo, quod ecclesiæ sic sumpta cum Papæ actuali & formali inclusione, immediate subiaceret curæ Christi, ad hunc sensum: quod pontifex præfuit toti ecclesiæ taliter sumptæ. Istud enim nemo uult dicere, nec in isto uertitur difficultas, ideo eundem est ad rem, an scilicet Papa præfuit toti illi residuo simul accepto: Nam & nominibus ad placitum utimur. Præterea quod ecclesiæ uniuersalis seu tota sæpe sumatur, cum præfata contractione, etiam ex cuiusdam uniuersitatis scripto liquet, quo dicitur: Ecclesiæ uniuersalis habet Christum pro capite uero & immediato: summũ uero p̃fificẽ, pro capite uicario & ministeriali. Cũ em̃ ecclesiæ uniuersalis dicitur Christum habere pro capite, sumit aut̃ certe, accipi potest cum Papæ actuali & formali inclusione. Cum uero eadem ecclesiæ uniuersalis dicitur summum pontificem habere pro capite uicario, sumit cum pontificis huius actuali exclusione, qui sui ipsius & aliorũ caput & pontifex non est. Postremo, cum Bernardus & alij dicunt Christum Petro totas ues cõmississe, ut hoc ueq; est sumẽdo totum syncategorematicè, nisi intelligatur per sui ipsius, Papæ seu Petri actuale exclusionem: Cum & ipse Petrus fuerit ouis Christi, sicut & quilibet

bet eius successor: non tñ Chrs Petri sibi metipso cõmisit tanq̃ pontifici, quæ aliquo modo deus unũ quẽq; sibi metipso cõmutat, ut scdm rōnis suæ dictamẽ se dirigat. Et breuiter nec coniunctim nec diuisim Papa præfuit toti ecclesiæ seu fidelibus omnibus, nisi per sui ipsius exclusionem.

Articulus XV. Contra fundamentum eorũ qd dicunt Papam non præfisse uniuersali ecclesiæ coniunctim acceptæ.

MVlti idcirco nunc asserunt, Papam non præfisse toti & uniuersali ecclesiæ, qm̃ Christus per semetipsum regit eam immediate per dona charismatũ, per influentias gratiæ, per infallibilem directionem spiritus sancti, ita qd ipsa ecclesia errare non potest, sed est in gratia confirmata semperq; sancta, nõ habens maculam neq; rugam, sicut de ea dicit ad Ephesios Apostolus: Chrs dilexit ecclesiam, & tradidit semetipsum pro ea ut illam sanctificaret, mundans illam lauacro aquæ in uerbo, ut exhiberet sibi gloriosam ecclesiam, non habentem maculam neq; rugam. Vnde & articulus fidei est, credere ecclesiam sanctam catholicam. Hæc ergo ecclesia non uidetur gubernari one indigere humana, ita qd Papa ei non præfuit: sed sicut partim in primo tractatu ostensum est, nuncq; diffusius ostendetur, dictum istud prorsus inualidum est, rationi insufficienti innitens: Primo, quia ut patuit, Thomas & Nicolaus de Gorra pluresq; alij doctores & expositores affirmant uerba illa apostoli cõuenire ecclesiæ pro statu futuro, nõ in præfenti. Vbi si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus. Hi quoq; habent euidentiũ pro se Augustinum in pluribus locis. In exordio quippe libri contra Donatistas statetur, ubicunq; in libro contra Donatistas commemorari ecclesiam non habentem maculam neq; rugam, non sic accipiendum quasi iam sit: quia nunc præparatur, ut sit quado apparebit etiam gloriosa. Nunc enim propter quasdam ignorantias & infirmitates membrorum fuorum habet unde quotidie tota dicatur: Dimitte nobis debita nostra sicut & nos dimittimus &c. Insuper in quarto libro contra Donatistas prolixè deducit, quod præter Christum nemo fuit immunis à culpa: ideo non tantum uniuersaliter fidelibus omnibus, uerum etiam singulis necessariũ sit dicere, Dimitte nobis debita nostra. De hoc plura scribit super primam Iohannis canonicam, tractans illud: Si dixerimus quod peccatum non habemus, nos ipsos seducimus: ubi affirmat Iohannem non dixisse, Si dixerimus quia peccatum non habemus, sed nõ habemus: quia sine quotidianis culpis uenialibus nec tantus euangelista fuit. At uero in libro de præfentia dei ad Dordanum clarius ait: Hanc orationem, Dimitte nobis debita nostra, uniuersa ait ecclesia, quã mundat saluator lauacro aque in uerbo, ut eam sibi exhiberet gloriosam, non habentem maculam neq; rugam aut aliquid huiusmodi: tunc utiq; cū perficeretur in re, ubi nunc perficienda ambulat in spe: Non quomodo est nunc non habens maculam neq; rugam, aut aliquid eiusmodi, quæ uel in omnibus ad eam pertinentibus hominibus qui iam ratione utuntur, & uoluntatis arbitrio mortalibusq; carnis sarcinam portant: uel certe quod & ipsos cõtentionosus necesse est fateri in multis suis membris, dicit quotidie: Dimitte nobis debita nostra. His concordat quod octauo Moralium Gregorius super illud Iob, Induta est caro mea putredine & foridibus pulueris, ait: Si istud ex uoce ecclesiæ uniuersalis accipimus, aliqui hæc proculdubio carnis putredine, aliquando autem grauari foridibus pulueris inuenimus: multi quippe sunt in ea, qui dum amoris carnis inseruiunt, foetore luxuriæ computrescunt: & nonnulli sunt qui à uoluntate carnis abstinere, sed tamen tota mente in terrenis actibus iacent. Dicat ergo sancta ecclesia, quid de utroq; genere hominum tolerat: Induta est caro mea putredine & foridibus pulueris: ac si aperte dicat: Pleriq; mihi per fidem membra sunt, sed tamen sana & munda per actionem non sunt: quia aut turpibus desiderijs, aut terrenis actibus seperantur. Præterea dato quod tota sancta ecclesia sic esset confirmata in gratia, & sancta ac simplex, quod nullus fidelium posset peccare propter hoc non repugnare ei habere in terra prælatum: Primo, quoniam & in cœlesti hierarchia, ubi plena fidelitas est, prælatio est, secundum diuini Dionysij documenta: imò iurisdictionis, ut Cancellarius scribit. In statu quoque innocentie talis prælatio iurisdictionis que fuissent secundum aliosq; communiter. Secundo, quia prælatio non solum instituta est ad retrahendum à malo, imò etiam ad promouendum in bono, ad illuminandum ac perficiendum, & ut increatæ sapientiæ perfectio in rerum ordinibus representetur ac splendat. Tertia, quia si ideo uniuersali ecclesiæ non competeret habere prælatũ in terra, quia à Christo immediate

Ephes.

Iohan.

Matth.

Iohan.

Matth.
Iob.

Iob.

per

D. DIONYSII A RICKEL CARTHUSIANI, LIB. III.

per gratiarum charismata gubernatur, sequeretur qd de nobis in charitate & gratia existētibz non conveniret habere praelatum & rectorem in terra: quia interius immediate per dona gratuita reguntur a Christo. Et de confirmatis in gratia, quales a die pentecostes fuerunt apostoli, istud potissime uideretur, qd extunc Petrus aliorum apostolorum non fuisset praelatus aut princeps, maxime quoq; praestantissima uirgo Maria post Christi resurrectionem non fuisset membrum illius primitiuae ecclesiae aut principi apostolorum: tanquam praelato & Christi uicario quodammodo subditum, cuius opus in terra patebit. Quarto, qm generale conciliū integratur & constare potest ex personis charitate & gratia carētibz: ergo secundum praehabitā uideretur, qd saltem generali concilio Papa praesse possit. Et si dicatur qd non, quatinus conciliū habet spiritum sanctum praesidentē & infallibiliter dirigentem: hoc uerum est, quod ad diffiniendum ueraciter, quid ad fidei ueritatem moresq; bonos pertinere in ceteris regulariter ita non est, sed potest peccare ut ceteri. Quinto, quia interior illa gubernatio Christi exteriorē directionem non excludit praelati: imo talis quoq; exterior directio qua praelati in hac uita dirigunt suos, uniuersali ecclesiae coepetit, expedit & opportuna consistit. Ideo concedendum, qd Papa praesit eidem, ut multipliciter est probatum.

Articulus XVI. Quomodo intelligendum sit, quod ecclesia catholica dicitur sancta: & an sit confirmata in gratia: & quomodo dicitur non posse errare: & an non possit errare. Quomodo etiam intelligendum sit, quod generale conciliū dicitur infallibiliter regi a spiritu sancto, & non posse errare.

Quamuis praecedenti articulo dictum sit, esse sine macula atq; ruga, conuenire ecclesiae pro statu quem habebit in patria, secundum Augustinum, Thomam, & alios multos: non tamen absolute negandum est, quin istud competat etiam aliquomodo ecclesiae in praesenti, quamuis non tam perfecte sicut in patria: praesertim cum articulus fidei sit credere ecclesiam sanctam catholicam: sanctum autē ut sanctus Dionysius ait, maculam uitiumq; excludit. Deniq; ecclesia congregatio fidelium nuncupatur, quae sic ab aliquibus diffinitur: Ecclesia est corpus mysticum organicum, fidei Christi animatum. Hanc quidam asserunt sanctam, non ex parte materiae suae, uidelicet hominum, sed ex parte formae suae, ut puta fidei, quae iugiter manet recta, sana, immaculata quo ad se & in se, ita quod ei nullum falsum nullusq; error subest subesse uel possit. Non autē dicitur ecclesia sancta secundum istos ratione partium materialium. s. hominum: qm partes illae maculam habent & rugam per diuersa mortalia scelerata peccata. Vnde si ecclesia diceretur sancta ratione partium materialium, profecto nec ecclesia praedestinatorum existeret sancta, cum multi praedestinatorum sint in peccatis mortalibus pro tempore sordescētes, & aliqui nondū uenerunt ad fidem. Alia quoq; ut dicunt, est ratio, cur ecclesia dicitur sancta, uidelicet non propter personarum in ea existentium sanctitatem, sed propter sanctitatem sacramentorum quae conferuntur in ea, nec inquinari possunt ministrorum malitia, sed semper complacēt deo & profunt suscipienti, nisi gratiae obicem ponat: sed si istud ad hoc quod uniuersalis ecclesia sancta sit esset sufficiens, sequeretur quod etiam quaecunq; particularis ecclesia & christiana persona esset sancta quamdiu manet in integra fide saltem informi, & in ecclesiasticorum sacramentorum professione: sicq; ecclesia malignantiū esset sancta & immaculata Christo, & homines uitiosi qui tamen sunt membra diaboli: quod non uideretur bene sonare. Rectius ergo secundum Hieronymum ecclesia dicitur sancta, qm semper aliqui boni sunt in ea & uirtuosi, quorum etiam meritis secundum ipsum mundus subsistit. Hinc Thomas exponens articulum fidei, quo dicitur, Ecclesiam sanctam, dicit: Ecclesia quatuor modis seu rationibus dicitur sancta: Primo ratione lotionis, quia fideles loti sunt Christi sanguine à peccatis, & in baptismo lotionem huiusmodi fortuantur. Secundo ratione unctionis spiritalis, s. uerbae gratiae infusionem, quae in baptismo confertur, & per poenitentiam reparatur: Ideo ad Corinthios dicit Apostolus: Deus signauit & unxit nos. Tertio ratione diuinae inhabitationis: siquidem deus trinitas per charitatem & cetera dona gratuita bonoq; inhabitat corda, dicente Iohāne: Qui manet in charitate, in deo manet, & deus in eo. Christus quoq; de tali loquens, Ad eum (inquit) ueniemus, & mansionem apud eum faciemus. Quarto ratione diuinae inuocationis, secundum illud Ieremiae: Inuocatum est nomen tuum super nos: hanc ergo denominationem, s. esse sanctā & immaculatam, sumit ecclesia ratione partium quarundam suarum, puta eorum qui sunt in charitate & gratia: sed tunc obijci potest, quod etiam isti frequenter uenialiter & interdum mortaliter peccant. Ad quod dicens, quod nunquam

Ecclesia quid

2. Cor. 1

1. Iohan. 4. Iohan. 4

nunquam simul omnes mortaliter peccauerunt, quin indefinenter aliqui in charitate persistant, nunc isti, nunc illi: sed & uirtuosi omnes in ecclesia quibus quotidie uenialibus quodammodo maculentur, tamen & quotidie, imò omni hora talia uenialia uariis modis atq; remedijs delent per charitatis feruorem, per compunctionem internam, per orationes assiduas, per compassionem fraternas, per poenitentiae opera, per multiplicia bona, sicq; in maculis illis non manent, imò quotidie splendidiore sunt in anima. Hinc super illud Canticorum, Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te, Ockam ex uerbis Gregorij scribit: Quamuis macula uenialis peccati aliquando per te transeat, s. de ecclesia, seu deuota persona, non tamen perseuerat in te. Electi etenim temere mentis, & si aliquando per infirmitatem delinquant, per compunctionis amaritudinem mox quod uolentem est, abstergunt. Vnde Apostolus ad ephes. dicit, ecclesiam esse sine macula & ruga: quia licet in membris suis quotidie uenialiter maculetur, per contritionis tamen lauacrum assidue emundatur. Hinc aliqui dicunt, qd soli boni uidelicet existētes in charitate sint essentialis partes ecclesiae: sicq; de ecclesia, s. prout in bonis consistit, ait saluator, qd portae inferi non preualebunt aduersus eam. Et Gregorius in Moralibus: Sola est sancta ecclesia, per quam sacrificium dominus libere accipit: sola quae pro errantibus fiducialiter intercedit: sola in qua opus bonum fructuose pagitur: sola quae inter se positos solida charitatis compage custodit: quae dum in se dona septiformis gratiae spiritus continens claritate supernae uirtutis irradiat, quasi ab axe ueritatis relucet. Deniq; de ecclesia sic accepta dicunt doctores concorditer, qd etiam mali in persona ecclesiae sine mendacio dicere possunt haec uerba: Credo in deum. Et item: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus: quae in propria persona mendaciter dicerent, ex his innotescit quomodo ecclesia militans dicitur confirmata in gratia: non enim ita hoc dicitur, quasi uel omnes personae fideles uel aliqua secundum se sumptae sic sunt gratia confirmatae qd mortaliter peccare nequeant: imò fortassis nulla fidelis persona nunc in ecclesia existens, est taliter confirmata in gratia: sed ob causam praetactam id dicitur, quoniam ex promissione diuina cognoscimus, qd opitulante gratia dei semper sunt, fuerunt & erunt aliqui in ecclesia uirtuosi: & quantum ad hoc aequaliter potest concedi, qd ecclesia non potest peccare, i. tota simul cadere in peccatum mortale, quibus nullus in ea sit qui non possit peccare. Magis tamen proprie conceditur, qd ecclesia non possit errare in fide, i. tota à fidei ueritate deficere: Nam & ab huiusmodi errore multo plures diuinitus praeseruantur, qd ab alijs mortalibus culpis. Porro omnium horum confirmatio est, qd in sermone de uigilia natiuitatis Christi scribit Bernardus: Ecclesia in quiens, secum habet consilium & spiritum sponsi, & dei sui, cui dilectus inter ubera commemoratur, ipsam cordis sedem principaliter possidens & cōseruans. Nimirum ipsa est quae uulnerat cor eius, & in ipsam abyssum secretorum dei oculum contemplationis immergit, ut & illi in suo & sicut in eius corde perennem faciat mansionem. Cum ergo ipsa in scripturis diuinis uerba uel alternat uel trasponit, fortior est illa comparatio qd positio prima uerborum: & fortassis tanto fortior, quantum distat inter figuram & ueritatem, inter lucem & umbram, inter dominam & ancillam. Ex his sancti Bernardi uerbis elicatur, quanta quoq; ecclesiae extet autoritas in expositione sacrae scripturae, & in determinationibus credendorum ac necessariorum ad salutem. Insuper, generale conciliū uniuersalem ecclesiam repraesentans, quibus ad praefatam ecclesiae praerogatiuā, quae est esse confirmatum in charitate & gratia, non pertingat ad hanc: tamen praerogatiuā quae est non errare in fide & moribus, i. in determinando quid ad fidei & morum rectitudinem spectet non deuiare, pertingit per conciliū dirigente ipsum spiritum sancto propter commune totius ecclesiae bonum. Veruntamen tam ipsa ecclesia qd gñale conciliū errare potest in facto & in his quae facti sunt, & hoc potest contingere sine peccato. Hinc Cancellarius libro de ecclesiastica unitate notabiliter scribit: Constat qd in materijs fidei terminadis error non cadit in gñali concilio: Rationem dant doctores, ex speciali assistentia spiritus sancti, & Christi dirigentis ecclesiam, non permittentis eam errare in his ad quae humana inuestigatio peruenire non potest: secus in his, quae uel facti sunt, uel humana inuestigatione terminari possunt. Rursusq; ait: In talibus quae maxime in facto consistunt, quilibet errare sine salutis periculo potest, non solum iste uel ille, sed in talibus ecclesia fallere dicitur & falli, sicut multo tempore foemina pro Papa tenuit. Praeterea queri potest, si praefato modo ecclesia est in grae confirmata, quod dicitur lapsum & deformatam, imò scdm Petrum de Alliaco in lib. de Reformatione ecclesiae, totum corpus ecclesiae est uniuersaliter deformatum: sicut & sanctus Bernardus fatetur, qd propter negligentiam, carnalitatem & cetera uicia praelatorum, ecclesia facta est deformis, exan

Cant. 4

Ephes. 5

Matt. 16. Gregorius

Matt. 5

Ecclesia non potest errare in fide.

Ecclesiae ueritas gñ. 5.

Ecclesia potest errare in factis.

Bernardus

exanguis & marcidus sed ex dictis patet solutio, utrumque enim istorum ecclesie conuenientia ratione diuersorum membrorum suorum, quorum quae da sunt uirtuosa & alia uirtuosa. Nunc uero ecclesia dicitur uniuersaliter deformata, quia in omni gradu, statu & ordine eius mali plurimi reperiuntur: Non tamen ecclesia sic uniuersaliter deformata asserit, quod omnes in ea existentes sint mali. Hinc super illud Lucae: Impleuerunt ambas nauiculas, ita ut pene mergerentur, ait Nicolaus de Gorrar: Nauis ecclesie nunquam submergit totaliter, sed pene mergitur per partem, quia pro tempore maiori. Itemque super illud Lucae: Rumpebatur rete eorum, testatur ecclesia nunquam uniuersaliter errare aut deficere, etsi quandoque particulariter. Ex his plurima sanctorum dicta quae prima facie uidentur contraria, facillime concordantur.

Luc. 5.
Luc. 5.

Articulus XVII. De plenitudine potestatis papalis, & de autoritate ac praesidentia summi pontificis super totam & uniuersalem ecclesiam, secundum uerbum: & de confirmatione quorundam quae ait ex dictis Thomae ac Bonauenturae.

Quidam deuotus doctor ordinis sancti Francisci, contemporaneus domino Bonauenturae, uidelicet frater uertinus, quarto uolumine suo de uita Saluatoris seu arbore crucifixi, de ista materia inter cetera ait: In collatione episcopatus nouum, uerum ac spuale matrimonium contrahitur inter episcopum & suam ecclesiam, quod secundum Innocentium extra de renuntiatione ca. inter corporalia, habet fortius uinculum quam carnale, & a solo deo potest dissolui: Nec enim nisi a deo dissoluitur, quando a summo pontifice qui habet uicem dei in terra, mutatur episcopus, uel transferitur, quod omni alteri altiori potestati est impossibile. Propter quod cum summus pontifex multo melius unicus & integer sponsus uice Christi totius ecclesie peregrinantis in terra solennius & immobilis uinculum spualis coniugij contrahat cum ecclesia, solo dei iudicio & nulla humana potestate soluendum, quamdiu idem pontifex uiuit in corpore ecclesie, a cuius corpore per mortem eicitur, aut per heresim condemnatur, etiam si prius canonice introisset. Ideo dicunt quidam, quod quantumcumque renuntiet summus pontifex, non est in terra qui uice dei fungatur super ipsum, ut renuntiationem possit uel debeat acceptare, uel qui uinculum spualis coniugij, quod traxit cum uniuersali ecclesia, possit dissolui, onusque pastoralis curae de illius humeris amouere, uel qui possit aut debeat a subiectione sibi debita subiectam ecclesiam absolui, seu eam ipso uiuente alteri possit dispensare: quod si fecerit, alter qui sic introducitur, fiat & sit adulter, non sponsus: & ecclesia quae sibi subicitur, non sit legitima sponsa. Illaque pars ecclesie quae a tali adultero separatur, ex hoc suam in altero non erret, redditur legitima sponsa Christi, atque ad ipsam tota coelestis sponsa influentia & auctoritas deriuat. Porro istud ultimum huius doctoris uerbum recitatum ab ipso inductum est, & in sequenti articulo de ueritate ipsius queretur. Insuper ait, Summus pontifex pro suo arbitrio atque in interno spuali in actu potest instituire & destituere omnem aliam potestatem in terra ecclesie corpus contentum, quoniam Papa est uniuersalis ecclesie summus hierarcha, summusque princeps totius ecclesiasticae hierarchie. Et quoniam uirtus ordinis huius, scilicet episcopatus est iurisdictio totius iurisditionis, ordo siue potestas est in Papa tanquam in summo Christi, qui uerus est deus, uicario, a quo solo accipit eam, quibus ab hominibus eligatur. Idcirco pro tanto dici potest, quo ad iurisditionem ordinem episcopatus in uniuersis sub Papa episcopis posse uariationem accipere, quia a summo pontifice potest episcopo plebs subiecta auferri, atque legitimi sui ordinis executio interdici, aut spuale coniugium episcoporum cum particularibus ecclesijs illorum dissolui, quoniam omnis iurisdictio & regimen inferiorum a Papa tenetur, & ipse totius ecclesie legitimus sponsus est, & cui uult potest ecclesiam suam auferre & alteri coniungere, quia in hoc fungitur uice Christi summi dei. Itaque omnes episcopi tenent totam suam iurisditionem a summo pontifice, in quo sicut in Christi summi dei uicario manet totius iurisditionis & auctoritatis ecclesie plenitudo: sed contra hanc irrefragabilem ueritatem insurgunt quidam temerarie sentientes, & ad sobrietatem sapere nescientes, dicentes quod omnes apostoli habuerunt a Christo immediate auctoritatem, quemadmodum apud Mattheum loquitur eis: Quaecumque ligaueritis super terram, sicque omnes episcopi potestatem immediate tenent a Christo sicut & Papa. Nam ita alij apostoli sicut & Petrus auctoritatem ligandi & soluendi a Christo immediate accepisse uidentur. Quibus respondemus quod eos suo proprio argumento ligamus, dicentes quod uerum est, quod omnes apostoli acceperunt immediate a Christo potestatem, & uiuente & conuersante hic Iesu Christo summo pontifice, licet praehonoratus sit Petrus in signum donan

De renuntiatione episcopi inter corporalia.

Ibidem

Matth. 18.

donandi sibi principatus successionis a Christo, tamen iurisdictionem super ceteros conuersante hic Christo non accepit: quo crucifixo & a mortuis suscitato, successorem suum Christum Petrum instituit, dum pascentur agnorum ouiumque suarum ei super ceteros curam commisit, dicendo illud Iohannis: Symon Iohannis diligis me plus his? pasce oues meas. Unde sicut ipsum ostendit alios apostolos praecedere in sua dilectione, sic ipsum praeter ceteris reputauit dignum suae auctoritatis iurisdictione, & suae potestatis successionem, quam in ipsum transfudit plenarie: ac per hoc sicut omnes apostoli receperunt auctoritatem immediate a Christo cui erant subiecti, sic eam tenuerunt post passionem ac ascensionem ipsius ab eius uicario beatissimo Petro, & ei plenarie subiacebant, imò quod plus est, ut cum reuerentia & complacentia sacratissime uirginis loquar, ipsa recognoscebat se propter plenitudinem potestatis filij sui transfusam in Petrum, in quantum ipsa erat membrum ecclesie, beato Petro praelatica auctoritate subiectam, licet beatus Petrus eam merito suae altissimae sanctitatis ac dignitatis summe reuereretur ut dei genitricem & totius ecclesie matrem. Postremo ait hic doctor in eodem uolumine, quod apostolicae sedis competit uniuersale magisterium super totam ecclesiam. Hucusque uertini istius scripta commemorari, quibus quantum ad hoc quod asserit papam esse totius uniuersalis ecclesie sponsum, pastorem, rectoremque item in ipso sit totius iurisdictionis & auctoritatis ecclesiasticae plenitudo, ipseque sit uniuersae ecclesiasticae hierarchiae summus hierarcha, concordant aliorum scripta doctorum, praesertim Bonauenturae, qui super quartum sententiarum haec eadem scribit, multaque alia quae uertinus ex scriptis illius sumpsisse uideretur: enim in prioribus allegauit opusculis, secundum Bonauenturam atque Durandum, Papa est totius seu uniuersalis ecclesie unicus uniuersalisque sponsum, summus hierarcha, caput indiuisum & plenus Christi uicarius, in quo solo est subiectiue atque formaliter secundum Petrum de Alliaco & Cancellarium, ueritas, plenitudo & sublimitas ecclesiasticae potestatis. Quomodo ergo quidam nunc dicunt & scribunt, quod Papa non est caput, sponsum, pontifex uniuersalis ecclesie? Praeterea ad praedictorum iam affirmationem tanta in prioribus tractatulis introduxi ex his, quae sanctus doctor scribit in Summa contra gentiles, & contra Graecos & super secundum & quartum sententiarum in locisque alijs, ut pene fastidium pariat plura ex ipso adducere. Nihilominus modicum quid adiciam. Itaque in secunda secundae quaestione 89, testatur, quoniam summus pontifex gerit plenarie uices Christi in tota ecclesia: ipse habet plenitudinem potestatis in omnibus uotis dispensabilibus. Quaestione quoque 90, ait: Quandoque aliquis sub iuramento promittit, de quo dubium est an sit licitum, proficuum, uel nociuum, aut simpliciter aut in aliquo casu: & in hoc potest quilibet episcopus dispensare. Quandoque uero sub iuramento promittitur aliquid, quod est manifeste licitum & utile, & in tali iuramento non uidetur locum habere dispensatio uel commutatio, nisi aliquid melius faciendum occurrat ad communem utilitatem, quod maxime pertinere uidetur ad Papam, qui habet curam uniuersalis ecclesie: uel etiam absoluta relaxatio, quod item ad Papam pertinet, in omnibus generaliter quae ad dispensationem ecclesiasticarum pertinent rerum, super quas habet plenitudinem potestatis, sicut ad unumquemque pertinet irritare iuramentum, quod a suis subditis sancitum est circa ea quae eius potestati subduntur: Sicut pater potest irritare iuramentum puellae filiae suae, & uir uxoris suae, ut dicitur in libro Numerorum, sicut & de uoto dictum est, & in Summa contra errores Graecorum ait: Similis error est dicentium Christi uicarium Romanum pontificem non habere uniuersalis ecclesie primatum, error dicentium, spiritum sanctum a filio non procedere: Ipse enim Christus dei filius suam ecclesiam consecrauit, & sibi consignat spiritu sancto quasi suo caractere & sigillo. Et similiter Christi uicarius suo primatu ac prouidentia uniuersam ecclesiam tanquam fidelis minister Christi subiectam conseruat. Ostendendum est ergo auctoritatibus Graecorum, Christi uicarium in totam ecclesiam potestatis plenitudinem & uniuersalem prelationem obtinere legitur enim in Chalcedonensi concilio, quod tota synodus acclamauit Leoni Pape: Leo sanctissimus, apostolicus & uniuersalis patriarcha per multos annos uiuat. haec Thomas ibi demum ubi & consequenter auctoritates Graecorum inducit. Insuper quod uertinus affirmat apostolos post Christi ascensionem suam tenuisse auctoritatem a Petro & sub eo, eius plenarie subiacuisse, ut prelatum, consonat his quae in primis libellis de hoc ex Thoma super quartum, & nunc ex Petro de Alliaco inducta sunt, quibus & cancellarius libro de ecclesiasticis statibus concordans differuit: Status prelationis episcopalis quoad sui collationem primariam, fuit immediata a Christo datus apostolis, sicut status papalis Petro, status quoque prelationis episcopalis

Iohan. 21

Bonauentura.

Num. 30.

Ss habu

habuit in apostolis successoribusque eorum usum & exercitium suae potestatis sub Petro & successoribus eius tanquam sub habente uel habentibus plenitudinem fontalem episcopalis auctoritatis. Vnde quoad talia minores praelati, puta curati, sub sunt episcopos, a quibus usus suae potestatis aliquando limitatur sicut a Papa posse fieri circa praelatos maiores ex certis & rationabilibus causis, non est ambigendum. Praeterea Vbertinus libro memorato addit & alia quaedam utilia, dicens: Quaedam sunt propria sacramentis quibusdam: Nam quaedam eorum imprimunt characterem, i. quoddam spirituale signaculum Christo signaculum, & a caeteris distinctum, sicut baptismus, confirmatio & ordo: hisque tribus sacramentis coe est quod ponitur homini in statu notabili a caeteris non recipientibus separato: Baptismus enim ponit hominem in statu filiationis diuinae: confirmatio, in statu uirilis militiae & pugnae contra aduersarios dei ordo in statu dignitatis eximiae: Et quia ab his statibus nullus debet excidere, atque impossibile est impressum deleri characterem, ideo nunquam reiterantur haec sacramenta super eandem personam. Septem uero sunt ordines: & episcopatus ab aliis quibus dicitur ordo, quia Dionysius ponit eum ordinem principalem: ab aliis uero dicitur eminentia ordinis: ab aliis quibus dignitas ordinis super addita sacerdoti: ab aliis uero etiam dicitur quod in consecratione episcopi non imprimitur nouus character, sed ampliat in eo character sacerdotialis, & magis in archiepiscopo, amplius in primatu & patriarcha, supermaxime in summo pontifice: sed quicquid sit de hoc, in consecratione episcopi non canonice secundum omnes datur noua potestas presbytero in episcopum consecrato, quae quidem potestas est ita indelebilis quo ad ea quae consequuntur ordinem episcopalem, siue uocetur dignitas siue aliter, quoniam non est mihi cura de nomine sed de re. Itaque in quam indelebilis est, sicut potestas quae in alijs ordinibus traditur ordinate: Ideo asserit omnes initerabilem esse episcopalem consecrationem, sicut alij ordines inferiores initerabiles extant. Vnde sicut impossibile est potestatem auferre sacerdoti, quam si conficiat, sit uere corpus Christi quod conficitur: sic impossibile est auferre potestatem ordinandi episcopos: quam si ordinem in forma ecclesiae ordinatum sit & uerus ordo collatus. Porro quidam distinguunt & bene, dicentes quod ordo potest importare potestatem traditam ordinato respectu ueri corporis Christi uel mystici. Primo modo episcopatus non est ordo, quam quilibet sacerdos tam plene potest quicquid possibile est circa consecrationem corporis Christi sicut episcopus uel Papa, sicut super ordinem sacerdotum non est altior ordo, nec quo ad hoc nouus character imprimitur aut ampliat in episcopo, sed respectu mystici corporis, quia non solum potest consecrare, sed & potestam consecrandi dare. In archiepiscopo quoque proranto ampliat, quia non solum potest alij potestatem consecrandi conferre, imo etiam potest episcopos confirmare uel consecrare. In summo autem pontifice protanto dici potest summe ampliari character, quia ut dictum est, potest instituire & destituere omnem aliam ecclesiasticam potestatem. Secundo modo accipiendo ordinem per respectum ad potestatem super corpus Christi mysticum traditam, dicitur quod noua indelebilis potestas datur episcopo consecrato seu ordinato, qua potest omnes inferiores ordines dare cuiuslibet Christiano, licet peccent dans & recipies modo in debito: sicut dicit, quod episcopatus sit ordo, & a beato Dionysio dicitur ordo. Hucusque Vbertinus. Cuius uerbis concordat cancellarius libro de Ecclesiastica potestate dicens: Episcopatus est potestas hierarchica supra sacerdotium: sed quia nil addit potestatis supra corpus Christi uerum. Propterea dicunt theologo quod proprie non sit ordo, sed bene noua potestas: Vnde & Bonauentura super quartum Sententiarum distinctione 24. fatetur, quod nec episcopatus neque Papatus dicitur ultra sacerdotium nisi plenitudinem aliquam uel dignitatem in ordine & ordinem nullum addit. Denique Thomas super quartum distinctione 9. scribit: Aliqua potestas habet rationem characteris. Et sequenti ibidem distinctione affirmat: Omnis potestas quae datur cum aliqua consecratione nullo casu contingenti potest tolli: sic nec ipsa consecratio annullari: Vnde cum episcopalis potestas cum aliqua consecratione detur, oportet quod perpetuo maneat quantumcumque aliquis peccet uel ab episcopatu praescindatur. Nam si episcopus in haeresim lapsus reconcilietur, non iterum consecratur. Hinc episcopi quamuis haeretici praescisi & degradati, possunt ordinem conferre, ita quod potestatem retinent & consecrant ac ordinant, quamuis grauiter peccent haec agendo.

Articulus XVIII. An summus pontifex possit libere papatum renuntiare ac cedere.

Tantum

Ordines faceris, septem.

Episcopatus est potestas hierarchica supra sacerdotium.

Tantum est praecedenti articulo de spirituali matrimonio, quod est inter episcopos & particulares ecclesias, & inter summum pontificem ac uniuersalem ecclesiam, quod uinculum eius sit fortius uinculo matrimonij carnalis, quod uinculum istud inter Papam & ecclesiam solo dei iudicio sit soluendum, nisi Papa per mortem uel haeresim ab ecclesia praescindatur. Item quod papa secundum quosdam renuntiare non possit: sed in Constantiensi concilio est aliter determinatum, imo si modo quisita assereret, multum sequerentur absurda. Itaque aduertendum, quia ut in libro de Aueribilitate Papae ab ecclesia Cancellarius refert: Post renuntiationem Caelestini Papae aliquando in ecclesia dubitatio fuit an hoc licet: Primo propter uotum quod se Papa obligat ad ecclesiam. Secundo propter spirituale desponsationem & matrimonium inter Papam & ecclesiam. Tertio, quoniam Papa iure diuino in hoc constitutus est gradu. scilicet in papatu. Occasione cuius dubitationis facta est decretalis determinans hoc licere, & rationes istae soluumt, quia uotum non obligat dum uergit in detrimentum salutis uel in exitum deterioerem. Rursum in spirituali matrimonio non est sacramentum, ex quo confurgit indissolubilitas nexu matrimonialis. Papa quoque non est sponsus ecclesiae principalis, sed uicarius: & quis eius officium sit diuinum, & sola diuina auctoritate primitus institutum, tamen propter humanam designationem seu electionem nunc instituitur Papa. Hinc denuo cancellarius ait: Dicamus probabiliter, quod sicut humana electio dat ius & titulum ad dignitatem papalem: sic per humanam destitutionem perdit electio & habens. Denique, ut scribit Petrus de Alliaco: Clemens Papa qui Caelestinum canonizauit, cessionem illius laudauit. In libro denuo de numero schismatum Cancellarius scribit, quod Leo papa nonus, dubitans an sua electio esset bona, renuntiauit papatu: tandem Cardinales uidentes ipsius bonitatem, relegerunt eum. Idemque contigit Honorio secundo natione Bononiensi. Insuper in legenda sacratissimae undecim milium uirginum, praesertim in relatione sanctae Elizabethae legitur, quemadmodum sanctus Cyriacus papa domino reuelante & admonente papatum reliquit reclamantibus Cardinalibus.

Articulus XIX. De eminentia & praesidentia summi pontificis, & an possit iudicari ab homine secundum Hugonem de sancto Victore, & Alexandrum de Hales.

Magnus ille theologus ac solidissimus doctor Alexander de Hales super tertium Sententiarum, quaestione qua quaeritur, an domino Papae soluenda sint decimae decimarum, inter caetera scribit, quod & alibi saepe asserit, puta quod summus pontifex noster toti Christianitati praesit & prouidet. Insuper, quia omnia bona ecclesiae sua sunt, & accipit inde quantum uult: unde non oportet sibi fieri haeraxationem, ut scilicet solum recipiat decimam decimarum: si uero sit necessitas ecclesiae, & petat has decimas, uidetur quibusdam quod eis soluenda sint. Praeterea quaestione nona sciscitatur, utrum habentes spirituales potestatem possint occidere, inter plurima dicitur Ecclesia ordinat seculari potestatem, ut Papa imperatorem, tradiditque auctoritatem ad suum officium: Verum est enim quod imperator recipit suam auctoritatem a Papa ad puniendum maleficos: executionem autem suae potestatis sumit a lege. Vnde a deo per Papam recipit auctoritatem usus ministerij iustitiae. Hinc Augustinus in quaestionibus Leuitici asserit: Cum homo iuste occidit, lex occidit, non in homine iudex. Hinc Hugo de sancto Victore libro de sacramentis testatur: Spirituales potestas terrenam instituire habet ut sit, & iudicare si bona non fuerit: Potestas etenim secularis spirituali potestati subijcitur, ut imperator summus pontifex: quantum uita spiritualis dignior est quam terrena, & spiritus quam corpus, tantum spiritualis potestas seculari honore ac dignitate praecedat, nam & secularia ad spiritualia ordinantur. Praeterea Alexander super quartum quaestione uigesima sexta inquit, An suprema potestas spiritualis quae est summi pontificis, possit habere aliquam humanam potestatem, quae ipsam diiudicet. Ad huius quaestionis utramque partem hic doctor uarios auctores adducit, quos quia in primo induxi opusculo, nunc omitto. Deinde responsione concludit: Itaque summus pontifex non habet ab aliquo quam a deo iudicari, ipseque pontifex iudex est ordinarius singulorum, & nullus est qui iudicet eum nisi deus. Ad quod probandum Alexander allegat Hugonem libro de Sacramentis secunda parte dicens: Potestas summi pontificis a deo primum est instituta: & cum detur, a solo deo iudicari potest, sicut ad Corinthios scribitur: Spirituali homo omnia iudicat, & ipse

Oia bona ecclesiae sunt Papae.

Imperator recipit auctoritatem suam a Papa.

22. q. 9. c. homicidas. & c. si homicidium

De maioritate & obedientia solite.

2. q. 3. ca. alio. c. ecc. nec d. 40. d. c. n. Pa. pa

9. q. 3. c. aliorum
& c. neme.
2. q. 7. c. Paul.

à nemine iudicatur. Porro ad argumenta quibus probatur, summum pontificem posse ab homine iudicari, eo quod Petrus apostolus à Paulo sit reprehensus, & quidam summi pontifices exposuerunt se iudicio hominum, doctor iste respondet, quod illa dicuntur facta ad humilitatis exemplum, non iuris necessitate. Ideo glossa faretur, quod Petrus pietate humilis accepit, quod à Paulo humiliter libertate charitatis fiebat, atque ita exemplum posteris tribuit, ut non de dignitate maiores, ubi forte tramitem recti reliquerint, à posterioribus corrigi. Ista ex præfatio scribimus doctore, non quia nunc sic profus tenendum est, præsertim propter generalis concilii Constantiensis ad oppositum determinationem, cuius auctoritas maior est quam cuiuscunque doctoris catholici, sed ut pateat cum quam ineffabili reuerentia, pietate & longanimitate occurrendum sit summo pontifici, tanquam ipsimet Christo, & ne qui sint nimis proclives ad practicandum de eius depositione: itemque, cum quanto conatu captanda sit beneuolentia eius in celebratione concilii, & quid in ipso emendandum occurrat, quod ut clarius innotescat, quædam adijcio quæ primis in opusculis (ut arbitrator) non sunt dicta, quæ super tertium Alexander inducit. Siquidem quaestione qua quaerit, An inferior possit iudicare superiorem, sic arguit super illud in psalmo, Tibi soli peccauit. Loquitur glossa: Rex omnium superior est, ideo à solo deo est iudicandus, nec habet hominem qui facta eius diiudicet, nec est ab homine puniendus, si quis autem de populo peccauerit, deo peccauerit & regi. Insuper, super illud ad Timotheum, Senioreme increpaueris, ait glossa: Senioreme ætate uel dignitate. Rursus super illud primi Regum præscidit David chlamydem Saul, scribit Gregorius: facta præpositi à subditis gladio oris ferienda non sunt, quantumcunque reprehensibilia uideantur. Ad hanc quaestionem ita respondenti iudicare accipitur proprie & item improprie: proprie enim accipitur prout procedit ex autoritate superiori in examinandis factis, & arguendis ac puniendis, sicque superiorum est respectu inferiorum, & non e contra: Alio modo iudicare accipitur communiter, extenso uocabulo ad arguere & corripere atque monere: & arguere, proprie est superiorum respectu inferiorum: corripere, est respectu parium: Monere, est inferiorum respectu superiorum. Itaque iudicare ex charitate extenso uocabulo in monendo, bonorum est subditorum respectu prælatorum malorum, similiter increpatione quæ est ex charitate, inferior potest increpare senioreme. Quamuis autem rex uel imperator in suo ordine non habet superiorem, spirituali tamen potestate subijcitur. Porro ad id quod de chlamydis præfatione adductum est, respondendum, quod per chlamydem regis potestas regni intelligitur seu regia, quam præscidit qui prælatum suum sententia damnationis ferit, quod nulli subditorum licet, propter quod ait Gregorius: facta præpositi à subditis gladio oris ferienda non sunt: ubi per gladium oris intelligitur sententia damnationis. Præterea quod Paulus reprehendit Petrum, ideo fuit, quoniam Petrus gentes conuersas suo fecit exemplo iudicare, & ab euangelij ueritate discedere. Pari autem modo reprehendendus est, qui in se à fide exorbitat, & qui alios uerbo aut exemplo deuiat. Hoc ergo exemplo probantur prælati à subditis non arguendi, si à fide non exorbitauerint aut alios fecerint exorbitare. Si autem obijciatur, quod Iudæi conuersi Petrum arguebant, quia ad cornelium introisser, dicendo secundum Gregorium, quod Petrus potestatem regendi accepit, & tamen apostolorum primus querimoniam contra se factam non ex potestate officij, qua potuit dici, oues pastorem suum non reprehendant, sed autoritate diuinæ uirtutis, qua gentiles acceperunt spiritum sanctum, respondit. Ex his constat quanta reuerentia etiam malo debeat prælato. Vnde secundum Alexandrum, per asinam quæ Balaam representat, intelliguntur subditi: per Balaam, mali prælati. Non tamen per hoc probantur prælati à subditis arguendi, sed subditis datur forma humiliter renitendi de prælati, si eos forte ad malum cogere uelint. Præterea quaestione uigesima octaua super tertium Sententiarum, ubi quaerit hic doctor, An subditi possint accusare prælatos, sic arguit, quod non: Quia beatus Fabianus Papa secunda quaestione septima dicit, qualis damnatio imminet his, qui in patres peccant, diuina scriptura ostendit: Si enim Cham qui non operuit pudenda patris, maledictus est, multo ampliori damnatione sunt digni, qui patribus legatione fungentibus contumeliam inferunt. Si dicatur, quod istud intelligat de falsa impositione, quæ canon beati Anacleti Papæ eadem quaestione de dissertuit: Sententia Cham filij Noe damnatur, quæ præpositorum uel doctorum suorum culpam produunt. Sed & beatus Severinus in eadem sic ait: Maioribus quibusdam numero: accusationibus non imperatur. Denuo sanctus Anacletus arguit exemplo dñi, quod sacerdotes, i. episcopi à deo sunt iudicandi, à fidelibus autem portandi, ipso domino dante

Reuerentia debet exhiberi Papæ ut ipsi Christo

V. r. inferior possit iudicare super o. em. 1. Timo. 5.

1. Reg. 24

Judicare dupliciter capit

Gregorius

AA. 110.

1. q. 5. ca. 07.

1. q. 7. c. flaur. & oues & c. qualis.

exemplum, qui per seipsum ementes & uidentes eiecit de templo. Iterum ait Anacletus: Nullus (ut reor) inuenitur inter nos, qui uelit seruum suum ab aliquo quæ se iudicari: & si pre sumptum fuerit, indigne irascitur. Amplius, beatus Telephorus Papa 6. quaestio, prima testatur: Dei ordinationem accusant, qui eos qui ab ipso constituuntur sacerdotes, accusant. Canon quoque beati Pij ait ibidem: Oues pastorem suum non reprehendant: plebs suam episcopum non accuset, nec uulgus arguat eum: quia non est discipulus super magistrum. David quoque percussit cor suum, eo quod præscidit chlamydem Saul. Ex quibus uidetur, quod subditi suos non possint accusare prælatos, etiam si boni sint subditi, & prælati sint mali. In oppositum uero arguitur, quoniam teste Gregorio, Sicut laudabile & discretum est reuerentiam & honoris exhibere prioribus, ita rectitudinis & dei timoris est, si qua in eis indigent correctione, nulla dissimulatione postponere, ne totum (quod absit) corpus morbus inuadat, si tamē fuerit curatus in capite. Rursus ait Gregorius: Verba illa Apostoli, Senioreme ne increpaueris, seruanda sunt, quando culpa senioris ad interitum non trahit corda minorum: Vbi autem senior suo exemplo ad interitum trahit, ibi discreta increpatione est feriendus. Insuper, Gelasius Papa 2. quaestio. 7. quibusdam subditis scribit: Si quid damni in ecclesia pontificis uestrum uideritis admittere, mox auribus nostris reuelate, ut si quid fieri debeat, censeamus. Gregorius quoque in eodem approbat, quod quidam episcopus inter alia mala corporali crimine lapsus, à suis clericis accusatus atque conuictus se de depositus est. Ad hæc Alexander respondet, dicendo secundum quosdam, quod si subditi criminosi & isti prohibentur accusare prælatos, & sunt subditi boni qui in de non prohibentur. Vnde dicit Augustinus: Præsumunt prælati non debere reprehendi uel accusari pro eo quod canones passim non constituunt eos accusandos: quod tamē negat criminosi, cum de reprehendendo ueritas ipsa constituat: Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo. Sed potest apponi, quoniam canones determinant casum in quo pastores sint à subditis accusandi: ergo in nullo alio poterunt accusari. Casus autem est, cum à fide exorbitant. Vnde beatus Eusebius Papa 2. quaestio. 7. Quæ quæ pastori commissæ sunt, nequeunt reprehendere, nec eum possunt ullatenus accusare, nisi exorbitauerit à fide. Dicendum, quod est accusatio facta ex affectu charitatis fraternæ, & est accusatio ex malignitatis affectu. Rursus, est accusatio facta à criminosi, & est accusatio facta à bonis. Dicitur ergo quod affectu charitatis à bonis licita est accusatio prælatorum. Ad id ergo quod de David obijciatur, respondendum quod in hoc datur forma non accusandi prælatum de crimine, quod ab uno solo scitur, quod designat per hoc quod David in abscondito chlamydem præscidit. Ad ultimū quod contra distinctionem Anselmi uel Augustini obijciatur, respondendum quod canon Eusebij de criminosi atque infamibus intelligitur, quoniam tales oues pastorem suum accusare non possunt, nisi à fide exorbitauerit: tanta est enim illius criminis labe, quod ad eius accusationem seruus contra dominum, & quilibet etiam contra quemlibet admittitur.

Articulus XX. De plenitudine potestatis & præfidentia summi pontificis super uniuersalem ecclesiam ex dictis reuerendi patris domini lacobi de Voragine archiepiscopi Ianuensis.

Octor iste clarissimus qui ad communem utilitatem ecclesie multa describit, in quodam sermone, & item in legenda de cathedra S. Petri, sic ait: Triplex est cathedra: prima regalis, de qua secundo Regum habetur: sedens in cathedra, scilicet David: secunda est sacerdotalis, de qua primo Regum, Heli sacerdote se sedente super sellam: tertia magistratilis de qua apud Matthæum legitur: Super cathedram Moysi sederunt scribæ & pharisæi. Beatus ergo Petrus sedit in cathedra reguli, quoniam princeps fuit omnium regum, tanquam totius mundi prælatus & præful. Hinc Roma & etiam ratione apostolicæ sedis quæ ibi est caput & domina mundi uocatur, sed itaque in cathedra magistratili, quoniam doctor fuit omnium Christianorum. Hinc Honorius Papa tertius ait: Iuxta prophetam uerbum constitutus sum super gentes & regna, grandissimum honoris fastigium assecuti. Hinc uerum scribit præfatus doctor, Petrus præ cæteris apostolis dignior fuit autoritate, quoniam princeps fuit illorum, officiumque prælationis super uniuersam ecclesiam habuit. Et sicut Petrus fuit princeps & prælatus totius ecclesie, quæ diffusa est in tribus partibus mundi, scilicet Africa, Asia & Europa, ita ecclesia ter in anno celebrat festum de ipso. Præterea præter hæc triplicem cathedram potest & quarta assignari, uidelicet cathedra iudicialis, de qua sanctus Iob loquitur: In platea cathedram ponebāt mihi. In qua etiam sedit Petrus, quia secundum doctorem prædictū, ad ipsum spectabat iudicium omnium

Iohan. 2.

6. q. 1. c. sacerdot.

2. q. 7. c. oues 1. Reg. 24.

Gregorius

1. Timo 5

2. q. 7. c. qua. Propet.

2. q. 7. c. oues

Accusatio duplex.

1. Reg. 24.

In cā fideliter uos contra dominū admittitur 2. q. 7. c. oues.

2. Reg. 23

Matt. 23.

Iob. 29.

Mat. 16

causarum seu omne iudicium, ut puta ciuile, ecclesiasticum & medium. Postremo in Sermonem de gloriosissimo archiepiscopo Petro differuit: Christus dixit ad Petrum: Tu es Petrus, & super hanc petram edificabo ecclesiam meam, cuius ecclesie caput est Petrus: & sicut a Christo dicitur Christianus, ita a petra per quam intelligitur Christus, dicitur esse Petrus, id est firmus. Vnde dominus dicendo ad eum, Tu es Petrus, ostendit Petrum esse fundatum super petram preflatam pre alijs apostolis in pluribus prerogatiuis: Primo in fidei firmitate, in qua tantum fuit solidatus, quod alios apostolos confirmat in fide Christi, sibi dicente: Confirma fratres tuos. Secundo in officij sublimitate, quoniam Christus fecit eum pastorem ouium suarum, singulariter dicens ad eum, Pasce oues meas: deditque ei iurisdictionem plenariam, dans ei plenam potestatem & super celum cum dixit: Tibi dabo clauis regni coelorum: & super mundum, dicens: Quodcumque ligaueris super terram &c. & super in firmum, cum ait: Porta inferi non praualebunt aduersus eam. Porro quod in precedenti articulo dixit Alexander de Hales: Omnia bona ecclesie esse papae, & quod capiat inde quod uult. Et quod nunc dictum est, Petrum sedisse in cathedra regali tanquam principem omnium regum in terra, infra clarius exprimitur quomodo sint intelligenda.

Ibidem

Articulus XXI. De potestate & praelatione domini papae super uniuersam ecclesiam militantem, ex dictis sanctorum patrum & excellentissimorum doctorum, Hieronymi, Ambrosij, Gregorij & Isidori: quorum dictis concordant uerba Origenis & beatissimorum patriarcharum Cyrilli Alexandrini, & Cyrilli Ierosolymitani atque Chryostomi.

Mar. 14

Super illud Marcij Demonstrabit uobis cenaculum grande: Ecclesia magna est, in qua narratur nomen domini, strata uarietate, in qua paratur domino pascha. Dominus huius domus Petrus apostolus est, cui dominus domum suam tradidit, ut sit una fides sub uno pastore. Ex his aureis gloriosissimi Hieronymi uerbis eliciuntur & concluduntur: Primo, quod illud cenaculum grande in qua Christus cenam ultimam fecit, magna seu uniuersalis ecclesia designatur, in qua euangelica doctrina per totum seculum predicatur, iuxta illud psalmi: Confitebor tibi in ecclesia magna, que strata est uarietate uirtutum & linguarum, id est diuersis ornata uirtutibus, & populis multis Christo credentibus, prout Daniel ait: Omnes populi, tribus, & linguarum seruient ei in qua domino pascha paratur, quoniam Christus agnus paschalis in ipsa quotidie deo patri offertur. Huius denique domus, putama gna seu uniuersalis ecclesie dominus est Petrus apostolus, id est quicumque eius successor legitimus, qui toti militanti ecclesie presidet, cui dominus domum, id est ecclesiam suam tradidit, id est regendam commisit, dicens: Pasce oues meas, ut sit una fides cum totorum fidelium sub uno pastore, qui est plenus, summus ac generalis Christi uicarius, id est papa, constitat ergo quod magna & uniuersali ecclesie presideat papa secundum Hieronymum: & quod pontifex summus ab Hieronymo dominus ecclesie appellatur: Quod item ipse papa sit unitate fidei in tota ecclesia conseruare: propter quod oportet eum sic presesse ecclesie, ut possit hoc adimplere, uidelicet ut possit toti ecclesie legem condere, ad quam omnes tam coniunctim quam diuisim teneantur quoniam taliter ad unam fidem omnes sunt obligati. Preterea S. Ambrosius tractans illud Christi ad Petrum, Pasce oues meas, affirmat: Petrus a Christo omnibus antefert, hoc est, uniuersis presicit, ipsumque Petrum reliquit Christus sue charitatis uicarium, ut scilicet post Christum ea dilectione presset ac prouideret ecclesie, qua Christus hoc fecit. Alia quoque de hoc scribit Ambrosius, que quae prehabita reor, omitto. At uero S. Gregorius 26. Moralium super illud Iob: Deus potentes non abnegat, cum et ipse sit potes, ait: Discretionem plenius noscimus, si potestatis ecclesiasticae exemplum honoramus: Petrus namque autore deo ecclesie tenens primatum, a cornelio immoderate honorari recusauit, & tamen se summum intra ecclesiam demonstrauit, dum Ananiam & Zaphiram culpam redarguit, quanta potentia super ceteros excreuisset ostendens, iusque potestatis sue aperiens. Ecce his uerbis testatur Gregorius, Petrum primatum ecclesie tenuisse: nec dubium quod de uniuersali loquitur ecclesia, de qua quasi per omnes libros Moralium loquitur. Verum quidam faciunt uim de hoc, quod ait Petrum fuisse summum intra ecclesiam, non supra eam: quod quod nullius sit ponderis, constat ex eo quod Gregorius in Moralibus & alibi saepe uocat Petrum summum ac primum pastorem ecclesie: talis autem pastor est super gregem sibi commissum, sicut in euangelio loquitur Christus: Quis putas est fidelis seruus & prudens quem constituit dominus supfamiliam suam? Atque in psalmo: constitues eos principes super omnem terram. Papa ergo & supra ecclesiam est, quoniam toti Christianitatis residuo, quod citra ipsum est, presidet, & intra ecclesiam

Psal. 134

Iohan. 21

Ambrosius

Iob. 28

Actu. 10

Gregorius

cum sit caput, principaleque membrum ecclesie: unus utique de ecclesia, sumendo ecclesiam in contrahente pro ouili & pastore. Adhuc autem Isidorus libro de uiris illustribus loquitur: Simon Petrus in Christo ecclesie firmamentum est, Cephass (id est Petrus) sic uocatus, corporis Christi. Mystici, quod est uniuersalis ecclesia, principatus & caput est, quoniam iuxta Mattheum primum eligitur: nec immerito, quoniam apostolus est princeps, & primus cofessor filij dei, pastor humani gregis, petra ecclesie, clauicularius regni. Praeinductis concordat, quod super Ieremiam loquitur Origenes: Qui toti ecclesie presert, & totius ecclesie apicem tenet, pro omni ecclesia redditurus est ratione. Insuper super illud Geneseos, Non deficiet princeps de Iuda, testatur: Non deficiet princeps ecclesie usque in finem mundi: & circa eadem uerba tangit, quod sicut in populo Israel fuit unus totius illius populi princeps, sic in populo Christiano unus est qui presidet cunctis, scilicet Papa. Refert quoque in epistolarum suo Hieronymus, quod Origenes misit epistolam Romano pontifici sui temporis, in qua poenitentiam egit quod absurda quaedam scripsisset, quo patet, quod Origenes recognouit Romanum pontificem esse omnium praelatorum hierarcham, ad quem precipue pertinet fidei errores corrigere. Denique sicut in Summa contra errores Graecorum Thomas allegat, Cyrillus Ierosolymitanus patriarcha in persona Christi ait ad Petrum: Tu cum sine, & ego sine fine cum omnibus quibus loco cui ponam, sacramento & autoritate plene & perfecte ero. Et hoc est quod Cyrillus Alexandrinus archiepiscopus (ut sepius allegatum est) cofestatur, quod Christus soli Petro sua autoritate plenarie cofulit, quod ipse apostolus Petrus ubique loco Christi habuerit, de cuius Cyrilli testimonijs satis praehabitu est, quibus nunc addo quod in libro Thesaurorum affirmat: Sicut Christus accepit ducatum & sceptrum ecclesie gentium ex Israel, egrediens super omnem principatum & potestatem & super omne quodcumque est, ut ei genua cuncta curuent, plenissimam potestatem sic Petro & successoribus eius plenissime cofisit, uidelicet ducatum & potestatem. Chryostomus quoque in persona Christi loquitur ad Petrum: Ter te in qua interrogo an me diligis, quoniam ter me tepidus timidusque negasti: nunc autem reductus, ne credam te fratres gratiam & potestatem clauium amisisse, quoniam amas me, coram ipsis tibi iam cofirmo quod meum est plenum. Et iterum presatus beatissimus Cyrillus ait, quod pedes Christi humanitas eius & homo ipse, cui tota trinitas plenissima dedit potestatem, quam humanitate unarium personarum assumpsit, & in unitate transiit ad patrem & super omnem principatum & potestatem, ut adoret eum omnes angeli dei, quod totum dimisit per sacramentum & potestatem Petro & ecclesie eius. Postremo Chryostomus super Actus apostolorum, ait: Petrus est uertex sanctissimus ueri & apostolici chori. Et super Mattheum differuit: Filius patris & suam potestatem Petro uniuersaliter dedit ubique terrarum, hominibusque mortali omnium quae in caelos sunt dedit autoritatem, dando ei clauis ad hoc, ut ecclesiam ubique terrarum amplificet. Rursus super Actus apostolorum fatetur: Petrus a filio super omnia quae filij sunt, potestatem accepit, non sicut Moyses in una gente, sed in uniuerso orbe.

Gen. 49

Hieronymus

Chryostomus

Matth. 16

Articulus XXII. De praesidentia papae super totam & uniuersalem ecclesiam, ex dictis catholicis diuersorum doctorum.

Quaeris nunc introducenda, magna ex parte sint in prioribus tractatibus sententialem introdunda, tamen ut aduersarij ueritatis ueridicorum multitudinem testium obruant, quaedam de ipsis & pauca de multis commemorabo. Et primo occurrit, quod quaedam deuotissimum doctorum, Hieronymus de Praga, in tractatu suo contra Hussitas detestabilissimos hereticos scribit, dicens: B. Petrus de petra ecclesie, quoniam primus in nationibus posuit fidei fundamenta, ut tanquam saxum immobile totius ecclesie cofraget molerem. Ita habet in Canone distincti. 5. ca. Fidelior. Vnde S. Marcellinus Papa sic ait: Rogamus uos fratres, ut non alium doceatis quam quod a B. Petro & reliquis eius successoribus accepistis. Ipse enim est caput ecclesie, cui dicitur: Tu es Petrus, quod interpretatur Cephass, id est caput. & habetur in decreto 24. quae. 1. prima. ca. Rogamus uos fratres. Ex quibus uerbis contra articulum Bohemorum concludo: Iustum est ut tota ecclesia catholica seu uniuersalis ab uno regatur capite & principe sacerdotum, scilicet Papa. Ipsa quoque Romana ecclesia sit regina, mater & domina omnium saluandorum. Hanc conclusionem catholicam probat doctor eloquentissimus Casiodorus episcopus suarum libro 7. in hac uerba: Omnia sine capite sunt confusa: & dum unusquisque secundum uoluntatem cogitat uiuere, regulam agnoscitur amittere disciplinam: ergo utile est semper unum praesesse, cui reliqui debeant obedire: quia si aliorum uoluntas uaga relinquitur, amica culpa confusio generatur. Hec Casiodorus. Sanctus quoque Hieronymus idem confirmat in epistola ad Rusticum monachum, & habetur in Decreto VII. quae. 1. 1. p. 1.

50 dist. c. Fidelior.

24. q. 1. c. Rogamus.

Romana ecclesia mater omnium saluandorum.

Hieronymus

vii. questio
ne prima. c.
In opibus

ma, capitulo In opibus, ubi sic ait: Apes unum habent principem, & grues unam sequuntur ordine literarum: imperator unus, & princeps prouinciae unus. Roma etiā condita duos reges simul habere nō potuit, & fratricidio dedicatur. Vnus gubernator in nauī, & unus paterfamilias in domo: ergo & unus summus pontifex in ecclesia Christi. Et ratio est, quā ex regali institutione nullus populus, nulla uniuersitas aliter durat, cum sine rectore regi non possit. Deniq; Aristoteles quāuis paganus idem sentit, dicendo: Pluralitas principum mala, unus ergo princeps. Hucusq; ex præallegato doctore. Cui concordat Alexander de Hales sup̄ tertium Sententiarū, affirmans: Omnis ordo qui quātum ad gradū principatus in irrationabilibus commendatur, est ordo secundum instinctum naturae & secundum rationis dictamen, sed in apibus commendatur pluralitas principatus, atq; in gruib; unitas ducatus, ergo de instinctu naturae & dictamine rationis est unitas ducatus ac principatus. Ideo in eodem gradu esse non possunt duo duces aut principes non subalternati, uidelicet duo summi pontifices, aut duo imperatores. Vnde in Lege institutus fuit unus summus sacerdos, & unus rex, sicq; tota Christiani populi multitudo uno summo rectore, qui dicitur Papa, est gubernanda. Præterea Clemens Papa in canonizatione sancti Petri confessoris olim Coelestini Papae quāti, sic ait: Dispensatione prouida sanctus uir Petrus, ad summum pontificatus apicem est prouectus. At uero beatus hic uir miræ simplicitatis & in spectantibus ad regimen uniuersalis ecclesiae in expertus, honori Papatus cessit, ne ob prædicta ex suo regimine quocunq; periculum uniuersali ecclesiae proueneret. Ex his pater, q̄ Papae sit uniuersalē ecclesiam regere, & q̄ sit pastor, rector & caput ipsius. Amplius, Petrus de Alliaco, qui præfati Petri confessoris uitam tam eleganter q̄ deuote conscripsit, in prologo illius Legendae testatur: Venerabiliū fratrum precibus inclinatus, timens & trepidus scribere præsumo. Quis de q̄? Sane Petrus de Petro, episcopus de episcopo, sed paruus de maximo, infimus de summo, imō de toti Christianae ecclesiae olim sanctissimo præfule Coelestino. Postea de huius Confessoris incarceratione loquens, fatetur: Bonifacius ille tanquam alter Herodes Petrum seruabat in carcere, qui Petrus nuper custos erat & pastor totius Christiani ouilis. Cui uerbo concordat, quod in sermone de ascensione Leo Papa differuit: In his diebus Petro apostolo dominici ouilis cura committitur. Proinde apparatus Iohannis Cardinalis super Decretalem Bonifacii octauī, quae incipit, Antiqua habet fida relatio, scribit: Ad hoc q̄ indulgentiae ualeant, quatuor principaliter requiruntur, & quantum in proposito ratione materiae potest addi. Requiritur enim autoritas in conferre, idoneitas in recipiēte, pietas in fide, utilitas in opere: & quantum quod addi potest, congruitas in tempore. Primo requiritur autoritas in conferente, quae principaliter residet in summo pontifice. Sicut enim in corpore naturali unicū est caput, in quo positi sunt omnes sensus, sic in corpore mystico quod est tota & uniuersalis ecclesia, est unum caput quod summus est pontifex, habens plenitudinem. Hoc enim esse sic uoluit ordinatio diuina, uoluit nanq; ut ecclesia militans representaret triumphantem, tanquam exemplata & formata instar ecclesiae triumphantis, in qua omnibus præfidet unus. Huic concordās quidam doctor, effatur: Petrus apostolus summi pontificatus totius ecclesiae regimen à Christo sibi collatum suscepit, & princeps, magister ac pastor ecclesiae factus est. Hinc quidam præcipui expositores symboli apostolorū, circa illud, Credo in deum, conscribunt: Deus, ut nomen sonat, gubernator est, dispositio aut rerum humanarum melius fit per unum, q̄ per multos, quoniam multitudo præfidentū sæpe in subditis dissensionem in ducit. Hinc corpori hominis ut bene regatur, anima una infunditur: partesq; corporis ut bene in suis actibus regulentur, per unum caput seu cor regulantur. Familia quoq; melius regitur per unum quam per duos: similiter nauis & ciuitas, regnum & mūdus: similiter in ecclesiastico regimine cernimus, quoniam toti ecclesiae unus pontifex summus præponitur. Ideo dicit Thomas: Dispositio illa rerum humanarū est optima, in qua toti multitudini præficitur unus. Præterea quidam expositores, doctores & sermocinatores mystice interpretātes illud Genesios, Tu eris sup̄ domum meā, & ad tui oris impium cūctus populus obediet, exponunt ista de beatissimo Petro, dicentes: Per domum istam designatur ecclesia, quae est magna, quia ab oriente usq; in occidentem, ab aquilone in meridiem dilatatur, cuius imperium est regimen totius seu uniuersalis ecclesiae, cui prælatus est Petrus tanquam rector ipsius, quando à Christo consecratus & spiritali unctione unctus est in summum pontificem. Huius domus est duplex potestas, uidelicet ecclesiastica & secularis: & utriusq; potestatis apicem tenet pontifex summus, cuius impium debet reuereri, timeri ac diligere, cum

Alexander de
Hales.

Quod indulgentiae ualent, requiruntur quinq;

Thomas.

Gene. 41.

ctusq; populus Christianus ei obedire tenetur. Christus enim curā ecclesiae gñaliter Petro commisit, & cathedrā p̄tatis ei sup̄ alios apostolos dedit. Hinc (sicut in Legenda sancti Alexij scribitur) Arcadius & Honorius imperatores de astate summo p̄tifice afferbant: Hic curā gerit uniuersalem regiminis pastoralis. Vnde & Vbertinus sup̄ illud Iohannis, Intuens Iesus Petrum, in p̄sona Christi ait ad illū: Totius mundi prælatus eris, & totum mundum post me in fide firmabis. Hinc Sixtus ad senatū populūq; Romanū dixerunt: Fratres, conuenit gaudere in dño, q̄ sup̄erna clementia urbem hanc caput & fundamentū Christianae religionis effecit, & in ea primatū totius ecclesiae collocauit. Deniq; in practica magistri Laurentij docet talis forma scribendi summo pontifici: Sanctissimo in Christo patri domino N. diuina prouidentia sacrosanctae Romanae uniuersalis ecclesiae summo p̄ticipi, Romanorum imperator & semper Augustus: uestre apostolicæ sedis, quā orbi dñs p̄posuit uniuerso, supplicamus cum reuerentia subiectiua. Postremo, summi pontifices in quibusdam literis suis cōmuniter uocant se catholicæ ecclesiae episcopos. In Collecta quoq; de sancto Urbano cantatur: Deus qui Urbani uniuersali ecclesiae præfecisti, & per eum eandem ecclesiam reformasti. In Legenda quoq; Bonifacii episcopi sociorū eius, S. Gregorius appellatur præsul uniuersalis, per quod euacuatur argumentū uolentium persuadere, q̄ Papanō p̄fir uniuersali ecclesiae nisi diuini, eo q̄ Gregorius noluerit uniuersalis papa uocari, sed de hoc in fine I. opusculi dictum est plenius.

Articulus XXIII. De prælatione & autoritate pari super alios apostolos.

Quia de hac re introducta sunt plurima, tñ quia adhuc aliqui dicere audent, q̄ oēs apl̄ pares fuerūt in autoritate, p̄tate & iurisdictione, & capita ecclesie eque principalia, ita q̄ cæteris apl̄s Petrus non p̄fuit, contra quē errorē in II. libello specialiter disputatū recordeo, nūc tñ ad ueritatis declarationē aliqua reor addēda. Ad q̄d Petrus de Alliaco allegat Augustinū dicentē: Solus Petrus inter ap̄los primatū gerebat, siquidē libro cōtra Donatistas II. loquitur Augustinus: In Petro ap̄lo primatus apostolorū tam excellenti gr̄a præminet, sed & quarto libro contra eosdem testatur: Petrus tantum apostolatus meruit principatū. Septimo quoq; libro aduersus illos fatetur: Petrus in primatu apostolorum, martyriū est gloria coronatus. Insuper, in legenda Barlaam & Iosaphat, quam Damascenus conscripsit, Petrus uocatur princeps apostolorum. Similiter in legenda sancti Eucharij primi Treuerēsis episcopi. Hinc super tertium Sententiarū Alexander de Hales affirmat: Id q̄d ait Hieronymus, q̄ Paulus Petri non reprehendisset, nisi se nō imparē cognouisset, intelligendū nō est de paritate quae est in officio ecclesiasticae dignitatis, qm̄ quantū ad dignitatē prælationis, Petrus inter apostolos nō habuit parem. Hinc teste Chryostomo, Petrus fuit sanctissimus uertex ueri & apostolici chori. Vnde in historia de assumptione beati uirginis scribit, Iohannē dixisse ad Petri: Dñs nobis p̄stituit, & suarū ouīū pastore ac principē ordinauit. Sed forsā q̄s dicit historiā illā esse apocrypham, fateor cum Hieronymo, q̄ quantū ad aliqua extet apocrypha, sed non tota, præfertim cū sanctus Cosmas, Damascenus & alij uiri clarissimi plura inde fide digna conscripserint. In ep̄la quoq; electionis discipuli S. Iohānis episcopi sardienis, quem Hieronymus inter uiros illustres cōnumerat, asserens illū multa scripsisse opuscula, sic habet: Petrus ad monuit Paulū, ut ipse p̄oraret, qui r̄ndit: Tuū est illud officii inchoare, maxime cū sis columna luminis, electus à dño, & præcedas nos oēs in apl̄atu. quo dicto, oēs qui aderāt, uehemētē gauisi legūtur. In eadē quoq; ep̄la Iohānes ait ad Petri: Meruisti nos oēs merito fidei in apl̄atu p̄cedere, sed & S. Dionysius 4. cap. de diuinis noibus scribit: Aderat autē & Petrus summa & prouectissima theologorū summitas. Præterea uir magnae illuminationis Iohannes Ruyfbroick in libro suo de tabernaculo Moyfi, tractans illud Christi ad Petrum, Diligis me plus his: ait: Tunc factus est princeps & primas super cæteros apostolos & sup̄ totū mundū. Sed objici potest, q̄ nō solū Petrus singulariter, imō Petrus & Paulus pluraliter aliquādo principes apostolorū uocantur: ex quo tñ non sequitur quōd Paulus alijs apostolis sit p̄latus: ergo nec Petrus. Rursus, in Passionali sanctoꝝ habet, q̄ Petrus aliquādo legitur minor Paulo, sed & Paulus testat, q̄ Petrus, Iacobus & Iohannes uidebant colūnae esse, ergo tres illi fuerunt æquales. Et r̄ndendum, q̄ Petrus & Paulus nō æque, neq; ob eadē rationes dicuntur principes apostolorū, imō nusquam legitur q̄ Paulus fuit princeps apostolorum, sed Petrus & Paulus simul uocantur principes apostolorū, quia principales inter eos quantū ad multa fuerūt, quamuis uterq; non fuerit æque principalis, propter quod Paulus dixit ad Petri: Tuū est p̄cipere, meum orare. Secūda obiectio

Augustinus

Galat. 2.

in Passionali sic soluitur. Interdum Paulus legitur minor Petro, quandoque æqualis, aliquando maior, quoniã maior fuit in actu prædicationis, equalis in puritate cõuerfationis, minor in dignitate atq; officio prælationis. Ad tertium respondetur, qd licet tres apostoli præ cæteris dicantur colũge, quia quantũ ad aliqua eminentes, non tamen fuerunt inter se prorsus equalis, sed ut de centissimus exigit ordo, unus eorum (scilicet Petrus) cæteris præ fuit uniuersis. Propter qd Grecus expofitor sup illud Lucæ, facta est contentio inter eos, restatur: Christo p passionem apostolis ablato, debuit unus eorum cæteris loco Christi præ esse. Præterea Vbertinus libro tertio de uita saluatoris, probans qd post Christi ascensionẽ & spiffancti missionẽ, pro seipfis nihil habuerũt apostoli in cõmuni, sic ait: Quando regu la aliqd habet in communi, licet non possint subditi dici illud habere, inquantũ sunt psonę, tamen prælati non possunt recte negare se illud habere, inquantũ sunt psonę commune. Petrus aut omniũ princeps apte differuit: Argentũ & aurum nõ est mihi, quo patet, quod ipse cæterorum apostolorũ & totius illius primitiuę ecclesię Ierosolymitanę, imò & Iacobi tunc ibidem episcopi, prælatus fuit & princeps. Ad hoc probandum, possunt pene innumera bilia allegari. Nam & Petrus de Tharentasia sup quartum Sententiarum testatur, qd Christus plus commisit & dedit Petro quã Iohanni, quia totius ecclesię curã Petro cõ misit. Sed iterum ista sufficiant, præsertim quum supra rationibus & autoritatibus copia fiffime sint probata.

Lucæ. 22

Actu. 1.

Articulus XXIII. Quod omnis princeps, prælatus ac legislator p prius com paretur ad totum populum sibi subditũ & cõmissum coniũctim, qd ad eum uel aliquam eius partem diuisim.

CVm innumera bilis sint autoritates, in qbus dominus Papa asseritur toti ac uniuersali ecclesię præsidere, quidã id ipsum negantes, ut autoritatibus satisficere uideantur, euasione hanc inuenerũt, qd præsit uniuersali & toti ecclesię diuisim, non coniũctim acceptę, quanquã nullus sit ponderis, elucefcat, si poterit demõ strari qd omnis qui pluribus præest, p prius seu immediatius magis quã proprie compa retur ad illos, ut coniũctim cõsideratos aut simul sumptos, quã ad eosdem diuisim. Hoc igitur nunc quantũ dominus dederit, est probandum. Ad quod primo occurrit, qd ait Iffidorus, sententia literę in decreto habetur, qd lex data & scripta est pro omni communitate, pro nullius bono priuato. Et istud sanctus Thomas in prima secũde, questione XC. pulchre declarat, dicendo: Lex est ordinatio rationis ad bonũ commune, ab eo qui curam gerit rei pub. promulgata. Lex quippe est regula atq; mēfura actũ, p quam aliqs ad agẽ dum uel non agẽdũ inducitur. Cum ergo ad rationẽ p tinear regulare ac mēfurare actũ humanos, palam qd lex sit aliquid rationis, potissimũ practica, in cuius intentione primum est finis siue felicitas, quæ mouet ad opandum tanquã desideratum & ultimate intentum, propter quod omnia fiunt. Idcirco hunc finẽ & media ordinẽ q; ptingendi ad eum lex respicit. Nam & particularis homo & priuata eius felicitas comparantur, referuntur & ordi nantur ad totã communitatẽ, communemq; felicitatem, ut pars ad totũ, & impfectum ad perfectũ. Lex itaq; spectat & respicit ad bonũ commune. Plures aut seu diuersę personę non constituũt communitatẽ, nec unam remp. faciunt, nisi inquantũ coniũctim sumuntur seu ordinantur. Diuisim em acceptę, sunt res singulares, priuatę & distinctę. Quæcũ q; ergo lex pluribus datur, p prius respicit eos coniũctim q; diuisim, quilibet ergo præla tus, princeps seu legislator uel præfidens, eo ipso quo potest omnibus sibi subditis & com missis constituere legem, i. missionem seu ordinationem, p prius comparatur & autoritatẽ præfidentisq; sortitur sup omnes sibi subiectos simul acceptos, q; diuisim consideratos ac sumptos. Hinc sup illud Matthei, Ambulans Iesus circa mare, dicit expositores, quos ibi dem sequitur Nicolaus de Lira: Lex non imponitur nisi multitu diuini deo legislationem præcedit populi adunatio. Vnde in ueteri testamento ante quã deus contulit filiis Israel le gem, p Moysen primo illos ab alijs separauit atq; in unũ collegit, ut patet in Exodo. In ex ordio quoq; euangelicę legis ante quã unigenitus dei hanc legem proponere, plurimos congregauit, qbus collectis legem nouam proposuit. Itaq; ad legem p tinet ut imponatur populo adunato, seu perfectius adunando. Porro quantũ ad hoc, idem extat iudiciũ de le ge & de rege seu p fidente, prælato aut principe, qa ad hoc in officio præfidentis colloca tur, ut legẽ à suis faciat subditis obseruari: ergo & ipse præficitur plebi sibi cõmissã, ut ad unatã, hoc est, simul acceptã & perfectius adunandã, sicq; per prius & immediatius com paratur ad totum gregem suũ coniũctim q; diuisim, seu ad aliquam illius partem, quo paret,

4. dist. c. Erit autoritas.

Lex qd est.

2 dist. c. Lex

Mat. 4.

Ex. 16. 19. 20

ret qd autoritatem & præfidentiam habet sup oēs illos collectim. Præterea secundũ Augu stinũ, iudicandũ est de re secundũ id ad quod finaliter ordinatur ac tendit, qd etiam Phi losophus docet. Finis namq; potissima est causã, & de medijs iudicandũ & secundũ exi gentiã & expeditiam finis. Nam & bonitas mediore à fine attẽditur, sed ad hoc ordinat & tendit ois prælatio in hac uita, ut subditi eiusdem p fidentis ad inuicẽ & inter se pacifice uiuant in aliquibus obseruantijs, ritibus, consuetudinibus seu legibus, cõmunicando & con cordando, sicq; aliq; modo uniformiter conuersando, propter quod monet Apostolus: Id ipsum dicatis oēs, & non sint in uobis schismata. itẽ q; Cum sit inter uos zelus & cõtentio, nonne carnales estis? Hinc secundũ Augustinũ, ciuitas aliud non est q; concurs ciuũ mul titudo. Talis ergo debet esse autoritas atq; platio p fidentis, qualẽ regit hic finis: sed fi nis iste regit qd p fidentis habeat autoritatẽ & prælationẽ sup oēs sibi subiectos, nõ solũ di uisim, sed etiã imò & potissime coniũctim acceptos. Aliter em non ualet eos ad hunc finẽ pducere seu conuenienter dirigere, atq; in fine huiusmodi conseruare, & impedimenta si ni aduerfantia tollere, nisi possit oibus & singulis sumptis seu pensatis coniũctim, præcipe re, substitutionẽ prohibitionẽq; facere seu legẽ pfigere, cũ aliter finis iste nequeat obtine ri & cõseruari pfecte, nisi oēs etiã simul me dia fini proportionata & apta obseruet, impedi mentaq; uitent. Insup, ad hoc tendit lex atq; prælatio, ut q; eidem subduntur, sint unũ per animos; concordia, unusq; populũ p legis & regentis communionẽ. Eo igitur modo com petit p fidenti illis præesse, qd possit eos ad talẽ unitatem concordiaq; efficacius cõpendiosi usq; pducere, qd potissimũ est p hoc qd potest eis præcipere aliqua, quę ab uniuersis & sin gulis gñaliter obseruent, quantũ id rõnabiliter fieri potest: sicq; oportet ut sup oēs etiã cõiũctim autoritatẽ habeat & iurisdictionẽ. Itẽ, q; eidẽ subdatur, unus sunt greg, una q; plebs & quasi unũ corpus p reductionẽ & comparationẽ ad suũ p fidentẽ, qui est caput ipsoꝝ. Idcirco cõpetit eis potissime collectiue illi subesse, & ei illis cõiũctim p fesse.

1. Corin. 1. Cor. 3.

Articulus XXV. De specialibus rationibus propter quas conce di oportet, qd summus pontifex p prius cõparet ad uniuersalẽ ecclesiã coniũctim cõsideratã q; diuisim.

Libro tertio Summæ contra gentiles sanctus doctor pulchre demõstrat; primo quod diuine legis finis sit hominẽ ad deũ ordinare: deinde, qd finis legis diuine ac euangelicę sit dilectio dei, per quã homo deo adhæret atq; unitur: tertio, qd finis legis diuine sit etiam homines ad mutuã dilectionẽ inducere, quoniã aliter ad finẽ bea tificum nequeũt peruenire. Cũ ergo nemine dubitante Papa sit Chri uicarius sup uniuersos Christi fideles, ad hoc ut quantũ deo præstare potuit, oẽm inducat populũ Christianũ ad euangelicę legis obseruantia, præsertim ad dei ac proximi dilectionẽ, oportet qd taliter fidelibus præsit, qualiter p fidentendo potest istud efficacius, promptius atq; facilius adim plere, ut præcedẽtis rationes ostẽdunt articulis: sed istud cõpendiosius potest implere cõ dendo leges & constitutiones, ad quas tota Christianitas coniũctim teneatur, q; solum diuisim. Nẽpe per hoc qd oēs coniũctim tenentur, & ad quę tenentur adimplent, magis pro ficitiũ in mutua charitate, magis se mutuo iuant ad proficiendũ, magis pacifice inuicẽ ui uunt, deum magis honorant, copiosius citiusq; ad felicitatem perueniunt. Præterea eo mo do magisq; proprie & per prius Papa præfidet omni ac toti poulo Christiano, q; modo ma gis directe ac proprie competit ei habere leges seu ordinationes & cõstitutiones easdem, quas Papa potest ei pfigere, sed easdẽ habere cõstitutiones & leges magis directe ac pro prie cõuenit toti populo Chriano cõiũctim cõsiderato ac sumpto: primo, qm dictũ est qd lex proponit coitati & populo adunato: secũdo, qm diuersi populi p hoc qd in eadẽ lege cõcant, unus qdãmo do populũ fiũt. Vnde q; in pluribus legibus obseruatĩsq; cõcant & concordat, eo plus fiũt & sunt populũ unus. Ideo circa illud Machabeoꝝ, Præcepit Antio chus ut oēs essent populũ unus, dicit expositores hoc fieri in eodẽ ritu & cultu cõicando: ergo toti Christianitati coniũctim p fident Papa, præsertim cũ ad hoc tendat eius prælatio, ut omnes fideles sint unũ seu populũ unus p concordem præceptoꝝ diuinorum & eccle siasticorũ obseruationem, quantũ congrue fieri potest. Idcirco oportet ut habeat autori tatem inducendi omnes simul ad talia obseruanda, præcipiendo, cohibendo & corrigendo. Amplius, sicut lex euangelica multo melius obseruari potest ubique & semper ab uni uersis & singulis cõiũctim & diuisim, quã aliqua lex humana & positua, sic nulli prin cipi seculari, imò nec spiritali prælato tam proprie competit præesse cunctis sibi subiectis coniũctim ac diuisim, ut summo pontifici, quia præ omnibus illis condere potest leges & constitutiones ac canones euangelicę legi propinquiores, & indeterminatiores, & per con-

De eminen tia episc. in ter corpora lia.

1. Machab. 1.

Iohan. 17.

consequens, ab uniuersis simul magis obseruabiles, quamuis aut in Papa sit autoritas præceptiua quantum ad omnes, quantum est ex parte excellentiæ autoritatis, aliqui tamē fide-
lium ex diuersis causis ab obseruantia quarundā ordinationum & iussionum Papaliū ra-
tionabiliter excusantur, nec decet summū pontificem sua statuta nimis rigorose & inui-
labiliter uelle ubiq; ab uniuersis impleri. Hinc libro de auseruabilitate Papæ ab ecclesia Cæ-
cellarius loquitur: Nec summus pontifex, nec aliquis aliorū debet conari, ut canones po-
sitiui uel aliæ traditiones humane immutabiliter obseruentur ubiq; per totam ecclesiam
& per omnes nationes. Oppositum satagere dedit forsan Græcis occasionem recedendi à
Latinis. Dat quoq; quotidie materiam multarum litium & grauium scædalarum, dū equa-
li tenore querit obseruari lex humana, sicut illa Canonica uel ciuilis, quemadmodum cu-
stodire legem diuinam sine ulla uariatione necesse est. Inde uenit illa Christi conquestio,
Irritum fecistis mādaturū dei propter traditiones uestras. Postremo his modis magis præ-
sident Papa toti & uniuersali ecclesie, quibus modis magis competit ei habere unum in ter-
ra pastorem atq; pontificem. sed hoc est, in quantum tota ecclesia simul sumpta est una hi-
erarchia, unus grex, unum ouile, unus populus, unū corpus, una ciuitas, una domus, una
sponsa, unum regnū, unus exercitus, unaq; nauis: quæ omnia potissime conueniūt toti ec-
clesiæ in quantum coniunctim accipitur, ergo sic ei præsidet Papa. sed hæc omnia in secundo
opusculo latius sunt probata, quibus nunc addo, qd Innocentius ait: Vnius ecclesiæ debet
esse unus rector, & e contra, unius rectoris debet esse una ecclesia, nec ecclesia uideatur esse
scortū, sicut uidemus quod unus est maritus unius uxoris, & e contra, uicesima prima quæ-
stione prima

Matt. 19.

at. q. 2. c. præ-
cipuus.

Articulus XXVI. Rationes dicentes ad quædam inconuenientia & absurda
& periculosa, si Papa dicatur non habere autoritatem & præsidetiam &
iurisdictionem super totam ecclesiam simul acceptam & su-
per generale concilium.

Sobrie & modeste loquendum est in arduissima ista materia, quæ nunc scribam
in isto articulo, inquirendo, admirando & auizando magis q̄ afirmando, iudican-
do aut reprobando scripturus sum. Primū igitur quæro, an generale concilium te-
neatur sub præcepto ad quadagesimale ieiunium, ad ieiunia quatuor temporum,
ad obseruandū aduentum, ad celebrandū festum Paschale in die dominico, ad abstinen-
dum à carnibus saltem in die Parasceues, ad celebrandū diem dominicū, & ad quædam
similia quæ à summis pontificibus instituta, seruariq; iussa leguntur, sicut ex Chronicis &
gestis pontificalibus innotescit. si dicatur quod sic, consequens erit q̄ Papa autoritatē præ-
ceptiuam & præsidetiam pastorem habeat super generale concilium: aliter illud nō te-
neretur sub præcepto ad aliquid à quocunq; summo pontifice constitutum. Non enī ma-
ior fuit potestas iurisdictionis in Petro, quam in quocunq; ipsius successore. Et si generale
concilium teneatur temporibus istis ad ea quæ Petrus & quidam ipsius successores insti-
tuerūt uniuersaliter obseruari, simili ratione, pariq; potestate ac iure summus pontifex tē-
pore isto habet potestatem, prælationem ac iurisdictionem super generale concilium, quan-
tum ad suam p̄tinet cathedram, puta in his quæ ipsi concilio extant accommodata & saluti
proficua, euidenterq; bona, ita q̄ talia potest concilio generali præcipere. Porro si dicatur
quod ad nullum prædictorū teneatur concilium, hoc prima facie satis mirabiliter terribi-
literq; sonaret, nec personæ conciliares peccarent prædicta non obseruando: si uero dica-
tur quod concilium non tenetur ad ista, quonia statuta summorum pontificum potest re-
uocare, si uiderit expedire: ergo saltē tenetur ad ista q̄ diu non occurrat rationabilis cau-
sa reuocandi & non obseruandi, imō talis potest occurrere causa, q̄ etiam quæcunq; priua-
ta persona non tenetur ad ista. Præterea, secundū scripta istorū pro congregatione Ba-
siliensi scribentū, sicut Papam nullam habet autoritatem, præsidetiam & iurisdictionē su-
per uniuersalem ecclesiam coniunctim consideratā, ita nec super generale cōcilium: quo
concesso, mox concludetur q̄ generale concilium ad nullū prædictorum sit obligatū: simi-
liter nec tota Christianorū communitas coniunctim accepta. Pono ergo p̄ impossibile, q̄
uniuersi & singuli Christiani qui sunt citra Papam, in aliquo uno latissimo campo sint cō-
gregati, & ad obseruandū præfata summorum pontificum statuta bene dispositi, tūc quæ-
ro an tota illa cōgregatio simul pensata & sumpta, seu collectiue accepta, teneatur ad ista:
si dicatur quod imō, ergo Papa potestatem & iurisdictionem habet super illam, & super uni-
uersalem ecclesiam coniunctim consideratā: si uero dicatur q̄ non, hoc absurdum (nifallor) so-

Nō fuit ma-
ior p̄tēs in
Petro, q̄ in
eius successo-
ribus.

naret, præsertim cū iuxta præhabita cōmunitati & multitudini coniunctim acceptæ potius
cōpetat hęc easdē leges & ordinationes, q̄ si sumat diuisim. Secūdo interrogo, an Papa pos-
sit indulgentias facere ḡnali concilio. Si dicat quod sic, inferatur q̄ autoritate & iurisdictione
nem habeat super illud, qm̄ secundū omnium scholasticorū doctorū doctrinam sup III. Sen-
tentia, nulli plato cōpetit indulgentiā aliquibus facere nisi sibi subiectis, uel autoritate ei
qui p̄sident illis. Si autē dicit q̄ non, hoc uidebit esse cōtra eorundē scripta doctorū, dicentū
q̄ pontifex summus potest uisiter & ubiq; omni toti q̄ populo Christiano indulgentias face-
re, eo q̄ habeat plenariā præterea ecclesiæ, de q̄ indulgentiæ conferunt. Rursum
secundū hoc sequeret q̄ concilium, quantum ad hoc, esset peioris & infelicitioris conditionis, q̄
quæcūq; alia particularis ecclesia uel p̄sona, qm̄ capax non esset græ tantę, cum tñ indige-
at ea sicut & ceteri hoies. Præterea, si dicatur q̄ ipsummet ḡnale concilium potest indulgen-
tias dare etiā sibi metip̄si, primo hoc non inuenit in doctoribus scriptū, q̄ ad ḡnale concili-
um spectet indulgentias dare propria autoritate, q̄ secundū oēs doctores, thesaur⁹ eccle-
siæ cōmissus est plene dño Papæ, nec legitur cōmissus ḡnali concilio, nec antiqua concilia
indulgentias dedisse leguntur, ut estimatur, nisi forte ex summi pontificis ordinatione. Ire-
rum dicit doctor sup III. q̄ nemo possit sibi ipsi indulgentias facere, sicut nec se ipsum
q̄ potest absoluere, tñ indulgentiā faciens potest indulgentiæ quā alijs facit, participes el-
se. Vnde sibi solus non potest indulgentiam facere, prout Thomas & alij sup III. declarant.
Quo ergo concilium sibi ipsi indulgentiā facit: Cancellarius autē quodā in loco querit, an ad
concilium spectet indulgentias dare, nec tñ euidenter determinat dubium illud. Tertio quæ-
ro, an dño Papa in generali cōcilio p̄sonaliter p̄sente, & toto illo residuo conciliari mor-
taliter peccante etiā euidenter, qd possibile est, cū oēs illi possint simul esse in mortalibus
culpīs, an tunc Papa possit illos peccantes & punitione dignos, autoritate corrigere, in-
struere & punire tali punitione, p̄ quam bonū cōcilij non impediretur, sed potius promo-
ueretur p̄ ḡ impetrationē maiore. Si dicatur q̄ sic, ergo præest oibus illis tanq̄ prælat⁹ &
iudex si dicatur quod non, querā ad quē uel ad q̄s p̄tinebit illoꝝ correctio autoritatiuā &
iudicialis. Nō ad ipsos, cū ita se ipsos corrigere non sit reorū, imō reus & iudex diuersi sunt:
hoc modo ergo p̄tinebit ad Papā, uel ad nullū. Quarto interrogo, si aliquę certę p̄sonę cō-
ciliares grauius peccent, an Papa p̄sens possit eas p̄fato modo corrigere: si dicatur q̄
sic, ergo p̄sident eis secundū modū prædictū: si dicatur quod non, querendū est cū Papa
ex suo officio & iure diuino habeat quemlibet peccantē corrigere, si cernat & sciat eius ex-
cessum, & loci ac tēporis opportunitas assit, cur illas p̄sonas non poterit ita corrigere: si di-
catur quod ratione conciliaris negotij, seu propter concilij prohibitionē, tunc questio gn-
ta occurrat, cū celebratio concilij non cedat in derogationē autoritatis officijq; Papalis, ut
Papa iure diuino præsit saltem unicuiq; Christiano, ipsomet dempto, qua ratione, qua au-
toritate, quo iure tunc se subtrahunt prorsus ab obedientia Papæ, quibus omnibus ante
concilij inceptionem præfuit summa autoritate? & quāuis absente potestate Papali, con-
cilium possit eos arcerē, tamen salubrē, iustū & piū usum ipsius nō uidetur impedire debe-
re aut posse. Hæc charitatiue, non malitiose conscripsi, ut sapiētiore detur occasio pro-
fundius cogitādi. Quō autem concilium quantum ad aliqua sit liberę: à coercitiua p̄tate & præ-
sidentia Papæ, habens præsidetiam ac dirigentem sp̄m sanctum, dictū est sepe. In sup, se-
cundū Thomam in secūda secundæ & sup III. sententiæ, schismatici proprie appellan-
tur, q̄ propria sponte & ex intentione ab ecclesie unitate se separāt. Vnitas autē ecclesie in
duobus consistit, s. in conuexione membrorū ecclesie ad inuicē, & itē in ordine oim mem-
brorū ecclesie ad unū caput. Hoc aut caput est Ch̄s, cuius uicē in terra gerit p̄t̄ifex sum-
mus. Ideo schismatici sunt, q̄ subesse renuūt summo pontifici, & qui mēbris ecclesie ei sub-
iectis cōicare reculant. Istud idem Raymundus, Bonauertura & alij concorditer
scribunt. Si ergo sit aliqua congregatio, quę se ab obedientia summi p̄t̄ificis oino subdu-
cit, subtrahit, eximit, asserens se nequaquā summo p̄t̄ifici subiectum, ita quod ille nullam
præsidetiam & iurisdictionem super se habeat, uidentū est quō excusetur a uisio schismatici:
si dicatur quod subtrahit se ab obedientia tali, non ut quędā congregatio particularis, sed
in quantum uniuersalē ecclesiam repræsentat: ergo saltem ut existencialiter est quędā parti-
cularis collectio Christiana, debet manere summo pontifici obediens & subiecta in his, quę
illius cathedræ pontifici cū respiciunt, cum de iure diuino referatur ad illum sicut ad ca-
put uicarium, à quo & unitas ecclesie secundū doctores dependet. Dicit quoq;
Hieronymus: Nullū est schisma quod non aliqua sibi hæresim confingat, ut ab ecclesiasti-

De p̄oni. &
remissionē.
Quod aut.

Nemo po-
test sibi ip̄s
indulgentias
facere.

Schismatici
qui dicant

Nota.

Vide e. in-
ter hgerim.
24. quest. 7.

ca unitate recte recessisse uideatur. Postremo, Thomas quarto libro Summæ contra gentes in fine capituli, quo probat qd toti uniuersali ecclesiæ summus pontifex præsit, ita concludit: Per hoc excluditur præsumptuosus error quorundam, qui subducere se nituntur ab obedientia & subiectione Petri, successoremq; eius Romanum pontificem uniuersali ecclesiæ pastorem non recognoscentes. Ex hoc sequitur, quod & uniuersalis ecclesiæ pastor sit Papa, nec ideo ab eius obedientia penitus excusetur conciliū, quia uniuersalis representat ecclesiam, cum & illi præsideat Papa. Et præsumptuosus fuit error eorum, qui se subdixerunt ab obedientia subiectione q; Papæ. Videndum an ne præsumptuosior sit error eorum, qui non solum renuunt obedire & subijci summo pontifici, sed absolute ponunt se super illum, ita quod potestatem & iurisdictionem habent in illum, non e contrario. Multa similia possent proponi, sed ista sufficientia quæ non nisi charitatiue sunt tacta, ut ueritas diligentius inquiratur, & nemo fallatur, præsertim cum multi iam dicant, quod ad ordinationes generalis concilij tota ecclesiæ etiam collectiue considerata, post concilij dissolutionem teneatur, non ad ordinationem summi pontificis: sicq; uniuersali ecclesiæ, ut sic scilicet coniunctim acceptæ, quomodo proprie dicitur uniuersalis, competit regi non regimine monarchico & regali, ut dictum est, sed alia regiminis specie, contra quod satis est ex doctoribus disputatum. Nam & hoc concessio, sequitur quod absolute loquendo maior seu altior & plenior sit potestas in ecclesiâ q; Papali, cum tamen Petrus de Alliaco & Cellarius apertissime dicat, q; plenitudo, uertex atq; supremitas ecclesiasticæ potestatis in solo sit summo pontifice subiectiue atq; formaliter, ut puta uere, realiter seu existentially, in generali autem concilio representatiue seu in sinuatiue, in ecclesiâ uero finaliter. Hæc superius diffusius sunt inducta, & nunc currenter breuiterq; intantū sunt tacta, quæ utiq; sine tædio & dolore non scribo.

plenitudo ec-
clesiasticæ po-
testatis est
in Papa.

Articulus XXVII. De negotiis quæ impertinentia & uitanda uidentur generali concilio, & cur in primo opusculo scripsit sic, q; concilium nõ erret in his, in quibus conciliariter procedit.

Generale concilium propter arduissimas atq; altissimas causas diffiniendas & expediendas, puta quæ aliter rite expediri non ualeat, & propter quas dignum est generale agi concilium, conuocatur & celebratur. Constat aut quod in paruis ac pluribus & impertinentibus occupari uehementer impedit saluberrimam occupationem in principalibus & magnis, uicinioribusq; salutis. Talia ergo generali concilio sunt uehementissime fugienda. Hinc coiter dicitur: Virtus unita fortior est q; dispersa. iteq; pluribus intentus minor est ad singula sensus. Hinc quidam doctor deuotus in sermone quæ fecit in Basiliensi concilio, illo adhuc indubitanter durante, dolorose conqueritur & horatatur: Causarum particularium affectiones & occupationes, quæ multæ & nimis multæ in hoc proli dolor decertant concilio, quia ille dissidij caput & origo, unitati q; ecclesiasticæ aduersari atq; eius reformationem impedire solent, sunt amputandæ, quemadmodum in exordio conciliorum p Constantinum magnum historia Tripartita recitat factū. Ouirus pestiferum, d damnosum studiij genus, d infelix exercitium & sacrosancta uniuersali indignum synodo, ad causas altissimas congregata, quod eo deuenitur, ut in hunc causarum labyrinthum sanctissimas eius operas, d diuinos ecclesiæ consumant labores, summam eius inde autoritatem in prouerbium & hæstionem, ut ita dicam, exponens multoq; Hæc doctor ille. Quoniã ergo in talibus particularibus factis & causis ac litibus, quæ in concilio ad partē aguntur, tractant & expediuntur, multiplex accidit error, informatioq; sinistra. In primo scripsi opusculo q; concilij non erret in his, in qbus conciliariter est procedens, uidelicet iuxta formā præfixā in gñali concilio obseruandā. Nec per hoc infirmari auctoritatē concilij, q; etiam si per uolentiam aut informationem sinistra ad mali aliqd ita heret, non ibi conciliariter procederet, qd & sepe legitur contigisse. Conciliū em̄ a spū sancto debet directionē sperare & inuocare, sicq; cū debita libertate consulendo ac diffiniedo procedere. Præterea dictū est, quantū pluralitas presidentiū nocet, præsertim dū unus se intro mittit de eo, quod ad aliū p̄tinet, nisi ille cōsentiat. Hinc istud inter summū pontificē & conciliū displicentiā parit, si conciliū de qbuscūq; se intromittat expediendis, quæ ad ipsum directe nõ p̄tinent. Et si pro excusatione alleget necessitas, nõ uidet bona quæ ad talia cōp̄tinent, & uno in cōueniente dato, plura sequunt. q; scdm Aplm, Quæ a deo sunt, ordinata sunt, teste q; Ambrosio, Nescit tarda molimina spū sancti gratia. Hinc Damascenus libro I. capite quinto, probas q; plures dñ esse non possunt, effatur: Qualiter a multis gubernabitur

Rom. 13
Ambrosius.

mundus, & non dissoluetur ac corrumpetur, pugna in gubernantibus considerata: Differentia enim contrarietatem inducit. De hoc demum in originali historia sanctissimæ uirginis Barbaræ, legitur uirgo illa contra idololatrias taliter disputasse: Sic deus solus omnibus desiderijs est petendus, quem confido unum esse hæc ratione, quoniam nisi unus esset, tanta rerum concordia non foret. Omne enim quod unum est, id est propter illud quod unum est. Quomodo cælum curreret perpetua uolubilitate, nisi esset una eademq; uoluntas unius creatoris, qui idem perduraret, & sententiā non mutaret. Si enim duo uel tres essent, unus diceret, Currat alter autem, Si et sic uaria uoluntas uarium pateret ordine. Præterea iuxta Apostolum, ab omni specie mala est abstinentiū, potissime his, qui deo sunt collecti, ut totius ecclesiæ reformationi intendant. Cū in Niceno concilio quidā episcopi particulares suas causas niterentur proponere, sapientissimus impator Constantinus respõdit, propter ralia non esse congregatū conciliū, nec ea admitti.

1. Theff. 5.

Articulus XXVIII. Quo omnia bona ecclesiæ sint summi pontificis, & qualiter etiam regna & imperiū ac cætera bona terrena sint eius.

Alexandro de Hales est allegatum, q; omnia bona ecclesiæ sint Papæ, & accipiat inde quantū uult. Insup ex Iacobo de Voragine dictum est, q; Petrus apostolus omnium regū terræ exiit princeps. Videndum est ergo quod intelligenda sint hæc, Itaq; Petrus de Alliaco libro de ecclesiastica potestate de ista sic ait: Materiam Papæ est uniuersalis dispensator tanq; supremum membrum ecclesiæ omnium generaliter ecclesiasticorum bonorum tam spūalium q; temporalium, non sic q; eorū sit dominus, sed solū cõmunitates atq; ecclesiæ dñium habent in bonis sibi correspondētibus. Personæ autē singulares non hnt ius domini, sed ius utendi uel dispensandi, & hoc notaui Innocentius. Hinc patet error dicentiu, q; solus Papa habet ius uel dñium in bonis ecclesiæ, & non est admittitator uel dispensator uniuersalis ecclesiæ, sed bonorum eius uerus dñs ac proprietarij. Itaq; Papanon potest ad libitū detrahere bona ecclesiæ, ita q; quicq; de ipsis ordinet, teneat, sed cū sit minister & dispensator bonorum coitatis, in quo requiritur bona fides, nõ habet collatā sibi potestatem sup huiusmodi bona, nisi ad necessitatē & communē utilitatē. Hinc de nouo ait: Papæ in cūbit cura ecclesiæ gñalis, ideo ipse uniuersalis dispensator omnium ecclesiasticorum bonorum spūalium & temporalium, propterea de præbendis cap. II. lib. VI. dicit: Pāpa plenariā habet dispositionē oim beneficiorū. Insup scribit hic doctor: Pāpa iure potuit ordinationes maiorū & electorū seu electuarū dignitatū ac collationes aliorū beneficiorū sibi & apostolicæ sedis referuare, q; hæc ei antiquissimo iure cōpetebant, & ea non solū iure uniuersalis administrationis potuerūt Papæ cōpetere, sed etiā ex speciali causa tam ratione materiæ subiecte, ut puta q; inferiores electores in suis electionibus & ordinarij collatores in bñficiorum collationibus abutebant, & sic quenter p potentia laicalem suo iure libere uti non pmittebant. His cõsonat qd in libro suo de ecclesiastica p̄tate Cancellarius dicit: P̄tās ecclesiastica Papalis non ita habet dominia & iura terreni simul & spūalis imperij, q; possit ad libitū de bonis clericorū, & multo minus laicorū disponere, quibus concedendum sit q; habeat in eis dñium qd dā regitiū & regulatiū & ordinatiū. Et istud est medium inter duas pestes contrarias, puta inuidiā Papali dignitati plus debito detrahentem, & inter adulationē ei nimis multa attribuentē. Nam quidā dixerunt, q; Constantinus imperator nil contulit Papæ Syluestro, quod nõ esset prius suū, sed reddidit iniuste detentū, Hinc uerbo concordat Petrus de Alliaco, dicens: Papæ & prelati ecclesiæ non repugnant dominium habere in temporalibus & iurisdictionem, nec tamen debet eis per se ratione status sui, inquantū sunt uicarij Christi, apostolorūq; successores, sed conuenire potest eis habere talia, si eis ex donatione deuota collata fuerint, uel aliunde iusto acq; uiserint titulo. Sed obijci potest, qd ad Eugenij Papæ libro de Consideratione scribit Bernardus: Tu hæres & mundus hæreditas. Et rursus: Quid tam indignū tibi, q; ut totum tenens non sis toto contentus, atq; exiguas portiones ipsius tibi creditæ uniuersitatis, tanquā non sint tuæ, sargas nescio quo modo adhuc facere tuas: Et respondendum q; Bernardus hæc ait propter hoc, q; summo pontifici specialissime est commissā tota ecclesiā, & de omnibus habet exigentiam causæ & loci ac temporis ordinare, non tamen ut dominus principalis, sed potius ut minister & dispensator, ut p̄tato libro sapienter ait Bernardus. Hinc in Decreto. 1. quæstione secunda c. sine exceptione, habetur: Rebus ecclesiæ utatur episcopus ut cõmendatis, non tanquā proprijs bonis. Postremo, Constantinus imperator omnia imperialia in si-

Oia bona ec-
clesiæ sunt
Papæ.

de præben.
& dig. c. Li-
cer.

Verbum nei
nardi ad Pa-
pam.

12. q. 2. c. sine
exceptione.

gnia contulit papæ & statuit ut Cardinales uterentur ornamentis senatorum.
 Articulus XXIX. Quomodo summus pontifex possit à generali concilio iudicari secundum quosdam doctores præcipuos.

40. distin. c.
 Si Papa.

TRACTATU de potestate ecclesiastica Petr^o de Alliaco sic ait: Restat uidere utrum Papa subijciatur iudicio generalis concilij, non obstante sup^{er} potestatis plenitudine. Ad quod breuiter (inquit) respondeo quod sic, & non solum subijciatur ei in casu quo accusaretur de crimine hæresis proprie dictæ, sed etiam in quibusdã alijs casibus, qui possent quodammodo reduci ad hæresim proprie dictam: & hoc ratio ne obstinationis & incorrigibilitatis in crimine. Ad argumentum uero quo obijciatur quod superior ab inferiori iudicari non potest, ita respondet: Hæc propositio, Maior non iudicatur à minori, nec superior ab inferiori, licet regulariter uera sit, tamen aliquando fallit. Nam rex Franciæ qui maior atq; superior est in toto regno suo, sæpe in aliquibus casibus iudicatur, & contra eum fertur sententia in suo Parlamento, similiter Papa à simplici sacerdote in foro exteriori iudicari potest ab inferiori suo, si se ei sponte subijciat. Rursus ait hic doctor: Tam iure diuino quam humano concedendum est, Papam ab uniuersali ecclesia uel à generali concilio posse iudicari, & ab eo ad concilium in multis posse casibus appellari, puta in casibus ecclesiæ destructionem tangentibus. Aliter sequeretur, Christum ecclesiam suam non sufficienter ordinasse, cum illa communitas non sit sufficienter ordinata, quæ perditioni & demolitioni suæ publicæ non potest occurrere. Vnde si in talibus casibus ecclesia non posset sibi metipsum prouidere, sequeretur quod non haberet sufficientem fecunditatem & fecundam uirtutem ad se conseruandum & continuandam, sicq; posset deficere politia Christiana. His cõcordat quod libro de auferibilitate Papæ ab ecclesia Cancellarius scribit, dicens: Quamuis Papa talem habeat autoritatem respectu omnium hominum, qualem non habet totum residuum ecclesiæ, nisi in sinuatiue uel electiue: ex hoc tamen non sequitur quin tota ecclesia seu generale concilium illam representans, possit autoritatem iurisdictionem exercere tanquam in deuiabilis regula ad redudendum, corrigendum seu compescendum Papam, ne noceat sibi & alijs: sic enim tradit Aristoteles quinto Politicæ, quod ad totam communitatem pertinet principis correctio uel totalis electio, si inemendabilis perseveret. Et hæc potestas in adicabilis est à communitate libera, quæ de rebus suis facere potest ad libitum, nec per appellationem nec per aliquam legem potest suspendi, quanto magis hoc habebit ecclesia? Sed contra hoc obijci potest, quia sic sequeretur quod quælibet communitas posset suum principem, iudicem iudicare, corrigere & auferre. Item, quamuis superior possit iudicari ab inferiori suo in foro conscientiarum, non tamẽ in foro iudiciali, contentioso, exteriori, quo fertur sententia in iudicio, ut sup^{er} quartum Sententiæ dicunt doctores. Si igitur Papa præsit toti & uniuersali ecclesiæ, quomodo poterit iudicari ab ea, nisi se ei sponte subijciat? Ad primum respondetur, quod quando communitas habet iudicem superiorem, ad quẽ possit habere recursum, tunc autoritas illa locum semper non habet. Ad aliud respondetur quod aliqui dicunt oppositum, asserentes quod sacerdos possit excoicare episcopum suum, si fecerit furtum occultum in sua parochia: quia licet nemo possit ligare superiorem suum, tamen episcopus fecit se sacerdote suo minister datus ecclesiæ propter eius perfectiorem secundum hoc habet rationem inferioris, præsertim si fuerit intolerabiliter reus, sicq; tota ecclesia potest abijcere membrum enormiter scandalizans. Vnde Origenes in homilia sup^{er} Iosue 7. ait, quod ecclesia debet abijcere scandalizantem pastorem. Sed quæ de hoc dictum est plenius opusculo primo, nunc transeo.

Articulus XXX. De autoritate & uilitate generalium conciliorum secundum Augustinum & Petrum de Alliaco.

IN libris contra Donatistas multa loquitur S. Augustinus de autoritate generalis concilij. Etenim ibi II. libro sic ait: Ipsa concilia quæ per singulas regiones uel prouincias fiunt, plenariorum conciliorum autoritati quæ sunt ex uniuerso orbe Christiano, sine uilis ambagibus cedunt ipsaq; plenaria concilia priora sæpe posterioribus emendant, quum aliquo reus experimento apertum quod clausum erat, & cognoscitur quod latet. Et rursum concilia posteriora prioribus apud posteros præponuntur, & uniuersum partibus semper optimo iure præponitur. In sup^{er} III. libro testatur: Ecclesia paradiso comparata, indicat extra eam

libro asserit: Boni regulam fidei diligenter inquisitam firmissime tenent, & si quid ab ea deuiant, cito autoritate catholica corriguntur. Hoc etiam libro recitat Augustinus, quem admodum sanctus Cyprianus non acquieuit Romano pontifici sibi scribenti ac præcipienti ne ab hæreticis baptizatos rebaptizaret. & tamen secundum Augustinum Cyprianus determinationi plenarij concilij libenter acquieuit, si illud suo tempore uel ante determinationem scilicet taliter baptizatos non esse rebaptizandos: Quo patet quod secundum Cyprianum & Augustinum maior sit generalis concilij, quam Romani pontificis autoritas in determinatione eorum quæ fidei sunt & salutis. Præterea sexto libro contra quemdam erroneum episcopum ait: Non hoc censet ecclesia, cui deus iam plenario concilio reuelauit. Sed & septimo libro: Id inquit, figuratiue securæ uocis asserimus, quod in gubernatione domini Iesu Christi uniuersalis ecclesiæ consensione roboratum est. Hinc Petrus de Alliaco libro de ecclesiastica potestate affirmat: Autoritas generalis concilij merito extollenda est, & adeo magnificanda, quod Romana ecclesia particularis eius iudicio subest in capite & in membris. Ex præhabitis constat, quomodo secundum istum doctorem & alios præallegatos ista stent simul, quod Papa præest toti & uniuersali ecclesiæ, atque per prius comparatur ad eam, quam ad quamcunq; ecclesiam particularem: & tamen concilium generale quo ad aliqua, supponitur ei, sicut & rex præest toti regno. & tamen tota communitas regni potest eum secundum modum prædictum corrigere. Amplius, libro de reformatione ecclesiæ scribit Petrus de Alliaco: De his quæ uidentur reformanda circa totum corpus ecclesiæ, primo occurrit esse expediens & necessarium, ut sæpius quam hæcenus factum est, generalia concilia celebrentur, item quod sæpius celebrentur concilia prouincialia, quoniam sancti patres primo instituerunt ea bis in anno propter utilitatem ecclesiæ celebrari. Postea uero propter fatigationes, & ut optime haberentur hi qui congregandi sunt, statuto synodali diffinierunt omni excusatione remota, semel in anno fieri ea, de prauitateq; corrigi. Vnde episcopi qui ad synodum uenire contemnunt, & principes qui hoc prohibent siue impediunt, uel metropolitani qui absq; rationabili causa hoc agere negligunt, canonice subiacent poenis, ut hæc in multis canonibus conciliorum probantur, ut in Toletano concilio legitur, nihil pene mores disciplinae ab ecclesia Christi magis expellit, quam negligentia episcoporum & sacerdotum, qui contemptis canonibus ad corrigendos ecclesiasticos mores, synodos facere negligunt: & certe hodie docet experientia, quot & quanta mala ex huiusmodi negligentia proueniunt. Ideo prouidendum est, ut huiusmodi concilia sæpius fiat: & si non semel in anno iuxta rigorem canonum, saltem de triennio in triennio, ad euitandum uexationes itineris, laborum & expensarum. Si autem dicatur, quod hodie non sit opus (ut olim) generalia aut prouincialia concilia sæpius celebrari, quia Romana curia potest in casibus emergentibus sufficienter prouidere. Respondetur quod non, quia experientia docet quod propter defectum conciliorum & maxime generalium totius ecclesiæ, quæ sola potest audacter & intrepide omnes corrigere, ea mala quæ uniuersalem tangunt ecclesiã, dum manserunt in correctis & impunita, adeoq; creuerunt & inueterata sunt, quod tandem multa iniusta sub prætextu fictæ & corruptæ consuetudinis licita reputantur, ita quod multi suspicantur quod hæc dissimulauerit Romana curia, & super his facere concilia neglexit, ut possit ad suam uoluntatis libitum pleni^{us} dominari, & aliarum ecclesiarum iura liberius usurpare: ob quam diffamiam expurgandam debet super congregatione conciliorum generalium ac prouincialium prouidere, præsertim cum sanctissima illa Petri & aliorum apostolorum curia legatur in Actibus apostolorum quatuor concilia celebrasse. Præterea aliqui sunt casus ardui necessario reformandi, in quibus non potest commodius quam per generale concilium prouideri, ut patet primo de reformatione Romane ecclesiæ, quæ necessaria est, nec aptius quam per generale concilium fieri potest. Idcirco non debet respuere ab illo concilio reformari. Deinde reformatio totius corporis ecclesiæ, & specialiter prouidendum est contra Saracenos & alios infideles, Christianitatem acriter impugnantes, & pro reductione eorum, qui ab obedientia summi pontificis recesserunt. Hæc & multa similia scribit hic doctor libro præfato.

Articulus XXXII. An papa sit dominus ecclesiæ.

Questio ista in duobus libellis præhabitis clarissime est soluta. Dicitur enim quod dominium duplex est, unum uidelicet ordinatum, quo quis alijs præest ad utilitatem ipsorum prouidens illis, non propria commoda quærens. Aliud est inordinatum dominium, quo quis propter propria commoda alijs præest. Dominium duplex.

Tt 3 det.

Extra ecclesiam nemo potest saluari.

det. Primo modo bonis praelatis atque principibus dominium competit, secundo modo tyrannicis, imò secundum Albertum, dominium primo modo acceptum, est de ratione hierarchia. Quo ergo prae uniuersis principibus & praelatis Papae sublimior est hierarcha, alior digniorque praelatus, eo praeclarior ipsi competit dominium tale super uniuersis, qui bus praestit ac prouidet. Sed dictum istud quibusdam non placet, propter plura quae sanctus Bernardus libro de Consideratione ad Eugenium loquitur Papam, dicendo: Superiorem te dissimulare non possumus, sed non ad dominandum: & ut multum sentiamus de uobis, non dominium, sed ministerium uobis est datum. Disce exemplo prophetae praesidere non ad imperandum, sed ad faciendum. Nomen episcopi non dominium, sed officium tibi sonat. Quod habuit Petrus, hoc tibi dedit, sollicitudinem super ecclesiam, non dominationem. Considera summum te dici comparatione non meritum, sed ministeriorum. Sic te existimet homo ut ministrum Christi, & summum inter ministros. Praesit ut pro sis, non ut imperes. Considera ante omnia Romanam ecclesiam ecclesiarum matrem esse, non dominam: te uero non dominum episcoporum, sed unum ex ipsis. Multa similia scribit Bernardus, & ad idem possent uerba aliorum induci doctorum, quia Origenes atque Chrysostomus multa similia scribunt: sed omnium horum est una solutio, quia de inordinato dominio quo quis ex fastu superbiae ac cupiditate alijs dominatur, sunt intelligenda. Ordinarium autem dominium quia ad subditorum commoda ordinatur, recte seruus dicitur, loquendo de seruitute administrationis & praelationis, charitatis ac dignitatis: sicque omnes Christianae praelationes & dominationes sunt seruitutes. ideo potest summus scribit se seruum seruorum dei. Romana quoque ecclesia non est domina ecclesiarum dominatione primo modo accepta, sed secundo modo, praesertim ratione sui pontificis, sicque Iacobus de Voragine & alij multi uocant eam dominam ecclesiarum. Denique Papam sic esse dominum ecclesiae praeducta demonstrat, cum & Anselmus Urbano Papae in epistola de incarnatione uerbi sic scribat: Domino & patri uniuersae ecclesiae in terra peregrinantis. Hieronymus etiam (ut paulo ante habitum est) ait quod Petrus fuit dominus magnae domus sibi a Christo commissae, puta ecclesiae, in qua per totum mundum deo pascha offert. sicque dominium competere Papae Bernardus insinuat, dicens: Expectabam si forte aliquis de filiis meis reuerteretur & diceret: Ioseph filius tuus uiuit, & ipse dominatur in tota terra Aegypti. ubi per Ioseph intelligit Eugenium Papam, qui ratione monasticae professionis filius fuit Bernardi. Rursumque scribit ad eum, Quia semel loqui ad dominum meum ceppi. Hinc Iohannes Ruysbroeck in libro de tabernaculo Moysi ait: sacerdotium & omnes ecclesiasticae dignitates sunt officia & seruitutes: & quia seruitus maior est atque communior, tanto semper alior nobiliorque consistit. Et istud probamus in CHRISTO, qui fuit totius mundi minister. Hinc scribit se Papa seruum seruorum, & oportet ut talem se sentiat, si CHRISTI esse debeat imitator. Hinc ait & Vbertinus: Status praelationis ratione sublimitatis & honoris, & requisitae ad eum perfectionis, est etiam ipsis summus Seraphim tremebundus. In super Cancellarius ait: Quoddam est dominium euangelicum, quod secundum euangelicam legem exercetur, quod utique maxime competit summo pontifici. Denuo ait: Mulier non est ordinis susceptiua, quia est sexus subiectionis, non hierarchicae dominationis: quod patet, quod ad hierarchiam dominari pertinet. Vnde quod quidam arguunt Papam esse inferiorem & subiectum, non superiorem & praelatum ecclesiae, quoniam uere scribit se seruum seruorum, potius ad oppositum militat, cum hoc de seruitute hierarchicae praelationis, administrationis ac dominationis sit intelligendum, praesertim quum & ipse sanctus Gregorius, qui primo talem se scripsit, in Moralibus super Iob dicat, quod Petro sit a CHRISTO datus principatus atque primatus ecclesiae, ut saepius est allegatum, & nunc addo quod ait ibidem: Petrus quasi oblitus sui primatus, Paulo se humiliavit.

Bernardus

Hieronymus

Gene. 45.

Gene. 18.

Gregorius

Vide c. 11 Pa
pa 40. dist.

Articulus XXXII. De specialissimis causis, propter quas pontifex summus eiusque curia & caeteri praelati maiores, incessanter conari debent ad reformationem ecclesiae, & ut generalia concilia tempore opportuno salubriter celebrentur.

Quemadmodum in Decreto habetur, maiori reatu delinquit qui potiori honore fruitur, & grauiora facit iudicia peccatorum, sublimitas peccatum: ita quo in altiori statu digniorque gradu est pontifex summus, eo culpabilior damnabiliorque coram altissimo apparebit, nisi cum omni conatu ac diligentia debitis ad-

impleuerit debitum pontificis sui pro reformatione totius ecclesiae omnique profectu fidelium peragendo quicquid uoluerit die ac nocte orando, hortando, scribendo, & consulendo, atque cum assistentibus sibi quotidie sapienter ac uigilantissime tractando, qualiter de formata & lapsa possint ubique reformari & erigi: quomodo quae bona sunt, ualeant conferuari ac perfici: qualiter honor dei ac salus animarum queant incessanter augeri. Haec omnia tanto insatiabilius atque feruentius exequi debet, quanto ex adimplentione sui officij maior oritur fructus in uniuersa ecclesia dei, quanto etiam ex negligentia sua maior ruina & plurimum perditio animarum sequuntur. Rursum, quanto ex conuersatione sua uirtuosa & debiti sui adimplentione sollicita sibi copiosior gloria confertur, quanto item negligentia agendo intolerabiliorem damnationem incurret. Si enim unicuique nostrum pro propria anima sola tantum periculum imminet, ut dicat Apostolus: Cum metu, timore & tremore uestram salutem operamini quam inae stimabile periculum imminet ei, & quam timoratisime ac prouidentissimam sollicitudine eum conuersari oportet, cui totus commissus est mundus, cui uniuersa ecclesia tradita est, cui tam innumerabilem milium animarum immensum cura, qui pro uniuersis redditurus est rationem? Denique, quamuis unicuique Christiano super gloriosissimus deus ob bonitatem suam purissimam & immensam sit super omnia toto corde amandus, tanto tamen ardentius eum amare debet pontifex summus, quanto plura ac praestantiora ab ipso beneficia est sortitus, quanto sublimius collocatus, & super caeteros honoratus. Et quanto plus diligit deum, tanto feruentius debet ipsius honorem exquirere, cultum augere, glorificationem operare, uniuersos totis uiribus inducendo, ut uocatione qua uocari sunt, deo honorabilitatis immensae digne ambulent, deo obediant, eius honorem & gloriam iugiter super omnia quaerant. Insuper, cum pontifex summus sit paranympus & custos sponsae domini dei sui, debet illam reuerenter ac diligentissime custodire. Cumque insuper sit sponsus uicarialis eiusdem, debet eam praeceteris uniuersis totamente diligere, & zelo animarum in extremum mirabiliter esse succensus, & pro omni saluatione fidelissime laborare. Vnde oportet ut in primis seipsum totius sanctitatis & bonitatis exemplar exhibeat, & tanta gratiarum plenitudine decoretur, ut de abundantia suae perfectionis influat cunctis. Deinde curiam suam ordinatissimam habeat, nec in decens aliquid inter suos esse sustineat, praecipue quoque per maiorum reformationem praelatorum conetur, quod per illos alia corrigat collegia, claustra, omnemque clerum reformet: quo reformato, plebs facilius corrigetur. Vnde quo omnia ista possint impleri, debet indefinenter scrutari, tractare, dicere. Et quia ad hoc potissime confert celebratio generalis concilij, debet sagare, ut generalia, imò & prouincialia concilia salubriter atque frequentius celebrentur: & qui ad alios reformatandos conueniunt, in primis reformet seipsum. Deceret de mum omnem summum pontificem saepius inueniri ac legere librum sancti Bernardi de Consideratione ad Eugenium Papam, in quo compendiosissima documenta traduntur, per quae Papa seipsum, curiam suam ac caeteros omnes posset feliciter gubernare, reformare, saluare. Quemadmodum autem haec de summo sunt inducta pontifice, sic ad caeteros praelatos tanto conuenientius applicantur, quanto pluribus praesunt, & in altiori gradu officij consistunt. Cui enim plus datum est, plus utique requiratur ab eo. Cogitent semper magni praelati quam confusibile & poenale eis foret post hanc uitam in infernum demergi ac daemionibus subdi, qui nunc in ecclesia in tanta sunt dignitate & gloria constituti quodcunque ergo potest manus eorum instantissime operetur.

Philip.

Luc.

Articulus XXXIII. An sacratissimus Petrus apostolus fuit fundamentum.

Quaestio ista difficultatem magnam non habet, tamen quoniam in uerbis sanctorum uidetur de hoc diuersa esse sententia, danda est responsio plana, & uerba doctorum quae uidentur contraria, sunt concordanda. Augustinus siquidem secundo libro contra Donatistas allegat Cyprianum dicere: Petrum dominum primum elegit, & super ipsum aedificauit ecclesiam suam. Hieronymus quoque super Mattheum testatur, quod Christus super Petrum suam aedificauit ecclesiam, sed & Augustinus apostolos frequenter appellat fundamenta ecclesiae. In epistola etiam de morte Petri & Pauli, quae epistola Dionysio sancto ascribitur, fundamentum ecclesiae Petrus uocatur, sed obuiare uidetur uerbum Pauli dicentis: Fundamentum aliud nemo ponere potest praeter

August.

Hieronymus
Matt. 16.

1. Cor. 3

ter id quod positum est, quod est Christus Iesus. Chrysofomus quoque in homilia de pentecoste affirmat, quod ecclesia non est fundata super Petrum, nec super hominem purum, sed super petram quae Christus est. Et respondendum, quod loquendo de fundamento primo ac principali, solus Christus est fundamentum ecclesiae, apostoli autem sunt fundamenta ecclesiae secundaria, & inter eos Petro praecipue conuenit ratio fundamenti tamen ratione sui officii, quod toti ecclesiae est praelatus eamque uerbo & opere stabiluit. In fidei quoque firmitate & dilectionis seruaore legatur praefuisse: idcirco de eo Ambrosius ait in hymno hoc, Ipsa petra ecclesiae tenenti culpam diluit. Et Theophilus fastus est, quod Petrus cum Christo fuit robur & petra ecclesiae. Isidorus idem protestans infra, Petra inquit firmamentum ecclesiae est. Hinc ad Petri successorem summum pontificem praecipue pertinet omnem populum Christianum in fide & charitate, in legis euangelicae obseruantia stabilire: nam & bonus uirtuosusque pastor Gregorius sui fundamentum quoddam & robur consistit: propter quod Sapient. 5. habetur: Rex sapiens populi stabilimentum est.

Articulus XXXIII. De eminentia Petri ex scriptura canonica.

SI quis fundamentaliter curiosusque scire popat, quanta fuerat praesertim alijs beatis apostolis excellencia atque autoritas beatissimi Petri, non poterit hoc clarius certiusque cognoscere, quam Actus apostolorum diligenter pensando, ubi primo describitur, quomodo post Christi ascensionem ante ipsius sancti missionem gloriosissimus Petrus uolens Iudae proditori alium subrogari, exurgens in medio, dixit: Viri fratres, oportet impleri &c. ibi enim determinatiue autoritatiueque loquitur tanquam summus praelatus & omnium cura habens, quod oportebat loco proditoris alium in apostolum ordinari, mox quomones Petro confenserunt, & duos statuerunt concorditer deprecantes, ut deus ostenderet quem ex illis duobus uellet in apostolum promoueri. Insuper, cum in die pentecostes electissima illa centum viginti hominum turba spiritum sanctum accepisset, Petrus in templum intrasset, Petrus praefatus ausus est loqui, tam efficacissime praedicaui, quod tria milia Iudaeorum conuertit: nec aliquis apostolorum legibus locutus determinate, ita quod uerba ipsius describantur, nisi Petrus, tanquam os, uertex & princeps sancti illius collegii, cui omnes tanquam praefatus & seruiciorum ac magnanimitate cesserunt, quasi ipsiusmet Christi. Insuper, post modicum tempore cum Petrus claudinatum curasset, sua praedicatione quinque milia Iudaeorum conuertit. Cumque prohiberent apostoli a principibus sacerdotum Christum amplius praedicare, Petrus pro omnibus grandi autoritate respondens iuramentum est in conspectu dei uos potius audire quam deum, iudicate. Et alia uice: Obedire oportet deo magis quam hominibus. Deinceps uirum & coniugem eius qui de pretio agri partem occultauerunt, Petrus uerbo prostrauit. Recitat quoque Lucas quaedam modum Herodes Iacobum apostoli captum decollauerit: Nec ibi scribit factam orationem ab ecclesia pro liberatione. Deinde refert Petrum apostolum ab eodem Herode paulo post captum, & protinus addit, quod oratio fiebat sine intermissione ab ecclesia ad deum pro eo. Quo patet quod singulariter necessarium sibi reputauit ecclesia Petrum tanquam summum & uniuersalem pastorem. Postea cum in concilio magna inquisitio fieret de obseruatione legalium, Petrus uolens tractatui finem imponere, recitauit quomodo deus per ipsum primo fidei Christi gentilibus nuntiavit, puta Cornelio seu ceteris, & suis, quibus & deus spiritum sanctum uisibiliter dedit. Deinde intulit Petrus, Quid tentatis imponere onus humeris discipulorum, quod neque nos, neque patres nostri portare potuimus? Quo prolato, Iacobus apostolus & ibidem. s. in Ierusalem episcopus uerba Petri mox confirmauit, sicque omnes concorditer assenserunt.

Articulus XXV. Epilogus praedictorum, & contra quoddam dictum quorundam.

AD hoc itaque trium opusculorum istorum, quae iam de autoritate summi pontificis ac generalis concilii compilauit, disputatio conclusionaliter est perducta, quod dominus Papa est summus, plenus ac generalis uicarius Christi super totam & uniuersalem ecclesiam tam coniunctim quam diuisim consideratam aut sumptam. Quod item per prius comparatur ad deuotam uniuersalem ecclesiam militantem suo tempore existentem, quam ad quancumque ecclesiam particularem. Rursus, quod ipsum quoque generale concilium secundum Petrum de Aliaco & alios plures, per comparationem ad Papam fit quaedam particularis ecclesia, cuius Papa est caput. Insuper, quod plenitudo, uertex ac supremas ecclesiasticae potestatis in solo sit summo pontifice uere, proprie, existentialiter, hoc est subiectiue atque formaliter: in uniuersali uero ecclesia & in generali concilio sit tropice & aliquo modo aequiuoce, ita quod in ecclesia uniuersali deesse finaliter, in concilio autem representatiue. Unde sicut magis uere

uere, proprie & realiter est in summo pontifice quam in ecclesia uel concilio, sic magis denominat illud quam illud, scilicet nulla particularis ecclesiastica potestas aequalis est potestati papae, imo nec tota residua potestas ecclesiastica simul accepta aequalis est potestati papae absolute loquendo, praesertim cum in summo pontifice sit utriusque potestatis uertex & plenitudo. Praeterea est ostensum, quod nihilominus generale concilium quantum ad aliqua sit super Papam, possitque ei praefigere legem & iudicare eundem, ut dicitur reprobata. Est igitur opinio arbitantium, quod Papa non praesit toti ecclesiae nisi diuisim, & quod generale concilium sit absolute & simpliciter super Papam etiam seorsum considerando, sumendoque Papam & ipsum concilium seu illud residuum. Sit enim in concilio & in ecclesia esset absolute loquendo aliorum pleniorum potestas uere ac proprie formaliter & subiectiue, quam in summo pontifice, quod est contra praedictos doctores. Neque pro Hugo de sancto Victore, Alexander de Hales & alij quidam testati sint Papam a solo deo proprie iudicari. Alij uero ut Raymundus, Hostiensis, Innocentius, Viricus &c. asserant eum non nisi propter haeresim proprie dicitur a concilio iudicandum. Certum est quod secundum istos non sit super terram potestas maior potestate papali, imo nec aequalis, absolute loquendo. Amplius autem, praesertim in secundo opusculo uariis considerati onibus est ostensum, quod Papa praesit toti ecclesiae simul acceptae tanquam caput, pastor potestatisque ipsius, & tanquam summus hierarcha unicuique monarcha. In primo quoque libello indutum est, quem admodum aliqui dicant uniuersalem ecclesiam considerari posse dupliciter, uno modo ut est corpus mysticum, quod donis & charismatibus regitur gratiae, & sic dicitur Papam non esse caput ecclesiae. Alio modo ut est corpus politicum, quod ab alijs influxu diuinorum charismatum & sine speciali assistentia Christi debite regi potest, quantum est ex humano iudicio, lege humana aut diuina: sed quod istud sit impropiissime dictum, ibidem XXV. articulo est probatum. Et nunc aliqua sunt addenda ad demonstrandum quod uniuersalis ecclesia ut mysticum corpus & ouile Christi, & secundum rationem ecclesiae, ut puta supernaturalis politia habeat in terra pastorem ipsum summum pontificem tanquam praelatum ac caput & principem sacrum, sub quo tota ecclesia, praefato modo unus est grex. Quilibet namque uicarius legislatoris praesesse & regere debet populum sibi commissum secundum tenorem, qualitatem, intentionem & exigentiam legis ipsius legislatoris seu principalis rectoris. Cum ergo papa sit proprius Christi uicarius, praesit populo Christiano secundum tenorem, intentionem & exigentiam euangelicae legis, quae est lex Christi. Porro euangelica lex est lex utique supernaturalis, supernaturalis fine intendens: ergo praesidentia & gubernatio papae super ecclesiam est uel esse debet supernaturalis per respectum ad charitatem gratiae, et per relationem ad fine supernaturalis, & non sine speciali assistentia Christi imo cum ipsa ecclesia ad supernaturalem beatitudinem ordinem, ad quam sine donis & charismatibus gratiarum neque pertingere: contra rationem, conditionem & proprietatem ipsius est, ut dicat sine huiusmodi donis & gratijs posse regi. Nam & ipse summus pontifex tenet implere gubernationum officium ex diuino supernaturali infuso amore & recta intentione, nec sine gratiosa ac specialissima Christi assistentia potest hoc adimplere. Praeterea omnis uicarius legislatoris & principalis praesidentis praesesse debet & regere sibi commissos secundum modum & rationem qua proprie sunt populus principalis rectoris seu legislatoris. Itaque papa praesit populo Christiano, non ut est quaedam ciuilis societas aut politica coepta lege humana iudicioque humano solo regibilis, sed ut est populus Christianus, ut puta fide & lege Christi formatus, eiusque ouile & grex: sic autem acceptus populus Christianus, est mysticum corpus: ergo ut mystico corpori praesidet ei pontifex summus tanquam praelatus, caput & iudex. At uero ecclesia Christi seclusis supernaturalibus donis & charismatibus gratiarum, amittit rationem ecclesiae: ergo nec sic competit ei regi secundum euangelicae legis tenorem, quae est, ut secundum Christi doctrinam supernaturalis regatur: sed de ratione papalis officij est, ut regat populum Christi secundum euangelica documenta: ergo est tam contra rationem ecclesiae quam contra rationem papalis praesidentiae, ut ecclesia dicat regi a papa, ut alia quae uis ciuilis coepta aut politica societas. Hinc quaedam diffinientes ecclesiam militantem dicunt, quod sit corpus mysticum organicum, fide Christi animatum. Cancellarius quoque in libro de Ecclesiastica praesentia sic ait: Omnis politia christiana proprie appellatur diuina, quia secundum leges supernaturales debet quilibet in ea regulationem accipere. Item quae considerari debet ecclesia, prout instituta est a CHRISTO, supra fitam fidei petram, ad finem supernaturalem secundum euangelicam legem & sacram scripturam, secundum quam debet regulari iudicium in fide & moribus. Denique, sicut praehabitu est libro praefato, Cancellarius assignat sex species

Nota de potestate papae

9. q. 3. ca. non mo. ca. alios & 4. o. d. c. ff. papa.

Vide de iure corporali de trans. episc.

Ecclesiam illam qd.

species dominij, quarum unam uocat dominium euangelicum, secundum euangelicam legem, nec alicui sub cælo tam proprie excellenterq; competit, ut summo pontifici: sed secundum euangelicam legem gubernare ecclesiam, est eâ gubernare ut mystici corpus, & ut Christi ouile ac gregem, non ut quandam communitatem pure ciuilem: ergo hoc modo competit Papæ esse caput & pastorem ecclesiæ, cui in hac uita competit regi nõ solum à Christo per directionem internam, sed etiam ab homine præsidente per directionem dispositiuam & exteriorem: sicq; uniuersalis ecclesia ut mysticum corpus & coniunctim accepta, est unum ouile, unus grex, unus populus, una domus, unus exercitus dei sub eius uicario pontifice summo. Postremo, distinctio præinducta qua ecclesia dicitur sumi dupliciter, scilicet ut corpus mysticum & ut corpus politicum seu politica quædam communitas, non uidetur resoluta & clara, præsertim cum & ipsa ecclesia etiam ut mysticum corpus sit quædam politia, imò & triumphans ecclesia politia uocatur. Patet hoc ex diffinitione politia, quam Cancellarius sic diffinit: Politia est communitas ordinata ad aliquem finem perfectum: & addit, politiarum alia est cælestis, alia humana, quæ diuiditur in ecclesiasticam & secularem. De hoc supra octauo articulo plenius dictum est, quomodo secundum doctrinam remissum & Perrum de Alliaco iuxta triplicem politiam naturalem, de qua tractat Philo sophus, etiam in ecclesia triplex politia consideretur. Vnde & Thomas sup quartum Sententiarum distinctione 21. differuit: Cum ecclesia sit congregatio fidelium, congregatio autem hominum sit duplex, uidelicet œconomica, ut illi qui sunt de una familia: & politica, sicut illi qui sunt de uno populo: ecclesia assimilatur congregationi politica, quoniam ipse populus ecclesia dicitur: sed conuentus diuersi uel parochia: in una diocesi, similatur œconomicae congregationi in diuersis familijs siue officijs. Præterea huic tractatulo sine hic more solito non impono, prætolans si forte contingat scriptũ illius qui contra me scripsit, ad meum deuenire conuictum, ut tunc ad singula domino conferre respondeam. Veritas autem omnibus fortius comprobatur. Idcirco & præualebit nec angulum quærit, ipso meo Christo protestante: Omnis qui male agit, odit lucem, & non uenit ad lucem, ut nõ arguantur opa eius: qui autem facit ueritatem, uenit ad lucem, ut manifestentur opa eius, quæ in deo facta sunt. Porro qui ueritati aduersatur, quanto illi acutius reniti conatur, tanto in profundiores salutarum errores caliginesq; dilabitur, sicut & Augustinus in simili loquitur. Haberi iustitia quandam lucem suam, profundit & illuminat animam in hærentē sibi. Anima autem à luce iustitiæ se auertens, quanto plus quærit quod contra iustitiam inueniat, tanto amplius à luce ueritatis repellitur, & in profunda tenebrarum demergitur. Hinc similitudine æquitas non est æquitas, sed duplex iniquitas, quæ simulatio est, & iniquitas.

F I N I S.

D. DIONYSII A RICKEL

CARTHUSIANI DE VITA ET REGIMINE PRAESV.

lum, Liber Vnus.

Præfatio.

TENDITE uobis & uniuerso gregi in quo uos spiritus sanctus posuit episcopos regere ecclesiam dei, quæ acquisiuit sanguine suo. Hæc sunt uerba Pauli apostoli ad uniuersos episcopos, in quibus saluberrime ac sapientissime admonet eos, ut in primis attendant sibi metipsis, hoc est, intenti sint circa proprij cordis custodiam, & circa propriarum animarum salutem, ne incidant in peccatum, ne deo displiceant, ne perdant se ipsos, & pereant in æternũ. Quod si recolant se peccasse mortaliter, non differant se purgare, ac deo reconciliari per ueram contritionem, plenam confessionem & satisfactionem condignam. Ista attentio summius, primo necessaria est omni pontifici, imò & omni homini Christiano, cū dicat saluator: Quid proficit homo si lucræ uniuersum mundũ, seipsum autem perdat & detrimentũ sui faciat: Nam & charitas incipit à seipsa, id est, a proprio suo subiecto, & ita deriuatur ad alios. Hinc ingratum est spiritui sancto, quicquid obrulerimus ei, & quicquid boni egerimus.

Ecclesia triumphantis etiam politia uocatur

3. Edrae: Iohann 2

Augusti.

Actu. 20.

Fron. 24

Matt. 16. Mar. 8. Luc. 9.

rimus, neglectis & omisissis his ad quæ tenemur. Imo si omiserimus unum quodcumq; eorum ad quæ obligamur ex præcepto diuino aut ex institutione ecclesiæ, siue ex uoto uel iuramento. conuenienter ergo admonuit sanctus Apostolus præfules, ut in primis attendant sibi metipsis, ne intantum occupentur circa exteriora, temporalia & terrena, aut circa aliorum negotia, quod obliuiscant intendere examinationi propriæ conscientia, ac studio puritatis internæ. Et item ne aestiment se posse omnipotentem placere, occupando se circa regimen subditorum, nisi in primis sint diligentes atq; solliciti ad emundandum & custodiendum corda sua ab omni peccato, ad seruendum quoq; deo altissimo in sanctitate & iustitia iugiter corã ipso. Sicq; iuxta apostolica hortamenta consequenter attendant uniuerso gregi eis commisso, ita ut totam plebem ipsis commissam cum omni diligentia regant, pacant, ac tueantur, non solum à uisibilibus inimicis & exterioribus damnis, sed multo & incomparabiliter plus ab inuisibilibus atrocissimis & infernalibus hostibus illis, quoniam aliud quærit, nisi ut deouertent oues Christi, & eas ad damnationem pertrahant sempiternam.

Articulus I. De excellentia dignitatis & autoritatis episcopalis.

Uel clarius innotescat quàm uirtuose, sancte & exemplariter teneantur episcopi conuersari, parum ac breuiter tangam quàm magna & admiranda ac supernaturalis sit dignitas & excellentia episcopalis officij. Nempe, ut S. ait Ambrosius, talis ac tanta est dignitas & potestas pontificalis, ut nulla res huius mundi possit ei æquari: & multo minus excedat aurum & pretiosissimæ gemmæ, ferrum & saxa uilissima, quæ sacerdotalis pontificalisq; dignitas & potestas dignitatem ac celsitudinem regum & imperatorum. Imò tanta est dignitas sacerdotũ, ut S. pater Bernardus testetur: O præclara, diuina, & ueneranda sacerdotũ potestas, quæ talis ac tanta est, ut nihil in cælo, nihil in terra ei ualeat comparari. Quis hæc potestas est consecrare, alijq; porrigere corpus & sanguinem unigeniti filij patris æterni, super hac præte, super tam insigni priuilegio stupet cælum, terra miratur, contremiscit homo, & reuertit plurimum angelica celsitudo. Si igitur tanta est dignitas sacerdotũ, quæ eloqui queat, quæ sit potestatis dignitas, cū potestatis sit spiritualis princeps & pater, magister, iudex & ductor omnium sacerdotũ totiusq; cleri suæ diocesis de iure cõmuni, ita quod ad eius autoritatem atq; officium pertinet omnes illos purgare, illuminare, perficere, iudicare ac gubernare: quæ admodum ex doctrina diuini Dionysij quinto ca. Ecclesiasticæ hierarchiæ ostenditur, quæum sol esset clarior luna, & quæum aia esset præstantior corpore, tã spiritualis & pontificalis potestas omni seculari & regia potestate ac dignitate extat sublimior. Sicut & Hugo in libro de Sacramentis docuit. Hinc ut in gestis Niceni concilij legitur, magnus ille Constantinus imperator, dixit episcopos esse deos: Quia diuinâ excellentiam sortiuntur, & omnipotentis dei existunt uicarij. De hac materia plenius tractatur in decreto distinctione 97.

Articulus II. Quàm uirtuosa, exemplaris & sancta debeat pontificum esse uita.

Omnes sancti patres concorditer protestantur, quod quicquid prælatus in altiori officio maiorisq; dignitate & latiori iurisdictione fuerit constitutus, tantò ad ampliorẽ perfectionem uirtutũ tenetur: nec aliter poterit debitũ sui officij efficaciter adimplere. Hinc quicquid episcopi uniuersis subditis suis tam spiritualibus quàm secularibus eminent & præfulgēt ecclesiastica præte, prælativa dignitate generalisq; iurisdictione, tãto præ omnibus illis obligantur ornari omni uirtute & summæ exemplaritatis existere, imò omni uirtutũ perfectione & gratia radiare, quatenus de plenitudine suarum uirtutũ influant & infundant uniuersis sibi commissis, suarumq; bonitate & sapia, perfectione atq; cõstantia uincant, extinguant & reforment malitiã, insipientiã, imperfectionem & instabilitatem subditorum suorum, uniuersumq; & singulorum ad discendum in ipsis suisq; in omni aduersitate imperturbati corde permaneat. Hinc dicitur doctorum, quod status episcoporum est status perfectionis acq; sit, ita quod nullus ad episcopatum est promotus, neq; ad executionem officij episcopalis idoneus, nisi sit in omni sapia, prudentia & uirtute perfectus. Ideo asserit Gratianus: Iuxta gradũ sui officij oportet quoniam esse meliorem. Nam reuera quod ad hoc eligatur ut præsit ceteris, sicut præordinatur dignitate, ita præeminere debet & sanctitate: alioquin ceteris præficiuntur, quæ meritis nõ præfulgent: hinc & summo pontifici scribit Bernardus: Absq; uirtutibus tanto es deformior, quanto in dignitate & prælatione sublimior. Erubescibile est uidere hominem in pontificali apice positum, uirtutibus splendore non indutum. Monstruosa res, autoritas alta, & uita indigna. Etenim quanto prælatio altior est & autoritas maior, tanto ad uirtuosiores & diuiniore perfectiores actiones ordinantur.

Paulus

Luc. 1.

Ambros. De misto. & obed. c. fo. 12

Bernardus

De misto. & obed. c. folio

25. q. 1. c. 1. 118

30. d. 6. sig. 2.

Articulus

Articulus III. Quod episcopi in sua consecratione ad præactam perfectionem solenni uoto se obligant.

Sancius Thomas in secunda secunda questione 182. declarans qui esse dicantur in statu perfectionis, inter cetera ait: Status proprie pertinet ad conditionem libertatis uel seruitutis. Porro quantum ad homines, ad hoc quod aliquis adipiscatur statum libertatis uel seruitutis, primo requiritur aliqua obligatio ad seruiendum uel absolutio a seruitute: Non enim ex hoc quod aliquis seruit alicui, efficitur proprie seruus quia & liberi multoties seruiunt, cum dicat Apostolus: Per charitatem seruite inuicem. Nec ex hoc quod aliquis definit seruire, efficitur liber, ut patet de seruis fugitiuis: sed ille est proprie seruus, qui obligatur ad seruiendum: & ille est liber, qui a seruitute absolutus. Secundo requiritur, quod obligatio prædicta fiat cum quadam solennitate, sicut & circa ea quæ inter homines perpetuam obtinet firmitatem, quædam solennitas adhibetur: Sic itaque in statu perfectionis de proprie aliquis esse, non ex hoc quod habet actum dilectionis perfectæ, sed ex hoc quod obligatus est perpetue cum aliqua solennitate ad ea quæ sunt perfectionis: hoc autem utrumque competit religionis atque episcopis. Religiosi namque uoto se astringunt abstinere a secularibus & carnalibus rebus, quatinus deo liberius uacent, in quo consistit perfectio uitæ presentis. Similiter episcopi obligantur ad ea quæ sunt perfectionis, assumendo pastorale officium. Ad quod pertinet, ut animam suam ponat pastor pro ouibus suis. Unde Apostolus ait ad Timotheum episcopum: Confessus es bonam confessionem coram multis testibus, in tua uidelicet ordinatione, ut glossa exponit. Adhibet etiam quædam solennitas in consecratione episcopi, cum professione prædicta, iuxta illud ad Timotheum, Resuscites gratiam dei quæ est in te, per impositionem manuum presbyteri. Quæ glossa exponit de gratia episcopali. Unde & diuinus Dionysius V. ecclesiasticæ hierarchie ca. ait, quod episcopus in sua ordinatione habet super caput suum sanctissimam suppositionem eloquiorum. id est euangelii librum, ut significet, quod ipse est integre participaturus totius hierarchicæ uirtutis perfectionem. Et quod ipse non solum est illuminatus de omnibus quæ pertinent ad sanctas locutiones & actiones, sed quod etiam hæc alijs tradat. Præterea in eadem Summa asserit S. Thomas, quod presbyteri & archidiaconi ex parte curæ quam suscipiunt, non ponitur in statu perfectionis, quia non obligantur uinculo perpetui uoti ad hoc quod curam retineant animas: sed possunt eam deserere, transeundo ad religionem, etiam absque licentia episcopi, ut in decreto habetur. Et etiam cum licentia episcopi potest aliquis archidiaconatus aut parochiam dimittere, & simplicem præbendam accipere sine cura: Quod nullo modo liceret, si esset in statu perfectionis, cum dicat saluator: Nemo mittens manum suam ad aratrum & respiciens retro, aptus est regno dei. Episcopi autem cum sint in statu perfectionis, non nisi autoritate summi pontificis ad quem pertinet in uotis perpetuis dispensare) possunt episcopalem curam deserere. Hinc archidiaconi & presbyteri se habent ad episcopum sicut præpositi & balii ad regem. Propter quod 21. quæst. prima habet: Vniuersis presbyteris atque diaconis attendendum est, ut nihil absque propria episcopi licentia agant. Ideo sicut in mundanis seu secularibus potestatibus solus rex solennem accipit benedictionem, alij uero per simplicem commissionem instituuntur: ita in ecclesia cura episcopalis cum solennitate consecrationis committitur cura autem archidiaconatus seu plebanatus cum simplici iniunctione conferitur. Præterea de hac materia scribit sanctus doctor diffuse in libro de Perfectione uitæ, inter cetera loquens: Ad perfectionem fraternæ charitatis episcopi in sua ordinatione se obligant, sicut religiosi in sua professione. Et rursus: Ad episcopos (inquit) pertinet ex obligatione uoti alios ad deum reducere. His consonant quæ super ecclesiasticam hierarchiam, & 6. ca. scribit Albertus. Denique sicut ostendit Gulielmus Parisiensis, Episcopus est sponsus sue ecclesiæ. Idcirco in sua ordinatione promittit sue ecclesiæ inuoluntariam fidelitatem, per hoc quod ad eius utilitatem atque profectum totam suam obligat uitam. Quemadmodum in carnali conuincio sponsus promittit fidelitatem propriæ sponsæ. Imò sicut status episcoporum est altior statu religiosorum: ita episcopi ex sua obligatione magis tenentur implere & exhibere ecclesiæ suis ea quæ promiserunt, quam religiosi ad impletionem professionis monasticæ. Hinc quoque in Summa Confessorum habetur, & idem asserit ostiensis: Episcopus non potest aliquid uotum emittere sine licentia papæ. Quod intelligendum est de uoto per quod dissoluitur uinculum matrimonij spiritualis, quod est inter ipsum & ecclesiam suam sponsam: imò nec aliud, per quod graue præiudicium fieret sue sponsæ. Unde non potest uotum peregrinationis emittere, per quod oporteret eum ab ecclesia sua diu se absentare. Ex quibus omnibus constat, quod episcopi seipfos totaliter ac sollemnissime obligant ad præsidendum ac proficiendum suis

Gala. 5. 54. d. 2. g. h. a. 54. d. 6. q. c. 1. Per. 2. 68. d. c. negotiatorem. Iohan. 10. 1. Tim. 6. 2. Tim. 1. 19. q. 2. c. d. u. g. sunt. Luc. 9. 21. q. 1. c. relatio. & c. illud

suis ecclesiis. Et dato quod in sua ordinatione ita non obligassent se formaliter & expresse, nihilominus coram deo essent sic obligati, cum nemini debeat sua culpa seu alterius negligentia suffragari: Nec praua consuetudo sit lex, sed corruptela. Quæ admodum etiam religiosus ultra annum probationis in claustrum perseueras, pro profecto habetur, quis professione formaliter non emittat, præsertim cum iuxta præhabita obligatio illa sit de ratione status episcopalis. Hinc iterum asserit S. Thomas in secunda secunda questione 189. Obligatio uoti perpetui præfertur omni alij obligationi. Obligari autem uoto perpetuo & solenni ad uacandum diuinis obsequijs competit proprie episcopis & religiosi: unde episcopi presulatus non possunt deserere quacumque occasione absque autoritate Romani pontificis, qui solus potest in uotis perpetuis dispensare, ut habetur extra de regularibus & transeuntibus ad religionem ca. licet. Hæc Thomas.

Articulus IIII. De uirtutibus ad quas episcopi specialiter obligantur.

Virtutes dicuntur esse ita conexæ, ut una sine alia non possit haberi. Idcirco oportet episcopum omni uirtute esse ornatum: uerum tamen quædam uirtutes sunt, quæ specialiter atque præcipue ad presules pertinent, quas in epistolis ad Timotheum & Titum tangit Apostolus. Nam prima ad Timotheum disseruit: Oportet episcopum irreprehensibilem esse, sobrium, prudentem, ornatum, pudicum, hospitalem, doctorem, non uinolentum, non percussorem, sed modestum: non litigiosum, non cupidum, sue domui bene prepositum: non neophytum, ne in superbia elatus, in iudicio incidat diaboli. Oportet autem illum & testimonium habere bonum ab his qui foris sunt, ut non in opprobrium incidat & laqueum diaboli. Porro, ad Titum scribit Apostolus: Oportet episcopum sine crimine esse, sicut dei dispensator: non superbum, non iracundum, non turpis lucri cupidum, sed hospitalem, benignum, sobrium, iustum, sanctum, continentem, amplectentem eum qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, ut potens sit exhorrari in doctrina sana: & eos qui contradicunt, arguere. Denique, sicut in prima parte Decreti per uarias distinctiones diffuse ac prolixè probatur ex uerbis sanctorum Hieronymi, Augustini & aliorum, præactæ uirtutes non solum ad episcopos, sed ad sacerdotes etiam pertinent, imò pro maiori parte ad uniuersos qui in sacris sunt ordinibus constituti, ut S. testatur Gregorius. Ad quælibet quoque Christianum pro magna pertinent parte. Quilibet enim Christianus tenetur esse sine crimine. id est mortali peccato: Sobrius quoque, cum dicat saluator: Videte ne grauentur corda uestra crapula uel ebrietate. Et prudens, sicut rursus dominus Iesus Christus hortatur accipit: Estote prudentes sicut serpentes: Item pudicus, cum iterum dicat: Qui uiderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Ac etiam hospitalis, cum ipse omnium iudex in extremo iudicio reprobis sit dicturus: Hospes fui, & non recepistis me. Item non uinolentus, non percussor, sed modestus, non litigiosus, non cupidus nec superbus. Sed quantum episcopus tam laicis quam ecclesiasticis personis suæ diocesis præeminet autoritate ac prælatione, tamen in cunctis præfatis uirtutibus debet omnes illos excedere.

Articulus V. Qualiter in præactis uirtutibus debeant episcopi esse perfecti.

Quum episcopi sint successores apostolorum & sponi ecclesiarum, debent esse apostolice sanctitatis & spiritualissimi uiri. Et sicut sol in cunctis sideribus ac planetis clarior est in seipso, & præ omnibus illis radios suæ lucis undique spargit, copiose diffusum ac uisibilia cuncta clarificat & uenustat, sic oportet pontificem præ omnibus sibi subiectis in sapia omni uirtute in seipso esse plenissimum, atque ex sua plenitudine subditos illustrare. Debet igitur iuxta doctrinam Apostoli, in primis irreprehensibilis & sine crimine esse: quia ad ipsum potissime pertinet corripere delinquentes, corrigere reos, & uitia omnium extirpare: Ideo ne ei quis dicere ualeat: Medice, cura te ipsum: debet se irreprehensibiliter exhibere. Præterea, quia secundum sanctorum patrum doctrinam, indignus est alios corripere aut punire, qui in eisdem est uitijs, in quibus hi quos corripere habet, aut paribus seu maioribus culpis: idcirco ut episcopus dignus & aptus sit uniuersos corripere delinquentes, debet se exhibere ab omni peccato immunem, ne ei dicatur illud Apostoli: Qui alios doces, te ipsum non doces. Insuper, quæ ait Apostolus, episcopi oportere sine crimine esse, quidam sic intellexerunt, quod ad die baptismatis sui usque ad horam suæ ordinationis in presule, oportuerit eum sine crimine irreprehensibiliterque uixisse: & sic olim in ecclesia seruabatur. Ait namque Innocentius Papa: Primo iubet episcopus sine crimine esse: non quod eo tempore tunc quo ordinandus est, sit sine omni crimine, & præteritas maculas noua conuersatione diluerit, sed quod ex eo tempore quo in Christo renatus est, nulla peccati conscientia mordeat. Quod enim potest præles ecclesiæ auferre malum de medio eius, quod in simile delictum corruerit: aut qua libertate corripere potest peccantem: cum tacitus ipse sibi respondet, eadem se commississe quæ corripit: Et istud in Decreto probat Gratianus multis autoritatibus

De translat. episc. quanto Ibidem. De regul. et tran. ad reli. glo. c. licet. 1. Timo. 2. Titum. 1. 1. Timo. 3. 2. Timo. 2. Titum. 1. 84. d. c. ap. l. 82. d. c. ep. 84. d. c. puenit. Luc. 21. Mar. 10. Matt. 7. Act. 10. Matt. 25. Titum. 1. De maior. & obed. c. 10. l. 1. 1. Thess. 5. 1. Timo. 3. Roma. 2. Titum. 1. 1. Pet. 1. 1. Iste. 1.

86. d. c. docto-
re, & c. facie-
re culpam

Suscipiens sa-
crum ordinem
in peccato mor-
tali peccat.

bus patrum sanctorum. Verumtamen postea fuit rigor hic relaxatus: ita quod nunc sufficere reputatur, ut is qui ordinandus est pontifex, sit sine crimine tunc, quando ad ordinationem est accessurus, & de praeteritis suis culpis poenitentiam condignam pegerit. Alioquin peccaret mortaliter ad ordinationem procedendo, imo quicquid aliquo sacrum ordinem suscipit cum conscientia mortalis peccati, peccat mortaliter, prout doctores super quartum Sententiarum concorditer scribunt. Nam & Thomas ex verbis diuini & magni Dionysii probat & concludit ibidem, quod non solum episcopus sed etiam sacerdos peccat tanquam blasphemus & deceptor uocatur, qui ordinem sacerdotalem in digne suscipit siue exequitur. Amplius si (quod absit) episcopus etiam post suam promotionem ad episcopatum, in aliqua mortali lapsus est culpa, adhuc concedit ei poenitentiae locus. Et postquam per ueram contritionem & confessionem plenariam deleuerit suam culpam, adhuc censetur idoneus corripere & punire culpabiles. Ex his elucescit, quod grauiter peccent praelati, qui cum in magnis & publicis uiuant excessibus aut peccatis, nihilominus subditos castigare & punire praesumunt de eisdem aut minoribus culpis. Et si quaeratur, Quid ergo agere debent tales praelati, nunquid uitia subditorum debent impunita relinquere? Respondetur, quod emendare se debent protinus & condigne, uel sua officia resignare.

37. d. c. uinolentum.
Leuit. 10
De uita & honestate clerici, c. a. crapula.

Articulus VI. Quam sobriissimos & castissimos oporteat esse episcopos. **L**im in lege Moysi praeciperat dominus Aaron pontifici et sacerdotibus eius: Vinum & omne quod inebriare potest, non bibetis, quia intrabitis in tabernaculum testimonii, ne moriamini, ut habeatis scientiam discernendi inter sanctum & profanum, inter pollutum & mundum, doceatisque filios Israel omnia legitima mea. Cum ergo sacerdotium ac pontificium euangelicam legis sint quasi incomparabiliter digniora, spiritualiora & diuiniore sacerdotio ac pontificio legis Moysaicae, constat quod sacerdotes & maxime pontifices euangelicae legis debeant ab omni immoderantia uini ceterorumque potuum quae possunt inebriare, ab omni quoque excessu in cibis summe cauere & penitus abstinere. Praeterea cum superfluis ciborum ac potuum intellectu obsecuret, & rectum iudicium rationis impediatur, caput cerebrumque perturbetur, summe uitanda est praesuli, quae oportet se esse paratum ad discernendum de singulis occurrentibus causis etiam arduis, atque ad expediendum aliorum negotia, ad extirpandum litigium, ad iudicandum inter bona & mala, inter meliora & peiora, inter uera & falsa: ad excogitandum quoque & considerandum quod expediat bono communi, & qualiter res publica conseruetur in pace: Ad quae omnia peragenda ualde necessaria est praesuli limpidus intellectus, ratio clara & caput quietum ac bene dispositum. Insuper, cum episcopi teneantur esse uir spirituales, heroici & perfecti, uehementissime debent uitare & aspernari uniuersa carnalia uitia, quae hominem brutis assimilant. Cumque episcopi teneantur esse totius castitatis & puritatis exemplar, omnino uitanda est eis uinolentia omnisque crapula: quia ut ait gloriosus Hieronymus, Ventris ingluuias ad luxuriam prouocat: & ueter uino aestiuans, cito desumat in libidinem. Hinc legitur in Decreto: Sacerdotalis sensum, maxime autem pontificis intellectum, oportet esse peruigilem, subtilem & castum. Denique, in conuiujs & potationibus immoderatis compunctio cordis & omnis deuotio dissipatur, animus ad inanem legitimitatem relaxatur: lingua ad uerba prorumpit illicita, risus & ioci nascuntur, sicque timor dei recedit ab anima, & homo in diuersa ac magna cadit peccata. Cum ergo episcopus oporteat coram deo esse indefessus & maxime custoditos, sollicitos, timoratos, prorsus uitanda est eis immoderantia in cibis & potibus. Unde disponere debent, ut ad mensam legatur eis aliquid, quod sanctam deuotionem & dei timorem magis accendere potest & conseruare. Nec solum debent se ipsos in hora refectionis a uerbis illicitis aliisque uanitatibus, leuitatibus ac peccatis reprimere, sed & conuiuas suos atque domesticos debent per correptionem paternam & salubrem doctrinam a talibus cohibere, ne sibi & eis eueniat quod diuini epuloni legitur in euangelio contigisse: Nam positus in inferno, & aeternis condemnatus incendijs, testatur & factus est se durius cruciari in lingua, quia in conuiuantibus solet regnare loquacitas.

c. a. crapula, de uita & honestate, cetero.

Articulus VII. De prudentia & sapientia ad episcopos pertinente.

Cum iuxta sanctorum patrum doctrinam, regimine animarum sit ars artium, & res maxime difficultatis, certum est quod quanto episcopus plures animas regere habet, tanto maiori eget scientia atque prudentia: imo cum episcopus habeat gubernare homines ualde multorum diuersorumque statuum, officiorum ac graduum, ut puta secularium & spiritualium, coniungat

ros, uirgines, uiduas, sacerdotes, pastores, praelatos, monachos, canonicos, archidiaconos, diaconos, moniales, rectores, baliuos & iudices, nobiles atque ignobiles, politias seu urbes, patet quod maxima discretio, praecipua sapientia, gratiosissima & copiosissima illuminatio atque directio spiritus sancti sint necessariae ei, ut uniuersis ac singulis ualeat providere, praesidere ac subuenire per se & cooperatores ac uicarios suos, prout illis necessarium est ad obtinendum ueram salutem, & prout capere queunt. Denique in omnibus difficultioribus causalibus & contentionibus ad episcopum habetur recursus. Et ut sacratissimus Dionysius docet, ad episcopum spectat totam communitatem sibi commissam purgare, illuminare, perficere, conseruare, iudicare & custodire, animas ab inuisibilibus inimicis protegere: ideo oportet episcopum circumspectissimum ac sapientissimum esse. Rursus, ut super quartum Sententiarum asserit Thomas, Ad hoc quod actus hominis sit uirtuosus, requiritur ut ad sit directio rationis: ratio autem per scientiam, sapientiam prudentiamque adornatur atque perficitur ad hoc, quod possit hominem in omni sua conuersatione & actione dirigere. Ideo quanto episcopus habet plura ac difficultiora tam in temporalibus quam in spiritualibus expedire, ac pluribus magisque differetibus inter se hominibus providere & reformationem ac salubrem directionem impendere, tanto maior prudentia in rebus humanis, copiosior scientia in scripturis, eminentior quoque sapientia in diuinis necessariis ei consistunt, prout istud in prima parte Decreti Gratianus diffuse prosequitur, & ex canonibus ac statutis summorum pontificum ac generalium conciliorum declarat. Hinc quippe in Toletana synodo legitur, Ignorantia mater cunctorum errorum, sacerdotibus praesertim, episcopis maxime est uitanda: quoniam docendi officium in dei populo acceperunt. Sacerdotes namque & praesules sacram scripturam legere admonentur, Paulo apostolo dicente ad Timotheum episcopum: Attende lectioni, exhortationi, doctrinae. Sciunt ergo scripturas sacras & canones, prout ad eorum pertinet gradum ac statum, & omne opus eorum in praedicatione & doctrina consistat, & uniuersos aedificent ac informet. Hinc quoque Leo Papa disseruit: Si in laicis intolerabilis est ignorantia, quanto magis in his qui praesunt nec excusatione est digna nec uenia? Sed his obijci potest, quod ex antiquis diebus fuerunt in ecclesia aliqui sancti episcopi modice literaturae & simplices uiri. Quod item modernis temporibus multi inueniuntur pontifices parum instructi in scripturis ac iuribus. Quid ergo agendum est eis, aut quid consulendum est talibus? Ad primum istorum est respondendum, quod sancti episcopi fuerunt ualde illuminati a spiritu sancto & desuper docti, ita quod habuerunt magnam sapientiam scientiamque infusam, quam amuis modicum humano studio acquisitam. In quibus impletum est quod ait sanctus Iohannes apostolus: Unctio dei docet uos de omnibus. Et quod canis in psalmo: Beatus homo quem tu erudieris domine, & de lege tua docueris eum. De quorum numero fuit sanctus David, qui deo grata mente fatetur: Incerta & occulta sapientiae tuae manifestasti mihi. Et denique: Quoniam non cognoui literaturam, introibo in potentiam domini. Ad aliud respondendum, quod ad allegatio inconuenientis non probat neque excusat. Episcopi ergo non satis eruditi in scripturis, in iure & in libris sanctorum atque doctorum, primo de insufficientia sua coram deo humiliter se accuset ac doleant, deinde tam pure ac uirtuose coram diuini uultus praesentia studeant conuersari, ut a spiritu sancto mereantur illustrari ac edoceri, atque in omnibus gratiose dirigi ab eodem, penitentes ac facientes quod Iacobus hortatur apostolus: Si quis indiget sapientia, postulet a deo, & dabitur ei. Unde & psalmista hortatur: Accedite ad eum & illuminamini, & facies uestrae non confundentur. Verum tamen sicut praetactum est, ad impetrandum tam benignam & gratiosam illuminationem & directionem spiritus sancti, sapientiamque infusam, necesse est mentem in primis purgari a uitijs ac synceriter, iuste ac exemplariter conuersari, quum Sapientiae primo dicatur: In maleuolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Tertio, non omittat secum incessanter habere uiros eruditos ac timoratos tam theologos, quam iuristas: ut sic quasi tot habeant oculos, quot uiros sapientes ac prudentes sibi habent astrantes atque cohabitantes. Quorum consiljs atque doctrinis dirigatur in omnibus: nam ut sanctus ait Chrysostomus, pontificem oportet sapientissimum & perspicacem esse in cunctis: & mille ut dicitur oculos ex omni parte habentem, ut non sibi soli, sed & uniuerso populo sibi credito uiuat ac uideat.

1. Timo. 4

1. Iohan. 2

Psal. 93

Psal. 70

1. Ico. 1

Psal. 33

Rom. 14
1. Cor. 5

Articulus VIII. Quam excellenter episcopi teneantur hospita-
les existere, actibusque misericordiae tam corporalibus
quam spiritualibus esse intenti.

Sicut sanctus testatur Ambrosius, Summa .i. plenitudo & pfectio totius Christianae religionis, in actibus misericordiae & pietatis consistit. Cum ergo in episcopis tanquam in summis ecclesiarum praelatis ac sponis, debeat maxime relucere euangelice legis Christianaeque legis pfectio, constat quod praefules teneantur esse hospitalissimi, & in uniuersis misericordiae ac pietatis operibus eminenter perfecti, praesertim cum debeant esse perfecti tam in uita actiua quam contemplatiua. Denique, sicut in Decreto habet 12. q. 2. Bona ecclesiastica debent in quatuor partes esse diuisa: sicut hoc infra magis tangetur. Quae una pars debet pauperibus specialiter erogari: nec in alios usus conuerti. Rursus, episcopi in sua ordinatione praesertim se obligant ad pfectionem charitatis fraternae, ad quam maxime pertinet ut opera misericordiae tam corporalia quam spiritualia proximis euenis, potissime propriis subditis liberaliter ac feruore impendant. Et quia episcopi sunt aiaque custodes, patres & pastores, ideo spectat ad eos ut tanto plus intenti sint spiritualibus actibus misericordiae, quanto aia sunt corporibus nobiliores. Quae admodum aut corporalia opera misericordiae septem sunt, ut puta pascere esurietes, sitientibus potum tribuere, nudos uestire, peregrinos colligere, uisitare infirmos, liberare captiuos, praesertim si iniuste sint capti, & mortuos sepelire, sic & spiritualia misericordiae opera septem sunt, scilicet ignorantes docere, dubitantibus consilium dare, tristes consolari, peccantes corripere atque corrigere, ignoscere offensori, imperfectos & onerosos pie portare, & pro uniuersis etiam inimicis orare. Sit ergo episcopus in affectu pietatis totus conuersus, & uisceribus misericordiae copiosissime affluens. Et quod per se ipsum non potest exequi & implere, faciat per subditos suos diligenter & condigne impleri. Committat personis fidelibus ac benignis, ut pauperes ac egenos, infirmos ac nudos, praesertim domi manentes considerent & inquirant, & eisdem necessaria largiantur de his, quae episcopus larga manu talibus suis eleemosynariis debet conferre ad distribuendum ea egenis. Deputet quoque spiritalem domum pro receptione & pia tractatione peregrinorum ac pauperum. Non ergo sic thesaurizet antistes, nec sic magnifice tractet propinquos & nobiles ac diuites ad se uenientes, ut pauperes obliuiscatur, aut eis subtrahi sinat, quae ipsorum indigentibus atque inopijs deputanda sunt & praestanda. Veruntamen circa spiritualia misericordiae opera praesul specialissime, uigilantissime ac feruentissime intretus & occupatus sit incessanter: per se ipsum ac suos cooperatores, uicarios & ministros instruat ignorantes, hortetur scietes, illuminet oes sibi commissos, de his quae deus requirit ab ipsis, de necessarijs ad salutem, & de his quae ad uniuersum pertinent uocationem & statum uenientibus quoque ad se pro consilio, non deditur salubre dare consilium, mactis condoleat, consolationem piam tristibus exhibedo, culpabiles etiam sine personae acceptione increpet & castiget, & pronus sit indulgere reforme facientibus & iniuriantibus sibi, quantum salua iustitia & absque detrimento boni communis congruenter fieri potest. Sic & homines defectuosos ac onerosos prima portet ac sufferat pietate, ac pro toto grege sibi credito die ac nocte feruentissime deprecet altissimum, gloriosamque uirginem ac totam triumphantem ecclesiam: haec non nisi breuiter tango. Denique, in praedictis misericordiae actibus sancti & uenerabiles praefules excellenter resplenderunt: Nam & de sancto Syluestro summo pontifice legitur, quod omnium orphanorum, uiduarum ac pauperum nomina habuit scripta in matricula, eisque necessaria ministrabat. In legenda quoque sancti Gregorii recitatur, quod tanta pietatis ac largitatis in eleemosynis fuit, quod non solum uicinis, sed etiam longe positis monachis necessaria ministravit: & omnium egenorum nomina habuit scripta, & eis liberaliter succurrebat. Monasterium etiam in Ierosolymis instituit, & dei famulis illic degentibus necessaria praebuit uitae. Insuper, tribus milibus dei ancillis contulit annuatim octoginta libras auri pro quotidianis expensis. Quotidie quoque ad mensam suam pauperes inuocauit atque suscepit: sicque merito suae liberalitatis & misericordiae in egenos una dierum ipsummet dominum Iesum Christum in specie pauperis suscipere meruit, ac suscepit. Alia uice angelum sanctum in forma peregrini habuit commensalem. Sic & de sancto Cassio praesule scribit beatus Gregorius, quod pene cuncta quae habuit, pauperibus erogauit. Similiter de sancto Ambrosio praesule refert beatus Paulinus antistes, quod tanta exiit largitatis, ut omnia quae habere potuerat, ecclesijs & pauperibus, nihil sibi retinens, tribuebat. De hac sanctorum pontificum misericordissima liberalitate ac liberalissima misericordia sunt innumerabilia & quasi infinita exempla. Si ergo tam sancti antistes fuerit ita largissime occupati actibus misericordiae, quae utique actus praecipue ualent ad diuinae pietatis, ad impetranda gratiae, charitatis, ad consequendum aeternam salutem, quanto magis episcopi temporum

12. d. c. gloria epi.

Ierem. 43

Matt. 25

1. Thess. 5

Iaco. 2.

temporum horum longe distantes a sancta illorum conuersione pontificum debent praefatis misericordiae uacare operibus cum ingenti diligentia, liberalitate ac feruore, ut praecipue purgentur a culpis praeteritis, & a futuris praeruentur peccatis, oemque gratiam eis necessariam ad conuersionem digna suorum officiorum executione adipiscantur: quae ut ait saluator, beati misericordiae, quam ipsi misericordiam consequuntur. Denique, praefata misericordiae opera, praesertim per hospitalitatem electi & sancti uiri olim in lege naturae & in lege scripta deo praecipue placuerit, ut Abraham, Loth, Thobias & Iob, quod de seipso fatebitur: Foris non misit peregrinum, ostium meum uisitori paruit. Itaque si quis praesul uoluit se magna ac uaria in diuina facinora, audiat atque adimpleat consilium Danielis prophetae, quod Nabucho donozor regi grauissime lapsus, & ob sua scelera acriter puniendo locutus est: Consilium meum d. rex placeat tibi, & pietas tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas eleemosynis pauperum, forsitan ignoscet deus delictis tuis. Hinc etiam & filius dei in euangelio loquitur: Quod superfluum est, quod superfluum est, date eleemosynam: & ecce omnia mundata sunt uobis. Hinc quoque Thobias: Ex substantia inquit tua fac eleemosynam, & noli auertere faciem tuam ab ullo paupere, ita enim fiet ut nec a te auertat facies domini. Quod potueris, ita esto misericors. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impartiri stude: premium enim bonum tibi thesaurizas in die necessitatis: quoniam eleemosyna ab omni peccato & a morte liberat: & non patietur animam ire in tenebras, Fidentia magna erit coram domino deo, eleemosyna omnibus facietibus eam. Postremo, quis nullum opus misericordiae sit deo gratum, & meritum uitae aeternae, nisi procedat ex charitate, multis tamen exitibus in mortali peccato, frequenter fit occasio obtinendi gratiam conuersionis beatae uitaenae: aeterna, assiduitas copiosa ac liberalis exercendi opera misericordiae, quae admodum patet de sancto Eustachio, cui adhuc idololatrae & uenanti Christus apparuit dicens: ego sum quem tu ignorans colis: Eleemosynae tuae coram me confunderunt, & ad hoc ueni ut te conuertam ad me.

Matt. 6

Hob. 31. Tob. 2. Tob. 31.

Dan. 4

Iud. 10. Luc. 11. Tob. 4.

Articulus IX. Quam incessanter ac charitatiue debeat praesul spiritualibus misericordiae actibus occupari & insudare.

Quam tanta sit dignitas rationalium animarum, quod propter eorum salutem unigenitus dei praesul humanam naturam assumere, ac acerbissimam mortem pati dignatus est, tanta uero sit utilitas corporis, ut dominus dicat: Caro non prodest quicquam, consistat quod spiritualia misericordiae opera incomparrabiliter praestantiora ac diuina existant corporalibus misericordiae actibus. Si ergo crudelis ac impius ceteret, qui uisitoribus peregrinis rectam uiam ignorantibus, aut de ea dubitantibus ac sciscitantibus non uellet rectum iter ostendere, sed illos pmitteret deuolare, praesertim si ex debito speciali iustitiae teneretur illis bonam ostendere uiam, nonne ineffabiliter crudelior iniquiorque esse probatur ois pastor, praesertim episcopus, si subditos sibi commissos, ignaros aut dubios seu uitios excecatos, negligat informare, hortari, & eis salubria dare consilia: cum teneant ad hoc non solum ex debito charitatis, sed etiam ex obligatione iustitiae ratione pastoralis seu pontificalis officij: propter quod de bonis subditorum emolumenta corporalia multa & magna, copiosaque redditus annuatim consequitur, atque ab oibus honoratur: quod concipere queat aut eloqui, quod culpabile ac damnabile sit coram altissimo a subditis stipendiis consequi & honores, nec tamen debitum pastoralis seu pontificalis officij subditis ipsis impedere in praedictis spiritualibus actibus misericordiae: Praeterea si crudelissimus reputaretur praefamilias qui domesticos suos uideret corporaliter uulneratos, letaliter & grotantes, & multis grauissimis uulneribus sauciatos, nec tamen condoleret eisdem, neque pro posse succurreret, quanto magis ois uera spiritualis pietate carere dinoscitur praesul, qui tot homines sibi commissos, in tot milia subditos, suorum uidet impie conuersari, incontinenter, superbe, auare scandalosaeque uiuere, alijs quoque diuersis ac grauibus subiicere peccatis, nec tamen ex corde ipsis compatitur, nec aiabus eorum debito modo medetur, praesertim cum uitia & peccata incomparrabiliter plus nocent hominibus quam quaeque daena, aduersitates, infirmitates, corporalia uel aduersa. Desinat ergo antistes eos qui corruerunt, & oes animas uitios mortuas, diabolica fraude decipras, in statu damnationis existentes, ex uisceribus misericordiae dolorose deplorat, easque per se ipsum & suos substitutos curare indefesse conetur, instruendo, admonendo, increpando, castigando, orando, exemplariterque uiuendo: alias nequaquam debito sui satisfacit officij. Haec pietas uera & spiritualis misericordia in sanctis episcopis uiguit uehementer: Sic namque de beato Ambrosio legitur, quod constititibus grauius peccata tam cordialiter condolebat, quam uberrime fleuit in terris, quod illos fecit plorare. Sic quoque sanctus Hugo Gratianopolitanus episcopus, super capite contentum copiosas confluxerunt lachrymas, Conformiter sanctus

Iohan. 4

Iohan. 6

177c.9
Dan 9
1.12.9

& innocens atq; doctissimus Thomas de Aquino confessiones audiendo confitibus co-
doluit lachrymose. Præterea in veteri testamento Ieremias, Daniel, & alij sancti prophete
pctâ Israeliticę plebis amarissime deplanxerūt. Esdras quoq; cū pctâ grauiam filiorū Israel p-
cepisset, scidit uestimēta sua præ ingenti mœrore, seditq; lugēs usq; ad uesperā. Certe si epi-
scopus penset q̄ta sit dignitas aīe rōnalis, q̄ multipliciter ac grauisime pctâ nocēt ei, quę
& q̄ta filius dei pro salute hoīm fecit ac pertulit, q̄tum ipse teneat eos, præsertim subditos su-
os diligere, nequāq; poterit se cōtinere, quin subditos suos imō & oīm hoīm utilia assidue
defleat: & de culpabilibus malis magis q̄ de pœnalibus malis eorū incomparabiliter affiga-
tur ac doleat: atq; ex consequente multo plus studebit subditos suos à pctis mortalibus &
à statu damnationis ad grām & uirtutes ad statū salutis reducere q̄ à quibuscūq; corpora-
libus damnis aduersitatibus ue eruerē. Ecce si episcopi terrę istarū qui & ducatus & co-
mitatus dignitatibus cōter fulciunt, id est, duces comitesq; existūt, agnouerint quosdam
ex subditis suis ab aliarū regionū seu territoriorū ciuibus & p̄donibus captos, spoliatoꝝ,
incarceratos, mox intime cōpatiunt, uehementissime indignant, consiliū ineunt, & tractatu
p̄ghabito oīm mō eis possibili nitunt ad recuperandū abductos & captiuos, & in his lau-
dabiliter, prudēt ac strenue agere p̄hibentur. Sed quid quæso responsuri sunt coram
iudice summo animarū, amatore, creatore ac redemptore: q̄ pro animabus deceptis & ab
Infernalibus p̄donibus ac pessimis hostibus spiritaliter interfectis, captis & uitioꝝ com-
pedibus catenatis, erudiendis atq; saluandis nec maiore nec similitudine pene nullum co-
natum, consultationē diligentiam ue impēdunt? Certe si equus episcopi caderet aut læ de-
reret, nonne episcopus mox subuenire studeret? Et tñ subditis suis in multa & magna pec-
cata rētibus atq; manētibus in eis dē, dissimulat, tacet, non deflet, nō dicit nec subuenit.
Quid talibus p̄glatis dicturus & facturus est iudex altissimus, qui plus amat sua iumen-
ta, q̄ animas Christi sanguine liberatas?

Articulus X. Quod ep̄m oporteat in omni mansuetudine ac patientia esse p̄fectū.

OMnem prælatum necesse est esse tantę uirtuositatis, ut subditos suos defectuo-
sitate & improbitate, ingratitude atq; insipientias pie & charitative ualeat
tolerare, uincere, reformare, absq; p̄turbatione & lēsiōe aīę suę. Cū ergo antissi-
tes habeāt multos subiectos uel de imperfectos passionatos, ingratos, improuidos
indiget patientia maxia, & māsuētudine prorūsu inuicta, ne ex subditos talū inq̄titudine,
improbitate, insolētia, ad impatiētia, irā, inuidiā, lites aut rixas labātur: & ne dū alios uolūt
curare & getare p̄turbēt & p̄dāt seipsos. Deniq; ergo quo episcopi pluribus p̄sunt eo
plura negotia difficilioreq; cause, maiores q; & plures aduersitates solēt ipsis occurrere.
Idcirco necesse eis sunt cōstantia cordis, trāq̄litas mētis, māsuētudo fortissima, patientia in-
cōcussa, ut omnia talia ualeant laudabiliter expedire, prudenter & iuste iudicare, ac æqua-
nimitur suscipere, ne rō per impatiētia, iracundiā aut alias passiones obtenebret, & a uero
impediatur iudicio. Hinc iuxta doctrinā Apli, oportet episcopū non esse litigiosum, nec p̄-
cussorē, nec iracundū: sed modestū, tēperatū, discretū ac humilem, ut sp̄ sit puigil clarusq;
mente, & aptus ad iudicandū de singulis, atq; ad prouidendū paci in oibus. Nēpe ut Salo-
mon ait: Ira in corde stulti requiescit, & q̄ impatiens est opatur stultitia. Itemq; Ira inq̄tō
habet misericordiā, nec erūpens furor, & impetū concitati spūs ferre quis poterit? Hinc &
Paulus ap̄s p̄cepit Timotheo p̄ticipi: Noli ꝑbis contēdere, ad nihil em̄ utile est, nisi ad
subuersionē audientū. Propter hoc scribit apostolus Iacobus: Vbi zelus & cōtētio, ibi in-
constātia & omne opus prauū. Præterea cū ad p̄sulē p̄fecta, uniuersos sibi cōmissos doce-
re, decet eum patientissimum esse cū dicat scriptura: Doctrina uiri ꝑ patientiā noscit. Quo
circa protestatur Gregorius: Tanto conuincitur quisq; minus doctus, quanto ostenditur
minus patientis. Oportet itaq; ut p̄latus refrenet & uincat seipsum. Quia ut Salomō dixit
Qui paties est multa gubernatur prudētia: qui aut impatiens est exaltat stultitia suā. Et rut
sus fatetur: Melior est patientis uiro forti, & qui dominatur animo suo expugnatore urbū.
Hinc Seneca loquitur: Multos regere potest, q̄ seipsum regit ratione. Qui aut à propriarū
passionum motibus superat, indiget regi ab alio, imō qui p̄cæst, si per iram aut impatiē-
tiam superetur, alios scandalizat, & subditis sæpe iniuriatur, qm̄ irascenti iustū & bonū ui-
detur omne ad quod ira instigat, quū & ipsa ira sit quæ dā cordis insania. Propter qd̄ in li-
bro s. Iob scriptū est: Virū stultū interficit iracūdia. Insup, q̄ ait Apl̄s, episcopū nō debere
p̄cussorē existere: doctores de triplici p̄cussōe exponūt: P̄rio de corporali p̄cussōe: q̄a ep̄s,
faciedo

1. Timo 3
Titum 3
Eccl̄s 7
Prouc. 14
Prouc. 27

2. Timo. 3

1. Iaco. 3
Prouc. 19

Prouc. 14

Prouc. 16

Iob. 5
1. Timo. 3

facerdotibus & clericis non licet pugnare quum sint ministri altaris, & speciales serui illi
us, qui sanguinem suum fudit etiam pro inimicis, & in cruce pendens orauit pro crucifi-
xoris suis. Sed arma ipsorum sunt orationes & lachrymæ, ut dicit Ambrosius: Non de-
bent episcopi ex ira ut impatientia, aut alia praua radice aliquem corporaliter uerberare,
quamuis possint ex charitate & zelo iustitię corporalem disciplinam infligere, secundū
qd̄ loquit Augustinus: Corripiamus uerbis, corripiamus & uerberibus. Secūdo exponi-
tur de spiritali p̄cussione uerborū, qm̄ episcopus non debet aliquem uerbis mordacibus,
pungitiuis, duris & iniuriosis alloq; sed mitis & affabilis esse, cum discretionē corripere, &
ex uirtute oēm suū sermonem proferre, ne ad indignationes, rācores, rebelliones aut alia
uitia concitet audientes. Quod si interdū subditorum culpæ requirant ut acriter incre-
pentur, aut dure admonentur, tum hoc ipsum fieri debet cum moderamine rationis, nō
ex impetu passionis. Nā ira per zelum est licita, quę ira ex recto iudicio rationis sp̄te assu-
mitur, ut per eam actus uirtutis fortius exerceatur: ideo ira ista debet rationi famulari, nō
dominari. Tertio exponitur de interiori p̄cussione consciētię, quę percussio dum scan-
dalizaf. Vnde ait Apostolus: Peccātes in fratres & p̄cipientes conscientia eorum infirmā,
in Christum peccatis. Quū ergo antistites maxime teneātur scandala subditorum, præser-
tim imperfectorum uitare, & uniuersos edificare, ideo non debent hoc modo quę ex em-
plo malo p̄cutere. Discat itaq; p̄sul à Christo, qm̄ mitis est & humilis corde: & in patien-
tia sua possideat animam suam, uiriliter uincens se ipsum, ac dominū iugiter orans, ut man-
suetudinem inuolabilem, patientiamq; insuperabilem sibi præstare dignetur. Hæc namq;
uirtutes præfidentibus singulariter necessarię extant. Hinc Moyses quē deus constituit
legillatorem ac principem totius Israeliticę plebis, mansuetus erat super omnes homines
qui morabantur in terra. Dauid quoq; rex de seipso loquit deos: Memēto domine Dauid,
& omnis mansuetudinis eius.

Articulus XI. Quod p̄sul debet esse singulariter iustus.

Iustitia est præclarissima uirtus, quę ad iudicem potissime pertinet, cum iudex sit mi-
nister iustitię, ad quem tanquam ad animatam iustitiam consugunt subditi. idcirco
etiā Aristoteles ait, q̄ iudex debet esse tanquā lex uiua ac animata iustitia, ita ut ius-
quam à rectitudine recedat iustitię, sed omni p̄sonarū acceptione abiectā, faciat uni-
euique iustum iudicium: nec amore, nec odio, nec cupiditate, nec timore, nec adulatione,
nec aliquorum supplicatione, nec aliqua inordinata affectione recedat à uia iustitię, à re-
gulis iuris, à processu prudentis iudicis. Quum igitur pontifex sit iudex populi sui, debet
hoc modo esse tenax iustitię & æquitatis amator, ut potius uelit mori, quā contra iustiti-
tiam iudicare aut agere. Debet etiam iura cognoscere & prudenter intelligere ea: causas
quoque quas ignorat, diligenter inuestigare. Insuper, neminem debet iniuste grauare,
irrationabiliter contristare, opprimere aut turbare, sicq; in omnibus querere non propria
commoda aut suūpius honorem, sed bonum commune & subditorum salutem. Nam (ut
sanctus ait Ambrosius) iustitia est quę alienum nil uēdicat, quę cuilibet dat qd̄ suum est,
quę negligit propriam utilitatem, ut seruet communem p̄fectum. Exigit ergo uera iu-
stitia, ut sicut episcopus uult sibi à suis subditis obediri, & quę ei debentur ab ipsis p̄sol-
ui, sic & ipse superioribus suis in cunctis obediat: hoc est, primo omnū diuinis p̄ceptis: de
inde p̄ceptis ecclesię, canonibus & decretis, ac p̄latis iurisdictionem super ipsum ha-
bentibus: & præsertim adimpleat quę promisit omnipotenti in assumptione ordinis sa-
cerdotalis, & maxime in ordinatione sua in p̄sulem. Ea quoq; quę subditis suis tene-
tur, exhibeat eis, hoc est pastoralem custodiam, exemplarem conuersationem, instructio-
nem salubrem, correptionem paternam, iustam correctionem & æquum iudicium: & in-
comparabiliter magis cupiat, quærat & procuret in primis sibiꝑsi, deinde & subditis suis
spiritalia bona, uidelicet gratiam & uirtutes atque æternam salutem, quā quam quę cun-
temporalia & terrena. Hęc est uera & sancta electorum episcopos iustitia, cui tamē mi-
sericordia debet esse admixta: quemadmodum deus in omni actu suę iustitię aliquid miseri-
cordię miscet. Interdum quippe asseritur, quod iustitia maxime pertinet ad p̄fidentes,
interdū q̄ misericordiā, q̄q; q̄ prudentia maxime spectet ad eos. Nam per uerā discre-
tionē prudentia, debet iustitiā & misericordiā in suis opibus contēperare, q̄tenuis rigore iu-
stitię pietas moderet, & pietatis dulcorē iustitia cōdiat. sicq; p̄ prudentia sciat & p̄feret, qm̄
& cur & circa q̄s debeat plus de rigore iustitię exerceret: nec ab his qui sanguinis rei sunt,
pretiū pecuniā ue accipere. Et iterum, quando & cur ac circa quos debeat plus de miseri-

Ext. c. Per-
tio de homi-
nitate 55
Luce. 22

Augustinus

1 Cor. 8

Marc. 11
Luce. 21
Psal. 30

Exod. 17
Nume. 12
Psal. 131

1. Iacob. 2
Luce. 19
50. dist. 63
Abste

Ambrosius

p̄ceptis
iuris.

36. dist. 63
Omnes

cordia exercere. Incorrigibiles etenim, in durati, rebelles, & qui ex proposito aut de industria excefferunt, rigorosus sunt tractandi. Qui uero ex infirmitate, id est, uehementia subitae passionis, aut ex ignorantia, & de quorum emendatione spes bona est, misericorditer sunt habendi. Aduertat ergo antistes quod ait saluator: Beati qui esuriis & sitiis iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Et rursus: Eadem mensura qua mensi fueritis, remetiet uobis. Et coram deo semper sit rectus corde, ut nunquam a rectitudine aequitatis flectatur, neque ad uitiorum obliquitatem labatur, sed in amore iustitiae totaliter transformetur. Nempe ut sanctus fateretur Bernardus, rectus est ille qui ad terrena & carnalia non curatur, sed ad caelestia eleuatur, ad spiritalia & diuina totus dirigitur, & unicuique reddit quod ei tenetur: obedientiam reuerentiamque praelato, & maxime deo: proximis consilium quo eorum ignorantia informetur, atque auxilium quo eorum infirmitas adiuuetur: subditis directionem & custodiam incessantem, ut caueant uitia: & disciplinam, ut quae non cauerit, nequaquam maneant impunita.

Articulus XII. Quam feruidi & perfecti debeant esse episcopi in charitate dei & proximorum, maxime subditorum.

Sicut professio religiosorum directe tendit ad hoc, ut religiosi seipsos & omnia abnegando ac deferendo, ad perfectionem diuini amoris pertingat, sic episcoporum professio ad hoc tendit, ut ex feruentissimo dei amore totaliter mancipent & exponant se profectui ac saluti subditorum suorum. Vnde in secunda secundae quaestione 18. asserit Thomas: Perfectio episcopalis status consistit in hoc, quod episcopus ex diuina dilectione se obligat ad hoc, quod saluti proximorum insitit. Hinc ad praesules pertinet esse perfectum in charitate fraterna, ad cuius perfectionem tria exiguntur: primum est, ut non solum amici, sed etiam inimici propter deum synceriter diligantur, in quantum sunt ad imaginem & similitudinem super benedictae trinitatis creati, & sanguine Christi redempti, ac uere felicitatis capaces. Secundum est, ut etiam inimicis bona exhibeantur pro malis, & pro eis oretur, ac pro eorum conuersione & salute fideliter laboret, quemadmodum in euangelio ait saluator: Diligite inimicos uestros, benefacite his qui oderunt uos, & orate pro persecutoribus & calumniantibus uos. Tertium est, ut homo paratus sit pro proximorum salute uitam suam periculis mortis exponere, & totam uitam ordinet ad proximorum profectum. Itaque haec tria perfecte implere, ad pontifices solenniter pertinet. Cum enim praesint toti multitudini eis commissa, in qua sunt multi imperfecti, passionati, rebelles, ingrati, peruersi, qui corripiti & corrigi dedignantur, nec informationibus saluberrimis acquiescunt, sed reddunt mala pro bonis, constat quod praesul quantumcumque sit iustus, prudens ac diligens, tamen frequenter habeat aduersantes, obloquentes & iniuriantes. Quos omnes nihilominus obligatur diligere, & pro eorum conuersione ac salute efficaciter laborare, orare, & quicquid suum requirit officium adimplere: eosque quos debite castigat & punit, tenetur ex charitate & zelo iustitiae ita tractare, & tantae perfectionis esse obligatur, ut etiam paratus sit omnia exteriora bona sua pro subditorum suorum salute exponere atque deferere, si rationabilis causa requirat hoc. Quoniam enim propria uitam saluare debeat pro fratribus seu proximis ponere, multo magis exteriora substantia. Porro charitas est uirtus theologica ac infusa, qua deum propter propriam suam bonitatem, param & infinitam, deinde etiam propter beneficia ac promissa ipsius super omnia diligimus, & nos ipsos ac proximos in deo & propter deum. Per charitatem namque appetimus, & obtinere conamur non his ipsis ac proximis ac ternam salutem, & quicquid necessarium siue expediens est ad promerendum ac obtinendum, eandem uidelicet gratiam & uirtutes, dona spiritus sancti & opera uirtuosa, imo etiam bona exteriora terrena, in quantum necessaria sunt ad sustentationem corporis ac uitae praesentis, sine quibus nec uiuere nec deo in terra seruire ualemus. Praeterea ordo charitatis requirit, ut deum excelsum & gloriosum praeter omnibus & super omnia toto corde propter ipsum incunctiscriptibilem bonitatem primo, principaliterque amemus, & ex charitate filialiter diligamus ac iugiter ueneremur. Deinde post deum debet homo amare seipsum, & tertio proximos, ac quarto proprium corpus, ita quod obligamur magis diligere proximos, id est, unumquemque hominem in hoc mundo uiuentem, quam corpus proprium corporalemque uitam. Sit ergo episcopus charitate dei aeterni & benedicti totaliter infamatus, & desiderio salutis subditorum suorum calidissime inextinguibiliterque succensus, & pro illorum reformatione, profectui, salute infatigabiliter laboret. Omnis labor huiusmodi sit ei suauis in spiritali profectu animarum sibi commissarum, sit summa gloriatio sua, Deum creatorem suum, cuius uicarius

rius est in terra, totis uiribus ueneretur, atque ab omnibus honorari cum omni suo posse procuret, atque zelo diuini honoris ardeat incessanter, ita ut de nulla re magis doleat aut tristet, quam de inhonoratio maiestatis diuinae. Certe si episcopus amplius indignatur, irascitur, contristat de suis ipsius aut cognatorum suorum iniuria, contemptu aut damno, quam de omnipotentis offensa, certum est quod seipsum & suos cognatos magis quam deum amet ac ueneretur. Ex his etiam innoscit, quod iniquum & sanctae charitati contrarium esset propter quae cumque propria commoda, propter argentum & auro aut dona, negligere subditorum salutem, dimittere proximorum reformationem, & uitia relinquere impunita. Qui hoc agit aut talis est, non est uerus Christi uicarius, nec deo fidelis, sed ab omni uero ac spiritali amore dei & proximorum penitus alienus. Ideo respicatur, & omni carnali abiectione amore, omni cupiditate exclusa, ad praefatam spiritali dilectione exurgat, aspiret, conetur. Inueat atque assidue penset, quemadmodum deus adorandus, sanctus & immortalis sit infinite cunctis creaturis melior, amabilior, perfectior, pulchrior, desiderabilior atque suauior: quemadmodum etiam spiritalia dona gratiarum, charitumque uirtutes & opera uirtuosa, ac salus aeterna, oisque illa beatitudo caelestis, sint uere & incorporeabiliter meliora ac digniora uniuersis temporalibus & terrenis, id est, propter transitoria & carnalia ista uilissima, nequaquam amittat aut deserat bona illa diuina, spiritalia & aeterna, sed eorum desiderio & amore summe ac iugiter accedatur, ferueat & excreseat, & sensibilibus cunctis contemnat.

Articulus XIII. Quod omnis auaritia sit episcopis maxime fugienda.

Vt S. Augustinus testatur, uenenum charitatis est cupiditas, minoratio cupiditatis est charitatis augmentum. Omnimoda autem cupiditatis extirpatione est charitatis profectio. Quemadmodum ergo pontifices tenent esse in charitate perfecti, ita tenentur ab omni cupiditate & auaritia esse penitus alieni: imo cum episcopi tenentur esse spiritualissimi uiri, debent esse depurati ab omni auaritia labe, cum auaritia sit uirtutum profusus terrenum. Tam quoque praehabitu est, quod tenentur semper esse parati ad exponendam ac deferendam omnem terrenam substantiam pro suorum subditorum salute, quod esse non poterit, si ad temporalia bona afficiantur inordinate. Itaque dictum est quod episcopi sint uicarii summum dei nostri Iesu Christi, successores apostolorum, & sponso ecclesiae: ideo debent esse apostolicae puritatis, & Christi uestigia perfecte sectari in aspersione omnium terrenorum. Praeterea S. Apostolus ait, quod radix omnium uiciorum extet cupiditas, & quod auaritia sit seruitus idolorum. Praesules igitur, quos oportet ad cunctis uitiis esse inuicines & syncerissimos dei cultores, necesse est si deo placebunt, esse ab auaritia omnino liberrimos, praesertim cum auaritia sit peccatum carnale, terrenum, uilissimum, mentem deorum fortissime deprimens, atque ab omni spiritali sollicitudine, scientia ac spiritalis amoris calore infrigidans, a rectitudine iustitiae retrahens, uiscera misericordiae claudens, uariasque inquietudines, timores, anxietates, tristitia ac curas superfluas inserens & inducens. Nempe ut ait Innocentius Papa, cupiditas facit legia committit & furta, rapinas exercet & praedas, bella & homicidia parit, Simoniam producit, Simoniaci uendit & emit, inique petit & recipit, inique negotiatur & foeneratur, in stat dolis & imminet fraudibus, dissoluit pactum & uiolat iuramentum, corrumpit testimonium & peruertit iudicium. Hinc Augustinus: Auarus (inquit) inferno est similis. Infernus enim quantoscunque deuorat, nunquam dicit Sufficit, sic avarus non satiatur pecuniis. Que est ista cupiditas auaritia, cum & bestiae habeant modum? Tunc namque rapit quod esurunt, parantque praede cum senserint satietatem. Insatiabilis est auaritia, nec deum timet, nec reueretur hominem: non parcat parentibus neque cognatis, nec fratri obtemperat, nec amico fidem conseruat: uiduam opprimit, pupillum inuadit, in seruitutem reuocat liberos, gratiam & spoliat innocentes ac simplices. Que est ista auarorum insania? acquirere aurum & perdere coelum, amare uenenum & animae mortem, sicque mercari gehennam? Auarus praelatus plus cupit & quaerit argentum & aurum, quam animarum salutem. Pontifex igitur cupiens deo complacere, & creditum sibi gregem salubriter gubernare, mentem suam ab hoc charitatis ueneno, ab hac omnium uitiorum radice, a uilissima auaritia ista profusus euacuet & expurgat. Postremo aduertant ac metuant, quod diuini auaro sancti patres Ambrosius atque Basilius dicunt: Non minoris est criminis, habenti quod suum est auferre ac rapere, quam quum possis & habeas, indigentem negare. Panis famelici est quem tenes. Tunicam tuam est quam in conclauis seruas. Disceat calceus est qui apud te inarcescit. Indigentium est argentum & aurum quod habes receditum. Captiuorum redemptio pecunia quae abscondis. Ideo tot hominibus iniuriaris, quot in de succurrere posses, sciasque te tam multo

Matt. 5. Marc. 4. Gal. 2.

Bernardus

Matt. 5. Sapi. 2. 1. Petr. 1.

Matt. 5.

10. quaest. 1. c. quae cupit.

1. Iohan. 3. Charitas uirtus theologica est.

Deut. 5.

Leuit. 20.

1. Tim. 1.

1. Tim. 5.

Innocentius Papa.

Augustinus

Ambrosius Basilius.

Ho

Eccl. 10.
Marc. 10
Luc. 18.
Math. 19.

hominū bona inuadere, usurpare & retinere, quā multis possis nec uis subuenire. Hinc ait scriptura: Auaro nihil est sceleratius, nihil est iniquius q̄ amare pecuniam. Auarus enim animam suam habet uenalem. Sed & dominus ac saluator in euāgelio protestatur: Quā difficile qui habent pecunias, intrabunt in regnum cœlorū. Facilis est camelum transire per foramen acus, q̄ diuitem intrare in regnum cœlorum. Veruntamen thesaurizatio moderata pro bono communi, nō est episcopis & principibus prohibita, sicut ait Antifiodorensis in Summa sua: Licet eis redditus unius anni reponere, at tamen possent tales casus occurrere, q̄ uel plus possent thesaurizare, uel thesaurizata exponere tenerent. Semp̄ uero implendum est quod ait propheta: Diuitiæ si affluant, nolite cor apponere.

Psal. 61.

Articulus XIII. Quā timoratum, sollicitum, custoditum, humilem oportet esse antistitem.

Psal. 61.

40. dist. ca. 11
Papa.

Magna est hominis causa cum deo, quia oportet unumquēq; hominem à iudice summo deo uero & iusto iudicari, atq; ab ipso tandem recipere infernale ac perpetuam condemnationē, uel beatitudinem eternalem. Porro tam metuenda & intolerabilis est infernalis illa damnatio, q̄ quamuis sciremus de toto genere hominū non nisi unum esse damnandum, at tamen merito unusquisq; uehementer timeret, & deo formidolose seruiret, ne forsitan ipse esset ille damnandus, quātō magis est sciamus tam multos æternaliter esse damnandos, q̄ eorum respectu saluādi sunt pauci, de beatus iugiter esse timorati ne pereamus. Ex hac cōsideratione admonet nos beatus Paulus, dicens: Cum metu & tremore & timore uestra salutem operamini. Et Psalmista, Seruite domino in timore, & exultate ei cū tremore. Et sanctus Iob, Semp̄ (inquit) quasi timentes super me fluctus timui deum. Sed cum prelati pro omnibus sibi commissis reddituri sint rationē, & iudicandi à Christo ac puniendi pro omnibus, pro quorū saluatione nō impleuerunt debitū sui officij, & præsertim pro his quibus praua præbuerunt exempla, seu aliq̄ modo traxerunt ad uitia, constat q̄ omnem præfulem oportet esse tanto timoratiorem & sollicitiorem, & tanto plus custoditū, diligentem ac operosum, quanto pluribus præest hominibus, pro quibus omnibus sibi respondere, iudicari ac præmiari incumbit, ita q̄ quasi solus tot animas habet, quot hominibus præsidet, atq; (ut sanctus ait Gregorius) tot mortibus, tot æternis condemnationibus dignus est, quot animas ex sua negligentia aut inexplaritate peccat & pereunt. Penitet episcopus quod ait saluator: Cui plus datum est, plus regretur ab eo. Idcirco ex cōsideratione excellentiæ, potentiæ & honorificentis nequaquam extollat se inaniter, neq; gloriatur, sed formidolose sollicitior q̄ reddatur, eo q̄ autoritati, eminentiæ ac uenerationi sue tot & tanta pericula sunt annexa. Nam & sacra scriptura testante, iudicium durissimū fiet eis qui præfunt, & quanto præful nunc amplius ab hominibus honorat propter autoritatē & dignitatē desuper ei concessam, tātō plus contemnetur à deo, horribilissimūq; damnabitur, si negligens fuerit aut carnalis, nec debitum officij pontificalis impleuerit. Hinc quoq; oportet episcopum esse humilissimū cōsiderando, q̄ defectuosus fuerit & sit in executione tam sublimis & onerosi sui officij, atque ut se profundissime humiliando mereatur obtinere à domino omnē gratiæ ac uirtutum plenitudinem sibi necessariam, ad sui officij adimplentionem condignam. Deus quippe super bis resistit, humilibus uero dat gratiam, imō cum timor dei & humilitas sint fundamenta uirtutum, quanto antistes ad eminentiorem uirtutum p̄fectionem astringitur, tanto plus tenetur esse fundatus ac radicatus in profunda humilitate & stabili dei timore. Consideret ergo, q̄ quanto plura ac maiora à deo sortitus est dona, tātō plus obliget deo esse subiectus & gratus in omni humilitate ac filiali timore. Deniq; timor dei retrahit hominē à peccato. Ideo quanto maior facultas ac libertas potest esse pontifici ad peccandū ex sua eminentia, propter quam non ita corripitur nec arctatur ut alij, eo plus indiget grandi & assiduo dei timore, ne incidat in manus omnipotentis. Iuxta prædictā doctrinam sancti epi & prelati in definitē ac uehementē timorati, solliciti, custoditi, opopi, humilesq; fuerūt. Vnde de sc̄to illo episcopo diuino Dionysio legit, q̄ ualde formidauit districtū dei iudiciū. Sanctus q̄q; Hieronymus dixit: Siue comedo, siue bibo, siue aliud qd fecero, semp̄ uidetur insonare in auribus meis tuba illa terribilis: Surgite mortui, Venite ad iudiciū. Hinc ait sanctus Bernardus: Si stillātem de corpore saluatoris sanguinem collegissem sub cruce, cum quanta diligentia illum custodire & circūferrem: Et certe iam mihi illi cōmissi sunt pro quibus sanguinem ille ipsum fudit. Insuper beatus Papa Gregorius tātā fuit humilitatis, quōd dum quidam eremita se uellet corā ipso prosternere, ipse prius se in terrā ante pedes ere-

Mich. 6.
Phil. 2. Psal. 1.
Iob. 31.
1. Petr. 4.

Luce. 7

Sepi. 6

1. Petr. 5.
Iacob. 4

Eccl. 1.

Hebr. 10.

Hieronymus
Matt. 23

mita prostravit. Sed & sanctus Hugo Gratianopolitanus antistes, tāta fuit humilitate ornatus, quōd se frequenter prostravit ante uiles personas reconciliari nolentes, deprecans eos ut inuicem reconciliarentur.

Articulus XV. Quā innumerabilia atq; enormia uitia incidant episcopi, negligenter, carnaliter & scandalose uiuentes.

Nouē sunt peccatorū alij enōi modi, Primus.

Hic primo considerandum, quōd nouem sunt aliena peccata: hoc est, quōd hominem nouem modis incidit peccata alterius & communicat eis, ita q̄ sibi iuste imputatur à deo. Primus modus est, dum unus præcipit alteri facere mala aut omittere bona. Consideret igitur præful proprias iussiones, ne subditis suis iubeat uel mali aliquid perpetrare, uel opera bona omittere: quōd si fecerit, uniuersa subditorum suorū peccata quæ ex eius iussione incurrerint, in ipsum redundant. Hinc loquitur Isaias: Vt qui condunt leges iniquas. Cum ergo faciliter ac frequenter contingat, eos qui præfunt quædam iniuria iubere, nisi sint multum uirtuosi & circumspecti, oportet pontificem, imō & omnem principem ac prælatum, esse ualde oculatū, cautum & timoratum in præcipiendo, alioquin innumerabilibus atque grauissimis inuoluetur peccatis. Hoc maxime uerum est de episcopis, qui etiam duces & comites sunt, & quandoq; generalia mouent bella, in quibus sunt horribilia peccata, quæ omnia redundant in illos qui huiusmodi bella mouent iniuste. Secundus modus est, dum unus consilium alteri facere illicita, aut bona neglige. Videat ergo qui præest, ne uel subditis suis, uel ad ipsum pro consilio accedentibus consulat quæ non licet: imō cum quotidie multi ad antistitem suum pro consilio ueniant, uideat sibi antistes, ut non nisi cum timore dei & bona deliberatione atque prudentia consulat: & si de dando consilio prima facie paratus non fuerit, conferat cum uiris uirtuosis uere prudentibus, & iuxta illorum directionem præstet consilium. Tertius modus est, cōsentire aliorum peccatis, & in hoc præfidentes (præsertim pontifices) indigent circumspectiōne timorata, cautissima, ne subditorum suorum aut alienorum uanitatibus, torneamentis, choreis, hastiludijs, ludis impudicis & iocis turpibus ullo modo consentiant, imō cum uitiosum sit unius peccato consentire, quanto magis uitiosissimum est, multorum aut totius communitatis præbere consensum peccatis. Torneamenta autem & hastiludia sunt ab ecclesia seriose prohibita intantum, quōd qui occiderentur in eis, non possent in loco sepeliri sacro. Idcirco est mortale peccatum, non solum talibus interesse, sed etiam consentire: & tanto enormius, quanto plurius torneamenti ac uanitatibus præbetur assensus. Porro qui non solum consentiunt, sed etiam iubent aut consulunt fieri ea, præsertim si sint spirituales prelati, maxime autem si præfules fuerint, ultra modum peccant grauissimè: & uniuersa peccata quæ ibi contingunt, redundant in ipsos. Quartus modus est adulari peccatis, & approbare peccatum illius, iuxta quod scriptum est: Laudatur peccator in desiderijs animæ suæ. Nā & hi qui in choreis, torneamenti & consimilibus uanitatibus quasi magistratibus habent se, amplius solent laudari. Quintus modus est hospitari peccatū propter peccatum commissum siue committendum, siue ad defendendum eum contra iniuriam. Sextus modus est aliquid accipere de re male acquisita, si sciatur aut putetur iniuste adepti. Septimus est, celare peccatum alterius quando prodendum est. Octauus est, non resistere & ob stare, id est, non impedire alterius culpam pro posse: & quanto quis ex autoritate seu potestate sibi concessa possit facilius plures à peccatis retrahere, cohibere seu reformare, tanto damnabilius peccat hoc omittendo. Nonus modus est non manifestare peccatum alterius, dum quis iuridice exigitur ad testimonium perhibendum. Ex his facile est pensare, quā inessabiliter multa & magna uitia incidant præfules principesq; iniqui, qui frequenter iniusta præcipiunt, fallaciter consulant, aliorum peccatis consentiunt, subditorum suorum & proximorum excessus & culpas quōdianas non reprehendunt nec corrigunt, nec eos pro posse compescunt à uitijs, nec reformanda reformare conantur. Perpendat antistes, quot & quanta facinora fiant in claustris atque collegijs, in urbibus & uillis, præsertim clero & sacerdotibus, quæ uitia ipse pro magna parte possit utiq; impedire, si debitum sui officij expleat, & in charitate dei & proximorum tam feruens esset sicut tenetur. Quōd si obijciatur quorundam exemptio, credibile est quōd satis facilius impetraret à summo pontifice sublationem exemptionis huiusmodi, si ipse talis ac tantus in omni sua conuersatione existeret, ut sua regit professio, & status sui uocatio exigit.

11. 10.

11.

11.

Exit de uerbo nomen, & primo & ad audientia.

111

Psal. 9.

Y.

Yr.

vii.

viii.

12a

Articulus XVI. De uarijs causis & rationibus, quæ debent episcopum omnem monere & inflāmare ad debitam & condignā sui officij executionem.

Vnuū

V Nufquifq; fidelis tanto plus obligatur omnipotenti subdi ac deferuire, quan-
to plura ac maiora dona ab ipfo fufcepit. Intueat igitur præful, qualis & quan-
ta prelato ac potestas, quanta temporalium abundantia, quantus honor, quæ ex-
cellètia beneficia ei à deo concessa funt, & pro his omnibus enitatur & fatagat
altissimo liberalissimoq; datori esse gratus, subiectus, fideliterq; ministrans. Artendat præ-
sul ac princeps, quãtam fidelitatem, obsequiositatem gratitudinemq; requirat ipsemet ab
his, quibus uel beneficia magna largitur, aut committit officia seu præstat stipendia. Si ali-
cui uiro contulerit arma, equum, castrum & necessaria uitæ, quatenus sibi fideliter militet,
& pro defensione reip. prelietur, quantum uiro illi indignabitur, & quod comprehensum
tractabit, si negligens aut infidelis extiterit sibi, præsertim si consentiat hostibus, & sibi ac
patriæ suæ intulerit damna aduersarios adiuuando: Quam uehementer ergo & horribili-
ter deus iustus & sanctus indignabitur episcopis uicarijs suis, prauè & scandolose uiuenti-
bus, qui tot animas Christi sanguine emptas, malo exemplo & negligentia sua ac alijs mo-
dis à deo creatore, saluatore suo auertunt, occidunt & perdunt, demonibusq; consentiunt,
& ad perditionem animarum adiuuunt eos. Hęc itaq; est prima causa & ratio, quæ omni-
poticem debet ad uirtuosam & exemplarem uitam excitare atq; accendere, quia constitu-
pit: quæ quanto maiora ac plura sunt, tanto plus obligatur creatori suo munificentissimo
gratus, subiectus, obsequiosus ac fidelis consistere. Secunda causa est, quæ tam innumerabilia
peccata, magna & maxima incidit, nisi uirtuose & exemplariter conuerset, prout hoc præ-
cedenti articulo est ostensum, imò quasi totius diocesis suæ scelera redundant in ipsum,
si conuersatio eius fuerit euidenter carnalis, intemorata, iniusta: quia tunc omnibus præstat
audaciam, atq; ut asserit sanctus Augustinus: Omnis peccans, præsertim prælatus inique
agens, tot animas quantum in se est perimit, à quantis hominibus uidetur aut scitur prauè
faciens seu impie uiuens. Vnde ait & beatus Gregorius: Tunc culpa uehementer ad imita-
tionem trahitur, dum is qui peccat, propter gradus sui honorem & ob suæ præfidentie di-
gnitatem ab omnibus honoratur. Et dum pastor per uitiorum abrupta graditur, grex eum
per deuiam imitatur, sicq; pariter in profunda inferorum præcipitantur. Tertia causa est, quæ
tam metuendissimam ac districtissimam iudicium imminet præfuli. Hinc cunctis præfidentibus dicit
in libro Sapientie: Audite reges & præbete aures qui continetis multitudine, quonia da-
ta est uobis potestas à domino, & uirtus ab altissimo, qui in interrogabit opa uestra & cogi-
tationes uestras scrutabitur: quonia cum essetis ministri regni illius, non recte iudicatis,
neq; custodistis legem iustitiæ, neq; secundum uoluntatem dei ambulastis: horrende & ci-
to apparebit uobis, quonia iudicium durissimum in his qui præful sunt fiet. Exiguo enim cõ-
ceditur misericordia, potentes aut potenter tormenta patientur, & fortioribus fortior in-
stat cruciatus. Quarta causa est, quia tam intolerabilis & supergrauissima damnatio debe-
tur & infligitur uitiosis episcopis, qui & pro suorū subditos excessibus tam grauiter pu-
nientur. Et quanto sunt hic in maiore honore & dignitate, tanto erunt in inferno in maio-
ri confusione & calamitate. Quinta causa est in cõprehensibilis beatitudo & maxima glo-
ria, quæ uirtuosis sunt preparata episcopis, qui non solum pro meritis proprijs coronan-
tur, sed item participes sunt meritorum ac premiorum omnium, qui per eorum directionem be-
ne uixerunt, & salutem obtinuerunt æternam. Sexta causa est, quia in sua ordinatione tam
sollemniter se astrinxerunt episcopi ad uiuendum perfecte, atq; ad debitam episcopalis officij im-
pletionem. Septima causa est præcipua illa dilectio, qua præful deum amare tenetur, & pro
cuius honore semper zelari debet, nec eius offensam equanimiter ferre, sed omni modo si
ibi possibili impedire, sicut uera & diuina requirit dilectio, quemadmodum etiã præful à su-
is exigit, ut ipsum honorent & de sua in honoratione ac iniuria contristentur. Octaua cau-
sa est singularis & feruida charitas illa, qua præful uniuersos & singulos sibi commissos tan-
quam filios spiritaliter ac sincere tenetur diligere, pro quorū salute tenetur ac uouit se to-
rum impendere. Nona causa est, quonia deus & saluator cuius uices gerit in terra, tot & tan-
ta pro animarū salute assumpsit, fecit ac passus est. Ideo pretium sanguinis Christi & myste-
ria & labores ipsius nequaquam paruipendere debet. Decima causa est, quia ex uirtuosa &
exemplari conuersatione episcopi, sequitur gloriosus & maximus fructus, ædificatio, cõ-
uersio & saluatio plurimorum, honor dei præcipuus, & fructificatio mortis & sanguinis Chri-
sti. Vnde decima causa est, quia ex uitiosa & scandalosa conuersatione pontificis, sequitur ma-
ximam reuerentiam dei, scandalizatio subditos, perditio sepe innumerabilium animarū. Ita-
q;

Phl. 146
Prima.
ii.
Augustinus
iii.
Sapi. 5
Sapi. 5
iiii.
v.
vi.
vii.
viii.
ix.
x.
xi.

q; tot & tantæ causæ prouocet & accendant omnem antistitem ad sanctam uitam, ad diligen-
tissimam sui officij executionem, ad indefessum laborem pro dei honore & sua ac subdito-
rum salute. Et certe nimis durus atq; insipientis est, quæ tot & tantæ causæ non mouent. De-
niq; causæ præactæ mouerunt quosdam episcopos egregie indolis, qui quauis ante sit-
um episcopatum fuerint uagæ uitæ, tam cum se uidissent ad tam sublimem & periculo-
sum statum promotos, mox totam uitam suam conuerterunt in melius.

Articulus XVII. Quod omni episcopo ualè salubre ac necessarium sit, seipsum
quotidie secrete discutere, recolligere, & oia ad quæ tenet, cõsiderare.

Experientia docet ac monstrat, quantum exterior occupatio in rebus terrenis &
causis dijudicandis, distrahat mentem & in deuota efficiat, atq; à charitatis seruo-
re infrigidet, in tantum, ut nisi homo sic occupatus assuescat quotidie certis horis ad
interiora recurrere orationibus feruidis, meditationibus sanctis cõpunctionibusq;
insistere, fiat omnino quasi insensibilis corde, ita quod non aduertit peccata quæ incidit, &
uulnera animæ quibus ægrota, sed totus ad exteriora effunditur, ac carnalis efficitur, sicq;
spiritalia exercitia ei conuertuntur in nauisam, delectat eum cum hominibus fabulari, tæ-
det uero orare, legere & studere, ac meditari saluberrima. Episcopus ergo quotidie quo-
ties ipsi possibile est, in loco secreto & quieto seipsum colloct coram deo, sibi seipsum dili-
gentissime ac acutissime intueatur & perpèdat, quam uirtuosus ac feruidus consistere te-
neatur, atq; ad quæ & quanta sit astrictus ratione pontificatus. Deinde inspiciat qualis sit,
& qualiter omne debitum sui officij impleat, & quanto uiderit se plus distare à perfectio-
ne uirtutum ad quam obligatur, atq; ab executione uniuersorum actuum ad quos ex sus-
cepto officio est astrictus, tanto plus doleat, seq; deploret & coram deo humiliet, ac proster-
nat seipsum, feruentissime petens sibi indulgeri, & gratiam emendationis cõdigne infundi: de
inde consideret qualiter possit ac debeat se in omnibus emendare, & quibus Christi sibi com-
missis debitum pontificalis regiminis exhibere. Consideret omnem statum subditorum su-
orum, ut puta canonicorum, monachorum, monialium, sacerdotum, curatorum & aliorum
presbyterorum ac secularium hominum, & præsertim cum omni diligentia penset, quales
sint & qualiter officia sua exercent hi, qui in certis officijs sunt constituti, & uel in iure si-
uili uel in iure spiritali præful ac iudicant: & quicquid in omnibus his cognouerit emen-
dandum, reformet. Hęc ergo & cõsimilia in suo secreto quotidie agens, & seipsum ita in
sancta deuotione inflamans, ac saluberrimis meditationibus implens, procedat deinceps
ad exequendum manifeste in opere, quod cogitauit & decreuit secrete. In quibus omni-
bus conferre debet cum uiris uere sapientibus, iustis & timoratis, de quibus expertus sit
non propria commoda, sed bonum commune, dei honorem, animarū salutem sincere cupi-
ant & exquirant: & iuxta illorum prudentissimam directionem omnia prosequatur.

Articulus XVIII. De grandi ac defenda deformatione ac ruina status anti-
stium temporis huius.

De abusionibus, carnalitatibus, uarijsq; peccatis grauissimis episcoporum tem-
poris sui, multa conscripsit electus dei sanctus pater Bernardus. Porro de cor-
ruptione, deformatione & ruina multumoda atq; extrema pontificum tempo-
ris huius, multa scripserunt uiri catholici, potissime reuerendissimus pater & do-
ctor præcipuus, D. Petrus de Alliaco Cardinalis, & uir ille zelator iustitiæ, magister Iohan-
nes de Gersona, Cællarius Parisiensis, in diuersis Tractatibus. Nempè ut certum est, & ui-
demus ad oculum, quanto quis ad maiorem uirtutum perfectionem tenetur, tanto ad plu-
ra & enormiora peccata collabitur, dum non studet nec fatagat deo digne ambulare ac con-
uersari secundum exigentiam suæ uocationis aut professionis. Hinc quosdam religiosos
& sacerdotes ac clericos in sacris ordinibus constitutos, uidemus multo in corrigibilibiores
& obstinatiores, carnalioresq; laicis ac mûdanis hominibus. Cuius rei causa est, quia ut san-
ctus ait Gregorius, peccatum quod mox per poenitentiam non deletur, pondere suo tra-
hit ad aliud. Propter quod secundum doctores, peccata hominum communiter sunt in se
ipsis peccata, in quantum sunt contra præcepta, & etiam sunt poena peccati: quoniam de-
merito peccati unius meretur homo à deo relinqui: & sic iuste relictus à deo ruit in aliud
uitium, imò assidue in maiora peccata, nisi de præteritis tere poeniteat. Etenim dum homo
peccat mortaliter, statim efficitur membrum ac seruus diaboli, & ita diabolus trahit eum
quod uult. Cum itaq; iuxta præhabita, episcopi ex sua uocatione & sui altissimi status digni-
tate ac professione teneantur esse uiri spiritualissimi ac perfecti, spiritali amore igniti, certum

Eph. 4.
Gregorius

omnino est quod eorum peccata extent grauissima, dum non existit solliciti sancte ac spiritaliter conuersari, cumq; omittunt & negligunt se spiritaliter exercere in suo secreto q̄ tidie, prout præcedenti articulo tactū est, efficiuntur penitus seculares ac insensibiles corde ad spiritalia & diuina. Et quia non delectantur in deo & actibus uirtuosis, quærunto & diligunt consolationes externas in uerbis & factis, in cibis & potibus, in ludis, in choreis uanitibusq; mun danis, in uenationibus quoque & infanis falsis, intantum ut hastiludia & torneamenta ab ecclesiis districte prohibita intueri, imò & accedere uel etiam introire nō erubescant; & ita paulatim labuntur in uitiorum uoraginem, in omnem carnalitatē, in omnem luxurię speciem, in uagam & irrefrenatam libidinem, intantum ut nec deo consuetudinis uirginibus, nec foeminis maritatis parcant aut deferant. Et heu in his & cum his ecclesiastica bona consumunt. Et quia sola secularia atq; carnalia quærunt, spiritalia uiuorum & doctorum theologię aut iurium societatem, collationem & cohabitationem raro aut nunquam curant neq; procurant, sed cum carnalibus & secularibus hominibus, cum uagis iuuenibus adolescentibusq; intimatoris & lasciuis tota eorum consolatio, conuersatio & confabulatio est: de spiritali regimine, de animarū conuersione, de lapsorum reformatione uix cogitant, quia nec de propria solliciti sunt salute. Ecce ad quid deuenit status ecclesię: ad quantam miseriam & ruinam, idq; potissime propter recessum pontificiū a sanctę charitatis feruore, a sancta ac spiritali conuersatione. O q̄ infinita & incomparabiliter dura damnatio his instat, nisi uere poeniteant, & digne se corrigant.

Articulus XIX. Contrairrationabilem quorundam pontificum exultationem.

Forsitan ad præcæta respondebant episcopi rem hanc impossibilem esse, uidelicet episcopum qui tot & tanta habet quotidie in exterioribus agere, & seculares causas ac terrena negotia tractare, ac paci urbium prouidere, tam sancte & spiritaliter uiuere, ac omnia reformare ut dictum est. Ad quod primo respondendum est, quia ut ait sanctus Hieronymus, Male dictus est qui assertit deum sapientem ac iustum impossibile aliquid ab hominibus exigere. Quum ergo omnipotens & superius summus omnium iudex deus præfatam uirtutum perfectionem ab episcopis exigat, manifestum est quod non sit res impossibilis. Præterea multi episcopi tam uirtuose & fructuose sunt conuersati, non obstante omni eorum occupatione externa, imò non solum multi episcopi, sed etiam multi potentissimi reges ac principes in nouo ac ueteri testamento, ut olim David, Aza, Iosaphat, Ezechias atque Iosias. In nouo quoque testamento, Theodosius, Constantinus, Henricus, Carolus, Ludouicus, & alij reges ac principes canonizati. Insuper sic communiter dicitur, Amanti nihil difficile est. Si igitur præfules essent tam ardentis & fixi in sancta & spiritali charitate dei ac proximorum, sicut tenentur, & ut forsitan sunt in priuato & inordinato sui ipsius amore & in carnali affectione, multa exercitia spiritalia & opera uirtuosa, quæ uidentur nunc eis impossibilia, uiderentur & essent eis non solum possibilia, sed & facilia & iucunda; imò si apponerent tantam diligentiam & conatum ad regimen spirituale, ad reformationem communem, ad procurandum animarum salutem, sicut apponunt ad regimen seculare, ad defensionem patrię siue ad obtinenda temporalia bona siue dominia quæ eis debentur, ac taliter resisterent inuisibilibus hostibus, qualiter resistunt uisibilibus inimicis, experientia demonstraret, quoniam possibile eis esset prædicta implere. Amplius, si perpendant quam paratus sit omnipotens deus eos iuuare, & confidant in eo, faciantq; qd in ipsis est, inuocando indefinenter ac feruente gratioso auxilium dei, sentiant sibi possibile esse per adiutorium gratię dei, quod ex uiribus suis non ualent, & cum Apostolo dicent: Omnia possum in eo qui me confortat. Postremo, si horas totius diei perpendenter distinguant, & singulis horis deputent singulas actiones occupationesq; proprias, quantum hæc poterunt prouidere & ordinare, inueniet sibi horas diei sufficere ad uacandum aliquibus horis deo & deuotioni & spiritalibus actibus curę pastoralis circa subiectos: & si forsitan uno die fuerint a talibus actibus aequaliter ex magnitudine occupationum secularium impediti, poterunt alia die recuperare. Vnde legitur de q̄dam rege Anglię, q̄ horas diei cuiuslibet diuisit in tres partes, hoc est, in ter octo horas, ita q̄ octo horas deputauit q̄ tidie spūalibus actibus cultū diuini, & etiam horas expedie dis negotijs regni, & 8. horas necessitatibus corporis sui. i. refectioni & somno. q̄to magis p̄sul debet uel adhuc meli⁹ facere, nullūq; tēpus infructuose expēdere, nec difficilem reputare

Psal. 15.

Psal. 39.

Exr. de tormentis. c. 1. & ultim.

1. Reg. 3
2. Reg. 17
2. Para. 17
4. Reg. 18
4. Reg. 22

Psal. 4.

laborem, quo potest animarum sibi commissarum procurare salutem. Nam sicut in libro Sapientię scriptum est, Bonorum laborum gloriosus est fructus. Quod faceret pro militibus auri uel argenti, nō pigeat pro anima facere rationali, pro dei honore, pro sui ipsius & multoq; milium hominū felicitate.

Articulus XX. Quod maior ac principalior cura & occupatio presulis debet at circa spiritalia ac diuina uersari, ex Reuelationibus sanctę Brigittę.

Quamuis quidam episcopi terrarū istarū non solum sint spirituales preslati, sed etiam principes seculares, uidelicet duces & comites, nihilomin⁹ suprema & formalior eorū dignitas, iurisdictio & potestas est spiritalis, hoc est, episcopalis auctoritas seu pontificale officium: propter quod nec ducere possunt uxore, nec propter quod dominia sua hæreditario iure relinquere. Hinc principaliter corā altissimo obligantur ad pontificalem executionē officij, ad regimen spirituale, ad conuersationem uere episcopalem, ut re & nomine sint pastores: & qd in talibus p̄ se ipsos nequeunt adimplere, non nisi idoneis uiris, iustis atq; prudētibus debent committere, de quorū idoneitate tenentur diligētissime p̄scrutari. Præterea cum triplex sit pax, ut puta pax temporis, quæ est quies hominis ab exterioribus impugnationibus: & pax eternitatis, quam habet beati in regno celesti, qui p̄ beatificam deitatis fruitionem p̄fectissime quietantur in deo, regimen civile ac seculare ordinatur directe ad pacem temporis: hoc est, ad pacificā hominū conuersationem adinuicem, atq; ad temporalem prosperitatem. Porro regimen spirituale ordinatur directe ad pacem p̄ctoris, hoc est, ad internam tranquillitatē, qua mens in suo creatore qui estit p̄ conscientię puritatē, abiecto ac pulso uitiorū tumultu, ita quod libera est à iungo diabolici & a seruitute peccati. Vtraq; quoq; pax ista tendit & ordinatur ad suauissimam illā ac imperturbabilem pacem æternitatis. Itaq; quanto pax p̄ctoris pace temporis extat præstantior, & quanto salus æterna omni temporali prosperitate est melior, quanto etiam libertas a seruitute uitiorum ac uinculis, captiuitate quoq; demonum, desiderabilior est libertas a seruitute & captiuitate uisibilium hostium, tanto diligentius ac inaccessabilius debet omnis episcopus occupari in regimine spiritali quàm seculari: & si oppositum fecerit, habet se ordine præpostero ac peruerso, præferens temporalia ac terrena spiritalibus, perperuis & diuinis, quod totaliter displicet deo. Hinc in uisione quadam celesti sanctus Ambrosius apprensus beatę Brigittę, dixit: Ego sum Ambrosius episcopus qui tibi appareo, loquens tibi per similitudinem, quoniam cor tuum non potest capere intelligentiam spiritalium sine similitudine aliqua corporalium: Vir quidam erat habens uxorem legitimam ualde uenustam, nobilem ac prudentem, cui tamen ancilla complacuit plus quàm uxor. Et ex hoc tria mala contingebant: Primum est, quod uerba & gestus ancillę magis eum lætificabant quàm uxoris: secundum est, quod ancillam uestiebat pretiosissimis uestimētis, non curans q̄ uxor sua esset pannosa, ac communi panno uestita: tertium est, q̄ q̄ tidie nouem horis morabatur cum ancilla, & una tantummodo hora cum coniuge etiā inuit⁹. Veniens autem quidam de propinquis uxoris ad uirum illum adulterę, grauiter increpauit eum dicendo: Ad legitimam tuam uxore charitatem tuam conuerte; eam amando & uestiēdo ut decet, nouemq; horis cum ipsa manendo, & sola una hora cum ancilla: alioquin scias te morte pessima periturum. Per istum adulterum ego Ambrosius episcopum istum intelligo, habentem episcopale officium, sed uitam carnalem & adulterinam. Ipse namq; suæ ecclesię spiritali copula ita coniunctus est, quod ipsa sua ecclesia esse debet spona eius charissima, qui tamen charitatem suam ab ipsa retraxit, multo plus diligens mundum feruilem, quàm sponsam suam diuinam tam præclarā, id est ecclesiam. Ideo tria mala faciunt: Primum est, quod fraudulenta mundi adulatione plus gratulat, quàm de defectu uero ornatus ecclesię spūalis uel corporalis, minus aut nihil curat: tertium est, q̄ nouē horas quotidie expendit pro mundo, querendo eius diuitias, delicias & honores, & solā unā horam pro ecclesia dei, quasi inuite faciēdo aliqua bona spiritalia, non tamen ex charitate, sed ex seruilis timore. Timet enim supplicium ignis infernalis, & si posset cū corporis seruitute & rerum mundanarum abundantia æternaliter uiuere in hoc mundo, de carentia supernę beatitudinis nō curaret. Propterea tibi certissime dico & iuro, quod nisi se cito ad suam ecclesiam conuertit, cum ipsa horas nouem ducēdo, & unam cū ancilla. i. cū mundo, non tamen eum diligendo, sed eius diuitias & honores inuit⁹ habendo secundū condentiam episcopalis officij, & omnia ad dei honore humiliter ac rationaliter disponen-

Gala. 5.

do, ipse in anima sua percussione tam grauem habebit, sicut ille qui tam horribiliter percuteretur in uertice, quod usque ad plantam pedis toto corpore dissoluatur, imò aeternā, amarissimam damnationem recipiet, & propriae conscientiae remorsu aeternaliter punietur.

Articulus XXI. Cui rei comparetur malus episcopus ex uerbis uirginis gloriosae.

Iohan. 12.

Beatissima uirgo Maria in reuelatione dixit ad Brigittā sanctam: Scriptura dicit Qui diligit animam suam in hoc mundo, perdet eam, sic malus episcopus qui diligit animam suam iuxta omnem uoluptatem suam carnalem, immundam & foetidā, spiritualis autem delectatio nō est in corde ipsius: ideo bene comparatur flabello pleno uento iuxta consolationē. Nam sicut consumptis carbonibus & aere ignito frigente, adhuc uentus remanet in flabello, sic episcopus talis quamuis naturae suae tribuit omne quod appetit, consumens inutiliter tempus suum, tamē delectatio sensualis remanet in desiderio suo sicut uentus in flabello. Nam uoluntas eius est semper ad cupiditatem, uoluptatem & elationem: ex quibus in duratus corde, dat alijs exemplum audaciam; peccandi qui consumpti in uitijs, defluunt & corrunt in infernū. Non ita dispositus fuit ille bonus Ambrosius episcopus, nam eius cor plenum fuit diuina uoluntate & charitate, & sobrius fuit in somno & cibo: & exufflans uoluntatem peccandi, tempus suum consumpsit utiliter ac honeste. Ipse quippe bene uocari potest flabellum uirtutum. Sanauit enim in subditis suis uulnera uitorum uerbis & sermonibus ueritatis, incenditque frigidos charitate diuina per uirtuosa exempla: seruidi quoque in uoluntate peccandi, refrigerantur ex pura ipsius uita & casta. Porro malus episcopus similis est testudini, quae iacet in innata sua putredine, trahit caput in terram, sic iste iacet & delectatur in abominatione, trahens animum ad terrena, nō ad sempiterna. Tria reduco ei ad memoriam: Primum est, qualiter hucusque tenuerit officium sacerdotale secundum, quid significet uerbum illud euangelij, Veniunt ad uos in uestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces: tertium, cur temporalia atque carnalia tantum feruet in corde ipsius, creator uero omnium frigidus & despectus est in animo eius. Ideo nisi cito resipuerit, iuxta magnitudinē suae excessuū aeternaliter, grauissime puniet ac dissipabit.

Matt. 7.

Articulus XXII. Informatio, qua sacratissima uirgo Maria per sanctā Brigittā informauit quendam episcopum de tota uita sua.

Iohan. 10.

Ad beatam Brigittam dixit dignissima uirgo Maria: Si episcopus iste proponit ire per arctam uiam salutis, deponat primo graue pondus deprimes eum, id est, omnem mundi cupiditatem & exteriora mundi bona habeat solū ad necessitatem uitae praesentis, secundum humilem status sui decentiam. Secundo sit praecinctus ad uiam, quia tenet esse praecinctus cingulo iustitiae & charitatis diuinae, paratus ire per illam uiam, per quam iuit Christus qui dixit: Ego sum pastor bonus, qui pono animam meam pro ouibus meis. Paratus sit loqui ueritatem in omnibus, & facere iustitiam in seipso ac subditis. Nec dimittat iustitiam propter minas aut opprobria hominum, nec propter amicitiam falsam aut uanum timorem. Tunc uenient iusti ad eum & sequentur doctrinam ipsius & opera. Tertio comedat cum Helia buccellam panis, id est, deum super omnia diligat, quam buccellam inueniet ad caput suum, quia ratio sua docebit eum, quod deus sit super omnia, & praeter omnibus diligendus propter creationem & redemptionem, & propter suam bonitatem & patientiam, qua tam diu & pie expectauit ipsius episcopi emendationem. Deinde episcopus bibat modicum aquae, id est, amaritudinem passionis Iesu Christi intime cogitet: atque a prima hora diei regratiatur deo toto corde, sollicito recogitans actus suos, & petat gratiosum, auxilium dei ad faciendum uoluntatem ipsius in omnibus. Cum se uero induit, oret hoc modis: Cinis tenetur esse cum cinere, & terra cum terra. Verū tamen quia ex prouidentia dei episcopus sum, induo te corpus meum uestibus quae ex terra sunt, non propter pulchritudinem neque superbiam, sed propter decentiam, ne nuditas tua appareat. Nec curo utrum mundum sit melius aut uilius, sed tantum ut ad reuerentiam dei episcopalis habitus agnoscat, & ex habitu discernatur episcopalis autoritas ad informationem correctionemque aliorum. Ideo precor te deus piissime, da mihi in animo stabilitatem, ne extollar de exteriori ornatu, sed in animo adorne omni uirtute, ut decet episcopum coram te. Deinde legat horas suas deuote atque distincte. Post celebrationem missae exerceat episcopale officium, cauendo sollicito ne plus attendat ad corporalia quam ad spiritualia. Quum uero accedit ad mensam, dicat: O domine IESU CHRISTE, da mihi corpus meum ita reficere, ut non improbe contra animam insoleat ex ciborum & potuum superfluitate, nec in ob-

2. Reg. 17.

sequio tuo deficiat ex indiscreta parcitate. In mensa autem permittitur episcopo moderata consolatio & colloquutio circumspecta, in qua uitetur omnis scurrilitas, omnisque uanitas, ne tale uerbum proferatur quo aliquis incitetur ad peccandum, sed omnia sint salubria & honesta. Quemadmodum enim in mensa corporali deficientibus pane & potu, omnia exstant insipida, sic in mensa episcopi deficiente bona doctrina & exhortatione, omnia quae apponuntur insipida sunt. Ideoque ut uitetur uanitatum occasio, legatur aut recitetur aliquod tale in mensa, quo adficientur praesentes. Completa refectioe & gratijs dictis, inquirat episcopus de agendis, uel libros legat ex quibus ad perfectionem uirtutum trahatur, & omnes familiares ac domesticos suos alliciat uerbis & factis ad timorem dei, ut sit pater eorum per diuinam auctoritatem, & mater per spirituales educationem. Si uero agno uerit aliquem illorum peccare mortaliter, nec ex sua doctrina respicere a peccatis, remoueat illum a se: quem si retinuerit apud se propter commodum temporale, non erit immunitis a peccatis illius. Pergens uero ad lectum suum, examinet diligenter qualiter diem expenderit, & quomodo atque in quibus rebus deliquerit & dicat: O domine deus, da mihi per gratiam tuam, ut ex somni abundantia in tuo seruitio non tepescam, sed moderate somnum meum, & da mihi fortitudinem ut diabolus non inquietet me, nec abstrahat me a pietate & gratia. Surgens uero ad lecto, diluat confessione si quas negligentias caro passa est, ne somnus noctis sequentis oneretur delictis noctis praeteritae.

Articulus XXIII. Profectio informationis istius, & qualiter episcopo necessariae sint patientia atque constantia cordis.

Dixit mater dei sacratissima uirgo ad Brigittam sanctam: Dic episcopo, quod si inceserit per facratissimam uiam uirtutum, oportebit eum sustinere malitiam hominum iniquorum, qui derident opera iusta, & deprauant iustorum uias ac monita, & quicquid pium ac humile est paruipendunt. Contra hos in duas episcopus ueste patientiae & constantiae, quoniam patientia facit grauiora esse sua uia, contumelias & ueritates & uitorum impugnationes) tolerare, contra quas habere debet indefinentem memoriam praecceptorum consiliorumque dei, ut quum pupugerit eum spina aduersitatis aut paupertatis, consideret CHRISTI paupertatem & amarissimam passionem. Porro dum pungitur spina irae suae inuidiae, consideret charitatem dei ad nos, & qualiter iussit ut charitatem seruemus & inuicem diligamus. Charitas enim uera non quaerit quae sua sunt, sed se totam exponit ad dei honorem & proximorum utilitatem. Amplius, adhuc ad monito & auido episcopum de tribus inimicis qui sunt in uia: Primus inimicus nititur sibilare in aures episcopi, ut obstruat ipsius auditum: secundus stat ante eum, ut perungat oculos eius: tertius est ante pedes eius, clamans alte & habens laqueum quo illaqueet pedes episcopi, quando eleuat eos a terra. Primus inimicus sunt homines illi, qui nituntur episcopum retrahere a uia recta, dicentes: Cur tibi assumis tantum laborē, & pergis per uiam tam arctam? Diuerte ergo magis in spatiosam & floridam uiam, per quam uadunt plures. Quid ad te quomodo uiuant illi & ille? Quid ad te obiurgare & offendere illos, a quibus amari posses & honorari? Quid curae est tibi quomodo uiuant, dummodo non offendat te & tuos? Si tu ipse bonus es, sufficit tibi. Quid ad te alios iudicare? Da potius munera & accipe, utere amicitia hominum, ut lauderis & bonus uoceris in uita tua. Porro, secundus inimicus desiderat ex care episcopum, quemadmodum Philistaei Samsonem. Iste hostis sunt pulchritudo mundi, possessio & opulentia rerum, luxus uestium, uariis apparatus ornamentorum, honores hominum & fauores. Dum enim haec offeruntur oculis & homini placent, ratio excacatur, tepescit amor mandatorum dei, & peccatum licentiae perpetrat, & modicum reputatur. Propterea cum episcopus habuerit moderare necessaria, contentetur. Nam multis iam dulcius est stare ad molam cupiditatis, quam diligere ecclesiam secundum laudabilem pastoralem curae dispositionem. Tertius hostis clamat alte habens laqueum, & dicens episcopo: Cur uadis tam caute & timorate ac capite inclinato? Cur tantum te humilias, qui a multis debes & posses honorari? Procede ad dignitates maiores, ut maiora acquiras seruitia, & ampliori fruaris quiete. Congrega thesauros, quibus & alios iues & confoles, & ubique sis laetus. Cumque animus talibus affectionibus & suggestionibus fuerit inclinatus, mox praua delectatione se uertit ad cupiditatem terrenam, qua ita inuoluitur laqueo curae mundanae, quod uix confurgit ad considerationem suae miseriae, & praemiorum suppliciorumque aeternorum. Nec mirum, Scriptura enim dicit: Qui

Iohan. 17. 1. Cor. 13.

Iudic. 16.

1. Tim. 6.

episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Nunc autem plerique desiderant honorem, & refugiunt laborem.

Articulus XXIII. Declaratio plenaria uirginis gloriose, qualiter episcopus exercere debet episcopale officium, & de occurso Iesu Christi omni unquam sanctorum ad uerum & iustum episcopum.

Loquebatur genitrix dei in uisione ad Brigittam: Ego exponere uolo episcopo quid facere teneatur: Omnis episcopus debet habere insulam in brachijs suis bene custoditam: non uendere eam pro pecunia, nec concedere alijs propter amicitiam, nec pro tepiditate & negligentia prodere eam. Quid significat insula ista, nisi potestatem & dignitatem episcopalem, uidelicet ordinare clerum, conficere chrismata, errantes corrigere, excitare negligentes pro opera uiruosarum: Quod uero in brachijs debet habere insulam bene custoditam, designat quod sedulo debet cogitare qualiter potestatem episcopalem accepit, & qualiter eam tenuerit. Attendat an episcopatum accepit propter se, an propter deum & dei honorem. Nam si propter se accepit episcopatum, peccauit: & inde poenitet, quia accipere debuit ut esset pauperum pater, mediator, consolatorque animarum. Nam bona episcopalia, bona sunt animarum: quae si infructuose consumuntur, & prodigaliter expenduntur, clamabunt & postulabunt animae illae uindictam super iniustum dispensatorem. Denique, fructus episcopalis officij magnus est in caelo & in terra, in qua est uicarius dei, propter quod quasi deus honoratur ab omnibus. Sed si uitam uere spirituales refugerit, duplici confusione est dignus. Quod autem potestas episcopalis non debet uendi, designat quod episcopus nullo modo debet esse Simoniacus, nec exercere officium suum propter pecuniam hominum, uel fauorem: nec promouere propter hominum preces, quos scit esse male uitae. Porro, quod insula non debet alijs concedi propter amicitiam hominum, id significat quod episcopus non debet peccata negligentium dissimulare, nec illos dimittere impunitos, quos potest & debet corrigere, nec filere peccata amicorum & cognatorum propter carnalem amicitiam, nec dorso suo imponere peccata subditorum, quia episcopus speculator est dei. Quod uero episcopus non debet perdere insulam pro negligentia aut tepiditate, significat quod non debet alijs committere ad faciendam ea, quae personaliter tenetur & potest fructuosius facere: nec propter carnalem quietem dimittere alijs, quae ipse perfectius posset implere, quia officium episcopi non est quietis, sed laboris. Nec episcopus ignorare debet mores & uitam eorum, quibus committit officia, sed scire atque inquirere qualiter feruant iustitiam, & an prudenter & non cupide habeant se in agendis. Insuper, episcopus qui est uicarius summi pastoris, tenetur habere fasciculum florum sub brachijs suis, quo illectae oues uicinae ac remotae currant gaudentes post odorem ipsius. Iste florum fasciculus significat diuinam praedicationem, quam episcopus habere & exercere tenetur. Duo quoque brachia eius quibus portat fasciculum, sunt duplicia duo opera episcopo necessaria, ut puta opera bona in publico, & opera bona in abscondito, quatenus oues uicinae in episcopatu eius uidentes charitatem episcopi in suis operibus, & eam audientes in uerbis ipsius, glorificent deum in suo episcopo. Oues autem remotae praecipientes famam episcopi, desiderant eum sequi. Nam iste est suauissimus fasciculus, non erubescere ueritatem & humilitatem Iesu Christi, docere bona & eadem facere, esse humilem in honore, & deuotum in abiectioe. Cumque episcopus impleuerit omnia ista, necesse est ut praesentet & offerat cor suum deo euacuatum ab omni uoluptate immunda & appetitu transitoriae laudis. Cumque introducendus est talis episcopus in regnum gloriae, occurrit ei Christus deus & homo cum omni sanctorum exercitu, tunc episcopus talis audiet angelos dicentes: O deus gaudium nostrum & omnium bonum, iste episcopus mundus fuit in carne, uirilis in operatione: decet ergo nos eum representare tibi, desiderauit namque societatem nostram quid die. Ideo imple desiderium eius, & auge ex eius aduentu nostrum gaudium. Tunc dicent & caeteri sancti: O deus, gaudium nostrum est de te & in te, nec alio indigemus. Attamen gaudium nostrum excitatur ex gaudio animae huius episcopi, quae dum potuit desiderare te. Portauit enim suauissimos flores, salubria documenta & optima uerba in ore, quibus augmentauit numerum nostrum, portauitque exemplum bona in ope, quibus refecit uicinos sibi & longe distantes a se. Ideo da ei gaudere nobiscum. Tunc etiam ad eum dicet rex gloriae: O amice, uenisti mihi portare cor tuum uacuum a propria uoluntate & impuritate peccati. Idcirco te implebo in aeternum delectatione & gloria mea. Letitia mea est tua, & tua letitia mea est. Haec omnia ex Reuelationibus sanctae Brigittae sumpta.

Arti-

Articulus XXV. De aliquibus uitijs quae episcopis & praelatis ac caeteris praesidentibus solent se commiscere.

Alitudini praelaturae solet se admiscere magnitudo superbiae. Propter quod sanctus Barnardus libro de Consideratione scripsit Eugenio Papae: Praesulis ut prophis & ne dominari affectus homo homini, ut non dominetur tui omnis iniustitia. Nam nullum uenenum, nullum gladium magis tibi formido, quam libidinem dominandi. Denique, praesidentibus multi saepius blandiuntur, & facta ipsorum etiam uituperabilia laudant, quae corrigere debuerunt. Ideo dum a cunctis beatificantur & honorantur, infra se incaute atque inaniter extolluntur. Ideo ait sanctus Gregorius: Vicina potentibus superbia esse solet, & affluentiae rerum pene semper sociatur elatio: ita quod magnum est, dum in corde sublimium regnat humilitas morum. Hinc iterum loquitur: Plerumque qui praesunt, inordinatum metum a subditis exigunt, & non tantum propter dominum, sed & pro domino honorari uolunt: Intus enim se timore cordis extollunt, cunctosque subditos comparatione sui despiciunt, nec descendendo consulunt, sed dominando premunt, quoniam alta cogitatione se intra se erigunt. Hinc insuper sequi solet ira immoderatissima, uultio excessiua, impatientia grauis, indignatio pertinax, deinde discordia periculosa inter ipsos & subditos: Contra quae omnia necesse sunt praelatis humilitas, magna mansuetudo, inuicta patientia atque prudentia, sicut ostendunt praehabita. Amplius, in principibus & magnis praelatis solet regnare incauta credendi facilitas, ex qua mala plurima oriuntur, uidelicet suspiciones peruersae, innocentum oppressio, & eorum qui sunt recti corde, persecutio dura. Quod expertus rex Assuerus asseruit. Quidam aures principum simplices & ex suanatura alios aestimantes, callida fraude decipiunt. Contra quod oportet eum qui praesit, esse circumspexitum & oculatum ex omni parte, nec omni spiritui faciliter credere, neque ex leui suspitione ad alicuius punitionem procedere. Praeterea, in praesidentibus & praelatis solet regnare acceptio personarum, ita quod personas magis attendunt, quam causas & merita: quod teste beato Ambrosio, maximum est peccatum in episcopis atque iudicibus. Contra quod malum oportet eos esse omni iustitia perornatos, & deum iudicem suum semper habere praeculis. Postremo, solet in quibusdam principibus ac praelatis esse quaedam instabilitas cordis in diligendo, ita quod nunc ad istum, nunc ad illum nimis immoderate afficiuntur: ex qua immoderata & incircumspecta affectione cadunt in diuersa peccata, nimis sequendo affectum magis quam rationem, siquidem indignos promouendo, & eorum consilia periculose sequendo: contra quod debet inesse cordi superioris uera prudentia & charitas ordinata, ut meliores & sapientiores plus amet, promoueat & sequatur, nec antiquum relinquitur amicum uere fidelem, cui nouus uix similis erit.

Psal. 118

H. 1. 16

1. Iohan. 4. Iaco. 4.

Ecc. 9.

Articulus XXVI. Quae debeat esse summa sollicitudo, praecipua occupatio, & principalissima actio cuiuslibet praesulis omni die.

Episcopus comparatur ad totam ecclesiam sibi commissam tanquam ad unum exercitum, & tanquam ad unum ouile ac unum gregem: ideo primo & maxime debet cogitare, assidue desiderare, intendere, exquirere, totisque uiribus procurare communitate bonum totius sibi creditae ecclesiae, praesertim in spiritualibus, deinde in temporalibus nec debet intendere aut quaerere suum suum honorem aut propria commoda, sed domini dei sui gloriam & honorem, ut ipse creator omnipotens & aeternus ab omnibus subditis suis debite honoretur per diuinorum & ecclesiasticorum obseruantiam preceptorum. Primo ergo & maxime optet episcopus, ut uniuersus populus sibi commissus, deo adhæreat & obediat & ministret, sicut tenetur & unusquisque secundum suam exigentiam uocationis, & pro hoc apud dominum iugiter intercedat. Deinde cum uiris iustis, sapientibus & timoratis fidei me conferat, consulat, perscrutetur, qualiter illud efficacius possit cum adiutorio dei ad effectum perducere salutarem. Ad quod in primis requiritur, ut aliorum rectores, pastores & praedicatorum, uidelicet quatuor ordines mendicantium uirtuose & exemplariter conuerterentur, & sua officia laudabiliter exequantur. Idcirco pro omnium horum reformatioe & iusta conuersatione, debet praesul omnem suam adhibere diligentiam & laborem: quod ut liberius possit peragere, debet minora & terrena negotia particularesque causas non multum arduas committere uiris idoneis, prudentibus, timoratis, & non occupare se in rebus

paruis ac uilibus, sed in exercitijs sanctis, spūalibus ac diuinis, quemadmodum ad dignitatis suae excellentiam spectat. Preterea ut episcopus populo suo copiosus possit proficere, fudeat se uerbis suis ac cæteris subditis exhibere amabilem, & pacem cum ipsis habere, nulli iniuriādo, ut cum David rege dicere queat: Non proponebam ante oculos meos reuoluitam. Et cum Samuele propheta ac iudice: Neminem calumniatus sum, nullū oppressi, nec munus de manu alicuius accepi. Postremo contra antistites, q̄ relictis maioribus circa uilia ac minima quotidie occupantur, loquitur sanctus pater Bernardus: Quid turpius indecentius episcopo, qui quotidie incumbere supellectilibus & substantiæ suæ, scrutari oia, de singulis sciscitari, suspicionibusq; morderi & moueri propter singula quæq; per dita aut neglecta: Ad uerecundiam loquor quorundam hominum: Mira res, satis superq; satis, episcopi habent ad manum cui animas credant, & non inueniunt cui facultates suas committant. Optimi imò pessimi æstimatores rerum, qui magnam de minimis, & paruam aut nullam de maximis curā gerant. Sed ut liquide datur intelligi, patieter magis ferunt Christi iacturam q̄ nostram: & minus curant animarum perditione, q̄ facultatum suarum amissionem. Quotidianas expensas, quotidiano inuestigant scrutiny: & cōtinua dominici gregis detrimenta & uitia nesciunt aut nō curant. De pretio escarum & numero panum, quotidiana cum ministris discussio est: rarum admodum de populorum peccatis examen, nisi forsitan propter extorquendam pecuniam. Cadit asina, & est qui subleuet eam: perit anima, & non est qui reputet. Nec mirum, quia nec proprios assiduosq; suos defectus & excessus sentiunt & deplorant. Ecce quanta est negligentia atq; carnalium prelatorū excecatio, pueritas & excessus, qui spūalia & terrena spūalibus & æternis sic præferūt, & suarum impletionem burfarum diuinæ maiestatis honori & animarum saluti sic anteponūt, neq; aduertunt q̄ districtissimam rationem ab eis exigit Christus pro animabus quas tam pretiosissime emittit, tāq; liberalissime liberauit, pro quibus in morte acerbissimā tradidit semetipsum.

Articulus XXVII. Quod episcopus a seipso, & a suis domesticis debeat reformationem salubrem incipere.

Sicut præhabitu est, Charitas incipit a suo subiecto, deinde a sibi uicinioribus & magis propinquis. Oportet ergo ut præsul in primis seipsum irreprehensibilem repræsentet, & de hoc satis reor prædictum: deinde a suis domesticis, collateralibus familiaribusq; ministris debet reformationem & emendationem strenue inchoare: Hoc quippe sanctus Apostolus euidentissime docet ac protestatur, dicendo: Si quis domui suæ nescit præesse, quō ecclesiæ dei diligentiam habebit? Itemq; Si quis suorum & maxime domesticorum curam non habuerit, fidem negauit, & est infideli deterior. Deniq; sicut uideamus. Omne agens communiter primo ac fortius operatur in propinquia quam remotiora: idcirco paternæ correptionis ac correctionis præceptū debet pontifex primo ac principaliter implere & exercere in suis domesticis proprijsq; ministris & sibi p̄sentibus: ideo quicquid in illorum uerbis, operibus, uestitu, incestu, apparatu, conuersatione reprehensibile aut culpabile fuerit, id turpius est præsul, & in caput eius redundat, nisi debitam diligentiam & conatum apponat ad reformandum oia illa, incorrigibilesq; a sua remoueat domo, & suis priuet officijs ac iustis pœnis subiciat. Et si præsul ita nō egerit, certum est q̄ in eo non sit aliquis feruor diuini amoris nec spiritalis dilectio ad sibi commissos, nec uere zelus iustitiæ, sed carnalis & tepidus est, & dominatur in eo improbus amor sui, non charitas dei, nec frontem habet corripendi castigandiq; alios, cum negligentia & iniustitia sua in proprijs domesticis innotescat. Hinc sanctus Bernardus scripsit summo p̄ntifici, quod etiam unicuiq; pontifici scribi potest & dici: Omne quod p̄peram agitur te presente, id turpius tibi est. Pertinet ad te, ut hi quos præ oculis habes, ita sint ordinati in uita, & informati in moribus, quatenus totius honestatis ac decentiæ speculum sint & forma. Non licet tibi ut uita domesticorum tuorū ultimis cias. De disciplinatu tu provide: si insolentior sermo coram te sonuerit, si indecens habitus apparuerit, manus tua sit super huiusmodi ulciscere iniuriam dei. Impunitas ausum parit, ausus excessum. Domū episcopi decet sanctitudo, modestia & honestas, quorū custos est disciplina. In uultu, in habitu, in incestu illorum qui tecum sunt, nil residere impudicum, nil indecens patiaris. Preterea reformationem illorum oportet primo insistere, qui alijs in exemplum potissime p̄ponuntur, quoniā ex illorum reformatione maior cōsequitur fructus, quemadmodum etiam ex ipsorum irreformatione plura grauioraq; scandala oriunt. Sed ut sancti pontifices Augustinus & Ambrosius attestantur, Domus episcopi quasi in specula ponitur, & est magistra publicæ disciplinæ.

Psal. 100
1. Reg. 14

Isaie. 57

1. Timo. 3
1. Timo. 5

ne: quicquid in ea agitur, id omnes putant sibi licere: Idcirco necesse est, ut suos domesticos & ministros in primis reformet ac iuste gubernet episcopus, nec comatulos pueros cōpros: que adolescentulos habeat secum. Certe inter mitratos non decet discurrere calamistratos.

Articulus XXVIII. Qualiter deinde sit procedendum ad reformationem archidiaconorum & cæterorum curam animarum habentium, ac religiosorum qui prædicant: eorum quoq; qui in spiritalibus aut secularibus officijs positi sunt, & alios iudicare ac regere habent.

Archidiaconi sunt quasi oculi præsulum, qui post præsulem magna & præcipua quadam iurisdictione funguntur, quoniam spectat ad eos, ut unusquisq; eorum in omni loco & termino sibi commissio, inquirat atque consideret qualiter sacerdotes curati & eorum uicarij ac subditi eorūdem se habeant: An sacerdotes sint casti, & sacerdotalem uitam ducentes, sobrii, decenter uestiti & exemplares in omnibus: An diuinum officium debite exequantur, ac populum sapienter informet, publice prædicando, ac priuatim hortando: An ecclesiastica sacramenta cum debita reuerentia admistrant: an uitent tabernas, choreas, uenationes, spectacula inhonestosq; ludos & contubernia sceminarum, nec aliquam habeant mulierem cohabitantem, nisi secundum canones sacros permissam, puta tam uetulam aut propinquam, ut ex cohabitatione non possit mala oriri suspicio. Deinde examinet libros diuini officij, an sint correcti, quia frequenter in multis locis sunt in correctis: de quorum sufficienti & uera correctione prouideant. Insuper inuestigent & pensent, qualiter uiuant parochiani: an suis plebanis sint obediens, & præceptis dei & ecclesiæ, & an inuicem pacifice conuersentur: & quicquid in his cognouerint archidiaconi, solcite & sincere reuelent episcopo. Prouideat ergo episcopus, ut ipsi archidiaconi in primis sint iusti, timorati sufficienterq; eruditi ad suorum executionem officiorum, nec de aliqua incontinētia notati aut reitised exemplares omnino his, quos habent corrigere, & ut tempore opportuno ac præfixo, diligentissime uisitent parochias eis commissas, ut puta ipsos plebanos seu eorum uicarios iuxta omnia iam præacta, & quos reos inuenerint, iuste sine personarum acceptione secundum iura corripiant & castigent. Plebem quoq; salubriter exhortentur, & omnia deformata reformare conentur: nec que rant commoda sua, nec recipiant munera, quod eis sub pœna excommunicationis prohiberit in iure, nec pro aliqua taxa pecuniæ permittant sacerdotes cum concubinis aut suspectis mulieribus residere aut permanere: sed per subtractionem ecclesiasticorū reddituū, & per priuationē beneficiorū ac officiorū suspensionem puniant incorrectos secundū iuris tenorem. Et summe prouideant præsules, ut uisitatio parochiarum non fiat nisi per uitos uere idoneos, deum timentes, literatos ac iustos, qui non quærant burfam suam implere, sed dei honori ac communi saluti laicorumq; ædificationi prospicere: alioqui uniuersa peccata tam archidiaconorum quam sacerdotum curatorum ac uicariorum eorum, nec non & parochianorum, in episcopum negligentem utiq; redundabunt. Nequaquam ergo permittat antistes sacerdotes cum concubinis aut mulieribus prohibitis habitare: quia hoc enormiter, imò ineffabiliter populum scandalizat: & ipsi sacerdotes ita agentes, peccant grauissime, imò in omni actu ordinis sacri, peccant mortaliter, dantq; parochianis suis omnimodam occasionem, & prorsus effrenatam peccandi audaciam. Ut igitur tot & tanta facinora euentur, impleat & impleri faciat pontifex omnia iam præacta, & præsertim ut sacerdotes mulierculas a domibus suis remoueant, ne cum illis postea confabulari aut præuaticari inueniantur: alioquin ut tactum est, cuncta peccata & crimina illa redundabunt in præsulem super his negligentem.

Articulus XXIX. De diligentia & conatu pontificum circa reformationem quatuor ordinum.

Quemadmodum pontifex summus per prius comparatur ad totam uniuersalem ecclesiā, quā ad quancunq; ecclesiā particularem, sic quilibet inferior præsul per prius comparatur ad totam particularem ecclesiā sibi commissam, q̄ ad aliquam eius partem. Et sicut cæteri episcopi uocantur in partem sollicitudinis a summo pontifice, sic sacerdotes curati uocantur in partem sollicitudinis a suo diocese sano

10. q. 1. c. ple
cul.

25. d. c. his igitur.
De ui & ho.
de. c. ad deo
re. c. clerici c.
ex literis.

Iaco. 4.

Extra de dy.
monia c. nō
satis. ca. cū in
eccl. c. 1. q.
1. c. saluator. 1
q. 1. ca. nullus
c. 9.

fano episcopo: ideo proprie non sunt praelati, sed adiutores & quidam cooperatores episcoporum, ut super quartum Sententiarum sanctus Thomas declarat. Porro quatuor ordines mendicantium dati sunt in adiutorium curatorum, ita quod ex speciali privilegio eis concessio possunt curatos iuare, publice predicando, confessiones audiendo, & quaedam similia faciendo. Ideo sicut circa virtuosam & exemplarem conversationem curatorum tenet episcopus esse sollicitus, ne per eorum negligentiam scandalosamque vitam pereant animae sibi commissa: sic & circa virtuosam exemplaremque conversationem religiosorum quatuor ordinum in diocesi sua manentium, debet antistes operosus ac diligens esse, & eos quos lapsi sunt pro posse reformare, eo magis, quanto religiosi illi pluribus praedicant, & plurium confessiones recipiunt. Nam & quibus talium solet habere terminum satis latum. Nec debet episcopus aliquos tales licentia ad praedicandum, & ad confessiones audiendas, nisi cognoverit eos aetate, vita atque scientia esse ad tantos actus idoneos. Denique, de iure communi omnes religiosi deberent subesse suo diocesano: multi uero ex privilegio sunt exempti. Verum ut in Decreto habetur & regula iuris est, Privilegio concessio priuari meret quae abutitur. Religiosi quoque qui non sunt de obseruantia regulari, nec personaliter implent quae praedicant, eo ipso quo indigni praedicare praesumunt, peccant mortaliter, ut Thomas super quartum, alique doctores concorditer dicunt.

Articulus XXX. Quam diligens debeat esse antistes circa constitutos & constituendos in officiis spiritualibus aut secularibus.

Sicut indignum est in cathedra doctrinae sedere indoctos ad instruendum alios, ita indignum atque iniustum est in sede iustitiae sedere iniustos & imprudentes ad iudicandum alios, praesertim quoniam iuxta praehabita uerba sanctorum, indigni sunt caeteros iudicare, qui in eisdem aut aequalibus, aut maioribus uitibus sunt, in quibus & hi qui iudicandi sunt. Hinc praesul & princeps tenetur esse sollicitus ac discretus, ut nec ad spiritualia nec ciuilia officia promoueat nisi idoneos, hoc est prudentes & bonos, praesertim cum ad iudicandum requiratur prudentia, quae uere non est nisi in uirtuosis. Vitiis namque hominibus non inest uera prudentia, quamuis possit esse in eis quaedam uersuta & informis scientia, ut etiam Aristoteles ait. Praeterea sicut tenetur tam diligens atque sollicitus esse circa promouendos ad officia, ita & circa promotos ad ea, inquirendo & considerando an prudenter & iuste se habeant: Quod si inuenerit eos in grauibus esse peccatis, & sua officia non implere condigne, tenetur eos corrigere & ad meliora hortari, eos quoque deponere, qui se non curauerint emendare: alioqui patronus esset iniquitatis illorum, & alienis communicaret peccatis, non resistendo eis pro uiribus. Itaque non permittat, ut officii sui aliquem grauent iniuste. Vnde de multis regibus, episcopis atque principibus uirtuosis ac sapientibus legitur, quod circa nullorum facta examinanda erant tam circumspecti ac seruidi, ut circa gesta & iudicia officiorum suorum: A quibus, nisi fuerint deum timentes & auaritiam odientes, subditi imo etiam innocentes ac simplices dicit multipliciter grauantur. Hinc Iero uir prudens, naturali ratione inductus, dixit ad Moysen: Prouide de omni plebe uiros potentes & timentes deum, & qui oderint auaritiam, et constitue eos ut iudicent populum omni tempore. Sanctus quoque Moyses dixit ad filios Israel: Date ex uobis uiros sapientes et gnaros, quorum conuersatio sit probata in tribubus uestris, & ponam eos uobis principes ac iudices. Deum dixit Moyses ad illos in suis officiis constitutos: Audite illos, uidelicet uobis commissos, et quod iustum est, iudicate, siue ciuis sit ille, siue peregrinus, nulla erit distantia, ita paruorum audietis ut magnum, nec accipietis cuiusquam personam, quia iudicium dei est. Hinc etiam Iosaphat rex iustus, praecipit iudicibus suis: Videte quid faciatis, non enim hominum exercetis iudicium, sed domini: & quaecumque iudicaueritis, in nos redundabit. Sit timor dei in uobis, et cuncta cum diligentia facite: Non enim est apud dominum deum nostrum iniquitas, nec personarum acceptio, nec acceptio munerum.

Articulus XXXI. Quod praelati, praesertim episcopi, in numeris atque magnis uitibus inuoluuntur, qui peccata subditorum suorum non satis acriter ac frequenter corripiunt et castigant.

Certum est peccata nil aliud esse quam uulnera mortemque animarum: Cum ergo antistes & praelati ad hoc in pontificali ac pastorali officio sint constituti, ut mediantibus existant, eas a uitibus retrahendo, curando et praeseruando: constat quod maxime ex inuncto officio obligentur increpare peccantes, & eos debite castigare secundum exigentiam suorum excessuum: Et quanto subditorum peccata fuerint grauiora aut

frequentiora, tanto districtius ac saepius ipsos reprehendere ac disciplinare tenentur: Quod nisi cum pietate & discretionem fieri debet ex charitate, non ex immoderata indignatione, ira, impatientia uel rancore, ne dum praesidens subditum suum curare molitur, seipsum laedat in anima, & mentem subditi magis exasperet & perturbet quam sanet. Denique uniuersi fideles ad fraternam correctionem tenentur ex debito charitatis: Praelati uero & maxime praesules ultra hoc obligantur ad huiusmodi correctionem ex debito aequitatis: & nisi praecipuum correctionis fraternae adimpleuerint digne ac strenue, nulli peccanti parcendo, contra charitatem atque iustitiam omnia subditorum scelera & peccata quae dissimulant nec corripiunt, redundant in dubitanter in ipsos. Hinc Innocentius Papa testatur: Error cui non resistitur, approbatur: & dum ueritas iustitiae non defenditur, opprimitur: peruersos enim non increpare, nihil est aliud, quam eorum peccata fouere: nec caret scrupulo societatis occultae, qui manifesto facinori desinit obuiare. Hinc etiam sanctus Pius Papa fatetur: Non prodest episcopo seu praelato proprio errore aut peccato non pollui, qui consentit peccanti: consentit autem, qui per correctionem non occurrit ad extirpanda quae corripi debent. Ait namque Iohannes Papa: Facientis proculdubio culpam habet, qui quod potest corrigere, negligit emendare: Probat uero odisse se uitia, qui reprehendit errata. His concordat Leo episcopus dicens: Inferiores culpe ad quos magis sunt referendae quam ad negligentes desidesque rectores, qui multam in alijs nutriunt prauitatem, dum austeriore dissimulant impedire medicinam. Itaque pontifex diuini iudicii rigorem perpendens, & sui periculi immunitatem formidans, non cesset corrigere quicquid uiderit esse culpabile. Et iuxta doctrinam Apostoli, opportune & importune arguat, exhortetur, roget, comminetur, informet peccantes, nunc pie, nunc dure, nunc medio modo, prout uera docet discretio. Ait quippe Gregorius: Sicut non est cessandum ab oratione, ita nec a correctione: Medicinali enim & discreta feuerita te mali coguntur redire ad bonum: Nam & phrenetici nolunt ligari, & lethargici nolunt excitari: Sed non cessat diligens amator ligare phreneticum, & excitare lethargicum: Ambo ad tempus offenduntur, sed diliguntur: quod diu egri sunt, indignantur: sanati uero, gratulantur & regitantur. Hinc Venantio episcopo rursus scribit Gregorius: Dum pastor aut praesul delinquentes neglexerit increpare, proculdubio tacendo occidit. Ex quibus omnibus innotescit, quam uerissime dixerit Augustinus: Si peccantem increpare neglexeris, eo qui peccauit peior efficeris. Veruntamen quidam sunt, qui de omnipotentis dei iniurijs & offensis parum aut nihil curant: Propter quod nec peccantes in deum redarguunt, de proprijs uero iniurijs indignantur & uindicant se: in quibus magis regnat improbus amor sui, quam charitas dei & proximi, cum dicat Chrysostomus: Sicut pium atque laudabile est propriam iniuriam aequanimiter ferre, sic uituperabile impium est, dei iniuriam & offensam dissimulare. Haec perpendat omnis antistes, & publice negligentes ac reos publice reprehendat: peccata uero occulta corripiat in secreto. Si cognoverit aliquem grauioribus uitibus irretitum & implicatum, illum mox seriose alloquat, arguat & emendet: quem pro agnouerit circa diuini officium negligentem, aut illud penitus omittentem, in charitatis seruire protinus acerrime reprehendat, diligentissime exhortetur & emendare festinet, & maxime si sit eius domesticus aut cognatus: alioqui omnium talium scelera imputarent episcopo à iudice summo: Nec solum tam strenue impleat praecipuum fraternae correctionis, sed etiam in senioribus praelatos ac caeteros subditos suos ad hoc ipsum agendum inducat.

Articulus XXXII. Quod ecclesiastica beneficia non sunt conferenda nisi uirtute praeditis & literatis.

Temporalia bona ecclesiarum dei, claustris atque collegijs data sunt a personis fidelibus ad competentem ac sobriam sustentationem ministrorum dei, ut orent fideles: ac instanter pro illis, quorum elemosynis sustentantur. Hinc secundum Gulielmum Parisiensem, Durandum aliosque doctores, homines mali & uitiosi nihil iuris habent in ecclesiasticis bonis sibi collatis, sed in digni sunt ea habere, & consumunt ea iniuste, & tanquam rapina & furtum est quicquid de bonis illis usurpant, edunt, & in suos redigunt usus: Reddunt namque ecclesiastici dati & deputati sunt ad usum seruorum & militum Christi, ad refectionem & consolationem amicorum filiorumque dei, quatenus ab exterioribus sollicitudinibus occupationibusque mundanis releuati ac liberi, altissimo creatori uacent ac seruiant merito stabili ac deuota, suntque digni & apti & orare & exaudiri pro his quorum laboribus ac sudoribus tam sufficienter aluntur, & omnia uitae necessaria habent. Cum ergo episcopi non sint domini, sed tam dispensatores ecclesiasticorum reddituum, tenentur ecclesiastica beneficia non nisi dignis conferre.

36. d. c. q. ecclesiasticis, 37. d. c. de quibusdam.

1. q. 1. r. uiliusius.

Exod. 18

Deut. 1.

Deut. 16

1. Paral. 19, Job. 34, Act. 10.

87. d. c. error.

81. d. c. q. 5. c. 11

1. Thimo. 4.

27. q. 4. r. qui dam.

D. DIONYSII A RICKEL CARTHUSIANI,

conferre. i. bonis ac deuotis & sufficienter literatis hominibus, qui sint membra & serui ac filij Christi. Nec sine mortali peccato possunt ea largiri uagis & carnalibus hominibus cui denter male uiuentibus, cum tales sint serui ac filij & membra diaboli. Hinc episcopi indigent maxima circumspectione in dando beneficia, ita ut sufficienter ac diligenter inuestigent de literatura, uita & moribus eorum, quibus beneficia conferentur: alioqui tanquam insipientes & infideles dispensatores reprobabuntur a domino. Denique, cum beneficium sit propter officium institutum ac dandum, his solis danda sunt ecclesiastica beneficia, qui diuini officium peroluendo possunt eadem promereri, non puerulis adhuc illiteratis nec legere horas ualentibus. Insuper danda sunt ecclesiastica beneficia non ex carnali amore, nec propter munus quoddam ab obsequio, a manu, a lingua, sed ex charitate, gratis & synceriter propter deum: alioqui committerentur in tali beneficiorum collatione peccata grauissima. Sed heu heu in isto sunt his diebus episcopi & prelati uehementer deficientes, sicut eorum conscientia melius potest ex his intelligere, quae ego possum referre.

Articulus XXXIII. Quod ecclesiastica beneficia & bona sint iuste & aequa liter distribuenda.

Non solum tenentur uitare episcopi & alij beneficiorum collatores, ne ea largiantur indignis, sed etiam ne dignis dent plus quam permittit iustitia. In collationibus etenim beneficiorum obseruandum est medium distributiuae iustitiae, ut unicuique detur secundum dignitatem suam & merita. Ideo prorsus iniustus est, quod ecclesiastica bona tam inaequaliter diuiduntur ac conferuntur, ita quod uni dantur beneficia duo uel tria aut plura, alij & forsitan magis digno uel magis deuoto ac docto, unum aut nullum. Hinc contra pluralitatem beneficiorum magni & sancti doctores, Thomas, Guilielmus, Raymundus, Cantor Parisiensis, Durandus, autor Summae uirtutum & uitioꝝ, multique alij feruenter, rationabiliter & acriter conscripserunt. Ex pluralitate etenim beneficiorum in uno, sequuntur multa magna & horribila mala: quia ex ea deus omnipotens priuatur suo honore & cultu, ecclesiae & collegia suis membris atque suppositis, pauperes elemosynis, defuncti suis suffragiis, fundatores quoque suis intentis ac speratis auxilijs spoliantur. Praeterea sanctus Bernardus scripsit cuidam illustri canonico unicum beneficium habentem: Quicquid de beneficio tuo ultra simplicem uictum retines & uestitum, tuum non est, futurum, rapina & sacrilegium est. Si hoc ita fuit in illustri canonico unam tantum praebendam habente, quid dicturi sunt coram iudice adorando, qui ultra unam praebendam simplicem uictum & uestitum sufficientem, habent adhuc beneficium unum aut plura? Et qualiter peccant qui tam inaequaliter, tam imprudenter & infideliter bona domini sui, i. patrimonij crucifixi distribuunt alijs? Denique ecclesiastici redditus intrinseci debent pauperibus, ut sanctus dicat Hieronymus: Clericus, id est, sacerdos aut canonicus alij de competentiam habens, si quod pauperum est, ut puta ecclesiae redditus suscipit & consumit, sacrilegium committit & per talem ab usum aeternae damnationis iudicium sibi manducant & bibunt. Sed, pro dolor, iam uidemus, quod Petrus Rauennensis testatur Imperiti & omnino inutiles, beneficij insignioribus atque maioribus officijs applicantur, diuitiae accumulantur diuitibus, & non est qui respiciat nudum & pauperem. Hic ille uacua uasa impleuit, & deficientibus oleum detulit: quae plena sunt temporalibus superimplentur, & uasa uacua contemnuntur, ligna in syluas, & aquae in maria deportantur, amenti terrae aqua subtrahitur, & flumina quae non indigent, irrigantur. O quam impia & damnanda abusus, pauperibus & deuotis subtrahere quae eis debentur, & ea conferre diuitibus & indignis. Immo, malae uitae hominibus. Ecce cum damnabile sit de proprio patrimonio lasciuie uiuere & gulse, superflua & curiosa uestimenta habere, seculariter atque pompaticè conuersari: ergo damnabilius est de patrimonio Christi talia gerere? Hinc Guilielmus Parisiensis sanctorum patrum sequens doctrinam, fatetur: Reuera ecclesiastica stipendia periculose habentur, & non nisi uere promerentibus ea debentur. Propter quod uiri timorati cum timore & tremore suscipiant ea, & quod modera te sustentationi residuum est, largiuntur pauperibus, quorum se patrocinij inuadunt, & proprium supplementi defectum. Qualiter ergo hi, qui uehementissime habent timere se nec uno beneficio esse dignos, ad plura aspirant, nisi quia occulta ac distitissima dei iudicia non uerentur? Veruntamen sunt aliqui casus in quibus unus potest licite beneficia duo habere: Vnus casus est, dum beneficium unum non sufficit pro competenti ac simplici uictu atque uestitu secundus casus est, dum unum beneficium alteri cohaeret: tertius casus est, dum beneficiatus in causa ecclesiae destinatur pro communi bono aut occupatur: quartus est, dum propter paucitatem

De praeben. & dign. cad. hec. & in cle. men. eo. ti. c. si plures.

Bernardus

4. Reg. 4.

Casus quintus, quod unus duo beneficia habere potest

DE VITA ET REGIMINE PRAESVLVM.

gatem personarum necesse est unum beneficia plura habere: quintus casus est, dum cura parastoralis est annexa praebendae. Extra hos casus pluralitas beneficiorum est reprobata, periculosa & scandalizatiua. Vnde si ad ista respondeant clerici, se oportere honestius uiuere uulgo: Respondetur, quod honestius uiuere debeant, id est, magis humiliter magisque sobrie, uirtuose, exemplariter & perfecte, non autem magis delicate, pompaticè & sumptuose. Nonne in Carthagenensi synodo fuit statutum, ut etiam episcopi non nisi supellectilem uilem haberent? Atque in septima synodo iustum est & decretum: Omnis iactantia & corporalis ornatus aliena sunt a sacro ordine, id est illicita his, qui in sacris ordinibus sunt constituti. Episcopus autem & clericus, qui se fulgidis clarisque uestibus ornant, oportet corrigi quod si in hoc permiserint, epithymio tradatur. Si uero inueniantur qui irrideant eos qui uilibus & religiosis uestimentis amicti sunt, per epithymium corrigantur: praecis enim temporibus omnis sacra uir cum mediocri & uili ueste conuersabatur: Omne quippe quod non propter necessitatem suam, sed propter uenustatem accipitur, elationis habet calumniam, ut magnus ait Basilius. Sed neque ex feris texturis uestem quis in duat uariatam, neque apponat uariorum ornamenta colorum in summitate uentorum, sed audiat Christum dicentem: Ecce qui mollibus uestiuntur, in domibus regum sunt.

De uita & ho. clerico. c. clerici.

Mat. 11

Articulus XXXIII. Quam circumspecti & timorati debeant esse praesules & prelati conferendo beneficia curata seu parochiales ecclesias, & dispensando ut curati ponant in illis uicarios profes.

Sicut declaratum est supra, Episcopus se habet ad totam suam dioecesim sicut ad uinum ouile, ita quod omnium sibi commissorum ac subditorum est immediatus praesulatus & pastor: sacerdos autem curati uocantur ab eo in partem sollicitudinis, & sunt cooperatores & adiutores ipsius. Cum igitur grauius peccet antistes secularia & ciuilia officia committendo uiris insufficientibus, imprudentibus & iniustus, multo & quasi incomparabiliter enormius peccat, constituendo in officio pastoralis praesulato & curato eos qui ad talem executionem officiorum non sunt scientia, moribus & uirtutibus & aetate idonei: hoc enim agendo, multas animas ut puta omnes parochianos exponit aeternae damnationis periculis. Similiter si dispenset & permittat, quod insufficientes constituantur & sint capellani uicarijque pastorum, sicque animas Christi sanguine liberatas & sibi commissas parumpendit nec diligenter custodit, sed infideliter perdit. Praeterea cum tam uitiosum sit simplicem praebendam dare indigno, quanto uitiosius est, beneficium curatum insufficienti conferre? Tanto utique hoc periculosius damnabiliusque consistit, quanto ad parochialem ecclesiam plura supposita pertinent, pluresque animae ex tali collatione exponuntur periculo: Ideo uniuersa peccata & crimina inde sequentia imputantur a deo huiusmodi collatori.

Articulus XXXV. Quales debeant esse qui ad archidiaconatum possunt licite promoueri.

Quemadmodum materialis ecclesia ex lignis lapidibusque constructur, sic spiritalis ecclesia ex personis fidelibus, in qua ecclesia episcopi sunt capita & fundamenta & etiam constructores: Episcopi namque tenentur ecclesias spirituales construere domino, in quibus ecclesiis post praesules sunt ipsi archidiaconi, praepositi & decani praecipue quaedam columnae: quia uirtutum & scientiarum suarum perfectione debent alios supportare & pie portare, docere, conuertere atque perficere. Quale ergo peccatum est in ecclesiis dei pro talibus columnis erigere & locare festucas leuissimas, id est, homines imperitos, iuuenes in exercitatos, adolecentulos nobiles carne, non sapientia & uirtute, qui ad archidiaconatus officij executionem sunt prorsus insufficientes, inepti, insulsi. Denique, cum iuxta praehabita tam periculosum & impium sit insufficienti conferre beneficium unum curatum, nonne inenarrabiliter periculosius damnabiliusque censetur, archidiaconatum committere indigno, ad tale ac tantum officium prosequendum inepto, cum ad curam unius archidiaconi tot ac tantae pertineant parochiales ecclesiae cum suis pastoribus, capellanis & parochianis? Hinc sanctus Papa Eugenius in Remensi concilio statuit, ut nullus in archidiaconatum, decanatum aut praepositum promoueatur, qui infra sacros ordines est constitutus, & ne adolecentulis tales concedantur honores ac dignitates, sed his qui prudentia uitae & merito clarè. Insuper scribit S. Bernardus: Scholares pueri & impubes adolecentuli ob sanguinis dignitatem promouentur ad ecclesiasticas dignitates, & de subserula transferuntur ad principandum presbyteris, laetiores interim quam uirgas euaserunt, quod meruerint

Bernardus

rint principatum. Deinde paulatim insolescentes, discunt in breui uendicare altaria, uacua-
re subditorum marsupia. Præterea contra abufionem sapientissime scribit Gulielmus Pa-
risiensis inter cætera referens, qd dum quidam episcopus uellet nepotulo suo archidia-
conatum conferre, uir quidam notabilis ironice dixit episcopo: Domine pater, cõmittatis ne-
potulo uestro arbore illam uestram piris onustam. Respondit antistes: Absit hoc, quia de-
uoraret omnia pira illa: Ad quod uir ille: Domine, inquit, qua conscientia au detis nepotu-
lo uestro committere tot milia animarum, cui nõ au detis committere pira tam pauca? Pro-
stremo, sicut in Summa uirtutum & uitiorum asseritur, ualde uita da est puerorum promo-
tio ad ecclesiasticas dignitates: Primo, propter defectum sapientiæ in eis dẽ, propter quod
Sapiens loquitur: Væ tibi terra, cuius rex puer est. Secundo, propter defectum uirtutum
atq; constantiæ, quæ aliorum rectoribus ac iudicibus ualde sunt necessariæ. Tertio, quia in
certum est quales processu temporis fient ipsi adolefcetes ac iuuenes: imò experientia do-
cet, qd paulatim potius corrumpuntur q̃ perficiantur. Timeat ergo omnis potifex deum, &
nequaquam ex carnali amore, ex consanguinitatis affectu, ex aliqua cupiditate cõferat in-
digne archidiaconatum, ne & se ipsum & animas subditorum, ipsos quoq; tanto officio in-
dignos, grauissimis æternæ damnationis periculis implicet & exponat.

Ecc. 10.

Articulus XXXVI. De quibusdam malis per diligentiam episcoporum
merito extirpandis, ex dictis doctorum.

ZElo domus dei accensus uenerabilis ille Cancellarius Parisiẽs dominus Iohã-
nes de Gerson, in lib. suo de reformatione ecclesiæ, multas tangit abufiones, ad
quarum reformationem & eradicationem tenentur pontifices. Itaq; doctor il-
le inter cætera ait: Dicit non potest quanta mala faciunt illi scelerati explorato-
res criminum, quos promotores appellant, qui simplices & agrestes pauperculos uitam sa-
tis innocuam in tugurijs suis agentes, & fraudis urbanæ ignaros, sæpe in ius pro nihilo uo-
cant: causas & crimina sedulo contra eos confingunt, eosq; uexant, terrent, irritant, & ita
eos per talia secum componere & pacisci compellunt. Quod si facere renuerint, crebris &
quotidie repetitis citationibus eos supra modum infestant. Quod si qualibet occupatione
præpediti comparere deserint, censura anathematis tanquam rebelles & contumaces fe-
riuntur. Si uero perseuerauerint comparere, audientias eorũ apud iudicum tribunalia im-
pediunt, morasq; & subterfugia dilationum & interlocutionum captant, quæ per facile in
foris ecclesiasticis obtinentur, quatenus simplices illi sic longo tædio fatigati, cogant redi-
mere pactione pecuniæ futuram uexationem atq; impensam: sicq; pro leui uel nullo deli-
cto, pro exiguo debito, sit infinitarum cumulus expensarum. Insuper, quam criminolum
est, qd pleriq; sacerdotes curati & alij passim & publice tenent concubinas pro taxata sum-
ma pecuniæ seu ex certo & cõdicto pretio cum prælatis, & subditorum excessus & uitia,
ac cuncta officia quæ solent præesse iudicij, publice uendunt. Item, qd nullus ad clericatũ
uel sacrum ordine, seu ad quẽcunq; ecclesiasticum gradum nisi mercede accedit. Ex eadẽ
radice auaritiæ oritur illa tam copiosa uiliũ & indignissimorũ sacerdotum multitudo: ut
enim ex collatione sacrorũ ordinum maiora lucra acquirant, uniuersos ad se uenientes faci-
liter ad ea quæ petunt, admittunt: nisi forte aliqui tanta egestate premãtur, ut ad dandum
nil habeant, nec manus illorum collatione pecuniæ ualeant ungere. De transacta aut acce-
dentium uita, moribus, fama atq; scientia, nulla aut modica percũctatio est, cũ tamen mul-
ti illorum uix horas legere sciant. Itaq; de omnium horum emendatione & reformatione
prouideat præfulnam & hoc contra iura esse probatur, qd archidiaconi a presbyteris foca-
ristis sumunt pecunias, & illos in suis permittunt sedere sceleribus. Dicit enim in Decreto
distinctione 90. Archidiaconi quis ex suo officio uitam clericorum diligenti examine de-
bent inquirere, & ea quæ nouerint corrigenda episcopo nũtiare, censum tamen, i. pecuniã
ab illis exigere prohibent. Hinc quoq; in gestis Cabilonenfis synodi continetur: In plerisq;
locis, ut dicitur, archidiaconi super presbyteros parochianos quandam exercent domina-
tionem, & censum ab eis exigunt, quod magis ad tyrannidem q̃ ad reuerentiam pertinet for-
mã. Sint ergo contenti regularibus institutis, nihil per cupiditatẽ uel auaritiã presumẽtes.
Præfata aut pecuniarũ acceptio a focaristis etiã III. Decretaliũ prohibet, sed & Gregorius
septimus loquitur: Siquis episcopus fornicationem presbyterorũ, diaconorũ uel subdiaconorũ
in sua parochia pretio interueniente uel precib; esse cõsensit, uel cõmissam autoritate sui
officij nõ impugnauerit, ab officio suspẽdat. Deniq; sicut dñs Petrus de Alliaco in li. suo de
Reformatione ecclesiæ scribit, Episcopi prouidere tenent, ut cõcilia prouicialia opportunitatibus
præfi

De officio ar-
chidiaconi, & ad
hæc.
97. d. c. diacon-
ni.

præfixis celebrentur temporibus, quia in Toletano fertur concilio: Nihil pene mōres di-
sciplina ab ecclesia magis expellit quã negligentia sacerdotum, id est, præfulum, qui cõ-
temptris Canonibus synodos facere negligunt. Porro, prælati in synodis suis, & officiales in
curijs suis non ad repletionem burfarum suarum, sed ad correctionem uitiorum & anima-
rum salutem intenti sint. Exactiones quoq; pro sigillis & literis moderentur, pecuniariæ
quoq; penæ tollantur, uel temperentur & ad pios usus notorie applicentur, nec penæ ex
communicationis leuiter proficiantur, litii etiam prolixitates quæ pauperes spoliant, & de
iustitiæ suæ prosecutione facerent desperare, rescindantur. Aduocatorum quoq; & procu-
ratorum intolerabilis insolentia reprimatur: Hæc doctor præfatus. Amplius, in quibus-
dam territorijs uitiosissima consuetudo est, ut aliquo interfecto aut uulnerato, cognati ei⁹
se congregent & propria autoritate pergant ad ulciscendam iniuriam sui propinqui, sicq;
alios in suis peccatis improuise occidunt aut lædere moluntur, & non solum personam in-
iuriatoris, sed & quẽcunq; de eius cognatione, quamuis sit innocens coram deo. Et inter-
dum ipse qui alios querunt occidere, occidunt ab illis, & periculosissimi memoriuntur, eter-
naliterq; damnantur: & ita ab utraq; parte regnant rancor & odium, ira, in dignatio, amari-
tudo & alia multa pcta enormia. Tantum ergo abufum, tam pessimum usum, tot & tanta
flagitia, homicidia, mutilationes, infidias totis uiribus extirpet dominus terræ: ne uniuersa
facinorosa illa redundent in ipsum, & forefacta, faciat secundum iura emendari & corri-
gi. Postremo, cæteras detestandas, irridendas atq; damnabiles nouitates, curiositates & ue-
nustates uirorum ac mulierum, iuuenum & puellarum, præsertim nobilium in uestimen-
tis & ornamentis, in nimia breuitate & strictitudine & apertura, in pretiositate, figura & su-
perfluitate, studeat præful toto posse suo eradicare, honestumq; medium obseruari in omni-
bus. Et in hoc se ipsum exhibeat exemplarem.

Articulus XXXVII. Ex uerbis sanctorum, contra carnales &
uitiosos prælatos.

BEatissima uirgo Maria in uisione cœlesti ad sanctam Brigittam dixit: Episcopi &
prælati, de quibus nunc loquor, meretriciã & impiã ducunt uitam, & insatiabilis
sunt ad cupiditatẽ tanq; uorago: bona q; ecclesiæ prodigaliter & carnaliter cõ-
sumunt ac largiuntur pro uoluptate inmundã ac pompa, quorũ peccata ascẽ-
dunt in cœlum abominabilia coram deo, & cõtra meam orationem, sicut teterrimæ nubes
deberent iram dei contra se grauissime excitant, & perditionis occasio alijs fiunt. Tales in
ecclesia dei non deberent exaltari, sed deprimi. Quicunq; ergo pro reformatione ecclesiæ
uoluerit laborare, sciq; ad hoc insufficientem esse cognouerit, ego regina cœlorum cũ cho-
ris omnibus angelorum ei in auxilium uolo uenire. Insuper, in alia uisione dominus & faci-
uator ad sanctam Brigittam ait: Mali isti prælati meretricibus conformantur. Quid enim
meretrix agit? Procax est in uerbis, leuis in moribus, instabilis corde, facie pulchra, uesti-
mentis ornata, audax & inuerecunda, turpibus affectibus plena, gulosa, & uoluptatibus
fœdis satiari non potest. Tales sunt isti, quorum os nunquam aperitur ad prædicandũ.
Nam tam carnales, leues, procaces & uitiosi existunt, quod etiã seculares hoies inde ue-
cundantur, & nec propria nec subditorum peccata deplorant, imò in curiositatibus, uenu-
statibus, superfluitatibus & uoluptatibus suis maledictis exultant. His sermonibus ueritatẽ
tis cõsonat quoq; sanctus Bernardus scribens de pontificibus & prælati: Quam multi
hodie qui animas regere susceperunt, qd sine grandi ac miserabili gemitu dicendum non
est Christi opprobria, sputa, flagella, clauos, lanceam, crucem & mortem in fornacem auar-
itiæ conflant, & uertunt in turpem quæstum pretiumq; uniuersitatis, ut puta sanguinem
saluatoris marsupijs suis includunt. Hoc solo a iuda traditore differentes, quod ille omne
horum emolumentum denariorum numero triginta compensauit: isti uoraciõti in glunie,
ac maiori cupiditate lucrorum, pecunias quærunt & exigunt infinitas: his infatiabili deli-
derio in hiant, has amittere timent, & cum amiserint dolent: Animarum uero nec ruina cu-
ratur, nec salus exquiritur. Nec pietatem habent maternam: qui cum de patrimonio cruci
fixi fuerint in crastati, impinguati & dilatati, non compatiuntur super perditione animarũ
subditorum suorum. Deniq; non omnes sunt amici sponi uidelicet Iesu Christi, quos cer-
nis præesse sponsæ, puta ecclesiæ. Pauci sunt ualde, qui non quæ sua sunt querunt, diligunt
munera, nec possunt simul diligere Christum, quoniam manus dederunt Mammonæ. It-
tuere quomodo incedunt nitidi & ornati, circumamicti uarietate tanquam sponsa præce-
Yy x dens

Bernardus

Tium. 1.

Deu. 1.

Præf. 17

Isaie. 1.

Phil. 1.

Psal. 44.

Psal. 102.

D. DIONYSII A RICKEL CARTHUSIANI,

dens de thalamo suo. Nonne si quempiam talem repente eminus procedentem conspexeris, magis putabis sponfam quam sponsæ custodem: Vnde uero existimas hanc rerum affluentiam illis exuberare, uel summi splendorem, meliarum luxuriam, uasorum aureorum & argenteorum congeriem, ornamentorum pretiositatem, nisi de bonis sponsæ, id est ecclesiæ: Inde est, quod illa spiritaliter pauper & inops ac nuda relinquitur, facie miseranda, inculca, hispida & exanguis. Propter hoc non est tempore isto sponfam ornare, id est ecclesiæ uirtutibus decorare, sed spoliare: non est custodire, sed perdere: non instruere, sed prosternere: non est pascere gregem dei, sed mactare & deuorare, dicente de illis domino: Deuorant plebem meam ut cibum panis. Et rursus: Peccata populi mei comedunt, & ad iniquitatem subleuant animas subditorum. Quem dabis mihi de numero prælatorum, qui non magis inuigilet maris subditorum euacuandis, quam uitij extirpandis: Leuiora loquimur, grauioribus eorum sceleribus grauius manere imminetq; iudicium. Vtinam tam uigiles essent ad curam, quam alacres currunt ad cathedram, uigilarent utique solliciti custodiendo atq; pascendo, creditam eis dei sponfam ecclesiæ: uigilarent etiam profertim ipsi. Parum est eis, quod non custodiunt subditos, nisi & perdant eos: profundo quippe negligentia & carnalitati somno demersi, ad nullum diuinæ comminationis expersiguntur tonitruum, ut uel proprium expauescant periculum, perimentes suauis & pereuntes: quoniam animas subditorum prauis occidunt exemplis, & illorum implicanc se peccatis. Hæc Bernardus. Postremo, sancta & innocentiissima uirgo Catharina de Senis, multa terribiliter scribit de his ex ore omnipotentis, hoc est, de enormibus & infinitis ecclesiasticorum peccatis, & prælatos ac sacerdotes carnales, lasciuos ac negligentes uocat sapissime demonia incarnata, eorumq; concubinas uocat diabolas, per quos prælatos & sacerdotes diabolus plures animas decipit atq; ad inferos trahit, quam per proprios suos satellites demones tentatores, idcirco sunt odibilissimi deo,

Zach. II
Psal. 119
Osee. 4

Mich. 6.

Articulus XXXVIII. Quam districte consueuit incontinentia sacerdotum & clericorum olim puniri.

VT luce clarius innotescat, ad quam miserabilem & desendam deformationem ac ruinam deuenit modo ecclesiæ, in qua sacerdotes & clerici, data parua summa pecuniæ, permittuntur secure ac libere deleruire sibi dini, & suis turpissimis concubinis cohabitare, breuiter tangam quam rigoro se ac feruide consueuerat olim fornicatio clericorum castigari. Itaq; in sancta synodo Gangarensi fuit statutum ac iussum: Presbyter si fornicationem fecerit, quamquam secundum canones apostolorum debeat deponi, tamen iuxta auctoritatem beati Syluestri Papæ, si in uitio non permanserit, sed sponte surrexerit, decem annis poeniteat in hunc modum: Tribus mensibus à cæteris remotus confratribus, pane & aqua utatur in uesperam: diebus autem dominicis & præcipuis festis, modico uino & pisciculis ac leguminibus uescatur, sine carne & sanguine, & ouis & caseo. Sacco quoq; indutus humo adhaereat die ac nocte, misericordiam dei implorans. Finitis tribus mensibus continuis, exeat in publicum tamen non procedat, ne grex fidelis in eos scandalum patiarur. Postea aliquantisper uiribus resumptis, anum cum dimidio expleat in pane & aqua, exceptis diebus dominicis atq; præcipuis festiuitatibus, in quibus uino & carnibus, sanguine & ouis ac caseo iuxta canonicam mensuram poterit uesci. Finito autem primo anno cum dimidio, particeps fiat corporis & sanguinis domini, & ad pacem ueniat, id est, confratibus reconcilietur, ac psalmos cum eis ulterius in choro canat: nec tamen ad cornu altaris accedat, sed iuxta beati Clementis uocem, minora agat officia. Deinde uerouique ad expletionem septimi anni, omni tempore, exceptis paschalis diebus, tres legitimas ferias in una quaque hebdomada in pane & aqua seiuuet. Expleto circulo septimi anni, si fratres apud quos poenituit, eius poenitentiam condignam laudauerint, episcopus in pristinum honorem iuxta beati Calixti Papæ auctoritatem, illum poterit reuocare. Sane sciendum, quia in secunda feria unum psalterium canendo, aut unum denariū paupibus tribuendo, si opus est, se redimere poterit. Finitis septem annis, deinde usq; ad finem decimi anni, sexta feria nulla interueniente re deptione obseruet in pane & aqua, ecce ex his innotescit rigor ecclesie circa incōtinentes. Ex quibus etiā constat, quæ uerissime

DE VITA ET REGIMINE PRAESVLVM.

395

uissime sancti patres & summi pontifices detestati sunt, & abhorruerunt omnem luxuriæ fecditatem in ministris altaris, & ad quantam iuris relaxationem uel potius dissipationem modo deuenit status ecclesiæ. Veruntamen postea tempore procedente, quando ecclesiæ temporalibus bonis prouisa fuit, præfatus rigor poenitentia incontinentium sacerdotum fuit relaxatus aliquantum atque mutatus in suspensionem à beneficio & officio, & in alias quasdam poenas, prout in Decreto ac Decretalibus continetur.

Articulus XXXIX. Quod præcipua causa deformationis & ruinæ totius ecclesiæ est defectuositas & ruina prælatorum maiorum.

Praelati, præsertim pontifices dicuntur custodes & ductores gregis eis commissi. Quid igitur mirum, si oues errent, atq; à lupis infernalibus deuorètur, quando custodes & ductores earum per uitiorum deuia gradiuntur? Ideo ait Gregorius: Dum pastor per abrupta ac deuia graditur, grex in præcipitium cadit. Denique, inferiores libenter solent se conformare uoluntati superiorum suorum: ideo dum rector iniqui sunt, subditi iniquitates eorum sectantur. Hinc Salomon protestatur: Rex impius, omnes ministros habet impios. Et in ecclesiastico legitur: Secundum iudicem populi, sic & ministri eius, & qualis est rector ciuitatis, tales & habitantes in ea. Hinc etiam loquitur Ieremias propheta: Quia stulte egerunt pastores, & dominum non exquisierunt, ideo omnis grex eorum dissipatus est. Nam & Seneca ait: Nulla res animos ad mala procliuus magis reducit ad recta & prouocat ad honesta, quam præfidentium conuersatio uirtuosa: Paulatim enim descendit in peccata, & præceptorum uim obtinet frequenter audire frequentèq; aspici: & occurfus ipse sapientium iuuat. Denique, prælati potissime præfules, sunt & esse tenentur curatores & medici animarum: quod si animarum uulneribus mederi omiserint, quid mirum si animæ in uitij perseverant ac pereant? Ad episcopum autem pertinet totius suæ diocesis generalis sollicitudo & cura, præcipua procuratio & custodia boni communis, correctio & correctio archidiaconorum, uisitatio collegiorum, emendatio officiatorum, & omnes inferiores prælatos atq; curatos suæ diocesis purgare, illuminare, perficere. Dum ergo antistes ad carnalem & mundanam uitam dilabuntur, nec animarum pericula intuetur, curat ac desert, non est qui archidiaconos, decanos, collegia reprimat, corrigat & reformet: atq; deinceps omittitur iusta & debita uisitatio curatorum cæterorumq; sacerdotum, & ita uulgus omne in diuersa & magna peccata dilabatur. Hinc itaq; pensent episcopi, quod summe necessaria sit eorum conuersatio uirtuosa & exemplaris ad reformationem totius plebis.

Prou. 19
Ecclesi. 10
Ierem. 10.

Articulus XL. An liceat episcopatum appetere.

Iam constat ex prædictis, quanta sit celsitudo & dignitas episcopalis officij, & quam grande sit onus, quam ingens periculum dignitatis atq; officij huius, ita quod nemo nisi sit uirtuosus, perfectus & sanctus, satisfacere possit debito huius officij, & digne exequi illud: quo patet, quanta sit insipientia & excæcatio hominum, qui ad episcopatum aspirant, & pro illo adipiscendo laborant aut litigant, aut etiam corporaliter præstantur: qui eo ipso quo tales sunt & talia agunt, ostendunt se episcopali dignitate indignos: imò nec ad archidiaconatum nec ad decanatum, nec ad aliquam ecclesiasticam dignitatem, nec ad beneficium curatum licet alicui ingerere semetipsum, cum & Apostolus fateatur: Nullus assumit sibi honorem, sed qui uocatur à deo tanquam Aaron, hoc est, nemo quantum in se est, debet sibi libenter proprio motu assumere ecclesiasticam dignitatem, cui à subditis magnus honor impenditur. Sed is quem deus elegit, id est, qui rite eligitur & absq; propria practica promouetur, ita quod secundum ordinem iuris non ualeat recusare. Verum homines excæcati, in uirtutibus non exercitati, nec in uera humilitate fundati, neq; diuini iudicij rigorem pensantes, in episcopali officio non attendunt nisi fastidium & honorem, potestatisq; eminentiam, famam, & temporalium affluentiam rerum, ad quorum omnium appetitionem incitantur ex suis ipsius carnali & priuato amore. Vnde quantum sub talium præfidentia deformetur & corruat, ac in sua deformatione & ruina inueterascat, perseueret ampliusq; tabescat ecclesiæ, non opus est scribere, cum in promptu sit oculis id uidere. Veruntamen obijciunt quidam tales, quod ait apostolus: Qui episcopatum desiderat, opus bonum desiderat: cum tamen ipsi opus episcopalis officij non desiderant.

Hebr. 5

1. Tim. 3

rent, sed refutent: nec aduertunt q; Apostolus dixit hoc, quando episcopi primi trahebantur ad amarissimas poenas & acerbissimas mortes martyrii, ita quod tunc in episcopatu non poterat amari nisi opus bonum. Et quamuis Apostolus dixit: Qui episcopatum desiderat, opus bonum desiderat: non tamen asseruit, quod bene desideret illud, id est, prudenter ac uirtuose. Veluti si laicus cupiat celebrare aut confessiones audire, bonum opus desiderat, sed non bene: Ideo cum dixisset Apostolus: Qui episcopatum desiderat, opus bonum desiderat: protinus uolens ostendere, quid requiratur ad hoc, quod aliquis episcopatu sit dignus, & eum bene possit desiderare, adiecit: Oportet ergo episcopum irreprehensibilem esse, sobrium, iustum, castum, doctorem &c. Itaq; aduertendum, quia ut ait sanctus Thomas, in episcopatu tria possunt considerari. Primum est operatio episcopalis, per quam proximorum utilitati intendit episcopus, quod est scientia & doctrina, oratione & exemplo ac bonae famae redolentia pacere subditos. Vnde saluator dixit ad sanctum Petrum, Pasce oues meas: Secundum est altitudo gradus seu dignitas autoritatis: Tertium est quod annexum est his, ut puta honor & reuerentia ac opulentia rerum. Appetere ergo episcopatum, quantum ad primum honor, uidetur praesumptuosum atq; incautum: Quamuis enim alii is uelle prodesse sit laudabile in se, tamen uelle prodesse, prout hoc est actus episcopalis officij, praesumptuosum censetur. Primo, propter annexam celsitudinem gradus: secundo, quoniam status episcopalis est status perfectionis acquisitae, ad cuius dignam executionem exigitur uirtutum perfectio: Incautum autem & praesumptuosum apparet, quod aliquis sentiat se in uirtutibus perfectum esse, nisi forsitan ex reuelatione diuina hoc faciat. Desiderare uero episcopatum, quantum ad secundum, quod est altitudo ac dignitas gradus, est uirtutum elationis: Appetere autem episcopatum quantum ad tertium, scilicet reuerentiam & honorem, est ambitionis: sicut & cupiditatis est appetere episcopatum propter annexas diuitias. Hinc sancti & sapientissimi uiri Gregorius, Ambrosius & alij multi, uehementissime, exhorruerunt pontificale & papale subire officium, & uarijs modis illud euadere ac subterfugere quaesierunt. Propter quod ait Chryostomus: Quis sapiens uult sponte se tanto periculo subdere, ut det rationem pro tota ecclesia, nisi forte qui non timet iudicium dei?

Articulus XXI. An episcopi peccent mortaliter, bona ecclesiastica quae eorum competenti sustentationi super sunt, non dando pauperibus: & an ad talium bonorum restitutionem sint obligati.

Commune uerbum est, q; bona ecclesiae & ministrorum ipsius, sint bona pauperum & eis debentur, ita q; coram deo raptores sunt qui talia bona sibi usurpant, & retinent ultra q; eis necessarium est, similiter qui ea male expendunt. Hinc ad quaestionem qua quaeritur, an clerici & prelati qui bona ecclesiae consumunt in usus illicitos, Raymundus & alij dicunt: Clerici & prelati qui consanguineis aut diuitibus, poteribus, histrionibus, meretricibus & consimilibus turpibus personis bona ecclesiastica tribunt, raptores sunt: quoniam pauperibus debentur, & eis iniuste subtrahuntur: Ideo tales clerici & prelati tenentur ad restitutionem omnium bonorum illorum, ita ut restituat ea pauperibus, uel in pios usus ecclesiae. Et de hac re multa in Decreto habentur. Et quod dictum est de prelati, quidam dicunt etiam de episcopis intelligendum. Veruntamen aduertenda sunt quae sanctus Thomas in secunda secunda de ista describit materia, dicens: Aliter est dicendum de proprijs bonis, quae episcopi possidere possunt, et de ecclesiasticis bonis: Nam propriorum bonorum uerum habet dominium: Idcirco ex ipsa re conditione non obligantur ut eas alijs conferant, sed possunt eas sibi tenere, & etiam alijs dare. Possunt tamen in earum usu & retentione peccare, uel propter inordinationem affectus, per quam contingit ut uel plura sibi conferat seu referat q; opus est ad alijs non subueniat, prout requirit debitum charitatis: non tamen ad restitutionem, quia huiusmodi bona sunt eorum dominio deputata, sed ecclesiasticorum bonorum episcopi sunt dispensatores & procuratores. Dicit enim beatus Augustinus: Bona illa nostra non sunt, sed illorum quorum procuracionem gerimus: non ergo proprietate illorum nobis usurpatione danabili uedicemus. Porro ad dispensatorem exigunt bona fides, cum dicat Aplos: Hic iam quaerit inter dispensatores, ut fidelis quis inueniat. Sunt autem bona ecclesiastica non solum in usum pauperum, sed etiam ad cultum diuinum, & ad necessitates ministrorum ecclesiae expendenda. Vnde dicitur 12. quaestione 2. De redditibus ecclesiae uel oblatione fidelium, sola ex his una portio episcopo emittatur, duae ecclesiasticis fabricis & erogationi pauperum ministrantur: ultima clericis pro singulorum meritis diuidatur. si ergo distincta sunt bona quae debent in usum episcopi cedere ab his, quae sunt pauperibus & ministris & cultui ecclesiae eroganda, & aliquod sibi

In episcopatu tria considerantur

1. Cor. 4.

sibi retinuerit episcopus de his quae sunt pauperibus tribuenda, uel in usum ministrorum seu clericorum, aut in cultum diuinum expendenda, non dubium quin contra fidelitatem boni dispensatoris agat, & mortaliter peccet, atq; ad restitutionem teneatur. De his uero quae sunt specialiter suo uisui deputata, uideat ea eadem ratio quae est de proprijs bonis, ut scilicet per immoderatam affectum & usum peccet in eis, si immoderate ea sibi referuat, & alijs non succurrat ut exigit charitas. Si autem ecclesiastica bona non sunt praefato modo distincta, sic eorum distributio committitur fidelitati episcopi: & si in modico deficiat aut supabundet, potest hoc excusari & fieri sine bonae fidei detrimeto, quia non potest homo in talibus praesertim accipere id quod fieri oportet. Si uero sit multus excessus, non potest latere, sed fidei bonae repugnat, ideo non caret mortali peccato. Hec sanctus Thomas. Praeterea, de iure diuino est, ut bona iniuste acquisita restituantur, nec aliter dimittantur potest. Quae autem Simoniacae acquiruntur, iniustissime acquiruntur. Si ergo quod ab his simoniacae acquisitum non dubium quin maxime obligaret restituere illud, non uti quilli a quo illud Simoniacae acquisitum, quod Simoniacae dabo aliquid ab episcopo acquisitum, quia indignus est illud recipere: immodicum est, eo quod taliter acquisitum, priuatis sed pauperibus dandum est, aut in alios pios usus ecclesiae conuertendum, prout concorditer scribunt doctores.

Articulus 45. Introductio exemplorum, ex quibus patet quod piculosum sit episcopale officium.

Refert sanctus Hieronymus in Regula sua, quod dum quidam uir iuuenis prudens & uirtuosus fuisset electus in praesulem, primafacie distulit electioni consentire, & iuit ad quaerendam sancti eremitam patruum suum, petens ab eo consilium de agendis, & an deberet electioni suae praebere consensum. Cui eremita sanctus non uerbis, sed factis respondit. Nam tabula quadam magna in altum erecta, praecipit iuueni suo nepoti, ut se super tabulam illam diu reuolueret: quod dum iuuenis uir ille diu fecisset, & quasi corruisset, de tabula descendit, ignorans quid patruus suus factus illo praetere daret, dixitque ei eremita: Vade & age quod uis. Quo audito, iuuenis indignatus recessit, & iuit ad aliam eremitam, referens ei qualiter patruus suus secum egisset. Tunc eremita ille exposuit iuueni rationem & significationem facti, quod patruus suus ei iniuxerat: quia per tabulam illam alte erectam, significabat episcopalis dignitatis sublimitas: per reuolutionem uero frequentem & piculosam super tabulam illam, multitudo & ingreditio occupationum exteriorum episcopalis officij, ex quibus facilliter cadit episcopus in peccata. Quibus auditis, abiit iuuenis & electioni resignauit. Deinde post breue tempus defunctus est, apparuitque clara luce & hilarifacie patruo suo, dicens: Gratias tibi ago pater, quia salubriter mihi consuluisti. Scias, quia si fuisset de numero episcoporum, iam essem & de numero damnatorum. Narrat Caesarius, quod in Clara ualle fuit quidam monachus ualde deuotus & prudens, qui in episcopum est electus, sed ipse electioni nullo modo uoluit consentire, neque ad exhortationem sui Abbatis, neque ad instantiam praesulis acquiescens. Qui post breue tempus migravit ad dominum. Paulo post apparuit uni fratrum sibi ualde familiari: a quo inter cetera interrogatus est, an inobedientia illa sibi in diuino iudicio nocuerit. Ad quod ille respondit, quod non. ad didit quod, si episcopatum accepisset, essem aeternaliter damnatus. Subiunxit etiam aliud uerbum terribile, loquens: Ad hoc deuenit iam status ecclesiae, ut non sit digna regi nisi per episcopos reprobos. Veruntamen propter hoc uerbum non debet episcopi temporis huius desperare, sed ualde timere: quoniam uerbum illud non est sic intelligendum, quod uniuersi episcopi temporis huius sint reprobi, sed quod multi. Nullus ergo ad episcopatum aspiret. Legitur quod in urbe Turonensi fuit quidam archiepiscopus malae uitae, contra quem sanctissimus praesul Martinus indignans, uotionem contra illum expetijt. Cumque in eadem urbe uir quidam ualde deuotus more solito uiuisset ad matutinas maioris ecclesiae, & tempus matutarum praenunciens uenisset ad fores ecclesiae, inuenit easertas, uiditque lucem magnam in ecclesia fulsam, & iudicem Christum sedentem ibi in throno. Et ecce sanctus Martinus aduenit cum multis sanctis episcopis, & praefatum archiepiscopum suum successorem indignum cepit grauiter accusare. Citatus archiepiscopus, adductus mox uenit, pontificalibus induitus sedit in cathedra, & grauiter accusatus nihil potuit respondere. Tunc iudex indignatus, percussit cathedram eius atque euertit: quo facto, disparuit uisio. Statim igitur uir ille deuotus uenit ad archiepiscopi domum: & excitata familia, fecit uideri qualiter esset archiepiscopus: & accedentes ad lectum eius, inuenerunt eum repente ac miserabiliter mortuum. Timeat ergo episcopi male uiuentes, ne sancti pontifices quibus succedunt, & in quorum cathedris sedent, indignentur aduersus eos, & uindictam expetant contra impietatem, carnalitatem, negligentiamque ipsorum. Recitatur in libro apocyplicum, quod in Theutoniae partibus fuit quidam episcopus carne illu-

stris, sed uita & moribus uilis, qui primo uerecunde & occulte, deinde inuerecunde & apertissime uacauit luxurijs alijsq; diuersis peccatis, quem dominus pie ac multipliciter increpauit, sed ille in suis permanit sceleribus: deo iuste relictus a domino, cum in quandā uillam uenisset, de sero eadē nocte ibidē defunctus est subitanea & infelicitissima morte. Cūq; eadem nocte dominus Conradus Hildensemensis episcopus, uir per omnia uirtuosus, matutinas legisset, & resedisset ad studēdum facturus sermonem in crastinum, repēte raptus in spiritu, uidit episcopum quendam infulis insignitum, ad tribunal iudicis rapi, & a malignis spiritibus de diuersis uitjs acerrime accufari. Tunc iudex sanctis affessoribus suis dixit: Ferte de isto sententiam. Qui statim iudicauerūt eum aeterna damnatione condignū quofacto, nigerrimi & atrocissimi demones omnia episcopalia ornamenta detraxerūt damnato, & nudum ac euilantem cum clamore traxerunt in tartarum. Moxq; affesores iudicis surrexerunt ac cecinerunt, dicentes: Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes. His uisus, presatus uenerabilis pontifex ad se reuersus, cepit anxie cogitare quidnam esset infelix ille episcopus, de quo uiderat ista: & ecce quidam adueniens cum lachrymis, recitauit praetactum uanum & infelicem episcopum de uespere ad proximam uillam uenisse, & ibi subito expirasse. Quo audito, pius ille antistes Conradus ex compassione amarissime fleuit. Fuit & alter archiepiscopus in Theutoniae partibus turpiter uiuēs, qui infelicitissima morte defunctus est, quem uir quidam sanctissimae uitae uidit in spiritu condemnari, & animam eius a corpore miro cruciatu extractam principi daemoniorum in inferno adduci & praesentari, quem princeps tenebrarum solenniter salutauit, dicendo: Bene ueneris domine archipraesul. & confestim tempore fideliter & infatigabiliter mihi seruiisti, quem potum archiepiscopus reculauit accipere, sed a ministris diaboli compulsus est eum gustare: & statim per os, aures, nares & oculos archiepiscopi sulphurea flamma erupit, & ita aeterno incendio est immerfus. Legitur in Reuelationibus sanctae Brigitte, qd in quadam ciuitate erat episcopus pulcher, diues, & seculari sapientia prudens, quem multi laudabant & honorabant tanquam circumspēctum & uirum idoneum: ipse uero de dominis dei & de laudibus suis fuit deo creatori suo ingratus, atque in seipso inaniter gloriabatur, pro laude quoq; & honore hominū accipiendis multa largiter dedit & uane consumpsit. Episcopus iste habuit quendam deuotum & uirtuosum canonicū, qui ipsi episcopum feruenter admonuit ad dignam sui officij executionem, episcopus uero non acquieuit. Qui paulo post expirauit, & diuino tribunali est praesentatus, quem demones crudeliter accusauerunt: iudex etiam examinauit eundē, cur & qualiter episcopatum assumpserrat, quomodo animas subditorum edocuit, quam gratiarum actionem deo pro suis beneficijs exoluit. Cumq; infelix episcopus respondere non posset, locutus est iudex: Ponatur in capite eius fex pro infula, in manibus autem pix pro chirothecis, lutum quoq; in pedibus eius pro sandalijs, & pro camisia & linteo episcopali pannum meretricalem recipiat, pro honore suscipiat confusionem, pro lata familia habeat seruietē daemonum turbam. Itēq; episcopus descendit in infernum aeternaliter condemnatus, a quo iudex auertit oculos misericordiae suae, & omnes sancti cum eo. Ex his & consimilibus exemplis ostēditur, quā periculosum & graue sit episcopale officij: quā item damnabile sit in illo se negligenter habere: postremo, qd damnabilissimum sit cum religiosi sceminis cōmisceri, patet specialiter ex terribili illa historia, quae de Vdone episcopo recitatur.

Articulus XLV. Quod episcopi tenentur aliquando celebrare.

Quamuis episcopi in exterioribus multipliciter occupentur, nequaquam tamen licet eis a celebratione penitus abstinere, imō nisi aliqui celebrant missam, peccant mortaliter, etiam toties quoties exigēte iustitia ac debito ordinis sacerdotalis merito celebrarent, & istud sanctus Thomas super quartum Sententiarū efficaciter probat: Primo, quoniam dominus deus & saluator sacramētum eucharistiae in cena nouissima instituenso, sacerdotibus iussit: Hoc facite in meam commemorationem. Secūdo, qd qui habet in se ordinem sacrum, tenet ex eo qd uti eodem, cum sacerdo sit quaedam pās ordinata ad actū. Tertio, qm ordo sacerdotalis directe respicit corp^o Christi uerū, nec respicit corpus Christi mysticū nisi ex consequenti, ideo quis sacerdos nulli hōi tenere ex prelatione seu cōmissione uel subiectione, tñ tenetur Christo & deo patri, ut offerat ei sacrificiū tam acceptū. Quarto, qm teste S. Gregorio, dū crescunt donationes crescant donoz. Cum itaq; data sacerdoti sit potestas nobilissima, reus negligentiae & ingra-

Galat. 6.

Mat. 26.

uidinis erit, nisi illa utat ad honorē dei & suā salutem, atq; ad subuentionē aliorū uiuorū ac mortuoz, cū & beatissimus Petrus Apulus dicat: Vnusq; sicut accepit grām, in alterum illā administrat. Quinto, qd beatus Ambrosius loquēs ad deū, Graue est, inq; ad mensam tuā mūdo corde & manibus innocētibus nō uenimus, sed grauius est, si dū peccata metuimus, etiā sacrificiū nō reddamus. Vez ut ait Cassianus, Multiplex est supbia, & in diuersis hoibus diuersos habet effectus. Quidā namq; ex quadā supbia aspirat ad sacerdotiū, atq; ad celebrandū corā frequentia populi. Alij uero ex quadā supbia refugiant sacerdotiū, uel si sacerdotes sunt, tñ celebrare abhorret & erubescit: & isti sunt penitus excaecati & carnali prudētia obuoluti, nō attēdentes qd sacerdotalis pās sit ineffabiliter diuina, supnaturalis atq; dignissima: qd itē celebrare & deo pāi offerre & sacrificare unigenitum dilectissimū filiū suū sit excellentissimus ac preclarissimus actus, qui nec angelis sanctis concessus est. Nullus ergo ep^o qd tumlibet nobilis carne, etiā si sit filius regis, putet se nimis magnū aut illustre ad celebrandū, imō potius arbitretur se indignū ad tantū opus: & nihī Iominus omī cū diligētia ac conatu iugiter se disponat ad immolationē sacrificij tanti, qd adorāt etiā angeli sancti. Nam sicut in ceteris actibus bonis, ita & in isto diuinitissimo actū tenetur episcopus se alijs exemplarē praebere, & praesertim in festis praecipuis.

Articulus XLVI. Qualiter praesul p exercitia uirtuosa debeat iugiter ad deum confugere, ad impetrandū ab eo gratiā reformationis omni populo suo.

Christus in euāgelio suo ait oibus cultorib^o suis: Sine me nihil potestis facere. Nihil em̄ possumus meritorie cogitare, desiderare, loqui aut agere sine supnaturali auxilio grē dei, actualiq; motione spūs sancti, cū dicat Ap^os: Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nra ex deo est. Et rursus testat: Deus est qui operat in nobis uelle & pficere. Cum ergo homo non ualeat se ipsum deo acceptū ac placitū exhibere aut regere absq; auxilio grē gratū facientis, ac motione & directione spūs sancti mentē misericorditer excitātis, multo minus sine adiutorijs istis potest & alios efficaciter gubernare ac deo placētis efficere. Ideo quāto episcop^o pluribus praesertim hoibus & magis differenter dispositis, tanto indiget maioribus & gratioribus oipotētis dei subsidijs, unctioibus, directionibus, illuminationibusq; assiduis. Ideo omī hora sibi possibilī debet toto cordis affectū ad uiscera misericordie benignissimi & liberalissimi dei cōfugere, & ipsum dñm pro omī grā sibi necessaria exorare, & gregē sibi cōmissum suo creatori fiducialiter cōmendare cū deuotissimis precibus & benedictionibus lachrymosis. Insuper, quāto plus uidet reformationē subditoz suorū & cōdignā eoz custodia excedere pprias suas uires, tāto instātius & multiplic^o debet apud fontē pietatis ac grē laborare, ut ipse dignetur manū gratiosissimā indefinēter apponere, subditozq; corda cōpungere, illuminare, conuertere, & oia ad salutē necessaria ipsis conferre: pro quibus oibus impetrādīs debet apud altissimū laborare, nō solū orando, sed etiā ieiunādo, abstinentēdo, corpus suū flagellis, cilicijs & consimilibus castigādo, in cōpunctionibus & fletibus atq; orationibus pernoctādo. Haec etem exercitia ab episcopis & praelatis cōram deo exhibita pro subditoz conuersione, custodia ac salute, ineffabiliter placent deo, & magne uirtutis sunt corā eo, ad impetrandū subditis gratiam ueræ conuersionis, quem admodum etiam legitur de sancto & feruentissimo ac humilimo Hugone, Gratiano politano episcopo, qui cum factus esset episcopus, inuenit populum suū mirō modo deformatum, rudem & incultum circa dei obsequium, clerum quoq; omnino deordinatum atque collapsum, intantum quod sacerdotes publice in facie ecclesiae duxerūt uxores: qui uidēs se uirtutibus suis nequaquam sufficere ad reformandum, gubernandum & custodiendum sibi commissos, praesatis modis confugit ad deum, die ac nocte inuocans eum prostratus in terram, non parcens sibi in laboribus, ieiunijs, disciplinis, lachrymis & uigilijs, sic q; infra breue tempus mirabilem fructum fecit in populo. Et sacerdotes cum clero cetero inagnifice reformauit, cuius exemplo accendantur pontifices, eiusq; diligētiam ac feruorem letentur. & ita dominator uniuersorum omnipotens, gloriosissime ac copiosissime ei aderit & astitit, ad laudem, gloriam & honorem nominis sui, qui est super omnia deus sublimis & benedictus. Amen.

Libri de uita & regimine praesulum finis.

D. Dionysij

D. DIONYSII A RICKEL

CARTHUSIANI DE VITA ET REGIMINE ARCHIDIACONORVM, LIBER VNVS.

Sapi. 6

Hebr. 10.

27. quæsti. 1.

c. nulli fas.

40. dist. c. 110

mo Christi-

anus.

Hebr. 13.

Sapi. 6

Gen. 7.

IUDICIUM durissimum in his qui presunt, fiet. Quamuis in quo liber Christiano diligens ac profunda diuini iudicij consideratio omnem seculi uanitatem, uniuersam carnis lasciuiam, cunctam in super mentis ignauiam sufficientissime queat reprimere, profusus extinguere, iugiterque contemnere, nihilominus in praesidentibus consideratio hæc id ipsum tanto completius ualet & merito debet peragere, quanto præ cæteris distriktius iudicabitur, atque in tolerabilius, si carnales aut negligentes extiterint, damnabitur. Nempe tot mortibus, tot æternis condemnationibus digni sunt, quot ex eorum negligentia carnali, scandalosaque uita anime pereunt. Ideo dixit Chrysostomus: Quis est qui prelationem desiderat, aut curam animarum accipere non ueretur, nisi qui non timet iudicium dei, neque perpendit quam horredum sit incidere in manus dei uiuentis. Propterea quatuor nunc rationes occurrunt, propter quas in praesidentibus ac prelati durissimum Christus iudicium exercebit. Prima est, quia illorum peccata sunt grauiora. Etenim quo gradus sublimior, eo ruina est maior. Hinc Hilari⁹ Papa, Maiori (inquit) reatu delinquit, qui honore fruatur potiori, & grauiora facit uitia peccatorum sublimitas specantium. Chrysostomus quoque differuit: Homo Christianus fortiter cadit, aut propter magnitudinem culpæ, aut propter altitudinem dignitatis. Secunda est, quia pro pluribus, ut puta pro uniuersis subditis & commissis, datur i sunt rationem, quæ admodum ipsemet iudex in euangelio protestatur: Cui multum datum est, multum requiretur ab eo: & cui plus commendatum est, plus requiretur ab eo. Tertia est, quoniam pluribus nocuerunt eorum peccata. Si quidem quo amplioris sunt dignitatis, ac pluribus presunt, eo ex uita ipsorum iniusta plures scandalizantur: sicque honorificentia dei plus minoratur, imò & maior omni potenti contumelia irrogatur, pluresque animæ creatori proprio subtrahuntur. Propterea sancto testantur Gregorio, A nullo tantum Christus patitur damnum, ut ab indignis negligentibusque prelati. Et denuo ait: In imitationem culpa uehementer extenditur, dum peccator ob suæ prelationis eminentiam honoratur. Denique, ut beatus loquitur Augustinus, Qui in conspectu populi impie agit, potissime qui in præsentia subditorum aut eis scientibus publice male uiuit, quantum in ipso est, tantum spiritualiter perimit, à quantis conspicitur aut carnaliter conuersari cognoscitur. Quarta est, quoniam rigorosius damnabitur & acrioribus adijciuntur supplicia, quod ex dictis satis reor patere. Idcirco in libro Sapientie habetur: Exiguo conceditur misericordia, potentes autem potenter tormenta patientur. Distriktio ergo diuini iudicij praesidentibus uniuersis iugiter est pensanda, ut non duntaxat uanitates elationis, dissolutiones cordis, iniquationesque corporis uitæ, uerum etiam timorati semper humilesque consistant. Hinc ait Gregorius: Magnopere curandum est, ut qui regendis hominibus prefertur, apud se in secretario mentis in sede predeat humilitatis. Cumque iudicanti ei à cæteris foris assistitur, incessanter aspiciat, cui iudicij ipse tandem de his iudicandus assistet. Penset ergo, quia ad satisfaciendum distriktio iudicij de anima tantum sua uix sufficit: & quot subditis præest, tot quasi animas iudicij tempore solus habet: quæ cogitatio si quotidie mentem excoquat, omnem superbie punit tumorem, atque acceptam potestatem reputari onus facit potius quam honorem. Itaque imaginatio huius iudicij sic quemlibet terreat praesidentem, imò unumquemque fidelem, quomodo terruit sanctum Hieronymum contestantem: Quoties diem illum considero, toto corpore contremisco, si ue enim comedo, siue bibo, siue aliud aliquid facio, semper uidetur tuba illa terribilis sonare in auribus meis: Surgite mortui, uenite ad iudicium. Eodem quippe protestante doctore sanctissimo: Tu dicaturo domino, lugubre mūdus immugiet, & tribus ad tribum peccatora feriet, potētissimi quondam reges nudo latere palpabunt, adducetur cum suis stultus Plato discipulis, tunc Aristotelis argumenta non proderunt, cum uenerit ille filius paucule quæstuarie iudicaturus fines terre. Denique, in hora iudicij torus mūdus stabit in igne conflagrationis, reprobos exurentis, qui in tantam se tunc altitudinem creditur extensurus, in quantam se aquæ extulerunt diluuij, quæ (ut in Genesi legitur) quindecim cubitis la-

110

DE VITA ET REGIMINE ARCHIDIACONORVM.

398

tiores fuerunt motibus excelsis. Quæ admodum uero tres pueri in igne camini Chaldaici mæserunt illæ, sic ignis ille conflagrationis corporibus electorum nil inferet pœnæ. Tunc Christus iudex residebit in aere, uniuersaque agmina angelicorum spiritu uastabit in forma uisibilis, sicut dem teste Gregorio, uisibiliter apparebit. Quæ si uni⁹ angeli apparitio sensibilis, tam intolerabilis est fragilitati humanæ, quam intolerabilis & horreda erit tunc reprobis oim supmundanorum uisibilis apparitio animorum. Psertim quum instar Christi ualde terribiles apparebunt damnandis. Huius dem ueritas dicti constat ex eo, quod Daniel propheta ait ad angelum uisibiliter apparerem: Dñe, in uisione tua dissolutæ sunt cõpages meæ, & emarcui: sed & halitus me⁹ intercludit, & nihil in me remansit uirum. Præterea, ut ibidem habet, sanctus ille propheta p uisionis illius pauore in terrâ collapsus, facie telluri adherens, loqui non potuit. Si angelica uisio in seculo isto sic terret, proster nit ac deicit etiã iustos, quomodo in extremo iudicio perterbit iniustos: lacerabit ergo tunc reprobos in terra, quã amauerunt, cum fecerant in suis corporibus terribilissimas & grauissimas, quæ turpiora ac horribiliora tunc erunt, quæ dum in sepulchris fuerunt à ueteribus semicorrofa. Aderit tunc demonum quibus ois illa atrocissima desolatoriaque phalaga uisibilis parës, ac reprobos acerbissime inenarrabiliterque suo aspectu perterret atque affliges. Presens tunc erit omne genus humanum, singulorumque uita singulis innotescet, ut iustissimum dei iudicium cuncti simul agnoscat. Quo de desolationis atque angustia, quod calamitatis & pœnæ tunc erit damnandorum infelicissima turba. Tunc plane, sicut in Iob scriptum est, angustia ualabit impium, sicut regem qui parat ad prælium. Cernet eadem uitiosi in æterna Acherontis supplicia se protinus uituros. Mox namque plata sententia, ite maledicti in igne æternum, aperies terra os suum, deglutiet eos, corrueatque in lacu operum humo: quum iuxta sacratissimi Isaie oraculum, congregabunt congregatione unius fascis, & claudent in carcere, haud dubium quum infernali ac æternali, in quæ deipatione mœstissima detinebunt sine fine torquedi. Postremo, de uoto attendite Anselmo, in illa iudicij hora erunt à dextris pœtã nos accusantia, à sinistris innumerabiles demonum turba ad accusandam præpessima, subitus horredum chaos inferni, supra apti scilicet super coelium in aere iudex iratus, foris mūdus ardens, intus conscientia urens. Vbi iustus uix saluabit, heu peccator infelix sic dephesus qui abscondit: Impossibile erit fugere & latere, atque intolérable apparere. Tunc reuelabitur coeli iniquitate prauorum, & terra aduersus eos confurget, pugnabitque pro deo orbis terrarum contra insensatos, quæ creaturis magis quam creatori insipientissime ac puerissime inhaerent. Idcirco de furore omnipotentis æternaliter bibet, de quibus per Ezechielē p dixit: Ecce cõpositi manus meas super malitias ustras, & cõflabo & cõgregabo & succendam nos in igne furoris mei, & cõflabimini in medio eius sicut conflatur argentum in medio fornacis. Videtes hæc reprobos, turbabunt timore horribili, in gemiscetes præ angustia spūs, & dicentes: Errauimus? à uia ueritatis, & iustitie lumē non luxit nobis. Itaque huiusmodi consideratio iudicij, quod in his quæ presunt, durissime fiet, oem sollicitet praesidentem ad sui executionem officij diligenter, ad conuersationem coram deo timorata ac iusta, coramque hominibus exemplarem. Quod si extremi consideratio iudicij minus terret quam si longius distas, ppedat se, prius cum de corpore isto exierit, distriktissime iudicandus. Hæc de archidiaconatus officio paucis scripturæ tetigerim, ut illud diligenter exerceat ac iustus, psertim ab his quæ intuitu & amore hæc conscribuntur.

VT archidiaconi in iure periti quod habitualiter sciunt, actu aduertant, cæteri uero quod non sciunt agnoscant, omnes autem ad quod se nouerint obligatos adimpleant, in primis ad quæ archidiaconi ex iure teneantur, commemorabo. Porro Raymundus in Summa sua de archidiaconorum officio inquit: Idcirco non prosequor, quoniam circa eorum potestates & officia fere quot sunt ecclesiarum, tot sunt consuetudinum uarietates, sed nunc ad quæ secundum iura obligentur, tangendum est. De hoc primo Decretalium scribitur: Archidiaconus post episcopum sciat se uicarium eius, puta episcopi, esse in omnibus, & omnem curam in clero, id est clericorum, tam in urbe possessorum, quam eorum qui per parochias habitare noscuntur, ad se pertinere: siue de eorum conuersatione, hoc est, qualiter conuersentur, siue de honore, an scilicet superioribus suis debitam obedientiam reuerentiãque impendant, uel iuxta dignitatem sacerdotij sui decenter se habeant, aut à suis subditis debite honorent. Veruntamen pro honore, aliqui legunt pro onere, ut sit sensus, quod ad archidiaconum pertinet perscrutari, an clerici ei subiecti, potissime sacerdotes curati, onus debiti sui officij efficaciter exequantur. Sequitur in textu: Et restaurati de ecclesiis: quia & hoc ad archidiaconum pertinet curam, prouidere ut ecclesiarum suarum parochiarum dum opus est in salute eorum, siue doctrina ecclesiasticorum, id est clericorum, quomodo instruat populum de ueritate &

Dani. 9.
March. 13.
Lucæ 21

Dani. 10

Iob. 15.

Matt. 25

Isaie. 24

Anselmus

1. Petr. 4.

Rom. 1.

Ezech. 22.

Sapi. 5

Sapi. 6

De officio archidiaconi.

ca.

caeterarum rerum studio, ad quas archidiaconi iurisdicatio se extendit, & delinquentium rationem coram deo redditurus est, id est, rationem reddere exigeret pro delinquentibus sibi commissis: & pro illorum punietur peccatis, nisi pro ipsorum emendatione fecerit quod in se est, siue quod suum requirit officium: & ut de tertio in tertium annu, si episcopus non potest, parochiam uniuersam circumeat: & cuncta quae emendatione indigent, ad iudicium, iuxta distamen ac discretionem sui episcopi corrigat & emendet. Circa haec loquitur Glossa, quod uisitatio ista de triennio in triennium intelligenda est, quando archidiaconus ex mandato sui episcopi uisitare uniuersam parochiam suae dioecesis. Nihilominus propriam suam parochiam uisitare debet singulis annis, uel pluries, si expedit. Ex hoc quoque quod dicitur hic, Corrigat, Glossa concludit, quod archidiaconus habet coercionem, i. uim coercionem ac iurisdictionem, quod etiam sanctus Thomas in libro de perfectione uitae testatur, affirmans quod curam habeat animarum. Sequitur in textu ex concilio Toletano: Officium archidiaconi est, euangelium quando uoluerit legere, uel alicui de diaconis praecipere, ut scilicet illud legatur quando episcopus Missam canit, ad iustionem illius in duat se Leuitice uel sibus sacris: qualiter cum pontifice ad Missam procedant, ad archidiaconum disponere pertinet. Omne ecclesiasticum officium praeviendo, lectiones & responsoria in matrice ecclesia dare debet & auscultare, in tantum, ut nullus euangelium aut epistolam, responserium aut quamlibet in ecclesia lectionem legat, donec auscultetur ab ipso. Acolythos quoque ordinat, quis eorum candelabra, quis turibulum deferre, quis uel minorum officia aliqua in ecclesia agere debeat. Insuper Gregorius Calomitano archidiacono scribit: A te districte quaeremus, quia uel propriae ecclesiae uel de diuersis ecclesiis cimelia sunt collecta, ut sub omni sollicitudine & fide seruentur: & si quid ex eis ex negligentia uel quacunque fraude deperijt, tu hoc reatu astringeris, qui per archidiaconatus ordinem, i. officium custodiae eiusdem ecclesiae arctius deputaris. Cimelia, sunt uasa ecclesiae, quorum custodia secundum Glossam ad custodem siue thesaurarium pertinet, sed consuetudo attenditur. Nam ubi thesaurarius non est, ad archidiaconum (ut hic dicitur) spectat. Papa Alexander tertius Helienensis scribens archidiacono, ait: Quonia obreunt alicuius (non praescriptae secundum Hostiensis) consuetudinis non debes contra sanctorum patrum institutiones uenire, & quod ad tuum non spectat officium uendicare, mandamus ut nemini sine licentia & mandato episcopi, curam praesumas committere animarum. Idem Papa Cantuariensis archiepiscopo & cuidam scribens abbati, mandamus, inquit, quatenus prohibeatis Cistrensi archidiacono, ne ad ecclesias sui archidiaconatus uisitadas nisi semel in anno accedat, nisi forte talis causa emerferit, propter quam ipsum praefatas ecclesias saepius uisitare oporteat. Amplius, Innocentius III. scribens cuidam, Consuluit nos, ait, quid ad officium archidiaconi debeat pertinere, & per que atque in quibus per ipsum cura sollicitudinis episcopalis debeat releuari. Et nos prout possumus respondemus: Archidiaconus secundum statuta beati Isidori, imperat subdiaconibus & Leuitis: parochiarum sollicitudo & earum ordinatio ad ipsum pertinet: & audire debet iurgia singulorum. Archiepiscopi byteri quoque decani a pluribus appellans, eius iurisdictioni se nouerint subiicere. Secundum uero Romani ordinis constitutionem, maior post episcopum & ipsius uicarius inuenitur, omnem sollicitudinem & curam tam in clericis quam in ecclesiis eorum, prout melius secundum deum poterit impendere, cum super his sit redditurus rationem in districto iudicio examinatus. Item in epistola beati Clementis papae, oculus episcopi archidiaconus appellatur: ut loco episcopi pro episcopatum prospiciens, quae corrigenda uiderit, corrigat & emendet, nisi adeo fuerint ardua negotia, quae absque maioris, i. episcopi sui praesentia nequeant terminari. Examinatio quoque clericorum, si fuerint ad sacros ordines promouendi, spectat ad ipsum: & ut qui beneficiis ecclesiasticis praeficiendi fuerint, a suo prius examinetur archidiacono, & pro ipsum postmodum episcopo praesententur. Haec & alia quae dam praescripta Decretalium loco habentur, quorum intelligentia infra clarius effulgebit.

Articulus II. De eadem materia ex Decreto.

Sanctus Isidorus doctor ac Hispalensis episcopus, distinctione XXV. actus ad archidiaconum pertinentes compendiose perstringit, cuius sententia pro magna parte in praecedenti est expressa articulo. Itaque ait: Archidiaconus imperat subdiaconibus & Leuitis, ad quem pertinent mysteria ista: Ordinatio uestitum altarum a Leuitis, cura incensum & sacrificij necessaria sollicitudo, quis Leuitarum ad populum euangelium legat, quis preces dicat seu responsoria in dominicis aut solennitatibus decantet: sollicitudo quoque

De offic. archidiaconus. Vt archidiaconus.

De offic. archidiaconus. Officium.

ca. Perlethia. 15. distin.

De offic. archidiaconus. Ea quae.

cap. Ea quae de offi. archidiaconus. in Glossa.

De off. archidiaconus. cu. factis. Excc. mandam. de offic. archidiaconus.

Ca. ad haec. tit. q. supra.

Ca. ad nostrum de off. archidiaconus.

De offic. archidiaconus. Vt archidiaconus.

parochiarum, & ordinatio & iurgia ad eius pertinent curam pro reparandis dioecesanis basilicis suggerit sacerdoti, id est episcopo. Ipse inquit, id est uisitare, parochias cum iussione episcopi, & ornamenta uel res basilicarum uel parochiarum, gesta libertatum ecclesiasticarum episcopo refert: collectam pecuniam de communi, id est de oblationibus accipit & episcopo deferit, clericisque distribuit proprias partes. Ab archidiacono nuntiantur episcopo excessus diaconorum. Ipse denuntiat sacerdoti in sacrorum ieiuniorum dies atque solennitates, & ab ipso publice in ecclesia praedicantur. Quando archidiaconus absens est, uicem eius diaconus sequens adimplet. Haec sanctus Isidorus papa. Praeterea in epistola sancti Clementis habetur: Diaconi ecclesiae sunt tanquam oculi Episcopi oberrantes, & cum uerecundia undique circunlustrantes actus totius ecclesiae, & perscrutantes diligentius si quem uiderint uicinum praecipitio fieri, & proximum esse peccato, ut referant haec ad episcopum, ut reuocet talem ne corrumpat. Negligentiores ipsi diaconi admoneant & hortentur his uerbis, quae pene oia distinctione quadagesimatertia scripra sunt. Ibidem adiungitur: Episcopo suggerere quae ad cultum ecclesiae & disciplinam eius pertinent, diaconibus cura sit. Itud de archidiaconis sumitur. Itaque ex praeductis colligitur, quod archidiaconorum officium est, in regimine dioecesis episcopo praecipue astare, cooperari, sollicitudinemque in cunctis impendere, ita tamen, ut unusquisque archidiaconorum circa partem dioecesis sibi specialiter deputatam atque commissam, singularem ac fidelissimam charitatem diligentiamque demonstret semper ac impleat, prouidendo, fatagendo, totisque uiribus procurando, ut deo ibidem decenter ac debite seruiatur: quod sit, dum sacerdotes curati & eorum uicarij ac clerici, iuxta apostolica documenta atque sanctorum patrum statuta uirtuose & exemplariter conuersantur, & gregibus sibi commissis pastoralis officij debitum rite impendant, prout haec infra distinctius sunt tangenda.

Articulus III. Quam exemplaris ac uirtuosa debeat esse conuersatio archidiaconorum.

Ex praeductis iam constat, quemadmodum in ordine ecclesiastico post episcopos archidiaconi mox sequuntur, qui & episcoporum uicarij praecipui perhibentur. Sicut itaque episcopis archidiaconi in ordine ecclesiasticae hierarchiae uiciniores existunt, ita eisdem in charismatibus gratiarum, perfectionibusque uirtutum similiores consistere debent, iuxta Philosophicum illud: Quod est alicui propinquius, debet eidem esse similius. Porro episcoporum est, in omni uirtute est, in omni uirtute quomodo admodum etenim status religiosorum est status perfectionis acquirere, sic status episcoporum est status perfectionis acquirere, siue per infusionem adepra. Vnde sicut religiosorum est ad perfectionem quoti die tendere, ita episcoporum est in omni uirtute perfectum existere, ut sint uiri prorsus heroici ac caelestes. Nam & in consecratione sua ad utriusque uitae exercitia perfecta solenniter se astringunt, ac districtissime obligant. Ideo tam in actibus uitae contemplatiuae, quam in opibus uitae actiuae perfecti debent consistere, quae omnia in Decreto atque in Summis ac scriptis doctorum, potissime Alexandri de Hales, sancti Thomae, Alberti Magni, Bonauenturae ac caeterorum, plenissime continentur, multipliciterque probantur. Quauis ergo archidiaconi in perfectionis statu non sint, ut in libro de perfectione uitae Thomas efficaciter probat, nihilominus quanto praeceteris ordini episcoporum propinquius accedunt, tanto eisdem in praeractis uirtutum excellentijs atque operibus conformiores esse debere censentur. Insup, sicut praehabitu est, archidiaconi nedum sacerdotibus curatis, sed ipsa demum archiepiscopi byteris praehabentur, ita quod sup illos iurisdictione sortiti sunt, et in uirtutum operibus perfectioneque uitae, debent eisdem proportionabiliter praefulgere, ut tanto sint praeciores in conuersatione, quanto sublimiores in praeraltione ac administratione & iurisdictione, praesertim cum sancti doctores id unanimiter protestentur, iuxta mensuram & gradu praeraltionis & iurisdictionis, oportere esse mensuram & gradu uirtutum ac perfectionis, ut tanto sit quisque uirtuosior in uiuendo, quanto sublimior praeraltendo. Alioquin ad condignam suorum executionem actum non erit idoneus. Ideo asserit Gratianus: Reuera qui ad hoc eliguntur ut praeraltent ceteris, sicut praeraltantur dignitate, sic praeraltent re debent & sanctitate. Alioquin, cur ceteris praeraltentur, qui meritis non praeraltent? Symmachus quoque Papa fatetur: Viliissimus computadus est, nisi praerallat scientia & caritate, id est, uita moribusque probitate, qui potior est honore. Hinc deuotissimus ille Bernardus sancto scribens Papae Eugenio, Absque uirtutibus (inquit) tanto es deformior, quanto in dignitate illustrior. Praeterea, archidiaconorum praecipuum opus est, sui archidiaconatus uisitare curatos &

27. distin. ca. Ecclesis.

97. dist. c. Diaconi, c. sacerdores, c. nullo laeae p. 100.

40. distin. c. Oportet. & c. nos q. praeralt. q. 1. c. uisitamus. Bernardus 2. de Coedificatione.

eorum uicarios. Ergo purgare, illuminare & perficere habent illos, imò si culpa requiratur, reprehendere, iudicare atq; punire eos tenentur. Grandis itaque sapientiæ splendor, discretio uigore, iustitiæ rigor, constanti tenore, charitatis seruator, exercitatioq; uirtutum archidiaconi necessarii agnoscuntur, ut actus ita sublimes ac deformes peragere queant. Amplius, iuxta beati Isidori documenta, ad archidiaconum pertinent sollicitudo ac ordinatio parochiarum & iurgia, id est, iurgiorum sedatio: ac ut asserit Decretalis, clericorum tam in urbe manentium quam in parochiis positorum ad illum pertinet cura. Sed hæc idonee proficiunt, & in tot occupationibus, in tot inquietudinibus sollicitudinibusq; constanter persistere, in deuotione manere, ab æquitate tenore non cadere, neque a debita spiritualis conuersationis sinceritate deficere, non mediocri plane est perfectionis, sed arduum proorsus, magnum & altum. Ingens igitur charismatum affluentia diuinarum, generosa directio spiritus sancti, uera stabilitas mentis, iugis ac timorata cordis custodia, archidiaconi necessaria sunt. Hinc Chryostomus in quinto sui Dialogi libro ait: Si aliquem mihi talem adducas monachum, qualis (ut secundum exaggerationem loquar) fuit Helias, tamen quamdiu solus est, & si non perturbetur, nec grauitur peccet, quippe non habens quibus stimuletur atque exasperetur, non tamen illi comparandum est, qui traditus populis & multorum ferre peccata compulsus, immobilis perseverat ac fortis. Et rursum ibidem: Si quis (inquit) proponeret mihi optionem, an mallem deo placere in officio sacerdotali scilicet & pastorali, an in solitudine monachorum, incomparabiliter eligerem id quod prius dixi. Hæc autem allego, non quo uelim asserere archidiaconos presbyterosq; curatos in statu esse perfectiori quam religiosos, presertim quum archidiaconatu & cura relictis religionem licite intrant, sed quod difficilius sit in archidiaconatus officio id ne se habere. Postremo quo pluribus archidiaconi proficiunt, eo exempliores esse tenent; quo item uirtuosiores exemplioresq; consistere astringuntur, eo uitiosiores ac damnabiliores existunt, nisi iuxta suæ exigentiam uocationis, digne deo studeant conuersari, atq; officij sui debitum adimplere.

De off. archidiaconi. c. v. hęc & c. v. nostrum.

40. dist. c. II. Iudic. & c. Multi. Eph. 4. Colo. 1.

1. Timo. 3. Tit. 1.

Articulus III. Elucidatio particularior de uirtutibus & uirtutum perfectionibus, ad quas archidiaconi obligantur.

Quibus decorari uirtutibus oporteat presule, Timotheo ac Tito episcopis scribens docet Apostolus: Oportet (inquit) episcopum irreprehensibilem esse, sobrium, ornatum, prudentem, pudicum, hospitalem, doctorem, non inuolentem, non pugnorem, non litigiosum, non cupidum, suæ domui bene præpositum, non superbum, non iracundum, non turpis lucri cupidum, sed benignum, iustum, sanctum, continentem, & recte tractantem uerba ueritatis. Porro ut Augustinus Ambrosiusq; testantur, oia hæc ad sacerdotes etiã pertinent, presertim curatos, atq; de eis secundum intentionem Apostoli intelliguntur. Sigdem descripto quales debeant esse episcopi, mox de diaconibus subdit Apostolus, quales esse debeant instruens, nullã de presbyteris mentionem faciẽs specialem. Hinc ille doctissimus Gratianus in Decreto, à distinctione 24. usq; ad primę causę exordium, p̄ducta Apostoli uerba exponens, sic ea interpretatur, ut non duntaxat episcopis, sed sacerdotibus quoq; ipsa doceat conuenire. Veruntamen excellentiori modo perfectioriq; gradu, præta ad episcopos pertinent. Cum itaq; iuxta prædicta non solum curatis, sed archipresbyteris quoq; presint archidiaconi, constat qd uirtutes in uerbis Apostoli tactæ, pertineant ad eorundem, non solum perfectius quam ad plebanos, imò etiam qd ad archipresbyteros. Oportet ergo archidiaconos post excellentias uirtutum istarum ad antistitem pertinentes, eminenter ac singulariter esse irreprehensibiles, sobrios, moribus adornatos, prudentes, pudicos, iustos, sanctos, continentem, &c. in tantum, ut de plenitudine sua uniuersis suæ iurisdictioni subiectis ualeant comunicare, influere, elargiri, atq; presbyteros à præfatis uirtutibus deficientes, ad eas inducere. At uero ad quantum uirtutum apicem teneantur archidiaconi, ex his quæ in principio tertij Decretalium, titulo de uita & honestate clericorum, scribuntur, facilliter demonstratur. Ibi equidem ab omni libidinis uitio, ab omni auaritiæ nota, ab omni ebrietate & crapula, ab officijs atque commercijs secularibus districte prohibentur, ubi & inter cætera legitur: Monasteria monialium si quisquam clericus sine manifesta & rationabili causa frequenter præsumperit, per episcopum arceatur; & si non emendauerit, ab officio ecclesiastico reddatur immunis, si quis ex clericis comam relaxauerit, anathema sit. Clerici arma portantes & usurarij excommunicentur. Ad aleas & taxillos non ludant, neque huiusmodi ludis intersint. Alia demum plurima ibi habentur de curiosita-

te superfluitate, pretiositate, mundanaq; uanitate ac pompositate uitandis in uestimentis ac ornamentis, & ne uestibus uiri disrubei uel coloris utantur. Cum itaq; super eos quibus hæc præcipiuntur, archidiaconi iurisdictionem præfidentiamq; sortiti sint, rite concluditur, qd eminenter hæc omnia debeant adimplere, scq; adimplerionis exemplar ac obediens formam cæteris exhibere, ut ad horum obseruantiam subditum clerum inducere efficiaces sint & condigni, ne eis rite dicatur: medice, cura te ipsum. Quia uero doces, te ipsum non doces. Postremo, idem ostenditur ex his, quæ sanctus doctor ac presul Isidorus de conuersatione ad sacerdotes atque canonicos & clericos pertinente, conscribit, & distinctione uicesimatertia introducuntur hoc modo: Lege sanctorum patrum continetur, ut sacerdotes & clerici siue canonici, à uulgari & seculari uita seclusti sint, scq; à uoluptatibus mundi abstineant: non spectaculis, non pompis intersint, conuiuia publica fugiant: priuata non tantum pudica, sed etiam sobria colant, usuris nequaquam incumbant, nec turpium occupationibus, lucrorum fraudebus. Amorem pecuniæ quasi materiam cunctorum criminum fugiant, secularia officia atque negotia abnuant, honoris gradum per ambitio nem non quaerant: pro beneficijs medicinæ dei, id est ecclesiasticis beneficijs siue suffragiis ac sacramentis, pecuniam non sumant. Dolos & coniurationes cauèant: odium, æmulationem, detractionemq; fugiant. Non uagis oculis, non lingua effreni, aut petulantiæ & fluido gestu, aut pomposo uultu incedant: sed pudorem ac uerecundiam mentis simplici habitu, humilique incesu ostendant. Obscenitatem membrorum & uerborum, sicut & operum, penitus execrentur: uiduorum & uirginum frequentationes fugiant, cõrubernia seclustriam exhibeant obedientiam, nec ullo iactantiæ studio se extollant. Doctrinis, lectionibus, psalmis, hymnis & canticis spiritualibus semper incumbant. Tales etenim esse debent, qui diuinis cultibus sese mancipare iugiter student, ut dum scientiæ operã dant, doctrinæ gratiã populo administrẽt. Hinc demum Innocentius Papa præcepit, ut mimis & ioculatoribus ac histrionibus non intersint, sed in ecclesiasticis officijs ac alijs studijs bonis se exerceant diligenter, quatenus in conspectu omnipotentis dei puro corde & casto corpore ualeant ministrare. Itaque in omnibus præinductis archidiaconus tantum excedat clerum sibi subiectum, quantum decet magistrum excedere suum discipulum, ac prælatum plebem ei commissam. Ad obseruantiam quoque istorum subditum sibi clerum archidiaconus curet, satagatq; inducere.

Luc. 4. Rom. 2.

Hebr. 12. Galo. 3.

Roma. 12.

Articulus V. Obiectio contra præhabita.

Mirum uidetur quod archidiaconus super presbyteros, imò & super archipresbyterum iurisdictionem sortitur, cum sacerdotij ordo ordine archidiaconali sit maior ac dignior. Nempe cum tres sint ordines sacri, uidelicet sacerdotum, diaconatus & subdiaconatus, sacerdotalis ordo est summus. Quum ergo par in parem, potestatem non habeat, multo minus minor in maiorem obtinet potestatem. Sicq; archidiaconus in sacerdotes iurisdictionem non exercebit. Præterea, sicut se habet diaconus ad presbyterum, sic archidiaconus ad archipresbyterum: sed absolute loquendo diaconus presbytero extat inferior, ut etiã distinctione nonagesimatertia copiose probatur: ergo archidiaconus archipresbytero inferior simpliciter erit. Insuper, quæ à deo sunt, ordinata sunt, sed inordinatum uidetur, inferiori iurisdictionem dare in superiores. Quum ergo diaconus sit sacerdotibus minor, non erit ei in illos iurisdictionem committenda. Iterum, ab inferiori ad superiora ordinate ac pedetentim est procedendum, præsertim quum diuino Dionysio edocente, A distans in distans non eatur nisi per medium: Non ergo archidiaconus erit presbyteris præficiendus, nisi primo ad sacerdotium sit promotus. Amplius, ut sacratissimus Dionysius libro de ecclesiastica hierarchia fatetur: Ordo episcoporum est perfectissimus, ordo sacerdotum illuminatissimus, ordo diaconorum purgatissimus. Archidiacono ergo non cõpetit illuminare presbyteros. Adhuc autem, beato Dionysio cõtestante, quamuis supremum ordinis inferioris, magnum cum infimo ordinis superioris conuenientiam habeat, non tamen attingit illud, id est, ei non cõæquatur, multoq; minus ei præfertur. Hoc etiam Proclus Platonius in Elementatione sua theologica innuit: Cõstium (inquens) diuinarum ornatuum summa, ultimis superpositorum assimilantur, non autem participantur, ut ipse profequitur. Summus igitur inter diaconos, ut puta archidiaconus, nec infimo sacerdoti æquatur: nequaquam ergo presbyteris eminet, nec archipresbytero præcipere potest. Denique, in libro de quatuor cõsequentijs scribit Albertus, quod ec-

clericalia hierarchia est quoddam totum potestatum: in omni autem huiusmodi toto, tota perfectio ac potestas inferioris in superiori continetur. Quicquid ergo potestatis & perfectionis diaconis inest, in sacerdotibus excellentiori includitur modo. Postremo, absolute loquendo maior est potestas cuiuscunque presbyteri quam archidiaconi, quum presbyter corpus & sanguinem consecret saluatoris, atque in dispensatione sacramentorum multa possit, quae archidiaconus minime potest. Indecens quoque uideatur, ut archidiaconus presbyteros reprehendat & puniat, quum illos potius debeat reuereri, quemadmodum sanctus Franciscus qui fuit diaconus, dixit: Quod si sibi simul occurreret sanctus Laurentius, qui archidiaconus fuit, & unus pauper sacerdos, dimitteret sanctum Laurentium, & iret primo ad osculandum manus pauperis sacerdotis. Rursum, in angelica hierarchia angelo ordinis inferioris non datur autoritas super angelum chori superioris: Ergo nec in ecclesiastica hierarchia instar angelicae hierarchiae disposita, taliter quid fieri congruit, ut scilicet diacono aut in diaconum nondum promoti, detur in sacerdotes autoritas, iurisdicatio siue potestas.

Articulus VI. Solutio obiectionum istarum.

Omnium instantiarum istarum solutio consistit in paucis. Est quippe duplex potestas, uidelicet ordinis & iurisdictionis. Iurisdicatio quoque est duplex, secundum quod duplex est forum. Est enim iurisdicatio in foro interiori seu conscientioso: & est iurisdicatio in foro exteriori seu contentioso. Denique, quamuis ordo multipliciter accipiatur, tamen ut sufficit iam, dupliciter sumitur: scilicet proprie, pro potestate qua minister ecclesiae ordinatur, ministeriumque sortitur circa corpus Christi uerum: & ita sunt tres ordines sacri, & quatuor non sacri: sic etiam episcopatus & archidiaconatus non sunt ordines, sed potestates praelaticae seu iurisdictiones. Secundo accipitur ordo pro potestate respiciente mysticum Christi corpus: & sic episcopatus est ordo. Quamuis ergo sacerdos maior ac dignior sit archidiacono ratione ordinis proprie dicti, & ratione iurisdictionis in foro interiori, non tamen ratione ordinis communiter sumpti, nec ratione iurisdictionis in foro exteriori: imò sic archidiaconus tam presbyteris quam archiepiscopo antefertur. Hinc aliqui breuiter dicunt, quod sacerdos maior est ordine, archidiaconus administratione seu iurisdictione. & sic patet prima obiectionis solutio. Ad secundam dicendum, quod similitudo illa seu comparatio non tenet in omnibus, sed quantum ad potestatem ordinis proprie dicti ac iurisdictionis fori interioris, obtinet ueritate, sicque archiepiscopo archidiaconus minor censetur. Porro cum dicitur, Diaconus absolute loquendo sacerdos est inferior, respondendum quod in quantum diaconus inferior est, sed ratione potestatis ac iurisdictionis superadiunctae potest sacerdos esse superior. Vnde in episcopum electus, nondum consecratus in sacerdotem, sacerdotibus praestitit tanquam superior. Superioritas namque secundum doctores, praelationem ac iurisdictionem potissime respicit. Ad tertiam respondendum, quod quando in inferiori sunt dona, per quae ad administrationem praelaticam, iurisdictionemque publicam extat idoneus, non est inconueniens, quod superioribus praeficitur: id est, his qui eo superiores fuerunt, superior fit, ac per hoc super illos iurisdictionem acquirat, ut si simplex canonicus uirtuosus & prudens fiat episcopus, aut simplex monachus fiat abbas. Ad quartam dicendum, quod non oportet semper per uniuersos intermedios gradus transire, ut dum comes aut dux efficitur imperator. Ad quintam dicendum, quod ordo diaconorum in quantum huiusmodi, per appropriationem quandam & comparisonem ad ordines superiores dicitur purgatius, nihilominus ratione iurisdictionis & praelationis adiunctae est illuminatius. Ad sextam dicendum, quod autoritas illa beati Dionysii, in naturalibus, non in supernaturalibus donis praecipue tenet, cum non solum anima Christi, sed etiam uirginis gloriosae uniuersis angelorum agminibus sit placata. Ad VII. respondetur, quod quicquid potestatis inest diacono ut diacono, continetur in sacerdotem, ita quod potest sacerdos quod potest diaconus ratione diaconatus seu ordinis proprie dicti, non autem quod potest ratione iurisdictionis & administrationis. Ad VIII. dicendum, quod sacerdotis maior est potestas circa corpus Christi uerum, & circa dispensationem sacramentorum: archidiaconi uero potestas est maior circa corpus Christi mysticum. Ad id autem quod obiectioni illi annexitur, respondendum quod sacerdoti ut huiusmodi, reuerentia magna debetur: sed in quantum transgressor, est puniendus ab eo qui maior est iurisdictione: nec obest si ille non sit sacerdos, quia & multi fuerunt sancti abbates, qui sacerdotes non erant, ut Antonius, Pachomius, Benedictus, Maurus & alij multi, qui mo-

nachis suis quamuis sacerdotibus presuerunt, & pastorale in illos exercuerunt officium, Ad ultimum responderetur, quod ecclesiastica hierarchia angelicam imitatur pro uiribus, non ad aequat.

Articulus VII. Consideratio specialis ex diuini Dionysii documentis, ex qua conuincitur, quod ad susceptionem & usum seu executionem archidiaconalis dignitatis requiritur bonitas, imò & sanctitas uitae.

Ad omnem praelatum, & aliorum spiritalem rectorem, ut diuersis in locis sacerdos Dionysius docet, pertinet tanta charitatum affluentia supernorum intus esse repletum, ut de abundantia gratiae suae subditis possit influere. Tertio quoque, ecclesiastica hierarchia capitulo scribit, quod sicut corpora subtiliora ac clario-^{i. Pet. 4}ra solaris lucis splendore repleta, de lumine suo alijs corporibus influunt atque communicant, ita in omni diuino officio non est audendum alijs fieri ducem, nisi secundum omnem habitum suum (hoc est, uirtute) deiformissimus (id est, simillimus, seu ualde similis) exter deo, uidelicet sublimiter uirtuosus. Ex hoc super quartum Sententiarum Thomae concluditur: Cum homo in quolibet ordine sacro dux alijs constituitur in rebus diuinis, in unoquoque ordine tanquam praesumptuosus mortaliter peccat, qui cum conscientia peccati mortalis ad illud suscipiendum accedit, & item qui indigne utitur eo, ut is qui in mortali peccato se esse cognoscit, aut merito nosceret. Nam conscientiam suam quilibet examinare tenetur. Hinc sanctitas uitae ad ordinis susceptionem & usum seu executionem requiritur de necessitate praecipua, non de necessitate sacramenti. Si ergo istud ita se habet in quolibet Christiano, quemcumque suscipiat ordinem sacrum, quanto magis in archidiacono qui ipsorum quoque ordinatorum, uidelicet sacerdotum ac clericorum, imò & archiepiscopi constituitur dux, director & custos? Vnde quo altioris est iurisdictionis ac praesidentiae, eo enormius peccat, si archidiaconatus officium in digne (hoc est, in mortali existens peccato) accipiat siue exerceat. Ad cuius probationem etiam aliam sanctus doctor probationem adducit, dicens: Lex iubet, ut homo iuste quae iusta sunt exequatur, idcirco quicumque quod sibi ex ordine aut officio competat facit indigne, quod iustum est iniuste exequitur, sicque contra legis agit praecipuum, atque mortaliter peccat. Archidiaconus ergo & quilibet ordinatus, quando in aliquo actu ordinis sui siue officij exhibet se ministrum ecclesiae iniuste siue indigne, ut puta in gratia & charitate non existens, peccat mortaliter, & toties quoties sui ordinis aut officij actum exerceat: & sicut doctores concorditer asserunt, ut Iohannes in Summa confessorum, Durandus in Summa sua, Bartholomaeus in Summa Pisana, Albertus & alij super quartum Sententiarum: quo constat, quam innumerabilia incurrant peccata mortalia archidiaconi ac caeteri ordinati, potissime sacerdotes, imò & maxime praesules male uiuentes, intemperate & in exemplariter conuersantes, uirtutibus non studentes, nec sua officia cum debita puritate ac diligentia exequentes, sed carnaliter ac seculariter se habentes. De talibus Osee loquitur deus: Occurram eis quasi urfa raptis catulis, dirumpam interiora eorum & consumam eos ut leo. De quibus in Apocalypsi legitur: Cruciabuntur iniqui igne & sulphure, & fumus tormentorum eorum ascendet in secula seculorum. Nempe quam enormiter peccat huiusmodi, beatissimus Dionysius in epistola ad Demophilum pandit: Talis inquit, puta non illuminatus nec uirtuosus, praesumptuosus est, sacerdotalibus rebus aut diuinis mysterijs manum apponens, nec erubescit neque ueretur diuina praeter dignitatem exequi, & quasi putans deum ignorare quae ipse intra se nouit: decipere estimat deum, quem false patrem appellat, & audit immundas eius infamias. Ex his doctores concludunt, quod sacerdos aut ordinatus suum indigne ordinem exequens, & quasi blasphemus & dei deceptor uocatur, qui ita se habet, uelut se deum posse decipere arbitraretur. Postremo, archidiaconus in quantum subditorum est iudex atque corrector, ad ueram prudentiam atque iustitiam ualde tenetur, nec subditos potest absque graui excessu iudicare siue corrigere, qui in eisdem aut maioribus est peccatis, prout hoc infra deo agere, plenius tangam. Innotescit demum ex praedictis, quod periculosum existat, seipsum ad archidiaconatus susceptionem ingerere aut offerre, nisi instinctu spiritus sancti occulto hoc fiat propter bonum commune. Et si fiat hoc honoris amore aut lucri cupidine, nonne ambitionis ac auaritia, imò & sacrilegij plenus est, ineffabiliterque damnabile, ut S. scribit Bernardus?

Articulus VIII. Expositio breuis uerborum Apostoli, quibus (ut tacitum est) docet, qualem esse oporteat quemlibet sacerdotem & archidiaconum atque episcopum.

Oportet in primis tam ordinatos quam ordinandos, irreprehensibiles (id est sine mortali culpa) existere, secundum Apostolum. Ut enim iam satis innotuit, sacerdotibus & archidiaconi atque pontifices, non solum post suas promotiones, uerum etiam antequam ordinentur, & priusquam accedant, ad uitae sanctitatem tenentur, ut pura ad uirtutes, de quibus ex uerbis Apostoli nunc tangetur, imò olim secundum rigorem plus requirebat. Ait eodem Innocentius Papa III. & habetur distinctio 25. Primum iubetur sine crimine esse episcopus siue sacerdos: non quod eo tempore tantum quando ordinandus est, sine ullo sit crimine, & praeteritas maculas noua conuersatione diluerit, sed quod ex eo tempore quo in Christum renouatus est, nulla peccati conscientia mordeatur. Quomodo enim potest praeses ecclesiae auferre malum de medio eius, qui in simile delictum corruerit: aut qua libertate corripere potest peccantem, cum tacitus sibi ipse respondeat eadem se commisisse quae corripit? Ex hoc Gratianus concludit: Ecce quod ordinandus in episcopum non solum tempore suae ordinationis, sed etiam omni tempore post suum baptismum, à crimine debet esse immunus. & idem de sacerdotibus est iudicium. Porro archidiaconos, in quantum praesbyteris praesunt, oportet ipsis quoque curatis perfectiores esse praesbyteris. Ergo de eis magis uidetur idem censendum, sed quamuis hoc secundum rigorem aliquando seruabatur, nunc tamen non obseruatur: nisi fortassis per crimen intelligatur criminalis diffamia, aut peccatum ac cuspatione ac condemnatione dignissimum, secundum Glossam ad Titum. Alij ergo intelligunt, ut tempore ordinationis sint absque crimine, ita quod de mortalibus culpis (si in aliquo lapsi sint) digne poenituerint ante quam ordinentur, sic ut pro tunc sibi de nullo mortali conscientiam poenitentiam fecerint: Alias peccarent mortaliter accedendo, quemadmodum Thomas in Summa contra gentiles libro quarto, capitulo septuagesimo quarto subtiliter probat. Insuper archidiaconos, praesbyteros atque pontifices sobrios, non uiolentos esse oportet: siquidem eos necesse est esse fortes in usu rationis ad considerandum concernentia animarum salutem, ad discernendum inter mala & bona, inter uera & falsa ad informandum subiectos, ad uacandum contemplationibus diuinorum, ad intuendum debita priorum officiorum. Cum ergo ebrietas & uiolentia caput cerebrumque conturbent, mentem obnubilent, iudicium rectum impediunt, animositatem, temerarium ausum ac alia uaria pariant uitia, certum est quod praefatis personis sint summe uitandae. Praeterea cum Christus praecipiat, Videte ne grauentur corda uestra crapula uel ebrietate aut curis seculi huius, constat, omnem Christi fidelium ad sobrietatem seruandam, atque ad uiolentiam ebrietatemque uitandam, iugiter obligari. Idcirco praefatis ecclesiasticis uiris non sufficit qualitercunque, sed excellenter sobrios, non uiolentos existere: quod etiam secundum Innocentium, ad omnem spectat canonicum: imò ut Augustinus Ambrosiusque testantur, de quolibet ad quantumcunque sacrum ordinem promotum aut promouendum, esse intelligendum. Denique, affirmante Hieronymo, Ventris ingluuies ad luxuriam prouocat, & omne bonum mentis dissoluit. Venter quoque & uerecundiora sibi inuicem sunt uicina, ut ex propinquitate membrorum pensetur concessio uitiorum. Hinc teste eodem sancto Hieronymo, Venter uino est uans cito spumat in libidinem, propterea Salomon loquitur: Luxuriosa res est uinum, & tumultuosa ebrietas: quicumque his delectatur, non erit sapiens. In Ecclesiastico quoque habetur: Vinum multum potatum, ruinas multas facit. Quam sufficiens est homini eruditio exiguum uinum, & in dormiendo non laborabis ab illo, nec senties dolorem. Sanitas mentis & corporis est sobrius potus. Vnde Innocentius Papa distincte praecipit: A crapula & ebrietate omnes clerici diligenter abstineant: ideo uinum sibi temperent, nec ad bibendum quisquam incitetur, cum ebrietas & mentis inducat exilium, & libidinis prouocet incentiuum. Vnde illum abusum penitus decreuimus abolendum, quo in quibusdam partibus ad potus aequales suo modo se obligant potatores. Hinc distinctio ne trigesima quinta iubetur: Ante omnia à clericis uideatur ebrietas, quoniam omnium uitiorum fomes & nutrix est. Insuper iuxta Apostolum, praefati ecclesiastici uiri debent esse ornati, id est, intus uirtutibus decorati, & foris morigerati, in usu sensuum custoditi, in incessu, uestimentis, uerbis, iudis & uerbis modesti. Quibus iugiter obseruandum est, illud Ecclesiasticum: Non des mulieri potestatem animae tuae, & uirginem ne conspicias, ne scandalizeris in decore eius. Noli circumspectare in uicis ciuitatis. Auerte faciem tuam à muliere compta. Nam propter speciem mulieris multi perierunt. Itaque iuxta Augustini doctrinam, & si uisus in aliqua muliere projiciatur, in nulla tamen figatur: quod utique tempore celebrationis ac diuini officij summe est obseruandum. Praeterea sacerdotes, archidiaconi, &

teritque praelati & clerici non debent esse percussores, prout distinctio 45. diffuse ostenditur. Itaque nullum spiritualiter percutere debet uerbis mordacibus, pugnatibus, prouocatorijs, iniurijs aut scandalosis operibus. De qua percussione ait Apostolus: Peccantes in proximum, & percutientes conscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis. Nec etiam corporaliter quenquam caedere debent ex ira, impatientia, indignatione, rancore aut simili causa peruersa: ueritatem ex charitate & zelo iustitiae disciplinam dare est licitum, imò multo magis debitum. Amplius, ecclesiastici uiri hi esse non debent litigiosi, cum dicat Apostolus: Noli uerbis contendere, ad nihil enim utile est, nisi ad subuersionem audientium. Iacobus quoque apostolus ait: Vbi zelus & contentio, ibi inconstantia & omne opus prauum. Cum ergo esse litigiosum sit ualde inhonestum, & improbitatis ac impatientiae, atque superbiae signum, imò & insipientiae opus, à praefatis personis, quarum est alios à uitijs refricare, dissentientesque concordare, atque in omnibus exemplares consistere, maxime est cauendum. Ait enim scriptura: Honor est homini cum separat se à contentionibus. Itemque: Doctrina uiri per patientiam noscitur. Quocirca fateatur Gregorius: Tanto conuincitur uniusquisque minus doctus, quanto minus patiens: Neque enim potest ueraciter docendo bona impedire, si nesciat aequanimiter aliena mala tolerare. Ideo Salomon loquitur: Qui patiens est, multa gubernatur prudentia: qui autem impatiens, exaltat stultitiam suam. Adhuc autem iuxta apostolicam regulam, episcopis, archidiaconis, sacerdotibusque praefixam, oportet eos esse hospitales, non cupidos, dicente Hieronymo: Domus clericorum omnibus debet esse communis. Nam, ut sancti patres, Bernardus ac Prosper testantur, quicquid ultra simplicem uictum uestitumque habent, hoc eorum non est, sed pauperum: & nisi illud egenis communicent, furtum, rapinam, sacrilegiumque committunt. Denique, lex Christi, lex est perfectae charitatis ac pietatis: ideo uniuersi fideles iuxta sui status & facultatis mensuram, ad opera misericordiae astringuntur, potissime ecclesiastici uiri, qui de Christi ac pauperum patrimonio uiuunt, & uulgo uirtuosiores ac misericordiores esse tenentur: operum autem misericordiae, hospitalium existere, unum est: peregrinos ergo & pauperes hospitari, bene tractare ac repausare tenentur, tanto utique abundantius, quanto in bonis ecclesiae magis abundant. Praeterea, quod ad sacerdotes curatos ista pertineant, Raymundus hinc probat: quatenus tenentur suos parochianos ad hospitalitatem ac caetera misericordiae opera incitare: ergo in hoc debent esse exemplares praebere. Cum ergo archidiaconorum sit ipsos quoque curatos ad haec ipsa pietatis facta hortari atque inducere, debent in primis eadem adimplere tanto perfectius, quanto eminentius ac latius praesunt. Non ergo ecclesiastici uiri de bonis ecclesiae auare thesaurizent, neque de eis charos suos seu propinquos & consanguineos, ne dicam filios aut filias ditent, nec alias ea immoderate consumant, sed summa cum diligentia illud beati aduertant Basilij: Si tibi fateris diuinitus prouenisse temporalia bona, an iniustus est deus, inaequaliter uobis illa distribuens? Cur tu abundas, ille uero mendicat, nisi ut tu bonae dispensationis merita consequaris, ille autem patientiae brauijs decoreretur? Famelici panis est, quem tu detines: nudi tunica, quam in conclauis conseruas: discalceati calceus, qui apud te marcescit: indigentis argentum, quod possides inhumatum aut clausum: Quocirca tot indigentibus iniuriaris, quot dare ualebas. His prorsus concordat quod distinctio quinqueagesima septima ex uerbis sancti allegatur Ambrosij, asserentis: Nunquid iniquus est deus, ut nobis non aequaliter distribuatur uita subsidia: ut tu quidem esses abundans, alij autem egerent? An idcirco magis sic accidit, quia & tibi uoluit deus benignitatis suae experimenta conferre, & alium per uirtutem patientiae coronare? Tu ergo susceptis de imuneribus, & in sinum tuum redactis, nihil iniquum te agere reputas, si multorum uitae subsidia solus obtineas? Quis tam iniustus tamque auarus, quam qui multorum alimentum non ufum, sed de abundantiam, pompam atque delicias facit? Neque enim minoris est criminis, habenti tollere, quam cum dare possis & abundas, indigentibus denegare. Esurientium panis est, quem detines: nudorum uestimentum, quod recludis: miserorum redemptio, pecunia quam reponis. Tantorum ergo te scias inuadere bona, quantis possis praestare. Interim conueniendum, quod inducta haec uerba sanctorum, uniuersis dicta sunt Christianis: quanto magis ecclesiasticis uiris sunt aduertenda, ne de bonis ecclesiae cum diuine epulone epulentur quotidie splendide, ne postea cum eodem crucientur flamma gehennae. Nempe arctam salutis uiam incedere, id est, poenitentialem uitam ducere, oes obligati sunt Christiani, quanto magis ecclesiastici, dicente Apostolo: Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt

Tit. 1.
1. Cor. 8.
2. Tim. 2.
Iaco. 3.
1. Cor. 5.
Prou. 29.
Prou. 19.
Prou. 14.
Titum. 1.

Ibidem

cum uitijs & concupiscentijs. Hospitalis ergo consistant, & Christum in paupere charitate suscipiant, cum dicat Ambrosius, Publica species humanitas est, ut pauper hospitio non indigeat, sed officiose sumatur, pie tractetur ac reuerenter tanquam Christi membrum loqueretur, non in uisibili loco aut leetulo, quod quod meritorium sit, pandit Chrysostomus: Qualem in quibus mercedem habet, qui propter deum peregrinatur, talem qui suscipit peregrinum, suntque ambo quales, uidelicet qui propter deum laborat, & qui propter deum refrigerat. Hinc de seipso sanctus Iob protestatur: Foris non mansit peregrinus, ostium meum uiato ri paruit. Apostolus quoque hortatur: Caritas fraternitatis maneat uobiscum, & hospitalitatem nolite obliuisci: per hanc enim placuerunt quidam angelis hospitio receptis. Quid ad hec dicturi sunt sacerdotes & clerici, de Christi patrimonio superflue ditati, qui raro aut nunquam peregrinum pauperem hospitari dignantur, sed cum diuitibus praesertim cognatis & curialibus ecclesiastica bona sumptuose ac deliciose consumere non uerentur? Quid in die iudicii Christo responduri sunt obsecrans, hospes sui, & non collegistis me?

Articulus IX. Profectio expositionis praedictorum uerborum Apostoli, qualiter ecclesiastici uiri non debent esse auari, sed suis domibus bene prepositi.

Cum lex euangelica sit lex summe spiritualis atque perfecta, uniuersos obligat Christianos, ut praeter ceteris hominibus terrena, carnalia & caduca despiciant: coelestia uero, aeterna atque diuina exquirant. Hinc auaritia cunctis Christianis est uitanda: & quanto ecclesiastici tenentur uulgariibus ac secularibus spiritalibus existerent, tanto praeter illis astricti sunt auaritiam abhorre. Diuini quippe obsequijs eminenter sunt mancipati, ideo auaritiam, quae iuxta Apostolum, idolorum est seruitus, summe tenentur abijcere, ne a diuinorum contemplatu atque affectu impediatur, ne ex diuitijs ad carnales ruant delicias, ne innumerabilia, quae ex cupiditate & opulencia oriuntur, incurrant peccata: nempe ut uerissime dixit Valerius: Diues in superfluitate resoluatur, & iactantia refrenatur, currit ad libitum, corrumpit ad illicitum: suntque instrumenta poenae, quae oblectamenta fuerunt culparum. Hinc ait Gregorius: Omnium auctori bonorum deo inhærere non possumus, nisi cupiditatem, omnium uitiorum radicem a nobis radicibus abscindamus. Quarto enim mens amplius occupatur circa terrena, tanto plus impeditur a dilectione superna, a contemplatione interna, a puritate mentali, a sollicitudine spiritali, a suis ipsius custodia, imò ab omni profectu in uirtute & gratia. Si ergo cunctis Christianis debet obseruandum est, quod ait Apostolus: habentes uictum & quibus tegamur, his contenti sumus: quanto magis ecclesiasticis: cui uerissime subiungat Apostolus: Qui enim uolunt diuites fieri, incidunt in tentationes & laqueum diaboli, & in desideria multa inutilia & nociua, quae mergunt hominem in perditionem. Hinc ait saluator: Quam difficile hic pecunias habere, regnum dei intrabunt. Itemque Aerumnae seculi & deceptio diuitiarum, & circa reliqua concupiscentiae introeuntes in cor, suffocant uerbum dei, & sine fructu efficiunt. Diuitiae namque iam possessae, difficulter spernuntur: & terrena diligentur adepta, quae constriungunt cupida. Cum itaque ecclesiastici uiri potissime archidiaconi ac praelati teneantur toto corde circa spiritalia occupari, pro subditorum salute sollicitari, custodiae gregis commissi uigilanter intendere, omnesque spiritaliter diligere semper, constat quam necessarium eis sit terrena atque carnalia aspernari, solisque necessarijs contentari, ut libera mente spiritalibus uacent, & subditorum salutem indefinenter incumbant. Insuper, ad archidiaconos & praelatos pertinet de subditorum actibus iudicare, & in praesidendo ac iudicando nequaquam propria commoda, sed dei honorem & subditorum salutem exquirere. Idcirco oportet eos esse constantes, iustos atque synceros: non cupidos, ne inuita munera aut emolumentorum amore carnalium iudiciorum obliuiscantur iustorum. Perpendant ergo quod ait scriptura: Auaro nihil est scelestius: nihil est iniquius, quam amare pecuniam, hic enim animam suam habet uenalem. Praeterea unusquisque uir ecclesiasticus tenetur suae domui bene esse praepositus, ita ut ad suos domesticos respectum habeat specialem, ipsos ad salutaria dirigendo, bonis moribus informando, a uanitatibus, leuitatibus atque illicitis uerbis cunctisque uitijs pro uiribus reprimendo: qui enim in praesentia superioris uersantur, negligentiam non admittunt, secundum Bernardum, id est, superiorem suum inexcusabiliter culpabilem damnabilemque constituit, si circa ipsos negligens fuerit. Nam quicquid praesente praesidete iniuste peragitur, id ei est turpius. Virtus quippe & uitium domesticorum ac famulorum, redundant in patrefamilias ac dominum. Denique, ad correptionem fraternam omnes, praesertim ecclesiastici uiri tenentur. Archidiaconus ergo, quilibetque paterfamilias ac praelatus, quicquid reprehensibilitatis in suis diocesis inuenit

inuenit, nouerit siue perceperit, corrigere non omittat & emendare conetur, cum asserat Augustinus: Si corrigere neglexeris, eo qui peccauit peior efficeris. Etenim quanto anima corpore extat nobilior, tanto seriosius ac affectuosius mederi oportet animarum uulneribus. Ad haec igitur incitent quemlibet praesidetem feruor diuini amoris, zelus diuinae honorationis, desiderium fraternae salutis, debitum praelationis, iustitiae quoque affectus. Hinc dixit Apostolus: Si quis suorum maxime domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior. Horum duplicem causam Raymundus assignat: Prima est, quoniam frontem non habet reprehendendi alios, qui proprios corrigere negligit. Secundo, quoniam talis euidenter comprobatur, idcirco praelatione censetur indignus. At uero in summa Confessorum asseritur: Si domestici incorrigibiles fuerint, expellendi a domo sunt: si paterfamilias probabiliter aestimat eos per hoc emendandos, alias patronus criminis uideretur: quemadmodum is qui adulteram tenet uxorem: si uero probabiliter credit eos per hoc licentius peccaturos, atque per suam diligentiam conspicit eos a multis malis, quamuis non ab omnibus retrahi, non oportet quod illos abijciat, nec tamen sibi imputatur culpa illorum, cum & in congregationibus domibusque iustorum iniusti admixti sint. Unde si praesidens fecerit quod in se est, excusatur: quemadmodum in epistola ad sanctum Cyprianum beatus scribit Cornelius Papa: Quod ad nos pertinet, conscientiae nostrae conuenit semper operam dare, ne quis ex culpa nostra de ecclesia peat: si quis autem ulterius crimine suo perierit, nos in die iudicii futuros credimus in culpatos, illosque solos in poenitis mansuros, qui noluerint consilij nostri salubritate sanari. Nec mouere nos debent conuicia perditorum, quominus a recta uia non recedamus, quam Apostolus instituit dicens: Si hominibus placere, Christi seruus non essem. Archidiaconi ergo & praelati, imò & uniuersi ecclesiastici uiri prouideant, ut domestici sui homines sint uitae, a carnalibus uitijs abstinentes ac morigerati, nec in uestibus sint secularium curialiumque uirorum ministris conformes, sed ut spiritalem condent statum, mundanam curiositatem ac pompam deuitent. Estque reuera uehementer deesse dum, quod istud iam non seruatur, imò ecclesiasticorum ministri instar famulorum secularium dominorum incedunt uestiti, & ab ecclesiasticis, quibus deseruiunt, talia accipiunt uestimenta, quod in decens ualde uideatur: siquidem iuxta exigentiam status ac uocationis dominorum, uestiendi sunt serui eorum.

Articulus X. De sapientia atque prudentia ad archidiaconos pertinente.

Quemadmodum libro de ecclesiastica hierarchia theologissimus Dionysius docet, summum hierarchiam, id est, quemcumque episcopum oportet in scripturis ac lege esse doctissimum, quippe ad cuius praesidentiam spectat uniuersam suam illum minare diocesim, singulos quoque dum casus occurrunt & causa requirit, posse seorsum secundum quod egent, instruere, atque in difficilioribus intricatisque dubijs a perplexis questionibus respondere: ad quam etiam inferiores praelati ei subiecti in maioribus difficultatibus habent recurrere. Cum igitur post episcopos archidiaconi mox sequantur, & praesulum praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero quoque praecipue extent uicarij, exigit ordo hierarchicus, ut post episcopos abundanter sint sapientiae atque prudentiae. Insuper, sicut praehabitu est, ad archidiaconum pertinet curam habere totius clerici, ut puta tam sacerdotum & clericorum in urbe manentium, quam extra sitorum uisitare parochias, curatos aspiceret qualiter sua exequantur officia. At chypresbytero

quæ super quartum Sententiæ scribunt doctores, sed & secunda scilicet S. Thomæ, & quæ in Decreto habentur de poenitentia & consecratione, imò & in prima parte Decreti, ac alijs diuersis locis librorum iuris. Oportet quoque archidiaconum scire ad quos libros habere debeantur curati, & de quibus debeant informare subditos, prout infra tangeatur. Ex his certissime innoscit, quod fructuosos ac spirituales archidiaconos esse necesse sit, quod item in rebus humanis prudentes ac circumspectos.

Articulus XI. Quam timorati ac diligenter debeant archidiaconi sua exercere officia.

Iete. 49

Plal. 116

Cum iuxta in utero sanctificati oraculum uatis sit maledictus qui opus dei efficit negligenter aut fraudulenter, hoc est, qui domino maiestatis immensæ absque debita reuerentia ac fidelitate, sine decenae diligentia ac puritate obsequatur in obseruantijs præceptorum, directionem concernentium propriae uitæ, propter quod ait psalmista: Maledicti qui declinant à mandatis tuis. Quam maledictus est coram altissimo, qui per negligentiam, impietatem, carnalitateque suam non iam seipsum duntaxat, sed aliorum quoque animas perdit quamplurimas. At uero si, ut diximus, factus est, omnium diuinorum diuinitissimum est, deo cooperari in reductione animarum ad ipsum: Nonne oim diabolicorum diabolissimum est, cooperari diabolo in auersione animarum à proprio creatore, in perditione earum æterna, in continuatione conuersationis prauissimæ: certumque est, quod sicut illud faciunt uirtuosi ac diligentes prælati, sic istud negligentes prælati ac uirtuosi, qui multipliciter hoc ipsum peragere à sanctis patribus afferuntur, uidelicet in exemplariter ac scandalose uiuendo, aut non debite resistendo, non arguendo, non corrigendo: itemque tacendo, palpando, consentiendo, hortando, fouendo. A talibus præsentibus Christus, ut sanctus ait Bernardus, grauiorem persecutionem patitur quàm à Iudæis ipsum crucifigebatibus est perpeffus. Qualiter etenim potest quis unigenito dei filio enormiorem contumeliam irrogare, aut sceleratiorem inferre iniuriam, quàm animas supbenedictæ trinitatis imagine insignitas, quas ipse sua omnipotentia bonitate creauit, pro quarum salute incarnatus, inter homines conuersatus, atque diuinitate morte occisus est, negligendo, scandalizando, ad infernum trahendo: Denique si, ut beatus affirmat Gregorius, sacrificium deo gratissimum, zelus est animarum: nonne ergo sacrificium uel potius sacrilegium diabolo placentissimum, negligentia est earum: Rursus, si depositum omni fide seruandum est: si aurum, argenteum, gemma & uestis alicui ad custodiendum credita & commissa, cum omni diligentia conseruantur: quantæ infidelitatis, impietatis, negligentia ac damnabilitatis consistunt, quibus Christus animas suo sanguine liberatas commisit, & nihilominus eas perire pmittit: De quotidianis earum excessibus non tristantur: uitijs læsas spiritaliterque peremptas non desunt: suscitare atque curare non satagunt: non omnibus sibi possibilibus modis reparare & saluare nituntur. Præterea si crudelissimus ac infidelissimus medicus ceteretur, qui egros sine cure commissos, eos præsertim pro quorum medela largum habet salarium, pro posse corporaliter non sanare: si item negligentissimus immisericordissimusque pastor iudicaretur, qui oues domini sui absque resistetia à lupis pmitteret deuorari, nec raptas pro posse erueret: nonne incomparabiliter coram iudice summo crudelior, infidelior, negligentior & immisericordior est prælatus, qui animas quas suscepit regendas, tuendas, curandas, saluandas, pro quo etiam peragendo officio liberaliter sustentatur copiosaque procuratur, à morte peccati, ab interitu sempiterno, ab infernalium ore luporum, à perpetuis extremæ damnationis supplicijs supergrauissimas curare, eruere, præseruare non student, non totis uiribus emittuntur, non indefinenter laborant: quale iudicium, quanta damnatio imminet talibus: Insuper, si non solum prælatus, sed quilibet etiam proximus omni iudicio esset seuisissimus, qui uideret quemquam gradientem per uiam appareret bonam, sed ad mortem corporalem, ad profundissimum lacum, ad latibula latronum ducetum, & tamè taceret, nec periclitantem taliter reuocaret: quomodo non sine mensura monstratur ferocior, qui animas sue custodisse creditas, cernit aut noscit quotidie per uitiorum abrupta, per latam perditionis uiam, per uitam carnalem ad mortem tendere æternalem, ad lacum nouissimum tartarum eosque latrones, & nihilominus tacet, non reuocat, non informat, non pro uiribus cum diligentia rota renititur: Qualis est huiusmodi speculator, qualis custos & rector: Qualiter implet quod per nobilissimum atque sanctissimum stirpis regie Isaiam iubet omni prælato omnipotens: Clama, ne cesses: quasi tuba exalta uocem tuam, & annuntia populo meo peccata eorum: Quod uero per Apostolum præcepit spiritus sanctus: Prædica uerbum, in sta opportune, importune, argue, obsecra, increpa

Baruch. 3

Isaie. 58
2. Timo. 4

increpa in omni patientia. Et denuo: Tu uero uigila, in omnibus labora, ministerium tuum imple. Itaque cum archidiaconus pluribus præsit, ipsiusque archipresbyteri seu ruralis de canati atque pastorem, ex quorum bono regimine salus dependet multorum milium subditorum, cura ei commissa sit, merito cum ingenti timore, cum diligentia indefessa, cum solitudine summa uniuersum suum debet explorare officium, ne coram metuendissimo iudice tanto sit male dicitur, quanto in prælatione diffusior, & in negligentia latior ac pluribus nocens: & ne in animarum perditione daemonebus cooperari probetur: ne & filij dei sit atrocissimus persecutor maiestatisque summæ contumeliosissimus iniuriosissimusque offensore: ne demum animarum, quæ pretiosissimus dei thesaurus sunt, nobilissimum charissimumque depositum infidelis sit custos, feralissimus medicus, negligentissimus pastor, imò læsor, peremptor ac perditor. Amplius, si unumquemque credentium eo quod in medio laqueorum ueretur, & æternaliter queat perire, fragilis quoque existat, oportet iuxta Apostolum cum metu timore & tremore suam operari salutem: Nonne archidiaconum & unumquemque prælatum oportet tanto coram diuini præsentia uultus timoratiorem sollicitoremque esse, & proprium officium formidolosius ac diligentius adimplere, quanto se uidet pluribus præsidere, & quanto ex negligentia sua plurius oritur damnatio animarum, maior abundantia uirtutum, enormior inhonoratio dei, exultatio & debacchatio maior diaboli, intolerabiliorque damnatio sui: quanto etiam ex suæ præsentia diligentia operosa, copiosior nascitur fructus, animarum plurium salus, exuberantior ueneratio dei, confusio maior diaboli, ineffabilior quoque felicitas suorum profus certissimum ex ter, sic omnium ex suo efficaci regimine bene agentium merita præmiaque redundare in ipsum, quæ admodum uniuersorum ex sua prauitate ac negligentia pereuntium uitia atque damnatio redundant in eum.

Articulus XII. Quam charitatiue, custoditæ atque humiliter in omnibus habere se debent archidiaconi & uniuersi prælati.

Phil. 1
Isidem

Iohan. 13

2. Cor. 12

Commissurus Petro Christus ecclesiam, ter antea interrogauit eundem, non solum an se amaret, sed etiam an plus alijs ipsum diligeret: ad inuindandum, quod prælati præ cæteris debent dei ac proximorum, potissime subditos suosque charitate præiugiter inflammati, quatenus tam diuino quam fraterno excitentur amore, ad fatagendum pro subditorum correctione, profectu, salute: præcipue ne deus super omnia incomparabiliter prædilectus, à subditis inhonoretur, offensus atque perdat, imò potius cordialiter ab uniuersis ac singulis ueneretur ac possideatur. Vnde uita sit, nec propriae uitæ neque laboribus nec expensis parcere debent, Apostolum imitantes, dicentem: Libentissime impendam & superimpendam ipse pro animabus uestris. Præterea iuxta præhabita, in prælati inter dona gratia gratis data, præsertim ordinis, iurisdictionis ac prælaturæ, & dona gratia gratum facientis, correspondentiam temperantiamque esse oportet, ut quo sublimior extrat prælatio, eo sit præsentis maior perfectio. Quemadmodum ergo episcopum proxime sequuntur archidiaconi, ita post episcopum, quem tanquam uirum profus heroicum oportet in charitate esse perfectum, debent in charitate potissime præfulgere atque feruere, ut modo non aliud quam dei honorem ac subditorum salutem cogitent, stiant, intendat & adipisci infatigabiliter satagant. Omnis ergo carnalitas, omnis immunda & uitiosa affectio, omnis cupiditas longe sit semper ab eis: quandoquidem Augustino testante, charitatis uenenum est cupiditas, eiusque minoratio, charitatis est augmentatio: mera demum cupiditatis euulsio, charitatis censetur perfectio. Gregorio quoque teste cognoscimus, quod tanto uniusquisque à superno amore disungitur, quanto inferius delectatur. Amplius, prælati inter deum & subditos medij tam dei quam gregis commissi debent charitate esse successi, tanquam deus uicarij subditorumque patres, pastores atque custodes fidelissimi: & quo plura ac digniora defu per sortiti sunt bona, eo gratiores, amosiores ac subiectiores esse debent munificentissimo deo, & eius pro uiribus in cunctis procurare honoris, inflammare amoris, ac cultu augere: si hoc ad singulos spectat curatos ac præsentis, quanto magis ad archidiaconos, qui ipsi quoque curatis ac archipresbyteris præstant: Insuper non solum ad præsentis, imò ad uniuersos spectat credentes, seipsum quotidie coram iudice omnia intuente discutere, propria conscientia examinare, quotidiana peccata attendere & desere: ante ingressum lecti diligenter reuoluere, qualiter diem expenderit: quid mali in eo commiserit, quid boni omiserit: quomodo sterit cum deo: quomodo ea que deus ab ipso requirit, obseruet: tuncque dominum exorare, ut uniuersa illius diei, totius etiam uitæ suæ sibi dimittat peccata, & de cætero se ab ipsis præseruet, atque emendationem in omnibus conferre dignetur: tunc quoque debet se homo coram

1. Reg. 16

eoram deo fortiter increpare, diiudicare, humiliare ac castigare: & utiq; saluberrimum est ista quotidie frequenter peragere. Archidiaconus igitur quilibetq; praelatus quotidie, saltem semel in die, ad locum se ponat secretum atq; quietum, & sibi coram creatore cor suum effundat, onus sui penset officij, & qualiter illud adimpleat, perscrutetur: qualiter sibi commissi se habeant, intueatur: tunc de suis imperfectionibus cordialiter doleat, veniam deprecetur, emendationem proponat & exequatur. Tunc demum pro subditis deuotissime oret, eosq; cum prae cordiali affectu pietati commendet diuini, atq; deinceps in omnibus custodite se habeat, iuxta Salomonis doctrinam, omni custodia cor suum custodiens, & cor a domino maiestatis sollicitate ambulans. Adhuc aut archidiaconus & omnis praelatus potestate praesidentis fug sapienter consideret, ut onus grauissimum, ut ministerium onerosum, ut periculosissimum prorsus officium, non ut dignitatem & excellentiam quandam duntaxat, ne in star stultorum inde inaniter extollatur aut stolidi de gloriatur, unde sibi copiosa est ratio uehementer timendi, profunde se humiliandi, ad dei auxilium iugiter recurrendi. Nepe cum praesidens proprii conscius defectuositatis agnoscat se ad suipsum regimen sine continuo misericordisissimi dei subsidio gratiose penitus insufficiens, humilime se debet perpendere, qd sufficiens sit seipsum ac alios sine indefinendi ac singularissimo Christi adiutorio gubernare. Quo ergo qd pluribus praesertim, tanto abundantiori dei indiget gratia, exuberantioriq; illustratione diuina. Idcirco coram altissimo seipsum profundissime debet humiliare, atq; diuino ex totis praecordijs inniti subsidio: Deus quippe sup bis reficit, humilibus uero dat gratiam. Et ut Salomon loquitur: Vbi humilitas, ibi sapientia; humilitas naq; ad omnia spūs sancti charismata mente disponit: qm̄ sub deo deprimit eam, facies eā deo directae substatam, suppositam & subiectam. Postremo, si homo quantumlibet praesidens, propria defectuositate inspiciat, qd pronus uidelicet sit ad omne peccatum, quanta peccata incurrit, qbus & quātis periculis extat expositus, quātum diuina indigeat pietate, q̄t immūditijs atq; faetoribus in corpore impleatur & anima: q̄ nihil est a seipso: qd a seipso nō habet, nisi deficere & peccare, execrari, errare, indurari, perire: qd omnia sua bona dei sunt dona, & qbus ab ipso est ratio exigenda: qd nescit diem & horam, q̄ nihil sit modicum sit comparatione pfectionis & sapientiae, non solum creatoris, sed etiam beatorum in patria, imō & quorundam in uia: si inquam haec atq; similia qd rite perpēdat, mixq; unq; supbit, praesertim cum deo ipsa superbia tam odibilis esse noscat. Absit praeterea ut qd a deo con tenebrati sit animi, ut propter carnis nobilitatem aut cetera fortunae ac corporis bona, qe inter dona dei a sapientibus esse minima cognoscuntur, pueriliter intumescat. Hinc omnium largitori bonorum tanto unq; q; humilius, gratius ac formidolosius sit p subiectis, quanto maiora ac plura ab ipso bona suscepit, atq; districtius iudicandus consistit.

Articulus XIII. De modo & forma ab archidiacono obseruandis in uisitando.

EX praedictis ex Decreto ac Decretalibus in sacro tertio articulo constat, opus archidiaconorum praecipuum esse, quolibet anno prouinciam seu partem dioecesis sibi commissam sollicitate uisitare, imō secundum antiqua iura, hoc ipsum ad episcopos pertinebat, & in aliquibus locis adhuc creditur pertinere. Episcopus quippe est immediatus ac principalis omnium suae dioecesis Christianorum praelatus, quem admodum pontifex summus uniuersorum fidelium secundum Bonauenturam sup quartum Sententiarum, & Hostiensem aliosq; doctores. Et sicut episcopi caeteriq; praelati sunt summi pontificis adiutores in sollicitudinis partem uocati, sic archidiaconi & curati ac reliqui inferiores rectores sub episcopo existentes, eius sunt adiutores: itaq; in Toletano concilio legitur, qd decima quaestione prima, inducit: Relata est coram sancta synodo querimonia plebium, qd sunt quidam episcopi nolentes ad praedicanandum & ad confirmandum ac uisitandum suas per annum circuire parochias, qui tamē exigunt ut mansiones quibus in professione uidebunt, alio pretio redimant, qui parare debent: quae duplex infamia negligētia & auaritia, sanctae synodo magno fuit horror: statuit ergo, ne quis ultra illud exerceat cupiditatis ingenium, & ut sollicitiores sint episcopi de suis gregibus uisitandis. Ex Tarraconensi quoq; concilio ibidem habetur: Decreuimus, ut antiquae consuetudinis ordo seruetur, & annus uicibus ab episcopis dioeceses uisitentur: & si qua forte basilica fuerit repta destructa, ordinato, i. sacerdoti eius reparare praecipiat: si autem episcopus in ualitudine impeditus, dioeceses suas per semetipsum uisitare non poterit, uisitationis officium alijs committat. Hinc rursus in concilio Toletano: Episcopum per cunctas dioeceses atque prouincias suas per singulos annos ire oportet, ut exeat quomodo unaqueq; basilica in re paratio

Proue. 4. Batuch. 7.

Iaco. 4. 1. Pet. 5. Proue. 11.

1. Cor. 4. Heb. 13. Matt. 25

27. d. c. pleb. Extra de off. archidia. p. 10 tum 97. d. c. legimus 11. d. c. p. cept. 9. qu. 1. c. aliorum

paratione sui indigeat. Quod si ipse aut languore detentus, aut alijs occupationibus implicatus, adimplere nequiverit, presbyteros aut diaconos mittat, qui & redditus basilicarum & reparacionum & ministrantium uitam inquirant. Insuper III. Decretalium titulo de censibus, capitulo, cum uenerabilis, scribitur: Quia uisitationi annexa est procuratio, & episcopus fauentinensis rōne spālis iurisdictionis quā habet in ecclesia scda, teneat causa correctiōnis uisitare ecclesiā praefatā: nec intelligit nouū imponi, qd ab ipsa fundacione de cōi fuerat iure positū, decreuimus qd idē episcopus cū ad ipsam ecclesiā cā correctiōnis accesserit, moderatā ab ea procuracionē accipiat bis in anno. Praeterea circa hoc uerbū, bis in anno, scribit Bernardus: Hoc intelligo, si toties opus fuerit: aliās sufficit semel uisitare in annotimō quoties spālis atq; sufficiens rō uisitandi exurgit, poterit uisitari. Praeterea Innocentius tertius in gnali concilio ait: Uisitationis officium exercentes, non quaerant quae sua sunt, sed quae Iesu Christi praedicationi & exhortationi, correctioni & reformationi uacādo, ut fructū referat qd nō perit. At uero formā in uisitationibus obseruandā Bonifacius VIII. 6. Decretalium plenius exprimit: quidē formā quā superioribus uisitationibus ut archiepiscopis atq; episcopis praecipit, obuertendā ab inferioribus q; ut archidiaconis iuber seruari, inter cetera dices: Uisitationis impensurus officium, proposito uerbo dei querat de uita & cōseruatione ministrantium in ecclesijs & locis alijs diuino cultui deputatis, ac caeteris quae ad officium ipsum spectat absq; coactione & exactiōne qualibet iuramēti ipsorū ad emendationē, p salubria monita, nūc leuia, nūc aspa, iuxta datā sibi a deo prudentiā diligēter intendēs. Por rō si q̄ in uenerit infames, si ipse nō ē ordinarius, denūtiat ordinario. Notoria aut p cā quae in uenerit, corrigat. Insup in pluribus locis iuris districtē praecipit, ne uisitātes in moderatis grauet sumptibus uisitationē, nec nimis ex q̄ta querat cibaria, & non nisi unā procuracionē accipiant una die, etiā si in ea plura uisitent loca, quorū quilibet p se extet sufficiens. Quod si episcopus p alium uisitet, uisitati tenentur illi uisitati expēsas: sed ultra haec, nec uisitās nec familiares possunt quicq; recipere, hoc est, nec munera neq; pecuniā: imō si quid tale ceperint, aut uisitās procuracionē acceperint nō uisitādo, tenent duplū restituere infra mensē. Alio qui ipsi superiores sic restituere differentes, interditi sunt ab ingressu ecclesie: inferiores uero ab officio ac bñficio sunt suspensi, quousq; satisfaciāt plene, & nulla hic ualeat remissio. Extra de censibus, Exigat, lib. 6. De hoc Bonifacius ait VIII. Caueat ne ipse uisitās uel q̄ quā suorū aliqd munus qd eunq; sit illud uel qualitercūq; offerat, presumat recipere, ut non quae sua sunt uideatur querere, sed quae Christi: qd si fuerit contra praesumptū, recipiēs maledictionē incurrat, a qua nunq; nisi duplū restituar, liberet: uolumus em̄ in his quālibet fraudē penitus euitari. At uero uisitās nō solū circa maiorē ac clericorū, sed etiā circa populū reformationem intentus sit.

Articulus XIII. De quibus uisitandi sint clerici ac curati & parochiani.

IN Decreto causa decima quaestione prima ex concilio Braccarensi secundo habetur: Placuit omnibus episcopis, ut per singulas ecclesias episcopi & per dioeceses ambulantes, primum discutiant clericos, i. sacerdotes, quomodo ordinem baptismi teneant & missarum, & qualiter quaecunq; officia in ecclesia peragant: & si recte quidem inuenerint, deo gratias: sin autem minime, docere debent ignaros, & omnibus modis praecipere sicut canones iubent. Postquam ergo clericos suos discusserint ita, episcopi conuocata plebe ipsius ecclesiae, doceant illam, ut adulterium, periuurium, falsum testimonium ac reliqua uitent, & quae nolunt sibi fieri, non faciant alteri, sicq; de illa ecclesia proficiantur ad aliam. Porro quod de episcopo dictum, nunc de archidiacono pariformiter est tenendum. In generali quoq; praetactum est, qd archidiaconus uisitando inquirere debet, qualiter sacerdotes uiuant atque officia sua adimpleant: nunc uero particularius descendendo, in primis tenentur inquirere, an iuxta apostolicam regulam irreprehensibiliter cōuertentur, hoc est absq; graui & notabili culpa, an sint sobrii: quocirca est inquirendū, an sint potatores seu ebrioni, an uisitent tabernas, an comestationibus uacēt, an bibēdo & comedēdo sint dissoluti: insup, an sint ornati, i. motigerati & prudētes: quocirca solerter pēsandū, an iuxta exigentiā ordinis atq; officij sui sint sufficientis literaturae. De hoc infra diffusius est tangendum. Item, an sint pudici in uerbis & factis, an certe lasciuī & inhonesti: & ut trū sint hospitales ac caeteris misericordiae actibus de diti: an creditum sibi gregem sufficienter informant de credēdis atq; agendis publice ac priuatim, & unū quēq; scdm̄ exigentiā sui status: an aliquē corporaliter aut spūaliter cedāt, sedāt seu inordinate affligāt: an sint cōtētiōsi ac cupidian domesticis suis efficaciter praesint, taliter illos regendo, qd alijs exēplares extat

Extra de cō. cū uenerabi.

2. Tim. 4. Iohā. 6.

1. Pet. 4.

De censu in c. c. Roma.

De cens. ca. exigat in c. Philip. 2. 1. Cor. 10.

10. q. 1. c. pla.

Ibidem

Tob. 4. Matt. 7.

1. Tim. 3.

Titim. 1.

1. Tim. 3.

Titum. s.
1. Tumo. s.

stant: an etiam sint superbi & iracundi. & non potius humiles, mites, iusti, benigni & contenti. Insuper inquirendum est, an ea ad quæ ex Decretalibus obligantur, adimpleant, hoc est, an deferant arma, an barbarinos cultellos siue similia, nisi forsan iret per loca latronis, scæda, ad incutiendum terrorem latronibus: an comam relaxent, an monasteria monialium absq; manifesta ac rationabili causa frequentare præsumant: an ad bibendum se in cetera officia siue cõmercia secularia potissime inhoneste exercent: an mimis ioculatoribus seu histrionibus sint intenti: utrum ad aleas ludant siue taxillos, seu huiusmodi ludis inter sint: an uestimentorum & ornamentorum superfluitates, pretiositates, curiositates ac pompas deuitent: An cum mulieribus secundum iura prohibitis, utputa de quibus suspicio mali esse potest, morent. Amplius inquirendum, an ea quæ ex Decreto cõmemorata sunt, rite obseruent, uidelicet an à uulgari seculari q; uita seclusi sint, atq; à uanitatibus ac uoluptatibus mundi abstineant, ita ut nec pompis inter sint neq; p̄thaculis: an publica conuiuia fugiant & priuata, non solum pudica, sed etiam sobria colant: an dolos, coniurationes, detractiones, odium, indignationem, turpium lucrorum occupationes digne deuitent: an pro beneficijs medicinæ dei, id est, sacramentis & spiritalibus beneficijs siue suffragijs, pecuniam sumant aut exigant tanquam pretium spiritalium rerum. Porrò pecuniam sumere pro illis tanquam stipendium uita licet: atq; an cætera quarto articulo ex Decreto tacta adimpleant. Negotiatio quoq; ac secularium negotiorum procuratio sacerdotibus & clericis districte prohibentur. Est autem negotiatio, dum aliquid emitur ut carius uendatur. Istud tam à generalibus synodis quàm à pontificibus summis uniuersis in sacris ordinibus constitutis & ecclesiasticis uiris ubertim prohibitum est. In gestis quippe sanctissimi Niceni concilij legitur: Quoniam multi clerici auaritiæ turpia lucra sectantes, diuinum præceptum oblitii sunt, si autem hoc sanctum concilium, ut si quis inuentus fuerit post hanc diffinitionem usuras accipere, aut ex quolibet negotio turpia lucra sectari, uel species frumentorum ad sextuplum dare: omnis qui tale aliquid conatus fuerit ad quæstum, deiciatur à clero, & alienus habeatur ab ecclesiastico gradu. Deniq; Iulianus Papat Quicunq; inquit tempore messis aut uindemiæ, non necessitate sed propter cupiditatem comparat annonam uel uinum, & seruat quouicq; carius uendatur, hoc turpe lucrum uocamus. Ad idem decima quarta quæstione prima, illud Tarraconensis concilij allegat: Canonum statutis firmatum est, ut quicunq; in clero esse uoluerit, emendi uilius & uendendi carius studio non utatur, alioquin cohibeatur à clero. Hinc est illud ex concilio Pape Martini: Si quis oblitus timorem dei, scenerauerit, uel centesimam exegerit, aut ex quolibet negotio turpe lucrũ quæserit, aut per diuersas species uini aut frugis uel cuiuslibet rei emendo uel uendendo incrementa susceperit, à gradu suo deiectus, alienus habeatur à clero. Multa ad idem ex Decreto possent induci, quorum omnium rationem sanctus Thomas compendiose perstringit, dicendo: Clerici abstinere debent non solum ab ijs quæ in se mala sunt, sed etiam ab his quæ speciem mali habent, quam & negotiatio habet: Primo, quoniam ad lucrum ordinatur terrenum, cuius clerici debent esse contemptores: secundo, propter peccata quæ negotiationi solent misceri: tertio, quia per negotiationem implicatur cor secularibus curis, & ita à diuinis ac spiritalibus impeditur: propter quod dixit Apostolus: Nemo militans deo, implicat se secularibus negotijs. Præterea in Decreto causa uigesima secunda, quæstione tertia Nicolaus Papa affirmat: Peruenit ad sanctam synodum quosdam ex clero propter turpe lucrum, maiorum possessionum conductiones & secularis causas suscipere: decreuit ergo sancta synodus, nullum deinceps sacerdotem aut clericum uel monachum conducere possessiones, aut permisceri secularibus procuracionibus, nisi forte qui legibus ad minorum ætatem tutelas, aut orphanorum aut uiduarum in æcu fabiles attrahantur, aut episcopus ecclesiasticarum rerum gubernacula eis commiserit. In Lateranensi quoq; concilio prohibentur in placitis secularibus disputare. Vnde tertio Decretalium legitur Eugenius Papa Lucensi scribens episcopo: Sacerdotibus, ait, & clericis tuis denunties publice, ne ministri laicorum fiant, nec in rebus eorum procuratores existant: alioqui indignum est eis ab ecclesia subueniri, per quos constat in ecclesia scandalum generari. In gestis demum Carthaginensis fertur concilij: Nicasus episcopus dixit: Credo placere suggestionem meam sanctitati uestræ, & displicere uobis, ut qui seruiunt deo & annexi sunt clero, ad actiones uel administrationes aut pro

procuraciones domorum accedat. Gratianus episcopus dixit: Apostolorum statuta sunt: Nemo militans deo, implicat se negotijs secularibus. Proinde aut clerici sint sine actoribus domorum, aut actores sine officio clericorum. Vniuersi dixerunt: hoc obseruemus. Hori causam sanctus assignat Cyprianus, dicendo: Qui diuino sunt sacerdotio honorati atq; in clericorum ministerio constituti, non nisi altari & sacrificijs deseruire, & precibus ac lectiõibus sacris debet uacare. Itaq; archidiaconi uisitantes debite p̄scrutent, an sacerdotes & clerici ista obseruent: transgressoresq; horum increpare, instruere, reformare, ac congrue fatagat castigare. Postremo, circa uisitacionem, instructionem & reformationem archiepiscopi, terter seu ruralis decani, archidiaconus uisitans diligentissimus sit, quatenus quæ ad suũ spectat officium, idonee exequatur, seip; in cunctis uere exhibeat exemplarẽ: nec inuolumenta quæ iam pecuniarum, sed remedia animæ, imò primo & maxime dei gloriam & honorem.

Articulus XV. Qualiter uisitandi ac reformandi sint parochiani.

Postolicum dogma est, ut unusquisq; iuxta modum & exigentiam suæ uocationis deo digne ambulare conetur. Informadi sunt ergo parochiani ac subditi, ut in primis decem præcepta scire curent ac adimplere: Præcepta quoq; seruent ecclesiæ, ieiunando & festa agendo, atq; seinuicem diligendo, & exemplariter atq; pacifice mutuo conuersando, ita ut contra nullum teneant odium: quia qui unũ hoĩem odit, nec deum neq; seipsum, nec aliquem uere ac spiritaliter diligit, sed in damnationis est statu, cū odium mortale sit uitium: & iuxta Christĩ doctrinã, quilibet Christianus tã inimicos q̄ amicos teneatur cordialiter spiritaliterq; diligere. Instruendi sunt quoq; ut uniuersa mortalia p̄ deuitent pctã, & in cibo, potu ac uestimentis tpe se habeant: qñ quidẽ protestate S. Hieronymo, Si uir aut mulier uel quicũq; se ornauerit, & suo ornatu aspectũ alicui in se procurauerit, etiã si nullũ in de se quæ periculũ, eternũ tñ patietur supplicium: qñ ḡtum in se fuit, propinauit uenenũ, si fuisset q̄ biberet. Hinc doctores fatentur esse mortale pctũ uti uestibus curiosè formatis ad libidinẽ prouocatiuis. Insuper sunt docendi, ut circa suũ pastorem ac superiores se habeant reuerẽter ac obediẽter, oblationes & decimas p̄ õp̄te, deuote fideliterq; persoluant. Et informandi sunt coniugati, qualiter circa seinuicẽ habere se debent ad sobolẽ suã educando, instruendo, corripiendo & castigando nuptiisq; tradendo, uel ad spiritalia applicando. Rursus, quò ad familiã ac operarios se gerere debeant: itemq; qualiter oia ex charitate ac recta intentione debeant facere. De his oibus atq; similibus ad salutẽ spectantibus, archidiaconus uisitans parochianos sibi subiectos instruere obligat, cū curã habeat animarũ: & curatos debet imbuerẽ, qualiter de prædictis plene ac cõgruo tpe & frequenter gregẽ sibi creditum in spũ instruunt mansuetudinis ac seruatoris. Præterea archidiaconus inquirere debet, an iuxta iam scripta parochiani se habeant, & prout culpæ eorũ merentur eos corripiat & castiget, nullum palpãdo, nec maioribus potẽtioribusq; cõtra equitatẽ parcẽdo, præsertim cum cæteris paribus eorũ sint enormia pctã, & p̄sonarũ acceptio in iudicijs ac prelatis grande est uitium. Postremo, docedi sunt, ut dies festiuos deuote expẽdãt, crapulã uitent, in ybis modesti sint, cū de omni etiã otioso ybo dãda sit in die iudicij rõ: & ne propria autoritate se ulciscant, si forte eis aut propinquis seu charis eorũ iniuriæ irrogentile aut prorsus ignoscant, si bono cõi id prosit: aut certe scãm ordinẽ iuris emẽdatio nõ requirãt. Culpã uero oportet sp̄ dimittere: p̄cena uero potest ex charitate ac zelo iustitię exigĩ. De oibus his multisq; alijs tanto ardentius atq; frequentius informadi sunt parochiani, q̄o minus literas norũt: sed & dñs cõitatis & officiatĩ ipsius, uidelicet schultetus & scabinus diligentissime sunt hortãdi, ut in omnibus iuste se habeant, & sine personarũ acceptio nẽ rectum unicuiq; iudicium faciãt, expeditius plane quo possunt, sicut & sibi fieri uellẽt.

Articulus XVI. Ad qualem ac quantã scientiã teneantur presbyteri, curati & eorum uicarij, & ad quos libros habendos sint per archidiaconos ac synodum inducendi.

Ratio, teste Philosopho, dirigit uoluntatem: hinc super quartum sententiarum distinctione uicesima quarta asserit Thomas: Ad hoc quòd actus hominis sit ordinatus ac uirtuosus requiritur directio rationis. Ad hoc itaq; q̄ homo suum ordinem debite exequatur, oportet ut habeat sufficientem scientiã, ad hoc quòd congruenter dirigatur in actu ordinis sui: tanta quoq; scientia requiritur in promouendo ad ordines: nec oportet q̄ totius scripturæ scientiam habeat, sed requiritur scientia maior

1. Timo. 2

Cyprianus

Eph. 4.

Matt. 5
Luc. 6.

Hieronym.

Gala. 6

Deut. 16.
Iaco. 2.
Mart. 12.1. Pet. 1
Psal. 57

D. DIONYSII A RICKEL CARTHUSIANI.

aut minor, secundum quod ad maiora siue minora, plura aut pauciora officium eius seu ordo extenditur: ut qui alijs præferuntur animarum curam habendo, sciant ea quæ ad fidei ac morum præstant doctrinam: alij uero ea cognoscant, quæ ad sui executionem ordinis pertinent. Curatis igitur & eorum uicarijs necessaria est scientia legis diuinæ, quantum ad ea quæ necessaria sunt salutem communiter, non autem ut sciant omnes difficiles legis diuinæ soluere quæstiones: quia in difficilioribus est ad superiores habendus recursus: sed ut sciunt illa quæ grex eis commissus obligat credere & seruire: Et ut sciant inter lepram & non lepram, i. uirtutes uicijsq; discernere: mortalia quoq; a uenialibus sequestrare, ac sacramenta debite dispensare. Hinc de sacerdotibus qui alijs præsent scriptum est: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem ex ore eius requirent, quia angelus domini exercituum est. Porro ad superiores præsertim episcopos pertinet etiam ad difficiliore legis diuinæ ac scripturarum quæstiones sapienter responderi: de quo in gradu altiori sunt constituti, eo excellentioris debent esse scientiæ. Examinent igitur & perpendant archidiaconi, an presbyteri eis subiecti sufficientes sint literaturæ: alij secundum Albertum, permittendi non essent nisi instructi, donec satis essent instructi. Veruntamen cum sacerdotibus tardioris ingenij & conuersationis deuotæ diligentiam suam agentibus, uidetur specialiter, patienter & pie agendum ac patiendum: quia in pluribus gratioso ac supernaturaliter adiuuantur: cum cæteris, præsertim negligentibus, est rigorosius procedendum. Vnde in uita beatissimi Thomæ Canthuariensis narratur, quem admodum sacerdos quidam ob imperitiam suam à celebratione à sancto Thoma suspensus, paulo post à uirgine gloriosa cum signo certissimo ad eundem sanctum est missus, ut prohibitiõem illam mox relaxaret. Preterea super quartum Sententiarum scribit Albertus Magnus, qd sacerdos curatus siue confessor, tenetur scire in generali quæ peccata sint mortalia, & quæ uenialia ex genere: & hæc sciens, reputatur pro temporis huius necessitate ad audiendum confessiones iufficiens: & hæc nesciens, peccat mortaliter confessiones audire: & eum ad hoc instituens, magis mortaliter peccat: similiter qui eum ministrare permittit, si sua interest talem prohibere. Præterea si archidiaconus uiderit quempiam ex curatis suæ iurisdictionis commissis substituisse uicarium in iufficientis literaturæ aut in idoneæ uitæ, debet cum omni sibi possibili diligentia obuiare ac prouidere, ut uel personaliter resideat ipse curatus, aut certe sufficientem ac dignum substituat. At uero de obligatione sacerdotum ad scientiam distinctione 36. ac deinceps multa scribuntur, inter quæ continetur: Imperitia sacerdotibus semper est fugienda: quia dum per ignorantiam ex cæcati alijs ducatum præberis coeperint, simul in foueam cadunt: ideo ignorantiam maxime debent abijcere. In concilio etiã Tolerano habet: Ignorantia mater cunctoꝝ errorum, sacerdotibus maxime est uitanda, qui docendi officium in dei populo susceperunt: Sacerdotes namq; legere sacram scripturam monentur, sicut ad Timotheum scribit Apostolus: Attēdite lectioni, exhortationi, doctrinæ. Sciant igitur sacerdotes sacram scripturam ac Canones, quantum ad eorum pertinet statum, ordinem atq; officium: & omne eoz opus in prædicatione & doctrina consistat: cunctos quoq; ædificet tam fidei scientiã q; operum disciplina. Amplius, Leo Papa differuit: Si in laicis intolerabilis est ignorantia, quanto magis in his qui præsent, nec excusatione est digna nec uenia. Insuper (sicut distinctione 38. ex uerbis beati Augustini asseritur) sacerdotibus ad discendum atq; sciendum necessarij sunt libri sacramentorum, Lectionarius, Antiphonarius, Baptisterium, Computus, Canones penitentiales, psalterium, homilie per circulum anni, dominicis diebus & singulis festiuitatibus aptæ, ex quibus omnibus si unum defuerit, sacerdotis nomen in eis constare uix poterit. Ideo ad habendos hos libros archidiaconus presbyteros prouinciæ suæ inducat, & item ad habendum Sermones atq; Legendas sanctorum, quos emant aut scribant: sitq; in illis studium, recreatio & occupatio sacerdotum, non in gurgationibus, confabulationibus, comestationibus, potationibus, incontinentijs, uenationibus aut consimilibus actibus, uanis ac uilibus & eis tam districte prohibitis. Postremo, unusquisq; eorum habere debet librum synodaliū statutorum suæ diocesis, & quæ ibi conscripta sunt, scire: siquidem iuris ignorantia non excusat, cum & Apostolus protestetur: Si quis ignorat, ignorabitur: & per Osee prophetam dominus comminatur: Quia tu scientiam repulisti, repellam & ego te, ne sacerdotio fungaris mihi. Hinc ait Chrysostomus: Sapientem esse necesse est & perspicacem in omnibus sacerdotem, & mille (ut dicitur) oculos ex omni parte habentem, ut non sibi duntaxat, sed & populo uiuat ac uideat.

Deut. 17.

Melach. 2

1 Timo. 4

1 Cor. 14.
Oiec. 4.
Chrysofost.
mna.

Arti

DE VITA ET REGIMINE ARCHIDIACONORVM.

Articulus XVII. De diligentia in uisitando habenda, & q̄ uitiosum atq; damnable sit subditorum dissimulare peccata.

Subditorum salutem, profectum ac perfectionem ex præsentium idoneo dependere regimine, inferiorem quoq; peccata ac damnationem negligentibus inputari principibus ac prælatis, diuina clarissime ac ubertim fatetur, instruitq; scriptura. Hieremias equidem protestatur: Quia impie egerunt pastores, & dominum non exquisserunt, ideo omnis grex eorum dissipatus est. Hinc de manibus præsentium sanguinem pereuntium se dominus requisiturum per Ezechielem minatur: atq; in Numerorum uolumine propter subditorum facinora iussi sunt duo decim principes Israel in patibulis suspendi. Hinc cuilibet præsententi rite aptatur ac congrue applicatur quod ad Eustochium sanctus scribit Hieronymus: Attende diligenter quam grauis tibi imponitur sarcina, quæ de subditorum animabus atq; corporibus, de uerbis ac moribus apud diuinum obligaris examen. Caue queso, ne de te uel lenis suspicio mali possit haberi, ne dispergas & perdas, quos saluare & colligere debes. Deniq; sanctus Benedictus hortatur: Sciat qui præest, culpæ pastoris incumbens quicquid in ouibus paterfamilias minus utilitatis poterit inuenire. Tunc uero præsentens excusabilis apparebit ac liber, si gregi suo omnis fuerit ab ipso diligentia attributa, & malis eorum actibus uniuersa fuerit cura exhibita, ut dicere ualeat domino cum propheta: Iustitiam tuam non abscondi in corde meo, ueritatem tuam & salutare tuum dixi. Item præsententi ait Hieronymus: Non tibi obsecro blãdiaris ex domini pietate, qui tam diu peccatores sustinet in peccatis: quia etsi diuturna sit expectatio, nõ minus formidanda est ultio: quæ tanto durior erit, quanto longius tempus expectationis præcessit. Idcirco si aliter q̄ teneris egeris, periculum expauescas: nec ideo minus, si stratim diuinum non incurris iudicium. Christus enim à te uult de singulis etiam occultis exigere rationem: & si quid eum defraudaueris, tradet te diabolis cruciandum, ut sustineas quicquid doloris & pœnæ poterit excogitari. Feliciores ergo & securiores sunt qui subsunt, q̄ præsententes. Nihilominus superba mens periculorum improvida, semper maiorum appetit dignitatum ascensum, & non nisi post factum ex descensu terretur. Sed forte descensum æstimarunt: sed firmissimis & non paucis doctus experientijs dico: Raro per gradus dignitatum ascendit homo, quin grauius cadat. Si hæc archidiaconi cæteri q; prælati profunde pensauerint, tanto utiq; sollicitiores diligentioresq; erunt, quo pluribus præsent. Propter ea distinctione C. di. Cum honoris augmento cura quoq; sollicitudinis debet excrescere, nepe ut Eugenius Papa differuit: Inferiorum culpæ, cui magis q̄ negligentibus atq; carnalibus sunt imputandæ: prælatis: Cum ergo archidiaconus etiam illis præsit, qui alioꝝ pastores siue rectores sunt, oportet eum in præsentendo ac uisitando diligentissimum, iustum ac strenuum esse, ut nihil de debito sui omitrat officij. Alioquin subditorum suorum peccata redundabunt in ipsum, potissime sacerdotum: imò cum parochianorum uitia ex suoꝝ negligentia scan dalosa q; uita supernorum potissime oriantur, dum archidiaconus sacerdotis excessus & culpas negligit secundum iura debite castigare, reus efficitur uitioꝝ parochianorum, ad quod illud poterit philosophicũ applicari: Quod est causa causæ, est causa causati. Nihilominus cum & ipsi parochiani archidiacono sint commissi, etiã ob id illorum peccata in eum redundant, si circa illorum informationem, increpationem ac castigationem extiterit negligens. Insuper, sicut ex eo qd uisitationes sunt remisse seu negligenter atq; iniuste, rigor discipline, uigor iustitiæ, conuersatio bona lamentabiliter ac maxime pereunt, ita ex eo qd diligenter sunt ac iuste, disciplina, iustitia, conuersatio in subditis uirtuosa præcipue conseruantur ac florent. Hinc quanto ex diligentia uisitacione abundantius præmium archidiacono imminet, tanto ex uisitacione negligenti atq; iniusta grauior ei instat dānatio. Cum ergo tot milibus præsit, nonne timoratissimum ac diligentissimũ in exercitijs sui officij, præsertim in uisitando, eũ esse oportet? Alioquin iuxta præacta tot mortibus supplicijsq; erit dignus, quot ex sua negligentia perierint atq; Neminẽ igitur ex sibi commissis palpet, nullius peccata dissimulet, sed uniuersoz peccata digne corripiat & castiget. Ait quippe Hormisda Papa, & habetur distinctione quinquagesima: Quæ est ista iustitiæ inimica bonitas, criminofos palpare, & uulnera eoz usq; in diem iudicij incurata relinquere? Vere dico, quoniam illi ipsi quibus periculosa & falsa misericordia indulgere uidemur, cum ante tribunal Christi pro tantis peccatis dammandi aduenerint, contra nos conquerentur & expectent ultionem. Præterea, nequaquam arbitretur prælatus sibi sufficere, qd subditorum peccata displicent sibi, nisi uerbis atq; operibus iuxta suæ exigentiam præsententi renita

Hiere. 10.

Ezech. 3.
Nume. 25.

Hieronymus.

Psal 29

Diff. 100. ca.
ronisordo.

Roma 14.

Diff. 83. can.
error.

ent. Ait equidem Innocentius Papa distinctione 89. Error cui non resistitur, approbatur: & ueritas cum non defenatur, opprimitur. Negligere quippe cum possis perturbare peruersos, nihil est aliud quod fouere: nec caret scrupulo societatis occulte, qui manifesto facinorosi de finit obuiare. Non itaque aestimet praesidens sibi sufficere, si in se & quantum ad se, satis bonae uideatur consistere uitae, nisi & circa subiectos iustam ac debitam exerceat disciplinam in uera charitate ac discretione. Ideo Pius Papa fatetur: Non prodest ei proprio uicio aut errore non pollui, qui consentit erranti. Consentit autem secundum Gregorium, qui ad resfanda uitae non occurrit. Hinc Leo episcopus, Negligentes, inquit, rectores magnam saepe nutriunt pestilentiam, dum austeriorem dissimulant impedere medicinam. Medicinali etenim feueritate mali coguntur ad bonum redire. Consonat his illud Iohannis octauis: Facientis proculdubio culpam habet, qui quod potest corrigere, negligit emendare: probat uero odisse se uitia, qui condemnat errantes. Hinc ait Gregorius: Cum praeslatus increpare delinquentes neglexerit, eos proculdubio tacendo occidit. Postremo teste Chrysofomo, qui piuum sit propriam iniuriam tolerare, impium tamen est dei iniuriam dissimulare. Sed heu quidam inueniuntur praeslati contrario modo agentes: propriam namque iniuriam rigide ulciscuntur, de dei uero parum aut nil curant offensa. In talibus dominatur non charitas dei, sed priuatus ac improbis amor sui: non zelus animarum, sed propriorum potius commodorum non desiderium diuini honoris, sed propriae reputationis. Ex his itaque innotescit, cum quanta diligentia debeant archidiaconi uisitare, neque alicuius eis commissi culpas palpare. Omnia tamen cum discretione sunt peragenda, ut rigori pietas misceatur prudenter, & uitioque circumstantiae considerentur, ac iuxta hoc penae proportionabiliter infligantur.

83. dist. c. qd. em & c. con. ientire.

Dist. 86. c. fa. c. ientia.

Articulus XVIII. Quod archidiaconi debeant personaliter, nisi impedimento excusentur legitimo, uisitare: alioquin non mittant ad uisitandum nisi idoneos,

B. bernardus.

Saucto testante Bernardo, Inacceptum est spiritui sancto quicquid ei obtuleris, eo neglecto ad quod teneris. Nempe qui id ad quod tenetur, omittit, praecipuum transgreditur: & scimus quod praecipuum transgressio mortalis est culpa, cum sit directe contra iustitiam. Cum itaque iuxta praehabita archidiaconi ex debito sui officij suam te neantur uisitare parochiam, prout iura & sancti patres id decreuerunt, constat quod absque mortalis peccati periculo omittere hoc non possint, nisi legitime excusentur. Praeterea, praecipuum impletio non nisi per dispensationem licenter omittitur. Dispensatio autem sine rati onabili fieri causa (id est, uera utilitate aut euidenti necessitate) non debet, secundum doctores concorditer: alioquin iuxta Bernardum, dissipatio, non dispensatio esset. Igitur absque huiusmodi causa archidiacono in propria uisitare persona non licet omittere. At uero iuxta regulam iuris succediti onere, quod succedit in honore. Archidiaconi ergo sicut praedecessorum suorum fulciuntur honore, ita & onus illorum portare (hoc est, opera exercere, praesertim in uisitando & corrigendo ac reformando subiectos) non abnuant: imo cum uisitatio ista sit actus illorum praecipuus, circa eum summe esse solliciti obligantur. Denique, stipendia spiritalis militiae absque eiusdem militiae exercitijs atque laboribus consumere non licere docet Apostolus, & iura fatentur. Nam & ecclesiastici redditus non nisi illis debentur, qui opera uirtuosa, propter quae exercenda ordinati sunt redditus illi, efficiunt, ut Raymundus, Iohannes, Viricus in suis asserunt summis, quod Gulielmus Parisiensis libro de collationibus ecclesiasticorum beneficiorum, districte affirmat ac multipliciter probat. Hinc Clemens quintus differuit: Cum sit naturae consonum illos non recusare onera, qui rerum commoda complectuntur. Quocirca ait Glossator: Non est ferendus qui lucrum amplectitur, onus autem subire recusat. Quomodo igitur archidiaconis licet ex sui archidiaconatus titulo tot ecclesiasticos redditus exigere, leuare, consumere, nisi opera sui officij personaliter exequantur, nisi rationabiliter excusentur? Aduertant ergo archidiaconi & uniuersi praeslati uerba sancti Gregorij: Quid nos, inquit, quod sine graui dicere mero re non possumus, quid agimus, qui & mercedem consequimur, nec tamen operari sumus? Fructus quippe sanctae ecclesiae in quotidiano stipendio sumimus, nec tamen pro nobis commissis in praedicatione ac reformatione debite laboramus. Pensate quantae damnationis sit, sine labore percipere mercedem laboris. Illa in nostrum stipendium sumimus, quae pro redimentis suis peccatis obtulerunt fideles: & tamen contra eadem peccata nec orationis nec praedicationis studio (ut dignum est) insudamus. Vix pro culpa sua aliquem apta uoce reprehendimus: adhuc quod est grauius, si persona potes est, eius saepius peccata laudantur. Praeterea, si archidiaconi legitime impediti personaliter uisitare non queant, nequaquam nisi uita atque scientia ad uisitandum idoneos mittant. Alioquin uniuersa tam uisitantium quam uisitatoium peccata redundabunt in ipsos. Porro, quanta scientia atque perfectio ad archidiaconos exigatur, si sua officia efficaciter exequantur, potissime uero si actum uisitationis idonee adimplebunt, praehabitu est. Grandis ergo discretio, magna iustitia, eminentis scientiae, charitatis ac uirtuositatis praecipuae oportet existere eos, qui uisitare curatos ac parochianos erunt condigni. sed hoc infra clarius referetur. Postremo, 6. Decretalium Bonifacius loquitur: Praesenti decreto statuimus, ut nullus ad regimen parochialis ecclesiae assumatur, nisi moribus, scientia & aetate idoneus. Si hoc ita est, simili ratione ad uisitandum nullus est assumendus nisi ita sufficiens: imo per locum a maiori, ad plurimum parochialium ecclesiarum ac sacerdotum uisitatorem nullus est assumendus, nisi uita, scientia & aetate idoneus.

De reg. iu. in c. Rationi.

1. Cor. 9

De censibus in Clem. ca. 1.

Articulus XIX. Contra periculosam uitiosam atque damnabilem consuetudinem uisitandi, & pecuniam recipiendi a fornicarijs.

Magnus ille praeslatus Petrus de Alliaco, doctor excellens & Cardinalis, in libro de Reformatione ecclesiae: Adhibenda est (inquit) diligentia, ut archidiaconi officia sua exerceant, aut penitus extirpentur, sicut de coepiscopis factum est. Hinc constat, quam diligenter sua debeant officia adimplere, intendendo iuxta praetacta informationi, increpationi, correctioni, reformationi que subditorum: non emolumentis carnalibus, non collectionibus pecuniarum, sed beatitudinibus animarum: non commodis proprijs, sed diuini maiestatis honoribus. Penes ergo cui uel paululum inest uerae prudentiae, cuius mentem gratia dei saltem modice docet, quem unctio aliquo modo tangit, indecens & iniusta sit consuetudo, imo potius corruptela temporis huius, qua archidiaconi per seipos aut substitutos a presbyteris concubinarijs seu fornicarijs & parochianis talibus non quaerunt nisi pecuniariam penam: qua omni anno tempore certo soluta, deinceps in solita conuersari atque foetere spurcicia permittuntur, in contumeliam omnipotentis, in scadalum maximum proximorum, in damnationem animarum suarum grauissimum. Istud in primis est contra iura. siquidem in principio tertij Decretalium scribitur ac iubetur, ut praeslati qui sacerdotes & clericos siue canonicos, praesertim in sacris ordinibus constitutos, incontinentes & lubricos praesumpserint in suis iniquitatibus sustinere, maxime obtentu pecuniae uel altercant commodi temporales, eidem subiaceant ultioni quae illis debetur lasciuia: hoc est, ut non solum ecclesiasticis beneficijs spoliarentur, uerum etiam pro dupli culpa perpetuo deponantur. Dicitur quoque ibidem: Ne facilitas ueniae incenituum tribuat delinquendi, statuimus ut qui deprehensi fuerint incontinentiae uitio laborare, pro magis aut minus peccauerint, puniantur secundum canonicas sanctiones. hoc est, secundum ordinationes & iussiones, sacris canonibus tam generalium conciliorum quam summorum pontificum sanctorumque patrum & etiam provincialium synodorum expressas, quas efficacius & districte praecipimus obseruari. Porro haec sanctiones non sunt, ut fornicatores huiusmodi pecuniaria tali poena plestantur, sed ut ab officio & beneficio suspendantur: & nisi emendent se, perpetuo deponantur. Est quoque uiuaciter aduertendum, quod ista sunt uerba Innocentij in generali concilio, ita quod tamen uniuersali synodo quam antistiti summo haec congrue ascribantur. & constat, quod contra tale ac tantum, contra talium & tantorum dispensare praecipuum, inferioribus propria auctoritate non licet, potissime sine rationabili causa, quae nequaquam in pecuniaria ista punitione loci sortitur: imo ex huiusmodi punitione, quae tantorum uitioque comparatione est nulla aut minima, oriuntur incommoda maxima, ut puta permanetia in peccatis, multiplicatio lasciuiae sine mensura, enormis offensa dei, mortifera atque grauissima scandalizatio populi, luxuriantium quoque sacerdotum ac clericorum damnatio super horrenda. Insuper, contra diuersorum generalium conciliorum statuta est talis pecuniaria poena, uel potius derisio atque illusio detestanda. siquidem distinctione XCIII. habetur: Archidiaconi quamuis ex suo officio clericorum uitam diligenti examine debeant inquirere, census tamen (id est, pecuniam) ab eis exigere prohibentur. In Cabilonensi quoque concilio legitur: Dictum est quod in plerisque locis archidiaconi super presbyteros parochianos quandam exerceant dominationem, & census ab eis exigant: quod magis ad tyrannidem, quam ad rectitudinis pertinet formam. Si enim iuxta Apostoli sententiam, episcopo

1. Tim. 4.

1. Tim. 4.

1. Iohan. 2.

De ui & ho. nest. cleric. e. ue clericoru. Canonicae sanctiones que dicantur.

84. dist. in c. Distum.

84. dist. in c. Distum.

pi non debent dominari in clero, multo minus hoc debent archidiaconi. Sint ergo contenti regularibus institutis, nihil per cupiditatem aut avaritiam presumptis. Archidiaconi ergo ita agentes, profus iniusti sunt, & carnalia emolumenta magis quam spiritualia animarum incrementa quaerentes, nullo diuinitatis amore succensi, nec diuini honoris neque iustitiae desiderio inflammati, sed lamentabiliter obtenebrati non quae Christi, sed quae sua sunt cupientes. Et quid mirum, cum ipsi eisdem aut maioribus uitijis quam subditi quos corrigunt inuoluantur, suis heu libidinibus publice atque sacrilege seruientes, non attendentes nec formidantes sacrum illud dogma catholicum, Indigni sunt alios iudicare, qui in eisdem aut maioribus uitijis sordent? Nempe cum homo post deum teneatur praecipue diligere semetipsum, exigit ordo charitatis seriesque iustitiae, ut homo (praefertim praelatus) in primis consideret, iudicet, corripiat & castiget seipsum. Nonne omnino indignus est in throno iustitiae residere, publicus aequitatis minister consistere, iuris esse executor & transgressorum punitor, qui ipse fontem iustitiae deum incessanter offendit, iustitiam uiolat, leges praerogatur diuinas, naturales atque humanas? Tales praelati eadem aut maiora agentes peccata, populum enormiter scandalizant, ineffabiliter laedunt, eternaliter perdunt. Idcirco ut sancti patres testantur, oportet in primis seipsum purgare, sicque ad aliorum purgationem accedere, & seipsum in omnibus exemplarem praebere, quemadmodum sanctus Gregorius ait: Tunc praelatus officium suum bene adimplet, cum ipse se per priuatum amorem non diligit, nec aliquid huius mundi desiderat. Tunc alij uere recteque praesidemus ac praedicamus, si uerba factis ostendimus, si nos ipsi diuino amore compungimur, & uitae humanae quae ridianas maculas lacrymis quotidianis lauamus. Praeterea elucescit, quod archidiaconi praerogata pecuniaria poena contenti, neque iuxta exigentiam sui officij morum reformationibus infudantes, rei sunt scelerum uniuersorum subditorum suorum, ex tanta negligentia ac iniustitia sua nascentium. Heu miseros homines, quibus de animarum salute, de dei honorificentia nouissima uel potius nullam iam cura est, burfarum suarum repletionem, imo de carnis suae delicias, mundi honores, opulentiamque caducam in senate quaerentibus, quibus iustitiae luminem non fulget, nec sol intelligentiae splendet: deo sua non pensant pericula, nec omnipotentis expauescunt iudicij, propria excaecati malitia, in quibus illud impletum est saulomonis: Impius cum in profundum uenerit peccatorum, contemnit.

Articulus XX. Contra incontinentiam sacerdotum & clericorum, & quae illa sit praecipue uisitanda ac digne corrigenda.

Quamuis uniuersis carere uitijis atque ornari uirtutibus, maxime illis quae quarto articulo tacta sunt, sacerdotes iubeantur ac clerici, ueruntamen lubricum carnis uitare & castitate fulgere, singularissime, frequentissime ac distinctissime praecipuntur, ut nunc ex Decretalibus patuit, & ex Decreto copiosissime demonstratur. Ad hoc quippe probandum, uariè introducitur auctoritas tam ex generalibus synodis, quam ex summorum pontificum institutis distinctione uicesima quinta, distinctione quoque octogesima prima. In gestis namque quinti concilij Toletani habetur: Quando presbyteri & diaconi per provincias constituunt, oportet eos professionem facere suo episcopo, ut caste & pure uiuant sub dei timore: ut dum eos talis professio obligat, uitae sanctae disciplinae retineant. In secundo quoque Arelatensi concilio continetur: Placuit, ut deinceps non ordinentur diaconi, nisi qui prius conuersionis proposito professi fuerint castitatem. Rursus, in secundo Toletano concilio fertur: Cauendum est clericis, ne quando suae sponsonis immemores, ad furuos concubitus ultimo recurrant: quod si fecerint, tanquam sacrilegij rei ab ecclesia habeantur extranei. In Neocæsariensi etiam synodo legitur: Presbyteri fornicatus fuerit, adulterium uel commiserit, extra ecclesiam abijci & inter laicos ad poenitentiam redigi ipsum oportet. In sexta demum synodo scribitur: Presbyteri illicita commixtione detentum, ab officio abstinere praecipimus. In sancta autem synodo Nicena primo legitur institutum, ut sacerdotes & in sacris constituti ordinibus, caste uiuant. Praeterea sanctus Gregorius ait: Nullum facere subdiaconum praesumat episcopi, nisi qui se caste uictum promiserit: quonia nullus debet ad ministerium altaris accedere, nisi cuius castitas ante susceptum ministerium fuerit approbata. Innocentius quoque secundus, Deceimus, inquit, ut hi qui in ordine subdiaconatus & supra, concubinas habuerint aut incontinentes extiterint, officio atque beneficio ecclesiastico careant. Cum enim templum & uasa domini atque sacrarium spiritus sancti debeant esse, indignum est eos cuiuslibet libidini aut immunditatis deseruire. Sed & Calixtus papa testatur: Presbyteris, diaconibus, subdiaconibus concu-

binas habere penitus interdiximus: & contrarium facientes, ad poenitentiam redigi iuxta sanctorum canonum diffinitionem iudicamus. Quamuis autem sacros ordines suscipientes, nunc castitate explicitè non promittant, ordini tamen sacro castitatis uotum censetur annexum. Insuper, cum sacerdotium Christi sit incomparabiliter spiritualius atque praestantius sacerdotio ueteris legis, sacerdotes euangelicae legis incomparabiliter debent spiritualiores ac puriores sacerdotibus antiquae legis consistere. Idcirco ab inquinamentis luxuriae debent plenissime abstinerere, quonia quidem sacerdotibus illis legalibus iussum fuit tempore suae administrationis in templo, a proprijs quoque uxoribus contineretur: quato magis sacerdotibus & in sacris ordinibus constitutis, qui deo quotidie ministrant in templo, & orationibus ac oblationibus uacare tenentur, a fornicarijs esse cauendum amplexibus. At uero, quo sacrificium euangelicae legis (quod est Christus unigenitus patris) est magis purum, diuinum ac sanctum, eo consecretores, consecratores & oblatores ipsius debent purioris, diuini ac dignioris conuersionis consistere. Cum ergo uita luxuriosa sit maxime immunda, brutalis, foeda & uilis, sacerdotibus euangelicae legis tenentur eam summe uitare: & nisi hoc fecerint, enormiter (immo & indicibiliter grauiter) peccant, & sanctum sanctorum irreuerentissime trahant, quod pollutis manibus, ore obsceno, corde libidinoso accipiunt. Amplius, super III. sententia scribunt doctores, quod sicut per religionis professionem, ita per sacrorum ordinum susceptionem uotum solemnizatur, ita quod non duntaxat impedit matrimonium contrahendum, sed dirimit quoque contractum: quia per huiusmodi uotum homo seipsum obligat deo ad bona agenda ac mala uitanda, imo & promissionem suam quoddammodo implet, seipsum ad secularibus sequestando, atque diuinis praecipue mancipando. Unde per sacros ordines (potissime sacerdotij) susceptionem homo se offert, donat & exhibet deo, ut eius obsequio totaliter uacet. Cum ergo presbyteri & in sacris ordinibus constituti, consecrati sint deo ad uacandum ac ministrandum spiritualibus & diuinis, furtim sacrilegiumque committunt, dum se a deo auertunt, a spiritualibus ac diuinis subducunt, carnalibusque immergunt, sordibus carnalium & fecore luxuriae seipsum uilissime ac uitiosissime polluunt. Denique, talium coitus sacrilegium appellatur, quemadmodum cum moniali concubitus, cum sit rei sacrae abusus, quo sacer ordo sine religio uiolatur: ideo est peccatum enormiter multipliciterque mortale, secundum doctores. Praeterea, quo sacerdotes ac clerici pluribus praecipitis ac causis ad castimoniam obligantur, eo turpiter agendo damnabilius praeparant. Tenentur autem ad continentiam seu luxuriae reformationem: primo ex Christi praecipito, sicut & quilibet Christianus: secundo ex diuersis praecipitis generalium synodorum: tertio ex multis iussionibus summorum pontificum: quarto, ex institutis provincialium ordinationum: quinto, ex iuramento seu uoto, si in sacrorum ordinum susceptione iurauerint secundum sacros canones uiuere ut castitate seruare. Et quis explicitè forsit non uouerit, non ideo excusatur: quia secundum doctores, continentiae uotum intelligit ordini sacro annexum. Ecce, quod multipliciter transgrediuntur, qui inobedientes abominabilesque redduntur sacerdotes & clerici fornicantes. Postremo, quod plura a Christo beneficia sortiuntur, atque maiori parte, honore & gloria ab ipso ornati sunt, eo celeratim agunt lasciuie uiuendo. Nonne Christus seipsum eis quotidie praestat: Quo ite lubrico conuersando populum grauius scandalizant, & quod exemplariores caeteris esse tenent, eo tam turpiter ac scandalose uiuendo uitiosiores redduntur. Quoniam ergo incontinentiae uitium tam specialissime sacerdotibus ac clericis prohibetur, archidiaconi illud non solum plenissime debent uitare, sed etiam in clero eis subiecto exquisitissime inuestigare, corripere & punire.

Articulus XXI. Quae ineffabilis piculosa sit uita sacerdotum & clericorum incontinentium. Stensum saepius est, unumquemque in sacris ordinibus constitutum toties peccare mortaliter, quoties aliquem sui ordinis actum exercet indigne. hoc est, in mortali culpa scienter existens. & dato, quod ex negligentia sua non aduertat, aut ne sciat in mortali se esse peccato, nihilominus sic agendo mortaliter peccat: quia tenetur suam uitam discutere & conscientiam examinare, nec ex malitia aut negligentia sua debet fructum referre. Quis ergo excogitet, quoties & quam grauiter peccet mortaliter sacerdotibus & clericis incontinentibus: Praeterea, celebratio est actus singulariter priuilegiatus, ad quem de necessitate praecipit actualis deuotio, quae sine mentis eleuatione ad deum haberi non potest. Cum ergo per uitia carnis ratio maxime absorbeatur, obtenebretur & deprimatur, deuotione summe impeditur: non utique tantum dum sunt, sed postmodum quoque quae hebetudine & depressione relinquunt in aia, imo insipientiam atque fastidium diuinorum. Eumero quo per usum uenerorum aia plus afficit circa carnalia, eo ineptior fit ad diuinat

& quanto in sensibilibus delectatur intensius, tanto à spiritualium gustu amplius elongatur: unde nec ad deum nec ad diuina afficitur, sed ea fastidit. Cum ergo oporteat sacerdotem, presertim tempore celebrationis, affici circa deum & ad spiritualia eleuari, & circa diuinissimum sacramentum totaliter occupari, sacratissima quoque Canonis uerba, imò & reliqua cum ingenti attentione proferre, passionem quoque Christi ac cætera eius beneficia atque mysteria grata & affectuosa mente recollere, constat quam indecentissimum iniustissimumque sit, sacerdotem Venereis inquinari. Insuper tactum est, quanta prudentia, circumspectione, custodienda debeant sacerdotes ornari. Cum ergo ex luxuria oriuntur uitia his bonis summe contraria, ut puta cæcitas mentis, præcipitatio, inconsideratio, inconstantia, cõstat quam summe sacerdotibus sint cauenda. Amplius, sacerdotem oportet in uerbis esse modestum, prudentem, honestum & fructuosum: sed hoc per luxuriam plurimum impeditur. Siquidem ex ea nascuntur turpiloquia, stultiloquia, ludicra atque scurrilia. Afferit demum Thomas, ex luxuria gigni amorem sui & odium dei. Per experientiam namque Venereorum, propter delectationem adiunctam potissime tendit homo in se, & displicentiam concipit dei, in quantum luxuriam uetat ac punit. Cui ergo sacerdos debeat specialiter dei amore feruere, atque inordinato sui amore carere, patet quam irrationabilissimum sit, ipsum uitium carnis, in quibus est maxima turpitudine, cedere. Præterea, sacerdotes in scripturis angeli nun cupantur angelicæ ergo, non bestialis conuersationis debent consistere. Adhuc autem, per Moysen deus testatus est: Anima polluta que ederit de carnibus hostiæ pacificorum, peribit de populis suis. hoc est, de numero electorum sequestrata, in æternum damnabitur. Ad Aaron quoque dixit: Homo de semine tuo qui habuerit maculam, non offerat panes deo suo. Si itaque sacerdotes illi legales irrationabilia, inanimata & typica sacrificia indigne offerentes ac comedentes, tam grauiter exceßerint ac perierint, quin effecti peccati, quam amarissime damnabuntur, qui uerum, diuinum ac super præstantissimum sacramentum, qui unigenitum dei, agnum purissimum mundi peccata tollentem, uitiosa ac libidinosa uita fordescentes, audent contræcere, offerre ac sumere: qui cum paulo ante gulæ atque luxuriæ fetoribus inquinatibusque repleti sint, insipientissime deo patri se præsentare præsumunt, ad offerendum ei unicum filium suum, non attendentes quod filij Aaron igne celestis combusti sunt, eo quod dignem alienum in suis posuerunt thuribus. Horum prauitatem amentiamque immensam gloriosus Hieronymus in extremis agens deplanxit, dicens: Domine mi, quid dicam? quoniam hodie sacerdotes te comedunt in altari ut pecudum carnes, imò deterius: quoniam non te fruuntur mulierum actu turpissimo, & mane te comedunt celebrando. Vbi de domine latitas? dormis ne an uigilas? Nulla certe in mundo tam crudelis est bestia ut malus sacerdos. Nam corrigi dedignatur, & ueritatē audire non patitur: & ut breuiter dicam, omni præeminet prauitate. Hinc rursus affirmat sanctus Hieronymus: Acerbiora gehennæ tormenta sunt, quæ fornicantibus sacerdotibus clericisque debentur. Quid tibi cum mulieribus? sacerdos: quid ad altare deo famularis ac confabularis, & in loco stras eius? Væ tibi qui eodem ore accipis filium uirginis, quo paulo ante osculatus es filiam Venereis. O Iuda, osculo filium hominis tradis: Hinc supra Leuiticum ait Glossa: Cum de uniuersis hominum uitium gaudeant demones, maxime tamen de eorum luxurijs, qui ministri sunt altaris, atque ut asserit Augustinus, Plus placet deo ululatus canum & grunnitus porcorum, quam catus luxuriantium clericorum. Nec aliquid tantum noceat ecclesiæ, quantum carnalis, scadalosa ac lubrica sacerdotum clericorumque uita. Vnde & sanctus Ambrosius: Ex indisciplinata uita, inquit, & inordinata multitudinis sacerdotum, habetur hodie contemptui nostræ fidei uenerabile sacramentum. Nam qui esse debuerant uicarij apostolorum & socij Petri, facti sunt socij Iudæ atque præambuli Antichristi. Postremo, quicquid de bonis ecclesiæ cum turpibus personis consumunt sacerdotes & clerici, sacrilege damnabiliterque consumunt, & restitueri obligantur. Talia namque pauperibus detrahunt, per quod furtum, rapinam, sacrilegiumque committunt, secundum Bernardum.

Articulus XXII. Quam districte prohibentur sacerdotes & clerici mulieribus cohabitare.

Ratione, experientia, illuminatione, historia & scriptura sancta erudiri pres sancti ac sapientissimi humanam fragilitatem pesantes, & quam rarum atque difficile sit uitare peccata eum, qui peccandi occasiones non uitat, scientes non tantum commixtionem illicitam, sed periculosam quoque & suspectam colloctionem & commorationem cum mulieribus, sacerdotibus ac clericis prohibuerunt. Vnde Magun tinen-

se concilium circa hoc plene cupiens prouiderè, præcepit: Nullus sacerdos fornicinas, de quibus suspicio esse potest, retineat, nec illas quas canones concedunt, uidelicet matrem, amitam & sororem: quoniam instigant diabolo, etiam in illis scelus perpetratum inuenitur, aut in pedisse quis earundem. Porro, quoad personas à canonibus concessas, relaxatus est huius rigor decreti. Siquidem Innocentius tertius loquitur: Cum clericis non permittatur mulierculas habitare, nisi de illis personis existat, in quibus naturale foedus nil permittat sæui criminis suspicari. Sanctus quoque Gregorius (prout distinctio octogesima prima inducit) ait: Oportet sacerdotes quibus populus dei commissus est, cum magna constantia uigilare super dominicas oues, ne à dæmonibus laentur. Neque filere hoc debeo, quod cum magna tristitia dico. Nam sacerdotes cum foeminis habitare conspicio, quod nefarium est dicere uel audire, & contra canonum sanctorum statuta. Vbi enim talis fuerit cohabitatio, non deerunt stimuli hostis antiqui. Ideo sunt monendi, ne antiqui hostis fraude fallantur, quatenus iuxta Apostolum, non uituperetur ministerium nostrum. Cauere enim ab illicitis sacerdotem oportet, ut mundas ad deum leuare ualeant manus. Nam deus ait: sancti estote, quoniam ego sanctus sum. Si uero quis præsumperit aliter agere, sacerdotij priuetur honore. Iterum ait: Voluimus sacerdotibus prohiberi, ne cum mulieribus conuerentur aut demorentur, excepta sorore &c. In gestis demum Niceni concilij legitur: Interdixit per omnia sancta synodus, non episcopo, non presbytero, non diacono, non subdiacono, neque alij cui omnino quod in clero est, subintroductam habere mulierem, id est, habitare cum foemina, ut distinctio trigesima secunda Gratianus exponit, nisi cum matre aut sorore aut amita, aut personis quæ fugiant suspiciones. Hinc ad hoc Gratianus adducit sancti Hieronymi uerbum, dicens: Hostipitolum tuum mulierum pedes nunquam aut raro tangant aut terant, quia nec toto nec toto corde potest habitare cum deo, qui foeminarum accessibus uisitatur. Foemina conscientiam uiri sibi cohabitantis exurit. Denique, quam caute & pure cohabitandum sit foeminis secundum canones permittis, Gratianus probat ex uerbis Gregorij, re citatis: Presbyter quidam commissam sibi agebat ecclesiam cum magno dei timore, qui ex tempore suscepti ordinis, presbyteram suam (id est, uiduam senio rem) diligens ut sororem, sed cauens ut hostem, ad se propius accedere non sine barreaque sibi appropiare nulla occasione permittens, ab ea fundit etiam cões familiaritates sibi abscondit. Vnde distinctio 34. præcipitur, ut sacerdotes & clerici cõsanguinearum & domesticarum personarum immoderatam familiaritatem deuiter. Præterea in sexta synodo legitur: In omnibus obseruari conuenit, ut non nisi certo & congruo loco & tempore clericus loqui mulieribus debeat, ut excludatur omnis nefanda suspicio. Certe solū ad solam accedere nulla ratio religionis permittit. In Carthaginensi quoque concilio fertur: Cum clericis extraneæ foeminae nequaquam cohabitent. Et ad idem plurimæ possent ex Decreto & Decretalibus auctoritates adduci. Qualiter uero liceat clericis foeminas uisitare, in sexta synodo Africana ita exprimitur: Clerici aut continentes, ad uiduas aut uirgines non accedant, nisi iussu uel permisso episcoporum aut presbyterorum: nec soli hoc faciant, sed uadant cum clericis uel alijs, quibus episcopus aut presbyter iusserit. Sed nec ipsi episcopi aut presbyteri, soli habeant accessum: sed aut ubi clerici sunt presentes, aut alijs graues Christiani, ut omnis tollatur suspicio. In Carthaginensi etiam concilio iustum est, ne occasione temporalium familiaritatis clericorum foeminae aut uirgines socientur. Ideo dicit Lucius Papat: Clericus solus ad foeminae tabernaculum non accedat, nec properet sine maioris natu sacerdotis præcepto: nec solus presbyter cum sola foemina fabulam miscat. Nec archidiaconus sub prætextu humilitatis aut officij frequenter intret domicilia foeminarum, nec per clericos aut domesticos matronæ aliquid mandet secreta. Si agnitum fuerit, & ille deponatur, & illa à liminibus ecclesiæ arceatur. Hæc & multa similia distinctio octogesima prima habentur. Vnde quod sacerdotes cum aliquibus foeminis propinquis ac uetulis habitare sinuntur, intelligendum est, dummodo cum illis non habitent alia: mulieres, quibus sacerdotes & clerici prohibiti sunt cõmorari. Postremo, quidam uir sapiens ac deuotus, M. Gerardus Groet, scribit quod sacerdos aut clericus habitas cum muliere secundum iura prohibita, quauis nil mali agat cum ea, peccat mortaliter, quia dat alijs scandali grauis occasione. Præterea cum quidam cum foemina non cõsanguinea nec uetula, cõuersari ac cõmorari & cõficare in aspectu, colloquio ac alijs modis, nec tñ tentari de ea fragilitatem transcendat humanam, singularis gratiæ opus sit, facile est pensare quam insipienter ac periculose faciant sacerdotes & clerici.

Mal. 2.

Leuit. 21.

Luc. 22.

81. dist. ca. Legitur. & c. Cui omnia. De cohabitatio. clericorum & mulierum c. 1.

81. dist. c. Si qui sunt sic

2. Cor. 6.

31. dist. c. Interdixit.

32. dist. c. Hostipitolum.

32. dist. c. Presbyter.

34. dist. c. Quorundam.

87. dist. ca. Clericus. & c. Foeminae.

rici, presbyteri nondum perfecti & exercitati, prohibita secum foeminas detinentes. Nec solum vitanda est foeminae cohabitatio, sed incauta quoque & morosa inspectio, nimia colloctio, secreta confessio, corrisiones, iudi, familiaritates, ioci, munuscula. In amplexibus autem illarum & osculis mortalis ponitur culpa: & quavis sacerdos aut clericus de propria esset securus constantia, de foeminae tamen periculo debet vereri, nec cum ea morari, ne appetatur ab ea.

Articulus XXIII. Quales poenae ac poenitentiae debeantur sacerdotibus ac clericis incontinentibus, secundum iura antiqua.

Quoniam culpa debetur poena, & grauiori peccato maior poenitentia, ita quod poena proportionanda est culpa, secundum cursum & legem communem iustitiae diuinam, ut clarius innotescat, quam enorme flagitium sit incontinentia sacerdotum & clericorum, quam item per maxime patres sancti detestati sunt, breuiter est tangendum, qualis olim poena pro culpa hac secundum canones consuevit infligi. Itaque in Gangarenensi concilio legitur, quod etiam distinctione octogesimae tertiae inducitur. Presbyter si fornicatus fuerit, quamquam secundum canones apostolos debeat deponi, tamen iuxta auctoritatem beati Syluestri Papae, si in uitio non permiserit, sed sponte resurgat, decem annis in hunc modum poeniteat: Tribus annis a ceteris remotus confratribus, pane & aqua a uespera in uespera utatur. Diebus autem dominicis & praecipuis festis, modico uino, pisciculis atque leguminibus utatur, sine carne & sanguine & ouis ac caseo. Sacco quoque indutus, humo adhaereat die ac nocte, iugiter misericordiam dei implorans. Finitis tribus mensibus continuis, exeat tamen in publicum non procedat, ne grex fidelis in eo scandala patiatur. Nec enim debet sacerdos publicae & solenni poenitentiae sicut laicus subiacere. Postea aliquantisper uiribus resumpris, annum & dimidium in pane expleat & aqua, exceptis dominicis diebus & praecipuis festiuitatibus, in quibus uino & carnibus, ouis & caseo iuxta canonicam mensuram poterit uti. Finito autem primo anno & dimidio, corporis & sanguinis domini (ne indurescat) particeps fiat, & ad pacem ueniat. I. fratribus reconciliatur, ac psalmos cum eis in choro ultimus canat: nec tamen ad cornua accedat altaris, sed iuxta beati Clementis uocem, minora gestet officia. Deinde uero usque ad expletionem septimi anni, omni tempore, exceptis paschalibus diebus, tres legitimas serias in unaquaque hebdomada in pane & aqua ieiunet. Expleto circulo septimi anni, si fratres apud quos poenitauerit, eius condignam poenitentiam laudauerint, episcopus in pristinum honorem iuxta beati Calixti Papae auctoritatem illum poterit reuocare. Sane sciendum, quia in secunda feria unum psalterium canendo, aut unum denarium pauperibus dando, si opus est, se redimere poterit. Finitis septem annis, deinde usque ad finem decimi anni, sextam feriā nulla interueniente redemptione, obseruet in pane & aqua. Eadem quoque poenitentia erit sacerdoti pro omnibus criminibus, quae eum in depositione deducunt. In septima quoque synodo Aurelianensi habetur: Si quis clericus adulterasse conuictus fuerit uel confessus, deponatur ab officio, in monasterium toto uitae suae tempore retrudatur. Pelagius etiam Papa ait: Romanus clericus pro crimine adulterij a clericatus ordine depositus, in monasterio hic in urbe Romana ad agenda poenitentia ex nostra iussione retrusus est, prout distinctione octogesimae prima recollitur. Amplius, distinctione 83. scribitur: Si quis episcopus fornicationi presbyterorum uel diaconorum uel subdiaconorum, uel crimini incestus in sua dioecesi prece aut pretio interueniente consenserit, uel commissum auctoritate sui officij non impugnerit, ab officio suspendatur. Consentit autem, qui pro uiribus non resistit, praesertim si praesit. At uero sanctus Hieronymus super Malachiam conscripsit: Qui sacerdos est & comedit pascha domini. i. sacramentum altaris, accingatur balteo castitatis, ut audiatur cum apostolis: lumbi uestri praecincti. Qui autem peccator est, & quem remoret propria conscientia, cilicio accingatur, & plangat propria peccata & populi, cui uidelicet ruinae fuit occasio: dormiatque in sacco, ut praeritas delicias, quibus deum offendit ac populum scandalizauit, uitae austeritate compenset.

Articulus XXIII. De poenis nunc infligendis sacerdotibus clericisque incontinentibus.

Quamuis sanctus ille ecclesiasticus rigor circa poenitentiam sacerdotum & clericorum incontinentium, aut alios criminibus subiectorum, magna ex parte laxatus sit, nequaquam tamen intantum licenter remittitur, sicut nunc habet consuetudo descendit, imò negligentia atque corruptio uitiosa. Laxatio quidem iuris

ris per dispensationem fieri habet. Porro secundum Hostiensem, dispensatio est misericors relaxatio iuris per eum ad quem pertinet, canonice facta. Et ut Durandus de sancto Portiano testatur, dispensatio importat amotionem obligationis iuris in casu, quantum ad aliquem uel aliquos. Certum est quod hoc fieri nequeat absque ratione idonea seu rationabili causa, quam doctores duplicem tradunt, urgentem uidelicet necessitatem, & ueram ac euidentem utilitatem. Hinc Gulielmus Parisiensis: A multis (inquit) prudentibus dicitur, quod dispensatio est ius, & non minoratio, derogatio aut laesio eius in aliquo. Causa namque propter quam fit, proculdubio facit ut iustum sit quod indulgetur. Alioquin non dispensatio, sed dissipatio iuris esset. Ex hoc alij asserunt, quod dispensatio aliud non fit, quam latetis ac uirtualis intentionis ipsius legislatoris expressio, ita quod legislator stante huiusmodi casu iudicaret sic esse agendum, sicut per dispensationem mutatur materiale, non formale in lege. Formale quippe est legislatoris intentio. Ideo Thomas fatetur dispensationem fieri oportere in casu quo intentio legislatoris locum habet imò contra illam ageretur, si praecceptum seu lex materialiter (hoc est, secundum uerborum superficiem) seruaretur. Propterea ait Gelafius Papa: Vbi necessitas non est, inconvetibilia maneat sanctorum patrum decreta. Unde ad Eugenium scribens Bernardus: Non sum, inquit, tam rudis ut ignorem uos positos dispensatores, sed in aedificationem, non in destructionem. Vbi urget necessitas, excusabilis est dispensatio ubi utilitas prouocat, laudabilis est. Vtilitas dico communis, non propria. Nam ubi nihil horum est, non plane fidelis dispensatio, sed circulatoris dissipatio est. Haec de dispensatione tetigerim, ut quam periculosa, uitiosa atque damnabilis sit tanta temporis huius relaxatio iuris, uidelicet decretorum, generalium conciliorum & canonum summorum pontificum, contra incontinentes & criminosos sacerdotes ac clericos editorum, ita quod ab eis non exigitur nisi pecuniaria poena modo frequenter praetacta. Huius quippe relaxationis non tantum nulla extat utilitas, sed inutilitas multa nimis. Ex ea namque nascuntur peccandi audacia & permanetia in peccato: quia dum dormit debita disciplina, saeuit nequitia, scandalizatio populi, offensio dei, perditio animarum: imò per quid ad tantam ruinam peruenit ecclesia, praesertim in spiritualium statu, sicut per immoderatam, imprudentem, frequentem ac facilem dispensationem, quam dispensatio est dispensatione recipiens, damnationi redduntur obnoxij: Quemadmodum cognato suo Roberto scribit S. Bernardus: Non tibi frustra quis blandiatur de dispensatione apostolica, cuius conscientia tenet ligata diuina sententia. Itaque sacerdotes & clerici incontinentes & uitiosi, iuxta sanctorum tenorem canonum sunt uisitandi, corripiendi & castigandi. Quocirca pensandum quod asserit Thomas: Quia dum in ipso praeccepto exprimitur legislatoris intentio, non cadit super illud dispensatio stante praeccepto, cuius ex dictis ratio constat. Cui ergo (sicut ex Decreto & Decretalibus est ostensum) praefata illa pecuniaria poena fit tam a generali concilio quam a pontifice summo prohibita, prorsus illicita est, eiusque praetactio est iuris dissipatio. Hinc Petrus de Alliaco libro de Reformatione ecclesiae, locutus est: Adhibenda esset correctio circa mores ecclesiasticorum, quae iam prodolor nimis sunt in gula, luxuria, prodigalitate, pompa, otio ac alijs uitijs in maximum scandalum laicorum. Potissime obuiandum est scandalosissimae consuetudini ecclesiasticorum concubinas habentium, contra quos rigor canonum est seruandus, etiam per depositionem ab officio & beneficio, dum incorrigibiles apparent, dum scilicet post tertiam admonitionem non se prorsus emendant aut reciduant. Tunc namque intolerabiliter peccant ac scandalizant. Nempe si tam impium atque damnabile est unum scandalizare pusillum, ut dicat saluator: Qui scandalizauerit unum de pusillissimis qui in me credunt, expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Itemque: Vae homini illi per quem scandalum uenit, quam inexcogitabiliter & superenormiter uitiosum damnabilissimumque consistit, totam comuniam seu uniuersum creditum sibi gregem, etiam per publica & grauiora uitia, puta per incontinentiam scandalizare, eum beatissimus asserat Augustinus: Qui iniuste coram populo conuersatur, quantum in ipso est tantum perimit, a quantis conspicitur. Et denuo: Omnis qui male uiuit coram eis, id est scientibus illis quibus praepositus est, quantum in ipso est, spiritualiter illos occidit. Quod quale sit, pandit Bernardus: Grauiorem, inquit, Christo pericutionem inferit, qui sursum est maligna, pernicioso exemplo, scandali occasione ab ipso auertit animas, quas redemit, quam Iudaeus qui sanguinem eius effudit. Archidiaconorum ergo occurat memoriae, quod post incontinentiae, crapulae, ebrietatis prohibitionem Innocentius Papa adiecit: Si quis autem super his se culpabilem exhibuerit, nisi a superiori commo-

82. distin. ca. Presbyter.

81. distin. ca. Romanus. 87. dist. c. Si quis episcopus.

Luce 12.

Mat. 9.

De ui. & honest. cleric. c. A crapula.

monitus satisfecerit, ab officio & beneficio suspendatur. Et rursus: Si presbyter, diaconus aut subdiaconus de quacunque foemina crimine fornicationis suspectus, post primam, secundam & tertiam admonitionem inueniatur fabulari aut aliquo modo conuersari cum ea, ex communicatione subdatur. Denique, in Summa Pisana habetur: Simplex fornicatio in clerico publice concubinam tenente, depositionem inducit, quod dico, si admonitus se nolit corrigere. Nam talis quidem monitus, a beneficio debet suspendi: & nisi correxerit se, debet ab eo perpetuo remoueri, siue sit in sacris, siue non. Quod si tale crimine notorium est, ipso iure suspensus est: si uero sit publicum ex fama tantum, ita quod merito talis habetur suspicio, sic quod scandalum generatur, etiam si non appareat accusator, erit purgatio indicanda in qua si deficit, uel se purgare noluerit, canonicè punietur. Hæc eadem in aliorum quoque Summis doctorum habentur, atque ibidem ex iure copiose probantur. Postremo, quam diligenter & integre præcepta maiorū sint obseruanda, uir ille doctissimus re & nomine Gratianus, per quem ecclesiam suam gratiose omnipotens illustrauit, copiosissime docet, si quidem ut causa uicesima quinta, quaestione prima allegat: Leo Papa disse-
25. q. 1. c. Que ad. 21. q. 1. c. Violatores.
 uit: Quæ ad perpetuam generaliter ordinata sunt utilitatem, nulla commutatione uari-
 entur: nec ad commodum trahantur priuatum, quæ ad bonum sunt commune præfixa, Damascus quoque Papa: Violatores, inquit, canonum grauius a sanctis patribus iudican-
 tur, & a spiritu sancto (cuius in spiritu editi sunt) damnantur: quoniam spiritum sanctum blasphemare noscuntur, qui contra eosdem canones non necessitate compulsi, sed libenter aut proterue aliquid agunt. Denique, Adrianus Papa affirmat: Generali decreto constitutum, ut execrandus & anathema sit, & uelut præuicator fidei catholice semper apud deum reuse existat, quicumque Romanorum pontificum decreta in aliquo crediderit uel permiserit uiolanda. Hinc ait Hilarius Papa: Nulli fas sit sine status sui periculo diuinas constitutiones uel apostolicæ sedis temerare decreta. Hormisdas etiam Papa: Prima, inquit, salus est rectæ fidei regulam custodire, & a constitutis patrum nullatenus deuiare. Insuper ait Leo quartus: Ideo permittente domino pastores hominū sumus effecti, ut quod patres nostri statuerunt, minime excedamus. Contra eorum quippe saluberrima agimus instituta, si quod ipsi diuino statuerunt consilio, intactum non conseruamus. Eadem quoque causa, quaestione secunda ait Gregorius: Institutionis nostræ decreta sine ulla constitutionis refragatione seruari, nec a quoquam pontificum in toto uel in parte, quacunque occasione conuelli decreuimus uel mutari. Nam nimis est asperum atque præcipue bonis sacerdotum moribus inimicum, nisi quænam quacunque occasione quæ bene ordinata sunt rescindere, & exemplo docere alios, apostolicæ sedis quandoque posse constituta dissolui. Verum hæc omnia (ut adicit Gratianus) sunt intelligenda, nisi occurrat causa rationabilis immutandi seu dispensandi.

Articulus XXV. Contra promotionem insufficientium ad archidiaconatus officium.

Quantæ discretionis, quantæ perfectionis ac eminentiæ atque peritiæ spiritualis oporteat esse archidiaconos, præinducta demonstrant. Quid ergo est, in exercitatis ac pueris atque totius spiritualis uitæ ignaris, archidiaconos commendare officium, & eos ordinare magistros qui nondum fuerint discipuli, hisque officium grande committere, qui ad illius executionem nulla habent, uelut si quis brachijs destitutum, aut fortitudinem non habentem, constituat militem urbiumque custodem ac defensorem? Hinc ad senonensem episcopum sanctus scribit Bernardus: Scholares pueri & impubes adolescentuli ob sanguinis dignitatem promouentur ad ecclesiasticas dignitates, & de subserua transferuntur ad principandum presbyteris, lætiores interim quam uirgas euaserunt, quam quod obtinuerunt principatum: nec tam illis blâditur adeptum, quam adeptum magisterium. Processu paulatim infolentes, in breui discunt uendicare altaria, subditorum euacuare marsupia, docente eos ambitione & auaritia. Præterea tertio de Consideratione refert Bernardus, Eugenium Papam in Remensi instituisse concilio ac iussisse, ut nullus in archidiaconū uel decanum nisi diaconus & presbyter ordinaret. Archidiaconi uero, decani & ppositi qui infra ordines illos sunt, si inobediētes ordinari cōtēperint, honore priuati susceperunt. Prohibem⁹ aut, ait Eugenius, ne adolescentulis uel infra sacros ordines cōstitutis, sed qui prudentia & merito uite clarescūt, p̄dicti cōcedant honores. Insuper, Petrus de Allaco libro de Reformatione ecclesiæ: Prouidentū est, inquit, ut in ecclesiasticis bñficijs ac dignitatibus ponant iuxta eminentias suas p̄sonæ meritū, nec sapientibus &

25. q. 1. c. Que ad. 21. q. 1. c. Violatores.

25. q. 1. c. Nul. l. 1. f. a.

27. q. 1. ca. In. stitutionis

& eruditus præficiantur ignari, nec iuuenēs senibus, nec pueri nobiles clericis probatis, famosis doctrina & moribus. Amplius, dictum est quod post episcopos archidiaconi sunt supremi, hoc est, præcæteris principales columnæ ac bases ecclesiæ, primi pugnatōres in acie populi, spirituales magistri ac patres, animarumque iudices, oculi cæcorum, pedes claudorum: quorū est etiam sacerdotēs uisitare, purgare, illuminare, perficere, castigare. Quale ergo est, in exercitatis & pueris officium tantum committere? imò qui faciunt hoc, pro columnis ac basibus festucas pulueresque constituunt, prout Gulielmus Parisiensis diffuse libro de Collationibus beneficiorum declarat, & recitat idem doctor, quod quodam episcopo uolente archidiaconatum uni suo conferre nepotulo, alter quidam derisit, atque episcopo persuasit, ut arborem piri quam habebat piris onustam, nepotulo illi committeret. Responditque præsul: Absit, quoniam uniuersa pira illa uoraret. Et alter ille: Domine, inquit, quomodo committetis ei tot milia animarum, cui tam pauca committere pira non audeatis? Postremo, quam periculosa & indecens sit puerorum ad ecclesiasticos honores promotio, in Summa uirtutum & uitiorum sapienter docetur, multipliciterque probatur: tum propter sapientiæ & experientiæ defectum, tum propter defectum uirtutum, tum propter animi inconstantiam, præcipueque incertitudinem quales futuri sint, tum quia promotio talis populū scādalizat, ceditque in derogationem honoris ecclesiæ, quod illum habet pro sponso, patre & magistro, quem deberet fouere in greinio, & habere pro filio atque discipulo. Ita in Summa illa prolixè elucidantur, sed breuitati studens pertranseo. Si quidem etiam alibi de his plenius scripsi. Verum ut sancti doctores testantur, uniuersa peccata quæ ex negligentia & insufficientia talium archidiaconorū tam in ipsis quam in subditis eorum nascuntur, in ipsorum promotores redundare censentur. Etenim quantum insufficientium ad prælaturas animarumque curas promotio obicit ecclesiæ, constat ex eo quod Innocentius tertius loquitur: Nihil est quod ecclesiæ dei magis officiat, quam quod indigni assumuntur prælati ad regimen animarum. Itemque per id quod Gregorius nonus fatetur: In magistrum assumi non debet, qui formam discipuli non assumpsit: nec præficiendus est alius, qui subesse non nouit. Denique, CHRISTVS non utique Iohanni consobri-
De uita & quali. ordin. c. cum sic.
 no suo ac iuniori, sed Petro non cognato ac seniori commisit ecclesiam, formam agendi relinquens prælati. In ecclesiasticorum namque collationibus beneficiorum ac prælationum, non carnalis affectio, sed spiritalis mouere debet dilectio, zelusque diuini honoris & amor humanæ salutis.

Articulus XXVI. Ex uerbis sanctorum de periculositate pluralitatis beneficiorum.

Ad qualem conuersationem quilibet obligetur Christianus, ex doctrina atque præceptis euangelicæ legis inclutus doctor ecclesiæ Augustinus libro de Nomine Christiano plenissime docet. Porro sacerdotēs & clericos siue canonicos ad uitam teneri uirtuosiores, quam plebem communem ac seculares, testantur præhabita. Regulariter etiam uerū esse probatum est, quod quanto quis altioris est plationis, tanto maioris debet esse perfectionis. Cū itaque omnis Christi fidelis ex debito legis Christi tenetur esse ueraciter humilis, timoratus, pius, mitis, patiens, liberalis, obediens, actibus misericordie pro uiribus deditus, charitatiuus ad omnes tam inimicos quam amicos, temporalia & corporalia ad æterna ac spiritalia finaliter ordinans: nec de terrenis & transitorijs rebus plus appetens aut requirens, quam ad bona spiritalia atque celestia sibi necesse uel utile est: continens quoque, sobrius, exemplaris & iustus, intantum diligens deum, ut malit corporalem perpeti mortem, quam deum offendere per culpam mortalem, certum est quod sacerdotes & clerici, presertim prælati, ad omnia ista præ uulgo sublimius obligentur, ut illud Apostoli, Habentes uictum & quibus tegamur, his contenti simus, excellenter adimpleant, & ite quod ait saluator: Cauete ab omni auaritia. Quia ut docet Apostolus, Qui uolunt diuites fieri, incidunt in tentationem laqueumque diaboli. Præterea, si non mentitur Apostolus dicens, Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum uitijs & concupiscentijs, constat unumquemque credentium obligari ad carnalium desideriorum mortificationem, ad sui corporis castigationem, ad uitiorum uictoriam, imo ad uitam penitentialem, quæ ad modum ipsemet Christi in euangelio pandit: Arcta, inquit, est uia & angusta porta quæ ducit ad uitam. Quod rursus euidentius protestatur, dicendo: Væ uobis diuitibus qui habetis consolationem uestrā. Væ uobis qui saturati estis, qui esurietis. Væ uobis qui ridetis, qui lugebitis & flebitis. Ad omnem igitur pertinet Christianum, ut competentia habens ad uiuendum sobrie & mo-
1. Tim. 6. Luc. 11. 1. Tim. 6. Mat. 7. Luc. 6.

deſte, poenitentialiter & deuote, exemplariter, pie ac iuſte, amplius non requiratur ad ſacer-
dotes uero & clericos id ſpectat ſublimius. Amplius uero requirere, prudentia carnis eſt;
quæ plane prudentia, teſte Apoſtolo, mors eſt aut mortale peccatum, ſecundum doctores.
Insuper, lex euangelica legem naturalem uincit, tranſcendit ac perficit. Lex autem natura-
lis id dicitur, ut ſicut corpus ad animam, ſic corporalia bona ad bona animæ referantur, qua
tenus de cibo, potu, ueſtimentis ac cæteris rebus corporeis non plus ſumat aut cupiat ho-
mo, quam expedit ſibi ad inſiſtendum operibus rationis, hoc eſt, ad uiuendum ſapienter
ac uirtuoſe. Finis ſiquidem his quæ ſunt ad finem, imponit meſuram, inſluit bonitatem, li-
mitesq; præfigit, ut philoſophi theologiq; fatentur. Iſtud ergo euangelica lex perfectius
dicitur & exigit, ut ſcilicet homo non ſolum tam temperate (ut tactum eſt) corporalia quæ
rat & accipiat, imò etiam aliquid ſibi de neceſſarijs ſubtrahat, corpus caſtigando, poenitẽ-
tialiter cõuerſando, ſicq; ad Chriſti imitationem pro eius amore proprium ſanguinẽ quo-
tidie quodammodo effundendo ſeu minorando. Et hoc ſanctus aſſerit Thomas, ex eodẽ
documento aſſertans, quòd abſtinentia prout eſt uirtus acquiſita ſeu naturalis, & prout eſt
uirtus inſuſa, ſpecificè differunt, quoniam ratio mediũ in utraq; diuerſa eſt. Ad abſtinenti-
am quippe acquiſitam pertinet, ſuperflua nature uitare: ad inſuſam uero, aliquid de neceſ-
ſarijs nature ſubtrahere. Deniq; ſi euangelicæ legi tam contrarium eſt, de proprijs & hæ-
reditarijs bonis carnem delicate nutrire, ſuperflue adimplere, immoderãterq; procurare,
quàm contrarium eſt euangelicæ legi hoc de ſpiritualibus bonis, de patrimonio crucifixi,
de eleemoſynis pauperum perpetrare: Rurſus, ſi bona exteriora, nõ eccleſiaſtica immode-
rante appetere auaritia eſt, nonne eccleſiaſticos red ditus immoderante appetere, ultra
hoc ſacrilegium extat? His igitur rite perſpicaciter que penſatis, facile eſt uidere, quàm ue-
re periculolum ar que damnabile ſit, unico beneficio non contentari, dummodo illud ſim-
plici uictui ueſtitiq; ſufficiat, ſecundum exigentiam ac decentiam ſtatus beneficiati, omni
ſuperfluitate, curioſitate, pompa & carnalitate excluſus, niſi unum beneficium ſit alteri con-
ſuperſus, ſeu præbendæ cura paſtoralis annexa ſit, aut deſectus ſeu paucitas perſonarũ
compellat uni beneficia plura conferri, uel beneficiatus in cauſa eccleſiæ pro bono occu-
petur & deſtinetur communi. Præterea, ſi (ut ſanctus aſſerit Hieronymus) clericus aliu-
de ſeu de patrimonio competentia habens, ſi quod pauperum eſt (id eſt, eccleſiaſticos red-
ditus) ſuſcipit & cõſumit, ſacrilegium perfecte committit, & per talem abuſum æternæ da-
mnationis ſibi iudicium manducat & bibit. Nepe ſi eger & accipit, dat magis q̄ ſuſcipit: ſi ue-
ro nõ eger & accipit, rapit indigentesq; ſpoliat. Si in quã hoc ita eſt, quò de uno beneficio com-
petentiam habens, aliud quærit aut retinet: Iohãnes baptiſta dixit: Qui habet duas tuni-
cas i. unã ſuperflua, det non habenti. Multo plus qui habet duo beneficia, quorum unũ ſibi ſuffici-
ens eſt, det alteri non habenti, aut reſignet cõferenti. Vnde B. Auguſtinus & ſancti cõter-
aſtrunt, q̄ eccleſiaſtica bona ſunt pauperũ, & ſolis debentur egentibus. Adhuc autem, ual-
de utiq; ponderandũ eſt, q̄d uir ille apoſtolicæ ſanctitatis illuminatiſſimus ſcripſit Bernar-
dus cuidã canonico: Quicquid de beneficio tuo ultra uictũ ac ueſtitũ ſimplicem retines, tuum
non eſt, ſurtũ eſt, rapina eſt, ſacrilegiũ eſt. Quocirca penſandũ, q̄ illuſtri adoleſcẽti, q̄ etiã
paulo poſt archiepiſ factus fuit, id ſcripſit Bernardus, q̄d illuſtres nobilesq; aduertant, nec
de carnis nobilitate ſibi immoderãtius blandiantur. Si ergo hæc ita ſe habent, quo pacto,
qua ratione cõpetentia de uno beneficio habens, aliud optat aut tenet? Si aplice ſedis diſ-
penſatione allegat, reſpõdet Gulielm⁹ Pariſienſis, q̄ cũ ambitione, gula, luxuria, auaritia, ſu-
perfluitate pontifex ſummus diſpenſare non ualet. Diſtũq; eſt q̄ coram deo nequaquam
excuſer diſpenſatio, niſi rationabilis ſubſit cauſa. Et ut in Summa ſua declarat Vlricus, circa
eccleſiaſticum beneficium aliquid de iure eſt naturali, & hoc ſub diſpenſatione nõ cadit.
Hinc cõtra pluralitatẽ beneficiorum uiti eleuati ingenij, ualde illuminati, deuoti ſeruide
conſcripſerunt, uidelicet cantor Pariſienſis, utputa Petrus Comesfor in uerbo abbrevia-
to, ſanctus Thomas, Gulielmus Pariſienſis epicoſus, Raymundus, & autor Summæ uirtu-
zum ac uitorum. Sed & frater Vlricus, & autor libri apum, aliq; ſi dei zelatores uaria, rati-
onabiliſſima atque fortiſſima argumẽta introducentes: quorum tamen uis ſeu finalis con-
cluſio magna ex parte conſiſtit in hoc, quòd extra caſus præactos pluraliter beneficiati
deum altiſſimum ſuo priuando honore, cultu, obſequio: Matrem ſuam eccleſiam mutuant,
ſuis eam priuando ſuppoſitis: pauperes ſpoliant eleemoſynis debitis, defunctos ſuis ſuffra-
gij, fundatores ſuis intentis, debitis ac ſperatis ſubſidijs ſpiritualibus, imò & bonos ac pau-
peres clericos beneficijs eos decentibus. Porro, ſi (ut doctores teſtantur) beneficium eſt
pro-

propter officium, itaq; non officians, in unico quod habet beneficio iuris nil habet: ergo
pluraliter beneficiatus, & non niſi in uno officians, quid iuris corã deo habet in alijs? Hinc
contra maximam illam eccleſiaſticorum beneficiorum diſtributionis inæqualitatem, qua
(ut doctores quidã famioſi coram domino apoſtolico & cardinalibus ſapiffime prædi-
cauerũt) alius quidem eſurit, alius uero ebrius eſt, ſancti patres & magni doctores ſeruen-
ter ſcripſerunt. Vnus duo, tria uel quatuor aut plura beneficia habet alius nullum, cũ ta-
men interdum melior, uirtuoſior, doctiorq; conſiſtat illo qui plura habet. Hinc Petrus Ra-
uenſienſis locutus eſt: Helifeus uacua uafa implebat, & indigentibus oleum dedit. Hodie
uero contemnantur uafa uacua, & plena ſuperimplentur. Ligna in ſyluas, & aqua in ma-
ria deferuntur. Arenti terræ aqua ſubtrahitur, & flumina quæ non indigent, irrigantur. Iſt-
dorus quoq; Magnum, inquit, ſcelus eſt rem pauperum diuitibus dare. Hoc ipſum & gra-
uora ſanctus Proſper eſſatur. Quæ omnia in Decreto habentur. Poſtremo, ſi reſpondeatur
quòd eccleſiaſticos oportet præ ceteris honeſtius uiuere, ideo pluribus indigere: ſatis-
or primum, ſi de uera honeſtate id proferatur. Honeſtum nanq; & uirtuoſum coincidunt.
Nam honeſtum quafi ſtatus interpretatur. Honor autem uirtuti debetur. Quicquid ergo
uirtutibus contrariatur, uerq; quoq; honeſtati opponitur. Itaq; primum in Chriſto, dein-
de in apoſtolis ſumma fuit honeſtas, non in uanitate, ſuperfluitate, curioſitate & abundan-
tia eorum quæ corporis ſunt, imò in taliũ parcitate, in ſplendore uirtutũ, in uitæ exempla-
ritate, in moribus bonis. Vnde in ſeptima ſynodo eſt ſtatutum: Omnia ſactantia & ornata
corporalis aliena eſt à ſacrato ordine. Eos quidẽ epicoſos & clericos, qui ſe fulgidis cla-
riſq; ueſtibus induunt, oportet corrigi. Quòd ſi in hoc permanerint, epitimio tradantur.
Si autem inueniantur qui irrideant eos, qui uilibus ac religioſis ueſtimentis amicti ſunt, p-
epitimum corrigantur. Preſcis enim temporibus omnis ſacratus uir cum mediocri & uili
ueſte conuerſabatur. Omne quippe quod non propter neceſſitatem ſuam, ſed propter ue-
nufatam accipitur, elationis habet calumniam, ut magnus ait Baſilius. Sanctus demũ Ber-
nardus ad beatum Papam Eugenium ſcribit: Nonne os tuum in Remẽſi concilio ſubiecta
promulgauit capitula: Præcipimus, ut tam epicoſi quàm clerici, neq; in ſuperfluitate aut
inhonẽtia uarietate colorum, aut ſciſſura ueſtium, neq; in tonſura intuetium (quorum for-
ma & exemplum eſſe debent) offendant aſpectum, ſed potius ita in ſuis actibus errata con-
demnent, & amorem innocentie conuerſatione demonſtrent, ut dignitas exigit clericor-
um. Miniſtros autem ſacerdotum & clericorum, in uita, ueſtimentis ac moribus à ſecula-
ribus decet differre.

Articulus XXVII. De clericis ex dictis ſancti Bernardi.

Zelator eccleſiæ ſanctus pater Bernardus, eccleſiaſticorum ruinam, in exempla-
rem ac lubricam uitam, diuerſis in locis deſcribit ac deſlet. In ſolentia, inquit, in
clericorum ubiq; terrarum turbat eccleſiam & moleſtat. Siquidẽ alienis labo-
ribus locupletantur, comedunt fructus terræ abſq; pecunia, & prodit quafi ex
adipe iniquitas eorum. Mens quippe conſueta delicijs, nec diſciplinis exculta, multas con-
trahit ſordes, & ſine timore deum offendit. Heu heu, in domo dei inuenimus idololatrias, q̄
diligunt munera, quorum deus uenter eſt, qui ſuo uentri deſeruiũt, in quibus regnat aua-
ritia, quæ idolorum eſt ſeruitus. Atq; in multis eorũ fornicatio inuenitur, qui puritatis au-
tori cor de impuro & corpore inquinato ſeruire præſumunt, non formidantes iudicium
dei. Sic audent circuire altaria & psalmos frequentare, quorum laus execrabilis, & oratio
ſit in peccatum. Deniq; quid ſibi uult, quòd clerici aliud eſſe, aliud uideri uolunt? Nempe
habitu milites, quæſtu clericos, actu neutrum exhibent. Nam neq; pugnat ut milites, nec
euangelizant ut clerici. Cuius ordinis ſunt: Cum utriuſq; eſſe cupiunt, utruq; deſerunt,
utruq; confundunt. Vnus quiſque (ait Apoſtolus) in ſuo ordine reſurget. Iſti in quo? An
q̄ ſine ordine peccauerunt, ſine ordine peribunt? Aut ſi ſummæ ſapiens deus ueraciter cre-
ditur à ſummo uſq; deorum nihil inordinatum relinquere, uerẽor non alibi ordinandos,
quàm ubi nullus eſt ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat. Porro, cum frontoſitas & im-
pudẽtia cor hois obdurauerit, ut iam nõ pauet, nõ horreat, nõ contremiſcat, ea iã deſpe-
ratio eſt. Quid enim horũ ſibi conſcius homo malorum, quafi iuſtitiam fecerit, diuino ſe ſi-
ſtere uultui non ueretur? Tanquam domeſticus intrat & exit, magiſtrum ſalutat, genua
ſtegit, ofculatur ore ſacrilego, doſe agit, ſed in conſpectu dei. Odibilis plane deo fronto-
ſa temeritas, & impudentia execranda. Propter quid enim irritauit impius deum, non ex-
pauelcens eum omnia iudicaturum? Hinc deus non arguit, nõ flagellat, non ulciſcitur mo-

21. q. 4. c. Ois
iactura.

Phil. 108

1. Theſſ. 4.

Job. 10.

Phil. 9.

do ad inuentiones eorum, sed postea in aeternum. Insuper ait Bernardus: Si ea intentione gradus ecclesiasticos clericus quaerit, ut sine seculo in sanctissimo cordis & corporis illuminandus accedat ad dominum, suamque ac proximorum operetur salutem, orationis studio ac uerbo dei intentus, recte procedit. Natura autem modico est contenta. Sed multum in his non sola necessaria quaerunt, imò honorati incedere uolunt, placere student hominibus, delectari, superbire & huic seculo conformari. De quibus per prophetam conuenitur dominus: Ipsi regnauerunt, & non ex me principes extiterunt, & non cognoui. Vniuersos quippe in ecclesiasticis ordinibus, honorem, diuitias, uoluptatem & quae sua sunt querentes, non deus aut charitas, sed omnium malorum radix cupiditas introduxit. Quid istud temeritatis, quid insaniae est? Vbi timor dei, ubi mortis memoria, ubi gehennae metus atque terribilis iudicij expectatio? Vae tibi ò clericice, mors est in olla, mors in tuis delicijs, quia peccata populi comedis. sumptus ecclesiasticos gratis habere te reputas, sed melius esset fodere aut etiam mendicare. Peccata enim populi comedis, id est, oblata à populo pro expiandis eorum peccatis. Sollicitus ergo esto tanquam rationem pro eis daturus, dignos pro eis gemitus fundere, dignos poenitentiae agere fructus. Alioquin noueris tibi illorum imputanda peccata, quae modo inter delicias comedis, paruipendis, dissimulas, tanquam nihil attinentia tibi. O iudiciorum dei abyssi multa. O terribilis deus in consilio super filios hominum. Frustra incipient miseri dicere: Motes, cadite super nos, & colles quere operite nos. Venient ante tribunal Christi, audietur contra eos populorum grauis querela, quorum uixerunt stipendijs, nec diluerunt peccata. Quid tibi ò insipiens deliciae sapiunt, diuitiae placent, quibus mercaris tam graue iudicium, tam dirae te obligas rationi? Vniuersa enim usque ad nouissimum quadrantem exigetur à te. Sed esto. Surgis ad uigilias, uadis ad missas, horis chorum diurnis ac nocturnis frequentas, sicque praebenda ecclesiae gratis non accipis. Dignum est enim ut q altari deseruit, de altari uiuat. Viuat in qua, non superbiat, non luxuriet, neque ditetur, nec in uanitate & superfluitate ea consumat, nec uaria griseaque pellice à collo manibusque pendencia portet. Insuper beatissimo teste Bernardo, A singulis generibus hominum uirpant clerici quod delectat. habent enim singula quaeque genera hominum aliquod laboris, & aliquid uoluptatis. Sed aduertere est prudentiam clericorum & admirari, quemadmodum nouo inter haec officio discernentes, atque ab inuicem ea lequestrantes, totum quod delectat amplectuntur: quod molestem esse, fugiunt. Cum militibus quippe superbie fastum, amplam familiam, apparatus equorum & similia quaeque frequentant. A mulierculis uero ornatos thalamos, balnea, omnemque molliem & gloriam uestium, rubricatasque murum pelles, à collo pendentes mutantur, caute omnino lorice pondus atque infomes in castris noctes, incerta quoque praeliorum discrimina, muliebrem quoque uerecundiam & disciplinam, aut si quid sexus ille laboris habere creditur, declinantes. Sudant agricolae, putat & fodiunt uinitores: & clerici qui inter haec torpent otio, accedente fructuum tempore, innouari sibi horrea iubent, & promptuaria eorum plena sunt. Vitam non praestant illis, utinam uel cum illis delicatiori cibo ac potu uescantur. Negotiatores circueunt mare & aridam, perituras sibi diuitias congregantes. Dura sunt haec. Cauent ea prudentes nisi. Praeterea, diuites capiunt somnos, ne dicat stratis suis lasciuiunt, & nihilominus punctis uolunt abudare diuitijs. Quid fabros, quod cementarios, aliosque operarios memorare necesse est? Victum sibi multo labore quaerunt, clerici madet delicijs, diuitijs affluunt otio, cum resurgere coeperint hoies, unusquisque in ordine suo, ubi putas gratio ista locabit? Si ad milites discurrerint, exufflabunt eos, eo quod minime seculi labore & picula tolerauerint, sic agricolae, sic negotiatores & singuli quoque ordines à suis eos finibus exturbabunt, ut puta qui in labore hominum non fuerit. Quid ergo restat, nisi ut quos omnis ordo repellit pariter & accusat, eum fortiantur locum, ubi nullus ordo sed sempiternus horror inhabitat? Insuper sanctus ait Bernardus: Curritur passim ad sacros ordines, & angelicis spiritibus reuerenda mysteria apprehendunt homines sine consideratione & reuerentia, etiam hi in quibus auaritia regnat, ambunt imperat, dominatur superbia, principatur luxuria. Ingre diuntur cum his maculis ta bernaculum dei uiuentis, iudicium grauissimum accepturi. Tales non placat deus, sed magis irritant. Heu quis in principio nascentis ecclesiae credidisset statum clericorum ad talem de uolendum ruinam? Ex preinductis sancti Bernardi eloquijs constat, quomodo aut Guilhelmus Parisiensis: Reuera ecclesiastica stipendia periculose habentur, & non nisi uere promerentibus ea debentur, propter quod uiri timorati cum timore & tremore ea percipiunt & consumunt.

Eph. 5.
Rom. 12.
Osee 8.

Mala. 1.

4. Reg. 4.

Matt. 3.

Psal. 37.

Rom. 11.

Psal. 67.

Apoc. 6.

Rom. 14.

Matt. 5.

1 Corin. 9.

Psal. 72.

Iob. 10.

unt, & quod residuum eis est à moderata & precisa sustentatione, pauperibus erogant, quorum se patrocinijs iuant & proprium suppleant defectum. Vae autem illis qui contrario faciunt, qui superflua sua uel idololatriae per auaritiam, uel luxuriae & uanitati depascendo ac consumendo exponunt: quos ad poenitentiam hortans Bernardus, Parcite inquit, ò fratres, parcite animabus uestris, parcite sanguini qui pro uobis effusus est, poenitentiam agite, horrendum cauete periculum, ignem timete aeternum, fugite de medio Babylonis, saluate animas uestras, conuolate ad urbes refugij, id est, ad claustra in quibus saluemini.

Matt. 8
Heb. 10
Hier. 51.

Articulus XXVIII. Exhortatio ad contemptum omnium mundanorum, ad desiderium aeternorum, ad contemplationem diuinorum, ad puram, alacrem perseuerantemque executionem operum uirtuosorum.

Cum deus sublimis & benedictus sit ipsa bonitatis essentia, bonitas pura, perfecta & infinita, uniuersis ac singulis infinite melior, incomparabiliter amabilior, incomprehensibiliter desiderabilior, nonne extrema insipientiae, iniustitiae, peruersitatisque est, ista carnalia & caduca, uana ac transitoria ei praeferre, his magis quam illi inhærere. Istis affici magis quam illi? Nonne obiectum appetitus est bonum, & quantum res plus habet de bonitate, tantum dem de appetibilitate? Cur ergo tantae peruersitatis noster est appetitus, ut amplius moueatur bonitate creaturae quam creatoris, cum increatae bonitatis respectu nullius profusum momenti bonitas sit creata? Cur magis nos mouet ad sui amorem tenuissimus riuius, quam plenitudinis fons immensae? Praeterea, si iuxta philosophos, electio est duabus seu pluribus propositis alterius praeeceptio, quomodo tantae obtebrationis & stoliditatis intellectus est noster, ut propositis sibi bono increato & creato bono incommutabili & caduco, bono summo ac infinito, & bono infimo ac finito, bono immensae & incomparabilis amabilitatis, bonoque comparatiue loquendo uelut nullius amabilitatis, potius eligat bonum hoc infimum, se ab illo auertens, atque ad istud conuertens? Nonne ineffabiliter stolidus hoc est, quam si auro obrizo preferatur densissimum lutum? Verissime ergo fatur theologi, uitium puerilitatis sapientiae dono contrarium, omni peccatori in culpa existenti mortali inesse. Tanta ergo puerilitate relicta, atque tam impia fatuitate contempta, cum sapiente uate dicamus: Mihi autem adherere deo bonum est. Et item cum sanctificato in utero, Pars me dominus, dixit anima mea: imò cum sapientia increata, Nullus bonus nisi deus. Et, Vnum est necessarium. Praeterea cum deus gloriosus & adorandus, quem caelum, terra, pontusque contremunt, quem & ipsa numina perhorrescunt, cui celestes exercitus cum tremore assistunt, ex cuius intuitu maiestatis in propria paruitate ac nihilitate humilime profusum resiliunt, praecuius admiratione gloriae omnino deficiunt, sit ens absolute simpliciterque perfectum, cui omnis perfectio, omnis nobilitas, omnia beatitudo & excellentia cum incircumscriptibili plenitudine competit absque omni mensura & fine, in quo est, imò qui est, omnipotens uirtus, incircumscripita maiestas, ueritas prima, bonitas summa, puritas infinita, superliberrima mens, beatitudo interminabiliter superexcellens, uita fontalis, sapientia aeternalis, causalitas idealis, ratio omnium exemplaris, illimitabilis pulchritudo, immensa dulcedo, pietas plena, iustitia uera, supersplendidissimus, supersimplicissimus & superhonorabilissimus intellectus, cuius opulentiae ac munificentiae nullus est finis. Cum itaque ens tale sit deus omnipotens & aeternus, quid est quod in eum nostram ab ipso auertimus, quod uana ac uilia ei praepinimus, quod immunda & turpia praepio amplectimur, quod in carnalibus atque illicitis potius quam ab ipso delectamur, afficimur, quietamur? Nonne infinita est haec nostra stultitia atque nequitia? At uero nonne ipse fecit nos: nonne ipse est noster gratus creator, ineffabilis conseruator, liberalissimusque prouisor ac beatificus finis noster, sine cuius manutentione nec ad momentum possemus subsistere, à quo omne bonum profluxit, à quo quicquid sumus atque habemus accepimus? Quae ergo est haec ingratitude, improbitas, impudentia ac uitiositas nostra, quod hunc talem ac tantum benefactorem non uere amamus, non ueneramur, non ueremur neque curamus? Quippe qui eius praeepta tam irrefrenate transgredimur, qui eius uultum omnia uigilantissime intuentem non reueremur, ipsosque prohibente ac inspiciente, in maximam suae maiestatis iniuriam pessima operamur. Denique ad supernaturalem beatitudinem, ad superius claram per speciem iucundissimam uisionem, beatificam fruitionem, aeternalem atque dulcissimam possessionem nos condidit, supernaturalia dona seu media ad huius finis ademptionem necessaria misericordissime praestitit ac largitur nostram hypostaticè naturam

Matt. 19
Mar. 10
Luc. 16

Psal. 99

assumere, inter homines conuersari, pro omnibus nobis mori dignatus est, & nihilominus adhuc in nostra permanens duritia: Nec obstantes quod toties atque enormiter peccantibus nobis ipse tam ubertim indulget, pepercit, ultionemque distulit, tamen adhuc indefinenter peccatis peccata adiungimus, non penitentes quod iam innumerabiles deglutit infernus, qui minus ac rarius peccauerunt quam nos. Amplius, quis inspicitior illo qui cum unum habeat optimum fidelissimumque amicum, alium uero prauissimum ac fallacissimum inimicum, suggestionibus inimici consentit, & quicquid illi placet exequitur, preceptis, consilijs, suggestionibusque amici relictis: Tales sunt uniuersi huius seculi amatores, omnes superbi, auari ac turpes, & quicunque in mortali sunt uitio. Quis nempe tam uerus & summus noster amicus extat ut Christus qui ait, Maiorem hac dilectionem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis: Et quis tam maximus, crudelissimus ac fallacissimus noster inimicus sicut diabolus, qui aliud nihil circa nos cogitat, tetat, molitur cupitque, quam ut a deo nos separet, sibi incorporaret, in aeternam damnationem prosterneret: Cum igitur Christo sumus rebelles, demonibus sumus obtemperantes. Denique, cum indubitanter credamus pro una culpa mortali aeternam poenam infligi, presentemque uitam & omnem ipsius delectationem respectu uitae futurae ac damnationis perpetuae omnino momentaneam esse, moxque post huius incertissimae atque breuissimae uitae cursum ad diuinum duci tribunal, mirum quod unquam peccare audeamus, quod pro uili ac breui delectatione periculis nos tantis exponimus. Item, cum ex corpore consistemus & anima, sitque corpore isto spurcissimo, seculo, uilissimo anima nostra incomparabiliter dignior, cur sola quae carnis sunt querimus, carnales delicias, temporales diuitias, humanos honores, consolationes externas in iocis, ludis ac risibus, mollia strata, cibaria delicata, pocula lauta, pretiosas curiosasque uestes: animam uero uirtutibus nudam, uitae plenam relinquimus: Et nunc sapienter pensamus, quanta sit dignitas, quanta nobilitas, quanta pulchritudo, opulentia ac libertas interior rationalis creaturae, deum creatorem suum feruente diligentis, iugiter honorantis, eiusque aduersarijs uiriliter reluctantis, uitae atque demonibus praeualentis, uirtutibus, domis, fructibus, beatitudine inornatae, & in charismatibus spiritus sancti quotidie proficientis: quanta quoque sit utilitas, ignobilitas, turpitudine, paupertas seruitusque interior hominis, deum non super omnia diligentis, ei inobedientis, ipsum quotidie in honorantis, eius aduersarijs consentientis, uitae, demonibusque subiecti ac seruentis: qui tot mortalibus quotidie uitae inquinatur, qui omni caduere turpior, omni bruto uilior, omni stercore coram deo consistit foetidior. Ideo indignus est pane quo uescitur, terra quam calcatur, aere quem respicit. Nunc igitur mentis oculos ad superius uemus, ad creatoris nostri contemplationem nos erigamus. Ordo uniuersus ostendit, quod ipse solus sit uerus deus, ens primum, increatum, incausatum, independens & aeternale, perfectum, simplicissimum, interminabile, ilocale, intemporale. Propter quod eius pura bonitate, immensam pietatem, charitatem, dulcedinem, liberalitatem synceriter contemplerur, & contemplando ualide inflammemur. Sic eius dilectio crescat & inualescat in nobis, ut eius respectu caetera paruipendamus, uniuersaque ista carnalia & caduca ut stercora arbitremur, maiestatem omnipotentis miremur, & admirando cordialissime ueneremur, eius subdamur preceptis: coramque ipso custodite, pure ac solcite ambulemus, misericordiam eius super omne genus humanum, & omnia beneficia eius super nos generalia ac specialia, naturalia & supernaturalia lympidissime perpendamus, intime regratiemur, & semper gratiores esse conemur. Non diligamus nos ipsos nisi in deo. Quicquid nobis necessarium siue expedire est ad complacendum altissimo, ad obtinendum salutem, ad transformationem mentis nostrae in deum sanctum, summum ac immortalem, optemus, amemus, complectamur, quae ramus, seruemus: quicquid uero a deo nos impedit, elongat, auertit, intime abhorreamus, uitemus, abijciamus. Itaque sacras uigilias, abstinentias, disciplinas, & caeteras corporis castigationes infatigabiliter amplectamur. In aduersis sicut in omnibus diuitijs gloriemur: nulli nisi in deo & secundum deum placere optemus. Quanto anima corpore extat praestantior, tanto plus spiritualia & interna quam sensibilia exquiramus. Prospera uero diuina suspecta sint nobis, exemplares in omnibus simus, omne tempus fructuose in dei praesentia occupemus, quotidie recolligamus, examinemus, diligenter & puniamus nos ipsos. Deo excelsio & sancto propter ipsius puram bonitatem syncerito & feruido adhaereamus amore, & propter ipsius maiestatem ac dignitatem summo seruiamus honore, eius metuamus iustitiam, uere amur iudicium, Christi passio a nostra nusquam labatur memoria, quam quotidie semel ad minus animo amoroso, compassione sensibili, gratam mente reuoluamus, & quasi in nostra iam fuerit presentia

Iohan. 17

Philipp. 3.

tia speculemur: atque in omni tentatione & tribulatione confugiamus ad eam, ut in ea tanquam in fonte uitae igniti carnis stimuli extinguantur, concupiscentiae refrenentur. In consideratione totius humilitatis, patientiae, mansuetudinis, paupertatis charitatisque Christi, praesertim quas in sua passione exhibuit & monstrauit, ac imitandas reliquit, uniuersum motum superbiae, impatientiae, irae, auaritia, acediae atque inuidiae penitus retundantur, uincantur, annihilentur. Opus dei quotidie diligenter, reuerenter, deuote soluamus, potissime horas canonicas & laudes diuinas mente seruida, stabili, saporosa. Postremo, talibus exercitijs affueti, purgati, ornati, iam sanctuarium dei intrare, potentias domini introire, incerta & occultae sapientiae eius ipso praesente contemplari erimus apti. Etenim taliter exercitatus ac decoratus, protinus dono sapientiae tam copiosissime perfundetur, diuino amore tam acutissime succendetur, diuinae munificentiae gratias taliter praenietur, ambitur, comprehenditur ac penetrabitur, quod tanquam secretarius & amicus omnipotentis ac super sapientissimi dei eidem intime unietur, atque dulcissime contemplari erit idoneus super profundissimum ac superpiissimum consilium infinite sapientiae, super beatissimam trinitatis super redemptionem generis humani per unigeniti filij patris aeterni incarnationem ac passionem. Pulcherrimam, quoque & consonantissimam connexionem & ordinem credibilium fidei Christianae, quae cum rationibus credendorum & purificatae contemplabitur intelligentiam per donum intellectus. Contemplabitur demum quotidie ualde frequenter: super essentialis, super gloriosissime & super ualidissime trinitatis, patris aeterni, super pulcherrimi filij, amantissimi paracliti spiritus sancti felicitatem & gloriam harum super sanctarum, super uenerabilium & super praestantissimarum personarum mutuum intuitionem, super iucundissimam & super clarissimam, plenarie comprehensiuam: mutuum quoque earum dilectionem super ardentissimam & immensam, mutuum complacendum super dulcissimam, mutuum fructuonem super felicissimam, emanationem & communicationem a diuina naturali & super plenissimam, consistentiam super beatissimam & aeternam, omnem charitatem, plenitudinem, misericordiam, liberalitatem & gratiam eius super uniuersum genus humanum, potissime super electos. In horum contemplatione amorosa tam iucunde repaulescit, conuiescitque anima, quod angusta erit eidem omnis uitae creatura. Enim uero tam indenter occupabitur, tam calide afficietur, tam ualenter figetur in deo, & in abyso lucis demergetur immensa, sic in diuitias absorbebitur gloriae ac beatitudinis super deliciofissimae trinitatis, quod omnium caeterorum oblita, a cunctis creatis abstracta, a seipsa etiam alienata ac defluens, obdormiet in dilecto, qui est super omnia deus sublimis & benedictus, amen.

Phil. 30

De uita & regimine Archidiaconorum, finis.

D. DIONYSII A RICKEL
GARTHUSIANI CONTRA PLURALITATEM BENEFICORUM EX DICIS AUTHENTICIS.

ATA est porta & spatiosa uia quae ducit ad perditionem, & multi sunt qui intrant per eam. Quam angusta & arcta uia quae ducit ad uitam, & pauci sunt qui inueniunt eam. Christus saluator & iudex noster, locutus est uerba praesallegata: quae qui non attente dirigit, nec per gratiam uiuere, nec spiritualem sensum habere uidentur. Quid enim iudicandis hominibus ab eorum metuendissimo ac infallibili iudice horribilius poterat dici, quam quod plurimi eorum sint condemnandi, & pauci saluandi? Certe si urbem aliquam iudex iustus ac praetens introiret, & protinus ore proprio depromeret, quod illa ex urbe non nisi pauci manus suas mortis essent euasuri sententiam, nonne uniuersi innox uehementissimo conciterentur pauore, praesertim si eos laeret qui deberent euadere? Et utique timor ille ex intuitu corporalis ac momentaneae mortis prodiret. Siquidem omnium terribilium huius mundi terribilissimum est mors, secundum Philosophum. Et ecce dominator omnipotens, rex caelorum, iudex infallibilis uniuersorum, de throno gloriae in hunc mundum descendit

Matt. 7.

Eccl. 33

Proverb. 28.
Psal. 94.

Iohan. 8.
Heb. 3

Mat. 20. 12

Gala. 5.

Gene. 9

Matt. 7

Seneca.

Ecd. 19.

Psal. 118

dit, multosq; aeternaliter perituros, paucos uero saluandos perhibuit. Et tamen multi hæc audientes, scientes, credentes, non perterrent usq; in finem. Sed hæc ipsa eorum uana & infenata securitas, euidentis signum est, qd de reprobis sint numero, de catalogo damnandorum. Nempe beatus homo qui semper est pauidus: qui uero mentis est duræ, incidit in mala, ut Salomon loquitur. His ergo propheticum est dicendum illud: Hodie si uocem eius audieritis, nolite obdurare corda uestra. Qui enim ex deo est, uerba dei audit. Idcirco monet apostolus: Adhortamini uosmetipsos per singulos dies, ut non obduretur quis ex uobis fallacia peccati. Porro non solum formidandum est nobis, eo qd iuxta præinducta Christi eloquia multi sint condeemandi, & pauci saluandi, prout denuo contestatur: Multi (inquiens) sunt uocati, pauci uero electi: sed etiam quoniam uia salutis, ut puta iter ducens ad uitam gloriæ, arcta est uehementer. Quid namq; est uia ista, nisi conuersatio timorata, diligens coram deo cordis custodia, stricta, rigorosa penitentialisq; uita, qua caro quotidie castigatur, concupiscentiæ refrenatur, peccata uincuntur: quod totum ad oem pertinere Christianum negare nemo potest, qui Paulo apostolo credit, dicenti: Qui autem sunt Christi, carnes suæ cruci fixerunt cum uitæ & concupiscentiis. Deniq; omne peccatū mortale uitare, uirtutes acquirere, & in ipsis iugiter perseuerare, uia regia semper incedere, & neq; ad dexteram neq; ad sinistram declinare, nonne arctum est atq; difficile, homini fragili ac mortali, cum dicat scripturæ Sensus & cogitatio cordis humani proni sunt in malum ab adulescentia sua: Et tamen istud est iter salutis. Ideo dixit philosophus, qd ars & uirtus sunt circa difficilia, quæstionemq; mouit, utrum difficilius sit, fieri bonum medicum, an fieri uirtuosum. Ad hoc namq; quod homo uirtuosus reddatur, necesse est ut docilis sit, & pro uirtutibus possidendis stabiliter uiriliterq; laboret. Vnde cõmunis philosophorum fuit sententia, qd uirtus absq; studio & doctrina haberi aut uix aut nullatenus queat. Sanctus quoq; Bernardus differuit: Virtus cum humilitate uult doceri, cum labore queri, cum amore haberi, cum diligentia custodiri: Nec aliter doceri, queri, haberi, custodiri ue potest. Faciliter namq; ad peccata dilabimur, sed non absq; grandi mentis diligentia abijcimus uitia, nec sine iugis custodia in uirtutibus stabiliter permanemus, aut digne proficimus. Ideo lata est uia spatio: sed porta perditionis. Hæc equidem porta & uia est uita carnalis, mundana & uitiosa, quæ ambulare non extat difficile. Hinc quoq; Seneca dixit: Cito subrepat neq;tia, & absq; magistro uita addiscuntur: uirtus uero difficulter acquiritur, ducem atq; rectorem desiderat.

Articulus I. De causa motiua & materia, & de forma ac modo processus huius opusculi.

Corripe amicum tuum, ne forte non intellexerit & dicat, nõ feci inique. Si autem fecit, ne addat iterum facere. Itaq; quoniam quidam mihi charissimi, quorum totis præcordiis opto salutem, plura aut multa beneficia habent, quorum quodlibet eis sufficere potest ad uiuendum taliter, qualiter secundum euangelicam Christi legem, itemq; secundum canonicas sanctorum sanctiones seu ordinationes, imò & iussiones uiuere obligantur, idcirco tabescere me fecit zelus meus, dum amatissimos meos cerno relicto salutis arcto itinere, per deuos calles ad mortem, mortem autem æternalem ac infernalem, proficisci uel potius currere. Sed quando aut quomodo poterit eis hoc persuaderi? Quis eis queat insolubiliter probare, quod beneficiorum ista pluralitas extat illicita mortalisq; culpa, nisi in casibus infra tangendis: Nempe quidam eorum tanta mentis cæcitate & obduratione sunt obuoluti, ut contra beneficiorum pluralitatem nec legere quicquam uelint nec audire. Quorum insania nonne iugis lachrymarum fonte descendit: præsertim cum tot boni uirtuosiq; homines, in quibus utiq; habitat spiritus dei, & qui per dona spiritus sancti recte & prompte mouentur ac diriguntur ab illo, ad iudicandam ueraciter de his quæ animarum concernunt salutem, cum insuper tot solennes illuminatissimi doctores, hanc beneficiorum pluralitatem asserant & conscribant esse periculosissimam atq; damnabilem, ut puta sanctus Thomas, Guillemus Parisiensis, Raymundus, Viricus, multiq; alij, prout in prosecutione huius patebit libelli. Præterea, illi sic pluraliter beneficiati, ad ea quæ ipsi obijciuntur multipliciter respondentes, pluralitatem hanc, diuersimode excusare conantur, ut quod summus pontifex dispensauit, uel quod quidam doctores affirmant licitum esse beneficia tria habere, quod etiam quidam doctores uel qd in præsens plura beneficia habent. Verum quod iste atq; consimiles excusationes nullius extent ualoris, nisi (ut tactum) in casibus infra tangendis, infra spiritu ueritatis superdulcissimo, praecleto

praecleto adorando, spiritu sancto præstante, clarissime declarando. Est ergo intentio mea, præfatam beneficiorum pluralitatem uitiosam ostendere, damnabilemq; probare. Porro ut processus sit firmior & argumentatio irrefragabilior, & ne paruitem meam quis ualeat præsumptionis aut nouitatis arguere, non nisi sanctorum patrum authenticorum, solèniūq; doctorum autoritates ac rationes, dicta & scripta inducam, de proprio nil interferendum, nisi forte inter dum pro declaratione eorum quæ à præfatis conscripta sunt. Præterea precor legentes & eos pro quorum emendatione hæc ex præcipua dilectione collecta sunt, ut opusculum istud gratanter suscipiant, diligenter perlegant, sanctorumq; documētis & assertionibus acquiescant, nec suo amico charitatisq; eloquio indignentur, pensantes quod Salomon loquitur: Melior est manifesta correptio quam amor absconditus. Rursusq; Meliora sunt (inquit) diligenter uulnera quam odientis oscula. Itemq; Qui corripit hominem gratiam postea inueniet apud illum magis quam ille qui per blandimenta decipit. Postremo, si obijciatur quod hi pro quibus hæc scribo, gradu, ætate, scientia me excedant, occurrat quod Salomon ait: Argue sapientem, & diliget te: da sapienti occasionem, & addeur ei sapientia. Doce iustum, & festinabit accipere. Sed & charitatiua correptio secundum beatum Augustinum cæterosq; doctores, ad omnem pertinet Christianum, quam inferioris & subditi superioribus pro loco, causa & tempore debent reuerenter impendere, prout Thomas super quartum Sententiarum, & Bonauentura declarant.

Articulus II. Ad qualem conuersationem quilibet Christianus teneatur.

Quise dicit in Christo manere, debet sicut ille ambulauit & ipse ambulare. A Christo Christiani nomen sortiti sunt: & eo ipsi qui à Christo Christiani uocantur, Christi conuersationem sequi tenentur: hoc est Christi charitatem, humilitatem, mansuetudinem, pietatem, patientiam, sobrietatem, iustitiam, puritatem ac deuotionem assequi obligantur. Propter quod Paulus apostolus nos hortatur: Imitatores dei estote sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione sicut & Christus dilexit nos. Deniq; sicut à Christo Christiani uocantur, sic euangelicam Christi legem seruari tenentur, quantum ad obseruantiam præceptorum decalogi, aliorumq; præceptorum à Christo aditorum, quæ in decem præceptis uirtualiter includuntur, atque ad illa reducuntur, & à Christo clari exprimuntur. Ideo ait: si uis ad uitam intrare, serua mandata. Et denuo: Quid uocatis me domine domine, & non facitis quæ dico? Itaq; Christi mandata sunt, ut deus toto corde super omnia diligatur, colatur & honoretur, ut omnis proximus, ut puta tam inimici quam amici propter deum cordialiter spiritualiterq; amentur: ut in malefacientibus, iniuriantibus & odientibus bene agat, ut pro persequeutibus exoret. Insup, ut auaritia ois uste, cõtinenter sobrieq; uiuat sine thesaurizemus in terra, & ne ebrietate aut crapula carnis uel huius seculi grauentur corda nostra. Et quicquid rationabiliter uolumus seu uelle debemus fieri nobis, alijs faciamus. Sicq; omnis iniustitia, dolus & fraus, omnis superbia mentis & immunditia seu luxuria carnis, procul abijciantur à Christi fidelibus uirtuosis. His itaq; obedire præceptis ad oem pertinet Christianum. Propterea asserit Christus: Nõ omnis qui dicit mihi dñe domine, intrabit in regnum cõlorum, sed qui facit uoluntatem patris mei qui in cõelis est. Præterea, de hac re pulcherrime loquitur beatissimus Augustinus libro de noie Christiano sic orsus: Christum unctum interpretari, sapientium nullus ignorat. Et tam magnū fuit in ueteri lege ipius unctio nis mysteriū, ut in Iudæico populo non omnes eam, sed satis pauci meruerūt accipere, uidelicet sacer dotes, reges & prophetai: & hoc usq; ad aduentū Christi, in quo omnes credentes ungitur. Culus unctio nis exemplo quales esse debemus monentur, ut eoz in quibus tanta sancta est unctio, sit non minus sancta conuersatio. Ex sacramento em unctio nis istius, & Christi oim Christianoz nomē descendit. Qd nomē frequenter sortitur, qd Chrm non imitatur. Quid em tibi prodest uocari qd nõ es: sed si Christianū te uocari delectat, ea quæ Chri sunt gere. Rõdū nãq; qd miferis est, te uelle uocari qd nõ es. Qui Christianus uocatur, Christum se habere dominium profiteretur: & uere haberet, si ei in omnibus obsequatur. Si quò minus, ille non Christi famulus, sed subsannator est & irrisor, qd eius seruatum dicit, cui seruire dissimulat. Huic ergo geminum damnationis iudicium reseruat, uidelicet pro dei subsannatione, quæ sine cã deū appellat, & pro qualitate sui peccati. Nemo ergo sibi blandiat, nemo se uana & stulta suspicione decipiat. Nemo idcirco securus delinquat, qm deo statim ulciscit, ut ex hoc opinet se impune peccasse, qd nõ ilico mox punit. Altissimus em est patters redditor. Vnde de Amorrhæis in Genesi loquitur: Non dum com

Prover. 27
ibidem.
Prou. 28

Prou. 9.

1. q. 1. c. si pcc
tauerit.

1. Iohan. 14
Actu. 11.

Ephe. 5.

Matt. 5.
Mat. 19
Luc. 6.

Deut. 6.
Mat. 23

Mat. 124
Mar. 5

Lucæ 6.
Mat. 6

Luc. 21
Matt. 7

Tob. 4.

Mat. 7.

Leuit. 4.
2. Reg. 2
3. Reg. 9

Ecd. 5.
Gen. 19

pleta

Sap. 14.

plera sunt peccata Amorrhorum. Quo exemplo manifeste instruiuntur, singulos impios secundum peccatorum suorum plenitudinem consummari, & tam diu ut conuertantur diuini tus sustineri, quod diu cum ulu suorum non habuerint delictorum. Nemo se inquam fallat, malos deus non amat, peccatores non amat, iniustus non amat, sed bonos, iustos, pios, humiles, innocentes, castos & mites. Non ergo nobis ex hoc quod Christiani dicimur, bladiamur, sed uideamus quod brualis atque insipiens ille est, qui stultus etiam a gentibus iudicatur, quod sibi nomen uendicat alienum, quis enim tam uanus & miser est, qui se ad uocatum cum nesciat literas, audeat profiteri quod tam infans & excors est, ut profiteatur se militem qui nesciat arma gestare. Hinc scimus nulum sine actu nomen, sed omne nomen ex actu sortiri. Tu ergo quomodo Christianus diceris, in quo nullus Christi actus apparet? Christianus enim iustitiae, bonitatis, integritatis, patientiae, castitatis, prudentiae, humanitatis, innocentiae pietatisque nomen est. Et tu istud nomen quod defendis & uendicas tibi, cui de tam multis uirtutibus nec una inhaerere? Christianus est qui sanctus, innocens, incontaminatus: in cuius peccatore malitia locum non habet, in cuius peccatore sola pietas existit & bonitas: qui neminem nouit ledere aut nocere, sed in omnibus opem ferre: qui exemplo Christi nec inimicos odit, sed aduersantibus benefacit. Et qui aliter agit, Christianum se esse mentitur. Porro ille legis consummator & factor est, qui deum ac proximum diligit, & neque in deum neque in proximum peccat. Deum autem diligit, qui eius in omnibus mandatis obtemperat, qui coelestia ac diuina cogitat, querit & amat. Deus namque non nisi sanctitatis & iustitiae & pietatis amator est. Hinc ille deum ueraciter diligit, qui non aliud quam quod deus amat & approbat operatur. Vide ergo quod iusti, qui integri esse debeamus & sancti. Et enim sanctus deus populum suum sanctum uult esse, atque ab omni contagione iniquitatis & iniustitiae alienum. Tale enim esse uult, tam iustum, tam immaculatum & simplicem, ut in eo nihil inueniant infideles quod reprehendant, sed quod admirentur & dicant: Beata gens cuius est dominus deus eius, populus quem elegit in hereditate sibi. Tales esse conuenit dei cultores & seruos, mansuetos, graues, prudentes, pios, irreprensibiles, immaculatos, ut quis eos uiderit, stupeat, admiretur & dicat: Vere hi homines dei sunt. Ita se homo dei exhibere debet & agere, ut nemo sit qui eum uidere non uelit, qui non audire delectet: Nemo eum cum uiderit, non dei filium esse credat, ut deus in suis glorificetur ministris, dense enim nihil a nobis magis desiderat & requirit, quam ut per actus nostros nomen suum magnificetur ab omnibus, sicut scriptum est: Sacrificate sacrificium laudis. Hoc est enim sacrificium quod deus super omnes hostias querit & diligit, ut per iustitiae nostrae opera nomen suum laudetur, & deus uerus esse suorum operibus comprobetur. Illi ergo deum diligunt, qui non aliud quam de nomen eius glorificetur exercent, nec eum in aliquo per inobedientiam inhonorant. Nam si quis totam legem impleuerit, offendat autem in uno, factus est omnium reus, ut Iacobus ait apostolus. Quicumque ergo iustitiae & misericordiae opera non fecerit, non potest regnare cum Christo. Quisquis non fuerit humanus, pius, hospitalis, benignus & clemens, gehennae non euadet supplicia. Quisquis malefecerit, inimicus est dei: qui sine dolo non fuerit, parte non potest habere cum Christo: quale te esse oporteat, Apostolus audi dicentem: Qui furabatur, iam non furetur, magis autem labore operando manibus suis, quod bonum est, ut habeat unde tribuat necessitate patientibus. Omnis sermo malus de ore uestro non procedat, sed qui bonus est ad edificationem, ut det gratiam audienti. Et nolite contristari spiritu sancto dei, in quo signati estis. Omnis amaritudo & ira & indignatio & clamor & blasphemia tollat a uobis cum omni malitia. Estote autem inuicem benigni, misericordes, donantes in uicem sicut & deus in Christo donauit uobis. Impudicitia uero & omnis immunditia & auaritia nec nominetur in uobis, sicut decet sanctos, aut turpitudine, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quae ad rem non pertinet, sed magis gratiarum actio. Hoc enim scitote, quod omnis impudicus aut immundus aut auarus, quod est idolorum seruitus, non habet partem in regno dei. Itaque ille se iudicet Christianum, qui haec praecipua custodit: qui sanctus, humilis, pudicus & iustus est, qui in misericordiae atque iustitiae operibus conuertatur. Haec & multa similia in praefato libro scribit clarissime Augustinus. Ex quibus certissime innotescit, qualem esse oporteat quemlibet Christianum, quae idcirco in isto loco commemoro, ut euidentius elucescat, ad quale conuersationem sacerdotum atque canonicorum, imo & omnes qui ad spiritalem ecclesiae statum pertinent, teneantur. Veruntamen de hoc unum adhuc formabo articulum.

Articulus III. Quam uirtuosa & exemplaris esse debeat uita cuiuslibet Christiani.

Sic

Sic luceat lux uestra coram hominibus, ut uideant bona opera uestra, & glorificent patrem uestrum qui in caelis est. Locutus est Christus haec uerba, quibus monstratur omnem Christi fidelem taliter conuersari debere, quod uita sua cedat ad dei honorem proximorumque edificationem, ut manifeste sit iustus, nec aliquem scandalizet. Hinc ad Philippenses scribit Apostolus: Sitis sinceri & sine offensione. Modestia uestra nota sit omnibus hominibus. Quaecumque sunt uera, quaecumque amabilia, quaecumque iusta, quaecumque sancta, quaecumque bona fame, haec cogitate, & deus pacis erit uobiscum. Propterea sancti preses Cassianus & Climachus dicunt tam uirtuosam esse debere uitam Christianorum, ut quicumque etiam infidelis eos diligenter attenderit, ipsa ueritate & equitatis euidetia uictus, fateri cogatur diuinam ac sanctam esse legem, quae huiusmodi praecipit uitam. Unde ad sic conuersandum Petrus apostolus in prima sua canonica omnes Christianos hortatur, dicendo: Obsecro uos abstinere uos a carnalibus desiderijs, conuersationem uestram inter gentes habentes bonam, ut in eo quod decretae de uobis tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus uestris uos considerantes, glorificent deum in die uisitationis. Haec est enim uoluntas dei, ut benefacientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam. Denique, quales esse debeant uniuersi Christi fideles, ipse sacratissimus apostolorum princeps in praefata epistola compendiosissime docet: Omnes, inquit, estote unanimes, copatientes, fraternitatis amatores, misericordes, modesti, humiles, non reddentes malum pro malo, sed e contrario benedicentes, quia in hoc uocati estis. Estote prudentes, & uigilate in orationibus, ante omnia mutuum charitatem in uobis continuam habentes, & hospitales inuicem sine murmuratione. Hinc asserit Augustinus: Ille uere est Christianus, qui omnibus misericordiam facit, qui nulla omnino mouetur iniuria, qui alienum dolorem tanquam proprium sentit, cuius mensam nullus pauper ignorat: qui coram hominibus in gloriosius haberi non ueretur, ut coram deo & angelis gloriari qui contemnit carnalia & terrena, ut possit adipisci coelestia: qui opprimi pauperem se praesente non patitur, qui miseris auxiliatur, atque ad fletum alienis fletibus prouocatur: qui se ipsum animo salubriter mortificat, ut secundum euangelicam legem uiuat. Sicque uoluntatem suam uoluntati diuinae in cunctis subiecit & conformat. Hoc est quod asserit Cyprianus: Totam uita Christiani hominis, si secundum euangelium uiuat, crux est atque martyrium. Hinc Gregorius loquitur: O Christiane, delicatus es miles, si putas te posse sine pugna uincere, sine certamine triumphare. Fortiter dimica, acriter contra hostes tuae salutis, propriam carnem, mundum ac demones pugna.

Articulus III. De perfectione & excellentia euangelicae legis.

Lex domini immaculata conuertens animas. De diuisione legis in legem aeternam & diuinam, ac naturalem atque humanam, hic tractare omitto quia & breuitati nunc studio, & alibi praesertim super Lucam & Iob plura inde scripsi. Quamuis ergo (sicut ibidem ostendi) lex euangelica non solum omnem legem humanam ac naturalem, sed legem quoque Moysaica in multis excedat. Primo, quoniam ab ipso dei unigenito filio uero utique deo immediate data atque proposita est. Secundo, quoniam supernaturalem felicitatem manifeste promittit, & dona gratiae, quibus ad illam pertingatur confert, eo quod sacramenta gratiae contentura includat. Tertio, quoniam nullum peccatum admittit, imo omne uitium puniendum testatur, ueruntamen in hoc clarissime demonstratur perfectio & eminentia nouae seu euangelicae legis, quia per sanctissime docet ac iubet interioris animae uires reformari, earumque affectiones & actus reificari, ut scilicet omne bonum creatum, commutabile ac caducum, ad summum & inuariabile bonum finaliter ordinetur: sicut corporalia ad spiritualia, terrena ac temporalia ad aeterna atque coelestia referantur, imo (ut breuiter tangam) omne creatum ad supergloriosissimum creatoris amorem, gloriam & honorem totaliter ordinetur. Porro finis est mensura, ratio ac regula eorum qui ordinantur in ipsum. Idcirco Christiano non licet de bonis temporalibus, corporalibus & terrenis plus appetere, quarere aut amare, adipisci, possidere uel retinere, quam licet aut expedit animae suae in ordine ad ultimum finem, uidelicet ad obtinendum felicitatem aeternam in patria, ad proficiendum in gratia in hac uia. Si ergo ad corporalia & terrena quis tantum afficiatur, aut tanta de eis acquirere remouatur, seu tanta de eis in usum suum accipiat uel sibi retineat, ut per hoc ad complendum, obsequendum perfruendumque deo inhabitetur aut impediatur, inordinate se habet & peccat, nec media debite refert ad finem. Unde nec de alimentis, neque de uestimentis & ceteris temporalibus rebus, plus aut alter quod optandum est, quam necessitas corporis exigit, aut utilitas mentis permittit. Quo patet, ad quam temperatam ac sobriam uita

Ccē tāta

ram Christianus quilibet obligatur. Propter quod dixit Apostolus: Habentes uictum & quibus tegamur, his contenti sumus. Et auaritia inordinatum temporalium diuitiarum appetitus esse describitur.

Articulus V. Ad qualem conuersationem teneantur canonici.

Obfecro uos in domino, ut digne ambuletis uocatione qua uocati estis, cum omni humilitate & mansuetudine, cum patientia supportantes inuicem in charitate, solliciti seruate unitatem spiritus in uinculo pacis. Quamuis Christus in euangelio multa praecepta atque consilia tradat, uniuersa tamen euangelicae legis consilia & praecepta, certum est ordinari ad completam obseruationem seu perfectam adimplentionem praecepti dilectionis diuinæ, quo dicitur: Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota uirtute. Quamuis enim ad huius praecepti custodiam omnes Christiani teneantur, non tam æqualiter: Sed quo aliqui fuerint in altiori ecclesiae gradu, statu, ordine seu officio constituti, eo praeceptum istud plenius adimplere tenentur, obseruando ordinationes, canones seu statuta eis specialiter ultra euangelicam legem condita & praefixa, ut per hoc in dei amore amplius crescant. Quoniam ergo canonici ad spiritualem ecclesiae pertinent statum, & diuino obsequio singulariter deputantur, atque in choro quotidie diuino astant conspectui, creatorisque sui laudibus mancipantur, sanctissimi patres ac summi pontifices ipsi canonici quaedam specialia praecepta atque statuta dididerunt ac praeceperunt, ut uulgo ac laicis & secularibus hominibus uirtuosis conuersentur, diuinæque maiestatis condigni ministri existant. Hinc ait Bonauentura: Quoniam ordo est signaculum distinctiuum & sequestratum à populo, ut quis diuino cultui sit totaliter mancipatus, ideo ordines praecedit distinctio quaedam in tonsura atque corona per quam temporalium & carnalium appetituum refectio designatur, & mentis eleuatio ad aeterna, ut totus ostendatur clericus esse ad diuinum obsequium deputatus. Denique, in Summa Pisana habetur: Clericus debet deferre rasuram in modum coronae supra, & tonsuram capillorum ab infra. Cuius rationem asserit Thomas super quartum Sententiarum, quia corona est signum regis & perfectionis, cum sit circularis. Illi autem qui ministerijs applicantur diuinis, adipiscuntur regiam dignitatem, & debent esse perfecti. Competitque eis subtractio capillorum ex parte superiori, ad designandum quod mens eorum per temporalium occupationes à contemplatione diuinorum recordari non debet. Et ex parte inferiori per tonsuram, ne eorum sensus temporalibus inuoluantur. Praeterea, sicut in eadem Summa habetur: Clericus siue canonicus duplici ornamento debet esse ornatus, uidelicet interiori decore uirtutum & exteriori, qui praecipue consistit in quatuor. Primo, in incessu, ut non currendo, sed moderato & æquali gressu clerici incedat, sicque per hoc maturitatem & æqualitatem indicent mentis. Oculos quoque & linguam cunctaque membra debent sub freno castitatis & modestiae coercere. Secundo, consistit in habitu, ut non deferant uestes incisas & ligulatas, nec uarij coloris, nec rubeas, nec uirides, nec nimis longas aut breues, nec de serico, sed de lana, & non nimis pretiosas. Tertio in cibo. Quarto in poru, ut in utroque temperantia obseruetur, quemadmodum & distinctione quadragesimae quarta habetur: In conuiuio canonicorum & sacerdotum sex sunt praecipue obseruanda, ut scilicet uita absentium per detractionem non mordeatur, ut praesentes non irideantur, ut uana & secularia non recitentur, ut uerba sacrae lectionis sibi legantur & audiantur, ut cibus ac potus non nisi ad sustentationem fumantur, & ut in principio benedicantur, atque in fine laudes domino referantur. De his atque similibus multa in Raymundo & in Summa Durandi, Summaque confessorum leguntur. Postremo, in principio tertij Decretalium titulo de uita & honestate clericorum, de hac materia inter caetera fertur: Ut clericorum (id est canonicorum) mores & actus in melius reformentur, continenter & caste uiuere studeant uniuersi, praesertim in sacris ordinibus constituti, ab omni libidinis uitio praecauentes, quatenus in conspectu omnipotentis dei puro corde & casto corpore ualeant ministrare. Ne uero facilitas ueniae incentiuum tribuat delinquendi, statuitur ut qui deprehensi fuerint in continentiae uitio laborare, prout magis aut minus peccauerint, puniantur secundum canonicas sanctiones, quas efficacius & distinctius praecipimus obseruari, ut quos diuinus timor à malo non reuocat, temporalis saltem poena coarceat à peccato, uidelicet ut ab officio suspendantur, & ecclesiasticis priuentur beneficijs. Bona clericorum uigilant in communi & in una domo uescantur, atque sub uno tecto dormiant & quiescant. Clerici arma portantes & usurarij

Eph. 4

Exod. 20.
Deut. 6
Marc. 22.
Marc. 12.

101. dist. c. con
tra mort.

De ui. & ho.
de clericis

Ibidem.

Ibidem.

c. à crapula
de ui. & ho.
de. Et. 4. d.
c. ostium. &
c. nō liceat.

De ui. & ho.
de. ut cler.

usurarij excommunicentur. Si quis ex clericis comam relaxauerit, anathema sit. Monasteria monialium si quis sine manifesta & rationabili causa uisitare praesumpserit, per episcopum arceatur: & si non desisterit, ab officio ecclesiastico reddatur immunis. A crapula & ebrietate omnes clerici diligenter abstineant, unde à uino sibi temperent: nec ad bibendum quispiam incitetur, cum ebrietas & mentis inducat exilium, & libidinis prouocet incentiuum. Unde illum abulum decreuimus penitus abolendum, quo in quibusdam partibus ad potus & quales suo modo fe obligant potatores. Si quis autem super his se culpabilem exhibuerit, nisi à superiori commonitus satisfecerit, ab officio & beneficio suspendatur. Inhibendum est, ut nullus sacerdos coeas, de quibus suspicio esse potest, retineat. Si presbyter, diaconus aut subdiaconus de quacunque scia crimine fornicationis suspectus, post priam secundam & tertiam admonitionem inueniatur fabulari, aut aliquo modo coersari cum ea, excōicationi subdatur. Cum clericis non permittant mulierculae habitare, nisi forte de illis personis existant, in quibus naturalis ius nil permittit criminis suspicari. Clerici officia uel commercia secularia non exercent, maxime in honestate. Mimis, ioculatoribus & histrionibus non intendant, tabernas prorsus euitent, nisi forte causa necessitatis in itinere constituti. Ad aleas & taxillos non ludant, nec huiusmodi ludis interfint. Coronam & tonsuram habeant conuenientem, & se in officijs ecclesiasticis & alijs bonis studijs exercent diligenter. Fibulas aut corrigias argento seu auro ornatas non ferant, nec anulos, nisi quibus competit ex officio dignitatis. Ex his clarissime innotescit, ad quam uirtuosam, castam, sobriam exemplaremque uitam teneantur canonici atque presbyteri, & quam sancte & iuste olim uixerunt. Sed nunc sitatus eorum, sicut & religiosorum multorum, ad deplorandam & maximam miserabilemque deuenit ruinam. Nempe pro eo quod deberent praeceteris Christianis rigorosius, spiritualius, temperantius ac timoratus conuersari, iam lautius atque carnaliter, negligenter & sumptuosius uiuunt quam uulgo & seculares seu laici. Et hoc unde nisi de patrimonio Christi: Sed de hoc infra plenius est dicendum, nunc tantum dem tetigisse sufficiat.

Articulus VI. Qualis esse debeat conuersatio sacerdotum euangelicae legis.

Sacerdotes qui accedunt ad dominum, sanctificantur ne percutiat eos. In prima epistola ad Timotheum, itemque in epistola ad Titum docet beatus Apostolus, quibus uirtutibus debeant episcopi seu in episcopos consecrandi, esse ornati. Sed quia in primitiua ecclesia inter sacerdotes & episcopos non fuit distinctio, saltem quantum ad nomen, ut doctores & expositores concorditer astruunt, idcirco quae in praefatis epistolis scribitur de episcopis, & ad pontificium promouendis, etiam de sacerdotibus & ad sacerdotium promouendis sunt intelligenda, quemadmodum sapiens Augustinus & Ambrosius protestantur. Ait ergo diuus Apostolus: Oportet episcopum (subaudi & sacerdotem) irreprehensibilem esse, sobrium, prudentem, ornatum, pudicum, hospitalem, doctorem, non percussorem, non litigiosum, non cupidum, suae domui bene propositum, non neophyturn. Quo utique testimonio demonstratur, quam exemplaris, perfecta & sancta debeat esse sacerdotum conuersatio quotidiana. Hoc quippe & ipsa sacerdotalia ornamenta quibus tempore celebrationis induuntur, designant atque requirunt, sed multo imò incomparabiliter amplius hoc exigit & requirit uenerandissima immensaque dignitas, excellentia & sanctitas sacramenti, quod consecrat, tractant, offerunt & manducant. Etenim corpus & sanguinem unigeniti filij dei constituunt, Christumque uerum deum patri aeterno immolant, oblatumque sumunt. Denique, quo sacerdotium Christi seu euangelicae legis praestantius est, eo sacerdotes ipsius ad uitam spirituales ac perfectiores tenentur, imò euangelicae debent esse munditiae, nam & in scripturis angeli appellatur, iuxta illud Malachiae: Labia sacerdotum custodiunt scientiam, & legem requirunt de ore eius, quia angelus domini exercituum est. Cum enim celebratio & communicatio sint actus ualde priuilegiati, non sine actuali deuotione sunt exercendi: imò cum deuotione praecipua, reuerentia mentis & puritate conscientiae fieri debent. Et de tanto beneficio debet sacerdos Christo semper gratus existere, sed quotidie ad pleniorum gratitudinem dare, & mentem suam ab omni uitiorum macula seruare immune. Ex quibus innotescit, quam sceleratissima ac damnablestima sit uita sacerdotum carnaliter & scandalizanter uiuentium, qui auaritia, gula aut luxuria seruiunt, qui dominum maiestatis tam irreuerenter contrectant, atque indigne suscipiunt. Qui (ut ait Ambrosius) maiorem Christo iniuriam faciunt, quam qui eum crucis paubulo affixerunt. Audiant ergo & contemiscant quod ait Apostolus: Quicumque manducauerit pa

De coha. de.
& mulie. ca.
inhibendum.

De coha. de.
& mulie. ca.
a nobis.

De ui. & ho.
nec. de. cap.
clerici.

Exod. 16.
1. Tim. 3
Titum. 1.
at. dist. c. de.
roa.

De consecr.
dist. 2. c. nihil
i. q. 1. c. multi

Malach. 2.

De consecr.
dist. 2. c. il.
morem.

D. DIONYSII A RICKEL CARTHVSIANI,

De cōsec. di. 2, ca. timorē.

Proverbi. 4. 1. Tim. 4. Titum. 2. Mich. 6.

Ecc. 19. Ecc. 27.

Proverbi. 22.

Ecc. 9.

Exemplum

nem hunc uel biberit calicem domini indigne, reuserit corporis & sanguinis domini. Preterea doctores concorditer asserunt, qd sacerdos in omni actu ad sacerdotale officium pertinet, quem indigne facit, id est, in mortali peccato scienter existens, peccat mortaliter. Terreat ergo sacerdotem immensas periculi, & sicut teneret, omni custodia cor suum custodiat, in omni sobrietate & castitate omnipotenti domino obsequatur, quotidie in diuino amore ac sancta deuotione conetur proficere, omnibus se præbeat exemplum nec solum mortalia, sed uenialia quoq; peccata cum omni diligentia uitare conetur, timorate ac sollicitate in diuina maiestatis præsentia ambulando: quia nec aliter poterit diuina mortalia uitare peccata, nisi & uenialia studuerit declinare. Propter quod in Ecclesiastico ueraciter scriptum est: Qui spernit modica, paulatim decidit. Et si non in timore domini tenuerit instantem, cito subuertetur domus tua.

Articulus VII. Contrapluralitatem beneficiorum ex his quæ in libro uniuersalis boni conscripta sunt.

NE transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui. Quidam reuerendus pater de ordine fratrum Prædicatorum, secundum carnem nobiliter natus, sed secundum spiritum nobiliter conuersatus, & magna scientia decoratus, qui & episcopus suffraganeus fuit, & multum expertus, in libro suo qui communiter Liber Apum intulatur, contra pluralitatem beneficiorum, quorum unum ad uicium sufficit, considerabiliter scribit, a cuius scriptis tanquam a facilitioribus arbitror inchoandum. Itaque ait: Volo ut quicumque hæc legerit, sciat me anno ab incarnatione domini millesimo ducentesimo octauo fuisse Parisiis, ubi uenerabilis Gulielmus Parisiensium episcopus, qui in theologia iam repperat, conuocationem fecit in fratrum Prædicatorum Capitulo omnium magistrorum, proposita quaestione de pluralitate beneficiorum, solerti & ualde longa disputatione probatum est, duo beneficia, dummodo unum ualeret quindecim Parisiensium libras, cum salute non posse teneri. Hoc determinauit prædictus episcopus, & frater Hugo ordinis prædicatorum, postmodum Romanæ curiæ Cardinalis, hoc frater Guerricus, frater Iohannes de Rupella fratrum ordinis Minorum, & alij quamplures magistri theologiæ, determinauerunt etiam hoc in scholis proprijs successiue. Fuerat autem habita disputatione ualde longa, & multo solennior ante annos tres, in qua etiam omnes magistri theologiæ, exceptis duobus, determinauerunt idem per omnia quod & supra. Quorum duorum unus fuit magister Philippus Cancellarius Parisiensis, & magister Arnoldus episcopus postmodum Ambianus. Agonizantem autem Cancellarium in morte, dominus Gulielmus Parisiensis episcopus paterna sollicitudine uisitauit, rogans eum ut singulari opinioni cederet de pluralitate beneficiorum, & omnia beneficia sua, excepto uno, in manu ecclesiæ resignaret. Et hoc conditione media, ut si conualesceret, ei suppleret uellet de suo proprio quod dimisit. Renuit ille, experire se uelle dicens, utrum esset damnable beneficia plura tenere: mortuus est ergo sic. Post paucos autem dies, cum prædictus Parisiensis episcopus post matutinas orare uellet, uidit inter se & lumē quasi umbrā quandā hoistetrā nimis. Eleuata ergo manu cōsignat se, & si ex parte dei sit, præcipit ut loquat. Et respondit apprensus: Alienus a deo sum, & tñ mirabilis factura eius. Et præsul: Tu quæ es? Et ille: Ego sum inquit, Cancellarius ille miserimus. Rursus episcopus elato altius gemitu, Et quod, inquit, tibi est sic dolenti? Male, ait, imò & pessime, sicut q dānatus morte æterna. Et episcopus: heu ait, charissime, & quæ causa est tuæ dānationis? Et ille, Tres sunt, inquit, causæ quare morte perpetua sum dānatus: Vna est, qd crescentes fructus annuos contra pauperes tumide referens uisceda, qd contra sententiam plurimorum de pluralitate beneficiorum, quasi licite tenēdos, sententiam propriam defensaui, & in hoc me periculo mortalis culpe cōmissi: tertia est, & illa grauissima oim, qd abominabili carnis uitio in scandalū multorum, multo tpe laboraui. Et ad episcopum mox subiunxit: Est ne mundus finitus? Et episcopus, Miror, inquit, te quondam literatissimū uirū hoc quaerere, cum me adhuc uiuū cernas, & omnes nos adhuc uiuentes mori necesse sit, anteq mundus instante iudicio finiatur. Et ille, Non mireris, inquit, quia nec scientia, nec opes, nec ratio apud inferos ueniunt. Et hæc dicens, umbrā ab oculis mirantis euauit. Ipse autem episcopus non tamen sub persona quasi ipse hæc uidisset in prædicatione sua hæc clericis omnibus recitauit. Simili modo, cum quidam clericus maximæ literaturæ agonizans in morte pro me mandasset, ut consilium quaereret quasi in proximo moriturus, reduxi ei ad memoriam disputationem illam solennem & determinationem de pluralitate beneficiorum Parisiis, cui ille interfuerat doctor magnus, consuluit que illi

CONTRA PLURALITATEM BENEFICIORVM.

Illi cum magna instantia lachrymarum, ut unam præbendam dimitteret, quoniam duarum contra animam suam tenuerat, quarum una ad omnem uitæ copiam omni clerico sufficere posset. Tunc ille facie auctera distumulans, hoc tantum respondit: Orate dñm ut inspiret. Nec diu postea cum recessissem, & tenuissimo spiritu uix hærente, hoc idem quod consuleram ei quidam confobrinus eius iuuenulus cum maximis lachrymis inclamare, cum uoce nō posset manu intruens exprauiit. Post cuius obitū, cum qdam ex nostris stuperescere nō nisi cogitare, cur tātus hō & tantus clericus, si mortale peccatū esset plura beneficia retinere, in tali statu mortuus extitisset, mox quasi semiuigilanti defunctus ille apprensus dixit: Hæc sola præbendarum causa est, pro qua infelix ego æternaliter sum dānatus. Super hac eadē quaestione, cū beatæ memoriæ Iacobus tunc qdem Aconensis episcopus, postea uero Romanæ curiæ Cardinalis, magistrū quendam theologiæ probatissimū Robertum de Corton, Romani apicis Cardinale, morientē interrogaret, respondit: Dico iam migraturus, qd mortale & damnable est (dummodo unū cōpetens sit) plura beneficia retinere. Hoc idem magister Petrus Comestor, sanctæ memoriæ cantor Parisiensis & dixit & scripsit. Hoc idem magister Ginarus Cameracensis episcopus, & bo huiusmodi confirmauit: Nolle, inquit, pro toto auto Arabiæ una tñ nocte duo beneficia retinere, & certus tñ esse, qd de mane unū illorū hominū idoneo conferretur, hoc propter incertæ uite discrimen. Super hoc etiam, narrate fratre Bernardo quondam penitentiario dñi Papæ, & fratre ordinis Prædicatorum, cum beatæ memoriæ Papa Gregorius IX, interrogaretur, an posset de plenitudine potestatis cū plurimū beneficiorum detentoribus dispensare, respondit: Non possum, nisi tantū super uxatione detentorū dispensare. Quis ergo erit sapiens, qui fallat seipsum & sibi de dispensatione aliqua blandiatur? Esto qd multi magistri dicant hoc, & multi alij opinentur contrarium. Hoc solum ab Augustino doctore omnium maximo iudicatur mortale, quod quis in certitudinis periculo aut mortali peccati discrimine committit. Noli ergo fieri sub trina inuocatione diuini nominis usurpator, ut sicut sub tribus personis inuocatur & colitur deus, ita tu clericus aut sacerdos duorum, trium aut quatuor uel plurium beneficiorū possessor existas. Lucifer angelus assimilaris deo noluit, & contemptibilis cecidit uniuersis. Quanto ergo numerosior extiterit in præbendis, tanto te superbius non solum contra deum, sed etiam supra deum extollis. Hæc omnia in præallegato scripta sunt libro: quæ si qs pluraliter beneficiatus legerit, mirum si non contremiscat, seque emendet.

Articulus VIII. Contra pluralitatem beneficiorum ex dictis Gulielmi Parisiensis episcopi.

Viro qui corripientem dura ceruice contemnit, repentinus superueniet interitus. Initium uitæ melioris & interioris curationis est, docilem ac corrigibilem esse: Verba autem exhortationis, correptionis seu instructionis impatenter in dignanterque ferre, signum est superbiæ, incorrigibilitatis obdurationisq; animæ. Idcirco in libris sapientialibus, presertim in libro Proverbiorum, tot bona de corripiente & correptione, totq; uituperia de spernentibus corripientem seu correptionem scribunt. Saluberrimum quippe & inestimabile bonū ac directioni uitæ humanæ summe necessarium est charitativa & mista correptione eiusq; pia susceptio. Propter quod Salomon loquitur: Qui odit increpationes, insipiens est. Egestas & ignominia ei qui deserit disciplinam. Qui autem acquiescit arguenti, glorificabitur. Non amat pestilens eū qui se corripit: qui uero acquiescit increpationibus, possessor est cordis. Hæc sapientissimi Salomonis uerba commemorato, ut legentem ad piam ac humilem aduertentiam horū quæ a præcipuis doctoribus scripta sunt, prouocem & inducam. Nūc ergo tangenda sunt yba Gulielmi Parisiensis doctoris profundū & unctū, quem etiam multi magni doctores audent sancto Thomæ seu Bonauenturæ in sapientia eminentia parē asserere. Itaq; libro de Collatione beneficiorū sic ait: Post hæc aggrediamur disputare, an liceat uni personæ multa beneficia habere, quorū unū sufficit ad competentem ei sustentationem. In primis ergo, si de hoc uideat alicui dubitandum, quia à multis & magnis sentit qd sic, atq; à multis & magnis qd nō, unde temerariū uideri possit de hoc aliquid diffinire, ad hoc dicimus: qd si dubiū est utrum liceat hoc an non, ipsa dubietas certitudo est & determinatio, id est, certitudinem facit, quoniam proculdubio nō licet alicui committere se discrimini. Discrimini autem se committit, qui præsumit aliquid facere de quo dubitat an mortale peccatū sit. Cum ergo, ut diximus, dubietas facit discriminosum hoc, idcirco uitandum est ne cessitate salutis tanquam illicitum & mortale. Hæc est prima ratio Gulielmi, quæ in uerbis beati Augustini fundatur, dicentis qd mortaliter

Dionysius Ille & M. Petrus auctor Scholasticæ historiæ.

11a. 14.

Proverbi. 29.

Proverbi. 12. Ibidem. 13. Proverbi. 19.

Ecc. 9.

peccat, qui discrimini se committit. Talis namque non solum contra ueram agit prudentiam, tantis se periculis exponendo incaute, sed & contra charitatem diuinam. In dubijs quoque certior eligenda est uia. Secundo sic argumentatur: Nullus dicitur quod liceat plura talia beneficia habere, nisi qui plura habet talia beneficia, aut habere intendit. Ergo pro seipso & pro causa propria testimonium dicit. Non est ergo uerum siue conueniens eius testimonium, unde nec ei credendum est. Amplius iuxta Apostolum, Qui non laborat, non manducet; ergo qui non laborat dupliciter, non manducet dupliciter. Et similiter, qui non laborat tripliciter, sicque deinceps. Amplius, si ratione laboris & operationis debetur ministris ecclesie cibus, sicut ait ueritas: Dignus est operarius cibo suo. Et alibi: Dignus est mercenarius mercede sua, ergo non debetur duplex cibus nisi ratione duplicis laboris, & ita de alijs. Et huic rationi attestatur modus & forma collationis & inuestitionis beneficiorum. Nam dicitur, conferimus tibi beneficium istud, & inuestimus te de eo ad honorem dei & seruitium ecclesie istius. Nullo ergo modo licet alicui habere plura beneficia, nisi exoluat quoti die plura huiusmodi seruitia, praesertim cum beneficium sit propter officium. Ergo tria talia seruitia oportebit persolvere habentem tria huiusmodi beneficia. Alioquin defraudabit mortuos & uiuentes uno uel duobus seruitijs, & tanquam fur uel latro percipit unum uel duo illorum emolumentorum. Amplius, quis dubitat de fundatoribus ecclesiarum & praebendarum, quin sicut certum numerum uolunt habere seruitiorum, sic & seruitorum, & ipsa quoque seruitia esse iuxta numerum seruitorum? Quod si dixerit aliquis, quia una est ecclesia tota ac uniuersalis: ergo qui seruit in una, seruit in duabus uel tribus. Sed contra hoc arguitur, quia pari ratione seruire dicitur in omnibus: ergo iniuste agitur se cum, quod in omnibus ecclesiis non percipit fructum seu redditus, cum aequaliter seruiat in omnibus. Causa enim quam ponit seruiendi in omnibus, aequalis est in omnibus, uidelicet unitas ecclesiae uniuersalis. Amplius, si uno seruitio sufficienter satisfacit deo & de tribus ecclesijs atque animabus, propter quas fundatae sunt, sicut eisdem satisfacit tribus seruitijs, ad quid ergo est tanta multitudo & uarietas seruitiorum uel etiam seruitorum? Amplius, magis unita est in se Carnotensis ecclesia, quam sit Parisiensis ecclesia, uel quae cumque alia simul cum illa. Si ergo unita illa qua sibi inuicem unita sunt praedictae ecclesiae, efficit hoc ut unus canonicus uel seruitor sufficiat pro duobus, & unum seruitium pro duobus seruitijs, ita quod una persona possit obtinere duas illarum ecclesiarum praebendas, multo fortius unitas ipsius ecclesiae Carnotensis sufficiat, ut una persona obtineat in ecclesia Carnotensi duas praebendas aut plures. Hoc autem nullus ausus est dicere, nec aliquis episcoporum praesumpsit hoc facere. Amplius, facilius, commodus mollius, quae per omnem modum, potest quis deseruire duabus praebendis uel pluribus in eadem ecclesia, quam in diuersis in quibus dispersus est atque diuisus. In una quoque potest esse assiduus, in diuersis autem non nisi interpolatus. Ergo multo fortius licet cuicumque personae plures praebendas obtinere in eadem ecclesia quam in diuersis. Sed hoc nullus dicit licere. Ergo multo minus id licere putandum est. Amplius, nemo dubitat quin tres seruitores & tria seruitia aequalia per omnem modum, hoc est, & magnitudine & numero & merito triplum sint ad unum seruitorem & ad unum seruitium. Quare qui deo & animabus non dat nisi unum illorum seruitiorum unumque seruitium, triplo minus dat deo, quam qui tres illorum seruitiorum dat ei, tria quoque seruitia, similiter & in ecclesijs & animabus plus dat. Si ergo fuerint duo praelati taliter facientes, quis audebit dicere quod aequae bene faciat qui deo & ecclesiae eius & animabus non dat nisi unum seruitorem & unum seruitium, ut ille qui dat triplum per omnem modum. Quod si dixerit quis, quod melius faciat qui dat tres seruitores atque seruitia totidem, quam qui dat unum duntaxat, utrunque tamen sufficit, quaerimus, cui sufficit hoc. Anima bus enim quae torquentur in igne purgatorij, non sufficit hoc: quoniam aliter accelerant liberationes earum tres missae quam una earum, & ita de alijs suffragijs. Aliter inaniter multiplicatur pro eis ecclesiastica suffragia. Si autem quis dixerit quod deo sufficiat, hoc manifeste falsum est: quoniam ad maiorem gloriam sunt ei multi praerones laudum ipsius, quam unus ipsorum. Alioquin ad quid instituta essent tot & tantae ecclesiae collegatae, totque chori canentium laudes ipsius? Si autem quis dixerit quod sufficit ipsis ecclesijs, & hoc quis dubitet esse falsum: Quae enim ecclesia est, nisi forte malignantium quam deus odit, quae non uelit habere integritatem totius corporis sui, & uniuersitatem membrorum suorum? quae in qua est, quae parte corporis sui uelit esse contenta, nisi quae est magis synagoga saranae quam ecclesia? Quod si dixerit, quod sufficit praelato, uel intelligit sufficere ei ad meritum, & hoc impossibile manifeste

1. Thoma.

Matth. 10.
Luc. 10

Psal. 139

Apostol.

manifeste, sed reuera ei sufficit ad gehenam. Defraudare enim deum praerone gloriatur suae, & ecclesiam membris suis ac membrorum officijs, animas quoque tam uiuorum quam mortuorum patris simul & patrocinijs, in digressuque fratres suffragantibus atque suffragijs, sufficiens meriti & causa est damnationis aeternae. Quod si dixerit quis, quod sufficit habenti uel recipienti unum seruitium pro multis beneficijs, respondemus quod intolerabilis praesumptio est, eo usque existimare & appetere seruitium proprium, ut unum ei seruitium ualeat duo uel tria aut quatuor, seu decem uel mille similia seruitia totidem bonorum uirorum. Neminem adhuc uidimus, qui in istum impudetiae ac imprudetiae ausum prorupit. Amplius, conductus uir narius ad unam uineam excolendam uel agrum unum, si quis eum ad aliam uineam eodem tempore excolendam conducere uoluerit, repellat eum, & dicat se esse conductum ad aliam excolendam, & suam operam iam locasse: atque durante huiusmodi suae conductiois seu locationis contractu, non posse simul & alium seruire contractum. Si ergo huiusmodi operarij in istis minimis tantae fidei uoluntatis esse uolunt, ut ad duas huiusmodi operationes simul agendas se conduci non pariantur, quanto fortius hoc in spiritualibus est seruandum, ut conductus pretio stipendiij aeterni & etiam temporalis ad operandum in una ecclesia, quae & uinea agri & aedificatio spiritualis est, ut ait apostolus, conductus inquam, institutus, sustinere non debet ad operandum in ecclesia alia se conduci, donec sit absolutus a prima conductioe. Idem est de aduocatis. Conductus enim aduocatus ad aliquam causam tempore certo agenda, non patitur se conduci ad aliam eodem tempore utilandam. Quoniam ergo ois in ecclesia beneficiatus aut intulatus, ad agenda causam animae ad ecclesiam illam pertinentium specialiter aduocatus constitutus est, atque ad certas allegationes pro eodem proponendas, quas ei mutare non licet aut subicere, manifestum est quod non potest simile suscipere causam eodem tempore expediendam. Allegationes autem de quibus diximus, sunt psalmi & lectiones, siue collectae & orationes seu cationes, quas nec mutare alicui licet contra morem suae ecclesiae, nec subicere. Quibus enim generaliter seruitores ecclesiae generales aduocati constituti sunt animarum, specialiter tamen & speciales aduocati constituti sunt animarum quae beneficijs specialiter sustentant, & earum quae parochiani sunt ecclesiarum suarum aut parochiani eorum. Quoniam ergo uno eodem tempore diuersis causis & allegationibus satisfacere non potest unus, & idem aduocatus, hinc manifestum est, quod non potest aduocatus esse ad plurius huiusmodi ecclesiasticarum causarum expeditum simul una eademque persona. Hoc autem est, esse canonicum duarum ecclesiarum, ergo non licet. Ad idem solemus similitudinem inducere de feudis, sicut enim ratione feudi unius cuiusque feudi debet certum seruitium, ita & ratione unius cuiusque feudi debet quaedam modum quaedam uniusque feudi tenet, tot debet inde seruitia, sic quae feuda uel beneficia uniusque feudi tenet, tot debet inde ecclesiastica seruitia, hoc est, tot paria horarum & aliorum huiusmodi. Amplius, ecclesia dei nihil habet substantialius quam corpus suum & membra, ex quibus compacta est & constructa: nihilque habet deo acceptius, quam sanctitatis gratiam & diuini cultus seruitium. Haec autem pluralitas praebendarum & aliorum beneficiorum ecclesiasticorum, corpus ecclesiae magna sui parte detruncat & mutilat, dum pro decem seu multis membris non habet nisi unum, & quandoque pro tribus uel quatuor non habet unum. Cum enim aliquis obtinet loca decem praebendarum in decem ecclesijs, decem illae ecclesiae pro decem membris non habent nisi illud, & hoc modo de alijs. Respicit igitur ecclesiam dei quantum ad clerum, & uide quod sunt quibus competit nomen in qua multitudo huiusmodi hominum, & uidebis quanta portio detruncetur per eos corpus ecclesiae, & uidebis quod alius detruncat ecclesiam duobus membris, alius tribus, alius pluribus usque ad incredibile numerum. Quae ut clarus elucescat, ponamus exemplum. Si enim licet uni personae habere xl. praebendas, esto quod quadraginta sint ecclesiae, quae unaquaeque xl. canonicos habeat, & ponamus quod xl. personae habeant oes illas praebendas. Ergo uides manifeste, quod pro quadraginta xl. personis non habet deus seu ecclesiae illae xl. non nisi xl. personae: & pro xl. conuentibus non nisi unum. Similiter & pro mille ducibus praerone glorie suae & laudes diuinas cantantibus, non habet deus nisi xl. Iam ergo manifestum fecimus quod dixeram, quod id quod habet ecclesia dei substantialiter, uidelicet corpus suum, ita detruncat ista pestis ac mutilat id quod debet acceptum. I. honorificentiam cultus diuini, talis mutilat ac detruncat, quod patet quod pniciosa sit pestis ista ecclesiae dei. I. deo exterminanda est totis studijs ac uiribus ab eadem, tanquam ignis deuorans ipsum corpus ecclesiae ac membra ipsius, atque ut pestis idololatriae, auaritiae & damnatae ambitionis, uastans & auferens ex magna parte honorificentiam cultus diuini. Amplius, quaerimus ab huiusmodi auaris & am

Mar. 7.
Luc. 8.

bitiosis ut uideatur, an huiusmodi multa beneficia quærat ac teneant ex charitate, an ex cupiditate uel ambitione. si dicant q̄ ex charitate, non est qui eis credat. Non enim ex charitate dei & proximis tanta damna suffragiorum proueniunt, animabusq̄ auferuntur, nec ex charitate ipsi ecclesiæ (quæ multo plus diligenda est q̄ proximis quibus) tantam sui inferunt uastationem & mutilationem. Quod si ex cupiditate uel ambitione se sic facere profitentur, ex ore proprio iudicentur. Amplius, ecclesiæ collegiata uel conuentualis corpus unū est per se. Impossibile autē est, unum membrū esse duorū corporū naturaliter, nisi per errorem naturæ monstroso contingat, quemadmodū accidit in mulieribus quæ ab umbilico supra duæ erant, ab umbilico autem inferius una. Cum ergo corpus naturę exemplū sit corporis gratiæ quod est ecclesiæ, sicut in multis locis ostendit Apostolus, nō potest esse nisi monstroso in corporibus gratiæ huiusmodi membrorum unitas, siue coagmentatio uel communicatio. Quamuis autē multitudinis credentiū sit cor unum & anima una cōtra scissuras schismatū, tamen essentialiter sunt multa membra uniuersalis ecclesię & particularis, ut parochiæ siue conuentus. Et quemadmodū diuersitas officiorū requirit in corpore naturali diuersitatem membrorū, ita & in corpore gratiæ diuersitatem exigit membrorum seu personarū: & sicut in corpore naturæ omnia membra non eūdem actum habent, nec unū est plura, ita & in corpore gratiæ esse debet, quod ab omni deformitate monstrofitatis tanto debet esse remotius, quanto nobilius est, deoq̄ gratius. Hoc autem indubitanter monstrofitas est, ut oculus sit manus, aut manus sit oculus. Non potest ergo esse, ut qui est archidiaconus in una ecclesiā, sit præpositus in alia, & idem de similibus dignitatibus. Amplius, iste qui obtinet officii uel beneficii in una ecclesiā, est de corpore illius & membrum ipsius. Si ergo uocetur ad ecclesiā aliam, aut remanet in ecclesiā priore, aut non remanet: si remanet, ergo non trāsferretur ad aliam, nec collocatur in ædificio illius, seu in corpore ipsius, sicut lapis qui remanet in ædificio domus alicuius, nō ædificatur nec ponitur in edificio alterius: si uero non remanet, habemus intentū. Et considera diligenter similitudines istas, quia sunt ualde expressiue. Ecclesiæ enim, & domus & ciuitates & ædificatioes sunt. Ierusalem enim ædificata ut ciuitas, teste psalmista. Et Apostolus ad Corinthios ait: Dei cultura estis, dei ædificatio estis. Amplius, christus in euangelio ait: Omnis arbor quę non facit fructū & c. ubi Eusebius in homilia ait: Quædam arbores sumus in agro domini complantatæ. Diuersæ ergo ecclesię, diuersi sunt agri. Impossibile est autē, eandem arborem in diuersis agris simul esse plantatā. Et si plantata fuerit in uno, impossibile est ut nisi euulsa ab illo, plantet in alio. Quoniā ergo canonicorū in ecclesiā institutio est spiritualis plantatio arborū in hortis, impossibile est clericum plantatum (hoc est institutum) in una ecclesiā, nisi inde euulsum, plantari (id est institui) in alia. Idem potest probari per simile in uinis & uitibus. Amplius, nemo est qui uellet habere seruum comedentem tantū quantum tres uel quatuor, & non operantē nisi tantū unus, similiter neq̄ equū. Et si quis uellet ei dare tantum seruum aut equū, non gratanter acciperet, imō respueret. Quid ergo sunt habendi clerici, q̄ decē clericorū comedunt beneficia, & non reddunt nisi singularia seu unica seruitia, nisi serui uel equi quos diximus? Sed & de dispensatore suo quid faceret quicumq̄ dominus, si unū ex seruis uel eqs daret decem præbendas seu portiones, singulis autē aliorum non nisi singulas? Nonne eum tanq̄ dissipatorem puniret? Similiter & rex, si dux exercitus sui daret uni ex bellatoribus, q̄ tamen non ualeret nisi unū, decē bellatorum stipēdia, nonne fraudem regi dux ille faceret, & uictoriam aduersam cōtra regem proprium procuraret? Vbi enim rex deberet habere mille bellatores, per hanc uiam non haberet nisi centū. Quantum minuat ac debilitet dei exercitū pestis ista, scilicet pluralitas beneficiorū, & q̄ graui animaduersione feriendi sunt à deo huiusmodi proditores, ducis huius exemplo manifestum est satis. Nullus enim huiusmodi multipliciū ac multiplicatoꝝ hominum audet dicere aut etiam cogitare, q̄ ipse ualeat tot bellatores, qui bellatoꝝ nomine digni sint in exercitu dei, quot stipēdia obtinet. Simili modo de aduocatis se habet ac uinitoribus alijsq̄ operarijs. Nullus enim eorū unquam ausus fuit dicere uel cogitare, q̄ tantum possit in causa animarū alleganda, quantum decē boni aduocati: uel in uinea domini excolenda, quantum boni decem uinitores, sicq̄ de alijs. Quomodo ergo decem salaria uel decem mercedoperariorū percipere uel detinere presument, nisi per fraudem & furtū? Porro, quam ridiculosum sit quod qdam dicūt, q̄ unus potest habere quotlibet & quantumcūq̄ pingua beneficia, dummodo ea bene expendat, hinc patet. Licet enim medicus salariū in quantumcūq̄ pios usus expēdat, qd ab ægro pro eo curādo recepit, non propter hoc fatiatur ægro aut

Eph. 1.

Actu. 4.

1. Corin. 12.

Pal. 121.
1. Cor. 3.
Mat. 13.

aut minus ægrotat, nisi ei à medico succurratur. Idem dicimus de bellatore, quia quantumcūq̄ large siue magnifice expendat stipēdia, non propter hoc minus uincitur nisi uiriliter pugnet, nec rex minus exhaeret ad, cuius bellū agi debuit. Similiter de uinitore & aduocato eis obijci potest. Non enim solā dispensationem temporalium prouentū suscipiunt clerici in sua institutione uel euocatione, sed officia ipsa medicandi sauictatum, de quo legitur in Luca, & officii agendi bellum dei, similiter & officii allegandi causam animarū & officium operandi in uinea domini. Quod si dixerit quis, quia in beneficijs ecclesiasticis inuenitur quædā quę sunt dupla uel tripla, uel etiam decupla ad alia: ergo æque possunt haberi decem parua, ut unū pingue quod ualeat decem alia. Hic est homo qui loquitur ut cogitat. Loquitur enim ac si beneficiū huiusmodi non habeat nisi temporalitatem. Tunc enim proculdubio paruū esset habere unū tale uel decem talia. Nec cogitat huiusmodi hominonius spūale uniuersuiusq̄ sufficientis seu competentis beneficii, qd pro quantitate uirium satis onerat unam personā. Neq̄ considerat huiusmodi homo qd beneficiū ecclesiasticum & religionis, religiosum est officii, ligans & arctans personam suam ad hoc ut alia nō usurpet, nec etiam sibi imponi patiat. Et reuera huiusmodi canonici horreales sunt siue seculares, non affixi ecclesijs quemadmodū stelle suis caelis, sed horreis auaritiæ & solarijs corde incubant, & uinculis auaritiæ illis alligati sunt, uel potius in ipsis affixi. Et sicut monachos quosdam soleamus dicere cognarios seu refectorios, pro eo qd corde in coquina uel in refectorio solū uersantur, sic & istos nō ueri nominis canonicos, sed horreales (ut dixi) aut cellarios nūcupamus. Et (ut loquamur aptius) nō clerici uel canonici, sed magis equi & asini sunt habendi, ut puta psepibus ad comedendū corporaliter alligati. Non em̄ præbendā clericalem (quæ portio est spūalium bonorū, uidelicet gratiæ & gloriæ) querunt uel diligunt, sed solas præbendas afinarias uel equinas, quæ utiq̄ portiones temporalium sunt bonorū. Equi enim nostri & asini nostri sunt corpora nostra, de quibus in declamatorijs sermonibus & exhortationibus multa iam diximus, de beneficijs autē insufficientibus manifestū est, qd non regrant singula seruitia, & propter hoc alijs addūtur aut uniunt. Si qs obiecerit nobis de ecclesijs, in quibus non cōpellitur fieri residentia, dicimus qd non est libertas ex cōstitutione & fundatione, sed ex longa cōsuetudine & usurpata clericorū malitia. Si tamen in aliquibus est, in paucissimis est. Quod si qs obiecerit nobis de dispensationibus apostolicis, dicimus qd ille supra nos sunt, & qd iuridice diligētius cōsiderat, iura sunt: & de cōmuni dispensatione rite facta nec sentimus, nec interpretari psumimus. Hoc tñ indubitanter sentendū est, qd Romanus pōtiffex quantumcūq̄ largā dispensationis grām uideat facere in beneficijs cū aliquibus psonis, tñ nec dispētat nec dispensare potest cū auaritia, cupiditate uel ambitione earū, nec in dulget eis indulgentiis suis, ut his uel alijs uitijs indulgeant. Non enim intendit nutrire pestes uitioꝝ: de temporalibus bonis ecclesiæ, quæ plene nouit ad usum rationem seruorū dei in eius seruitio sacrificata esse domino & oblata. Ecce quā profunde, subtiliter, deuote & euidenter doctor iste egregius præfatam beneficiorum pluralitatem reprobatur & condemnat. Et certe qui tot talibusq̄ rationibus non assentit ac paret, nimis excecatur ac induratus uideatur.

Luca. 10.

Vide ca. 88
quærent. de
cler. nō rest.

Vide ca. De
multa. de g.
bendis.

Articulus IX. Contra pluralitatem beneficiorum, ex dictis sancti Thomæ.

Vae q̄ sapientes estis in oculis uestris, & corā uobis metipsis prudētes. Sicut paupertas spūs siue humilitas, qua quis sibi ipse uilescit seu paruus uidet, præcipue mentem disponit ad illuminationem diuinam, in qua ueritatem & quicquid ad animę spectat salutem, lymphidissime cernat, ita superbia qua quis propria ætimate magnus præclarus & sapiēs est, maxime impedit hominem ab illustratione superna, & mentē eius ita obtenebrat atq̄ indurat, ut ei qd uerū atq̄ salutare ē, nec dici queat, nec efficaciter psuaderi. Nemo ergo pluraliter beneficiatus tā sapiēs sit in oculis suis, neq̄ sic animā suā despiciat, palpet aut negligat, ut tam sublimiū tamq̄ sanctorū doctorū contra pluralitatem beneficiorū scribentiu dicta abijciat, sed diligentissime ea aduertat. Nūc ergo quid. S. Thomas de hac scribat materia introducā. Itaq̄ in Quodlibetis suis more suo p utraq̄ parte arguens, primo sic arguit: Vide qd habere plures præbendas sine cura animarū absq̄ dispensatione, sit peccatū mortale, quia est cōtra dictū Urbani Papę, quod incipit, Sāctoz canonū, quo dicit: Oino aliquē in duabus ecclesijs intitulari nō liceat, sed unusq̄q̄ in qua intitulus est, in ea tantū canonicus habeat. Præterea quædā Decretalis dicit: Clericus ab instāti tempore in duabus non connumeretur ecclesijs. Negotiationis enim est hoc, & turpis lucri commodum, & ab ecclesiæ consuetudine penitus alienum. Præterea Bernardus di

1. Thome. 2.

Vide ca. 88
et 70. dif.

De præbēd.
& dignit. ca.
De multa.

dicunt: Vnus in persona, non unus, sed plures est in beneficijs, non plures est in officijs, ergo plures est in supplicijs, & sic grauissime peccat. Sed contra est, quod illud quod uergit in animarum periculum, non est ab ecclesia sustinendum, sed ecclesia sustinet, ut aliqui communiter habeant duas præbendas. Respondendo ad hanc quaestionem, & determinando eam secundum ius naturale, sic uidetur dicendum, quod actionum humanarum multiplex est differentia. Quaedam enim habent deformitatem inseparabiliter annexam, ut fornicatio, adulterium & huiusmodi, quæ nullo modo bene fieri possunt. De numero talium actionum non est habere plures præbendas. Alias enim in nullo casu dispensationem recipere possent, quod nullus dicit. Quaedam uero sunt actiones de se indifferentes ad bonum & malum, ut leuare se stucum, inter quarum numerum quidam computant habere plures præbendas, sicut habere plura bona. Quod non uidetur uerum, sed fictum, cum hoc quod est plures præbendas habere, plures in se inordinationes contineat, ut puta quia non est possibile aliquem simul in pluribus ecclesijs deseruire in quibus est præbendarius, cum præbendæ ad hoc uideantur ordinatæ, quia prædicta bona sunt dispensanda ibidem ministrantibus deo. Sequitur etiã diminutio cultus dei, dum unus loco plurimum instituitur. Sequitur etiam in aliquibus defraudatio uoluntatum testatoris, qui ad hoc alii bona ecclesijs contulerunt, ut certus numerus deo seruientiū ibi esset. Sequitur quoque inæqualitas, dum unus pluribus beneficijs abundat, alius nec unum acquirere potest. Et multa alia huiusmodi, quæ defacili patent. Unde non potest contineri inter actiones indifferentes, & multo minus inter illas quæ sunt de se bona, ut dare eleemosynam. Sunt uero quædam actiones, quæ absolute consideratæ, deformitatem seu inordinationem quandam important, quæ tamen aliquibus circumstantijs superuenientibus fiunt bona, sicut occidere hominem uel percutere, in se deformitatem quandam importat: sed si addatur occidere malefactorem propter iustitiam, uel percutere delinquentem causa disciplinæ, non est peccatum, sed uirtuosum. In numero harum actionum uidetur esse plures habere præbendas. Quamuis enim aliquas inordinationes contineat, tamen tales circumstantiæ possunt superuenire ita honestantes actum, quod prædictæ inordinationes totaliter euacuentur, ut puta si sit necessitas unius personæ in pluribus ecclesijs, & possit plus seruire ecclesiæ uel capitulo absens, quam alius presens. Et si quæ aliquis huiusmodi. Et tunc istis conditionibus superuenientibus cum recta intentione, non erit peccatum, etiam nulla dispensatione interueniente: quia dispensatio ad ius naturale non pertinet, sed statum ad posituum. si uero aliquis hac intentione plura beneficia habeat, ut sit diuor & lautius uiuat, & ut facilius ad episcopatum perueniat in aliqua ecclesia, in qua est præbendarius, non tollentur prædictæ deformitates, sed auerentur: quia cum tali intentione & unum beneficium habere, quod in se nullam inordinationem importat, esset illicitum. Et sic quidem esset dicendum, quod secundum ius naturale etiam nullo iure posituo superueniente, non esset illicitum simili casu. Nunc autem certum est per aliqua iura hoc esse prohibitum. patet tamen huic prohibitioni consuetudinem esse contrariam, per quæ quidam dicunt illa iura esse abrogata. nam per contrariam consuetudinem iura humana abrogantur. Quidam uero dicunt per hanc consuetudinem antiqua iura non abrogata, quoniam Decretalis quædam dicit: Multa per patientiam tolerantur, quæ si in iudicium fuerint deducta, cogente iustitia cassarentur. Et hæc controuersia, quantum ad hoc, iuris est relinquenda, quamuis hoc uideatur esse probabile, quod quantum ad hoc quod iura illa antiqua continent ius naturale, abrogari non possunt per contrariam consuetudinem utique irrationabilem: quantum uero ad hoc quod solum de iure posituo continent, possunt esse abrogata, præcipue si dissimulantes hanc consuetudinem, in quorum potestate est ius posituum mutare, intendunt per talem dissimulationem antiqua iura mutare in corruptela. Si ergo antiqua iura quæ habent prohibitionem, suo robore maneant, contraria consuetudine non obstante, certum est non posse aliquem plures præbendas habere absque dispensatione, etiam simul circumstantijs superuenientibus, quæ secundum considerationem iuris naturalis actum poterunt honestare. Si autem antiqua iura sunt per consuetudinem laudabilem abrogata, tunc prædictis circumstantijs superuenientibus, etiam sine dispensatione licitum est plures præbendas habere, sine quibus circumstantijs licitum non est, quantumcumque dispensatio interueniat, eo quod dispensatio non auferat ligamen iuris naturalis, sed bene iurispositiui, quod per hominem statuitur atque per hominem dispensari potest. Hæc Thomas. Loquitur etiam hic doctor circa finem huius responsionis opinatiue magis quam fertiue, quantum ad aliqua. Sed quod ipse opinando pertransit, Viricus in Summa sua asserit.

riue determinant, quemadmodum mox patebit. Denique, quamuis Thomas uideatur de hac quaestione mollius loqui, quam doctores supra allegati & infra allegandi, tamen si uerba eius rite pensentur, rigorosa sunt ualde. Clarissime etiam asserit, quod hoc quod est plures præbendas habere, plures inordinationes continet in se. Igitur bonum est, incertum pro certis relinquere. Item, quod plures præbendas habere, secundum se & absolute consideratum, deformitatem inordinationemque contineat, nec liceat, nisi sit necessitas in pluribus ecclesijs unius personæ obsequium, illaque possit utilior esse ecclesiæ absens quam alia presens. Quod autem in tali casu sit licitum, imo & in quibusdam alijs, ceteri quoque doctores contra pluralitatem beneficiorum scribentes, concedunt, ut infra dicitur. Verum tamen, sicut item deducam, isti casus paucissimos aut nullos tempore isto excusant. Postremo, quod Thomas tangit de dispensatione, ipse non satis diffuse ac profunde prosequitur, quia etsi papa ualeat dispensare & iura positiua mutare, non tamen secundum conscientiam & coram deo hoc licite potest absque rationabili causa, quæ debet esse uel uergens necessitas, uel uera euidensque utilitas, ut ipsi quoque beatissimi summi pontifices Leo & Gelasius protestantur, & sanctus Bernardus affirmat, sicut de hoc forte plenius dicam. Cum igitur Decretalis apertissime dicat, Nemo ab instanti tempore in duabus connumeretur ecclesijs. Negotiationis enim hoc est & turpis lucri commodum, & ab ecclesiæ consuetudine (haud dubium quam laudabili) penitus alienum: quis tanta erit cæcitas atque demencia, ut affirmet quemcumque pontificem posse ius illud absque rationabili causa mutare, cassare seu reuocare? Nempe quod rationabiliter salubriterque statutum est, non irrationabiliter seu uoluntate humana est reuocandum.

Articulus X. Contra pluralitatem beneficiorum, ex Summa uirtutum & uitorum.

In timore domini est tota die, & ne innitaris prudentiæ tuæ. Cum in medio laqueorum uerseremur, præcipue in digemus dei timore. Timor quippe retrahit hominem a peccatis, facitque eum diligentem atque sollicitum ad cauendum imminentiæ sibi pericula. Ideo Salomon ait: Beatus homo qui semper est pauidus. Cum itaque tot ac tantorum doctorum autoritatibus rationibusque monstratum sit, uitiosam esse beneficiorum pluralitatem, quod semper intelligo nisi in casibus infra ponendis, qui casus cum rarissimi aut planissimi sint, multi doctores absolute affirmant pluralitatem beneficiorum esse damnabilem, dum unum sufficit habenti secundum statum suæ personæ, cum inquam sit ita, si quis pluraliter beneficiatus his auditis & lectis non ueretur, sed irridet aut indignatur, signum est insipientis durique cordis, ac propriæ prudentiæ pertinaciter innitentis. Non enim mentitur scriptura quæ loquitur: Homo sapiens in omnibus metuit. Et denuo: Qui sine timore est, non potest iustificari. imo teste beato Gregorio, Piam mentis est illic timere culpam, ubi nulla est culpa. Unde si quis non metuat ibi esse culpam, ubi summi deuotissimi quoque doctores apertissime dicunt & probant esse culpam mortalem, nonne intimatori & insensati cordis est hoc? Nunc ergo tangendum quid in prefata Summa de ista scriptum sit quaestione, scilicet, An liceat uni beneficia plura habere. Circa quod ibi sic scribitur: Sequitur de signis auaritiæ in ecclesia dei. Primum signum est, cum unus habet multa beneficia ecclesiastica, quorum unum sufficeret ei secundum personæ suæ statum, quod quidam de consilio auaritiæ existentes, licitum dicunt, de quorum numero quidam dum diu asseruisse hoc esse mortale peccatum, quando uidelicet non nisi unum beneficium habuisset, dato sibi secundo beneficio, asseruit quod licite quis posset beneficia plura habere: & addidit, quod nullus posset hoc intelligere, nisi qui ea haberet. Cuius talis ratio potest assignari: impietas namque est oculus impij, sicque cupiditas oculus est auari, & ita de ceteris speciebus peccati. Hinc accidit quod alicui luxurioso uidetur aliqua mulier quam feruente amat, pulchra, cum in ueritate sit turpis: & hoc ideo, quoniam oculo luxuriæ respicit eam. Alius uero qui eam tali oculo non intuetur, non iudicat eam pulchram. Amor etiam nimis impedit rectum iudicium, facitque rem plus aestimari quam est. Sic ille in quo est oculus auaritiæ, uidet quod aliquis possit habere plura beneficia ecclesiastica, uisio ne falsa siue phantastica. Qui uero non habet oculum auaritiæ, non uidet hoc, sed dicit esse illicitum, quod multipliciter probat. Primo sic: Tria distinguunt principia operationum nostrarum, uidelicet natura, gratia & uirtus. Cui ergo quæ habet uel hæc uult plura hominibus beneficia, uel natura est principium huius operationis, uel gratia, uel uirtus. Et uidetur quod non natura, quia natura paucis contenta est, & exigua optat, ut loquitur Seneca: nec gratia, quam gratia paucioribus contenta est. Prou. 25.
Prou. 28.
Ecc. 10.
Ecc. 11.

tura, præfertim cū gratia sit in terrenorum extinguat, Augustino dicente: Qui hiberit de fluuio paradisi, cuius gutta una maior est toto oceano, restat ut in eo extincta sit sitis mundi. Præterea, deus consulit summam paupertatem non ergo est uerisimile q̄ gratia eius cōsulari contrariū, scilicet temporalium multiplicationem, quæ in pluralitate beneficiorum quæri uideatur. Insuper, pluraliter beneficiati in fine uitæ suæ non audent retinere multitudinem beneficiorum suorum: nō ergo gratia dei instigauit eos ad illa. Et si gratia amoreq̄ dei possederunt ea, desiderare debent ut in tali statu à domino inueniantur, quatenus dignam ab eo mercedem recipiant: & si unctio gratiæ tempore sanitatis docuit eos beneficia esse multiplicanda, ipsa in statu infirmitatis cum maior est atq̄ deuotior, non permittit eos de hoc dubitare. Amplius, Augustinus fatetur: Fidem ueraciter non habet, qui in his miseris diebus fieri cupit. Charitas quoq̄ cum sit ignis, non tēdit deorsum: & cū super omnia amet deum, nō desiderat multitudinem terrenorum, quibus eam amittat, uel ab eius uacatione impediatur. Vnde asserit Augustinus: Otium sanctū quærit charitas ueritatis. Et rursus: Videtur mihi animus pluribus actionibus occupatus, deo euacuari quodammodo. Non est ergo uerisimile, quod charitas quempiam moueat ad plura beneficia appetenda, in quibus tanta in quietudo est, & temporalia commoda requiruntur. Adhuc autem, charitas diligite legem dei super milia auri & argenti. Non ergo consulit multiplicationem temporalium, quæ requirit multitudinem actionum impediendam ad studio sapientiæ, de qua in Ecclesiastico scriptum est: Qui minoratur actu, percipiet eam. Et iterum sapientiam scribe in tempore uacuitatis. Patet ergo q̄ principium operationis prædictæ sit uirtus, q̄q̄ illicitum sit unum hominem habere plura beneficia talia, quod satis est euidentis, si considerentur causæ propter quas aliqui credunt id sibi licere. Alij namq̄ hoc licitum credunt, quoniam beneficia illa bene expendant: alij, quia nobiles alij, quia uicarium ponunt alij, quoniam administratio temporalium utiliter sunt, uel propter suam sapientiam siue potentiam. Contra primos dicimus, q̄ non sufficit medico bene expendere ea quæ sibi dantur ab ægro, & eius curam nullam habere. Sic clerico habenti plura beneficia non sufficit ea bene expēdere, nisi faciat officia illis annexa. Contra illos qui dicunt se posse habere plura ecclesiastica beneficia, quia uicarios ponūt, dicimus q̄ eadem ratione unus laicus seu etiam mulier posset habere decem beneficia, quia posset decem uicarios ponere. Præterea, ridiculum esset, matrimonium contrahere spe ponendi uicarium, ita & de susceptione beneficij ut ponatur uicarius. Præterea, quærimus de illo uicario, ut pastor sit an mercenarius. Si mercenarius, ergo & latro est, cum quærat propria commoda, non profectum salutemq̄ ouium. Cum ergo quis dicit, Bene possum habere hoc beneficium, quia ponam ibi uicarium, pene idem est ac si dicat, Possum illud bene habere, quia ponam latronē qui furetur & mactet & perdat. Si uero est pastor per adimpletionē pastoralis officij, quæ ratio est ut tu habeas duas ecclesias, ipse uelam? Nonne tibi Iohannes (hoc est, gratia dei, uel is in quo est gratia dei) dicit, Non licet tibi habere uxorem fratris tui? Itēq̄, Qui habet duas tunicas, det non habenti. Præterea quærimus à tali, an uicarius ille sit minus bonus, uel æque bonus, uel melior quam ipse. Si minus bonus, tunc naturalis ratio dicit quod nō est recipiendus neq̄ ponendus pro eo. Operarius enim in uineam alicuius conductus, non potest uicariū minus bonum ponere. Sicut ro æque bonus est uel melior, quæ causa est, q̄ iste habeat duo beneficia, & ille nullū: Deniq̄, dicit Apostolus: Qui non laborat, non manducet. Quo iure ergo percipitur quis de beneficio, ubi non laborauit? Ordinauit deus, ut q̄ feminat spiritualia, metat & carnalia. Quia igitur ratione pauper uicarius spūalia feminabit, & alius carnalia metat: Cum dominus dicit, Quos deus coniunxit, homo non separet, quo iure denarius ille, quem subditus offert pauperi uicario sibi spūalia feminanti, accipietur à patrone forsan male uiuente? Et si quo ad forū contentiosum ius sibi uideatur habere, tamen quo ad iudiciū sacræ scripturæ, raptor est, usurpans sibi alterum eorum quæ à deo coniuncta sunt sine reliquo, id est, mercedem sine labore: imō etiam homicida reputatur, & respectu mercenarij quem defraudat, & respectu pauperum subditorum quorum sudorem māducat, iuxta illud in Ecclesiastico scriptū: Qui fraudem facit mercenario, & qui effundit sanguinem, fratres sunt. Et rursus: Qui auferit in sudore panem, quasi qui occidit proximum suum. Ultimo dicim⁹, quod illi qui uicarium ponunt sola cupiditate lucri seruientem, taliter faciunt matri suæ ecclesiæ, ac si quis matri suæ carnali pedem uerum & carneum tolleret, & loco eius pedem ligneum substitueret. Contra illos qui dicunt se posse plura beneficia habere, quia sunt nobiles, dicimus, quod si filij dei sunt atq̄ ecclesiæ utiles, excēdere mensuram suæ nobilitatis non

non debent: & forsitan iustum est: ut de beneficijs ecclesiasticis præ cæteris accipiant, si fieri potest absque iactura animarum, ut scilicet quilibet talis aliquod beneficium pinguis consequatur, quo se iuxta exigentiam sui status sustentet. Sed si filij diaboli sunt, quæ ratione de bonis domini præ cæteris accipiant? Nunquid debet nobilitas filiorum diaboli honorari? Similiter, si inutiles sunt ecclesiæ dei, aut prauo exemplo nociui, non uideatur iustum quod præ cæteris commodum habeant ab ecclesiā, quia ecclesiā, commodum non habet ex eis. Deus quoque in ecclesiā non uult habere, qui multum ei consent ecclesiæ, & nihil profunt. Similiter, si aliquis non est contentus illis, quibus contentus esset si clericus non esset, & cum paterna hæreditate ex hæredatus sit, superior tamen uult esse, quam frater suus qui hæres est, non uideatur iustum esse, ut dominus eius superbiam præferat. Contra illos qui credunt se posse multa beneficia habere, quoniam sapientes sunt siue potentes quo ad seculum, dicimus quod cupiditas & auaritia docet eos in hac parte. In dolosa nanque statera cupiditatis nihil ponderat spiritualia, sed solum temporalia, sicut Bernardus dicit de auaris prælati: Optimi æstimatores rerum, qui de maximis minimam, & de minimis maximam curam gerant. Deinde ostendipotes non solum quod malum sit plura beneficia habere, sed etiam quod nulli cæco debeat hoc in dubitationem uenire. Certum est enim, quod nullus sit princeps secularis, in cuius curia liceat eum qui non habet nisi unum equum, auenam quærere pro duobus. Non est armiger tam simplex qui dubitet inde. Cur ergo in curia dei, id est, in ecclesiā, in qua tot sunt qui de auena ecclesiæ non possunt habere ad necessitatem, licitum sit aliquem qui non habet nisi unum equum, id est, unum corpus, auenam habere ad plures equos? Quomodo dubium est inter literatos, quod certum est inter armigeros? Nonne bene per Isaiam dicitur: Quis cæcus nisi seruus domini? Et si licitum esset aliquem habere plura talia beneficia, tamen non expediret. Vnde ait Apostolus: Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. Licebat Apostolo sumptus sumere à subditis, sed non expediebat: quia pseuodapostoli inde sumpsisent occasionem quærendi atque lucrandi. Sic quamuis liceret alicui uiro discreto & honesto habere plura talia beneficia, tamen quia amatores temporalium acciperent inde exemplum cupiditatis & auaritiæ, nō expediret: sicut comedere idolo thytum licet uiro discreto, qui illud non comedit in ueneratione idoli, tamen coram pusillis qui inde scandalizarentur, illud nō licet. Hinc ait beatus Bernardus: Spiritualis homo omne opus suum trina consideratione præuenit: Primo an liceat, deinde an deceat, postremo an expediat. Licetum dicitur aliqd in respectu ad dei prohibitionem, decens in respectu ad conditionem personæ, expediens uero in respectu ad proximi offensionem. Considerare ergo debet uir sapiens, an illud quod facturus est, liceat, id est, à deo non sit prohibitum: deinde an deceat suam personam, quia aliqd decet unum q̄d non alium: præcipue uero in literatis uiris, qui debent spiritaliter esse oculus ecclesiæ, indecens est terrenitas & macula cupiditatis & auaritiæ. A talibus nanque præcipue sumitur exemplum, & ad eos specialiter pertinet illud apostolice ab omni specie mala abstinete uos. Et iterum: Proidentes bona non tantum coram deo, sed etiam coram omnibus hominibus. Itaque ad istos auaros pluraliter beneficiatos pertinet maledictio illa dei, quam exprimit Isaias: Væ qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis. Denique, sicut non est innocens, sed criminofus qui mutilat matrem suam carnalem, sic nec qui matrem mutilat spiritualem, puta ecclesiam, faciendo ut habeat unum membrum minus quam deberet habere. Quid ergo de illis, qui quatuor aut quinque, aut certe plura beneficia habent? Si quis dicat, quod licet ecclesiā non habet omnia membra quantum ad substantiam, tamen habet omnia quo ad officia, unus enim habet officium plurium. Respondemus, quod licet in monoculo unus oculus suppleat officij duorum, non tamen tantum ualet habere unum ut duos: nec bene feruiret matri suæ carnali, qui procuraret ut loco duorum oculorum unum duntaxat haberet. Præterea constat, quod sæpe in istis unus non implet officium duorum aut plurium, & frequenter nec soluere ualet, ut satis probatum est. Amplius, ex ista beneficiorum pluralitate prouenit monstrositas atque confusio magna in dei ecclesiā, ut puta quod diuersæ ecclesiæ habent eundem oculum, cum tamen sit inauditum, diuersa corpora idem membrum habere. Item, q̄ oculus unius ecclesiæ est os in alia ecclesiā: quia archidiaconus in una, est cantor in alia. Adhuc autem, peccatum seu pluralitas ista, introducit quodammodo in ecclesiā dei here sim Sabellij, dicentis eundem esse patrem & filium, contra quem asserit Augustinus, hoc nulloquam inueniri, ut eadē persona sit pater & filius respectu eiusdem. Sed hoc uult facere im-

pietas ista. Accidit enim ut duo sint decani in duabus ecclesiis, & uterque sit canonicus in utraque. Sicque uterque est pater & filius respectu utriusque. Præterea peccatum hoc agit, ut ea dem arbor simul & semel in diuersis hortis plantata sit, sed non uult deus arborem aliquam in horro suo esse absque fructu, unde & de infructuosa ait ficulinea: Succide eam, ut quid etiam terram occupat. Vnde uidetur quod in utroque horro fructum facere debeat arbor talis, & quod sic duplex officium dicere debeat qui duplex beneficium sufficiens habet. Quia enim ratione pro primo beneficio ad unum officium obligatur, eadem ratione pro secundo ad secundum. Denique, talis multiplicatio beneficiorum circa eandem personam, frequenter generat in illa persona apostema superbiæ, sicut in corpore humano nimia collectio humorum circa aliquod membrum, solet ibi apostema causare. Superbia autem est similis apostemati illi quod uocatur, Noli me tangere, quia superbus sustinere non uult quod eius uitia arguantur. Isti quoque pluraliter beneficiati sepe redduntur ita inflati, quod de magnitudine huius periculi infiniti nec admoneri uolunt, nec increpari. Sed & insipientissime agunt, eo quod supra suam uirtutem se onerent ac spondeant ac obliuiscunt, præsertim quum ratione unius competentis beneficii ad tanta ac talia se astringant, ut satis ad agendum uideantur habere, cum ad resolutionem eorum ad quæ ratione unius beneficii tenentur, potissime si curam habeat animarum, uix sufficienti: imò & in quantum unusquisque simplex canonicus, ad satis multa & ardua obligatur, ut ex præinductis probatur. Itaque isti sic pluraliter beneficiati, multos defraudant: primo deum suo honore atque obsequio, secundo ecclesiam suis membris, tertio pauperes clericos, & forsitan eis uirtuosiores, qui habere debent beneficia quæ ipsi super se habent: quarto uicarium, cum habeat laborem, & ipsi mercedem: quinto subditos, à quibus metunt corporalia, cum non seminent eis spiritualia. Hæc & multa alia similia contra pluralitatem beneficiorum, in præallegata Summa terribiliter conscribuntur. Sed breuiter studens aliam nunc omitto, præsertim quia uolenti acquiescere ista reor sufficere, & ne prolixitas tædium pariat.

Articulus XI. De eadem materia ex Summa Vlrici.

Sapientia tua & scientia tua deceperunt te. Quanto quis minus de seipso præsumit, sibi ipsi confidit, proprio ingenio, potestati aut sapientiæ meritis, ue ininitur, tanto plus diuinitus adiuuari & illuminari aptus est atque meretur. Ideo salomon dixit: Cum simplicibus est fermocinatio dei. Apostolus quoque fatetur: Infirma & abiecta & stulta mundi elegit deus, ut confundat sapientes, Et iterum: Nolite inquit prouidentes esse apud uosmetipsos. Itaque qui de sua scientia intumescunt, qui se alijs scire omnia melius arbitrantur, iusto dei iudicio relinquuntur, & excaecari ac perire iustissime permittuntur. Tales ergo à sua sapientia scientiaque falluntur, eo sensu quo ait Apostolus: Scientia inflat. Nullus ergo in suo sensu sit pertinax, nemo dicta solennium parui pendat doctorum. Et nonne utique in ista materia de pluralitate beneficiorum potius standum est de terminationi religiosorum atque sanctorum doctorum, qui purissimo ueritatis zelo locuti sunt, propria commoda non aspicientes, nec aliquod beneficium habentes aut cupientes, quum tamen etiam ad episcopatus promoueri potuissent, quam quorundam pluraliter beneficiatorum, secularium uel doctorum? Nunc ergo introducenda sunt dicta Vlrici, qui & ipse doctor fuit ordinis Prædicatorum, & à doctoribus ualde laudatur, qui in Summa sua sic ait: Dubitandum non est, quin hæredes CHRISTI (hoc est, clerici qui possident patrimonium crucifixi) teneantur soluere res illas residuas quibus debentur, id est, pauperibus, quorum sunt res eadem quæ super sunt, secundum illud ius quod dominus clericis dedit in talibus rebus, cum dicit: Dignus enim est mercenarius seu operarius mercede sua. Hoc autem ius est, ut dicit Augustinus, quod possideant ea quæ eis sufficiunt, id est, quæ pertinent ad utilitatem, non ad superfluitatem. Hæc autem sufficientia est limitanda secundum personæ debilitatem seu indigentiam, & secundum concordantiam sui status, ratione scientiæ uel generis siue officij. Quod autem hæc eis debetur, probat Apostolus ad Corinthios rationibus multis, dicendo: Quis militat suis stipendijs unquam? Quum ergo ea quæ sibi super sunt, clerici thesaurizant uel in illicitis usus expendunt, sicut qui ditant parentes seu cognatos aut amicos suos, nec sunt contenti eis subuenire in necessitate naturæ ipsorum, & qui in delicijs consumunt, dando meretricibus & effundendo pecuniam in splendidis epulis, sunt que de numero principum, qui mane comedunt ad

ad luxuriam, non ad necessitatem: & qui gloriam seculi magnificis sumptibus sibi parant dando histrionibus, aut comparando sibi amicitiam diuitum & potentum, superfluumque cateruam familiæ & clientum multiplicando, quos pretiosis uestibus frequenter secum innouant, aut magnas ædificiorum fabricas erigunt, atque in consimilibus alijs sunt prodigi de patrimonio crucifixi, non solum peccant in hoc uitio prodigalitatis, sicut quilibet peccat qui abutitur ad usum diuinitus sibi concessis, sed multum aggrauat suam culpam, quia subrahunt res illas quibus debentur, id est, pauperibus. Et hoc peccatum uocat gloriosus Hieronymus rapinam excedentem omnem crudelitatem prædonum, uocat quoque hoc sacrilegium, Augustinus uero homicidium, dicens: Qui rem à domino pauperibus relegatam, suis usibus immoderate reseruat, tantorum homicidiorum est reus, quantum pauperes in locis ubi habitat, fame mortui fuerint. Tenentur igitur isti ad omnium talium restitutionem, quæ facienda est illis quibus res ecclesiæ debentur, id est, pauperibus eiusdem loci. Et si habent bona patrimonialia, uel alia aliunde quam per ecclesiam acquisita, de ipsis tenentur restitutionem hanc facere. Nec sufficit quod hanc faciant de fructibus ecclesiæ, qui usibus suis super sunt, cum etiam absque huiusmodi debito res illæ pauperibus debeantur. Si uero nil habent præter redditus ecclesiasticos, utantur eis dem parcius: & de his quæ poterant licite suis usibus applicare, elemosinas faciant largiores. Nec solum ipsi qui dant, sed etiam qui male receperunt res ecclesiæ, ad restitutionem tenentur, cum asserat Augustinus: si quæ nobis sufficiunt possidemus priuatum, non sunt illa nostra, sed pauperum, quorum procuracionem quodammodo gerimus, sed proprietatem nobis usurpatione damnabili uendicamus. Porro focariæ & aliæ turpes personæ, si de bonis ecclesiæ ditatae aut partæ sunt, in prædicto casu tenentur ad restitutionem, nisi causa elemosinæ fuerit eis datum cum indigerent: non tamen restituent ei qui turpiter dedit, quia puniendus est in eo in quo deliquit. Sed in utilitatem ecclesiæ conuertetur, uel eius qui turpiter dedit successori ecclesiastico restituetur, uel eiusdem loci pauperibus dandum est, si satis abundet ecclesia: quod melius credo, quoniam superne necessariæ res ecclesiæ debentur pauperibus. Con sanguinei autem res ecclesiæ sibi datas non propter sustentandam naturam, quod licet, si indigent, sed ut ditentur ultra exigentiam sui status, potentes quoque ac diuites res ecclesiæ sibi collatas propter fauorem pompæque seculi, & non propter aliquam rationem licitam uel honestam, uel quas extorserunt per fraudes aut minas, aut per quamcumque in debitam opportunitatem uel uolentiam, tenentur restituere ei qui dedit, si uiuit: uel eius successori, si discessit. Denique, cum iuxta doctrinam Apostoli, redditus ecclesiarum sint stipendia militantium, fructus uinitorum, cibus pastorum, pabulum bouum triturantium, patet quod qui debitum sibi officium non implet, sed in otio & uoluptatibus atque lasciuia uitam agunt, nihil iuris habent in rebus ecclesiarum, sed ipsas percipiendi ecclesias spoliant, & tenentur ad restitutionem omnium perceptorum. Quamuis autem iura indixerunt clericis residentiæ personalem in beneficijs suis, ut patet extra de clericis non residentijs per totum, tamen in multis casibus permittunt absentiam eorundem perpetuo uel ad tempus, propter rationabiles causas. Præterea uere committunt furtum & rapinam in rebus ecclesiæ clerici, quando in casu non concesso absque iusta dispensatione percipiunt fructus plurium beneficiorum. Vnde de Electo Rothomagensi dicitur extra de electione: Cum in concilio sit constitutum, quod quicumque recipit aliquod beneficium, curam animarum habens annexam, si prius tale beneficium obtinebat, eo sit ipso iure priuatus: & si forte illud retinere contendit, etiam secundo spoliatur. Prædictus Electus contra statuta huiusmodi ueniens, & retinendo quæ non spectabant ad ipsum, rem per consequens contrectauit alienam, furtum commisit quodam modo & rapinam. Idem etiam est de personatibus non habentibus curam animarum, personatus autem uocantur: præcentoria, decanatus, præpositura, & dignitates his superiores: quia (ut ait Boethius) persona est suppositum distinctum proprietate pertinente ad dignitatem. Vnde patet, quod tales tenentur ad restitutionem omnium fructuum sic perceptorum, & debent ecclesiæ restituere cui subtraxerunt. Et quamuis Innocentius hoc statutum in concilio sanxerit, tamen ante eum fuit à Gregorio institutum, qui dixit: Singula ecclesiastici iuris beneficia, singulis quibusque personis committi iubemus. Et rationem assignat: Sicut enim uarietas membrorum per diuersa officia & robur corporis seruat, & pulchritudine

Cant. 6.

tudinem repræsentat, ita uarietas personarum per diuersa officia distributa, & fortitudinem & uenustatem sanctæ ecclesiæ manifestat. Fortitudinem quidem, quia per hoc fit terribilis ut castrorum acies ordinata. Quam fortitudinem exemplis ostendit gloriosus Hieronymus, ad Rusticum dicens: In apibus princeps unus est, grues unam sequuntur, imperator unus est. Roma condita duos fratres reges habere non potuit. Singuli sic sint ecclesiarum episcopi, singuli archiepiscopi, singuli archidiaconi. Venustas uero consistit in hoc, quod per dispositionem ordinis reducitur ad formam unius uniuersi, à qua uocatur ecclesia catholica seu uniuersalis, in qua forma consistit etiam decor totius mundi. Hæc ergo ratio fundatur super illud Apostoli ad Corinthios: Nam & corpus non est unum membrum, sed multa. Et ideo non potest statutum hoc mutari ex sola uoluntate superioris, ut ea quæ ex sola positione obligant, sed oportet ut sit ratio iusta, in qua non expediat seruari ipsum, cum sit apostolicum & morale statutum, super ius naturale fundatum. Vnde ubi ei ratio legitime necessitatis uel patentis utilitatis obuiat, ibi intentio statuentis seruanda est potius quam uerba: & ideo, ab hoc statuto receditur quandoque de iure communi, quandoque ex necessitate, quandoque ex dispensatione, sicut in sequenti dicitur articulo. Itaque si absque rationabili causa alicui concedantur plura beneficia, non uera dispensatio, sed crudelis dissipatio secundum Bernardum est. Et ideo ualet quidem, quantum ad id quod est de iure positio, scilicet quod non committitur fructum percipiendum beneficiorum illorum, & hoc in foro contentiosorum: sed quantum ad id quod est de iure diuino ac naturali, nihil ualet, nec à damnatione excusat, sed potius dispensans eidem damnationi inuoluitur cum eo cum quo dispensat. Dispensationem autem hanc in personatibus beneficiorum que curatis, Innocentius sedi apostolicæ reseruauit, ut patet extra de prebendis, ideo inferiores dispensare in his casibus non possunt, licet aliqui contradicant. Postremo, in ecclesia primitiua omnia fuerunt omnia communia, quia in omnibus fuit apostolica perfectio. Ex personarumque illius primitiua ecclesiæ ex Iudæis collectæ, insituenti erant gentium doctores, ideo oportuit illos sine temporalium solitudine esse quietos.

A. 11. 2.

Vnde ait Melchisedech Papa: Futuram ecclesiam in gentibus præuidebant apostoli, ideo prædica uidei conuersi non sunt adepti, sed tantum pretia ad fouendos egenos. Postquam autem multitudo gentium subintrauit, cum non omnes caperet hoc uerbum consilii perfectionis, licuit Christianis habere proprium: sed tamen adhuc permansit perfectio apud illos, qui apostolicæ dignitatis participes erant, ut sunt presbyteri, alijque prælati ac clerici siue canonici. Et hæc consuetudo pro iure in posteros est deducta. Vnde dicit Clemens Papa in epistola quarta: Dulcissimis fratribus Hierosolymis cum charissimo fratre nostro Iacobo & coepiscopo habitantibus, Clemens episcopus: Communis uita est omnibus necessaria, & maxime his qui uitam apostolorum discipulorum: quorum imitari uoluerint, Hieronymus quoque in epistola de duobus generibus hominum: Duo sunt (inquit) genera Christianorum: unum quod mancipatum est diuino obsequio & cõtemplationi & orationi, quod ab omni strepitu rerum temporalium cõuenit abstinere, ut sunt clerici, qui uictu & uestitu contenti, nullam inter se proprietatem habentes, omnia debent habere communia. Aliud uero est genus Christianorum, scilicet laicorum. Laos & enim Græce, Latine populus dicitur. His licet temperate aliquid possidere. Postmodum uero cum necessitas status communis ecclesiæ, & multorum lapsus hoc requireret, etiam clericis concessum est habere propria, prædicta inhibitione reuocata. Ex his dictis Vlrici ostenditur, quam perniciosissima sit beneficiorum pluralitas, quando & id quod de uno beneficio superflue expenditur, tam districte restitui iubetur.

A. 11. 2.

Articulus XIII. De quinque casibus in quibus licet uni habere plura beneficia.

Roma. 132

Quæ à deo sunt, ordinata sunt. Quum deus sit supersapientissimus autor, omnia ordinate producit. Et quæ secundum uoluntatem eius aguntur, rationabiliter fiunt. Itaque Raymundus cæteri que doctores assignant quinque casus, in quibus una persona potest de iure communi habere duas uel tres uel plures ecclesias seu præbendas. Primus est, quando ecclesiæ sunt in redditibus tam tenues, quod una non sufficit ad competentem sustentationem personæ, ita quod totidem potest habere ut sufficiat ei ad uictum. Secundus est, quando una dependet ex altera. Tertius est, propter raritatem paucitatem que clericorum. Quartus est, si ecclesia sit annexa præbendæ uel dignitati. Quintus est, si habeat unam intitulatam, & aliam ex iusta causa

com

commendatam ad tempus, donec cesserit talis causa, scilicet donec inueniatur persona idonea, si propter eius defectum fuit ecclesia commendata. Statuit quoque Gregorius decimus in concilio Lugdunensi, talem commendationem ultra spatium sex mensium non durare. Et idem de prebendis est dicendum. Circa hoc quaeritur, an extra hos casus liceat pro competenti sustentatione personæ. Circa quod aliqui dicunt, quod circa sublimes & literatas personas, que maioribus sunt beneficijs honorandæ, cum ratio postulauerit, per sedem apostolicam poterit dispensari, ut scilicet iuxta condecentiam sui status possint se gerere, atque præ cæteris inferioribus honestius uiuere, & hospitalitatem seruare, ac elemosynas erogare. Sed his obuiare uidetur, quod extra hos casus non inuenitur rationabilis causa dispensandi contra Decretales præallegatas, hoc clarissime prohibentes. Nempe extra hos casus non est uergens necessitas, ut unus plura huiusmodi beneficia habeat, nec utilitas est ad hoc inducens extra hos casus imò multæ inutilitates inde sequuntur superius tactæ: quia dum cum maioribus dispensatur, minores atque pusilli multipliciter scandalizantur, exemplo maiorum ad plura beneficia impetranda seu retinenda se animantes ac defendentes. Ex tali quoque multiplicatione beneficiorum circa eundem sequitur inconuenientia superius ex dictis sancti Thomæ & Gulielmi Parisiensis inducta, ut puta inæqualitas distributionis beneficiorum, ita quod aliqui clericum nullum possunt acquirere, alij uero nimis abundant. Item minoratio ministrorum ecclesiæ seu utilitas eius, & diminutio ecclesiasticorum officiorum ac cultus diuini, defraudatio uoluntatum testatorum, qui ecclesiasticos reditus contulerunt: sed & animæ defunctorum, debitis spoliantur suffragijs, & multa similia inde inconuenientia consequuntur: nec inueniuntur extra hos casus causæ honestantes hoc, quod est beneficia plura habere, ita ut prædictæ deformitates tollantur ac licitæ stantim & pulchritudo & ordo atque totalitas mystici corporis ecclesiæ, per hoc partim auferuntur ac impediuntur, prout paulo ante ex uerbis Gregorij Papæ probauit Vlricus, sic quod etiam contra ius naturale peccatur, contra quod nec à summo potestatis potest dispensari. Præterea, secundum beatum Hieronymum, ad uitandum scandalum pusillorum, uitandum seu omittendum est quicquid saluâ triplici ueritate uitari omitti ne potest, uidelicet uitæ, doctrinæ, iustitiæ: & qui aliter scandalizat pusillos, subiacet sententiæ CHRISTI qui ait: Vt homini illi per quem scandalum uenit. Itemque, Expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Imo quo aliquis maioris est literaturæ, altiorisq; gradus seu nobilitatis præclarioris, tanto amplius exemplaris consistere, pusillorum que scandala uitare tenetur, dum potest salua hac triplici ueritate, si ex hoc quod quis quantumcunque sit literatus aut nobilis, unico competenti beneficio contentatur, nulla oritur iactura siue offensus contra hanc triplicem ueritatem, aut contra aliquam earum, sed potius in hoc ueritates hæc tres seruantur ac honorantur, cum sit iustum & dictis sanctorum consonum, aliorumque ædificatiuum. Insuper, iam ad oculum patet, quanta abusus, iniustitia, pueritas sit in ecclesia ex hoc, quod extra prædictos casus unus permittitur plura beneficia obtinere ac possidere. Idcirco ad tanti mali eradicationem, excellentiores personæ deberent uerbo & exemplo præcipue laborare. At uero hospitalitatem seruare & elemosynas erogare, non est sufficiens causa habendi huiusmodi beneficia plura, cum ex hoc aliunde proueniant multa inconuenientia grauiora, sicut ostensum est. Deus quoque non exigit ab aliquo hospitalitatem & elemosynarum largitionem ultra uires ipsius, seu ultra id quod sibi de uno competenti beneficio superest. Postremo, est alius atque conuenientior modus prouidendi personis magnis & literatis de beneficijs sufficientibus ad uiuendum decenter, quam ut plura beneficia habeant. Sunt enim multæ ecclesiæ & præbendæ ac personatus seu dignitates ecclesiasticæ ualde pingues, quarum quælibet uni talium sufficit. Sed in hoc est inexplicabilis error ac cæcitas clericorum multorum, quod beneficium unum tantorum reddituum, de quibus etiam quicquid honestus ciuis secularis uel domicellus decenter uiuere possit, sibi non sufficere arbitrantur, quasi clerici non essent obligati ad uiuendum temperantius de patrimonio crucifixi, quam homines seculares de hæreditarijs bonis. Sed de hoc infra magis dicendum est.

Matr. 16.
Mar. 92.

Articulus XIII. In quibus consistat honestas ministrorum ecclesiæ, & quid seu quantum debeat iudicari sufficienter clerico pro competentis sustentatione ipsius.

Ddd § HO

1. Theſ. 4.

Honeste ambuletis ad eos qui foris sunt, & nullius aliquid desideretis. Honestum quasi status honoris interpretatur. Porro honor debetur uirtuti. Est enim exhibitio reuerentię in signum uirtutis. Hoc est ergo uere honestū, quod est uere uirtuosum & exemplare, deoq; placitū. Hinc honestas ministrorū ecclesię, uidelicet sacerdotum & canonicorū, prelatorum ac presulum, nequaquam consistit in temporalium affluentia, in splendida mensa, in uestibus superfluis, pretiosis & curiosis, in magna & seculari familia, uel apparatu mundano, in processu pōposito: nec per hoc efficiuntur populo exemplares, honorabiles atq; amabiles, sed potius scandalizatiui, odibiles ac diffames. In quibus ergo consistit uera clericorum honestas, nisi in uera humilitate, per quam deo hominibusq; placetur: In uera mansuetudine, per quam homo præcipue a cunctis diligitur: in uera patientia, per quam anima hominis ab ipso salubriter possidetur: in uera castitate, per quam in carne mortali angelice uiuitur: in uera sobrietate, per quam ueritalis profectus in homine inchoatur: in uera iustitia, per quam unicuique quod suum est redditur: in uera prudentia, per quam media ad finem efficaciter diriguntur: in uera fortitudine, per quam nec mortis pericula contra iustitiam formidantur: in uera sapientia, per quam omnia ordinate aguntur, & diuina carnalibus præferuntur: in uera deuotione, per quam deo alacriter deseruitur: in uera dilectione dei & proximi, per quam omne peccatum cōsumitur: & ut compendio stringam, in hoc uerissime uera clericorum consistit honestas, ut iuxta regulam uitę eis a sanctis patribus institutam in omnibus uiuant. Ecce, per has uirtutes & per huiusmodi uitam efficiuntur uere honesti, uniuersoq; populo uenerandi, exempla res atq; charissimi: & si ita se haberent, in maiori reuerentia & dilectione haberentur quam nunc, sicut etiam ad oculum cernimus, quod quidam eorum quamuis prohdolor paucissimi, quoniam temperate continenterq; uiuunt, & simplicibus ac necessarijs uestibus contentantur, nec temporalibus se inuoluunt, sed diuinis feruenter insistant, ac spiritalibus exercitijs occupantur, nec ultra unum competens beneficium uolūt, idcirco præ cæteris diliguntur ac honorantur, & CHRISTI bonus odor sunt undique. Præterea, sicut philosophi atque theologi protestantur, in omni genere primum, est maximum & potissimum, aliorumq; regula ac mensura. Cum ergo in omni ecclesia CHRISTVS sit caput summum & primum, ipse est mensura & regula cæterorum. In ipso quoque in hoc olim seculo uisibiliter conuulsante, summa & perfectissima fuit honestas: & tamē in ipso summa fuit paupertas, in tantum, quod dixit: Filius hominis non habet ubi caput suum reclinet. Sed & humilissime uestitus. Quanto ergo Christiani quicumq; ipsum perfectius imitantur in præfatis uirtutibus, tanto sunt honestiores censendi, & ad usum rationis studia que uirtutum moribus plus ab ipso recedunt, tanto inhonestiores aut minus honesti sunt iudicandi. Certum est autem, quod propter delicata cibaria, pretiosa & superflua in dumentia, & cætera iam præfata, a CHRISTI simplicitate & paupertate, puritate & sobrietate maxime se elongent & distent. Idcirco per talia coram deo inhonestiores redduntur. Insuper post CHRISTVM sancti apostoli fuerunt primi ac summi prælati ecclesię, sicut Psalmista prædixit: Constitues eos principes super omnem terram. Et beatissimus Petrus a CHRISTO totius fuit pastor ecclesię institutus. Sed nunquid idcirco a CHRISTI paupertate & humilitate se auerterunt: imō utique honestissime se in omnibus habuerunt, uirtuosissime conuersando, atque terrena omnia contemnendo. In his ergo uirtutum ornatus consistit honestas ecclesię, iuxta illud in Psalmo: Omnis gloria eius filię regis abintus. Propter quod dixit Apostolus: Nolite conformari huic seculo, sed renouamini spiritu mentis uestrę. Et iterum: In sapientia ambulate ad eos qui foris sunt. Non dixit, In ueste pretiosa aut simili aliqua seculi pompa, quasi talia ad honestatem spectent ecclesię. Ex his facilliter consideratur, quid aut quantum sufficiat clerico ad necessaria uitę. Nonne secundum naturalem rationem natura modicis contentatur? Et secundum legem naturalem de corporalibus bonis non amplius optandum est, quam sufficit homini ad sic uiuendum, quod pro corpore competentiam habeant, & ad usum rationis studia que uirtutum expeditio extet. Præterea, secundum euangelicam legem oportet per arctiorem uiam incedere, & penitentialem ducere uitam, aliqua etiam de necessarijs subtrahendo natura: pro corporis castigatione. Vnde supra ex uerbis Augustini ostensum est, quid uirtutis ad omnem pertinet Christianum. Rursum probatum est, qualiter clerici (hoc est, canonici atque presbyteri) secundum quod tales, tenentur uirtuosius conuersari quam seculares & laici Christiani, id est, magis temperate ac sobrie, seu minus sumptuose & minus inuoluntate

2. Cor. 2.

Eph. 5.

Zach. 9.
Luc. 9.

Psal. 44.
Mat. 10.
Iohann. 20.

Psal. 44.
Rom. 12.
Coloss. 4.

Mat. 7.

rate in uictu & uestimentis, ac cæteris ad corporalem uitam spectantibus, ut semper sint ad diuina apti obsequia. Ex q̄ elici potest, quanta summa pecunię siue reddituum iudicanda sit uni sufficere ad sustentationem suę personę. Sed cum apud diuersos diuersa currat moneta, & tempora non semper sint & que chara, non uideo quomodo istud certis uerbis exprimi possit & taxari in sinuariq; omnibus. Sed unusquisq; præinductis pensatis, conscientiam suam examinet, & rectę rationis sequatur iudicium. Sed & ipsa experientia dubitantem potest instruere, cum uideamus ad oculum, quomodo multi presbyteri parum habentes aut uicarij aliorum seu clerici tenuiter beneficiati, de ipsa sua substantioli & paupercola sufficientiam habeant. Nonne multi huiusmodi minus habet quam quinquaginta florenos & heneses? Quomodo ergo qui de uno beneficio centum florenos huiusmodi habent aut plures, asserunt sibi beneficium tale non esse sufficiens? Quanto quis sapientior & literatior fuerit, tanto exemplarij & moderantius uiuat, & uirtuosus in cunctis se habeat ut tenetur, & sciet sibi pauca sufficere. Omnibus que legi rite pensatis, apparet quod canonicorum uita talis aliquando fuit pro magna parte, qualis fuit per tempus, & de gratia dei adhuc est conuersatio clericorum, qui fratres uocantur, in urbibus multis. Sed status canonicorum prorsus iam lapsus est, ita ut paucissimi eorum aduertat aut scire dignentur, ad qualem uitam obligentur.

Articulus XIII. An clericus qui de suo patrimonio seu bonis proprijs potest sustentari, licite possit bona ecclesię in suos conuertere usus.

Non concupisces rem proximi tui. Dicunt nonnulli, quod licet clericus aliunde habeat unde uiuat, licite possit sustentari de redditibus beneficij sui, quoniam bona ecclesię sunt stipendia ministrorum ipsius, & seruendo ecclesię merentur ea & faciunt ea sua. Sed huic opinioni multa sanctorum dicta obuiare uidentur. Et primo quod sanctus scribit Hieronymus. Clericus qui de suis bonis sustentari potest, si acceperit quod pauperum est, sacrilegium perfecte committit, atq; per abusionem talium iudicium sibi manducet & bibit. Si eges & accipis, das potius quam accipis: si autem non eges & accipis, rapis: hinc ait & Damasus Papa: Qui bonis parentū sustentari possunt, si accipiunt quod pauperum est, sacrilegium incurrunt. Sed ad hæc quidam respondent, intelligenda hæc esse in articulo necessitatis extremę, quod non reor sufficienter prolata. Quia ex uerbis præallegatis digne pensatis, constat hoc non esse de intentione patrum illorum. Et rursum, quia in necessitate extrema omnia extant communia, & tunc non solum ecclesiastica, sed & hæreditaria bona communicare in digentibus obligari sunt clerici, imō & omnes. Deniq; bona ecclesię sunt pauperum, & in subuentionem eorum sunt data ac ordinata & eroganda. Si ergo clericus aliunde competentiam habeat, non apparet quod illa licite possit consumere, nisi forte sua propria pauperibus erogaret, aut in alios pios usus expendere. Tunc enim non cederet in pauperum detrimentum quod ecclesiastica bona cōsumeret: aliās cedere uidentur in eorum detrimentū atq; iniuriam, cum & sanctus Bernardus testetur: Res pauperum non pauperibus dare, par sacrilegio discrimen esse dinoscitur. Sane patrimonia pauperum facultates sunt ecclesiarum. Et sacrilega pauperibus crudelitate subripitur, quicquid sibi ministri & dispensatores, non utiq; possessores, uidelicet clerici, ultra necessarium seu simplicem uictum accipiunt & uestitum. Insuper, super illud quod ait saluator, Dignus est operarius mercede sua, scribit Gregorius, in clericorū ac prædicatorum loquens persona: Operi nostro mercedes dux debentur, una in uia, alia in patria: & merces in uia est temporalis stipendij usus, de quo addit, quod prædicator debet hanc mercedem suscipere, ne per indigentiam cogatur ab opere spiritali cessare. Itaque si prædicator aut clericus ecclesiasticorum reddituum seu elemosynarū sustentatione non indiget, non uidetur ea in suū debere usum conuertere, nec licite posse suis retentis, sed potius pauperibus dare. Adhuc, Christus anteq̄ dixit, Dignus est mercenarius mercede sua, statim præmisit, Nolite portare sacculū neq; peram. Itaq; cōcessit eis tanq̄ pauperibus nihil terrenū possidentibus, accipere uitę stipendū ab his quibus spiritalia impendebant. Sicq; uidetur, q̄si clerici aliunde competentiam habeant, non licite possint ecclesię bona in suos expendere usus. Amplius, ecclesiastici redditus seu sustentaculum uitę non est principalis merces clericorum, sed sicut ualde minus principalis ordinanda ad præmium principalem, q̄d est beatitudo æterna, in quantum necessaria est ad illam. Vnde si aliunde quis cōpetentiam

Exod. 20
Deuter. 5.

1. Corinth. 11

Luc. 10

Eisdem.

habeat, illa ipsi necessaria non uidetur. Nec ob hoc clericus gratis aut frustra obsequitur deo siue ecclesie: imò tanta ipsi diuinitus beneficia sunt impesa, tot bona promissa, quòd si milites plus seruiretur, non tamen deo digna rependeret. Sed & ea quæ aliunde habet, quibus potest se sustentare, nonne dei sunt dona, & de eis deo regratiari ac obsequi obligatur? Unde Christus in euangelio loquitur: Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt uobis, dicite, serui inutiles sumus, quod debuimus facere fecimus. Aristoteles quoque fateri, quòd dijs & parentibus ac magistris reddi non potest æquiualens. Ex his facilius solueretur argumentum huius oppositum asserentium, in principio huius articuli tractum. Bona quippe ecclesie sunt stipendia ministrorum eius indigentium huiusmodi bonis. Quòd si eis non egent, non sunt capaces talium bonorum ad proprium usum, nisi iuxta modum præactum, Veruntamen seruiendo ecclesie faciunt huiusmodi bona esse sua, ut ea indigentibus pie dispensent, non ut ea sibi thesaurizent, possideant, & immoderate seu absque necessitate & indigentia assumant. Hinc Prosper notabiliter ait: Non ut possessores, sed ut procuratores sancti uiri facultates ecclesie possidebant. Et idcirco scientes nihil aliud esse re ecclesie, nisi uota fidelium, pretium peccatorum & patrimonia pauperum, non eas uendicauerunt in usus suos ut proprias, sed ut commendatas pauperibus diuiserunt. Hoc est possidendo contemnere, non sibi sed alijs possidere, nec habendi cupiditate ecclesie facultates ambire, sed eas pietate subueniendi suscipere. Quòd habet ecclesia, cum omnibus nihil habetibus habet commune: nec aliquid debet inde eis qui sibi de suis sufficiunt erogare, cum nihil aliud sit habentibus dare quam perdere. Et horum sanctorum patrum sententijs securius atque salubrius statuit, quam aliorum quorundam in quibus illuminatio tanta non fuit. Postremo innotescit ex his, quam utique periculose se habeant, qui beneficij ecclesiasticis satis aut super satis prouisi, patrimonium suum propinquis suis distribuunt, cum tamen illi secundum exigentiam sui status seu personæ conditionis habeant satis, & forte abundent, & ipsi beneficiati de patrimonio pauperum se nutriunt delicate. Idem quoque iudicium est de his qui cum patrimonio suo bona ecclesie laute & immoderate inutiliterque consumunt.

Articulus XV. Quæ intentione sint imperanda seu suscipienda ecclesiastica beneficia.

Quærite primo regnū dei & iustitiam eius, & hæc omnia adijciuntur uobis. Quæ admodum corpus ordinatur ad animam, sic corporalia ad spiritualia sunt finaliter referenda. Qui ergo ecclesiastica beneficia optant, quærunt, impetrant, suscipiunt non intuitu spiritualis boni, puta diuini officij, ut scilicet competentiam habentes deo deuotius quietiusque ministrent, sed intuitu commodi temporalis boni que corporalis, isti sunt subuerfores rectissimi ordinis rege, atque in temporalibus finem sibi constituant. Idcirco mortaliter peccant, etiam unicuique beneficij competentem taliter cupiendo, obtinendo, habendo. Tales sunt omnes qui amore temporalium diuitiarum aut carnalium deliciarum seu transitorum bonorum ecclesiastica beneficia quærunt, procurant seu habent, Talibus cõuenit quòd ait sanctus Bernardus: Alijs undique circuit sedulus explorator, blanditur, obsequi, simulat & dissimulat, miseratque suffragia mendicare non erubescit, manibus & pedibus repens, si quo modo tandem aliquando sese ingerere queat in patrimonium crucifixi, in bona domini, quæ sola ex omnibus hodie inueniuntur exposita. Porro, qualis debeat esse intentio quærentium & suscipientium beneficia ecclesiastica, docet beatus Bernardus, dicendo: Si quis ea intentione gradus ecclesiasticos & ministeria sanctuarij quærat, imò quæratur, quæ si etenim magis quam quærere ipse debuerat, ut absque curis seculari in sanctimonia cordis & corporis illuminandus accedat ad dominum, & suam ac proximorum operetur salutem, orationis studio deditus aut uerbo prædicationis, bene se habet. Nā si eo quærat aut teneat animo eoque intuitu, ut hinc uitæ habeat necessaria, euangelizat ut manducet, & peruerso nimis ordine cœlestibus terrena mercatur. Quam certe dignus ampliusque esset consentaneum rationi, ut pro carnali uictu, corporalia potius opera atque negotia exerceret, nec fieret subuerfor ordinis rerum, nec ignoraret ministerium spirituale. Sed modico est natura contenta. Nec multi in his sola necessaria quærunt que utique possent obtineri minori periculo, sed honorati incedere uolunt, placere hominibus student, ditari & superbire, huiusque seculo conformari. Audi querelas dei, quid super hac tanta hominū temeritate loquatur: Ipsi, inquit, regnauerunt, & non ex me: principes extiterunt, & non cognoui. Vniuersos siquidem in ordinibus ecclesiasticis, cæterisque ad ecclesiam pertinentibus, honorem quærentes propriū aut diuitias seu corporis uoluptates, & quæ sua sunt,

non quæ Iesu Christi, manifeste & indubitanter non ea quæ deus est charitas, sed aliena à deo, & omnium radix malorum cupiditas introducit. Quid istud temeritatis, imò quid in sanie est: ubi timor dei: ubi mortis memoria: ubi gehennæ metus, & terribilis illius iudicij expectatio: Nūc autem trahit sua quenque uoluptas, atque odorem turpis lucri sectantes, quæstum æstimant pietatem. Væ uæ, in domo dei uidemus horrenda. Quid nisi idololatras ministrantes: Mentior, si non idolorum seruitus auaritia, si non etiam quibusdam ueter suus factus est deus suus. Quod enim præ cæteris quisque colit, id sibi deum constituisse probatur. Quantos uidemus qui diligunt munera, sequuntur retributionem: quantos qui domino Iesu Christo non seruiunt, sed proprio uentri: quantos qui honorem & gloriam hominū magis quam dei quærunt & diligunt. Hæc beatissimi Bernardi uerba sunt, beneficiatis beneficijs quærentibus diligentissime aduertenda, ut si quis contra documeta hæc agit, poeniteat & qui non egit, precaueat. Artic. XVI. Qualis debeat esse hospitalitas clericorum.

Quoniam facis conuiuium, noli uocare cognatos, diuites & potentes, ne fiat tibi retributio: sed uoca pauperes, debiles, cæcos & claudos, & beatus eris, quia non habent retribuere tibi. Retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum. Omnia quæ habemus, de manu dei accipimus tam spirituales quam seculares, & reddituri sumus rationem de eis. Ideo Christo testante: Cui plus datum est, plus requiritur ab eo. Non itaque cuius licitum est Christiano, secundum deum, bona sua exteriora ad libitum suum consumere siue expendere, sed moderate ac iuste eis uti tenetur, & in rationabiles piosque conuerture usus. Et ista est ratio secundum Hieronymum, cur uix unus de mille diuitibus atque potentibus mundi, aptus est regno dei: quia cum diuites sint, arbitrantur se suas diuitias posse ad placitum suum consumere, delicate & pretiose uiuendo, sumptuosa conuiuia exercendo: diuites ob humanam fauorem, seculi pompam, carnalem affectum inuitado, pauperibus uero siccum panem & tenues uix famulorum reliquias tribuendo, quod est contra arctam salutis uiam atque iustitiam, præsertim cum iuxta Ambrosiū, diuites non sint diuitias: possessores ac domini, sed dispensatores, & deo de eis rationem daturi. Et si ultra indigentiam & condecantiam sui status eas sibi seruauerint seu auxerint, nec indigentibus communicauerint, tanquam alienæ rei usurpatores sunt condemnandi. Idcirco gloriosi doctores ecclesie, Augustinus atque Basilis contestantur, non minoris esse criminis habenti tollere, quam cum possis & habes, indigentibus denegare: Esurientium panis est quem tu detines, nudorum indumentū quod includis, miserogere demptio pecunia quam in terra abscondis. Tanto magis rescias bona inuadere, quantis possis prestare, & non uis. Si ergo hæc ita se habent, etiam in laicis circa palia bona, quò utique plus in clericis circa ecclesiastica bona, que specialiter patrimonio pauperum nūcupant. Unde nullatenus licet ea in uana & seculari hospitalitate consumere cum diuitibus, potestibus, talibus ue propinquis. Nō tamen illicitū est talibus interdū seu raro ex pia causa ad honestā amicitiam cõfouendam, aut propter aliā rōnem decentē, hospitalitatē rōnabile exhibere. Hinc ait Isidorus: Clerici cõuiuia publica fugiant: priuata nō tamen pudica, sed & sobria colant. Hieronymus quoque sacerdoti seu clerico scribit: Cõuiuia, inquit, tibi sint detestanda, maxie horum que honoribus tumet. Turpe est ante fores sacerdotis Christi pauperis crucifixi, & que cibo uescebat alieno, lictores cõsulū & milites excubare. Rursusque asserit: Omnes que stipendij dei templi, & his que conferunt ad usus ecclesie, abutuntur in alijs rebus quibus expleat suā uoluntatem, similes sunt scribis, pharisæis ac sacerdotibus Iudæorum. Itaque clericis secularia & delicata agentibus conuiuia scribit Bernardus: Væ uæ tibi clericice, mors est in olla, mors in olla carniū, mors in huiusmodi delicijs est, nō solū quoniam secus introitū delectationis mors posita esse cognoscit, sed ob id maxie, quia populi cõstat esse pectā que comedis. Sūptus & redditus ecclesiasticos gratis habere te reputas. Cantando tibi proueniunt, sed melius esset tibi fodere aut etiā medicare, pectā enim populi comedis, quoniam propria tibi nō sufficeret. Sollicitus igit esto tanquam rōnem rediturus de istis. Sollicitus esto dignos pro eis que dederūt gemitus fundere, dignos agere poenitentia fructus. Alioquin ad damnationem tibi noueris imputanda illorum peccata, quæ nūc inter delicias contendis, paruipendis atque dissimulas, tanquam nihil penitentia ad te. O iudicio dei abyssus multa, o terribilis deus in consilijs super filios hominum. Frustra incipit miser dicere montibus, cadite super nos: & collibus, operite nos. Venient ante tribunal Christi, audietur contra eos populorum grauis querela, accusatio dura, quorum uixerunt stipendijs, nec diluerunt peccata, quibus facti sunt duces cæci, fraudulenti mediatores. Quid tibi o insipiens delicia sapiunt, quibus mercaris & promeris tam graue iudicium, tam duræ te obligas rationi? Vniuersa siquidem

Luc. 19

Mat. 6

Bernardus

Philip. 2.

Boethius.

Ephes. 6
Roman. 12
Osee. 8
Philip. 2.
1. Iohann. 4.

1. Tim. 6.
Malachi. 1.
Ecc. 7.
Mat. 25.
1. Tim. 3.
Tit. 1.
1. Timoth. 6.
Eph. 5.
Phil. 2.
1. Ioh. 1.
Roman. 16.
1. Ioh. 5.

Luc. 14.

Luc. 13

Lu. 6

Osee. 4

Psal. 35.

Psal. 67
Apo. 6.
Mat. 19.

à te

Matt. 26 à te usq; ad quadrantem nouissimum exigentur. Deniq; Petrus Blesensis in quadam epistola cuiusdam deuotissimi abbatis lamentationem describens, atq; in eius persona loquens, fatetur: Diues factus sum, ut fierem miser honores adeptus sum, ut perderem deū: se quor curias, inter sum magnatum consilijs, in his patrimonium Christi dilapido. Quid de hospitalitate dicam, quæ merito hospitalitas potius quam hospitalitas censetur: Christus enim ei causam non præstat, sed inanis gloriæ obtentus. Diuitibus quidem in hospitio cum honore & reuerentia suscipitis, in omni opulentia deliciae apponuntur de patrimonio crucifixi. Christus autem olim crucifixus in ligno semel, foris in pauperibus suis crucifixus aut torquetur in luto, in quibus aut omnino nudus aut in feminiculis contabescens, fame & frigore tremens, de his quæ interius dantur canibus, solatium angustiarum suarum postulat, & non est qui moueatur super contritione ipsius. Ecce hospitalitas hodierna, in qua diuites ad gloriam demonum splendide epulantur, & Christus qui charitas est, contemptu, inedia & nuditate afficitur. Ego autem oblitus terribilium iudiciorum dei, & immemor anime meæ, sedeo tanquam Balchazar in medio conuiuiarum, uas dei abutens de patrimonio pauperum in contumeliam Christi. Interim exeunt de domibus hospitem gartiones onusti cibarijs & ebrii ut de superfluitate illorum, pauperibus ingeratur cumulator materia doloris & tormenti. Sub huius falsæ hospitalitatis prætextu, uice comitibus, forestarijs & ceteris officialibus aut potius officendi hominibus, tanquam dominis & magistris omne humanitatis officium exhibetur. Proponitur tamen querela de inofficio, totamq; hospitalitatis gratiam in ingratitudo peruertet, nisi architrinclinus usq; ad nauseam capitisq; uertiginem, cum hospitibus suis bibendi bella cōtinuet. Hæc omnia iudicabit, cuius iudicia sunt occulta, & ideo magis timenda sumptus tam detestabiles & enormes non de labore aut patrimonio frunt, sed de elemosynis pauperum & fidelium, de oblationibus & decimis & de tribus egentium animarum, de exactionibus & oppressionibus pauperum. Qui in sudore uultus nostri pane nostro uesci debuimus, labores miserorum nobis ad delicias usurpamus, atq; in crapula & ebrietate sudorem bibimus alienum. Ille qui intuetur abyssos, & sedet super Cherubim, iudicabit causam pauperum, quando stabunt in magna constantia aduersus eos qui se iusticiauerunt. Vbi est queso uerbum illud prophete: Disperit dedit pauperibus: Porro, nec nos diuitibus dare, nec nos ligna in syluam ferre, nec aquas in mare effundere oportebat. Verbum Hieronymi est, sacrilegium esse res pauperum non pauperibus erogare. Et idem, Paria sunt, peccatoribus dare & immolare demonibus. Postremo his cōsonat, quod felicis memoriæ magister Gerardus Groet ait: Nulla bona ecclesiæ sine mortali peccato in commensationibus diuitum possunt consumi, quia sunt deputata pauperibus, & sunt de patrimonio crucifixi, & per passionem Christi nobis acquisita, & de eius hereditate, ut dicitur in Decretis. Cum nec dare possimus utiliter amicis, nisi tantum indigentibus seu egenis propter Christum, quantum in utiliter, imò nociue & in peccatis consumendo, nec aliquibus tribuere debemus, nisi pauperibus, quoniam specialiter ecclesiæ bona sunt pauperum. Ex his clarissime constat, qualis esse debeat hospitalitas clericorum, ut scilicet iuxta uerbum Christi in principio huius articuli allegatum, ad mensam & refectorem inueniant, ducant, imò & trahant pauperes & infirmos, cecos & claudos ac peregrinos, & hoc ex uera charitate ac pietate ad gloriam dei, nō ex aliqua uanitate, propter honorem famamq; mundi, quæ hospitalitas quamuis ad omnem pertineat Christianum secundum uires ipsius, tamen ad clericos permaxime.

Articulus XVII. De periculo sita pluralitatis beneficiorum.

Hier. 48. **M**Aledictus qui facit opus dei fraudulenter. Iam supra ex dictis Gulielmi Parisiensis, atq; ex Summa uirtutum & uitiōrum deductum est, quod clericus teneatur ad tot paria horarum, quot beneficia pro uitæ necessarijs sufficiētia habeat. Quod intelligendum est, nisi in casibus articulo duodecimo memoratis, in quibus scilicet casibus licet uni plura beneficia habere. Si ergo sic esse credatur, ecce quam periculosa est beneficiorum præacta pluralitas. Cum enim beneficiatus teneatur ad horas canonicas, certum est quod si unam de septem horis omni die scienter omittat, quotidie mortaliter peccet: quod si omni die omnes septem horas omisit, aut septem peccata mortalia, aut certe unum peccatum septemplex mortaliter quotidie incidit. Tales ergo sic pluraliter beneficiati, & non nisi semel quotidie horas canonicas persoluentes, nonne probantur quotidie ex hoc solo, aut septem peccata mortalia, aut unum septemplex mortaliter incidere: Si autem tria uel plura beneficia habeant, facile est computare quantum augeantur

1. Cor. 11. tur peccata. Præterea, isti sic pluraliter beneficiati, nec inde se emendantes, in suis ineffanter manent peccatis, & communicando seu celebrando manent in eis. Quod quam periculossimum damnabilissimumq; consistat, ipsi perpendant. Efficaciter enim rei corporis & sanguinis Christi. Insuper, aut putant hanc beneficiorum pluralitatem licere, & tunc (sicut ostensum est) discrimini se committunt, & contra præcipuorum sanctorum ac solennissimorum doctorum, imò quasi contra omnium ueraciter deuotiorum & religiosorum sententiam agunt, seipsum in cautissimè hnt: aut putant eam sibi esse illicitam, & tunc scienter in tantis peccatis atq; periculis perseuerant, qd proflus damnabile est. Amplius, isti scdm prædicta nil iuris habent ad redditus beneficiorum quos non exoluunt officia, & sic bona illa sibi iniuste usurpant, sacrilege tractant, illiciteq; exponunt siue reponunt. Postremo, isti toto tpe quo in hac pluralitate bnificiorum manent, priuant indefinenter deū cultu debito honorificentis sue, ecclesiæ mēbris suis, uiuis atq; defunctos suffragijs debitis, ut præinducta demonstrant. Multa similia & horreda possent de huius periculo sita immensitate adduci: quæ quæ ex superioribus facilliter considerant, omitto, hinc tantūdem tetigisse sufficiat.

Articulus XVIII. Ex scriptis sancti Bernardi ad clericos pertinentibus.

Perfectus & absq; macula eris cū dño deo tuo. Cum deus sublimis & benedictus sit iustus, sanctus atq; purissimus, ministros iustos, sanctos ac simplices diligit ac requirit, sicut per Moysen dixit Sancti estote, quia ego sanctus sum dñs deus uester. Possime aut in clericis, in sacerdotibus atq; canonicis iubet & exigit deus eē cor mundum, humile, uirtuosum, sed iam prohdolor obscuratū est insipiens cor multorum, & pro humilitate amplectuntur ambitionem, pro mentis munditia uitia carnis, pro animi simplicitate diuersas astutias. Et quod S. Bernardus deplanxit in clericis sui tps, nūc copiosius est defendendum. Ait ergo uir ille sanctissimus: Curriur in clero passim ab omni ætate & ordine, à doctis pariter & indoctis ad ecclesiasticas curas, tanq; sine curis iam quisq; uicturus sit cū ad curas peruenerit. Nec mirum de his qui necdum in seipsis pericula sunt experti. Vident res quippe illos qui iam proprios humeros cupide sarcinæ submiserunt, non solū non gemere tanq; sub onere, sed in super appetere plus onerari: non deterrantur periculis quæ cupiditate excecati non uident, sed fauoribus atq; honoribus quos alij in uident, prouocant. Quis finitæ semper ambitio, ò insatiabilis auaritia, cum primos gradus honorū meruerint in ecclesiā, meruerint aut uel uitæ merito uel pecunie, siue etiā carnis & sanguinis (quæ regnū dei non possit debent) prærogatiua, non ideo corda eorū quiescunt, duplici semper æstuantia desiderio, ut quo magis ac magis dilatantur ad plura, eo ad celsiora subliment. Vbi gratia, cū quis factus fuerit in quacūq; ecclesiā decanus, præpositus, archidiaconus, aut aliquid huiusmodi, non cōtentus uno in una, plures sibi, imò quotq; ualet acquirere honores fatagat quibus tamē omnibus, si locus euenit, libenter unius præferret episcopi dignitatem. Sed nūquid sic fatiabilis factus episcopus, archiepiscopus esse optabit. Quo forsitan adepto, rursus nescio quid altius somnians, laboriosis itineribus & sumptuosis familiaritatibus Romanū statuit frequentare palatū, quæ stuosas sibi quasdam exinde comparans amicitias. Deniq; multi non tanta fiducia & alacritate currerent ad honores, si esse pensarent & onera. Grauari profecto metuerēt, nec tanto labore atq; periculo quarūlibet affectarent infulas dignitatum. Nūc uero, qm sola attenditur gloria & non poena, purū esse clericū erubescit in ecclesiā: seq; uiles æstimant atq; in glorios, qui quocūq; loco emūctiori non fuerint sublimati. Præterea, omni canonico est pensandū, qd Fulconi canonico scribit Bernardus: Memeto fili quia recepisti bona in uita tua. Recepisti dixit, nō Rapuisti: ne etiā de hoc tibi frustra blandiaris, q tuis contentus aliena non rapis. Veruntū quæ sunt illa tua bona ecclesie? Recte, qm surgis ad uigilias, uadis ad Missas, horis chorū nocturnis diurnisq; frequetas, sic ecclesiæ præbendam non gratis accipis. Dignum est em̄ ut qui altari deseruit, de altario uiuat. Viuat in quam de altari, non superbiat, non luxurietur, non ditet, non in clericatu diues ex paupere fiat, aut ex ignobili gloriosus: non sibi de bonis ecclesiæ ampla palatia fabricet, nec loculos inde cōgreget, nec in uanitate aut superfluitate dispergat: non extollat de facultatibus ecclesiæ consanguineos suos, aut neptes (ne filias dixerim) nuptui tradat. Concedit ergo tibi, ut si bene deseruis, de altari uiuas, nō ut de altari luxurieris, nō ut inde tibi cōpares frena aurea, fellas de pictas, calcaria de argentata, uaria griseaq; pellicea, à collo & manibus ornari purpureo diuersificata. Deniq; quicquid præter necessariū uictū & simplicem uestitum de altari retines, tuū nō est, rapina est, sacrilegium est. Nō enim ordinauit deus

1. Cor. 11.

Deuter. 10
P. alto
Leuit. 11

Romano, 1.

1. Corin. 15.

Lucas, 15

1. Corin. 9

deus his qui euangelio seruiunt, de euangelio querere diuitias uel ornatum, sed uiuere ex eo, ut uidelicet sint contenti alimenta corporis, non gula irritamenta aut incitamenta libidinis, & quibus regantur, non quibus ornentur, accipere. Sane qui non fideliter introiuit & per Christum, quid nisi infideliter agat & contra Christum? Aut quando necessarius poterit esse contentus, quo animo introiuit, ut stipendia cleri in usus uoluptatis, curiositatis & uanitatis congregat, seruet & expendat? Sed quod sibi uult quod clerici aliud esse, aliud uideri uolunt? Nempe habitu milites, questu clericos, actu neutrum exhibent. Nam neque pugnant ut milites, neque ut clerici euangelizant. Cuius ordinis sunt? cum utriusque esse cupiunt, utriusque deserunt, utriusque confundunt. Unusquisque (inquit) in suo ordine resurget. Isti in quo? An quia sine ordine peccauerunt, sine ordine peribunt? Aut si summe sapiens deus creditur a summo usque deorum nihil inordinatum relinquere, uereor non alibi ordinandos, quam ubi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Alienis namque laboribus locupletantur, comedunt fructus terrae absque pecunia, & prodit quasi ex adipe iniquitas eorum. Mens quippe assueta delicijs, nec exculta disciplinae sarculo, multas committit fordes. Haec & multa similia, imo & grauiora contra sacerdotes atque canonicos scribit sanctissimus pater Bernardus, eosdem exhortans, ut se in omnibus corrigant, & domino maiestatis cum debita reuerentia obsequantur in omni castitate & aequitate.

Articulus XIX. Disputatio contra pluralitatem beneficiorum ex dictis sanctorum patrum.

Tempus est ut incipiat iudicium a domo dei. Et si iustus uix saluabitur, impius & peccator ubi apparebit? Sanctus Bernardus libro de consideratione, de hoc multipliciter reprehendit Eugenium Papam, quod de eius licentia archiepiscopi subtraherentur ab obedientia episcoporum, episcopi quoque ab obedientia archiepiscoporum, & archiepiscopi ab obedientia patriarcharum. Itaque inter caetera affatur Eugenium Papam, dicens: Tu ne licitum tibi censens suis ecclesias mutilare membris, confundere ordinem, perturbare terminos quos posuerunt patres tui? Si iustitiae est unicuique seruare ius suum, auferre alicui sua, iusto quomodo poterit conuenire? Cum ergo iuxta omnia praeter allegatorum uerba doctorum, eundem habere plures praebendas, uel beneficia plura, quorum unum profusione sufficit, sit mutilare ecclesiam suis membris, & deo debitum auferre honorem, seu minorare cultum & laudes ipsius, itemque uiuos ac mortuos debitis spoliare suffragijs, patet hoc esse prorsus damnabile, nec Papam hoc posse licite concedere. Praeterea sicut iam claruit, hoc omnium sanctorum patrum catholicorumque sententia est doctorum, bona ecclesiae non aliud esse quam uota fidelium, pretia peccatorum ac patrimonium pauperum. Dum itaque quis unum competentis beneficium habet, & nihilominus adhuc pro alio instat aut retinet illud, quero qua intentione sic instat aut retinet: quia aut principaliter propter bonum spirituale, ut scilicet deo deuotius, quietius atque perfectius seruiat: aut principaliter propter bonum temporale, uidelicet ut ditior fiat, lautius uiuat, honorabilior reputetur. Primum horum dici non potest. Cum enim de primo beneficio competentiam habeat ad uiuendum sobrie ac modeste, quo alia plura beneficia habuerit, eo maior ipsi adest occasio intemperatae uiuendi & superflue consumendi ecclesiastica bona, ampliorumque inde in quietudinem sollicitudinemque sortitur, & plurima deuotionis incurrit obstacula ac salutis pericula, pro ut probant praehabita. Secundum uero istorum manifeste illicitum est atque mortale. Si itaque prauitati meae aliquis consulendi locus est apud excellentiam amantissimorum meorum, pro quibus haec scripsi, totis precor, hortor consuloque praecordijs, ut preiudicatis diligenter pensatis, uiam eligant certiorum, nec discrimini se committant, sed tantorum acquiescant dictis doctorum, tamque sanctorum sententiarum patrum, & unico competentis beneficio sint contenti, per usam tutam ac arduam iugiter incedentes, quousque super gloriosissimo uniuersorum fini beatifice uniantur. Qui est super omnia deus sublimis & benedictus in secula, Amen.

Libri contra pluralitatem beneficiorum, finis.

1. Timoth. 6.
1. Joh. 10.

1. Thesalo. 4.
Roman. 2.

Iob. 10.

Psal. 72.

1. Petr. 4.

Prouerbi. 22.

D. DIONYSII A RICKEL

CARTHUSIANI DE SIMONIA,

Liber primus.

GRATIS ACCEPISTIS, GRATIS DATE. Filius dei, dominus & saluator, cuius tanta est charitas tantaque liberalitas, quod seipsum contulit nobis, ita quod ipse est dator & donum, imo & semetipsum pro nobis donauit, factus saluator ac hostia salutaris, uoluit ac praecipit credentes in se sibi assimilari ac sua sectari uestigia, quatenus sicut ipse beneficia sua & dona gratiae suae gratis (hoc est, pure propter seipsum ex sua bonitate & charitate) praestitit nobis, ita & nos ea communicemus ac largiamur proximis nostris gratis: quod etiam ideo iussit, quoniam ipse tanquam sapientissimus, imo & sapientia dei patris, optime nouit quam incomparabiliter spiritualia dona excedant

Mat. 10.

in dignitate corporalia bona: Ideo noluit spiritualia sub pretio corporaliu ponere, exigente hoc ipsum diuina iustitia. Hinc simonia Christi fidelibus uniuersis maxime prohibetur. Denique, quanto religiosi praeter caeteros debent uirtuosiores exemplaresque esse, tanto diligentius atque totalius debent ab omni prorsus impietate simoniaca abstinere, omnem quoque tanti facinoris abhorre ac uitare infamiam, ut sint bonus odor Christi in omni loco, nemini dantes ullam offensionem, ut non uituperetur ministerium ipsorum, scientes & formidantes, quod ait iudex ac dominus noster: Vae homini illi per quem scandalum uenit. Et rursum: Quicumque scandalizauerit unum de pusillis istis qui in me credunt, expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Quod si ita damnabile ac iniquum consistit unum scandalizare pusillum, quam damnabile & enormius putandum est, plurimos & communitatem scandalizare, ad uerba detractionum & temeraria iudicia prouocare, ad peccandi audaciam, auaritia excusationem, sanctae religionis aspernationem, aduersiones aliasque diuersas uitiositates inducere? Veruntamen quia nonnulli religiosi in hac re se incaute habere uidentur, imo & excedere perhibentur, intendendo agente & auxiliante spiritu sancto, in praesenti tractatulo iuxta sanctorum patrum & catholicorum doctorum documenta declarare ac scribere, qualiter sapienter ac timorate habere se debent, omnem simoniaca prauitatis culpam ac notam omnino & pure uitando, praesertim in exigendo ac recipiendo aliquid a personis, ad religionem recipi postulantibus aut susceptis. Porro, religiosi sunt duplices: Quidam euidenter male uiuentes, ut puta qui nec substantialia omni religioni, uidelicet tria uota, quae tam solenniter altissimo promiserunt, obseruant: qui potius irreligiosi quam religiosi appellari merentur, & per se deteriores censentur, cum uotum solenne fortius obliget quam iuramentum. Isti simoniam aperte multipliciterque committunt: & quidam eorum faciunt hoc scienter, nec curant nec uolunt aduertere, sicut & caetera ad quae tenentur, transgrediuntur quotidie impudenter, scienter & intemperate, quoniam euerterunt sensum suum ut non aspiciant in caelum, nec recordentur diuini iudicij distinctionem, sed obscuratum & induratum est insipiens cor eorum. Alij autem sunt religiosi deum timentes, & substantialia obseruantes, ac regulariter conuersantes: qui nec sponte neque scienter pro ulla re mandati committerent simoniam, aut aliquam culpam, praesertim mortalem. Nihilominus quidam istorum de uitio isto longe ac late grauius diffamantur, quibus condolendum est satis: Ipsi quoque non mediocriter habent metuere ac uereri propter praetacta, diffusiusque tangenda, item ut (dicitur) fama quam communis homo famat, non omnino deperditur. Itaque propter istos ista potissime conscribuntur, sicut & quidam ipsorum instanter precati sunt. Postremo, quoniam pro simplicibus ista scribuntur, plane atque simpliciter procedent, & breuiter, uti debeo, ea dumtaxat commemorans, quae praetactae poterunt intentioni sufficere, cum

Religiosi duplices.

Roman. 1.

Ecc de

de Simonia in diuersis locis plurima sufficientissime & scholastice atq; subtiliter sint con-
scripta.

Articulus PRIMVS. Quid sit Simonia.

Simonia.

Theologi ac Iuristæ concorditer dicunt, quod Simonia diffinitiuè ac proprie sit
studiosa uoluntas emendi uel uendendi aliquid spirituale aut spirituali anne-
xum. In qua diffinitione uoluntas accipitur pro actu seu pro habitu prauæ uo-
luntatis: hoc est, pro cupiditate uoluntatis, ita quod studiosa uoluntas uoca-
tur electio, propositum, deliberatio, seu cupido uoluntaria emendi siue uendendi spiri-
tualia aut eis annexa. Tamen ut ait Raymundus, sufficit dicere quod Simonia sit studio-
sa uoluntas emendi siue uendendi aliquid spirituale: quia quod spirituali annexum est,
etiam spirituale uocatur. Nihilominus doctores communiter addunt, Vel spirituali anne-
xum, uel propter euidentiā ampliorem & declarationem maiorem, uel quia spiritu-
ali annexum, non est proprie spirituale, ut id quod per se & directe spirituale appellatur,
uel ad insinuandum gradū atq; distinctionem spiritualium rerū. Vnde cum Raymundus
affirmat sufficere ut dicatur, quod Simonia est studiosa uoluntas emendi siue uenden-
di aliquid spirituale, accipit spirituale satis extense: qui uero addunt, Vel spirituali anne-
xum, accipiunt spirituale magis stricte ac proprie. Dicitur enim aliquid spirituale du-
pliciter: Primo essentialiter, ut supernaturalia dona: Secundo causaliter, quemadmo-
dum sacramenta euangelicæ legis, quæ efficiunt quod designant: propter quod grati-
am causare dicuntur. Et oia ista proprie spiritualia nuncupantur. Cōter autē seu exten-
se dicitur aliquid spirituale tripliciter: Primo participatiue, sicq; materiales ecclesie & cœ-
misteria, sacra etiam uasa, ut calices, & sacerdotalia ornamenta seu uestimenta, spiritua-
lia appellantur, quia consecrationem participant quando benedicuntur. Secundo ordi-
natiue, quia ad spirituale aliquid ordinantur, & spiritualiter deputantur: que decimæ
atque primitiæ, omnia quoque ecclesiastica beneficia dicuntur spiritualia, quia ad su-
stentationem ministrorum ecclesie specialiter deputantur. Tertio dispositiue, sicutius
patronatus, quod est præuium spirituale, secundum quod ius patronatus est quedam pō-
testas præsentandi clericum ad ecclesiasticum beneficium consequendum. Hæc autem
distinctio procedit secundū doctrinam Alberti Magni & Vlrici eius discipuli: & omnia
ista dicuntur spiritualibus annexa, & in eis committitur Simonia, siue emanant siue uen-
dantur, quantum ad id quod de spiritualitate in eis est.

Spirituale ali-
quid dicitur
dupliciter.

Spiritale et hpi-
ter dicitur.

Articulus II. De alia descriptione Simoniæ, & de
duplici Simonia.

Hostiensis Simoniam diffiniens, ait: Simonia est spiritualium uel annexorum
spiritualibus receptio uel donatio, præcedente pacto conditionis, promissionis,
modi, seruitij, precum, aut cuiuscunque temporalitatis. Et datur descriptio ista
de Simonia secundum exterius forum iudicium que ecclesie. Nam sola uo-
luntate & absque pacto committitur Simonia secundum interioris dei iudicium & con-
scientiæ forum, quæ uocatur Simonia mentalis, intentionalis, ratione prauæ & infectæ
intentionis interioris, quam reprobatur deus. Alia uero uocatur Simonia exterior, seu re-
alis & effectualis. De hac sic ait Vlricus in Summa sua, sexto libro capitulo de Simonia
Simonia in quantum est crimen, committitur sola uoluntate sine opere exteriori: quia
& primus author criminis huius, uidelicet Simon magus, non produxit desiderium
suum ad actum, sed sola uoluntate peccauit: quemadmodum concupiscens mu-
lierem, moechatus est eam: & qui odit fratrem suum, est homicida. Simonia uero,
in quantum est crimē ecclesiasticum, prout eius cognitio, punitio siue damnatio ad eccle-
siasticum

Maxi-
mohis

siasticum spectat iudicium, iuxta quod ei coniuncta sunt infamia, irregularitas, suspensio
& huiusmodi poenæ, sic non committitur absq; actu exteriori: quoniam homo uidet quæ
patent, deus autem intuetur cor. Veruntamen intelligendum est istud de his, quæ secun-
dum se Simoniaca sunt, & iure prohibentur diuino, quæ à iuristis uocantur prohibita, quia
Simoniaca sunt. Alia autem sunt Simoniaca quia prohibita, ut uendere castellanatum seu
aduocatum, & beneficio renūciare ea conditione aut pacto, ut illi aliquid detur. In his enī
sola uoluntate non peccatur, nec etiam uoluntate procedente ad actum simpliciter: sed si
uoluntas procedat ad actum eo modo quo extat prohibitum, uidelicet sub conditione seu
pacto. Si enim absque hoc renuntiet aliquis suæ præbendæ ea intentione, ut is qui dignus
est eam accipiat, non peccat. Hinc etiam ait sanctus Thomas super quartum Sententiarum
quæstione uigesimasecunda: Homines iudicant ea quæ foris patent, sed deus cor intuetur,
ut primo Regum habetur: Idcirco in Simonia cæterisq; peccatis ex sola uoluntate effici-
tur homo peccator & reus poenæ ad dei iudicium pertinentis, non autem quantum ad re-
atum poenæ ad iudicium pertinentis ecclesie. Homicida namq; uoluntate incurrit reatum
poenæ æternæ, non autem irregularitatem, uel excommunicationem, aut aliquid tale: &
ita de Simoniaco est dicendum. Ex hoc elicitur & probatur, quod si religiosi recipiant ali-
quem uel aliquid principaliter intuitu & affectu commodi temporalis, coram deo sunt. Si
moniaci, & peccant mortaliter, quamuis nihil exigant, neque de dando mentio fiat. Simi-
liter dicendum est, si anniuersarium aut tricenarium tali modo concedant aut celebrent,
seu alium quemcunq; spirituale efficiant actum, ex sacro officio eis conuenientem. Præ-
terea agnoscendum, quod dum Simonia dicitur studiosa uoluntas emendi uel uendendi
aliquid spirituale, per emptionem & uenditionem intelligitur omnis contractus non gra-
tuitus, præter contractum permutationis, secundum Raymundum. Et idem ait Iohannes
in summa Confessorum, Durandus quoque in summa sua, Veruntamen Thomas in secun-
da secunda, quæstione decima asserit, quod absolute loquendo, per emptionem & uendi-
tionem intelligendus sit omnis contractus non gratuitus: quia (ut ait) nec permutatio præ-
bendarum seu ecclesiasticorum beneficiorum, fieri potest autoritate partium absq; peri-
culo simoniæ, quemadmodum neq; transactio, ut iura determinant. Potest tamen præla-
tus superior permutationes huiusmodi facere pro necessaria uel utili causa, sed ex summa
Vlrici patet horum concordia.

Articulus III. Quam detestabile & enorme sit uitium
simoniæ.

Vt Simonia formidolosus diligentiusq; uitetur, aliqd de eius enormitate ac da-
mnabilitate tangendum est. Itaq; quam abominabile ac fugiendum sit uitium
istud, primo constat ex eo, quod sancti patres & summi pontifices genera-
lia quoq; concilia, ipsam sæpiissime uocant hæreticam prauitatem ac hæresim,
sicut hoc ex Decreto & Decretalibus copiosissime posset probari. Secundo, quia non so-
lum nominant ipsam hæreticam prauitatem, sed etiam primam ac pessimam hæresim, gra-
uissimumq; peccatum. Ait enim Damascus Papa: Omnia crimina per comparisonem ad
ad simoniacam hæresim, quasi pro nihilo reputantur. Et item Paschalis Papa testatur: Si-
moniaci tanquam primi atque præcipui heretici, ab uniuersis sunt fidelibus respuendi. De-
nisq; Tharasius Constantinopolitanus patriarcha, in epistola ad Adrianum Papam sic lo-
quitur: Tolerabilior est Macedonij impia hæresis, quam simoniacorum. Macedonius enī
dixit, spiritum sanctum esse puram creaturam, & patris ac filij seruum. Simoniaci uero, & si
non uerbis, tamen factis affirmant spiritum sanctum esse suum ministrum, dum spiritualia
dona ipsius sub pretio ponunt. Insuper, sanctus doctor Hieronymus super Matthæum
differuit. Latro est, & templum dei in speluncam uertit latronum, quicumq; de religione lu-
era sectatur. Vnde & super illud Iohannis secundo, ac Matthæi uicesimo primo, ubi descri-
bitur Christus eiecisse de templo uendentes & ementes in eo, dicitur expositores: Maxime
ex hoc opere saluatoris, ostenditur enormitas simoniacæ prauitatis. Nusquam enim alibi
legitur Christus corporaliter restituisse, & alios impulsisse flagello, que eiecisse, nisi in facto
hoc. Audite hæc simoniaci, audite negotiatores nefandi. Aut à simonia uestra cessate, aut
de templo exite, Vos numularij estis, uos columbas & gratiam spiritus sancti uenditis. Præ-
tere

terea Simonia est spiritualis sodomia. Nam sicut vitia sodomitica directe contrariantur naturæ, & quantum in ipsis est corrumpunt genus humanum, sic vitia Simonie directe contrariantur gratiæ, & eam corrumpunt. Rursus, enormitas simonie patet ex hoc, quod sancti tam veteris quam noui testamenti leguntur tam rigorosum ac feruidum habuisse zelum contra hoc vitium. Nam sanctissimus ille Heliasus propheta proprio ac familiari suo discipulo Giezi cum incurisset hoc crimen, nequaquam peperit, sed perpetua lepræ plaga percussit eundem: Lepra (inquiens) Naaman adheret tibi & femini tuo in semper. Christus autem sanctus sanctorum, in primo suo aduentu contra nullum scelus tantum commotus legitur, sicut contra hoc facinus, quia uendentes & ementes bis eiecit de templo: & quamuis in primo suo aduentu uenerat iudicari non iudicare, hominumque peccata per mansuetudinem tolerare, tamen contra hoc vitium in signum detestationis ipsius noluit mitatem ostendere, sed tanquam iratus, flagello de funiculis facto expulit cupidos illos, & mensas numulariorum, cathedras quoque uendentium columbas euerit, pecuniarumque effudit. Et licet primus Christi aduentus esset misericordie, iustitia tamen de hoc peccato se intromisit. Hinc sanctus Bernardus scribit Eugenio Papæ de uitio Simonie: Intuere Christum iudicem tuum: non parat aures ut audiat, sed flagellum quo feriat, uerba non facit nec recipit, nec enim sedet iudicans, sed insequitur puniens: causam tamen non tacet, quod scilicet domum orationis, domum negotiationis fecissent. Ergo & tu fac similiter. Erubescant uultum tuum istiusmodi negotiatores, timeant numularum, non confidant in numeris suis.

Ioh. 2.
Matt. 21.

Ioh. 2.

Luc. 19.

Articulus III. De origine Simonie & nominis ratione.

Act. 8.

Legitur in Actibus, quemadmodum Simon magus à Philippo diacono baptizatus, cum uidisset quod per impositionem manuum beatissimorum apostolorum Petri & Iohannis daretur spiritus sanctus in signo uisibili, obrulit eis pecuniam, dicens: Date & mihi hanc potestatem, ut cuiuscumque imposuero manus, accipiat spiritum sanctum. Cui sanctissimus Petrus respondit: Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum dei existimasti pecunia possideri. Non est tibi pars neque fors in sermone isto, cor enim tuum non est rectum coram deo. Pœnitentiam itaque age ab hac nequitia tua, & roga deum si forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. In felle enim amaritudinis & obligatione iniquitatis uideo te esse. Ex qua responsione luce clarius innotescit, quam in effabile, graue atque damnabile sit uitium Simonie: & item quam uehementissime princeps apostolorum & primus pastor ac summus prælatus totius ecclesie sanctissimus Petrus illud abhorruit. Itaque à Simone mago Simonia in euangelica lege exordium sumpsit, & nomen suum sortita est. In ueteri autem lege in Giezi discipulo Helisei prophete legitur præcessisse. Nam ille à Naaman Syro pro gratia sanitatis per Heliseum miraculose illi concessæ, sumpsit uestes atque pecunias, ut in libris Regum legitur. Vnde spiritualia ementes siue uendentes, non solum Simoniaci, sed & Giezitæ possunt uocari: imò secundum Thomam appropriate loquendo, qui spiritualia uendunt, recte uocarentur Giezitæ, quoniam Giezi spirituale quid uendidit: Qui uero spiritualia emunt, rite Simoniaci nominarentur, Communiter tamen omnes hi Simoniaci appellantur, ita quod uitium istud magis à Simone, quam à Giezi nomen sortitur: quia euidentius & enormius fuit uitium Simonis magi, quam Giezi. Primo, quoniam id quod emere uoluit, spiritus uel spiritum sanctum in signo uisibili, Secundo, quoniam Simon non solum intendebat spirituale bonum hoc emere, sed etiam uendere ipsum, & per ipsum lucrari pecunias, faciendo miracula propter eas, ut ait Papa Urbanus.

Giezitæ.

Simoniaci.

Articulus V. Qualiter Simonia diuersimode committatur.

Secun

Secundum quod sanctus asserit Augustinus, ab hoc nomine pecus, pecunia nomen suum accepit, quoniam pecora erant diuitiæ antiquorum, & eis utebantur in suis contrahibus loco pecuniæ. Hinc per pecuniam datur intelligi cuiuscumque ualor seu pretium, quod potest numismate mensurari. Cum ergo oblequium hominis ordinetur ad aliquam utilitatem eius cui impenditur, quæ potest æstimari ac mensurari pecunia, quæ & ministris conductitijs pro mercede seruitutis eorum impenditur, certum est, quod si quis det alicui rem spiritualem pro suo oblequio, ita Simoniæ committit, ac si eam pro pecunia daret. Conformeriter, quod aliquis acquiescat alterius precibus ad obtinendam gratiam temporalem aut consequendum humanum fauorem, ordinatur ad utilitatem aliquam temporalem, quæ potest pecuniæ pretio æstimari. Ideo sicut incurrit quis Simoniæ, dando seu accipiendo pecuniam pro spirituali, ita & porrigendo seu accipiendo preces pro spirituali. Hinc communiter dicitur, quod triplex est munus, uidelicet munus à manu quod est pecunia seu quicquid ad exteriores diuitias pertinet: & munus à lingua, quod est laus seu adulatio ad humanum spectans fauorem, qui cadit sub pretio, uel preces ex quibus fauor humanus acquiritur: & munus ab obsequio, quod est seruitus ipsa seu actio quæuis corporaliter exercitata, non honesta, aut ad carnale commodum ordinata. Et per quodlibet munerum horum contrahitur Simonia. Ait namque Urbanus Papa: Quisquis res ecclesiasticas non ad quod institutæ sunt, sed ad propria lucra munere linguæ uel indebiti obsequij aut pecuniæ, largitur seu adipiscitur, Simoniæ est. Verum tamen si clericus alicui prelato honestum impendit obsequium atque ad spiritualia ordinatum, ex sui deuotione obsequij efficitur ecclesiastico beneficio dignus. Vnde beatus Gregorius loquitur in Registro: Ecclesiasticis utilitatibus deseruiens, dignum est ecclesiastica remuneratione gaudere. Similiter, si preces porrigantur pro digno, non est Simoniæ, dummodo attendatur ad dignitatem personæ: ad quam si non attendetur, sed ad humanum fauorem, Simoniæ esse. Cauent ergo religiosi, ne aliquo horum modorum Simoniæ crimen incurrant, in recipiendo quamcumque personam ad ordinem. Nam & si quis diu seruiuit in claustro, non propter ipsam seruitutem secundum se sumptam est recipiendus: sed si alii de idoneus est, propter sui obsequij deuotionem & suæ personæ idoneitatem suscipi potest. Similiter, si rogetur pro aliquo, non est recipiendus propter preces siue precantes, nec propter eorum fauorem, sed ob suam idoneitatem si dignus est. Deuotio tamen, uirtus & probitas seu merita deprecantium, possunt religiosos inclinare ad recipiendum eum, pro quo rogetur, si dignus est.

Triplex munus.

Articulus VI. An liceat religiosis exigere aliquid à personis religionis ingressum petentibus, & de rationibus quod non.

Propter determinandam & declarandam huius questionis difficultatem, potissime compilatur iste tractatus. Denique, ut ueritas huius rei clarius pateat ac certius innotescat, procedam scholasticè, aliqua pro utraque parte introducendo motiua. Itaque primo uideretur, quod istud nequaquam sit licitum, etiam ratione penuriæ seu paupertatis prætextu: Primo, quoniam status religionis est bonum spirituale, ergo gratis omnino communicandus est postulanti, non sub aliqua conditione seu pactione: Niligitur exigi potest à petentibus ad ordinem recipi, sed simpliciter & absque conuentione sunt recipiendi aut retinendi: alioquin non est ibi contractus pure gratuitus, nec datio penitus liberalis, neque impletur quod filius dei præcepit: Gratis (inquiens) accepistis, gratis date. Secundo, quia si aliquid ab illis exigitur, Simonia committi uidetur: quoniam iuxta præhabita secundum articulo, Simonia, ut asserit dominus Hostiensis, est spirituale uel annexorum spiritualibus receptio uel donatio, præcedente pacto conditionis, promissionis, modi, seruitutis, præmij aut cuiuscumque temporalitatis. Si autem à postulante ingressum religionis, exigatur aliquid ante quam recipiatur, certum est quod ipsam receptionem, pactum conditionis seu promissionis & modi ac temporalitatis præcedit, quod Simoniæ esse conuincitur per locum à diffinitione ad diffinitum. Tertio, quia (ut ait sanctus Thomas super quartum, & idem habetur in Summis doctorum) pro anniuersario celebrando nullo modo licet pactionem seu pactum de aliquo dando: ergo nec pro aliquo ad religionem suscipiendo, cum utrobique sit eadem ratio, ut puta spiritualitas ipsa. Quarto, quia apostolus Paulus uniuersis scribit Christianis delibus: Ab omni specie mala abstinete uos. Istud ergo potissime obseruandum est religiosis, qui ad perfectionem tendere obligantur: sed exigere aliquid temporale

Matt. 10.

ut habeat monasterium unde ei valeat providere: ideo non committitur Simonia. si autē absq̄ grauiamine ecclesie recipi potest, Simoniacū est exigere aliquid. Postremo, oratio est est bonum præcipue spirituale, sed licitū est dare uiris deuotis pecuniam ut orent pro eo qui dat: ergo & pro receptione ad religionem, est licitū aliquid dare atq; exigere.

Articulus IX. De triplici responsione ad quæstionem hanc ipsam.

Sicut iam tactum est, Vlricus & alij qdam simpliciter dicūt, q̄ quando claustrū præ paupertate non sufficit plures nutrire personas, quam eas quas habet, licite potest quærere & exigere aliquid à recipiendo aut recepto, & determinatam summā exprimere, ac super hoc facere pactū siue conventionem, sic tamen, ut spiritualia gratis exhibeantur. Et dicunt tunc ibi non exigi nec recipi tēporale pro spirituali, quasi pretium eius, sed tanquam sustentaculum siue stipendium uitæ. Alij dicunt, quōd nec prætextu paupertatis liceat aliquid exigere à recipiendo quouis modo: quia paupertas non potest talem exactionem tam euidenter in iure prohibitam efficere licitam, nec sub paupertatis prætextu debet quis perpetrare prohibita. Vnde Iohannes de Imola asserit, quod in distincte talis receptio siue exactio non ualeat. Porro Bernardus super Decretalem Innocētiij præinductam, affirmat q̄ licet aliquo modo dici possit (ut dictum est) secūdum primam opinionem, tutius tamen est ut nulla persona ita recipiatur. Idem refert Durādus in Summa sua, Hostiensis quoq; sic sentit. Præterea nunc diligentiꝝ recitandum & aduertendum est, quid circa hæc sanctus Thomas in diuersis scripserit locis, atq; finaliter sentiat. Itaq; super quartum Sententiarū scribit, quod præcedenti articulo in octauo tactū est argumēto. Porro, in Secunda secundæ quæstione decimanona testat: Pro ingressu monasterij non licet aliquid exigere uel accipere quasi pretium, licet tamen si monasteriū sit tenue, q̄ non sufficit ad tot personas nutriendas, gratis quidem ingressum monasterij exhibere, sed accipere aliquid pro uictu personæ, quæ in monasterio fuerit recipienda. In Quodlibeticis uero suis sic loquitur: Cū in dispensatione sacramentorū siue aliorū spiritualiū aliqua recipiuntur, ut simonia uideatur, tria sunt necessaria: Primū, ut fiat ex cōcessionē iuris diuini siue humani, aut saltem piæ consuetudinis. Secundum est, ut sit intentio pia, & non corrupta. Tertium, ut seruetur & sit forma honesta, ut non reqratur aliquid ante pij officij seu beneficii exhibitionem, ne pactū interuenire uideatur: sed expleto officio, poterit exigi. Hostiensis quoq; in Summa sua fatetur hoc tertiū esse omnino seruandū.

Articulus X. Quæ harum responsionum sit uerior atq; securior, magisq; uideatur seruanda.

Inter præfatas tres responsiones illa uidetur esse securior, quæ dicit indistincte, q̄ nec sub prætextu seu colore paupertatis liceat aliqd à recipiendo exigere: & hoc propter motiua in VI. ac septimo articulis introducta, atq; inferius introducenda, præsertim quoniam illa responsio magis recedit ab omni specie mala, & longior est ab omni Simoniaca labe, nota ac culpa: magis quoq; concordat Decretalibus & bullis seu constitutionibus summorum pontificum & generalium concilioꝝ præallegatis: & pauciora ac minoramala, imō plura & maiora bona sequūtur ex ea: quia dum seculares conspiciūt religiosos ab omni Simonia & auaritia tam purissime esse immunes, maxime edificantur in eis, & cordialius afficiūtur ad ipsos sicq; uehementius inclinantur benefacere eis, & religionem intrare, seu suos ad religionis ingressum accendere, & laudant atq; glorificant deū in famulis famulabuscq; suis religiosus. Et ita per hunc modū coenobia tam in spiritualibus q̄ in temporalibus magis proficiunt, quod experientia in multis religionibus sæpissime docuit, & adhuc de gratia dei in ordine Carthusiensis quotidie docet. Porro, responsio illa quæ dicit, q̄ quamuis sub prætextu paupertatis aliqd à recipiendo exigi possit, spiritualibus tamen ei primo gratis exhibitis, in se ipsa quidē satis probabilis esse uidetur, & securior est q̄ prima: sed in hoc qd̄ ait, tutius esse ut nulla persona ita recipiatur, est utique uera & certa, quemadmodū responsio præmemorata iam approbat. Responsio autem in exordio præcedentis articuli posita, nequaquā stare posse uidetur, nisi intelligatur secūdum moderationem quam in Quodlibeticis suis Thomas inducit, obseruatis uidelicet tribus illis, quæ ibi debentur articulo, cui in hoc dominus Hostiensis & Guilielmus concordant. Et hoc ex rationibus VI. septimoq; articulis supra inductis, satis probatū cēsetur, & nihilominus modo diffusius ostendetur.

Articulus XI. Quōd ille modus exigendi aliqd temporale à persona recipienda,

da, quam quidam religiosi utriusq; sexus nunc habent, piculosus sit atq; illicitus, & de improbatione opinionis quorundā præhabita, secundū unum sensum ipsius.

Quemadmodum Innocentius ait in Glossa sup̄ capitulum, Tu nos, non licet aliquid quam personam ad religionem suscipere sub hac forma: Recipimꝝ te in fratrem aut sororem, si detuleris tecū unde uiuas: quia bona ecclesie seu cōgregationis nostræ non sufficiunt nisi nobis. Et huic assertioni consonant uerba Hostiensis & Guilielmi atq; Bernardi & sancti Thomæ, imō & omnia hucusq; catholice introducta, & potissime uerba Urbani Papæ, quæ ad alium sensum nullatenus poterūt retorqueri, ut se primo patet articulo. Cum ergo nonnulli religiosi sub præacta forma modō quoddam personas recipiunt, si quidem publice dicunt eis, Pauperes sumus, nec dispositi sumus recipere te, nisi tantum aut tantū apportes, seu des, siue promittas, constat quōd periculose & illicitē agant, præsertim quia & cautionem uolunt habere, & nisi soluatur quod exactum est, uolunt receptum licitiare. Et quædam religiosæ personæ exigūt statim sibi dari certā summam pecuniæ, & postmodum alia plura: & ita recipiunt præcedente pacto, conditione, promissione, conuentione & modo: quod q̄ periculosum illicitumq; consistat, ex præhabitis elucescit. Est q; probatū, à Simoniaca prauitate non posse id ueraciter excusari. Præterea, si dicit se facere talē exactionem & pactionem, cōsiderando rem tēporalem non ut pretium rei spiritualis, sed ut est stipendium aut sustentaculum uitæ, iam patuit istud nō sufficere nec ualere. Nam & simili palliatione posset pene omnis simoniaca prauitas excusari. Simili quoque modo posset de Missa celebranda & anniuersario concedendo fieri pactio, cuius contrarium dicit doctores concorditer. Insuper, exactionis pactionisq; huius forma est in se inhonesta ac scandalosa, repugnans decori ecclesie, & derogans sinceritati religionis monasticæ, propter quod Urbanus papa eam totaliter ac apertissime reprobabat. Nec etiam possunt religiosi conscientia bona sic dicere recipiendo: Dams tibi gratis quod habemus, uidelicet locum & societatem, seu cōmunionem ordinis nostris: sed oportet ut tibi de necessarijs uitæ prouideas, seu hoc aut illud apportes seu præstes, quia in his uerbis est pactio modi & uera temporalitatis exactio, nec uerba ista quantum ad sensum, differunt à uerborum forma prædicta, quam Innocentius & Urbanus dicit esse illicitam. Oportet nanque ut receptio ipsa ad religionem, sit gratuita, liberalis & simplex seu absoluta, non conditionata, coarctata & obligatoria ad aliquid temporale, sicut ostensum est. Præterea, q̄ dicunt paupes religiosos aliqd posse exigere à recipiēdo, & determinatā summā exprimere, & sup̄ ea soluēda pacisci, spūalibus gratis exhibitis, req̄rēdi sunt isti qualif istud intelligat: hoc est, q̄ licet spūalia debeant gratis exhiberi recipiendo. Aut em̄ exhibētur ei simpliciter & absolute, liberaliter aut pure: aut cōditionaliter & sub pacto ac obligatione ad tēporale. Si primo modo, ergo eo ipso q̄ religiosi ita recipiūt aliqd, obligat se ad prouidendū ei de necessarijs corporis, sicut sibi metipsis, quādiu cum eis est, nec possunt eū bona conscientia refutare quamuis nihil det eis, quia iam absolute eum ad suam religionē receperunt, dummodo, aliud de aptus sit ordini. Nempe recipiendo eum ad ordinē seu uitam monasticā, recipiūt eum ad uitam cōmunem, & eorū quæ habent faciūt eum participē secundum institutionem & intentionem sanctorum patrū, qui ordines fundauerūt. Rursus, recipiēdo eum ad suam societate & fraternitatē, incorporant eū sibi, nec possunt eū ab unitate mystici corporis sui sine rōnabili causa abscindere, tenentq; ei de necessarijs prouidere, q̄ b' ex officio hoc incūbit. Si uero spūalia exhibētur ei conditionaliter, & sub pacto seu obligatione ad temporale, iam satis ostensum est, id prorsus illicitum esse, nec Simoniæ labe carere. Si ergo positio illa quorundam saluabitur, oportet ut intelligatur q̄ exactio, pactio & determinatio de temporalibus dandis, fiat solum post absolutam receptionem personæ ad ordinē, ut sanctus Thomas, Hostiensis & alij contestant, ne pactio interuenire uideatur, simoniæq; uitii committatur. Quōd si prædicti suā responsionem ita intelligūt, poterit forsitan stare, non aliter. Verum tamen incautum uidetur ita recipere in casu præhabito, dum scilicet claustrum tanta deprimitur paupertate, quōd non sufficit plures quam eos quos habet nutrire: quia siue persona recepta der aliquid, siue non, tenētur eam tenere ut dictum est, si aliud de sit apta. Ideo iuxta Bernardum ac alios plures, tutius est non recipere. Ideo & Bonifacius statuit, ne moniales de certis ordinibus plures, tutius est non recipere. Istud tamen intelligendum uidetur, nisi forsitan religiosæ personæ proprijs sustententur laboribus, aut tanta perfectionis existant, q̄ ex inspiratione diuina & confi-

dentia paternæ providentiæ dei recipiant plures, q̄ ex suis queant possessionibus sustentari. Tales namq; non subessent legi communiti quæ ubi sp̄s dñi, ibi libertas.

Articulus XII. Demonstratio plenior, q̄ non liceat religiosis exigere aliquid temporale à personis religionis ingressum petentibus, nisi forsitan (ut dictum est) post absolutam, gratuitam ac simplicem receptionem ad ordinem.

Sicut in Ecclesiastico legitur, Vnicuiq; mandauit deus de proximo suo, ut scilicet diligat eum sicut seipsum, & etiam faciat ei loco & tempore opportuno quod uera regit dilectio, & prout rationabiliter uult sibi fieri ab illo. Et præsertim mandauit deus unicuiq; de proximo suo, ut eum ædificet, non scandalizet. Deo quippe debemus bonam conscientiam, proximo bonam famam, propter quod sanctus asserit Augustinus: Qui negligit famam suam, id est, qui bonam famam habere non curat, nec satagit, crudelis est: quoniam proximos suos permittit seu facit male sentire de se, & ita (quantum in se est) ipsos scandalizat & spiritualiter necat, & animat ad peccandum. Hinc ait scriptura: Curam habere de bono nomine: hoc enim plus proderit tibi q̄ mille thesauro. Et iterum Salomon profertur: Melius est nomen bonum quam unguenta pretiosa. Ex quibus etiam comprobatur, q̄ bona fama sit terrenæ substantiæ præponenda, præeligenda, præamanda ac præexquenda, in quantum bona fama est ad dei honorem & proximorum ædificationem. Propter quod qui negligit famam, non solum crudelis extat in proximos, sed iniuriosus quoq; consistit in deum, ad cuius inhonorationem & offensionem inducit (quantum in se est) proximos suos. Vnde per Ezechielem conqueritur deus de impijs Israelitis: Commaculastis, iniqui, nomen meum sanctum in gentibus. Et rursus: sanctificabo, inquit, nomen meum magnum, q̄d pollutum est, quod pollutum est inter gentes. Deniq; quamuis omnia ista ad uniuersos pertineant Christiani deles, specialiter tamen ad religiosos: qui quanto minus proficiunt alijs prædicando, tanto plus eis proficere debent uirtuose & exemplariter conuersando: & quanto tenentur præ uulgo perfectius uiuere, tanto plus obligantur uulgi ac secularium & maxime pusillorum scandala deuitare: non solum uitando quæ in se culpabilia sunt, imò & ea quæ speciem habent mali: quæ ex charitate proximi sunt uitanda, ne quis pusillo scandalizetur. Porro pusilli uocantur, qui nondum perfecti sunt, & ex infirmitate aut ignorantia, non ex certa malitia peccant. Religiosi itaq; qui ex præfato modo exigendi aliquid temporale à recipiendo, atq; ex modo suo recipiendi personas nonnullas, sciunt sibi in populo malum ac detestabile nomen generari, & plurimos scandalizari, & ex consequenti deus grauiter inhonorari, ac diuersa uirtuti peccata superius tacta, ualde habent timere ac penitere ac inde cessare: imò & grauiter peccare probantur, sed protinus emendare tenentur, & à præfata exactioe in se illicita abstinere, etiã dato q̄ non esset in se ipsa illicita, propter hoc quòd speciem habet mali, & tantorum occasio est malorum, tantorumq; radix ac incitatio scandalorum, imò talium atq; tantarum dei altissimi iniuriarum fomētum. Præterea, cū religiosi teneantur spiritali profectui incessanter studere, & in charitate sancta proficere, oportet eos apostolica documenta de scandalis euitandis & exemplaritatibus obseruandis, sinceritate q̄ charitatis, cum ingenti atq; præcipua diligentia adimplere. Nunc igit apostolica documenta sup his aduertantur. Certe ad Romanos Paulus loquitur: Si propter cibum frater tuus contristatur, iam non secū dum charitatem ambulas. Noli cibo tuo illum perdere, pro quo Christus mortuus est. Noli propter escam destruere opus dei. Loquitur autem ibi ad literam sanctus Apostolus de cibis secundum legem prohibitis, qui usq; ad Christi passionem erant Iudeis uitandis: sed post Christi ascensionem euangelio diuulgato, non poterant sine peccato uitari ratione legalis prohibitionis, quia extunc obseruatio ceremoniarum legis fuit mortifera. Tempore autem intermedio, scilicet inter Christi passionem & euangelij diuulgationem, poterant tales cibi sine peccato manducari atq; uitari. Itaq; præ legatos sensus uerborum est: Si propter cibum frater tuus contristatur, id est, si proximus tuus ad inordinatam merorem mouetur & scandalizatur, eo q̄ cibum manduces quem sine culpa potes non manducare, iam non secundum charitatem ambulas, id est, contra charitatem agis & peccas. Nam charitas exigit ut pro scandalo proximi tui (præsertim pusilli) uitando, uites quicquid sine peccato uitare uales. Noli cibo tuo, id est, esse tu cibum tui, illum perdere, id est, ad mortalem culpam inducere, pro quo Christus mortuus est. Vnde & Christi amore hoc debes uitare, nec salutem paruipendere proximi tui, quam intantum appetitus est filius dei, qui seipsum dedit in mortem pro ea. Deniq; hæc ad propositum applican

Eccles. 7.

Rom. 14.

gando, cū præfata exactio præ tacta q̄ pactio, & forma recipiendi prædicta, possint sine peccato uitari, & aliorum etiam pusillorum ac plurimorum sint scandalizatiua, uitanda sunt: imò et si in se licitæ essent, adhuc essent ad tempus uitandæ, quousq; per rationabile informationem seu alio modo cessaret scandalum pusillorum, secundum doctrinam sanctorum. si quidem opera bona, ad quæ quis non tenetur, ad tempus sunt omittenda proscādalo pusillorum sedando: quanto magis opera indifferencia, & præsertim opera in se illicita, seu speciem mali habentia: Amplius, Corinthijs ait uas electionis: Quidam cum scientia usq; nunc idoli quasi idolothymum manducant: & conscientia ipsorum cum sit infirma, pollutur. Esca autem nos non commendat deo. Neque enim si non manducauerimus, deficiemus: neq; si manducauerimus, abundabimus. Videte autem ne forte hæc licentia uestra offendiculum fiat infirmis. Si enim quis uiderit eum qui habet scientiam, in idolo recumbentem, nonne conscientia cum sit infirma, ædificabitur ad manducandum idolothyma, & peribit infirmus in tua scientia frater, propter quem Christus mortuus est: Sic autem peccantes in fratres, & percutientes conscientiam eorum, in Christum peccatis. Quapropter si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnes in æternum, ne fratrem meum scandalizem. Ex quibus utiq; Apostolicis uerbis ostenditur, quam damnable & enorme sit, scandalizare pusillos, faciendo uel mala uel speciem mali habentia: & qualiter spiritualium sit uitorum etiam licita quædam uitare, & magna potius pati mala pœnalia, quam scandalizare pusillos. Insuper (prout Thomas in Secunda secundæ, quæstione quadagesima secunda declarat) ecclesiæ Christi in quibusdam locis non recipiunt decimas, quoniam sine scādalo id exigere nequeunt, cum tamen decimas ab ecclesia exigat iuris diuini: quæto memorata illarum exactioe, pactionis & receptionis negotia, in seipsis tā iuspecta & indecora: hinc monet Apostolus: Itaq; quæ pacis sunt sectemur, & q̄ dificationis sunt in inuicem custodiamus. Itaq; hoc iudicate potius, ne ponatis offendiculum fratri uel scandalo.

Articulus XIII. Profectioe dispensationis istius ex alijs uarijs considerationibus.

Ductor ille profundus, seruus & unctus, dominus Gulielmus Parisiensis, in tractatu suo de Collatione beneficiorum effatur: Aggrediamur disputare an liceat unipersonæ multa habere beneficia, quorum unum sufficit ad competente sibi sustentationem: In primis ergo si de hoc uideatur alicui dubitandum, quia à multis & magnis uiris sentitur quod imò, atq; à multis & magnis quod non, unde temerarij uideri potest de hoc aliquid diffinire, ad qd dicimus, quia si dubium est an liceat hoc an non, ipsa dubietas certitudo est & determinatio. i. certitudinem facit, qm̄ pculdubio nō licet alicui committere se discrimini. Discrimini autem se committit, q̄ præsumit aliquid facere de q̄ dubitat an sit mortale peccatum. Cū ergo (ut diximus) dubietas faciat hoc discriminosum, idcirco uitandum est de necessitate salutis, tanq̄ illicitum & mortale, qm̄ (Augustino testante) mortaliter peccat qui discrimini se committit. Sic in proposito arguo: Cū enim iuxta præhabita de isto sint opiniones diuersæ, an liceat religiosis aliquid à recipiendo exigere, ipsa dubietas seu opinionum uarietas, facit istud ad minus discriminosum: idcirco necessario est uitandum, & discrimini se committit, qui à recipiendo exigere aliquid temporale præsumit. Præterea, iuxta Gulielmum Antistiodorensis, religiosi non solum tenentur ad uitam meliorem, sed etiã ad securiorem. Cū ergo aptissime sit probatum, nullusq; rationis cōpos ambigere queat, quin securius sit à recipiendo nihil exigere, præsertim ante suam absolutam, certam ac simplicem receptionem, consequitur religiosi ad hoc teneantur, maxime cū ad hoc sint plures fortioresq; rōnes & auctoritates euidentiores. Insuper (scdm̄ Hieronymum) cū hereticis nec in nobis cōuenire debemus, ergo nec cū Simoniacis in factis. cū ergo simoniaci religiosi aliquid exigat à recipiendis anteq̄ recipiatur, tenentur boni & timorati religiosi hoc prorsus uitare, nec quis colore hoc ipsum committere. Adhuc autem, ecclesiæ quæ à principio celebrauit in azymo, postmodum ad tempus celebrauit in fermentato, cum orta uisisset iudaizantium hæresis, asserens legalia cum euangelio obseruanda. Vnde ecclesiæ ne uideretur aliquo modo illi hereticis esse concordans, dimisit ad tempus qd bonum ac licitum fuit, scilicet celebrare in azymo: ergo & boni religiosi, ne Simoniacis uideantur in aliquo concordare, præsertim exactioe, pactionem, receptionis famam debent uitare, quousq; in seipsis non essent illicitæ. Amplius, aliqua prohibetur qm̄ uitiosa & mala sunt, sicut furaris aliquid uero, quia ruine propinqua, sicq; Christus iurare prohibuit: Ego (inquit) dico uobis nō iurare oīno. Et Iacobus: Ante oīa, ait, nolite iurare. Nō quia iurare semper sit uitiosum, sed quia piculosum, ca

Matt. 9
Iacob. 5

Eccles. 36.

enim

enim casus in ea. Conformiter, quamuis p̄memorat̄ exactio, pactio, recipiendiq; forma, nō essent in seipsis culpabiles, nihilominus ab homine timorato essent uitadē propter pro-
 pinquitatem earum ad culpam. Nam & experientia docet, quanta ex eis oriatur peccata:
 & quando monasterium aliquod primo sub paupertatis colore ad eas consuetudinēq; ea-
 rum deuenerit, uix unquā quantūcunq; dicitur, consuetudinem illam relinquit. Vnde &
 Hugo de sancto Victore fatetur: Qui occasiones uitiorum non fugit, uita ipsa non diu ef-
 fugiet. Præterea, Tharasius patriarcha in epistola ad Romanū pontificem asserit, q̄ pro-
 cramentorum dispensatione seu spiritualium receptione, nec ante nec post licet aliquid tem-
 porale exigere siue recipere: quia siue ante, siue post exigatur seu recipiatur, tamen exigi-
 tur seu recipitur. Et per hoc roboratur illorum positio, qui (ut dictum est) scribunt q̄ tui-
 us est, ut nec post receptionem aliquid exigatur. Insuper, beatissimus princeps apostolici
 agminis, in sua prima iubet canonica: Conuersationem uestram inter gentes habentes bo-
 nam, ut in eo quod detrectant de uobis tanq̄ de malefactoribus, ex bonis operibus uos cō-
 siderantes, glorificent deum. Hæc est enim uoluntas dei, ut bene facientes, obmutescere fa-
 ciantis imprudentiū hominum ignorantiam. Quod utiq; ad uniuersos pertinet Christi fide-
 les, quāto magis religiosi in cumbit atq; necesse est, ne in exemplariter, incaute aut repre-
 hensibiliter se habendo, aperiant ora hominū ad obloquendū, & corda secularium moue-
 ant ad temere iudicandum, ac plurimos scandalizent: imō tam circūspēcte, uirtuose & ir-
 reprehensibiliter se habeant, ut bonitatis suæ euidētia, obloquētes conuincāt, & ad ami-
 citiam commendationēq; sui ac glorificationem dei conuertāt. Postremo, ad Titū fatetur
 Apostolus: Verbum sanum, irreprensibile, ut qui ex aduerso est, uereatur, nihil mali ha-
 bens loqui de nobis. Pariformiter dici potest opus sanum, irreprensibile, ut qui ex aduer-
 so est uereatur, nihil mali habens loqui de nobis. Vnde patet ad religiosos illi pertinere,
 ut uerbo & ope satagant irreprensibiles esse, ne mundanis hominibus asserant occasio-
 nem atq; materiam male loquēdi de se, præsertim cum & de uideis scribat ad Timotheum
 Apostolus: Et hoc præcipe, ut irreprensibiles sint.

1 Pet. 1.

Tit. 2.

1 Tim. 5.

Articulus XIII. Solutio obiectionum ad partem contra-
 riam inductarum.

AD id quod in exordio octauæ articuli, primò obijcitur de Missa cātanda pro pre-
 tio, Thomas sup̄ quartum respondet: Facere pactiōne de missa celebrāda, est si-
 moniacum semp̄si tamē sacerdos non habet alios sumptus, & nō tenetur ex of-
 ficio Missam cantare, potest accipere denarios, sicut cōductiū faciūt sacerdos,
 non quasi pretium Missæ, sed quasi sustentaculum uitæ. Ad secundum respondet: Annuer-
 sariū celebrare est spiritualis actus proprie, ideo nullo modo licet pacifici pro eo celebra-
 do. Si tamē cum deuotione aliquid detur ecclesiæ, tenetur ecclesiæ celebrare pro eis prog-
 bus rogatur. Ad tertium respondet, q̄ spiritualia seminantibus, ministrantibus ac præ-
 dicantibus, danda sunt temporalia tanquā stipendia uitæ, non quasi spūalium pretia. Ad
 quartum dicēdum, q̄ gentiles ad fidem conuersi, tenebantur saltē debito condecentiæ ne-
 cessaria uitæ ministrare ac mittere pauperibus Christianis ex Iudaismo cōuersis, à quibus
 spūalia dona participauerunt, non q̄ temporalia illa bñficia seu elemosynæ corporales da-
 bantur quasi pretium spūalium bñficiorum, nec taliter exigebantur ab eis, sed tanq̄ sustē-
 taculum uitæ: & nec exigebantur à conuersis gentilibus ante eorum conuersionē ad fidē,
 uel eo pacto, ut non admitterēt ad fidem nisi talia darent. Sic etiam dico, quod si aliqua
 diues persona à pauperib⁹ religiosi recipiatur ad ordinem, potest forsitan aliquid exigi ab
 ea post receptionem tanquam necessarium uitæ, non pro spirituali receptione, & ipsa non
 potest sine peccato dimittere quando subueniat claustrum, etiam si nihil regratur ab ea. Vn-
 de & periculose se habent, qui patrimonialia sua dant suis ppinquis, & de bonis ecclesiæ quæ
 bona sunt pauperum, se sustentant, præsertim quando ecclesiæ indiget. Et iuxta hūc mo-
 dum prædicauit Apostolus, ut gentiles conuersi aliqua colligerent in elemosynas pau-
 peribus Christianis in Ierusalē destinandas: sicq; prædicauit pro illis collectis, non quod
 illa collecta fuerit principalis finis aut pretium prædicationis, sed ad id quod pie dandum
 pauperibus admonuit ex gentilitate conuersos. Ad quintum patet ex dictis solutio, quo-
 niam grauitè peccant qui propria bona distribuunt alijs, uel inordinate expēdunt, & bo-
 na consumunt ecclesiæ, eamq; grauant sumptibus suis, nec uiuunt ex opibus proprijs. Pa-
 stor quoque ecclesiæ ea quæ spontē dat, potius dare debet indigentibus quam satis habē-
 tibus. Ex hoc tamē non sequitur, quod pauperibus religiosi licet facere pactum cum di-

tribus recipi cupientibus sed possunt eos licite refutare, nisi ex proprio motu de necessa-
 rijs sibi prouideant, & paupertati claustrum succurrant, sed de hoc cum ipsis pacifici non de-
 bent. Ad sextum dicendum, q̄ obiectio illa non est ad propositum, quoniam clerici de quibus
 illud ordinauit sanctus Gregorius, non erant conuētuales monasteriorum in quibus
 retrudebantur: uel si ibi recipiebantur ad ordinem, non recipiebantur cum pacto aliquid
 dandi, sed ex apostolica ordinatione recipiebantur cum rebus suis: & ea quæ apportabāt,
 dabant in releuam inopiæ claustrum pro sustentaculo uitæ suæ, non in pretium rei spiri-
 tualis. Ad septimum respondendum, quod omnia illa quæ in Summis suis scribunt Du-
 randus, Viricus, Iohannes & alij, oportet intelligere sicq; accipere, ut fiat spiritualibus grā-
 tis exhibitis, & postquam spiritualia sunt gratis & libere & absolute exhibitā seu collata,
 ceu ex uerbis sancti Thomæ & domini Hostiensis, Bernardi, Galielmi & aliorum ostēsum
 est, & præsertim ex dictis Urbani Papæ, cuius uerba adeo clara & plena sunt, quod nullam
 recipiant euasione aut palliationem. Quod autem ex Actibus allegatur apostolorum,
 tantum conuincit, quod recipi cupientes debeant utiq; monasterio prouidere, si habeant
 unde, & claustrum sit indigens: non autem, quod religiosi pauperes aliquid possint ab il-
 lis ante receptionem exigere, aut cum eis de dando pacifici. Porro quod princeps aposto-
 lorum reprobauit Ananiam & saphiram, qui partem pretii uenditi subtraxerunt oculi-
 re, non fuit ob hoc quod sub pacto aut conditione dandi totum pretium in usum commu-
 nem fuerint ad societatem ecclesiæ primitiue in communi uiuentis recepti, sed quia con-
 tra ordinationem sanctorum fecerunt apostolorum, & insuper suam iniquitatem & frau-
 dem excusauerunt mendaciter. Nec illi fideles sub apostolis uitam communem ducētes,
 erant sic religiosi, quod tria uota omni religioni substantialia emiserunt: imō coniugati
 inter eos suis licite miscebantur uxoribus. Ex præinductis autem non sequitur in Chary-
 bdim ruina seu defraudatio monasteriorum, sed priuatio à scandalis multis atque à Simo-
 niæ: ut ea quæ à secularibus exigenda sunt, exigantur sub forma honesta, receptione ad
 religionem iam facta, & spiritualium exhibitione grāis peracta. Ad octauum dicendum,
 quod sanctus Thomas scribit super quartum Sententiarum, quod aliquid exigi potest ab
 eo qui deo uult deseruire in loco religioso, dum locus est indigens tanquam sustentaculo
 uitæ: sed quando & qualiter fieri debeat illa exactio, scribit in Quodlibeto, ut patuit, ut pu-
 ta de receptione iam facta, nullo pacto interueniente, ut simonia uideatur & forma honesta
 seruetur. Ad nonum dicendum, quod oratio est maxime spiritualis, idcirco nequaquam
 debet sub pretio poni: & illi qui donant pecuniam ut oretur pro eis, oratione non emunt,
 sed beneficijs & elemosynis suis inclināt cordā deuōtorum ac pauperum ad deuotio-
 nem & amicitiam circa se, ut ex deuotione & charitate orent pro eis, & p̄ beneficia illa eos
 sibi faciunt debitores, iuxta quem modum etiam licitum est diuitibus religionem ingre-
 di peroptantibus, aliqua sponte monasterijs dare, non ut pro illis quasi pro pretio recipi-
 antur, sed ut per talem collationem ostendant suam deuotionem ad religionem, & ipsos
 prouocent religiosos ad charitatem & beneuolentiam circa se, quatenus ex charitate & be-
 neuolentia accipiant eos. Vnde & propter talia facilius recipi possunt, in quantum per ea
 demonstrant suam piam affectionem ad ordinem. Postremo, ad Decretalem Innocentij
 septimo articulo allegatam, Raymundus & Viricus & alij quidam dicunt, quod intelligē-
 da sit, quāto paupertas allegatur in fraudem. Et uerum reor, q̄ uerbum illud Sub paup-
 tate prætextu, dupliciter possit intelligi: primo, quod paupertatem allegat, cum ita nō sit
 secundo, q̄ nec ratione paupertatis aliquid exigere possint: quod ita potius secundum in-
 tentiōnem Innocentij Papæ intelligendum uidetur: primo, quia & illa fuit intentio Papæ
 Urbani, & etiam bonificij, sicut probatum est: secundo, quoniam Innocentius capitulo im-
 mediate præcedente præcipit in causa consimili, ut pro spiritualibus conferendis siue col-
 latis, nullus aliquid quocunq; prætextu exigere aut extorquere presumat. Si ergo nul-
 lo prætextu, ergo nec paupertatis prætextu. Denique, intentio dantiū aliqua monastē-
 rjs, debet recta consistere & omni simoniaca labe carere, ut scilicet principaliter conferat
 syneriter propter deum, ad laudem & gloriam eius, atque ne grauent cœnobium, & pro
 communi usu ipsius. Hostiensis autem asserit præfatam Decretalem esse intelligēdam, q̄
 non caute proceditur, ut scilicet primo gratis spūalia conferant, & postea recepto dicat, ut
 fecerit necessaria uitæ, si habet & potest, & monasterium uere indiget.

Articulus XV. Qualiter religiosi consulte & caute ac pure habere
 se debent circa personas recipi cupientes,

Rff

Quem

Quemadmodum supra in exordio prædicti uidebatur articuli, & Innocentius protestatur, non licet religiosis quamuis pauperibus aliquam suscipere personam sub hac forma ad ordinem: Recipimus te in fratrem aut sororem, si detule ris tecum unde uiuas & cæc. Quid autem acturi sunt religiosi, qui loca habent uacantia, indigent que personis, sed necessaria uitæ non habent pro illis, præsertim si ad eos ueniant personæ recipi cupientes, & de necessarijs sibi, uidere uelle se asserentes: Iam con fiat quod respondere non poterunt, si ita feceritis, recipiemus uos: quia tunc iniret pactum, & esset conditionata receptio. Nec possunt cautionem aut certificationem requirere propter rationem eandem, neq; seorsum pacisci, neq; intentionem habere principaliter ad aliquod temporale: quia si sic, esset simonia intentionalis: & tamen nisi aliquo fecerint hoc modorum, uidentur grande incurere damnum, & diuinum minuere cultum, petenti busq; præcludere uiam salutis. Ad hæc aliqui responderunt, & uidetur esse de mente antiqui Decretalium Glossatoris, quod in tali casu possunt recipere sub hac forma: Nō habemus quod tibi demus pro uictu, nisi portes tecum unde uiuas. Veritas tamen hæc non uidetur formaliter fieri personæ receptio, quæ fiat in sinuatio aliqua de recipiendis. Saluo igitur meliori iudicio, mihi uidetur quæ personis recipi cupientibus prima facie dicere debent: Nō sumus dispositi ad recipiendum uos. Et si causam inquirant, possunt respondere: Quoniam pauperes sumus, nec necessaria uitæ habemus pro uobis, quod etiam dicere possunt nō interrogati de causa. Et si illi tunc dicant, Prouidebimus & satis deferemus nobiscum, uel si alij dicant hoc ex parte ipsorum, tunc religiosi (ut tactum est) respondere nō possunt: Si ita egeritis, uel postquam ita feceritis, recipiemus uos, uel erimus bene concordēs, sed poterunt dicere, Sublato obstaculo uestre receptionis, utinam si ita feceritis, faciemus quod inspirauerit dominus. Vel sic, Faciemus tunc quod secundum deum & conscientiam & sanctorum nostrorum tenorem uidemus esse agendum. Si autem adhuc aliquid certius audire quæserint, respondant: Non possumus bona conscientia amplius dicere, nec aliquo modo pacisci. Insuper instruere debent illos, imo & pie increpare ac dicere: Vultis nos ipsos uobiscum damnationem inuoluere, faciendo pactum de receptione, quod Simoniaca est, & uobis illicitum est sicut & nobis: Et tunc seculares illi debent merito edificari in huiusmodi uerbis religiosorum istorum. Porro, si religiosi uelint credere uerbis simplicibus cupientium recipi, & asserentium uelle se prouidere & satis allaturos, eo quod fide digni consistant, tunc possunt eos absolute recipere, omni pacto cessante: sic tamen, ut intentionem habeant nō corruptam, principaliter non intuen do ad temporale emolumentum seu donum, sed secundario & minus principaliter solum, prout infra dicitur diffusius, qualiter in talibus sit regulanda ac rectificanda intentio, ut omnis Simonia uiteatur.

Articulus XVI. De cautela ordinis Carthusiensis in uitado oem simoniaca prauitate.

Legitur in statutis ordinis Carthusiensis: A nouitijs nec uestis, nec aliud exigatur, si Prior exegerit, sit extra sedem quadraginta diebus, & totidem faciat abstinentias sine misericordia infra sex menses. Si procurator uel alius exegerit, sit per quadraginta dies nouitijs, & totidem in capitulo recipiat disciplinas. Prioratum quoque Prior, & procuratorum procurator amittat, si eis sciētibus exactio iam uenerit ad effectum. Nullus etiam nostrum de rebus nouitijs aliquid postulet, nec ad procurationem aliquam faciat dam nouitijs instruat ab aliquo nostrum. Insuper, prohibemus uicarijs & prioribus atq; couentibus monialium, de cætero ne recipiant in sorores, nisi quod de bonis monasterij poterit sine penuria sustentari, nec aliquam sub cuiuscumque commodi uelamine recipiant, donec locum uacauerit, nec propter munera uel etiā pmissa aliqua presumant personam recipere, ne uitium committant Simoniæ. Ecce quod ordo Carthusiensis nō solum a personis recipiendis, sed a personis receptis, putant uenitibus, prohibet aliquid exigere solum exactio ad effectum pducta, sed etiam presumptam, inchoatam seu attentatam puniri districte, in quibus religiosi salutare sibi debent exemplum. Et confirmatio oem predictorum patet ex uerbis sancti Hieronymi, sic dicitur in Regula sua: Detestabile hæresim Simoniæ, quæ cōi prauitate diaboli moniales assuetæ committunt, etiā in auditu horreat uis societatis. Giezi & simonis uos terreat prauitas. Vox Petri uicarij Christi nunquam exeat de auribus uestis. Pecunia tua tecum sit in perditione, existimas enim donum dei habere pecunia. Cois mercatorum uisus habet, ut ueditio commutetur in melius. Asserit namque Simoniacus pecuniā esse præstantiorē dono dei, cum illud commutat in ipsam. Ad uos uenietes sorores, ad Christi suscipite nuptias gratias. Preponat sanctitas pecuniæ: ex gratia bonitas uitæ, nō gnostas carnis, nō utilitas mundi. Nulla oino pactio, nulla opinio, estimatio seu intentio de pecunia danda præueniat &

re

receptionem præcedat, quæ pactio siue opinio puritate mentis perturbat. Beatus sapientia clamat, qui exciuit manū suam ab omni munere, & post aurum non abiit, nec sperauit in thesauris pecuniæ, quæ subuertit iudicium. Porro soror quæ aliquid attulit, non inde extollatur, nec more femine erecta ceruice impropere alij quæ ex paupertate uenit, nec murmuret si non ministratur maiori sumptu, quod his quæ secum nihil attulerunt. Plus enim attulit soror paupercula, si ingrediens affectum habendi dimisit, quam quæ multum asserens domo superbiam intulit. Hæc Hieronymus.

Articulus XVII. De his quæ consideranda sunt religiosis, qui sub paupertatis pre-textu dicunt se aliqua petere siue exigere a recipiendis siue receptis.

Inordinata affectio motusque passionum, præsertim cupiditas, corrumpunt rectæ rationis iudicium, & faciunt iudicari peruerse. Idcirco auarus non impletur pecunia, & multa putamus nobis necessaria esse, quæ necessaria nobis non sunt. Religiosi ergo, si sub paupertatis colore aliquid uolunt a recipiendis aut receptis personis exigere, in primis considerent, quia (ut ait dominus Antistiodorensis in summa sua) parcitas seu tenuitas uictus atque uestitus, uoto paupertatis in dispensabiliter est annexa, imò & secundum philosophos, natura paucis minimisq; contenta est. Et sicut ad abstinentiā, prout est uirtus naturalis & acquisita, pertinet nō plus de cibo ac potu accipere, quod expedit homini ad usum rationis uel minoratiōem, & conuenientē naturæ sustentationem, ita ad abstinentiā (ut est uirtus infusa) spectat etiam aliquid necessariorū naturæ subtrahere, ut pro peccatis aliqua recontemplatio fiat, & passio Christi conformet se Christianus per quotidianā quādam sanguinis sui minoratiōem, ac suij ipsius salubrem mortificationem. Hinc iuxta Apostolum, Qui sunt Christi, carnem suā crucifixerunt cum uitijs & concupiscentijs, certūque est, istud ad religio- Galat. 2. osos potissime pertinere. Antequam ergo sub paupertatis prætextu aliquid exigere audeant, diligenter se ipsos examinent, ante omnia præacta iam rite obseruent, ne supfluitatem iudicent uanitatem, & ne sufficientiam iudicent indigentiam delicatioribus, abundantioribus, pretiosioribus cibis ac potibus, uestimentis ac cæteris utētilibus atq; ad corpus pertinentibus utantur, quam regula instruit, præcipit seu permittit, & ne dispositione utantur nimium laxa. Prætere uideant ne cupiditate fallantur, præsertim quia (ut sanctus asserit Augustinus) frequenter in ecclesiasticis contingit personis, ut quod plus abstinent ab incontinentiæ uitio, eo magis laborent & in ficiantur cupiditatis peccato: quemadmodum uero feruorati, uigilantiores ac uictioresque sunt in usu alterius sensus: sicut surdi acutius uident, & cæci acutius audiunt: quia unius sensus defectum, per alterius sensus diligentiam recuperare nituntur. Insuper aduertant, quātum Christus omni Christiano dissuadeat, uituperet, prohibeat immoderatā temporalium sollicitudinē rerum: Nolite, inquit, solliciti esse in crastinum, multa que alia, uult nanque saluator ut filialem habeamus confidentiam in patre cœlesti, eiusque paternæ prouidentia nos committamus fiducialiter, qui etiā irrationalia pascit, in animata disponit, uestit ac ornat. Propter quod immoderata sollicitudo huiusmodi ponitur diffidentia filia, atq; ad carnalem spectat prudentiam, de qua loquitur Paulus apostolus: Prudentia carnis mors est. Intendant ergo & credant Christo dicenti: Quærite primum regnum dei & iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur uobis. Et sciant quod fidelis, sapiens, pius & omnipotens deus, qui a nobis pauperculis pater appellari dignatur, famulos & famulas suas sibi uere, religiose ac fideliter ministrantes, confidentes & se commendantes nequaquam relinquit, imò fideliter ac paterne prouidet eis: & tanto abundantius, quo amplius hoc merentur. Matth. 6.

Articulus XVIII. Qualiter religiosi regulare ac rectificare debent suam intentionem, quærendo & recipiendo aliquid temporale pro spirituali a persona recepta aut alijs.

Dominus ac saluator suus in euangelio prædicatoribus ait: In eadē domo manete edetes & bibentes quæ apud illos sunt. Dignus enim est operarius mercede sua. Quocirca beatus scripsit Gregorius, quod uni operi spirituali, uidelicet prædicationi, duplex debet merces: prima est corporalis refectio, quæ est merces minor principalis & secundaria, quantum ad dignitatē, quæ sit prima tempore ac ordine gratiationis. Secunda merces est æterna remuneratio seu beatitudo cœlestis, quæ est merces principalis ultimatiusque finis, & etiam merces prima secundum ordinem dignitatis. Dum itaque religiosi pro spirituali beneficio aliquid temporale querunt siue accipiunt, aut propter aliquam exigunt a persona recepta, aliquid temporale emolumentum aut donum intendunt pro actu aut beneficio spirituali, debet eorum Luc. 10.

intuitus aut intentio ferri ac dirigi ad temporale donū ac commodū, tanq̄ ad motiū ^{minu} principale, & tanq̄ ad secundariū præmiū, & sicut ad finē subordinatū, non uelut ad prin-
cipale motiū & ultimū finem finaliū, nec tanq̄ ad pretiū rei spūalis. Hinc scribit
Cancellarius Parisiensis: Potest intētio siue intuitus ferri ad commodū temporale quatu-
or modis: Primo, tanq̄ ad p̄tium rei spiritalis; secūdo, tanq̄ ad principale motiū dandi aut
exercēdi spūalia quasi ad ultimū finē. Et hi duo modi sunt uere simoniaci: & si q̄s p̄ter p̄-
nacer talia licite posse fieri, hæreticus est cēsendus. Tertio, potest fieri intentio ad cōmo-
dum temporale tanq̄ ad uictuum minus principale: quarto, sicut ad esse necessaria uictui
eius cui spiritalia subministrat & exhibet. Et hi duo modi sunt liciti, hoc attento ab omni
specie mali, q̄ obseruet illud apostoli: Ab omni specie mala abstinete uos, hoc est, ut admini-
stratio spiritaliū aliquo horum duorū modorū facta, non uideat ex sua manerie fieri pri-
mo aut secūdo modo. Hoc enim apparet, quando non exercēt nec exhibent spūalia, ni-
si dentur aut promittantur temporalia, & quādo turpiter exigūtur, puta de Simoniaca pra-
uitate suspecti, ita agentes presumptione iuris & facti, & possunt tanq̄ simoniaci iudici-
aliter euocari. Deniq̄, ex his Cancellarij uerbis confirmantur p̄ omnia sup̄ius introducta
de simonia uitāda, om̄iq̄ specie mala cauenda, & ne ante receptionē ad ordinem a recipiē-
do temporalē aliqd̄ exigat. Abstineant ergo religiosi ab omni discrimine, & uā eligant tuti-
orē, & caute ac timorate simpliciterq̄ procedant. Sapiens namq̄ in omnibus metuit, & Be-
atus homo qui semper est pauidus. Etenim timor domini fons uitæ, ut declinet homo a ru-
ina mortis. Atq̄ ut Salomon p̄testatur, Sapientia protegit gradientes simpliciter, & Qui
ambulat simpliciter, ambulat confidēter. Cū simplicibus quoq̄ sermociatio dei. Postre-
mo, est uia quæ uidetur homini bona, & tamen nouissima eius ducit ad mortem: & mor-
tem utiq̄ sempiternam, quæ est mors secūda, mors infernalis miseriq̄ qua præseruet nos,
unigenitus dei, dominus noster IESVS CHRISTUS, in situator & autor sanctæ omnis religio-
nis, condēnator omnis Simoniacæ prauitatis, scandalosiq̄ actionis, atq̄ p̄ceptor charitati-
uæ & gratuitæ donationis, q̄ cū p̄ æterno & spūsancto unus est deus ac dñs, unus creatur
om̄ipotens, iustus iudex, & sup̄ oīa deus sublimis & benedictus, Amen.

Libri I. de simonia finis.

DECRETVM FACVL-
TATIS THEOLOGICAE CELEBERRIMAE VNIVER-
sitatis studij Parisiensis.

QVIA nuper mota est controuersia inter aliquos doctores super deci-
sione huius quæstionis, vtrum in aliquo monasterio fœminarum lice-
at recipere aliquam fœminam ultra numerū personarum, quæ de bo-
nis monasterij commode sine penuria possunt sustentari, & de perso-
na recipienda oblati gratis spiritalibus exigere temporalia, instan-
tius q̄ a nobis magistris in facultate theologiæ Parisiis congregatis
quæ situm est, ut in ea re consilium dare & super eiusdem quæstionis
determinatione quid sentimus dicere uellemus. Nos autem ad pacem conscientiarum &
edificationem animarum pro uiribus laborare cupientes, ea quæ nobis sup̄ his uidentur,
in modum sequentem exponere duximus: In primis dicimus, q̄ attento tenore cōstituti-
onis apostolicæ felicis recordationis Papæ Bonifacij octauī, incipiētis, Periculoso, de statu
regularium, libro VI. non licet recipere aliquam fœminam in aliquo monasterio non mēdi-
cantiū, ultra numerum p̄sonarum quæ de bonis monasterij sine penuria sustentari pos-
sunt. Nec in hoc oportet apponere illum terminum, commode, cum in textu ipsius cōsti-
tutionis non ponat. Et illud dicimus non licere, ubi non habetur de hoc consuetudo com-
munis & diuturna, quam Papa scire & tolerare uerisimiliter credit, & p̄ quam possit p̄fate
constitutioni esse derogatum. Idem dicimus, quod a fœmina recipienda in monasterio, ob-
lati gratis spiritalibus, nō licet exigere temporalia pro ipsis spiritalibus, tanq̄ pretium
spūalium uel annexorum spūalibus, faciendo commutationē unius pro altero. Dicim' ul-
terius, q̄ ubi monasterij est ita tenue, q̄ fœmina quæ recipi petit, nō possit de bonis ip-
sius monasterij sustentari sine penuria, oblati gratis spūalibus, & receptione p̄sonæ libere
fa

Tractatu de
directione
cordis.

Prou. 28.

facta ad spiritalia, si persona illa sic recepta habeat bona temporalia, de quibus iuxta con-
suetudinem regionis potest disponere & ea monasterio conferre, tunc potest ab ea aliqd̄
peti solum pro necessitate sui uictus, sine fraude, ut habeat monasteriū unde sibi provide-
re possit. Et hoc non intelligendo de exactione coactoria, ita quod eniciatur si non dederit:
sed quod in omnibus seruetur debitus modus & recta intētio, & quod hoc habeat locum
ubi est consuetudo communis & diuturna, sicut sup̄a tactum est, per quam & antedictæ
constitutioni Bonifacij & alteri constitutioni Urbani quinti, incipienti, Ne in uinea domi-
ni, prohibenti huiusmodi temporalia ab ingrediētibus monasteria quouis modo peti uel
exigi, derogatū existit. Tutius tamē est, quod nihil petatur uel exigatur, nec in huiusmo-
di monasterijs ultra numerum earum quæ sine penuria sustentari possunt, aliqua fœmina
recipiatur: & si aliqua petit recipi, dicatur ei quod monasterium nō potest eam recipere,
quia non habet unde ipsam ualeat sustentare.

D. DIONYSII A RICKEL
CARTHUSIANI DE SIMO-
nia Liber secundus.
PRAEFATIO.

PECUNIA tua tecum sit in perditionē. Existimasti enim donū dei ^{Actu 8.}
pecunia possideri. Ista sunt uerba sacratissimi principis apostolo-
rum: qui quantum in seipso saluberrimam consecrauerit pauper-
tatem, in uictu atq̄ uestitu, in omnium quoq̄ terrenarū carētia di-
uitiarum, in omni demum contēptu pecuniarum, sanctus & dile-
ctissimus eius discipulus ac successor, re & nomine Clemens, in suo
Itinerario protestatur, imō ipsemet gloriosissimus Petrus hoc pan-
dit Argētum, inquit, & aurum non est mihi. Deniq̄, quid hoc mi-
rum de Petro, cum dominus & saluator plus aliquid passus sit de se ipso, dicēdo: Filius ho-
minis non habet ubi caput reclinet? Qui rursus exclamat: Quam difficile qui pecunias ha-
bent, intrabunt in regnum dei. Et quamuis unigenitus dei p̄ omnē euangelij textum uni-
uersorum auaritiā uehementē reprobet & condemnet, illam tamē ecclesiasticorum cu-
piditatem te terrimam, qua spiritalia pro temporalibus exhibentur, aut temporalia pro
spiritalibus offeruntur seu exponuntur, uehementissime increpauit atq̄ exhorruit, non
uerbis duntaxat, sed item flagellis. Si quidem in prædicationis suæ exordio, & circa finem
eiusdē, ementes & uendentes eiecit de templo, in quo & nummulariorū effudit pecunias,
uendentiq̄ columbas euerit & destituit cathedras. Hoc recolens plenus, summus & ge-
neralis eius uicarius, impiissimo Simoni mago omnium talium mercatori principi male di-
cto, locutus est terribiliter uerba pro themate nunc assumpta, cum potestatem dandi spi-
ritum sanctum uoluisset obtinere pecunia: Pecunia, inquit, tua tecum sit in perditionem.
Existimasti enim donū dei pecunia possideri. Quæ utiq̄ uerba unicusq̄ spiritalia pro te-
poralibus exhibenti, postulanti aut cōparanti poterūt dici. Talis nempe Simoniacus est,
& pessima auaritiæ specie ingnarusq̄ in religiosis rāto detestabilior intolerabiliorq̄ cō-
fissit, quāto p̄ ceteris ad sectandū Chrī spontaneā paupertatem se uoto solēni fortius & in-
dispensabilius astrinxerūt. Veruntā q̄a in hac re quēdā religiose p̄sonæ notā incurrit diffā-
miæ, imō (si tñ eis p̄suaderi possent) piculose se gerūt, & quēdā quidē apte ac impudentē, quē-
dam uero sub quādā coloratione & quasi prudētē, hinc nup̄ collegi tractatū de Simo-
nia uitāda in personarū receptione ad religionē: sed qm̄ quidā adhuc aliter sentiūt, scribūt
& practicāt, q̄ in opusculo illo ex dictis sanctorū patrū, ḡnālium concilioꝝ, summorū p̄ti-
ficū, authenticorū q̄q̄ & scholasticorū doctōꝝ, imō (q̄d maximū est) ex scriptura canonica
cōprobauī & scripsi sententiā agendū esse, hinc præacti scriptis libelli hęc addere co-
gor, ad hoc ipsum impellēte me charitate, qua & pro oīpotentis dei honore zelari, & pro
animarū salute affici teneor. Nec quispiā ita cæcatus sit mēte, ut nō potius qd̄ dicatur, q̄ q̄s
dicat p̄pendat. Nemo tā in duratus sit corde, ut corripientē dura cervice contēnat, ut pa-
refacienti ei sua picula in dignē, ut cæteris suis culpis crimē q̄q̄ detractionis adiciat. Qui
em̄ abicit disciplinā, despicit animā suā: qui autē acq̄escit increpationib', possessor est cor-
dia. Postremo, ad ista adiciēda specialiter sum inductus, qm̄ qdam uenerabilis doctōr q̄d
ff

Actu 8.
Lucæ. 9. 16.

Matt. 21.
Marc. 11.
Lucæ. 19.
Iohan. 2.

Actu 8.

Prou. 15.

Am breue edidit scriptū, quod salua tāti reuerentia uiri, uidetur nōnullis occasione praestare erroris & incorrigibilitatis. Propter qd circa scriptū illud per modū scholasticę inquisitionis, sine incauta assertionē intēdo ex dictis scōp: catholicos; q; patrū cōscribere aliq; ex quib' vitas elucefcet. Neq; p̄tacti doctoris autoritati atq; honorū in aliq; derogare intēdo. siquidē doctor ille mihi specialiter est amādus & honorādis, quē sc̄ta uita & etas redidit famosum. nō ergo p̄sumptioni ac tribat, qd ex charitate ueritatisq; zelo peragū. Vulgare e' oibus norū est illud philosophi: Duob' existētibus amicis, sanctū est ueritatē p̄honore; cōtra quā nec amico, nec pri, neq; mgr̄ licet deferre. Pręterea sancti uiri ueritatis manifestationē magis q; propriū querūt honorē. Hinc p̄stitissimus apl̄ci chori uertex egre nō sumpfit, q; Paul' eo inferior ei in faciē restitit: imō ne hoc quidē impatiēter suscepit, q; Paulus resistentiā illā eiusq; iustā causam omni factulo patefecit: In faciē, in quies, restitit ei, quia reprehēnsibilis erat. Hinc spero q; doctor p̄tactus tantē sit probatiss, q; nō solū nō egre, imō & gratūter accipiet, si quis ei uere sufficienter ostenderit, q; in aliquo à ueritatē deflexerit calle, p̄sertim in materia tam necessaria ad salutem.

Galat. 2.

Articulus I. Recitatio scripti doctoris p̄tacti.

Mouet doctor ille hęc quęstionē: Vtrū in aliq; monasterio fœminarū liceat recipere aliquā fœciam nouitiā ultra numerū p̄sonarū, quę de bonis monasterij cōmode sine p̄nuria possunt sustentari, & à p̄sona recipiēda, oblatis gratis sp̄ualibus, exigere tēporalia. Et arguitur, q; non liceat ultra p̄tactū numerū aliquā recipere p̄ constitutionē, Periculoso, Bonifacij octauī, in qua hoc prohibetur, uidelicet ultra numerū talem recipere aliquā. Qd' aut nō liceat exigere tēporalia, arguit per cōstitutionē, Ne in uinea dñi, Urbani V. inhiētis duo p̄missa sub magnis & formidabilibus p̄nens. In oppositū & affirmatione arguitur sic. Nā secundū philosophū in Ethicis ^{sententię} necessaria est in legibus humanis, in quibus magis attendendum est ad causam quę mouet legislatorē, q; ad uerba legis. Vnde Hilarius III. de Trinitate ait: Nō sermoni res, sed rei debet sermo esse subiectus. Intētio aut p̄dictarū constitutionū, primā uidelicet, uidetur esse grauenē monasteria per nimia & immoderatā personarū receptionē; & tandē deficientibus tēporalibus, deficient sp̄ualia, quę sine eis subsistere nequeunt; ita si aliqua habens & comportās sufficientiā tēporalē pro uictu, uestitu alijsq; uitę necessarijs recipiat, non leditur intētio legislatoris, sed cū ea ampliā salus aiarum. Secūde aut cōstitutionis intentio esse uidet, ne exigatur aliquod tēporalē à persona recipiēda tanq; pretiū religionis, quod esset manifeste simoniaciū; secus aut est, si exigatur aliqd tēporalē ex alijs causa & intentione, scilicet pro necessaria sustentatione personę recipiēde, cui monasteriū de suis bonis nō sufficit prouidere. Pro r̄sione ad p̄missam quęstionē sunt ea, quę infra scribuntur. Nā secundū Thomā in scripto super IIII. sententię distinctione XXV. quęstione II. articulo II. in respōsione ad 7. argumentū sic dicitur: Qñ possessiones alicuius religiosi loci non sufficiūt ad sustentandū plures, tūc potest exigi aliqd ab eo qui in loco illo deo uult seruire, nō quasi pretiū religionis, sed ut habeat monasteriū unde ei ualeat prouidere. Ideo nō committit simonia. Si aut sine grauamine ecclesię recipi potest, simonia est aliqd pro receptione exigere. Idē quoq; Thomas in sc̄ta sc̄dę quęstione C. de Simonia, articulo 3. in r̄sione ad 4. argumentū sic dicit: Pro ingressu monasterij nō licet aliqd exigere uel recipere quasi pretiū; licet tñ, si monasteriū sit adeo tenue, q; nō sufficiat ad tot personarū nutriendas, gratias quidē ingressum monasterij exhibere, sed accipere aliqd pro uictu p̄sonę quę in monasterio fuerit recipiēda, si ad hoc monasterij nō sufficiūt opes. Et addit doctor sanct' ubi supra: Similiter licitū est, si propter deuotionē quā aliqs ad monasteriū ostendit, largas elemosinas facido, facilius in monasterio recipiat, sicut etiā e contrario licet aliq; prouocare ad deuotionē & monasterij ingressum, licet non sit licitū ex pacto aliquid dare uel recipere pro ingressu monasterij. Hęc ille in forma. Itē de eodē sic dicitur in Summa confessor; libro primo, titulo primo, quęstione XLIX. Quid de his qui in monasterijs recipiunt intentione tēporalis utilitatis: Responso secundū Vlricū paragrapho de monasterijs: si monasteriū est tāta paupertate dēssum, q; redditus eius uix aut nō sufficiūt p̄sentibus, nō solū potest hęc intentionē accipere illi tēporalia à p̄sona recipiēda, sed etiā gratis exhibitis sp̄ualibus, & regere sp̄alia q; sufficiūt illius sustentationi, & possunt determinatē exprimere quantitatē, & pacificē de hoc, q; illa summa dēt, si habeat unde ualeat sustentari. Et Raymūdus paragrapho 21. Pone q; aliqs cū Glossa sua, q; dicit: Credo q; licet exprimere noia & q̄ritatē oblatorū, & Glossa addit: Credo etiā s̄lter, q; si hmōi recipiēd' dicat, uel aliqs p̄ eor. Dabosin gu

de statu reg. in 6. ca. Periculoso, paragrapho sane. Extra de Simonia. c. Sane in uinea dñi. Hilarius.

quis annis pro expēsis meis centū solidos uel sex libras denarioꝝ q̄diu uixero, nō est illicitū, qñ nō sufficit monasteriū. Hęc ibi. Ad uitandū igit piculū inobediētię, propter p̄tactam constitutionē apl̄cam, & etiā propter labē simoniacę prauitatis, tutū & cauti uidet q; bona t̄palia & redditus monasterij debite & discrete estimēt ad certū numerū p̄sonarū, quę ex eis cōmode & sine penuria p̄t sustentari in uictu, uestitu & alijs uitę necessarijs, ultra quē numerū nō recipiat aliqua p̄sona de bonis monasterij sustentāda. Si uero augeant uel minuatur bona monasterij, etiā proportionabiliter augeatur uel minuatur numerus personarum recipiendarum. Et in tali monasterio uacante p̄benda, uel loco sufficienter dotato pro sustentatione unius personę, licet possit recipi ad talem p̄bendam uel locum uacantem persona in temporalibus diues, apta religioni, cui diuitię obesse non debēt, dummodo hoc fiat sincere, uidelicet intuitu dei & idoneitatis p̄sonę, & non ex pacto uel intentione de temporalibus bonis apportādis ac recipiendis, in quo committeret simonia tacita uel expressa, tamen tutius magis p̄pium & exemplare esset, recipere personam pauperem æque uel magis idoneam religioni, sustentandam de bonis ex pietate oblati, & dimittere personā diuitem, quę sibip̄si de proprijs bonis salubrius prouideret, de necessaria sustentatione quā caperet de elemosyna crucifixi, iuxta illud Prosperi in libro de Vita cōtemplatiua: Non est meū dicere, quale peccatum cibos pauperū p̄sumendo committāt, qui ecclesiam quam iuuare de proprijs facultatibus debuerunt, suis expensis insuper grauant. Insuper, quia cessante causa cessat effectus, si sola causa exigēdi aliquid tēporalē in receptione personarū ad monasteria, est necessaria sustentatio personę recipiēde, ad quā non sufficiunt monasterij opes, uidetur q; assignata, data & certificata una quota temporarium bonorū necessaria & sufficiente pro huiusmodi sustentatione de bonis p̄sonę recipiēde, nō licet ab ea aliquid ultra exigere, q; hoc utiq; fieret ex alia causa, ut puta tan quā pretiū ordinis aut ingressionis religionis, in quo simonia committeret. Dispositio ergo aliorū bonorū t̄paliū, quę p̄sona recipiēda forsitan habet, ultra p̄dictā cōpetentē sustentationē, relinquenda est arbitrio suę libere uoluntatis, ita q; ne quāq; exigantur, nec p̄sona recipiēda propter illa recipiatur aut dimittatur quouis modo. Alioquin iuxta tenorē constitutionis dicte Urbani V. committeret peccatū simonię, & incurreret sententiā excommunicationis uel suspensionis, sicut in receptione ad p̄bendam nō uacantē &c. à quibus q; extra articulū mortis absolui non potest, nisi à summo p̄tifice. Nec mirę, qñ inter ecclesiastica crimina simoniaca hæresis obtinet primū locū, ut patet in Decreto, q; etiā in primo suo autore Simone mago ex mala radice in fide litatis pululauit, quam hæresim ei Petrus improperauit, dicens: qñ donū dei existimasti pecunia possideri. Demū in eadē Summa confessor; libro primo, titulo primo, quęst. 50. habet: Quid de his qui locant filias suas in monasterijs, & pax uel nihil dant de bonis suis: Responso sc̄dm Vlricū, paragrapho Cū ergo: Licet credā p̄ contrariā cōsuetudinē iuri derogatū, ita q; parentes filijs uel filiabus suis locandis in monasterijs nō teneantur ex integro dare partē suā hereditariā, tñ tenent monasterio dare tñ, q; nō onere p̄sentia illarū p̄sonarū, & aliter non credo eos esse in statu salutis. Hoc ibi. Pro q; maiori declarationē, aduertendū q; lex naturalis mutari nō pōt humana autoritate. Vñ dñ in Decreto dist. 5. Naturale ius ab exordiorōnalis creature nō uariat tpe, sed immutabile permanet. Lex uero humana & positua hoīs autoritate lata, pōt mutari, disp̄sari aut penitus tolli p̄ expressam reuocationē aut tacitā dissimulationē, qñ scilicet passim agit contra legē, & legislator, nō reclamando, nec retinendo p̄mittit fieri, tūc lex ipso facto p̄sumitur tacite reuocata siue abolita, nec amplius ligat. Est aut de iure naturali, q; parentes prouideāt suis prolibus de uitę necessarijs, cū ḡnalter oia aialia etiā læua & uenenosa, naturali instinctu hoc faciāt suis foetibus, quibus nō deficit q̄diu foetus indiget. Est aut de iure posituo & humano, parētibus succedere proles in tota hereditate, uel parte eius dimidia, tertia uel quarta iuri uidetur derogatū p̄ contrariā consuetudinē, q; ad proles professas in aliqua ap̄ probata religione. His tandem t̄s uident inniti dicta Vlrici, ex qbus satis colligi potest respōsio ad quęstionē p̄tactam, & solutio argumentorū hinc inde. Ecce istud est scriptū

Aflu. 10. Deutero. 10. 1. Paralip. 19. 1. Mat. 24. Mar. 22. Luc. 20. Roman. 2. Coloss. 3. Prosper.

1. q. ult. c. p̄t. ecc.

d. r. c. hæc q.

Artic. II. Qd' intentio duarū cōstitutionū apl̄carū in p̄ginducto p̄tacti doctoris, scripto allegatarū, nō est illa quam autor scripti illius assignat.

Regula est apud theologos & iureperitos, quōd eiusdem sit legem interpretari, cuius & condere, & rursus quōd inferioris non est in lege superioris episcoparē aut dispensare, nisi in quantum sibi à superiore euidenter committitur, aut tacite permittitur. Hinc ad inferiores p̄latos & doctores scholasticos non pertinet generalium conciliorum ac summorū p̄tificum canones, decreta & leges passim inter

pretari & dispensare in illis, quibus possint per modum simplicis declarationis seu magistris instructionis circa talia loqui & scribere, quorum scripta intantum fortiuntur auctoritatem, in quantum consonant formali intentioni uerborum sensui Decretorum, legum aut canonum uniuersalium synodorum pontificumque summorum: quorum formalis intentio atque intelligentia uera, quantum fieri potest, ex ipsis eorum uerbis, sententijs & doctrinis hinc inde est colligenda, contra quorum auctoritatem & determinationem nullus doctorum quantumlibet sanctus & eruditus, suam præsumit defensam sententiam, ut dicitur in Decreto. Et Thomas in secunda secunda quæstione undecima docet, Gulielmus quoque Parisiensis in suo ait sacramentali: Quæ sit intentio ecclesiæ in opere auctorizationis & statutis, à Romana ecclesiâ, id est, summo pontifice, cuius etiam auctoritate statuta sunt edita, oportet ad discere, cum eius sit legem interpretari qui condidit. Hoc idem Bonauentura super quartum Sententiarum in pluribus locis testatur, & de isto infra plenius tangam. Porro, ad cognoscendum quæ sit prætractarum constitutionum apostolicarum intentio, non oportet nos laborare, cum ex ipsorum summorum pontificum uerbis præcedentibus & consequentibus id pateat euidenter. Si quidem Bonifacius Papa in Constitutione præallegata instituit & præcepit, ut uniuersæ & singulæ moniales, cuiuscumque sint ordinis, sub perpetua in suis monasterijs clausura permanerent: quod cum iussisset, adiecit: Sane ut hoc salutare statutum commodius ualeat obseruari, districtius inhibemus, ne in monasterijs ordinum non mendicantium aliquæ recipiantur de cætero in forores, nisi quot poterunt de ipsorum monasteriorum bonis siue prouentibus absque penuria sustentari: si secus actum fuerit, irritum decernentes. Ex quibus uerbis patenter probatur, summum pontificem ideo præcepisse, ne moniales ultra numerum prætractum personam recipiant, ne ob temporalium indigentiam cogantur suam exire clausuram, occasione uel habeant euagandi & quæstiuandi per mundum. Nec in tota constitutione illa Papali fit mentio, quod iusserit hoc ea intentione, quæ in præinducto tangitur scripto: quibus & illa possit assignari pro aliquali causa institutionis illius, imò & hæc potius uideretur fuisse intentio constitutionis illius, ne occasione receptionis ultra numerum prætractum, moniales habeant causam seu incitamentum exigendi aliquid à persona recipi postulante, aut facienda pactum cum ea de dando aliquod temporale ante absolutam receptionem ipsius ad ordinem. Credendum est namque, mentem summorum pontificum in hac re fuisse unanimum. Idcirco cum alij summi pontifices, ut Innocentius & Urbanus, & aliquæ synodi generales, prohibere intenderunt formaliter prohibuerunt huiusmodi exactionem & pactum, probabile fati est, quod Bonifacius Papa in constitutione præhabita sit eadem motus intentione. Hinc quoque quod in scripto illo adiungitur, Si persona aliqua habens & comportans sufficientiam temporalem pro uictu, uestitu & alijs uitæ necessarijs recipiatur, non læditur intentio legislatoris, istud inquam non uideatur ad propositum esse. Nec casus iste est contra materiale aut formale constitutionis prætracte, quia dum aliqua persona seculi comportat, & ante receptionem libere offert & exhibet sufficientiam temporalem pro se, tunc monasterium est sufficiens ad sustentationem ipsius, nec locum habet ibi constitutio ista. Itaque constat, constitutionem hanc loqui de personis non comportantibus seculum, nec sponte offerentibus sufficientiam illam, & intendit ut tales non recipiantur in casu præhabito propter causas prædictas. Præterea quod intentio constitutio nis secunde, puta Urbani Papæ, sit non solum prohibere aliquod temporale exigi à persona recipienda tanquam pretium religionis, sed etiam ex alijs causa & intentione, uidelicet pro necessaria sustentatione personæ recipiendæ, potest ex tenore, contextu & progressu ipsius constitutionis copiose & euidentissime demonstrari. In ea quippe sic dicitur: Multosque de dignorum relatione didicimus, quod in nonnullis ecclesijs, monasterijs & locis religionis tam uirorum quam mulierum, illa detestabilis & à canonibus reprobata seruatur abusus, quod cum personæ aliquæ recipiuntur in eis ad obseruantiam regularem, personæ ipsæ certa sumptuosa, pastus seu prandia capitulis & conuentibus facere, aut pecunias uel iocalia siue res alias ipsæ ecclesijs seu monasterijs ex statuto uel consuetudine, quæ corruptela potius est dicenda, tribuere compelluntur, ex quibus decori sanctæ & ecclesiæ & immaculate religionis detrahitur, & plures tam execratione huius criminis, quam expensarum onere à sanctæ religionis proposito retrahuntur, & in multorum mentibus fidelium scandalum generatur. His uerbis dominus apostolicus addit: Nos igitur huic morbo pestifero cupientes congruam adhibere medelam, &c. Ecce ex his aperissime elucescit, quod ipse pontifex summus ad huius constitutionis editionem inductus sit ex hoc, quoniam ex præmemorata temporalium illorum exactione decori (id est sanctitati & puritati) ecclesiæ atque immaculate religionis detrahitur

trahitur. Ecce una causa. Et plures tam execratione huius criminis quam expensarum onere à sanctæ religionis proposito retrahuntur. Ecce causa secunda. Et in multorum mentibus fidelium scandalum generatur. Ecce tertia causa. Ex his in quibus tribus causis, est motus ad institutionem huius præcepti. Ideo eius fuit intentio, extirpare tria mala prætracta, ex abusu atque sacrilegæ illa exactione & pactione sequentia, ut puta detractionem, qua ecclesiastico statui & religionis decori detrahitur: Retractionem, qua multi à religionis proposito retrahuntur: & scandalum, quod in multorum cordibus generatur. Certumque est tria hæc mala sequi ex præfata exactione, non solum dum temporale exigitur ut pretium religionis boni uel spiritualis, sed item quando exigitur ut sustentaculum uitæ, præsertim quod hoc sit ante absolutam atque gratuitam susceptionem ad religionis ingressum. Quod rotum nunc experientia inexcusabiliter, imò & palpabiliter docet & pandit. Nec dubium quin exactio, pactio seu temporalium exhibitio, ita grauat & à religione impedit pauperes, dum sit pro sustentaculo uitæ ipsorum, sicut si fiat pro spiritualium exhibitione. Et pro dolor, quod multe bonæ pauperculæ quotidie clamant, conueniunt & dicunt se esse paratas ad religionis & uitæ reclusæ ingressum, sed non posse acquirere locum, eo quod iam undique temporalia exigantur. Similiter quædam puellæ & femine diuites, deum timentes religionemque ingredi cupientes, paratæ quoque ad comportandum pro se sufficientiam temporalem, ex consideratione usitæ exactionis & pactionis religiosæ quarunt dam, retrahuntur ab ingressu ad eas. Insuper, in præallegata constitutione loquitur Papa: Nos igitur huic pestifero morbo cupientes congruam adhibere medelam, alijs poenis in talia præsumentes infligimus, in suo robore duraturis, poenam adijcimus grauiorem auctoritate apostolica districtius inhibentes, ne à personis earum religionis, ecclesijs uel monasterijs ingredi uolentibus, in earundem personarum receptione aut ante uel post illam quæcumque pastus, prandia, cenæ, pecunias, iocalia aut res alias de cætero directe uel indirecte petere seu exigere quoquo modo presumant, sed eas potius cum omnimoda puritate recipiant, ac in uictu & uestitu sicut alias suæ congregationis personas, sincera charitate pertractent: Illa dumtaxat cum gratiarum actione licite recepturi, quæ personæ ingredientes pure & sponte & plena liberalitate, omni pactione cessante, dare uoluerint. Ecce ex uerbis his rursus luce clarius innotescit, quod pontifex summus institutione ista prohibere intenderit pactionem & exactionem præfatham, non solum, in quantum temporale exigitur, ut pretium religionis aut boni spiritualis, sed item ne exigatur alijs intentione & causa, ut dictum est. Nam iubet ut personis quæ recipiuntur, in uictu & uestitu sincera charitate provideatur, sicut personis professis, absque omni petitione & exactione ac pactione facta directe aut indirecte seu ullo modo, atque ut conuenticuales illa dumtaxat licite à personis suscipiendis aut susceptis recipiant, quæ ipsæ personæ dare uoluerint sponte, pure ac liberaliter, omni pactione cessante. Porro, quod nihil liceat exigere aut recipi ut pretium religionis, per se constat, nec propter hoc prohibendum, oportuit Papam tot & tanta uerba inducere, nec aliquis sanæ iudicij rite ista perpèdat, potest ambigere quin dominus Papa intèdebat in omni hæc constitutione, plus prohibere quam aliquid temporale per modum pretij rei spiritualis exigi. Nam & hoc potuisset uno uerbo exprimere ac uetare. Cum ergo tam absolute & omnifarie prohibuerit exactionem & pactionem præfatham, patet propositum. Interea aduertendum, quod exactionem huiusmodi pontifex summus uocat detestabilem abusionem, dicitque eam à sacris canonibus reprobam, asserit quoque quod sit pestifer morbus & crimen, atque quod statutum seu consuetudo, ex qua seruatur aut fit, corruptela sit iudicanda. Ex quibus omnibus etiam lucide reprobatur responsio scripti præhabiti, & quod practico eius sit directe contraria intentioni apostolici huius statuti ac rigorosi præcepti. Postremo, si pauperes personæ religiosæ dicant se constitutionem hanc apostolicam non posse implere, ut scilicet licet uenientes & recipi cupientes, tam gratis & sine omni exactione ac pactione suscipiant, eisque ut sibijpsis nil exigendum provideant, iam ex introductis in isto articulo habent consilium & responsum quid agere debeant, scilicet ut non recipiant ultra numerum quem præualent sustentare, nec desiderio plures suscipiendi, exactiones & pactiones nefarias, scandalosas, iniquas committant. Nec in huiusmodi augmentatione personarum sui conuentus, putent salutem consistere animarum aut incrementum honorificentis cultus diuini, sed potius perditionem animarum propriarum, & item personarum quas ita recipiunt, grauius deitatis offensam & scandalizationem plurimorum in lege.

De Simonia
ca. sine ne in
uinea. in ex
traug.

id est, regna,

Epistola qd.

Iuris diuisio

Legis parti-
tio.

De Simonia
ca. sane me in
uinea, in ex-
trauag.

Matt. 10.

Quid sit epistola, & cur ac qualiter in legibus actibusque humanis fit necessaria, quanto Ethicorum docet Philosophus. De qua re sanctus Thomas in secunda secunda questione 110. tractat. Albertus quoque in diuersis tractatibus, ceterisque doctoribus summis suis satis concorditer scribunt. Est autem epistola uirtus moralis parsque iustitiae, per quam homo in obseruantia legis positus, humane & preceptis ipsius moderanter se habet, magis respiciendo ad legislatoris intentionem, quam ad tenorem superficialium uerborum. Itaque epistola in legibus positus humanis proprie locum habet, non autem in lege proprie naturali, aut in lege que diuina proprie appellatur. Quocirca presandum, quod ius & lex frequenter pro eodem sumuntur, & pariformiter diuiduntur. Quomodo enim ius diuiditur in ius eternum & increatum, in ius diuinum, quod in nouo ac ueteri traditur testamento, in ius naturale ac ius posituum, ita & lex in legem eternam, diuinam, naturalem ac posituam partitur. Sed & membra diuisionis istius diuiduntur ulterius, sicut de his pulchre scribit Durandus in summa sua in exordio libri de cetero, & Thomas in prima secunda, questione 91. Alexander quoque de Hales, Bonauentura, & alii super tertiis & sententiis. Præterea dupliciter dicitur lex humana ac positua, quæ si principis secularis autoritate instituitur, lex siue ius civile uocatur: si autem autoritate atque prudentia principis spiritualis, uidelicet Papæ, ius canonicum appellatur. Secundo dicitur lex humana, quia per hominem data, quæ uis a deo sit reuelata ac instituta: & ita lex ueteris testamenti, frequenter lex Moysi lexque Moysaica nominatur: sicque lex diuina & humana identificantur realiter, quibus distinguatur formaliter: sicque loquendo de lege humana, epistola regulariter locum non habet in lege humana. Insuper secundum doctores concorditer, lex uocatur humana & positua, aut etiã naturalis siue diuina dupliciter: Primo pure, ut puta quia totaliter talis est. Secundo permixtū seu quantum ad aliquid, ut dum in eadem lege aliquid continetur, quod proprie spectat ad legem posituam, humanam, & aliquid quod ad legem diuinam naturalem uel pertinet ut si ponatur lex totalis: Quoties filius parenti occurrerit, discooperiat caput aut genua curuet. In hac lege est aliquid de naturali lege, & item diuina, puta quod filius reuerentiam parenti exhibeat: & aliquid de lege positua humana, uidelicet ut hoc fiat caput nudatum aut genua curuando, quod nec in nouo neque in ueteri exprimitur testamento. Hæc ad propositum applicando dico, quod in huiusmodi legibus humanis ac posituis epistola ac dispensatio habet locum, quantum ad id quod in eis est de iure posituo humano, non autem quantum ad id quod consistit in eis de iure proprie naturali aut immediate diuino. Tale est ius illud, quod unus non habet plura beneficia, quorum unum ei secundum suum sufficit statum. Tale quoque est statutum Urbani Papæ præallegatum, scilicet se totum acceptum. Nempe quod in eo iubetur, ut a petribus religionis ingressum, temporale nil exigatur, proprie spectat ad ius diuinum nec epistola dispensationi ue subiacet, cum immediate fundetur in iure & lege Christi, præcipientis: Gratis accepistis, gratis date. Tale est & illud sancti Leonis Papæ, Spiritualia gratis donentur, & item gratia non uendatur. Porro, quantum ad id quod in bulla Urbani præhabita continetur, ut nec post receptionem ad ordinem monasticum absolutam aliquid exigatur, constitutio illa ad ius posituum humanum pertinere censetur, & interpretatione epistola admittit in casu, quo intentio constitutionis illius non cassatur, uidelicet quia exactio illa absque scilicet dolo & diffamatione sacræ religionis fieri ualet. Hinc (ni fallor) argumentatio illa uigorem non obtinet: Epistola in legibus humanis necessaria est, ergo non obstante forma uerborum constitutio illa Bonifacii Papæ de monialium reclusionem, & ne ultra numerum quod de bonis monasterij sustentari potest, aliqua recipiatur, ad ius posituum potius pertinet, quam præfatum Urbani Decretum. Ideo dispensationem magis admittit.

Articulus III. Quod religiose persone eoispo quo alicui persone recipi cupienti spiritualia primo gratis exhibent, obligant se ad sustentandum eandem personam, quod cum ipsi estis deoque contradictionem includat, quod quidam religiose dicunt, se prius gratis spiritualia exhibere, & tamen ante absolutam receptionem persone, ad annualem probationem exigunt aliquid temporale, sine cuius solutione seu exhibitione nolunt personam ad habitum ac probationem nouitatus, imò nec ad professionem suscipere, quibus aliquid de apra fit ordini.

Scrutan

Scrutandum est primo, quid sit prius exhibere spiritualia gratis, & qualiter intelligendum sit quod quidam doctores satis authentici dicunt, aliquid temporale exigi posse ad recipiendam personam quando claustrum tam indigens est, dummodo spiritualia prius gratis exhibeant. Itaque spiritualia gratis exhibere personam recipiendam, est ei ea offerre & propter deum liberaliter communicare seu dare, quæ ipsa persona recipienda ad religionem, postulat sibi propter deum pure liberaliter conferri. Hæc autem sunt receptio eius ad uitam spirituales monasticam, participatio societatis religiose, communio charismatum claustrum, incorporatioque conuentus: & quamuis in his sunt nomina multa, res tamen aut simpliciter aut pro magna parte est una. Dum ergo conuentus, id est, superior cum residuo monasticæ seu religiose communitatis gratis hæc exhibet persone recipi postulat, eoispo quo ei gratis ista communicat & impedit, obligat se ad procurandum seu corporaliter educandum personam eandem, quod diu apud se retinet eam. De ratione quippe conuersationis religiose monasticæ, est uita communis & sancta paupertas, ne in conuersatione huiusmodi quis habeat proprium quicquid. Ad hoc autem ulterius sequitur, ut superior congregationis talis gerat communem omnium curam, & communitati prouideat in necessariis uitæ, & ita sit omnium una mensa, quemadmodum sanctus pater Hieronymus in sua regula apertissime scribit, & infra tangitur. Præterea, persona ad ordinem suscipi petens, intendit & quærit se ipsam relinquere, propriam uoluntatem abnegare, suipsius curam & sollicitudinem quantum ad necessitudines corporales exuere, perfectionisque ingredi uiam, & iuxta euangelicum Christi consilium tenorem & intentionem se totam superioris curæ & gubernationi committere, ita ut libera mente à terrena sollicitudine, à prouisione quoque propria exonerata seruiat deo, sicque sub obedientia salutari militare omnipotenti, ita ut suum uelle & nolle in manu pendear presidentis: & quamuis ad ista uoto solenni non obliget se nisi in professione, nihilominus iuxta prædicta ista aggredi cupit, attentare & exercere intendit, & ea sibi gratis propter deum communicari efflagitat, quando ad religionem suscipi deprecatur. Dum ergo superior cum conuentu communicat ei ista gratis & absolute synceriter propter deum, accipit eam ad suam curam & prouisionem, tanquam sui mystici corporis membrum: atque hoc ipso quo faciunt hoc, astringunt se ad prouidendum ei de necessariis uitæ corporeæ, quod diu cum ipsis consistit. Itaque spiritualibus istis gratis primo exhibitis, non possunt ab ea aliquid temporale exigere per modum debiti soluendum aut exhibendum, nec tanquam pretium religionis, nec tanquam sustentaculum uitæ, ad quod ei exhibendum iam se ipsos obligauerunt: idcirco salua conscientia non possunt eam de cætero refutare, neque ab annua probatione, neque à professione, siue aliquid temporale adducat & conferat, siue non, nisi aliunde rationabilem ad hoc habeat causam. Insuper ingressus religionis est mors ciuilis. Idcirco enim ad religionem quis intrat, ut de cætero quo ad ea quæ mundi sunt & corporalis prouisionis ac propriæ uoluntatis, si ipsi sit mortuus seu moti quotidie discat & asuescat. Qui igitur quempiam suscipit ad religionem, tanquam superior seu conuentus, incorporat eum sibi, & astringit ad gubernationem & prouisionem ipsius. Ex quibus quantum capere quebunt, sequuntur duo. Primum est, quod hi qui dicunt se primum gratis spiritualia exhibere persone recipiendæ, & tamen uel ante ipsius receptionem, uel in ea, aut post eam exigunt aliquid temporale, aut (quod peius & inexcusabilius, imò & execrabilius extat) faciunt pactum conditionem seu conuentionem de huiusmodi dando, seu etiam adijciendo iniquitatem iniquitati, querunt super hoc certificationem aut testes uel fidei iussores, siue (ut uerbis utatur beatissimi Ieremie) stipulationes & rata & signa forinsecus, ita ut nisi temporalia illa soluatur, nolint personam cui spiritualia gratis exhibuerunt, ut dicunt, ad habitum religionis nouitatus ac probationem annualem suscipere, uel susceptam ad professionem, quibus aliquid de apra, admittere, legitur in quâ ex preinductis, quod istæ persone religiose, si tamen uere religiose, ignorent quod sit ipsa prius & gratis exhibere, nec propriam uocem intelligant: aut si habitualiter sciunt hoc, tamen non aduertunt, aut actualiter pendere renuunt negliguntque hoc ipsum, nec sciunt aut non presant, quod sit conuersatio monastica & ceteris. Secundo sequitur ex prædictis, quod intentio authenticorum doctorum, dicentium post gratuitam & priuam spiritualium exhibitionem, temporale quod exigi posse à personam recipiendam, si claustrum sit egens, ista existat, quod exactio illa solummodo fiat post puram & absolutam personam receptionem ad religionem, ita quod repellenda non erit, quibus nil tale adduxerit. Nec aliter uerbaillosum queunt saluari, quod in priori de ista materia tractatulo, ex Decretis & canonibus generalium conciliorum & summorum pontificum scholasticorumque doctorum, imò & ex scriptura canonica euidenter multipliciter probantur.

Hieronymus

Matt. 6.

Mat. 10.

Arrius

Articulus V. Confirmatio prædictorum ex doctrinis sanctorum patrum.

Dionysius

Monachus à monade.

Capillorũ sũo qd in religiois signet

Albertus.

Luc. 10

Hieronymus.

Cassianus.

Gala. 6

Gala.

10. Climach.

Obedientia quid.

Sexto septimoq; Ecclesiasticæ hierarchiæ capitulis, sacratissimus & theologicissimus Dionysius ritum monasticæ institutionis & consecrationis, iuxta motem primitivæ ecclesiæ describitur, testatur: Summus inter eos qui perficiuntur, nec pñficiunt, est ordo monachorũ, generali uirtute atq; perfectã conuersationis castimonia emundatus. Propter quod quidam apostolorum monachos appellauerunt famulos, eo q; purgati & assiduum deo exhibeant famulatũ. Alij eos esse monachos nominandos sanxerunt à monade, id est unitate, ob singularem eorum uitam, qua per simplicium diuinorũ contemplationem & contrectationem, diuinæ simplicitati & perfectioni deo amabili conformantur: quorum est, omnibus secularibus conuersationibus & solitudinibus renũciare, qui cruci formiter consignantur, id est, crucis signaculo benedicuntur: ad inuendũ, q; à cunctis carnalibus appetitibus debeant abstinere & propriam crucem ferre. In quibus & capillorum detonsio designat nudam ac mundam, non factam conuersationem, ad dei conformitatem synceriter sursum actam, ut deo sint pure uniti, atq; ab omni extrinseca circumuolutione & cura abstracti, libere uacent deo. Circa quæ Albertus declarat, quæmadmodũ monachorum sit, à uita mundana & tpalium solitudine consistere alienos: qui ob hoc uitam assumunt monasticam, quatenus exonerati à multis, uni quod solũ necessariũ est tanto intentius synceriusq; intendat, quãto minus circa corporalia indigent occupari. Porro, quæ de monachis hic dicuntur, clarum est de monialibus proportionabiliter esse intelligenda. Insuper, in regula sua describit gloriosus Hieronymus: Attende diligenter quæ præces, q; grauis sarcina tuis humeris imponatur, quæ de subditarum animabus atq; corporibus, de uerbis & moribus obligatis apud diuinum examen. Diligenter attende, quid tibi ab institutione regiminis iniungatur. Sollicitudo etiã omnium rerum monasterii ac fororum in administratione & prouidentia tibi committitur, ut iam cæteris fororibus dormientibus, te deceat crebro in omnes ducere noctes pro utilitatibus & necessarijs prouidendis. Idcirco tibi non tantus honor, quantum onus imponitur. Ecce ex his innotescit, q; eo ipso quo alicui psonæ spiritualia, puta communio, societas, incorporatio domus & ordinis gratis præstantur, ipsa persona religiosa quæ præfide, personam illam ad suam curam, prouisionem & gubernationem in spiritualibus corporalibusq; assumit: atq; eidem in illis prouidere tenetur, quãdiu detinet eam: nec per modũ pacti seu conditionis aut debiti aliquid ab ea potest exigere, ita q; possit eam reicere, si tpale quod exigitur, non adducat. Deniq; in libro de Institutionibus sanctorum patrum recitat Cassianus, qualiter abbas Punicus instruxerit fratrem, quæ ad habitum & nouitiatum religionis assumptis: Abrenuntiatio (inquiens) nihil est aliud, q; crucis ac mortificationis indicium: ideo noueris hodierno die te huius mundo & actibus ac desiderijs eius esse defunctum, teq; secundum Apostolum esse mundo eructissimum, & tibi mundum. Considera igitur crucis condiciones, sub cuius sacramẽto te desineps in hac luce conuersari oportet, quoniam iam tu non uiuis, sed uiuis in te, qui pro te est crucifixus. Eo ergo habitu & figura, qua pro nobis in patibulo ille fuit suspensus, nos quoq; in hac uita necesse est degere. Quæmadmodum itaq; crucifixus nõ ad libitum suum sua potest mœbra mouere, sic tu de cætero non agas, nec mouearis secundum propriam uoluntatem, sed in superioris tui arbitrio atq; regimine tutus consistas, cuius te curæ ac fidei commisit. In super, uir illuminatissimus Climachus ait: Seipsum ueraciter abnegas, nõ ultra amabit aut curabit pecunias, nec de possessionibus erit sollicitus: sed omnem suam habitudinẽ & affectionem omnem ad aliquid, abiciet, semper in cælum aspiciet, ac suo superiori erit in curis prompte obediens. Obedientia autem est propriæ animæ cõsummata abnegatio, per corpus manifeste monstrata. Et rursus, Obedientia est proprii abnegatio corporis, p animam ex uoluntate seruenter ostensa. Ecce qualiter iuxta concordem sanctorum & religiosorũ patrum doctrinam, receptio alicuius ad religionem, est spiritualis & saluberrima mortificatio eius, morsq; ciuilis & abnegatio sui ipsius, quãtum ad corpus & animam, atq; insertio in corpus fraternitatis. Ad quæ omnia directe in se parabiliterq; consequitur, q; conuentus recipiens psonam ad hanc suorum spiritualium communionem, & incorporationem ac mysticã unitatem seu uitã monasticã, se astringit ad corporalem huiusmodi psonæ prouisionẽ ac sustentationem iuxta formam præhabitam.

Articulus VI. Roboratio prædictorum, q; scilicet ab ingressuris aut ingressis religionem, temporale nil exigendum sit, ex his quæ in Decreto ex sacris concilijs & summo pontificũ canonibus alijsq; scripturis introducuntur.

Vt

VT ueritas huius materiæ, quæ animarũ concernit salutẽ, plenissime innotescat, latius de ea aliquid arbitror cõscribendũ. Itaq; circa primã causam Decreti, Gratianus septem quæstiones inducit, quarũ scdã est ista: An pro ingressu monasterij pecunia sit exhibenda, exigenda, uel exacta pfoluenda. Ad cuius quæstionis partẽ affirmatiuã sic arguit: Legit prio Regũ, q; Anna filiu suũ Samuelẽ tulit ad domũ dei in Silo, & obtulit Heli pñficiũ cũ ceteris muneribus, scilicet tribus uitalis & modijs tribus farine ac amphora uini. Insuper, quia in Actibus feri aplos, q; singuli credentiũ ueniebãt pcedia sua, eorumq; pretia ante aplos, pedes ponebant, cũq; Ananias partẽ sibi reuerasset de pretio, maledictionẽ accepit à s. Petro, moxq; cecidit mortuus corã eo, hinc apparet, q; ingressuri monasterium sua debet rectoribus eius offerre, nec aliter recipi. Ad ista Gratianus respondet: Aliud est sua spõte offerre, aliud exacta pfoluere. Mater aut Samuëlis nõ exacta neq; petita obtulit sponte munera sacerdoti, credentes quoq; sua sponte obtulerũt apostolis, ut indigentij necessitatibus deseruirent, quẽ instante infidelij persecutione, eis non licebant, id est, referuare non poterant. Ananias demũ non idcirco damnatus est, quia sua nollet offerre, sed quia spũsancto mentitus, pretia eorũ quæ iam ante apostolis obtulit, partim fraudauit. Ex his Gratianus concludit: Non ergo his autoritatibus pmitit rectoribus, ab ingressuris monasterij aliquid exigere, sed spõte oblata suscipere: quia illud dãnabile est, istud licet. Cõsequenter probat hoc autoritate synodi gñalis, qua dicit: Quotiescũq; ad cõsecrandas ecclesias episcopi inuitantur ab aliquo, nõ quasi ex debito munus quoddã q; requirant, sed si fundator aliq; eis ex uoto obtulerit, nõ respuant. Deinde, idem probat autoritate Bonifacij Papæ, qui scripsit quibusdam, optantibus quendam abbatem habere episcopum, atq; quærentibus, an pro obtinendo hoc ipso possent pecuniam exhibere his, quorũ abbatẽ sibi pro pfulate tam necessariũ reputabant. Illis in quã Papa respondit: Id licitum esse, dũmodo ab hoc opere omnis deesse pacto omnisq; conuẽtio. Præterea uir ille doctissimus, re & nomine Gratianus, inquit & ait: Adhuc obijcit, q; ingressuri monasterij si pecuniã tribuũt, non propositũ religionis, sed participationẽ stipendiorũ emunt: palia ergo, non spũalia ementes, nequãq; simoniaci sunt habẽdi. Hoc Gratianus soluens, subiungit: His itaq; responde: Non solum qui spiritualia, sed etiã qui tpalia eis annexa pretio accipiunt, simoniaci iudicantur. Vnde Malachias propheta loquens ex psona dñi, ait: Quis est in uobis qui claudat ostia, & incendar altare meũ gratuito: Non est mihi uolũtas in uobis, dicit dñs: & munus non suscipiam de manu uestra. Porro ostia claudere, nõ est muneris sacri officij, sed tantum sibi adiunctũ. Ad hoc allegat quod ad Hispaniã pfules scribit Gregorius: Audiui mus (inquiens) dilectissimi, q; sacros ordinum professores, sub munerum datione & acceptione ecclesias ac beneficia earũ usurpant, quod scelus uos nõ dudũ acriter correxistis uehementer miramur. Et rursus idem Gregorius scribit archiepiscopo Rothomagensi: Si quis muneris dator aut acceptor, ecclesias aut ecclesiastica dando emerit, siue accipiendo uendiderit, à simonis damnatione nequãq; excluditur. Itẽ idem ait Gregorius Papa: Quicq; in sacris ordinibus aut ecclesiasticis rebus, uel data uel promissa pecunia acquisitũ est, nos irritũ esse & nullas unq; uires obtinere cõtemus. Insuper, ad horũ conformationẽ inducit, quod scribit Papa Paschalis: Si quis obiecerit nõ cõsecrationes emi, sed res quæ ex consecratione proueniunt, is penitus decipere se probatur. Nam cũ corporalis ecclesia aut prelatus sine corporalibus rebus in nullo proficiat, sicut nec anima sine corpore corporalliter uiuit, quisquis alterũ horũ uendit, sine quo alterũ nõ prouenit, neutrũ inuenditũ derelinquit. Hanc ultimam autoritatem allegat Papa Urbanus dicens: Beatus prædecessor noster Paschalis, affirmat q; quisquis eorum alterũ uendiderit, sine quo alterum nõ prouenit, neutrũ inuenditũ derelinquit, ac per hoc eũ qui rem ecclesiæ emit uel uendit, simoniaci esse intelligit. Sed & Gregorius dicit: Ea quæ pactione cõsecrata fuerint, potius execrata q; cõsecrata dici debent. Si ergo tã execrabile est inanimata pactione cõsecrari, quanto magis execrabile est rõnalem creaturã pactione & religionẽ intrare: Hæc pauca ex multis præallegato loco Decreti contentis sunt sumpta.

Articulus VII. Prædictorũ affirmatio ex dictis præcipuorum doctorum.

Vrandus, cuius summa inter doctorũ summas uideatur non mediocriter pfulgere, tractatu de simonia, ex Decreto alijsq; doctoribus cõpendiose collegit, q; modis cõmittatur simonia, & inter cætera ait: Simoniam cõmittit, qui offert bona ecclesiæ tali cõditione uel pacto, ut ea retineat pro præbenda & in canonicũ admittat, sed si aliquis pure offert, rogã postea simpliciter, ut in canonicũ recipiãt, & bona

1. quæ sequit prin. q. Grat.

1. Regum 1.

Actuum. 4.

1. Regum 1.

1. q. 2. sequit.

1. q. 2. quã pio.

Eodem

Malachias.

Gregorius

1. q. 2. c. multa

Ggg fua

sua sibi liceat retinere pro prebenda, & canonici pure consentiant, tunc non est simonia. Atque si ille qui talia dat, uult pro temporalibus ad ipsius spiritualia, & canonici eum aliter non suscipere, utriusque simoniae sunt apud deum, eo tamen tua nos. Talis tamen non tenet renuntiare, quia simonia solum meta-
 De Simo, c. cun 102.
 lis, per priam ex parte. Ex his sic argui potest, siue a simili, siue per locum a maiori suscipi ad monasterium cum ordine, non est minus spirituale quam summi ad canonicatum, imo spiritualius esse conuincitur, si ergo in prefato casu simonia committitur, non minus sed potius plus committitur simonia, si aliquid pro tali conditione uel pacto offerit temporalia sua claustrum, ut suscipiatur ex eis, & ad religiositatem seu societatem conuentus admittatur, atque ex his que contulit claustrum, suscipiatur, & religiose persone ei in hoc pure consentiant, est simonia. Insuper ait Durandus: Simonia committitur, quod prandium exigit a canonico de nouo recepto, non obstante contraria consuetudine. eo tamen. Iacobus, quod magis simonia committitur, quod a persona ad religionem suscipiendam aut receptam, exigit non prandium tantum aut uestes, sed grandem summam pecunie, aut sufficientiam temporalem pro sustentatione totius uite ipsius. Amplius ait: Simonia committitur, qui res ecclesiasticas emit, seu suscipiuntur, seu sub pacto & interuentu pecunie obtrinet. Talis namque ecclesias seu spiritualia emere comprobatur. Nam si quis aliquid horum emerit uel uiderit, sine quo alter non prouenit, neutrum inuenditum derelinquit. 1. q. 3. Saluator. Vnde secundum Hostiensium: Si quis emit beneficium fructus ad tempus uite sue, prelatum, qui habet ius institutiendi aut conferendi, simoniacus est. Ex hoc itaque arguitur: Exhibito spiritualium loci religiosi, & corporalis sustentatione persone religiose, tam inseparabiliter sunt conmixta, quod unum eorum non prouenit sine altero: qui ergo aliquid dat aut recipit pro uno eorum, per modum pretij aut cum pacto, comparat ambo, & nullum eorum exhibet gratis. Huius rei confirmatio est, quod in eadem subiungitur summa: Simonia committitur, qui beneficium confert cum pacto, & ite qui emit prebendam. Prebenda autem quicquid uocat ius spirituale percipiendi prebendam ecclesiasticos redditus: quod emere, simoniacus est: quicquid uocat fructus prebende, hoc emere non est simoniacus, nisi forte quis emat fructus ab initio sue ordinationis uel constitutionis in ipsa ecclesia ut habeat dum uiixerit, articulo 1. q. 3. Si quis obiecerit, ubi dicitur: Si quis horum alterum uendit, sine quo alter non prouenit, neutrum inuenitum derelinquit. Vnde qui tunc emit res corporales, intelligit emere spiritualia: quia tunc sunt ista annexa, ut qui priuatur officio, priuatur & illis. 1. q. 3. in summa. Ecce manifesta intentio probatio. Præterea ait in Summa sua Durandus: Simonia committitur, qui eligit aliquem in canonicum sub conditione, ut doceat pueros: quia in talibus conditio omnis debet cessare, sed si prebenda uacante, canonici statuunt quod tali prebende sit hoc onus annexum, tunc non est simonia. Hoc idem dicit Bernardus ext. de magistris. Quia non nullis. Ex hoc ita arguitur: Si in prefato casu est simonia, multo plus dum a persona religionis ingressum petere, pecunia aut quid tale exigitur, aut de dādo inuitur pactum siue conditio. cum dare pecuniam multo plus sit temporalis quam pueros informare. Consequenter adiungit: Simonia committitur, qui ab intratibus religionem aliquid exigit ex pacto nisi monasterium est tenue, quod non potest sufficere, tunc potest necessitatem suam hoc modo exponere: Scias quod non possumus tibi providere, pauperem nostram tibi gratis offerimus. Cauterum tamen facis, si tibi prouideas, & tecum portes unde uiuas. Sed si monasterium facit pactum, uideletur quod aliter non recipiat illud, nisi aliquid apporet. Simoniacus est. 1. q. 2. si quis. Illud autem temporale quod gratis offerit, sine taxatione recipi potest, eo tamen. dilectus. 2. & non cum taxatione quia taxatio quædam uenditio est. ff. de iure do. plerique, paragrapho. si autem. Hoc Bernardus & lo ha 1. q. 2. & Hostiensis eodem. Ecce ex isto spiritualiter probatur intentum, ut puta quod non liceat a petere religionis ingressum aliquid exigere temporale, nec ante eius receptionem, nec in ea, neque post eam, cum tali conditione uel pacto, quod alias non suscipiet, aut suscepta ad professionem non admittet. Adhuc in eadem dicit Summa, quod si exigunt ea que consueuerunt dari in collationibus quorumdam spiritualium, ut in receptionibus ad religionem uel in canonicum, in consecrationibus, episcopis, beneficiationibus abbatum, ordinationibus clericorum, & consimilibus, responsio huius: In omnibus his, si uel per exactionem iudicij, uel extortionem uolentiam, uel per pactum ante uel post, aliquid obtinetur, simonia est, nulla consuetudine contraria obstante, ext. eo. c. 10. c. sicut pro certo. Si uero sponte aliquid offerat, non est simonia. Dicit etiam Gulielmus, quod si aliquis timens non recipi, dicat conuentui aut prebendæ: Ego dare uobis terram meam, si uelletis me recipere, & postea recipiat, ita quod alias non fuisset receptus, simoniacus est. Postremo in summa hac queritur: Quid de monasterijs, in quibus nullum pactum interponitur ingredientibus, tamen est taxatum quid puella ingrediens dare debet. Responsio secundum Hostiensium. Talis taxatio reprobat, ext. eo. c. sicut pro certo, & c. In tamen. In fine & idem est ac si pactum interponat de tali consuetudine seruanda, quia simoniacus est, ext. eo. c. ueniens. Si autem absque omni conditione & compulsionem dat gratis quod consuetum est, non committit simonia.

Articulus

Articulus VIII. Solutio rationum, quæ in scripto prefato inducunt ad comprehendendum, quod a persona petente religionis ingressum possit temporale quid exigere, & super hoc pactio fieri, & certa exprimi summa.

Sicut in primo recitauimus opusculo, articulo nono, triplex extat responsio doctorum in ista materia: Quam aliqui dicunt simpliciter aliquid posse exigere a recipienda aut recepta persona nondum professa, dum monasterium pre paupertate non sufficit personam illam nutrire. Et dicunt super hoc posse fieri pactum & conuentionem, & praxari quantum datura sit, sic tamen, ut spiritualia gratis in primis exhibeant, nec temporale exigatur ut premium rei spiritualis, sed ut necessarium quod ad sustentationem personæ. Huius quoque opinionis est autor scripti prehabiti. Alij uero respondent, quod nec paupertatis preteritu liceat exigere temporale a persona recipienda quouis modo, uidelicet nec ante eius receptionem, nec in ea, neque post eam, per modum debiti ut cum pacto, imo absolute affirmant nil exigere posse, sed cum tenore constitutionis Urbani Papæ preterit. Tertij mediam tenent uiam, dicentes quod postquam persona est absolute recepta ad religionem, possit aliquid exigere, dum monasterium indiget, sic tamen, ut siue aliquid detur a persona illa, siue non, nihilominus teneatur, nec repellatur inde quod temporalia non apportat. Attamen addunt isti doctores, tutius esse ut nulla persona ita recipiatur, eo quod exactio habeat speciem mali, & frequenter pariat scandalum, & propter alias causas alibi tactas. Et huius responsionis fautores sunt Bernardus, Hostiensis, Durandus, & alij plures. Porro, quod prima illa opinio atque responsio stare non ualeat, in primo tractatulo multipliciter est probatum. In isto quoque opusculo hucusque copiose & euidenter, quantum capere queo, ostensum. Nunc ergo soluenda sunt prescripti motiua, quæ tamen in alio solui libello. Itaque quod autor scripti illius allegat ex sancto Thoma super quartum, & in secunda secunde questione 100. soluitur ex uerbis eiusdem sancti doctoris, qui in Quolibetis suis sententia liter ait, quod talis exactio fieri debet forma honestatis seruata, ita ut nihil exigatur ante prius officij seu spiritualis doni aut beneficij gratuitam exhibitionem, seu puram & absolutam donationem, ne pactum interuenire uideatur. In his uerbis Thomas inuimat, qualiter preallegata eius uerba sint intelligenda, & perhibet ea aliter intelligi, ut puta taliter qualiter in allegatione scripti illius allegantur. Nempe dum aliquis doctor authenticus de eadem materia in diuersis locis conscribit, pensandum est quid doctor ille ultimam absolute senserit. Cumque uerba ipsius in uno loco inducta poterit sic & sic exponi, trahi, intelligi, uidentem est ad quem intellectum ipsemet doctor huiusmodi uerba sua alibi redigat & coartet: sicque in proposito circa uerba sancti Thomæ agendum est. His autem quæ Thomas in suis asserit Quolibetis, quæ in alio articulo introduxi, nono capitulo per oia consonant uerba Hostiensis, Gulielmi, Godofridi, & item Durandi. Præterea ad ea que ex Vlrico & summa Confessorum allegant, est una responsio, ut puta quod illa responsio quæ assignant, stare non ualeat, nisi iuxta moderam, quo referat ad tempus se que ipsam persone absolutam atque gratuitam receptionem, imo & tunc stare uix potest propter applica statuta preallegata. Infra tamen tractetur diffusius, qualiter tunc aliquo modo possit saluari.

Articulus IX. Declaratio quod iste solutiones sint de mente sancti Thomæ, ex uerbis eiusdem ac aliorum doctorum.

Super quartum distinctione 25. loquitur Thomas: Facere pactio de missa celebranda, est simoniacum. Et rursus: Nullo (inquit) modo licet pacisci pro annuario celebrando: ergo a simili, nullo modo licitum est facere pactum de aliquo temporalis dādo cum persona religionis ingressum petente, ad hoc quod recipiatur, cum utrobique sit eadem ratio. Insuper in Quolibetis ait: Cum in dispensatione sacramentorum aut aliorum spiritualium aliquæ recipiuntur, ut simonia uideatur, necesse est ut receptio illa fiat ex concessione iuris diuini aut humani aut pie consuetudinis. Cum ergo preallegata sint tot & tanta diuina & humana generalia aut synodalia, summorum pontificum, sanctorumque patrum decreta, quibus prohibetur exactio temporalium a postulatis religionis introitu, patet id esse illicitum. Amplius, Thomas allegat Augustinum dicentem: Non solum scriptura canonica, sed & sanctorum gesta nobis in exemplum proponuntur. Cum ergo nullus sanctorum patrumque religiosus instituerit, prefatam exactionem exercuisse, approbasse aut admisisse legat, imo cum multi eorum reprobauerint, & prohibuerint eam, quæ ad modum in primo opusculo de sanctis patribus autoribus statutorum ordinis Carthusiensis spiritualiter est ostensum, & infra ex uerbis gloriosi deducet Hieronymi, constat exactionem illam esse illicitam. Insuper in secunda secunde questione 100. Thomas testatur: Uideri & emere in spiritualibus actibus quod spirituale est, simoniacum est: sed suscipere aut dare aliquid pro sustentatione ministrantium

Ggg 2 spiritualia

De Simonia ca. sane ne in uinea. in extr. traug.

Pactio facere promissis celebrandis, ordinibus conferendis, ueneribus sepe licendis simoniacum esse.

De Simo, c. cun 102.

De Simo, c. Iacobus;

1. q. 3. c. saluator Hostiensis

1. q. 3. c. saluator, & c. si quis obiecerit 1. q. 3. in summa.

Ext. de magistris c. quia nonnullis

1. q. 2. si quis De Simo, c. dilectus

Ab inuitis
nil pro spūa-
libus exigen-
dum.

De Simoni
c. nō fuit. &
c. cū in ecclē.

Hieronym^o.

4. Reg. 5.

Actu. 4.

Eccē. 31.

Basilii.

Luc. 19.

Iere. 48
Marc. 19.
Luc. 19.

Marc. 18
Luc. 17.
1. Corinth. 6.
Eodem.

spūalia, scđm ordinationem ecclesie & consuetudinē approbatā, licitū est, ita tñ qđ desit em-
prionis & uēditionis intērio, & qđ ab inuitis nil exigatur p spūalium subtractionē, quę gra-
tis sunt exhibēda. Hoc est quādā uēditionis specie haberi. Vitiosa est ergo exactio, qua
ā recipiēdis seu receptis ad ordinem, sic tpalia exiguntur, qđ nisi exhibuerint ea, ad habēdū
seu professionē religionis nō admittent. Rursus scribit eodē loco: Illicita esset ordinationē,
si in aliqua statueretur ecclesia, qđ nō fieret processio in funere alicuius, nisi solueret certā pec-
cuniā summā, qđ p hoc pcederetur uia impēdēdi gratis officii pietatis alicuius. Quō-
ergo licitū est statutū quorū dā, quo statuerūt nullā recipere psonā ad suā religionē, nisi ap-
portauerit quādā aut prætata tpalium quantitātē, p qđ multi impediūt ā religionis
ingressu: Amplius, dñs Antiochorensis ait in parte tertia sūmā fup: Nō est licitū dare tpa-
lia pro Missis tricenarijs. Vnde prohibetur in synodo, ne presbyteri aliquid exigāt, & hoc
propter speciem mali, & propter scandalū euitandū, ne scilicet uideant spūalia uendere. Itē
ait: Non debent sacerdotēs aliquid petere ante sepulturā, uel qđ Simonia esset, uel species ma-
li: sed possunt post sepulturā. Hęc & consimilia scribit sup quartū Sniarū dist. 25. dñs Bona-
uentura, ex quibus euidenter monstrat, qđ impitū sit alicui psonę cū cōditione, obligatione &
pacto ingressum religionis p̄bere, & nō synceriter, pure & gratis ac absolute seu simplici
Acto. X. Adhuc cōfirmatio p̄dictōrū ex ybis scđōrū, & qua (ter propter deum,
liter possint tpalia exigi post gratuitam susceptionem personę.

Gloriosus pater Hieronymus in regula sua quinto cap. ait, scribēs Eustochio ab-
batifc filiabusq; eius: De testabilē hęc simoniam, quā cōi prauitate diaboli cō-
mittunt moniales, etiā in auditu horreat sancta societas uestra. Giezi poena, & Si-
monis uos terreat prauitas. Vox Petri uicarij Christi ad Simonē nunq̄ exeat de
auribus uestris: Pecunia tua sit tecū in perditionem. Existimasti em̄ donū dei haberi pecu-
nia. Donū dei est sanctus spiritus. Cōis mercatorū usus habet, ut uēditio cōmutet in melius.
Afferit quippe simoniacus pecuniā esse p̄statiōrē dono dei, cū idē in ipsam cōmutet. Ad
uos uenientes sorores, ad Christi suscipite nuptias gratis: p̄ponatur sanctitas pecunię, ex-
quiratur bonitas uitę, nō gñōstas carnis, nō utilitas mūdi. Nulla omniō pactio p̄ueniat,
nulla opinio, nulla conditio, quę mentis puritatē p̄turbet. Beatū sapia clamat, qđ excutit ma-
nus suas ab omni munere, qui post aux̄ non abiit. Ecce qđ euidenter & rigorose uir iste san-
ctissimus, religionis specialis discretissimus institutor, prohibet simoniaciā impietatē in sus-
ceptione suoz, iubēs ut eaz receptionē nulla p̄ueniat pactio, nulla cōditio: & ipse quę ue-
niūt, gratis & absolute suscipiātur. Deniq; in regula sancti patris nostri Basilij queritur: Si
oportet eū qđ seruis dei uult fociari, relinquere indifferenter proximis suis portionē faculta-
tū suaz, dicit dñs: Vende oia bona tua & da pauperibus. Ad hoc respōdet magnus Basi-
lius: Arbitror qđ is qui accedit ad dei seruitiū, scilicet religionē, nō debeat contēnere & ut
libet relinquere ea quę cōpetunt sibi, sed tēperet omnia (si fieri potest) cū summa diligētia,
tanq̄ ea quę iam dño cōsecrata sunt, quantū possibile est rōnabiliter dispensare, sciens qđ nō
sit absq; periculo in ope dei agere negligenter. Si uero propinqui eius uel parentes contra
fidem ueniant, debet meminisse Christi dicētis, Quia omnis qui reliquerit patrē aut matrē
aut domū &c. centuplū accipiet &c. Veruntñ oportet eū protestari & denūtiare his, qui si-
bi denegant ea quę sua sunt & resistunt, quia sacrilegij crimen incurrun, scđm mandatū
Chri dicentis: Si peccat frater tuus, uade & argue eū. Iudicio uero expedire apud iudices
seculi, abnuit religionis autoritas per id quod dixit Apostolus: Audeat aliquis uestrum ne-
gotium habēs aduersus alium, iudicari apud iniustos & non apud sanctos. Et rursus: Lam
quidem delictū omnino est in uobis, quod iudicia habetis inter uos. Ecce in uerbis his san-
ctus Basilius nihil tangit de hoc, ut ā petente ingressum religionis aliquid exigatur, uel ante
uel postea. Innuit tamen, quod tēporalia eius domino consecratur, & ad diuinum cul-
tum sint applicanda, atq; ad dei honorem transferenda, per hoc quod persona ad quam p-
tinent, religionem ingreditur: & quod ipsa persona non debeat ea ad libitum suum disper-
sare, aut dare siue relinquere, sed rationabiliter & discrete: imō insinuare uidetur, quod de
iure ad monasterium spectent, aut saltem in pios usus sint conuertenda. Euidenter que
dicit, quod ipsa persona debet protestari his, qui sibi negant suam hæreditariam portio-
nem, quod sacrilegij crimen incurrun, abutendo uidelicet temporalibus bonis illis, quę
modo p̄fatio consecrata sunt deo. Addit tamen, quod coram iudicibus seculi non sit litig-
andum pro illis: quod quamuis pro tunc ita obseruabatur, doctores tamen interim do-
cuerunt, quod quando claustrum est indigens, p̄sidentis ex parte conuentus possit per
uā

uam iuris exigere ea, quę spectant de iure ad psonam susceptam: non qđ debeat illa exigere
ratione susceptionis ipsius psonę ad religionē, quę susceptio cū sit bonū spirituale, nō est
pro ea exigendā aliqd tpale: Sed exactio illa fieri potest, inquantū psona ad religionē acce-
pta est proles legitima, quę ob ingressum in claustrū non est hereditaria sua portione pri-
uanda: quippe quę religionē intrādo nō efficit deterioris cōditionis, idcirco nec exheredā-
da. Hinc scđm Raymundū, qđ ponunt filias suas in claustris, & parē aut nihil dant eis de bo-
nis suis, grauius peccant: & tenent (si habent) monasterio rōnabiliter providere, ne ex filia
bus suis grauent. Qđ potissimū uey reor, dum monasteriū indiget, nec pro certo numero
satis prouisum est ei, neq; mendicat. Quocirca Hostiensis, Durandus & alij dicunt, ob hoc
nō esse paciscendū de dando aliquid tpale, cū psona recipienda aut alijs ante gratuitā eius
& absolutam receptionem, esse tñ remediū circa hoc, si parentes dare noluerint. Dicunt
itaq; isti doctores: Qñ monasterium est tenue, tunc conuenticales accipiāt puellam gratis
ad spūalia, & agant contra patrē ad alimenta: quod si pater mortuus est, agant ad patrē
hæreditatis puellę. Porro, religioz personę, quę opus manuale & lucrosū exercēt, ui-
dentur se laboribus manuum suarum in toto aut pro magna parte nutrire. Ideo ad recipiē-
dum tales, constituere summam tantam, ex qua possent sustentari, quis nil lucraretur, imō
tantum exigere qđ possint perpetuę p̄bendę seu loca fundari & competētē dotari, ui-
detur prorsus metas excedere & q̄tatis, & pauperioribus personis omnino p̄cludere ac-
cessum religionis. Heu heu quantum detestanda cupiditas oculos mētis paulatim obtene-
brat, cor indurat, & rectum subuertit iudicium. O quantum dolendum est, qđ uehementer
defendunt, qđ religioz personę, quę iam semel amore sponsi cœlestis omnia contempse-
runt terrena, quę si in domibus mansissent parentum, potuissent diuitijs abū dare, iam post
monasticam professionem, post paupertatis spontaneę uotum, rursus inuoluit se auaritię,
quę omnium radix est uitiorum & laqueus imō quod sanguineis guttis est deplorandū,
uitiosissima auaritię specie, prorsus sacrilega, id est, simoniaca prauitate se inquantant pro-
pter rem uilem, terrenam, p̄toper pecuniam aliquantam, propter supellestem modicā.
Hęc impietas ex immoderata sollicitudine pro temporalibus & corpori necessarijs rebus
frequenter procedit, quę sollicitudo diffidentia filia perhibetur. Interdum quoq; ex uitio
gulę & carnalitate, quę lautiora atq; supflua requirunt. Hęc omnia Christus summe pro-
hibuit, p̄sertim religioz, quas uult filialem in deo habere fiduciam. Deniq; sicut sancti
patres testantur, abbas Daniel, Cassianus, Eusebius, Emiserius & alij, nisi ex religioz cor-
dibus personę, cupiditas fuerit funditus extirpata, radicitusq; euulsa, piculosus imō &
incuruabilis sēnit & dominatur in eis, etiā sæpe in paruis ac uilibus rebus. Postremo, san-
ctus pater Benedictus in sua statuit regula, ut recepti ad ordinem suū, res suas pauperibus
erogent, aut si uoluerint, monasterio tribuant: non autē qđ aliquid exigatur ab eis, imō hoc
magis prohibuit. Sic igitur religioz personę regia iugiter uia incedant, & sicut tenent nō
solum meliorem, sed & tutiorem eligant callem, uitantes discrimina: quibus si se commit-
tunt, peccant mortaliter.

Ad quęstionem qua queritur quę sit poena religioz personę simoniace receptorum, Ray-
mundus respondet circa hoc: Aliter esse loquendum de ita receptis ante editionem Decre-
talis per Innocentium Papam factę in generali concilio de illis: aliterq; de ita receptis post
Decretalē eandē, uidelicet quoniam summus Pontifex ille aliquid noui de illis instituit, p
quod iura positia priora illos concernētia immutauit, & fecit cessare. Sic in proposito di-
co, qđ ex quo Bonifacius Papa octauus, & item Urbanus quintus, diu fuerunt post tpa san-
cti Thomę, Vtrici, Raymundi & Iohannis, qui summam composuit Confessorum, atq; do-
ctoz, eis contēporaneoz (nā Iohannis fuit tempore Urbani quarti: similiter alij iā p̄fati, tūc
uel paulo ante aut parē post extiterunt) Idcirco ad istam quęstionē, An liceat aliquid tēpo-
rale exigere ā persona religionis ingressum aut professionem petente, aliter nunc respon-
dere oportet post compilationem p̄ allegatę constitutionis Urbani Papę, qđ ante eam ab
aliquibus respondebatur, ut puta quia Urbanus quintus, qui fuit in breui, nam ei successit
Gregorius XI, tam euidenter imō clarissime, omnifarie & rigorose prohibuit omnem hu-
iusmodi exactiōnem, directe in directe ue factam, siue sub ratione pretij, siue sub colore in-
digentia: & sustentaculi uitę, ut constitutio illa nullam prorsus recipiat inflexiōnem, retor-
quentiam, ep̄nikizationem seu interpretationem ad oppositū, quemadmodū iam luce clari-
us ex uerbis ipsius est demonstratum: quā etiā Urbani constitutionem confirmauit suc-
cessor eius Gregorius absq; exceptione & interpretatione. Ideo dato, qđ Thomas, Vtricus,
Gigg 3 Ray

1. Timoth. 6.

Adterrendū
qđ tpe & cordi
ne doctores
scripserūt, le-
gēq; & De-
creta condi-
te sūt.

D. DIONYSII A RICKEL CARTHUSIANI,

Raymundus, Iohannes, & qui ante Urbanum quintum fuerunt, intenderunt dicere, quod aliquod per modum sustentaculi uitae exigi possit a persona recipienda seu recepta, & quod hoc non sit simoniacum ex sua natura, atque omnia illorum scripta & dicta cessant, atque solvuntur per hoc quod dominus apostolicus post eos determinauit & iussit oppositum, per cuius diffinitionem & prohibitionem omnis talis exactio, quae per uerba doctorum iam predictorum a quibusdam licita probatur ac reputatur, absolute prohibetur, imo & simoniaca esse censetur, ita quod simoniaca est ad minus de iure positio, ut puta quae prohibita. Quoniam uero quaedam sunt simoniaca quia prohibita, & illa ex sua natura non sunt simoniaca, quaedam uero sunt prohibita, quia sunt simoniaca, quae scilicet ex sua natura sunt talia, ut in primo plenius scripti libello. Denique, quia Bonifacius VIII. absolute prohibuit in claustris monialium plures recipi, quod de redditibus monasterij possunt cogere sustentari, ideo dum ad moniales pauperes ueniunt quocumque personae pro receptione ad religionem, debent eis simpliciter respondere: Non sumus dispositi, nec habemus locum uacantem, prouisum ad suscipiendum uos. Nec ullam possunt facere mentionem de aliquo apportando. Nec dicere possunt: Libenter, si prouideritis uobis de necessarijs uita, uolumus uos recipere. Qualiter autem dicere possunt ac debeant absque conscientiae lesione, in primo plenius scripti opusculo, cui apte istum adiungi & allegari tractatulum posse iudico, quoniam eodem dependet, & inuicem se declarant ac fulciunt. Verum de ista materia multo utique diffusius scribere possem, sed haec pauca hac uice reor sufficere. Postremo, quia ut ait Albertus (si bene recordor) super Iob: Duo sunt actus sapientis, unus uidelicet ueritatem rationabiliter comprobare, alter falsitatem efficaciter reprobare, & probat hoc ex uerbis Apostoli ad Titum, de episcopo differentis, ut potens sit exhortari in doctrina sana, ecce primum: & eos qui contradicunt arguere, ecce secundum: circa qui his opusculis meis consentire noluerit, aut contra dicere uoluerit, soluat ea quae ad probationem propositi introduxi. Nec quisquam in ista materia loquatur ex impetu passionis, nec aliud querat nisi manifestationem ac obseruationem ueritatis, ne per simoniacam impietatem deus altissimus grauissime offendatur, & ne alicuius hominum, & praesertim religiosorum personarum in alijs regulariter conuersantium, lamentabiliter periclitentur. Nec etiam tot homines seculares scandalizentur, religiosi quoque obloquantur, sed omnia mala ista uitentur, bona quoque eis opposita procurentur. Ad laudem & gloriam omnipotentis qui est super omnia deus sublimis & benedictus, Amen.

Albertus.

Tit. 1.
1. Tim. 4.

Quod in monasterio ordinum non mendicantium, non liceat aliquam recipere in monialem & fororem, quae cum alijs ibi antea receptis de ipsius monasterij bonis siue prouentibus absque penuria sustentari non possit: Nec cum ingrediente huiusmodi monasterij, aut alio ex parte eius de aliquo temporali dādo pacifico seu conuenire, est pro uero tenendum, prout ex praemissis satis patet. Velut praescribitur, dicitur mihi uidetur, mihi, uidelicet magistro Nicolao de Vuachenheim, sacrae theologiae professori in studio Heidelbergensi, in eadem legenti, iudicio meliori saluo, quod propria manu testor.

Quod in monasterio ordinum non mendicantium aliquam non liceat recipere in monialem & fororem, quae cum alijs ibi antea receptis de ipsius monasterij bonis siue prouentibus absque penuria sustentari non possit, nec cum ingrediente huiusmodi monasterij, aut alio ex parte eius de aliquo temporali dādo conuenire sub quacumque forma uel colore, prout ex praemissis satis deducitur, dico iuris esse & de iure tenendum, ego Bartholomaeus de Herkemeye Decretorum doctor, actu in studio Heidelbergensi, in iure Canonico regens & ordinarie legens, deo me propria manu subscripsi, saluo tamen iudicio semper meliori.

Prout supra scriptum est, uidetur mihi Corrado Degen de Memmingen, Decretorum doctori, ordinarie in iure Canonico in studio Heidelbergensi, legenti, de iure dicendum, saluo iudicio melius sententiam, manus propria pro sigillo.

Ita ut praescriptum est, uidetur mihi Iohanni Vuidēhertze de Fritzlaria, iurisperiti doctori in studio Heidelbergensi in iure Canonico ordinarie legenti, de iure dicendum & consulendum, saluo iudicio meliori, quod propria manu testor.

Vti praescriptum est, uidetur mihi Iohanni Schroder de Heydelberga, iurisperiti doctori in felici studio Heidelbergensi, in iure civili ordinarie legenti, de iure dicendum, saluo iudicio melius sententiam, quod manu testor propria.

D. Diony

D. DIONYSII A RICKEL

CARTHUSIANI CONTRA AMBITIONEM Liber unus.

PRAEFATIO.

REGES gentium dominantur eorum, & qui potestate habent super eos, benefici uocantur. Vos autem non sic: sed qui maior est in uobis, fiat sicut minor: & qui praecessor est, sicut ministrator. Haec est doctrina sapientiae in creatura, quae ex ore altissimi prodijt: hoc uerbum, documentum est omnipotentis sermonis, qui a regalibus sedibus uenit. Ista plane saluberrima atque celestis est instructio, quam unigenitus filius in sinu patris aeterni inuariabiliter conquiscentis, proprio ore deprompsit. Ipse quippe est dominus noster, legislator noster, iudex & rex noster, qui a summo caelo ex corde patris in utero mundissimae uirginis descendere, & deinde per incarnationis mysterium

in terris apparere, cum hominibus conuersari dignatus est, ut omnibus nobis ueram uiam salutis, compendiosissimum iter redeundi ad patriam, securissimumque antidotum recuperandi amissam beatitudinem demonstraret: demonstraret in qua demonstratione profus efficacissima, hoc est, per uerba & opera, imo magis per opera & per uerba. Coepit etenim facere & docere. Itaque, quoniam Lucifer ille qui mane oriebatur per ambitionem, e caelo corruerat, protoplastus quoque homo quadam elatione paradysum amiserat, uenit ad nos unigenitus patris propter nos ueraciter homo factus, & factis & documentis copiosissime nobis ostendit, non aliud esse iter redeundi ad paradysum, recuperandi salutem, pertingendi ad deum, nisi per meram humilitatem, per totius ambitionis eradicationem, per uniuersae elationis euersionem. Hinc equidem ipse dominus & saluator ab incarnationis exordio usque ad spiritus sui traditionem in crucis patibulo, sanctam humilitatem pro inexpugnabili scuto elegit, assumpsit, & docuit: quatenus omnem elationem, omnem ambitionem & uanitatem penitus reprobaret, in aeternum damnaret, ac suis discipulis uehementissime detestandam doceret. Quapropter, quod magnus sanctusque papa Leo disseruit: Tota uictoria saluatoris, qua & diabolus uicit, & mundum redemit, humilitate concepta est & effecta. Hinc insuper in cena nouissima, qua desiderio desiderauit cum suis haec discipulis antequam pateret, cum facta esset inter illos adhuc carnalis & imperfectos contentio, quis eorum confisteret maior, ipse benignissimus dominus Iesus Christus mox reprehendit atque edocuit eos: Reges, in gens, gentium dominantur eorum. Vos autem non sic. Gentiles namque nonnulli fide catholica non habentes, qui uiam angelorum in caelo, primoque quoque parentum in paradiso ignorabant, dominam diuinitatem non arbitrabant esse peccatum, nec ambitionem reputabant culpabilem, imo pro obtinendo primatu acriter decertabant. Nam & Romani qui inter gentiles uidebantur uirtuosiores, pro monarchia non sine praegrando suo dispendio infatigabiliter configebant. Non enim sciebant ad quam beatitudinem creatum & institutum esset genus humanum, & qualiter ea esset priuatum, & quod ad eandem reuerti oporteat. Ideo Christus suos iussit discipulos ab illorum secerne consortio, uanitate ac pnicioso errore, quatenus sicut ipse quum esset altissimus, omnium praebuit semetipsum humilimum, sic sui quanto maiores exiterint, tanto humiliores consistant, neque ad praesidentiam aliquam ambitionis uanitate seducti aspirent. Unde & in alio loco a suis interrogatus discipulis, Quis putas maior est in regno caelorum, respondit: Nisi conuersi fueritis & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum caelorum. In cena quoque hoc ipsum ope docens, linteum se praecinxit ipse uniuersitatis creator, rex angelorum, genibus flexis, pedes lauit apostolorum, dixitque: Exemplum dedi uobis &c. Praeterea, quoniam inter laqueos quibus aduersarius humanae salutis capit insipientes, & fallit incautos, atque inanes prosternit, inensata ambitio inuenitur praecipua, intentio huius operis est, contra execrandum uitium disputare, & ipsum e cordibus ista legentium ac audientium omnifarie (si quod absit in eis latuerit) propulsare, inductus ad hoc assiduus diuturnisque precibus cuiusdam uenerabilis senioris.

Luc. 22.

Sap. 13.

Isa. 55.

Baruc. 3.

Aclu. 1.
Isa. 14.
Gene. 3.
Iohan. 4.

Leo Papa
Marc. 16.
Matt. 18.
Luc. 22.

Isa. 14.
Gan. 3.

Luc. 22.
Psal. 91.
Matt. 11.

Matt. 18.
Iohan. 13.

D. DIONYSII A RICKEL CARTHUSIANI,

Articulus I. Ambitio quid sit.

Ambitio (secundū doctores) est inordinat⁹ appetitus honoris aut dignitatis propter honorem. Honor autem est exhibitio reuerentiae in signum uirtutis, testimonium uel excellentiae alicuius. Et quoniam dignitatis seu praestationis debetur atque impenditur honor, ideo appetitus inordinatus praestationis seu dignitatis propter honorem sibi annexū, uocatur ambitio. Vnde secundo Machabaeorū libro asseritur, quod Iason ambiebat summum sacerdotium. Et rursus, quod Alchim⁹ satis agebat pro principatu sacerdotij sui. Insuper, in quantum exterior actus siue ornatus ad honorem ordinatur humanū, ambitio circa ipsum talem actum & apparatus seu cultum uersatur. Idcirco in Actis legitur, quod Agrippa & Berenice cum multa ambitione introierunt praetorium. Secundo quoque Paralipomenon fertur, quod Aza regem defunctum super lectulum suum posuerunt, & cōbuserunt super eum aromata & unguenta ambitione nimia. Praeterea, quum non solum sint coram deo ambitiosi, qui honores & dignitates inordinate cupiūt adipisci, sed hi quoque, qui in honore adepto & dignitate obtenta inaniter delectantur, atque immoderate amant eosdem, eisque priuari peruersē uerentur: propterea quando ambitio dicitur inordinatus appetitus honoris seu dignitatis, sumitur appetitus extense, uidelicet non solum pro desiderio boni futuri seu acquirendi, sed item pro affectione boni praesentis siue acquisiti. Itaque, sicut inferioribus simplicibus cauendū est, ne ad honores, officia uel ne aspirent: alioquin ambitiosi redduntur, & ambitione sordescunt: sic praesidentibus & honoratis personis omnino uitā dum est, ne ad honores sibi exhibitos, praestationes siue officia eis commissa inordinate afficiantur: imō quantum in ipsis est, parati sint eis carere, paratiores subesse ac obedire, quā praesesse & praesidere: alioquin & ipsi ambitionis labe foedantur, atque diuersa illabuntur picula & peccata, ut infra pandetur.

Articulus II. Cur ambitio sit peccatum, & qualiter homo uarijs modis in hoc uitium incidat.

Quoniam deus omnipotēs ad suū ipsius beatificam uisionem, in qua summus honor atque incomparabilis dignitas omnium intellectualiū consistit creaturatum, nos condidit, ideo naturale est homini honore appetere. Naturaliter quoque impleuit creator sublimis rationali creature honoris affectionem, quatenus ea inordinate appeteret quae uero spiritali, recto, perpetuoque honore cōdigna sunt, ut puta ad optium dei filium esse, deo placere, uniri, & eo aeternaliter frui, uitij dominari, demonibus praualere, uniuersa carnalia atque caduca transcendere, spiritalibus ac diuinis, caelestibus & aeternis iugiter inherere, sicque se totum in omni uita sua ad creatoris adorandi honorem gloriamque referre, proximis quoque ad haec omnia peragenda pro posse ordinate & charitatiue prodesse & auxiliari. Verū naturalis iste appetitus honoris, partim per originalis peccati contractionem, partim per propria & actualia peccata seu usum prauum infectus est & subuersus, ita ut praefatis bonis uere honorabilibus derelictis, cupiat miser homo temporales, humanos, uanos, seductoriosque honores, & propter hos obtinendos aut cōseruandos uarijs se exponat periculis, diuersis laboribus, anxijis curis, imō multis & magnis peccatis, sicque uilissimae se addicit seruituti, quae plane est seruitus uitiorum ac demonum, uero ac iusto honori summe contraria. Hinc ergo ambitio est peccatum, quia per eam homo tendit atque afficitur ad suū ipsius honorem, promotionem, famam aut dignitatem, ordi ne recto postposito, imō processu obliquo. Nempe quū iuxta praedicta honor homini de beatur ratione uirtutis, sapientiae aut excellentiae alicuius, quicquid uero uirtutis & sapientiae aut excellentiae in homine fuerit, a deo collatum est ei, ut per ea creatori deferuiat, & ipse met consequatur salutem, proximis quoque pro uiribus proficiat. Vnicuique namque mandauit deus de proximo suo, ut ei exemplaris consistat, & gratiam sibi concessam eidem communitet, consiliū & auxilium fratribus suis loco & tempore opportuno impendens, pro ut sibi fieri cupit ab illis. Sic enim hortatur apostolus princeps: Vnusquisque sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrans. Hinc rectus exigit ordo, & uera requirit iustitia, ut de omni bono quod habuerit aut egerit homo, primo ac principaliter quaerat, intendat, affectet creatoris sui honorem, honorem quoque sibi exhibitum ad deum & eius honorificentiam finaliter referat, ad proximorum etiam aedificationem ordinet eum. Hinc innotescit, quod suum honorem nec debet nec licite potest quis in hac uita appetere siue exigere, nisi in quantum honor suus refertur ac cedit ad diuinam maiestatis uenerationem, siue ad aedificationem & utilitatem proximorum suorum. Nec de sua inhonoratione debet dolere, nisi in quantum

2. Mac. 4.
1. Mac. 7.

Actu. 15.
2. Par. 15.

Gen 1. 2.

Ad quid hō
datus a deo
sit honoris
appetitus.

Ecc. 17.

Matr. 7.
Luc. 6.
1. Petr. 4.

CONTRA AMBITIONEM

tum inhonoriatio sua cedit ad inhonorationem offensamque dei, aut scandalum proximi, siue in nocentium ac laesionem inhonoratis. Denique, ex his cōstat, quod ambitionis peccatum potest homo incidere tribus modis: primo, dum appetit honorari, laudari, famari de uirtute aut excellentia quam non habet, quod est prorsus uanum ac fatuum, iniustum atque hypocritis proprium. secundo, dum suū ipsius honorem non refert ad deum, sed in ipso uult honorari, quod est peruersitas & ingratitude magne. Ideo ab Apostolo increpatur & dicitur ei: Quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acciperis? Tertio, dum honorem suum ad proximorum non refert aedificationem. Quum enim hominis honoratio sit quaedam testificatio ac manifestatio suae excellentiae aut uirtutis aliunde sibi impensa, in tantum potest sibi placere honoratio sua, in quantum per eam alijs innotescit uirtus seu eminentia sua ad profectum ipsorum & dei honorem: propter quā etiam causam debet opera bona ad quae tenetur, publice agere, Christo dicente: Sic luceat lux uestra coram hominibus, ut uideant opera uestra bona, & glorificent patrem uestrum qui in caelis est. Hinc item tenetur curam habere de bono nomine, atque laudabilem famam amare, ut simus bonus odor Christi ubique. Siquidem proximis salubre tenemur exemplum, ne scandalizentur in nobis. Vnde qui negligit famam, perhibetur crudelis: quoniam alios per suam scandalizando diffamiam, eos quantum in se est, laedit aut perimit. Regit ergo humilitas, ut quantum in nobis est, potius optemus inhonorari, diffamari, supeditari, contemni & irrideri, quam honorari ac reputari. Nihilominus exigit charitas ut propter dei honorem & proximorum aedificationem curemus nomen habere honestum, exemplarēque uitam, & uere honorabiles esse & apparere: imō & dum id requirit iustitia, honorari: quod utique ad uiros & praesidentes potissime pertinere cognoscitur.

Articulus III. De uarijs causis propter quas omnis Christianus fidelis, praesertim religiosus, omni ambitione penitus abhorere debet ac fugere.

Quemadmodum ad ambitionem odibilem multa inclinant ac trahunt incauti, sic ab eadem multa ac plurima retrahunt & auertunt peritum. Itaque causarū ad ambitionis fugam ac deestationem mouentium ac inducentium quaedam sumuntur ex parte ipsius ambitionis, quaedam ex parte hominis, quaedam ex parte dei, aliqua uero ex parte loci huius exilij, nonnullae autem ex parte temporis uitae praesentis. Denique, causae istae omnes respiciunt Christianū. Sunt demū & aliae causae speciales ad ambitionis abominationem impellentes, ad religiosos dumtaxat spectantes, quae ex parte religiosorum accipiuntur, ut puta ex consideratione proprietatum ipsorum. Idcirco de omnibus his sigillatim decentique ordine, quantum humilitatis amator, ambitionisque reprobator spiritus sanctus praeseriterit, nunc prosequi conabor.

Articulus III. Quod ambitio ual de odienda sit ac repellenda omni Christiano, potissime autem religioso, propter ipsam eius enormitatem, fecditatem, uilitatemque in seipsa.

Quemadmodū uirtus tanto desiderabilior, amabiliorque consistit, quanto sublimior fuerit atque perfectior, sic uitia tātō sunt odibiliora ac fugibilia, quanto in seipsis enormiora & neqora esse noscuntur. Hinc una generalisque ratio uitā di ac abhorrendi omne peccatū, est ipsa peccati fecditas, prauitas siue enormitas in seipso. Idcirco ad uirum ueraciter uirtuosum certum est pertinere nolle peccare, quamuis nō esset prouidentia aut iudicium dei, aut aliqua ultio culpa. Denique, sancto Gregorio teste, quamuis carnalibus sit euidentior turpitude, spiritalia tamen peccata carnalibus peccatis sunt enormiora, maiora seu grauiora, loquendo in genere, sicut superbia, inuidia & aedia grauiora censentur gula, luxuria, ira: & hoc ceteris paribus. Hinc ambitio propter propriam suam in seipsa prauitatem ac grauitatem, potius odienda & abiicienda est unicuique Christiano praesertim religioso, quā ob suam fecditatem turpitudinemque luxuria. Propterea ait scriptura: Odibilis corā deo & hominibus est superbia, itaque, superbia nunquam in tuo sensu aut in uerbo tuo dominari permittas. Praeterea, quamuis inter superbiam & ambitionem proprie loquendo differentia assignetur (Superbia namque ambitione cōmuniore est, & mater atque origo ipsius) frequenter tamen unū pro alio sumit. Vnde Iohānes ait in I. sua canonica: Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, aut concupiscentia oculorum, aut superbia uitae. Augustinus hac uirtute litera: Quicquid est in mundo, desiderium carnis est, & desiderium oculorum, & ambitio seculi. Atque ibidem per ambitionem seculi, superbiam accipit. Hinc pro maxima parte ea, quae sacra scriptura sancti quae patres & doctores de superbia dicunt, de ambitione in-

in ambitionis
peccatū tribus
modis.

1. Cor. 4.

Matr. 5.

Ecc. 41.
2. Corint. 8.
Matr. 15.
Marc. 15.
Rom. 14.
1. Corint. 8.

Ecc. 10.
Tobie. 4.

1. Iohānis

tel

relligi queunt. Veruntamē, sicut præactum est, proprie loquēdo duo hæc inter se distin-
guuntur ita, ut ambitio uideatur esse quasi species quædam supbia, supbia quippe ppr-
illime, ut apparet, est extollētia seu magnificatio suip si in se, ex qua magnificatio mox
oritur appetitus ppræ laudis, humani honoris, gloriæ uanę, dignitatis seu præfidentia.
Porro, quam frequēter, q̄q̄ uehementē scriptura diuina uituper, prohibeat, reprobet & cō-
demnet supbiam & ambitionē, satis est euidentē, nec opus est illud nunc comprobare. Id ta-
men uigilantissime p̄sandum est, q̄ Christus ubiq; in euāgelio ambitionē, hypocrisim &
gloriam uanā tamquam prauissima germina male dictionisq; semina, sibi inuicem cohe-
rentia & connexa, specialissime profecquitur, reprobat & confutat, eisq; plenos fuisse scri-
bas & phariseos ac sacerdotes testatur, quare & dixit eisdem: Quomodo potestis uos cre-
dere, qui gloriam ab inuicem accipitis: Et rursus: Væ uobis hypocritæ, qui similes estis se-
pulchris dealbatis, qui amatis primas cathedras in synagogis &c. Itud igitur omnē chri-
stifidelem potest ac merito debet mouere & incitare ad detestationem præcordialem in-
cessantē fugam & implacabile odium totius ambitionis & hypocrisis, & gloriæ q̄q̄ina-
nis, imō & totius elationis ac uanitatē. Infectis namq; his uitijs multoties protestatus est
Christus: Receperunt mercedem suam. De quibus canit & psalmographus: Quoniam de-
us dissipauit ossa eorum qui hominibus placent: cōfusi sunt, quoniam deus spreuit eos. Et
iterum: Filij hominum usq; quo graui corde: ut quid diligitis uanitatē & quæritis men-
daciū? Item & Iob: Congregatio hypocritarum stercilis. Postremo, ambitio, hypocrisis, &
audicijs humanæ laudis, sunt falsi prophetae, de quibus in euāgelio dominus admonet: At-
tendite uobis si falsi prophetae, qui ueniūt ad uos in uestimētis ouium, intrinsecus autem
sunt lupi rapaces. Certe, ut ait Ambrosius, tanto detestabilior est ambitio, quanto secreti-
or: & rursus, quanto secretior, tanto incurabilior. Vulnere namq; latentia difficilius cōstat
curari. Hinc publicani & peccatores apti, fures, raptores ac meretrices non tantum displic-
uerunt Christo, ut scribæ & pharisei ac sacerdotes, propter eorum ambitionem, hypocri-
sim, gloriamq; inanē. Nunc quoq; plus displicent creatori & abominabiliores sunt saluato-
ri ficti, uersuti, palliatiq; Christiani, ambitione, hypocrisi, uana gloria deprauati, quantum
liber foris deuoti, morigerati, religiosi appareant, quā homines manifeste defectuosi, ro-
tundi, carnales: sed & multo incōuertibiliores, insanabiliores sunt illi quā isti. Idcirco de
illis ait scriptura: simulatores & callidi prouocāt iram dei. Item, Nunquid deus exaudiet
uocem hypocrite, quum uenerit sup eum angustia, aut in somnipotentē poterit delectari?
Et, Væ duplici corde. Quum ergo sit tanta uitiorum istorum (p̄sertim ambitionis) enor-
mitas, fecditas atq; nequitia, detestemur omnifarie ea detestatione immēsa, fugiamusq; ea
incessante fugā, quia cor ineffabiliter deturpant, mentē euerūt, naturam deo dissimilem,
uile, ignobile, odibilem & obliquam constituūt: quod ut clarius agnoscat, adhuc diffu-
sius aliqd de ambitionis enormitate & uilitate conscribā.

Articulus V. De grauitate & uilitate ambitionis ex uerbis sanctoꝝ.

Quoniam omnium uitioꝝ regina, origo & mater supbia dicitur & fit, tanto iniqui-
or & uilior extat ambitio, quanto supbia p̄pinq̄ior cognatioꝝ consistit. Est
namq; quædam supbia, supbiæ proles, germen ac species summe uitæ ad, ad quā
genus humanum ex originali corruptione atq; ingēnita infectione potissime
est procliue & maxime inclinātū. Propter quod tanto infatigabilius ac diligētius abomi-
nandum est & præcauendū homini, quāto ad eam inuenitur procliuior. Hinc primo de
Ciuitate dei loquitur Augustinus: Dominandi libido inter alia uitia generis humani mole-
stior erat. Ambrosius quoq; sup Lucam: Tria, inquit, docemur esse præcipua tela diaboli,
quibus ad uulnerandū mentem hominis consueuit armari: Gulæ unum, iactantia aliud,
ambitionis tertium. Disce ergo ambitionē profertere ac necare, quoniam telum diaboli
est. Atq; hoc ipso p̄ncipiosior demonstratur ambitio, quo blanda quædam est conciliariu-
la dignitatū. Et sæpe quos uitia alia non delectant, quos nulla potest mouere luxuria, aua-
ritia nulla subuertere, facit ambitio criminosos. Præterea, secundum Augustini doctrinam
sup secundam sancti Iohannis canonicam: Infelix, uilis & fallax ista ambitio, est unum de
tribus generalissimis periculosissimisq; iaculis, tentamētis ac laqueis inimici, quibus innu-
merabiles fallit, capit ac perimit homines: quæ tria sunt, elatio siue ambitio, cupidō & lu-
xus: quod & Saluator in euangelica pandit parabola, in qua inuitatos ad nuptias excufal-
se se offerit, uno eorum dicēte: Villam emi, qui ambitionosū tener figuram. Insuper, sicut Cli-
macho attestante superbia, ita ambitio est dei negatio, dæmonumq; inuētio, despectio ho-

Iohan. 9
Matt. 23.

Matt. 6.
Psal. 52.
Psal. 4.

Iob. 19

Matt. 7

Iob. 35. 27

Ecc. 1.

Augustinus.
Ambrosius.

Lucæ. 14.
Ioh. Climac-
chus.

minum, condemnationis & iudicij temerarij mater, infructificationis argumentum, effu-
gatio adiutorij dei, amētię extatisq; seu alienationis p̄cursor, lapsuum & rimarum concio-
liator, defectiois occasio, fons furoris, hypocrisis porta, dæmonum firmamentum, uitio-
rum custodia, inuiserositatis adductio, compassionis ignorantia, exactor crudelis, uictor
deo contrarius, blasphemæ radix. His Climachi uerbis per omnia consonat, quod di-
uus ait Bernardus super psalmum, Qui habitat in adiuto. Ambitio (inquit) subtile malum
est, secretum uirus, pestis occulta, doli artifex, mater hypocrisis, liuoris parens, uitiorum
origo, criminum fomes, uirtutum ærugo, tinea sanctitatis, excæcatio cordium, ex remedi-
is creans morbos, ex medicina gignens languorem. Quantos hæc pestis nequitur sup plā-
tatos turpiter deiecit: ut ceteri quoque quos lauit oculus iste effosor, subitam ex pau-
scerent ad ruinam. Amplius, edocente Gregorio sancto: Ambitio est apostasia quædam,
quum in Ecclesiastico scriptum sit: Inuitio peccati hominis, apostatare à deo. Vnde & re-
gi superbo omniq; prælato & præfidenti ambizioso dicit deus, apostata. Atque ut scribit
Gregorius, unusquisque pastor toties in apostasia culpam dilabitur, quoties præesse ho-
minibus delectatur. Qui rursus fatetur: Quoties hominib; præesse desidero, toties deum
meum præire affecto. Ecce quanta est huius nequissimi ac uenenatissimi uitijs prauitas, uil-
litas & grauedo, contra quod beatissimi patres tam acriter sunt loquuti, tam feriosissime
conscripterunt, tam exquisite & seriatim disputauerunt. O quæta est eius stoliditas, quā
densa excæcatio, quā uilissimus animus, qui tam pestiferum crimen, tam infectiuum pi-
aculum, tam periculosissimum semen suo cordi inserit, menti suę imponit, intra se retinet,
in præcordiorum suorum amplexatur arcanis. Quum ergo ambizioso primarum super
confratres suos & proximos appetendo, non CHRISTI, sed Luciferi imitetur uestigia,
imō & Antichristo assimilatur, qui super uniuersitatis dominum extolletur, recte de uo-
doct̄or Bonauentura effatur: O superbe, d' ambizioso, d' Luciferi imitator, mihi responde:
Nunquid cogitas te dominum esse? An omnia esse à deo ignoras? Quum ergo de alienis
bonis stultum sit gloriarī, extolli & uelle laudari ac honorari, reprimatur tua infania, &
de uanitate propria erubescere. Cum' que propter seipsum uniuersa operatus sit dominus,
eig soli omnis honor debeat & gloria, nonne rapina est, furtum ac sacrilegium, hono-
rem & gloriam soli altissimo finaliter & principaliter exhibenda, impie usurpare, p̄sum-
ptuose inuadere, & sibi in se complacere, in seipso uelle laudari, honorari aut gloriarī. Præ-
terea, sicut in institutis patrum discernit Cassianus: Nullum est aliud uitium, quod ita oēs
uirtutes exhauriat, uniuersaq; sanctitate atque iustitia hominem spoliēt ac denudet, quæ-
admodum istud elationis ambitionisq; malum, quod tanquam generalis quidam atq; pes-
tifer morbus non unam dūtaxat uitutem auferre contentū est, sed totam uirtutum ac me-
ritoz congeriem letali corrumpit exitio, imō & in uirtutū fastigio collocatos, grauissima
rum impulsu tentationum trucidare conatur. Vnumquodq; etenim ceterorum uitiorum
unam principaliter ac specialiter impugnat uirtutem, ut gula sobrietatem, incontinentia
castitatem. Hęc autē elatio cum infelicem posse derit mentē, tanq; sæuissimus quidam tyran-
nus, sublimissima capta uirtutum arce, totam uirtutum ac meritum machinam penitus
diruit atque subuerit. Itaque istis omnibus rite pensatis, ambitionem totis abominemur
p̄cordijs: & quantum distat ortus ab occidente, tam longe eam pellamus à nostra men-
te, neque infernali ista absynthio resciamus aut inebriemus animas nostras, nec uitio tam
enormi, uili ac sordido inq̄nemus aut perimam' interiorē hoīem n̄m, nec deo reddamur
contrarij: cui quantum quis placet per humilitatem, tantū displicet ei per ambitionem.

Articulus VI. Quam detestabilis atque uitabilis sit ambitio, propter diuersa
mala eam concomitantia & eidem annexa, ex uerbis
sancti Gregorij.

Omni Ch̄ristifideli conandum est, quātum status suus pmittit aut exigit, ad pacē in-
ternam, ad mētis quietē, ad libertatē ac cordis stabilitatem in deo, ad purā, amo-
rosam & irreflexā suip̄sionē cōuersionem ad creatorē. Idcirco quo aliquid inter-
fusus ab his bonis adipsēndis, conseruandis ac perficiendis impedit hominem,
tātō est uehementius abhorrendū atq; reijciendū. Inter oīa demū uitia uidet ambitio istud
p̄cipue facere, atq; tā maxime suo subiecto nocere. Varias namq; & graues in quietudines &
anxias curas, suspiciones, fictiōes, duplicitates, reflexiones, acediā, adulationē, imō & simo-
niacā prauitatē parit in corde ambitio. De hoc in Moral. sup Iob copiose ac sapiēter san-
cti Papa Gregorius, Siquidē quarto Moralium: Oēs, inq; qui in hoc mūdo uideri aliqd

Bernardus

Ecc. 10.

Gregorius.

2. Thess. 2.

Prou. 16

1. Tim. 6.

uolunt, densis cogitationum tumultibus in corde premuntur; dumq; desideriorum turbas intra se excitant, prostratam mentem pede frequentationis misere calcant. Qui enim se tyrannidi superbiae subijcit, dum miserę cor suum contra homines erigit, uitio illud subternit, honorũ sublimium infulsas appetit, exaltari successibus prosperis quærit, totũq; quod esse desiderat, sibi apud semetipsum in cogitationibus depingit. Tam quasi in tribunali pre-sidet, & quasi cæteris eminens, parere sibi subiectoꝝ cuneos uidet. Qui igitur tot phantasmata cordi imprimit, quid aliud quam somniũ uigilans uidet? Talis nimirum sæpe cõsentit illicitis; & mala quæ propter semetipsum nõ appetit, propter alia quæ exoptat, frequenter committit. Nam sepe dum honorem suum in hoc mundo minui trepidat, ea multoties approbat, quæ conscientia suæ iudicio condemnat. Cumq; sollicitè cogitat quid patronis debeat, quid subiectis, quid sibi acquirat, quid affectibus proffit, quid tanta turbarum frequentia premitur, quanta curarũ importunitate laceratur. At contra sancti uiri, quia huius mundi nil appetunt, nullis proculdubio in corde tumultibus comprimuntur. Omnes quippe inordinatos desideriorum motus à cubili cordis manu sancta desiderationis eiiciunt; & quia transitoria cuncta despiciunt, ex his nascentes cogitationũ insolentias nõ patiunt. Solam namq; æternam patriam appetunt; & quia nulla huius mundi diligunt, magna mentis tranquillitate fruuntur. Rursus sexto moralium loquitur: Carnalis quisq; seu ambitio-sus cum transitoria appetit, desiderioꝝ suorum pondere se affligit. Grauis equidem labor est hanc ipsam præsentis uitæ gloriam quærere, quæ sitam tandem acgrere, & acquiritam cum circumspicione custodire. Alibi quoq; in amaritudine (ait) sunt corda prauorum; q̄ niam ipsi suis desiderijs affiguntur; & tamen quod spontaneè tolerant, propria excacati ambitione pensare non norunt. Nam & ipsa ambitio mentem dilaniat. Ex ambitione quippe inuidia solet oriri. Difficile namq; est ut unus alteri non inuideat, quod ipse adipisci desiderat; quoniam quicquid temporale percipitur, tanto minus sit singularis, quanto diuiditur in multis. Idcirco desiderantis mentem liuor excruciat; quia quod appetit alter, accipiens aut funditus adimit, aut à quãtitate restringit. Porro, cum deuictum cor putredo liuoris corrumperit, ipsa quoq; exteriora demonstrant, quàm grauius animũ uesania sui rancoris instigat. Color enim pallore afficitur, oculi deprimuntur, mens malo acceditur, membra frigescent, fit in cogitatione rabies, in dentibus stridor. Cũq; interius crescens absconditur odium, dolore cæco obtenebrat conscientiam uulnus inflictum. Nil lærum de proprijs libet quoniam tabescentem mentem propria pœna replet, quam aliena felicitatorquet. Et quo alius altius crescit, eo inuidus profundius ruit; & quicquid boni peregit, amittit. Ideo Salomon ait: Putredo ossium inuidia. Qui ergo liuoris peste plene carere desiderat, illam hereditatem omni ambitione reiecta desideret, quam hæc dum multitudo non minuit, quæ & omnibus una est, & singularis tota. Præterea, quia ambitio bonis ac iustis le-melioribus inuidet, ideo eos uicissim persequitur, & obloquendo diffamãt. Propter qd tertio moralium dicit Gregorius: Sunt nonnulli, qui dum sibi in ecclesia uident esse quod ambiunt, hostes bonoꝝ fiunt; nec solum prauæ actioni se inserunt, sed etiam iustorum re-ctitudinem ad peruersa inflectere moluntur. Aeterna quippe inueneri negligunt, & appetitui temporalium mentis pusillanimitate succumbunt. His iustorum simplicitas displicet, orta occasione ipsos perturbant, atq; ad suam eos trahere dupliciter nituntur. In ambitio-sis namq; regnat duplicitas. De quibus I. moralium scribit Gregorius: Nonnulli in bonis quæ faciunt, simplices non sunt, dum in his nõ solum retributionem interius, sed & fauorem quærunt exterius, propter quod scriptũ est: Væ peccatori terram duabus uis ingre-dienti. Duabus etenim uis terram ingreditur peccator, quando & dei est quod opere ex-hibet, & mundi quod per cogitationem quærit. Insuper, in ambitiosis regnat hypocrisis. Et sicut (teste Gregorio octauo moralium) hypocrita, ita & ambitiosus speciem habet uir-itatis, sed fructum non habet utilitatis; sterilitateq; operis aridus permanens, solo sancti-tatis colore uirescit. Cumq; attigerit culmen honoris, & honorari uiderit se à cunctis, pro-tinus corde efficitur dissolutus; & cito perit spes eius. Deniq; prout duodecimo moralium docet Gregorius: Impletur in ambitiosis atq; hypocritis, quod in Iob legitur: Sonitus ter-roris semper in auribus impij, & cum pax sit, ille in insidias suspicatur. Quocirca docet san-ctus præfatus: Nil simplici corde felicius, quia quod in nocentiam circa alios exhibet, nihil est qd ab alijs pati formidet; nec pati suspectus est, quod se fecisse nõ meminit. Vnde & sa-lomon protestatur: Secura mens quasi iuge conuiuium. Nam quasi cõtinuatio refectionis est ipsa tranquillitas securitatis. At contra, praua & ambitiosa mens semper in laboribus est,

Prout, 14

Ecc 1. 2

Iob, 19

Prout, 17

est, quæ aut conatur alijs mala inferre, aut suspicatur ac metuit ab alijs ea sibi inferri. Et quicquid contra alios agit, erga se simpliciter agi nõ credit. Hinc tribulatio terre et eius, & uallat eũ an-gustia sicut regẽ qui preparat ad preliũ. Ex quibus oibus innotescit, q̄ uere moralium 24. dicat Gregorius: Numerari culpæ neque uerũ, quæ habendæ prætis amore perpetratur. Ambitio-sus namq; etiã in bonis quæ operatur, quasi semper ad seipsum inordinate reflectitur; quia ad suos honores seu cõmoda intetio puerse dirigitur; & opa eius q̄ exterius bona uidentur, rãtio sunt corã deo impuriora, quãto plus ad seipsum reflexa. Nẽpe actus uirtutũ tãto syn-terius uirtuosi cõsentur, quãto purius propter deũ aguntur, & q̄ magis directe ad ipsi hono-rem ac gloriã referuntur, absq; oĩ p̄prij cõmodi aut honoris seu mercedis intuitu & amore.

Articulus VII. De uitijs multis & magnis ex ambitione manantibus, & de in-correctibilitate ambitioꝝum.

Quemadmodũ ex desiderio impetrãde prælationis, ita ex affectu inordinato per-manedi in ea iã acq̄sita, enormia & profusa innũmerabilia nascuntur p̄cã. Quæ ad-modũ em honorẽ & prælationẽ siue officij cupiẽs adipisci, hinc inde blãditur & attrahit, munuscula confert, partialitatẽ inducit, fraternã correptionẽ im-pendere negligit, imò uicissim mala cõmendat alterius, humanã timet offensam, carnali & humano timore afficitur, uerã & sincerã nequaq; apprehendit iustitiã, aduersantibus & nõ fauẽtibus suæ promotioni clã indignatur, interdũ obloquitur, aliq̄ inuidet. Simoniacã præ-uitatẽ uarijs modis incurrit, & alia crimina incidit multa; atq; hæc oĩa desiderio præfati-tiæ obtinendæ in cidit & cõmittit. Sic in præfidentia constitutus, & eã amittere trepidãs, hæc & consimilia irruit mala ex timore pdendi eandẽ, seu desiderio pmanendi in eã. Insu-per, ambitiosus sæpe prosequitur ac denigrare & diffamare nõ ueretur eũ quẽ uidet aut au-dit ad obtinendũ prælationẽ suã, quã ipse habet aut cupit, idoneũ imò quidã miserimã am-bitionis caligine ita cæcantur, ut psonam ad officia seu prælationem bene dispositã uix ad congregationẽ suã uelint recipere, seu eius receptionem pro posse impediãt, ne p illũ suo priuent honore, sicq; atq; impedie do salutẽ atrocissimã ac sceleratissimã sp̄ales homici-de sunt corã deo, & fructũ passionis ac sanguinis Christi impediẽtes, saluatori ingratiissimi sunt, iniuriosi ac profusi odibiles. Deniq; isti sunt similes & forte peiores ambitiosissimis negl-imisq; illis Romanis, de quibus in historijs fert, q̄ in urbe uidentes quendã prudentẽ ac inte-gram uirẽ, secreto occiderũt eundẽ ex timore & suspicione promotionis ipsius ad officia, in quibus ipse fuerat cõstitutus. O utinã ambitiosi perperderent, q̄ facilliter quis incurrat ui-tiũ simoniacũ, donec siue exhibeat ea intetione, ut p illud promoueat ab illo ad prælari-onem, Simoniacũ iudicatur. Vnde de q̄dam abbate Cisterciensis ordinis legit, quod diui-nitus fuit cuidã deuotæ psonæ reuelatũ de illo, q̄ Simoniace esset abbatia adeptus; quonia electione instãte, fratribus ipsũ consulẽtibus, an uellent in domo eligere, consuluit ut unũ ex conuẽtu domus suæ eligerent; qm̄ probabiliter æstimauit, q̄ si unũ ex sua eligeret do-mo, nõ eligeret nisi ipsũ, qui cõuentualis fuit eoꝝ. Quo cognito, abbas ille resignauit of-ficiũ. Quid ergo de his, q̄ p yba, p dona siue obsequia, aut p intermedias psonas, aut alio q̄ uis prohibito modo suã procurãt & practicant promotionẽ. Insuper, sicut ex prælegatis sancti Bernardi uerbis ostẽditur, ambitio est artifex doli, qm̄ ambitiosus est fraudulentus, imò artificioso siue subtiliter excogitat uias dolosas, quibus adipiscatur intentũ, aliãq; im-pediãt, deprimat, aut de sua statione extrudat. Est itẽ ambitio mater hypocrisis, quia ambi-tiosus ut cupitũ quæat fortiori honorem, fingit se honorem ipsum respuere; ne quiter quo-q; humiliat se ut exaltet, seruit ut dñetur; uirtuosum se simulat, ut dignus prælationẽ p̄te-tur. Sicut em se optata promotione frustrari, si deprehẽsa & cognita fuerit sua ambitio, & itẽ q̄ honor sequitur fugientẽ. Hinc super Lucã sanctus ait Ambrosius: Gratia habet foren-sẽm domesticũ periculũ, puta ambitio; & ut dñetur alijs, prius seruit; curuatur obsequio, ut honore donetur; & dum uult esse sublimior, fit remissior. Hinc quoq; in epistola ad episcopos Aq̄tanã scribit electus dei Bernardus: Ambitio mater hypocrisis, latebras amat ac te-nebras, & lucis impatiens est. Nã cũ prorũpit in impudẽtiã, efficaciam perdit. Cũ improbus se pandit affectus, perit effectus. Ambitio spurcũ est uitij, atq; in imo latet; uidet tñ omne sublimẽ, sed uideri refugit ipsa. Nec misẽ. Optata namq; necesse est careat, nisi caueat arbi-tros. Quo em gloria plus affectat, eo minus apprehendit, ubi dephenditur affectari. Quid em tã gloria, q̄ glorię cupidũ deprehẽdit? Inclutur erit ambitiosus, q̄ diu in nocte uersabi-

Hhh tur,

Seneca. rur, & donec turpis lucri negotium perambulat in tenebris, poterit hypocrita iustus sanctusq; uideri. nunc etiã Seneca protestatur; sũt plures q; honores & dignitates uerbis cõte-
Eccl. 9. munt. sed quæ uerbis despiciũt, clam furãtur. Præterea, oĩa ista breuiter tangit scriptura, dicẽdõ: Est qui nequit se humiliat, & interiora eius plena sunt dolo. Præacta autem de
Bernardus. simulatione & occultatione ambitionis præcipue uera sunt apud eos, inter quos aliqua uiget religio & obseruantia regularis, probitas uitæ ac uirtutũ honestas. Ceteri: quidam ita corrupti sunt mente, ita uanitate & ambitione infecti ac uicij, ut de ipsa ambitione nõ erubescant, quãtũ omnes ea cõmuniter sordent, propter quod eius scetor nõ sentit nec fugit. Ideo libro de cõsideratione dicit Bernardus: Plena est ambitionis ecclesia. Nõ est qd iã horreat in studijs & molitionib; suis, nõ plus q; spelũca latronũ in spolijs uiatorũ. Tãta est impudẽtia nõ nullõs, ut cũ nõ manifeste ambitionis pruriginẽ scateat tota facies, causẽ eorũ nõ erubescãt ad diuentiã flagitari, publicãtes semetipsos ad multorũ cõsuetudines, in q; uel suẽ solis satis poterãt cõfundi iudicio. Hinc nũc p epãtib; archidiaconatib; pposituris & alijs ecclesiasticis dignitatib; impudẽter ac publice litigat, laborat, infistitur. Præterea, de uitiosis ambitionis effectibus rursus III. de cõsideratione illuminatissim; scribit Bernardus: Dũ q; quæ nra sunt quærimus, p prios honores ambimus, fit ut inuicẽ inuidẽtes, inuicẽ puocantes, exerceamur ad odia, animemur ad iniurias, armemur ad lites, cauilemus ad dõs, os feramur ad detractiõnes, prorũpamus ad maledicta, opprimamur a fortioribus, opprimamus infirmiores. Cũq; hęc uitia & germina ista detestãdæ ambitionis sunt in seipsis amarissima, mentẽ dilaniãtia, instarq; uermis indefinẽter corrodentia atq; torquentia, recte iterum ait gloriosus Bernardus: O ambitio ambientũ crux, q; modo omnes torquẽs omnibus places. Nil acerbius cruciat, nil molestius ingetur, nil tã apud miserõs mortales celebrius negotijs eius. Insuper, qualiter parẽs seu mater inuidiã extat ambitio, q; modo itẽ sit uirtutum origo, cum tot pessima mala oriãtur ex ea, & criminum fomes, uirtutũ ærugo, sanctitatisq; tinea, satis reor ex præinductis patere. Quemadmodũ em̃ tam multa & enormia ex ipsa causantur pãtia, sic ipsa interius fouet, seruat, uigere, feruere & crescere facit ea, uirtutes q; extermiãt: & sicut tinea uestimẽto, sic ipsa nociua est sanctitati: imò quantũcunq; q; in sanctitate ex creuerit, si huic pestifero uitio ac pestilẽtissimo morbo in se cõperit dare locũ, paulatim ut tinea sanctitatẽ eius cõsumet, atq; ab oĩ uirtutũ arce deponet. Postremo, ambitio dicitur ex remedijs parere morbos, & ex medicina gẽnare languorem: quãtũ correptionẽ charitatiuam & correptionẽ iustam, quibus cætera curantur peccata, abhorret; imò ex eis ambitiosus deterior redditur, magis exasperatur, insolentius aduersat, grauius indignat, obdurescit, furit ac detrahit. Hinc s. moralis beatus ait Gregorius: sicut carectũ acutus surgens angulis, manu nõ carpitur, ita exaspatis per arrogantia sensibus, hypocrita seu ambitiosus corripit dedignat; imò si quis eũ corripere audeat, aspitate sua ptinus corripetis uitã dilacerat. Et qm̃ dum corripit, quasi in ipso ois gloria destrucatur, de phensum se in prauitate irascitur, & loqui sibi redarguẽtem prohibet, quoniã uelut in occulto uulnere tact; dollet. Qualis impitissimus innotuit, talis uult ab oibus reputari, & paratior est mori q; corripi. Redargutione deterior redditur, quasi dirẽ percussionis iaculis æstimat ueritatis sinceritatisq; uerbũ. Vnde exaspatus ptinus in cõtumelias surgit, quæ mala exaggeret, cõtra uitã correctoris inquit, demonstrare illũ in cõparabilẽ magis reũ desiderat, ut innocẽtẽ se nõ suis actib; sed alienis criminib; pbet, ita ut sepe uir bon; aliq; rñsonis dixisse se debeat. Vnde recte p Salomonẽ monet: Noli arguere derisorẽ ne oderit te. Neq; em̃ in isto timendum est ne derisor cũ corripit, sibi cõtumelias inferat, sed ne tract; ad odium peior fiat. Talis de mum (sicut XI. moralis docet Gregorius) omne qd rectũ dicit, de decus suæ irrisiõnis suspicatur: quia cum uera uox auribus prauorum se admouet, memoriam eorũ culpa mordet; & per hoc quod generaliter cõtra peruersos dicitur, se impetĩ specialiter arbitrat; & qd egisse intus se meminit, hoc foras audire erubescit. Vnde mox ad defensionem sui se præparat, ut reatus sui uerecũdiam per uerba prauæ refutationis tegat. Quemadmodum em̃ iusti correptionem suæ culpæ charitatis ministeriũ uindicant, sic pueri hoc cõtumeliam irrisiõnis existimant. Illi se protinus ad obedientiam sternũt, isti ad suẽ defensionis insaniam eriguntur. Illi correptionis beneficium uitæ suæ patrocinium deputant, p qd dũ præfens culpa corripit, uenturi ira iudicis temperasti cũ se impetĩ redargutione cõspiciunt, percussionis gladiũ credũt; quia dum per correptionis uocẽ eius culpa detegit, præfentis uitæ gloria pditur. Et fit plerũq; ut dum supbus correpta in se mala defendere nequit, ex uerecũdia peior fiat, & corripientẽ falsẽ accuset. Ecce ex introductis elucescit infinita fugi-

bilitas, odibilitas, enormitas, temeritas, ambitio: ideo ois fidelis, ois ueracit; sapiẽs, oisq; timorãt; eã in infinitũ abhorreat, incessabiliter uret, iugiter aspnet, implacabiliter plequat. Articulus VIII. De rationibus ex parte hominum sumptis, propter quas summe uitanda & odienda est omnis ambitio.

Quicũq; seipsum sapiẽter atq; profunde considerat, oẽm mox ambitionẽ abhorret, honorari ueretur, præfidere formidat, humiliari conatur. Primo itaq; prælationẽ & dignitatem debet homo refugere & horrere ex cõsideratione propriæ defectuositatũ, fragilitatis & insufficiẽtiẽ suæ, quæ talis ac tãta est, q; nõ solũ insufficiens impotẽsq; est gubernare, custodire & saluare seipsum, sed nec aliquid boni cogitare aut agere ualet ex se, imò in cunctis indiget incessanter ope & gra actualiq; motione spũsancti. Qui ergo seipsum non ualet dirigere & curare, custodire & gubernare, confortare & ad profectũ uirtutũ perducere, qua fronte & præsumptione, qua temeritate & ambitione ad aliorum aspirat ducatum, ad regimen animarũ, ad dirigẽdũ, curandũ, custodiendũ, roborandũ, conseruandũq; alios: secundo, ad idem mouere & excitare quemlibet debet cõsideratio incertitudinis proprii status: quia dum peregrinamur in seculo isto, ignoramus an digni simus amore an odio: hoc e, an sumus in charitate & gratia, sine quibus nullus ad prælationem est dignus & efficax. Idcirco non solum ambitiosum, sed etiam præsumptuosum censetur ad præfidentiam aspirare, ad aliorum gubernationem seipsum ingerere, ad animarum se curam præcipitare. Tertio ualet ad hoc cõsideratio propriæ imperfectiõnis. Nam dato q; aliquis probabiliter aut certitudinaliter sciat se esse in charitate & gratia, non tamen continuo reputare potest aut debet ad aliorũ præfidentiam se esse idoneum & condignum: quoniã ad prælatum non solum exigitur quicunq; gradus charitatis & gratiæ, sapientiæ & iustitiæ, fortitudinis, mansuetudinis, humilitatis, pietatis ac continentiæ, aliarum quoq; uirtutum, sed & magna prorsus perfectio in omnibus istis, exercitatio grandis, experientia longa, humilitas solidata, charitas feruens, discretio ingens, iustitia stabilis, tanta demum plenitudo gratiæ ac uirtutum, tanta supernæ illuminationis exuberantia, tanta reformatio passionum, ut is qui præest, sine personarum acceptione regat, corripiat, corrigatq; subiectos, & absq; suũpũs læsione ac perturbatiõne ipsorum mederi queat uulneribus, passiõnes eorum curare, tẽtationibus ipsorum cõsulere, suãq; bonitate, sapiẽtia, humilitate, mansuetudine, cõstãtia, pfectiõne illorũ prauitate, impietiam, elationẽ, irã, instabilitatẽ, imperfectiõnẽ, infirmitatem ualeat tolerare, reformare ac uincere: & quicquid sibi inferatur ab eis, ab ipsoy charitate ac cura nullaten; refrigerat, atq; de plenitudine supnoy charismatũ sibi desup distributa, subditis possit influere, cõmunicare, cõferre, purgãdo, illuminando, pfiendo eorũ. Cũ ergo hæc oĩa multaq; alia ad idoneã pastoralis officij executionẽ sint reqsita, q; seipsum rite consideras, & imperfectũ suũ inspiciẽs, poterit ad præfidentiam aspirare, & nõ potius in infinitum se humiliabit, renitetur, abhorrebit: dicetq;: Non sum medic; & nõ est in domo mea panis. Nolite me cõstituire principẽ populi. Et cũ Salomone fatebitur: Stultissim; sum uirorũ. Quarto ualet ad idẽ cõsideratio difficultatis bene regẽdi ac præfidẽdi quia ut ait Gregorius, ars artium est regimẽ animarũ. Oportet etem scire prælatũ, qualiter unicuiq; subditoy secundũ exigentiã passionũ & uulnẽy, tẽtationũ & dispositionũ aĩe suæ uideat, auxilietur ac mēdeatur: qualiter instruat, corripiat, corrigat, pietatẽ & æquitatẽ cũ discretione exerceat & impẽdat, ad qd magna, prorsus discretio atq; pietas exigũtur. Quinto ualet ad hoc, cõsiderare quãta sint in præfide do picula, & q; multi in plationẽ penitus defecerũt, q ante satis boni fuerũt. Sexto ualet ad idẽ, cõsiderare q; uehemẽter multi sanctorũ cũ essent omĩ sapiẽtia atq; uirtute ornati ac solidati, plationẽ abhorruerũt ac diffugerũt. Quid ergo nos pusillos q; proprijs & q; tidianis adhuc passiõibus uitijsq; sordemus, oportet pagere, q; in hoc cõstitit pfect; ut q; tidie humiliores efficiamur, & alios nobis meliores ac magis illuminatos sinceriter fateamur, nõ ut eis nos in donis grã pferamus. Septimo ualet ad idẽ cõsideratio p prijs cõditionis seu p prii meriti atq; demeriti, ut puta q; eo ipso q; quis ad prælationem aspirat, seipsumq; ingerit, prorsus in dign; omĩ diuina directiõne ac ope spũsancti efficit. q; itẽ tã prauũ principũ, exitũ sortietur peiorẽ; q; etiã p hoc ipsum proximos quibus pfecti cupit, grã di exponit peccãdi ac pereĩdi piculo. Octauo ualet ad hoc, cõsiderare quãta cõsecuta sint & indefinẽter sequãtur mala ex ambitiosoy prælatione, ex q; infelicissima damnabilissimaq; pfectiõra tot milia pierũt ac peunt, & tota ecclesia ad tantã deuenit ruinã.

Articulus IX. Confirmatio prædictorum ex uerbis sanctorum patrum.

Gloriosus doctor Hieronymus ait in Regula sua: Felices & magis securi sunt qui subfunt illis qui praesunt, & quibus ministratur quam qui ministrant: & tamen superba mens hominum periculorum improvida, semper maiorum dignitatum cupit ascensus: & non nisi post factum terretur ex descensu, qui tanto est durior, quanto ascensus est altior. sed forte descensum rarum existimatis. Sed firmissime experientis doctus non paucis dico, quod raro per gradus dignitatum ascendit homo, quin multo grauius descendat. Denique, ad hoc probandum refert sanctus Hieronymus quoddam exemplum de iuvene quodam sancto, ad episcopatum electus: qui accessit patruo suo uiro sancto, prophético spiritu pleno acheremita, petijt ab eodem consilium. Cui ille non uerbis, sed facto respondit, iubens nepoti ut super discum quadratum alte erectum seipsum reuolueret. Itaque iuuenis iste electioni renuntiavit: & paulo post feliciter mortuus, hilaris & iucundus suo apparuit patruo: Gratias, inquit, tibi refero pater ex dissuasiōe episcopatus. Nam scito quod nunc essem de numero damnatorum, si fuisset de numero episcoporum. Insuper, sanctus Gregorius Nazanzenus disseruit: Reuera mihi uidetur esse ars artium & disciplina disciplinarum regere homines, qui inter omnia animantia sunt maxime moribus uarij, & uoluntate diuersi, quibus consonat quod beatus Papa Gregorius in Pastoralis conscribit: Nulla ars doceri praesumatur, nisi prius intentam meditatione discatur. Ab imperitis ergo pastorale officium qua temeritate suscipitur, quando ars est artium regimen animarum: Quis enim cordiū uulnera occultiora esse nesciat uulneribus corporum? Et tamen saepe indigni & imperiti, animarum se medicos profiteri non metuunt, qui dum per speciem regiminis gloriam affectant honoris, & ceteros transcendere concupiscunt, pastoralis officij debitum exercere tanto plus nequeunt, quanto ad hoc ipsum humilitatis magisterium ex elatione peruenerunt. De quibus loquitur dominus: Ipsi regnauerunt, & non ex me. Ex se namque, & non ex deo regnant, qui diuinitus non uocati, sed cupidine sua accensi, culmen honoris usurpant magis quam assequuntur. Praeterea super epistolam ad Hebraeos sanctus ait Chrysostomus: O quantum periculum, quod dicamus infelicibus illis & miseris, qui semetipsos ad alios regendos praecipitant, & se in tantorum suppliciorum iactant abyssum. Onerosam namque pro omnibus tibi subiectis redditurus es rationem, & tanto igni tuum subiectis caput. Mirum si aliquis rectorum potest saluari. Post tantam namque comminationem quam negligentia uideamus esse illatam, uideo aliquos etiam concurrere & praecipitare semetipsos tantę molis, tantę difficultati regiminis. Si enim qui necessitate compelluntur praesse, nullum poterunt habere refugium, neque ullam excusationem reperient, quando res male tractauerint, & quando administrationem suam gesserint negligenter. nam & Aaron necessitate tractus est, & tamen in periculum uenit. Et Moyses pericula saepe sustinuit, qui regimen illud saepe recusauerat. Et Saul postquam recusauit, pericula incidit: quoniam male sui regiminis administrauit officium. Quanto ergo amplius, qui cum studio & ambitione petunt principatus & seipsum praecipitant, seuerius punientur? Huiusmodi enim homo multo amplius sibi ueniae locum claudit. Oportet ergo timere & tremere propter conscientiam & propter molem & magnitudinem cure: & neque dum ad principatum trahitur, immoderantius reculare: neque dum non trahitur quicquam, semetipsum praecipitare. Sed considerantes tantę dignitatis amplitudinem, oportet effugere: comprehensos autem obsequium & reuerentiam oportet ostendere. Insuper, sanctus ait Bernardus: Nemo hunc sibi summat honorem, sed qui uocatus fuerit a deo tanquam Aaron. Per eum nempe si quis introierit, saluabitur: si autem ascenderit aliunde, fur plane est & latro. Et rursus: Considero (inquit) gradum, & uereor casum: considero fastigium dignitatis, intueor quod abyssum deorsum iacentis: Attendo celsitudinem honoris, & e uicino reformido periculum. Item, Vae (inquit) uobis, qui clauem tollitis non scientes solum, sed etiam autoritatis. Nec ipsi introitis, & multipliciter impeditis quos introducere debuistis. Tollitis enim, non accipitis clauem, de quibus dominus conqueritur per Osee prophetam: Ipsi regnauerunt, & non ex me: principes extiterunt, & non cognoui eos. Vnde tantus ardor praelationis? Vnde ambitionis impudentia tanta? Vnde tanta uersania praesumptionis? Audeat ne aliquis uestrum terreni cuiuslibet reguli, eo non praecipiente aut etiam inhibente, occupare ministeria: praeripere beneficia, negotia dispensare? Nec tu putes deum approbare, quae a uasis irae aptis in interitum sustinet. Vitium tamen tam fideliter ministrarent, quam fideliter se ingesserunt. Sed impossibile est ut ex amara radice

Osee. 4

Chrysostomus.

1. Reg. 11.

Hebraeos. 5
Iohan. 10

Osee. 8

ambitionis, fructus prodeat charitatis. Vae ministris infidelibus, qui nondum deo recedunt, sed conciliationis alienę negotia, quasi homines qui iustitiam fecerint, apprehendunt. Vae filiis irae, qui se ministros gratię profitentur. Vae filiis irę, qui pacifico gradus ac noia sibi usurpare non uerentur. Vae filiis irae, qui fideles se mediatores pacis, ut peccata populi comedat, mentiuntur. Vae his, qui ambulantes in carne deo placere non possunt, & tamē eā placare uelle praesumunt: pecuniam, non iustitiam concupiscunt, insatiabiliter esuriant dignitates, humanam sicut gloriam. Postremo, ex prauitate, carnalitate & negligentia ambitiosorum praetorū omnia oriuntur mala ecclesiae, dicente S. Bernardo: Inde est quod illa, uide licet Christi sponsa ecclesia, paup & inops ac nuda relinquitur, facie miseranda, inculta, hispida & exanguis. Propterea non est hoc tempore ornare sponsam, sed spoliare: non custodire, sed perdere: non instruere, sed prostituere: non pacere, sed maclare & deorare, dicente de illis dño: Qui deuorat plebē meam ut cibum panis.

Osee. 4

Iohan. 10
Psalm. 117
Psalm. 71

Articulus X. De rationibus detestandi ac repellendi omnem ambitionem insaniam, sumptis ex parte dei

Quoniam ad omnipotentiam ac sapiētiam creatoris pertineat, regere quod creauit, & ei specialis sit cura ac prouidentia hominū, derogat auctoritati ac sapiētiae dei, qui non uocatus ab ipso audeat se intrinmittere de regimine creaturę suarum, praesertim rationaliū. Ad ipsum namque spectat disponere, qui quibus debeant praesidere: sicut ad regē terrenū pūnet ordinare p̄tatis suę uicarios & inferiores in suo regno rectores. faceretque iniuriam regi, qui ab alio quā ab ipso aut sine eius consensu & dispositione in suo regno niteretur praesse. Sic & deo facit iniuriam, qui ab alio quā ab ipso aut contra dispositionem ipsius praesidentiam quaerit. Vnde & scriptum est: Noli quaerere ab homine ducatum, neque a rege cathedrā honoris. Praeterea, quoniam deus tantum dilexit genus humanum, quod pro eius salute dedit ac misit unigenitum filium suum, & ipse unicus dei filius tanti nos estimauit, quod pro nostra salute incarnari atque in mūdo hoc inter hoies cōuersari ac mori dignatus est, grandē inferit cōrumeliam patri ac filio, qui proximorū salutem sic paruipendit, & sanguine Christi redēptos tantis exponit piculis, ut ad illos praelationem ac regimē se ipsum insufficientē & indignū, ut puta ambitiosum, praesumptuosum ac uanū ingerere audeat. Insuper, quum diuina iustitia a praelatis rationē pro subditis exigat, & quicquid minus debito in subiectis inuenit, praesidentibus nisi quod in ipsis est fecerint, imputet, atque durissimū se esse facturū in praelatis iudiciū comminetur, nonne in finitā extat uersania, postposito & abiecto dei timore, obliuio iudicij diuini rigore, abiecta consideratione & terribili supplicij ad praesidentiam aspirare: ad praelationem se sponte offerre, ne dicam praecipitare atque ingerere, siue in ea uano affectu uelle persistere? Ecce de ambitiosorum uanitate & caecitate sanctus admirans Bernardus, exclamatur: Quę est ista temeritas? Quę horum insania? ubi timor dei? ubi memoria futuri iudicij, ubi metus gehennę? O iudiciorū dei abyssus multa. O terribilis deus in cōsilijs super filios hominū. Praeterea, quoniam deus in scripturis tā copiose oēm nobis ambitionē dissuasit, irreuerentiā facimus ei, quod non obstantibus illis contrariū agimus. Postremo, quoniam dñs & saluator, deus & iudex noster, unigenitus p̄ris in omni conuersatione sua in seculo isto exēplis & uerbis edocuit & praecipit, ut in uera humilitate, contempta omni elatione, ei deseruiamus: & ipse in uita hac in summa humilitate & paup̄tate ac obedientia uixit, debemus eū in hoc iugiter imitari, nō insolecere & ambire, non extolli aut superbiere: quoniam non est seruus maior domino suo, qui quā quaeretur a populo ut fieret rex, fugit in montem.

Eccl. 7

Bernardus

Psalm. 37.

Iesai. 33.

Iohan. 1.

Matth. 11

Zachari. 9

Iohan. 13. 6.

Articulus XI. De causis fugiendi ambitionem ex parte loci quod degimus,

Locus huius nostri incolatus carcer atque exiliū appellatur, terra peregrinationis, uallis gylachrymarum, campus certaminis & laboris, locus tentationis, incessabilis militię contra hostes nostrę salutis, locus laqueis ac periculis ita repletus, ut plerimi pereant, pauci euadant. In quem utique locū propter originale peccatum proiectum & derisum est genus humanū. Hic igitur locus exigit nos humiliationi & cōpunctioni, nō exaltationi & uanitati studere: cōtritioni, non ambitioni operā dare: lachrymis & poenitentię actibus, nō dissolutioni, tp̄ali honori aut laudi humane totis esse precordiis intētos, ut cū propheta dicamus ex aior: Renuit consolari aīa mea, & fuerūt mihi lachrymę meę panes die ac nocte. & hec mihi quia incolatus meus prolongatus est. Item tēp̄, Afflictus sum & humiliatus sum nimis, rugiebam a gemitu cordis mei. & Die hominis nō concupiui, neque cū his qui ambulat in uanitate, me participē praebui. Non transmigremus in

Psalm. 76. 41.

Psalm. 119. 37.

Tob. 3

Hhh 3 mon.

montem pestiferum, procellosum & caliginosum, montem ambitionis, in quo consistit aë mors, mentis inquietudo, excaecatio cordis, a quo in profundum corruit Acherontis: quoniam qui se exaltat, humiliabitur. Hinc namque in euangelio dominus protestatur: Vae vobis qui ridetis nunc, quia plorabitis & flebitis, & Vae vobis diuitibus, qui habetis consolationem uestram. & de nunc, beati (inquit) qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Idcirco in libro de conceptione sic sanctus ait Chryostomus: Legendum est, & uere legendum praesentis uitae tempus, in quo tantam malorum labem, tanta uideamus quotidie flagitia cumulari: quae si uelis considerare per singula, nunquam poteris a lachrymis temperare. Basilius quoque in Regula sua: Non est (inquit) in hoc loco ridendum, in quo tam grauius ac multipliciter deus indefinenter offenditur, atque tot milia animarum, pro quarum salute fusus est sanguis Christi, quotidie pereunt. Praeterea si quis in aliena provincia quaerit primatum ac praesidentiae thronum, ostendit se non esse uiatorem ac peregrinum, sed ciuem & incolam uelle ibidem consistere. Sic plane qui in seculo isto & terra hac appetit principatum, & quaerit praesentem, praedit se non ueraciter peregrinum ac uiatorem in ea: & per consequens, nec ad caelestem tendere patriam, sed amatorem ac filium esse seculi huius. Nec uere neque propter quod sanctus ait Iacobus apostolus: Quicumque uoluerit amicus esse seculi huius, inimicus dei constituetur, nec implet quod hortat discipulus quod diligebat Iesus: Nolite (inquit) diligere mundum, neque ea quae in mundo sunt. Talis namque appetit sciri, uult uideri atque in seculo aliquid apparere: imo & caeteris praeminere, non attendens peccata sua innumera. Praeterea, cum locus iste quo degimus, sit locus afflictionis contra inuisibiles hostes, contra uicia & seculi uanitates, qui ambitioni dat locum, fatetur se uictum: & qui cupit praesentem, grauioribus se exponit periculis, & atrocioribus multiplicioribusque impugnationibus ac temptationibus praebet seipsum debilem & inermem, aut non satis armatum: hoc est, uirtutibus non sufficienter munitum: imo fundamentum uirtutum, puta humilitatem, non satis firmatum. Praeterea in praelatione, si ea fortitur, grauissime uulnerat, facillime superat atque durissime condanatur. Quemadmodum e quidem in exteriori & corporali consilio aduersarij in regem seu principem maxime irruunt, & eius deiectionem praecipue moliantur & optant, ita in spiritali congressu inuisibiles hostes super eos qui in praesentem sunt constituti, crudelius ruunt, eorumque in teritum subtilius machinantur: quia ex eorum ruina maiora se gaudent consequi spolia, deiectione uidelicet subditorum: quoniam dum rector per abrupta progreditur, grex in precipitum sequens illum dilabitur. Hinc in Ecclesiastico dicitur: Noli quaerere fieri iudex, nisi uirtute ualeas irumpere iniquitates, sanctus quoque fatetur Gregorius: Omnis qui alius praesidet, jaculis inimici latius patet. Qui igitur de ambitione tentatur, contra propriam uanitatem, temeritatem atque elationem primitus praesertur. Audiatur quoque Hieronymi consulentem: Caeue honores quos sine culpa tenere non potes. Aduertat quoque quod in Pastoralis ait Gregorius: Virtutibus pollens, inuitus & coactus ad regimem animarum accedat. Si itaque talis accedere debet inuitus & coactus, quod de illo qui adhuc uitijs ac passionibus fordet, & ipsam ambitionis stultitiam non prostrauit: Certe nequaquam debet accedere: quod si accesserit, non mediocriter sibi ac populo erit damnosum, quia ut salomon loquitur: Regnantibus impijs, ruinae populi.

Articulus XII. De rationibus aspiciendi ambitionem, sumptis ex parte temporis uitae praesentis. Vnum tanta res sit nostrae salutis negotium, ut sapientissimus Paulus hortetur, Cum metu, timore & tremore uestram salutem operamini, constat quod quanto pluribus praesert praelatus, tanto in omni uita sua oporteat eum esse magis sollicitum, custoditum, timoratum ac tremebundum. Qui igitur cupit aut tenet, seu amat praelationem, ut amplius honorem, liberior uiuat, iucundior & irrefrenatior habeat uitam, protusus insanit, & omni sapientia est priuatus. Insuper in spectatione eius non est finis, eo quod propter tantam breuissimam ac certissimam durationem suae praesidentiae usum, imo ab usum, honorem, complacitiam, libertates tam rigorose dei iudicio se exponat, tam intolerabilia sibi thesaurizat supplicia, atque seipsum ac alios tantae praeditioni immergat. Ipse etenim tot moribus, tot infernalibus dignis tormentis, quatenus inefficaciter praesidet, quatenus obicem ponit salutis, quatenus seculi praeditioni inuoluit. Quid tibi d' excaecate & miser dulcescunt honores, complacent libertates, delectant primatus tam incerti & breues, quibus tam aeternalis, tam intolerabilis, tamque multiplicem tibi promereris, accumulatas, ac cito recipies male dictionem, condemnationem ac poenam? Quid tibi mox proderit elatio & honorificentia tua? & potestatis iactantia quid conferet tibi? Nonne potentes potentior tormenta patietur, & fortioribus fortior imminet cruciatu? Exiguo namque conceditur misericordia, Ambitiosis uero quanto plus suam sequuti sunt quo

luptatem, uanitatem & libertatem seu propriam uoluntatem, quanto magis impune nunquam peccat atque humana euadit iudicia, eo plus paulo potest eternaliter arrabunt, deprimentur, recludentur, tantoque grauius punientur non tamen pro suis, sed pro subditorum quoque peccatis. Denique si humanis & stultus est quicumque uiator in seculo isto, qui propter huius tantae breuissimae uitae delicias, diuitias & honores, aeterna se priuat felicitate, atque poenis addicit perpetuis, quae ineffabiliter insipientior comprobatur ambitiosus, qui propter breuissimi principatus oblectamentum, famam, honorem, aut quodcumque emolumentum tam multiplicatis & importabilissimis se ingerit aeternis, incendijs & tormentis carceris infernalis. Heu quae dire ac miserabiliter obtenebrat mentem ambitio, ut nec sua nec aliorum aduertat pericula! Nonne ueraciter ait scriptura: Omnis potestatis breuis uita? Sic & rex hodie est, & cras morietur. O quam inestimabiliter iudex caelestis Christus dominus irascetur ambitiosis praelatis, per quorum uanitatem & impietatem amittit tot animas a se tam pretiose redemptas. Postremo, cum tempus praesentis uitae sit poenitentiae tempus, in quo oportet carnem cum concupiscentijs suis crucifigere, arтам uiam incedere, mala praeterita, quotidiana quoque uicia deplorare, & seipsum in omnibus coram altissimo exinanire, uilipendere & domare, sicque poenitentiae actibus immorari. Tempore suo in superbiam infelix abutitur, qui ambitioni in se locum largitur, qui honorari conatur, qui ad sua afficitur commoda, & sibi tam grauius auget demerita. Quam inuanum accepit hic animam suam, nec ad caelestem proficiscitur patriam, imo ad infernalem accelerat foueam. Ideo in horum actuum exercitio expendamus in desinenter tempus hoc nostrum, propter quos concessum est nobis: & quoniam ignoramus diem & horam: sic quemlibet expendamus diem quasi sit ultimus dies noster, nec ulli unquam uanitati in nobis locum praestemus, quia ut recte fatetur sanctus Bernardus: In ambitione est consolatio frivola, graue iudicium, uisus breuis, finis ignotus: propter quod secundum eundem, ambitionis uerme fouet in animo praedictis alienatio mentis atque obliuio ueritatis, quae cum irradiauerit & splenderit cordi, intelligit & prope dit quae fallax, uilis, uitiosa & condananda sit ipsa ambitio.

Articulus XIII. De uarijs rationibus propter quas ambitio specialissime ac uehementissime religio omni est abhorrenda, ex doctrina S. Dionysii.

Vt clarius innotescat quae summe & precordialissime oporteat omnem religiosum profuso dire, horrere, abhorrere uniuersam ambitionem & uanitatem atque hypocrisis uanitate, fatuitate ac labem, necesse est doctrina diuina ac magni Dionysii libro de hierarchia ecclesiastica elucescit. Non est officium monachi, alioque cura, praelationem seu animarum habere gubernationem, sed sui ipsius sollicitudo & uni uidelicet deo & sibi soli esse intentum, deum pure colendo, atque seipsum iugiter in cordis puritate seruando. Rursus, oportet monachum a carnalibus desiderijs penitus abstinere, & suam post Christum crucem portare corpus proprium castigando, uoluntatesque proprias mortificando. Insuper, conuersatio monachi debet esse munda, nuda, non ficta, ut uera simplicitas sit in corde, nec exteriori compositione simulat se habere quod sibi non inest, sed synceriter ac directe tendat ac erigatur ad deum. Debet quoque solis necessarijs esse contentus, & omnia curiosa, superflua ac secularia refecare. Hinc quippe in claustris quasi in sepulchro absconditur, ut penitus sit seculo mortuus, uniuersaque in quietudines ac tumultus exteriorum rerum, imo & interiorum passionum ac motuum a sui cordis cubiculo mere excludat, quatenus soli altissimo pura, affectuosa ac stabili mente intentus sit. Ecce ex his beatissimi Dionysii documentis patet diuersae considerationes formari ad declarandum quae uile & monstrosum, quae pestiferum & iniustum, quae danabile & puerum, quae stolidum & iniquum sit in religioso honorem proprium affectare, ad praesidentiam aspirare, uanumque gloriae consistere, hypocrisis deseruire, humanis laudibus delectari, sub monastico habitu cor deferre mundanum. Primo, quia ad monachum spectat sibi soli ac deo uacare, & esse unius, hoc est, sui ipsius custodae. Ideo contra proprietatem & descriptionem eius consistit, ut ad aliorum praesidentiam, curam & ducatum se ingerat etiam si praesentis existat. Porro si non dum praesentis praesumat hoc ipsum, non dubium quod accedat morbo uanitatisque spiritu, praesumptionis uel uicio se ducat, cum negligat miser seipsum: id quod deus ab ipso requirit, non fatagat adimplere, uel delicti semetipsum plenarie reformare: sic namque sub specie boni introeunt mala. Enitatur igitur religiosus omni die digne proficere ut tenet, & tunc exteriorum gubernationem ac dispensationem quotidie magis ac magis uerebitur. Secundo, idem ostendit, quoniam ad religiosum spectat propriam uoluntatem mortificare, abnegare, relinquere: atque ad praesidentis imperium agi, duci, moteri ac regulari, & obedire magis quae agere, ducere aut seipsum mouere, aut regulare, aut alius interperare. Est itaque proprietati ac rationi suae contrarium, ut ab inferioritatis ac subiectionis suae sit

Luc. 14. 18
Luc. 6.
Eodem

Matr. 5.
Chryostomus.

Basilius.

Iaco. 4.
Iohan 19
I. Iohan.

Eccles. 7.

Prover. 8.

Philipp. 2.

Sapient. 5.
Ibidem.

Gal. 5

Matr. 27

tu se conetur excutere, & super alios se uelit constitui, atq; ad statū illū aspirer, in quo sibi conueniat, uoluntate suam præ solito recuperare, resumere, exercere, intantum ut alijs quoq; præcipiat, illorumq; uoluntates habeat sibi subiectas, & agat, moueat ac regulat eas. Si uero ad prælationem aspiret desiderio commodorū carnalium, aut pristinæ libertatis: hoc quoq; uocationi suæ proflus contrariat. Tertio hoc probat, quia ut patuit, ambitio facit hominem penne in oibus ad seipsum inordinate reflecti, ita ut etiā in bonis quæ ex ordinis debito opat ad suū p̄sumptuē palē honore corporaleq; comodū habeat oculū nō pure, & irreflexe ad deū ac ultimū finē: propter qd̄ cōuersatio sua nō est mūda, simplex & nuda atq; nō ficta, sed infecta, duplex, palliata & hypocritalis, nec recta & pura est ei⁹ in tētio, qd̄ totū, ut dictū est, rōni ac proprietati ueri repugnat religiosi. Quarto hoc demōstrat, qm̄ iuxta præhabita, ambitio parit in quietudinem & tumultū uitioꝝ ac passionū in aia diuersas amaritudines, sollicitudines, anxietates, suspiciones & curas inordinatas, prauas ac pessimas causas in ea. Prælatum quoq; oportet frequēter in exterioribus occupari, & inter seculares homines apparere, loqui, tractare ac detineri, ex quo plurimas mentis distractiones, in dispositiones, negligentias in quietudinesq; faciliter potest incurrere. Idcirco affici ad primatum ac regimen exteriorum ue dispensationem omnino repugnat uocationi atq; professioni religiosi, quæ ad p̄coris pacem, ad internā dulcedinem, ad uerā animi libertatē, ad simplicitatē cordis sui in deo, ad meram absconsonem & mortificationem sui à seculo isto, semper tendere ac conari oportet. Postremo, religiosi ex sua professione tenent ad p̄fectionem quotidie tēdere, digne proficere, meliora & uiciniora salutis amplecti, & cordis inuoluntate puritati. Cū ergo tam multa (ut patuit) & graui ex ambitione generentur peccata, non potest religiosus suæ satisfacere professioni, si intra se ambitioni tribuat locū, quæ nec p̄mittit monachū quotidianas suas deplangere culpas, nec interiora sua synceriter examinare: sed facit eū ad fiduciam ad peccandum & multiplicare: quæ defleant atq; in quadam cordis insensibilitate, superficialitate & execratione transire ac deperdere, & tepiditati succumbere, & per consequens euomi dignū. Rursus, cū omnia diuina præcepta, euangelica quoq; consilia, atq; monastica exercitia ad charitatis p̄fectionē ordinentur ac tendant, iamq; offensum sit, ex ambitione ubertim nasci inuidiam, charitati directe contrariam, constat q̄ summe & maxime, q̄ in desinenter & uigilantissime odienda, uitanda & abhorrenda sit omni religio so diabolica illa & maledicta ambitio. Item, secundū doctores religiosi non tm̄ ad meliorem, sed item ad securiorem uiam tenetur. Ideo suæ uocationi, professioni proprietatq; de rogat, ut à securissimo statu inferioritatis & subiectionis ad periculosum statum superioritatis aspiret. Dicit quoq; in summa sua Vitricus, paucos ad culmē illud uirtutū pertingere, cui deberet prælatio, propterea nimis intritum, uanū, p̄sumptuosum & periculosum cēserur, ut religiosus cupiat p̄sistere, p̄sertim cū ad religiosorū prælatū præcipue magna exigatur p̄fectio. Si quidem quo religiosi secularibus uirtuosiore consistere debent, eo prælatum ipsorum p̄fectionem esse prælatum secularium requirit iustitia. Aduertamus ergo & impleamus quod tertio libro de Officijs ait Ambrosius: Cum dicat Apostolus: Vita uestra abscondita est cum Christo in deo, nemo hic querat fulgere, nemo sibi arroget, nemo se iactet. Nolebat se Christus hic agnosci, nolebat p̄dicari in euangelio nomē suum cū in terra cōuersaretur, uenit ut lateret hoc seculum: & nos ergo similitudo abscondamus uitam nostrā Christi exēplo, fugiamus iactantiam, p̄dicari nō expectemus. Melius est hic esse in humilitate, ibi in gloria. Cum Christus, inquit, apparuerit uita uestra, tunc & uos appareritis cum ipso in gloria.

Articulus XIII. De eadem materia ex dictis Cassiani.

Sicut elatio ad omne pertrahit malum, ita humilitas omne bonum in ducit. Idcirco, ut illustris pater & doctor omnium religiosorū Iohannes Cassianus testatur Religiosus elatione infectus, disciplinam sui ordinis perhorrescens, alijs cupit p̄esse, ut ex discipulo nequam detestabilior magister effectus, ex sua ambitione in eum cadat perniciosissimum damnabilēq; teporem, ut iam nec uerus religiosus nec secularis existat. Nihilominus ex miserabili suo statu & cōuersatione reputet se p̄fectum. Deniq; q̄ damnabile & enorme istud in religioso existat, hinc certum est, quoniam sicut in libro de institutis patrū docet nos Cassianus: Oportet monachum simplicitatem & innocentiam cū omni sollicitudine custodire, mundanaq; opera à se penitus amputare, atq; ut militem Christi ad spiritualia bella se esse accinctū, & in totius humilitatis abyssō se plenissime profundare, quatenus sicut propria reputatione uilis, abiectus defectuosus, ærumnosus, & nihil est, ita in aliorum

orum cordibus talis cupiat, quantum in se est reputari. Ab omni igitur duplicitate & simulatione, ab omni ambitione & appetitu laudis humane debet esse purissimus, & nemini inuidere, nulli nocere, nec suis confratribus se p̄ferre, imō potius omnium se putare uilissimū, & dato quod in aliquibus donis naturæ, aut exterioribus actibus, aut euidentibus bonis uideatur præcellens, nihilominus ei pensandum est, quod in donis gratiæ, in uera humilitate, in interioribus occultisq; bonis, alijs ipsum fortassis multum transcendat. Hinc nāq; saluator. Nolite inquit, scdm̄ facie iudicare, sed iustū iudiciū iudicate. Hinc quoq; beatissimi patres in heremo cū essent eximia sanctitate ornati, & uelut angeli incarnati, oēm tñ laudē humanā, tpalem honore, gloriāq; terrenā intensissime abhorrebant ac fugiebant, intm̄ qd̄ multi eorū ne ab hoibus honorarent: quædam quodāmodo abusuā, & prima facie indecentia exercebāt. Deniq; S. Hieronymus refert in regula sua: Dū per heremorū antra sex annis sanctos patres uisitare, nihil ita charū, ita studiosum appetebar, & quærebar à monachis, q̄ q̄ in eis qui iuberet posse inueniri. Postremo qd̄ in hominib; suis uenerabilis ille Eusebius Emisenus in religiosorū ait p̄sona: Peculiaris istud ad nostrā spectat uocationē, nil honoris aut corporalis getis, nil cōsolationis aut prosperitatis in uita p̄senti regere, sed subiectione & abiectione gaudere, in aduersitatibus & aspersionibus gloriari, nec uelle recipere bona in uita ista. Oino ergo religiosorū uocationi contrariat, subiectionē & abiectionē horere & grauitate ferre, ad prælationē & honore seipsum p̄cipitare, prosperari uelle in seculo isto, & remunerari in eo.

Articulus XV. De eodē ex sententijs Climachi.

Profundissimus uir Iohānes Climachus, qd̄ ad religiosos & monachos spectet, subtilissimè contēplatus: Monachus inquit, est moerēs & dolēs aia ex in desinēti mortis memoria, atq; ut idē p̄ fatet: Oportet monachū iugiter cōpunctioni insistere, & Iachrymis sanctis pfundi, & metu futuri iudicij p̄sēntia cūcta despiciere. Ideo proflus repugnat proprietati ac debito boni religiosi uelle in seculo honorari, pristinā libertatē appetere, exterioribus occupatiōibus delectari, uelle p̄ ceteris exaltari, in anierēq; gaudere, aut aliq̄d huius seculi affectare. Insuper Climachus ait: Monachus est sanctificatū corpus, expurgatū os, illuminata mens. Cū ergo ambitio sit in seipsa tam enorme pctm̄, atq; tā multa & magna ex ea pullulēt uitia, in quibus & corpora exhibent arma iniquitatis, & os multiloquio ac uarijs uerbis inq̄nat illicitis. Mens quoq; p̄cipue excaecat, rite insert qd̄ ambitionē potissimè debeat detestari oīs religiosus tanq̄ pestilentissimā infectionē. Itē; dicit Monachus est qui solū ea quæ dei sunt agit, cogitat, loquit, Christo unitus in omni loco atq; negotio. Ex quo constat, q̄ uita religiosi debeat esse oīno diuina, celestis ac spiritualis & Christiformis. Qui ergo ab huiusmodi uita tepescēs, pro sp̄salibus exercitijs ad exteriora afficitur, iste pro croceis stercora amplexatur, & manna fastidit idēs ad Aegyptias redit ollas, imō & cū priō illo apostata angelo de celo ruit in terrā, & cū spū cōcepto, carne iā cōsumatur. In amaritudine quoq; conuertit uinæ aliens, & pro uis profert labruscas, & huic cōpetit illud in psalmo: Hō cū in honore esset, non intellexit, cōparatus est iumentis in sippi entibus. Magis quippe delectat eum cū hominibus fabulari, hincinde discurrere, pro libitu suo ingredi & exire, inter homines cōparere, q̄ dominū deū suum orando & contēplando affari, & propter eū in cellæ abscondito residere, atq; in oīnibus obedire. Ideo rudis & crudus est monachus, nec gustare meret q̄ magna sit multitudo dulcedinis dei, quā dat copiose his degustare, qui extra eum renuunt cōsolari, quos ipse abscondit in abscondito uultus sui à conturbatione hominum, protegitq; in tabernaculo suo à contradictione linguarum. Deniq; nō cōpetit ei diffinitio monachi, quā Climachus dat dicendo: Monachus est ordo & consistentia incorporalium in corpore materialis & sordido consummatum. Debet etē; monachus ordo esse. i. in omnibus ordinatus, & consistentia incorporalium. i. in star angelorū in carne consistēs ac diuinis sp̄ intentus, ut sit cōuersatio sua in coelis. Vex ut loq̄ Augustinus: Vnde tā ingens pueritas, nisi de languoribus animæ. Panis in fastidio est & delectat uenenū. Magis delectat homines & alia curiosa corporaliter intueri q̄ oīm creato rem fideliter speculari, extra uagari q̄ intus morari. Postremo talis coram deo est sp̄saliter turpissimū mōstrū, nec ijs ornatur quæ per formā monasticæ suæ uestiū designant, imō sub ueste claustralī gerit cor secularē, & nec piscis est neq; caro. Itaq; nō ad nos afficiatur honores, nō periculosas promotiones, sed subfannationes quā aquā bibamus, in aduersis & irrisionibus quasi in omnibus diuitijs gloriemur exerceri, corripī & corrigi gratulēmur, quia in hoc uocati sumus.

Iohan. 7.

Monachi cōscriptio.

Thren. 4
Exod. 16
Isaie. 14.
Isaie. 5
Psal. 48

Psal. 30.
Psal. 77
Psal. 90
Eodem.

Phil. 3.

Heb. 6

Ecd. 3

Coloss. 3.

Eodem.

Alter sanctus Bernardus: Video quod magis dolendum est, nonnullos post spretam feculi pompam in schola humilitatis superbia magis addiscere, atque sub alis mitis humilisque magistrum grauius inolescere, & impatientes magis fieri in claustris, quam in seculo. Quod quod magis peruersum est, plerique in domo dei non patienter haberi contemptui, qui in sua non nisi contemptibiles esse potuerunt, ut uidebatur quia ubi honores a pluribus appetuntur, ibi locum habere & honores consequi non ualebant, saltem ibi honorabiles uideantur, ubi honores ab omnibus contemuntur. Video etiam quosdam, quod sine magno dolore uideri non debet, post ingressam Christi militiam rursus secularibus implicari negotiis, rursus cupiditatibus terrenis immergi. Nec aliunde haec omnia mala contingunt, nisi quod illam qua seculum deseruimus, humilitatem deserentes, dum denuo sectamur in praesentia studia ac desideria secularium, canes effimur reuertentes ad uomitum. Sed de filij hominum usquequo graui corde, ut quid diligitis uanitatem & queritis mendaciam? Quid uobis conari, ubi tanta difficultas est & tam graue periculum? Potestatis ambitio angelum priuauit felicitate aeterna. Conetur quis in montem ascendere potestatis, quantos putat contradictores habebit, quantos inueniet repulsores, obstacula quanta, quam difficilem uiam? Et tamen quod pauci euadunt, quibus non dominetur dominandi libido. Quenam miseris libido tam dira? Sic edificauit Babel, sic concupiscunt quod non expedit, imo quod summe nocet, quod expedit, & debitum est omittentes. O peruersitas filiorum Adam, cum ascendere tam difficile sit, & descendere tam facile: ipsi tamen eligunt potius laboriosum damnabilemque ascensum, quam facilem ac salubrem descensum. Denique, quid ex hac perniciosa ambitione in detestabili religioso sequatur, pandit beatissimus pater Bernardus, dicens: Grauis labor superbia, haec est quae non recipit disciplinam, curari renuit, nec suscipit medicinam, huius pessimum me delam non sustinens, quod nec summis digitis se patitur attrahere. Verum quanto humilitas magis amplectenda ac necessaria est religioso, tanto integritas ei uitanda est omnis ambitio.

Articulus XVII. Quam grauius crimina oriuntur frequenter etiam inter religiosos ex ambitionis stultitia.

Quemadmodum libro tertio de Ciuitate dei sapientissimus asserit Augustinus: Libido dominandi magnis malis agitatur & conterit genus humanum: imo testante sancto Bernardo, ipsa quoque pauperes, qui seipsos & omnia sua reliquerunt, interdum impugnat, atque ut dicitur in Horologio aeternae sapientiae, religiosi nonnulli per fas ac nefas, secreta ac publice per seipsos ac alios ad primatum, ad officia quoque se ingerunt. In multis uero religionibus est tanta ruina, tam nulla obseruantia, ut ibidem haec publice fiant, nec reputetur iniquum. Apud quosdam uero est obseruari regularis & dei timor, & tamen inter eos inuenitur & satan, de hac uanitate tentans quosdam illorum. Praeterea sicut in ueteri testamento in legisperitis & pharisaeis ac sacerdotibus magis uigebat elatio, ita & nunc quidam religiosi praeter ceteros eruditi atque famosi, qui alij humiliores & exemplariores esse tenentur, sunt magis ambitiosi, hi sunt quos inflat scientia, in quibus non est sapientia salutaris, nec formata, sed nuda ac informis scientia, qui confratres suos grauius scandalizant, per quos grauius perit religio, quia quae sua sunt quaerunt, & singularitate a communitate se diuidunt. Praeterea non hos dumtaxat zabolus tetat, sed eos quoque qui inter regulariter conuersantes alacriores, feruentiores, modestiores & irreprehensibiliores esse conspiciuntur, qui uitio isto frequenter occulte, periculose acriterque pulsantur. Quod si quis ei in se locum praebuerit, incidet multa mala enormia frequenter praetacta. Similiter quidam pro quorundam promotione periculosissime, incautissime damnabiliterque laborant. Eis quoque quibus promotionem non fauent, inordinatissime ac uitiosissime sepe resistunt. Hinc inter religiosos nonnullos uicissim praesertim electione instante, sunt practicae detestandae adulationes, attractiones, subornationes, detractiones, partialitates, aut etiam quodammodo promissiones, aut proprio commodo: siue honorum respectus, omni periculo ineffabiliter plene atque aeterna damnatione condignae. Non oportet me ista diffusius prosequi, sed intelligentibus satis tactum opinor, ut tam pestifera mala uitentur, & deus in omnibus habeatur praesens oculis.

Articulus XVIII. Contra eos qui cito post suam conuersionem aut religionis ingressum optant praesentia: & quae in officiis non sunt ponendi, nisi in uirtutibus consolidati.

Vt

Voctauo Moralium sanctus ait Gregorius: Saepe nonnulli aperte prauitatis uias deserunt sanctitatisque habitum sumunt, moxque ut prima limina bene uiuendi attingerunt, obliuiscunt quid fuerint, laudari de inchoata iustitia appetunt, praesens praesentis etiam melioribus concupiscunt, quos plerique dum iuxta uocum praesens prosperitas sequitur, multo peiores quam antea erant fiunt. Nam rebus multis occupati & sua occupatione confusi, non solum praeterita uitia non deplorant, sed adhuc quae deplorent, exaggerant. Qui enim mundum deserunt, ad exteriora officia promoueri non debent, nisi per humilitatem in mundi contemptum diutius solident. Citius namque bona depereunt, quae ante tempus hominibus innotescunt, quam & arbuta plantata priusquam fixa radice coalescant, si concutiantur, arescunt. Hinc rursus 12. Moralium scribit Gregorius: Si florent uinea immoderatum frigus attigerit, protinus ab omni humore uiriditatis haec arescit. Et sunt nonnulli qui post uersa itinera uias sanctas sectari appetunt, sed priusquam in eis bona desideria roborent, quaedam eis prosperitas accidit, quae eos rebus exterioribus implicat, & eorum mentem dum a calore diuini amoris retrahit, quasi ex frigore quodam extinguit, & quod in eis de uirtutum flore apparere uidebatur, interficit. In terrenis quippe actibus ualde refrigerat animus, si necdum fuerit per dona intima solidatus. Unde necesse est ut loca maiora uel exteriora opera quae humanis sunt necessitatibus profutura, illi exercenda suscipiant, quae diiudicare & sub se premere ex interiore uirtute nouerunt. Nam cum infirmus quisque ad locum regimini, uel ad exteriora agenda retrahitur, quo quasi extra se ducitur, eradicat atque ab internis exercitiis euacuat. Nam quaedam uidemus terrena quae possederat reliquisse, & nil iam transitoriū quaerere, sed cum quidam ex talibus rursus ceperint mundi gloriam quaerere, rebusque transitorijs quas spreuerant, inhiare, penitus inanescent. Sed ut docet Gregorius: Tales uanitate gloriae temporalis, fallaciam humani honoris, periculositate laudis humanae non pensant. Caduca namque, incerta, transitoria, deceptoria sunt omnia ista, imo animarum uenena sunt cordiumque caligines. Et si quis eis praeue consentiat, ad perpetuam trahunt damnationem. Non ergo ad aliquid horum insipienter afficiamur, sed diuini attendentes rigorem iudicij, & aeternitatem sequentem, in omni humilitate, obedientia & feruore percurrere studemus, totum hoc tempus nostrum praesentis uitae. In his quoque uirtutibus, & in praecordiali mundi contemptu quotidie perficimur, ut tanto humiliores, feruentiores, ac magis mortui nobis ipsi ac mundo inueniamur, quanto diutius in religione uersamur, necullo colore admittat ambitio, cum sanctus dicat Iohannes Chryostomus: Primum secularem appetere & si ratio non est uel causa est. Principatum autem ecclesiae concupiscere neque ratio, neque causa est, quia nec iustum nec utile est. Quis enim sapiens sustinet se tantae subijci seruituti, nisi forte qui non credit dei iudicium, nec metuit deum impios puniunt. Quicumque ergo desiderat primatum caelestem, sequatur humilitatem terrestrem. Quicumque autem desiderauerit primatum in terra, inueniet confusionem coram diuina iustitia. Nam & primatus se fugientem desiderat, desiderantem se horret. Hinc laus & honor mundanus, umbrarum assimilatur. Nam umbra insequente se fugit, & sequitur fugientem. Unde & V. de Ciuitate dei Augustinus allegat Sallustium de Catone dicentem, quod quo minus petebat honorem, eo plus honor ipsum sequebatur, quod & quotidie in aliquibus cernitur adimpleri.

Articulus XIX. De cauta ac uigilantissima euitatione totius ambitionis sita
tiam ab exordio conuersionis & de quotidiana atque sollicita examinatione propriae conuersationis.

Ostenfum est quemadmodum religiosos praecipua ac profunda humilitas debeat: quod item ad quotidianum atque assiduam teneantur profectum. Idcirco mox a conuersionis suae primordijs prorus abhorre, ac maxime fugere debent ambitionis uenenum. Rursus praetactum est, quam difficulter & raro ambitiosi curentur, quot etiam uitia ex ambitione nascantur. Idcirco principio uitae tam enormis oportet resistere, nec ullum ei praebere locum. Mirabiliter namque imo & miserabiliter ac lamentabiliter, sed & damnabiliter uitium istud ab omni profectu mentem impedit spiritali, atque diuersis eam inficit obliquitatibus & peccatis frequenter praenominatis, intantum quod ipsa uix aduertit. Ideo ab exordio uel si hoc factum non est, saltem deinceps cum omni diligentia & cautela repugnandum est scelerati tanto. Nam debet se homo omni die discutere solerter, & actionum suarum radicem perpendere, an scilicet aliquid agat sinistra intentione, uano respectu laudis humanae aut propriae commodi, seu honoris ambitu

ambitū: & si quid in se deprehenderit tale, illud ex intimo sui cordis sinu omnino eradicare. In uera quoque & sincerissima humilitate totum fundare quod agit aut patitur, nec in humilitatis profectu exercitijsque monasticis unquam medio affici aut lassari. Hinc primo Moraliū restatur Gregorius Omne quod agitur districta discussione, oportet mūdare, ne bona estimentur quæ mala sunt, & ne quæ bona sunt æstimantur meliora quæ sunt. Frequenter etenim mens aut mali qualitate decipitur. Pro gratia quoque & illuminatione efficaciter exercet hanc ipsam discussionem, deum assidue ac deuotissime exorare debemus. Denique, quæ in nobis perscrutari profundius nitimur, sæpe uerius orando quam inuestigando penetramus. Cum enim mens per quandam compunctionis machinam ad alta sustollitur, omne quod ei de se ipsa sub se ipsa est iudicando certius contemplatur. Itaque ante terribili iudicis incomprehensibile subtilissimumque ex amen, non solum mala quæ commisimus, sed ipsa etiam, si qua in nobis sunt bene gesta timeamus, quoniam sæpe in dei iudicio deprehenditur esse culpa, quod ante iudicium esse putatur actio uirtuosa, & unde expectatur merces glorificationis, inde infligitur poena damnationis. Discamus ergo in omni quod agimus pure & irreflexe ad deum cor nostrum dirigere, conscientiam rite discutere, soli deo & alijs non nisi in eo uelle & querere complacere. Nemo quoque incaute inficiat alium persuadendo, adulando aut insinuando ei de futura sua promotione. Nec quisquam ex talibus inaniter intumescat, aut si se uiderit honorari superbiat, sed inde se magis humiliet, & dei expauescat iudicium, ne forte coram eo talis non inueniatur, qualis ab hominibus reputatur. Postremo quidam ex ingenua dispositione magis ad honorem & laudem, quam ad uoluptatem afficiuntur: quibus ab ambitionis cupidine singulariter est cauendum, cui etiam iniquitati tanto instantius indigent reluctari, quanto intensius ad illud se fenserint inclinari siue tentari. Nam & ueritatem qui melioris sunt indolis, & modestiores in moribus, ac complacentiores, hominibus ambitione periculosus impugnantur, eaque grauius supplantantur. Vnde & quinto de ciuitate dei asserit Augustinus: Iuliani apostatae egregiam indolem amore dominandi decepit curiositas detestanda atque sacrilega. Tales ergo sint ipsaliter custoditi sunt & timorati ac humiles.

Articulus XX. De signis ambitionis. Commune est uitiosis, ut dici nolint quod esse uolunt, quod tamen ambitionis specialiter competit. Indignatur & erubescit infelix ambitione infectus, ab hominibus ambitiosus uocari, & non uere eundem datur coram deo & angelis sanctis ambitiosus consistere ac monstrari. Tales sunt omnes qui humanum aspectum magis quam dei presentiam atque intuitum reuerent, metuunt & attendunt. Idcirco sunt maledicti, opusque dei faciunt negligenter, & creaturam præferunt creatori. Vt ergo ambitiosus agnoscat seipsum, ab alijs quoque quantum expedit, agnoscat, aliquos ambitionis effectus, & quædam ipsius signa breuiter tangam. Primum itaque signum ipsius est, eos qui in officijs aut prælationibus sunt constituti, de positionem appetere, & pro ea improbe laborare, aut eam importune seu fraudulenter aut detestabiliter praticare aut procurare. Secundum signum est seipsum electione instante aut propinquante præ solito fratribus applicare, affabilem exhibere, humilitatem ostendere, liberalem præbere, aut modis similibus cum Absolon adulari, contrectare, amplecti. Tertium signum est, alterius promotioni inhoneste resistere, & de ea turbulentiam tristitiamque immoderatam habere, præsertim dum apparatus seu æstimationio fuit de promotione taliter resistentis. Et dum is cui ita resistit, fuit ei heri & nudius tertius amabilis satis. Nempe si talis resistentis uere humilis esset, ambitionisque expertus, non dubium quin de sua supportatione & euasione gratularet, nec alij inuideret. Et si aliqua probitas esset in eo, aut ulla ornaretur prudentia, in tali casu cohiberet seipsum, neque tam euidenter faceret se notari. Quartum signum est, temerarie iudicare eos ac persequi, eisque obloqui, ad quibus quis à promotione noscitur se impediri. Etenim si uere ex corde præfidentiam abhorreret, talibus regratiaret. Quintum signum est, inordinate atque supflue se occupare cum exterioribus, & his quæ officiatos concernunt, & experientiam propriam iactare, seu quouis modo monstrare ante promotionem. Sextum signum est, superioribus se immoderate applicare, & uelle nimis placere, ac plurima in secreto denuntiare, atque præcipuam amicitiam ad ipsos importune ostendere. Quod totum faciunt quidam, ut per talia aliquid promotionis a suis superioribus fortiant. Septimum signum est, præfidenti in facie arridere, amicitiamque monstrare, & ei occulte insidiari atque detrahere. Octauum signum est, intimore resistere receptioni aut professioni personarum ad officia bene dispositarum, quod plerumque nefarie accidit ex timore & suspitione damnabili promotionis illorum, & impeditionis propriæ promotionis.

Iere. 48. Ambitionis signa. 1. Regum. 13

motionis. Sunt demum & alia huiusmodi signa, quæ latent in corde ambitiosi prudentia. Hinc Innocentius: Vis (inquit) ambitiosum cognoscere? Ambitiosus spiritus est pauidus & attentus, ne quod quod hominibus displiceat, dicat, humilitate simulat, honestate mentis, affabilitate & benignitate omnibus exhibet, obsequiosus est, cunctos honorat, uniuersis inclinatur, amplexatur, blanditur, applaudit. Cum uero ad honorem & prælationem promouetur, statim extollitur, iactantia effrenatur, omnibus sapientior ac meliore se reputat, quibus superiorem se conspicit, inferioresque despicit atque erecta pergit ceruice. Nullus igitur palpet, nemo seducat seipsum, sed interiora sua quæque trimetur, discutiat & expurget. Veruntamen ex his nullus apprehendat audaciam temere iudicandi de alio, quam aliqua iam præacta, laudabiliter fieri queunt, nec signa inducta certitudo dinem faciunt absolutam. Ideo iudicia simpliciter assertiua de re absolute non certa, periculosa sunt ualde, stolidia & uitanda.

Innocentius

Articulus XXI. De remedijs ambitionis.

Quænam contra ambitionem aptissima extent remedia, ex præhabitis constat, eorum uidelicet considerationes, ex quibus iam demonstratum est, quod odienda, spernenda ac euitanda sit ipsa ambitio. Primum quippe ambitionis remedium est, subtiliter considerare quod enorme, uile, peruersum, stolidum ac diabolicum uitium sit ambitio in se ipsa, per quam efficitur homo seruus, membrum ac filius primi illius impiissimi apostatae de celo pro sua ambitione proiecti, qui est rex super omnes filios ambitionis. Secundum remedium est efficaciter considerare, quod multa ac magna mala tantæ pœnalitatis quam culpabilia ex ambitione nascantur, quanta metris in gerudo, suspicio, anxietas, hypocritis, inuidentia, adulatio, afflictio & cetera, de quibus ubertim prædictum est, quibus ne quis in quinetur ac torqueatur tam uiperam matrem ac male dictam radicem merito debet cum infinita abominatione proicere. Tertium est inueniri se ipsam propria uitia, propter quæ non solum indignus est homo omni honore, imò & omni in honore, confusione, abiectione extat condignus, idque promeruit, ut ois in ipsum creatura insurgat, creatoris sui in ipso offensam iniuriamque ulciscens, quem admodum scriptum est: Pugnabit pro deo orbis terrarum contra insensatos. Quartum est, considerare quantum uirtutum profectio, quæ discretio, quæ charismatum unctio super nos ad idoneam exigant prælationem. Et item quod longe sint ista à se, qui nec ad superius gubernationem sufficienter se perierit, imò nec scit an uel infimum charitatis attigerit gradum. Quintum est, rite pendere omnem superius defectuositatem, fragilitatem & uilitatem in anima & corpore, in naturalibus atque gratuitis, propter quas cæteris uiliorem arbitrari se debet. Sextum est, consideratio rigoris diuini iudicij in ambitiosos, in idoneosque prælatos, & summa illa ipsorum æterna damnatio. Septimum est, aspice re quæta sint in prælatione pericula, & quam innumerabiles perierunt pereuntque omni die in ea quam multi quæque incòputabiles ex ambitiosorum ac negligentium prælatorum negligentis perierunt pereantque quotidie. Ideo dicit uir ille doctissimus Nicolaus de Gorra: Multi in alto prælationis descendunt, qui in ualle religionis & subiectionis erant securi. Sanctus quoque Hieronymus in regula: Felix & abundans gratia in obedientia summa uirtutum causa. Nam simplici gressu hominem ducit ad Christum. Et mens non solum excusata à reddenda ratione pro subditis, sed nec etiam obligata reddere de se ipsa, si uidelicet perfecte obediens fuerit. O summa libertas qua obiecta uix posset homo peccare. Octauum est, considerare quod hic in loco peregrinationis atque exilij in ualle lachrymarum & carcere quodam sumus. Nonum, quod tam incertum & breue est tempus uitæ præsentis, & quod ipsum sit tempus exercendi penam non optandi præfidentiam. Decimum, quod tantæ æstimationis est homo coram deo, qui pro humana salute tot & tanta egredietur & pertulit. Idcirco ad hominem gubernationem nullus audeat seipsum ingerere, ne ex sua insufficientia eos contingat perire, pro quibus filius dei tanta assumpsit ac perpeffus est. Undecimum est, pensare quod ipsemet Christus in uita hac tam pauper, humilis & subiectus, imò & obediens uita elegit prælationemque fugit. Duodecimum est, recordari quod uiri profecti & sancti prælatione intempefugerunt, ut iam extrema atque immensa probet esse demerita, quod pusilli, passionati ambitiosique homines ad aliorum regimen precipitare se audeant. Insuper sunt alia contra ambitionem, sicut & contra alia tentamenta ac uitia generalia quædam remedia, ut pura dei adiutorium cum omni humilitate, fiducia ac seruore incessabiliter inuocare. In dñice passionis memoria se iugiter exercere: gloriosæ uirginis & sanctorum exorare subuentionem, angelos quoque sanctos animarum nostrarum custodes fideliter deprecari. Hinc S. scribit Gregorius: Quia plerumque per præteritatem regiminis ad culpam prorumpitur elationis, magnope curandum est, ut qui regendis hominibus præfert, apud se in secretario mentis in cathedra præfideat humilitatis. Cuius iudicanti ei à cæteris foris assistit, uigilanti animo incessanter aspiciat, cui iudicium dicitur.

Thom. 2. 2.

Sapient. 7.

Zach. 9. Iohan. 5.

Gregorius

D. DIONYSII A RICKEL CARTHUSIANI,

dicijpse de his iudicandus tandem assistet, ut quanto nunc eum quē non uidet, sollicitē me-
tuit, tanto eum postmodum securior cernat. Penitet ergo quia ad satisfaciendū districto iu-
dici pro sua trāmodo anima uix sufficit, quot subsiditis p̄est pro tor rationem reddere cō-
pellitur: quā nimirum cogitatio, si quotidie mentem excoquit, omnem supbiae premittit tu-
morem, & potestātē acceptā onus facit existimari potius q̄ honorē. Cui autē nūc iudicē esse
libet, ei postmodum uidere iudicem non libebit. Porro tunc solū potestas bene geritur, cū
non amando sed timendo tenetur, quā ut recte ualeat, ministrari oportet, ut eum non cu-
piditas, sed necessitas imponat habenti.

Cyrrillu.

Articulus XXII. Contra ambitionem ex uerbis sancti Cyrilli episcopi.
Gloriosus ac sapiens uir S. Cyrillus antistes, in suis ait prouerbijs: *Cauē ne appe-
tendo dñationem, in supbiae corruas seruitutē: & ne cum te alijs praefers, tuiple
tam grande tuipsum dominium perdas. Sed dic mihi quāso, an ne iustum putas
desiderare quod optas: Nā si iustum non est, hoc ipsum appetere, est iniustum. Velle
enī quod iniustum est, iniq̄ū esse cognoscit. Ipsa quoq; iniustitia miseria est: ergo ex hoc ap-
petitū es miser. Vex oīs miser suae calamitatis est seruus: sed si quod iniuste desideras obti-
neres, plus miser existeres. Quā unusquisq; tanto miserior esse conuincitur, quanto eius no-
luntas in malo celerius adimpletur. Si uero quod cupis asseris esse iustum, necesse est ut ex ali-
qua supēmentia tui. Ostende ergo quo dono aut specie ita excellis. Nimirū si sapientia ali-
os cupis transcendere, & si eius praelatione leuaris, haec dñatio uera est. Sed haec nequaquā
sursum te projicit, sed humilitatis sinu salubri te deorsum recondit. Nam ubi uera sapien-
tia, ibi humilitas. Si autē potentia niteris transcendere alios, & si eius praelatione leuaris cū
Nemroth impijssimo, & Alexandro nequissimo, praedo eris: potentia namq; per se non ex-
cellentiam, sed uiolentiam parit. Quāobrem apud te mane, atq; cōe naturalis societatis le-
ge subsiste, qm̄ si iniuste te leuas, mox uere firmitatis amissa iustitia seruus similitū iuste eris,
Verum in aequitatis politia praesse, subesse est: & qui arrogantia dominatur, iustitiam sper-
nit, & uirij subest. Idcirco deponē fastum, tolle nomina dignitatū, & quid est omnis homo
nisi homo: Vna igitur tm̄ aequitas est hominem possidēdi, uoluntas diligendi. Insuper, cō-
tra inordinatum libertatis affectum, subiectionisq; fugam, sic scribit, Libertas dulcis est, in-
cōparabilisq; thesaurus, sed non competit equaliter uniuersis. Plura enī sunt, qbus pax, ui-
ta securitasq; salutis tm̄ ex debita subiectione contingit, propter quod non aliud est eius ue-
ra libertas, q̄ propriae libertatis salutaris p̄ditio. Populus quippe quē rector non coercet li-
bertate perit, sic & corpus animae subiectū atq; coniunctū uiuit, & mox cū ab ea liberatur,
extinguit. Nauis subiecta nauitū seruatur a fluctibus, a qbus si relinquatur, mox nauifraga
dissoluetur. His ergo libertas certa est perditionis captiuitas, sic & subdito a suo praesiden-
te auerso. Sed ex quo naturaliter te delectat libertas, dic quāso, an ad bene uel male agen-
dum: Quippe si intendis bene facere, hoc tm̄ est quod exigit pastor tuus, ut quid refugis
eum: Si autē sine rōne agere cupis, ipsa tibi erit libertas exitialis seruitutis captiuitas. Nā ma-
lae uoluntati libertas causa peccandi est, qua quidem eius consummatur iniquitas, & mox
captiuitas sequetur. Sic mala uoluntas quanto liberior, tanto seruilior: quāto potentior, tā-
to infirmior: quanto sublimior, tanto minor. Audi ergo consilium meum, & pastori tuo te
libenter subijce, ne libere pereas, & ne instar ouis te infernalibus lupis deuorandum expo-
nas. Noli appetere cornua, q̄ appetit ea est fatuus. Perdit namq; caput discretionis & au-
res quiete uirtutis. Ecce superbi dum eleuantur instantiae statu, ruunt inferius, atq; ad ima
inferi diuinæ ictu iustitiae profundantur. Quamobrem fuge fallax huius seculi sursum, &
ad uerum tendē per humilitatem deorsum. Agnosce celsitudinem deceptiuam a sapien-
tibus fugiendam, q̄te priuatam, securitatisq; nesciā, innumeris hinc inde uallatā angustijs.
O q̄ felix est subiectio humilis, iugiter stabilis, undiq; tuta. Hoc nos docuit Christus: Dicit
te, ingens, a me q̄a mitis sum & humilis corde. Qui cum patre & spiritu sancto
unus est creator & gubernator omnipotens omnium superborū
ac sublimium colla propria uirtute conculcans, hu-
militatis amator, ambitionis damnator,
quī est super omnia deus sub-
limis & benedi-
ctus,*

A M E N.

Mat. 11

Eccl. 1.4.

D. DIONYSII A RICKEL

CARTHUSIANI DE VITA

CANONICORVM.

Liber Vnus.

NALEDICTVS homo qui facit opus dei negligenter. Deus maiestatis immensa in suo obsequio despicit in de-
uotum, euomit tepidum, negligentem & impium detesta-
tur. Deniq; si principes seculi huius exigit sibi reuerter
ac prompte seruire a suis ministris, quanto magis dñs uni-
uersorum, cuius excellētia est penitus infinita, uult, subet
& requirit, ut ei cū praecipua diligentia obsequamur: Ideo
monet Apostolus: Seruiamus dño cum metu & reueren-
tia. Et denuo exhortat: Cum metu, timore & tremore ue-
stram salutē operamini. Porro metus, timor & tremor dili-
gentiam pariunt, sollicitudinem spūalem inducūt, negligē-
tiamq; abhorrent, quatenus, sicut ait scriptura, sollicitē am-
bulemus iugiter coram deo, incessabiliter metuentes, ne omnipotentis oīa intuentis praer-
sentiā in aliquo offendamus. Timor namq; sollicitat mentē ad cauendū pericula: sicut timor
dei hominem sollicitū reddit ad uitandū p̄cā. Idcirco prout in Ecclesiastico loquit: Qui si-
ne timore est, iustificari non potest. Et Salomon loquit: Timor dei fons uitae, ut declinet a
ruina mortis. Qui rursus fat est: Qui timet deum nihil negligit. Haec quippe negligentia de
testanda, quē maledictionē & condemnationem meret aeternā, salubri sollicitudini ac uir-
tuosae diligentiae existit contraria. Cum ergo timor dei diligentia gignat, constat qd hō tū-
moratus nil negligat. Merito ita dixit Psalmista: Time de dñm oēs sancti eius, qm̄ nihil de-
est timentibus eum: qd de casto & filiali dei timore est accipiendū. Cum ergo tāta sit huius
diuini timoris salubritas, recte nos docet tota sacra scriptura, ut cuncta quae agimus, cum
dei timore agamus intrin, ut laudatio qua deū laudamus, & gloriatio qua gloriamur in ipso
timori admisceant, ac sacro metu altissimi condiant. Propterea ait uir sanctus: Seruite dño
in timore, & exultate ei cum tremore. Et certe sic deū laudare, est speciale donū ipsius, iux-
ta illud Iob: Ab aquilone aur̄ uenit, & a deo formidolosa laudatio. Nempe cū uniuersae iu-
stitiae nrae magno testante Isaia, sint quasi pannus menstruatae, & oronibus, psalmodijs ac
ceteris actibus nostris bonis multae ac miserae distractiones ac defectuositates sint mixtae,
nonne in oibus timoratos & custoditos nos esse oportet, ne in ipsis q̄ nobis actibus nris
dominū offendamus, atq; a iusto metuēdoq; iudice reprobemur. Etenī sicut abbas Aga-
tho dixit: Si deus imputauerit nobis distractiones & negligentias, quas orādo in currimus,
non poterimus esse salui. Hinc summo conatu negligentia in omni deitatis obsequio caue-
amus. Vnde & Thomas in secunda scđae quēst. 14. affirmat: Negligentia est defectus debi-
tę sollicitudinis, & spirituali ac bonę sollicitudini directe opposita: & sicut sollicitudo illa ad
prudentiam, sic negligentia ad imprudentiam pertinet. Nā ut ait Isidorus: Negligēs dñr quā-
si nō eligens: ob hoc, sicut electio eorū quae sunt ad finē necessaria aut accommodata, est actus
prudētia: sic saluum omissio est negligentia quē ex incōsideratione procedit: si enī cōside-
ret hō autoritatem & dignitatē dei praecipientis ac metuendū eius iudiciū, praemissū quoq;
obediētū ei in obediētiumq; tormēta, mox incipit formidare, negligentia abhorre, &
opus dei cum diligentia adimplere. Veruntamē S. Gregorius 24. Morali. asserit, securitatē
esse negligentiae materē sed hoc redit in idē: Est namq; quaedā securitas bona ex testimo-
nio conscientiae purę procedens, de qua Prouer. 15. Salomon contestat: Secura mens quasi
iuge conuiuui. Alia est securitas periculosa ex errore aut inconsideratione descēdens, qua
hō propria nō intendit pericula, nec pensat se in medio pergere laqueo, ac deū multipli-
citer seu etiā grauiter offēdisse, & nescire an amore sit dignus an odio, an praedestinatus an
reprobatus, an saluandus aeternaliter uel dammandus: De qua damnabili ac periculosissi-
ma securitate fertur: sunt impij qui ita securi sunt, ac si opera habeant iustorū: sicq; tam se-
curitas ista q̄ negligentia ex eadem oriuntur radice, nec obest eandē culpam ex diuersis ha-
bere originē. Simus itaq; uere prudentes, circūspecti, solliciti tanq; aialia undiq; oculata, po-
namusq; corda nra sup̄ itinera nra, sicut hortat Aggeus propheta, ut non eamus in uia ruf-
nae, ne paulopost incidamus tormenta gehēnae: Ponderemus ac impleamus qd ait scriptu-

Iere. 49

Heb. 5.

Phil. 2.

Eccl. 1
Eccl. 7

Psal. 31.

Psal. 3

Ysaie. 64

Securitas he-
gligētia ma-
ter.

Eccl. 7

Prouerbi. 28.
Iob. 22. 9
Ecclesi. 18.
Heb. 19.

rat: Beatus hō qui semper est pauidus, & semper quasi tumentes super me fluctus timui de um. Hinc sanctus Iob: Cōsiderās (inquit) deum, timore sollicitor. Itemq; Verebar oia opera mea, sciens q; non parceres delinquenti. Sapiens enim in omnibus metuit, ut puta incertus, an actus sui ex charitate procedant ac deo complacent, & quia horre dum est incidere in manus dei uiuentis, q; terribilis est in consilijs suis super filios hominum. De quo utiq; ignoramus, qd in secreto sapientiae suae de nobis decreuerit, & qd finaliter fiet de nobis. Atq; si omni exclusa negligentia ei cum timore ac reuerentia indefinēter studuerimus deseruire, possumus pie de meliore sperare: est uero opus eius egerimus negligēter, cū illis peribimus de quibus propheta loquitur: Maledicti q; declinant a mandatis tuis. Hæc de timore dei & negligentia euitanda breuiter tetigi, ga in primo opusculo intendo de deuota conuersatione canonicorū specialiter aliqua memorare, quorū pro dolor status ad gradem deuenit ruinam, & ad deformationem pene extremam: quanq̄ inter eos de gratia dei sint aliqui boni, quatenus saltem ex dei timore excitentur ad meliora, inter quos unum multū mihi charissimū, qui & charitatem suam ad memultoties ostenderunt, quorum amore & hæc cōscribunt. Hinc de ista materia fundamentalius, quo deo auxiliante potero, loquar.

Psal. 116

Articulus I. De originali institutione & prima inchoatione canonicorum.

Actuum quarto refert beatus Lucas euangelista, quemadmodum in exordio primitiue ecclesie misso de super spū sancto, uniuersi fideles in Ierusalem congregati uixerunt in cōmuni, proprium nil habentes, diuidebanturq; singulis sicut indigerunt: quæ uita tã diu durauit in illis, q̄ diu beatissimi apostoli aderant, & ipsos fideles reuerunt: diuisis uero apostolis & sacratissimo Iacobo minore in Ierusalem primitiue ecclesie præsidente, adhuc per tēpus aliquod durauit deuotissima ac feruentissima illa uita cōmunis: sed cū cœpissent per uniuersam Iudeam & Galileam atq; Samariam multiplicari credentes, & milia multa regenerari in Christo, non bene poterat uita illa communis ab omnibus obseruari: feruor quoq; primæ deuotionis paulatim refriguit, & calor sanguinis Christi in corde credentium pro maiori eorū parte tepuit successiue, ita q; maior pars fidelium tã ex Iudaismo q̄ ex paganismō conuersorū cepit propria possidere, & obseruantijs præceptorū esse contenta: Veruntã multi prioris deuotionis conuersionisq; memoros, desuper illustrati atq; successiua spū sancto, cum ingenti perfectionis amore ac paupertatis ardore uitam illam cōmunem denuo assumpserunt, & apostolicam institutionē renouerunt, quã ut expeditius ac liberius profecti possent, à ceteris se sequestrauerunt fidelibus, & in suburbanis ac locis secretioribus cōmorari exorsū sunt, uiuētes non tñ modo in cōmuni, sed à cōiugijs quoq; abstinentes, & suos parentes ac propinquos corporaliter relinquentes, sub obedientia sancta secundum euangelicam saluatoris consilia, conuersantes aut solitarie cōmanentes, ex quibus uita cœnobialis seu monastica sumpfit exordium, prout in secundo Collationum uolumine Cassianus ex uerbis Pyramonis abbatis refert diffuse. Atq; ut idem testatur secundo libro de Institutis sanctorum patrum, apud Alexandriam probatissimi quidam monachi erant à sancto Marco euangelista instituti, qui non solum secundum apostolicam institutionem in cōmuni uixerunt, sed multa sublimiora adijcētes, abstinentissimam & rigorosissimam uitam duxerunt, orationi & contemplationi iugiter intendētes intantum, quod tam Iudæi quàm pagani super hoc mirabantur: Lectioni quoq; & operum manuum tam indefinēter die ac nocte fuerunt intenti, q; uix secūdo aut tertio die ciborum appetitus aut memoria mentem eorum pulsabat. Denique, his concordat quod libro de uiris illustribus sanctus narrat Hieronymus. Marcus, in quibus, euangelista primus Alexandriae Christum annuntians instituit ecclesiam ibi tanta doctrina ac uita continentia, ut uniuersos Christi sectatores ad exemplum sui impelleret. Et rursus, Philo, inquit, discretissimus Iudeorum idcirco à nobis inter scriptores ecclesiasticos ponitur, quia in libro quē scripsit de prima Marci euangelistæ ecclesia apud Alexandriae urbem, in laude nostrorum uersatur, Christianos non solum ibi, sed in multis quoque prouincijs eos esse commemorans, & habitacula eorum monasteria nuncupans: ex quo apparet talem fuisse primo cœdentium ecclesiam, quales modo sunt monachi, & quales fuisse primos credentes in Ierusalem sanctus recitat Lucas. Fecit itaq; Philo librum de uita contemplatiua, in quo asserit primos illos beati Marci discipulos cōtemplationi & orationi semper fuisse intentos, Præterea quã

quã uera sint ista ex doctrina diuini & magni Dionysii in libro de ecclesiastica Hierarchia, certissime innotescit: ibi etenim sanctus ille describit ritum consecrationis monachorum tempore apostolorum ac primitiue ecclesie ualde deuotum. Amplius, qui modo præ tacto se subtraxerunt à turba fidelium propria possidētium, in duo genera sunt diuisi. Quidam enim, ut dictum est, uitam & professionem assumpserunt monasticam: alij inter homines seculares permanserunt, & deseruierunt ecclesie sub sanctorum episcoporum uiuentis regimine: sancti namq; episcopi qui illis fuerunt temporibus, conuixerunt sibi fideles, deuotos & literatos, qui erant episcoporum domestici, aut prope domum præfulum commorantes, & inter se uitam communem ac sanctam ducentes, iuxta præinductam apostolicam institutionē, cū additionibus obseruantijsq; deuotis, quas eis sancti tradiderunt episcopi, quorū clerici erant, & cū ipsi episcopis laudibus dei uacantes, ac media nocte surgētes, aut paulopost ad psoluendum nocturnū ac matutinale officiū: ueruntã instar monachorū non fecerunt uota solennia omni religioni monasticæ substantia. Hi itaq; uidentur fuisse inceptoros atq; primordia uitæ & uocationis canonicorum, qui cum omnes cum episcopis sanctis commorari non possent, dispositi sunt in locis deuotis, quæ collegia sunt uocata, sub episcoporum regimine mediante decanorū quorum etiam loca monasteria dicebantur, habebantq; refectorium unum & dormitorium idem, diuinis obsequijs diligenter intenti, omnesq; in continentiam summe uitates. Hinc Clemens Papa in quarta scribit epistolam dilectissimis fratribus & condiscipulis Ierosolymitanis cum charissimo fratre & coepiscopo Iacobo cohabitantibus, Clemens episcopus salutē: Cōis uita omnibus ut puta clericis est necessaria, & maxime his qui deo irreprehensibiliter cupiūt militare, & uitā aplos eorūq; discipulorū uolūt sectari: quapropter doctrinis & exemplis aplos obedire præcipimus. Hinc demū Hierony ad Nepotianū Clericus, inquit, talē exhibere se debet, ut & deus possit deatē, & ipse possit deatē deū, cū scriptū sit, Pars mea dñs: nihil extra dñm habere potest: q; si quippiam aliud habuerit præter dñm, pars eius non erit dñs. uerbi gratia: Si aurum, si argentū, si possessionem aut uariam supellectilem, cum his partibus dñs eius pars fieri non dignat. De hac materia in Decreto cã 12. plenius cōtinetur. Vnde rursus, scribit Hieronymus: Duo sunt genera Christianorū unum quod mancipatū diuino officio & deditū contemplationi & orationi, ab omni strepitu tpalium cessare cōuenit, ut sunt clerici & deo deuoti, qui simplici uictu & uestitu contenti, nullā inter se proprietatē habentes, debent omnia hñe cōia.

Articulus II. Confirmatio prædictorum ex uerbis sanctorum patrum, & cur clerici sic uocentur, & quare data sunt eis à populo stipendia uitæ, & an licite habeant propria.

Sanctus doctor ac præful Isidorus septimo Etymologiarum libro differuit: Clerum & clericos hinc credimus appellatos, quia Matthias forte electus est, quod primo per apostolos legimus ordinatum. ^{uapros} enim Græce, Latine fors uel hæreditas dicitur. Propterea ergo dicti sunt clerici, quia de sorte sunt dñi, uel qd dñm partem habent, & deus eorū pars est. Generaliter autem clerici nuncupati sunt omnes, qui in ecclesia Christi deseruiunt, quorum gradus & nomina hæc: Hostiarius, psalmista, lector, exorcista, acolytus, subdiaconus, diaconus, presbyter, episcopus. Amplius, Gratiano testante, Maiorum & minorum sacerdotum discretio in nouo testamento ab ipso Christo immediate sumpsit exordium, qui duodecim apostolos tanq̄ maiores sacerdotes, & septuaginta duos discipulos tanquam minores instituit sacerdotes: beatissimum uero Petrum in summum sacerdotem elegit, dum ei clauēs regni cœlorū pro omnibus & præ oibus tribuit, & à se petra Petri sibi nomen imposuit. Hanc eandē sortē secuti apostoli, in singulis ciuitatibus episcopos & presbyteros ordinauerunt. Leuitas autē & diaconos ab apostolis legimus ordinatos: inferiores uero ordines, ut puta subdiaconos, acolytos &c. procedēte tpe ecclesia sibi cōstituit. In super sicut Raymundus, Iohannes, Viricus alijq; testant, idcirco à laicis & secularibus data sunt tpalia bona ecclesie, ut quia laicis ipsis non uacat iugiter orationibus atq; diuinis obsequijs immorari ac inherere, ministri ecclesie clerici suppleāt uices & impsectū laicorū oratione ac ministrando & satisfaciendo pro ipsis, quorū eleemosynis stipendijsq; fouent. Postremo, sicut ita patuit, nō solū tpe primitiue ecclesie, sed & postea plurimis annis clericis & canonicis propria habere nō potuerūt, imò eodē refectorio ac dormitorio utebant, qd postea p dispensationē desuerudine aut alij modis mutatum est, declinante ad deplorandā ruinā ecclesie in capitibus suis ac mēbris, quã utinā ad pristinū modū, seruorē ac institutū reducere dignetur omnipotens, Etenim quæ, quanta & qualia uitia orta sint atq; quotidie oriuntur ex

Thren. 2.

Christianorum genera duo.

Clerici cur dicti.

Temporaria bona cur ecclesie data.

relaxatione illa uitae communis dormitorij eiusdem, experientia potius docuit & ostendit, quam lingua possit explicare.

Articulus III. Quod canonici obligentur ad uitam ualde uirtuosam & exemplarem, castam & humilem.

Sicut euangelica lex ab unigenito dei filio tradita, est lex totius charitatis & proprietatis, lex utiq; totius perfectionis docens cuncta carnalia & terrena continere, spūalia, coelestia ac diuina iugiter affectare, summo & inuariabili deo mēte pura ac seruidaincessabiliter adherere: sic Christiani prae uniuersis nationibus mūdi tenent esse charitatuū, piū, spūales, diuini, exemplares, patientes, humiles, casti, sobrii & perfecti; nec aliter digni sunt a Christo Christiani uocari. Non em̄ sufficit eis Christum sequi p̄ fidē duntaxat, sed nec cessarium est ad salutarem Christianam uocationem, ut per idoneā obseruatiam praeceptorū, per exercitationem uirtutū, per uitam deo placentē, dominū deū suum lesum Christum sectentur, quemadmodū ipsemet dominus & saluator fatetur: Quid, inquit, dicitis mihi domine dñe, & non facitis quae dico? Quo constat q̄ inaniter & indigne nominent eum dominū, quicumq; transgredit̄ dei praeceptū. Hinc itē dixit: Non om̄s qui dicit mihi dñe domine introibit in regnū caeloz, sed qui facit uoluntatem patris mei qui in caelis est. Item q; Estote perfecti sicut & pater uester caelestis perfectus est. Deniq; q̄ spūales esse te neant, pandit Apostolus dicens: Qui aut̄ sunt Christi, hoc est, pertinentes ad Christum tanq; ueri ministri ipsius, carnem suam crucifixerunt cum uitijs & concupiscentijs. Itaq; Christiani tenent Christiformiter conuersari, i. Christū in omni charitate, humilitate, patientia, sobrietate, continentia imitari: alioquin ad maiore suā dānationem Christiani uocant̄. Idcirco Iohānes apostolus ait: Qui se dicit in Christo manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Præterea q̄ integre & sincere oporteat dño obedire, lucet in e. ybis apostoli Iacobi prestantis: Quicumq; totam legem impleuerit, offendat aut̄ in uno, factus est oīnis reus. Ecce q̄ arcta est uia salutis, cum & pro uno uerbo insigatur aeterna damnatio, quemadmodū ueritas contestat̄: Qui dixerit fratri suo fatua, reus erit gehēnae ignis. Similiter qui uel unum scandalizauerit pusillum, tormenta recipit inferorū, eodem domino affirmante: Qui scandalizauerit unum ex his pusillis qui in me credunt, expedit ei ut suspēdatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundo maris. Amplius, uniuersis in se credentibus iussit legifer noster: Diligite inimicos uestros, benefacite his qui oderunt uos, & orate pro persecuentibus & calumniantibus uos. Hæc ergo & multa similia ardua ad quemlibet pertinēt Christiani delem. Porro, quo aliquis in altiori est gradu aut statu, quo plura aut maiora fortitutus est dona, eo ad uirtuosorem obligatus est uitam: Etenim cui plus datum est, plus requiritur ab eo. Qui ergo canonicus est, non solum ad prædicta tenet euangelicę legis præcepta, sed item ad ea quae canonicis specialiter iniunguntur: qui uero non solum extat canonicus, sed insuper in aliquo sacro constitutus est ordine, ultra prædicta obligatur ad ea quae constitutis in ordine illo præcipiuntur: q̄ si prælatus pastor ue fuerit, seu curam assumpserit animarum, ad multo maiora ac sublimiora tenetur. Cum itaq; dictum sit ministros ecclesie atq; canonicos idcirco clericos appellari, qm̄ ipsi specialiter sunt fors seu pars siue hereditas dei, ut puta diuinis obsequijs mancipati ac deputati, patet q̄ excellenter sic uiuere obligentur, q̄ inuisibiles hostes diuini honoris nil iuris aut dominij in ipsis obtineant, sed omnino cum stabili ac sincera fidelitate ad deum pertineat. Iterum dictum est, idcirco clericis seu canonicis temporales redditus a laicis assignatos, quare non solum pro sua salute, sed & uice ac loco laicorum omnipotenti ministrent, iustumq; iudicem non sibi duntaxat, sed eius quoq; quorum uiuunt stipendijs, placare & reconciliare semper conentur, eiusq; laudibus, oronibus & ministerijs pro se ac fundatoribus & benefactoribus suis debite uacant ac inuoluntur. Vnde elicitur, quā pure ac uirtuose obligati sunt uiuere, quatenus de plenitudine suae uirtuositatis, & de suorum abundantia meritorum proximis suis tam uiuis quam mortuis sic ualeant communicare ac subuenire. Ideo horas canonicas & cæteras ad quas tenentur, orationes, laudes & psalmodias tenentur cum diligētia grandi persolvere. Haud dubium quin distincte, solcite ac deuote, seq; ministros deo dignos ac placitos exhibere, alioquin nil iuris habebunt in bonis ecclesie, in patrimonio crucifixi, in stipendijs militū dei, prout profundus doctor Gulielmus Parisiensis in plurimis locis testatur. Vtrius quoque in Summa sua, & consonant Raymundus, Durandus ac aliq.

Arti.

Articulus III. De his quae canonicis specialiter iniunguntur.

Quemadmodum iuxta sanctum Isidorum clericus nuncupatur *ἀπὸ τοῦ κληρῶν*, quod est fors seu pars, quia specialiter de forte est dei, & deus est eius hereditas, sic canonicus appellatur à *κονὸν*, quod est regula. Atq; ut asserit Gratianus, regula dicitur eo q̄ recte ducit, nec aliquando aliorum trahit siue ut alij dicunt, quoniam iam regit, & recte uiuēdi dat formā uel quoniam id quod distortum & prauū est, corrigat. Clerici ergo uocant̄ canonici, quoniam regularē & rectam tenentur ducere uitā, uitioz obligates uitando, atq; ad uerā beatitudinē p̄ uirtutū itinera sinceriter gradiēdo iuxta p̄fixa eis a patribus sanctis statuta. Quamuis aut̄ a generalibus concilijs, a pontificibus summis, a doctorib; & praelatis eximijs, Hieronymo, Augustino, Gregorio, Isidoro multa sunt instituta a canonicis obseruanda, quae in Decreto hinc inde tanguntur, hæc tamen quantū iam sufficit, in principio 3. Decretaliū compendiose collecta sunt, quo inter cætera fertur atq; præcipitur: Clerici arma portantes & usurarij excommunicentur. Si quis clericorū comam relaxauerit, anathema sit. Si q; ex clericis monasteria monialiū sine manifesta & rationabili causa frequenter præsumperit, p̄ episcopum arceatur: & si non desiterit, ab officio ecclesiastico reddatur immunis. Insup, Innocentius III. in concilio generali ait: v t clericos: mores & actus in meli; reformetur, cōtinenter & caste uiuere studeat uniuersi, præsertim in sacris ordinibus constituti, ab om̄i libidinis uitio p̄cauentes, ut in conspectu om̄i potentis dei puro corde & casto corpore ualeant ministrare. Ne uero facilitas ueniat in cētū tribuat delinquendū, statuimus ut qui deprehensi fuerint in continentie uitio laborare, prout magis uel minus peccauerint, puniatur secūdum canonicas sanctiones, quas efficacius & districtius præcipimus obseruari, ut & quos diuinus amor a malo non reuocat, temporalis saltē pœna conterreat a peccato: hoc est, ut ab officio suspendantur, atq; ecclesiasticis beneficijs spoliēnt. Præterea, a crapula & ebrietate omnes clerici diligenter abstineant. Vnde uinū sibi tēperant, nec ad bibendū q̄spiam incitent, cum ebrietas mētis inducat exiliū, & libidinis prouocet incentiuū. Ideo illū ab usum decreuim; abolendū, q̄ in quibusdam partibus ad æquales pot; suo modo se obligat potatores. Si q; aut̄ in his se culpabilē exhibuerit, nisi a sup̄iori cōmonitus resipuerit, ab officio & beneficio suspendatur. Clerici officia uel cōmercia secularia nequaquā exerceat, maxime inhonestā. Mimis & ioculatoribus & histrionibus non intendat. Tabernas prorsus euitet, nisi forte causa necessitatis in itinere cōstituti. Ad aleas & taxillos nō ludat, nec hmōi ludis intersint. coronā & tonsurā habeat cōpetentē, seq; in officijs ecclesiasticis & alijs studijs bonis exerceat diligētē. Claustra desup uestimēta nimia breuitate uel lōgitudine nō notāda pānis rubeis & uiridib;. Manicis, sotalariibus cōsutijs, frenis aut cellis deauratis aut aliā supfluitatē ingerētibus non utant, fibulas & corrigias argēto seu auro ornatas nō ferat, nec anulos, nisi qbus competit ex officio dignitatis. Præcipiendū est ut nullus sacerdos scēia de qbus suspicio esse potest teneat. Si presbyter, diaconus aut subdiaconus de quacūq; scēia crimine fornicationis suspectus, post primā, secūdā aut tertiā admonitionē in ueniat fabulari aut cū ea aliq; modo conuersari, excoicationi subdat. Cum clericis nō pmittantur mulierculæ habitare, nisi forte de illis psonis existant, de qbus naturale ius nil pmittat criminis suspicari. Clerici ludos & ludibria non exerceant in ecclesia. Bona clericorum ueneat in cōmuni. In una domo uescantur, & sub uno dormiant tecto. Ecce ex his innotescit, quā regularis, deuota & exemplaris olim extiterit, & nunc quoque merito esset uita canonicorum. Ideo pertimescant, nec sibi de irrationabili dispensatione quae dissipatio est, neque de consuetudine laxa quae corruptela est, blandiantur, quom̄ mater & excusantis dispensationis sit uera necessitas, euidens ue utilitas, ut sancti & summi pontifices Leo atque Gelasius, doctoresq; præcipui contestantur. Sed iam consequenter de his in speciali aliquid plenius est tangendum.

Articulus V. Cur clerici seu canonici non debent arma portare, neq; bellare, nec comam laxare, nec usurarij esse.

Ministris ecclesie clericis seu canonicis, sicut iam patuit, conuenit atq; iniungitur diuino cultui insudare, orationi, cōtemplationi ac laudibus creatoris uacare, & omnipotentē tam sibi ipsis quā proximis, quorum sustentantur stipēdijs, exhibere propitiū & placatū. Cum ergo ab actibus istis maxime impediatur exercitia bellica, in quibus est inquietudo & sollicitudo cordis præcipua, hinc bellare interdicitur eis, sicut & negotiatio: hinc quoq; non debent arma portare, ne occasionem aut inci-

Deut. & Thome est. Clerici.

zamentum habeant præliandi, & ne ostendant se ad pugnandum paratos, & ne alios scandalizent. Veruntamen, si per loca periculosa agerent iter, possent ad incutiendū hostibus terrorem atq; ad defendendum se, cū moderamine inculpatæ cautela & tutelæ ad necessaria ferre. Insuper, canonici cum altaris ministerio deputentur, in quo Christi passio sub sacramento representatur, merito prohibentur sanguinē fundere, imō admonentur esse parati ad propriū sanguinis effusionē pro Christo atq; iustitia. Hinc obseruandum est eis qd ait Apostolus: Noli uerbis contēdere, ad nihil enim utile est, nisi ad subuersionem audientium. Item q; Si quis uidetur contētiōsus esse, nos talem consuetudinē non habemus, neq; ecclesia dei. Ideo ait scriptura: Honor est homini cum separat se à lite. Porro spiritalibus atq; inuis debet esse muniti ad repugnandum ac præualēdum hostibus suæ salutis: ad talem autem maturā suo exēplo laicos debet inducere. De hac re in libro de officijs & alibi multa scribit sanctus pater Ambrosius. In Decreto quoq; hinc plurima inducuntur, imō in generali concilio fuerat institutum: Quicumq; clericus in bello aut rixa aut ludis gētilium mortuus fuerit, neq; in oblatione, neq; in communi oratione pro eo postuletur, sed in manus iudicis, sepultura tamē non priuetur. In synodo etiam Toletana est ordinatum: Clerici qui in quacūq; factione sumperint arma, amissio ordinis sui gradu, in monasterio peniter tradantur. Sic & in gestis Meldēsis concilij legitur: Quicumq; ex clero militaria arma non sumant, nec armati incedant, sed professionis suæ uocabulum religiosi moribus & religio habitu impleant, quod si contēpserint, tanquam sacrorum canonum cōtemptores & ecclesiasticæ autoritatis profanatores, propriū gradus amissione mulcētur, quia nō possunt simul deo & seculo militare. Insuper, oēm mundanum ornatum & quicquid prouocatiuum extat libidinis, uanamq; curiositatē, prorsus debet uitare, cū ipsis præcipue ab Apostolo iniungatur: Nolite conformari huic seculo, sed renouamini spiritu mentis usq;. Hinc comæ laxationem, capilloꝝ decorem, crinium reflexionē, & potissime tonsuræ operationē debet penitus abhorre ac fugere, quū & sceminis prohibeatur capillorum ornatus, sigdem ut sup. Iob scribit Albertus, talia concupiscētiam prouocant. Porro clerici iubent esse ornati tam interiori quā exteriori uirtutum ornatu, ut corda eorum decorentur sapientia atq; uirtutibus: forinsecus quoq; resplēdeant moribus ita, ut modesti incedant & in uisu omniq; sensu sint custoditi. Postremo, usura non eis duntaxat, sed uniuersis quoq; fidelibus districtissime prohibetur, cum & teste Philosopho, Usura sit maxime contra naturam. Vix q; iustum describens Propheta: Pecuniam, inquit, suam nō dedit ad usuram. Imō ut Climachus protestatur, Auarus est euangelijs subsannator, quanto magis usurarius, potissime clericus, quē laicis spiritaliorem & uirtuosiorē esse oportet, dicēte glorioso Hieronymo: Vehementer destruit ecclesiam, laicos esse clericis meliores. Usura uero & Simonia sunt auaritiæ duæ species pessimæ. Hinc scribit Isidorus: Lege sanctoꝝ patrum continet, ut sacerdotes & clerici siue canonici à uulgari & seculari sint uita seclusi, à mundi & carnis uoluptatibus abstinentes, usuris nequaquā incūbant, turpiū lucroꝝ ac fraudiū occasione abhorreāt, amorē pecuniæ tanq; materiā cunctoꝝ criminū fugiant.

Articulus VI. Quod corporis castitati mentisq; puritati canonici teneantur esse intenti, ideoq; monialium claustra frequentare non debeant, nec earum claustram intrare.

Istud potissime, fortissime, frequentissime ministris ecclesiæ canonicis & cunctis in sacris ordinibus constitutis, iniungitur & iubetur à multis sanctis & summis pontificibus, à multis sacris concilijs, à prouincialibus etiam synodis, ut ab omni incontinentiā & detestabili fornicatione prorsus abstineant, quia in uitijs carnis est maxima & manifestissima turpitudine, bestialitas, inhonestas ac fœditas. Sed & uitia illa in clero, sunt uehementissime scandalosa in populo: multa quoq; & magna uitia sunt eis annexa, & cōcomitantia ex eis dē: & pariunt fastidium diuinorū, in spūdatem spiritalium res, ac uirtuosorum exercitiorum horrorem, mentem obtenebrant, & ab omni celestiu ac diuinorum contemplatione & amore impediunt atq; auertunt. Itaq; cum sacrum altaris mysteriū sit maxime purum, & ecclesiastica sacramēta mundissima ac spūalissima extē, præsertim eucharistiæ sacramētum, in decētissimum uitiosissimūq; consistit, ministrorū ecclesiæ & altaris subiacere & inquinari spurcissimis, fœdissimis & immūdissimis uitijs carnis concupiscētisq; brutalibus, & fonti puritatis immensæ, sordidissimo corde astare, seruire, uniri. Hinc à tempore beatissimorū apostolorum uitia ista uilissima fuerunt clericis & ministris ecclesiæ rigoꝝrosissime & sub maximis pœnis prohibita, quod ut euidētius innotescat, aliquid in de tan-

gam.

gam. Et quamuis rigor ille iam pro dolor sit nimium relaxatus, nihilominus ut pateat q̄ uehementissime patres sancti, in quibus excellentius uiguit illuminatio spiritus sancti, zelus iustitiæ, amor uirtutum, abhorruerunt incontinentiam clericorum, canonicorū & sacerdotū, paulisper tangendum est de statutis atq; canonibus eorūdem. Secundū canones autē apostolorū constitutus in ordine sacro, potissime presbyter, in uitii incontinentiæ lapsus, deponēbat ppetue, quod & postea diu fuit seruatiū pro adulteri crimine, quoad pœnæ inflictionem. Vnde in septima Aurelianensi synodo continetur: Si quis clericus ad ulte raffe conuictus fuerit uel confessus, deponatur ab officio, in monasteriū toto uitæ tempore retrudat. Sed & Clemēs Papa sic statuit de ppetua depositione ac pœna presbyteri fornicantis, ut legitur in Decreto. Postmodū uero tempore sancti Syluestri Papæ rigor ille fuit aliquantulum mitigatus, quantū ad sacerdotes & clericos, sponte propria ac libere pœnitētes, atq; à tanto scelere desinētes. Nempē in Gangarensi cōcilio legit, qd in Decreto distinctione 28. inducit: Presbyter si fornicationē cōmiserit, quantū secundū canones aplos debeat deponi, tū iuxta autoritatē B. Syluestri Papæ, si in uitio nō pmanerit, sed sua ipōte adiecit ut resurgat, decē annis in hunc modū pœniteat: Tribus mēsis ab cāteris remor cōfratribus, pane & aqua à uespera ad uesperā utat. Diebus autē dñicis & scipuis festis modico uino atq; pisciculis leguminib; utat, sine carne & sanguine, ouis quoq; & caseis, & sacco indutus humo adherat, die ac nocte iugiter misericordiā dei implorās. Finitis trib' mēsisibus cōtinuis, exeat tū in publicū nō pcedat, ne grex fidelis in eo scandalū patiat, nec cōm debet sacerdos publicæ & solēni pœnitentiæ subiaccere, ut laicus. Postea uirib; aliquantū resumptis, annū cū dimidio in pane expleat & aqua, dñicis diebus exceptis, festiuitatib; q; præcipuis, in quibus uino & carnibus, sanguine, & caseo iuxta canonicā mensurā potest uti. Finito autē primo anno & dimidio, corporis & sanguinis dñi particeps fiat, ne indurescat, & ad pacē ueniat. i. fratribus reconciliat, ac psalmos cū eis in choro ultim' canat, nec tū ad cornu accedat altaris, sed iuxta beati Clementis uocē, minora gerat officia. Deinde ut q; ad expletionem septimi anni omni tēpore, exceptis diebus paschalibus, tres legitimas ferias in quilibet hebdomada in pane & aqua ieiunet. Expleto circulo VII. anni, si frater es apud quos pœnituerit, pœnitentiā eius condignā laudauerint, ep̄s in pristinū honorē iuxta beati Calixti autoritatē illū poterit reuocare. Sane sciendū, qd in II. feria unū canēdo psalteriū aut unū paupibus dando denariū, si opus est, se redimere poterit finitis 7. annis. Deinde ut q; ad finem decimi, sextā feriam nulla interueniente redep̄tione obseruet in pane & aqua. Porro tēpore procedente, rigor prædictus inuenit laxatus, & tū mediocriter obseruatus, sicut ex tertio Decretali innotescit, q̄ inter cætera Alexander Papa III. recitatur cuidam scripsisse episcopo: Clericos in sacris ordinibus constitutos, qui detinent concubinas, per suspensionis & interdictionis sententiā debes arctius cogere, ut ipsas mulieres à se ita remoueant, qd de ipsis sinistra suspicio nō possit haberi: si qui episcopoꝝ ad eas redierint, uel ali as accipere presumpserint, in aliquos ipsoꝝ debes ppetuam sententiā excoicationis inferre, ut aliq; eorū exemplo à similibus retrahantur. Idem quoq; pōtifex summus Cantuariēsi archiepiscopo scripsit: mādamus, ut clericos usq; iurisdictionis q̄ in subdiaconatu & supra, fornicarias seu fornicarias habuerint, studiose monere curetis, ut illas à se remoueāt, eas ulterius minime admittatur: si uero acquiescere contēpserint, eos ab ecclesiasticis beneficijs usq; ad satisfactionē congruam suspensionis: si autem suspensi eas presumpserint detinere, ab eis dē beneficijs ppetuo remouere curetis. Rursus in alia loquitur decretali: Quā simul uoluptatib; & carnalib; desiderijs atq; diuinis & ecclesiasticis obsequijs clerici uacare nō ualēt, ob immunditiā suā ecclesiasticis beneficijs sunt priuadi. De hoc uarij Decretales summorū pontificū, Gregorij, Syricij, Lucij, Innocētiū & aliorū in Decretalibus continentur. Vbi & addit: Prælati q̄ tales clericos in suis iniquitatib; presumpserint sustinere, maxime obtētu pecuniæ uel alteri cōmodi tpalis, pari subiaccēt ultioni. Hinc in Decreto distin. 83. legit institutū: si q; ep̄s fornicationis presbyteroꝝ aut diaconoꝝ seu clericorū uel incest' in sua diocesi pce uel fūto interueniēte cōsenserit, uel cōmissū autoritate sui officii nō impugnauerit, ab officio suspēdat. Ex quibus uerbis ibidē cōcludit: Ep̄s q̄ taliū crimina nō corrigit, magis dicendus est canis impudic' q̄ episcop'. Quid aut sit cōsentire, Gratianus exponit, sub dēdo: Qui nō resistit uitio & errori, cōsentit. Hinc Innocētius Papa: Error (ingit) cui nō resistit, approbat: & ueritas dū nō defendatur, opprimitur: nec caret scrupulo societatis occulte, q̄ manifesto facinorosi definit obuiare. Quā totū de prælati qui ex debito sui officii tenentur resistere, est potissime capiendū. Quē cū ita se habēāt, quantū defēdē sunt feces tēpoꝝ hoꝝ, quantū de

plo

2. Tim. 2.
1. Cor. 11
Prou. 10

Rom. 12.

plorandus est miserabilissimus ac deformatissimus ecclesie huius status, in quo aut nulla aut sola pecuniaria infligitur pena presbyteris clericisque lasciuis, & in suis permittuntur se-

Articulus VII. De sobrietate canonicis obseruanda, omnique crapula & ebrietate ipsius uitanda.

Osce.4

Sicut dominus per Osee prophetam locutus est, Vinum & ebrietas & mulieres (id est, fornicatio) auferunt cor: id est, mentem excaecant, atque iudicium obtenebrant ratio-

Luc. 11.

Psal. 4.

mibus, illic anima infernalibus tradenda est ignibus, donec rursus infeliciter colligatur, sine fine societur in pœnis, quæ sociatæ fuerunt in uitijs. O delicate, qui delicijs atque diu-

Rom. 14.

Luce. 6.

Ephes. 5.

Iohel. 1.

Ephes. 4.

Roman. 13. Libid. Rom. 3. 1. Pet. 2. 1. Tim. 3.

Leui. 11.

porus bestiale ac fatuum est, quum id non conueniat complexioni statui ue unius, quod conuenit aut minus disconuenit alteri. Postremo, quam uitiosum & enorme sit, in aliquo prædictorū excedere, patet ex eo quod summus pontifex præcepit reos in talibus ab officio beneficii suspendi, nisi commoniti respiciant. q̄ si canonicorum prælatum non corripuerit ita agentes, uel si (quod absit) in prædictis aut aliquo prædictorū personaliter peccet, quanta dānatio imminet ei? similiter quoq; canonicis culpabilibus in prædictis, nec tam in uita hac recipiētib; disciplinam.

Articulus VIII. Qualiter prohibitum sit clericis & ministris ecclesie, negotiati oni intendere seu secularia officia uel commercia exercere.

Secundū exigentiam finis disponenda sunt media. Finis namq; necessitate imponit his quæ ordinantur in ipsum. Cum igitur iuxta præhabita ad hoc institutus, prouisus atque doratus sit status canonicorum, ut quieta, pura ac libera mente uacent ac seruiant creatori, & eum meritis suis ac precibus reconcilient, propitium que exhibeant tam sibi quam eis quorū elemosynis atq; stipendijs sustentantur, hinc eis prohibentur occupationes & actus, qui directe ac ueraciter impediunt ad prædicta mentis uacatione quieta, à pura adhæsiōe cum deo, ab interna libertate circa diuina, qua exoneratur à curis mundanis secularibusq; negotiis. hæc autem sunt negotiatio quæ ordinatur ad lucrū terrenum, mundana commercia, secularia quoq; officia; per quæ omnia cor ualde dispergitur ad externa, implicatur terrenis, & à spiritualibus ac diuinis retrahitur. Sic ait apostolus: Nemo militans deo, implicat se secularibus negotiis. Vnde in gestis Carthaginensibus fertur concilii: Nicasius episcopus dixit: credo suggestionē meā sanctitati uestræ placere, & displicere uobis, ut qui seruiūt deo & annexi sunt clero, ad actiones uel ad ministraciones aut procuraciones domorum accedat. Gratianus episcopus dixit: Apostolorū statuta sunt: Nemo militans deo, implicat se secularibus negotiis. Proinde clerici sine auctoribus domos, aut auctores domorum sine officio clericorū. Præterea, ad hæc probanda plurima inducūtur XIII. quæstio, ut illud Tarraconensis concilii: Canonū statutus firmatus est, ut quicumq; in clero esse uoluerit, emendi uilius & uendendi carius studio non utatur. Alioquin cohibeatur à clero. Hinc sancta synodus Nicena instituit: Quoniam multi clerici auaritiæ turpia lucra sectantes, diuinum præceptum oblitū sunt, statuit hoc sanctum concilium, ut si quis inuentus fuerit post hanc diffinitionem uluras accipere, aut ex quolibet tali negotio turpia lucra sectari, uel species frumentorum ad septuplum dare, omnis q̄ tale aliquid conatus fuerit ad quæstū, deiciatur à clero, & alienus habeatur ab ecclesiastico gradu. Hinc ait Gelasius Papa: Clerici ab indignis quæstibus nouerint abstinentiū, & ab omni cuiuslibet negotiationis ingenio & cupiditate cessandū. In quocūque, ro sint gradu, si cessare noluerint, mox ab ecclesiasticis beneficijs & officijs cogēdi sunt abstinerē. In concilio quoq; Martini Papæ præcipitur: Si quis oblitus timorem dei fecerit, uel centesimā exegerit, aut ex quolibet negotio turpe lucrū quæserit, aut per diuersas species uini aut frugis uel cuiuslibet rei emendo uel uendendo incrementa susceperit, à gradu suo deiectus, alienus habeatur à clero. His consonat illud melchias Papæ: Decretum sancta synodus nullū deinceps clericum possessiones conducere, aut secularibus se negotijs permiscere, nisi propter curam pupillorū aut orphanorum aut uiduarū, aut si episcopus ecclesiasticarū rerum sollicitudinem eum habere præcipiat: quia & alia sunt negotia secularia, & alia ecclesiastica. Præterea, quæ sunt negotia ista clericis interdicta, circa finem tertij Decretaliū ex Lateranensi concilio declaratur: multa sunt (inquit) secularia negotia, ex quibus pauca perstringemus, ad quæ pertinet omnis carnalis concupiscētia: & quicquid plus iusto appetit homo, turpe est lucrum, munera iniuste accipere & dare, pro aliquo seculari quæstu, pretio aliquem conducere, contentiones, lites uel rixas amare, in placitis secularibus disputare, excepta defensione orphanorū aut uiduarum, cōduciores aut procuratores esse seculariū rerum, turpis uerbi aut facti ioculatorum, aut iocum secularē diligere, aleas amare, ornamentū inconueniēti suo statui quærere, in delicijs uiuere, uelle gloriari aut ebrietatem, canes uel aues sequi ad uenandū, & quibuscūq; uanis aut superfluis interesse. Ecce ista hisq; similia ministris ecclesie & altarīs dei & monachis omnino interdiciuntur. Hinc in apostolorū canonicis continet: Episcopus aut sacerdos aut diaconus ne quāq; secularis curas assumat. Alexander q̄ III. Sub interminatione ait, anathematis prohibemus, ne monachi uel clerici causa lucri negotiētur. Hieronymus quoq; Negotiatorē, ingt clericū & ex inope diuitem factū, atq; ex ignobili gloriosum, quasi quandā pestē fugē.

3. Tim. 2.

3. q. 4. c. Canonium.

Ext. ne clerici uel monachi, in ne, c. Sed nec proci,

Itaq; sacerdotes & clerici prohibētur seculariū negotiorū esse procuratores. hinc in decreto can. 22. quæst. 3. Nicolaus Papa affirmat: Peruenit ad scām synodū quosdā ex clero propter turpe lucrū maiorū possessionū cōducētes & sc̄lares causas assumere. Deceuit ergo synodus sc̄la, deinceps nullū sacerdotē aut clericū uel monachū cōducere possessiones aut p̄uicere sc̄larib; procuracionib; nisi forte q̄ legibus ad minorū grāte tutelās, aut orphanorū uel uiduarū in excusabiles necessitudines attrahūtur, aut ep̄s ecclesiasticarū rerū gubernacula eis cōmiserit. Itaq; put frequēter t̄gitur in decreto, quædā extāt negotia cūctis illicita, ut puta quæ fieri nequeūt absq; culpa, sicut usura & Simonia. Quæ dā uero sunt q̄ raro & diffculter queūt fieri sine peccō, ut prædicta negotia, à quibus cur abstinent dum sit clericis & ministris ecclesie, cōpendiose t̄gitur Tho. in Sc̄la sc̄la quæst. 77. dicens: Clerici abstinerē debēt nō solū ab his, quæ in se mala sunt, sed etiā ab his q̄ specie hnt mali, quā habet negotiatio, qm̄ ordinat ad lucrū terrenū, cuius clerici debēt esse contēptores. sc̄o propter frequentia negotiorū peccā. Tertio, qm̄ p̄ negotiatiōē implicat animus sc̄larib; curis, & retrahit à diuinis. Hinc S. martyr & presul Cyprianus causam horū assignas fatet: Qui diuio sunt sacerdotio honorati, atq; i clericoꝝ ministerio cōstituti, nō nisi altarib; & sacrificijs deferuere, precibus & lectiōib; sacris debēt uacare. Ecce, ex his cōstat, ad q̄ uirtuosam, getā, spiritale & exemplarē uitā teneatur canonicus, q̄ non solū à malis, sed insup̄ ab oī specie mali & a uitioꝝ occasione prohibentur: ab omni quoq; sensuali affectione, à delicijs seculi, à pompa & mūdano ornatu, imō uanis atq; superfluis factis, ludis, iocis interesse, simpliciter prohibētur. Hinc eis præcipitur, ne mimis & ioculatorib; aut histrionib; sint intēti, & ne taxillos aut aleas ludat, nec talib; ludis assistat. Sed de hoc sequenti magis tangetur articulo.

Articulus IX. Cur clerici, canonicis & in sacris ordinib; cōstituti debeāt mimos & ioculatores ac histriones uitare, ludumq; alearum & taxillorū atq; tabernarū.

Ministros ecclesie q̄s à sc̄larū uita ac moribus differre oportet, necesse est maturitati morū ac probitati uacare, cōpūctiōni atq; diuino timori operā dare. sicq; in cōspectu altissimi osonibus ac psalmodijs atq; p̄ni castibus inherere, ut proprio ac fundatorū & hñfactorū suorū excessib; & peccatis satisfaciat deo: icc̄t eo cauere iubētur ea quæ cōpūctiōne, maturitatē, deuotionēq; dissipāt, dissolutionē inducunt, & secularēs gnant mores, ut sunt familiaritates, exercecia, ludis & iocis mimorū & ioculatoꝝ ac histrionū, uisitatio tabernarū, comestiones & lauta conuiuia, iusus alearū & taxillorū, quibus multa enormia coniuēta sunt uitia, ut patebit, & ex amore procedūt pecunie, auaritiāq; cōcēnt mores. Præterea, ut fundamētalius, euidētius, ac certius innotescat, qualiter canonicis & ministris ecclesie interdū liceat ludere, & qui ludi sint eis liciti, aduertēdum quod Thomas scribit in Sc̄la sc̄la, Durādus quoq; in Sūma sua, Iohānes in Sūma confessionū, & alij cōcorditer asserūt, quæ admodum homo indiget corporali refocillatione, q̄re & somno, quā nō ualer cōtinuē laborare, sic in aīa indiget uiriū recreatione atq; solatio, quæ sit p̄ aliqua uerba aut opa, in quibus nō intēditur neq; requiritur nisi delectatio aīalis: & hæc yba ac opa uocata sunt ludicra & iocosa. Circa q̄ tria sunt obseruāda: Primū est, ut delectatio talis nō quærat p̄ yba aut facta inhonestā, turpia aut nociua alicui. II. ē, ne grauitas seu deuotio cordis nimis resoluat p̄ talia. III. est, ut ioc' seu ludus existat cōueniēs ex parte personæ & loci ac t̄pis, alijs q̄q; uirtutū circumstantijs debite honoret. Virtus autē p̄ quā homō ita decēter se habet in ludis, sc̄m Philosophū 4. ethic. eutrapelia uocat. Porro si ludō admisceant uerba aut facta turpia, lasciuia, nociua, sc̄a dālatiua, mēdosa, graue peccātū ē & frequēter mortale: imō affect' ad ludū & iocū possit eē tā immoderatus, dissolutus & uehēmēs, q̄ esset mortale peccātū, quis lud' in se nō eēt nisi peccātū ueniale. Ex his elicūt, q̄b' & q̄n ac q̄lter liceat ludere. Illis plane ludere licet mō p̄fato, q̄ spiritualib; aut corporalib; exercitijs bonis insitūt usq; ad rōnabile fatigatiōē, nō his q̄ loq̄citati & otio uacāt, qui otia & dissolutiones admittūt quotidie: qui lauta agūt cōuiuia, & in eis p̄ uerba, cachinnos, dissolutiones, immo derātiāsq; excedūt. Grauit' igit peccāt, & intolerabilia promerētur supplicia ministrī ecclesie, præsertim canonicis atq; in sacris ordinib; cōstituti, q̄ cū q̄tidie ea q̄ dei sunt curforie agāt, horas festinatē p̄solūt, imō de diuino officio se celeriter nimis expēdiāt, de iñ q̄ carnis sunt expleāt diligēt, & laute ac morose reficiātur, suasq; habeāt cōsolationes in multis: & tñ q̄si assidue se frequēter refectiōe cōpleta ut alijs horis, ludis uacant, iocisq; immorātur, aut etiā q̄ enormis est, ad taxillos aut aleas ludūt, aut q̄ ludis illis interfunt, cōcātes & fauētēs ludētib; seu in lucro & dāno ipsoꝝ participātes. Certe isti nō hnt rōnabile causam ludēdi, sed potius horū quibus ludūt deberēt sua deplorare peccā, & tēpus q̄ alijs

fuis uanis recreationib. otiofitatib. fabulationib. risib. instructuofe. imo & uitiofe cofumit. recu-
pare pro posse negligentias qqq & defectuofitates. quas diuinu soluendo officiu inci-
dunt & comittunt. deflere. Hi insup nimiu immoratur suis ludis & iocis. & deuotione ma-
turitate q cordis. si qua pauloante habebant. totaliter dissipant & corrumpunt. Heu q picu-
losa est talium uita. q per dita atq; damnabilis. qui pro eo q pradio facto & cena comple-
ta deberet ad camera suas redire. aut libarias intrare. & sacris sectionibus saluberrimisq;
considerationibus esse intenti. prout sanctus loquitur Cyprianus. se ad exteriora omnino ef-
fundunt. ad carnalia & mundana se solatia intimore exponunt. ac uarijs modis pretiosissi-
mum tempus ipsi indultu inutilissime ac lamentabilissime pdunt. suae uocationis statu no
attendentes. nec conscientias suas coram deo discutientes: imo ad qua. quanta & qualia te-
neatur. uix unquam debite efficaciterq; pensantes. De talibus ait electus dei bernardus: In-
solentia clericoy ubiq; terray turbat ecclesiam & molestat. Alienis nimiy laborib locuple-
tant. comedut fructus terre absq; pecunia. & prodit quasi ex adipe iniquitas ipsoy. Mens
quippe affueta delicijs. nec exculta disciplinis. multas contrahit sordes. Quatos uidemus
qui non Christo dno. sed suo deseruiunt uentri atq; in multis eorum fornicatio regnat. q
puritatis auri impuro corde ac fordido corpore ministrantes. non uerentur iuxta se sta-
re angelum dei. qui secet eos medios & disperdat. Preterea. sicut in Summa sua Durandus
pote quif. ludus qui fortunae innititur. ut est ludus aleay. non potest pro pecunia fieri. ni-
si lex concurrat: Primu est congruitas psonoy. Clericis naq; in alea ludere no licet. Vnde alea-
tor publicus & usurarius repellunt a dignitate obtinenda. non obstat consuetudine con-
traria. extr. de excess. prel. Inter dilectos. In bnificio tn obteto potest ei episcop' gram face-
re. si se corrigat. alia de iure debet deponi. 14. quaest. 4. Si quis. c. Quo. secundu est con-
gruitas materiae. qa pro esculero & poculero aliq modo ludere licet. loquedo de ludo lau-
dabili iuxta phabita. ita q no interdicitur nisi ronabile solatiu. & non lucrui. Ideo tertiu est fi-
nis. ut no propter auaritia. sed recreatione exercent. Quartu est mensura. qa no licet ludere
ultra solidu unu. etia si ludet sit multu diues. 2. c. de religiosis. Quintu est congruitas tempo-
ris. ut no tempore luctus uel pniae aut coionis fiat. Sextu congruitas modi. ut fiat sine dolo.
nec qs contra legem faciat ludi. nec aliu prouocet ad ludendu. Aduertat haec clerici. ad tanta
excaecatione. impietate. insaniamq; prolapsi. ut non obstatibus sacris canonicibus & decre-
tis. audeant & praesumant publice taxillare. & desiderio lucri turpissimi ad taxillos & aleas
instar lusoy seculariu ludere. cum tn ad lucratores restitutione seu in pios usus conuersio-
nem penit' teneant. nec aliter possint saluari. sacramentaliter ue absolui. tor q; tantaq; gra-
uissima crimina in huiusmodi ludo consistant. q Raymudus. Hostiensis. Iohanes & alij mul-
ti enumerat. & infra forsan tangent. Respiscat ergo miserimi. & diuini pensent rigore in-
dici. in tolerabilia q; tormeta inferni. quae paulo post irrecuperabiliter incident. nisi iam
no solu desistat. sed & cō dignos agant penitentiae fructus.

Psal. 72.

ad ludum q
requiruntur.

Articulus X. Introductio uariay considerationu salubriu. ex qbus uniuersifi-
deles. pferim ministri ecclesiae. continere debet oem superfluita-
tem & uanitate ludoy. iocoy & delectationu inanium.

1. Pet. 2.
1. Iohan. 2.

Iohan. 12.
Ibidem.

Ecc. 18.

Iohan. 12.

Ecc. 2.

Sicut testat beatissimus princeps aploy. Chrs passus est p nobis. uobis relinques ex-
emplu ut seqmini uestigia ei'. Ideo q se dicit in Chro manere. debet sicut ille ambu-
laui & ipse ambulare. Etenm membra suo debent capiti adherere & coformari. Chrs
aut in seculo isto suspirasse. ingemuisse. plorasse. infremuisse q spu legif. nunq aut io-
casse. risisse. lusisse. Eius ergo maturitate. seriositate. diligentia. quantum humana pmittit fra-
gilitas. seq debemus. quae modu ipse iussit: Qui mihi ministrat. me sequat. & rursum: Qui
odit iniquitatem suam in hoc mudo. i. p modu odietis castigat. affligit. refrenat. in uitam aeter-
nam custodit ea. Hinc in Ecclesiastico scriptu est: Post concupiscentias tuas non eas. & a uo-
luptate tua auertere. Primu igitur ad uoluptatum. uanitate & dissolutionu aspersionem
inducens. est consideratio conuersationis Chri. qui suis dixit discipulis: Exemplu de diuo-
bis. ut quem ad modu ego feci. ita & uos faciat. Hinc scilicet fateri Hieronymus: Non est pos-
sibile iam gaudere cum seculo. & postea regnare cu Chro. Hinc Salomon dixit: Risum re-
putauit errorem. & gaudio dixi. Cur frustra deciperis: Secundu est consideratio status ui-
tae praesentis. sumus enim in seculo isto tanq in grau exilio. in ualle lachrymar. in domicilio
aerumnae. in regione umbray mortis. in regio dissimilitudinis. in pegrinatione. uia & car-
cere. Idcirco insanissimu e in hmoi loco delicijs uelle affluere. uanitate resolui. risu & ioco
laxari: imo q in seculo isto expetit delicijs atq; honorib. pspari. ipso facto pdit se esse non
pere

pegrinu aut exule. neq; coelestis pñe amator. sed ciue & filiu Babylonis. seruū iniquitatis. ui-
atorē pditionis. Hinc loquitur Ieremias: Vt quo delicijs dissolueris filia uaga: & propheta
Renuit cofolari aia meatu. Heu mihi quia incolat' meus prolōgatus est. Atq; de scitis ue-
teris testamēti & legis naturē testat Ap'ls: Cōfidentes quia pegrini & aduēsi sunt sup terrā.
A presentī ergo exilio feruēde & frequēter suspiremus ad gloriosam illā patriā beator. &
gaudia mūdi tāq; eterne pocula mortis abhorreamus. cū Aplo scō dicētes: Mihi aut abfit
gloriarī. nisi in cruce dñi mei Chri. p quē mihi mūdu crucifixus est & ego mūdo. Tertiu
est cōsideratio piculoy. quib' expositi sumus. Versamur naq; & ambulamus indefinēter in
medio laqueoy. & in capo seculi huius innumerabilium. inuisibilū. acutissimoy. callidif
simoyq; hostiū multitudine undiq; circūuallato & pleno. quoy manus & rabiē euadunt
paucissimi. Incerti etiā sumus an cōuersatio nra placeat deo. an finalit' simus damnandi. an
pcta nra sint nobis indulta. & scimus q districissimū & metuendissimū iudicē a quo iudi-
cabimur cito. grauit' multipliciterq; offendimus. q itē sepe peccamus. atq; ad uitia sum'
procliuē: q oia si digne ppendimus. no iocari ac ludere. sed gemere ac lugere placebit. &
cū Salomone fatebimur: Melius ē ire ad domū luctus q ad domū conuiuij. In illa em̄ (uide-
licet i domo luctus) finis cōtroy admonemur hoim: & uiuēs cogitat qd' futuru sit. Quartu
est cōsideratio uniuersoy. maloy tā culpe q poenē quē q̄tūdie fiūt in mūdo. q. l. tā multa &
magna facinora incessabiliter fiunt in seculo. q creator ois tā multipliciter atq; enormiter a
suis creaturis inhonorat. q assidue tot aie eternaliter peūt. q tot & tāq; tribulationes. gru-
mnay. inopiae. defolationes. oppōsiones. mcerores contingūt incessanter. ac insunt hoib' &
p̄ximis nris ac Chri mēbris: q̄s si diligimus tanq nos ipsos. debem' utiq; cōpati eis sicut no-
bismetipsis cōpati optarem' in casu cōsili. Certe q hęc rite ppendit. cū Ieremia dicere po-
terit: Quis dabit capiti meo aquas. & oculis meis fontem lachrymar. & plorabo die ac no-
cte: Si Saūuel tā ditu ac grauit' deplāxit saulē. & Ieremias destructionē Ierusalē. Paul' q̄
dam Corinthioy. quantum & qliter deplorāda sunt oia mala praet'ra: cōpatiamur igit' proxi-
mis nris afflictis. tēatis. p̄clitantiy. oppōsitis & desolatis. Quintu est multitudo & magnitudo
nocumētoy. q delectationes inferūt hoī. Nā priuāt hoies oī charifinate gram. quē & Sa-
lomōne infatuauerūt. & Eua traxerūt ad diuini trāsgressione pcepti. & mētem uehēmēter
exceat atq; in malis obdurat. imo dānationē merent' aeternā. Etenm breue est qd' delectat.
q̄ternū qd' cruciat. Quis p uoluptatib. noctis un' uellet tota die sequēte i ardēte iacere for-
nace: Cur ergo audem' peccare mortaliter. cū pro uno pctō mortali poena infligat' aeterna
incendij infernalis: Sextu est uilitas. foeditas ac brutalitas carnaliū uoluptatū. ppter q̄s ho
mo maxime uitupatur deo. & angelis diffinis reddit. ac bestijs coformat. unde de carnalib'
exponit illud Iohelis: Cōputruerūt iumeta in stercore suo. Et qd' ait Psalmista: Homo cū in
honore esset no intellexit. cōparat' est iumentis in sp̄itib. Insup uoluptatib. carnis & mun-
di multay amaritudines sunt admixtae. sumptuosayq; sunt. & sepe cū grādi piculo acgrun-
tar. laboriose parātur. easq; poenitudo cōcomitat. Ideo Salomō loquit: A dolēscētia & uo-
luptas uana sunt. Itēq; Dixi. uadā & affluā delicijs & fruar bonis: & uidi q hoc q; esset ua-
nitas. Itaq; tpe isto nobis ad poenitendū. no ad iocādum & ludendū indulto. a cibus pniae
insistamus. & cordis dissolutione. uanitate & intimore tā relaxatiōe semp abstinēamus.
Articulus XI. De cō decenti uestitu ecclesiasticoy. praesertim canonicoy. & de mul-
ticiplici eorum excessu in uestibus. & de cupiditate eis uitanda.

1ero. 31.
Psal. 76. 119
Hebrae. 11.

Galat. 5.

Ecc. 7.

Ierem. 8.

Iohel. 1.
Psal. 48.

Ecc. 12. 2.

Ecc. 11.

Qvato ministri eccle tenent pre laicis ee uirtuosiores. eo debet p illis ee in uestitu
simpliciores. huiliores & exploriores siimplereq; debet qd in Ecc. haco legit: In
uestitu ne glorieris unq. imo qe qd intuentiu. praesertim scia: oculos & corda
poteft scadalizare ac libidinoſe mouere. oem uidelicet curioſum ornatu & ap-
paratu pompaticu tenent oimode praecauere ſpecialiter. cu no de eis duxat. ſed de oi q-
q; credere ſcti ptes Hieronymus. Chryſoſtomusq; teſtant. Vir aut mulier ſe ornās. & ſuo or-
natu in ſe hoim oculos puocans. etiā ſi nullū malū inde ſequat. tñ eternū ſuppliciu patienſ
ga uenēnū p̄buit. ſi fuiſſet q biberet. Si hoc tā mortale eſt in uulgariū. quāto iniquu eſt in
miniſtris ecclie. q p̄cipue obligatur ceteras edficare pſonas: Cur ergo incedimus tā cō-
piti & culti ut ſpōſae. put ait S. Bernardus. Reſpice eminus qualiter incedūt ornati tāq; ſpō-
ſus pcedens de thalamo ſuo. ut ſi lōge uideris taliū quenquā. potius putes ſponſam q ſpōſi
paranymphū. Certe ſcām ſcōſoy patriū. doctriā iubenſ ſimplici uestitu. ſicut & ſimplici ui-
ctu eſſe contēti. Preterea diuinus ait Ap'ls. Nolite coformari huic ſeculo. ſed renouamini
ſpū mētis ur̄. Canonicus igit' & ſacerdos ab oi curioſitate. pōpa. ſupfluitate. uanitate. laſci-
Kkk 2 hia

uia uestitū hominū mundanoꝝ debet cauere, prout sancti doctores ac presules Basilius atq; Isidorus docuerūt. Sed iam super hac re canones & statuta ex diuina inspiratione edita perpendatur. Legitur nāq; in 7. synodo, & habetur in decreto 21. quæst. 4. Omnis iactantia & ornatura aliena est ab ordine sacro, eosq; episcopos & clericos, q; se claris ac fulgidis uestibus ornant, emendari oportet, qui si in hoc permiserint, epitimio tradantur, similiter eos qui unguentis utuntur, insuper quoq; deridentes eos qui uilibus & religiosi uestimētis amicti sunt, per epitimiam corrigantur. Priscis em̄ tēporibus ois uir sacratu (hoc est, in sacris ordinibus constitutus) cū mediocri & uili ueste cōuersabatur. Omne quippe quod non propter necessitatē, sed propter uenustatē accipitur, elationis habet calumniam, sicut magn⁹ ait Basili⁹. Insuper Zacharias papa instituit: Epi, presbyteri, diaconi indumētis secularib; nō utantur, sed uestib; suo ordini cōgruentib;. Neq; dū ambulauerint in ciuitate aut in uia aut in plateis, sine opimēto ambulare psumant, nisi in lōgo itinere itaq; sicut mulier orās in eccl'a nō uelato capite deturpat caput suū, iuxta Aplm, ita sacerdotēs sine opimēto eites deturpant sacerdotiū suū. q; si temere psumperint cōtrastatuta hæc agere, cōione priuetur, do nec q; statuta sunt impleāt. His cōsonat qd Innocētius papa II. Precipim⁹ inq; ut tā epi q; sacerdotes & clerici in statu mētis & i habitu corporis deo & hoib; studeāt cōplacere: & nec in supfluitate uel scissura aut colore uestitū, nec in tōsura cōspectū intuentiū, q; forma & exēplū eē debēt, offendāt, sed poti⁹ qd eorū deceat sanctitatē obseruēt. Hinc beatus ait Bernard. Res pauperū non paupib; dare, sacrilegij crimē est. Porro facultates & eccl'az sunt p̄monia pauperū: & sacrilega crudelitate eis surripit, q; qd sibi ministrī eccl'e ultra simplicē uictū accipiūt & uestitū. Nec em̄ ordinauit de' his q; euāgelio seruūt, de euāgelio q; rere diuitias uel ornati, sed uiuere ex eodē, ut sint cōtēti corporis alimēto, nec gulę irritamētā, nec inētia querāt libidinis: & q; regātur, nō quib; ornentur accipiāt. Sed q; necessarij poterit eē contenti, q; eo aio introiuit, ut stipē diacleri in usus uoluptatis, curiositatis, uanitatē cōgreget, seruet, expēdat. Hinc rursus ait illuminat⁹ Bernard. Clamāt nudi, clamāt famelici & cōquerunt, dicētes: Nobis fame & frigore miserabiliter laborātib;. Sed q; cōferūt tot mutatoria uestimētōꝝ, uel extēsa in mātis: Nīm est qd effunditis, nobis crudeliter subtrahitur, quod inutiliter & inique expēditis. Habetis d' curiosi quo delectemini, & q; sustentemur nō inuenimus nos miseri. Deniq; iustus ac sapiētissimus deus condidit ista terrena in communē omnium indigentium usum, quatenus unusq; q; secundum sui status decētiam inde utatur, ita q; temporalia bona quantum ad usum, debent esse communia, quāuis quātum ad nos seu titulum possidendi aut erogandi ac dispensandi, quædam quibusdam sint propria, prout in Secunda secūde determinat Thomas. Quod ergo unus in suū usum conuertit superflue, seu quod sibi reseruat auare, & itē quod sibi acquirat immoderate, hoc subtrahit alijs, præsertim egenis, & furti seu rapinæ incurrit peccatum, imō & grauē crudelitatem, prout Gulielmus Parisiēsis & Vricus declarat. Hinc beatus pater Ambrosius protestatur, quod in decreto habetur dist. 27. ca. Sicut hi. Nūquid iniquus est deus, ut nobis tam inæqualiter distribuatur uitæ subsidia, ut tu quidē sis affluens & abundas, alij autem egentes? An potius idcirco sic accidit, quia & tibi uoluit dominus benignitatis sue experimenta conferre, & alium per uirtutem patientiæ coronare? Tu ergo susceptus dei munus, & in sinum aut usum tuum redactis, nihil iniquum te reputas agere, si subsidia uiræ multorum solus obtineas aut reserues? Quis enim tam iniustus, tam auarus, q; qui multorum etiam pauperum alimenta, suum non tantummodo usum, sed & abundantiam ac delicias facit? Neq; enim minoris est criminis habentū tollere, quā cum dare possis & abundas, indigentibus denegare. Esurientium panis est quem tu detines, nudorum uestimētum est quod recludis, miserorum redemptio & absolutio pecunia, quam in terra defodis aut in scrinio claudis. Tantorum ergo te scias bona inuadere, quantis uales & non uis præstare. His per omnia cōsonat quod magnus ait Basilius: Si tibi (inquit) fateris diuinitus pro uenisse temporalia bona, an iniustus est dñs inæqualiter res ipsas nobis distribuēs? Cur tu abundas, ille uero mendicat, nisi ut tu bonæ dispensationis merita consequaris, ille (uidelicet pauper) patientiæ brauijs decoretur? Famelici panis est quem tu detines, nudū tunica quam in conclau conseruas, discalceati est calceus qui apud te marcescit, indigentis argeum quod possides humatum aut clausum. Idcirco tot indigentibus iniuriaris, quot dare uales nec donas. Aduertāt hæc domini nostri canonici, quibus ne unū quidem beneficium cōpetens sufficit ponderēt hæc qui tot uestes pretiosas seu pellibus foderatas in cameris habent iactēs, q; aurū & argētum sibi thesaurizat, aut libidinoso & sumptuose uiuēdo

consumunt. Attendant quomodo iudici summo reddere poterūt rationē, cuius mēbra fame, siti, nuditate & frigore pmitunt affligi, quibus nec hospitium præbent aut lectū. Itaq; sicut in Summa uirtutum & uitioꝝ inducitur, ministri eccl'ie circa uestitū multipliciter grauerq; offendunt: primo in nimia uestitū pretiositate, secundo in mollitie, tertio in curiositate & ornatu uestimētorum, quarto in multitudine earundem, cum dicat beatus Iohānes Baptista: Qui habet duas tunicas, i. unam non necessariā, det non habētī. Vitanda sunt ergo canonicis & ministris eccl'ie circa uestes uestimētū ornatus, quæ supra 4. sunt tacta articulo, ut scilicet ferant uestimēta desuper clausa, non nimis longa, nec nimium breuia, nec pannis rubeis uiridibus ue utantur. Postremo, legitur inter miracula gloriosi Hieronymi, q; quidam presbyter cardinalis, nomine Andreas, defunctus, fuerat etermaliter condēnatus, nisi sanctus Hieronymus impetrasset animæ eius reductionem ad corpus, ad penitendum & satisfaciendum in uita præsentī, præsertim ob hoc q; in uestitu præfatis modis excessit: qui tñ Cardinalis aliās fuit uir castus, & multis præditus cōmendabilibus pūctis.

Articulus XII. Ne cum canonicis fœminæ commorentur, demptis propinquis & uetulis.

Experientia est ueritatis magistra. Idcirco quæ experiētia docet, quid necesse multipliciter cōprobari: Porro quā multa atq; enormia scelera, q; nocētissima scandala, quā lamentabilis ac deflenda deformatio & ruina nascantur ex cohabitatione mulierum cum sacerdotibus atq; canonicis, experimētāliter & ad oculum innotescit, ita ut iā capite usq; ad pedes quasi nulla sit fanitas, sed sicut Ossee propheta prædixit, Fornicatio & adulterium inundauerunt. Vnde certissime patet, quā periculosa, in cauta, uitanda sit cohabitatio illa, q; cōsultissime ac rationabilissime sancti patres in synodis multis ac summi pontifices, dicecesani quoq; episcopi prohibuerint eam: quo aut frequentius ac districtius & ab eminentioribus prælatis prohibita est, eo iniquius est maiorisq; contemptus aut negligentia inclusuum, eam non euitare. Tangenda sunt autem & commemoranda hinc aliquæ generalium conciliorum ac summorum decreta p̄tificum, ad monstrandum quam serioissime sancti & discretissimi patres, prætacliam cohabitationem abhoruerunt, prohibuerūt, ac funditus exterminare conati sunt. Deniq; cōtra hoc plene legitur prouidisse maguntinense concilium: Præcipiendum est, inquiens, ut nullus sacerdos aut clericus fœminas, de quibus suspicio esse potest, retineat: sed nec illas quas canones concedūt, uidelicet matrem, amitā & sorore: quoniā instigante diabolo etiā in ipsi scelus esse pperatum reperitur, aut etiā in pedisse quis earūdem. Veruntū rigor decreti istius postmodum est laxatus, quātum ad personas multū propinquas aut uetulas, super quibus naturale fœdus aut ætas non finunt sinistrum quid suspicari. Hinc Innocentius, tertius cui dam scribens episcopo: Cum clericis, inquit, non permittas mulierculas commorari, nisi forsan de illis personis existant, in quibus naturale ius nihil fœui criminis suspicari pmittat. Hinc beatissimus papa Gregorius: Volum⁹, ait, sacerdotibus prohiberi ac clericis, ne cum mulieribus conuerterentur aut demorentur, excepta dumtaxat matre, sorore & cæ. In registro quoq; dist. 17. Legitur quod beatus Augustinus nec cū sorore habitare cōsensit, dicens: Quæ cum sorore meā sunt, sorores meæ non sunt. Doctri q; uiri i caute la, magna nobis debet esse instructio. Denuo ait sanctus Gregorius, quod etiam in Decreto distinctione octogesima prima habetur: Oportet sacerdotes quibus populus dei commissus est, cum magna cōstātia uigilare super dominicas oues, ne à dæmonijs dilaniētur. Neq; silere hoc debeo, quod cum ingenti tristitia dico. Nam sacerdotes cum mulierib; habitare conspicio, quod nefarium est audire aut dicere, & cōtra canonum sanctorum statuta. Vbi enim fuerit cohabitatio talis, non deēt stimuli hostis antiqui. Ideo inducēdi sunt ne inuisibilis hostis fraude decipiantur, quatenus iuxta Apostolū, nō uirtuperetur inimicium nostrum. Cauere enim ab illicitis nos sacerdotes oportet, ut manus ualeamus mūdās ad deum leuare, qui ait: Sancti estote, quoniam ego sanctus sum. Si uero quis præsumptiu aliter agere, sacerdotij priuetur honore. Insuper 32. ex gestis sanctæ synodi Nicenē inducitur: Interdixit per omnia sancta synodus non episcopo, non presbytero, nō diacono, non subdiacono, neq; alicui omnino qui in clero est, licere fœminam subintroductam habere. i. non habitare cum fœmina, quemadmodū in Rubrica exposuit Gratianus, nisi cum matre uel sorore aut amitā, aut cū psonis quæ fugiant suspiciones. Hoc ipsū in Carthaginiensi iussu fuit concilio. Hinc ait Syricius papa: Fœminas non alias in domibus clericorū patiūtur esse, nisi eas tantū quas propter necessitudinū causas habitare cū eis d' synod' fari

Et Nicena pmisit. Præterea non tantū cohabitationē, sed incautam quoq; & suspectā uisitacionē & allocutionē mulieris sancti p̄ses prorūsus prohibuerūt. Hinc in sexta synodo cōtinenti. In oibus conuenit obseruari, ut nō nisi certo & congruo loco ac tēpore clericus mulieri loquat, quaten⁹ oīs nefanda suspicio excludat. Certe solū ad solā accedere nulla ratio religionis pmittat. Hinc demū in VI. synodo Africana habetur: Clerici presb̄yterianos ad uidas uel uirginis non accedant nisi iussu aut pmisso episcopo; aut presb̄yteroy; nec soli hoc faciant, sed uadāt cū clericis uel alijs quibus eps aut presb̄yter iusserit: sed nec ipsi epi aut presb̄yteri soli habeant accessum, ut oīs tollatur suspicio. Idcirco & Lucius Papa ait: Clericus solus ad scēiæ tabernaculū non accedat sine maiorū p̄cepto, nec solus presb̄yter cū sola scēia fabulas miscat, nec archidiaconus sub p̄textu humilitatis aut officij frequenter intret domicilia scēiay; nec per clericos aut domesticos maronēs aliquid mādēt secrete, si agnitū fuerit, & ille deponatur, & illa à liminibus ecclesie arceatur. Itaq; clerici pmittuntur quibusdā cognatis scēminis cohabitare, intelligendū est, dūmodo cum consanguineis mulieribus illis non habitent scēminē, quibus cohabitare sacerdotes & clerici prohibētur. Ideo presb̄yteri atq; canonici suis matribus aut consanguineis scēminis cohabitantes, prouideant ne cum illis commorentur extraneay; nisi sint uctulay; alioquin recedant à matribus seu cognatis. Cū itaq; cohabitatio ista tā multipliciter & districte extat prohibita, nullus sacerdos aut cleric⁹ quis castus eā admittat, nec propter sp̄ale emolumentū in ea p̄maneat: qđ & maxime impleat, si aliqui presb̄yteri aut canonici cohabitēt, de q̄re haec periculo formidare ac p̄cauerēt & quis certus esset se nunq; posse tētare de scēia sibi cohabitātē, tñ metuere debet de piculo scēiay; ne illa tētetur ex parte ipsius.

Articulus XIII. Quod castitas corporis & munditia cordis ualde specialiter decent sacerdotes atq; canonicos.

Certū est neminē posse deo placere aut beatitudinem obtinere sine cordis munditia, cū dicat saluator: Beati mūdo corde, qm̄ ipsi deū uidebūt. Vnde & Salomon ait: Qui diligit cordis munditiā, amicū habebit regem. De quo dixit Ap̄st̄s: Regi autē secularum immortalis inuisibilis &c. Vnusq; quoq; fidelit̄ tenet ad castitatē uel uirginalitē, uel coniugalitē, uel uidualem, seu eam quæ est abstinentia ab omni illicito cōcubitu. Porro ministri ecclesie ad castitatē tenent multiplici ratione. Primo, quia in sua cōsecratione seu promotione ad ordines sacros se ad cōtinentiā astrinxerūt uoto, salē implicite aut equalēter. Quæ admodū em̄ in Decreto copiose ostēdit, nō solū ad sacerdotiū promouendi, sed inferiores q; sacros ordines susceperunt, castimoniā debet uouere: & dato q; mō nō uoueat castitatē explicite, implicite tñ eā promittit, dum nouet se scdm̄ canones sacros uicturos, & obseruatos eosdē. Uotū autē maxime obligat, imō magis q̄ mandatum, prout Thomas in Sc̄da scēdā, Iohānes, Bartholom̄ & alij in suis Sūmis testantur: atq; ut Alexāder de Hales in Sūma sua, bonauētura sup̄ III. Sententiay; cōcorditer scribunt: Uotū per religionis professionem & sacros ordines susceptionem solēnitatur, hoc est, solenne efficitur, atq; ad sui impletionem & spiritalē conuersationē fortissime ligat, intantū, q; non solū impedit m̄imonium contrahēdum, sed & dissoluit contractū: quia in huiusmodi uoto solenni homo non solū se obligat ad bona agenda ac uitia fugienda, sed & promissionem suam quodāmodo implet, seipsum à secularibus & carnalibus sequestrādo, diuinis quoq; & spiritalibus se mancipando. Sacerdotes ergo & canonici ac ceteri in facti ordinis susceptione se ipsos offerūt ac dant deo, ut eius fideliter uacent obsequio: ideo cōsecrati sunt creatori, & eius cultibus mancipati. Contrectatio autem & usurpatio rei alienay; inuito domino eius, est furtum, si contingat occulte: rapina uero, quādo fit palam abusus quoq; rei sacræ, sacrilegium nuncupatur: similiter furtum & rapina rerum deo consecrarum, sacrilegia rite censentur. Sacerdotes ergo & ministri ecclesie fornicantes, sacrilegi fiunt, & furtum committunt sacrilegium, sacrilegium & rapinam, subtrahendo se ipsos cultui creatoris, & actibus impunitatis atq; spurcissimis uitij, ac rebus carnalibus scēdis ac scēditis se tradendo, subdendo & uiliter seruiendo. Quod si furtum & uolatio calicis enorme est furtum sacrilegiumq; horrendum, quāto magis subtractio & pollutio rationalis creaturæ deo consecratæ, oblata ac mancipatæ: Secundo castimonia ad ministros ecclesie spectat potissime, qm̄ ut diuinus Dionysius docet, in simū ordinis superioris & supremū ordinis inferioris conuenientiā habet ad inuicē magnā in simū aut in ordine totius angelicæ hierarchie est ordo angelorum, supremum uero in ordine ecclesiasticæ hierarchie seu militantis ecclesie est ordo sacerdotum & clericoy;. Hinc sacerdos à Malachia

Distin. 81. c. Clericus.

Matt. 5. Prou 12. 1. timo. 1.

Ministri ecclesie multipliciter ad castitatē tenent

Malach.

angelus nuncupatur, cum dicitur: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem exquirunt de ore eius, quoniam angelus domini exercituum est. Sacerdotes ergo & clerici angelice, caste & pure conuersari tenentur, & contra iustitiam peccant enormiter, uitam carnalem, bestialem ac sordidam exercendo. Tertio, quoniam ipsi sunt loco & uice dei ac eius uicarij, idcirco deifici, non turpiter ac brutaliter uiuere sunt astricti, alioquin contra charitatem dei peccant grauissime. Quarto, q̄a p̄cipua dignitate & maiori honore à deo sunt decorati, ideo debent deo grati consistere, & ei in puritate seruire, aliās essent deo profusus ingrati. Quinto, quoniam habent deum placare, & ei alios reconciliare atq; immundos mūdare, idcirco ualde tenentur se deo placentes, castos & mūdōs exhibere, cum & sanctus dicat Bernardus: Vae filijs malis qui nondum reconciliati, alienay; reconciliationis officium, quasi gens quæ iustitiam fecerit, apprehendunt. Nam & Apostolus protestatur: Qui in carne sunt, id est, carnaliter uiuunt, deo placere non possunt. In Ecclesiastico quoq; fertur: Ab immundo quid mundabitur: Et Neemias: Mundati sunt sacerdotes, & mundauerunt populum. Sexto, quia faciunt, sumunt & tractant sancta, imō sanctum sanctorum qui ait: Ego sum panis uiuus qui de celo descendi. Si ergo in lege Mosaiica tam prohibitum fuit immundis carnalia & inanimata sacrificia manducare, offerre ac tangere, quā maledicti sunt, & sceleratissimi coram deo, qui corpus & sanguinem saluatoris & unici filij dēi conficiunt, contrectant, sumunt & porrigunt alijs, & tamen in sordibus suis turpiter, scandalo ac impie uiuunt. Nonne per Moysen dominus iussit: Sacerdotes qui accedunt ad dominum sanctificentur, ne percutiat eos: & item, Homo qui habuerit maculam, non offerat deo. Et rursus: Anima polluta quæ e derit de hostijs pacificorum, peribit de populo suo. Deniq; primo Regum, pontifex legitur dixisse ad David: Non habeo panes laicos, sed tantum panem sanctum: si mundi sunt pueri, maxime à mulieribus, manducant imō sacerdotes legis, tempore sui officij à legitimis abstinere iuebantur uxoribus: quanta est ergo facinorositas, impudentia, maledictio sacerdotum & clericorum euangelicę legis purissimę, qui sacramenta dignissima in suis turpitudinibus remanentes, contrectant nonne infinita & supergrauissima damnatio imminet eis: Septimo, quoniam ipsi sunt oculi in corpore mystico totius ecclesie: immodica autem macula & læsio ualde nociua est oculo. Octauo, quoniam ipsi sunt speculum in quod laici dirigunt oculos suos: speculum autem mundum & lucidum esse oportet. Nono, quia eorum carnalitas magis redundat in omnipotentis iniuriam & contemptum: & etiā quia magis scandalizatiua est populi, & maxime ac inestimabiliter nocet eis ita peccantibus, & excæcat, indurat & damnat eos deo altissimo & omnibus sanctis eius, ac cunctis hominibus aspernabiles, abominabiles, odiosos, uisissimos, maledictos. Postremo secundum Gulielmum Parisiensem aliosq; doctores, tales ministri nihil iuris habent in bonis ecclesie quæ deputata sunt membris atq; militibus Christi: & quicquid de patrimonio crucifixi usurpant & consumunt, furtum est & rapina. Potissime quoq; ad restitutionem tenentur uniuersorum, qui cum turpibus expendunt personis. Ecce qualis est uita, quā criminossissima & periculosissima ministrorum ecclesie lubricorum. Resipiscant ergo à diaboli laqueis, & periculoy; suorum immensitatem horrescant, alioquin maxime conuenit eis quod ait scriptura: Gens absq; consilio est & sine prudentia, ut saperent & intelligerent, ac nouissime prouiderent.

Articulus XIII. De improuidentiā & periculo sacerdotum & canonicorum mulieribus cohabitantium ex uerbis sanctorum.

Peccat mortaliter, ut asserit Augustinus, qui discrimini se committit. Talis quippe contra ueram agit prudentiam, ad quam sicut ad charitatem iustitiamq; tenemur. Si quis iret per pontem, in quo uix unus de centū euaderet lapsus & merfionem, q̄s non diceret quod ille stultissime ageret, & omni careret prudentia, tanto se exponens periculo: quanto magis reputandus est stultus & intemoratus sacerdos siue canonicus, mulieri secūdem iura prohibitæ cohabitare p̄sumens, cum de centum sic agentibus uix unus euadat uinam, & si forsitan quis euadat actum obsecrati, nonne paucissimi culpam imaginationis, stimulationis consensus illiciti sensualis amoris effugiunt. Etenim mulieri non consanguineæ nec uetulæ cohabitare, eamq; assidue intueri, alloqui, audire, considerare oportet, oportunitatem quoque habere male agendi cum ea, ex parte loci ac temporis, & tamen nullo modo p̄tracto circa eam excedere, neque carnaliter

Roman. 8. Eccl. 34. Necm. 12.

Iohan. 6.

Exod. 19. Leuitic. 11.

1. Regum 21.

Deut. 32.

affici, nec à castitatis proposito impediri: sic utiq; supra hominem ac magnæ uirtutis, & uiri in timore dei ac in omni uirtute bene fundati & exercitati. Nonne periculosissimum est homini nondū sic exercitato, nec stabilito in gsa ac uirtute, cum prohibita mulieremorari? Acquiscat ergo sacerdos & clericus uncto, experto sapientissimōq; Hieronymo exhortanti: Hospitiōū tuum mulierum pedes raro aut nunq; terant & tangant, quia non potest toto ac tuto corde habitare cum deo, qui cœminarū accessibus uisitat: cœmina conscientia se cum habitantis exurit. Nunq; de formis disputes mulierum cœminam quam bene conuersantem audis, specialiter dilige. Hinc dist. 4. sacerdotibus clericisq; præcipitur, ut cōsanguinearū quoq; sibi cohabitantium familiaritatem deuient incautā. Rursus ut ait Hieronymus, Acerbiora gehennæ tormenta sacerdotibus & clericis fornicantibus referuntur. Væ tibi sacerdos, qui eodem ore oscularis filiā Veneris, quo paulo ante sumpisti filii uirginis: dū im pie Iuda, osculo filium hominis tradis. Hinc gloriosus Hieronymus positus in extremis, in præsentia dominici corporis locutus est Christo: Væ sumentibus te indigne. certe ad sui reatū & penā te denuo crucifigunt, Heu quid dicam dñe, qm̄ sacerdotes te hodie comedunt in altari, quemadmodum uolucrū & pecudum carnes in mensa, qm̄ nocte fruuntur mulierum actu turpissimo, & mane te comedūt celebrando. Vbi dñe lauitas: dormis ne an uigilas: Est tibi obsequium hoc acceptum: est hæc oblatio quæ eligis: Ecce mundus sacerdotibus plenus est, & tū uix unus de centum est bonus. Nulla in mundo tam crudelis est bestia, ut malus & lasciuus sacerdos: nam corrigi dedignat, & ueritatē audire non patit. Hinc in psona Christi loquitur Augustinus: Noli d sacerdos me amplius peccando affligere, plus me lædit, hoc est, amplius displicet mihi uulnus tui peccati, q̄ uulnus lateris mei, magis de linquis, qui me in cœlis regnantem fornicando offendis, corpusq; meum & sanguinem irreuerenter tractas, & plebem meam, pro cuius salute crucifigi dignatus sum, scandalizas, q̄ qui me in terris ambulatē crucifixerunt. Audi sacerdos exhortantem te sanctum Bernardum: O sacerdos, os tuū quotidie receptaculū & quasi sepulchrum Christi efficit, cur unq; mentit, cur lubrica loquitur, cur aia tua uitiose afficitur: Cur oculi tui aspiciunt uanitatē, qui quotidie in altari ante se hnt Chr̄m altissimam ueritatē: Cur manus tuas extendis ad illicita & immunda, quæ tractant præstantissima & illibatissima sacramēta: Cur te uino aut ebrietate ingurgitas, qui saluatoris sanguinem potas, & sp̄ialis refectioe plenus cōsistere debes. Nōne sceleratissimū atq; turpissimum est, manus deo dedicate, & sacro charitate consecratas, mulierum impudicarum corporibus & pudēdis ingerere, & eisdem sacrosantum corpus dñi tangere? O quam nefarium & temerarium est, pollutis manibus filii uirginis matris, unigenitum dei patris tractare & fordido ore sumere illum, qui cōm transcedit ac superat intellectum. Quis non erubescat & expauescat, ubi præstantissimū seculi pretium projicitur in sterquilinum: lubricus nāq; sacerdos omnino luto est turpior, & omnino aca impurior. Insuper sicut ait Hieronymus, & in Decreto habetur 35. q. 4. Tēpus quo uxori debitu reddidit, de carnibus agni comedere. i. cōmunicare non licet, cuius rei causam Thomas & alij super 4. sententiæ assignant dicentes, quod quāuis actus ille copulæ conjugalis absq; culpa fieri queat, tñ ob uoluptatē ei annexam deprimit, & à deuotione impedit mentem. Itaq; si conjugatis & se absq; peccato cognoscentibus cōmunicare non licet die, q̄ nocte mox præcedente cognouerunt se inuicem: quā iniquatissime agunt sacerdotes, qui de nocte fornicati celebrare in die præsumunt: Certe nullus intellectus concipere, nulla lingua potest exprimere, quā enormiter peccent, qui tam turpissimis uitijs inquinati, celestia atq; purissima Christi mysteria audent cōficere, fumere & tractare, ac sacratissima missæ & canonis uerba pollutissimo ore proferre. De talibus igitur loquitur Chr̄s iudex super premus per Osse prophetam: Iuxta desideriu meū corripiam eos. Ecce occurram eis quasi ur̄sa, & quasi legna raptis carulis dirumpam interiora eorū, & consumam eos ut leo. Tunc iuxta psal. loquetur ad eos in ira sua, & in furore suo conturbabit eos: ponetq; eos ut clibanū ignis in tpe uultus sui, in ignem deiciet eos, in miserijs non subsistent. Sed per Ezechielē effatur: Ecce complosi manus meas super malitias uestras. Nunq; sustinebit cor uestrū, aut præualebunt manus uestræ in diebus uindictæ, & conflabo eos, & succendam uos in igne furoris mei, & cōstabimini in medio eius, sicut cōflatur argentum in medio fornacis, & requiescam. De quibus etiam ait per Amos prophetā: Ecce ego strideo super uos, sicut stridet plastrum onustum sceno, & leuabunt uos in contis, & reliquias uestras in ollis feruentibus. atq; per Malachiam: Et nunc uerbum istud ad uos d sacerdos, qui pollutis nomen meum. Ecce ego projiciam super uos sterces solennitatum uestrarū, & assumet uos secum,

Psal. 22.
Ezech. 22.

Amos. 3. 4.

Malachi. 3.

hoc est fœda & carnalia opera uestra, quæ in festis cōmittitis improperebo, imputabo uobis, & cum sceleribus uestris in ima Acherontis ruetis, ut super calidissimo igne illo sulphureo tanto acrius in æternum uramini, quanto hic intēsiore affe ctu, maioriq; uoluptate carnalibus in hēstis: quemadmodū in Apocalypsi locutus sum: Quātum glorificauit se & in delicijs fuit, tantum date illi tormentum.

Articulus XV. De eadem materia ex reuelationibus sanctæ Catherinæ de Senis, ac sanctæ Brigittæ uiduæ.

LEgitur in libro de doctrina & reuelationibus sanctæ Catherinæ de Senis, quod pater omnipotens in uisione quadam ad eam locutus sit: Anima carnalium & miserabilium sacerdotum tantam uitiorum putredinem à sensualitate eorum accepit: ego unxi & consecraui eos, ut in sanctitate & iustitia seruiant mihi, & sacramenta mea ministrarent credentibus: & scis charissima filia quid mihi retribuunt pro beneficijs tantis: ipsi me quotidie persequuntur in tot & tantis sceleribus, ut tua non possit lingua narrare, & si omnia illa audires, deficeres præmerore. Aligua tamen tibi dicam, ut habeas maiorem compassionem & planctus materiam. Ipsi nanq; stare debent super mensam sanctissimæ crucis, passionem Christi iugiter meditando, & ibi se continere cibo animarum, laborando pro salute earum, & de illarum profectu spiritualiter gaudento. Ipsi uero intrant rabernas, & ibi iurant, piurant, fabulant, gulæ deseruiūt, potationibus uacant, & qd sit diuinum officiu nesciūt: si illud dicant, cor tamē eorū longe est à me. Pleni sunt miserimis uitijs tanquam homines penitus excæcati, & stant in uerbis ac factis lasciuia, publice quoq; sine uerecundia peccāt: Ipsi em̄ sunt ribaldi atq; lusores & illusores: & postq; pluerunt animā suā, ita qd pertinent ad corpus diaboli, pludunt bona ecclesie: & substantiā quā in uirtute sanguinis Chr̄i suscipiunt, ita expendūt, qd pauperes inde non adiuuant, nec ecclesia habet necessaria fulcimenta, imd cū ipsi sint templū diaboli, non curant de tēplo meo, sed ornamenta quæ facerent in ecclesia, faciunt in propria domo: imd quod peius est, sicut sp̄s ofus ornat sponfam suā, sic isti demones incarnati de bonis ecclesie, ornāt diaboli. i. amantia suā. Cūq; infelicissimi demones isti, uidelicet sacerdotes lasciuī, transeunt ad altare, nō curāt qd eorū diabolus uadit cū filijs suis ad oblationē cū alijs faciendā. O demones & plus qd demones, ut iniquitates uestræ effent magis abscondite, qd tūc subditis minus nocerēt: Nūc uero estis eis causa peccādi. Est hæc puritas quā requiro in sacerdote: Est hæc puritas, qd de mane surgit cū mēte inquinata & corpore suo corrupto & fœtido, cū quo iacuit cū sua diabolus: O ta bernaculū dæmonis: ubi est bona uigilia noctis: ubi oſo continua & deuota, in quo noctis sp̄atio disposuisti te ad celebrationē: Ex hac carnalitate uenit, qd turpissimi sacerdotes nō querūt meū honorē nec proximorū, imd nec suā salutē: nec sibi cōmissos corripunt, sed ex proprio & priuato amore quo accensi sunt, querūt toto corde terrenas diuitias & corporis uoluptates, quibus nō fatiantur p̄pales quoq; honores & lauta conuiuia, pretiosa, ornata & superflua uestimenta. De his alia multa similia scripsit ex allocutione diuina hæc sancta & innocens uirgo, quæ alibi introduxi. Præterea in libro Reuelationū beatæ Brigittæ uiduæ de his multa legunt, ubi inter cætera Chr̄s in uisione ait ad Brigittā: Nonne Dauid dixit: Qui edebat panes meos, magnificauit sup me supplātationē: sic tibi nō dico, qd proditores mei sunt sacerdotes immundi & lubrici, qui panem meum comedunt in altari. Paganos & Iudeos aspicio, & nullū in eis uideo talibus sacerdotibus deteriorē: ideo zelo iustitiæ eis maledico & dico: Maledictum sit omne quod de terra ad utilitatem & sustentationem suam suscipiunt, quoniam tam ingrati sunt deo: Maledictus sit cibus & potus eorum, qui pascit corpus eorum in cibum uermium, & animam ad infernum, id est, animam tenet in corpore ad eius damnationem. Maledictum sit corpus eorum, quod resurget in inferno sine fine arsurum. Maledicti sint anni eorum, quibus tam uitiose uixerunt. Maledicta sit hora eorū, quæ incipit eis in inferno & nunquam finitur. Maledicti sint oculi eorum, quibus uiderunt lumē cœli. Maledicti sint aures eorum, quibus uerba mea audierunt nec impleuerunt. Maledictus sit gustus eorum, quo gustauerunt dona mea. Maledictus sit tactus eorum, quo tractauerunt me indigne. Maledictus sit odoratus eorum, quo odorati sunt delectabilia sibi, & me super omnia delectabilem neglexerunt. In his maledictis sacerdotibus regnant auidia, acedia, impatentia, carnalis uoluptas: & diligunt mundum, nec fatiantur terrenis: Prædicant uerba mea, & uidentur facere bonā quædam, sed ad honorem & commodum suū

Ibid. 29.

Psal. 40.

suum, non meum. Plura his familia recitat Brigitta sancta, quæ iam tantum dem retigisse sufficit, qm̄ in opusculo de Vita & regimine curatorum ea diffusius allegauit.

Articulus XVI. Quam uirtuosi & diuini teneantur esse canonici, & omnes in factis constituti ordinibus, ex uerbis diuini & magni Dionysii.

Sacratissimus & theologissimus Dionysius, In omni (inquit) diuino officio non est aude dū alijs fieri ducem, nisi q̄ scdm̄ oēm uirtutem deiformissimus. i. deo similis seu ualde similis extet, ut puta tam uirtuosus & sapiēs, ut de plenitudine sua alijs possit influere purgando seu illuminando eosdem. Vnde sanctus Thomas super quartū Sententiarū dist. 24. concludit, & idem affirmat Albertus: Cum homo in quolibet ordine sacro constituatur dux alijs in rebus diuinis, in quolibet ordine sacro tanquam præsumptuosus, peccat mortaliter ordinem illum accipiendo indigne, hoc est, existendo in peccato mortali, similiter qui iam cōstitutus est in aliquo ordine sacro, scilicet sacerdos, diaconus aut subdiaconus, toties peccat mortaliter, quoties aliquem actū ordinis sacri indigne exequitur, ut puta non existens in charitate & gratia. Hoc idem Durandus in sūma sua, Raymūdus, Iohānes, Bonauentura & alijs concorditer protestant. Hinc sanctitas uitæ requirit tam ad susceptionem ordinis sacri, q̄ ad executionem & administrationem ipsius de ne cessitate præcepti. His consonat q̄d in epistola ad Demophilū seruētissimus & illuminatissimus Dionysius fassus est: Talis in gens, hoc est, non illustratus & præsumptuosus, nō uirtuosus ostenditur diuina indigne exequens, & quasi putans deū ignorare quæ ipse nouit, suam uidelicet indignitatem & uitia, & decipere putat deū, quem mendaciter patrem appellat, & audeat immūdas ipsius infamias, i. deū inhonorare, & coram alijs q̄tū in ipso est, inhonorabilem demonstrare non ueret. Non eū dicam orationes sup̄ diuina signa, i. sacramenta aut sacra Christi formiter enūtiare. Ex q̄bus ybis præacti doctores concludūt, q̄ talis sacerdos, diaconus aut subdiaconus est tanq̄ blasphemus, & dei deceptor seu traditor nominat. Cū ergo canonici communiter sint in aliquo ordine sacro, cōstat q̄ deiformes, uirtuosi & illuminati esse tenentur, & sua officia exequi timorate. Vnde & populo ualde exempla res existere obligant & de abundantia suæ uirtuositatis ac gratiæ proximis cōmunicare.

Articulus XVII. De qualitate canonicorum ex ybis sancti Bernardi.

Sanctus & præelectus Bernardus fratruū amator, zelator boni cōis, propugnator ecclesiæ, deformationem ac ruinam ecclesiæ in suis libris frequenter describit ac lamentatur: canonicorum quoq̄ lapsus p̄ maximū specialiter desinet, ac inter cætera protestat clericos a singulis gūibus hominum id sibi usurpare, q̄d delectat: id uero uitæ, q̄d grauat. Habent, inq̄t, singula quæq̄ genera hominū aliq̄d laboris & aliquid delectationis: sed est aduertere prudentiam clericorū, & admirare: quemadmodū inter hæc nouo artificio discernentes, & ea ab inuicem sequestrantes, totum quod delectat eligūt & amplectant: quod aut̄ molestū est, fugiūt & declinant. Cū militibus nanq̄ frequentant superbiam fastū, ampliā familiā, nobiles apparatus, equorū phaleras, accipitres, aleas & confamilia. Porro à mulierculis mutant dependentes à collo rubricatas muriū pelles, ornatos thalamos, balnea & omnem mollitiem & gloriam uestiū, caute omnino uitantes pondus loriciæ atq̄ insomnes noctes in castris, incerta quoq̄ discrimina præliorū, uerecū diam etiam ac disciplinam mulierū, & si quid sexus ille habet laboris atq̄ pudoris. Sudant agricolæ, putant & foediūt uinitores, & qui inter hæc otio torpent clerici, accedente fructuū tempore, iubent sibi horrea innouari, & promptuaria eorum replentur præ illis. Viuūt tritico, bibūt uina, impinguant & dilant adipem frumenti, succis herbas, peregrinū mutant saporem. Negotiatores circūeunt mare & aridam in labore corporis & periculo uitæ perituras sibi diuitias congregant. Dura sunt hæc: caueant ea prudētes nostri: diuites interim capiūt somnos, ne dicam suis lasciuūt stratis. Ceteri demū mechanici multo & magno labore uictum sibi acquirūt: clerici uero madent delicijs & copijs affluūt otiosi. Cū resurget & ceperint hoies, unusquisq̄ in ordine suo, ubi putas gñatio ista locabitur: si ad milites diuerterint, extollunt eos, qm̄ labores & picula secū minime tolerauerūt: sic agricolæ, sic negotiatores & singuli quicq̄ hominū ordines a suis eos finibus deturbabūt, ut puta qui in labore hominū nō fuerūt. Quid ergo restat, nisi ut quos omnis ordo repellit pariter & accusat, eū fortian loquar, ubi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat: hinc rursus ostendit sanctus Bernardus libro tertio de Consideratione, q̄ clerici nullius sint ordinis, dicens: Quid sibi uult q̄ clerici aliud esse & aliud uolūt uideri? Nepe habitu milites, quæstu clericos, actu neutri exhibēt: quia nec pugnat ut milites, neq̄ ut clerici cōuersant et docēt. Cuius ordinis sunt cum

cum utriusq̄ esse cupiunt, utriq̄ deserunt & confundūt, Vnusquisq̄ (ait Apostolus) in ordine suo resurget. Isti in quos? An q̄ sine ordine peccauerūt, sine ordine peribūt: aut si summe sapiens deus ueraciter creditur a summo usq̄, deorsum nihil inordinatū relinquere, uereor eos non alibi ordinādos, q̄ ubi nullus est ordo, sed sempiternus inhabitat horror. Nō amici profecto sunt sponsi, qui assignata ecclesiæ cultui proprio retinere ac applicate questui non uerent: & qui sibi ac alijs tabernacula preparare in celo debuerant, domū ad domum, agrum agro coniungunt in terra, & cōtra Christi doctrinā, thesaurizant sibi in seculo isto, cum tamen natura modicis sit contenta. Ipsi uero in bonis ecclesiæ non solū necessaria quaerunt, quæ minori possent obtineri periculo: uerū honorati incedere uolunt, placere student hominibus, delectare & superbire, huicq̄ seculo conformari. Vniuersos in ecclesiasticis rebus atq̄ ordinibus proprium honorem querentes, aut diuitias seu corporis uoluptatem, hoc est, quæ sua sunt, non quæ Iesu Christi, certissime introducit nō charitas, sed aliena quā a deo cupiditas. Quid istud temeritatis est, imō quid insanie se ita habere: ubi timor dei: ubi mortis memoria: ubi formido gehennæ, & terribilis illa expectatio futuri iudicij: spona clamat ad spōsum celestem: Trahe me post te: Curremus in odorem unguentorum tuorum. Nunc aut̄ trahit sua quæq̄ uoluptas, atq̄ odorē turpis lucrisectantes, quæstum æstimant pietatem, quorum damnatio iusta est.

Articulus XVIII. De districto ac metuendissimo dei iudicio clericis imminente, ex uerbis gloriosi Bernardi.

Rursus ait felix Bernardus: Væ tibi clerice, mors in olla, mors in tuis delicijs, quia peccata populi comedis. i. bona ecclesiæ oblata à populo pro expiandis eorum peccatis: ecclesiasticos sumptus gratis habere te reputas: cantando proveniunt tibi sed cōuenerit tuis esset mendicare aut fodere, nisi & iuste in omnibus conuerteris, & satisfacias pro benefactorū peccatis ac fundatorum. Idcirco sollicitus esto, tanq̄ rationem redditorus: dignos pro illis gemitus funderes, dignos agere poenitentiae fructus: alioquin tibi noueris imputanda plebis peccata, quæ nunc inter delicijs computas & manducas, parūp̄dis & dissimulas, tanquam nihil attinentia tibi. O iudiciorum dei abyssus multa, o terribilis deus in consilijs super filios hominum frustra incipient miser dicere montibus, cadite super nos: & collibus, operite nos. Venient ante tribunal Christi: audiet contra eos grauis populorum querela, accusatio dura quorum uixerunt stipendijs, nec diluerunt peccata, quibus facti sunt duces cæci mediatoresq̄ fraudulenti. Quid tibi insipientis delicijs sapient: quid diuitiæ oblectant oculos, quibus mereris tibi tam graue iudicium, tam intolerabile & æternum supplicium, atq̄ tam dira te obligas rationi? Vniuersa quippe usq̄ ad quadrantem nouissimum exigentur à te. Sed nunc aduertant canonici, quid desup̄ unctus & doctus à spū sancto Bernardus scribat Fulconi illustri canonico, beneficium unū non plura habenti, qui & postea fuit episcopus: Surgis ad uigilias, uadis ad missas, chorū horris nocturnis ac diurnis frequentis, bene facis: sic præbendam ecclesiæ gratis nō accipis. Dignū est, ut qui altari deseruit, de altari uiuat: uiuat inquam de altari, non superbiat, non luxurietur, non ditetur: Non in clericatu diues ex paupere fiat, ex ignobili gloriosus: Non sibi de bonis ecclesiæ ampla palatia, habitacula pretiosa, curiosa depictaq̄ fabricet, nec loculos cōgreget, nec in uanitate aut superfluitate bona pauperum dissipet aut dispergat. Non extollat de facultatibus ecclesiæ sanguineos suos aut nepotes, ne filias suas dixerim nuptus radat. Conceditur tibi, ut si bene deseruis, de altari sustententis, non autem ut inde compares tibi aurea frenata, sellas depictas, calcarias de argentata, uaria griseaq̄ pellicia collo & manibus ornata purpureo diuersificata. Deniq̄, q̄cqd̄ præter necessariū uictū simpliciq̄ uestitum de altari seu bonis ecclesiæ retines, tuum non est, furtum est, rapina est, sacrilegium est. Heu quis in exordio status canonicorum credidisset ad tantam eos ruinam posse deuoluī? sed cū paulatim deuenit homo ad grauiora, ita quod impudētia atq̄ frontositas cor eius obdurat ut non pœuat, non horreat, non contremiscat ea, iam demum desperatio est infelicitas: Impius etenim cum in profundum uenerit uitiorum, contemnit, & diuino se presentare uultui non ueretur: tanquam domesticus sine timore intrat ecclesiam, ingreditur chorū, genua flectit, osculatur ore sacrilego, dolose agit, sed in conspectu dei, ut inueniatur iniquitas eius ad odium: sic post fornicationes ad adulteria & incestus quidam labuntur & uitam ut non ad ignominiae passiones. Deniq̄, de his multa similia scribit hic sanctus

1. Corinth. 3.

Can. 1. Foderis.

Psalm. 77. L. uc. 22. Roman. 14.

1. Cor. 3.

Proverb. 18.

D. DIONYSII A RICKEL CARTHVSIANI,

& qualiter infinita sit clericorum ambitio, qui simplici prebenda erubescit esse contenti, & semper ad altius quid aspirant, donec tandem in profundo mergantur inferni. Nec mirum quod in ecclesia siue pro quocumque ordine impie conuersant, qui nec bene neque per Christum, sed uel simoniacae aut peruersae intentione intulerunt, querentes in uoluptate & otio, in uanitate & desiderijs proprijs uiuere, non in sanctitate & iustitia deo seruire, aut per arctam uiam salutis incedere, ad temporale magis quam ad spirituale respicientes. Postremo, ut zelator dei felix ac S. fatur Bernardus: Curritur passim ad ordines sacros, & reuerenda ipsi quoque angelicis spiritibus ministeria, sine consideratione & reuerentia apprehendunt homines, in quibus uanitas regnat, ambitio imperat, dominat superbia, sedet iniquitas & principalis luxuria: sic aspirant & currunt ad ecclesiasticas dignitates & curas, tanquam sine curis iam uiuere debeant, cum ad honores & curas peruenierint, non enim onus curae annexum perpendunt, nec quale eis inferni iudicium intuent, quibus tanto intolerabilior appropinquat damnatio, quanto nunc minus solici sunt, quam deo tribuant rationem, & quanto in maiori securitate & dissolutione iam uiuunt.

Articulus XIX. Qualiter sit orandum, cantandum & psallendum ac seruiendum altissimo.

Quia precipuum exercitium canonicorum est aut esse debet, orationibus & laudibus dei assidue occupari, & horas canonicas decantare, tangendum est breuiter, qualiter exorandus & laudandus sit deus. Praeterea quod indefinenter & seruenter deum inuocare indigemus. Primo patet ex parte loci quem immoramur habitamus enim in seculo isto nequam tanquam in graui exilio uallemus lachrymarum, & campo arctissimo callidissimis atque fortissimis hostibus obfesso ac pleno, in quibus multis ac maximis expositi sumus periculis: nec inuisibiles inimici nostri dormiunt unquam, sed incessabiliter insidiant aduersanturque nobis, & expugnare nos moluntur, & secum damnationi aeternae inuoluerent. Nos uero fragiles sumus ac debiles ad resistendum. Ideo tam ex parte loci quam ex parte periculorum & laqueorum, in quorum medio uersamur, et quibus exponimur tam ex parte aduersariorum animarum nostrarum, indigemus ad deum orando confugere, et eius auxilium, confortationem, defensionem affectuosissime implorare. Praesertim quoniam et domesticum hostem ubique et semper portamus nobiscum, uidelicet proprium corpus quod aggrauat animam, deprimit intellectum, ac milia ingerit impedimenta spiritualis profectus. Secundo patet quod incessanter et seruenter oportet nos orare ex parte magnitudinis causae quam habemus praemanibus. Haec etenim causa est deo debite deferuire, ac per hoc aeternam beatitudinem obtinere: quod si neglexerimus, damnationem recipere aeternam nisi ergo pro conuersatione et defensione uitae corporalis praesentis ac breuis tam affectuose, lachrymose et anxie homines deprecantur, si pro terreno bono tam humiliter et instanter deposcunt, quam seruentissime, humilissime ac iugiter oportet nos uiscera misericordiae dei nostri efflagitare pro euasione damnationis perpetuae, pro uitae praesualendi tentationibus cunctis, pro adeptione sempiternae salutis, pro omni dono gratiae necessariae ad obtinendam ac promerendam beatitudinem tantam. Tertio patet hoc ex eo quod toties et tam grauius deum offendimus, atque quotidie inhonoramus eundem. Hinc Climachus ait, quod ex consideratione reorum, mortis, discere possumus qualiter deum orare debemus. Nempe fures et homicidae capti a principe, si aliquam spem euadendi haberint coram principe, quem offenderunt, se in terram prosternunt, ueniam cum omni humilitatis apparatu, ac ingenti affectu precantur, emendationem omnimodam pollicentur: et quod de caetero uelint principi fidelissime usque ad mortem seruire promittere sunt parati, quanto magis nos uitiosi ac miseri, qui innumerabilibus uitijs aeternam damnationem meruimus, debemus modo praetactum inuocare altissimum, qui poenitentibus spem concessit, ueniamque promittit contritijs. Praeterea qualiter debemus deum orare, pensare possumus partim ex parte dei, partim ex parte nostri. Ex consideratione namque infinitae bonitatis et amabilitatis dei, debemus eum orare cum seruente et puro amore, ipsum super omnia totius praecordijs desiderando. Ex consideratione infinitae maiestatis, dignitatis, sanctitatis et honorabilitatis dei gloriosi et beatissimi, debemus eum orare cum omni reuerentia et subiectione atque humilitate: si enim regibus & praelatis saeculi huius tam reuerenter subiecte et humiliter loquuntur & supplicat eorum ministri, quanto magis regi omnipotenti supradignissimo & immenso, non nisi cum grandi & summa reuerentia, humilitate, subiectione loqui, supplicare & psallere nos oportet. Porro, ex consideratione potentiae ac sapientiae, & omnia intuentis dei ipsum inuocare debemus cum diligenti cordis custodia & attentione per uigili, sensum attendendo uerborum, & corde refrenato ab omni distractione inutili. Ex con-

sideratione

DE VITA CANONICORVM.

consideratione quoque infinitae misericordiae ac munificentiae dei, orare debemus cum omni fiducia. Ex consideratione demum diuinae iustitiae, orare debemus cum metu, timore & tremore. Insuper, ex consideratione propriae transgressionis & culpae, orare debemus cum praecordiali contritione & humili propriae uilitatis recognitione. Ex consideratione uero propriae indigentiae, infirmitatis ac propter nostrae ad omne malum, orare debemus indefinenter & suspiriose, sicut ait saluator: Oportet se orare & non deficere. Ex consideratione autem propriae conditionis ac paruitatis, orare debemus amorse cum plena humiliatione tanquam creaturae pusillae maiestatis in circumscriptione, quae cum filiali fiducia inuocare debemus. Ex eisdem considerationibus pro maxima parte elicit, qualiter psallere & deum laudare debemus, ut puta attente, reuerenter, distincte, affectuose, iucunde, imò timorate & humiliter, pure & custodite. Hinc S. Bernardus: Moneo uos dilectissimi, pure se & strenue laudibus interesse diuinis: strenue quidem, ut sicut reuerenter, ita & alacriter deo assistatis, non pigri, non somnolenti, non occidantes, non parcentes uocibus muliebri quaedam balba de nare sonantes, sed uirili (ut dignum est) sonitu & affectu uoces sancti spiritus deponentes: pure uero, ut nihil aliud dum psallitis, quam quod psallitis cogitetis. Sed heu heu, in his inueniunt multi canonici non mediocriter defectuosissimi, quia & nimis cursorie psallunt, nec conuenienter pauant in medio, nec discipline, reuerenter ac timorate stant coram deo, sed potius dissolute incustoditi in uisu, incompositi in moribus, proni ad leuitates, ad risus, ad fabulationes: qui & facilliter se a diuinis absentant, tarde ueniunt, & exeunt ante finem. Et quomodo possunt ad sensum esse intenti, qui tam indistincte atque celerrime proferunt uerba sacra: Vtinam hi attendant quod dictum est: Male dicitur homo qui facit opus dei negligenter. Et, quod per Isaiam dominus dixit, & ipsemet Christus in euangelio allegauit: Populus hic labijs me honorat, cor autem eius longe est a me. Quia responsuri sunt isti iudici summo, qui ea quae carnis sunt, tam exquisite exercet, tanquam diuturne talibus immorantur, qui tarde nimis cantant matutinas, easque sicut & caeteras horas uelocissime soluunt: In suis autem prandijs, coenis, conuiujs, societatibus, confabulationibus, ludijs & iocis, multo diutius sedent quam natura requirat, necessitas postulet, uo dicitur. Porro, qui de his quae dei sunt & animarum concernunt salutem, cito nimis expediunt se, omnino pueris est uita ipsorum. Ideo respiciant, nec diuino obsequio & honorificentiae creatoris subtrahant de bitu tempus, sed principaliora principalius, diligentius, maturius exequantur. Praeterea qui da canonici omnino non cantant, quis in choro stent, sed pueris & cantoribus id committunt. Conuetudo illa uidetur esse corruptela, non lex: nec ex humilitate & deuotione, sed magis ab elatione, abusu & aecidia processisse uidetur, cum & olim non solum cathedralium ecclesiarum canonici, sed & ipsi presules sancti cum choro psallere soliti fuerint. Attendant hi quod ait Apostolus: Qui non laborat, non manducet. Nonne beneficium ad officium ordinatum, nec ecclesiasticum redditus nisi officiantibus ac laborantibus in diuinis debentur?

Articulus XX. An discantus in diuino obsequio sit commendabilis, & de uitandis in cantu.

Quemadmodum in summa uirtutum & uitiorum habet, circa cantum reprehensibile est querere uocem minus bladam ad glorandum uel oblectandum. Vnde ut ait Gregorius: Dum blanda uox queritur, recta uia deseritur. Similiter in cantu reprehensibilis est nimia exaltatio uocis, & item inundatio eius. Anticipatio quoque & longain sine protractio, atque omisso pausa in medio, maxime autem indistincta & nimis uelocis prolatio. Praeterea quae potest, an discantus seu fractio uocis laudabiliter admittantur in deitatis obsequio. Quocirca in praefata notabili scribit summa: Reprehensibilis uidetur esse in cantu fractio uocis. Vnde in Legenda habetur sancti Sebastiani: Putas ne illum inter Christicolos numerandum, qui tonsorem diligit, comam colit, sapores querit, & uocem frangit? fractio uocis signum uidetur animi fracti, quemadmodum reprehensibilis crispatione crinum in hominibus, corrugatio uestium in mulieribus, sic & fractio uocis in cantantibus. Et sicut uentus facere solet crispationem in aqua, sic uentus uanitatis hanc crispationem frangit uocis facere solet. Haec in summa praefata. Cui attestatur, quod quidam qui ad tempus sic cantare consueuerunt, fatentur superbiam & quaedam lasciuia animi in huiusmodi cantu consistere. Porro, si aliquo modo debeat excusari, non uidetur excusabilis aut commendabilis esse, nisi pro deuotione excitanda ordinetur ac fiat. Nam quidam ex

LII inelo

Linc. 18.

terre. 48

Inia. 19.
Mat. 15
Marc. 7.

melodijis ad contemplationem & deuotionem fortiter excitant. Vnde & organa habet ecclesia. Si uero fiat ad oblectandum auditum, & presertim ad complacendum presentibus etiam mulieribus, non dubium quin reprehensibile extet, cum & sanctus dixerit Augustinus: Quoties me plus delectat cantus quam sensus seu id quod cantat, toties me poenaliter peccare fateor, & tunc mallem non audire cantantem. Denique quamuis dicantur prouocet specialiter quosdam ad deuotionem & contemplationem celestium, multum tamen reuocare uideatur, ac impedire ab aduertentia sensus etiam propriae ofonis eius qui audit & orat. Hinc sanctus ait Bernardus: Parum prodest uoce sola cantare sine cordis attentione; deus enim cui non absconditur quicquid illicite perpetratur, non quaerit uocis lenitatem, sed cordis puritatem.

Articulus XXI. Contra excusationem quorundam excusantium se ab obseruatione eorum quae dicta sunt ad canonicos pertinere, quia honestas ecclesiae (ut dicunt) aliud iam requirit quam olim.

Psalm. 40

Recte deprecatus est deum Psalmista, dicens: Non declines cor meum in uerba malitiae, ad excusandas excusationes in peccatis. Haec quippe excusatio incorrigibiles efficit multos. Non ergo excuset se quisquam ab obseruantia praedictorum, dicendo: Non possumus modo uiuere sicut praedecessores nostri olim uixerunt, esse contenti ne cessario uictu, simplici uestitu, & beneficio uno. Sed propter honestatem ecclesiae plurimis indigemus, & hospitalitati nos uacare oportet, atque uestiri, refici, incedere iuxta decentiam nostri status & gradus ac ordinis, ac tenere familiam. Itaque his atque consimilibus excusationibus, cauillationibus, persuasionibus, quibus multi fallunt seipsum, est respondendum: Quod utique canonici & omnes in sacris ordinibus constituti, uiuere debent, uestiri, nutrir, progredi cum omni & grandi honestate atque decentia uocationis & status sui, sicut requirit gradus & ordo, status ac dignitas eorum de. Sed utinam rite & uere perpendant, quid ad ueram pertineat honestatem, ad eorum decentiam & ornatum. Etenim quicquid contrariatur uirtuti, contrariatur uerae & appetibili honestati. Bonum namque honestum secundum philosophos atque theologos appellatur, quod propria bonitate & cui allicat appetitum, tanquam per se appetendum, ut sapientia, scientia & uirtutes, quemadmodum in exordio libri de anima tangit Philosophus. Hinc ait Isidorus, quod honestum dicitur quasi status honoris. Honor autem debetur sapientiae & uirtuti, imo & dignitati, quae sapientia ac uirtutibus est ornanda. Ideo quicquid contrariatur sapientiae ac uirtuti, in honestum est reputandum, nec uere honestum censetur. Hinc honestas ministrorum ecclesiae sita est in uera & sancta humilitate, in foris patientia, in mansuetudine, pietate, obedientia, charitate in omni castitate, maturitate, sobrietate, exemplaritate; in uera iustitia, misericordia, liberalitate, caeterisque uirtutibus, donis & gratiis spiritus sancti in terrenorum contemptu, in contemplatione ac desiderio diuinorum; non in superfluitate, curiositate, pretiositate, mollitie, delectatione uestimentorum, ciborum, potuum, domorum; non in grandi familia, abundantia opum, multiplicatione utensilium. In his quoque uera consistit decentia & ornatu, de quo ad Timotheum scribit Apostolus, Ut mulieres orent in habitu ornato, id est, humili, simplici & deuoto; non curioso, pretioso, pompatico, cum sacratissimus princeps apostolorum dicitur: Non in ueste pretiosa aut margaritis. In hoc ergo consistit canonicorum & sacerdotum honestas, ut iuxta Christi & sanctorum patrum praecipua, decreta & canones conuersentur, quantum eis modo possibile est; & sua exemplaritate, maturitate ac spiritualitate adificent plebem, & bonus Christi odor existant, ac deum glorificent, uiuendo & seruendo altissimo in omni castitate, sobrietate ac diligenti diuini officij persolutione, in ueste humiliter ac decenti, in charitate, pietate caeterisque praetactis uirtutibus. Sicque principi, domino, potestati, magistro, institutori ac legislatori suo Iesu Christo se conformant, subdant, obediunt. In omni etenim genere ac ordine est unum primum & maximum, quod est inferiorum ac secundorum regula ac mensura, ita quod quanto plus conformantur & appropinquant illi primo, tanto in suo genere ac ordine perfectiora consistunt; quantoque plus a primo illo recedunt, distant, dissimiliora uel fiunt, tanto imperfectiora reddunt. Cum ergo in omni ecclesia & toto populo Christiano Christus sit primum ac maximum, mensura & regula uniuersorum fidelium, tanto fideles sint honestius, decentius atque ornatus conuersantes, quanto plus Christum sectantur, in quo summa fuit honestas & honestissima uita in praedictis uirtutibus fit

1. Tim. 2. Eodem.

2. Corinth. 3. Mat. 23.

Sua, Ideo in hoc uera consistit ministrorum ecclesiae & canonicorum honestas, ut Christi humilitatem, charitatem, iustitiam, exemplaritatem, misericordiam, sobrietatem, munditiam, iuxta sanctorum patrum Canones & decreta sequantur; non ut delicate quotidie epulentur, sicut ad libidinem excitentur, nec ut cultis uestibus induantur; sed praecipuo tanto sint uirtuosiores, humiliores, castiores, magisque sobrii, quanto in altiori sunt statu, gradu ac ordine constituti. Denique experientia docet, quod quidam canonici (quamuis heu pauci) caste & uirtuose conuersant, multo plus diliguntur, honorantur & reputantur a populo quam caeteri. Quantum uero superfluitas, curiositas, pretiositas uestium clericis prohibeantur, patet ex dictis supra undecimo articulo, quo inter caetera continetur: Omnis iactantia & ornatura aliena est ab ordine sacro: eosque episcopos & clericos, quae claris ac fulgidis uestibus ornant, emendare oportet. Olim enim omnis uir sacrus, id est in sacro ordine constitutus, cum mediocri & uili ueste conuersabatur. Postremo, praefatam Christi honestatem sancti apostoli sunt secuti; deinde sancti episcopi cum clericis suis, non solum durante persecutione ecclesiae, sed & postea diuini temporibus sancti Gregorii, & postea tunc S. Bernardi, quando ecclesia fuit in statu & gloria multo eminentiori quam modo, sancti patres iam nominati uehementissime reprehenderunt clericos & ministros ecclesiae de eorum curiositate, superfluitate, dissolutione, avaritia, carnalitate, asserentes quod ad simplicem uictum ac uictum, caeteras obseruantias uirtuosas praetactas obligarentur. Non ergo excusent se, sed quantum eis prout nunc extat possibile, ad uitam & honestatem ueram se donent, prout in exordio tertij Decretalium, aliisque sanctorum patrum ac summorum pontificum decretis & canonibus continetur atque iubetur.

Articulus XXII. De periculose pluralitatis beneficio.

Multipliciter iam ostensum est, quod casti, timorati & sobrii teneantur esse canonici, & omnes in sacris ordinibus constituti: qualiter etiam facti, superfluitatem & pompam mundanam teneantur in uestimentis, utensilibus, habitaculisque uitare, simplici uictu & uictu contenti. Quod si sic agerent, non dubium quin mediocri beneficio communiter essent satis prouisi; sed quia praedicta non seruant, imo in ista militarum ac diuitem seculi huius abundare uolunt in omnibus, & multa laeta ac pretiosa genera alimentorum, multa mutatoria uestimentorum, suppellectilem abundantem, prouisionem quoque contra incerta pericula uolunt habere, non mirum quod plura satagunt beneficia procurare. Verum quod periculosa sit ista pluralitas, ueri catholici & seruentes, profundius & de super illustrati sanctus Thomas, Gulielmus Parisiensis, autor Summae uirtutis & uitio, editor libri apud, magnus cantor Parisiensis, Raymudus ac alij quidam scripserunt: ex quorum scriptis contra pluralitatem hanc, specialem collegi tractatum, qui modo a multis habetur. Vis autem & summa sententia istorum doctorum consistit in hoc, quod habentes beneficia plura, demptis casibus infra tangendis, priuant deum obsequio suo, ecclesiam sanctam dimembrant ac mutilant, priuando eam suis suppositis, & numerum ministrorum ipsius diminuendo. Pauperes quoque priuant suis elemosynis, defunctis suis suffragiis, fundatores suis intentis, spiritualibusque subsidijs. Et qui contra consilium & doctrinam tot solennium ac sanctorum uirorum, tam excellentium doctorum specialiter illuminatorum, plura beneficia habent aut cupiunt, grandi se committunt discrimini, quod non caret mortali peccato. Hinc scribit Gulielmus Parisiensis. Reuera ecclesiastica stipendia periculose habent, & non nisi uere promerentibus, ea debent. Propter quod uiri timorati cum timore & tremore percipiunt ea, & quod restitutum eis est a moderata & pretiosa sustentatione, pauperibus erogant, quorum se patrocinij iuant, & suum supplement defectum. Hinc quoque S. pater Bernardus testatur, quod clericus pro sua necessaria sustentatione competentiam habens, & tamen plus appetens, sacrilegus est & enormiter peccat. Insuper, ut allegatum est supra, beatus Bernardus cuidam illustri canonico beneficium unum habenti scripsit: Quicquid de bonis tuis praebendae ultra necessarium uictum simplicemque uictum retinueris tibi, tuum non est, fur tuum est, rapina est, sacrilegium est. Quid euidetius, quod terribilius diceres? Nonne obduratus est cor, quod ista sanctorum uerba non ponderat nec ueret? Et si ita est de beneficio uno, quod tuis, rapinis, sacrilegijs inuoluunt, quomodo beneficium competenti non contenti, plura habent aut acquirere moliantur? Certe si iuxta praehabita nihil iuris in ecclesiasticis bonis habent, quin mortalibus iacent peccatis, hi quoque plura beneficia obtinent, nec uno digni uidentur; & si dispensatione allegat, certum est quod dominus Papa cum superbia, ambitione, avaritia, incontinentia dispensare non queat. Nec eius dispensatio in foro conscientioso aut coram deo excusat, quoniam non fit ex rationabili causa, hoc est, ex uera necessitate aut manifesta utilitate; quae in concessione & possessione plura

rum beneficiorum nequaquam excusari, nec locum habere, extra casus confestim tangendos. Præterea de iure diuino non licet de temporalibus bonis plus affectare aut querere, quam expedit anime per respectum ad spiritualia bona gratia ac salutis: hoc est, ad bene agendum, ad spiritualiter conuersandum, ad beatitudinem obtinendam. Qui ergo unum habet beneficium competens, quaerit qua ratione, quo fine, qua radice cupit, querit aut retinet aliud: quia ut ideo, ut in temporalibus plus abidet, quod ipsi constat illicitum esse, cum iam de uno competentiam habeat: uel ut spiritualius conuersetur in charismatibus gratia ac uirtutum amplius crescat: quod dici non ualet, quam redditus ipsi prouenientes ex pluralitate beneficiorum, ingerunt ei in quietudine sollicitudinemque maiorem, & sunt ei occasio sumptuosius carnaliumque uicium. Amplius, Gulielmus Parisiensis, & autor summae uirtutum ac uitiorum, multipliciter probant quod pluraliter beneficiatus (extra casus tangendos) ad tor paria horarum tenet, quot beneficia habet: sicque quotidie tor mortalitatem incurrit peccata, aut quaedam tam multipliciter mortalitatem, quot quot die horas omittit. Dicunt quoque præfati doctores ac alij multi, quod quicumque est in mortalitatis peccato, toties peccat mortaliter, quoties cupit aut acgrere nititur ecclesiastica bona, cum sit eis indignus, & illa ueris dei ministris sint deputata. Postremo, casus in quibus licet magis quam unam habere ecclesiam seu præbendam, secundum Raymundum, Iohannem, Bartholomeum sunt ista: Primus est, dum una pro simplici uictu & uictu spondae non sufficit. Secundus, dum una dependet ex alia: Tertius, propter raritatem paucitatemque personarum: Quartus, si ecclesia sit annexa præbendae aut dignitati. Quintus, si quis unam habeat in titulatione, & aliam ex causa iusta commendatam ad rebus, quousque cesset huiusmodi causa. Potest autem & sextus casus adiungi, ut cum quis clericus deseruit bono ecclesiae in legatione, quod diu sic feruit. Præterea, quantum in ueritate sufficiat unicuique canonico pro sua competentis sustentatione ac statu decente, facillime potest preponderare, si preiudicata pensetur: uidelicet quod sobrie, caste, humiliter, moderate & exemplariter uiuere obligatur: imò experientia docet, quod modici redditus sufficiant nonnullis canonicis ac sacerdotibus ita uiuere. Non tamen negandum est, quin sublimiori personae de pinguiori sit beneficio prouidendum. Sed pluralitas beneficiorum extra casus præfatos tanquam periculossima reprobatur, atque ab omnibus uere iustis ac timoratis secundum præallegatos doctores uitatur.

Articulus XXIII. Qualiter sacerdotes & canonici debeant hospitalitatem seruare.

Rursus pluralitatem beneficiorum suorum excusant sacerdotes & canonici quidam, præsertim prælati, dicentes: Oportet nos hospitalitatem exhibere honestam, imò & pro incertis hospitibus preparatum habere. Ut igitur qualis sit excusatio & cauillatio ista, pateat, tangendum est ad qualem hospitalitatem sint obligati: ad eam utique, quae est unum de septem operibus misericordiae, de qua Christus in die iudicij præhibet se dicturum: Hospes fui, & non collegistis me: quod dicit in persona membrorum suorum, uidelicet pauperum & indigentium, non in persona diuitem & potentium. Timeant ergo canonici & ministri ecclesiae, si non susceperint in suo hospicio & pie tractauerint ac repauserint pauperes & mendicos. Quid ad hoc respondebunt, qui tales mendicos dedignantur penitus hospitare, eisque satis aut nimium parce sic cum panem ac ciborum reliquias largiuntur, diuites uero & magnates, propinquos & officiatos suscipiunt reuerenter, tractant solenniter, pretiose & laute reficiunt, molliterque repauserint: Audiant hi & formident atque implere conentur quod Christus in euangelio loquitur: Cum facis conuiuium, non li uocare cognatos, diuites & potentes, ne fiat tibi retributio in hac uita: sed uoca pauperes & debiles, caecos & claudos: & beatus eris quia non habent retribuere tibi: retribuere enim tibi in resurrectione iustorum. Ecce aperta sententia, saluberrimaeque doctrina. Verum tamen non ita intelligenda sunt ista, quin canonici, sacerdotes & religiosi licite possint intentionem ex pia & rationabili causa hospitalitatem decetem diuitibus, potentibus, præfatisque cognatis impendere: quod tamen raro & sine excessu ac pompa agendum est intentione sincera, ne derogetur pauperibus, & fore fiat iustitiae. Denique sicut iam dictum est saepe, ecclesiastici redditus sunt patrimonium Christi, eleemosynae pauperum, stipendia ministrorum egentium. Idcirco in usus ipsorum sunt conuertenda pro maxima parte, cum sanctus dicat Hieronymus: Sacrilegium est res pauperum non pauperibus erogare. Qui denuo protestatur: Paria sunt, peccatoribus maxime diuitibus dare, & daemonibus immolare. His consonat, quod supra ex uerbis allegatum est sancti Bernardi, dicentis: Res pauperum non pauperibus dare, sacrilegium crimen esse dinoscitur. Patrimonia etenim pauperum sunt facultates ecclesiarum: & sacrilega eis crudelitate subripitur, quae quid sit ubi ministri ecclesiae ultra simplicem uictum accipiunt & uestitum, Propterea rursus glo

Quibus castibus licet plures habere præbendas.

Luce. 14.

gloriosus Hieronymus cuidam sacerdoti seu clerico scribens: Conuiuia, inquit, detestare & uita, maxime horum qui honoribus tumet. Turpe est ante fores sacerdotis pauperis Christi crucifixi licitores principum & milites excubare. Itemque: Omnes autem, qui stipendijs templi & his quae conferuntur ad usus ecclesiae abutuntur in alijs rebus, quibus suam expleant uoluptatem, similes sunt scribis & pharisaeis & sacerdotibus Iudaeorum. Enormiter ergo peccat qui de bonis ecclesiae thesaurizant, hereditaria emunt, quae suis relinquat cognatis, ne dicam filijs aut filiabus, ac uana & seculari hospitalitate utuntur, aut qui quotidie conuiuia celebrant cum carnalibus suis amicis & socijs atque diuitibus, pro quibus & preparant sumptuose, & uix sine hospitibus talibus possunt comedere, aut inuitati ab alijs mox acquiescunt & epulantur cum illis, cum tamen haec omnia ualde sint prohibita clericis, dicente S. Isidoro, quod allegatur etiam in Decreto: Clerici conuiuia publica fugiant, priuata non tantum pudica, sed & sobria colant, imò conuiuatio talis omni Christiano est periculosa, cum deuotionem extinguat compunctionemque dissipet, imò luxuriam inuitat, uerba inania, iocos & risus, dissolutiones plurimas omissionesque operum bonorum stolidas & iniquas, ac uitiosam temporis deductionem habeat sibi annexam, sicque timore dei expulso obtenebratus miserimus homo omnino sit immemor suae salutis. Hinc sanctus Chryostomus & alij quidam sancti nunquam acquiescunt cum inuitantibus manducare, nec conuiuia celebrauerunt. Fuge dicit Christus sacerdos, & minister ecclesiae periculosa, frequentia, lauta conuiuia, & ecclesiastica bona non nisi iuste, discrete ac pie expendere, & pesa quodam de uotus & magnus locuplesque prælatus ex conscientiae remorsu, compunctione ac diuina illustratione differunt. Diues factus sum ut fierem spiritualiter miser: honores adeptus sum, ut perderem deum: sequor curias principum, inter sum magnatum consilium, in his patrimonium Christi dilapido. Quid de hospitalitate dicam, quae merito hospitalitas potius quam hospitalitas censetur? Christus enim ei causam non præstat, sed gloriae uanae obtentus: Diuitibus quidem in hospicio cum honore & reuerentia susceptis, in omni opulenta deliciae apponunt de patrimonio crucifixi: Christus autem semel crucifixus in ligno, foris in membris pauperibus crucifixus: torquetur in luto, in quibus aut omnino nudus aut in semicinctis contabescens, aut fame aut siti & frigore tremens est. De his quae interius dantur canibus, solatium suae angustiae postulat, & non est qui moueatur super contritione ipsius. Ecce hospitalitas hodierna, in qua diuites ad gloriam daemonum splendide epulantur, & Christus qui charitas est, contemptu, inedia & nuditate afficit. Ego autem oblitus terribilium iudiciorum dei & immemor animae meae sedeo tanquam Balthasar in medio conuiuiarum, uasis dei abutens, & patrimonio pauperum in contumeliam Christi. Interim exiit de domibus hospitum garfiones onusti cibis & ebrii, ut de situ perfiditate illorum ingerant pauperibus mala doloris atque tormenti. Sub huius falsae hospitalitatis prætextu uice comitibus forestarijs & cæteris officialibus aut porius officio de hominibus tanquam dominis ac magistris omne humanitatis officium exhibere. Opponetur tamen querela de inofficio, totamque hospitalitatis gratiam in gratitudo peruertit, nisi architrachinus usque ad nauseam & uertiginem capitis cum hospitibus suis bibendi bella continuet. Haec omnia iudicabit cuius iudicia sunt occulta, & ideo magis timenda, sumptus tamen detestabiles & enormes non de proprio labore aut patrimonio fiunt, sed de eleemosynis pauperum & fidelium, de oblationibus & decimis, & de tributis egentium animarum, de exactionibus & oppressionibus pauperum: Qui in sudore uultus nostri pane nostro uesci debuimus, labores miserorum nobis ad delicias usurpamus, atque in ebrietate & crapula sudorem bibimus alienum. Ille qui intuet abyssos, & sedet super cherubin, iudicabit causas pauperum, quando stabunt in magna constantia aduersus eos qui se angustiauerunt, & eorum stipendia consumpserunt. Vbi est quæso uerbum illud prophetae: Dispersit dedit pauperibus: Porro nos nec diuitibus dare, nec ligna in syluam ferre, nec aquas in mare effundere oportebat. Quam bene intellexit prælatus haec loquens quid sit hospitalitas uera, quae uirtus est aut actus uirtutis & ex charitate ac pietate, non ex uanitate aut carnali affectu est exhibenda, & qua uirtus bonis ecclesiasticis sit utendum. Postremo non solum hospitalitatem laudabilem, sed cætera quoque misericordiae opera tam spiritualia quam corporalia pro posse suo exhibeant liberaliter, charitatiue ac pie, atque in primis domibus suis efficaciter præsent, domesticos suos factis & uerbis adificando, praeuaricantes charitatiue ac strenue corripiendo, pie & humiliter, discrete & iuste se habendo ad omnes.

Marci.

1. Pet. 4.

1. Ioh. 4.
Daniel. 5.

1. Ioh. 3.
Sapient. 9.
1. Sal. 12.
Prouerbia duo.

Acti

Lil 3.

D. DIONYSII A RICKEL CARTHUSIANI,

Articulus XXIII. An canonici & ministri ecclesie, qui de suo patrimonio possunt se sustentare, licite conuertant in usus suos bona ecclesie.

Quemadmodum recitat Augustinus, & Thomas allegat, non solum Christi, sed & sanctorum patrum uerba & facta ad imitationem & autoritatem trahenda sunt. Securius quoque ac salubrius credit ac paretur dictis sanctoꝝ, per quos locutus est spiritus dei, quam scholasticorum quorundam, qui suo magis quam expedit credit & inmittitur ingenio, autoritates sanctorum ad suam retorquentes opinionem. Quamuis ergo de proposita questione quid dicant scholastici, posse id licite fieri, consultius tamen credendum & standum est uerbis Hieronymi & Bernardi, imo & summi pontificis beati Prosperi. Ait enim Damasus Papa: Qui bonis parentum sustentari possunt, si accipiant quod pauperum est, sacrilegium incurrit. Hieronymus quoque, Clericus inquit, qui de bonis suis potest sustentari, si acceperit quod pauperum est, sacrilegium peccate committit, atque per talem abusus iudicium sibi manducet & bibat. Si eges & accipis, das magis quam accipis: si autem non eges & accipis, rapis. Afferit etiam Prosper: Non est meum dicere quale crimen committant, qui cum de bonis suis iuuare possint ecclesiam, eam suis grauant expensis. Et rursus notabiliter loquitur, sicut & in Decreto allegatur: Non ut possessores, sed ut procuratores, sancti uiri facultates ecclesie possidebant: & idcirco scientes nihil aliud esse res ecclesie, nisi uota fidelium, pretium peccatorum, & patrimonia pauperum, non eas uendicauerunt in usus suos ut proprias, sed ut comenatas pauperibus diuiserunt. Hoc est possidendo contemnerem non sibi, sed alijs possidere: nec habendi cupiditate ecclesie facultates ambire, sed eas pietate subueniendi suscipere. Quod habet ecclesia, cum omnibus nihil habentibus habet commune. Nec aliquid debet eis qui sibi de suis sufficiunt erogare, cum nihil aliud sit habentibus dare quam perdere. Ecce quod rationabiliter sancti uiri istud periuadent ac asserunt. Sanctus quoque Bernardus (ut tactum est) sepe affirmat, quod res pauperum non pauperibus dare, sacrilegium est. Qui autem de patrimonio suo seu proprijs rebus sustentare se ualet, pauper non reputatur, nec indigens rebus ecclesie. Horum itaque patrum sanctorum sententia statim securius, quam aliorum aliter opinantium aliter arguentium. Præterea si obijciatur prædictis, quod bona ecclesie sunt ministrorum eius stipendia, & faciunt ea sua deo atque ecclesie seruando, respondendum quod sunt stipendia ministrorum indigentium eis: si autem non indigent ipsis, faciunt ea sua sic, ut pauperibus erogent ea, non ut in suos usus illa conuertant. Cum enim temporalia ad spiritalia ordinantur, qui temporalibus non indigent, non habet ea conuertere ad suum profectum in spiritalibus donis, sicut qui sanus est, medicina non eget. Nec fit ei iniuria si talia illa non accipit ad comoda sua, sed promouetur spiritalia ac diuina charismata, incomparabiliter temporalibus digniora. Postremo constat ex introductis, quantis se exponant periculis, qui ecclesiasticis beneficijs bene prouisi, eorum se sustentant redditibus, suumque patrimonium largiuntur suis propinquis, etiam quibus iuxta suum statum satis habentibus. Nec minus damnabiles sunt, qui unam cum bonis ecclesie suum patrimonium immoderate carnaliterque consumunt. Postremo, dictis in istis duobus articulis consonat, quod uenerabilis uir magister Gerardus Groet affirmat: Nulla bona ecclesie sine mortali peccato in comestationibus diuitum possunt consumi, quia sunt deputata pauperibus, & sunt de patrimonio crucifixi, & per Christi passionem nobis acquisita atque de eius hereditate, cum nec de eis dare possumus utiliter amicis, nisi ut indigentibus propter Christum.

Articulus XXV. Qualis esse debeat canonicorum prælati, puta Decanus.

Hoc uniuersaliter uerum est iuxta diuini Dionysii documenta, quod in omni statu, gradu & ordine præsidens debeat esse tantæ perfectionis in sua uocatione, ut de plenitudine spiritalis opulentiæ ac uirtuositatis suæ subditis suis possit influere, eosque purgare, illuminare, perficere, ad uiuendum condigne iuxta exigentiam uocationis & status ipsorum. Idcirco in cunctis uirtutibus, exercitijs & obseruationibus uirtuosis, que dictum est ad canonicos pertinere, omnino exigat Decanus specialiter esse completum, quatenus canonicis suis & omnibus sibi commissis sit exemplaris, & ipsos idonee exhortet, efficaciter dirigat, publice & seorsum informet, delinquentes strenue ac discrete corripuens, & quantum fieri potest castigans, disciplinam quoque faciat in choro obseruari, & dissolutiones ac fabulationes uitari, tam sibi quam in tota ecclesia, præsertim tporibus diuini officij. Nec permittat quæquam subditorum suorum, lasciuum quid sibi proferre nec uerba illicita. Omnino loco & tempore, etiam & in mensa se præbeat exemplarē, & ab illicitis quæ ualeat, reprimat conuersates. Inordinataque uerba abscindat, & edificatoria proponendo: totis quoque uiribus studeat & procuret, ut diuini officium

DE VITA CANONICORVM

officium integre & distincte, deuote ac reuerenter absoluat, atque in præueniendo & frequentando horas canonicas, exemplaris esse non negligat. In cunctis pro posse exquirat, intendant, procuret, conseruet & ageat commune bonum ecclesie sue, in spiritalibus maxime: & pro sibi commissis oret indefinenter ac seruide, quatenus quod corripiendo & corrigendo obtinere atque implere non ualet, obtineat uel orando. In uestitu, in cibis ac potibus seruet modestiam. Ad celebrandum assidue ac libenter conetur se iugiter præparare: diligentissime caueat ne per incontinentiam aut diffamiam, aut alio modo aliquem scandalizet: nec solus sit castus & sobrius, sed & castitatis & sobrietatis exemplar. Et tanto præ cæteris sit custoditus, timoratus ac humilis, quanto pro pluribus rationem habet reddere iudici adorando, & quod gratia indiget ampliore, ad quam profunda & ingens necessaria extat humilitas: quam incessanter amplectatur, & coram deo ac hominibus decenter ostendat in uerbis, apparatu, incessu, uestitu, uictu & factis. solent equidem quædam elatio, ambitio, uana gloria, auaritia præsentibus insidiari, misceri & subintrare, nisi sint in timore dei & exercitatione interna bene fundati ac stabiliti. Sicque pro eo quod essent humiliores, frequenter sunt alacriores: & quidam ex humano timore, fauore aut uitiosa radice, fraternæ ac paternæ correptionis implere præceptum omittunt, ad quod tam ex charitate quam ex debito iustitiæ obligantur: & proprium quaerunt honorem, commodumque priuatum magis, quam honorificentiam dei & animarum salutem: ad quem lapsus dum fuerint deuoluti, nec suam nec subditorum operantur felicitatem, sed ambitione & cupiditate cæcati, præcipitatur in uitio uoraginem. Hinc sanctus Bernardus in libro de consideratione scribit Eugenio Papæ: Non dominari affectus homo homini, ut non dominetur tui ois iustitia. Nam nullum uenenum, nullum gladium magis tibi formido, quam dominandi libidinem. Unde sanctus ait Gregorius: Mens humana plerumque extollitur, etiam dum nulla potest aut prælatione fulcitur: quanto magis in altum se erigit, quum & prælatio se ei adiungit. Verum unusquisque præsidens toties ad apostasiam uitium labitur, quoties præ se se hominibus delectatur, & quæ nunc delectat præesse, non delectabit iudicem Christum conspiciere. Hanc uero insensatam elationem uincere potest prælarus, si diuini rigorem iudicij potissime circa prælatos atque infernalis acerbitatem supplicij, ac propria uitæ defectuositates sapienter & frequenter, imò assidue ac profunde intueatur, ponderet & pendat. Sic enim dignitatem suæ prælationis reputabit grauissimum onus potius quam eminentiam & honorem, & erit sollicitus coram deo, uerbum attendens Apostoli, Quia horrendum est incidere in manus dei uiuentis. Aduertet namque quam ineffabiliter sit enorme atque damnabile, ex prælatura consequi comoda & honores, & debita officij non implere, nec digne gerere dei uices.

Articulus XXVI. Contra superbiam & edificiorum.

Sicut Viricus in sua declarat Summa, dum ea quæ suæ competentiæ superflua sunt, clerici thesaurizant uel in illicito usus expendunt, sicut qui ditant suos propinquos, aut turpibus dant personis, uel effundunt pecuniam in epulis splendidis, seu gloriæ mundi magnificis sibi sumptibus comparant, histrionibus dando, seu amicitiam sibi potestatem ac diuitum comparando, superflua quoque cateruam familiarum & clientum multiplicando, quosque uerbis sepe inuouat secum, aut magnas seu curiosas & sumptuosas ædificiorum fabricas erigendo, atque in consimilibus sunt prodigi de patrimonio crucifixi, non solum peccant hoc uitio prodigalitatis, sicut quilibet qui abutitur sibi concessis ad usum, sed multum aggravat suam culpam, quoniam subtrahunt res illas his quibus debentur, i. pauperibus. Et hoc peccatum uocat sanctus Hieronymus rapinam excedentem omnem crudelitatem prodonum, & hoc dicit sacrilegium esse. Porro Augustinus uocat hoc homicidium, dicens: Qui rem a domino pauperibus delegatam, suis uerbis immoderate reseruat, tantorum homicidium est reus, quanti pauperes in locis ubi habitat, fame obierint. Isti igitur tenentur ad restitutionem omnium talium. Similiter hi qui male receperunt bona ecclesie, præsertim focariæ & aliarum turpes personæ. Hæc Viricus. Cuius uerba in Tractatulo contra pluralitatem beneficiorum diffusius continentur. Denique contra superbiam & edificiosum in summa uirtutum & uitioꝝ inducitur: Circa ædificia quinq; sunt reprehensibilia: Primum est multitudo domorum, iuxta illud Isaie: Væ qui coniungitis domum ad domum. Ita peccantes, non sequuntur Christum dicentem: Filius hominis non habet ubi caput suum reclinet. Secundum est magnitudo, tertium sumptuositas, quartum delectabilitas, quintum dispersio animi. Delectabilitas autem attenditur circa colores & picturas. Hinc apud Ieremiam habetur: Væ qui dicit, ædificabo mihi domum latam & spatiosam, & laquearia facit cedrina, pin-

1. Cor. 10.

Psal. 118.

Hebræ. 10.

Matth. 9.
Marc. 7.

Matth. 23.

Luc. 9.

Ier. 22.

gitq; synopide. Hinc beatissimus Paulus primus eremita, a sacratissimo patre Antonio uisitatus, interrogauit an Christiani adhuc imitarerunt ritus gentilium in ædificijs sumptuo- sis: & audio quòd imò, defleuit hanc uanitatē, cum Christianorum sit dicere: Non habe- mus hic locum manentem, sed futurum inquirimus. Quicquid ergo canonicum & ministri ecclesie in talibus immoderate exponunt, crudelissima est rapina & sacrilegium secundum iam dicta, & ad restitutionem tenentur, quæ est facienda pauperibus. Veruntamen in his multi eorum excedunt nimis enormiter.

articulus XXVII. De quibusdam antiquis iuribus de pluralitate beneficiorum uitanda, super quæ non cadit dispensatio, quantum ad id quod in eis est de iure naturali.

Per laxam & irrationabilem dispensationem, ad magnam ecclesia deuenit ruinam. Certum est quod olim sancti & timorati pontifices summi nequaquam admiserunt, sed prohibuerunt pluralitatem beneficiorum, quæ nunc passim cõceditur uniuersisq; pessime tali, qui nec cõuersatione neq; scientia dignus est beneficio uno. Itaq; Urbanus Papa instituit: Omnino aliquem in duabus ecclesijs intitulari non liceat, sed unusq; quod in qua intitulus est, in ea tantum canonicus habeatur. Alia quoq; cõtinet Decretalis: clericus ab instanti tempore in duabus non connumeretur ecclesijs. Negotationis enim est hoc & turpis lucricommodum, & ab ecclesie cõsuetudine penitus alienum. Vnde & decretum Gregorij Papæ est: Singula ecclesiastici iuris beneficia singulis quibusq; personis cõmitti iubemus. Hinc ait Bernardus, prout Thomas allegat: Vnus in persona, non unus, sed plures est in beneficijs, non plures in officijs: erit ergo plures in supplicijs, sicq; grauissime peccat. Hinc uenerabilis uir episcopus suffraganeus, autor libri Apurulo inquit, ut quicquid hæc legerit, sciat me anno ab incarnatione dñi millesimo ducentesimo tricesimo octauo fuisse Parisi ubi uenerabilis Gulielmus episcopus Parisiensis conuocationem fecit in fratrum prædicatorum capitulo omnium magistrorum ubi proposita quæstione de pluralitate beneficiorum, solerti & longa ualde disputatione probatum est, duo beneficia, dummodo unum ualere quindecim Parisienses libras, cum salute non posse teneri: hoc præfatus episcopus cum multis doctoribus determinauit. Istud in opusculo contra pluralitatem beneficiorum plenius recitauit. Hinc Gregorius Papa nonus, interrogatus an de plenitudine potestatis possit super pluralitate beneficiorum dispensare, respondit: Non possum nisi tantum super uexatione detinendum dispensare. Nullus ergo de dispensatione secum facta inaniter gloriatur. Nã dato quod id quod est de iure positum in prohibitione pluralitatis beneficiorum, dispensationi apostolicæ sedis subiacet, id tamen quod ibi est de iure naturali ac diuino, non subiacet. Est autem ius naturale & diuinum, temporalia non plus appetere, procurare, tenere quod expedit ad uirtuose uiuendum, seu per respectum ad spirituale bonum ac uera salutem. Hæc omnia quæ hic breuiter tantum tango, in libello contra pluralitatem beneficiorum habentur diffusè. Et certe in causa hac magis credendum est præallegatis sanctis, timoratis & famosis doctoribus, & omnibus uere religiosis, quam his qui duo aut plura beneficia habent, quantumlibet docti uideantur aut boni, quia in causa sua iudicat male. Si quidem amor & odium subuertunt iudicium.

articulus XXVIII. Exhortatio ad clericos.

Sanctus & deuotissimus pater Bernardus ait: Timeant clerici, timeant magistri & prælati ecclesie, qui in terris sanctorum (quas possident) tam ini que gerunt, ut stpendijs quod sufficere debeant non contenti, superflua quibus egeni sustentandi erant, impie atq; sacrilege sibi procurent, retineant, & in usus suæ carnalitatiscac uanitatiscac expendant, duplici iniquitate peccantes: quia & aliena diripiunt, & sacris seu spiritalibus bonis in suis uanitatibus & turpitudinibus abutuntur. Parcite obsecro, parcite animabus uestris, parcite sanguini qui pro uobis effusus est: horrendum cauetis periculum, ignem qui paratus est æternam uiam declinare. Fugite de medio Babylonis, id est, de hoc seculo nequam, & saluate animas uestras. Conuolate ad urbes refugij, id est, ad claustra uere religiosa, ut possitis de præteritis agere penitentiam, & in præsentibus obtinere gratiam, ac futuram gloriam fiducialiter præstolari. Non uos retardet conscientia peccatorum: quoniam ubi abundauit iniquitas, abundare gratia consueuit. Nec uos penitentia auferitas terreat, neque enim condignæ sunt passionis huius temporis ad præteritã culpam quæ remittitur, non ad præsentem gratiã consolationem quæ immittitur, non ad futuram gloriã quæ nobis promittitur. Hæc Bernardus. Postremo, si canonicum & in sacris ordinibus constitutum intrare cœnobium parati

Hebr. 13.

Proou. 11.

Yerem. 51.

Roman. 5. Roma. 8.

rati non extat, fatagat digne deo ambulare, & cõuersari secundum suam exigentiã uocationis, iuxta formã & institutionem eis in III. Decretaliũ promulgatã ac iustam, iam quod expositam. Consideret uitæ presentis incertitudinẽ, breuitatẽ, fallaciã, uitioꝝ detestabilem fecditatẽ, diuina maiestatis presentiam, proficitatẽ quodq; temporis eis indulti, ne illud infructuose expendant: & quod metuendum eis instet iudicium, quod acerbissimum infernale supplicium, si (quod abest) carnalem & negligẽtem duxerint uitã. Quotidie ergo cõscientias suas examinet, & sua memoreretur nouissima, atq; per arctã gradient uiam salutis, bonis ecclesie timorate utatur: castæ ac sobrie, exèplariter & deuote iugiter cõuersent, quosq; cõsummato uitæ huius curriculo, ad beatificã æternã & increatã puritatis fruitionem feliciter perducantur. Ad laudẽ & gloriã omnipotentis, qui est super omnia deus sublimis & benedictus, Amen.

Eph. 4. Coloss. 1.

Tit. 1.

D. DIONYSII A RICKEL

CARTHVSIANI, DE PLVRIVM BENEFICIORVM

ulurpatione dialogus, breuis quidem, sed breuitatem utilitate compensans.

Interloquutores, Canonicus, Patronus. CAN.

QUONIAM me peccatorem grauem intueor, quid mirum si per meipsum deum iudicem iustum accedere uereor, ne forte quem admodum fluit cerã a facie ignis, sic peream ego peccator a facie dei: Ad quem ergo fiducialius tu tuusq; cõsugiam, nisi ad te dõ benedice huius collegij uenerandi patrono sancte N. PAT. Quisnam es tu: CAN. Cur dominus meus sic loquitur seruo suo, quasi huius ecclesie canonicos non agnoscat, & quasi solo sit nomine, non re ipsa patronus noster: PAT. Nescis supernæ gloriæ ciues domino deo suo tam omni quaq; conformatos, ut quos ipse ignorat, ignorent & ipsi: quos scit ipse, ipsi quod scire credant: Porro impios & iniustos, carnales & negligentes idcirco ne scire asseritur deus, quia eorum damnabilem non approbat uitam, quibus & in die iudicij dicet: Nescio uos: discedite a me operarij iniquitatis. Iustos uero cognoscit, quorum uita approbare censetur. Quid ergo miraris, si me te ignorare profitear, cuius mihi conuersatio displicet uehemẽter: Atqui sicut tu nomine, non uita canonicus es: sic ego nomine, non re tuus dici possum patronus. Insuper, qua fronte me tuum appellas patronum, qui alterius quoque collegij aut certe plurium, te esse canonicum gloriaris: Nunquid plurium capitulum, diuersorum que prælatorum non subordinatorum, uariorum itidem corporum mysticorum poteris esse membrum, aut subditus: CANO. Væ misero mihi, & heu miserum me: quia quem patronum & excusatorem inuenire sperabam, non nisi accusatorem & reprehensorem reperio. Et ecce solo nomine me esse canonicum contestaris, quum portus feram diei & æstus, quotidie uisitans chorum, orans, cantans ac celebrans. Præterea, cur super pluralitate beneficiorum me increpas, quum iam uiri doctissimi in omni fere facultate promoti, pluribus sint beneficijs dotati: Quod si uituperabile esset atque damnabile, ab eis (ni fallor) uitaretur. Et nonne expedit plures habere patronos apud altissimum, & per consequens in pluribus esse præbendam collegijs: PATR. Nonne in colloquio nis huius exordio te grauem esse peccatorem clamasti: Cur ergo super re ista causaris, quoniam nomine, non re te canonicum esse redargui: An de illorum es catalogo, qui seipsos quidem accusant, quum uero accusantur & corripuntur ab alijs, indignantur & excusare se mouent, quum tamen in scriptura ueritatis expressum sit, Qui odit correptionem, uestigium est peccatoris: qui abicit disciplinam, infelix est: Præterea non aduertis quid canonicum nomine designetur: Nonne canon regula interpretatur: Vnde canonicus quasi regularis nuncupatur. Propter quod is tantum rite ac uere re ipsa appellatur canonicus, cuius uita iuxta sanctorum patrum canones iurisq; regulas dirigit, rectificat ac ducit. An adeo excusatus es me, ut exteriorẽ ingressum ad choros, uocalesq; cantum, oronẽ & celebrationem putares tuiq; sufficere ad salutem: Nonne in gratia est spiritus quicquid ei offert, neglecto eo ad quod offeres obligat: nonne legit Bernardus, hæc dicet, quod extreme sit ipudeticus, carnalis & uitiosus canonicus

Plal. 57.

Luc. 13. Mat. 7.

Mat. 26.

3. dist. c. Canon. 40. dist. c. nos qui. & c. No loca.

Bernardus

eos seu clericos, audere ingredi sancta sanctorum, summisq; regis se presentare conspectui, & pollutis labijs fontem puritatis supermundissimam laudare deum: Nunquid speciosa est laus in ore peccatoris? Nonne peccatori dixit deus, quare tu enarras iustitias meas, & casti-
 mis testamentum meum per os tuum? Nonne qui declinat aurem suam ne audiat legem, ora-
 tio eius execrabilis erit? An non audisti Augustinum loquentem, Quia plus placet deo la-
 trator canu, grunnius porcoru, quam cantus luxuriantiu clericoru? Nonne de talibus per
 beatissimum Isaiam locutus est dominus, Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum
 longe est a me, idcirco inuaniunt me colunt? Deniq; quid diuinus docuerit Dionysius non ad-
 uertis? Nonne in pluribus scripsit locis, qd indignis ministris nefas est sacra contingere cym-
 bala, uasa ac sacerdotalia ornamenta? Multo minus profecto est eis licitum consecrare, tange-
 re, sumere aut alijs dispensare corpus & sanguinem saluatoris, quonia deiformes atq; mun-
 dissimos esse oportet in sacris ordinibus constitutos, sacri altaris ministros. Hinc catholici
 concorditer dicunt doctores, unum quoc; in sacris constitutum ordinibus, in omni actu ciuili
 cuiusq; ordinis sacri peccare mortaliter, si indigne hoc est, in mortali existens peccato, ex-
 erceat aliquem actum ordinis sacri iudicium & calicem, & sacras uestes tangendo, mortalit pec-
 cat. Postremo, plures habere apud deum patronos utiq; expedit, sed non eo modo ut tages;
 quin potius qui plura habet beneficia, quoru unum simpliciter uictui ac uestriui sufficit, nul-
 lum apud deum habet patronum in ueritate, nisi poeniteat, quum in statu damnationis esse
 probetur. Dum item multo; caput non subordinatur, uult esse membrum ac subdi-
 rus, nullius eor; uerum esse membrum ac uerus subditus, demonstratur. Quod aut de do-
 ctoribus plura beneficia habentibus opponis, nil ualet: quia excaecat eos eorum malitia, eor-
 um cupiditas, ambitio, negligentia, carnalitas, aut huiusmodi aliud uitium. Et uide qd sto-
 lide arguas. Nonne magis credendum est sanctissimis patribus, excellentissimisq; doctori-
 bus dudum in Christo defunctis, quoru doctrinam & uitam approbavit altissimus, qd nunc
 uniuersalis tenet approbatq; ecclesia, qui scripserunt, asseruerunt & docuerunt oppositum?
 Nonne electus dei Bernardus cuidam illustri scripsit canonico, Quicqd de unico tuo be-
 neficio ultra simplicem uictum & uestitum tibi reseruas, tuum non est, furtum est, rapina
 est, sacrilegium est? Nonne secundum doctrinas Thomae de Aquino, Gulielmi Parisiensis, Ra-
 ymundi, Iohannis, Vlrici & aliorum complurium, qui plura beneficia habent, quorum unum
 ad simplicem uictum uestitumq; sufficit, deum suae priuati honorificentiae cultu, matre sua
 ecclesiam suis militant membris, ac detruncant suppositos pauperes elemosynis eis de-
 bitis, uiuos ac mortuos suis suffragijs, fundatores suis intentis? Ecce qd horribilia sunt ista.
 Cum enim beneficium ordinetur ad officium, nempe ad persoluendum horas canonicas, ad
 orandum pro fundatoribus & uniuersis ijs annexis, ad obsequendum altissimo, ad tribuen-
 dum quod superest indigentibus, dum unus plura beneficia habet, nec tamen nisi unum
 officium soluit, priuatur deus residuis officijs, quae suae maiestati exhiberentur ab his, qd
 alijs (canonici seu clerici pluribus beneficiati) possent beneficijs sustentari. Similiter defun-
 cti illorum priuantur suffragijs, & egeni elemosynis suis. CAN. Vndiq; conuictum me cer-
 no, conclusum me uideo, obrutum fateor, idcirco consilium auxilium qd implo, effragito &
 suspiro. Veruntamen de hoc informari depono, quid iudicari debeat simplici uictui uesti-
 tuiq; sufficere. Siquidem ad honestatem status nostri multa pertinere ac exigi dicimus &
 docemus. PAT. Quod te superatum fateris atq; remedium queris, commendo, consilium
 & auxilium impartiri paratus. Porro ad quaesitum respondeo, quaesita assertio & doctrina
 multipliciter periculosa & erronea inuenitur. Hoc igitur tibi respondeo, qd quanto canoni-
 ci plebi uulgari uocatione, gradu aut ordine sacro sunt altiores, tato pariter & uirtutibus
 spectatioris esse & honestiores in uita tenentur. Honestas uero ecclesiae nequaquam in curi-
 osis, deliciosis, pretiosis, superfluis uestibus, equitaturis, epulis, ornamentis, familia exteriori
 seculariq; apparatu, sed in decore consistit uirtuti. Et nimirum honor debetur uirtuti, ut
 puta exhibitio reuerentiae in signum uirtutis. Id autem demum uere honestum est, quod uir-
 tuosum deoq; placitum comprobatur. Porro quod carnalem prudentiam redolet, quod se-
 culo huic conforme est, quod carne oblectat, abominabile est apud iudicem summum: si ta-
 men Christo creditur, qui in euangelio protestatur: Quod altum est hominibus, abomina-
 bile est apud deum. Qui ite; loquitur: Vae uobis diuitibus qui habetis consolationem ue-
 stram. Vae uobis qui ridetis nunc, quia plorabitis & flebitis. Vae uobis qui saturati estis, qd
 esurietis. CAN. Et quis poterit saluus fieri, praesertim ex numero nostro, quia quotidie de-
 licate usq; ad abundantiam conuiuamur, uino implemur, & inter epulas confabulamur, ri-
 de

Eccl. 19.
Psal. 49.

Prout. 18

Ist. 29.

Rom. 8.

Luc. 16.
Luc. 6.
Ibidem.

demus & ludimus: diu quoque sedemus ad mensam, & uix ieiunia obseruamus ecclesiae.
 PAT. Si non credis Gregorio asserenti, quia quod fouet carnem, necat spiritum, saltim Pau-
 lo crede apostolo, qui affirmat: Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum ui-
 rijs & concupiscentijs. Item, Neq; auari, neq; cupidi, neq; fornicatores, neq; elatire gnum
 dei possidebunt. Crede & incommutabili ueritati quae ait: Quam angusta est porta & ar-
 cta uia, quae ducit ad uitam, & pauci inueniunt eam. Quam spatiosa porta & lata uia, quae
 ducit ad perditionem, & multi incedunt per eam. CANO. Si haec ita se habent, paucissi-
 mos nostrum credo saluandos. Siquidem in uniuersis quae carnis sunt uolumus abundan-
 re: delicias, diuitias, honoresq; querimus: diuinum officium agitater transigimus, & ita cur-
 sorie legimus, oramus & psallimus, ut uerba uix distincta proferamus. PATR. Status ue-
 ster uniuersus miserabiliter est ualde (heu miserum) corruptus, atq; ad maximum lapsus
 uos defecti. CANO. Hoc mihi precor planius plenius que exponas, PATR. Diligenter
 aduerte ad quaer obliteris. Etenim in quantum es homo Christianus, teneris ad euangeli-
 ca praecpta, ac communia quoc; praecpta ecclesiae, ut discas a saluatore quia mitis est
 & humilis corde, corpus que tuum in anime redigas seruitutem, abstinendo a carnalibus
 desiderijs, quae militant aduersus animam: amicos, inimicosque diligas: pro persequenti-
 bus te exores, odientibus te & mala facientibus tibi beneficias: omnem deinceps superbi-
 am, iram, inuidiam, gulam, incontinentiam, auaritiam, acediam & caetera uniuersa pecca-
 ta mortalia uites: cum metu & reuerentia seruias deo, cum timore & tremore tuam opere-
 ris salutem. Nec solum praeparata fugias uitia, sed etiam oppositis eis uirtutibus deoreris, ut
 uere sis humilis, mansuetus, sobrius, castus, liberalis & alacer ad diuina: atq; (quod omni-
 bus eminet) toto corde, tota anima, tota mente, totisq; uiribus diligas deum, & proximum
 omnem sicut teipsum: neminem scandalizes, omnes quantum in te est edifices, in patien-
 tia tua possideas animam tuam. Delinquere charitatie corripias, opa misericordiae tam
 corporalia quam spiritalia pro posse exerceas: habens uictum & quibus te geras, his con-
 tentus sis. Et in his perseveres usque in finem. Ecce, ad ista obligaris in quantum Chris-
 tianus: quia qui dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulauit & ipse ambulare, cum &
 ipse iubeat & hortetur: Qui mihi ministrat, me sequatur. CAN. Ego his rite pensatis, non-
 dum ueraciter Christianum esse me fateor & cognosco. Nihilominus ut cordialis me hu-
 miliem & deplangam, ea quoque paucis mihi pandere digneris precor, ad quaer prout ca-
 nonicus obligor. PAT. De hoc in Decretalibus satis doceris: tamen ut memoriae fortius
 imprimantur, compendiose tanguntur. Sic etenim in principio III. Decretalium continetur:
 Ut clericorum mores & actus in melius reformatur, continenter & caste uiuere stu-
 deant uniuersi, praesertim in sacris ordinibus constituti, ab omni libidinis uitio praecauenti-
 bus: maxime illo, propter quod uenit ira in filios diffidentis quatenus in conspectu omni-
 potentis dei puro corde ac mundo corpore ualeant ministrare. Ne uero facilitas uenit
 incitium tribuati delinquendi, statuimus ut qui deprehensi fuerint incontinentis uitio la-
 borare, prout magis aut minus peccauerint, puniantur secundum canonicas sanctiones:
 quas efficacius & districtius praecipimus obseruari, ut quos diuinus timor a malo non re-
 uocat, temporalis saltem poena coerceat a peccato. Si quis ergo hac de causa suspensus, praer-
 sumperit celebrare diuina, non solum ecclesiasticis beneficijs spoliatur, uerum etiam pro du-
 plici culpa perpetuo deponatur. Praelati uero qd tales praesumpserint in suis inquitatibus
 sustinere, maxime obtentu pecuniae uel alterius commodi temporalis, pari subiaceant ul-
 tioni. A crapula & ebrietate omnes clerici abstineant diligenter. Vnde uinum sibi tempe-
 rent, & se uino nec ad bibendum quisquam incitetur, cum ebrietas & mentis inducat exi-
 lium, & libidinis prouocet incitium. Vnde illum ab usum penitens decernimus abolendi,
 quo in quibusdam partibus ad potus aequales suo modo se obligant potatores: & ille iudi-
 cio talium plus laudatur, qui plures inebriat, & calices coecidiores exhaurit. Si quis autem
 per his se culpabilem exhibuerit, nisi a superiore comonitus fatisfecerit, ab officio uel be-
 neficio suspendatur. Clerici officia uel commercia secularia non exercent, maxime inhone-
 sta. Mimis, ioculatoribus & histrionibus non intendant, & tabernas prorsus euitent, nisi forte
 causa necessitatis in itinere constituti. Ad aleas & taxillos non ludant, nec huiusmodi lu-
 dis intersint. Coronam & tonsuram habeant congruentem, & se in officijs ecclesiasticis &
 alijs bonis studijs exercent diligenter. Claustra deferant desuper indumenta, nimia breuitate
 uel longitudine non notanda. Pannis rubeis aut uiridibus, nec non manicis aut sotulari-
 bus, consutijs, frenis, sellis, pectoralibus, calcaribus deauratis, aut alia superfluitate gerentibus

Gregorius.
Gal. 5.

1 Cor. 6.
Mat. 7.

Mat. 11.
1 Cor. 9.
1 Pet. 2.
Mat. 5.

Colos. 3.
Philip. 2.

1 Tim. 6.
Mat. 22.
Mat. 12.

1 Iohan. 2.
Iohan. 12.

De ui. & ho-
nest. d. c. Ve
clericor; mo.

De ui. & ho-
nest. d. ca. A
crapula.

non utantur. Fibulas omnino non ferant, neq; corrigias argenti uel auri ornatum habentes...

De ui. & ho nest. d. c. Clericus. xbid. c. Monasteria. De coh. cleris & mul. ca. 51 quicumque.

Psal. 17. Eccl. 15. Ibidem. Eccl. 15.

Iob. 41. 7.

Psal. 71. Dani. 1. Luc. 1. Roma. 9. 2. Corint. 1. 1. Pet. 1.

D. DIONYSII A RICKEL CARTHUSIANI DE VITA ET REGIMINE CVRAM

animarum habentium, Liber unus.

animarum habentium, Liber unus.

P R A E F A T I O.

Dionysius

ACERDOTES sancti erunt deo suo & non polluent nomen eius. In cœsum enim domini & panes dei sui offerunt, ideo sancti erunt.

Dionysius docet quasi sine terra & macula interpretatur, hoc est, sine affectibus carnalibus

ac terrenis. Ideo sacerdotes celestibus ac diuinis debent esse repleti, ut deo cū sincera cōscientia se presentent, in sanctitate & iustitia ei deseruiant...

Eze. 32. 23. 30

Exod. 19. Dani. 1.

Sap. 17. 4. Psal. 5

Ierem. 2.

Sap. 2

V T clarior innotescat, quam uirtuosam & exemplarem uitam, q̄ castam & sobriam oportet esse conuersationem sacerdotum, primo monstrandum est...

Bernardus

Psal. 17.

Ge. 4. 22. 14. 1. Cor. 10.

Leuit. 12. Iohani. 1. Marc. 27

Dan. 7

Psal. 136

M m m eam,

eam. Vnusquisq; ordo eius rei censetur nomine, quam copiosus accepit in munere: & uni uerſi beatorum ſpirituū ordines tanto honore præfulgent, tanta beatitudine perfruunt, ut nihil gloriæ eis deſit: gloriā tamen ſacerdotū reuerentur, dignitatem mirantur, priuilegio cedunt, poteſtate honorāt. O ſacerdotes, uos eſtis genus electū, regale ſacerdotium, gens ſancta, popul⁹ acquiſitionis, ut uirtutes annūtiētis eius, q̄ uos uocauit de tenebris in admirabile miniſterium ſuum. V oſ eſtis lux mūdi, & uos eſtis ſal terræ. Leuitis dicit: Munda mīni qui fertis uafa domini. Vobis dicendum eſt mundamini qui eſtis uafa domini, gloriſicate deū in cordibus uſis. Vos elegit deus in hæreditatē ſibi. In uobis ſepelietur corp⁹ glorioſum & gloriſicatū, quod olim ſepultum eſt exanime & deſunctū. Certe ſanctus Ioseph noluit illud ſepelire niſi in ſepulchro nouo, & inuoluit in ſindone mūda. Vt tibi, ſi nō poſueris illud in ſepulchro nouo, uel ſaltem innouato. i. corpore penitus mūdo, uel (ſi peccati) per pœnitentiā & ſatiſfactionem mūdato. Vt tibi, ſi nō inuolueris illud in ſindone mūda. i. ſcientiā pura. Nō ergo regnet peccatū aut immūditia ſœtor in corpore tuo, ſicq; de dicabis ſepulchrum uenerabile Ieſu Chriſto, ac templum ſpūſancti. Conſidera dō de uote ſacerdos, quanta diligētia, quanta uigilantia ſancti angeli cuſtodierunt locum ſepulchri, corpore dominico iam ſublato, rediuiuo & gloriſicato, in quāta claritate & quāta uultus & ueſtīū uenūſtate apparuerunt ſanctis mulieribus, ſepulchrū uſitantibus & corpus Chriſti quærentibus. Procul dubio ſcire debes, q̄ ſi tu idem dominicū corpus iam ſupra modum gloriſicatū digne tractaueris, mūdū & nouū ſepulchrum tui corporis ei paraueris, nō deerit tibi angelorū ſtrequēſ cuſtodia, corpus & animā tuā in omībus gubernabūt. Vide ergo ne tangas illud ſanctiſſimum Chriſti corpus, niſi innocens manibus & mūdo corde. Meditare dilectē ſacerdos, q̄ Iohānes baptiſta ſanctiſicatus in utero, & inter natos mulierū nō surrexit maior, nō audebat tāgere ſanctū Chriſti uerticē, ſed dicebat: Ego a te deo baptizari. Petrus quoq; princeps aploꝝ Chriſto propinquatē timuit, & ſe ab eo eloꝝare præformidine uoluit, dicens: Exi a me, quia homo peccator ſum dñe. Si ergo iſti ſanctiſſimi tantum uenerabantur extrinſecum tactum dominici corporis, nō dum ad cœlos translati, quanta reuerentiā, quanto timore & tremore, quāta corporis caſtitate & animæ puritate oportet ſacerdotem corpus Chriſti iam gloriſicatū conſpicere, tangere atq; ſuſcipere? Aequaliter et eſt ſplendet in altari, ut in ſublimitate cœlinec minus radiat in manibus ſacerdotis, q̄ in ſinu dei patris. Nepe qui primo dat⁹ eſt nobis in redēptionis pretium, nō ceſſat ſe nobis dare quotidie in uaticum. In ſermone de Sacramento ait ſanctus Bernardus: Os ueſtrū patet ad nos domini ac reuerēdi ſacerdotes ſemel uerbū caro factū eſt in utero uirginis, & uos ſecundario de die in diē nobis miniſtratis ex collatā officio poteſtatis. O præ clara & ueneranda poteſtas ueſtra. Certe nō eſt poteſtas poſt deū ſicut poteſtas uſa. Forſan ſcire uultis compertius, quānā ſit tanta poteſtas, cui nihil in cœlo, nihil in terra poteſt comparari. Ad quod ego: cōſecrare uidelicet corpus & ſanguinē domini. Sup hac poteſtate uſa, ſuper tam inſigni priuilegio omnino ſtupet cœlū, & terra miratur, contremiſcit homo, reueret plurimū angelica celſitudo. Sed unde hoc nobis d Ieſu pñſſime, ut nos uermiculi reptantes ſuper terrā, qui puluis ſumus & cinis, te præſentē habere mereamur præ manibus, præ oculis, qui torus & integer ſedes ad dexteram patris? Certe nō ex debito, certe nō ex merito nō ſo, ſed ex uoluntario dulcedinis tuæ beneplacito. Paraſti em̄ in dulcedine tua pauperi deus. Pauper quidē fuit, ſed eſt nunc prædiues genus humanū, cui bonum iſtud coelitus eſt indultum. Hæc eſt uere cumulata gratia, hæc eſt uere ſuper ex cellēs gloria, ſacerdotem deum ſuum tenere, alijsq; porrigere. Onoua, & nō niſi diuinā poteſtas, ſacramentū iſtud per excellentiā dicitur euchariftia. i. bona gratia: in quo nō ſolum quælibet gratia, ſed & ille à quo omnis gratia, ſumitur. Benigniſſime Ieſu, nobile ualde ſpōſe tuę dotalium indulſiſti, ut uel ſic teneret columba. (i. eccleſia) tua dulciſſimū memoriale dilecti ſui. Audite modo & obſtupescite, nulli angelorum, nulli ſuperuorū ſpirituū, ſed ſolis hoībus, nec tamē oībus, ſed tantū ordini uſo mandatā eſſe tantū celebrationē ſacramēti, ut conſecratus in ſacerdotē, prorſus idē ipſum faciat in altari, q̄d Chriſt fecit manibus ſuis uenerabilibus in cœna Paſchali. In celebratione tāti ſacramēti, fidelis ſacerdos inuenit ſe in medio patris & filij & ſpūſſancti, aſſiſtentibus ex omni latere ſupnis angelorū agminibus. Ibi deuotus anim⁹ boni ſacerdotis ſeipſo etiā altior effectus, aſcendit & creſcit, omniq; terrenæ concupiſcētiæ nebulā euaporans, totus ſpiritalis effectus, hoīem in hoīe exiit, & in abſcōdito faciei dñi gloriatur. Sed quid facis d ſacerdos indigne & homo ingratus, qui turpiter uiuis, & imparatus accedere audeſ?

1 Pet. 2.
Mat. 9.
Marc. 9.
Luc. 14.
ſai. 2. 14.
Pſalm. 45.
Mat. 27.
Marc. 15.

Roman. 6.

Mat. 28.
Mat. 16.
Luc. 14.
Ioh. 20.

Pſal. 23.
Lu. 1. Mat. 11.
Ioh. 1. Mar. 3.

Marc. 1. Luc. 3.
Ioh. 21. Luc. 9.

Bernardus Iohan. 1.

Genez. 18.
Hebr. 10.
Pſal. 79.

ſai. 2. 29.
Matth. 26.

Pſal. 30.

Arti-

Articulus II. De poteſtate & excellentia poteſtatis ordinis ſacerdotalis, ex diſtis ſanctorum patrum & catholicorum doctorum.

Q Vemadmodū in decreto parte prima diſtin. XCVI. legitur, ſanctus Gregorius Metſi ep̄o ſcribit: Quis dubitet ſacerdotes Chriſti, regū ac principum omniūq; fidelitū præſ ac magiſtros cenſeri & eſſe: Nōne miſerabilis inſaniti eſſe cognoſcitur, ſi filius præm, ſi diſcipul⁹ magiſtrū ſibi ſubiugare conetur, à quo credit non ſolum in terra, ſed etiā in cœliſe poſſe ligari ac ſolui? Deniq; Gelafius papa Anaſtaſio imperatori ſcribit: Duo ſunt quibus mundus hic regitur, ſacerdotalis ſeu pontificalis autoritas, & regalis poteſtas. In quibus tanto grauius eſt pondus ſacerdotum, quāto etiam grauiorem præ regibus in diuino examine redditori ſunt rationem. Noſce te ex ſacerdotū pēdere iudicio, non illos ad tuam redigi uoluntatem. Et hinc teſte beato Ambroſio, Nō tam pretioſius eſt aurum plumbū, quā regia dignitate ſublimior eſt ordo ſacerdotalis. vnde circa principium ſui Paſtoralis aſſeruit: Honor & ſublimitas ſacerdotalis ac pontificalis, nullis poterit comparationibus adæquari. Si regum fulgore ac principum diademati cōparet, longe inferior erit regum principūq; ſublimitas, quā plumbi metallum ad auri fulgorem. Quippe cum uideas regum ac principum colla gemibus ſubmitti ſacerdotū: & oſculata eorum dextra, ſe credunt eorū orationibus conſeruari. Hęc omnia & plura ſimilia, utputa uerba ſummorū pontificum, Iohannis, Gelafii ac Marcelli, idem teſtātia, in Decreto loco præſcripto habētur. Idcirco ſecundū Auguſtinum, Sacerdotis ac præſulis officio nil dignius, nil gratius eſt hominibus: & ſi res digne agatur, nil extat ſalubrius, ſicut nec damnabilius aut periculofius aliquid eſt, ſi negligenter agatur. Propterea Hugo de S. Viſtore libro de ſacramentis diſt. 1. Quāto uita ſpiritalis eſt dignior quā terrena, & animā quā corpus, tantū ſpiritalis ac ſacerdotalis poteſtas ſeculare dignitatem ac honorem præcedit. De hoc quoq; ſupra tertium ſententiæ doctor irrefragabilis, ſcilicet Alexander de Hales, plenius deſcribit. Deniq; Thomas libro de regimine regū pulchre declarat, quomodo non ſolū apud gentiles, ſed etiā apud Iudeos, ſacerdotes regibus inferiores fuerunt, quoniam ſacerdotia illorū fuerunt carnalia, & circa hoſtias uerſabantur carnales. Nec in lege moſi fuit expreſſa ſpiritaliū cœleſtiumq; bonorū, ſed temporalium magis promiſſio. In euangelica uero lege ſacerdotes cunctis regibus atq; principibus ſunt maiores, quoniam ſacerdotum CHRISTI corpus decorantur, eſt maxime ſpiritale, & circa digniſſimam hoſtiam (uidelicet CHRISTI corpus ſanguinemq;) uerſatur, atque ad bona cœleſtia ac æterna ordinatur, tendit & ducit. Hinc glorioſus & ſanctus Martinus ab imperatore in uitatus, cum cyphum de manu imperatoris ſumpſiſſet, qui de manu Martini illum reſumere ac potare optauit, Martinus potu accepto, cyphum protinus nō imperatori, ſed ſuo capellano porrexit, capellano ſuum quamuis pauperem ſacerdotem, imperatore iudicans digniorem. Quod etiam factum imperatori cæterisq; commēſalibus mirabiliter placuit, eo q̄ tantam in ſancto illo uidiſſent iuſtitiam. Sed & ſignifer ille ſanctus Præſcificus, dicere conſueuit, q̄ ſi beatus Laurentius & alius præbyter ſibi occurrerēt, uellet ut S. Laurentius expectaret, donec ſacratas manus præbyteri honoraret.

Articulus III. Qualiter ſacerdotes tempore ſacerdotij ſui repræſentant Chriſtum, & configurantur eidem.

C Hriſtus ſacerdos & rex eſt: ideo ſacerdotium Chriſti, regale ſacerdotium appellatur. Deniq; officium ſacerdotis exercuit Chriſtus in cœna, panem & uinū cōuertendo in corpus & ſanguinem ſuum, atq; diſcipulis porrigēs ea. Itēq; in aræ crucis ſemetipſum obtulit deo patri pro totius mundi ſalute, quemadmodū ait Apoſtolus: Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum hoſtiam pro nobis, & oblationem deo in odorem ſuauitatis. Et iterum: Chriſtus eo quod maneat in æternum, ſempiternū habet ſacerdotium: unde ſaluare poteſt in perpetuum accedēs per ſeipſum ad deum. Hinc de Chriſto in pſalmo prædictum eſt: Tu eſ ſacerdos in æternum ſecūdum ordinem Melchizedec. In Zacharia q̄q; ſcriptum eſt: Ipſe erit ſacerdos ſuper ſolio ſuo. Porro ſecundum doctores ſuper quartum ſententiarum, uidelicet Thomam, Petrum de Tharāſia, & Richardum de media uilla, ſacerdotium nouę legis realiter eſt ipſe character inſubſtantialis, qui in ordine ſacro imprimitur: qui character uocatur ſignaculū, quo ordinatus in ſacerdotē à non ordinatis diſtinguitur: & ſupernaturalis poteſtas, per quā dicit ſacerdos poſſe cōſecrare corp⁹ & ſanguinē ſaluatoris. Sicq; per characterē ſacerdotalē ſacerdos Chriſti ſupernaturaliter cōfiguratur, & dei formē quā dā præter ſortit ſup ueſtē corp⁹ Chriſti & ſanguinē, ad

95. diſt. e. 8.
dubitet
96. diſt. cap.
Duo ſunt
De maior. &
obed. c. Soli-
ta.
96. diſt. cap.
Duo ſunt. &
c. Boni prin-
cipis digni-
tas ſunt eorū
ſelicę legis
ſacerdotes.
1. Pet. 2.
Mat. 26.
Marc. 15.
Gal. 2.
Eph. 5.
Hebr. 7.
Pſal. 109.
Zachari. 6.

Minim 2 cō.

consecrandū, sumēdum, distribuendūq; ea. Itaq; in preinductis conformat sacerdos Chro, & repræsentat eundē. Nam sicut Chri in cena corpus & sanguine suum consecrauit, disci pulisq; donauit, ac demū in cruce se obtulit p̄i, ita sacerdos in missa corpus Chri & sanguinem consecrat, patriq; offert, & alijs porrigit uel porrigere potest. Ex his uero elicitur, qd ineffabilis sit dignitas sacerdotalis. Quanta eminentia & potestas, quæ in tā p̄stantissimos potest effectus, per quā hoies angelis quodammodo præferunt, Chriiformes reddunt, atq; in consecratione corporis & sanguinis Chri, omnipotenti deo modo quodā cooperari creduntur. Hinc in libro qd dicitur Gēma crucifixi, deuotissim' ait Bernard' : O quale in sacro cōiuiuiū, d' admirabile nobilitatē cōiuiuæ, in q' archageli angeliq; ministrat, hoies comedunt, in quo ministratorij sunt spūs immortales, ubi quasi dñi sunt hoies passibiles & mortales. O conuiuiū uiatorū remedium, ubi Throni coelestes sedilia præparant, seraphin pannū supponūt, ubi Cherubin uersus Propitiatorij facies inflectūt, ubi Principat' & Ptates sic seruiunt, ut principes tenebrarū remoueat. Deniq; qd potētius & honorificētius, q' transubstantiare creaturā, & cōsecrare creatoris corpus & sanguinē, q' creatorem manibus carnalibus intellectu alibusq; tractare, q' eundē alijs propinare, q' ipsum in corp' propriū animāq; tractare. Quid mirabilius, q' ex potestate sup corp' Chri uerū, habere etiā potestātē supra corpus Chri mysticum, q' soluere in terris & cœlū apire, q' ligare in terris & cœlū claudere. Postremo, de dignitate atq; officio sacerdotis, multa in libro de Officijs sanctus Ambrosi', diuinusq; & magnus Dionysius L. de hierarchia capitulo tractant; sed breuitati studens, difficultatemq; uitans, pertranseo.

Articulus IIII. De quibusdam alijs clarissimisq; proprietatibus atq; nominibus, quæ sacerdotibus conueniunt.

Iuxta documēta Alexandri de Hales in Sūma sua, Alberti, Thomæ, Bonauēturę ac aliorū sup IIII. sententiarū, potestas sacerdotalis (uidelicet potestas cōsecrandi corpus & sanguinē Chri) & p̄as absoluendi atq; ligādī, in foro interiori seu cōscientioso realiter idem sunt. Nec dicitur duę ptates nisi, ppter diuersitatē effectūū, sicut dicunt etiā duę clauēs ppter diuersitatē effectus, cū essentialiter una sit clauis secūdo probabiliore opinione quā sequitur Thomas. Nō tñ sequit, q' quicq; sacerdos possit soluere & ligare, sic ut potest cōsecrare. Nā sicut cōsecrare nō potest nisi conuenienter habeat materiā, s. panē, triticū & uinū, ita soluere nō potest siue ligare, nisi conuenienter habeat materiā subditā in quā agat, uidelicet hoies sibi aliq' modo subiectos, sup q's habeat iurisdictionē. Hinc secūdū Raymundū in Sūma sua aliosq; cōcorditer, ad soluendū & ligandū in foro cōscientię requirit duplex p̄as, scilicet ordinis & iurisdictionis. Itaq; cū p eandē habeant ptatem sacerdotis efficaciam sup corpus Chri uerū, qd sumpsit de uirgine, & sup corpus eius mysticū qd est ecclesia seu quęcūq; cōgregatio chriana, quę spū Chri i. spū sancto spiritaliter uiuificat, actualiter regit & mouetur, hinc sacerdotib' p̄stantissimę proprietates ac deuotiones cōueniūt. Sunt nāq; uicarij Chri & reputatores ip̄i, cœlestis atq; angelici cibi ac porus p̄paratores, cōiuię, exhibitores, custodes animarū, nutritores & medici, illuminatores & magistri. Idcirco dicuntur sal terrę, lux mūdi ip̄i in p̄sona ecclesię cōsecrāt, offerūt, orāt; propterea organū, uox & ministri ecclesię nūcupant. Ipsorū est aias p̄ facim baptisimi ac p̄nię purgare, reconciliare, cœlesti quoq; sp̄sio unire; hinc aias paranymp̄i ferūt. Deniq; ip̄i sunt cœlestes clauigeri, & lingue eorum factę sunt clauēs cœli. Ip̄i sunt p̄ncernę p̄stantissimi poculi, utputa sanguinis Chri; sunt quoq; thesaur' dei atq; ecclesię; qm̄ ecclesiasticorū sacramētōrū, in qbus cōtinent spūales diuitie, & p quæ uirtus ac meritū passionis Chri applicat & coicatur hoibus, sunt repositores, custodes ac dispensatores; ip̄i sunt mediatores inter deum & hoies, orones, uota & hostias populi deo immolates, gratiaq; & misericordia dei hoib' impetrates. Ipsorū est uerbo, exēplo, opationib', sacramētis populi in formare, pascere, roborare; dei p̄cepta, documēta, cōsilia hoibus nūtiare. Hinc dicunt sacerdotēs, quasi sacra dantes, sacra docētes, sacri duces, sacris dotati, quia per sacros ordines diuinis caracteribus insigniti. Dicuntur item p̄sbyteri, quasi iter salutis alijs p̄bentes, & ante populum in uia uirtutum euntes; dicuntur & angeli, quia dei sunt nuntij, in Christi cathedra residentes, & regis æterni p̄cones, iuxta illud Malachię: Labia sacerdotis custodiant scientiam, & legem dei requirent ex ore eius, quia angelus domini exercituum est. Ip̄i insuper sunt secretarij, camerarij, cubicularij CHRISTI, principes munimentūq; populi, primogeniti Israel, primitiæ dñi, ornamentū ecclesię; quorū sacra uel res cōsuta, signacula, ordines, ministeria diuinis mysterijs plena sunt, signant; q; omnia ut inessent in

Matr. 16, Luc. 22, Galat. 3.

Bernardus

Hebr. 1.

Matr. 9, Marc. 9, Luc. 14, Ioh. 1.

Sacerdotes sacra dantes, sacra docētes, sacri duces, sacris dotati dicuntur, Mala. 2.

gnata. Quis igitur sacerdotēs taliter institutos, consecratos & sublimatos, non dignificet & honoret? Ideo magnus ille imperator Constantinus sacerdotēs etiam malos in tāta habuit ueneratione, quōd dixit: si uiderem sacerdotem cum foemina turpiter agentem, pallio meo eum cooperirem, ne ab hominibus uideretur. In Niceno quoque concilio dominos ipsos uocauit, quæ omnia in Decreto diffusius recitantur. Hinc etiam uiri sanctissimi ex profunissima humilitate ad sacerdotium accedere non audebant. Vnde beatus Marcus euangelista pollicem sibi legitur amputasse, ne ordinaretur sacerdos. Petrus autē apostolus nihilomin' sua autoritate ordinauit eum sacerdotem ac p̄sulem. Similiter abbas quidam aurem sibi abscedit, ne fieret sacerdos aut episcopus. Sic & abbates sanctissimi Annius, Pachomius, Benedictus & Maurus, sacerdotēs non extiterunt, nec sanctus Fr̄cisus, Postremo, super illud Petri, vos autem genus electum, regale sacerdotium &c. scribit Albertus: Status sacerdotum redditur sublimis; primo ex diuina electione, quōd non parentum aut amicorū potestate aut nobilitate, nec Simoniaca prauitate, sed diuina uocatione & inspiratione eligi & promoueri debent sacerdotēs, ut nullus sibi assumat honorem, sed qui uocatur a deo tanquam Aaron. Secundo status sacerdotum sublimis est ex spiritali consecratione. Sunt enim per dei ministros consecrati, & ip̄i consecrant corpus Christi, atque in sua consecratione susceperunt spiritum sanctum. Tertio, a debita cōuersatione, quoniam uita sacerdotum debet esse sancta & immaculata, eo quōd non sit sub modio posita, sed super can delabrum, ut luceat omnibus qui in domo dei sunt, id est ecclesia. Sed de hoc clarius loqui oportet.

Articulus V. Quam uirtuosa, spiritalis atq; diuina debet esse conuersatio sacerdotum, p̄cipue curatorum.

Hucusq; de dignitate & eminentia sacerdotij, sacerdotumq; excellentijs dictū est, quatenus sacerdotēs propriam dignitatem, gradum & gloriam agnoscētes, deo grati esse conentur, & uiliter se habere atq; brutaliter uiuere erubescāt, ne eis cōueniat illud Psalmistę: Homo cum in honore esset, nō intellexit; comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Deniq; hoc omnium sanctorum patrum conuersio doctrina est, q' quanto quis altioris est p̄solationis aut gradus uel ordinis, tāto ad ampliore uirtutum perfectionē tenetur. Itaq; quo sacerdotēs in sublimiori statu, dignitate ac ordine, quam uulgares & simplices Christi fideles, tanto p̄ illis esse tenentur magis uirtuosi & exemplares, magis diuini ac spirituales, magis puri, modesti ac timorati in oibus, ne illud Isaię ipsis conueniat: Erit sicut populus sic sacerdos, quia dissimilium & omni no contrariorū non est conueniens unio. Cum ergo Christus, quę sacerdotēs quotidie tractant, offerunt, sumunt, sit sanctus sanctorū, omni perfectione puritateq; plenus, qui secundum suam dignitatem infinita est puritatis, oportet sacerdotēs esse synceros & expurgatos, per uoluntatis conformitatē Chro assimilatos. Indecētissimum namq; puerissimumq; consistit, sanctissimum, purissimū, humilissimūq; dei filium a superbo, uitiōso, lasciuio sacerdote tractari ac sumi. Nā ut ait Apostolus, Quę societas lucis ad tenebras; aut quæ conuēntio Chri ad Belial? Etenim qui in mortali est uitiō, mēbrum extat diaboli. Quō ergo filij dei audent tractare aut fumere? At uero illud apostoli Petri, Vos autē genus electum, regale sacerdotiū, quamuis quidā doctores de sacerdotibus solū exponant, alij tamen de uni uersis fidelibus illud exponere malunt, sicut etiam Thomas libro de Regimine regū: Oēs Christiani in quantum membra sunt Chri, & participationē habent cum Chro, tanq; cum capite, gratiaq; charismata suscipiētes ab eo, iuxta illud Iohannis, De plenitudine eius nos oēs accepimus, omnes in quā Chriani qui ueraciter re & noie Chriani sunt, reges & sacerdotēs existunt; Reges, quoniam iuxta euāgelicę legis doctrinam & iussa seip̄s uiriliter regūt, corpus suū aie subiiciēdo, sensualitate rationi, rationēq; deo propter qd ait Ap̄s: Qui autē Chri sunt, carnē suā crucifixērūt cū uitijs & concupiscentijs. Itē, Nihil dānationis est his qui sunt in Chro, qui nō secundū carnē ambulāt. Qui em̄ in carne sunt, i. desiderium carnis se querunt, deo placere nō possunt. Oēs q; ueraciter Chriani, sunt sacerdotēs, qm̄ bene uiuēdo seip̄s offerūt deo, q' quid sunt, habēt & agūt, ad dei honorē ac gloriā referendo ac ordinādo, sicut hortat Ap̄s: Obsecro uos fratres, ut exhibeatis corpora ustra hostiā uiuētem, sanctā, deo placētē, rationabile obsequiū ustrū. De hac re cōuenientissime loquitur doctissimus ille p̄tiffex summus, Innocentius III. in quadam decretali hoc modo: In ueteri testamento nō ungebant nisi reges, sacerdotēs & prophete. Quia uero Chri fecit nos in sanguine suo deo nro regnū & sacerdotēs, ut ait Iohānes ap̄s in apocalypsi. Propter qd ait Petr' 2.

96. diff. c. in scripturis.

11. q. 4. c. Sacerdotibus.

1. Petr. 2.

Hebr. 5.

Matr. 5, Marc. 4, Luc. 11.

Psalm. 48

Isai. 24.

2. Corin. 6

1. Petr. 2.

Iohan. 1.

Galat. 5.

Rom. 8.

Roman. 12.

Apoca. 1

1. Petr. 2. apostolus Vos estis gens electa, regale sacerdotium: idcirco in nouo testamento non solum reges & sacerdotes, sed et omnes Christiani unguuntur bis ante baptismum. scilicet oleo benedictionis, primum in pectore, deinde in scapulis: & bis post baptismum. scilicet chrismate sacro, primum in cruce, deinde in fronte. In pectore namque baptizandus inungitur, ut per spiritum sanctum abijciat ignorantiam & errorem, & suscipiat fidem rectam, quam iustus ex fide uiuit. Inter scapulas, ut per spiritum sanctum gratiam excusati negligentiæ & torporis, ac bonam exerceat operationem, quia fides sine operibus mortua est. Et per dei sacramentum sit munditia cogitationum in pectore, per operis exercitium sit fortitudo laborum in scapulis, quia sitis per dilectionem operatur secundum apostolum. In uertice etiam baptizatus inungitur, ut sit paratus oportenti de fide reddere rationem: quia per caput interior mens, & per uerticem capitis superior pars rationis. In fronte baptizatur ungitur, ut libere confiteatur quod credit, sicut ait saluator: Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo. Ante baptismum ergo ungitur oleo benedictionis, & post baptismum chrismate sacro, quoniam christus solus conuenit Christiano, non secundum uerbum formam, sed secundum uerbum rationem. Si itaque omnia ista ad quælibet pertinet Christianum, quanto magis ad quælibet sacerdotem? Hinc libro de uoce Christiano beatissimus loquitur Augustinus. Christum unctum interficari, sapientium nullum inueniat: & tam magnus fuit in ueteri lege unctio mysteriorum, ut in Iudaico populo non omnes, sed satis pauci eam mererentur percipere, uidelicet sacerdotes, reges & prophetæ: & hoc usque ad Christi aduentum, in quibus credentes ungitur. Cur unctio in christo quales esse debemus monemur, ut. In quibus tam sancta est unctio, ut non minus sancta conuersatio. Ex sacro namque unctio istius, & Christi & omnium Christianorum nomen descendit. Quod nomen frustra sortitur, qui Christum non imitatur. Quid tibi potest uocari quod non est: sed si Christianum te uocari delectat, quæ Christi sunt gere. Qui Christianus uocatur, Christum se habere debet: & uere habet, si ei in omnibus obsequatur: si omnem superbiam in uiciis, auaritiã atque luxuriã detestetur: si deum super omnia toto diligat corde, omnemque proximum tam amicum quam inimicum sicut seipsum, semper sollicitus ne in aliquo sit mortali peccato: si præceptis ecclesiæ & superiorum suorum tanquam deo constantem obedientiam uere uincat seipsum, propriam animositatem, iracundiã impetum, concupiscentiam uitiosam abijciendo, quoniam regnum cælorum uim patitur, & uolenti rapiunt illud: si futura, spiritualia, æterna bona amplius quam presentia, carnalia & terrena amet, quærat, aspiciat: si circumspectus & anxius sit, ne quidcumque transgrediatur præceptum, cum Iacobus apostolus dicat: Si quis totam legem impleuerit, offendat autem in uno, factus est omnium reus. Salomon quoque testatur: Qui in uno peccauerit, multa bona perdit. Unde cum odium sit mortale peccatum, qui unum hominem quantumcumque ad uerbarum odit, nec deum nec aliquem uere ac spiritaliter diligit, sed in membris diaboli est. Qui enim transgreditur præceptum dei, siue ecclesiæ aut plati, peccat mortaliter. Quolibet autem mortali amittitur charitas & universæ uirtutes, quantum ad esse meritiorum. Denique, in dubijs, quando uidelicet dubitat an aliquid sit uel ueniale uel mortale, tenet quilibet Christianus illud uitare, ac si esset mortale: aliter committeret se discrimini, mortaliterque peccaret, ut Augustinus & ut omnes doctores affirmant. Ex quibus patet, quod uere acta est uia salutis. Præterea Christus in euangelio protestatur: Nisi abijciuerit iustitia uestra plusquam scribarum & pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum. Quocirca differuit Augustinus: Iustitia pharisæorum est, ut non occidant: iustitia eorum qui intraturi sunt in regnum cælorum, est non irasci, non reddere malum pro malo, cum dicat saluator: Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. quod intelligendum est de ira per uitium, quo quis immoderanter mouetur, atque iniuriã suam aut alterius ex priuato seu carnali amore, non secundum ordinem iuris, cupit ulcisci: non de ira per zelum, qua quis ex affectu iustitiæ contra peccata mouetur, & ea in hac uita punire ex charitate desiderat. Qui autem dixerit fratri suo racha, id est, uocem indignationis aut uituperationis emisit, reus erit concilio. Qui autem dixerit Fatue, reus erit gehennæ ignis & damnationis æternæ. Iterum ait saluator: Ego dico uobis non iurare omnino. Et rursus: De omni uerbo otioso quod loquuti fuerint homines, reddent de eo rationem in die iudicii. Ex quibus omnibus innotescit, quam difficile sit saluari, & quam timoratum & custoditum oporteat esse hominem, deo placere uolentem. Nec sufficit peccata uitare, sed de quæmodo quilibet Christianus tenetur custodia mortalia uitare peccata, sic obligatur in uicinas habere uirtutes illis contrarias, ut puta charitatem, humilitatem, patientiam, mansuetudinem, temperantiã, castitatem, liberalitatem, misericordiam, pietatem &c. Præsertim cum uirtutes concatenatæ atque connexæ esse dicantur, præterea loquitur Augustinus. Tu quod Christianus uocaris, in quibus uirtutes & opera Christi non inueniunt: Christianus namque est nomen charitatis, bonitatis, iustitiæ, integritatis, patientiæ, castitatis, prudentiæ, innocentiæ, pietatis. Et tu quod

nomen hoc uedicat tibi, cui de tam multis uirtutibus nec una inheret: Hic s. Leo Papa effat: Qui experiri uult an in ipso habitet Christus, & an uere sit Christianus, diligenter consideret quæ beneuolentiã relictur inuidiã, quæ humilitate resistat superbiã, quæ castitate & sobrietate renitatur gulae atque luxuriæ: an adulantium linguis non capiatur, an illatas iniurias obliuiscatur, an omnibus faciat ut sibi fieri rationabiliter optat. Ecce hæc omnia ad uirtutes pertinent Christi fideles, ad sacerdotes uero excellenter & specialiter, ut in omnibus his se alijs præbeant iugiter exemplares. Ideo ait Iohannes apostolus: Qui se dicit in Christo manere, debet sicut ille ambulauit & ipse ambulare. Paulus quoque hortatur: Imitatores dei estote sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos. Sed & princeps apostolorum, Omnes inquit, estote unanimes, compatiētes, fraternitatis amatores, misericordes, modesti, humiles, non reddentes malum pro malo, sed e contrario benedicentes: ante omnia mutuam in uobis charitatem continuam habentes, & hospitalis inuicem sine murmuratione. Hinc asserit Augustinus: Quicumque iustitiæ & misericordiam opera non fecerit, partem non potest habere cum Christo. Quisquis non fuerit humanus, pius, hospitalis, benignus & clemens, non euadet gehennæ supplicia. Qui sine dolo non fuerit, non potest regnare cum Christo. Qui male & carnaliter uiuit, inimicus est dei. Et quoniam deus quos amat, arguit & castigat, in omni aduersitate, tribulatione & infirmitate patientiam habere oportet, quoniam Paulus fatetur: Omnes qui uolunt iuste & pie uiuere in Christo Iesu, persecutionem patient. Iacobus quoque in exordio suæ canonicæ: Omne (ait) gaudium existimate fratres, cum in diuersas tentationes incideritis. Multæ etenim tribulationes iustorum. Tale esse oportere quemlibet Christianum, sacerdotem curati frequentibus atque feruentibus prædicationibus doceant sibi commissos: sic tamen, ut operibus demonstrarent, primoque faciat quod alios docet, iuxta quod Lucas ait: cepit Iesus facere & docere.

Articulus VI. Qualis debeat esse conuersatio sacerdotum, ex Decretalibus.

Titulus exordij tertij Decretalium, est de uita & honestate clericorum. Quamuis autem quæ ibi dicuntur, specialiter ad canonicos pertinent & scribantur, ut ex textu probatur tenore, nihilominus omnia ibi descripta per paucis exceptis, ad quoscumque pertinent sacerdotes: Eo uidelicet de pro, quod scribitur illiciti: Bona clericorum ueneant in commune. In una domo uescantur, atque sub uno tecto dormiant & quiescant: quod etiam modo quantum ad canonicos, non seruatur, sed per dispensationem laxatur. Præterea, licet quæ ibi scribuntur, in alijs iam dudum opusculis allegauerim, tamē ea repetere non pigebit, quia misericordia id requirit: Itaque tam ex generalium conciliorum Decretis, quam ex summorum pontificum canonicis dicitur ibi: Clerici arma portantes & usurarij excommunicentur. Hoc, sicut & subsequentiã, de sacerdotibus dictum est. Si quis ex clericis comam relaxauerit, anathema sit. Si quis ex clericis monasteria monialium sine manifesta & rationabili causa frequentare presumpserit, per episcopum arceatur: & si non desisterit, ab officio ecclesiastico reddatur immunis. Deinde Innocentius III. in generali concilio ait: Ut clericorum mores & actus in melius reformentur, continentur & caste uiuere studeant uniuersi, præsertim in sacris ordinibus constituti, ab omni libidinis uitio præcauentur, quatenus in conspectu omnipotentis dei puro corde & casto corpore ualeant ministrare: ne uero facilitas ueniã incentiũ tribuat delinquendi, statuimus ut qui deprehensi fuerint in continentia uitio laborare, prout magis uel minus peccauerint, puniantur secundum canonicas sanctiones, quas efficacius & districtius præcipimus obseruari: ut quos diuinus timor à malis non reuocatur, temporalis saltem poena coerceat peccato, uidelicet ut ab officio suspendantur, atque ecclesiasticis beneficijs spolientur. A crapula & ebrietate omnes clerici diligenter abstineant, unde uinum sibi temperent: nec ad bibendum quispian incitet, cum ebrietas & mentis inducat exilium, & libidinis prouocet incentiũ. Ideo illum abufum decreuimus penitus abolendum, quo in quibusdam partibus ad potus æquales suo modo se obligant potatores. Si quis autem super his se culpabilem exhibuerit, nisi à superiori communitus satisfecerit, ab officio & beneficio suspendatur. Clerici officia uel commercia secularia non exercent maxime in honesta. Mimis & ioculatoribus & histrionibus non intendunt. Tabernas prorsus euitent, nisi forte causa necessitatis in itinere constituti. Ad aleas & taxillos non ludant, nec huiusmodi ludis interfint. Coronam & tonsuram habeant competentem, & se in officijs ecclesiasticis & alijs studijs bonis exercent diligenter. Clausa deferant de super uestimenta, nimia breuitate uel longitudine non notanda. Pannis rubeis aut uiridibus, & in anibus manicis, forularibus, aut constitutijs frenis, sellis deauratis, aut ali-

Tob. 4.
1. rohi. 2.
Phil. 3.
1. Petr. 3.
Apoca. 3.
a. Timo. 3.
Iaco. 1.
Psal. 33.
Actu. 1.
de uis. & ho. cle. c. quæstia.
de tit. & ho. cle. c. cleric.

am superfluitate gerentibus, non utantur. Fibulas aut corrigias auro aut argento ornatas non ferant nec anulos, nisi quibus competit ex officio dignitatis. Præcipiendum est, ut nullus sacerdos sceminas, de quibus suspicio esse potest, retineat. Si presbyter, diaconus, subdiaconus de quacunque scemina crimine fornicationis suspectus, post primam, secundam aut tertiam admonitionem inueniatur fabulari, aut aliquo modo cõuersari cum ea, excommunicacioni subdatur. Cum clericis non permittantur mulierculæ habitare, nisi forte de illis personis extet, in quibus naturale eius nil permittit criminis suspicari. Clerici ludos & ludibria non exercent in ecclesia. Ex his elucet, ad quæ uirtuosam, castam, exemplarem ac sobriam uitam teneantur sacerdotes & clerici siue canonici.

Articulus VII. De præceptis & documentis apostolicis ad sacerdotes pertinentibus.

In epistola ad Timotheum atque ad Titum docet apostolus Paulus, quales debeant esse episcopi, dicens: Oportet episcopum irreprehensibilem esse, sobrium, ornatum, prudentem, pudicum, hospitalem, doctorem, non uinolentum, non percussorem, non litigiosum, non cupidum, suæ domui bene prepositum &c. Porro, in epistola ad Titum aliqua addit Apostolus, scilicet quod oportet episcopum esse non superbum, non iracundum, non turpis lucri cupidum, sed benignum, iustum, sanctum, continentem &c. Alia multa in epistolis scribit Apostolus ad episcopos pertinentia. Sed ut Augustinus Ambrosiusque testantur, hæc omnia secundum intentionem Apostoli etiam ad sacerdotes pertinent, & de eis intelligenda sunt. Hoc quoque omnes doctores scholastici, Alexander de Hales, Thomas, Vlticus, Iohannes in summa Confessorum, Bartholomæus in summa Pisana, Durandus in sua, & Gratianus in Decreto testantur, atque modo procedendi Apostoli facillime demonstrat. Cum enim scripsisset Apostolus, quales debeant esse episcopi, statim scribit quales debeant esse diaconi. Nec facit specialem de sacerdotibus mentionem: quod utique ideo contingit, quia sub nomine episcopi sacerdotem etiam intellexit: quod dixit de uno, intelligi uolebat de alio. Unde communiter dicitur, quod in primitiua ecclesia non fuit inter episcopos & sacerdotes distinctio. Siqui dem in principio epistolæ ad Philippenses, scribit Apostolus: Ecclesie dei que est Philippis cum episcopis & diaconibus. Quo in loco post episcopos expressisset sacerdotes potius quam diaconos, si inter episcopos & sacerdotes distinctionem fecisset. Sed obijci potest (ut Thomas ac Raymūdus cum alijs dicunt) quod etiam in primitiua ecclesia & tunc apostolus fuit inter episcopos distinctio secundum rem, non secundum nomen. Et respondendum quod quantum ad aliquam, realiter conueniebant: & quantum ad aliquam, distinguebantur. Conueniebant quidem, quia episcopus non includit ordinem ultra sacerdotium, proprie loquendo de ordine. Septem namque sunt ordines, & sacerdotium est ordo supremus. Unde episcopatus supra sacerdotium non addit nisi dignitatem quandam seu prælationem contentionibus. Et in Ecclesiastico habetur: Non litiges cum homine potente, nec cum uiro linguato, & cum iracundo non facias rixam. Verum tamen sacerdos præest, erroribus & peccatis subditorum suorum zelo ueritatis & intuitu dei resistere & contradicere debet, etiam seriose ac feruide, si opus fuerit, cum discretione tamē atque modestia.

Articulus VIII. De prudentia & scientia ad sacerdotes & clericos ordinandos pertinente, & qui libri ad curatos specialiter spectant, & qualis & quanta scientia requiratur ad sacerdotes, curatos, ac eorum uicarios.

Super quartum sententiarum dist. 24. ait Thomas. In quolibet actu hominis, si debet esse uirtuosus & ordinatus, oportet quod adsit directio rationis. Idcirco ad hoc quod homo officium ordinis sui debite exequatur, oportet quod habeat tantam scientiam, que sufficiat ad hoc quod dirigat in actu illius ordinis, & tanta etiam scientia requiritur in eo, qui ad ordines promoueri debet. Nec oportet quod uniuersaliter in tota scriptura sit instructus, uel totius scripturæ scientiam habeat, sed requiritur scientia maioris uel minoris, secundum quod ad plura uel ad pauciora eius officium se extendit, ut scilicet illi qui alijs præponuntur curam animarum suscipientes, scient ea que ad doctrinam fidei morumque pertinent: & alij scient ea, que ad executionem ordinis sui spectant. Denique, sacerdos duos actus habet: unum principalem supra corpus Christi ueræ, ut puta consecrare corpus & sanguinem saluatoris: Alium habet actum secundarium super corpus Christi mysticum, uel super plebem sibi commissam. Et iste actus secundus dependet a primo, & non e conuerso. Unde aliqui promouentur ad sacerdotium, quibus tamen committitur primus actus, ut religiosi quibus non committitur cura animarum. Idcirco ab illorum ore non requiritur lex a plebe, sed solum quod sacramenta faciant. Ideo sufficit eis, si tantum de scientia habent, quod ea que ad sacramentum perficiendum pertinent, rite implere & obseruare possint. Alij autem promouentur ad actum secundarium, qui est super corpus mysticum

eum: & a talibus populus legem dei requirit. Propterea necessaria est eis legis scientia, non sic, ut scienti omnes difficiles questiones legis, quia in illis difficultatibus debet ad superiores haberi recursus: sed ut scient ea, que populus eis commissus tenetur credere & seruare. Ad superiores uero sacerdotes (puta episcopos) pertinet, ut etiam ea que difficultate in legifacere possunt, scient: & tanto plus, quanto in gradu altiori locantur, quemadmodum libro de ecclesiastica hierarchia sanctus Dionysius docet. His uerbis Thomæ, Iohannes in summa Confessorum, Durandus, alijque concordant. Addit quoque super quartum sententiarum Albertus, quod in perplexis seu intricatis seu difficilibus atque dubijs materijs, tenet sacerdos parochialis esse ita discretus, quod sciat talia esse difficilia, nec procedendum esse in illis absque superiorum consilio, & canonum autoritate. Insuper dicit Albertus, quod sacerdos non tenetur scire nec in communi que præterita sint mortalia, & que uenialia ex genere. Et hæc sciens reputat pro temporis huius necessitate ad confessiones audiendas sufficiens. Et hæc nesciens, peccat mortaliter confessiones audiendo: & eum ad hoc instituens, peccat magis mortaliter. Similiter permittens talem ministrare, peccat mortaliter, si sua interest tales prohibere. Itaque dicit Albertus, quod tria sunt quasi de esse confessoris, sine quibus non potest quis sine peccato esse confessor: Primum est scientia discernendi inter peccata: secundum est cauta inquisitio de peccatis: tertium est discretio prout seu satisfactionis iniunctio. De hac materia, scilicet que, qualis & quanta prudentia ad sacerdotes pertineat, in Decreto d. 36. & deinceps copiosissime scribitur, atque inter cetera legitur Imperitiam sacerdotis sepe esse fugienda, quia cum per ignorantiam excæcati alicuius ducatus præbere ceperint, simul in foueam cadunt. Ideo ignorantiam maxime debet abijcere. Hinc in concilio Toletano habetur: Ignorantia mater errorum, sacerdotibus maxime est fugienda seu uitanda, qui docendi officium in populo susceperunt. Sacerdotes enim legere sacras scripturas monent, Paulo apostolo dicente ad Timotheum: Attende lectioni, exhortationi, doctrinæ. Sciunt ergo sacerdotes sacras scripturas & canones, ut quantum ad eos pertinet statum, omne opus eorum in prædicatione atque doctrina consistat, atque ad dicent cunctos talis fidei scientia, que operum disciplina. Idcirco & Leo papa testatur: si in laicis intolerabilis est ignorantia, quanto magis in his que presunt, nec excusatione est digna nec uenia: Præterea secundum beatum Augustinum, ut dist. 38. habetur, Sacerdotibus ad discendum atque sciendum necessaria, necessaria sunt Liber sacramentorum, Lectionarius, Antiphonarius, Baptisterium, Computus, canones primales, Psalterium, Homilie per circulum anni dominicis diebus & singulis festiuitatibus apte. Ex quibus omnibus si unum defuerit, sacerdotis nomen uix in eo consistere poterit. Hos autem libros quoscunque sacerdos curatus habere tenet, emendo, scribendo uel alio modo: & in eis sit studium, occupatio, recreatio eius, ut tempus fructuose deducat. Nec in potationibus, uenationibus & similibus, uanis & uilibus, & sibi ualde prohibitis actibus, occupet. Sermones quoque & historias seu Legendas sanctorum habeat, diligenterque legat. Porro, de scientia Canonum uideat simplicibus curatis sufficere, ut scient ea que in libro prouincialium statutorum sue diocesis continentur, & si que talia sunt que eos scire oporteat. Ideo unusquisque curatus librum synodaliū statutorum sue diocesis siue ecclesiæ debet habere. Ignorantia enim iuris non excusatur. Et Apostolus loquitur: Qui ignorat, ignorabit. Per Oseam quoque prophetam dicitur comminatur: Quia tu scientiam repulisti, & repellisti, & ego te, ne sacerdotio fungaris. Unde Chrysostomus: Sapientissimum esse oportet & perspicacem in omnibus sacerdotem, & mille (ut dicitur) oculos ex omni parte habentem, ut non solum sibi, sed populo uiuat.

Articulus XI. Quod sacerdotes & clerici, & præsertim curati, debent hospitalitati & ceteris actibus misericordie infundere, auaritiã quoque profus uitare.

Quamuis uniuersi Christiani deles secundum exigentiam sue facultatis & proprii status ad opera misericordie teneantur, que septem sunt, quorum hospitalitas unum est, specialiter tamen sacerdotes & clerici: Primo, quia ut ait Hieronymus: Domus clericorum omnibus debet esse communis. Nempe ut sanctus Bernardus & alij sancti testantur: Quicquid clerici de bonis ecclesiæ habent ultra simplicem uictum & uestitum, hoc pauperum est: & si talia sibi retineant, nec egenis communiunt, furtum, rapinam, sacrilegiumque committunt. Ergo & domum & lectum peregrinis & pauperibus communicare tenentur, suscipiendo illos hospitio loco & tempore opportuno. Secundo ad sacerdotes curatos pertinet, subditos suos ad hospitalitatem & alia misericordie opera exhortari, quod bona fronte facere nequeunt, nisi personaliter hospitales & misericordes existant. Hanc rationem Raymūdus assignat, Insuper, opera misericordie in presenti & futuro remunerantur a deo

Marc. 16. 38. d. c. 19. d. rami. 1. Tim. 4. 38. d. c. 11. in 14. ics. 38. d. c. 19. d. 1. p. 18. Osee 4. 1. Cor. 14. Chrysost. 1. mus.

1. Tim. 3. Tit. 1.

Titum. 1.

22. d. c. 1. d. 10.

Phil. 1.

Ecc. 8.

Ezech. 14.

Hieronym. 1.

1. Timoth. 6
 à deo, dicente Apostolo: Exerce te ipsum ad pietatē. Nam pietas ad omnia utilis est, promissionem uitæ habens quæ nunc est & in futuro. Item, cum sacramentum altaris sit sacramentum pietatis & communionis, iustissimum est ut sacer dotes tanti sacramenti cōsecratores, sint operibus charitatis, pietatis & liberalitatis abundanter intenti: & sicut ipsi sunt quasi hospitium sacramenti quod sumūt, sic domus eorū sint peregrinorum pauperūq; hospitia.

Matt. 6
 Eodem.
 Non ergo sacerdotes & clerici sibi superflue thesaurizent, neq; de bonis ecclesiæ propinqs & consanguineos (ne dicam filios & filias) ditent, nec cum illis neq; cum alijs inordinate & delicate ecclesiastica bona consumant, nec de craftino immoderanter extant solliciti, quasi de deo & prouidentia pietatē eius diffidant: sed de his quæ sibi superfluit, indigentibus pro posse succurrat, præcipue spūalibus filijs suis, uidelicet subditis suis domesticisq; egenis, ne ad usuras confugere compellant. Et circa præcipua festa, aliqd lautioris cibi ac potus prouideant atq; communicent illis, siue ad acquirendū dando pecuniam, siue cibos & pocula ministrando ac tribuendo. Itaq; quis omnibus Christianis, præsertim tamen sacerdotibus & clericis est diligentissime aduertendum, ac iugiter recolendum, quod sanctus ait Basilius: Si tibi fateris diuinitus prouenisse temporalia bona, an iniustus est deus, inæqualiter nobis omnibus distribuens? Cur tu abundas, ille uero mēdicat, nisi ut tu bonæ dispensationis merita consequaris, ille aut patientiæ brauijs decoretur? Famelicus panis est quem tu detines, nudi tunicam quam tu in cōclauis cōseruas, discalceati calceus qui apud te marcescit, indigentis argentū quod possides inhumatum aut clausum. Quocirca tot indigentibus in iurijs, quorū dare ualebas. His per omnia cōsonat quod beatus Ambrosius ait, & habet in Decreto dist. 17. c. sicut hic: quo inter cætera loquit. Nūquid iniquus est deus, ut nobis non æqualiter distribuat uitæ subsidia, ut tu quidem esses affluens & abundans, alij egerent? An idcirco magis sic accidit, quia & tibi uoluit deus benignitatis suæ experimenta cōferre, & alium per uirtutem patientiæ coronare? Tu ergo susceptum muneribus & in sinū tuū redactis, nihil reputas agere iniquū, si tu multoq; in te subsidia solus obtineas: Quis em̄ tam iniustus, tam auarus, q̄ qui multoq; alimenta suum non usum, sed abundantiā & delicias facit? Neq; enim minoris est criminis habenti tollere, q̄ cum dare possis & abundes, indigentibus denegare. Esurientiū panis est quem tu detines, nudorū uestimentū est quod recludis, miserorū redemptio & absolutio est pecunia quam in terrā defodis, aut in scrinio claudis. Tātorum ergo te scias bona inuadere, q̄tis uales præstare, & non præstas. Deniq; Augustinus effatur: Tanta est apud deum hospitalitatis uirtus & gr̄a, ut nec potus frigide aquæ careat prærij remuneratiōe. Vides q; Abraham & Loth angelos receperūt in hospitiū, dū hospites quæ fierūt & homines recipere putauerūt. Et tu ergo suscipis Christum dū suscipis hospitem, quia in hospite Christus est, quoniam Christus in pauper est, quemadmodum ait Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Et iterum: Hospes fui, & nō susceptus me. Hinc ait Chrysostomus: Qualem mercedem habet qui propter deum peregrinatur, talem habet qui suscipit peregrinum: & fuit ambo æquales, uidelicet qui propter deum refrigerat, uel qui propter deum laborat. Ambrosius quoq; Publica (inquit) est species humanitatis, ut peregrinus hospitiū indigeat, suscipiatur officiose, pie tractet, reuerenter tanq; Christi membrum locetur, non in uiliori loco aut lectulo. Item sacra scriptura ad hospitalitatē ubertim inuitat. Si quidem Petrus apostolus in prima sua scribit epistola: hospites inuicē estote sine murmuratiōe. Et Paulus: Caritas fraternitatis maneat uobiscū, & hospitalitatē nolite obliuisci. Per hanc enim placuerunt quidam, angelis hospitiū receptis. Præterea ex præinductis ostenditur, quantum sacerdotibus & clericis, præsertim curatis, auaritia sit uitanda, detestanda, calcanda, cum ipsi præ cæteris debeant in deo confidere, spūalibus inhære, diuino amore flagrare, libera mente ecclesiasticis rebus uacare: alios ad contemptum terrenorum inducere, & quæ supersunt indigentibus erogare, ut impleant illud apostoli Habentes uictum & quibus regamur, his quidem contenti sumus. Qui em̄ uolunt diuites fieri, incidunt in tentationes & laqueū diaboli. Ideo dicit Gregorius: Deo omnium bonorū autori inhære non ualemus, nisi cupiditatem à nobis, quæ oim uitiorum radix est, abscedamus. Quanto etenim mens amplius occupatur circa terrena, tanto plus impeditur à dilectione supna, à puritate interna, à sollicitudine spūali, à cōsideratione atq; custodia iustitiarū, ac aliorum salubri. Hinc ait Ambrosius super Lucam, & habetur in Decreto disti. 47. Sicut hi qui per insaniam mente translati sunt, non iam res ipsas, sed passionis suæ phantasias attendunt, ita mens auari cupiditatis uinculis constricta, semper aurū, semper argentum attendit & cogitat, semper redditus computat, auri gratiasq; solem inruetur. Ipsa eius ad deum oratio.

Mate. 9.

Heb. 12.

Matt. 25
Eodem.

1. Petr. 4.
Heb. 13.

1. Tim. 6.

oratio autem querit. Interdum etiam arte usuræ nequissima ex auro aurū nascit: sed nec facietas unq; nec finis erit cupiditati. Sed ait auarus: Quid iniustum est, si cum aliena nō inuado, propria diligentius seruo? O impudens, quid dicis? quid propria dicis? quid ex diuitijs tuis in mundum hunc derulisti? quibus stipatus facultatibus hanc ingressus es lucem? Ex his cōstat, q̄ uere in Ecclesiaste scriptū est: Auaro nihil est scelestius: nil iniquius q̄ amaræ pecuniam. Auarus enim animam uenale habet. Hinc quoq; Apostolus omnium malorū radicem dixit esse cupiditatem, & auaritiā idolorū aseruit seruitutem. Nam sicut idolorum creaturam præfert creatori, quantum ad cultum, ita auarus ista terrena præfert deo, quantum ad inhætionem, quia ad ea afficitur potius q̄ ad deum. Ideo nāq; ait saluator: Nolite thesaurizare in terra, sed in cœlo. Vbi em̄ thesaurus tuus, ibi cor tuum. Et Augustinus prohibuit: Vbi amor, ibi oculus: & uerius est anima ubi amat, q̄ ubi animat. Insuper, sacerdotem qui alijs præstet, oportet esse iustum, constantem, syncerum, ut nec amore, nec odio, nec damni timore, nec lucri cupidine ab æquitate in iudicando recedat. Hoc aut auaris nō competit, quoniam timore offensæ ac damni, atq; amore fauoris ac lucris peruertunt iudicium. Moyses enim testante, Munera excæcant oculos sapientum, & subuertunt uerba iustorum. Idcirco in libro Iob scribitur: Multitudo donorum non inclinēt te. Postremo in præfidentibus summe necessarium est, & summe ab eis exigitur, ut in suis operibus nequa q̄ querant propria commoda, sed dei gloriam & honorem, & subditorum salutem ac bonum. Aliter essent tyranni, non rectores, sed subuerfores, ut etiam Aristoteles scribit in Politicis, & Thomas in libro de regimine regum, atq; Aegidius in libro de regimine principū probant. Auarus aut propria iugiter cōmoda cogitat, aut intendit, aut querit. Ab omni ergo auaritia oportet sacerdotem curatum & omnem præfidentem ac iudicem esse immunē. Possent demū hoc loco contra auaritiā, & de ipsius uilitate & detestabilitate multa induci, sed de his & de misericordie opibus tā corp'alibus q̄ spūalibus, infra (ut reor) intēto erit.

Articulus XII. Quod sacerdotes & clerici, maxime aut curati, debent suis domibus bene esse præpositi.

Charitas debet esse ordinata, ut homo primo & super omnia spiritaliter diligat deum, deinde seipsum in deo. Propter quod loquit in euangelio: Quid proficit homo, si lucretur uniuersum mundū, seipsum aut perdat? Deinde parentes, deinde uxorem & filios ac filias, deinde propinquos, deinceps familiam: deinde de quib; alijs præest, eos q̄s quidie magis habet præfentes, puta domesticos, prius ac diligentius debet diligere, instruere, corripere, castigare, ut domestici eius alijs in exemplum ponant. Et hoc est domui suæ bene esse præpositū, domesticos suos uerbo & exemplo à uitijs ad uirtutes prouehere, ut quod ab alijs exigit, primo à domesticis suis repetat. Quicquid em̄ prauitatis sit præfente prælato, hoc ei est turpius, sicut ad Eugenium Papam describit Bernardus: Virtus namq; & uitium domesticorum, redundant in patrefamilias ac familiæ dominum. Ideo asserit Augustinus: Domus & conuersatio episcopi quasi in speculo posita est: quicquid ibi fit, id sibi omnes arbitrant licere. Et hoc de domo & uita cuiuslibet potest dici prælati. Deniq; sicut in summa Confessorū habetur, Si domestici (scilicet filij aut filia: siue familia) incorrigibiles essent, expellēdi à domo sunt, si paterfamilias probabiliter æstimat eos p hoc emē dan dos: Aliās patronus criminis uideretur, quemadmodum is qui uxorem tenet & adulteram: Si uero probabiliter credit eos per hoc licentius peccare, & per suam diligentiam uidet eos à multis malis, quamuis ab omnibus retrahi, non oportet q̄ abiciat illos, nec tamē ipsi imputatur culpa illorum. Nam & in congregationibus domibusq; iustorum inueniuntur iniusti. Vnde in epistola Vincentij Donastani Augustinus fatetur, qd etiam in Decreto d. 47. allegat: Quantumlibet uigilet disciplina domus meæ, homo sum, & inter hoies uiuo. Nec mihi arrogare audeo, q̄ dom' mea melior sit arca Noe, ubi int' octo hoies un' puerus inuentus est: Aut melior sit q̄ domus Abraham, cui dictum est: Enice ancillam & filium eius. Aut melior sit quam domus Isaac, cui de duobus geminis dictum est: Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Similiter autem fateor charitati uestræ coram deo domino nostro, qui testis est super animā meam, quia ex quo deo seruire cœpi, sicut expertus sum diffculter posse inueniri meliores his qui in monasterijs profecerūt, ita non sum peiores expertus quam qui in monasterijs defecerunt. Denique, ista est uirtuosus & sapientibus uiris ingens atque continua causa timendi: quia ubique est casus, ubique periculum. Nulli sibi que in hoc seculo securitas, ubi nescit homo an amore dignus sit an odio, & inter optimos pessimi sum admixti. Verissime equidem Salomon ait: Nemo potest corrigere quem deus despexerit.

Eccl. 10
1. Tim. 6.

Matt. 6.

Deutero. 16.
Iob. 35.

Deut. 6
Matt. 16
Marc. 8.
Lu. 9.

1. Tim. 3.

47. q. 6. c. 11
bet.

Gene. 21.
Malachi. 1.

Eccl. 9.
Eccl. 7.

Hinc

Mat. 14.
Genes. 3
Mat. 26
Iohan. 19.
Eccl. 18
Iob. 31

Hinc dicit Bernardus. Si casus non defuit in regno maieftatis, quo summus angelorum cecidit cum suis; neq; in paradiso uoluptatis, quo homo corruit protoplastus nec in collegio unitatis, unde proditor Iudas est lapsus, q; in isto exilio erit securus? Ideo ait scriptura: Sapientis in omnibus metuit. & Beatus homo qui semper est pauidus. Sanctus quoq; Iob pfitetur: Semper quasi tumentes super me fluctus timui deum. Postremo, secundum Raymū- dum, duplex est causa, cur prælatus debet esse suæ domui bene præpositus. Prima, quia nō habet frontem reprehendendi alios, qui suos corrigere negligit. Secundo, quia talis uidef negligens, euidenter ideo prælatione indignus est, quia secundum Apostolum, Qui præ- est, in iniquitate sua morietur, tu aut animam tuā liberasti. Hinc sanctus Cornelius Papa in epi- stola ad beatum Cyprianum disseruit: Quod ad nos attinet, cōscientia nostræ conuenit sp operam dare, ne quis ex culpa nostra de ecclesia pereat. Si quis aut̄ ultra crimine suo perie rit, nos in die iudicij futuros credimus inculpato, illosq; solos in pœnis mafuros, qui nolue runt consilij nostri salubritate sanari. Nec mouere nos debent conuitia perditō, quo mi- nus uia recta recedamus, quam Apostolus instituit, dicēs: Si hominibus placerem, Christi seruus non essem.

Roma. 12.
Ezech. 3

Gal. 1

Articulus XIII. De moderato ac decenti uestitu sacerdotum ac clericorum.

Eph. 4

Apostolus ait: Nolite conformari huic seculo, sed renouamini spū mentis uestre. Itaq; iuxta sanctorum patrum Basilij atq; Isidori documenta, sicut sacerdos siue canonicus gradu & ordine, ita in uita, temperantia, incesso ac uestibus a seculari bus debet differre. Omnis igitur uanitas, pompa, superfluitas, pretiositas nimia à uestimentis sacerdotum ac clericorum est excludenda, ut nec numero, nec pretio, nec cu- riositate excedat. Vnde in septima synodo legitur, & habetur in Decreto ca. 21. q. 4. Omnis iactantia & ornatura aliena est ab ordine sacro: eosq; episcopos & clericos qui se claris & fulgidis uestibus ornant, emendari oportet: quia si in hoc permanserint, epimio tradant. Similiter eos qui unguentis unguuntur: impij quoq; deridentes eos, qui uilibus & religiosus uestimentis amicti sunt, per epimium corrigantur. Pricis enim temporibus omnis sacra tus uir, scilicet in sacris ordinibus constitutus, cum mediocri ac ueste conuersabatur. Om̄e qui ppe quod non propter necessitatem, sed propter uenustatem accipitur, elationis habet calumniam, quem admodum magnus ait Basilus. Sed neq; ex sericis texturis uestem uaria tam quis induat, neq; apponat uariolorum colorum ornamenta in summitate uestimentoy, sed audiat Christi dicentem: Qui mollibus induuntur, in domibus regum sunt. Deniq; in sexta synodo scribitur: Nullus eorum qui annumerantur in clero, uestimentum indecens habeat siue in ciuitate degens, siue in itinere ambulans. Si quis uero tale qd fecerit, per unā hebdomadam suspendatur, sed stolis utatur quæ cōcessæ sunt talibus. Hinc Zacharias Pa pa instituit: Episcopi, presbyteri, diaconi indumentis secularibus non utatur, sed uestibus suo ordini congruentibus. Neq; dū ambulauerint in uia aut in plateis, sine operimento am bulare præsumant, nisi in itinere longo. Quia mulier in ecclesia orans nō uelato capite, de- turpat caput suum. Quod si temere præsumperint contra statuta agere, communione pri uentur, donec quæ statuta sunt impleant. Insuper Leo Papa testatur: Sine ornatu sacerdo- tali extra domos apparere nullatenus conuenit, ne aliquas secularium iniurias patiantur. Qui contra fecerit, aut definat, aut canonicæ subiaceat disciplinæ. At uero Innocentius Pa pa secundus: Præcipimus enim, inquit, ut tam episcopi q; sacerdotes & clerici, in statu mē- tis, in habitu corporis deo & hominibus placere studeant, & nec in superfluitate aut scissu ra uel colore uestium, nec in tonsura aspectū intuentium, quorum forma & exemplum esse debent, offendant: sed potius quod eorum deceat sanctitatem, obseruent. Quod si moniti emendare noluerint, ecclesiasticis careant beneficijs. Deniq; de hac re in d. 11. multa habet, uidelicet: Episcopus humilem supellectilem, mensam ac uictum pauperē habeat, & digni- tatis suæ autoritatem fide uiteq; meritis quærat. Clericus professionem suam habitu & in- cesso probet. Ideo nec uestimentis nec calceamentis quærat decorem. In cesso debet sa- cerdos esse maturus, ut grauitate itineris grauitatem mentis ostendat. Incompositio enim corporis, inæqualitatem indicat mentis, ut loquitur Augustinus. Ex his demonstratur, q; gra uiter peccent sacerdotes & clerici siue canonici, uestibus curiosi, pretiosi, superflui, seculari- res, pomposi, suis uanitatibus muliercularum fragiles animas prouocantes, quod secundū doctores mortali culpa non caret. Deinde Iohannes Baptista ait: Qui habet duas tunicas,

Mat. 12

21. q. 4. c. 6. 1.

1. Cor. 11

21. q. 4. c. 11. ne

c. præcipim^o
21. q. 4.

LUC. 7.

det un

det unam non habenti. i. qui unam superflua habet, communicet indigenti. Quomodo igitur peccant clerici, tot parua uestimentorum habentes diuersorum colorū, uestimenta iuxta proprietatem temporis hyemis tenentes: Nunqđ tāta supfluitas & pompa ad simplicē spe- ctant uestitum? Nunqđ tales quod necessitati utilitatisq; superest, pauperibus largiant? Quō ergo salui erūt, nisi emendant, mūdā despiciant, humilitatem ceterasq; apprehendāt uir- tutes: Hinc s. ait Bernardus: Dignum est ut qui altari deseruit atq; ecclesiæ, & de bonis ec- clesiæ uiuatiuat inquam, nō supbiat, non luxuriet, neq; ditescat, nec in uanitate ac supfluita te dispergat. Nec uaria griseaq; pellicea à collo & manibus diuersificata, aut rubricatas mu- rium pelles deportet. Sed excusant se excacati, & dicunt: Propter honorē status nostri & honestatem ecclesiæ, oportet nos hæc facere, sic uestire, sic ire. Nec pensant in quo uere cō- sistat honor cleri & honestas ecclesiæ. Cum em̄, teste Isidoro, honestū dicat quasi status ho- noris, honor aut̄ scdm̄ philosophum debeatur uirtuti, id est uere honestū, quod est uirtuo- sum: Et Tullius asserit, q; Thomas in scđa scđa: Honestas in uaria cōsistit humilitate, in uari- amansuetudine, patientia, charitate, omiq; mundalium uanitatū & supfluitatum cōtem- ptu, in decore interno, non in apparatu externo: in tēperantia ac parsimonia uictus, non in superfluitate uestitus: in corporis castigatione, in sanctorū patrum imitatione, in ædificatio- ne proximoy, in deuota, reuerentia ac debita p̄solutione diuinorum officioy, in obserua- tionibus præceptoy dei & concilioy ac summoy pontificū. Postremo, ipsemet Ch̄s totius honestatis fuit exemplar, autor & doctor, deinde sancti apostoli. Nunqđ isti in exteriori gloria uestimentos, superfluitatū, & non potius in præinductis uirtutibus honestatē po- fuerunt ecclesiæ: Illos ergo imitari oportet, & non eos qui suas uanitates & uitia sub spe- cie honestatum & uirtutum excusant.

In luxurio- sum uestitū sacerdotum,

Articulus XIII. An sacerdos seu alius ordinatus, in mortali peccato existens, peccet mortaliter in omni actu ordinis sui.

Hanc quoq; sanctus Thomas sup quartū snias dist. 24. soluit hoc mō: Lex præci- pit ut hō iuste ea que iusta sunt, exequat. Idcirco quicunq; id qđ sibi cōpetit ex ordi- ne, facit indigne, ille qđ iustū est iniuste exequit, & cōtra diuinæ legis agit p̄cepta. Ideo peccat mortaliter. Quicunq; aut̄ cū mortali pctō aliqd diuinū p̄tractat officium, seu alicuius ordinis actū exequit, non est dubiū quin indigne hoc faciat, unde mortali- ter peccat. Huic dictō omi doctoy concordat sententia, scilicet Alexandri de Hales, Alber- ti Raymundi & aliorum. Ita sacerdos in mortali pctō scienter existens, in omni actu ordinis sui peccat mortaliter, ut puta non solum quotiescunq; celebrat, sed etiam quotiescūq; con- fessiones audit & absoluit: quotiescūq; populis prædicat, quoties aquam benedicit aut auge- rit, quotiescunq; baptizat, nisi in necessitatis extremæ articulo: quotiescunq; publice cor- rigit delinquentes, qui in minoribus sunt peccatis q; ipse: quotiescūq; inungit, & similibus sui ordinis atq; officij actibus uacat. Quo patet, qđ periculosissimus sit status sacerdotum, po- tissime curatorū negligentium atq; carnalium. Præcipue aut̄ talis sacerdos mortaliter pec- cat in celebrando, deinde sacramenta alijs ministrando. Nā in omnibus his temerarie, præ- sumptuose, irreuerenter & in grate se habet. Celebrare tamē est actus ualde priuilegiatus, & ad ipsum præsertim actualis deuotio secūdm̄ doctores exigit. Dicit insuper Thomas lu per 4. Sententiarum, q; prædicans uerbum dei, & non uiuens secundum illud, mortaliter peccat, quoniam quantum in ipso est, intentionem sacræ scripturæ euacuat. Intentio nāq; scripturæ est, homines à uitijs ad uirtutes transferre. Sed maius est aliquid dicere factō, q̄ uerbo solo. Dum aliquis bona prædicat, & tamē oppositū agit, factō demōstrat nō esse agē- dum ut prædicat: sicq; quantum in ipso est, intentionē euacuat sacræ scripturæ: Iterū scri- bit Thomas, q; ex officio corripies alium publice, peccat mortaliter, si in mortali pctō scien- ter existēs hoc agit, quia officium suū exercet indigne, & contra ordinē charitatis, que inci- pit à seipso. Hæc omnia in summis doctorū, uidelicet Durandi, Iohannis & aliorum copiose habentur, quis Thomā, quia famosus & sanctus doctor ē, magis allegorimō beatus Ambrosi- us & antiqui doctores sancti manifeste hæc scribūt. Itaq; cōstat, in q̄ innūerabilia atq; enor- mia labantur peccata sacerdotum, maxime curati & eorum uicarij, qui uiuunt indigne, qui non debita cum diligentia discutiunt atq; custodiunt conscientias suas, qui non curant so- licite iuxta subtilitatem ac exigentiam ordinis & officij sui seruire omnipotentis: quorum (ut sic loquar) iniquitates & scelera super arenam maris multiplicari uident. Veruntamen præinductis quis potest obijcere: Nemo perplexus esse potest, id est, nullus ita est, ut pec- catū mortale uitare non queat. Sed sæpe contingit, ut sacerdos in mortali existēs peccato,

Obiectio

Nnn ex

ex debito sui officij teneatur ad celebrandum: ergo siue celebret, siue non celebret, peccat mortaliter: sic uidetur perplexus. Præterea, quicquid communicat alicui in peccato mortali, peccat mortaliter. Si ergo sacerdos iniquus in usu ordinis sui peccat mortaliter, etiam quod ab eo exigit aliquid diuinorum, ut qui ad celebrandum aut similem actum sacramentalem induceret, peccat mortaliter. Ad hæc Thomas respondet, quod quod diu ministris ecclesie qui est in mortali, ab ecclesia sustinet, ab eo recipere potest quis sacramenta, ut est subditus eius quod ab eo sacramenta recipere debet, quia ad hoc obligatur: sed tamen præter necessitatis articulum non esset tutum quod eum induceret ad aliquid sui ordinis exequendum, durante conscientia qua iudicat illum esse in peccato mortali, quam tamen disponere posset, quoniam in instanti homo per diuinam gratiam emendatur. His adicit Thomas: Quandoque ordinatus (presertim sacerdos) in mortali existens, exhibet se in aliquo actu ut ministrum ecclesie, peccat mortaliter, & toties quoties talem facit actum: quia in primo cap. Ecclesiasticæ hierarchie docet Dionysius immundum nec cymbala (i. sacramentalia signa) tangere fas est. Unde quando tangit res sacras, ut calicem uel confimilia, quasi officio utens, peccat mortaliter. Secus esset, si in casu necessitatis aliquod sacrum exequeret siue contingeret in illo uel idelicet casu, in quo etiam laicis quibusdam liceret, ut si baptizaret in necessitatis articulo, uel si corpus Christi in terram proiectum colligeret, potissime dum alius melior non adesset sacerdos.

Articulus XV. De præparatione ad celebrationem.

Cum itaque tam periculosissimum damnabilissimumque consistat non sacerdotaliter uiuere, & ordinis sui actus atque officij sui opera exequi indigne, ut puta non existendo in statu salutis, id est, in charitate & gratia, merito debet unusquisque sacerdos antequam ad celebrandum accedat, conscientiam suam diligentissime examinare, uitam & mores suos discutere: quid boni omiserit, quid mali commiserit, qualiter tempus suum expenderit, uiuaciter considerare. Penitet ergo sacerdos an diuina precepta obseruet, ecclesie statuta impleat, an alius exemplaris existat, an homines uniuersos tam inimicos quam amicos sincere diligat, an circa omnes charitate & dilectione officium suum sacerdotis ordinis uirtuose & irreprehensibiliter conuerset, an sibi commissos debite regat, instruat, moneat, corripiat atque adificet: Si mente, ore & opere ab inuisibilibus hostibus animarum munire ac custodire non cesset, si bona ecclesie debito modo expendat, si in cibo, potu, somno uestibusque moderatè se habeat, si in his atque similibus inuenit coram deo laudabiliter se habere, gratias agat humilimas ex totis præcordijs deo altissimo, cuius dona sunt omnia nostra bona, & cuius munera sunt merita nostra. Ideo si nihil ascribat, nisi omnem fragilitatem, defectuositatem, ad omnia uitia pronitatem: sic seipsum cum solitudine grandi custodiat, sicut ait apostolus: Qui stat, uideat ne cadat. Et Salomon: Omni inquit, custodia custodi cor tuum. Studeatque quotidie in bonis proficere, in humilitate, mansuetudine, patientia, deuotione, charitate crescere ac firmari: & dei auxilium pro hoc iugiter fideliterque imploret. Porro si in prædictis aut in aliquo prædictorum inuenit se culpabilem, iuxta grauitatem peccati cordialiter doleat, emendationem proponat, confiteatur, satisfaciatur, emendet: sicque in deo confidens, cum debita humilitate, deuotione & charitate ad celebrandum procedat, illud apostoli Pauli profunde perpendens: Quicquid manducauerit panem hunc uel biberit calicem domini indigne, reus erit corporis & sanguinis domini. Itemque: Probet seipsum hoc, id est, diligenter examinet & sic de pane illo edat & de calice bibat. Qui enim manducat indigne, iudicium sibi manducat, non dominicus corpus domini. Insuper, omnis sacerdos causas institutionis sacramenti altaris, uidelicet cur Christus in cena nouissima hoc supueneratissimum instituerit sacramentum, sapienter atque multoties contempletur. Cuius utique institutionis prima est, recordatio totius ardentissime ac plenissime dilectionis Christi ad nos. De qua dilectione ipse mer dixit: Maior hac charitate nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Hoc qui ppe est summa dilectio, dum quis non sua dona duntaxat, sed seipsum quoque donat dilecto. Rursus, cum amoris proprietates sit, amorem unire amato, per hoc quod Christus in sacramento seipsum nobis substantialiter unit, patet ipsius ad nos mutua dilectio ac summa. Toties ergo sciamus spiritus nostrum ad deum, totiesque inflammatum ac penetratum, quoniam celebramus, quoniam es sacramentum hoc consecramus ac sumimus, quoties charitatem Christi ad nos recordamur, quoties tantæ dilectionis pignus præ oculis habemus, manibus cõterimus, ore suscipimus. Ideo namque saluator instituto hoc sacramento, dixit ac iussit sanctis apostolis, & in eorum persona sacerdotibus uniuersis: Hoc quicquid feceritis, in mei memoriam facietis. Que utique yba sunt

Tit. 2.

1. Corint. 10. Prouerb. 4.

1. Corint. 10.

Matt. 26.

Ioh. 13.

Matt. 26.

sunt mirabiliter affectuosa ac dulcia, pieque mentis inflammatiua. Secunda causa institutionis huius pretiosissimi sacramenti, est recordatio dñice passionis, imò omnium quæ filius dei pro salute nostra assumpsit, fecit ac pertulit, ut puta suæ incarnationis, ac in seculo isto sanctissime conuersationis, ultimæ cœnationis, acerbissime passionis, gloriose resurrectionis & ascensionis, sicut in psalm. prædixit: Memoriam fecit mirabilium suorum, misericors & miserator dominus, escam dedit timentibus se. Attendamus ergo quotidie recollecta ac diligentissima mente, quanta pro salute nostra unigenitus patris æterni assumpsit, egit & passus est: quod ipse rex gloriæ, dñs uirtutum, deo patri æqualis, uerusque deus, nostram naturam assumere & sibi immediate hypostatica unione copulare dignatus est: in quo manifestatur immensa bonitas ac dignatio eius: quanta etiam pro nobis fecit in mundo hoc, in quantâ paupertate, humilitate ac patientia uixit: quod hic discurrendo, prædicando, & alijs modis laborauit pro nobis: quanta demum pro nobis perpassus est, quot derisiones, contumelias, detractiones, blasphemias, dicentibus de ipso obduratis impiissimisque Iudæis: Insanit, Demoniolum habet, Homo uorax, potator uini, In principe dæmoniorum eicit dæmonia. Hic blasphemauit, Seducit populum, atque familia. Deincepsque crudelissime eum interfecerunt, cogitantes attentius: qualis fuit ille timor Christi, quem sponte ac dispensatiue assumpsit, quoniam factus in agonia prolixius orauit, & factus est sudor eius sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram. Penitentius quam ferociter Iudæi & cohors ac tribunus Christum cœperunt, ligauerunt, traxerunt, totaque nocte illa affixerunt, faciem eius gratiosam uelando, cõspicendo, cõcedendo. Qualiter propter nos alba ueste atque purpureo indumento derisus est, quod poenalisissime flagellatus, & usque ad costas uerberibus laceratus: quod spinis coronatus, arundine cæsus, & tunc rursus cõspicuit, alapis cæsus, derisus ac blasphematus: quomodo ignominiosissime morti est adiudicatus, inter latrones ductus, & confusibilis illis, quia proprijs humeris crucem sibi baiulans est egressus. Qualiter fatigatus & cruci affixus, inter celeratos suspensus, aceto & felle potatus, & ibi denuo blasphematus, derisus, & summe ineffabiliterque despectus. Quotum etiam, quod intime in omnibus his suæ dulcissime genitrici cõpassus, cuius angustias & dolores ipse solus clarissime nouerat. Intueamur cum quanto tormento in cruce tam diu pependit, ita distentus, quod ossa poterant numerari, quæ uenæ & nerui disrumperebatur. Quam tam sustinuit poenam, dum nobilissima anima eius a suo sacratissimo atque tenero corpore separabatur. Horum memoria cor sacerdotum iugiter depungatur, decoret, & atretur. Nec nobis sufficiat nuda memoria, sed cum feruenti amore, cum interna compassione, cum fidelis ac debita imitatione hæc cogitemus. Discamus Christi exẽplo aduersitates, derisiones, oblocutiones, iniurias libetè & æquanimitè sustinere. Nõ uin dicemus nosmetipsos, nec malum pro malo, sed pro malo bonum, pro odio dilectionem reddamus. Nõ enim est seruus maior domino suo. Et ut Petrus apostolus testatur, Christus passus est pro nobis, relinquens nobis exemplum ut sequamur uestigia eius. Paulus quoque fatetur: Si compatimur, & cõregnabimus. Quandoque sentimus nos aliqua elatione, impatiẽtia, crudelitate, concupiscentia aut simili uitio tentari, moueri, grauari, statim passionem Christi eiusque humilitatem, patientiam, pietatem, & ceteras eius uirtutes ad memoriam reuocemus, atque ipsius exemplo humiles, patientes & mundi esse discamus. Causa tertia institutionis sacramenti istius, est declaratio liberalitatis christi ad nos, & roboratio spei nostre ad ipsum. Ex hoc enim quod Christus in sacramento ita seipsum tribuit nobis in cibum & potum animæ salutarem, clarissime patet illius ad nos liberalitas summa, atque ex eo roboratur ac inflammat spes nostra, quod scilicet libentissime tribuit nobis dona gratiæ suæ, qui seipsum sic nobis cõmunicat, dummodo ex parte nostri defectus non fuerit, & si cõ decenti & debita instantia indefinenter ac fiducialiter innocauerimus eum, sicut in euangelio ait saluator: Oportet semper orare & non deficere. Et ut in Deuteronomio Moyses loquitur: Cui quæsieris dominum deum tuum, inuenies eum, si cum corde quæsieris eum, & tota tribulatione animæ tuæ. Ideo iuxta apostolum, cum fiducia accedamus ad thronum gratiæ eius, & cum omni humilitate, seruire atque constantia exoremus &c. Quarta causa institutionis præfata, est copiosa & multiplex & misericordissima subuentio indigentia nostre. Huius quippe dignissimi celebratio ac sumptio sacramenti, est nobis quotidianum contra quotidiana nostra peccata remedium, infirmitatis ac fragilitatis nostre præsidium ac munimen, paupertatis nostre ditatio, passionum deiectionis, expugnatio uitiorum, confirmatio & auctio gratiarum imò ineffabiles utilitates ex hoc sacramento nostris proueniunt animabus. Ideo ait Bernartus: Si quis minus solito sentit in se iram, superbiam, impatientiam, concupiscentiam, aliorumque

Psal. 10.

Psal. 25.

Iohann. 16.
Luc. 7.
Matt. 11.
Luc. 11.
Marc. 2.
Luc. 22.
Matt. 26.

Luc. 23.
Ioh. 19.

Ioh. 19.
Matt. 27.
Luc. 23.
Marc. 15.
Ioh. 19.

Psal. 21.
Matt. 27.
Marc. 15.
Luc. 23.
Ioh. 19.

1. Thessalo. 5.
Psal. 108.
Ioh. 13.
1. Pet. 2.
Roma. 8.

Lu. 18.
Deut. 4.
Heb. 4.

uitiorum ac passionum aculeos, impulsiones & motus, huius sacramenti fructum & operationem in se cognoscat, & gratias agat. Chrysoftomus quoque fatetur: Sicut leones ignem spirantes horribiles sunt iumentis, ita ab huius sacramenti mensa uenientes terribiles sunt de monibus. Quinta institutionis huius sacramenti causa, est quotidiana & iugis honoratio & glorificatio dei patris, imò totius super beatissimæ trinitatis: quia in huius sacramenti celebratione ac sumptione magna beneficia dei recoluntur, gratias actio deo offertur, bonitas & maiestas omnipotentis laudatur, & multiplex honor altissimo quotidie exhibetur: imò per huius sacramenti celebrationem ac sumptionem cultus Christianæ religionis præcipue conseruatur, fideles ad ecclesiam conueniunt, confitentur, coadunantur. Estque sacramentum hoc in comparabile & pretiosissimum ecclesie militantis clenodiu. Maximam demum reuerentiam summam impendimus ueritati, propter eam credendo ea quæ in sacramento creduntur, & profus in comprehensibilia extant. Nec Seraphin & Cherubin ea comprehendere queunt, ut Aegidius de Roma locutus est. Denique hæc quinta causa institutionis huius, est principalis & summa, aliarumque finis. Christus namque ut homo, seipsum & omnia sua ad dei patriam ac totius super gloriosissimæ trinitatis honorem & gloriam ordinauit, quemadmodum apud Iohannem testatur: Ego non quero gloriam meam, sed eius qui me misit. Ita & fateri nos oportet, dicente Apostolo: Omne quod facitis in uerbo aut opere, oia ad dei gloriam facite. Preterea, secundum quod Augustinus testatur: In omni sacrificio quatuor sunt penlanda, uidelicet quæ, quid, cui & quare. Cum ergo sacramentum istud sit sacrificium summum, sacerdos ante celebrationem hæc quatuor debet perpendere, uidelicet quis sit ipse qui tantum sacramentum consecrat, tractat, offert & sumit. Itaque propriam imperfectionem insufficientiamque consideret, peccata sua & pronitatem ad mala attendat, de se fiat & emendet. Deinde perpendat quid offert, uidelicet corpus & sanguinem saluatoris, imò ipsam Christum, unigenitum uidelicet dei, qui secundum naturam suam diuinam est dignitatis & excellentiæ penitus in finitæ: secundum naturam uero suam humanam, ut uerbo æterno unitam, est toto dignior uniuerso. Sacramentum ergo tam sanctum, cum summa reuerentia est tractandum. Insuper penset cui offert, uidelicet deo patri, cuius perfectionis, maiestatis & gloriæ nullus est finis. Cum quanta igitur humilitate, timore, reuerentia & charitate atque munditia illi astare, offerre ac sumere oportet: Postremo intueatur, quare seu propter quid offert, uidelicet primo & generaliter pro communi bono totius ecclesie, pro Papa & principibus; pro specialibus causis siue personis, prout deuotio suggerit, & pro illis seruide oret ac celebret.

Articulus XVI. De eadem materia ex dictis sancti Bernardi.

In epistola ad quendam sacerdotem ait Bernardus: Si offers munus tuum ad altare quocumque sacerdos, aut si disponis illud uenerabile & ineffabile mysterium celebrare, & recordatus fueris quod frater tuus habuerit aliquid aduersum te, ille uidelicet magnus frater, qui est filius dei per naturam, & nobis potestate dedit filios dei fieri & fratres suos per gratiam, si ille frater habet aliquid aduersum te, si eum offendisti cogitatu aut opere seu omissione, si eum adorem innocentie tue aliqua macula obfuscasti, si conscientiam habes agram, aut non bene sanatum, relinque ibi munus tuum, differ celebrationem, & prius satage reconciliari fratri tuo per deuotam cordis contritionem, per puram oris confessionem, per duram cordis poenitentiam & attritionem, per condignam satisfactionem. Laua per singulas noctes lachrymis tuis lectum tuum, per singula peccata munda conscientie tue. Ascende tribunal mentis tue, sede ut iudeus, teipsum condemna. Accedat memoria accusatrix peccati. Actio sit testis consensus uitæ, delectatio præhabita grauet reatum, omnia accusent, nihil te excuset. Veniat timor dei, ut carnifex puniat, bene sanguine cordis (scilicet lachrymas) fundat. Sicque per proprium iudicium euades diuini iudicii supplicium, iuxta illud Apostoli: Si nos ipsos iudicauerimus, non utique a domino iudicauerimus. Et tunc ueniens offers munus tuum, sacrificium laudis, eucharistia sacramentum, & placebit deo super uultum nouellum cornua producetem & ungulas. Aspice exempla sanctorum & testimonia scripturarum, & in his uelut in speculo teipsum considera: & quicquid culpæ in te comprehendis, castriga: diuinarum scripturarum sacris meditationibus iugiter uaca, diuina præcepta infatigabiliter lege, inexplebiliter dilige, efficaciter imple. Denique, frater Vbertinus quarto libro de Vita Saluatoris, de hac ipsa materia loquitur satis deuote, his uerbis: Fuit autem Christus non solum sacerdos & hostia, sed sacrificium quoque. Quia ut ait Augustinus 4. de trinitate: Omne enim sacrificium uisibile, est inuisibile sacrificij sacramentum, id est sacræ signum. Ideo

Ioh. 8.
1. Corin. 10.

Matth. 5.

Iohann. 1.

Psal. 6.

1. Corin. 11.
Matth. 5.
Psal. 68.

expositio qua Christus tam infallibiliter se exposuit extremis in hostiam & sacrificium, est in isto sacramento quam in crucis patibulo, signum est illius ineffabilis expositionis, sacrificiationis, qua spiritum suum iugiter immolauit deo patri pro nobis, in templo latissimo cordis sui, in quo seipsum obtulit, a conceptionis sue instanti usque ad horam mortis uniuersa que dixit, fecit ac pertulit, pro nostra agendo ac patiente salute ad gloriam patris, Omnia namque quæ Christus fecit ac passus est, meritoria nobis fuerunt. Ideo tota uita Christi in seculo quasi una solennissima Missa fuit, in qua ipse fuit altare & templum, sacerdos & hostia. Deus acceptans sacrificium ipse est secū dum diuinam naturam, idem offerens seipsum secundum naturam assumptam. Et quoniam ipse Iesus Christus est totus sanctus & sanctitas, idcirco sacrificij huius minister, qui tenet uicem Christi, debet esse totus sanctificatus. Vnde & nullus potest sacrificij huius esse minister, nec per episcopum tanquam per Christi uicarium sit consecratus in sacerdotem. Omnia quoque quæ circa sacramentum hoc sunt, debent esse sacra atque sacrata, ut ecclesia, calix, altare, corporale & ornamenta, ut omnia mirabiliter conueniant sacerdoti, ut sanctus sit & sanctitatem ingerant ei: propter quod & ipse sacerdos conficiens, in persona Christi loquitur, cuius charitati debet per omnia esse coniunctus, ut hoc intendat in generali dum celebrat, quod Christus se offerens, fuit per charitatem coniunctus omnibus, qui hoc sacramentum unquam conficiunt aut sumunt, imò cunctis fidelibus suis, idcirco tam in consecratione quam in sumptione debet sacerdos se charitati Christi unire, ut sic charitatem suam dilatat, ad offerendum sacrificium istud pro omnibus, pro quibus Christus seipsum intendebat offerre. Moueatur ergo sacerdos charitate, pietate, & compassiua memoria mortis Christi, ad celebrandum & conficiendum memoriale hoc dilectionis passionisque Christi. Moueatur pietate & misericordia ad salutem populi procurandam, offerendo patri dilectissimum filium suum, oblationem & hostiam ac sacrificium reconciliationis omnium peccatorum. Superferatur per gratie donum super distractiones omnium rerum mandatarum, & soli deo adhaereat, apud quem debet esse pro populo mediator. Quod ut facere possit, semper in mente habeat documentum Salomonis: Dum sederis ad mensam potentis, diligenter attende quæ apponuntur tibi, sciens quoniam oportet te talia preparare. Mensa potentis, est sacramentum altaris, quod est mensa Christi omnipotentis, sacramentum hoc mirabiliter efficientis. Diligenter ergo attende non solum quæ tibi apponuntur, uidelicet corpus & sanguinem saluatoris, imò ipsemet quo charitatis ardore, quo passionis dolore, qua tua necessitate & utilitate, qua dei acceptance, ut compatiaris & commoriaris cum Christo. Attende quod impiissimum sacrilegium sit, circa celebrationem sacramenti istius attendere quæ sunt pecunie, uel quodcumque commodum temporale, quia sacerdos coniungi debet charitati gratiæ Christi, qui intendebat electorum salutem. Vnde impius sacerdotibus, qui a charitate disuncti, & cupiditati sacrilegæ Iudæ proditoris coniuncti, de sacramento dominici corporis, proditore illo tanto scelestius negotiant, quanto sepe pro minori pretio (puta pro tribus denarijs) uendunt ipsum iam regnantem in cælis, quem proditor uendit pro triginta denarijs peregrinantem in terris. Hæc Vbertinus. Postremo sanctus Ambrosius ait: Quanta cordis contritione & lachrymarum fonte, quanta reuerentia & tremore, quanta corporis castitate & anime puritate illud diuinum & cæleste sacrificium est uenerandum & celebrandum deo, ubi caro tua in ueritate sumis, ubi sanguis tuus in ueritate bibitur, ubi ima summis iunguntur, ubi adest sanctorum angelorum præsentia, ubi tu es sacerdos & sacrificium: Quis hoc diuinum mysterium digne poterit celebrare, nisi tu deus omnipotens offerentem feceris dignum: Hinc etiam per orationes frequentes ac feruidas preparare se debet sacerdos, atque in toto Missæ officio recolletus esse in deo, & ad sensum illorum uerborum intentus. Et si aliquam senserit in mente distractionem, mox ad recordationem dominicæ passionis & aliorum quæ tempore illo sunt attendenda, se reuocet.

Articulus XVII. Quod sacerdos non solum in celebratione, sed etiam ante & postea debet esse custoditus & deuotus in omnibus.

ERubescat sacerdos circa eucharistia sacramentum, in deuotius, irreuerentialius & ingratus se habere, non ordinatis & idiotis & laicis. Videmus enim quod idiorum & laicorum, etiam multum mundani ac scelerati, die quo communicant, quando induunt grauitatem, deuotionem atque custodiam, & a solitis abstinunt uitijs, & timorati uidentur. Nec solum die quo communicant, sed etiam tempore aliquanto ante ac postea: quanto magis sacerdos dei altissimi, non solum die in quo celebrat, sed etiam ante &

Proverb. 21.

In impiosa cordeca.

postea in omnibus timorate, deuote ac grate se debet habere, partim ratione ordinis sacerdotalis, partim ratione angelici sui officij, & propter actus celebrationis suae excellentiam, partim in laicos scadalizet. Ne cideo minus deuote & custodite habere se debet sacerdos, quia frequenter uel quotidie celebrat: imò quanto frequētius celebrat, tanto tenetur esse grator deo atq; deuotior, & in gratia ac uirtutibus seu effectibus sacramēti istius magis proficere. Veruntamen quibusdam & ignaris solet accidere, ut quanto frequentius faciūt quaedam opera bona, tanto aridiori in deuotioriq; corde faciant ea, & ex sterili quadā consuetudine potius, quā ex actuali deuotione, seruida attentione, diuina dilectione: quod certe malum est signum, periculosumq; ualde. Nempe cum in uia dei non proficere sit deficere, tales uidentur esse in peccato mortali, uel in uia ac dispositione ad illud. Et istud circa celebrationem ac confessionem est summe uitandum, cum priuilegiati sint actus, & cum omni diligentia exercendi. Vnde ex frequentia confitendi & celebrandi, ad incuriam, sterilitatē internam & inaduerentiam talium actuum deuenire, periculosissimum reor. Quotidie ergo deuotius celebremus, & in uirtuosis exercitijs arctius occupemur, conscientias nostras diligentius examinemus, & peccata nostra purius & dolorosius confiteamur. Sacerdotes ergo post celebrationem ad uerba leuia, inutilia atq; scurrilia linguam suam & os non relaxent, cum quibus sacratissimē uerba Missae deo patri dixerunt, sic & corpus Christi & sanguinem sumplerunt. Non sit sacerdos incustoditus aut lasciuus in uisu, nec leuis in morib; nec immoderatus in cibo, potu ac somno: non puerilis in risu aut iocis, non uagus in cogitando, nec infrenatus in appetendo. Nec infructuose tempus suum consumat, sed in omnibus uirtuose, timorate, exemplariter quoq; se habeat. Et in omnibus occupationibus consolationem & delectationem requirat, uidelicet in meditando, psallendo, orando, studendo, scribendo, docendo seu praedicando. Horas distinte deuoteq; legat, quoniam Ieremia resistente, Maledictus homo qui opus dei facit negligenter. Deniq; secū dum sanctos doctores, non potest mortalia uitare peccata, qui uenialia non deuitat cum diligentia magna, cū dicat Salomon: Qui spernit modica, paulatim decidit. Et iterum scriptum est: Si non in timore dei tenueris te instanter, cito subuertetur domus tua. Quomodo ergo sacerdos effugiet culpas mortales, nisi modo praefato habuerit se timorate, custodite ac fructuose? Potissime autē sacerdotes curati ac seculares, in medio hominum mundanorum carnalium ac rudium commemorantes, gran di ac singulari egent custodia, ne cum peruersis peruertantur, illisq; in omnibus conforment. Absit autem ut post celebrationem unq; uisitent tabernas, uenationi aut carnalitatibus uacent. Hæc enim esset iniquitas maxima & negatio contra deum omnipotentem.

Articulus XVIII. De quibusdam uirtutibus pertinentibus ad sacerdotes, in quantum curam habent animarum.

Virtutum quædam uocantur theologicae, quædam intellectuales, quædam morales. Porro, uirtutes theologicae sunt tres, scilicet fides spes & charitas, quæ dicuntur theologicae quasi diuinae, quia deum pro immediato habent obiecto. Deus namq; in quantum est prima & ineffabilis est ueritas, obiectū fidei in quantum summa beatitudo, obiectum est spei: & in quantum summa increataq; bonitas, obiectū est charitatis. His tribus uirtutibus deus præcipue colit eiq; omnia dispensant. Hæc quoq; uirtutes sunt ceterarū uirtutū robur, fundamentū ac uita, atq; ad bene uiuendum & meritorie operandum primo ac maxime requirunt. Nempe ut Apostolus & propheta testantur: Iustus ex fide uiuit, & Paulus testatū: Quicquid non est ex fide, peccatū est. De spe namq; idem scribit Apostolus: Debet qui arat, in spe fructus percipiendi arare: De charitate autē apertissime loquitur: Si linguis hominum loquar & angelorū, charitatem autē nō habeam, nihil sum. Hinc scdm omnes sanctos doctores, charitas est omnium uirtutū decor & forma, imperatrix ac uita: imò sine charitate etiā fides & spes sunt informes & mortuæ: ita q; nullius uirtutis actus est meritorius sine charitate. Idcirco charitas dicitur animæ uita, nec potest homo aliud meritorij operari, nisi sit in charitate. i. in spūali amore dei ac proximi. Hæc igit tres uirtutes primo & maxime ad quemlibet pertinent Christianum. Cum itaq; ad sacerdotes curatos pertineat suos parochianos instruere de fide, spe & charitate, quid sint & qualiter unusquisq; Christi fidelis teneatur eas habere, atq; in eis se exercere, & quid sit credendum, quid sperandum, quid diligendū, oportet ut ipsi prælati & oēs curati aliquā eminentiā habeat in fide, spe & charitate, ut sint aliquo modo illuminati in fide, fortes in spe, & seruentes in charitate:

De cele. Mil. ca. dolentes.

Iere. 48

Ecc. 19
Ecc. 17

Phil. 16.

Ioh. 14.

Habacuc. 2
Roman. 1
Heb. 10.
Roma. 14
1. Cor. 9
1. Corint. 11.

atq; istas uirtutum notitiam quandam habeant eminentē, habēdo fidem cum rationibus credendos, sciendo ea per quæ fides probatur esse à deo, ut ualeant persuadere ad fidem, & iuxta principis apostolorū pceptū parati sint semp omni posceti reddere rationē de ea, quæ in ipsis est, fide & spe. sciāt itaq; ex sacra scriptura & ex dictis sanctorū ac deuotōrū exhortari subditos suos ad credendū firmiter, ad sperandū lōganimitē, ad diligendū sincere & feruenter. Præterea, cū animas curam habentes sint mediatores inter deum & sibi cōmissos, debent tam in charitate dei q; subditōrū suorū esse integri & ardentes, ut sint idonei irā dei placare, eiusq; gratiam suis subditis impetrare. Mediatorē quippe oportet esse bene uisum & exaudibilem apud eum, ad quem mittitur ad orandum ac mitigandū. Ideo ait Gregorius: Dum is qui displicet, mittitur ad orandum, rogati animus ad deteriora prouocatur. Mediator etiam debet esse ex charitate sollicitus pro illorum salute ac pace, ex quorum parte intercedit ad alium. Insuper, curatus est spiritualis pater & pastor subditorum suorum: idcirco paterno ac pastoralis affectu debet eos ualde diligere & fouere tanquam filios suos. Est quoq; uicarius & cooperarius dei in reductione animarum ad ipsum. Propterea ex diuino amore debet zelari pro dei honore, ut deus à suis subditis honoretur ac diligatur, & passio CHRISTI in illis fructificet. Vnde dum Christus ecclesiam suam uellet beatissimo committere Petro, ter interrogauit an diligeret ipsum: imò nō solum an ipsum diligeret, uerum etiam an plus alijs diligeret eum, dicendo: Simon Iohannis, diligis me plus his: ad innuendum qd aliorum pastores debent pro plebe communi in diuino amore esse seruentes, quatenus in omni suo officio super omnia quæ rant dei honorem & subditorum salutem, & non propria cōmoda. Amplius, uirtutes morales dicuntur, per quas anime passionēs refrenantur ac moderantur, ita quod sensualitas cum moribus suis rationi subijcitur. Passiones autē animæ, sunt motus & affectiones sensitiui appetitus: qui nisi ratione regantur, sunt uitiosi. Appetitus uero sensitiuus circa exteriora, sensibilia ac temporalia afficitur ac mouetur. Omnes ergo huiusmodi affectiones oportet per rationem compescere, ne circa talia plus afficiatur homo q; expedit, & q; rationabile est deoq; placitū, vnde desiderium cibi & potus frenatur & ordinat ordinatione per sobrietatem, desiderium ueneriorum per castitatem, desiderium diuitiarū per liberalitatem & paupertatem, appetitus uindictæ per mititatem, morus tristitiæ per patientiam, amor excellentiæ per humilitatem, & ita de alijs. Cum ergo curatus teneatur subditos suos instruere & hortari, ut passionēs uindictæ iram, supbiam, impatientiam, concupiscentiam, auaritiā atq; similia uincant, oportet eum in uirtutibus moralibus esse robustum & bene fundatum, ut passionibus & uitijs nequaquam subiacet: imò qd alios docet, primo adimpleat & supbos, iracundos, impatientes, auaros, incontinentes ad humilitatem, mansuetudinem, patientiam, liberalitatem, continentiamq; reducat, orando, docēdo, exemplariterq; uiuendo. At uero, quū causa cuiuslibet hois cū deo sit ualde magna, uidelicet bene uiuendo æternam felicitatē acquirere, uel male uiuendo ppetuam damnationē incurrere, & de tota uita sua & de omni uerbo otioso, & de uniuerio tempore sibi ad uitā concesso, in diuino iudicio reddere rationē, propterea oportet unumquēq; semp esse ualde sollicitum, timoratum ac custoditum, dicente Apostolo: Cum metu, timore & tremore uestram operamini salutē. Et rursum: Seruiamus deo cū metu & reuerentia. Hinc constat q; causa eorū qui curam animarū habet, coram deo tanto est maior, quanto pluribus præfunt, dū & tanto sollicitiores, timoratiores ac custoditiores eos esse necesse est: quippe qui pro tam multis reddituri sunt coram metuendissimo ac durissimo iudice rationem: & teste Gregorio, Tot mortibus, tot æternis damnationibus digni sunt, tot damnatorum supplicia patietur, quot de numero subditorum suorum ex eorum negligentia & carnaliscandalosaq; uita perire contigerit & damnari. Atque qui alijs præfuit, non de suo lætetur honore, non securitate torpetcat, nec inani resoluatur lætitia: sed diuinum semper expauescat iudicium, & sua perpendat pericula, faciat q; in definitur omne quod potest in executione sui officij, considerans quod ait saluator: Cui plus datum & commissum est, plus requiretur ab eo. Et quod in libro Sapientiæ habetur: Iudicium durissimum in his qui præfunt, fiet. Nonne CHRISTVS uehementissime indignabitur his, per quorum negligentiam & impiam uitam amittit animas, quas sanguine suo emit, sicut ait Apostolus: Empti estis pretio magno: Hinc secundum Hieronymum, Summe cauere debet qui præfuit, ne aliqua mala suspicio oriatur de ipso in populo, præsertim in grege sibi commissio, ne dispergat aut perdat, quos colligere & saluare quantum in ipso est, debet.

1. Petr. 4.

1. Reg. 19.

Iohann. 21.

Virtutes morales q; dicuntur.

Matt. 14.

Mich. 6.
Philipp. 14.
Hebr. 12.

Luce. 12.
Sap. 6.

1. Cor. 6.

Articulus XIX. Ad qualem uirtutum eminentiam ratione pastoralis officij teneantur sacerdotes curati.

Quamuis sacerdotes curati in susceptione suae curae non se obligant uoto perpetuo ad opera perfectionis, pastoralisque suae curae, quin curam possint relinquere & religionem intrare, tamen eo ipso quo alios spiritualiter regere, pacere, informare, corrigere, iudicareque habent, tenentur ad excellentiam quandam gratiae ac uirtutum. Ut enim diuinus Dionysius pluribus in locis tam angelice quam ecclesiasticae hierarchiae differunt esse ornati, ut de abundantia gratiae suae subditis suis ualeant communicare, influere, subuenire. Sint igitur mundi, ut alios possint purgare: sint docti ac sapientes, ut alios possint illuminare & edocere: sint iusti, ut alios iudicent recte: tanta sint bonitate repleti, ut aliorum malitiam non uincantur, sed sua potius bonitate aliorum uincant malitiam: tantae mansuetudinis ac patientiae extent, ut non solum aliorum improbitate seu aduersis non prouocentur, imo aliorum impatiencia, iracundiamque extirpent. Hinc sanctus Gregorius Nazianzenus fatetur: Mandari prius oportet, & sic alios mundare: sapienter prius fieri, & sic alios facere sapientes: illuminari, & sic alios illuminare: ad deum accedere, & sic alios ad deum adducere: sanctificari, & ita sanctificare: manus habere rectas, & ita indignis porrigere manus. Denique, cum sit ualde difficile in medio nationis peruersae irreprehensibiliter conuersari, nec mala loci erate subuerti, & inter strepitus ac inquietudines seculi a custodia interiori non impediri, & tamen haec omnia ad sacerdotes pertineat curas, omnesque praelatos, ideo indiget magna uirtutum constantia. Ideo ait Ambrosius: magna sublimitas magnam debet habere caute lam honor grandis grandi debet sollicitudine circuari. Cui plus creditur, plus ab eo exigitur. Sanctus quoque Gregorius quid ad bonum pastorem pertineat pandens, ait: Oportet ut sollicitus seculi studeat, quanta tenenda rectitudinis necessitate constringitur, sub cuius aetimatione populus grex uocatur. Sit ergo praelatus cogitatione mundus, actione praecipuus, discretus in silentio, utilis in uerbo, singulis compassione proximis, praecunctis contemplatione suspensus, bene agentibus per humilitatem socius, contra delinquentium uitia per iustitiam zelus erectus, interiorum curam in exteriorum occupatione non minuens, exteriorum prudentiam interiorum sollicitudine non relinquens. Pastorem ergo oportet in uirtutibus esse bene fundatum, nec proprio delectari honore, sed diuini cultus promotione & animarum profectu, & coram deo seipsum cotidie diligentissime examinare, qualiter officij sui impleat debitum, & quicquid peccati in se senserit, castigare ac emendare.

Articulus XX. Quomodo sacerdos curatus habere se debet in instruendo fidei commissos de credendis.

Quemadmodum in Secunda secunda Tractatu de fide asseruit Thomas: Tempore euangelicae legis tenentur omnes explicite credere prima credibilia, scilicet omnes articulos fidei, qui continentur in symbolo apostolorum, ita quod tenentur habere fidem explicitam trinitatis & incarnationis passionisque Christi, ac caeterorum quae in symbolo continentur praefato. Ut enim ait Gregorius: Secundum incrementa processumque temporis creuit fides, quantum ad explicationem maiorem. In principio quippe mundi maiores in populo (uidelicet patriarchae, ut Adam, Seth & Enoch, Noe & similes) habuerunt fidem explicitam de Christi incarnatione & passione pro mundi redemptione, minores autem habuerunt fidem explicitam unius dei & prouidentiae eius. De Christi autem aduentu atque mysterijs habuerunt fidem implicitam, ut puta credendo sicut credebant maiores, & quod deus prouideret salutem humanam secundum modum sibi notum ac placitum. Ideo secundum Augustinum & omnes doctores: A principio mundi semper necesse fuit credere illud breue symbolum fidei, quod ad Hebraeos ponit Ap[osto]lus, dicens: Accedentem ad deum oportet credere quia est, & quia retribuitur se remunerator sit. In quo duo aperte aguntur: Primum, quod deus est, & in hoc implicite continetur fides trinitatis: secundum, quod deus est remunerator feruentium sibi, in quo implicite continetur fides mysteriorum Christi, uidelicet quod filius dei sit in carnate & passus pro hominum liberatione, quia per Christum deus premia beatitudinis dare disposuit. Itaque curatus diebus festiuis instruat populum suum de credendis, symbolum apostolorum ei proponendo & exponendo. Non tamen oportet ut plebs communis sciat credenda per articulos fidei. Insuper potest curatus uicissim tempore congruo aliquantulum exponere rationes aut argumenta fidei Christianae, id est per quae cognoscimus fidem nostram esse a deo, quae sunt innumera miracula, solique deo possibilia, per Christum & eius apostolos ac alios sanctos ad

Dionysius

Greg. Nazianzenus

Philippus

Lucas Gregorius

Augustinus

Hebr. II.

fidei confirmatione copiosissime facta. Deinde testimonia scripturarum ueteris testamenti, & sanctius uita, quae lex euangelica docet. Deus namque quum sit essentialiter ueritas, ipse nequaquam esse potest testis aut confirmator falsitatis. Sunt quoque alia multa, quibus ostenditur fides Christiana esse a deo.

Articulus XXI. Expositio symboli fidei ab apostolis editi.

Verum autem sacerdos curatus seu alius loco eius, expeditior sit ad instruendum populum de credendis, aliquid de intellectu symboli fidei ab apostolis editi plane ac superficialiter atque breuissime tagam, prout sufficit ad instructionem simplicium. Est autem symbolum fidei unum ab apostolis factum, quod pueri discunt in scholis, quia id potissime scire seu credere ad omnes spectat fideles. Aliud est symbolum in Niceno concilio factum, quod in missa cantatur. Tertium ab Athanasio Alexandrino patriarcha compositum, quod cantatur in Prima. Itaque gloriosi beatissimi apostoli ante suam ab inuicem diuisionem composuerunt symbolum fidei, in quo doctrina euangelicae legis quasi in speculo compendiosissime continetur, atque ab uniuersis credentibus concorditer creditur. Itaque gloriosus princeps apostolorum & plenus Christi uicarius Petrus, tanquam ipse uniuersalis ecclesiae praelatus, pastor & praeful exorsus est: Credo in deum patrem omnipotentem creatorem coeli et terrae. Quamuis autem quod ait, Deum patrem, possit capi coniunctim, quod sit sensus, Credo in deum patrem, id est, in personam patris, communius tamen & aptius diuim sim accipitur, ut sit sensus: Credo in deum, id est, in unum solum uerum summumque deum, ut in hoc quod ait, Credo in deum, designetur unitas deitatis seu diuinae essentiae. Idcirco in symbolo patrum Niceni concilij clarius dicitur: Credo in unum deum. Porro deus est summus ens, primum, perfectum ac independens, uniuersorum scientiam ac prudentiam habens. Et tale ens, non est nec esse potest nisi unum. Itaque, Credo in deum, absolute dictum praedicatur, de qualibet persona diuina, scilicet patre & filio ac spiritu sancto, & de tribus simul personis seu de trinitate. Idcirco quum Petrus dixisset, Credo in deum, mox addidit, patrem omnipotentem, ad insinuandum quod deus uerus & summus sit realiter pater aeternus. Sic igitur credo in deum patrem omnipotentem. Pater enim omnipotens est: quoniam sicut eius essentiae, ita & eius potentiae nullus est finis, nulla mensura, nullum obstaculum: imo eius essentia est eius potentia. Omnia sunt ipsi possibilia, cuncta facilia, imo uniuersa & quae facilia. Infinita namque potentiae nihil potest resistere, nil difficultatem afferre. Ideo angelus ait uirgini sanctae: Non erit impossibile apud deum omne uerbum. Et Terentias: Domine, non erit tibi difficile omne uerbum. In hoc quoque est deus omnipotens, quod potest omnia quae uult, & sicut uult, & quae uelle est perfectionis ac nobilitatis, non infirmitatis & imperfectionis. Unde ob hoc quod deus in natura diuina non potest proficere, ambulare, comedere & peccare, non sequitur eum non esse omnipotentem. Denique, quamuis persona patris dicatur pater ratione creationis & gubernationis ac alij causis, sicut & filius & spiritus sanctus: imo hoc modo tota trinitas benedicta & adoranda est unus pater, sicut & unus deus, cui quotidie dicimus, Pater noster qui es in caelis: tamen hoc loco persona patris dicitur pater ratione generationis aeternae, quae aeternaliter genuit filium sibi consubstantialem, coaequalem & coaeternum, iuxta illud Isaia: Nunquid ego qui alios parere facio, ipse non pariam dicit dominus: Et in psalmo: Ex utero ante luciferum genui te. Atque ut asserit Augustinus: In hoc patet quod pater sit omnipotens, quoniam filium sibi coaequalem, coimmensum ac omnipotentem gignere & uoluit ac potuit & genuit. Sequitur, creator coeli & terrae, per coelum & terram quasi per duo extrema, in religenda sunt uniuersa uisibilia & inuisibilia, corporalia & incorporalia, superiora & inferiora: quae omnia a deo creata sunt, uel immediate quo ad se tota, ut angeli boni ac mali & animae rationales, corpora quoque caelestia & quatuor elementa: uel mediate, quantum ad partem, uidelicet quoad primam materiam materialium omnium, quae in principio mundi per creationem producta est. Et sic homines dicuntur creati, quum tamen primus homo dicatur factus de limo terrae, & uxor eius de latere eius. Sed animae a deo immediate creatae sunt, quoniam creaturae est actus infinitae potentiae, solique deo possibilis. Et quod pater dicitur creator coeli & terrae, non est intelligendum quasi filius non sit creator coeli & terrae ac etiam spiritus sanctus. Quelibet namque diuina persona est omnium reum creator. Hoc S. Thomas probat & asserit: Unum principium, unumque finis uniuersorum, quemadmodum trium personarum una est deitas, una essentia, una omnium potentia, una potestas, & ita de caeteris quae deo absolute

Iohan. 14.

Lucas. 1. Terent. 32.

Math. 6.

Isaia. 65. Psal. 109.

Genes.

con

conueniunt. Hinc trium personarum una & indistincta operatio est ad extra, unde opera trinitatis indiuisa dicuntur. Circa hoc duplex est quaestio: Prima, quia fides sit eorum qua rationem tranfcendat, quomodo unum esse deum est articulus fidei, cum philosophi hoc ipsum per naturalem probauerint atque agnouerint ratione: secundo, quia credere deo, sit credere uera esse quae deus dicitur credere deum, sit credere deum esse: credere in deum, sit per fidem charitate ordinatam in deum tendere, an homo in mortali existens peccato, possit uere & absque culpa dicere, Credo in deum, quia talis non habeat charitatem. Et respondendum ad primum, quod licet per rationem probetur & seruetur quod unus sit deus uerus & summus, tamen unum esse deum ad modum quo fides ponit unum deum, ut puta habentem uniuersorum ac singulorum perfectam prouidentiam, distinctissimamque notitiam, non innotescit per rationem tam sufficienter & clare, sicut per fidem. Nam & maiores & meliores philosophi circa prouidentiam atque scientiam dei multum pliciter errasse noscuntur. Ad secundum dicendum, quod talis peccator quauis in propria persona non sine mendacio & peccato diceret, Credo in deum, tamen in persona ecclesiae (cuius per fidem aliquam rem membrum est) potest hoc dicere sine falsitate & culpa, sicut & illud in oratione dicitur: Dimitte nobis debita nostra sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, dato quod suris debitoribus non ignoscat. Hoc doctores scholastici concorditer asserunt. Sequitur in symbolo: ET IN IESVM CHRISTVM FILIVM EIVS VNICVM DOMINVM NOSTRVM. Istud Apostolus Iohannes legitur addidisse, & est sensus: Credo non solum in deum patrem, sed etiam in unigenitum filium eius, cum filius dei sit uerus deus, prout in prima canonica Iohannis legitur: Scimus quoniam filius dei uenit, & dedit nobis sensum ut cognoscamus uerum deum, & simus in uero filio eius Iesu Christo. Hic est uerus deus & uita aeterna. Ita quod in filium secundum quod est uerus deus, credendum est tanquam in fidei principale obiectum, in cuius fruitione nostra consistit felicitas: propter quod ipse deus filius ait: creditis in deum, & in me creditis. Vbi loquitur Augustinus: Consequens est ut si credant in patrem, credant quoque in filium: quod non esset consequens, nisi & filius esset deus. Porro in filium dei secundum quod homo est, credendum est tanquam in uiam & medium pingendi ad beatitudinem ueram, & tanquam in illud in quo beatitudo nostra secundoario sita est. Primo quippe principale literque consistit in uisione deitatis seu trinitatis, secundoario in uisione humanitatis Christi. Ad quod probandum Thomas allegat, quod apud Iohannem filius loquitur patri: Hec est uita aeterna, ut cognoscatur te solum uerum deum, & quem misisti Iesum Christum. Et iuxta haec modum caetera Christi mysteria, de quibus in symbolo sequitur, cadunt sub fide. Christus autem est unicus filius dei, loquendo de filiatione perfecta & generatione naturali atque aeterna, quoniam solus filius habet a patre ueram deitatis naturam per generationem naturalem & proprie dictam. Alij uero sunt filij dei per gratiam adoptionis, praedestinationis, seu glorificationis, iuxta illud Iohannis: Quotquot receperunt eum, dedit eis potestatem filios deiferi. Et in psalmo: Quis similis erit domino in filiis dei? Insuper, Christus erat dominus noster per principalem autoritatem secundum quod deus, & per potestatem in tempore sibi datam secundum quod homo. Vnde apud mattheum protestatur: Data est mihi omnis potestas in caelo & in terra. Haec nepe potestas in quantum cum sua essentia, data est Christo in sua incarnatione. Eodem enim momento, quo Christi humanitas unita est uerbo aeterno hypostatica unione, praelata est ipsa eius humanitas omni creaturae: sed in resurrectione Christi data est ipsi potestas ista quantum ad manifestationem, quia ex tunc per apostolorum & aliorum sanctorum praedicationem atque miracula cepit totum mundum in sinuari, quia Christus ut homo omni esset creaturae praelatus. Ista est Damasceni & aliorum doctrina. Vnde ait Apostolus: Christus ex inaniuit semetipsum, formam serui accipiens: propter quod deus exaltauit illum, & dedit illi nomen quod est super omne nomen. Sequitur: QUI CONCEPTVS EST DE SPIRITV SANCTO, NATVSEXMARIA VIRGINE. Istud Iacobus maior appofuisse dicitur: ubi tangitur incarnatione Christi & natiuitas eius ex uirgine gloriosa. Etenim filius dei factus est homo, assumendo naturam humanam in utero uirginis, ex cuius purissimis sanguinibus spiritus sanctus in instanti corpore formauit, atque animam rationalem eidem per creationem infudit: & in eodem instanti utrumque ita unitum unigenito dei filio personali unione coniunxit, ita quod in Christo sunt duae naturae, uidelicet diuinitas & humanitas, sed una tantum persona: quia humanitas est ad personalem esse ubi assumpta, & in eodem ineffabiliter supposita, prout super tertium Sententiarum scribunt doctores, & Damascenus in tertio libro docet. Quauis autem Christi incarnatio, conceptio, natiuitas ex uirgine & a tota trinitate simpliciter facte sint, cuius indiuisa sunt opera, nihilominus spiritui sancto appropriate ascribuntur, quoniam in eis summe apparet bonitas, charitas & misericordia

Math. 6

Iohan. 5

Iohan. 14

Iohan. 17

Iohan. 1
Psal. 88

Mat. 28

Philipp. 2

ricordia dei ad homines: Bonitas uero, pietas & charitas spiritui sancto appropriantur. Natus uero demum est Christus ex uirgine, quae fide concepit, & saluo ac integro uirginitatis signaculo peperit, ac uirgo purissima permansit, sequitur: PASSVS SVB PONTIO PILATO, CRVCIFIXVS, MORTVVS ET SEPVLTVS. Istud Andreas scribitur addidisse. Christus uero diuinitate sua impassibili & inuariabili permanente, passus est secundum naturam humanam pro totius humani generis redemptione atque salute, sicut Iffias praedixit: Vere languores nostros ipse tulit, cuius liuore sanati sumus. Et in Apocalypso fertur de CHRISTO: Qui dilexit nos, & lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo. DE SCENDIT AD INFERNAM. Hoc sanctus apostolus Thomas (ut legitur) addidit. In Christi enim morte separata sunt ab inuicem corpus & anima, sed utrumque mansit uerbo aeterno unitum: & quantum ad corpus, fuit sepultus: quantum ad animam, descendit ad inferna. Totum nanque a suis partibus quasdam denominationes sortitur. Denique, infernus capitur quatuor modis: Primo, pro loco damnatorum, qui est infernus inferior, in quo nulla extat redemptio, iuxta illud in psalmo: In inferno autem quis confitebitur tibi? secundo, pro Purgatorio, sicut in Offertorio officij defunctorum cantatur: Domine IESV Christe aex glorie, libera animas omnium fidelium defunctorum de manu inferni. Tertio, pro limbo puerorum, qui propter originale peccatum aeterna felicitate priuatur. Nam meritum passionis Christi eis applicatum non est, non tamen sensibile habent poenam. Quarto, pro limbo sanctorum patrum, de quo in Genesi Iacob sanctus fatetur: Descendam ad filium meum lugens in infernum, & ita iam fuit in. Ad hunc ergo infernum Christus in puncto suae mortis descendit, quantum ad animam suam: fuitque ibi cum patribus usque ad illud momentum quo resurrexit a mortuis. Eodem quoque instanti quo Christus limbum illum intravit, omnes sanctos ibi detentos suae diuinitatis beatifica uisione illustrauit, & uere beatificauit. Tunc enim satisfecit plenarie pro originali peccato, pro cuius reatu sancti ibi detinebantur, atque a gloria differabantur, prout doctores super quartum Sententiarum scribunt. Et tunc Christus illud Osee adimpleuit: Ero mors tua o mors, morsus tuus ero inferne. TERTIA DIE RESURREXIT A MORTVVS. Hoc (ut legitur) sanctus apollus Bartholomaeus adiecit. Et sumitur hic dies pro die naturali, qui est spatium uiginti quatuor horarum, noctem includens: sicut hebdomada dicitur duratio septem dierum. Christus enim surrexit uel media nocte, ut uidetur uelle Gregorius: uel ualde mane, quod uerius creditur, quum euangelista Marcus affirmet: Surgens Iesus mane prima sabbari. Tunc ergo Christus surrexit, quia tunc anima eius de limbo ad corpus eius regrediens, simul cum illo de clauo exiuit sepulchro, quemadmodum de clauo uirginis prodijt utero. ASCENDIT AD COELOS, SEDET AD DEXTERAM DEI PATRIS OMNIPOTENTIS. Hoc beatus Philippus apostolus scribitur addidisse. Cum enim Christus per dies quadraginta post suam resurrectionem mansisset in terris, atque per uaria argumenta se uere resurrexisse monstrasset, quadragesimo die uidentibus discipulis ascendit in caelum, secum ducens sanctos quos de limbo eduxit, sicut Zacharias propheta praedixit: Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti uincos de lacu, in quo non erat aqua. Et Micheas, Ascendit pandens iter ante eos. Atque Psalmita, Ascendisti in altum, cepisti captiuitatem. Itemque, A summo caelo egressio eius, & occursum eius usque ad summum eius. Denique, Christus secundum suam diuinitatem sedet ad dexteram patris, id est, aequalis est patri, & in ipsius aequalitate regnat ac residet: secundum assumptam uero humanitatem sedet a dextris patris, id est, in potioribus bonis praesens: quia praesens omnibus sanctis maiorem beatitudinem, diuinamque bonitatis participationem a patre suscepit. INDE VENTVRVS EST IUDICARE VIVOS ET MORTVOS. Hoc sanctus euangelista mattheus appofuit. Christus itaque in die nouissimo quoad suam humanitatem, corporaliter descendet de caelo empyreo, & residens in aere iudicabit uiuos & mortuos, tam illos qui interim moriuntur, quam illos qui tunc uiui inueniuntur, sed in igne conflagrationis morientur, & protinus cum alijs suscitabuntur, quemadmodum super Sententiarum scribunt doctores. sequitur: CREDO IN SPIRITVM SANCTVM. Hoc addidisse legitur sanctus Iacobus minor. Est ergo credendum in spiritum sanctum sicut in uerum deum, patri filioque aequalis, consubstantialis, coaeternalis, ab utroque procedentem, quod est tertia in super beatissima trinitate persona suauissima, amor patris ac filij pax, nexus osculumque amorum. SANCTAM ECCLESIAM CATHOLICAM. Hoc Simon Thadaeus legitur addidisse. Et est sensus: Credo militiam ecclesiam esse sanctam & uniuersalem. Ipsa namque ex oibus gentibus est collecta, & a spiritu sancto spiritualiter uiuificatur fide, charitate &

Iohann. 9.

Iffias. 58
Apoc. 1

Infernus 4.
modis cap.

Gene. 37

Osee. 14

Marc. 16

Actu. 1.

Zach. 9
Mich. 2.
Psal. 57. 18

spe,

spe, alijsq; charismatibus gratiar, uirtutum ac donorum. Gubernatur quoq; a spiritu sancto, qui eam non permittit errare, & semper sunt aliqui boni ac uirtuosi in ea. Habet etiam sancta & sanctificata sacramenta. Est itaq; una unitate fidei, spei & charitatis; unitate etiā capituli sui principalis, quod est Christus; deinde capituli secundarij ac uicarij, quod est pontifex Romanus, qui est generalis, plenus & summus Christi uicarius sup uniuersalem militantiem ecclesiam. SANCTORVM COMMVNIONEM. Hoc sanctus apostolus Iudas legitur adiecit. Et est sensus: Credo quod uirtutes & merita bonorū sibi inuicē communi cantur, sicut ait Psalmista: Particeps sum ego omnium timentium te & custodientium mandata tua. Charitas nāq; facit omnia esse cōmunia. Deniq; sancti & uere fideles sunt unum mysticum corpus. Ideo sicut in corpore naturali operatio unius mēbri redūdat in utilitatem alterius, imō omnium aliorū mēbros; ita & in mystico corpore ecclesie opera uirtuosa unius, alijs per charitatē applicantur & cōmunicantur. Deniq; quanto quis aliquorū spiritali affectu profectui ac uirtuosis operibus amplius ex uera charitate congratulatur, atq; pro illis cordialius deprecatur, eo eorū merita ipsi abundantius cōmunicātur. Rursus, qui bono exemplo aut uerbo salubri seu alio modo alios ad bene agendū inducit, illorum est particeps meritorū, & hoc bonis praelatis prae cipe cōpetit. Nec incredibile hoc putetur, cum consentiendo, hortādo, exemplum prae bendo sicut unus aliorū particeps uirtuorū, dicite apostolo: Non solum morte digni sunt qui faciunt ea, sed etiā qui consentiunt facientibus. Erite rum: Nolite cōmunicare in fructuosos operibus tenebrae, magis autē redarguite. Proportionabiliter fit in beatis, quorū in patria seu regno caelesti est cōmunio beatitudinis per ardentissimā eorū mutuam charitatem & cordialissimam congratulationem. Ideo dicit Gregorius: Quod unus beatorū non habet plenarie in seipso, hoc per charitatem habet in alio. Addidit quoq; (ut legitur) idē apostolus: REMISSIONEM PECCATORVM, i. peccata posse remitti in seculo isto, q̄d diu durat hęc uita. Tota nēpe hęc uita, pegrinatio est & uia ad aliam uitā: idcirco usq; ad terminū huius uitae est locus & tempus meritorū. Vnde p̄ Ezechielem dñs ait: In quacūq; hora peccator cōuersus fuerit & penitentiā egerit, oim iniquitatū eius non recordabor. In sine autē uitae presentis non est tēpus merendi ac demerēdi, propter quod asserit Damasceus: Quod an gelo est casus, hoc homini mors est, & salomon protestatur: Vbi cūq; ceciderit lignū, siue ad austrū siue ad aquilonē, ibi erit. Quē admodum enim angeli sunt uel inauertibiliter ad deum conuersi, uel in cōuertibiliter ab eo auersi, ita & aīa inuariabiliter manet in illa dispositione seu affectione, in qua recedit a corpore. Postremo subditur: CARNIS RESURRECTIONEM ET VITAM AETERNAM. sanctus Mattheus apostolus apposuisse describitur, & est sensus: Credo q̄ in fine seculi corpora hominū suscitabuntur, & animabus proprijs reuincētur. Et qui bona egerunt, ut ait saluator, ibunt in uitam aeternam; qui uero mala, in ignē aeternum. Ideo sequitur, Vitam aeternam, i. credo q̄ electi & uirtuosi habebunt pro prae mio beatitudinē aeternam, quae est uisio dei clara per speciem, ut apud Iohannē loquitur Chrs patri: Hęc est uita aeterna, ut cognoscant te solum uerū deum. Et rursus obediēti sibi promittit: Manifestabo ei me ipsum. Vnde & Paulus: Videmus nunc per speculum & in aenigmate, tunc autē facie ad faciem. Sic & Iohānes in I. sua fatet canonica: Videbimus eū sicuti est. Ecce expositio symboli fidei ab aplis cōpilati, su p̄ficialis & breuis, quantum ad informationē sufficit laicorū. Postremo, quidā ponūt XII. esse articulos fidei, secundū numerū XII. apostolorū, qui symbolū fidei cōposuerunt, id q̄d unusquisq; apostolorū cōposuit, pro uno computātes articulos; sed illa positio & fidei articuloꝝ distinctio, su p̄ficialis ac rudis cōsetur, cū in clausula sancti Petri apli tres tangūtur articuli. Alij ergo subtilius dicunt, q̄ cum fides fit de his que rationē excedūt, ubi occurrit specialis ad credendū difficultas & imperuabilitas rationis, ibi est specialis articulus fidei. Vnde credibiliū quaedam p̄tinent ad deitatē, quae dā ad humanitatem. Circa deitatē primo proponit nobis credenda unitas diuinitatis, & de hoc est I. articulus scđo trinitas personarū, & de hoc sunt tres articuli, scilicet de p̄sona qualibet unus. De inde proponūt nobis credenda opera deitatis: & primo opus creationis, de quo est quartus articulus scđo opus iustificationis, de quo est articulus sextus; tertio opus glorificationis, de quo est articulus septimus. Similiter ponuntur septem articuli circa Christi humanitatem: primus est de Christi incarnatione, scđus de eius natiuitate, tertius de eius passionē, morte & sepultura; quartus de eius descensu ad inferna, quintus de eius resurrexione, sextus de eius ascensione, septimus de eius aduentu ad iudiciū. Hanc distinctionem ponit Thomas in Secunda secundae quae sit. I. Quidam nihilominus ponunt duodecim articulos

Psalm. 133.

Rom. 1. Ephes. 5.

Ezech. 18.

Ezech. 11.

Ioh. 1. 7.

Ioh. 17. Ioh. 14.

1. Corin. 13. I. Ioh. 17.

los fidei, non secundū numerū duodecim apostolorū, sed secundū aliā considerationē: quā tres articulos de fide trium personarū, cōprehendunt sub uno articulo, quia eadem est triū cognitio personarū. Articulus uero de opere glorificationis distinguunt in duos, uidelicet in articulum de carnis resurrectione, atq; in articulum de glorificatione aīa. Articulus quoq; de Christi incarnatione & natiuitate sub uno concludūt.

Articulus XXII. Qualiter sacerdos curatus uel uicarius eius aut prae dicator, instruire debeat plebē suā circa diuinorū obseruantia mandatorū.

AD hoc deus creauit gen^o humanū, ut diuinis obediendo p̄ceptis, ad aeternā uitam post hanc uitā pertingat. Ideo in euangelio ait saluator: Si uis ad uitā ingredi, serua mādata. Dedit igitur deus homini rationē & intellectum, ut creatorē suū agnoscat, timeat, diligat, ueneret, atq; in caelesti gloria feliciter apprehendat, eternaliterq; possideat. Hinc S. David loquitur deo: Nūquid uane cōstituiisti oēs filios hominum: quasi dicat, Non utiq;. Et de insipientibus atq; infidelibus ista non p̄pendentibus in libro Sapientiae scriptū est: Aestimauerūt lusum esse uitam nr̄am, & conuersationē uitae ad lucra compositā, & oportere uidecūq; acquirere. Tales sunt hoies qui non attendunt pro uideriam dei, neq; perdunt se ad presentia summi iudicis omnia intuentis agere cūcta quae agunt, atq; de uniuersis suis cogitationib⁹, affectionibus, uerbis, cōmissis & omnis diuinitatis iudicij rationē daturōs imō sic agūt, sic uiuūt, tam intimore, tā impudētē & turpiter ac inenarrabiliter peccāt, quasi nō esset deus, nec prouidētia, neq; futurū iudiciū. De qbus Salomon dixit: Quia nō cito profert cōtra malos iudiciū, absq; ullo timore filij hominū p̄petrant mala. Et Psalmista: Nō est timor dei ante oculos eorū. Itaq; uolētī deo place re & saluari, primo necesse est obseruare x. p̄cepta, quae cōtinent in his uerbis:

Vnum crede deum, nec iures uana per ipsum.
Sabbata sanctifices, habeas in honore parentes.
Non sis occisor, fur, moechus, testis iniquus.
Alterius nuptiam, nec rem cupias alienam.

Primū ergo p̄ceptum est, unū credere deū: quod nō est intelligendū de informi seu sola nudaq; fide, de qua Iacobus ait apostolus, Sicut corpus sine aīa mortuum est, sic fides sine operibus mortua est: in seipsa, sed de fide formata, i. charitati atq; operibus bonis unita, ne qua apostolus asserit Paulus: In Iesu Chro circumcisio nihil ualeat, sed fides quae per dilectionem opatur. Est ergo primū p̄ceptū, ut unum solum uerū aeternū oipotētē q̄ deum credamus, adoremus, metuamus ac reueremur. Qui cum sit uniuersorū summus princeps & rex, omniumq; collator & conseruator bonorū, summe est diligēdus, ac summo & singulari uenerandus honore, tanquā solus p̄ se potens succurrere & saluare, ac solus uniuersis incomparabiliter eminens, ut puta deus infinitae maiestatis ac gloriē, a quo suscepimus quicq; boni habemus & sumus. Hinc solus deus dicitur cultu laetiae honorandus. Laetia quippe secundū Augustinum & Ciceronē, est uirtus quae deo cultū ceremoniamq; impēdit. Actus autē laetiae sunt deuotio, oratio, adoratio, sacrificiorū oblatio. Vnde qui hos actūs falsis dñs seu idolis exhibēt, rite uocātur idololatrae. Hinc per Isaiā loquitur dñs: Ego dñs, hoc est nomen meū: Gloriam meā alteri non dabo, nec laudē meam sculptilibus. Apostolus quoq; Regi inquit, seculorū immortalis, inuisibilis, soli deo honor & gloria. Quod si creaturis aliqbus, scilicet superioribus & praelatis ac uirtuosis, honor & laus aliqñ impendant, hoc fit in quantum aliquid diuinā perfectionis participant, aut deum quodāmodo respiciunt: ideoq; totum principaliter atq; finaliter ad dei est laudē & gloriam referēdum. Nam deus in suis operibus ac uicarijs honorarū & in honora, qbus & protestatur: Qui uos audit, me audit; & qui uos spernit, me spernit. Itaq; quē admodū rationalis creatura a deo profuit, sic salus & finis atq; perfectio eius, ut deo creatori suo uniatur, inhareat, perfruatur. Propterea deus per prophetas sapissime nos hortatur ut cōuertamur ad ipsum. Sic enī loquitur p̄ Iohēlem: Cōuertimini ad me in toto corde uro. Propterea secundū sanctos doctores, cōtra I. dei p̄ceptum iam tactū, non solum agunt infideles idola adorantes, sed etiā uniuersi impij Christiani, & qui cūq; in peccato latent mortali: qm̄ omēs huiusmodi creaturae magis inhaerēt q̄ creatori. Sunt nanq; mente a deo auersi, & bonis creatis, cōmutabilibus & caducis, carnalibus seu terrenis corde coniuncti sunt, & plus q̄ deum amant, quae runt & cogitant talia. Insup, q̄ tantum diligūt uana & uitiōsa, q̄ mallet deum non esse q̄ illa relinqueret; uel qui uellent deum non esse iustū aut omnia cognoscentē, quatenus libere & impune possent peccare, contra praedictū p̄ceptum enormiter peccant. Agūt q̄

Mat. 19.

Psalm. 99.

Sapient. 15.

Ezech. 6. Psalm. 115.

Iaco. 2.

Gal. 5.

Iso. 43.

1. Tim. 1.

Luc. 10.

Iso. 45. Iere. 3.

Ezech. 33.

Oie. 14.

Iohel. 2.

Zachari. 1.

Roman. 1.

ergo contra preceptum hoc, qui sortilegos consulit uel diuinos, uel qui utuntur pomis inscriptis aut schedulis collo suspensis, aut characteribus seu alijs credulitatibus uanis, quasi non esset deus satis bonus, potens aut sapiens ad iuuantu eos, quantum expedit saluti eorum. Aduertentes namque infirmitates et damna atque similia, frequenter summe expediunt homini. Ideo nihil illicitum fieri debet ut homo a talibus liberetur, sed patienter sustinetur: sunt castigationes dei, qui ait: Ego quos amo, arguo & castigo. Postremo, contra preceptum peccant preceptum, quod opus dei negligenter persoluit, quod cum torpore atque fastidio seruunt deo, qui temporalibus diuitis principibusque prelati magis optant placere, ac diligentius obsequuntur quam deo, & talibus propter propria comoda blandiuntur & filios suos aut filias aut uxorem magis amant quam deum, quaerentes ditare, exaltare, delectare siue mulcere illos, intantum quod agunt propter hoc contra dei precepta, dum fiunt auari aut libidinosi.

Articulus XX. Quantum & qualiter diligendus sit deus ac etiam proximus, & de uero ac spiritali amore dei & proximi.

Quam summam & incomparabiliter debeamus diligere dominum deum nostrum, Moyses legifer Iudeorum, & Christus legissator Christianorum euidenter atque concorditer docet. Moyses namque sic ait: Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. Denique Marcus scribit, quod Iesus interrogatus a legistis doctore quid esset mandatum primum in lege, respondit: Primum mandatum est: Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota uirtute tua. Secundum autem simile est illi: Diliges proximum tuum sicut teipsum. Itaque precipitur nobis diligere deum quasi sine mensura, & quasi incomparabiliter super omnia. Ideo quocumque uere & spiritaliter seu meritorie diligit deum, quantumcumque parum diligat eum, oportet ad minus plus diligat eum quam quocumque creaturam, imo quod simul uniuersa creaturae non uere & meritorie diligeret deum, sed creaturam creatori praferret, & esset in peccato mortali. Idcirco Augustino testante: Minima diuini amoris particula, maior est maximo totius mundi amore. Praeterea, quia diligere tenemur proximum, id est omnem rationalem creaturam felicitatis capacem, sicut nos ipsos, ideo tenemur unumquemque hominem uia uere plus diligere quam omnes diuitias seculi huius, & quam omnia bona mundi quae infra hominem sunt, imo plus quam proprium corpus corporale, quod uitam, quia non solum charitas, sed etiam ordo charitatis cadit sub precepto, secundum doctores concorditer ita quod primo & maxime tenemur diligere deum, deum nos ipsos, tertio proximos, quarto proprium corpus. Cetera omnia charitati dei sunt postponenda. Ideo quilibet Christianus tenet sic stare, quod mallet non solum omnia bona sua exteriora, sed etiam suam corporalem uitam amittere, quam aiunt uisumque proximi sui perire. Oportet ergo scire quod sit deum uere diligere, quod seipsum uere spiritaliterque amare, quod etiam sit diligere proximum sicut seipsum. Est ergo sciendum quod triplex est amor. Scilicet rationalis, naturalis & spiritalis. Et istud oportet diligenter aduertere, ut sciat homo inter ueram & meritoriam dilectionem, & inter amorem fallacem & non spiritalem discernere. Itaque amor carnalis est, quod quod alteri sensualiter afficit propter commodum temporale seu delectamentum carnale: sicque homines libidinosi se inuicem amant. Rursus, amor carnalis est, quod quod alteri cupit aut uult sensibilia & temporalia bona, uidelicet carnales delicias, temporales diuitias, humanos honores. Et tali amore multi pariter diligunt soboles suas, multique se ipsos: ideo iste amor est uitiosus. Porro amor naturalis in coactione originis uel naturae fundatur: & est affectus quod quod alicui afficit propter similitudinem naturae, uel propter pinguitatem originis, uel conuenientiam naturalem dispositionis, uel propter bonitatem naturalem ipsius: uel affectus quod quod alicui cupit seu uult dona naturae, uidelicet esse, sentire, uiuere, intelligere, sanitatem & robur atque similia. Sic quod quod pariter & filij ac cognati se inuicem solent diligere. & hic amor nec uirtuosus, nec meritorius, nec demeritorius est in se: sed quod ordinatur ad spiritalem dilectionem & illi subternitur, ac ea perficit, tunc est utilis & fomentum accendendum spiritalis amoris: si uero ita non ordinetur, carnalis efficitur (ut frequenter) & peccandi occasio. Denique, quis deus sit simplicissimus atque purissimus spiritus, quidam tamen quasi carnaliter diligunt eum, omnes uidelicet, quod diligunt deum propter exteriora & carnalia bona quae ab ipso sortiti sunt. Et, quia in temporalibus eis bene succedit, referunt ad talia principaliter ad se ipsos, hoc est, ad sua comoda atque delicias, non ad spiritualia bona ac dei honorem, ideo talis amor non est uerus, meritorius & saluberrimus: imo qui taliter amant deum, sunt in mortali peccato damnationisque statum. Naturalis quoque amore diligere deum, uel propter suam bonitatem uel naturali ratione noscibile, uel propter beneficia sua in se considerata, nec meritorius nec demeritorium extat. Nam & multi gentium taliter amant deum. Est igitur tertius amor qui dicitur spiritalis, quo quod alicui cupit & uult dona gratiae in presenti, & dona gloriae in futuro uel affectus, quo quod diligit aliquem propter bonitatem

Hebr. 11. Apocal. 1.

Exod. 32. Deut. 5. Marc. 22. Luc. 10. Marc. 14.

Amor triplex.

Ioh. 4. 2. Corin. 7.

tatem suam gratuitam, uel propter bonitatem summam, quae est bonitas siue essentia beatorum: quod summa supernaturaliter cognita: & hic amor dicitur charitas propriae, quae est habitus supernaturalis, creatus, infusus, quod deum proximumque diligimus: deum uidelicet, propter puram gratiam bonitatem ipsius, immensamque proximum uero, id est nosmet ipsos & alios in deo & secundum uoluntatem ipsius, uidelicet ut per dona gratiae & gloriae uniamur deo in hoc seculo & in futuro. Quicumque ergo uult sibi ipsi uel alteri aliquid saluti contrarium, seu diuina lege prohibitum, ut puta uoluptates carnales, superfluos opes, prosperitatem mundanam, transitoriosque honores, non ueraciter diligit, imo miserabiliter ac stolide odit seipsum uel alterum, iuxta illud in psalmo: Qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Debemus igitur deum toto corde, id est integra uoluntate diligere, ut ad nullam rem tantum aut plus afficiamur quam ad deum, sed omnia ordinemur ad ipsum, ad eius amorem, ad eius gloriam & honorem, & ipsum praecunctis diligamus, uolendo ei quod ipse est, ut puta infinitam perfectionem, excellentiam & gloriam suam: congratulando quoque immensae beatitudini eius, cordialiterque optando, ut ipse ab uniuersis hominibus iugiter debite diligatur, timeatur ac honoreretur. Sic quippe super omnia sincere amandus est deus: primo, propter puram, infinitam & incomparabilem bonitatem, pietatem ac perfectionem ipsius. Secundo, quoniam ipse prior dilexit nos, propter quod ait Iohannes apostolus: Nos diligimus deum, quoniam ipse prior dilexit nos. Nihil enim ingratus & durus est, qui se amantem non amat. Tertio, propter uniuersa beneficia sua, quia ab ipso habemus corpus & animam, omnia membra & uires, exteriora & interiora, naturalia & supernaturalia bona. Pater quoque proprio filio non peccat, sed pro omnibus nobis tradidit illum, ut ait apostolus Paulus: propter quod scriptum est: sic deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret. Ad beneficia etiam dei & ad ineffabilem eius misericordiam pertinet, quod tam diu nos in peccatis nostris sustinuit, cum iam multos in eternum damnauerit, qui minus peccauerint quam nos: quod toties nobis indulget, & durante hac uita semper gratiam suam offert nobis, ac indulgere paratus est: quod non solum per homines, sed & per angelos sanctos ad bona nos cohortatur, & uitam nostram tuetur, a uarijs peccatis & periculis nos praeseruat. Quarto sic diligendus est deus propter bona gloriae, quae nobis spondit & in caelestibus praeparauit: quae teste apostolo tanta & talia sunt, quod oculus ea non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quia in hac uita comprehendere non queunt. Ecce, pensemus quod gratum, quod amabile & acceptum est nobis esse, uiuere, sentire, intelligere, sanum existere & satis habere: quod inuite haec praederemus, quam inuite uno sensu, uno uero membro careremus. Cur ergo non diligimus eum, ad quod omnia praeducta habemus, sine cuius etiam conseruatio nec ad momentum ea tenere ualeamus, qui necessaria uita nobis incessanter ministrat, & in suis opibus nos delectat: Cur tam omnipotenti atque potentissimo creatori, conseruatori, pro uisori sumus ingrati, eum quod quotidie toties in honoramus, & membris ac uiribus nostris, quae nobis largitus est ut ei fideliter obsequamur, aduersarijs eius diabolo & peccatis seruimus? Quis tantam ingratitudinem, peruersitatem, iniustitiamque comprehendere possit? Quid igitur restat, nisi ut uere & condigne nos emendemus: & sicut omne quod habemus & sumus, ab omnipotente suscepimus, ita nos ipsos & omnia quae ab eodem accepimus, quantum ad beatitudinem nos iuuant, diligere debemus. Insuper proximos nos omnes (omnem uidelicet hominem uisitorum, amicorum & inimicorum) spiritaliter diligamus, precibus adiuuemus, famam & exemplo adificemus, a uitijs retrahamus, fraternaliter dum opusest corripimus: nec propter proprium commodum, sed propter deum & bonum honestum amemus proximos, ut bene sit eis in deo. Ait namque Hieronymus: Vera est illa amicitia & Christi glutino copulata, quam non utilitas rei familiaris, non presentia corporis tantum, non adulatione palpanis, sed dei timor & diuinae studia scripturarum, exercitiaque uirtutum conciliant. Ildorus: Non sunt iniqui fideles in amicitia, quod munus, non gratia copulata, nam cito desinit, nisi accipiant. Dilectio enim quae munere glutinatur, eodem suspeso dissoluitur. Constant ergo sit amor noster, & ut ait Gregorius: Amorem nostrum erga proximum plus opera bona loquatur quam lingua. Nam & Iohannes apostolus in I. sua scribit epistola: Non diligamus uerbo neque lingua, sed opere & ueritate. Denique, sic proximum diligamus, ut tamen propter eum nequaquam illicitum quod agamus, cum & Tullius dicat: Haec lex in amicitia seruatur, ut neque rogemus res turpes, nec faciamus rogati. Igitur in Ecclesiastico scribitur: Noli pro amico inimicus fieri proximo. Qui ergo uult spiritaliter uiuere & Christi discipulus esse, ante omnia charitatem dei & proximi semper & hanc & conseruare conetur. Ipsa enim spiritalis dilectio uita est aeterna, & cuncta eius opera deo placita ac meritoria facit, Christo testante: In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si charitatem habueritis ad inuicem.

Psalm. 10.

I. Ioh. 4.

Rom. 8. Ioh. 1.

1. Cor. 2.

Iob. 1.

Hieronymus.

I. Ioh. 2.

In dialog. de amicitia. Eccles. 6.

Ioh. 17.

Articulus XXIII. De secundo precepto.

Secundum præceptum est. Nō uane iurare per deum. i. nec falsa iuramento firmare, nec uera sine rationabili causa iurare. Hoc etiā præcepto prohibetur iuratio falsa & sine causa cōdigna, per sanctos, p euangeliū, per reliq̄as atq̄ similia. Ideo cōtra præceptum hoc faciunt & mortaliter peccant, qui falsum scienter iurant, cum tales adhibeant deum in testem falsitatis. Quamuis autem ex lapsu lingue seu inaduerſtētia, uel raro iurare quod uerum est absq̄ rationabili causa, sit ueniale peccatū, tamen cōsuetudo ita iurandi dicitur esse mortalis. Cedit namq̄ in iruerētiam dei, pro nihilo ipsum in teste assumere. Rursus, qui iurat contra conscientiam, transgreditur hoc præceptum, etiam si sit uerum. Porro, qui iurant per intestina dei seu membra, sanguinem aut uulnera Christi, enormiter peccant: & contra tales positæ sunt leges punitiua, tam ab ecclesiasticis prælatis, q̄ à principibus secularibus, quæ utinam seruarentur. Insuper, præceptum hoc damnabiliter frangunt, qui causa lucri facilliter iurant & sæpe periurant, ut mercatores & alij uenditores, taxillatores, alijq̄ lufores: item qui promissa non implent, & qui fidem conuigalem non seruanti hi quoque, qui spondent aut iurant illicita: quoniam eo ipso quo talia iurant aut spondent, crimen periurij incurrunt, quia talia non tenentur implere. Nam ut ait Hieronymus: Tres sunt comites iuramēti, uidelicet ueritas, iustitia atque iudicium. Hæc etiā natura exiguntur ad hoc quod iuramentum erit licitum. Oportet ergo ut ueritas assit, id est, ut uerum sit quod iuratur: assit quoque iustitia, id est, iusta & rationabilis causa: itemq̄ iudicium, id est discretio, ut cum debito moderamine fiat, suoq̄ loco & tempore. Similiter hæc tria sunt comites uoti. Vnde ait Isidorus: In malis promissis rescindē de fide, in turpi uoto muta decretum. Impia promissio quæ scelere adimpletur. Denique, quam periculosissimum & impium sit mendaciter inaniter uel iurare, constat ex eo quod apud Matthæum ait saluator: Ego dico uobis non iurare omnino, neque per cœlum, neque per terram, neque per caput tuum iurabis, sit autem sermo uester. Est est. Non non. Quod autem his ab undantius est, à malo est. sed & à Iacobo eadem scripta sunt uerba. Ante omnia, inquit, nolite iurare &c. Hinc in Ecclesiastico scribitur: Iurationi non assueſcat os tuum. Multi enim casus in ea. Vir enim multum iurans implebitur iniquitate, & non recedet de domo illius plaga. Porro hoc loco aduertenda sunt uerba sanctorum. Ait equidem Augustinus: Ille qui prouocat hominem ad iurationem, & scit eum falsum iuraturum, uincit homicidam, seu peior est illo: quoniam homicida corpus occidit, ille animam: imò duas animas, scilicet suam & eius quem iurare compellit. Ex quo sequitur, quod magis tenetur homo rem suam amittere & perpeti damnum, q̄ aliquem ad falsam iurationem inducere. Magis autē tenet animam proximi q̄ rem temporalem diligere. Itæ asserit Augustinus: Ille q̄ exigit iuramentum, multū inter est si nescit illū falsum iuraturus, uel scit. Si enim nescit, & ideo dicit, Iura mihi, ut fides ei fiat, nō audeo dicere non esse peccatū, tñ humana tentatio est: si autem scit eū sic fecisse, & tamen iurare cogit cuius oppositum nouit, homicida est. Ait quoq̄ Isidorus: Quacunq̄ arte uerboꝝ quis iuret, deus qui cōscientiæ testis est, ita hoc accipit, sicut ille cui iuratur intelligit. Postremo, quod loquitur Chrs, Ego dico uobis non iurare oīno, intelligendū est de iuramento inordinato, scilicet uano aut falso, sicut & illud qd ait, Nolite iudicare. Ideo etiā Chrs dixit hoc, ut doceat nos q̄ piculosum sit sine sufficiētia atq̄ cogenti causa iurare: quia & consuetudo uerbi iurandi, ducit ad cōsuetudinem periuradi, dicēte Chrysoſtomo: Nemo est qui frequēter iuret, & aliqñ non periuret, sicut q̄ solet plurima loq̄, aliquando loquitur importuna. Idcirco disseruit Augustinus: Chrs qui noluit te iurare, noluit te sup ripā ambulare, ne pes tuus in angusto positus labatur in præceps. Dicitis cōsonat illud Hugonis de s. Victore: Non potest uitare peccata, qui nō curat uitare occasiones peccandi. Admoneat ergo omnis curatus & ois prælatus subditos suos, ut prauissimam illam iurandi consuetudinē prorsus abiciant: quoniā qui longe est à peccato iuramēti, securus est & à peccato periurij. Studeant fideles penitus non iurare, quod potissimum necessarium est his, qui cōsuetudine iuradi infecti sunt, quæ admodū uirga curua non rectificat, nisi ultra mediū reflectatur. Si quis autē iuret ex rationabili causa & reuerētia debita, circumspectisq̄ uirtutū consideratis & seruatis, licitū, imò & meritorium, & actus uirtutis quæ dicitur laetitia. Qui namq̄ sic iurat per deum, reuerētiam exhibet ei: qm̄ presupponit eum esse summam & ineffabilem ueritatem, omnium quoque habere certam scientiam, prudentiamq̄ perfectā. Propterea in Deuteronomio habet: Dñm deū tuū timebis, & per nomē eius iurabis. Cum autē per creaturas licite iuratur, nō iuratur absolute per eas, in quantum sunt creaturae, sed in quantum representantur siue reſcēt in eis uirtus ac ueritas dei.

Iuramentum
etiam comites

Matth. 9.

Iacob. 5.
Eccles. 23.

Matth. 9
Matth. 7.
Iohann. 7.

Deut. 6.

Art.

Articulus XXV. De tertio præcepto.

Tertium præceptum est, ut diem sabbati obseruemus. i. dies festiuos celebremus. Hoc legis præceptū fuit partim ceremoniale, uidelicet quantum ad assignationē certę diei: & partim morale, quia ratio dicitur ut aliq̄ die hebdomadæ homo specialiter uacat deo, & alioꝝ dieꝝ negligentias reparat & peccata emendet. Sunt ergo dies dñici ac festiuos celebriter obseruandi: quia etsi quidie, tñ tunc est cessandū à uitijꝝ, & grauius est tunc peccare: tunc quoq̄ ab opibus mechanicis seu feruilibus est cessandū. Opa uero feruilia ab ecclesia sunt determinata, uidelicet opa mechanica, agricultura, metacitura ac plantatura, & cætera uacationem ad deum impediētia. Nec solū prædictis diebus à præfatis cessandū est, sed tunc seipue deo uacare oportet, & propriā conscientia examinare atq̄ purgare. Vnde fideles tenentur tunc Missam audire, nisi impedimēto excusaretur legitimus. Tunc insup debent uerbū dei libenter audire, diuinū officium frequētare, beneficia dei recollere, grasq̄ deo referre, oronibus deuote intendere, propria peccata ad memoriam reuocare, desistere confessionē & emendationē pponere. Tunc ergo specialiter sunt uitadæ scurrilitates & supfluitates uerboꝝ, saltationes & catus lasciuia atq̄ inanes, comestiones, potationes, ludi in decētes & cordis euagationes, immoderate cōsolationes & uoluptates carnales. Vnde in gestis Toletani cōcilij legit, qd etiā in decreto de consecr. dist. III, scribit: Irreligiosa cōsuetudo, quā uulgus p sanctos solēnitates facere consueuit. Nam populi q̄ debēt diuina officia attendere, saltationibus turpibus inuigilāt, cætica non solum mala canentes, sed etiā religiosi officij obſtrepetes: hoc ab oibus prouincijs depelli committitur. Sæctus quoq̄ Apollonius ait, & præfata distinctione inducit: Die dñica nil aliud est agēdum q̄ deo uacandū. Nulla opatio in illa die sancta agat, nisi tantū hymnis & psalmis & canticis spūalibus dies illa transigatur. Itaq̄ festiuis diebus non licet radere barbā, equos ferrare, nisi necessitas sit excusans. Admonent ergo qui præsent & prædicant populum, ut festa debite celebret. Et si animarū curam habētes, agnouerint sibi commissos in aliquo aut aliquibus prædictorū culpabiles, seruē tristissime ac frequentissime illos corripit quouq̄ emendant: alioquin tota subditorum culpa in superiores redundaret. Et uenemēter dolēdum est, qd istud præceptū quemadmodū & præcedens, tam pessime obseruatur. Diebus quippe festiuis magis q̄ alijs, uanitatibus & carnalitatibus pene omēs damnabiliter uacant: & quia deo uacare nil magis cōtrariatur q̄ peccare, ideo asserit Augustin⁹: Melius faceret colon⁹ aliquid in agro suo utile in die dominico, q̄ in theatro desidiolosus existeret: & melius scemina lanam nerent, q̄ tota die in festis saltaret. Origenes quoq̄ affirmat: Si desinas ab omnibus secularibus opibus, si spiritalibus opibus uaces, ad ecclesiā conuenias, lectonibus aut sermonibus diuinis aut præbeas, de cœlestib⁹ cogites, de futura spē sollicitudinē geras, futurū iudicium præ oculis habeas, non respicias ad uisibilia atq̄ pſentia: hæc est obseruatio sabbati Chrsiano. Hinc dicit Gregorius: Die dñico à labore terrenō cessandū est, atq̄ oronibus insistendū, ut si quid negligētē p dies sex agitur, die dñico precibus expietur. Instruat ergo curatus populū suū, qd ita necesse sit obſtreperare pceptis ecclesiæ sicut diuinis: & toties mortale peccatū cōmittit, quoties pceptū dei siue ecclesię præuaricat, cum hoc sit directe contra iustitiā: nec deū ueraciter diligit, qui amore lucri aut timore humanę offensæ seu dāni terreni, dei aut ecclesię pceptū transgredit, cū signū diuini amoris sit exhibitio opis atq̄ diuinæ impletio iustionis, propter qd ait in epla sua Iohānes apłs: Si qs dixerit qd diligo deū, & mādāta eius nō custodit, mē dæx est.

Exodi. 16
Leuit. 16
Deute. 5
Necmi. 9
Ihoi. 16
Ieremi. 17
Ezech. 10
Macha. 6

De consecr.
dist. 3. ca. 18
ligiosa

De consecr.
dist. 3. ca. 10
iunna

Ezech. 33.

Augustinus

De consecr.
dist. 3. c. Per
ueniunt. & tñ
iunna.

I. Iohann. 4.

Articulus XXVI. De quarto præcepto.

In trib⁹ primis præceptis p̄habitis atq̄ expositis, docet quō hñe se debet homo ad deum in ceteris septē p̄ceptis se quētibus docet, qualiter se hñe debet ad proximū. q̄ primū est, honorare parētes. Qd licet primo intelligatur de carnalib⁹ parētib⁹, cōsequenter tñ intelligēdum est de spūalibus parētib⁹ ac prælatis ac oibus superioribus, & cæteris qui uel ætate uel sapientiā uel uirtute patres uocari merentur. Carnales ergo parentes sunt honoradi, cum sint essendi principij soboli, siue cum eā nutrierint atq̄ instruxerint, & multas curas uariosaq̄ dolores ob eam ppeſsi sunt. Hinc secundū Aristotēle: Deo & parētib⁹ non potest reddi æqualens. Sint ergo filij ac filia parentibus suis grati, eosq̄ cordialiter diligant: corde, uerbis & factis honorent: indigentib⁹ pro posse succurrant, nec cessaria præbeant, & eisdē in cunctis quæ ad paternalem autoritatem ac p̄sidentia spectant, obediant, sicut ait Apostolus: Filij, obedite parentibus uestris per omnia: hoc est, in uniuerſis quæ ad dispensationem rei familiaris gubernationemq̄ domus, & ad bonos per

Exodi. 16
Deut. 5
Eccles. 3.
Matth. 15
Marc. 7.

Ephes. 6.

invenit mores, in quibus parentes tenentur sobolem suam instruere. Itaque contra præceptum hoc graviter peccant, q parentibus suis aut superioribus ac placis facilliter indignant, irascuntur, maledicunt aut obloquuntur: & qui aut præcepta sanctæ matris ecclesie parvi pendunt, aut excommunicatione non curant, vel oblationes & decimas ministris ecclesie nolunt aut tardant persolvere. Secularibus quoq; principibus iubentur subditi hoc præcepto honorem obedientiamq; impendere in his, quæ ad illos spectant officium, quor; ordinationes & iussa non debent insipienter arguere neq; contemnere, nisi evidenter essent contra iustitiam, contra deum, cõtra charitatem fraternã. Similiter honorandi sunt aut & auia, ceteriq; seniores cognati: & sicut viuos parètes filij honorare tenentur, ita pro mortuis intercedere, & alijs modis sibi possibilibus illoz animabus succurrere obligantur. Hinc in Ecclesiastico scribitur: Qui timer dominũ, honoret parètes, & quasi dominis seruiet eis in ope & sermone cum omni patientia. Gloria hominis ex honore patris sui, & dedecus filij pater sine honore. Filij, suscipe senectam patris tui, & ne contristes eum in vita illius: & si de fecerit sensu, ueniam da & ne spernas eum. Quam malæ famæ est qui relinquit patrem: & est maledictus qui exasperat matrem. Hinc uirtuosus ille Tobias præcepit filio suo: Non ori semper habebis matrẽ tuã. Memor enim esse debes, quæ & quãta pericula passa sit propter te in suo utero. Vnde in Ecclesiastico legitur: Gemitus matris tuæ ne obliuiscaris. Moyses quoq; præcepit, imò deus per Moysen: Qui maledixerit patri aut matri, morte moriatur. Et iterum: Filium contumacẽ, comestationibus ebrietatibusq; uacantem, præcepit deus per Moysen lapidibus obrui & occidi. Peccant ergo enormiter cõtra præceptum hoc filij ad studium missi, qui non curant proficere, sed bona parètum uitiose consumunt turpiter se habẽdo. Deniq; ut hoc præceptũ meritorie impleatur, oportet ut parentes honorentur non solum aut principaliter quia parètes sunt, uel ex naturali amore, sed principaliter quoniã deus hoc iussit, & ex diuino ac spiritali amore ad gloriam dei, nõ propter humanã laudẽ aut propria cõmoda, sed solũ ad complacẽdum parètibus.

Articulus XXVII. De quinto præcepto.

Quintũ præceptũ est, Non occides. Primo & maxime prohibetur corporalis occisio hois, non secundum ordinẽ iuris facta. Deniq; cũ peccatũ in proximum sit tanto grauius, quanto plus lædit ipsum, seu maius damnum nocumẽtumq; infert, constat q inter peccata in proximum, homicidiũ sit maximum. Implicitè autẽ prohibetur in isto præcepto omnis ira, inuidia, odiumq; in proximũ: omnis quoq; inordinata percussio, læsio, depilatio, contumelia atq; detractio. Cõtra præceptũ hoc agunt, qui consilio uel auxilio seu consensu ad homicidium cooperantur, uel qui id non impediunt, si congrue possint: & qui cõstitutis in extrema necessitate, necessaria uitę pro posse nõ prebent: hi quoq; qui in cathedra pestilentie sedent, id est, alios scandalizant, ad mortale peccatum illos trahendo seu inducendo: & qui peccatorem à suis peccatis non retrahunt per correptionẽ fraternam, aut correctionem paternam seu instructionem, exhortationẽ, aut simili modo, loco & tẽpore opportuno, cum possint & debeant. Porro, ut sanctus Clemens testatur, beatus apłs Petrus dixit homicidiũ esse triplex: Vnũ corporale, quo naturale esse & uiuere auferuntur: Aliud spũale, quo quis ad mortem aia, scilicet ad peccatũ mortale inducitur, uel quo corporalis aut spũalis mors alicuius optat. Nã & Iohãnes apłs loquitur: Omnis qui odit fratrem suũ, homicida est. Deus nanq; affectũ cõputat pro effectu. Tertiu est homicidiũ, quo quis in corde alioz uilescit, & esse bonæ famę amittit, scilicet detractio. Ideo Salomon profitetur: si mordeat serpens in silentio, nihil eo minus habet qui occulte detrahit. Detractio quippe mortale peccatũ est, & secundũ doctores grauius furto, qm magis bonũ aufert detractor q fur. Nam fur tollit substantiam, detractor famam, quæ præponeda est opibus. Agunt quoq; contra præceptũ hoc, qui inter proximos discordia seminant, qd gra uissimũ est peccatũ, qm charitatis est corruptiuũ, & uitioz causa multoz. Ideo salomõ dixit: Detestatur aia mea eũ q seminat inter fratres discordiã. Homicidã autẽ grauissime peccant, non solum quoniã corpus interimunt, sed in sup quoniam animã æternę mortis, uidelicet ppetuę damnationis exponunt periculo. frequenter enim qui occidunt, ad mortem sunt imparati, qd homicida attendere debuit. Agunt demum contra præceptum hoc, qui propter iniuriã propriã uel suoz aliquę quæ sunt propria autoritate occidere, cũ nõ sit iudex illi, nec publica autoritas fungatur. Porro, si iudex reum occidat nõ ex zelo iustitiæ, sed amore uindictæ aut ex liuore, transgreditur hoc præceptum.

Articulus XXVIII. De sexto præcepto.

Ecc. 1.

Tob. 4. Ecc. 7

Deut. 11.

Exo. 10. 17 Deut. 5. March. 5

vide 23. q. 5. per totum

Psalm

I. Iohan. 3. De poenitent. dist. 1. ca. homicidior. Ecc. 19

6. q. 4. c. Detestatio

Prou. 6.

23. q. 5. c. mi nister

Septimum præceptum est: Non furtum facies. In quo sicut in precedenti præcepto & in duobus sequentibus, non solum prohibet opus uitiosum exterius, sed inordinatus etiam ad peccadum affectus. Hoc ergo præcepto prohibet omnis illicita contractio, ablatio, detentio, defraudatio rei alienę, scilicet rapina, latrocinium, iniusta mercatio, mensuratio mala, infidelis labor, simonia, usura, aduocatio seu patrocinatio falsa. Cõtra hoc agunt præceptũ, quorum culpa seu adulterio accidit, q iniustus heres in hereditate succedit. Similiter ecclesiastici uiri, qui bonæ ecclesie supflue carnaliterq; cõsumunt, potissimè si libidini seruiunt. Ideo ad restitutionẽ tenent. Hi quoq; qui bñficia duo aut plurima habent, cum unum eis ad simplicem uictũ ac uesitũ sufficiat, cum sanctus Bernardus cuidam illustri canonico bñficiario unũ habenti scribat: Quicq; tibi de bonis ecclesie ultra simplicem uictũ retines & uesitũ, non tuũ est, furtũ est, rapina & sacrilegiũ est. Similiter peccant qui scienter uel ex carnali affectu indignos ad ecclesiastica promouent bona, quę nõ nisi dignis, bonis, scilicet deũ timẽtibus seruientibusq; deuote debent. Item qui parètibus suis ali quã furtum auferit, quæ male expenduntur: qui debita nõ pfoluunt pro posse dum repetuntur. In omnibus autem prædictis pensandum est illud Augustini: Non dimittis peccatũ, nisi restituatur ablatum, uidelicet pro posse, ut dum adest facultas.

Articulus XXIX. De alijs quatuor præceptis.

Septimum præceptum est: Non moechaberis, i. fornicationẽ non facias. Quo præcepto, ut asserit Augustinus, prohibet omnis illicitus concubitus, atq; mēbroz gñationi deseruientiũ omnis illegitimus usus, ois q; libidinosus cõtractus etiã in cõiugatis, q nõ seruaf naturalis ordo inditus à naturamõ ois cõmixtio uiri & foie extralimites legis ac uinculimõnialis. Vnde si maritus cognoscat uxore ex cõcupiscẽtia prædñante, uidelicet cũ tãto ardore libidinis eã accedat q si uxor sua nõ esset, tũc peccat mortaliter: & simile iudiciũ extat de cõiuge, si taliter uiro semisceat: tũc nãq; nõ maritalis, sed adulteri affectu se accedit atq; cognoscit, scdm Hieronymũ. Nec solũ prohibet isto præcepto illegitimus coitus, sed etiã eius affectus, qm omnis cõsensus deliberatus in illicito coitu, aut in delectatione Venereã, seu concupiscẽtia prædñans, mortale pctm est, sicut ait saluator: Omnis qui uiderit mulierẽ ad cõcupiscẽdũ eã, iam moechatus est eã in corde suo. In libidinosis q; osculis & amplexibus mortale pctm consistit. Oportet ergo uitare occasiones cõcupiscẽtię uitioz & cõmixtionis illicitę. Incautũ sceminaz aspectũ, colloqa secreta & immoderata, tactus & oscula, cõiuiua, arsisus, munuscula, & se corã deo custodiã & timorãte habere: q si tentatio uenerit, statim immunã cogitationẽ oportet abñcere, passionẽ Chri aspicerẽ, de iudicio dei & pœnis inferni solite cogitare, dei auxilium inuocare. Octauum præceptum est: Non saluum testimonium dices. Hoc nanq; grauissimũ est pctm. Er q falso testimonio causa est damni alterius, ad restitutionẽ tenet. Si uero famam eius corrumpit, ad famę restitutionem est obligatus. Si autẽ est causa mortis alterius, homicida est coram deo. Ideo Salomon ait: Testis falsus nõ erit impunitus. Hoc q; præcepto prohibet mēdaciũ pnciosum, qd scilicet alicui est nociuũ. De quo in sapiẽtię libro habet: Os qd mētitur, occidit animã. Et in psal. dñs deo: Perdes oēs q loquuntur mēdaciũ. Omne autẽ mēdaciũ, siue sit officiosum, i. alicui proficit, siue iocosum qd delectat, est ad minus ueniale pctm, & potest esse mortale p assiduitatẽ uel nimiam in eo delectationẽ. Quẽadmodũ autẽ præceptũ est, falsum testimoniu non proferre, ita pcepto hoc intelligitur iussam ueritatẽ nõ silerẽ tpe necessitatis, nisi opportuna causa excuset. Insuper, nonũ præceptũ est: Nõ concupisces uxore proximi tui. Hic spũaliter prohibet appetitũ adulteriũ, loquendo de appetitu nõ illo, q est primus motus & ex corruptione fomitis nascens, qui non est mortale pctm, sed de appetitu deliberto rationis, cui uidelicet ratio reniuitur, sed consentit: nec solum cõsensus in actũ sed & cõsensus in delectationem Venereã, est mortale pctm scdm doctores. Quẽadmodũ autẽ præcipitur uiro nõ cõcupiscere proximi sui uxorem, ita & scemimis & puellis nõ cõcupiscere matitũ cuiusquã. Deniq; hoc præcepto prohibet omnis motus ac gestus exterior, inordinatus, ad luxuriã prouocãs, siue p internitium, siue per lras, p minas, p munera, p aspe ctũ si uein cessum, uel p uestimẽtoz ornãtũ uanũ, puocatiũ & indecentẽ, sicut iam detestabilis inoleuit consuetudo, super diploidem ferre togã ex uno latere omnino aperta, ita ut corpus circa pudicitie loca ante & retro appareat: quod q prouocatiũ sit fragilitũ sceminaz, ppẽdit de facili qui saltem uel paululũ prudẽs est. Hinc diligẽtissime attendatur, quod sapientissimè ait beatus Hieronymus: Si uir uel mulier se ornauerit, & uult hominũ ad se puocauerit, etiam si nullũ sequatur damnum, iudicium tamen patietur æternũ, quia uenenum

Deut. 5. Leuit. 19. Roman. 2. De poenitent. dist. 5. ca. falsas

14. q. 6. ca. 8. res.

Exod. 20. Deuter. 5. March. 5. Iaco. 2. Roman. 2. 32. q. 4. c. libe 109.

Mat. 5.

Mich. 6

Exod. 20. Deuter. 5. 6. q. 1. ca. quicunq; 22. q. 5. ca. si quis cõu. 19. P. ou. 11. 19. Sapiẽtia Psal. 5

22. q. 2. ca. 8. e. quis Exod. 20. Deuter. 5. Mat. 5

Exod. 20. March. 5

attulit, si fuisset qui biberet. Tales ergo mortaliter peccant. Quo etiam constat, quod uitiōsa sit illa uestium fractilatio deridenda atque desenda. Viri quoque & feminae ea intentione se ornantes aut linientes, ut carnaliter placeant, & affectum alicuius in se inflamment carnaliter, deum damnabiliter offendunt. Vnde & mulieres uultum pingentes ac linientes, sancti doctorēs Augustinus & Ambrosius grauissime dicunt peccare, & adulteris feminis esse quod dammodo deterioris. Decimum præceptum est, Non concupiscas rem proximi tui. Vbi prohibetur desiderium ex ratione deliberata procedens uicij rei aliene, uidelicet mobilitatem immobiliumque bonorum. Ex tali etenim concupiscētia oriuntur innumerabilia atque enormia profus peccata, auaritia, rapina, furtum, latrocinium, uiolētia, impatientia & murmuratio contra deum, qui tam dissimiliter bona terrena distribuit. Hinc Innocētius post Apostolum contestatur: Radix omnium malorum est cupiditas. Hæc sacrilegia committit & furta, rapinas exercet & prædas, bella gerit & homicidia, simoniace uendit & emit, ini que petit & rapit, iniuste negotia & scenerat, instat dolis & fraudibus, dissoluit pactū & uiolat iuramentum, corumpit testamentum & peruertit iudicium. Pertinet ergo ad omnem Christianum, de bonis terrenis non amplius affectare quod suo statui competit, sibi que expedit in ordine ad spūalia bona: hoc est, ad seruiendum complacendumque deo, ad proficiendum in gratia atque uirtutibus, ad obtinendum salutem æternam. Plus desiderare auaritia est, quæ est immoderatus appetitus diuitiarum. Ideo ait Apostolus habentes uictum & quibus te gamur, his contenti sumus. Nam qui uolunt diuites fieri, incidunt in tentationes & laqueum diaboli, & desideria multa inuilia & nociua, quæ mergunt hominem in interitum & damnationem. sicut sapiens orati: Tantum uictui meo tribue necessaria. Concupiscētia quoque præfata curam & inquietudinem ingerit menti, dicente Gregorio: Nihil laboriosius in hac uita quod terrenis desiderijs æstuarē, & nihil quietius quod huius mundi nihil appetere. Atque ad asserit Augustinus: Non est in carendo difficultas, nisi fuerit in habendo cupiditas. Istud præceptum heu a multis male, imò & pessime obseruatur: imò quod uident, mox appetunt: & quod uident alios abundare, id cupiunt obtinere. Refrenanda est ergo concupiscētia detestanda, & ueræ diuitiæ mentis iugiter sunt optandæ, uidelicet gratia dei, uirtutes & donā spūs sancti, quæ sunt mortalium animarū nostrarum decor, uestimentum, refectio, robur, nobilitas, armatura & salus. Itaque præin ducta decem præcepta prædicet, proponat, exponat curatus prædicator, & omnis qui præest subditis suis, instruens eos ut præcepta hæc dei semper gerant in mente, & fatagant adimplere, atque in eis uelut in speculo considerent interiora sua & propriam uitā, an scilicet deo sint obediētes, an sint in statu salutis: hoc est, in gratia dei absque peccato mortali. Pœniteant quoque & desceant se præcepta hæc non adimpletse, & confiteri ac emendare proponant ac properent.

Articulus XXX. De quibusdam generalibus documentis, quibus instruendū sunt parochiani, imò & omnes communiter Christiani subiecti.

Sicut ex præhabitis patet, primo instruēdis sunt subditi de credēdis, & de agēdis. Primo ergo curatus seu eius uicarius frequenter ac diligentissime admoneat sibi commissos, ut præcepta dei iam dicta adimpleant, deinceps ut ecclesiæ quoque præcepta obseruent, ieiunando & dies festiuos celebrando: quia toties peccaret mortaliter, quoties ieiunium ecclesiæ soluerent sine rationabili causa, quam suo pastori aut eius uicario debent (si possunt) exponere, & eius uti consilio. Vnde quadragesimalē ieiunium omnes seruare tenentur, nisi impedimento excusentur legitimo, ut infirmitate, puerili etate uel senio aut itinere seu graui labore: & tunc in alijs pñs operibus pro posse omissionem ieiunij recompenent orationibus, elemosynis atque similibus exercitijs plus solito operam dādo, secundum quod uacat eis. Insuper doceat eos, quod uniuersi Christiani tenent per arctam uiam salutis incedere, id est poenitentialem ducere uitam, concupiscētijs carnis & praua desideria refrenare: in cibo, potu, somno, uestimentis aut habitaculis uoluptatem, superfluitatem, curiositatem & pompam uitare: sobrietatem, necessitatem, utilitatem, simplicitatem & humilitatem seruare, cū dicat saluator: Videte ne grauent corda uestra crapula aut ebrietate, uel curis huius seculi. Rursus: Væ uobis diuitibus qui habetis hic consolationem uestram. Væ uobis qui saturati estis, quia esuriētis. Apostolus quoque ait: Qui autem sunt Christi, carnem suā crucifixerunt cum uitijs & concupiscētijs. Itemque: Spū ambulate, & desideria carnis non perficiētis. Præterea doceat eos, ut uniuersa quæ faciunt, ordinent & referant ad dei gloriam & honorem, atque ex charitate dei principaliter ac imperialiter oia agant, sicut docet Apostolus dicens: Omne quodcūque agitis in uerbo aut opere, omnia in nomine domini nostri Iesu

Innocentius
1. Tim. 6.
17. d. c. bono
rum.

Eodem.

Prouerbi, 30

vide e. consi-
lium de ob-
seruati. i. i. u.

Luc. 13

Luca. 21.
Luc. 6
Gal. 5
Eodem.

Coloss. 3.

Iesu Christi facite, gratias agentes deo patri per ipsum. Vnde etiam opera exteriora & mechanicā ad dei gloriam ac honorem summe ac finaliter ordinanda. Nam si quis debet deo seruire ac obedire, oportet eum uiuere: & si uiuere debet, oportet ut necessaria habeat uitæ: sicque opera per que necessaria uitæ acquirunt, custodit, dispensat aut tractat, referre potest & debet ad dei obsequiū, honorificentiam, dignitatem: aliter opera non essent merito uita æternæ, nec placita coram deo. Sit ergo intentio nostra recta, nec proprium honorem quis quærat. Ideo quippe ait saluator: Si oculus tuus fuerit simplex, id est, intentio recta ad deum erecta, totum corpus tuum lucidum erit. id est, uniuersa operatio tua erit uirtuosa & clara. Si autem oculus tuus nequam fuerit, id est, peruersa intentio & ad se inordinate reflexa, uidelicet ad laudem uel commodum proprium, totum corpus tuum tenebrosum erit, id est, omne opus tuum erit uitiosum, etiam si opera tua sint bona ex genere, ut patet de his qui orant, ieiunant uel elemosynam largiuntur propter humanū fauorem, laudem aut commodū suum. De quibus loquitur Christus: Amen dico uobis, receperunt mercedem suam. Hinc iterum protestatur: Videte ne iustitiam uestram faciatis coram hominibus ut uideamini ab illis, alioquin mercedem non habebitis a deo. Potius autem agenda sunt opera bona, ad quæ tenemur, coram hominibus ad dei honorem & proximi edificationē, Christo edicentē: Sic luceat lux uestra coram hominibus, ut uideant bona facta uestra, & glorificent patrem uestrum qui in caelis est. Amplius doceat eos, ut quicquid habent aut operantur, deo humiliter semper acerbant & gratias agant, sibi ipsi uero omnem fragilitatem, defectuositatem & culpam, cum Christus dicat: Sine me nihil potestis facere. Et per Oseam prophetam asserit deus: Perditio tua ex te, in me tantummodo auxiliū tuum. Nullus ergo in seipso inaniter gloriatur, nec uane complaceat sibi metipso, quum dicat Apostolus: Quid habes quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Et rursus: Qui gloriatur, in domino gloriatur. Adhuc autem instruat eos, quod quicquid in peccato mortali est, coram deo & spiritaliter mortuus est, ingratus, turpis, uilis ac factidus, imò omni caduere incomparabiliter uilior, turpior atque foetidior: & quicquid boni uidetur agere Missam audiendo, elemosynas dando & in similibus, nec meritorium est, nec ad salutem directe proficiens. Idcirco eos hortetur, ut diligentissime suadeant esse & uiuere sine peccato mortali: & si (quod absit) in mortale peccatum inciderint, statim poeniteant, ad deo ueniam petant, confiteri & emendare proponant. Hortetur ergo & doceat eos, ut omni die ad minus semel, præsertim de sero ante quā uadant dormire, recogitent sua peccata, & qualiter diem expenderint, quid mali commiserint, quid boni omiserint: & sic ad deo humiliter & contrito corde ueniam deprecantur, opportunoque tempore confiteri proponant: & antequam uadant dormire, aliquas legant orationes, & de cetero melius proponant habere: sicque cruce se signent, deo commendent, somnum & quietem accipiant, ut ad opera bona fortiores confurgant. In lecto quoque se habeant condecēter: & dū expigescunt, statim dei sint memores, & oronem aliquam fundant. Porro dū surgunt, iuxta Christi doctrinam primo quærant regnū dei & iustitiam eius, id est, aliquid spiritalis exercitiij agant, orando aut Missam (si possint) audiendo, quod diebus festiuis præcipue est agendum. Insuper doceat eos, quod (quia de omni uerbo otioso, de omni tempore nobis concessio reddituri sumus rationē altissimo) uerba superflua, uana, scurrilia, maxime in honesta, turpia ac lasciuia de uita in laboribus, in mensa, in taberna, & quicquid cōuenerint. Tūc quicquid utiliter conent expēdere, & in opere exteriori seu otio assuescāt sepe cogitare de deo & pertinentibus ad salutem, atque orationes aliquas breues siue mentales suo offerant creatori. Ebrietates, comestiones, loquacitates, choreas & similes uanitates deuitet, præcipue festiuis diebus. Et breuiter, quod quis ratio nabiliter nō uult sibi fieri, non faciat alteri, sicut Christus in euāgelio docet, & naturale ius exigit. Ideo uō debet aliū despiciere, opprimere, prouocare. Præterea doceat eos, quod quanto alia nobilior est corpore, & uita futura longior plente, tanto plus debet Christianus amare, quærere, adipisci & cōseruare spūalia dona gratiæ ac uirtutū, beatitudinēque celestem ac sempiternā, quod bona terrena atque carnalia. Et quæ post hanc uitā breuissimam mox iudicantur ad summā ad deo, & uel æternaliter condemnandi, uel in æternū saluandi, propterea oem Christianum oportet semper esse timoratum, sollicitū, custoditū, sicut ait saluator: Vigilate, nescitis enim quā dñs ueniet, sero, an media nocte, an gallicantu, an mane cum uenerit repente, inueniat uos imparatos. Ideo dico uobis: Videte, uigilate, orate.

Articulus XXXI. De exhortatione fidelium ad opera misericordiarum tam spiritalia quam corporalia.

Quoniam

Math. 6

Eodem.

Eodem.

Math. 9

1. Corin. 4

1. Corin. 13

1. Corin. 13

2. Cor. 10

Math. 6.

De consuet.

d. i. ca. missæ

Mar. 12.

4. ad. 6. c. 11

aut. & c. 11

mesatiō. ca.

Tob. 4

Math. 9

Mich. 6

Math. 24

Mar. 13

Quoniam lex Christi, quam omnes profitentur & seruare tenentur Christiani, est lex charitatis ac pietatis, constat qd ad charitatis pietatisq; opera Christiani precipue obligantur, dicente Ambrosio: Vis summa Christianæ religionis in misericordia & pietate consistit. Deniq; tanta est uirtus, dignitas & efficacia operum misericordiae, ut quis in die iudicii de omni opere bono ac malo sit facienda discussio, de solis tamen misericordiae operibus Christus spâliter explicat tunc peragendum iudicium, & pro illorum exhibitione reddendam felicitatem æternam, atq; pro rerum illarum omissione damnationem perpetuam. Oportet ergo Christianos scire & uigilanter aduertere, quæ & quot sint misericordiae opera. Sunt autem septem opera misericordiae corporalia, scilicet pascere esurientem, potare sitientem, uestire nudum, colligere peregrinum, uisitare infirmum, redimere captiuum, sepelire mortuum. Sunt quoq; septē opera misericordiae spūalia, ut puta docere ignorantem, consulere dubitanti, consolari tristem, corrumpere siue corrigere peccantem, ignoscere offendenti, onerosos & graues portare, & pro uniuersis orare. Hæc autem spūalia misericordiae opera, quæ etiam spūales elemosynæ appellantur, sunt multo præstantiora q̄ opera misericordiae corporalia, cum in seipsis sint digniora, tãq; spūalia quæ corporalibus præ eminent, & per ea animabus subuenit, quæ corporibus in cōparabiliter digniores existunt. Primo igit ad omnia misericordiae opera inflamare debet, quod Christus apertissime protestatur: Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam cōsequetur, & ipsorum miserebitur deus. Deus enim sic facit hominibus, sicut ipsi sibi inuicē, & sicut ipsi promerentur ad inuicem se habendo. Qui ergo uult ut deus sit sibi misericordissimus, liberalissimus, suauissimus, & ad exaudiendum pronissimus, ipse sit proximis suis piissimus, pauperibus misericordissimus, iniuriantibus indulgentissimus, petentibus liberalissimus pro uiribus suis: & quod non potest effectu ac donis, affectu faciat atq; proposito. Porro qui mentis est duræ & corde crudelis, qui cito facilius offendit, difficulter placatur, aut iniuriantibus non indulget, quid aliud promeretur, nisi ut deus rigorem suæ iustitiæ in ipso demonstret, ipsum se uere condemnet, iniurias sibi ab illo irrogatas æternaliter ulciscatur? Ideo equidem loquitur Christus: Dimitte si quid habetis aduersus aliquem: & si non dimiseris, nec pater uester cœlestis dimittet uobis pctā uestra. Iacobus quoq; iudicium (inquit) sine misericordia erit illi, qui non fecerit misericordiam. Hinc in Ecclesiastico sapientissime scribitur: Qui uindicare uult, à deo inueniet uindictam, & pctā illius deuseruabit. Relinque proximo tuo nocentem te, & tunc de precāti tibi pctā soluent. Homo homini seruat iram, & à deo quærit me delam. In hominem sibi simile non habet misericordiam, & de pctis suis deprecatur altissimum. Ipse cum caro sit, seruat iram: quis exorabit per delictis illius: Memento nouissimorum tuorum, & desine inimicari, & non irascaris proximo, & abstine te à lite, hinc & Paulus apostolus exhortatur: Estote inuicem benigni, misericordes, donantes inuicem, sicut & deus in Christo donauit nobis. Deniq; ad opera misericordiae beatissimus Iohannes Baptista precipue hortatur, dicēdo: Qui habet duas tunicas, det unam non habenti: & qui habet escas, similiter faciat. Quicquid ergo Christiano de uesti mentis, cibus, poculisq; superfluit, indigentibus cōicare debet atq; tribueret sicut & Chrus ait: Quod superest, date elemosynam. Ait namq; sanctus Hieronymus: Non solum decimæ nō sunt nostræ, sed ad ecclesias deputatæ: uerum, quicquid amplius q̄ nobis necessarium est à deo accepimus, pauperibus erogare debemus. Si autem quod illis deputatum est, nostris carnalitatibus & uanitatibus referuamus, quāti pauperes in locis ubi nos sumus, fame aut nuditate moriuntur, nouerimus nos de illorum animabus rōnem reddituros in die iudicii. His concordat quod beatus ait Gregorius: Tot pene homines quotidie diuites perimunt, quot morientium pauperum apud se subsidia abscondunt. Nam cum quælibet necessaria indigentibus ministramus, sua illis reddimus, non nostra largimur. Periculosum est ergo in uestibus ac ciborum generibus abundare. Secundo, ad opera misericordiae spūalia ac corporalia inflammare nos debet, quia per ea efficiuntur deo spāliter similes. Deo nãq; proprium est misereri & parcere, cum natura eius sit bonitas, pietas & dulcedo. Punire uero & condemnare nō competit ei, nisi ex demeritis iniquorum. Idcirco ut Isaias fatefi: Hoc opus est quasi peregrinum & alienum ab ipso, de quo cantat psal. Suauis dominus uniuersis & miserationes eius super omnia opera eius. Cum ergo similitudo sit causa amoris, certum est qd homines pi & misericordes, compassiui & liberaliter succrescentes, sint spāliter deo amabiles. Ideo dicit Ambrosius: Nihil tam commendat Christianum ut miseratum ut misericordiam charitatis. Tertio ad idem nos prouocet, qd sacra scriptura ad opera misericordiae tam singulariter exhortatur

Matth. 12

Septem sunt opera misericordiae.

Matth. 5

Matth. 11

Iac. 2
Ecc. 17

23. q. 1. c. noli

Eph. 4

Luc. 3

Matth. 6
Luc. 11
Luc. 12
16. q. 1. c. 9. qm

It. 1. 20
Eph. 1. 1

exhortatur, atq; eisdem operibus tot præmia pollicetur, uidelicet remissionem pctōs, impetrationem gratiæ ac uirtutum, & finaliter felicitatem æternam. Hinc namq; ait Psal. Beatus qui intelligit super egenum & pauperem, in die mala liberabit eum dñs. Dñs conferet eum & uiuificet eum, & beatum faciat eum in terra. Ecce quot bona, quot fructus, quot præmia misericordiae promittit & imprecatur. Verum ille intendit super egenum & pauperem, qui charitatiue & hilariter atq; celeriter subuenit, releuat ac largitur. Non em̄ sufficit t pulchra uerba aut compassio nuda, nisi in his, qui quod largiantur non habent. Nã Augustino testante: Misericordia est animi condolentis affectus cum bñficij ad ditamento, ut comparitiamur proximo, & largiamur de proprio. Rursusq; ait: Misericordia est alienæ miseritiæ in corde nostro compassio, qua utiq; si possumus, subuenire compellimur. Deniq; Salomon loquitur: Misericordia & ueritas nō te deserant, & inuenies gratiā corā deo & hominibus. Itemq; per misericordiam & fidem purgantur pctā, & bñfacit animæ suæ uir misericors. Qui miseref pauperi, beatus erit: qui calumniat egentem, exprobrat factori eius. Facere misericordiam & iudicium, plus placet deo q̄ uictimæ. Qui pronus est ad misericordiam, bñdicetur. Erue eos qui ducuntur ad mortē. Si esurit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi, & dñs reddet tibi. Mitte panem tuum super transeuntes aquas, & post multa tpa inuenies illum. Ad misericordiam etiam pertinet quod iteq; Salomon loquitur: Cum ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas, & in ruina illius non exultet cor tuū. Hinc uirtuosus & pius Tobias docuit filium suum, dicēs: Noli auertere faciem tuā ab ullo paupere. Ita em̄ fiet ut nec à te auertat facies dñi. Quō potueris, ita esto misericors. Si multū tibi fuerit, abundanter tribue: si parū, etiā parū libetere imparte stude. Fiducia magna erit apud deū elemosyna oib; facientibus eam, & non patietur aiām suam ire in tenebras. Hoc est quod loquit Christus: omni petenti tribue. Et, Beatius est dare q̄ accipere. Vnde in Ecclesiastico scriptum est: Nō sit porrecta manus tua ad accipiendum, sed ad dandū collecta. Non ergo dandū est uni tm̄ aut paucis, sed omnibus indigentibus, si ad sit facultas: quæ si desit, dandum est uerbum bonū, consolatorium & salubre. Vnde in Ecclesiastico habet: Oculos tuos ne trāstueras à paupere, & animam esurientē ne despexeris: neq; exasperes pauperem, sed congregationi pauperū te affabilem facito. Hinc ait Ambrosius: Præcedentis misericordiae officium pdit, qui putat esurienti sufficere qd semel donauit. Ille autē ad dñm integros misericordiae fructus p̄mittit, à quo pauper nunq; tristis recedit. Elemosyna itaq; est potēs & realis oratio, uisitæ purgatrix, quemadmodum scriptū est: Abscōdite elemosynā in sinu pauperis, & ipsa orabit pro uiribus ad dñm: quia sicut aqua extinguit ignē, ita elemosyna extinguit peccatū. Optime igitur admonet Augustinus: Si uis esse mercator optimus, scenerator egregius, da pauperi qd non potes diu tenere, ut recipias qd non queas amittere: da modicum, ut recipias centuplum: da tpaalem possessionē, ut recipias hæreditatem æternam. Gregorius quoq; idem fatetur, dicēdo: Quicquid egeno tribuitur, si subtili cōsideratione penset, non est donū, sed mutuum: quia quod datur, multiplicato sine dubio fructu percipitur. Porro elemosyna humiliter danda est, ita ut diues pauperē se reputet meliōrē, cum dicat Gregorius: Quis quis super eum cui aliquid donat, elationis se fastu extollit, maiorem culpam peragit si pbi endo, q̄ meref mercedē p̄stando. Insup elemosyna orationib; atq; ieiunijs efficacitā cōfert. Vnde Tobia angelus Raphael, Bona inquit, est oratio cum ieiunio & elemosyna. Ideo dicit Chryostomus: Cum ueneris ad ecclesiam ad orandū, munera tecum porta. Da nō habentibus, & pete à deo qui habet, ut oratio tua bonis operibus commendetur. Infirma est enim oratio, quæ elemosynarum largitate nō est munita. Itē ait: Nil plus ualet orationi q̄ elemosynarum largitas: qm̄ frustra pro peccatis rogaturus manus ad deum expādit, qui has ad pauperem non extendit. Hoc est quod dixit Hieronymus: Sibi apud deū ianuā claudit, qui uiscera misericordie indigētī nō aperit. Hinc gloriosus aplūs Iohānes in priā sua fatetur eplā: Si q̄s habuerit substantiā huius mūdi, & uiderit fratrem suū necesse habere, & clauderit uiscera sua ab illo, quō charitas dei manet in eo: Sed qm̄ charitas dei uita ē aig, sine qua nil meritoritū potest esse in deī ac proximi charitate, q̄q; se cōtimeat absq; mortali pctō: qd est ppriē aig salubriter misereri. Hinc asserit Augustinus: Qui uult ordinate elemosynam dare, à seipso debet incipere, & eā sibi primitus dare, qm̄ scriptū est: Misereere aig tuæ placēs deo. Hoc ē qd affirmat Greg. Mādari debet animus, q elemosynā p̄bet: q̄a orne qd dat deo, ex dātis mēte p̄lat: & ab oportētī deo munus hō recipit, qd corde in malitia obligato offertur. Veritū existētib. in mortali pctō elemosyna sepe ē occasio impetrādi misericordiae dei. Faciēda sūt ergo opa miē uniuersa p̄dicta, tã spūalia q̄ corporalia, ab his q̄ pnt scdm̄ cōgruentiam

Psal. 40.

Prouerb. 3
Prouerb. 11
oic. 6.

Prouerb. 11.
Matth. 1.
Prouerb. 14.

Tob. 4

Luc. 6
Actu. 20
Ecc. 4.

Ibidem.

Ecc. 19.

Tob. 12.

I. Ioh. 1.

De ponit. d. 3. c. 9. uult. Ecc. 30

iam temporis, personæ & causæ. Nec sufficit semper ficum panem donare. Idcirco cura tus seu eius uicarius admonet suos, ut indigentibus secundum quod eger, succurrant, esu riantem cibandum, sitientem potando, cum & Christus testetur, quia qui propter deum dar alicui calicem frigide aquæ, non perdet suam mercedem. Nudum uestiendum, quemadmo dum per Isaiam dominus iubet: Cum uideris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despe xeris. Peregrinos & pauperes hospitando. Ponat ergo paterfamilias lectulum pro proxi mis huiusmodi in loco decenti, quia & Paulus hortatur: Hospitalitate nolite obliuisci. In firmos uisitando, iuxta illud Ecclesiastici: Non te pigeat uisitare infirmum, ex hoc enim in di lectione firmaberis. Captiuos redimendo, præsertim si innocentes sint. Mortuos sepelien do, cui operi pietatis Tobias fidelissime seruebat. Similiter exercenda sunt opera miseri cordiæ spūalia, ignorantes docendo, præsertim de his quæ necessaria sunt ad salutem. Vn de Apostolus scribit: Fratres, si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, uos qui spūa les estis, huiusmodi instruite in spūlenitate, considerans te ipsum ne & tu teteris. Nā Chri sti fidelem oportet discere quod ignorat, uel docere quod nouit. Ideo ait Psal. Docebo iniq̄s uias tu as, & impij ad te conuertentur. Itemq; dubitari consilium bonum dando pro posse, tristes consolando, iuxta illud Ecclesiastici: Ne desis plorantibus in consolatione. Peccantes cor ripiendo, quia ad correctionem fraternam omnes tenentur. Et Augustinus testatur: Si ne glexeris corrumpere, peior efficietis illo qui peccauit: imò beatus Apostolus præcipit: Noli te cōsentire instructiuos operibus tenebrarum, magis autem redarguite. Sed de hoc infra dicetur. Peccantes uero p̄ pœnæ inflictionem corrigere, ad superiores prælatos p̄tinet. In se peccantibus ignoscendo, ut dictum est plenius, graues & infirmos pie portando, quem admodum ad Romanos dicit Apostolus: Debemus nos firmiores imbecillitates infirmorū portare, & non nobis placere. Atq; ad Galatas: Alter alterius onera portate, & sic adimple bitis legem Christi. Et pro uniuersis orando, puta amicis & inimicis. Quanto enim bonum est communius, tanto est diuinius. Idcirco pro bono communi & pro cunctis orare, est ual de diuinum. Et qui pro omnibus deprecatur, bonitatis ac meriti oim particeps redditur, q̄ & alijs cooperat ad bonū. Vnde curatus suos admonet, ut pro occurrētib; tribulationib; aduersitatib; necessitatibus atq; periculis fideliter atq; frequenter exorēt, & pro unione, pa ce & reformatione ecclēsiæ, pro pace patriæ, pro uiuis & mortuis, præsertim & pro paren tibus suis, p̄pinq; in quibus, benefactoribus, commissis, & finaliter charis. Postremo ad opa miseri cordiæ uehementer nos puocet, quoniam quicquid indigentibus propter deum impenditur, Christus sibi exhibitum arbitratur, & tam gratum esse ei ac si suæ impendere se psonæ, sicut fatei: Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Vnde ad spūalia misericordiæ opa hortans Apostolus: Corripite (inquit) inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infir mos, patientes estote ad omnes.

Articulus XXXII. De instructione subditorum qualiter se mutuo habere debent in uerbis.

Quia ex uerbis modestis, charitatiuis & pijs ac reuerenter dulciterq; platis mul ta bona sequuntur, ex uerbis autem tirationalibus, pugnantibus, duris, improperiolis, derisorijs ac superbis multa mala nascuntur, curatus sapissime instruat suos, ut in uerbis sint mutuo charitatiui, circumspecti, utiles ac benigni: nec unus puocet alium ut conuities, nec superbe ac dure loquat nec detrahat. De hoc in lib. Prouerb. plurima Salomon scribit, dicendo: Responso mollis frangit iram, sermo durus suscitatur rorem. Detrahentia labia procul sint a te, lingua placabilis lignum uitæ. Fauus mellis uer ba composita, & dulcis eloquio maiora reperiet. Vnguento & uarijs odoribus delectatur cor, & bonis amici consilij anima dulcorat. Hinc quoq; in Ecclesiastico legit: Verbum dulce multiplicat amicos, & lingua eucharis in bono hodie abundabit. Non litiges cum homi ne potente, nec cum homine linguato. Cum iracundo non facias rixam. Noli uerbosus esse in medio seniorum. Non eardorem refrigerabit ros: sic & uerbum melius q̄ datum. Non ece uerbum super datum bonum: Qui odit loquacitatem, extinguit malitiam. Ne iteres uerbum durum & nequam. Sapiens in uerbis seipsum amabilem facit. Ecce ex his innote scit, q̄ laudabile & salubre sit esse charitatiuum, modestum, dulcem ac pium in uerbis. Por tō q̄ detestabile ac nociuum, uitiosum & fatuum sit, esse in uerbis inconsideratum, morda cem, detractorium siue superfluum, sacra scriptura copiosissime docet. Salomō quippe ait: Qui custodit os suum, custodit animam suam: qui autem inconsideratus est ad loquendū, ser tiet mala. Inter superbos sunt iurgia. Homo peruersus suscitatur lites: & alio sermone repetit,

Mathe. 23.

Heb. 11.

Ecc. 7.

Tob. 2.

Gal. 6.

ps. d. ca. 11 in laici: & ca. ignorantia. Psal. 50. Ecc. 7. u. d. c. error.

Eph. 5.

Romani. 16. Gal. 5.

Matth. 25. i. Theosal. 5.

Prouerb. 11. Prouerb. 4. Prouerb. 16.

Ecc. 5. ibidem. 8. ibidem. 7.

Prouerb. 11.

separat fœderatos. Sicut urbs potens & absq; murorum ambitu, ita uir qui nō potest in lo quendo cohibere spiritum suum. Totum spm̄ suū profert stultus, sapiens differt & conser uat in posterum. Insuper in Eccō scriptum est: Qui multis utitur uerbis, lædit animam suam. Homo assuetus in uerbis improperijs, omnibus diebus uitæ suæ non erudietur. Multi ceciderunt in ore gladij, sed non sic quasi qui interierunt per linguam suam. Sufurro enim & bilinguis maledictus, multos enī turbauit pacem habentes. Sepi aures tuas spinis, & no li audire linguam nequam. Præcipue autem uitanda sunt uerba detractionis, & auertende sunt aures a detrahente, & tristis uultus offendendus est obsequenti, cum Salomon dicat: Per tristitiam uultus corrigitur animus delinquentis. Præcipue quoq; cauendum est, ne qs contendant cum aliquo, uel dure uel derisorie loquatur alicui in taberna aut potationibus uini. Qm̄ uinum generat animositatem & discretionem excæcat, ideo uino madens fit im prouocatur, & in uerbis ac factis excedit, atq; ad bellandum fit pronus. Hinc in Eccō habe ruri: In conuiuio uini non arguas proximum, & non despicias eum in iucunditate illius. Vn denec expedit debitorem in uino multum monere. Nam & Osee propheta testatur: Multi eres & uinum atq; ebrietas auferunt cor. Qui ergo uult inter homines pacifice conuersari, nec lædere, nec lædi, studeat se iuxta præfata sapientis documenta in uerbis habere. Qui aut tota die fabulationibus & potationibus uacant, innumerabilia incurrunt pericula: nec animas suas tantummodo lædunt, sed corporalem quoque uitam uehementer abbrevi ant. Nam & iuxta sapientes seculi huius, plures pereunt gula q̄ gladio. Quod ideo dictum est, qm̄ plures sunt q̄ superfluitate cibi ac potus suæ abbreviant uitam, q̄ qui gladio aut alit er occidunt. Propterea in Eccō optime scribitur ac iubetur: Noli auidus esse in omni epu latione, nec te effundes super omnē escam. In multis enī escis erit infirmitas, & propter cra pulam multi obierunt. Qui aut abstinentes est, adiicit uitam. Postremo, præhabitis de mo do loquendi consonat illud Apostoli: Omnis sermo malus ex ore uestro non procedat. Et ites: Omnis (inquit) amaritudo & ira & indignatio & clamor tollatur a uobis. Itemq; Cor rumpunt mores bonos colloquia praua. Vnde stultorum est uerbis effluere, sicut & Salo mon testatur: Stultus uerba multiplicat, uerba aut iustorū statera p̄derabunt, sicut in Eccō scribitur. Et ec omnia curatus sibi cōmissis frequenter, seruentur doctrinaliterq; pro ponat. Nam tō plus informationibus & exhortationibus indigent, q̄o minus lras horūt.

Articulus XXXIII. De aliquibus documentis, quibus specialiter instruendi sunt coniugati.

Ignorantia (ut s. ait Ambrosius) est maximum uitiorum, non utiq; magnitudine enor mitatis, cū multa sint p̄ctā grauiora q̄ ignorantia, sed magnitudine periculositatis, qm̄ ignorantia est periculosissima inter p̄ctā. Qui enī ignorat quid ad suū pertineat statu, & ad que teneatur, & que nescit in actibus suis discernere qd sit bonū, qd malum, qd licitum siue illicitū, nō potest iuste ac salubriter uiuere, neq; implere quod iubet Apl̄s: Digne ambuletis uocatione qua uocati estis. Ideo rursus dicit Apl̄s: Qui ignorat ignorabit: & que nescit quid ad se p̄tinet, quid deus ab ipso requirit, quid facere obligat, a deo p̄ approbatio nem nō cognoscetur, sed inter illos computabit, quibus dicturus est Christus: Amen dico uobis, nescio uos. Oportet igitur coniugatos cognoscere qualiter se inuicē teneant diligere & habere: qd quō sciunt, nisi dicat eis, præsertim a suis pastoribus siue uicarijs. In primis ergo doceat curat' cōiugatos, q̄ scdm Apl̄m, uir caput est mulieris. Quia in regimine domus & facultatū, sobolis q̄q; ac familiæ, maritus debet esse principalis: & ad eū pertinet uxorē de cognoscendis & agendis instituire, in moribus dirigere, & in principalibus domus nego tjs gubernare. Idcirco dixit Apl̄s: Mulierē docere nō p̄mitto, nec dñari in uix, sed esse subie ctā esse. Si aut mulieres aliquid discere uelint, domi maritos suos interrogent. Viri nanq; in naturalibus (ut cōiter sunt) scis p̄fectiores, aio constantiores, in rōe fortiores, & magis pru dentes, q̄ uis interdū contingat oppositū. Vnde si uir uiderit coniugē suā prudentē, probā, honestā, p̄ct & debet ei plura committere, nec cōsilia eius contēnere: ueruntū uir nō se debet habere ad uxorē tanq̄ ad ancillam, sed sicut ad sociam & conthorale & cōparem. In aliqui bus nanq; uidelicet in petendo & reddēdo debitū coniugale, maritus & uxor sint pares. Vnde in exordio mundi deus produxit mulierē non de pede aut capite, sed de latere uiri. Vir aut ad coniugem suā habere se debet humiliter, non superbe dulciter, non amarē: re uerenter & pie, exemplariter & discrete. Hinc princeps apostolorū præcipit uiris, ut uxori bus suis scdm scientiā, i. discrete cohabitent, & eis honorē impendāt. Paulus q̄q; apostolus exhortat: Viri, diligite uxores uas & nolite amari esse ad eas. Hinc s. Ambrosius in Hexa-

Ecc. 20. Ecc. 28.

Ecc. 7.

Ecc. 31.

Osee. 4.

4. d. c. u. au tē. & c. come siones. Ecc. 17.

Eph. 4. Eodem 1 Corinth. 13. Ecc. 10. Ecc. 21. 38. d. c. igno rantiis.

Eph. 4. 1. Corinth. 14. 37. di. c. deo.

Matth. 25.

Eph. 5. 33. q. 5. c. hęc imago.

1. Tim. 2. 1. Corinth. 14.

Gene. 2.

1. Pet. 3. Eph. 5. Coloss. 3.

meron acerrime scribit contra uiros, qui ad coniuges suas aspernauer ac se uere seu amare se habent, ostendens qd serpentibus sunt peiores. Sunt equide quida serpentes qd cu copares suas uolunt accedere atq cognoscere, primo euomunt orine uenensu, & dulce queda assumit affectu. Deniq cu uiri debent coniuges suas in moribus uenire, oportet ut sbeant eis bonu exemplū, & ybis & factis eas coerceant ad feminea leuitate, loquacitate, confectione, mollitie, a ceteris malis ad que eas uiderint pronas. Præterea docendi sunt coniugati, ut se mutuo diligant, nō solū amore carnali aut naturali, sed primo & maxie amore sancto & spūali, optando sibi uicē spūalia bona, uirtutes dona & grām spūsancti, qbus deo placet, & uita æterna acquirif. Idcirco de rebus spūalibus & pinentibus ad salutē debent frequenter conferre, atq ad opera pietatis ac uirtutū se charitatiue hortari. Cum etem oēs hoies teneatur seinuicē spūali dilectione amare, multo magis uir & uxor, qui una sunt caro, qz est una domus, una mensa, unus lectus, unaqz proles, debent se mutuo spūali amore singulariter ar denter, iugiter q diligere. Propter qd ait Aplūs: Viri, diligite uxores uos, sicut Chrs dilexit ecclesiā, & tradidit seipsum pro ea. & rursus: Viri diligite debent uxores suas sicut corpora sua. Insuper instruedi sunt coniugati, qualiter ad seinuicem habere debēt, petēdo ac reddēdo debitū cōiugale. Circa hoc mouetur primo hec questio: Virū actus mīmonialis sit pētū, uel utrū in actu illo copulæ carnis legitime cōsistat sp pētū aliqd saltē ueniale. Ad hoc s. Thomas super 4. sniag. respondet: Quod ex quo inclinatio naturæ est ad prolis pro creationē, & deus sic ordinauit ut ex legitima coniūctione uiri & mulieris hoies gñentur, ideo omnino irrōnabile est dicere, qd actus ille copulæ cōiugalis non possit esse absq pētō tam mortali q ueniali. Dicendū est ergo, qd esse potest absq omni pētō, & hoc sancti doctores probāt. Primo per hoc quod ad Corinth. ait Aplūs: Si nupserit uirgo, nō peccauit. Scdo per hoc quod ad Timo. scribit Aplūs: Volo iuuenclas nubere, filios procreare. Aplūs ait non uolebat actus illicitos atq culpabiles. Tertio, qm nullū pētū pceptitur, sed Aplūs iubet ut uir uxori debitū reddat, & uxor uiro, qm talis redditio potest esse absq omni pētō. Et hoc Alexander de Hales, Albertus magnus, Bonauertura, aliqz doctores concorditer dicunt. Deinde queritur, an actus ille mīmonialis possit esse actus uirtuosus. Ad hoc doctores respondēt, quod potest esse actus triū uirtutū. Primo pōt esse actus iustitiæ, qm uir & uxor tenent sibi uicē dare debitū, quia p contractū matrimoniale corpus uiri transferit in potestate uxoris, & e conuerso, scdm qd ait Aplūs: Vir sui corporis ptatem non habet, sed mulier. Similiter mulier ptatem sui corporis non habet, sed uir. Scdo potest esse actus uirtutis q latria appellat. Latria quippe est uirtus, p qua deo debitū cultū impendimus. Cū ergo uir & uxor cognoscūt se desiderio habēdi prole educandā ad dei obsequium, in qua Christiana fides atq religio augeatur, tūc cōmixtio coniugalis est opus uirtutis quæ latria dī. Tertio potest esse actus spūalis amoris. Caritas enim mouet & imperat actus uniuersos uirtutum: hoc est, quod homo ex charitate dei & proximi facere debet oim actus uirtutum. Idcirco uir & mulier ex charitate spūali se debent cognoscere, siue cognoscant se ad reddendū debitum, siue ad habendum prolem in qua cultus dei augeatur. Porro ad hoc qd actus ille sit actus uirtutis, oportet quod uir & cōiunx sint absq peccato mortali, si erit actus uirtutis ex parte amborum: uel si erit actus uirtutis ex parte unius, oportet quod ille uel illa sit absq peccato mortali, atq in charitate & gratia. Rursus, dum uiro cōstat quod uxor sua sit impregnata, uel ipsa hoc scit, non potest actus ille esse latriæ. Tunc enim non potest fieri desiderio prolis. Veruntamen potest tunc esse actus iustitiæ. Tertio quero, quæ & quot sint bona mīmonij, & quomodo per ea actus mīmonij honestatur, atq ab omni pētō excusatur. Ad hoc respondent doctores, quod tria sunt bona mīmonij, per quæ copula illa carnalis honestatur & licita redditur, scilicet fides, proles & sacramentum: intelligendo per fidem fidelitatem coniugalem, quam uir & uxor sibi promittunt ne alteri commisceantur. Matrimonium quoq est sacramentū, i. sacrū signū coniūctionis Christi & ecclesiæ, uel nature humane cum filio dei in unitate unigenite psonæ. Et ex hac significatione habet actū illum honestare ac penitus excusare, dūmodo debito modo, loco & tempore, intentione q recta fiat. Quarto quero, quando actus ille cōiugalis est absq peccato, & qn est culpabilis. Ad hoc dicunt doctores, quod quando ad actum illum mouet charitas spūalis, uel iustitia aut latria, tunc est absq omni peccato, imō & uirtuosus: sed quando ad actum illum mouet cōcupiscentia carnis seu desiderium uoluptatis, tunc est culpabilis. Si ergo uir & uxor moueantur seu procedant ad actum illum ex cōcupiscentia præ dominante, tunc est peccatum mortale ex parte illius qui tali cōcupiscentia agitatur. Et uocatur cōcupiscentia præ

præ dominantis, quando cōcupiscentia illa omnino præualer rationi, ita qd uxor tantū ar dore libidinis concitat, & ad opus illud procedit, qd etiā faceret quis nō essent cōiugio sociati. Tunc em uir accedit & cognoscit uxore, nō ut uxore, sed ut muliere, imō ut meretricē scdm Hieronymū. Et similiter dicendū de uxore respectu mariti. Vñ a sapiētibus dictū est, qd ois amator feruentior, est adulter: uidelicet quia nō maritali, sed adulterino affectu cōiugem suā accedit. Et idē est, si uxor sit uiri sui amatrix feruentior. Si aut maritus accedat uxore ex cōcupiscentia nō prædante, sed infra terminos matrimonij pmanente, ita qd nō accederet si uxor sua nō esset, tūc est ueniale pētū. Et idē est de uxoris accessu ad uir. Quinto, an uir & uxor tenent sibi mutuo reddere de necessitate pcepti, ita qd peccaret mortaliter illud negando. Dicendū qd imō, quia corpus unius transferit ad potestatem alterius p cōtractum: & etiam qm matrimonium non solum est institutum in officium nature, uidelicet ad procreationem prolis, sed etiam in remedium culpe, scilicet ad uitandū fornicationem. Si aut uxor importune negaret uiro debitum, daret ei occasionem adulteradi. Et idem est si uir negaret uxori debitū importune. Veruntamen si debitum peteretur ultra uires naturæ, uel tpe infirmitatis, uel tam immoderanter q corpus debilitaretur, non esset reddendū sed petens informari deberet ut rationabiliter se haberet. Sexto quero, an uir tenet reddere debitum uxori non petenti. Dicendū, quis non querat ex uerecundia, tamen si uir deprehendit q illa per signa probabilia uel expresse appetit, debitū reddere obligat, nisi aliunde impedimentum occurreret. Septimo queritur, quibus temporibus debitum est petēdum. Dicendū quod ait sanctus Ambrosius super Lucam: Tempus quo decet debitū peti, est breue: quia a tpe impregnationis uxoris usq ad purificationem eius post partū, non decet peti. Non tamen prohibitum est petere illud ex timore incidēdi lubricum carnis cū alia persona. Vel si petatur propter uoluptatem infra terminos matrimonij, non est mortale peccatum scdm Thomam. Octauo quomodo, an diebus festiuis & tempore sacro liceat petere debitū. Dicendū, qd quis copula cōiugalis possit esse absq omni peccato, tamē propter uoluptatem annexam deprimit mentem, & facit hominem ad spūalia opa in dispositum. Ideo cum tempore sacro & festis sit operibus pœnitentiæ & orationibus insistentū plus solito, non decet tunc petere debitum. Non est tamen per modum pcepti prohibitum, sed per modum doctrinæ dissuasum. Et si aliqui sancti dicunt illud non esse licitum, intelligēdum est qd non licet, i. non decet, & qd non debet peti, loquendo de debito moralitatis, quod est debitum condcentis: non aut loquendo de debito legali, quod est debitū iustitiæ. Est quoq maius peccatum tunc petere debitum propter uoluptatem, q ad uitandū fornicationem. Et licet peccet aliquo modo qui petit, tamē si petit instanter, reddēdum est imō uxor grauior peccaret, si importune negaret: quia & contra iustitiā ageret, & uiro occasionem fornicandi præberet. Et idem est, si uir uxori negaret. Nono quero, an liceat mulieri menstruatæ debitum petere. Respondit Tho. qd fluxus mēstruorū in mulieribus est interdū naturalis, uidelicet qd fit determinatis tpeibus dum sunt sanæ. Et tpe talis fluxus nō licet mulieri debitum petere, nec uiro eam scienter accedere. Tunc em concipiuntur foetus monstrorū, claudi, cæci, siue aliās defectuosos, scdm Hieronymū. Talis em fluxus nō diu durat. Interdum fluxus mēstruorū in feminis est innaturalis, quando uidelicet fit inordinate & quasi continue ex aliqua infirmitate: & tpe talis fluxus non est prohibitum uiro uxore accedere, nec uxori ita illicitum, debitum petere: quia durante huiusmodi fluxu, nō potest concipere. Est aut difficultas, an mulier fluxū naturalem mēstruorū patiens debeat debitum reddere. Et dixerunt quidam quod nō. Alij uero dixerunt, quod si uir petit debitū, scilicet ens in uxore huiusmodi fluxum esse, debet eum uxor auertere precibus & mōnitis, non tñ ita instanter, ut præbeat uiro occasionem incidēdi alias in quinationes, præsertim si ad eas pronus reddatur. Si aut petit debitum, ignorans huiusmodi fluxum uxoris, debet uxor aliquam occasionē pretendere atq infirmitatem allegare, ne debitum reddat, nisi uiro timeat periculum. Tamen si finaliter uir a petitione debiti non desistit, uxor reddere debet. Nec est semper tutum ut passionem suam indicet uiro, ne forsan abominationem ad eam concipiat, nisi in uiri prudentia presumat. Et hanc opinionē sequitur sanctus Thomas. Omnia aut hic in introducta, præ allegati doctores sup quartum sētentiæ plenissime scribunt, que Ray mūdus in sūma sua, Iohannes quoq in sūma Confessorū, Bartholomæus in summa Pisana, & Durandus sua in summa conscribunt.

Articulus XXXIII. Qualiter curatus seu prædicator instruire & hortari debet patresfamilias seu parētes de modo habēdi se ad filios suos & filias atq familiam.

Gene. 2.
Marc. 10
1. Corint. 6
Ephes. 5
Coloss. 3

Gene. 2, & 3

1. Tim. 5

1. Corint. 7

Eodem

32 q. 7. c. non solum

27 q. 2. c. 6. o. 6.

Videe libe. 10 p. 32. q. 4

32 q. 4. c. orb 80.

32 q. 5. c. si dicar 27 q. 2. c. sic qui 32 q. 4. c. capo 10. 10.

32 q. 4. c. libe 10. cum sua glo.

6. d. c. ad uis

32 q. 4. c. fia tres. & c. quod tunc.

32 q. 4. c. orb 80.

7. d. c. ad ems uero cōcupiscentiam.

C Vratus seu eius uicarius, nō solū proponere debet populo sibi cōmissio gñalia ad oēs singulosq; spectāria documenta, sed insuper specialia hortamēta & dogmata seu p̄cepta, ad q̄sdā sp̄aliter p̄tinentia. Nā unus & idem ad diuersos diuersimodē se habere tenent, quemadmodū pater familias aliter se habere obligat ad cōiugem suā, aliter ad ancillā, aliter ad filios, atq; aliter ad familiā reliquā aut mercenarios. Porro, quō p̄familias seu maritus se habere debet ad cōiugem suā, p̄cedenti articulo tactum est: quō aut filij ac filia habere ad suos parentes, suprā inductū est in expositione quartii p̄cepti decalogi. Nūc ergo breuiter tangā qualiter parentes se habere debent ad sobolem suā. Quocirca sciendū, quōd una cā institutionis matrimonij est, quatenus proles cōgruentius nutriat ac informet. Ex hoc nāq; quōd parentes matrimonia liter iuncti sunt atq; cohabitāt, & oīa hñt cōia, diligentius possunt intendere educationi sobolis suae. In primis ergo publice & priuate doceat curatus uniuersos suos parochianos q̄ parentes sunt, quōd tenent filijs suis ac filiabus primo educationē corporalem ab infantia usq; ad congrua incrementa. Sc̄do tenent eis cōpetentem in tp̄alibus puisionem iuxta exitū gentiā suae possibilitatis ac status. Vnde parentes qui bona sua inutiliter ac immoderanter consumūt, uendūt, disperdūt, & sobolem suam depauperant, enormiter peccāt, cū & Apostolus protestet. Non debent filij parentibus thesaurizare, sed parētēs filijs. Tertio tenent eos informare in moribus atq; uirtutibus, ut à pueritia discant deū colere & timere, ecclesiā uisitare: parentibus, senioribus ac superioribus honorem impendere: uerecundi, faceti ac formidolosi consistere. Et si adest facultas, eos faciant frequentare scholas ad minus tādū, donec discant orationem dñicam cū salutatione angelica, ac symbolū fidei, discantq; scribere, & saltē materna lingua legere. Melius yō esset, si tā diu frequentent scholas, quōq; Latīnum intelligant, & loqui id congrue sciant, ut ea quae in ecclesia leguntur aut cantant, intelligere possint, & ad Missam queant seruire. Sed in hoc proh dolor multi parentes satis diuiter, praesertim in uillis, sunt ualde culpabiles: qui pueros suos parū aut nihil faciūt ad discere aut scholas frequentare, imō mox ut alicuius sunt discretionis, faciūt eos custodire ac pascere oues, agnos & aucas, nec instruunt eos in moribus. Hinc Salomon loquit: Qui diligit filium suū, instāter erudit illū. Et in Ecclesiastico scribit: Qui docet filiū suū, laudabit in illo, & in obitu suo non contristabit de illo. Hoc est quod in Prouerbij legitur: Filius sapiēs latificat patrem, filius stultus mœstitia est matris suae. Ezechias q̄q; rex sanctus deo: Pater filijs notā faciā ueritatem tuā. Quarto parentes tenentur pueris suis correctionem, increpationem seu castigationem, dū peccāt, & dū aetas est iunior, sunt uerbis corrigendi: dū autē tpe procedente hoc cōgruenter fieri neq; uerbis sunt acriter arguendi, iuxta p̄cti mensurā, aut alio mōdū durius cōpescendi. De hoc scriptura copiosissime loquitur: siqdem in libro Prouer. locutus est Salomon: Qui parcat uirgē, odit filiū suū. Noli subtrahere puero disciplinā, tu uirga pcutis eū, & aiamei de inferno liberabis. Et rursum: Stultitia colligata est in corde pueri, & uirga disciplinā fugabit eam. In Eccl̄o scriptū est: Qui diligit filium suū, assiduat illi flagella, ut laetetur in nouissimo suo. Nō des filio potestate in iuuentute, sed curua ceruicem illius, & tunde latera illius dum infans est. Itēq; ait scriptura: Filius qui relinquit uolūtati suae, cōfundit matrē suā. Enormiter ergo peccant, qui uel ex negligentia uel ex carnali amore negligunt filios aut filias, dū peccāt, digne corripere aut iuste corrigere. Vnde & oīa filiorū & filiarū p̄ctā in illos redūtant, quē admodū uitia subditoȳ prauoȳ redundāt in aīs negligentiȳ siue carnalium p̄latorum. Et sicut quidam sunt p̄lati in seip̄s competerenti boni & p̄ij, tñ ob hoc duntaxat aut potissime pereunt, qm̄ subditos suos non satis instanter & digne erudiunt, corripiunt, corrigunt seu castigant, ita & multis contingit parentibus ideo damnari, quoniam circa sobolis suae instructionem, correctionem & castigationem sunt miserabiliter negligentes, quod est cōtra legem naturā & diuinā. Hinc demum grauitē peccant parentes, dum noscunt filios suos uane incōtinentēq; uiuere, tamē dissimulant: quis intendat filios tales coniugio sociare, nihilominus propter quae dā temporalia terrenaq; commoda per longius differunt tempus, magis cauēt exteriora in commoda, quā animarum pericula & peccata ac dei offensam, quod est directē cōtra ordinē charitatis & mortale p̄ctm̄, quod heu paucissimi nūc p̄pendūt. Deniq; sicut sunt forē nimium molles & carnaliter piā, quē si audierint suos maritos circa prolem culpabilem in corripiendo ac corrigendo aliquāliter strenuos, & quamiter ferre non possunt, aut potius nolunt, atq; muliebriter ac fatue condolent: quod periculosum est ualde, & spiritali amori quo prolem suam amare tenentur, contrarium. Præterea q̄ dānabile ac nociuum sit,

1. Cor. 12

Prouerbij
Eccl̄. 30.

Prouerbij 10.
1. i. 18.

Prouerbij 17.
Prouerbij 23.
Prou. 22.
Eccl̄. 30.
1. i. 18.
Prou. 29.

Pueros in adolescentia non refrenare ac debite castigare, constat ex eo quod in Prouerbij Salomon ait: Prouerbij est: Adolecens iuxta uiam suam, etiā cum senuerit, nō recedet ab ea. De sobolis autē malitia atq; nequitia parentibus summe dolendum est, iuxta illud Ecclesiastico: Melior est unus impijs si multiplicentur. Melior est unus timens deum, q̄ mille impij: & utilius est mori sine filijs, q̄ relinquere filios impios. Parentes non solum tenent ad proles correptionem speciali mandato, in quantum parentes, sed insuper generali p̄cepto, in quantum sunt Christiani: qm̄ ad fraternam correptionem omnes tenentur, sc̄dm̄ Augustinum, cum dicat saluator: Si peccauerit in te, i. te sciente, frater tuus, i. proximus, corripere eum inter te & ipsum solum. Quicq; ergo culpe in uerbis aut in factis seu omissionibus uiderint in prole sua, diligenter corripiant & castigent, atq; ad moderantiam cibi & potus, somni ac uestium eam pro posse inducant: à choreis inhonestisq; ludis, spectaculis atq; similibus auertant eandem. Nec sufficit coram deo qualitercūq; aut remisse corripere eue corrigere, sed seriose, frequenter ac rigorose oportet hoc facere, dum magnitudo culpe id exigat. Nam ideo hēli sacerdos à deo est reprehēsus, & uita sacerdotioq; priuatus, qm̄ filios suos non satis rigorose corripuit ac correxit, ut primo Regum habetur. Veruntū sic corripit: da est proles quantum possibile est, ne exasperet, indignet, irascat, aut pusillanimitas fiat, uel ad peiora labatur. Nam propter iuuenilem aetatem sanguinisq; feruorem, ad motus irae & indignationis aliarumq; passioū est prona. Hinc ad Philippē, scribit Apostolus: Patres, nolite ad iracundiam prouocare filios uestros, ad Colossē. Patres, nolite ad indignationē prouocare filios uestros, ut non pusillo aīo fiant. Insuper, circa instructionē & gubernationē filiarū ac puellarum est singularis diligentia obseruanda. Coercendae nāq; sunt filiae & puellae, ne fiant audaces, inuerecundae, lasciuiae aut uagge uel garrulae uel saltatrices. Vnde in Ecclesiastico scribit: Filiae tibi sunt, serua corpus illarū, & ne ostendas faciē tuam hilarē ad illas. Instruendi sunt etiam filij ac filiae, ne clandestina matrimonia cōtrahant, quia hoc nō minus est contra p̄ceptum ecclesiā, sed etiam contra dictamen prudentiā: & talia matrimonia malum exitum solent habere. Amplius, uolens sibi ipsi aut alteri uxorem accipere, maxime debet respicere ad naturalem dispositionem moresq; scēminae, an scilicet bonae sit in dolis, māsueta, modesta, pacifica, taciturna & operosa. Nempe q̄ magnum donum dei sit bonam habere uxorem, q̄ etiam tēdiosum, periculosum ac miserum sit, coniugem habere peruersam, scriptura apertissime docet. Etē in Ecclesiastico scriptum est: Gratia super gratiam mulier sancta & pudorata & tacita. Mulieris bonae beatus uir, numerus enim annorum illius duplex. Pars bona, mulier bona. Beatus qui habitat cum muliere sensata. Rursum de praua muliere scribitur ibi: Commorari leoni & draconi placebit magis q̄ cum muliere nequam. Sicut tecta iugiter p̄stillantia, ita mulier mala & linguata. Quemadmodum autē praedicta sunt consideranda in uxore accipienda, ita & in uiro sumendo, cui non minus appetibile sit mulieri habere uirum bonum, pium, pacificum, q̄ uiro habere uxorem talem ut dictum est. Et utiq; magnū bonum est, uir & uxor hñ cōcordes: quia & tales iucundius uiuunt, & de adulterio minus est eis periculum. Hinc in Ecclesiastico habet: In tribus placitum est spiritui meo, quae sunt probata coram deo & hominibus, concordia fratrum, amor proximorum, & uir & mulier bene sibi consentiētes. In Prouerbij quoq; legitur: Melior est buccella cum gaudio, q̄ domus plena uictimis cum iurgio. Itaq; de his omnibus informandi sunt filij ac filiae. Postremo, ad seruos atq; ancillas habere se debēt patres familias, & eorum uxores non seueriter, asperranter siue iniuste, sed charitatie, pie & iuste atq; humiliter, tanquam ad fratres & sorores, cœlestisq; regni cohæredes, imō sicut ad consertos & conseruatrices, cum omnes Christiani sint fide & religione cōfratres cōseruicij dei. Ideoq; dicit Apostolus: Et uos eadem facite illis, scilicet seruis, sciētes quia & uester & illorum dominus est in cœlis. Si autem pater familias aut uxor ipsius uiderit peccantem familiam, debet eam charitatie corripere, prudenter instruere, salubriter exhortari: sicut quasi p̄lati officium in domo sua peragere, omnes domesticos pro posse suo uicissim docendo, hortādo, corripiendo, cum dicat Apostolus: Si quis autem suorum & maxime domesticorum curam non habet, fidem non habet, & est infidelis deterior. Deniq; danda & prompte solueda est ministrantibus merces bona. Nam in Ecclesiastico scribitur: Qui effundit sanguinē, & fraudem facit mercenario, fratres suos. In Leuitico quoq; dominus ait: & spirituali opus mercenarij apud te usq; mane. Hinc laborantibus ac ministrantibus detinere mercedem, est unum de quatuor peccatis clamantibus ad deum. Præterea laborantes ac ministrantes sunt diligenter hortandi, ut fideliter laborent & seruiant, ne corā deo fraudis sint

Prouerbij 18

Eccl̄. 16

Mat. 17.

1. Regum 4.

Phil. 6.
Coloss. 3.

Eccl̄. 7.

Eccl̄. 26.

Eccl̄. 18
Prouerbij 13

Eccl̄. 25.

Prouerbij 17.

Ephē. 6.

1. Tim. 5.

Eccl̄. 24.
Leuitij 19

Ephes. 6.

rei, & tanquā iniusti damnentur. Propter quod ait Apostolus: Serui, obedite dominis carnalibus cum timore in simplicitate cordis uestri sicut Christo, non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed ut serui Christi, facientes uoluntatem dei ex animo, cum bona uoluntate seruientes sicut domino, & non sicut hominibus, scientes quoniam unusquisque quod fecerit bonum, hoc percipiet à domino, siue seruus siue liber. Vnde instruedi sunt tales, ut nec solum nec principaliter seruiant ac laborent intuitu temporalis mercedis, & obligatione humana, sed primo & principaliter atque finaliter intuitu præmij gloriose à deo donandi, & ex charitate diuina, ordinantes obsequium suum, laborēt ac temporalem mercedem ad dei honorem & cultum, gratias deo agentes, qui ita cum ipsis disposuit, quæ panem suum habent lucrari, & labores manuum suarum comedere: quod quàm salubre sit, testatur propheta, dicens: Labores manuum tuarum: quia manducabis, beatus es, & bene tibi erit,

Articulus XXXV. Quomodo curatus seu prædicator habere se debet in docendo corripiendoque populum.

Ezech. 6.

OMnis qui animarum curam habet, uaria in scripturis sortitur uocabula. Talis nã quæ in Ezechiele propheta dicitur speculator, quoniam oculum circumspiciendiis undique circumducere debet, & animarum gregis sibi commissi pericula solerter attendere, prouidere atque pro uitibus præcauere. Insuper sibi commissis debet imminuentia pericula denuntiare, & qualiter homines à demonibus, à carnalibus concupiscentiis, à mundi uanitatibus, à peruersis & mundanis hominibus tententur ac deducantur, sollicitè ac frequenter docere, atque ut corda sua custodiant, uiriliterque resistent, ardentè & iugiter admonere, modum quoque resistentiæ ac præualendi tentationibus declarare. Hoc totum fecit magnus ille prælatus Paulus apostolus, ad Ephesos dicens: Fratres, confortamini in domino & in potentia uirtutis eius. Porro confortari in domino, est omnem præsumptionem confidentiamque uirium propriarum abijcere, & totam spem suam in deo reponere, dei auxiliũ iugiter inuocare, in omni uirtute & gratia spũs sancti proficere. Talis utique à deo protegitur, adiuuatur, omnique tẽtationi & uitij dominatur, quem admodum scriptũ est: Qui habitat in adiutorio altissimi, in protectione dei celi comorabitur. Dicit domino susceptor meus &c. Hinc subiungit Apostolus: Induite armaturam dei, ut possitis stare aduersus insidias diaboli. Armatura dei sunt uirtutes, sunt & dona spũs sancti, quibus ornanda ac roboranda est anima, ut puta fides, spes, charitas, temperantia, humilitas, patientia, misericordia. Per hæc spiritualia arma defendit se homo à facie uitiorum, ab impugnationibus demonum, ne superbiat, ne uitij gulae aut luxuriae inquinetur, ne ad homines sit iniustus, neque ad dei obsequium acediosus. Hinc quoque princeps apostolorum: Charissimi, inquit, obsecro uos abstinere à carnalibus desiderijs quæ militant aduersus animam, conuersationem uestram inter gentes bonam habentes. Insuper Iacobus iubet apostolus: Resistite diabolo, & fugiet à uobis. Sed quid est diabolo resistere, nisi peccata uitare, uirtutes amare, bonis operibus inherere, & dum sentitur tentatio, statim ad deum confugere, feruenter orando, Christi passionem cordialiter reuoluendo, horam mortis pensando, metuendum dei iudicium considerando, intolerabilia inferni supplicia metuendo, & quanta sit electorum felicitas, quæ peccando perditur, contẽplando? Qui sic resistit demonibus, ab eis non læditur, sed à deo gloriosissime coronatur. Hinc beatissimus Petrus exhortatur: Sobrii estote & uigilate, quoniam aduersarius uester diabolus tanquã leo rugiens circuit, querens quem deuoret, cui resistite fortes in fide. Porro animæ curam hñs, uocat medicus spũalis. Quæ admodum ergo medici exteriores corporis egritudines diligenter considerant ac discernunt, & unicuique infirmitati congruam adhibent medicinam, sic animæ curam hñtes attendere diligentissime debent, quæ uitia in populis sibi commissis plus uigeant in cõmuni, itemque quæ uitia in quibusdam specialiter plus abundat, & iuxta hoc prædicare debent cõtra peccata huiusmodi, nunc cõtra generalia, nunc contra specialia: & cõtra grauiora peccata acrius predicent, unicuique quoque peccato cõuenienter apponant medelam, superbiae hortando ad humilitatẽ, auaros ad liberalitatẽ, lasciuos ad castitatẽ, pigros ad seruositatem, inuidios ad spũalem amorem, uagos ad dei timorem. Hinc animarum curam habentes, tertio appellantur pastores, quia docendo, prædicando, corripiendo pascent atque reficiunt animas, sicut per Ieremiam loquitur deus: Dabo uobis pastores iuxta cor uestrum, & pascent uos scia & doctrina. Vnde ad omnem curatũ ait Apłs: Prædica uerbũ, in ista opportune, importune, argue, obsecra, in crepa in omni patientia. Cõsideret ergo curatus, quomodo plebs sibi commissã se habeat in uerbis, in uisitatibus, in cibis ac potibus, in mutua cõuersatione, in festis, celebratione, in uisitando ecclesiã, an uacet choreis & similibus uanitatibus, an uisitet tabernas, an ebriosi & cõtentioniosi existant. Et

Ephes. 6.

Psal. 90.

Ephes. 6.

1. Pet. 3.

Iac. 4.

1. Pet. 5.

2. Timo. 4.

gqgd

gqgd in his aut alijs cognouerit culpabile esse in eis, charitatiue ac ordinate, pie & iuste, discrete & frequenter corripiat, corrigat, & pro posse reformet: & neminẽ palpans, sed unumquemque prout eget aut meruit arguens, publice peccates publice reprehendens (sicut ait Apłs: Peccantes coram omnibus argue, ut & ceteri timorem habeant) occulta uero peccata secreta corripiens. Præceptum ergo de correctione fraterna, curatus seu eius uicarius uiriliter impleat, iuxta Christi doctrinam ac iussionem procedendo, & corripiendo peccantes, uidelicet ut peccantẽ primo seorsum ac secreta corripiat in spiritu charitatis ac pietatis cum diligentia atque modestia. Et si peccans non acquiescit, sed pertinax est & rebellis, assumat unum uel duos testes bonos, discretos, prodesse non obesse paratos, & coram illis corripiat eum, præsertim si illis constat peccatum illius quem corripit, si autem nec ita obtemperet, tunc curatus dicat ecclesiã, i. congregationi fidelium, peccatũ illius omnibus publice denuntiando ac detestando, & ipsum ex cõmunicando secundũ doctores, si tamẽ ex cõmunicandi habeat autoritatẽ seu commissionem. Præterea curam animarum habens, nec propter humanũ timorẽ, nec propter temporale damnũ, nec propter corporale commodũ, nec ex quocũque timore seu amore carnali debet negligere huiusmodi adimplentionem præcepti: imò hoc negligẽdo peccaret mortaliter. Et ut ait sanctus Gregorius: Prælati tot mortibus, tot æternis damnationibus dignus est, quot uidet peccantes ac peuntes, & tacet nec corripit. Omniumque peccata in ipsum redundant, quos corripiendo emendare potuit, sed negligit. Augustinus quoque testatur: si corripere negligis, eo qui peccauit peior efficietis. Amplius, animarum curam habens non solũ impleat præceptũ correctionis fraternæ, sed et insup doceat sibi cõmissos, quod ad huius obligationẽ præcepti obligati sunt uniuersi. Ideo oēs hortet, ut impleant hoc præceptũ, se inuicẽ charitatiue & fraternaliter dũ peccatũ corripiendo, & si opus fuerit, testes adhibendo. Quod si nec sic sequitur emendatio, dic ecclesiã, i. prælato hoc insinuando, præsertim si sit piculosum & magnum, & non ueniale duntaxat, quatenus prælatus peccantem debito modo corripiat & castiget. Fraterna quippe correctio uno modo est actus iustitiæ, & sic proprie pertinet ad prælatos ac superiores, quæ ex autoritate seu officio habet corripere alio modo est actus charitatis, & sic spectat ad oēs. Vnde sicut oēs se mutuo tenentur diligere, ita & charitatiue corripere loco & tempore opportuno. Itaque dũ curatus cõmissos aliquid, quod sit illicitum uitio implicatũ, præsertim si magnũ sit uitium, opportunitatẽ haberet pie loquẽdi, debet eũ amorose, pie ac seriose corripere, hortari, instruere: & nisi se emendauerit, secundũ formam prælatiã contra eũ procedere unumquemque taliter expedire, ut ceteri phorrescat. Expedit quoque ab aliquo maiori incipere, quia tunc minores plus formidabunt, quem admodum etiã Aristoteles docet principi esse agendũ in correctione ciuium, &c. Thomas atque Aegidius de Roma in lib. de Regimine principũ introducunt. Nepe dũ maioribus parciat, minores audaciã sumunt peccandi. Maiores cum ampliori reuerentia atque modestia sunt corripiendi, ne exaspati fiant deteriorẽs. Correctio autẽ fraterna, inquantũ est actus charitatis ad omnes pertinens, omittenda est dũ non speratur de emendatione peccantis, imò tunc quæ ex correctione fiet deterior: sed quantũ correctio est actus iustitiæ pertinet ad prælatos, non est penitus omittenda propter huiusmodi causam, ne ex peccato unius plures inficiant. Et quia prælatus potest per penarum inflictionem subditos coercere à uitij, cõmuniq; bono est maxime prouidendũ: cõmuniq; peccatũ sit uulneratio, imò mors animæ, tanto plus satagen dum est, ut per correctionẽ fraternã anima à peccatis curetur, quæ per corporalia medicamina corpus egrũ sanetur, quanto anima corpore extat præstatio. Idque potissime fieri debet ex dei amore: quoniam per peccata deus inhonoratur, de cuius inhonoratione summe dolendũ est: atque ad amorem dei pertinet, zelo diuini honoris esse succedendum. Hinc sanctus Basilius: Qui corripit aliquem quod ad deũ, tali affectu debet hoc facere, ut cũ Psalmista possit dicere deo: Tabescere me facit zelus meus, quæ obliuioni sunt uerba tua inimici mei: sed quantum ad eũ quem corripit, debet habere affectum patris ac medici. Non enim ex commotione iræ aut impatiẽtiæ, nec ex affectu inuidiæ, sed ex sincera dilectione aut ex zelo iustitiæ & animi tranquillitate debet correctio ista procedere, quæ tñ ex ira per zelum potest descẽdere. Propter phabita Originis atque Hieronymi dicunt: Ita peccatũ uiderit frẽm peccatẽ & tacet, sicut quæ penitentem nõ indulget. Et iterum: Dũ facer dotes uni parciat, uniuersis ecclesię molium interitũ. Quæ est ista pietas, uni parcere & oēs in discrimẽ adducere: Polluit namque ex uno peccatore populus, sicut ut ex una morbida oue grex totus inficitur. Denique, cũ fraterna correctio sit actus charitatis & saluberrima medicina contra peccata, eruens animam à pditione æterna, & reuocans eã à iugo & seruitute diaboli, supplicijque inferni, instruendi sunt subditi, ut fraternam corre-

1. Tim. 5

Mat. 18.

Philos.

ptionē libentissime cū oī grarum actione suscipiant, nec coripienti & corrigēti indignent, aut irascant: quia hoc stolidissimū esset, ingrati atq; puerum. Et ad hoc scriptura copiose horat. Salomon q̄pe testatur: Qui odit increpationes, insipiens est. Egestas & ignominia ei qui deserit disciplinam: qui autem acquiescit arguenti, glorificabitur. Qui abicit disciplinam, despicit animā suā. Qui autē acquiescit increpationibus, possessor est cordis. In Ecclesiastico quoq; asseritur: Vir prudens & disciplinatus non murmurabit corrept. Quam bonum est correptū manifestare poenitentia. sic enim effugiet peccatū. Corripe amicum, ne forte non intellexerit & dicat, Nō fecit aut si fecit, ne itēz audeat facere. Vnūquīq; digni siue idoneus sic corripere alios, exemplariter & uirtuose se habeat. Nam qui in eodem aut maiori peccato est, nō est idoneus corripere alium, secundū Ambrosium: potest tamē humiliter alios admonere, secundū Thomam. Rursum, secundū doctores concorditer, subditi possunt & debent praelatos suos, quādo culpabiles sunt, fraterne corripere, tamen cum reuerentia speciali ac humilitate. Hinc curatus dum reprehēnsibilis est, æquanimiter ferre debet & grateranter suscipere, si a subditis suis fraternaliter corripitur & admonetur: imō hoc ipsum debet optare a quibusdā honestioribus ac prudentioribus, & ut id faciant supplicare, cum Salomon dicat: Argue sapientem, & diliget te. Itemq; Plus proficit correptio apud prudentem, quā centū plagæ apud stultum. De hac demum materia, & de expositione precepti correptionis fraternæ plura hic possent induci: sed quia in alijs opusculis ea conscripsi, præsertim quia de modo iudicandi & corripiendi specialem nuper tractatū edidi, ea iterare nunc tædet, quanquam hic congruū satis locum haberēt.

Articulus XXXVI. Qualiter temporalis dominus cōmunitatis, scultetus ac scabini sint instruendi.

QVia in uillis communiter est aliquis dominus temporalis uillanæ cōmunitatis, ut domicellus aut miles, & scultetus atq; scabini, ut sciat curatus qualiter hos instruere debeat, modicū indetangam. In primis ergo doceat illos, q̄ omnes potestates, dignitates atq; officia populi Christiani, sunt quædam seruitia potius quā dominia: quia ad utilitatem cōmunitatis seu subditoz, non ad propria superiorum ac præfidentū commoda ordinantur, prout circa finem secundi Sententiæ scribunt doctores. Præfidentes ergo & iudices seu officiiati, non debēt in suis officijs propria & priuata commoda, sed cōmune querere bonum, ḡnalem uidelicet utilitatem & pacem, ut subditi ducant uitam prosperā & tranquillam, nec unus alteri iniurietur, sed inter omnes iustitia conseruetur. Nec debēt se super alios superbe extollere, imō seruos subditorum magis quā dominos reputare, præsertim cum & summus totius ecclesie pontifex ac praelatus, uidelicet dñs Papa, in literis suis seruum seruoꝝ dei se uocet. Hinc deus per Moysen iussit Ne eleuetur cor regis in superbiam sup fratres. i. subditos suos. In Ecclesiastico quoq; scriptum est: Rectorem te posuerunt, noli extollere esto in illis quasi unus ex ipsis, curam illorū habe, & sic considera. Præterea præfidentes & officiiati prædicti, nequaquā debent aliquē subditorum per potentia opprimere, neq; iniuste cōtristare siue affligere, nec spoliare aut seruitute iniusta grauare, sed charitatiue, pie atq; humiliter ad subditos se habere. Instruendi sunt etiam, q̄ eo ipso quo alijs præ sunt, eosq; iudicare habent, tenentur præ cæteris esse iusti, honesti, discreti & exēplares, ita ut iudicando seruent omnino iustitiam: nec propter consanguinitatē, nec propter carnalem amorem aut odium, nec ex timore humano, neq; ex cupiditate aut propter munera, a ueritate & æquitate in iudicando declinent, sed omnibus rectū iudicium faciant. Iudicare nanq; est actus iustitiæ tanquā uirtutis inclinantis ad recte iudicandum, & est actus prudentiæ dirigentis intellectū ad iudicandum ueraciter. Idcirco iustitia & prudentia p̄inent ualde ad præfidentes ac iudices, qui debēt auitiam fugere & munera abhorre, quia ut Moyses ait: Munera ex cæcant oculos sapientum, & mutant uerba iustoz. Insuper instruendi sunt iusti, ut uiuendo sint uirtuosi, quia ut sancti patres Ambrosius atq; Chrysostomus dicunt: Qui in magnis peccatis sunt, iudicare sine peccato non possunt de peccatis minoribus: imō qui in aliquo peccato magno est, iudicare sine peccato non potest aliū de eodem peccato, nisi forte iudicādi necessitas inmineret, & se emendare proponeret. Postremo, qui alijs præ sunt & iudices sunt, debent præ cæteris esse timorati, & diuinū formidare iudicium, quum sint a deo rigorosius examinandi atq; districtius iudicandi, quemadmodū in libro Sapientiæ asseritur: Iudicium durissimum in his qui præ sunt, fiet. Curatus ergo in confessione interroget sapienter p̄fatas personas, an in præfidento seu in iudicando se secundum iam tactam formam habuerint. Et

Prou. 12.

Prou. 5. 16.

Eccles. 10.

Eccl. 19.

Prou. 9. 12.

Deut. 17.

Eccl. 32.

Deut. 10.

Sapient. 9.

si iniusto iudicio alicui damnum intulerint, ad restitutionem tenentur. Nec dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum.

Articulus XXXVII. Quomodo parochiani habere se debent circa curatum suum, circireuerentiam & obedientiam imponēdo, oblationes quoq; ac decimas persoluendo.

Sicut carnales parentes, ita spirituales patres curati & eoz uicarij sunt a subditis cordialiter diligendi, præcipue honorandi, & obediēter audiendi, tāquam custodes & pastores animarum ipsorum, & tanquam magistri in spiritualibus rebus, & tanquam sollicitā curam habentes de ipsoz salute. Sunt etenim curati siue pastores inter deum & suos parochianos mediatores, & orando ac celebrādo, docendo ac sacramenta ministrando sunt procuratores salutis gregis sibi commissi, quē & quotidie deo reconciliare conātur. Ideo dicit Apostolus: Obedite præpositis uestris & subiaccete illis. Ipsi enim puigilant quasi rationem pro animabus uis reddiduri. Et rursus: Rogamus uos fratres, ut noueritis eos qui laborant inter uos, & præ sunt uobis in dño, & moment uos, ut habeatis illos abundāti in charitate: & propter opus illoꝝ pacē habete cū illis. Deniq; Ch̄s in euāgelio ait uicarijs suis alioꝝ praelatis: Qui uos audit, me audit: & qui uos spernit, me spernit. Itaq; parochiani increpationes, prædicationes curati sui seu uicarij diligenter aduertant, memoriter teneant, humiliter impleant, atq; præceptis illius prompte obediāt: corde, ore & opere ipsum honorent, eum tanquā dei uicarium reuerendo, reuerenter alloquendo, & signa reuerentię interioris foras demonstrando, uidelicet assurgendo, inclinādo, seu caput denudando. Hoc quippe est uirtuosum, iustum & meritorium ualde. Nec proni sint ad iudicādo temerarie praelatum suū imō quantum fieri potest, facta eius inter præfetur in melius. Qd si manifeste uitiosus extiterit, tamē in quantū sacerdos & praelatus seu dei uicarius, honorādus est propter deū. Propterea parochiani decimas soluere obligant de necessitate precepti, qd præceptū est partim de iure naturali, partim ex institutione diuina seu ordinatione ecclesie. Naturalis aut ratio dicit, ut hi q̄ pro cōmuni bono dei obsequio mancipati sunt, & spiritualia populo exhibent, necessaria uitæ a plebe accipiant. Sed de determinatione decimæ partim in ueteri lege facta est ex institutione diuina, in nouo autē testamento ex ordinatione ecclesie. Instruendi sunt ergo parochiani, ut prompte, deuote ac libentissime decimas soluant alijs saluari non possunt, imō tanquam sacrilegi cōndemnantur, quoniam rem ministris ecclesie debitam sibi reseruat. Secundo, quia multiplex & copiosa est remuneratio eoz qui decimas fideliter solunt, & Raymūdus & alij quadruplīcē ponunt remuneratiōē eoz. Prima est abundantia fructuum, unde p̄ Malachiam propheta deus promittit filijs Israel, q̄ multiplicet fructū terræ, & copiose faceret fructificare femina terræ, si ipsi fideliter soluerent decimas. Secunda remuneratiō est sanitas corporalis. Tertia uero est indulgentia peccatorum. Quarta, beatitudo & gloria regni cœlorum. Eoz aut qui decimas non soluant, est punitio quadruplex per contrarium sumpta, seu prædictæ remuneratiōi opposita, ut puta temporalis penuria, terrę sterilitas totalis ac partialis, item corporalis infirmitas, peccatorum retentio atq; æterna damnatio. Hinc loquitur Augustinus: Hæc est dñi dei iustissima consuetudo, ut si tu illi decimam nō dederis, tu ad decimam reuocaberis. i. d̄gnonibus qui sunt decima pars angeloz, sociaberis. Dabis enim impio militi, quod dare non uis sacerdoti. Iterum ait: Si decimam dederis, non solum abundantiam fructuum recipies, sed etiam sanitatem corporis & animæ consequeris: quoniam decimas dando, cœlestia & terrena poteris præmia promereri. Vnde qui decimas dare nō uolunt, res alienas inuadunt: & dominus qui dignatus est totum dare, decimas a nobis d̄gnatur suscipere. Deniq; super illud Malachiæ, In fame & penuria maledicti estis, uidelicet quia decimas & primitias non soluitis, scribit Hieronymus, loquens in persona dei: Dum parua subtrahitis, ubertatem possessionum uestrarum (id est, totam frugum abundantiam) perdidistis. Scitis uos ideo perdidisse abundantiam, quia priuastis me parte mea. Moneo ergo ut reddatis mihi mea, ego restituaui uobis uestra. Itaque Augustino testante: Qui decimas non persolunt, duplīcē benedictione se priuant, ut puta terrenis presentibus, ac bonis spiritualibus interioribus, presentibus & futuris. Rursus asserit Augustinus: Maior res nostri ideo copiosius omnibus abundabant, quoniam decimas deo dabant: modo autē quæ dedit esse deuotio fidei, accessit extorsio fisci, id est, extorsio facta per fiscum. Et quia nō uolumus cum deo partiri decimas, hoc tollit fiscus quod nō accipit Ch̄s. Hinc in Prouerbis Salomon exhortatur: Honora dñm de tua substantia, & de primitijs frugū tuarū. Sed & in

Hebr. 13.

1 Thess. 5.

Luc. 10.

Mal. 3.

Malch. 3.

Prou. 3.

Ec

Eccle. 7.

Ecclesiastico dicit: In tota aia tua time deū, & sacerdotēs illi⁹ sanctifica, da illis sicut preceptum est tibi. Deniq; sicut quæ dā sunt opera tam uitiosa, ut eorū punitio in uita hac inchoetur, & in futuro ppetuetur, sic quædam sunt opera deo tam placita, ut eorū remuneratio incipiat in præsentī, & in regno compleatur cœlesti, sicut sunt opera misericordiæ, p̄solu- tio decimarū & oblationum. Vnde non solum decimæ, sed oblationes quoq; fideliter sunt p̄soluendæ, & ut ait Raymundus: Oblationes quæ fiunt ecclesiis parochialibus, dāde sunt sacerdoti parochiali tantū: quoniā pro peccato offeruntur, & ille tenetur ex officio orare pro populo. Præterea, prout Raymundus, Thomas, Gafredus, Iohannes & alij dicunt: Quamuis oblationes solēbāt esse spontaneæ, potest tamen contingere q̄ aliqui tenentur ad oblationes quadruplici ratione: Primo ex præcedenti cōuentione, ut dum alicui concedi- tur aliquis fundus ecclesie, ut certis tēporibus certas faciat oblationes, quod tamen habet rationem census, secūdo, propter præcedentē deputationem uel promissionem, sicut quū aliquis offert donationem inter uiuos, uel in testamento relinquit ecclesiæ aliquā rem mo- bilem siue immobilē in postere p̄soluendam. Tertio, propter necessitatē ecclesie, ut si mi- nistri ecclesie non habent necessaria uita. Quarto, propter cōsuetudinem. Tenent enim fideles in quibusdā solennitatibus ad aliquas oblationes. Veritatē in his duobus ultimis casibus remanet oblatio quodāmodo uoluntaria, uidelicet quoad quantitatem uel speciem rei oblatæ. Afferunt quoq; Gafredus ac Raymūdus, q̄ existente cōsuetudine tali, possunt parochiani cogi ad obseruantiam eius, non a parochiali p̄bytero, sed ab episcopo, cuius suffragiū est in talibus implorādum. Idem sanctus Thomas affirmat. Hostiensis quoq; te- statur, q̄ parochiani offerre tenentur & cogi possunt ad hoc, cum sit ḡnalis cōsuetudo in to- ta ecclesia. Deniq; in Decreto habetur de consecr. distinct. 1. & sunt uerba Gregorij septi- mi: Omnis Christianus procuret ad Missæ solennia aliquid deo offerre, & ad memoriā re- ducere quod deus per Moysen dixit: Non apparebis in cōspectu meo uacuus. In collectis sanctoꝝ parum liquide apparet, q̄ omnes Christiani offerre deo aliquid ex usu sanctorum debent. Ad deū enim est primo cōfugiendum, quia animarū nostrarū potest passiones cu- rare. Veruntamē Raymundus & alij multi intelligūt istud de oblatione interiori seu ope- rum bonoꝝ exhibitione, sed Hugo intelligit de oblatione exteriori & quotidiana, & hoc potest teneri. Sed tunc uerbū illud Gregorij septimi est consiliū, non præceptū. Decet nā- q; & salubre atq; consultū est, ut fideles quibus adest facultas, quotidie aliquid offerāt ad al- tare tempore missæ. Nec depauperabitur aliquis inde, sed corporaliter spūaliterq; dirabi- tur. Hæc omnia curatus parochianis suis insinuare irreprehensibiliter potest, imō & obli- gatur, ne ipsi hoc negligendo damnationē incurrant, & pastor eorum simul cum ipsis da- mnentur. Hæc igitur prædicet eis & dicat, q̄ nō commodi sui intuitu, sed principaliter pro- pter eorū salutem hæc eis loquatur. Si autem p̄sonaliter dicere hæc erubescit, disponat ut dicatur ab alijs seu per alios.

Causa 4. qb. ad oblationes obligatur

Exodi. 17. 34

Articulus XXXVIII. Exhortatio subditoy ad confitendū synceriter ac frequēter.

Prostante sancto Hieronymo, p̄nitentia seu cōfessio est secūda tabula post nau- fragium. Baptismus quippe est prima tabula post naufragium. i. peccatum uel ori- ginale uel actuale. Quoniā ergo per mortale peccatum charitatem ac gratiā per- dimus, in mari hoc magno. i. seculo nequā & in fluctibus & inquietudinibus ipsi- us demergimur, a Christo & corpore ei⁹ mystico separamur, diabolo incorporamur, eter- nam damnationē meremur, hinc saluberrimū est multoties ex intima cōtritione & fetuo- re confiteri. Omnia namq; (ut ait scriptura) in confessione lauant, atq; ut ait Gregorius: Pec- catum quod p̄nitentiam non diluitur, mox suo p̄dere ad aliud trahit. Deniq; cū pec- cata ineffabiliter noceant hoīs aīæ, uires eius grauando, uulnerando, debilitando, ipsam q̄ animā deo dissimilem, odibilem, damnabilē atq; diaboli adulteram faciendo, hinc summe nociuum ac piculosissimum est in peccatis durare. Idcirco uenenum illud peccati prauis- simū, statim p̄ confessionem est euomendū, & animæ uulnus curādum. Porro inter docto- res difficultas & quæstio est, An quilibet Christianus dum sibi de mortali peccato est cōsci- us, teneatur mox confiteri dū habere poterit confesorem. Et dicit quidam q̄ imō, qd etiā Gulielmus Parisiensis in libro suo de p̄nitentia multipliciter affirmat & probat. Cū au- rem obijciat q̄ Innocentius Papa in generali præcepit concilio, ut unusquisq; fidelis cō- fiteat semel in anno, dicunt q̄ hoc sufficit, quando non occurrit specialis ratio sepius con- fitendi. Et illam dicunt occurrere, quoties quis mortaliter peccat. Alij autē doctores dicūt oppositum, asserentes sufficere ad salutem, ut dum quis sibi conscius est de mortali pecca-

Psal. 103

ro mox corā deo uere p̄niteat, & tpe opportuno, uidelicet ecclesie determinato, cōfite- ri pponat, aliquibus tñ casib. demptis, in q̄bus ultra semel cōfiteri præceptū est, ut si q̄ esset iturus ad bellū, aut nauigaturus per mare, aut in letali ægritudine constitutus, aut sacra- mentū aliqd accepturus. Verū tamen omēs doctores & sancti concorditer asserunt, q̄ ma- xime expedit cōfiteri frequenter. Primo, quia in sacramentali cōfessione plura cōcurrūt, quæ ad delenda peccata cooquantur & profunt, puta potestas clauium, oratio confessoris, pudor & humilitas confitentis, atq; contritio eius. Ipsum quoq; cōfessionis sacramentum gratiā continet ac largitur, & uirtute ipsius sepe contingit, ut de attritione fiat cōtritio, ita q̄ cōfitemens qui sine sufficienti dolore ad confitendū accessit, in ipsa sua confessione ueꝝ do- lorem seu contritionem salubrē deo præstāte corripiat. Secūdo, ex hoc q̄ homo tam raro confitetur, obliuiscit magna ex parte sua peccata, nec ponderat ea, nec reputat sicut oportet: sed induratur, ac spiritualiter insensibilis redditur. Instruendi sunt ergo subditi, ut cir- ca præcipua festa confiteantur, præsertim circa Pascha & Pentecosten, Assumptionis Ma- riæ & Omnium sanctorū, in Aduertū quoq; & circa natalem Christi, principiumq; Ieiunij. Insuper doceant quæ sint peccata mortalia, quæ uenialia: & antequā ad confitendum ac- cedant, ad locum secretum se collocantes, diligēter peccata sua recogitent, recordent, per- pendant: & quid boni amiserint, & qd mali commiserint mente reuoluāt, ac deum precen- tur, ut omnia ad memoriā eis dignetur reducere, ueramq; contritionem tribuat & cōfessi- onem salutarem, atq; emendationem in omnibus stabilem, satisfactionem idoneam. Dein de ad confitendum accedāt cor de contrito & humili cum reuerentia concedenti, & con- fessori quasi deo loquātur uniuersaq; uitia sua plane, distincte & integre cū interno pudo- re confiteatur, coram deo de turpitudine uitioꝝ suorum erubescendo, se in omnibus humi- liter accusando, cū firmo plenæ emendationis proposito. Ea q̄q; quæ aggravāt culpā, sunt exprimēda, ut si peccauit sic uel sic, festiuis diebus, locis sacratis, aut in Quadragesima seu Aduertū, & cum q̄bus qualibuscq; p̄sonis item, q̄ sepe, ex quali & quanto feruore, & an ex passione uel habitu uitioꝝ, an ex concupiscētia uel deliberatione atq; p̄posito, an seipsum prouocauit ad peccandū, & an alias p̄sonas ad peccandū induxit, an alioꝝ peccatis cōsen- sit seu aliq̄ modo cōcauit, & de suis se peccatis iactauit, & de excessibus suis sit elatus. Hęc & multa similia sunt in confessione dicēda. P̄nitentiā q̄q; quæ iniūgitur, est fideliter ad im- plenda, & post p̄nitentiā est ad recidiuū cauendū. Nam & p̄nitentiā, quā quis facit in mor- tali p̄cō scienter existēs, non acceptat a deo, sed recupanda est scdm doctores. Postremo, sicut malū culpæ (puta p̄cō) est incōparabiliter pei⁹ & detestabili⁹ omni dāno atq; incōmo- do, saltē scdm supiorē aīæ partē, rationē & uoluntatē, ita q̄q; homo plus detestē, abhor- reat, odiat malū culpæ, q̄ qd culpæ, aliud malū. Nō tñ oportet ut de malo culpæ sit maximus dolor sensibilis. Nā ut ait Hieronymus, dolor interior seu cōtritio, p̄portionari debet pec- cato, ut quāto p̄cō fuerint grauiora & plura ac frequētius iterata, tāto sit intensior dolor si- ue contritio cordis. sūme namq; dolere debet p̄cōr, q̄ deū bonitatis, maiestatis ac sancti- tatis immēse, a quo omē bonū profluxit, toties & tā grauitē, tā impudētē ac turpiter inho- norauit, eiusq; bñficijs tam in gratissimus fuit.

Frequenter cōfiteri uilē esse.

Circa q̄ tps sc̄ipue confitendum

Hieronym.

Articulus XXXIX. Qualiter habere se debet cōfessor circa confitentes, in au- diendo, instruendo, interrogando & absoluendo.

Cum peccata (præsertim carnalia) sint quædam animarum uenena, sic se habeat in audiendo confitentes cōfessor, ne iniciatur peccatis quæ audit, ne audiēdo car- nalia atq; turpissima carnaliter tūilletur, ne sensualiter afficiatur, ne delectatio- ne aut complacentia carnea alliciatur. Ideo in locis secretis & tenebrosis non est audienda confessio, sed in loco patētinec confitentis (præsertim mulieris) confessor aspici- at uultum. Insup mentem suā confessor figat in domino & in timore diuino, metuendūq; dei iudicium & infernale supplicij corde reuoluat, ac altissimū orōia indefinenter sup cla- rissime intuentem aduertat: sic q̄ ab omni sordenti cogitatu & prauo affectu deo agente præferuet seipsum, & cōfitebitur in timore compatiatur pietatis ac charitatis affectu, ac sup diuinę maiestatis in honorationib⁹ & offensis sincero doleat zelo. Sed & in ipsa confessio- nis auditione cordialiter deū pro cōfitentibus deprecet, ut deus oipotens & benignus ob- suam pietatem immensam illis ignoscat: ueram contritionem, satisfactionē, illuminatiōē largiri, atq; deinceps a peccatis præseruat illos dignet. Præterea, cū confessor sit confiten- tiū spūalis pater ac medicus, ut puta dei uicarius, uel in eorūq; animē, i. uitiōꝝ, curatur, hinc audiendo confessiones debet p̄ssimi p̄ris ac prouidi medici affectū assumere, & cōtra con- fitem

fitentes non amaricari aut indignari, nec impatienter aut turbulenter audire, sed quo illos enormiora sunt scelera, eo instar indulgentissimi patris cordialis compati, & tanquam prudentissimum medicum uulnera animae solertius prouideri. Cumq; in ipsa confessione uiderit oportunitum, instruat confitentem quod ipsa confessio debeat esse pura & integra, quod in ea omnia auferantur peccata, quod nec aliquid sic uincat, sic deiciat, sic affligat diaboli, ut uera & plena confessio. Hortetur itaque confitentem, ut audacter & integerrime confiteatur; dicatque, Ecce quod in confessione scio, minus scio: sed & ego peccator sum fragilis, sicut & tu atque adhuc peccare praeteris, nisi deus me conseruaret, nil ergo cela a me. Nec putes quod propter peccata talia contentam te: imo quo te purius & integralius confiteri perpedito, eo magis te amo ac reputo, quia ex hoc te a spūsancto tangi & illustrari amplius sentio. Melius quoque incomparabiliter tibi est, ut hic in confessionis secreto peccata tua detegas mihi, quam ut in iudicio tuo particulari tempore mortis tuae, & in die uniuersalis iudicii coram deo & sanctis eius tibi a demonibus obijciantur, ad confusionem tuam immensam & damnationem eternam. At uero cum confessoris officium sit, uenena diaboli uniuersa de cordis fundo deducere, postquam confessor audierit confitentem, adiuuet eum, dicendo: Attende quomodo per sensus tuos exteriores peccasti, uidendo, audiendo, tangendo, gustando, olfaciendo: ite per sensus interiores, & per intellectum & uoluntatem, consentiēdo illicitis & praeuoptando, atque creata caduca inordinate amando: uana quoque & uilia, imo turpissima deo gloriosissimo & immenso iniustissime ac stolidissime preferendo. Attēde qualiter quotidie peccasti & peccas in cibo, potu, somno & uestibus, non tantum necessitatem, sed uoluptatem, uanitatem & superbiatē in talibus intendendo & amplectendo. Item, qualiter dei & ecclesiae ac praeterati tui obseruasti praecipua, qualiter tempus tuum quotidie inutiliter expedis & perdis, quot bona quae cotidie negligis & omittis, quam negligenter opus dei perfoluis, quam irreuenter & inimicose coram deo te iugiter habes. Deinde per singula peccata mortalia interroga confitentem, & qualiter in eis excesserit cogitatione, affectione, uerbo & facto: & an alios ad peccandum induxit, aut pertrahere concupiuit: an etiā sacramenta ecclesiae in debito honore habuerit, & an tempore Missae seu diuini officij uitiose se habuit, circūspiciendo, appetendo seu alio modo. Itē, quomodo in uerbis excessit, otiosa, detractoria, pungitiua aut mendosa loquendo, uel libere audiendo: an iniusta habeat bona, an integre proponat iam de caetero oia peccata uitare, satisfacere, seque de omnibus emendare. Denique, cum confessor sit confitentium iudex, debet eos instruere quae peccata eorum mortalia, & quae uenialia sint. Cūque plenarie ipsos audierit, debet eis cum discretionē & seriosa pietate, in ordinatoque serio insinuarē, quam grauius multipliciterque peccauerint, quam ingrati deo fuerint, quantum etiā deo piissimo & gratiari tenentur, qui eis tam diu peccat, & gratiam confitendi concessit. Veruntamen confessor perpeditere debet confitentis capacitatem, & prout uiderit eum esse dispositum ad sustinendum increpationes, secundum hoc redarguat eum, non tamen immoderanter, imo finaliter eum consoletur, & ad satisfaciendum hortetur, atque poenitentiam ei imponat, quam uiderit eum uelle seu posse portare, iuxta exigentiam culpae ipsius. Admoneat etiam eum, ut poenitentiam persoluat fideliter, ut a reciduo abstineat. Est quoque confitens instruendus, ne in confitendo alterius detegat culpam: nec personam cum qua peccauit exprimat, quantum uitare potest. Coniugatos uero confessor examinet, quomodo circa copulam carnalem se habuerint, iuxta doctrinam prius trigesimo tertio articulo introductam. Et an lasciuia blanditijs, osculis, tactibus seu alio in decenti innaturali uel modo adinuicem peccauerunt. Postremo, confessor in confitentibus diligenter perpeditat aetatem, gradum, ordinem, scientiam, auctoritatem, praelationem atque similia, ex quibus grauiora redduntur peccata. Summa autem discretio, circūspectio ac diligentia confessori sunt necessariae. Ideo deū pro omnibus uirtutibus sibi necessarijs instanter, ardentē atque fideliter deprecetur.

Articulus XL. Quid sit peccatum, & quae sit peccatum mortale, & quae ueniale.

Peccatum quod sit. Augustinus

Iuxta Ambrosium, peccatum est transgressio legis diuinae & coelestium in obediētia mandatorum. Porro secundum Augustinum, peccatum est concupitum, dictum uel factum contra legem diuinam. In omni autem peccato sunt duo: unum est quasi formale, uidelicet a uersio mentis a deo: & ratione huius debetur poena damni, uidelicet carētia beatificae uisionis. Aliud est quasi materiale, ut puta conuersio mentis ad bona creata, caduca & uana: & ratione huius debetur peccato poena sensus, seu cruciatus in corde infernalis. Sed oia ista de mortali intelliguntur peccato. In omni quippe mortali peccato, peccator preferit creaturam creatori, & in re creata ultimum sibi finem constituit, plus inhaerendo bonis creatis, uariabilibus

bus & caducis, quam summo & incommutabili bono, per quod quodammodo infinitam contumeliam exhibet deo. Veniale autem peccatum non est talis & tantus recessus a deo, sed aliquis inordinatio & diuerſentia a rectitudine ac uirtutis, inhaerendo creaturae magis quam decet, tamen circa deum. Denique, peccata quae ex genere suo mortalia sunt, in re uenialia sunt, quia ex subreptione & fragilitate improuise eueniunt, uel propter actus aut operis paruitatem, ut si quis furetur alicui unum pomum, & putat hoc non multum esse contra uoluntatem domini pomi. Rurſus, uenialia ex genere possunt esse mortalia, si ex complacētia aut delectatione nimia inordinata nascuntur. Itaque sicut animarati onalis a deo creata est, ita ad ipsum debet esse conuersa, praecipue per syncerum amorem, & omnia alia ordinare ad deum, nec ea appetere nisi in quantum sibi utilia aut necessaria sunt ad hoc, quod deo uiuat, minuit ret, inhaereat. Praeterea quum ueniale peccatum sit dispositio ad mortale, qui non est sollicitus uenialia uitare peccata, in mortalia cito dilabitur, dicente scriptura: Qui spernit modicam, paulatim decidit: uid est, qui uenialia peccata uitare contemnit, successiue gratiam dei amittit, & in mortalia ruit.

Eccij. 9.

Articulus XLI. Qualiter habere se debet peccator confitendo peccata mortalia.

Cum omnium uitiorum origo atque regina existat superbia, quanto quis superbi or fuerit, tanto in plura ac grauiora ruit peccata. Nepe cum aliquis, magnus est in oculis suis, facilliter despicit alios, & iniuriam etiā modicam sibi illatā reputat magnam: sic irascitur, indignatur, impatiens redditur, & rancore concipit contra iniuriantē. Itaque circa superbiam poenitens sic procedat in confitendo: Dome culpabile est quod superbus corde, magna de me sentiendo, laudem, honorem & excellentiam appetit deo donis & beneficijs dei in me ipso, non in deo gloriano, quasi a me ipso talia habuissem. Item, putando me habere bona, quae forsitan in me ipso non habeo, scilicet sapientiam & uirtutes, uel intantum ea non habui ut putauit. Alijs quoque me meliorem, sapienterem aut perfectiorem reputauit: & sic habui in me ipso uanam complacētiam, ineptam laetitiam & falsam aestimationem: de bonis fortunae & de donis naturae, uidelicet de diuitijs, de nobilitate, plaga, de multitudine & potentia cognatorum & amicorum, de subtilitate ingenij, de scientia superbiui. Item de spiritualibus donis, reputando me de uerum, seruilem, uirtuosum, & in his alijs eminentiorem. Alios temerarie despecti, derisi, & propter praedicta bona eis me pretulsi. Fui quoque superbus in uerbis, uerba praesumptionis atque factantiae proferendo, me ipsum explicite seu implicite commendando, alios despectorie alloquendo, stultos uocando, propriam scientiam ostentando, de altis rebus libenter loquendo coram alijs, ut doctus & sapiens reputar. Fui demum superbus in factis, curiosus, iniuriosus, contumeliosus, superioribus meis rebellis. Peccata mea excusauit, defendi, zelauit. Increpantibus & informantibus me fui ingratus, durus, molestus. Cum pompa in celsi, tumorem cordis uisui & alijs signis monstrauit, uestibus cultus fui, & ut placerem hominibus me ornaui, pauperes spreui, cum inferioribus ire contempsi. Quum me laudari cognoui seu audiui, statim inaniter delectabar ac tumui, quamuis etiam false laudabar: ac pluribus modis quam dicere ualeo, fui superbus, uanus atque inutilis. Praeterea inuidus fui, de aliorum prosperitate auidē bonis tristando, de aliorum aduersitatibus exultando, eis male optando, ipsis detrahendo, eos cum auerſione & hausa aspiciendo, de ipsis cum praua affectione cogitando. Insuper peccauit per iram, sine rationabili causa irascendo, pro parua offensa magnam ultionem inferendo, uel inferre optando, aut inferri procurando, & nimis immoderanter me commouendo, ita quod ratio totaliter extirpabatur, & instar bruti ac fatui me habendo, & signa perurbationis foris ostendi, atque per hoc alios scandalizando ac prouocando: imo & spiritum sanctum de corde mei habitaculo expuli, sed & contra irrationabilia ac inanimata, & contra superiores meos commotus fui, furorē & impatientia plenissime extitit: atque ex commotione irae in diuersa uitia lapsus sum, iurando & perjurando, mentiendo, murmurando, de deo uel sanctis irreuenter loquendo, alijs nocendo, secreta reuelando, peccando: aut ea quae in fide quasi sub titulo confessionis accepi appetendo, quod est mortale peccatum, nisi propter commune bonum aperiri talia oportere. Amplius peccauit per auiditiam, terrenam in intheteranter optando, colligendo, seruando. Unde plus quam mihi necesse est auiditiae, ad deum ac ueram salutem, & filijs filijsque meis temporalia appetendo, aut congregando uel referendo plus quam eorum conditioni aut statui congruum. Ex auiditia quoque multa uitia incidi, scilicet dolos, furti, periuria, mendacia, uiolentias & rapinas, in emendo

Modus confitendi peccata uenialia.

Inuidia.

Ira

Auiditia

& uendendo alios defraudando, male & tarde perfolui. Indigentibus mutuae negati, nec operibus misericordiae deditus fui, aliorum bona optaui, lu dos illicitos & lucrosos exercui. Ecclesiastica bona seu beneficia, quum essent eis indignus propter pestimam uitam meam, desiderauit, impetraui, iniuste tenui, male carnaliter que consumpsi. Alijs ablata de male acquisitis non restitui, aut in pios usus non uerri. Adhuc etiam peccauit per accediam, quia ad cultum dei & spiritualia opera piger fui: & ea quae feci in talibus, cum tædio & irreuerentia feci, sine diligentia & affectu ad deum. Pœnitentias mihi iniunctas aut non, aut imperfecte & absque contritione perfolui. Missas & alia diuina officia quum mihi satis uacaret, non audiui, praesertim festiuis diebus iuxta praecceptum ecclesiae, & illis horis intentus fui ludis & trufis uarijs que peccatis. Valde diu mansi in lecto, ac per hoc diuina neglexi. Tempus mihi indultum infructuose & uitiuose expendi. Peccauit quoque grauius & frequenter nimis per gulam, cibum & potum superflue accipiendo, & horam comedendi ac potandi praueuendo, nimis diu in mensa sedendo, pretiosa & delicata sumendo: delectationem in cibus & potibus, non solum necessitatem naturae quaerendo: post prandium aut coenam potationibus insistendo, uana, inuitia atque illicita uerba tempore comestionis & potationis loquendo, & per inanem lætitiã animum relaxando, & per crapulam ad opera bona ineptum me feci, semolentiam incidi etiam in diuinis, ad uitia carnis me prouocaui. Corpus animam que destruxi, & tempus miserabiliter consumpsi. Postremo, per luxuriam peccauit cogitatione immunda, affectione uenera & lasciuia, uerbis scurrilibus, prociatoris, libidinosis, fallacibus, osculis, tactibus & alijs blandimentis carnis & meretricijs gestibus. Opere quoque in hoc peccato excessi, uel simplici fornicatione, quae est soluti cum soluta: uel meretricio, id est que dupliciter, scilicet cum publice uenali peccando, & uagam luxuriam cum diuersis sectando: uel adulterio, quo coniugalis thorus uiolatur. Et interdum est adulterium ex parte unius tantum, interdum ex parte amborum. Vel stupro, uirginem uiolando: uel sacrilegio, cum persona in facris ordinibus constituta aut religiosa peccando: uel incestu, cum persona peccanguinea seu affini aut legali cognatione propinqua me commiscendo: aut cum coniuge modo prohibito coeundo, sicut trigesimo tertio articulo tactum est: uel peccato contra naturam, quod fit pluribus modis, ut alibi legitur. Item non solum in uitiosam carnis copulam, sed & in ipsam ueneram delectationem consensu, quorum utrumque mortale est. Cogitando quoque, palpano, aspiciendo, loquendo aut alijs modis in me ipso & in alijs personis stimulationem, inflammationem, concupiscentiam carnis aut etiam seminis effusionem lamentabiliter prouocaui. Et dum aliquid tale in corpore meo senti, non statim à talium causis, uidelicet osculis, tactibus, imaginationibus, aspectibus, confabulationibus me retraxi, sed morose, periculose, insipienter, turpiter immoratus sum talibus. Alias quoque personas ad praetata peccata induxi, & inducere plures optaui quam potui. Non solum peccauit ex uehementia passionis & fragilitatis, uerum etiam ex proposito, ex habitu uitioso, ex certa scientia, & substantiam meam taliter deuorauit, sicque leuis fui & procax in uerbis, perulans ac lasciuus in oculis, inquietus in membris, mente inconstans. Sed et praetata peccata temporibus sacris et festis, et in Quadragesima et Aduentu, sextis ferijs atque dominicis, quando specialiter à talibus est cauendum, & cito postquam in Pascha communicauit, & ante quam poenitentiam mihi iniunctam compleui. Perpetratis quoque peccatis, non statim poenitui, sed me de ipsis iactaui: & tempore Missae ac diuini officij in ipsa ecclesia feminas libidinosè aspexi & concupiui, earumque aspectibus me obieci ut ab eis appetere, ibique eis arriui. Et si attendi me ab ipsis aspici, gloriabar: sicque meam & aliorum animas interfeci, & in his sitis sceditatibus ac peccatis ego uilissimus sum pollutus. Denique ista quae pro exemplo & speculo scripsi, non quod aliquis debeat se de istis in confessione accusare, nisi in quantum sibi de eis est conficius. Nam quamuis piarum mentium sit ibi timere culpam ubi non est culpa, secundum Gregorium, non tamen debet quispiam affirmare se reum, nisi in his de quibus conscientiam habet. Qui enim asserit se fecisse quod non fecit, si ante peccator non fuit, tamen mentiendo peccator efficitur, secundum Augustinum. Veruntamen quamuis hoc ita sit, tamen in his in quibus dubitat homo an in eis culpabilis sit, debet se habere quasi culpabilis extet, exponendo se paratum ad poenitentiam seu satisfactionem, ac si in eis peccasset. Hoc namque magis securum est.

Arti

Articulus XLII. Qualiter curatus seu eius uicarius habere se debeat circa grauius infirmantes, dum cito morituri putantur.

Cum maius & irrecuperabilis extat periculū, maior cautela atque custodia necessaria sunt. Ideo animarū curam habens, dum percipit aliquē gregis sibi commissi leuiter infirmari, paratissimus esse debet transire ab eo: mora ad illū, atque hortari eundem ut oia sua bene disponat: & testamento pacto, alia omnia à cogitationibus suis remoueat, ac se totū ad deū conuertat, de peccatis suis postulet ueniam, confessio nemque puram ac integram faciat, & sua nouissima medietur. Tunc inuocet deum ne in illa hora extrema ac summa necessitate se deserat, sed in tentatione eum conseruet, Provideat quoque ut in agone aliqua deuoti sibi affini personae, quae sibi de deo loquantur, & orent pro ipso. De his omnibus curatus seu eius uicarius instruat infirmantem, & ut morē iam imminente legatur, credo in deum, passio Christi, si adest qui eam legere ualeat. Et omnes qui affunt, feruenter inuocent deum pro agonizante & moriente. Sint etiam ibi crux benedicta, aqua: & si uacet curato, aut congrue fieri possit, ualde charitatiuum ac commendabile esset, si pastor apud ouiculum suam hinc emigratē personaliter remaneret, egressum suis exhortationibus orationibusque muniret. In mortis quoque articulis non solet poenitentia certa iniungi, nisi sub conditione, ut scilicet si conualuerint, faciāt eam. Postremo, tunc aliquis hortetur agonizantem, ut si potest dicat haec uerba sequentia, uel si nō potest ea proferre, aduerat pro posse: Dñe Iesu Christe fili dei, deus & homo, ego in dignissimus peccator (aut indignissimus peccatrix) gratias tibi ago toto corde pro uniuersis beneficijs tuis, quoniā me creasti & redemisti pretiosissimo sanguine tuo. Confiteor tibi nimis ingratus fui, & contra te grauissime innumerabiliterque peccauit, obsecro pietatem tuā immensam, ut misericordissime mihi ignoscas, ne me petire permittas. Poenitet me quod peccauit, & doleo quod non magis ac condigne poeniteo. Ideo propter omnia quae pro mea salute fecisti ac passus es, cōserua & salua me in hac mortis meae hora, ad gloriā summā trinitatis, Amē. Deinde admoneatur moriens ut dicat: Pater, in manus tuas commendo spūm meum.

Articulus XLIII. De exhortatione ad orandum frequenter & deuote, & de expositione orationis dominicae.

Quam diu homo est in hac uita mortali, in praesenti exilio, in ualle hac lachrymarum, atque in loco laqueis ac tationibus pleno, indiget omni hora feruide clamare ad deū, corde humili & fidenti orando, ut deus se protegat, roborat, dirigat, purget, illuminet atque saluificet. Fragiles namque sumus & ad mala procliuēs, nec à nobis ipsis aliud habemus quod deficiere & peccare: infinitis quoque expositi sumus periculis. Frequenter ergo instruat ac hortetur curatus seu eius uicarius sibi commissos, ut omni die saepe & feruide deum exorent, etiam in exterioribus suis occupationibus, specialiter legendo orationē dominicā. Et quoniā melius est pauca uerba orationis cū intellectu & attentione proferre, quā multa absque intelligentia & aduertētia, hortandi sunt parochiani idiotae indocti, ut orationem dominicā discant & legant in lingua materna. Doceat quoque eos quo modo intelligenda sit oratio dominica, i. à Christo omnium deo & domino edita & edocta. Et ut hoc promptius facere possit, expositionē orationis istius nunc breuiter tangā, prout pro simplici informatione uidetur posse sufficere. Itaque apud Mattheū Chrs uirtus & sapientia patris ait: Sic autē orabit: PATER NOSTER QVI ES IN COELIS. Per patrem hic intelligenda est trinitas tota adorāda, pater, filius & spūs sanctus: qui sunt unus deus, unus dominus, unum principium, unus rex, creator & pater, qui creauit nos & per gratiam recreauit. Porro dū deum omnipotentem, æternum, altissimū, trinum & unū uocamus patrē, debemus eius circa nos charitatē, pietatē & dignationē aduertere, eo quod ipse deus maiestatis & excellentiae infinitae, cuius cōparatione totū uniuersum est uelut pūctum, dignatur à nobis pauperrimis & pusillis pater uocari. Igitur ei grati esse debemus, eiusque amore succendi, dum ipsum uocamus patrē: atque ut uere ac digne ipsum uocemus patrē, conemur ipsum in omnibus finaliter honorare, & eius praecceptis charitatiue iugiter obtemperare, quoniam ipse per Malachiam ait prophetam: Filius honorat patrem suū. Si ergo pater ego sum, ubi est honor meus? Et per Isaiam testatur: Populus iste labijs me honorat, cor autē ipsius longe est à me. Insuper docuit Christus nos dicere, Pater noster, nō patrē meum: quatenus dicendo Pater noster, intelligamus nos esse fratres, & fraternaliter ac spūaliter nos mutuo diligamus, atque pro inuicem exoremus. Nam & ideo in oratione dñica non pro nobis singulariter, sed pro nobis ac alijs gñaliter orare nos docuit Chrs, cum hoc sit charita-

Psal. 30
Luc. 22.Matt. 6.
1. Cor. 13.Mala. 1.
Isa. 29.
Marc. 7.
Math. 6.
Iacob. 5.

eis ac perfectionis maioris, deoq; magis placitum, & orantibus amplius meritorium. Nam bonum quanto communius, tanto diuinius. Et bonorum omnium particeps est, qui pro omnibus fideliter orat. Denique, quauis deus sit in omnibus & ubiq; specialiter tamen dicit esse in cœlis, i. in sanctis & cœlestibus ciuibus seu beatis, quia in eis excellentius & gloriosius operatur, & eius maiestas in illis clarius representatur atq; reueretur; in eis per dona glorie & beatificam uisionem. dicitur quoq; deus in cœlis esse materialibus, præsertim in cœlo empyreo, quod est habitaculum beatorum. **SANCTIFICETVR NOMEN TVVM.** In oratione dominica continentur septem petitiones partiales, quarum prima est ista: sanctificetur nomen tuum, i. d. pater, optamus ut tua maiestas & dignitas ab oibus honoretur & sancta noſcatur, eiq; in sanctitate & iustitia ab uniuersis cum omni puritate ac reuerentia seruiatur, & tu ipse ab omnibus lauderis & glorificeris. Porro istud optimo ordine in primo ponit ac oratur loco quoniam bonorum filiorum est, patris sui (potissime dei patris oipotētis) primo ac præcipue querere, promouere, procurare gloriam & honorem, ita ut ueraciter dicat: **Nō nobis dñe non nobis, sed nomini tuo da gloria.** O pater æterne, id præsta per gratiam tuam, ut nomen tuum sanctificetur ab omnibus. Secunda petitio est: **ADVENIAT REGNUM TVVM.** i. regnum cœlorum quotidie augeatur per hoc, qd animæ fidelium de hoc mūdo, iteq; de purgatorio transferantur ad societatem ciuium supernorum: sicq; muri cœlestis Ierusalem edificentur per hoc, quod angelorum apostatarum ruina ex hominibus reparatur, & nos seruuli tui ad æternam beatitudinem perducamur. **Vel sic, adueniat regnum tuum, i. ecclesia militans in qua regnas & habitas, per fidem & gratiam augeatur ac proficiatur, ita ut fideles merito ac numero creſcant.** Itaq; adueniat regnum tuum, i. da unionem, pacem ac reformationem in uniuersa militanti ecclesia. Tertia petitio est: **FIAT VOLUNTAS TUA SICVT IN CŒLO ET IN TERRA.** sicut cœlestes ciues, angeli sancti & omnes beati tibi in cœlo promississime seruiunt atq; obediunt, sic da ut homines in hoc mundo tuis sint semper obediētes præceptis. Quarta petitio est: **PANEM NOSTRVM QVOTIDIANVM DA NOBIS HODIE.** Id est, panem sacramentalem seu desideria pia & deuotionem internam. **Item panem spirituales, uidelicet charitatem & gratiam ac bonam operationem, quibus reficitur, roboratur, exhilaraturq; anima.** Da nobis quidie qd panem lachrymarum, ut desiderio regni cœlestis plangamus, & nra ac aliorum uitia deploremus, atq; ex compassione passionis Christi fleamus. Potest quoq; intelligi de pane materiali, i. cibo & potu corporis competenti, quem a deo postulare debemus, & de mensa quasi de manu dei sobrie sumere, sumptuosq; cibos gratias deo referre. Quinta petitio est: **ET DIMITTE NOBIS DEBITA NOSTRA.** Id est, peccata & supplicia quæ peccato meruimus. **SICVT ET NOS DIMITTIMVS DEBITORIBVS NOSTRIS.** i. sicut ignoscimus his qui peccauerunt in nos, quibus semper dimittenda est culpa, estq; laudabile, poenitentiam etiam seu satisfactionem ipsi remittere, nisi conseruatio iustitiæ & utilitas reip. aliud exigant, & nisi ipsi ex hoc deteriores reddant, uidelicet audaciores ad iniuriandum quasi impune peccantes: quia tunc charitas exigit ut secundum ordinem iustitiæ puniatur, & per poenas a suis flagitijs arceatur. Itaq; qui alijs non ignoscit, hæc dicens: **do contra se orat, nisi in persona ecclesie dicat hæc, sicut supius pleni dictum est.** Sexta petitio est: **ET NE NOS INDVCAS IN TENTATIONEM.** i. a temptationibus non permittas nos superari, sed da gratiam resistendi, patientiam sufferendi, fortitudinem præualendi. Septima petitio est: **SED LIBERA NOS A MALO.** i. ab omni peccato, præterito, præſenti & futuro, & a malis poenalis ac aduersitatibus uniuersis, ne obruamur uel ad impatientiam perducamur ab eis, sed omnia cooperentur nobis in bonum. **AMEN.** i. fiat, subaudi qd petimus. Denique uirtute huius orationis præsertim mortalia obliuiscunt ac uenialia dimittuntur. Est quoque oratio præsertim omnibus cunctis dignissima & sententiosissima, quia & ipsemet Christus eam composuit. Et cum sit breuis in uerbis, profundissima ac fecundissima est in sensu. Omnia quoque quæ a deo petenda sunt, ad septem hæc reducuntur, ac in eis clarissime continentur. Hanc ergo orationem in suo uulgari sermone cum aduertentia & seruire laici quotidie legant sapientissime. Qui autem uult deum decenter orare, propriam defectuositatem, fragilitatem & culpam prudenter attendat: dei quoque maiestatem ac pietatem immensam sapienter consideret, ut sic cum ingenti humilitate, reuerentia & seruire altissimum deprecetur, cum domino deo suo non uaga, sed deuota recollecta que mente loquatur. Oratio quippe est oranti subſidium, deo sacrificium, angelis gaudium, daemonibus flagellum. Orans autem non debet tam alte orare, ut alios in orando impediatur, nec signa alicuius singularis deuotionis monstrare.

Arti-

Articulus XLIII. Quomodo homo iuste se habere debet in emendo & uendendo.

Quia uix aliquis est curatus, qui in grege sibi commisso non habet quosdam humanis contractibus (scilicet uenditioni & emptioni) intentos aut quotidie aut frequenter aut certe interdum, ut sciat curatus seu eius uicarius qualiter tales in confessione & prædicatione instruere debeat, aliquid de hac materia hic intro duci utile reor. Itaq; primo quaero, an liceat rem carius uendere quam ualeat, & an ad restitutionem teneatur qui hoc fecerit. Ad hoc sanctus Thomas in secunda secundæ quaestione septuagesima septima respondit: **Fraudem adhibere uerbis aut factis ad hoc, quod res aliqua plus pretio iusto uendatur, omnino peccatum est atq; illicitum, quia per hoc homo decipit proximum suum in damnum ipsius.** Unde & Tullius libro de Officijs ait: **Tollendum est à rerum contractibus omne mendacium.** Si autem fraus desit, tunc de uenditione & emptione loqui possumus dupliciter: **Primo secundum se, sicq; emptio atque uenditio introductæ sunt pro communi utilitate uendentis & ementis, dum unus indiget re alterius, & econtra, prout in primo Politicorum scribit Philosophus.** Quod autem pro communi utilitate inductum est, non magis debet esse in grauiam unius quam alterius, sed debet ibi seruari equalitas, ut utraq; pars seruetur indemnis. Porro ualor rei penes pretium quod pro ea datur, attenditur seu mensuratur, ad quod etiam numisma inuenitum est, ut quinto Ethicorum habetur: **idcirco si pretium excedat quantitatem ualoris rei, aut econtra, auferet equalitas ipsa iustitiam.** Hinc carius uendere aut uilius emere rem quam ualeat, est secundum se iniustum atq; illicitum: considerata tamen qualitate loci ac temporis, quoniam aliquid in loco uno unoq; tempore plus ualeat, quam alio loco & tempore. Secundo possumus loqui de emptione & uenditione, secundum quod per accidens cedit in utilitatem unius & de trimetrum alterius, sicut dum unum multum indiget re aliqua, & alius damnus incurrit si careat ea, tunc iustum pretium erit non solum iuxta ualorem rei secundum se, sed etiam iuxta damnum quod uenditor ex rei uenditione incurrit: sicq; licite potest aliquid uendi plusquam ualeat secundum se, non tamen plus quam habet ualeat. Si autem emptor multum iuuetur ex re alterius, & uenditor non damnificatur carendo re illa, non debet eam superuendere, i. carius uendere: quia utilitas quæ actori accersit, non est ex uendente, sed ex conditione emētis. Nullus autem rem debet uendere quod non est suum, quamuis uendere possit damnus quod patitur. Et idem est, si uenditor multum iuuetur ex re emptoris, & emptor non damnificatur carendo re suæ: quia tunc emptor non debet rem uilius emere seu pro pretio minori quam ualeat. Idcirco illicitum agunt negotiatores diuites, qui à pauperibus emunt pannos aut similia uilius absque proprio damno, quam quæ pauperes pecunia indigentes pro minori dent pretio, cupientes uti que carius seu quantum res ualeat, uendere, si ualerent. Præterea aduerte quod secundum leges humanas licet emendo & uendendo decipere, dummodo non ultra dimidium iusti pretij quantitate fiat decipio. Lex enim humana respicit alium finem quam lex diuina, scilicet pacificam hominum conuersationem ad inuicem in hac uita: & datur communi populo, in quibus sunt à uirtute deficientes. Idcirco prohibere non potest quicquid est contra iustitiam & uirtutem, sed ea quæ impediunt pacificam hominum conuersationem ad inuicem. Alia autem quasi licita habet, non quæ ea approbet, sed quæ ea non punit, quemadmodum meretricium & uisuras. Si uero ultra dimidium iusti pretij quantitate emptor & uenditor semutuo fallat, cogit eos ad restitutionem lex humana. Lex autem diuina nil uitiosum definit impunitum. Ideo si in emptione & uenditione non seruetur æqualitas iustitiæ, tenetur ad restitutionem qui plus habet, ei qui damnus perpeſsus est, si sit notabile damnus: quod ideo dico, quoniam iustum pretium reip. non est semper punctualiter & certitudinaliter determinatum, sed potius in quadam hominum estimatione existit, ita quod modica additio seu minoratio non potest tollere æqualitatem iustitiæ. In hoc tamen examinet quilibet conscientiam suam. Secundo quaero, an uenditio sit iniusta propter defectum rei uendite. Dicendum quod imò, siue sit defectus secundum naturam seu speciem rei, ut si uendatur aurichalcum pro auro: siue sit defectus secundum quantitatem, ut si quis utatur minori mensura: siue secundum qualitatem, ut si uendatur animal ægrum pro sano. Et quemcumque horum defectuum uenditor in re sua cognouerit, peccat uendendo quasi res non sit realiter defectuosa, & ad restitutionem tenet. Si autem ignorat defectum huiusmodi in re sua, non peccat uendendo, quia non intendit decipi: sed postquam cognouerit, obligatur recompenſare damnus emptoris. Et quod dictum est de uenditione, etiam de emptione est sciendum. Cōtingit enim interdum, ut uenditor putet rem suam uiliorem esse quam est, ut si aurum æstimet aurichalcum: & si emptor hoc noscitur,

Cicero.

Concordat
tex. in L. in
caus. ff. de
minor. & l.
2. C. de reſci.
uend. c. c. ad
lect. extra de
emp. & uend.

Iob. 24.

metur insinuare illud uenditori & si aliter emit, iniuste emit, atque ad restitutionem tenetur. Denique, mensuras rerum uenaliū oportet esse diuersas in locis diuersis, propter diuersitatem copiarum & inopia rerum: quia ubi res magis abundat, consueuerunt esse maiores mensuræ. In eodē tamen loco ad rectores ciuitatis pertinet determinare, quæ sint iustæ mensuræ regum uenaliū, pensatis conditionibus locorum & rerum. Ideo has mensuras publica auctoritate uel cōsuetudine institutas præterire non licet, iuxta illud Deuteronomi: Nō habebis in facculo diuersa pondera, maius & minus: nec erit in domo tua modius minor & maior. Abominatur enim dominus eum qui facit hæc, & auerfarur omnem iniustitiam. Tertio quæritur, an uenditor tenetur emptori dicere uitium rei uenalis. Dicendum quoddāmodo: quia aliàs daret emptori occasionem damni uel periculi damnum, scilicet, si propter uitium rei nihil de pretio minuat: periculum, si propter uitium rei usus eius sit impeditus aut noxius, ut si uendat equum tardum pro ueloci, aut domum ruinosam pro forti. Si autem defectus rei sit manifestus, ut si equus sit monoculus, uel usus rei quamuis non sit utilis uenditori, possit tamen alijs utilis esse, & uenditor subtrahit de pretio quantum congruit, tūc non tenetur manifestare defectum seu uitium rei uendendæ, quoniam propter defectum illum emptor forsitan uellet plus de pretio quam iustum est subtrahere. Ideo uenditor licite potest in demeritate sua consulere uitium reticendo. Istud dicunt doctores communiter. Veruntamen mihi uidetur, quod etiam tutius atque salubrius sit uitium rei manifestare: imò hoc mihi necesse uidetur, si emptor ex simplicitate aut inexperientia aut inauertentia defectum nō aduertat neque consideret, & si uenditor hoc ppendat. Quarto quæro, an licet negotiando aliquid carius uendere quā emptum est. Dicendum quod ad negotiatores pertinet commutationibus rerum: insistere secundum philosophū primo Politicæ. Porro commutatio duplex est: Una quasi naturalis & necessaria uitæ humanæ, per quam fit cōmutatio rei ad rem, uel rerum ac denariorum propter uitæ necessitatem: & talis cōmutatio seu uenditio non proprie pertinet ad negotiatores, sed magis ad œconomos uel politicos, qui habent providere domui aut ciuitati de necessarijs uitæ. Alia commutatio est denariorum ad denarios, uel quarūcunquæ rerum ad denarios, non propter res necessarias uitæ, sed propter lucrum quærendū: & hoc ad negotiatores proprie pertinet, & iuste uitupatur: quoniam quantum de se, cupiditatis deseruit quæ terminum nescit. Sicque negotiatio ista turpiter dinē quandam habet, in quantum nō includit finem necessariū aut honestū. Veruntamen lucrum quod negotiationis finis est in sua ratione non includit aliquid uitiosum. Ideo lucrum illud potest ordinari ad finem necessariū uel honestū, uidelicet ad proprię personę uel domus sustentationē, uel ad succurrendū pauperibus, uel propter bonū commune, si ciuitati aut patriæ necessaria desint: sicque negotiatio licita reddit, dummodo moderatū lucrum querat, & res cari⁹ nō uendat quales, & lucrum expectat nō tanquam finem, sed quasi stipendium laboris. Unde negotiatio est unā de illis actibus seu officijs, quæ sine peccato fieri queunt, iuxta illud Ecclesiæ: Negotiās difficile a peccato exiit, augustinus quoque supra illud in Psal. Quis nō cognouit scripturam, uel negotiōnem secundam aliam translationem, testat: Negotiator auide⁹ acgredi pro dāno blasphematur, pro prijs rebus metitur & piratur: sed hæc uitia hoīs sunt, nō artis, quæ sine his uitijs agi potest. Postremo, quod supra Matthæum ait Chryostom⁹: Quicūque rem cōparat, ut integrā nō immutatā uendendo lucretur, ille est mercator quod de templo dei eicitur: & quod Cassiodor⁹ loquitur, Quid aliud est negotiatio, nisi uilius cōparare & cari⁹ uelle distrahere: negotiatores tales eicit dñs de templo hæc inquam, intelligenda sunt de negotiatoribus, qui finaliter lucrum intendunt. Itaque curatus de his oibus diligenter instruat sibi commissos, præsertim quoniam tam in urbibus quā in uillis multi, etiā in paruis rebus & pauperibus uendendo & emendo fraudes diuersas multaque uitia uarijsque modis miserabiliter ualde committunt, qui oēs peccat contra id quod apud Matthæum ait saluator: Omnia quecumque uultis ut faciant uobis hoīs, & uos facite illis. Sed certū est quod nullus uult si bi aliquid carius uendi quā ualeat, ergo nec alijs hoc facere debet, sed heu multi sunt nimis iniuri morati, quod deum nequaquam præ oculis habent, & plus dolent de dāno pecunie, quā de peccatis atque periculis animæ suæ, similes in sensatissimis hoīb⁹, de quibus in libro Sapientie legitur: Aestimauerunt ludū esse uitam nram, & conuersationē uitæ ad lucra esse cōpositā, & oportere unde cūque acgrere. Hinc oīa ista sunt parochianis seruenter, frequenter atque clarissime exponenda. Oīa autem hic introducta, habentur in Summis doctorum, uidelicet Thomæ, Raymundi, Hostiensis, Iohannis, Durādi & in summa Pisana: ad quas recurat, cui de materia ista dubitationes occurrunt.

Articulus. XLV. De restitutione, quibus, quando & qualiter sit faciendā.

Præ-

Praterea, cum sint plures qui uel aliqua bona iniuste aut illicite acquisita habeant, ut sciat curatus seu eius uicarius, quō talibus tā in confessione quā extra confessionē cōsulere debeat, aliquid de ista tractare materia cōmodum arbitror. In primis quæritur aduertendū, quod restituere est aliquid iterato statuere seu ponere in possessione sine dñi rei suę, quā uidelicet res unius habet ab alio, uel ex uoluntate ipsius, sicut in mutuo atque deposito: uel cōtra eius uoluntatem, quæ admodum in rapina & furto. Hinc restitutio est actus iustitiæ. Itaque primo quæro, an sit necessariū ad salutē, restituere quod ablatū est. Et uidetur quod non, cū hoc sit in aliquibus impossibile, sicut in mutilatione & homicidio. Ad hoc respondent doctores: Restitutio hæc informat restitutionē rei quæ iniuste ablata est. Sic namque per iteratā eius exhibitionem æqualitas iustitiæ reparatur. Si nō res iniuste ablata est, non est æqualitas iustitiæ ut restituatur, quæ ex liberalitate & pietate posset restitui, potissime indigenti. Cū ergo seruati re iustitiam sit de necessitate salutis, certū est quod iniuste ablata restituere necessum sit salutis. Propter hoc asserit Augustinus: Non dimittit peccatum, nisi restituat ablatū. Ad argumentum ergo respondendū, quod in aliquibus non potest reddi æquiualens, sed sufficit quod satisfaciatur & recōpensetur, in quantum possibile est iuxta dictamen prudentiū. Deo & parentibus nō potest reddi æquiualens, sed sufficit reddere honorē ac uicē pro posse. Sicque restitutio fieri debet in mutilatione & homicidio, considerata conditione utriusque personę secundam iudicij probi uiri. Secundo quæro, qualiter ad restitutionē tenetur qui alium diffamat. Ad hoc Thomas alijque respondent, quod aliquis potest alterius famam auferre tripliciter. Primo uerbo dicendo & iuste, ut dū manifestat crimē alterius, debito ordine charitatis atque iustitię obseruato, uidelicet propter bonū cōmune uel propter salutē peccantis, & tūc ad famę restitutionē non obligatur. Secundo falsum dicit deo & iniuste seu inordinate, uidelicet cōtra debitū ordinē charitatis & equitatis, ut qui ex ira, impatientia aut simili uitio prodit peccatum alterius, uel hoc facit nō debito loco & tpe, nec ex rationabili causa: & tūc tenetur ad restitutionē famę quantum potest, tū non mentiendo, sed dicendo se male & imprudenter esse locutū, uel quod eum diffamauit iniuste: sed si nō potest ei restituere famam, debet aliter recōpensare, sicut in alijs tactū est. Curatus ergo & omnis prælatus doceat subditos suos, quod periculosum ac uitiosum sit alios detrahendo aut susurrando improperare aut diffamare, & quod ad restitutionē tenetur secundam formam iam scriptam, nec aliter possunt absolui. Denique, loquendo in generali talis diffamatio seu detractio grauius est peccatum quam furtum, quia plus nocet, eo quod bonam famam melior appetibiliorem consistat quā exterior substantia, maxime in quantum cedit ad gloriam dei, qui in bonis hominibus honoratur atque laudatur, & edificationemque proximis propter quod qui negligit famam, secundam Augustinum crudelis est. Hinc Salomon ait: Melius est nomen bonum quam ungenta pretiosa. Et rursus dicit scriptura: Curam habe de bono nomine, hoc enim plus proderit tibi quam thesauri multi. Tertio quæritur, an sufficiat restituere simpliciter quod ablatum est. Ad hoc respondent doctores, præcipue Alexander de Hales & Thomas, quod dum aliquis iniuste rem alterius aufert, dicitur sibi consideranda: Primum est in æqualitas ex parte rei, quæ contra iustitiæ æqualitatem auferret. Secundum est iniustitię culpa, ut cum quis inferat aut inferre uolentiam alicui cupit. Itaque quantum ad primum, adhibetur remedium per restitutionem: sed quantum ad secundum, adhibetur remedium per penę inflictionem, quam inferri spectat ad iudicem. Ideo antequam sit condemnatus per iudicem, non tenetur plus restituere quam accepit: sed postquam per iudicem condemnatus est, tenetur etiam soluere penam. Quarto quæritur, an quis tenetur restituere quod non abtulit, sed totum damnū quod alter ex dilatione seu mora restitutionis aut persoluitiois incurrit. Ad hoc Thomas, Raymundus & alij dicunt: Quicūque alicui damnū inferat, seu quāquam damnificat, uidetur auferre ei id in quo ipsum damnificat. Sed aliquis damnificatur dupliciter. Primo in eo quod actualiter habet, & tale damnū restituendum est integrum: secundum in eo quod habet in potentia, dū aliquis impedit eum in adeptione boni illius, ad quod habendum fuit in bona dispositione seu uia: & tale damnū non oportet tam integrè restituere, ut ultra id quod oblatū est, restituatur totū ad quod habendum fuit in uia. Nam ab illius adeptioe poterat multipliciter impediri, & minus est habere in potentia quam in actu. Tenetur tamen facere aliquam recompensationem secundam conditionem personarum & negotiorum, & prout ille qui damnū perpeffus est, fuit in uia propinquior aut certiori consequendo bonum futurū. Hinc patet, quod restituere obligatur qui alterius femina aut fata effodit, & qui creditori nō soluit infra tempus præfixum. Quinto quæritur, an restitutio semper sit faciendā ei a quo res ablata est uel accepta. Dicendū quod sic, cōmuniter regulariterque loquendo, non tamen in omni casu, ut si furiosus querat gladium quem concessit, non est ei reddendus nisi cessante

Fama auferatur alicuius personæ.

Ecc. 7.
Eccl. 14.

Dupliciter
liget dñi pō
tuit.

futuro. Alius tamen non debet sibi rem huiusmodi appropriare. Præterea aduertendum, quod aliquis dupliciter aliquid illicite dat. Primo, quoniam datio est contra iustitiam, ut patet de illo qui simoniace dedit: & talis quod dedit, meretur amittere, nec est ei restitutio faciendâ: & qui illud accepit, non debet sibi illud retinere, sed in pios usus conuertere. Secundo aliquis illicite dat, quia propter rem illicitam dat, cuius datio non extat illicita, sicut qui dat meretrici propter fornicationem, tunc illa potest quod sibi datū est retinere: uerum tamen si per fraudem & dolum aliquid superflue extorsisset, restituere teneretur. Sexto quaeritur, quid agendum sit dum is cui restitutio esset faciendâ, sit omnino ignotus aut mortuus, aut in remotis locis uel captus. Respondent doctores, quod si sit omnino ignotus, debet homo restituere secundum quod melius potest, dando elemosynas pro anima ipsius, siue uiuat, siue obierit, præmissa tamen diligenti inquisitione pro persona ipsius. Si autem sit mortuus, dandum est eius heredibus. Si uero sit multum distans aut captus, transmittendum aut deportandum est ei uel ad usum ipsius, si congrue hoc fieri possit: alioquin referandum est pro eo in loco secreto. Septimo quaero, an semper teneatur restituere ille qui accepit. Respondet Thomas, Iohannes, Bartholomæus & alij, quod circa illum qui rem alienam accepit, duo sunt præfanda, uidelicet res accepta & ipsa acceptio. Itaque ratio rei tenetur restituere eam, quoad hanc habet. Ipsa uero acceptio rei potest tripliciter se habere. Interdum namque est iniuriosa seu contra uoluntatem domini rei, quemadmodum in rapina & furto: & tunc tenetur ad restitutionem non solum ratione rei, sed etiam ratione iniuriæ actionis, quoniam res illa apud ipsum non sit. Unde fur & raptor hoc modo ad restitutionem tenentur, quoniam nihil habeant de rebus iniuste sublati, atque ulterius pro illata iniuria debent puniri. Interdum uero accipitur ad restitutionem tenet eius quod accepit, ratione rei, & non ratione acceptionis, quoniam nihil de re apud ipsum dimanerit. Tertio aliquis accipit rem alterius absque illius iniuria, non tamen pro propria utilitate, ut in depositis patet. Ideo qui sita accepit, in nullo tenetur ratione acceptionis, imò accipiendo impendit obsequium. Unde si subtrahatur absque sua culpa, non utique ad restitutionem tenetur: sed si ex culpa seu negligentia sua res subtrahatur uel amittatur, restituere obligatur. Denique, dum multi alicui sua tollant, & unus eorum restitutionem fecerit plenam, alij non tenentur amplius restituere, sed refundere restitutori, qui tamen potest illis remittere. Octauo quaeritur, an etiam qui non acceperunt rem, ad restitutionem tenentur. Respondent doctores, quod ad restitutionem tenetur quis non solum ratione rei alienæ, sed etiam ratione actionis iniuriæ. Idcirco quicunque est causa iniuriæ acceptionis, ad restitutionem tenetur: quod contingit dupliciter, uidelicet directe & indirecte. Directe, quoniam inducit quis alium ad accipiendum, quod contingit tripliciter: Primo, mouendo ad acceptionem huiusmodi, quod fit precipiendo, consentiendo, consulendo. Secundo, recipientem hospitando uel opem præbendo. Tertio, quia est particeps rei ablatae, uidelicet furti siue rapinae. Indirecte uero, quia non impedit cum possit ac debet, ut si princeps non prohibeat talia fieri, aut non resistat pro posse, uel quia occultat dum reuelandum est. Itaque quicunque præmissorum semper obligat ad restitutionem: Et primo iussio, deinde consensus eius sine cuius consensu rapina non fieret, tertio recursus, uel dum aliquis est receptor latronum atque similibum, & eis patrocinium præstat: quarto participatio in crimine & in prædâ: quinto non obstitans sicut tenetur, quemadmodum principes, si ex eorum defectu latrones aut raptores increpant, tenentur spoliatis in terra sua ad restitutionem, quoniam redditis principum sunt quasi stipendia pro principibus instituta, ut iustitiam conseruent in terra. Porro in alijs casibus tactus non semper obligat ad restitutionem. Nam omne consilium, adulatio aut aliqua huiusmodi est inefficax causa rapinae. Sed tunc consiliator & adulator ad restitutionem tenentur, cum probabiliter æstimari potest quod ex eorum consilio uel adulatione iniusta acceptio fuerit subsecuta. Verum tamen uno restituyente ei qui damnū perpeffus est, alij restituere ei non tenentur: sed illi qui sunt principales in factis, & ad quos res deuenit, tenentur restituere his qui restituerunt. Nono quaeritur, an oportet statim restituere his qui restituerunt. Respondet doctores, Alexander de Ales, Thomas & alij, quod sicut contra iustitiam est, rem alienam accipere contra uoluntatem domini rei, ita & detinere eam: quia per hoc quod quis tenet rem alienam inuito domino, impedit eum ab usu rei suæ: & sic facit ei iniuriam. Cum ergo non liceat alicui in peccato manere, constat quod quilibet tenetur statim restituere uel dilationem rogare. Hinc etiam constat, quod culpabiles sint, præcipue diuites, qui alijs potissime indigentibus debita non persolunt. Exhortandi sunt ergo parochiani, ne bona iniusta restituere differant, & debita cito persoluant. De hac autem

autem materia qui plenius cupit doceri, ad summas recurat doctorum.

Articulus XLVI. De ludis & iocis, qualiter liciti siue illiciti sint, quid fieri debet de lucratis per ludum.

Que admodum in secunda scilicet aasserit Thomas, Homo non potest continue insistere in laboribus corporalibus, nec etiam spiritualibus exercitijs. Unde sicut indiget corporali refocillatione, ita & animæ ac uirium eius recreatione. Ideo ludi & ioci si moderati sint, atque honesta & recta fiant intentione, ex bona quoque radice non ex cupiditate aut simili uitio, liciti sunt. Circa quos tria præcipue sunt cauenda: Primum, quod recreatio talis non quaeratur in uerbis aut factis turpibus seu nociuis: Secundum, ne grauitas aut cordis custodia nimium resoluatur: Tertium est, ut ludus sit conueniens secundum congruitatem personæ, loci aut temporis. Si igitur in ludo & ioco ista non obseruentur, illiciti sunt. Si itaque in eis assumantur uera mala, facta turpia, iuramenta prohibita, mendacia, est mortale peccatum. Quod etiam interdum contingit propter uehementiam affectus ad ludum, intantum quod propter præceptum dei siue ecclesiæ ludere non recuset. Si uero non sit tam immoderatus affectus ad ludum, est ueniale peccatum, nisi forsitan ludus sit in seipso prohibitus ac nociuus. Hic primo quaero, quid sit ludus aley. Dicendum quod ludus aley quandoque stricte accipitur pro ludo taxillorum, interdum accipitur extensius: quod omnis ludus qui fortunæ innitur, alea appellatur. Et omnes tales ludi secundum leges prohibiti sunt, præsertim si fiant ex affectu lucrandi, culpabiliter sunt & cupiditatem includunt, ita quod unus alium expoliare intendit ac nititur, quod semper illicitum est, præsertim diebus festiuis, in quibus non licet per approbata officia quicquam lucrari, nec habere affectum lucrandi in illis diebus, multo minus hoc licet per ludos. Deinde quaeritur, utrum quæ per ludum acquiruntur, sint illicite acquisite. Dicendum quod imò, dum ludus ipse illicitus est, potissime si ex parte lucrantis seu acquirentis extet illicitus: Sed tunc coritur questio, an lucrator in ludo teneatur semper ad restitutionem, uel ut conuertat lucrum tale in elemosynas pios usus. Circa hoc consideranda sunt quæ in secunda scilicet a q. 32. scribit Thomas hoc modo: Circa ea quæ per aleas acquiruntur, uidetur aliquid esse illicitum ex iure diuino, uidelicet quod aliquis lucratur ab his, qui rem suam alienare non possunt, sicut sunt iuniores ætate, furiosi &c. & quod aliquis ex cupiditate lucrandi alium ad ludum trahat, & quod fraudulenter lucratur. Unde in his casibus ad restitutionem tenet. Ideo de sic lucratis non potest elemosynam facere. Aliquid quoque uidetur in his illicitum esse ex iure positiuo ciuili, quod uniuersaliter prohibet tale lucrum. Sed quoniam ius ciuile non obligat omnes, sed hostantum qui legibus sunt subiecti, & per desuetudinem abrogari potest, hinc qui his legibus sunt subiecti, tenentur uniuersaliter ad restitutionem eorum: quæ lucrantur, nisi forte contraria consuetudo præualeat, aut aliquis lucratus sit ab eo qui ipsum traxit ad ludum. In quo casu non obligatur restituere, quoniam qui amissit, non est dignus recipere: nec tamen potest digne retinere, tali iure positiuo durante, sed debet de hoc elemosynam facere in hoc casu. Hæc eadem scribit Thomas super 4. sententiarum. d. 15. quæ etiam in sumis doctorum allegant. Denique, secundum Raymundum & Iohan. & alios plures, quicunque ludat alea uel taxillis, & participes ac inspectores peccant, præsertim si clerici sint, imò secundum Gulielmum, Ludus ille mortale peccatum est, etiam si homo non ducat in cori suetudinem. quod (ut in summa Pisana habet) intelligendum est, quoniam ex auaritia ludit. Præterea quod magnum peccatum sit ludus iste, Raymundus ostendit ex nouem malis quæ attendunt in ipso. Primum est desiderium lucrandi. Ecce auaritia, quæ secundum Apostolum, est radix omnium malorum. Secundum est uoluntas spoliandi proximum re sua. Ecce rapina. Tertium est usura maxima non solum in anno, sed in eadem die. Quartum est multiplicia mendacia uerbaque otiosa ac uana. Quintum est blasphemia. Ecce hæresis. Sextum est multiplex corruptio proximorum, qui ad inspectio nem ludi quotidie praua consuetudine conueniunt. Septimum est scandalum bonorum. Octauum est contemptus prohibitionis ecclesiæ. Unde glossa dicit quod secundum Magistrum, huiusmodi ludi sunt prohibiti, non tamen dissuasi, quod tutius est tenere. Nonum est amissio temporis seu operum bonorum, quæ homo tunc faceret. hæc eadem ponit Hostien. & multa malorum istorum etiam in alijs inueniuntur, idcirco uitandi sunt. Insuper quaeritur, an quicunque traxit aliquem ad ludum, restituere tenetur. Ad hoc Bartho. in summa Pisana respondet, quod imò, & ad hoc Thomam allegat. Ad id quod quæ tractio ista sit large accipiendâ, uidelicet quibus uicibus & factis induxit illum ad ludum, cum aliis non iussit, etiam si in medio ludi induxit illum, cum ille uellet desistere. Similiter quod fraudulenter ludit, restituere obligat, siue commiserit fraudem ante ludum, fingendo se nescire ludum aut simplicem qui decipi posset, cum tamen decipere intenderet, siue commiserit fraudem

fr. d. c. e. ff. c. inter dilectos de ex-
cel. prela.
ff. de alenro.
l. qd in cõui.

l. q. s. c. non
fuit.

ff. de ueris
l. i. l.

Novem m̄a
de ex alre lib
su.
l. Tim. c

in ludo, ut submitiendo falsos taxillos, aut viros male aut fraudulenter iactando, aut mendaciter asserendo quod obtinuit, aut male numerando pecuniam. Dicitur quoque in summa praefata, quod quamuis interdum ludens & lucrans non teneatur restituere, non potest tamen id licite retinere propter turpitudinem. Postremo quaeritur, an ille qui uicit, quando uoluntarius cum uoluntario ludit, teneatur ad restitutionem. Dicitur quidem quod non, sed quod pauperibus sit eroganda talis pecunia, ar. 14. q. 5. c. Non sane: & haec est opinio Placentij. Alij dicunt quod teneatur, sicut ex legibus comprobatur: & haec est opinio Bernardi, & etiam Raymundi. Sed ut mihi uidetur, utraq; opinio potest stare: quia secunda opinio stat, ubi imperialibus legibus utimur, prima ubi aliter uiuitur. Nam cum ludus aleae sit expoliatio quaerenda, non potest quis licite per ipsum quicquid acquirere. Idcirco lusor non potest lucrum tenere, nec perditore est restituendum: quia indignus est re habere, qui quantum in se fuit, proximum expoliare conatus est.

Articulus XLVII. Quod negotiatio fit clericis & sacerdotibus penitus prohibita.

Sicut praefatum in Decreto saepe, quemadmodum sunt negotiationes uniuersis illicitae, ut puta quae sine peccato fieri nequeunt, sicut usura & simonia: quaedam sunt quae diffuciliter & uix exerceri possunt absque peccato, inter quae unum est negotiatio, quae aliquid intuitu lucri emittit, ut postmodum carius uel datur, quod qualiter laicis liceat, in praecedenti articulo patuit. Sed negotiatio ecclesiasticis uiris, scilicet canonicis, sacerdotibus, in sacris ordinibus constitutis districtissime prohibetur, tam a generalibus synodis quam a pontificibus summis. Cuius rationes sunt. Thomas in secunda secundae q. 77. compendiosissime tangit, dicens: Clerici abstinere debent non solum ab his quae in se mala sunt, sed ab his quae speciem mali habent, quoniam mali speciem negotiatio habet. Primo, quod ordinatur ad lucrum terrenum, cuius clerici debent esse contemptores. Secundo, propter frequentiam negotiatoris peccata, ut dictum est. Tertio, quia per negotiationem multum implicatur animus secularibus curis, sicut per spiritualibus ac diuinis retrahitur, propter quod ait Apostolus: Nemo militans deo, implicat se negotijs secularibus. Veritatem clericis licet sua uedere ac necessaria emere secundum modum commutatae iustitiae. Denique ad haec probanda in Decreto 14. q. 4. multa introducunt, ut illud Tarraconensis concilij: Canonum statutis firmatum est, ut quicumque in clero esse uoluerit, emendi uilius, & uendendi carius studio non utatur: alioquin cohibeatur a clero. Item quod illud concilij Martini Papae, si quis oblitus timore dei, foenerauerit, uel centesimam exegerit, aut ex quolibet negotio turpe lucrum quaesierit, aut per diuersas species uini aut frugis uel cuiuslibet rei emendo uel uendendo incrementa suscepit, a gradu suo deiectus, alienus habeatur a clero. Et rursum illud sanctissimi Niceni concilij: Quoniam multi clericorum avaritiae turpia lucra sectantes, diuinum praecipuum oblitum sunt, statuit sanctum concilium, ut si quis inuentus fuerit post hanc diffinitionem usuras accipere, aut ex quolibet tali negotio turpia lucra sectari, uel species frumentorum ad sextuplum dare, omnis quae tale aliquid conatus fuerit ad questum, deiciatur a clero, & alienus habeatur ab ecclesiastico gradu. Insuper Gelasius Papa ait: Clerici ab indignis quaestibus nouerint abstinendum, & ab omni cuiuslibet negotiationis ingenio & cupiditate cessandum. In quocumque uero sint gradu, si cessare noluerint, mox ab ecclesiasticis officijs abstinere cogantur. Iulianus etiam Papa testatur: Quicumque tempore messis uel uindemiae non necessitate, sed propter cupiditatem comparationem uel uinum, & seruat usque dum carius uel datur, hoc turpe lucrum uocamus. Adhuc autem de hac ipsa materia in Decreto dist. 88. plurima allegant, ut illud Melchiadis Papae: De creuit sancta synodus nullum deinceps clericum possessiones conducere, aut secularibus se negotijs permiscere, nisi propter curam pupillarum aut orphanorum aut uiduarum, aut si episcopus ecclesiasticarum rerum sollicitudinem eum habere praecipiat, quia & alia negotia secularia, alia ecclesiastica. Rursum Gelasius Papa: Non permittendum (inquit) putamus, plurimos clericorum negotiationibus inhonestis lucris & turpibus inharrere, nullo pondere attendentes euangelicam lectionem, qua dominus negotiatores de templo uerberatos legitur expulisse, nec apostolica uerba: Nemo militans deo &c. nec illud psalmi. Quoniam non cognoui negotiationes, introibo in templum domini. Tales igitur ab his praecipuis abstinere. Ex ca nona quoque apostolorum habetur: Episcopus aut sacerdos aut diaconus nequaquam secularis curas assumat. Praeterea circa finem tertij Decretalium de hac re pulchra habentur, ubi ex concilio Lateranensi inducitur: Multa sunt secularia negotia, de quibus pauca perstringemus, ad quae utique peruenit omnis carnalis concupiscentia, quicquid plus iuste appetit homo, turpe est lucrum. Munera iniuste accipere, aut etiam dare, pro aliquo seculari questu, pro-

14. q. 5. c. non sanc.

88. d. c. negotiorum

14. q. 4. c. canonum
88. d. c. negotiorum
1. q. 1. c. emendari. in glo.

2. Timo. 2.

14. q. 4. c. canonum

14. q. 4. c. si quis oblitus

14. q. 4. c. quoniam multi

14. q. 4. c. clerici

88. d. c. negotiorum

88. d. c. consuegens
1. q. 1. c. 2. Timo. 2.
1. q. 1. c. 2. Timo. 2.
88. d. c. episcopi

Ne clericus uel monachus, se negotio carnalium cauit

rio aliquem conducere, contentiones, lites uel rixas amare in placitis secularibus, excepta defensione orphanorum aut uiduarum, conductores aut procuratores esse secularium rerum, turpis uerbi aut facti esse ioculatorem, uel iocum secularem diligere, aleas amare, ornamentum in conueniens statui suo quaerere, in delicijs uiuere uelle, gulam uel ebrietatem sequi, canes uel aues sequi ad uenandum, & omnibus quibuslibet uanis atque superfluis interesse. Ecce talia & his similia, ministris altaris dei & monachis omnino interdiximus, de quibus ait Apostolus: Nemo militans deo &c. Amplius Alexander tertius ait: Scdm instituta praedecessorum nostrorum, sub interminatione anathematis prohibemus, ne monachi uel clerici caelici negotij. Hieronymus quoque testatur: Negotiatorem clericum, & ex inope diuitem, atque ex ignobili gloriosum, quasi quandam pestem fuge. Et Augustinus: Fornicari hominibus nunquam licet, negotiari uero aliquando licet, aliquando non licet: Antequam ecclesiasticus quis sit, licet, sed non postea. Postremo scdm Raymundum & alios, si clericus indiget, potest honesto artificio necessaria sibi acquirere. Itaque poena clericorum negotiantium est ut excoicentur: & si se non correxerint, deponant. In foro quoque penali debet eis iniungi uel saltem consuli, ut ea quae contra formam praedictam lucrati sunt, studeant pauperibus erogare, prout in Decreto. c. 14. q. 5. hoc docet, & in summis doctorum habetur. De his autem qui festis diebus festa de floribus faciunt, dicit Gulielmus: Credo non excusari a culpa, quoniam praeter periculum quod facilliter potest contingere ex abusu fertorum huiusmodi, quae sunt incitamenta uanitatis atque lasciuiae, uiolat obseruantiis diei festi uae: Possent tamen labor esse tam modicus & absque pretio, nec ad lasciuam intentionem, sed moderatam recreationem, quod non esset peccatum, aut non mortale peccatum.

Articulus XLVIII. Quod sacerdotes & clerici secularium negotiatorum procuratores esse non debent.

In Decreto c. 2. q. 3. Nicolaus Papa testatur: Peruenit ad sanctam synodum, quosdam ex clero propter turpe lucrum maiorum possessionum conductiones & seculares causas suscipere. Decreuit ergo sancta synodus, deinceps nullum sacerdotem aut clericum aut monachum conducere possessiones, aut permisceri secularibus procurationibus, nisi forte qui legibus ad minorum aetate tutelam aut orphanorum aut uiduarum inexcusabiles attrahant, aut episcopus ecclesiasticarum rerum gubernacula eis commiserit. Denique in gestis Carthaginensium concilij legitur: Nicasius episcopus dixit: Credo placere suggestionem meam sanctitati uestrae, & displicere uobis, ut qui seruiunt deo & annexi sunt clero, ad actiones uel administrationes aut procuraciones domorum accedant. Gratianus episcopus dixit: Apostolorum statuta sunt: Nemo militans deo, implicat se secularibus negotijs. Patroni aut clerici sint sine actionibus domorum, aut auctores sine officio clericorum. Vniuersi dixerunt: Hoc obseruemus. Idem asserit Cyprianus, causam assignans, quoniam qui diuino sunt sacerdotio honorati, atque in clericorum ministerio constituti, non nisi altari & sacrificijs deseruere, & precibus ac lectionibus sacris debent uacare. Hinc sicut praecedenti articulo tactum est, in Lateranensi concilio prohibentur in placitis secularibus disputare. Vnde prout III. Decretalium legitur, Eugenius Papa Lutensium episcopo scribens ait: Sacerdotibus & clericis tuis denunties publice, ne ministri laicorum fiant, nec in rebus eorum procuratores existant: quod si postmodum praesumpserint facere, & occasione ipsius administrationis propter pecuniariam causam deprehendantur in fraude, indignum est eis ab ecclesia subueniri, per quos constat in ecclesia scandala generari.

Articulus XLIX. Quod sacerdotes curati teneantur in suis ecclesijs personam residere, nec uere rationabiliter excusentur ac legitime.

Tertio Decretalium Alexander Papa testatur: Relatum est nobis, quod cum in Lateranensi concilio sit statutum, ut personae tali ecclesia uel ecclesiasticum beneficium committatur, quae residere in loco uel curam eius per se ualeat exercere, non nulli ad ecclesias praesentati, hoc se posse affirmant, sed efficere contradicunt. Cum ergo uerba accipienda sint cum effectu, tales si praesentati fuerunt non adiuti, & sic dimissi poterint amoueri, nisi forte de licentia praesentatorum suorum studio literarum uel alijs causis honestis contingerit eos abesse: nec patrocinari eis debet appellationis diffugium, si contra huius intentionem decreti fuerit interiectum. Denique sexto Decretalium Bonifacius Papa: Praesentati (inquit) decreto statuimus, ut nullus ad regimen parochialis ecclesiae assumatur, nisi sit idoneus, moribus, scientia & aetate. Is etiam qui ad huiusmodi

2. Timo. 3.

14. q. 5. c. fore & c. non sine

21. q. 3. c. peruenit.

2. Timo. 3.

De electis & clericis, c. si clerici, c. si clerici, c. si clerici

regimen assumetur, ut gregis sibi crediti diligentius gerere curam possit, in parochiali ecclesia, cuius rector existerit, residere personaliter teneatur. Super residetia tamen possit ordinarius gratia dispensationis ad tempus facere, prout rationabilis causa imponit. Ad idem possent non pauca ex Decreto c. 7. q. 1. congrue applicari. Hinc Vtricus in sua asserta sumat: Clericus debet in beneficio residere, & in eo officia sua implere. Et non implentes, sed uoluptatibus uitiosis uacantes, nihil iuris habent in ecclesiasticis rebus: & si recipiant, ad restitutionem tenent. Redditus ecclesiarum sunt stipendia seruitium. Hostiensis quoque testat: Clericus debet in beneficio residere, in propria persona seruando ecclesie, & seruire debet suo in ordine, quoniam parum esset presentiam exhibere, & ecclesie sue curam negligere. Veruntamen quidam sunt casus, in quibus a residentia excusatur. Primo, propter prauorum inimicitias contra ipsum; secundo, propter studium; tertio, propter speciale priuilegium; quarto, si sit in obsequio Papae; quinto, unus uel duo sint in obsequio episcopi; sexto, si se absentat non infra uicium, sed commodum ecclesie, eius iura fideliter protegendo. Insuper, secundum Raymudum, Clericus secularis transire potest de ecclesia una ad aliam tribus de causis: Primo propter hostes, & tunc causa cessante debet reuerti & recuperare suam ecclesiam. Secundo propter utilitatem, quia utilior potest esse in alia ecclesia quam in sua, & tunc autoritate superioris id fieri debet. Tertio propter humilitatem, scilicet ingrediendo religionem. Si uero ex cupiditate uel ambitione transit de una ad aliam, debet utraq; carere: quoniam unam superbe contempsit, & aliam superbe cupiuit. Præterea curati diligentissime ista aduertant, & conscientias uera coram deo discutiant, quia secundum omnes sanctos doctores, causa dispensationis est uera euidensque utilitas aut certa necessitas, prout singulariter Leo Papa & Gelasius protestantur. Aliter secundum Bernardum non est dispensatio, sed dissipatio, nec coram deo excusat, secundum Anselmum & Gulielmum Parisiensem. Si igitur curatus aut clericus se absentat, ut in studio uel alibi liberius, quietius & delicatius uiuat, nec studio cum debita diligentia sit intentus, sed negligenter siue carnaliter ibi uiuat, nequaquam excusatur coram altissimo, sed tanquam fur, raptor atque sacrilegus reprobatur ab eo, laborem & onus abhorrens, & nihilominus laboris mercedem usurpans, honoremque uendicans. Tales curati agunt contra ius naturale atque diuinum, de quibus Ezechiel ait: Hæc dicit dominus, Vae pastoribus qui pascebant semetipsos: Lac comedebatis, & lana operiebamini, gregem autem meum non pascebatis. Postremo, si curatus fuerit competentis scientie, laudabilis reor, ut apud gregem sibi commissum personaliter residens perseueret, quam ut illum alteri de cuius uita ac diligentia certus non est, committens, ac per hoc periculo se & suos exponens, ad studium graduarum iam si uera ac salutaris scientia, quæ est unum de septem donis spiritus sancti, proficere cupit, in charitate, humilitate, cæterisque uirtutibus crescere nitatur: & tunc utique spiritus sanctus salubrius ac gratiosius dirigit eum, quam si in scholastica scientia plurimum profecisset, quia per dona spiritus sancti efficitur homo fraternaliter atque celeriter mobilis, docilis, diligibilis, & deo.

Articulus L. In quibus casibus liceat curato uicarium pro se substituere, & quomodo enormiter peccent, qui in sapientissime agant, qui insufficientes uicarios sibi substituant.

IN Decreto c. 21. q. 2. habetur: Conductiis presbyteris ecclesia committitur non debet. Unde Innocentius II. Præcipimus ne conductiis presbyteris ecclesie committant, sed unaqueque ecclesia cui facultas suppetit, proprium habeat sacerdotem. Istud enim regulariter est seruandū, quoniam proprius curatus diligentior esse solet uel debet. Veruntamen in casibus præcedenti articulo tactis, excusat curati absentia: & in eisdem casibus licite sibi uicarium constituit, imò & obligatur, dummodo sufficientem substituat. Quem admodum enim iuxta Bonifacii Papæ mandatū, curatus debet uita, scientia & ætate ad curam animarum, & regimen esse idoneus, ita & talem substituere, uel personaliter residere, aut curam parochialem dimittere. Hinc Vtricus ait in summa sua: Videtur sufficere ad salutem, si clerici seu curati sua sollicitudine ac impensis provideat, quod ecclesia decenter officiet, & populus sufficienter regatur ac instruat, & ipsi honestate uitæ ac morum boni exemplū subditis præbent, atque interdum personaliter locum accedant, & de predictis certificentur, & quandoque per se exoluant officium. Tutius uero est, si per se continue faciant. Præterea omnis curatus siue prelati, ratione pastoralis officii ad aliqua obligatur circa sibi commissos de iure naturali ac diuino, a quibus per nullam dispensationem potest absolui, uidelicet ut gregem sibi creditū paternaliter diligat, per bonam famam eum edificet, & oportuno proprio exoret, cordialem sollicitudinem pro ipsius salute habeat & conseruet, & quod per se ipsum non facit

cit, per alium fieri pro posse procuret. Quantūcumque igitur corporaliter abest a plebe sibi commissa, nihilominus præacta semper fideliter impleat. Itaque quod infidelis atque ingratus est Christus, qui populum Christi sanguine redemptum insufficienti committit uicario, qui pretiosissimum ac deo charissimum thesaurum, uidelicet animas gregis sibi crediti, pro quarum salute unigenitus dei filius incarnatus, in mundo conuersatus, passus & crucifixus est, scadalosus, carnalis ac negligens, presbytero audeat committere. Talis namque oues Christi lupus credit, exponit & offert, imò infernalibus lupis exhibet deuorandas. Talis ergo curatus nec deum nec proximos uere ac spiritualiter diligit. Denique, cum nihil plus proficit ac conseruat subditis quam idoneus rector ac uirtuosus sacerdos, nihil quoque plus noceat quam sacerdos auarus, uicarius uel insufficientis, negligens, scadalosus, carnalis, constat quod curatus insufficientem ponens uicarium, summe inestabiliter noceat subditis suis. Estque præcipua causa omnis mali ac damnationis eorum: sed & inestimabiliter noceat sibi metipso, quoniam uniuersa peccata tantum insufficientis uicarii quod populi sui, redundant in ipsum. Facit demum summam contumeliam atque iniuriam deo, cuius creaturas & oues tantis exponit periculis, tot peccata fieri permittit, imò & quodammodo faciens fierique procurans, dum tale pro se uicarium ordinat, ex cuius negligentia, insufficientia uitiosaque uita tot oriuntur peccata, tot animæ pereunt, tanta fit etiam irreuerentia sacramentis. Dicitur enim, quod sacerdos publice male uiuens, in mortali peccato scienter existens, in omni actu sui officii peccat mortaliter, uidelicet celebrando, confessionem audiendo, sacramenta dispensando, prædicando, sacra tangendo, & in similibus multis. Quam uitiosum ergo, sceleratum atque damnabile est, insufficientem, carnalem, scadalosum constitutur e ad agendum hos actus, præsertim cum tot modis peccata unius redundent in alterum, utputa præcipiendo, consentiendo, consulendo, non resistendo, non impediendo, non prodèdo, ac alijs modis. Quid ergo est talem in uicariatu seruare ac sustinere, cum possit deponi, imò cum curatus eum deponere teneatur? Præterea contra instructuos curatos, contra scadalosos presbyteros, contra carnales ac negligentes prelatos, sanctus Gregorius in quadam homilia plenissime loquitur: Ad messem (inquit) multam operarii pauci sunt, quod sine graui mercede loqui non possumus: quia & si sunt qui bona audiunt, desunt qui efficaciter dicant. Ecce mundus sacerdotibus plenus est, sed tamen in messe dei operarius ualde rarus inuenitur: quia officium sacerdotale ac pastorale suscepimus, sed opus officii implemus. Porro tunc rector officium suum bene adimplet, cum seipsum diligere per amorem priuatum nescit, nec aliud huius mundi desiderat. Sed quid nos, quod tamen dicere sine merore non possumus, quid nos doctores agimus, qui & mercedem consequimur, nec tamen operarii sumus? Fructus quippe sanctæ ecclesie in quotidiano stipendio sumimus, sed tamen pro nobis commissis in prædicatione non laboramus. Pensate quæ damnationis sit, sine labore hic percipere mercedem laborum. Ecce ex oblatione fidelium uiuimus, sed nunquid pro animabus fidelium debite laboramus? Illa in nostrum stipendium sumimus, quæ pro redimendis suis fideles obtulerunt: & tamen contra eadem peccata nec orationis, nec prædicationis (ut dignum est) studio insudamus, uix pro culpa sua quepiam aperta uoce reprehendimus: & adhuc, quod est grauius, si persona potens est, eius forsitan exrata laudantur, ne per iracundiam munus subtrahat quod præstabat. Sed pensare debemus quod Christus apostolus, & per apostolos loquit nobis: Vos estis sal terræ. Si ergo sal sumus, cõditi fidei sumus debent. Curare namque sacerdotem necesse est quæ singulis dicat, unumquemque qualiter moneat & informet, ut quisquis sacerdoti iungitur quasi ex salis tactu æternæ uitæ sapore conditur. Sed tunc alijs uere recteque prædicamus, si uerba factis ostendimus, si nos ipsi diuino amore compungimur, & uitæ humanæ quotidianas maculas lachrymis lauamus. Tunc autem de nobis uere compungimur, dum sanctorum patrum facta pensamus ac imitamur, & ex comparatione illorum uitam propriam aspernamur: tunc uero compungimur, dum diuina præcepta studiose attendimus, & ea perfecte implere conamur. Est autem ualde necessarium, ut cum de nobis ipsis in compunctione asficiamur, etiam commissorum nobis uitam pensemus, ne ab illorum nos custodia auertamus. Quid enim prodest si nosmetipsos amatores relinquantur proximos? Vel quid rursum prodest, si amantes uel zelantes proximos, relinquantur nosmetipsos? Veruntamen sic exerceatur zelus iustitiæ contra commissorum peccata, ut in seruire distinctionis non relinquantur uirtus mansuetudinis. Ira enim sacerdotis nequaquam esse debet præceps ac perturbata, sed potius ex grauitate consilii metienda. Et portare ergo pie debemus quos corrigimus, & corrigere quos portamus, quia in sacerdotali peccatore cum rigore æquitatis spiritus

De uita. 23. hic. c. 1. utaq;

Grego. homil. in 17. Matth. 9.

40. d. c. 1. m. 1.

i. q. 1. c. 1. p. 1. 1. sacerdotis.

Matth. 9.

Sacerdotis ira qualis esse debet.

Rit. c. 1. 1. 1.

Casus excusantes personalem residentiam.

Bernardus Anselmus

Ezech. 34.

1. q. 2. c. præcipimus.

De electione, in c. licet

Custodiri debet uirtus mansuetudinis. Sed heu multa sunt praesidentium mala, & plerumque se pastores hominibus quasi sanctos ostendunt, & tamen eorum deo rurpe esse non erubescunt. Veniet, ueniet profecto dies, in quo pastorum pastor qui nunc per pastores subditorum culpam castigat, per semetipsum pastorum peccata percutiet & damnabit. Est aliud fratres mei, quod me de pastorum uita uehementer affligit: Ad negotia exteriora dilapsi sumus, & ministerium praedicationis relinquimus, & ad damnationem nostram pastores uocamur. Relinquunt etenim deum hi qui nobis commissi sunt, & tacemus: quotidie per multas nequitias pereunt, & eos usque ad infernum tendere negligenter uidemus. Sed quando uitam corrigere poterimus alienam, qui negligimus nostram? Secularibus namque curis intenti, tanto insensibiliores intus efficimur, quanto ad ea quae foris sunt, studiosiores uidemur. Custodes in uineam positi, uineam nostram non custodimus: quia dum extraneis actionibus implicamur, ministerium actionis nostrae negligimus. Nullum puto fratres charissimi ab alijs maius praedudicium, quam a sacerdotibus tolerat deus, dum eos quos ad aliorum correctionem posuit, dare alijs exempla prauitatis cernit: dum ipsi irrefrenati peccant, qui alios a peccatis compescere debuerunt. Considerate quid de gregibus agatur, quando lupi fiunt pastores. Nulla animarum lucra quaerimus, ad nostra quotidie studia commodaque uacamus, terrena concupiscimus, humanam gloriam intenta mente captamus. Impletum in nobis est quod Isaias praedixit: Et erit sicut populus sic sacerdos, Sacerdos enim non distat a populo, quando uita suae merito uulgi actionem transgreditur. Ploremus Ieremiae lachrymis, dicentes: Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus, dispersi sunt lapides sanctuarij in capite omnium platearum? Quoniam sacerdotum uita quondam uirtutibus clara, nunc per actiones infimas & carnales ostenditur reprobata: & qui per uitam rectam semper intus esse debuerant, per uitam reprobam foris uacant. Ecce iam pene nulla est actio seculari, quam sacerdotes non administrant, & pereunt populo auctores sunt mortis, cui duces esse debent ad uitam. Pensemus ergo qui unquam per linguam nostram conuersi, qui de peruerso suo opere nostra increpatione correpti poenitentiam egerunt: Pensemus quod iudicium animarum fecimus deo, quos eius conspectui animae manipulos offerimus, cum in die iudicij pastores sancti cum lucris & gregibus suis ante aeterni pastoris oculos uenerint. Quid nos miseri dicturi sumus, qui ad dominum deum nostrum uacui & infructuosi redimus: qui pastoris nostri nomen habemus, & oues quas ex praedicatione & conuersatione nostra debeamus ostendere, non habemus? Conueniat ergo opus nostrum ordini & officio nostro: Dum uacantem quemplam lubricumque uidemus, admonendus est ut coniugio studeat frenare iniquitatem suam, quatenus per hoc quod licet, discat frenare quod non licet. Dum coniugatum uidemus, admonendus est ut sic agat quae sunt seculi, ut non negligat quae sunt dei: & ut sic placeat coniugi, ut non displiceat conditori. Cum clericum uidemus, admonendus est ut sic uiuat, quatenus uita uirtuosae exemplum secularibus prebeat, ne si quid iuste in illo reprehenditur, in eius uitio Christiana religio clericalis uel ordo despiciatur. Cum monachum uidemus, admonendus est ut reuerentiam habitus sui in actu, in locutione, in cogitatione semper attendat, ut quae mundi sunt perfecte relinquat: & quod habitu oculis ostendit humanis, hoc ante dei oculos praeferat moribus. Itaque iste iam sanctus, admoneatur ut crescat: qui autem adhuc iniquus est, admoneatur ut se corrigatur quisquis sacerdoti se iunxerit, sale sermonis illius conditus recedat.

Articulus LI. Qualiter a sacerdotibus & clericis uitandum sit uitium simoniae in petitione seu receptione temporalium pro spiritualibus, rectificatione intentionem atque propositum mentis.

Cum Simonia sit studiosa uoluntas dandi aut recipiendi spirituale aut spirituali annexum pro temporali ac corporali, cautissime ac ordinatissime habere se debent sacerdotes ac clerici, petendo seu recipiendo temporalia pro spiritualibus alioquin facilliter ac damnabiliter simoniae incurrent labem ac uitium. Itaque Iohannes Gerson Cancellarius Parisiensis in tractatu de simonia inter caetera loquitur

Cant. I.

Sacerdotes maligni autem qui quibusdam deum offendit.

1. Cor. 4. Offici. 4. Part. 4. Anni obsecrationum est.

Sacerdotes fere omnes seculi a simoniae uirtutibus.

Per sacerdotes peccatores cuiuslibet status innotendi.

quitur: simoniaca labes apte uitari potest per rectificationem intentionis, de desiderando uidelicet uel accipiendo pro spualibus tpalia, no quasi spua spualiu, cupiditatis uel nutrimentum, sed tm corporalis sustentationis necessariae adiuumentu, ita ut ibi no cōcurrant haec uerba: Do haec, uel des. Vel si haec uerba ibi no cōcurrant, nec dictiones istae conditionales & caules. s. Pro & propter & similes, no notabit causam principalem, sed consecutiua & administratiua, sicut in psal. Inclinaui cor meum ad faciendum iustificationes tuas in aeternum propter retributionem. Quae utique retributio a propheta referebatur ad deum, sicut finis sub fine. Vbi autem unum est propter aliud, utriusque est quasi unum scdm philosophum. Insuper ait hic doctor: Intuitus potest referri ad tpalia quatuor modis: Primo, tanquam ad pretium rei spualis, quasi sit adaequatio ualoris unius rei ad alteram, quemadmodum in emptione & uenditione ciuili. scdo, sicut ad principale motiuum dandi spualia pro illis tpalibus rebus, seu sicut ad ultimum finem in quo sicut intuitus spualia conferretis. Tertio, tanquam ad motiuum minus principale, uel sicut ad finem alteri fini subordinatum. Quarto, tanquam ad rem iure diuino debitam ministro ecclesiastico spualia impendenti pro sustentatione ipsius iuxta doctrinam Christi dicentis: Dignus est operarius mercede sua. Vnde & Aplos ait: Si nos uobis spualia seminamus, magnus est si carnalia uestra metamus: quasi dicat, no est magnum. Hinc denuo protestatur: Quis militat suis stipendijs unquam? Nunquid ad propositum dico, quod primus intuitus & secundus sunt uere simoniaci, & simoniacu faciunt de iure diuino atque humano. Et si cōcurrat error ptnax, quod rueretur quod talia licite fieri queant, incurrit heresim proprie dictam. Porro, si feratur intuitus ad tpale bonum seu commodum tertio & quarto modis, hoc licitum esse potest atque laudabile, imo ac meritorium, si tamen ut obseruetur illud Apostolus: Ab omni specie mala abstinere uos: ut puta ut administratio spualium tertio & quarto modo facta, ex suo modo procedendi non uideatur primo modo fieri seu sedo: ut si non exercentur spualia, nisi primo tpalia detur, uel si turpiter exigantur, & cum scandalo ac auaritia nota. In quibus casibus possunt haberi suspitiones de prauitate simoniaca, si agentes presumptione iuris aut facti, possintque iudicialiter euocari. Itaque scribit praefatus doctor: Obligatus ministrare spualia, & ministrans ea, habet uergetius & potestatem recipiendi tpalia abique hoc quod mendicat ea. Atque sub hac intentione licet minus principali, potest & potuit se obligare ad ministrandum spualia, & pro sua sustentatione recipere tpalia. Circa materiam istam quaeruntur: Primo, an sacra possunt uendi & emi: Respondeo de sacros, spualiter s. Thomas super 2. sent. d. 25. Cum sacra nouae legis gratia contineantur & causent, licite uendi non possunt uel emi. Primo, quoniam haec sacra dispensans, non est factio: dicitur, sed minister. Emptio autem fieri habet a domino rei. scdo, quoniam pretium emptionis est quasi mensura adaequans ualorem eius, sed corporalia non possunt gratia adaequari: ideo gratia contumeliam facit qui sacra gratia uendit. Tertio, quia inde ipsa nomen sortitur, quia gratis praestatur: ideo contra rationem gratiae operatur, quia gratia uendere praesumit aut emere. scdo quaeritur, an liceat pro benedictione nubentium pecuniam exigere. Et respondendum, quod matrimonium est non solum ecclesiae sacramentum, sed etiam naturae officium. Idcirco in quantum est sacramentum, non cadit sub emptione. Vnde secundum canones simoniam committit, qui pro benedictione nubentium pecuniam exigit, quod intelligendum est, si petat pecuniam quasi pretium benedictionis aut sacramenti, non si quaerat eam quasi stipendium uitae & ratione consuetudinis ecclesiasticae comprobatae. Porro ex ea parte qua matrimonium est in officium naturae, licitum est pro matrimonio accipere pretium, uel interponere conditionem pro re temporali accipienda. Tertio quaeritur, quid esset agendum si sacerdos puerum baptizare non uellet nisi pro pretio. Respondetur quod in huiusmodi casu aqua potius esset agendum esset si baptizari uellet adultus, nisi forsitan posset sine periculo baptismus differri, quo usque ad superiorem habeatur recursus, cui ex officio competit baptizare. Quarto quaeritur, an liceat celebrare pro pretio. Dicendum quod facere pacationem de Missa celebranda est simoniacum. Veruntamen si sacerdos non habet alias sumptus, nec ex officio tenetur facere Missam, potest alios denarios accipere, sicut faciunt conductitij sacerdotes, non quasi pretium Missae, sed quasi sustentaculum uitae. Quinto quaeritur, an pro absolutione ab excommunicatione aut culpa exigatur licite pecunia. Et dicendum quod non, sed ei qui absoluitur, potest pecuniaria poena imponi. Non licet quicquam exigere quasi pretium absolutionis, sed quasi poenam peccati. In quo cauendum est, ne talis exactio cupiditati magis quam iustitiae ascribatur. Sexto quaeritur, an liceat pecuniam aut certos redditus accipere pro anniversario celebrando. Dicendum quod anniversarium est actus spiritualis, ideo pro eo celebrando

Psalmus

Lucio 1. Corint. 9

Eodem,

1. Thessal. 5.

Vide tit. de Simon. p. 10.

De Simon. ca. suam nobis.

10. q. 2. c. reatum. De spon. & dig. c. signifi. De Simon. ca. ad apostolic. 1. q. 1. c. placu.

brando non licet facere pactum, nec aliquid postulare siue accipere quasi pretium, si tamen aliquid detur ex deuotione ecclesie, ipse tenetur rependere in spiritualibus seu celebrare pro illis pro quibus rogatur. Hinc secundum Hostiensem & Gouardum pro exequiis defunctorum nihil exigi licet, sed pie consuetudines sunt seruandae. Septimo quaeritur, an liceat dare pecuniam bonis hominibus, ut orent pro dante uel pro quibus desideret. Respondetur quod oratio cum sit bonum spirituale, nequaquam poni debet sub pretio, nec licet dare pecuniam pro oratione emenda, sed ad alliciendum suscipientes ad exorandum, & pro uita sustentamento, sic quod pro pecunia, quasi pro pretio praedicationis praedicare non licet, sed quasi pro uita stipendio. Vnde & prophetis in ueteri testamento munera conferre bantur, non ad emendum actum gratiae prophetae, sed pro necessaria sustentatione, id est, ut pecunia indigentibus detur, quemadmodum Paulus praedicauit pro faciendis collectis. Octauo quaeritur, an liceat sacerdoti accipere pecuniam ut faciat Missam illo die, quo alius de obligatus est celebrare. De hoc praefatus Cancellarius Parisiensis in libro de sollicitudine ecclesiasticorum sic scribit: Sollicitudo pia conferentis temporalia si ordinauit, Missam unam sic esse dicendam, exempli gratia, secunda feria pro seipso, defraudatur per sacerdotem sic obligatum, si dicat Missam telem pro altero, siue ex priori, siue ex subsequenti obligatione uel susceptione hoc fiat. Nam si una Missa sufficeret pro duobus, simili ratione sufficeret pro tribus, pro decem, pro centum, pro mille. Nec melior erit conditio peccantis si hi Missam peculiarem seu specialem per unam quoque Missam possent centum Missas debite persolui. Praeterea in summis doctorum quaeritur, an liceat recipere aliquid pro operibus spiritualibus. Ad quod Raymundus respondet, pro illis ad quas sacerdos ex officio non tenetur, aliquid licet ei suscipere. Vnde sacerdos potest locare opas suas, qui alias non habet unde sibi pvideat. Ex hoc sequi uidetur, quod dum sacerdos certo die celebrare tenetur, non potest ab alio accipere quicquam, ut pro ipso celebret die illo. Et si tenetur qualibet hebdomada ad numerum trium Missarum, obligare non potest se ad celebrandum plures in eadem hebdomada, quam habet dies uacantes, praesertim quia sicut iam tactum est, Thomas ait: Si sacerdos non habet alias sumptus, & non tenetur ex officio celebrare, potest accipere denarios ut celebret, secundum modum praedictum; ergo ex opposito, si celebrare tenetur, non potest hoc. Caute ergo & iuste sacerdotes se habeant, ne se ipsos fallant & alios, ne amore pecuniae se committant periculo. Postremo quaeritur, an suffragia facta pro multis, tantum ualeant singulis ac si pro uno quoque fierent. Ad hoc Thomas super quartum sententiarum respondet, quod suffragia secundum quod sunt quaedam satisfactiones pro defunctis exhibitae, magis profunt uni, si pro eo solo fiant, quam si fiant simul pro ipso ac alijs. Sic enim suffragia ista alicui profunt, secundum quod per intentionem facientis transferuntur in ipsum, applicaturque ei. Vnde sic suffragia per diuinam iustitiam diuiduntur inter eos pro quibus fiunt. Sic quoque Missa facta pro uno siue defuncto siue uiuo, plus prodest ei quam si pro ipso ac alio uel alijs fiat. Si autem considerentur suffragia penes radicem charitatis unitatis membra ecclesiae, suffragia facta pro multis, tantum ualent singulis, ac si pro uno modo fierent, quia charitas non minuitur, si distribuatur affectus in multos, sed magis augetur. Similiter gaudium quando pluribus est commune, fit maius. Sed iste suffragiorum succursus est quantum ad interiorum consolationem, quam habent defuncti de bonis actibus suffragijsque uiuorum. Haec est sancti Thomae & aliorum multorum responsio. Hinc etiam praesallegatus Cancellarius libro de sollicitudine ecclesiasticorum testatur: Opus spirituale factum pro satisfactione, non ualet tantum pro multis, sicut pro paucis, ceteris paribus. Praeterea aduertendum, quod super quartum sententiarum asserit Thomas: Per simoniam aliquis ab executione ordinis seu officij suspenditur: sed in hoc distinguendum est, quoniam si dicatur simoniacus ex hoc quod ordinem per simoniam recepit, non recepit, nec licite habet executionem, sed est ipso iure suspensus, & quo ad se, & quantum ad alios, & puniatur ulterius per depositionem, quando de crimine constiterit iudici. Si autem dicatur simoniacus, quoniam ordinem simoniacae contulit, uel quia dedit aut recepit simoniacae beneficium, uel quia mediator simoniae fuit, si sit occultum, suspensus est quantum ad se ipso iure: si autem manifestum est, suspensus est quo ad se, & quantum ad alios. Ille ergo qui simoniacae beneficium recepit, tenebit ad restitutionem omnium fructuum perceptorum, & beneficio resignare. Ita

De Simo. ca. sua. cad. apo. sollicitam.

2. Corin. 15

De sben. & sig. c. signific. in glo.

De cohabit. sic. & mu. ca. gura in glo.

Itaque quilibet beneficiatus diligenter ac prouide conscientiam suam coram deo discutiat, & si aliquo horum modorum simoniae labe scedatus est, aia suae prouideat, praesertim cum & si ipso ignorante beneficii aliquod sibi simoniacae impetratum est, dum id cognouerit, mox resignare tenetur, ac suae prouidere salutem. Oia demum in isto introducta articulo scribunt doctores, Raymundus, Iohannes, Durandus, Hostiensis ac alij, praecipue Thomas super 4. sent. & in secunda secunda. De hac quoque materia, puta de simonia, diffuse ac pulchre scribitur in Decreto c. 1. q. 1. atque deinceps, sed breuitati istudens dimitto.

Articulus LII. Excusatio ab introductione quarundam materialium utilium, eo quod alibi competenter habentur.

DEcreueram in praesenti articulo seu etiam opusculo, de singulis sacramentis alij qua succentim breuiter inserere, sed uisus statutis synodalibus diuersarum diocesium, non putavi hoc multum necesse. Cum enim uniuersi singulique curati teneantur propriae diocesis scire & habere statuta, & in ipsis statutis de hac materia scilicet de sacramentis copiosius atque copetenter, quam simplicibus curatis atque eorum uicarijs opus est pertractare, sufficere reor pro eis, quod in eorum synodalibus habet statutis, quae frequenter ac diligenter perlegere efficaciter implere ipsis tam seriose iniungit. Sua ergo statuta singuli habeant, sciant, adimpleant. Porro de sacramento ordinis circa principium huius opusculi est tractatum. De sacramento quoque poenitentiae & confessionis, & de sacramento eucharistiae multa praehabita sunt. Vnde de alijs sacris iam non nisi quaedam utiliora breuiter sine sunt dicenda, praesertim cum de ista materia tot libri sunt editi, & super 4. sententiarum doctores plenissime inde conscribant. In summa quoque Confessione, & in summa Durandi, ac summa Pisana, imo in summa Raymundi ac aliorum, diffuse & plene ac plane inde habetur. Summa vero Pisana uidebitur mihi pro simplicibus sacerdotibus & curatis utilior, quia in procedendo est planior atque facilior. Itaque in statutis synodalibus inter caetera de Baptismo caute ac honorabiliter celebrari. De sacramento alioque sollemnitate exhibeat, cum ritu & modo ab ecclesia instituto: quae sollemnitas quis non sit de necessitate aut essentia baptismi seu aliorum sacrorum, non debet tamen sine causa cogente omitti propter reuerentiam sacrorum. Denique sacra euangelice legis sunt sacra signa, i. signa gratiae & salutem aliquo modo continentia seu causantia, & in hoc differunt a sacramentis Moisaice legis, quae gratiam solummodo signabant seu figurabant, non continent, neque causabant. Haec ergo gratia in se continet, & in recipiendis gratia causant, nisi sit defectus ex parte suscipientis, per hoc quod impedimentum seu obicem gratiae ponat pro propria culpa. Causant facia haec gratia instrumentaliter, & deus effectiue & principaliter. Christus ergo per seipsum sacra nouae legis instituit, & ex uirtute ac merito passionis Christi sacra sua efficacia habent. Hinc sacra dicuntur quasi uasa spiritualiter medicinalia, per quae deus secreta operatur humanam salutem: quae per sacra homines purgantur a uitijs, ornantur gratia atque uirtutibus, & ad beatitudinem perducunt aeternam. Ministri ergo ecclesiae uniuersa sacra cum ingenti reuerentia, deuotione & circumspectione debent tractare ac dispensare. Ideo dictum est quod baptismus caute & honorabiliter celebretur, cum aperta & distincta expressione uerborum, & cum debita forma eorum, ut dicatur: Ego baptizo te in nomine patris & filij & spiritus sancti. Haec etenim uerba sunt de essentia sacri huius. Quod autem praemittitur nomen aliud proprium, dicendo Petre uel Iohannes, non est de essentia sacri istius. Ideo propter eius omissionem non est iterandum baptismus. Item baptismus est tinctio in aqua uerbo uirtute sanctificata. Et sciam magister sententiae. Baptismus est ablutio facta in aqua, sub praescripta forma uerborum. Vnde ad baptismum substantia tria concurrunt, uidelicet materia debiti elementis, ut puta uera aqua, in qua sola fieri potest baptismus, & forma uerborum iam tacta, atque intentio baptizantis, ut saltem intendat facere quod facit ecclesia in generali, uel speciali. Insuper debitus ac legitimus minister baptismi est sacerdos, tamen in necessitate quilibet potest baptizare, etiam mulier, imo & infidelis, dummodo intendat saltem in generali facere quod facit ecclesia, quibus putat hoc nihil esse. Veruntamen sicut in Decreto de consec. d. 4. habetur, simplex clericus baptizare non debet praesente presbytero, nec laicus praesente clerico, nec mulier praesente uiro: tamen si aliter fiat, baptizatum est, licet peccet baptizans. Si uero sit sacerdoti dubium, an infirmus sit debite baptizatus, ego laico aut muliere, debet prius baptizare sub conditione dicendo: Si non es baptizatus, ego baptizo te in nomine patris & filij & spiritus sancti. Insuper in quibusdam statutis synodalibus legitur: Moneant presbyteri parentes puerorum baptizatorum non dum confirmatorum, ut eos ad episcopum qui solus potest confirmare, ducant septennes uel maioris aetatis. In confirmatione etenim datur gratia spiritus sancti ad robur, per quam fideles confirmati, sunt idonei ad

De consec. d. 4. c. costar.

De consec. d. 4. c. mulier. De consec. d. 4. ca. paruul.

confitendum fiducialiter fide Christi, & ad pugnandum contra aduersarios eius, puta diabolum, mundum & uitia carnis. Vnde per confirmationem ascribuntur fideles ad spiritualem militiam, sicut & milites & pugiles Christi, ad standum & praestandum idonei contra aciem uitioꝝ in campo seculi huius. Porro de substantia confirmationis sunt materia chrismatis & forma uerborum, & haec sunt necessaria ex parte sacramenti: duo quoque ex parte ministrum, uidelicet dignitas pontificalis & intentio: & duo ex parte suscipientis, uidelicet quod christus in fronte, & quod baptizatus existat. Forma autem uerborum est ista: *Consigno te signo crucis, confirmo te chrismate salutis.* Denique qualiter sacerdotes se habere debeant circa sacramentum extremam unctionis, & in exhibitione eius ad infirmos, in statutis provincialium synodorum diligenter docet, ac competenter habet. Postremo de modo contrahendi matrimonii, in statutis praefatis utriusque satis tangi uidet, ubi in ter caetera dicit: *Prohibeant sacerdotes subditis, ne matrimonium clandestine contrahant, nec sibi mutuo fide praestent de matrimonio contrahendo, nisi coram presbytero atque in celebri loco, & publice coram multis aliter excoꝛdationis incurrit sententiam.* Et de hac materia habet multa in illis statutis, quae curatum & ei uicariu scire oportet: & eosdem scire oportet quae sunt impedimenta matrimonii, & quae sunt quae dam impedimenta illorum dicuntur impedimenta matrimonii contrahendum, non tamen dirimuntiam contractu: quae dam non impediunt contrahendum, dirimuntque contractum, quia non sunt uere atque legitime seu de iure contractu, sed de facto distaxat. Haec ista loco retigisse sufficiant, cum alibi plenarie habeantur praesertim cum tractatus iste nunc longius quam putabam processerit. Vnde incumbit festinare ad finem, & de uno principali quod restat, quantum spiritus ueritatis praesisterit, pertractare.

Articulus LIII. Quam districte precipiantur uiuere continentes omnes in sacris ordinibus constituti, potissime sacerdotes atque pastores ac presules. Et contra detestabilem incontinentiam foedissimamque lasciuam sacerdotum ac clericorum carnalium, ex his quae in Decreto habentur, tam ex constitutionibus generalium conciliorum quam canonibus summorum pontificum.

CONTRA uilissimam, scadalosissimam, uitiosissimam atque turpissimam sacerdotum ac clericorum luxuriam, in hoc opusculo scribere specialissime ac frequenter ac diu rogatus sum nunc quantum fons puritatis atque totius lasciuiae detestator spiritus sanctus donauerit, adimplere diligenter tentabo. In Decreto itaque distincte, 25. introducit Gratianus sanctum Gregorium sic dicentem: *Nullum facere subdiaconum episcopi praesumat, qui se caste uicturum non promiserit, quoniam nullus debet ad ministerium altaris accedere, nisi cuius castitas ante susceptum ministerium fuerit approbata.* Denique Innocentius Papa II. Decernimus inquit, ut hi qui in ordine subdiaconatus & supra, concubinas habuerint aut incontinentes extiterint, officio atque ecclesiastico beneficio careant. Cum etenim templum uasque domini ac sacrarium spiritus sancti debeant esse, indignum est eos cuiuslibet libidini & immunditiam deseruire. Insuper in gestis quinti concilii Toletani habet: *Quia presbyteri & diaconi per prouincias constituuntur, oportet eos professionem facere suo episcopo, ut caste & pure sub dei uocant timore, ut dum eos talis professio obligat, uitae sanctae disciplinam retineant.* Vnde secundum Gregorium: *Qui diu continent non uixit, non est in episcopum eligendus.* Vnde beatus Gregorius Neapolitanus scribens sic ait: *Postquam ad nos uestra scripta peruenirent, Iohannem diaconum qui ab altera parte electus est, paruulam habere filiam quorundam relatione cognouimus. Vnde si rationem uoluissent attendere, nec ipsi eum eligere, nec ipse debuerat consentire. Nam qua presumptione ad episcopatum audeat accedere, qui adhuc longam sui corporis continentiam, filia testate, conuincit non habere.* Amplius, in secundo concilio Toletano: *Cauendum est clericis, ne quae suae sponsonis immemores, ad futuros concubitus ultro recurrant: quod si forte fecerint, tanquam sacrilegii rei ab ecclesia habeantur extranei.* Rursus in concilio Arelatensi secundo habetur: *Placuit ut deinceps non ordinentur diaconi, nisi qui prius conuersationis proposito professi fuerint castitatem.* Sed & Calixtus Papa ait: *Presbyteris, diaconis, subdiaconis concubinas habere interdiximus: & contrariu facientes, ad penam redigi iuxta sanctorum canonum diffinitionem iudicamus.* In Neocesariensi etiam synodo legitur: *Presbyter si fornicatus fuerit adulteriu uel comiserit, extra ecclesiam abiciet, inter laicos ad penam redigi ipsum oportet.* Item in sexta synodo scribitur: *Presbyterum illicita commixtione detentum, ab officio abstinere praecipimus, quia benedicere aliis eum quia propria uulnera debet curare, coeque non est: benedictio enim sanctificationis traditio est. Qui uero hanc non habet propter delictum suum, quo eam aliis tradet: Non ergo publice neque priuate benedicat, sed sufficit*

Ad confirmationem quae regitur.

89. d. c. uulsi

89. d. c. decernimus. 1. Corint. 6

88. d. c. q5

88. d. c. priusquam.

88. d. c. presbyterum

ciat ei quod implorat a deo ut dimittat sibi iniquitas sua, quam sicut in Decreto loco praesallegato asseritur: *Causa huiusmodi institutionis est munditia sacerdotalis, ut libere cunctis diebus possint orationi uacare.* Si enim (ut ait Apostolus) ab uxoribus cessandum est maritis, ut orationi expeditius uacent, ministris altaris quibus quotidiana necessitas incumbit, spiritus mulieribus est cessandum, nec coniugali officio uacare eis unquam permittitur. Vnde Beda super Lucam testatur: *Sacerdotibus ut spiritus ualeant altari assistere, spiritus est a mulieribus continendum.* Hoc idem in secundo Carthaginensi habetur concilio. Hinc Innocentius Papa testatur: *Teneri debet ecclesia, ut omnino sacerdotes & leuitae mulieribus non commisceant, quia quotidianis sacris ministerijs occupantur.* Scriptum est enim: *Sancti estote, quoniam ego sanctus sum dominus uester.* Nam in ueteri testamento tempore uicis suae, quoniam uidelicet in templo ministrare & offerre solebant sacerdotes, a templo non discedebant, sicut de Zacharia legimus, nec domum suam aut uxorem oino tangebant: quibus utique propter sobolis successionem uxoris usus fuit permissus, quia ex alia tribu praeterquam ex femine Aaron, ad sacerdotium nullus accedere poterat. Quanto magis hi sacerdotes & leuitae pudicitiam ex die ordinationis suae debent seruare, quibus sacerdotium seu ministerium sine successione est, nec praeterit dies qua uel a sacrificijs diuinis, uel ab orationibus, uel a baptismatis officio uacant. Hinc contra Iovinianum scribitur: *S. Hieronymus: Silaicus & quilibet fidelis non potest digne orare, nisi careat officio coniugali, sacerdoti a quo semper offerenda sunt sacrificia, spiritus orandum est, etiam spiritus ab amplexu est abstinentium.* Denique Leo Papa ait: *Omnis sacerdotum tam excellens est electio, ut quae in alijs membris ecclesiae non sunt culpabilia, in illis sunt illicita.* Cum enim extra clericorum ordinem constitutus liceat matri monium subire, ad exhibendam tamen perfectam continentiae puritatem, nec subdiacono carnale coniugium conceditur. Quod si in hoc ordine, scilicet subdiaconatus, qui quartus est a capite, scilicet episcopatu, dignum est custodiri, quanto magis in primo, secundo & tertio gradu seruandum est, ne aut leuitico aut presbyterali honore, aut episcopali excellentia, quoniam indignus aestimetur, qui se a uoluptate luxuriae necdum retinere detegitur. Sed & Urbanus Papa secundus diseruit: *Erubescant impij, & aperte intelligant eos qui in tribus sacris ordinibus presbyteratu, diaconatu, subdiaconatu positi sunt, si mulierculas non abiecerint, & caste non tixerint, excludendos ab eorundem graduum dignitate.* Postremo, quis quaedam illoꝝ quae allegata sunt, modo in ecclesia non seruentur, uidelicet ut sacros ordines suscipientes, castitatem explicitae uoueat, & iuxta formam praescriptam pro suis excessibus & fornicationibus puniantur, tamen praeductis ostenditur, quod diligentissime, feruentissime atque strictissime tam sacra concilia quam summi pontifices praeeperunt, ab omnibus in sacris ordinibus constitutis, continentiam castimonie obseruari: & obligatio illa praepceptorum tam multipliciter ac frequenter repetitorum ac renouatorum de castitate clericorum, adhuc in suo manet vigore: & ordini sacro uotum castitatis perhibetur annexum. Nec ideo peccati transgressionis praepceptorum illorum est minus, quia minus puniuntur: imo quo minus puniuntur in seculo, eo grauius punietur ac uindicabitur in futuro. Id etiam constat, quoniam quod praepceptum illud de caste uiuendo est frequentius ac seriosius tam in sacris concilijs quam in summis pontificibus repetitum ac in nouatum, eo plus obligat, & uitiosius danabilis quam infringit. Non ergo sacerdotes clericique lasciuia fibimur blandiant, nec se palpent, neque infeliciter fallant: quoniam nunc facilius euadunt humanum iudicium, & manus atque correctiones praelatorum suorum, eo terribilius incidunt in manus dei uiuentis, ac durius sustinebunt iudicium & uindictam omnipotentis.

Articulus LIIII. De eadem materia ex Decreto.

Resus quasi praeducta non sufficerent, Gratianus d. 81. de hac ipsa materia introducit testimonia multa: *Ait et quidem Symmachus Papa: Non recte in monitorio (scilicet pastoris aut praedicatoris) suscipit nomen, nisi qui a delictis suis peccata condemnat, & amorem castitatis ac innocentie conuersatione demonstrat.* Denique Innocentius Papa affirmat: *Maximianus filius noster querela detulit: Nam zelo fidei disciplinae ductus, non parum ecclesiam polluit ab indignis presbyteris, quos in presbyterio filios asserit procurasse.* Ideo frater eos qui talia perpetrasse dicuntur, debes in medio collocare, discuffisque obiectionibus quae ipsis obijciuntur, si conuicti fuerint, a sacerdotali officio remoueat: quia qui sancti non sunt, sancta attrahere non debent, atque alieni efficiantur a ministerio, quod uiuendo illicite polluerit. Insuper Gregorius Papa effatur: *Si qui sunt presbyteri aut diaconi aut subdiaconi, qui in fornicationis crimine iacent, interdiximus eis ex parte omnipotentis dei & sancti Petri auctoritate in gressum ecclesiae, quousque poeniteant & emendant. Qui autem huic saluberrimo praepcepto obedire noluerit, idololatriae peccatum incurrit,*

89. d. c. presbyterum as. d. 11.

81. d. c. centum

Leuitici.

Leuitici.

81. d. c. 11. 118.

82. d. c. etiam fecit.

81. d. c. 1180.

81. d. c. maxi.

81. d. c. 11. qui.

Samuele testante, qui ait: Peccatum ariolandi est non obedire, & zelus idololatrie non acquiescere. Peccatum ergo paganitatis incurrit, quisq; Christianum se afferit, dum sed apostolica obedire contemnit. Propterea Alexander Papa II. eloquit: Si quis sacerdotum vel diaconorum aut subdiaconorum sociam sibi elegerit, ob fornicationem suam beneficium carere cogatur. Et secundum eundem Pape decretum, talis a proprio decidit gradu, usq; dum ad satisfactionem ueniat, neq; in choro psallentium maneat, nec aliquam portionem de ecclesiasticis habeat rebus. In concilio quoq; Toletano habetur: Quidam clericis legitimum non habentes coniugium, extranearum mulierum & ancillarum suarum consortia appetunt. Ideo quocumq; foeminae clericis ita coniunctae sunt, ab episcopo auferantur & uenudentur, clericis illis ad poenitentiam relegatis. Sed & Syricius Papa: Plurimos inquit, sacerdotes Christi atq; leuitas post consecrationis suae tempora, de turpi coitu sobolem procreasse didicimus, & crimen suum hoc modo defendere, quia in ueteri testamento sacerdotibus & ministris templi generandi facultas legitur attributa. Dicat nunc mihi quisquis ille est sectator libidinum, preceptorq; uirios, si existimet quod in lege Moysi sacris ordinibus passim a deo laxata sint frenula luxurie, cur eos quibus sancta sanctorum committentur, premonet dicens: Sancti estote, quoniam ego sanctus sum dominus deus uester: Cur etiam procul a suis domibus tempore uicis suae, ministri sui in templo habitare sunt iussi? Ideo utiq; ne suis miscerentur uxoribus, quatenus conscientiae integritate fulgentes, acceptabile deo munus offerrent. Hinc secundum eundem Syricium, Innocentiumq; summos pontifices: Incontinentes in sacris ordinibus constituti, omni honore ecclesiastico sunt priuandi, nec ad tale ministerium admittendi quod sola continentia oporteat impleri.

Articulus LV. De eadem materia ex Decretalibus.

Supra sexto articulo allegata sunt plura ex principio tertii Decretalium titulo de uita & honestate clericorum, quemadmodum sacerdotes & clerici continenter uiuere, distinctissime precipiuntur, & qualiter secundum canones puniri incontinentes iubentur. Veruntamen nunc de hac ipsa aliquid latius introducam materia. Itaq; sicut tertio Decretalium habetur tit. de coha. cle. & mulier. Alexander Papa III. cuidam scribit episcopo: Clericos in sacris ordinibus constitutos, qui publice detinent uicibus suis, per suspensionem & interdicti sententiam debes arctius cogere, ut ipsas mulieres a se ita remoueant, quod de ipsis sinistra suspicio non possit haberi. Et si qui ipsorum ad eas redire uel alias accipere forte praesumpserint, in aliquos ipsorum debes perpetuam sententiam excommunicationis inferre, ut alij eorum exemplo a similibus retrahantur. Deniq; idem Papa archiepiscopo Cantuariensi scribens: Mandamus inquit, quatenus clericos uestre iurisdictionis, qui in subdiaconatu, & supra, fornicarias habuerint, studiose monere curetis, ut a se illas remoueant, eas ulterius minime admittant. Si uero acquiescere contempserint, eos ab ecclesiasticis beneficijs perpetuo mouere curetis. In alia quoq; Decretali ait hic pontifex: Quoniam simul uoluptatibus ac carnalibus desiderijs atq; diuinis & ecclesiasticis obsequijs clerici uacare non ualent ob immunditiam suam ecclesiasticis sacramentis in digni tractandam, ecclesiasticis proculdubio beneficijs sunt priuandi. Ad idem induci possent uariae auctoritates ac decretales summorum pontificum, Gregorij, Lucij, Syricij, Innocentij & aliorum: sed quoniam sententia una est, & in praehabitis satis contenta, breuitati studens pertranseo.

Articulus LVI. De poenis ac poenitentijs sacerdotum & clericorum incontinentium secundum uiam antiquorum.

Quamuis sanctus ille & ecclesiasticus rigor in obseruantijs disciplinarum & poenitentiarum circa sacerdotes & clericos siue canonicos lubricos, iam pro dolor non seruetur, sed nimium relaxetur, ut tamen appareat quam uehementissime patres sanctissimi detestati sint sacerdotum ac clericorum spurcitiarum, nunc breuiter de poenitentijs fornicantium talium tangam. Er quamuis in de iam in praedictis tribus articulis multa sunt scripta, qualiter scilicet sint beneficijs officijsq; priuandi, degradandi, & extra ecclesiam proiciendi, atq; inter laicos ad agendam poenitentiam redigendi, nunc tamen ex Decreto & decretalibus aliqua addam. Itaq; in Gangaresi concilio legitur, quod etiam distinctione octogesimae secunda habetur: Presbyter si fornicationem fecerit, quamquam secundum canones apostolorum debeat deponi, tamen iuxta auctoritatem b. Syluestri Pape, si in uitio non permanserit, sed sua sponte adiecit ut resurgat, decem annis

Deni. & hoc not. de. cur. clericos. mo. res. De cohabit. cle. & mul. clericos.

in hunc modum poeniteat: Tribus mensibus a caeteris remotus fratribus, pane & aqua a uespera in uesperam utatur. Diebus autem dominicis & praecipuis festis, modico uino & pisciculis atq; leguminibus utatur, sine carne & sanguine ac ouis & caseo. sacco quoq; in durus humo adhaereat, die ac nocte iugiter misericordiam dei imploret. Finitis tribus mensibus continuo, exeat, tamen in publicum non procedat, ne grex fidelis in eo scandalum patiat. Nec enim debet sacerdos publicae (i. solenni) poenitentiae subiaccere, sicut laicus. Postea aliquantisper uiribus resumptis, annu & dimidium in pane & aqua expleat, exceptis dominicis diebus & praecipuis festiuitatibus, in quibus uino & carnibus, sanguine, ouis & caseo iuxta canonicam mensuram poterit uti. Finito autem primo anno & dimidio, corporis & sanguinis domini ne indurescat particeps fiat, & ad pacem ueniat. i. fratribus reconcilietur, ac psalmos cum eis in choro ulterius canat: nec tamen ad cornu accedat altaris, sed iuxta beati Clementis uocem, minor gestet officia. Deinde uero usq; ad expletionem septimi anni, omni tempore exceptis Paschalis diebus, tres legitimas ferias in unaquaque hebdomada in pane & aqua ieiunet. Expleto circulo septimi anni, si frater apud quos poenituerit, eius condignam poenitentiam laudauerit, ipse in pristinum honorem redeat, uide iuxta beati Calixti Pape auctoritatem illum poterit reuocare. Sane sciendum est, quia in II. feria unius psalterii canendo, aut unius denarium pauperibus dando, si opus est, se redimere poterit finitis septem annis. Deinde usq; ad finem decimi anni, sexta feriam nulla interueniente redemptione obseruet in pane & aqua. Eadem quoq; poenitentia erit sacerdoti pro omnibus criminibus, quae in depositione inducunt, neq; hoc cui libet uideat onerosum, si sacerdos post lapsum digne (ut supradictum est) poenitentiam ad pristinum redeat honorem. Hinc Innocentius Papa sacerdotibus & clericis in fornicationem lapsis, eo quod nondum ad eos peruenit institutio syricij Pape de castitate uero seruanda, ueniam esse danda testatur: ita tamen, quod ad altiora non promoueantur. Qui uero institutionem illam scientes, non statim cupiditatis & uoluptatis suae uitium abiecerunt, modis omnibus esse amouendos. Deniq; in Maguntinensi concilio legitur, & distinct. 81. habet: Distinctum est nobis, per byteros propter suam negligentiam canonicos degradatos, & seculariter gradu amisso uiuere, & poenitentiam agendam bonum negligere. Vnde statuimus, ut gradu omnino gradumque poenitentiam, in monasterium aut canonicam regularem redigantur. Si uero hoc fieri causa qualibet prohibuerit, ubicumq; sint, poenitentiam agere non desistant. Si autem amisso gradu seculariter uiuere uolunt, & poenitentiam agere negligunt, a communionem ecclesiae separantur. Insuper in VII. synodo Aurelianensi habet: Si quis clericus adulterasse convictus fuerit uel confessus, depositus ab officio, in monasterium toto tempore uitae suae retrudatur. Sed & Pelagius Papa ait: Romanus clericus pro crimine adulterij a clericatus ordine depositus, in monasterio hic in urbe Romana ad agendam poenitentiam ex nostra iussione retrusus est, prout distinct. 81. habet. Hinc in principio tertii decretalium Innocentius Papa testatur: Si quis propter incontinentiam suspensus praesumpserit celebrare diuina, non solum ecclesiasticis beneficijs spoliatur, uerum etiam pro duplici culpa damnatur. Praelati uero qui tales praesumpserint in suis iniquitatibus suis in cre, maxime obreptu pecuniae uel alterius commodi temporalis, pari subiaccant ultioni. Secundo hoc idem in decreto distinct. 83. legitur sub his uerbis: Si quis episcopus fornicationi presbyterorum aut diaconorum uel criminum incestus in sua dioecesi prece uel precepto consenserit, uel commissum auctoritate officij non impugnaverit, ab officio suspendatur. Ex hoc Gratianus concludit: Episcopus itaq; qui talium criminum non corrigit, magis dicendus est canis impudicus quam episcopus. Et ne episcopi se excusent, dicendo, non consentimus, sed displicet nobis, mox quid secundum unum modum sit consentire, Gratianus ostendit, subdendo: Qui non resistit errori, consentit. Quid de praecipue est sumendum, quoniam ex debito sui officij tenent resistere. Vnde Innocentius Papa: Error cui non resistit, approbatur & uitas dum non defendat, opprimitur. Negligere, cum possis perturbare, i. a uitijs impedire, peruersos, nihil est aliud quam fauere meo caret serupulo societatis occultae, qui manifesto facinori desinit obuiare. Insuper sanctus Hieronymus super Malactiam dicitur: Qui sacerdos est & comedit pascha domini, i. sacramentum altaris, accingatur balteo castitatis, ut audiatur cum apostolis: Sint lumbi uestri praecincti, & lucerne ardentes in manibus uestris. Qui autem peccator est, & quem remordet propria conscientia, cilicio accingatur & plagat propria peccata, & populi, uidelicet cui fuit ruina occasio, dormiat in sacco, ut praeritas delicias per quas deum offenderat, uitae austeritate componat. Ex praedictis monstratur, quod inestabiliter sacrosancta generalia concilia ac summi pontifices atque sanctissimi patres male dictam illam lasciuam foetidissimamq; luxuriam in sacerdotibus & clericis abhorruerunt, prohibuerunt, ac funditus euellere intenderunt. Cum

Clemens

Calixtus

Innocentius

Syricius

Decretis Maguntinensibus distinct.

Pelagius

Gratianus

Malactia Luc. 10.

enim culpæ debeat ac proportionanda sit pœna, ita ut quo maior est culpa, maior ei affligenda sit pœna, nequa quâ sancti patres peccata luxuriæ in sacerdotibus & clericis tam acerrime prohibuissent, ac puniendâ iussissent, nisi ea intâtum abhorruissent. Et quamvis præinductorum decretorum ac canonum rigor sit laxatus in multis, nequaquam tam in tantum sicut iam ex consuetudine uitiosa & negligentia prælatorum quorundam remittitur. Nempe ex præhabitis elucescit, quàm culpabiles & inexcusabiles sint coram iudice summo episcopi & prælati, ex quorum commissione aut permissione annuatim quidam ex parte præfulum aut archidiaconorum ueniunt ad uisitandum presbyteros, & de fornicarijs non exigunt nisi pecuniariam pœnam: qua sumpta, dimittunt illos in fornicationibus suis. Tales episcopi & prælati pactum percusserunt cum morte & cum inferno, atq; cum principibus tenebrarum fœdus iniierunt, declinaueruntq; oculos suos ne aspiciant cœlum, nec recordentur iudiciorum iustorum. Tales namq; prælati (uel magis Pilati) nec deum, nec subditos diligunt uero ac spirituali amore, sed sicut præ dixit Apostolus, sūt hominēs se ipsos amantes, uoluptatem diuinitati sceleratissime præferētes: quia nec dei honorem, nec animarum salutem, sed sua iugiter commoda peruersissime quærunt.

Articulus LVII. De prohibitione cohabitationis sacerdotū seu clericorū & mulierū. **S**ancti ac discretissimi patres, desup gratiosissime illustrati, pensantes quàm impossibile ac certe difficilimum, rarissimumq; constat hominem uitare peccata, qui occasiones non uitat peccandi, non solum carnalem commixtionem, sed suspectas quoq; cōsabulationes & periculosas habitationes cū mulieribus prohibuerūt presbyteris, & generaliter clericis siue canonicis. Vnde circa hoc Maguntinense concilium plene prouidit, in quo legitur: Inhibendū est q; nullus sacerdos fœminas, de quibus suspicio potest esse, retineat: sed nec illas quas canones concedunt, matrem, amitam, & sororem, quoniam instigante diabolo etiam in ipsis perpetratū reperitur scelus, aut etiam impedisse eorundem deuotionem. Veruntamen rigor huius decreti quod tertio decretalium ponitur, postea est laxatus, ita quod cohabitare permittuntur clericis fœminæ multū propinquæ, & etiam uetulae de quibus naturale fœdus nil pmittit fœui criminis suspicari. De hac materia scripta sunt multa tertio decretalium, titulo de exuberantissime scribitur, quæ cum sint superius allegata, dimitto. Porro de his in decreto exuberantissime scribitur, Siquidem distincti, XXXII. ex gestis Niceni concilij legitur: Interdixit per omnia sancta synodus, non episcopo, non presbytero, non diacono, non subdiacono, neq; alicui ormino qui in clero est, licere subintroductam habere mulierem. i. non habitare cum fœmina, sicut Gratianus exponit in Rubrica, nisi cum matre aut sorore aut amita, aut personis quæ suagiunt suspiciones. Hinc consequenter ad hoc inducit Gratianus uerba s. Hieronymi, dicentis: Hospitium tuum mulierum pedes aut raro aut nunquā tangant aut terant: quia non potest toto ac tuto corde habitare cum deo, qui fœminarum accessibus uisitur. Fœmina conscientiam secum pariter habitatis exurit. Nunq; de mulierum formis disputes. Fœciam quam bene conuersantem audis, mente dilige, non corporali frequentia. Sicut teste Apostolo, Bonum est mulierem non tangere, ita malum est tãgere eam. Deniq; quàm caute & pure habere se debeant sacerdotes & clerici ad illas etiam fœminas, cū quibus secundū iura habitare sinuntur, patet ex eo quod ex uerbis sancti Gregorij quarto dialogorum recitat Gratianus: Presbyter quidam commissam sibi regebat ecclesiam cum magno dei timore, qui ex tempore suscepti ordinis presbyteram suam (id est, uiduam seniore) ut sorore diligens, sed quasi hostem cauens, ad se accedere propius non sinebat eamq; sibi approximare nulla occasione permittens, ab ea funditus etiam cōmunes familiaritates abscidit. Hinc distinctione XXXIII. præcipitur, ut sacerdotes & clerici consanguinearum & domesticarum personarum immoderatam familiaritatem deuitēt. Insuper sanctus Gregorius ait, & habetur distincti. 81. Oportet sacerdotes quibus populus dei cōmissus est, cum magna constantia uigilare super dominicas oues, ne à dæmonibus lanientur. Neq; filere hoc debeo, quod cum magna tristitia dico. Nam sacerdotes cū fœminis habitare conspicio, quod nefariū est dicere uel audire secundū canonū sanctorū statuta. Vbi enī talis fuerit cohabitatio, non deerunt stimuli hostis antiqui. Ideo admonendi sunt, ne antiqui hostis fraude fallantur, quatenus iuxta Ap̄lm, non uituperetur ministerium nostrū. Cauere enim ab illicitis nos sacerdotes oportet, ut mundas ad deum ualeamus manus leuare, quoniam deus ait: Sancti esto.

Num. 15

1. Tim. 3

1. Cor. 7

1. Cor. 6, 1. Tim. 2, Eccl. 11.

estote, quoniam ego sanctus sum. Si uero quis præsumperit aliter agere, sacerdotij priuetur honore. Iterum ait Gregorius: Volumus sacerdotibus prohiberi, ne cū mulieribus cōuerfentur aut demoretur, excepta dumtaxat matre & sorore. In Registro etiā scribit Gregorius: Legitur q; beatus Augustinus nec cū sorore habitare cōfenserit, dicēs: Quæ cum sorore mea sunt, sorores meæ non sunt. Docti ergo uiri cautela, magna debet esse in studio. Itēq; in sexta synodo legitur: In oibus obseruari conuenit, ut non nisi certo tempore & loco congruo clericus mulieribus loq; debeat, ut excludatur ois nefanda suspicio. Certe solū ad solam accedere, nulla ratio religionis pmittit. In Carthaginensi quoq; concilio fertur: Cum clericis extraneæ fœminæ ne quāq; cohabitent, sed solæ matres, auig, matertera, amita, sorores, filia fratrum & sororū. Rursus B. Gregorius cuidam scribit episcopo: Archidiaconū tuū cū mulieribus habitare prohibuisti, & hucusq; nō obediuit qui nisi iussioni tue paruierit, eū sacro ordine uoluit esse priuatū, uidelicet officio & bñificio. Vnde & Syrius Papa cuidā episcopo scribit: Fœcias non alias in domo clericorū esse patimur, nisi eas tm̄, q; ppter solas necessitudinū causas habitare cū eis dē synodus sc̄ta Nicena pmisit. Deniq; qualiter liceat amicas fœcias uisitare, in sexta synodo Africana habet his uerbis: Clerici uel continētes ad uiduas uel uirgines nō accedāt, nisi iussu uel pmisu episcoporū: nec soli hoc faciāt, sed uadant cū clericis uel alijs qbus eps uel presbyter iusserit: sed nec ipsi epi aut presbyteri soli habeat accessum, sed aut ibi clerici sint presentes, aut alijs graues Christiani, ut ois tollatur suspicio. In Carthaginēsi q; cōcilio iubet, ne occasione sp̄alium familiaritatis clericorū fœminæ aut uirgines locentur. Hinc ait et Lucius Papa: Clericus solus ad fœcietatē bernaculū nō accedat, nec prope sit, sine maioris natu præcepto. Nec solus presbyter cū sola fœmina fabulas misceat, nec archidiaconus sub prætextu humilitatis aut officij frequenter intret domicilia fœminarū, nec per clericos aut domesticos matronæ aliquid mādēt se crete. Si agnitū fuerit, & ille deponatur, & illa à liminibus ecclesiæ arceatur. Hęc oia in Decreto dist. 81. habēt. Ex qbus clarissime innotescit, q; seriosissime ac frequerētē gñalia cōcilia q; summi pōtēfices, sacratissimiq; doctores, prohibuerūt sacerdotib; & clericis habitare & fabulari cū fœcis, de quibus praua potest oriri suspicio. Vnde q; cū qbusdā mulierib; cōsanguineis aut fororibus pmittuntur morari, intelligitur, dummodo cum illis non habitent alię mulieres, quibus cohabitare sacerdotes aut clerici prohibentur. de hac quoq; materia in Summis doctōrū, uidelicet Hostiensis, Durandi, Raymūdi & Iohannis, Bartholomæi & aliorum multa scribuntur. Ibi inter cetera continetur, q; cum fœminis multū propinquas habitare sinuntur, dummodo illæ non habeant pedisse quas aut alias mulieres suspectas.

Gregorius

Sn̄a. Augustini

Decretū synodi Africanae

Articulus 58. Multiplex ac rōnabilissima demōstratio ex principijs fidei, p̄ndēs q; in dectissima, debilissima atq; grauissima sint in sacerdotib; & clericis uitia carnis. **S**vp̄ 4. sentent. scribūt doctores, q; p religionis professionē ac sacrorū ordinū susceptionē, uotum solennizatur seu solenne efficit, ita q; tale uotū nō solū impedit matrimonij contrahendū, sed etiā dirimit seu dissoluit contrahū: qm̄ in tali uoto homo non solum se obligat deo ad bona agēda aut mala uitāda, sed insuper promissionem suam quodammodo implet, seipsum à secularibus sequestrando, atq; diuinis præcipue m̄cipando. Itaq; in susceptione ordinis sacri, potissime sacerdotij, homo seipsum dat, offert & exhibet deo, ut eius obsequio totaliter uacet. Sacerdotes ergo cōsecrati sunt deo, & eius obsequio mancipati. Furtum igitur, sacrilegiumq; cōmittunt, & cōtra deū iustitiæ enormiter peccāt, dū se ipsos à deo auertūt, à sp̄alibus retrahunt, à munditia diuinorum subducunt, & ad carnalia atque caduca se uertunt, sensibilibus se immergūt, fordidibus carnalitatū & fœtore luxuriæ seipfos uilissime ac uitiosissime polluit. His autem competit qd in Threnis loquitur Ieremias: Qui nutriebatur in croceis, amplexati sunt stercorea. i. sacerdotes & clerici, q; in sp̄alib; alimētis & ueneratissimis Chri sacris reficiunt, ingrati & damnati ad carnales se cōuertūt spurcitas, & fœtidissimā amplexantur materiā ipsi fœtidiores effecti. Hęc ergo impuritas, ingratiudo & uilitas ē immēsa, q; carnes iuxta Ezechielē pphetā sunt q̄si carnes asinorū, & fluxus eorū quasi fluxus eq̄. Præterea, qnq; ponitur luxuriæ species, s. fornicatio simplex, quæ est soluti cum soluta: adulteriū, quo thorax cōiugalitatis polluitur: incestus, q; fit cū p̄sona consanguinea uel affini: stuprum, quom uirginalis defloratur integritas: & sacrilegium, quo sacer ordo siue religio uiolatur. Potest autem sextra species ad di, q; est p̄tm̄ cōtra naturā. Quemadmodū ergo cōcubitus cū fœcia religio: sa seu moniali extat sacrilegus, sacrilegiūq; uocatur, ita & coitus cuiuslibet uiri in quocunq; sacro ordine cōstituti, præsertim presbyteri, sacrilegiū quippe uocat abusus rei sacræ. **Cum**

Exod. 17

Thren. 4

Ezech. 23

1. Cor. 6, 1. Tim. 2, Eccl. 11

Cum ergo iam dictū sit, q̄ per religionis & facti ordinis susceptionē cōsecratur homo deo, & m̄cipitur eius obsequio, recte ille cōcubitus sacrilegiū nuncupatur, quo talis persona ita seipsa abutitur, & religioni ac sacro ordini iniuriatur, utriusq; turpissimis inquitur. Im- mundis ergo & luxuriosis sacerdotibus & clericis cōuenit illud Iohelis prophete: Cōpu- trant iumenta in stercore suo. i. tales bestialiter se habentes, in suis carnalitatibus & in quinamentis detestandis mente corrupti sunt, resoluti et squalidi. Insuper quo sacerdotes & clerici multipliciter, i. pluribus de causis, pluribusq; praeceptis ad castitatem tenentur, eo incontinentē uiuendo enormius ac multipliciter peccant, praeruaricantur & pollutū semet ipsos. Nunc ergo diligenter pensandū, quā multipliciter ad continentiam obligentur. Pri- monamq; ex diuino praecepto tenentur uitare oēm luxuriam, sicut quilibet Christianus: fe- cundo tenentur ad idē ex praeceptis ḡnialium concilioꝝ, sicut copiose ostēsum est: tertio, ex inuisionibus summorū pontificum, ut etiam claruit: quarto, ex institutionibus provinci- alium statutoꝝ, seu propriorū episcoporū ac praetatorū immediatorum: quinto, ex iuramento aut uoto, si in susceptione ordinis iurauerūt secundum sacros canones uiuere aut castitatem seruare. Et quāuis explicite forsitan non promittat, non ideo ex canone, cū uotum continē- tiae secundū doctores intelligatur ordini sacro annexū. Ecce igitur, q̄ multipliciter trans- grediūtur, q̄ iniustissimi, inobedientissimi, abominabilesq; redduntur sacerdotes & cleri- ci luxuriantes, quādo paruipendunt, despiciunt, imō pro nihilo ducūt tot ḡnialium conci- lioꝝ, tot summorū pontificum, tot sanctorū ac propriorū dicecesanorū praecepta. Praeterea, quo plura à deo beneficia sunt sortiti, quo altiori potestate, honore, autoritate & gloria praedi- ti, quo praer ceteris exemplariores potissime sibi commissis esse tenentur, quo pluribus praesunt, eo horribilius eis iudiciū imminet, si impie uixerint: maiorq; gloria, si uirtuosius extite- rint: grauiorq; damnatio, si negligentes extiterint & carnales. Quo autē ex laudabili exem- plariq; uita eorū maior consequitur fructus ac plurimum salus, quo itē ex praua & scandalo- sa eorū conuersatione maior oritur animarū ruina & grauius damnum, eo amplior & copio- sior ratio obediendi & bene semp agendi eis incumbit. Ideo in sp̄itibus agunt, q̄ à deo seipsos auertunt, nec ei nec eius parei uicarijs, & completur singulariter miserabiliterq; in eis illud Psalmographi: Homo quī in honore esset, non intellexit: comparatus est iumen- tis insipientibus, & similis factus est eis. Quāta nepe potestate, excellentia, gloria & hono- re sacerdotes & clerici polleant, in praecedentibus patuit: quod excaeci & miseri nō per- pendunt, sed ad exteriora atq; carnalia diffundūt, turpissimam committunt, & à calca- neo usq; cin cinno pollutū semetipsos. Deniq; Malachias ait: Labia sacerdotis custodiūt scientiam, & legem ex ore eius requirent, quia angelus domini exercituum est. Cum itaq; in scripturis sacerdotes angeli appellantur, angelice uitae munditiā sectari tenentur, ut cū Apostolo dicere queant: Nostra conuersatio in caelis est. Quo ergo in luxuriae inquinamē- tis maior est turpitudo, amplior inhonestas, atq; brutalior feceditas, eo indecentius, uitiosius ac dānabilius est, sacerdotes & clericos talibus obscenitatibus deseruire, subijci ac fec- dari. Certū est uitia carnalia esse bestialissima, nec non inhonestissima atq; turpissima, q̄ in eis ratio potissime excaecat, imō totaliter absorbetur, sensualitati subijcitur, atque uillissimis immiscetur. Talibus ergo sacerdotibus & clericis intolerabilissima restat dānatio, quibus in Osee dominus cōminatur: Occurrā eis quasi urfa raptis catulis, dirumpam interiora eorū, & consumam eos ut leo. Nam quo sacerdotiū Christi & euangelicā legis sp̄ualius atq; praestantius est sacerdotio ueteris legis, eo plus obligantur sacerdotes noui testamenti ad sobrietatē ac castitatem, quā ueteris testamenti sacerdotes fuerūt obligati: & tamē il- li in tempore ministrationis suae in templo, à proprijs quoq; legitimisq; uxoribus cōtine- re se iubeantur, atq; ab omni potu inebriatio tunc abstinebant, iuxta illud Leuitici: Di- xit dominus ad Aaron: Vinū & omne quod inebriare potest, non bibes tu & filij tui quādo intrabis in tabernaculū testimonij, ne moriamini, ut habeatis scientiam discernendi inter sanctum & profanum, inter pollutum & mundum, doceatisq; filios Israel omnia legitima mea. Quā scelerati ergo & criminosi sunt legis euangelicāe sacerdotes, carnalibus uitijs dediti, sordidissimisq; peccatis subiecti, in quibus non solum anima spiritaliter, sed corpus quoq; corporaliter inquinatur, dehonestatur, subuertitur. Vnde ait Apostolus: Qui for- nicatur, in proprium corpus peccat. & Qui adharet meretrici, corpus unum efficitur, & dēnuo. Tollens membrum Christi, faciā membrū meretricis.

Articulus LIX. Prosecutio disputationis istius, ostendēs quā uitiosa atq; dā- mnabilis sit uita libidinosorum sacerdotum, praesertim ob hoc q̄

Iohel. 1
vide ca. non
folij. 22. q. 7.
para. inter eg
tera

89 dist. c. mul
lū cū suo glo.
c. Diaconi

40. dist. c. an
te omnia, &
c. Multi

Psalm. 48

Malach. 2

Philipp. 3
28. dist. in. ca.
Presbyter.

32. q. 7. c. Nō
folij. paragr.
inter cetera

Osee. 17.
De ui. & ho.
cler. c. ut de
ricorū.

Leuit. 19.

Leuit. 10.
35. d. c. Vno
leuit. ca. au.
te omnia

1. Corin. 6.

Ibidem.

populum & sibi commissos lamentabiliter scandalizant.

Per Moysen dominus loquitur: Anima polluta quae ederet de carnibus hostiae Pa- cificorum, peribit de populis suis: id est, de medio electorum tollitur: eternaliter que damnabitur. Et rursum ad Aaron dixit: Homo de semine tuo qui habuerit ma- culam, non offeret panes deo suo. Si ergo sacerdotes legales corporalia, irrationa- bilia sacrificia oblaturi, tam immaculati, continentes ac sobrii esse praecipiebantur, quid damnationis imminet e uangelicis sacerdotibus, qui agniti immaculatum, mundi peccata tollentem, sanctum sanctorum, altissimi filium crastino uel de propinquo immolari atque sumpturi, paulo ante gulae & luxuriae sunt polluti scetoribus: quorum cor non di- uino, sed carnali & libidinoso est plenum amore, non attendentes quod filij Aaron coele- sti consumpti sunt igne, quoniam ignem alienum in suo posuerunt thuribulo: & quod Oza à deo percussus est, quoniam arcam sustentabat ne caderet, quia nocte praecedente cum sua iacuit coniuge. Et quid fuit arca nisi res inanimata? Quid ergo damnationis me- rentur, qui pollutis manibus CHRISTI corpus contrectant, & ore predato maculam? que lingua id accipere & attingere audent: quorum impudentiam sancti angeli detestantur, & deus altissimus ulciscitur, quibus iuxta Ieremij oraculum, Prois meretricis effecta est, & erubescere nolunt, quibus & illud Ieremiae uerissime conuenit: Indurauerunt faciem suam supra petram, & nolunt reuerti. siquidem sicut Oleas propheta testatur: Spiritus fornicationis decepit eos, & fornicati sunt à deo suo. Dum igitur o sacerdos ignem alic- num in tuo ponis thuribulo, id est, carnali amore implet cor tuum, igne diuinae ultionis mereris occidi: imò hoc faciendo morte culpae necaris in anima, & demum morte aeter- nae miseriae infernalis occideris in anima simul & corpore. Verificatur quippe in te illud Apostoli: Quicumque manducauerit panem hunc & biberit calicem domini in digne, iudicium sibi manducat & bibit. Mirum si sacerdotem immundum & foetidum ista non ter- rente d iudicio non terrent, quoniam excauit eum malitia sua, & iuxta Daniele pro- phetam: Concupiscentia subuertit cor eius. Nam & Osee propheta faretur Fornicatio & ebrietas auferunt cor. sed o sacerdos redi ad cor, & respice à laqueis diaboli quibus cap- tus teneris ad uoluntatem ipsius: discite conscientiam tuam, attende enormitatem tuo- rum excessuum, considera rigorem diuini iudicij atque intolerabilitatem aeterni supplicij. Respice quā breuis, incerta ac fallax sit uita ista & uoluptas mundana: passionem Chri- sti attende, ueraciter confitere, satisfac & emenda: diuinā gratia: opem iogiter inuoca, & in bonis uiriliter perseuera. Insuper, sicut praehabitu est, sacerdos si sit de mortali con- sciens culpa, in omni actu sui ordinis atque officij peccat mortaliter. Quum ergo uitia car- nis nisi funditis extirpentur, tenaciter haereant, prauasq; cogitationes & libidinosos affe- ctus frequenter producant, gignant & renouent, patet quod luxuriantium sacerdotum facinora super arenam maris multiplicentur, atque (ut ita loquar) uix tot caeli sunt sidera, quot eorū sunt crimina. At uero quum in celebratione requiratur actualis deuotio, ipsum que celebrationis sacramentum atque ministerium sit uere altissimum & eminenter diui- num, oportet sacerdotem esse mentis illuminatā, purā & eleuatā, ut quod agit intelligat, opera dei attendat, mirabilia eius consideret, beneficia Christi perpendat, & in horum me- ditatione exardecant in ipso ignis diuini amoris. Cum ergo uitia illa carnis turpissima, omnia ista uehementer impediant, acedim gignant, ac tardum pariant diuinorum, peruersissi- mum est eis sacerdotes inhaerere, & potissime animarum curam habentes, quoniam tales oportet esse constantes, iustos, prudentes. Porro haec uitia uitros effeminant, mentem de- hiciunt, omne robur uirtutum prosterunt, iustitiam tollunt, ut Augustinus testatur: Vi- rilem animum nihil ita eneruat ac demolitur, sicut corporum ille contactus ac copula: Po- stremo, quum scandalum sit dictum uel factum minus rectum, alicui occasionem praebet ruinae seu culpae, scandalum istud non est semper mortale peccatum, sed tunc censetur mortale, dum uerbum uel actus quo quis alicquem scandalizat, in se mortale est uitium, uel dum quis alterius salutem intantum paruipendit, quod propter eius ruinā non uult omit- tere quod sibi placet, quamuis hoc sit in se ueniale peccatū. Cum ergo fornicatio sacerdo- tum non sit simplex mortale peccatum, sed multipliciter graue, enormiter q; damnable, ut puta sacrilegium & tot praerceptorum transgressio, seu etiam uoti expliciti uel impliciti fractio, constat quod scandalum istud actiuum, quo luxuriosi sacerdotes populum scanda- lizant, sit multipliciter enormiter que peccatum mortale, & tanto mortalius ac uitiosius, quo plures animas laedit, quo etiam sacerdotes plus praer ceteris populum adificare &

Exod. 12.

Leuit. 27.
si. dist. in. et.
oportet

Iohann. 1.

Leuit. 10.

1. Reg. 6.

1. Reg. 5.

Osee. 4.

Leuit. 10.

1. Cor. 10.

Dani. 12.

Osee. 4.

1. Tim. 3.

30. dist. v. 30.

De peni. d.

1. ca. oia. par.

Alti.

de coh. d. 2.

ca. quoridies

Abac. 3.

Psalm. 119.

40. di. c. Ho.

mo Christi

uia.

2. Cor. 5.
Marc. 16.

ibidem

11. q. 2. c. Prae-
cipue

Jerem. 10.

Christi bonus odor esse in omni loco tenentur. Et istud ad curatos atq; eorū uicarios præcipue pertinet. Cum ergo dicat saluator, Qui scandalizauerit unum de pusillis istis qui in me credunt, expedit ei ut suspē datur mola afinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris, & iterum, Vt homini per quem scandalū uenit, perpendat sacerdos si tam in dūm atq; damnabile est unum scandalizare pusillum, quā uitiosum & damnosum existit, populum totum seu omnem gregem sibi commissum scandalizare, eisq; peccandi audaciam dare, carnalitati exemplum præbere, secum ad infernum deducere. Hinc loquitur Augustinus: Omnis qui male uiuit coram eis quibus præpositus est, quantum in ipso est, spiritualiter illos occidit. Et denuo: Qui iniuste coram populo conuersatur, quantum in ipso est tantus perimit, à quantis aspicitur. Et hoc summe displicet CHRISTO, dicente Bernardo: Grauiorem Christo infert persecutionem, qui suggestionem maligna, pernicioso exemplo, scādali occasione ab ipso auertit animas quas redemit, quā Iudæus qui sanguinem eius effudit: imò intantum nocet subditis impia conuersatio præsentis, ut tota prauitas subditorum imputetur uitij prælatorū. Jeremia testante: Quia impie egerunt pastores, omnis grex eorū dissipatus est.

Articulus LX. Contra incontinentiam abominabilem sacerdotum & clericorum, ex uerbis sancti Hieronymi.

40. d. c. mul-
ti.

Gen. 6.

Deu. & Ho.
cler. c. ut cle-
ricorū.

Gen. 19
35. d. c. sexto
die.
Eph. 5.

Prou 5.

11. q. 4. c. Si-
cuti.

Cum sanctus ille Hieronymus (ut ipsemet in Regula sua contestatur) centenarius ageret in extremis, in præsentia dominici corporis seu CHRISTI sub sacramēto, dixit ad eum: Vt te indigne fumentibus, certe ad sui reatum & pœnam te iterum crucifigūt. Heu domine mi, quid dicam: quia hodie sacerdotē te comedū in altari ut pecudum carnes ac uolucrum, imò peius, quoniam nocte fruuntur mulierum actu turpissimo, & mane te comedunt masticādo. Vbi dō domine latitas: dormis ne an uigilas: est tibi sacrificium hoc acceptum: est hæc oblatio quam eligis? Deniq; in eodē ait sermone: Ecce mundus undiq; sacerdotibus feruet ac plenus est, & tamen uix unus de centū inuenitur bonus. Nulla certe in mundo tam crudelis est bestia, q̄ malus sacerdos. Nā corrigi dignatur, & ueritatem audire non patitur: & ut breuiter dicam, omni præminet prauitate, solo q; nomine & habitu est talis sacerdos aut monachus. Insuper dixit hic sanctus Eusebius: Diaboli luxuria est. heu quot homines interfecit rôphæa. Nō est aliud p̄ctm̄ per quod diabolus toties uictor existat. Fugite luxuriam. Nam sicut uirginitas hominem æquat angelis, imò plus quodammodo facit eum quā angelū, ita luxuria plus quā m̄ bestificat, & deteriorem multo bestiis efficit. De nullo alio p̄ctō legitur deus dixisse se pœnitere q; fecerat hominem. Hæc facit opera ista: Corpus debilitat, & quasi quotidie morte id destruit, famam denigrat, marcupia euacuat, furta instruit, homicidia causat, memoriā hebetat, cor aufert, oculos mentis & corporis cæcat, & præ cæteris p̄ctis dei prouocat iram. Ex radice gulæ oritur. Pro nullo alio uitio tam manifestam uindictā sine misericordia exciuit deus, sicut pro isto. Propter hoc nanq; p̄ctm̄ deus mundo induxit diluuium, Sodomam & Gomorrhā combussit. Multosq; alios interemit hoc rete diaboli, quo qui capiuntur, non cito soluitur. In isto tam graui contra luxuriam prælio nemo potest uincere, nisi qui fugerit: nemo potest firmiter perdurare, nisi qui carnem domat. Qui multo utitur uino, ignem portat in gremio. Nolite (ait Apostolus) inebriari uino in quo est luxuria. Uinum nocet, sed centies plus facies mulieris. Mulier diaboli est sagitta, qua homo in luxuriam cito dilabitur. Nullus in hoc confidat uiuens, si sanctus es, non tamen securus. Mulier uiri pretiosam animā rapit. Nunquid potest homo abscondere ignem in sinu suo, ut nō ardeant uestimenta sua: uir & mulier ignis & palea, diabolus ea inflare nō cessat. Nunquā uiro cum muliere sint lōgā colloquia: sola necessitas colloqui faciat, & unus alterius spernat munuscula & uerbula blanda. In hac re præcipue est timēdum, quoniā multi sanctissimi propter suam securitatem iam hoc uitio ceciderunt. Sed quid agis uir miser: Centuplo plus peccas quā mulier. Mulier, mollis aer est & domi sedet, tu autem uagando mille modis eam illaqueas. Adhuc autem secundum Hieronymum, & habetur in decreto ca. trig. simo tertio, quæstione quarta: Tēpore quo uxori debitū redditur, de carnibus agni comedere non licet. Cuius rationem Thomas super quartum Sententiarum assignat, dicendo, q; quamuis actus ille possit esse sine p̄ctō, tamen propter uoluptatem annexam deprimit ratiōnem, & à deuotione impedit eam. Si ergo legitime copulatis & sine p̄ctō se cognoscentibus non licet cōmunicare die quo debitum illud est redditum, seu nocte mox præcedente, quā uitiosissime agunt sacerdotes celebrādo in die, qui nocte tam turpiter atq; sacrile-

lege mulieribus sunt admixta: imò reuera quæ lingua queat exprimere, aut q̄ intellectus possit cōcipere, q̄ ipudenter ac scelerate se habeat sacerdotēs tā turpissimis uitij subiacētes: q̄ in usu, tactu, gustu ac cæteris sensibus tam libidine se habent, & de tot turpitudinibus atq; excessibus sibi sunt conscj, & nihilomin' ueneranda Christi audet tractare mysteria, corpus eius & sanguinem consecrare, sanctissima Missæ ac Canonis uerba pollutissimo ore proferre, hostiam benedictam maculatissima lingua cōtingere, sanguinem saluatoris ore gulofo accipere: imò ore illo quo paulo ante osculati sunt meretricem turpem uē femina, suscipere audent dei patris ac uirginis matris prolem. Talibus per Amos prophetam loquitur iudex altissimus CHRISTVS: Ecce ego stridebo super uos sicut stridet plaustrum onustum feno. De quibus conuenienter exponitur illud Ezechielis: Ecce ego complōsi manus meas super maculas uestras, ait, & conflagabo uos, & succendam uos in igne furoris mei, & conflagabimini in medio eius sicut conflagatur argentum in medio fornacis, & requiescam. Vnde per Malachiam dominus ait: Et nunc ad uos uerbum istud o sacerdos: qui pollutistis nomen meum. Ecce ego projiciam super uos sterces solennitatum uestrarum, & assumet uos secum: id est, uilia atque carnalia opera uestra, quæ etiam in festis committitis, uobis improperebo ac imputabo, & cum uitij uestris ad inferos descēdetis.

Articulus LXI. Contra lasciuiam sacerdotum & clericorum, ex uerbis sanctorum.

Sancti doctores contra infelicissimam horum luxuriam multa concorditer terribiliterque locuti sunt. Ait ergo beatus Hieronymus: Acerbiora gehennæ tormenta sunt, quæ fornicatoribus & adulteris, præsertim sacerdotibus & clericis debentur. Et denuo: Quid tibi cū mulieribus o sacerdos, qui ad altare deo famularis, & in loco stas eius: Vt tibi sacerdos, qui eisdem labijs oscularis filium uirginis, quibus paulo ante osculatus es filiam ueneris. O Iuda, osculo filiiu hois tradis. Hinc Glossa super Leuiticū ait: Quom de uniuersis hominum uitij gaudeant demones, maxime tamen de eorum fornicationibus qui sunt ministri altaris. Hinc in persona Christi Augustinus exclamat: Noli me o sacerdos amplius peccando affligere: plus nanque me lædit (id est, plus displicet mihi) uulnus peccati tui, quā uulnus lateris mei. Nam ut iterum asserit Augustinus, magis delinquant qui CHRISTVM in cœlo iam regnantem peccando contemnunt, corpus & sanguinem eius irreuerenter tractantes, eiusq; populum scandalizantes, quā qui ambulantes in terris crucifixerunt, non quasi crucifixores, sed quasi tanti sacramenti indignissimi confectores, ac præsumptuosi impudicity perceptores. Illi etenim CHRISTVM semel crucifixerunt in terrarū quantum in eis est, ipsum quotidie crucifigunt, quem tam indignissime tractant, atque in cordibus aliorum occidunt. Dum enim prauissimis suis exemplis alios ad peccandum inducunt, CHRISTVM de illorum cordibus tollunt. Vnde & sanctus ait Bernardus: O sacerdos, os tuum quotidie receptaculum & quasi sepulchrū Christi efficitur. Cur unquam mentitur: cur anima tua uitiosa efficitur: cur de ore tuo egrediuntur falsitas, detractio siue scurrilitas, per quod ipsa (quæ CHRISTVS est) in greditur ueritas atque sinceritas: Cur oculi tui aspiciunt uanitatem, qui quotidie ante se habent Christum altissimam ueritatem: Quare manus tuæ extenduntur ad illiēta, quæ tractant, tenent atque eleuant tenentem gubernantemq; omnia: Cur te ebrietate ingurgitas, qui deo & spirituali refectioe plenus esse deberes: Nonne turpissimum est manus deo dicatas mulierum uberibus aut pudendis ingerere, & post hoc sacrosanctum corpus domini tangere: O quam nefarium & temerarium est, pollutis manibus tractare filium uirginis, imò & dei patris, & sordido ore sumere illum, qui omnem transcendit ac superat intellectum. Quis non erubescat, quis non expauescat, ubi præstantissimum mundi pretiū projicitur in sterquilinum: Mirum est quod talis sacerdos non ueretur iuxta se stare dei angelum, qui secet eū in mediū. Nempe ut loquitur Augustinus, Si sacerdos fuerit uas incontinentiæ atq; libidinis, iuxta filiū uirginis statuit in altari filii ueneris, ponitq; arcam domini iuxta Dagon: & dum ore uerba canonis fatur, os eius dolo & amaritudine adimpletur. Etiam si orat cum lachrymis, tamen expuit in facie saluatoris, nisi ueraciter doleat de peccatis. Cumq; præsumit sumere corpus dominicum in os suum pollutū, leuius ei esset si projiceret in lutum. Peccator enim non pœnitens, omni luto est turpior, & omni latitā impurior. Ideo CHRISTVM sumendo, summam ei contumeliam & irreuerentiam facit. Denique carnales ac lubricos sacerdotēs & clericos, sanctus Bernardus maximæ impudentiæ præsumptionis quæ arguit, quod uel ecclesiam audent intrare, aut in choro cantare.

Amos 3.

Ezech. 29

Mal. 3.

Hieronymus.

Lucæ. 22.

Augustinus.

Matt. 27.

Bernardus.

1. Reg. 5.

28. di. c. P̄ctō
clericorū

811

aut diuino se conspectui presentare. Quomodo enim aulam regis introire ac regis uultui presentare et apparere, qui regis conteneret iussa, & ei per opera aduersaretur iniqua, et quod hostibus consentiret? Hinc sacerdotes & clerici quam diu in prauitatibus & immunditijs persistunt, loca sacra suo perhibentur contaminare ingressu. Exhortationi ergo beati Bernardi acquiescant, dicentis: Sacerdos & clericus sine dei offensa uiuant, qui pro suis ac aliorum offensis deum iudicem interpellant, ne offensum potius ad iracundiam pronocent, quam iratum compescant. Ut enim sanctus Augustinus testatur, plus placet deo ululatus canum & grunitus porcorum, quam cantus luxuriantium clericorum. Et rursus: Maius (inquit) preiudicium deus in mundo non patitur, quam a sacerdotibus scientia & uita bona carentibus. Nec aliquid tantum nocet ecclesie, quemadmodum carnalis, scandalosa ac fceda sacerdotum clericorumque uita, propter quorum conuersationem uanam atque turpissimam, clauis ecclesie ac sacerdotum spernitur. Præterea, sicut tertio Regū habetur, dum regina Saba considerasset ordines ministrantiū ad mensam regis salomonis, laudauit præcipue ordinem pincernarum, quorum habitus fuit pulcher ac uniformis. Per aulam Salomonis ecclesia designatur, per mensam altare, per pincernas presbyteri, qui corpus & sanguinem christi dispensant, quorum habitus debet esse uniformis ac speciosus, i. conuersatio cõcors, uirtuosa & exemplaris, ut glorificetur deus in suis ministris. Sed heu modo lamentabiliter uidemus impleri illud sancti Ambrosii: Ex indisciplinata & inordinata multitudine sacerdotum, habetur hodie cõtemptui nostre fidei uenerabile sacramentum. Nam qui debuerant esse uicarij apostolorum & filij sancti Petri, facti sunt socij Iudæ atque præambuli Antichristi. Infirmorum corda percuntur ac læduntur de immunda & impia sacerdotum & clericorum inanum uita. Postremo fcedum doctores concorditer, quicquid de bonis ecclesie sacerdotibus & clericis cum turpibus consumunt personis, restituere obligantur ecclesie aut egenis, cum omnia ecclesiastica bona sint patrimonium christi & pauperum. Et quicquid de illis bonis sibi usurpant & detinent clerici, hoc pauperibus detrahunt, & furum ac rapinam facilegiumque committunt. Ex hoc facile pensare possumus, quam periculosissima sit beneficiorum pluralitas, præsertim dum unum simpliciter uicarij ac uestitui sufficere potest. Hinc secundum doctores, qui plura beneficia habent, deum priuare suo obsequio, ecclesiam suis membris, defunctos suffragijs debitis, pauperes elemosynis suis, & fundatores suis intentis. Fundatorum namque fuit intentio, ut quot præbendæ, tot essent personæ diuino obsequio deditæ. Quam crinosum est ergo, ecclesiasticos redditibus uulose, pompose & luxuriose consumere.

Articulus L.XII. Quod uitiosæ lubrici sacerdotibus sint proditores & hostes christi, & de horribili maledictione eorum, ex libro celestium Reuelationū beatissimæ Brigittæ uideæ.

Primo libro Reuelationum sanctæ Brigittæ, capit. XLVII. Christus presente cœlesti exercitu, legitur ad sanctam Brigittam in uisione sic esse locutus: Nonne Dauid propheta ait: Qui edebat panes meos, magnificauit super me supplantatione? Sic tibi iam dico, quod proditores mei sunt qui panem meum comedunt in altari. Que enim poterit abominabilior esse interfectio, quam illa qua aliquis interficit semetipsum aut quæ deterior proditio, quam ubi duo in dissolubili uinculo iuncti sunt, & tamen unus alium prodit, ut puta coniuges? Quid autem dicit cõsors, cum proderet uult cõsortem, uel fraudulenta simulatione loquitur ei: Eamus ad illum locum, ut meam tecum impleam uoluntatem. Illa autem in uera simplicitate parata ad omnem uoluntatem cõsortis, uadit eum eo. Cumque opportunum locum & tempus inuenerit, producit contra eam unū de tribus instrumentis suæ proditionis. Aut enim habet aliquid tam ponderosum, quod uno ictu seu casu interficit eam: aut ita acutū, quod statim intrat in uiscera eius: aut aliquid, quo suffocatur statim & intercluditur eius anhelitus. Porro quū mortua fuerit, dicit intra se proditori: Nunc male feci, si cognitū fuerit facinus meum, condamnabor ad mortem. Ideo cõpuls cõsortis occisæ abscondit uel sepelit. Sic faciunt sacerdotes nunc mihi, qui proditores sunt mei. Ipsi & ego uinculo ligamur, quando de pane conficiunt & consecrant corpus meum, quod omnes angelici facere nequeunt quoniā solis sacerdotibus dedit hanc potestatem, & ad summos ecclesie ordines ipsos elegi. Ipsi uero faciunt mihi, ut proditores. Nam ostendunt mihi faciem leuam & blandam, & ducunt me in occultum locū ut prodant me. Tunc mihi ostendunt faciem lætā, dū uidentur esse boni ac simplices. Ducunt quoque me in conclaue, dum ad altare procedunt. Tunc ego quasi sponsus uel sponsa, paratus sum face-

re omnem uoluntatem eorum, sed ipsi me produnt: & primo mihi adhibent quid ponderosum, quando diuinum officium est eis graue uel onerosum. Libentius namque loquuntur centum uerba pro mundo & commodo suo, quam unum pro meo honore. Hoc ergo me onere deprimunt, qui sum quasi amotus à corde eorum, in quo per gratiam non sum neque inhabito. Secundo me pungunt, quia acuto ferro quod uiscera intrat, me transungunt, quando ad altare accedunt & cogitant se peccasse, & poenitent, habentes firmam uoluntatem non peccandi: peracto autem officio, cogitant: Bene poeniteo de peccatis, sed non repellam nec deferam illam cum qua peccaui, ita quod non amplius faciam. Isti me quasi acutissimo ferro pungunt, dum in uoluntate manent peccandi. Tertio quasi suffocatur spiritus, dum cogitant fecum, dicentes: Bonum & delectabile est esse in mundo, bonum est luxuriari, & continere non possum. Faciam ergo uoluntatem meam in iuuentute: quum autem senuero, abstinere me uolo & emendare. Ex cogitatione hac pessima spiritus suffocatur. Accedunt igitur ad altare meum impudenter, & ponunt me deum & hominem ante eos: quum uero acceperint me, non assisto eis per gratiam. Ecce tales non sunt sacerdotes mei, sed proditores ac uenditores. Ecce paganos aspicio & Iudeos, sed nullum uideo illis sacerdotibus deteriore. Sunt enim in eodem peccato quo cecidit Lucifer. Nunc etiam tibi dicam eorum iudicium, & cui sunt similes. Eorum ergo iudicium & maledictio sunt sicut maledixit Dauid peccantibus: Maledicti qui declinant à mandatis tuis. Qui quum iustus eslet, non maledixit eis ex ira aut impatientia, aut uoluntate maligna, sed ex iustitia: sic & ego qui sum melior quam Dauid, talibus maledico. Maledictum sit ergo omne quod de terra ad utilitatem suam recipiunt, quia ingrati sunt deo. Maledictus sit cibus & potus eorum, qui pascit corpus in cibum uermium, & animam ad infernum. Maledictum sit corpus eorum, quod resurget in die iudicij, in inferno sine fine arsurum. Maledicti sint anni eorum, quibus inutiliter uixerunt. Maledicta sit hora eorum, quæ incipit eis in inferno, & nunquam finitur. Maledicti sint oculi eorum, quibus uiderunt lumen cœli. Maledictæ sint aures eorum, quibus audierunt uerba mea nec curauerunt. Maledictus sit gustus eorum, quo tractauerunt me. Maledictus sit odoratus eorum, quo odorati sunt delectabilia, & me neglexerunt delectabilem super omnia. Et merito maledicuntur: maledictus enim erit uisus eorum, quoniam non uiderunt deum in se, sed poenas tenebras que inferni. Maledictæ sunt aures eorum, quia non audiunt uerba mea, sed inferni clamorem atque horrorem. Maledictus est gustus eorum, quia non gustabunt de bonis meis æternis gaudium, sed amaritudinem æternalem. Maledictus est tactus eorum, quia non tractabunt me, sed ignem perpetuum. Maledictus est odoratus eorum, quia non odorabunt odorem suauissimum illum in regno meo excedentem cuncta aromata, sed foetorem in inferno habebunt amariorē felle, peiorē que sulphure. Maledicti sunt à cœlo & ab omnibus creaturis insensatis, quoniam illæ obediunt deo, & ipsi me spernunt. Insuper, in alia uisione dixit deus ad Brigittam sanctam: Sicut tardante Moysē in monte Sinai infideles & pessimi filij Israel dixerunt, Nescimus mihi Moysi huic acciderit, quæramus alium deum quinos præcedat: sic nunc faciunt mihi isti maledicti sacerdotes, & dicunt: Cur nos austeriorem uitam agamus quam alij? Melius ergo nobis est esse in uoluptatibus nostris, diligamus mundum de quo certi sumus. In istis maledictis sacerdotibus regnant acedia, impatientia, carnalis uoluptas & auaritia. Inflammati sunt amore carnalium, nec satiantur terrenis. Prædicant uerba mea, & alia quædam opera bona facere uidentur, sed ad suum honorem suam que uoluptatem & utilitatem, non ad meum honorem omnia referunt. Idcirco incipiam iudicium meum & à clero & ab altari meo. Ego elegi olim Moysen & prophetas, ut instruerent ac ducerent populum meum Israel: sed nunc elegi mihi alios amicos prophetis specialiores, uidelicet sacerdotes, qui non solum uerba mea audiunt, sed me etiam uident & tractant manibus suis, quod nullus prophetarum aut angelorum facere poterat. Isti sacerdotes quos loco prophetarum in amicos elegi, clamant ad me, sed non tali desiderio & charitate ut prophetæ, sed duabus contrarijs uocibus. Non enim clamant cum prophetis, Veni domine quoniam dulcis es, sed clamant uel uerbo uel facto: Discede à nobis, quoniam uerba tua amara sunt, & opera tua graua, quæ & scandalum faciunt nobis. Ecce quid maledicti sacerdotes dicant. Ego sto ante eos quasi ouis mitissima, de qua accipiunt lanam ad uestiendum se, & lac ad reficiendum se: & adhuc pro tanta dilectione abominantur me. Ego sto ante eos quasi hospes

37. dist. Ideo in fi. & c. nō omnis 38. d. c. igno rancia. & c. n. in laicis. 2. Reg. 10. 2. Para. 9.

Aggei. 1.

44. dist. c. cū autem 13. q. 1. c. Epl. scopus.

1. q. 1. ca. Oia sacramenta.

1. q. 1. c. Male dica 2. dist. 18.

Exod. 32.

Exod. 6.

Psal. 24. Job. 21.

Isaie. 57. 1. c. rem. 11.

Si quis

Psal. 40.

re

qui dicit: Amice, da mihi necessaria uitae, & recipe optimam mercedem à deo. Sed ipsi pro eius simplicitate repellunt me quasi lupum, & pro hospitalitate confundunt me quasi indignum hospitio, & quasi proditorem abijciunt me, & me colligere renuunt.

Articulus LXIII. De uarijs donis collatis à CHRISTO sacerdotibus, & de ingratitude & immunditia illorum.

Mat. 25
1. Cor. 11

CHRIſTUS in uisione ad sanctam Brigittam dixit: Ego relicurus mundum & ascensus in caelum, reliqui hominibus memoriale dignissimum, scilicet corpus meum, & sacerdotes posui speciales custodes ipsius, & honorari eos honore septemplici. Primo, ut sint signiferi & speciales amici mei per munditiam mentis & corporis. Secundo, ut sint uiri angelici per praecipuam humilitatem. Tertio, ut sint discipuli dei per continuam lectionem diuinam scripturae: quibus & ideo datur liber in manus, quem admodum militi gladius, ut quae agenda sunt sciant, & oratione ac meditatione placare studeant iram dei pro populo eius. Quarto, ut sint custodes templi & speculatores animarum: ideo ab episcopo eis clauis traduntur, ut sint solliciti circa proximorum salutem, & uerbis & exemplis promoueat illos ad bona, & incitet ad perfectiora. Quinto, ut sint mundalium contemptores, ut dum altari deseruiunt, de altari uiuant, & in terrenis actibus nequaquam, nisi in his quae decet gradum suum, se occupent. sexto, ut sint uiri euangelici ueritatem praedicando. Septimo, ut sint mediatores inter deum & homines per immolationem corporis mei. Nunc autem conqueror tibi quod gradus isti uirtutum sunt dissipati, quia impuritas exercetur pro castitate, superbia diligitur pro humilitate, dilectio spiritualis non attenditur, sed amor mundi: negligentia apparet in altaribus, sapientia reputatur fatuitas, nec salus animarum curatur. Sed maledicti sacerdotes qui carnalibus delicijs uacant. Denique, luxuriosi sacerdotes manus sunt sanguinolentae, quoniam opera eorum carnalia sunt. Vox eorum est quasi uox ranarum, quoniam tota est de lutosi operibus atque ad uoluptates carnales. Mores eorum quasi mores ioculatoris, quoniam actu & uestibus omnibus conformare se nituntur, ut omnibus placeant. Propterea ueniam talibus sacerdotibus cum septem plagis. Nam priuabuntur omnibus quae dilexerunt, eijciuntur à conspectu dei, iudicabuntur in ira, tradentur daemonebus, paientur absque requie, contemnentur ab omnibus, egebunt omnibus bonis, & abundabunt omnibus malis. Insuper de carnali & uitioso sacerdote loquebatur in uisione Christus ad beatam Brigittam: Quis accedit ad altare, astant ad latera eius daemones, qui & animam eius inhabitant, quoniam mortua est ante. Dum imponit sibi super humerale, daemones obumbrant animam eius, ut non cogitet neque intelligat quàm terribile est accedere ad altare, potissime sacerdotem immundum, & quàm mundus esse debeat qui mihi mundissimo debet astare. Quum induit se alba, duritiam cordis & in deuotionem induit, quoniam cogitat peccatum suum non esse graue, & futurum supplicium non esse magnum, & quale sit gaudium electorum nunquam considerat. Dum imponit sibi stolam, diabolus graue iugum imponit collo eius, ita quod delectat eum peccati dulcedo, & sic onerat animam eius, quod non sinit eum ingemiscere uel considerare sua peccata. Dum imponit sibi manipulum, omnia opa dei sunt ei onerosa & grauiora. Cum cingit se cingulo, uoluntas eius colligatur diabolo, ita quod proponit manere in peccato, tuncque dissoluitur charitas mea ab eo, quia uoluntas eius est ad omnia quae diabolus inspirat, nisi refrenaretur oculo dei iudicio. Cum induit casulam, diabolus perfidia induit eum. Dum legit, Confiteor, daemones respondet: Mentitus es. Nos testes sumus quod confessio tua est similis Iude, qui aliud dixit ore, & aliud habebat in corde. Dum accedit ad altare, tunc ego auerto faciem meam ab eo, & de quocumque legit Missam, siue de matre, siue de sanctis, sic gratum est mihi, ac si meretrix membrum suum in uase collectum offerret alicui nobili ad bibendum. Cum autem confecrat corpus meum, daemones fugiunt ab eo: sed dum illud applicat ori suo, daemones ex praesumptione ipsius reuertuntur ad ipsum, quoniam nullam charitatem habet ad me, sed ad immunditias seu spurcicias suas totus afficitur. Haec pauca de multis ex Reuelationibus sanctae Brigittae sumpsit, quae in diuersis libris atque capitulis prolixè scribuntur. Ex quibus clarissime innotescit, quàm periculosum sit sacerdotem immunditiam deseruire.

Ezech. 33.

1. Cor. 9.
ss. di. c. Epistolopis

Septem sacerdotum malorum plagae.

Mat. 25.

Nota.

Articulus LXIII. De eadem materia ex doctrina coelestis sanctissimae uirginis Catharinae de Senis,

Sancta

Sancta ecclesia canonizans sanctam Brigittam uideam praesallegaram, sanctamque Catharinam de Senis, doctrinas & uisiones seu reuelationes earum satis approbasse uideatur. Vtraque autem ex diuina reuelatione scripsit. Itaque in uisione coelestis deus pater ad sanctam hanc Catharinam locutus est: Anima horum miserabilium carnalium sacerdotum unde tantam uitiorum recepit putredinem, nisi à sensualitate quam sibi dominam constituerunt, & animam suam ac rationem fecerunt ancillam? Hos sacerdotes unxi ut seruirent mihi, & ministrarent sacramenta sanctae ecclesiae, & scias tu charissima filia, quid mihi retribuunt pro beneficijs tantis. Ipsi quoti die me persequantur in tot diuersis & sceleratis peccatis, ut tua non possit lingua narrare: & si illa audires, desiceres. Aliqua tamen tibi dicam, ut habeas maiorem materiam compassionis & plandus. Ipsi namque stare debent super mensam sanctissimae crucis, CHRISTI passionem iugiter attendendo, & ibi se nutrire cibo animarum, laborando pro salute illarum, & de illarum spiritali profectu gaudendo. Ipsi uero intrant tabernas, & ibi iurant atque per iuram, gulae deseruiunt, potationibus uacant, multisque que miserimis defectibus pleni sunt, tanquam homines penitus excaecati & sine lumine rationis, & stant in uerbis operibusque lasciuiae, & publice absque uerecordia peccant, & quid diuinum sit officium ignorant, & si illud dicant, interdum tamen cor eorum longe est à me. Ipsi enim sunt ribaldi atque luxores, & postquam suam animam perluserunt, eam que immiserunt manibus daemorum, perludunt bona ecclesiae, & substantiam quam in uirtute sanguinis CHRISTI susceperunt, ita expendunt, ut pauperes inde non adiuuentur: & ecclesia est desulta seu deordinata, nec habet necessaria fulcimenta. Vnde quum ipsi templum diaboli sint effecti, non curant de templo meo. Vnde ornamentum quod facere debent in ecclesia seu in templo, faciunt in propria domo: (quod peius est) sicut sponsus ornauit sponsum suam, sic isti daemones in carnati de bonis ecclesiae ornant diabolam suam, cum qua uitiose ac turpiter manent, & absque uerecordia faciunt eam ire & redire. Quumque ipsi infelicissimi daemones, scilicet lasciuia sacerdotum, transeunt ad altare, non curant quod eorum miserabilis diabolus uadit ad manum cum filijs ad oblationem cum caeteris faciendam. O daemones, & plus quam daemones, utinam iniquitates uestrae essent magis absconditae ab oculis subditorum uestrorum, quia tunc eis minus nocerent: nunc uero estis eis causa mandandi in defectibus, & incidendi in ea quae facitis. Est haec puritas quam in meo requiro ministrandum ad celebrandum accedit: est haec puritas, quia de mane surgit cum mente coinguita & corpore suo corrupto ac foetido, cum quo iacuit cum sua diabolus. O tabernaculum daemones, ubi est bona uigilia noctis cum solenni & deuoto officio: ubi est oratio continua et deuota, in qua noctis tempore disposuisti te ad celebrandum? Ex hac carnalitate contingit, quod turpissimi sacerdotes non quaerunt meum honorem, nec subditorum salutem, imò nec propriam, sed proprio amore quaerunt suas diuitias, delicias et honores, nec attendunt periculum et peccata populi sibi commisi. Vnde nec subditos suos corripunt, sed in suis uitijs eos iacere permittunt: et interdum hoc accidit, quia non uolunt displicere hominibus, et ne damnum aliquod patiantur. Sed nunc attende o charissima filia, quoniam uolo tibi ostendere sceleratam et scandalosam uitam in alorum atque carnalium sacerdotum, ut seruentur ores pro eis. Hi impij sacerdotes fundamentum sibi faciunt in proprio et priuato amore, ex quo statim oritur superbia, indiscretio: quoniam honorem et gloriam sibi ascribunt et ascribi uolunt, et magnas quaerunt prelationes cum ornamentis pretiosis, et superfluis uestibus ac delicatis, immoderatis uarijsque cibarijs et poculis lautis. Non satiantur terrenis diuitijs, sed terram insatiabiliter rodunt, & stricci sunt ac cupidi circa proximos. Vnde ex hac miserabili superbia & infelici auaritia atque damnabili lasciuia, quae de proprio & priuato amore nascuntur, animarum negligunt curam, & pro solis temporalibus solliciti sunt. Praetermittunt que oues meas, quas in eorum manibus tradidi, & nec corporaliter nec spiritaliter pascunt eas. Nec bene consumunt ecclesiasticos redditus, de quibus quantum fieri potest, fieri debent tres partes: una in necessitate ministrorum ecclesiae, alia in usus pauperum, tertia in utilitate ecclesiae. Isti uero turpissimi sacerdotes contrarium faciunt, quia non in solam necessitatem, sed in uoluptatem & curiositatem, in uestium superfluitatem, in ciborum & poruum immoderantiam, uane inutiliter que consumunt bona ecclesiae, suam quoque diabolam nutriunt inde, & patrimonium crucifixi cum turpibus foeminis deuorant. O templa diaboli, ego uos

Quaerela testis de malis sacerdotibus.

Mat. 25.

Ecclesia redditis tribuam partem endi.

posui ut angeli sitis in hac uita terrestri, & uos dæmonia estis, & dæmoniorum assumpti-
stis infirmis, suggestionibus & prauis exemplis alios ad uicia pertrahendo. Hæc & multa
similia præfata uirgo sanctissima, deo ad eam loquente, conscripsit, impios & lasciuos sa-
cerdotes ubertim uocans in carnata dæmonia, concubinas uero eorum diabolos. Vnde pa-
ter inestabiliter detestabatur incontinentiam sacerdotum.

Articulus LXV. Quantum uitandæ sunt sacerdotibus & clericis
non solum commixtiones sacrilegæ, sed etiam incau-
tæ inspectiones, colloquutiones, familiarita-
tesq; foeminarum.

Obseruandum est omni fideli caste uiuere cupienti, potissime cuilibet sacerdoti
& clerico, quod loquitur Augustinus: Oculi & si iaciantur in aliquam foemina-
rum, tamen in nulla figantur. Ex moroso nanque & incauto respectu foemina-
rum, facillime generatur in uiro imaginatio turpis, concupiscentia carnis, uul-
neratio mentis, libidinosa commotio. Ideo orat Psalmista: Auerte oculos meos ne uide-
ant uanitatem. Et sanctus Iob dixit: Pēpigi fœdus cum oculis meis, ut nec cogitarem de
uirgine. Hinc secundum Gregorium, Non licet intueri, quod non licet de fideare. Ideo as-
serit Augustinus: Nec dicatis uos habere animos pudicos, quoniam impudicus oculus im-
pudici cordis est nuntius. Interna nanque per exteriora cognoscuntur. Idcirco incusto-
ditus uisus, incustoditi cordis est index. Denique, David propheta & rex in adulterium
corruit, quia in foeminam uisum fixit. Nec minus, imò & plus fugendus est foeminarum
contactus, præsertim sub uestibus: imò in illarum osculis & amplexibus consistit morta-
le peccatum: fide & illis confabulari & arridere, infœdium est ualde. Vnde super Regu-
lam Augustini scribit Hubertus: Multum allectina est species mulieris. Per uisum enim
ducitur species ad animam, quæ ipsam impugnat, nec potest se homo quandoque facili-
ter expedire ab ea. Ideo Salomon dixit: De uestimento procedit tineæ, & a muliere iniqui-
tas uiri. Propterea uiri uirtuosi non solum non uolunt appetere mulieres, sed ne a femi-
nis appetantur, non de facili coram eius comparent: & si interdum comparent, cauent ta-
men a frequenti accessu ad eas: quod si ex causa contingat, non tamen reddunt se magis
familiaris uni quàm alteri. Vnde secundum Augustinum: Sermo breuis, asper & rigidus
cum mulieribus est habendus. Et cauere debet uir bonus, ne aliquo modo prouocet ani-
mum mulieris ad inordinatum suam amorem. Hinc sacerdoti & clerico uitanda est cohabi-
tatio foeminarum iuxta præhabita, aut tam propinquæ aut uetulæ, ut nullum queat immi-
nere periculum. Vnde in Ecclesiastico habetur: Ne des mulieri potestatem animæ tuæ, &
uirginem non conspicias, ne scandalizeris in decore eius. Noli circumspicere in uias ciuita-
tis. Auerte faciem tuam a muliere compta. Propter speciem mulieris multi perierunt. Vi-
tandæ ergo sunt occasiones peccandi, loca secreta & tenebrosa, corrisiones & ioci, munu-
scula, familiaritates, confabulationes & ludi. In colloquio enim mulieris exardescit ignis.
Nec minus periculosa sunt separata conuiuia. Peccata quippe luxuriæ melius uitari non
ualent, nisi se elongando ab obiectis seu materia huius peccati, & uniuersa quæ ad concu-
piscenciam incitant fugiendo.

Articulus LXVI. De quibusdam propositionibus cuiusdam ui-
ri deuoti ac sapiētis de præfata materia.

Magister Gerardus Groet, per quem pñssimus deus multa bona fecit in seculo
isto, in libro quem contra sacerdotes fornicarios edidit, multipliciter repro-
bat cohabitationem sacerdotum ac mulierum, & inter cetera scribit hanc pro-
positionem: Si quis tenuerit mulierem in domo, de qua scandalum in populo
uel in clero aut apud uicinos generatur, etiam si sit mulier illa de talibus quas constitutio-
nes & doctores aliqui dixerunt nõ esse prohibitas, quamuis secundum carnem nihil mali ege-
rit cum ea, adhuc si scit hoc scandalum generari, & mulierem tenuerit, mortaliter peccat.
Nam tale scandalum est scandalum actiuum, in quo contemnens fratris salutem, non obstat eius
scandalo, uult facere quod sibi placet, & loquor de scandalo pusillorum, non pharisæorum.
Ista sunt uerba uiri præfati, quæ confirmari possunt p dicta Hieronymi, q asserit q scandalum
pusilloꝝ semper uitandū est, quātum fieri potest, salua triplici ueritate, uidelicet uitate uis-
te, doctrine atq; iustitiæ. Itē p Augustinū dicentē: In cohabitatione peius est, ducere continentiam
criminosam, i. infamē facere sanctimoniam, qd blasphemiam ingerit religioni. Et iterum Bo-
num

num continentia frustra intrinsecus laborioso agmine custodit, qui illud forinsecus infi-
cit & infamat. Veruntamen circa istud mihi uident multa esse consideranda, uidelicet si mu-
lier illa esset secundum iura cohabitare permissa, & sacerdos absque notabili detrimento
eius cohabitatione atque obsequio carere non posset, sciens q iuxta modum prædictum
scandalum generari, tunc deberet pusillos sufficienter p se uel per alium informare, quod
irrationabiliter scandalizarentur, & quod non esset periculum, neq; mala habenda suspicio
ex cohabitatione huiusmodi mulieris: & si tunc informationem nollent recipere, scanda-
lum illorum non esset amplius scandalum pusillorum, i. ex infirmitate, sed pharisæorum, i.
ex malitia, quod non oportet semper uitare. Et huic scribit simile Thomas in Secunda se-
cunde, quæstione de scandalo. Insuper uir præfatus ponit hanc propositionem: Qualitercum-
q; quis clericus uel laicus conuersetur cum muliere suspecta, in domo uel extra domū, p so-
cietates aut conuiuia, per uisitationes uel colloquia in ecclesia, uel per dona, uel per quam-
cumq; familiaritatem, si foemina illa sit filia fratris uel amitæ, si inde scandalum generetur,
& ipse hoc scierit, nec eam euitauerit, quamuis cum illa carnaliter non misceatur, peccat
mortaliter. Istud uideatur mihi intelligendū, quando mulier est suspecta, suspicio pro-
cedente ex signis multum probabilibus, uel uolentiam suspicionem facientibus: non aut, lo-
quendo de suspicione procedente ex leuibus signis: & hoc posset per dicta doctorum fa-
ciliter comprobari, sed breuitati studendū est. Præterea uir ille scribit hanc propositionem:
Scandalum fornicatorum sacerdotum aut clericorum, potissime publicorum, seu per alia uicia scā-
dalose agentium, in iniuriam dei & damnum ecclesiæ multipliciter redundat. Hæc propo-
sitione præhabitis prorsus concordat, & a magistro illo diffuse probatur. Peccatum nanque
uehementer extenditur, & ab alijs audacter perpetratur, quando propter reuerentiam or-
dinis aut dignitatem prælationis peccator honoratur. Inferiores q per uicia superiores: &
laici propter peccata clericorum frequētius magisq; cadunt seu scandalizantur, q conuer-
sonec solum scandalizantur, faciendo ea peccata quæ uident in illis, sed & alia multo maio-
ra: quoniam uident illos qui in omni uirtute deberent præcedere & fulgere, in pessimis ui-
tijs ac flagitijs conuersari. Amplius ait: Turpes fornicarij, clerici siue presbyteri & alij qui
cumque Christiani, in flagitiosis actibus notorii, crudelius Christum persequuntur, dimem-
brant, crucifigunt & lacerant, quàm Herodes, Pilatus, milites & Iudæi, qui Christum cor-
poraliter occiderunt. Et si tales presbyteri celebrant, prædictæ crucifixioni aliam addūt,
Christus enim proprium corpus exposuit crucifixioni & morti pro corpore suo mysti-
co, quod est ecclesia, quæ est plebs fidelis: & hanc scandalizare, id est, ad peccata inducere,
Christo plus displicet, quàm crucifixio corporis sui ueræ: & est scandalizatio illa Christo
summe nocua, quom non sit aliud quàm illos sibi auferre spiritualiterq; necare, & diabo-
lo incorporare, quos ipse sanguine suo redemit. Iterum ait: Licet non sit accusator aut re-
stis, tamen omnibus presbyteris seu clericis, fornicatoribus manifestis aut diffamatis, seu ru-
more prædicatis, aut scandalum patientibus in clero uel populo, debet per superiores eti-
am si rei criminis non sint, indicari purgatio, & iuberi ut mulieres & alia quæ scandalum pa-
riunt, a se remoueat. Istud probat per iura & iuris prout. Deinde eps ait: Clericus uel presby-
ter existens in peccato mortali, si aliquod sacrum præstat, uel res sacras quasi officio utes
tangit, & quandoque se exhibet in aliquo actu ut ministrum ecclesiæ, peccat mortali-
ter: & hoc toties, quoties huiusmodi actum exercet. Istud superius sæpe iam dictum est
& probatum. Et Albertus super quartum Sententiarum ideam affirmat. Insuper dicit: Mi-
nistri ecclesiæ in mortali peccato existentes, ab executione sui officij quo ad deum sunt
suspensi, quia diuino præcepto ab executione huiusmodi prohibentur, quom sint indi-
gni. Ideo nec timore, nec aliquo modo debent induci ad ministrandum in ordine suo, ni-
si se prius correxerint. Articulus tamen necessitatis excipitur. Deinde ait: Nullus in ducere
debet talem ministrum aut sacerdotem ad aliquem actum sui officij, quando dicitur & cre-
dit eum esse in mortali peccato. Nec debet ei in suo actu fauere aut consentire: & qui aliter
ageret, peccaret grauiter. Vnde Thomas in Quodlibetis suis testatur: Si mihi constaret
quod aliquis sacerdos esset in peccato mortali, & inducerem eum ad celebrandum, pecca-
rem mortaliter, quia hoc esset illi prouocare ad peccatum mortale. Et similis ratio est
de alijs actibus ordinis sui, in quibus se exhibet ut ministrum ecclesiæ, casu tamē necessita-
tis excepto, in quo liceret tali confiteri, seu baptismum ab eo suscipere. Denique ponit uir
iste deuotus uarios modos, quibus quis sit particeps peccati ministroꝝ: indigne celebrant
tium aut ministrantium, qui modi ex prædictis latis sunt euidentes.

Psalmist.
Iob. 11.

a. Reg. 11.

De coh. cler.
& mulie. ca
nobis.
Hic. 9.

Gerardus
Maguis.

De coh. cler.
& mulie. cau-
biendum

11. q. 57.

2. q. 7. c. 11. le-
gitimi
De purg. ca.
si quis.

De coh. cler.
& mulie. que-
stum. cu sua
glossa

Articulus LXVII. Rationalis persuasio ad hoc, quod sacerdotes & clerici non acquiescant cohabitare mulieribus, nisi secundum iura permixtis.

Quamuis ad uitandum cohabitationem mulierum prohibitarum, profusus sufficere possit ac debeat sacerdotibus ac clericis tam copiosum ac euidentem praecipuum ecclesiae, ut puta tam generalium conciliorum quam summorum pontificum, copiosa quoque & concors omnium sanctorum patrum atque doctorum doctrina, potest tamen ad hoc persuadendum ualde rationabilis ac apta ratio introduci. Quum enim cum muliere quotidie conuersari, eamque omni hora toties intueri, affari, audire, opportunitatem ac facultatem habere commiscendi cum ea tam ex loco quam tempore, nec tamen de ea tentari, nec ad eam carnaliter affici, non eam appetere neque contingere, non inordinate atque superflue cogitare de ea, tam tempore diuini officij quam alijs horis, non uulnerari mente ex ea, nec ex tanta associata impediri a deo & a puritate interna & cordis custodia, sit uere super hominem, super naturam, super uires humanas, & non nisi magnae perfectionis singularisque gratiae opus ac donum: quis non aduertat, quam incautissime periculosumque agunt sacerdotes & clerici, nondum perfecti, nondum in uirtutibus exercitati, & spiritualis pugnae contra diabolus, carnem & mundum nondum satis periti, sed adhuc defectuosi, fragiles, & ad uitia carnis ac spurcicias prouisi, dum in domibus suis foeminas tenent prohibitas, ex quarum praesentia sensualitas eorum potest tam cito ac multipliciter actuari, praesertim quum iam ad oculos pateat, quam pauci sacerdotum & clericorum sic facientium maneant continentes? Multipliciter ergo periculo se committunt sic faciendo. Conuulsi igitur esset, ut aliquem pauperem clericum secum tenerent, qui facilliter discere posset ea peragere in coquendo, lauando & similibus quibus indiget sacerdos. Praeterea, & si sacerdos de sua constantia esset securus, de mulieris tamen ruina deberet timere & praecauere, quam debet sicut seipsum diligere spirituali amore, nec eam secum tenere, ne fiat ille laqueus mortis, item que ne alijs sacerdotibus & clericis praestet exemplum audaciamque similia peragendi. Nam & Augustinus testatur: Vidij in hac re, puta per uitia carnis, cedros Libani coruisse, de quorum casu non plus suspicabar neque uerebar, quam Hietony mi atque Ambrosij, et rursus: Quanti (inquit) & quale episcopi post magnalia, post signa & miracula corruerunt, & naufragati noscuntur, dum uoluerunt nauis fragili nauigare: hoc est, in carne fragili se exponere periculo cohabitationis siue confortij mulierum.

Articulus LXVIII. De uarijs rationibus, propter quas sacerdotes & clerici merito debent foedissimam uitare luxuriam.

Quanto sacerdotes & clerici ampliori, singulariori ac diuini a CHRISTO ornati & exaltati sunt potestate, autoritate, gradu, ordine & honore, tanto omnino decet & opus est ut CHRISTO sint gratiores, subiectiores & puriores, omnique luxuria labem uitare uigilantiores. Porro, quam supernaturalis & admiranda sit potestas & excellentia sacerdotum, quam sublimis sit gradus, ordo ac dignitas clericorum, in diuersis articulis est ostensum. Decentissimum ergo est, necessariumque salutem, ut CHRISTO sint grati, subiecti, casti, imo castissimi: propterea foeditates turpitudinesque luxuriae merito debent uitare, ne collatam sibi supernaturalem potestatem ac sacerdotalem ordinis praerogatiuam, tam turpiter ac ignobiliter inquinent, & ne seipsum tantum uilicentem atque degenerent, & ne cunctis hominibus, imo & bestijs abominabiles ores ac foetidiores reddantur, ne etiam in cordibus proximorum intantum uilescant: id eo quoque, ne tantam deo iniuriam & inhonorem exhibeant, & ne proximos tam grauiter scandalizent, ne tot animabus sint causa perditionis aeternae: in super, propter uilitatem & turpitudinem luxuriae & gestuum eius in seipsum. Nam uitia ista sunt caeteris bestialiora & turpiora. Item ob grauitatem peccati huius in sacerdotibus & clericis, in quibus multiplicem habet aggrauationem, & sacrilegium nuncupatur, quae omnia superius sunt multipliciter deducta. Adhuc autem, propter uehementissimam illam inferni supplicia, luxuriae praesbyterorum ac clericorum parata, quibus (ut dictum est) acerbiora inferorū debentur tormenta: & quantum semodo glorificant & in delicijs sunt, tantum de luctu ac tormentis recipiunt. Et hoc secundum unam proportionem, sed secundum aliam recipiunt quasi incomparabiliter plus de poenis. Praeterea etiam ideo uitare debent illam lasciuia, ne aeternales pdant summe se-

Notandum Augustini uerbum.

De maior. ob. c. folij.

4o. di. c. Homo Christianus.

Apoc. 8.

felicitatis delicias, propter huius uilissimi corporis detestabiles uoluptates spurcissimas. Postremo, sacerdotum animarum curam habentes, debent dei & proximorum (potissime crediti sibi gregis) praecipue spirituali amore ardere. Idcirco ne deum tam grauiter inhonorent ac perdant, & ne sibi commissis tam multipliciter noceant, debent haec uitia abhorre- re, & quod pro dei honore est ac proximorum salute, uiriliter adimplere, salte quoad ea quae ad debitum sui spectant officij, quatenus & per hoc crescant quotidie in donis gratiae, in splendore uirtutis, in ueritate ac salutaris sapientiae claritate: sicque spiritualibus abundent diuitijs, & uerbo ac opere deum glorificent, proximosque (potissime sibi commissos) adificent: sintque amabiles deo, honorabiles angelis, metuendae demonibus. Atque post uitam istam breuissimam, a deo gloriosissimam sortiantur coronam, ineffabilem iucunditatem, superplenam mensuram, mercedem aeternam, tam de proprijs meritis quam pro meritis gregis sui, & omnium quibus bene agendi causa fuerunt, quosque omniunt beatitudo & gloria redundabit copiose & gloriose in eos, si iam debitum sui impleuerint officij. Quem admodum enim hi qui alijs causa perditionis sunt, Christo odibilissimi extant, & durissime ac terribilissime recipiuntur, iudicabuntur ac damnabuntur ab eo, ita & qui alijs sunt causa conuersionis ac salutis, amabilissimi Christo consistunt, & iucundissime ac beneuolentissime suscipiuntur ac remunerabuntur ab ipso, tanquam ueri sui uicarij, cordiales amici, ac que cooperatores idonei.

Articulus LXIX. De diuersis remedijs contra luxuriam.

Commune uerbum est: Deficiente causa, deficit & effectus. Cum ergo corporalis illa luxuria oriatur ex inordinata affectione, seu interiori & sensuali concupiscentia, concupiscentia autem sicut & omnis affectio, ex praecua quadam apprehensione, uidelicet corporali intuitione, sensitiua perceptione, imaginatione aut cogitatione procedat atque nascatur, praesertim cum obiectum appetitus sensitiui sit bonum sensatum. i. sensitiua cognitione apprehensum, quemadmodum obiectum appetitus intellectiui est bonum intellectum, hoc est, intellectiua notitia apprehensum, hinc qui cupit corporalem fornicationem atque luxuriam foeditatem, ipsam quoque corporalem concupiscentiam superare, nitare, euadere, sensibilem obiectum seu rerum carnalium incircumspectam apprehensionem, intuitionem, imaginationem, cogitationem deuitet siue abijciat. Vnde dum aliquis sentit in se oriri concupiscentiam carnalem & prauam, statim auertat se a consideratione, inspectione, imaginatione seu cogitatione rei sensibilibus seu mulieris aut personae, ad quam concupiscentia sua ipsum inclinatur, tuncque concupiscentia ipsa deficiet. Si autem queratur, qualiter debeat se a tali apprehensione auertere, dicendum quod conuertendo se ad occupationes seu considerationes aliarum rerum, praesertim salubrium, ut puta cogitando de passionibus Christi & de poenis inferni, de distractione horrida diuini iudicij, de amaritudine mortis, de uilitate humanae carnis, quae plena sit immunditijs atque fetoribus, & potissime quando post mortem resoluatur in putredines, in uermes & serpentes & pulueres. Vnde secundum Gregorium: Nihil sic facit despiciere carnem uiuentem, sicut diligenter propeudere qualis erit post mortem. Veruntamen in iuuenibus & imperfectis adhuc hominibus in temptatione positis, non expedit quasi sub specie boni cogitare de dispositione & obscenitate seu turpitudine membrorum personae, de qua tentatur, quasi ex hoc debeat concupiscentia ipsa extingui, imo ex hoc potius accenderetur. Expedit ergo auertere se pro tunc a consideratione rei, cuius concupiscentia eum tentat. Istud ergo est unum remedium contra luxuriam in quo remedio sicut in caeteris, oportet uiriliter laborare, quoniam ars & uirtus sunt circa difficilia. Difficile est nanque uitijs praualere, atque uirtutibus salubriter inhaerere. Et quanto concupiscentia istae carnales sunt magis innatae ac naturales, atque tenacius inhaerentes, tanto difficilius est uincere eas. Oportet ergo uiriliter agere, fideliter laborare, legitime decertare, & nam teste apostolo, Non coronatur nisi qui legitime certauerit. Qui itaque proestatis non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, contra spiritualia nequitiae in caelestibus. i. contra daemones spiritusque immundos in hoc aere uolitantis. Quod non est ita intelligendum, quasi nulla sit nobis colluctatio contra carnem & sanguinem: imo inter tres animae hostes unus est caro, quae est hostis domesticus, ad multa saluati contraria incitans, inclinans, inflammans, & non nisi difficulter expugnabilis, sicut quotidie in nobis miserabiliter experimur (Caro quippe concupiscit aduersus spiritum, & carnalia desideria militat contra animam) sed ideo dixit Apostolus uerbaila, quoniam principalis pugna & grauior colluctatio est fidelibus contra daemones, quam contra proprium cor-

gloriosam curatos foreti coronam & castis si gregi inu bene paucit.

Gregorius.

Difficilia quae pugnata.

Phil. 4. Tim. 2. Eph. 6.

Gal. 5.

pus. Et hæc quoque est una specialis ratio difficulter uincendi uitia & concupiscentiam carnis, quia non solum incitatur ad ea ex naturalibus causis, intrinsicis q; principijs, sed etiam interdum fortissime ex daemonum suggestionibus & impressionibus, ita quod frequenter absq; præuia apprehensione nostra, ex operatione hostis antiqui generantur in nobis inflammationes, pruritus & stimuli miseræ carnis, ad quos sequuntur concupiscentiæ sensuales, non tamen sine præuia rei sensibilis apprehensione seu imaginatione, quæ etiam inuisibilis hostis diabolus frequenter causat in nobis, præsentando interioribus sensibus formas seu similitudines similitum rerum, tam in uigilia quam in somno. Hinc ergo quod uult uitij & concupiscentijs præualere, debet semper esse in cordis sui custodia, & in prociectu ad spiritualia prælia, dicens cum Abacuc propheta: Super custodiam meam stabo, & figam gradum meum super munitionem, & cõtemplabor ut uideam quicquid dicatur mihi: id est, quid mihi inspiretur aut suggeratur ab angelo bono uel malo, uel etiam ab infinctu diuino siue ab homine. Cum enim teste beato Iob, Militia sit uita hominis super terram, nisi homo incessanter se à peccatis custodiat, & tentationes auertat, multipliciter atque facillime ab inuisibilibus suæ salutis hostibus in anima uulneratur. Ideo asserit Isaias: Super speculam domini ego sum stans iugiter per diem, & super custodiam meam ego sum stans totis noctibus. Hinc beatissimus archiepiscopus exhortatur: Sobrius esto & uigilate, quoniam aduersarius uester diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret: cui resistite fortes in fide. Et Paulus: Nolite (inquit) locum dare diabolo, id est, nolite consentire peccato. Secundum remedium contra tentationes & foeditates luxuriæ, imò contra omnem tentationem & culpam, est inuocatio diuini auxilij. Quum enim tanta sit hominis defecti uoluntas, infirmitas, ignorantia, pronitas q; ad omnia mala, tanta quoque calliditas, ferocitas & potestas diaboli, quia ut ait dominus ad Iob, Nō est potestas super terram quæ comparatur ei, tanta quum sit etiam uehementia passionum, & impetuositas concupiscentiarum, nequaquam potest fragilis homo uiribus suis resistere, præualere ac iugiter triumphare, sed uehementissime indiget diuinæ pietatis auxilio, protectione & gratia. Ideo semper, & specialissime tempore tentationis, debet homo ad deum confugere, ipsum feruide ac instantè orando, ut assistat, conseruet, roboret, supereq; tribuat: & tunc deus libenter exaudiet, si tamen infatigabiliter cum omni fiducia inuocetur, sicut per psalmistam prædixit: Inuocame in die tribulationis, eruum te & honorificabis me. Vnde idem propheta ait ad dominum: Quoniam in te eripiar à tentatione, & in deo meo transgrediar murum, id est, omne uirtutum obstaculum succurrente domino superabo. Hinc in Ecclesiastico habetur: Respice filij & uidete, quia nullus sperauit in domino & confusus est, & quis inuocauit eum & despexit eum? Itaque dum sacerdos uel clericus seu quicumque uere fidelis sentit se impugnari, tentari, stimulisq; libidinosis inquietari, accendi, urgeri, deum mox inuocet, pectus tunc dat, cruce se signet, imò (si potest) ad locum pergat secretum, seq; coram deo in terram prosternat, & deum fidelissime inuocet ac seruentem: & tunc utique feliciter in se experietur quod Paulus promisit, Deus coneret fatanam sub pedibus uestris uelociter: quod item Iacobus dixit apostolus, Resistite diabolo, & fugiet à uobis. Hinc nempe & ipse saluator edocuit: Vigilate & orate, ut non intretis in tentationem, id est, ne à tentatione uincamini. Itaque in omni causa & necessitate, in omni tentatione, persecutione atque angustia affuescat homo clypeum orationis assumere, & ideo contra omne peccatum cor suum protegere, sicut Apostolus monet: Accipite armaturam dei, ut possitis resistere in die malo. Tertium remedium contra iniquamenta carnalia & aduersus omnia tentamenta & uitia, est intenta recordatio dominicæ passionis. Dum ergo quis sentit se impugnari aut libidinose moueri, statim ad mentem reducat, quæ, quanta & qualia filius dei sustinuit, qualiter captus est, consputus, percussus, blasphematus, derisus, flagellatus, spinis coronatus, crucifixus, & acerbissima atque turpissima morte occisus. Et tunc à seipso quærat & dicat: Decet ne uilissimum peccatorem carnalibus delectationibus satari, quando dñs deus tuus tantis propter te supplicijs est afflictus? Hæc autem dñi cõ passionis meditatio frequens, cordialis atq; morosa, optime ualet ad oia uitia supanda, ad oes quoq; uirtutes obtinendas & conseruandas. Si enim pensemus, q̄ patientissime, q̄ humilissime, q̄ charitatiue Christus in sua se habuit passione, imò in tota sua conuersatione, quam item amarissimas tolerauit penas, mix; si aliqua re impatientes effimur, si elatione extollimur, si inuidia tangimur. Quilibet ergo fidelis, p̄sertim sacerdos & clericus q̄ tidie ad minus semel passionē chri deuoto debet corde reuoluere, eãq; menti suæ fortiter semp imprimere

re, aut impressam tenere, ut sic mundus & cuncta carnalia uilescant, Chriq; humilitatē, patientiam, mansuetudinē, charitatem sectetur: & quotiescūq; à diabolo, carne, aut mundo tentatur, protinus Christi passionem tam affectuose ac diligenter intueat, quasi presentialiter cerneret Chrii flagellari, coronari & crucifigi. Valet autē meditatio hæc precipue cõtra ignem luxuriæ. In cuius rei signū deus Moyi iussit erigere serpentē gneum in deserto, ut à serpētib; p̄cussis, illū intueōdo serpentē mox sanaretur, qd̄ & fiebat. Vñ & nūc fideles diaboloq; t̄tationū uenenosis ac libidinosis telis p̄cussis, Chrii in cruce leuati fideliter, ut dictū est, intueōdo mēte, inde curant. Quartū remediū est, gulæ uitare & sobrietati stu dere, atq; sc̄pue uitare cibos & pocula multū calefaciētia, ex qb; potissime ḡnatur luxuriā d̄ affectus atq; materia. Vitare ergo oportet comestiones & imoderatas potationes, nec talib; imorari. Quintū est, luxuriosos atq; carnaliū uitare cõfortia, cū in Eccō scriptū est: Qui se iugit fornicarijs, erit nequā. Et iterū: Qui tetigerit picē, inquinabitur ab ea. Ideo attē de tibi à pestifero, te cū peruerso peruertaris. Simili rōne uitanda sunt uerba lasciuia & familiaritas mulierū, donatioes, munuscula, secreta colloquia, coruisiones, ludi & ioci, intuitus, corporumq; cõtactus in sedando manusq; inferendo, ac modis similibus. Sextum est, seipsum in omnibus ueraciter humiliare. Dum enī homo incipit superbire, meretur à deo relinqui, & in turpissima uere uitia, ut uel sic propriam fragilitatē aduertat, seq; humiliet. Qui autē deo humiliter sp̄nititur, ab ipso roborari & cõseruari meretur. Septimū est, sapiētēr perp̄dere q̄ta hō mala incurrit ex tam breui & detestabili uoluptate luxuriæ. Et nūc sacerdos curatus hoc potissime ponderet, quia per fornicationē bonā famā amittit, deum dire offēdit, proximos eno miter scandalizat, omnia gr̄æ perdit dona, & cuncta sp̄s sancti charismata, seruus demoni orū ac uitioꝝ efficitur, æterna supplicia promeretur, cœlesti felicitate priuatur, à Chri cor pore cœlesti separatur, & mēbrum diaboli redditur, nec dign⁹ est pane quo uescitur, neq; q̄ terra portatur, potissime cū in omni actu officij ordinis sui, quem facit ut minister ecclesiæ, uel ut utens suo ordine aut officio, peccet mortaliter. Terreat ergo eum immētitas sui periculi. Consideret quanta erit sua infernalis puniō, si pro uno p̄cō mortali etiā & laicus æternaliter cōdemnatur. Octauum remediū est, occupari in libris sacræ scripturæ & de uotis dictis sanctoꝝ. Propter quod ad rusticum monachū scribit hieronymus: Ama studia scripturæ, & carnis uitia non amabis, legenti tibi somnus subrepat, & cadent te liber suscipiat. In talibus enī libris concipit homo delectationem sp̄ialem, uitioꝝ horrorem, zelum uirtutum. Nonum est, om̄em otiositatem uitare, quia ut d̄r, oia dant uitia. Et Sapiens loquitur: In desiderijs est omnis otiositas. Et scriptum est: Multa mala docuit otiositas. Cū enī homo nō possit diu absq; occupatione & delectatione subsistere, q̄ non occupatur ac delectatur in bonis, quærit cõsolationem & occupationē in rebus carnalibus. Hinc teste Bernardo: Om̄ tentationum ac cogitationum malarū semita seu ingressus uel tanua, est otium, & ut sancti testantur, occupatus impugnatur ab uno demōnio, otiosus à multis. Hinc ait scripturas: Desideria occidunt pigrum. Sacerdos ergo & clericus semp in bonis sit actibus occupatus, nunc orando, nunc meditando, nunc p̄sallendo, nunc studendo, quocūq; poterit exhortando. Decimum est, exteriores sensus reprimere ab uniuersis obiectis ad libidinem prouocare potentibus, nec solum cauere ne inficiatur ab alijs, sed insup ne uestimēto, incessu, sermone, aspectu aut simili modo inficiat quēquam. Vndecimum est, contra futura æ futuris t̄tationibus eum cõseruari & interim in bonis ita exerceat se, ut tentatione surgēte, acriter eam inuadat, obijciēdo ei præacta remedia. Nunquam enim securitate aut torpore nos relaxare debemus. Idcirco in Ecclesiastico scribitur: In die bonoꝝ nō immemor sis malorum, & in die malorum non inuemor sis bonorum, ut sic inter prospera & aduersa sp̄uia regia procedamus, ut nec prosperis extollamur, nec aduersis deiciamur: imò in creatore & saluatore nostro indefinenter fideles, custoditi ac stabiles maneamus. Ad laudem & gloriam eius, qui est super omnia deus sublimis & benedictus, Amen.

7. di. c. stella
menium.
Abac. 6.
Iob. 7.
Isai. 41.
1. Pet. 5.
Eph. 6.
Iob. 41.
Psal. 46.
Psal. 17.
Ecc. 3.
Salubre remediū cõtra tentationes.
Rom. 16.
Iaco. 4.
Marc. 16.
Eph. 6.
Memoria passionis dñi summi, anti dōcū cõtate tamēa d̄tā boli.

Num. 31.
Ecc. 19.
Ecc. 17.
Psal. 17.
Ecc. 36.
Ecc. 36.
Prouerb. 17.
Ecc. 17.

D. DIONISII A RYCKEL

CARTHVSIANI DE MODO

agendi processionis sanctorum & ueneratione, Liber Vnus.

PRAEFATIO.

ELVS domus tuæ comedit me. Verbum istud in psalmo ad literam de Christo conscriptum, tropologicè potest intelligi de quolibet Christiano diuini honoris affectu accenso, qui salute propria non contentus, omnium creatorem ac saluatorem ab omnibus cupit debite honorari, atq; ad hoc pro uiribus suis laborat, in primis quidem seipsum exhibens fidelem ac feruidum dei cultorem. Nam charitas incipit à seipsa, id est, à proprio suo subiecto, estq; ingratum spiritui sancto quod ei quisquam obtulerit, si id ad quod tenetur neglexerit: hoc est, si propriam non operetur salutem, cum & ipse Christus testetur: Quid proficit homo si uniuersum mundum lucret, seipsum autem perdat? Deinde talis pro communi bono sollicitus, alios quoque optat ac satagit exhibere fideles ac feruidos dei cultores, ita quod zelus domus dei i feruens affectio reformationis & boni status ecclesie comedit eum: hoc est, interiora eius in se assumit, transformatur, præoccupat, intantum, ut hoc sancto zelo uincatur & quasi absorbeat, quemadmodum feruens amator suo dicitur superari amore, dum aliud nequit cogitare, desiderare, diligere quod tam singulariter amat. O quam felix, quam electus, quam charus est deo, quem sic comedit zelus domus dei, qui proximorum suorum sic cupit salutem, qui boni communis amore sic feruet, cuius mens in affectum omnis honesti tam in extinguibili ter est conuersa, ita ut nec precibus parcat, nec sumptibus neque laboribus, tantum suum queat sanctam affectionem ad effectum perducere concupiscit. Denique, quis in his nequaquam querat commoda sua, sed honorem altissimi & communitalis salutem, attamen cooperantibus ei ita regnat, quasi sua duntaxat causa agat. Certe (ut ait saluator) Spiritus ubi uult spirat. Nam sicut nonnulli qui ex officio, gradu aut ordine ad zelum obligantur præfati, sua carnalitate, perueritate & negligentia ita cæcantur & obdurant, quod dono ac gratia tam saluberrimi zeli prorsus priuantur, sic quidam simplices spirituales, imò aliqui boni seculares ex speciali miseratione gratiosoque munere spiritui sancti decorantur & inflammantur hoc zelo, quibus incomprehensibilis altitudo sapientie atque iustitie dei preparauit ac reseruat copiosissimum premium illud, quod carnales, negligentes & intimatori prelati & presules obtinerent, si sua efficaciter exequerentur officia. Ideo tales boni spirituales secularesque uiri in suo confortentur proposito, nec à zeli sui frigiditate ardore, etiam si optato non ualeant potiri effectu, quia inspector cordium deus iuxta sinceritatem & flammam affectus ac zeli eorum coronaturus est eos. Præterea zelus iste, quod teste sancto Gregorio) sacrificium deo acceptissimum est, ex dei amore & proximorum charitate procedit. Etenim quanto quis deum intensius diligit, tanto ardentius cupit uenerationem ipsius in omnibus. Propter quod sanctus asserit Augustinus: ille plus diligit deum, qui plures ad eum conuertit, id est, conuertere cupit aut conuerti desiderat, atque ad hoc pro suo posse laborat orando, sollicitando, prædicando seu alijs modis. Conformiter, quanto aliquis proximis suos amat feruentius, tanto ualentius eorum appetit & procurat pro posse salutem, charitas quippe oriosa esse non ualet, imò nulla forma, nulla uirtus tam prompte ac delectabiliter agit ut charitas, perit cum ipsa sit in se, imperatrix & autor ceterarum uirtutum. Procedit quoque zelus præfatus ex uirtute iustitie, qua quis feruide cupit unicuique quod suum est reddi, rectitudinemque salubrem in omnibus obseruari. Idcirco flagrantes hoc zelo, merentur audire à Christo: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Inter hos tam diuino zelo accensos, esse te gaudeo deo amandè, quare & nomine es amandus, atque cum Daniele propheta, uir desideriorum rite uocari potes: quis sis secularis & uxoratus, copioseque sobolis sollicitudine oneratus, nihilominus toto corde spiritualibus desiderijs affectus, & zelo præfato te esse ignitum perseveranter ostendis per scripta, labores & sumptus, imò & alijs modis. Postremo, in urbe tua in qua magistratum assidue geris, communem boni politie tam fideliter quæris, procuras & auges, ut tota communitas te tanquam communem omnium patrem præcipue amet. Nec contentus es bono regimine politie oppidi tui in temporalibus, sed bonam eius gubernationem in spiritualibus affectuosissime cupis & pro posse procura

Psalm. 138.

Bernardus

Marc. 10. Marc. 8. Luc. 9

Jobann. 3.

1. Regum 15

Augustinus

Math. 5.

Daniel. 10

DE MODO AGENDI PROCESSIONES.

ras: nec tamen pro tua urbe ferues hoc zelo, sed pro alijs quoque. Hinc humiliter paruitate meam rogasti, ut pro extirpandis quibusdam abusionibus cuiusdam alterius urbis aliquid scriberem. Itaque tuæ religiose petitioni plenarie satisfacere cupiens, intendo de proposito materia disfulius quam spiritus ueritatis præstitit scribere, potissime quia materia ista non duntaxat cõcer nit urbem unam aut duas uel paucas, sed plurimas ualde.

Articulus I. De materia & causa motiua compilationis huius tractatuli.

Vir, cuius in fine præinducti prologi memini, inter cetera scripsit mihi: Est quoddam oppidum satis famosum, per cuius gyrum corpus cuiusdam sancti deferretur processionaliter semel in anno: sed cum tantis insolentibus, potationibus, alijsque defectibus, ut formidandum sit, deum omnipotentem inde non posse exacerbari. Ideo commodus esset, quod consuleretur dicti oppidi ratione & scriptura instrueretur, tale abusum deo ac suo sancto ac pro non esse acceptum, & ita sollicitè, prout de processione honesta, deuota ac ordinata. Restat igitur mihi refugium ad tuam personam, quam peto ut amore lesu & uulnere eius, ex quibus nra proflixit redemptio, uelis aliqua mihi conscribere, per quam quidam uir religiosus ac bonus consularum præfate urbis sic ualeat informare, quod ciues solitas abusiones in annua illa processione dimittantur: quas (ut metuit) non dimittet facilliter, nisi ualde rationabiliter per scripta authentica informantur: quoniam dicunt ex modo processions sue urbs eorum dicitur, eo quod populus illo die ibi manens, cogit sic & sic manducare ac bibere, atque similia exerceret, sed ad allegant consuetudinem. Isto attento, oportet probare quod urbs illa inde non ditatur, sed propter peccata quæ ibi in die tam celebri fiunt, potius depauperatur. Scio, quod sanctus (cuius corpus deferretur) de honoratur, & deus gloriosus offendit. Peto ergo ut absque mora mittas mihi materiam istam, tam scholasticè rationabiliterque discussam, quam præfatus religiosus consularum urbis præfate sic possit instruire, ut emendatio subsequatur. Hæc est recitatio, hæc supplicatio uiri prænotati. Itaque iuxta ipsius conceptum & postulationem, quod dominus imple, donauerit, scribam.

Articulus II. Quod processiones ecclesie ex ueteri testamenti ortum sumpsisse uidentur.

Populo ac patribus ueteris testamenti omnia in figura contigerunt, ut ait Apostolus, quod in libro de mysterijs diffuse probat Ambrosius, docens qualiter multa in euangelica lege seruentur ex traditione & præfiguratione Mosaicæ legis. Denique, sicut doctores aliqui super quartum Sententiarum conscribunt, & Henricus de Gadauo in Quolibetis suis insinuat, annus iubileus qui in ecclesia Christi seruatur, qui est annus plenarie remissionis, ex ueteri lege sumpsit exordium, uel potius præfigurationem. Fuit enim in ueteri lege annus quidam quinquagesimus, qui uocabatur annus iubileus, annus uidelicet propitiacionis & remissionis, in quo populus Israeliticus multa temporalia beneficencia consequabatur: quia releuabantur à debitis persoluendis, & liberabantur à seruitutibus pristinis, atque ad possessiones quas uendiderant, reuertebantur de quo anno scriptum est in Leuitico, sicque per omnia illa præfigurabatur annus iubileus ecclesie, in quo populus Christianus spiritualia beneficia copiosissima à deo consequitur. Denique, quod nunc ubique in claustris atque collegijs ecclesie dei sunt duo chori psallentium, ex opposito stantes & deum alternatim laudantes, sumpsit originem ex hoc, quod (ut primo Paralipomenon legitur) sanctus & deuotissimus Dauid rex statuit in domo dei duos psallentium choros. Conformiter, quod in ecclesia Christi fiunt processionis, & corpus Christi, imago uirginis gloriose, corpora quoque sanctorum, reliquie atque imagines eorum processionaliter circumferuntur, ex ritu & obseruantia ueteris testamenti traxit institutionem, præfigurationemque habuit, & causam saltem partialem, quibus non totalem inde suscepit. Legitur enim in libro Iosue, quemadmodum deo præcipiente sacerdotes Leuitici generis circumduxerunt arcam dei per circuitum urbis nomine Ierico, per sex dies quotidie semel, & septimo die septies. Deinde legitur primo Paralipomenon & secundo Regum, qualiter Dauid cum sacerdotibus ac populo Israel duxit arcam dei de Gabaa usque in domum Obedom, & post tres menses de domo Obedom in ciuitatem Ierusalem. Porro tertio Regum describitur, qualiter Salomon rex transtulit arcam de tabernaculo Dauid in templum quod ipse Salomon ædificauit. Insuper, præfata obseruantia ecclesie, præfigurata est per deportationem tabernaculi Moyse & eorum que in tabernaculo illo erant, ut puta mensæ, candelabrum, tabulæ altaris, arce ualorumque sanctorum, ut in Num. lib. legitur. Præterea, processionis ecclesie ex alijs quoque causis sunt institute, quia in primitiua ecclesia dum quatuordecim celebrabatur sicut dies dominica, fiebat cõter processio sancti quintis in com

1. Corin. 10. Ambrosius in lib. de mysterijs.

Leuitici. 23.

1. Paralip. 15.

Iosue. 6.

1. Paralip. 15. 2. Reg. 5. 1. Regum. 8. 2. Paralip. 5.

Num. 9.

Luce 14.
Act. 17.

memorationem processionis, qua Christus eduxit apostolos & existetes cum eis de coenaculo Ierusalem in Bethaniam, & deinceps coram ipsis ascendit cum sanctis in caelum, ut in Luca & in Actis apostolorum habet. Consequenter, s. Gregorius & alij sancti patres praefules, propter diuersas causas instituerunt quasdam processiones. Postremo, etiam ante Gregorium fuerunt a sanctis patribus processiones aliquae institutae, ad remouendum & extirpandum errorem ac ritum gentiliu & idololatriae, quae ante conuersionem suam ad Christum, fecerunt dijs & idolis suis quasdam processiones: ideo ordinauit ecclesia, ut quod ante superstitiose egerunt, iam conuerfi religiose ad dei atque sanctos honorem peragerent, prout in Aurea legenda sanctorum narratur.

Articulus III. Declaratio ex his quae in ueteri testamento facta leguntur, quae deuote, ordinate ac reuerenter fieri debeant processiones & deportationes sacrorum ac reliquiarum in ecclesia dei.

1. Corin. 10
Heb. 10

Quam magnifice & preclare lex euangelica atque ecclesia excedant in omni dignitate, perfectione & gratia Mosaicam legem ac synagogam beatissimus Paulus in suis docet epistolis copiose. Ideo quum ueritas transcendit figuram, & lex umbram, meridiesque diluculum, tamen excedunt & excedere debent ea quae in euangelica sunt lege, & in militante ecclesia, illa quae gerebantur in synagoga ac lege Mosaica. Vt igitur in notescat, quae deuotissime ac decentissime fieri debeant processiones ecclesiae & deportationes sacrorum, quae circumferuntur in eis, intueamur qualiter factae sint processiones & deportationes sacrorum in ueteri lege. Itaque cum quanta reuerentia & ordinatione tabernaculum Moysi & contenta in illo deferrebant, diffuse describit in Numerorum libro. Si quidem iuxta dei praecipuum, duodecim tribus Israel distinctis ordinibus per gyrum tabernaculi ordinatissime processerunt: filij quoque Leui per tres partes diuisi portabant, unusquisque quod sibi fuit commissum, atque sub poena mortis fuerat eis iustum ne aliter agerent. Insuper in hoc suo libro habetur, quomodo filij Israel circueundo urbem Ierico cum arca, non poterant aliquid uerbuni loqui: quoniam deo iubente, Iosue dixit ad eos: Non audiet uox uestra, nec ullus sermo egredietur de ore uestro donec dicam uobis. Per quod datur intelligi, quod corde deo intento ac deuotissime occupato, arcam circumfererebant. Amplius, in primo Paralipomenon libro, & secundo Regum describitur, cum quanta deuotione & spirituali iucunditate Dauid rex & sacerdotes ac populus Israel arcam duxerunt, absque omni carnali potatione & fabulatione. Etenim tota uirtute psallebant, & dei ore ac musicis instrumentis laudabant, sacrificia quoque abundantissime offerebant: quod etiam Salomon rex, sacerdos & populus Israel celeberrime peregerunt, de duce do arca de tabernaculo in quo posuerat Dauid in templum, ut tertio Regum fertur. Praeterea, cum quanta deuotione ac reuerentia contraferenda ac honoranda sint sacra euangelicae legis, constat ex eo, quod (ut primo Regum narratur) dum Bethamitae qui erant ex filijs Israel, impexerunt arcam dei delectam, a deo percussi sunt: occidit enim deus septuaginta uiros de populo, & quinquaginta milia plebis propter illius arcae aspectum, ut primo Regum inducitur: Similiter secundo Regum recitat, qualiter Oza leuita a deo plagatus est & occisus, eo quod indecenter arcam dei sustentare praesumpsit. Si ergo in ueteri lege populus synagogae cum tanta reuerentia, sobrietate, deuotione ac spirituali iucunditate arcam (quae fuit res corporalis, inanimata & lignea) deportauit, & si tamen dire a deo plagati sunt, qui circa arcam irreuerenter se habuerunt, cum quanta deuotione & honorificentia dei, cum quanta sobrietate & cordis custodia ac spirituali laetitia, imo & filiali timore dei, debet populus Christianus suas agere processiones & sacramenta Christi deferre, reliquiasque sanctorum & alia sacra portare: quam demum dei offensam incurrunt, quae enormiter peccant, quae diram ultionem merentur, qui ita non agunt, sed in processionibus illis dissolute se habent, fabulando, ridendo, undique circumspiciendo incedunt, potationi & petulantiae praestant locum, & insolenter, immortigerate ac uane se gerunt: Nonne diabolo faciunt processionem, non deo & sanctis eius: & si ore afferant se ad dei & sanctorum honorem processionem peragere, operibus tamen pandunt oppositum, sicut de talibus scribit Apostolus: Dicunt se nosse deum, factis autem negant.

1. Regum. 6.

Titum. 1

Articulus IIII. De ueneratione sanctorum reliquiarum exhibenda, praesertim dum processionaliter circumferuntur.

Quemadmodum dominus Petrus de Alliaco Cardinalis in libro de Ecclesiastica potestate fatetur, ueritas catholicae fidei inter duos errores extremos medium tenet, sicut & uirtus moralis inter duo uitia extrema quaedam extat medietas

tas, sic in proposito circa uenerationem reliquiarum sanctae sunt duo errores extremi. Quidam namque haereticus (ut impius Eunomius & post eum Vigilantius, uel potius Dormitantius) asseuerant nullam reuerentiam sanctorum reliquiarum impendendam: alij circa reliquias honorationem superstitiose se habent, arbitantes se eis honorem impedere per ea, quae sanctis omnibus penitus displicent, ut sunt insolentiae, carnalitates, pompositates, curiosi ornatus, inordinatae potationes ac uariae dissolutiones, quae omnia contrariant legi naturali atque diuinae. Inter hos ita errantes, ueri Christiani fideles habent se medio modo: qui ipsas uenerandas reliquias cum ingenti deuotione & omni alacritate, spirituali quoque iucunditate, laudibusque & canticis diuinis amplectuntur, circumferunt, profertur, suscipiunt & honorant tanquam corpora quae olim fuerunt sanctuarium & templum in quibus habitauit spiritus sanctus, ac instrumenta uirtutum, per quae sancti olim uirtuose sunt operati, & tanquam proxime pertinentia ad animas sanctas. Denique & animae sanctae, quae nunc deo beatifice perficiuntur, suas amant, honorant, uisitantque reliquias, & gratissimum sibi esse ostendunt, quod eorum reliquias honorant decenter: magna quoque ac uaria beneficia impetrant & impendunt locis & urbibus atque hominibus, in quibus & a quibus eorum reliquiae reuenter locant, debite honorantur, ac deuote circumferuntur. Insuper, deus altissimus per copiosa & praecleara miracula sanctorum reliquias ornatae, ueneratur, extollit. De hoc sanctus Hieronymus in libro suo contra Vigilantium haereticum, Tertullianus quoque uir eruditissimus in libro contra sceleratum Eunomium plenius conscripserunt. Praeterea Damascenus libro quarto differuit: Honorandi sunt sancti ut amici & filij atque haeredes dei, & tanquam eius ministri. Honor enim qui ministris impenditur, signum est bonae uoluntatis ac uenerationis ad dominum. Sancti fuerunt promptuarium dei & pura eius coenacula, animataque templa & tabernacula spiritus sancti: per quorum reliquias tanquam per fontes salutare, Christus omnium dominator irrigauit nos multiformibus beneficiis, ex quibus reliquias nobis emanat unguentum boni odoris. Et hoc nullus dubitet, si enim deo iubente aqua fluxit filijs Israel ex rupe & petra, & Sampsoni ex maxilla asini, nequaquam incredibile est ex sanctorum reliquijs emanare unguentum boni odoris sitientibus gratiam dei & uirtutes sanctorum. Per ipsas reliquias feliciter suscitantur daemones abiguntur, infirmi curantur, caeci uidentur, leprosi mundantur, tentationes atque tristitia dissoluitur. Haec Damascenus. Ecce qualiter honorandae sunt sanctorum reliquiae cum uera religione & sancta deuotione per opera uirtuosa.

Circa uenerationem reliquiarum, errores duo.

Quo sanctuarium religio cultus sit exhibendus.

Hieronymus.

Tertullianus.

Numer. 20.
Iud. 15.

Articulus V. Qualiter quidam in processionibus & deportationibus sacrorum superstitiose & uitiose se habent.

Religio uno modo pro latra sumit scilicet religio seu latra est uirtus moralis, quae deo cultum & ceremoniam exhibet. Et consistit haec uirtus in medio inter duo uitiosa extrema, quorum unum religioni opponitur per excessum: non quod deo maior queat honorificentia exhiberi quam dignum est, sed quia deus in debito modo ab hominibus colitur, ita quod in eius honore & cultu aliqua fiunt, quae eius uenerationi & euangelicae legi ac uerae religioni contraria sunt: & hoc uitiosum extremum superstitio appellatur. Istud est de mente sancti Thomae in secunda secundae quaestione nonagesimasecunda, & idem asserunt Raymundus alijque doctores concorditer. Constat autem omni intelligenti scripturas, quod quamuis in omni actu humano uitanda sint uniuersae insolentiae, leuitates, dissolutiones, pompatici gestus & ornatus ad libidinem prouocantes, superfluae quoque & inordinatae potationes ac curiositates inanes, maxime tamen uitanda & abominanda sunt omnia ista in cultu diuino, in processionibus sanctis, in deportationibus reliquiarum & sanctorum imaginum & caeterorum sacrorum, potissime in deportatione superdignissimi sacramenti. Idcirco qui praefatas insolentias, leuitates, dissolutiones, gestus, ornatus, potationes, curiositates processionibus suis deportationibusque sacrorum admiscet, & per talia aut per quaedam eorum arbitrantur aut dicunt se colere deum aut honorare sanctos ipsius aut sacra, superstitiose se habent: quod est ualde periculosum, quoniam superstitio ex suo genere est peccatum mortale, tanquam contraria primo diuino praeecepto, quo dicitur: Vnum cole deum, prout in libro de fide & legibus plenius docet profundus ille doctor Gulielmus Parisiensis. Insuper, praesallegato loco asserit Thomas: Aliquid dicitur superfluum dupliciter: Primo, secundum quantitatem absolutam, sicut que in diuino cultu non potest esse superfluum: quoniam quicquid boni egerimus aut facere possumus, minus est eo quod creatori debemus. Secundo dicitur super

Religio quae.

Superstitio quae.

Superstitio quae cuius est mortale.

Winculur
diuini q'st

superfluum secundū quantitatem proportionis, utputa quod non est proprio fini propor-
tionatum. Finis autē cultus diuini est, ut homo seipsum deo totaliter tradat & offerat, subij-
ciendo se ei per se mente & corpore: quod fit, dum seipsum & cuncta quæ agit ac agit
refert ad gloriam dei, corpus suum domando, & animam humiliando ac deum glorifican-
do. Porro, quicquid ad dei gloriam & honorem non pertinet, neque ad hoc quod anima deo subda-
tur, suoque corpori dominetur, hoc totum est superfluum atque in cultu dei superfluum, quia
ad interiorum dei cultum non pertinet, sicut & Augustinus in libro de vera religione testa-
tur. Hæc Thomas. Cum ergo præfatæ insolentia, dissolutiones, pompatici apparatus, inor-
dinatæ potationes & confimiles abusiones nequaquam pertineant ad hoc, quod homo corpus su-
um perfecte subiiciat animæ, & animam deo, ipsumque deum omnipotentem cum debita re-
uerentia colat, sed omnino his bonis repugnet, luce clarius innotescit, quod eas exercere in pro-
cessionibus deportationibusque sacrorum ab ecclesia ordinatis ac institutis ad honorem &
gloriam dei atque sanctorum, superfluum & superfluum & penitus uitiosum ac abusiui
existat, propter quod a processionibus & deportationibus sacrorum prorsus sunt excludendæ.

Articulus VI. Contra præfactas abusiones, inordinationes & in-
solentias ex corpore iuris.

De conse. d.
s. c. religio.

Preterea in Decreto de consecratione dist. 3. dicitur ex concilio Toletano: Irreligiosa con-
suetudo est, quam uulgus in sanctorum solennitatibus agere consuevit: quia turpi-
bus saltationibus uacat, & religiosorum diuinis officijs perstreptit: deo hoc ab uni-
uersis prouincijs depellatur. Cum ergo per præfactas insolentias, dissolutiones, po-
tationes, curiositates & inordinationes confimiles, hi qui talia agunt, non solum seipso-
rum ac spiritalium hominum in processione deum laudantium factis perstreptant atque
molestiam ingerant, constat quod omnino uitandæ sint & uitiose consistant. Insuper Papa Mar-
tinus ait, & habetur in Decreto: Non liceat in Christiana religione iniquas agere obseruan-
tias calendarum, nec laurom aut uiridibus ramis cingere domos. Omnis enim obseruatio ista est
paganorum. Ex quibus uerbis elicitur, quod sit contra præcepta ecclesiæ, populum Christianum in
suis processionibus & obseruantijs conformari paganis. Cum ergo pagani idololatras in
processionibus & ceremonijs suis utantur insolentijs, potationibus, dissolutionibus, pompis,
ornatibusque præfatis, constat eas a processionibus & sacris fidelium prorsus esse eliminan-
das. Nempe ut ait Apostolus: Que pars fidelium cum infidelibus aut quis consensus tempore dei cum
idolis: aut que societas luci ad tenebras: Qui iteque ait: Ab omni specie mala abstinete uos.
Præfacta autem non solum apparentia, sed & existentiam habent mali. Hinc quoque sexto De
cretalium loquitur Bonifacius Papa: Domum dei concedit sanctitudo, ut cuius in pace sa-
ctus est locus, eius cultus sit cum debita ueneratione pacificus. Sit itaque ad ecclesias humi-
lis & deuotus ingressus, cessent confabulationes & quæcunque alia, quæ diuinum possunt tur-
bare officium aut dei maiestatem offendereme ubi peccatorum est uenia postulanda, ibi peccati
di detur occasio, aut peccata contingant. Cum itaque instituta sint processiones & deporta-
tiones sacrorum ad dei & sanctorum honorem, atque ad ueniam peccatorum ac gratiam impe-
trandam, præinductæ insolentia, dissolutiones, uanitates & potationes sunt separandæ ab
eis. Postremo in Decretalibus est iussio specialis, ne talia ludicra in diuinis agantur.

Articulus VII. Reprobatio earum dem abusionum, ex uerbis sanctorum doctorum.

Hieronymus.

Sanctus Hieronymus loquitur: Nihil irrationabilius quam sanctum martyrem uelle ho-
norare per crapulam, quem scimus deo placuisse per abstinentiam. Conformiter di-
cere possumus: Nihil irrationabilius quam sanctum martyrem aut confessorum uel uir-
ginem sanctam, aut certe uirginem uirginum, uelle in processionibus aut deportatio-
nibus reliquiarum suæ imaginum earundem uenerari per insolentias & curiosos ac pro-
uocatos ornatus, aut apparatus pomposos, seu potationes loco & tpe illi inconuenientes
quos sanctos & sanctas scimus deo placuisse per pudicissimos gestus, per uenustissimos mo-
dus, per sobrietatem, humilitatem & timoratissimam uitam. Penitus ergo displicet deo & san-
ctis eius huiusmodi dissolutiones & abusiones in processionibus & deportationibus reli-
quiarum sanctorum. Preterea beatus Augustinus in libro de Ciuitate dei, multipliciter re-
prehendit & reprobat processiones & sacra gentilitatis, quia in eis fiebant ludi scenici & alia
inhonesta ac libidinosa omnia: ergo illa & eis similia a processionibus & sacris Christiano-
rum sunt æternaliter sequestranda. At uero sanctus Bernardus testatur: Ille sanctos ueraciter
ueneratur, qui eorum uirtutes ac sancta opera imitatur: qui uero amat & agunt quæ san-
cti dete-

Thomas.

cti detestantur ac odiunt, illos non honorant, sed aspernantur, ex quibus idem concluditur.
Denique sanctus Thomas in secunda secundæ quest. nonagesimafecunda affirmat: Quicquid
est contra institutionem dei aut ordinationem ecclesiæ, superstitiosum habendum est. Cui
ergo sancti patres deo inspirate ordinauerint processiones & deportationes sacrorum cum
præcipua deuotione atque ingenti reuerentia, cum orationibus & laudibus dei esse agendas,
certum relinquitur, superstitiosum esse ut contrario modo cum prædictis abusionibus, insolent-
ijs, dissolutionibus, potationibus, loquacitatibus & lasciujs exornationibus fiant. Amplius
sicut præhabuit est, Damascenus fatetur illos ex sanctorum reliquijs perfundi beneficijs
dei, qui sitiunt, si feruide cupiunt & deuote exquirunt meritis precibusque sanctorum iu-
uari, & eorum reliquias condecenter honorant. Ideo qui cum præinductis abusionibus agunt
processionem & sancta circumferunt, iram dei & sanctorum, non gratiam aut ueniam sibi
mercantur. Rursus, cum gloriosus dicat Hieronymus: Vir aut mulier suo uestitu aut orna-
tu quempiam ad libidinem prouocans, peccat mortaliter, elucefcitque damnabile & periculo-
sum existat, si cœminæ aut puellæ etiam uiri uel adolescentes, ita se uestiant & exornent,
sicut in processione incedant ad uulnerandum se inuicem mente ac cæteros inuentens. Oia
itaque in processione fieri debent morigerate, humiliter ac deuote, exclusa omni abusione.

Damasceus

Hieronymus.

Articulus VIII. Declaratio ex diuersis considerationibus in scriptura funda-
tis, quod processiones præfatis abusionibus insolentijsque fecedat, deo
& sanctis displiceant.

De induratis & peruersis Iudeis loquitur deus Isaiæ: Appropinquat populus iste
ore suo, & labijs suis glorificat me, cor autem eius longe est a me. Hæc autem au-
toritatem Christus de scribis & pharisæis allegans: Hypocritæ inquit, bene pro-
phetauit de uobis Isaias, dicens: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum
longe est a me: Inuanum autem colunt me. Si ergo deus locutus est uerba ista de in deuotis
& auerfis Iudeis, nonne ipse iustissimus iudex idem diciturus est de in deuotis, dissolutis & car-
nalibus Christianis, qui in processionibus deportationibusque sacrorum prædictis abusionibus
ac uitijs inuoluntur: præsertim de his qui suis fabulationibus, potationibus, insolentis &
euagationibus cordis & sensuum ita intenti sunt, quod nec labijs deum honorant, sed ore, lin-
gua, uisu, auditu & corde obsequuntur diabolo, sicut contra doctrinam Apostoli membra
sua exhibent arma iniquitatis peccato. Insuper, in Isaiâ loquitur deus populo Iudeorum:
Quo mihi multum dinem uicinarum uestrarum? Ne offeratis ultra sacrificium frustra. In-
censum abominatio est mihi, solennitates uestras odiuit anima, (i. mens) mea. In his uerbis
deus excelsus testatur sibi displicere festa & sacrificia Iudeorum, & hoc propter peccata
eorum. Nam præallegatis uerbis adiungit: Iniqui sunt coetus uestri. Eadem ratione iuste con-
tennit processiones, orationes & cantus Christianorum, qui eis admiscunt præfatas abusi-
ones mortiferas. Preterea per Malachiam ait dominus Iudeis carnalibus: Dispergam super
uultum uestrum stercorem solennitatum uestrarum, & assumet uos secum. Circa quod dicitur
expositorum, quod uerba hæc spiritualiter intelligantur de Christianis, qui diebus solennibus
committunt peccata carnalia, gulae siue luxuriæ & insolentis uanitatibus que intentis
quorum solennia dominus detestatur ut stercore, & immunda opera, quæ in suis commit-
tunt solennijs, projicit & dispergit super uultus eorum, quoniam ea publice imponit atque im-
properat ipsis. Insuper per Amos loquitur deus uitiosis Iudeis: Odi & proiecisti festiuitates
uestras, & non capiam odorem cœtuum uestrorum. Aufer a me tumultum carminum tu-
orum & cantica lyrae tuæ non exaudiam. Omnia ista loquitur deus etiam contra in deuotos &
uitiosos Christianos, quæ festa, orationes, cantus & musicorum consonantiarum instrumentorum
perhibet sibi esse ingrata propter eorum peccata. Sic & Michæas propheta, cum infirmitatem
exteriorum obseruantiarum & hostiarum manifestasset, uolens docere quid ab hominibus deus
requirit & approbet, mox adiecit: Indicabo tibi homo quid sit bonum, aut quid dominus
requirit a te: Facere iudicium & iustitiam, & diligere misericordiam, ac sollicitum ambulare
cum deo tuo. Hoc ergo aduertant ac impleant, quod processiones deo & sanctis acceptas cupi-
unt exercere, timeantque quod in Ecclesiastico legitur, Væ dissolutis corde: & quod loqui-
tur Christus, Væ uobis qui quiritetis, & Væ uobis qui saturati estis. Adhuc autem per Isaiam lo-
quitur deus: Ecce in die ieiunij uestri inuenitur uoluntas uestra. Per que uerba insinuat sibi
displicere eorum ieiunia, qui contra præcepta diuina propriam uoluntatem sequuntur.
Conformiter displicet deo illorum processio, qui in ea præfatis abusionibus inquinantur.
Quod si ieiunia & sacrificia, orationes & cantus quæ ex suo genere bona sunt & effectus

Isaiæ. 29.

Math. 23
Isai. 28
Marc. 7.

Roman. 8
Isaiæ. 1.

Isid. 8
Malachi. 8

Amos. 5.

Mich. 6.

Ecclesi. 2.
Luc. 12.

Isaiæ. 58.

MICHEAS

uirtutum, despiciuntur a deo propter uicia eis admixta, quanto magis in ordinata potatio- nes, insolentis, dissolutiones, loquacitates & cōsimilia spe præacta, quæ ex gnie suo sunt ma- la, displicent deo, porissime diebus solennibus, & in processionibus de portationibusq; sa- crorum: Peccata quippe ex loco, tempore & circumstantiis alijs aggrauantur. Hinc quoq; per Zachariã loquitur deus Iudæis: Cum plangeretis & ieiunaretis per hos septuaginta an- nos, nunquid ieiunium ieiunastis mihi? quasi dicat: Ieiunia uestra & lachrymæ tẽpore capti- uitatis uestrę in Babylone, mihi grata non erant, quoniam non abstinuistis a uitijs. Multa cōsimi- lia ex Jeremia, Ezechiele, alijsq; prophetis ac scripturis possem adducere, sed breuitati stu- dendum est. Præterea, quibus unaqueq; cōmunitas debeat suum patronũ & reliquias sanctas quas habet quotidie uenerari, hoc tamen singulariter agere debet in die solennis processio- nis & de portationis reliquiarum suarũ: idcirco præfatas abusiones tunc maxime debet ui- tare, & in processione taliter se habere, quatenus finem propter quem fit ipsa processio, pu- ta remissionem & græ incrementum, ualeat adipisci, ac suo patrono gratum impendere fa- mulatum, honorificentiamq; condignam ac puram: quoniam iuxta exigentiam finis disponenda sunt mediã, imò deinceps totum diem illum debet in laudibus dei uirtuosissq; actibus intui- tu & amore sui patroni expendere, crapulam omnem uitare, choreas & similes uanitates abijcere nec sine urgente necessitate in ipsa processione portare, & cum Salomon proteste- tur: Omnia tempus habent. Vnumquodq; etenim opus fieri debet tpe opportuno & con- gruo loco. Vnde & Apostolus Corinthios, qui in ecclesia comederũt & biberũt, increpãt ait: Nunquid domos non habetis ad comedendũ & bibendum? aut ecclesiam dei cõtemni- tis, & confunditis eos qui non habent?

Articulus IX. Quod praua consuetudo sit profusæ protinus extirpanda, non in autoritatem assumenda, uel pro argumento alleganda.

Sicut primo articulo tetigi, urbs de qua ibi mētio facta est, pro suarũ defensione ab- usionum in processione & de portatione corporis sancti cuiusdam, consuetudinem suam allegat. Ut ergo ueritatem agnoscat, atq; a suis respiciant erroribus, qui hu- iusmodi argumento utuntur, respondebo nunc eis diffuse ex his, quæ in Decre- to dist. 8. habentur. Nempe ut recitatur ibidem, Nicolaus Papa sic ait: Mala cõsuetudo nõ minus q̃ perniciosa corruptela est abscindenda, quæ nisi cito radicibus euellatur, in ius pri- uilegij ab impijs assumitur: incipiũtq; præuaricationes & uariæ præsumptiones celerrime nõ repressę, pro legibus uenerari & more priuilegiorum ppetue celebrari. Insuper, Augu- stinus in libro de unico baptismo: Veritate (inquit) manifestata, cedat consuetudo mox ue- ritati. Quis enim dubitet consuetudinem ueritati cedere oportere? & rursus in libro eodẽ: Nemo consuetudinem rationi & ueritati præponat. Hinc quoq; Gregorius Papa septimus scribit: Si consuetudinem forsan opponas, aduerte quod dominus dicit: Ego sum ueritas nõ dicit: Ego sum cõsuetudo, sed ueritas. Et certe (ut beati Cypriani utamur sententia) quæ libet consuetudo q̃tuncq; antiqua & diuulgata, ueritati est postponenda, & usus ueritati contrarius, est protinus abolendus. Hinc rursus in libro de baptismo paruulorum loquitur Augustinus: Qui contempta ueritate præsumit consuetudinem sequi, aut cõtra proximos inuidus est & malignus, quibus reuelata est ueritas: aut cõtra deum ingratus est, cuius reue- latione docet ecclesia. Itemq; Frustra qui rōne uiuunt, consuetudinẽ nobis obijciũt, quasi consuetudo maior sit ueritate, aut in spũalibus nõ sit sequendum quod melius esse constat. Porro si consuetudini ueritas suffragat, nihil oportet ea firmius retineri. Nam bona cõsue- tudo uim legis fortis. Hinc ait & Cyprianus martyr, doctor & presul: Consuetudo quæ apud quosdam irrepletat, impedi- re non debet quò minus præualeat ueritas. Nam consuetudo sine ueritate seu æquitate & ratione, uetustas erroris est, propter qd relicto errore, ueritatem se- quamur. Cũ ergo nõ tam multipliciter sit probatũ, q̃ abusiones, insolentia & dissolutiones quæ in processionibus sũt, sint profusæ, illicitæ, & iuri naturali, diuino ac positio cõtrarię, ac grauiter offensiuę dei atq; sanctoꝝ, nulla consuetudine defendantur aut excusent, sed pe- nitus dimittantur: imò multa fuerũt primo rationabiliter instituta, quæ tamen interim extãt prohibita propter abusiones eis paulatim admixtas. Consueuerũt enim in profestis uigilijs celebrari, sed propter mala quæ tũc admiscebant, ecclesia uigilias in ieiunia commutauit sic quoq; torneamenta & hastiludia fuerũt primo ex causa rationabili instituta, ut scilicet militares se in bellicis rebus exercitarẽt, quatenus tẽpore opportuno ad defensionem rei- publicę essent magis idonei: sed propter abusiones exercitijs illis postea admixtas, ecclesia prohibuit ea, ut in Decretalibus & in summa Durãdi & summa Confessõũ habet. Postremo,

Zach. 7.

Quid potissi- me in proce- sionibus agẽ- di, respicien- dumq; sit.

Eccl. 3. 1. Corin. 11.

S. d. c. mala

Augustinus

Gregorius 10h. 14.

Cyprianus.

Augustinus.

Vigilias in ieiunia cõmu- tate.

quæ praua consuetudo non solum sit relinquenda, sed etiam maxime uitiosa & summe peri- culosa, probatur ex uerbis Augustini dicentis: Moles imposita sepulchro, ipsa est uis dura consuetudinis, qua premitur anima, ut nec respirare nec resurgere de facili queat. Peccata namq; quamuis magna atq; horrenda, tamen cum in consuetudine uenerunt, parua ac nul- la esse uidentur. Ideo consuetudinem uincere grauis est pugna, quoniam consuetudo qua si altera est natura.

Articulus X. Quid sentiendum sit de hoc, quod cõmunitas illa præfata dicit urbem suam ditari ac prosperari ex processione sua, insolentissq; po- tationibus ac dissolutionibus assueta.

Incomprehensibilia & imperscrutabilia sunt omnipotentis iudicia, ut testatur Apo- stolus. Propter quod ait propheta: Venite & uidete opera dei terribilis in consilijs su- per filijs hominum. Denique, sicut ait Gregorius, quamuis admiranda sint dei iudicia, quamuis in seculo isto electis & iustis contingunt aduersa, & reprobis ac peruersis ho- minibus prospera, mirabilia tamen & incomprehensibilia sunt iudicia eius, dum ele- ctis & bonis hominibus in hac uita eueniunt prospera, peruersis uero impijsq; aduersa. De- us etenim in hoc mundo electos suos per aduersa exercet & purgat, atq; a multis præfer- uat peccatis: reprobos uero nunc prosperari permittit, ditari & incrudari: quoniam hæc est pars hereditatis eorum, qui paulo post æternaliter punientur. Deniq; peccata electoꝝ deus in uita hac punit frequenter per temporalia damna infirmitatesq; corporis, & per in- hictiones perfectionum atq; iniuriarum. Reprobos uero solet deus in uita hac præmiare pro bonis quæ operantur. Nam quamuis bona ex genere non agant ex charitate, propter quod nec meritoria sunt uitæ æternæ, tamen quoniam aliquo modo bona sunt, sicut dum eleemosynas faciunt, ieiunant, orant, Missamq; audiũt uel ex fide informi, uel ex timore fer- uili, uel ex consuetudine quadam, idcirco deus pro bonis huiusmodi largitur eis aliquid præmij in præsentia, uidelicet prosperitatem, diuitias aut honores, uitam uel longiorem ac sanitate mēticq; opera bona quæ essent æternæ salutis meritoria, si fieret ex charitate & ue- ra deuotione, priuantur tanta beatitudine propter peccata eis admixta, & temporalis mer- cedem fortiantur duntaxat. Hinc teste Gregorio, Viri uirtuosi ac sapiẽtes in prosperis mag- nis formidant: & dum se quandoq; peccasse remittuntur, nec tamen pro suis peccatis se aduersa pertulisse recordantur, immẽsa formidine concutiunt & pauida suspitione turbã- tur, ne forte in hac uita pro suis operibus bonis remunerentur, atq; futuris referentur sup- plicijs. Itaq; si urbs illa experitur, putat aut dicit se temporaliter prosperari & locupletari merito suæ processionis & de portationis corporis sui sancti, non obstante quod tot abusiones, insolentias, potationes & dissolutiones illi processioni ac de portationi immisceat, ualde ha- beret uereri, & expauescere merito debet, ne forte suæ processiois ac de portationis meritũ fortiat in uita præsentia, caritura retributione gloriæ æternæ, eo quod processio illa sit admi- xta tot malis, propter quæ nec deo nec sancto (cuius corpus deferretur) placet, ita ut sit meri- toria gratiæ in præsentia, & gloriæ in futuro: hoc inquam ciuitas illa habet timere. Idcirco ne quæq; blandiat sibi de locupletatione terrena, nec inde argumentet quod processio illa rite aga- tur, uel sic fieri debeat, aut deo & sancto eius complacere. Hoc quippe non solum ad insipi- entiam, imò & ad infidelitatem quandam spectaret. Ex hoc equidem Romani adhuc genti- les putabant idololatriam suam esse iustam & uere salubrem, quia multos obtinebant triũ- phos, & tandem monarchiam adepti sunt, quod dijs suis & idolis ascripserunt. Sic quoq; nunc usq; Turcæ ac Saraceni argumentantur suam superstitionem ac impijsimam atq; spurcissimam Machometi legem esse ueram religionem, quoniam multas acquirunt uictorias cõtra Chri- stianos, & possident terram sanctam. Non enim intelligunt, quod sicut in ueteri testamento de- us æternus & gloriosus castigauit filios Israel per Chaldaeos Assyriosq; idololatrias, ita in nouo testamento corripit Christianos per Turcas & Saracenos. Veritatem in ciuitas illa in hoc ueraciter sentit, quod dicit se ditari per talem processionem, an potius in tali æstimatio- ne fallatur, certum non habeo. Siquidem esse potest, ut ad tam erroneam in ducatur a dia- bolo opinionem, quatenus amore suæ ditationis incorrigibiliter in suis abusionibus pleue- ret: & forsitan sic, imò & amplius ditaretur, si processionem talem non faceret. Præterea, quic- quid sit de hoc, istud omnino pie credendum est, quod si processionem & de portationem cor- poris sui sancti cõ debita deuotione, maturitate, sobrietate & ordinatione perageret, mul- to felicius præmiaretur a deo, prosperitatem etiam temporalem fortassis fortiretur maio-

Augustinus

Nõ facile uita- ti cõsuetudi- nem,

Roman. 11. Plat. 57.

Cur iustis ad- ueris, multis scda eueniat,

Gregorius

Opinio Turc- eaz & Sara- cenorum,

4. Reg. 25. 4. Reg. 17. Quod Iudæ- is Chaldaei, hoc Christi- ani Turcæ,

rem: quoniam deus interdum confert suis electis temporalem quoque prosperitatem in seculo isto, potissime politis boni regiminis. Verum in intuitu & amore temporalis ac terrene remunerationis non est deo principaliter seruiendum, nec omittenda est abusioneum & superflitionum correctio ex timore temporalis aduersitatis aut damni, cum dicat Hieronymus: Latro est, & domum dei conuertit in speluncam latronum, qui lucra de religione seclaturs cultusque eius non tam cultus est dei, quam negotiationis occasio. Postremo, si alicui uitia sua derelinquenti & emendanti aduersa occurrant pre solito, non debet ex hoc pusillanimita fieri, aut de bono dolere incepto, neque ad pristina peccata reuerti, sed potius deo gratias agere & gloriari in domino, quoniam iam plus solito paterne uisitur & castigat ab eo, qui quos amat, arguit & castigat, qui & de reprobis protestatur: Dimisi eos secundum desideria cordis eorum, ibunt in aduersionibus suis. Itaque iuxta doctrinam sanctorum nunc introductam, fiant ubique processiones & reliquiarum uenerationes, omni insolentia & abusione exclusis. Ad laudem & gloriam omnipotentis, qui est super omnia deus sublimis & benedictus.

A M E N.

Hieronymus
Marc. 21.
Marc. 11.
Luc. 19

Apoc. 3
Eial. 50

D. DIONYSII A RICKEL

CARTHUSIANI DE DOCTRINA

Scholarium, Liber Vnus.

Prouerb. 22.

QUOMADMODUM Aristoteles in libro ait Politicorum: Sicut omnium animalium optimum est homo, si sciens atque uirtutibus decoratur: sic inter animalia uniuersa uilissimum prauissimumque consistit, si rationis gubernaculo derelicto per uitiorum deuia gradiatur, ignorantia tenebris se inuoluens: imo, ut denuo idem prudentissimus contestatur Philosophus: Homo indoctus ac uitiosus, decies milies omni bruto censetur deterior. Porro, ut sapientissimus Salomon in libro fatet Prouerbio: Adolescens iuxta uiam suam etiam cum senuerit non recedet ab ea. Sa luberrimum ergo est ut adolescentes a pueritia annis scholis tradant, scientiis imbuant, mox quoque uenustate doceantur fulgere, & suum agnoscere, amare, timere ac colere creatorem. Etenim quis iuxta Aristotelis documenta, mens humana in suo exordio sit tanquam tabula rasa, depingibilis, non depictar scientia expers, neque uirtutum splendore ornata, nihilominus iuxta inuolabilem Christiana sapientia ueritatem, infantibus in fonte baptismatis gratia gratum faciens, uirtutes theologice, donaque septem spiritus sancti cum annexis uirtutibus desuper infundunt, ita quod quidam in huiusmodi charismatibus perseverant atque innocencie ueste custodiunt, sunt ueluti angeli dei, atque ad proficiendum in scholasticis naturalibusque scientiis magis idonei. Dona quippe gratia iuuant ac roborant dona natura. Mox ergo ut pueri uti ceperint ratione, iugo sunt disciplinae moderanter domandi, ab in disciplinatis moribus coercendi, profectumque scientia ac uirtutu assuescendi. Hinc nepe ait scriptura: Ne iucundus sis in filiis nequam si multiplicetur. Melior est unus timens deum, quam mille filii impij. Et utilius est mori sine filiis, quam relinquere filios nequam. Denique filius qui suae relinquitur uoluntati, suos confundit parentes: & nisi parentes atque magistrum circa praeractam puerorum instructionem & coercionem debitos adhibuerint diligentiam & conatum, non dubium quin in disciplinatorum insipientia ac uitia puerorum redundabunt in ipsos.

Ecd. 15

ibidem.

Prou. 10.

QUAM appetenda, nobilis & praecleara sit scientia. Vi indocti sunt, in cordis egestate morientur. Ut corda scholarium amore scientia ualidius incalascant, desiderio quoque profecti di ualidius insistant ac studiosiora reddant, praecordia tangant scientia, sapientia laudes, prudentia dignitate. In scientia & uirtute tota consistit hominis salus. Et sicut omnes homines naturaliter cupiunt esse felices

felices, ut Augustinus Boethiusque testantur, cum felicitas sit summum hominis bonum, uultimus finis ac suprema perfectio, ita & omnes homines naturaliter scire desiderant: imo in actu scientia, in contemplatione sapientiae uera & plena consistit beatitudo, quae (ut decimo asserit Ethicorum summus philosophus) in speculatione optimi speculabilis sita est quod & ueritas ipsa in euangelio pandens: Haec est (inquit) uita aeterna, ut cognoscant re uerum deum. Quemadmodum itaque ignorantia & peccatum hominem brutis assimilant, sic lumen scientiae, sapientiae splendor & decor uirtutum, hominem reddunt angelicum ac diuinum. O quanta nobilitas animae eruditae hominis uirtuosi, quanta demum utilitas mentis indoctae hominis uitiosi. Certe non est in terra turpius sordidiorque cloaca homine inscio & iniquo. Tu igitur o scholaris, o charissime puer, tu ista aduerte, cordi tuo indelectabiliter ista inscribe, scientiam concupisce, uirtutes amplectere, proficere infatigabiliter stude, & moribus transcende aetatem. Audi quid sapientissimus Salomon fateatur: Pretiosior est sapientia cunctis opibus: & omnia quae desiderantur, huic non ualent comparari. Beatus homo qui possidet sapientiam, & qui affluit prudentia. Dic sapientiae, soror mea es, & prudentiam uoca amicam. Hinc denique in suis ait Prouerbijs sanctus Cyrillus: Semper oportet addiscere, & in extremis horis fundum sapientiae desiderabilius inuestigare. Finis namque prudentis sapientia est. Propterea quo huic fini propinquoeres efficiamur, eo affectuosius ad eius adeptionem properare debemus. Etenim sicut motus naturae in fine est fortior, sic profectus scientiae actioque uirtutis successiue ac pedetentim uigorosior esse & nequaquam tepescere debet: imo Ecclesiasticus monet: Filii, a iuuentute accipe doctrinam, & usque ad canos inuenies sapientiam. Hinc in libro de uirtutibus philosophorum, narratur de sene philosopho ultima egritudine laborante, quod amicis suis circumfidentibus ac disputantibus de quadam materia, ipse caput suum parumper erexit, & sciscitantibus illis quare id egerit dixit: Ut dum id de quo confertis, didicero, spiritum tradam. Nempe scientia de numero bonorum honorabilium rite censetur, imo propter seipsam appetibilis perhibetur. Verum ab inferioribus ad superiora conscendere est necesse. Vt igitur ad altiores scientias celerius queas pertingere, in inferioribus fundamentalibusque scientiis progredi seruide stude.

Augustinus
Boethius,

101. 15.

Prouerb. 3.

Prouerb. 7
Cyrillus

Ecd. 5.

Nobile philosophi
dicitur.

Articulus II. De ordinato modo profecti ac ordine recto studendi.

QUICUNQUE agunt consilio, reguntur sapientia. Sicut primo Ethicorum ait Philosophus: Cognitio finis utilis est in arte. Nempe in primis oportet aduertere ad quem finem ars ordinetur, sicut secundum exigentiam finis disponere media, prout per ea finis compendiosius obtinetur. Hinc testatur Philosopho, finis imponit necessitatem his quae sunt ac ordinantur ad finem, quemadmodum in arte medicinae finis est sanitas: quae propter medicamina taliter adhibenda sunt aegris, secundum quod expeditius queunt sanitatem inducere. In arte quoque grammaticae finis est congrue loqui. Hinc libri artis illius eo ordine pueris sunt legendi, quo facilius discant loqui congrue ac dicere, sicut & nunc in scholis communiter artificialiterque seruatur. Non itaque propterandum est nimis ad lectiones altioris scientiae, ut puta logicae: sed in fundamentali hac arte grammaticae primo omnium competenter scholares sunt informandi, ut prompti sint mentis conceptum congruenter effari, antequam super fundamentum hoc altioris structurae fastigium erigant, sicut in materialis quoque domus aedificio cernimus. Alioquin, si super debile fundamentum parietes erigantur formosi, leui turbine prosternuntur. Pariformiter in grammatica non dum sufficienter instructus, dialecticam discens atque in ea congrue loquens, nonne imperitiam suam insufficientiamque demonstrat: ac pater contempuit. Ascendendum est igitur ordinate & progrediendum discretete, prout sapientium protulit unus Paulatim proficere uolo, non subito fieri summus. Denique, totius sapientiae fonte testante, homo sapiens aedificat domum suam supra petram, id est, firmum ac stabile fundamentum, atque ut Salomon fassus est: Qui festinus est pedibus, offendit: hoc est, qui in affectionibus atque processibus suis immoderatus & praecipit exiit, errat & peccat. In omni etenim opere discretio necessaria comprobatur: & quam qui in cunctis seruauerit, magis breuiter in tempore ac minori labore proficiet, quam qui sine illa proficere nititur conatu maiori & tempore longiori. Hinc in suo Didascalion uenerabilis Hugo fatetur: Tria necessaria sunt lectioni: Primum est, scire quid homo legere debeat. Secundum est, quo ordine debeat legere.

Prouerb. 17.

Matt. 7.

Prou. 10.

Tit. 2. Ter

Seneca.

Aristoteles

Seneca.

Prou. 22
Prou. 22.

Quid præce-
ptor seruire
docereq; de-
beat.
Bernardus

Sapientia.

Alphorabius

Psalm.
Iohann.

comparatio
elegans.

Virtutē esse
præstantiorē
eruditione

Tertium est, quomodo seu qualiter sit legendum. A facilioribus quippe oportet incipere, & necessariora in primis addiscere, atq; (ut Seneca loquitur) unum quodq; suo loco ac tempore exercere. Non ergo per diuersa uolumina in tempestiue discurras, sed uniuscuiusque quæ legis aut audis libri documenta diligentissime intuere, ad discere atq; memoriter retinere. Vnde & sexto dicitur Ethicorum: Non sufficit ad scientiam in uniuersali & confuse cognoscere, sed declarare & diffinire oportet, ad particularia quoq; descendere, & per regulas certas scire distincte. Hinc & Seneca prudentissime fatetur: Primum compositæ mentis argumentum existimo, secum posse consistere ac morari. Aegri amini est ista iactatio, discurrere & locorum siue librorum uarietatibus immoderanter inquietari. Certis ingenijs immorari & enutrirî necesse est, si uelis aliquid trahere quod in mente recondas salubriter. Præterea sicut cibus corporeus homini nequit prodesse, qui sumptus confestim emittitur, sed mastigare, digerere atq; in manducantem conuertere oportet eundem, ita doctrina quæ mentis est efica, est ruminanda, rememoranda ac fortiter conseruanda in corde. Hoc (ni fallor) est quod in Prouerbijis Salomon ait: Fili mi, inclina aurem tuam & audi uerba sapientum. Appone cor tuum ad doctrinam meam, quæ pulchra erit tibi, cum seruaeris eam in uentre tuo, id est, mentis memoria, quæ uenter est animæ. Postremo, ex introductis nunc reor parere, quemadmodum ipsa discretio ad omnem scientiarum profectum tam necessaria affirmetur, quam opportuna ad uirtutum asseritur incrementa, imò & quàm necessaria est lux ad uidentium. Discretio quippe rationis est oculus, recti monstratrix itineris, studij moderatrix, lux cordis, regia uia incedens, deuia uitans, pericula cauens, abrupta declinans, scientiarum atq; uirtutum auriga. Hanc magister in uiuendo ac instruendo debet seruare, eamq; discipulo edocere. Discretio namq; omni uirtuti ac studio ordinem ponit, modum tribuit, præfigit decorem & perennitatem largitur, ordinatrix affectuum, doctrix morum, docet cuncta fieri ordinate, ut nec minus, nec magis, nec aliter quàm congruit quid agatur, prout de hoc differuit plenius electus dei Bernardus.

Articulus III. Quòd scholares à pueritæ suæ exordio non minus diligenter in uirtutibus ac moribus, quàm in scientijs sunt docendi.

IN male uolam animam non introibit sapientia. Scientia & sapientia lumina sunt præclara, rationalē creaturam uehementer ornantia, pulchricantia intellectum, totamq; mentem perfundentia claritate uenustant; neq; lux solis orbem intantum decorat celestes, sydera ac plane tas, quantum scientia atq; sapientia mentes humanas, ut Alphorabius ait philosophus. Porrò ignorantia & peccata recte utiq; appellantur tenebræ & caligo, uanitas, uilitas, scditasq; horrenda, quibus offuscatur, deprimitur, uilescitq; anima, atq; a perceptione salutaris scientiæ ac ueræ sapientiæ impeditur. Deniq; sicut ad sensibilem uisionem requiritur lux æterna, quæ sua claritate perfundit colores & eos actu reddit uisibiles, sic ad intellectualem intuitum (id est, mentalem notitiam) exigitur lux interna; imò quæ admodum ad exteriorē intuitionem duplex concurret lumē, puta innatum oculisq; congenerum, pupillæ inherēs ac superfusum forinsecus in ditum, sic ad intellectuæ prospectum potentie clarum duplex quoq; lumen cooperatur, uidelicet lumen naturæ (quod innatum uocatur, de quo psalmographus cecinit fonti luminum ac testatur: Signatum est sup nos lumen uultus tui domine; & cœliformis ille Euangelista: Erat inquit, lux uera, quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum) & item lux gratiæ, quæ sup naturalis desuperq; infusa censetur sine qua quamuis ueritas aliquo modo queat agnosci ac scientia obtineri, non tamen meritorie & pfecte. Præterea, sicut peccatum lucē gratiæ profusus tollit, penitusq; extinguit, sic lumen naturæ peccato minuitur ac fuscatur, atq; à lymphido ueritatis intuitu & scientiæ profectu non minime impeditur. Hinc animi puerorum ante quam uitijs assuescant, ac lumine gratiæ in baptisimi regnatione infuso priuentur, bonis sunt moribus imbuendi, ad uirtutum quoq; actus paulatim trahendi, sicq; in omni scientia expediētius crescent. Et sicut lux solis in uitro recipitur clarius quàm in luto, ita scientia cæteris partibus in bonæ ac innocētis mētis ingenio splēdidius inualefcit & amplius crescit, quàm in deprauato scholaris discolori animo. Insuper, quamuis cognitio ueri præcedat actum boni, uirtus tamen præstantior extat scientia, ac magis necessaria ad salutem, complacētior quoq; deo. Scientia ergo ad uirtutem est ordinanda; & licet scientia prius, nihilominus uirtus principalis est quærenda & amplectēda. Optimum uero est, utriq; simul studere, & in sciētij atq; uirtutibus simul pficere, ac ipsam sciām facietia morū & nitore uirtutū iugiter decorare

are. Etenim sicut materia absq; forma est uilis ac indecora, mortiformis & squalida, ita scientia sine uirtutibus iudicatur informis, id est, deornata & uilis; imò sic inflat ac damnationem meretur utiq; grauiorem. Tu ergo adolescentule, magis autem tu adolescens, profectum tuæ scientiæ stude indefinenter melioribus moribus ac incremento uirtutum fulciscere; siquidem apud Aristotelem uirtuosus ac studiosus coincidunt, ita ut nemo nisi uirtuosus, merito studiosus uocet. Hinc Seneca cōtestat: Verba rebus, pba. i. doctriā uirtutib; approba. Facere docet philosophia, non dicere; nūquidq; requirit, ut scām philosophiæ legem quisq; uiuat, ne orationi, id est, sermoni uita dissentiat. Hoc sapientiæ officium in diciūq; consistit, ut uerbis facta concordent. Vnde & denuo scribens Lucilio: Hoc inquit, turpissimum est, quod obijci nobis solet: Verba philosophiæ nos tractare, non opera. Hinc demū in suo Didascalion Hugo deprompsit: Integritas naturæ humanæ duobus perficitur, scientia scilicet & uirtute, in quibus nobis cum diuinis ac humanis substantijs sola est similitudo. Itemq; Mores ait, ornant scientiam; illa uero dabilis est scientia, quam uita maculat impudica. Idcirco summopere uitandum est ei qui quærit scientiam, negligere disciplinam. Consonat his quod in Prouerbijis suis inclutus fatetur Cyrillus: Is tantum uere sciens & prudens est, qui recta ratione in omnibus gubernatur. Porro, ratio recta est, rationalem creaturam finem suum supremum principaliter semper intendere, omne quod impedit ab hoc consequendo effugere, omne quod expedit agere. Tu ergo scholarium rector, modo nūc tacto tuos in forma discipulos, & præcipue incumbe, ut sub tuo regimine nequaquam immorigerati, negligentesq; fiant, sed scientijs simul ac moribus decorentur. Nam & Seneca in suis prouerbijis protestante, facile est teneros adhuc animos ad mores componere. Postremo, omnium confirmatio prædictorum est, quod in Ecclesiastico scriptura asserit ueritatis: Melior est homo qui innitur sapientia & in dei timore ambulat, quàm qui abundat sensu & transgreditur legem altissimi.

Articulus IIII. De impedimentis scientiæ ac incrementi in eā.

OCuli sapientis in capite eius, oculi autem stulti in calcaneo. Quemadmodū oculum corporalem multa à uisu præpediunt, sic oculum interiorem (utputa in intellectu) à perceptione ac profectu scientiæ impediunt plurima. Primum est naturalis obtusitas mentis; secundum est uehemens inclinatio ac pronitas ad peccandū; tertium est læsio cerebri interiorumq; sensuum, ex quorū disproportionē intellectuualis impeditur cognitio, quæ ex sensitiua notitia sumit ortum, interiorum etiam sensuum eget obsequio. Hinc aliquo sensu orbatus, obiecti sensus illius caret scientia earumq; rerum, quæ per usum seu actum sensus illius discuntur. Propterea naturaliter surdi, sunt muti, quoniam audiendo discit homo loquelam; quartum est grandis ac diuturna infirmitas, quæ rationem absorbet, debilitat ac retrahit ab actibus intellectus; quintum est carnalis uoluptas in gula ac luxuria uitijs, ut Plato in Phædone disertissime docet. Propter quod Auicēbrō Platonis in lib. Fōtis uitæ, sciscitanti qd potissime ab adeptione & uacatione sapiæ impeditum sit, respondit discipulo, qd carnalium uacatio uoluptatum. Hæ etenim rationem uiolentius rapiunt & absorberent, prout Aristoteles, Origenes & Augustinus testantur. Sextum est occupatio seu mentis dispersio circa multa. Ideo teste Platone, anima quiescēdo fit prudens. In Ecclesiastico quoq; fertur: Qui minorat actu, percipiet sapientiam. Et rursus: Filij ne in multis sint actus tui. Nempe iuxta cōe eloquium, quod & in libro de Causis inducitur Virtus unita fortior est quàm dispersa. Septimum est obscuratio intellectus per quæcumq; peccata, per ludos & iocos superfluos. Sunt quoq; & alia plura, quæ uel directe uel indirecte seu occasionaliter ab acquisitione & incremento scientiæ impediūt multos, ut seruius naturalis, inopia uehemens, opulētia rerum grādis, indomatio seu praua libertas, mala societas, negligentia propria seu rectoris. Insuper magnus & sanctus Boethius, p fide catholica ab impiissimo rege Theodorico Arriano hæretico relegatus exilio & occisus, in libro suo De disciplina scholarium, ponit & alia quædam studendi ac proficiendi obstacula, ut sunt monstruositas corporis, intemperies æstus & frigoris. Postremo Hugo in Didascalion ponit tria studendi obstacula, ad quæ reduci queunt prædicta: Tria sunt, inquit, quæ legentium & addiscentium studijs solent obesse, negligentia, imprudētia & fortuna. Negligentiā est, dum ea quæ addiscēda sunt, uel profusus omittimus, uel minus stude

Aristo in 6.
diamentis
Seneca.

Hugo.

Cyrillus.

Ecc. 19

Ecc. 12.

Surdos natura, etiam mutos esse.

Plato.

Ecc. 18
Ecc. 11.

Facill; e dicitur qd philosophi.

Tria obstacula studij.

diolse addiscimus. Imprudentia est, quando congruum modum ac ordinem in his quæ discimus, non seruamus. Tantum namque ualet discretio, ut sine ipsa & omne otium turpe sit & labor inutilis. Fortuna est in euentu seu casu naturaliter contingente, quando uel paupertate uel infirmitate, uel non naturali tarditate, aut doctorum raritate, insufficientia seu abusu retrahimur à profectu aut studio. De negligentia scholaris est admonendus ac castigandus, ut se emendet ac diligens fiat de imprudentia est docendus, ut discrete procedat de fortuna est iuuandus, ut suæ paupertati aut infirmitati subueniatur.

Articulus V. De remedijs contra impedimenta præacta.

Ecd. 11

Contra malum bonum est, & contra uitam mors, & contra iustum peccatorum & sic intueri in omnia opera altissimi duo contra duo, unum contra unum. Communiter dicitur: Contraria contrarijs curantur, ut frigida calidis & calida frigidis, ut constat in medicinis. Vnum enim contrarium est alterius expulsiuum. At uero prædictorum impedimentorum studij atq; scientiæ, quædam remediabilia esse noscunt, i.e. remediabilia alia. Contra primum quod est innata aut contracta obfusitas, extat reme disti, quod tangens Boethius: Diligentia, inquit, cuiuslibet operis obtusitas permollitur. Intellectus namq; exercitio adiuuatur, atq; ex actibus multis habitus generatur, imò & consuetudo quæ altera est natura. Qui ergo obtusæ est mentis, nequaquam distat, neq; à studio cesset, imò à doctioribus sciscitetur, instanter conetur: & omnium inspector deus ipsius acuet intellectum, adiuutorumq; prebebit, præsertim si diuine gratiæ inuocauerit operem, ad beatissimæ quoq; uirginis confugerit pietatem, & angelum sui custodem pro illuminatione & confortatione sui imbecillis ingenij fuerit continue deprecatus, quod torum assidue facere nõ omittat. Hinc Hugo in exordio sui scribit. Didascalion: Multos natura adeo ingenio destitutos reliquit, ut facilia uix capere queant: quorum duo sunt genera: quidam etenim quibus suam hebetudinem non ignorent, eo tamen quo ualent conamine ad scientiam anhelant: & indefinenter studio insistentes, quod minus habent effectu operis, obtinere merentur affectu uoluntatis. Alij uero quia maiora se comprehendere posse non sentiunt, minima etiam negligunt: & quasi in suo torpore secure quiescentes, eo amplius in maximis lumen ueritatis amittunt, quo minima quæ intelligere possent, discere fugiunt. Nemp laborare & sedulitate perficitur intellectus. Deniq; secundi impedimētī scientiæ, quod est inclinatio uehemens & pronitas ad peccandum, remedium est, ut scholaris suam naturam experiens & cognoscens, tanto ualidius profectu scientiæ ac uirtutum inhæreat, atq; peccandi materias occasioneq; uitet, quanto se ad uitia noscit procliuorem: quod ut ualeat adimplere, non cesset (ut dictum) misericordiam dei, gloriosissimam uirginem & angelum suum sanctum iugiter inuocare. Quocirca scire oportet, quia ut decimo Ethicorum docet Philosophus, quidam ad uirtutes dispositi sunt à natura, quidam à consuetudine, aliqui per doctrinam, ita & ad scientiam diuersi diuersimode extant dispositi. Ideo quod per naturam non habes, per studium, usum & gratiam adipisci coneris. Porro tertium scientiæ impedimētum, magna ex parte irremediabile esse uidetur, uidelicet naturalis indispositio cerebri interiorumq; sensuum, atque exterioris priuatio sensus: attamen regimen bonum & medicinale iuuamen, impedimentum hoc (nisi sit nimium) poterit temperare. Qui autem in his defectum non patitur, caueat ne studio in discreto aut alio modo in talem defectum labatur. Quinti impedimenti remedium est, sobrietati & castitati uigilanter studere, prout de hoc infra diffusius differetur. Sexti demum impedimenti remedium, est re collectio mentis circa lectionem, ac studium & aduertentia diligens, non imaginando aut cogitando extranea, inutilia, uana: neq; cum alijs fabulando, nec impertinentia intuyendo, præsertim tempore lectionis seu studij, sic que implendo illud Ecclesiasticis: Auris bona cum omni concupiscentia audiet sapientiam. Remedium septimi est, uanitates, trufas, iocos & ludos supfluos ac uitia reliqua diligenter uitare, sicut ait scriptura: Quasi à facie colubri fuge psal. De remedijs contra cætera impedimēta præacta, inferi' plus dicet. Et nūc breuiter tãgo, q; paupertas nõ de necessitate retrahit, impedit ue à scholia: unde cõspicim' q; dã egenos seruire do seu mē dā cando

Boethius
Consuetudine altera esse naturam.

Hugo.

Aristoteles

Ecd. 11

Ecd. 11

zando necessaria uictui conquirendo, studere ac multū proficere: qui tam humiliter se habendo, atq; tam seruide ad profectum scientiæ aspirando, multa quæ uana & peccata carnalia (in quæ ditiores labuntur) uitando, dum intus adiuuantur, illuminantur, & magis quàm loquuntur proficere agnoscuntur: in quibus nec locum habet, nec ueritatem sortitur quod Aristoteles dixit: Melius est ditariq; philosophari, imò testate glorioso Hieronymo Socrates & alij quidam philosophi diuitias contempserunt, suaq; omnia reliquerunt, quatenus sapientiæ studio expeditius liberiusq; uacaret. Hinc recitat Hugo: De modo discendi ac forma proficiendi quidam interrogatus, respondit: Mens humilis, studij quærendi, uita quietæ, scrutinium tacitum, paupertas alienaq; terra, multum referant ueritatem & obscura de clarant. Iterum scribit Hugo: Alijs rei familiaris inopia & tenuis census, discendi inuinit facultatem: quos tamen per hoc plene excusari posse minime credimus, cum plerofq; fame, siti, nuditate laborantes, ad scientiæ fructum pertingere uideamus. Concordat his Seneca: Contentus esto minimo atq; uilissimo cibo, dira & horrida ueste: frugalitatem exigit philosophia, non pœnam. Veruntamen iuxta doctrinam Boethij, cæteris paribus, expeditius est ut scholaris à suis prouideatur parentibus aut amicis de necessarijs uita, ut competentiam habeat hyeme & æstate, ne in aliorum seruitute aut medicatione quasdam temporis sui partes cogatur expendere, quas in studendo, legendo, scribendo fructuosius posset expendere. Præterea contra impedimentum ex praua societate proueniens, certum est saluberrimum esse, uaga, lasciuia ac nociua uitare cõsortia, studiososq; socios, exemplares ac doctiores habere, sicut de his infra dicitur. Postremo, quamuis Boethius corporis monstrositatem inter impedimenta studij ac scientiæ computet, hoc tamen uniuersaliter non uideatur tenendum, cum & quidam gulosi, cæci, claudi, mutilati ingenio uigeant: qui & tantopius mancipandi sunt scholis & spiritalibus actibus deputandi, quanto ad secularia, ciuilia atq; mechanica ineptiores cernuntur. Ideo Seneca: Frequenter (ait) in corpore magis deformi animus latet formosior.

Hugo.

Seneca.

Boethius

Aepopus est mēte, hōis in doct' lunc

Articulus VI. Qualiter discipuli ac scholares debeant magistrorum suorum lectiones, doctrinas, ordinationes ac iussiones aduertere ac adimplere.

Illi mi, attende sapientiam meam, & prudentiæ meæ inclina aurem tuam, ne postea in nouissimis tuis ingemiscas & dicas: Cur detestatus sum disciplinam, & increpatio nibus non acquieuit cor meum, nec audiui uocem docentis me, & magistris non inclinavi aurem meam: Quemadmodum docet boethius, discipulum oportet esse attentum, docilem atq; beneuolum: attentum, in audiendo: docilem, in recipiendo, credendo seu acquiescendo: beneuolum, correptionem correctionemq; quam uoluerit sufferere, ac informatoribus suis gratias referendo. Et tunc quanto maior est dignitas, utilitas, necessitasq; scientiæ, tanto ualidius est discenda, diligentius aduertenda, gratantius amplectenda. Deniq; quàm attente, sileter, quiete ac seruide debeant discipuli magistrorum suorum lectiones aduertere, sciam querere, sapientiã affectare, denuo edocet Salomō, loquens: Si que fieris sapientiam quasi pecuniam, & sicut thesauros effoderis illam, tunc intelliges & inuenies scientiam. Imò sicut sapientia & scientia cunctis temporalibus rebus ac terrenis diuitijs incomparabiliter præstantiores ac salubriores censent, sic incomparabiliter attentius sunt querendæ. Hoc aduertit amator ille sapientiæ, qui protestatur: Preposui sapientiam regnis & sedibus, & diuitias nihil esse dixi in comparatione illius, nec comparari illi lapidem pretiosum: quoniam omne aurū in comparatione illius arena est exigua, & tanquam lutum æstimabitur argentum in conspectu illius. Super salutem & speciem (id est, plus quàm corporalem sanitatem ac pulchritudinem) dilexi illam, ac proposui pro luce habere eam, quoniam inextinguibile est lumen illius. Venereunt autem mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honestas per manus illius. Ecce quàm diligentissime debes informariõem suscipere, legere & studere. Quæ nisi in adolescentia tua peregeris, sero dolebis gemis & negligentiam tuam deslebis. Hinc ait uir sapiens: Appropinquate ad me in docti, congregate uos in domū disciplinæ. Quid adhuc retardatis: & quid dicitis in his, Animæ uestræ situm uehementer: Præterea, ut fatetur Cyrillus, sine sapientia ac scientia homo sibi nihil est. Idcirco quamdiu seipsum dignitateq; propriam non agnoscit, neq; ex creaturis aut fi de seu magistri in instructione dei ac creatoris sui sortitur notitiam, bestijs merito comparatur, sicut propheta disseruit: Homo (inquens) cum in honore esset, non intellexit comparatus est iumentis insipientibus. Ob hoc in tripode Apollinis fuit scriptum: Agnosce teipm. Seneca quoq; testatus est: Rem maximam sapientia tibi promittit, ut te tibi reducat. Quod

Proverb. 11.

Proverb. 8.

Sapient. 7.

Ecd. 11.

Pin. 48.

fraudenta odietis oscula. Et qui corripientē dura ceruice contemnit, ei repentinus suscipiet interitus. Hinc etiam in Sapientia libro fertur: Sapientiam & disciplinam qui abijcit, infelix est. Vnde in Ecclesiastico legitur: Quam bonum est arguere quā iusticiam, quam bonum est corripitum ostendere penitentiam. Sic enim effugiet peccatum. Qui odit correptionem, vestigiū est peccatoris. Ecce quantum bonū est disciplina, quam bonum signum est eam libenter sufferre, quanta bona ex correptione & correptione nascuntur, quanta uitia & tormenta ex repulsionē increpationis castigationisq; oriuntur. Vnde & Salomon est locutus: Virga atq; correptio tribuit sapientiam. Hinc iterum contestatur: Argue sapientem, & diliget te. Non amat peccilens eum qui se corripit. Qui autem increpationes odit, morietur. Talis etenim moritur in presenti morte culpę, deinde post hanc uitam morte miserię æternę. Itaq; correptionem odire, correptionē non sustinere, magistris resistere, ex insipientia uenit, ex iniustitia atq; superbia. Ex insipientia, quia non perpenditur quantum bonum sit & salubre, corripit & castigari, neq; pensatur qd ex charitate & zelo iustitię infinguntur. Ex iniustitia, quia de dignatur discipulus pro sua culpa disciplinari, cū tamē ex iure diuino & naturali culpa debeat pena. Ex arrogātia atq; duritia, qua tamē ex ipsū & despiciat suum magistrum, nec subijci, flecti & humiliari dignatur sub ipso. Qui in adolescentia & frequentatione talis est adhuc constitutus sub uirga magistri, qualis fiet in aetate maiori reditus liberati: nonne in docilis, indomitus, irrefrenatus, tumidus, induratus, nisi gra su currat altissimi: In tali solet impleri illud Ecclesiastici: Qui odit correptionem, minuitur uita. Minuitur equidem triplici uita, ut puta uita naturę, uita gratię, uitaq; glorię. Insuper, talis scholaris scandalosus & periculosus est alijs, quando suis exemplis prauissimis ad confimilia suos concitat conscholares, sicut & una morbida ouis inficit alias, ut Origenes plenius tangit. Nec absurde comparādus est oui & agno, qui sub baculo sui pastoris obediens pergit ac mansuetus, quod uirgam tetenderit pastor, illuc mox graditur ac procedit pacifice. Sic plane discipulus sub directione, disciplina ac iussione sui rectoris debet proficisci, conuersari, studere, cum & tertio Ethicorum dicat Philosophus: Desiderium pueri oportet esse secundum præceptum doctoris. Qui ergo tam rebellis & contumax est, ac ceteros societate scholarium, nisi pie admonitus & correptus respiscat, est repellendus ne noceat multis, cum & in suis Prouerbijs Seneca fastus sit: Valde iniūctū & periculosum est publicum uitium. Veruntamen correptionem & correptionem rector scholarium ex charitate & zelo iustitię cum discretione, non ex crudelitate, iracundia aut impetu passionis inferre debet aut exercere: nec puerorum penas inmoderate sive iniūctas, facere debet suas delicias, aliter enim se habendo ualde peccaret: & tamen dato qd age ret hoc, non tamen scholarium est insurgere contra magistrum, cum super eum iurisdicōne nulla fungant, nec eius constituti sint iudices: sed prouidentis tunc esset p alii modū.

Articulus IX. De insipientia parentum, qui filios suos debite corrigi nolunt a suis magistris.

IN disciplina perseuerate. Quis enim filius quem non corripit pater: qd si extra disciplinam est, ergo adulteri (id est reprobi) & nō filij estis. Ex introductis elucescit, correptionem correctionemq; discipuloꝝ ac puerorum, actum esse multarū uirtutū, uidelicet charitatis, iustitię, pietatis atq; prudentię: & rursus ostensum est, quam grāde bonum, qd necessarium donum, quam salubris ac utilis medicina sit disciplina. Ex qbus euidentissime innotescit, quam longe sint a uero ac spiritali sobolis suę amore, a sapientia salutari, a zelo iustitię, a pietate non falsa parentes seu potius peremptores, qui prolem suam nec debite instruunt & castigant, nec a magistris debite corrigi acquiescunt, imō potius indignantur aut conuincuntur magistris. Quanta est horum stultitia, quorum corda sensuali sobolis suę cęcata amore, atq; luce ac radio sapiētię destituta, non pensant quam utilis, necessaria ac salubris sit pueris correptio seriosa & frequens, correptio quoq; assidua & coercens, quāta insup mala ex incorreptione, indomatione, audacia & negligentia scholarium oriuntur. Hinc uitia cuncta talium puerorum in suos redundant insipientes parentes. Deniq; totum istud ex scripturis ac philosophorum doctrinis copiose ac clare probatur. Si quidem in Prouerbijs Salomon protestatur: Qui parcat uirge, odit filium suum: qui autem diligit illum, instanter erudit. Et iterum scriptum est: Qui amat filium suum, assiduat illi flagella, quod qd necessarium ac salubre sit, constat ex uerbis Salomonis præcedente articulo allegatis: quoniam ut commemoratū est ibi, Stultitia colligata est in corde pueri, & uirga discipline fugabit eam, per quam item correptionē puer a uitijs multis & ab infer

Sapi. Eccl. 10.
Prou. 19. 5. Prou. 19.
Eccl. 19.
Origenes.
Seneca.
Discipuli nullo modo licere insurgere in præceptores.
Hebr. 12.
Pateres, filios suos corrige aut corrigi nolentes, pemptores eē potius q; parentes.
Prou. 17. Eccl. 10.
Prou. 22

no liberatur & præseruatur atq; retrahitur. Timor etenim poenę retrahit a peccatis, potissime imperfectos & pueros, quos nec uirtus nec sapientia compescit a malis, nec ad bona inducit ipso boni amore. Hinc quoq; in Ecclesiastico scriptum est: Nō des filio potestatem in iuuentute, sed cura ceruicē eius, & tande latera eius dum iuuenis est. Quod quam fructuosum sit, tangitur ibi his uerbis: Qui docet filium suum, laudabitur in illo, & in medio domesticorum & amicorum gloriabitur. Mortuus est pater eius, & quasi non est mortuus, similem enim sibi reliquit post se. Præterea, istud parentibus iussit Apostolus: Educate, (inquiens) filios uestros in disciplina & correptione domini. Amplius, octauo Ethicorum testatur Philosophus, quod parens proli impendit nutrimentum & disciplinam. Si igitur scholaris a magistro correctus conqueratur parentibus, de sua impatientia, murmuratione & querimonia mox a parentibus increpetur: & dato quod plus iuste sit a magistro percussus, parentes tamen non debent applaudere puero conquerenti, ne dent ei audaciam resistendi, sed potius seorsum hortari magistrum ut temperet disciplinam. Porro, si in urbe sint duæ scholę, non permittat parens filium suum propter correptionem ab una ad aliam se trāsferre, ne in sua praua libertate & incorrigibilitate ullatenus foueatur, nisi forsitan (quod absit) rector unius scholę disciplinę rigorem renueret moderari. Postremo, in euentu huiusmodi commendabile uideretur, si scholarum illarum rectores inter se prudenter concordent & confederentur in hoc, ut unusquisque illorum scholarē saliter ad se propter correptionem cōfugientem sic tractet & corrigat, quod cesset talis discursio atq; euasio discipline. Itaq; de his sunt instruendi parentes seorsum, aut certe (si opus sit) publice in ambone in generali, imō & in confessione sacramentali.

Articulus X. Quam necessaria sit discipulis humilitas.

Vbi fuerit humilitas, ibi & sapientia: ubi uero superbia, ibi & contumelia. Iam patuit paulo ante, quod discipulorum rebellio contra magistrum ex tumore solet oriri elationis. Idcirco ut scholares sint obediētes ac dociles, summe requiritur ut humiles tractabilesq; consistant, & de hoc a magistris tempestiue, uigilanter & assidue sunt docendi, ut neque de nobilitate, neque de potentia, opulentiā, ætate, ingenio, scientia aut alia quauis radice extollant se, imō potius imperfectionē suam in eunt cōsiderent diligenter quoque aduertant, quam enorme uitium extet superbia, quæ totius perditionis est causa, omnium uitiorum regina, cæterarum culparum origo, & innumerabilium scelerum radix: quæ est & maxima obscuratio mentis, ab omni addeptione gratiæ ac salutis totaliter impeditiua, a profectu quoq; scholastico præcipue retractiua. Oportet ergo in primis, ut discipulus suo se subdat magistro humiliter, & qd dogmata suscipiat reuerenter ac timeat ipsū: sicq; copiosius atq; celerius erit proficiens. Quemadmodum enim stillicidia imbrium a uerticibus montium ad concaua defluunt uallium, & quo ualles fuerint bassiores, eo undę gurgitum exuberantius descendunt & colliguntur in ipsis, ita omnino quo mentes scholarum fuerint humiliores, eo riuus scientię ex ore manantes magistri, abundantius descendunt, recipiuntur ac colliguntur in ipsis. Ideo ait Hugo: Principium doctrinę humilitas est, ad quam inter cetera pertinet, ut studens nullam scientiam uilem reputet: deinde, ut a nullo discere erubescat. Multos hoc fallit, quod ante tempus docti uolunt uideri: unde in quen dam elationis prorumpunt tumorem, incipiunt qd simulare quod non sunt atq; quod sunt, erubescunt celantq; & inquirere ac discere a doctioribus quibuscunque aut uerecundantur, aut dedignantur. Porro prudens illud quod nescit, a q̄cunq; audit ac discit libenter: nec quantum sciat, sed quantum ignoret considerat. Nullus est cui datum sit omnia scire: nec rursus est aliquis, qui non aliquid speciale sortitus sit a natura. Hinc bonus discipulus humilis esse debet ac mansuetus, a curis inanibus ac uoluptatum illecebris penitus alienus, diligens ac sedulus, ac nunquam de scientia sua præsumens, præsertim quum Plato quoque testetur: Ea quæ scimus, minima sunt comparatione illorū quæ ignoramus. Et denuo: Malo inquit, ab alijs humiliter discere, quam mea impudenter ingerere. De hoc Cyrillus in suis Prouerbijs hanc ponit parabolam: Gallus ex intelligentia sua qua temporum horas discernit, tumidus, ascendens in arboris excelsę ramum, cantat. Quo auditio, uulpes accurrens. Aue, inquit, mi frater. Cur taliter cecinisti? At gallus: Nimirum air, intelligentia supernę dispositionis dotatus, eam quum sensero, mox sine inuidia cantando omnibus pando. Tunc callida uulpes subridens, ad inxerit: Tu discipulus plenus es, quoniam hæc est dominorum sublimium potentium que disciplina. Tunc gallus plus intumescens, rursus cantauit: sed & protinus uulpes saltauit. Ad

Eccl. 10.
ibidem
Eph. 6.
Prou. 11.
Supbia eē uitiō: omniū reginam,
Hugo.
Plato.
Pulcherrimū de gallo & uulpe fabula.

A concupiscentijs discedere competit studiosis, quorum non est exteriora corporis quæ-
 rere ornamenta. Quoties anima allicitur à corpore in hæc uariabilia & carnalia, ipsa sedū-
 citur & turbatur. Præcepit autem autor naturæ animam dominari ac regere, corpus ue-
 ro subesse & regi. Porro dum anima per seipsam speculatur, defertur in syncera, immorta-
 lia ac diuina obiecta. Philosophantes concupiscentijs se non tradunt, à uoluptatibus ab-
 stinent, diuitias aspernantur, ut hinc emigrantes in deorum consortium transferantur. De
 hoc Platone in libro de Vita philosophorū narratur, quod dum pater eius adduceret eū
 ad urbem Atheniensem, ut ibi à Socrate famosissimo tunc philosopho instrueretur, factus
 ipse Socrates in extasi, uidit quasi cygnum pulcherrimum in suum gremium descendētē
 deinde ex sinu suo tam alte uolantem in aera, quod ipsum attingere uisu nequiuuit. Reuer-
 sus demum ad se, cogitauit attonite quid uisio illa portenderet: quo taliter cogitante, ecce
 pater Platonis cum puero Platone intrauit ad Socrate, offerens ei Platonem ad informā-
 dum. Quem Socrates diligentissime intuens: Vere inquit, iste est cygnus quem uidi in spi-
 ritu. Hic tam alte uolabit, q̄ intelligi uix ualebit. Recitat quoq; Hieronymus de quodam
 adolescente Atheniensi ualde formoso & opulento, sed ita lasciuo, q̄ de sua gloriabat im-
 mundissima uita. Cumq; quodam die pretiosis delibutus unguentis & sero roseo redimi-
 tus transiret ante scholas studentium, & magnum quendam philosophum Xenocrate (ni-
 fallor) nomine audiret discipulis suis legentem, introiit ut magistrum cum discipulis irri-
 deret, tanquam qui seipsos delectationibus defraudarent præcipuis, laboribusq; confice-
 rent uanis. Cumq; sic eos irrisisset, philosophus ille uir multum moralis, patienterq; ferens
 turpissimum iuuenem, cœpit cum omni modestia de dignitate uirtutum, de claritate sapi-
 entiae, de castitatis fragrantia, de philosophica uita tam sublimiter disputare, q̄ adolescēs
 ille compunctus seruum suum abiecit, ornamenta & unguenta sua deposuit, seq; cum alijs
 ad pedes collocauit philosophi, & mansit eius discipulus. Deniq; cum alijs quidam libidi-
 nosus cuidam magno dixisset philosopho, atq; ut puto Pythagora, Mallem esse & cōuer-
 sari inter puellas quàm inter philosophos, ille respondit: Nec mirum, quia & porci malit
 uoluntari in cœno, q̄ inter flores aut in fonte sereno. Si ergo gentiles philosophi sola natura
 li lege ac ratione edocti, uenerorum in quinamenta sic horruerunt ac castitatem sic dile-
 xerunt, quanto magis Christiani scholares diuinæ legis præceptis instructi, foedissima ui-
 tare debent facinoræ & castitatem amplecti: Deniq; de sancto Gregorio Nazianzeno re-
 fertur, q̄ dum adhuc adolescens studeret Athenis atq; castissime uiueret, asiterunt ei in
 uisu noctis in somno quasi speciosissimæ duæ puellæ, una à dextris & alia à sinistris, eum
 amplecti ac deosculari optantes: quas quum ille ingenti horrore repelleret à se, dixerunt:
 Cur nos ò bone adolescens tam indignanter repellis, cum simus tibi admodum charæ &
 familiares: Nam una nostrum Castitas, alia Sapientia appellatur. Quibus auditis, studens
 ille in amorem castitatis ac sapientiae præ solito uehementer exarsit. Et tu ergo ò bone in-
 dolis puer his accensus exemplis, sapientiam dilige, castitatem amplectere, uenerorū tur-
 pitudinem detestare. Præterea sanctus Cyrillus in suis refert prouerbijs: Furibundæ uipe
 re ad coitum properanti elephas castus obuians, dixit: Quid tendis cum impetu tanto: Et
 illa: Ad ueneræ suauitatis delicias. Cui compatiens elephas: Scio, inquit, o soror quod fu-
 ribunda luxuria oculis caret: ideo nequit intueri quod ruit, quo cadit. Nonne ad occasum
 amantissima uita tendis, ad mortem cruentę libidinis properas: Quid nanque est coitus
 nisi deliciosa pernicies, mors latens, uenenositas blandiens, fallax effusio uitam perdēs: In
 super libidinoso passeri castissima turtur dixit: Cur te frater tam cæco ardore consumis:
 Quid est quod effundis: nonne digestissima medulla & admirabilis uita sentina, atq; na-
 turæ radicalis substantia: Nonne te ipsum consumis, debilitas ac uitam abbrevias: Postre-
 mo, alludit his quoque in prouerbijs Salomon qui ait: Fauus distillans labia meretricis, no-
 uissima autem illius amara sicut absynthiū, & lingua eius quasi gladius acutus: pedes eius
 descendūt in mortem, & ad inferos gressus illius. Et rursus: Vidi (ait) uerum cordem iuuenem
 & ecce mulier occurrit illi ornatu meretricio præparata ad capiendas animas. statimq; se-
 quitur illam quasi bos ductus ad uictimam, ignorās q̄ ad uincula stultus trahatur, donec
 trāsfigat sagitta securus eius, uelut si quis festinet ad laqueum, & nescit quia de periculo ani-
 mæ suæ agitur. Nunc ergo filii mi audi me, & ne decipiari per illam.

Articulus XIII. Quod discipuli magistris suis debent esse gra-
 ti pro uiribus, & ipsos ex corde diligere, atq; hono-
 rem ipsis impendere.

Dan.

DAnti mihi sapientiam dabo honorem. Iuxta Philosophum Deo, parentibus & Eccl. 1.
 magistris non potest reddi æquiualens. Tanta quippe est dignitas & eminē-
 tia beneficorū, quæ creatura à suo suscipit creatore, proles à parente, & discipu-
 lus à magistro, q̄ creatura nil condignum potest creatori repēdere, nec proles
 parēti, nec discipulus magistro, q̄ à magistro informationem in sciētijs atq; uirtutibus
 sortitus. Hinc quoq; sanctus asserit Augustinus: Si me posses instruere q̄d ignoro, te libet
 fortissime ferre debere nō solū uerbis me increpantē, sed & flagellis cædentē. Quāuis ergo di-
 scipulus suo nō queat magistro condignā facere recōpensam, tñ pro posse debet bñficijs
 eius retribuere uicē, & ipsum semp diligere, à quo pro suis corrigi culpīs et à multis terra
 his uitijs, sciētijs q̄q; moribus ac uirtutibus informat. Enormis igitur & ualde damnable
 est discipulorū improbitas, ingratitude, pueritas, qui cōtra magistros suos rancorē concipi-
 unt, conspirāt, insurgūt, indignātur, irascūtur ac obloquūtur: & pro tot tātisq; bonis re-
 tribuūt huiusmodi mala. Aeger cū fuerit curat, diligit medicū à quo fuit secatus, adustus
 & scissus, & pœnas morti similes passus: quia perpendit q̄ pœnē illā ad suam curationem
 à medico ordinabātur ac inferebantur. Ita discipulus debet attendere, q̄ omnis correptio
 atq; correctio à magistro sibi inflictæ, ex charitate & æquitate ac pietate ad suam emenda-
 tionem ac instructionem sunt ordinatæ.

articulus XV. De his quæ ualent ad bene discendum.

Sapientiam amari & exquisiui à iuuentute mea, & quæsiui eam mihi sponsam assu-
 mere, & amator factus sum formæ (id est pulchritudinis) eius. Desiderium cordis
 est quasi quædam in apertio ac hiatus, ad suscipiendum in se rem affectatam, quæ
 admodum cernimus aues quasdam ex ingenti fame appetitūq; cibi hanc. Hinc de
 siderium patulam efficit mētem, atq; celerius susceptiuam rei amatę. Primum igitur ua-
 lens ad bene discendum, est uehemens desiderium acquirēdi scientiam & proficiēdi in
 ea. Non igitur lento pede, non pigra mente, non animo fastidiente, sed affectuoso ac fer-
 uido corde ad discendum scientiam, ad obtinendam sapientiam propera & accedet. Alio-
 quin eam paruipendendo indignus es eam suscipere. Nempe ut Seneca fatetur: Magna
 pars sapientiae ac uirtutum est uelle esse sapientem ac uirtuosum. Quod de uelle impera-
 tivo, intento & efficaci, quod (dum ad est facultas) in actum progreditur, nō de uelle opta-
 tivo ac remisso est intelligendum. Secundū ualens ad bene discendum, est diligens aduer-
 tentia & constans assiduitas lectiois ac studij. De hac iam dictū est plenius. De hoc quo-
 que diffuse scribit Boethius & de filio inconstantia: Quid (inquiens) constantia lucidius?
 quid inconstantia nequius? Constantia parit scientiam & profectum, & procedit crescē-
 do in ipsis, ac colligit spirituale thesaurum opulentiamq; internā; inconstantia uero dis-
 soluit, retrocedit, dispergit. Oportet & enim opus bonum inchoatum continuare agilitate
 & in hoc necesse est ut adolefcentes scholares se frangant, q̄ ex naturali dispositione sunt
 inconstantes, & in affectionibus suis instabiles. Propter quod in prouerbijs salomō pro-
 testatur: Tria sunt difficilia mihi, & quartum penitus ignoro: Via aquilæ in cœlo, uia colu-
 bri super terram, uia nauis in medio maris, & uia uiri in adolescentia sua. Hæc autem con-
 stantia signum est sapientiae, inconstantia uero stultitiæ signum est. Propter quod in Ec-
 clesiastico dicitur: Homo sanctus in sapientia manet ut sol, stultus autem mutatur ut luna.
 Et rursus: Non uentiles te in omnē uentum. Esto firmus in uia dei & in ueritate sensus tui.
 Tertium conferens ad bene discendum, est puritas mentis et conuersatio uirtuosa. Virtus
 nanq; & sapientia & scientia, instar pretiosissimi atq; purissimi balsami recipi uolūt, & col-
 locari in pretioso ac mundo subiecto. Nam teste Philosopho, Subiectum non est contin-
 gens, sed actus actiuorum in prædispositis sunt ac recipiuntur subiectis. De hoc quoque
 iam supra allegata sunt multa. Quartum est associatio & cohabitatio sodalium bonorum
 ac studiosorum collatio, interrogatio, disputatio atq; instructio talium mutua. Talis nā-
 que exercitatio plurimum ualeat. Acuit enim ingenium: q̄d unus non nouit nec inuenit
 neq; considerat, hoc inuenit, noscit & cōsiderat alter. v. n. usq; egedem propriū donum ha-
 bet à dño; & plus, imò & acutius uident oculi plures q̄ unus. Non ergo erubescas ignorā-
 tiā tuā alteri propalare: sed quod ignoras, à doctioribus humiliter ac instanter festina in-
 terrogare. Quintum est, totum suum studium ac profectum ad debitum finem (hoc est, v.
 ad dei honorem gloriamq;) referre & ad ueram sui ipsius salutem: quia sic totum est deo
 complacitum, & meretur gratiosum eius auxilium. Sextum est affectuosa ad deum fusa
 ora

Sapientia.

Ad bñ discē-
 dum ualent
 multa.
 Primum

Seneca.

ii.

Boethius.

Prover. 30.

Ecd. 17.
 Ecd. 5.

iii.

iiii.

1. Corin. 7.

v.

vi.

ora

Socrates

Hieronymus.

Xenocrates.

Pythagoras.

Greg. Nazianzenus

Fabula de uirga & elephante ex Cyrillo

Fabula alia de passere & turture.

Prover. 5.

Prover. 7.

Matth.
Luc. 20.

ti sunt vestibus, curiose incedunt, ac instar scribarum & phariseorum Iudaicæ plebis amant salutationes in foro, primos in cæna recubitus, & uocari ab hominibus Rabbi. Qui nisi à talibus respiciant, tanquàm inutiles & inanes de suo sunt ministerio deponendi, & à suis functionibus expellendi, ut succedant pro ipsius rectores idonei, humiles, ex cæplares ac uirtuosi.

Articulus XVIII. Qualiter rector debeat pueros informare.

1. Thes. 2.

FActi sumus paruuli in medio uestri, tanquam si nutrix foueat filios suos, sic uos debemus tradere uobis doctrinam. Iuxta Philosophos, causa prima unicuique influit secundum suam capacitatem, dispositionem, dignitatem seu meritum. Proportionabiliter sapiens rector ac discretus magister discipulos debet instruere, prout apti sunt capere: quibus loqui debet tractum, distincte, aperte ac plane: ad intelligendum obscura elucidare, difficiliora plenius declarare, affectu uos seriose loqui, & ipsos ad diligentissimam aduertentiam frequenter ac seruide exhortari: imò dum conuenit & oportet, etiam in materna lingua ipsis depromere sensum per exempla quoque & similitudines aptas. Insuper, de omnibus supradictis, uidelicet quantum ad proficiendum ualeat uita pura, casta ac innocens, obedientia, docilitas, humilitas, diligentia, stabilitas, bona societas: quanta sit dignitas scientiæ ac uirtutum, quanta quotidiani profectus utilitas, quam grande ac necessarium bonum sit disciplina, correptio atque correctio, quam detestabile ac damnosum sit tempus studij negligenter consumere: sicque de uniuersis prædictis debet ipsos ubertim instruere, hortari & ad omne bonum accendere. Denique, quoniam Salomone te stant: Doctrina uirtu per patientiam noscitur, documenta sua debet uirtute tranquillitatis, patientiæ ac mititatis polire ac roborare: & quæ docet uerbis, confirmare exemplis. Lectiones quoque non sunt nimium protrahendæ, ne fastidium pariant: & in nauseam conuertantur: nec multiplicandæ sunt nimis, ne obruant intellectum, & una alterius intelligentiam, aduertentiam, memoriamque impediatur. Docendum est quoque cum maturitate & grauitate, cum apparatu serioso & ex cordis affectu: atque in primis sunt à discipulis remouenda proficiendi obstacula, cohibendo eos à loquacitate, iocis, ludis ac dissolutione in scholis: & prouidendum ut in disputationibus & argumentationibus se inuicem modeste ac uigilanter exerceant, formaliterque arguere ac respondere addiscant.

Protr. 19.

Articulus XIX. Qualiter exercere debeat rector correptionem & correctionem in suis discipulis.

1. Tim. 5.

Peccantes coram omnibus argue, ut ceteri timorem habeant. Ut Seneca Tulliusque testantur: In iudicando & corrigendo hæc tria lex respicit atque sectatur, quæ princeps quoque & omnis qui præsidet, respicere debet & sequi, uidelicet ut aut eum quem punit, emendet: quoniam pœnæ uitæ præsentis sunt medicinales: aut pœnæ eius cæteros faciat meliores: unde Salomon ait: Pessilente flagellato, sapiens sapientior erit: aut ut malis sublati, cæteri uiuant securius. Veruntamen intuentium, quod sit æterna correptio uno modo actus est charitatis, & sic spectat ad omnes. Attamen si quis de alio spem emendationis ex sua correptione non habeat, aut probabiliter noscat quod ægre accipiet eam, potest à correptione charitatiua circa illum cessare. Secundo correptio illa est actus iustitiæ, sicque ad superiores ac præfidentes noscitur specialiter pertinere: qui non solum per uerba, sed item per pœnas ac uerba subditorum emendationi tenentur intendere: idcirco nec omittenda est ex timore, ne correptus ex ea fiat deterior: quia superior ex autoritate sibi commissam uim obtinet coercitiuam, quæ per pœnas ac uerba potest reum ad meliora compellere, aut incorrigibilem à se ac credito sibi grege abijcere: & rursum, quoniam uitium delinquentis non sibi duntaxat, sed cæteris quoque cernentibus aut illud percipientibus est nocuum: imò & quauis ex correptione & correctione non emendetur, nihilominus ob plurimas rationes secundum doctores est corrigendus aut repellendus. Repulsio enim à bonorum consortio, non parua est punitio. Primo, ne ex eius impunitio alij scandalizetur, & ad mala fiat audacior. Nepe dum dormit disciplina, factus, crescit, seque diffundit malitia. Sicque uerificat illud moralissimi senecæ: Vitia transmittit ad posteros, quæ præsentibus culpis ignoscit: & bonis nocet, quæ parcit malis. Hoc est quod Cassiodorus cõtestatur: Culpa mortalium sine fine uagaret, si eam medicinalis increpatio minime resecaret. Secundo, ne derogetur iustitiæ & ætas ipsa patiat iacturam, aut rigor peat disciplinæ. Inuistiæ quippe obligatas per iustitiæ rectitudinē est recuperanda ac ordinanda, sicut

Seneca
Cassiodorus

in Enchiridio asserit Augustinus, atque ut ait Bernardus, quemadmodum compatiendum est peccatori qui labitur, sic & iustitiæ quæ impune ac impie conculcatur. Tertio, ne ipse qui præest, fiat diuini transgressor præcepti, dignusque æternis pœnis inferni, debitum sui omittendo officij. Ait quippe Urbanus Papa: Ita peccat qui conspicit aut cognoscit proximum suum peccare, & tacet nec corrigit, sicut qui pœnitenti non indulget. Augustinus quoque: Si delinquentem (inquit) non corripis, peior eo qui peccauit efficietur. Præterea, correptio ista & correctio cum discretionem, quæ omnium uirtutum directrix, fieri debent secundum exigentiam culpæ & dispositionem personæ. Propter quod ait Gregorius: Regat disciplinæ uigor mansuetudinem, & mansuetudo moderetur rigorem, ut nec rigor sit immoderatus, nec mansuetudo remissa. Nam ut ait Isidorus: Qui blando uerbo castigatus non emendatur, acrius necesse est ut arguatur: et cum dolore abscindenda sunt uulnera, quæ leui nequeunt medicamine reparari. Denique, qui delinquentem superbo odioso uel animo corripit, non emendat, sed percutit. Quicquid proterus malignans & animus promulerit, furor est obiurgantis, non dilectio corrigentis. Rector ergo non ex impetu iræ aut impatientiæ, sed ex censura iustitiæ: non ex crudelitate aut sensuali uel inordinata affectione, sed discretionis moderamine corrigat corripitque discipulum, ut requirit eius demeritum, & ex zelo iustitiæ, quum hoc sit iuris diuini, ut iuxta mensuram delicti sit modus numerusque plagarum, & id quod iustum est iuste agatur. Ita que magister nequaquam sit personarum acceptor, nec unum palpet aut persequatur præ alio. Eos quoque qui obustioris sunt animi, & tamen diligentes ac laboriosi ad proficiendum consistunt, tractet clementer ac compassue, hortetur, consoletur & animet ad studendum. Porro proteruos, inquietos, contentiosos, belligerantes, atque ingeniosos suo ingenio abutentes, acriter & strequenter corripit & castiget. Si uero (quod absit) perceperit quempiam tam uagum, discolorum, intimatorum, yrouagum, ut choreas quoque aut mulierculas audeat uisitare, reprehendat & flagellet illum acerrime: qui si abuerit corrigi, neque potuerit congrue fieri, tanquam incorrigibilis repellatur. Veruntamen, prout tangit Boethius: Discipulorum elationem & peruersitatem interdum opportunum est pati ad tempus, ut interrim pie ac diligenter instruiti ac moniti acquiescant: alioquin à discipulorum catalogo separentur. Nec omittenda est disciplina debiti que impletio, ex timore recessus discipuli tentorialis uel damni. Expedi demum, ut de consensu parentum expresso uel saltem interpretatio fiat discipulorum correctio. Inde etenim et ex iuris institutione seu concessione, uidetur rector autoritatem & iurisdictionem quandam corrigendi scholares sortitus: & hoc ipsum tangit Boethius. Postremo, abusus quædam uidetur & ex magistrorum cupiditate profectum, in quo in aliquibus scholis quidam præ alijs sunt placitantes, pro suo libito exeunt & introeunt: & quod extranei non corriguntur sicut intranei, aut econuerso: quorum utrunque quantum sit fomentum & radix uitiorum, ex præinductis facile est pensare.

Bernardus

Urbanus

Augustinus

Gregorius

Isidorus

Boethius

Articulus XX. Quod rector scholarium doceat pueros omnia studia & exercitia sua ad ultimum finem ac ueram salutem principaliter ordinare.

OMne quodcumque facitis in uerbo aut opere, omnia in nomine domini nostri Iesu Christi agite. Quemadmodum decimo Ethicorum ait Philosophus: Unusquisque debet opera sua dirigere ad uiuendum secundum optimum quod est in ipso: hoc est, ad uiuendum intellectualiter & contemplatiue per relationem & ordinationem sui ad summum bonum, atque ad beatificam eius cognitionem. Nec enim aliquid est meritum homini, nisi actualiter aut saltem habitualiter ordinet illud in huiusmodi ultimum finem. Ne ergo scholares tot ac tantos adolescentiæ suæ perdant labores & disciplinas, à suis magistris diligenter ac sepe sunt admonendi ac informandi, ut uniuersum suum conatum pro certis atque uirtutibus obtinendis, omnem quoque suum profectum in illis, & quicquid agunt ac patiuntur in scholis, ad dei honorem, cultum ac gloriam, & ad ueram ac sempiternam referant quotidie felicitatem: sicque ab exordio pueritiæ suæ assuescant & curent omne bonum, quod agunt & patiuntur, ad rectum referre finem: & ita in oibus promereri uitam æternam, in donis gratiæ crescere, & adoptiuum dei filij esse: ac huius intuitu & amore libenter insistere studio, alacriter laborare, & cunctam disciplinæ rigorem equanimiter sustinere. Porro, quod studet ut eruditi amplius honoretur, dicitur, delictetur, non solum nil promeretur apud iudicem summum, imò & infernale meretur supplicium.

1. Corin. 16
Coloss. 4.

Eccl. 1.6.

Replebuntur plateae Ierusalem pueris & puellis ludentibus in medio eius. *Secundo* Ethicorum afferitur, quod homo indiget delectatione & recreatione propter labores qui sibi occurrunt: imo quemadmodum corpus post laborem indiget somno, sic anima post studium & intellectuales occupationes eget ludo ac recreatio solatio, in quibus secundum Thomam in Secunda secundae, ac Durandum in Summa sua, tria praecipue sunt cauenda: Primum, ne tale solatiu queratur in uerbis, rebus aut factis in honestis, scurrilibus, uitiis siue prohibitis. Vnde nec principaliter ludendum est propter lucrũ & si pro esculeto ac poculento ludatur, non fiat hoc ultra ualorẽ, prout in iure determinat. Secundum est, ut recta agatur intentione, uidelicet ut uires spũales non prorsus frangantur, sed ualidiores ad actus uirtutum ac studii efficiantur. Tertium, ne tam immoderater aut diurne q̃s ludo inhaereat, q̃ cordis sui custodia, deuotio seu inclinatio ad studendũ resoluatur, aut nimis tepescat. Hinc Seneca dixit: Misceris interdũ serijs iocos, sed teperatos. Nõ te iubeo semp libris aut pugillaribus immineri: dandum est aliqd inter uallũ animo, non ut resoluatur, sed ut mediocriter remittatur, atq; ad bona renouetur ac roboret. Ita te habe inter proximos, ut nemo te habeat quasi agreste aut asperũ, neq; cõtemnat ut leuẽ & dissolutũ. Arcũ extensum in tensio frangit, remissio animũ. A uerbis turpib; abstinet, quia eorũ licentia imprudentiã nutrit. Non sit tibi scurrilis, sed grata urbanitas. Iocus sine uilitate, risus sine cachinno: quies tibi sit, nõ desidia: & q̃s tua plena sit sapietiae studijs. Cõstans esto, nõ p̃uax: prudẽs, nõ callidus. Ecce his philosophicis documentis theologica cõsonat ueritas. Nẽpe in euangelio ait saluator: Vẽ uobis q̃ ridetis nũc, quia plorabitis & flebitis. Salomon quoq;: Sicut sonitus spinarũ sub olla, sic risus stulti. Et denuo: Cor inq̃r, stultorum ubi lætitia. Quod de risu & lætitia immoderatis rite expositum. Etenim in hoc seculo tanquam in exilio & peregrinatione ualletq; lachrymarum positi sumus. Idcirco ab immoderato & intemorato risu, ioco & ludo cauendum est iugiter, prout in libro de Officijs diffusius docet Ambrosius. Hinc & Salomon protestatur: Melior est ira risu, quia per tristitiam uultus corrigitur animus delinquentis. Et iterum: Melius est, ait, ire ad domum luctus, quã ad domum conuiuij. In illa enim (puta in domo luctus) finis cõtorum admonemur hominum, & uiuens cogitat quid futurum sit. Quod de ira per zelum est firmendum. Illa enim ex iustitia oriens cooperatur uirtuti. Ira uero rationem p̃ueniens ac p̃turbans, modum excedit uindictae, de qua Seneca loquitur: Nihil magis cauẽdum est punienti, quã ira. Et hæc inter mortalia computatur peccata, de qua in libro Prouerborum ait scriptura: Ira non habet misericordiam nec erumpens furor, & impetum concitati spiritus ferre quis poterit: Hæc igitur rectoribus, imo cunctis hominibus, praesertim praesidentibus, est uitanda.

Trin caueda in ludo.

Primum ff. de alcato re L. Quod in conuiuij. II. III.

Seneca.

Luce. 6. Eccl. 7. Ibidem.

Eccl. 7.

Ibidem.

Seneca.

Prou. 17.

Eccl. 6.

Prou. 14.

Eccl. 19. Eccl. 19.

Prou. 15. Prou. 14.

Psal. 17. Eccl. 17.

Eccl. 18.

Articulus XXII. De socio fideli ac studioso habendo.

Amicus fidelis protectio fortis. Qui inuenit illum, inuenit thesaurum. Adolescentes adhuc innocentes, & nondũ experti hominũ fraudes, facilliter credunt, iuxta quod scriptum est: Innocens credit omni uerbo, & leuiter attrahuntur, praesertim ad uana & ludicra ac delectabilia carni. Hinc piculiosissima est eis praua societas & sodalis incontinens, cũ dicat scriptura: Qui se iungit fornicarijs, erit nequã. Hinc in Ecclesiastico fertur: Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea: & qui communicauerit superbo, induetur superbiam. Conformiter uitanda est societas iracundi, quia ut in Prouerbis legitur: Homo iracundus prouocat rixas. Qui patiens est, mitigat suscitatas, & rursus Salomon docet: Cũ detractoribus ne cõmiscaris, quia repẽte conuulget p̃ditio eorũ. Sic & discolorũ, potatorum & omnium uitiolosũ familiaritas atq; societas pro uiribus sunt uitãdã, ne ex associatione cum talibus cõsimilia quis uitia incidat q̃d ut ait Psalmista, solet conuigere iuxta illud: Cum sancto sanctus eris, & cum innocente innocens eris. Et cum electo electus eris, & cũ peruerso peruerteris. Propterea denuo in Ecclesiastico dicitur: Cum uiro sancto affiduus esto, & quemcunq; cognoueris obseruante timorẽ domini, cuius anima est secundũ animã tuam. Si igitur discipularis cupis proficere, discolors negligetesq; fuge: si cupis pacifice uiuere, a contentiosis & iracundis recede, qm̃ scriptum est: Homo iracundus incendit litẽ, & peccator turbabit pacem. Si castitate appetis conseruare, lubricorũ confortia cura uitare: adiunge uero atq; associa te modestis, studiosis, facietis & magis p̃tis, ex q̃rum conuictu ac sodalitate in scientijs, moribus atque uirtutibus queas proficere: a quibus in

ne

necessitatibus & infirmitatibus possis iuari, in tristibus & aduersis euentibus consolari, in dubijs consilium bonum fortiri. Homo quippe naturaliter est animal sociale, politicum, indigens confoueri auxilio & consilio proximorum. Hinc quã magnum & salubre sit, amicum fidem & collegam utilem ac syncerum habere, in Ecclesiastico docetur, quo legitur: Amico fideli nullus est comparatio, & non est digna ponderatio auri & argenti contra bonitatem fidei illius. Amicus fidelis medicamentum uitae & immortalitatis: & qui meruunt dominum, inueniunt illum. Vnde & in Prouerbis scribitur: Homo amicus habet societatem magis erit amicus quã frater. Itaque fuge eos, qui choreas & contubernia uisitant feminarum. Noli uerbis contendere nec bellum committere, quum & in Prouerbis Salomon protestetur: Honor est homini qui separat se a contentionibus. Ecclesiasticus quoq; docet: Non litiges cum petente neque cum homine linguato, nec communices homini indocto. Et iterum ait scriptura: Memento nouissimorum tuorum & desine inimicari, & non irascaris proximo, & abstine te a lite. Pertinet demum ad omnem scholarem, nõ esse procacem, inquietum, audacem aut petulantem: sed modestum, uerẽcundum, pauidũ, diligentem, docilem & quietum. Verẽcundia nanque in iuuenibus passio est laudabilis. Deniq; his concordat quod octauo Ethicorum ait Philosophus: Duo simul uiuentes, age re & intelligere sunt potentiores. Et hoc plane (ni fallor) est quod in Prouerbis Salomon factus est: Frater qui adiuuatur a fratre, quasi ciuitas firma. Vẽ soli, quoniam si ceciderit, nõ habet subleuantem. Hinc ait & Seneca: Cum his uersare, qui te meliorem facturi sunt: illos admite, quos tu possis facere meliores. Fuge societatem ad uitia petrahentem. Nihil ita damnosum bonis moribus, quã in spectaculis residere. Illum affume in sociũ & amicum, cuius uita & mores, scientia & uirtutes te ualent instruere. Præterea, de his multa scribit Boethius: Prudentis (inquens) scholaris constantia semper consorti aliquo gaudeat, cui propriam possit detegere conscientiam, qui nubila existente fortuna, id est, in aduersis ac diffortunijs diligenter subueniat & cæ. Verum ut Seneca, imò & sacra docet scriptura: Non debet quis in differenter neque facilliter aliquem recipere in talem consortem, sed eũ duntaxat, cuius amicitiam, fidelitatem & celandi discretionem sufficienter expertus est. Hinc nempe scriptum est in Ecclesiastico: Si possides amicum, in tentatione, id est, aduersitate, posside eum, & ne facile credas ei teipsum. Est enim amicus secundum tempus suum, & non permanet in tempore tribulationis. De hoc Tullius scribit diffusius, qui etiam in libro de Amicitia contestatur, quod non nisi inter bonos, uirtuosos ac sapientes amicitia uera habeatur, & inter tales societas commendanda contrahitur, atque (ut Seneca consulit) ut talem amicum & socium ualeas obtinere, teipsum in primis exhibe bonum. Postremo, de his in suis ait Prouerbis præclarus Cyrillus: Vni electissimo tantum quum necesse fuerit, pectus crede. Electissima nanque pauca & rara existit fidelitas. Stultorum equidem in finitus est numerus, sapientium ualde paucus. Os autem sapietum in corde ipsorum, quia nil proferunt nisi ex rationis iudicio, quo os refrenant ne pandat celandã. Cor stultorum in ore ipsorum, quoniam quod uersatur in corde, mox uolat ex ore. Rursus parabollice loquens: Vulpes, inquit, de crepita suorum sibi scelerum conscia, uoluit ut satisfaceret peregrinando. Mox q; peregrinationis eius rumor insonuit, & peregrinanti sociati se canis, Cui uetula dixit: Latrans & mordens prouocator inimicitiae es, tecum non ibo. Quo repudiato, accedens onager dixit: Se qua te foror. Ad quam uulpes: In sereno dolens, at que in tenebris gaudens, inuidus es: si malum mihi ingruerit, letararis: si bonum contingeret, tristareris: recede, quoniam nolo habere in comitem luminis hostem. Quo electo, statim se ursus offerens uenit. Cui uulpes: Cito accenderis ira, & paratam uindictã unguam habes, non expedit mihi tecum incedere. si enim in alium ira sæuus irrueres, me sociam tuam confunderes: si uero in me, uereor ne me dilaniares. Deinde leoni secum ire uolenti respondit: Quæso domine necum pergas, quoniam pectoris tui robore presumptuosus & audax es. Tale quid forte in te attentares, unde uix pedem eriperem. Scriptum est enim: Cuius audace non eas, quoniam quasi nihil ante illum est sanguis: & ubi non fuerit adiutorium, te elidit. Dimisso ergo leone, pauoni se offerentis. Aut eis, inquit, peninis desidiaris atque superbis, tecum non pergam, quia ob tuam pompam & pennam nolo perdere caudam meam. Tunc lupus accurrens: Quæso, ait, ut contrito me, recipias poenitentem. Cui illa: Rogo te, permitte me scelerum meorum deferre: quia quum fur sis, tecum non proficiscar, ne tui criminis ac tormentorum participem. Porco quoque se ingerenti respondit: Vade, nolo tua foeditate fordescere. Postremo, asino se multum praebenti dedit responsum: Recede di-

Eccl. 6.

Prou. 18.

Prou. 20. Eccl. 8.

Eccl. 18.

Prou. 19. Seneca.

Boethius.

Seneca.

Eccl. 6.

Cicero.

Cyillus.

Eccl. 1.

Prou. 12.

Fabula ex Cyrillo de uulpe.

Eccl. 8.

gens) d'infensate, quia alicubi sine ratione clamaret: & occurrentibus lupis, cum re stulto confunderet. His itaque omnibus rationabiliter refutatis, ad ambulandum secum hos inuitauit Pantheram cuius os redoleat, simiam quae in plenilunio gaudet, agnum mitem, leopardem pusillanimum, erinaceum cute spinosum, bouem de suo labore uiuentem, crumini- num sordes uitantem, sollicitam prouidamq; formicam. Cum quibus quum hilariter pergeret, obuians ei coruus dixit: Quanam est ista caterua? Cui uulpes: Nimirum electa soci- ditur, sapiens erit. Ad quem coruus: Dic, cum quibus conuertatur prudens ut prosperetur? At illa respondit: cum amatore sapientiae, zelatore iustitiae, & amicitiae fideli cultore. Qui bus prolatis, cum sua turba processit.

Articulus XXIII. De his quae ualent ad bene docendum.

Dominus dedit mihi linguam eruditam, ut sciam sustentare eum qui lassus est uer- bo. ad docendum efficaciter ac perfecte primo ualeat, ipsam scientiam atq; ueritatem clare ac perspicaciter intelligere, & esse resolutum in ea. Nam ut Hieronymus ait: Quod melius scimus, melius loquimur. Magister ergo uolens idonee discipulo- los informare, ea que legit, tam clare ac euidenter exponat scholaribus, quam penetrati- ue lucide ea intelligit. Secundum est, tractum legere ac distinxit, iuxta illud Esdrae: Legit Esdras aperte ac distincte ad intelligendum. De horum duorum efficacia & excellentia pro- misit filius dei suis discipulis: Dabo inquit, uobis os & sapientiam, cui non poterunt resi- stere aut contradicere oes aduersarii uestri. Tertium est, non solum bonam & facundiam habe- re expressionem, sed dulcem etiam impressionem, quae auditores delectat, multumq; allicit corda eorum ad aduertentiam magnam ac diuturnam. Quartum est, ea quae difficiliora sunt clarius elucidare: & sicut puerilis frangitibus ac minutatim porrigitur, sic singulas partes expo- dare, clausula dissolueret, & obscura in luce expositionis euidenter receptibiliter quia au- dientium capacitatem proponere: & prout exegerit ratio, aliquoties idem repetere. Quin- tum est, discipulos in instructione ex corde appetere, non propriam scientiam uelle ostende- re, nec supra se in magnis ac mirabilibus transuolare, utendo subtilibus terminis, raris uo- cabulis, aut inuoluto ac profundo sermone: imo ea quae alij uerba huiusmodi expresse- runt, per dictiones claras ac faciles designare. Hinc in Iob habet: Quis est iste in uolens sen- tentias sermonibus imperitis: E contrario in libro Sapientiae ait uir sapiens: Quid sit sapientia & quae admodum facta sit referat, & ponam in luce scientiam eius, & non preteribo ueritatem, ne- que cum tabescere inuidia iter habebit, quoniam talis homo non erit particeps sapientiae. Hinc ut asse- rit Augustinus: Expositor scripturarum non debet tam ornato atq; difficili stylo uti, ut eius quoque expositio expositione indigeat alia. Sextum est, per similitudines aptas & exempla conuenientia in naturalibus & artificialibus ueritate dilucidare, intellectusque falsos & apparatus tamen ex- cludere. Septimum est, ut rector seipsum suis discipulis exhibeat uenerabile, probum, autenti- cum, non nimis familiare, sed amabile potius ac timendum: quod totum agit, morigerate se ge- rendo, exemplariter conuersando, uirtuose uiuendo. Non ergo sit leuis in moribus, nec fa- ma uilis. Nempe ut ait Gregorius, non facile doctrina rectoris recipitur, si leuis esse in mo- ribus deprehendatur. Cumque plus sit docere factum que uerbo, ac ualidiora sint ad persuadend- um exempla quam dicta, dum rector per uana ac impia gesta propria infirmat doctrinam, inefficax reputatur ipsius instructio. Hinc loquitur Leo Papa: Facilis sit ratio ad docendum, efficax ad persuadendum, ualidiora tamen sunt exempla que uerba, & perfectius est opere docere que uo- ce. Hinc loquitur Cyprianus: Auditores doctrinae dicta continent, dum rectoris opera ab in- formationis elogio discrepare conspiciunt. Nec unquam sit efficax praedicationis autoritas, nisi ea effectu exemplorum cordi affixerit audientis. Unde & Augustinus: Obediens inquit, non auditur, qui seipsum non audit. Imperialiter uero docetur, quod prius agitur que profertur. Octauum est humilitas ac modestia in docendo, ita ut docens quicquid boni in se est deo gra- tianter attribuat, ac ante lectionem deum precetur, ut & ipse efficaciter legat, & a discipulis bene intelligatur, fructuoseque audiatur: quia utrumque est dei donum, a quo profluit omne bonum. Nonum est, ea quae dicit, per autoritates & rationes aptas probare, eademque secundum uer- ba discretionem in prolixitate aut breuitate ac numero lectionum tenere, nec audientium mentes taedio fatigare. Haec igitur obseruet magister, ut uere condignus sit magister uo- cari, ac instruendo illuminationem a deo in praesenti per gratiam promereri, beatificam quo- que uisionem in futuro sortiri.

Arti-

Articulus XXIII. Quod superiores in uillis seu urbibus debeant prouidere, ut in ipsis sint literati idoneique rectores scholarium.

Multitudo sapientum fanitas est orbis terrarum. Quam ineffabiliter multa ac magna bona proueniant tam ipsis scholaribus, quam communitatibus in quibus sunt oriundi ac degunt, ex hoc quod in pueritia et adolescentia sua diligenter in scientiis, moribus atque uirtutibus imbuuntur, exercentur ac habituantur, ex praeductis multipliciter elucescit. Adolescentes namque, prout in pueritia ac adolescen- tia instruuntur, assuescunt & sentiunt, habere se solent in progressiori ac maturiori aetate: hoc est, ut in iuuentute, sic & in senio, prout commune est dictum:

Quod noua testa capit, in ueterata sapit.

Unde & supra allegata sunt uerba Salomonis, dicentis: Prouerbum est, Adolescentes iuxta uiam suam etiam cum senuerit, non recedet ab ea. Etenim dato quod postea mortaliter pec- cans gratiam perdat ac uirtutem infusam seu acquisitam, manent tamen reliquae quaedam priorum habituum & habilitas maior, inclinatio prior, dispositio fortior ad scientiam ac uirtutes. Scientia quoque ac sapientia, ut sunt habitus naturales seu acquisiti, & uirtutes que- dam acquisitae confuetudinales, stare queunt cum culpis mortalibus, per quas apte & pro- nus est homo ad multa bona opera, quamuis non meritoria: imo & ceteris paribus, ad gra- tiam gratum facientem, ad uirtutes infusas & ad septem dona spiritus sancti magis extat dis- positus: sicque tales ad uitaem aeternam esse facti, melius conuersantur, prudentiores existunt, & ex- emplariores sunt ceteris. Denique, quidam ipsorum ad officia, dignitates atque regimen promouentur communitatis seu politiae: sicque ex eorum prudentia, scientia atque uirtute bonum reipublicae pendet, promouetur & conseruatur. Ipsi item deinceps sobolem suam faciunt edoceri, ita ut communitati ac alijs copiosius ualeat deseruire. Cum igitur rectores & superiores ciuitatum teneantur pro uiribus prouidere bono communi, & illud procu- rare pro posse, certum est quod tanto plus obligantur disponere, ut in urbibus quibus praesunt, sint literati ac morigerati rectores scholarium, quanto ex hoc maius ac multiplicius bo- num prouenit oppidis ipsis ac urbibus: & praesertim si urbes ipsae bene sint sitae, ut undique confluent scholares ad ipsas, et uicualibus abundant. Praeterea, sicut patet ex dictis, parte- tes communiter tenentur per se aut per alios, potissime per magistratos scholarium, pueros suos diligenter instruere, disciplinare, domare, & in moribus ac uirtutibus educare. Hinc diligentissimi esse debent ad procurandum quod in locis eorum sint bonae scholae, ne pu- eri ipsorum discolori fiant, indomiti, indisciplinati, tandemque filij perditionis, crescant ac ma- nendo in uitijs: & quamuis uelint fortassis filios suos ad meliores alibi mittere scholas, ex- pedit tamen ut in proprijs oppidis sint prius competenter fundati ac domiti, nec omnibus adest facultas sustentandi filios suos in alijs urbibus. Insuper, per hoc quod scholae bonae habentur in ciuitatibus, fiunt ciuitates magis famosae, & extranei in ipsis proficientes charitatum ad ipsas affectum concipiunt: opportunitate quoque data, libentius profunt ac seruiunt ipsis ciuibus quoque atque mechanici commoda quaedam & lucra ab extraneis scholaribus secum commorantibus assequuntur. Nec ex hoc retrahi debent, quod aliqui pauperes & mendici scholares superueniunt ipsis, quasi inde grauentur: imo pessimum est scholaribus illis succurrere, ut tangit Boethius, & meritorium maxime subuenientesque ipsis fiunt participes uniuersorum bonorum, quae postmodum agunt scholares illi in dei obse- quio per scientiam, tunc aut taliter acquisitam. Neque infideliter estimandum est aut pa- uendum, quod ciues eleemosynas largiendo fiant inde pauperiores. Nempe ut sancti affir- mant doctores, Hieronymus, Augustinus & alij, et deus frequenter per gloriosa monstrauit miracula, opera pietatis & misericordiae, fidelis persolutio decimarum, primitiarum & ob- lationum, constructio ecclesiarum, fundatio religiosorum locorum, in quibus obseruan- tia uiget monastica, quatuor premia promerentur a iudice summo, uidelicet uitam longi- orem ac saniores, & abundantiam temporalium ampliore, ita quod omnium dator bo- norum omnipotens benedicit agris & fructibus, & haec sunt temporalia bona. In spiri- tualibus etiam bonis consequuntur dona gratiae ac uirtutum in isto exilio, deinde munera gloriae celestis in paradiso. Hinc & rectores urbium liberaliter prouidere debent de com- petenti stipendio idoneis ac ualentibus magistris scholarium annue tribuendo. Postremo, ne per scholares maioris aetatis fiant enormes excessus, contentiones, lites aut incontinen- tiae genera, expedit ut commune ponatur edictum, quod nullus extraneus permittatur in urbe frequentare, nisi acquiescat magistris subditi, & prout meruerit, corrigi: quod si renu- Vuu 4 erit;

Phil. 17. Prouer. 17.

Isai. 70. Efficaciter docere cupiens haec obseruare. Primum. II. a. Esdr. 6.

Lucae. 11. III.

III.

III.

V.

Iob. 28. Sapi. 6.

VI.

VII.

Gregorius.

Leo Papa.

Cyprianus.

VIII.

IX.

Prouer. 17.

Hieronymus & Augustinus.

Constitutum Dionysii.

erit, expellatur, magistrisq; scholarium ex parte communitatis diligenter dicatur & committatur, si uelint gaudere stipendijs, ut sine personarum acceptione rigorem custodiant discipule, ac taliter corrigant excedentes, q; tam ipsi q; ceteri uereantur ac refrenentur.

Articulus XXV. De abufionibus breuiter, prout ad presentem spectat materiam.

Superbiam nunquam in tuo sensu aut in tuo animo dominari permittas. In ipsa enim initium fumpsit omnis perditio. Cum omnium radix & origo uitiorum existat superbia, qui eam in adolescentia sua & quando adhuc sub ferula est magistri, amplectitur, & eam in suo stabilis corde, non mirum si procedente tempore paulatim in grauiora, ac tandem in uniuersa atque grauissima ruat facinora. Hinc martyr Christi praefatus, praeful & doctor Cyprianus, inter duodecim abufiones, quae antonomastice abufiones queunt uocari, ponit adolescentem sine obedientia, & Hugo inobedientem discipulum, quo patet, quam singulariter peruersum sit & enorme, discipulum (praefertim ad huc adolescentem) non obedire, sed recalcitrare magistro, disciplinae reniti, obedientiae iugum abijcere, & in star onagri in deserto in propria uiuere libertate. Qui hoc agit, damnationi expositus est & omni repletur iniquitate. Hinc asserit Cyprianus: Hac abufione a rationis tramite seculum deprauatur. Qualiter naq; in senectute obediri & obsequi sibi sperare potest, qui in adolescentia sua senioribus ac magistris obedire ac subditi contemnit: Vnde apud ueteres fuit proverbium: seruire nequit ei qui prius alteri seruitutem denegat exhibere. Quemadmodum ergo in senioribus ac magistris sobrietas & morum perfectio requiruntur, ita in adolescentibus obsequium, subiectio & obedientia exiguntur. Porro duodecim abufiones, quas ponit Cyprianus, sunt istae: Sapiens, i. literatus sine moribus ac bonis operibus, senex sine religione, adolescens sine obedientia, diues sine elemosyna, foemi na sine pudicitia, dominus sine uirtute, Christianus contentiosus, pauper superbus, rex iniquus, episcopus negligens, plebs sine disciplina, populus sine lege. Iste duodecim abufiones ad seculum magis pertinere uidentur. Hugo autem ponit duodecim abufiones, quae ad claustrales ac clerum praecipue pertinent, & sunt istae: Praelatus negligens, iuuenis otiosus, monachus curialis, habitus monachi pretiosus, rumor in claustro, dissolutio in choro, discipulus inobediens, senex obstinatus, monachus caudicus, cibus exquisitus, lis in capitulo, irreuerentia circa altare.

Articulus XXVI. De pertinentibus ad magistris scholarium, & qualiter suam debent rectificare intentionem, ne pro actibus & coicationibus spiritalibus libere pale aliquid intendendo aut exigendo simoniaca incidant prauitate.

Radix omnium malorum est cupiditas, ut ait Aplos. Et nihil iniquius quam amare pecuniam, ut in Ecclesiastico legitur. Quod intelligendum est, nisi pecunia & quae cumq; temporalis possessio ad licitum finem ordinetur, spiritalibus bonis plus reqratur, aut cogregetur quam utile est aut necesse ad bona uirtutum ac uitam laudabilem. Media namque secundum exigentiam finis moderari ac mensurare oportet. Itaque Hostiensis, Raymundus, Iohannes, Durandus, ac alij querunt in sumis suis: Vtrum magister possit scholaribus collectam imponere, uel illam ab ipsis exigere. Et uidetur quod non, quia scientia & informatio morum spiritalia bona sunt, pro quibus temporalia querere simoniacum esse apparet. Ad hoc respondet: Si magistro annexum est sufficiens beneficium siue sufficiens stipendium publicum, non licet ei aliquid plus a scholaribus exigere: aliam simoniam committeret, quia uideret spirituale obsequium, ad quod ex suo obligat officio, ad quod probandum uaria iura allegant ex Decretalibus & Decreto. Veruntamen sponte oblata possunt recipere. Porro si tale beneficium aut stipendium non sit magistro annexum, aut non sufficiat ei pro necessarijs sibi, potest pro laboribus suis collectam accipere. Videtur quod quod Hostiensis sentire, quod etiam a clericis ecclesiae liceat ei exigere, non tamen a pauperibus debeat potius subuenire. Atque ut addit Gulielmus, exactio illa non debet esse coactoria, ita quod nisi soluatur, expellat eos a scholis, aut accipiat res illorum, sed potius eis suam indigentiam exponendo. Denique, secundum Hostiensem intelligenda sunt omnia ista, si magister existat sufficiens, & insufficientis fuerit, & nihilominus officium docendi assumit, non est ei ex debito prouidendum, sed culpa imputet sibi. Si uero sufficiens sit, & prouisione non habet, etiam si sit diues, potest a diuitibus licite collectam accipere, quoniam non tenetur eis gratis seruire. Haec & multa his similia dicuntur in Summis, & ex iure extracta sunt, ubi & multa de ista materia quaeruntur. Quocirca considerandum est & seruandum, ut pro spiritali bono impenso & pro spiritalibus actibus atque officijs, sicut pro allatione corporum defunctorum cum processione & cantu, pro sepultura, pro Reliquijs ad ducendis & confimilibus, rectoribus &

Tobias. 4

Cyprianus

Cyprianus. xii. abufiones secularium

Hugo. xii. abufiones

1. Tim. 6. Eccl. 10.

De stipendio recipiendo a studentibus.

alij

alij non temporale intendant, praefigant, requirant tanquam principale praemium, nec tanquam spirituum praemium rerum, sed solum tanquam stipendium uitae, & pro suo corporali labore, ut secundariam quandam mercedem, quia ut ait saluator, Dignus est operarius mercede sua: & item ut laudabilis consuetudo seruetur in talibus, imo uniuersum suum conatum, laborem ac diligentiam, quos rector impedit, exhibet & exercet circa scholares, debet ex charitate dei ac proximorum, praefertim discipulorum suorum, principaliter exhibere propter dei honorem & gloriam, & ob suam aeternam salutem: imo ut tam sancta opera exercendo crescat quotidie in omni gratia ac uirtute, proportionaliterq; in augmento felicitatis aeternae. Est quippe angelicum opus, & quasi actus hierarchicus scholares ita purgare, illuminare, perficere, disciplinare, domare, a uitijs cohibere, ad bonos mores atque uirtutes inducere ad omnipotentis creatoris obsequium, ad ecclesiasticum statum, ad bonum commune, ad uitam religiosam disponere & adaptare, quod synceriter ex charitate & recta intentione agendo maxime promeretur, & sine dubio particeps erit omnium bonorum, quae ex sua informatione & cooperatione discipuli sui unquam peregerint, nisi quod absit, ipse peccando ponat obstaculum sibi. Absit ergo ut actus tam inclytos ac diuinos, praefataq; dona sapientiae, scientiae ac uirtutum administret, communicet, impartiat discipulis principaliter ob lucrum aut commodum temporale seu humanum fauorem, transitoriumq; honorem. Praefertim cum de magnis illis gentium philosophis ac magistris Socrate atq; Pythagora recitetur, quod a discipulis suis dedignabantur temporale emolumentum & lucrum recipere, arbitantes scientiam & doctrinam moralium in cunctis bonis terrenis incomparabiliter pretiosiora praestantioraq; esse bona. Deceueram denum aliquid de arte & modo dictandi inserere huic opusculo, sed quae de hoc sunt speciales tractatus diuersi satis magistratibus ad diuinitatem studens referendo, exhortans rectores, ut tales tractatus exponant discipulis, & in arte dictandi rhetorice exercitent ac profitentur eos, cum adhuc ardentem gratiam. Sic itaq; omnia ordinate a magistris scholaribus agantur ad laudem & gloriam super gloriosissimi creatoris, qui est super omnia deus sublimis & benedictus, Amen.

AD LECTOREM.

Postquam bonorum uirtutum non tam ope quam opera, id est non absque diuino auxilio, Dionysius hic noster caput exercere in publicumque prodire cepisset, praeter omnem adeo spem nostram, ex omnibus penes dixerim huius nostri orbis anglis, diuini huius uirtutis scripta ad nos certatim perferuntur, tamquam praecipue, quorum nulla apud eius uirtutis uita descriptores facta est mentio: ut id plane nobis in diuisando Dionysio accidat, quod Herculi illi unico monstrorum confectori, in conficienda portentosa illa Lernae hydra, fabulae prodiderunt accidisse, ut cui uno resecto capite, tria repullularent. Cum itaq; opera Gulielmi Vuelleni Carthusianorum Ruremundensium bibliothecae praefecti, in defuncti nostri in hoc studio synagoga nostrae, Dionysij lucubratiunculae conquistoris omnium diligentissimi, aliquot libelli Dionysiani in manus nostras peruenissent, inter caeteros & hunc de praedestinatione acceptimus: qui et si Dionysium inscriptione non referat, tamen quia doctissimorum theologorum calculis, quorum censura a nobis tradidit erat, mirifice probaretur, illum tibi non potuimus non obtrudere, id est propterea, quod nos non lateat, quantum praedestinationis negotium infirmas quorundam conscientias exercere sit solitum. Vale.

DE PROVIDENTIA. PRAEDESTINATIONE ET PRAESCIENTIA DEI, QUO ad hominis aeternam salutem.

VIA omnis disputatio & determinatio incipi debet a nomine, pro eo quod secundum sapientem nomen est in dicans quod est esse rei, ut dicit octauo Metaphys. ideo uideamus primo, quid per nomen praedestinationis importet: aliam ignorantio nomine, ignorat quid significet per nomen. Igitur praedestinatio componit ex hac prepositione praefata, quae designat ordinem in finem futurum, & destinatio, quod est missio uel directio: unde aliquis dicit nuntium destinare, qui aliquem dirigit uel mittit ad aliquem. Augustinus in libro de Praedestinatione sanctorum: Quid est praedestinatio nisi alicuius destinatio? Et quae id quod proponimus in corde ad exequendum dirigimus sic in finem: ideo id quod pro

Praedestinatio unde dicitur.

Praedestinatio quid.

Vuu s ponimus

2. Machab. 6.

ponimus dicimus destinare secundum illud secundi Machabeorum de Eleazar, qui de si nauit in corde suo non admittere illicita propter uitae amorem. Sic deus cum proponit aliquem saluare, dicitur illum praedestinare. Unde cum praedestinare non sit nisi eius quod est: quia nullus potest mittere quod non est. Praedestinatio ratione praepositionis adiuncte scilicet praed, denotat ordinem ad futurum euentum eorum qui sunt, & non eorum qui non sunt. Et propter hoc praedestinatio ponitur sub prouidentia, tanquam pars eius, quia prouidentia ducit ordinem in finem. Prouidentia ponitur etiam a Tullio respectu futuri temporis. Et a quibusdam diffinitur sic: Prouidentia est praesens notio futurorum pertractans euentum.

Prouidentia quid.

Articulus I. In quo differunt praedestinatio & prouidentia.

Quia uero dictum est, quod praedestinatio continetur tanquam pars sub prouidentia: ne possit aliquis credere, quod idem essent, quia pars & totum multam habent convenientiam, ideo uidentium est in quo differat ab ea. Et dicendum, quod differunt in duobus, primum ad praesens spectat: Primum, quia prouidentia uniuersaliter & absolute dicit ordinem ad finem aliquem ad quem ordinatur, siue sint rationabilia siue irrationalia, siue bona siue mala, siue saluandi siue damnandi: Praedestinatio uero tantum ad bonos saluandos. Secundo differunt, quia in qualibet ordinatione ad finem est duo considerare, scilicet ipsum ordinem & exitum, uel euentum ordinis: Non enim omnia quae ordinantur in finem, semper prosequuntur eum. Prouidentia autem ordinem tantum respicit in finem. Vnde per dei prouidentiam omnes homines ad beatitudinem ordinantur, sed non omnes beatificantur. Praedestinatio tam ordinem in finem, quam ipsum euentum & exitum ordinis infallibiliter consequitur: Nam quos praedestinauit, hos & uocauit &c. & idem alibi: Qui praedestinauit nos in adoptionem filiorum dei secundum propositum uoluntatis suae.

Roman. 8 Eph. 1.

Articulus II. Quomodo se habeat praedestinatio ad electionem, dilectionem, gratiam & gloriam.

Utrum quomodo se habeat praedestinatio ad prouidentiam, considerandum est quod se habeat ad electionem & dilectionem ipsam praecedentes, & gratiam & gloriam ipsam sequentes, ut ipsa praedestinatio possit nobis aequaliter fieri manifesta. Nam tunc aliquid perfecte cognoscitur, quando nota sunt ea quae praecedunt & sequuntur. Ad quod dicendum est, quod praedestinatio non secundum tempus, sed secundum rationem tantum praesupponit electionem & dilectionem. Electio uero praesupponit dilectionem: deus enim nunquam aliquem praedestinaret, nisi saluatum eius uellet, ad quod pertinet dilectio & electio. Dilectio uero in quantum uult bonum salutis aeternae: nam diligere est alicui uelle bonum: electio autem quoniam hoc uult bonum aliquibus praeter alios, cum quosdam reprobet, ut infra dicitur. Dilectio autem & electio aliter se habent in deo & in nobis. Non enim uoluntas nostra diligens aliquem causat in eo bonum quo diligatur, sed ex bono existente in re dilecti incitatur ad diligendum, & ideo eligimus aliquem antequam diligamus: & sic electio praecedit dilectionem in nobis. In deo autem est e conuerso. Nam cum deus diligit aliquem, uoluntas eius & dilectio est causa quod illud bonum quod ipse uult ab eo praeter alios habeat: & sic in deo praecedit dilectio electionem, & electio praedestinationem secundum rationem. Vnde omnes praedestinati sunt electi & dilecti. Elegit enim nos in ipso ante mundi constitutionem. Ad praedestinationem autem duo sequuntur, scilicet consecutio finis, quae est glorificatio: & collatio auxilii ad consequendum finem, quae est appositio gratiae, quod ad uocationem pertinet. Vnde praedestinati duo effectus assignantur, scilicet gratia & gloria, iuxta illud: Gratiam & gloriam dabit dominus.

Eph. 1.

Phil. 3.

Articulus III. Quis possit praedestinare.

Ostenso autem quid praecedat & quid sequatur, uidentium est cui competat praedestinare. Et est dicendum quod soli deo competit praedestinare. Omnia enim diuina prouidentiae subiaccunt: sed ad prouidentiam pertinet res in finem ordinare, ut dictum est. Finis autem ad quem res ordinantur creaturae, duplex est. Vnus & primus qui non excedit finem naturae, sed est ei proportionatus, quem res creata potest contingere per uirtutem suae naturae: sicut homo potest ratiocinari, & ignis calefacere: & ad hoc non indiget aliquo auxilio supra naturam iuuante. Alius finis est & secundus, qui excedit proportionem naturae, similiter & omnem eius facultatem, & hic finis est uita aeterna, quae in diuina uisione consistit, quae est super omnem uirtutem cuiuslibet creaturae. Et ideo oportet ut ad hunc finem ab alio transmittatur, sicut sagitta a sagittate ad signum ad quod per se nullatenus potest peruenire. Vnde cum solus deus possit uitam aeternam dare, iuxta illud: Ego uitam aeternam do eis: ideo

1. Joh. 3.

ideo solus deus habet ad illum beatum finem uitae aeternae aliquos praedestinare. Nam quos praedestinauit, deus, & praedestinauit conformes fieri imaginis filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. Quos autem praedestinauit, hos & uocauit, & quos uocauit, hos & iustificauit. Quos autem iustificauit, illos & magnificauit. Quid ergo dicemus ad haec: Si deus pronobis, quis contra nos? Vere nullus ut noceat.

Roma. 8

Articulus IIII. Quis possit praedestinari.

Ex quo ostensum est, quod solius dei est praedestinare actiue, consequenter uidentium est cuius sit praedestinari passiue. Et dicendum quod eorum quae fecit deus, quaedam sunt capacia uitae aeternae, respectu quorum non est praedestinatio actiue aut passiue, sicut sunt omnes creaturae insensibiles & irracionales, quia carent ratione & cognitione intellectuali, qua mediante uita aeterna habetur, ut ipse Christus ait: Haec est uita aeterna, ut cognoscant te solum deum uerum, & quem misisti Iesum Christum. Ideo nullae creaturae insensibiles, sicut est terra & aqua, & irracionales, sicut equus & mulus, competunt aequaliter praedestinari. Quaedam autem alia sunt quibus competunt uita aeterna, quia ipsius possunt esse capacia, eo quod habent rationem & cognitionem. Et ista autem nunquam fuerunt misera per aliquod peccatum, sicut angeli qui fuerunt in gratia, & istis competit praedestinari ratione intellectualitatis: aut aliqui fuerunt misera, sicut homines quos miserofacit peccatum: est enim quilibet homo peccator saltem peccato originali, unde psalmista. Ecce enim in iniquitatibus concepitur sum &c. Vnde hominibus competit praedestinari tum ratione misericordiae, quae opponit beatitudini, tum ratione intellectualitatis seu rationis, cui conuenit dilectio & cognitio dei, & per consequens beatitudo, respectu cuius directe est aliquae praedestinari.

1. Joh. 3.

Prophet. 1. 1. psal. 51.

Articulus V. Quid sit praedestinatio.

Ostendit ostensum est, cuius sit praedestinare & praedestinari, considerandum est quid sit praedestinatio. Et dicendum est quod praedestinatio ex parte praedestinantis signat collationem siue collationem alicuius magni boni, & ex parte praedestinati indigentiam eiusdem boni, sine quo bene esse non potest praedestinatus. Indiget autem rationalis creatura cum de se sit misera, ut in presenti uita prius a deo, qui est summum bonum, sibi de sua beatitudine prouideat. Sed quia prouidentia in prouidente necessitate ponit, oportet secundo ut bonum prouisum ab ipso conferre prouidente proponat. Et tertio quia propositum non sufficit, necessario conuenit ut in uita praesenti preparat, & ut in futuro conferat. Et istis sic habitis creatura rationalis beata erit. De his oibus dicit B. Augustinus in glossa super illud 1. Joh. 1. Apl: Quos praedestinauit & praedestinauit &c. Praedestinatio est scia & preparatio beneficiorum dei. De secundo in libro de praedestinatione scriptum, quod praedestinatio est propositum miserendi. De tertio & quarto in eodem libro, quod praedestinatio est preparatio gratiae dei in presenti & gloriae in futuro, gratiae. Ad merendum in presenti, & gloriae ad fruendum in futuro. Item idem in eodem: Praedestinatio est preparatio beneficiorum dei. Sic igitur patet quod praedestinatio secundum Augustinum est praesentia uel prouidentia propositum miserendi, & preparatio beneficiorum dei. Executio uero praedestinationis est uocatio & magnificatio iuxta illud: Quos praedestinauit, hos & uocauit &c.

Roman. 8

1. Joh. 3.

Articulus VI. Utrum praedestinatio causam habeat, & specialiter praedestinationem meritorum.

Ostendit declaratum est quid sit praedestinatio, considerate oportet, utrum ponat aliquid in praedestinato. Et dicendum est quod praedestinatio potest dupliciter considerari. Primo, quantum ad se ipsam, secundo quantum ad eius executionem, prout est in praedestinato. Si considerat primo modo, nihil ponit in praedestinato, sed in praedestinate. Et hoc patet duplici ratione, primo quia praedestinatio est pars prouidentiae, sed in praedestinate, ergo nihil ponit in praedestinato, sed in praedestinate. Secundo quia actiones secundum Philosophum transiunt in exteriori materia, ut combustio quae transit in combustibile, & secatio quae transit in lignum secabile, ponunt aliquid in his quae transeunt. Actiones uero quae non transeunt in exteriori materia, sed manent in agente tantum, nihil ponunt extra agentem, sicut intelligere, uelle & amare, nihil ponunt in ipsa re intellecta, uolita & amata, sed in intelligente, uolente & amante. Cum igitur praedestinatio sit actio manens in praedestinate, nihil ponit extra ipsum. Si autem consideretur secundo modo praedestinatio, scilicet quantum ad suam executionem passiuam dictam, quae est quaedam preparatio ad bonum, & gubernatio a malo, sic ponit aliquid in praedestinato, sicut ponit preparatio in parato, & gubernatio in gubernato. Vnde praedestinatio actiue sumpta, ponit aliquid in praedestinate. Passiue uero ponit in praedestinato, quia secundum B. Augustinum, praedestinatio est preparatio gratiae in presenti, quae ponit aliquid in gratioso, & gloriae in futuro quae ponit nihilominus in glorioso.

Praedestinatio dupliciter consideratur.

Ad

Articulus VII. Vtrum praedestinatio ponat aliquid in praedestinato.

Postquam determinatum est quod praedestinatio actiue non ponit aliquid in praedestinato, sed in praedestinate, inuestigandum est, utrum habeat causam aliquam, & maxime praescientiam meritorum per praedestinationem faciendorum. Ad cuius euidentiam considerandum est, quod in praedestinatione est duo considerare. Primo ipsam praedestinationem aeternam, secundum duplicem eius effectum, temporalem, scilicet gratiam & gloriam. De primo dicendum est, quod praedestinatio includit in se uoluntatem diuinam: quae secundum Augustinum est propositum miserandis: ideo querere causam praedestinationis aeternae est querere causam uoluntatis diuinae, quae nullo modo potest nec debet queri ab aliquo: Nullus enim unquam fuit sic insans mentis, qui diceret merita esse causam diuinae praedestinationis ex parte actus dei praedestinantis: sed ex parte uolitorum dei potest assignari causa, in quantum deus uult aliquid esse propter aliud, ut infra dicitur. Quantum uero ad secundum, scilicet effectum praedestinationis, utrum causam habeat uel non, quod uertitur in questione, an deus praedeterminauerit se daturum effectum praedestinationis alicui propter aliqua bona merita per ipsum faciendam. Circa quod diuersae fuerunt opinioniones: Nam quidam dixerunt, quod sic: propter merita praecedentia effectum praedestinationis. Et isti diuisi sunt: quia Origenes posuit, quod animae omnium hominum ab initio creatae fuerunt, & propter merita quae in uita illa meruerunt praecedentia gratiam & gloriam, qui sunt effectus praedestinationis, praedestinatae fuerunt ad diuersos status, & diuersis corporibus unitae. Hanc autem opinionem falsam & erroneam excludit Apostolus, dicens: Cum nondum nati fuissent, aut aliquid egissent boni uel mali, non ex operibus, sed ex deo uocantem dictum est: Maior seruetur minori. Fuerunt autem alij qui bona facta in hac uita posuerunt causam effectus praedestinationis, sicut Pelagianus, dicentes initium boni faciendi esse in nobis: & ex nobis: quibus contradicit Augustinus in Sermone martyrum dicens: Nempe uox uestra est, quod homo ex semetipso facit iustitiam, hoc est alium elationis ueritatis: sed ueritas contradicit, dicens: Palmes non potest facere fructum a semetipso, nisi manserit in uita: consummatio uero ex deo est. Et quia unum initium boni perducit ad opus bonum, aliud uero non, ideo uni datur effectus praedestinationis, & non alteri. Initium autem boni quod in nobis ponebat, dicebat quod erat praeparatio ad gratiam. Sed hanc opinionem excludit Apostolus, dicens: Non enim sumus sufficientes cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis: sed sufficientia nostra ex deo est. Nullum autem principium uel initium boni uel mali praecedit cognitionem. Unde non potest dici, quod aliquid initium boni existat in nobis, quod sit ratio & causa praedestinationis. Fuerunt & alij qui dixerunt, quod merita bona sequentia effectum praedestinationis, sunt ratio & causa praedestinationis, ut intelligatur quod ideo deus dat gratiam alicui & gloriam, & praeparauit se praedestinando daturum, quia praesciuit eum bene usurum: Sicut rex dat equum bonum militi, quem scit eo bene usurum & in bello optime pugnaturum, & non illi quem scit formidolosum & fugitiuum. Sed isti sicut primi errauerunt, quia homo quicquid boni facit, siue ex libero arbitrio, siue ex gratia dei, totum est a deo praedestinate. Ideo nullo modo potest poni causa praedestinationis: si queretur etiam magnum inconueniens, si praescientia meritorum poneretur causa praedestinationis: quia nullus saluaret, qui talia merita non esset habiturus: & sic nullus puer etiam baptizatus moriens saluaretur, quod est contra fidem & scripturam sacram, dicentem: Sinite paruulos uenire ad me, talium enim est regnum caelorum. Exclusis ergo opinionibus falsis, dicendum quod effectus praedestinationis potest dupliciter considerari: Primo modo in particulari, secundo modo in uniuersali. Primo modo nihil prohibet aliquem effectum praedestinationis esse causam & rationem alicuius, sicut gratia dei quae datur homini in uita presenti, est causa meritoria ipsius gloriae: nunquam enim aliquis potest gloriam habere, nisi prius habeat gratiam, quae mediante gloria mereatur. Unde Apostolus: Gratia dei uita aeterna. I. per gratiam acquiritur uita aeterna. Et contra, gloria est causa & ratio gratiae, quae nunquam datur gloria nisi propter uitam aeternam. Secundo modo potest considerari effectus praedestinationis in communi, & sic impossibile est quod causam habeat ex parte nostra: quia quicquid est in homine ipsum ordinans ad salutem, totum comprehenditur sub effectu praedestinationis, siue sint bona faciendo, cogitando, loquendo, agendo per se uel per alium: siue sint mala sustinendo a quocumque fiant: imò ipsa praeparatio gratiae est a deo, sine qua nullum bonum facere potest homo, secundum illud: Conuertere nos domine ad te, & conuerteremur, scilicet ad tuum mandatum. Et Apostolus: Non ex operibus (ait) iustitiae quae fecimus nos, sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit: sicut autem nos fecit saluos, ita &

in praedest. natiue duo sunt consideranda.

Roman. 9

Ioh. 15

1. Corin. 3

Mat. 19

Roman. 6

Thren. 1. Tit. 1

et nos praedestinauit saluandos: Non ergo praescientia meritorum est causa uel ratio praedestinationis, sed ipsa bonitas diuina est causa praedestinationis, & omnis effectus eius, ad quem ordinatur sicut ad finem, & procedit ab ea sicut a principio mouente.

Articulus VIII. Vtrum praedestinatio sit certa, uel an falli possit.

Ex quo merita non sunt causa praedestinationis, sed bonitas diuina, considerandum est, utrum praedestinatio sit certa, uel falli possit unquam. Et dicendum, quod certitudo alicuius dupliciter haberi potest: Primo modo in generali per intellectum, & in particulari per sensum: sic certitudo praedestinationis potest haberi in generali: Primo sic, quod omnis praedestinatus saluabitur: Et hoc certum est, & nunquam potest contrarium modo aliquo euenire. Quos enim praesciuit, hos & uocauit &c. Secundo in particulari, utrum scilicet Petrus praedestinatus saluetur. Hoc autem potest considerari uel ex parte causae proximae scilicet liberi arbitrii, uel ex parte dei ipsius praedestinantis. Primo modo potest saluari & non saluari, quia in eo est facere bonum & non facere, & si facit saluabitur, si uero non, damnabitur. Eodem modo dici potest, quod mori potest in mortali peccato & non mori, quia in potestate & uoluntate sua est confiteri & non confiteri. Et isto modo praedestinatio non habet certitudinem, sed contingentiam, quia sua causa proxima non est certa, sed dubia & contingens. Secundo modo scilicet ex parte dei, & sic impossibile est Petrum praedestinatum non saluari, quia sicut lapis de sua natura habet quod moueatur deorsum & non sursum, sed ex parte praescientis habet quod moueatur sursum uel deorsum. Ita praedestinatus ex parte sui potest saluari & non saluari: sed ex parte dei necessario saluatur: non quod deus liberatem auferat liberi arbitrii, sed auxilia confert praedestinato, uel quod non cadat in peccatum mortale: uel si cadat, quod resurgat sicut per exhortationes, praedicationes, punitiones, consolationes spirituales, orationes, & aliorum dona gratiae, sacramenta ecclesiae, sacramenta scripturam & multa alia. Ideo nunquam potest mori in peccato mortali ex parte conseruantis & reuocantis ad statum gratiae, si ceciderit. Et stant simul contingentia liberi arbitrii cum certitudine & necessitate praedestinationis dei. Et hoc est quod dicit beatus Augustinus super isto uerbo Apostoli: Quos praesciuit & praedestinauit &c. Praedestinatio est praescientia & praeparatio beneficiorum dei quae certissime liberantur qui liberantur. Idem in libro de Praedestinatione sanctos: ueritas praedestinationis est immobilis. Et breuiter ratione tali ostendi potest praedestinationem esse aeternam, Omne autem aeternum est immobile & inuariabile, ergo praedestinatio falli non potest, nec mouere debet quenquam contra praedicta, uerbum b. Iohannis: Tene quod habes, ne alter accipiat coronam tuam super quo uerbo beatus Augustinus dicit, quod alius non est accepturus nisi iste perdidit. Sed coronam gloriae aeternae dicitur esse alicuius dupliciter. Vno modo ex praedestinatione diuina, & sic nullus amittit, nec amittit unquam coronam suam. Alio modo ex merito gratiae. Quod enim quis meretur quodammodo suum est, & sic coronam suam aliquis amittere potest per peccatum mortale sequens & non aliter. Alius autem coronam illam accipit amissam, in quantum in locum eius subrogatur. Non enim permittit deus aliquem cadere, quin alium erigat, ut sic semper sit certus & completus numerus electorum. Unde sanctus Iob ait: Conteret multos & innumerabiles, & stare faciet alios pro eis. Sicut in loco angelorum cadentium substituti sunt homines, in locum Iudeorum substituti sunt gentiles, in locum Iudae substituti sunt Maethias. Dicitur etiam unus coronam alterius accipere alio modo, in quantum bona unius alteri uel profunt in auxilium gratiae in hac uita, uel in auxilium gloriae in alia, propter connexionem charitatis, quae facit bona membrorum ecclesiae communia. Unde bona quae fecerunt damnati, non sunt perdit, quia profunt praedestinat, quibus omnia dantur a deo. Si uero damnati non fuissent, sed saluati, partem habuissent. Unde psalmista ait: Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua.

Dupliciter potest haberi certitudo reialt-cuius.

Roman. 9

ibidem

Apost. 8

Deus nemine cadere permittit, quin alium erigat Iob. 34 Act. 1.

Psalm. 136

Articulus IX. Vtrum praedestinatorum numerus sit certus & finitus.

Ex quo declaratum est quod praedestinatio certa est necessaria, uidendum est utrum numerus praedestinatorum sit certus & finitus, uel non. Ad cuius euidentiam sciendum est, quod aliqui dixerunt numerum praedestinatorum certum formaliter, scilicet quod certum uel ducenti uel mille deberet saluari, uel in huiusmodi numero sed

sed non erat certus, materialiter, s. qui & quales saluari deberent. Et hoc dictum sumpsit occasione ex uerbis beati Iohannis euangelistae supra allegatis. s. Tene quod habes &c. & ex glossa beati Augustini ibidem propter contingentiam liberi arbitrii. Haec autem opinio tollit certitudinem praedestinationis, si absolute intelligatur. Vnde considerandum est, quod dicta distinctio aut accipitur ex parte dei, qui est causa prima praedestinationis, aut ex parte liberi arbitrii, quod est causa proxima & immediata. Si primo modo, dicendum est quod deo certus & determinatus est numerus praedestinatorum formaliter & materialiter, i. quos & quos saluari debent, non solum ratione cognitionis, sicut est ei certus numerus guttarum pluuiae & arenae maris, & foliorum arborum, sed ratione distinctionis, electionis & ordinationis ad uitam beatam. Cuius ratio est, quia omnis agens intendit mensuram & numerum finitum in suo effectu, & maxime in partibus essentialibus, quae per se requiruntur ad perfectionem totius, sicut aedificator excogitat determinatam mensuram domus, & determinatum numerum & mensuram parietum & tecti, non tamen eligit determinatum numerum & mensuram in his quae non per se, sed per aliud requiruntur, sicut non eligit determinatum numerum lapidum, arenae, calcis & lignorum, sed eligit tot quos sufficiunt pro pariete & tecto. Ita fecit deus in creatione uniuersi, prope ordinauit diuina sapientia, in qua mensura debet esse uniuersum, quot partes eius essentialis, quae ordinantur quodammodo ad eius perpetuitatem, s. quot sphaerae, quot stellae, quot elementa elementata & quot species rerum. In diuina uero quae non ordinantur directe ad perfectionem uniuersi, & bonum specificum, sed quasi secundo in quantum in eis saluatur bonum specierum, ideo licet deus sciat numerum bouum, pulicum, piscium, auium & omnium singularium, non tamen propter hoc ordinatus est principaliter in numerum iste a deo, sed tot producit & produxit diuina sapientia, quot sufficiunt ad conseruationem specierum. Inter oes autem creaturas principaliter ordinatur ad bonum uniuersi creaturae rationales, s. angeli & homines, tum quia incorruptibiles sunt, tum quia ad maius bonum ordinantur. s. ad beatitudinem aeternam, quae est ultimus finis. Vnde certissimus est deo numerus praedestinatorum. Ex parte uero liberi arbitrii, quod est causa proxima praedestinationis, sic numerus formaliter nullo modo est certus, scilicet quot saluantur, quia nullo modo humana ratio nec angelica intelligentia potest ad hoc pertinere antequam compleatur. Numerus etiam materialis praedestinatorum, i. qui saluantur etiam non est certus propter uariabilitatem & contingentiam liberi arbitrii, per quod homo nec bene nec male operatur. Vnde nullo modo homini certus est numerus praedestinatorum. Deo autem simpliciter & absolute certus est, quod potest iterum ostendi tali ratione. Iste numerus cui non potest fieri additio uel subtractio, certus est, sed talis est numerus praedestinatorum (ut infra dicitur) ergo eorum numerus est certus. Nec est contra ista quod dicit Moyses: Dominus deus noster addat ad hunc numerum multa milia &c. quia illud intelligitur de numero bonorum, respectu presentis iustitiae, qui augetur & minuitur. Sed non simpliciter & respectu deitatis enim definitus est apud deum, qui nouit quis sunt eius, ut ibidem dicit Augustinus in glossa. Sic ergo certissimus est numerus praedestinatorum. Vnde Augustinus in libro de correptione & gratia dicit: Certus est praedestinatorum numerus, qui nec augeri potest nec minui. Idem in Enchiridio: Superna Ierusalem mater nostra ciuitas dei nulla ciuium suorum numerositate fraudabitur, aut uberiori etiam copia fortasse regnabit. Non solum autem est certus, sed etiam finitus, quia corpora praedestinatorum omnia erant in caelo empyreo post resurrectionem, sed locus iste finitus est, cum omne corpus sit finitum. Duo etiam corpora glorificata non possunt secundum se esse in eodem loco, ergo & numerus praedestinatorum oportet esse finitum & determinatum.

Articulus X. Vtrum alicui sit certa & finita sua praedestinatio.

Considerato diligenter quod praedestinatorum numerus certus est, consequens est inuestigare utrum sua praedestinatio sit alicui uel omnibus certa & manifesta. Ad quod dicendum, quod talis certitudo potest dupliciter considerari. Vno modo respectu alicuius, uel respectu aliquorum paucorum. Alio modo in communi respectu omnium praedestinatorum. Primo modo non est inconueniens, quod alicui sua praedestinatio reuelatur secundum profunditatem diuinae sapientiae, sicut reuelatum fuit uirgini Mariae, quae sciebat quod nullo modo potuit peccare, quia confirmata fuit in gratia. Item beato Iohanni Baptistae sanctificato in utero. Item beato Paulo apostolo, & omnibus apostolis. Certus sum (ait Apostolus) quod neque mors, neque uita &c. poterit nos separare a charitate dei, nec ab ipso deo. Vnde sua praedestinatio sibi certa fuit. Sed (sicut dicit beatus Hieronymus) priuilegia paucorum non faciunt legem communem seu certam, ideo non est consequens quod communiter omnibus reuelatur

reuelatur & manifestetur eorum praedestinatio, nec esset conueniens. Et hoc duplici ratione. Primo ex parte eorum qui non sunt praedestinati. Si enim omnibus praedestinati sua praedestinatio certa esset, tunc omnibus non praedestinati certum esset se non esse praedestinos ex hoc, quod se praedestinos nescirent, unde in desperationem laberentur, non curantes facere aliquod bonum, & committerent quaecumque mala, quod esset inconueniens. Secunda ratio sumitur ex parte praedestinatorum, securitas enim negligentiam parit. Si namque iusti certi essent de sua praedestimatione, securi essent etiam & de salute, & non haberent tantam sollicitudinem ad uitandum peccata, & faciendam opera bona. Vnde salubriter a diuina sapientia est ordinatum, ut homines communiter suam praedestimationem & reprobationem ignorent, nec unctio quae docet nos de omnibus, ut dicitur infra. Nec gratia dei specialis docet suam praedestimationem aliquem, quia hoc intelligitur de iis quae sunt necessaria ad salutem, non de his quae quocumque modo ad salutem pertinent. Vnde in Ecclesiastico dicitur: Nemo scit utrum odio an amore dignus sit.

Articulus XI. Vtrum praedestinatio possit inuari precibus & alijs bonis sanctorum.

Quod diligenter ostendimus, quod nobis communiter non est certa praedestinatio, inquirendum est utrum praedestinatio possit precibus adiuuari praedestinatorum, seu aliorum bonorum & sanctorum. Ad cuius intelligentiam sciendum, quod praedestinatio potest dupliciter considerari. Primo modo in seipsa prout est in deo. Secundo modo quantum ad suum effectum gratiae & gloriae, prout est in praedestinati. Primo modo praedestinatio non iuuatur orationibus, nec alijs bonis, quae per praedestinos fiunt, nec prout orationes & alia bona sunt in seipsis in eorum natura in actu, quia omnia sunt temporalia, praedestinatio uero aeterna. Nullum autem temporale potest iuuare aeternum, ergo praedestinatio non iuuatur, neque etiam prout sunt futura in se, & existunt in actu, in diuina prouidentia siue praescientia, quia orationes & alia bona omnia non sunt causa praedestimationis, ut in praecedentibus dictum est. Secundo modo accipitur praedestinatio quantum ad suum effectum, & sic iuuatur precibus sanctorum & alijs bonis eorum, & hoc querit questio praefens, prout ab omnibus dicitur. Sed diuersimode diuersi errauerunt circa hanc questionem: quidam enim attendentes certitudinem diuinae praedestimationis, dixerunt superfluas esse orationes, & omnia alia bona quae fiunt ad consequendam salutem, quoniam his factis uel non, praedestinati saluantur, & reprobi damnantur. Et haec fuit opinio Aegyptiorum, qui dixerunt omnia ex necessitate et ueni re, ex dispositione corporum superiorum, quae deos uocabantur, sed contra hanc opinionem est tota sacra scriptura precipiendo quaedam alia prohibendo, alia consulendo, alia reprehendendo, alia promittendo, & quocumque boni sit in mundo isto. Alij uero dixerunt totum contrarium, s. quod per orationes & alia bona praedestinatio mutatur: & haec fuit opinio Stoicorum, qui opinabantur ordinationem diuinam, quam fatum appellabant, & sacrificijs & orationibus posse impediri & mutari, quia dicebant res omnes gubernari a regi quibusdam spiritibus, quos deos uocabant, qui placabant sacrificijs & orationibus, & sic mutabant quod diffinitum erat de hominibus ab eis. Et in istam sententiam sic periculosam incidit Auicenna in fine suae Metaphysicae, qui posuit quod omnia quae procedunt a uoluntate, reducuntur in animarum corporum celestium uoluntates. Posuit etiam celestia corpora animata, & sicut celestia corpora animata habent influentias super corpora humana, ita animae celestes habent influentias super animas humanas. Et quod ad eorum imagines sequitur omnia in istis inferioribus, & ideo orationes & sacrificia ualent, ut illae animae concipiant ea quae nobis uolumus euenire. Sed contra istas duas opiniones ultimas est illud primi Regum: Quod triumphator in Israel non parcat nec poenitudine flectetur. Et Apostolus: Sine poenitentia sunt dona dei & uocatio. Omnes autem istae opiniones sunt contra fidem, quia prima tollit libertatem arbitrii, secunda & tertia tollunt certitudinem praedestimationis diuinae. Et ideo aliter dicendum est, quod praedestinatio nunquam mutatur, sed tantum orationes & alia bona ualent ad consequendum effectum praedestimationis, s. gratiam in presenti, & gloriam in futuro. Sicut enim effectus naturales praeparati a deo producuntur ad actum per causas secundas, ita praedestinatio per orationes & alia bona. Vnde conandum est praedestinati ad bene operandum & orandum per se & per alios, ut eorum praedestinatio adimpleatur iuxta illud Petri: Sagite, id est, satis & bene agite, ut per bona opera certam uestram uocationem & electionem faciatis. Et beatus Gregorius in libro dialogorum dicit, quod omnia quae sancti uiui orando efficiunt, ita praedestinata sunt, ut precibus obtineant &c. Propter quod dicit Boethius ultimo de Consolatione in fines Nec frustra sunt in deo positae spes precum, quae cum rectae sunt, inefficaces esse non possunt.

I. Iohann. 2. Eccl. 9.

Diuersi de praedestimatione erroris.

I. Regum. 8. Roman. 11.

a. Pet. 1.

Apost. 1.

Quae in creaturae uniuersae a deo sunt praedeterminatae

Dei uel a

Praedestinatorum certitudo dupliciter consideratur

Roman. 8.

Hieronymus

sunt. Illud autem auxilium orationum & aliorum honorum non est propter defectum diuinae cognitionis, nec impotentiam diuinae operationis, sed propter bonitatem diuinae communicationis, quae secundis causis una se cum communicat, ut effectus suos producat ad actum, ut ait Apostolus: Quis adiuuit spiritum domini, aut quis consiliarius eius fuit? Certe nullus propter suam indigentiam adiuuit, sicut beatus Gregorius orando pro Traiano imperatore ipsum de inferno liberauit, quia non fuerat a deo simpliciter reprobatus, & in inferno damnatus, imò praedestinatus erat, & ideo eius praedestinatio precibus beati Gregorii adiuta est, sicut beatus Paulus praedestinatus simpliciter, & ad tempus reprobatus, precibus beati Stephani adiutus est, ut dicit beatus Augustinus in Sermone domini de eius conuersione: Si Stephanus non orasset, ecclesia Paulum non haberet. Sicut Isaac rogauit dominum pro Rebecca uxore sua, & dedit deus conceptum Rebeccae, ex quo natus est ei Iacob, qui praedestinatus fuit, & saluatus, ut dicitur in Genesi. Et apud Malachiam: Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Et Apostolus: Dei adiutores sumus. Quamuis autem praedestinatio orationibus sanctorum & alijs bonis adiuuetur, tamē nullo modo per aliquem impediri potest, nec quoad seipsam, nec quo ad eius effectus, nec quo ad bona, quibus adiuuatur, quae omnia cadunt sub praedestinatione necessario, sic ut ipsa praedestinatio diuina est necessaria, ut in praecedentibus dictum est.

Articulus XII. Quid sit praedestinatio malorum.

Postquam uisum est de praedestinatione bonorum, nunc uidentium est de reprobatione malorum. Et dicendum est quod deus aliquos reprobat, cuius ratio duplex est. Una sumitur ex parte diuinae prouidentiae, quia reprobatio est pars prouidentiae ad quam pertinet, ut in rebus praegressis, permittat aliquem defectum euenire, cui subiaccant uniuersa. Prouidentia autem particularis, siue prouisio excludit omnem defectum, quantum potest in rebus prouisus: Prouisio autem uniuersalis non, ne excludatur bonum totius: ideo permittit defectus aliquos euenire. Unde corruptiones & effectus in rebus naturalibus sunt contra naturam particularem, non tamen contra naturam uniuersalem, imò sunt de intentione eius, in quantum defectus unius cedit in bonum alterius: uel etiam totius uniuersis, quia corruptio unius est generatio alterius, per quem modum species conseruatur. Cum igitur deus sit prouisor uniuersalis ad ipsius prouidentiam pertinet, ut permittat quosdam defectus in quibusdam rebus particularibus, ut non impediatur perfectum bonum uniuersis. Si enim omnia mala tollerentur de uniuerso, multa bona impedirentur. Non enim esset uita leonis, si non esset occisio alicuius animalis, neque enim esset patientia martyrum, si non esset persecutio tyrannorum. Unde beatus Augustinus dicit: Deus omnipotens nullo modo fineret aliquem esse malum in operibus suis, nisi usque adeo esset omnipotens & bonus, ut beneficeret etiam de malo. Unde cum per diuinam prouidentiam homines ordinentur in uitam aeternam, pertinet ad diuinam prouidentiam, ut permittat aliquos ab isto fine deficere, & hoc dicitur reprobare. Unde reprobatio directe non opponitur praedestinationi, sed electioni, quia qui eligit unum & recipit, & alium reijcit, illum dicitur reprobare, ideo reprobare est quasi refutare, uel indignum iudicare. Sic ergo praedestinatio est pars prouidentiae, quantum ad illos qui damnantur, sed aliter se habet reprobatio ex parte dei respectu malorum in causando quae praedestinatio respectu bonorum. Nam praedestinatio est causa boni, quod datur praedestinitis in presenti, scilicet gratiae eius, quod ab eis expectatur in futuro, scilicet gloriae. Reprobatio uero non est causa culpae originalis & mortalis, nec etiam uenialis in presenti ponendo aliquid in deo, nec in reprobatis, sicut praedestinatio, ut dictum est, sed est quaedam desertio diuina non conferens gratiam, est tamen causa eius quod reddetur peccantibus in futuro, scilicet poenae aeternae. Culpa autem puenit ex libertate arbitrii eius qui reprobatur, & gratia desertio. Unde dicitur: Perditio tua Israel ex te tantummodo, ex me auxilium tuum. Unde licet reprobatus non possit finalem gratiam adipisci, usque ad mortem, tamen quod in hoc peccatum uel in illud labitur ex eius libero arbitrio contingit. Unde merito sibi imputatur in culpam. Sed de gratia finali Iudei proditoris, quam non habuit, non fuit, quod deus ei dare noluerit, sed quia ipse accipere noluit, ut dicitur beatus Anselmus, & Dionysius Areopagita & ceteri. Secunda uero ratio consideratur respectu diuinae bonitatis & iustitiae, quod aliqui sint praedestinati & aliqui reprobati, sic enim dicit deum omnia fecisse per suam bonitatem, ut in ea diuina representetur uoluntas, & quia reseruat diuinam bonitatem simpliciter representare non possunt propter earum infirmitatem. Inde est quod diuerfi gradus creaturarum ad completionem uniuersi requiruntur, quarum quaedam altum & bonum

bonum locum tenent, quaedam infimum & minus bonum locum tenent in uniuerso. Unde ut multiformitas graduu conseruet in rebus, deus permittit aliqua mala fieri, ne multa bona impediantur. Sic ergo oportet ut consideremus totum humanum genus, sicut totam rerum uniuersitatem. Voluit namque deus in hominibus quantum ad aliquos esse, quos reprobaret per modum iustitiae puniendo. Et haec est ratio quare deus aliquos elegit, & aliquos reprobaret. Et hanc causam assignat Ap[osto]lus dicens: uolens deus ostendere iram, in iudiciu iustitiae, & nota facere potentiam suam, iustiniuit, i. pmisit in multa patientia uasa irae apta in interitum, i. malos, ut ostenderet diuinitas gl[ori]ae suae in uasa misericordiae suae, quae p[ar]parauit ad gl[ori]am. Et iterum dicit: In magna autem domo non solum sunt uasa aurea & argentea, s. boni, sed & lignea & fictilia, s. mali, & quaedam quidem in honore, s. praedestinati: quaedam uero in contumeliam, s. damnati. Sed quare hos elegit in gl[ori]am, & illos reprobauit, non habet rationem, nisi diuinam uoluntatem. Unde Augustinus super Iohannem dicit, Quare illum trahat, & hic non trahat, noli uelle diu[m] dicere, si non uis errare. Sicut etiam in rebus naturalibus potest ratio assignari in genere cum prima materia tota sit informis, quare una pars eius sub forma ignis, alia sub forma terrae a deo in principio condita sit, ut, s. sit diuersitas specierum in naturalibus. Quare autem haec pars materis est sub illa forma, & alia sub alia, dependet ex simplici uoluntate diuina. Sicut ex simplici uoluntate artificis dependet, quod hic lapis sit in ista parte parietis, & ille in alia, quis uero artificis habeat, quod alig sit in hac, & alig in alia. Et ad hoc redit exemplum Ap[osto]li dicens: An non habet potestatem figulus lutum ex eadem massa facere aliud uas in honorem, & aliud in contumeliam? &c.

Articulus XIII. Vtrum possit aliquis praedestinatus reprobari, & aliquis reprobatus praedestinari?

Determinatis his quae pertinent ad praedestinationem sanctorum, & quae pertinent ad reprobationem peccatorum, considerandum uidetur, utrum deus possit aliquem praedestinatum reprobare, uel aliquem reprobatum praedestinare, quod nihil aliud uidetur quam queri, si numerus praedestinatorum uel reproborum possit minui uel augeri, uel etiam aliquem praedestinatum non praedestinasse, & aliquem reprobatum non reprobasse. Et dicendum est, quod istae quaestiones aut accipiuntur ex parte dei, aut ex parte praedestinationis aut reprobationis, aut ex parte praedestinati & reprobatum. Si ex parte dei, aut loquitur de potentia dei absoluta, aut de eius potentia ordinata. Si primo modo, s. de potentia absoluta, tunc non solum unum uel plures, sed esse praedestinos potest reprobare, & omnes reprobatos praedestinare, quia omnia quae deus uoluit, fecit. Et non erit impossibile apud deum omne uerbum. Si uero de potentia ordinata quae iusta, sancta & bona est, non potest, quia non est ut homo ut mutetur. Et ut dicit Boethius in primo de Consolatione, Stabilis quae manens, dans cuncta moueri. Ideo non potest deus aliquem praedestinatum reprobare, nec omnes, nec aliquem reprobatum praedestinare, & per consequens, nec augere nec minuere numerum praedestinatorum seu reproborum, sicut dictum est. Ex parte autem praedestinationis & reprobationis dicendum est etiam quod non, quia actus praedestinationis mensuratur determinate. Ideo sicut nunquam cadit sub praeterito, ita nunquam sub futuro, sed semper sub praesenti, in quantum egreditur ad diuinam uoluntatem & bonitatem propter suam absolutam liberalitatem. Reprobatio autem eodem modo quantum ad poenam aeternam, non autem quantum ad culpam, cuius deus causa esse non potest. Ideo absolute deus non potest aliquem praedestinatum non praedestinasse, nec reprobatum reprobasse, nec augere aut minuere numerum praedestinatorum aut reproborum. Deus autem mutabilis non est, ut dictum est. Iterum ostendi talio modo: Nam si aliquis praescitus potest fieri praedestinatus, esset contra certitudinem praescientiae & reprobationis, quia numerus praescitorum potest diminui. Si uero aliquis praedestinatus potest reprobatus fieri, esset simili modo contra certitudinem praedestinationis, & utrumque est inconueniens & impossibile, facta praesumptione, quod tot & tales praedestinauerit, & tot & tales reprobauerit, sic certitudo numeri praedestinatorum colligitur ex duplici certitudine, scilicet ex certitudine praedestinationis, & ex certitudine praescientiae uel reprobationis, sed aliter & aliter, quia certitudo praedestinationis est certitudo diuinae cognitionis & ordinis in finem, scilicet uitae aeternae. Certitudo autem praescientiae & reprobationis est certitudo cognitionis tantum, & non ordinis, quia deus non ordinat homines reprobos ad peccandum, sicut praedestinos ad merendum & benefaciendum. Ex parte autem praedestinatorum & reproborum cum quaeritur utrum deus possit non praedestinare praedestinos, & non reprobare reprobatos. Dicendum est, quod quaelibet illarum propositionum potest accipi in sensu composito, & tunc nulla est uera, sed falsa, quia non potest non facere quod iam fecit. In sensu autem diuiso, quaelibet uera est absolute, quia ut dictum est, potest deus hunc praedestinat

1. Tim. 4.0. Roman. 11.

Gene. 24.

Gene. 25. Malachi. 1.

Dupliciter aliqui reprobantur.

Roman. 9

1. Tim. 4.1.

Ioh. 1.1.

Roman. 9

Phil. 1.4. Luca

Malach. 3.

Osee. 11.

Sapient. 11.

manantū nō praedestinare, & hūc reprobātū non reprobare, imō praedestinare, non tamē ex suppositione propter immobilitatem diuinę uoluntatis. Et sic tenendum est, q̄ numerus praedestinatorū & reproborū nec augeri potest nec minui, quia praedestinatio est actus egre diensā diuinā uoluntate, & manens in ea, & reprobatis similiter ḡtum ad poenā, non ḡtum ad culpam, unde Augustinus ait: Superna Ierusalē mater nōstra ciuitas dei, nulla ciuiū suorū numerositate fraudabitur, aut uberiori etiā copia fortasse regnabit. Nō est autē simile de creatione & factione aliorum, quando dicitur quōd deus possit plura uel pauciora facere, quia ille actus licet prodeat à potestate diuina, transit tamen in exteriorē materiam, scilicet in res creatas uel factas.

Articulus XIII. An sint plures praedestinati uel reprobi.

Psal. 144.

Vterius uidendum est, utrum plures sint praedestinati q̄ reprobi, uel econuerso. Et uidetur primo aspectu, q̄ sint plures praedestinati, quia praedestinatio procedit ex diuina misericordia: reprobatio autē pertinet ad iustitiā. Misericordia uero excedit iustitiā, quia miserationes eius super omnia opera eius. Insuper, bonū est communicatiū suū ipsius, ut asserit beatus Dionysius: Deus autē est summe bonus, ergo summe cōmunicat se, sed talis cōmunicatio specialiter apparet in praedestinatione. Vñ uidetur q̄ maior sit multo numerus praedestinatorum q̄ reproborum. Ad istam quēstionem est dicendum, q̄ circa ipsam fuerunt diuersę opinionēs, oēs sumentes originem ex illo uerbo Moysi: Constituit terminum populorū iuxta nūmērū filiorū dei; uel scđm aliam literam, angelorum dei. Nam quidam dixerunt, q̄ tot homines saluant, quot filij dei uel angeli ceciderunt. Quidam uero dixerunt, q̄ tot erant praedestinati saluandi quot ceciderunt & remanserunt, sed quia nullā istarum opinionum habet certitudinem, ideo melius dicendum est cū beato Augustino in collecta uel oratione, q̄ soli deo est cognitus numerus electorū in superna felicitate collocandus. Vñ dicendum est cum dolore & timore & cum tremore, q̄ maior est numerus reproborum in hominibus, sed nō in angelis. Cuius ratio est, quia bonum proportionatum cōmuni statui accidit in pluribus, & deficit in paucioribus, ideo in rebus naturalibus defectus est in paucioribus, & perfectio & bonitas in pluribus, sed bonum quod excedit communem statum naturę inuenitur in paucioribus, & defectus in pluribus: sicut patet quod plures homines sunt qui habent sufficientem scientiam ad regimen uitę suę. Pauciores autē qui hac scientia carent, qui stulti uocantur, sed paucissimi sunt respectu aliorum, qui attingunt ad habendam profundam scientiam in intelligibiliū rerum. Cum igitur beatus doctō in uisione dei consistens, excedat communem statū naturę, & precipue secundum quōd est gratia destituta per corruptionem peccati originalis, pauciores sunt q̄ saluantur q̄ damnantur. Et in hoc maxima misericordia dei apparet, quōd aliquos in illam salutem erigit, à qua plurimi deficiunt secundum communem cursum naturę, & se cōmunicat diuina bonitas praedestinatīs secundum suam sapientiam infinitam, quā omnia p̄duxit in numero, p̄dere & mensura: & hoc est quod dicit saluator: Lata & spatiosa est uia quę ducit ad perditionem, & multi sunt qui intrāt per eam: angusta autē & arcta est uia quę ducit ad uitam, scilicet eternā, & pauci sunt qui inueniunt eam: imō si essent pauciores, imō si esset unus solus saluandus, quilibet credere & sperare potest, quōd ipse sit ille unus, sicut dicit beatus Augustinus.

Sapient. 7
Math. 7.

Articulus XV. Quōd uoluntas dei reprobans malos non est irrationabilis, nec iniqua, nec iniusta & odiosa.

Propter hoc autem quōd deus aliquos reprobat, eius uoluntas non est irrationalis nec iniqua, nec iniusta, nec odiosa. Primo non est irrationalis, quia contra suam & aliorum rationem non facit, qui de bonis suis confert qui uult, & non quibus non uult. Vnde dicitur apud Matthæum: Tolle quod tuum est & uaderan non licet mihi facere quę uolo: &c. Insuper, non est iniqua si æqualibus inæqualia donat. Tunc enim esset iniqua, si praedestinatio ex debito redderet, & non oibus daretur ex grā. Deus enim non est debitor alicuius absolute, sed ex quadā suppositione, sicut rex non tenetur facere militem, sed ex quo facit, tenetur ei dare equum. Sic deus tenebitur facere hominem, sed ex quo placuit sibi facere, debuit sibi dare intellectū & sensum, & oia necessaria ad humanā

na

naturam. Grā autē & gloria excedūt oēm humanę naturę limitem, ideo non tenet deus ex debito aliqui alique praedestinare. In his em̄ quę ex grā dant, p̄t aliqs pro libito suo dare cui uult plus & minus, dummodo nulli subtrahat debitū in prauidicio equitatis. An em̄ nō habeat potestatem figuruluti &c. quasi diceret uere sic, & multo magis deus. Item nō est ini qua uel iniusta. Nā inter deū & hominem non est iustitia cōmutatiua, quę requirit à qlibet certū & æquū, sicut est inter uidentes & emēres, sed est iustitia distributiua, & maxime respēctū grā & gloria, in quibus praedestinatio consistit, sicut causa in suo effectu. Quas cōfert deus quibūdā sua infinita liberalitate. Ideo si æqualibus hoib⁹ in natura, & etiā in originali culpa inæqualia bona confert, huic, scđm gram & gloria, illi uero poenā eternā, nō est eius uolūtas iniusta, quia iustus dñs & iustitias dilexit. Si uero ex debito tenet alicui dare gratiā et gloria, & nō daret, tūc iniustus esset deus, & eius uolūtas iniusta. Vex nec odio sa est uolūtas dei, quia aliquos reprobat. Quia ut dicit Sapiens, Diligis oia quę sunt, & nihil odisti eorū quę fecisti. I. oēs hoies & creaturas, quia uult oibus aliqd honorū, non tñ q̄d cūq̄ bonū uult oibus. In quantum igit non uult hoc homi, quōd est uita eterna, propter peccm originale, quōd est causa diuinę reprobatiōis in hoibus, ut dicit S. Augustinus. Ideo dī eorū odire scđm illud: Iacob dilexi, Esau autē odio habui. Quōd exponit beatus Augustinus dicens, q̄ uolūtas dei, qui unū elegit & alium reprobat, non potest esse iniusta, nec odiosa. Venit em̄ ex occultissimis meritis, quia hec est uolūtas dei bona, beneplacens & perfecta.

Roman. 9

Psal. 10

Sapient. 11

Malachi. 1.

Articulus XVI. Quōd deus nulli est causa peccati: & quō intelliguntur autoritates contrarię.

Cum igitur uoluntas dei non est irrationalis, sed rationalis, super oēs non iniqua, sed æqua: non iniusta, sed iusta: non mala, sed bona, nulli est causa peccati, sed ipsa uolūtas humana per libertatem arbitrii, sibi est causa omnis peccati & mali, quę causa proxima est in opationibus hominis. Et hoc est quod dī in Eccō. Nō dicas ille, scđm deus me implanauit. i. decept. Nō em̄ necessarij sunt ei homines impij. Et itē: Nemi ni mandauit deus impie agere, & nemini dedit spatium peccadi. Iacobus quoq̄ ait: Nemo cū tentat dicat q̄ à deo uentur, deus em̄ intētor malorū est. Inueniunt tñ quędam autoritates in scripturis sacris, ex quibus uidet colligi manifeste, q̄ deus sit aliquibus causa peccati. Dicitur em̄ in Exōdo: Ego in durabo cor Pharaonis & seruo illius. Et in Isai legitur: Exceca cor populi huius, & aures eius aggraua, ne forte uideant oculos & conuertent, & saluent eos. Et itē: Erare fecisti nos à uis tuis, & indurasti cor nr̄m, ut nō timeremus te. Et Ap̄st: Tradidit inquit illos deus in reprobū sensum, ut faciant quę non conueniūt, & plura alia similia. Quę sic intelligenda sunt, q̄ deus aliquibus non cōfert omne auxilium ad uitandū peccatum, i. reprobi, sicut confert electis. Cum ergo auxilia sua deus aliquibus subtrahit pro merito suę male operationis (scđm quōd diuina iustitia exigat) dicit eos obdurare, excæcare, aggrauare, erare facere, & in reprobū sensū dare. Auxiliū autē diuinū qd deus praedestinatīs confert, non solū est gratiā infusio, de quo plura sunt dicta supra, sed etiā interior & exterior custodia, per quas occasiones peccandi hominibus tollūt, & prouocantiā ad peccatum comprimūt. Interior custodia hominis ad uitandū peccata est lumen rationis de quo dicit: Signatū est super nos lumen uultus tui domine &c. Et alia bona naturalia, quibus interdum homo ducitur ad bonum, & retrahitur à malo. Et licet reprobi hanc custodiā habeant ita bonam, & aliquando meliorem quā electi, abutuntur tamen ea facientes non solum contra deum, sed etiā contra inclinationē naturę. Et boni econuerso mala & corrupta natura inclinante ad malum, bene & ordinate utuntur, sicut patet in multis sanctis, qui grauissime tentati fuerūt, & illicitis actibus non consenserūt. Exterior custodia est angelorum honorum, de qua dicitur: Angelis suis mandauit de te, ut custodiant te in omnibus uis tuis, Et honorum parentum, praefatorum, dominorum, amicorum, sociorum, magistrorum, bonorum exemplorum, et multorum aliorum honorum, et subtrahitio oppositorū. Hanc autē custodiā petebat propheta dicens: Custodi me domine ut pupilla oculi sub umbra alarum tuarum protega me. Petimus & nos auxilium diuinę gratię, et interioris exteriorisq̄ custodiā, ut in presentī sumus in numero electorū, et in futuro in numero beatorum, quōd nobis praestare dignetur dei filius Iesus Christus dominus noster, qui est super omnia deus sublimis et benedictus in secula, Amen.

Ecc. 15

Eodem,

Exod. 4.

Isai. 6.

Isai. 67.

Roman. 1.

Psal. 4.

Psal. 90

Math. 4.

Phil. 15

APPENDIX FOR VM

QVAE IN SUPERIORI LIBELLO DE
Prædestinatione dicta sunt, Venerabilis & eruditissimi patris, D. Petri
Bloemueui de Leydis, dignissimi Prioris carthusiæ Colonienſis.

IRCA præſatum tractatum de prædeſtinatione, congruum uide-
tur admonere omnes deo deuotos atq; in cordis puritate ad æter-
nam ſalutẽ tendentes, ne occupare ſe uelint circa ipſam prædeſti-
nationem, uel etiam circa reprobationẽ, per quã nonnulli dicunt præ-
ſciti. Eſt enim talis occupatio grandis ſtultitia, magna præſumptio,
& periculofa rãtatio: ſtultitia, quia errant, eligẽdo occupationem
rei inutilis præ occupationibus utiliſſimis ac ſaluberrimis: Præſump-
tio, quia nituntur intelligere atq; cognoscere quod eorũ excedit intelli-
gentiam, & cognoscendi facultate: Tentatio, quia per hanc occupa-
tionem perducunt, uel ad imponẽdũ deo ſine eorũ culpa, & ex neceſſitate inueniabili repro-
bationem, uel ad credendũ ſine heſitatione certiffimã ipſorum ſalutem
& ſui ipſorũ damnationem, uel ad credendũ ſine heſitatione certiffimã ipſorum ſalutem
onem, etiam ſi non egerint bona meritoria opera ulla. Quia enim impoſſibile eſt de prædeſti-
nationem ac reprobationem uel præſciam caſſari uel non impleri, & prædeſtinatione ac repro-
batione præſciti nihil ponit in prædeſtinatis ac reprobatis uel præſcitis, ſed eſt ſimplex
dei uolũtas ab æterno, quanq; paſſiue & executiue aliquid ponat in prædeſtinatis ac repro-
batis uel præſcitis) tam prædeſtinatoꝝ ſalutem q̃ etiam præſcitorũ reprobationẽ ſoli deo im-
ponunt, & dicunt: Quid opus eſt q̃ aliquid boni agamus, aut peccã omittamus: ſi enim ſumus
prædeſtinati, uti q̃ ſaluabimur: ſi uero præſciti, certe condemnabimur: Sic loquunt hanc ſententiam,
quasi ex ſimplici diuina uolũtate præſata neceſſario ſequerentur, quod ſit ex præſum-
ptione qua putant ſe intelligere ſimplicem dei uoluntatem, quod ſaliffimum eſt. Idcirco
eorum ſententia eſt falſa, & occupatio ſtulta. Dimittatur diuina ſimplex uoluntas in diſcuſ-
ſa, quæ ſp̃ bona eſt, & nunq̃ reprehendiſſibilis, & omni creaturæ intelligentiæ etiam beate incon-
prehendiſſibilis. Intellectus creatus habet certam limitationẽ & modũ cognoscendi ſc̃dm ſuã
naturam, quæ ſe non extendit ad cognoscendũ deum, niſi adiuta per deum. Quicũq; ỹo uti-
liter ſe uoluerit occupare circa futuram ſalutẽ in ſine uitæ præſentis obtinendam, uel dãna-
tionem euitandam, ex ſacris codicibus colligat quod pro utraq; parte digne de deo ſentire
debeat. Recordet ergo, q̃ deus hominem creauit ad imaginẽ & ſimilitudinẽ ſuam, ut ipſum
deum agnoſceret, agnoſcẽdo diligeret, diligẽdo fruereſ. Capacem enim hoĩem fecit deus ſue
diuinitatis in intellectu, p̃ fidẽ in præſenti uita, iuxta illud: Videbimus enim
ſicuti eſt. Et quæ ſit illa dñs ait Ieſus: Hęc eſt uita æterna, ut cognoscant te ſolũ deũ uerũ, &
quẽ miſiſi Ieſum Chriſtũ: Non in ſpeculo aut enigmate, ſed facie ad faciem. Capacẽ etiã de-
us fecit hominẽ ſue diuinitatis in uolũtate per affectũ, ut agnitũ diligeret: Qd̃ etiam præcep-
tit dicens: Diliges dñm deũ tuũ ex toto corde tuo, cor aut̃ hic ponit pro uoluntate, quẽ in
præſenti uita conformatur diuine uoluntati imperfecte, in futura uero perfecte, in qua uo-
lũtate eſt affectio: Nõ aut̃ perciperet amorem, niſi homo capax eſſet amoris. Quod uero dñs
ligi ſe præcipit ex tota mẽte, hoc eſt intellectu, & ex tota anima, ſenſitiua, & ex tota uirtu-
te uel fortitudine, uult ut utamur intellectu & ſenſibus & uirtutibus noſtris ad diligendũ ex
toto corde: dilectio enim non eſt proprie in intellectu aut ſenſibus aut uirtutibus, ſed in uolũta-
te. Et ad hęc ſequitur gaudium, iuxta illud: Letitia ſemperterna ſuper capita eorũ, gaudium
& letitiam obtinebunt. In futura enim uita beata humana natura perficitur, q̃ in intellectu ſuſ-
ſtrabitur prima & infinita ueritate, & uoluntas diuine conformata uoluntati (in qua eſt af-
fectio) coniungetur in ſinito bono, & memoria, i. intellectus poſſibilis, in toto replebitur, ut
ad alia cõuertenda uacuitas nulla remanebit, iuxta illud: Replebimur in bonis domus tuę,
& illud: Satiabor cum apparuerit gloria tua: in qua repletionẽ & gloria omnia intelligibili-
lia & amabilia præſentialiter habebuntur, ut non remaneat ad quod poſſet beatus ſe con-
uertere: & tunc requieſcet interminabili, in ſinito (ex parte finis) anima gaudio, redundan-
te illa felicitate in corpus & efficiente illud impaſſibile, agile, ſubtile & luſinoſum. Ad hęc
obtinenda creauit hominẽ deus, in quibus cõſiſtit hoĩs perpetua felicitas. Ergo quantum in
ipſo eſt, uult hoĩem eſſe beatũ & non damnatũ, iuxta illud Apłi: Qui uult oēs hoĩes ſaluos
fieri. Hęc felicitas uocatur in ſcripturis regnum cœlorum. Pro quo obtinendo orare do-
cuit

Cane. 1.

Marc. 16. 6.

1. Iohann. 2.

1. Cor. 13.

Deuter. 10. 6.

1. Marth. 22.

1. Marth. 22.

Luc. 10.

1. Iſaie. 51.

1. Phil. 4. 4.

1. Phil. 16.

1. Timo. 2.

cuit dñs & magiſter noſter Ieſus: Adueniat regnũ tuũ. De quo dicturus eſt bonis: Venite
benedicti patris mei, percipite regnũ qd̃ uobis paratũ eſt ab origine mundi. Et iterũ: Cõpla-
cuit patri uſq; dare uobis regnũ. Et ſunt teſtimonia innumera in ſcripturis de hoc regno &
hac æterna felicitate. Quod ỹo deus uoluerit hominẽ illud obtinere ac poſſidere, q̃ aptius
probari poteſt, niſi illo maxime charitatis fortiſſimo argumẽto, q̃ propterea deus hõ factũ
& paſſus & mortuus eſt: iuxta illud: Sic deus dilexit mundũ, ut unigenitũ ſuũ daret, ut oĩs q̃
credit in ipſum, nõ pereat, ſed habeat uitã æternã. Venit enim (ut ipſe ait) filius hoĩs quãrere
& ſaluũ facere quod perierat. Et Apoſtolus: Fidelis ſermo & om̃i acceptione dignus, quia
Ch̃s Ieſus uenit in hunc mundũ p̃ctores ſaluos facere, q̃z primus ego ſum. Memor tñ ſit
ſaluandus qd̃ d̃r a dño: Si uis ad uitã ingredi, ſerua mandata: quia qui bona fecerũt, procedet
in reſurrectionẽ uitę. Nec ſufficit ad ipſ ſeruare mãdata, ſed oportet p̃ſeruare, iuxta illud:
Qui p̃ſeruauerit uſq; in finẽ, hic ſaluus erit: pro qua p̃ſeruantiã orandus eſt deus. Homo
in bono p̃ſeruans, certus eſt q̃ nunq̃ peribit, ſed ſaluus erit. Eiuſdẽ enim ueritatis eſt, p̃deſti-
nationem nõ poſſe caſſari, & p̃ſeruantiẽ in bono non poſſe perire. Simili mō hõ in malo p̃ſe-
uerans uſq; in finẽ, certus eſt q̃ ſaluus eſſe nõ pot̃, ſed peribit. Eiuſdẽ enim ueritatis eſt p̃ſciam
dei non poſſe caſſari, & p̃ſeruantiẽ in malo non poſſe ſaluari. Præſata omnia intelligunt de
p̃ſeruantiã finali, de qua maxime & præcipue d̃r Eccl̃ IX. Neſc̃it hõ utrũ amore an odio
dignus ſit, ſed omnia in futurum ſeruati incerta. In præſenti quippe uita ante finẽ eius plu-
res certi ſunt ſe odio dignos, cũ ſint maximis mortalib; p̃ctis pleni, uel ſaltẽ in uno rei. Sed
de finali bonitate uel malitia nemo certus eſt. Põr tñ deus aliquẽ de finali bonitate & æter-
na ſalute certificare, ſicut factum uidet apłõ Paulo propter hoc quod dicit, Certus ſum quia
neq; mors neq; uita: & poſt multa cõcludit, Neq; creatura aliqua poterit nos ſeparare a cha-
ritate dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu dño nro. Et 1. Timothei. Scio cui credidi & certus ſum,
quia potens eſt depoſitũ meum ſeruare in illũ diem. Similiter credidit factũ nõnullis alijs ſan-
ctis, ſed paucoꝝ priuilegia cõm legem non faciũt. Reuelare uero oĩbus p̃deſtinatis eorũ
finalem in bono p̃ſeruantiã atq; beatitudinẽ æternã deus nõ poteſt, quia per hoc alijs q̃bus
non fieret talis reuelatio, desperarent, qd̃ deo non cõuenit facere: ſimiliter non poteſt deus
reuelare certitudinaliter aliquẽ ſuã damnationẽ, quia per hoc faceret talẽ desperatũ. Nemo
ergo quereat debet an ſit p̃deſtinatus uel p̃ſcitus, quia inutilis eſt & ſtolidã talis occupatio.
Probabilẽ tñ certitudinẽ & coniecturalẽ aliquis habere pot̃, imò illã oĩno requirere debet
de æterna ſua ſalute, de qua loquitur apłõ Petrus, dicens: Fratres, ſatagite ut per bona opa cer-
tam uocationẽ ueſtrã & electionẽ faciatis. Talis certitudo eſt in moralibus & humanis agi-
bilibus requirenda. Disciplinati enim eſt intrũ certitudinem acquirere ſc̃dm unũ quodq; agnis
inquantũ natura rei recipit, ſicut dicit Philoſophus primo Ethicorũ. Igitur qui maiorem certi-
tudinem in his querit, in diſciplinã eſt. Sicut ſuperius aliqua de ſcripturis adduximus p̃
certitudinẽ ſaluandorũ, ita nũc pauca ponamus pro certitudinẽ reprobãdorũ. Aiſ Apłõs in
eplã ad Corinthios: Nolite errare: neq; fornicari, neq; idolis ſeruientes, neq; adulteri, neq;
molles, neq; maſculorũ cõcubitores, neq; fures, neq; auari, neq; ebriofi, neq; maledici, neq;
rapaces regnũ dei poſſidebũt. Vocat errãtes, quia nõnulli credebant fidẽ & baptiſmũ ſuf-
ficere ad ſalutem ſine opibus, etiã cum operibus malis: idẽ dicit, nolite errare. Item ibidẽ
XV. Hoc dico fratres, quia caro & ſanguis regnum dei poſſidere nõ poſſunt: hoc eſt, hoĩes
uiuis dediti, & carnis delicijs, regnum dei nõ conſequent. Quia in Apocalypſi d̃r: Nõ in tra-
bucina ea aliquid coinquinatũ, hoc eſt, in ciuitatem dei. Item ad Galatas: Maniſta ſunt ope-
ra carnis, quę ſunt fornicatio, immũdicia, impudicitia, luxuria, idolorum ſeruitus, ueneficia,
inimicitia, cõtentiones, emulaciones, iræ, rixæ, diſſentiones, ſectæ, inuidia, homicidia, ebr-
itates, cõmolationes, & his ſimilia, quę prædico uobis, ſicut prædixi, qm̃ qui talia agunt, re-
gnũ dei non conſequent. Enumerat poſt hęc Apłõs pro ſaluandis fructus ſp̃s, quĩnt cha-
ritas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, manuſuetudo, fides, mode-
ſtia, cõtinentia, caſtitas. Poſſumus dicere, qui hæc & ſimilia habuerit, regnũ deĩ cõſequet.
Propter uertibilitatem tñ liberi arbitrii, q̃ diu hõ ſubſiſtit in hac uita, neq; desperare debet,
ſi fuerit certus de impietate ſua, neq; præſumere de certitudine gratiæ aut gloriæ, etiã ſi ma-
le cõſcius ſibi non eſt, quia propter hoc iuſtificatus non eſt, iuxta Apoſtoli ſententiã: Quis
habeat certitudinẽ coniecturę, quæ multam præſtat fidutiã: de qua Apoſtolus ait: Acce-
damus cum fidutiã ad thronũ gr̃æ eius. De hac uertibilitate ſatis plane loquit dñs per Eze-
chielem: Si (inquit) impius egerit pœnitentiã ab om̃ibus peccatis ſuis quæ operatus eſt, &
cuſtodierit unuerſa præcepta mea, & fecerit iudiciũ & iuſtitiam, uita uiuet, & non morietur

Matt. 8
Luc. 6
Matt. 25
Luc. 12
1. Timo. 2
Ioh. 7
1. Petr. 2
Iohann. 5
Luc. 19
1. Timo. 1
Matt. 19
Ioh. 3

Matt. 10
Math. 24

Eccl. 9

Roman. 8
2. Timo. 8

1. Petr. 1

1. Cor. 6

1. Cor. 15

Apo. 21
Gal. 5

Eodem

1. Cor. 4

Heb. 4
Ezech. 18

Omnium iniquitatum eius quas operatus est, non recordabor, in iustitia sua qua operatus est, uiuet. Nunquid uoluntatis meae est mors impij, dicit dñs deus, & non ut cõuertatur à uis suis & uiuat. Si aut auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem scdm oēs abominaciones, quas operari solet impius, nunquid uiuet? Oēs iustitiæ eius quas fecerat, non recordabuntur. In preuaricatione qua preuaricatus est, & in peccato suo quod peccauit in ipsis, morietur. Et infra: Cũ enim auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitate, morietur in ea. In iniustitia quam operatus est, morietur. Et cum auerterit se impius ab impietate sua qua opatus est, & fecerit iudicium & iustitiam, ipse animam suam uiuificabit, considerans enim & auertens se ab omnibus iniquitatibus suis quas operatus est, uita uiuet & nõ morietur. Et infra: Cõuertimini & agite poenitentiam ab omnibus iniquitatibus uestris, & non erit uobis in ruinam iniquitas. Projicite à uobis oēs preuaricationes uestras, in quibus preuaricati estis, & facite uobis cor nouum & spiritum nouum. Et quare moriemini domus Israel: Quia nolo mortem morientis, sed ut conuertatur & uiuat, dicit dñs deus. Reuertimini & uiuite. Hæc ex Ezechiele propheta. Et loquitur de uita & morte animæ, quæ propter ueritabilitatem liberi arbitrii uariantur in homine in præsentia uita naturali adhuc subsistente. Vigilandum est circa liberum arbitrium nostrum, ne auertatur à bono in malum, sed ut auertatur à malo in bonum & ut ibidem diuina auxiliante gratia perseueret. Certum est autem quod gratiam suam deus nunquam negabit neque auferet homini poscenti, & facientis quod in se est. Idcirco perditio homini ascribitur apud Oseam, ubi dicit dominus: Perditio tua Israel ex te, tantummodo in me auxilium tuum. Concludamus ergo: Cum oia in futurum seruatur incerta, nemo occupet se inutiliter circa prædestinationem & præsentiam dei, sed secundum monitionem Apostoli ad Philippenses, Omnes nos cum metu & tremore nostram salutem operemur in laudem dei qui est benedictus in secula, Amen. finis in festo sancti Clementis Papæ & martyris, Anno MDXX XI.

ubi dicitur

Osee 13

Phil. 2

D. DIONYSII A RICKEL

CARTHVSIANI DE PARTICVLARI IUDICIO SINGULORVM FRATRE & DIONYSIO, Dialogus. Prologus.

Cautè legendus circa statum animæ uerè sunt in præsentia 2. Cor. 5

Gene. 4

Psal. 72. Ezech. 8.

Iob. 22.

Iob. 36. 1. Iob. 37.

MNES nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque prout gessit, siue bonum siue malum. Inter sapietes (uel potius inter fatuos) seculi huius fuerunt nonnulli, putantes & asserentes deum summum bonum non habere prouidentiam actu humanorum, nec esse hominum prouisorum, imò nec inferiora atque mortalia ista cognoscere: & per consequens, non esse iudicem hominum, neque post uitam hanc fieri ultionem culpæ uite presentis: quorum perdidit ac sceleratissimus error, timore dei prorsus excludit, & irrefrenatam præstat peccandi audaciam. Denique, tantus error à primo illo impiissimo Cain ortus, & occasione sumptus uidetur. Ionathas namque, cuius translatio chaldaica scipue extat autoritatis apud Hebræos, testatur ipsum Cain dixisse in agro ad fratrem suum, sanctum innocenterque abel: Non est iustitia neque iudex, nec seculum aliud, nec remuneratio iustis, nec puniatio impijs. Cuius abel renuissit hæc oia, confurtxit Cain & occidit eum. De huius erroris nequissimi execratis cultoribus fertur in psal. Dixerit, quod scit deus: & si est scia in excelsis. Apud ezechielem quoque dicitur: Non uideret nos dominus, dereliquit dominus terram. Vnde & in lib. Iob inquiritur: An cogitas quod deus excelsior te loquitur? Nec nostra considerat, & circa cardines cœli perabulari. Cui itaque error iste prauissimè periculosissimisque consistat, sacra & diuina scriptura ipsam sepiissime ac clarissime reprobatur & condemnat in utriusque testamenti codicibus, seriosissime ac frequentissime clamans, quod deus altissimus uniuersorum creator omnipotens, cuncta & singula perfectissime intueatur, agnoscat, provideat, singulariter quoque curam ac prouidentiam habeat rationalium creaturarum, quibus per tempus interualla legem donauit multipliciter: primo uidelicet naturalem, deinde scriptam, & tertio euangelicam. Propter quod in lib. Iob recte de ipso asseritur: Ecce deus excelsus in fortitudine sua, & nullus ei similis in legillatoribus, de quo & Isaias fateretur: Dominus iudex

dex noster, dominus legislator noster, dominus rex noster, ipse ueniet & saluabit nos. Hic dominus à sanctis prophetis promissus, & à beatissimis apostolis toti mundo notificatus, est unigenitus filius dei, uerbum patris æterni, uirtus & sapientia genitoris illius: à quo omnis paternitas, omnis fecunditas, omnisque causalitas in toto uniuerso manauit, nominatur ac data est: qui ut euangelista dixerit, omne iudicium dedit filio suo, domino nostro Iesu Christo, cuius metuendissimo tribunali nos omnes præsentare & stare oportet, ut iudicemur ab ipso, sicut & Salomon loquitur: Cuncta quæ sunt adducet deus in iudicium, pro omni errata siue bonum sit, siue malum. Præterea docet nos sacra scriptura diuinitus inspirata, quod duplici iudicio iudicet deus gloriosus & iustus genus humanum, ut puta iudicio particulari in obitu singulorum, & iudicio generali in fine mundi. Porro, de generali illo iudicio multa pandit scriptura, & de eodem sancti patres catholicique doctores copiose ac enideter scripserunt, puta de loco eius & tempore, de iudicis uisibili apparitione, de signis quæ eius præcedent aduentum, & qualiter cum uniuersis ciuibus regni cœlestis descendet, de multisque alijs. Verum de particulari prædicto iudicio, nec scriptura, neque doctores tam diffuse & clare inueniuntur locuti, uidelicet qualiter fiat, & quo loco ac tempore hoc est, an anima adhuc existens in corpore, an in eius egressu, an post egressum: & ubi uel qualiter, seu per quos iudici præsentetur, qualiter etiam totam animam omni pene hora iudicentur particulariter ac singillatim à iudice summo, quid item de infidelium iudicio animarum sit sentendum. Hinc de omnibus his quidam religiosus frater spualiter mihi charus, cupiens edoceri, paruitatè meam iam diu ac instanter precatus est, ut de his pro consolatione & edificatione ipsius aliquid scribam: cuius tam pie & humili petitiõ, quantum donauerit dominus, satisfacere opto, præsertim cum & ipse in multis mihi assidue tam charitatiue ac prompte obsequiosus existat, imò & toti corpori fraternitatis. Sed quoniam ea quæ per modum scholasticæ inquisitionis ac responsionis conscribuntur ac ponuntur, magis consueuerunt oblectare & clarius informare, propono in isto tractatulo sub dialogi forma procedere, prædicto fratre querente & opponente, me autem pro uiribus respondente. Postremo, ne determinata nominum nostrorum expressio quædam offenderet, aut temerarij occasionem iudicij ministraret, decreueram tam fratrem meum moratim me, proprijs suppressis nominibus, per communia quædam designare uocabula. Veruntamen aliquid de rationabiliter (ut confido) persuasus, propria me appellatione designabo. De me quidem iam satis uulgatum est, quod plurima scripserim, non obstante pro dolor imperitia mea, imò & cõuersatione nimium defectuosa. Vnde est hic nomen meum proprium exprimitur, non ex hoc nouus de me rumor gignetur. Itaque ab inquisitionibus fratris prædicti præsens opusculum inchoetur.

Artic. I. Questiones fratris circa prologum præinductum, & responsio ad easdem. FRATER.

Responsionem tuam iam tactam, qua polliceris te inquisitionibus meis responsurum pro uiribus, cum ingenti gratiarum actione accepto ob præcharissime frater. Veritatem præconijs quæ tetigisti de me, indignum me fateor: sed hoc tuum est bonitas, bene sentite de alijs. Vix, ne ex non intellectis progrediar ad ea quæ restant, ad dubitationes meli occurrentes circa prologum introductum, deprecor mihi responderi in primis. DIO. Confidenter interroga, quia hoc ipsum studiositatis est signum. Nam ut ait scripturam, Auris bona cum omni concupiscentia audivit sapientiam. Atque ut loquitur Origenes, ex eodem sapientie fonte procedit prouidenter interrogare & conuenienter respondere. In uiribus quibus eruditus, potius conuenit audivere & interrogare, quam uelle instruere. Ad quod infinitum sapientia dei patris Christi dominus, cum duodecim erat annorum, in medio sedit doctorum, audiens atque interrogans illos. FRA. Cum iuxta cõtenta in prologo, duplex existat iudicium, quo homines iudicantur à deo, uidelicet particulare in obitu singulorum, & uniuersale in termino seculorum, de quo horum iudiciorum intelligenda sunt uerba Apostoli assumpta pro themate: Oes nos manifestari oportet ante tribunal Christi? DIO. Quauis hæc uerba cõmuni exponant de generali illo iudicio, in quo uniuersi & singuli homines corporaliter ac uisibiliter apparebunt ante tribunal Christi, tunc corporaliter ac uisibiliter ac uisibiliter apparituri ac iudicandi, nihilominus possunt hæc uerba de iudicio quoque particulari intelligi, quæ admodum & id quod ad Romam idem scribit Apostolus: Oes (inquiens) stabimus ante tribunal Christi, & item quod ait Hebræis: Statutum est oibus semel mori, post hoc autem iudicium. FRA. Cui tribunal Christi sit, ubi & in quo residet Christus ois iudex, si in particulari quoque iudicio manifestabimur, & stabimus ante tribunal Christi, ergo in particulari suo iudicio unusquisque credentium perducet usque ad personam christi presentiam: cumque ad dexteram patris residet in summo cœli empyrei loco, unusquisque

Eccl. 1. 1. Corin. 4. Eph. 3.

Ioh. 5.

2. Cor. 5. Eccl. 12.

Duplici iudicio deus iudicabit genus humanum.

Eccl. 2.

1. Cor. 1. Luc. 2.

2. Cor. 5.

Roma. 14. Heb. 9.

credentium tempore mortis suae deducetur ac introibit (saltem quantum ad animam suam) caelum empyreum seu regnum illud usque ad Christi conspectum, cum tunc in Apocalypsi dicat: Non intrabit in illud coinquinatum. DIO. Dns & saluator Christus, qui in unitate personae est uerus deus & uerus homo, scdm deitatis suae naturam uere ubique: porro, scdm suam assumptam humanitatem nunc plene glorificata, coepetit esse in caelo empyreo: & quis ex parte propriae quantitatis dicatur esse ibi duntaxat, seu uno in loco, tamen ex uice conuersionis panis & uini in corpus & sanguinem eius, etiam realiter est in sacramento altaris: tunc scdm naturam suam assumptam non est ubique realiter, quis per potestatem & iurisdictionem sibi concessam possit dici esse ubique, quemadmodum ait: Data est mihi omnis potestas in caelo & in terra. Qualiter autem, & ubi ac quomodo animae morientium Christo iudici manifestent, praesentent & coram stent, infra plenius inquiret, cum istud sit principale huiusmodi opusculi. Idcirco p nunc responsione hac esto contentus. FRA. Interim sic contentor, sed quid per tribunal Christi intelligendum sit, quae ex pone. DIO. Quae admodum in communi usu loquendi, per apostolicam sedem designat pontifex summus seu pontifex eius summa autoritas aut potestas, ita per Christi tribunal datur intelligi Christus oim iudex seu iudicaria eius potestas. Propter quod Haymo ait: Stabimus ante tribunal Christi. i. ante iudicium Christi: & hoc ipsum a simili. Tribunal enim sedes est iudicij, qui in sublimi locatur, ut iudex ab oib' uideat, & iudex ipse ex loco eminenti oes ualeat intueri. Ita & Christus quasi in tribunali sedebit, qui & ab uniuersis uidebit, oimq; conscientias cernet, & causas diiudicabit. FRA. Cum Christus in quantum homo, sit uere corporalis, corporaliterq; in loco per proprias sui corporis dimensiones, posset ne per Christi tribunal corporalis locus, materiale uel solius residetis sui intelligi: DIO. De loco Christi corporeo exponitur uno modo id, quod ipse testatur in Apoc. Qui uicerit, dabo ei sedem mecum in throno meo sicut & ego uici & sedi cum patre meo in throno eius: hoc est, in regno caelesti, in caelo empyreo, de quo loquitur in Isai: Caelum mihi sedes est. Apl's q;: Ad eam usque in quantum cum fiducia ad thronum gratiae eius. Deniq; iuxta hunc sensum, tribunal Christi posset intelligi locus ille in aere, ubi sedebit in die nouissimo ad iudicandum oem hominem. FRA. Allegasti in prologo quod scriptum est in euangelio, Pater omne iudicium dedit filio. Quid ergo est quod ipsemet filius in euangelio praestatur loquens Iudeis: Vos scdm faciem iudicatis, ego non iudico quemquam: & rursus: Qui audit uerba mea, & non credit ea, ego non iudico eum, nequam enim ut iudicem mundum, sed ut saluificem mundum. Quod etiam alibi ita exprimit: Non misit deus filium suum in mundum ut iudicet mundum, sed ut saluem mundum per ipsum. DIO. Hay. & consimilium autoritatum est una solutio. Quemadmodum enim est duplex Christi aduentus, uidelicet primus in paupertate & humilitate, & secundus in maiestate & gloria, ita est duplex iudicium. Vnus est iudicium discretionis, quo inter bonum & malum, inter uerum & falsum, inter electum & non electum discernitur: atq; aliud retributionis seu remunerationis, quo unicuique iuxta merces reperatur. Itaq; Christus in primo suo aduentu non uenit ut iudicaret iudicio remunerationis, sed magis ut iudicaretur & patientissime omnia ferret, sed exercendum tale iudicium uenit in die extremo. Veruntamen in primo suo aduentu uenit exercere iudicium discretionis, quia tunc inter electos reprobosq; discernit, quosdam misericorditer uocando & conuertendo, alios iuste derelinquendo, impiosq; quoque uitia arguendo, & uiam instruendo salutis. Propter quod apud Iohannem dixit: Nunc iudicium est mundi, quod quasi exponens, adiecit: Nunc princeps huius mundi eijcietur foras. Ex tunc etenim misso de super spum sancto, coeperunt in toto orbe terrarum innumerabilia milia hominum conuerti ad deum deum, de quorum cordibus eijciabatur diabolus. FRA. Si Christus filius dei in primo suo aduentu non exercuit iudicium remunerationis, quis ergo iudicauit eos qui obierunt in seculo isto tempore primi aduentus Christi, omnique tempore quo inter homines in hoc mundo conuersabatur? DION. Ille utiq; qui ab exordio mundi usq; ad primum Christi aduentum iudicauit morientes in mundo hoc, ut puta uerus deus, pater, filius & spiritus sanctus, unus uniuersorum creator, iudex ac dominus: quia in tribus super gloriosis & super benedictis personis est una natura, adorandaq; trinitatis operationes ad extra sunt indiuisae: sicq; Christus ut deus, semper exiit omnium iudex per remunerationem. Porro, praehabita sunt dicta de ipso secundum naturam assumptam. FRA. Si uniuersi ac singuli iudicantur a Christo dum moriuntur, quid necessesse est ponere aliud futurum generale iudicium, cum teste Naum propheta, non iudicet dominus bis in idipsum? DION. Interim singuli iudicantur quantum ad animam, tunc quo ad corpus & animam. Huius tamen rei sunt aliae rationes, quae ab Alexandro de Hales, sancto Thoma & alijs assignantur, & infra forsitan tangentur. Sed iam si placet, ab his & huiusmodi quaestionibus cessat

cessa, quatenus principale aggrediamur propositum: quo completo, incidetalia & occurrentia proponantur.

Articulus II. De loco ac tempore particularis iudicij animae credentium. FRA.

DE isto potissime cupio informari, ubi & quando iudicetur a Christo anima mortuum singulorum. Nam uerba sanctorum multorum, uisiones quoque & reuelationes plurimum uidentur praetere, quod anima non iudicatur a iudice summo, nisi post egressum eam de corpore, quod & sanctus papa Gregorius 4. dialogorum uidet sentire: & ite, quod angeli boni ac mali aias Christo representet ad iudicandum, quae fraiae deferrentur in caelum ad consistorium dei, ut iudicetur ibidem. DIO. de ista materia non nisi ualde caute & sobrie est loquendum, atq; ab omni temeraria assertione profusus est praecauendum. Idcirco in primis pro certo tenendum, quod animae remunerationi non differunt usq; ad diem generalis iudicij, prout quidam heretici, imo & multi Graecorum dicere praesumpserunt: quae errorem doctores super 4. sententiarum, & specialiter sanctus Thomas in Summa contra Graecos, euidenter & plene reprobant. Hoc ergo errore abiecto, scrutandum an credentium animae iudicentur a Christo dum adhuc in corpore sunt, an post egressum de corpore. Quocirca sciendum quod Innocentius Papa tertius in libro suo de miseria conditionis humanae, uideatur sentire quod animae dum adhuc in corpore sunt, iudicantur a domino, ita quod ante egressum de suis corporibus sciunt quod pergent: hoc est, an erunt saluae, an condemnatae. Ait quippe ibidem Innocentius Papa: Quatuor dolores patiuntur mali in morte: Primus est corporalis angustia tam grauis & magna, quod in hac uita non est dolor ei aequalis. Secundus dolor est, quod corpore iam plene defatigato uisibusq; exhausto, anima clare & subito uidet oia sua peccata praeterita. Tertius est, quod anima incipit iam iuste diiudicari, & uniuersa ac singula inferni tormenta suis iniquitatibus debita sibi conspiciat imminere. Quartus, dum anima impij adhuc in corpore posita, uidet spiritus malignos ad rapiendum se paratos. Insit per clarius loquens ait: Quatuor leguntur aduentus Christi: Primus ad iudicium, secundus in obitu cuiuslibet fidelis, tertius in carne, quartus in mente. FRA. Quid circa hoc sentis? DIO. De tam ardua & sublimi materia nequaquam uolo aliquid ex me ipso asserere, neque de corde proprio uaticinari: quid uero de his secundum sanctorum patrum & auctoritatum doctorum traditionem, imo & secundum scripturam canonicam, & iuxta reuelationes ac uisiones desuper (ut pie creditur) factas tenendum sit, diligenter inferius introducam. FRA. Legisti aliquos doctores praefatum deum Innocentium in materia ista sequentes? DIO. Hucusq; neminem legi, nisi quod quidam uenerabilis & deuotus pater ordinis nostri frater Ludolphus in 3. uolumine de uita domini saluatoris, capit. 4. 6. sic scribit: Quia aliam dominus in morte quengit inuenit, talem illum in die iudicij iudicabit, qui etiam in morte iudicium suum cognoscit. Vnusq; enim Christianus in morte Christi uidebit, & tunc cognoscat an de electis uel damnatis sit. Vnde Lotharius, quod postea Innocentius tertius dictus est, in libro de miseria conditionis humanae sic ait: Videt tam bonus quam malus antequam anima egradiatur a corpore, Christum in cruce positum: malus ad suam erubescitiam & confusionem, ut erubescat se non esse redemptum sanguine Christi, sua culpa exigente, unde de malis dicitur: Videbunt in quem pupugerunt, quod intelligitur de aduentu Christi ad iudicium, & de aduentu eius ad diem mortis. Bonus uero uidet ad exultationem. Vnde & Christus de Iohanne euangelista testatur: Sic enim uolo manere donec ueniam, scilicet ad obitum eius. Quatuor nanque leguntur aduentus Christi ad homines, duo uidelicet uisibiles, & duo inuisibiles. Primus aduentus uisibilis fuit in carne, alter erit in maiestate ad iudicandum. Primus aduentus inuisibilis fit in mente iusti per gratiam, secundus aduentus inuisibilis est in obitu cuiuslibet fidelis. Vnde dicitur obitus, quoniam obuiam uenit Christo. Hos quatuor aduentus representat ecclesia in quatuor Dominicis de Aduentu, non solum numero dierum, sed etiam ratione officiorum. Haec omnia sumpsit & allegat Ludolphus ex praefato Innocentij libro, aliqua tamen omittit. Nam ad probandum quod Christus in morte appareat singulis, Innocentius addit: Et hoc habemus ex uerbis Apostoli, qui ait: Vtque ad diem aduentus domini nostri Iesu Christi, usque ad diem mortis, quando apparet tam bonis quam malis Christus in cruce positus. FRA. Videtur tibi praegregatae auctoritates scripturae satis probate propositum? DIO. Auctoritates istae ab expositioribus catholicis atque authenticis aliter exponunt ad litteram idcirco praedictae eam applicatio non satis probat intentum, put hoc infra in speciali ostendat articulo. FR. Quid sentis de hoc, quod Innocentius asserit & Ludolphus allegat, Christum in cruce positum singulis credentibus apparere in morte, antequam animae egradiantur de corpore: an do-

Gregorius

Dolores 4. patiuntur mali

iiii. Christi aduentus

Zacharia. 14. Apocal. 19. Iohann. 11. 111. Christi aduentus

1. Corin. 15.

Math. 28

Haymo eps Halberstatis

Apoc.

Isaie. 66. Heb. 4.

Ioh. 5. Iohann. 8. Iohann. 11.

Zach. 9.

Iohann. 12

Naum. 1.

doctores alij communiter id affirmant: DIO. Quid circa hoc uideatur dicendum, infra diligenter scrutabitur. In nullo quoq; doctore alio legi hoc, nisi in de uoto quodam tractatulo de arte moriendi, composito à magistro Gerardo Rondelli, doctore theologiae, decano Leodienfis ecclesiae nuper defuncto, qui ex Innocentio hoc ipsum allegat ac tenet. FRA. Precor, prosequere & describe quid de propofita quaestione atq; materia secundum doctores authenticos & famulos potius sit tenendum.

Articulus III. De particulari iudicio animarum, ex dictis beati Thomae. DIO. Vper quartum Sententiarum distinctione uicesima, mouet sanctus Thomas hanc quaestione: Vtrū in extremo seu ultimo uite suae possit aliquis poenitere. In cuius solutione inter caetera dicitur: Deus qui dat omnibus affluenter, nulli suam denegat gratiam, dummodo faciat quod in se est, se ad gratiam praeparando. Praeparatio autem ad gratiam fit per motum liberi arbitrii. Idcirco quoadu manet homini usus liberi arbitrii in hac uita, tam diu potest poenitere & ueniam obtinere. Talis autē usus liberi arbitrii manet homini usq; ad ultimum uitae praesentis, quia in ea liberum arbitrium nondum est confirmatum in malo: ideo usq; ad extremum uitae potest unusquisq; salubriter poenitere. In super probat hoc, quia sapientia & misericordia dei uincit humanam malitiam: sed homo potest usq; ad extremum uitae suae peccare, ergo potest usq; tunc per misericordiam dei ueniam consequi. Dicit enim super quartam distinctione XLV. q. per uinculum carnis anima detinetur in uia. Ideo quoadu hoc uinculum non est solutum, manet in uia & statu merendi ac demerendi. Hinc eodem libro distinctione 47. apertius scribitur: Quilibet homo est & singularis persona, est etiam pars quaedam totius generis humani. Ideo duplex iudicium ei debetur: vnum singulare, quod fit de eo post mortem, quando recipitur iuxta ea quae in corpore gessit, quamuis non totaliter: quia non quo ad corpus, sed quo ad animam tantum. Aliud iudicium debet esse de eo secundum quod est pars quaedam totius generis humani, quemadmodum etiam alij iudicari dicitur secundum humanam iustitiam, quando iudicium datur de communitate cuius ipse est pars. Nec tamen deus bis iudicat in idipsum, quoniam pro eodem peccato non infert duas poenas, quarum quilibet per se sufficiens sit pro illius punitione peccati, sed poena quae ante finale iudicium complete inflicta non sufficit, in ultimo iudicio complebitur, quando impij cruciabuntur quantum ad corpus & animam simul. Amplius, idem sanctus doctor in tertia parte Summae suae quaestione 53. ait: Iudicium de re immutabili perfectione (i. consummatum & certum iudicium) dari non potest ante consummationem seu finem rei, sicut iudicium de aliqua actione qualis sit, dari potest ante quam sit consummata in se & in suis effectibus: quoniam multae actiones uidentur utiles esse, quae ex suis effectibus inueniuntur nocuae. Similiter de homine iudicium perfectum dari non potest, quamdiu uita eius non terminatur. Porro uita hominis terminatur per mortem, idcirco post mortem datur de eo singulare iudicium. Hinc dicitur quod post mortem, quantum ad ea quae sunt ipsius animae, homo sortitur quandam immutabilem statum: ideo quantum ad praemium animae, non oportet differri iudicium ultra mortem. Rursus in eadem asserit quaestione: Quamuis poena seu praemium corporis depeditur ex poena seu premio animae, tamen quoniam anima non est mutabilis, quo ad statum merendi & non merendi nisi per accidens, scilicet propter corpus, ideo anima separata à corpore, statim habet statum immutabilem & accipit suum iudicium. FRA. Quantum intelligere ualeo, ex praehabitis sancti doctoris uerbis euidenter consequitur & habetur, quod particulare animarum iudicium fiat post earum separationem à suis corporibus. Nam usq; ad mortem durat status ac tempus merendi ac demerendi, ipsaq; mors est terminus status ac temporis huius, ita quod statim post eam sequitur immutabilitas status, in qua anima amplius promereri non potest. DIO. Recte consideras, sed audi quid adhuc idem conscribat doctor. Nempe in Summa contra gentiles libro quarto: Animae inquit, statim cum à corpore fuerint separatae, immobiles secundum uoluntatem redduntur, ut scilicet ultra uoluntas hominis mutari non possit, neq; de bono in malum, neq; de malo in bonum. Quoadu enim anima mutari potest de bono in malum, uel e conuerso, est in statu pugnae atq; militiae. Oportet namque ut sollicito malo resistat, ne ab ipso uincatur, uel ut conetur liberetur ab ipso. Sed statim dum anima à corpore separatur, non erit in statu militiae aut pugnae, sed in statu recipiendi poenam aut praemium pro eo quod legitime aut illegitime certauerit. Propter quod uita haec comparatur militiae & diebus mercenarij, iuxta illud Iob: Militia est uita hominis super terram, & dies mercenarij dies eius, Itaq; tota haec uita est uia ad aliam uitam, & ad me-

meritum siue demeritum: propter quod ea finita, restat iudicium. Hinc in eodem libro ait: Anima est in statu mutabili quoadu corpori unicitur, hoc est, quoadu manet in corpore non autem, postquam fuerit à corpore separata. Dispositio namque animae mouetur seu mutatur per accidens secundum aliquem corporis motum. Cum enim corpus deseruiat animae ad ipsius animae operationes, ad hoc naturaliter datum est animae, ut anima in ipso existens plicatur, quasi ad perfectionem mota. Quando ergo erit à corpore separata, non erit in statu ut moueatur ad finem, sed ut in fine adeo pro quiescat. Ex quibus uerbis elicitur, quod quamdiu anima non est à corpore separata, est in statu quo possit moueri, seque conuertere ad ultimum finem, qui deus est seu beatifica eius fructio: idcirco quoadu in corpore est, non competit ei iudicari à deo, sed statim post separationem. Praeterea, eiusdem libri penultimo ait capitulo: Duplex est retributio pro his quae homo gerit in uita praesentia: una secundum animam, quam retributionem percipit homo statim quum anima fuerit à corpore separata: alia uero retributio erit in resurrectione corporum. Et prima quidem retributio si gillatim fit singulis, secundum quod diuifim moriuntur: secunda autem retributio simul omnibus fiet, secundum quod omnes simul resurgent. Omnis autem retributio qua diuersis diuersa redduntur, secundum diuersitatem meritorum requirit iudicium: vnum, quo diuifim singulis quantum ad animam redditur poena uel praemium: aliud autem commune, quo quantum ad corpus & animam reddetur omnibus simul quod demeruerunt. FRA. Satis diffuse & euidenter ex dictis sancti Thomae ostenditur intentum. DIO. Adhuc unum ipsius testimonium introducam, idq; doctor iste super secundum Sententiarum distinctione septima, causam obstinationis & impoenitentiae angelorum, qui corruerunt, assignans: Quemadmodum inquit, impossibile est à uoluntate indeclinabiliter adhaerente recto fini procedere culpam, ita e contrario impossibile est à uoluntate adhaerente inconuertibiliter peruerso fini procedere actum bonum. Peccatum autem uoluntatis contingit dupliciter circa finem: Primo ex passione abducente rationem ab actuali consideratione recti ac debiti finis: taliter peccans, poeniter passione cessante. Secundo ex malitia, quae secundum Philosophum septimo Ethicorum corruptiua est finis. Dicitur namque ex malitia peccare, qui ex electione prauis finis est peccans, eo quod qualis est secundum habitum, talis finis uidetur ei conueniens, sicut qui habitualiter luxuriosus est, finem sibi constituit in delectatione ueneria. Et quum error circa finem in operabilibus sit, sicut error circa prima principia in speculabilibus, circa quae errantem non contingit retrahi ac dirigi ex alijs magis notis, oportet quod sic peccans sit impoenitens, ut ibidem ait Philosophus. Igitur de peccato nullus potest poenitere, nisi uel passione cessante, uel remoto habitu quo finem malum elegit. Remoueri autem habitum non est possibile, nisi in eo qui est in statu uiae & mutabilitatis. Vnde quod docuimus aliquis deuenit ad terminum uiae, non potest deflechi ab eo sine cui inhaeret, siue sit bonus seu malus. Finis uero hominis est mors sua, & finis angeli est terminus suae electionis, quo bono adhaeret uel malo, vnde sicut homines post mortem confirmantur in bono uel malo, ita angeli post auersionem uel conuersionem. Haec Thomas. Ex cuius uerbis sic argui potest: Deus particulari iudicio non iudicat animam morientis, quousque ipsa finaliter & indeclinabiliter fixerit se in bono aut in malo, hoc est in auersione à deo uel in conuersione ad ipsum. Indeclinabilitatem autem seu immutabilitatem suae conuersionis aut auersionis non consequitur nisi uia completa, id est, post mortem: idcirco nec iudicatur nisi post mortem. FRAT. Quamuis haec rationabiliter dicta uideantur, attamen circa praedicta uerba Thomae dubitatio mihi occurrit. Quomodo enim affirmat peccatum uoluntatis dupliciter contingere, scilicet ex passione & malitia, quum dicatur communiter quod contingat tripliciter, ut puta ex ignorantia, infirmitate seu passione, & ex malitia: DION. Duo illa tangendo, tertium non excludit. FRAT. Quaaliter ergo stabit quod dixit, De peccato nullus potest poenitere, nisi uel passione cessante, uel habitu malo remoto, quum is qui ex ignorantia peccat, cessare queat à culpa, ignorantia sua per eruditionem ablata: DION. Dicit potest, quod Thomas distinguit & loquitur quantum ad propositum sufficit: uel quod tertium illud ad aliqd horum reducatur duorum. FRA. Ex alijs quoque doctoribus praeducta (si placet) declara.

Articulus IIII. Ex dictis domini Bonauenturae, Alexandri de Hales & aliorum do-

An in extremo uitae aliquis poenitere possit. Inco. 1.

Iob. 36

Nam. 1.

Aiae separatae immobiles secundum uoluntatem redduntur.

2. Tim. 2. Iob. 7.

Apol. 11

Duplex retributio eorum quae praesentia agunt.

Voluntatis praesentia dupliciter contingit.

Poenam quae impeditur.

etc.

ctorum de eadem materia, & praesertim de modo, forma ac durati-
one particularis iudicii.

DIO.

DEnotus doctor Bonaventura sup quartum sententiaru, distinctione vicefimas
Credendum est, ait, quod in egressu anime a corpore assistit spiritus bonus &
spiritus malus, uel unus uel plures, tunc secundum ueritatem ferri sententiam:
et si bona est anima, per ministerium angeli boni adduci eam in caelum aut
in Purgatorium, quousq; purgata, per eius ministerium educatur: si uero fit mala, per mi-
nisterium angeli mali ducitur ad infernum. Hoc in qua tanqua magis probabile, magis est
concedendum, quam uis in hac parte nihil sit temere asserendu. FRA. Ex his apparet quod
anima iudicetur in eius egressu a corpore, no post egressum, cum dicat, tunc. DIO. Quod
ait, tunc, intelligendum uidetur, i. tempore illo, ut puta mox post egressum. nam ultimum
instans quo anima est in corpore, pertinere censetur ad tempus quo in corpore mansit, tanq;
illius temporis finis. Deniq; iuxta hunc sensum idem doctor asserit super quartum distin-
ctione 21. Sicut contingit regnum dupliciter obtineri, uidelicet integre & perfecte siue in
toto, & alio modo secundum partem siue in anima, sic duplex est iudicium & duplex sen-
tentia. Nam sicut homo glorificatur secundum parte, ita particulariter iudicatur, & de eo
sententia fertur quando anima de corpore egreditur. Iudicium autem uniuersale erit, quan-
do homo erit glorificandus secundum corpus & animam. Praeterea, his concordant quae
irrefragabilis doctor Alexander de Hales scribit in Summa sua & super secundum Sententiarum,
& item quae Thomas de Erfordia de hac ipsa scripsit materia. FRA. Ex pra allega-
tis Bonauenturae uerbis manifeste sequi uidetur, quod anime morientiu praesentantur iu-
dici summo no in caelo, sed infra in medio loco, qui inter caelum & infernum ac Purgato-
rium medius perhibetur. Ait enim quod data sententia, si anima fuerit bona, deducitur ab
angelo sancto ad Purgatorium uel ad caelum: si mala, deducitur per daemone ad infer-
num. Ad iudicem etenim pertinet diffinire quod deducenda sit anima, & quantum ac qua-
liter punienda. DIO. Bene consideras, nihilominus obseruandum quod docet Bonauen-
tura, ut scilicet de his nil temere asseratur. FRA. Qualiter anima iudici praesentatur? DIO.
Cum anima sit inuisibilis & incorporealis substantia, constat quod inuisibiliter praesentatur,
tamen uere realiter. Iudex autem secundum suam deitatem uere ubiq; est. FRA. Qualiter
proferunt sententiam? DIO. Quum anima relicto corpore non utatur auditu corporeo, non
proferuntur de ea iudicialis sententia uerbis uocalibus, sed intellectuali locutione, qua anime
notificatur spiritaliter, & exprimitur & intus ostenditur, quid promeruit, quid ducatur, qd
pro mercede suscipiet. FRA. Quid de duratione huius iudicii sentis? DIO. In momento pa-
gitur & coepletur, praesertim cum diuinae, omnipotentis, infinitaeq; potestati conueniat age-
re in instanti. FRA. Quomodo possunt praesentatio, accusatio, disceptatio atq; sententiae pro-
latio, quae in particularibus quoq; iudiciis fieri suo modo credunt, instanter fieri, & com-
pleri? DIO. Quid hoc miraris de particulari iudicio, cum de generali quoq; iudicio dicat
doctores quaplures super quartum Sententiarum, quod in momento complebitur: ad qd
allegant quod ipsemet iudex apud Lucam protestatur: Sicut fulgur cornicans de sub coe-
lo, in ea quae sub caelo sunt fulget, ita erit filius hominis in die suo. Quod in Mattheo ita
exprimitur: Sicut fulgur exit ab oriente & apparet usq; in occidentem, sic erit aduentus fi-
lij hominis. Hinc Thomas super quartum sententiarum distinctione quadragesima septi-
ma loquitur: Probabilius aestimatur, quod totum illud iudicium & quo ad discussionem,
& quo ad accusationem malorum ac commendationem bonorum, & quo ad sententiam de
utrisq; mentaliter perficitur, & per consequens in momento fieri possit. Hinc uicesimo de
Ciuitate dei loquitur beatus Augustinus: Liber uitae de quo in Apocalypsi habetur, intel-
ligenda est uis quaedam diuina, qua fit ut unicuiq; opera sua bona aut mala ad memoriam
reuocentur: & mentis intuitu mira celeritate cernentur, ut accuset uel excuset conscientia con-
scientiam, atq; sic simul omnes & singuli iudicentur. Porro si uocaliter singulorum facta nar-
rarentur, inaeestimabilis magnitudo temporis ad hoc exigeretur. FRA. Video mihi esse re-
sponsum, sed quum frequenter una hora tot milia hominum moriantur, & quasi in eodem
momento, quod & in magnis soler praehis euenire, quomodo possunt tot anime simul eo-
dem iudicari momento? DIO. Iam ad hoc data est responsio, quoniam incircumscripibilis
atq; omnipotens iudex ita facilliter iudicat eodem momento mille animas sicut unam. Num
quid difficilius ei est, multas animas eodem momento aut instante iudicare quam creare?
Ex his etiam immotescit, quam mendosum & fatuum sit, quod impudicus Saracenorum de-

Iudicium di-
plex.

Thomas de
Erfordia

Lucas. 17

Matth. 24

Liber uitae
quid.
Apoc. 3. 20

Vulgaris
questio.

deceptor Mahometus affirmat, dicendo quod finale illud gñale iudicium durabit per qu-
quaginta milia annorum. Omnia eni irrationabile esset, iniustum & indecens, deum iustiti, fa-
pientem ac misericordem, sanctos & electos tam diu differre a mercede de gloria, aut oc-
cupari tam diuturne ad iudicandum genus humanu, qui in principio solo imperio coeditur
mundum. FRA. Ex autoritate illa & uerbis christi, quae ex Luca & Mattheo iam allega-
sti, uidetur necessario sequi, quod finale illud iudicium instar fulguris instataneum momenta
neu ue consistit. DIO. Hoc plane cose queretur, nisi uerba illa possent & aliter accipi & ex-
poni. FRA. Qualiter exponuntur & aliter? DIO. Hi qui putant finale iudicium per tempus
notabile duraturus, dicunt qd Christus pra allegata protulit uerba non ad insinuandum illi-
us iudicij momentaneam durationem, sed ad designandum sui aduentus claru & omnibus
uisibilem manifestationem.

Articulus V. Confirmatio eorum quae dicta sunt de loco & tempore particularis iu-
dicii, ex uerbis sanctorum patrum & praecipuorum doctorum. DIO.

Quam periculosum sit poenitentia usq; ad finem differre, & tñ in fine posse homi-
nem poenitere, testatur beatus Augustinus: Periculosum est, in gens, poeniten-
tia usq; ad finem uitae differre: si tñ tunc uera habeatur poenitentia, hominem li-
berat, & spualiter mortuo uitam grae impetrat: no tamen sic, ut nullam senten-
tia poenae, nisi forte tanta sit ueremētia contritionis & gemitus, quae sufficiat ad punitionem
ingratis. Licet ergo difficile sit ut tunc uera sit poenitentia, qñ uenit tam sera, dñ cruciatus men-
bra ligat & dolor opprimit sensum, ita ut homo uix ualeat aliud aliqd cogitare, melior ta-
men est poenitentia sera q nulla. Poenitentia naq; si in extremo uitae hiatu aduenierit, sanata ac
liberata. Hinc Magister Sententiarum asserit quatuor libro: Sciedum qd poenitentiae tempus est
usq; ad extremum articulum uitae. Ideo ait & Leo Papa: Nemo est desperandus dum adhuc
in corpore est constitutus, quia non nunq; quod diffidentia & tatis differtur, consilio maturiore
re pficitur. Ex quibus satis sequi uidetur, q anima non iudicatur anteq; de corpore egredi
atur. Deniq; ad hoc probandum allegat Climachus quod ait scriptura: In quo inuenero te,
iudicabo te, dicit dñs. Hinc Damascenus libri secundi capitulo tertio coeferatur: Quod an-
gelis est ruina, hoc hominibus est mors: quia nec angelus post ruina, nec homo post mor-
tem est poenitētię suscepturus. Oes autē istiusmodi autoritates fundantur in scriptura cano-
nica. Nam & in Ecclesiaste scriptum est: Si ceciderit lignum ad austru uel ad aquilonem,
in quocunq; loco ceciderit, ibi erit. In quibus uerbis per lignum intelligitur homo, p casum
mors, p austru fors seu societates electorum, aut feruor charitatis seu splendor uirtutum, p aq-
lone frigus uitioꝝ seu consortium reproborum. Itaq; sensus est, q in ea affectione & dispo-
sitione mentis, qua aia recedit a corpore, pmanet in aternu, ita q ad electoꝝ numeꝝ ptime-
bit, si in charitate discesserit ad reprobos uero, si igne dilectionis carnis in torpore pigritie
& peccato abierit. Vn de & p Ezechiele dñs scdm antiqua translatione asseruit: In quacunq; ho-
ra in gemuerit peccator, oim iniquitatu eius amplius no recordabor. Praeterea, dñs Antistodo-
rensis scribit in 3. parte Summae suae: & idē fatetur Alexander de Hales, q quis deus omipo-
tens sit, non tñ possit homini absoluta asserione praedicere qd extet danandus: quia sic ho-
mo teneretur despare. Si autē aia iudicaretur a deo anteq; egrederetur de corpore, despara-
re mox teneretur adhuc in corpore manens, quod opinari non licet.

Articulus VI. Obiectiones contra praehabita, & responsio ad easdem. FRA.

Conpote probasti, quod homo usq; ad ultimum instans uitae praesentis inclusitue,
possit salubriter poenitere. Quid ergo est, qd sanctus Gregorius in homilijis su-
is & alibi de quibusdam morientibus recitat, q in extremis agentes uiderunt teterrie
mos spūs in speciebus Aethiopyum aut draconu ad se uenientes, propter qd fues-
runt ualde perterriti atq; inducias petierunt, in quibus uitae poenitere proposuerunt: & tñ af-
firmat sanctus Gregorius, q totu illud illis nil profuit, nec propter eorum emendatione, sed
ob nram admonitione talia demonstrata sunt ipsis. Ex eisde recitationibus uidet, q illi iudica-
ti fuerunt a deo anteq; migrauerunt a corpore. Na & un⁹ eorum asstantibus dixit: Draconi ad de-
uorandū dat sum. In sup, Climachus refert de quoda magno anachoreta nomine stepha-
no, qualiter ante migratione suam a corpore in extasi mentis positus, apertis oculis inten-
debat ad dexteram lectuli ac finistram: & quasi ad reddendā rationem a quibusdam ex a-
ctus, cunctis q aderant audientibus, dixit inter dū sic: uisq; uerum est, sed confessus sum, &
tanto tempore ieiunau profisso. Quandoque sic: Nequaquam, sed mecumini, istud non feci.
Aliquando uero: Verum est qd hoc feci, sed plorau & dño ministraui. Atq; nonnunq;
Hoc

Inepite et
medaon Ma
hometi.

Genei.

Augustinus.

Poeniam sera
piculosa est,
& tñ melio-
re q nullam.

Climachus

Ecclesi.

Ezech. 18.

Exemplum
ex clima-
cho.

Hoc feci, nec respōdere possum, sed deus misericors est. Eratq; horribile & horrendū ex-
 cutoriū inuisibile illud rōnis exacte. & hic tātus ita sub rōnis reddēdā exactiōne possit, re-
 cessit a corpore. Ecce, ex hac narratiōe uidetur, qd aia ante recessum a corpore iudici prae-
 sente tur, & ratiōne reddere exigatur & accusetur. Amplius, in epla ad Hebraeos ait Apl's
 qd Esau non inuenit pnia locum, quāsq; cum lachrymis inq̄sisset eū. Cōformiter de Antio-
 cho fertur, qd orauit seclēstus dñm a quo non erat misericordia consequutus, qui tñ ualde
 poenituisse uidetur. Nā & inter cetera sua promissa uouit se iudicū futurū, & totā terrā
 sanctā peragraturū, ac praedicaturū dei potētiam, ac templū esse se ornatū optimis donis.
 Postremo, in Prouerbis loquitur increata sapientiā de iniquis adhuc in corpore constitutis,
 quia uocauit & renuistis, despexitis omne consiliū meū, & increpationes meas neglexistis.
 Ego quoq; in interitu ur̄o gaudebo & subfannabo, cū uobis quod timebatis aduenerit, cū
 irruerit repētina calamitas. Tunc inuocabūt me, et non exaudiam; mane consurgent ad me,
 & non inueniēt me. At uero p̄ Moysen deus dixit ad Pharaonē: Quia in hoc ipsum excita-
 uite, ut ostendā in te fortitudinē meam &c. per quā uerba p̄nuntiāuit ei suam reprobatio-
 nem. Adhuc autē, ipse saluator aptissime dixit de Iuda: Ve homini p̄ quem filius hoīs trade-
 tur. Bonū ei esset si natus non esset. Et hoc Iudas intellexit proferri de se. Petro quoq; p̄dī-
 xit in hac nocte ter me negabis, nō tñ ob hoc Petrus despauit, desperare uē debuit se post
 se euadere trinā illam negationē. Postremo apud Iohannē legitur: Qui nō credit, iam iudi-
 catus est, qd nō credit in noīe unigeniti filij dei. Infideles ergo iam ante obitū suū sunt iudi-
 cati. Item, multi sanctos suscitauerunt defunctos, etiā eos qui in mortalibus obierūt pecca-
 ris, qui nō fuerunt iudicati in mortē imō doctor ille Parisiensis, cuius dñationis occasio-
 ne sanct' ordo noster sumpsit exordū, priūto die post obitū suū miraculose se erigēs, per-
 hibuit esse se accusatū, secundo die dixit se iudicatū, tertio condemnatū. Nō ergo uidetur
 statim post mortem suam iudicatus & condēnatus fuisse. Cōsimilia multa possem obijce-
 re, sed ex hoc (ut reor) solutione patebit ad illa responsio.

Articulus VII. Solutio instantiarum istarum. DIO.

EX charitatiā & modesta disputatione ueritas clarius innotescit. Ideo tua obiecta
 sunt diligentē soludā: & qm̄ ea quae ex uerbis B. Gregorij obiecisti, duplicem in-
 cludūt impugnationē, uidelicet qd multi in fine uitae suae nequibāt ueniam obti-
 nere, & itē qd tales uidentur ante suū obitū iudicati, idcirco ad primū respōdeo, qd
 tanta est pietas dei, qd nulli facienti quod in se est, ueniam negat aut gratiā. Sed ipse cordium
 est inspector, nec humanae astutiae uerbis ex repetitōe aut uehementi timore prolatis deci-
 pi potest. Porro, ut Bonauentura super 4. fatebitur, tunc dicitur homo facere qd in se est, qd
 toto posse suo detestatur peccata, inquantū peccata sunt, uel bona & uilia, & contra iusti-
 tiā, offensiuāq; dei: & hoc est detestari ac uitare peccata ex zelo quodā iustitiae & quodā dei
 amore, & ultra hac inuocat dei auxiliū, ac ea quae deus requirit ab ipso, proponit implere.
 Qui autē ex solo seruili timore detestatur peccata, & poenitet, emendationē qd sperat, is quan-
 tum in se est adhuc amat iniquitatē, nec ad bonū honestū afficitur, neq; ad deū, sed solo hor-
 rore incōmodi proprii incitatur ad poenitendū: quod nō est meritū apud infallibilem
 iudicem, qm̄ ex amore proprio & priuato procegit. Nec dubites quin tales fuerūt de qui-
 bus ex Gregorio obiecisti. Ad aliud dico, qd illi nō fuerunt ante suū obitū iudicati, quāuis
 quaedā signa suae instantiā dñi iudicationis uel ob eorū commotionē, uel ad nostrā p̄mon-
 tionē apparuerūt eis. Is quoq; qui dixit, Draconi datus sum ad deuorandū, ita putauit, nō
 tñ sic fuit. Nam & paulo post uere poenituit. Ad id quod ex Climacho obiecisti, arbitor re-
 spondendū, qd secreta dispensatione oipotentis & ex specialibus causis altissimo notis, ana-
 choretā ille ante obitū suū sic fuit exactus reddere rationē, & accusantibus eū daemōni-
 bus ita respōdit, ut etiā sancti uiri humilient se & diuinū formidēt iudicium, & ut agnosca-
 mus qd metuenda & districta sint dei iudicia in obitu singulorū. Climachus tñ nō refert qd
 anachoreta ille accepit diuinā sententiā ante aia suae de corpore egressione, & dato qd
 ante egressiōne accepit eam, hoc tñ praedictis non obuiat, qd intelligēda sic sunt, qd de le-
 ge cōmuni fertur iudicium post animae egressiōne. Oipotentis autē & sup̄ beatissimus de-
 us nulla lege arctatur. Certum est etiā qd multis electis & sanctis reuelata fuit diuinitus in-
 tura eorū saluatio, anteq; extierunt de corpore, quod fuit ex grā speciali. Nā & diuino ac san-
 cto Dionysio in carcere clauso apparuit Chrs. dansq; electo illi propriū corp' Accipe, in-
 quit, hoc charē meus, quia merces tua apud me magna est nimis. Deniq; sanctus Marti-
 nus instanti dixit diabolo: Recede a me, funeste, nihil in me reperies. Abrahā merces susci-
 pi

piet. Conformiter sanctus pater noster Hugo Lincouieñs episcopus, positus in extremis
 differuit. Nō erit iudicij, sed refrigerij dies cū defunctus fuero ego. Ad illud quod de Esau
 obiecisti, dicē dum qd uerba Apostoli intelligūt ad literā, quantū ad hoc qd Esau nō inue-
 nit pnia locum, ita ut possit recuperare ius primogeniturae quam uendidit fratri suo: si ta-
 men postea poenituit uere de suis peccatis, ueniā est adeptus. Cōter tamē tenetur, qd ad fi-
 nale pnia non puenit, lachrymae quoq; ipsius non fluxerūt ex uera cōtritione, sed ma-
 gis ex impatiētia & in dignatione aduersus Iacob, ut Haymo scribit, uel ex dolore amissiō-
 nis paternaē bēdictionis, quātum ad temporalē prosperitatem, quam magis q̄ aeternā feli-
 citatem amauit. Similiter ad instantiā illam de Antiocho factam, dicē dum qd callidissimus
 ac sceleratissimus ille ex presenti dolore sibi inflicto & timore maioris supplicij, atq; ex de-
 siderio recuperandae incolumitatis, nō aliquo iustitiae zelo aut uirtutum amore poenituit.
 Idem dicendū ad uerba Salomonis quae tetigisti. Ad ea quae de praenuntiatione facta Pha-
 raoni adducta sunt, respōdet Gulielmus Antiodorensis in secunda parte Summae suae, qd
 dum deus alicui praedicit suam culpā aut condemnationē, intelligendū est dictum hoc ef-
 se sub cōditione, uidelicet nisi poenituerit aut cauerit sibi. Nec deus hoc praedicit ad certi-
 ficandū aliquē de sua culpa aut cōdemnatione, quia sic ei praecluderet uia salutis. Per quod
 patet responsio ad obiecta de sacratissimo Petro & nequissimo Iuda. Ad id quod tactū est,
 qd non credētes iam iudicati sunt, respōdet uerba illa sic esse intelligēda, qd sententia de
 eis in cōiunc data est & sub conditione, uidelicet nisi cōuertantur ad fidē, & qm̄ habent in
 se manifestā causam damnationis, cū sint absq; fidei fundamento, nec aliqd boni meritorij
 habeāt sibi admittū, unde nec iudicio disceptationis sunt iudicādi. Veruntamen loquen-
 do de iudicio retributionis, iudicatur sigillatim in morte quantū ad animam; generaliter
 quoq; in die nouissimo, quo ad corpus & animam. Nam & deus iustus ac sanctus praesigat
 eis mensuram poenae iuxta mensuram exigētiamq; culpā. Non enim omnes eque iniqui
 sunt. Itaq; & eis ad memoriā reuocatur ac desuper ostēduntur uniuersa eorū peccata, ut scī-
 ant se iuste damnari, nec rationabiliter cōqueri queant. Praeterea, ad id quod obiecisti de
 resuscitatis, cōcorditer dicūt doctores, quod in mortali culpa defuncti & resuscitati, nō fu-
 erunt a iudice summo oia praesentia finali sentētia condēnati, sed p̄scius utiq; oipotentis
 ob id quod sciuit futurū, suspēdit ac distulit eorū finale & absolutū iudicium, interim tamē
 fuerunt adiudicati tormētis ad tempus. Ad ultimum respondendū, quod quis ille defun-
 ctus uicib; interpolatis apparuit & narrauit se esse accusatū, iudicatū & condēnatū, tñ oia il-
 la potuerūt simul esse pacta. Tribus q̄ppe apparuit uicib; ut plures cōfiterēt & miraculū
 tanto celebrius redderetur, ac fructus copiosior sequeretur. Vel deus dispensatione speci-
 ali ac rationabili suspēdit damnationis illius iudiciale sententiā ob causas praeratas.
 Quamuis enim de lege communis fiat singulorum particulare iudicium statim (ut dictum
 est) post animarum a corpore exitum, nihilominus certis ex causis potest omnipotens ali-
 ter agere de quibusdam, differendo de eis sententiā. FRA. Non solum ad obiecta lucide
 ac rationabiliter respōdisti, sed etiā ex iam praeratis aduerto, quid de infidelij generali ac
 particulari iudicio sit tenendum. Atramen opto agnoscere, an etiam angeli sancti asēt in
 fidelium animabus dum iudicantur: & uideret quod non, quoniā animae illae nil boni de-
 ferunt secum nec possunt iuari. Nam & Apostolus loquitur: Omne quod non est ex fi-
 de, peccatum est. DIO. Apud Danielē legitur, quemadmodum Gabriel angelus dixit ad
 Daniele: Princeps Persarū restitit mihi uiginti & uno diebus. Quod sanctus Gregorius
 & Thomas ac alij multi exponunt de angelo sancto, qui praefuit toti genti Persarum, qd an-
 gelus fuit de tertio ordine, ut puta Principatum choro, sicut & Michael qui praefuit tunc
 synagoga. Quemadmodum ergo angelus ille coram deo defendit pro posse causam ple-
 bis Persarum sibi cōmissae, quamuis gens illa fuit idololatra, sic forsan quis opinari potest
 quod angeli sancti custodes infidelium singulorum comitentur animas sibi commissas ut
 qd ad dei iudicium, quatenus a daemōnum accusatione eas quantum queant releuent uel
 excusent, & bona ex genere quae egerunt in corpore, pro ipsis allegent. Quamuis etenim
 infideles nil meritorij opērentur, agunt tamē aliqua bona ex genere, praesertim qui uni-
 uersi dei qualescunq; extant cultores, ut subueniendo pauperibus, honorando paren-
 tes, deum laudando: & talia forsan ualent eis ex infinita misericordia dei, ad suam mi-
 norationem aut mitigationem poenarum. Veruntamen, quicquid agunt propter finem
 quem in sua perfidia praestolantur, peccatum censetur, ut si Saracenus eleemosynam lar-
 giatur, quatenus tādē in paradiso terrestri carnis uoluptatibus perfruat, prout in An-
 chō

Hebr. 12

2. Mach. 9

Prouer. 1.

Exod. 9.
Rom. 9.
Matr. 26.
Luc. 22.
Marc. 14.
ibidem
Iohan. 7.

Pal. 10.

Dionysius
Areopagita,
S. Martinus.

Hebr. 12

2. Mac. 9.

Prouer. 1.

Matr. 26.
Marc. 14.

Rom. 14.
Dani. 10.

Daniel. 12.

titudine dinumerari non possent: quorum forma fuerat talis, quod ea nil poenalius, nil for midabilius potest excogitari. Potius nanque quilibet hominum flammis ardentibus exponeret se arsurum, quam ictu oculi potiretur uisione formae eorum. Tandem apparente glorioso Hieronymo auferunt, & iubente eodem anima mea recessit a corpore tam gra uiter & acerbe, quod certe quantae fuerunt illae angustiae & pressurae, non caperet huma na mens, nisi ut ego per experientiam didicisset. Itaque anima mea cum tam ineffabilibus poenis atque doloribus separata, subito in ictu oculi fuit ante dei iudicantis praesentiam in effabiliter deportata: sed qualiter, non agnosco. Nec inde mireris, quia nunc carnis aggra uor mole, tunc autem anima fuit sine carne. Vniuersa & singula peccata nostra iudici clarissime patuerunt, imo & cunctis assistantibus. Daemonum quoque astitit multitudo accu santis: locum, modum, tempus, numerum, que mearum declarans culparum, & contradice re non ualebam. Heu quid dicam, qualem praestolabor sententiam? Quae igitur nil resta ret nisi damnationis sententiam promulgari, gloriosus Hieronymus impetrauit a iudice nostram differri sententiam. Deinde me & duos mecum resuscitados assumens, ostendit nobis locum & beatitudinem animarum sanctarum: dein de ad infernum et purgatorium nos deducens, non solum quae ibi gerebantur ostendit, sed etiam uoluit ut ea experire mur. Quibus peractis, iussit ut rediremus ad corpora, & ea quae uidimus ac sustinimus, alijs denuntiarem, sic quae animae nostrae nostris corporibus subito sunt coniunctae. In super inter miracula sancti Hieronymi legitur, quod quidam Andreas nomine Cardina lis, quum esset defunctus & iudici praesentatus, fuerat aeternis supplicijs deputandus ob suam in uestimentis & cibis ac potibus superfluitatem, nisi gloriosus Hieronymus subue nisset, qui meritis suis ac precibus impetrauit a iudice animam illius restitui corpori, sic quae anima illa fuit in ictu oculi corpori restituta. Praeterea in uita sancti narratur Martini, qualiter ipse magnus sanctus Martinus quendam qui seipsum suspenderat laqueo, susci tauit a mortuis, & alium quendam catechumenum, qui nondum consecutus fuit bap tismum. Qui resuscitatus, sepius retulit qualiter anima sua a corpore separata, fuit a iudice locis tenebrosis adiudicata: quod cum a malignis duceretur spiritibus, duo angeli iudicij suggererunt hunc esse pro quo sanctus oraret Martinus: quo audito, precibus tanti pon tificis reddita est anima illa ad corpus. Amplius, in Vita Christinae mirabilis, quam de scripsit uenerabilis uir qui & librum Apum composuit, ipsamet admirabilis uirgo Chri stina narrauit, qualiter anima sua exuta a corpore ac iudici praesentata, fuit ab eo benigne recepta. Cum quae & poenas inferni purgatorij quae uidisset, data est optio ei manere cum CHRISTO, uel redire ad corpus & diuersa pati supplicia pro liberatione animarum in pur gatorio detentarum: quae cum ex ardentissima charitate & pietate petisset ad corpus re uerti, repente reuixit. Et breuiter, huiusmodi quasi innumerabilia leguntur miracula, in quibus resuscitati testati sunt se post recessum a corpore fuisse iudici praesentatos ac iudi catos. Nec recolo me de aliquo resuscitato legisse, quod dixerit se iudicatum, anima sua ad huc in corpore existente. FRA. Sufficenter (ut reor) istud per exempla monstratum est. Precor autem ut exprimas quid aestimes sentiendum de hoc, quod (ut praeractum est) In nocentius scribit in libro de miseria conditionis humanae, CHRISTVM in cruce positum unicuique fidelium apparere ante exitum animae suae de corpore, bonis ad consolationem, malis ad confusionem.

Articulus XI. An CHRISTVS quasi in cruce positus appareat singulis ante mortem.

DIO.

Quid necesse est incaute & temere diffinire, quod absque periculo ignoratur: ta men quoniam prouide sciscitaris quid aestimes, non quid affirmem super hoc sentiendum, seu potius opinandum, tangam breuiter quod occurrit. Porro quae fidei sunt & naturalem rationem prorsus transcendunt, probari possunt uel per miracula, aut per scripturas seu per determinationem ecclesiae, deinde etiam per do ctiores authenticos, praesertim si communiter atque concorditer dicunt quod tale. Auctoritates uero ad huiusmodi probationem inductae, satis solute supra cap. 7. quo patuit, quod auctoritates il le a doctoribus ad litteram aliter exponuntur communiter. Dictum est quoque, quod doctores sancti patres non uidentur concurrere in huius rei assertionem seu opinionem. Insuper, cum mul ti ualde sint resuscitati a morte, qui & exposuerunt uiuentibus quae eis in morte & ante

De incertis nihil tenere diffinendum

Miraculi ex uita Hiero nymi.

Exempli ex uita S. Marti ni.

Exemplum ex uita Christi ne mirabilis

& postea contigerunt, non tamen recolo me legisse aut audiuisse de aliquo tali resuscitato, quod dixerit se habuisse talem CHRISTI apparitionem tempore mortis. Sed non est am bigendum quin multi sancti utriusque sexus, tam martyres quam confessores, ex specia li beneficio pietatis diuinae & prospera merita sua, CHRISTVM ante suum obitum conspe xerunt: de quibus tamen non legitur, quod apparuerit eis tanquam in cruce distictus. De nique, a sequentibus illam Innocentij positionem esset quaerendum, quali uisione uideat omnes CHRISTVM ante obitum suum, an scilicet uisione corporali & exteriori, an uisio ne imaginaria, an solum intellectuuali: & circa hoc multa occurrerent inquirenda, an eti am CHRISTVS in propria persona illis appareat, & qualiter species illa crucifixi existat in ipso, an ministerio angeli formetur in uiu imaginatiua huiusmodi forma CHRISTI rali ter representatiua. Verum de ista materia tutius arbitror praesentare, quam pro incertis cer ta inferere. FRA. Quia iam satis locutus es de particulari singulorum iudicio, & ubi ac qua liter fiat, iam cupio ut respondere non abnuas ad dubitationes & quaestiones, quae mihi cit ca praeracta occurrunt materiam, DION. Quantum domino concedente poterit, re spondebo.

Articulus XII. Vtrum horum iudiciorum duorum uideatur magis horribile ac timendum, particulare ne an generale. DIO.

Dentroque uerificatur quod scribit apostolus: Horrendum est incidere in ma nus dei uiuentis. Porro particulare iudicium quantum ad aliqua, potest horri bilius reputari: quia propinquius imminet, unde et Iacobus ait apostolus, Ecce iudex ante ianuam assistit: tum quia pericula singularia ac propria solent amplius formidari quam generalia atque communia: tum quoniam qui in particulari suo iudicio sententiam damnationis euaserit, in iudicio illo generali erit securus. Veruntamen absolute loquendo, uidetur generale illud iudicium formidabilius esse, ob multa quae quif que facilius potest perpendere: quoniam coram uniuersis rationabilibus ac intellectu ali bus creaturis agitur, singulorum quae uita singulis innotescit: & tam iudex quam ange li tunc uisibiliter apparebunt, stabit quae mundus in igne conflagrationis: & reprobi qui nunc quantum ad animam inferno adiudicantur, tunc quo ad corpus & animam damnabuntur, tartarem uero quoque chaos patebit. Hinc sancti patres de terribilitate illius iudicij & copiosius sunt loquuti. Vtrumque tamen ineffabiliter est terribile ac pauendum: primo ex parte iudicis summi, cuius omnipotentiae nullus potest resistere, cuius sapientiam nil ua let latere, cuius iustitia tunc fleat ne quibus, qui & reprobis iratus ac terribilissimus appare bit. Secundo ex parte iudicandorum, qui comparatione iudicis tanti nullius extant mo menti, neque tunc poterunt appellare, nec ullo se modo poterunt excusare, imo & accusa buntur acerrime. Tertio ex parte sententiae, quae impijs acutissima & poeniosissima erit. Quarto ex parte retributionis, quae in generali iudicio erit uel infernalis damnatio, aut sempiterna saluatio. Quinto ex parte circumstantiarum ipsum iudicium, quoniam partici lare iudicium in praesentia sit multorum, generale autem in conspectu uniuersorum, ele mentis ardentibus, circumstantibus angelis, imo & omnibus sanctis. Si metuendum est iu dicium creaturae mortalis, quam expauendum est iudicium dei omnipotentis: Si senten tia temporalis mortis est formidanda, quam formidolosa est aeternae damnationis senten tia: Si confusibile est & poenale coram paucis hominibus increpari & secretorum uitiorum denudationem audire, quam confusibilissimum poenalisimumque consistet coram uniuersis & singulis angelis sanctis ciuibusque supernis atque daemonebus ac cunctis hominibus manifestari de omni peccato, quantumlibet paruo & magno, scedo & turpi, necnon ac eru bescendo. FRA. Mirum quod dista non magis ueremur. DIO. si ea debite & circumsantio naliter ac frequenter consideraremus, ea utique penetratiuo horrore metueremus. Affe ctiones nanque, ut timor, amor, spes, desiderium, ex praecua aliqua apprehensione cogni tiua nascuntur, quum obiectum appetitus sit bonum cognitum. FRA. De terribilitate utriusque iudicij plenius aliquid tange, si placet. DIO. De terribilitate finalis iudicij alibi satis multa legisti, ac plurima alium de audisti. Porro de horribilitate particulari iudicij, de quo in isto opusculo principalis ac specialis est mentio, aliqua tangam. FRA. Nichilominus aliquid precor tange de generalis terrore iudicij, ut ea tanto tenacius commendem me moriae, quanto specialius propter me aut mei occasione commemorantur. DIO. Praeter & ultra praeracta quae illud iudicium tam metuendissimum reddunt, id quoque nos debet inducere ad intensissimum eius timorem, quod uiri eximia sanctitatis, ut diuinissimus DI

Innocentius

quos spe chri stus morietur bus apparuit

Hebr. 10.

Iaco. 5.

Gene. 50. Iudith. 10. Iud. 47

Hieronym.

Job. 31.

Anselmus

1. Petr. 4.

Sap. 7.

1. Iohan. 4.

Iohann. 1.

Luc. 3.

Mar. 3.

Mar. 1.

Tres res timende.

onyfius, gloriosus Hieronymus, illuminatus Gregorius, alij que innumerabiles uir uirtutum, illud tam formidolose atque assidue expauerunt. Ait quippe Hieronymus: Quoties diem illum confidero, toto corpore contremisco. Siue etenim comedo, siue bibo, siue aliud aliquid facio, semper uidetur mihi tuba illa terribilis insonare auribus meis, Surgite morui, uenite ad iudicium. Iudicatio equidem domino, lugubre mundus immugiet, & tribus ad tribum peccatora feriet. Hinc quoque Gregorius: Præsentis inquit temporis ista est agenda lætitia, ut nunquam amaritudo sequentis iudicij recedat a memoria. Sic nanque omnipotens deus uias nostras considerat & cunctos gressus nostros dinumerat, ut nec minimæ cogitationes, nec minutissima uerba quæ apud nos uiluerunt, in eius iudicio indiscussa permaneat. Tunc plane, ut deuotus & subtilis ille Anselmus ait, a dextris erunt peccata accusantia, a sinistris in finita dæmonum turba, subitus horrendum chaos inferni, superius iudex iratus, foris mundus ardens, intus conscientia urens. Ibi uix iustus saluabitur. Heu miser peccator sic deprehensus quod fugiet? Latere erit impossibile, apparere intolerabile. In super sanctus dei propheta Daniel, cum angelum in forma quadam uisibilem contempserit, ut ipsemet scribit, dixit: Domine, in uisione tua dissolutæ sunt compages meæ, & nihil in me remansit uirtutum, sed & halitus meus intercluditur & emarcui. Si tantum perterritus, consternatus, deiectus fuit uir iustus ex unius intuitu angeli apparentis in forma terribili, qualiter in die nouissimo terrebuntur & affligentur reprobi & iniqui, tam innumerabilia angelorum milia intuendo, quæ eis in forma præmetuenda tunc apparebunt? Tunc etenim non solum orbis terrarum, sed & politia tota cælorum pugnabit pro suo creatore contra infensatos ac reprobos. FRA. Non inutiliter postulaui hæc tangi, quorum aliquid non dum considerauimus, nempe si tam metuendus & afflictiuus erit iniquis angelorum aspectus, quam intolerabile ipsis erit iudicium ipsum, cui tam ingrati fuerunt, conspiceret? sed & dæmonum qui tunc (ut credo) uisibiliter apparebunt, aspectus erit impijs inestimabiliter grauis. Sed cum Iohannes dicat apostolus, Timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem, quomodo uerum est quod uiri in charitate tam eminenter perfecti, caenus illud timuerunt iudicium? DIO. Quomodo perfectæ charitas foras mittit & expellit timorem seruilem, sic parit timorem filialem. FRA. Timor filialis directe respicit malum culpæ, quomodo timor seruilis malum pœnæ. Timor autem iudicij est timor mali pœnalis, non mali culpabilis: filialis ergo timore non timuerunt illud iudicium. DIO. Sicut timor seruilis directe & immediate concernit malum pœnale, id est supplicium, atque ex consequente & secundario malum culpæ, hoc est peccatum, in quantum pro peccato infligitur pœna, sic timor filialis directe & immediate concernit malum culpæ, quæ fugit & abominatur ex diuino amore, ne separetur a deo: ex consequente autem & secundario, potest respicere malum pœnæ secundum quod pœna culpæ cõcomitat, nec simul cum plena dilecte fructiua & amorosa pœnitentia stare potest. Et quod miraris si uiri perfecti in isto exilio illud formident iudicium, cum & tunc cælorum Virtutes atque angelicæ pœnitentia mouendæ sint, motu utique reuerentialis timoris & admirationis cuiusdam ingenitæ merito igitur unus sanctorum locutus est patrum: Si possibile esset aetas exire de corpore præ timore, in dei aduertu ois mundus, moreret præ formidine & horrore. Quale enim est cælos scissos uidere & deum reuelatum cum ira & indignatione, atque innumerabiles angelorum militias & totum simul genus humanum intendere? Propter quod uiuere sic debemus, tanquam de singulis moribus inquisitione datur. FRA. Copiose de isto disseruisti: si non grauat, expone qualiter cæli tunc scissis erunt. DIO. Nō necesse est opinari, quod cæli quæ eminent elementis, substititiales tunc scinduntur, sed secundum apparentiam quandam, ita quod hiatus quidam & uelut apertiones apparebunt in eis ex fulguribus quibusdam luminibus seu coruscationibus, quæ erunt in cælo aereo, quæ admodum & tempore fulgur rationis aliquo qualiter cernimus. Nā & in euangelio cæli leguntur domino baptizato apertis. FRA. Iam iuxta promissum, de terribilitate particularis iudicij placeat loqui.

Articulus XIII. Quam metuendum sit particulare iudicium. DIO.

Sicut iam tactum est, particulare uniuscuiusque iudicium ex multis causis redditur metuendum, sicut & uniuersale iudicium: & præsertim quoniam si in particulari iudicio fuerimus deprehensi in peccato mortali, non solum tunc quantum ad aiam ad iudicium abimus pœnis æternis, sed in finali quoque iudicio quod ad corpus & aiam condemnabimur in æternum. Hinc sancti patres ex consideratione sui particularis iudicij proxime imminētis ualde perterriti fuerunt. Vnde & sanctus abbas Helias: Ego inquit, tres res timeo. Vnā, quoniam egressura est a mea de corpore scdam, quoniam occursum sum deo: tertiam, quoniam de me profertur sententia. Alius quoque

que senex locutus est fratri: Vade & cogita sicut cogitant rei in carcerati. Ipsi enim interrogant homines, Vbi est iudex? quando ueniet? & suarum expectatione pœnarum lugent. Sic monachus debet semper sollicitus esse & animam suam oburgare, dicendo: Væ mihi, quomodo habeo stare ante tribunal Christi & actuum meorum reddere rationem? Et alter: In omni (inquit) re increpet homo animam suam, dicendo ad eam: Memor esto quia oportet te occurrere deo. Sed & alius senex dixit: Flere semper debemus. Cum enim senex quidam obisset, atque post longam horam redisset ad se, interrogauimus eum: Quid uidisti ibi pater? Respondit cum lachrymis: Audiui ibi lugubrem uocem incessanter dicentem: Ve mihi, uæ mihi. Sic & nos dicere semper debemus. Præterea Climachus refert de quodam sancto anachoreta, quod ex intenta atque assidua mortis meditatione frequenter patiebatur mentis excessum, uiribusque deficiens & fere absque flatu existens, reportabatur a fratribus qui eum inueniebant. FRA. Cum dicat Apostolus, Cupio dissolui & esse cum Christo, itemque, Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? psalmographus quoque, Sitiuit anima mea ad deum fortem uiuum, quando ueniam & apparebo ante faciem dei, & denuo, Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est, & Educ domine de carcere animam meam ad confitendum nomini tuo, constat quod perfectorum sit mortem potius desiderare quam formidare. Quomodo igitur sancti uiri mortem taliter timuerunt? DIO. Naturale est homini mortem timere, quemadmodum naturale est uitam diligere: sed uigor gratiæ charitatis super uor ac futuræ prælibatio felicitatis sic possunt augeri ac prædominari in homine, ut mortem tanquam huius miseræ defectuosæ, que uitæ terminum atque futuræ beatitudinis inuam optet. Verum ut loquitur Paulus apostolus, Vnusquisque suum donum habet a domino. Et unus electorum magis in hac, alter magis in illa abundat ueritate & gratia. Propter quod de uno quoque sancto cantatur: Non est inuentus similis illi. Quidam ergo electi qui elegerunt coram deo iugiter esse solliciti, timorati, custoditi, mortem quam plurimum timuerunt, non propter ipsam corporalem mortem principaliter aut duntaxat, sed maxime propter particulare dei iudicium morti statim annexum, & propter pœnalia quæ concomitantur, quoniam certi non erant in amore digni inuenirentur, & an cursum suum feliciter terminarent, & quia circa mortis articulum contingere solent tentationes graui simæ. Nempe & si teste philosopho, omnium terribilium terribilissimum est mors, loquendo de malis pœnalibus uitæ præsentis, nihilominus præ tacta horribilla morti annexa & eam concomitantia, omni morte corporali sunt ineffabiliter terribiliora. Vnde et multi ex eo quod talia uel uiderunt in spiritu & excessu, aut sustinuerunt ad tempus, reuertendi se seu ad pristinam uitam, pœnitentiam egerunt mirabilem, & rigorosissime ac timoratissime deinceps uixerunt. FRA. De hoc aliqua refer exempla, quia exemplaris narratio magis solet ad difficare, compingere atque accendere. DIO. Recitat Climachus de solitaria quodam eremita, qui iuxta montem Sinai longo tempore negligentissime uixit qui quodam tempore infirmatus extreme, migravit perfecte a corpore quasi per integram horam. deinde reuersus ad se, rogauit omnes qui astabant recedere. Quo facto, ianuam cellulæ suæ obstruens, mansit intus per annos duodecim, cum nullo penitus colloquio habens: nec aliquid quam panem gustans & aquam, sedit stupens ad ea quæ uidit in extasi, morem suum de cætero nunquam mutans, & calidas lachrymas iugiter fundens. A quo cum migraturus erat, hoc solum audiuit: Indulgete mihi fratres. Nemo habens mortis memoriam poterit peccare. Ecce quam horribilia uidit in spiritu, qui repente tam extreme mutatus est. Insuper legitur de quodam ordinis Cisterciensis conuerso, in quodam magno peccato defuncto, & precibus gloriosissimæ uirginis ad corpus reducto: qui resuscitatus, narrauit se grauitur coram iudice accusatum: & orante pro eo dulcissima uirgine, iudicem cum aliquibus contulisse secretis, quasi tractando quid de ipso esset agendum, seque interim tam uehementissime timuisse, quod si anima sua fuisset mons greus, defluisset & liquefactus fuisset præ immensitate sui terroris. Postremo, de beatissimis patribus Arsenio & Agathone in Vita patrum describitur, quod in extremis positi ualde extimuerunt occulta & iusta dei iudicia. Dixit quoque unus: Non præsumo quod uereor, quoniam alia sunt iudicia dei & alia iudicia hominum. Arsenius quoque ad discipulis inquisit, In ueritate & tu o pater formidas, respondit: Timor qui nunc in me est, semper fuit in me ab ea hora qua monachus factus sum, & timeo ualde. FRA. Si tales ac tanti sic timuerunt, quid restat nobis agendum? Sed precor ut de supplicij animarum post uitam hanc paulisper loquaris. DIO. De pœnis purgatorij & inferni tor alibi sæpe legisti, ut opus non sit hinc in isto tractare dialogo. FRA.

Philipp. 1.
Roma. 7.
Psal. 41
Psal. 103
Psal. 141.

1. Cor. 2

Eccl. 44

Eccl. 9

Exemplum ex Climacho

Aliud exemplum

Exemplum ex Vita patrum

Ex speciali causa istud desidero. Intendo equidem adhuc interrogare qualiter intelligenda sunt quædam, quæ in diuersis uisionibus, reuelationibus & libellis, imò & libris de huiusmodi pœnis leguntur, ad quædam ordinatam & fructuosam inquisitionem ex tuis responsionibus & doctrinis cupio peruenire.

Articulus XIII. De pœnis purgatorij. DIO.

Atractandam utcumq; de supplicij purgatorij, primo commemoro quod magister sententiarum libro quarto ex uerbis allegat Augustini dicitis: Prius purgandus est igne purgationis, q̄ in aliud seculum distulit fructum conuersionis. Hic autem ignis & si æternus non sit, tamē miro modo est grauis. Excellit enim omnem pœnam quam unquam passus est aliquis in hac uita. Nunquā in carne inuenta est tanta pœna, licet mirabilia passi sint tormenta martyres sancti, & multi nequiter magna nimis sustinerunt supplicia. Præterea de purgatorij pœnis scribit Thomas super quartum: In purgatorio, inquam, erit duplex pœna: uidelicet damni, in quantum retardantur à uisione diuinarum sensus, in quantum ab igne corporali puniuntur. Et quantum ad utrumque, minima pœna purgatorij excedit maximam uitæ presentis pœnam. Quanto enim aliquid plus desideratur, tanto eius absentia extrahit molestior: & quia affectus quo desideratur summum bonum, post hanc uitam in animabus sanctis est intensior, quoniam corporis mole non retardatur, et etiam quoniam tempus seu terminus fruendi summo bono iam aduenisset, nisi aliquid impediret, ideo de tardatione maxime dolent. Similiter quum dolor non sit læsio, sed læsionis sensus siue perceptio, tanto plus aliquis dolet de aliquo læsio suo, quanto est magis læsionem seu sensum. Propter quod læsiones quæ fiunt in locis maxime sensibilibus maximum causant dolorem. Et quoniam corporis totus sensus fluit ab anima, ideo si in ipsam agat animam aliquid læsionis, oportet de necessitate quod maxime affligatur. Hinc utraque pœna purgatorij omnem excedit pœnam uitæ presentis.

FRAT. Circa hæc oritur mihi timor & quæstio multiplex. DION. Timor iste est utilis, sed quæstiones curiosæ compunctionem non fouent. Ideo idiotæ & simplices ex suo salubri timore frequenter magis proficiunt, quàm qui circa singula quæstionibus implicantur. Sed quoniam quæstiones tuæ non ex curiositate, sed ex charitate nascuntur, dubia tua (si placet) proponere. FRAT. Scientiam ad charitatem esse ordinandam noui ex eo, quod in euangelio Iohannis ait saluator loquens ad patrem: Notum feci eis nomen tuum, ut dilectio tua in eis sit. Fateor tamen quod circa quæstiones superflue occupari, deuotionis sit impeditiuum. Curiositas uero humana quæstionibus immoderate inuoluitur, sicut & Salomon contemnitur: Deus fecit hominem ab initio rectum, & ipse se immiscuit quæstionibus infinitis. Quod si huic supfluitati uacauero, tuum erit me charitatiue dirigere. DIO. Audenter quicquid te mouet proponere. FRAT. Primo oritur quæstio circa id quod asserit conscius secretorum dei unctissimus Augustinus, pœnam purgatorij omnem uitæ presentis pœnam excedere. Cum enim sint multa peccata quibus in hac uita debetur minor pœna quæ sunt quædam pœnæ uitæ presentis, cur in purgatorio debetur eis pœna tam grandis, omni pœna seculi huius intensior? Hoc nanque uidetur diuinæ contrariari iustitiæ, cum in Deuteronomio scriptum sit, Secundum modum delicti erit & mensura plagarum. Præterea capere nequeo, qualiter desiderium illud fruendi summo bono propter dilationem & retardationem fruitionis illius, pariat dolorem omni pœna seu dolore presentis uitæ maiorem. Cum enim in anima in purgatorio detenta maneat uirtus patientiæ, potest de necessitate facere uirtutem, & dilationem illam æquanimitate ferre, nec tantum affligere semetipsam desiderando quod ante tempus statutum adipisci non ualeat. Deinde apparet quod immaterialis incorporealis que spiritus, scilicet anima à corpore separata, tam dire pati & affligi non possit ab igne illo corporeo, à quo (ni fallor) nec calefieri potest nec corporaliter transmutari, cum iuxta philosophorum & theologorum doctrinam, quicquid in aliquo recipitur, in eo recipiatur secundum modum ipsius recipientis. Ideo quicquid talis spiritus ab igne recipit, immaterialiter ac spiritaliter uidetur recipere. Insuper, in aia separata non est nec remanet tactus, nec alius sensus corporeus, quæ est potentia organica. Quod ergo à corporalibus rebus poterit ledi, affligi, sentire aut læsionem capere? Non uidet quod aliter quod spiritaliter & immaterialiter, quod non esset dolorosius omni doloroso seculi huius aut uitæ presentis. Amplius, si anima separata ideo magis affligitur ab igne, quod alius in hoc mundo, ob hoc quod ignis ille agit in animam ipsam, à qua profluunt omnes corporis sensus, consequens erit quod animæ in purgatorio existentes grauius affliguntur ab illo, quàm animæ in

In inferno post resurrectionem futuram: quia tunc animæ condemnate erunt corporibus reunitæ, sic ignis ille non agit in animam immediate. Amplius, non uidetur quod minima pœna purgatorij, loquendo de pœna sensus, maior sit omni pœna uitæ presentis, cum multæ sint minutissimæ culpæ, quibus non uidetur tam intensa pœna deberi: & item quia secundum hoc maiores purgatorij pœnæ, quæ pro grauissimis sceleribus contritis, sed per facilitatem non deletis insilunt, essent inestimabiliter dure & afflictivæ: & etiam quoniam pœnæ purgatorij paulatim (ut creditur) remittuntur ac minuuntur. DION. Obiectiones istæ charissimæ frater difficiles sunt, & partim à doctoribus super quartum Sententiarum mouentur. Ideo in sequenti articulo ad eas pro uiribus respondebo.

Articulus XV. Solutio obiectionum præcedentis articuli.

DION.

Ad id quod allegasti, quod secundum mensuram delicti erit & plagarum modus, dicendum quod uerum est in eodem statu & cæteris paribus. Status autem animarum in purgatorio & inferno, est alius à statu uitæ presentis. Ideo peccata ibi grauius puniuntur quàm hic, præsertim quoniam in punitione culparum deus magis aspicit uoluntatem patientis, quàm pœnam in se. Qui autem in hac uita pro suis peccatis pœnam assument ac sustinent, sponte & libere eas assument & sufferunt. Non sic in purgatorio. Hinc super quartum sententiarum distinctione secunda ait Bonauentura, & concordat dominus Alexander de Hales in Summa: Duplex est pœna, uidelicet assumpta & inflicta. In pœna assumpta non solum complacet deo ordinatio pœnæ ad culpam, sed etiam ordo & reuerentia uoluntatis pœnam assumptis. In pœna uero inflicta placet deo ordo pœnæ ad culpam. Quoniam ergo pœna pœnitentium in presenti est pœna assumpta, pœna autem existentium in purgatorio est pœna inflicta, quia in eis est tempus recipiendi, non promerendi, ideo modica pœna in presenti plus satisficit, & de ea magis contenta est diuina iustitia, quàm de magna in futuro. Hinc quasi improprietate maiorem exigit pœnam deus in purgatorio, quàm in seculo isto, ut suæ satisfiat iustitiæ, cuius exemplum accipi potest in materialibus debitis. Creditor namque magis acceptat unam marcam aurum, quàm decem marcas argenti. Pœna autem hic sponte assumpta, plus pretiosior est pœna purgatorij, quàm aurum argento. FRATER. Placet responsio, & ueritas eius delectat, sed dubitatio oriens auget & incitat ad querendum. Videtur quippe ex ista responsione, quod pœna purgatorij non sit uoluntaria, sed coacta, & per consequens, deo non placita, nec satisfactoria. Queritur ergo an sit uoluntaria, & uidetur quod imò, quoniam existentes in purgatorio sine huiusmodi pœna nequeunt beatitudinem adipisci: & rursum, quia in charitate consistunt & iusti nec deo rebelles. Idcirco quod deus eis iuste inflixit, uoluntarie non inuoluntarie patiuntur. Porro quod inuoluntaria sit, hinc apparet, quoniam cupiunt & precantur liberari ab ea. DIONYSIVS. Ex præhabita responsione magis accendi debemus ad faciendum pœnitentiam, in hac uita condignam & plene satisfactoriam, quàm ad querendum non necessaria ad salutem. Veruntamen quæstio tua est utilis, ad quam breuiter dico, quod pœna purgatorij dicitur uoluntaria, non absolute, sed conditionate, quoniam aliter saluari non ualent, quemadmodum æger uult incidere aut urri. Vnde secundum Alexandrum, & idem tangit Bonauentura super quartum: Pœna dicitur uoluntaria tribus modis. Primo, quia à uoluntate imperante assumitur, & talis est pœna pœnitentium. Secundo, quia à uoluntate acceptante æquanimitate toleratur, ut est martyrum pœna, quæ intantum placuit eis, quod ab ea erui noluerunt. Tertio, quia à uoluntate tolerante suffertur, sicut dum cupiens sanitatem infirmatur, sustinet quidem infirmitatem tãquam pœnam diuinitus inflictam, & tamen ab ea liberari procurat: & talis est purgatorij pœna, talis quæ minus habet de ratione uoluntarij quàm prædictæ. FRAT. Bona solutio, respondeo ad alia. DION. Ad id quod dicis comprehendere te non posse, qualiter desiderium seu dilatio beatificæ fruitionis signat maiorem pœnam in animabus purgatorio deputatis, quàm sit aliqua pœna seculi huius, respondeo tibi per uerba Bonauenturæ dicentis, quod cum magister in litera, & multi sancti affirmant pœnam purgatorij esse omni pœna huius uitæ maiorem, oportet nos ita tenere, etiam si non appareat nobis ratio ad hoc. In huiusmodi enim magis est adherendum autoritati quæ rationi, quàm totum illud est potius supra naturam & rationem, quàm secundum naturam & rationem. Veruntamen præallegatis uerbis Thomæ, dicentis quod desiderium illud

Deutero, 25.

Pœna dicitur
plex.

Pœna uoluntaria dicitur
tribus modis.

Sola Augustini.

Thomas Dupliciter efficit purgatorio pœnæ.

Varij purgatorij pœnæ excedere omnem mundi pœnam.

Iohann. 17.

Eccl. 7.

Augustinus.

Deut. 25.

Bona uentura.

illud propter dilationem atq; carentiam beatificae fruitionis inducat tam grauem dolorē & poenam, doctores aliqui contradicunt, quemadmodum & ipse dominus Bona uentura, qui super quartum distinctione XX. scribit: Aliqui uoluerūt assignare rationem, partim naturalem, & partim supernaturalem de acerbitate poenae purgatorij. Dixerunt namq; qd aīa exuta habent potentias suas expeditas, habentq; naturale desiderium pertingēdi ad summum bonum, ad quod creatae sunt; & ultra hoc gratia est in eis quae istud desiderium magis inclināt. Idcirco cum fiant hoc ultimum bonum, & retrahantur ab eo quasi in carcere positi, modica poena sensibilis cum ista tristitia est maxima eis, & pro tanto dicunt purgatorij poenam maximam esse. Nam sicut delectationes spūales sunt multum intensae & corporales excedunt, sic tristitia de absentia summi boni excedit omnem corporalem dolorē. His uerbis addit Bona uentura: sed certe nec ista ratio bene manuducit, si quis bene aspiciat. Primo, quoniam desiderium summi boni necessario habet adiunctam fruitionem quandā, & aliquam boni illius possessionem. Ideo facit gaudium. Vnde qui magis desiderat summū bonum, magis delectatur in eo: quia in hoc differt desiderium corporalium ac temporalium à desiderio spiritualium rerum, ut Augustinus ostendit in libro octoginta trī quāstionū; & hoc ueritatem maxime habet, cum deus per charitatem inhabitat animam: imō secundum istam rationem poena lympi maxima fuisse in patribus sanctis, in quo tamē creditur fuisse requies sancta, non poenalis. FRA. Quid tibi circa ista probabilius esse uideatur? DIO. Inter tantos iudicare doctores non est meae iam paruitatis: tamen quia interrogas quid mihi probabilius uideatur, sine incauta assertionē respondeo, qd positio Thomae praetacta rationabilior esse apparet, quoniam & sacra scriptura in Proverbijis protestat: Spes quē differtur, affligit animam. Lignum uitae desiderium ueniens. Et experientia docet dilationem boni operati, & eius carentiam tanto esse poenaliorem, quanto bonū illud magis amatur. Inter ceteros quoq; charitatis effectus sunt, uulnerare & languidum facere diligentem. Concedendum est etiam, qd in purgatorio existentes aliquo modo habeant summum bonum, ut puta in spe. Vnde & aliquam habent consolationem, in quantum certam spem obtinēdi habent bonum tam infinitum. An tamen fruant aliquo modo hoc bono per spem, fruendūq; gaudeant actualiter in eodem, certum non reor. Forfitan enim magnitudo supplicij ita abforbet in eis rationem & uoluntatem, qd à tali aliquantula fruitione & gaudio impediūtur, nisi fortassis aliquando habeant aliqua lucida interualla. FRA. Si summi boni carentia & dilatio beatificae fruitionis tanto plus affligit, quanto bonum illud magis diligitur, se qui uel debetur qd animae in purgatorio existentes habeant poenam damni tanto dolorosiorē, quāto sunt magis perfecti in charitate, sicq; animae meliores ibi plus affliguntur. DIO. Quantum est ex parte dilationis atq; carentiae & ex charitatis radice, posset sic esse: sed aliunde creditur fieri re compensatio, dolorisq; huius mitigatio in animabus in charitate perfectioribus, puta ex maiori fiducia cito obtinēdae felicitatis, imō & felicitatis maioris, & forsan interdum ex qualicumq; fruitione boni summe amati aliquantiq; gaudij consequentis. FRAT. Quid dicis de animabus patrum sanctorum in lympo: an carentia beatificae fruitionis fuit in eis poenosa? DIO. Communiter dicunt doctores, qd in lympo patrum ante Christi descensum ad illum, non erat poena sensus, sed poena duntaxat damni ex dilatione atque carentia gloriae. Vnde in tertia parte summā suae quēstione 47. loquitur Thomas: Christus ad lympum patrum descendendo contulit eis quantum ad gloriae adeptionem, & per consequens soluit eorum dolorem, quem patiebantur ex dilatione gloriae, ex cuius tamen spe gaudij magnum habebant. Deniq; Bona uentura super quartum distinctione 45. Sancti patres qd in superiori parte inferni erant, & dei uisionem expectabant, non solum in lympo, sed etiam in sinu Abrahāe dicuntur fuisse. Ille igitur locus patrum dicebatur infernus, & quia inferior, & quia aliquo modo fuit locus miseriae. Dicebatur etiam lympus, quoniam erat ibi poena carentiae: sed sinus Abrahāe uocabatur, quoniam ibi erat expectatio gloriae. His concordat scripta Petri de Tharantasia, Richardi de Media uilla & Thomae de Erfordia. FRA. Praedictis obuiare uideatur, quod in Zacharia fertur de Christo: Tu quoq; in sanguine testamenti tui eduxisti uinctos tuos de lacu, in quo non erat aqua. Quod de educatione patrum ex limbo tu ipse super Zachariam exposuisti, ubi & per aquam refrigerium designatur. Nō ergo erat ibi gaudium aliquod. DIONYSI. Glossa ibidem aliquid plus inducit: Tu inquit liberasti eos qui tenebantur uincti carceribus, ubi nulla misericordia eos refrigerabat. Verum ad hęc & similia est una secundum sanctum Thomam solutio, quia intelliguntur quantum ad refrigerium perfectae liberationis, quam ante descensum Christi ad eos consequi

Tristitia de obficia summi boni, omnem corporalem excedit dolorem

Ephe. s.

Proph. 11

Obiectio

Responsio.

Locus in quo patris sine decessi fuerit nomina.

Zach. 9.

non

non ualebant. Porro uerba seu carceres, quibus sancti patres detinebantur inclusi, intelliguntur impedimenta quibus prohibebantur exire reatu originalis peccati. FRATER. Cupio edoceri an poena damni erat animabus patrum sanctorum in lympo tam poenalis, ut existantibus in purgatorio, in quibus secundum beatum Thomam excedit omnem presentis uitae dolorem. Et uidetur qd sic, imō apparet qd extitit maior in patribus sanctis: tum quoniam magis dispositi erant ad gloriam, quam in purgatorio existentes: tum quoniam in claris considerauerunt quantum bonum esset beatifica illa fruitio, & quantum damnum ex eius dilatione incurrerant. DION. Non puto qd dilatio gloriae fuit eis ita poenosa, ut existentibus in purgatorio poena damni: quia non sustinebant dilationem gloriae pro personali & propria culpa, sed reatu originalis peccati. Porro ad argumēta tua reor dicendum, sicut tactum est paulo ante, qd quāuis illa dilatio potuerit sanctis patribus esse ualde poenosa, quantum fuit ex parte carentiae ac dilationis atq; ex radice charitatis, tamen aliunde releuatio & re compensatio fuit ex consolatione & gaudio spē certissimae liberationis. Et quoniam deum per fidem formatam, & per donum sapientiae aliquo modo contemplantur, imō & per charitatem aliquo qualiter fruebantur: Omnipotens quoq; iustus & pius deus poenam damni in diuersis diuersimode moderabatur, secundum quod diuersimode erant dispositi per meritum suae demerita. Etenim aliter erat & est poena damni in condemnatis, aliter in paruulis in solo originali peccato defunctis, aliter in purgatorio, & tunc aliter in patrum sanctorum lympo. FRA. Istud optarem mihi clarius explanari, sed uereor te nimium fatigari. Nemp cum existente in inferno nullatenus diligant deum, sed maxime odiant, nō uideo qd carentia uisionis diuinā sit eis molestata: quia non cupiunt deo uniri nec eo frui, sed rebus caducis, in quarum affectione migrauerunt à corpore. DIONYSI. Subtiliter tangis, sed breuiter dico, qd quamuis non cupiant gloriam electorum per respectum ad dei honorem eiusq; laudem, atamen in quantum gloria illa esset eis accommodata, atq; à tantis miseris ereptiua, sic gloriae huius carentia est eis poenosa: & ita non cupiunt deo frui, sed uti, quemadmodum & hi qui diligunt deum, solum propter beneficia sua: qui utiq; plus amant seipfos, qd deum, cupiuntq; seipfos & rebus sanctorum frui, & per consequens deo uti, quod est mere praeposterum ac summa peruersitas. FRAT. Placet responsio. Idcirco si placet, ad residua responde obiecta. DION. Sequentium obiectorum solutio praecipue stat in hoc, ut ostendatur qualiter animae à corporibus separatae, & etiam daemones pati ualeant & affligi ab igne corporeali: & quia de hoc est praecipua difficultas, quae paucis uerbis expediti nō potest, idcirco obiectorum residuorum solutio in sequenti ponetur articulo.

Articulus XVI. Qualiter animae separatae ac daemones possint affligi & torqueri ab igne corporeo.

DE hac difficultate scribit Magister Sententiarum libro quarto distinctione 44. Et eadem distinctione super hac re multa scripserunt doctores, & longum est omnia recitare. Porro Thomas recitat ibi diuersas aliorum opiniones. Quidam namq; dixerunt, quod hoc sit animae separatae affligi ab igne quod uidet ignem, quod reprobat, quoniam animae separatae est intellectualis, quae ut talis, non est ita afflictua. Ideo alii posuerunt, quod anima talis patitur atq; affligitur ab igne corporeo, in quantum apprehendit illum ut sibi nocium: sicq; ex tali apprehensione afficitur timore & dolore, ut impleatur in animabus damnatis seu in purgatorio constitutis, quod scriptum est: Illi trepidauerunt timore ubi non erat timor. Istud rursus improbat Thomas: Quoniam sic non pateretur anima separata ab igne, sed à similitudine ignis quam concipit. Nec probabile est quod animae ac daemones ingenij subtilitate pollentes, putarent ignem illum esse eis nocium, nisi sic esset in ueritate, & nisi ueraciter grauarentur ab eo. Hinc alij dicunt, quod ignis ille agit in spiritibus incorporeis, uidelicet in animas atq; daemones, non ut res naturae, sed ut instrumentum diuinā iustitiae. Istud quoq; asserit Thomas, non esse sufficienter probatum, quoniam agens instrumentale non agit in aliquid, nisi in quo habet etiā aliquā naturalem & propria actionē, quemadmodū serra secando lignū introducit formā artificialē. Idcirco assignare oportet igni aliquā naturalem actionem in aīa ad hoc qd agat in eā tanq; instrumentū diuinē iustitiae. Consequenter ponit hic doctor modū sibi placentē dicēdo: Corpus in spū naturaliter agere non potest, nec ei aliq; mō obesse, nec ipsi grauari, nisi secundum quod corpori aliquo modo unitur. Spiritus autē corpori unitur dupliciter: Primo ut forma materiae, ut ex eis fiat unum simpliciter. & hoc modo anima & deum non ununtur

Poenā patris in lympo qd libuit.

Aīa ab igne quod crucient opiniones: liquor.

Psalm. 138.

Spūs corporei unū dupliciter.

uniuntur corporeo igni. Secundo sicut mouens mobili, uel sicut locatū loco, eo modo quod incorporalia sunt in loco. Incorporae enim spiritus sunt in loco diffinitiuē, quoniam ita sunt in loco uno, quod non in alio: quis autem res corporea ex sua natura habeat quod spiritum incorporeum loco diffiniat, non tamen ex sua natura. Hoc super additur, quod spiritum incorporeum loco diffinitum detineat, ut ita illi loco alligetur, quod ad alia diuertere nequeat, cum spiritus non sit naturaliter ita in loco, ut loco sub datur. Sed hoc super additur igni incorporeo, in quantum est instrumentum diuinæ iustitię, quod sic detinet spiritum, & ita efficitur ei poenalis, retardans eum ab executione proprię uoluntatis, ne scilicet possit operari, ubi uult & secundum quod uult. Hęc Thomas, qui etiam in Summa contra gentiles libro quarto ponit hunc modum. Sed contra hunc modum multa obijci possunt. Primo, quoniam iuxta istā positionem nequaquam uidetur, quod pena sensus animarum separatarum in purgatorio uel inferno existentium, excedat omnem poenam uitę presentis: Nam spiritum detineri ab igne, & ei esse alligatum, multo minor est poena quę uere corporaliter cremari in medio ignis: Nam & ignis ratione sui caloris uerissime perhibet esse maxime actiuus & afflictiuus. Denique quous regis filio esset ualde graue detineri in carcere, non tamen detentio illa esset ei ita poenosa, ut alteri cuiuscumque cremari & comburi in medio æstuatissimi ignis mundani. Amplius, criminosa demonum saltem peiorum non sunt minora criminibus hominum: idcirco supplicia dæmonum etiam post diem iudicij non erunt minora supplicijs hominum reprobatorum, quod tunc in corpore & anima punientur ab igne: sed si tunc dæmones solum punientur ab igne tartareo, per alligationem & detentionem præfatam, multo minor esset tunc poena eorum quę hominum, qui tunc infernali incendio per caloris impressionē ineffabiliter torquebuntur. Præterea secundum istam opinionem spiritus incorporei multo grauius punirentur, si alligarentur & detinerentur in fimo elemento, ut puta terre, & præferim terre lutosæ, fetenti ac fordidę: quoniam talis res corporalis & huiusmodi locus esset eorum natura ac dignitati specificę multo magis contrarius. Vnde ut refert Gulielmus Parisiensis in libro de uisueris, quidam dixerunt, dæmones quosdam nunc detineri cloacis & huiusmodi impurissimis locis. Insuper ista positio non uidetur consonare diuersis ac plurimis uisionibus ac reuelationibus hoim deuotorum, atque sanctorum, quod dixerunt atque scripserunt se uidisse poenas purgatorij ac inferni, & animas ibi uere realiter immutari, pati, affligi uehementissimo ignis calore, imo multi à morte resuscitati, testati sunt se ita esse expertos: & quidam in spiritu multa talia se uidisse passosque esse asseruerunt. Infrā quoque probabitur, quod ista positio non satis concordare uidetur cum positione sanctorum Augustini, Gregorij, ac plurium aliorum. Adhuc autem si non affligerentur animæ separatae ac dæmones ab igne, nisi per præfatam detentionem, possent ex aduefactione & diuturnitate huiusmodi maxime mitigare, faciendo de necessitate uoluntatem quādam patientiamque coactam: Quemadmodum incarcerati sciens se non posse euadere, assumunt sibi patientiam quādam. Postremo quod Thomas affirmat, agens instrumentale non agere aliquid uirtute superioris agentis, nisi habeat aliquam naturalem & propriam actionem in illud, quis in naturalibus communiter ita sit, non tamen oportet sic esse in effectibus, quod sunt super naturam, quales sunt punitiones spirituum ab igne materialium: imo deus altissimus quod est super omnem legem naturam, & super omnem ordinem uniuersi, interdum ad ostendendam superliberrimam & illuminatissimam omnimodam potentiam suam, agit aliqua per ea, quę minime per naturam possunt cooperari ad illa, imo per ea quę ex sua natura habent operari contrarium. Vnde super illud Isaię, Iussit Isaias ut tollerent massam de ficis & cataplasmaerent super uulnus Ezechie, & sanaretur: dicunt communiter expositores, quod applicatio illa ficorum naturaliter erat contraria curationi uulneri Ezechie. Ideo deus per Isaiam iussit apponi tale emplastrum, quatenus curatio Ezechie miraculosior monstraretur: Nempe ut ait Hieronymus, Per uulnus Ezechie Theodocion, Symmachus & Aquila intellexerunt regium morbum, alij apostema, quorum unum utriusque contrariatur applicatio dulcium. Vnde secundum Hieronymum: ut sanatio Ezechie ostenderetur diuiniore, per res noxias atque aduersas fertur collata. Itaque ad indagandum qualiter spiritus illi patientur ab igne corporeo, non expedit nimis inniti naturali inuestigationi, quemadmodum nec in alijs multis que credimus. FRA. Ut mihi apparet, ad deuotionis & compunctionis profectum plus confert in his simpliciter credere, quod ea quę fidei sunt, per rationē discutere: tamen quia materiam istam ingressi sumus, opto audire quid alij quoque doctores de hac ipsa scribant materia.

Articulus

Articulus XVII. De alia quorundam doctorum positione, circa modum quo incorporei spiritus affliguntur ab igne materiali.

DION.

DE hac re super quartum distinctione 44. scribit Bonauentura: Aliqui sumere uoluerunt modum actionis istius ex parte nature ipsius animę: & sumperunt istud ex uerbis Augustini XII. super Genesim, ubi ostendit, quod anima pati potest corpore non patiente etiam acerbissimas passiones, quemadmodum probat ibi per exempla in somnis, & in ægritudine quadam uexationibusque quibusdam. Si ergo anima secū trahit affectiones & imagines corporales, & in illis atque per illas potuit pati in corpore, corpore non patiente etiam ad ignis absentiam, multo plus cum separata fuerit a corpore poterit pati per illas & in illis, igne purgatorij seu inferni præsentē. Quoniam quamuis non sit ibi passio corporalis, est tamen passio ibi animalis seu spiritalis, quę uera est passio & uera afflictio. His uerbis addit Bonauentura: Sed istud non uidetur animę fidei sufficere, quoniam credimus etiam dæmones qui carēt huiusmodi imaginationibus & affectionibus a corpore trahis, pati ab illa igne. Credimus etiam, quod poena illa infernalis & etiam purgatorij sit per ueram ignis actionem, non per phantasticam imaginationem. Amplius, si substantia spiritalis separata certa est quod ab igne lædi non potest, ergo imaginatio illa ignis non generat in ea terrorem, nisi aliud accurat quā ipsius animę natura aut dispositio ex corpore contrahat: & ideo cum non possit sufficiens ratio sumi ex parte diuinę iustitię, quę rationem nostram quietet, nec ex parte solius animę quę fidei per omnia concordet: ideo ratio sumi potest aspiciendo ad utrumque. Inter plures autem modos persuadendi iste uidetur probabilior esse: nam secundum Augustinum decimo quarto de Ciuitate, Dolor siue tristitia est dissensus ab his rebus quę nobis nolentibus accidunt. Ad hoc igitur quod dolor generetur in anima ab aliquo, duo concurrunt ex parte animę patientis, uidelicet perceptio ex parte cognitionis, & detestatio ex parte affectionis. Similiter duo requiruntur ex parte agentis: unum est, quod immutet animę perceptionem: aliud, quod uiolenter & inseparabiliter adheret contra repugnantiam uoluntatis. Ex his quatuor duo sunt secundum ordinem naturę, & duo secundum ordinem diuinę iustitię. Quod enim ignis immutet cognitionem animę, & anima percipiat actionem & calorem ignis, hoc est de naturali potentia utriusque, quod patet sic: Quia dum ignis agit in compositum ex anima & corpore, duplex ibi est passio: una naturalis, quę est calefactio corporis: alia animalis, & hæc est immutatio sensus: & prima est uera naturalis passio, quoniam est ab igne tanquam a naturali agente: secunda passio est ab anima seipsam mouente, & ab igne occasionem præbente, ut dicit Augustinus sexta Musica. Quemadmodum ergo postquam separata est anima a corpore suo, corpus potest pati ab igne passione naturali, quoniam potest calefieri & inflammarī, & hoc per naturalem potentiam utriusque: Sic spiritus separatus potest pati ab igne passione animalis, & ab igne presenti immutari, naturali potentia ignis & animę. Duo ergo sunt tibi perceptio ordinem naturę, & alia duo per ordinem diuinę iustitię. Quod enim ignis animę indistinctibiliter alligetur, & anima in eo recludatur tanquam in carcere, hoc est diuinę iustitię, ad quam spectat malefactorem includere carceri. Quod item anima refugiat ignis calorem, quod ei per naturam nocere non potest, & trepidet timore ubi non est timor, hoc est diuinę iustitię, quę facit trepidare peccatores immittendo timorem & horrorem huius rei, quæ secundum naturam sunt superiores: & quamuis istud sit opus diuinę iustitię, non tamen est contra ordinem nature: uel spiritum trepidare quod trepidandum non est, uel spiritum corpori alligari. Hęc Bonauentura, cuius positio partim concordat cum præducta Thomę positione, & partim ab ea discordare uidetur. Nempe cum Thomas dicit spiritus illos igni alligari & detineri in igne, uelut in carcere. Quod uero subiungit eos trepidare ubi trepidandum non est, recedit à Thomā: Multaque alia in ista opinione taguntur, quę impugnationibus patent. Nam quod ait animam mouere seipsam ad sentiendum, & ignem præbere occasionem, sic uidetur sonare, quasi sentatio fieret non recipiendo, sed extra mittendo: & quasi sensus sit actiua non passiuā potentia, quod Platonium est. Item quod dicit animam separatam pati ab igne passione animalis, quæ sensus immutatur a suo subiecto: non enim inueniunt in anima separata uires organice, aut sensus exteriores. Conformiter quod ait spiritus illos trepidare ubi non est timor, non apparet: nisi deus intellectum illorum spirituum taliter hebetet & obscuret, ut naturam, proprietatem & uim ignis ignorent, qui multa ualde

Bonauentura.

Ad doloris generationem duo concurrunt.

Ignis qui in compositum duplex oritur passio.

Falsitas.

Thomas & Bonauenturae discrepancia.

Objectiones aliquot.

ii.

iii.

iiii.

verborum Thomę solutio.

Isaie 38. Ezechie uulnus quale fuerit eiusque curatio.

In spiritualibus indagandis non est naturaliter procedendum.

altiora & subtiliora intelligunt. Denique iuxta istam opinionem non uidetur posse defendi, quod etiam post resurrectionem communem demones punirentur tam grauior ut hoies reprobis, ut precedenti tangebatur articulo: nam & ibi obiecta contra hanc quoque positionem militare uidentur. Tantis tamen doctoribus non est irreuerenter aut temere contradicendum. FRAT. Quid de ista materia uerius putas? DION. Ad hoc sine alioque prauidicio in sequenti respondebo articulo.

Articulus XVIII. Quid uerius uideatur de modo quo animae separatae ac demones affliguntur ab igne materiali. DION.

Go firmissime atque simpliciter credo, teneo & affirmo, quod ignis ille purgatorius & inferni uere realiter ac poenaliissime influat, agat & imprimat in aias separatas ac demones immutando & affligendo eosdem suo calore ineffabiliter acrius ac poenalius quam aliquis in hoc mundo affligi & immutari queat ab ignis calore. Veruntamen modum & qualitatem immutationis illius arbitror comprehendere non posse ab homine uiatore, quoniam ignis ille non agit ut agens naturale, sed ut instrumentum diuinae omnipotentis iustitiae, & sicut omnipotens deus supernaturaliter contulit materialibus ac sensibilibus rebus, ut puta sacramentis, ut aquae seu tinctioni in aqua, & unctioi ac sacramentalibus uerbis, uirtutem agendi salubriter in incorporeas animas adhuc in corpore existentes: sic supernaturaliter cruciat, affligit, immutat & urit aias separatas ac demones. Rursus quemadmodum creator benedictus & gloriosus dedit inuisibilibus creaturis, ut angelis sanctis, imò & demonibus uirtutem naturaliter influendi ac imprimendi creaturis corporeis, & mouendi, transformandi, puniendi eisdem: sic corporalibus ac sensibilibus rebus supernaturaliter dedit uirtutem hanc immutandi ac affligendi animas separatas, quod & iusto ac decetissimo egit iudicio. Ex quo enim aie praue ac demones peccato fecerunt seipso sensibilibus, corporalibus inanimatisque entibus uiliores per culpa, iustum est ut rebus huiusmodi subijciatur per poenam, detentionem & immutationem maxime afflictiuam. Nam & huiusmodi afflictionibus ac passionibus uult iudex omnipotens spiritus prauos subdi & affici, quis in effabili modo aliter sint in eis in rebus huius mundi corporeis. FRAT. Haec omnia, ut mihi uidetur, catholice sonant, sed autoritatibus sanctorum & exemplis ea corrobora. DIO.

Quoniam diuersi diuersimode, imò & truncate ac incomplete uerba allegant sancti Gregorii, uolo uerba eius integre commemorare, ut clarius pateat mens ipsius. Itaque III. Dialogo libro differuit: Si uiuentis hominis incorporeus spiritus tenetur in corpore, cur non post mortem igne teneatur corporeo? Ad quod Petrus cum quo disputauit sicut & ego te cum) respondit: In uiuente quolibet idcirco incorporeus spūs tenetur in corpore, quia uiuificat corpus. Ad quod Gregorius: Si incorporeus spūs in hoc teneri potest, quia uiuificat, cur non & ibi poenalius teneatur, ubi mortificatur? Teneri autem spūs per ignem dicimus, ut in tormento ignis sit uidendo ac sentiendo igne nāq; eo ipso patitur quo uidetur: & quia cōcremari se aspicit, cōcrematur: sicut fit, ut res corporea in corporeā rem exurat, dū ex igne uisibili ardor ac dolor inuisibilis trahitur: ut per ignem corporeum, mens in corporeā flamma crucietur. Quāuis colligere ex dictis euāgelicis ualeamus, quod in cōdium anima nō solum uidēdo, sed etiam experiendo patiarur ueritatis eternae uoce, diues mortuus dicitur in inferno sepultus: qui deprecatus est Abraham, dicens: Mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigere linguam meam, quia crucior in hac flamma. Denique, ueritas in fine reprobis dicitur: Ite maledicti in ignem aeternum, qui praeparatus est diabolo & angelis eius: Si ergo diabolus eiusque angeli, cum sint incorporei, corporeo igne sunt cruciandi, quomodo spiritum sit & animae antequam recipiat corpora, corporea tormenta sentire cogatur? Ad haec Petrus ille respondit: Placet ratio, nec debet animus de hac quaestione ulterius dubitare. FRATER. Quomodo ignis ille corporeus dicitur, cum aliqui sancti uideatur ambigere, an corporeus incorporeus uere existat: quemadmodum te legisse ac melius scire non dubito.

DION. Fateor doctorem egregium Augustinum, de his interdum inquisitiue & quasi dubitatiue locutum: Nam & super Genesim ait: Spiritualem arbitror ignem illum. Et iterum dicit: Cuiusmodi sit ignis ille aeternus arbitror scire nemini posse, nisi cui spūs diuinus ostendit. In libris quoque de Ciuitate dei: & super uerba illa Apostoli: Alij aedificati lignum, scenum & stipulam: loquitur de his dubitatiue. Et rursus XII. super Genesim: Spiritualem, inquit, arbitror esse locum, in quem anima defertur post mortem. Insuper Damascenus quarto libro: In fine inquit tradetur diabolus & demones, & hō eius, uidelicet Antichristus, & impij in ignem aeternum, non materialē, qualis est qui apud nos est, sed qualem nouit

uit eum deus. Verum ut Bonauentura faceret, Ipse beatus Augustinus in suis sermonibus, manifeste testatur, ignem illum esse corporeum. Damascenus quoque non negat ignem illum esse materiale, sed dicit quod non fit taliter materialis ut ignis qui apud nos est: uel dicit eum esse immateriale, quantum ad suas proprietates. Verum ut rursus scribit Bonauentura: Talem dubitationem de igne purgatorij ac inferni, abstulerunt nobis posteriores sancti doctores, ut Gregorius, cui spiritus sanctus multa reuelauit: atque Isidorus in libro de ordine creaturarum, ac alij sancti, qui euidenter testati sunt, ignem illum esse corporeum. FRATER. Cum diues in inferno sepultus, non haberit ibi linguam corpoream, nec Lazarus in limbo patrum digitum corporeum, uidetur quod totum illud, de flamma in tinctioneque digiti, & refrigeratione lingue, sit spiritualiter intelligendum. DION. Verum est, uerba illa de lingua & eius refrigeratione, in tinctioneque extremitatis digiti in aqua, esse spiritualiter accipienda, prout super Lucam poteris inuenire. Flamma tamen corporalis ibidem est, quae qualiter agit in spiritum, iam audisti. FRATER. Proposui querere, quid spiritualiter per diuitis condemnati, seu potius suae animae linguam, & quid per digitum extremitatisque digiti animae Lazari, quid etiam per in tinctionem eius in aquam sit intelligendum: sed quia ad expositores super Lucam me remisisti, nunc ista interrogare non audeo. Nam & super Lucam, te ista exposuisse nō ambigo. Sed precor ut ex aliorum quoque sanctorum patrum doctrinis elucides, qualiter incorporei spiritus, affligantur ab igne corporeo.

Articulus XIX. Prosecutio declarationis, qualiter animae ac demones possint tam dire affligi a corporeo igne.

DION.

A D huius rei ueritatem declarandam, primo affirmo quod sanctus asserit Augustinus in quodam sermone: Ignis ille purgatorij, durior est, quā quicquid poenarū in seculo isto uidere, sentire, aut cogitare quis poterit. Deinde quod quartus sententia: magister ex ybis sapientissimi Augustini allegat, dicentis: Quisquis propter inuenit animā posse habere similitudinē corporis, corporaliumque membrorum, potest negare animā esse quae uidet in somnis se ambulare, sedere, uel huc illuc ferri uolatu aut gressu: quod sine quadam corporis similitudine non fit. Proinde si hanc similitudinem & apud inferos gerit, non corpoream, sed corpori similem, potest & ibi sic pati. Insuper ad idem probandum inducit magister uerba Iuliani Episcopi, qui uerba Gregorij precedenti capite introducta, allegat in forma, & sequitur ea. Addit quoque magister: In Cassiani etiam uoluminibus legitur, quod animae separatae non sunt otiosae, neque nihil non sentiant, cum diues ille in inferno flamma cruciari se clamat: unde probatur, animas defunctorum nō solum suis sensibus non priuari, sed nec istis affectibus, scilicet spe, gaudio, tristitia, metu carere: Haec magister. FRAT. Ex his non satis intelligo, qualiter animae separatae, ac demones affligantur ab igne corporeo, nisi forte ex quadam phantastica ignis apprehensione, & imaginatione rei laesuae, a qua tamen nequeunt immutari: & magis a similitudine ignis quam ab igne. DION. Ea quae fidei sunt, rationem & comprehensionem transcendunt, nihilominus per ea quae naturaliter sunt, aliquo modo declarantur. Si ergo anima adhuc existens in corpore potest absque corporis passione tam horribiliter affligi in somno ex sola imaginatione & similitudine corporalium rerum, quanto magis per omnipotentiam dei possunt animae separatae ac demones nunquam dormientes affligi & immutari, ineffabiliterque puniri igne corporeo, ex ignis illius apprehensione, presentia, impressione, per similitudines, species ac diuinationes ipsius: ita quod sicut spiritus illi uitiosi ac turpiter in rebus caducis sunt delectati, sic iuste & innaturaliter, uolente & supernaturaliter compellantur rerum corporearum ac uilium impressionibus atque punitionibus subiaccere & affici. Insuper, nō obstat omni anime rationalis simplicitate & incorporeitate, anima naturaliter efficitur intrinseca corporis forma substantificans, essentialis atque uiuificans illud: & ex consequenti, passionibus afflictionibusque corporalibus communicans, subiaccens, & formata. Nonne ergo omnipotens iudex potest tam animas separatas quā demones taliter alligare & unire corporeo igni ut uere subiaccant, afficiantur & torquentur impressionibus eius? Cum nec in demonibus nec in animabus separatis consistant sensus interiores, qui sunt uires organicae, inter quas sunt uis imaginatiua ac memoratiua, quomodo poterit in illis spiritibus esse imaginatiua apprehensio, seu imaginaria cognitio ignis & corporalium rerum? DIO. Nonne suprasimplificissimus & immaterialissimus deus cognoscit uniuersa haec corporalia, deinde & angelis sanctis in quibus nequaquam est sensus interior, aut imaginatiua potentia? Nonne etiam

Ignis purgatorij corporeus est.

Luc. 16

Animae defunctorum sensibus non priuantur.

Zzz anima

Gregorius

Spūs igne modo tenentur.

Luc. 16

Mat. 25

1. Cor. 3

Luc. 16.

anima diuinitis condemnati posita in tormentis, recordabatur fratrum suorum? Porro an & qualiter potentia sensitivae exteriores & interiores maneant & consistant in anima separata, & qualiter non, specialis est difficultas, quae ad doctores sup quartum Sententiae determinatur, & circa hoc aliter senserunt Platonici, quos in hac parte Augustinus & alij qdam catholici sequi videntur: aliter q Peripatetici, quos doctores nostri communiter sunt secuti. Certum est autem quod potentiae sensitivae ad minus radicaliter & originaliter manent in anima separata. Veruntamen Augustinus in libro de Spiritu & anima dicit: Recedit anima à corpore secum trahens sensum imaginationum, rationem, intellectum, concupiscibilitatem & irascibilitatem. & rursus: Aia (inquit) recedens à corpore ex his puta, ex imaginatione, concupiscibilitate, irascibilitate, secundum merita aut demerita afficitur, ad delectationem uel ad dolorem. imò super Genesim XII. ait: Neq enim uideo cur habeat anima similitudinem corporis sui, dum iacente sine sensu corpore, non tamen penitus mortuo, uidet talia qualia multi ex tali seductione ad se reuersi, alijs narrauerunt, & non habeat similitudinem hanc, dum perfecta morte penitus de corpore exierit.

FRATER. Cum ista sint satis difficilia mihi, cupio de ista materia plenius per exempla certificari.

Articulus XX. Demonstratio per exempla, quam acerbissime patiuntur animae defunctorum ab igne purgatorij & inferni.

DIO.

Reparati uisio.

DE hac re recitat multa exempla Gregorius Papa quarto dialogorū, quae te purto legisse, uidelicet qualiter uir nomine Reparatus, educ⁹ de corpore uidit rogam ingentem paratum, cui superimpositus fuit Tiburtius presbyter lubricus, & igne supposito est crematus, eademq; hora obiit ille Tiburtius, cuius anima fuit incendio deputata. Alium quoq; uidit rogum parari, cuius cacumē uidebatur à terra usq; ad caelum extendi. Vidit autem rogos parari, non q in inferno ignis cōstruatur ex lignis, sed per ea ex quibus apud nos ignis nutritur, ostensa sunt ei supplicia impiorū, ut ea uiuentibus, per solita aptius recitaret. Insuper, refert de quodam curiali repente defuncto, eo q puellam quam de fonte leuauit baptismatis, uiolauit de cuius sepulchro cunctis cernentibus, diu flamma erupit, quousq; omnia eius combussit, imò & totum eius sepulchrum consumpsit, quod ut ait Gregorius, ideo fecit omnipotens deus, ut ostēderet qd anima eius pertulit in occulto, cuius corpus sic combustum est in sepulchro: atq; ut hinc p̄femus, qd anima uiuens ac sentiens pro suo patiatu excessu, cuius insensibilia ossa, tanto sunt concremata supplicio. Amplius scribit de eremita monacho nomine Petro, qui antequam eremiticam uitam assumpsit, defunctus fuit, sed corpori protinus restitutus, testabatur se uidisse inferni supplicia, atque innumera loca poenarum, quosdam quoque seculi huius potentes, in eisdem flammis suspensos: cumq; & ipse iam demergendus esset in ignem, angelus mox apparens et ipse eum & dixit: Egredere, & qualiter tibi deinceps uiuendam sit, attende cautissime: Qui resuscitatus, tantis deinde uigilijs se ieiunijsq; constrinxit, ut eum inferni tormenta uidisse ac timuisse conuersatio loqueretur, etiam si id lingua non fatere-tur. Praeterea recitat de milite nomine Stephano, qui defunctus iacuit inhumatus usq; ad diem sequentem, & tunc resuscitatus, perhibuit se uidisse inferni supplicia, quae non credit prius audita. Refert quoq; de alio milite educ⁹ de corpore, qui reduc⁹ ad corpus retulit se pōtem uidisse, sub quo ponte decurrebat niger caliginosusq; fluuius, nebulam intolerabilis foetoris exhalans. Transacto ponte, erant amena atq; uirentia prata, odoriferis herbarum floribus decorata, in quibus dealbatorum hominum conuenticula uidebantur, & tantus erat ibi odor suauitatis, quod uniuersos illic habitantes ambulantesq; sanauit, ibi mansiones diuerforum singulę multitudine lucis fuerunt plene, ibi quoque edificabatur domus mitę potentia, quae aureis uidebatur latriculis construi: sed cuius erat, nequiuit agnosci. Erant etiam super ripam praedicti fluminis nonnulla habitacula, quorum aliqua ab exurgente foetoris nebula tangebantur, alia uero exurgens foetor non tetigit. Porro, hæc erat in pōte illo probatio, ut q; iniustorū uellet p eā pcedere in tenebrarum & foetidū flumē delaberet. iusti xō qbus culpa nō obstitit, securo p eū ac libero gressu ad prata amœna pingerēt. Ibi q; uidisse dixit Petrus quendam maiore, ante 4. annos defunctū, deorsum

Petri cremig uisio.

Stephani milis uisio.

in

in locis illis teterrimis positum, magno pondere ferri religatum atq; depressum, quoniam reos magis ex crudelitate, q ex obedientia & æquitate puniuit. Afferuit item se uidisse in pōte illo Stephanum quendam, quo uolente trāsire per pontem, lapsus est pes ipsius, atq; ex media corporis parte fuit extra pontem deiectus, & à quibusdā uiris teterrimis ex flumine surgentibus per coxas deorsum, & à quibusdā albatis ac speciosissimis uiris cepit trahi per brachia furtim: per quod dabatur intelligi, q in Stephano illo erāt elemosynarū largitio, & carnis lasciuia. FRAT. Diu te de his recitantem libenter audiuit: & quis circa narrata multe mihi dubitationes & quæstiones occurrerent, has tamen proponere distuli, quia perpendi ex tua relatione mihi dari occasionem diligentissime inquirendi, quod diu ac læpe inquirere concupui, ut puta quid est uisum de uisionibus reuelationibusq; nonnullis, qbus quidā modicā adhibent fidem, quae tñ ex preinducta magni Gregorij relatione roborari uidentur, atq; credibiles fieri. DION. Quae nam sunt uisiones reuelationesq; illę? FRAT. Uisio Tondali, uisio cuiusdam monachi quae Anglicana uocatur, uisio facta de purgatorio Patrij, & uisio Christinæ mirabilis. DION. Quid tibi in uisionibus illis uideatur amplius inquirendum, & mirum seu magis ambiguum?

Articulus XXI. Quid sentiendū uideat de uisione Tondali militis, & an uisio illa facta sit anima Tōdali existēte in corpore, an eo ueraciter mortuo. FRAT.

DE uisione Tondali prolixum est cuncta referre, & longa narratione molestare te uereor, cum in omnibus studeas breuitati. Verum aliqua compēdiosis quo potero, enarrabo. Itaq; sicut is qui uisionem illam descripsit, testatur: Tondalus miles Hibernicę, post uisionem suam reductus ad corpus, dixit: Cum anima mea corpus exueret, & illud mortuum esse cognosceret, conscia sibi de malo, cepit timere, uoluitq; ad corpus redire, nec poterat illud intrare: sicq; miserima confidebat in sola dei misericordia. Tandem uidit uenire ad se tantam multitudinem immundorum spirituum, ut non solum domum, sed & omnes uias ac plateas uiderentur implere, qui dentibus suis stridabant in eam, & unguibus proprijs præ nimio furore laniabant genas teterrimas. Post hæc misit deus angelum in occursum ipsius, quem uidens anima mea à longe uenientem, indefinenter eum aspexit, qui dixit: Esto securus, quia non deerit tibi misericordia dei, quia patieris pauca de pluribus quae pati promeruisse sequere me, & quae cumq; monstrauero tibi, memoriter retine, quia debes iterum ad corpus redire. Cūq; longius pergerent simul, tandem uenerunt ad uallem, ualde terribilem, tenebrosam, profundam, ardentibus carbonibus plenam, habentem operculum ferreum sex cubitorum, quod nimio ardens calore, superabat carbones, cuius foetor animam præ omnibus (quas sustinuit hucusq;) poenis afflixit: descendebat autem super ferream laminam, illa multitudine miserimarum animarum, & illic cremabantur donec omnino liquecerēt, instar cremij in farragine concremati, quod grauius est per illam laminam colabantur, sicut colari solet cera per pannum, sic que in carbonibus signis ardentibus renouabantur ad poenas. Deinde anima cum angelo uenit ad quandam incredibilis magnitudinis bestiam, cuius os uidebatur posse capere nouem milia hominum amatorum, intra quā erāt multa milia uirorum ac mulierum, dira tormenta luentium: tunc angelo disparente, daemones traxerunt animam in bestia: uentrem ubi ineffabilia tolerauit tormenta, ferocitatem canum, urforum, leonum, serpentium, & innumerabilium aliorum animalium monstrorum, daemorum ictus, ardorem ignis, asperitatem frigoris, foetorem sulphuris, caliginem oculorum, fluxum lachrymarum, detritumq; stridorē, ita quod proprias genas præ dolore potuit lacerare. Post hæc miro quonefcio modo eruta de bestia, cum longius debilis iaceret, aperiens oculos, uidit angelū prope se stantem, qui eam confortans, & duxit ad stagnum amplum & tempestuosum, in quo erant terribiles bestiae mugientes, nec aliud postulantes, nisi animas deuorare. Porro per lacū eius erat pons lōgitudinis duorū miliariū, & latitudinis palmę unius, cui inserta erat tabula clausi ferreis acutissimis plena, omnesq; bestiae conueniebant ad pontē sumere escas, ut puta animas petri trāsire non ualentes, dixitq; angelus anima: Oportet te pontem istū trāsire, nec uacua ibis: sed uaccam indomitam, quam dum in corpore eras cum patre tuo, furata fuisti, oportet te conducere, & illam mihi, ultra pontem, exhibere. Tunc anima ait: Quomodo ego miserima potero transducere uaccam, in tali periculo, ubi stare non possum omnino? Videns autem anima quod oportere eam sic facere, cepit reluctantem trahere uaccam, & cum ea ire per pontem, & cum staret anima, cadebat uaccam cum fia-

Bestia incredibilis magnitudinis.

Fet uacca, corrui anima: sicq; uicenerfa, modo stabant, modo cadebant, quousq; uenerunt ad medium pontis, ubi obuiauit eis quidam, furatos manipulos super se portans, sicq; animae istae rogabant se inuicem, ne una alteram, a suo impedi retineret, et plantarum suarum sanguine pontem cruentabant, tandem (nescientes qualiter) senserunt, quod una alia pertransisset. Cumq; anima pontem transisset, uidit angelum suum, ostēditq; ei pedes suos cruentatos. Post haec angelus duxit eam ad domum ignibus plenam, de qua exibat flamma, per mille passus comburens omnes animas quas inuenit. Vidit autem anima ante domum portam stantes carnifices cum securibus, cultris, sarmentis, falcibusq; acutis, cum dolabris terebris, uangis fossorijs, cum quibus poterat animas excorcare, decollare, scindere, detriti carere; & sub manibus illorum carnificum uiderunt animas innumerabiles; haec omnia sustinentes, tunc (angelo permittente) daemones animam rapuerunt, & praefatis instrumentis dissipauerunt, & dissipatam ac fractam tradiderunt incendio. Doloribus uerendorum maxime torquebantur luxuriosi. Consequenter duxit angelus animam ad loca atq; tormenta praedictis horribiliora, monstrauitq; ei infernum, & principem tenebrarum in horribilissima forma. Tandem cum anima uidisset & experta esset huiuscemodi poenas, processit cum angelo, & uidit murum excelsum, intra quem erat plurima multitudo uiuorum ac mulierum, uentum ac pluuiam, famem ac situm sustinentium, & erant ualde tristes; & interrogante anima qui essent, angelus dixit: Isti sunt mali, sed non ualde mali, qui in mundo se habuerunt honeste, sed bona temporalia non communicauerunt pauperibus quemadmodum debuissent, ideo patiuntur has poenas per aliquot annos, & tunc deducuntur ad requiem bonam. Post haec angelus & anima uenerunt ad portam, quam ingressi uiderunt campum pulcherrimum, odoriferum, floribus confutum, lucidum & amicum, in quo erat multitudo innumerabilis animarum uiuorum ac mulierum, & nox ibi non erat, nec sol occumbebat, & erat ibi fons aquae uiuae. Interroganteq; anima, quae animae est requies ista? Angelus ait: Hic habitant boni, non ualde boni, qui de supplicijs liberati, nondum merent sanctis coniungit; & inde procedens anima, uidit laicos sibi notos. Cumq; angelus & anima processissent, uiderunt murum nimis sublimem & praecelsum; & ingressis eis ibidem uidit choros angelorum deum laudantium, uiros ac mulieres letantes pulcherrime uesitatos, & suauissimus odor extitit ibi, dixitq; angelus: Ista sunt praemia coniugalium, qui fidem coniugalem seruantes, & suam familiam bene regentes, temporalia sua communicauerunt pauperibus & peregrinis atq; ecclesijs. Cum ergo angelus & anima sic plurimos pertransissent, apparuit eis murus tam altus ut primus de auro purissimo, quo pertransito, apparuerunt sedilia de auro & gemmis constructa, priuissimis sericis coperta, in quibus se debat seniores uiui & sancti, uesititi sericis & stolis albis, & tyaris, & uniuersis ornantibus, & splenduit facies uniuersaliter sicut sol in meridie, cecineruntq; deo dulcissime Alleluia. Et angelus dixit: Isti sunt continentis, qui per aliquid carnis debitum soluunt, reliquum uita in seruitio dei duxerunt, uel martyrii patientes pro Christo, uel seipos cum uitij & concupiscentijs crucifigentes. Vix dum anima curiosius conspiceret, uidit castra & papilionem, ex purpura, bysso, argento, auro & serico, mira uarietate constructos in quibus audiuit quam plurimos omni musicorum genere saauissime concinentes, quorum beatitudo & gloria, omnium praecedentium gloriam transcendebant. Dixitq; angelus: Isti sunt monachi & moniales qui uere regulariter sub obedientia sancta uiuerunt. Post haec uiderunt murum altitudine, pulchritudine, & splendore dissimilem alijs, ex omni lapide pretioso constructum, qui pro cemento habuit aurum, erantq; in muro omnes lapides pretiosi. Conscenso itaq; muro uiderunt nouem ordines angelorum, & audierunt inenarrabilia uerba, quae nec potuerunt nec licet hominibus loqui. Ab illo igitur loco (mirabile dictu) uiderunt omnem gloriam ante uisam, & totum mundum quasi sub uno radio solis, factes enim nec se gyraentes, cunctos ex eodem loco, & ante, & retro positos cernebant. Non solum autem uisus, sed & scientia accessit insolita animae illi, ut iam non egeret interrogatione, sed omnia nosceret integre, qua exultante & ibi manere sperante, angelus blande locutus est ei: Vidisti haec omnia: ideo quae uidisti memoriter retine, quia te ad corpus redire oportet: iuste & sobrie amodo uiue. Argue, obsecra, increpa peruersos & lasciuie uiuentes. Hoc audito ingemuit anima, & corpus reinduere horruit, attamen eodem momento quo in caelo loquebatur cum angelo, sensit se in terris induere corpus suum, & debiles aperiens oculos circumstantes aspexit, & cuncta quae uidit, narrauit. Ista prout breuius potui ex uisione praefata perstrinxit. DION. Satis succinctim haec (multis omissis) narraui, nunc si placet, propono dubia, quae tibi circa haec oriuntur,

Articulus

Articulus XXII. Introductio dubiorum quae circa haec oriuntur. **P**rimo me mouet, an anima Tondali ista uidentem fuerit realiter in corpore illud uiuificando, an separata a corpore, & substantialiter extra illud, ita quod corpus uere mortuum fuerit, & quidem uisionis huius descriptor manifeste testatur & asserit, quod Tondalus per triduum quo anima eius conspexit haec, erat defunctus. Sed oppositum huius uidetur ex multis, nam animae separatae non competit uidere daemones in forma corporali sensibili, neque localiter ambulare, nec pedes corporales qui sanguine contententur, habere. Nec realiter in inferno aut purgatorio sunt bestiae, nec animabus separatis competere potest excoriari, decollari, scindi, liquefieri, aut secari. Nec in illis tormentis sunt canes, ursi, leones, serpentes, & similes ferae. Nec rursus anima separata potuit sic durere realiter indomitam uaccam per pontem. Nec uidetur quod ista possint animae separatae per formas imaginarias aut per similitudines corporales ostendi: cum in ea non manent nisi potentiae intellectuales, propter quod omnia iam praetacta aptius ostenderentur ei per intelligibiles species. Praeterea secundum sanctorum patrum doctrinam, omnes animae sanctae separatae a corpore, & sufficienter purgatae in purgatorii igne, mox euolant in regnum caeleste, & quamuis in inferno diuersa genera sint poenarum, in purgatorio tamen non est nisi supplicium ignis, loquendo de poena sensus. Dicunt item doctores, quod animae in purgatorio non puniuntur per daemones, quomodo ergo quidam defuncti, non sustinebant nisi uentum & pluuias, quod non uidetur omnem huius uitae excedere poenam, & quomodo anima ista uidit defunctos puniri per daemones, antequam ad inferni loca peruenit: Insuper, secundum fidei ueritatem, omnes beati sunt in uno paradiso caelesti, non in pratis uirentibus, nec in regno caelesti aut mansionibus beatorum sunt muri auri sive argentei, nec castra aut papilionem: ergo nullum horum ostensum est animae huic secundum ueritatem seu existentiam rei, sed solum per imaginariam representationem, & ita uidetur in tota haec uisione fuisse in corpore, & rapta fuisse in spiritu, ac alienata prorsus ab omni actu atq; officio exteriorum sensuum, ac membrorum. Postremo, quamuis angelici spiritus sint altioris naturae & dignioris speciei, quam animae separatae aut homines, nihilominus electis & sanctis animabus ac angelis gloriosis constat una triumphans ecclesia, ita quod ad singulos ordinis angelorum, aliquae animae sanctae perueniunt, quemadmodum & ex singulis angelorum ordinibus aliqui corruisse creduntur. Quando ergo haec omnia uidit in loco altissimo, infra aurum murum nouem choros angelorum, quasi ibi sint uniuersi angeli gloriosi, & ipsi dumtaxat. Porro si anima ista uidentem haec omnia, fuit realiter separata a corpore, atq; localiter dicebatur, & uniuersa praetacta ueraciter uidit, precor ut mihi exponas, quo & quali uisu ac qualiter uidit haec, & qualiter a daemonebus trahebatur in bestiae uentem, & qualiter iuit per pontem, an etiam in re uerunt aut sunt talia praetacta, castra, papilionem, muri ac musica instrumenta, & si non sunt, qualiter ostensa sunt animae separatae.

DION. Multa ardua & profunda compendiose sententiosaeq; tetigisti, sed quia haec eadem circa alias quoque uisiones, de quibus dixisti te uelle inquirere, possunt moueri & obijci, idcirco si placet de alijs etiam uisionibus tange quae mouent te, ut ad omnia simul respondeat.

Articulus XXIII. De quibusdam in uisione monachi Anglicani contentis, FRATER.

Visio & reuelatio illa Anglicana de multiplici poena purgatorii & inferni, uidebitur mihi per omnia uisioni Tondali consonare. Nam & in uisione hac Anglicana, inter cetera continetur, quemadmodum frater deuotissimus, cui reuelatio illa est facta, dixit sibi apparuisse sanctum & uenerabilem senem, uidelicet beatissimum Nicolaum, qui apprehensa dextera fratris ait: Sequere me, statimq; frater fuit in extra mētē, in qua a nocte cenae domini, usq; ad uesperas sabbati paschae permansit, omnium exteriorum sensuum ac membrorum orbatus officio, & reuersus ad se, in die paschae post prandium, ad importunam affectuosam, humilissimam fratrum instantiam dixit: Ibatum senex ille & ego simul, quousq; peruenimus in regione spatiosam, horrendam, in qua uidimus multitudinem infinitam, uarijs & inenarrabilibus immanitatibus suppliciorum expositam, & tamen omnes in spe futurae liberationis aequaliter respirabant, quia non erant damnati. Gemebant, stebant, & poenis urgentibus euulabant, quorum quidam repente exilire conati sunt mox ab emergente flamma inuoluebantur, ac dire conflagrati occurrentibus & resistētib; torribus, cum flagris atq; tridentibus, ac uario suppliciorum apparatu relabebantur in poenas. Nihilominus sic exusti, caesi, discerpti, sic frigore glaciali contracti, paulatim

Domus signi
bus plena.

Locus non
ualde malus

Coniugatorum
locus.

Apo. 19.

Gal. 5

1. Corin. 12

2. Tim. 4

Qualis fuerit
Tondali uisio.

Visio hanc
dit.

Formosus
spes uariæ.

ad tolerabiliora pergebant tormenta. In fine erant ibi species tormetorum, hi ad ignem torrebantur, hi in sartagine frangebantur, hos ignei ungues usq; ad ossa & solutione compaguradendo fulcabant, alios balnea confecta ex pice & sulphure, ære & plumbo resolutis, calore cū fœtore excoquebat horrendo, alios uermes monstrosi cum dentibus uenenosis rodebant. Multos mihi olim in seculo agnitos & familiares ibi aspexi. Porro clericos & monachos, laicos & scæminas, tam seculares q̄ sanctimoniales, eo minoribus cruciatibus uidi addictos, quo in uita sua minoribus fuerunt honore seu officioꝝ privilegijs fulti. In ueritate dico, q̄ speciali acerbitate supplicij uniuersos affligi aspexi in linguis suis, quos aliosq; iudices aut prelatos fuisse cognoui temporibus nostris. Nulla tñ hominis lingua sufficienter ualet exprimere, leuissima regionis illius supplicia, nec æstimatio potest concipere uarietatem ac multipliciter, qua uicissim alternantibus pœnis subduntur, nec aliq; posset ea dinumerare. Testis mihi est deus, q̄ si uideret aliquē hoīem (q̄ me & oēs charos meos afflisset omnibus pœnis atq; iniurijs que possunt homini in uita hac irrogari, aut etiā occidisset) deputari supplicijs que uidi ibi dem, millefies (si fieri posset) pro eius ereptione mortē appeterem, intā tum cū cta que uidi ibi excedunt mēsuram & modū doloris & angustie, amaritudo uis atq; mētie. Post hęc uenimus ad locū aliū tormetorū, uidelicet ad tenebrosissimā ac profundissimam uallē, in qua erat teterrimus fluuius, nebulā ineffabilis fœtoris exhalās, rogus quoq; usq; ad cœlum succensus. Tanta etiā immanitas frigoris, seu ientibus procellis niuis & gradinis, ut putarem me nil pœnalius illo conspexisse algore. Tāta fuit ibi multitudo aiarū, ut solent alucaria apum multitudinē abundare: animabus illis fuit hoc ḡnale supplicium, q̄ nōc in amnem fœtidū, nūc inde erumpētes ignibus immergebātur. Tormenta huius loci erant grauiora supplicijs loci predicti. Tandē uenimus ad tertiuū purgatorij locū, ad campū horribili chaos operum, ubi erat sulphureus fumus fœtoris immensis, planicies campi ita scatebat multitudine uermium, ut solet pauimentum domus iuncis cooperiri, & hi uermes ultra oēm æstimationem horridi, monstrosi, deformes, terribiles, rictū & igne spirantes, inexplēbili uoracitate miseros lacerabant, quos & dæmōnes frustatim per membra singula igneis ferramentis trībabant. Deum testor, pax est, imō tanq̄ nihil q̄cqd dicerenititur de pœnis loci illius. In breuissimo enī t̄pis spatio intuebat eos centum uel amplius pœnarū diaersitatibus annullari, moxq; restaurari, & rursus quasi in nihilū redigi, & hęc uicissitudinū nullus erat finis, tam edax fuit incēdium ignis illius, ut quasi tepere crederes q̄cqd in mūdo feruere aut exurere solet: uermes dirupti ac mortui, ac per frustra cōminuti, sub infelicitibus cōgerebātur, qui fœtore execrādē putredinis adeo uniuersa replebāt, ut feculentia illa oēm predictarū pœnarum excederet cruciatū. Deniq; uisus tot cruciantis, cœpit procedentibus nobis, lumen gratissimum apparere: hinc fragrantia odoris dulcissimi, atq; amœnitas cāpi multūmoda florum iucunditate uernātis, incredibilem nobis prestīit uoluptatē. In hoc cāpo inuenimus infinita milia hominum, seu potius animarū, felici quiete post expleta tormenta gaudentium: quos in prima illius campi parte inuenimus, utebātur uestibus albis, sed non satis nitentibus, nil tamen nigredinis aut macule erat in eis, minori tamen gratia cādoris pollebāt. Vidi ibi quādam uenerabilem Abbatissā, quæ magnæ fuit uirtutis in uita hac, & nuper de tormentis euaserat, quæ in cāpo hoc uestibus immaculatis, sed non satis cādentibus utebatur, hæc marcida specie, & tali habitu uidebatur, quasi longa egritudine confecta, & ex balneis nuper fuisset egressa. Vidi ibi & quendam priorem, quasi quiete cum spiritibus iustorum felicem, certa expectatione uisionis diuine, qua erat remunerādus incomparabiliter letiorē. Post hęc ad interiora huius cāpi progressi, uidimus in medio spirituum beatorum, quorum ibi infinita milia circumstant, crucis mysterium adorari. Videbatur saluator quasi in stipite crucis suspensus: ad quod uitale spectaculum cum ineffabili alacritate undiq; concurrebatur, miramētum deuotio, magna pro tātis beneficijs gratiarum actio. Quis non admiretur tantam in saluatore nostro clementiam, ut quod semel pro nobis in carne passibili pertulit in hoc mundo, hoc impassibilis nunc existens, ob nimium humanarum animarum amorem, ad earum gaudium & deuotionem ampliam dam, imā ginaliter representare dignetur in paradiso? Deinde post horam non modicam, uisio ipsa disparuit, & singuli ad proprias sedes cum gaudio redierunt. Post hęc uidi eminē quasi murum crystallinum, cuius nec altitudo, nec longitudo poterat per uideri, per cuius lucidissimam portam intrauimus, ibi deliciosissimus splendor. Porro ad altiora prospiciens, uidi dominum saluatorem in throno gloriæ residentem. Veruntamen locus iste non fuit ubi uideretur deus facie ad faciem, sed inde iam remota omni difficultate & omni dilatione,

Locus scd.

Locus tert.

atcē

ascenditur ad cœlum illud æternę deitatis uisione beatum. his uisus & auditis, sanctus Nicolaus ductor meus me breuiter salubriterq; admonuit, dicens: Iam tibi ad nos est reditundum. Hęc pauca ex uisione iam perstrinxi. DION. Magistraliter perstrinxisti: deo dubia quæ tibi circa hæc occurrunt, propone. FRA. Pene omnia quæ præcedenti articulo retigi, hic quoque poterunt tangi, quæ nunc repetenda non sunt. Specialiter uero me mouet qualiter uerum sit, quod anima in purgatorio emundata, dicuntur in hac uisione uenire ad paradysum terrestrem antequam ad cœlestem perueniūt paradysum, præsertim quoniam inter receptacula animarum post uitam hanc non computatur paradysus terrestris, sicut tu melius nosti. Deniq; cum anime post hanc uitam nō sint amplius in statu merendi, cur eis in paradiso fieret talis representatio dominicæ passionis? DIO. Sapienter in terrogas, & rationabiliter dubitas. Veruntamen ante quam ad solutionem omnium horū procedam, adhuc tange de alijs uisionibus aliqua, quæ maiorem tibi pariunt dubitationē.

Articulus. XXIII. De purgatorio sancti Patritij. FRA.

Qualiter sanctus Patritius impetrauerit sibi à domino demonstrari quēdam purgatorij locum sub terra, uulgatum est satis: qualiter etiam inter multos qui locum huiusmodi intrauerunt, quidam miles introierit atq; exierit, & quæ ibi cōmuniter legitur in libello qui de purgatorio sancti Patritij intitulatur. Retulit quippe quod fossam profundam ingressus, primo deuenit in campum & aulam, in qua uenerit ad eum quadringenti & quindecim uiri sancti, admonentes eum de futuris periculis & de consuetudine obseruanda. Post quorum disparitionem apparuerunt ei uisibiliter dæmōnes multi in formis horrendis cum strepitu magnorumque uerba contemneret, ab eisdem profectus est in magni rogi incendij, de quo Christum inuocando repente ereptus est: quo facto, dæmōnes eum traxerunt ad campum quendam longissimum, plenum hominibus nudis utriusq; sexus, qui uentre humo hærebant, & clauis ferreis atque candentibus terre affixi extendebantur. Neinde traxerunt eum ad alium campum, maioribus plenum miseris, in quo homines diuersæ ætatis & sexus resupini iacebant fixi in terram, super quos iacebant dracones igniti, quasi comedentes ac lacerantes subiectos. Aliorum capita uel brachia aut totum corpus circumcinerunt serpentes, & capita sua pectoribus miserorum imprimentes, ignitum ac uenenosum oris sui aculeum, illorum cordibus infigebant. Bufones quoque miræ magnitudinis & quasi ignei, super quorundam pectora confedebant, quibus sua rostra deformia infigentes, ipsorum corda quasi extrahere nitentur: super quos etiam dæmōnes discurrebant, flagris cruciantes eosdem. Inde traxerunt eum in tertium campum miseris plenum hominibus, qui à summitate capitis usque ad digitos pedū ita erant clauis transfixi, quod in eorum membris locus uacuus non uidebatur: in super uenito frigido ac urente flagrisq; dæmonum cruciabantur. Deinceps traxerunt eum in quartum campum, multis ignibus & omni tormentorum genere plenum, in quo catenis igneis suspēdebantur, alij per pedes, alij p manus, alij p membra, capi tibus eorum ad ima uertis, atq; sulphuræe flammæ immerfis: alij in fornacibus sulphureis cremabantur, alij super sartagine urebantur. Omnia ḡna tormentorū que excogitari possunt, erant ibidem. Ibi uidit hic miles aliq; sibi ueros. Eulatus & clamores uniuersorū q̄s ibi audiuit, nec lingua exprimeret, nec sensus mortaliū sufficit excogitare. Post hæc traxerit eū in donū pmaximā incēdij plenā, rotundis & profundissimis fossis repletā, quæ erant plene liquefactis metallis feruentibus, in quibus plurimi torquebātur. Deinde traxerit eū ad flumē magnū ac foetidum, totaliter coopsum sulphurei flammæ incēdij: super quod flumen à ripa in ripā pons lubricissimus ac stricissim⁹ tendebat, qui in tantā altitudine paulatim fuit extēsus, quod horribile erat uidere, p quem hunc militem oportuit ire: qui fiducialiter transeundo inuenit pontem continue latiorē. Quibus peractis, dæmōnes militem reliquerunt: ipse uero uidit ante se murū magnū & altū, pulchritudinis admirandæ incomparabilisq; structurę, in quo extitit porta ex gemmis & pretiosis metallis resplendens, ex qua uenit ei obuiam processio maxima cū crucibus & uexillis, cū cereis & aureis ramis palmarū, q̄ milite cū ingenti ueneratione & concētu dulcissimo introduxit p portā. dixeruntq; archiepiscopi duo ad militem: Regio ista est paradysus terrestris, de qua ob suam culpam eiectus est Adā. Oēs nos per loca pœnarum ad requiem istam transiimus, ad quā etiam uenient oēs q̄s in purgatorij pœnis uidisti, cum fuerint expurgati. Nullus nostrum nouit quā diu hic erit: & licet ab omni hic liberi sumus culpa, ad supernam tñ sanctorū letitiā nondū digni sum⁹ ascendere

S. Nicolaus.

Descriptio purgatorij Patritij.

Purgatorij campus I.

II.

Bufones ignei.

III.

IIII.

Donus incēdis plena.

Flumen foetidum

Paradysus terrestris

quotidie societas nostra crescit & decrescit, dum singulis diebus & a poenis ad nos, & a no- bis ad celestem ascenditur paradysum. Deinde duxerunt militem in montem sublimem, ostē- deruntq; ei portam paradisi celestis, quibus auditis & uisis, reuersus est miles. DIO. Con- uenienter hoc recitasti, sed quid tibi circa ista apparerit. FRA. specialia dubia mihi ex his na- scuntur, quae tibi inuideo.

Articulus XXV. Dubiorum circa haec orientium propositio. FRA.

Hic apertissime dictum est, quod a purgatorio non ascenditur ad paradysum celestem, nisi per paradysum terrestrem, cuius oppositum (sicut & tu certius nosti) di- cunt doctores communiter: qui & multipliciter probant, quod satisfactio in purga- torio per soluta, animae mox uolent in caelum empyreum: quod & rationale esse uidetur, cum nulla sit causa dilationis a gloria quam culpae reatus. Denique sicut praehabitu est, sola dilatio gloriae, quae & poena damni uocatur, excedit in animabus separatis non code- mnatis, omnem poenam uitae praesentis. si ergo animae in paradiso terrestri non dum deo bea- tificae perfruuntur, ergo sunt ibi in poena grauissima. Insuper, qualiter potuit miles ille in tra- ditam naturalem perstringere usque ad paradysum, atque reueri ad portam per quam fuit pri- man fossam ingressus. Itaque dubitatur, qualiter tot animae in purgatorio existentes appa- ruerunt militi huc uisibiliter in humanis corporibus, quomodo etiam animae in paradiso ter- restri (ut dicitur) constitutae, apparuerunt & occurrerunt militi in humana effigie. Et quod de uisionibus praememoratis dicatur, uisio ista dici non potest imaginaria extitisse, sed exterior & in plena uigilia, sicque taliter uisa realiter ita se habuerunt ut uidebatur. Et iuxta haec dicit non potest, quod soli Helias & Enoch sunt in paradiso terrestri, cum ibi sint & innum- merabiles alii. DIO. Fortia sunt quae moues & difficilia ad soluendum, mallemque super his in- strui quod docere. unde nec de ista materia uolo quid dicere cum assertionem incauta. Porro si & aliquid aliis uis uigere uisiones, & ex eis proponere quaestiones, hoc facio antequam ad horum so- lutionem progrediar. FRA. Possem & alia quaedam referre ac sciscitari, praesertim ex Re- uelationibus Brigittae sanctae, cuius reuelationes praedictis satis consonare uidentur. Verum sit arbitror, ex horum solutione, illorum quoque satis elucescet solutio, imo & infra oppor- tune poterunt rangi uidecirco si placet, ad praeducta discutienda, declaranda ac soluenda te modo accinge.

Articulus XXVI. De triplici uisione. DIO.

Triplex secundum Augustinum est uisio: prima est exterior, qua ad oculum exte- riorem aliquid sensibiliter cernitur aut apparet, quemadmodum beatissima uir- go uidit angelum Gabrielem, qui ei multa praedixit futura: sic quoque Zachariae pa- tri sanctissimi Iohannis Baptistae idem apparuit atque locutus est angelus. In ue- teri etiam testamento patri Samsonis ac Gedeonis, imo omnibus filijs Israel angelus ita appar- uerunt, sicut in libro Iudicum scribitur, sic etiam assidue uisus ac locutus est angelus Moysi, & haec uisio non fit nisi in uigilia. Secunda est uisio imaginaria, qua per similitudines in inte- riore sensu, puta uel imaginatiua formatae, aliquid conspicitur, & tales fuerunt communiter uisiones prophetarum, quemadmodum Ieremias uidit uirgam uigilantem & ollam succesam, at- que Ezechiel aedificium templi ac ciuitatis in monte. Porro huiusmodi uisio aliquando fit in so- mno. Unde & in euangelio legitur angelus apparuisse & locutus esse sancto Ioseph in so- mnis. In Numeris quoque dominus protestatur: Si fuerit inter uos propheta, in uisione apparebo ei, uel per somnium loquar ad eum. Et in libro Iob: Per somnium in uisione no- scurua quando inruit sopor super homines, & dormiunt in lectulo, aperit deus aures uiro- rum, & erudiens eos instruit disciplina. Aliquando uero imaginaria uisio fit in uigilia, ex- terioribus tamen sensibus alienatis & abstractis ab omni actu & exercitio a suis obiectis, sicque istas uidit dominus sedentem super solium excelsum & eleuatum. Tales fuerunt uisio- nes sancti Iohannis euangelistae, quae in Apocalypsi conscriptae sunt. Unde fatetur: Fui in spiritu in domo illa die, & audiui post me uocem magnam, et rursus: Vox inquit, prima qua audiuit angeli tubae loquentis mecum, dicens: Ascende huc, & ostendam tibi, quae oportet fi- eri cito, & statim fui in spiritu. Tertia est uisio intellectualis & anagogica seu iustum ducti- ua, qua per species intelligibiles & mentalem illuminationem puri luminis in uisione ali- quid homini demonstratur: tales fuerunt uisiones & reuelationes David prophetae, se- cundum quod ipsemet innuit in libris Regum: Spiritus domini locutus est per me, & semo- cras per linguam meam, sicut lux aurorae oriens sole mane absque nubibus rutilat, & sicut pluu- ius germinat herba de terra. Praeterea scire oportet, quod uisio dicitur imaginaria dupliciter: Pri-

Primo, quoniam sola est imaginaria & non intellectualis, quando uidelicet alicui aliquid de monstratur per imaginarias species, nec tamen agnoscit quid per huiusmodi species seu si- militudines designatur. sic uisio Nabuchodonosor qua uidit statuam magnam, & illa qua uidit arborem pulchram in somno, uisio quoque qua Pharaon uidit in somno septem boues & septem spicas, fuerunt imaginariae, & tales uisiones non merentur dici propheticae, quia (ut apud Danielem legitur) Intelligentia est opus in uisione. Hinc praefati reges non fue- runt prophetae, sed Ioseph & Daniel qui uisiones illas exposuerunt. Secundo dicitur uisio imaginaria, quoniam partim est imaginaria & partim intellectualis, quando uidelicet is qui habet imaginariam uisionem, intelligit quid designetur per eam. Similiter uisio dicitur in intellectualis dupliciter: primo, quoniam est pure & solum intellectualis, quando per solas intelligibiles formas representatur, & per spirituales illustrationem intelligitur. Secun- do, quoniam pro parte est imaginaria, atque pro parte intellectualis: propter quod inter dum imaginaria & aliquando intellectualis uocatur, talisque uisio intellectualis non differat a uisio- ne imaginaria secundo modo sic dicta. Denique per hanc distinctionem possent faciliter sol- ui ac concordari uerba doctorum, qui de hac materia diuersimode loquuntur. Prae- terea, sicut ex doctrina diuini & magni Dionysii in libris de Angelica & Ecclesiastica hier- rarchijs manifeste habetur, propheticae uisiones ministerio angelorum sanctorum admi- nistrantur & sunt prophetis, quod etiam Thomas in secunda secundae, Alexander de Ha- les super secundum Sententiarum, Albertus quoque ibidem ac alij concorditer tenent, & ex scriptura probatur canonica, Isaia testante: Volauit ad me unus de Seraphim. Unde & Za- charias frequenter: Dixi, inquit, ad angelum qui loquebatur ad me, & rursus idem asserit Zacharias: Ecce angelus qui loquebatur in me, egrediebatur, & alius angelus egredieba- tur in occursum eius & dixit: Curre & loquere ad puerum istum. Hoc ipsum inueniatur in Apocalypsi, ubi ait Iohannes apostolus & propheta: vidi similem filio hominis uestitum podere. Non ait, vidi filium hominis, sed, similem filio hominis, id est, angelum in persona Christi apparentem atque loquentem, ut Haymo, Beda, Albertus exponunt. Propter quod in Apocalypsi filii hois dicitur: Ego Iesus misi angelum meum testificari haec uobis in ecclesijs. FR. Placet poia ista uisionum distinctio, sed instrui cupio qualiter discernat quod uisio sit uerane fallax.

Articulus XXVII. Ex quibus queat cognosci aut persuaderi, quod uisiones & re- uelationes, illuminationes & consolationes sint uere a deo. DIO.

Merito istud inquis, quia in uisionibus potest de facili euenire periculum maximu, cum di- car apus: Ipse satanas se transfiguratur in angelum lucis. Hinc quaedam diabolicis uisioni- bus decepti miserabiliter corruerunt, sicut & Cassianus describit. Verum multa sunt ex quibus ppendit, quod uisiones sint uere a deo. Primum est, si scripturas sanctis con- cordent, secundum si a sanctorum patrum doctrina non dissonent, tertium, si communi documento doctorum catholicorum consentaneae sint: quartum, si ad spiritalem profectum & sanctam deuotionem inueniant accomoderentur, si quod in eis praedicit uere impletur sextum, si personae in quibus fiunt, sunt uere catho- licae, uirtuose ac stabiliter in bonis, quanquam etiam malis hominibus interdum fiunt reuelationes, ut co- stat de Balaam, qui propheta & uisio sunt dona gratiae gratis datae, quae bonis & malis, electis & reprobis extant coia. Praeterea, ex hoc coiter potest aduertiri, an illuminatio, uisitatio seu co- solatio aut reuelatio sit a deo, dum homo ex homini influentia inclinatur a trahitur ad superius cor- diali contemptu, ad humiliationem profundam, ad omni uanitatum ac uitio- rum detestationem, ad fer- uentem boni amoris, ad generalem charitatis ac gratiae sibi concessae coicationem ad oes, ad arden- tem spiritalem profectum affectum, ad boni propositi sincerissimam integritatem, ad purae deitatis amo- rem, ad fidei illuminationem, & ad eos qui sunt fidei intelligentiam clariorem, ad patientiam firmam & obedientiam sanctam. Neque quaedammodum ex solis praesentia oriuntur in aere splendor & calor, ita summo sapientiae atque iustitiae sole apparete, radiante ac opante in aera, mox nascuntur in ea uere sapientiae fulgor, charitatisque ardor: & quis practicae diabolo possit in homine gigni sensibilis quaedam deuotio & consolatio quaedam seu dulcedo suo modo interna, praefati tamen affectus esse non ua- lent a demone, nec diabolus potest agere immediate in apice affectiue aut uertice intellecti- ue, nec ita perstringere mentem, ut uelit nolit rapiat sincere ad deum, atque illic demergat aby- sum, ita quod ex huiusmodi prauectione, influxu aut uisitatione oriuntur in mente saluberrimi effectus praefati. FR. Videtur mihi haec oia sonare ualde catholice, nec his (ut reor) poterit contradicere. Verum suspicor, haec introduxisti ut per ea rides ad quae sita superius: idcirco si placet, ostende ex his quid aeternis sententiam de uisionibus & reuelationibus praememo- ratis, quaestiones etiam circa eas supra inductas solue.

dubium pro- mun.

ii. iii.

Gene. 5. Eccl. 4.4 Hebr. 11.

Luc. 1. ibidem.

Indic. 13. 6. 2. Ex. 14. 23. 22.

Iere. 1. Ezech. 4.0 Math. 1. Num. 12. Iob. 33.

Isai. 6. Apoc. 1. 4.

1. Reg. 13.

Dan. 2. 4. Gene. 41. Danie. 10. Gene. 41. Dan. 2. 4.

uiso intelle- ctualis dicitur dupliciter.

Isai. 6.

Zac. 1. 2.

Apoc. 1.

Apoc. 2.

1. Cor. 11.

Num. 22. 22.

Artic.

Articulus XXVIII. Quod uisiones Tondali & monachi Anglicani, & quæ de purgatorio Patritij factæ sunt, uideantur ueræ & fide dignæ. DIO.

S attendamus uisiones & reuelationes prophetarum ueteris testamenti & sancti Iohannis apostoli, non uideo quod præfata uisiones ac reuelationes sint reprobæ: primo, quoniam similes leguntur in scripturis utriusque testamenti canonicis, ubi inuentur horribiles ac mysticæ apparitiones prophetis ostensæ, & sancti prophete referunt se translatos fuisse in spiritu ad loca remota, in quibus ostensa sunt eis inuisa ante & inaudita, & quæ secundum quod sonat litera intelligi nequeunt, sicut dum sanctus Ezechiel afferit se uidisse quatuor animalia, cum dispositionibus, formis ac motibus ibi expressis, & rursus alibi describit se transpositum à Chaldæa in Ierusalem in uisionibus dei: spiritu utique, non corpore: quod subtilissime innuit, dicens: Emissa similitudo manus apprehendit me in cincinno capitis mei, & ele uauit me spiritus inter cælum & terram, & adduxit me in Ierusalem in uisione dei, & reliqua quæ ibi habentur. Et iuxta expositores, tota uisio illa fuit imaginaria, ipso Ezechiele in Chaldæa in suo loco realiter ac immobiliter permanente, atque in interiori suo sensu, uis scilicet imaginatiua, formatis per angelum similitudinibus representantibus uniuersa quæ ibi describit, seque uidisse & fecisse testatur. Similiter & aliàs: Facta est, inquit, super me manus domini, & adduxit me in uisionibus dei in terram Israel, & dimisit me super montem excelsum nimis, super quem erat quasi ædificium ciuitatis. Et ibi per aliquot capitula scribit se in illa uisione multa uidisse, audisse, egisse, cum tamen totum hoc ageretur & esset in sola imaginaria uisione, non tamen inani, sed magna quadam representante. Iuxta hunc modum ait etiam in Apocalypsi Iohannes: Venit ad me unus de septem angelis, & sustulit me in spiritu in montem magnum & altum, & ostendit mihi ciuitatem sanctam Ierusalem: & habebat murum magnum & altum, habentem portas duodecim, & erat structura muri eius ex lapide iaspide: ipsa uero ciuitas ex auro mundo, fundamenta muri ciuitatis omni lapide pretioso ornata. Alias multas uisiones imaginarias, admirabiles & horrendas scribit in Apocalypsi Iohannes, dicēdo: Vidi mulierem sedentem super bestiam cocineam, plenam nominibus blasphemiarum, habentem capita septem & cornua decem. Itēque, Vidi, inquit, cælum apertum, & ecce equus albus: & qui sedebat super eum, uocabatur fidelis & uerax, & exercitus qui sunt in cælo, sequebantur eum in uestibus albis. Et apprehensa est bestia, & cum illa pseudopropheta, & uiui missi sunt hi duo in stagnum ignis ardentis sulphure. Multa huiusmodi habentur in Apocalypsi, ex quibus probatur quod uisiones Tondali & monachi Anglicani, & quæ de purgatorio Patritij sunt ostensæ, non discordant à scriptura canonica nec à fidei ueritate. Porro, quod nec à doctrina sanctorum dissonant patrum, monstratur ex his quæ supra ex dictis sancti Gregorij quarto dialogorum sunt allegata. Siquidem sanctus Gregorius refert ibidem atque in homilijs, ad morientes frequenter uenisse angelos bonos & malos, & angelos malos in forma apparuisse Aethiopum aut draconum, ac morientium membra ligasse, eorumque animas ad loca amœna aut poenalia deduxisse: animas quoque defunctorum redidisse ad corpora sua, atque uiuentibus retulisse se maxima conspexisse aut etiam tolerasse tormenta, & deinde iustorum gaudia gaudiosaque loca uidisse, & in recitationibus suis quasi per omnia nomina corporaliū rerum similitudinibus earum sunt usæ, uidelicet flamma, ignibus, pontibus, pratis florētibus, domibus atque nauigijs. Insuper, persone quæ ista uiderunt, post horum uisionem & experientiam tam abstinenter, rigorose, compuncte & sancte uixerunt, quæ tanta eorum conuersio aut profectus attestabatur uerbis eorum. His quoque quæ de purgatorio sancti Patritij leguntur, attestatur Legenda ipsius & Passionale sanctorum. Postremo, præfata uisiones ualde sunt inductiuæ & inflammatiuæ ad dei timorem, ad internam compunctionem, ad sanctam deuotionem, ad poenitentiam salutarem, ad mundi contēptum, ad cordis custodiam, atque ad emendationem in omnibus. FRA. Libentissime hanc tuam audiui censuram seu positionem, confidens quod & alij multi his auditis cum maiori credulitate copiosiorique fructu, præfatas & cōsimiles lecturi sint uisiones. Nunc superest ut quæstiones circa uisionem Tondali motas dissoluas.

Articulus XXIX. Solutio dubiorum quæ circa uisionem Tondali mota sunt supra articulo uicesimo secundo. DIO.

Circa uisionem Tondali primo quæristi, an anima eius fuit realiter separata a corpore in tota illius uisione, an potius realiter mansit in corpore, ita quod uidit omnia illa sola imaginaria uisione, & in ea per similitudines quasdam sustinuerit tot & tanta de quibus scribit tormenta. Ad quod (ut tetigi) uidetur haberi responsio ex

Ezech. 1.

Ezech. 8.

Ezech. 40.

ez. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48.

Apocal. 1.

Apoc. 17.

Apo. 19.

Gregorius.

S. Patritius

Solutio dubij primi.

ex recitatione historiarum de Tondalo illo, in qua fertur quod protunc mortuus fuerit. Vnde & ipse redactus ad corpus seu corporis usum ac sensum, dixit: Cui anima mea corpus exueret & illud mortuum esse cognosceret, uoluit ad corpus suum redire, nec poterat illud intrare. Veruntamen huius oppositum posset probari ex eo quod in eodem narratur libello, quod Tondalo subito corruente, apparuerunt in eo omnia signa mortis, dempto quod calor modicus in sinistro eius latere sentiebatur ab his, qui corpus eius diligenter palpabant: propter quod & corpus in sepulchrum super terram seruabant usque ad tertium diem, quo reuiuiscere uidebatur. Ideo posset quis probabiliter dicere, quod anima eius mansit toto tempore uisionis illius realiter in corpore suo, atque quod sola imaginatiua uisione conspexit ac supplicia pertulit per omnipotentiam dei dispensatione occulta & modo quodammodo incomprehensibili nobis, quemadmodum de animabus separatis ac dæmonibus dictum est, quod uere & ineffabiliter atque grauissime affliguntur ab igne corporeo. Hinc Augustinus in libro de cognitione ueræ uitæ ait ad quæstionem interrogatus: Nonne legitur quod sepe multæ animæ de corpore educatæ uidentur multa loca poenalia, loca quoque amœna ac florida, & multas animas in utrisque, atque ad corpus reuertæ retulerunt se multa audisse ab illis? Ad hoc Augustinus respondens sciendū quod hæc animæ non penitus reliquerant corpus, sed sensus tantum corporeos suos destituerunt officijs. Corpus autem non ex toto uitali caruit spiritu: unde ea quæ audierunt, non res corporeæ, sed similitudines corporearum rerum fuerunt, quas reuertæ constitutis in corpore narrauerunt. Sicque ulterius diceretur quod propter uehementem illam alienationem & abstractionem animæ Tondali à corpore suo & omni sensu, motu & actu corporeo, & propter intensissimam occupationem eius circa ea quæ sunt alterius seculi, uidebatur ei quod esset separata à corpore. Nec hoc incredibile reputetur de anima Tondali, cum diuus dicat apostolus se nescire an in corpore uel extra corpus fuerit rapus. Aliqui quoque inter dum tanta replentur suauitate cœlesti, ut eis uideatur quod animæ eorum de corporibus suis exiliant, aut extra corpus consistant. Fronto quoque episcopus dixit se interfuisse sepulturæ beatæ Marthæ, similiter sanctus Ambrosius perhibuit se sepulturæ sancti interfuisse Martini: & tamen Richardus de Media uilla super primum Sententiarum distinctione decima septima, & alij multi dicunt sanctos illos antistes non fuisse in sepulchris illis personaliter nec animas eorum demum. Sicque per ait ibi Richardus: Dicit potest quod in ueritate nec corpus nec anima Ambrosij interfuit sepulturæ S. Martini, sed forte angelus in specie Ambrosij apparens: quod dum fieret uidebatur Ambrosio soporato quod interesset illi sepulturæ. Nec est putandū quod phantasticū hois realiter exeat de hoie dormiente, sed quicquid contingit quod homo somniat se esse præsentem alieno conspectui & quod hoc somniat, tunc spiritus in specie illius hois apparet illi, in cuius conspectu ille dormiens somniat se esse præsentem. Hæc Richardus. De hac autem materia diffusius scribit beatus Augustinus, 18. de ciuit. dei, ubi satis miranda refert de transformationibus apparitionibusque quibusdam. Præterea ad intelligendū qualiter anima in corpore manens possit per imaginariam uisionem talia cernere, sicque moueri, pati, terreri ualet, quod 12. super Genesim loquitur Augustinus de iacētibus absque sensuum usu, quod gerunt quandam similitudinem corporis sui, per quæ possunt ad loca corporalia ferri, & talia qualia uidet similitudinibus sensu experiri. Nihilominus potest quis etiā probabiliter dicere, quod in omni præfata uisione fuerit anima Tondali uere separata à corpore, & interiori intellectu uisum conspexerit ea quæ se uidisse narrauit. Intellectus namque (ut docet Boethius) quodammodo in se includit ac comprehendit omnes exterioresque sensus, & actus illos exercet simpliciori altiori modo quam illi. Vnde quemadmodum deus æternus & gloriosus per ideales simplicissimas & immaterialissimas formas uidet & noscit uniuersa & singula quantumcunque corporalia & terrena distinctissime atque plenissime, ac deus angeli sancti ac demones quibus immateriales, ita per suas intelligibiles species distincte cognoscunt corporea & sensibilia quæque, ita & anima separata potest per intelligibiles species, secundum quod sibi tunc insunt, sensibilia & corporea intueri distincte ac talia reminisci. Veruntamen ad istud facilius responderet secundum beati Augustini inuestigationem, qui super Genesim 12. ait libro: Non uideo an habeat anima similitudinem corporis sui, dum iacente corpore sine sensu, non tamen penitus mortuo, uidet talia qualia multum ex illa subductione seu alienatione uiuis redditum narrauerit, & non habeat similitudinem illam, dum perfecta morte penitus de corpore suo exierit. Huiusmodi autem similitudines dicitur anima separata habere secundum quod inspicit eas. De hac re multa scribit Cassianus in libro de anima separata, quod scilicet anima separata à corpore,

Augustini respondum.

1. Cor. 12.

Ambrosij dicitur quod in intelligenti

Cognati

Te, adhuc uidet, audit, imaginatur & recordatur. Vnde ut supra est allegatum, Augustinus in libro de spiritu & anima fertur dixisse, quod anima recedens a corpore, se cum trahit sensum, imaginationem, intellectum & intelligentiam, concupiscibilitatem & irascibilitatem. In libro quoque de ecclesiasticis dogmatibus loquitur Augustinus: Homines solum credimus habere animam substantiuam, quae exuta corpore uiuit, & sensus suos atque ingenia uaciter tenet. Verum tamen praeterea Augustini & Cassiani ac aliorum quorundam uerba seculum quod sonant, magis consonant & concordant Platonico quam Peripatetico rum doctrinis. sed in his quae fidei sunt, praesertim in omni ista materia, magis arbitror insistendum autoritati quam philosophicae rationi quia secundum supernaturalem omnipotentis dei operationem nobis in uita hac imperferutabilem, multa contingunt in his. FRA. Prolixe differuisti, qualiter utrumque praedictorum probabiliter queat teneri, quod scilicet in corpore uel extra corpus realiter fuerit anima Tondali in uisione praescripta: restat ut solus argumenta ad hoc introducta, quod tunc extra corpus realiter esse nequirit. DIO. Hoc noueris, tantum esse infirmitatem intellectus humani quoad in corpore est, quod etiam animae a corpore realiter separatae, dum ad corpus fuerunt reductae, non potuerunt perfecte intelligere nec alij plenarie recitare ea, quae ipsis extra corpus contigerunt, & quae de immaterialibus rebus uiderunt: sed ea per corporalia quae dantur, prout aptius poterant, expresserunt. Hinc ut refert Cyrillus, unus trium meritis sancti Hieronymi refuscitatorum, inter rogatus a Cyrillo de his quae sibi post dissolutionem a corpore contigerunt, respondit: Quod me interrogas, non est bene possibile plene fari, quoniam spiritalia nostris sensibus minime comprehenduntur. Nam scis deum & angelos esse, & tamen qui illi sunt perfecte intelligere nequirit. Cum enim sint multa notissima in natura, quae nostrae intelligentiae paruitate comprehendere non ualemus, supercoelestia & spiritalia omnino aliena a nostra cognitione quomodo intelligeremus? Itaque si anima Tondali in illa uisione fuit realiter separata a corpore, sic ea quae uidit separata, re tulit prout potuit corpori resitura, praesertim quia & Tondalus miles non uidetur naturali philosophia multum fuisse instructus aut assuetus, ita ut de spiritalibus per appropriationem differeret. Itaque respondendum quod nec situs, nec ambulatio, nec esse in loco, proprie competant in corporeis rebus. Vnde quod Tondalus retulit animam suam supra corpus stetit, & undique circumspexisse, daemonesque uidisse per loca & ambulasse, ac consimilia sunt spiritaliter intelligenda. Quomodo enim conuenit animae separatae esse in loco diffinitive, non circumscriptione, sic competit ei moueri, ambulare & ferri de loco ad locum. Qualiter autem poterat corporalia intueri ac pati, modo discussum est. Porro animarum tormenta eo modo ostensa sunt animae Tondali ac animae monachi Anglicani atque Christianae misabilis & aliorum quorundam, quo utique modo debuerit ac potuerit ea aptius, intelligibiliter ac fructuosius recitare hominibus post earum reditionem ad sua corpora. sicque separatarum & inuisibilium animarum ac daemorum supplicia ac personae demonstrata sunt animabus praefatis sub similitudinibus corporalium rerum & bestiarum, materialiumque poenarum non quod anima Tondali haberet corporeos pedes, aut quod animae in purgatorio excoxiabantur, scindebantur, decolabatur, si que fiebat aut urebantur in uerbis, ollis, patellis aut quae redigebatur quasi in nihilum aut in unam massam conglobabatur, sed quod omnes istiusmodi poenae uere & ineffabili modo sint in animabus in purgatorio constitutis, aliter tamen, imo & supernaturaliter & incomprehensibiliter ac prorsus poenalius, quae esse possint in aliquo homine, aut in quibuscumque hominibus in hoc mundo. Et iuxta hunc modum sunt intelligenda, quae de stagnis, ponte, lamina ferrea ardente & consimilibus asseruntur. Daemones quoque in formis diuersarum apparuerunt ferarum, bufonum, draconum, serpentum, ad insinuandum diuersas eorum crudelitates atque multiplices atrocissimasque poenas, quas minantur aut inferunt animabus, nam & frequenter in talibus formis apparuerunt sanctissimis uiris Antonio, hilarioni ac consimilibus, quos suis tentamentis ac terroribus cupiebant deicere. Praeterea utrum animae de purgatorio euolent immediate in regnum caeleste, an mediate, ita quod primo terrestrem introeant paradysum, infra in speciali discutietur articulo. Similiter & id, an minima purgatorij poena (loquendo de poena sensus) maior sit omni praesentis uitae tormento. Cetera etiam supra 24. articulo circa uisionem Tondali obiecta & tacta, infra clarius exponent. Postremo, doctores super 4. Sententias communiter dicunt, quod animae in purgatorio non puniuntur per daemones, quoniam eos uicerunt neque per angelos sanctos, qui suos conciuersuros non punirent tamen, sed quod solo igne torqueretur per diuinam iustitiam. Huius tamen contrarium non

Intellectus hu
mani infir
mitas.

Spiritalia cor
poreis sensib
us comprehen
di nequeunt.

Viso Tondali
quod fuerit.

non in praenarratis uisionibus tantum, sed & in alijs reuelationibus multis insinuari uidentur. De isto tamen non est aliquid ab ecclesia determinatum unde nec periculosum aut illicitum reputatur, circa hoc diuersimode opinari, nec ratio ista multum cogit, quod ideo a daemone non torquentur, quoniam eos uicerunt. Quamuis enim uicerunt finaliter, frequenter tamen uictae fuerunt ab illis, nec pro hoc satisfecerunt in seculo isto, sicque posset quis dicere, quod meruerunt adhuc puniri ab ipsis demonibus, ut subdantur eis in poenis, quibus se sponte subdiderunt in culpis: & per quos peccauerunt, per hos & puniantur, quemadmodum & quarto Sententiarum ait Magister: Hos habebunt in tormentis tortores, quos habuerunt in uitis intertores. Verum de hac re nihil diffinio, quemadmodum nec de isto, an sola poena ignis animae in purgatorio affligantur, loquendo de poena sensus, circa quod Thomas & alij multi tenent quod imo, quoniam poena purgatorij ordinatur ad purgationem, quae maxime competit igni. Ex multis tamen reuelationibus aliter esse uidetur, nec apparet negandum quin ad minus daemoneum aspectus sit etiam his, qui in purgatorio sunt, ualde poenalis.

Articulus XXX. An animae in purgatorio satis puniuntur, & igne purgatorio satisfactae, mox euolent in paradysum caelestem. FRA.

DE isto nunc cupio diligenter tractari, an animae ex purgatorio liberatae, perducantur ad paradysum terrestrem, & ibi demoretur ad tempus, antequam ad caelestem patriam deducantur atque ingrediantur. DIONYS. Ad haec uideretur protinus respondendum, quod in purgatorio sufficienter puniuntur & expurgantur: immediate introeant regnum caelorum, nisi praeterea & etiam quaedam aliae uisiones uiderentur oppositum asserere. Sed forsitan me aliqui iridebunt, quod in tanta materia non respondeo indilate, absolute & assertiue, iuxta generalem & concordem doctorum traditionem, propter reuelationes quasdam phantasticas & incertas. Verum tamen nec doctoribus contradico propter uisiones praetactas, nec propter doctorum traditionem audeo tot sanctorum hominum uisiones & reuelationes appellare phantasticas aut mendosas, quandiu ecclesia super hoc nihil determinat. Nam & qui eas descriperunt & approbauerunt, fuerunt religiosissimi atque doctissimi uiri, & quidam eorum fuerunt doctores in theologia. FRA. Si placet, breuiter tange quid ad huius quae stionis utranque partem possit induci & allegari. DIO. Ad probandum quod animae de purgatorio immediate pertingant ad gloriam paradisi caelestis, multa satis authentica & robusta possunt argumenta adduci. Primo, quoniam super quartum Sententiarum distinctione quadragesima quinta, ubi Magister ex uerbis Augustini tractat de abditis receptaculis animarum, scribunt doctores concorditer, quod ante passionem Christi receptacula illa fuerunt limbus patrum, quantum ad iustos & sufficienter purgatos: & limbus paruulorum, quantum ad animas in solo originali a corpore separatas: & infernus, quantum ad reprobos: ac purgatorium, quantum ad animas sine mortali, tamen cum obligatione ad poenam exiites de corpore. Porro post Christi passionem & ascensionem limbus patrum cessauit, & pro eo caelum empyreum factum est receptaculum animarum sanctarum, atque in purgatorio plenarie purgatarum. Istud est doctrina Alexandri de Hales, sancti Thomae, Alberti Magni, Bonauenturae & aliorum: nec quisquam sanctorum patrum aut scholasticorum doctorum uidetur paradysum terrestrem inter receptacula ponere animarum, imo super quartum asserit Thomas: Quomodo enim leuia per leuitatem statim feruntur sursum, nisi aliquid impediatur, sic animae soluto uinculo carnis, mox praemium seu beatitudinem consequuntur, nisi aliquid impediatur, scilicet ueniens peccatum quod purgari oportet: & quoniam locus deputatur animabus secundum congruentiam praemij ad poenam, statim ut anima a corpore absoluitur, in infernum demergitur aut ad caelum euolat, nisi impediatur aliquo reatu, quo oporteat euolationem differri, ut anima prius purgetur. Et huic ueritati auctoritates scripturae canonicae manifeste attestantur & documenta sanctorum patrum unde contrarium pro haeresi esse habendum, ut patet quarto dialogorum & in libro de ecclesiasticis dogmatibus. Haec Thomas, qui etiam in Summa contra Graecos istud multipliciter probat. FRA. Si huius contrarij extat haereticum, ergo non licet aliter opinari. DIO. Haereticum est dicere animas ante futuram generalem resurrectionem non praemiarum, & hoc Gregorius quarto dialogorum ex scriptura ostendit canonicam: quid uero ad ea quae Thomas & alij introducunt, ualeat responderi, infra habebitur. FRA. Disputationem tuam prosequere. DIO. Ad huius partis probationem Thomas de Esfordia breuiter multa introducit motiua in suo compendio non paruipendenda: Animae, inq.

Alia receptacula ante Christum passionem que fuerint, & quae nunc sunt.

Et & ens,

ens, cū fuerint sufficienter purgata in igne, euolat statim ad gloriam, quod patet multiplici ratione: Primo, quoniam post purgationem non manet in anima aliqua dissimilitudo ad gloriam, ideo merito debet gloriæ iungi. Secundo, quoniam ianua cœli aperta est ei, quæ nullum habet introitū diabolici ostaculi. Tertio, quia necesse est illos spiritus in quibus est charitas sursum eleuans & nihil retardans, ad gloriam eleuare. Quarto, cū deus prior sit ad miserendum & beatificandum quàm ad puniendum, merito debet purgatos coniungere gloriæ, quos purgandos subiecit pœnæ. Quinto, quia non punit deus bis in idipsum, idcirco dum quis satisfacit in pœnis ignium, non debet amplius puniri in dilatione præmiorum. Sexto, quia post purgationem non debet talis amplius esse in purgatorio, cum iam sit purgatus, non purgandus nec debet esse in limbo, cum nō sit de numero paruulorum, neque in inferno, quia non habet mortale: ergo oportet quod sit in cœlo, cum non sint alia post mortem receptacula animarū. Septimo, quia efficacior est charitas quàm iniquitas: sed iniquitas statim ducit ad supplicium, ergo charitas statim ducet ad præmium. Octauam quoque subiungit, quæ iam ex uerbis Thomæ est introducta. FRA. Augustinus in Enchiridio scribit, quod usque ad diem iudicii animæ separatæ sunt in abditis receptaculis: ergo nec in inferno, nec in cœlo, cum hæc duo sint omnibus nota. Gregorius quoque quarto Dialogorū refert quasdam animas electorū alibi quæ in purgatorio esse puniunt, quod & in alijs multis fatetur historijs, aliquos etiā narrat in paradiso fuisse & inde redisse. DIO. Ad ista & cōsimilia clare respondio ex uerbis Bonaueturæ, super III. Sententiæ distinct. XLV. scribentis: Triplex est status animarū: primus est retributionis, secundus quiete expectationis, tertius purgationis. Nam anima exuta duplici causa potest impediri à retributione beata: primo, propter hoc quod ianua clausa est: secundo, quoniam anima non est plene purgata. Itaque statui retributionis correspondet proprius locus, receptaculūque determinatum in se & quo ad nos, uidelicet, cœlum empyteū quo ad iustos, & infernus quantum ad impios. Statui autē quietæ expectationis correspondet locus determinatus quo ad se, sed non quo ad nos, quoniam ex scripturis non constat ubi sit limbus. Statui uero purgationis correspondet locus in determinatus & quo ad nos & quo ad se: quia non omnes in eodem loco purgantur, licet in aliquo uno loco purgentur multi: & quantum ad hæc loca, in quibus diuersi ex diuina dispensatione diuersimode purgantur, loquitur in Enchiridio Augustinus. Denique limbus debetur peccato originali, infernus mortali, purgatorium ueniali, estque probabile, quod hæc tria loca gradatim se habeant, & circa eandem terræ partem existant. Insuper receptacula aliquibus dant secundū cōsiliū dei quod incōmutabile est, & secundū causas superiores: aliquibus uero secundū dum sententiā dei quæ aliquādo reuocatur, & secundū causas inferiores. & de aīabus hoc secundum modo deputatis alicui receptaculo, intelligēda sunt uerba Gregorij in suo dialogo. Hæc Bonaueturæ. Porro secundū Thomā, etiā cœlū & infernus inter abdita receptacula cōputant, quia inuisa sunt nobis, & sola fide noscunt. Coiter quoque asserit, quod de lege coeli est unū gēnālis purgatorij locus: sed ex speciali dispositione iudicis summi diuersa sunt loca, in quibus aliæ quædam purgantur. FRA. Modo (si placet) tange motiua, ex quibus apparet quod aīe in paradiso terrestri recipiant ac demorētur, antequam cœlestem introeant paradysum.

Articulus XXXI. Persuasiones, ex quibus apparet quod aīe in purgatorio satis purgatae, primo ingrediuntur paradysum terrestrem, deinde cœlestem. DIO.

AD hoc primo inducitur, quod (ut supra XIII. articulo commemoratum est) Gregorius narrat quarto dialogorū de quodam post uisa tormēta reorum ac gaudia electorum ad corpus reductorū qui dixit, quod ponte piculoso transacto, erant amœna atque uirentia prata, in quibus dealbatorum hominū conuenticula uidebātur: & tantus erat ibi odor suauitatis, quod uniuersos illic habitantes ambulantesque satiauit: ubi & mansiones diuersorū singulæ multitudine lucis erant plenæ, quod de paradiso terrestri intelligendū uidetur, quibus concordat quod in uisione legitur Tondali, quod scilicet angelus & aīa Tondali uenerunt ad portam: quam ingressi, uiderunt campū pulcherrimū odoriferum, floribus confitū, lucidum & amœnum, in quo fuit multitudo innumerabilis animarū, & cætera quæ supra uicesimo articulo sunt conscripta. Porro in uisione Anglicana & in historia de purgatorio Paritij clarissime dicitur, quod anime purgatorij exeutes, primo introeunt paradysum terrestrem, & manent ibidem ad tempus, quousque aptæ reddātur ingredi regnū cœlorū. In reuelationibus demū sanctæ uirginis Mechthildis narratur, quod animam eius dñs assumpsit ac duxit in amœnissimū hortū, in quo erat multitudo aīarū ad mēsam sedentium, quibus Chrs̄ pro ferculo apposuit officia atque suffragia, quæ a uiuis siebant pro illis, dixitque Me-

xitque Mechthildis: Mi domine quid profunt hæc illis cū sint in gaudio magno? Tunc aperientibus se cordibus animarū, uidit in corde cuiuslibet quasi uermem cor ipsius torquentem, eo quod non meruit sine impedimento & dilatione post mortem ad dominum euolare. & dictum est ei: Hic uermis non moritur, nec ab eo anima liberatur donec intret in gaudium domini, sicque uidetur quod anime à purgatorio liberatæ sint in loco amœno & pulchro, puta terrestri paradiso, in quo quāuis multum lætentur, quod purgatorij sensibilia supplicia euaserūt, & de cœterna beatitudine cito adipiscenda extent securæ, doleat tñ de gloriæ dilatione, & quod non satis synceriter in hoc mundo uixerunt. Amplius, his concordare uideatur quod in quarto libro Reuelationum sanctæ Brigittæ capitulo septimo angelus ad sanctam Brigittam in spiritu raptam legitur protulisse: Supra infernum est locus quidam, in quo est maxima purgatorij pœna quam anime possunt sustineret & ultra locum hunc est alius locus, in quo minor est pœna, quæ non est alia nisi defectus uiriū in fortitudine & pulchritudine, sicut per simile tibi dico, quasi si aliquis esset infirmus, & infirmitate cessante ac pœna, nihil haberet de uiribus donec eas paulatim recuperaret. Tertius uero locus superior est, in quo alia nulla est pœna, nisi desiderij perueniendi ad deum. & ut melius in conscientia tua intelligas, dico tibi per similitudinem, quasi si es misceretur cū auro, & in igne ardentissimo aurum tam diu esset purgandum, donec æs torum consumeretur & aurum fieret purum: quanto autē æs fortius esset ac spissius, tanto ardentiori igne egeret, quousque aurum esset quasi aqua currens & torum fulgens, deinde magister eius profert aurum in alium locū, in quo obtineat ueram suam formam in uisu & tactu: postea mittit aurum in tertium locū, ubi custodiatur & possessori suo repræsentetur. Sic spiritualiter est de locis predictis, quia in primo est maxima purgatorij pœna, ibi est dæmonum tactus, & ibi per similitudinem apparent uenenosi uermes & similitudo animalium ualde ferocium: ibi calor & frigus, tenebræ atque confusio. Deinde magister (i. diuina iustitia) profert aurum (id est, animas) in alium locum, in quo non est nisi defectus uermium, ubi anime morabantur tam diu, quousque habeant refrigerium per suffragia amicorū suorum aut de continuis sanctæ ecclesiæ operibus. Nā anima quo maius habeat auxilium, eo citius conualescit ac liberatur. Post hæc anima fertur in tertium locum, ubi non est pœna nisi desiderium perueniendi ad dei presentiam & eius uisionem beatam. In hoc loco morantur multi & nimis diu, præter illos qui dum in mundo uixerunt, perfectū habuerūt desiderium perueniendi ad dei beatificam uisionem. Alibi quoque quædam his consonantia asserit Brigitta sancta. Possent etiam ad hæc alie quædam per suasiones adduci. Nam cū diuinus Dionysius protestetur, quod à distanti nō itur in distans, nisi per medium, & tanta sit in purgatorio pœna tam damni quàm sensus, apparentiam habere uidetur quod à purgatorio nō perueniatur ad paradysum cœlestem, nisi (ut dictum est) per terrestrem, aut à loco in quo non est nisi pœna dāni. Ambrosius etiam sup Lucā. Illuc, inquit, redēdum est nobis, unde eiectus est Adam. & Gregorius: Quoniam primus homo per uetitum esum ligni perdidit paradysum, illuc reduci non possumus, nisi per abstinentiam salutarem. Denique, in Legenda sanctæ Dorotheæ habetur, quemadmodum ipsa de paradiso sponsi sui misit Theophilo in mense Ianuarij tria mala et tres rosas, sicque uidetur terrestris paradisi spem habuisse ac docuisse. In Legenda demum beatissimi Thomæ apostoli narratur, quemadmodum frater regis In diē resuscitatus à morte, perhibuit se ab angelis ductū in paradysum, & ibi uidisse formosum palatium ex auro, argento & gemis constructū, & regem suo demerito perdidisse id ipsum. Vnde uidetur in paradiso terrestri esse quædam remuneratio hominum, cum in cœlesti paradiso non sint palatia talia. FRA. Quid tibi de horum ueritate uidetur? DIO. Horum determinationem alijs magis cōmitto, & si concordari hæc queant, peritis relinquo: quia nec tantis doctoribus, neque tot reuelationibus contradicere audeo. Determinationi autem ecclesiæ hæc tutius committuntur. FRA. Conuertamur ergo ad alia: quia interdum iam tactum est, quod in purgatorio existentes transferuntur paulatim ad leuiora tormenta, non uidetur quod minima purgatorij pœna sit maior omni uitæ presentis supplicio.

Articulus XXXII. An minima purgatorij pœna sit maior quam cunctæ poena uitæ presentis. DIO.

Sicut præhabitu est, sanctus Thomas & alij multi doctores affirmant, quod minima pœna purgatorij, tam pœna dāni quàm pœna sensus, sit acrior qualibet huius seculi pœna: quod etiam multi à morte resuscitati se esse experitos sunt restati, imò multa horribilia & quasi incredibilia inde locuti sunt. Sed obuiare uidetur quod circa hoc scribit Et & & 2 bit

Triplex animarū status.

Simile.

Gene. 7.

bit Bonauentura super 4. sententiar. distinctio. 20. Sane, in quibus, intelligendū est hoc, ut
 ghaliter pena illa sit maior ista, scdm regulā illam Philosophi: Si optimum in uno gñe est
 melius optimo alterius gñis, & hoc simpliciter illo meli' est. sicut intelligendū est hic, qd il
 la pena sit maior, nō gaminima illo gñe sit maior maxima in gñe isto, sed qa maxima pœ
 na in gñe illo maior ē maxima pœna gñis hui' seu status ac uitę pñentis. Nā ut ait B. Grego
 rius, qbusdā est reuelatū quādā aīas esse punitas in umbra. Hęc Bonauentura. FRA. Quid
 circa hæc uerius putas? DIO. De incertis mihi nihil diffinio, sed qd Thomas fatef, iuxta il
 loz pōitionē uidetur pcedere, qui opinatur pœnā in purgatorio pro aliquo pctō pōitō
 à principio sui usq; ad finē que intēse durare, qusq; satisfactū fuerit, p pctō. Porro positio
 Bonauenturæ uidetur secundum illos procedere, qui dicunt pœnā purgatorij tanto plus
 minui, quanto satisfactio magis propinquat ad sufficientiā, seu quanto purgatio pro maio
 ri parte fuerit cōsummata. Cui pōitioni reuelationes prætaçtę magis concordāt, sic qd ex
 poni posset ostētio illa odoriferorū uirentiūq; pratorū, qd in eis adhuc restabat aliqd per sol
 uendū de pœna dāni, & qd prata hmōi significabāt amoenitatē paradisi cœlestis. sancti autē
 qui insinuare uidentur quōd ad terrestrem paradysum redendum sit nobis, uidentur figu
 ra pro re figurata: quia sub nomine paradisi terrę estis cœlestem intelligūt paradysum, in q
 est finalis & plena remuneratio electorū. Esset quoq; hæreticū affirmare, quōd animæ non
 pertingant ad regnū illud cœleste, cōpleta omni pœna pro culpis inflicta, loquendo tā
 de pœna damni qd de pœna sensus. Nec aliquo modo negandū est, hoies in hoc mōdo tātā
 posse perfectionis consistere, ut sine omni dilatione ptingant eorū animæ ad regnū cœle
 ste post recessum à corpore: nec in uisionibus præallegatis alicubi hoc negatur, sed magis
 asseritur. Insuper, ad dubia quæ articulo 24. mouisti circa ea quę de purgatorio leguntur
 Patrij, potest fortassis se aliqs breuiter expedire, dicendo cum Augustino, qd in his quæ
 sunt super naturā, tota causa seu ratio facti aut operis est opotentia ac dispositio dei agen
 tis, cuius uirtute poterant animæ defunctorū illi militi apparere, sicut & daemones in qbus
 dam assumptis corporibus aut in quibusdam præstigijs: magis tamē uidetur qd in corpo
 ribus ad horā assumptis. Conformiter poterat miles iste in spatio tam breui per tam longa
 itinera ferri, moueri, trahi, redire. Nam per aliqua loca à daemones, quorū uelox agilitas
 est, tractus describitur, & diuina uirtute atq; angelica ope sic rediit. Veruntū non arbitror
 expedire, talia immoderate aut curiose scrutari, sed diuinam uereri iustitiam, & nunc tali
 ter conuersari, quōd tanta euademus supplicia. FRA. Quantum in tam abdita ardua q; ma
 teria fieri posse uidetur, satis diffuse & clare iam respondi, atque quā diro & ineffabili
 modo incorporei spiritus tam in purgatorio quā in inferno affligātur, elucidasti, ita ut me
 rito debeam contentari. DIO. Adhuc ad hoc pēsuadendum duarum sanctarum testimo
 nia sceminarum inducant.

Articulus XXXIII. De acerbitate pœnarū purgatorij & inferni. DIO.

Quarto libro cœlestium reuelationum sanctę Brigittę recitat, qualiter in uisio
 ne imaginaria uidit hæc Brigitta animā cuiusdam defuncti stantem iuxta æstru
 antissimū clibanum, & ignem incendere ascendere usq; ad animę caput, intū qd
 pori stabant sicut uenę currētes cū igne ardente: aures uero uidebant qua
 si sufflatoria fulorū, quæ totū cerebrū cum flatu cōtinuo cōmouebant. Oculi autē euerfi ui
 debant & inuersi, & apparebāt ad occiput int' esse affixi. os q; erat apertū, & lingua extra
 cta per nariū aperturas, dependebat ad labia: dentes etiam erant quasi clauiferrei per pala
 rum affixi, brachia uero erant tam longa, quōd tendebant ad pedes. sed & manus ambę ui
 debant habere atque comprimere quandam pinguedinem cū pice ardente. At uero cu
 tis quæ super animam apparebat, erat quasi uestis spermate circumfusata: & erat tam frigi
 da, qd omnis qui eam uidebat, contrēmit: de qua etiam tam grauis & intolerabilis prodijt
 fœtor, quōd nullus fœtor in mundo hoc ei possit assimilari. Ecce incorporea anima illa in
 tam miserabili & pœnosa corporali effigie est ostensa, ad designandum quod ipsa in se in
 uisibiliter sustinebat talem angustiam & pressuram, tale incendium & tormentū. Hinc rur
 sus de alia anima separata & rea ac purgatorio deputata loquitur Brigitta sancta: Videba
 tur mihi quasi quōd uinculum quoddam esset alligatum in capite animę instar coronę,
 & stringebatur tam fortiter, quōd frons & occiput pariter iungebantur: oculi uero deci
 derunt à sedibus suis, depēdentes per radices suas ad genas, crines quoq; quasi igne cōbu
 sti aruerunt, & cerebrum rumpebatur defluens per nates, & per aures lingua extendeba
 tur, dentesq; comprimebantur: ossa etiam confringebantur in brachijs & contorqueban
 tur

Pratorū uisio
quōd intelligi
gende.

Dubiorū ali
qd solutio.

Aīę dāntē
miserā facies

Aīę purgan
dę tristis
aspectus.

tur ut funes. Porro manus decoriatę ligabantur ad collum, pectus uero & uenter tam for
 titer dorso coniungebantur, quōd costis confractis cor cū omnibus interioribus euersum
 erepuit. Femora uero pendebant ad latera, ossaq; contracta extrahebantur eo modo, quo
 filum tenue solet in globum conglomerari. Ecce per omnia ista imaginarie uisa significa
 batur, qd qualem pœnam haberet homo, si per possibile sic uiolētaretur ac torqueretur in
 corpore, qd uniuersa membra eius ac intestina taliter dissiparentur, talem, imō inenarrabi
 liter grauiorē in purgatorio pœnā sustinet anima. Præterea, Mirabilis illa Christina, cuius
 Legendā conscripsit doctus uir suffraganeus episcopus, qui & librum Apum composuit,
 illa inquam uirtuosa mirabilisq; Christina, post primam suam à morte resuscitationem re
 ducta ad corpus, interrogantibus quid sibi post egressum de corpore cōtigerit, dixit: Sta
 tim ut defuncta sum, susceperunt animam meam angeli lucis, & deduxerūt eam in locum
 tenebrosū ac horridū, animabusq; hominū plenū. Tormenta quę ibi uidi, tanta tamq;
 crudelia erant, qd nulla id lingua ualet exprimere: & cogitante me qd esset infernus, angeli
 responderunt purgatorio esse. Inde duxerūt me ad pœnas inferni, & inde in paradysum
 corā domino maiestatis: qui cum me hilariter accepisset, sup omnem modum gauisa sum,
 putās me ibi æternaliter cum domino pmanuram, qui ait ad mei Reuera dilectissima mea
 hic mecum eris, sed duos optionem nunc tibi propono, uidelicet mecū manere uel reuer
 ti ad corpus, & in eo pati pœnas satisfactorias, p ereptione animę, quas in purgatorij pœ
 nis uidisti. Me autē sine hæsitacione mox eligente reditorem ad corpus, iubete dño statim
 reuixi. Præterea, qd uerissimam fuerit ista mirandę Christinę relatio, probant immanissima
 tormenta quę post resuscitationem sponte sustinuit, imō sibi ipsi inflixit. Intrauit enim frē
 quenter ardētissimos clibanos pro panum decoctione paratos, in qbus tam uehementis
 me cruciabat, ut præ angustia clamitaret, nec tamen in ea egrediete ulla apparuit lęsio. Se
 pe quoq; in ignium incendia se piecit, & in cacabos plenos bullientes intrauit usq; renes
 uel ubera, ac reliquis membris aquā bullientem, p prijs manibus suffudit, & p dolore cla
 mauit uelut par turienis: exiens tñ non habuit læsionem. Interdum etiam, imo multoties in
 aquas congelatas se precipitauit, & sub glacie sex diebus aut amplius morabaf. Quōdoq; in
 ter suspensos ad patibulū se suspendit, & biduo mansit suspens: deinde illa lęsa defecit, &
 mortuorum intrauit sepulchra, deflens ibi hominū uitia. Tempore quoq; hyemali consue
 uit sub rotis molendinos; stare erecta, ita qd aqua corruerat super caput eius & mēbra, ce
 ciditq; interdum sup rotarum circuitum: & tamen rediens fuit illa lęsa. FRA. Nūquid & tu
 qui naturalis rationis uiges acumine, atq; in philosophicis es eruditus scientijs, credis hæc
 uera esse? DIO. Male & nimis male naturali uiget acumine atq; scientia acq; sita, qui ex hoc
 ea quæ fidei sunt seu fidei digna narratione inueniuntur, suo præsumit ingenio mensura
 re, djudicare & coartare. Deniq; quæ præfatus autor Legendę Christinę Mirabilis de
 ea conscribit, & iam partim commemorata sunt, probat idem descriptor testimonio teue
 rendi patris Iacobi Aconensis episcopi, postea Cardinalis, qui se eam & eius mirabilia ui
 disse testatur, imō & alia multa prætaçtis mirabiliora narrant de ea. Ego quoque in loco
 quo fuit sepulta, fui frequenter: & dum in pueritiā in oppido sancti Trudonis frequētaui,
 scholares ex relatu suorum parentum sæpe loquebantur de ea. FRA. Quia iam de particu
 lari iudicio singulorū & pœnis purgatorij ac inferni ac punctis hæc concernentibus tam
 diligenter & plenelocutus es, precor ut in fine huius dialogi aliqua scribas, qualiter debe
 amus nos quotidie ad morrem & ad mite iudicium dei disponere, ne in cidamus rigorē di
 uinę iustitię. De tentationibus quoque, quæ solent agonizantibus magis esse moleste, &
 de remedijs contra eas, & qualiter muniendus sit agon & exitus morientis. DIO. Pia, fru
 ctuosa ac sapientialis petitio, ad cuius impletionem utinā essem idoneus. Attamen te oran
 te pro me, tentabo pro uiribus adimplere quod postulas.

Articulus XXXIII. De præparatione quotidiana ad mortem & ad mite iudicium.

Quemadmodum tota uita sacerdotis timorati cupientis celebrare deuote, debet
 esse continua præparatio incessabilisq; dispositio ad celebrandum condigne, ita
 ut diligentissimè uideat quicquid impedimentū est celebrationis deuotę ac fer
 uidę: quicquid ad eam disponit ac confert, uiriliter apprehēdat & exequa
 tur, ita tamen ut hora celebrationis instante, per specialia & peculiaria quædam exercitia
 deuotionalia orationū, meditationū, psalmodiarū, contritionis, cōfessionis & satisfactionis
 ad instantē celebrationē se præparet: tota cōuersatio cuiuslibet Christiani deū timētis ac mo
 Et & & 3 11

Christina
mirabilis

Mirabilis ex
uita Christi
næ Mirabilis

Iacobus Aco
nensis epūs.

Oppidum s.
Trudonis no
mine est i di
ocesi Leod
diens

Cōparatio

ri salubriter cupiētis, debet esse una iugis preparatio ad mortē & ad particulare iudiciū dei, ita nihilomin⁹, ut graui seu letali egritudine incubens ipse infirmus p̄ exercitia apta ac specialia, p̄ suā cōscientiā diligentissimā discūssionē, p̄ plenā contritiōnē & integrā confessionē, p̄ profundissimā sui cordis corā deo protestationē, p̄ orōnes ardentes, p̄ meditationes de passionē dhica, de imminētī sibi diuino iudicio, de supplicij impioꝝ & gaudijs electoꝝ, per grāde & integrale totius emēdationis propositū, p̄ eucharistiā affectuosam susceptionē, atq; p̄ sacrā unctionē praeparet se ad mortem & ad occurrendum iudiciū metuent do. Itaq; optima & uere tutissima ad mortē dispositio est, tēpore sanictatis & iuuentutis taliter deo seruire & ita se corā ipso in cunctis h̄re, ut in extrema, summa & piculossissima illa necessitate mereat homo nō derelinqui, sed adiuuari, cōseruari ac saluari à dño, quē admodum & psalmista orauit: Cū deficiet uirtus mea, ne derelinquas me. Porro si q̄s ita nō egit, nō tñ in extremis despet, imo tunc salte p̄ confessionē & aliam praeactā, ad salubrem exitum se disponat. Sed ināstimabiliter piculosum tam diu differre, quē admodū 4. libro magister Sententiā: ex uerbis cōprobat Augustini, dicēti: Si q̄s positus in ultima necessitate uoluerit accipere p̄niam & accepit, sicq; decedit, fateor uobis, non illi negamus quod petiit, puta uaticū aut poenitentia, sed non praesumimus q̄ bene hinc exeat. Nunq̄ dico damnabitur: sed nec dico q̄ liberabitur. Si ergo uis à dubio atq; periculo liberari, age poenitentia dum sanus es. Si sic agis, dico tibi q̄ securus es, quando p̄niam tunc egisti, quando peccare potuisti. Si uis poenitentia agere quando iam peccare non potes, peccata te dimiserūt, nō tu illa. Nullus ergo expectet quisq; peccare non potest. Arbitrij em̄ dñs quārit libertatē, ut delere possit cōmissa, non necessitatē: charitatē, nō tātum timorem, quia non in solo timore uiuit homo. Quem igitur sero poenitet, oportet nō solum timere iudicem, sed etiam diligere, quoniā sine charitate nemo potest saluus esse. Non itaq; tantum timeat poenitentia qui poenitet, sed anxietur pro charitate & gratia. Sed quoniam uix uel rara est in fine tam iusta conuersio, timendū est de poenitēte sero. Attamen qm̄ deus semper potēs & pius est, semp̄ etiam in morte potest iuare, sed quoniam multa sunt quae tunc impediunt & languentem retrahunt, piculosissimum est interitūq; uicinum, usq; ad mortem protrahere p̄nā remediū. Hinc iteq; loquitur Augustinus: Plane aut non aut uix inuenio te mortis tempore aliquam posse p̄niam facere. Tunc nanq; omnes potentia & uirtutes sunt occupatae uehementia mortis, & destituta sunt oia libertate. Hinc itq; Hieronymus: Qui dum sanus & iuuenis est, deū offendere non ueret in corde, indulgentiam non meretur. O charissimi filij, qualis est poenitentia illa quam tunc & idcirco quis accipit, quando & quia se diutius non posse uiuere cernit: Hinc etiam ait Bonauentura, q̄ anima in extremis ita intentata est dolori mortis & aegritudinis, quod uix potest redire ad se. In Horologio quoq; eternae sapientiae in persona improuise ac indispōsite morientis sic dicitur: Quomodo possum me modo conuerrere? & qualiter nunc ualeo ueraciter poenitere? Nonne uides angustias mortis me praeuenientes? Ecce timore & horrore tam uehementer perterritus sum, sic alligatus sum uinculis mortis & anxietatibus nimij premor, ut quid agē dum sit non uideā. FRA. De hoc ueritate non ambigo, at ut cerno, non tñ secularibus praeue uiuentibus, sed religiosis quoq; se negligētē habētibus grande instat piculū: qm̄ sicut homo se habet circa deum dum sanus & fortis est, sic deus se habet circa illum dum letali aegritudine cōturbescit. Sed cū naturale sit homini libetē gaudere, recreationē amare, facillitē q̄ resoluū in risum & tristitia fugere, p̄ quā omnia solet saluberrima & intenta mortis cōsideratio tolli à corde & mētis cōpunctio dissipari, imō & pfata ad mortē p̄paratio impediri, precor te ostē de mihi talē de morte ac moriēte imaginationē, ut p̄ eā possim abicere oēm cordis dissolutionē, inanē lātitiam, uanitates, iocos ac risus.

Articulus XXXV. Qualē debeat homo imaginationē de morte ac moriēte suo cordi imprimere atq; assidue diligenter reuoluere. DIO.

Sicut is qui uult de passione & morte dñi nostri Iesu Christi fructuose & optime cogitare, ita debet imaginari ac si iam ipso cernente Christus cōprehendatur, conspiciatur, & omnia illa sustineat quae eum euāgelica historia pertulisse testatur: hoc est, quasi proprijs corporalibus oculis uideat innocentissimum ac mansuetissimum filium dei nudari, alligari columenē & atrocissime flagellari, spinis coronari, cruci affigi, diris clauis per sacratissimos pedes & manus tenerrimas transforari atq; uiolentissime in cruce distēdi, & in tam uehementissimo dolore ibi pendere: ita q̄ cupit compunctā & saluberrimā mortis cōsiderationē assumere, imprimat cordi qualiter qui infirmatur usq; ad mortis extre

remum perducatur articulum, & quasi praesentialiter uideat aliquem morientem. Imaginare ergo & corde recollecto diligentissime cogita, qualiter homo dum morti impingatur, jacet in lecto miserabilis, uiribus destitutus, relictus omnia quae in hoc mundo habuit & male amauit, & aliud seculum ingressurus, moxq; metuē diffuso iudici praesentandus, & seipsum amplius iuare non ualens, qui pauloante tam fortis & agilis, tam iucundus, liber ac imperterritus uidebatur. Perpende qualiter tunc frons obduretur, corpus rigescat & cadāt capilli, labiaq; pallefcāt & oculi errent ac euertant, manus nigrescant, uultus pallefcāt, pulsus caprizet, habitusq; deficiat & amarissimae mortis punctura interiora circumdant, & ipsum cor premant ac penetrent, mox quoq; affit sudor mortis, naturam esse uictam demonstrans ac membra pertransiens. Tunc certe commouentur custodes domus & nutant uiri fortissimi, & otiose existunt molentes & tenebescunt uidentes per foramina. Tunc rumpetur funis argenteus & recurrit aurea uitta, atq; cōteritur hydria super fontem ac rota confringitur super cisternam: quoniam ibit homo in domū eternitatis suae, reuerteturq; puluis in terrā, & redibit spūs ad deum qui dedit illum. Cumq; naturalia ista sint ita perniciosa, tñ aliunde instant grauiora & magis horrenda, uidelicet terribi & laeuales daemōnū uultus, acerbissima etiā impugnationes eoz & metuendissimum dei iudiciū. Intuere quibus & qualibus angustijs, doloribus atq; terroribus misera anima concutitur, dū exterioribus sensibus à suo actu cessantib⁹ ad seipsam reuertitur, & uniuersa sua peccata subito ac clarissime intuetur, imminentes sibi malignissimos ac procacissimos spiritus cernit, & super omnia pauendum praestolat iudiciū. Insuper ipsa mors ineffabiliter est amara in tantū, q̄ quidā precibus sancti Hieronymi resuscitatus à mortuis dixit Cyrillo: Anima mea corpus reliquit tam grauitē & amare, q̄ certe quantae fuerunt illi angustiae & pressurae, non caperet mens humana, nisi ut ego experientia didicisset. Si enim omnis hominum intelligentia uniuersas quas uellet angustias & dolores excogitaret, omnia reputarentur pro nihilo respectu dissolutionis animae à corpore. Si hanc morientis effigiem cum uniuersis circumstantijs nunc praetactis nostrae memoriae imprimeremus firmissime, & recogitaremus assidue ac profunde, puto qd nec ridere, nec iocari, nec leuitatibus aut uanitatibus locum tribuere delectaret. FRA. Vere salubris doctrina, suauissimūq; cōsiliū, atq; ut puto iustū est scire mori & uera ars moriendi. DIO. Scire mori, est adimple re id quod in euangelio ait saluator: Vigilate omni tempore orantes, quia nescitis diem neq; horā. Hoc est digne deo conuersari iuxta exigentiā propriae uocationis aut professionis, & cum metu, timore ac tremore propriae operari salutē. sicq; paratū esse ad mortem, quod est omni die ita se corā deo habere, ac si à eo tollendi essemus de uita praesenti. FRA. Ut uideō, hucusq; nimis negligens fui ac dissolutus. DIO. Bonū est seipsum humiliter accusare, supest ut nos pariter & efficaciter emendemus. FRA. Restat ut de tentationibus quae morituris & agonizantibus solent contingere, & de remedijs contra eas loquar.

Articulus XXXVI. De tentationibus quae agentibus in extremis accidere solent, & de remedijs contra eas. DIO.

IN Apocalypsi legitur q̄ ascenderit diabolus de abyffo habens iram magnam, sciens q̄ modicum tempus habet: quod ad literam à multis exponitur de principe tenebrae & eius impugnationibus, quibus instāte tempore generalis iudicij & termino mundi, inuasurus & tētaturus est genus humanum tanto inuidiosius, acutus ac multiplex, quanto breuius tempus tēdā sibi sciet esse residuum. Quemadmodū ergo tunc tam rabidissime aduersus genus confurget humanum, ita (ut creditur) demones tanto grauius tentant eos, qui letali infirmitate laborant, quanto certius uident sibi modicum temporis superesse, quo suis tentationibus poterunt illos ad auersionem à deo & ad damnationis barbarum trahere. Veruntamen tunc quoque locum habet quod ait Apōstolus: Fidelis deus qui non patietur uos tentari super id quod potestis. Denique angelī sancti in hora tam extremae & summāe necessitatis non minus solliciti sunt ad subueniēdum, quā angeli tenebrarum ad seducendū. Praeterea, sicut sanctus docet Ambrosius: Callidissimi ac impiissimi demones tendunt mortis specialiter enituntur hominem à fidei ueritate auertere, & alicui periculoso errori doctrinae ecclesiae contrario implicare: quoniā fides est totius spiritalis & dificij fundamentum & radix merendi ac oculis mentis. Prima ergo mortierum impugnatō solet esse de fide, qui tunc sacramentum accipiunt eucharistiā, in quo sola fides praecipue habet locum. Huic maledictae tentationi non potest homo nec in uita, neq; in morte melius salubriusq; resistere, q̄ eam tanquam diabolicum quoddā susurrum peni

Optima ad mortē dispositio.

Psal. 70.

Augustinus

Quando fit poenitentia

Hieronymus

Bonauentura

Nota.

Cōparatio

Eccl. 12.

Mortis amaritudo.

Marc. 13. Ephe. 4. Philip. 2.

Apoc. 12.

1. Corin. 10.

D. DIONYSII A RICKEL CARTHVSIANI,

bus contemendo & irridendo, imò nec aduertendo, atq; simpliciter intra se cogitãdo: Ego firmissime credo sicut sancti apostoli, innumerabiles martyres, infiniti & gloriosissimi confessores ac uirgines sancte & uniuersalis ecclesie dei crediderunt & docuerunt, quorum fides & doctrinam deus omnipotens, neminem fallens, per innumerabilia miracula sibi soli possibilia confirmauit, & de quorum sanctissima uita nullus potest ambigere, qui omnes per fidem hanc deo placuerunt, quos & deus fidelis ac uerus mirificauit tam in uita eorum, quam in morte atque post mortem. Secunda tentatio qua impiissimi spiritus solent in extremis aliquos impugnare, est de impietate blasphemia, & ut turpe ac indecens cogitent aliquid de deo aut sanctis eius, qua tentatione uehementissime inuasertunt sanctum Eusebium Hieronymi gloriosi discipulum, à qua tentatione debet se homo omnino auertere & intra se dicere: Ego sum certus quod deus est summe & infinite bonus, perfectus & superlaudabilis, & omnes sancti eius omni uirtute repleti sunt. Tu autem diabole omni malitia, falsitate, inuidia & uituperabilitate es plenus. Ideo ex hoc ipso quod tu suggeris mihi ista, scio quod falsa & praua ac pessima sint. Absit à me in æternum ut de deo & sanctis eius indignum quid sentiam. Tertia tentatio est de desperatione, nempe ut sanctus uir Climachus scribit: Dum homo est sanus, persuadet ei diabolus quod deus uere & infinite misericors est, & penitentiam hominis etiã in fine uitæ acceptet: idcirco interim non esse tam grande ut fertur periculum. Sed hora mortis iam imminente, suggerit homini deum inflexibilem ac prorsus iustissimum esse, nullum quod peccatum manere inultum, & penitentiam ex timore prodeuentem esse inutilem. Tunc quoque reducit infirmo ad memoriam uniuersa peccata quæ fecit, & quanta bona omisit, & ea uehementer exaggerat: & præscribit quæ homo confessus non est, sicque multos ad desperationis pertrahit lacum, quos ante ad præsumptionem securitatem esse inutilem. Tunc quoque reducit multos in hora illa tam graui uer uexat, sicut & quidam à morte resuscitati testati sunt, quod absque speciali & grauioso dei auxilio nequeat superari. Cõtra quam optimum extat remedium, ut homo intra se dicat: Certus sum quod desperatio maxime displiceat deo, & quod infinitam dei bonitatem, pietatem ac ueritatem grauius non possim inhonorare atque offendere, quam desperando de ea. Absit ut putem maiorem esse meam prauitatem quam dei bonitatem, aut meam impietatem quam altissimi pietatem. Ipse quoque qui mentiri non potest nec fallere, omni uere penitenti & in spe speranti ipsum inuocanti, misericordiam indulgentiamque spondit. Incomprehensibilis, omnipotens & immensa est bonitas eius ac pietas, quæ omnem meam iniquitatem infinite excedit. Non igitur desperabo de deo creatore ac saluatore meo, sed in ipso etiam si occiderime, sperabo. In deo salutare meum, & gloria mea deus auxiliij mei, & spes mea in deo est. Quarta est de nimia securitate seu gloria uana, aut inuisibili complacentia periculosa ac stultitia: quia ut instruit Cassianus, dum impius ille tentator hominem ad desperationem, pusillanimitatem aut diffidentiam superfluum uel timorem non potest allicere, conatur eum ad periculosam securitatem, complacentiam fatuam aut gloriam inanem perducere persuadendo eidem: Euge euge, quam bene præualuisti, quam bene te habuisti, quam prudenter te præparasti ad mortem, quantum habes deo regratiari, quam secure hinc exies, quanta tibi iam restat felicitas. Contra tentationem istam pessiferam remedium est sapientiale & prorsus salubre, ut homo intra se dicat: Nescit homo an amore sit dignus an odio. & Quid habes quod non accepisti? & item, Qui gloriatur, in domino gloriatur, & quia alia sunt iudicia dei, & alia hominum, & quod pharisæus qui iustificauit & magnum reputauit seipsum, fuit desuper reprobatus. Veruntamen aliqui uirtuosi ex inspiratione & consolatione speciali que gratia spiritus sancti solent in extremis gaudere in domino, & mortem tanquam amicam imperterrito animo præsolari atque hilariter acceptare. Porro securius est inter timorem & spem mori, hinc ex diuina misericordia confidendo, hinc ex propria culpa & insufficientia metuendo. Quinta tentatio est de impatientia, quæ solet accidere eis qui longa & graui ægritudine consumuntur. Contra quam uerum extat remedium, ut intra se pensent ac recognoscant huiusmodi ægritudinẽ esse signum diuine dilectionis & uisitacione dei paternam, atque culpam purgationem, redemptionem quoque & euasionem maiorum suppliciorum quæ hanc uitã sequuntur, & occasionem, imo & preparationem ad gratiam amplioiorem & ad protectionem diuinam. Cõsideratio quoque diuine passionis intenta ualeat ad reprimendum impatientiam istã. Sexta tentatio est stultitia spes euadendi infirmitatem ac uiuendi diutius, ex qua sequitur dilatio confessionis & imparatio mortis. Contra quã remediũ est partẽ eligere tutiorẽ, nec uanis spebus præbere

Eusebii Hieronymi discipuli.

Climachus.

Job. 11. P sal. 61.

Eccl. 9. 1. Cor. 4. 1. Cor. 10. Luc. 19.

DE PARTICVLARI IVDICIO SINGVLORVM.

auditi, neque piculo seipsum committere, nec consolatores carnales aduertere. Septima est immoderata occupatio circa rem familiarem, & sobolem ac propinquos, & circa terrena, quæ relinqueret mox oportet: de quibus debet se homo expedire, & rebus rite dispositis atque præsentibus salubriter admonitis & instructis se totum ad deum conuertere, & quæ suam cõterunt salutem, pensare. FRATER. Placent hæc dicta, & bonum est præcognoscere ea, quia ut fertur, iacula præuisa minus percutiunt: quemadmodum etiam a scriptura: Frustra iacitur rete ante oculos pennatorum. Idcirco peropto ut plenius exquiris de ista materia, qualiter imminente iam morte assistendum sit migraturo, & qualiter ipse habere se debeat.

Prouerb.

Articulus XXXVII. Qualiter assistendum sit mox morituris, & quomodo ipsi debeant se habere.

DION.

Hora tantæ necessitatis ac periculositatis instante, debet unusquisque fidelis charitatem suam ad proximum migraturum, tanto feruentius abundantiusque monstrare, quanto tunc maior est indigentia, & præsertim omnis prælati seu eius uicarij ad se commissis, ne ex negligentia sua ouis sibi credita, ab infernalibus illis lupis crudelissimisque prædonibus, & procacissimis ac fallacissimis hostibus deuoret, decipiat, ac omnium creatori saluatorique animarum eternaliter auferatur. Pastor ergo & custos ac medicus animarum tunc præcipue curet adesse migraturo, pro quo & ipse coram deo rationem reddere obligatur. Quod si personaliter adesse conuenienter nequiverit, cum diligentia summa disponat, ut deuotæ, religiosæ, & prudentes personæ assistant illi quousque exhalauerit spiritum. Prouidendum est quoque ut sancta crux tunc ante morientis oculos collocetur, & aqua benedicta super ipsum & undique circa lectulũ eius sæpius aspergatur. Insuper aliqua persona ad hoc magis idonea se deat assidue iuxta ægrum mox decessurũ, & cum diligenter & opportune feruenter & deuote exhortetur de necessarijs ac pertinentibus ad salutem, quam diu capax esse uidetur: specialiter uero admonetur ut nulli diaboli suggestioni, nulli mortiferæ tentationi præsteat consensum, imò omnibus illis uiriliter reluctetur, in infinita dei misericordia confidendo, ac uiscera pietatis diuinæ humiliter inuocando, & si affidensprehendere poterit qua tentatione moriens impugnetur, debet eum specialiter contra illam tentationem armare, commemorando ei congrua contra illã remedia. Vniuersi demum qui adsunt, debent pro eius defensione, conductione & salute indefinenter cum omni compunctione & feruore orare, excluso omni carnali & inordinato amore, omni que impertinenti occupatione. Admonendus est etiam æger, ut Christi passionem attendat, & Christum pro se passum mentaliter amplectatur, atque pro uniuersis beneficij suis ei pro posse regratiatur. Prouidendum est item ut aliquis passionem Christi tunc legat, & symbolum fidei alta uoce legatur, ac sæpius repetatur, præsertim obitu ægri iam de proximo imminente, sed & septem psalmi cum Litanijs, cum ingenti deuotione legendi sunt. At uero de interrogationibus quæ proponendæ sunt ægris spiritualibus secularibus uel personis Anselmus & cancellarius Parisiensis alijque satis conscribunt, & ut uideatur, sufficit ut breuiter à migraturo quærat: Tu credis quicquid sacra scriptura & sancta mater ecclesia docent esse credendum? Quo respondente quod imò, quærat: Tu doles quod dominum deum tuum unquam offendisti, & uelles quod magis inde doleres ex uera charitate & zelo iustitiæ, non ex solo seruuili timore? Quo respondente quod imò, quærat: Tu petis tibi de omnibus tuis peccatis ab infinita dei misericordia misericordissime indulgeri? Quo respondente quod imò, quærat: Tu habes propositum integrum, nunquam peccandi de cetero, & seruire deo perpetue, si contigerit te sanari? Quo respondente quod imò, addat: Tu in hac hora cõmedas animã tuã tuo benignissimo ac fidelissimo creatori, & nunquam seipsum parari ab eo, & merito passiois domini nostri Iesu Christi optas saluari, atque à gloriosissima uirgine Maria, & à sancto angelo tuo, & ab omnibus sanctis dei postulas in hoc tempore & in omni hac uita necessitate iuari, & in omnium iudiciorum, de quibus te interrogaui affectione ac fide cupis separari, à corpore ac summo iudici presentari? Quo respondente quod imò, persona interrogans dicat: Et ego & omnes qui adsumus, commendamus te in infinita misericordie dei tui, ut ipse te defendere & saluare dignetur, & meritis domini nostri IESU CHRISTI, ut tibi succurrant, & tuum suppleant imperfectum, ac pre-

Heb. 11.

Interrogationes ægris proponendæ.

Et & s. cibus

Quorum ad monedus sit arget.

cibus beatissime genitricis dei uirginis Marię, omniumq; sanctorum, & sancti angeli tui, et te circumdedit, & incessanter finaliterq; conferuent. Pręterea ipse a ger satis tē pestis est admonendus, pręfertim a suo superiori, quatenus dum adhuc bene compos est mentis, plene & integre confiteatur & omni uana spe conualefcentię spreta omnia sua disponat, curis indulgeat, sibi ab omnibus indulgeri precetur, ablata & cęcisa bona iniuste adepta, seu habita reddat & debita sua persoluat, & pro sua subuentione largiatur ecclesię, & egenis pro posse. Instruendus est quoque, qđ confessio ex solo timore seruilis facta non proficiat ad salutem, ideo de uniuersis peccatis suis studeat pęnitere, ac confiteri ex charitate & zelo iustitię, inquantũ fuerit displicentia deo & offensiuā ac inhonoratiuā sanctitatis ac maiestatis diuinę, qbus pactis, cū omni posse suo mentē suā cōuertat ad dñm eius misericordiā inuocando, eius pietati & gratię se recommendando, diuinę liberalitati ac beneficentię grates precordiales agendo, diuinę uoluntati suam uoluntatem humiliter conformando atq; subdēdo, diuinę quoq; equitatis rigore sapienter timēdo. In sola dei pietate & gratia confidendo, et omne bonum ac meritum deo plene ac integre ascribendo. In superrecolendo acerbissimā passiōē, domini nostri Iesu Christi, & cętera beneficia eius, & omnē charitatem ipsius ad homines, inuocando quoq; ex corde uirginem gloriosam & sanctos, eos pręfertim, ad quos maiorem habet deuotionem, & sanctum angelum suum, & patientiam conferuando in omnibus omni tē prauę suggestioni prorūs dissentiendo, ac summe curando, ut in pura ac seruētē affectiōē ad deum, seu in sincera conuersione ad ipsum recedat a corpore, certus quōd in tali conuersione, seu auersione æternaliter permanebit, in quā a corpore suo recesserit. FRATER. Quia hæc omnia catholice ac saluberrime descripsisti, restat ut aliquas orationes feruentes, a migraturo si poterit, alias a presentibus proferendas conscribere, nūc digneris; quo facto te ad alia festinantem, de hac materia amplius fatigare non uolo.

Articulus XXXVIII. Orationes a migraturo dicendę, uel ab his qui affuerint ei.

DION.

Diuersis hominibus diuersę orationes conueniunt. Porro inter omnes orationes sententiosissima, excellētissima & communissima est oratio illa dominica, quā dominus & saluator proprio ore edocuit dicens, sic orabit: Pater noster qui es in cęlis. Hęc ergo orationem sanctissimam tam infirmus quā qui ei assēt stūt possunt frequētius deo offerre ac iterare. Vnde de sancto Hugone Gratiano politano episcopo legitur, quōd in extremis laborans una nocte trecentis uicibus orationem istam dominicam deuotissime iterauit. Aliquibus autē in infirmis, magis sapiunt psalmos & eos libentius legunt & faciunt coram se legi, quousque spiritum tradunt. Vnde & sanctus Augustinus agens in extremis, septem psalmos pęnitentiales fecit in pariete scribi, & oculis suis opponi, quos legens ac intuens fleuit uberrime. Aliqui uero in quibusdam psalmorum uersiculis amplius delectantur, ut in illo: Domine dilexi decorem domus tuę &c. Quā dilecta tabernacula tua dñe uirtutū &c. Quę admodum desiderat ceruus ad fontes aquarū &c. & in quibusdā sequētib; psalmi illius uersiculis: & isti atq; cōsimiles uersus magis deseruiunt hominibus in charitate feruentibus ac perfectis. Sunt autē & alij uersus imperfectis & pęnitentibus magis deseruiertes, uidelicet Dñe ne in furore tuo arguas me &c. Dñe ne memineris iniquitatū nostrarū antiquarū &c. cum uersus & semiuersus sequentibus: Mirifica misericordias tuas qui saluos facis sperantes in te. Misere mei deus: cum multis uersibus psalmi illius, & multi cōsimiles uersus. Sunt insuper alij deuotissimi uersus, tam perfectis q̄ imperfectis morientibus conuenientes, ut isti & cōsimiles uersus: Illumina oculos meos ne unq̄ obdormiā in mortem neq̄ dicat &c. Ne derelinquas me dñe deus meus, ne decesseris a me. Intende in adiutoriū meū dñe deus salutis meę. A resistens dextere tuę custodime, ut pupillam oculi. Sub umbra alarū tuarū protege me &c. Cor mundū creā in me deus &c. Ne proicias me a facie tua &c. Dirupisti uincula mea tibi sacrificabo &c. Illustra faciem tuam sup̄ seruū tuum: saluum me fac in misericordia &c. Clamaui ad te dñe, dixi tu es spes mea, portio mea &c. Educ de custodia animā meā ad consistendū nomini tuo &c. Pręterea uersus iste dignissimus a Christo in cruce prolatus: In manus tuas dñe cōmendo spiritum meum, est agonizanti ac morienti etiā, quīs aduertere ne queat, seipsum ingerendus ac insonandus, qm̄ grandem & specialem uim habet. Pręfati itaq; & cōsimiles uersus a morituro sunt proferendi, uel si eos proferre non ualer, ab aliquo ei presentē sunt ipso audiente pronuntian di, & qui morientis dispositioni magis conueniūt sunt ei specialiter pro-

Matt. 6 Luc. 6

Psal. 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000

ponendi. Laicis quoq; in Theutonico possunt proponi: potest etiam dici hic hymnus, Maria mater gratię mater misericordię &c.

Articulus XXXIX. De specialibus orationibus tempore mortis.

DION.

Pręter orationes pręfatas possunt & alię orationes deuorę ac feruidę pro moriente offerri, imō & ab ipso si ualeat proferri, modica mutatione facta in uerbis. Itaq; ad deum patrem potest ista effundi oratio. O pater omnipotens & æternę, pater misericordiarum, & deus totius cōsolationis, tuam deprecamur bonitatem superpiissimā & immentam, per ineffabilem illam charitatem, quā dilexisti genus humanum, quando unigenitum atq; charissimum filium tuum misisti in hunc mundum pro nostra redemptione, & ipsum ex sacratissima ac mundissima uirgine Mariā uoluisi in carnari, & inter homines conuersari, ac tandem acerbissimā & ignominiosissimam mortē subire: ostēde o domine in hac hora pietatis tuę abyssum, & c haritatis tuę dulcedinem in hac tuarationali creatura nunc mortaliter infirmante, & ad te patrem spirituum redeunte: ostēde ei d clementissime ac supergloriosissime deus pater lucem miserationum tuarū. O deus sancte, fortis, & immortalis, conforta mentem eius in te, intellectu eius illumina, uoluntatem eius accende, & conserua in te omnium ultimato ac beatifico fine summo & incommutabili, infinito & incomparabili bono: protege eum d pręstantissime pater ab omni aduersaria potestate, ab omni occurfu contrario, a tentationibus uniuersis, non secūdm peccata sua facias ei, sed secundum tuę benignissimę bonitatis immentatē, secundum tuam charitatem affluentissimā & paternam, secundum multitudinem miserationum tuarum, ei nūc o superdulcissime deus pater miserere, & indulgere, parcere ac adesse digneris, & suscipe spiritum eius in brachijs tuę dilectionis per unigenitum tuum dominum Iesum Christum, per uniuersa myteria & bñficia eius, per omnia quę ipse pro nostra salute assumpsit, fecit ac passus est, qui tecum uiuit & regnat in unitate spiritus sancti per omnia secula seculorum, Amen.

Alia oratio ad deum patrem.

Domine rex omnipotens, in cuius dispositione atq; imperio uniuersa sunt posita, cuius uoluntati nullus potest resistere, qui iuxta tuam onnipotentem, sanctam, super sapientissimam atq; liberissimam uoluntatem facis tam in uirtutibus cęli, quā in habitatoribus terrę, cui nullus dicere potest, quare sic facis? qui quibus uis misereris, & quos uis induas: aperi oculos tuę misericordissime pietatis super hanc tuam miserabilem creaturam uiribus destitutam in extrema necessitate ac summo periculo constitutā, hostibus suę salutis ac aduersarijs tui honoris horribiliter ac malitiose undiq; circumuallatam. O pater altissime, ne memineris iniquitatū quas ex humana fragilitate aut ignorantia, aut alia quauis causa seu occasione incidit aut commisit. Attende o benignissime ac suauissime pater, qđ prona sit humana natura ad lapsum, quanta sit eius infectio, qđ procliuis sit ex se ipsa humana cōditio ad peccādum. Quid o super excellentissime pater, est genus corruptibile, luteum uas, carnale ac mortale figmentum, ut ita amaricris de eo, & uiscera misericordię tuę super illud contineas, & permittas illud perire? Memento o domine, qđ propter miseros peccatores misericors appelleris. Idcirco o fons totius pietatis & gratię ob tuam infinitam potentiam conforta in te hanc tuā deficientem ac debilem creaturā, propter immentam sapientiam tuā animam eius illustra, propter tuam abyssalem & interminabilem pietatem uniuersis culpis eius ignosce, propter omnem beatitudinem tuā prorūs illuminatā libera eam ab infernali miseria, & ab omni calamitate eam circumdātē ac opprimente. Da ei sanctissime pater cum tanta contritione a corpore emigrare, ut benignissime suscipiatur a te per unigenitum tuum dominum nostrum Iesum Christū, per preces & merita clementissimę uirginis, tibi o pater æternę comparentalis, per intercessiones ac merita totius triūphantis ecclesię, & omnium uiatorum tibi placētium, qui cum unigenito tuo & adorando paracleto spiritus unius es uerus, solus ac summus deus.

Tertia ad deum patrem Oratio.

Deus & pater domini nostri Iesu Christi, a quo omnis paternitas in cęlo & in terra nominatur, cui proprium est misereri ac parcere, a quo alienū & peregrinum est irasci, punire ac uindicare. Obsecramus te o superpiissime & superdulcissime pater, per communicationem illam ad intra, qua totam deitatis tuę plenitudinem communicas unigenito filio tuo per generationem æternam, atque spiritui sancto, per diffusionem æternam & immanentem: effunde super hanc tuam creaturam pau-

2. Cor. 1. 10h. 5. 1. Ioh. 1. 4.

Baruch. 3. Sapi. 3.

Psal. 78

Heser. 3.

Eccles. 8. Exod. 32 Roman. 9.

Gene. 8.

Ecc. 1. 1. Daniel. 14. Exod. 32. 1. Iai. 58.

Eph. 3.

perem & infirmam omni solatio destitutam, liberalissima dona gratiae tuae, preueni & conuertere eam piissime, applica eam tibi d' gratiosissime dñe, fac eam d' gloriosissime ac serenissime deus pater esse uas misericordiae tuae immense. Nihil proficiant in ea aduersarij humane salutis, protege eam sub umbra tuae omnipotentis uirtutis. In tanta tentationum & afflictionum caligine animam eius irradiati gratiae tuarum suauissima luce, & consolationum tuarum interna tranquillitate, periculum eius in manibus eius est, & nunc in unius horae momento, aut aeternae damnationis sententiam merebitur obtinere, aut in tua charitate & gratia decedendo iudicium saluationis perpetuae consequetur. Ecce d' pater adorande & benedictae, qui a nobis pauperculis atq; fragilibus creaturis ad omne malum pronissimis, pater appellari dignaris, ecce q' infinitum periculum misericordissime, ergo succurre d' clementissime ac fidelissime pater, nec in hac periculosissima hora auferas misericordiam tuam saluificam a creatura hac agonizante, sed eam benignissime intuere, corrobora, salua, posside p' unigenitum tuum in charitate & pietate spiritus sancti, interuenientibus omnibus sanctis tuis pro ea, ad laudem & gloriam nominis tui.

Oratio ad filium dei prima.

Obscramus te dñe Iesu Christe per charitatis tuae ardorem, quo te ipsum pro nostra redemptione tradidisti in mortem, mortem autem crucis acerbissimam atq; turpissimam, & per tui preciosissimi pro nobis liberalissime fusi sanguinis pretium, per tuae quoq; amarissimae passionis indeficientissimum ac copiosissimum meritum, atq; per tuam dilectissimam matrem, & suae maternae compassionis acerbitate assistentiamq; fidelissimam, qua assistit tibi usq; ad tuam in cruce expirationem, mirifica pietatis tuae abyssum in hoc tuo famulo aut famula a luce uitae praesentis, ad te omnium iudicem metuendum diffimum pergenit. Praeparata animam eius d' domine ad occurrendum tibi salubriter: nequaquam sine uera contritione ac filiali ad te conuersione permittas eum separari a corpore uisita & illustra mentem eius uisitacione tua secreta, piissima & paterna, qua in ictu oculi, in instanti conuerteris atq; iustificas impium, & de immundo efficis mundum. Mitte ei d' domine & saluator auxilium gratiae tuae a throno gloriae tuae, & ea pietate qua latroni prope nitenti in dulgentissime promissisti: Hodie mecum eris in paradiso. Etiam in isto ostende uiscera tuae charitatis ac pietatis, & praecipe eum ad tuam misericordiam peruenire saluator mundi, rex gloriae, princeps uirtutum, iudex altissime, qui cum patre tuo aeterno & suauissimo spiritu sancto uiuis & regnas deus per omnia secula aeternaliter benedictus, Amen.

Oratio secunda ad filium.

Propter charitatem illam superar dentissimam & immensam, qua tu d' unigenite filii dei, patrem tuum aeternum aeternaliter diligis, atq; ab eo infinito amore diligeris, animam huius morientis tua charitate informa. Propter omnem suauitatem, amabilitatem ac munificentiam spiritus sancti, charismata gratiae tuae in eo confirma, d' sancte, iuste & innocens agne dei, qui propter nos ab hominibus dijudicari dignatus es, & quae non rapuisti exolvere uoluisti, esto huic in exitu suo potius propitius aduocatus, q' iudex seuerus. In tuis sanctis ac profundis uulneribus absconde eum dulcissime domine Iesu Christe, a cunctis hostium tentationibus atq; insidijs. Tu domine qui es uia, ueritas & uita, sine cuius ductu & gratia nemo uenit ad patrem, per uiam salutis duc eum in splendore summae ueritatis ad uitam gloriae aeternalis, ea pietate immensa, qua respexisti Petrum, dum te ter negauit, & fecisti eum ex uera contritione flere amare, respice cor istius, & oem obicem culpae tolle ab eo, quatenus in sancta contritione decedens a carne mortali, mereatur a te sola immortalitatis uestiri, & te regem gloriae in tuo decore beatifice contemplari. Qui cum deo patre & spiritu sancto uiuis & regnas per secula uniuersa in coelesti illa splendentissima ac amenissima patria.

Oratio tertia ad filium.

Domine Iesu Christe unigenite patris summi, ob tua te obscramus dignissimam incarnationem, sanctissimam in hoc mundo conuersionem atq; plenissimam charitatem, quam omnibus nobis in cena nouissima demonstrasti, corpus tuum purissimum ac preciosissimum sanguine tribuendo discipulis in escam & potum, & per uehementem illam anxietatem, qua contremuisti quando post ternam tuam orationem factus est sudor ex tenerissimo corpore tuo erumpens sicut guttae sanguinis decurreretis in terram, atq; per omnem mansuetudinem, humilitatem & patientiam, quas tempore passionis habuisti, dum a sceleratissimis transgressoribus captus, ligatus, conputus, irrilus, blasphematus

rus, & alapis caesus fuisti: per omnem quoq; dolorem, quem sustinuisti quando tam inhumaniter es flagellatus, spinis coronatus, proprijs humeris crucem baiulas ductus, diris clauis perfoctus, & in crucis patibulo uiolentissime es distentus, & ipsam mortem perpeffus, per omnem etiam compassionem, qua tibi tunc condoluerunt discipuli & amici tui astantes, specialiter sanctus Iohannes, & deuore foeminae te secute, specialissime tua dilectissima genitrix uirgo Maria: esto in hora hac piissimus miserator huius animae a suae carnis ergastulo recedentis, ad cuius deuorationem concurrerunt & astant tor lupi ac dracones ac bestiae infernales, a quorum rabie, importunitate atq; ferocia eam eruere modo digneris, circumdanda & imple eam lumine tuae clementiae, uirtute constantiae, charitatis ardore, & omni pietate ac gratia ei necessaria ad salutem. O domine & saluator, rex, iudex ac legifer noster, propter charitatem illam perfectam & ineffabilem pietatem, qua in cruce pendens pro tuis crucifixoribus exorasti, in dilige piissime huic mox migraturo, & nos pauperes seruos tuos, exaudi nunc misericordissime domine deprecates pro illo, ut angelica ope protectus, tuo metuendo tribunali praesentetur saluandus, ac clementer tractandus. Qui cum patre & spiritu sancto unus es deus aeternaliter uiuens, & omnium dominans.

Oratio prima ad spiritum sanctum.

Adorandae paraclite spiritus sancte, qui ex patre & filio aeternaliter manas, cui bonitas, communitas, pietas, pax, dulcedo, charitas atq; connexio appropriantur, obsecramus tuam liberalitatem piissimam & immensam per tuam aeternam ex patre & filio processionem, infunde nunc radium tuae propitacionis in animam istam undiq; angustiatam, omnem malignorum spirituum falsitatem & obscuracionem expelle ab ea diffunde in eam diuitias gratiae tuae, eamq; conforta & erige contra uniuersam aciem uitiorum ac demonum: fac eam plene contritam ad suum creatorem seruide aspirare, & ad fontem totius puritatis ac sanctitatis purificata uenire. Ea largitate ac dignacione qua in die pentecostes in igneis linguis super Christi discipulos descendisti, & mentes eorum copiosissime adimplesti, splendidissime illustrasti, & calidissime inflammasti, etiam nunc mentem animae huius hinc abeuntis benignissime imple, illumina & accende, & ad te totius salutis ac gratiae fontalem originem digneris saluam perducere. Qui cum patre & filio aeternaliter uiuis & regnas deus uerus omnipotens.

Oratio secunda ad spiritum sanctum.

Obscramus bonitatem tuam munificentissimam atq; dulcissimam o spiritus sancte, qui es laborantium subleuator, periclitantium liberator, errantiumq; redemptor, ut propter mutuum illum ardentissimum & immensum amorem, quo tu uisus deus, patrem aeternum & unigenitum eius filium aeternaliter amas, & ab eis amaris. Ostende nunc charitatem tuam in anima agonizantis istius. In hoc laboriosissimo eius conflictu gratiosissime subleua eam, in tanto constitutam periculo misericordissime adiuua, si in aliquo deuiat, ne differas eam reducere, septiformem gratiam tuam effunde in eam. Esto ei ductor & finis, beatificator & custos propter superliberalissimam illam donationem, quae tibi a patre & filio data est, deitatis plenitudo per aeternam spiracionem, inenarrabilem magnitudinem tuae liberalissime benignitatis declarata in anima ista hoc seculum relinquente, q'tenus edueta de carcere huius exilij, inueniat hodie receptaculum gratiosum consolatorumq; hospitium. O super dignissime consolator spiritus sancte, qui cum patre & filio uniuersorum es conditor, iudex ac dominus, Amen.

Oratio tertia ad spiritum sanctum.

Oclementissime atq; dulcissime spiritus sancte, quo pater & filius se inuicem aeternaliter diligunt, qui es amor amorum, pax serenissima, tranquillitas infinita, communitas plena, sempiterna atq; communis laetitia: cuius dono & cooperatione celebrata sunt uniuersa nostrae redemptionis mysteria, de quo illibatissima ac diuinitissima uirgo Maria uerbum patris aeterni uerum deum concepit: tu qui ab exordio mundi gratiae tuarum charismata hominibus multipliciter infudisti, & multorum in durata corda gratiose puenisti, emollisti & conuertisti, conuertere nunc animam hinc pergentem ad te conuersione completa, quicquid duritiae, quicquid obstaculi gratiae tuae, quicquid impeditenti salutis in ea extiterit, dignanter & super piissime tolle ab ea, & gratiam consummatam ei largire: per quam consequi mereatur aeternam felicitatem, & inter uasa tuae misericordiae computetur: ad laudem & gloriam pietatis tuae penitus infinitae.

Oratio

1. Timo. 2.
Psal. 68
Psal. 116

3. Machab. 4.

1. Saie. 53.
Phil. 2.

Iohan. 19.

Proneb. 17
Iob. 14.

Luc. 23.

Psal. 23.

Ier. 11
Iohan. 1.
1. Saie. 53.
Psal. 68.

Ioh. 14.
Eodem.

Marc. 26.
Marc. 14.
Luc. 22.

Matth. 26
Marc. 14.
Iohan. 19.
Luc. 22.
Marc. 26.
Iohan. 18.
Marc. 14.
Lu. 19.

Matth. 27
Marc. 14.
Iohan. 18
Ioh. 19
Marc. 27.
Marc. 15.
Luc. 23
Iohan. 19

1. Saie. 53.

1. Saie. 53.
Luc. 23.

Actu. 1.

Actu. 1.

Oratio ad super beatissimam trinitatem.

O Trinitas adoranda, unitas summa, & deitas simplicissima, ob tuam inseparabilem unionem coniunge tibi per charitatem perpetuam gratiamque finalem, spiritum huius nunc morientis, ut per gloriæ unionem plenariam unum tecum sit spiritus, per feruentissimam dilectionis intimissimam transformationem. O trinitas consubstantialis, coæqualis & coæterna, ob tuam substantialem identitatem essentialemque unitatem, animam istam Christo incorpora, & mystico eius corpori inferre eam, ut tanquam oliua fructifera plantetur in paradiso celesti, & choris inseratur angelicis. O super gloriosissima trinitas, propter communicationem & emanationem tuam ad intra, effunde super istam agonizantem dona gratiæ tuæ, & abundantiam pietatis ac largitatis tuæ in hac hora in ipso demonstrare abducatur aut separaretur a te. O pater æternæ, o unigenite dei superpulcherrime, o suavissime paraclæte spiritus sancte deus unus & ternus, ob tuam mutuam intuitionem, plene comprehensivam, & infinite iucundam, fac animam istam te nunc per fidem sinceri ter intueri, ob tuam mutuam dilectionem super ardentissimam ac intensue immensam, accende eam tuo sancto amore ob tuam mutuam fruitionem beatissimam & æternam, perduc eam ad tui beatificam fruitionem, propter omnem charitatem, misericordiam & gratiam tuam super genus humanum, & eam de corpore omni uirtute ornata, per uniuersa mysteria, merita ac beneficia Iesu Christi, per preces & merita uirginis gloriosæ, omniumque sanctorum & electorum tuorum.

Oratio ad uirginem gloriosam, & ad omnes sanctos.

Beatissima uirgo Maria, totius humani generis fidelissima aduocata. O regina misericordiæ, cui regnum misericordiæ a deo omnipotente commissum est. O affectuosissima hominum miseratrix, & ardentissima eorum amatrix, ob incarnationem, natiuitatem & educationem unigeniti filii dei ex te, ob omnem tui & eius mutuam in hac uita conuersationem mutuamque dilectionem, propter omnem charitatem, perfectionem, uirtutem & excellentiam, gratiam & gloriam, tibi a super beatissima trinitate exhibitam. O uniuersa triumphans ecclesia, o omnes angelici chori, & cuncti ciues celestes, sancti patriarchæ, illuminati prophetae, gloriosi apostoli, martyres uictoriosi, cõfessores fideles, uirgines sacrae: O sancte Michael princeps ecclesiæ, & tu angele sancte custos huius infirmi, clementer succurrite anime hinc migranti, eam consolari ac adiuuare dignemini, quousque ad uestræ beatissimæ societatis admittatur ingressum.

Commendatio animæ emigrantis.

O dilecta nobis in Christo anima, adoranda trinitatis imagine ac similitudine insignita, sanguine filii dei redempta, ad æternam beatitudinem condita, & nunc ecclesiasticis sacramentis munita, egredere confidenter de corpore mortis huius, & ad tuum perge creatorem ac iudicem, qui te misericorditer dignetur suscipere, ac mititer iudicare. Occurrant atque subueniant tibi omnes sancti & ciues celestis Ierusalem, nec tibi auxiliari desistant, quousque ad locum habitationis gloriæ eorum ad paradysum celestem, ad regnum felicitatis æternæ introducatu ad laudem & gloriam omnipotentis. FRATER. Per titiõnem meam per omnia supereroganter uideo factu, ideo precordiales tibi grates ex totis precordijs offero. DION. Adhuc in fine opusculi breuiter commemorabo, quipsum sit defunctis in purgatorio detentis, fideliter subuenire.

Articulus ultimus. Quam charitatiuum sit & benignum subuenire defunctis.

Frequenter prohibitum est, quod tam pena damni quam pena sensus in purgatorio extas, omne uite presentis excedat supplicium. Nonne ergo ferrea pectora habent, qui existentibus in tantis tormētis non compatiuntur, neque pro posse auxiliari conantur. Denique dum proximos nostros tanquam nos ipsos iubemur diligere: dumque precipimur facere eis sicut nobis ab ipsis fieri affectamus, per proximos intelliguntur omnes rationales intellectualesque creature, quæ beatitudinis sunt capaces: ergo & animæ in purgatorio existentes illis itaque facere ac subuenire tenemur, quæ admodum nobis fieri in simili casu uellemus. Præterea si quis uideret quem mortaliu, quis ignotum & alienum, imò & inimicum in medio æstantissimi fornacis iacere, & posset ei ad euadendum succurrere, nec tamē succurreret nonne ab omnibus durus, immisericos ac crudelissimus reputaretur? Quanta est ergo eorum negligentia, immisericordia atque peruersitas, qui detentis in purgatorio animabus, non condolent neque auxiliantur, præsertim parentibus, propinquis, notis, benefactoribus & amicis, imò uix semel in die recordantur illorum. Amplius, ut communiter dicitur, existentibus

stentibus in purgatorio intantum profunt uiuorum suffragia facta pro illis, quantum ipsi in uita hac meruerunt ut talia possent eis prodesse. Idcirco qui tardi & negligentes ac durifunt ad succurrendum defunctis, sciant quoniam qua mensura metiuntur, eis quoque remittetur: & taliter eis subuenietur, quemadmodum meruerunt & subuenierunt. Insuper tales non uidentur attendere, quod pro defunctis orando, eleemosynas tribuendo, disciplinas accipiendo, peregrinando & sancta loca uisitando, celebrando, Missam uel audiendo, psalmos & officia defunctorum legendo, non solum defunctis subueniunt, sed etiam sibi ipsis promerentur gratiam in presentia, & gloriam in futuro, dum prædicta agunt ex charitate. Nam quicquid ex charitate efficitur, meritorium est gratiæ ac salutis. Existētibus autem in purgatorio non potest quis amplius gratiam promereri nec gloriam, sed gloriæ accelerationem, per hoc quod satisfaciendo pro illis, impetrat poenas ipsorum abbreviari. Et enim idem opus bonum est meritorium & satisfactorium: meritorium, in quantum ex charitate procedit: & satisfactorium, prout defunctis applicatur & communicatur, id est, propter animum laborem ac alias causas. Hinc in quadam uisione ostensa beatæ Brigittæ uiduæ legitur angelus sanctus dixisse: Benedictus sit ille in mundo, qui iuuat animas orationibus & bonis operibus atque labore corporis sui. Deinde de purgatorio audiebantur multæ uoces, dicentes: O domine IESU Christe, iuste iudex, mitte charitatem tuam spiritualibus ecclesiasticisque personis, quia tunc magis quam nunc adiuuari poterimus de eorum cantu, lectione, oblatione ac precibus. At uero supra spatium, de quo clamor uocum illarum audiebatur, apparebat quasi domus, in qua multæ uoces audiebantur, dicentes: Merces sit illis qui mittunt nobis auxilium in nostris defectibus. In ipsa quoque domo uidebatur quasi aurora confurgere, & subrus aurorum apparuit nubes, quæ nihil habebat de luce auroræ, de qua processit uox maxima, dicens: O domine deus, da de tua incomprehensibili potestate unicuique centesimam remunerationem in mundo his, qui suis suffragijs nos iuuant ac eleuant in lucem tuæ deitatis & in uisionem diuini uultus. FRA. Hucusque non perpendi tam clare, quam piuum ac iustum, imò & debitum sit subuenire defunctis. unde propono deinceps circa hoc sollicitior atque instantior esse. DIO. Bene agis, & certum est quod hi qui de uiuorum aut defunctorum eleemosynis uiuunt, uidelicet prælati, sacerdotes, canonici, religiosi ac ceteri, specialissime obligentur per orationes, celebrationes seu actus conformes succurrere illis, quorum sustentantur stipendijs. FRA. Graue est ergo de talibus sustentari, nisi legitima fiat subuentio. DIO. Plane sic est, imò iuxta sanctorum patrum doctrinam, furtum, rapina ac sacrilegium perhibetur. Restat ergo ut unusquisque secundum exigentiam sui status, gradus aut ordinis, uocationis aut professionis studeat condecenter ac debite conuersari. Ad laudem, gloriam & honorem altissimi, qui est iuper omnia deus sublimis & benedictus. Amen.

TOMI I. OPERVM MINORVM D. DIONYSII A Rickel Carthusiani, finis.

TERNIONVM I. TOMI INDEX.

a, b, c, a, b, c, d, e, f, g, h, i, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, x, y, z, A, B, C, D, E, F, G, H, I, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, V, X, Y, Z, Aa, Bb, Cc, Dd, Ee, Ff, Gg, Hh, Ii, Kk, Ll, Mm, Nn, Oo, Pp, Q, q, Rr, Ss, Tt, Vv, Xx, Yy, Zz, Aaa, Bbb, Ccc, Ddd, Eee, Fff, Ggg, Hhh, Iii, Kkk, Lll, Mmm, Nnn, Ooo, Ppp, Q, qq, Rrr, Sss, Ttt, Vuu, Xxx, Yyy, Zzz, Et & c. Omnes sunt terniones, præter b, c, e, m, n, Y, li, duerniones. Et N, Rrr, Sss, Ttt, Vuu, Xxx, Et & c, quaterniones.

Coloniæ excudebat Iohannes Soter, Anno M.D. XXXII. mēse Martio,

1. Cor. 6.

Phil. 1.

Matt. 22
Marc. 12.
Luc. 10.
Tob. 4.
March. 7.
Luc. 6.

ALARDI AEMSTELREDAMI IN LAVDEM DIONYSII
RICELI CARTHVSIANI EPIGRAMMA.

Quis nouus extaticus sopher hic? Dionysius ille
Ricelus, e'ccelo ceu Caru profiliens.
Quatuor ita nimis metuēda nouissima quot sum?
Hoc gētilicium uendico stemma mihi.
Quid lacus clauus, uestisq; simillima cygno?
Index germanæ candor amicitia.
Quid calamis? quid pugilares? plurima produnt
Scripta, quibus quosuis horrore admonco.
Nequod habes epiphonema tandē singula claudēs?

Sit deus in seclum, sit benedictus amen.
Quid sol in manibus sibi uult? errātib' unde
In recia possent, monstro, redire uiam?
Sub pedib' pstratus humi cacodgmo, inane
Demonstrat fastus, quos ego despicio.
Quid sibi uult tādē ecelū undiq; undiq; lumē?
Nil celeste nisi mens mea sollicitat.
Sed qd op' multis frustra me proderet signis?
E' scriptis melius noueris effigiem.

